

મળવાનું ઠેકાણું  
શ્રી અ. બા. સ્વે. સ્થાનકવાસી  
જૈન શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ  
૬ ગરેડિયા કુવારોડ, શ્રીન લોજ  
પાસે, રાજકોટ. (મીરાપુર)

Published by  
Shri Akhil Bharat S S  
Jain Shastoddhar Samiti  
Garedia Kuva road RAJKOT  
(Saurashtra) W Ry India

X  
પ્રથમ આવૃત્તિ પ્રત ૧૦૦૦  
બીજી સવત ૨૪૮૬  
ત્રીજી સવત ૨૦૧૬  
ચતુર્થી સવત ૧૯૬૦

X

સુદ્રઠ  
મણિલાલ છગનલાલ શાહ  
ધી નવપ્રભાત પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ  
ધીકાટા રોડ અમદાવાદ

આદ્યમુરબીશ્રી



(૨૫.) શેઠ આત્મારામ માણેકલાલ  
અમદાવાદ





# સ્વ. શેઠ આત્મારામભાઈ માણેકલાલની જીવનઝરમર

અમદાવાદમા ન્યાનકવાસી જૈન ઠામમા જાળીતા શેઠ મલીચદ જેથ દલાઈના કુટુંબમા તેઓનો જન્મ વયે હતો. શેઠ મલીચદના પાત્ર દીકરાઓ હતા તેઓના નામ શેઠ ઉન્મશીભાઈ, માણેકલાલભાઈ, લહેરાભાઈ, મહાસુખભાઈ અને રગદુભાઈ હતા. શેઠ આત્મારામભાઈ માણેકલાલભાઈના પુત્ર વાય તેઓના પિતા શેઠશ્રી માણેકલાલભાઈ, આત્મારામભાઈને માત્ર ૧૫ વરમની વયના મૂઢી, ૪૦ વર્ષની વયે સ્વર્ગવાસ પામ્યા હતા.

શ્રી આત્મારામભાઈનો જન્મ મવત ૧૯૩૧ના અષાઠ વદિ અમાસના રોજ થયો હતો, એમની દોઢ વરમની ઉમરે એમના પિતાનો સ્વર્ગવાસ થવાથી, એમના માતૃશ્રી ચદનબા તથા એમના કાકા તહેંગાભાઈ વીગેરેએ એમને ઉછેરીને મોટા કર્યા હતા. પોતાની પાત્ર વરમની ઉમરે એમણે ગુજરાતી અભ્યાસ શરૂ કર્યો હતો અને કુદન ગુજરાતી ચાર ચોપડીનો અભ્યાસ કરીને દસ વરસની નાણુક વયે હુકાનના કામમા જોડાયા હતા.

એ વખતે એમની મલીચદ જેથદના નામની ધોતીજોટાની હુકાન ચાલતી હતી જેમા શેઠશ્રી જેસિંગભાઈ, લહેરાભાઈ, આત્મારામભાઈ વગેરે કામકાજ કરતા હતા, ત્યારબાદ શેઠ જેમી ગભાઈ તથા તેઓએ 'આત્મારામ જેસિંગભાઈ'ના નામથી સ્વતંત્ર રૂની પેઢી શરૂ કરી, જેમા તેમણે જાતમહેનત અને બાહોશીથી આગળ વધી તે પેઢીને મદ્દર પાયા પર લાવી મૂઢી.

ત્યાર બાદ સદ્ગત શેઠશ્રીએ 'આત્મારામ માણેકલાલ'ના નામથી સ ૧૯૬૪મા કોટન કમીશનની પોતાની સ્વતંત્ર પેઢી શરૂ કરી અને થોડા જ વખતમાં પ્રમાણિકતા અને કુશળ વ્યવસ્થાથી પેઢીની ઘણી સારી ઉન્નતિ ઢરી એટલું જ નહિ પણ આ પેઢીની શાખાઓ તેમણે પ્રાગધ્રા, વઢવાણ, સુરત, ઉજ્જન, ખામગામ, હુબલી, માણાવદર વગેરે સ્થળે સ્થાપી, જેમાની કેટલીક શાખાઓ અત્યારે પણ ચાલી રહેલ છે, આ પેઢીનો વહિવટ હાલમા શેઠશ્રીના સુપુત્રો શ્રી અમનલાલભાઈ, શ્રી શાંતિલાલભાઈ તથા શ્રી પ્રમુખલાલભાઈ બાહોશીથી ચલાવી રહ્યા છે.

શેઠશ્રી આત્મારામભાઈની સ્થાનકવાસી જૈનધર્મ પ્રત્યે અતુટ શ્રદ્ધા હતી હમેશા નિયમિત ડથીજ સામાયિકો કરવી, સાયકાળનું પ્રતિક્રમણ કરવું અવાર નવાર ઉપવાસ, આય બિલાદિ કરવા, સાધુ સાધ્વીજીઓની દેખલાળ રાખવી, સઘના પ્રત્યેક કાર્યમા પ્રગતિની દૃષ્ટિએ નિહાળવું, દરેક પ્રસંગે દાન આપી ને ૧૫ આપવં એ તેમના ઉમદા ગુણો હતા.

હમણા જે વર્ષ પહેલા જ, 'શેઠ મલીચક જેચક ધર્મસિંહજી જૈનધર્મ' સ્થાનક 'ના આલિશાન મકાનનું ઉદ્ઘાટન તેઓશ્રીના વરદ હસ્તે થયું હતું

તેઓએ અનેક પ્રસંગોએ અનેક પ્રકારની નાની મોટી સખાવતો કરી છે તેઓ આ સખાવતોને જાહેરમા નહિ લાવવાની ઈચ્છાવાળા હોવાથી, મોટે ભાગે તે શુષ્ક જ રહેવા પામી છે

જૈનધર્મના સાહિત્યનો ફેલાવો થાય, જૈનો આચાર, વિચાર અને ક્રિયા કાઠમા આગળ વધે એ તેમની ઉત્કટ ઈચ્છા હોવાથી શ્રાવકના ખારમત, મહાવીર સ્તુતિ, અનુપૂર્વીઓ, પચાગો વગેરે વારવાર છપાવીને જનતામાં વિના મૂલ્યે પ્રચાર કરી જૈનધર્મની સારી સેવા બજાવી છે, તેમજ દરેક નવા નીકળતા પુસ્તકોની ચારી નકલો ખરીદીને તેમણે હમણા જૈન સાહિત્યકારોને ઉત્તેજન આપ્યું છે

જૈનશાસ્ત્રોદ્ધાર સમીતી રાજકોટ, સ્થા જૈન છાત્રાલય, અમદાવાદ, વર્ધમાન તપ આયળીલખાતું, છીપાપોળ જૈનધર્મ સ્થાનક તેમજ બહારના અનેક ધર્મ સ્થાનકોમા તેમણે ઉચિત રકમ આપીને પોતાનો ધર્મપ્રેમ ધર્મ ધગશ વ્યક્ત કર્યો છે

તેઓશ્રી સામાયિક કે પ્રતિકમણની ક્રિયા ઘર આગળ બેસીને નહિ, પરંતુ ઉપાશ્રયમા વ્યાખ્યાનમા આવીને આ ક્રિયાઓ કરતા અને અન્ય સામાન્ય જનતાને પ્રેરણાદાયી બનતા એ ખાસ તેમની વિશિષ્ટતા હતી

સ્વર્ગવાસ વખતે તેમની ઉંમર ૮૪ વર્ષની હોવા છતા, તેઓ છેક સુધી સચક્ત રહ્યા હતા એમ કહીએ તો એમા અતિશયોક્તિ જેવું નથી તેમનું અવસાન સવત ૨૦૧૫ના ચઈતર સુદ ૮ બુધવારે સવારના થયેલ, તેના આગલા દિવસે પણ સવારના દસ વાગ્યા સુધી તેમને સામાયક વીગેરે નીત્ય કર્મ કરેલ હતું મૃત્યુ અગાઉ ચાર દિવસ પહેલાં, તેઓ છીપાપોળમા આવ્યા ત્યારે સ્થા જૈન મંત્રના તત્રીને તેમની મુલાકાત થઈ હતી તે વખતે તેમણે પૂછેલું કે-આપણા પચાગો છપાઈ ગયા? કહોલ, કહી મોકલ્યા? વઠવાણ મોકલ્યા? આમ અતિમ દિવસોમા પણ તેમની ધર્મલાવના કેટલી પ્રબળ હતી તે તેમના ઉપરોક્ત શબ્દોથી સ્પષ્ટ થાય છે

તેઓશ્રી અમદાવાદમા તમામ સ્થાનકવાસી જૈન ઉપાશ્રયમા ખીરાજતા પૂજ્ય મુનિવરે તથા પૂજ્ય મહાસતીજીઓની સારી રીતે સલાળ લેતા હતા

તેઓ સ્વભાવે સરળ, ગભીર, સહજમા સૌ કોઈનું મન છતી દ્યે તેવા પ્રભાવશાળી હતા તેમનું મોસાળ અમદાવાદમા શેઠ પાનાચક ઝવેરચ દના ધર્મિષ્ઠ કુટુંબમા હતું



# उत्तराध्ययन भाग दूसरे (अध्या. ४ से १४ तक) की विषयानुक्रमणिका

पृष्ठ

## चौथा अध्यायन

१ जराग्रस्तको शरणका अभाव	१-३
२ जराग्रस्तको शरणके अभाव विषयमें अट्टनमल्लका दृष्टान्त	४-१६
३ धनलोभीके नरकगमनका वर्णन	१७-१९
४ धनलोभ ऊपर दुर्घट चोरका दृष्टान्त	१९-२२
५ किये हुए कर्म बिना भोगे निवृत्त नहीं होते हैं.	२२-२४
६ अपने कर्मों के भोगके विषयमें दुर्घृत्त चोरका दृष्टान्त	२४-२६
७ पापकर्मकी प्रशंसा अनेकानेक अनर्थोंका कारण बनती है उस विषयमें दुर्मति चोरका दृष्टान्त	२६-२८
८ कर्मके फल भोगते समय बाधवर्षोंकी असहायता	२८-३०
९ कर्मके फल भोगते विषयमें ग्यालिनको ठगनेवाले चणिकका दृष्टान्त	३१-३६
१० द्रव्यसे त्राण-रक्षणका अभाव	३७-३९
११ द्रव्य रक्षण नहीं कर सकता है इस विषयमें पुरोहित पुत्रका दृष्टान्त	४०-४१
१२ सम्यग्दर्शनादिकको प्राप्त करके भी मोहाधीन जीव उसका नहीं पानेवाला जैसा होता है, इसपर धातुवादी पुरुषका दृष्टान्त	४२-४३
१३ प्रमाद नहीं करनेका उपदेश	४३-४६
१४ प्रमादके त्यागके विषयमें अगडदत्तका दृष्टान्त	४६-९०
१५ निर्जराके लाभके लिये शरीरका पोषण श्रेयस्कर है इस विषयमें मूलदेव राजाका दृष्टान्त	९१-१०१
१६ गुरुकी आज्ञाके पालनसेही मुनिको मोक्षकी प्राप्ति होती है, इस विषयमें अश्वदृष्टान्त	१०२-१०६
१७ गुरुकी आज्ञामें प्रमादके त्यागनेका उपदेश	१०६-१०७
गुरुकी आज्ञामें प्रमादके विषयमें ब्राह्मणीका दृष्टान्त	१०८-११२

६४ द्विधागतिप्राप्त बाल-अज्ञानीके उद्धारकी दुर्लभताका वर्णन	२६७-२६८
६५ बालत्वके परिवर्जनसे मनुष्यगतिके लाभका वर्णन	२६९
६६ मनुष्य योनि कौन पाता है ? उसका कथन	२७०
६७ देवगतिप्राप्तिका वर्णन	२७१-२७२
६८ देवगतिप्राप्तिका उपदेश	२७३-२७४
६९ देवसुख और मनुष्यसुखोंकी समुद्रके दृष्टान्त द्वारा तुलना	२७५-२७८
७० मनुष्य सम्बन्धी कामभोगोंसे निवृत्त होनेवालेके गुणका वर्णन	२७९-२८०
७१ काम निवृत्त जीवको देवलोकसे चढ़नेके पीछेकी गतिका वर्णन	२८१-२८२
७२ धीरताका स्वरूप और उसका फलका वर्णन	२८३-२८५

### अष्टम अध्यायन

७३ कपिल मुनिके चरित्रवर्णन	२८६-२९८
७४ कपिलचरित वर्णनमें ससारकी असारताका वर्णन	२९७-३००
७५ दोष प्रदोषोंसे मुक्तिके उपायका वर्णन	३०१-३०२
७६ परिग्रहमें गृह बने हुवेके दोषोंका और केवलीके परिग्रह त्यागीके गुणोंका वर्णन	३०३-३०५
७७ कामभोगादि अधीर पुरुषोंके लिये दुस्त्यज और सुव्रत-धारियोंके लिये सुत्यज होनेका कथन	३०६-३०८
७८ बाल-अज्ञानीके नरकगमनका वर्णन	३०९-३१०
७९ प्राणिवधसे निवृत्त बननेवालों के मोक्षप्राप्तिका वर्णन	३११-३१३
८० प्राणियोंमें दण्डनिषेधका वर्णन	३१४
८१ एषणासमिति वर्णनमें रसोंमें अगृह रहनेवालेके कर्तव्यका कथन और अश्रमणके लक्षणोंका वर्णन एवं उनकी गतिका वर्णन	३१५-३२१
८२ लोभके वशवर्तीके आत्माका दुष्पूरकत्व	३२१-३२२
८३ असतोषके विषयमें स्वानुभवका वर्णन	३२३-३२४
८४ स्त्रियोंमें गृहिभावनिषेधका और उनके त्यागका वर्णन	३२४-३२९

८५ नमिचरित	३३०-४६२
८६ युगनाहु दृष्टात	३३०-३३६
८७ मदनरेखाका दृष्टान्त	३३७-३४६
८८ पुष्पशिख और नखशिखका वर्णन	३४७-३४८
८९ पद्मस्थका दृष्टान्त	३४९-३५०
९० दृढता साध्वीके उपदेशका वर्णन	३५१-३५२
९१ नमिराजाके हाथीके पलायन ( भगने ) की कथा	३५३-३५५
९२ नमि और चन्द्रयशके युद्धप्रस्तावका वर्णन	३५५-३५६
९३ नमि और चन्द्रयशके युद्धको रोकनेके लिये मदनरेखा साध्वीके विहारका वर्णन	३५६-३५८
९४ नमि और चन्द्रयशका मिलन	३५९-३६०
९५ नमिराजाके दाहज्वरका वर्णन	३६१-३६२
९६ नमिराजके वैराग्यका वर्णन	३६३-३६४
९७ नमिराजके प्रव्रज्यागृहणका वर्णन	३६५-३६९
९८ नमि और इन्द्रका सवाद	३७०-४५२
९९ इन्द्रकृत नमिराजर्पिस्तुति	४५३-४५९
१०० अध्ययनका उपसंहार	४६०-४६२

### दशवें अध्ययन

१०१ निश्चल प्रव्रज्या शिष्यामें साल महासाठका दृष्टान्त	४६३-४६९
१०२ जम्बूस्वामीके प्रति सुधर्मस्वामी का उपदेश	४६९-५१६

### ग्यारहवाँ अध्ययन

१०३ अवहुश्रुतमें कारणपत्रका वर्णन	५१७-५२०
१०४ बहुश्रुत वननेमें आठ कारणका वर्णन	५२१-५२२
१०५ अविनीतके चौदह कारणोंका वर्णन	५२३-५२८
१०६ विनीतके पन्द्रह कारणोंका वर्णन	५२९-५३४
१०७ विनीतके लक्षणका वर्णन	५३५-५३६
१०८ शङ्खादिकके दृष्टान्तसे बहुश्रुतकी प्रशंसा	५३७-५६१

# આધમુરવ્વીશ્રીઓ-૧૦

(ઓછામાં ઓછી રૂ. ૫૦૦૦ ની રકમ આપનાર)

નંબર	નામ	ગામ	રૂપિયા
૧	શેઠ શાન્તીલાલ મંગલદાસભાઈ	જાળીતા મીલમાલીક અમદાવાદ	૧૦૦૦૦
૨	શેઠ હરલચંદ કાલીદાસભાઈ વારીયા હા. શેઠ લાલચંદભાઈ જેચન્દભાઈ, નગીનભાઈ, દુજલાલભાઈ તથા વલ્લભદાસભાઈ	ભાળવડ	૬૦૦૦
૩	કોઠારી જેચન્દભાઈ અજરામર હા. હરગાવીંદભાઈ જેચન્દભાઈ	રાજકોટ	૫૨૫૧
૪	શેઠ ધારશીભાઈ જીવનભાઈ	વારસી	૫૦૦૧
૫	સ્વ. પિતાશ્રી છગનલાલ શામલદાસના સ્મરણાર્થે હ. મોગીલાલ છગનલાલભાઈ ભાવસાર	અમદાવાદ	૫૨૫૧
૬	સ્વ. દિનેશભાઈના સ્મરણાર્થે હ. શેઠ કાતિલાલ મળીલાલ જેસીંગભાઈ	અમદાવાદ	૫૦૦૦
૭	શેઠ આત્મારામ માળેકલાલ હા. શેઠ ચીમનલાલભાઈ શાન્તીલાલભાઈ તથા પ્રમુખભાઈ	અમદાવાદ	૬૦૦૧
૮	શ્રી શામજી વેલજી વીરાણી અને શ્રી કડવીવાઈ વીરાણી સ્મારક ટ્રસ્ટ હા શામજી, વેલજી વીરાણી	રાજકોટ	૫૦૦૦
૯	શ્રી શામજી વેલજી વીરાણી અને શ્રી કડવીવાઈ વીરાણી સ્મારક ટ્રસ્ટ હા માતુશ્રી કડવીવાઈ વીરાણી	રાજકોટ	૫૦૦૦
૧૦	શેઠ પોચાલાલ પીતામ્બરદાસ	અમદાવાદ	૫૨૫૧

## मुरजीश्रीओ-२१

( ओळामा ओळी रु १००० नी रकम आपनार )

१	शाह रगजीभाइ मोहनलाल ह. पोपटलाल मोहनलाल तथा प्रेमचंद रगजीभाइ	अमदावाद	३७५१
२	वकील जीवराजभाइ वर्धमान कोठारी ह. कदानदासभाइ तथा वेणीलालभाइ	जेतपुर	३६०५
३	दोशी प्रभुदास मूळजीभाइ	राजकोट	३६०४
४	म्हेता गुलाबचंद पानाचंद	राजकोट	३२८९॥-॥
५	म्हेता माणेरुलाल अणुलखराय	घाटनोपर	३२५०
६	सघवी पीताम्बरदाम गुलाबचंद	जामनगर	३१०१
७	नामदार ठाकोर साहेब लखरीरसिंहजी नडादुर	मोरवी	२०००
८	शेठ लहेरचंद कुरजी ह. शेठ न्यालचंद लहेरचंद	सिद्धपुर	२०००
९	शाह जगनलाल हेमचंद वसा ह. मोहनलालभाइ तथा मोतीलालभाइ	मुनइ	२०००
१०	श्री स्थानकनासी जैन सघ ह. शेठ चन्द्रकांत वीरुमचंद	मोरवी	१९६३
११	म्हेता सोमचंद तुलसीदास तथा तेमना धर्मपत्नि अ. सौ. मणीगौरी मगनलाल	रतलाम	१५००
१२	म्हेता पोपटलाल मावजीभाइ	जामजोधपुर	१५०२
१३	दोशी कपुरचंद अमरशी ह. दलपतरामभाइ	जामजोधपुर	१००२
१४	वगडीआ जगजीवनदास रतनशी	दामनगर	१००२
१५	शेठ माणेरुलाल भाणजीभाइ	पोरनदर	१००१
१६	श्रीमान चंद्रसिंहजी साहेब म्हेता (रेल्वे मेनेजर)	कलकत्ता	१००१
१७	म्हेता सोमचंद नेणसीभाइ (कराचीवाळा)	मोरवी	१००१
१८	शाह हरीलाल अनोपचंद	खभात	१००१
१९	कोठारी छवीलदास हरखचंद	मुचइ	१०००
२०	कोठारी रंगीलदास हरखचंद	शिहोर	१०००
२१	मोदी केशवलाल हरीचंद्र	अमदावाद	१००१



૩૭ શ્રી સ્થાનકવાસી જૈનસઘ

( વેન ધીરજકુવરની દીક્ષા પ્રસંગે મેટ )

ખાણપઢ ૫૦૧

૩૮ વકીલ વાઢીલાલ નેમચન્દ શાહ

વીરમગામ ૫૦૧

૩૯ મ્હેના શાંતિલાલ મગીચાલ હ. કમલાયેન મ્હેતા

અમદાવાદ ૫૫૬

૪૦ શ્રીયુત લાલચન્દજી તથા અ. સૌ. ઘોસાને

અમદાવાદ ૫૦૧

૪૧ શેઠ મોહનલાલજી મુરુનચન્દજી વાલિયા

અમદાવાદ ૫૦૧

૪૨ સ્વ. શેઠ ઉકામાઈ ત્રોમોચનદાસના સ્મરણાર્થે

તેમના ધર્મપત્નિ લક્ષ્મીબાઈ ગીરધર તરફથી

હા. મરઘાવેન તથા મણુને

અમદાવાદ ૫૦૧

૪૩ પારેલ જયતીલાલ મનમુલ્લાલ રાજકોટનાબા

હા વિનુભાઈ

અમદાવાદ ૫૦૧

૪૪ શ્રીયુત શેઠ લાલચન્દજી મીશ્રીલાલજી

” ૫૦૧

૪૫ શ્રી વાકાનેર સ્થાનકવાસી જૈનસઘ

વાકાનેર ૫૦૧

૪૬ શ્રી સ્થાનકવાસી જૈનસઘ

વોટાદ ૫૦૧

૪૭ શેઠ ગુદલમલજી શેપમલજી જોવર ( વરાવ )

પીપલગાંવ ૫૦૧

૪૮ સ્વ. તુરલીયા લહેરચન્દ માળેચન્દના સ્મરણાર્થે

તેમના ધર્મપત્નિ જીવતીબાઈ તરફથી

હા. ભાઈ જયતીલાલ તથા પૂનમચન્દ

ઉભાસ ૫૦૧

૪૯ શાહ અચલદાસજી શુકનરાજજી

હા. શેઠ શુકનરાજજી

અમદાવાદ ૫૦૧

૫૦ માવસાર લોડીદાસ ગણેશભાઈ

ધધુકા ૫૦૧

૫૧ અ. સૌ હીરાવેન માળેકલાલ મ્હેતા ઘાટકોપર

મુવઈ ૫૦૧

૫૨ મહેતા શાન્તીલાલ મગનેલાલ તથા

અ સૌ પદ્માવતી શાન્તીલાલ મહેતા

અમદાવાદ ૫૦૦

૫૩ શેઠ હીરાચંદજી વનેચંદજી કટારીયા

હુવલી ૫૦૧

૫૪ શેઠ છોટુભાઈ હરગોવિંદદાસ કટોરીવાલા

મુવઈ ૫૦૧

५५. पारेख रतिलाल नानचंद मोरजीगळा तरफथी तेमना  
पिताश्री न नचंद गोविंदजीना स्मरणार्थे तथा तेमना  
धर्मपत्नि अ. सौ. वसंत व्हेनना अट्टाह तप निमित्ते

हा. भुपतलाल रतिलाल पारेख अमदावाद ५११

५६ स्व. शाह श्रीभोवनदास मगनलालना स्मरणार्थे तेमना  
धर्मपत्नि श्रीवडुवरवाड तरफथी हा रतीलाल श्रीभोवनदास अमदावाद ५११

५७ श्रीमान नाथालाल माणेरचंद पारेख मुनड (माडुगा) ५०१

### ५२२ मेम्बरोनु गामवार लिस्ट

#### अमदावाद तथा परागो

- १ शेठ गीरधरलाल करमचंद २५१
- २ शेठ छोटालाल वखतचंद ह फकीरचंदभाई २५१
- ३ शाह कान्तीलाल श्रीभोवनदास २५१
- ४ शाह पोपटलाल मोहनलाल २५१
- ५ शेठ प्रेमचंद साकरचंद २५०
- ६ शाह रतीलाल वाडीलाल २५१
- ७ शेठ लालभाई मगळदास २५१
- ८ स्व. अमृतलाल वर्धमानना स्मरणार्थे  
ह. कानजीभाई अमृतलाल २५१
- ९ भावसार भोगीलाल जमनादास (पाटणगळा) २५१
- १० शाह नटवरलाल चन्दुलाल २५१
- ११ शाह नरसिंहदास श्रीभोवनदास २५१
- १२ श्री शाहपुर दरीयापुरी आठकोटी स्था जैन उपाश्रय  
ह वहीवट कर्ता शेठ इश्वरलाल पुरूपोचमदास २५१
- १३ श्री छोपापोळ दरीयापुरी आठकोटी स्था जैनसध  
ह शेठ चन्दुलाल अचरतगळ २५१

१४	शाह चीनुभाइ बालामाह	
	C/o शाह बालाभाइ महासुखराम	२५१
१५	शाह भाइलाल उजमशी	२५१
१६	श्री सुखलाल डी. शेठ हा डो. कु. सरस्वतीन्हेन शेठ	२५१
१७	श्री सौराष्ट्र स्थानकवासी जैनसघ	
	हा शाह कान्तिलाल जीवणलाल	२५१
१८	मोदी नाथालाल महादेवदास	२५१
१९	शाह मोहनलाल त्रीकंपदास	२५१
२०	श्री छकोटी स्था. जैनसघ	२५१
	हा. शाह पोचालाल पीताम्बरदास	२५१
२१	शेठ पोपटलाल हसरानना स्मरणार्थे	
	ह. शेठ बाबुलाल पोपटलाल	२५१
२२	देशाइ अमृतलाल वर्धमान बापोदरबाळाना स्मरणार्थे	
	हा. भाइलाल अमृतलाल देसाइ	२५१
२३	शाह नवनीतलाल अमलखराय	२५१
२४	शाह मणीलाल आशाराम	२५१
२५	शाह चीनुभाइ साकरचन्द	२५१
२६	शाह वरजीवनदास उमेदचन्द	२५१
२७	शाह रजनीकान्त कस्तुरचन्द	२५१
२८	संघवी जीवणलाल छगनलाल (स्था. जैन)	२५१
२९	शाह शातिलाल मोहनलाल धागधवाळा	२५२
३०	अ सौ बेन रतनबाइ नादेचा	
	हा. धुलजीमाइ चपालालजी	२५१
३१	शाह हरिलाल जेठालाल भाडवावाला	२५१
३२	श्री सरसपुर दरीयापुरी आठकोटी स्था. जैन उपाश्रय	
	हा. भावसार भोगीलाल छगनलाल	२५१

३३	शेठ पुखराजजी समतीरामजी सादहीवाळा	२५१
३४	स्व पिताश्री जगदीरलालजी तथा पूज्य चाचाजी हजारीमलजी घरढीयाना स्मरणार्थे	
	हा. मूळचंदजी जगदीरलालजी	२५१
३५	स्व. भावसार जगभाड (मंगळदाम) पानाचन्दना स्मरणार्थे हा तेमना धर्मपत्नि पुरीवेन	२५१
३६	स्व पिताश्री रमजीभाई तथा स्व. मातुश्री मूळीगडभा स्मरणार्थे हा. करुलभाई कोठारी	३०१
३७	भावसार केशवलालभाई मगनलालभाई	२५१
३८	शाह केशवलाल नानचंद जाखडावाळा हा. पार्वतीवेन	२५१
३९	शाह जीतेन्द्रकुमार वाडीलाल माणिकचंद राजसीतापुरवाळा (सावरमती)	२५१
४०	श्री स्था. जैन सध (सावरमती)	२५०
४१	श्री वीपिनचंद्र तथा उमारात चुनीलाल गोपाणी ( राणपुरवाळा )	३०१
४२	भावसार छोटालालभाई छगनलालभाई	२५१
४३	भावसार शरुराभाई छगनलालभाई	२५१
४४	अ सौ. जीतीवेन रतीलाल हा. भावसार रतीलाल हरगोविंददास	२५१
४५	सधरी वालुभाई रुमळशी तथा तेमना धर्मपत्निओ अ सौ. चपावेन तथा वसतवेन तरफथी	२५१
४६	अ. सौ. विद्यावेन वनेचंद देशाड तरफथी वर्षी तप तथा अठाई प्रसंगे हा. भूपेन्द्रकुमार वनेचंद देसाड	४१७
४७	शाह नटवरलाल गोकळदास	२५१
४८	शाह शामलभाई अमरशीभाई	२५१
४९	अ सौ. ककुवेन (भावमार भोगीलालभाई छगनलालभाईना धर्मपत्नि )	३०९

५० अ. सौ. सवितायेन (जयतीलाल भोगीलालना धर्मपत्नि)	२५१
५१ अ. सौ. शांतायेन (दीनुमाइ भोगीलालना धर्मपत्नि)	२५१
५२ अ. सौ. सुनदायेन (रमणभाइ भोगीलालना धर्मपत्नि)	२५१
५३ शेठ हीराजी रुग्नाथजीना स्मरणार्थे ह. रागमलजी रुग्नाथजी	३०१
५४ शेठ मणीलाल बोधाभाइ	२५१
५५ षट्ठा सुमेरमलजी अनोपचन्दजी जोधपूरवाळा	३०१
५६ स्व. माणेरुलाल बनमाळीदास शाहना स्मरणार्थे हा. रमणलाल माणेरुलाल	२५१
५७ स्व. शाह धनराजजी खेमराजजीना स्मरणार्थे हा. कनैयालालजी धनराजजी	३०१
५८ श्री सारगरपुर द. आ. को. स्थानरुवासी जैनसघ हा. शाह रमणलाल भगुभाइ	२५१
५९ दोशी हरजीवनदास जीवराज तथा लक्ष्मीबाइ लहेरचन्दना स्मरणार्थे हा. दोशी मनहरलाल करसनदाम मुळीयाळा	२५१
६० शाह पूनमचन्द फतेहचन्द	२५१
६१ श्रीयुत चतुरभाइ नदळाल	२५१
६२ श्रीयुत अमृतलाल ईश्वरलाल	२५१
६३ शाह जादवजी मोहनलाल तथा शाह चीमनलाल अमुलखभाई	२५१
६४ अ. सौ. लाम्बुबेन मगनलाल हा. शाह अमृतलाल धनजीभाई षट्ठाण शहेरवाळा	३०१
६५ अ. सौ. बहेन कान्तावेन गोरधनदास (चादमुनिना उपदेशी)	२५१
६६ दोशी फुलचन्द सुखलालभाइ बोटादवाळाना स्मरणार्थे हा. दोशी छबीलदास फुलचन्दभाइ	२५१
६७ लालाजी रामकुमारजी जैन	२५१
६८ शेठ छोटालाल गुमानचन्द पालनपुरवाळा	२५१
६९ शाह धीरजलाल मोतीलाल	२५१

- ७० संघवी सूर्यकांत चुनीलालना स्मरणार्थे  
हा. सघवी जीवणलाल चुनीलाल २५१
- ७१ भावसार मोहनलाल अमृतखराय २५१
- ७२ शाह फूलचन्द मुनचन्दभाइ हा. इसमृखमाइ फूलचन्दभाइ २५१
- ७३ शाह लल्लुभाइ मगनभाइ चूढापाला  
हा. जसवतलाल लल्लुभाइ ३०१
- ७४ श्रीमान मीश्रीलालजी जगदीरलालजी घरडीया अल्वरवाळा २५१
- ७५ म्हेता मुळचन्द मगनलाल २५१
- ७६ पैद्य नरसीदास साकरचन्दना धर्मपत्नि रेवायाइना स्मरणार्थे  
ह. हरीलालभाइ २५१
- ७७ कुमारी पुष्पायेन हरीलाल (चादमुनिना उपदेशथी) २५१
- ७८ शाह मणीलाल ठाकरशी ह. कमळायेन मणीलाल  
(चादमुनिना उपदेशथी) २५१
- ७९ मीस नलीनीयेन जयतिलाल २५१
- ८० अ. सौ. लीलावती ईश्वरलाल २५१
- ८१ स्व. उमेदराम त्रीभुवनदासना धर्मपत्नि काशीयाइना  
स्मरणार्थे ह. शातिलाल उमेदराम (चादमुनिना उपदेशथी) २५१
- ८२ स्व. भावसार मोहनलाल उगनलालना धर्मपत्नि दिवाळी-  
वाइना स्मरणार्थे ह. रतोलाल माणेकलाल  
(चादमुनिना उपदेशथी) २५१
- ८३ म्हेता देवीचंदजी खूचन्दजी धोका गढसीयाणावाळाना  
स्मरणार्थे ह. म्हेता चुनीलाल हरमानचन्द २५१
- ८४ घासीलालजी मोहनलालजी कोठारी C/o लक्ष्मी पुस्तक भंडार २५१
- ८५ शाह मणीलाल उगनलाल २५१
- ८६ स्व. शेठ नाथलाल रतनाभाइ मारफतीयाना स्मरणार्थे  
पुनावहेन तरफथी ह. करसनभाइ (चादमुनिना उपदेशथी) २५१

८७ भावसार जयंतिलाल भोगीलाल	३०९
८८ „ दीनुभाई भोगीलाल	२५१
८९ „ रमणलाल भोगीलाल	२५१
९० „ कजुभाई सकरचन्द	२५१
९१ शेठ भेरुमलजी साहेब जोधपुरवाळा	२५१
९२ स्व. घेनाणी वर्धमान रामजीभाई कुदणीवाळानों स्मरणार्थे हा. शांतिलाल वर्धमाने	२५१
९३ स्व. शाह कचराभाई लहेराभाईना स्मरणार्थे हा. शान्तिलाल कचराभाई	२५१
९४ एक स्वधर्मी बंधु हा. शाह रीखभदासजी जयन्तिलालजी	२५१
९५ अ. सौ. सरस्वतीबेन मणीलाल चतुरभाई शाह (सदानंदी छोटालाल महाराजश्रीना उपदेशी)	२५१
९६ चीमनलाल मणीलाल शाह दरियापुरी सभदायना पू० तपस्वी महाराज श्री भाणेकचद्रजी महाराजना शिष्य मुनिश्री मगनलालजी महाराजश्रीना स्मरणार्थे	२५१
९७ जेकुवर व्रजलाल पारेखे	२५१
९८ पुनमचदजी जवाहरलालजी बरडीया	२५१
९९ अ. सौ. लीलावती धीरजलाल म्हेता C/o डो. धीरजलाल त्रीकमलाल म्हेता	३०१
१०० श्रीयुत हरजीवनदास रायचद हा छत्रीलदास हरजीवन	३०१
१०१ शेठ राजमलजी घासीमलजी कोठारी कोशीथडवाळा तरफयी	२५१
१०२ शेठ चुनीलाल भगवानजी C/o रतीलाल चुनीलाल	२५१
१०३ भाग्यवती अरवींदकुमार C/o अरवींदकुमार सकरामाई	२५१

१०४ अ. सौ. चचल्लेन मनमुखलाल	
हा मनमुखलाल जैठालाल रुपेश	२५१
१०५ स्व आसीमाइ तथा शेठ रस्तीमन्जी भोमाजीना	
स्मरणार्थ हा. शेठ मीश्रीलालजी देरीचंदजी	
ओसवाल केरुवाळा	२५१
१०६ स्व शेठ कीशनमलजी माडोधना स्मरणार्थ	
हा श्रीरेमलजी कीशनमलजी सोजतवाळा	२५१
१०७ स्व. शेठ वरुताचरमलजीना स्मरणार्थ	
हा. शेठ धीसालालजी मुरुनराजजी शीयारीया	
(जोधपुरवाळा)	२५१
१०८ शाह महामुखलाल भाटलाल	
(सदानदी पंडित मुनिश्री छोटालालजी महाराजना	
उपदेशयी)	२५१
१०९ अ. सौ. कान्तानेन कालीदास	
C/o कुमार बुरु वाइन्डींग वर्कस	२५१
अजमेर	
१ शेठ भुरालाल मोहनलाल	२५१
अमरेली	
१ मास्तर हकमीचन्द दीपचन्द शेठ	२५१
अमलनेर	
१ शाह नागरदास बाघजीमाइ	२५१
२ श्री स्थान० जैनसघ हा. शाह गाडालाल भीखालाल	२५१
अलवर	
१ श्रीमती चपादेवी C/o बुद्धामलजी रतनलालजी सचेती	२५१
२ चांदमलजी महावीरप्रसाद पालावत	२५१
३ श्रीयुत रुपभकुमार छुपतिकुमार जैन	२५१



## आणंद

१ श्रेष्ठ रमणीकलाल ए. कपासी. ह मनसुखलालभाइ २५१  
आसनसोल

१ बावीसी मणीलाल चत्रभुजना स्मरणार्थ तेमर्ना धर्मपत्नि २५१  
मणीबाइ तरफयी ह. रसिकलाल, अनिलकान्त, विनोदराय  
आटकोट

११ शाह चुनीलाल नारणजी ३०१

## इन्दोर

१ अ. सौ. बेन दयावेन मोहनलाल देशाइ २५१  
जेतपुरवाळा ( अ. सौ. बेन विद्यावेनना  
वर्णीतप निमित्ते ) ह अरविंदकुमार, जीतेन्द्रकुमार

२ भाइलाल छगनलाल तुरखीया ३५१

३ स्व. गौरीशकर काळीदास देशाइ जेतपुरवाळाना २५०  
स्मरणार्थ हा. भुपतलाल गौरीशकर

## हगतपुरी

१ पन्नालाल लखीचद जैन २५१

## वदयपुर

१ श्रीयुत साहेबलालजी महेता ३०१

२ श्रेष्ठ मोतीलालजी रणजीतलालजी हींगड २५१

३ श्रेष्ठ मगनलालजी बागरेचा २५१

४ अ. सौ. बेन चन्द्रावती ते श्रीमान बहोतलालजी नाहरना २५१

धर्मपत्नि ह श्रेष्ठ रणजीतलालजी हींगड

५ स्व. श्रेष्ठ काल्ललालजी लोढाना स्मरणार्थ २५१

ह. श्रेष्ठ दीलतसिंहजी लोढा २५१

६ स्व. वेठ प्रतापमलजी साखलाना स्मरणार्थ

हा प्राणलाल हीरालाल साखला २५१

७ पूज्य पिताश्री मोतीलालजी म्हेताना स्मरणार्थे	
ह. रणजीतलालजी मोतीलालजी म्हेता	२५१
८ शेठ छगनलाल बागरेचा	२५१
९ शेठ भीमराज थावरचन्द बाफणा	२५१
१० श्रीमती सोहनीमाई	
C/o रणजीतलालजी मोतीलालजी हींगड	२५१
११ शेठ पन्नालालजी गणेशलालजी हींगड	२५१
१२ शेठ दीपचंद पन्नालालजी लोढा	२५१
उमरगांचरोड	
१ शाह मोहनलाल पोपटलाल पानेलीयाळा	२५१
उमलेटा	
१ शेठ जेठालाल गोरधनदास	२५१
२ स्व वेन सतोकवेन कचरा ह. ओतमचन्दभाई छोटालालभाई	
तथा अमृतलालभाई वालजी ( कल्याणयाळा )	२५१
३ शेठ खुशालचन्द कानजीभाई हा. शेठ प्रतापभाई	२५१
४ सघाणी मुळशंकर हरजीवनभाईना स्मरणार्थे	
हा. तेमना पुत्रो जयतीकाल तथा रमणीकलाल	२५१
५ दोशी विठ्ठलजी हरखचंद	२५१
एडन केम्प	
१ शाह गोकळदास शामजी उदाणी	२५१
२ शाह जगमोहनदास परसोतमदास	२५१
३ महेता प्रेमचन्द भाणेकचन्दना स्मरणार्थे	
हा. रायचन्दभाई, पोपटलालभाई तथा रसीकलालभाई	२५१
आकोला	
१ शेठ कचनलालभाई राघवजी अजमेरा	
C/o मेसर्स अजमेरा ब्रधर्स एन्ड कुं.	
( पूज्य सदानंदी मुनिश्री छोटालालजी महाराजना उपदेशाधी )	२५१

## आणद

१ शेट रमणीकलाल ए. कपासी. ह मनमुखलालभाइ २५१  
आसनसोल

१ वावीसी मणीलाल चन्नभुजना स्मरणार्थ तेमना धर्मपत्नि २५१  
मणीवाइ तरफथी ह. रसिकलाल, अनिलकान्त, विनोदराय  
आटकोट

११ शाह चुनीलाल नारणजी ३०१

## इन्दोर

१ अ. सौ. बेन दयावेन मोहनलाल देशाइ २५१  
जेतपुरवाळा ( अ. सौ. बेन विद्यावेनना  
वर्षीतप निमित्ते ) ह अरविंदकुमार, जीतेन्द्रकुमार

२ भाइलाल छगनलाल तुरखीया ३५१

३ स्व. गौरीशकर काळीदास देशाइ जेतपुरवाळाना २५०  
स्मरणार्थ हा. भुपतलाल गौरीशकर

## इगतपुरी

१ पन्नालाल लखीचंद जैन २५१

## उदयपुर

१ श्रीयुत साहेबलालजी महेता ३०१

२ शेट मोतीलालजी रणजीतलालजी हींगड २५१

३ शेट मगनलालजी बागरेचा २५१

४ अ. सौ. बेन चन्द्रावती ते श्रीमान बहोतलालजी नाहरना २५१

५ धर्मपत्नि ह शेट रणजीतलालजी हींगड २५१

६ स्व. शेट कालुलालजी लोढाना स्मरणार्थ २५१

७ ह. शेट दोलतसिंहजी लोढा २५१

८ स्व. वेठ प्रतापमलजी साखलाना स्मरणार्थ २५१

९ हा प्राणलाल हीरालाल साखला २५१

- ३ स्व. काळीदास जेठालालना स्मरणार्थे  
ह. सुमनलाल काळीदास

२५१

कुदणी—आटफोट

- १ दाशी स्तीलाल टोकरशीभाइ

२५१

कोलकी

- १ पटेल गोविंदलाल भगवानजी

२५१

- २ पटेल सीमजी जेठामाइ याधाणी

( तेमना स्व. सुपुत्र रामजीभाइना स्मरणार्थे )

३०२

कल्याण

- १ सघवी ठाकरशीभाइ सघवीना स्मरणार्थे

ह. शाह हीमंतलाल हरखचन्द

२५१

खाखीजाळीया

- १ घाटगीया गुलामचन्द लीलाधर

२५१

खीचन

- १ शेठ कीशनलाल पृथ्वीराज

३५२

खुडदारोड

- १ शेठ गीरधारीलालजी सीतारामजी

३००

- २ शेठ नरसींहदास शातीलालजी भोरलावाळा

२५१

खभात

- १ शेठ माणिकलाल भगवानदास

२५१

- २ श्री स्या. जैन संघ ह. पटेल कान्तीलाल अयालाल

२५१

- ३ शाह साकरचन्द मोहनलाल

२५१

- ४ शाह चन्दुलाल हरीलाल

२५१

- ५ शाह शकरामाइ देवचन्द

२५१

- ६ शाह त्रिभोवनदास मंगळदास

२५१

## कुशलगढ

१ श्रेष्ठ चपालालजी देवीचदजी २५१

## कत्रासगढ

१ श्री जैन श्वे. स्था. सघ ह. श्रेष्ठ देवचन्द अग्रुलख २५१

## कलकत्ता

१ श्री कलकत्ता जैन श्वे. स्था. ( गुजराती ) सघ  
ह. शाह जयसुखलाल प्रभुलाल २५१

## कलोल

१ श्रेष्ठ मोहनलाल जेठाभाइना स्मरणार्थे  
ह. श्रेष्ठ आत्माराम मोहनलाल २५१

२ डॉ. मयाचन्द मगनलाल श्रेष्ठ ह. डॉ. रतनचन्द मयाचन्द्र २५१

३ स्व. नाथलाल उमेदचन्दना स्मरणार्थे  
ह. शाह रतीलाल नाथलाल २५१

४ श्रेष्ठ मणीलाल तलकचन्दना स्मरणार्थे  
ह. मारफतीया चन्दुलाल मणीलाल २५१

५ स्व. श्रीयुत बाडीलाल परसोतमदासना स्मरणार्थे  
ह. घेलाभाइ तथा आत्मारामभाइ २५१

६ श्रेष्ठ नागरदास केशवलाल २५१

७ श्री स्थानकवासी जैन सघ  
ह. आत्माराम मोहनलालभाइ २५१

## कडी

१ श्री स्था. दरीयापुरी जैन सघ  
ह. भाजसार दामोदरदासभाइ इश्वरभाइ २५१

२ पार्वतीवेन C/o जेसीगभाइ इश्वरभाइ २५१

## कानपुर

१ शाह रमणीकलाल प्रेमचन्दभाइ ३००

२ शाह हरकीशनदास फूलचन्दभाइ २५१

घटकण

१ शाह चन्दुलाल केशवलाल	२५१
घोलचढ (धाणा)	
१ महेता गुलाबचन्दजी गभीरमलजी	३००
घोडनदी	
१ शेठ चद्रमान शोभाचंद गादिया	२५१
चुटा (झालावाड)	
१ श्री स्या. जैनसघ हा. रतीलाल गाधी प्रभुख	२५१
जलेसर (घालासोर)	
१ सघवी नानचन्द पोपटभाई थानगढवाळा	२५१
जयपुर	
१ श्रीमान हिमंतसिंहजी साहेन गलूडिया एडिसनल	
कमीशनर अजमेर डीपीझनवाळाना धर्मपत्नि अ. सौ	
माणेककुवरव्हेन तरफयी ह. सुशालसिंहजी गलूडिया	३५१
२ श्रीमान शेठ श्रीरेमलजी नवलखाना धर्मपत्नि	
अ सौ. प्रेमलतादेवी	२५१

जामजोधपुर

१ श्री स्या जैनसघ ह. महेता पोपटलाल मावजीभाइ	३८७
२ शाह श्रीभोवनदास भगवानजी पानेलीवाळा	२५१
३ दोशी माणेकचन्द भवान	२५१
४ पटेल लालजी जुठाभाइ	२५१
५ शेठ वाचनजी जेठाभाइ	२५१
६ शेठ व्रजलाल चुनीलाल	२५१

जामनगर

१ शेठ छोटालाल केशवजी	२५१
२ वोरा चीमनलाल देवजीभाइ	२५१

## गांधीधाम

१ शाह मोरारजी नागजी एन्ड कुा. २५१

## गुंदा

१ स्व. महेता पूनमचन्द भवानभाइना स्मरणार्थे  
ह. तेमना धर्मपत्नि दीवाळीनेन लीलाधर २५१

## गोंडल

१ स्व. वाखडा वच्छराज तुलसीदासना धर्मपत्नि कमळवाइ  
ह माणेकचन्दभाइ तथा कपुरचन्दभाइ २५१

२ पीपळीआ लीलाधर दामोदर तरफथी तेमना धर्मपत्नि  
अ. सौ. लीलावती साकरचन्द कोठारीना बीजा वरसीतपनी

५ खुशाळीमां ३०१

३ कामदार जुठालाल केशवजीना स्मरणार्थे  
ह हरीलाल जुठामाह ३०१

४ स्व. कोठारी कृपाशकर माणेकचन्दना स्मरणार्थे  
ह. तेमना धर्मपत्नि प्रभाकुवरवेन २५१

५ कोठारी गुलाबचन्द रायचन्द २५१

६ जसाणी रगनाथभाइ नानजी ह. चुनीलालभाइ २५१

## गोधरा

१ शाह श्रीमोचनदास छगनलाल ३०१

२ स्व. प्रेमचन्द ठाकरशीना स्मरणार्थे  
ह. शाह चुनीलाल प्रेमचन्द ३०१

## गुदाला ( कच्छ )

१ शाह मालशी घेलाभाइ २५१

## गुलाबपुरा

१ श्री स्या जैन वर्धमान सघ  
ह. मांगीलालजी उकारमलजी २५१

२ श्रेष्ठ पुखराजजी पदमराजजी मढारी	२५१
३ श्रेष्ठ नररतनमलजी धनवतसिंहजी	२५०
४ श्रेष्ठ वस्तीमलजी आनंदमलजी साममुखा	२५१

जोरावरनगर

१ श्री श्वे. स्या. जैन सघ ह श्रेष्ठ चपकलाल धनजीभाइ	२५१
जमशेदपुर	

१ दोशी झवेरचंद घल्लभजी	२५१
------------------------	-----

धरीया

१ श्री जैन स्या. सघ हा. श्रेष्ठ कनैयालाल बी. मोदी	२५१
---	-----

डांडाडचा

१ श्री स्या. जैन सघ हा. श्रेष्ठ चपालालजी मारवे	२५०
दसा ( वाया धोला )	

१ श्री दसागाम श्री स्या. जैन सघ ह एक सद्ग्रहस्थ तरफथी	२५१
---	-----

२ श्री स्या जैन सघ हा. वगडिया नरभेराम जेठालाल	
( दसा जकशन )	

तासगांव

१ स्व. चुनीलालजी दुगडना स्मरणार्थे तेसना धर्मपत्नि	
ढोंडुगइना तरफथी हा श्रेष्ठ रामचंदजी दुगड	३५१

थानगढ

१ शाह ठाकरशीभाइ करशनजी	२५१
------------------------	-----

२ श्रेष्ठ जेठालाल त्रीभोवनदास	२५१
-------------------------------	-----

३ शाह धारशीभाइ पाशवीरभाइ ह. मुखलालभाइ	२५१
---------------------------------------	-----

४ शाह त्रीभोवन गोपालजी तथा अ सौ. कसुगावेन त्रीभोवन	२५१
--	-----

दहाणुरोड ( याणा )

१ शाह हरजीवनदास ओघड खघार ( कराचीवाला )	२५१
--	-----



३ डो साहेब पी. पी. शेठ	२५०
४ शाह रंगीलदास पोपटलाल	२५१

### जामखभाळीया

१ शेठ वसनजी नारणजी	२५१
२ श्री स्था. जैनसघ हा म्हेता रणछोडदास परमाणद	२५१
३ सघवी प्राणलाल लवजीभाइ	२५१
४ महेता हेमचन्द काळीदास	२५१

### जावरा

१ स्व. भडारी स्वरूपचंदजी शाहना धर्मपत्नि मोतीनेनना स्मरणार्थे ह श्रीयुत लालचन्दजी राजमलजी किशनगढवाळा ( चादमुनिना उपदेशयी )	२५१
--	-----

### जुनागढ

१ शाह मणीलाल मीठाभाइ ह. हरीलालभाइ ( शटीना माळीआवाळा )	२५१
--	-----

### जुनारदेव ( मध्य प्रात )

१ घेळाणी त्रीकमजी लाघाभाइ	२५१
---------------------------	-----

### जैतपुर

१ शेठ अमृतलाल हीरजीभाइ ह नरभेरामभाइ ( जसापुरवाळा )	२५१
२ दोशी छोटालाल वनेचन्द	२५१
३ कोठारी डोलरकुमार वेणीलाल	२५१
४ अ. सौ. व्हेन सुरजकुवर वेणीलाल कोठारी	२५१

### जैतलसर

१ शाह लक्ष्मीचन्द कपुरचन्द	२५१
२ कामदार लीलाधर जीवराजना स्मरणार्थे तेमना धर्मपत्नि जवकवेन तरफथी ह. शान्तीलालभाइ गोंडलवाळा जोधपुर ( राजस्थान )	२५१

१ शेठ हस्तीमलजी मनरूपमलजी सामयुखा	२५१
-----------------------------------	-----

२ पिताश्री भगवानजी कचराभाइना तथा चि. हसाना स्मरणार्थे

ह. पटेल दलीचन्द भगवानजी

३०१

३ अ. सौ. यचीवेन वासुभाइ

२५१

४ धी नवसौराष्ट्र ओइल मील प्रा. लीमीटेड

२५१

५ स्व. रायचन्द पानाचन्द शाहना स्मरणार्थे

ह. चीमनलाल रायचन्द

३०१

६ गांधी पोपटलाल जेचन्द

२५०

७ देशाई छगनलाल डायाभाइ लाठवाळाना धर्मपत्नि दिवाळीवेन

तरफयी ह. कुमारी हस्तमती

२५१

धधुका

१ शेठ पोपटलाल धारशी

२५१

२ स्व. गुलामचन्दभाइना स्मरणार्थे ह. पोपटलाल नानचन्द

२५१

३ वसाणी चन्नभुज बाघजीभाइ

२५१

धूलिया

१ श्री अमोल जैन हानालय हा. कनैयालाल छाजेड

२५१

नदुरवार

१ श्री स्थानकवासी जैन संघ ह. शेठ प्रेमचन्द भगवानलाल

२५०

नारायण गाम

१ मोतीलालजी हीराचन्दजी चोरडीया बोरीवाला

२५१

नडीयाद

१ शेठ मोहनलाल भुराभाइ

२५१

पोर्टसुदान

१ शेठ सोमचन्द परसोतमदास

३०१

पाणसणा

१ श्री स्थानकवासी जैन संघ ह. छोटालाल पुजाभाइ

२५१

दाहोद

१ शेट माणैकलालभाइ खेंगारजी	२५१
दिल्ही	
१ लाला पूर्णचंदजी जैन ( सेन् ल बेंकवाळा )	३५१
२ श्रीयुत कीशनचंदजी म्हेताबचंदजी चोरडीया	
हा. श्रीमती नगीना देवी तथा श्रीयुत म्हेताबचंद जैन	२५१
३ लालाजी मीठनलालजी जैन एन्ड सन्स	३०१
४ लालाजी गुलशनरायजी जैन एन्ड सन्स	३०१
५ थ. सौ. सज्जननेन इंदरमलजी पारेख	२५१
६ स्व लक्ष्मीचंदजीना स्मरणार्थ नगीनादेवी सुजंतीना	
तरफयी हा. संघवी हेमंतकुमारजी जैन	२५१
७ वेन विज्याकुमारी जैन C/o म्हेताबचंद जैन	
(वयोवृद्ध सरळ स्वभावी फूलमतीजी महासतीनी	
भरणाथी)	२५१

धार ( मध्यमात )

१ शेट सागरमलजी पनाळालजी	२५१
-------------------------	-----

धांगघा

१ श्री स्था. जैन मोटा संघ ह. शेट मंगळजीभाइ जीवराज	२५१
२ संघवी नरसीदास वखतचंद	३०१
३ ठकर नारणदास हरगोवींददास	२५१
४ कोठारी कपूरचंद मंगळजी	२५१

ध्राफा

१ शेट मणीलाल जेचंदभाइ	२५१
-----------------------	-----

धोराजी

१ म्हेता प्रभुदास मूळजीभाइ	३५१
----------------------------	-----

## घोरा

- १ स्वरूपचन्दजी जवाहरमलजी बोरडीया  
मेनोबाइ मुगनलालजीना स्मरणार्थे  
( चादमुनिना उपदेशथी ) २५१
- २ वेन राधीबाइ ( पूज्य आचार्य धर्मदासजी महाराजना सप्रदायना  
मन्त्री कीशनलालजी महाराजना मुशिष्य शोभागमलजी महाराजना  
शिष्य स्व. केवलचंदजी महाराजना स्मरणार्थे) चादमुनिना उपदेशथी २५१

## बेंगलोर

- १ बाटवीया बनेचन्द अमीचन्द महावीर टेक्स्टाइल स्टोर तरफथी  
भाइ चन्द्रकांतना लग्ननी मुशालीमा २५२
- २ शेठ कीशनलालजी फूलचंदजी साहेब २५१

## घोटाद

- १ स्व. बसाणी हरगोविंददास छगनलालना स्मरणार्थे  
ह. तेमना धर्मपति छवलबेन २५१

## पीकानेर

- १ शेठ भेरुदानजी शेठीया २५४

## बिदडा

- १ शाह कानजी शामजी २५१

## बेलारी

- १ श्री स्था. जैन संघ हा. हजारीमलजी हस्तीमलजी राका २५१

## बदनावर

- १ श्री वर्धमान स्था. जैन श्रावक संघ  
हा. मिश्रीलाल जैन बकील २५१

## पालणपुर

१ लक्ष्मीवेन ह. महेता हरीलाल पीताम्बरदास	२५१
२ श्री लोकागच्छ स्थानकवासी जैन पुस्तकालय	२५१
३ महेता मणीलाल भाइचन्दभाइ	२५१
४ महेता सूरजमल भाइचन्दभाइ	२५१

## पालेज

१ स्व. मनसुखलाल मोहनलाल सघवीना स्मरणार्थे	
ह. भाइ धीरजलाल मनसुखलाल	३०१

## पुना

१ शेठ उत्तमचन्दजी केवळचन्दजी धोरु	२५१
-----------------------------------	-----

## प्रांतिज

१ श्री प्रांतिज स्था. जैनसघ ह श्रीयुत अनालाल महासुखराम	२५०
--	-----

## फालना

१ महेता पुखराजजी हस्तीमलजी ( सादडीवाळा )	३०१
२ महेता कुन्दनमलजी अमरचन्दजी ( सादडीवाळा )	२५१

## घरवाळा ( घेलाशा )

१ स्व. मोहनलाल नरसीदासना स्मरणार्थे	
ह. तेमना धर्मपत्नि सुरजवेन मोरारजी	२५१

## बगसरा ( भायाणी )

१ शेठ पोपटलाल राघवजी रायडीवाळा ह. शेठ मानसग प्रेमचन्द	२५१
बेराजा ( कच्छ )	

१ शेठ गांगजी केशवजी ( ज्ञानभडार माटे )	२५१
--	-----

## चालोतरा

१ शाह जेठमलजी हस्तीमलजी, भगवानदासजी मणसारी	२५१
--	-----

## भुमावल

१ शेठ राजमल नदलाल म्हेता चेरीटेयल ट्रस्ट २५१

## मद्रास

१ शेठ मेघराजजी देवचन्दजी म्हेता २५१

२ श्रीधुत बापालाल भाइचद म्हेता २५१

## मनोर (धाणा)

१ शाह शेरमलजी देवीचन्दजी जसवतगढवाळा  
ह. पूनमचन्दजी शेरमलजी गेल्या २५१

## मानकुचा (कच्छ)

१ स्व. म्हेता कुवरजी नाथालालना स्मरणार्थे  
ह. तेमना धर्मपत्नि कुवरगाइ हरखचन्द  
(मानकुचा स्थानरुमासी जैनसघ माटे) २५१

## मालेगाव

१ श्री स्या जैन सघ ह. फतेलाल मालु जैन २५१

## मुयइ तथा परांओ

१ शेठ छगनलाल नानजीभाइ २५१

२ शाह हरजीवन केशवजी २५१

३ घेलाणी प्रभुलाल ब्रांरुमजीभाइ (बोरीवली) २५२

४ श्री वर्धमान स्या जैन सघ  
ह. केशरीमलजी अनोपचन्दजी गुगळीया (मलाड) २५१

५ शेठ डुगरशी हशराज वीसरीया २५१

६ शाह रमणीकलाल काळीदास तथा  
अ सौ. कान्तावेन रमणीकलाल २५१

७ शाह हिमतलाल हरजीवनदास २५१

## बोटेली

- |                                      |     |
|--------------------------------------|-----|
| १ शाह प्रीणचन्द नरसीदास ( साणदवाळा ) | २५१ |
| २ शाह गीरधरलाल साकरचन्द              | २५१ |

## भाणवड

- |   |     |
|---|-----|
| १ शेठ जेचन्दभाइ माणेकचन्द               | ३५२ |
| २ सघवी माणेकचन्द माधनजी                 | २५१ |
| ३ शेठ लालजीभाइ माणेकचन्द ( लालपुरवाळा ) | २५१ |
| ४ शेठ रामजी जीणाभाइ                     | २५१ |
| ५ शेठ पदमशी भीमजी फोफरीआ                | २५१ |
| ६ फोफरीआ गाडालाल कानजीभाइ               |     |
| ह. अ. सौ. शातावेन घसनजी                 | २५१ |
| ७ वकील मणीलाल खेंगारभाइ पूनातर          | २५१ |

## भीम

- |                             |     |
|-----------------------------|-----|
| १ चपकलालजी जैन पुस्तकालय    |     |
| हा. छोगामलजी मागीमलजी माडोट |     |
| ( मुनी मागीलालजीना उपदेशी ) | २५१ |

## भीलवाडा

- |  |     |
|--|-----|
| १ श्री शांति जैन पुस्तकालय ह. चादमलजी मानमलजी सघवी | २५१ |
| २ शेठ भीमराज भीश्रीलालजी                           | २५१ |

## भोजाय ( कच्छ )

- |   |     |
|---|-----|
| १ ज्ञान मंदिरना सेक्रेटरी शाह कुवरजी जीवराज | २५१ |
|---|-----|

## भावनगर

- |                                   |     |
|-----------------------------------|-----|
| १ स्व कुवरजी बावाभाइना स्मरणार्थे |     |
| ह. शाह लहेरचन्द कुवरजी            | ३०१ |
| २ कोठारी उदयलालजी साहेब           | २५१ |

२५	शेठ चुशालभाइ खगारभाइ	२५०
२६	शाह प्रेमजी मालशी गंगर (मलाड)	२५१
२७	स्व पिताश्री पचुभाइ मोनाभाइना स्मरणार्थे हा. शाह कानजी पचुभाइ (मलाड)	२५१
२८	शाह वेलजी जेशोंगभाई छासरागळा तरफयी तेमना धर्मपत्नि अ. सौ. स्व. नानाभाइना स्मरणार्थे	३०१
२९	स्व. पिताश्री रायशी वेळजीना स्मरणार्थे हा शाह दामजी रायशी (मलाड)	३०१
३०	शेठ गवकलाल कस्तुरचंद लींढीवाळा तरफयी श्री अजरामर शास्त्रभंडार लींढी माटे (माडुंगा)	२५१
३१	स्व. पिताश्री भीमजी कोरशी तथा मातुश्री पालीवाइना स्मरणार्थे हा. शाह उमरशीभाइ भीमशी (मलाड)	३०१
३२	शेठ चुनीलाल नरमेराम बेकरीवाळा	२५१
३३	शाह वरजागभाइ शीमजी (मलाड)	२५१
३४	श्रीधुत रतीलाल भाइचन्द महेता	२५१
३५	शाह खीमजी मूलजी पूजा (मलाड)	२५१
३६	मेसर्स सवाणी ट्रान्सपोर्ट कम्पनी हा. शेठ माणेरुलाल वाडीलाल	२५१
३७	वेळाणी घळभजी नरमेराम हा. नरसीभाइ वलभजी	२५१
३८	अ. सौ. समतावेन शान्तीलाल C/o शान्तीलाल उजमशी शाह (मलाड)	२५१
३९	तेजाणी कुबेरदास पानाचन्द	२५१
४०	कपासी मोहनलाल शीवलाल	२५१
४१	स्व केशवलाल वछराज कोठारीना स्मरणार्थे सुरजनेन तरफयी हा. उनसुखलालभाइ (मलाड)	२५१
४२	दडीया अमृतलाल मोतीचन्द (घाटकोपर)	२५१
४३	शेठ सरदारमलजी देवीचन्दजी कावेडीया (सादडीवाळा)	२५१



८ शाह रतनशी मोणशीनी कम्पनी	२५१
९ शाह शीवजी माणेक (कच्छ वेराजावाळा)	२५१
० वोरा पानाचन्द संघजीना स्मरणार्थे ह त्रैलोक्यल पानाचन्द एन्ड ब्रधर्स	२५१
११ स्व. पू पिताश्री वीरचन्द जेसींगभाई लखतरवाळाना स्मरणार्थे ह. केशवलाल वीरचन्द शेठ	२५१
१२ शा. कुवरजी हंसराज	२५१
१३ स्व. मातुश्री माणेकवेनना स्मरणार्थे ह. शेठ बळभदास नानजी (पोरबदरवाळा)	३०१
१४ एक सद्गृहस्थ ह. शेठ सुदरलाल माणेकचन्द	२५१
१५ अ. सौ पानवाइ हा शेठ पदमशी नरसिंहभाई (मलाड)	२५१
१६ श्रीयुत अमृतलाल वर्धमान बापोदरावाळा हा दलीचन्द अमृतलाल देशाई	२५१
१७ स्व. शाह नागशी सोजपाळ गुदाळावाळाना स्मरणार्थे हा रामजी नागशी (मलाड)	३०१
१८ शाह रामजी करशनजी थानगढवाळा	२५१
१९ शाह नगीनदास कल्याणजी वेरावळवाळा	२५१
२० शीवळाल गुलाबचन्द शेठ मेवावाळा	२५१
२१ स्व. जटाशकर देवजी दोशीना स्मरणार्थे हा. रणछोडदास (बाबुलाल) जटाशकर दोशी	३०१
२२ स्व. गोडा वणारशी त्रीमोवन सरसइवाळाना स्मरणार्थे हा. जगजीवन वणारशी गोडा (मलाड)	२५१
२३ स्व. त्रीमोवनदास ब्रजपाल बीछीयावाळाना स्मरणार्थे हा. हरमोविंददास त्रीमोवनदास अजमेरा	२५१
२४ स्व. कानजी मूळजीना स्मरणार्थे तथा मातुश्री दिवाळीवाइना १६ उपवासना पारणा प्रसंगे	
२५ हा जयंतीलाल कानजी (मलाड)	२५१

६२	पारेख चीमनलाल लालचन्दनां धर्मपत्नि अ सौ श्रीमती चचलगाइना स्मरणार्थे ह साराभाइ चीमनलाल	२५१
६३	शाह कोरजीभाइ हीरजीभाइ	३०१
६४	पिताश्री कुदनमन्जी मोतीलालजी मुधाना स्मरणार्थे ह मोतीलाल जुपरमल (अहमदनगरवाळा)	२५१
६५	श्री वर्धमान श्वेताम्बर स्या. जैन सत्र ह. शेठ रुपचन्द शीवलाल कामदार (अधेरी)	२५१
६६	अ. सौ. कमळायेन कामदार ह. रुपचन्द शीवलाल (अधेरी)	२५१
६७	धी मरीना मोर्डन हाउस्कुट ट्रस्ट फड ह. शाह मणीलाल ठाकरशी	२५१
६८	स्व. मातुश्री जीवीगाइना स्मरणार्थे ह. शामजी शीमजी कच्छ गुढालावाळा (गोरेगांव)	२५१
६९	शाह रवजीभाइ तथा भाइलालभादनी कपनी (कादीवली)	२५१
७०	अ. सौ. लाटुनेन ह. रवजी शामजी (कादीवली)	२५१
७१	अ. सौ. बेन कुदनगौरी मनहरलाल सघनी (खारसोड)	२५१
७२	शाह करशन लघुभाइ (दादर)	३०१
७३	अ सो- रजनगौरी चन्दुलाल शाह C/o चन्दुलाल लक्ष्मीचन्द (माहुंगा)	२५१
७४	म्हेता मोटर स्टोर्स हा. अनोपचन्द डी. महेता	२५१
७५	शेठ मनुभाइ माणेकचन्द हा. झाटकीया नरभेराम मोरारजी (घाटकोपर)	२५१
७६	खेताणी मणीलाल केशवजी (वडीयावाळा) घाटकोपर	२५१
७७	स्व कस्तुरचन्द अमरशीना स्मरणार्थे हो तेमना धर्मपत्नि झवेरवेन मगनलालनी वता- जयतीलाल कस्तुरचन्द मशकारीआ	२५१
७८	स्व. पूज्य मातुश्री जकलगाइना स्मरणार्थे हा. देशाइ व्रजलाल काळीदास (मलाड)	२५१

४४	दोशी चत्रभुज सुन्दरजी ( घाटकोपर )	२५१
४५	दोशी जुगलकीशोर चत्रभुज ( घाटकोपर )	२५१
४६	दोशी प्रवीणचन्द्र चत्रभुज ( घाटकोपर )	२५१
४७	शाह श्रीभोवनदास मानमिंग दोढीवाळाना स्मरणार्थे हा शाह हरखचन्द श्रीभोवनदास	२५१
४८	शाह जेठालाल डामरशी धागधारावाळा हा. शाह बाडीलाल जेठालाल	२५०
४९	शाह चन्दुलाल केशवलाल	२५१
५०	स्व. पिताश्री शामळजी कल्याणजी गोडलवाळाना स्मरणार्थे हा. वृजलाल शामळजी राणीसी	२५१
५१	शाह प्रेमजी हीरजी गाला	२५१
५२	स्व. पिताश्री भगवानजी हीराचन्द जसाणीना स्मरणार्थे ह. लक्ष्मीचन्दभाई तथा केशवलालभाई	३०१
५३	स्व. पिताश्री हसरान हीराना स्मरणार्थे ह. देवशी हसरान कच्छ बोदडावाळा ( मलाड )	२५१
५४	स्व. मातुश्री गोमतीबाईना स्मरणार्थे ह. पोपटलाल पानाचंद	२५१
५५	शेठ नेमचन्द स्वरूपचन्द खभातवाळा ह. भाई जेठालाल नेमचन्द	२५१
५६	स्व. पिताश्री शाह अवालाल परसोतम पाणशणावाळाना स्मरणार्थे तेमना पुत्रो तरफथी ह. बापालालभाई	२५१
५७	बेन केशरबाई चन्दुलाल जेसीगलाल शाह	२५१
५८	दडोया जेसीगलाल त्रीकमजी	२५१
५९	शाह कान्तीलाल मगनलाल ( घाटकोपर )	२५१
६०	कोठारी सुखलालजी पूनमचंदजी ( खार )	२५१
६१	स्व. मातुश्री कडवीबाईना स्मरणार्थे ह. तेमना पौत्र ह. हकमीचन्द ताराचन्द दोशी ( अघेरी )	२५१

## मांडवी (कच्छ)

१ श्री स्या. छ कोटी जैन संघ हा. महेता चुनीलाल बेलजी २७७

## मांडवा (धोलाजमन)

१ श्री पाडवा स्या जैन संघ

ह अ सौ. कन्चनगौरी रतिलाल गोसलीया गढडावाळा २५१

## मेसाणा

१ शाह पदमशी सुरचन्दना स्मरणार्थे हा. शीमलाल पदमशी २५१

## मोम्नासा

१ शाह देवराज पेयराज २५०

२ श्रीयुत नाथलाल डी. महेता २५१

## यादगीरी

१ शेठ वादरमलजी सुरजमलजी वेन्कर्स २५०

## राणपुर (झालावाड)

१ श्रीमति मातुश्री समरतमाइना स्मरणार्थे

ह. डो. नरोत्तमदास चुनीलाल कापडीया २५१

## राणावास (मारवाड)

१ शेठ जवानमलजी नेमीचन्दजी हा. वातु रीखवचन्दजी ३०१

## राजकोट

१ वाडीलाल डाइग एन्ड पिन्टिंग वर्कस ४००

२ शेठ रतीलाल न्यालचन्द २५१

३ वाघु परशुराम जगनलाल शेठ (उदेपुरवाळा) २५०

४ शेठ मनुभाइ मुळचन्द (एन्जीनीअर साहेब) २५१

५ शेठ शान्तीलाल प्रेमचन्द तेमना धर्मपत्निना वरसीतप प्रसंगे २५१

६ उदाणी न्यालचन्द हाकेमचन्द वकील २५१

७ शेठ प्रजाराव वीठलजी २५१

८ वहेन सूर्यवाळा नौचमलाल जसाणी (वरसीतपनी खुशाली) २५१

७९ शाह नटवरलाल दीपचंद तरफथी तेमनां धर्मपत्नि	
अ. सौ. सुशीलावेनना वर्षीतपनी सुशालीमा	२५१
८० शेठ रसीकलाल प्रभाशकर मोरवीवाळा तरफथी तेमनां	
मातुश्री मणीवेनना स्मरणार्थे	३०१
८१ कोटीचा जयतीलाल रणछोडदास सौभाग्यचंद जुनागढवाळा	२५१
८२ मोदी अभेचन्द सूरचन्द राजकोटवाळा	
हा. डोसालाल अभेचन्द	२५१
८३ स्व शाह रायशी कचराभाईना स्मरणार्थे तेमना	
धर्मपत्नि नेणगाई वती इ. शाह जेठालाल रायशी	२५१
८४ श्रीयुत जे सी घोरा	२५०
८५ श्री वर्धमान स्था जैन श्रावक सघ	
इ. सघमी चीमनलाल अमरचन्द (दादर)	२५१
८६ स्व. आशाराम गीरधरलालना स्मरणार्थे इ. शांतिलाल	
आशारामनी वती जसवतलाल शातीलाल लखतरवाळा	२५१
८७ शातीलाल डुगरशी अदाणी	२५१
८८ श्रीमती मणीबाई वृजलाल पारेख	
चेरीट्रेबल ट्रस्ट फड इ. पारेख वृजलाल दुर्लभजी	२५१
८९ शाह मनहरलाल माणजीवनदास	२५१
९० बोरा ठाकरशी जसराज	
C/o M/s ठाकरशी एन्ड कुं.	२५१
९१ दोशी भीखालाल वृजलाल	२५१
९२ शाह गोपालजी मानसग	२५१
९३ दोशी फूलचंद माणेकचंद	२५०
९४ गाधी कांतीलाल माणेकचंद	२५१
९५ शेठ मणीलाल गुलाबचंद	२५१
९६ कोठारी रमणीकलाल कस्तुरचंद	२५१
९७ बहेन चन्दनवेन अमृतलाल बारिया	२५१
९८ शेठ चपकलाल चुनीलाल दादमावाळा	२५१

## लखनऊ

- १ शाह रायचन्द ठाकुरशीना स्मरणार्थे  
हा. शाह शान्तीलाल रायचन्द २५१
- २ भावसार हरजीवनदास प्रभुदामना स्मरणार्थे  
हा. भाइ ग्रीमोदनदाम हरजीवनदास २५१
- ३ शाह चुनीलाल माणेरुचन्द २५१
- ४ शाह जादवजी ओग्रहभाइ सदादयाळाना स्मरणार्थे  
हा भाइ शान्तीलाल जादवजी २५१
- ५ दोशी ठाकुरशी गुलालचन्दना स्मरणार्थे तेमना धर्मपत्नि  
समरतप्तेन वृजलाल तरफयी हा. जयन्तिलाल ठाकुरशी २५१
- ६ शाह तलरुशी हीराचदना स्मरणार्थे ह. अमृतलाल तलरुशी  
लालपुर २५१

## लालपुर

- १ शेठ नेमचन्द सवजीभाइ मोदी हा. मगनलालभाइ २५१
- २ शेठ मुळचन्द पोपटलाल हा मणीभाइ तथा जेसींगलालभाइ २५१

## लाखेरी (राजस्थान)

- १ मास्तर जेठालाल मोनजीभाइ हा. महेता अमृतलाल  
जेठालाल (सींगील एन्जीनीअर साहेब) २५१
- लीमडी (पचमहाल)

- १ शाह कुवरजी गुलाबचन्द २५१
- २ छाजेड घासीराम गुलाबचन्द २५१
- ३ शेठ गीरचन्द पन्नालालजी कर्णावट २५१
- लीवडी (सौराष्ट्र)

- १ शाह चकुभाइ गुलाबचन्द २५१

## लाकडीया (कच्छ)

- १ श्री स्या. जैन सत्र ह. शाह रतनशी करमण २५१

९ मोदी सौभाग्यचन्द मोतीचन्द	२५१
१० बदानी भीमजी वेलजी तरफथी तेमना धर्मपत्नि अ. सौ समरतवेनना वरसीतपनी खुशाली	२५१
११ दोशी मोतीचन्द धारशीभाइ (रीटायर्ड एन्जीनीअर साहेब)	२५१
१२ कामदार चन्दुलाल जीवराज धांगध्रावाळा	२५०
१३ हेमाणी घेलुभाइ सनचद	२५१
१४ प्रभुलाल न्यालचन्द दफतरी	२५१
१५ स्व. महेता देवचन्द पुरुषोत्तमना स्मरणार्थे तेमना धर्मपत्नि हेमकुनरवाइ तरफथी हा. जयन्तिलाल देवचन्द महेता	२५१
१६ पारेख शीवलाल झुझाभाइ मोम्वासावाळा ह. अ. सौ. कचनवहेन	२५२

### राजाजीकाकेरडा (भीलनाडा)

१ श्रीमान जोरावरमलजी धर्मचन्दजी डुगरलाल (मुनिश्री मागीलाळजीना उपदेशथी)	२५१
---	-----

### रायचुर

१ स्व. मातुश्री मोंधीवाइना स्मरणार्थे ह. शाह शीवलाल गुलाबचन्द बढवाणवाळा	२५१
--	-----

### रगुन

१ कामदार गोरधनदास भगनलालना धर्मपत्नि अ. सौ. कमळावेन	२५१
--	-----

### रापर (कच्छ)

१ पूज्य वालजीभाइ न्यालचन्द	२५१
----------------------------	-----

### रतलाम

१ अनेक भक्तजनो तरफथी हा श्रीमान केशरीमलजी डक (केवळ मुनिना उपदेशथी)	२५१
--	-----

## वणी

- १ महेता नानालाल छगनलालना धर्मपत्ति स्व. चंचलनेन  
तथा पुरीनेनना स्मरणार्थे हा. भाइ मनहरलाल नानालाल  
चडोदरा २५१
- १ कामदार केशवलाल हिमतराम प्रोफेसर साहेब  
( गोंडलवाळा ) २५१
- २ वकील मणीलाल केशवलाल शाह  
चडीया २५१
- १ पंचमीया भनानभाइ काळाभाइ ( जेतपुरवाळा ) २५१  
चाकानेर
- १ मास्तर कान्तिलाल त्रवरुलाल खढेरीया २५१
- २ दफतरी चुनीलाल पोपटलाल मोरजीवाळा  
हा. भाइ प्राणिलाल चुनीलाल २५१
- बीछीया
- १ श्री स्या जैन सध ह. अजमेरा रायचन्द वृजपाल २५१  
वीरमगाम
- १ शाह वीठलभाइ मोदी मास्तर २५१
- २ शाह नागरदास माणेरुचन्द २५१
- ३ शाह मणीलाल जीवणलाल ( शाहपुरवाळा ) २५१
- ४ शाह अम्रुलख (वचुभाइ) नागरदासना धर्मपत्ति अ सौ.  
वेन लीलावतीना वरमीतपना पारणानी सुशालीमा.  
ह. भाइ कान्तीलाल नागरदास ३००
- ५ स्व शेठ उजमशी नानचन्दना स्मरणार्थे  
ह. शेठ चुनीलाल नानचन्द २५१
- ६ स्व. शेठ मणीलाल लक्ष्मीचदना स्मरणार्थे  
ह. खीमचदभाइ ( खाराघोडावाळा ) २५१



## लोनावला

१ शेठ धनराजजी मूळचन्द मूया २५१

## लुधियाना

१ राजेन्द्रकुमार जैन दिल्लीवाळा २५१

## चढवाण शहर

१ शाह दीलीपकुमार सवाईलाल ह सवाईलाल नरकलाल शाह २५१

२ शाह मगनलाल गोकळदास हा. रतीलाल मगनलाल कामदार २५१

३ सघवी मुळचन्द घेचरभाई हा. भाई जीवणलाल गफलदास २५१

४ शेठ वृजलाल सुखलाल २५१

५ शेठ कान्तीलाल नागरदास २५१

६ बोरा चत्रभुज मगनलाल २५१

७ सघवी शीवलाल हीमजीभाई २५१

८ शाह देवशी देवरुण २५१

९ बोरा डोसाभाई लालचन्द स्था. जैन सघ

हा. बोरा नानचन्द शीवलाल २५१

१० बोरा धनजीभाई लालचन्द स्था जैन सघ

हा. बोरा पानाचंद गोवरदास २५१

११. दोशी वीरचंद सुरचंद हा दोशी नानचंद उजमशी २५१

१२ स्व. बोरा मणीलाल मगनलाल

हा. बोरा चत्रभुज मगनलाल २५१

१३, शाह वाडीलाल देवजीभाई २५१

## वटामण,

१ श्री वटामण स्था जैन सघ

हा. श्री डाढाभाई हलुभाई पटेळ २५१

## वलसाड

१ शाह खीमचन्द मूळजीभाई २५१

## चेरावल

- १ शाह केशवलाल जेचन्दभाह २५१  
 २. शाह खीमचन्द सौभाग्यचन्द वसनजी २५१  
 ३ स्व शेठ मदनजी जेचन्दभाटना स्मरणार्थे तेमना धर्मपत्नि  
 लाडकुपरचाइ तरफथी ह. धीरजलाल मदनजी २५१  
 ४ श्री स्था जैन सच हा शाह शोभेचन्द करशनजी २५१

## चडगांव स्टेशन

- १ शेठ माणेकचन्दजी राजमलजी वाफणा २५१

## सरसेज

- १ स्व. पिताश्री शाह फकीरचन्द पुजामाइना स्मरणार्थे  
 हा. शाह रमणलाल फकीरचन्द २५१

## सतारा

- १ स्व. मदनलालजी कुदनमलजी कोठारीना स्मरणार्थे  
 ह तेमना धर्मपत्नि राजकुपरचाइ मदनलालजी २५१

## सासवड

- १ शेठ चन्दनमलजी मुथाना धर्मपत्नि अ. सौ. रगचाइ मुथा  
 तरफथी हा. अमरचन्दजी मुथा २५१

## सादडी

- १ शेठ देवराजजी जीतमलजी पूनमीया २५१

## सालवनी (बगाल)

- १ दोशी चुनीलाल फुलचन्द मोरवीवाळा २५०

## साणद

- १ शाह हीराचन्द छगनलाल ह. शाह चीमनलाल हीराचन्द ३०१  
 २ अ. सौ चम्पावेन ह. दोशी जीवराज लालचद २५१

- ७ स्व शेठ हरीलाल मधुदासना स्मरणार्थे  
ह. शेठ अनुभाइ हरीलाल २५१
- ८ सघवी जेचदभाइ नारणदास २५१
- ९ स्व. शाह वेलशीभाइ साकरचन्दभाइना स्मरणार्थे  
ह चीमनलाल वेलशी २५१
- १० पारेख मणीलाल टोकरशी लातीवाळा तरफथी  
( मोटीवेनना स्मरणार्थे ) २५१
- ११ शाह नारणदास नानजीभाइना सुपुत्र वाडीलालभाइना  
धर्मपत्नि अ. सौ. नारगोवेनना वरसीतप निमीत्ते  
हा. शान्तीभाइ २५१
- १२ स्व छवीलदास गोकळदासना स्मरणार्थे तेमना धर्मपत्नि  
कमळावेन तरफथी हा. मजुलाकुमारी २५१
- १३ श्री स्था जैन श्राविका सघ  
हा. प्रमुख अ. सौ. रभावेन वाडीलाल २५१
- १४ स्व श्रीभोवनदास देवचंद तथा स्व अ सौ. चचळवेनना  
स्मरणार्थे हा. डो. हिमतलाल मुखलाल २५१
- १५ शाह मूळचन्द कानजीभाइ तरफथी  
हा. शाह नागरदास ओघडभाइ २५१
- १६ शेठ मोहनलाल पीर्तावरदास  
हा. भाइ केशवलाल तथा मनसुखभाइ २५१
- १७ श्रीमती हीरावेन नथुभाइना वरसीतप निमित्ते  
ता नथुभाइ नानचन्द शाह ३०१
- १८ स्व मणीपार परसोतमदास मुन्दरजीना स्मरणार्थे  
हा. शेठ साकरचन्द परसोतमदास २५१
- १९ शेठ मणीलाल शीवलाल २५१

## सजेली ( पचमहाल )

- |   |     |
|---|-----|
| १ शाह लुणाजी गुलाबचन्द                        | २५१ |
| २ श्री स्या. जैन सध हा. शेठ प्रेमचन्द दलीचन्द | २५१ |

### हाटीना मालीया

- |                                  |     |
|----------------------------------|-----|
| १ शेठ गोपालजी मीठाभाइ            | २५० |
| २ अ. सौ मजुन्यायेन भगवानदास गाधी | २५१ |

### हारीज

- |   |     |
|---|-----|
| १ शेठ अमूलग्वभाइ मुळजी हा. प्रकाशचन्द अमूलख               | ३०१ |
| २ स्व. येन चन्द्रकान्ताना स्मरणार्थे हा. अमूलग्व मुळजीभाइ | ३०१ |

ता. १५-१२-५९ सुधीमा मेम्बरोनी सग्या

- १० आद्य मुरब्बीश्री
- २१ मुरब्बीश्री
- ५७ सहायक मेम्बरो
- ५२२ लाइफ मेम्बरो
- ६५ बीजा कलासना मेम्बरो

---

६७५ कुल मेम्बरो

राजकोट

साकरचन्द भाइचन्द शेठ

ता. १६-१२-५९

मन्त्री

३ पटेल महासुखलाल डोसाभाई	२५१
४ शाह साकरचंद कानजीभाई	२५१
५ पुरीयेन चीमनलाल कल्याणजी सघवी लीमडीवाळाना स्मरणार्थे हा. चाडीलाल मोहनलाल कोठारी	२५१
६ पारेख नेमचंद मोतीचंद मुळीवाळाना स्मरणार्थे ह. पारेख भीखालाल नेमचंद	२५१
७ सघवी नारणदास धरमशीना स्मरणार्थे ह भाई जयन्तिलाल नारणदास	२५१
८ शाह कस्तुरचंद हरजीवनदास हा. डो. भाणेकलाल कस्तुरचंद शाह	२७१

### सुरत

१ श्री स्या जैन सघ हा. शाह रत्तीलाल लल्लुभाई	२५१
२ श्रीयुक्त कल्याणचंद भाणेकचंद इडालावाळा	२५१
३ श्री हरीपुरा छकोटी स्या. जैन सघ हा. घाबुलाल छोटाळाल	२५१

### सुबह (कच्छ)

१ सावळा शामजी हीरजी तरफथी (सदानदी जैन मुनिथी छोटाळाल महाराजना उपदेशथी सुबह स्या जैन सघ ज्ञानभटारने भेट)	२५१
---	-----

### सुरेन्द्रनगर

१ शेठ चांपशीभाई सुखलाल	२५१
२ भावसार चुनीलाल प्रेमचंद	२५१
३ स्व केशवलाल मूळजीभाईना धर्मपति अमृतवाइना स्मरणार्थे हा शाह भाइलाल केशवलाल	२५१
४ शाह न्यालचंद हरखचंद	२५१
५ शाह चाडीलाल हरखचंद	२५१

અમદાવાદ મારગપુર પરી. પાનાચદ ઝવેરચદનો ઉપાશ્રય  
મવત ૨૦૧૫, ની ઔષ્ઠીયદાપૂર્ણિમા, બુધવાર

વયોવૃદ્ધ સ્થીરવાસી મુનિશ્રી માકણેચંદ્ર

મહારાજનો અભિપ્રાય

પૂ આચાર્ય ઘામીલાલજી મહારાજ,

આપના તરફથી બહાર આવેલા શ્રી આચારાગ સૂત્ર ભા ૧ અને ભા ૨ને,  
શ્રી દશવૈકલિંગ ભા ૧ લો, શ્રી ઉત્તગધ્યયનજી ભા ૧લો તથા આવશ્યક સૂત્ર વાચી  
વિચારીપરમોત્સાહ ભાવ થયો, જ્ઞાન તાત્ત્વ વચ્ચે અને ઘર્તુજ નવું જણવાનું મળ્યું  
યુગે યુગે ધર્મોદ્ધારક મહાયુગપો વર્ધ ગયા, તે પ્રમાણે આપશ્રીએ પ્રવ-  
ચનની પ્રભાવનાનો ઉદ્ધાર કરી તીર્થંકર જિન નામ કર્મ ઉપાત્ત્યું છે તે  
મહાવીર પ્રભુના મિદ્ધાતોને અહનીમ વદન નમસ્કાર હો.

૫

પૂ શ્રી ઘામીલાલજી મહારાજની આગમખત્રીસી

આજથી ૧૫ વર્ષ પહેલા મરધન ૫ પૂ શ્રી ઘામીલાલજી મ મૌરખૂ મા  
પધાર્યા અને મૌરખૂટના આગમપ્રિય મહાનુભાવોએ તેમની વિઠ્ઠતા, મસ્કૃત  
ભાષાનું તેમનું જ્ઞાન વગેરે જોઈને તેમને વિનવી ઠરી કે આપણા સમાજ માટે  
હજારો વર્ષ સુધી છવિત રહે તેવું મસ્કૃત ટીકાવાળું આગમ સાહિત્ય આપના  
દ્વારા લખાશે તો તે જૈન સમાજ માટે ખૂબજ ઉપયોગી થઈ પડશે,  
આ વાત પૂજ્યશ્રીએ કબુલ કરી

શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ નામની મસ્થા સ્થપાઈ અને થોડાક તરકા છાયા  
નિહાળ્યા પછી આ સમિતિ આવે ઘણી મજબુત બની ગઈ છે તેણે અત્યાર  
સુધીમા ૧૭-૧૮ આગમો પ્રસિદ્ધ કર્યા છે ૩-૪ આગમો પ્રેસમા છપાઈ  
રહ્યા છે ૪-૫ આગમો લખાઈને તૈયાર થઈ રહ્યા છે અને માત્ર ૭-૮ આગમો  
હવે લખવાના બાકી રહ્યા છે જે પૂ શ્રી ઘામીલાલજી મ ની શારીરિક સ્થિતિ  
શાસનદેવની કૃપાથી બરોબર રહેશે તો ત્રણ વર્ષમા આ સંપૂર્ણ ખત્રીસી લખ  
વાનું કાર્ય પાર પડશે આ માટે અમે પૂ શ્રી ઘામીલાલજી મ અને શાસ્ત્રો  
દ્ધાર સમીતીને અનેકાનેક ધન્યવાદ પાઠવીએ છીએ અને ઈચ્છીએ છીએ  
કે આ કાર્ય નિર્વિઘ્ને પાર પડે

તત્રી “સ્થાનાકવાસી જૈન” તા ૫-૧૨-૫૬

શ્રમણસઘના પૂ આચાર્યશ્રી શાસ્ત્રવેત્તા આત્મારામજી મહારાજ તેમજ શ્રમણ સઘના બીજા મહારથીઓ તેમજ અન્ય શાસ્ત્રજ્ઞ સતો તથા સતીઓ, પ્રોફેસર સાહેબો તથા વિદ્વાન તત્ત્રીઓના અભિપ્રાયો અમો અગાઉ પ્રસિદ્ધ કરી ચૂક્યા છીએ હાલમા આવેલા નવા અભિપ્રાયો આ નીચે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે



ગોંડલ સંપ્રદાયના ગાદીપતિ પૂજ્ય આચાર્યશ્રી  
બા બ્ર શાસ્ત્રજ્ઞ પુરુષોત્તમજી મહારાજશ્રીના  
શાસ્ત્રો માટેના ઉદ્ગારો -



" પૂજ્ય શ્રી ઘાસીલાલજી મહારાજ આગમ પ્રકાશનને અગે શરીરની દરકાર કર્યા વગર અહનીંશ તનતોડ મહેનત કરી રહ્યા છે તેને માટે ધન્યવાદ છે

કારણ કે શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ દ્વારા તેમના બહાર પડેલા શાસ્ત્રોત્તુ વાચન કરતા મને તે ઉપરથી ખાત્રી થઈ છે કે બીજા પ્રકાશનો કરતા પૂજ્યશ્રી ઘાસીલાલજી મહારાજે મહેનત લઈને જે પ્રકાશન કર્યા છે તે મને શ્રેષ્ઠ લાગે છે "

- આજે પૂજ્ય આચાર્યશ્રી ગુરુદેવ પુરુષોત્તમજી મહારાજના સ્વમુખેથી ઉપરના શબ્દો સરી પડ્યા છે તેની મે આ નોંધ કરી છે

લિ સાકરચંદ લાઈચિંદ શેઠ

ગોંડલ તા ૨૦-૬-૫૬ રવિવાર

# उत्तराध्ययनसूत्रम् ।

( द्वितीयो भाग. )

॥ अथ चतुर्थमध्ययनम् ॥

उक्त तृतीयमध्ययनम् । अथ चतुर्थमध्ययनमुच्यते । अथ चायमभिसम्बन्धः—तृतीयाध्ययने चतुरङ्गी दुर्लभेति प्रतिशोधितम्, ता प्राप्य प्रमादो न कार्य इति सम्बन्धेन चतुर्थाध्ययनस्य प्रसङ्गः । जरोपनीतस्य न कोऽपि शरण भवतीत्यतो धर्मे प्रमादो वर्जनीयः इत्यर्थे प्रतिबोधयितुं हि चतुर्थमध्ययनं प्रारम्भ्यते । तस्याऽऽद्य-गाथामाह—“असख्य”-इत्यादि ।

मूलम्

असख्यं जीवियं मा पमार्येण, जरोवणीयस्स हुं नत्थिं ताणं ।  
एवं वियाणाहि जेणे पेमत्ते, किं नुं विहिसां अजेया गंहिति ॥१॥

## चतुर्थ अध्ययन प्रारम्भ

तृतीय अध्ययन कहा जा चुका है । अब चतुर्थ अध्ययन प्रारम्भ किया जाता है । तृतीय अध्ययन के साथ इसका सम्बन्ध इस प्रकार है—तृतीय अध्ययन में जो ऐसा कहा है कि—“मनुष्यत्व, धर्मश्रवण, जिन-वचनश्रद्धा और सयम में वीर्योत्थास, ये चार अंग दुर्लभ हैं” सो उनको प्राप्त करके प्रमाद नहीं करना चाहिये, यह बात इस अध्ययन द्वारा समझाई जावेगी, जराग्रस्तको कोई शरण नहीं होता है अतः प्रमाद नहीं करना चाहिए इस सम्बन्धको लेकर इस चतुर्थ अध्ययनका प्रारम्भ हुआ है । इसकी यह सर्व प्रथम गाथा है—‘असख्य’ इत्यादि ।

## थोथु अध्ययन

त्रीणु अध्ययनं पुं ययु हुवे योथा अध्ययननो प्रारब्ध करवामा आवे छे त्रीणु अध्ययननी साथे आ अध्ययननो सम्बन्ध आ प्रकारनो छे—त्रीणु अध्ययनमा ने कहेवामा आब्यु के—“मनुष्यत्व, धर्मश्रवण, जिनवचनमा श्रद्धा अने सयममा वीर्योत्थास (प्रवृत्ति) ओ चार वस्तु आत्माने प्राप्त थवा दुर्लभ छे ओ चार वस्तुओ प्राप्त थवा पछी पछु प्रमाद न करवो जेष्ठओ आ बात आ अध्ययन द्वारा समझववामा आवे छे वृद्धावस्थामा केष्ठओ शरण थतु नथी भाटे प्रमाद न करवो जेष्ठओ ओ सम्बन्धने लछिने आ योथा अध्ययननो प्रारब्ध थाय छे तेनी आ सर्व प्रथम गाथा छे ‘असख्य’ इत्यादि



## શાસ્ત્રોદ્ધારનું ભગીરથ કાર્ય

૪

જૈન શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ માર્કૃત પૂજ્ય શ્રી ઘાસીલાલજી મહારાજ શાસ્ત્ર ઉપર સસ્કૃત ટીકા લખી રહ્યા છે તેમજ તેના અનુવાદો ગુજરાતી તેમજ હિંદી ભાષામાં સાથે થાય છે અને આ રીતે એક શાસ્ત્ર ચાર ભાષામાં પ્રગટ થાય છે આવા શાસ્ત્રો લગભગ ૧૮ થી ૨૦ પ્રગટ થઈ ગયા છે અને ૨૫ લગભગ આગમો સસ્કૃત ટીકા સહિત લખાઈ ગયા છે એક બત્રીશીના સપૂર્ણ પુસ્તકો લગભગ ૫૦-૬૦ જેટલી સખ્યામાં થશે અને શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ તે સપૂર્ણ બત્રીશી માત્ર ૨૫૧ રૂપિયા ભરનારને ઘેર બેઠા પહોંચાડે છે કે જેની કિંમત આશરે ૮૦૦ થી ૯૦૦ લગભગની થાય

આટલી સસ્તી કિંમતે આગમ બત્રીશી ઘેર ઘેર પહોંચાડવાનું કાર્ય કોઈએ પણ આજ સુધી કર્યું હોય તો આ પ્રથમ જ છે આ પહેલા એક પ્રયાસ પૂજ્ય શ્રી અમુલબક્ષીજી મહારાજે આગમો ઉપર હિંદી અનુવાદ કરેલ અને જેને શેઠ સુખદેવ સહાય જવાલાપ્રસાદે છપાવીને દરેક જગ્યાએ મફત પહોંચાડેલ પણ તે વખતે બહુ ય કામ સસ્તુ હતું જ્યારે અત્યારે તો કાગળના ભાવ ૧૦ ગણા વધી ગયા છે તેમજ છપાઈ વગેરેના ભાવ પણ વધ્યા છે તે ઉપરાંત આ શાસ્ત્રો તો સસ્કૃત ટીકા સાથે પ્રગટ થાય છે એટલે આ સૂત્રની બત્રીશીની કિંમત એક હજારની આકીએ તો પણ ઓછી છે માટે આવી સુઠર તક કોઈ પણ સઘ કે સસ્થા જતી ન કરે એવી જૈન સમાજને અમારી વિનંતી છે ખાસ વરસ પછી આ બત્રીશી હજાર રૂપિયા હેતા પણ નહિ મળે એ સહુએ ખાસ ધ્યાન રાખવા જેવું છે

આ ઉપરાંત આ ભગીરથ કામ સમિતિ અને પૂજ્ય શ્રી જે ઉત્સાહથી કરી રહેલ છે તેને પૂર્ણ સહકાર સાથે સહાયતા આપવી પણ જરૂરી છે આ કામ આપણુ જ છે એમ દરેક સાધુ સાધ્વીઓ પણ સમજે અને દરેક સઘો પણ સમજે તત્રી “ જૈન જ્યોતિ ” તા ૨૦-૧૨-૫૬

જનાં કિં ત્રાણ=શરણ નુ ઘટીવ્યન્તિ=પ્રાપ્સ્યન્તિ, ન કિમપિ । પ્રમાદિના હિંસકા-  
નામિન્દ્રિયવશવતિના સમટપ્રાપ્તૌ કોઽપિ ત્રાતા ન ભવતીત્યર્થઃ । તસ્માદ્ ધર્મે પ્રમાદો  
ન કાર્ય્યં ઇતિ ભાવઃ । ‘જળે પમત્તે’ ઇતિ પ્રથમાનુવચનસ્થાને સૂત્રત્વાદેક વચનમ્ ॥  
અથવા ‘પમત્તે જળે’—હે પ્રમત્તજન ! ઇતિ સમ્પ્રોધનમ્ ॥

પાપસ્થાનાં સે વિરક્ત નહીં હોતે હૈં । એસે મનુષ્ય ( કિં ગર્હિતિ-કિં-  
(ત્રાણ) ગ્રહીવ્યન્તિ ) કિમકી શરણ પ્રાપ્ત કર સકેગે । અથવા ક્યા  
શરણ પ્રાપ્ત કર સકેગે ? કુઠ્ઠાં ભી નહીં । તાત્પર્ય કહને કા યહ હૈં કિ  
જો જીવ પ્રમાદી હોતે હૈં ઇન્દ્રિયોં કે શુલામ હોતે હૈં તયા હિંસક હોતે  
હૈં ઉનકા રક્ષક કોઈ નહીં હોતા હૈં, ઇસલિયે ધર્મસેવન મેં પ્રમાદ નહીં  
કરનાં ચાહિયે । ( એવ વિચાણાહિ-એવ વિજાનીહિ ) એસા સમજો ।

ભાવાર્થ—જો વ્યક્તિ પ્રમાદી હોતે હૈં હિંસક એવ ઇન્દ્રિયોં કે વશ-  
વર્તી હોતે હૈં વે સન પ્રકાર કે અનર્થોં કો કરને મેં જરા ભી કસર નહીં  
રખતે હૈં । ઉનકો સસાર મેં કણ્ઠોં સે કોઈ નહીં બચા સકતા, અતઃ  
ધર્મ કા સેવન અવશ્ય આવશ્યકીય હૈં કિં જિસસે જીવ કી હરસમય  
રક્ષા હોતી રહે । તયા ઘટ ભી સમક્ષના ચાહિયે કિં યહ આયુ પ્રતિદિન  
ઘટ રહી હૈં । ઇસકો વઢાનેવાલા કોઈ ભી નહીં હૈં । જન વૃદ્ધાવસ્થા  
આવેગી તન તો ઇતનો ભી શક્તિ નહીં રહેગી કિં જિસસે થોડા વઢુત  
ભી ધર્મસાવન હો સકે । ઉસ અવસ્થા મેં ઉસ જરા સે રક્ષા કરનેવાલા

પાપ કરવાથી પાછા હટી ગડતા નથી એવા મનુષ્ય કિં ગર્હિતિ-કિં (ત્રાણ) ગ્રહીવ્યન્તિ  
કેાનુ શરણ પ્રાપ્ત કરી શકશે ? કયુ શરણ પ્રાપ્ત કરી શકશે ?, કેાઈ તેને શરણ  
આપશે નહિ કહેવાનો આશય એ છે કે જે જીવ પ્રમાદી જીવન ગાળે છે,  
ઇન્દ્રિયોના શુલામ (હોલુપ) તેમજ હિંસક હોય છે તેનુ કેાઈ રક્ષક થતુ નથી  
માટે ખીજુ કાઈ નહિ તો આચરણમા તો પ્રમાદ નજ કરવો જોઈએ, એવ વિચા  
ણાહિ-એવ વિજાનિહિ એટલુ તો સમજવુ જોઈએજ

ભાવાર્થ—જેઓ પ્રમાદિ જીવન ગાળતા હોય છે, હિંસક અને ઇન્દ્રિયોને વશ-  
વર્તિ હોલુપી હોય છે, તેઓ સર્વ પ્રકારના અનર્થોને કરવામા જરા પણ કયાશ-  
દીલાશ રાખતા નથી તેને સસારના દુ ખોથી કેાઈ છોડાવી શકતુ નથી  
આટલા માટે ધર્મનુ આચરણ જીવનમા આવશ્યક વસ્તુ છે કે જેનાથી જીવની  
પળેપળે રક્ષા થતી રહે છે જે ધર્મની રક્ષા કરે છે તેની રક્ષા ધર્મ કરે છે  
તથા એ પણ વિચારવુ જોઈએ કે, આ આયુષ્ય ક્ષણે ક્ષણે-દિવસે દિવસે ઓછુ  
થતુ જાય છે, તેને વધારવા કેાઈ સમર્થ નથી જ્યારે વૃદ્ધાવસ્થા આવશે ત્યારે  
તો એટલી પણ શક્તિ નહી રહે કે જેનાથી થોડી ઘણી પણ ધર્મચરણી થઈ શકે,

या—असंस्कृत जीवित मा प्रमादयेः, जरोपनीतस्य हु नास्ति त्राणम् ।

एव विजानीहि जनाः प्रमत्ताः, किं नु विहिंसा अयताः ग्रहीष्यन्ति ॥१॥

टीका—हे शिष्य ! जीवितम्=इदमायुः, असंस्कृत=संस्कारहीन वर्धयितुमशक्यम् ;

यद्वा—असंस्कृतम्=असंघेयम् अस्ति, अतो मा प्रमादये =प्रमाद मा कुरु । 'हु'

निश्चयेन जरोपनीतस्य=जरया-वृद्धत्वेन उपनीतः-मरणसमीप प्रापितस्तस्य पुरुषस्य

ताण=शरण नास्ति, यद्वा-जरापुपनीतः-स्वकर्मणा जरा प्रापितस्तस्य त्राणं=शरण

नास्ति, येन जराऽपनीयते तत् त्राण नास्ति । तथा जरार्जजरितदेहयतस्तादृशी

कर्मकरणशक्तिर्न भवति । किंच-एव=इदममाण विजानीहि-प्रमत्ताः=प्रमादयन्तः,

वेहिंसाः=हिंसकाः, अयताः अजितेन्द्रियाः, तत्तत्पापस्थानेभ्योऽनुपरता वा,

अन्वयार्थ—हे शिष्य ! ( जीविय असंख्य-जीवित असंस्कृतम् )

यह आयु असंस्कृत है-संस्कार हीन है-इसका बढ़ाना अशक्य है

अथवा-असंख्येय है-टूटने पर साधने योग्य नहीं है, अतः ( मा प्रमा-

दये मा प्रमादयेः ) धर्म में प्रमाद मत करो । "हु" निश्चय से ( जरोवणी-

यस्त-जरोपनीतस्य ) जरा से मरण के समीप पहुँचाये गये जीव का

( ताण-त्राणम् ) शरण ( नस्ति-नास्ति ) कोई नहीं है, अथवा ऐसा

कोई नहीं है जो अपने कर्म के द्वारा जराके पास पहुँचे हुए जीव को

उस जरा से बचा सके । तथा जरा से जिसका शरीर र्जजरित हो

रहा है ऐसे जीव की ऐसी भी शक्ति नहीं होती है, जो वह उस अव-

स्था में धर्म कर सके । ( पमत्ते जणे-प्रमत्ता जनाः ) जो मनुष्य प्रमादी

होते हैं, वे ( विहिंसा-विहिंसा ) स्वपर के घातक होते हैं ( अजया-

अयताः ) इन्द्रियों को बश में नहीं करनेवाले होते हैं, अथवा उनर

अन्वयार्थ—हे शिष्य ! जीविय असंख्य-जीवित असंस्कृतम् आ आयुष्य

असंस्कृत છે તેને વધારવું શક્ય નથી તેમજ તુટેલું આયુષ્ય સાધી શકાતું

નથી, આથી મા પ્રમાદ-મા પ્રમાદ્યે પ્રમાદ ન કરો "હુ" નિશ્ચયથી જરોવણીયસ્ત-

જરોપનીતસ્ય વૃદ્ધાવસ્થાથી મરણની સમીપ પહોંચેલા જીવનું તાણ-ત્રાણમ્

શરણ નસ્તિ-નાસ્તિ કોઈ નથી અથવા એવો કોઈ સમર્થ નથી કે જે પોતાના

કર્મ દ્વારા ધડપણને આરે પહોંચેલા જીવને એ વૃદ્ધાવસ્થાથી બચાવી શકે તથા

વૃદ્ધાવસ્થાને કારણે જેનું શરીર જર્જરિત થઈ રહ્યું છે એવા જીવને એવી શક્તિ

પણ નથી રહી હોતી કે તે એ અવસ્થામાં પણ ધર્મ કરી શકે પમત્તેજણે-પમત્તા

જના જે મનુષ્ય પ્રમાદી હોય છે તે વિહિંસા-વિહિંસા પોતાના અને બીજાના

ઘાતકે હોય છે અજયા-અયતા ઇન્દ્રિયો ઉપર કાણુ મેળવી શકતા નથી તેમજ

મમૈવ મહત્ત્વક્ષતિસ્ત્રિનિતા ચ ભવતીતિ ક્વચિદન્ય પ્લોત્કટ મત્લ ગવેપયામિ, ઇતિ વિચિન્ત્ય મલ્લ ગવેપયન્ સમુદ્રતટે ગતઃ । તત્ર તે નૈકો માત્સ્યકોઽતિવલિષ્ઠઃ સ્ફૂર્તિમાન્ દૃષ્ટઃ, તસ્ય પ્લ તરસ્વિતા-( સ્ફૂર્તિ ) ચ જ્ઞાત્વા રાજા સ પોષિતઃ, મલ્લ યુદ્ધસ્ય શિક્ષા ચ દાપિતા । તતોઽર્સી મહામલ્લો જાતઃ । તસ્ય માત્સ્યકમલ્લ ઇતિ નામ કૃતમ્ ।

અન્યદા કદાચિદદ્વનમલ્લઃ સોપારકે સમાયાતઃ । રાજા તેન સહ માત્સ્યકમલ્લસ્ય મલ્લયુદ્ધ કારિતમ્ । સ માત્સ્યકમલ્લેન મલ્લયુદ્ધે પરાજિતઃ । હસ્તિના

કિયા ક્કિ યહ પહ્લિવાન કિસી દૂસરે રાજ્ય સે આકર હમારે દેશ કે મલ્લોં કો જીત કર જો ડનકી પતાકા છીન લેતા હૈ સો હસસે મેરી હી પ્રતિષ્ઠા મે હાનિ આતો હૈ, તથા વદનામી ખી હોતી હૈ । હસલિયે હસકો પરાસ્ત કરને કે લિયે હસસે અધિક વલિષ્ઠ મત્લ કી યોજ કરની ચાહિયે । હસ પ્રકાર વિચાર કર રાજા અન્ય કિસી મલ્લ કો યોજને કે લિયે સમુદ્રતટ પર આયા । વહા ડસને એક મચ્છીમાર કો 'દેખા જો અત્યન્ત વલિષ્ઠ ઓર સ્ફૂર્તિમાન્ થા । ડસકો દેખકર રાજા ને ડસકે ઘલ ણવ સ્ફૂર્તિ કા અન્દાજા લગાકર અપને પાસ રલ્લ લિયા ઓર યૂવ ડસે પુષ્ટ કરને લગા । મત્લયુદ્ધકી શિક્ષા ખી હસકો દિલાયી । હસસે યહ મહામલ્લ બન ગયા । ડસકા નામ રાજાને માત્સ્યક મલ્લ રલ્લ દિયા ।

એક સમય અદ્વનમલ્લ સોપારક આયા । રાજાને ડસકી કુસ્તી હસ માત્સ્યકમલ્લ કે સાથ કરવાઈ । અદ્વનમલ્લ કો હસને પરાજિત

મારા દેશના મહોને યુદ્ધમાં છતીને તેમને હરાવી વિજય ધ્વજ આચકી લે છે, તેથી તેા મારી, મારા રાજ્યની પ્રતિષ્ઠાને હાનિ પહોંચે છે તથા બદનામી પણ થાય છે માટે એને શિક્ષત આપે-હરાવે તેવા તેનાથી પણ બચવાન મહ્તની મારે શોધ કરવી જોઈએ આ પ્રકારનો વિચાર કરીને તે રાજા બીજા શક્તિશાળી મહ્તની શોધ કરવા સમુદ્ર તટ ઉપર આવ્યો ત્યાં તેણે અત્યંત બલિષ્ઠ અને સ્ફૂર્તિવાદા એક માછીમારને જોયો તેને જોઈને રાજાએ એના બળ અને સ્ફૂર્તિને અદ્વાજ કાઢી પોતાની પાસે રાખી લીધો અને તેને સારી રીતે રૂઠ પુષ્ટ કરવા લાગ્યો મહ્તયુદ્ધનું શિક્ષણ પણ તેને અપાવ્યું આથી તે મહા મહ્ત બની ગયો રાજાએ તેનું નામ માત્સ્યકમલ્લ રાખ્યું

એક વખત અદ્વનમલ્લ સોપારક આવ્યો રાજાએ તેને માત્સ્યકમલ્લ સાથે મહ્તયુદ્ધ કરવા આહવાન આપ્યું મહ્તયુદ્ધ થયું માત્સ્યકમલ્લે અદ્વનમલ્લ

જરોપનીતસ્ય ચ ત્રાણ નાસ્તીત્યત્ર અદ્વનમલ્લદૃષ્ટાન્તઃ પ્રોચ્યતે—

ઉજ્જયિન્યા જિતશત્રુનામકસ્ય નૃપતેરદ્વનનામા મલ્લઃ સર્વરાજ્યેષ્વજેય આસીત્ ।  
 इतश्च समुद्रतटे सोपारकनाम्नि नगरे सिंहगिरिनामको राजा मल्लयुद्धदर्शनमिय  
 આસીત્ । સ મલ્લાના યો વિજેતા મગતિ, તસ્મૈ વહુદ્રવ્યં દદાતિ । અદ્વનસ્ત્રજ  
 ગત્વા મલ્લાન્ વિજિત્ય વર્ષે વર્ષે પતાકા હરતિ । તતઃ સિંહગિરિનૃપો મનસિ  
 ચિન્તયતિ—અયમન્યસ્માદ્રાજ્યાદાગત્ય મન્મલ્લાન્ વિજિત્ય પતાકાં હરતિ, एषा

कोई भी नहीं होगा अतः हे शिष्य ऐसा समझकर तुमको धर्मके सेवन  
 करने में प्रमादी नहीं होना चाहिये ।

જરોપનીત-જરાગ્રસ્ત-જીવ કા કોઈ રક્ષક નહીં હૈ, હસ વિષય પર  
 અદ્વનમલ્લ કા દૃષ્ટાન્ત લિખા જાતા હૈ—

ઉજ્જયિની નગરી મે જિતશત્રુ રાજા કા એક મલ્લ-પહિલવાન થા ।  
 इसका नाम अद्वनमल्ल था । किसी भी राज्यमें इसको परास्त करनेवाला  
 એક મો વ્યક્તિ નહી થા । સર્વ રાજ્યોં મેં યહ અજેય માના જાતા થા ।  
 समुद्र के तट पर एक सोपारक नाम का नगर था । उसका राजा  
 સિંહગિરિ થા । ઉસકો મલ્લયુદ્ધ દેખને કા વડા શૌક થા । મલ્લોં કી  
 कुस्ती में जो मल्ल जय पाता उसको यह खूब इनाम दिया करता था ।  
 અદ્વનમલ્લ પહિલવાન વહા પ્રતિવર્ષ જાતા ઓર અન્ય મલ્લોં કો પરાસ્તકર  
 अपनी जयपताका फहराता । ऐसा देखकर सिंहगिरि राजा ने विचार

ते अवस्थाभा घडपणुना दु भोथी भयाववावाणु कोधुहशे नही भाटे हे शिष्य ।  
 એ પ્રમાણે સમજીને તમારે ધર્મ કરણી કરવામા જરાપણુ પ્રમાદિ બનવું ન જોઇએ  
 घडपणुना आरे पडोखेला एवने कोध भयावी शकतु नथी आ विषय  
 ઉપર અદ્વનમલ્લનુ દૃષ્ટાન્ત આપવામા આવે છે

ઉજ્જયિની નગરીમા જિતશત્રુ રાજાના દરબારમા અદ્વનનામે એક મલ્લ-  
 कुस्तीपात्र હતો આજુબાજુના એકપણુ રાજ્યમા એવી કોઈ પણ વ્યક્તિ ન  
 હતી કે જે તેને શિકસ્ત-પરાજય આપી શકે દરેક રાજ્યોમા એ અજેય  
 માનવામા આવતો હતો સમુદ્રના કિનારા ઉપર સોપારક નામનુ એક નગર  
 હતુ ત્યાના રાજાનુ નામ સિંહગિરિ હતુ તેને મલ્લયુદ્ધ જોવાનો ધણો ભારે  
 શોખ હતો તે મલ્લોની કુસ્તી ને જોઈવતો અને મલ્લયુદ્ધમા જે જીતી જાય  
 તેને તે સારું ઈનામ આપતો હતો અદ્વન પહોલવાન દરવર્ષે તેના રાજ્યમા  
 થતા મલ્લયુદ્ધમા ભાગ લેવા જતો અને ત્યાની અન્ય મલ્લોને હરાવી પોતાનો  
 વિજય ધ્વજ ફરકાવતો દર વર્ષતે આ પ્રમાણે બનતુ જોઇને સિંહગિરિ  
 રાજાને વિચાર થયો કે, આ પહોલવાન કોઈ અન્ય રાજ્યમાથી અહિં આવીને

लया फलही (रूपार्पण) मृत्पाटयन्तं त कृपीवलं त्रिलोम्य, महान् बलिष्ठोऽयमिति चिन्तयन् स तदीयाऽऽहारदर्शनार्थं यावत् तिष्ठति तावत् तस्य कृपीवलस्य भार्या तत्प्रातराशाय कूरसभृतं दृढदृष्टं गृहीत्वा तत्र समायाता । स कृपीवलः कुम्भस्थ सखल कूर ग्रासलील्या भुक्तवान् तदनु स क्वाऽपि गत्वा पुरीपोत्सर्गं कृतवान् । अट्टनमल्लस्तत्र गत्वा तत्पुरीपं डागपुरीपवत् स्वल्प शुष्क दृष्ट्वा तज्जाठराग्निं प्रयत्नं विज्ञाय चिन्तयति—‘अयं मम वैरिनिर्घातनसमर्थः स्यात्’ इति विचिन्त्य सायंकाले

तृण जैसे समझकर फलही-रूपार्पण के पौधों को उखाड़ता जाता था । अट्टनमल्ल ने किसान को देखते ही “यह महान् बलिष्ठ है” ऐसा विचार कर उसके आहार का निरीक्षण करने के लिये बरा कुत्र देर ठहरना उचित समझा । इतने में उसकी पत्नी उसके रुलेवा के लिये भात से भरी हुई एक बड़ी भारी दडिया लेकर बरा आ पहुँची । कृपक ने उस समस्त भात को एक कवल के जैसा समझकर देखते २ खालिया । बाद में वह शौच करने के लिये गया तो अट्टनमल्ल ने जहाँ वह शौच करने के लिए गया था उस स्थान को भी देखा । वहाँ छाग-घरूरे की पुरीप - मिंगनी के समान पुरीप - बिछा पड़ी हुई उसे दिखलाई दी । उसने स्वल्प एव शुष्क उस बिछा से यह निश्चय किया कि इसकी जठराग्नि विशेष रीति से उद्दीप्त है । अट्टनमल्ल ने इन बातों के निरीक्षण से यह मन में पक्का विचार कर लिया कि यह मेरे वैर को भजाने में समर्थ हो सकता है । इस तरह निश्चय करके अट्टनमल्ल साय-

भासनी भाक्षक वन्धे आवता वपासना छोडवाओने उभाडीने देखी देतो । अट्टनमल्ल ने किसानने जोर “आ योद्धम महान् गणवणे छे तेने आहार तो जेउ ?” जेभ विचार करी तेना जोराकु निरीक्षणे करवा भाटे त्या थोडा वणत राख जेधने जेडा जेटलाभा ते जेइतनी पत्नी तेने भावा भाटे भात बरेली जेक मोटी डाडी लधने त्या आवी पडोथी किसान जे सधणा बातने जेक अपाटे भाई गयो जभ्या पछी ते कुदरती डाजते-जान्ज गयो अट्टनमल्ल पाछण पाछण गयो जने जेइत जे स्थणे शौच भाटे गयो । अतो ते स्थणे जधने जेथु तो त्या जकरा तेमज तेवाज जीव जनवरेनी भाक्षक लीडोओ जेवी सुकी विष्टा पडेली तेथे जेध आ उपरथी तेने जेवो जथाव आव्यो हे आ पुरुषनी जठराग्नि भूष तेज छे आ सधणी गिनाओनु निरीक्षणे कयां जाड अट्टनमल्ले मनभा निश्चय कयो हे, आ भाषुस भारा प्रतिस्पर्धि—दुरीक्षने दुराववाभा

મગ્નોઽપરહસ્તીવ સ વિપાદં પ્રાપ્ય સ્વનગરમાગત્ય એવ ચિન્તયતિ-અહં ન કેનાપિ પુરા પરાજિતોઽમ્યમ્, અઘાઽનેન મલ્લેન પરાજિતોઽસ્મિ, તારુણ્યોપચયાદસ્ય માત્સ્યિકમલ્લસ્ય વલટ્ટદિર્જાતા, મમ તુ ગર્ધક્યેન વલ્લહાનિઃ, અતોઽન્ય સ્વપક્ષ-પાતિન મલ્લ કરિષ્યામિ । ઇતિ વિચિન્ત્યાન્ય મલ્લં ગમેપયન્ 'સૌરાષ્ટ્રાદિદેશે વહ્નો મહ્યાઃ સન્તી' -તિ શ્રુત્વા તમભિવ્રજન્ ભૃગુરુચ્છસમીપે હરણીગ્રામસીમનિ કર્પાસવપ નોદ્યતમેક કર્પક પશ્યતિ-એકેન હસ્તેન, દ્રુત દ્રુત હલ વાહયન્ત દ્વિતીયેન તૃણલી-

કર દિયા । જિસ તરહ કોઈ એક હાથી દૂસરે હાથી સે પરાજિત હોકર ચિન્તાગ્રસ્ત બન જાતા હૈં उसी तरह अट्टनमल्ल भी चिन्ताग्रस्त बन गया और घर पर आकर विचारने लगा-मैं आजतक किसी से परा-जित नहीं हुआ-देखो तो सही आज इस मात्स्यिक मल्लने मुझे कुस्ती में पड़ा दिया । ठीक है यह जवान है अतः इसके बल की वृद्धि हो रही है और मैं अब बुढ़्ढा हो रहा हूँ अतः मुझ में बल की हानि होती जा रही है, इसलिये मुझे अपना पक्षपाती कोई दूसरा पहिलवान तयार करना चाहिये । इस प्रकार विचार कर अट्टनमल्ल दूसरे मल्ल की खोज में निकला । वह "सौराष्ट्र आदि देशों में अनेक मल्ल हैं " इस बात को सुनकर सौराष्ट्र देश की ओर चल दिया । बीच में गुजरात आया उसने भृगुरुच्छ-भरुच गाम के समीप में हरिणीग्राम की सीमा में कपास को बोने में उद्यत एक किसान को देखा । किसान उस समय एक हाथ से जल्दी जल्दी हल चलाता जाता था और दूसरे हाथ से

ને હરાવી દીધો. જેવી રીતે કોઈ એક ગજરાજ બીજા હાથીથી પરાજીત બનતા ચિન્તાગ્રસ્ત બની જાય છે તેવી રીતે અટ્ટનમલ્લ પણ ચિન્તાગ્રસ્ત બની ગયો અને ઘેર આવીને વિચારવા લાગ્યો કે, આજ સુધી કોઈએ મને પરાજીત કર્યો નથી જ્યારે આજકાલના આ માત્સ્યિકમલ્લે મને કુસ્તીમાં પછાડી દીધો હીક છે, પણ એ જુવાન છે, એને ઠારણે એના બળની વૃદ્ધિ થઈ રહી છે હું તો હવે કિવસે કિવસે પુઢો થઈ રહ્યો છું મારે મારામા બળની ઊભુપ આવતી જાય છે આથી મારે મારા પક્ષનો કોઈ બીજો પહેલવાન તૈયાર કરવો જોઈએ આ પ્રકારનો વિચાર કરી અટ્ટનમલ્લ બીજા બળવાન મલ્લની શોધમાં નીકળ્યો તે "સૌરાષ્ટ્ર આદિ દેશોમાં અનેક મલ્લ છે" આ વાત સાંભળીને સૌરાષ્ટ્ર દેશની તરફ ચાલી નીકળ્યો પરંતુ ગુજરાત દેશ આવ્યો ત્યાં ભરૂચ ગામની પાસે હરિણી ગામની સીમામાં આવ્યો ત્યાં એક ખેડૂતને ખેતી કરતા જોયો ખેડૂત તે સમયે એક હાથથી જલદી જલદી હલ ચલાવતો હતો અને બીજા હાથથી

કય તર્હિ મમ જીવિકા સ્યાત્ ? । અદ્દનમલ્લો વદતિ-યાગાન્ કાર્પાસસ્તવ ભવેત્ તાવતસ્તસ્ય મૂલ્યમધુનૈર્વાર્પયામિ, ગૃયતામ્, ઇત્યુક્તે સતિ તયા યાવદુક્ત તાવત્ તન્મૂલ્યતયાઽદ્દનમલ્લો ધન દત્તગાન્ । તત સાઽઽદ્દનમલ્લેન સઠ ગન્તુ પતિમાજ્ઞાપયત્ ।

અથાદ્દનમલ્લઃ સ્વગત વદતિ-‘કિં ન વિત્તેન સાધ્યતે ’ ઇતિ । તતોઽદ્દનમલ્લસ્ત કૃપીચલમુપાત્તાય જગદુજ્જયિનીમાગતગાન્ । તગાદ્દનમલ્લસ્ત વિધિધૈરુપાયૈઃ પોપયન્ મલ્લવિગ્રા શિક્ષયતિ । તેન તસ્ય ફલઢીમલ્લ ઇતિ નામ કૃતમ્ ।

હવે કૌન સમાલેગા ? જ્યોં કિં જગ યે આપકે સાથ ચલેજાવેંગે તથ તો વહ દેગરેગ્ર કે અભાવ મેં ઉજ્જઢ જાવેગા-ફિર ઇસ વર્ષ કા નિર્વાહ કૈસે હોગા ? । યહ સુનકર અદ્દનમલ્લને કહા-સુનો જિતના કપાસ તુમ્હારે યહા હોતા હો ઉતને કી કીમત મેં તુમ્હેં અબી સે હી દે દેતા હૂ । મોલો કયા દૂ । તેસા જગ અદ્દનમલ્લ ને કહા તથ હસકી પત્ની ને જીતના બી મૂલ્ય કપાસ કા માગા ઉતના હી અદ્દનમલ્લ ને હસકો દે દિયા । ધન લેકર કૃપકી પત્ની ને રાજી ખુશી સે અદ્દનમલ્લ કે સાથ જાને કે લિયે અપને પતિ કો આજ્ઞા દે દી ।

તેસા દેગર અદ્દનમલ્લને મન મેં વિચાર કિયા-દેહો પૈસે મે કિતની તાકત હૈ હનકે ગલ પર પત્ની સે બી પતિ કો જુદા કિયા જા સકતા હૈ । અદ્દનમલ્લ કૃપીચલ કો સાથમે લેકર વહા સે ચલા । ચલતે ૨ વહ શીઘ્ર ઉજ્જયિની આ પહુંચા । વહા આકર કૃપીચલ કો હસને અનેકવિધ

વાવેલો છે, અને તે જગે તો પછી તેને સલાહશે કોણ ? કેમકે, જે એ તમારી સાથે આવે તો દેખરેખના અભાવે કપાસ થી મળાઈ જશે અને એથી આ વરસનો નિભાવ કઈ રીતે થઈ શકશે ? એ સામળી અદ્દનમલ્લે કહ્યું કે, સાલજો ! જેટલો કપાસ તમારે ત્યાં થતો હોય તેની કિંમત હું તમને અત્યારે જ ચુકવી દઉં છું પછી શો વાધો છે ? કહેલો કેટલા આપુ ? આવું અદ્દનમલ્લે કહ્યું ત્યારે કિસાનની પત્નિએ જે કિંમત માગી તેટલી અદ્દનમલ્લે તેને ચો માગી રકમ આપી દીધી મો માગ્યું ધન મળતા કિસાનની પત્નિએ પોતાના પતિને રાજીખુશીથી તેની સાથે જવા માટે રજા આપી એટલે હવે કિસાન અદ્દનમલ્લની સાથે જવા તૈયાર થયો

આ જોઈ અદ્દનમલ્લે મનમાં વિચાર કર્યો-જુઓ ! પૈસામાં કેટલીતાકત છે ? એના બલ ઉપર તો પતિ અને પત્નિને પણ જુદા કરી શકાય છે અદ્દનમલ્લ તે કિસાનને લઈને ત્યાંથી આવ્યો ચાલતા ચાલતા તે પોતાને સ્થાને ઉજ્જેની આવી પહોંચ્યો ઘેર આવ્યા પછી તેણે તે કિસાનને અનેકવિધ



તસ્ય મવન ગત્યા યાચતે, રાત્રી તવ ગૃહે સ્થાતુમિચ્છામિ । સ કૃપીવલસ્તસ્ય નિવા-  
સાય વસતિ દત્તેવાન્, રાત્રી યથામુખ તગ્રાગ્રસ્થિતોઽદ્દનમલ્લસ્તં કૃપીવલ પૃચ્છતિ-  
કા યુષ્માક જીવિકાઽસ્તિ ?, કૃપીવલઃ પ્રાહ—અઠ નિર્ધનોઽસ્મિ, મહતાઽઽયાસેન  
કૃપિં કરોમિ, તથાપિ મમોદરપૂર્તિકરમન્ન ન સંપદ્યતે । અદ્દનમલ્લઃ પ્રાહ—કૃપિવૃષ્ટિ  
મુક્ત્યા યદિ મયા સહાગચ્છતિ, તર્હિ સ્વલ્પેનૈવ કાલેન ત્વા નૃપવદ્દનાદય કરોમિ ।  
કૃપીવલોઽપ્યાહ — તદાઽદ્દમાગચ્છામિ, યદિ તગ્રાર્થે માર્યાં મામાદિશેત્ । તતોઽ-  
દ્દનમલ્લેન પૃષ્ઠા સાઽપ્યેવમાહ—અનેન યઃ કાર્પાસ ઉપ્પઃ સ ચાનેન મિના મિનિશ્યતિ,

કાલ ઉસકે મકાન પર પહુંચા ઓર કહને લગા—મૈં આજ કી રાત્રિ મૈં  
તુમ્હારે ઘર પર હી ઠહર કર નિકાલના ચાહતા હું । કૃપીવલ ને અદ્દનમલ્લ  
કે ઠહરને કા પ્રવન્ધ કર દિયા । જય કિસાન ખોને લગા તો અદ્દન ને  
ઉસસે પૂછા—તુમ્હારી આજીવિકા કયા હૈં । અદ્દનમલ્લ કી ઘાત સુનકર  
કિસાન ને કહા—કયા કહ—આજીવિકા તો ऐसी कुछ भी नहीं है ।  
બિલકુલ નિર્ધન હૂં । વડે પરિશ્રમ સે છેતી કરતા હૂં તો બી ઉદર કી  
પૂર્તિ નહીં હોતી હૈ, કારણ કિ હતના અન્ન હી છેત મૈં નહી ઉપજતા  
હૈં । કૃષક કી ઘાત સુનકર અદ્દનમલ્લ ને કહા યદિ તુમ છેતી-કિસાની કા  
ધદા બન્દ કર હમારે સાગ ચલો તો તુમ્હે થોડે સે સમય મે હી રાજા  
જૈસા ધનાઢય બના દૂં । કૃપીવલને કહા—મૈં ચલ સકતા હૂં યદિ મેરી પત્ની  
મુઝે આપકે સાથ ચલને કી આજ્ઞા દે દેવે તો । ઉસકી પત્ની સે જબ  
અદ્દનમલ્લને પૂછા તો ઉસને બી ઘરી કહા કિ હમને જો કપાસ ઓયા હૈં

સમર્થ બની શકે તેવો છે આગો નિશ્ચય ડરી અદ્દનમલ્લ સુરજ આશર્યે તે  
એટલના મકાને બધું યહોર્યો ત્યા બધને એ કહેવા લાગ્યો કે, આજની રાત  
હું તમારે ત્યા વિતાવવા માગુ છું કિસાને તેની આગતા સ્વાગતા કરી ઉતા  
રાને પ્રબધ કર્યો રાતવેળાએ બ્યારે કિસાન સુવાની તૈયારી કરવા લાગ્યો  
ત્યારે અદ્દનમલ્લે તેને પૂછ્યું—ધ ધો રોજગાર કેમ ચાલે છે ? પૈસા સારા કમાવતા  
હયો ? અદ્દનની આ વાત સાલળીને કિસાને કહ્યું—શુ કહું ભાઈ ! આજનીકા  
તો એવી ખાસ નથી, બીલકુલ નિર્ધન છું ઘણો પરસેવો પાડને ખેતી કરૂં  
છું છતાં પણ પેટ પુરૂં વળતરેય મળતુ નથી કિસાનની આ વાત સાલળીને  
અદ્દનમલ્લે કહ્યું—જો તમને વાધો નહોય તો આ તમારો ખેતીનો ધ ધો બધ કરી  
મારી સાથે ચાલો તો તમને થોડાજ સમયમા સબળના જેવા ધનવાન બનાવી  
દઉં કિસાને કહ્યું કે, હું ચાલવા તો તૈયાર છું પણ જો મારી પત્ની હા પાડે  
તો ને ? અદ્દનમલ્લે કિસાનની પત્નિને પૂછ્યું તો તેણે કહ્યું કે—ખેતરમા કપાસ

कुर्वन्तौ, कदाचिच्छिन्नमूलमहाशाखिम् भूतले निपतन्तौ पुनः सत्त्वरमेव भूमि-  
तलादुत्तिष्ठन्तौ, कदाचिच्चिरतरमिन्तनिजगन्धुवन्मिथः समाश्लिष्टौ, पुनः सत्त्वर-  
मेव त्रियुजानौ, कदाचित् पतद्गन्धुत्पतन्तौ, कदाचित् पुनद्गन्धुत्प्लवमानौ मल्ललीला  
प्रदर्शयतः । तदा जयलक्ष्मीस्तौ तुल्यमलौ विलोक्य स्वयमरा कुमारीय क वृणोमीति  
चिन्तयन्ती तयोर्मध्ये कमपि नाटणोत् ।

अपने २ दात पीस रहे थे । हाथियों के तुल्य ये दोनों मल्ल आपस में  
मुझा मुझी करने पर ऊतारु हो रहे थे । जैसे छिन्नमूलवाला वृक्ष निःसहाय  
होकर जमीनपर गिर पड़ता है उसी प्रकार उनकी उस समय दशा हो  
रही थी । छिन में कोई किसीको नीचे पटक कर धर दगाता और छिन  
में कोई । ज्यों ही दाव लगता एक दूसरे की छाती ऊपर चढ़  
बैठता । कभी ये दोनों शीघ्र ही भूमितल से उठ बैठते और ऐसे छाती  
अडार मिलते जैसे कोई अपने चिरकाल से बिछुड़े हुए बन्धु से  
छाती लगाकर मिलता हो । क्षण में तिलकुल अलग होकर ये ऐसे  
उल्ल पड़ते जैसे पतगा उल्ल पड़ता है । कभी २ ऐसे कूदते जैसे बन्दर  
कूदता फाड़ता हो । इस प्रकार इन दोनों ने मिलकर मल्ललीला उप-  
स्थित जनता को दिखलाई । उस समय जयलक्ष्मी ने स्वयमरा कुमारी  
कन्या के समान, दोनों को तुल्य बलवाला देखकर किस को वरूँ या  
किस को न वरूँ । इस प्रकार के सदेह से आकुलित होकर किसी के

धुल्ल रही હતી બન્ને પોત પોતાના દાત પીસતા હતા હાથીઓની માફક  
એ બન્ને મદ્દ આપસમા મુઝા મુઝી કરવા લાગી ગયા જેમ મૂળમાથી  
શીઘ્ર થએલુ વૃક્ષ જમીન ઉપર નિ સહાય બનીને પડી જાય છે એ પ્રકારે  
તેમની દશા થઈ રહી હતી એક બીજા પરસ્પર એક બીજાને પછાડતા અને  
ફરી પાછા લડતા અને બ્યારે દાવ મળતો ત્યારે એક બીજાની છાતી ઉપર  
ચડી બેસતા આમા કોઈ વખતે તો બન્ને જણા જમીન ઉપરથી એકદમ  
ઉઠીને એક બીજા સામે છાતી લીડાવતા બાંહે કોઈ લાખા સમયથી વિખુટા  
પડેલા બે ભાઈઓ ભેટી રહ્યા ન હોય ! ક્ષણમા વળી પાછા ઉછળી પડતા  
કે બાંહે કોઈ પતંગિયુ ઉછળ્યુ ! ક્યારેક ક્યારેક એવી રીતે ફરતા કે બાંહે  
વાદરા હુપાહુપ અને ફૂદાફૂદ કરતા હોય આ પ્રકારે બન્ને જણાએ મળીને  
મદ્દલીના ત્યા એકઠા થયેલાઓને બતાવી સ્વયવરની કુવારી કન્યા સમાન  
જયલક્ષ્મીએ બન્નેને સમાન બળવાળા બાણીને કોના ગળામા વરમાળા આરોપુ

अथ द्वितीयवर्षे मल्लयुद्धमहोत्सवेऽट्टनमल्लस्तेन सह सोपारम्पुर गतः । तत्र मल्लयुद्धदर्शनार्थी सिंहगिरिनृपः सहस्रपौरैः सह रङ्गमण्डपे नृपासनसमामीनोऽनेकेषु मल्लेषु योध योधमुपरतेषु फलहीमल्ल मात्स्यिकमल्लच परस्पर मल्लयुद्धार्थं समादिशति । तदनु-तौ मल्लशिरोमणी भुजाऽऽस्फोटध्वनिभिर्गिराणा मनासि क्षोभयन्तौ चरणतलाघातैश्च कम्पयन्तौ, दन्तादन्तीन् कुर्वन्तौ गजाविम मुष्टामुष्टि

उपायो से पुष्ट किया, तथा मल्लविद्या में निष्णात बना दिया । इसका नाम भी उसने फलहीमल्ल रखा । जब फलहीमल्ल सत्र प्रकार से पुष्ट एवं मल्लविद्या में पारंगत हो गया तब अट्टनमल्ल को सतोष का अनुभव हुआ । द्वितीय वर्ष मल्लयुद्ध के उत्सव के अवसर पर अट्टनमल्ल उसको साथ लेकर सोपारकपुर गया । मल्लयुद्ध को देखने के लिये सिंहगिरि राजा हजारों पुरवासियों के साथ रङ्गमण्डप में सिंहासन पर आकर विराजमान हो गये । मल्लों का परस्पर में मल्लयुद्ध होना प्रारम्भ हो गया । सबने अपनी २ पहिलवानी दिखलाकर राजा को खुश किया । जब सब मल्ल कुश्ती लड़कर निवृत्त हो चुके तब राजा ने मात्स्यिक मल्ल एवं फलहीमल्ल को अखाड़े में उतरने का आदेश दिया । आदेश पाते ही ये दोनों मल्लशिरोमणी अपनी २ भुजाओं के फटकारने की ध्वनि से वीरों के मन को क्षुभित करते हुए अखाड़े में उतर पड़े । वहा पर इन दोनों की कुश्ती होने लगी । इनके चरणतलो के आघात से उस समय अखाड़े की भूमि धरा रही थी । दोनों

रीते इष्ट पुष्ट बनावी दीधे। तेभञ्ज भद्वविद्याभा पञ्च पारगत बनावी अने तेनु नाम इलहीमल्ल राज्ञ्य आथी अट्टनमल्लने डवे सतोष थये। भीज्ज परसे मल्लयुद्धना उत्सवना अवसर उपर अट्टनमल्ल अने साथे लड्ढने सोपा-रकपुर गये। मल्लयुद्धने जेवा भाटे सिंहगिरि राज्ज डल्लरो जनेनी साथे रङ्गमण्डपमा आवी सिंहासन उपर बिराजमान थया परस्परमा भद्वीनु युद्ध थवानो आरब्ध थये। सवणाअे पोतपोतानी पडेलवानी अतावी राज्जने अुथ कथो ज्यारे सवणा भद्वकुस्ती लडीने निवृत्त थया त्यारे राज्जअे मात्स्यिकमल्ल अने इलहीमल्लने दावमा उतरवानो आदेश आये। आदेश भणता ज आ अने भद्वशिरोमणी पोतपोतानी बुज्जअेथी तैयारी अतावी सौना ध्यान जेथी कुस्तीना दाव भाटे अण्णाडामा उतरी पडथा त्या अे अन्नेनी कुस्ती थवा लागी अे अन्नेना रङ्गना पगरवथी अण्णाडानी धरणी

पृष्ठः—अथ तत्राग्रे प्रहाराः सङ्गमाः, तत् स्थान दर्शय। मात्स्यकमल्लः श्रमप्रहारपीडितोऽपि गरीत् स्वाद् न दर्शयति, उदति च—अथ फल्हीमल्लः स्वाऽपि मम पुरः स्थातु न समर्थो भविष्यति। द्वितीयदिवसे पुनर्युद्धागसरे द्वयोरपि साम्यमेव जातम्, तृतीयदिवसे मात्स्यकमल्लस्य पराजयोऽभवत्।

अथ मात्स्यकमल्लेन द्वेषात् रात्रौ सुप्तस्य फल्हीमल्लस्य मस्तकं छिन्नम्। अट्टनमल्लः खिन्नो भूत्वा उज्जयिनीं गतः। तत्र परित्यक्तयुद्धव्यापारः स्वगृहे

दवा के उपचारों से स्वस्थ कर दिया। मात्स्यकमल्ल से भी उधर राजा ने पूछा—मात्स्यक! कहो तुम्हारे शरीर में कहाँ ० चोट आई हैं, ताकि उन्हें ठीक किया जायके। मात्स्यकमल्लने जो कि श्रम के प्रहार से पीडित हो रहा था तौ भी गर्व से “मुझे कहीं चोट नहीं आई है” ऐसा कहकर अपनी वीरताका ही प्रदर्शन किया। कहने लगा—यह फल्हीमल्ल है किस खेत की मूली—उस विचारे में कहा इतनी शक्ति है जो मेरे आगे ठहर सके। दूसरे दिन पुनः इन दोनों का युद्ध होने लगा पहिले दिन जैसी ही आज भी रात हुई—किसी की भी हार जीत नहीं हुई। तीसरे दिन जब युद्ध हुआ तो फल्हीमल्ल ने मात्स्यकमल्ल को धर दबाया—उसको फल्हीमल्ल से हार खानी पड़ी। फल्हीमल्ल ने मात्स्यक को पछाड़ दिया—मात्स्यक हार गया।

मात्स्यकमल्ल ने पराजय पाकर द्वेषवश रात्रि में सोये हुए फल्हीमल्ल के मस्तक को काट डाला। अट्टनमल्ल विचारा दुःखित होकर वहा

भालीमयी, अग्निना श्रेष्ठथी तथा योज्य दवा दाइना उपचारथी स्वस्थ करी दीधा। मात्स्यकमल्लने पणु गज्जये पूछथु के,—मात्स्यक, कछे तभारा शरीरमा क्या क्या मार लाग्यो छे ठे जेथी तेनो डियाथ ठरवाभा आवे ? मात्स्यकमल्ल ने के श्रमथी पीडाई रह्यो छेतो तो पणु गर्वथी “मने दयाथ चोट लागी नथी” आवुं कही पोतानी वीरतातु प्रदर्शन दथुं अने कछेवा लाग्यो के, आ इलहीमल्ल ते क्या आउनु भूराडीथु के जे मने हरावी थडे ? दलभाने दलभा उपचार न कर्या थिले दिवसे इरीथी अन्नेनु म’ल्लयुद्ध गर थथु पड़ेला दिवमनी भाइठ आले पणु केडणी डार के छत न थथी त्रीन दिवसे न्यारे युद्ध थथु तो इलहीमल्ले मात्स्यकमल्लने पछाडीने दणाग्यो अने इलहीमल्लथी मात्स्यकमल्लने डार आवी पडी इलहीमल्ले तेने पछाडी दीधो अने मात्स्यकमल्ल डारी गथे।

मात्स्यकमल्ले डारी जता रात्रीना वणते न्यारे इलहीमल्ल सुतो छेतो त्यारे धियोने कारखे तेनु माथु कापी नाथथु आथी अट्टनमल्ल विचारे

अथ सिंहगिरिनृपश्चिन्तयति—अनयोर्मल्लयुद्धमधुना पूर्णं न भविष्यति तस्माद् द्वितीयदिवसे पुनरिदं भवतु इति त्रिचिन्त्य तथैवादिगति स्म । ततः सिंहगिरिनृपे स्वासनादुत्थिते सति तौ मल्लापि स्वस्वस्थान गतौ । ततोऽट्टनमल्लः फलहीमल्लं वदति — मात्स्यिकेन यत् त्वदङ्ग पीडितं तदुच्यताम्, फलहीमल्लस्तदा गुरवे प्रायश्चित्तग्रहीता शिष्य इव शुद्धमानसः पीडितं स्नाद्ममन्त्रीत् । ततोऽट्टनमल्लस्त पक्वतैलमर्दं नैर्वाहितापनैर्योग्यभेषजैश्च पुनर्नूतनं कृतवान् । मात्स्यिकमल्लोऽपि राजा

भी गले में चरमाला नहीं डाली—अर्थात् इन दोनों मल्लों में से किसी की भी जीत नहीं हुई ।

इस दृश्य को देखकर सिंहगिरि राजा ने विचार किया कि इस समय इन दोनों पहेलवानों की कुश्ती सपूर्णरूप से ठीक ठाक नहीं हो सकती अतः दूसरे दिन के लिये यह काम रखा जाय । इस प्रकार विचार कर समस्त जनता के समक्ष राजा ने यह प्रकट किया कि कल फिर से इन दोनों का यहीं पर मल्लयुद्ध होगा । ऐसा कह कर राजा अपने आसन से उठकर चला गया । ये दोनों मल्ल भी राजा को जाते देखकर अपने-२ स्थान पर चले गये । अट्टनमल्ल ने फलहीमल्ल से कहा कि कहो-मात्स्यिकमल्ल ने तुम्हें कहा चोट पहुँचाई है । अट्टनमल्ल की बात सुनकर फलहीमल्ल ने जैसे प्रायश्चित्त को गुरु से ग्रहण करनेवाला शिष्य सब शुद्ध मन से अपनी दशा प्रकट कर देता है उसी तरह अपने गुरु से जहाँ २ चोट लगने से दर्द हो रहा था उन २ अंगों को दिखला दिया । फलहीमल्ल की बात सुनकर अट्टनमल्लने उसके चोट खाये हुए अंगों को पक्व तैल की मालिश से, अग्नि के सेक से, तथा योग्य

ये स द्देहमा आकुल व्याकुल भनीने केधना यषु गणाभा वरभाणा न आशेषी,  
हेम के ते भनेभाथी केधनी यषु एत यर्ध न हती

आ दृश्यते लोभं सिंहगिरि राज्ञो विचारं तथैव के, आ सभये आ भने पहेलवानोनी कुस्ती ठीक ठीक यर्ध शक्ती नथी भाटे पाकी रहेली कुस्ती अपूर्ण राभी पीण दिवसे आलु राणवी आ प्रकादे विचार करी सभस्स प्रेक्षके सभक्ष राज्ञो येवु लोभेर कथुं के, आपती जाले आ भन्नेनु अहिं मल्लयुद्ध थरे येवु उही राज पोताना आसनथी छीने आट्या गया अट्टनमल्ले इलहीमल्लने कछु दे, कछो ! मात्स्यिकमल्ले तमने क्या चोट (भार) पहुँचायाही ? अट्टनमल्लनी बात साधणीने इलहीमल्ले नेम गुरु पासे शुद्ध लावथी प्रायश्चित्त लेनार शिष्य शुद्ध मनथी पोतानी परिस्थिति प्रगट करी दे छे ते प्रभावे न्या न्या चोट लागवाथी द्दं यर्ध रह्यु छर्तु ते ते अगोने तेले गताव्या इलहीमल्लनी बात साधणीने अट्टनमल्ले न्या न्या तेना अगोने भार लाज्यो छेतो त्या त्या पाका तेवनी

અટ્ટનમલ્લસ્તદા પક્ષિણ મમ્મોઘ્ય વદતિ-મો મો પક્ષિણઃ ! યૂયં નુન્તુ અટ્ટનમલ્લેન નીરગળમલ્લઃ પરાજિતઃ । અટ્ટનસ્યૈતદ્વચન નૃપઃ શ્રુત્વા અયમટ્ટનોઽપિ મદીય એવ ઇતિ કૃત્વા સન્માનપૂર્વક વહુ દ્રવ્ય તસ્મૈ દત્તવાન્ । તદા સ્વજનોઽપિ રાજસત્કૃતસ્યાટ્ટન-મલ્લસ્ય સંમુલ્લમાગત્ય મિલિત્વા સત્કારાદિક કૃતવાન્ ।

તદાઽટ્ટનમલ્લેન ચિન્તિતમ્-એતે સપતિ દ્રવ્યલોભેન મમ સત્કાર કુર્વન્તિ, યદાઽહ નિર્દ્રવ્યો ભવિષ્યામિ, તદા મામપમાનયિષ્યન્તિ । કિંચ-જરાવસ્થાઽપિ મમ શરીર શનઃ શનૈર્વ્યાપ્નોતિ, તયા વ્યાપ્તસ્તુ પુનરૌપધૈર્નાદ યુગા ભવિષ્યામિ ।

કર રાજાને અટ્ટનમહાની પ્રશસા નહીં કરી । જન લોગોં ને યહ દેખા કિ રાજા હસ તર્ફ સે મૌન હૈ તૌ વે મો મૌન હી રહે-અન્હોં ને મો અટ્ટનમલ્લની પ્રશસા નહીં કરી ।

જય અટ્ટનમહાને વહાની યહ સ્થિતિ દેહીતો ઉસને પક્ષિયોંકો સયો-ધન કરતે દ્રુપ કહા-મો મો પક્ષિગળ ! આપ લોગ હી કાંતે કિ અટ્ટનમલ્લ ને નીરગળમલ્લ કો પરાજિત કર દિયા હૈ । અટ્ટનમલ્લકે હસ વચનકો સુનકર રાજાને “યહ અટ્ટનમલ્લ મો તો મેરા હી મહા હૈ” એસા સમજકર ઉસકો વહુત દ્રવ્ય દિયા । અટ્ટનમલ્લકે સ્વજનોંને જય યહ દેખા કિ અટ્ટનમલ્લ કા વહુત અધિક સત્કાર રાજાકે દ્વારા ક્રિયા ગયા હૈ, તો વે ઉસકે સમુલ્લ આકર મિલે ઓર ઉસકા સત્કાર કરને લગે । અપને વન્ધુઓં દ્વારા કિયે જાનેવાલે સત્કાર કો દેખકર અટ્ટનમલ્લ ને વિચાર કિયા-દેવો હસ સમય વે મેરે વન્ધુજન દ્રવ્ય કે લોભ સે હી મેરા સત્કાર કરને મે જુટે દ્રુપ હૈં પરન્તુ જિસ સમય મેં નિર્દ્રવ્ય હો જાકંગા ઉસ સમય વે હી મેરા

પ્રમશા ન કરી જ્યારે લોકોએ જોયુ કે જ્યારે રાજા તરફથી મૌન છે ત્યારે તેઓ પણ મૌન રહ્યા, તેમણે પણ અટ્ટનમલ્લની જરા પણ તારીફ ન કરી

અટ્ટનમલ્લે ત્યાની આ પરિસ્થિતિ જોઈ પક્ષિઓને સંબોધન કરીને કહ્યું-હે પક્ષિગળ ! આપ લોકજ કહો કે અટ્ટનમલ્લે નીરગળને પરાજીત કરી દીધો છે અટ્ટનમલ્લના આ વચન સાંભળીને રાજાએ “અરે ! અટ્ટનમલ્લ પણ મારાજ મલ્લ છે” એવું કહીને તેને ઘણું દ્રવ્ય આપ્યું અટ્ટનમલ્લના સ્વજનોએ જ્યારે જોયુ કે, અટ્ટનમલ્લનો રાજાએ ઘણો જ આદરસત્કાર કર્યો છે, તો તેઓ તેની પાસે આવીને તેને મળ્યા અને ઘણો સત્કાર કર્યો પોતાના બધાઓ તરફથી કરાવેલા સત્કારને જોઈને અટ્ટનમલ્લે વિચાર કર્યો કે, જુઓ ! આ સમયે આ મારા બધા જનો દ્રવ્યના લોભથી મારો સત્કાર કરવામાં જોડાયેલા છે પરંતુ જે સમયે હું વળી પાછો નિર્ધન થઈ જઈશ તો સમયે તેઓ જ માફ અપમાન કરવા

तिष्ठति परंतु जराकान्तोऽयं न किञ्चित् कर्तुं शक्नोतीति मत्वा स्वजनैः पराभूयते । अन्यदा स्वजनापमानं विरोक्ष्य स्वजनमण्डपं कौशाम्बीनगरीं गतः । तत्र वर्षमेकं रसायनं भक्षितवान् । ततोऽसौ महद् बलं प्राप्योज्जयिन्यां राज्ञः सदसि मल्लयुद्धे प्रवर्तमाने पुनर्नवयौवनं प्राप्तो राज्ञो नीरङ्गणनामकं महामल्लं पराजितवान् । अनेना-  
गन्तुकमल्लेन मम मल्लः पराजित इति कृत्वा स नृपोऽट्टनमल्लं न प्रशंसितवान् । लोकोऽपि राजप्रशंसामन्तरेण मौनः सजातः ।

से चापिस उज्जयिनी में लौट आया । बुझा तो यह हो ही गया था । अतः उसने मल्लयुद्ध करना छोड़ दिया और घर पर ही रहने लगा । जब घरवालों ने देखा कि यह कुछ भी नहीं करता धरता है तब उन लोगों ने इसका निरादर करना प्रारम्भ कर दिया । इससे अट्टनमल्ल के दिल को बहुत गहरी चोट पहुंची । जब अट्टनमल्लने यह देखा कि ये लोग मेरे तिरस्कार करने पर ही उतारू हो रहे हैं तो वह वहां से बिना कुछ कहे सुने कौशापी नगरी चला आया । वहां आकर उसने एक वर्षतक रसायन का सेवन किया । इससे इसके जरा से शिथिलित अंग पुनः बलिष्ठ बन गये । यह पुनः उज्जयिनी में आया और राजा की देव-रेख में जो मल्लयुद्ध हो रहा था उसमें सम्मिलित होकर इसने राजा के प्रसिद्ध निरगण नाम के महान् पहिलवान को कुश्ती में हरा दिया । इस आये हुए मल्लने मेरे पहिलवान को हरा दिया है, ऐसा विचार

हुं पित णी त्याथी उज्जयिनी आये आये ते जुद्धो तो थर्ध गये હતો, આથી તેણે મલ્લયુદ્ધ કરવાનું છોડી દીધું અને પોતાના ઘર આગણે જ રહેવા લાગ્યો. ઘરના માણસોએ જોયું કે આ જુદો હવે કાર્ધ પણ કામ કરતો નથી, ત્યારે તે લોકોએ તેની અવગણના કરવા માંડી આથી અટ્ટનમલ્લના દિલને બારે આઘાત લાગ્યો. ત્યારે અટ્ટનમલ્લે એ બણ્યુ કે, આ લોકો મારો તિરસ્કાર કરવામાં જ ઉતરી પડ્યા છે ત્યારે તે ત્યાથી કોઇને પણ કહ્યા વગર કૌશામ્બી નગરી આવી ગયો ત્યાં પહોંચી તેણે એક વરસ સુધી રસાયણનું સેવન કર્યું. તેનાથી વૃધ્ધાવસ્થાથી શિથિલ બનેલ તેનું શરીર ફરીથી તદુરસ્ત બની ગયું વળી પાછો તે ઉજ્જયિની નગરીમાં આવ્યો અને રાજાની હાજરીમાં જે મલ્લયુદ્ધ થઇ રહ્યું હતું તેમાં તે સામેલ થયો તેણે રાજાનો જે નિરગણ નામનો મશહૂર પહેલવાન હતો તેને કુસ્તીમાં હરાવી દીધો આ નવા આવેલા મલ્લે મારા મલ્લને હરાવી દીધો ? એવો વિચાર કરી રાજાએ તેની જશએ

ननु प्रमादिना कोऽपि प्राप्ता न भवतीत्यतो धनार्जने प्रमादो न कर्तव्य इत्यत्राह—  
मूलम्

जे' पावकम्मेहि धणं मणूसा, समाययती अमइं गहाय ।

पहाय ते पासपयंदिष् नेरे, वेराणुवद्धा नेरय उविति ॥ २ ॥

छाया—ये पापकर्मभिः धनं मनुष्याः, समाददते अमतिं गृहीत्वा ।

प्रहाय ते पापप्रवृत्ता नरा, वैरानुवद्धाः नरकम् उपयान्ति ॥२॥

टीका—' जे पावकम्मेहि ' इत्यादि ।

जरावस्था से मेरा घ्राण करने वाला कोई बन्धु समर्थ हो सकता है, और न ससार का कोई दूसरा पदार्थ ही समर्थ हो सकता है । यदि इस अवस्था से रक्षा करनेवाला इस जीव का कोई है तो वह एक धर्म ही है । वही सर्व अवस्थाओं में जीव का संरक्षण करता रहता है, इसलिए जबतक जरा से शिथिलित शरीर नहीं बना है तब तक मुझे इस धर्म के सेवन करने के लिये प्रवृजित हो जाना चाहिये । ऐसा सोच समझकर अटनमरल गुरु के पास जाकर दीक्षित हो गया ॥ १ ॥

जब प्रमादी जीवों का कोई घ्राण शरण नहीं होता है, तो फिर ऐसा ही क्यों न मान लेना चाहिये कि अर्थार्जन करने में प्रमाद नहीं करना चाहिये ? सूत्रकार इसका उत्तर कहते हैं—जे पावकम्मेहि—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—( जे मणूसा—ये मनुष्याः ) जो मनुष्य ( अमइ गहाय—अमति गृहीत्वा ) दुर्बुद्धि के चक्कर में फँस कर (पावकम्मेहि—पापकर्मभिः)

वृद्धावस्थाधी भने भयावनार ओवुं कोर्ध पणु समर्थ नथी न तो कोर्ध भयुजन भारे । भयाव करी शके तेम छे के, न तो कोर्ध ससारी पदार्थ भाइ रक्षण करी शके तेम छे जे आ एवनु ओ अवस्थाभा रक्षण करनार कोर्ध पणु डोय तो ते ओके मात्र धर्म छे जे सर्व अवस्थाभा एवनु रक्षण करी शके छे आधी नथा सुधी हु वृद्धावस्थाधी शिथिल शरीरवाणो भन्यो नथी त्या सुधी भारे धर्मनु आशरण उरवाभा न प्रवृत्त भनवु जेधे ओ ओवो भन साथे विचार करी अटनमरले गुरुनी पासो जेने दीक्षा अर्जीकार करी ॥ १ ॥

न्याये प्रमादि एवो भारे कोर्ध आशरण स्थान नथी तो पछी ओवुं केम न भानी लेवु जेधे ओ के, अर्थोपाजन उरवाभा प्रमाद न करवो जेधे ओ ? सूत्रकार आनो उत्तर दे छे—' जे पावकम्मेहि ' इत्यादि

अन्वयार्थ—जे मणूसा—ये मनुष्या जे मनुष्य अमइ गहाय—अमति गृहीत्वा दुर्बुद्धिना बध्करभा क्षसाधने जेती, वाञ्छित आदि पावकम्मेहि—पापकर्मभि



તથા ચોક્તમ્-અધીન માનયાના તદ્, મેપજં નહિ વિચિતૈ ।

પુનર્નવ મર્વેદ્ યેન, જરાજર્જરમઙ્ગકમ્ ॥ ૧ ॥

ન ચ વાર્ધકદિવ્યાશ્ચ, પ્રયુક્ત કાલવિદ્વિષા ।

પતત્કાચે સ્વલયિતુ, શક્ય સ્વજનકઙ્કટૈઃ ॥ ૨ ॥

કઙ્કટઃ=પચઃ । ‘જરાવસ્થાયા મમ ન કશ્ચિદ્ વન્ધુરન્યો ગ્રાત્રાતા મનિવ્યતિ, કિં તુ ધર્મ એવ સર્વાવસ્થાસુ ગ્રાતાઽસ્તિ, તસ્માદ્ યાવદહ જરોપનીતો નાસ્મિ તાત્રત્ મગ્રજામિ’ ઇતિ વિચાર્ય ગુરો સમીપેઽદ્વનમલ્લો દીક્ષાં પ્રહીતવાન્ ।

॥ ઇતિ અદ્વનમલ્લદષ્ટાન્તઃ સપૂર્ણઃ ॥ ૧ ॥

અપમાન કરને લગ જાવેંગે । ઓર-અવ તો જરાવસ્થા મી મેરે શરીરકો ધીરેર શિથિલ બના રહી હૈ । ઉસ સમય હસ અવસ્થા સે વ્યાસ શરીર કો મૈ ઔપધિયોં કે સેવનસે મી યુવાવસ્થા સમ્પન્ન નહીં કર સકૂંગા, જૈસે કહા હૈ-

“અધીન માનવાના તદ્, મેપજ નહિ વિચિતૈ ।

પુનર્નવ મર્વેદ્ યેન, જરાજર્જરમઙ્ગકમ્ ॥ ૧ ॥

ન ચ વાર્ધકદિવ્યાશ્ચ, પ્રયુક્ત કાલવિદ્વિષા ।

પતત્કાચે સ્વલયિતુ, શક્ય સ્વજનકઙ્કટૈઃ ॥ ૨ ॥”

મનુષ્યોં કે અધીન તેમી કોઈ દવાઈ નહી હૈ, જો જરા સે શિથિલિત હસ શરીર કો પુનઃ નવીન જવાની કે જોશ સે હરામરા બના સકે । કાલરૂપી શત્રુ કે દ્વારા પ્રયુક્ત હસ યુવાપેરૂપ દિવ્ય અશ્ત્ર કો શરીર મે પડતે સમય કોઈ મી એસા સ્વજનરૂપી ચક્તર સમર્થ નહી હૈ જો હટા સકે ।

માડશે હવે તો વૃદ્ધાવસ્થા પશુ મારા શરીરને ધીરે ધીરે શિથિલ બનાવી રહેલ છે, હવે ઘડપણુને આરે પહોચેલા આ શરીરને હું ઔપધીઓના સેવનથી કાયાકલ્પ ઢરીને પશુ ફરી યુવાવસ્થા પ્રાપ્ત કરી શકવાનો નથી કહ્યુ છે કે-

અધીન માનયાના તદ્, મેપજ નહિ વિચિતૈ ।

પુનર્નવ મર્વેદ્ યેન, જરાજર્જરમઙ્ગકમ્ ॥ ૧ ॥

ન ચ વાર્ધકદિવ્યાશ્ચ, પ્રયુક્ત કાલવિદ્વિષા ।

પતત્કાચે સ્વલયિતુ, શક્ય સ્વજનકઙ્કટૈઃ ॥ ૨ ॥

મનુષ્યોની પાસે એવી કોઈ દવા નથી કે જે, વૃદ્ધાવસ્થાથી શિથિલ બનેલા આ શરીરને ફરી યુવાનીના નવા જોશથી ચેતનવત-શક્તિશાળી બનાવી શકે કાળરૂપી શત્રુએ ફેંકેલા યુવાપારૂપી દિવ્ય અશ્ત્રને બચાવનાર કોઈ સ્વજનરૂપી બખ્તર નથી કે જે તેના આવતા ધામાથી આ શરીરને બ

श्चिन्तयति—इयं पट्टतर काल मोहवशान्मया रक्षिता, इदानीमेना निहत्य पश्चाद् बालकं हनिष्यामि, इति चिन्तयति ता मारयित्वा शीघ्रमेव कूपे प्राक्षिपत् । ता मार्यमाणा विलोभ्य भीतस्तत्पुत्रो गृहान्निर्गत्योच्चस्वरेणाक्रन्दितवान् । तस्य बालकस्य महत् क्रन्दनं श्रुत्वा लोकास्तत्रागत्य पृच्छन्ति—भो बालक ! कथं रोदिषि ? बालके-  
नोक्तम्—अयमधुना मम जननीं निहत्य कूपे प्राक्षिप्तवान् । तच्छ्रुत्वा राजपुरुषा अन्येऽपि लोकास्तत्र गत्वा तद्गृहान्तः प्रविश्य तं रूपं द्रव्यपूर्णं तथाऽन्यरूपे बालक-  
सुन्दरं मिली । उसके भी एक बच्चा हुआ, परन्तु उसके रूप पर मोहित होने के कारण इसने उसको नहीं मारा । जब इसका बच्चा ८ वर्ष का हो चुका तब चोर ने उसको देख कर विचार किया—मैंने इसकी माता को मोहवश बहुत दिनों तक अपने पास रखा, परन्तु मेरी भलाई इसी में है कि, इसको पहिले मार दिया जाय और इसके बच्चे को पीछे, ऐसा विचार कर उसने पत्नी को मार कर शीघ्र ही किसी कुँए में डाल दिया । पुत्र ने अपनी माता को मारते हुए इसको देख लिया था, अतः वह भय से घबरा कर घर से बाहर निकल पड़ा और बड़े जोर से चिल्लाने लगा—रोने लगा । उस बालक के दयनीय आक्रन्दन को सुनकर लोग उसके आसपास एकत्रित हो गये । लोगों ने उससे पूछा—हे बालक तू क्यों रो रहा है । बालकने कहा—यह मेरा पिता मेरी माता को अभी मार कर कुँए में पटक आया है । इस बात को सुनकर सिपाहियों ने तथा अन्य नगरनिवासियों ने

आ श्रीधी तेने ओठ भाणक थयु परतु ते सीना इय उपर थार धखोज्ज आमक्त डोधाना कारखे तेने भारवाने विचार पण न आव्यो न्यादे तेनी त्री० श्रीधी थओल भाणक आठ वर्षतु थयु त्यादे ते भाणदने जेधने थारने विचार आव्यो के, मे आ शु भूव करी ? मे मोडवग थधने तेनी माने एवती राणी परतु भारी ललाछता ओगा न छे के, तेने भारी न नाभवामा आवे अने पत्री तेना भाणदने वारे ओवे विचार करी तेखे ते सीने पण भारी नाणी अने जट्हीथी कोछ कुवामा तेना राणने नाणी दीधु छोकराखे पोतानी माताने भारी नणाती नजरे जेध अने पोताना भरषुना लयथी डरीने धरनी गहार नासी गये अने धखा न जेर जेरथी थीसो पाडीने कटपात डरवा लाओये आ भाणकतु दया आवे तेनु आकट मालणीने बोडो तेनी आणु भाणु ठेजे वगी गया अने तेने पूछवा लाग्या, छे भाणक ! तु शा माटे रडी रह्यो छे ? भाणके कछु, मारा भापे भारी माने भारी नाणी ने डमखा न कवामा नाणी दीधी ने आ सावणी राख्यना सीपाहीओ तथा अन्य

અથ ત્ત ચૌરશ્ચિન્તયતિ—મમ ગૃહન્યપત્યાનિ જાતાનિ ણ્ને પુત્રાદય સર્વે મમ કૃન્દ્રોપાર્જિતધનક્ષયકારકા મવિવ્યન્તીત્યતોઽપત્યમપિ હન્તવ્યમ્, પરંતુ તજ્જ-  
નન્યાં જીવન્ત્યા તન્નિહન્તુ ન શમ્યતે, અતઃ સાપત્યાઽપિ માર્યાં હન્તવ્યા, ઇતિ ।  
તદનુ સ સપુત્રા માર્યાં નિહત્ય ક્વચિદન્યત્ર કૃપે પ્રસિપ્તવાન । પુનરન્યા પરિણીય  
તત્પુત્રાદિક તામપિ પૂર્વવનિહતવાન્ ।

સ ચાન્યદા પુનરન્યા સુન્દરીં કન્યકા પરિણીતવાન્ । સાઽપિ જાતાપત્યા  
બભૂવ, કિં તુ રૂપમોહિતો મૃત્ગા ન તામવધીત્ । તત્પુત્રેઽષ્ટવર્ષે જાતે સતિ સ ચૌર-  
દેતા થા । ઉસકે ઝપર યહ ઢકના રહતા થા । જિસસે વહ કૂંઆ ઢકા  
રહતા થા, ઇસ ચોર કે અનેક પુત્ર ઔર પુત્રિયા યી । ઉન્હેં દેણ દેલ  
કર યહ વિચાર કિયા કરતા થા કિ મેરે વહુત સતાન હૈ । યે સબ લોગ  
મેરે વહે કષ્ટ સે ઉપાર્જિત કિયે ગયે દ્રવ્ય કે નાશક હૈંગે, ઇસલિયે  
“ ન રહે વામ ઔર ન વજેગી વાસુરી ” ઇસ કહાવન કે અનુસાર એસા  
કરના ચાહિયે કિ જિસસે યે સત્ર કે સથ મર જાયે—સથ સે અઘઠા  
ઉપાય યહી હૈ કિ ઇન્હેં માર દિયા જાય, પરન્તુ જય તક ઇનકી માતા  
જીવિત હૈ તય તક યહ કામ નહી હો સકતા હૈ અતઃ સત્ર સે પહિલે  
ઇનકી માતા કો માર દેના ચાહિયે, પશ્ચાત્ સતાનોં કો । ઉસને એસા હી  
કિયા ઔર સતાનસહિત અપની પત્ની કો માર કર ઉસને કિસી  
જગહ એક કૂંપ મેં ઢાલ દિયા । દૂસરી શાદી કી ઉસકો મી સતાન-  
સહિત માર ઢાલ્યા । તીસરી જો શાદી કી ઉસમે ઇસકી પત્ની વહુત

નાખી દેતો હતો આ વાત કોઈ ન બાણે તે ખાતર એ કુવા ઉપર તેણે  
એક ઢાકણ રાખ્યું હતું જેનાથી તે કુવા ઢાકેલો રહેતો હતો આ ચોરને  
અનેક પુત્રો અને અનેક પુત્રીઓ હતી આ બધાને જોઈ ને તેને વિચાર થયો  
કે મારે ઘણા સતાન છે મેં ઘણા કષ્ટથી એકઠા કરેલ દ્રવ્યનો તે સમગ્ર  
નાશ કરી દેશે માટે મારે એવું કરવું જોઈએ કે “ ન રહે વામ અને ન વાગે  
વાસણી ” આ કહેવત પ્રમાણે એવું કરવું જોઈએ કે જેથી કોઈ જીવતું ન રહે  
સારામા સારો ઉપાય એ છે કે, એ સમજાવે મારી નાખવામા આવે । પરંતુ  
ન્યા સુધી એ જાણકોની મા જીવે છે ત્યા સુધી એ યની શરૂ મુશ્કેલ છે  
માટે સૌ પ્રથમ જાણકોની માતાને જ મારી નાખવી જોઈએ એ પછી સતા  
નોનો વારો આ પ્રમાણે વિચાર કરી તેને અમલમા મૂકયો અને તેણે પોતાની  
પત્નિને અને સર્વ સતાનોને મારી નાખીને કોઈ એક કુવામા નાખી દીધા  
પછી એ ચોર જીલ્લ વખત પરણ્યો એ સીને પણ સતાન, સહિત મારી  
નાખી ત્રીજી વખત પરણ્યો પણ આ પત્ની ખૂબ ત... અને...

છાયા—સ્તેનો યથા સન્ધિમુખે ગૃહીતઃ, સ્વકર્મણા કૃત્યતે પાપકારી ।

एव प्रजा प्रेत्य इह च लोके, कृताना कर्मणा न मोक्षोऽस्ति ॥३॥

ટીકા—‘ તેણે ’ ઇત્યાદિ ।

यथा पापकारी=पापकर्ता, स्तेनः=चौरः, सन्धिमुखे=सात्रमुखे, गृहीतः सन् स्वकर्मणा कृत्यते=छिद्यते । एवम्=अनेन प्रकारेण, प्रजा=जीवः, प्रेत्य=परलोके, च=पुनः, इह लोके स्वकर्मणा कृत्यते इत्यन्वयः । परलोकेऽनेकनरकवेदनया-परमाधार्मिकादिकृतव्यथया पीड्यते, इहलोके च-वनार्जनार्थं क्षुत्पिपासाशीतातपसहन-पर्वतारोहणजलधितरणनृपसेवनयुद्धप्रहारसहनादिक्लेशेन च पीड्यते इति भावः । यतः-कृतानाम्=उपार्जिताना, कर्मणा मोक्षो नास्ति । उक्तञ्च—

કિયે જુઠા કર્મ નિષ્ફલ નહીં હોતે હું ડસ ઘાન કો સમજાને કે લિપે સૂત્રકાર કહતે હું—‘ તેણે ’-ઇત્યાદિ ।

अन्वयार्थ—( जहा पावकारी-यथा पापकारी ) जैसे पाप करनेवाला (तेणे-स्तेनः) चोर (सन्धिमुहे-सन्धिमुखे) ग्वातर के बीच में ही (गहीए-गृहीतः सन्) पकड़ा जाकर ( किच्चइ-कृत्यते ) पकड़ ने वाले के द्वारा काट दिया जाता है-मारा जाता है (एव) इसी प्रकार (पया-प्रजा) जीव (पेच्च-प्रेत्य) परलोक में परमाधार्मिकादिवारा दी गई व्यथा से एव अनेक नरकसचधी वेदना से पीड़ित होता है, तथा ( इह च लोए-इह लोके च ) इस लोक में धन के उपार्जन करने के निमित्त क्षुधा, पिपासा, शीत, उष्ण, इनका सहन करना, पर्वत पर चढ़ना, समुद्र का पार करना, राजा की सेवा करना, युद्ध में प्रहारो का सहन करना आदिरूप जो क्लेश हैं उनसे सदा पीड़ित होता रहता है ।

કહેલા ઈર્મ નિષ્ફળ થતા નથી, એ વાતને સમજાવવા સૂત્રકાર કહે છે-‘તેણે-ઇત્યાદિ

अन्वयार्थ — जहा पावकारी - यथा पापकारी जेवी रीते पाप करना तेणे-स्तेन चोर सन्धिमुहे-सन्धिमुखे चोरी करता ज गहीए-गृहीत सन् पकड़ा जाता तेने पकड़ानाओ तेने किच्चइ-कृत्यते काफी भारी नाणे छे एव ओए प्रकारे पया-प्रजा एवने पेच्च-प्रेत्य परलोकभा परमाधार्मिक विगेरे तेने व्यथा पड़ोआडे छे अने अनेक प्रकारे नरकादिक सचधी वेदना तेने जोगवयी पडे छे तथा इह च लोए-इहलोके च आ लोकभा पण धन उपार्जन करवा निमित्त भूख, तपस, ठाढ़, ताड़के सहन करवा पडे छे पड़ाउ उपर यद्धु समुद्र पार करवु, राजनी सेवा करवी, युद्धभा प्रहारो सड़वा, विगेरे जे क्लेश छे तेनाधी सघना पीड़ित थता रडे छे, कष्टाण कम्माण न मोक्ष अति-

પ્રદર્શિતં તજ્જનનીમૃતકશરીરં, બહુસ્થિનિચય ચ ચિલોક્ય ત ચૌર ગૃહીતવન્ત ।

તતસ્ત ચૌર ચ્ઢધ્વા રાજપુરુષા નૃપસ્યાન્તિક નીતવન્ત । રાજાપિ યસ્ય યદ્દન-  
માસીત તદ્દન સર્વ લોકેભ્યો દાપયિત્વા ત વેત્રાદિભિસ્તાડયિત્વા પ્રાણાન્તિક દષ્ટં  
દત્તવાન્ । તસ્માદ્દનલોભ પરિત્યજ્ય ધર્મો રક્ષણીયઃ ॥

इति चौरदृष्टान्तः ॥ २ ॥

કૃત કર્મ નિષ્ફલ ન મવતીતિ પ્રતિબોધયન્નુક્તમર્થ દટ્ટીકૃર્ણ પ્રાઢ—

मूलम्—

तेणें जेहा संधिमुंहे गंहीए, सकम्मुणा किच्चंइ पावंकारी ।

एवं पेया पेच्चंइह चं लोएँ, कडोंण कम्माण नं मोक्खेअ अतिर्थं ॥३॥

उसके घर में घुम कर उस कुँए को देखा, वह द्रव्य से भरा हुआ  
था । तथा बालक ने लेजाकर उन सब को वह भी कुँआ दिखला दिया  
कि जिसमे उस चोर ने इसकी माँ को मार कर डाल दिया था । लोगों  
ने उस कुँए में इसकी माँ के मृतक शरीर को तथा हड्डियों के ढेरों को  
देखकर चोर को राजपुरुषों द्वारा पकड़वा दिया ।

चोर को बाधकर राजपुरुष राजा के पास ले गये । राजा ने उसका  
चुराया हुआ समस्त धन अपहृत कर जिस जिसका था उन सब को  
दे दिया और उसको बेंत आदि से पिटवा कर प्राणान्तिक दंड दिया ।

इस कथा का यही सार है कि धन के लोभ का परित्याग कर  
मनुष्य को धर्म की रक्षा करना चाहिये ॥ २ ॥

નાગરિકેએ તેના ઘરમા ઘુસી જઈને જડતી લીધી અને તપાસ કરતા દ્રવ્યથી ભરેલો  
કુવો તેમના બેવામા આવ્યો તે પછી જે કુવામા ચોરે તેની પત્નિને-તે બાળકની  
માતાને મારીને નાખી દીધી હતી તે કુવો તે બાળકે નગરવાસીઓને બતાવ્યો  
તે કુવામા બાળકના કહેવા પ્રમાણે તેની માતાનુ શબ તથા હાડકાના ઢગલા  
બેયા પુરાવો મળતા રાજ્યના અધિકારીઓએ તેની ધરપકડ કરી

ચોરને મુકેટાટ બાધીને રાજપુરુષોએ તેને રાજાની સમક્ષ રજુ કર્યો  
રાજાએ તે ચોરે ચોરેલુ સઘનું ધન જસ કયું તથા તે ચોરીના માલના સાચા  
માલિકોની તપાસ કરાવી તેમને તેમનું ધન સુપ્રત કર્યું, અને તે ચોરને કેરડા  
વગેરેથી માર મરાવીને માતની શિક્ષા કરી આ કથાનો સાર એ છે કે, ધનની  
તૃષ્ણાનો પરિત્યાગ કરી મનુષ્યે ધર્મની રક્ષા કરવી જોઈએ ॥ ૨ ॥

ક્ષાત્ર સ્વનન્ત ચૌર વિનાયોત્યાય તસ્મિન્ પ્રદેશે સ્થિતઃ । ગૃહે પ્રવિષ્ટોઽય ચૌરઃ  
ગત્ત્રેણ મા પ્રહરિષ્યતીતિ વિચિન્ત્ય સ ગૃહપતિસ્તત્ર સ્થિત્વા પાદાભ્યા પ્રતિગ્નન્તમર્ધ-  
પ્રવિષ્ટ ત ચૌર પાદયોઃ શીઘ્ર જગ્રાહ । તતોઽસૌ ચૌરો વઢિઃ સ્થિત ચૌર પ્રાઢ-અઢ  
ગૃહપતિના ગૃહીતોઽસ્મિ ।

અય વઢિ' સ્થિતચૌરસ્તસ્ય હસ્તૌ ધૃત્વા વઢિરાકર્ષતિ । ગૃહાભ્યન્તરસ્થિતો  
ગૃહપતિશ્ચાભ્યન્તરે સમાર્કર્ષતિ । સ સ્નાઙ્ગરક્ષણે ધમો નાભૂત્, કિંતુ તદા તત્ર સ્વ  
ઉસને માલુમ કર લિયા કિ ચોર યહાં કી ખીત મેં ગ્વાત પાઢ રહા હૈ ।  
અત વહ વહાં જાકર ચુપચાપ યૈઠ ગયા । સેઠ ને વિચાર કિયા-ચોર  
જય ઘર મેં ઘુસ આયગા તો વહ અવશ્ય મેરે ઉપર પ્રહાર કરેગા । તેમા  
વિચાર કર કે ઉસને ઉમ મેંઘ દ્વારા પૈરોં સે પ્રવિષ્ટ હોતે સમય ઉસ  
ચોર કે અર્ધ પ્રવિષ્ટ અવસ્થો મેં હી દોનોં પૈરોં કો પકડ લિયા । હસ  
ચોર કે સાત નક દુસરા ચોર યા, સો ઉસને ઉમ બાહિર રહે હુણ ચોર  
સે કહા કિ મુક્કે ઘર કે માલિક ને પકડ લિયા હૈ । અય બાહર વાલે  
ચોર ને તો ઉસ સેધ મેં અર્ધપ્રવિષ્ટ ચોર કે દોનોં હાથ પકડ કર  
ઉસકો અપની ઓર બાહિર ર્ચીચના પ્રારમ્ભ કિયા ઓર ગૃહપતિ ને  
ઉસકો અપની ઓર ખીતર ર્ચીચના પ્રારમ્ભ કિયા । સેધ મેં ફસા  
હુઆ હોનેસે વહ ચોર અપની રક્ષા કરને મેં બિલકુલ અસમર્થ બન ગયા ।

બીત ઠાયવાનો અવાજ સામળીને શેઠ જાગી ગયા શેઠ સમજી ગયા કે  
ચોરના પગલા થયા છે અને ખાતર પાડવા બીત કાચી રહ્યો છે આથી  
સમય વર્તી જઈને શેઠ તે સ્થળે ચુપચાપ ખેંસી ગયા શેઠે મનમાં વિચાર્યું  
કે, ચોર જ્યારે ઘરમાં ઘુસશે ત્યારે તે મારા ઉપર હુમલો કર્યા વગર રહેશે  
નહિ માટે કાંઈક કરવું જોઈએ શેઠ આમ વિચારી રહ્યા હતા, તે વખતે  
ચોર તે બાબા દ્વારા પોતાના બે પગ પહેલા નાખી ઘરમાં પ્રવેશ કરવા  
યત્ન કરતો હતો તે જ વખતે શેઠે તેના અને પગ ઘરની અદરથી  
પકડી લીધા આ બાબુ ઘરની બહાર તે ચોરની સાથે બીજો એક ચોર  
પણ હતો તેને પહેલા ચોરે કહ્યું કે, ઘરના માલિકે મારા પગ પકડી લીધા  
છે આ સામળી બહાર ઉભેલા તેના સાથીદાર ચોરે તેના બહાર રહેલા  
અરધા શરીર પૈકી બે હાથને પકડીને તેને બહાર ખેંચવા માંડ્યો ત્યારે  
શેઠે તેને પોતાની તરફ અદર ખેંચવા માંડ્યું આમ બંને બાબુ ખેંચતાણુ  
થતા બાકેરામાં ફસાઈ પડેલા ચોરની એવી તો કફેડી હાલત થઈ ગઈ કે,  
તે પોતાના શરીરનું રક્ષણ કરવામાં અસમર્થ બન્યો પોતે એવું બાકેર

• યદિહ ક્રિયતે કર્મ, તત્ પરજોપમુજ્યતે ।  
મૂલસિકતેષુ વૃક્ષેષુ, ફલ શાલાસુ જાયતે ॥ ૧ ॥

एव मत्वा पाप न कर्तव्यम् ।

अत्र स्वकृतकर्मभोगे चौरदृष्टान्तः—

વગદેશે આદિત્યનગરે દુર્વૃત્તનામકથૌરઃ કસ્યચિદ્ વ્યવહારિણો ગૃહે સર્વતો-  
દત્તફલકે કપિશીર્ષાકૃતિક ( કઠુરાકાર ) ક્ષાત્રં દત્તવાન્ । તત્ર જાગ્રદ્ ગૃહપતિઃ

કયોં કિ ( કડાણ કમ્માણ ન મોક્ષવ અતિય-કૃતાના કર્મણાં મોક્ષો નાસ્તિ ) કિયે હુણ કર્મોં કા વિના ફલ દિયે છઢના-અભાવ-નહીં હોતા હૈ । કહા હૈ-“જો કર્મ યરા જીવોં દ્વારા કિયે જાતે હૈં વે ઉનકે દ્વારા હસ લોક એવ પરલોકમેં ભાગે જાતે હૈં” । જૈસે વૃક્ષ, જડ મેં તો સીંચે જાતે હૈં ઓર ફલ લગતે હૈં શાખાઓં મેં । એસા માન કર પાપ નહીં કરના ચાહિયે । ઉસસે સદા યચતે રહના ચાહિયે । જીવ અપને કર્મોં કા ફલ સ્વય ભોગતા હૈ જિસ પ્રકાર-ચોર ચોરી કરને કાં ફલ શિગ્ચ્છેદ્ આદિ રૂપ મે ભોગના હૈ । હસ પર દૃષ્ટાન્ત હસ પ્રકાર હૈ—

યગ દેશ મેં એક આદિત્ય નગર થા । ઉસમેં દુર્વૃત્ત નામકા એક ચોર રહતા થા । ઉસને કિસી સમય ઠકે સેઠ કે ઘરપર ચોરી કરને કા વિચાર કિયા, પરન્તુ ઉસકે ચારોં ઓર પાટિયે દિયે હુણ થે અતઃ ઉસકા દાવ નહીં બૈઠતા થા । ઉસને ઉસમેં સેંચ-ગ્વાત પાઢા । જો સ્વાત ઉસને ઉસમે કી યી વહ કઠૂરા કે આકાર જૈસી થી । જન યહ ગ્વાત ખીત મેં કર રહા થા તય યોદને કી અવાજ સુનકર સેઠ જગ પેઢા ।

કૃતાના કર્મણા મોક્ષો નાસ્તિ કયોના કૃણ લોગવવા જ પડે છે, કહ્યું છે-“શુવ દ્વારા જે ઠમ્ અહિં કરાય છે તેના કૃણ તેને આલોક અને પરલોકમા લોગ વવા પડે છે” જેમ પાણી તો વૃક્ષના મૂળમા જ સિંચાય છે, છતાં કૃણ તો શાખામા જ લાગે છે એવું બાણીને પાપકર્મ કરતા અટકી જવું જોઈએ તેનાથી સદા બચતા રહેવું જોઈએ શુવ પોતાના કરેલા કર્યોનું કૃણ પોતે જ ભોગવે છે જે પ્રકારે ચોરી કરનાર ચોરને શિરચ્છેદ મસ્તક ધડથી છુટ- થવું વિગેરે સજા થાય છે તે ભોગવે છે એના ઉપર આ દૃષ્ટાન્ત છે

બગ દેશમા એક આદિત્ય નગર હતું તેમા દુર્વૃત્ત નામનો એક ચોર રહેતો હતો તેણે કેઈ ચેકને ઘર એક સમય ચોરી કરવાનો વિચાર કર્યો પરંતુ તે ઘર ચારે તરફથી બરાબર બંધ હતું આથી તેનો ગળ વાગતો ન હતો આથી તેણે ચેકના ઘરની બીતમા ખાતર પાડવા માંડ્યું જે કાગ- રાના આકાર જેવું હતું તે જે વખતે થીત, કેથી રંધો હતો તે વખતે

तदा लोका एव वदन्ति-अस्मिन् दुरागेहे वेश्मनि कथमारुह्य चौराणां क्षात्रमेतत् कृतम्, अनेन लघुना क्षात्रेण स कथं प्रविष्टः, कथं वा बहु द्रव्यमादाय निर्गतः । अस्य तस्करशिरोमणेः शक्तिं निरीक्ष्य मनश्चित्रीयते । इति लोकाणां वचांसि श्रुत्वा तृष्टः स तस्करश्चिन्तयति-सत्यमेतत्, कथमनेन सक्षिप्तमार्गेणाह प्रविष्टो निर्गतश्च, इत्येवं विचिन्तयन् स तस्करः स्वकीय वक्षः कुक्षिं कटिं च पश्यन् मुहुर्मुहुः क्षात्रमुख

सुनकर गांव के लोग एकत्रित हो गये । चोरने भी यह विचार किया कि-‘देख गांव के ये एकत्रित लोग क्या कहते हैं’ यह सुनने के लिये वेप परिवर्तित कर रहा आ गया । लोगों ने कहा-इस इतने उचे मकान पर कैसे तो चोर चढ़ा होगा और कैसे यह खातर पाड़ा होगा । तथा कैसे वह इस खातर के छोटे से छेद में होकर भीतर घुसा होगा । कैसे वहां से बहुत सा द्रव्य लेकर पीछे इसी में होकर बाहर निकला होगा । चोर की ऐसी विचित्र शक्ति देखकर मन में बड़ा भारी अचभा होता है । चोर ने जय लोगों के इस प्रकार के वचन सुने तो वह मन में बड़ा प्रसन्न हुआ और विचार ने लगा इनका मयका कहना बिलकुल ठीक है-इस छोटे से मार्ग से मैं कैसे तो घुसा और फिर वहां से कैसे बाहर निकला । इस प्रकार चोर विचार करते २ कभी तो अपने वक्ष-स्थल को देखने लग जाता और कभी अपने पेट को और कभी अपनी

ढोके बेगा थप गया चोर पणु अवे। विचार कर्यो के, जेठ तो भरे के गामना अकडा यथेला ढोके शुं कडे छे ? ढोकेनी वातचीत साभगवाना डेतुथी वेश परिवर्तन करी ढोकेनी वच्चे ते घुसी गये। ढोके कडेवा लाग्या के, आटला छिया भकान छपर ते कछ रीते चोर अउये। डोशे-? अने केवी रीते आतर पाउयु डोशे ? नानकडा अवे। पाठवाभा आवेला आ भाके राभाथी ते केवी रीते अदर घुस्यो डोशे ? अने भकानभाथी आटलु भधु धन लथ ने ते कछ रीते पाछे नीकणी शक्यो डोशे ? चोरनी आवी विचित्र शक्ति जेठ ने मनभा लारे अचजो थाय छे चोर न्यारे ढोकेनी अर्थाना डोयडाइय आ प्रभावे अलिप्राय जाय्यो त्यारे तेने पोताना पराकभ छपर तेनी छाती गजगज कुली अने पोतानी भडाहुरी भाटे ते कुलीछ नछ विचारवा लाग्यो के, आ गधातु कडेवु जिलकुल कीक छे आ नाना भाकेराभाथी हुं शी रीते अदर घुस्यो डोयश अने त्याथी पाछे कछ रीते भडार नीकण्यो डोयश ? आ प्रकारनी आत्मचित्तना करता करता चोर पणु ज्यारेक गौरवलेर पोतानी छाती तरश् नजर नाअतो तो क्यारेक पेट तरश्, तो क्यारेक



નિર્મિતેऽત્યન્તસંઘટે ક્ષાત્રે કૃપ્યમાણો ઘૃપ્યમાણઘાસી તીક્ષ્ણૈઃ કપિશીર્ષકદન્તકૈર્મૃશ્વ  
 ચર્મચ્છેદેન મરણાન્તિકપીઢા પ્રાપ્તવાન્ । इति चौरदृष्टान्तः ॥ ૩ ॥

પાપકર્મવત્ પાપકર્મણઃ પ્રશંસાઽમિલાપોઽપિ ઝર્જનીય , તત્પ્રશંસાદેરપ્યનર્થદેતૃત્વાત્ ।

तत्र दृष्टान्तः प्रोच्यते—

દુર્મતિનામકેન ચૌરેણ દુરારોહે પ્રાસાદે ક્ષાત્ર સ્વનિત્યા તદન્ત' પ્રતિષ્ઠ્ય વહુધનં  
 ગૃહોત્વા નિર્ણાત । પ્રમાતે પ્રબુદ્ધો ગૃહપતિર્નિદ્રાવ્યવિનાશજન્યદુઃખાદાકન્દતિ, તત્ર  
 વહુતરે લોકે મિલિતે સતિ સ તસ્મૈસ્તત્ર લોકાઃ કિં કિં વદન્તીતિ જ્ઞાતુ મુવેષ  
 ધૃત્વા સમાગત' ।

उसने जो वह कगूराकार सेंध तयार की थी सो वह स्वयं ही सकीर्ण होने  
 की वजह से ऐसा फँसा की भीतर और बाहर खींचने से विचारा छुल  
 गया । सेंध से कगूरों से उसका समस्त शरीर ज़िड़ गया इससे उसे  
 मरणान्तिक पीड़ा सहनी पड़ी ॥ ३ ॥

પાપકર્મ કો છોડને કી તરહ પાપકર્મ કી પ્રશંસા કા ખી ત્યાગ કર  
 દેના ચાહિયે-ક્યોં કિ પાપ કર્મ કી પ્રશંસા ખી અનેક અનર્થો કી કારણ  
 હોતી હૈ હસ પર દૃષ્ટાન્ત હસ પ્રકાર હૈ—

દુર્મતિ નામ કા એક ચોર થા । ડસને એક જેસે મહલમેં જ્વાતર પાઢા  
 કિ-જિસપર ચઢના ઘડા હી મુશ્કિલ થા । ડસ જ્વાતરમેં ઘુસકર ડસ ચોરને  
 વહા સે વહુત સા ધન ચુરાયા ઓર ધન લેકર વહ ફિર ડસી જ્વાતર સે  
 બાહર નિકલ આયા । પ્રાતઃ કાલ હોને પર જષ મકાન કા માલિક જગા  
 તો ધન કે ચુરા જાને સે વહુત ઘુરી તરહ રોને લગા । રોને કી આવાજ

પાડેલુ કે જેમાથી અંદર બહાર જેવાતા તેનુ શરીર છેદાઈ ગયુ - અને તેને  
 પરિણામે મરણુ જેવી પીડા સહેવી પડી ॥ ૩ ॥

પાપ કર્મને છોડવાની માફક પાપ કર્મની પ્રશંસા કરવાનો પણ ત્યાગ  
 કરી દેવો જોઈએ કેમ કે, પાપ કર્મની પ્રશંસા પણ અનેક અનર્થોનુ કારણ  
 બને છે તેના ઉપર દૃષ્ટાન્ત આ પ્રકારનુ છે—

દુર્મતિ નામનો એક ચોર હતો, તેણે જ્યાં ચઢવુ ઉતારવુ ઘણુ  
 જ કડીન હતુ તેવા મહાલયમા જ્વાતર પાડયુ તેણે તે વિશાળ મકા  
 નની પછીતે બાકેડ પાડી, અંદર ઘુસી ઘણુ ધન ચોયુ અને ચુપચાપ  
 પોતે પાડેલા તે બાકેરામાથી બહાર નીકળી ગયો । પ્રાત કાળ ચતા જ્યારે  
 મકાનનો માલિક જાગ્યો ત્યારે તેને ચોરી ચયાની બખર પડી આથી તે ધન  
 ગુમાવતા પોકે પોકે રાવા માઠયો તેનુ આ પ્રકારનુ રૂઢન સાબળીને ત્યાં ઘણુ

ટીકા—‘સસારમાવળ્ણ’ ઇત્યાદિ ।

સસારમ્=સસરણ સસારઃ-મગાદ્ મગાન્તરે ગમનમ્, તમ્, આપનઃ પ્રાપ્તઃ સમારી જીવ ઇત્યર્થઃ । પરસ્ય=આત્મવ્યતિરિક્તસ્ય પુત્રકૃત્ત્રાદેઃ, અર્થાપ=અર્થ=પ્રયોજન-માશ્રિત્ય, સાધારણ=સ્વપરનિમિત્ત યા, અત્ર ચકારો વિકલ્પાર્થકઃ, યત્ કર્મ=માવધ વ્યાપાર-મદ્દારમ્માદિક ચ કરોતિ, તસ્ય કર્મણઃ વેદકાલેતુ=પિપાકકાલે તુ તે=પુત્રકૃત્ત્રાદયઃ, વાન્ધવાઃ=સ્વજનાઃ વાન્ધવતા=મદ્દાયતા નોપયન્તિ ।

અય માવ-સસારી યત્ સ્વાર્થમેવ સાવધ કર્મ કરોતિ, તત્કલભોગ. સ્વમ્ય સમુચિત એવ યત્તુ સ્વજનના પ્રયોજનમાશ્રિત્ય કરોતિ, તત્કલવેદનકાલે તે તદ્વેદન

અન્વયાર્થ—(સસારમાવળ્ણ-સસારસમાપન્નઃ) એક મવ સે દૂસરે મવ ફી પ્રાપ્તિ કા નામ સસાર હૈ, ડસ સસારદશા કો પ્રાપ્ત હુઆ જીવ-સસારી જીવ-(પરસ્સ અદ્વા-પરસ્ય અર્થાથ) અપને સે વ્યતિરિક્ત-મિત્ર-જો સ્ત્રી પુત્રાદિક હૈં ડનકે નિમિત્ત કો લેકર (સાધારણ જ ચ કરેઢ કમ્મ-યત્ સાધારણ ચ કર્મ કરોતિ) જો સાવધ વ્યાપાર આદિ સાધારણ-સ્વપર નિમિત્ત કર્મ કરતા હૈ, (તસસ ડ કમ્મસ-તસ્ય તુ કર્મણઃ) તો જય ડસ કર્મ કા (વેગકાલે-વેદકાલે) ડદયકાલ આતા હૈ । તય ડમ સમય (ન યયવા વધવય ડવેતિ-ન યાધવાઃ વાધવતા ડપ-યન્તિ) યન્ધુજન અપની યન્ધુતા નરી નિ માતે હૈં-સહાયતા નરી કરતે હ ।

માવાર્થ—સસારી લોગ અપને સ્વાર્થે કૈ લિયે હી જો સાવધ કર્મ કિયા કરતે હૈં ડનકા ડનકો સ્વય કલ ભોગના તો ડચિન હી હૈ, પરન્તુ જો વે સ્વજનોં કૈ નિમિત્તસે સાવધ કર્મ કરતે હૈં ડસ કર્મ કૈ ડદયકાલ

અન્વયાર્થ—સસારમાવળ્ણ-સસારસમાપન્ન એડ ભવથી બીજા ભવની પ્રાપ્તિનુ નામ સસાર છે આ સસાર દગાને પ્રાપ્ત થયેલ મસારી જીવ પરસસ અદ્વા-પરસ્ય અર્થાથ પોતાનાથી સિન્ન એવા જે સ્ત્રી, પુત્રાદિક છે તે નિમિત્તે સાધારણ જ ચ કરેઢ કમ્મ-યત્ સાધારણ ચ કર્મ કરોતિ જે ખેતી, વાણિજ્ય આદિ સાધારણ પોતાના તેમજ પારડા નિમિત્તે કર્મ કરે છે તસસ ડ કમ્મસ-તસ્ય તુ કર્મણ પણ જ્યારે તે કર્મને વેગકાલે-વેદકાલે ઉદય કાળ આવે છે ત્યારે તે સમયે ન વયવા વન્ધવય ડવેતિ-ન વાયવા વાધવાતા ડપયન્તિ બધુજન પોતાની બધુતા બતાવતા નથી અને તે કર્મ ભોગવવા સહાયતા કરતા નથી પણ તેને એકલાને જ ભોગવવા પડે છે

ભાવર્થ—સસારી લોક પોતાના જ સ્વાર્થ માટે જે સાવધ કર્મ કરે છે તેના ફળ તો તેને જાતે જ ભોગવવા પડે છે, અને તે ઉચિત પણ છે પરંતુ જે લોકો પોતાના સ્વજનોના માટે પાપથી ડર્થ વિના સાવધકર્મ

પશ્યન્નાસીત્ । તદા તત્રાયાતા રાજપુરુષાસ્ત ચૌર નિશ્ચિય ગૃહીત્વા રાજ્ઞઃ સમીપ-  
માનીતવન્ત । રાજા ચ તસ્ય ચૌરસ્ય ક્રૂર શાસન કૃતમાન્ । એવ પાપકર્મપ્રશ  
સાઽભિલાષથ સદોષ ઇતિ તતોઽપિ નિર્ગતનીયમ્ ॥ ૩ ॥

इह कर्म निष्फल न भवतीत्युक्तम्, कर्मबन्धान्मोचन कदाचिद् बन्धुभ्य एव स्यात्,  
अमुक्तौ वा धनादिवत् तद् विभज्यैव बन्धुभि सह भोक्तव्य म्यादित्याशङ्क्याह—  
मूलम्—

સસારમાવર્ણણ પરેસસ અઢા, સાંહારણ જં ચં કરેઈ કમ્મં ।  
કમ્મંસસ તે' તસંસ 'ઉ વેયકોલે, નં વર્ધવો વર્ધવેય 'ઉવેતિ ॥૪॥

ઝાયા—સસારમાવર્ણણ: પરસ્ય અર્થાય, સાધારણ યજ્ઞ કરોતિ કર્મ ।  
કર્મણસ્તે તસ્ય તુ વેદકાલે, ન ગાન્ધ્યાઃ વાન્યમતામ્ ઉપવન્તિ ॥૪॥

કમર કો, તથા ઇન સય કો દેવકર ફિર વહ ગ્વાતર કે મુરુ કો મી  
દેવને લગ જાતા । ઉસકી વહ ચેષ્ટા દેવકર ઉસ સમય વહા જો રાજ-  
પુરુષ આયે હુળ થે ઉન્હો ને દસકો હી ચોર નિશ્ચિત કર એવ પકડ કર  
વે રાજા કે પાસ લે ગયે । રાજા ને ઉસ ચોર કો અચ્છી તરહ દહિત  
કિયા । ઇસ કથા સે વહ શિક્ષા મિલતી હૈ કિ પાપકર્મ કી પ્રશસા  
કરનેકા મી પરિત્યાગ કર દેના ચાહિયે, ય્યોં કિ એસા કરના દોષ હૈ ॥૩॥

કર્મ નિષ્ફળ નહીં હોતા હૈ વહ કહા હૈ—સો કર્મોં કે બન્ધન સે  
છુટકારા કદાચિત્ અપને બન્ધુજન કરાદે, અથવા ન કરાયે તો જિસ  
પ્રકાર ધન વાટકર સવ કે ભોગને કે કામ મે આતા હૈ ઉમી પ્રકાર  
કર્મ મો વાટ કર બન્ધુઓં કે સાથ ભોગ લિયા જાયગા કયા ? ઇસંકા  
ઉત્તર ઇસ ગાથાદ્વારા દિયા જા રહા હૈ—‘સસારમાવર્ણણ’—ઈત્યાદિ ।

કમર તરફ નજર નાખી માપ કાઢતો આ બધુ બોધને છેવટે તે પેલા  
બાકેરા તરફ દૃષ્ટિ કરતો તેની આ પ્રકારની ચેષ્ટા રાજ્યની છુપી પોલીસોના  
બેવામા આવી તેઓને થકા દહ થતા તેને જ ચોર માનીને તેઓ તેને  
પકડીને રાજાની પાસે લઈ ગયા રાજાએ તે બોગને સારી એવી સજા કરી  
આ ઉપરથી એ શિક્ષા મળે છે કે, પાપકર્મની પ્રશસા કરવાડપ અભિલાષાને  
પણ પરિત્યાગ કરી દેવો બોધએ કેમ કે એમ ડરવુ એ પણ દોષ છે ॥ ૩ ॥

ઠરેલા ઠમ નિષ્ક્રમ નથી થતા એવુ બે કહ્યુ છે—તો કરેલા કર્મોના  
બધનથી છુટકારો કદાચ પોતાના સ્વજન કરાવી આવે, અથવા ન પણ  
કરાવે બે રીતે ધનના ભાગલા પાડી તે સ્વજનોમા વહેથી લેવામા આવે તે  
રીતે કર્મ ભોગવવામા સ્વજનો ભાગીદાર થશે ? આનો ઉત્તર આ ગાથાથી  
આપવામા આવે છે.—“સસારમાવર્ણણ”—ઈત્યાદિ.

अत्राभीरीवञ्चकवणिग्दृष्टान्तः प्रोच्यते—

यसुमतीनगर्या धनमित्रनामको वणिग् चाणिज्यं कुर्वन्नासीत् । अन्यदा काचित् सरलहृदया आभीरी रूप्यरुद्रयमादाय कार्पासार्थमागता । तया कथितम्—  
भो ! रूप्यरुद्रयस्य कार्पासे देहि । धनमित्रो वदति—अहं ददामि, तया रूप्यरुद्रय दत्तं,  
तेन वणिजा एकस्यैव रूप्यकस्य कार्पासं धारद्वयं तोलयित्वा दत्तम् । सा जानाति

करेंगे । इसका तात्पर्य यही है कि जो जीव जैसा कर्म करता है उसका वैसा ही फल वही भोगता है—दूसरा और कोई नहीं । न स्त्री सहायक होती है और न बन्धुजन । इसलिये जय यह बात अटल है तो फिर धर्म के उपार्जन करने में ही जीव की चतुराई है—दूसरों के पीछे अपने परमार्थ को नष्ट कर नरकादिक की मार ग्वाना इसमें कौनसी भलाई है ।

इस पर भोलीभोली ग्वालिन को ठगनेवाले एक वणिक् का दृष्टान्त इस प्रकार है—

यसुमती नगरी में धनमित्र नाम का एक वणिक् चाणिज्य कर्म करता हुआ अपना समय व्यतीत कर रहा था । उसके पास एक भोली भोली ग्वालिन दो रूपया लेकर कपास छेने के लिये आई । आकर उसने कहा कि—सुझे दो रूपये का कपास दीजिये । यह सुनकर धनमित्र ने कहा—कि अभी देता हूँ, ग्वालिनने इस बातको सुनकर उसे दो रूपये दे दिये । वणिक् ने रूपये लेकर उसको एक रूपयेका ही कपास दो बार तोल

वाना छे आ कडेवाना आशय छे छे के, जे एव जेवु कर्म करशे तेवु न इण तेने लोगववु पडशे गीणु केछि पषु लोगववा नही आवे न तो श्री लोगववा आवशे छे न तो अधुजन आवशे न्यारे आ बात निर्दिवाह छे तो पछी धर्मनु उपाजन करवाभा न एवनी चतुराई छे गीजननी पाछण पोताना परम अर्थने नष्ट करी नरकादिकने मार जावाभा ऊँ भलाई छे ?

आना उपर ओक भलीलोणी गोवालछुने ठगवावाणा ओक वाणीआनु दृष्टान्त आ प्रसारनु छे—

यसुमति नगरीमा धनप्रिय नामने ओक वाणिज्ये रहतेता डतेता ते वेपार करी आछि पोतानु एवन शुक्लरतेता डतेता ओक द्विपस तेनी हुकाने ओक भलीलोणी गोवालछु जे इधिया लधने कपास लेवा आवी आवीने तेछे कछु के, मने छे इधियाने कपास आपो आ सावणीने धनप्रिये कछु, लवे आपु छे गोवालछु तेने जे इधिया आपी दीधा वणिक्के इधिया लधने तेने जे वपत तोणीमे कुल ओक इधियाने कपास आप्यो जे वपत तोणेल्ले

વિમજ્ય નોપમુઝ્ઝતે, નાપિ સદ્વેદન નિરાકુર્વન્તીત્યતસ્તે વાન્ધવાઃ સહાયકા ન મયન્તિ । તસ્માદ્ ધર્માર્જન એવ પ્રમાદો વર્જનીયઃ, અર્જિતથ્વ ધર્મઃ પ્રમાદપરિવર્જનેન રક્ષણીય ઇતિ । યદ્વા-મવાનિત્યસ્યાધ્યાહારઃ, સસારમાપન્નો મયાન્ યત્ કર્મ પરસ્યા ર્થાત્=પરાર્થ સાધારણ વા કરોતિ, તસ્ય પરાર્થસ્ય સાધારણસ્ય વા કર્મણસ્તુ વેદ-કાલે વાન્ધવાઃ=સ્વજનોઃ તે=તત્ર વાન્ધવતા નોપયાન્તીત્યર્થઃ ।

મેં વે સ્વજન ઉસ કર્મ કે ફલ કો વિમત્ત કર ઉસકો નહીં ભોગતે હૈં, વે એસા નહીં કરતે હૈં કિ યહ કર્મફલ આધા હમ ભોગ લેવે ઓર આધા યહ ભોગલેવે, ઓર ન ઉસ કર્મ કે ફલકો દૂર હી કરતે હૈં । ઇસ પ્રકાર જીવકે લિયે વે વાધવજન કુછ બી સહાયતા પ્રદાન નહીં કરતે હૈં । તય ઇસ મોહ સે ઉન્મત્ત જીવ કી યહ કિતની ભારી મૂર્ખતા હૈ કિ દૂસરોં કે લિયે સાવચ કર્મ કરે ઓર ઉસકા ફલ સ્વય ભોગે । ઇસલિયે સાવચ કર્મ કો નહીં કરતા હુઆ ધર્મોપાર્જન મેં જીવ કો પ્રમાદ નહીં કરના ચાહિયે । તથા જો ધર્મ ઉપાર્જિત કર લિયા હૈ ઉસકી રક્ષા પ્રમાદપરિહારપૂર્વક કરતે રહના ચાહિયે । અવચા યહા પર “મવાન્” ઇસ શબ્દ કા અધ્યાહાર કર લેના ચાહિયે-તથ ઇસકા અર્થ એસા હો જાતા હૈ-કિ સસાર મેં ભ્રમણ કરને વાલે આપ જો કર્મ પરાર્થરૂપ અવચા સાધારણ સ્વપર નિમિત્ત કરતે હો ઉસકે વેદનકાળ મેં વે વન્ધુ આપ કી સહાયતા નહીં કરતે હૈં ઓર નહી

કરે છે તેમને ન્યારે કર્મ ઉદય આવે છે ત્યારે તે સ્વજનો તે કર્મમા ભાગ પડાવી તેને ભોગવવા આવતા નથી તેમજ એવું પણ નથી કહેતા કે ચાલો એ કર્મ ફળના અડધા કર્મ તે ભોગવે અને અડધા અમે ભોગવીએ, કે નથી એ કર્મ ફળ ફર કરવા પ્રયત્ન કરતા આ પ્રકારે ન્યારે ઠરેલા ઠમો ભોગવવા પડે ત્યારે આ જીવને તે વાધવજનો કાઈ પણ સહાયતા કરવા આવતા નથી ત્યારે સમજી લેએ કે આ મોહવશે પડેલા આ જીવનીએ ક્રેટલી ભારે મૂખતા છે કે, બીજાઓ સાટે સાવધ કર્મ ઠરે છે અને તેવું ફળ પોતે એકલો જ ભોગવે છે આથી ધર્મોપાર્જન કરવામા જીવે ક્ષણ માત્ર પ્રમાદ કરવો ન જોઈએ તથા જે ધર્મોપાર્જન કરી લીધેલ છે તેની રક્ષા પ્રમાદ પરિહાર પૂર્વક કરતા રહેવું જોઈએ અથવા આ સ્થળે “મવાન્” શબ્દને અધ્યાહાર રાખવો જોઈએ આથી તેનો અર્થ એવો થાય છે કે, સસારમા બ્રમણ કરવાવાળા હે મહાપુરુષ ! તમે જે કર્મ પારકા અર્થે અથવા સાધારણ પોતાના અર્થે કરો છો તેના કડવા ફળ ન્યારે ભોગવવામા આવશે ત્યારે તમારા એ બધું જ તમારા કર્મ ફળમા ભાગ પડાવવા નહિ આવે ફળ તો તમારે જ ભોગવ

साधारण स्याभाविकमेव भक्तादिक भोजन परिवेषितम् । धनमित्रः पृच्छति-घृत-  
पूराः कथं न कृताः ? तया कथितम्-घृतपूराः कृताः परत्यागन्तुकेन मित्रमहि-  
तेन जामात्रा भक्षिताः । अथ-धनमित्रश्चिन्तयति-मया सा वराक्याभीरी परार्थं  
प्रश्चिता । तद्वञ्चनाजनित पापमेव मम स्थितम्, ते घृतपूराः परैः कुतश्चिदागत्य  
भक्षिताः । पुत्रकृत्यार्थं मूढाः पापं कुर्वन्ति, तद्विपाककाले तु स्वयमेव तदुपभु-  
ज्यते इत्येव चिन्तयन्नमौ शरीरचिन्तार्थं परिहृतः । तदानीं ग्रीष्मो वर्तते, स  
मध्याह्नसमये कृतशरीरचिन्तः सूर्यकिरणतप्तस्तरुतले निश्रामार्थमुपविष्टः ।

लिये प्रतिदिन परोसती श्री वैष्णवा ही भोजन लाकर उसकी वाली में  
परोस दिया । इसको देखकर घणिक ने कहा-वेबर आज क्यों नहीं  
घनाये ? पत्नी ने कहा घनाये तो थे, परन्तु मित्रसहित जमाईराज घर  
पर आये थे, अतः उनके सत्कार में ही वे सत्र खर्च हो गये । यह  
सुनकर धनमित्र ने विचार किया-मैंने व्यर्थ में उस बेचारी गरीबनी  
गवालिन को पर के निमित्त ठगा । मुझे तो कुछ लाभ नहीं हुआ,  
मजा तो दूसरे ने ही उड़ाया । उसकी वचना से होने वाले पाप का  
फल तो मुझे ही भोगना पड़ेगा । खानेवालों को नहीं । देखो-जमाईजी  
तो माल उडाकर चल दिये, मुझे तो कुछ भी हाथ नहीं लगा, सिर्फ  
पाप ही मेरे भाये पड़ा, उम पाप को मैं ही उमके उदयकाल में भोगूँगा,  
वे उममे तो आकर शामिल नहीं हो जावेंगे । मूढ हैं वे जो पुत्र कलत्र  
आदि के निमित्त प्रतिदिन पाप क्रमाते रहते हैं । इस प्रकार विचार

गतनु भोजन तेने पीसती હતી તેણે રાજાને લાવીને તેની  
થાળીમાં પીરમી લીધુ તે બેઈને વાણિયાએ કહ્યું કેમ ! આને ઘેર નથી  
ખનાવ્યા ? પત્નિએ કહ્યું કે, ખનાવ્યા તો હતા પરતુ જમાઈરાજ તેમના  
મિત્રો સાથે આવ્યા હતા તેથી તેમના મત્કારમાં ઘેર પુરા થયા આ  
માલખીને ધનપ્રિયે વિચાર કયો-મેં વિના કારણ તે ખીચારી ગોવાલણને  
ખીલના નિમિત્તે ઠગી અને તો એથી કંઈ જ લાભ ન થયો મળ તો  
ખીનઓએ હડાવી તેની વચનાથી થવાવાળા પાપનું ફળ તો મારે જ લોગ  
વડે પડશે-ખાનારાઓ એ નહીં બુઓ ! જમાઈ તો માલ હડાવીને ચાલ્યા  
ગયા અને પાપ ઠરનારા એવા મારા હાથમાં તો કાંઈ જ ન આવ્યું ફક્ત પાપ  
જ મારા માથે પડ્યું તે પાપ જ્યારે ઉઘ્ય આવશે ત્યારે મારે જ લોગવડે  
પડશે જેઓ ઘેર ખાવા તૈયાર થયા પણ તેના પાપનું ફળ લોગવવામાં તેઓ  
સામેલ થવાના નથી ખરેખરે એ જ મૂર્ખ છે કે, જેઓ પુત્ર, કુટુંબ આદિના

मम रूप्यकद्वयस्य कार्पासो दत्त इति । सा तेन वणिजा वञ्चिता । तस्यां गतायां वणिक् चिन्तयति—अद्य मया रूप्यकोऽयं भाग्यवशात्प्रप्तः, एनमेवमुपभुञ्जे । तेन तस्य रूप्यकस्य घृतखडादिकं वस्तु गृहीत्वा घृतपूरकरणार्थं स्वगृहे प्रेषितम् तद्वार्थया घृतपूरेषु कृतेषु नगरान्तराज्जामाता मित्रयुक्तः केनचित् कार्येण समागतः । सा वणिग्भार्या मित्रसहितं जामातरं घृतपूरैर्भोजयति । घृतपूरान् भुक्त्वा मित्रमहिते जामातरि गते मतिं स वणिक् समायातः, भोजनार्थमुपनिष्टः भार्ययाऽन्यदिवसवत्

कर दे दिया । दो बार कपास को तुला हुआ देखकर उस ग्वालिन ने समझा कि मुझे इसने दो रुपये का यह कपाम दिया है । लेकर वह घर चली गई । उसके चले जाने पर वणिक् ने विचार किया—आज का दिन भाग्यशाली है—जो मुझे एक रुपयाका लाभ हुआ, भाग्यवश प्राप्त हुए इस रुपये से आज मैं घेवर खाऊंगा । ऐसा विचार कर उसने उस रुपया से घृत गांड़ आदि लेकर घेवर बनाने के लिये घर भेज दिया । उसकी पत्नी ने घेवर बनाकर तयार कर दिये । इतने में कोई दूसरे नगर से उसका जमाई मित्रसहित किसी कार्यवश उसके घर पर आ पहुँचा । वणिक् की पत्नी ने मित्रसहित अपने जमाई को घेवरों का खूब भोजन करवाया । स्वा पी कर जमाईराज मित्रसहित वहाँ से चले गये । उसके चले जाने पर वणिक् घर पर आया । वह भोजन करने के लिये रसोड़े में पहुँचा । पहुँचते ही वह प्रतिदिन की तरह जाकर बैठ गया । पत्नी ने जैसा भोजन वह उसके

जोधने गोवाले को भान्यु दे, बाबुयाओ भने ये इपियाओ कपास आये। छे कपास लधने ते सीधी घेर आली गर्ध तेना आल्या गया पछी वखिके विचार कथो दे, आजने दिवस देवे भाग्यशाणी छे? आये तो भने ओक इपियाओ थोको लास थये। भाग्यवश प्राप्त थयेला आ इपियाथी न आन हु भीहुं लोअन करीश ओवे विचार करी तेछे ते इपियानु धी, भाड, वगेरे भरीही घेर मोकल्यु अने तेनी पत्नीने घेवर बनाववा सूयना आपी तेनी पत्नीओ आ भाग्यशाणी भाटे घेवर बनावी तैयार कयां ओटलाभा परगाभथी पोताना मित्रो साथे तेमना नभाधराज अयानक पधायो वखिकनी पत्नीओ धछे दहाडे आवेला नभाध अने तेमना मित्रोने घेवरनु सारी रीते लोअन करांनु नभाधराज भाध पीने जेवा आब्या हुता तेवा मित्रो साथे आटया गया तेमना आल्या गया भाड घेवर भावानी होशे वखिक घेर आये। नाहि परवारीने बाबुयाभाध लोअन करवा रसोडाभा गया, अने त्या नध देअनी भाइक ते नभवा जेसी गयो तेनी पत्नीओ देअ जे

परार्पितेन मुनिना सह तत्र गतः । तस्य मुनेर्देशना श्रुत्या स वणिग् वदति-  
भगवन् ! अहं प्रयत्नितुमिच्छामि, परं तु यावत् स्वजनं पृष्ट्वा ममागच्छामि, ताव-  
द्विह भवता स्वेयम् । इत्युक्त्या स्वगृहं गत्वा स वणिग् बान्धवान् भार्या च वदति-  
अत्रापणे मम व्यवहारेण लाभः स्वल्पो भवति, अतो देशान्तरं गन्तुमिच्छामि, मम  
द्वौ सार्थवाहौ मिलितौ । एकः सार्थवाहो मूलद्रव्यमर्पयति, ईप्सितस्थानं नयति,  
न चोपार्जिते पित्ते भागं गृह्णाति, द्वितीयो मूलद्रव्यं नार्पयति, अर्जितं समलं गृह्णाति,  
तस्मात् केन सह गन्तव्यम् ? । बान्धवैरुक्तम्-प्रथमेन सार्थवाहेन सह भवान् व्रजतु ।

वणिक् उनके लौटने की प्रतीक्षा में वहाँ पर बैठा रहा । जब महाराज  
लौटकर वापिस वही से होकर निकले तब वणिक् उनके साथ गया  
और उग्रान में जाकर उसने मुनिराज से धर्मदेशना का पान किया ।  
देशना सुनकर उसने मुनिराज से कहा - महाराज ! मैं दीक्षा  
लेना चाहता हूँ, परन्तु घरवालों से मैं राय ले लूँ, अतः जब तक मैं  
वापिस लौट कर न आजाऊँ तब तक आप यही पर विराजे रहें । ऐसा  
कह कर वह वणिक् वहाँ से अपने घर आकर पत्नी एवं पन्धुजनों से  
कहने लगा कि सुनो-मुझे इस दुकान में कोई अधिक लाभ नहीं हो रहा  
है इसलिये मेरा विचार देशान्तर जाने का है । मुझे दो सार्थवाह मिले हैं ।  
उनमें एक सार्थवाह मूल द्रव्य को देता है और यथेच्छस्थान पर  
पहुँचा देता है तथा उपार्जित में से आधा भाग भी नहीं चाहता है ।  
और दूसरा सार्थवाह मूलद्रव्य नहीं देता है तथा समस्त उपार्जित को

राख लेधने और स्वयं बेसी रहता । हमारे महाराज शिक्षा लधने  
और स्तेथी पाछा कथां त्यागे वणिक् तेमनी साथे भागे गये । अने अमीयामा  
जध तेले मुनिराज पामेथी धर्मोपदेश साबज्ये । उपदेश साबजीने तेले मुनि  
राजने कहे-महाराज ! हुँ दीक्षा लेवा चाहुँ छ परतु भारी पत्नी तेमज  
सगा वहालानी न भति लध आवु । आथी न्या सुधी हुँ पाछा न कह त्या  
सुधी आप अही न भिराजजे ओवु कहीने ते वणिक् त्याथी पोताने घर  
आज्ये । अने पत्नी तेमज अधुजनेने कहेना लाज्ये के, -मने आ दुकानमा  
कैध अधिष्ठ लास भणतो नथी, आथी भारी विचार परदेशमा जवानो छे  
मने जे सार्थवाह भणी गया छे ओमा ओक सार्थवाह भूणद्रव्य आपे छे  
अने भारी धनमा प्रमाहेना स्वाने पछायाही दे छे, छता कमाएनीमाथी  
कैध पणु लवानी धनमा राखता नथी । न्यारे नीजे सार्थवाह भूणद्रव्य  
तो आपता नथी पणु उपार्जित करेव अधु लडप करी जवानु कहे छे



સ ધનમિત્રો વણિક્ષ્ તેન માર્ગેણ સાધુમેઠ મિથાર્ય વ્રનન્ત વિગેવ્યાહ-મો મુને ! વિશ્રામ્યતામ્ । મુનિનોક્તમ્-શ્રીઘ્ર મયા સ્વકાર્યે ગન્તવ્યમ્ । વણિક્ષ પ્રાહ-મગવન્ ! પરકાર્યેણ કોઽપિ ગચ્છતિ કિમ્ ? , તતો મુનિરાહ-ગ્રહ્નો જના અન્યાર્યે વિલસ્યન્તે, યથા માર્યાઘર્ય તમેવ હિશ્યમાનોઽસિ । સ વણિક્ષ મુનેર્વચન શ્રુત્વા મતિબુદ્ધ પ્રાહ-મગવન્ ! મવાન્ કુપાગસ્થિત\* ? । મુનિનોક્તમ્-ઉદ્યાને । તતોઽસા

કરતા હુઆ હી વહ વણિક્ષ શરીરચિન્તા કી નિવૃત્તિકે લિયે ઘરસે બાહિર ચલ દિયા । ગર્મીકા સમય થા ધૂપ તેજીસે પડ રહી થી, મધ્યાહ્નકા સમય થા । શરીર ચિન્તા સે નિશ્ચિત્ત હોકર યત્ ગર્મી કે આતાપ સે આકુલિત થન વહીં પર એક વૃક્ષ કો છાયા મેં વિશ્રાન્તિ લેને કે લિયે બેઠ ગયા ।

ઉસ સમય એક સાધુ ભિક્ષા કે લિયે વહા હોકર નિકલે । ઇસને સાધુ કો દેખકર ઉનસે કહા હે મુનિરાજ ! ઠહરિયે-કુઝ સમય વહા વિશ્રાન્તિ કર લીજિયે । વણિક્ષ કી વાત સુનકર મુનિરાજ ને કહા-મુખે જલ્દી હૈ, અપને કાર્ય કે લિયે મૈ જા રહા હુ । મુનિરાજ કી વાણી સુનકર વણિક્ષ ને કહા હે મહાત્મન્ ! પરકાર્યસે મી કયા કોઈ જાતા હૈ ? મુનિરાજ ને કહા હા, સસાર કે અનેક જીવ પર કે નિમિત્ત હી તો દુઃખ પાતે હૈ, જૈસે સ્વય -તુમ મી તો માર્યા આદિ કે નિમિત્ત દુઃખ પા રહે હો । વણિક્ષ મુનિરાજ કે વચનોં કો સુનકર સચેત્ત હોકર યોલા-મહારાજ ! આપ કહા ઠહરે હૈ ? મુનિરાજને કહા-ગમીચે મૈ । એસા કહ કર મુનિરાજ વહાસે ચલ દિયે ।

નિમિત્તે રાજ્ય પાપકર્મ-કરી દમાતા રહે છે આ પ્રકારનો વિચાર કરતા કરતાં તે વણિક્ષ હુ બ્રહ્મલવા ધરથી બહાર નીકળ્યો ગંરમીના એ સમય હતો, તાપ ભેરથી પડી રહ્યો હતો, મધ્યાહ્નના સમય હતો, ચિન્તાતુર વદને તે ગરમીના આતાપથી બચવા ત્યા એક ઝાડની છાયામા વિશ્રાન્તિ લેવા બેસી ગયો ।

આ સમયે એક સાધુ ભિક્ષા માટે જઈ રહ્યા હતા તે ત્યાથી નીકળ્યા સાધુ મહારાજને બોધ તે વણિક્ષે કહ્યું કે, હે મુનિરાજ ! જાણ રહો-થોડા સમય અહીં વિશ્રાન્તિ કરો વણિક્ષની વાત સાંભળીને મુનિરાજે કહ્યું-મને ઉતાવળ છે, મારા કાર્ય માટે હું જઈ રહ્યો છું, મુનિરાજની વાણી સાંભળીને વણિક્ષે કહ્યું-ભગવન્ ! બીજાના કામ અર્થે પણ શું કોઈ બચ છે ? મુનિરાજે કહ્યું-હા સસારના અનેક જીવ બીજાના માટે જ કલેશ પામે છે જેમ તમે પાતે સ્ત્રી આદિને માટે લોગવી રહ્યા છો મુનિરાજના વચન સાંભળીને વણિક્ષ સચેત બની ગયો અને બોલ્યો મહારાજ ! આપ કયા ઉતર્યા છો ? મુનિરાજે કહ્યું-બગીચામા આમ કહી મુનિરાજ ચાલ્યા ગયા વણિક્ષ તેમના પાછા ફરવાની

तन्मोक्षाय भविष्यतीत्याशङ्क्याह—

**मूलम्**

वित्तेणं ताण नं लंभे पेमत्तो, इमंमि लोए अदुवा परंथा ।

दीविष्पणष्टे वै अणंतं मोहे, णेयांउय देहमदेहमेव ॥ ५ ॥

छाया—चित्तं न त्राण न लभते प्रमत्तः, अस्मिन् लोके अथवा परत्र ।

दीपप्रणष्ट इव अनन्तमोहः, नैयायिक दृष्ट्या अदृष्टैव ॥ ५ ॥

टीका—‘विस्तेण’ इत्यादि ।

प्रमत्तः=पञ्चप्रमादशङ्कः, अस्मिन् लोके=वर्तमानभवे, अथवा परा=परलोके  
परभवे, चित्तेन=धनेन प्राण=स्वकृतपापकर्म फलभोगकाले रक्षण, कर्मबन्ध

मगध छोड़कर इन मुनिरूप सार्धवाह का आश्रय करता हूँ। इस प्रकार धनमित्र ने गन्धुमोह का परित्याग कर मुनिधर्म को ग्रहण करके दोनों लोकों के सुख को प्राप्त किया। इस प्रकार बान्धवों के आश्रय से अपने किये हुए कर्म के बन्धका छुटकारा नहीं होता है। यह बात इस दृष्टान्त से साधित कर दी गई है ॥ ४ ॥ यह धनमित्र वणिगृहष्टान्त हुआ ॥

अथ द्रव्य भी किये दृग कर्म के बन्ध से छुटकारा नहीं करा सकता है यह बात मनलाई जानी है—‘चित्तेण’-इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(पमत्तो-प्रमत्ताः) पाच प्रमाद के वश में हुआ जीव (इमस्मि लोण-अस्मिन् लोके) इस भव में-वर्तमान पर्याय में (अहवा-अथवा) या (परत्या-परत्र) परलोक में (चित्तेण-चित्तेन) धन की मदायता से (ताण-त्राणम्) अपने द्वारा किये गये पापकर्म के फल

વચનો અનુમાર બધુજનોની સાથેનો સબધ છોડીને આ મુનિરૂપ સાર્થવાહને  
આશ્રય સ્વીકારે છુ આ પ્રામણ્યે ધનમિત્રે બધુમોહનો ત્યાગ કરી મુનિધર્મ  
બ્રહ્મણ કયો અને આલોડ તેમજ પરલોકના મુખને પામ્યો આ રીતે બધવોના  
આશ્રયથી પોતાના કરેલા કર્મના બધનોથી છુટકારો થતો નથી આ વાત આ  
દ્વારથી સાબિત કરવામા આવેલ છે ॥ ૪ ॥ આ ધનમિત્ર વણિગદ્વાર થયુ

હવે એ વાત સમજાવવામા આવે છે કે, દ્રવ્ય પણ કરેલા કર્મના બધથી છુટકારો ઝરાવી શકતુ નથી—‘વિત્તેણ’ ઇત્ય દ્વિ

અન્વયાર્થ-પ્રમત્તો-પ્રમત્ત પાત્ર પ્રમાદના વશમા ક્રુચાચેલો જીવ હ્રમસ્મિ લોએ-  
અસ્મિન્ લોકે પર્યાયમા અહ્યા-અથવા અથવા પરત્યા-પરત્ર પરલોકમા વિત્તેણ-વિત્તેન  
ધનની સહાયતાથી તાણ-ત્રાણમ્ પોતાના દ્વારા કરવામા આવેલા પાપકર્મનું

અથ સ વણિક્ સ્વજનૈઃ સહ તયોધાને ગત્વાડ્ઘ-અથ મુનિ- સિદ્ધિપુર્યોઃ સાર્થવાહ, ધર્મરૂપેણ સ્વકીયમૂલદ્રવ્યેણ વ્યવહાર કાસ્યતિ સિદ્ધિપૂર્તિ નયતિ ન ચો- પાર્જિતે ભાગ ગૃહ્ણતિ તદનેન સહ સિદ્ધિપુરી યાસ્યામિ । ઢિતીયસ્તુ માર્યાદિઃ સ્વજનાત્મકઃ સાર્થવાહઃ, સ તુ પ્રાક્તન ધર્મધન હન્તિ, ન ચ સ્વકીયતો દત્તે । કિંચ ભવદ્ધિઃ પ્રાક્ કૃતિમ્-‘પ્રથમેન સાર્થવાહેન સહ મમાન વ્રજતુ’ ઇતિ તસ્માત્ ભવ- દ્વચનમનુશ્રુત્ય વન્ધુસમ્બન્ધ મુત્તયાડ્ઘમેન મુનિમાશ્રયામિ । ઇત્યેવ ધનમિત્રવણિક્ વન્ધુમોહ વિહાય મુનિધર્મ સ્વીકૃત્ય લોઠ્ઠ્યમુલ્લભ્યમાન ।

इति धनमित्रवणिग्दृष्टान्तः ॥ ४ ॥

દહપ જાને કા કહતા હૈ, ઇસલિયે આપ લોગ કહો-મૈ કિસકે સાથ જાઁ । યહ સુનકર વાન્ધવો ને કહા-ઇસમે પૂછને કી ક્યા યાત હૈ-પ્રથમ સાર્થવાહ કે સાથ આપ જાઈયે । વણિક્ ને ડસી સમય અપને આત્મીય જનોં કો સાથ મે લિયા આર ડન સત્ર કે સાથ વહ ડસ ડગ્ગાન મેઆ ગયા । ડસને વહા ડનસે કહા-દેઘો યે મુનિરાજ સિદ્ધિપુરી કે માર્થ વાહ હૈ, યે ધર્મરૂપ અપને મૂલદ્રવ્ય સે લેન દેન કા વ્યવહાર કર- વાતે હૈ, તથા સિદ્ધિપુરી કો લે જાતે હૈ । ડપાર્જિત મેં સે યે કુઝ હિસ્સા મી નહી માગતે હૈ । ઇસલિયે મૈ ઇસકે સાથ સિદ્ધિપુરી કો જાના વાહતા હૈ । ઢિતીય માર્થવાહ યે માર્યા આદિ સ્વજન હૈ । યે પહિલે સે હી પૂર્વો- પાર્જિત ધર્મ-ધન કો હરણ કર લેતે હૈ અપના કુઝ દેતે નહી હૈ । આપ સવ ને મિલકર મુક્ષે પહિલે સાર્થવાહ કે સાથ જાનેકી અનુમતિ મી દે દી હૈ, ઇસલિયે મૈ અવ આપકે વચનો કે અનુસાર હી વન્ધુજનો કે સાથ

હવે તમે લોકો જ કહો કે કોની સાથે જવામા માફ શ્રેય છે ? આ સાબળીને બાન્ધવોએ કહ્યું-આમા પૂછવાની વાત જ શુ છે પ્રથમ સાર્થવાહની સાથે જ આપે જવુ બેઈએ વણિકે એ વખતે પોતાના આત્મીયજનોને સાથે લીધા અને તે બધાને સાથે લઈને તે બગીચામા આવી પહોચ્યો બગીચામા પહોચીને તેણે પોતાના આત્મીયજનોને કહ્યું-બુઓ આ મુનિરાજ સિદ્ધિપુરીના સાર્થવાહ છે તેઓ ધર્મરૂપ પોતાના મૂળદ્રવ્યથી આપ લે નો વહેવાર કરાવે છે તથા સિદ્ધિપુરી લઈ જાય છે ઉપાર્જિતમાથી તેઓ કાંઈ હિસ્સો પણ માગતા નથી આ કારણે હું તેમની સાથે સિદ્ધિપુરી જવા ચાહું છું બીજા સાથ વાહ આ પત્ની વિગેરે સ્વજન છે, જે પહેલેથી જ પૂર્વોપાર્જિત ધર્મ ધનનુ હરણ કરી લ છે અને આપતા કાંઈ નથી આપ બધાએ મળીને મને પ્રથમ સાર્થવાહ સાથે જવાની અનુમતિ તો આપી લીધી છે, એટલે હું આપના

સ્વરૂપોઽપિ દીપપ્રકાશાઽભાવેન તદ્વદ્રૈય જાયતે, તવાઽયમપિ જીવઃ કયચિત્ કર્મ-  
ક્ષયોપશમાદર્મુક્તિમાર્ગ દ્વષ્ટાઽપિ વિત્તાઽઽમાદ્યાદિવ્યાસદ્વેન દર્શનમોહનીયોદયાદ્  
અદ્રૈય ભવતિ, વિત્તસ્ય મોહાદિહેતુત્વાત્ । તથા ચોક્તમ્—

મોહાયયણ મયકા-મવદ્વળો જણિયચિત્તમતાનો ।

આરમ્બકલહહેતુ, દુસ્વાણ પરિગ્રહો મૂલ્મ્ ॥ ૧ ॥

છાયા—મોહાયતન મદકામવર્ધનો જનિતચિત્તસતાપઃ ।

આરમ્બકલહહેતુદુસ્વાના પરિગ્રહો મૂલ્મ્ ॥ ૧ ॥

તસ્માદ્ વિત્ત ગ્રાણાય ન મત્તીત્યેતાવદેવ નહિ, કિન્તુ ગ્રાણકારકં સમ્યગ્  
દર્શનાત્કિં કયચિત્ માત્તમપિ વિનાશયતીતિ ॥

કો ડેગ્વ લિયા હૈ, દીપક કે બુઝ જાને પર ડન વસ્તુઓં કા વહ અદ્રષ્ટા  
જૈસા હી હો જાતા હૈ, ડમ્મી તગ્હ સે યહ જીવ બી કયચિત્ કર્મ કે  
ક્ષયોપશમ આદિ સે મુક્તિ કે માર્ગ કો પ્રાપ્ત કરકે બી ધનકી આકાશ્ના  
કે વ્યાસગ સે રોનેવાલે દર્શનમોહનીય કર્મ કે ઉદય સે ડસ માર્ગ  
કા અદ્રષ્ટા હી માના જાતા હૈ, ત્યોં કિ વિત્ત-ધન મોહાદિક કા હેતુ  
માના ગયા હૈ । જૈસે કહા બી હૈ—

“ યહ પરિગ્રહ મોહ કા એક નિકેતન હૈ, મદ ઇવ કામ કા વઢાને  
વાલા હૈ, ડસકે સવધ સે ચિત્ત મેં અનેકવિધ સતાપ ઉત્પન્ન હોતા  
રહતા હૈ । આરમ્બ ઇવ કલહ કા યહ પ્રધાન કારણ હૈ । અધિક કયા  
સસાર મેં જિતને બી દુઃખ હૈં ડન સવકા યહ પ્રધાન મૂલ કારણ હૈ । ”

હસલિયે કેવલ યહ વિત્તરૂપ પરિગ્રહ જીવકા કબી બી સંરક્ષક-  
-રક્ષા કરનેવાલા નહીં હો સકતા હૈ, હતના હી નહીં હૈ, કિન્તુ જીવ કે

ઢરી લીધુ પણ દીવો એકાએક યુગાર્ધ જતા એ વસ્તુઓ અ ધારૂ થવાને કારણે  
તેના માટે તે અદ્રશ્ય જેવો જ બની જાય છે એજ ગીતે આ છવ પણ કદાચ  
ઢર્મના ક્ષયોપશમ વિગેરેની સહાયથી મોક્ષમાર્ગને પ્રાપ્ત કરાને પણ ધનની  
આકાશ્નાના વ્યાસ ગથી થતા દર્શન મોહનીય ઢર્મના ઉદયથી એ મોક્ષમાર્ગ તેને  
માટે અદ્રશ્ય જેવો જ બની જાય છે કેમ કે વિત્ત-ધન મોહ વિગેરેના હેતુ  
માનવામા આવેલ છે કહ્યું પણ ટે—

“ આ પરિશ્વ મોહતુ એક આશ્રયસ્થાન છે મદ અને ડામને વધારનાર  
છે એને ઢારણે ચિત્તમા અનેક વિધ સતાપ ઉત્પન્ન થતો રહે છે આરભ અને  
કલહતુ એ મુખ્ય કારણ છે એ મારમા જેટલા પણ અધિક દુઃખ છે એ સઘળા  
દુઃખોનું એ મૂળ કારણ છે ” આટલા માટે કેવળ આ ધનરૂપી પરિશ્વ છવને  
કહી પણ સંરક્ષક-રક્ષા કરનાર બની શકતો નથી એટલું જ નહી પણ છવના

મોચન ન લભતે પુરોહિતપુત્રાત્ । વિત્ત યાણાય ન ભવતીત્યેતાગદેય નદિ ચિત્તુ ચિત્તા  
ભિક્ષાહ્વાસપિ મહતેઽનર્થાય ભવતીત્યાદ- ' દીવપ્પણદ્વેવ ' ઇત્યાદિ ।

દીપપ્રણટઃ-પ્રણટદીપઃ આર્પત્વાદ્ વિશેષણસ્ય પરપ્રયોગઃ । વિગતપ્રકાશદીપ ઇવ  
અનન્તમોહઃ-અનન્તઃ=પર્યવસાનગ્રહિત, મોહઃ=દર્શનાદિમોહનીયકર્મોદયો यस્ય સ  
તથા, નૈયાયિક-નિશ્ચિત આયો=ન્યાયો મોક્ષ, સ પ્રયોજનમસ્ય નૈયાયિકઃ સમ્યગ્  
દર્શનાદિકો મોક્ષમાર્ગસ્ત દૃષ્ટા = લઙ્ઘ્યાઽપિ, : અદૃષ્ટૈવ ભવતિ । ' અદદ્દુમેવ '  
અસ્ય ઇચ્છાયા અદૃષ્ટૈવ, હત્યાર્પત્વાત્ ।

અય મ્ભવ —યથા ગિરિકન્દરાન્તર્ગત' પ્રમાદાત્ પ્રણટદીપઃ પૂર્વદૃષ્ટપસ્તુ-

ભોગ કે સમય મેં કર્મબન્ધ સે છુડાનેરૂપ રક્ષા કો ( ન લભે-ન લભતે )  
પુરોહિત પુત્ર કી તરફ પ્રાપ્ત નહીં કરતા હૈ । અર્થાત વિત્ત પાપકર્મ કે  
ફલ કો ભોગને સે નહીં રોક સકતા હૈ । ધન કી અમિલાપા તક મ્હી  
હસ જીવ કો અનેક અનેક અનર્થોં કા કારણ બનતી હૈ । હસ યાન કો  
પ્રદર્શિત કરને કે લિયે મૂત્રકાર કહતે હૈ ( દીવપ્પણદ્વેવ-દીપપ્રણટ ઇવ )  
કિ જૈસે દીપક કે બુઝ જાને પર દેગી હુઈ વસ્તુ અદૃષ્ટ જૈસી હો જાતી  
હૈ હમી પ્રકાર જિસ જીવ કે ( અણતમોહે-અનતમોહ ) દર્શનમોહનીય  
કર્મ અન્તરહિત હૈ-દર્શનમોહનીય કર્મ જિસ જીવ કે વિદ્યમાન હૈ-  
એસા જીવ ( ગેયાડય દદ્દુ-નૈયાયિક દૃષ્ટા ) સમ્યગ્દર્શનાદિક મુક્તિ  
કે માર્ગ કો પ્રાપ્ત કરકે મ્હી (અદદ્દુમેવ-અદૃષ્ટૈવ) નહીં પ્રાપ્ત કરને વાલા  
જૈસા હી હો જાતા હૈ । હસકા સારાશ હમ પ્રકાર હૈ-જૈસે ગિરિકન્દરા  
કે અન્તર્ગત કોઈ પ્રાણી કિ જો પહિલે હસમે જલતે હુએ દીપક કો  
લેકર પવિષ્ટ ટુઆ હૈ, તથા હસકી મહાયતા સે જિસને વહા કી પસ્તુઓં

જ્ઞા ભોગવવાના સમયે ડર્મબંધથી છોડાવવા રૂપ રક્ષાને ન લભે-ન લભતે પુરો  
હિત પુત્રની મારફત પ્રાપ્ત કરતો નથી અર્થાત-ધન પાપડર્મના જ્ઞાને ભોગવ  
વામાર્થો છોડાવી શકતું નથી ધનની અભિલાષા આ જીવ માટે અનેક અનર્થોનું  
તારણ બને છે આ વાતને પ્રદર્શિત કરવા માટે સૂત્રકાર કહે છે કે, દિવપ્પણદ્વેવ-  
દીપપ્રણટ ઇવ જેમ દીપકના બુઝાઈ જવાથી દ્રવ્ય-જેથેલી વસ્તુ અદ્રવ્ય જેવી બની  
જાય છે એજ રીતે જે જીવને અણતમોહે-અનત મોહ દર્શન મોહનીય કર્મ અન્ત  
રહિત છે-દર્શન મોહનીય ડર્મ જે જીવના વિદ્યમાન છે-એવો જીવ ગેયાડય દદ્દુ-  
નૈયાયિક દ્રષ્ટ્વા સમ્યગ્દર્શન વિગેરે મુક્તિના માર્ગને પ્રાપ્ત કરવા છતાં પણ અદ્દુમેવ-  
અદૃષ્ટૈવ પ્રાપ્ત ન કર્યાં જેવો જ બની જાય છે આનો સારાશ આ પ્રકારનો છે-  
જેમ કોઈ અધારાંશુકાની અદર કોઈ પ્રાણી હાથમા સળગતો દિવો લઇને પ્રવેશ  
કરે અને એ દિવકના પ્રકાશની સહાયતાથી તેણે લાની સર્વ વસ્તુઓનું નિરીક્ષણ

તતો રાજપુરુષાન્ત નૃપાન્તિકમાનીતયન્તઃ । રાજાપિ 'અયમાજ્ઞામદ્ગ્રહારી'   
 ઇતિ હન્તવ્યોઽયમિત્યાવાપયતિ । રાજપુરોહિતસ્તચ્છૃત્વા નૃપસમીપમાગત્યાહ—   
 સ્વામિન્ । સર્વસ્વ દદામિ, મમ તનય મુશ્વન્તુ ભવન્તુ । સર્વસ્વાર્પણેન પુરોહિતેન   
 પ્રાર્થિતોઽપિ નૃપઃ પુરોહિતપુત્ર ન મુમોચ । તતોઽસૌ નિઃશરણો દીન' પુરોહિતપુત્રઃ   
 પ્રાણાન્તિકદણ્ડ પ્રાપ્તયાન્ । તસ્માદ્ ધન ત્રાણાય ન ભવતીતિ ગો યમ ॥

॥ ઇતિ પુરોહિતપુત્રદષ્ટાન્તઃ ॥

સે વાદચિવાદ કરને કો ઉતારુ હો ગયા । રાજપુરુષોં ને જય હસકી યહ ચેષ્ટા   
 દેખી તો વે હસકો પકડ કર રાજા કે પાસ લે આયે । રાજા ને યહ સમજાકર   
 કિ "હસને મેરી આજા કા મગ ક્રિયા હૈ" હસકો માગનેકી આજા દે દી ।   
 રાજપુરોહિત ને જય યહ સમાચાર સુના તો વહ દૌડા હુઆ રાજા કે પાસ   
 આયા ઔર, કહને લગા—સ્વામિન્ । આપ મેરે સે દડરૂ મેં સર્વસ્વ લે લેવેં પર   
 મેરે હસ પુત્ર કો જોટ દેં મરવાવેં નહીં । પરન્તુ રાજા ને ઈક વાત મી પુરોહિત   
 કી નહીં માની । દેખો પુરોહિત ને અપને સર્વસ્વ કે અર્પણ સે મી પુત્ર   
 કો નહીં મારને કે લિયે રાજા સે પ્રાર્થના કી પરન્તુ રાજા ને પુરોહિત કે   
 પુત્ર કો નહીં જોડા । પુરોહિતપુત્ર ને જય યહ દેખા કિ મેરી કિસી મી   
 તરહ સે રક્ષા નહીં હો રહી હૈ તો વહ નિચારા નિઃશરણ બના હુઆ   
 અપને કર્તવ્ય પર પશ્ચાત્તાપ કરને લગા ઔર દીનહીન દશા કો પ્રાપ્ત   
 કર પ્રાણાન્તિક દડ કો ભોગને વાલા બના । હસ કયા કા સારાશ   
 કેવલ ઇતના હી હૈ કિ ધન મી હસ પુરોહિતપુત્ર કે પ્રાણોં કા રક્ષક

સાથે વાદવિવાદ કરવા લાગ્યો રાજપુરુષોએ જ્યારે તેની આ ચેષ્ટા જોઈ   
 તો તે એને પકડીને રાજાની પાસે લઈ ગયા રાજા સમજ્યો કે "આજો   
 મારી આજ્ઞાનો ભંગ કયો છે" એટલે તેણે એને મારવાની આજ્ઞા આપી   
 હીધી રાજપુરોહિતે જ્યારે આ સમાચાર જાણ્યા તો તે દોડીને રાજાની પાસે   
 આવ્યા અને કહેવા લાગ્યા—સ્વામિન્ । આપ દડ તરીકે મારૂં સર્વસ્વ લઈ લ્યો   
 પણ મારા આ પુત્રને છોડાવો મારવાનો હુકમ ન આપો પરંતુ રાજાએ   
 પુરોહિતની વાત ન માની પુરોહિતે પોતાનું સર્વસ્વ આપવાની અને તેના   
 બદલામાં પુત્રને છોડી દેવાની વિનંતી કરી પરંતુ રાજાએ પુરોહિતના પુત્રને   
 છોડ્યો નહીં પુરોહિતપુત્રે જ્યારે એ જાણ્યું કે, હવે તેને કોઈ જ બચાવી   
 શકે તેમ નથી ત્યારે તે બિચારો નિશરણ બની પોતાના કર્તવ્ય ઉપર પશ્ચા   
 ત્તાપ કરવા લાગ્યો અને દીન હીન દશાને પામી પ્રાણાતિક દડને ભોગવ્યો   
 આ કથાનો સારાશ ફક્ત એટલો જ છે કે, ધન પણ એ પુરોહિતપુત્રના

वित्त घ्राणाय न भवतीत्यत्र पुरोहितपुत्रदृष्टान्तः प्रोच्यते—

लक्ष्मीपुरनगरे श्रीदत्तनामको राजा इन्द्रमहोत्सवेऽन्तःपुरेण सह निर्गच्छन् घोषणा कारयामास । सर्वं पुरुषा नगराद् परिनिर्यान्तु, यो न निर्यास्यति स दण्डनीयः स्यात् । तच्छ्रुत्वा सर्वे नरास्तरित नगराभिर्गताः तदा राजप्रियः पुरोहितपुत्रो वेश्यागृहे गविष्टो घोषणा श्रुत्वाऽपि न निर्गतः । राजपुरुषैर्गृहीतोऽप्यसौ 'राज्ञो वयस्योऽहमस्मि' इति दर्पात् त सह विवादकृतवान् ।

रक्षक जो मग्यदर्शनादिक हैं कि जो बड़ी मुठ्ठिल से इसको प्राप्त हुए हैं उनका भी यह बिनाश करनेवाला बनता है । इस पर पुरोहितपुत्र का दृष्टान्त इस प्रकार है—

लक्ष्मीपुर नाम का एक नगर था । वहाँ का राजा श्रीदत्त था । उसने इन्द्रमहोत्सव में अन्तःपुर के साथ निकलते समय यह घोषणा कवाई कि—नगरनिवासी समस्त पुरुष नगर से बाहर निकल आवे, जो ऐसा नहीं करेगा वह दण्डित किया जायगा । उसकी इस घोषणा को सुनकर समस्त नगरवासीजन शीघ्र नगर से बाहर निकल आये । परन्तु पुरोहित का पुत्र जो राजप्रिय था वह नहीं निकला । प्रत्युत वह इस घोषणा को सुनकर के भी वेश्या के घर में चला गया । राजपुरुषों ने जब इसको देखा तो उन्होंने ने उसको पकड़ लिया परन्तु फिर भी वह "मैं राजा का मित्र हूँ" इस अभिमान से फूल कर वह उन सिपाहियों

संरक्षक थेवा सम्भन्ध दर्शन विगेरे के भूषण भुस्केलीधी तेने प्राप्त थया छाय छे तेने पक्ष विनाश करनार अने छे, येना विपर पुरोहित पुत्रनु द्वात आ प्रकारनु छे—

लक्ष्मीपुर नामनु एक नगर छतु त्या श्रीदत्त नामे एक राजा राज्य करता छता तेछे अत पुरनी राखीआ रसावा साथे धन्द्रमहोत्सवमा लाग देवा नीकणती बप्पते येवी घोषणा करावी के—आ नगरमा रहैता समस्त पुरुषवगे नगरनी अहार नीकणी महोत्सवमा लाग देवा के केछि के प्रभाछे नडि परते तेने आकरी शिक्षा करवामा आपसे राजनी आ घोषणा मालणी नगरनीवासी सधणा पुरुषजने महोत्सवमा लाग देवा तुरत न अहार नीकणी आव्या परतु पुरोहितने पुत्र के राजप्रिय छतो ते नगर अहार न गये पक्ष राजनी आ घोषणा मालणीने ते एक वेश्याना घरमा धुसी गये राजपुरुषेये तेने जेथे, अने तेने राजहुकम प्रभाछे पकडी लीधी परतु पुरोहितपुत्र "हु तो राजने मित्र छु" के अलिमानथी कुलाधने के सि

દષ્ટા ત્રિપદૂર્ણિતાજ્ઞાઃ કચચિદ્ ગર્તે પતિતા મૃતાશ્ચ । યથા ચેતે પ્રદીપદષ્ટગિરિક-  
ન્દરામાર્ગાઃ પ્રમાદનષ્ટદીપાઃ મહાન્ધકારવિમૂઢાઃ સર્પદષ્ટા ગર્તે પતિતાસ્ત માર્ગ દષ્ટા-  
ઽપ્યદ્રષ્ટાર એવ જાતાસ્તથાઽન્યોઽપિ પ્રાણી કચચિત્ કર્મસ્યોપશમાદિના લબ્ધ  
સમ્યક્ત્વા અપિ ધનાદ્યાસક્તિપ્રમાદનષ્ટજ્ઞાનદીપો મિથ્યાત્વાન્વત્તારમોહિતો લોભ-  
સર્પદષ્ટઃ કુગતિગર્તે પતિતશ્ચ તસ્યાદ્રષ્ટૈવ ભવતિ ॥ ૬ ॥

ધનાદિક સ્વકૃતપાપકર્મજો ભોગકાળે ત્રાણાય ન ભવતિ, તસ્માત્ કિં કર્તવ્ય

મિત્યાશદ્વ્યાદ—

મૂલમ્

સુત્તેસુ ચોવી પડિબુઢંજીવી, ન વીસંસે પડિયં આસુપન્નં ।

ઘોરાં મુહુર્ત્તા અઘેલ સંરીર, મારડેપક્લીવં ઘેરેડપંમત્તે ॥ ૬ ॥

પડ ગયે ઓર વહીં પર મર ગયે । હસકા સારાશ કેવલ દત્તના હી હે કિ  
જિસ પ્રકાર યે ધાતુવાદીજન કિ જિન્નો ને પછિલે દીપક સે ઘુસતે  
સમય ઉસ ગુફા ફા માર્ગ દેખલિયા ધા પરન્તુ પ્રમાદ સે દીપક કે  
બુઝજાને પર જૈસે વહ માર્ગ ઝનહેં ફિર નહીં મિલ સકા ઓર મહાન્ધ-  
કાર મેં વિમૂઢ બન ફર જૈસે યે સર્પ દ્વારા હસે જાકર ટહે મેં પડ ગયે  
ઓર વહીં પર મર ગયે, ઉસી પ્રકાર કિસી પ્રાણી ફો કચચિત્ કર્મ કે  
ક્ષયોપશમ આદિ દ્વારા સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત બી હો જાય પરન્તુ ધનાદિક  
પદાર્થો મેં આસક્તિરૂપ પ્રમાદ સે જય જ્ઞાનરૂપી દીપક નષ્ટ હો જાતા હૈ  
તો મિથ્યાત્વરૂપી અન્ધકાર સે વિમોહિત હુઆ વહ જીવ લોભરૂપી સર્પ  
સે ડસા જાકર કુગતિરૂપ ટહે મેં જાકર ગિર જાતા હૈ અતઃ ફિર વહ  
પૂર્વદષ્ટ માર્ગ કા અદષ્ટા હી રહતા હૈ ॥ ૬ ॥

હીધો સર્પના ઝેરથી આકુળઆકુળ બની તે એક ખાડામા જઈ પડ્યા અને  
ત્યાજ મરી ગયા આને સારાશ એટલોજ છે કે, એ ધાતુવાદી લોકો કે જેઓ  
હીવો લઈને ધુમતા પહેલા તે શુકાને માર્ગ બેઈ હીધો હતો પરતુ પ્રમાદથી  
હીવો બુઝાઈ જતા જેમ તેને એ માર્ગ ફરી ન મળી શક્યો અને મહા  
અધકારમા ફસાઈને મૂઢ બેવા બની ગયા અને સર્પ ડશથી ખાડામા પડી  
ગયા અને ત્યાજ મરી ગયા એ રીતે કેઈ પ્રાણીને કહેવાયેલ કર્મના ક્ષયો-  
પશમ આદિ દ્વારા સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત પણ થઈ નય પરતુ ધનાદિક પદાર્થોમા  
આનક્રિતરૂપ પ્રમાદથી ન્યારે જ્ઞાનરૂપી દીપક નાશ પામી નય છે ત્યારે  
મિથ્યાત્વરૂપી અધકારથી વિમોહિત થયેલ એ છવ લોકરૂપી સર્પના કરડવાથી  
કુગતિરૂપી ખાડામા જઈને પડે છે અને તે પછી તેને પ્રથમ જેએલા માર્ગથી  
અદ્રષ્ટો-વચિત રહે છે—ફરી તે માર્ગ સાપડતોજ નથી ॥ ૫ ॥



सम्यग् दर्शनादिक लब्ध्वाऽपि अलब्धेयं भवतीत्यत्र धातुवादिपुरुषदृष्टान्तं प्रोच्यते—

कस्मिंश्चिन्महापर्वते केचिद् धातुवादिनो गृहीतगुद्रीपिका गिरिकन्दरा प्रविष्टाः, तत्प्रमादेन दीपे विन्याते कन्दरान्तर्बर्तितमहान्धकारमोहितास्ते परितो भ्रमन्तः पूर्वदृष्टं कन्दरामार्गं न लब्धवन्तः । तत्र भ्रमन्तश्च ते प्रचण्डनिपधरेण सर्पेण

नहीं बना । फिर यह कैसे माना जा सकता है कि धन, किये हुए कर्मके फलको ढाल सकने में समर्थ होता है । यह पुरोहितपुत्रका दृष्टान्त हुआ ॥

सम्यग्दर्शनादिक को प्राप्त करके भी अनन्त मोरवाला जीव उसको नहीं पानेवाला जैसा ही होता है । इस पर धातुवादी का दृष्टान्त इस प्रकार है—

किसी एक विशाल पर्वत पर कितनेक धातुवादी पुरूप रहा करते थे । वे एक दिन जलते हुए दीपक को लेकर उस पर्वत की गुफा में प्रविष्ट हुए । जब वे उसमें बहुत दूर तक घुस चुके तो उनके प्रमाद से वह दीपक बुझ गया । अब क्या था—उस गुफा में अन्धकार ही अन्धकार छा गया । हाथ की हथेली भी दिखलाई नहीं देती उनको बार २ छूटने पर भी गुफा से बाहिर निकलने का पूर्वदृष्ट मार्ग भी नहीं मिल सका । वे सब घबरा गये । चारों तरफ घूमने लगे परन्तु फिर मार्ग हाथ नहीं आया । इतने में उन्हें एक भयंकर जहरीले सर्प ने आकर डस लिया । उसके विषसे घूर्णित होते हुए वे खड्डे में जाकर

प्राप्त करने अथवा न शक्य पक्षी को कैम भानी शकाय के, करेवा कर्मना क्षणने टाणवाना धन समर्थ यह शक्य? आ पुरोहितपुत्रनु दृष्टान्त यथु

सम्यग्दर्शनादिकने प्राप्त करीने पक्ष अनन्त मोहवायो लव अनाथी वचित न भनी रहे छे अना छपर धातुवादीनु दृष्टान्त आ प्रकारनु छे

कैध अेक विशाल पर्वत छपर कैटलाक धातुवादी पुरूपो रहेता डता ते अेक द्विष सणगतो दीवो लध ने तेमनी शुक्षमा गया न्यारे तेअो ते शुक्षमा कैटलेक द्वर सुधी अदर तो गया पक्ष अेमना प्रमादना कारखे दीवो भुआर्ध गयो डवे शु थाय ? अे शुक्षमा आरे तरङ्ग अधकार छवाध गयो दाधनी डथेणी पक्ष अेध शकावी न डती अडार नीकणवानो मार्ग शोधवा धव्वा क्षक्ष मायो पक्ष शुक्षमाथी अडार नीकणवानो मार्ग तेमने न नडयो आथी ते अधा भुआर्ध गया आरे तगक्षक्ष भारवा लाज्या परतु तेमने अडार नवानो कैध मार्ग भडयो नडि अेटलाभा अेक बय कर अेरी साये आवी तेमने डश

સસર્ગ ન કુર્યાદિત્યર્થ' । યદા-મુપ્તેષુ=દ્રવ્યતો નિદ્રિતેષુ ભાવત' ધર્મ પ્રત્યજાગ્રત્સુ, સસારિજીવેષુ, 'મુક્તા અમુણી સયા' ઇતિ ( આચા૦ ) વચનાત્, પ્રતિબુદ્ધજીવી-પ્રતિબુદ્ધ-દ્રવ્યતોઽલ્પનિદ્રત્વાત્, ભાવતો ધર્મ પ્રતિ સદા જાગરુક્ત્વાત્, સયમી તાદૃશો ભૂત્વા જીવત્યેયશીલઃ । 'મુણિણો સયા જાગરતિ' ઇતિ ( આચા૦ ) વચનાત્ પ્રતિબુદ્ધજીવી સન કિં કુર્યાદિત્યાહ-'ન વીમસે' ઇત્યાદિ । ન વિશ્વ-સેત્=પ્રમાદેષુ પ્રવૃત્તિ ન કુર્યાત્ ।

મુક્તિ-કાલવિશેષ, દિસાદ્યુપલક્ષણમેતત્ ધોરા=પ્રાણાપહારકત્વાત્ મય નરા ન્તિ, શરીરમ્-અવલ=અલરહિતમ્ અસ્તિ । મૃત્યુદાયકાન્ મુહૂર્તાન્ નિરાન્તરું સોદુ ના શરીરમનમર્થમસ્તીત્યર્થ, મુહૂર્તા ધોરા સન્તીતિ નિદિત્યા કિં કુર્યાદિત્યાહ-

સુતેષુ ન વીસસે-પ્રતિબુદ્ધજીવી મુપ્તેષુ ન વિશ્વસે । "મુક્તા અમુણી સયા મુણિણો સયા જાગરતિ" "સસારી સદા સોયે રહતે હૈં ઓર મુનિ સદા જાગરિત રહતે હૈં" ઇસ આચારાગમ્નકે વચનાનુસાર દ્રવ્યકી અપેક્ષા અલ્પનિદ્રા લેને ચાલા હોનેસે, માત્ર કી અપેક્ષા ધર્મકે પ્રતિ સદા જાગરુક્ત હોને સે જીનેવાલા સયમી મુનિ સુતો મે અર્થાત પ્રમાદો મે પ્રવૃત્તિ ન કરે । યદ્ધી અર્થ હો સકતા હૈ । પહિલે જો સુત શબ્દ કા અર્થ "દ્રવ્ય કી અપેક્ષા નિદ્રિત એવ માત્ર કી અપેક્ષા ધર્મ કે પ્રતિ અજાગરુક્ત સે સસારી જીવો મે" જેસા લિયા ગયા હૈ વદ્ધી 'મુક્તા અમુણી સયા' સસારી સદા સુત હૈં, ઇસ આચારાગમ્નકે વચનાનુસાર લિયા ગયા હૈ । (મુહુક્તા ધોરા-મુહૂર્તા ધોરા) મુહૂર્ત દિવસ આદિ કાલવિશેષ પ્રાણાપહારક હોને સે મયકર હૈ, ઓર (શરીર અવલ-શરીર અવલ)

અમુણી સયા, મુણિણો સયા જાગરતિ" "સસારી સદા સુતા રહે છે અને મુનિ નહા જાગતા રહે છે" આ આચારાગમ્નના વચન અનુસાર દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અલ્પ નિદ્રા લેવાવાળા હોવાને કારણે તથા ભાવની અપેક્ષાએ ધર્મના પ્રતિ સદા જાગૃત હોવાને કારણે સયમી મુનિ પ્રમાદ સેવવામા પ્રવૃત્તિ ન કરે એ પણ અર્થ થઈ શકે છે । પહેલા જે સુપ્ત ગણના અર્થ "દ્રવ્યની અપેક્ષાએ નિદ્રિત અને ભાવની અપેક્ષાએ ધર્મપ્રતિ જાગૃત એવા સસારી હોવામા" એવું કહેવામા આવ્યું છે તે પણ "મુક્તા અમુણી સયા" "સસારી સદા સુતેલા છે" એ આચારાગમ્નના વચન અનુસાર લેવામા આવેલ છે । મુહુક્તા ધોરા-મુહૂર્તા ધોરા મુહૂર્ત, દિવસ આદિ જાળ વિશેષ પ્રાણાપહારક હોવાથી ભયકર છે અને શરીર અવલ-શરીર અવલ શરીર પણ રહિત છે-અર્થાત આ શરીર મૃત્યુદાયક એ મુહૂર્ત

છાયા—સુમેષુ ચાપિ પ્રતિબુદ્ધજીવી, ન વિશ્વસેત્ પણિટ । આશુપ્રજ્ઞ ।

ઘોરા મુહૂર્તા અવલ શરીર, માગ્નડપક્ષીવ ચરેદપ્રમત્તઃ ॥ ૬ ॥

ટીકા—‘સુત્તેસુ’ ઇત્યાદિ ।

આશુપ્રજ્ઞઃ=આશુ=શીઘ્રપ્રત્યુત્પન્ના કર્તવ્યાકર્તવ્યેષુ પ્રવૃત્તિનિવૃત્તિવિષયિકા પ્રજ્ઞા=મતિર્યસ્ય ત તથા, પ્રત્યુત્પન્નમતિરિત્યર્થઃ । કર્તવ્યાકર્તવ્યક્ષટિતિજ્ઞાનવાનિતિ યાવત્ । પ્રતિબુદ્ધજીવી=પ્રતિબુદ્ધઃ દ્રવ્યતો જાગ્રત્, ભાતઃ—પ્રમાદરહિતશ્ચ ભૂત્વા જીમત્યેવ શીલઃ, પણિટ-સદસદ્ધિવેરુનાન્ મેધાવી પુરુષઃ, સુત્તેષુ=દ્રવ્યતો નિદ્રામુક્તેષુ, અપિ ભાતઃ સુત્તેષુ=ધર્મ પ્રત્યજાગ્રત્સુ સસારિજીવેષુ ન વિશ્વસેત્=વિશ્વાસ ન કુર્યાત્,

ધનાદિક જય અપને કિયે હુણ કર્મ કે ભોગકાલ મેં રક્ષા કરને કે લિયે સમર્થ નહીં હોતા હે તો ફિર જ્યા કરના ચાલિયે ? હસ પ્રકાર કી આશકા કા ઉત્તર હસ નીચે કી ગાથા દ્વારા સૂત્રકાદ્ દેતે હું— ‘સુત્તેસુ’-ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(આશુપન્ને-આશુપ્રજ્ઞ) કર્તવ્યાકર્તવ્ય કાર્યો મેં જિસકો પ્રવૃત્તિનિવૃત્તિવિષયક પ્રજ્ઞા શીઘ્ર ઉત્પન્ન હો જાતી હૈં એસા પ્રત્યુત્પન્નમતિવાલા, તથા (પઢિબુદ્ધજીવી-પ્રતિબુદ્ધજીવી) દ્રવ્ય કી અપેક્ષા જાગૃત હોકર, તથા ભાવ કી અપેક્ષા પ્રમાદરહિત હોકર જીને-વાલા, ણ્વ (પઢિય-પણિટનઃ) બલે બુરે કા ધિયેક કરનેવાલા, એસા મેધાવી પુરુષ (સુત્તેસુ-સુત્તેષુ) દ્રવ્યકી અપેક્ષા સોયે હુણ, ભાત કી અપેક્ષા ધર્મ કે પ્રતિ સચેત નહીં હુણ સમારી જીવોં મેં (ન વીસસે-ન વિશ્વસેત) વિશ્વાસ નહીં કરે-उनका ससर्ग नहीं करें । અથવા (પઢિબુદ્ધજીવી

જ્યારે પોતાના કરેલા કર્મના ભોગવવાના સમયે ધન આદિ તેની રક્ષા કરવા અસમર્થ બને છે તો પછી શું કરવું બેઠયે ? આ પ્રકારની આશકાનો ઉત્તર સૂત્રકાર આ નીચેની ગાથા દ્વારા આપે છે—‘સુત્તેસુ’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—આશુપન્ને-આશુપ્રજ્ઞ કર્તવ્ય અને અકર્તવ્ય કાર્યોમા પ્રવૃત્તિ કરવી કે નિવૃત્તિ રાખવી એ વિષયનું વિવેક જ્ઞાન જેને તાત્કાલિક થાય છે એવા પ્રત્યુત્પન્ન મતિવાળા તથા પઢિબુદ્ધ જીવી-પ્રતિબુદ્ધજીવી દ્રવ્યની અપેક્ષાએ જાગૃત બની તથા ભાવની અપેક્ષાએ પ્રમાદ રહિત બની જીવવાવાળા અને પઢિય-પણિટ બલ-બુરાનો વિવેક સમજવાવાળા એવા મેધાવી પુરુષ સુત્તેસુ-સુત્તેષુ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ સુતેલા અને ભાવની અપેક્ષાએ ધર્મ તરફ સચેત નહીં બનેલા એવા સસારી જીવોમા ન વીસસે-ન વિશ્વસેત્ વિશ્વાસ નહીં કરે-એનો સસર્ગ નહીં કરે અથવા પઢિબુદ્ધજીવી સુતેસુ ન વીસસે-પ્રતિબુદ્ધજીવી સુતેષુ ન વિશ્વસેત્ , “

સસર્ગ ન કુર્યાદિત્યર્થ. । યદા-મુપ્તેષુ=દ્રવ્યતો નિદ્રિતેષુ ભાસ્ત ધર્મ પ્રત્યજાગ્રત્સુ, સસારિજીવેષુ, 'મુક્તા અમુણી સયા' ઇતિ (આચા૦) વચનાત્, પ્રતિબુદ્ધજીવી-પ્રતિબુદ્ધ-દ્રવ્યતોડ્વયનિદ્રતાત્, ભાસ્તો ધર્મ પ્રતિ મદા જાગરુત્વાત્, સયમી તાદૃશો ભૂત્વા જીવત્યેયગીલઃ । 'મુણિણો સયા જાગરતિ' ઇતિ (આચા૦) વચનાત્ પ્રતિબુદ્ધજીવી મન કિં કુર્યાદિત્યાહ-'ન ચીમસે' ઇત્યાદિ । ન વિશ્વ-સેત્=પ્રમાદેષુ પ્રવૃત્તિ ન કુર્યાત્ ।

મુહૂર્તા.=કાલવિશેષ, દિસાદ્યુપલ્ભણમેતત્ ઘોરા=પ્રાણાપહારકત્વાત્ મય નરા નન્તિ, સરીરમ્-અવલ્=અવલરહિતમ્ અસ્તિ । મૃત્યુદાયકાન્ મુહૂર્તાન્ નિગમન્તુ સોદુ ના શરીરમયમર્થમસ્તીત્યર્થ, મુહૂર્તા ધોગઃ મન્તીતિ નિદ્રિત્વા કિં કુર્યાદિત્યાહ-

સુતેષુ ન ચીસસે-પ્રતિબુદ્ધજીવી મુપ્તેષુ ન વિશ્વસે । "મુક્તા અમુણી સયા મુણિણો સયા જાગરતિ" "મત્સારી સદા સોયે રહતે હેં ઓર મુનિ સદા જાગરતિ રહતે હેં" હસ આચારાગમન્રકે વચનાનુસાર દ્રવ્યકી અપેક્ષા અત્પનિદ્રા લેનેવાલા હોનેસે, માત્ર કી અપેક્ષા ધર્મકે પ્રતિ મદા જાગરુક હોને સે જીનેવાલા સયમી મુનિ સુતો મે અર્ગત પ્રમાદો મે પ્રવૃત્તિ ન કરે । યત્ત મ્હી અર્થ હો સરુના હે । પહિલે જો સુસ શબ્દ કા અર્થ "દ્રવ્ય કી અપેક્ષા નિદ્રિત ગ્વ ભાવ કી અપેક્ષા ધર્મ કે પ્રતિ અજાગરુક સે સસારી જીવો મેં" ણેસા લિયા ગયા હે વત્ત મ્હી 'મુક્તા અમુણી સયા' મત્સારી સદા સુસ હેં, હસ આચારાગમન્રકે વચનાનુસાર લિયા ગયા હેં । (મુહુક્તા ઘોરા-મુહૂર્તા ઘોરા.) મુહૂર્તા દિવમ આદિ કાલવિશેષ પ્રાણાપહારક હોને સે મયકર હે, ઓર (સરીર અવલ-શરીર અવલ)

અમુણી સયા, મુણિણો સયા જાગરતિ" "મત્સારી સદા સુતો રહે છે અને મુનિ સદા જાગતા રહે છે" આ આચારાગમન્રના વચન અનુસાર દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અત્પ નિદ્રા લેવાવાળા હોવાને કારણે તથા ભાવની અપેક્ષાએ ધર્મના પ્રતિ મદા જાગૃત હોવાને કારણે સયમી મુનિ પ્રમાદ સેવવામા પ્રવૃત્તિ ન કરે એ પણ અથ થઈ શકે છે પહેલા જે મુખત રાખ્તો અર્થ "દ્રવ્યની અપેક્ષાએ નિદ્રીત અને ભાવની અપેક્ષાએ ધર્મપ્રતિ જાગૃત એવા મત્સારી ૦વોમા" એવું કહેવામા આવ્યું છે તે પણ "મુક્તા અમુણી સયા" 'સસારી મદા સુતેલા છે' એ આચારાગમન્રના વચન અનુસાર લેવામા આવેલ છે મુહુક્તા ઘોરા-મુહૂર્તા ઘોરા મુહૂર્તા, દિવમ આદિ કાળ વિશેષ પ્રાણાપહારક હોવાથી ભયકર છે અને સરીર અવલ-શરીર અવલ શરીર જાગ રહિત છે-અર્થાત્ આ શરીર મૃત્યુદાયક એ મુહૂર્તા

‘ભારંડપક્ષીચ’ ઇત્યાદિ । ભારંડપક્ષીચ અપ્રમત્તશ્ચરેત્ । યથા ભારંડપક્ષી અપ્રમત્તશ્ચરતિ, તથા પ્રમાદરહિતો ભૂત્વા મુનિશ્ચરેત્-વિહરેદિત્યર્થઃ ।

અયં ભાવઃ—યથા-ભારંડપક્ષિણોઃ કિલ્લૈક શરીર ગ્રીવાદ્વય ચરણત્રય ચ ભવતિ, એકઃ સ્વપિત્તિ, દ્વિતીયો જાગર્તિ, તૌ ચાત્યન્તમપ્રમત્તતર્યય સ્વજીવનનિર્વાહ ભેતે તથા-પ્રમાદપરિવર્જનપૂર્વક સયમે વિહરેત્ ।

દ્રવ્યનિદ્રાવર્જને પ્રમાદવર્જને ચ રાજપુત્રાગચ્છદત્તદૃષ્ટાન્તઃ પ્રોચ્યતે—  
અત્રૈવ ભરતક્ષેત્રે શલ્વપુરનામકે નગરે સુન્દરનામા નૃપતિરાસીત્ । તસ્ય સુલ્ભમા-

શરીર ઘલરહિત છે-અર્થાત્ યા શરીર સ્ત્યુદાયક દન મુદ્ધર્ત આદિ કાલ વિશેષોં કો દૂર કરને કે લિયે, અથવા ડનકો સહન કરને કે લિયે સર્વથા અસમર્થ છે, ઇસલિયે (ભારંડપક્ષીચ ચરે અપ્રમત્ત-ભારંડપક્ષીચ અપ્રમત્ત. ચરેત્) ભારંડપક્ષી કે સમાન પ્રમાદરહિત ટોકર મુનિ કા કર્તવ્ય છે કિ વહુ અપને કર્તવ્ય મેં સાવધાન રહે ।

ભારંડપક્ષી કે એક શરીર મેં દો જીવ દો ગ્રીવા તથા ૩ પૈર હાતે છે । યે દો જુડે દુષ્ટ રહેતે છે । જય એક સોતા છે તો દૂસરા જાગતા રહતા છે । યદુત હી સાવધાની સે યે દોનોં અપના જીવન નિર્વાહ કરતે છે । ઇસી તરહ મુનિજન કો ધી અપને સયમરૂપી જીવન કા નિર્વાહ યદુત સાવધાન હોકર કરના ચાહિયે ।

દ્રવ્યનિદ્રા એવ પ્રમાદ કે છોડને મે રાજપુત્ર અગચ્છદત્ત કા દૃષ્ટાન્ત ઇસ પ્રકાર છે—

ઇસી ભરતક્ષેત્ર મે શલ્વપુર નામ કા એક નગર થા । વહા સુન્દર

આદિ કાળવિશેષોને દૂર કરવા માટે અથવા તેને સહન કરવા માટે સર્વથા અસમર્થ છે માટે ભારંડપક્ષીચ ચરે-ભારંડપક્ષીચ અપ્રમત્ત ચરેત્ ભારંડ પક્ષીની માફક પ્રમાદ રહિત બની મુનિશાસ્ત્રો પોતાના કર્તવ્યમાં સાવધાન રહેવું

ભારંડ પક્ષીને એક શરીર, બે ગરદન-ટોક અને ત્રણ પગ હોય છે એ બંને જોડાયેલા રહે છે બ્યારે એક સુવે છે તો બીજી જાગતું રહે છે ધણીજ સાવધાનીથી એ બંને પોતાનો જીવન નિર્વાહ કરે છે એ રીતે મુનિજને પણ પોતાના સયમરૂપ જીવનનો નિર્વાહ ખૂબ સાવધેત રહીને કરવો જોઈએ

દ્રવ્યનિદ્રા અને પ્રમાદને છોડવા અંગે રાજપુત્ર અગચ્છદત્તનું દૃષ્ટાન્ત આ પ્રકારનું છે—

આ ભરતક્ષેત્રમાં શલ્વપુર નામનું એક નગર હતું, ત્યાં સુન્દર નામે

रयाया भार्याया परमसुन्दराकृतिक\* पुत्रो जातः । तस्यागडदत्त इति नाम कृतम् । स च क्रमेण वर्धमानस्तात्पर्यं पाप । लोकप्रीतिकारकस्य तस्य सुन्दरनृपस्य पुत्रोऽगडदत्तो यम इव लोको द्वेगकारकोऽभवत् । स हि द्यूत-मांस-सुरा-वेश्या-पापद्धि- ( शिकार )-चौर्य-परदार-परायणः तत्र नगरे विचरति । ततो तन्नगरनिग्रामिनस्तस्मिन्मुक्तमर्यादं विलोक्य व्याकुलाः सन्तो भूपान्तिरुमागत्य तं विज्ञापयामासुः-स्वामिन् ! भवदीयपुत्रेण स्वच्छन्दचारिणा वयं भृशमुद्वेजिता , भगता पुरे येऽनाचाराः

नाम का राजा रहता था । उसकी रानी का नाम सुलसा था । उसके एक पुत्र हुआ - जो बहुत ही सुन्दर था । इस का नाम अगडदत्त रखा गया । जब यह क्रमशः बढ़ते २ जुवान हुआ तब यम के समान यह प्रजाजनों को त्रास पहुँचाने लगा । पिता और पुत्र के व्यवहार में प्रजा के प्रति बहुत चिपमता थी-पिता अपनी प्रजा के साथ प्रीति करता था, और अगडदत्त उसको सदा दुःखित करता रहता था । सात व्यसनों में ऐसा कोई व्यसन नहीं पचा जो अगडदत्त से अपरिचित रहा हो । क्या जुआ, क्या मांस, क्या शराय, क्या वेश्या, क्या शिकार क्या चोरी और क्या परस्त्रीसेवन, ये सब कुकर्म कूट कर न मालूम कहा से आकर इसमें भर गये । इन अगडदत्तके दुराचारसे प्रजाकी नाकोंमें दम आ रही थी । जब प्रजाने अगडदत्त को बिलकुल मर्यादा से याद्विर होता हुआ देखा तब प्रजा व्याकुलचित्त बनकर राजाके पास पहुँची और प्रार्थना करने लगी-स्वामिन् ! आपके पुत्र ने अपनी स्वच्छन्द प्रवृत्ति से

एक राजा राज्य करता होता। ऐमनी राष्ठीनु नाम सुलसा हुतु तेमने एक पुत्र थयो-जे भूषण सुहर हुतो, तेनु नाम अगडदत्त राखवामा आबु समय जाता अगडदत्त युवान अवस्थाओ पहुँच्यो। तयारे साक्षात् यमराजनी भाइक ते प्रजजनोने त्रास आपवा लाग्यो। पिता अने पुत्रना प्रज तरङ्गना पड़ेवारमा धखीज विषमता हुती पिता पोत नी प्रजानी साथे प्रेमभाव पर्वतो हुतो। ब्यारे अगडदत्त प्रजने रजहुतो हुतो। मात व्यसनभायी एक पणु व्यसन ओपु न हुतु के जे अगडदत्तथी वेगणु रह्यु होय जुगार, मांस, वेश्या, शराय, शिकार, चोरी, परस्त्रीसेवन आ मधणा कुकर्मो तेनामा हासी हासीने लरेला हुता आने कारखे प्रजजनोने नाके दम आवी गयो, होके। त्राहिभाभ पोकारता हुता ब्यारे प्रजओ अगडदत्तने जीलकुल मर्यादाथी ँकार जतो जेयो तयारे बारे डैये राज पाओ पहुँच्यो अने प्रार्थना करवा लागी स्वामिन् ! आपना पुत्र पोतानी स्वच्छन्द प्रवृत्तिथी अमारा उपर नय कर जेवे।

पूर्वं नाभवन् ते सर्वेऽप्यधुना भवदीयपुत्रेण प्रवर्तिताः । इत्य पुरवासिनां वचो निशम्य राजा ब्राह्म—यूय मम कुमारं वदत, शीघ्रं मम दश त्वयत्वाऽन्यत्र गच्छ । अगडदत्तो राजस्तद् वचनं जनुत्प्रा निशम्य खड्गहस्तोऽभिमानात् ततः—राट् वहिर्निर्गतः । ॥ गिरिनदीग्रामनगराण्यनि लुप्यित्वा वाराणसीं नगरीं गतः । तत्र भुवनपालनामकः क्षितिपतिरासीत् ।

अथागडदत्तस्तत्रापरिचितत्वात् केनाप्यादरमलममानो यूथभ्रष्टो मृग इव विमगा इतस्ततो भ्रमन् कश्चित् स्थाने पयनचण्डाख्यं कलाचार्यं राजकुमारान् रथावगज

हमलोगो मे ब्राह्मि २ मन्त्रा दी है । जो अनाचार इस नगर मे पूर्य मे कभी नहीं हुए, वे अब आपके पुत्र द्वारा अनर्गलरूप से खुलमखुला हो रहे हैं । राजा ने इस प्रकार से पुरवासियों द्वारा की गई प्रार्थना को सुनकर कहा—आप लोग घरवालों नहीं और कुमार से कह दें कि वह हमारे नगर से बाहर निकल जावे । अगडदत्त ने इस प्रकार की राजाज्ञा जय लोगो के मुख से सुनी तो वह तलवार हाथ मे लेकर नगर से अभिमानपूर्वक बाहर निकल गया । ततः गिरि नदी एवं अनेक अटवियों को पार करता हुआ वह वाराणसी नगरी में जा पहुँचा । वहाँ पर भुवनपाल नाम का राजा राज्य करता था ।

यहाँ का स्थान उसको सर्वथा अपरिचित था, इसलिये—अपरिचित होने की वजह से किमीने भी इनकी मार सभाल नहीं की और न कही से इसको आदर सरकार मिला । इस हालत को देखकर यह घबराकर ऐसा हो गया कि जैसे अपने यूथ से भ्रष्ट होने पर मृग हो जाता है ।

त्रास वर्तावी दीधिति ने अनाचार आ नगरमा आजसुधी कही जन्मा नहीं ते आपना पुत्र द्वारा भयाहाहीन होते भुटवे भुटला थध रडेल छे राजाये प्रजजनेनी आ प्रजारनी इरीयाह साभणीने आश्वसन आपता कछु के, आप लोको गभराव नहीं अने कुभाग्ने कही देले के ते आ नगरने छोडीने आये जय अगडदत्ते आ प्रजाग्नी राजआज्ञा ज्यारे लोकोना मोदेथी साभणी ओटले ते तलवार हाथमा लध अभिमानपूर्वक नगर छोडी गली नीदये आलता आलता अने नदीओ, पहाड अने जगलौने वगवतो वटावतो ते वाराणसी नगरमा जध पडोये आ भुवनपाल नामनो राजा राज्य कर्ते हते ।

वाराणसी नगरमा अगडदत्तने कोध ओणजतु न हतु आधी अजपये होवाना कारणे कोधये पछु तेनी सार सभाज न लीधी तेमज न तो तेने कोध स्थणे आदरसरकार मये पोताना आवा हावहाव जेध ते वनमा भुगना टोणाधी छुग पडेला हरषुनी भाइके आकुण व्याकुण थध लटकवा लाग्ये ।

શિક્ષાઃ શિક્ષયન્ત દૃષ્ટવાન્ । અગદત્તસ્તદન્તિક્રમાગત્ય ત વન્દિત્વા તત્રોપવિષ્ટઃ ।  
કલાચાર્યઃ પૃચ્છતિ—કિં તવ નામ, ? કુતસ્ત્વમાગતોઽમિ ? । અગદત્તકુમારસ્ત  
કલાચાર્યમેકાન્તે સમાદ્ય્ય કૃતાન્નલિઃ સર્વં સ્પૃષ્ટમુક્ત્યા વદતિ—સ્વામિન્ ! મયા  
દુર્મતિના ક્રીડાપરેણ કલાઽભ્યાસો ન કૃતઃ, અતો ભયત. સમીપે કલાભ્યાસ કર્તુ-  
મિન્ઞામિ । યતઃ—નિષ્કલો હિ પુમાન્ ત્રિથે, પશોરપ્યતિરિચ્યતે ” ॥

તતઃ પશોપકૃતિપરાયણઃ સ કલાચાર્યઃ પ્રાહ—વત્સ ! મમ ગૃહે સ્થિત્વા કલા-

યદ્ જન ઢધર ડધર -ફિર રહા યા તો ંકુ સ્થાન મે હસને પવનચડ  
નામરુ કિસી કલાચાર્ય કો દેગ્વા । કલાચાર્ય ડમ સમય રાજ-  
કુમારો કો રથ, અશ્વ ંચ ગજ કે ચલાને કી શિક્ષા દે રહે થે ।  
અગદત્ત દેખતે હી ડનકે પાસ પહુંચ ગયા ંર પ્રણામ કર વહીં ંક  
તરફ વૈઠ ગયા । કલાચાર્ય ને પૂઝા—તુમ્હારા નામ ક્યા હૈ ? કલાચાર્ય  
કે પ્રશ્ન કો સુનકર અગદત્ત ને ડત્તાર દિયા—મહારાજ ! મે ંપના સવ  
પરિચય ંપકો ંકાન્તસ્થાન મેં દેના ચાહતા હુ । ડસને કલાચાર્ય કો  
ંકાન્તસ્થાન મેં લેજાકર વિનયપૂર્વક સમસ્ત ંપના વૃત્તાન્ત સુના  
દિયા ંર સાથ મે કહને લગા—સ્વામિન્ ! મેંને દુર્મતિ મેં ફૈસકર ંપને  
સમય કો યોં હી ચેલ રૂદ મેં નિકાલ દિયા હૈ, કિસી ભાં કલા કા  
અભ્યાસ નહીં કિયા અતઃ મેં ંપ કે પાસ અવ કલાં કો અભ્યાસ  
કરના ચાહતા હુ, ક્યોં કિ—જો વ્યક્તિ કલાનમિજ હૈ ડસકા જીવન  
પશુ સે ભી ગ્વરાવ માના જાતા હૈ ।

અગદત્ત કે હસ પ્રકાર વચન સુનકર કલાચાર્ય કે હૃદય મેં

આમ ભટકતા તે ંક સ્થાને જઈ પહોંચ્યો ત્યા તેણે પવનચડ નામના કોઈ  
કલાચાર્યને જોયા કલાચાર્ય તે સમયે રાજકુમારોને રથ, ઘોડા, હાથી, ચલા  
વવાનું શિક્ષણ આપી રહ્યા હતા આ જોઈ ને અગદત્ત તેમની પાસે પહોંચ્યો  
તેમને પ્રણામ કરી ત્યા ંક બાબુ બેઠી ગયો કલાચાર્યે પૂછ્યું—તમારે નામ  
શુ છે, તેણે કહ્યું—મહારાજ ! હુ મારો સઘળો પરિચય આપને ંકાતમા આપવા  
આહુ છુ ંકે પછી તેણે કલાચાર્યને ંકાત સ્થાનમા લઈ જઈને વિનયપૂર્વક  
પોતાનો સઘળો વૃત્તાત ડહી સ બજાવ્યો સાથેસાથ કહ્યું કે, સ્વામીન્ ! મે દુર્મતિમા  
હસાધને મારો પોતાનો સમય નકામો બેલવા કુદવામા વિતાવી દીધો છે કોઈ પણ  
જ્ઞાનો અભ્યાસ કર્યો નથી આથી હુ આપની પાસે કાગ્યોનો અભ્યાસ કરવા માગુ  
છુ કેમકે—“જે વ્યક્તિ કળાથી અબજુ છે તેનુ જીવન પશુથી પણ ખરાબ મનાય છે”

અગદત્તના આ પ્રકારના વચન સાલળીને કલાચાર્ય ને તેના તરફ અનુ



भ्यास कुरु, किंतु तया कस्यचित् पुर स्वयशाऽऽभ्यास न कार्यम् अत्रत्य भूपस्य तत्र पित्रा सह परस्पर विरोधोऽस्ति। तद्वच्च श्रुत्याऽगददत्तस्तैव कृतान्। ततः कलाचार्यस्तेन सह स्वगृहमागत्य भार्यां प्राह—मम भ्रातव्योऽयमायातः, अगददत्तोऽपि जननीमिव ता भक्त्या वन्दते। सा स्वपुत्रवत्त भोजयति कलाचार्योऽपि स्त्राभरणानि तस्मै दत्त्वा प्राह—मम गृह तुरगम रथ च सर्वमिदं स्वकीयं मत्वा तयाऽत्र भ्यातव्यम्।

उस के प्रति दया जागृत हो गई, और परोपकार करने में परायण उस कलाचार्य ने उसको आश्वासन एवं धैर्य प्रधाते हुए कहा कि—वत्स ! तुम घबराओ नहीं, मेरे घर रह कर तुम अच्छी तरह से कला-भ्यास करो, परन्तु इतना ध्यान अवश्य रखना कि किसी को भी अपना वश का परिचय नहीं देना, क्योंकि कि यहां के राजा का तुम्हारे पिता के साथ परस्पर विरोध चला आ रहा है। कलाचार्य की शिक्षा सुनकर अगददत्त ने वैसा ही किया, कलाचार्य पीछे इसे अपने घर पर ले आये अपनी पत्नी से कहने लगे कि देख यह मेरे भाई का लड़का है। अपने घर पर आया हुआ है। यह सुनते ही अगददत्त ने उसको अपनी माता के समान भक्तिभाव से पैंर पड़ा। कलाचार्य की धर्मपत्नीने भी उसे अपने पास रखकर पुत्र के समान भोजन कराने लगी। कलाचार्य ने सब प्रकार से इसकी व्यवस्था कर दी। ओढ़ने पहिरने के लिये कपड़े एवं आभरणों को देते हुए उसका सस्त्रोच मिटाने के लिये फिर उन्होंने ने कहा कि वत्स ! यह मेरा घर, घोड़े, रथ आदि समस्त वस्तुएँ अब तुम

क पा जग्री परोपकार करवाभा परायण् ओवा ओ कणाथार्थे तेने आश्वासन अने धीरज आपता कहु के, वत्स ! तु गलरा नही भारे घेर रहीने तु सारी रीते कणा अभ्यास कर पर तु ओठलु ध्यान अवश्य राखजे के, केधने पणु तारा वशनेो परि यथ आपीश नही डेमके—अहिना राज अने तारा पिता अने वञ्छे वैरभाव छे कणाथार्थना वचन सालणीने अगददत्ते ते प्रभाणु ठ्यु त्थारभाह कणाथार्थ तेने पोताना घेर लछ आब्या अने पोतानी पत्नीने उछेवा लाग्ना के, जे आ भाग लाधने। पुत्र छे ते आपणु घेर आब्ये छे आ सालणी अगददत्ते कणाथाय नी पत्नीने पोतानी माता जेवी गछी लछितालावे वदना करी कणाथार्थनी पत्नी पणु तेने पोतानी पासे राणीने पोताना ज पुत्र डोय तेम गछी तेने लोजन उराववा लागी कणाथार्थे सर्व प्रकारे तेने माटे व्यवस्था करी आपी ओढवा, पछेरवा माटे कपडा अने घरेणुा वगेरे आपीने तेना स डोय भटाडवा माटे इरीथी तेने कहु के, वत्स ! आ भाइ घर, घोडा, रथ विगेरे समस्त वस्तुओ तु तारी

अगडदत्तकुमारः प्रीत्या तत्र निवसन् प्राक्तनदुःश्रेष्ठित त्रिमुच्य कलाभ्यास-  
परायणः सजात' । स चाल्पकालेनैव विनयामृतेन लोभकरवाणि प्रमोदयन् सकलाः  
कलावन्द इव दृष्टीमान् । तस्य कलाचार्यस्य गृहोद्यानगतोऽसौ राजकुमारः  
कलाभ्यासाय परिश्रमं करोति । तस्योद्यानस्य समीपे एकस्य श्रेष्ठिनो महदुत्तुङ्ग  
गृहमासीत्, तत्र तस्य श्रेष्ठिः पुत्री नाम्ना मन्दनमञ्जरी रूपलावण्यसपन्ना ग्राक्षे  
स्थिता त राजकुमारमगडदत्तं नित्यं मित्रोक्त्यति, तं प्रति पत्रपुष्पफलादिकं प्रेम्णा  
प्रतिपति । राजकुमारस्तु त्रिग्राह्यलोभेन गुरोर्भयाच्च तां तथा न पश्यति ।

अपनी ही समझो और आनन्द के साथ अपने ही घर के जैसे ही यहाँ पर  
रहो । कलाचार्य के वात्सल्य ने अगडदत्त में बहुत अधिक परिवर्तन कर  
दिया । उसके जीवन का ढाँचा अब तिलकुल ही बदल गया । वहाँ  
प्रीति से निवास करते हुए अगडदत्त पूर्व के समस्त दुःश्रेष्ठियों का  
परित्याग कर कला के अभ्यास करने में परायण रहने लगा । अल्पकाल  
में ही उसने विनयरूपी अमृत से लोकरूपी कमलों को मुदित करते  
हुए सकल कलाओं को चद्र के समान ग्रहण कर लिया । कलाचार्यका एक  
गृहोद्यान-घर का बगीचा था । उसमें जाकर वह प्रतिदिन कलाओं का  
अभ्यास बड़े परिश्रम के साथ करता था । उसी बगीचे के पास ही  
किसी एक सेठ की बड़ी ऊँची हवेली भी थी । श्रेष्ठी की एक पुत्री थी,  
जिसका नाम मन्दनमञ्जरी था । वह यथा नाम तथा गुणवाली थी । रूप-  
लावण्य से भरपूर थी । जब अगडदत्त बगीचे में कलाभ्यास करने के  
निमित्त आया करता था, तब वह खिड़की में बैठ कर इसको देखा

घोतानी व मानने अने आनदही तास घोताना धनी भाइके आडी  
रहे कलाचार्यना वात्सल्यलाने अगडदत्तना मानसमा लाने परिवर्तन करी  
दीधु तेना एवमने प्रवाह पीवकुल व बदलाव गये अने त्या प्रेमपूर्वक  
रहेता आगडना तेना मधना दुःश्रेष्ठिनो भूनी वरने उणानो अभ्यास कर-  
वामा ते प्रवृत्त गेवा लाग्यो अल्पकालमा व तेणे विनयउपी अमृतथी  
बोडइपी उमजोने मुदित करता करता मधन उणाओने खरनी भाइके अहधु  
वरी लीधी उणाचार्यने त्या ओठ भगीचो હતો તેમા તે દરરોજ ઘણો પરિશ્રમ  
વેળે ઉણાઓને અભ્યાસ કરતો હતો તે બગીચાની પાસે નગરના એક મોટા  
શેઠની મોટી હાથી હવેલી હતી તે શેઠને એક પુત્રી હતી, જેનું નામ મંદન  
મંજરી હતું તે યથાનામ તથા શુભવાળી હતી, રૂપલાવણ્યથી ભરપૂર હતી  
જ્યારે અગડદત્ત બગીચામા કલા અભ્યાસ કરવા માટે આવ્યા કરતો હતો

અન્યદા સા મદનમજરી વિગ્ના સર્વશ્રદ્ધાસજ્જિતા તત્રાશોકનિકુળજે પ્રચ્છ-  
ન્તરીત્યા સમાગત્ય કલાભ્યાસતત્પર તમગહદત્ત સાનુરાગ વિલોભયતિ ।

તતોઽસૌ રાજકુમારસ્તા પ્રાહ-કાઽસિ ? કસ્ય પુત્રી વા ? , કળાભ્યાસતત્પર મા  
કથ મોહયસિ ? । તતઃ સા પ્રાહ-અહમસ્મિ નામ્ના મદનમજરી, વન્ધુદત્તનામકસ્ય  
શ્રેષ્ઠિમુખ્યસ્ય પુત્રી । ઈદં નગરે વિવાહિતા ચાલવિધવા ચાઽસ્મિ, ઇદ તુ મનનં મમ  
પિતુર્જાનીદિ, દે સુભગા મનોમોહન મયદીયરૂપ વિલોમ્ય મયદધીનજીવિતા જાતાઽસ્મિ

કરતી થી, તથા પ્રેમ સે ડસકે ડપર પત્ર પુષ્પાદિક મી ડાલ દિયા  
કરતી થી । અગહદત્ત ઇસકી ઓર વિચાગ્રહણ કે લોભ સે તથા કલા-  
ચાર્ય કે મય સે ઢાકના તક મી નહીં થા ।

ઁક દિન કી ઘાત હૈ કિ વહ મદનમજરી મદન કે પરવશ હોકર  
સમસ્ત શૃંગારોં કો શરીર મે સજ્જિત કર કે વહી પર અશોક નિકુજ  
મે પ્રચ્છન્ન રીતિ સે આકર ડિપ ગઈ, ઔર કલા કે અભ્યાસ કરને મેં  
તત્પર અગહદત્ત કી ઓર અનુરાગપૂર્વક વાર ૨ નિહારને લગી ।

રાજકુમાર અગહદત્ત ને જબ ઇસકી ઇસ પ્રકાર ચેષ્ટા દેખી તો  
કહને લગા-તુમ કૌન હો-કિસ કી પુત્રી હો, ક્યૌં વ્યર્થ મેં કલાભ્યાસ  
કરનેમેં તત્પર મુઝે વિમાહિત કરનેકી કોશિશ કર રહી હો । તબ મદન-  
મજરીને કહા-સુનો મેરા નામ મદનમજરી હૈ, મૈ વન્ધુદત્ત પ્રસિદ્ધ શ્રેષ્ઠી કી  
પુત્રી હું । મેરા પિતા ઘર્ણ કે સેઠોં મે સબ સે મુલ્ય ગિના જાતા હૈ । ઇસી  
નગરમેં મેરા લગ્ન હુવા હૈ, ઔર મૈ ચાલવિધવા હું । વહ હવેલી મેરે પિતા

ત્યારે તે ખારીએ બેસીને તેને બોલ્યા કરતી હતી, અને પ્રેમથી તેના ઉપર પત્ર  
પુષ્પોની વૃષ્ટી કરતી અગહદત્ત વિદ્યાભ્યાસની પ્રવૃત્તિને કારણે તથા કળાચાર્યના  
ભયથી તેની સાથે બેતો પણ નહીં શકે આ પ્રમાણે ચાલતું

એક દિવસ તે મદનમજરી મદનથી પરવશ બની શરીર ઉપર સઘળા  
શબ્દગારોને સંજોને તે અશોક નિકુજમા છાનીમાની આવીને છુપાઈ ગઈ અને  
કળાનો અભ્યાસ કરવામા રોકાએલા અગહદત્તનીસાથે અનુરાગ પૂર્વક અનિમેષ  
દષ્ટિએ બોલો લાગી

રાજકુમાર અગહદત્તે બ્યારે તેની આ પ્રકારની ચેષ્ટા બેઠો તો કહેવા  
લાગ્યો કે, તમે કોણ છો ? કોની પુત્રી છો ? કળાના અભ્યાસમા યુથાયેલ એવા  
મને મોહિત કરવાનો વ્યર્થ પ્રયાસ શા માટે કરો છો ? મદન મજરીએ કહ્યું,  
સાલજો! માડું નામ મદનમજરી છે, હું બધુદત્ત નામના પ્રસિદ્ધ શેઠની  
પુત્રી છું, મારા પિતા અહીંના નગરશેઠ છે આ નગરમા જ માડું

રાજકુમારઃ પ્રાઢ-શંખપુરાધીશસ્ય સુન્દરનૃપસ્ય પ્રથમઃ પુત્રો નામ્ના અગડદ-  
ત્તોઽસ્મિ । અત્ર કલાચાર્યસ્ય સમીપે કલાભ્યાસાર્થમાગતોઽસ્મિ । દ્વાનીં ત્વદ્વચના-  
દ્વીકારે મમ કલા સ્થા અદ્વના ઇત્ય નાગમિષ્યન્તિ । યદાદ્દમિતો ત્રિજિપ્યામિ તદા  
ત્વાં નીત્વા યાસ્યામિ, તાવત્ કાલ પ્રતીક્ષસ્વ । તદ્વચન શ્રુત્વા મદનમજ્જરી સ્વસ્થ-  
ચિત્તા ભૂત્વા પ્રતિનિઠત્તા ।

કી હૈ । હૈ સુભગ ! આપ કે મનમોહક રૂપ કો દેખકર મેરા ચિત્ત આપ  
પર અનુરક્ત બન ચુકા હૈ । મેરા યહ જીવન અવ આપ કે હાથ મેં હૈ ।

મદનમજરી કી વાત સુનકર અગડદત્ત ને भी अपना परिचय दे  
दिया, उसने कहा मैं शंखपुर के अधीश सुन्दर नामक राजा का प्रथम  
पुत्र हूँ । मेरा नाम अगडदत्त है । यहां पर कलाचार्य के पास कलाओं  
को सीखने के लिये आया हुआ हूँ । इस समय तुम्हारी बात को मानने  
के लिये मैं तैयार नहीं हूँ । कारण कि जिस प्रकार एक स्त्री के सगत  
में दूसरी स्त्री रुष्ट बन जाती है और वह अपने पति के पास नहीं आती  
है इसी प्रकार तुम्हारे साथ सगत करने से कलाएँ भी मुझ से रुष्ट हो  
जावेंगी, अतः मेरा इतने दिन का परिश्रम व्यर्थ चला जायगा । अतः  
तुम विश्वास रखो-मैं जय यहाँ से जाऊंगा, तब तुम्हें अपने साथ  
लेता चलूंगा, तबतक तुम स्वस्थचित्त होकर अपने घर पर रहो । अग-  
डदत्त की इस बात को सुनकर मदनमजरी वहाँ से चली गई और  
प्रसन्नचित्त हो कर अपने घर पर रहने लगी ।

થયુ હંતુ પણ કમભાગ્યે હું બાળવિધવા છું આ હવેલી મારા પિતાની છે  
હે સુભગ ! આપનું મનોમોહક રૂપ જોઈને માફ ચિત્ત આપને જ જાય છે  
માફ આ જીવન હવે આપના જ હાથમા છે

મદનમજરીની વાત સાંભળીને અગડદત્તે પણ તેને પોતાનો પરિચય આપ્યો  
તેણે કહ્યું-શંખપુરના રાજા સુન્દરનો હું પુત્ર છું માફ નામ અગડદત્ત છે  
અહિ હું કલાચાર્યની પાસે કળા શિખવા માટે આવેલ છું આ સમયે હું  
તમારી વાતનો સ્વીકાર કરવા તૈયાર નથી, કારણ કે જે પ્રકારે એક સ્ત્રીનો  
સહવાસ કરતા બીજી સ્ત્રી રીસાઈ જાય છે અને તે પોતાના પતિની પાસે  
આવતી નથી, એજ રીતે તમારી સાથે સગત કરવાથી કળાઓ મારાથી  
રીસાઈ જશે આથી મારે આટલા દિવસનો સઘળો પરિશ્રમ વ્યર્થ જશે પરંતુ  
તમે વિશ્વાસ રાખો કે-હું જ્યારે અહીં થી જઈશ ત્યારે તમને મારી સાથે લેતો  
જઈશ ત્યાં સુધી તમે સ્વસ્થચિત્તથી તમારા પોતાને ઘેર રહો અગડદત્તની આ વાત  
સાંભળીને મદનમજરી ત્યાંથી આવી ગઈ અને પ્રસન્નચિત્તથી પોતાને ઘેર રહેવા લાગી

અન્યદા સ રાજકુમારોઽગડદત્તસ્તુરગમમારુત્ય નગરમધ્યે ગન્ઠતિ, તદા સ લોકાના મહાકોલાહલ શ્રુત્વા ચિન્તયતિ—કિં સમુદ્રઃ ક્ષોભપ્રાપ્ય ચલિતઃ?, કિં ઘોરો હ્રુતાશનો જ્વલિતઃ?, કિં રિપુસૈન્યં સમાગતમ્?, કિં યા ત્રિધુલ્લતા પતિતા, ત્યેવ ચિન્તયન્નેક મત્તમહાગજ સમુન્મૂલિતાલાનમિતસ્તતઃ પર્યટન્ત પદયતિ, તત્ત તન્નગ-રાધીશઃ પુરવાસિભિ સહ પિરાજમાનો નગરાદ્ વહિઃ સભાયમામીત્ । તદા ત રાજકુમારસ્તુરદ્રમ ક્વચિદ્ વદ્ધ્યા મુક્ત્વા રાજ્ઞઃ સભાયમાગત્ય રાજાન યન્દિત્વા તત્રોપચિષ્ઠઃ । રાજા વદતિ—કોઽપ્યસ્તિ એમ્, ય સ્વલુ ઇમ મહાગજ યશીકુર્યાત્—

एक दिन की बात है कि अगडदत्त घोड़े पर चढ़ कर नगर के बीच जा रहा था कि इतने में उसने नगरवासियों का उड़ाभारी कोलाहल सुना । सुनते ही उसने विचार किया यह क्या बात है, क्या समुद्र क्षुब्ध होकर चलायमान हो गया है, अथवा कहीं भयंकर अग्निकांड हो गया है, अथवा किसी परचक्र के सैनिकों के भय ने प्रजा को घस्त कर दिया है, तथा कहीं पर विजली का पात हो गया है? । यह ज्यों ही अपने इस प्रकार के विचारों में उलझ रहा कि इतने में ही इसको एक मदोन्मत्त गजराज आलानस्तम्भ को उखाड़कर डधर उधर भागता हुआ दिखलाई पड़ा । उस समय नगर का राजा पुरवासियों के साथ नगर से बाहर कहीं किसी सभा में बैठा हुआ था । अगडदत्त कुमार ने ज्यों ही यह भयंकर दृश्य देखा, तो वह शीघ्र ही घोड़े से उतर कर एव घोड़े को किसी जगह बांधकर उस सभा में जा पहुँचा और राजा को नमस्कार कर एक तर्प बैठ गया । राजा ने यह समा-

એક દિવસની વાત છે, જ્યારે અગડદત્ત ઘોડા ઉપર સ્વાર થઈ નગરની મધ્યમાથી જતો હતો એ સમયે તેણે નગરવાસીઓનો ભારે કોલાહલ સાંભળ્યો સાંભળતા જ તેણે વિચાર્યું કે, આ શું હશે? શું સમુદ્ર ક્રોધિત થઈને ચલાય માન થયેલ છે? શું કયાય ભયંકર અગ્નિકાંડ થયો છે? શું કોઈ બીજા રાજ્યના સૈનિકોના ભયથી જનતામા ત્રાસ ફેલાયો છે? કે કોઈ સ્થળે વિજળી પડી છે? તે ચોતાના મનમા આ પ્રકારનો વિચાર કરી રહ્યો હતો, એવે સમયે એક મદોન્મત્ત હાથી મજબૂત સ્તંભને ઉખાડીને જ્યાં ત્યાં ભાગી રહેલ તેના ભેવામા આવ્યો આ સમય નગરનો રાજા પુરવાસીઓની સાથે નગરની બહાર કોઈ સભામા બેઠો હતો અગડદત્તે જ્યારે આ ભયંકર દૃશ્ય જોયું તો તે એક દમ ઘોડા ઉપરથી ઉતરીને ઘોડાને એક સ્થળે બાંધી દઈને તે સભામા જઈ પહોંચ્યો અને રાજાને નમસ્કાર કરી એક બાબુ બેસી ગયો મદોન્મત્ત બનેલા

અતઃકૃત્વા મર્મમાનમવલમ્બિતમ્ । ભૂપઃ પ્રાહ-અથ પૃથિવી નિર્વીજા નિર્વીરા ચ જાતા,  
ભૂપવચન શ્રુત્વાગગદ્દત્તઃ પ્રાહ-અહમસ્ય ગજસ્ય દમને સર્વથા સમર્થોઽસ્મિ, ઇત્યુ  
ક્ત્વા નપાનામાદાય, તસ્ય હસ્તિનઃ મંમુલે ગત્વા સાક્ષેપમુચૈઃ સ્વરેણ હસ્તિનમાહ-  
યતિ । હસ્તી ત પ્રતિ ક્રોધાવિષ્ટો ધાવતિ । સ કુમારસ્તદા તસ્ય પુરસ્તાત્ સ્વકીય-  
મુત્તરીયં પ્રક્ષિપ્તયાન્ । રોપાન્તેન હસ્તિના તત્ર દન્તપ્રહારે કૃતે સ કુમારસ્તસ્ય પથા-

ચાર સુનકાર ઉસ સભા કે ગીચ ઇસ પ્રકાર કહા કિ “ હૈ કોઈ એસા જો  
ઇસ મદોન્મત્ત ગજરાજ જો વશ કર સકે । ” રાજા કી ઇસ માત કો  
સુનકાર વહા થૈટે હુગ રાજપુરુષોં મેંસે કિસીને કુઝ બી ઉત્તર નહીં દિયા ।  
સત્ર કે સત્ર ચુપચાપ ખેંટે । ઇસ સ્થિતિ કો દેખકાર રાજા ને ઉસી સમય  
કહા કિ “ વીરહીન મેં મરી કો જાની, ઇસસે વૈઠ રહે ઇકઠાની ”  
માલુમ પડતા હૈ કિ યહ પૃથિવી નિર્વીજ ણ્વ ચીરોં સે વિહીન હો ચુકી  
હૈ । ઇસલિયે સત્ર ચુપચાપ થૈટે હુગ હૈ । રાજા કે વચનો કો સુનકાર  
અગદ્દત્ત ને કહા-નહીં રાજન્ ! એસા ન સમઘિયે-અમી પૃથિવી-વીર  
વિહીન નહીં બની હૈ, આપકી આજ્ઞા હો તો મૈ ઇસ મદોન્મત્ત ગજરાજ  
કે દમન કરને મેં સર્વથા સમર્થ હુ । ઇસ પ્રકાર કહ કર વહ વહા સે  
રાજા કી આજ્ઞા પ્રાપ્તકર ઉઠ સ્વહા હુઆ, ઓર ઉસ ગજરાજ કે સમુલ્લ  
જાકર ઉસે ઉચ્ચ સ્વર સે લલકારને લગા । હસ્તી ને ડ્યોં હી ઉસકી  
લલકાર સુની ત્યોં હી વહ ઇસકે સમક્ષ વહે વેગ સે ક્રોધાવિષ્ટ બનકર  
દોડા । હાથી કો અપની તરફ આતા હુઆ દેખ કર અગદ્દત્તકુમાર ને  
ઉસકી તરફ અપના ઉત્તરીય વસ્ત્ર ઉતાર કર ફેંક દિયા । રોપ સે અન્ધે

હાથીની વાત રાજાએ સાંભળતા રાજાએ સંભાને સંબોધતા ઠહું કે, “ છે એવો  
કોઈ વીર પુરુષ કે જે મદોન્મત્ત ગજરાજને વશ કરી શકે ? ” રાજાની આ  
વાત સાંભળીને ત્યાં બેઠેલા રાજપુરુષોમાથી કોઈએ કાંઈ પણ ઉત્તર ન આપ્યો.  
બધા ચુપચાપ બેઠી રહ્યા આ સ્થિતિને જોઈ રાજાએ કહ્યું કે, માલુમ પડે  
છે કે આ પૃથ્વી નિર્વીજ અને નિર્વર્ચિ થઈ ચુકી છે, માટેજ બધા ચુપચાપ  
બેઠી રહ્યા છે રાજાના વચનોને સાંભળી અગદ્દત્ત કહ્યું-નહીં રાજન્ ! એવું ન  
સમજો હજુ પૃથ્વી નિર્વર્ચિ-બાયલી નથી બની, આપની આજ્ઞા હોય તો હું  
આ મદોન્મત્ત ગજરાજને વશ કરવામા સમર્થ છું આ પ્રમાણે કહી, તેણે  
રાજાની આજ્ઞા મેળવી અને સીધા તે ગજરાજની સામે જઈ ઉચ્ચ સ્વરોથી  
તેને પડકાર્યો હાથીએ જ્યાં એનો પડકાર સાંભળ્યો કે ક્રોધના આવેશમા  
આવી જઈને અગદ્દત્તની સામે તેણે દોટ મુઠી હાથીને પોતાની સામે દોડી આવતો  
જોઈને અગદ્દત્ત કુમારે તેની સામે પોતાનું ટપડું ઉતારીને ફેંક્યું રોપમા અધ

જ્ઞાને સમાગત્ય પુન્નઃ શ્રીત્વા ચક્રભ્રમેણ ભ્રમયતિ । ચિર ભ્રામં-ભ્રામ ત દસ્તિનં  
પશ્ચાત્ સમાર્પયતિ । સુદૂર સમાકૃપ્તોઽપી ગતઃ ચીત્કારધ્વનિઃકુર્માણઃ શ્રાન્તઃ પતિતઃ  
તતો હસ્તી યાનદુત્તિષ્ઠતિ, તાવતા કાલેન તદુપરિ કુમારઃ સમારુઢ મસ્તકે મુષ્ટિ-  
ભિસ્તાડયિત્વા દસ્તિન સ્થાયતીકૃતગાન્, હસ્તી નિર્મલો જાતઃ ।

હુણ હાથી ને ઉસ ઉત્તરીય વલ્લ પર દન્તપ્રહાર કરના પ્રારંભ કર દિયા ।  
હસી સમય અગડદત્ત કુમાર ઉસકે પીઠે પહુંચ ગયા ઓર પહોંચતે હી  
ઉસને ઉસકી પૂઠ પકડ લી । પૂઠ પકડતે હી વહ હાથી અગડદત્ત  
કુમાર કો મારને કે લિયે અથવા પકડને કે લિયે ચારોં તરફ ફિરકની  
કી તરહ ઘૂમને લગા । અગડદત્ત કુમાર ને મી વડી હોશિયારી સે  
અપની રક્ષા કરને મેં કસર નહીં રસી । ઇસ તરહ કુમાર ને ઉસે ચારોં  
તરફ જવ રૂઝ ઘુમાયા તવ વહ હાથી ચિલકુલ શ્રાન્ત હો ગયા—થક  
ગયા, હાથી કે થકને પર અગડદત્ત કુમાર ને ઉસકો વડે જોર સે પીઠે  
કી ઓર રેંચા, રેંચતે હી હાથી ચિલકુલ દૂર તક રેંચા ચલા ગયા ।  
પશ્ચાત્ વહ ચીત્કાર શબ્દ કરતા હુઆ જમીન પર ગિર પડા । ઉઠને કે  
પહિલે હી અગડદત્ત કુમાર ઉસકી પીઠ પર ચઢ ગયા । ઓર ફિર  
ઉસને ઉસકે કુભસ્થલ પર જોર સે મુઢી કા પ્રહાર કિયા જિસસે  
ઉસકા મદ ઉતર ગયા ઓર હસ્તી નિર્વલ હો કર ઉસકે વશ મેં  
આ ગયા । રાજા ને જવ હાથી કો નિર્વલ બના હુઆ અગડદત્ત કુમાર  
કે આધીન દેખા તો રાજા કો વડી રુશી હુઈ ઓર વે મન મેં વિચાર ને

અનેલા હાથીએ તે કપડા ઉપર પોતાના દાંતો વડે પ્રહાર કરવા માડ્યો. તે સમયે  
સમય સૂચકતા વાપરી અગડદત્તે તેની પાછળ જઈને તેનું પૂછડું પકડી લીધું.  
પૂછડું પકડાતા જ હાથી અગડદત્તને પકડીને મારવા માટે ચારે તરફ ગોળગોળ  
ફેરવા લાગ્યો. અગડદત્તે પણ ભારે સાવધાનીપૂર્વક પોતાની રક્ષા કરવામાં  
કયાશ ન રાખી આ રીતે હાથી ફેરકુંદડીની માફક ચારે તરફ ખૂબ ધુમવાના  
કારણે ખૂબજ થાકી ગયો. અગડદત્તે ભેયુ કે હાથી હવે થાકી ગયો છે, એટલે તેનું  
પૂછડું પકડીને ભેરથી પાછળની તરફ ઢસડ્યો. અને ઘણે દૂર સુધી હાથી ઢસડાયો.  
અને છેવટે મોટી ચીસ નાખીને હાથી જમીન ઉપર પડી ગયો. તે ઉભો થાય તે પહેલાજ  
અગડદત્તકુમાર તેની પીઠ ઉપર ચઢી ગયો અને પછી તેણે તેના કુભસ્થલ  
(કુભસ્થલ) ઉપર ભેરથી મુઠ્ઠાના પ્રહાર કર્યા. આથી હાથીનો મદ ઉતરી ગયો.  
અને નિર્ભય થઈ અગડદત્તને વશ થયો. રાજાએ જ્યારે હાથીને નિર્ભય  
થયેલો તેમજ અગડદત્તના કાળુમાં આવી ગયેલો ભેયો ત્યારે રાજા ખૂબ ખુશ

રાજા તેજસ્વિન સુન્દરતર સુકુમાર રાજકુમાર ત્રિલોક્ય-મોડ્યમિતિ વેત્રધર પૃષ્ઠવાન્ । વેત્રી યદતિ-પ્રભો ! અસ્ય કુલ નામ વા ન જાનામિ, કિં તુ કલાચાર્યસ્ય પાત્વે પઠન્નય મયા દૃષ્ટઃ ।

રાજા કલાચાર્યઃ સ રાજકુમારથાઽઽકારિતઃ । રાજકુમારેનાગડદત્તેન ત રાજ-માલાનસ્તંભે યદ્વ્યા રાજાન પ્રણમ્ય તત્સમીપે ઉપવિષ્ટઃ । રાજા ચિન્તયતિ-અયમસ્તિ કશ્ચિન્મદ્વાપુરુષઃ, યતોડ્યમતિવિનીતો દૃશ્યતે । તદનુ સ નૃપઃ પ્રેમ્ણા તામ્બૂલાદિક તસ્મૈ સમર્પ્ય પૃચ્છતિ-કિં કુલ કિં ચ નામ ભવતઃ ? , કલાભ્યાસથ

લગે કિં યહ અગડદત્તકુમાર કોઈ સાધારણ નહીં હૈ કિન્તુ તેજસ્વી હૈ । રાજા ને અપને પાસ કે દ્વારપાલ સે પૂઝા કિ જાનતે હો યહ સુકુમાલ સુન્દરકુમાર કૌન હૈ ? । પ્રનાદાર ને કહા પ્રભો ! મૈં યહ તો નહીં જાનતા હૈ કિં ઇસકા ક્યા તો નામ હૈ ઓર યહ કિસ કુલકા ભૂષણ હૈ ? પરન્તુ ઇતના અવશ્ય જાનતા હૈ કિં યહ કલાચાર્ય કે પાસ પઢતા હૈ ।

દ્વારપાલ કી વાત સુનકર રાજા ને કલાચાર્ય એવ અગડદત્તકુમાર કો બુલવાયા । રાજકુમાર અગડદત્ત ઉસ હાથી કો આલાનસ્તંભ મે બાંધ કર કલાચાર્ય કે સાથ રાજા કે પાસ પહુંચા । વિનય સે રાજા કો પ્રણામ કર વહ ઉનકે પાસ બેઠ ગયા । રાજા ને જ્યોં હા ઇસકી ઇતની શિષ્ટતા દેખી તો વિચાર કિયા અવશ્ય યહ કોઈ વિશિષ્ટ વ્યક્તિ હૈ । ઇતની વિ-નીતતા વિશિષ્ટ આત્માકે સિવાય નહીં આસકતી હૈ । રાજાને ઇસ પ્રકાર વિચાર કર અગડદત્ત કો અપને હાથ સે તામ્બૂલ આદિ દિયા ઓર પૂઝા

થયો અને મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે, આ મનુષ્ય કોઈ સાધારણ ભાણુસ નથી પરંતુ તેજસ્વી પુરુષ છે રાજાએ પોતાની પાસે ઉભેલા દ્વારપાળને પૂછ્યું કે, આ સુકુમાર સુદર કુમાર કોણ છે, તે તમે જાણો છો ? પ્રતિહારે કહ્યું, પ્રભો ! હું એ નથી જાણતો કે એમનું નામ શું છે, તેમજ ક્યા કુળનું ભૂષણ છે પરંતુ એટલું જાણું છું કે, તેઓ કળાચાર્યની પાસે અભ્યાસ કરી રહેલ છે

દ્વારપાળની પાસેથી ખુલાસો ન મળતા રાજાએ કળાચાર્ય અને અગડદત્ત કુમારને બોલાવરાવ્યા રાજકુમાર અગડદત્ત તે હાથીને મજબૂત સ્તંભ સાથે બાંધી કળાચાર્યની સાથે રાજાની પાસે પહોંચ્યો અને વિનયપૂર્વક રાજાને પ્રણામ કરી તેમની નજીક બેસી ગયો રાજાએ એનામાં આ પ્રકારનું વિનયવર્તન જોઈ વિચાર કર્યો કે, આ કોઈ સાધારણ વ્યક્તિ નથી પરંતુ વિશિષ્ટ વ્યક્તિ છે આટલી વિનયતા વિશિષ્ટ આત્મા સિવાય હોઈ શકે નહીં રાજાએ આ પ્રણામ કરી અગડદત્તને પોતાના હાથથી તામ્બૂલ વગેરે આપ્યું અને



કિયાન્ ભવતા કૃતઃ ? તદા રાજકુમારઃ સ્વકુલનામકથને લન્જિતો જાતઃ, તદુ-  
પાધ્યાયસ્તસ્ય કુલાદિક સર્વવિદ્યાસુ નૈપુણ્ય ચ રાજે નિવેદ્યા—

સન્ત સ્ય ન ભાપન્તે, સતોઽપિ સ્વગુણાન્ ત્રિયા ।

इत्यसौ मौनमाधत्ते, कुमारो गुणश्रेयसि ॥ १ ॥

અથ સ ભૂપતિઃ કુમારવૃત્તાન્ત યુદ્યા ચમત્ક્રુતો જાતઃ, સ રાજકુમારમ્તેન  
શુવનપાલાલ્યેન નૃપેણ વસ્ત્રભૂષણાદિભિઃ સત્કૃતસ્તૈવ રાજધાન્યા નિગમતિ સ્મ ।

કિ-આપ કા નામ ક્યા હૈ, ઓર આપ કિમ કુલકે હૈ ? કિનને કલાઓ  
કા અભ્યાસ કિયા હૈ ? રાજા કે પ્રશ્ન કા ઉત્તર દેને મેં લજ્જાકા અનુભવ  
કરનેવાલે અગડદત્ત કુમારને કુઝ મી નહીં કહા—ન અપના નામ હી  
બતાયા ઓર ન કુલ હી । હા, હમ સમય હસકે કલાચાર્ય ને કુમારકા  
ક્યા નામ હૈ ઓર કૌનસા હસકા કુલ હૈ, યે સવ વાતેં રાજાસે કહ દો ।  
તથા કિનર વિદ્યાઓ મેં હસને નિપુણતા પ્રાપ્ત કી હૈ, યહ મી બતલા દિયા ।  
સાથ મેં કલાચાર્ય ને યહ મી કહા કિ—“ મહારાજજો સજ્જન હોતે હૈં  
વે અપને મેં વિદ્યમાન ગુણોં કે પ્રકાશન કરને મેં મી લજ્જા કા અનુભવ  
કરતે હૈં । યહી વાત હસ ગુણી કુમાર સી હો રહી હૈ ॥ ૧ ॥

કલાચાર્ય દ્વારા કુમાર કા યગ્યર્થ પરિચય પાકર રાજા કો બડા  
આશ્ચર્ય હુઆ । ઁસને કુમાર કા વસ્ત્ર અભૂષણોં દ્વારા લુપ્ત સત્કાર  
કિયા । હસ પ્રકાર શુવનપાલ નૃપ સે વસ્ત્ર આભૂષણ દ્વારા સત્કાર  
પાકર કુમાર આનંદ કે સાથ વહી પર રાજધાની મેં રહને લગા ।

પૂછયુ કે—આપનુ નામ શુ છે, અને આપ ક્યા કુળના ભૂપણુ છે, કેટલી કળાઓનો  
અભ્યાસ કર્યો છે ? રાજાના આ પ્રશ્નનો ઉત્તર આપવામા શરમ અનુભવતા  
અગડદત્ત કુમારે કાઈ પણ ન કહ્યું ન તો પોતાનુ નામ બતાવ્યુ કે ન તો  
પોતાનુ કુળ એ સમયે ત્યા ખીરાબેલા કળાચાર્યે કુમારનુ નામ તથા કુળનો  
પરિચય રાજાને આપ્યો અને કેટ કેટલી વિદ્યાઓમા તેણે નિપુણતા પ્રાપ્ત  
કરેલ છે તે પણ જણાવી દીધુ સાથેમાથ કળાચાર્યે એ પણ કહ્યુ કે—

“ મહારાજ જે સજ્જન હોય છે તે પોતાના વિદ્યમાન ગુણોને બહાર  
કરવામા પણ લજ્જા અનુભવે છે એજ વાત આ સદ્ગુણી પુરુષમા દેખાઈ રહી છે

કળાચાર્ય પાસેથી કુમારનો યોગ્ય પરિચય મળતા રાજાને ભારે આશ્ચર્ય  
થયુ તેણે કુમારનો વસ્ત્ર આભૂષણ વગેરેથી ખૂબ સત્કાર કર્યો આ રીતે  
ભૂવનપાલ રાજા તરફથી વસ્ત્ર આભૂષણ દ્વારા સત્કાર પામીને કુમાર આનંદથી  
ત્યા રાજધાનીમા રહેવા લાગ્યો,

अन्यदा तस्य रात्रः समीपे तत्पुरवासिनः सहस्रशस्तत्राजग्मुः, नृपस्य पुरस्तात् प्राभृत निधाय ते पित्रापयामासुः—स्वामिन् ! नगरमेतत् कुवेरपुरसदृशमासीत्, तदिदं केनापि तम्करेण निरन्तरं मुग्यमाणं रिक्तं सजातं अतोऽस्य नगरस्य रक्षा कुरु। तदा नृपतिना स्वपुररक्षका आकारिता, उचोभिस्तर्जिताः पुररक्षकाः अनुवन्—महाराज ! चौरान्वेषणं कुर्वतामस्मात् यद्वो द्वयसा अतीताः किंतु चौरा न दृश्यते, किं कुर्मः ? कोऽपि प्रचण्डस्तस्मिन् अस्ति। अत्रान्तरे नृप नत्वाऽगडदत्तकुमारेणोक्तम्—

कुछ दिनों के बाद राजा के पास हजारों नगरवासी आये और नजराना भेट कर कहने लगे—स्वामिन् ! यह नगर जो कुवेर के पुर समान है अब किसी तस्कर के द्वारा निरन्तर लुटाया जाकर बिलकुल खाली होता जा रहा है, अतः आप हम नगर के उपद्रव को शीघ्र दूर करने का प्रयत्न कीजिये। प्रजाजनों की बात सुनकर राजाने उसी समय नगररक्षकों को बुलाया। और डाटकर उनसे कहा कि यह क्या बात है जो नगर में लोकों की चोरियों से त्रास हो रहा है, क्या तुम लोग सोते रहते हो। अभीतक चोरो का पता क्यों नहीं लगाया ? इस तरह का कर्तव्य मे प्रमाद, तुम लोगों के हक मे ठीक नहीं है। राजा की डाट डपट सुनकर नगररक्षकों ने कहा कि हे नाथ ! हम लोग कई दिनों से चोरों की खोज करने मे लगे हुए ह, परन्तु अभीतक चोरी करनेवालोंका पता ही नहीं पड रहा है, क्या करे ? मालूम होता है कि कोई प्रचण्ड तस्कर है। जब नगररक्षकों के मुखसे इस प्रकारके हतोत्साह

हेतुबोध समय पीत्याभाह उज्जरे नगरवासीओ राजनी पास आवी नजराना धरीने उडेवा लाग्या के, स्वामिन् ! आ नगर के कुवेरना नगर जेधु छे ते उवे चोर—लुटारओथी राज लुटाई रह्यु छे, अने आनी धई रह्यु छे, आथी आपे आ उपद्रवने दूर करवाने तात्कालिक प्रयत्न करवो जेधओ प्रयत्ननानी बात सासणी ओ न वणते राजओ नगररक्षकेने बोलाव्या अने कडक शपथेभा कहु के—“ प्रयत्ननो न्यारे चोर लोकोथी लुटाई रह्या छे, त्यारे तमे लोको शु बोवो छो ? आज सुधी चोरने उणरे केम नथी करी सक्या ? आ प्रजारने तभारा लोकेने प्रमाद हु नरा पक्ष यलावी नही लउ राजनु आ प्रजारनु कडक वलषु बाणी नगररक्षकेओ कहु के हे नाथ ! अमे लोको धषा द्विपथी चोरानी तपासभा छीओ परतु योगी करनाराओने आज सुधी पत्तो लाग्यो नथी शु करीओ। आ कोई नजर चोर लागे छे नगररक्ष केना मोदेथी आ राजनो हतोत्साह जेवा वयनो भासवना त्यारे अगडदत्ते

સ્વામિન્ ! આજ્ઞાપયતુ મહાન્ યથા તસ્કર ગૃહામિ । રાજા પ્રાહ-સપ્તદિવસા-  
ખ્યન્તરે તસ્કરગ્રહણં ન કરોપિ ચેત્ તદા પ્રાણાન્તિકદણ્ડ દાસ્યામિ । તતોઽસૌ  
કુમારશ્ચૌરનિગ્રહાર્થં નિર્ગચ્છન્ રાજાન્ યન્દિત્વા પરિતસ્તન્નગરં ગત્રામ । મઠેષુ, પ્રપાસુ  
વેશ્યાગૃહેષુ, મધપાપિસ્થાનેષુ, ઘૂતસ્થાનેષુ, ચત્વરેષુ, શૂન્યશાલાસુ, ચતુષ્પથેષુ, ઉદ્યા  
નેષુ, વનેષુ ચૌરગણેષુ કુર્વતસ્તસ્ય પદ દિવસા અતીતાઃ, ન ક્વચિદસૌ ચૌર દૃષ્ટવાન્ ।  
સપ્તમે દિવસે નગરાદ્ ગર્હિત્યા સ ક્વચિદ્ વૃક્ષતલ્લે સ્થિતશ્ચિન્તયતિ-મમ શિરન્છેદો

જેસે વચન સુને તો અગડદત્ત ને खड़े होकर उसी समय राजा से अद-  
भ्य उत्साह के साथ हाथ जोड़कर कहा हे स्वामिन् ! यदि आज्ञा होवे तो  
मैं चोर को पकड़ कर ला सकूँता हूँ । राजाने कहा-बड़ी अच्छी बात है,  
परंतु इसमें शर्त यह है कि सात७ दिनके भीतर २ ही चोर पकड़ा जाना  
चाहिये तभी तुम्हारी वीरता है, अन्यथा प्राणान्तिक दण्डके भागी होना  
पड़ेगा, बोलो यह शर्त मजूर है? अगडदत्तने निर्भय होकर इस शर्तको  
स्वीकार कर लिया, और उसी वरत वह वहां से चोर को पकड़ने के  
लिये निकल गया । उसने नगर के चारों ओर घूमना शुरू कर दिया ।  
कोईसा भी ऐसा स्थान नहीं बचा कि जहाँ इसने चकर न लगाये हों । क्या  
मठ, क्या प्याउ, क्या वेश्यालय, क्या दारुपीठा, क्या जुआरियों के स्थान,  
क्या चत्वर-चोरा, क्या शून्यशाला, क्या चतुष्पथ, क्या उद्यान, क्या वन  
सब में खूब यह घूमा । लगातार घूमते २ इसको छह दिन हो गये परन्तु  
चोर का कहीं भी ठीकाना नहीं पड़ा । सातवाँ दिन जब लगा तब यह

ઉભા થઇને ઉત્સાહ સાથે રાજાને હાથ ભેડીને કહ્યું, સ્વામિન્ ! આજ્ઞા મળે તો  
હું ચોર પકડીને પકડીને હાજર કરી દઉં રાજાએ કહ્યું-ઘણી સારી વાત છે, પરંતુ  
આમાં શરત એ છે કે-સાત દિવસની અંદર અંદર ચોરો, પકડાઇ જવા ભેધએ  
ત્યારે જ તમારી વીરતા છે તેમ ન થતા પ્રાણાન્તિક દંડ તમારે  
લોગવવો પડશે કહ્યો આ શરત મંજૂર છે ? અગડદત્તે નિર્ભય રીતે  
એ શરતનો સ્વીકાર કર્યો અને એજ વખતે તે ચોરને પકડવા માટે ત્યાંથી  
નિકળી પડ્યો તેણે નગરમાં ત્યારે તરફ ફરવાનું શરૂ કર્યું કોઈ પણ એવું  
સ્થાન ન રહ્યું કે ત્યાં એ ન ફર્યો હોય મઠ, પરખ, વેશ્યાલય, દારૂના પીઠા,  
જુગારી બેના અડાઓ, ચોરાઓ નિર્જન સ્થાનો, ચતુષ્પથ, ઉદ્યાન, જંગલ દરેક  
સ્થળોએ તે ખૂબ રખડ્યો, આ રીતે રખડતા રખડતા છ દિવસ વિતી ગયા  
પરંતુ ચોરનું કોઈ ઠેકાણું હાથ ન લાગ્યું સાતમે દિવસે એ નગરની બહાર

भवतु, गलपन्थो भवतु, लक्ष्मीः सर्वथा गच्छतु स्वप्रतिज्ञापालने पुरुषाणा यद्भवति तद्भवतु । एवं चिन्तयन् स परितो विलोकयति ।

तस्मिन्नसरे एक परिहितगैरिकपुष्पो मुण्डितमस्तस्त्रिदण्डधारी परित्राजकस्तत्र समायातः । राजकुमारस्त दृष्ट्वा चिन्तयति—अयं चौरलक्षणममन्वितोऽस्ति, तस्मादयं चौर इति । एव चिन्तयन्त राजकुमारमगडदत्तं परित्राजकः पृच्छति—सत्पुरुष ! कुतः समायातोऽसि ? केन हेतुना चिन्तितोऽसि ? अगडदत्त आह—

नगर से बाहिर जाकर किसी एक स्थानपर वृक्षके नीचे बैठ गया, और विचारने लगा—चिन्ताकी कोई बात नहीं, भले मुझे प्राणान्तक दण्ड भोगना पड़े—गले में खुशी से फासी का घन्घन पड़ जाय, लक्ष्मी आवे या चली जावे, वीरों को अपनी प्रतिज्ञा पालन करने में जो कुछ होता हो वह सब मेरे साथ घटित हो जाय इसकी जोड़ी भी चिन्ता नहीं है, परन्तु चोर का पता लगाये बिना मैं चैन नहीं लूंगा । इस प्रकार का विचार कर ही रहा था, कि इतने में एक जोगी इसके पास आया । जोगी अपने घनावटी वेषभूषामें या-गेरुआ वस्त्र पहिने या शिर मुण्डित था हाथ में त्रिदण्ड ले रक्खा था । जोगी को देखते ही राजकुमार ने हर्ष का अनुभव किया और विचार ने लगा कि चोर का पता लग गया ठीक यही चोर है । चोर के जो लक्षण होते हैं वे इसमें मिलते हैं । इस तरह विचार की निद्रा में मस्त हुए राजकुमार को जगाते हुए जोगी ने कहा सत्पुरुष ! कहा से आना हुआ है ? किस कारण चिन्तित

नीठणी कोष्ठ अथ स्थान उपर आठनी नीचे जेभी गये अने विचार करवा लाग्यो के, चिन्तानु कोष्ठ कारण नथी, लखे भारे प्राणान्तक दण्ड भोगववे पड़े, गणामा भुशीथी क्षासीनु दोरडु पड़े, लक्ष्मी आवे अथवा चाली नथ, वीराने पोतानी प्रतिज्ञानु पालन करवामा जे कोष्ठ सहन करवु पड़े ते अथु सहन करवा हु तैयार छु तेनी देश मात्र अने चिन्ता नथी, परंतु चोराने पत्तो लगाइया वगर हु जपिने जेसवाने नथी आ प्रकाराने विचार जे करी रह्यो छतो, अटवामा अठ योगी तेनी पास आव्यो योगी पोता ॥ घनावटी वेषभूषामा छतो लगवा वस्त्र पड़ेरेला छता, माथु मुंडेछु छतु, हाथमा त्रिदंड धारणु करेला छतो, योगीने जेता ज राजकुमारना द्विजमा आनदनी रेणा उत्पन्न थर्य तेने पात्री थर्य के हुवे चोर भणी गये अरोअर आज चोर छे चोरना जे लक्षणु हाथ छे ते सर्व आनामा देखाय छे आ प्रकारनी विचार निद्रामा पड़ेला राजकुमारने जगाइता योगीजे कह्यु के—हे महापुरुष ! क्या आवे छे ? क्या कारणे चिन्ताअस्त देभाव छे ? योगीनी बात

વારાણસીનગરાત્ સમાયાતોઽસ્મિ, અતિદરિદ્રોઽસ્મિ, અતઃ પૃથિવ્યા ભ્રમામિ ।  
પરિવાજકઃ પ્રાહ—વત્સ ! છેદ મા કુરુ, અથ તવ દારિદ્ર્ય છિનધિ, તન્નામીદ  
દદામિ । તતો દિવસ યાત્ તૌ તત્ર સ્થિતૌ ।

રાનાવગડદત્તસહિતશ્ચૌરઃ કસ્યચિદિભ્યસ્ય ગૃહે ચૌર્યવૃત્ત્યા ક્ષાત્ર દત્તવાન્  
તત્ર ચૌરસ્તસ્ય ગૃહે પ્રવિષ્ટઃ, અગડદત્તસ્તુ વહિઃ સ્થિતઃ । પરિત્રાજકેન ગદુદ્રવ્યસ-  
ન્નૃતાઃ પેટિકા ગૃહાદ વહિઃ કર્પિતાઃ, તાઃ ક્ષાત્રમુલ્કેઽગડદત્તસ્ય સમીપે મુક્તાઃ સ

હો રહે હો ? જોગી કી ઘાત સુનકર અગડદત્ત રાજકુમાર ને કહા-મહા-  
રાજ ! વારાણસી નગર સે આ રહા હુ-અતિદરિદ્ર હુ આપત્તિ કા મારા  
ઇધર ઉધર ફિર રહા હુ । સુનકર જોગી ને અગડદત્ત સે કહા વત્સ !  
ઇસસે ચિન્તા કરનેકી ઘાત કૌનસી હૈ ? તુમ ઘરરાઓ નહીં । મૈ તુમ્હારે  
દારિદ્ર્ય કો સમૂલતઃ ચિનષ્ટ કર દૂગા, ઓર જો તુમ ચાહોગે વહી મૈ  
દૂગા । ઇસ પ્રકાર પરસ્પર વાત કરતે હુવે દોનોં દિન ખર ડસી  
પેડ કે નીચે રહે । જવ રાત્રિ કા સમય આયા તવ ડસ ઘનાવટી જોગી  
ને અગડદત્ત કો સાથ લિયા ઓર ચોરી કરને કે લિયે વહા સે રવાના  
હુઆ । નગર મે વહ ઇક સેઠ કે મકાન પર પહુંચા । વહા ડસને ખીંત  
મે સ્વાતર કિયા, ઓર અગડદત્ત સે કહા કિ તુમ બાહિર બેઠ રહના,  
જાના નહી, મૈ ચોરી કા માલ જો તુમ કો ઘર મેં સે નિકાલ કર દેતા  
જાઁ ડસકો ઇક તર્ફ રખતે જાના । અગડદત્ત ને કહા ઠીક ઇસા હી  
કહુંગા । જોગી મકાન મે ઘુસા-વહા સે ડસને ઘન સે ખરી હુઈ પેટિયા  
ઉઠાઈ ઓર ડસ સ્વાતર મે સે ડનકો બાહર રક્ષી । અગડદત્ત ડનકી

સાલગી અગડદત્ત રાજકુમારે કહું-મહારાજ ! વારાણસી નગરીથી આવુ છુ  
અતિ દરિદ્ર છુ, આપત્તિથી ઘેરાઇને અહિ તહી ભટકી રહ્યો છુ એ  
સાલગીને યોગીએ કહું-વત્સ ! એમા ચિન્તા ઢરવાની શી જરૂર છે ? ગભરાવ  
નહી હું તમારા દારિદ્ર્યને મીઠાવી દઇશ, અને તમે જે ચાહશો તે હું તમને  
આપીશ આ પ્રકારે પરસ્પર વાતો ઢરતા કરતા આવેો દિવસ બન્ને જણાએ  
તે ઝાડની નીચે ગાળ્યો રાત્રી પડતા તે યોગીના વેશમા રહેલા ચોરે અગડ  
દત્તને સાથે લઇને તે નગરના શેઠના ઘરની ભીત કોચી અગડદત્તને બહાર  
ઉભો રાખી કહું-હુ અદર બાઉ છુ ને તુ અહી રોકાજે કયાન જને  
નહી ચોરીનો માલ ઘરમાથી કાઢીને હુ બાકેરામાથી તને આપુ તે એક  
તરફ રાખતો જજે અગડદત્તે એ પ્રમાણે કરવાનુ કબુત્યુ એટલે તે યોગી  
મકાનની અદર ઘુસ્યો ઘરમાથી તેણે ઘનથી ભરેલી પેટીઓ ઉઠાવા અને  
બાકેરામાથી બહાર કાઢવા માડી અગડદત્ત તેની રજેવાળી કરતો રહ્યો

परित्राजकः स्वयमन्यत्र कुत्रचिद् गत्वा गृह्णन् द्रष्टुं पुरुषान् समानीतवान् । तेषां शिरसि ताः पेटिका दत्त्वाऽगडदत्तेन सह स्वयं नगराद् उद्दिगंतः । परित्राजकोऽगडदत्तमाह — भो ! क्षणमात्रं वने स्थित्वा निद्रामुखमनुभूयामः । परित्राजकेनैव मुक्ते सति सर्वेऽपि पुरुषास्तत्र मुक्ताः । रुपटनिद्रया परित्राजकोऽपि मुक्तः । अगडदत्तोऽपि 'अस्य विश्वासो न कायः' यतः "घोरा मुहुत्ता अबल सरीर" इति विचार्य वृक्षमूलेऽगडदत्तः प्रमुक्तोऽस्तीति यथा प्रतिगोधो भवेत् तथा स्पर्कीयवस्त्रेण वृक्षमूलं प्रच्छाद्य स्वयं खड्गमादाय गच्छन्नरीत्या वृक्षस्यापरभागे स्थितः । ततोऽसौ

रखवारी करता रहा । इतने में वह जोगी वहां से निकलकर बाहर आया और अनेक दरिद्र पुरुषों को साथ में लेकर वहां वापिस आगया । उन पेटियों को उनके माथे पर रखवा कर अगडदत्त को साथ ले फिर वह वहां से अपने स्थान की ओर रवाना हो गया । स्थान इनका जंगल में था अतः वह सब को लेकर वहां पहुँच गया । पहुँचकर उसने कहा—हे अगडदत्त ! यहाँ कुछ देर तक अपन सब ठहर कर विश्राम करलें । इस प्रकार कह कर वह सो गया उसके सोते ही वे सब पुरुष भी सो गये । जोगी वास्तविक निद्रा में नहीं सोया था, किन्तु बनावटी निद्रा में ही वह सो रहा था । अगडदत्त चतुर था उसने विचार किया, अज्ञातकुलशील वाले का सहसा विश्वास नहीं करना चाहिये । क्यों कि "घोरा मुहुत्ता अबल सरीर" समय विकट है शरीर अबल है इसलिये मनुष्य को हर समय सावधान रहना आवश्यक है, ऐसा सोचकर उसने एक वृक्ष की फैली हुई जड़ पर इस तरह से अपना बख्ख ओढ़ा दिया कि जिससे जगने पर जोगी को ऐसा ख्याल हो जावे कि "यह

बोरी करवानु काम पतावीने ते जोगी जडाह आवी थोडे हर जर्धने डेटलाठ हरिद्री भाणुयेने लध आव्थे गेठ ॥ धरमाथी बोरेली पेरीया तेमना भाथा उपर मुकावी अगडदत्तने साथे लध ते त्याथी जगलमाना पोताना स्थान तरङ्ग पलायन थये त्या पडोथीने तेबु अगडदत्तने कहु—आपबु थोडे वजत अही विश्रान्ति कगीये आ प्रभाबु कहीने ते सुध गये येना सुता पछी ते सधगा भाणुसे पणु सुध गया योगी जरेजर जिधतो न डतो पणु डोग करतो डतो अगडदत्त यतुर डतो तेबु विचार कथी के,—अज्ञातकुलशील पाणानो विश्वास करवो न जेधये डेम के, "घोरा मुहुत्ता अबल सरीर" समय विकट छे, शरीर अजण छे " भाटे मनुष्ये हर समय सावधान रडेवु जरूरी छे अबु सभलने तेबु ओठ जाडनी देलायेली डाण उपर पोतानु वज्र येवी रीते जोडाडी दीधु के, जेनाथी जोगी जगे त्यादे तेने येवो ज्याल आवे के,

પરિત્રાજકુ ચત્થાય તાન્ સર્ગાન્ સજ્ઞેન હત્તયાન્ । તત્તોઽગડદત્તસ્ય સમીપે સમાગત  
 સુત્તોઽયમગડદત્ત ઇતિ મત્વા વસ્ત્રાચ્છાદિતટ્ટક્ષમૂલોપરિ ગ્વદ્ગ્રહારં કૃત્વા વદતિ-  
 હતો હતો મયા હતઃ । અત્રાન્તરે-અગડદત્તોઽહ જીવિતોઽસ્મિ જીવિતોઽસ્મીતિ વદન  
 અગડદત્તઃ સ્વજ્ઞેન તસ્ય જઘાઢ્ય ચિચ્છેદ । જઘ્ઘાઢ્યે છિન્ને સતિ ત તત્રૈવ પતિ-  
 તસ્તં રાજકુમારમગડદત્ત પ્રાહ-વત્સ ! અહમસ્મિ ભુજગનામચ્ચૌરઃ, મમાત્ર ઇમજ્ઞાને  
 પશ્ચિમદિશિ પાતાલવૃદ્ધમસ્તિ, તત્ર મમ ભગિની ચીરમતીનામ્ની કુમારિકાઽસ્તિ ।

અગડદત્ત હી યદા સો રદા હૈ ” ઓર સ્વય દાય મેં તલવાર લેકર વૃક્ષ  
 કે અપર ભાગ કી ઓટ મેં જાકર ઊપ ગયા । જન સત્ર અચ્છી તરહ  
 સો ગયે ઓર ઘોર નિદ્રા લેને લગે તો વદ યોગી ઊઠા ઓર ઊઠકર  
 હસને એક હી સાસ મેં તલવાર સે સોયે હુણ સત્ર કે શિર કાઢ દિયે ।  
 પશ્ચાત્ અગડદત્ત કો મારને કે લિયે વદ વદા આયા જહાં વૃક્ષ કી જડ  
 કપડે સે ઢકી હુઈ થી । જોગી ને “ યદી અગડદત્ત સો રદા હૈ ” હસ  
 ધ્યાન સે હસ વૃક્ષ કી જડ પર તલવાર કા ઘાય કિયા, ઓર કહને લગા  
 કિ મૈને અગડદત્ત કો માર દિયા, માર દિયા, માર દિયા । હતને મેં હી  
 અગડદત્ત પ્રકટ હોકર કહને લગા કિ નહીં નહીં અગડદત્ત જીવિત હૈ  
 જીવિત હૈ જીવિત હૈ । એસા કહને કે સાથ હી અગડદત્ત ને અપની  
 તલવાર ણેસી યુક્તિ સે ફેંકી જિસસે હસકે દોનોં પૈર કટ ગયે । દોનોં  
 પૈર કે કટ જાને સે વદ જોગી વહી પર ગિર પડા । ગિરને કે સાથ હી  
 હસને રાજકુમાર અગડદત્ત સે કહા-વત્સ ! મે ભુજગ નામ કા ચોર હૂ,

અગડદત્ત જ અહીં સુઈ રહ્યો છે, અને પોતે હાથમા તલવાર લાઇને એ  
 ઝાડની પાછળના ભાગમા જઈ છુપાઈ ગયો. બ્યારે બીજા મનુષ્યે દોર  
 નીકામા પડ્યા હતા ત્યારે તે બેગી ઉઠ્યો અને ઉઠીને એકી ધાસે  
 તેણે તલવારથી સુતેલા બધાના માથા ત્રાપી નાખ્યા પછી અગડદત્તને મારવા  
 માટે તે બ્યા વૃક્ષની ડાળ કપડાથી ઢાકેલ હતી ત્યા આબ્યો યોગીએ  
 “ અહિં અગડદત્ત સુઈ રહ્યો છે ” એમ માનીને તે વૃક્ષની ડાળ ઉપર  
 તલવારનો ઘા કર્યો અને કહેવા લાગ્યો કે, મે અગડદત્તને મારી નાખ્યો,  
 મારી નાખ્યો મારી નાખ્યો એટલામા અગડદત્તે પ્રત્યક્ષ ખડા થઇને કહ્યું કે,  
 નહીં અગડદત્ત જીવે છે, જીવે છે, જીવે છે આમ કહીને અગડદત્તે પોતાની  
 તલવાર એવી સુક્ષિા પૂર્વક તે બેગીની ઉપર ફેંકી કે જેનાથી બેગીના  
 બન્ને પગ કપાઈ ગયા બન્ને પગ કપાઈ જતા તે બેગી ત્યા જ પડી ગયો  
 પડતાની સાથે જ તેણે રાજકુમાર અગડદત્તને કહ્યું, વત્સ ! હું

ત્વમસ્ય ષટ્વૃક્ષમ્ય મૂલે તમ્યા નામ ગૃહીત્વા શબ્દ કુરુ । સા યથા ભૂમિગૃહદ્વારસુ-  
દ્ધાટિયિપ્યતિ, ત્યા ચ સ્વસ્વામિન કરિપ્યતિ, તદ્વિશ્વાસાર્થે મમ સ્વદ્ગૃહાણ । ઇત્યુક્તે-  
ઝગડદત્તસ્તસ્ય સ્વદ્ગૃહીતવાન્ । સ ચૌરસ્તુ તત્રૈવ મૃતઃ ।

અગડદત્તકુમારશ્વૈરોક્તસ્થાનમાગત્ય વીરમતીમાહ્વયતિ । સા તત્રાગત્ય દ્વારસુ  
દ્ધાટિતવતી । અગડદત્તકુમાર સ્પર્શ્યે સમાનીય સાદર પર્યટ્કે ઉપવેશયતિ, સ્વસ્વા-  
મિવૃત્ત ચ પમચ્છ । સ ચાગડદત્તકુમારસ્તદ્વૃત્ત યથાવસ્થિત કથયિત્વા વિશ્વાસાર્થત-  
સ્વદ્ગૃહદર્શયામાસ । સા ચ “ત્વદર્થે ચન્દનાદિકુમાનયામિ” ઇત્યુક્ત્વા પ્રાસાદોપરિ ગતા ।

મેરા ઘરો હમશાન મેં પશ્ચિમ દિશા કી તરફ પાતાલગૃહ છે । વહા મેરી  
એક ઘટિન રહતી છે જો અમીતક અવિવાહિત છે । ઉસકા નામ વીર-  
મતી છે । તુમ હસ ષટ્વૃક્ષ કે મૂલ પર સ્થાને હોકર ઉસકો ઉસકા નામ  
લેકર આવાજ દેના । અપના નામ સુનતે હી વહ દરવાજા ખોલ દેગી  
ઔર તુમ કો ખીતર લે જાવેગી । વહ વહા તુમ કો અપના પતિ બના  
લેગી । ઉસકા તુમ પર વિશ્વાસ હો જાય, હસ નિમિત્ત તુમ મેરી ઘર  
તલવાર લે લો । જય યોગી ને એસા કઠા-તો અગડદત્ત ને ઉસી સમય  
ઉસકી તલવાર ઉસસે લે લી । ચોર વહી પર મર ગયા ।

જૈસા ચોર ને પહિલે અગડદત્ત સે કહાં યા ઉસી કે અનુસાર અગડ-  
દત્ત કુમાર પશ્ચિમ દિશા મેં ઉસ ષટ્વૃક્ષ કે મૂલ કે પાસ આયા ઔર  
“ વીરમતી વીરમતી ” નામ લેકર પુકાર ને લગા । વીરમતી ને અપના  
નામ સુનકર જીઘ્ર હી પાતાલગૃહ કા દરવાજા ખોલ દિયા, ઔર વહ  
અગડદત્ત કો ખીતર લે ગઈ । ખીતર લે જાકર ઉસને અગડદત્ત કો એક  
સુન્દર સેજ પર બેઠા દિયા ઔર અપને ભાઈ કા વૃત્તાન્ત પૂછને લગી ।  
ઉસ અગડદત્તકુમાર ને ઉસકે ભાઈ ચોર કા સવ વૃત્તાન્ત યથાર્થ સુના-

નામને ચોર છુ અહી રમશાનમા પશ્ચિમ દિશા તરફ પાતાળ ગૃહ છે ત્યા  
વીરમતી નામે મારી એક બહેન રહે છે જે હજુ સુધી અવિવાહિત છે તમે આ  
બડના મૂળ ઉપર ઉભા રહીને તેને તેનું નામ લઈ બોલાવો પોતાનું નામ સાબળતા  
જ તે દરવાજો ખોલશે અને તમારો આદરસત્કાર કરી તમોને પરણશે

મરતા સમયે ચોરે કહ્યા પ્રમાણે અગડદત્ત કુમાર તે ષટ્વૃક્ષના મૂળની  
પામે ગયો અને વીરમતીને સાદ પાડવા લાગ્યો વીરમતીએ પોતાનું નામ  
સાબળીને તુરત જ પાતાળગૃહને દરવાજો ખોલ્યો અને અગડદત્તને તે અદર  
લઈ ગઈ અદર લઈ જઈ ને તેણે અગડદત્તને એક સુદર શય્યા - પલંગ ઉપર  
બેસાડ્યો અને પત્ની પોતાના ભાઈનું વૃત્તાન્ત પૂછવા લાગી અગડદત્તે તેના  
ભાઈનું સઘળું વૃત્તાન્ત કહી સંબળાવ્યું અને તેણે આપેલી તલવાર તેને વિશ્વાસ



તદાગ્ગડદત્તેન ચિન્તિતમ્—“ એતસ્યાચોરભગિન્યા વિશ્વાસો ન કાર્યઃ ”  
 યતઃ—“ ધોરા મુદ્ગતા અવલ સરીર ” ઇતિ પ્રિચિન્ત્ય સ શય્યા મુદ્ગતા ભિત્તિસમીપે  
 દીપસ્યાધસ્તલે સ્થિતઃ । સા ગૃહસ્યોપરિભૂમિના ગત્યા યન્ત્રપયોગેણ શયોપરિ  
 શિલા મુમોચ । તયા શય્યા ચૂર્ણિતા નષ્ટા ચ, તતો “મયા ભ્રાતૃપાતકો હત.” ઇતિ  
 વદન્તી તત્ર સમાગર્તા તામગ્ગડદત્તઃ કેશેષુ સાક્રોઞ્ઞ ધૃત્વા ‘ જીમિતોઽસ્મિ,  
 સ્ત્રીત્વાત્ ત્વા ન દન્મિ ’ ઇત્યુક્તાન્ । તતઃ પ્રભાતે સ રાજઃ સમીપે ચોરસ્ય છિન્ન

કર उस के विश्वास के लिये उस चोर की दी हुई तलवार को उसको  
 दिखला दी । “ मैं आपके लिये चदनादिक ले आऊँ तबतक आप यहीं  
 पर बैठे रहियेगा ” ऐसा कह कर वह वहां से उठ गई ।

उसके जाते ही अगडदत्त ने विचार किया कि इस चोरभगिनी का  
 मुझे विश्वास नहीं करना चाहिये, क्यों कि “ धोरा मुदुत्ता अवल  
 सरीर ” ऐसा विचार करके उसने वह शय्या ओढ़ दी । और वहां से  
 उठकर वह भित्ति के सहारे दीपक के नीचे आकर खड़ा हो गया ।  
 वीरमती ने गृह के ऊपर की छत पर जाकर यंत्र की सहायता से  
 शय्या के ऊपर एक बड़ी भारी शिला पटक दी । उसके गिरते ही वह  
 सेज इकदम चूर चूर हो गई । वीरमती बोली कि—“ मैं ने अपने भाई  
 के घातक को मार डाला ” । यह सुनकर अगडदत्त को बहुत अधिक  
 रोष आ गया । उसके नीचे आते ही अगडदत्त ने उसकी चोटी पकड़कर  
 कहा है पापिनि ! मैं तो नहीं मरा हूँ जीवित हूँ पर तू यदि स्त्री न होती  
 तो अवश्य आज मर जाती । ऐसा कह कर वह प्रातःकाल होते ही वहां

એસે એ માટે બતાવી “ હું આપને માટે ચદનાદિક લઈ આવું ત્યાં સુધી  
 આપ બહી એસો ” એવું કહીને તે ત્યાંથી ઉભી થઈ

તેના ગયા પછી અગડદત્તે વિચાર કર્યો કે, આ ચોરની બહેનનો મારે  
 એકદમ વિશ્વાસ ન કરવો. બોધ એ કેમકે, “ ધોરા મુદ્ગતા અવલ સરીર ” એવો  
 વિચાર કરીને તેણે તે શય્યા છોડી દીધી અને ત્યાંથી ઉઠીને તે ભીતના આધારે  
 દીવાની નીચે જઈને ઉભો રહ્યો. વીરમતીએ ઘરની ઉપરની છત ઉપર જઈને  
 યંત્રની સહાયતાથી શય્યાની ઉપર એક મોટી ભારે શીલા નાખી. શીલા  
 પડવાથી તે શય્યાના ચૂરચૂરા થઈ ગયા. વીરમતી બોલીકે, “ મેં મારા ભાઈના  
 ખાત કરનારને મારી નાખ્યો ” આ સાંભળીને અગડદત્તને ખૂબ જ ક્રોધ થયો.  
 વીરમતી નીચે આવતાની સાથે જ તેના ચોટલો પકડીને અગડદત્તે કહ્યું—  
 હે પાપણી ! હું તો મર્યો નથી છતાં છું પણ તું જો સ્ત્રી ન હોત તો આજે  
 હું તારા ટુકડા કરી નાખત. એવું કહીને પ્રાતઃકાળ થતા વીરમતીને પકડી “

मस्तक तस्य भगिनीं च नीत्वाऽष्टमे दिवसे राजसभाया राज्ञोऽग्रे गन्तुं प्रस्थितः । राजा च तदा रोषाग्निष्ट. “अत्रागडदत्तं हनिष्यामि” इति चिन्तयन् सिंहासने स्थित आसीत् । तदवसरे हस्तस्थितचौरमस्तकमगडदत्तमायान्त दृष्ट्वा राजा हृष्टो जातः । अगडदत्तश्च सर्वं वृत्तं कथयति स्म । राजा तस्माद् भूमिगृहात् समस्त वित्तमानाय लोकेभ्यो दत्तम् । भूपेन सा चौरभगिनी जीवन्ती मोचिता ।

अत्रागडदत्तकुमारस्य चरित्रप्रियेऽनेन चमत्कृतः स राजा तस्मै कमलसेनारया स्वपुत्रीं ददौ । तस्मिन्नावसरे स राजा तस्मै शत गजेन्द्रान्, सहस्र ग्रामान्, अयुत-से वीरमती को पकड़ कर और उसके भाई के मस्तक को काट कर साथ में ले राजा के पास आने के लिये रवाना हुआ । राजा उस समय क्रुद्ध होकर सिंहासन पर बैठा था, और विचार कर रहा था कि—‘आज आठवाँ दिन है अतः अगडदत्त को आज मरवा दूंगा’ इतने में हाथ में चोर का मस्तक लिये हुए अगडदत्त को आते हुए देखा तो राजा हर्षित हुआ । उस समय अगडदत्तने राजा को समस्त वृत्तान्त यथावत् सुना दिया । वृत्तान्त सुनकर राजाने उस भूमिगृह से समस्त द्रव्य को मगचाकर जो जिसका या वह सब लोकों को दे दिया । एवं वीरमती को जीती हुई ही छोड़ दिया ।

अगडदत्त के वीरताभरे इस कार्य को देखकर राजा को बड़ा आश्चर्य हुआ । प्रसन्न होकर राजा ने कमलसेना नाम की अपनी पुत्री के साथ इसका पाणिग्रहण करवा दिया । अगडदत्त राजा का जमाई बन गया । राजा ने दहेज में अगडदत्त के लिये सौ हाथी, एक हजार ग्राम

साथ औरतु मस्तक हाथी लई ने ते राजा मभक्ष होकर थये आ आलु ये समथे राजा बोधना आवेगभा सिंहासन उपर बैठल हुतो अने विचार करी रह्यो हुतो ठे, “आने आठवो दिवस छे भाटे अगडदत्तने आने प्राणान्त दंड आपीश ” आठवामा औरतु भाथु हाथमा लई ने अगडदत्तने आवतो जेईने राजा पूछ हर्षित वयो अगडदत्ते राजने सघणी पीना कही मलणावी वृत्तात मलणीने राजाये ते भूमिगृहमाथी सघणु द्रव्य मगावीने जे जेनु हुतु ते द्रव्य सघणा बोकोने आपी दीधु अने वीरमतीने लवती छोडी दीधी अगडदत्तना वीरता लरेला आ कार्यने जेईने राजने पूछने आश्चर्य थयु अने प्रसन्न थउने राजाये कमलसेना नामनी पोतानी पुत्री तेनी साथे परणुवी अगडदत्त राजाको जमाई बनयो, राजाये दहेजमा मो हाथी, जेठ हजार गाभ, दस हजार घोडा, जेठलाख सैनिको आभ्या, साथेसाथ सात भागने

મૃશ્વાન્, લક્ષ પદાતીન્ દત્તવાન્ । રાજા દત્તે સપ્તભૂમિકે પ્રાસાદે રાત્રસમાનિતસ્તત્પુર  
વાસિમિઃ સમાદૃતથાગડદત્તઃ સુપ્તેન તિષ્ઠતિ ।

અન્યદા સ્પ્રમાસાદે સ્થિતસ્થાગડદત્તસ્ય સમીપે શ્રેષ્ઠિપુત્ર્યા મદનમઙ્ગર્યા  
પ્રેપિતા કાચિન્નારી સમાયાતા । તયોક્તમ્—ત્યા પિના મદનમઙ્ગરી કૃચ્છ્રેણ પ્રાણાન્  
ધારયતિ । અગડદત્ત આહ—યદાઽહ શશ્વપુર ગમિષ્યામિ, તદાઽહ તાં ગૃહીત્વા  
ગમિષ્યામિ, અતઃ સ્વલ્પ સમય પ્રતીક્ષ્યતામ્ । તતસ્તદ્વચન શ્રુત્વા સા નારી ગતા ।

અયુત—દસ ૧૦ હજાર ઘોડેઠાં અને એક લાખ પદાતી (પૈદલ સિપાહી) દિયે।  
ફિર સાતે રાત્રીના એક સુંદર મહેલ મળી દિયા । અગડદત્ત કુમારે તેને  
અપની પત્ની કમળસેનાના સાથે રહેવા લગા । રાજા સમય ૨ પર  
તેના સન્માન કરવા લગા । નગરવાસીઓને મળી દર-તરફ તે  
તેના આદર સત્કાર કરવાની કમી નહીં રાખી । આ પ્રમાણે રાજા અને  
પ્રજાજનને નિરંતર સત્કાર પાતા હતા અગડદત્તકુમારે ત્યાં પર  
સુખપૂર્વકે અપની સમયની વ્યતીત કરવા લગા ।

કુછ દિનનાં પછી અપની મહેલમાં આનંદપૂર્વક સમયની વ્યતીત  
કરવાના અગડદત્તના પાસે તેની પુત્રી મદનમઙ્ગરીએ અપની  
એક દાસી મેઝી, ત્યાં આવીને કહવા લાગી—મહેલના પાસે મદનમઙ્ગરી  
ને મેઝી છે, અને ત્યાં કહવાયું છે કે મેં તમારો વિના મહી કઠિનતા  
સે અત્યંત પ્રાણોનો રક્ષ રહી છું । દાસીની વાત સુનતા અગડદત્ત  
કુમારે પ્રત્યુત્તરમાં તેને કહવાયું કે તમે જાવ મદનમઙ્ગરીને  
કહવું કે મેં જે સમય શશ્વપુર જાઉં ત્યારે તમે ત્યાં સાથે હો

એક મહેલ પછી આવ્યો અગડદત્ત કુમાર ત્યાં પોતાની પત્ની કમળસેના સાથે  
રહેવા લાગ્યો રાત્ર સમય સમય ઉપર તેને સન્માન કરવા લાગ્યો નગરવા  
સીઓ પછી અગડદત્ત કુમારને દરેક પ્રસંગે આદરસત્કાર કરવામાં કાંઈ કમી  
નહોતી રાખતા આ રીતે રાત્ર અને પ્રભાતનોથી સત્કાર પામીને તે સુખપૂર્વક  
ત્યાં સમય વ્યતીત કરવા લાગ્યો

આ પ્રમાણે અગડદત્ત આનંદપૂર્વક પોતાના મહેલમાં દિવસો વ્યતીત  
કરતો હતો એક દિવસ તેની પાસે મેઝીની એક દાસી મદનમઙ્ગરીને સંદેશો  
લાવવા આવે અને કહેવા લાગી કે, મને તમારો પાસે મદનમઙ્ગરીએ મોકલી  
છે તે તમારે જાણ ત્યાં રહે છે અને તમારો વિરહથી ઘણી જ દુઃખી છે,  
તમારો આશાએ જીવન ટકાવી રહી છે દાસીની વાત સાંભળીને અગડદત્ત  
કુમારે કહ્યું કે, હે દાસી ! તમે જઈને મદનમઙ્ગરીને કહો—હું ત્યારે આવીશ  
શશ્વપુર જઈશ ત્યારે તેને સાથે લેતો જઈશ આજ દિન સુધી તમે,

अथान्यदाऽगडदत्तमाह्वयितुं पित्रा प्रेषितौ पितुः सेनकादुभौ गजारूढौ तत्र समागतौ । तौ दृष्ट्वाऽगडदत्तः पित्रो कुशलं पृच्छति, तावाहतुः—तत्र पित्रोः कुशलं वर्तते, किंतु त्वद्विरहाकुलौ त्वन्मातापितरौ स्तः । अगडदत्तस्तद्वचनं श्रुत्वा भृशमुत्कण्ठितो जातः । ततोऽगडदत्तः स्वश्वशुरस्य भुवनपालनृपस्य समीपं गत्वा वदति—

चलूंगा, अतः जैसे इतने दिनों तक प्राणों को सुरक्षित रखा है, वैसे ही कुछ दिनों तक और सुरक्षित रखूँगे, वहाँ चलने में अब अधिक दिनों की देर नहीं है । दासी ने इस प्रकार अगडदत्तकुमार का संदेश जाकर मदनमजरी को सुना दिया । अगडदत्तकुमार का संदेश पाकर मदनमजरी को अपार हर्ष हुआ ।

एक समय की बात है कि अगडदत्त कुमार को बुलाने के लिये उसके पिता के द्वारा भेजे हुए दो सेवक हाथी पर आरुढ़ होकर वहाँ आये । अगडदत्तकुमार ने उनसे अपने माता पिता की कुशलता के समाचार पूछने के साथ यह भी पूछा कि कहो यहाँ पर तुम्हारा आना कैसे हुआ । उन्होंने कहा आप के घर पर सब प्रकार से कुशलता है, परन्तु आपके माता पिता को आपके विरह की वेदना अत्यंत सतारही है इसलिये हम आप को लेने के वास्ते आये हैं । इस समाचार को सुनकर अगडदत्तकुमार के चित्त में बड़ा ही उद्वेग जागृत हुआ, और इतनी अधिक उत्कण्ठा बढी की माता पिता के कब दर्शन होंगे । उत्कण्ठित बना हुआ अगडदत्तकुमार उसी समय अपने श्वशुर भुवनपाल

द्विमे व्यतित इथा ते शीते थोडा वधु द्विमं शांतिं शब्धेन सौ सारा वाना यथे  
त्या ज्वामा हुवे आआ द्विसनी वार नथी दाम्नीये धेर आवी अगड-त्तने।  
स देशे मदनमजरीने सलगाव्ये। पोतानी आशा नलुकना लविध्यमा इणशे  
लणी मदनमजरी हर्षथी रोमाय अनुलववा लागी

आम द्विमे व्यतित व्येक द्विसं हाथी उपर मेसीने मे अनुयथे। अग  
डदत्त पावे आन्या अने तेमना पिता तरुथी ओकलेवे। स देशे कथो माता  
पिताना कुशलवर्तमानं पूछयाणाह अगडदत्ते ते अनुयथेना आववानु प्रयोजन  
पूछथु आवनार मेवडोये कलु के, आपना माता पिता सवे कुशल  
छे परतु आपना विरहनी वेदना तेमने सतावी रही छे आधी अमे आपने  
लेवा भाटे आव्या छीये आ समाचार सालगीमे अगडदत्तना चित्तमा भयो।  
उद्वेगं यथे अने माता पिताना दर्शनं करवा तेनु चित्त अधीइ अन्यु  
उत्कण्ठना आवेशमा अगडदत्तकुमार तेज वजने पोताना सासरा भुवनपाल



अथान्यदाऽगडदत्तमाह्वयितुं पित्रा प्रेषितौ पितुः सेवकाभ्यां गजास्त्रौ तत्र समागतौ । तौ दृष्ट्वाऽगडदत्तः पित्रो कुशलं पृच्छति, तावाहतुः—तत्र पित्रोः कुशलं वर्तते, किंतु त्वद्विरहाकुलौ त्वन्मातापितरौ स्तः । अगडदत्तस्तद्वचनं श्रुत्वा भृशमुत्कण्ठितो जातः । ततोऽगडदत्तः स्वभ्रातृस्य भुवनपालनृपस्य समीपं गत्वा पदति-

चलूंगा, अतः जैसे इतने दिनों तक प्राणों को सुरक्षित रखा है, वैसे ही कुछ दिनों तक और सुरक्षित रखूँगे, वहाँ चलने में अब अधिक दिनों की देर नहीं है । दाम्नी ने इस प्रकार अगडदत्तकुमार का संदेश जाकर मदनमजरी को सुना दिया । अगडदत्तकुमार का संदेश पाकर मदनमजरी को अपार हर्ष हुआ ।

एक समय की बात है कि अगडदत्त कुमार को बुलाने के लिये उसके पिता के द्वारा भेजे हुए दो सेवक हाथी पर आरुढ़ होकर वहाँ आये । अगडदत्तकुमार ने उनसे अपने माता पिता की कुशलता के समाचार पूछने के साथ २ यह भी पूछा कि कहो यहाँ पर तुम्हारा आना कैसे हुआ । उन्होंने कहा आप के घर पर सब प्रकार से कुशलता है, परन्तु आपके माता पिता को आपके विरह की वेदना अत्यंत स्तारही है इसलिये हम आप को लेने के वास्ते आये हैं । इस समाचार को सुनकर अगडदत्तकुमार के चित्त में बड़ा ही उद्वेग जागृत हुआ, और इतनी अधिक उत्कण्ठा बढी की माता पिता के कब दर्शन होंगे । उत्कण्ठित बना हुआ अगडदत्तकुमार उन्ही समय अपने भ्रातृ भुवनपाल

द्विमे व्यतित कथां ते शीते घोडा वधु द्विमं शांतिं रात्रौ सौ सारा वाना यशे  
त्या जवामा हवे आज्ञा द्विसनी वारं नथां हानीये धेर आवी अगड-तने।  
स देशे। मदनमजरीने सलगाव्ये। पोतानी आशा नलुकना लविभ्यमा इणशे  
नाणी मदनमजरी हर्षथी रोमाय अनुलववा लागी

आम द्विमे व्यतित कथां ते शीते घोडा वधु द्विमं शांतिं रात्रौ सौ सारा वाना यशे  
त्या जवामा हवे आज्ञा द्विसनी वारं नथां हानीये धेर आवी अगड-तने।  
स देशे। मदनमजरीने सलगाव्ये। पोतानी आशा नलुकना लविभ्यमा इणशे  
नाणी मदनमजरी हर्षथी रोमाय अनुलववा लागी

बभौ मत्पितुः सेवकौ मामाह्वयितुमयायातौ, अतस्तत्र गन्तुमिच्छामि, राजा प्राह-  
त्वया पुनरिहागन्तव्यं त्वदर्शनेन यय सुखिनो भवामः, इत्युक्त्वा स राजा तस्मै  
वस्त्राभरणादिकं दत्त्वा तेन सह सपरिच्छिदां स्वपुत्रीं प्राहिणोत् ।

ततो नगर्यां बहिः सकलसैनिकं निवेश्य नगरीमध्ये स्वयमेकस्मिन् रथे स्थित्वा  
ता दूतिकां प्रति स्वसेवकमेकं प्रेषितवान्, सा दूतिका मदनमज्जरीसमीपं गत्वा  
वदति-अगडदत्तकुमारः सेना बहिः प्रस्थाप्येकेन रथेन त्वदर्थं तिष्ठति । दूत्या वचनं

राजा के पास पहुँचकर कहने लगा कि-दो सेवक मेरे पिता द्वारा भेजे  
हुए यहाँ मुझे बुलाने को आये हुए हैं, इसलिये मैं अब घर पर जाना  
चाहता हूँ । अगडदत्तकुमार की बात सुनकर राजा ने कहा-आप खुशी  
से जाइए परन्तु पुनः यहाँ आनेका आप से आग्रह है, क्योंकि आपके  
देखने से हम सब को बड़ा आनन्द होता है । राजा की आज्ञा पाकर  
अगडदत्त चलने की तैयारी करने लगा । राजा ने इसके साथ अपनी  
पुत्री को भी भेज दिया और अगडदत्त को खूब वस्त्र आभरण आदि से  
सत्कार कर विदा किया ।

अगडदत्त नगर से ज्यों ही बाहिर हुआ कि उसको मदनमजरी को  
साथ में ले चलने की बात याद आगई । उसने शीघ्र ही सकल सैनिकों  
को वहीं पर खड़ा कर के और स्वयं एक रथ पर बैठ नगर में पहुँच  
कर एक अपने सेवक को मदनमजरी की दूती के पास भेज दिया ।  
दूती मदनमजरी के पास जाकर कहने लगी कि बाईजी अगडदत्तकुमार  
शखपुर के लिये प्रस्थित हो रहे हैं । सकल सेना को नगर से बाहिर

राजा पासे बर्धने ठडेवा लाव्यो के, मारा पिताने। सदेशो लधने जे अतु  
अदेशे भने जेलाववा अही आवेल छे आथी हु भारे घे जवा धन्छु छु-  
अगडदत्तनी बात साभणीने राजाके कछु-आप भुशीथी नव परतु इरीथी  
कौधवार अही आववाने। आपने हु आग्रह करे छु केम के, आपनी डाज  
रीथी अमने अधाने घबोअ आनद थाय छे राजांनी आशा भणता अगडदत्त  
जवानी तैयारी करवा लाव्यो राजाके तेनी साथे पोतानी पुत्रीने पछु  
भोकली अने अगडदत्त कुमारने घण्टा वस्त्र, आभूषणो आथी विहाय आथी  
अगडदत्ते न्यारे नगर छोड्यु तयारे तेने मदनमजरीने साथे देवानी  
बात याद आवी तेले अने वण्णते सघणा सैनिकोने त्याज भडा रहवाने हुठम  
आपी, पोते अेक रथमा जेसीने नगरमा पडोअी गयो अने पोताना अेक  
सेवकने मदनमजरीनी दासी पाजे भोकथो दासीके सेवकनी बात साभणीने  
मदनमजरी पासे बर्धने कछु-आध साडेण । अगडदत्तकुमार श

श्रुत्वा मदनमजरी सखीसहिता हर्षेण राजकुमारस्यागडदत्तस्य समीपे समागता ।  
अगडदत्तस्ता रथे समरोप्य हयान् प्रेर्य निर्यातो नगर्या रहिः स्वभैरवैर्मिलितः ।

अथागडदत्तस्ताभ्या प्रियाभ्या सह सैन्यसयुतः पथि गच्छन् क्वचिदटव्या  
पट्टन् भिल्लान् समुखमागच्छतो ददर्श । तदा तैः सहागटदत्तसैन्यस्य युद्धं प्रवृत्तम् ।  
तत्रागडदत्तस्य सैन्यं प्रवलैर्भिल्लैः पराजितम् । राजपुरुषाः कमलसेनया सहान्येन  
मार्गेण शशपुरं प्रस्थिताः । ततोऽगडदत्तो मदनमजरीसहितस्तदा रथे स्थितो भिल्लैः

स्थापित कर एक रथ लेकर तुम्हें उलाने आये हुए हैं । ज्यों ही दूती के  
इस प्रकार के वचनों को मदनमजरी ने सुना तो वह बड़ी हर्षित हुई,  
और शीघ्र ही अपनी सखी को साथ लेकर वह कुमार अगडदत्त के पास  
आ गई । अगडदत्त ने उसको रथ में बैठा कर घोड़ों को हाक दिया और  
आकर नगर के बाहर ठहरे हुए अपने सैनिकों में मिल गया ।

रथ आनदपूर्वक तीव्र गति से चलने लगा । सैनिक लोग भी  
आगे पीछे चल रहे थे । चलते २ रथ एक अटवी मार्ग में आ पहुँचा ।  
वहाँ पर अगडदत्त ने बहुत से भीलों को साम्हने आते हुए देखा ।  
अगडदत्त के सैनिकों का और इन भीलों का परस्पर में युद्ध होने  
लगा । भीलों ने अगडदत्त के सैनिकों को बड़ी बुरी तरह से परास्त कर  
दिया । परास्त होकर वे राजपुरुष राजकन्या कमलसेना को लिये हुए अन्य  
मार्ग से शशपुर के लिये चल दिये । जब अगडदत्त ने यह देखा तो वह स्वयं  
उनसे युद्ध करने के लिये सबद्ध हो गया । मदनमजरीसहित रथ में

सधणी सेनाने नगरनी अडार उभी गभी अेक रथ लधने तभने जेला  
ववा भाटे पास आव्या छे दामिनी आ वात सालणी भनभजरी भूम  
आनन्द पाभी अने क्षण पणु न वितावता तरत न पोतानी अेक सधीने  
साथे लधने ते कुमार अगडदत्त पास आवी पडोखी अगडदत्ते तेने रथभा  
जेसाडीने रथ होडोव्ये अने न्या पोतानी सेना अडी हुती त्या सौ आवी गया

रथ आनन्द पूर्वक तीव्र गतीथी आवी रह्यो हुतो सैनिको पणु आगण  
पाछण आवी रह्यो हुता आवता आवता तेज्यो अेक न गलना मार्गभा  
आवी पडोख्या त्या अगडदत्ते साथेथी धणु लीखोने आवता जेया लीखोअे  
आवीने अगडदत्तना भेनिको उपर हुलो कथो परस्पर युद्ध भन्थु लीखोअे  
अगडदत्तना भेनिकोने भूषण भूरी रीते हराव्या भागी छुटेला ते राज-  
पुरष कमलसेनाने लधने भीन रस्ते धधने शशपुर जवा रवाना थया  
न्यारे रथभा जेठेला अगडदत्तकुमार पोतानी सैनिकोनी आ डालत जेध  
आने ते कोध अडयो अने जते न आगण आवी ते लीखोनी



सह भुज्यमानस्तद्भिल्लपल सर्वं शरीरपद्रावयति । ततो भिल्लपतिः स्वसैन्यं नष्टं दृष्ट्वा क्रोधावेशेन निष्ठुरवचो ध्रुवन युद्धार्थं राजकुमारस्यागडदत्तस्य समुखे समायातः । तयोर्युद्धं पवृत्तम्, परस्परमुक्तशरघर्षणसमुत्थितगह्विरनभ्रविधुलकाशदर्शयन्तौ धनुर्ज्याघोषैर्वनजतूखासयन्तौ सततोन्मुक्तैः शैर्गगने मण्डपकुर्वतौ युयुधतुः । तदा प्रत्युत्पन्नमुद्रिनाऽगडदत्तेन विचारितम्—अयमोजसा दुर्जयोऽस्ति, अतः कपटप्रबन्धेनामुजयामि, इति विमृश्य स्वस्य पुरोभागे मदनमजरीमुपवेशयति । अथ

बैठे हुए उस अगडदत्त ने उस भिल्ल की सेना को अपने घाणों के प्रहारों से तितर-बितर कर दिया । भिल्ल सरदार ने अपनी सेना को नितर-बितर होते हुए जय देखा तो उसको बहुत अधिक क्रोध का आवेग आगया । उसके आवेश से बशीभूत होकर उसने निष्ठुर वचन बोलते हुए अगडदत्त को युद्ध के लिये कहा, और एकदम उसके सामने आगया । दोनों का परस्पर में जमकर युद्ध होने लगा । परस्पर एक दूसरे के ऊपर घाणों की वर्षा करने लगे । बीच २ में घाणों के टकराने से जो अग्नि के कण निकलते थे उससे ऐसा मालूम पड़ता था कि बिना मेघ के यह बिजली चमक रही है । उनके धनुष की टकार से वन के जन्तुओं तक को घ्रास हो रहा था । घाण आपस में जब एक दूसरे के ऊपर निरन्तर छोड़ने में आ रहे थे तो उस समय आकाश में उन घाणों का एक मंडप जैसा तना हुआ दिखलाई देने लगा था । लड़ते २ अगडदत्त ने जब यह देखा कि यह शत्रु बल से परास्त हो सके ऐसा नहीं है, अतः प्रत्युत्पन्नमति होने से अगडदत्त ने विचार किया कि इसको कपट द्वारा ही अब परास्त करना चाहिये । इस

सामे युद्धे अथेय आने आषुवृष्टिथी लीलेने नसाडी हीधा लील सरदार पोताना नाषुसेने नासभाग करता नेधे डोपायमान थये, अने आवेशमा आवीने निष्ठुर वचन बोलता बोलता अगडदत्त कुभारने युद्ध भाटे पडकार कथे अेकदम ते तेनी सामे आवीने उलेो अने वरये युद्ध थवा लाग्यु अेक भील आषुनेो वरसाइ वरसाववा लाग्ना, अेक भील साथे आषुो अथडावाथी अग्नि अेवे तेो अरतो डतो के लषे वगर वरसाइ वीजणी यमकी होय तेमना धनुष्य टकारोथी न गलना पशुओ पषु विडवण अनी रक्षा डता आषु अेक भील डपर अविरत रीते छोडाछ रक्षा डता अने आकाशमा अे आषुो मडपनी भाडूक छवाछ गया डता लडता लडता अगडदत्ते नेयु के आ शत्रुने अणथी डराववो मुश्केल छे, त्यारे पोते शीघ्र विचारक होवाथी तेने कपट द्वारा डराववानो विचार कथे, पोत

दिव्याङ्गनामित्र परमसुन्दरी ता विलोम्य भिल्लपतिर्मोहितो जातः । ततोऽगडदत्तस्त मोहमुपगत भिल्लपतिं तीक्ष्णघाणेन यक्षःस्थले प्रहारं कृतवान् । ततस्त भिल्लपतिं शराघातान्यथाव्याकुलं पृथिव्या पतितं त्रिलोक्यागडदत्तेनोक्तम्—मया हतोऽयं भिल्लपतिः । भिल्लपतिना कथितम्—अहं त्रिदीपपत्नीनेत्रघाणेन हतोऽस्मि, न तु त्वया, तस्मादेवं गर्वं मा कुरु ‘मया हतोऽयं भिल्लपतिः’—रिति । इत्युक्त्वा मृते सति तस्मिन् स राजकुमारोऽगडदत्तः स्वरिच्छिदं सैनिकं न पश्यति, ‘मम सैन्य

प्रकार विचार कर उसने अपने सामने मदनमजरी को बैठा लिया । अयं यया या-ज्यों ही भिल्लपति ने दिव्याङ्गना के समान इस सर्वाङ्ग सुन्दरी को देखा तो वह उसकी रूपराशि से विमोहित हो पागल जैसा बन गया । अगडदत्त ने भिल्लपति को मोह से बेभान बना हुआ देखकर शीघ्र ही एक तीक्ष्ण घाण से उसकी छाती में प्रहार किया । भिल्लपति उस घाण के आघातकी व्यथासे व्याकुल होकर जमीनपर गिर पड़ा । अगडदत्त ने जमीन पर पड़ता उसे देखकर कहा—मैंने भिल्लपति को मार दिया है । अगडदत्त की बात सुनकर भिल्लपति ने कहा—तू झूठ बोलता है तुझ में क्या ताकात थी जो मुझे मार देता । मैं जो मर रहा हूँ सो तेरी पत्नी के नेत्रघाण से घायल होकर मर रहा हूँ, अतः इस प्रकार का झुठा अहंकार मत कर । ऐसा कह कर भिल्लपति ने वही पर अपने प्राणों का उत्सर्ग कर दिया । भिल्लपति के मरते ही अगडदत्त इतस्तत् भागे हुए अपने सैनिकों की परवाह न कर वहा से

पहली तेझे मदनमजरीने पोतानी आगण भेमाडी लीधी, लील नायकनी नजर मदनमजरीनी उपर पडी, ते दिव्याङ्गना सवांग सुद्ध देडने जेध लील नायक तेना उपर मोहित जनी पागल जेवे थध जये, अगडदत्ते लील नायकने मोहवी भेलान जनेलो जेधने तुस्त ज ओठ तीक्ष्ण घाणुथी तेनी छाती विधी नाणी घाणु वागवाथी लील नायक भेलान थधने जमीन उपर ढणी पडथे लील नायकने जमीन उपर पडतो जेधने अगडदत्ते विजय पोकार कथे जे, “मे लील नायकने मारी नाथे” अगडदत्तनी बात साबणीने लील नायके ठु-शा भाटे जुहु जेले छे ? तागभा जेवी कथ ताकात जणी छे जे तु मने मारी गके ? हु ताग घाणुथी नथी पडथे, पण “तारी पतिना नयन घाणुथी घायल थध मरी रह्यो छु भाटे आवा प्रकारने जुठो अहंकार करवो मूडी दे” जेटलु कडीने लील नायके त्या ज पोताना घाणु मूडी दीधा अगडदत्तना मैनिडे वेर विजेर थध गया हुता पोते जेकले पडथे छे जेय ममल मैनिडेनी पत्वा न करता तेजे पोताने रथ त्याथी आगण

મિલ્લાના મયાત્ વ્યાપિ ગતમિતિ મત્યા એકેન રથેન ગચ્છસ્તામટપીમુલ્લખ્ય,  
ગોકુલમાગતઃ । ગોકુલાદ્ દ્વૌ પુરુષૌ નિર્ગત્ય ત પૃષ્ઠવન્તૌ-મયાન્ વય યામ્યતિ । સ  
રાજકુમારોઽગડદત્તઃ પ્રાહ-શશ્વપુર ગચ્છામિ । તૌ કથિતવન્તૌ-યદીન્ઠસિ, આયામપિ  
ત્વયા સહ ગન્તુમિચ્છાવઃ । અગડદત્ત પ્રાહ-અગમસ્તુ ।

અયાગ્રે ગન્તુકામોઽગડદત્તો રથે તુરગ્ગમૌ યોજયતિ, તદા તૌ કથિતવન્તૌ-અન્ન  
માર્ગે શ્વાપદસકુલ મહાવન મિલિખ્યતિ, તત્ર ચત્વારિ ભયાનિ વર્તન્તે-દુર્યોધનનામક  
શ્વૌરઃ ૧, મત્તો હસ્તી ૨, દૃષ્ટિવિપઃ સર્પઃ ૩, વ્યાગ્રશ્ચ ૪ । તસ્માદમુ વળ્લમામગમ્ય  
માર્ગે ત્યક્ત્વાઽપુના ર્પગમ્યમાર્ગેણ ગચ્છ, અગડદત્તો વદતિ-અસ્મિન્નેવાર્મર્ગે ગચ્છત,

एकाकी कि-‘ मेरा सैन्य भिड़ों के भयसे कहीं चला गया है ’ यों समझ  
कर चल दिया, और बहुत जल्दी उस अटवी को पार कर गोकुल में  
आ पहुँचा । वहाँ आते ही इससे दो पुरुषों ने आकर पूछा कि आप  
कहाँ जा रहे हैं ? अगडदत्त ने कहा कि मैं शश्वपुर जा रहा हूँ । उन  
दोनों ने तब कहा कि यदि आप कहें तो हम भी आपके साथ रहेंगे ।  
अगडदत्त ने कहा-चलो हमारा इसमें क्या हर्ज है ।

અગડદત્ત ને આગે જાને કી ઢચ્છા સે સુસ્તાને કે લિયે ઝોડે હુણ  
ધોડો કો રથ મે જુનવાયા કિ ઢતને મે ડન દોનોં ને કહા-હસ માર્ગ સે  
ચલને મે આગે અન્ન શ્વાપદોં સે સકુલ મહાવન પડતા હૈ વહા ૪ ભય હૈં,  
વે વે હૈં ૧ દુર્યોધન ચોરકા, ૨ મદોન્મત્ત ગજરાજકા, ૩ દૃષ્ટિવિપ સર્પકા  
૪ વ્યાગ્રકા । હસલિયે હસ છહમાસ કે માર્ગકો ઝોડકર અન્ન વર્ષમે શશ્વ-  
પુર પહુંચાને વાલે માર્ગ સે ચલને મેં હી શ્રેય હૈ । ડનકી વાત સુનકર  
અગડદત્ત ને કહા-હસી છહમાસ વાલે માર્ગ સે હી ચલે મે । આપ લોગોં

હકાર્યો અને ઝડપથી તે જગલ પાર કરી ગોકુળમા આવ્યા પહોંચ્યા ત્યા  
પહોંચતા જ તેને બે પુરુષો મળ્યા, તેમણે પૂછ્યું કે આપ કયા જઈ રહ્યા  
છો ? અગડદત્તે કહ્યું-કે, હું શશ્વપુર જઈ રહ્યો છું એ બંનેએ કહ્યું કે  
બે આપ કહો તો અમે પણ આપની સાથે સાથે આવીએ અગડદત્તે કહ્યું  
એમા મને શું વાધો હોય ? ખુશીથી ચાલે ।

અગડદત્તે વિશ્રાન્તિ લઈ રહેલા ઘોડાઓને રથમા બેડયા એટલે તે  
બંનેએ કહ્યું આ માર્ગે જવામા બેખમ છે આ રસ્તે લય કર જગલ આવે  
છે તેમા ચાર પ્રકારના લય છે ૧ દુર્યોધન ચોરનો, ૨ મદોન્મત્ત ગજરાજનો,  
૩ દૃષ્ટિવિપ સપનો, ૪ વાધનો, આથી આ છ માસના માર્ગને બદલે એક  
વરસે શશ્વપુર પહોંચાડે છે તે લાખા માર્ગેથી ચાલવું ઉચિત છે અગડદત્તે  
કહ્યું-ખીવાની જરૂર નથી આપણે આ છ મહિનાના દ્રકા માર્ગેથી જ

યુષ્માન્ શીઘ્રમેવ શસપુર પ્રાપયિષ્યામિ । તન્દ્રુતા-તૌ ગોકુલાદાગતાં પુરુષૌ, અન્યે  
ચ ધનિનઃ પાન્થાસ્તેન સહ ચલિતાઃ ।

તદા જટાજૂટમુકુટચિશ્વલકુણ્ડિકાવારી ભસ્મોદ્ધુલિતશરીરો યોગી મિશ્રુઃ  
સમિલિતઃ । સ તદાઽગડદત્ત વદતિ-વત્સ ! જમ્બુપુરે મમાપિ ગન્તવ્યમ્, કિંતુ  
મત્સનિષૌ સ્પર્ણદીનારાઃ મન્તિ, તે ધાર્મિકપુસ્પૈઃ પરમાર્થકાર્યાર્થં દત્તાઃ, તાન્  
ગ્રહાણ, યથાઽહ માર્ગે નિઃશક્લમનસા ત્રજામિ । ઇત્યુસ્ત્વા સતસ્મૈ રાજકુમારાય દીનાર-  
ગ્રન્થિકા દત્ત્વા સાર્થિકં સહ ચલિતઃ । મ ચ ગાનેન, નૃત્યેન, ગત્યા, ચેષ્ટ્યા, સ્પરેણ,

કો મં શીઘ્ર હી જમ્બુપુર પહુંચા દૂગા । અગડદત્ત કી હસ વાત કો સુન-  
કર ગોકુલ સે આયે હુપ વે દોનો પુરુષ તયા ઓર ભી ગહત સે ધનિક  
મુસાફિર ઉસકે સાય વહા સે ચલે ।

માર્ગ મે ચલતે હી ઇનકો ણક યોગી મિલા-જિસકે મસ્તક પર  
જટા જૂટ કા મુકુટ જૈમા રખા યા, ત્રિશ્વલ ણવ કુણ્ડિકા જિસકે હાથ  
મે થી । ભસ્મ સે જિસકા સમસ્ત શરીર આચ્છાદિત હો રહા યા ।  
ઉસને અગડદત્તસે કહા વત્સ ! જમ્બુપુર મુક્ષે ભી જાના હૈ કિન્તુ મેરેપાસ  
સોના મહોરે હૈ, ઇનકો કિનનેક ધાર્મિક પુરુષોને મુક્ષે પરમાર્થ કાર્ય કે  
લિપે દિયા હૈ હમલિયે તુમ ઇનકો અપને પાસ રખલો તો-મૈ નિઃશક  
બનકર માર્ગ મે ચલતા રહુ ગા । અગડદત્ત ને ઉસકી વાત કો માન લિયા  
ઑર ઉસકે દ્વારા દી ગઈ દીનારોં કી પોટલી કો અપને પાસ રથ મે  
રખલિયા । ઘાગાજી અત્ર નિશ્ચિન્ત હોકર અન્ય મુસાફિરો કે સાથ ૨  
આગે ૨ ચલને લગે । યોગી તો યે હી ઇસલિયે સાય કે લોગોં કો વહ

આપ લોકોને હું જટાજૂટી શબ્દપુર પહોચાડી દઈશ અગડદત્તની વાત સાલ  
ળીને ગોપુળથી સાથે થએલા તે બન્ને પુરુષો તેમજ બીજા પશુ ધણા ધનિક  
મુસાફરો તેની સાથે આવા

માર્ગમાં ચાલતા ચાલતા તેમને એક યોગી મળ્યો જેના મસ્તક ઉપર  
મોટી જટા હતી, તેના હાથમાં ત્રિશૂળ અને ખમ્પર હતું તેના આખા શરીરે  
રાખ ચોળેલી હતી તેણે અગડદત્તને બહુ, વત્સ ! મારે પણ શબ્દપુર જવું  
છે પરંતુ મારી પાંચે સોના મહોરો છે કેટલાક ધનિક પુરુષોએ પરમાર્થ કાર્ય  
માટે મને તે આપી છે આને આપ જો આપની પાસે રાખો તો હું નિશ્ચિતે  
રસ્તો બાપીશ અગડદત્તે તેની વાત માની લીધી અને તે સાધુએ આપેલી સોના  
મહોરોની પોટલી પોતાના રથમાં મૂકી યોગી નિશ્ચિત બની બીજા મુસાફરોની  
સાથે આગળ આગળ ચાલવા લાગ્યો તે યોગી તો હતા જ એટલે ગાનતાન અને

મિલ્લાના મયાત્ વયાપિ ગતમિતિ મત્વા એકેન રથેન ગચ્છંસ્તામટ્ટીમુલ્લમ્બ્ય,  
ગોકુલમાગતઃ । ગોકુલમ્બ્ય દ્વૌ પુરુષૌ નિર્મલ્ય તં પૃષ્ઠમ્તૌ-મયાન્ વય યામ્યતિ । સ  
રાજકુમારોઽગડદત્તઃ પ્રાહ-શશ્વપુર ગચ્છામિ । તૌ કથિતવન્તૌ-યદીન્ઠસિ, આત્રામપિ  
ત્વયા સહ ગન્તુમિચ્છામઃ । અગડદત્ત પ્રાહ-અમસ્તુ ।

અથાગ્રે ગન્તુકામોઽગડદત્તો રથે તુરદ્વમૌ યોજયતિ, તદા તૌ કથિતવન્તૌ-અપ્ર  
માર્ગે શ્વાપદસકુલ મહાવન મિલિયતિ, તત્ર ચત્વારિ મયાનિ યત્વન્તે-દુર્યોધનતામક  
શ્ચૌરઃ ૧, મત્તો હસ્તી ૨, દૃષ્ટિવિપઃ સર્પઃ ૩, વ્યાગ્રશ્ચ ૪ । તસ્માદ્મુ પળમાસગમ્ય  
માર્ગ ત્યક્ત્વાઽમુના વર્ગમ્યમાર્ગેણ ગચ્છ, અગડદત્તો પદતિ-અસ્મિન્નેયમાર્ગે ગચ્છત,

एकाकी कि-‘ मेरा सैन्य भिड़ो के भयसे कहीं चला गया है ’ यों समझ  
कर चल दिया, और बहुत जल्दी उस अटवी को पार कर गोकुल में  
आ पहुँचा । वहा आते ही इससे दो पुरुषों ने आकर पूछा कि आप  
कहा जा रहे हैं ? अगडदत्त ने कहा कि मैं शाश्वपुर जा रहा हूँ । उन  
दोनों ने तब कहा कि यदि आप कहे तो हम भी आपके साथ २  
चलें । अगडदत्त ने कहा-चलो हमारा डममें क्या हर्ज है ।

અગડદત્ત ને આગે જાને કી ઇચ્છા સે સુસ્તાને કે લિયે ઝોડે હુપ  
ઘોડોં કો રથ મે જુનવાયા કિ ઇતને મે ઉન દોનોં ને કહા-ઇસ માર્ગ સે  
ચલનેમે આગે ણક શ્વાપદોં સે સકુલ મહાવન પડતા હૈ વહા ૪ મય હૈ,  
વે યે હૈ ? દુર્યોધન ચોરકા, ૨ મદોન્મત્ત ગજરાજકા, ૩ દૃષ્ટિવિપ સર્પકા  
૪ વ્યાગ્રકા । ઇસલિયે હમ ઇહમાસ કે માર્ગકો ઝોડકર ણક યત્નમે શશ્વ  
પુર પહુંચાને વાલે માર્ગ સે ચલને મેં હી શ્રેય હૈ । ઉનકી વાત સુનકર  
અગડદત્ત ને કહા-ઇસી છહમાસ વાલે માર્ગ સે હી ચલે ગે । આપ લોગોં

હકાથો અને ઝડપથી તે જગલ પાર કરી ગોકુળમા આવા પહોંચ્યો ત્યા  
પહોંચતા જ તેને એ પુરુષો મળ્યા, તેમણે પૂછ્યું કે આપ કયા જઈ રહ્યા  
છો ? અગડદત્તે કહ્યું-કે, હું શશ્વપુર જઈ રહ્યો છું એ બંનેએ કહ્યું કે  
જો આપ કહો તો અમે પણ આપની સાથે સાથે આવીએ અગડદત્તે કહ્યું  
એમા મને શુ વાધો હોય ? ખુશીથી આવો

અગડદત્તે વિશ્રાન્તિ લઈ રહેલા ઘોડાઓને રથમા બેડયા એટલે તે  
બંનેએ કહ્યું આ માર્ગે જવામા બેખમ છે આ રસ્તે લયકર જગલ આવે  
છે તેમા ચાર પ્રકારના લય છે ૧ દુર્યોધન ચોરનો, ૨ મદોન્મત્ત ગજરાજનો,  
૩ દૃષ્ટિવિપ સર્પનો, ૪ વાઘનો, આથી આ છ માસના માર્ગને બદલે એક  
વરસે શશ્વપુર પહોંચાડે છે તે લાભા માર્ગથી ચાલવુ ઉચિત છે અગડદત્ત  
કહ્યું-બીવાની જરૂર નથી આપણે આ છ મહિનાના દ્રઢા માર્ગથી જ જવુ છે

युष्मान् शीघ्रमेव शरपुर प्रापयिष्यामि । तच्छ्रुत्वा-तौ गोकुलादागतौ पुरुषौ, अन्ये च धनिनः पान्थास्तेन सह चरिताः ।

तदा जटाजूटमुकुटत्रिगुलकुण्डिकाधारी भस्मोद्धूलितशरीरो योगी भिक्षुः समिलितः । स तदाऽगडदत्त वदति-वत्स ! शम्भपुरे ममापि गन्तव्यम्, किंतु मत्संनिधौ स्वर्णदीनाराः सन्ति, ते धार्मिकपुरुषैः परमार्थकार्यार्थं दत्ताः, तान् गृहाण, यथाऽहं मार्गे निःशङ्कमनसा प्रजामि । इत्युक्त्वा स तस्मै राजकुमाराय दीनारग्रन्थिका दत्त्वा सार्थिकः सह चलितः । स च गानेन, नृत्येन, गत्या, चेष्टया, स्तरेण, को म शीघ्र ही शम्भपुर पहुँचा दूगा । अगडदत्त की इस बात को सुनकर गोकुल से आये हुए वे दोनों पुरुष तथा और भी बहुत से धनिक मुसाफिर उसके साथ चला से चले ।

मार्ग में चलते ही इनको एक योगी मिला-जिसके भस्म पर जटाजूट का मुकुट जैसा रखा था, त्रिगुल एवं कुण्डिका जिसके हाथ में थी । भस्म से जिसका समस्त शरीर आच्छादित हो रहा था । उसने अगडदत्तसे कहा वत्स ! शम्भपुर मुझे भी जाना है किन्तु मेरे पास सोना महँगे है, इनको कितनेऊ धार्मिक पुरुषोंने मुझे परमार्थ कार्य के लिये दिया है इसलिये तुम इनको अपने पास रखलो तो-मैं निःशङ्क बनकर मार्ग में चलता रहूँगा । अगडदत्त ने उसकी बात को मान लिया और उसके द्वारा ही गई दीनारों की पोटली को अपने पास रख मे रखलिया । बामाजी अब निश्चिन्त होकर अन्य मुसाफिरों के साथ २ आगे २ चलने लगे । योगी तो थे ही इसलिये साथ के लोगों को वह

आप छोड़ने लु जाती थी शम्भपुर पहुँचाही दृष्टि अगडदत्तनी बात साबलीने गोपुण्थी साथे थोड़ेते ते भन्ने पुरुषो तेमज्ज नील पण्डु धनिऽ मुसाफिरा तेनी साथे आत्था

मार्गमा आलता आलता तेमने एक योगी भज्यो जेना भस्मक उपर मोटी जटा હતી, તેના હાથમા ત્રિશૂળ અને ખપ્પર હતુ તેના આખા શરીરે રાખ થોળેલી હતી તેણે અગડદત્તને ઢલુ, વત્સ ! મારે પણ શમ્ભુર જવું છે પરંતુ મારી પામે સોના મહોરો છે કેટલાંક ધનિક પુરુષોએ પરમાર્થ કાર્ય માટે મને તે આપી છે આને આપ જો આપની પામે રાખો તેા હું નિશ્ચિતે રસ્તો ટાપીશ અગડદત્તે તેની વાત માની લીધી અને તે સાધુએ આપેલી સોના મહોરોની પોટલી પોતાના રથમા મૂકી યોગી નિશ્ચિત બની બીજા મુસાફરોની સાથે આગળ આગળ ચાલવા લાગ્યો તે યોગી તો હતા જ એટલે જાનતાન અને

ચક્ષુ સાદૃશ્યાત્ તસ્ય દયો દાયકશ્ચક્ષુર્દય, યથા દરિણાદિગરણ્યેઽરણ્યે લુપ્ટાક  
 લુપ્તિતેમ્ય પટ્ટિકાદિદાનેન ચક્ષુષિ પિધાય હસ્તપાદાદિ વદ્ધ્યા તૈર્ગતે પાતિતમ્ય કથિ  
 ત્પટ્ટિકાઽપનોદેન ચક્ષુર્દત્વા માર્ગે પ્રદર્ગયતીતિ તથા ભગવાનપિ ભવારણ્યે રાગદ્વેપલુપ્ટાક-  
 લુપ્તિતાઽઽત્મગુણનેમ્યો દુરાગ્રહપટ્ટિકાઽઽઞ્ચાદિતનાનન્ન-પુમ્યો મિથ્યાત્વગતે પાતિતેમ્યસ્ત  
 દપનયનપૂર્વક જ્ઞાનચક્ષુર્દત્વા મોક્ષમાર્ગે પ્રદર્ગયતિ । એતદેવ પ્રકારાન્તરેગાઽહ ‘મગ્ગદણ’  
 માર્ગદય —સમ્યગ્સૂત્રનત્રયલક્ષણ શિષ્યપુરપથ, યદ્વા—વિગિષ્ટગુણસ્થાનપ્રાપક ક્ષયોપશમભાવો

આર્થો કે ઉપર પટ્ટી બાધકર એવ હાથ પૈર બાધકર સ્વડ્ડે મે પટકે ગયે પ્રાગિયો  
 કો કોઈ દયાલુ સજ્જન ડનકી આર્થો કી પટ્ટી સ્વોલ કર એવ ડન્હે સ્વડ્ડે સે નિકાલ  
 કર માર્ગ દિસલાતા હૈ ઓર ડસ અપેક્ષા જૈસે વહ ડન્હે વ્યાવહારિકરૂપ સે ચક્ષુ કા  
 દાતા કહા જાતા હૈ ડસી પ્રકાર ભગવાન્ મી ડસ સસારરૂપ અરણ્ય મે રાગદ્વેપ આદિ  
 ચોરો દ્વારા જિનકા આત્મગુણરૂપી ધન હરણ ક્રિયા જા ચુકા હૈ એવ દુરાગ્રહરૂપી  
 પટ્ટી દ્વારા જિનકે જ્ઞાનરૂપી નેત્ર ઢકે હુણ હૈ તથા જો મિથ્યાત્વરૂપા સ્વડ્ડે મે પડે  
 હૈ એસે પ્રાગિયો કો ડસ મિથ્યાત્વરૂપી સ્વડ્ડે સે નિકાલકર જ્ઞાનરૂપી ચક્ષુ દેકર ડન્હે  
 મુક્તિમાર્ગ દિસલાતે હૈ, અત પ્રમુ ચક્ષુર્દય હૈ । ડસી વાતકો પ્રકારાતર સે સૂત્રકાર  
 પુન પ્રદર્ગિત કરતે હૈ—(મગ્ગદણ) વે પ્રમુ માર્ગદય હૈ—સમ્યગ્દર્શનાદિ રત્નત્રય મુક્તિ  
 કા માર્ગ હૈ, અથગ વિગિષ્ટ ગુણસ્થાનો કા પ્રાપક ક્ષયોપશમભાવ મી માર્ગ હૈ ।  
 પ્રમુ ડસકે દાતા હૈ । (સરણદણ) કર્મરૂપી જન્મો સે વગાકૃત હોને કે કારણ

આવેલા અને આજોના ઉપર પટ્ટી બાધીને તેમજ હાથ પગ બાધીને ખાડામા  
 નાખી દેવામા આવેલા પ્રાણિઓને કોઈ દયાળુ સજ્જન તેમની આજોની  
 પટ્ટી બાધીને તેમજ તેમને ખાડામાથી બહાર કાઢીને રસ્તો બતાવે છે અને  
 તે અપેક્ષાએ તે જેમ તેના વ્યાવહારિકરૂપથી ચક્ષુનો દાતા ઢહેવાય છે, તેજ  
 પ્રકારે ભગવાન પણ આ સસારરૂપ અરણ્યમા રાગદ્વેષ આદિ ચોરો દ્વારા  
 જેના આત્મશુણ્ઠી ધન હરણ કરવામા આવી ચુકેલુ છે તેમજ દુરાગ્રહરૂપી  
 પટ્ટીદ્વારા જેના જ્ઞાનરૂપી નેત્ર ઢાઢી દીધેલા છે તથા જે મિથ્યાત્વરૂપી ખાડામા  
 પડયા છે તેવા પ્રાણિઓને તે મિથ્યાત્વરૂપી ખાડામાથી કાઢીને જ્ઞાનરૂપી ચક્ષુ  
 આપીને તેમને મુક્તિમાર્ગ બતાવે છે તેથી પ્રમુ ચક્ષુર્દય છે આ વાતને  
 પ્રકારાન્તરથી સૂત્રકાર ફરીને પ્રદર્શિત કરે છે, (મગ્ગદણ) તેઓ (પ્રમુ) માર્ગ  
 દય છે—સમ્યગ્દર્શનાદિ રત્નત્રય મુક્તિનો માર્ગ છે અથવા વિગિષ્ટ શુણ્ઠસ્થાનોને  
 પ્રાપ્ત કરાવનાર ક્ષયોપશમભાવ પણ માર્ગ છે પ્રમુ તેનો દાતા છે (સરણ

## दए जीवदए वोहिदए धम्मदए धम्मदेसए धम्मनायए धम्म-

मार्ग, तस्य दय-दाता, 'सरणदए' अरणदय-अरण-परिआण कर्मरिपुवशीकृततया व्याकुलाना प्राणिना रक्षणस्थान वा तस्य दय । 'जीवदए' जीवदय-जीवेषु-एकेन्द्रियाणिसमस्तप्राणिषु न्या-सद्वटमोचनलक्षणा यस्मेति, यद्वा-चायन्ति मुनयो येन स जाय-अयमजीवित तस्य दय । 'वोहिदए' वोपिदय-वोपि-निनप्रणीतधर्ममूलमूला तत्त्वार्थश्रद्धानलक्षणसम्यग्दर्शनरूपा तस्या दय । 'धम्मदए' धर्मदय-धर्म-दुर्गति-प्रपतज्जन्तुसरक्षणलक्षण श्रुतचारिआत्मकस्तस्य दय । 'धम्मदेसए' धर्मदेशक-धर्म=प्राप्तिपादितलक्षणस्तस्य देशक=उपदेशक । 'धम्मनायए' धर्मनायक-

व्याकुल हुए प्राणियों को प्रभु निर्भय स्थान के प्रदायक है, (जीवदए) भगवान् को दया केवल सजी पचेन्द्रिय जीवों तक ही सीमित (व्याप) नहीं है किन्तु एकेन्द्रिय से लेकर समस्त सजी अमजी पचेन्द्रिय प्राणियोंतक भी वह एकरस होकर वह रहा है, इसलिये वे जीवन्त्य हैं । अथवा-मुनिजन जिस जीवनसे जीत है ऐसा जो सयमरूप जीवित है उसके प्रगता होने से प्रभुको जावदय कहा गया है । (वोहिदए) भगवान् समन्वितरूपा बोधको देने वाले हैं । (धम्मदए) दुर्गति में गिरते हुए प्राणियोंको जो धारण अर्थात् रक्षण करे वह श्रुतचारिआत्मक धर्म ही धर्म है । भगवान् उस धर्मके दाता हैं । (धम्मदेसए) भगवान् उक्तस्वरूप धर्मके उपदेशक हैं । (धम्मनायए) भगवान् उस धर्मके नायक=नेता अर्थात् प्रमत्तस्थान हैं ।

दए) धर्मरूपी श्रुत्योदी वश दशब्देला डोवाना दारणे व्याकुल थयेला प्राणिओने प्रभु निर्भय स्थानको प्रदायक ठे (जीवदये) भगवान्नी दया देवक अजी पचेन्द्रिय एवो मुधी व व्याप्त (महादित) नथी, परंतु ओडेन्द्रियथी भाडीने अभन्त अजी अमजी पचेन्द्रिय प्राणिओ मुधी पण तेओ ओदग्ग थर्धने वडे ठे, ते भाटे तेओ अवहय ठे अथवा मुनिजन नेपु एवन एवे ऐ तेपु अयमउप एवन ने ऐ तेना प्रगता डोवादी प्रभुने अवहय ढडेला ठे (वोहिदये) भगवान् अभवितरूपी बोधने देवावाणा ऐ (धम्मदए) दुर्गतिमा पडता प्राणिओको उद्धार अर्थात् रक्षण करे ते श्रुतचारिआत्मक धर्म व धर्म ऐ भगवान् ते धर्मना दाता ठे (धम्मदेसए) भगवाने उपर ढडेला स्वयं धमना उपदेशक ठे (धम्मनायए) भगवान् ते धर्मना नायक=नेता अर्थात् प्रभवन्वान ठे (धम्मसाहवी) भगवान् धर्मरूप



## સારહી ધમ્મવરચાઉરત-ચક્કવટ્ટી દીવો તાળ સરણગર્ડ પડ્ડા

ધર્મસ્ય નાયક = નેતા પ્રમુખ इति यावत् । ‘ધમ્મસારહી’ ધર્મમાર્ગચિ - ધર્મસ્ય સારથિ , મગ્ગનિ સારથિત્વાગેષેણ ધર્મે રથત્વારોપો - રથયત इति પરમ્પરિતરૂપકાલદ્વારસ્તસ્માદ્ યથા સારથી રથદ્વારા તત્તથમ-વનાન મુગ્ધપૂર્વકમભીષ્ટ સ્થાન નયતિ ઉન્માર્ગગમનાન્તિથ્ર પ્રતિરુણદ્વિ તથા મગ્ગવાન ધર્મદ્વાગ મોક્ષસ્થાનમિતિ ભાવ । ‘ધમ્મવર-ચાઉરત-ચક્કવટ્ટી’ ધર્મવરચાતુરન્તચરુવર્ત્તા-દાન-ગીલ-તપો-ભાવૈ ચતસૃણા નરકાન્નિગતાના ચતુર્ણાં વા કપાયાણામન્તો નાગો યસ્માન્, અથવા-ચતસ્રો ગતાશ્ચતુર કપાયાન્ વાડતયતિ નાગયત્તાતિ, પડ્ડા-ચતુર્મિર્દાનગીલતપોભાવૈ કૃત્વાડન્તો રમ્યોડયવા ચચારો દાનાદ્યોડન્તા-અવયવા

( ધમ્મસારહી ) મગ્ગવાન્ ધર્મરૂપ રથકા સચાલન કરનેવાલે હૈં । મગ્ગવાનમ સારથિચકા આરોપ કરનેસે ધર્મમે રથત્વકા આરોપ વ્યજ્જિત હોતા હૈ, ઇસલિયે યહાં પરમ્પરિતરૂ-પક અલ્પકાર સમક્ષનાં ચાહિયે । ઇસકા અભિપ્રાય યહ હૈ કિ, જૈસે સારથી રથદ્વારા રથ પર બેઠ હુમ પચિકોકો મુગ્ધપૂર્વક ઉન્કે અભીષ્ટ સ્થાનમે પહુંચાતા હૈ, ઉન્માર્ગગમન આદિસે ઉન્કો રોકના હૈ, ડસી પ્રકાર મગ્ગવાન મો ધર્મરૂપ રથમેં ભવ્ય પ્રાણિયોકો બૈઠા-કર ઉન્કે દ્વારા ઉન્હે ઉન્કા અભીષ્ટ મોક્ષ સ્થાનતક મુગ્ધપૂર્વક પહુંચા દેતે હૈં ઓર ઉન્હે ઉન્માર્ગસે રોકતે હૈ । ઇસલિયે મગ્ગવાન્ ધર્મસારથિ કહે ગયે હૈ । ( ધમ્મવર-ચાઉરતચક્કવટ્ટી ) દાન, ગીલ, તપ, એવ ભાવ ઇન ધર્મકે જિન ચાર પાયો દ્વારા ચાર નરકાન્નિ ગતિયોકા અથવા ચાર ક્રોધાદિ કપાયાકા નાગ હોતા હૈ, અથવા-ચાર ગતિયોકા એવ ચાર કપાયાકા જો નાગ કરતા હૈ, અથવા દાન, ગીલ, તપ એવ

રથના સચાલન કરવાવાળા છે ભગવાનમા સારથિત્વનો આરોપ કરવાથી ધર્મમા રથત્વનો આરોપ વ્યજ્જિત (પ્રગટ) થાય છે તેથી અહીં પરપરિત ૩૫૦ અક્ષકાન સમજવો જોઈએ તેનો અભિપ્રાય એ છે કે જેમ સારથી રથ દ્વારા રથ પર બેઠા બેઠા પથિજને મુગ્ધપૂર્વક તેના અભીષ્ટ સ્થાને પહોંચાડે છે, આકા-અવગા માગથી તેને રોકે છે, તેજ પ્રકારે ભગવાન પણ ધમ્મ ૩૫ રથમા ભવ્ય પ્રાણિઓને બેઠાડીને તે દ્વારા તેમને તેમના અભીષ્ટ મોક્ષ સ્થાન મુધી મુગ્ધપૂર્વક પહોંચાડી દે છે અને તેમને જોડા માગથી રોકે છે આથી ભગવાન ધર્મસારથિ ઢહેવાય છે ( ધમ્મવરચાઉરતચક્કવટ્ટી ) દાન, શીલ, તપ, તેમજ ભાવ એ ધર્મના જે ચાર પાયો છે તે વડે ચાર નરકાદિ ગતિઓનો અથવા ચાર ડધાયોનો નાશ થાય છે અથવા ચાર ગતિઓનો તેમજ ચાર

યસ્ય, યદ્વા-ચવારિ ત્નાનાનિ અન્તાનિ સ્વરૂપાગિ યસ્ય, 'અતોઽવયવે સ્વરૂપે ચ'-ઇતિ હેમચન્દ્ર । સ ચતુરન્ત મ એવ સ્વાર્થિકે પ્રજાઘણિ ચાતુરન્ત, ચાતુરન્ત એવ ચક્ર જમજગમગોચ્છેન્ક્રવેન ચક્રતુન્યગત, વચ્ચ તત-ચાતુરન્તચક્ર વરચાતુરન્તચક્રમ્, વરપદેન રાજચક્રાપેવયાઽસ્ય શ્રેષ્ઠવ વ્યવયતે લોકદ્વયસાધકવાત્, ધર્મ એવ વરચાતુરન્તચક્ર ધર્મચાતુરન્તચક્ર તાદશ્ય ધર્માઽતિરિક્તિત્યાસમ્ભવાત્ । અતપ્તવ સૌગતાદિ-ધમાભાસનિગમ તેષા તાર્ત્વિકાર્યપ્રતિપાન્કવામાભેન શ્રેષ્ઠવામાવાત્, ધર્મવરચાતુરન્ત-ચક્રેણ વતિતુ ગ્નાન્ યસ્યેતિ ધર્મવરચાતુરન્તચક્રવર્તી, ચક્રવર્તિપદેન પટ્ટસ્વરૂપાધિપતિ-સાદશ્ય વ્યવયતે, તથાહિ-ચવાર-ઉત્તરદિગિ હિમવાન ગ્રપન્શ્ચુ ચોપાધિભેદેન સમુદ્ધા અતા સીમાનસ્તેષુ સ્વામિત્વેન ભવશ્ચાતુરન્ત, ચક્રેણ-સ્તભૂત-પ્રદરણવિશેષસદૃશેન ચારિત્રત્વેન વર્તિતુ શીલ યસ્ય સ ચક્રવર્તી, ચાતુરન્તધ્રાસૌ ચક્રવર્તી ચ ચાતુરન્તચક્રવર્તી,

માવ ઇન ચારકો નેકર જો રમ્ય-શ્રેષ્ઠ હૈ, અથવા-ત્નાનાદિક ચાર જિસકે અવયવ હ, અથવા-ત્નાનાદિક ચાર જિસક સ્વરૂપ હૈ, વહ ચતુરન્ત હૈ, ચતુરન્ત ગબ્સે સ્વાર્થમે અણ પ્રયય કરને પર "ચાતુરન્ત" બન જાતા હૈ, ચાતુરન્તહી જન્મ, જરા ઓર મરણકા ઉચ્છેન્ક્ર હોનેસે એક ચક્ર હૈ, ઇસે વર ગબ્દકે સાથ સંબંધિત કરને પર "વરચાતુરન્તચક્ર" એસા પદ બન જાતા હૈ, વર પદ ઇસ ચાતુરન્તચક્રકો રાજ-ચક્રકા અપેક્ષા શ્રેષ્ઠ પ્રકટ કરનેકે લિયે દિયા ગયા હૈ । રાજચક્ર તો કેવલ ઇસ લોકકાહી સાધક હોતા હૈ તમ કિ યહ ચાતુરન્તચક્ર ઇહલોક ઓર પરલોક ઇન ઢોનો લોકોકા સાધક માના ગયા હૈ । અર ઇસ "વરચાતુરન્તચક્ર" પદકો ધર્મકે સાથ મિલાને પર "ધર્મવરચાતુરન્તચક્ર" ઇસ પ્રકારકા પદ નિષ્પન્ન હો જાતા હૈ,

કથાથોનો જે નાશ કરે છે અથવા જ્ઞાન શીલ, તપ તેમજ લાવ એ ચારને લઈને જે રમ્ય-શ્રેષ્ઠ છે અથવા જ્ઞાનાદિક ચાર જેના અવયવો છે અથવા જ્ઞાનાદિક ચાર જેનું સ્વરૂપ છે તે ચતુરન્ત છે ચતુરન્ત શબ્દથી સ્વાર્થમા અણ પ્રત્યય ઠરવાથી ચાતુરન્ત અને ે ચાતુરન્ત જ જન્મ જરા અને મરણનો નાશ કરનાર હોવાથી ચક્ર છે, તેને પર શબ્દની સાથે જોડવાથી 'વરચાતુરન્તચક્ર' એવું પદ બની બંધ છે વર પદ આ ચાતુરન્તચક્રને રાજ ચક્રની અપેક્ષાએ શ્રેષ્ઠ પ્રકટ કરવા માટે આપેલું છે રાજચક્ર તો કેવલ આજ હોડનો સાધક અને છે જ્યારે આ ચાતુરન્તચક્ર ઈહલોક અને પરલોક એ બંને હોડોનો સાધક માનવામા આવે છે હવે આ 'વરચાતુરન્તચક્ર' પદને ધર્મની સાથે જોડવાથી 'ધર્મવરચાતુરન્તચક્ર' આ પ્રકારનું પદ

## અપ્પહિહય-વર-નાળ-દસળ-ધરે ત્રિયટ્ચઞ્ચુમે જિળે જાવણ તિળળે

ધર્મેળ-ન્યાયેન પ્રઃ શ્રેષ્ઠ ઇતરતીર્થિકાઽપેક્ષયેતિ ધર્મપ્રરઃ, ધર્મા પુણ્ય-યમ-ન્યાય સ્વભાગ-  
 ઽસારસોમપા, ઇત્યમર, સ ચાસૌ ચાતુરન્તચક્રવર્તી ચ। યદ્વા-ચાતુરન્ત ચ તચક્ર  
 ચાતુરતચક્ર, વરશ્ચ તદ્વાતુરન્તચક્ર વરચાતુરતચક્ર ધર્મો પ્રચાતુરન્તચક્રમિત ધર્મપ્રચાતુરન્ત  
 ચક્ર, તેન વર્તિતુ વર્તયિતુ યા ગ્રીહ યસ્ય સ તથા। ‘દીવો’ દ્વીપ-મસારસમુદ્રે  
 નિમજ્જતા દ્વીપતુલ્યત્વાત્। ‘તાળ’ ગ્રાળ કર્મકર્થિતાના મળ્યાના રક્ષણસમર્થ। અત એવ તેપા  
 ‘સરળગઈ’ ગરળગતિ-આશ્રયસ્થાનમ્। ‘પદ્ધા’ પ્રતિષ્ઠા-જાન્યેઽવ્યગ્નિનાગિવેન  
 સ્થિત। ‘અપ્પહિહય-વર-નાળ-દસળ-ધરે’ અપ્રતિહતપ્રતિહતનધર-પ્રતિહત

જિસકા અર્થ “ધર્મહી વરચાતુરતચક્ર હૈ” એસા હોતા હૈ। જય સૌગતાદિક ધર્મ  
 ધર્મવરચાતુરન્તચક્ર નહીં હૈ, ક્યોકિ ઉનમે તાત્વિકતા કા અભાવ હૈ। ઇસકા મી કારણ એક  
 યહી હૈ કિ વે યથાવસ્થિત અર્થકા યથાર્થ પ્રતિપાદન નહીં કરતે હૈ। ઇસ ધર્મવર-  
 ચાતુરન્તચક્રકે અનુસાર જિસકે વર્તન કરનેકા સ્વભાવ હે વહ ધર્મપ્રચાતુરન્તચક્રવર્તી  
 હૈ, અત એવ મળવાન ધર્મપ્રચાતુરતચક્રવર્તા હે। મળવાન સસાર સમુદ્રમે ડૂબનેવાલે  
 પ્રાણિયોકે દ્વીપતુલ્ય હૈ, ઇસલિયે વે સ્વય (દીવો) દ્વીપ હૈ। (તાળ) કર્મો સે  
 કર્થિત મળ્યોકે પ્રમુ રક્ષક હૈ ઇસલિયે ગ્રાતા કહે ગયે હૈ, ઓર ઇસી કારણ વે  
 (સળગઈ) મળ્યોકે લિયે ગરળસ્વરૂપ હૈ। (પદ્ધા) પ્રમુ સ્વય પ્રતિષ્ઠાસ્વરૂપ  
 ઇસલિયે હૈ કિ તીનો કાલો મ મી ઉનકા કર્મી મી વિનાગ નહા હોતા હૈ। (અપ્પ-  
 હિહય-વર-નાળ-દસળધરે) પ્રમુકા અનતનાન એવ અનત દર્શન અપ્રતિહત-નિરા

નિષ્પન્ન થાય છે જેનો અર્થ ‘ધર્મ જ વરચાતુરન્તચક્ર’ છે એવો થાય  
 કે બીજા સૌગત આદિ, ધર્મ ધર્મવરચાતુરન્તચક્ર નથી, કેમકે તેમા તાત્વિક  
 હતાનો અભાવ કે તેનુ પણ કારણ એક તો એ કે તેઓ યથાવસ્થિત  
 અર્થને યથાર્થ (બરાબર) પ્રતિપાદન કરતા નથી આ ધર્મવરચાતુરન્તચક્રને  
 અનુસરીને જેનો વર્તન કરવાનો સ્વભાવ કે તે ધર્મવરચાતુરન્તચક્રવર્તી કે  
 એટલે જ ભગવાન ધર્મવરચાતુરન્તચક્રવર્તી કે ભગવાન સસાર સમુદ્રમા  
 ડૂબવાવાળા પ્રાણિઓના દ્વીપ જેવા કે તેથી તેઓ યોતે (દીવો) દ્વીપ કે  
 (તાળ) કર્મોથી કલ્પિત ભવ્યોના પ્રમુ રક્ષક કે તે માટે તેઓ ગ્રાતા કહે  
 વાય છે, અને તે જ કારણથી તેઓ (સરળગઈ) ભવ્યોને માટે શરણુસ્વરૂપ  
 છે (પદ્ધા) પ્રમુ યોતે પ્રતિષ્ઠા-સ્વરૂપ એટલા માટે કે તે ત્રણ કાળમા પણ  
 તેમનો કદીએ વિનાશ થતો નથી (અપ્પહિહય-વર-નાળ-દસળ-ધરે) પ્રમુનુ

## તારણ બુદ્ધે વોહણ મુત્તે મોયગે સવ્વન્નૂ સવ્વદરિસી સિવ-મયલ-

મિત્તાયાધરગસ્પન્નિત ન પ્રતિહતમ્-અપ્રતિહત, જ્ઞાનઘ્ન દર્શનઘ્નેનિ જ્ઞાનદર્શન, વૅ શ્રેષ્ઠ  
 ચ તે જ્ઞાનદર્શન-ચરજ્ઞાનદર્શન-કેવલજ્ઞાનકવલદર્શન, અપ્રતિહતે વરજ્ઞાનદર્શન-અપ્રતિ-  
 હતરજ્ઞાનદર્શન, ધરતાતિ ધર-અપ્રતિહતરજ્ઞાનદર્શનયોધર-અપ્રતિહતરજ્ઞાનદર્શનધર-  
 આવગ્ગરહિતકવલજ્ઞાનકવલદર્શનધારા । ‘વિયટ્ટન્નુડમે’ વ્યાવૃત્તચ્છન્ના-છાધતે-  
 આવિયતે કેવલજ્ઞાન-કવલદર્શનાદ્યામનોડ્ઝનતિ ડ્ઘ-ધાનિકકર્મગુન્ધ-જ્ઞાનાવરણાયાદિરૂપ  
 કર્મજાતમ્, ત્યાવૃત્ત-નિવૃત્ત ડ્ઘ યસ્માત્ સ ત્યાવૃત્તચ્છન્ના । ‘જિણે’ જિન-  
 રાગદ્વેષાનુનિજેતા । ‘જાણ’ જાપક-જાપયતિ=ગગદ્વેષાદિશૂન્ય જયન્ત ભવ્યજાગણ ધર્મ-  
 દેશનાદિના પ્રેરયતાનિ જાપક । ‘તિણે’ તાર્ગ-સ્વય-મારૌષ તાર્ગ-ઉત્તીર્ગ । ‘તારણ’  
 તારક-તારયતિ-તર્ગતોડ્ઝ્યાન ભવ્યજાગાન્ પ્રેરયતાતિ તારક । ‘બુદ્ધે’ બુદ્ધ-સ્વય

રગ ણ્વ વર=શ્રેષ્ઠ હે જ્યાત્ પ્રમુ આરગરહિત કેવલજ્ઞાન, કેવલદર્શન કે ધારક  
 હૈ । (વિયટ્ટન્નુડમે) કવલજ્ઞાન ણ્વ કવલદર્શનાદિક જિસકે દ્વારા આવૃત્ત હોતે હૈ  
 વહ યહ ડ્ઘ ગ્ઝસ ગૂત ટુઆ હૈ, અત્ત ઇસ દષ્ટિસે ‘ડ્ઘ’ ગ્ઝકા અર્થ ધાતિક  
 કર્મ હોતા હ, યહ ડ્ઘ પ્રમુકા આમાસે મર્ચ્યા નિવૃત્ત હો ચુકા હૈ, ઇસલિયે પ્રમુ  
 ત્યાવૃત્તડ્ઘ હૈ । (જિણે) ગગાન્નિક અતરગ શુઓ પર વિજય પાન સે પ્રમુ જિન  
 હ । (જાણ) જાતનેગાલે ભયજોગા કો પ્રમુ ને અપની ધર્મદેશના દ્વારા આત્મ-  
 કન્યાગ ક માર્ગ કા ઝોર પેગિત કિયા, ઇસત્રિયે પ્રમુ જાપક-જિતાનેગાલે હૈ । (તિણે)  
 સસારસમુદ્ધ સે પાર હોન કા વજ્ઞહ સે પ્રમુ સ્વય તાર્ગ હૈ । (તારણ) ભગવાન ને  
 સમાગસમુદ્ધ સે પાર હોન ક ડ્ઝાગાલે જોગો કો પ્રેરિત કિયા ઇસલિયે

અનતજ્ઞાન તેમજ અનત દર્શન અપ્રતિહત-નિરાવરણ તેમજ વર=શ્રેષ્ઠ છે  
 અર્થાત્ પ્રમુ આવગ્ગરહિત કેવલજ્ઞાન અને કેવલ દર્શનના ધારક છે  
 (વિયટ્ટન્નુડમે) કેવલજ્ઞાન તેમજ કેવલ દર્શનાદિક જેના દ્વારા ઢાઢાઈ લાય છે  
 તે અહીં ડ્ઘ ગળદથી લેવાના આવેલ છે આમ એ દષ્ટિથી ડ્ઘ શબ્દનો  
 અર્થ ધાતિકકર્મ થાય છે આ ડ્ઘ પ્રમુના આત્માથી સર્વથા નિવૃત્ત થયેલો  
 છે માટે પ્રમુ ત્યાવૃત્ત-ડ્ઘ છે (જિણે) ગગાદિક અતરગ શુઓ પર  
 વિજય મેળવવાથી પ્રમુ જિન છે (જાણ) જીતાવાવાળા ભવ્ય જીવોને પ્રમુએ  
 પોતાની ધર્મદેશના દ્વારા આત્મકવ્યાણના મારગના તરફ પ્રેરિત કર્યા તે માટે પ્રમુ  
 જાપક-જીતાવવાવાળા છે (તિણે) માર મમુદ્ધથી પાર થવાના કારણે પ્રમુ પોતે  
 તીણ છે (તારણ) ભગવાને સસાર મમુદ્ધથી પાર થવાના ઈચ્છાવાળા જીવોને

બોધ પ્રાપ્ત । ‘ગોહૃ’ બોધક બુદ્ધમાનાન્ અન્યાન્ મન્યજીગન્ પ્રેરયતીતિ બોધક  
 ‘મુક્તે’ મુક્ત-અમોચિ સ્વય કર્મપક્ષરાદિતિ મુક્ત । ‘મોચ’ મોચક-મુચ્ય  
 માનાનન્યાન્ મન્યજીગન્ પ્રેરયતીતિ મોચક । ‘સન્વણ્ણ’ સર્વન-સર્વ સકલદ્રવ્ય-  
 ગુણ-પર્યાયલક્ષણ યસ્તુજાત યાથાતપ્યેન જાનાતીતિ સર્વજ । ‘સન્વદરિસી’  
 સર્વદર્શી-સર્વ-સમસ્ત પદાર્થસ્વરૂપ સામાયેન દ્રષ્ટુ ઝીલમસ્યાઽમૌ સર્વદર્શી । ‘સિવ’  
 શિવ નિર્વિલોપદ્રવ્યરહિતત્વાચ્છિવ-રૂપ્યાગમય, સ્થાનમિત્યસ્ય વિશેષગમિદમ્ । શિવાદીના  
 સર્વેષાં દ્વિતીયાન્તાનામપ્રેતનેન સપાવિઝ્ઞામે-શ્ચત્યનેન સન્વધ । ‘અચલ’ અચલ  
 સ્વાભાવિકપ્રાયોગિકચલનક્રિયાશૂન્યમ્ । ‘અરુચ’ અરુજમ્-અવિધમાના રુજો યસ્ય

તારક હૈ । (બુદ્ધે) સ્વયં બોધ કો પ્રાપ્ત હોને કે કારણ ભગવાન્ બુદ્ધ હૈ,  
 (ગોહૃ) બુદ્ધમાન અનેક મન્ય જીવોં કો પ્રેરિત કરને સે વે બોધક હૈ,  
 (મુક્તે) ભગવાન ને સ્વયં કર્મરૂપી પાંજરે સે મુક્તિ પ્રાપ્ત કી, इसलिये मुक्त हैं ।  
 (મોચને) ઔર કર્મરૂપી પાંજરે સે મુક્ત હોને કો દષ્ટાવાલે જીવોં કો ઉન્હોં ને  
 મુક્ત ક્રિયા इसलिये वे मोचक हैं । (સન્વણ્ણ) સકલદ્રવ્યોં કે સમસ્ત ગુણ ઔર  
 પર્યાયોં કો યુગપત્ હસ્તામલકવત્ યથાર્થ જાનન સે પ્રમુ સર્વજ હૈ । (સન્વદરિસી)  
 તથા સામાન્યરૂપ સે ત્રિકાલવર્ત્તા સમસ્ત દ્રવ્યોં કે દ્રષ્ટા હોને સે પ્રમુ સર્વદર્શી હૈ ।  
 (સિવ-મયલ-મરુચ-મળત-મકલય-મન્વાવાહ-મપુણરાવત્તિ સિદ્ધિગણામત્રેય  
 ઠાણ સપાવિઝ્ઞામે) નિર્વિલ ઉપદ્રવ્ય રહિત હોને સે ગિવ=રૂપ્યાગમય, સ્વાભાવિક  
 ઐવ પ્રાયોગિક ચલનક્રિયા સે શૂન્ય હોને કે કારણ અચલ, ગરાર તથા મન સે

પ્રેરિત કર્યાં તેથી તેઓ તારક છે (બુદ્ધે) પોતે બોધ પામેલા  
 હોવાના કારણે ભગવાન બુદ્ધ છે (ગોહૃ) બુદ્ધમાન અનેક લબ્ધી હોવાને  
 બોધ માટે પ્રેરિત કરવાથી તેઓ બોધક છે (મુક્તે) ભગવાને પોતે કર્મરૂપી  
 પાંજરામાંથી મુક્તિ પ્રાપ્ત કરી તેથી તેઓ મુક્ત છે (મોચને) અને કર્મ  
 રૂપી પાંજરામાંથી મુક્ત થવાના ઈચ્છાવાળા હોવાને તેઓએ મુક્ત કર્યાં તેથી  
 તેઓ મોચક છે (સન્વણ્ણ) સકલ દ્રવ્યો (પદાર્થોના) સમસ્ત ગુણ અને  
 પર્યાયોને યુગપત્ હસ્તામલકવત્ યથાર્થરૂપે જાણવાથી પ્રમુ સર્વજ છે  
 (સન્વદરિસી) તથા સામાન્ય રૂપથી ત્રિકાલવર્તી સમસ્ત દ્રવ્યોના દ્રષ્ટા હોવાથી  
 પ્રમુ સર્વદર્શી છે (સિવ-મયલ-મરુચ-મળત-મકલય-મન્વાવાહ-મપુણરાવત્તિ  
 સિદ્ધિગણામત્રેય ઠાણ સપાવિઝ્ઞામે) સકળ ઉપદ્રવ્ય રહિત હોવાથી શિવ=કલ્યાણ  
 મય, સ્વાભાવિક રોમજ પ્રાયોગિક ચલન ક્રિયાથી શૂન્ય હોવાના કારણે અચલ,

मरुय-मणत-मक्खय-मच्चावाह-मपुणरावित्ति सिद्धिगइणामधेय  
ठाण सपाविउकामे अरहा जिणे केवली सत्तहत्थुस्सेहे समचउ-

तत्-अविद्यमानगगमनस्कन्धात्-आधिव्याग्रिहितम् इत्यर्थः । 'अणत्त' अनन्तम्-  
अविद्यमानोऽन्तो नागो यस्य तत् । अत एव 'अक्खय' अनय-नास्ति लघुत्वेऽपि  
क्षयो यस्य तत्-अविनाशो यथा । 'अच्चावाह'-अव्यानाध न विद्यते व्यानाधो-पीडा  
द्रव्यतो भावतश्च यत्र तत् । 'अपुणरावित्ति' अपुनरावृत्ति-अविद्यमाना पुनरा-  
वृत्ति-नसां पुनरुत्पन्न यस्मात् तत्, यत्र गता न कृताचिन्त्यामा विनिवर्तत,  
सुमान्नातमन्यताऽपि-न स पुनरुत्तत, न स पुनरुत्तत-इति । इधमुक्तगिरिवादि-  
विशेषगिरिवादि- 'सिद्धिगइणामधेय' सिद्धिगतिनामधेय-सिद्धिगतिरिति नामधेय=  
प्रगल्भ नाम यस्य तत्, 'ठाण' स्थानम्-स्थायतऽस्मिन् इति स्थान-लोकप्रलक्षगम् ।  
'सपाविउकामे' सम्प्राप्तुकामे सम्पत् प्राप्नु प्रयत्नगान् इत्यर्थः । 'अरहा' अरहा-अविद्यमान  
रह-तिरोहित नस्तुजात यस्य सोऽहं, 'अरहस्' इति सकारान्त शब्द, केवलज्ञानपलात्  
हस्तामलक्रीडतलोकालोकप्रतिनस्तुक्रुणप इति यावत् । 'जिणे' जिन-रागद्वेषादिनिजता ।  
'केवली' केवली-केवलज्ञानसम्पन्न । 'सत्तहत्थुस्सेहे' सत्तहत्तोत्सेध-उत्सेप=उच्चैस्त्व

रहित होने के कारण अरुज-आधिव्याग्रिहित, अनत-नागरहित, अतएव अक्षय,  
अव्यानाध-द्रव्यपीडा एव भावपादासे सर्वा निर्मुक्त, अपुनरावृत्तिस्वरूप-जहा प्राप्त होने पर  
पुन ससार में वापिस जीन का आना न हो ऐसे स्वरूपवाले, सिद्धिगति इस प्रगल्भ  
नाम से प्रसिद्ध स्थान-लोकप्रस्थान को प्राप्त करने वाले [ अरहा ] केवलज्ञान के  
जल से लोकालोकप्रति समस्त वस्तुजात को हस्तामलकप्रति जानने वाले व प्रभु हे,  
एव ( जिणे ) रागद्वेषादिक निजेता है [ केवली ] केवलज्ञानपन्न है । [ सत्त-

शरीर तथा मनधी रहित होवाना काण्ठे अङ्ग-आधि-व्याधि-रहित,  
अनत-नाश रहित, अने तेरला भाटे अक्षय, अव्यानाध-द्रव्यपीडा तेम  
सावपीडावी सर्वथा निमुक्त, अपुनरावृत्ति-वउप-व्या पडोव्या पड़ी इरीथी  
मसारमा पाछा उवुन आवु न थाय अवां वउपवाणा सिद्धिगति अ  
प्रगल्भ नामवी प्रसिद्ध स्थान-लोकाय स्थानने प्राप्त उरवावाणा (अरहा) केवल  
ज्ञानना अणथी लोकालोकावती यमस्त वस्तुजातने हस्तामलकप्रति ललुवावाणा  
ते प्रभु हे, तेम ( जिणे ) रागद्वेष आदिना विनेवा ( केवली ) केवलज्ञान-  
सम्पन्न ( सत्तहत्थुस्सेहे ) आत होय उया ( सम-चउरस-सठाण-सठिए )

रंस-सठाण-सठिए वज्ज-रिसह-नाराय-सघयणे अणुलोमवाउवेगे  
कंकग्गहणी कवोयपरिणामे सउणिपोस-पिट्ठंतरोरुपरिणए पउमु-

सप्तहस्त उत्सेधो यस्य स सप्तहस्तोत्सेध-सप्तहस्तोच्छ्रित इत्यर्थ । 'सम-चउ-रस-  
सठाण-सठिए' सम-चतुरस्र-मस्थान-स्थित-समाः-तुल्या अन्यूनाधिका, चतस्रोऽ  
स्रयः=हस्तपादोपर्यधोरूपाश्चत्वारोऽपि विभागा [शुभलक्षणोपेता] यस्य (मस्थानस्य)  
तत् समचतुरस्र-तुल्यारोहपरिणाह तच्च मस्थानम्-आकारत्रिंशेप इति समचतुरस्र-  
सस्थान, तेन सस्थित=युक्त । 'वज्ज रिसह-नाराय-सघयणे' वज्रपमनाराचमहनन-  
वज्र=कीलिकाकारमरिच, ऋषम-तदुपरिवेष्टनपट्टाऽऽकृतिकोऽस्थिविशेष, नाराचम्-  
उभयतोमर्कटबन्ध, तथा च द्वयोरस्थो परिवेष्टितयोरुपरि तदस्थित्रय पुनरपि दृढी  
कर्तुं तत्र निखात कीलिकाऽऽकार वज्रनामकमस्थि यत्र भवति तद् वज्ररूपमनाराच तत्  
रहनम्-सहन्यन्ते=दृढीक्रियन्ते गरीरपुद्गला येन तत्महननम्-अस्थिनिचयो यस्य  
स वज्ररूपमनाराचरहनन । 'अणुलोमवाउवेगे' अनुलोमवायुवेग-अनुलोमोऽनुकूलो  
वायुवेग=गरीराऽतर्वर्ती वायुवेगो यस्य स तथा, वायुप्रकोपरहितदेह इत्यर्थ,  
'कंकग्गहणी' कङ्कग्रहणी-कङ्क पक्षिविशेष, तस्य ग्रहणीव ग्रहणी यस्य स कङ्कग्रहणी-  
कङ्कगुदागयवद् गुदागयवान् । 'कवोयपरिणामे' कपोतपरिणाम-कपोतस्येव परिणाम  
आहारपरिपाको यस्य स तथा, यथा कपोतस्य जाठराऽनल पाषाणकणानपि  
पाचयति तथा तस्यापि जाठरानलोऽतप्रान्तादिसर्वनिधाऽऽहारपरिपाचक । 'सउणि

हत्थुस्सेहे ] सात हाथ उँचे है । ( समचउरस-सठाण-सठिए ) समचतुरस्रसस्थान-  
वाले [ वज्ज-रिसह-नाराय-सघयणे ] वज्र-रूपम-नाराच-रहनन से युक्त [ अणु-  
लोमवाउवेगे ] अनुकूल गरीरान्तर्वर्ती वायु के वेग से समन्वित, [ कंकग्गहणी ]  
ककपक्षी के गुदागय के समान गुदागयवाले, [ कवोयपरिणामे ] कपोत की  
जठराग्नि जिस प्रकार ककर पत्थर के कगों को भां पचा देती है उसी प्रकार प्रभु  
की जठराग्नि भी सब प्रकार के आहार को पचा देती है ऐसी जठराग्नि वाले,

समचतुरस्र सस्थानवाणा ( वज्ज-रिसह-नाराय-सघयणे ) वज्र-रूपम-नाराच-  
सहननधी युक्त ( अणुलोमवाउवेगे ) अनुकूल शरीरातर्वर्ती वायुना वेगधी  
समन्वित, ( कंकग्गहणी ) कक पक्षीना गुदागयना जेवा गुदागयवाणा  
( कवोयपरिणामे ) कपोतना जठराग्नि जे प्रकारे काकरा-पत्थरनी ठण्डीआने पछ  
पयावी दे छे तेज प्रकारे प्रभुना जठराग्नि पछ अन्त प्रान्तआदि सर्व प्रका

**પ્પલ-ગંધ-સરિસ-નિસ્સાસ-સુરભિ-વચ્ચને છવી નિરાયંક-ઉત્તમ-પસ-**

પોસ-પિટ્તરોરુ-પરિણે' ગ્રહુનિ-પોસ-પૃષ્ઠાન્તરોરુપરિણત-ગ્રહુને પક્ષિણ પોસવત્  
પુરીપસમ્પર્કરહિતો નિરુપલેપ પોસ-ગુદાગયો યસ્ય સ ગ્રહુનિપોસ, પૃષ્ઠા અન્તે ચ-  
પૃષ્ઠેદરયોરન્તરાલ્વર્તિની અદ્દે-પાર્શ્વાવિતિ યાવત્, ઊરુ ચ જદ્દે દ્વેષા પ્રાપ્યઙ્ગત્વાત્સમાહાર-  
દ્વન્દ્વે-પૃષ્ઠા-ડન્તરોરુ પૃષ્ઠપાર્શ્વજલ્મ-તત્ પરિણત-વિગિષ્ટપરિણામવત્-સુજાત  
યસ્ય સ તથા, ગ્રહુનિપોસશ્વાસૌ પૃષ્ઠાન્તરોરુપરિણતશ્ચ સ ગ્રહુનિપોસપૃષ્ઠાડન્તરો-  
રુપરિણત-નિર્લેપમલદ્વારસુન્દરપૃષ્ઠપાર્શ્વજલ્મવાન્-દ્વયર્થ । 'પડમુ-પ્પલ-ગંધ-  
સરિસ-નિસ્સાસ-સુરભિ-વચ્ચને' પદ્મપલ-ગંધ-સદૃશ નિશ્વાસ સુરભિ-વદન-પદ્મ-  
કમલમ્, ઉત્પલ-નીલકમલ તયોર્ગંધ, અથવા પદ્મ-પદ્મકામિધાન ગન્ધ-  
દ્રવ્યમ્, ઉત્પલ ચ ઉત્પલકુષ્ઠ તયોર્ગંધ, તેન સદૃશ-સમો યો નિશ્વાસ-  
શ્વાસોચ્છ્વાસપવન તેન સુરભિ-સૌરભમય વદન-મુખ યસ્ય સ તથા, પરિમલ-  
મયપદાર્થસૌરભસમ્ભારસમ્મૃતશ્વાસોચ્છ્વાસસુરભિતમુખ ઇતિ ભાવ । 'છવી'  
છનિ-છવિમાન્-દીપિદેવીપ્યમાનશરીર દ્વયર્થ । 'નિરાયક-ઉત્તમ-પસત્થ-અહ-  
સેય-નિરુવમ-પલે' નિરાતક્રોત્તમપ્રગસ્તાડિતિથેતનિરુપમપલ, તત્ર-આતક્રો રોગો નિર્ગતો  
યસ્માત્ તનિરાતક્ર નીરોગમ્, ઉત્તમમ્-ઉત્કૃષ્ટતમમ્ અત એવ પ્રગસ્તમ્, અતિથેતમ્-

( સડણિપોસ-પિટ્તરોરુ-પરિણે ) ગ્રહુનિ-પક્ષી કે-ગુદાગય ફી તરહ પુરીપ  
કે ઉત્સર્ગ કે સર્ગ સે રહિત ગુદાગયવાલે, એવ સુન્દર પૃષ્ઠ, પાર્શ્વ ઓર  
જઘાવાલે ( પડમુ-પ્પલ-નિસ્સાસ-સુરભિવચ્ચને ) પદ્મ-કમલ એવ ઉત્પલ-નીલકમલ  
અથવા પદ્મ-પદ્મકનામક ગંધ દ્રવ્ય ઓર ઉત્પલ-ઉત્પલકુષ્ઠ-સુગન્ધદ્રવ્ય વિશેષ, ઇનફી  
સુગંધ કે સમાન ઉચ્છ્વાસવાયુ સે સુરભિતમુખવાલે [ છવી ] કાન્તિયુક્ત શરીરવાલે,  
[ નિરાયક-ઉત્તમ-પસત્થ-અહસેય-નિરુવમ-પલે ] રોગમુક્ત, સર્વોત્તમગુણયુક્ત,

૨ના આહારને પચાવી દે છે એવા જઠરાગ્નિવાળા છે (સડણિ-પોસ-પિટ્તરોરુ-  
પરિણે) શકુનિ-પક્ષીના શુદ્ધાશયની પેઠે મળના સસર્ગથી રહિત  
શુદ્ધાશયવાળા તેમજ સુદર પૃષ્ઠ (પીઠ) પાર્શ્વ (પડખા) અને જઘા  
વાળા (પડમુ-પ્પલ-નિસ્સાસ-સુરભિ-વચ્ચને) પદ્મ-કમલ તેમજ ઉત્પલ-નીલકમલ,  
અથવા પદ્મ-પદ્મ નામક ગંધ દ્રવ્ય અને ઉત્પલ-ઉત્પલ કુષ્ઠ-સુગન્ધ દ્રવ્ય વિશેષ,  
એમની સુગંધના જેવા ઉચ્છ્વાસ વાયુથી સુરભિત-સુગંધિત સુખવાળા (છવી)  
કાન્તિયુક્ત શરીરવાળા ( નિરાયક-ઉત્તમ-પસત્થ-અહસેય-નિરુવમ-પલે ) રોગમુક્ત,



स्थ-अडसेय-निरुपम-पले जल-मल-कलंक-सेय-रय-दोस वज्जियसरी-  
र-निरुपलेवे छाया-उज्जोडयग-पच्चगे घण-निचिय-सुवद्ध-लम्बणु-  
णय-कूडागारनिभपिडिय-सिरए सामलिवोंड-घणनिचिय-च्छोडिय-

अतिगयशुभगुणयुक्त, निरुपमम्-अनुपम पल माप यस्य स, रोगमुक्तमनात्म-  
गुणयुक्तश्चेत्तनिरुपम-मासगान्-इत्यर्थ । 'जल-मल-कलंक-मेय-रय-दोस वज्जिय-  
शरीर निरुपलेवे' जल-मल-कलङ्क-स्वेद-रजो-दोष-वर्जित-शरीर-निरुपम्,  
तत्र जल-शरीरमल शुष्कस्वेदरूप, 'जल' इति देगीय शब्द, मल-  
शरीरगत प्रयनत्रिगोषापनय कठिनाभूत रज, कलङ्क-दुष्टमगतिलान्तिरूप, स्वेद-  
प्रस्वेद, रज-धूलि, तेषां यो दोष-मलिनीकरणेन तेन वर्जितम् अतएव निरुपम्-  
निर्मल शरीर यस्य स तथा, त्रिभिर्मलकलङ्कस्वेदरेणुदोषरहिततया निर्लेपनिर्मल-  
शरीरवानित्यर्थ । 'छाया-उज्जोडय-पच्चगे' अयोदयोत्तिताङ्गप्रत्यङ्ग-अयया-  
कान्त्या उद्घोतितानि-चाकचिकययुक्तानि अङ्गप्रत्यङ्गानि-अङ्गोपाङ्गानि यस्य स तथा,  
अनुपमकान्त्या देहाप्यमानाऽङ्गप्रत्यङ्ग इत्यर्थ । 'घण निचिय सुवद्ध-लम्बणु णय  
कूडागारनिभ पिडिय सिरए' घन-निचित-सुवद्ध-लक्ष्मणोक्त-कूटाऽऽकारनिभ-पिण्डित-  
गिरस्क, तत्र-घनम्-अतिगयेन निचित घननिचितम्-अतिनिष्ठम्, सुष्ठु-अतिगयेन

श्चेत् एव निरुपम मासगाले [ जल-मल-कलंक-सेय-रय-दोस-वज्जिय-सरीर-  
निरुपलेवे ] विविध प्रकार के मेल-शुष्कस्वेदरूप जल, कठिनीभूत रज स्वरूप मल,  
दुष्ट ममा तिल आदिरूप कलङ्क, एव-स्वेद प्रस्वेद रज-धूलि के दोष से वर्जित  
शरीर होने से निर्मल शरीरवाले, [ छायाउज्जोडयगपच्चगे ] कान्ति से चमकते हुए  
अङ्गोपाङ्गवाले, ( घणनिचिय-सुवद्ध-लम्बणु-णय-कूडागारनिभ-पिडिय-सिरए )  
अतिनिष्ठ, स्पष्टरीति से प्रकटित शुभलक्षण रूप, उन्नत कूटाकार तुल्य एव

सर्वोत्तमशुभयुक्ता, श्वेत, तेभ्य निउपम भाववाणा (जल-मल-कलंक-सेय-  
रय-दोस-वज्जिय-सरीर-निरुपलेवे) विविध प्रकारका मेल-सुखायेला पदमेवा उप  
जल, लक्ष्मणोक्त रज-धूलि मल, दुष्ट ममा तल आदि उप जल, तेभ्य  
स्वेद-प्रस्वेद रज-धूलिका दोषधी वर्जित शरीर होवाधी निर्माण शरीरवाणा  
(छाया-उज्जोडयगपच्चगे) कान्तियी यमदारा भास्ता अग उपाङ्गवाणा (घण-निचिय-  
सुवद्ध-लम्बणु-णय-कूडागारनिभ-पिडिय-सिरए) अतिनिष्ठ, स्पष्ट गीतधी  
प्रकटित शुभलक्षण रूप, उन्नत कूटाकार तुल्य तेभ्य निर्माण भावना

मिड-विसय-पसत्थ-सुहुम-लक्खण-सुगंधि-सुदर-भुयमोयग-भिग-  
नेल-कज्जल-पहट्ट भमरगण-णिद्ध-निकुरुव-निचिय-कुंचिय-पया-

उद्धानि-अवस्थितानि प्रकटतया विद्यमानानि लक्षणानि शिर मन्त्रधिशुभलक्षणानि यत्र  
तत् सुवद्भलभगम, उत्तम-मध्यभाग उच्च यत् कृष्ट तस्य य आकागस्तन्निभम्-  
उन्नतकृष्टाकागमदृशमिति भाव । पिण्डित-निमागकर्मणा - योजित् शिगे यस्य स  
धन निचित-सुन्दर-लक्षगोन्नत-कृष्टाकारनिभ-पिण्डित-शिरस्क । 'सामलिरोड घणनिचिय-  
चोडिय मिड विसय पसत्थ-सुहुम-लक्खण-सुगंधि सुदर भुयमोयग-भिग-नेल-कज्ज-  
ल-पहट्ट-भमरगण णिद्ध निकुरुव निचिय-कुंचिय पयाहिणावत्त मुद्ध-सिरए' आन्मलि-  
रोड घननिचित चोटित मृदु विग्न प्रगस्त-सूक्ष्म-लक्षग-सुगन्धि-सुन्दर-भुजमोचक-भृङ्ग-नैल-  
कज्जल प्रहट्ट-भमरगण - स्निग्ध निकुरुव - निचिय - कुञ्चित - प्रभ्रिगाऽऽवर्त - मूर्द्ध-  
शिगेज-आन्मलि वृक्षविशेष, तस्य रोण्ड=फल, घननिचितम्-अतिनिविड, ओटित-  
स्फोटित-तुल्यव्याप्त आन्मलि-फलपण्ड तद्वत् मृदव-प्रदुलः-इति आन्मलिरोण्डघननि-  
चितचोटितमृद्वत्, अग्रस्तले शिगेभाग कटिन, उपरिभागे आन्मलिफलपण्डगत-तुल-  
वन्मृदुला केशा इति भाव । तथा-विशेष-निर्मल, प्रशस्ता-उत्तमा सूक्ष्मा-  
तनुतरा, लक्षगा-सुलक्षगयुक्ता, सुगन्ध-शोभनगन्धयुक्ता, सुन्दरा-मनोहरा, तथा  
भुजमोचकयुक्त=नीलगन्धविशेष इव, भृङ्गवत्-भ्रमरवत्, एव नैलवत्-नालाविकारवत्-

निर्माणनाम कर्म द्राग सुचित ऐसे मस्तकाले, [ सामलिरोड-घणनिचिय-चो-  
डिय-मिड-विसय-पसत्थ-सुहुम-लक्खण-सुगंधि-सुदर-भुयमोयग-भिग-नेल-  
कज्जल-पहट्ट-भमरगण-णिद्ध-निकुरुव-निचिय - कुंचिय - पयाहिणावत्त-मुद्ध-  
सिरए] सेमरवृक्ष के फलान्तर्गत तल के समान मृदुल विशद-निर्मल, प्रशस्त-उत्तम,  
सूक्ष्म-तनुतर ( पतले ), लक्षग-सुलक्षगयुक्त, सुगन्ध-शोभनगन्धयुक्त, सुन्दर-मनोहर  
तथा-नाल रत्नविशेष का तरह लच्छेदार, नालगुलिका का तरह नाले, कज्जल का

उभंथी सुरचित जेवा भक्तव्याजा ( सामलिरोड-घणनिचिय - चोटोडिय-मिड-  
विसय-पसत्थ-सुहुम-लक्खण-सुगंधि सुन्दर-भुयमोयग-भिग-नेल-कज्जल-पहट्ट भमर  
गण-निद्ध-निकुरुव-निचिय-कुंचिय-पयाहिणावत्त-मुद्ध - सिरए ) सेमर वृक्षना  
इलानी अतर्गत उना जेवा डोमण, विशद-निर्मल, प्रशस्त-उत्तम, सूक्ष्म  
लक्षग पातजा, लक्षग-सुलक्षगयुक्ता, सुगंध-शोभनगन्धयुक्त, सुन्दर-मनोहर  
तथा नील रत्नविशेषनी पेंडे लच्छेदार, नीलगुलिकानी जेम वीला, कालजना

હિનાવત્-મુદ્ધસિરણ દાલિમપુષ્પગાસ-તવણિજ્જ-સરિસ-નિમ્મલ-  
સુણિદ્ધ-કેસંત-કેસભૂમી છત્તાગારુત્તિમગદેસે ણિવ્વણ-સમ-લટ્ઠ-  
મટ્ઠ-ચદદ્ધ-સમ-ણિડાલે ઉદુવડ-પડિપુણ્ણ-સોમ્મવયણે અલીણ-

નીલીગુલિકાવત્, કજ્જલપત્-મપીવત્, પ્રહટ્-ભ્રમર-ગગપત્-સોહાસ-ભ્રમર-વૃન્દવત્  
સ્તિગ્ધ=કાન્તિયુક્તમ્-અતીવસ્યામમિત્યર્થ, નિરુમ્પ=સમૂહો યેષા તે મુજમોચક-મદ્ધ-નૈલ-  
કજ્જલ-પ્રહટ્-ભ્રમર-ગણસ્તિગ્ધનિકુરમ્વા, તે ચ પુનર્નિચિન્તા=પરસ્પર શિષ્ટા કુચિતા =  
વત્રીભૂતા-કુણ્ડલપદ્મર્તુલાકારા પ્રદક્ષિણાઽઽર્તા-પ્રદક્ષિણમ્ આવર્તેતે તે તથા મૂર્દ્ધનિ-  
મસ્તકે, ગિરોજા-કેશા यस્ય સ તથા-શાલ્મલિ-ફલચ્ચંડક્રકોમલાતિશ્યામલ-કૃષ્ણમણિ-  
ભ્રમરકજ્જલચત્કૃણ્ણતર-પરસ્પરશિષ્ટ-પ્રદક્ષિણાવર્ત-કુચિત-મસ્તકકેશવાનિતિ યાવત્ ।  
કેશોપત્તિસ્થાન વર્ણયેતે-‘દાલિમ-પુષ્પ-પ્પગાસ-તવણિજ્જ-સરિસ-નિમ્મલ-સુણિદ્ધ-  
કેસત-કેસભૂમી’ દાહિમ-પુષ્પ-પ્રકાગ તપનીય-સદૃગ-નિર્મલ-સુસ્તિગ્ધ-કેશા-ત-  
કેશભૂમિ, તત્ર-દાહિમ-પુષ્પ-પ્રકાગા રક્તવર્ણેત્યર્થ, તપનીયસદૃગી-અગ્નિપ્રત્તપ  
સુવર્ણસદૃગવાગા, તથા-નિર્મલ-ઉજ્જવલ, સુસ્તિગ્ધા-સુચિક્રગા, કેશાન્તે=કેશસમાપે-  
કેશમૂલે કેશભૂમિ-કેશોપત્તિસ્થાન-મસ્તકચક્ક્ર यस્ય સ તથા, પૂર્વોક્તમેવ-વિશેષણ  
પ્રકારાન્તરેણાહ-‘છત્તાગારુત્તિમગદેસે’ છત્તાઽઽકારોત્તમાદ્દેશ-છત્તાઽઽકાર-વર્તુલોત્ત-  
તવગુયોગાચ્છત્તાઽઽકૃતિ-ઉત્તમાદ્દેશ-મસ્તકપ્રદેશો यस્ય સ, અત્યુન્નતોત્તમાદ્દેશવાન્-ઇતિ

તરહ કાલે, પ્રહટ્ભ્રમરગગ કા તરહ કાન્તિયુક્ત, પરસ્પર મે સ્મિલિટ્-વિરલે નહીં,  
ટેટે કુણ્ડલ કી તરહ વર્તુલ આકારયુક્ત દક્ષિણાવર્ત કેશો સે યુક્ત થે, અર્થાત્-  
ધુંધરવાળાલે થે । [ દાલિમપુષ્પ-પ્પગાસ - તવણિજ્જસરિસ - નિમ્મલ-સુણિદ્ધ-  
કેસત-કેસ-ભૂમી ] ભગવાન્ ક મસ્તક કી ત્વચા દાહિમ કે પુષ્પ કે સમાન  
લાલ, તથા તાવે હુણ સુવર્ણ કે સમાન નિર્મલ એવ સ્તિગ્ધ=ચિક્રણ થી । ( છત્તા  
ગારુત્તિમગદેસે ) ભગવાન કા મસ્તક છત્ર સમાન ગોળાકાર થા । ( ણિવ્વણ-સમ

જેવા ઢાળા, પ્રહટ્ ભ્રમરાની પેઠે કાન્તિયુક્ત, પરસ્પરમા સ્મિલિટ્, વિરલ નહિ,  
વાકા કુ ડહાની પેઠે વતુળ આકારવાળા દક્ષિણાવર્ત દેશોથી યુક્ત લગવાન હતા  
અર્થાત્ ધુધરવાળા વાળ વાળા હતા । ( દાલિમપુષ્પ-પ્પગાસ તવણિજ્જ સરિસ નિમ્મલ-  
સુણિદ્ધ-કેસત-કેસ ભૂમી ) લગવાનના મસ્તકની ત્વચા [ ચામડી ] ઢાઢમ ॥  
પુષ્પના જેવી લાલ, તથા તાવેલા સુવર્ણના જેવી નિર્મળ તેમજ સ્તિગ્ધ  
ચિક્રણી હતી, ( છત્તાગારુત્તિમગદેસે ) લગવા

**पमाणजुत्त-सवणे सुस्सवणे पीण-मसल-कवोल-देसभाए आणा-  
मिय-चाव-रुडल-किण्हम्भराड-तणु-कसिण-णिद्ध-भमुहे अवदा-**

भाव , 'गिळ्वण-सम-लट्ठ-मट्ठ-चदद-सम-णिडाले' निर्वग सम-लट्ठ-मट्ठ-चन्द्रार्द्ध-सम-लट्ठ तत्र निर्वग-अतर्हिततया वगकिं गरहित, सम-विपमताग्रहित, लट्ठ-सुन्दर, मट्ठ-शुद्ध चन्द्रार्द्धसमम्-अष्टमा-चन्द्र-मण्डलऽऽकाङ्क्षम्, लट्ठ-मालस्थल यस्य स, अष्टमा-चन्द्र-मण्डल-समानाकार-सुन्दर-लट्ठ-इति भाव । 'उड्डवड पडिपुण-सोम्मवयणे' उड्डपति-प्रतिपूर्ण-सौम्यवदन उड्डपति-आग्दयपूर्णचन्द्रस्तद्वत् पारिपूर्ण प्रमाममूहसम्भृत, सौम्य-सुन्दर, वदन-मुख यस्य स तथा, आग्दपूर्णचन्द्र-समान सुन्दर-मुख इत्यर्थ । 'अट्ठीण-पमाणजुत्त-सवणे' आलीन प्रमाणयुक्त श्रवण-समुचितप्रमाणकर्गयुक्त, अत एव-सुस्सवणे' सुश्रवण, ओमनकर्गयान् 'पीण मसल-कवोल-देसभाए' पीण मासल कपोल-देशभावा-यानौ पुष्टौ, मासलौ मासपूर्णौ कपोलदेशभावा-कपोलावयवौ यस्य स तथा-सुपुष्टकपोत्युक्त इति भाव । 'आणामिय-चाव-रुडल-किण्हम्भराड-तणु-कसिण णिद्ध भमुहे' आनामित चाप रचिर-कृष्णाभराजि-तनु-कृष्ण-स्निग्ध-भ्रू-आनामित-चाप-चक्राकृतधनु, तद्वदरचिर-सुन्दर तथा कृष्णा-भराजी इव श्याममेघपङ्क्ता इव तनू-सूक्ष्मे, कृष्णे-श्यामे, स्निग्धे चिकण-भ्रुवौ यस्य स तथा, वक्रकृष्णमूढमचिक्रग-लट्ठ-मट्ठ-चदद-सम-णिडाले ) भगवान् का मालस्थल व्रग क चिह्न मे रहित, विपमता मे वर्जित, सुन्दर, शुद्ध एव अष्टमी क चन्द्रमा के समान था । [ उड्ड-वड-पडिपुण-सोम्मवयणे ] प्रभु का मुख आग्द ऋतु क पूर्णचन्द्रमण्डल समान सुन्दर और आह्लादक था । [ अट्ठीण-पमाण-जुत्त-सवणे ] ज्ञान प्रमाणयुक्त य । [ सुस्सवणे ] इमलिये भगवान् सुन्दर ज्ञानवाले य । ( पीण-मसल-कवोल-देसभाए ) भगवान् क पुष्ट एव भर हुए सुन्दर कपोल थे । ( आणामिय-चाव-रुडल-किण्ह-म्भराड-तणु-कसिण-णिद्ध-भमुहे ) वक्रित धनुष क समान रचिर, तथा कृष्णमेघ

इतु ( गिळ्वण-सम लट्ठ मट्ठ चदद-सम-णिडाले ) भगवाननु ललाट प्रभुना चिकथी रहित, विपमतायी वर्जित, सुन्दर, शुद्ध तेमज् अष्टमीना चद्र ना जेवु इतु ( उड्डवड-पडिपुण-सोम्म-वयणे ) प्रभुनु मुख आग्दऋतुना पूर्णचद्रम उल समान सुन्दर तथा आह्लादक इतु ( अट्ठीण-पमाण-जुत्त-सवणे ) ज्ञान भाषयर इता ( सुस्सवणे ) तेथी भगवान् सुद्ध ज्ञानवाणा इता ( पीण-मसल कवोल-देसभाए ) भगव नना पुष्ट तेमज् लजेला सुद्ध गाड इता ( आणामिय-चाव-रुडल-किण्हम्भराड-तणु-कसिण-णिद्ध-भमुहे ) वड थयेला धनुषना जेम अचिर, तथा कृष्णमेघ ( ज्ञाना वाहणा ) नी डारना जेवी

लिय-पुडरीय-णयणे कोआसिय-धवल-पत्तलच्छे गरुलायय-उज्जु  
तुग-णासे उवचिय-सिलप्पवाल-विंवफल-सण्णिभाहरोट्टे पडुर-  
ससि-सयल-विमल-णिम्मल-सख-गोमखीर-फेण-कुंद-दगरय-मुणा-

भूयुक्त इत्यर्थ । 'अवदालिय पुडरीय-णयणे' अवदलित पुण्डरीक-नयन-अनलिते-  
विकसिते, पुण्डरीके-श्वेतकमल इव नयने-नेत्रे यस्य स, विकसितश्चेतकमलसदृश  
नेत्र इति भाव । 'कोआसिय धवल पत्तलच्छे' विकसित भग्न पत्रलाञ्छन कमलवद्  
विकसिते धवले श्वेते, पत्रले-पद्मयुक्ते, अक्षिणी नेत्रे यस्य स, त्रिशूलनयनानित्यर्थ ।  
'गरुला-यय उज्जु तुग-णासे' गरुडा-यव-जुस्तुङ्ग-नासिका गरुटस्थेव-गरुडपक्षिचञ्चुवद-  
आयता-दाघा, रुज्ज्वी-सरला, तुङ्गा-उन्नता, नासिका यस्य स तथा, गरुटचञ्चु-  
वदार्धसरलोच्चनासिकावान् इत्यर्थ । 'उवचिय सिलप्पवाल-विंवफल-सण्णिभा-हरोट्टे'  
उपचित शिलाप्रवाल-निम्बफल-सन्निभाधरोष्ठ-उपचित वृत्तस्कार यच्छिलाप्रवाल-विद्रुम,  
निम्बफल-रक्तातिरक्त तयोः सन्निभ सदृशो रस्त अधरोष्ठो यस्य स, अतिरक्तोष्ठवान्-  
इत्यर्थ । 'पडुर-ससि-सयल-विमल-णिम्मल-सख-गोमखीर-फेण-कुंद-दगरय-मुणा-  
लिया धवल-दत्तसेठी' पाण्डुर शशि गरुल-विमल-निर्मल गगन-गोक्षीर-फेन-कुन्द-वक्-

की पक्षि के समान काला, पतली और चिकना भगवान की भौहें थीं । ( अव-  
दालिय पुडरीय-णयणे ) विकसित श्वेतकमल के समान नेत्र थे । ( कोआसिय-  
धवल-पत्तलच्छे ) वे नेत्र-विकसित, स्वच्छ एवं पद्मल-सुन्दर पीपणा-वाले  
थे । ( गरुला-यय-उज्जु-तुग-णासे ) गरुड पक्षा का चंचु समान दीर्घ, सरल  
एवं उन्नत नासिका थी । ( उवचिय-सिलप्पवाल-विंवफल-सण्णिभाहरोट्टे ) रस्कार  
युक्त विद्रुम एवं रक्तातिरक्त-अतिशय लाल कुन्दरुफल के समान अधरोष्ठ था ।  
( पडुर-ससिसयल-विमल-णिम्मल-सख-गोमखीर-फेण-कुंद-दगरय-मुणालिया

गणी, पातणी अने चिकणी समझे जाती ( अवदालिय-पुडरीय-णयणे )  
शीलेला श्वेत उभयगुणा जेवा नेत्र होता ( कोआसिय-धवल-पत्तलच्छे ) ते नेत्र  
विजलेला स्वच्छ तेमज पद्मल ( उज्जु पापणुवाणा ) होता ( गरुला-यय-  
उज्जु-तुग-णासे ) गडग पक्षीनी साथ समान लामा सरल तेमज उन्नत  
नासिका होती ( उवचिय-सिलप्पवाल-विंवफल-सण्णिभा-हरोट्टे ) रस्कारयुक्त  
विद्रुम तेमज रक्तातिरक्त-अतिशय लाल कुंदरु इलना जेवा अधरोष्ठ  
( डोड ) होता ( पडुर-ससिसयल-विमल-णिम्मल-सख-गोमखीर-फेण-कुंद-दग

लिया-धवल-दतसेढी अखडदते अफ्फुडियदते अविरलदते सुणि-  
द्धदते सुजायदते एगदतसेढीवि अणेगदते हुयवह-णिद्धंत-

रजो मृणाङ्गिका धवल-दन्तश्रेणि-पाण्डुर-श्वेत यत् अङ्गिकाकल-चन्द्रमण्ड , तद्वद विमला, तथा  
निर्मल-अतिस्वच्छ, शक्त प्रसिद्ध, गोक्षीर-गोमृग्धम्, फेन-जलोपरिवर्तमानो नवनीलस-  
म , सुन्द-ननामक श्वेतकुमुदम्-करज-जलरुग, मृगालिका त्रिसिना-तद्वद् धवला-  
महाश्वता, दन्तश्रेणि-दन्तपट्टिस्तस्य स तथा, शुभ्रातिशुभ्रदन्तपट्टिकमा-  
निर्यथ । 'अखडदते' अगण्डदन्त-दन्तपट्टिकी दन्तपट्टिक-न्याभावात्,  
'अफ्फुडियदते' अस्फुरितदन्त दन्तपट्टिस्तौ दन्ताना-देशतोऽपि भङ्गाभावात्,  
'अविरलदते' अनिरलदन्त-अतरावकागरहितदन्त 'सुणिद्धदते' सुस्निग्धदन्त-चिकण-  
दन्तान्, 'सुजायदते' सुजातदन्त-सुन्दरदन्तान्-इत्यर्थ । 'एगदतसेढीवि  
अणेगदते' एकदन्तश्रेणीनामकदन्त, 'हुतवह-णिद्धत-योय-तत्त-तवणिज्ज-रत्त-  
तल-तालुजीहे' हुतवह-निष्पात-वीत-तप्तपनाय-रक्ततर-तालुजिह्व-हुतवहन-बहिना  
पूर्वं निष्पात-निर्गमनं न्योजित पश्चाज्जलादिना धौतम्, अत एव-तप्त-बहिताप प्राप्त-

धवल-दतसेढी) श्वेत चन्द्रमण्डके क समान निर्मल, तथा निर्मल गल, गोक्षीर,  
फेन, श्वेतकुमुद, जलरुग, एव मृगाल क समान धवल दन्तपट्टिकी यी ।  
(अखडदते) भगवान् क दंत अगण्ड थे, (अफ्फुडियदते) अस्फुरित थे,  
(अविरलदते) अतृकग रहित थे । (सुणिद्धदते) चिकण थे, (सुजायदते)  
सुन्दर थे, (एगदतसेढीवि अणेगदते) एक दंत की श्रेणी क समान सभी  
दंत माद्वय होत थे । (हुतवह-णिद्धत-योय-तत्त-तवणिज्ज-रत्त-तालुजीहे)  
पहले अग्नि में तपाये गये पश्चात् जलादिक द्वारा धोये गये पुन अग्नि में तपाये

रय-मुगालिया-धवल दत-सेढी) श्वेत चन्द्रमण्डके क समान निर्मल, तथा निर्मल  
गल, गोक्षीर, गोमृग्ध, श्वेतपुष्प, जलरुग (पाणीना शुद्ध) तेभज्ज  
मृगाल ना जेवी अङ्गिका हातनी डार हुती (अखडदते) अगवानना हात  
अभ ड हुता (अफ्फुडियदते) तूट्या वगरना हात हुता (अनिरलदते)  
अवकाश (पोल) गडित हुता, (सुणिद्धदते) चिकण हुता,  
(सुजायदते) सुन्दर हुता, (एगदतसेढी वि अणेगदते) अङ्क हातनी  
श्रेणी (डार) ना जेम अथा हात देणाता हुता (हुतवह-णिद्धत-योय-तत्त  
तवणिज्ज-रत्त-तालुजीहे) पहले अग्नि में तपायेला पाछलथी जलादिद्वारा

धोयतत्ततवणिज्ज-रत्ततल-तालुजीहे अवट्टिय-सुविभत्त-चित्त-मंसू  
मसल-सठिय-पसत्थ-सद्दूल-विउल-हणुए चउरंगुल-सुप्पमाण-कंबु-  
वर-सरिसग्गीवे वरमहिस-वराह-सीह-सद्दूल-उसम-नागवर-पडि-

यत्तपनीय=सुवर्ण तद्वद् रक्ततरम्—अतीवरक्त, तालु च जिह्वा च यस्य स तथा, अतिरक्त-  
तालुजिह्वावान् इत्यर्थः । 'अवट्टिय-सुविभत्त-चित्त-मंसू' अवट्टियत-सुविभक्त-चित्र-  
श्मश्रु—अवस्थितानि—अवर्द्धनशीलानि, सुविभक्तानि—द्विभागाभ्यां विभक्ततया स्थितानि,  
चित्राणि—शोभासम्पन्नानि श्मश्रूणि—'दाढी मूळ'—इति भाषाप्रसिद्धानि यस्य स, अवर्द्धन-  
शील-सुविभक्त सुशोभितश्मश्रुवान् इत्यर्थः । 'मसल-सठिय-पसत्थ-सद्दूल-विउल-  
हणुए' मासल—संस्थित—प्रशस्त—शार्दूल—विपुल—हनु—तत्र मासल—पुष्ट, संस्थित—सुन्दरा-  
ऽऽकार, प्रशस्त—अतिरमणीय, शार्दूलस्येव व्याघ्रस्येव, विपुल—दीर्घ हनु=चिबुक यस्य स  
तथा-शार्दूल-वत्सुन्दर-सुविशालचिबुक इति भावः । 'चउरंगुल-सुप्पमाण-कंबुवर-  
सरिस-ग्गीवे' चतुरङ्गुल सुप्रमाण-कम्बुवरसदृश-ग्रीव-भगवदङ्गुल्यपेक्षया चतुरङ्गुल-  
सुप्रमाणा कम्बुवरसदृशी—उन्नततया त्रिवलिसद्वाचाच्च श्रेष्ठशङ्खसदृशी ग्रीवा यस्य स तथा,  
चतुरङ्गुलप्रमाणोपेतश्रेष्ठशङ्खसदृशग्रीवावान् इत्यर्थः । 'वरमहिस-वराह-सीह-सद्दूल-  
उसम नागवर-पडिपुण्ण विउल-क्खधे' वरमहिस-वराह सिंह-शार्दूल वृषभ नागवर-परिपूर्ण-

गये सोने के समान अत्यन्तरक्त तालु और जिह्वा थी। (अवट्टिय-सुविभत्त-चित्त-  
मंसू) अवर्द्धनशील एवं दोभागों से विभक्त होकर अलग २ रही हुई दाढ़ी एवं  
मूँछे थे। (मसल-सठिय-पसत्थ-सद्दूल-विउल-हणुए) पुष्ट, सुन्दर आकार  
युक्त, एवं अतिरमणीय सिंह जैसी विपुल दाढ़ी थी। (चउरंगुल-सुप्पमाण-  
कंबुवरसरिस-ग्गीवे) भगवान की अंगुली की अपेक्षा चार अंगुलप्रमाणवाली एवं  
शङ्ख के समान त्रिवलीविशिष्ट ग्रीवा थी। वरमहिस-वराह-सीह-सद्दूल-उसम-

धोअएला सुवर्णुनी पेटे अत्यन्त लाल ताण्डु अने लाल हुता (अवट्टिय-सुवि-  
भत्त-चित्त-मंसू) अवर्द्धनशील तेमञ्ज जे लागोथी विलङ्गत थधने अलग  
अलग रहेली दाढ़ी तेमञ्ज भुछे हुवी [मसल-सठिय-पसत्थ-सद्दूल-विउल-  
हणुए] पुष्ट, सुन्दर आकारवाणी तेमञ्ज अति रमणीय सिंह जेवी विपुल  
दाढ़ी हुती (चउरंगुल-सुप्पमाण-कंबुवरसरिस-ग्गीवे) लज्जवानना आगजानी  
अपेक्षाअे आर आगजाना भाषवाणी तेमञ्ज श्रवणी पेटे त्रिवली (वृष-  
भवा) वाणी डोठ (गरुड) हुती [वरमहिस-वराह-सीह-सद्दूल-उसम नाग-

पुण्ण-विउलक्खंधे जुगसन्निभ-पीण-रइय-पीवर-पउट्ट-सुसंठिय-  
सुसिलिट्ठ-विसिट्ठ-घण-थिर-सुवद्ध-संधि-पुरवर-फलिह-वट्ठिय-भुए

विपुलस्कन्ध - श्रेष्ठमहिषनराह सिंहव्यात्रवृष गजवर। गामिव प्रतिपूर्णो-प्रमाणयुक्तौ-विपुलौ=विस्ती-  
र्णो सामुद्रिकगाम्बोक्तक्षणयुक्तौ स्कन्धौ यस्य म तथा, 'सिंहव्यात्रान्त्रिस्वामुद्रि-  
कोक्तभगयुक्तप्रमाणमहितविगालस्कन्धवान् इति भाव । ' जुगसन्निभ-पीण-रइय-  
पीवर-पउट्ट-सुसंठिय-सुसिलिट्ठ विसिट्ठ-घण-थिर-सुवद्ध संधि पुरवर-फलिह-वट्ठियभुए '   
युगमन्निभ-यान-रति- पीवर प्रकोष्ठ-सुसंस्थित सुस्लिष्ट-विशिष्ट-घन - स्थिर-सुवद्ध-सन्धि पुरवर-  
परिघ-वर्तितमुज , युगेन=शकटाप्रायामस्थितकाष्ठेन सन्निभौ=तुन्यौ, पीनौ=पुष्टौ,  
रतिनौ=प्रातिप्रदौ, पीवरप्रकोष्ठौ=कफोणे 'स्वर्णी' इति प्रसिद्धादधस्ता मणिनधपर्यन्त  
प्रकोष्ठ , पीवरौ पुष्टौ प्रकोष्ठौ ययोर्भुजयोस्तौ, सुसंस्थितौ=सुन्दरमस्थानवन्तौ, पुन  
कौदृशौ '—सुस्लिष्टा—स्युक्ता , विशिष्टा—प्रधाना , घना सघना , स्थिरा—दृढा—सुवद्धा =सुष्ठु  
वद्धा स्नायुभि सन्ध्य =सन्धिसयोगस्थानानि ययोस्तौ—सुस्लिष्टविशिष्टघनस्थिरसुवद्धसंधी,  
पुन—पुनरपरिघनत्=नगरश्रेष्ठा—गोलावत् वर्तितौ=वर्तुलौ बाहू=भुजौ यस्य स  
तथा, सुन्दरनगरार्गलान्त् दृढदीर्घभुजान् इति भाव । ' भुयगीसर-  
विउल भोग-आयाण-पलिहउच्छूढ-दीह-वाहू-भुजगेधर-विपुल-भोगा -दान-पर्यवक्षित-दीर्घ-

नागवर-पडिपुण्ण-विउल-क्खंधे ) श्रेष्ठ महिष, वराह, सिंह, शार्दूल, वृषभ, एव  
श्रेष्ठ हाथी के स्वरूप जैसे विपुल स्कन्ध थे, ( जुगसन्निभ-पीण-रइय-पीवर-पउट्ट-  
सुसंठिय-सुसिलिट्ठ-विसिट्ठ-घण-थिर-सुवद्धसंधि-पुरवर-फलिह-वट्ठियभुए ) गाढी  
के जुए के समान प्रीतिप्रद, पीवरप्रकोष्ठयुक्त-पुष्टपौचावाली, सुन्दर आकृतिमय एसे,  
एव सुस्लिष्ट-स्युक्त-मिली हुई, विशिष्ट-उत्तम, घन-गठीली, मजबूत, स्थिर-स्नायुओं  
से सुवद्ध ऐसी संधियों वाली, तथा नगर की परिघा-भोगाल-जैसी वर्तुल भुजायें  
थीं । ( भुयगीसर-विउलभोग-आयाण-पलिहउच्छूढ-दीह-वाहू ) वाञ्छित वस्तु

वर-पडिपुण्ण-विउल-क्खंधे ] श्रेष्ठ पाडा, वराह, सिंह, शार्दूल, वृषभ, तेमज  
श्रेष्ठ हाथीना आध जेवी विपुल आध छती ( जुगसन्निभ-पीण-रइय-पीवर-  
पउट्ट-सुसंठिय-सुसिलिट्ठ-विसिट्ठ-घण-थिर-सुवद्ध-संधि-पुरवर-फलिह-वट्ठियभुए )  
गाढाना वोसर जेवी पुष्ट, प्रीतिप्रद, पीवर प्रकोष्ठ-पुष्ट जोडा वाणी, सुन्दर  
आकृतिवाणी तेमज सुस्लिष्ट-स्युक्त-मिलित, विशिष्ट-उत्तम, घन-लगाव,  
स्थिर-मजबूत स्नायुओंवाली सुवद्ध संधियोंवाणी तथा नगरनी लोगण  
जेम गोणादर लुब्धों छती [ भुयगी-सर-विउलभोग-आयाण-पलिहउच्छूढ



भुयगीसर-विउल-भोग-आयाण-पलिहउच्छूढ-दीह-वाहू रत्ततलो-  
वडय-मउय-मसल - सुजाय लखण-पसत्थ-अच्छिद्दजाल - पाणी  
पीवर-कोमल-वर-गुली आयंवतव-तलिण-सुइ-रुइल-णिद्ध-णखे

बाहु, भुजगेश्वर सर्पराज, तस्य विपुलभोग विगाल्देह, म च आगनाय-वाञ्छितवस्तुप्रह-  
णाय 'पलिहउच्छूढ' पर्यवन्ति प्रेक्षित मर्वया गडनप्रसारित, तद्वत् तार्थी=लम्बौ  
विशालौ, नाह=भुजौ यस्य स तथा, लम्बविशालाहुमानु-अर्थ । 'रत्ततलो वडय  
मउय मसल-सुजाय लखणपसत्थ अच्छिद्द-जाल पाणी' रत्ततलो पचित-मृदु मासल-  
सुजात-लक्षणप्रशस्ता छिद्दजाल पाणि, तत्र रक्तनलौ रक्ते तले ययोस्तौ तथा, तलभागे रक्त  
वर्णयुक्तौ इत्यर्थ, उपचितौ पृष्ठभाग उन्नतौ, मृदुकौ कोमलौ, मासलौ पुष्टौ, सुजातौ-सुन्दरौ  
प्रशस्तलक्षणौ शुभचिह्नयुतौ, अच्छिद्दजालौ छिद्दजालवर्जितौ, पाणी-हस्तौ यस्य स तथा,  
'पीवर-कोमल-वर गुली' पीवर-कोमल-वराङ्गुलि-पीवरा पुष्टा, कोमला-मृदुला,  
वरा-श्रेष्ठा, अङ्गुल्यो यस्य स तथा, 'आयन-तत्र तलिण-सुइ-रुइल-णिद्ध-णखे'  
'आताम्र-ताम तलिण शुचि रुचिर स्निग्धनरस आताम्रताम्रा =इषट्का, तलिना =प्रतला  
शुचय =शुद्धा, रुचिरा =मनोज्ञा, स्निग्धा =सरसा, त्रया यस्य स तथा, 'चदपाणि-  
लेहे' चन्द्रपाणिरेव चद्राकारा पागौ रखा यस्य स, चन्द्रेखाचिह्नितहस्तवानित्यर्थ,

को ग्रहण करने के लिये फैलाये हुए सर्पराज के शरीर समान दीर्घबाहु थे।  
(रत्ततलो-वडय-मउय-मसल-सुजाय लखण पसत्थ-अच्छिद्दजाल पाणी) तलभाग  
में लाल, पृष्ठभाग में उन्नत, कोमल, पुष्ट, शुभचिह्नों से युक्त, एवं छिद्रों से रहित  
हाथ थे। (पीवर-कोमल-वर-गुली) हाथा का अंगुलियों पुष्ट, कोमल एवं  
सुन्दर था। (आयनतत्र-तलिण-सुइ-रुइल-णिद्ध-णखे) इषट्क, पतले, शुद्ध,  
सुन्दर, एवं चिकन नग्न थे। (चदपाणिलेहे) हाथा में चन्द्रेखा थी।

दीह-वाहू] दीर्घ छिन्तित वस्तु देखाने वाले देवानेला सपरान्तना शरीर  
समान लाणा आहुं हुता (रत्ततलो-वडय-मउय-मसल-सुजाय-लखण-पसत्थ  
अच्छिद्द-जाल-पाणी] तमीयाना लागभा लाल, पाछणना लागभा उन्नत,  
कोमण, पुष्ट, शुभ चिह्नेथी युक्त तेमज छिद्रो वगरना हाथ हुता  
[पीवर-कोमल-वर-गुली] हाथोनी आगणीओ पुष्ट, कोमण तेमज सुद्ध  
हुती [आयनतत्र-तलिण-सुइ-रुइल-णिद्ध-णखे] छिद्रक पातणा, शुद्ध,  
सुद्ध तेमज चिह्णो नथ हुता (चदपाणिलेहे) हाथोभा चन्द्रेखा हुती

चंदपाणिलेहे सूरपाणिलेहे सखपाणिलेहे चक्रपाणिलेहे दिसा-  
सोत्थियपाणिलेहे चद-सूर-सख-चक्र-दिसासोत्थिय-पाणिलेहे  
कणग-सिलायलुज्जल - पसत्थ-समतल-उवचिय-विच्छिण्ण-  
पिहुलवच्चे सिरिवच्छकियवच्चे अकरंडुय-कणग-रुयय-निम्मल-

‘सूरपाणिलेहे’ अङ्गपाणिगेम्य अङ्गसंग्वायुक्तहस्त इत्यर्थ, ‘चक्रपाणिलेहे’  
चक्रपाणिगेम्य-चक्रसंग्वायुक्तहस्त, ‘दिसासोत्थियपाणिलेहे’ निक्षिप्तस्तिरुपागिरख-  
दक्षिणाऽऽवर्तस्वस्तिकाऽऽकार-रेखा-युक्त-हस्तयान् इति भाव । ‘चद-सूर-सख-चक्र-  
दिसासोत्थिय पाणिलेहे’ चन्द्रसूरगङ्गचक्रदिक्षुस्वस्तिकपागिरस चद्रमूर्धाद्विहस्तेरेखा  
हस्ते विद्यमाना प्रगस्तफलप्रदा भवन्ति, तामिध्रन्त्रान्तिरेखाभिश्चिह्नितहस्तवानियर्थ,  
‘कणग-सिलायलु-ज्जल-पसत्थ-समतल-उवचिय-विच्छिण्ण-पिहुलवच्चे’ कनक  
गिलातलो-ज्वल-प्रगस्त-समतलो-पचित-विस्तीर्ण-पृथुल-वक्षस्क - कनकगिलातलगत-सौ-  
वर्णपट्टिकावत्, उज्वल=देदीयमान प्रगस्त=मुलक्षगोपेत समतलञ्च-उन्नताऽऽन्तरहितम्,  
उपचित-पुष्ट, विस्तीर्णपृथुलम्, -अतिविगल, वक्ष-उरस्थल यस्य स तथा,

(मूरपाणिलेहे) सूर्यरेखा या, (सखपाणिलेहे) गखरेखा या, (चक्रपाणिलेहे)  
चकरेखा या, (दिसासोत्थियपाणिलेहे) दक्षिणावर्त स्वस्तिक रेखा या, (चद-  
मूर-सख-चक्र-दिसासोत्थिय-पाणिलेहे) इस प्रकार चद्रमा, सूर्य, गख, चक्र  
एव दक्षिणावर्त स्वस्तिक की रेखायों से भगवान के हाथ सुशोभित थे । (कणग-  
सिलायलु-ज्जल-पसत्थ-समतल-उवचिय-विच्छिण्ण-पिहुल-वच्चे) कनक गिला  
के समान-सुवर्ण के पाट के समान देदीप्यमान, शुभलक्ष्णों से युक्त, सम, पुष्ट,  
विस्तीर्ण एवं अतिविगल वक्षस्थल या । वह वक्षस्थल (सिरिवच्छकियवच्चे)

(सूरपाणिलेहे) सूर्यरेखा होती [सूरपाणिलेहे] शशरेखा होती (चक्र  
पाणिलेहे) चक्ररेखा होती, (दिसासोत्थियपाणिलेहे) दक्षिणावर्त स्वस्तिक रेखा  
होती (चद-सूर-सख-चक्र-दिसासोत्थिय-पाणिलेहे) ओ प्रकार चद्रमा, सूर्य,  
शश, चक्र तेमञ्च दक्षिणावर्त स्वस्तिकनी रेखाओंशी लगवानना साथ  
सुशोभित होता (कणग-सिलायलु-ज्जल-पसत्थ-समतल-उवचिय-विच्छिण्ण  
पिहुल-वच्चे) उनके शिखा समान-मोनानी पाटाना जेवु द्वेदीप्यमान,  
शुभलक्ष्णोंवाणु, सरणु, पुष्ट, विशाल तेमञ्च जहु पडोणु वक्षस्थल [छाती]  
हुणु ते वक्षस्थल (सिरिवच्छकियवच्चे) श्रीवत्सना चिह्नवाणु हुणु अने

सुजाय-निरुहय-देह-धारी अट्टमहस्स-पडिपुण्ण-वरपुरिस-लक्खण-  
धरे सण्णयपासे सगयपासे सुंदरपासे सुजायपासे मियमाइय-

‘सिरिवच्छक्रियच्चे’ श्रावसाद्धितपञ्चस्क - श्रीरसेन = शुभचिह्नविशेषेण अङ्कित =  
चिह्नित - वक्ष - हृत्पद्मस्य स तथा, ‘अकरडुय-कणग-रुयय-निम्मल-सुजाय  
निरुहय-देह-धारी, अकरण्डुक-कनक-रचक-निर्मल-सुजात-निरुपहत-देहधारी,  
अकरण्डुक-‘करडुय’ इति देशोय गइ, अदृश्यमान करण्डुक = पृष्ठभागादियक यस्य  
देहस्य स अकरण्डुक, तथा कनकरुचक-सुवर्णवर्णयुक्त, तथा-निर्मल, सुजात,  
निरुपहत = रोगादिबाधारहितो यो देहस्त देह धरतीत्येव गीलो य स तथा, ‘अट्ट-  
सहस्स-पडिपुण्ण-वरपुरिस-लक्खण-धरे’ अष्टसहस्र-प्रतिपूर्ण-वरपुरुष-लक्षणधर-  
अष्टोत्तर सहस्रम्-अष्टसहस्र, प्रतिपूर्णम्-अन्यून, वरपुरुषाणां लक्षण-त्वस्तिःकादिकम्,  
तस्य धर-धारक, महापुरुषाणामष्टोत्तरसहस्रपरिमितानि मुलक्षणानि सन्ति, तेषां सर्वेषां  
धारक-इति भावः । ‘सण्णयपासे’ सन्नतपार्श्व-सन्नतौ अधोऽधोऽनतौ पार्श्व-पार्श्व-  
भागौ यस्य स सन्नतपार्श्व, ‘सगयपासे’ सन्नतपार्श्व-सन्नतौ-प्रमाणोचितौ, पार्श्व-  
सुजमूलदधप्रदेशौ यस्य स, प्रमाणयुक्तपार्श्वप्रदेशवानिति भावः । ‘सुंदरपासे’  
सुन्दरपार्श्व-दर्शनायपार्श्वयुक्त, ‘सुजायपासे’ सुजातपार्श्व-सुन्दरपार्श्ववानित्यर्थः ।

श्रीवत्सके चिह्नं से युक्तं था। और प्रमुखा शरीर (अकरडुय-कणग-रुयय-निम्मल-  
सुजाय-निरुहय-देह-धारी) अकरण्डुक-अदृश्यमान पृष्ठभाग की हड्डीयुक्त, तथा  
सुवर्ण के जैसा निर्मल एवं रोगादिक बाधा से रहित था। भगवान् (अट्टसहस्स-  
पडिपुण्ण वर-पुरिस-लक्खण-धरे) न्यूनतारहित ऐसे १००८ त्वस्तिःकादिक उत्तम  
पुरुषों के योग्य लक्षणां के धारक थे। भगवान् के शरीरका पार्श्वभाग (सण्णयपासे  
सगयपासे सुंदरपासे सुजायपासे मियमाइय-पीण-रइय-पासे) कमिक अवनत

प्रभुशरीर (अकरडुय-कणग-रुयय-निम्मल-सुजाय-निरुहय-देह-धारी)  
अकरडुक-अदृश्यमान-न देखाय तेवी गीते वाचा-अरडा-नी उरउवाणु तथा  
मोनाना वल्लु जेणु निर्भण तेमज्ज देगाहिठनी पीडा वजरतु छतु लगवान्  
(अट्टसहस्स पडिपुण्ण वर-पुरिस-लक्खण-धरे) न्यूनतारहित जेवा १००८  
त्वस्तिः आदिक उत्तम पुरुषोने ज्योत्य लक्षणेना धारक छता लगवानना  
शरीरने पडधाने लाण (सण्णयपासे सगयपासे सुंदरपासे सुजायपासे मियमा-  
इय पीण-रइय पासे) कमथी नभेदे।

પીળ-રડય-પાસે ઉજ્જુય-સમ-સહિય-જન્ન-તણુ-કસિળ-ગિદ્ધ-  
આડજ્જ-લડહ-રમણિજ્જ-રોમ-રાઈ ઇસ-વિહગ-સુજાય-પીળ-કુચ્છી  
ઈસોયરે સુઠકરણે પડમ-વિયડ-ળામે ગગાવત્તગ-પયાહિળાવત્ત-

‘ મિયમાડય-પીળ-રડય-પાસે ’ મિતમાત્રિક-પીન-રતિદ-પાર્શ્વ, તત્ર-મિતમાત્રિકૌ-  
સમુચિતપરિમાણવન્તૌ, પીનો પુટૌ, રતિદૌ-રમ્યૌ, પાર્શ્વ કક્ષામ્યામધો વામદક્ષિણગરીર-  
ભાગૌ યસ્ય સ તથા, ‘ ઉજ્જુય-સમ-સહિય-જન્ન-તણુ-કસિળ-ગિદ્ધ-આડજ્જ-લડહ-  
રમણિજ્જ-રોમરાઈ ’ ઋજુક-સમ-મહિત-જાય-તનુ-ઋગ્ન-સ્નિગ્ધા-ડડય-લલિત-  
રમણીય-રોમરાજિ, ઋજુકાળા-સરલાના, સમમહિતાના-મિલિતાના, જાયના-  
ત્વજાતાયેપૂત્તમાના, તનુના-સૂક્ષ્માળા, સ્નિગ્ધાના-સરસાનામ્, આદેયાનામ્ ઉપાદેયાના,  
‘ લડહ ’ લલિતાના=રમણીયાના-મનોરમાળા રોમ્ળા રાજિ પદ્ધિકર્યસ્ય સ તથા, સર્ગ-  
સૂક્ષ્મ-ઋગ્ન-સરસ રમ્ય-રોમરાજિમાન્ હ્યર્થ । ‘ ઇસ-વિહગ-સુજાય-પીળ-કુચ્છી  
જપ વિહગ-સુજાત-પાન-કુક્ષિ-મત્સ્ય પક્ષિણોરિય સુજાત=સુન્દર, પીન પુટ, કુક્ષિ-ઉદર  
યસ્ય સ તથા, ‘ ઈસોયરે ’ જ્ઞપોદર-માનવસુન્દરોત્તરવાન્ ઇતિ ભાવ । ‘ સુઠકરણે ’  
શુચિકરણ-શુચીનિ-પવિત્રાગિ, કરણાનિ-ઇન્દ્રિયાણિ યસ્ય સ, ઇન્દ્રિયાળા મલગાહિલ્લેડપિ  
ભગવદતિગયાદ-નિર્મલતયા નિર્મલ-નિરુપલેપેન્દ્રિયવાન્ ઇતિ ભાવ । ‘ પડમ-વિયડ-

ધા, ઉચિત પ્રમાણ સે યુક્ત ધા, સુન્દર ધા, ઝોમન ધા, તથા-પરિમત માત્રાવાલા,  
પુટ એ રમ્ય ધા । રોમરાજિ ( ઉજ્જુય-સમ સહિય જન્ન તણુ કસિળ-ગિદ્ધ-આડજ્જ લડહ-  
રમણિજ્જ-રોમ રાઈ ) સરલ, પરસ્પર મે મિલિત, ઉત્તમ, પતલી, ફાલી, ચિકની, ઉપાદેય  
એ અત્યન્ત મનોહર થી । ઉનકી કુક્ષિ ( ઇસ વિહગ સુજાય પીળ-કુચ્છી ) મત્સ્ય એવ  
પક્ષી કે સમાન સુન્દર ઓર પુટ ધા । ( ઈસોયરે ) ઉનકા ઉદર મત્સ્ય કે જૈસા સુન્દર  
ધા । ( સુઠકરણે ) ઇન્દ્રિયો યદપિ દ્યમાનત મલગાહિના હે, તથાપિ અતિગય કે પ્રમાવ

હતો, શોભન હતો, તથા મર્યાદિત ઘાટનો પુટ તેમજ રમ્ય હતો । રોમરાજિ  
( શરીર ઉપરના વાળની પદ્ધિ ) ( ઉજ્જુય-સમસહિય-જન્ન-તણુ-કસિળ-ગિદ્ધ  
આડજ્જ-લડહ- રમણિજ્જ-રોમ-રાઈ ) સરખી, પરસ્પરમા મળી ગયેલી, ઉત્તમ,  
પાતળી, કાળી, ચિકણી, ઉપાદેય તેમજ બહુજ મનોહર હતી તેમની ઢાખ  
( બગલ ) ( ઇસ-વિહગ-સુજાય-પીળ-કુચ્છી ) મત્સ્ય તેમજ પક્ષીના જેવી સુદર  
અને પુટ હતી ( ઈસોયરે ) તેમજ ઉદર ( પિટ ) માછલીના જેવું સુદર હતું  
( સુઠકરણે ) ઇન્દ્રિયો બેઠે ન્વભાવથી મલગાહિની છે તે પણ અતિશયના

तरग-भंगुर-रवि-किरण तरुण-बोहिय-अकोसायंत-पउम-गभीर-वि-  
चड-णाभे साहय-सोणद-मुसल-दप्पण-णिकरिय-वर-कणगच्छ-  
रुसरिस-वरवडर-वलियमज्झे पमुइय-वरतुरग-सीह-वर-वडिय-कडी

णाभे ' पम-विकट-नाम - पमक्रोगवद् विकटा-गम्भीरा नाभिर्यस्य स तथा, ' गगावत्तग  
पयाहिणावत्त-तरग-भंगुर-रवि-किरण-तरुण-बोहिय-अकोसायत-पउम-गभीर-  
-वियडणाभे ' गङ्गाऽऽवर्तक-प्रदक्षिणाऽऽवर्त-तरङ्ग-भङ्गुर-रवि-किरण-तरुण-बोधित-  
विकसत्पद्म-गम्भीर - विकट-नाम - तत्र - गङ्गाऽऽवर्तकसम्बन्धिप्रदक्षिणावर्ततरङ्गवद्भङ्गुरा-  
चक्राकारवर्तुला, रविकिरणतरुणबोधितविकसत्पद्मवद् गम्भीरा, विकटा=विगाला च  
नाभिर्यस्य स तथा, ' साहय-सोणद-मुसल-दप्पण-णिकरिय-वरकणगच्छ-  
सरिस-वरवडर-वलिय-मज्झे ' -हृत-सोणन्द-मुसल-दर्पण-निकरित-वरकनकसह-  
सदश-वरवज्र-वलित-मध्य -हृत-क्षिप्तमय यत्-सोणन्द=त्रिकाष्टिका, मुसल -प्रसिद्ध,  
दर्पण-दर्पणदण्ड, निकरितवरकनकसह=निकरित=सारीकृत सर्वथा मण्डित यद्  
वरकनक-त्रेमुषर्ग, तस्य सह-वज्रमुष्टि, एतेनमितरतरयोगद्वन्द्व, तै सदृश-वर-

से भगवान् का इन्द्रियो निर्लेप रहता थीं। ( पउमवियडणाभे ) नामि पमक्रोग के समान  
गभीर था, ( गगावत्तग पयाहिणावत्त तरग भंगुर रवि किरण-तरुण बोहिय अकोसायत-  
पउम गभीर वियड-णाभे ) तथा-गगावर्तक-सत्रयी प्रदक्षिणावर्त्युक्त तरग की तरह भंगुर,  
चक्रसमान गोल, मयाहकालके सूर्यकी किरणों द्वारा विकसित पद्म के समान  
गमार एव विगाल थी। ( साहय सोणद-मुसल-दप्पण-णिकरिय-वरकणगच्छ-  
सरिस वरवडर वलिय मज्झे ) कटिप्रदेश त्रिकाष्टिका के मध्यभाग समान, मूसल के  
मध्यभाग समान, दर्पण के दण्ड के मध्यभाग समान, चलकते हुए सोनेकी

प्रलापथी भगवान्नी इन्द्रियो निर्लेप रहेती हुती ( पउमवियडणाभे ) नालि  
पद्मक्षेत्र जेवी गभीर हुती ( गगावत्तग-पयाहिणावत्त-तरग-भंगुर-रवि किरण  
तरुण-बोहिय-अकोसायत-पउम-गभीर-वियड-णाभे ) तथा गगावर्तक सत्रयी  
प्रदक्षिणावर्त्युक्त तरगनी पेठे भंगुर, चक्रना जेवी- गोल, मध्याह्न-  
काणना सूर्यना किरणोथी विडम्बेवा पम समान गभीर तेमज्ज विशाल हुती  
( साहय-सोणद-मुसल दप्पण णिकरिय वरकणगच्छ-सरिस-वरवडर-वलिय-मज्झे )  
कटिप्रदेश त्रिकाष्टिका ( घोड़ी अथवा तिरपाई ) ना मध्यभाग जेवा, मूसलना  
मध्यभाग जेवा, दपणना दंडना मध्यभाग जेवा, चलकते सोनानी भङ्ग

વર-તુરગ-સુજાય-ગુઝ્ઝ-દેસે આડળ્ળ-હુઝ્ઝ ગિરુલેલે વર-  
વારણ-તુલ્લ-વિક્રમ-વિલસિય-ગર્ડ ગય-સસળ-સુજાય-સન્નિમોરુ

વજ્ર ઇવ વલ્લિત =શ્વામ-વૃજ, મધ્ય =મધ્યભાગો યસ્ય સ તથા, 'પમુડ્ય-વરતુરગ-  
સીહ-વર-વટ્ટિય-કડી' પ્રમુદિત-વરતુરગ-સિંહવર-વતિત-કટિ-પ્રમુદિતસ્ય રોગાદિ-  
રહિતતયા પ્રસન્નસ્ય, વરતુરગસ્ય-શ્રેષ્ઠહયસ્ય, તાદગસ્ય સિંહસ્ય ચેવ વરા=શ્રેષ્ઠા વર્તિતા-  
વર્તુલા, કટિર્યસ્ય સ તથા, 'વર-તુરગ-સુજાય-ગુઝ્ઝ-દેસે' વર તુરગ-સુજાત-ગુહ્યદેગ-  
વરસ્ય=શ્રેષ્ઠસ્ય અશ્વસ્યેવ સુજાત સુન્દરો ગુહ્યદેગો યસ્ય સ તથા । 'આડળ્ળહુઝ્ઝ ગિરુલે-  
લેલે' આકાર્ણહય ઇવ નિરુપલેપ-આકાર્ણ =મુલક્ષણયુક્ત ઉત્તમ જાતીયો યો હય =અશ્વ,  
સ ઇવ નિરુપલેપ =નિર્ગત ઉપલેપાત્-મલ્લિનસમ્પર્કાત્ ઇતિ નિરુપલેપ-નિર્મલ  
હ્યર્થ । 'વર-વારણ-તુલ્લ વિક્રમ-વિલસિય-ગર્ડ' વર-વારણ-તુન્ય-વિક્રમ વિલસિત-  
ગતિ-વરવારણસ્ય=શ્રેષ્ઠગજસ્ય તુન્ય =સમાન વિક્રમ =પરાક્રમ, તથા તતુન્યા વિલમિતા=  
ચરણસચરણરણરહિતા ગતિર્ગમન યસ્ય સ, ગજેન્દ્રવદતુલ્પલગાલી લલિતગમનશીલશ્ચેતિ  
ભાવ । 'ગય-સસળ સુજાય-સન્નિમોરુ' ગજ-અસન-સુજાત-સન્નિમોરુ-ગજઅસનસ્ય=  
હસ્તિશુન્ડાદળ્ળસ્ય સુજાતસ્ય=સુષ્ટ્પત્રસ્ય હસ્તિઅસનસ્યૈવ સન્નિમો-સદગૌ

લજ્જમુષ્ટિ કે મધ્યભાગ સમાન ઓર વ્રજકે મધ્યભાગ સમાન પતલા થા । તથા  
(પમુડ્ય-વરતુરગ-સીહ-વર-વટ્ટિય-કડી) કટિપ્રદેશ રોગાદિકરહિત હોને સે પ્રસન્ન શ્રેષ્ઠ  
ઘોડે કે સમાન ઓર સિંહ કે સમાન ગોલ થા । (વર-તુરગ-સુજાય-ગુઝ્ઝ-દેસે)  
ગુહ્ય પ્રદેશ સુન્દર ઘોડે કે ગુહ્ય પ્રદેશ કે સમાન થા । (આડળ્ળહુઝ્ઝ ગિરુલેલે)  
આકીર્ણ જાતાય ઘોડેકે ગુહ્ય પ્રદેશ કે સમાન ભગવાનકા ગુહ્ય પ્રદેશ નિરુપલેપ થા ।  
તથા (વર-વારણ-તુલ્લ-વિક્રમ-વિલસિય-ગર્ડ) ભગવાનકા પરાક્રમ ઉત્તમ હાથી કે સમાન થા,  
તથા ઝનકી ગતિ મી ઝસીકે સમાન સુન્દર થી । (ગય-સસળ-સુજાય-સન્નિમોરુ) હસ્તિશુન્ડા-

સુઠીના મધ્યભાગ જેવો અને વજ્રના મધ્યભાગ જેવો પાતળો હતો તથા  
(પમુડ્ય-વરતુરગ-સીહ-વર-વટ્ટિય-કડી) કટિપ્રદેશ રોગ આદિકથી રહિત  
હોવાથી પ્રસન્ન શ્રેષ્ઠ ઘોડાની પેઠે અને સિંહની પેઠે ગોળ હતો । (વરતુરગ-સુ-  
જાય-ગુઝ્ઝ-દેસે) ગુહ્યપ્રદેશ સુન્દર ઘોડાના ગુહ્યપ્રદેશના જેવો હતો । (આડ-  
ળ્ળહુઝ્ઝ ગિરુલેલે) આકીર્ણ-અતવાન ઘોડાના ગુહ્યપ્રદેશના જેવો ભગવાનનો  
ગુહ્યપ્રદેશ નિરુપલેપ હતો તથા (વર-વારણ-તુલ્લ-વિક્રમ-વિલસિય-ગર્ડ)  
ભગવાનનું પરાક્રમ ઉત્તમ હાથીના જેવું હતું, તથા તેમની ચાલ પણ તેના

समुग्ग-णिमग्ग-गूढ-जाणू एणी-कुरुविंदा-वत्त-वट्ठा-णुपुव्व-जघे  
संठिय-सुसिलिट्ठ-विसिट्ठ-गूढ-गुप्फे सुपडट्ठिय-कुम्म-चारु-चलणे

ऊरु यस्य स तथा, सुन्दर-गजशृङ्गादङ्गसदृशगोहयुगत्रयानिति भावः, 'समुग्ग-णिमग्ग गूढ-जाणू' समुद्रग निमग्न-गूढ-जानु -समुद्रग -सम्पुटक -तन्मोपगतिनाधस्तन रूपयोर्भागयो सधिवत् निमग्नगूढे=अन्यन्तावृत-मामपुष्टे इत्यर्थः, तादृश जानुनी 'घुटना' इति प्रसिद्धे यस्य स तथा, उपचितान्दृश्यमानजान्वस्विक इत्यर्थः । 'एणी-कुरुविंदावत्त-वट्ठा-णुपुव्व-जघे' एणी-कुरुविन्द - वर्त वृत्ता-नुपूर्व्यजङ्घ - एण्या-हरिण्या इव, कुरुविन्द-तृणविशेष, वर्त=मूत्रमलनक च, ते इव च वृत्ते-वर्तुले, आनुपूर्व्येण तनुरूपे जङ्घे यस्य स तथा यद्वा-एणी-कुरुविन्दावर्त्त-वृत्ता नुपूर्व्यजङ्घ-इति ज्ञाया, तत्र-एण्या इव, कुरुविन्दावर्त्त=भूषणविशेष इव च वृत्ते=वर्तुले आनुपूर्व्येण तनुस्वरूपे जङ्घे यस्य स तथा, 'संठिय-सुसिलिट्ठ-विसिट्ठ-गूढ-गुप्फे' सस्थित-सुक्षिप्त-विशिष्ट-गूढ-गुल्फ-संस्थितौ-सुसंस्थानवती, सुक्षिप्तौ-

दण्ड के समान उन प्रमुक्ती दोना जघाएँ थीं । (समुग्ग निमग्ग-गूढ-जाणू) डिब्बे के समान प्रमुके घुटने गुप्तदकनी से युक्त एव अन्तर रहित होनेसे सुन्दर थे । अर्थात् उपचित होनेसे प्रमुके जानु की अस्थियाँ दृष्टिगोचर नहीं होती थीं । (एणी-कुरुविंदा-वत्त-वट्ठा-णुपुव्व-जघे) एणी-हरिणी की जङ्घा समान, तथा-कुरु-विन्द-तृणविशेष और टोरी के बलके समान अथवा कुरुविन्दावर्त्त नामक भूषणके समान गोल पतली-ऊपर से मोटी नीचेकी ओर उतरती २ पतली प्रमुक्ती दोनो जघाएँ थीं । (संठिय-सुसिलिट्ठ-विसिट्ठ-गूढ-गुप्फे) गोमन आकारयुक्त, - अच्छी

जेवीज सुंदर હતી ( ગય સસણ-સુજાય-સન્નિમોહ ) હસ્તિશુ ડાઢ ડના (હોથીના સૂઢના) જેવી તે પ્રભુની બન્ને જ ધાઓ હતી ( સમુગ્ગ-ણિમગ્ગ-ગૂઢ-જાણૂ ) ડખાની પેઠે પ્રભુના ઘુટણેા શુભ ઢાઢણવાળા તેમજ અતર રહિત હોવાથી સુદર હતા, અર્થાત્ ઉપચિત હોવાથી પ્રભુના ઘુટણના હાડકા દેખાતા નહતા (ણી કુરુવિંદા-વત્ત વટ્ઠા-ણુપુવ્વ-જઘે) એણી-હિરણીની જ ધા સમાન, તથા કુરુવિંદ તૃણવિશેષ, અને હોરીની વલ સમાન, અથવા કુરુ-વિન્દાવર્ત્ત નામક ભૂષણ સમાન ગોળ પાતળી ઉપરથી બઢી તેમજ નીચેની તરફ ઉતરતી ઉતરતી પાતળી પ્રભુની બન્ને જ ધાઓ હતી ( સંઠિય-સુસિ-લિટ્ઠ વસિટ્ઠ-ગૂઢ ગુપ્ફે ) શોભાયમાન આકારવાળા, સારી રીતે મળેલા તેમજ

અણુપુન્ન-સુસંહય-ગુલીપ્ ઉપ્પણય તણુતંવ-ગિદ્ધ-ગણ્ણવે રત્તુપ્પલ-  
પત્ત-મડય-સુકુમાલ-કોમલ-તલે નગ નગર-મગર-સાગર-ચક્ક-

સુમિલિતૌ, ગઢૌ-માસલવાટ્ટયૌ ગુન્ફૌ યસ્ય સ તથા, પુષ્ટતયા તિરોહિતગુન્ફ ।  
'સુપ્પઙ્ઘિય-કુમ્મ-ચરુચલણે' મુપ્રતિષ્ઠિત ઈર્મચાર-ચર્ણ-મુપ્રતિષ્ઠિતૌ ઓમનરુપેણ  
સ્થિતૌ, કર્મપત્-રુચ્છપત્ ચારુ=મુન્દરૌ ચર્ણૌ યસ્ય સ તથા, સકોચિતાક્ષર-  
ચ્છપપ્રપ્તચર્ણવાનિતિ ભાવ । 'અણુપુન્ન-સુસંહય-ગુલીપ્' આનુપૂર્વ્ય-સુન્હતાઽક્ષુ-  
ત્તાર-આનુપૂર્વ્યેગ=ક્રમેણ હાયમાના વર્દમાના વા, તથા સુમહતા-પ્રિમિત્તા અપિ  
સમિલિતા અદ્વિત્ય=ચરગાહુન્યો યસ્ય સ તથા, 'ઉપ્પણય-તણુ-તવ-ગિદ્ધ-  
ગણ્ણવે' ઉન્નત-તનુતામ્ર-સ્નિગ્ધ-નલ્લ-સમુન્નત પ્રતલ-રક્તચિત્ત્રણ નરપ યુક્ત ઇત્યર્થ,  
'રત્તુપ્પલ-પત્ત મડય સુકુમાલ-કોમલ-તલે' રક્તોપલ-પત્ત મૃદુક સુકુમાર કોમલતલ-રક્ત-  
મલદલપત્તિકોમલાર્ણવર્ણચરણતલપ્રાનિયર્થ । 'નગ-નગર-મગર-સાગર ચક્ક-વરગ-  
મગલ-કિય-ચલણે' નગ-નગર-મકર-સાગર-ચક્ક-વરાક્ક-મહ્નલાદિત-ચરણ, તત્ર-નગ=પર્વત,

રાતિ સે મિલિતિ એવ ગૃહ-માસલ-પુષ્ટ હોનેસે અદ્વિત્ય એસે પ્રમુકે દોનો પૈરોકે  
ગુલ્ફ યે । (સુપ્પઙ્ઘિય-કુમ્મ-ચારુ-ચલણે) પ્રમુકે પૌવ સકુચ કર વૈઠે હુપ  
રુચ્છાકે સમાન સુન્નર યે । (અણુપુન્ન-સુસંહય-ગુલીપ્) અનુક્રમસે ઉચિત આકાર-  
રવાલા એવ મિત્ર ૨ હોને પર મી પરસ્પર મે સમિલિત પ્રમુકે ચરણોકી અગુલિયા થી ।,  
(ઉન્નય-તણુ-તવ-ગિદ્ધ-ગણ્ણવે) સમુન્નત, પ્રતલ, રક્ત એવ ચિત્ત્રકગ પ્રમુકે નલ્લ  
થે । (રત્તુપ્પલ-પત્ત-મડય-સુકુમાલ-કોમલ-તલે) રક્તમલકે દલકે સમાન  
અતિ કોમલ લાગ્નર્ણકે પ્રમુકે ચરણોકે તલે યે । (નગ-નગર-મગર-સાગર-  
ચક્ક-વરગ-મગલ-કિય-ચલણે) નગ-પર્વત, નગર-પુર, મકર-જલચરજીવવિશેષ,

ગૃહ મામલ પુષ્ટ હોવાથી ન દેખાય એવા પ્રભુના ધનને પગના ગોઠણો હતા  
(સુપ્પઙ્ઘિય કુમ્મ ચારુ ચલણે) પ્રભુના પગ ન કુચાઈને બેઠેલા ઢાચ્છાની  
પેઠે સુદૃઢ હતા (અણુપુન્ન-સુસંહય-ગુલીપ્) અનુક્રમથી ઉચિત આકારવાળી  
તેમજ બુદ્ધી બુદ્ધી હોવા છતાં પણ પરસ્પરમાં બેઠાએલી પ્રભુના ચરણોની  
આગળીઓ હતી (ઉન્નય તણુ તવ-ગિદ્ધ-ગણ્ણવે) સમુન્નત, પ્રતલ, લાલ  
તેમજ ચિત્રણ પ્રભુના નખ હતા (રત્તુપ્પલ પત્ત-મડય-સુકુમાલ-કોમલ-તલે),  
રક્ત ઢમલના દલના જેવા અતિશય ઢોમળ લાલ વર્ણના પ્રભુના ચરણોના  
તળિયા હતા (નગ નગર-મગર-સાગર ચક્ક-વરગ-મગલ-કિય-ચલણે)  
નગ પર્વત, નગર પુર, મકર-જલચર જીવ વિશેષ, સાગર-સમુદ્ર અને ચક્ર



वरग-मगल-किय-चलणे विसिद्धरुवे हुयवह-निद्रूम-जलिय-तडि-  
तडिय-तरुण-रवि-किरण-सरिस-तेए अणासवेअममे अकिचणे

नगरं=पुर, मकर=जलचरजीवविशेष, सागर=समुद्र, चक्र=प्रमिद्धम्, एता येव अङ्ग-  
लक्षणानि, तथा वराऽङ्गाश्च=शुभमृचकस्वरितक्रादिलक्षणानि, मङ्गल=शुभलक्षण-  
विशेषश्च, तैरलङ्कृतौ सुगोमितौ-चरणौ यस्य स तथा, नगनगरमकरादिचिह्न-स्वरितका-  
दिचिह्न-मङ्गलचिह्नरूप शुभलक्षणसुगोमितचरणयुगानिति भावः । 'विसिद्धरुवे' विशि-  
ष्टरूप-अतिसुन्दर, 'हुयवह निद्रूम-जलिय-तडितडिय-तरुण-रवि-किरण-सरिस-तेए'  
हुतवह - निर्द्रूम - ज्वलित - तडितडि - तरुण - रवि किरण - सदृश - तेजस्क,  
हुतवहनिर्द्रूमज्वलितस्य=अग्नेर्निर्द्रूमज्वालाया, तडितडित - धारावाहिकतया पुन  
पुनर्विद्योतितविद्युत्, -तथा तरुणरविकिरणाना-सदृश=समान तेज-दीर्घित्यस्य स  
तथा, 'अणासवे' अनास्रव-अविद्यमाना आस्रवा यस्य स तथा,  
कर्मागमरहित इत्यर्थ, 'अममे' अमम-ममत्वरहित 'अकिचणे' अकिञ्चन-नास्ति

सागर-समुद्र और चक्र इनके शुभ चिह्नों से, स्वस्तिक्रादि शुभ चिह्नों से तथा  
मङ्गल नामक शुभ चिह्नसे सुगोमित प्रभुके दोनों चरण थे । (विसिद्धरुवे) प्रमुका  
रूप विशिष्ट-असाधारण अर्थात् अनुपम था । (हुयवह-निद्रूम-जलिय-तडित  
डिय-तरुण-रवि-किरण-सरिस-तेए) निर्द्रूम अग्नि के समान, बार बार चम-  
कती हुई बिजली के समान तथा म-याहूनकालिक रविकिरणोंके समान प्रमुका तेज  
था । (अणासवे) नवीन कर्मोंके आस्रवसे प्रभु सर्वथा रहित थे । (अममे)  
प्रभुके किसी भी पर पदार्थमें ममत्व नहीं था । (अकिचणे) प्रभु अकिञ्चन-परिग्रह-  
रहित थे । (छिन्नसोए) भगवानने अपनी भवपरम्पराको नष्ट कर लिया था ।

येना शुभ चिह्नोथी-स्वस्तिक्रादि शुभचिह्नोथी, तथा भगवतामङ्ग चिह्नथी  
सुशोभित प्रभुना अग्ने यरुषु हुता (विसिद्धरुवे) प्रभुनु ३५ विशिष्ट असाधा-  
रुषु अर्थात् अनुपम हुत (हुयवह निद्रूम जलिय तडि तडिय-तरुण रवि  
किरण-सरिस तेए) धुमादा वजरना अग्निना जेवु, बारबार अणकती विज-  
लीना जेवु, तथा मध्याह्न जाणना सूर्यना किरणो जेवु प्रभुनु तेज हुत  
(अणासवे) नवीन कर्मोंना आस्रवथी प्रभु सर्वथा रहित हुना (अममे)  
प्रभुने कोध पणु पर पदार्थमा ममत्व नहोतु (अकिचणे) प्रभु अकिञ्चलु-परि-  
ग्रह वजरना हुता (छिन्नसोए) भगवाने पोटाना लवपरपरानो नाश कइ

छिन्नसोए निरुवलेवे ववगय-पेम-राग-दोस-मोहे निगंथस्स  
पवयणस्स देसए सत्थनायगे पइट्ठावए समणगपई समणग-

किञ्चन यस्य स तथा, परिग्रहप्रस्थिरहित । 'छिन्नसोए' छिन्नसोता-निवर्तित-  
भवप्रवाह, 'निरुवलेवे' निरुपलेप-उपलेपो-मालिन्य, तद् द्वित्रिध द्रव्यरूप भावरूपञ्च,  
तादृगाद् द्विविधादुपलेपात्-निर्गतो निरुपलेप, द्रव्यतो निर्मलशरीर, भावत कर्ममन्धहनु-  
भूतोपलेपरहित । पूर्वोक्तमेवार्थं विशेषतः स्पष्टयन्नाऽऽह 'ववगय पेम राग-दोस-मोहे'  
व्यपगतप्रेमरागद्वेषमोहे-प्रेम च रागश्च द्वेषश्च मोहेति प्रेमरागद्वेषमोहा प्रेम-आसक्ति-  
लक्षणम्, राग-विषयेषु अनुरागरूप, द्वेष-अप्रातिरूप मोह-अज्ञानरूप, एते  
प्रेमादयो व्यपगता-विनष्टा यस्य स तथा, 'निगंथस्स पवयणस्स देसए'  
निर्ग्रन्थस्य प्रवचनस्य देशक-निर्ग्रन्थस्य-निर्गत ग्रन्थाद् द्रव्यतः सुवर्णादिरूपाद्,  
भावतो मिथ्यात्वान्त्रिलक्षणात्-निर्ग्रन्थ तस्य निर्ग्रन्थस्य, प्रवचनस्य-प्रकर्षेण-  
उच्यते-परमकन्याणाय कथ्यते-इति प्रवचनम्-तस्य प्रवचनस्य देशक-उपदेशक-  
निरारम्भ-निष्परिग्रह-धर्मोपदेशक इति भाव । 'सत्थनायगे' सार्थनायक-सार्थस्य-  
मोक्षप्रस्थितभग्न्यसमूहस्य, नेता-त्वामीयर्थ 'पइट्ठावए' प्रतिष्ठापक-श्रुतचारित्र-  
लक्षणधर्मस्थापक । 'समणगपई' श्रमणकपति-श्राम्यति-सोसाह कर्मनिर्जराय

(निरुवलेवे) द्रव्य एव भाव रूप दोनों प्रकारकी मलिनतासे प्रभु वर्जित थे ।  
इसी बातको पुन विशेष रूपसे द्वा निशेषणों से सूत्रकार स्पष्ट करते हैं-(ववगय-  
पेम राग-दोस मोहे) भगवानने अपनी आत्मा से प्रेम, राग द्वेष एव मोहको नष्ट  
कर दिया था । (निगंथस्स पवयणस्स देसए) प्रभु निर्ग्रन्थ प्रवचनके उपदेशक  
थे । (सत्थनायगे) मोक्षकी ओर प्रस्थित भग्न्यसमूहक भगवान नेता थे । (पइ-  
ट्ठावए) श्रुतचारित्ररूप धर्मके प्रभु रस्थापक थे । (समणगपई) भगवान् तप एव

दीधो હતો । (નિરુવલેવે) દ્રવ્ય તેમજ ભાવરૂપ બન્ને પ્રકારની મલિનતાથી  
પ્રભુ વર્જિત હતા આ વાતને ફરીને વિશેષ રૂપથી તેમના અગોના વિશે  
પણોથી સૂત્રકાર સ્પષ્ટ કરે છે (વવગય પેમ-રાગ દોસ મોહે) ભગવાને  
પોતાના આત્મામાંથી પ્રેમ, રાગ, દ્વેષ તેમજ મોહનો નાશ કર્યો હતો ।  
(નિગંથસ્સ પવયણસ્સ દેસએ) પ્રભુ નિર્ગ્રન્થ પ્રવચનના ઉપદેશક હતા ।  
(સત્થનાયગે) મોક્ષના તરફ વળેલા ભગ્યસમૂહના ભગવાન નેતા હતા ।  
(પइટ्ठावए) શ્રુત આચારિત્રરૂપ ધર્મના પ્રભુ સ્થાપક હતા (સમણગપई)

## विद-परियड्ढिण चउत्तीस-बुद्धा-इसेस-पत्ते पणतीस-सच्चययणा-

श्रम कुर्वति तप-स्वा यायाप्तिपु इति श्रमगा-त एव श्रमगा, तेषा पति-  
चतुर्विधसद्धाधिपतिरिति भाव, 'समणग विद परियड्ढिण' श्रमग-वृन्द परियर्द्धक-  
श्रमणकाना चतुर्विधाना, वृन्द-सद्ध-तस्य परियर्द्धक-वृद्धिगारी। अथवा 'परियट्ठण'  
पर्यट्ठक-अग्रेसर, यद्वा पयायक-तै परिपूर्ण। 'चउत्तीस बुद्धाइसेस पत्ते'  
चतुस्त्रिंशद्-बुद्धातिशेष-प्राप्त=चतुस्त्रिंशत्=चतुस्त्रिंश-संयका ये बुद्धाना=तार्थकराणाम्  
अतिशेषा-अतिशया तान् प्राप्त, तत्र-अवृद्धिस्वभावक केनश्मश्रुगेमनगमिति प्रथमोऽतिशय,  
अन्येऽप्यतिशया समवायाङ्गसूत्रेऽभिहितास्ततोऽवगतव्या। 'पणतीस-सच्चययणा-  
इसेस-पत्ते' पञ्चत्रिंशत्सत्यवचनाऽतिशेषप्राप्त पञ्चत्रिंशत्संयका ये सत्यवचनस्य अति-  
शेषा-अतिशया तान् प्राप्त, अथात् पञ्चत्रिंशद्वाणीगुणयुक्त इति भाव। पञ्चत्रिंश-  
द्वाणीगुणा आचाराङ्गसूत्रस्य मत्कृताऽऽचारचित्तामगिटीकाया प्रथमा-अयने

स्वाध्याय आदि क्रियाओंमें कर्मनिर्जराके लिये परिश्रम करनेवाले श्रमगोंके स्वामी थे।  
(समणग विद परियड्ढिण) चतुर्विध ऋषिके वे प्रभु वर्द्धक थे। अथवा उसके  
अग्रेसर या उसके परिपूर्ण थे। (चउत्तीस-बुद्धाइसेस-पत्ते) तीर्थंकरोंके चौत्तीस  
अतिशयोक्ते प्रभु विराजमान थे। इनमें नग, केग एवश्मश्रु-दाढी-मूँडका नहीं बढ़ना  
यह पहला अतिशय है, अविष्ट अतिशय समवायाङ्ग सूत्र से जान लेना चाहिये।  
(पणतीस सच्चययणा-इसेस पत्ते) वागोंके पंतास गुणों से प्रभु युक्त थे। ३५वाणी-  
गुणरूप अतिशय आचाराग सूत्रके प्रथम अयनकी आचारचित्तामगि टीका में  
कहे हैं, अत वहा से जान लेना चाहिये। (आगासगण चकेग) आकाशगत

लगवान तप तेभञ्ज आध्याय आदि क्रियाओंमा कर्मनिर्जराके भाटे परि  
श्रम करवावाण श्रमणाना स्वामी हुता (समणग विद परियड्ढिण) चतु  
र्विध सधना ते प्रभु वर्द्धक हुता अथवा तेना अग्रेसर के तेनाथी परि  
पूर्ण हुता (चउत्तीसबुद्धा इसेसपत्ते) तीर्थंकराना चौत्तीस अतिशयोक्ती प्रभु  
विराजमान हुता तेमा नथ उथ तेभञ्ज श्मश्रु-दाढी मूछण न पधणु ओ  
पडेला अतिशय छे, आडीना अतिशय समवायाग सूत्रथी जण्णी देवा  
लेछ्छे (पणतीस सच्च ययणाइसेस-पत्ते) वाणीना पात्रीस गुण्णोथी प्रभु  
युक्त हुता उथ वाणी शुण्णुअ अतिशय आचाराग सूत्रना प्रथम अयन  
ननी आचार चित्तामगि टीकाभा ठेला छे, अट्ठे त्याथी ते जण्णी देवा

इसेस-पत्ते आगासगएण चक्रेण आगामगएण छत्तेण आगास-  
मियाहिं चामराहिं (आगामगएण फालियामएण सपायवीडेण  
सीहासणेण) धम्मज्जएण पुरओ परुद्धिज्जमाणेण चउदसहिं सम-  
णसाहस्सीहिं छत्तीसाए अज्जियासाहस्सीहिं सद्धिं सपडिबुडे

न्यायता, 'आगासगएण चक्रेण' आकाशगतनेन चक्रेण । 'आगासगएण-  
छत्तेण' आकाशगतनेन छत्तेण । 'आगाममियाहिं' आकाशमिताभ्या=प्राप्ताभ्या,  
'चामराहिं' चामरगन्धान्-अतिशयप्रभावाच्चक्रान्तिभिर्निरूपयित्वा इति भावः । 'आगास-  
गएण फालियामएण' आकाशगतनेन स्फटिकमय-आकाशस्थितेन स्फटिकनिर्मितेन  
'सपायवीडेण' सगढपाठन-पाठन्यापनपाठमहितेन 'सीहासणेण' सिंहासनन,  
'धम्मज्जएण' धर्मनजन, 'पुरओ' पुरत-अग्रत, 'परुद्धिज्जमाणेण' अतिशय-  
महिम्ना प्रनटचमानेन 'चउदसहिं समणसाहस्सीहिं' चतुर्दशभि-अमणसाहस्सामि  
अमणाना चतुर्दशमहस्से 'छत्तीसाए अज्जियासाहस्सीहिं' पट्त्रिंशता आर्थिकासाह-  
स्सामि-आयिकाणा पट्त्रिंशसहस्से 'सद्धिं' सार्द्धं-मह । 'सपडिबुडे' सम्पन्नित -

चक्रसे, (आगासगएण छत्तेण) आकाशगत छत्रा से (आगासमियाहिं चामराहिं)  
आकाशगत चामर से व प्रभु उपलब्धित व । (आगासगएण फालियामएण  
सपायवीडेण-सीहासणेण धम्मज्जएण पुरओ परुद्धिज्जमाणेण) आकाशगत,  
स्फटिकमय एव पाठपाठमहित ऐसे सिंहासन से एव अतिशय का महिमा से प्रकटित  
और आग २ चलनवाल ऐसे वर्मवज्रा से युक्त, तथा-(चउदसहिं समणसाहस्सीहिं  
छत्तीसाए अज्जियासाहस्सीहिं सद्धिं सपरिबुडे) १४ हजार अमणों के, एव

नेष्टथि (आगासगएण चक्रेण) आकाशगत चक्रेथी (आगासगएण छत्तेण)  
आकाशगत छत्रेथी (आगासमियाहिं चामराहिं) आकाशगत आभरेथी ते  
प्रभु उपलब्धित (दिष्टाता) इति (आगामगएण फालियामएण सपायवीडेण सीहा  
सणेण धम्मज्जएण पुरओ परुद्धिज्जमाणेण) आकाशगत, स्फटिकमय तेभज्ज  
पाठपाठमहितेन एवा सिंहासनेन तेभज्ज अतिशयनी महिमाथी प्रकटित  
अने आगएण आगएण आलनाए एवा वमन्वन्तथी युक्ता [चउदसहिं समणसा  
हस्सीहिं उत्तीमाए अज्जियासाहस्सीहिं सद्धिं सपरिबुडे] १४ इति अमणाना तेभज्ज  
छत्तीसहस्सा आयाओना पट्त्रिंशथी युक्ता लगवान श्री महावीर प्रभु

पुष्पाणुपुष्पि चरमाणे गामाणुगामं दूडजमाणे सुहंसुहेणं विहर-  
माणे चंपाए णयरीए वहिया उवणगरग्गामं उवांगए चपं नगरिं  
पुण्णभदं चेइयं समोसरिउकामे ॥ सु० १६ ॥

भगवान्—श्रीमहावीर, 'पुष्पाणुपुष्पि' पूर्वानुपूर्व्या—तार्थकरपरिपाट्या—तार्थहरपर-  
म्परया । 'चरमाणे' चरन्—विहरन्, 'गामाणुगाम' ग्रामानुग्रामम् एकस्माद्  
ग्रामाद् ग्रामान्तरम्, 'दूडजमाणे' द्रवन्—गच्छन् एकस्माद् ग्रामादनन्तरं ग्राममनुष्ठ-  
िष्यन्नित्यर्थ, 'सुहंसुहेण' सुरसुखेन—नयमवाधारहितेन, 'विहरमाणे' विहरन्—अप्र-  
तिबद्धविहारं कुर्वन्, 'चंपाए नयरीए' चम्पाया नगया, 'वहिया' वहि  
'उवणगरग्गाम' उपनगरग्रामम् नगरसमीपवर्तिनं ग्रामम् । 'उवांगए' उपागत—सम-  
वमृत, किमर्थमुपागतः इत्याह—'चपं णयरीं' चम्पाया—चम्पानाम्भ्या नगयौ  
'पुण्णभदं चेइयं समोसरिउकामे' पूर्णभद्र=पूर्णभद्रनामकं चैत्यम्=उद्यानं समवस-  
र्तुकाम—आगन्तुकामं सन् उपागत इति सम्बन्धः ॥ सु० १६ ॥

छत्तीसहजार आर्थिकाओं के परिवार से युक्त भगवान् श्रीमहावीर प्रभु (पुष्पाणुपुष्पि  
चरमाणे) तीर्थकरों की परंपरा के अनुसार विहार करते हुए (गामाणुगामं  
दूडजमाणे) एकग्राम से दूसरे ग्राम पधारते हुए (सुहंसुहेण विहरमाणे) सुख  
सुख से विचरते हुए (चंपाए णयरीए वहिया उवणगरग्गाम उवांगए) चंपा-  
नगरी के बाहरभाग की ओर स्थित, परंतु वहां से बहुत दूर नहीं, किन्तु थोड़ी  
दूर पर रहे हुए ऐसे ग्राम में पधार, यहा आने का कारण उनका यह था कि  
वे प्रभु (चपं णयरीं पुण्णभदं चेइयं समोसरिउकामे) चंपानगरी के पूर्णभद्र नामक  
उद्यान में पधारनेवाले थे ॥ सु० १६ ॥

(पुष्पाणुपुष्पि चरमाणे) तीर्थकरोंनी परंपराने अनुसरिने विहार करता  
करता (गामाणुगामं दूडजमाणे) ओठ गाभथी ओठे गाभ पधारता  
(सुहंसुहेण विहरमाणे) सुख सुखेनी विचरता (चंपाए णयरीए वहिया उव  
णगरग्गाम उवांगए) चंपा नगरीनी बहारना लाग तरङ परंतु ऐनाथी भहु  
दूर नहि पल नरा दूर आवेवा ऐवा गाभभा पधार्या अही आववानु  
कारण तेभने ओ छतु ठे ते प्रभु (चपं णयरीं पुण्णभदं चेइयं समोसरिउकामे)  
चंपानगरीनी पूर्णभद्र नामना उद्यानभा पधारवावाणा छता [सु. १६]

**मूलम्—**तए ण से पवित्तिवाउए इमीसे कहाए लद्धट्टे  
समाणे हट्ट-तुट्ट-चित्त-माणंदिए पीइमणे परमसोमणस्सिए

**टीका—**‘तए ण’ इयादि, तत् गल्लु=यदा भगवान्-चम्पानगराममीपग्राम-  
मुपागत तदनन्तर-तपश्चात्, ‘से पवित्तिवाउए’ म प्रवृत्तिव्यापृत=स  
पूर्वोक्त-भगवद्वात्ताऽऽनयन नियुक्त ‘इमीसे कहाए’ अस्या कथाया ‘लद्धट्टे  
समाणे’ लघ्यार्थ सन्-ज्ञातभगवन्गमनवृत्तात् सन्, ‘हट्ट-तुट्ट चित्त माणदिए’  
हट्ट-तुट्ट-चित्त-नन्दित-हट्टतुट्ट=अतितुष्टम्, यद्वा हट्ट=हर्षितम्, तुष्टम् प्राप्तसन्तोष-  
तादृश चित्त यस्य स हट्टतुष्टचित्त, अत एव आनन्दित=आनन्द प्राप्त सजात-  
मानसोद्धास इत्यर्थ । सूत्रे ‘चित्तमाणदिए’ इत्यत्र मकार प्राकृतत्वात् ।  
‘पीइमणे’ प्रीतिमना-प्राप्ति-तृप्तिर्मेनसि यस्य स प्रीतिमना-तृप्तमानस ।  
‘परमसोमणस्सिए’ परमसौमनस्यित-परमम्-उत्कृष्ट च तत् सौमनस्य प्रसन्नचित्ता  
चेति परमसौमनस्य तदस्य सजात परमसौमनस्यित परमानुरागपूर्णमनस्क,

‘तए ण से पवित्तिवाउए’ इत्यादि—

(तए ण) जन भगवान् चपानगरी के समापवर्ता ग्राम मे पधारे तज  
(से पवित्तिवाउए) भगवान का वाता के लाने के लिये नियुक्त किया हुआ  
वह पुरुष (इमीसे कहाए) इस समाचार को (लद्धट्टे समाणे) जानकर कि  
भगवान् चपानगरी के समीपवर्ता ग्राम म आकर निराजमान हो चुके हैं, (हट्ट-तुट्ट-  
चित्त-माणदिए) इससे उसके चित्त म अत्यन्त हर्ष और सन्तोष हुआ । अत  
वह अत्यन्त आनन्दित हुआ, (पीइमणे) मन मे प्रेम आ गया, (परमसोमणस्सिए)  
अत्यन्त अनुराग से उसका मन भर गया (हरिस-वस-विसप्पमाण-हियए) अपार

‘तए ण से पवित्तिवाउए’ इत्यादि—

(तए ण) ज्यारे भगवान् चपानगरीना समीपवर्ती गाभमा पधार्था त्यारे  
(से पवित्तिवाउए) भगवान्नी वाती-समाचार लध ज्वा भाटे निभायेला  
ते पुइये (इमीसे कहाए) ये समाचारने (लद्धट्टे समाणे) जणिया डे भगवान्  
चपानगरीना समीपवर्ती गाभमा आवीने निराजमान थध थूक्या छे,  
(हट्ट तुट्ट चित्त माणदिए) आथी तेना मनमा अत्यन्त हर्ष अने सतोष  
थये अने तेथी ते जहु आनन्द पाभ्यो, (पीइमणे) मनमा प्रेम छवाध  
गयो, (परमसोमणस्सिए) अत्यन्त अनुरागथी तेनु मन भरार्थ गथु,

हरिस-वस-विसप्पमाण-हियए ण्हाए कयवलिकम्मे कय-कोउय-  
मंगल-पायच्छित्ते सुद्धप्पवेसाइं मगलाड वत्थाड पवर परिहिए  
अप्प-महग्घा-भरणा-लंकिय-सरीरे सयाओ गिहाओ पडिणिक्ख-

‘हरिस वस-विसप्पमाण-हियए’ हर्ष-वश-विसर्प-हृदय-हर्षवशन विसर्पत्-परित उच्छलद् हृदय यस्य स तथा, भगवद्गनादमन्दानन्दतरङ्गसमुच्छन्नित्तित्त इत्यर्थः ।  
‘ण्हाए’ स्नात-कृतस्नान, ‘कयवलिकम्मे’ कृतवलिकर्मा-स्नाने कृते पशुपस्या-  
र्थं कृतान्नभाग ‘कय-कोउय-मगल-पायन्त्तिस्से’ कृत-कौतुक-मङ्गल-प्रायश्चित्त-  
कृतानि कौतुकमङ्गलायेव प्रायश्चित्तानि-दुःस्वप्नादिविघातार्थमवयकरणीयत्वात् येन स  
तथा, तत्र कौतुकानि=मर्षातिलकादीनि, मङ्गलानि तु सिद्धार्थदध्यक्षतादीनि । ‘सुद्धप्प  
वेसाइ’ शुद्धप्रवेक्ष्यानि-शुद्धानि=प्रक्षालितत्वात् निर्मलानि, प्रवेक्ष्यानि=राजसभाप्रवेगाऽऽर्हाणि  
-राजसभायोग्यानि ‘मगलाइ’ मङ्गलानि-मङ्गलकारकाणि, ‘वत्थाइ’ वत्थाणि-विविधरूप-  
प्रकाराणि—‘पवर’-प्रवराणि-मूल्यतो महार्घाणि, रूपत उज्ज्वलानि मृद्धानि सान्द्राणि  
च, प्राकृतत्वाद् निभत्तेल्लोप, ‘परिहिए’ परिहित-शरीरे यथास्थान योजित ।  
‘अप्प-महग्घा भरणा लकियसरीरे’ अल्प-महार्घा-भरणा-ऽलकृत-शरीर-अल्पानि=

हर्ष से उसका हृदय उछलने लगा। फिर उसने कोणिक राजा के पास जाने की तैयारी की। उसने (पहाए) स्नान किया, (कयबलिर्कम्मे) पश्चात् पशुपक्षी आदि के लिये अन्न का विभागरूप बलिर्कर्म किया, (कय-क्रोउय-मगल-पायच्छित्ते) दुःस्वप्नादि निवारण के लिए मपीतिलकादि किये और दही अक्षतादि धारण किये। (सुदृप्पवेसाइ मगलाइ क्त्थाइ पवर परिहिण) पश्चात् उसने स्वच्छ, राजसभा में जाने योग्य, मागलिक, बहुमूल्य, तथा रूप से उज्ज्वल वस्त्रों को धारण किये। (अप्प-महग्घा-भरणा-लकिय-सरीरे) वस्त्र पहिर चुकने के अनन्तर फिर उसने

(हरिस-वस विसम्पमाण हियए) अपार दुर्धर्था तेनु हृदय छिन्नवा लाग्यु  
 पछी तेणे ठाण्डि राखनी पासे ज्वानी तैयारी ठरी तेणे (पहाप) स्नान  
 कथुं, (कयबलिकम्मे) पछी पशु पक्षि आदि ने भाटे अन्नना पलागइय  
 अलिकभं कथुं (कय-कोज्य मंगल पायच्छित्ते) हु स्वप्नादि दोषना-निवा  
 रणुने भाटे मयी-तिलउ आदि कथां अने दंडी अक्षत आदि धारण ठयां  
 (सुद्वप्पवेसाइ मंगलाइ वत्याइ पवर परिहिए) पछी तेणे स्वप्न, राजसलामा  
 पडेरी जवा योग्य, भागलिक, जहुंभूत्य तथा इपथी उज्जवल वस्त्रो धारण  
 कथां (अप-महत्या भरण लकिय सरीरे) वस्त्र पडेरी वीधा पछी तेणे आछा

मड, पडिणिक्खमित्ता चंपाए णयरीए मज्झमज्झेणं जेणेव  
कोणियस्स रण्णो गिहे जेणेव बाहिरिया उवट्ठाणसाला जेणेव  
कूणिए राया भिभसारपुत्ते तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छि-

परिमाणतो न्यूतानि, महार्थाणि-महान्=अतिगय-अर्घो=मूल्य येषा तानि, आश्रियन्ते=  
सम्पन् धार्यन्त इयाभरणानि- अलङ्कारा, तैरलङ्कृतं गरीरं यस्य स तथा, अल्पमहुमूल्य-  
भूषणभूषितदेह इत्यर्थ, 'सयाओ गिहाओ' स्वकाद् गृहाद्, 'पडिणिक्खमड'   
प्रतिनिष्क्राम्यति-निर्गच्छति। 'पडिणिक्खमित्ता' प्रतिनिष्क्रम्य-निर्गय, 'चंपाए णयरीए'   
चम्पाया नगर्या, 'मज्झमज्झेण' मध्यमयेन-चतुर्दिगपेक्षमयभागेन, 'जेणेव  
कोणियस्स रण्णो गिहे' यत्रैव कोणिकस्य राज्ञो गृह-भवनम्, 'जेणेव  
बाहिरिया उवट्ठाणसाला' यत्रैव बाह्या उपस्थानशाला-आस्थानमण्डप, 'जेणेव  
कूणिए राया भिभसारपुत्ते' यत्रैव कोणिको राजा भिभसारपुत्र, 'तेणेव  
उवागच्छइ' तत्रैवोपागच्छति, 'उवागच्छित्ता' उपागत्य, 'करयलपरिग्गहिय'

भार से अल्प एव बहुमूल्य आभरण भी गरीर पर धारण किये। इस प्रकार  
सज्जन् कर वह (सयाओ गिहाओ पडिणिक्खमड) अपने घर से निकला,  
(पडिणिक्खमित्ता चंपाए णयरीए मज्झमज्झेण जेणेव कोणियस्स रण्णो गिहे)  
घर से निकलकर यह चंपानगरी के ठाक मय के मार्ग से होकर जहा कोणिक  
राजा का प्रासाद था, (जेणेव बाहिरिया उवट्ठाणसाला) जहा पर बाहरी  
उपस्थानशाला थी, और (जेणेव कूणिए राया भिभसारपुत्ते तेणेव उवागच्छइ)  
उस उपस्थानशाला में, जहाँ भिभसार के पुत्र कोणिक राजा बैठे हुए थे, वहा  
पहुँचा। (उवागच्छित्ता) वहाँ पहुँचते ही सर्वप्रथम उसने (करयलपरिग्गहिय

परिगमना तेभ्य अहुमूल्य आभरणेषु पण शरीर उपर धारण कृत्य आ  
प्रवेशे शयनगारं गीने ते (सयाओ गिहाओ पडिणिक्खमड) पोताने घेरथी  
नीकण्ये। (पडिणिक्खमित्ता चंपाए णयरीए मज्झमज्झेण जेणेव कोणियस्स रण्णो  
गिहे) घेरथी नीकणीने ते चंपानगरीना परापर मध्यलागमा यधने न्या  
कोष्ठिणं राजानो भेदलं हतो। (जेणेव बाहिरिया उवट्ठाणसाला) अने न्या आह  
उपस्थान शाला हुनी, तथा (जेणेव कूणिए राया भिभसारपुत्ते तेणेव उवागच्छइ)  
ते उपस्थान-शालामा न्या ललमारना पुत्र कोष्ठिकं राजा भेदा हता त्या  
पडोच्ये। (उवागच्छित्ता) त्या पडोच्यताञ्च सर्वं प्रथम तेष्ते (करयलपरिग्गहि



त्ता करयलपरिगृहीयं सिरसावत्त मत्थए अंजलि कट्टु जएणं  
विजएणं वद्धावेड, वद्धावित्ता एवं वयासी ॥ सू० १७ ॥

**मूलम्—**जस्स ण देवाणुप्पिया दंसणं कंखति, जस्स

करतलपरिगृहीत=करतलेन करतल परिगृहीत=परम्पर सम्प्रिष्टम् । 'सिरसावत्त' गिरआवर्तम्=गिरसि=गिरसोऽप्रभागे आ=समताद् र्तते=परिभाष्यति इति गिर=आवर्तस्तम् । 'अंजलि' समिल्लिनकगुणम् । 'मत्थए' मस्तक=ललाटदेश, 'कट्टु'—कृत्वा 'जएण' जयेन=जय=उत्कर्षप्रामिश्य तेन=जय जय महाराज इति रूपेण, 'विजएण' विजयेन=विजिण प्रचण्डगुणनिप्रहरूपो जयो विजय तेन=अर्थात्=विजयस्य विजयस्य महाराज इति रूपेण 'वद्धावेड' वर्द्धयति=जयेन विजयेन वर्द्धस्वेति वृद्धिकामनारूपामाणिष प्रयुङ्क्ते स्म, वर्द्धयित्वा 'एव वयासी' एव=वर्द्धयमाणप्रकारेण अवादीत् ॥ सू० १७ ॥

**टीका—**भगवद्विहारविद्यार्तानिवदक पुरुष कोणिकनृप किमवादीत् 'इत्याह—'जस्स ण' इत्यादि, यस्य भगवत श्रीमहावीरस्य रत्न=निश्चयेन, हे देवानु-प्रिया । 'दंसण' दर्शनं सवहुमान रूपावलोकनं भवन्त 'कंखति' काङ्क्षन्ति—

सिरसावत्त मत्थए अंजलि कट्टु जएण विजएण वद्धावेड, वद्धावित्ता एव वयासी) दोनों हाथ जोड़कर और अञ्जलिरूप में परिणत उन्हें मस्तक के दौंये-बाँये घुमाकर पश्चात् उहे मस्तक पर लगाकर अर्थात् नमस्कार कर "जय हो महाराज की, विजय हो महाराज की"—इस प्रकार जय विजय शब्दों द्वारा राजा को बधाया । बधाने के बाद फिर वह इस प्रकार बोला—॥सू० १७॥

'जस्स ण देवाणुप्पिया' इत्यादि—

(देवाणुप्पिया) हे देवानुप्रिय । (जस्स ण) जिनके सदा आप (दंसण कंखति) दर्शनों की इच्छा किया करते हैं (जस्स ण देवाणुप्पिया

य सिरसावत्त मत्थए अंजलि कट्टु जएण विजएण वद्धावेड वद्धावित्ता एव वयासी) अपने हाथ जोड़ीने अने तेमने मस्तकनी जमछी अने हाथी आनुअये हेरवीने अज्जि इयमा परिखुत कयी भाथे लगावीने अर्थात् नमस्कार करीने "जय हो महाराजने, विजय हो महाराजने" अये प्रकारे जय विजय शब्दों द्वारा राजने वधाव्या अने वधाव्या पछी ते नीचे प्रभाण्णे जाये (सू १७)

'जस्स ण देवाणुप्पिया' इत्यादि—

(देवाणुप्पिया) हे देवानुप्रिय । (जस्स ण) जेमना सदा आप (दंसण

णं देवाणुप्पिया दसण पीहंति, जस्स ण देवाणुप्पिया दसण पत्थंति, जस्स ण देवाणुप्पिया दसणं अभिलसति, जस्स ण देवाणु-

अप्रान्त प्राप्तुमिच्छन्ति 'जस्स खलु देवाणुप्पिया दसण पीहति' इ देवानुप्रिया । यस्य भगवत श्रीमहावीरस्य गल्ल दर्शनाय भगवत स्मृत्यन्ति=कटा मे भगवदर्शनं भविष्यतीत्युक्कण्ठा सतत धरन्ति, प्राप्तं सत् पुनस्तपस्वित्युक्त्वा नेच्छन्ताति भाव । हे देवानुप्रिया ! यस्य भगवत गल्ल 'दसण' दर्शन 'पत्थति' प्रार्थयन्ति-भवन्तो याचन्ते-इ भगवन् ! भगवदर्शनादेव मम जन्म सफलता स्यादतो भगवत्चरणपङ्कज दर्शयतु-इति गृह्णन्ति पुन पुन प्रार्थना कुर्वन्ति, यद्वा-अस्मत्सदृशेभ्यो जनभ्यः सतत याचन्ते-भगवदर्शनं कारयतेति भाव । 'जस्स ण देवाणुप्पिया दसणं अभिलसति' यस्य खलु देवानुप्रिया दर्शनमभिलष्यन्ति=कटाऽहं भगवत्समीपमुपगम्य तत्पर्युपासनं करिष्यामीत्यभिलाषमन्त कण्ठे कुर्वन्तो भवन्ति । 'जस्स ण देवाणुप्पिया

दसण पीहति) जिनके आप देवानुप्रिय दर्शन करने की सत्ता स्पृहा रक्वा करते हैं-कन मुझे भगवान् के दर्शन होंग इस प्रकार की उकठा निरन्तर किया करते हैं, (जस्स ण देवाणुप्पिया दसण पत्थति) हे देवानुप्रिय ! जिनके दर्शना की याचना किया करते हैं, अर्थात्-हे भगवन् ! आपके दर्शन से ही मेरा जन्म सफल होगा, इसलिये आप कृपा करके अपने चरणकुमल का दर्शन दाजिये, इस प्रकार एकांत में आप तार २ प्रार्थना किया करते हैं, अथवा-हमारे जैसे लोगों से आप प्रार्थना करते हैं कि-मुझे भगवान् का दर्शन कराओ । (जस्स ण देवाणुप्पिया दसणं अभिलसति) हे देवानुप्रिय ! आप जिनके दर्शनों की चित्तमें सत्ता अभिलाषा धारण किये रहते हैं कि कन मैं प्रभु के चरणोंमें उपस्थित होकर उनकी

कल्पति) दर्शननी स्मिच्छा क्या करे छे, (जस्स ण देवाणुप्पिया ! दसण पीहति) जेभना आप दर्शन करवानी महा च्छुछा राखे छे ते करे भने लगवानना दर्शन थरे-जे प्रदारेनी उत्तम निरन्तर करे करे छे, (जस्स ण देवाणुप्पिया ! दसण पत्थति) हे देवानुप्रिय ! जेभना दर्शनोनी याचना करे करे छे, अर्थात् हे भगवान् ! आपना दर्शनथीव भावे जन्म मरल थरे, जे भाटे आप कृपा करीने आपना चरणु कमलना दर्शन आपणे जे प्रदारे जेदातमा आप बारबार प्रार्थना करे करे छे, अथवा-अमारा जेवा लोडो पास आप प्रार्थना करे छे ते भने लगवानना दर्शन कराये । (जस्स ण देवाणुप्पिया ! दसणं अभिलसति) हे देवानुप्रिय ! आप जेना दर्शनोनी मनमा सदा अभिलाषा धारण

પિપ્યા નામગોયસ્સવિ સવળયાણ હદ્દ-તુદ્દ-જાવ-હિયયા ભવતિ,  
 સે ણં મમણે ભગવ મહાવીરે પુવ્વાણુપુલ્લિ ચરમાણે ગામાણુગામં  
 દૂઙ્ગમાણે ચંપાણ ણયરીણ ઉવળગરમ્મામં ઉવાગણ ચંપ ણયરિં  
 પુણ્ણમહ્દ ચેદ્દયં સમોસરિડકામે । તં એવ દેવાણુપિપ્યાણં પિયદ્ધયાણ  
 પિયં ણિવેદેમિ, પિય તે ભવડ ॥ સૂ. ૧૮॥

નામગોયસ્સવિ સવળયાણ હદ્દ-તુદ્દ-જાવ-હિયયા ભવતિ 'યત્ય ભગવત સ્વહ હે  
 દેવાનુપ્રિય ! નામગોત્રસ્યાપિ-નામ='મહાવીર' ઇતિ, ગોત્ર=વશ-કાશ્યપ ગોત્રમ્ ઇતિ  
 સયોરિત્યર્થ, શ્રવણતયા-શ્રવણેન ઇત્યર્થ, સ્વાર્થિક્રુસ્તાપ્રયયઃ પ્રાકૃતગૈલીપ્રમવ ઇતિ,  
 હદ્દ-તુદ્દ-યાવત્-હદ્દયા ભવન્તિ, 'સે ણ સમણે ભગવ મહાવીરે' સ સ્વહ શ્રમણો  
 ભગવાન્ મહાવીર-અતિશયમહિમાચિત શ્રમણ-સાધુ, ભગવાન્-પરમૈશ્વર્યસમ્પન્ન  
 મહાવીર ઇતિ અન્વર્થનામા 'પુવ્વાણુપુલ્લિ ચરમાણે ગામાણુગામં દૂઙ્ગમાણે  
 ચંપાણ ણયરીણ ઉવળગરમ્મામં ઉવાગણ' પૂર્વાનુપૂર્વ્યા ચરન્ ગ્રામાનુગ્રામં ટ્રવન્-ચંપાયા  
 નગર્યા ઉપનગરપ્રામ-નગરસમીપવર્તિનં ગ્રામમ્ ઉપાગત-સમાગત । કિમર્થમ્ ? અગ્રાહ-  
 'ચંપ ણયરિં પુણ્ણમહ્દ ચેદ્દય સમોસરિડકામે' ચંપા નગરી પૂર્ણમટ્ટનામકમ્  
 ઉપાસના કરૂંઆ, ( જસ્સ ણ દેવાણુપિપ્યા નામગોયસ્સવિ સવળયાણ હદ્દ-તુદ્દ-  
 જાવ-હિયયા ભવતિ ) હે દેવાનુપ્રિય ! જિનકા નામ તથા ગોત્ર-વશ સુનકર આ  
 આપકા હૃદય હદ્દ તુદ્દ હુઆ કરતા હૈ, ( સે ણ સમણે ભગવ મહાવીરે ) તે શ્રમણ  
 ભગવાન્=પરમૈશ્વર્યસમ્પન્ન, ગુણનિષ્પન્ન નામવાળે મહાવીર ( પુવ્વાણુપુલ્લિ ચરમાણે  
 ગામાણુગામં દૂઙ્ગમાણે ચંપાણ ણયરીણ ઉવળગરમ્મામં ઉવાગણ ) પૂર્વાનુપૂર્વીરૂપ સે  
 વિહાર કરતે હુણ, એક ગ્રામ સે દૂસરે ગ્રામ મેં વિચરતે હુણ આજ ચંપા નગરી કે  
 સમીપ ગ્રામ મેં પધારે હુણ હૈ, ( ચંપ ણયરિં પુણ્ણમહ્દ ચેદ્દય સમોસરિડકામે ) ઔર

કયા ડરે છે કે કયારે હુ પ્રભુના ચરણોમા ઉપસ્થિત થઈને તેમની ઉપાસના  
 કરૂં, ( જસ્સ ણ દેવાણુપિપ્યા નામગોયસ્સવિ સવળયાણ હદ્દ-તુદ્દ-જાવ-હિયયા  
 ભવતિ ) હે દેવાનુપ્રિય ! જેમનુ નામ તથા ગોત્ર-વશ સાલળીને પણ આપનુ  
 હૃદય હદ્દ-તુદ્દ થઈ જાય છે, ( સે ણ સમણે ભગવ મહાવીરે ) તે શ્રમણ ભગવાન્  
 પરમૈશ્વર્યસમ્પન્ન, ગુણનિષ્પન્ન નામવાળા મહાવીર ( પુવ્વાણુપુલ્લિ ચરમાણે  
 ગામાણુગામં દૂઙ્ગમાણે ચંપાણ ણયરીણ ઉવળગરમ્મામં ઉવાગણ ) પૂર્વાનુપૂર્વી રૂપથી  
 વિહાર કરતા કરતા એક ગ્રામથી બીજે ગ્રામ વિચરતા વિચરતા આજ  
 ચંપાનગરીની સમીપના ગ્રામમા પધાર્યા છે ( ચંપ ણયરિં પુણ્ણમહ્દ ચેદ્દય

**मूलम्—**तए णं से कूणिए राया भंभसारपुत्ते तस्स पवित्तिवाउयस्स अतिए एयमट्ठ सोच्चा णिसम्म हट्ठ-तुट्ठ-जाव

उद्यान ममवमर्तुकाम 'त एव देवानुप्पियाण पियट्ठयाए' तदेव देवानुप्रियागा प्रियार्थनया=उत्कर्षाप्रियवादनुकूलार्थनया, एवम्=अमुना प्रकीर्ण तद् वृत्तम् 'पिय णिवेदेमि' प्रिय=प्राप्तिकारक निवेदयामि=सविनय कथयामीति भाव । 'पिय ते भवउ' प्रिय ते भवतु ॥ सू० १८॥

**टीका—**'तए णं से कूणिए राया भंभसारपुत्ते' इत्यादि । तत = तदनन्तर खड्ड म कूणिगे राजा भंभसारपुत्र 'तस्स पवित्तिवाउयस्स अतिए' तस्य प्रवृत्तिव्यापृतस्य भगवद्विहागनिवेदकस्य पुरुषस्य अन्तिके=समापे-तन्मुवादिति भाव, 'एयमट्ठ' ण्तमर्थम् भगवत्प्राप्तगमनरूपम्-'सोच्चा' श्रुचा-श्रवणविषय कृवा, 'णिसम्म' निगम्य-इति श्रुचा 'हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हियए' हट्ठ-तुट्ठ-यावद-हृदय =हर्षान्ति-

चम्पानगरा के पूर्णमन्त्रैय में पधारेंगे, (त एव देवानुप्पियाण पियट्ठयाए पिय णिवेदेमि पिय ते भवउ) इमलिये ह देवानुप्रिय । मैं आपको यह प्रिय आत्म-हितकारी समाचार आपके हितके लिये मविनय निवेदन करता हूँ । आपका कन्याण हो ॥ सू० १८ ॥

'तए णं से कूणिए राया' इत्यादि—

(तए णं से कूणिए राया भंभसारपुत्ते) उसके बाद भंभसार का पुत्र वह कूणिग राजा (तस्स पवित्तिवाउयस्स अतिए) उस सदेगवाहक के मुख से (एयमट्ठ सोच्चा) 'भगवान पधार है' इस कर्णप्रिय समाचार को सुनकर (णिसम्म) और हृदय में अच्छी तरह धारण कर (हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हियए)

समोसरित्कामे) अने चम्पानगरीना पूछुल्ल अत्यन्त पधारथे (त एवं देवा-नुप्पियाण पिय णिवेदेमि पिय ते भवउ) आधी छे देवानुप्रिय । हु आपने आ प्रिय आत्महितकारी समाचार आपना हितने भाटे सविनय निवेदन उउ हु आपनु उल्याखु थाओ (सू १८)

'तए णं से कूणिए राया' इत्यादि—

(तए णं से कूणिए राया भंभसारपुत्ते) त्पारपी ललचाग्ना पुत्र ते जेखिउ राजा (तस्स पवित्तिवाउयस्स अतिए) ते सदेशवाहकना सुप्रथी (एयमट्ठ सोच्चा) 'भगवान पधार है' ओ कर्णप्रिय समाचार आलजीने (णिसम्म) अने हृदयमा आगी गीते धारखु गीने (हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हियए)

हियए धारा-हय-नीव-सुरहि-कुसुमव चंचुमालइय-ऊसविय-रोमकूवे  
वियसिय-वर-कमल-णयण-वयणे पयलिय-वर-कडग-तुडिय-केऊर-

शयेन प्रमुदितहस्य, 'धारा हय-नीव-सुरहि-कुसुमव चंचुमालइय-ऊसविय रोमकूवे'  
धारा-हत-नीप-सुरभि-कुसुममित्र रोमाश्रितो-च्छ्रित-रोमरूप, तत्र-धाराभि-  
जलधरजलधाराभि आहत=मसिक्त यत्-नीपस्य=कदम्बस्य सुरभि=परिमलयुक्त  
कुसुम=पुष्पम् तदिव 'चंचुमालइय' इति देगीय गन्ध, रोमाश्रित इत्यर्थ,  
अतएव-उच्छ्रित-उच्चता गतो रोमकूपो-रोमस्थान यस्य स उच्छ्रितरोमरूप,  
तत पदद्वयस्य कर्मधारय । 'त्रिअसिय वर-कमल-णयण-वयणे' विकसित वर-कमल-  
नयन-वदन-विकसितवरकमलवन्नयनवदन यस्य स तथा, 'पयलिय-वर-कडग-  
तुडिय-केऊर मउड-कुडल हार-विरायत-रइय-वच्छे' प्रचलित-वर कटक-व्रुटित-केयूर-  
मुकुट-कुण्डल हार-विराजमान-रचित-वक्षस्क-प्रचलितानि=प्रकम्पितानि वर-कटक-व्रुटित-  
केयूर-मुकुट-कुण्डलानि यस्य स तथा, तत्र-वरौ=श्रेष्ठौ, कटकौ=वल्लयौ, व्रुटिते-  
बाहुरक्षकभूषणे, केयूरौ=गाहुभूषण भुजधमिशेषौ, मुकुट=शिरोभूषणम्, कुण्डले=  
कर्णभूषणे-इति, तथा हार=अष्टादशसरिकादिक, विराजमान=गोभमान, रचित=विन्यस्त-

बहुत ही दृष्ट तुष्ट एव आनन्दित हुए, (धारा हय-नीव-सुरहि-कुसुमव चंचुमालइय  
ऊसविय रोमकूवे) जिस प्रकार बरसात का धारा से सींचे जाने पर कदम्ब के  
सुगन्धित फूल एकदम विकसित हो जाते हैं, उसी प्रकार भगवान् के पधारने का  
समाचार सुनकर राजा के रोम खड़े हो गये, (वियसिय-वर-कमल-णयण-वयणे)  
उनके नेत्र और मुख दोनों कमल के समान विकसित हो गये । (पयलिय-वर-  
कडग-तुडिय-केऊर-मउड-कुडल हार-विरायत रइय वच्छे) अपार हर्ष के मोरे  
कम्पित इनके शरीर पर धृत श्रेष्ठ दोनों वलय, दोनों व्रुटित-बाहुरक्षकभूषण,

धल्लु ७ ७५ तुष्ट तेम ७ आनन्दित थया [धारा-हय-नीव-सुरहि-कुसुमव चंचु  
मालइय-ऊसविय-रोमकूवे) ७ प्रकारे' परसाहनी धाराथी सीआयेना कड अनना  
सुगन्धित फूल अउडम णीली नीकणे छे ते ७ प्रकारे लगवानना पधारवाना  
समाचार साधणीने राजाना रोमे रोम आनदथी पुलवित थर् उला थया,  
(वियसिय-वर-कमल-णयण-वयणे) तेमना नेत्र तथा भुज भन्ने ठमलना  
७म विउसी भया (पयलिय-वर-कडग-तुडिय-केऊर-मउड-कुडल-हार-विरायत  
रइय-वच्छे) अपार धर्भने' लउने उपायमान थया तेमना शरीर पर धारण  
कुरेला श्रेष्ठ भन्ने वलय (उडा), भन्ने व्रुटित-गाहुरक्षक भूषण, भन्ने डेयूर

મડલ-કુડલ-હાર-વિરાયત-રડય-વચ્છે પાલવપલંચમાણ-ઘોલત-  
ભૂસળધરે સસમમં તુરિયં ચવલ નરિંદે સીહાસણાઓ અન્મુદ્દેડ,  
અન્મુદ્દિત્તા પાયપીઢાઓ પચ્ચોરુહડ, પચ્ચોરુહિત્તાવેરુલિય-વરિદ્ધિ-રિદ્ધિ-

પરિવૃત્ત વખસિ=વખ સ્થલ યસ્ય સ તથા, તત પન્દ્રયસ્ય કર્મચાગ્ય ।  
'પાલવ-પલંચમાણ-ઘોલત-ભૂસળ-ધરે' પ્રાલમ્બ-પ્રલમ્બમાન-પૂર્ણમાન-ભૂષણ-  
ધર-પ્રાલમ્બ-કળ્પાભરગવિશેષ, સ ણ્વ પ્રલમ્બમાન=લમ્બાકાર પૂર્ણમાન=દોળાયમાન  
ભૂષણ તસ્ય ધર-ધારક, ણ્તાદૃશ 'નરિંદે' નેન્દ્ર કૃણિકૃત્ત્વ 'સસમમ'  
સસમ્ભ્રમ-સાન્તર યથા સ્યાત્, 'તુરિય' ત્વરિત-ગીત્રતયા યથા સ્યાત્, 'ચવલ'  
ચપલ-ચચ્ચલતયા યથા સ્યાત્ તથા 'સીહાસણાઓ અન્મુદ્દેડ' સિંહાસનવ્યુત્પત્તિ-  
અવતરતિ, 'અન્મુદ્દિત્તા' અન્મુદ્ધાય-અન્તીર્ય 'પાયપીઢાઓ પચ્ચોરુહડ' પાદપીઠાપ્ર-  
ત્યગ્રોહિતિ-અન્તરતિ, પ્રત્યગ્રસ્થ-અન્તીર્ય પાપીઠાદગોડતાર્ય 'પાડાઓ ઓમુઅડ'  
પાડુકે અમુચ્ચનિ, કીદૃશે પાડુકે 'દયાહ-વેરુલિય' દયાનિ, 'વેરુલિય-વરિદ્ધિ-

દોનાં કપૂર-ગાજૂન, મુકુટ, દોનાં મુળ્ડલ, ણ્વ ૧૮ ભરકા હાર, જો વક્ત્રસ્થલ મે  
ધારણ ક્રિયા હુઆ થા ઓર ગિસકી ગોમા સે ય્વ સ્થલ મુગોમિત હો ગ્હા થા,  
યે સત્ર કે સત્ર આમૃષ્ણાનિ કપિત હો ઉઠે । ( પલવ-પાલવમાણ-ઘોલત-ભૂસળ-  
ધરે ) હર્પ-જનિત ક્રમ્પ સે ચલાયમાન ઉનકા પ્રલમ્બમાન કળ્પામગ્ન ઉનકી ગોમા  
કો વઢા રહા થા । ગાઢ મે ( સસમમ તુરિય ચવલ નરિંદે ) ગજા પહે હી  
સમ્રમ સે-આદરપૂર્વક, અર્થાત્ એકત્મ જેસે વૈઠે થે વૈસે હી, ગીત્ર હી ચચલ જૈસા હોકર  
(સીહાસણાઓ અન્મુદ્દેડ) અપને સિંહાસન સે ઉઠે, ઓર (અન્મુદ્દિત્તા પાયપીઢાઓ  
પચ્ચોરુહડ) ઉઠ કર પાદપીઠ પર પૈર રવરકર નીચે ઉતરે, ( પચ્ચોરુહિત્તા વેરુ-

(બાબુળ ધ), મુકુટ, બન્ને કુ હલ તેમજ ૧૮ મરનો હાર જે વક્ષ મ્થળ ઉપર  
ધાગ્ધુ ઝરવામા આવ્યો હતો, અને જેની શોભાથી વક્ષ મ્થલ મુશોભિત થઈ રહ્યું  
હતું, તે તમામે તમામ આભૂષણ આદિ હલી રહ્યા હતા, ( પાલવ પલંચમાણ  
ઘોલત-ભૂસળ-ધરે ) હર્પથી ઉત્પન્ન થતા કંપથી ચલાયમાન થતા તેના ગળામા  
પહેરેલા લાળા લટકતા હાર તેની શોભામા વધારો જગી રહ્યા હતા પછી  
( સસમમ તુરિય ચવલ નરિંદે ) રાબ ધણા સમ્રમથી-આદરથી અર્થાત્ એકત્મ જેવા  
એકલા હતા તેવાજ ઉતાવળા ચચળ જેવા થઈને ( સીહાસણાઓ અન્મુદ્દેડ )  
પોતાના મિહામન પરથી ઉઠ્યા, અને ( અન્મુદ્દિત્તા પાયપીઢાઓ પચ્ચોરુહડ )  
ઊઠીને પાદપીઠ પર પગ રાખીને નીચે ઉતર્યા, ( પચ્ચોરુહિત્તા-વેરુલિય-વરિદ્ધિ-રિદ્ધિ-

अंजण-निउणो-विय-मिसिमिसत-मणि-रयण-मंडियाओ पाउ-  
याओ ओमुयइ, ओमुइत्ता अवहट्ट पंच रायककुहाड, तजहा-खग्गं  
१, छत्तं २, उप्फेस ३, वाहणाओ ४, वालवीयण ५ । एगसाडिय

रिट्ठ-अजण-निउणो-विय-मिसिमिसत-मणि-रयण-मंडियाओ ' वैडूर्य-वरिष्ठ-  
रिष्टा-अन-निपुणाऽरोपित-चिकिचिकायमान-मणि-रत्न-मण्डिते, तत्र-वरिष्ठानि=श्रेष्ठानि  
वैडुयाणि रिष्टानि अज्जनानि-एतन्नामकानि रत्नानि ययो पादुकायोस्ते वैडूर्य-वरिष्ठ-  
रिष्टाज्जने, वैडूर्यादिभिश्चित्ते इत्यर्थ, पुन ' निपुणारोपित-चिकिचिकायमान-  
मणि-रत्न-मण्डिते ' -निपुणेन=शिल्पकलाकुशलेन अवरोपितानि=परिकर्मितानि-  
सत्कारितानि यथास्थानजटितानि यानि चिकिचिकायमानानि=चाकचिक्यमयानि मणि  
रत्नानि तैर्मण्डिते, तत पदद्वयस्य कर्मधारय, अवमुच्य, ' अवहट्ट पंच रायककु  
हाड ' अपहृत्य पञ्च राजककुदानि-अवतार्य पञ्चसत्त्वकानि राजचिह्नानि, तान्येव  
पृथक्२ परिसंख्याति-तद्यथा-तानि-इमानि १-' खग्ग ' सङ्ग त्यजति, २-' छत्त '   
उत्तर-जहाति । ३-उप्फेस-मुकुटम्-अवतारयति, ४ वाहणाओ-उपानहौ, पूर्व-  
परित्यक्ते पादुके अत्र ' वाहणाओ ' इति पदेन गृह्येते, त्यजति । ५-' वालवीयण '

लिय वरिट्ठ रिट्ठ-अजण निउणो विय-मिसिमिसत-मणि-रयण-मंडियाओ पाउयाओ  
ओमुयइ ) नाचे उत्तर कर इन्होने फिर दोनों पैरों से पादुकाएँ उतारीं, ये पादुकाएँ  
श्रेष्ठ वैडूर्य, रिष्ट एवं अज्जन नाम के रत्नों से खचित थीं, तथा शिल्पकलामे कुशल  
ऐसे कारीगरों द्वारा यथास्थान निवेशित चमकते हुए अनेक रत्नों से मण्डित था ।  
( ओमुइत्ता अवहट्ट पंच रायककुहाड ) पादुकाएँ उतारने के बाद इन्होने पांच राज-  
चिह्नों का भा परित्याग कर दिया । वे पांच राजचिह्न ये हैं—( खग्ग छत्त उप्फेस  
वाहणाओ वालवीयण ) खर्ग, छत्र, उप्फेस=मुकुट, दोनों पैरों के जूते-पादुकाएँ

अजण-निउणो-विय-मिसिमिसत-मणि-रयण-मंडियाओ पाउयाओ ओमुयइ) नीचे  
उतारने पछी तेमछे अज्जने पगमाथी पादुकाओ उतारी नाथी, ओ पादुकाओ  
श्रेष्ठ वैडूर्य, रिष्ट तेमज्ज अज्जन नामना रत्नोथी जडेली छती तथा शिल्पकलामा  
कुशल ओवा कारीगरों द्वारा यथास्थान निवेशित चमकते हुए अनेक  
रत्नोथी ते शोभित छती ( ओमुइत्ता अवहट्ट पंच रायककुहाड ) पादुकाओ  
उतार्या पछी तेमछे पांच राजचिह्नोंना पण परित्याग ज्यो ते पांच  
राजचिह्न आ प्रभाछे, छत्ता-( खग्ग छत्त उप्फेस वाहणाओ वालवीयण ) अर्द्ध,  
छत्र, उप्फेस=मुकुट, अज्जने पगमा ओडा-पादुकाओ तेमज्ज आभर पछी

उत्तरासंगं करेड, करित्ता अंजलिमउलियहृत्ये तित्थगराभिमुहे  
सत्तट्टपयाड अणुगच्छड, अणुगच्छित्ता वामं जाणुं अंचेड, अंचित्ता  
दाहिणं जाणु धरणितलंसि साहट्टु तित्थुत्तो मुद्धाणं धरणितलंसि

वाल्क्यजन-चामरयुगलं त्यजति । त्यक्त्वा 'एगसाडिय उत्तरासंगं करेड' एग-  
गादिकमुत्तरासङ्गं करोति, एगगादिकम्-अस्फाटितमयोजितं सूत्ररहितम् उत्तरासङ्गम्-  
=उत्तरायवक्त्रं मुगोपति यतनार्थं करोति-धरति 'करित्ता' कृत्वा 'अंजलि-  
मउलियहृत्ये' अञ्जलिमुकुन्तिहस्त-अञ्जलिना-अञ्जलिग्रन्थनेन मुकुन्तौ-कमलमुकुल-  
तुल्यौ, हस्तौ यस्य स तथा-नङ्गाञ्जलिपुट इत्यर्थः । 'तित्थगराभिमुहे' तीर्थङ्गरा-  
भिमुख-यस्या दिशि महावीरप्रमुखवर्तते तस्या दिशि कृतमुग 'सत्तट्टपयाडं  
अणुगच्छड' सम अष्ट पदानि अनुगच्छति-आनुकृत्येन गति-सिंहासनात्प्रभु-  
सम्मुख सप्ताष्टपदानि गच्छति, 'अणुगच्छित्ता' अनुगम्य 'वामं जाणु अंचेड' वाम  
जाणु आकुञ्चयति-उर्ध्वं करोति, 'अंचित्ता' वाम जाणुआकुञ्चय-उर्ध्वं कृत्य, 'दाहिण  
जाणु धरणितलंसि साहट्टु' दक्षिण जाणु धरणितले सहय-अथ सत्थाप्य,  
'तित्थुत्तो' त्रिष्टुप्-त्रिरावृत्त-प्रिवारमिति यावत्-'मुद्धाणं धरणितलंसि

एव दोनों चामर । फिर (एगसाडिय उत्तरासंग करेड) पश्चात् अस्फाटित, अयो-  
जित-प्रिना सीये ऐसे उत्तरीयवक्त्र को मुख के ऊपर यतनानिमित्त धारण किया ।  
( करित्ता ) धारण कर ( अंजलिमउलियहृत्ये तित्थगराभिमुहे सत्तट्टपयाड अणु-  
गच्छड ) नम्र कमल के समान अञ्जलिपुट करके जिस दिगामे तीर्थङ्कर विराजमान  
थे उस ओर समुद्र होकर सात आठ पग आगे गये, (अणुगच्छित्ता वाम जाणु  
अंचेड) जाकर वहाँ उन्होंने अपने बाये घुटने को ऊपर किया और ( दाहिण  
जाणु धरणितलंसि साहट्टु ) दाहिने घुटने को जमीन पर रखकर ( तित्थुत्तो

( एगसाडिय उत्तरासंग करेड ) अस्फाटित, ( डाटया वगरनु ) अथोजित-म्यूत  
रहित ( सीव्या वगरनु ) येषा उत्तरीय वस्त्रने मुख उपर यतना निमित्त  
धारणं कृत्यं ( करित्ता ) धारणं कृत्वा ( अंजलिमउलियहृत्ये तित्थगराभिमुहे  
सत्तट्टपयाड अणुगच्छड ) अथ उभयग्रीवौ चैव अञ्जलिपुट करीने ते दिशाभा  
तीर्थंकर विराजमान होता ते तरङ्ग सम्मुख यधने नात आठ पगला आगण  
गया, ( अणुगच्छित्ता वाम जाणु अंचेड ) अधने त्या तेमणु पोटानो डाणो  
दीयणु उपर राख्यो अने ( दाहिण जाणु धरणितलंसि साहट्टु ) अधणु दीयणुने  
जमीन उपर राखीने ( तित्थुत्तो मुद्धाण धरणितलंसि निवेसेड ) त्रणु वार



निवेसेड, निवेसित्ता ईसिं पच्चुण्णमड, पच्चुण्णमित्ता कडग-  
तुडिय-थंभियाओ भुयाओ पडिसाहरड, पडिसाहरित्ता करयल  
जाव कट्टु एवं वयासी ॥ सू १९ ॥

निवेसेड' मूद्रान धरगितले निवेगयति=निजमस्तक भूमिसलग्न करोति । 'निवे-  
सित्ता' निवेस्य, 'ईसिं पच्चुण्णमड' ईयन् प्रयुज्यमति=अन्यनम्रीभूतकायो भवति,  
'पच्चुण्णमित्ता' प्रयुज्यम्य=अन्यनम्रीभूतकायो भूत्वा 'कडग-तुडिय-थंभियाओ भुयाओ  
पडिसाहरड' कटकवृटितस्तम्भितौ भुजौ प्रतिसहरति,—कटकवृटिताभ्या रुद्धण-भुजरक्षकभ्या  
स्तम्भितौ=स्तम्भरूपौ यौ भुजौ तौ प्रतिसहरति=उर्ध्वं नयति=उत्थापयतीत्यर्थ, 'पडिसाहरित्ता'  
प्रतिसहय=उत्थाप्य, 'करयल जाव कट्टु' करतल यावत् कृत्वा, अत्र-यावच्छब्देन  
परिगृहीत=परस्पर समिलित गिरावर्तं मस्तकेऽञ्जलिं कृत्वेति बोध्यते, 'एव वयासी' एव=  
वक्ष्यमाणप्रकारेण अवादीत् ॥ सू० १९ ॥

मूद्राण धरणितलसि निवेसेड) तीनार अपने मस्तक को जमीन पर झुकाया-  
जमीन से माथे को लगाया । ( निवेसित्ता ईसिं पच्चुण्णमड ) लगाने के बाद  
फिर ये थोड़े से उठे, ( पच्चुण्णमित्ता कडग-तुडिय थंभियाओ भुयाओ पडिसाहरड )  
उसके पश्चात् इन्होंने अपने दोनों हाथों को कि जो कफण एव भुजरक्षक अलंकारों  
से स्तम्भित थे, उँचा किया, ( पडिसाहरित्ता करयल-जाव-कट्टु एव वयासी )  
कँचे करने के बाद फिर ये मस्तक पर अञ्जलिपुट रख कर इस प्रकार बोले-

भावार्थ—सदेगहर से प्रभु के आगमन की वार्ता सुनकर कोणिकराजा मारे  
अतिशय आनन्द के कारण उल्लसित हो गये । इस समाचार को सुनते ही ये  
रोमाञ्चित हो उठे । कमल के समान मुख आनंदातिरेक से खिल उठा । नयनों ने

घोताना मस्तकने जमीनपर नभाव्यु-जमीनने माथु अडाव्यु (निवेसित्ता  
ईसिं पच्चुण्णमड) अडाउथा पछी तेओ जरा उठथा (पच्चुण्णमित्ता कडग  
तुडिय-थंभियाओ भुयाओ पडिसाहरड) त्थार पछी तेओओ पोताना अन्ने डाथ  
डे जे कडणु तेमज उडा भुजरक्षक वगेरे अलंकारेथी स्तम्भित उता ते  
उथा कथा (पडिसाहरित्ता करयल जाव कट्टु एव वयासी) उथा करीने पछी  
तेओओ मस्तक उपर अञ्जलिपुट राणीने आ प्रभाणु कहु —

भावार्थ—स देशवाहकद्वारा प्रभुना आगमनना समाचार सांभलीने  
ड्राष्टिक राज अतिशय आनंद भवाना कारणे उत्सासमा आवी गया ओ  
समाचार सांभलता ज तेओ रोमाञ्चित थध गया कमलनी चेठे मुअ आन दन।

## मूलम्-नमोऽस्तु नं अरिहताण भगवन्ताणं आङ्गराण तित्थ-

टीका—‘नमोऽस्तु नं’ इत्यादि—

‘नमोऽस्तु नं’ नमोऽस्तु खलु, ‘अरिहताण’ अरिहन्तृभ्यः-  
अरीन्-रागादिरूपान्-अनून् प्रति-नाशयन्तीति व्युत्पत्त्याऽत्र मिद्वान्तोऽरुभयोररिहन्तृपदेन  
ग्रहणं नोच्यम्, तेभ्यः, ‘भगवताण’ भगवद्भ्यः, भगः-१ ज्ञान-सवार्थनिपयकम्,  
भा मुख का माथ न्या। हर्षातिग के कारग इनका सम्पूर्ण शरीर कम्पित होने  
लगा, इस हतु धारण किये हुए आमूषगादिक भा चचल हो उठे। ये एकदम  
सिंहासन से उठे, उठकर पाटपीठपर पैर रखकर नाचे उतरे। मणि-वैडूर्य-रचित  
नेना पादुकाएँ उतारीं। खर्ज आदि राजचिह्नों का परियाग कर ये एकगादिक  
उत्तरासग कर जिस दिशा की तरफ वे महावीर प्रभु निगजमान थे उस दिशाकी  
ओर सात आठ पैर आगे जाकर नमस्कारविधि के अनुसार प्रभुकी परोक्ष वदना  
करने लगे। उसमें यह पाठ नोले—॥ सू० १९ ॥

‘नमोऽस्तु नं’ इत्यादि—

(नमोऽस्तु नं अरिहताण) रागादिकरूप शत्रुओं पर विजय पानेवाले  
अरिहतों को नमस्कार हो। (भगवताण) भगवान के लिये नमस्कार हो, भग  
जिनके हो वे भगवान हैं। भग शब्द के दस (१०) अर्थ हैं। वे इस प्रकार हैं—ज्ञान=

अतिरेकथी भिक्षी उठ्यु नेत्रोभे पशु मुभने माथ आभ्यो दुर्धातिरेक  
थवाना क्षरये तेभनु आभु शरीर धुज्वा लाज्यु अने तेथी शरीर पर  
धारणु ढरेला आभूपणादिक पशु अथल (अजायमान) थर्ध गया तेभो  
अकम्भ आभन उपरथी उठ्या अने उठीने पादपीठ पग पग राणीने नीचे  
उतया भविष्यैर्य जडेली अन्ने पादुकाओ उतारी भडग आदि राजचिह्नोंने  
परित्याग करी तेभो अकथादि उत्तरासग धारणु करी ने दिशा  
तरक ते महावीर प्रभु निराजमान हुता ते दिशा तरक मात आठ पगला  
आगण करीने नमस्कार विधि अनुसार प्रभुनी परोक्ष वदना जप्ता लाज्या  
तेमा आ पाठ भोल्या (सू १६)

‘नमोऽस्तु नं’ इत्यादि

(नमोऽस्तु नं अरिहताण) रागादिकरूप शत्रुओं पर विजय भेजवा पाणा  
अरिहतोंने नमस्कार हो (भगवताण) भगवानने नमस्कार हो देने लग  
होय ते भगवान छे भग शब्दना १० अर्थ छे, ते आ प्रकार छे

१ ज्ञान-अभ्यन्त प्रभुकाजना पदार्थने युगपत् ज्ञानार उद्वेगजनन,

પુરુષવરપુણ્ડરીકમ્ પુરુષવરપુણ્ડરીકચ્ચેયાદિરીયૈકગ્રમે પુરુષવરપુણ્ડરીકાગિ તેન્ય ।  
 ભગવતો વરપુણ્ડરીકોપમા ચ પ્રિનિર્ગતાઽરિત્યાઽશુમલોમસવાસર્વં શુભાનુમાવૈ પરિશુ-  
 દ્ધત્વાચ્ચ, યદ્વા યથા પુણ્ડરીકાગિ પદ્માજ્ઞાતાન્યપિ સન્નિલે વર્ધિતાન્યપિ ચોમયસમ્બધ-  
 મપહાય નિર્લેપાનાવ બલોપરિ રમણીયાનિ સદૃશ્યતે નિજાનુપમગુણગગનલેન સુરાસુર-  
 નરનિરુગિરોધારણીયતયાઽત્તિમહત્નીયાનિ પરમસુરાઽઽસ્પદાનિ ચ ભવન્તિ, તથેમે  
 ભગવત્ કર્મપદ્માજ્ઞાતા મોગાઽમ્બોર્ધિતા સન્તોઽપિ નિર્લેપાસ્તદુભયમતિવર્તન્તે, ગુણ-  
 સમ્પદાસ્પદતયા ચ કેવલદિગુણમાવાદલિલમન્યજનગિરોધારણીયા ભવતીતિ,  
 નિસ્તરસ્તુ ગાલાન્તરેઽપ્લોકનીય । ‘પુરિસવરગદ્દહત્વીજ’ પુરુષવરગદ્દહત્તિન્ય -

ઉપમા સે યુક્ત ક્રિયા હૈ ઉસકા કારણ યહ હૈ કિ પ્રમુ જ્ઞી આત્મા સે સમસ્ત  
 અશુભ મલિન કર્મ નષ્ટ હો ગયે હૈ એવ શુભ અનુભાવો સે પ્રમુ સમી પ્રકાર સે શુદ્ધ હૈ ।  
 ધવલ કમલ જિસ પ્રકાર કીચડ સે ઉદ્ભૂત હોને પર ઔર જલ મેં વર્દિત હોને  
 પર મી ઉન દોના સે અલિપ્ત રહતા હૈ, જલકે ઉપર નહુત હી રમણીય પ્રતિભાસિત હોતા હૈ, તથા  
 સુર અસુરાદિકો દ્વારા શિરોધાર્ય હોને સે વહ અતિમહનીય એવ પરમ સુખ કા આસ્પદ હોતા હૈ  
 ડસી પ્રકાર પ્રમુ મી નામકર્મ કે ઉદય સે, કર્મરૂપ પદ્મ સે પૈદા હોને પર એવ  
 મોગરૂપ જલ સે સર્વર્દિત હોને પર મી ઇન દોનો કે સ્વચ્છ સે સર્વથા નિર્લેપ રહા  
 કરતે હૈ, એવ ગુણરૂપસપત્તિ કે આસ્પદ હોને સે તથા કેવલજ્ઞાન કી જાગતિ હોને  
 સે વે અલિલ ભવ્યજનો દ્વારા ગિરોધાર્ય મી હોતે હૈ । (પુરિસવરગદ્દહત્વીજ)  
 પુરુષો મે ઉત્તમ ગદ્દહસ્તી કે સમાન જો હોતે હૈ વે પુરુષવરગદ્દહસ્તી કહે જાતે હૈ,

જે વરપુ ડરીકની ઉપમા આપી છે તેનું કારણ એ છે કે પ્રભુના આત્મામાથી  
 સમસ્ત અશુભ ઝાલિમા નષ્ટ થઈ ગયી છે તેમજ શુભ અનુભાવોથી પ્રભુ  
 સારી રીતે શુદ્ધ છે, શ્વેત કમલ જે પ્રકારે કીચડથી ઉત્પન્ન થાય છે અને  
 જલમા વધે છે છતાં પણ તે બન્નેથી અલિપ્ત રહે છે, જલની ઉપર બહુજ  
 રમણીય પ્રતિભાસિત થાય છે, તથા સુર અસુર આદિકોથી શિરપર ધારિત  
 હોવાથી તે અતિમહનીય તેમજ પરમ સુખને આપનાર બને છે, તેવીજ રીતે  
 પ્રભુ પણ નામ કર્મના ઉદયથી, ઈર્મરૂપ પદ્મથી પેદા થવા છતાં તેમજ  
 ભોગરૂપ જલથી સર્વર્ધન પામવા છતાં પણ એ બન્નેના સબધથી સર્વથા  
 નિર્લેપ રહ્યા ડરે છે તેમજ શુદ્ધરૂપ સપત્તિના આપનાર હોવાથી તથા કેવલ  
 જ્ઞાનની જાગૃતિ થવાથી તેઓ તમામ ભવ્યજનો દ્વારા શિરોધાર્ય પણ થઈ  
 બાક છે (પુરિસ-વર-ગદ્દહત્વીજ) પુરુષોમા ઉત્તમ ગદ્દહસ્તીના જેવા જે રાગ

## પુરિસવરગંધહસ્થીણં લોગુત્તમાણ લોગનાહાણં લોગહિયાણં લોગ-

ગધયુક્તા હસ્તિનો ગધહસ્તિન, વરાશ્ચ તે ગધહસ્તિનો વરગન્ધહસ્તિન, પુરુષા વરગન્ધ-  
હસ્તિન ઇત્યપુરુષવરગન્ધહસ્તિનમ્તેમ્ય, ગધહસ્તિલક્ષણ યથા—

યસ્ય ગન્ધ સમાગ્રાય, પલાયન્તે પરા ગજા ।

ત ગન્ધહસ્તિન વિદ્યાન્તપતેર્વિજયાવહમ્ ॥ ઇતિ ।

અતઃપ્રચલ્ય યથા ગધહસ્તિગન્ધમાગ્રાય ગજાન્તરાણીતસ્તતો દ્રુત પલાય્ય  
પ્રચલ્યસ્થાન પ્રાપ્નુવત્તિ, તદ્વદચિન્ચ્યાતિગયપ્રમાવવગાદ્ ભગવદ્વિહરણસમીરણગન્ધ-  
સમ્યદ્રગધતોઽપિ—ઈતિ—હમર—મરકાદય ઉપદ્રવા દ્રાગ્ વિશુ પ્રદ્રવન્તીતિ, ગધગ-  
જાઽઽશ્રિતરાજન્દ્ ભગવદાશ્રિતો મન્યગણ સર્પદા વિજયવાન્ ભવતીતિ ભવત્યુભયો  
સાદૃશ્યમ્ । ‘લોગુત્તમાણ’ લોકોત્તમેમ્ય, લોકેષુ—મન્યસમાજેષુ ઉત્તમાશ્ચતુર્લિંગશદતિ-

અનેકે લિયે નમસ્કાર હો, ગધહસ્તીકા લક્ષણ હસ પ્રકાર હૈ—

“યસ્ય ગન્ધ સમાગ્રાય પલાયન્તે પરા ગજાઃ ।

ત ગધહસ્તિન વિદ્યાન્તપતેર્વિજયાવહમ્” ॥

જિસકી ગધ કો સૂઘર મી અન્ય હાથી ભાગ જાતે હૈં વહ ગધહસ્તી કહલાતા  
હૈ । યહ જિસ રાજા કે પાસ હોતા હૈ વહ અપ્પ હી યુદ્ધ મ વિજય પ્રાપ્ત કરતા હૈ ।  
તાત્પર્ય યહ હૈ કિ—જિસ પ્રકાર ગધહસ્તી કા ગધ કો સૂઘર અન્યગજ ભાગ જાતે હૈ  
અસા પ્રકાર પ્રમુ કે વિહાર કી ગધ સૂઘ કર, અર્થાત્—પ્રમુકે વિહાર કી વાયુ કે સવધ  
સે ઈતિ, હમર ઓર મરકી આદિ ઉપદ્રવ નિલકુલ શાત હો જાતે હૈ । (લોગુત્તમાણ)

છે તે પુરુષવરગન્ધહસ્તી કહેવાય છે તેમને નમસ્કાર હો ગધહસ્તીનું લક્ષણ  
આ પ્રકારે છે—

“યસ્ય ગન્ધ સમાગ્રાય પલાયન્તે પરા ગજા ।

ત ગધહસ્તિન વિદ્યાન્તપતેર્વિજયાવહમ્”

જેની ગધ સૂઘવામાત્રથી બીજા હાથી લાગી જાય તે ગધહસ્તી  
કહેવાય છે તે જે રાજાની પાસે હોય છે તે અવશ્યમેવ યુદ્ધમાં વિજય  
પ્રાપ્ત કરે છે તાત્પર્ય એ એ કે—એ પ્રકારે ગધહસ્તીની ગધને સુધીને  
બીજા હાથી લાગી જાય છે તેવી જ રીતે પ્રભુના વિહારની ગધને સુધીને  
અર્થાત્ પ્રભુના વિહારના વાયુના મળધથી ઇતિ હમર અને મરકી આદિ  
ઉપદ્રવ નિલકુલ શાત થઈ જાય છે (લોગુત્તમાણ) એટલી અતિશયો તેમજ

शयपञ्चत्रिंशद्वाणीगुणोपेतत्वात्, तेभ्य 'लोगनाहाण' लोकनाथेभ्य, लोगना= भग्याना नाया=नेतारो योगक्षेमकारित्वानिति लोकनाथास्तेभ्य । 'लोगहियाण' लोकहितेभ्य-लोक-एकद्रियानि सर्वप्राणिगणस्तस्मै हिता रक्षोपायप्रदर्शकवा-  
लोहितेभ्य । 'लोगपर्इयाण' लोकप्रतीपेभ्य, लोकस्य=भग्यजनसमुदायस्य  
प्रदीपास्त मनोऽभिनिर्गिष्टादनादिमिथ्या तम पटल-प्रपगमेन विगिष्टात्मतत्त्वप्रकाशक  
त्वात्प्रदीपतुल्यास्तेभ्य । यथा प्रदीपस्य सकलजीवाय तुल्यप्रकाशकत्वेपि चक्षुष्मत एव  
तत्प्रकाशसुखभाजो भवन्ति न तथास्तथा भग्या एव भगवन्नुभायममुद्भूत-  
परमातन्वसन्दोहभाजो भवन्ति नाऽभग्या इति प्रतिगोचयितुं प्रदीपद्वयान्त, अत एव  
च, लोकपदेन भग्यानामेव ग्रहणम् । 'लोगपज्जोयगराण' लोकप्रद्योतकभ्य-

चैतीस अतिशयो एव पेंतीस वाणी के गुणों से युक्त होन से प्रभु लोकोत्तम कहलाते  
है, ऐसे उनके लिये नमस्कार हो । (लोगनाहाण) भग्यजाओं के योग-क्षेम-कारी  
होने से लोकनाथ प्रभु को नमस्कार हो । (लोगहियाण) एकेन्द्रिय प्राणियों से  
लेकर पचेन्द्रिय पर्यन्त समस्त जीवों से व्याप्त इस लोक के लिये रक्षाके उपायभूत  
मार्ग के प्रदर्शक होने से लोकहितस्वरूप प्रभुके लिये नमस्कार हो । (लोगपर्इयाण)  
भग्यजनों के मन में अनादिकाल से ठसाठस भरे हुए मिथ्यात्वरूपी अन्धकार के  
पटल के विनाश से विगिष्ट आत्मतत्त्व के प्रकाशक होने से भगवान् प्रदीपतुल्य है,  
जिस प्रकार प्रदीपक सकल जीवों के लिये समान प्रकाशक होता हुआ भी चक्षुष्मान  
जीवों के लिये विशेष आनन्दप्रद होता है उसी प्रकार प्रभु को लखकर भग्य जीव ही  
अमन्द-आनन्द के स्रोत से सुखी हुआ करते हैं, ऐसे लोकके प्रदापस्वरूप को नमस्कार

पानीश वाणीना गुणोधी युक्त होवाथी प्रभु लोकोत्तम नडेवाय छे, तेभने  
नभस्कार छे । (लोगनाहाण) लव्य लवोना योगक्षेम उत्तार होवाथा लोडनाथ  
प्रभुने नभस्कार छे । (लोगहियाण) ऐडे द्विथ प्राणिओथी भाडीने पचे द्विथ  
पर्यन्त समस्त लवोथी व्याप्त आ लोडना भाटे रक्षाना उपायभूत मार्गना  
प्रदर्शक होवाथी लोडहितस्वरूप प्रभुने नभस्कार छे । (लोगपर्इयाण) लव्य जनोना  
भनभा अनादिकालथी ठसाठस लरेला मिथ्यात्वइपी अ धकारना समूडना विना-  
शथी विशिष्ट आत्मतत्त्वना प्रकाशक होवाथी लगवान प्रदीप समान छे, जेभ  
हीवो जधा लवोने समान प्रकाशक होय छे छता चक्षुवाणा लवोने विशेष  
आनन्दप्रद थाय छे तेवी रीते प्रभुने जेध लव्य लवो ज घलो आनन्द मेणवीने  
सुख प्राप्त करे छे, ओवा लोडना प्रीपस्वरूपने नभस्कार छे । [लोगपज्जोयगराण]

## पडवाणं लोगपज्जोगराणं अभयदयाणं चखुदयाणं मग्गदयाणं

लोकान्देनाऽत्र लोभ्यते—दृश्यते कल्लऽऽलोकेन यथान्विततयेति व्युपत्त्या लोक-  
लोकयोरुभयोर्प्रेम्णम्, तत्र गेरुस्य—लोकालोकलक्षणस्य सकल्पपदार्थस्य प्रयोक्तृ—लोक-  
लोकप्रयोक्तृ कर्तुं शाल्येपा त लोकालोकप्रयोक्तृ लोकालोकसकल्पपदार्थ-  
प्रकाशकगगनीयस्तेभ्यः । 'अभयदयाण' अभयदयेभ्यः—न भयम् अभयम्, भया-  
नामभाजो वा अभयम्, जम्भोभलक्षण आमनोऽन्वेषाविशेषो मोक्षसाधनभूतमुत्कृष्टधैर्यमिति  
यावत्, दयन्ते=दन्तानि त्या, दयधातो कर्तरि पचादिवाच्यं, अभयस्य दया अभयदया,  
यद्वा अभया=भयनिर्गहिता त्या=सर्वजानमद्वैतप्रतिमोचनस्वरूपा अनुकम्पा येपा तेऽभयदया-  
स्तेभ्यः । 'चखुदयाण' चक्षुर्दयेभ्यः चक्षु—ज्ञान—निमित्तस्तुतत्त्वाऽन्मासकृतया चक्षु—  
सादृश्यात्, तस्य त्या—तायनाश्चक्षुर्दयास्तेभ्यः, यथा हरिणादिगण्येऽग्नये लुण्ठारु-

हो। (लोगपज्जोगराणं) लोकालोकस्वरूप सकल्पपदार्थो को प्रकाश करने के स्वभाववाले लोक-  
प्रयोक्तृ को क लिये नमस्कार हो। (अभयदयाणं) अभयदयों के लिये नमस्कार हो। आत्मा  
को अक्षोभलक्षण अवस्थाविशेष का नाम अभय है, इसे मोक्षसाधनरूप उत्कृष्ट धैर्य-  
स्वरूप जानना चाहिये। इसे प्रदान करनेवाले होने से प्रभु अभयदय कहे गये हैं।  
अथवा—जिनकी दया भयरहित है अर्थात् भगवान् द्वारा प्रतिपादित दया समस्त  
जानों के सकटोंको दूर करनेवाली है, भगवानने इस प्रकार की दयाका स्वरूप  
प्रकट किया है कि जिससे जीनों के ऊपर कोई भी सकट नहीं आ सकता है।  
(चखुदयाणं) ज्ञानरूपचक्षु के दातार को नमस्कार हो। प्रभु चक्षुर्दय इसलिये  
कहे गये हैं कि जिसप्रकार हरिणादि जंतुओं से व्याप्त जंगल में लुटेरों से छड़े गये

लोकां लोकं स्वयं सज्ज पदार्थोना प्रकाश आपवाना स्वभाववाणा लोकप्रयो-  
क्तृने नमस्कार हो [अभयदयाणं] अलयदयेने नमस्कार हो आत्माना अक्षोभ-  
लक्षण अवस्थाविशेषनु नाम अलय छे, जेने मोक्ष साधनरूप उत्कृष्ट धैर्य  
स्वयं लक्षण लोभ्ये जेनु प्रधान रूपावाणा होवाथी प्रभु अलयदय छडेवाय  
छे अथवा—जेमनी दया लयरहित छे अर्थात् भगवान द्वारा प्रतिपादित  
दया समस्त लोकोना सज्जने दूर रूपावाणी छे भगवाने जे प्रकारे दयातु  
स्वयं प्रकट क्युं छे ते जेथी लोको उपर जोध पणु सज्ज न आवी शके  
(चखुदयाणं) ज्ञानरूप चक्षुना दातारने नमस्कार हो प्रभु चक्षुर्दय ओटला  
माटे छडेवाय छे ते जे प्रकारे हरिण आदि जनवरोंथी व्याप्त जंगलमा  
लुटेराथी लुटायेला पणी आणो पर पाटा पाथीने आडा आदिमा धक्का

લુપ્તિતેભ્ય પત્તિકાદિત્ત્વનન ચશ્વપિ પિધાય હસ્તપાદાદિ નદ્યા તૈર્ગતં પાતિતેભ્ય કશ્ચિ  
ત્પત્તિકાચપનોત્ત્વનન ચશ્વર્ત્ત્વા માર્ગં પ્રદર્શયન્તિ તથા ભગવતોઽપિ મયાઽગ્ન્યે રાગદ્વેષ-  
લુપ્તાકલુઠિતાઽઽમગુણધનેભ્યો દુરાગ્રહપટ્ટિકાચ્ચાન્તિત્ત્વજ્ઞાનચશ્વર્ત્ત્વા મિથ્યાવોમાર્ગો  
પાતિતેભ્યસ્તદપનયનપૂર્વક જ્ઞાનચશ્વર્ત્ત્વા મોક્ષમાર્ગં પ્રદર્શયન્તિ । ણ્તદેવ મદ્વ્યત્તેગ્નાઽઽહ  
'મગ્ગદયાણ' માર્ગદયેભ્ય -માર્ગ =મમ્યગૂત્તનત્રયલક્ષ્યગ જિનપુરુષ, યદ્વા-વિનિષ્ઠ-

પથાત્ આલો પર પટ્ટી વાધકર ગર્ત આન્તિ મે ધક્કા દેકર પટ્ટે ગયે માનગો કે  
લિયે કોઈ દયાલુ માનવ ડનકી આલોકી પટ્ટી રોલકર ચશ્વદાતા વન ઉન્હે માર્ગકા  
પ્રદર્શન કરાતા હૈ, ડસી પ્રકાર પ્રમુ મી ડસ અગરણ મવરૂપ અરૂપ્ય મેં રાગદ્વેષ  
આદિ લુપ્તેરો દ્વારા આત્મગુણરૂપ ધનો કે અપહરણ હોને સે દીનહીન વને હુણ સમસ્ત  
સસારી જીવોંકો કિ જિનકી જ્ઞાનરૂપ આલો પર દુરાગ્રહરૂપી પટ્ટી કર્મોને વાધ રસી હૈ  
ઔર ડસીસે જિનકા જ્ઞાનરૂપ નેત્ર આચ્છાદિત હો રહા હૈ ઔર ડસીકે વજહ સે જો  
ડનમાર્ગરૂપી ગર્ત મે ધકેલ દિયે ગયે હે, પ્રમુને અપને દિવ્ય ઉપદેશ દ્વારા ડન્હે  
સત્ જ્ઞાન દિયા, ડસસે ડનકા દુરાગ્રહ નષ્ટ હો ગયા, ઔર જ્ઞાનરૂપ અન્તરગ નેત્ર  
નિર્મલ હો જાને સે પ્રમુને ડન્હે મોક્ષમાર્ગ દિલાયા । ડસલિયે પ્રમુ ડનકે ચશ્વદાતા  
સમાન માને ગયે હૈ । ડસી વિષય કો વિશેષ સ્પષ્ટ કરને કે લિયે સૂત્રકાર પ્રકારાન્તર  
સે કહતે હૈ-કિ (મગ્ગદયાણ) મોક્ષમાર્ગ મેં લગાનેવાલો કે લિયે નમસ્કાર હો ।  
યહા રત્નત્રય યહી મોક્ષમાર્ગ હૈ, અથવા-ગુણસ્થાનોંકી પ્રાપ્તિ કરાનેવાલા ક્ષયોપશમ

હધને નાખી દેવાયેલા માણસને જેમ કોઈ દયાળુ માણસ તેની આખેના  
પાટા ખોલીને ચક્ષુદાતા બની તેને માર્ગ બતાવે છે તેજ પ્રકારે પ્રભુ પ્રભુ  
આ અશરણુ ભવરૂપ અસ્થયમા રાગદ્વેષ આદિ લૂટારા દ્વારા આત્મશુભરૂપ  
સપત્તિ લુટાઈ જતા દીનહીન બનેલા સમસ્ત સસારી જીવોને કે જેમની  
જ્ઞાનરૂપ આખો પર દુરાગ્રહરૂપી પાટા ડમોએ બાધી રાખેલા છે અને તેથીજ  
જેના જ્ઞાનરૂપી નેત્ર ઢાઈ ગયા છે અને જેજ ડારણથી જે ખોટા માર્ગરૂપી  
ખાડામા ધકેલાઈ ગયા છે તેમને પ્રભુએ પોતાના દિવ્ય ઉપદેશ દ્વારા સત્ જ્ઞાન  
આપ્યું, તેથી તેમના દુરાગ્રહ નાશ પામ્યા અને જ્ઞાનરૂપ અતરંગના નેત્ર  
નિર્મળ થઈ જવાથી પ્રભુએ તેમને મોક્ષમાર્ગ દેખાડયો તેથી પ્રભુ તેમના  
ચક્ષુદાતા સમાન મનાય છે આજ વિષયને વિશેષ સ્પષ્ટ કરવા માટે સૂત્રકાર  
પ્રકારાતરથી ઢહે છે કે (મગ્ગદયાણ) મોક્ષ માર્ગમા લગાડવાવાળાને નમસ્કાર  
હો અહી રત્નત્રય એજ મોક્ષમાર્ગ છે

## સરણદયાણં જીવદયાણં બોહિદયાણં ધમ્મદયાણં ધમ્મદેસયાણં

ગુણસ્થાનપ્રાપ્ત ક્ષયોપગમમાવો માર્ગસ્તસ્ય દયા-દાતાસ્તેમ્ય । ‘સરણદયાણ’  
 ગરણદયેમ્ય-ગરણ=પારિણ-કર્મરિપુત્રગીઠનતયા વ્યાકુળના પ્રાગિના રક્ષાસ્થાન વા  
 તસ્ય દયાસ્તેમ્ય । ‘જીવદયાણ’ જીવદયેમ્ય-જીવેષુ-એકેન્દ્રિયાદિસમસ્તપ્રાણિણુ  
 દયા-સદ્ગુણમોચનલક્ષણા યેષામિતિ, યદ્વા-જીવન્તિ મુનયો યેન સ જીવ-સયમજીવિત  
 તસ્ય દયાસ્તેમ્ય । ‘બોહિદયાણ’ બોધિદયેમ્ય-બોધિર્જિનપ્રણીતધર્મમૂલમૂતા-તત્ત્વાર્થ-  
 શ્રદ્ધાનલક્ષણસમ્યગ્દર્શનરૂપા તસ્યા દયા-બોધિદયાસ્તેમ્ય । ‘ધમ્મદયાણ’ ધર્મ-  
 દયેમ્ય-ધર્મ-દુર્ગતિપ્રપતન્નતુમરક્ષણલક્ષણ શ્રુતચારિત્રાત્મકસ્તસ્ય દયાસ્તેમ્ય ।

માવરૂપ માર્ગ હૈ, મન્ય જીવોકે લિયે પ્રમુ હસકે દાતાર હૈ । હસલિયે પ્રમુ માર્ગદય હૈ ।  
 (સરણદયાણ) ગરણદાતારોં કૈ લિયે નમસ્કાર હો । પ્રમુ ગરણદાતાર હસલિયે હૈ  
 કિં ઉન્હોને કર્મરૂપી રિપુ દ્વારા વગોકૃત હોનેકે કારણ વ્યાકુલ બને હુણ સમસ્ત  
 પ્રાણિયોં કો નિર્મય સ્થાન મેં પહુંચનેકા ઉપદેશ દિયા, અથવા-તુન્હારી રક્ષા કૈસે  
 હો સકતા હૈ હસકા ઉપાય બતલાયા । (જીવદયાણ) જીવોં કૈ ઉપર દયા રચને  
 કા ઉપદેશ દેનેવાલોં કૈ લિયે, અથવા-સયમરૂપ જીવન કો પ્રદાન કરનેવાલોં કૈ  
 લિયે નમસ્કાર હો । (બોહિદયાણ) બોધિકે દાતારોંકો નમસ્કાર હો । પ્રમુને સમસ્ત  
 સસારી જીવોં કો જો મોક્ષાભિલાષી થે ઉન્હેં તત્ત્વાર્થ કૈ શ્રદ્ધાન કરને રૂપ બોધિ કો  
 પ્રદાન કિયા, ક્યોંકિ આત્મકળ્યાણ કૈ માર્ગ મેં સર્વપ્રથમયહી ણક પ્રધાન સાધક હૈ ।  
 હસલિયે પ્રમુ હસ અપેક્ષા સે બોધિદાતાર કહે ગયે હૈ । (ધમ્મદયાણ) ધર્મકે

વનારા ક્ષયોપગમભાવરૂપ માર્ગ છે લબ્ય જીવોનેમાટે પ્રભુ તેના દાતાર છે  
 તેથી પ્રભુ માર્ગદય છે (સરણદયાણ) ગરણદાતાએને નમસ્કાર હો પ્રભુ ગરણ  
 દાતાર એટલા થાટે છે કે તેમણે કર્મરૂપી રિપુદ્વારા વગીભૂત થઈ જવાના  
 ઠારણે વ્યાકુલ બની જાયેલા સમસ્ત પ્રાણિયોને નિર્ભય સ્થાનમા પહો  
 ચવાનો ઉપદેશ ઢ્યો, અથવા તેમની રક્ષા કેમ થઈ શકે તેના ઉપાય બતાવ્યો  
 (જીવદયાણ) જીવોના ઉપર દયા રાખવાનો ઉપદેશ દેવાવાળા અથવા સયમરૂપ  
 જીવન પ્રદાન કરવા વાળાને નમસ્કાર હો (બોહિદયાણ) બોધિના દાતાએને  
 નમસ્કાર હો પ્રભુએ સમસ્ત સસારી જીવોને જે મોક્ષાભિલાષી હતા  
 તેમને તત્ત્વાર્થશ્રદ્ધાનરૂપ બોધિ પ્રદાન કર્યું, કેમકે આત્મકલ્યાણના માર્ગમા  
 સૌથી પ્રથમ આજ એક મુખ્ય સાધન છે એ માટે પ્રભુ એ અપેક્ષાએ બોધિ  
 દાતાર ઠહેવાય છે (ધમ્મદયાણ) ધર્મના દાતાએને નમસ્કાર હો દુર્ગતિમા



ધમ્મનાયગાણં ધમ્મસારહીણં ધમ્મ-ચર-ચાચરંત-ચક્ર-ચટ્ટીણ ટીવો

इहोक्तेषु विशेषणेषु त न्यते इत्यप्यग्यायानम्, 'अधीगर्थदयेशाम्' इति कर्मणि जेवमविश्रयाया पठुचुपते । जेवमविश्रयाया तु द्वितीयाया सत्तेऽपि 'कर्मण्यम्' इत्यणुपत्यया अभयदायेभ्य इयायनिप्रयोगापत्तेर्दुर्वाङ्मत्त । 'धम्मदेसयाण' धर्मदेशकेभ्य-धर्म=प्रार्प्रतिपादितलक्षण, तस्य देशका उपदेशकास्तेभ्य । 'धम्म नायगाण' धर्मनायकेभ्य-धर्मस्य नायका=नेतार-जनानामत कण्ठे धर्मप्रचार-करणान् इति यावत्-धर्मनायकास्तेभ्य । 'धम्मसारहीण' धर्मसारविभ्य-धर्मस्य सारथय धर्मसारथयस्तेभ्य, भगवत्सु सारथिवाऽऽरोपेण धर्म रथवागेपो व्यन्यते इति परम्परितरूपकमलङ्कारस्तस्माच्चथा सारथयो रथद्वाग रथस्थान पथिकान् सुखपूर्वक-भमीष्ट स्थान नयन्त्यु मार्गगमनादितश्च प्रतिरुधते, तथा भगवन्तो धर्मद्वारा मोक्षस्थान-

વાતાતારોંકો નમસ્કાર હો । દુર્ગતિ મેં પડને સે જીવોંકો રોઠનેવાલા એક સર્વજ્ઞ વીતરાગ પ્રમુ દ્વારા પ્રતિપાદિત શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મ હી હૈ । પ્રમુને એસે ધર્મકા જીવોં કો અપની દિવ્યવાણી દ્વારા ઉપદેશ દિયા, અત વે ધર્મકે વાતાર કહલાયે । ( ધમ્મદેસયાણ ) ધર્મદેશકોં કે લિયે નમસ્કાર હો । ( ધમ્મનાયગાણ ) ધર્મકે નાયકોં કે-લિયે નમસ્કાર હો । પ્રમુ ધર્મ કે નાયક હસલિયે કહલાયે હે કિ, ઉન્હોને -જનતા કે અત કરણ મે ધર્મકા પ્રચાર કિયા હૈ । ( ધમ્મસારહીણ ) ધર્મકે સારથિયોં કો નમસ્કાર હો । યહા પરમ્પરિતરૂપકાલંકાર હૈ । ક્યોંકિ ભગવાન મે સારથિવ કા જય આરોપ કિયા ગયા હૈ તો ધર્મમે રથસ્થકા આરોપ પ્રકટ હોતા હૈ । હસલિયે જિસતરહ સારથી રથ દ્વારા રથસ્થ પથિક કો સુખપૂર્વક અમીષ્ટ સ્થાન પર પહુંચા દિયા કરતા હૈ,

પડવાથી જીવોને શેઠવાવાળા 'એક' સર્વજ્ઞ વીતરાગ પ્રભુદ્વારા પ્રતિપાદિત શ્રુત ચારિત્રરૂપ ધર્મજ છે 'પ્રભુએ એવા ધર્મને જીવોને પોતાની દિવ્યવાણી દ્વારા' ઉપદેશ આપ્યો, માટે તેઓ ધર્મના વાતાર કહેવાયા ( ધમ્મદેસયાણ ) ધર્મ-દેશકો ને નમસ્કાર હો ( ધમ્મનાયગાણ ) ધર્મના નાયકોને નમસ્કાર હો પ્રભુ ધર્મના નાયક એટલા માટે કહેવાય છે કે તેમણે જનતાના અત ડરભા' ધર્મને પ્રચાર કર્યો છે ( ધમ્મસારહીણ ) ધર્મના સારથિઓને નમસ્કાર હો-અહીં પરપરિત-રૂપક અલંકાર છે, કેમકે ભગવાનના સારથિત્વનો આરોપ કરવાથી ધર્મના રથસ્થનો આરોપ પ્રકટ થાય છે આ માટે જેવી રીતે સારથી રથદ્વારા રથમાં બેસનાર પથિકને 'સુખપૂર્વક અમીષ્ટ સ્થાને પહોંચાડી દે છે તેમજ જોતા માર્ગથી તેની રક્ષા કરે છે તેવીજ રીતે પ્રભુએ પણ

મિતિભાવ । ‘ ધમ્મ-વર-ચાતુરત-ચક્ક-વટ્ટીણ ’-ધર્મ-વર-ચાતુરન્ત-ચક્ક-વર્તિમ્ય  
 દાનગીલ્તપોભાવૈશ્વતસૃણા નરકાદિગતીના ચતુર્ણાં વા કપાયાણામન્તો નાગો યસ્માત્,  
 અથવા ચતમ્બો ગતીશ્ચતુર કપાયાર્ વા અન્તયતિ=નાગયતીતિ, યદ્વા-ચતુર્ભિર્દાનગાલ્-  
 તપોભાવૈ કૃત્વા અતો રમ્ય, ‘ મૃતાવસિતે રમ્યે સમાપ્તાવન્ત ઇપ્યતે ’ ઇતિ  
 વિશ્વકોષાત્ । અથવા ચત્વારો દાનાદયોઽન્તા=અવયવા યસ્ય, યદ્વા ચવાગે દાનાદય  
 અન્તા સ્વરૂપાગિ યસ્ય, ‘ અન્તોઽવયવે સ્વરૂપે ચ ’ ઇતિ હેમચન્દ્ર, સ ચતુરન્ત  
 સ એવ ચાતુરન્ત, સ્વાર્થિક પ્રજાવણ, ચાતુરન્ત એવ ચક્ક-

એવ ડુમાર્ગ ગમન સે ડમકી રક્ષા કરતા હૈ, ડસી પ્રકાર પ્રમુ ને મી ધર્મદ્વારા  
 જીવોં કો ડનકે અમીષ્ટ સ્થાનરૂપ મુક્તિસ્થાન મે પહુંચાયા હૈ, એવ ડુમાર્ગ-કુધર્મ-સે  
 ડનકી રક્ષા કી હૈ । ( ધમ્મ-વર-ચાતુરત-ચક્ક-વટ્ટીણ ) ડાન, શીલ, તપ એવ ભાવ  
 ડન ચાર કા સહારા લેકર ચાર નરકાદિગતિયોં કા, અથવા-ચાર ક્રોધાદિક કપાયોં  
 ના જિસસે નાગ હોતા હૈ, અથવા-ચાર ગતિયોં એવ ચાર કપાયોં કા જો વિનાશ  
 કરતા હૈ, અથવા દાન, શીલ, તપ એવ ભાવ ડનકો લેકર જો રમ્ય હૈ,  
 અથવા-યે ચાર દાનાદિક જિસકે અવયવ હૈ, અથવા-યે ચાર દાનાદિક જિસકે  
 નિજસ્વરૂપ હૈ વહ ચાતુરન્ત હૈ । અન્ત શબ્દ કે કોષોં મે “ મૃતાવસિતે રમ્યે  
 સમાપ્તાવન્ત ઇપ્યતે ” “ અન્તોઽવયવે સ્વરૂપે ચ ” ડસ પ્રકાર અનૈક અર્થ હૈ ।  
 ડન્હોં અર્થોં કો લેકર યહા “ અન્ત ” શબ્દ કે અર્થ કા સ્પષ્ટીકરણ કિયા ગયા  
 હૈ । સ્વાર્થ મ અણ પ્રયય કરને સે “ ચાતુરન્ત ” એસા પદ નિષ્પન્ન હો જાતા

ધર્મદ્વારા જીવોને તેમના અભીષ્ટ સ્થાનરૂપ મુક્તિસ્થાનમા પહોચાડયા છે  
 તેમજ કુમાર્ગ કુધર્મથી તેમની રક્ષા કરી છે ( ધમ્મવર ચાતુરત ચક્ક વટ્ટીણ )  
 દાન, શીલ, તપ, તેમજ ભાવ એ ચારનો આશ્રય લઈને ચાર નરકાદિ ગતિ  
 એનો, અથવા ચાર ક્રોધાદિ કપાયોનો જે વિનાશ કરે છે, અથવા દાન,  
 શીલ, તપ તેમજ ભાવ એ લઈને જે રમ્ય છે, અથવા એ ચાર દાનાદિ  
 જેમના અવયવ છે, અથવા એ ચાર દાનાદિ જેના નિજસ્વરૂપ છે તે  
 ચાતુરન્ત છે અન્ત શબ્દના કોષોમા “ મૃતાવસિતે રમ્યે સમાપ્તાવન્ત  
 ઇપ્યતે ” “ અન્તોઽવયવે સ્વરૂપે ચ ” એ પ્રકારે અનૈક અર્થ છે તે અર્થો  
 લઈને અહીં અત્ત શબ્દના અર્થનું સ્પષ્ટીકરણ કરવામા આવેલું છે  
 સ્વાર્થમા અણ પ્રત્યય કરવાથી “ ચાતુરન્ત ” એવું પદ નિષ્પન્ન થઈ બંધ છે  
 આ ચાતુરન્ત જ એક ચક્ર છે, એમકે ચક્ર જે પ્રકારે બીબાનો ઉત્કેષ કરે છે

જમજરામરણોચ્છેદકત્વેન ચક્રતુલ્યવાત્, વર ચ તદ્વાતુરન્તચક્ર વરચાતુરતચક્રમ્, વરપદેન રાજચક્રાડપેક્ષયાઽસ્ય શ્રેષ્ઠવ વ્યગ્યતે લોકદ્વયસાધકવાત્, ધર્મ એવ વરચાતુરન્તચક્ર-ધર્મવરચાતુરન્તચક્ર, તાદૃગત્ય ધર્માત્તિરિકત્યાઽસમ્ભવાત્, અત- એવ સૌગતાદિધર્માઽસભાસનિરાસ, તેષા તાત્વિકાર્થપ્રતિપાદકવાભાવેન શ્રેષ્ઠવાઽભાવાત્, ધર્મવરચાતુરન્તચક્રેણ વર્તિતુ શીલ યેપમિતિ ધર્મવરચાતુરન્તચક્રવર્તિનસ્તેભ્ય । ચક્રવર્તિપદેન પદ્મવંડાધિપતિસાદૃશ્ય વ્યગ્યતે, તથા હિ ચવાર=ઉત્તરદિશિ હિમવાન્ શોપદિક્ષુ ચોપાધિભેદેન સમુદ્રા અન્તા=સીમાનસ્તેપુ સ્વામિત્વેન ભવાશ્વાતુરન્તા, ચક્રેણ=રત્ન

હૈ । યહ ચાતુરન્ત હી એક ચક્ર હૈ, ક્યો કિ ચક્ર જિસ પ્રકાર પર કા ઉચ્છેદક હોતા હૈ ઉસી પ્રકાર યહ “ચાતુરન્તચક્ર” મી જીયોં કે જમ, જરા એવ મરણ કા ઉચ્છેદક હૈ । ફસલિયે ફસમે ચક્ર કી ઉપમા સાર્થક હોતી હૈ । ‘વર’ શબ્દ કા અર્થ ઉત્કૃષ્ટ હૈ, યહ ચાતુરન્તચક્ર મે ઉત્કૃષ્ટતા ઘોતિત કરતા હૈ । રાજચક્ર કી અપેક્ષા યહ ચક્ર ઉત્કૃષ્ટ હૈ । ક્યાં કિ યહ લોકદ્વય મેં હિત કા સાધક હોતા હૈ । ધર્મ હી એક ઉત્કૃષ્ટ ચાતુરન્ત ચક્ર હૈ, અન્ય નહીં । ફસ કથન સે અન્ય સૌગતા- વિક સમત ધર્મ મે ધર્માભાસતા હોને સે તાત્વિક અર્થ કો પ્રતિપાદન કરને કા અભાવ કથિત હુઆ હૈ, અત ઉનમે શ્રેષ્ઠતા નહીં હૈ । ફસ ધર્મવરચાતુરન્તચક્ર કે અનુસાર જિનકા વર્તન કરને કા સ્વભાવ હૈ વે ધર્મવરચાતુરન્તચક્રવર્તી કહે ગયે હૈ । “ચક્રવર્તી” પદ સે પદ્મવંડ કે અધિપતિ કા સાદૃશ્ય અભિવ્યક્ત હોતા હૈ । “ચત્વારઃઅન્તાઃ-ચતુરન્તાઃ” યહા અત શબ્દ કા અર્થ સીમા હોતા હૈ । ઉત્તરદિશા મેં હિમવાન્ એવ શેષ ત્રીન દિગાઓ મે ઉપાધિ કે ભેદ સે ત્રીન સમુદ્ર યે ચતુરન્ત પદ સે ગૃહીત

તેજ પ્રકારે આ ચાતુરન્તચક્ર પણ જીવોના જન્મ, જરા તેમજ મરણનો ઉચ્છેદ કરે છે એ માટે આમા ચક્રની ઉપમા સાર્થક થાય છે ‘વર’ શબ્દનો અર્થ ઉત્કૃષ્ટ છે આ પદ ચાતુરન્તચક્રમા ઉત્કૃષ્ટતા ઘોતિત કરે છે રાજચક્રની અપેક્ષાએ આ ચક્ર ઉત્કૃષ્ટ છે કેમકે આ બન્ને લોકમા હિતનું સાધક થાય છે ધર્મજ એક ઉત્કૃષ્ટ ચાતુરન્તચક્ર છે, બીજું નહિ । આ કથનથી બીજા સૌગત આદિક સમત ધર્મમા ધર્માભાસતા હોવાથી તાત્વિક અર્થને પ્રતિપાદન કરવાનો અભાવ ઠહેવામા આવ્યો છે, માટે તેમા શ્રેષ્ઠતા નથી આ ધર્મવર ચાતુરન્તચક્ર અનુસાર જેનું વર્તન કરવાનો સ્વભાવ છે તે ધર્મવરચાતુરન્ત ચક્રવર્તી કહેવાય છે “ચક્રવર્તી” પદથી પટ (છ) બંડના અધિપતિનું સાદૃશ્ય અભિવ્યક્ત થાય છે “ચત્વારઃઅન્તા ચતુરન્તા” અહીં અન્ન શબ્દનો અર્થ સીમા થાય છે ઉત્તરદિશામા હિમવાન્ તેમજ શેષ (બાકીની)

મૂતપ્રહરગગ્નિગેષમદૃશમમ્યઋચારિત્વપગ્નન વર્તિતુ ગ્રાન્થ યેષા તે ચક્રગતિન,  
 ચાતુગ્તાથ તે ચક્રગતિન ચાતુગ્તચક્રગતિન, ધર્મેણ-ન્યાયેન વગ શ્રેષ્ઠા ઇતરતાર્થિ-  
 કાઽપેક્ષયેતિ ધર્મગ, ધર્મા=પ્રાણાતિપાતાનિનિવૃત્તિપાનગ્રાન્થરૂપા, 'ધર્મા. પુણ્ય-  
 યમ-ન્યાય-સ્વભાવાઽઽચાર-સોમપા' -ક્રમગ, તર્મગ=શ્રેષ્ઠા અન્યતીર્થિકાપેક્ષયેતિ  
 ધર્મગ, તે ચ તે ચાતુરન્તચક્રગતિનથેનિ-ધર્મગચાતુગ્તચક્રગતિન । યદ્વા  
 ચાતુગ્ત ચ તત્ત્વઃ ચાતુગ્તચક્ર, વગ્ધ્વ તથાતુરતચક્ર વગ્ચાતુગ્તચક્ર, ધર્મો વરચાતુરન્ત-  
 ચક્રમિવ ધર્મગચાતુગ્તચક્ર તેન વર્તિતુ-વર્તયિતુવા ગ્રાન્થ યેષા તે ધર્મગચાતુગ્તચક્રગતિન-  
 સ્તેમ્ય, 'દીવો' દ્રાપેભ્ય-મસારસમુદ્રે નિમજ્જતા દ્રાપતુન્થવાત્ । 'તાણ' ગ્રાણમ્ય-કર્મકદ-

ક્રિયે ગયે છે । ઇન ચાર મામાર્ગા કે જો સ્વામી છે કે ચાતુરન્ત છે । ચક્રગન્ધ કા  
 અર્થ ગ્નરૂપ પ્રહરગ-ગ્રાન્થગિશેષ છે । ચક્રગતી કે ચૌદહ રના મે ણક રત્ન ચક્ર  
 મા હોના છે । ચક્રગતી કે ચક્રગ્નસદૃશ સમ્યઋચારિત્વપી ગ્ન સે વર્તન કરન કા  
 જિનકા સ્વભાવ હે વે ચક્રગતી છે । ધર્મ ગ્રંથ કા અર્થ ન્યાય ઓગ પ્રાણાતિ-  
 પાતાનિ-નિવૃત્તિ, પાન, ગ્રાન્થ, આદિ માં હે । ધર્મ સે-ન્યાય સે, અથગ-પ્રાણાતિ-  
 પાતાનિ-નિવૃત્તિ, દાન, ગ્રાન્થ-આદિ સે જો અન્યતાર્થિકા કા અપેક્ષા ઉત્તમ છે  
 વે ધર્મગચાતુરન્તચક્રગતતા છે । અથગ-ચાતુરન્તચક્રસદૃશ ધર્મ સે જિનકા વર્તન કા  
 સ્વભાવ હે વે ધર્મગચાતુરન્તચક્રગતી છે । એસે ધર્મગચાતુરન્તચક્રગતિયા કે લિયે  
 નમસ્કાર હો । 'દીવો' -માસમુદ્ર મે ડૂબતે હુણ પ્રાણિયો કે જો દ્રાપ કે સમાન  
 આધાર છે એસે પ્રમુ કે લિયે નમસ્કાર હો । ( તાગ ) કર્મો સે કદર્થિત પ્રાણિયો

ત્રણ દિશાઓમા ઉપાધિના લેહથી ત્રણ સમુદ્ર એ ચતુરન્ત પદ્ધતી લેવાયુ છે  
 આ ચાર મીમાઓના જે આમી છે તે ચાતુરન્ત છે ચક્ર શબ્દનો અર્થ  
 રત્નરૂપ પ્રહરણ અર્થાત્ શરૂવિશેષ છે ચક્રવર્તીના ચૌદ રત્નોમા એક  
 રત્ન ચક્ર પણ હોય છે ચક્રવર્તીના ચક્રરત્નસદૃશ સમ્યક્થા  
 રિત્તરૂપી રત્નથી વર્તન કરવાનો જેનો સ્વભાવ છે તે ચક્રવર્તી છે ધર્મ  
 શબ્દનો અર્થ ન્યાય અને પ્રાણાતિપાતાદિનિવૃત્તિ, દાન, શીલ આદિ પણ  
 છે ધર્મથી, ન્યાયથી અથવા પ્રાણાતિપાતાદિનિવૃત્તિ, દાન, શીલ આદિથી  
 જે અન્યતીર્થિકોની અપેક્ષાએ ઉત્તમ છે તે ધર્મગચાતુરન્તચક્રવર્તી છે  
 અથવા વરચાતુરન્તચક્રસદૃશ ધર્મથી જેનો વર્તવાનો સ્વભાવ છે તે ધર્મગ-  
 ચાતુગ્તચક્રવર્તી છે એવા ધર્મગચાતુરન્તચક્રવર્તીઓને નમસ્કાર હો  
 (દીવો) મસારસમુદ્રમા ડૂબતા પ્રાણીઓને દીપના સમાન જે આધાર છે

## તાણં સરણગર્હ પડદ્વા અપ્પહિહય-વર-નાણ-દસણ-ધરાણં વિયટ્-

ર્થિતાના ભવ્યાના રક્ષસક્ષણેભ્ય । અતણ્વ તેપા ભવ્યાના ‘સરણગર્હ’ ષરણગતિમ્ય — આશ્રયસ્થાનેભ્ય, ‘પડદ્વા’ પ્રતિષ્ઠામ્ય — કાલત્રયેઽપિ અપિનાગિત્વાત્ રિયતેમ્ય, ‘દીવો’ ઇત્યાદીનિ ‘પડદ્વા’ ઇત્યન્તાનિ ચતુર્થ્યર્થ પ્રથમાન્તાનિ, અત્રૈકવચન નપુમઋત્વ લીત્વ ચાવિવક્ષિતમ્ । ‘અપ્પહિહય-વર-નાણ-દસણ-ધરાણ’ અપ્રતિહતતર-નાન દર્શન-ધરેભ્ય — પ્રતિહત-મિત્યાધાષરણસપ્લિત-ન પ્રતિહતમ્-અપ્રતિહત, પાનશ્ચ દર્શનશ્ચેતિ જ્ઞાનદર્શને, યતોઽપ્રતિહતે અતણ્વ ધરે-શ્રેષ્ઠે ચ તે જ્ઞાનદર્શને વરનાનદર્શને કેવલ-જ્ઞાનકેવલદર્શને, અપ્રતિહતે વરજ્ઞાનદર્શને અપ્રતિહતતરનાનદર્શને, તથોર્ધરા — અપ્રતિહતવરજ્ઞાનદર્શનધરા — સમ્યુગાઽપરગરહિતકેવલનાનકેવલદર્શનધારિગસ્તેભ્ય । ‘વિયટ્છઙ્ગમાણ’ વ્યાવૃત્તચ્છન્નમ્ય — છાયતે=આનિયતે કેવલજ્ઞાનકેવલદર્શનગુણાવા-ત્મનોઽનેનેતિ ઇન્ન-નાનાવરણીયાદિક કમાટક, વ્યાવૃત્ત-નિવૃત્ત ઇન્ન યેમ્યસ્તે વ્યાવૃ

કે જો ત્રાતા હૈ એસે પ્રભુ કે લિયે નમસ્કાર હો । ( સરણગર્હ ) ભવ્યોં કે લિયે આશ્રયસ્થાનસ્વરૂપ પ્રભુ કે લિયે નમસ્કાર હો । ( પડદ્વા ) કાલત્રય મેં મી અવિનશ્વરસ્વરૂપ પ્રભુ કે લિયે નમસ્કાર હો ( દીવો ) યહા સે લેરુર ( પડદ્વા ) તરુ કે સમસ્ત વિશેષણ ચતુર્થી નિમત્તિ કે અર્થ મે પ્રથમાત્ત પ્રયુક્ત હુપ હૈ । યહા એકવચન, નપુસઋત્વ એવ લીત્વ અનિવક્ષિત હૈ । ( અપ્પહિહય-વર-નાણ-દસણ-ધરાણ ) જો અપ્રતિહત અનત નાન ઓર અનન્ત દર્શન કે ધારક હે, ડનકે લિયે નમસ્કાર હો । ( વિયટ્છઙ્ગમાણ ) જિનકે દ્વારા આત્મા કા સ્વભાવભૂત કેવલજ્ઞાન એવ કેવલ દર્શન આવૃત્ત હોતા હે એસે આઠોં હી કર્મ ‘છન્ન’ શબ્દ સે ગૃહીત હુપ હૈ, યહ છન્ન જિનકી આત્મા સે સદા કે લિયે દૂર હો જુકા હૈ

એવા પ્રભુને નમસ્કાર હો ( તાણ ) ઈર્મોથી અથડાતા પ્રાણિઓના જે ત્રાણ અર્થાત્ રક્ષક છે એવા પ્રભુને નમસ્કાર હો ( સરણગર્હ ) ભવ્યોને માટે આશ્રય સ્થાન સ્વરૂપ પ્રભુને નમસ્કાર હો ( પડદ્વા ) ત્રણે કાળમાં અવિનાશીસ્વરૂપ પ્રભુને નમસ્કાર હો ( દીવો ) અહીંથી લઇને ( પડદ્વા ) સુધીના બધા વિશેષણો ચતુર્થી વિલક્ષિતના અર્થમાં પ્રથમાન્ત વપરાયેલા છે, અહીં એકવચન નપુસઋત્વ (નાન્યતર ભતિ) તેમ જ સ્ત્રીત્વ [નારી ભતિ] અવિવક્ષિત છે [અપ્પહિહય વર નાણ દસણ ધરાણ] જે અપ્રતિહત અનતજ્ઞાન અને અનત દર્શનના ધારક છે તેમને નમસ્કાર હો (વિયટ્છઙ્ગમાણ) જેમના દ્વારા આત્માના સ્વભાવભૂત કેવલ જ્ઞાન તેમજ કેવલ દર્શન આવૃત્ત થાય છે એવા આઠેય કર્મ ‘છન્ન’ શબ્દથી ગૃહીત વાય

ચ્છુમાણં જિણાણં જાવયાણં તિણ્ણાણં તારયાણં બુદ્ધાણ વોહ-  
યાણં મુત્તાણ મોયગાણં સવ્વણ્ણૂણ સવ્વદરિસીણ સિવ-મયલ-

ત્તઘ્ઘાનસ્તેમ્ય । ‘જિણાણ’ જિનમ્ય-સ્વય રાગદ્વેષગુરુત્તમ્ય, ‘જાયવાણ’  
જાપકેમ્ય-જાપયન્તિ કર્મગણૂન જયન્ત મન્યજીવગણ ધર્મદેશનાદિના પ્રેરયન્તાતિ  
જાપકા, જિઘાતોર્ગા ‘ક્રીડ્ઝીના ણો’ इति मूत्रेण आत्मे पुक्तिं जापि इति प्यन्ताद्वातो-  
र्षुलि जापकपत्तसिद्धि, તેમ્યો જાપકેમ્ય । ‘તિન્નાણ’ તીર્ણેમ્ય-સ્વય સમારોધ-  
સસારાર્ણવ તીર્ગા=ઉત્તીર્ણાસ્તેમ્ય । ‘તારયાણ’ તારકેમ્ય-તારયન્ત્યન્યાન્ इति  
तारकास्तेम्य । ‘બુદ્ધાણ’ બુદ્ધેમ્ય-સ્વય વોય પ્રાપ્તેમ્ય । ‘વોહયાણ’ વોધ-  
કેમ્ય-વોધયન્ત્યન્યાન્ इति बोधकास्तेम्य । ‘મુત્તાણ’ મુક્તેમ્ય-અમોચિપત સ્વય  
કર્મગ્ન્ધાદિતિ મુક્તાસ્તેમ્ય । ‘મોયગાણ’ મોચકમ્ય-મુચ્યમાનાન અયાન્ પ્રેરય-

એસે વ્યાવૃત્તઘ્ઘવાલે મિદ્ધ પ્રમુ કે લિયે નમસ્કાર હો । (જિણાણ) રાગ દ્વેષ  
આદિ અતરગ ગુણો કે પ્રિજેતા એસે પ્રમુ કે લિયે નમસ્કાર હો । (જાવયાણ)  
જો કર્મગણુઓ કે જીતને કે લિયે ઉદ્યત મન્યગણોં કો ધર્મદેશનાદિ દ્વારા પ્રેરિત  
કરતે ૬ વે જાપક હૈ, એસે જાપક સિદ્ધ પ્રમુ કો નમસ્કાર હો । (તિન્નાણ)  
સ્વય સાર સમુદ્ર સે જો પાર હુણ હૈ વે તીર્ણ હ, એસે તીર્ણ મિદ્ધ પ્રમુ કો  
નમસ્કાર હો । (તારયાણ) જો પર કો પાર કર દેતે હૈ વે તારક હે, એસે તારક  
પ્રમુ કો નમસ્કાર હો । (બુદ્ધાણ) સ્વય વોય કો પ્રાપ્ત જો હોતે હૈ વે બુદ્ધ  
કહલાતે હૈ ઉનકો નમસ્કાર હો । (વોહયાણ) પર કો વોધ કરને વાલે પ્રમુ કે  
લિયે નમસ્કાર હો । (મુત્તાણ) મુક્ત પ્રમુ ક લિયે નમસ્કાર હો । (મોયગાણ)

ઠે આ ‘છમ્મ’ જેમના આત્માથી સદાને માટે દર થઈ ચુકેલા છે એવા વ્યા-  
વૃત્તઘ્ઘવાળા મિદ્ધ પ્રભુને નમસ્કાર હો (જિણાણ) રાગદ્વેષ આદિ અતરગ  
શત્રુઓના વિજેતા એવા સિદ્ધ પ્રભુને નમસ્કાર હો (જાવયાણ) જે કર્મશત્રુ-  
ઓને જીતવાને માટે ઉત્ત (તૈયાર) બબ્ધગણોને ધર્મદેશના આદિ દ્વારા  
પ્રેરિત કરે છે તે બાપક છે એવા બાપક સિદ્ધ પ્રભુને નમસ્કાર હો (તિન્નાણ)  
પોને સમાર સમુદ્રથી પાર થએલા છે તે તીર્થ ઠહેવાય છે એવા તીર્થ સિદ્ધ  
પ્રભુને નમસ્કાર હો (તારયાણ) જે બીબને પાર ઉતારી દે છે તે તારક છે  
એવા તારક પ્રભુને નમસ્કાર હો (બુદ્ધાણ) પોતે બોધને પ્રાપ્ત થયેલા છે તે  
બુદ્ધ ઠહેવાય છે તેમને નમસ્કાર હો (વોહયાણ) બીબને બોધ કરવાવાળા  
પ્રભુને નમસ્કાર હો (મુત્તાણ) મુક્ત પ્રભુને નમસ્કાર હો (મોયગાણ) બીબને

## मरुय-मणत-मखय-मव्वावाह-मपुणरावित्ति सिद्धिगडनामधेय

न्तीति मोचकास्तेभ्य, 'सव्वन्नुण' सर्वज्ञेभ्य-सर्वं=मरुयगुण-पयायन्क्षण  
वस्तुजात यथातथ्येन जानतीति सर्वज्ञास्तेभ्य, 'सव्वदरिसीण' सर्वज्ञिभ्य-  
सर्वं=समस्त पर्यायस्वरूप सामान्येन द्रष्टुं शीलं येषां तान् सर्वज्ञिनस्तेभ्य, स्थान-  
विशेषणमाह-'सि' गि-निखिलोपद्रवहितान्निष्ठ-कल्याणमय, 'अयल'  
अचलम् स्वाभाविकप्रायोगिकचलनक्रियाशून्यम्, 'अरुय' अरुजम्-अप्रियमाना रजा  
यत्तत्, अप्रियमानशरीरमनस्फरणाद् आधिन्याप्रहितमियर्थ, 'अगत' अनन्तम्-  
अविद्यमानोऽन्तो नागो यस्य तत्, अत एव-'अमरुय' अक्षयम्-नास्ति लेशतोऽ-  
पि क्षयो यस्य तत्-अविनाशीत्यर्थ, 'अव्वावाह' अव्यावाधम्-न प्रियते व्यावाधा-  
पीडा द्रव्यतो भावतश्च यत्तत् । 'अपुणरावित्ति' अपुनरावृत्तिः=न मसारं पुनरा-  
वृत्तिः=पुनरवतरण यस्मात् तत्, यत्तत् गवा न कदाचिदप्यात्मा निवर्तते, समान्नातमन्य-

दूसरों को मुक्त कराने वाले सिद्ध प्रभु के लिये नमस्कार हो । (सव्वण्णुण सव्व-  
दरिसीण) सर्वज्ञ-समस्त गुणपर्यायस्वरूप वस्तुसमूह के युगपत् यथार्थ ज्ञाता  
के लिये नमस्कार हो, एवं यथार्थ द्रष्टा के लिये नमस्कार हो । विशेषाकार बोध  
का नाम ज्ञान एवं सामान्याकार बोध का नाम दर्शन है । (सि-मयल-मरुय  
मणत-मखय-मव्वावाह-मपुणरावित्ति सिद्धिगडनामधेय ठाण सपत्ताण)  
निखिल उपद्रवों से रहित होने के कारण नि-कल्याणमय, अचल=स्वाभाविक एवं  
प्रायोगिक क्रिया से शून्य, अरुज=शारीरिक एवं मानसिक व्याधि और आधि से  
सर्वथा परिवर्जित, अनन्त, अविनाशी, अतएव अक्षयस्वरूप, अव्यावाध-द्रव्य और  
भान दोनों प्रकार की पीडा से निर्मुक्त, अपुरावृत्ति-जहा जाकर फिर मसार में

मुक्त कराववावाणा सिद्ध प्रभुने नमस्कार हो (सव्वण्णुण सव्वदरिसीण)  
सर्वज्ञ समस्त-गुण-पर्याय-स्वउप वस्तुसमूहना युगपत् यथार्थ ज्ञाताने  
नमस्कार हो, तेमज यथार्थ द्रष्टाने नमस्कार हो विशेषाकार बोधनु नाम  
ज्ञान तेमज सामान्याकार बोधनु नाम दर्शन हे (सि-मयल-मरुय-मणत-मखय  
मव्वावाह-मपुणरावित्ति सिद्धिगडनामधेय ठाण सपत्ताण) सकल उपद्रवोत्थी  
रहित होवाना कारणे शिव-कल्याणमय, अयल-स्वाभाविक तेमज प्रायोगिक  
क्रियाबोधी शून्य, अरुज-शारीरिक तेमज मानसिक व्याधि अने आधिधी सर्वथा  
परिवर्जित (मुक्त), अनन्त, अविनाशी अने तेधी अक्षय-स्वउप, अव्यावाध द्रव्य  
अने लाव अने प्रकारनी पीडाथी निमुक्त, अपुनरावृत्ति-ज्या जघने पाधु

## ठाण सपत्ताण, नमोत्थु ण समणस्स भगवओ महावीरस्स

रापि- 'न म पुनगर्त्तत न म पुनगर्त्तत'—इति । इत्थम्—उक्तगित्वादि—  
विशेषणविशिष्टम् । 'मिद्दिगत्तिनामयेय' मिद्दिगत्तिनामधेयम्, सिद्दिगत्तिरिति नाम-  
धेय=नाम यस्य तत् मिद्दिगत्तिनामकम् 'ठाण' स्थानम्—स्थायतेऽस्मिन् इति स्थान-  
श्लोकाप्रत्ययम्, 'सपत्ताण' सम्प्राप्तम्—समाश्रितम् । इत्यदन्धि—समुच्चयेन सर्व-  
मिद्रापेक्षया विशेषणोपात्तनपूर्वम् नमःकाराभ्यमभिवाद्य सम्प्रति भगवन्महावीरोदेत्येक  
नमस्कारमभिवाच्यते—'नमोत्थु ण' नमोऽस्तु गच्छ—'समणस्स भगवओ महावीरस्स'  
श्रमणाय भगवन्—महाप्राणाय, अत्र श्रमणशब्देनायमर्थो बोद्धव्य—परकृतस्थान—निवासा-  
त्सम, पराश्रमणमर्गध्वप्रकम्पनाद्गिगिमि, तपस्तेजोमज्जात्तलसम, गम्भीरत्वाद्—

ज्ञान का अवतरण नहीं होवे ऐसे मिद्दिगत्ति नामक स्थान को—श्लोक के अग्रभाग  
में स्थित मुक्तिस्थान को—प्राप्त हुए या मित्रों को नमस्कार हो। यहाँ तब के  
इन विशेषणों से समस्त मित्रों की अपेक्षा से नमस्कार का कथन किया गया है।  
अब भगवान् महाप्राण को उद्देश्य कर क यहाँ से नमस्कार करने का कथन  
मूलकार करते हैं—(नमोत्थु ण समणस्स भगवओ महावीरस्स आदिगस्स  
तित्थगस्स जाव सपाण्डिकामस्स मम धम्मपरिचयस्स धम्मोवदेसगस्स )  
श्रमण भगवान् महाप्राण के लिये नमस्कार हो। श्रमण शब्द से मूलकार ने प्रभु  
महाप्राण में इन विशेषताओं का कथन किया है, वे कहते हैं भगवान् महाप्राण  
मर्म का तरह परकृत स्थान में निवास करने का कारण सर्प—सदृश है। पराश्रम  
एव उपसर्गों के आने पर भी प्रभु अप्रकृप थे, अतः वे गिगिसम है। तप एव  
तैजके धारक होने से प्रभु अग्नि—जैसे प्रतापशाली है। गामार्थ एव ज्ञानादिरूप

समागमा लवने अवतरणु न याय जेवा मिद्दिगत्ति नामना स्थानने बोधना  
अग्रभागमा रहेला मुक्तिस्थानने प्राप्त थयेव श्रीगिद्ध प्रभुने नमस्कार हो।  
अही सुधीना आ विशेषणोयी नमस्त सिद्धोनी अपेक्षाये नमस्कारनु कथन  
रथुं ते हवे लगवान् महावीरने उद्देशीने अही थी नमस्कार करवानु कथन  
नृप-ते हरे ते—(नमोत्थु ण समणस्स भगवओ महावीरस्स आदिगस्स तित्थ  
गस्स जाव सपाण्डिकामस्स मम धम्मपरिचयस्स धम्मोवदेसगस्स ) श्रमण लगवान्  
महावीरने नमस्कार हो। श्रमण शब्दही सूत्रवादे प्रभु महावीरमा आ विशे  
षताओनु कथन रथुं ते तेओ हरे ते उ लगवान् महावीर मर्षनी चेहे  
भीतये करेला निवासस्थानमा रहेवाने शरण मर्ष जेवा ते  
परीषद तेमज्जा उपसर्गों आवता पण प्रभु प्रभु जता नहि, माटे ते पर्वत



## આદિગરસ્સ તિથગરસ્સ જાવ સંપાવિડકામસ્સ મમ ધમ્માય-

જાનાતિગ્નાકગ્વાત્ મયાદાગારજ્ઞાત માગરમમ । નિગલ્મ્બન ગાદગગનસમ । મુગ્ધુ ગયોરદ-  
ગિતવિકારભાવાદ્ વૃક્ષસમ । અનિયતગ્રત્તિવાદ્ ભ્રમરસમ । દસાગ્મયોદ્ગિનવાત્ મૃગસમ ।  
સર્વસહવાદ્ ધરગિસમ । કામમોગોદભવત્રેપિ વિષયવિરક્તતયા પદ્મજલોપરિ ર્તમાન-  
કમલપાનિર્લેપવાત્ કમલસમ । લોકાલોકયોરગ્ગિગપત્રે પ્રકાશકવાદ્રિસમ । સર્વગા  
પ્રતિહતગતિવાત્પવનમમ । મ પવમૂતો મગગાનસ્તીતિ માવ । મગગતે-સમગ્રૈશ્વ  
ર્યયુક્તાય, મહાગાય-મહાશ્વાસૌ વાર-‘વીર વિકાતૌ’-અમ્માદ્વાતોરિગુપધવાત્કપ્રત્યયે  
વીર-રુપાયાદિમહારિપુરિજેતા દયર્થ, તસ્મૈ મહાવીરાય=અસ્થામવસર્પિણ્યા ચતુર્ગિગતિ-  
મવરમતીર્થક્રાયા । ‘આદિગરસ્સ’ આદિકગય, ‘તિથગરસ્સ’ તીર્થક્રાયા, ‘જાવ  
સંપાવિડકામસ્સ’ યાવત્ સમ્પ્રાપ્તુકામાય-યાવચ્છેદાત્-‘સયમ્બુદ્ધસ્સ’ ઇત્યારમ્બ-

રત્નોં સે મરે હુદ્દ હોને કે કારગ, એ મયાના કે ધારક હોને ક કારણ પ્રમુ  
સમુદ્દતુલ્ય હે । ગગન કા તરહ નિરાલ્લ, વૃક્ષની તરહ મુગ્ધ એવ દુઃખ મેં  
અદર્શિતવિકારભાવયુક્ત, ભ્રમર કી તરહ અનિયતગ્રત્તિમપ્ન, મૃગ કી તરહ હિસ  
ગસારરૂપા મય સે અનિયત ગત્ત, ધરિગી કી તરહ ક્ષમા કે મહાર વે પ્રમુ હૈં ।  
પ્રમુ કામમોગ સે ઉપન્ન હે તો આ વિષયોં સે વિરક્ત હોને કે કારણ પદ્મ સે  
જલપ્ન એવ જલ સે પગર્જિત કમલ કા તરહ બિલકુલ વૈષયિક ભાવોં સે નિર્લેપ  
હૈ, હિસલિયે પ્રમુ કમલ જૈસે હ । પ્રમુ લોક ઔર અલોક કે સમાનરૂપ સે પ્રકા-  
શક હૈ, દસગિયે રમિતુલ્ય હે । પ્રમુ સર્વત્ર અપ્રતિહત-વિહારી હૈ, હિસલિયે વાયુ જૈસે  
હૈં । પ્રમુ સમગ્ર ઐશ્વર્યસમ્પન્ન હૈ, હિસલિયે મગગાન હૈ । પ્રમુ એક મહાવીર હૈ,

જેવા છે તપ તેમજ તેજના ધારક હોવાથી પ્રભુ અગ્નિ જેવા પ્રતાપશાલી  
છે । ગાભીર્થ તેમજ નાનાદિકકપ રત્નોથી ભરેલા હોવાના કારણે, તેમજ  
મર્યાદાના ધારક હોવાના કારણે પ્રભુ સમુદ્ર સમાન છે । આદાશની પેઠે નિરા  
લગ, વૃક્ષની પેઠે મુગ્ધ તેમજ દુઃખના ન દેખાય જેનો વિકાર એવા,  
ભ્રમરની પેઠે અનિયતગ્રત્તિસપ્ન, મૃગની પેઠે આ-સસારરૂપી ભયથી  
અત્યંત ત્રાસી ગયેલા, ધરનીની પેઠે ક્ષમાના ભંડાર, તે પ્રભુ છે । પ્રભુ કામ  
લોગથી ઉત્પન્ન થયેલા છે તો પણ વિષયોથી વિરત્ન હોવાના કારણે કીચકથી  
પેદા થયેલ તેમજ જલથી વધેલા ઝમળની પેઠે બિલકુલ વિષયના ભાવોથી  
નિર્લેપ છે, તેથી પ્રભુ ઝમલ જેવા છે । પ્રભુ લોક અને અલોકનો સમાનરૂપથી  
પ્રકાશક છે તેથી ગવિ (સૂર્ય) સમાન છે । પ્રભુ સમગ્ર-ઐશ્વર્ય-સપ્ન છે  
તેથી ભગવાન છે । પ્રભુ એક મહાન વીર છે, એમટે તેમણે કથાય આદિક

‘સિદ્ધિગઢનામધેય ઠાણ ઇત્યન્વધિ ગ્રાહ્યમ્ । અગ્રતાગ્રાન વિશેષ-‘ઠાણ સપત્તાણ’  
સ્થાન સપ્રાપ્તેભ્ય-ઇતિ પ્રાગુક્તમ્ ॥ તુ ‘સપાવિઝકામસ્સ’-પ્રાપ્તુકામાય-  
મોક્ષગામિને-શ્રુત્યુચ્યતે, ચમસ્ય તાર્થક્યસ્ય કૃત્તિકાનૃપશામનકાલે પ્રિયમાનવાત । ‘મમ  
ધમ્માયરિયસ્સ’ મમ ધમાઽઽચાયાય=જ્ઞાનાચારાણિપાંચગ્રામાચારકાય, ન તુ કલાચાયાય,  
ક્યોં કિ ઉત્તેને કૃપાયાન્નિક અત્તરગ શત્રુઓ પર વિજય પ્રાપ્તિ કા હે । મહાવાર  
પ્રભુ ઇસ અવસર્પિંગા કાગ કે ચૌરીસરે અન્તિમ તાર્થક્ય હે । “આદિગરસ્સ” ઇસ  
પદ-દ્વારા પ્રભુ મેં અપન શાસન કી અપેક્ષા ધર્મ કી આદિકર્તૃતા પ્રકટ કાં ગયી હે ।  
ભગવાન મહાવાર ચતુર્વિધ યજ્ઞ કે સ્થાપક હે । “જાવ” પદસે “સચસતુદ્ધસ્સ”  
યહા સે લેકર “સિદ્ધિગઢનામધેય ઠાણ” યહા તરફ પાઠ સંગૃહીત કિયા ગયા  
હે । યહા ઇસ પાઠ મેં ત્રીજી વિશેષતા પહિલે પાઠ કા અપેક્ષા જાન લેની ચાહિયે  
કિ પહિલે પાઠ મેં “ઠાણ સપત્તાણ-સ્થાન સપ્રાપ્તેભ્ય.” જેસા પદ રચા ગયા  
હે ઓર યહા પર “ઠાણ સપાવિઝકામસ્સ-સ્થાન સપ્રાપ્તુકામાય” જેસા પાઠ  
રચા હે, ક્યોંકિ પ્રભુ મહાવીર અમા ઉસ સિદ્ધિગતિનામક સ્થાન કા પ્રાપ્તિ કરનેવાલે  
હે । ‘મમ ધમ્માયરિયસ્સ’-કોણિક કહેતે હે કિ યે શ્રમગ ભગવાન્ મહાવીર પ્રભુ,  
જો કિ જ્ઞાનાચારાણિ પાંચ પ્રકાર કે આચારો કે વારક હોને કે કારગ મેં ધર્માચાર્ય  
હે, કલાચાર્ય નહીં, ઉનકે લિયે નમસ્કાર હે । ઇસસે યહ સૂચિત હોતા હે કિ જો  
જ્ઞાનાચારાણિ પાંચ પ્રકાર કે આચારાં ક ધારક હે વે હાં ધર્માચાર્ય કહે જાતે હે ।

અતરગ શત્રુઓ પર વિજય પ્રાપ્તિ યેાં ડે મહાવીર પ્રભુ આ અવસર્પિણી  
કાલના ચોવીસમા અતિમ તીર્થંદર છે “આદિગરસ્સ” એ પદથી પ્રભુમા  
પોતાના શાસનની અપેક્ષાએ ધર્મના આદિકર્તાપણુ પ્રગટ થયું છે ભગ  
વાન મહાવીર ચતુર્વિધ સઘના સંસ્થાપક છે ‘જાવ’ પદથી “સચસતુદ્ધસ્સ”  
અહીંથી લઈને “સિદ્ધિગઢનામધેય ઠાણ” અહીં સુધીનો પાઠ લેવામા આવ્યો  
છે અહીં આ પાઠમા એટલી વિશેષતા પહેલા પાઠની અપેક્ષાએ બાણુવી  
જોઈએ કે પહેલા પાઠમા “ઠાણ સપત્તાણ”-સ્થાન સપ્રાપ્તેભ્ય ” એવુ પદ  
વપરાયુ છે અને અહીં “ઠાણ સપાવિઝકામસ્સ-સ્થાન સપ્રાપ્તુકામાય” એવો  
પાઠ લીધો છે, કેમકે પ્રભુ મહાવીર હજુ તે સિદ્ધિગતિનામક સ્થાનને પ્રાપ્ત  
નરવાવાળા છે “મમ ધમ્માયરિયસ્સ” ડોણુક ઠહે છે કે તે શ્રમણ ભગવાન્  
કે જે જ્ઞાનાચારાણિ પાંચપ્રકારના આચારોના ધારક હોવાના કારણે મારા  
ધર્માચાર્ય છે, કલાચાર્ય નથી, એવા પ્રભુ ને નમસ્કાર હો આથી એમ  
સૂચિત થાય છે કે જે જ્ઞાનાચારાણિ પાંચપ્રકારના આચારોના ધારક હોય

રિયસ્સ ધમ્મોવ્વેસગસ્સ, વદામિ ણ ભગવત તત્થ ગય ઇહગણ,  
પાસડ મે ભગવ તત્થગણ ઇહગયતિ-કદ્દુ વદડ ણમસડ, વદિત્તા

ધર્માચાર્યત્વમેવ પ્રકટીકરોતિ-‘ધમ્મોવ્વેસગસ્સ’ ધર્માપદેશકાય, શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મપ્રત્યક્ષકાય, ‘વદામિ ણ ભગવત તત્થગણ ઇહગણ’ વદ મણ્ડ ભગવત તત્થગણમિહગત-ઇહ  
ગત ચમ્પાનગરાસ્થિતોઽહમ્ કોગિક તત્થગત=ચમ્પા નગરામ્યાપ-ગ્રામ સ્થિત ભગવત મહાવીર,  
વન્દે-પૂર્વોક્તસ્તુત્તા સ્તુતિનિપય કરોમિ । ‘પાસડ મે ભગવ તત્થગણ ઇહગણ તિન્નદ્દુ’  
પશ્યતુ મા ભગવાન્ તત્થગત ઇહગતમિતિ વૃથા-મર્ચનાત્ તત્થગતો=દૂરસ્થિતો ભગવાન્  
ઇહગત=વ્યવધાનન સ્થિત મા પશ્યતુ-ઇતિ ઝગા=અયુક્ત્યા-‘વદડ ણમસડ, વદિત્તા  
ણમસિત્તા’ વદતે-સ્તૌતિ, નમસ્યતિ=પદ્માદ્રનમનપૂર્વક પ્રગમનિ, વન્તિ-ના નમસ્યિના

‘ધમ્મોવ્વેસગસ્સ’ ભગવાન વાર શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મકા ઉપદેશ કરતે હૈં, ઇસલિયે વે  
ધર્મોપદેશક હૈ, અત એસે વારપ્રશ્ન ક લિયે નમસ્કાર હો । કોગિક ગજા ઇસ પ્રકાર  
કહકર પ્રશ્નવાર કો પરોક્ષ વદન કરતે હૈ કિ-( તત્થગણ ઇહગણતિ કદ્દુ વદડ  
ણમસડ ) વે વીરપ્રશ્ન કિ જિન્હેં મૈ ઇસ સમય નમસ્કાર કર રહા હૂ, યદપિ મે પ્રત્યક્ષ  
નહીં હૈ તથાપિ વે ઇસ ચપાનગરા કે પાસ કે ગ્રામ મે વિરાજમાન હૈ ઓર મૈ યહા  
પર હૂ, અત યહા ચપાનગરા મે રહા હુઆ મૈ ઉપનગરગ્રામ મ વિરાજમાન વાર  
પ્રશ્ન કો નમસ્કાર કરતા હ । “પાસડ મે ભગવ તત્થગણ ઇહગણ” વ પ્રશ્ન  
વહા પર વિરાજમાન હોતે હુએ વ્યવધાન સે સ્થિત મુજે અપને જ્ઞાનરૂપા નેત્ર દ્વારા  
દેરે । ઇસ પ્રકાર કહકર કોગિક રાજાને પ્રશ્ન કો વદન કિયા એન નમસ્કાર કિયા-  
પચાગનમનપૂર્વક નમસ્કાર કિયા । ( વદિત્તા નમસિત્તા સીહાસણવરગણ પુરત્યામિમુદ્દે

છે તેમને જ ધર્માચાર્ય ઠહેવાના આવે છે “ધમ્મોવ્વેસગસ્સ” ભગવાન  
મહાવીર શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મના ઉપદેશક છે તેથી તેઓ ધર્મોપદેશક છે,  
માટે એવા મહાવીર પ્રશ્નને નમસ્કાર હો ડોણિડરાબ્બ આ પ્રકારે ઠહીને  
પ્રશ્ન વીરને પ્રત્યક્ષ વદન કર છે ( તત્થગણ ઇહગણતિ કદ્દુ વદડ ણમસડ )  
તે વીર પ્રશ્ન કે જેમને હું આ નમને નમસ્કાર કરી રહ્યો છું તે જો કે મને  
પ્રત્યક્ષ નથી તો પણ તેઓ આ ચપાનગરીની પાળેના ગામમાં છે અને  
હું અહીં છું, આથી હું અહીં ચપાનગરીમાં રહીને ઉપનગર ગામમાં વિરા-  
જમાન વીર પ્રશ્નને નમસ્કાર કરું છું [પાસડ મે ભગવ તત્થગણ ઇહગણ] પ્રશ્ન  
ત્યા વિરાજમાન હોવા છતાં દૂર રહેલા એવા મને પોતાના જ્ઞાનરૂપી  
નેત્રદ્વારા જુએ આ પ્રકારે ઠહીને ડોણિડરાબ્બએ પ્રશ્નને વદન કર્યા,

णमसित्ता सीहासणवरगए पुरत्थाभिमुहे निसीयड, निसीइत्ता  
तस्स पवित्तिवाउयस्स अट्टुत्तर सयसहस्स पीडदाणं दलयइ,  
दलइत्ता सक्कारेड मम्मणेड, सक्कारित्ता समाणित्ता एवं  
वयासी ॥ सू० २० ॥

‘सीहासणवरगए’ सिंहासनवरगत, ‘पुरत्थाभिमुहे’ पौरस्त्याभिमुख, —पूर्वाभिमुख  
सन ‘निसीयड’ निपात्ति—उपनिर्गति, ‘निसीइत्ता’ निपद्य—उपनिर्गत्त ‘तस्स पवित्ति—  
वाउयस्स’ तस्मै प्रवृत्तिव्याप्रताय—भगवन्नागमननिवन्नाय, ‘अट्टुत्तर सयसह-  
स्स पीडदाण दलयइ’ अट्टोत्तर गतमहच्च प्रीतिदान ददाति—अष्टाधिक  
लक्षमित राजतमुद्रारूप प्रातिपान=तुष्टिपान पारितोषिक ददाति । ‘दलइत्ता सक्कारेड  
समाणेड’ दाना सत्करोति—यन्नात्तिना, दमानयति आसनात्तिना, दान विधिसहितमेव  
भन्यम्य भवति—इति भाव । ‘सक्कारित्ता सम्माणित्ता एव वयासी’ सत्कृत्य=  
सतोष्य, दमान्य=दमान विधाय, एव=वक्ष्यमाणप्रकारेण अवादीत् ॥ सू० २० ॥

निसीयड) वदन नमन करक यह कोणिक राजा अपने सिंहासन पर पीछे जाकर  
पूरु का तरफ मुख करक बैठ गये। (निसीइत्ता तस्स पवित्तिवाउयस्स अट्टुत्तर  
सयसहस्स पीडदाण दलयइ) बैठकर फिर उन्होंने उस गदगवाहक को प्रीतिदान  
मे—पारितोषिकरूपसे १ लाख ८ चादो की मुद्राएँ द्या। (दलइत्ता सक्कारेड  
सम्माणेड) देकर उसका स्त्रुन सत्कार किया और दमान किया, (सक्कारित्ता  
समाणित्ता एव वयासी) आदर सत्कार कर चुकने पर फिर राजान उससे इस  
प्रकार कहा—॥सू० २०॥

तेमज नमन्दार कथा—पथाग—नमन—पूर्वक नमन्दार कथा (वदित्ता नमसित्ता  
सीहासणवरगए पुरत्थाभिमुहे निसीयड) वदन नमन्दार उगीने ते डे।छिउराण  
पोताना सिंहासन पर पाछा जडीने पूव तरफ मुख उगीने जेसी गया  
(निसीइत्ता तस्स पवित्तिवाउयस्स अट्टुत्तर सयसहस्स पीडदाण दलयइ) जेसीने  
पथी तेमजे ते म देशवाहुने प्रीतिदानभा पारितोषिक (धनाम) रुपे  
१ लाख ८ मुद्राये आपी (दलइत्ता सक्कारेड सम्माणेड) दधने  
तेने भूषण मन्दार उगीं अन सन्मान उरुं (सक्कारित्ता समाणित्ता एव वयासी)  
आदर सत्कार उगीं युज्या पथी राजाये तेने आ प्रजारे उहु—(सू २०)

**मूलम्—**जया णं देवाणुप्पिया ! समणे भगव महा-  
वीरे इहमागच्छेज्जा, इह समोसरिज्जा, इहेव चपाए णयरीए  
वहिया पुण्णभदे चेइए अहापडिरूव ओग्गह ओगिण्हित्ताणं  
अरहा जिणे केवली समणगणपरिवुडे सजमेणं तवसा अप्पाण  
भावेमाणे विहरेज्जा, तथा ण तुम मम एयमट्ठ निवेदिज्जासि-त्ति  
कट्ठु विसज्जिए ॥ सू० २१ ॥

**टीका—**राजा कूणिको भगवद्वार्तानिवेदक पुरुषमादिशति 'जया ण' इत्यादि ।  
यदा खलु देवानुप्रिय ! श्रमणो भगवान् महावीर इहाऽऽगच्छेत्, इह समवसरेत्,  
इहैव चम्पाया नगर्या बाह्ये पूर्णभदे चैत्रे यथाप्रतिरूपमवग्रहमवगृह्य अरहा जिन  
केवली श्रमणगणपरिवृत सयमेन तपसाऽऽमान भावयन् विहरेत्, तदा खलु मध-  
मेतमर्थं निवेदयेरितिकृत्वा विसर्जित ॥ सू० २१ ॥

**'जया ण' इत्यादि—**

(देवाणुप्पिया) हे देवानुप्रिय ! (जया ण) जिस समय (समणे  
भगव महावीरे) श्रमण भगवान् महावीर प्रभु (इहमागच्छेज्जा) यहा पर विहार  
करते हुए पधारे, (इह समोसरिज्जा) यहाँ समवसृत हों, और (इहेव चपाए  
णयरीए वहिया पुण्णभदे चेइए अहापडिरूव ओग्गह ओगिण्हित्ताण अरहा जिणे  
केवली समणगणपरिवुडे सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणे विहरेज्जा) इस  
चपानगरी के बाहर पूर्णभद्र नामक उद्यान में यथाप्रतिरूप-साधु को कल्पने योग्य-  
अवग्रह-वसति की आज्ञा वनमाली से ग्रहण कर वे श्रमणगण से परिवृत अरहा जिन

**'जया ण' इत्यादि—**

(देवाणुप्पिया) । हे देवानुप्रिय ! (जया ण) वे सभी (समणे भगव  
महावीरे) श्रमण भगवान् महावीर प्रभु (इहमागच्छेज्जा) विहार करता करता  
आही पधारे, (इह समोसरिज्जा) आही समवसृत थाय, आने (इहेव चपाए  
णयरीए वहिया पुण्णभदे चेइए अहापडिरूव ओग्गह ओगिण्हित्ताण अरहा जिणे  
केवली समणगणपरिवुडे सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणे विहरेज्जा) आ  
चपानगरीनी आहार पूर्णभद्र नामका उद्यानमा यथाप्रतिरूप-साधुने कटपवा  
योग्य अवग्रह-वसतीनी आज्ञा अग्रह करीने तेजो श्रमणगणधारी पीटणायेला  
अरहा जिन देवली भगवान् महावीर स्वागी सत्तर प्रकारना सयम वडे

**मूलम्—** तए णं समणे भगव महावीरे कल्लं पाउप्प-  
भायाए रयणीए फुल्लुप्पल-कमल-कोमलु-म्मीलियम्मि अहपडुरे  
पहाए रत्तासोग-प्पगास-किसुय-सुयमुह-गुंजद्धराग-सरिसे कम-

**टीका—** 'तए ण' इत्यादि । ततस्तदनन्तरं गल श्रमगो भगवान् महानार 'कल्लं'  
कन्ये द्वितीयदिवसे 'पाउप्पभायाए रयणीए' प्रादुप्रभाताया प्रकटाभूत प्रभाताया रजन्या  
'फुल्लुप्पल-कमल-कोमलु-म्मीलियम्मि' फुल्लोत्पल कमल कोमलोन्मात्रिते-फुल्ल विकसितं च  
तत्-उत्पल-पद्म, कमलश्च=चित्रमृग-हृग्णित्रिषे, तयो कोमल मृदु कम्, उन्मीलित-  
पत्राणां नयनयोश्चोन्मीलनं यस्मिन् तत्तथा तस्मिन्, इत् पभातत्रिषेपणम् । 'अह'  
अथ-अनन्तर-रजनीपर्यवसानाऽनन्तरम्- 'पडुरे' पाण्डुर-शुक्ले 'पभाए' प्रभात प्रातः काले,  
अथ सूर्यत्रिषेपणान्याह- 'रत्तासोग' इत्यादि । 'रत्तासोग प्पगास किंसुय-सुयमुह-गुंज-  
द्धराग-सरिसे' रक्ताऽग्नौ-प्रकाश-किंशुक-शुक्रमुग-गुञ्जाऽर्द्धराग-सदृशे, रक्ताऽ  
केवली भगवान् महावीर स्वामी मगह प्रकार के मयम से और गारह प्रकार के तप से  
अपनी आत्मा को भावते हुए जन विचर, (तया ण) तन तुम निश्चय से  
(मम एयमद्व निवेदिज्जासि) मुझे यह समाचार निवेदित करना, (त्तिरुदु  
विसज्जिए) ऐसा कहकर उसे निसर्जित कर दिया ॥मू०२१॥

'तए ण' इत्यादि—

(तए ण) तदनन्तर (समणे भगव महावीरे) श्रमण भगवान् महावीर  
(कल्ल) दूसरे दिन (पाउप्पभायाए रयणीए) जिसमें प्रभात प्रकट हो चुका है  
ऐसी रजनी के होने पर (फुल्लु-प्पल-कमल-कोमलु-म्मीलियम्मि अहपडुरे पहाए)  
तथा विकसित कमलपत्रों एवं चित्रमृग के नयनों का उन्मीलन जन्ममें हो चुका  
है ऐसे शुभ आभायुक्त प्रातः काल के होने पर, तथा (रत्तासोग-प्पगास-किंसुय-  
अने गार प्रकारना तप वडे पोताना आत्माने लावित कइता न्यारे विचरे  
(तया ण) त्थारे तभे ७३२ (मम एयमद्व निवेदिज्जासि) मने अे सभात्थार  
निवेदन कइने (त्तिरुदु विसज्जिए) अेभ उडीने तेने विदाय उथो [सू २१]

'तए ण' इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (समणे भगव महावीरे) श्रमणु लगवान् महावीर  
(कल्ल) भीजे दिवने (पाउप्पभायाए रयणीए) ते रात्रिनु न्यारे प्रभात  
प्रकट थयु, (फुल्लु-प्पल-कमल-कोमलु-म्मीलियम्मि अहपडुरे पहाए) तथा  
विकसेला उभलपत्रो तेभज चित्रमृगना नयन न्यारे उधडी युठया डोय अेवी  
शुभ आलावाणो प्रातः काल थयो, तथा (रत्तासोग-प्पगास-किंसुय-सुयमुह-

लागर-संड-बोहए उट्टियम्मि सूरे सहस्सरस्सिम्मि दिणयरे तेयसा  
जलंते, जेणेव चपा णयरी, जेणेव पुण्णभदे चेडए, जेणेव वणसडे,

शोक = प्रसिद्धवृक्ष - नस्य प्रकाश = प्रभा, म रक्ताऽगोक्रप्रकाश सचकिंशुक्र = पत्रागुप्य,  
शुकमुख च, गुञ्जा = रक्तद्वारा फलविशेष - नन्दनं च रक्तार्द्रभाग, एतेषा यो गग -  
रक्तवर्ण तेन सट्टग - समान तस्मिन् = तत्तुल्यत्वमित्युक्ते, 'रमरागर-संड-बोहए'  
कमलाऽऽकर पण्ड-बोधके-कमलानामाकरा = कमलपत्रस्थानानि नटागात्र्य, तपु रमराकरपु  
यानि पण्डानि = कमलपत्रानि, तेषा बोधक = प्रकाशक तस्मिन्-कमलपत्राधिकारकारिणा यर्थ,  
'उट्टियम्मि' उचिते-उत्ति 'मरे' मय, पुन कौटुगे 'सहस्सरस्सिम्मि दिणयरे तेयसा  
जलंते' सहस्ररश्मौ त्त्रिकरे तेजसा जलति-महत्त्व-महत्त्वपरिगतिना रम्य = किंवा यस्य स  
तस्मिन् तादृशे त्त्रिकरे-दिवसकारके, तेजसा-किंवापुत्रेन, जलति-जागृत्यमान सति,  
'जेणेव चपा णयरी' यत्रैव चम्पा नगरी वर्तत इति शेष । 'जेणेव पुण्णभदे चेडए'  
यत्रैव पूर्णभद्र चैयमुद्यानमस्ति । 'जेणेव वणसडे' यत्रैव वनपट्ट, 'जेणेव  
असोगवरपायवे' यत्रैवागोक्रवरपादप, 'जेणेव पुढविसिलापट्टए' यत्रैव पृथ्वी-

सुयमुह-गुजद्वाराग-सरिसे कमलागर-संड-बोहए) रक्त-अगोक्र के प्रकाशतुल्य,  
पलागपुष्प के समान, शुक क मुख के समान और गुजा क आधे भाग की  
ललाई के समान, कमलवर्णा को विकसित करनेवाला प्रभात होने पर, (उट्टियम्मि  
सूरे) आकाश में सूर्य का उदय होने पर, और पश्चात् (सहस्सरस्सिम्मि दिणयरे  
तेयसा जलंते) सहस्रकिरणवाला दिनकर जब अपने तेजसे आकाश में चमकने लगा  
तब (जेणेव चपाणयरी जेणेव पुण्णभदे चेडए जेणेव वणसडे जेणेव असोगवर  
पायवे जेणेव पुढवीसिलापट्टए तेणेव उवागच्छइ) जहाँ वह चपानगरी था, जहाँ वह  
पूर्णभद्र उद्यान था, जहाँ वह अगोक्र वरवृक्ष था, जहाँ पृथिवीजिलापट्ट था, वहाँ

गुजद्वाराग-सरिसे) रक्त अशोऽना प्रकाश समान, किंशुक-उत्पुञ्जना पुष्प समान,  
शुद्धमुख-पोषटना मुख समान, अने शुब्जना अर्धलागनी लालाग समान  
(कमलागरसडबोहए) कमलना बनाने पीलववावाणु प्रभात यत्ता (उट्टियम्मि सूरे)  
आकाशमा सूर्यनो उदय यत्ता अने पछी (सहस्सरस्सिम्मि दिणयरे, तेयसा  
जलंते) सहस्रकिरणवाणे सूर्य न्यारे पोताना तेजपडे आकाशमा चमकवा  
लाये। त्यारे, (जेणेव चपाणयरी जेणेव पुण्णभदे चेडए जेणेव वणसडे जेणेव  
असोगवरपायवे जेणेव पुढवीसिलापट्टए तेणेव उवागच्छइ) न्या ते चपानगरी  
हती, न्या ते पृथ्वीभद्र उद्यान हतु, न्या ते अशोऽक वरवृक्ष हतु, अने न्या

जेणेव असोगवरपायवे जेणेव, पुढवीसिलापट्टए तेणेव उवा-  
गच्छड, उवागच्छिता अहापडिरुव ओगह ओगिण्हित्ताण  
असोगवरपायवस्स अहे पुढविमिलापट्टगसि पुरत्थाभिमुहे पलि-  
यंकनिसन्ने- अरहा जिणे केवली समणगणपरिचुडे सजमेणं  
तवसा अप्पाण भावेमाणे विहरइ ॥ सू० २२ ॥

जिलापट्टोऽस्ति, 'तेणेव उवागच्छड' तत्रैवोपागच्छति, उपागय, 'अहापडिरुव'  
यथाप्रतिरूपम्-यथासाधुरूप, 'ओगह' अग्रहम्-आज्ञाम्, 'ओगिण्हित्ता ण'  
अवगृह्य-गृहावा सल्ल 'असोगवरपायवस्स अहे' अगोकरपाठस्य अध = अध प्रदेशे,  
'पुढविसिलापट्टगसि' पृथ्वाजिलापट्टके-पृथ्वाजिलापट्टकोपरि, 'पुरत्थाभिमुहे' पौरस्त्यग-मि-  
सुल-पूजाभिमुख 'पलियकनिसन्ने' पन्थङ्गनिपण्ण-पन्थङ्केन-पन्थातिता तेन  
आसननिक्षेपेण निपण्ण-उपनिष्ट, 'अरहा' अरहा-जयिष्यमान-रह = गजातम् तस्य  
सोऽरहा-केवलज्ञानरत्नेन सर्वज्ञ, 'जिणे' जिन-रागद्वेषविजेता, 'केवली' प्राप्तकेवलज्ञान,  
'समणगणपरिचुडे' श्रमणगणपरिवृत-साधुपरिवारमयुक्त 'सजमेण तवसा अप्पाण  
भावेमाणे' मधमेन तपसा आत्मान भावयन् 'विहरइ' विहरति स्म ॥ सू० २२ ॥

पधार । ( उवागच्छिता अहापडिरुव ओगह ओगिण्हित्ताण असोगवरपायवस्स  
अहे पुढवीसिलापट्टगसि पुरत्थाभिमुहे पलियकनिसन्ने अरहा जिणे केवली  
समणगणपरिचुडे सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणे विहरइ ) पधारन क वाद  
के प्रभु साधुसमाचारी के अनुसार वनमाली का आज्ञा लेकर अगोकरवृक्ष के नाचे  
पृथ्वीजिलापट्ट पर पूर्वका ओर मुख कर पर्यङ्क आसन से (पलयी मारक) विराज-  
मान हुए । तथा श्रमणगणों से परिवृत वे अरहा केवली जिन महावीर प्रभु तप  
पन्थ नयम से अपनी आत्मा को भावित करते हुए विचरने लगे ॥ सू० २२ ॥

पृथिवीसिला-पट्टक इतो, त्या पधायी ( उवागच्छिता अहापडिरुव ओगह  
ओगिण्हित्ताण असोगवरपायवस्स अहे पुढवीसिलापट्टगसि पुरत्थाभिमुहे पलियक  
निसन्ने अरहा जिणे केवली समणगणपरिचुडे सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणे  
विहरइ ) पधायी पत्री ते साधु-समाचारी प्रभासे वनमालीनी आज्ञा  
लक्ष्मिने अशोऽवृक्षनी नीचे पृथिवीसिलापट्टक उपर पूर्वदिशा तरङ्ग मुण  
राणीने पर्यङ्क आसनथी ( पडोही वाणीने ) विराजमान थया तथा श्रमण-  
गणोधी वीटणाईने अरहा केवली जिन महावीर प्रभु, तप तेमज्ज सयमथी  
पौताना आत्माने भावित करता विचरवा लाज्या सू २२



**મલમ્—તેણ કાલેણ તેણ સમણ સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અતેવાસી વહવે સમણા ભગવતો, અપ્પેગડયા ઉગ્ગ-**

ટીકા—ચમ્પાયા નામ્યાં પૂર્ણમદ્ધેવાન યત્ત મગવત શ્રીમહાવીરસ્ય સમવસરણ મમ્હૂત્ તદા તેન સાર્પ સમાગતાના શ્રમણાના વર્ણન પુર્વનાહ—‘તેણ કાલેણ’ ઇત્યાદિ । તસ્મિન્ સલ્લ કાલે તસ્મિન્ સલ્લ સમયે ચ શ્રમણસ્ય મગવતો મહાવીરસ્ય=શ્રીમહાવીર સ્વામિન અન્તેવાસિન—અત=સમાપે ચારિત્રક્રિયાધર્મ વસ્તુ શીલ=સ્વમાવો યેષા તેડ તે—વાસિન—ગિપ્પા, ‘વહવે’—ગ્રહવ—ગ્રહનત્યકા, ‘સમણા’ શ્રમણા—સાધવ ‘મગવતો’—મગવન્ત—વૈરાગ્યેણ શ્રુતચારિત્રલક્ષણધર્મેણ ચ યુક્તવાત્ શ્રમણા અપિ મગવન્ત ઇત્યુચ્યતે । ‘અપ્પેગડયા’ અપ્પેકે—અપિ—સમુદ્ધયે, એક=કેચિદિત્યર્થ । ‘ઉગ્ગપવ્વડયા’ ઉગ્રપ્રવ્રજિતા—ઉગ્રા=આદિનાથેન યે નગરરક્ષકત્વેન—આરક્ષકત્વેન નિયુક્તાસ્તદ્રાજા પ્રવ્રજિતા=દાક્ષિતા, ઉગ્ર ઇતિ ક્ષત્રિયજાતિમે, તદન્ત ઉગ્રા ઉચ્યતે, તે પ્રવ્રજિતા ઇત્યર્થ ।

‘તેણ કાલેણ’ ઇત્યાદિ

‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ उसी काल और उसी समयमें (समणस्स भगवओ महावीरस्स अतेवासी वहवे समणा भगवतो) શ્રમણ મગવાન્ મહાવીર કે વહુત સે શ્રમણ મગવત અતેવાસી=સમાપ મે રહ કર ચારિત્રક્રિયા આદિકે આરાધન કરને વાલે ગિપ્પ થે । ગિપ્પો કા વિશેષણ જો “સમણા મગવતો” હૈ, ઉસકા અભિપ્રાય યહ હૈ કિ વે સન શ્રમણ—સાધુ થે, ઔર વૈરાગ્ય સે, એવ શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મ સે યુક્ત થે । ઇનમે (અપ્પેગડયા) કિતનેક (ઉગ્ગપવ્વડયા) ઉગ્રવગ કે—આદિનાથ પ્રમુને પહિલે જિન્હે નગરાં કી રક્ષા કે લિયે નિયુક્ત ક્રિયા થા ઊન પુરુષો કે વગકે થે । કિતનેક

“તેણ કાલેણ” ઇત્યાદિ

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ) તેજ કાલ અને તેજ સમયમા (સમણસ્સ મગવઓ મહાવીરસ્સ અતેવાસી વહવે સમણા મગવતો) શ્રમણુ લગવાન મહા વીરના ઘણાય શ્રમણુ લગવત અતેવાસી=સમીપમા રહીને ચારિત્રક્રિયા આદિના આરાધના કરવાવાળા શિષ્યો હતા શિષ્યોનુ વિશેષણ જે સમણા મગવતો છે, તેનો અભિપ્રાય એ છે કે તેઓ બધા શ્રમણુ=સાધુ હતા અને વૈરાગ્ય તેમજ શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મથી યુક્ત હતા તેઓમા (અપ્પેગડયા) કેટલાએક (ઉગ્ગપવ્વડયા) ઉગ્ર વશના—આદિનાથ પ્રભુએ પહેલા જેઓને નગરોની રક્ષા માટે નિયુક્ત કર્યા હતા તે પુરુષોના વશના—હતા

पव्वड्या, भोगपव्वड्या, राडण्ण-णाय-कोरव्व-खत्ति-पव्व-  
इया, भडा जोहा सेणावई पसत्थारो सेट्टी इव्वा, अण्णे य वह्वे

‘भोगपव्वड्या’ भोगप्रव्रजिता—रूपभदेवेन ये पूर्णं गुरुत्वेन स्थापितास्तद्वज्रा  
भोगा इत्युच्यन्ते, भोगाश्च ते प्रव्रजिता=नीक्षिता भोगप्रव्रजिता, भोगगुणोपना नीक्षिता  
इत्यर्थः । ‘राडण्ण-णाय-कोरव्व-खत्ति-पव्वड्या’ राजन्य-जात-कौरव-क्षत्रिय  
प्रव्रजिता—ये तेनैव मित्रत्वेन व्यवस्थापितास्तद्वज्राश्च राजन्या उच्यन्ते, जाता इस्वा-  
कुवगत्रिगेपे जाता, कौरवा—कुरुवगोपना, ‘खत्ति’ क्षत्रिया—क्षतात् त्रायन्ते इति क्षत्रिया,  
ते राजन्यादयः प्रव्रजिता, ‘भडा’—भटा—चारभटा—पदातय, ‘जोहा’—योधा—भटभ्यो  
विजिघ्रतरा सहस्रपरिमितैरपि रिपुसैनिकैरेकाकिनोऽपि योद्धुं समया । ‘सेणावई’  
सेनापतय—सैन्यनायका, ‘पसत्थारो’ प्रगास्तार—श्यासका नातिगात्रधुरीणा, ‘सेट्टी’  
श्रेष्ठिन—लक्ष्मीदेवताऽध्यासितसौवर्णपद्मण्डितमस्तका, ‘इव्वा’ इभ्या—इभो—हस्ता  
तत्प्रमाणपरिमितसुवर्णाद्विराजितस्वामिनः । एते सर्वे प्रव्रजिता अतेवासिनो जाता । ये—च—

(भोगपव्वड्या) जिह्मे आदिनाथ प्रभुने गुरुरूप से स्थापित किया था उन भोगों के वज्र के  
थे । कितनेक (राडण्ण-णाय-कोरव्व-खत्ति-पव्वड्या) प्रभुन जिह्मे अपने मित्ररूप  
से स्थापित किया था उन राजन्यों के वज्र के थे, कितनेक जात=इस्वाकुवग के थे,  
कितनेक कौरव=कुरुवग के थे, कितनेक क्षत्रियवश के थे । ऐसे हा (भडा जोहा  
सेणावई पसत्थारो सेट्टी इव्वा) भट=सामान्यवार, योधा=अकेल हा हजारों गजुसैनिकों  
से युद्ध करने में समर्थ वीर, तथा—सेनापति, प्रगास्ता=न्यायाधाग, सेठ=सर्वपेक्षा अधिक  
धनी होने का सूचक राजप्रदत्त पट्टबन्ध को धारण करने वाले नगरसेठ, और इभ्य=  
हाथी प्रमाण सुवर्णादि राजिके स्वामी भी भगवान् के समीप प्रव्रजित हुए थे ।

‘वेटलाओक (भोगपव्वड्या) जेभने आदिनाथ प्रभुओ शुद्धिपे स्थापित ठ्या  
हुता ते लोग-वशना हुता वेटलाओक (राडण्ण-णाय कोरव्व-खत्ति पव्वड्या)  
प्रभुओ जेभने पोताना मित्ररूपे स्थापित ठ्या हुता ते राजन्य-वशना  
हुता वेटलाओक शात= धस्वाकुवशना हुता वेटलाओ कौरव=कुडवशना हुता,  
वेटलाओ क्षत्रियवशना हुता तेभज (भडा जोहा सेणावई पसत्थारो सेट्टी इव्वा)  
भट=सामान्यवीर, योद्धा-ओकलाज हुजरो शत्रु सैनिक साथे युद्धकरवाभा समर्थवीर,  
तथा सेनापति, प्रगास्ता=धाराशास्त्रमा निपुण, सेठ=सर्वनी अपेक्षाओ वधाये  
पैसाहार होवातु सूत्रक राजन्यतरङ्गशी अपाओल पट्टबन्ध (धलडाण) धारण करवा  
वाणा नगरसेठ, अने धस्य=हाथी जेवडा सुवर्णना दगलाना न्यामी पण लग  
वान पासे प्रव्रजित थया हुता (अण्णे य वहवो एवमाइणो) लगवाननी पासे भीज

एवमाङ्गो उत्तम-जाड-कुल-रूत्र-विणय विण्णाण-वण्ण-  
लावण्ण-विक्रम-पहाण-सोभग्ग-कति-जुत्ता बहु-धण-धण्ण-

पुन 'अण्णे' अये-उक्तानिरिक्ता, 'उहणे' उहण-बहु-अयम् । 'एवमाङ्गो'  
एवमादय-एवमप्रकारा, 'उत्तम-जाड कुल रूत्र-विणय विण्णाण वण्ण-विण्ण पहाण-  
सोभग्ग-कति-जुत्ता' उत्तम जाति-कुल-रूप विनय विनान-वर्ण-लावण्य-विक्रम-प्रधान-  
सौभाग्य-कान्ति युक्ता-उत्तमा-श्रेष्ठा ज्ञात्यान्वयो विक्रमात्ता, तत्र-जातिमातृवर्ग, कुल-  
पितृवर्ग, रूप-शरीराऽऽकार, विनय-कायिक-वाचिक-मानसिक विशुद्धिर्नम्रता च, विज्ञान-  
मसाराऽमरतारूप विविष्टज्ञान, वर्ण कायकति, लावण्यम्-आकाशस्थैरदृष्टगीयता, विक्रमः  
पराक्रम, प्रधाने-श्रेष्ठे ये सौभाग्यकान्ती-सौभाग्य-मुन्दग्माग्यम्, कान्ति-दीप्ति-एता  
भ्याम् सौभाग्यकतिभ्याम्, तथा उत्तमजायादिभिर्युक्ता उत्तमजायादिमन्त प्रवर्जिता, तथा  
'बहु-धण-धण्ण-विचय-परियाल-फिडिया' बहु-धन धाय-निचय-परिवार-

(अण्णे य उहो एवमाङ्गो) भगवान् रु समीप और भा उहुत से प्रवर्जित हुए  
थे, वे सत्र (उत्तम-जाड-कुल-रूत्र-विणय-विण्णाण-वण्ण-लावण्ण-विक्रम-  
पहाण-सोभग्ग-कति-जुत्ता) उत्तमजाति=निर्मलमातृवर्ग, उत्तमकुल=निर्मलपितृवर्ग,  
उत्तमरूप=सुन्दर आकार, विनय=कायिक वाचिक मानसिक विशुद्धि, अध्या नम्रता,  
विज्ञान=ममर को असार समझने का बुद्धि, वर्ण=शरीरकान्ति, लावण्य=शरीर का  
जगमगाहट, विक्रम=शरीरिक बल, श्रेष्ठ सौभाग्य और उत्तम दाति से युक्त थे।  
(बहु-धण-धण्ण-विचय-परियाल-फिडिया गरवड-गुणा-इरेगा इच्छियमोगा  
सुहसपललिया) कितनेक इस विषयमडला मे ऐसे भी थे जो दक्षित होने के  
पहिले गणिम एव धरिमरूप धन की एव गाला आदि धाय की रगियों से, और

पशु धन्याय प्रवर्जित तथा होता तेजो अधा (उत्तम जाड कुल रूत्र विणय विण्णाण वण्ण  
लावण्ण-विक्रम-पहाण-सोभग्ग कति-जुत्ता) उत्तमजाति=निर्मल मातृवर्ग, उत्तम  
कुल=निर्मल पितृवर्ग, उत्तमरूप=सुन्दर आकार, विनय=कायिक वाचिक मानसिक  
विशुद्धि, नम्रता, विज्ञान-मसारने असार समझवानी बुद्धि, वलु=शरीरकी  
दाति, लावण्य=शरीरको जगमगाहट, विक्रम=शरीरिकबल, श्रेष्ठ सौभाग्य तथा  
उत्तम दीप्तिपाणा होता (बहुधण धण्ण विचय परियाल फिडिया गरवड-गुणा-इरेगा  
इच्छियमोगा सुहसपललिया) उद-रायेड आ शिष्यम उनीमा एवा पशु होता  
हे ने दीक्षित तथा पडेला गणिम तेमज धरिमरूप धनना, तेमज शादी  
आदि धान्यना ढगलाथी अने दासदारीको आदि विचित्र कामकाजी कामकी

णिचय-परियाल-फिडिया णरवड-गुणा-इरेगा इच्छियभोगा  
सुहसंपललिया किपागफलोवम च मुणिय विसयसोक्ख, जल-

स्फुटिता, तत्र धनानि-गगिम-धग्मिादानि, धान्यानि-ग्रान्यादीनि तेषा निचया राशय,  
वहवधामा धनशान्यनिचयाश्च, परिवारा-गसीतामादिपरिकरा, तै स्फुटिता=प्रकाशिता,  
'नरवड-गुणाइरेगा' नरपति-गुणा-तिरेका, नरपतिगुणैर्विभज्यविलासादिभिरतिरेक  
आभिम्य येषा ते तथा, 'इच्छियभोगा' इप्सितभोगा-इप्सिता-वाञ्छिता भोगा-  
भुयन्त इति भोगा=अन्तरूपात्यो निषया येषा ते तथा, परमविलासिन, 'सुहसप-  
ललिया' सुगमसम्प्रलान्ति-मुपेन-अनुकूलवेदनायेन-शुभपणिगामोपाजितानुकूलशब्दा-  
न्निजनकपुण्यपुञ्जेन सम्प्रलालिता-सम्यक् वर्धिता, एवमिथा पूर्वं सुगिनोऽपि प्रव-  
जिता, किं कृत्वा प्रवजिता इत्याह-'किंपागफलोवम च' इत्यादि। किम्पारु फलो-  
पम=किंपाको वृक्षविशेषस्तत्फलानुच्यम्, किम्पारुफलं दर्शने आस्वादे च मनोरम परिणामे  
प्रागहारक भवति तद्वन्त्यर्थः। 'विसयसोक्ख' निषयसौख्यम्-निषयाणा-शब्दस्पर्शा-  
दाना सौख्यं सुख 'मुणिय'-ज्ञाना, च-पुन 'जल-पुच्छुय-समाण' जल-पुच्छुय-समा-  
दामीनाम आन्ति परिणाम समुपाय से राजसी ठाठ वाले थे, जो वाञ्छित शब्द-  
रूपान्ति निषयों में तल्लीन थे, परम विलासी थे, एव पुण्य के पुत्र से ही जिनका  
मानों लालन-पालन होता रहता था। (किंपा-फलो-वम च मुणिय विसय-  
सोक्ख जलपुच्छुय-समाण कुसग्ग-जल-निंदु-चचल जीविय य णाऊण)  
इन्होंने क्या समझकर के दाक्षा धारण की 'इस प्रश्न का समाधान करते हुए  
सूत्रकार कहते हैं-उन्होंने यह समझा कि ये वैषयिक सुख किंपा-फलके समान  
परिणाम में अनिष्टकारक है, और यह मानवजातन पाना के बुलबुले के समान  
अणभगुर है, एव कुत्र के अग्र पर रहे हुए जल के निन्दु के समान चचल है

हाठवाणा होता, जे मनवाछित शब्दरूप आदिके विषयोभा तटलीन होता, पहुँच  
विलापी होता, तेमज पुण्यना ढगलाथी ज बाँखे जेभनु लालन पालन थतु  
रहेतु हुतु (किंपा-फलो-वम च मुणिय विसयसोक्ख जल-पुच्छुय-समाण कुस-  
ग्ग-जल-निंदु-चचल जीविय य णाऊण) तेओ ओ शु सभलने दीक्षा धारणु की  
हुती ? ओ प्रश्नतु समाधान करता सूत्रकार उहे छे-तेओ ओम सभन्था डे  
आ विषयसुख डि पाठकलानी चेठे परिणामे अनिष्टकारक छे, अने आ मानव  
जन पालीना परपोटानी चेठे क्षणक्षुर छे, तेमज कुयना ठेडापर रहेला  
पालीना दीपानी चेठे अथल छे ओम बाणीने (अद्वयमिण रयमिच पढमा

बुबुयसमाण कुसगा-जल-विंदु-चचलं जीवियं च णाऊण,  
अद्धुवमिणं रयमिव पडगलग्ग सविधुणित्ताण, चइत्ता हिरण्ण,  
चिच्चा सुवण्णं, चिच्चा धणं, एव धण्णं वलं वाहण कोस कोट्ठा-

नम्-यथा जले बुदबुदा प्रादुर्भवन्ति श्रद्धित्वेव नश्यन्ति च तद्वत् आशुभिनाभि, तथा  
'कुसगा-जलविंदु-चचल' बुगाप्र-जलविन्दु-चक्षल-कुगाऽप्रे-दर्भपत्राप्रभागे यो  
जलविन्दु तद्वच्चक्षल-श्रद्धिति पतनगाल, 'जीविय' जीवित-मनुष्यजीवनम्,  
'णाऊण-जात्वा-अवगत्य, 'अद्धुवमिण' अधुवमिदम्-ठट विषयसौगन्धधनात्सिद्ध  
याऽऽदिकम्, अधुवम् अनियतरूप, 'पडगलग्ग' पटप्रलग्न, 'रयमि' रज इव-धूत्रि-  
कणमिव 'सविधुणित्ताण' सविधूय-सम्यक्-विशेषरूपेण, पृथक्कृत्य, तथा 'चइत्ता'  
त्यक्त्वा, 'हिरण्ण' हिरण्य-रूप्यम्, 'चिच्चा सुवण्ण' त्यक्त्वा सुवर्णम्, 'चिच्चा धण'  
त्यक्त्वा धनम्, 'एव' एवम्-अनेन प्रकारेण 'धण्ण'-धान्य-ग्रान्यादिसञ्चयम्,  
वल-चतुर्विध सैन्यम्, 'वाहण' वाहन-रथादिकम्, 'कोस' कोशम्-स्वर्णरजतादि  
गृहम्, 'कोट्ठागार' कोष्ठागार धान्यराशिगृहम् 'रज्ज'-राज्य-राजाधिकृतदेशम्

ऐसा जानकर (अद्धुवमिण रयमिव पडगलग्ग सविधुणित्ताण) तथा ये विषयसुख  
एव धन आदि का सचय सब के सब अधुव-अनित्यस्वरूप है, ऐसा विचार कर,  
उन्होंने पटके अग्रभाग में लगी हुई धूलि के समान उन्हे भावत मन से  
सर्वथा दूर कर दिया। और ये द्रव्यत बाह्यरूप से भी (चइत्ता हिरण्ण, चिच्चा  
सुवण्ण, चिच्चा धण एव धण्ण वल वाहण कोस कोट्ठागार रज्ज रट्ट पुर  
अतेउर चिच्चा, विउल-धण ऋण-रयण-भणि-भोत्तिय-सख-सिलप्पवाल रत्तरयण  
माइय सत सार-सावतेज्ज विच्छइत्ता विगोवइत्ता, दाण च दाइयाण परिभायइत्ता,  
मुडा भवित्ता, अगाराओ अणगारिय पव्वइया) हिरण्य-चादी का परित्याग कर, सुवर्ण  
का परित्याग कर, सोनाचादी से अतिरिक्त धन का परित्याग कर, इसी तरह धान्य का,

लग्ग सविधुणित्ताण) तथा आ विषयसुख तेभज्ज धन आदिने। स चय तमाभे  
तमाभ अधुव-अनित्यस्वरूप छे, जेभ विचारीने तेओओ वस्सना छोडा  
उपर लागेल धूणनी जेभ तेभनो सावपूर्वक मनभाथी तदन त्याग कर्यो  
अने तेओो द्रव्यथी गाराइये पण (चइत्ता हिरण्ण, चिच्चा सुवण्ण, चिच्चा धण,  
एव धण्ण वल वाहण कोस कोट्ठागार रज्ज रट्ट पुर अतेउर चिच्चा, विउल-धण  
कण-रयण-भणि-भोत्तिय-सख-सिलप्पवाल-रत्तरयण-माइय सत-सार-सावतेज्ज  
विच्छइत्ता विगोवइत्ता, दाण च दाइयाण परिभायइत्ता, मुडा भवित्ता, अगाराओ  
अणगारिय पव्वइया) हिरण्य आदीने। परित्याग करीने, सुवर्णने। परित्याग करीने,

गारं रज्ज रट्टं पुरं अंतेउर चिच्चा, विउल-धण-कणग-रयण-  
मणि-मोत्तिय-सख-सिलप्पवाल-रत्तरयण-माडय सत्त-सार-  
सावतेज्जं विच्छड्डत्ता विगोवडत्ता, दाण च दाइयाण परिभाय-

एकभूषानावगवर्तिदेशम् । 'रट्ट' राष्ट्र-देशम्, 'पुर'-प्राकारयुक्त नगरम् । 'अंते-  
उर' अतः पुर-राजक्रीडा निवासगृहम्, । 'चिच्चा' त्यक्त्वा 'विउल-धण-कणग-  
रयण-मणि-मोत्तिय-सख-सिलप्पवाल-रत्तरयण-माडय', विपुल-धन कनक-रत्न-  
मणि मौक्तिक-गन्त-शिलाप्रवाल-रत्ननाडदिकम्, तत्र विपुलानि धनानि-गोवृषादीनि, कनक  
सुवर्णम्-अघटितसुवर्णसमूहम्, गन्तानि-कर्तृनादानि, मणय-चन्द्रकान्तादयः, मौक्ति-  
कानि-मुक्ताफलानि, शिला-पद्मशङ्खादयः, शिलाप्रवालानि-विद्रुमाणि, रत्नरत्नानि-पद्मरागा-  
दीनि, आन्तिगन्तात् शय्यासिंहासनादिपरिग्रह । एतत्सर्गमारभूतं कथयति-'सत्त-सार-  
सावतेज्ज' ससारत्वापतेयम्-सन्=विद्यमान मागे=गुह्यमून्यता यत्र तत् ससार, त्वपतौ  
साधु त्वापतेय-धन, ससारश्च तत्त्वापतेय ससारत्वापतेय प्रधानधनं त्यक्त्वा, पुन  
'विच्छड्डत्ता' विच्छर्दय-परित्याग, विच्छर्दवत् कृत्वर्थ । 'विगोवडत्ता' विगोप्य  
चतुर्विध सैन्यं का, रथादिकरूप वाहनका, स्वर्ग रजत आदि के स्थानभूत कोशका, कोष्ठागार  
का, रान्यका, देशका, पुरका, अन्तःपुरका परित्याग कर, एव विपुलधन-गोवृष-  
भादिकका, कनक-सामान्य सुवर्णका, रत्न का, मणि-मौक्तिकका, शख-पद्मशख आदि  
का, शिलाप्रवाल-विद्रुम का, रत्नरत्न-पद्मरागादिक मणियों का, आदि शब्द से गृहीत  
शय्यासिंहासन वगैरह इन सप्तका परित्याग कर, तथा उत्तमसारभूत-कोहीनूर जैसे  
बहुमूल्य होने से जिसमें सार विद्यमान है ऐसे त्वापतेय-प्रधानधन को भी छोड़कर,  
वपन के समान उससे ममत्व बुद्धि हटाकर, एव जो खजाने में भी पहिले से गुप्त

मेना आन्दीथी अतिरिक्त धनने परित्याग करीने, अने ओवी रीते धान्यने,  
चतुर्विध सैन्यने, रथ आदि रूप वाहनने, मेना आही आहिना स्थानभूत भण-  
नाने, कोष्ठागारने, रान्यने, देशने, पुरने, अतः पुरने परित्याग करीने, तेमज  
विपुल (अहु) धनने-आय भण्ड आदिने, कनकने-सामान्य सुवर्णने, रत्नने,  
मणिमेतीने, शख-पद्मशख आदिने, शिलाप्रवाल-विद्रुमने, रत्नरत्न-  
पद्मराग आदि मणिओने, आदि शब्दथी ओम समजवानु के शय्या  
सिंहासन वगैरे ओ भण्डाने परित्याग करीने, तथा उत्तम सारभूत कोहीनूर  
जेवा किमती होवाथी जेभा सार भण्ड छे जेवा त्वापतेय-मुष्य धनने  
पण छोडीने, वपन (छेटी) नी चेडे तेमाथी ममत्व बुद्धि हटावी दधने  
तेमज जे भण्डाने पण पडेवेथी ज युस द्रव्य हतु तेने पण अहार

इत्ता, मुंडा भवित्ता, अगाराओ अणगारिय पच्चइया, अप्पे-  
गइया अद्धमासपरियाया, अप्पेगइया मासपरियाया, एवं दुमास-

यत्पि गुप्त-निधौ निक्षिप्त धन प्रागासीत् तदपि गच्छीत्यर्थः=नि मार्य, उदारतापूर्वक  
'दाण' दान दत्ता, 'दाइयाण' दयादेय-स्वगोत्रिक-भ्य 'परिभायइत्ता' त्रिभागो  
दत्त्वा च 'मुंडा भवित्ता' मुण्डा भूवा=द्रव्यत निरोद्धनन, भावत क्रोधाद्यपनयनन  
च मुण्डिता भूवा, 'पच्चइया' प्रव्रजिता-श्रमगा जाता इत्यर्थः । 'अप्पेगइया'  
अप्येके-केचिद् 'अद्धमासपरियाया' अद्धमासपरियाया कश्चिप्रागवस्थायागेन अव-  
स्थान्तराऽऽसौ पर्याय, स पर्यायो जन्मना दीक्षया चेति द्विविध, प्रथमो जन्मपर्याय,  
द्वितीयो दीक्षापर्याय, अत्र दीक्षापर्यायो गृह्यते, केचिदद्धमासाद् गृहातन्वयमपर्याया ।  
'अप्पेगइया' अप्येके-केचन, 'मासपरियाया' मासपर्याया-मासाऽन्तरे कालाद्  
गृहीतश्रमणपर्याया । एवम्-अमुना प्रकारेण केचिद्विमासपर्याया, केचित् त्रिमास-

द्रव्य था उसे भी बाहर निकाल कर, और उदारतापूर्वक उसे दान में व्यय करके  
तथा सगोत्रियों में विभक्त करके, मुडित हो-द्रव्यरूप से मस्तक लुचितकर एव  
भावरूप से क्रोधादिक का परिहार कर प्रव्रजित हुए थे । (अप्पेगइया) कितनेक  
(अद्धमासपरियाया) इनमे ऐसे थे जिन्हे दीक्षा ग्रहण किये केवल अर्धमास ही  
हुआ था । (अप्पेगइया मासपरियाया एव दुमासपरियाया त्रिमासपरियाया  
जाव एक्कारसमासपरियाया) इसा प्रकार कितनेक ऐसे थे जिन्हे दीक्षा लिये  
हुए दो मास हुए थे, कितनेक ऐसे थे जिहे दीक्षा लिये ३ मास हुए थे,  
कितनेक ऐसे थे जिहे चार, पाच, छह, सात, आठ, नौ, दश एव ११ ग्यारह

दादीने अने उदारतापूर्वक तेनो दानमा व्यय करीने तथा सगोत्रियोभा  
वडेयी इधने मुडित थई-द्रव्यरूपथी मस्तकने लुचित करीने तथा लावइपथी  
क्रोधादिने छोडीने प्रव्रजित थया हुता (अप्पेगइया) डेटलाओक (अद्धमास  
परियाया) ओभा ओवा हुता जेओने दीक्षा लीधाने मात्र अरधो भडिनेा न  
थयो हुतो । (अप्पेगइया मासपरियाया एव दुमासपरियाया त्रिमासपरियाया  
जाव एक्कारसमासपरियाया) तेवीज रीते डेटलाओक तेओभा ओवा हुता के  
जेओने दीक्षा लीधाने ओठ मास थयो हुतो, डेटलाओक ओवा हुता के जेओने  
दीक्षा लीधाने ओ मास थया हुता, डेटलाओक ओवा हुता के जेओने दीक्षा  
लीधाने त्रयुमास थया हुता, डेटलाओक ओवा हुता जेभने चार, पाच, छ,  
सात, आठ, नव, दश तेभज आगिआर भडिना थया हुता (अप्पेगइया

परियाया, तिमासपरियाया जाव एक्कारसमासपरियाया, अप्पे-  
गइया वासपरियाया, दुवासपरियाया, तिवासपरियाया, अप्पेग-  
इया अणेगवासपरियाया सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणा  
विहरन्ति ॥ सू २३ ॥

पयाया गावदेकादशमासपयाया, केचिद्वर्षपयाया, कचिद् द्विवर्षपयाया, केचित् त्रिवर्ष-  
पयाया, केचित् चत्वार्षपयाया, 'सजमेण' यमेन सप्तदशविधेन, तपसा कर्मनिराकरणे  
द्वादशविधेन 'अप्पाण' आत्मान 'भावेमाणा' भावयन्तो विहरन्ति ॥ सू० २३ ॥

महिने हुए थे । (अप्पेगइया वासपरियाया दुवासपरियाया तिवासपरियाया)  
कितनेक इनमें ऐसेमा थे कि जिन्हें दीक्षा लिये हुए १ वर्ष, २ वर्ष, एवं  
तानवर्ष आदि हो चुके थे । (अप्पेगइया अणेगवासपरियाया) कितनेक ऐसे भी  
मुनिजन थे जिन्हें दीक्षा लिए हुए अनेक वर्ष व्यतीत हो चुके थे । ये सबके  
सम मुनिजन (सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणे विहरति) १७ प्रकार के  
समय से एवं १२ प्रकारके तपसे अपनी आत्माको भाजित करत हुए विचरते थे ॥

भावार्थ—भगवान् महावीर प्रभुकी शिष्यमण्डली में अनेक मुनिजन थे ।  
कोई उग्रकुलके थे, कोई भोगकुलके थे, कोई राजन्यकुलके थे । कोई कौरव वंश के थे,  
कोई क्षत्रियवंश के थे । कितनेक भट-सामान्य वीर, योगी, सागपति, प्रगासक,  
श्रेष्ठी और इन्ध आदि थे । विनय विज्ञान आदि अनेक सद्गुणा से संपन्न वे मुनिजन  
दीक्षा लेने के पहिले अनेक प्रकार के धनादिक से, एवं भोगोपभोग का सामग्री

वासपरियाया दुवासपरियाया तिवासपरियाया) डेटलाओक तेओमा ओवा पणु  
हुता ठे नेमने दीक्षा लीधाने १ वर्ष, २ वर्ष, तेमज तण वध आदि थध  
गया हुता (अप्पेगइया अणेगवासपरियाया) डेटलाओक ओवा पणु मुनि हुता ठे  
नेओने दीक्षा लीधाने अनेक वर्ष वीती गयेवा हुता ते तमाभे तमाभ मुनिज्जेने  
(सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणा विहरति) १७ प्रकारना समयमथी तेमज १२  
प्रकारना तपथी पोताना आत्माने लावित करता थता विचरता हुता

भावार्थ—भगवान् महावीर प्रभुकी शिष्यमण्डलीमा अनेक मुनिज्जेने  
हुता कोइ उग्रकुलना हुता, कोइ भोगकुलना हुता, कोइ राजन्यकुलना हुता,  
कोइ कौरव वंशना हुता, कोइ क्षत्रिय वंशना हुता, डेटलाओक भट सामान्यवीर  
योद्धा-विशिष्टवीर, सेनापति, प्रगासक, श्रेष्ठी अने धृष्टि आदि हुता विनय  
विज्ञान आदि अनेक सद्गुणोपमा संपन्न ओवा आ मुनिज्जेने दीक्षा लीधा पडेला



## મૂલમ્—તેણં કાલેણં તેણ સમણં સમણસ્સ ભગવઓ

ટીકા—‘તેણ કાલેણ’ इत्यादि,

तस्मिन् काले तस्मिन् समये श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य ‘अतेवासी’

સે યુક્ત થે। इनका वैभवविलास राजाओं के वैभवविलास तुल्य था। इन्होंने अपने जीवन में यह विचार किया था कि ये सासारिक निषयमोग किंपाकफल के समान ग्राह्य से ही मनोहर लगते हैं, परिणाम में ये जीमको महान दुखदायी हैं। जलबिन्दु के समान ये क्षणप्रिनखर हैं। कुगाग्रभागमें स्थित ओसकी बूद के तुल्य देखते २ नष्ट हो जाते हैं। अत इनका परित्याग ही सर्वश्रेयस्कर है। ऐसा समझ कर ही इन्होंने समस्त धनधायादिक परिग्रहका परित्याग किया और प्रभु के पास दीक्षित हो गये। इनमें कितनेक मुनिजनोंकी दीक्षापयाय १५ दिन, एकमास आदि की थी, कितनेक मुनिजनों की १ वर्ष २ वर्ष आदि का थी, एव कितनेक मुनिजनों की अनेक वर्ष की थी ॥ सू. २३ ॥

‘તેણ કાલેણ’ इत्यादि०

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ) उस काल में और उस समयमें (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् महावीर के (बह्वे) अनेक (अतेवासी) शिष्य

અનેક પ્રકારના ધન આદિક તેમજ ભોગોપભોગની સામગ્રીવાળા હતા તેમના વૈભવ વિલાસ રાજાઓના વૈભવવિલાસ જેવા હતા તેઓએ પોતાના જીવનમાં એમ વિચાર ઈયો હતો કે આ સાસારિક વિષયભોગ કિંપાકફલની પેઠે બહારથી જ મનોહર લાગે છે, પરિણામમાં તે આ જીવને દુઃખદાયી છે પાણીના ટીપાની પેઠે તે ક્ષણમાં નાશ પામે તેવા છે કુશળના અગ્રભાગમાં રહેલા ઓસના ટીપાની પેઠે ભેતભેતામાં નાશ પામી બાક છે આથી તેમનો પરિત્યાગ જ સર્વશ્રેયસ્કર છે એમ સમજીને તેઓએ તમામ ધન ધાન્ય આદિક પરિગ્રહનો પરિત્યાગ કર્યો, અને પ્રભુની પાસે દીક્ષિત થઈ ગયા તેઓમાં કેટલાએક મુનિજનોની દીક્ષાપયાય ૧૫ દિવસ, એક માસ વગેરે મુદતની હતી, અને કેટલાએક મુનિજનોની દીક્ષાપયાય ૧ વર્ષ ૨ વર્ષ આદિની હતી, તેમજ કેટલાક મુનિજનોની અનેક વર્ષની હતી (સૂ. ૨૩)

“તેણ કાલેણ” इत्यादि

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ) તે કાલમાં અને તે સમયમાં (સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ) શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરના (બહવે) અનેક (અતેવાસી)

મહાવીરસ્મ અંતેવાસી વહવે નિગ્મંથા ભગવતો, અપ્પેગડયા આ-  
ભિણિવોહિયણાણી જાવ કેવલણાણી, અપ્પેગડયા મળવલિયા

અંતેવાસિન-ગિપ્યા ‘વહવે’ ગ્રહ્ય-ગ્રહસંપ્રદાય, ‘નિગ્મંથા’ નિર્પ્રંથા-પ્રયો  
દ્વિવિધ આશ્યન્તરો વાલ્લથ, તત્-કપાયાત્તિરૂપ આશ્યન્તર, ધનધાન્યાદિપરિગ્રહરૂપો  
વાલ્લ, તેન દ્વિવિધેન વાલ્લાશ્યન્તરરૂપેન પ્રત્યેન નિર્મુક્તા નિર્પ્રંથા, અથવા પ્રત્યાનિર્ગતા  
નિર્પ્રંથા-ક્રોધાદિભિર્ધનાતિમિથ્થ મુક્તા દ્વયર્થ, ભગવત ‘અપ્પેગડયા’ અપ્પેગડકે-  
કેચિત્ ‘આભિણિવોહિયણાણી’ આભિણિવોધિકજ્ઞાનિન-‘અભિ’ ઇતિ આભિમુગ્ધે,  
‘નિ’-ઇતિ નૈયત્યે, તત્તથ-અભિમુગ્ધો-સ્તુત્યોગ્યદેગાડરસ્થાનાડપેત્તી મોધ-અભિનિ-  
વોધ, સ એવ આભિણિવોધિકમ્, સ્વાર્થે વિન્યાડિત્વાત્ ડરુણ્ પ્રત્યય, ક્વચિત્સ્વાર્થિકો  
ડપિ પ્રત્યય પ્રકૃતિ વચનચ્ચાતિવર્તતે, તન અભિણિવોધસ્ય પુત્ત્વેડપિ આભિણિવોધિકસ્ય  
નપુસન્નવ, યથા વિનય એવ વૈનયિકમ્, આભિણિવોધિક ચ તજ્ઞાનમ્ આભિણિવોધિ-  
કજ્ઞાનમ્, તદસ્ત્યેપામિત્યાભિણિવોધિકજ્ઞાનિન, ‘જાવ’ યાત્ ‘કેવલણાણી’ કેવલ-  
જ્ઞાનિન - કેવલ - શુદ્ધ - નિર્મલ - સફલાડરણમલકલક્રિગમસમ્ભૂતયાત્, અથવા

થે, જો (નિગ્મંથા) વાલ્લ એવ અન્તરગ પરિગ્રહ કે સર્વથા ત્યાગા થે, તથા (ભગવતો) ત્યાગ  
એવ વૈરાગ્ય સે જિનકા અન્ત કરણ ભરપૂર થા । હનમ (અપ્પેગડયા) કિતનેક (આભિણિ-  
વોહિયણાણી) આભિણિવોધિક જ્ઞાની થે । જો જ્ઞાન અભિમુગ્ધ એવ યોગ્યક્ષેત્ર મેં સ્થિત  
વસ્તુ કો હૃદયિ ઓર મનકી સહાયતા સે જાનતા હૈ વહ અભિણિવોધ હૈ, અભિણિવોધ હી  
આભિણિવોધિક હૈ । આભિણિવોધિક જ્ઞાન કા દૂસરા નામ મતિજ્ઞાન હૈ । ડસ જ્ઞાન સે ઓ  
યુક્ત થે વે આભિણિવોધિકજ્ઞાની રહે ગયે હૈ । (જાવ કેવલણાણી) કિતનેક શ્રુતજ્ઞાની  
થે, કિતનેક અવધિજ્ઞાની થે, કિતનેક મન પર્યયજ્ઞાની થે ઓર કિતનેક કેવલજ્ઞાની

શિષ્યો હતા (નિગ્મંથા) જે બાહ્ય તેમજ અંતરગ પરિગ્રહના સર્વથા ત્યાગી  
હતા, તથા (ભગવતો) ત્યાગ તેમજ વૈરાગ્યથી જેમના અંત કરણ ભરપૂર હતા  
તેઓમા (અપ્પેગડયા) કેટલાએક (આભિણિવોહિયણાણી) આભિણિવોધિક-  
જ્ઞાની હતા જે જ્ઞાન અભિમુગ્ધ એટલે યોગ્ય ક્ષેત્રમા રહેલ વસ્તુને હૃદયિ  
અને મનની સહાયતાથી બાંધે છે તે આભિણિવોધ છે આભિણિવોધ એજ  
આભિણિવોધિક છે આભિણિવોધિક જ્ઞાનનુજ્ઞાન નામ મતિજ્ઞાન છે  
આ જ્ઞાનથી જે યુક્ત હતા તેમનેજ આભિણિવોધિકજ્ઞાની કહેવામા આવે  
છે (જાવ કેવલણાણી) કેટલાએક શ્રુતજ્ઞાની હતા, કેટલાએક અવધિજ્ઞાની હતા,  
કેટલાએક મન પર્યયજ્ઞાની હતા, તથા કેટલાએક કેવલજ્ઞાની હતા કેવલ

## વચવલિયા કાયવલિયા ણાવલિયા દંસણવલિયા ચારિત્તવ-

સકલ-પરિપૂર્ણ-સમ્પૂર્ણજ્ઞેયપ્રાપ્તિવાત, યદ્વા કેવલમ્ અમાધારગ તાદૃશાઽપરનાનાઽભાવાત્, કેવલમ્ તદ્ નાન કેવલજ્ઞાન, તદસ્તિ યેષા તે કેવલજ્ઞાનિન । અત્ર-આભિનિચોધિકૃત્તાનિ-કેવલજ્ઞાનિનોર્મ-યે યાવન્ત્ દ્વાન્મ-યવધિ-મન પર્યયજ્ઞાનિનોઽપિ ગૃપ્તે, વિસ્તરભયાદેષા ય્યાગ્યાતો વિરમ્યતે, 'અપ્પેગઙ્ગયા' અપ્પેકકે-કેચિન્ 'મળવલિયા' મનોવલિકા -અનુકૂલપ્રતિકૂલપરિપ-હેઽપિ તત્સહનગ્રીલતયા મનોવલધારિણ, 'ત્રયવલિયા' વાગ્વલિકા -પ્રતિનાતાર્થનિવાહકમા, 'કાયવલિયા' કાયવલિકા -શુધાદિ-પરિપદ્ધુ તાત્રેપુ ગ્લાનિરહિતદેહા, 'ણાવલિયા'

થે । કેવલ ગદ્ધકા શુદ્ધ પરિપૂર્ણ અથવા અસાધારણ દેસા અર્થ હૈ । યહ જ્ઞાન શુદ્ધ હસલિયે કહા ગયા હૈ ફિ યહ આત્મા મ ચતુર્વિધ ધાતિકર્મો કે સર્વથા વિનાગ સે ઉદ્ભૂત હોતા હૈ । પરિપૂર્ણ-અપૂર્ણ હમલિયે હૈ ફિ યહ ત્રિકાલગત મમસ્ત જ્ઞેયરાગિ કો યુગપત્ જાનતા હૈ । અસાધારણ હસલિયે હૈ ફિ હસક જૈસા ઓર કોઈ દૂસરા જ્ઞાન નહી હૈ । યહ કેવલજ્ઞાન જિનકે આત્મામે અભિવ્યક્તરૂપમે વિધમાન હૈ વે કેવલ-જ્ઞાની હૈ । (અપ્પેગઙ્ગયા મળવલિયા વચવલિયા કાયવલિયા) કિતનેક મનોવલધારી થે । હસનલ કે પ્રભાવ સે હી અનુકૂલ ઇવ પ્રતિકૂલ પરિપહો કે સહનેમ શક્તિ આત્મા કો મિલતી હૈ । કિતનેક વચનવલ કે ધારી થે । પ્રતિનાત અર્થ કો નિર્વાહ કરને કી ક્ષમતા હસ વલદ્વારા આત્મા કો પ્રાપ્ત હોતી હૈ । કિતનેક કાયવલ કે ધારી થે । હસકે દ્વારા તીવ્ર શુધાદિક પરીપહો કે હોને પર મી દેહમે યોડીસા મી ગ્લાનિ ઉદ્ભૂત નહા હોને પાતી હૈ । (ણાવલિયા દસણવલિયા ચારિત્તવલિયા) કિતનેક નિરતિ-

શબ્દનો અર્થ શુદ્ધ પરિપૂર્ણ અથવા અસાધારણ એવો છે આ જ્ઞાન શુદ્ધ એટલા માટે કહેવામા આવ્યું છે કે તે આત્માના ચતુર્વિધ ધાતિકર્મોના સર્વથા વિનાશથી ઉત્પન્ન થાય છે, પરિપૂર્ણ-અપૂર્ણ એટલા માટે છે કે તે ત્રણે કાળમા સમસ્ત જ્ઞેયરાશિને યુગપત્ બાણે છે અસાધારણ એટલા માટે છે કે તેના જેવું બીજું કોઈ જ્ઞાન નથી આ ઉપનજ્ઞાન જેના આત્મામા અલિપ્તરૂપમા વિધમાન છે તે કેવલજ્ઞાની છે (અપ્પેગઙ્ગયા મળવલિયા વચ-વલિયા કાયવલિયા) કેટલાએક મનોબલધારી હતા, આ બલના પ્રભાવથીજ અનુકૂળ તેમજ પ્રતિકૂળ પરીપહોને સહન કરવાની શક્તિ આત્માને મળે છે કેટલાએક વચનબલના ધારી હતા, પ્રતિજ્ઞાત અર્થાત્ પ્રતિજ્ઞા કરેલા અર્થનું પાલન કરવાની ક્ષમતા આ બલથી જ આત્માને પ્રાપ્ત થાય છે કેટલાએક કાયબલના ધારી હતા તેના દ્વારા ત્રીન શુધા આદિ પરિપહો આવતા પણ

લિયા, અપ્પેગડયા મળેળં સાવા-ણુગહ-સમત્યા, એવ વણં

જ્ઞાનત્રલિકા-નિરતિચારજ્ઞાનવ્રત । ‘દસગણલિયા’ તર્જનત્રલિકા ઢર્ગન-શ્રદ્ધા તદ્દૂપ વલ્મસ્યેપામિતિ ઢર્ગનત્રલિકા - મુર્ગેપિ સમ્યક્પર્યમતશ્ચાલયિતુમશક્યા इत्यर्थ, ‘ચારિત્તરલિયા’ ચારિત્રત્રલિકા-દૃઢચારિત્રવલ્યુક્તા, ‘અપ્પેગડયા’ અપ્યેરુકે-કેચિત્, ‘મળેળ સાવા-ણુગહ-સમત્યા’ મનસા શાપાડ-નુગ્રહ-સમર્થા-મનસૈવ મનોભાગાન્નિત્ય પરપા શાપાડનુગ્રહા=નિગ્રહાડનુગ્રહૌ કર્તુમમથા, ‘એવ’ ઇવમ્-અનેન પ્રકારેણ ‘વણ કાણ’ વાચા કાયેન ચ નિગ્રહાડનુગ્રહયો સમયા । ‘અપ્પેગડયા’ અપ્યેરુકે-‘ઘેલોસહિપત્તા’ ઘેલૌપત્તિપ્રાપ્તા-તેલ-તેપ્પા, મ ણ્ઠૌપધિ સકલરોગાદય-

ચારજ્ઞાનગ્રાન યે । કિત્તનક શ્રદ્ધારૂપત્તલ્પત્ત યે । ઇસ ત્તલ કા પ્રાપ્તિ હોને પર સમ્યક્પર સે ચલાયમાન કરને કે લ્યિયે કોદ્દ મી શક્તિ કાર્યકર નહા હો સકતી હૈ । કિત્તનેક ચારિત્રરૂપત્તલ્પિગિષ્ટ યે । ઇસ શક્તિ કી જાગૃતિમે આત્મા અપને ગૃહીત ચારિત્ર સે રચમાત્ર મી જિયલિત નહા હોતા હૈ । (અપ્પેગડયા મળેળ સાવા-ણુગહ-સમત્યા એવ વણ કાયેણ) કિત્તનેક મન સે હી શાપ ઇવ અનુગ્રહ કરને મે સમર્થ યે । ઇસી તરહ વચન ઔર કાય સે મી સમજ્ઞ લના ચાહિયે । (અપ્પેગડયા ઘેલોસહિપત્તા, એવ જલ્લોસહિપત્તા, વિણ્ઠોસહિપત્તા, આમોસહિપત્તા, સવ્વોમહિપત્તા) કિત્ત નેક એસે યે જિન્હે ઘેલોપત્તિરૂપ લ્પિ પ્રાપ્ત થી । ઇસ લ્પિવાલે મુનિજન કા સ્વેદ-જ મલ મી સમસ્ત શારીરિક ંદ્રવોં કા અપહારક હોતા હૈ । કિત્તનેક એસે યે જિન્હે વિણ્ઠોપત્તિ પ્રાપ્ત થી । ઇસ લ્પિવાલે મુનિ કે થૂક કી વ્રદે તરુ મી રોગાપર ઓપત્તિકા

દેહમા ૪૨-૪૮લીએ ગ્લાનિ ઉત્પન્ન થતી નથી (જાણત્રલિયા દસગણલિયા ચારિત્તરલિયા) ડેટલાએડ નિગતિચાર જ્ઞાનવાન હતા ડેટલાએડ શ્રદ્ધારૂપ-ગણ-સંપન્ન હતા, આ બલની પ્રાપ્તિ થતા સમ્યક્ત્વથી ચલાયમાન કરવાને ડોઈ પણ સમર્થ નથી ડેટલાએડ ચારિત્રરૂપ બલવિગિષ્ટ હતા આ શક્તિની જાગૃતિમા આત્મા પોતે શ્રદ્ધા કરેલ ચારિત્રથી ચોડો પણ શિથિલ થતો નથી (અપ્પેગડયા મળેળ સાવાણુગહસમત્યા એવ વણ કાયેણ) ડેટલાએડ મનથી જ શાપ તેમ જ અનુગ્રહ કરવામા સમર્થ હતા એવી જ રીતે વચન અને ડાયાથી પણ અમલુ લેવા બોઈએ (અપ્પેગડયા ઘેલોસહિપત્તા, એવ જલ્લો સહિપત્તા વિણ્ઠોસહિપત્તા આમોસહિપત્તા સવ્વોસહિપત્તા) ડેટલાએડ એવા હતા જેઓને જલ્લૌપધિ લાગિવ પ્રાપ્ત હતી આ લાગિધિ (નિર્દિ)વાળા મુનિજનના સ્વેદ (પરસેવા)ના મલ પણ નમસ્ત ચાગીરિડ ંપદ્ધવોનો નાશ કરે છે ડેટલાએડ એવા હતા

કાણં, અપ્પેગડયા खेलोसहिपत्ता, एव जल्लोसहिपत्ता, विप्पो-  
सहिपत्ता, आमोसहिपत्ता, सव्वोसहिपत्ता, अप्पेगडया कोट्टबुद्धी, एव

નર્થોપગમનહેતુવાત્, તા પ્રાપ્તા, ચેપા મ્લેપ્પસ્પર્ગેન સર્વે ગેગા વિનશ્યન્તિ તે ઇયર્થ,  
એવમ્—અમુના પ્રકારેણ ‘જલ્લોસહિપત્તા’ જઠૌપથિપ્રાપ્તા — જઠ — સ્વેદજો મલ  
સ ઔપથિ સકલબ્યાધિપ્રશમનહેતુવાત્તા પ્રાપ્તા, ચેપા સ્વજમલસ્પર્ગેન રોગા  
વિનશ્યન્તિ તે ઇતિ માવ, ‘વિપ્પોસહિપત્તા’ વિપ્રુડોપથિપ્રાપ્તા — વિપ્રુપ — નિષ્ઠી  
ચનાદિચિન્દવ, તદ્રૂપા ઔપથિસ્તા પ્રાપ્તા, ‘આમોસહિપત્તા’ આમર્પોપથિપ્રાપ્તા —  
આમર્પણમ્—આમર્પ — હસ્તાદિમસ્પર્શ ઇતિ, સ ઔપથિરિવ ઇત્યામર્પોપથિસ્તા પ્રાપ્તા ।  
‘સવ્વોસહિપત્તા’ સર્વોપથિપ્રાપ્તા — સર્વે ચેલજઠ્ઠિવિપ્રુટ્કેગનરસાદયસ્તે સર્વ ઔ  
પથયસ્તા પ્રાપ્તા, એપુ એકૈરુત્થ સર્વનિયરોગોપગમરુતયૌપથિવાડરોપ । ‘અપ્પે  
ગડયા’ અપ્પેરુકે—કેચિત્—‘કોટ્ટબુદ્ધી’ કોટ્ટબુદ્ધય — કોષ્ઠનત — કુશૂલનત્ સૂત્રાર્થ  
રૂપધાન્યસ્ય યથાલબ્ધસ્યાડવિસ્મૃતસ્ય આજીવનધારણાત્ કોટ્ટબુદ્ધય, યથા ધાન્ય—

કામ કરતી હૈ । કિતનેકુ એસે યે જિન્હે આમર્પોપથિ પ્રાપ્ત હો ચુકા યી । ઇસ લબ્ધિ  
કે પ્રભાવ સે ઇસ લબ્ધિપ્રાપ્ત મુનિજન કા હસ્તાદિક સ્પર્શ ઔપથિ કા કામ કરતા  
હૈ । કિતનેકુ એસે મી મુનિજન થે જિન્હે સર્વોપથિ નામની લબ્ધિ પ્રાપ્ત હો ચુકા યા ।  
ઇસ લબ્ધિપ્રાપ્ત મુનિજન કે ચેલ—મ્લેપ્પા, જઠ—સ્વેદજ મેલ, વિપ્રુટ્—ચૂક આદિ કે  
કળ, કેશ ઔર નચાદિક સબ ઔપથિ કા કામ કરતે હૈ । ઇન સબ કો ઔપથિ ઇસ  
લિયે કહા ગયા હૈ કિ જિસ પ્રકાર ઔપથિયા રોગોપશામક હોતા હૈ ઉસી પ્રકાર યે  
સબ મી રોગોપશામક હોતે હૈ । ( અપ્પેગડયા કોટ્ટબુદ્ધી, એવ ચીયબુદ્ધી, પડબુદ્ધી,  
અપ્પેગડયા પયાણુસારી, અપ્પેગડયા સમિચ્છસોયા ) કિતનેકુ એસે યે જિન્હે કોટ્ટ—

જેમને વિપ્રુડોપથિ લબ્ધિ પ્રાપ્ત હતી આ લબ્ધિવાળા મુનિના થ્વતુ ટીપુ પણ  
ઓપથીનુ કામ કરે છે એટલાએક એવા મુનિજનો હતા જેઓને આમર્પોપથિ  
પ્રાપ્ત હતી આ લબ્ધિના પ્રભાવથી આ લબ્ધિવાળા મુનિજનના હસ્તાદિનો સ્પર્શ  
પણ ઔપથીનુ કામ કરે છે એટલાએક એવા પણ મુનિજન હતા, જેમને સર્વોપથિ  
નામની લબ્ધિ પ્રાપ્ત હતી આ લબ્ધિવાળા મુનિજનના ચેલ—કંઠ, જટલ—સ્વેદજ  
મેલ, વિપ્રુટ્—ચૂક આદિના ણુ, કેશ અને નખ આદિન ણધુ ઔપથિનુ કામ કરે  
છે એ બધાને ઔપથિઓ એટલા માટે કહેવામા આવે છે કે જે પ્રકારે ઔપથીઓ  
રોગને મટાડે છે તે જ પ્રકારે એ પણ સમસ્ત રોગ મટાડે છે ( અપ્પેગડયા  
કોટ્ટબુદ્ધી, એવ ચીયબુદ્ધી, પડબુદ્ધી, અપ્પેગડયા પયાણુસારી, સમિચ્છસોયા ) એટલાએક

## વીયુદ્ધી પટ્વુદ્ધી, અપ્પેગડયા પયાણુસારી, અપ્પેગડયા સંભિ-

સમ્મતુશ્ચલ દષ્ટદેવતાઽનુપ્રહમ્ભાવાત્સન્ના પૂણા આમતે તથા પ્રવર્ધમાનમેધાપરિપૂર્ણા-  
સ્તેઽપ્યતેવાસિન ઇતિ ભાવ । ‘એવમ્’-ઇત્યમ્ ‘વીયુદ્ધી’ વીજનુદ્ધય-વિવિધ-  
સૂત્રાઽર્થાગમરહસ્યાધિગમત્રિગાલ્પવૃક્ષજનનાદ્ વીજમિવ બુદ્ધિર્યેષા તે વીજનુદ્ધય-અન્પેનાપિ  
પદન નદ્યર્થપ્રતિપાદકબુદ્ધિગાલ્પિન ઇતિ ભાવ । ‘પટ્વુદ્ધી’ પટ્વુદ્ધય-અત્ર પટ-  
ગન્ધેન પટસદૃશા વિસ્તીણા સૂત્રાયા ગચ્ચન્તે, તદ્વિપયિકા બુદ્ધિર્યેષા તે તથા, તત્તુસમુ-  
દાયાત્મકતત્ત્વપ્રમૂતમત્રાગ્રપ્રદગસમર્થનાનગન્ત ઇત્યર્થ । ‘અપ્પેગડયા પયાણુસારી’  
અન્યેકે પદાનુમારિગ-પદેનેકેનૈવ મત્રપદેન તત્તનુકૂળાનિ તદાકાદૃશિતાનિ પદગતાન્ય-

બુદ્ધિ પ્રાપ્ત યા । જિસ પ્રકાર કોઠા ધાન્ય સે દષ્ટદેવતા કે અનુપ્રહવગ સવા મરા હુઆ  
રહતા હૈ ઉસી પ્રકાર ઇસ બુદ્ધિ કી પ્રાપ્તિ સે મુનિજન મા સૂત્રાર્થરૂપ ધાન્ય સે જીવન-  
પર્યન્ત મગ્ન રુપ રહતે હૈ । વહ ઇન્હે કમી મી વિસ્મૃત નહા હોતા હૈ । કિતનેક એસે  
થે જિન્હે વીજનુદ્ધિ પ્રાપ્ત થી । જિસ પ્રકાર સૂક્ષ્મ સે મી સૂક્ષ્મ વીજ સે વિગાલ્પવૃક્ષ તૈયાર  
હો જાતા હૈ ઉસા પ્રકાર ઇસ બુદ્ધિ કે ધારક મુનિજન મી વિવિધ સૂત્રો કે અર્થો કે  
અર્થાત્ આગમો કે રહસ્યો કે જાતા હો જાતે હૈ । અન્પદ સે મી યે નિસ્તૃત અર્થ કે  
પ્રતિપાદન કરને કી યોગ્યતા સે વિશિષ્ટ નન જાતે હૈ । કિતનેક પટ્વુદ્ધિ કે ધારક થે ।  
પટ ગન્ધ મે યહા વિસ્તૃત સૂત્રાર્થ ગૃહીત હુએ હૈ । જિસ પ્રકાર વજ તત્તુઓંકા સમુદાયાત્મક  
હોતા હૈ ઉસી પ્રકાર ઇસ બુદ્ધિ કે પ્રમાવ સે મુનિજન મી નિસ્તૃત-સૂત્રાર્થ કે જ્ઞાનવિશિષ્ટ  
હોતે હૈ । કિતનેક પદાનુસારી યે । એક હી સૂત્ર કે પદ સે ઇતર તદનુકૂલ એવ ઉસ સૂત્ર

એવા હતા કે જેમને ડાઘબુદ્ધિ પ્રાપ્ત હતી, જે પ્રકારે ઇષ્ટદેવતાના અનુશ્રવથી  
ડાઘાર ધાન્યથી મદા ભરેલા રહ્યા હરે છે તેજ પ્રકારે આ બુદ્ધિની પ્રાપ્તિથી  
મુનિજન પણ સૂત્રના અર્થાર્થ ધાન્યથી જીવનપર્યન્ત ભરેલા રહ્યા હરે છે  
તેઓ તેને ઠી પણ બૂલી જતા નથી

ઢેલલાએડ એવા પણ હતા કે જેમને બીજબુદ્ધિ પ્રાપ્ત હતી જે પ્રકારે  
સૂક્ષ્મના પણ સૂક્ષ્મ બીજથી વિશાલ વૃક્ષ તૈયાર થઈ જાય તે તેજ પ્રકારે  
આ બુદ્ધિના ધારક મુનિજન પણ વિવિધ સૂત્રોના અર્થોને એટલે આગમોના  
રહસ્યોને જાણનારા થઈ જાય કે અલ્પપદથી પણ વિસ્તૃત અર્થોનું પ્રતિપાદન  
કરવાની યોગ્યતાવાળા બની જાય છે ઢેલલાએડ પટબુદ્ધિના ધારક હતા  
પટ ગન્ધથી આહી વિસ્તૃત સૂત્રાર્થ લીધેલ છે જે પ્રકારે વસ્ર એ તત્તુઓનું  
સમુદાયાત્મક હોય તે તેજ પ્રકારે આ બુદ્ધિના પ્રભાવથી મુનિજન પણ વિસ્તૃત  
સૂત્રાર્થના જ્ઞાનવિશિષ્ટ થાય છે ઢેલલાડ પદાનુસારી હતા એડ જ સૂત્રના

કાણં, અપ્પેગડયા खेलोसहिपत्ता, एव जल्लोसहिपत्ता, विप्पो-  
सहिपत्ता, आमोसहिपत्ता, सव्वोसहिपत्ता, अप्पेगडया कोट्टबुद्धी, एव

नथोपशमनहेतुत्वात्, ता प्राप्ता, येषा स्पर्शस्पर्शनं मयं रोगा विन-याति ते इयर्थे,  
एवम्-अमुना प्रकारेण 'जल्लोसहिपत्ता' जल्लोपधिप्राप्ता - जल्ल-स्वेदजो मल  
स एवौपधि सकल-याधिप्रशमनहेतुत्वात् प्राप्ता, येषा स्वेज्जमलस्पर्शनं रोगा  
विनश्यन्ति ते इति भाव, 'विप्पोसहिपत्ता' विप्पुडोपधिप्राप्ता - विप्पु - निष्ठी  
वनादिनिन्द्य, तद्रूपा ओपधिस्ता प्राप्ता, 'आमोसहिपत्ता' आमर्षोपधिप्राप्ता -  
आमर्षणम्-आमर्ष-हस्तादिमस्पर्श इति, स ओपधिरिव इयामर्षोपधिस्ता प्राप्ता ।  
'सव्वोसहिपत्ता' सर्वोपधिप्राप्ता-सर्वे सेलज्जविप्पुट्केगनग्गदयस्ते सर्व एवौ  
पधयस्ता प्राप्ता, एषु एकैरुस्य सर्वविधरोगोपशमकृतयोपधिवाऽऽरोप । 'अप्पे-  
गडया' अप्पेकके-केचित्-'कोट्टबुद्धी' कोट्टबुद्धय-कोष्ठन्त-कुशलन्त सूत्रार्थ-  
रूपधायस्य यथालब्धस्याऽविस्मृतस्य आजीवनधारणात् कोट्टबुद्धय, यथा धान्य-

काम करती है । कितनेक ऐसे थे जिन्हें आमर्षोपधि प्राप्त हो चुकी थी । इस लक्षि  
के प्रभाव से इस लक्षिप्राप्त मुनिजन का हस्तादिक स्पर्श औपधि का काम करता  
है । कितनेक ऐसे भी मुनिजन थे जिन्हें सर्वोपधि नामकी लक्षि प्राप्त हो चुकी थी ।  
इस लक्षिप्राप्त मुनिजन के खेल-श्लेष्मा, जल्ल-स्वेदज मेल, विप्पु-थूक आदि के  
कण, केश और नखादिक सब औपधि का काम करते हैं । इन सब को औपधि इस-  
लिये कहा गया है कि जिस प्रकार औपधिया रोगोपशमक होता है उसी प्रकार ये  
सब भी रोगोपशमक होते हैं । ( अप्पेगडया कोट्टबुद्धी, एव वीयबुद्धी, पडबुद्धी,  
अप्पेगडया पयाणुसारी, अप्पेगडया सभिन्नसोया ) कितनेक ऐसे थे जिन्हें कोष्ठ-

જેમને વિપ્પુડોપધિ લલ્લિ પ્રાપ્ત હતી આ લલ્લિવાળા મુનિના થૂકનું દીપુ પણ  
ઓપધીનું ઠામ કરે છે કેટલાએક એવા મુનિજનો હતા જેઓને આમર્ષોપધિ  
પ્રાપ્ત હતી આ લલ્લિના પ્રભાવથી આ લલ્લિવાળા મુનિજનના હસ્તાદિકનો સ્પર્શ  
પણ ઓપધીનું ઠામ કરે કે કેટલાક એવા પણ મુનિજન હતા, જેમને સર્વોપધિ  
નામની લલ્લિ પ્રાપ્ત હતી આ લલ્લિવાળા મુનિજનના ખેલ-કેશ, જટલ-સ્વેદજ  
મેલ, વિપ્પુ-થૂક આદિના કણ, કેશ અને નખ આદિ બધું ઓપધિનું ઠામ કરે  
છે એ બધાને ઓપધિઓ એટલા માટે કહેવામાં આવે કે જે પ્રકારે ઓપધીઓ  
રોગને મટાડે છે તે જ પ્રકારે એ પણ સમસ્ત રોગ મટાડે છે ( અપ્પેગડયા  
કોટ્ટબુદ્ધી, એવ વીયબુદ્ધી, પડબુદ્ધી, અપ્પેગડયા પયાણુસારી, સમિન્નસોયા ) કેટલાએક

**ગડયા સપ્પિયાસવા, અપ્પેગડયા અમ્મીળમહાણસિયા, એવ**

મધુરવચનાન્યાસ્રવતિ ચેષા તે તથા, 'અપ્પેગડયા સપ્પિયાસવા' અપ્પેકકે સર્પિરા-  
સવા - ધૂતવચ્ચેતૃગા સ્ત્રાહતિગયમપ્પાટ્કા, શ્રોતૃનેહાનિગયમપાદપ્પાદેય તે  
ભીરાન્નવમધ્યાધ્વેભ્યો ખેદેન કથિતા, 'અપ્પેગડયા અમ્મીળમહાણસિયા' અપ્પેકકે  
અક્ષીગમહાનસિકા - અક્ષાગમહાનસીં નામ લ્પિ પ્રાપ્તા, અત્ર મહાનસમ્-અન્ન  
પાકુચ્ચાન, તદાશ્રિતગાન્નામપિ મહાનમમુચયતે, અભીગ-ભિત્તિર્વામાગતાય લ્પિત્રિગોષ  
ધારિણે માધ્વેડન પ્રવત્તે સતિ તત્પગિટ્ઠમન્ન પુરુષગતસહસ્રેભ્યોડપિ ત્યાર્થમન ન ક્ષીયતે,  
યાવત્તદનસ્વામી સ્વય ન મુટ્કે, અપિચ ભિન્નાપાગત તદન્ન લ્પિત્રિગોષપ્રમાણાદેવ સાધુ-  
ગતસહસ્રેભ્યોડપિ પરિવિન્યમાણ ન ક્ષીયતે યાવત્ તત્તન્નભિન્નાપ્રાહુક સ્વય ન મુટ્કે,

નિકળા કરતે થે । ક્ષીરાન્નલ્પિ કા કામ યહી હં કિ યહ જિસે પ્રાપ્ત હોતા હૈ  
વહ ક્ષીર કે સમાન મધુર વચનોં કો સદા ગોળા કરતા હૈ । કિતનેકુ પેસે મુનિજન  
થે જો મવાન્ન થે, જિનકે મુગ્ધમલ સે મધુ કે તુલ્ય મધુર વચન નિકળા કરતે  
થે । કિતનેકુ પેસે યે જો સર્પિરાન્ન થે-ધૂત કે સમાન સ્નેહાપાદન કરનાલે વચનોં  
કે પ્રયોક્તા થે । કિતનેકુ અક્ષીગમહાનસિકા યે । ઇસ લ્પિપ્રાપ્ત મુનિજન કા યહ  
પ્રમાણ હોતા હે કિ યહ જિસ ઘર સે ભિક્ષા લે આવે ઇસ ઘર કા અગ્નિટ્ઠ અન્ન  
જનતકુ દેનેવાલા સ્વય ન ગા લેવે, તનતકુ લાગ્ય આદમિયાં કો ભી વિતરિત કરને  
પર સૂટતા નહીં હે । તથા ઇસ સાધુદ્વારા લાયા ગયા વહ ભિક્ષાન માં જનતક  
લેનેવાલા સાધુ સ્વય ન ગા લેવે તનતકુ લાસ સાધુઓં દ્વારા આહારિત હોને પર ભી

શ્રોતાજ્ઞોના પ્રતિ દ્વધપાઠ જેવા મધુર-મીઠા વચન નીડળ્યા ઠરતા હતા  
ક્ષીરાન્ન લ્પિધનુ ડામ એજ છે કે તે જેને પ્રાપ્ત થાય છે તે દ્વધપાઠ  
જેવા મધુર વચનો જ મહાય યોગ્યા ઠરે છે કેટલાએક એવા પણ મુનિજનો  
હતા જે મવાન્ન હતા જેમના મુખમલમાથી મધના જેવા મધુર વચન નીડળે  
છે તે મવાન્ન છે કેટલાએક એવા હતા કે જે સર્પિરાન્ન હતા, ડીની પેઠે  
સ્નેહાપાદન કરવાવાળા વચનો બોલનારા હતા કેટલાએક અક્ષીગમહાનસિકા  
લ્પિધધારી હતા, આ લ્પિધપ્રાપ્ત મુનિજનો એવો પ્રભાવ હોય છે કે તે  
જે ઘરથી ભિક્ષા લઈને આવે તે ઘરનું ખાડીનું અન્ન જ્યાં સુધી દેવાવાળો  
પોતે ન ખાય ત્યાં સુધી લાખો માણસોમા વહેચી આપે તો પણ ખૂટી જતું  
નથી તથા તે સાધુએ લાવેલું તે ભિક્ષાનું અન્ન પણ તે લઈ આવનાર  
સાધુ પોતે ખાય નહિ, ત્યાં સુધી લાખો સાધુઓ તેનો આહાર રહે તોય પણ



નસોયા, અપ્પેગડયા સીરાસવા, અપ્પેગડયા મહુયામવા, અપ્પે-

નુસરતિ તચ્છીય । અપ્પેગડયાન્વકુન્વકા દ્યયર્થ । ‘અપ્પેગડયા સમિન્નસોયા’  
અપ્પેકકે સમિન્નયોતાર—સમિન્નાન ગચ્છાન—પૃથક્ ૨ યુગપત્પ્રગતિ ઇતિ સમિન્ન  
શ્રોતાર, યદ્વા સમિન્નાનિ—ગચ્છેન સમગ્ગાણિ ગચ્છાત્ત્વાણિ શ્રોતામિ—મયાગીન્દ્રિયાણિ  
યેવા તે સમિન્નાશ્રોતસ । ‘અપ્પેગડયા સીરાસવા’ અપ્પેકે સીરાડ્ડસવા—  
મધુરસ્થેન ક્ષીરવદ્—મુધ્ધન—ત્રેતૃણા મુગપ્પગણિ વચનાન્યાસપ્રતિ—મુલેન્થેયો નિર્નિર્ગચ્છન્તિ  
યેવા તે ક્ષીરાડ્ડસવા, ‘અપ્પેગડયા મહુયાસવા’ અપ્પેકે મહુયાસવા—મધુવત્

મે આકાશિત અય સૈકડો પળા કા માં જો અનુસરણ કરનેચાલે હોતે હૈ વે પદાનુ  
સારી કહલાતે હૈ । કિતનેક સમિન્નયોના યે । સમિન્નશ્રોતા મુનિજન અનેક મેદો  
સે મિન્ન ૨ ગદા કો મી યુગપત્ પ્રથક ૨ રૂપ સે મુન લિયા કરતે હે । એક હી  
સાથ અનેક શબ્દ એકત્ર હો રહ હો, તો માં સમિન્નશ્રોતા એ ગદા કો પૃથક્ ૨  
રૂપ સે યુગપત્ જાન લિયા કરતે હૈ, અથવા ‘શ્રોતવ્’ શબ્દ સમસ્ત ઇન્દ્રિયા કા વાચક  
હૈ, ઇસસે યહ અર્થ લગ્ન હોતા હૈ કિ સમિન્નશ્રોતા મુનિજન કી સમસ્ત ઇન્દ્રિયાં ગદાં સે  
સબદ્ધ રહા કરતા હૈ, અર્થાત્ વહ શ્રોત-ઇન્દ્રિયા કામ શેષ ચાર ઇન્દ્રિયોં સે મી લેતે હૈ,  
એક ઇન્દ્રિય સે અય ઇન્દ્રિયોં કા કામ લેતે હે । (અપ્પેગડયા સીરાસવા અપ્પે  
ગડયા મહુયાસવા અપ્પેગડયા સપ્પિયામવા અપ્પેગડયા અન્સીળમહાણસિયા)  
કિતનેક મેસે મી થે જિનકે મુખ સે શ્રોતાજનોં કે પ્રતિ ક્ષીર કે જૈસે મધુર—માઠે વચન

પદ્ધતી ળીજા તેને અનુરૂપ તેમજ તે સ્વભા આકાશિત અન્ય સેડો પદોના  
પણુ જે અનુસરણ કરવાવાળા હોય છે તે પદાનુસારી ઢહેવાય છે ઢેટલાએડ  
સલિન્ન-શ્રોતા હતા સલિન્નશ્રોતા મુનિજનો અન્તરબેદોવાળા જુદા જુદા  
શબ્દોને પણ યુગપત્ જુદા જુદા રૂપથી માલગી લે છે એકીસાથે અનેક  
શબ્દ એકત્ર થઈ જાય છે તો પણ સલિન્નશ્રોતા તે શબ્દોને જુદા જુદા  
રૂપથી યુગપત્ જાણી લે છે અથવા શ્રોતવ્ ગણદ ઇન્દ્રિયોનો વાચક છે તેથી  
એવો અર્થ નીકળે છે કે સલિન્ન-શ્રોતા મુનિજનની સમસ્ત ઇન્દ્રિયા શબ્દ  
સાથે સબદ્ધ રહ્યા ઢરે છે (જોડાએલી રહે છે), અર્થાત્ તે શ્રોત ઇન્દ્રિયનું  
કામ ળીજી ચાર ઇન્દ્રિયો પાસેથી પણ લે છે એક ઇન્દ્રિય પાસે ળીજી ઇન્દ્રિ-  
યોનું કામ લે છે (અપ્પેગડયા સીરાસવા અપ્પેગડયા મહુયાસવા અપ્પેગડયા સપ્પિયાસવા  
અપ્પેગડયા અન્સીળમહાણસિયા) ઢેટલાએડ એવા પણ હતા, જેમના મુખથી

गडया सप्पियासवा, अप्पेगडया अम्मीणमहाणसिया, एव

मधुरवचनान्यासप्रति येषां ते तथा, 'अप्पेगडया सप्पियासवा' अप्येकके मर्पिरा  
सवा - घृतपञ्चोत्तृगा स्नातिगयमम्पात्ता, श्रोतस्नेहातिगयमपादकृत्वात् ते  
क्षीरस्यमव्यास्येभ्यो भेदेन कथिता, 'अप्पेगडया अम्मीणमहाणसिया' अप्येकके  
अक्षीरमहानसिका - अज्ञागमहानसा नाम त्रिंशत् प्राप्ता, अत्र महानसम्-अन  
पाकस्थान, तत्पश्चिन्नात्मनमपि महानममुच्यते, अक्षीर-भिन्नार्थमागताय लघ्विप्रिण  
धारिणे साधयेऽन प्रत्ये मति तत्प्रतिष्ठमन पुरुषजनमहस्त्रेभ्योऽपि तथार्थमन न क्षीयते,  
यावत्तदन्तस्थामी स्वयं न भुङ्क्ते, अपिच भिक्षापात्रगत तदन्त लघ्विप्रिणप्रभावादेव साधु  
गतमहस्त्रेभ्योऽपि परित्रिंशमात्रं न क्षीयते यावत् तत्तन्निमित्ताग्राहक स्वयं न भुङ्क्ते,

निरुद्धा करते थे। क्षीरस्यत्रिंशत् का काम यही है कि यह जिसे प्राप्त होता है  
वह क्षीर के समान मधुर वचनों को सत्ता बोला करता है। कितनेक ऐसे मुनिजन  
ये जो मन्त्राक्षर ये, जिनके मुखकमल से मधु के तुल्य मधुर वचन निकल करते  
ये। कितनेक ऐसे ये जो मर्पिराक्षर य-घृत के समान स्नेहापादन करनेवाले वचनों  
के प्रयोक्ता थे। कितनेक अक्षीरमहानसिक ये। इस त्रिंशत् प्राप्ता मुनिजन का यह  
प्रभाव होता है कि यह जिस घर से भिना ले आवे उम घर का अत्रिंशत् अन्न  
जनतक देनेवाला स्वयं न खा ले, तन्तक लग्न आत्मिया को भी वितरित करने  
पर स्मृता नहीं है। तथा उस साधुद्वारा लाया गया वह भिक्षान्न भी जनतक  
लानेवाला साधु स्वयं न खा ले तन्तक लग्न साधुओं द्वारा आहारित होने पर भी

श्रोताजनेना प्रति हृदपाठ जेवा मधुर-भीक्षा वचन नीठल्या ठरता हुता  
क्षीरस्य लघ्विधनु ठाम जेजु ते ते जेने प्राप्त थाय ते ते हृदपाठ  
जेवा मधुर वचनो ज मदाय जेत्था ठे ते ठे टेटलाज्जे जेवा पणु मुनिजने  
हुता जे म वाअव हुता जेभना मुअठमलभाथी मधना जेवा मधुर वचन नीठये  
ते ते मध्वाक्षव ते टेटलाज्जे जेवा हुता ते जे मर्पिराक्षव हुता, गीनी पेठे  
स्नेहापादन ठरवावाणा वचनो भोलनाग हुता टेटलाज्जे अक्षीरमहानसिक  
लघ्विधारी हुता, आ लघ्विप्राप्त मुनिजननो जेवो प्रलाव डोय ते ते ते  
जे घेश्ठी शिक्षा लधने आवे ते घरनु भाक्रीनु अन्न न्या सुधी देवावाणो  
पोते न जाय त्या सुधी लाणो माणुनोभा वडेन्नी आपे तो पणु जूटी जतु  
नथी तथा ते साधुजे लावेखु ते शिक्षानु अन्न पण ते लघ् आवनार  
साधु पोते जाय नहि, त्या सुधी लाणो साधुजो तेनो आधार ठे तोय पणु

## उज्जुमई, अप्पेगइया विउलमई विउव्वणिड्ढिपत्ता चारणा विज्जा-

एवम् 'उज्जुमई' ऋजुमतय—मनन मति, मनेनमिय्यं—हृत्ती सामान्यप्राहिणी मनीयैषा ते ऋजुमतय । अर्द्धतृतीयोच्छ्वाङ्गुलन्यूनमनुष्यक्षेत्रमर्तिसज्जिपचेन्द्रिय-मनोद्रव्यप्रत्यक्षोकरणहेतुमन पर्ययज्ञाननिशेषस्त इत्यर्थ । ऋजुमनिनामकलधि विशेषधारिण इति भाव । अप्पेगइया विउलमई' अप्पेगके विपुलमतय—विपुल सनिशेषणवस्तुप्राहितया विस्तीर्णा मति—मन पर्ययज्ञान येषा ते विपुलमतय । ऋजुमतिविपुलमतिमतामय तात्त्विको भेद, विपुलमतय—घटाग्नेन चितित, स घटो द्रव्यत—सुवर्णघटित, क्षेत्रत—पाटलिपुत्रनगरस्य, कालत—शारदीय, भावत—पीतवर्ण इत्येवमशेषनिशेषणयुक्त वस्तु जानन्ति, ऋजुमतयस्तु सामान्यत एव जानन्ति । अर्द्धतृतीयोच्छ्वाङ्गुलन्यून मनुजक्षेत्रे वर्तमानाना सज्जिपचेन्द्रि-

खूटता नहीं है । ( एव उज्जुमई, अप्पेगइया विउलमई विउव्वणिड्ढिपत्ता चारणा विज्जाहरा आगासाइवाई ) इस प्रकार कितनेक तपस्वी शिष्यजन ऋजुमति—मन पर्ययज्ञानवाले थे । ऋजुमति—मन पर्ययज्ञानी सामान्यत सर्जो—पचेन्द्रिय के मन के भावों को जानते थे । कितनेक विपुलमति—मन पर्यय के धारक थे—विशेषणसहित वस्तु को ग्रहण करने की बुद्धिवाले थे । जैसे किसी ने द्रव्य की अपेक्षा सुवर्ण का, क्षेत्र की अपेक्षा पाटलिपुत्र का, काल की अपेक्षा शरदकाल का और भाव की अपेक्षा पीत वर्णका घट चितित किया, विपुलमति इन समस्त विशेषणों सहित उस घट को जान लेते हैं । अर्द्धतृतीय अंगुलसे न्यून इस मनुष्य क्षेत्रमें वर्तमान सज्जि पचेन्द्रिय जीवों के मनमें स्थित वस्तु का सामान्यत जाननेवाला ऋजुमति—मन पर्य-

ખૂટતુ નથી ( એવ ઉજ્જુમઈ અપ્પેગઇયા વિઉલમઈ વિઉવ્વણિડ્ઢિપત્તા ચારણા વિજ્જા હરા આગાસાઇવાઈ ) તેજ પ્રકારે કેટલાએક તપસ્વી શિષ્યજન ઋજુમતિ મન-પર્યવજ્ઞાની હતા ઋજુમતિમન-પર્યવજ્ઞાની સામાન્યત સર્જી-પચેન્દ્રિયના મનના ભાવોને બાંધે છે કેટલાએક વિપુલમતિ-મન પર્યવજ્ઞાના ધારક હતા, વિશેષણસહિત વસ્તુને બાણનાગી બુદ્ધિવાળા હતા જેમ કે ડોઢાંએ દ્રવ્યની અપેક્ષા સુવર્ણના, ક્ષેત્રની અપેક્ષાએ પાટલિપુત્રના, કાલની અપેક્ષાએ શરદકાલના, અને ભાવની અપેક્ષાએ પીળા રંગના ઘટનું ચિતવન કર્યું, ત્યારે વિપુલમતિ એ બધા વિશેષણો સહિત તે ઘટને બાણી લે છે અર્દ્ધતૃતીયઅંગુળન્યૂન આ મનુષ્ય ક્ષેત્રમા વર્તમાન સર્જી પચેન્દ્રિય છુવોના મનમા રહેલ વસ્તુને સામાન્યત બાણવા વાળા ઋજુમતિ-મન પર્યવજ્ઞાન થાય છે, તેમજ સપૂર્ણ મનુષ્યક્ષેત્રમા વર્તમાન

यागा मनोऽप्रस्थितवस्तुन मामान्यतो ग्राहिका ऋजुमति । सम्पूर्णे मनुजक्षेत्रेऽशेष-  
त्रिगणवस्तुग्राहिका त्रिपुलमति । त्रिपुलमतिनामकलत्रिविधेषामगिणि इति भाव ।  
'विउव्वणिहिदपत्ता' विरुर्गणद्विप्राप्ता—विरुर्वगा—वैक्रियकगलत्रि सैव ऋद्धि,  
ता प्राप्ता ये ते तथा । 'विरुर्व' विक्रियाम् इति पारिभाषिक सौत्रो धातु, अस्मादा-  
तार्युच्प्रत्यये विरुर्वणा, नानारूपा विक्रिया— रचनयर्थ, बाह्यपुद्गलान भवभारगीय-  
शरारानगगदक्षेत्रप्रदेशगतिना वैक्रियममुद्घातेन गृहीता एका विरुर्वगा क्रियते, एवम्  
आम्यतगुद्गल भवभारगीयेनौदागिकेण वा शरीरेण ये क्षेत्रप्रदेशमवगाढास्तेष्वेव ये वर्तन्ते  
तान् गृहीता विनेया । एव नात्यान्तरपुद्गलयोगेन तृतीया विरुर्वगा बोध्या ।  
स्थानाङ्गामूत्रे—(३ ठा १३०) सप्रिस्तर वर्णिता । 'चारणा' चारणा—चरण=गम-  
नम् अतिशययुक्तमस्ति येषां ते चारणा, 'ज्योस्नाद्विम्योऽण्' इति पाणिनिमूत्रान्मत्वर्थी  
योऽण्प्रत्यय । आकाशगमनागमनरूपलत्रिसम्पन्ना इत्यर्थ । ते द्विविधा—विद्याचारणा,  
जग्धाचारणाश्च । तत्र विद्या—पूर्वगतप्रिक्वितश्रुतज्ञानाग, तदभ्याससमये पष्ठपष्ठनिरन्त

ज्ञान होता है, एव सम्पूर्ण मनुष्यक्षेत्र म वर्तमान समस्त वस्तुओं—चादर पदार्थों को  
त्रिगणरूप से जाननेवाला त्रिपुलमतिमन पर्यवचान होता है । कितनेक वैक्रिय—लत्रि  
के धारी ये । वैक्रियलत्रि अनेक प्रकार की होती है । इस ऋद्धि के धारा मुनिजन  
अनेक प्रकार से अपन शरार की विरुर्वणा कर लेते हैं । इसका त्रिगण वर्णन स्थानाग  
सूत्र के तृतीय ठाणे के प्रथम उद्देशक में किया गया है । कितनेक चारगलत्रि के धारक  
५ । चारगलत्रि के धारी मुनिजनों का गमन अतिशयसपन्न होता है । इस ऋद्धि के  
धारक मुनियों का गमनागमन आकाश में होता है । चारणऋद्धिधारी मुनिजन दो  
प्रकार के होते हैं—एक विद्याचारण, दूसरे जग्धाचारण । १४ पूर्णों में विवक्षित श्रुतज्ञान

समस्त वस्तुओं बाहर पदार्थोंने विशेषरूपे ऋषुवावाणा त्रिपुलमति—मन पर्यवज्ञान  
थाय छे डेटलायेक वैक्रियलत्रिधना धारक हुता वैक्रियलत्रि अनेक प्रकारनी थाय  
छे ये ऋद्धिना धारक मुनिजनों अनेक प्रकारथी चोताना शरीरनी विरुर्वणा करे  
छे आनु विशेष वरुण स्थानाग सूत्रना तृतीय ठाणा प्रथम उद्देशकमा करेछे छे  
डेटलाठ चारणलत्रिधना धारक हुता चारणलत्रिधना धारक मुनिजनोंनु गमन  
अतिशयसपन्न होय छे आ ऋद्धिना धारक मुनिजनोंनु गमनागमन आकाश  
मार्गे थाय छे चारण—ऋद्धिधारी मुनिजन जे प्रकारना थाय छे—येक विद्या  
चारण अने जीव जग्धाचारण १४ पूर्वीमा विवक्षित श्रुतज्ञाननु अश विद्या

રતપ કરણેન દ્વિચારિંગિદોષર્જનપૂર્વકસામિપ્રદાતપ્રાતતુત્ક્રુશ્ચાન્નિપ્રણરૂપયા પિણ્ડ-  
વિશુદ્ધ્યા ચ વિદ્યાચારણનામકર્ત્રધરપયતે, યે તથા ન્યા યુક્તાસ્તે વિદ્યાચારણા ઉચ્યતે ।  
યદપિ પિણ્ડવિશુદ્ધ્યાન્નિક મર્ચેના માધૂનામપેક્ષ્ય તથા યત્રાતપ્રાતાન્નિમાભિપ્રદાતપ્રગમાવ યત્ર  
મિતિ વિશેષ । વિદ્યાચારણાસ્તિત્યગ્મયા પ્રથમેતોપાતેના માનુષોત્તર પર્વત ગચ્છતિ, તતો  
દ્વિતીયોપાતેનાષ્ટમ નદીધર ગચ્છતિ, તત પર તેના ગતિભાસ્તિ, નદીધરદ્વીપાત્ પ્રતિ-  
નિર્વર્તમાના એકેનૈરોપાતેન સ્વસ્થાનમાયાતિ । તે પુનરુચ્ચગયા મેરુ જિગમિવ પ્રથમે

કા અગ વિદ્યા હે । ઇસ વિદ્યા કે અભ્યાસ કે સમય મ મુનિજન અતરરહિત પઠ  
પઠ તપસ્યા કરતે હૈ, ઓર પારગા કે જ્ઞાન ધર તોના કો ટાલકર અન્તપ્રાત એવ  
તુચ્છ-રૂક્ષાદિક આહાર પ્રહર કરતે હૈ । ઇમપર મા અભિપ્રદ રવતે હૈ । ઇસ તરહ  
અન્હે વિદ્યાચારણ નામકી જ્ઞાન પ્રાપ્ત હોતા હૈ । ઇસ લખિ સે યુક્ત મુનિજન વિદ્યા  
ચારણ કહે ગયે હૈ । યદપિ પિણ્ડાન્નિક કી વિશુદ્ધિ સમસ્ત સાધુઓ કે લિયે સાપેક્ષ  
હે, તથાપિ ઇસ ઋદ્ધિ કી પ્રાપ્તિ કે લિયે સામિપ્રદ અન્ત-પ્રાતાદિ આહાર કા પ્રહણ  
કરના આવશ્યક હૈ । વિદ્યાચારણ ઋદ્ધિ કે ધારક મુનિજન યદિ તિરછે ગમન કરે  
તો ઇસ ઋદ્ધિ કે પ્રમાવ સે પ્રથમ ઉત્પાત મે માનુષોત્તર પર્વત તક ચલે જાતે હૈ ।  
દ્વિતીય ઉત્પાત સે આઠમે નદીધર દ્વીપ તક જાતે હૈ । ઇસસે આગ અનકા ગમન  
નહીં હોતા હૈ । પુન એક હી ઉત્પાત સે યે નદીધર દ્વીપ સે વાપિસ અપને સ્થાન  
પર આ જાતે હૈ । યદિ યે ઊપર કી ઓર ગમન કરે, ઓર મેરુ પર્વત પર જાને  
કે ઇચ્છુક હોં તો પ્રથમ ઉત્પાત સે નદનવન તક જાતે હૈ ઓર દ્વિતીય ઉત્પાત સે

છે આ વિદ્યાના અભ્યાસના સમયમા મુનિજન અતરરહિત છઠ્ઠા તપસ્યા  
કરે છે અને પારણાને દિવસે ૪૨ દોષોથી રહિત અતપ્રાત તેમજ તુચ્છ  
રૂક્ષ આદિ આહાર ગ્રહણ કરે છે તે ઉપરાત પણ અભિપ્રદ રાખે છે  
આવી રીતે તેમને વિદ્યાચારણ નામની લાબિ પ્રાપ્ત થાય છે આ લાબિવાળા  
મુનિજન વિદ્યાચારણ કહેવાય છે જો કે પિણ્ડાન્નિકી વિશુદ્ધિ નમસ્ત સાધુઓ  
માટે સાપેક્ષ છે, તો પણ આ ઋદ્ધિની પ્રાપ્તિ માટે સાભિપ્રદ અતપ્રાતાદિ  
આહાર ગ્રહણ કરવો આવશ્યક છે વિદ્યાચારણ ઋદ્ધિના ધારક મુનિજન જો  
તિરછા ગમન કરે તો આ ઋદ્ધિના પ્રલાવથી પ્રથમ ઉત્પાતમા માનુષોત્તર  
પર્વતસુધી આવ્યા બાદ છે, બીજા ઉત્પાતમા આઠમા નદીધર દ્વીપ સુધી બાદ  
છે તેનાથી આગળ તેમજ ગમન થતુ નથી પાછા એક જ ઉત્પાતથી એ  
નદીધર દ્વીપથી પોતાના સ્થાને આવી બસ છે જો તેઓ ઉપરની તરફ ગમન  
કરે અને મેરુપર્વત પર બવાની ઇચ્છા હોય તો પ્રથમ ઉત્પાતથી નદનવન

નોપાતેન નન્નનન ગચ્છતિ, તતો દ્વિતીયોપાતેન પ્વનનન, તત પ્રતિનિર્વર્તમાના  
પ્વનનનોપાતેન સ્વધ્યાનમાગચ્છતિ । પ્વનનનાદર્થ્ય તેષા ગતિનાસ્તિ ।

યેઽપ્તમાપ્તમનિન્તરતપ ક્રમ્પેનાઽઽમાન ભાગ્યન્તિ તેષા જડ્ધાચારણનામક-  
લ્પિ સમુપયતે, યે તયા લ્પિયા યુક્તાન્તિ જડ્ધાચારણા ઉચ્યન્તે । જડ્ધાચારણા-  
સ્તિર્થગ્ગયા પ્વનનોપાતેનતત્ત્રયોત્ત્ર સ્વક્રમ્પદ્વીપ ગચ્છન્તિ, તત પર તેષા ગતિર્નાસ્તિ,  
તત પ્રતિનિર્વર્તમાના પ્રથમોપાતેન નન્દાશ્વરગ્રાપમાગચ્છન્તિ, દ્વિતીયોપાતેન સ્વધ્યાનનમ ।  
તે પુનર્લ્પગયા મેઝ જિગમિપર સ્વધ્યાનાદસોપત્યા પ્વનનનમપ્રિગેહન્તિ । તત પ્રતિ-  
નિર્વર્તમાના પ્રથમોપાતેન નન્નનનમાગચ્છન્તિ, તતો દ્વિતીયોપાતેન સ્વધ્યાનમાયાતિ ।  
પ્વનનનાદર્થ્ય જડ્ધાચારણાનામાપિ ગતિનાસ્તિ ।

પ્વનન તક ચલે જાતે હૈં । ફિર ગ્હા મે લૌટકર ફક હી ઝલ્પા મેં અપને સ્થાન  
પરે વાપિમ આજાતે હૈં । પ્વનન સે આગ ઇનકા ગમન નહા હૈં । જડ્ધાચારણ નામકી  
લ્પિ ડન માધુજનોં કો પ્રાપ્ત હોતી હૈં, જો નિરન્તર-અન્તર્ગહિત અપ્ત કી તપસ્યા  
નરતે હૈં । ઇમ લ્પિસપર મુનિજન યન્તિ નિગ્ઢે ગમન કરે તો પ્રથમ હી ઉત્પાત  
મેં તેરહવા દ્વાપ જો સ્વક્રમ દ્વીપ હૈં વહા તક પહુંચ જાતે હૈં, ઇસકે આગે નહીં  
જાતે હૈં । ક્યોં ફિ આગ ઇનકી ગતિ નહીં હોતી હૈં । વહા સે વાપિસ હોકર યે  
પ્રથમ ઉપાત મેં નન્દીશ્વર દ્વાપ આ જાતે હૈં જોર દ્વિતીય ઉત્પાત મેં અપન સ્થાન પર  
આ જાતે હૈં । યદિ યે ઊપર કી ઓર ડહેં ઓર મેસ્પરત પર જાને કી ઇચ્છાવાલે  
હોં તો અપને સ્થાન સે પ્વનન હા ઉપાત મેં પ્વનન મ પહુંચ જાતે હૈં । વહા સે  
જન યે વાપિસ હોતે હૈં તો પ્રથમ ઉપાત મેં યે નન્નન આજાતે હૈં ઓર ફિર  
દ્વિતીય ઉપાત સે અપન સ્થાન પર । પ્વનન સે આગ જડ્ધાચારણાલોં કી મી ગતિ  
નહીં હૈં ।

મુધી બય છે, અને બીજા ઉત્પાતથી પડવન મુધી આલ્યા બય છે પડી  
ત્યાથી પાછા આવતા એક જ છલાગમા પોતાના સ્થાનપર પાછા આવી બય  
છે પડવનથી આગળ તેમનું ગમન નથી

જ ધાચારણ નામની લગ્વિ એ સાધુઓને પ્રાપ્ત થાય છે કે જે નિરન્તર-  
સતત અપ્ત-અપ્તની તપસ્યા કરે છે આ લગ્વિવાળા મુનિઓને જો તિરછા  
ગમન કરે તો પ્રથમ જ ઉત્પાતમા તેરમો દ્વીપ જે રૂચકવર નામે દ્વીપ છે,  
ત્યા મુધી પહોંચી બય છે, તેનાથી આગળ નથી જતા, કેમ કે આગળ  
તેમની ગતિ થતી નથી ત્યાથી પાછા વળતા તેઓ પ્રથમ ઉત્પાતમા નન્દી-  
શ્વરદ્વીપ આવી બય છે, અને બીજા ઉત્પાતમા પોતાના સ્થાનપર આવી બય

ચારણલ્ધિસમ્પન્નો હિ સાધુ મલ ભગવદ્ગણિતગણિતાનુયોગ વિજાય, સ્વેન  
સ્વેન ગમ્ય દ્વીપનાદિક વિલોકયિતુમૌમુસ્યવગાત્ સ્વચ્છલ્ધિ સ્ફોટયિવા તત્ર તત્ર  
જિગમિષતિ । ગવા ચ તત્ર તત્ર યથાભગવદ્ગણિત દ્વીપનાદિક વિલોમ્ય સત્રાતાહ્લદ-  
થૈયાનિ વન્દતે, અથાત્ ભગવતોડાતાનિ જ્ઞાનાનિ સ્તૌતિ, સ્તુવા પ્રતિનિવર્તતે, પ્રતિ  
નિવૃત્ય ઇહ સ્વસ્થાનમાગચ્છતિ, આગય ઇદૃ ચૈયાનિ વન્દતે—અર્થાન્—જ્ઞાનાનિ સ્તૌતિ ।  
જ્ઞાનાનન્ત્યાદ વહુવચનમ્ । સર્વમેતદ્ ભગવતામૃતેઽભિહિતમ્ । અધિકજિનાસુમિસ્તત્ર દ્રઢ-  
વ્યમ્ । ‘વિજ્ઞાહરા’ વિચાધરા—રોહિણીપ્રજ્ઞત્યાદિવિનિધિવિધાવિનિષેધધારિણ । ‘આગા

ચારણલ્ધિસમ્પન્ન સાધુજન પ્રમુદ્ધારા વર્ણિત ગણિતાનુયોગ કો જ્ઞાન કરકે અપ્નેર  
દ્વારા ગમ્ય દ્વીપવનાદિક કો દેરડને કે લ્યે ઉઠઠા કે વશવર્તી હો, અપનીર લ્ધિ કો  
પ્રગટ કરતે હૈ ઓર વહાર જાતે હૈ । ભગવાન્ ને દ્વીપવનાદિક કા સ્વરૂપ જૈસા કહા  
હૈ વૈસા વે વહા ઉસે દેરડતે હૈ ઓર અપાર આનન્દ સે પુલકિત હોતે હૈ । પ્રમુ કે અપાર  
જ્ઞાન કો અતિશય સ્તુતિ કરતે હૈ । ફિર વહા સે વાપિસ અપની જગહ પર આજાતે હૈ ।  
આકર યહા પર મી ચૈત્યો કો અર્થાત્ પ્રમુ કે જ્ઞાન કો સ્તુતિ કરતે હૈ । યહ સર્વ  
પ્રકરણ ભગવતામૃત મે કહા હુઆ હૈ । જિન્હે અધિક જ્ઞાનને કો ઇચ્છા હો વહ વહા સે દેઘ  
લેવે । કિતનેક મુનિ રોહિણી—પ્રજ્ઞતિ—આદિ વિવિધ પ્રકાર કો વિદ્યાઓ કે ધારણ કરનેવાલે

છે જો તેઓ ઉપરની તરફ ઉડે અને મેરૂ પર્વત પર જવાની ઇચ્છા કરે તો  
પોતાના સ્થાનથી એક જ ઉત્પાતમા પડકવનમા પહોચી જાય છે ત્યાથી  
જ્યારે તેઓ પાછા વળે ત્યારે પ્રથમ ઉત્પાતમા નદનવન આવી જાય છે, અને  
પછી બીજા ઉત્પાતમા પોતાના સ્થાન પર આવે છે પડકવનથી આગળ  
જ ધાચારણવાલાની પણ ગતિ હોતી નથી

આરણ્યલ્ધિસમ્પન્ન સાધુજન પ્રભુએ વર્ણવેલા ગણિતાનુયોગને જાણીને  
પોતપોતાથી ગમ્ય દ્વીપવન આદિને જોવા માટે ઉત્ક્રાંતે વશવર્તી થઈને  
પોતપોતાની લ્ધિને પ્રગટ કરે છે, અને ત્યા ત્યા જાય છે ભગવાને દ્વીપવન  
આદિના સ્વરૂપ જોવા કહેલા છે તેવા જ તેઓ ત્યા જાય છે, અને અપાર  
આનન્દથી પુલકિત થાય છે પ્રભુના અપાર જ્ઞાનની અતિશય સ્તુતિ કરે છે  
પછી ત્યાથી પાછા પોતાના સ્થાને આવી જાય છે આવીને અહીં પણ ચૈત્યની  
અર્થાત્ પ્રભુના જ્ઞાનની સ્તુતિ કરે છે કેટલાએક મુનિ રોહિણી પ્રજ્ઞા આદિ  
વિવિધ પ્રકારની વિદ્યાઓના ધારણ કરવાવાળા હતા કેટલાએક મુનિજન

हरा आगासाडवार्ड,अप्पेगडया कणगावलितवोरुम्म पडिवण्णा,एव  
एगावलि खुड्डागसीहनिक्कीलियं तवोरुम्म पडिवण्णा,अप्पेगडया

साडवार्ड ' आकाशानिपातिन -आकाश-व्योम अनिपतति-अनिकामन्ति-आकाशगामि-  
विद्याप्रभावात्-ये ते तथा । 'अप्पेगडया कणगावलितवोरुम्म पडिवण्णा'  
अप्येकके कनकावलीतप कर्म प्रतिपन्ना, 'एव' एवम्-अनेन प्रकारेण 'एगा-  
वलि' एकावली प्रतिपन्ना, एकावलीनामकृतप कर्मण आकृतिग्न्ययोक्ता-एति न सा  
विव्रियते । 'खुड्डागसीहनिक्कीलियं तवोरुम्म पडिवण्णा' लुङ्क-सिंह-निक्की-  
डितम्-लुङ्क-उत्तु, सिंहनिष्कीटिन-सिंहगमन तद्वि यत्तपस्तन् मिहनीक्कीटितम्, एत-  
त्तपो वक्ष्यमाणमहामिहनिष्कीडिताऽपेक्षया लुङ्क, सिंहगमनञ्च अतिक्रान्तदेशाऽप्यलो-  
कतो भवति, एवमतिक्रान्ततप सेवनन अपूर्वतपमोऽनुष्ठानं यस्मिन् तत् मिहनिष्की-

ये । कितनेक ऐसे मुनिजन ये जो आकाशगामा ये । इनके पास आकाशगामिनी विद्या थी ।  
उसके ही प्रभाव से ये आकाशमें उड़ते थे । (अप्पेगडया कणगावलितवोरुम्म पडिवण्णा  
एव एगावलि खुड्डागसीहनिक्कीलियं तवोरुम्म पडिवण्णा ) कितनेक ऐसे मुनिजन थे  
जो कनकावली तप को तपते थे, और कितनेक मुनिजन एकावली तप तपते थे ।  
कितनेक ऐसे थे जो लघुसिंहनिष्काडित तप की आराधना करते थे । इस तप के  
साथ "लुङ्क" पद का प्रयोग हुआ है जो महामिहनिष्काडित तपकी अपेक्षा  
समझना चाहिये । जिस प्रकार सिंह अपन द्वारा अतिक्रान्त देश को अत्यलोकन  
करते हुए आगे २ गमन करता है । उसा प्रकार इस तप में भी अतिक्रान्त तप  
के सेवन की अपेक्षा रखने हुए अपूर्व २ तपों का अनुष्ठान किया जाता है ।

એવા હતાકે જે આકાશગામી હતા તેમની પાને આકાશગામિની  
વિદ્યા હતી તેનાજ પ્રભાવથી તેઓ આકાશમાં ઉડતા હતા (અપ્પેગડયા  
કણગાવલિતવોરુમ્મ પડિવણ્ણા, એવ એગાવલિં खुड्डागसीहनिष्कीलियं तवोरुम्म पडि  
वण्णा ) ડેટલાએક એવા મુનિજનો હતા કે જે કનકાવલી તપ તપતા હતા,  
અને ડેટલાક મુનિજન એકાવલી તપ તપતા હતા ડેટલાક એવા હતા  
જે લઘુસિંહ-નિષ્કીટિન તપની આરાધના કરતા હતા આ તપની સાથે  
"લુલ્લક" પદનો પ્રયોગ થયો છે, તે મહાનિહનિષ્કીટિત તપની અપેક્ષાએ  
સમજવો જોઈએ જે પ્રકારે નિહ પોતાથી અતિક્રાંત દેશને જોતો થડો  
આગળ આગળ ગમન કરે છે તેજ પ્રકારે આ તપમાં પણ અતિક્રાંત તપના  
સેવનની અપેક્ષા રાખતા અપૂર્વ અપૂર્વ તપોનુ અનુષ્ઠાન કરવામાં આવે છે



महालय सीहनीकीलिय तवोरुम्म पडिवण्णा, भद्रपडिमं महाभ-  
द्रपडिम सव्वओभद्रपडिम आयंवल्लवद्धमाण तवोरुम्मं पडिव-  
ण्णा, मासियं भिक्खुपडिम, एव दोमासियं पडिम, तिमासियं

डित तप कर्म प्रतिपन्ना, 'अप्पेगइया महास्य सीहनीकीलिय तवोरुम्म पडि-  
वण्णा' अप्पेकके महासिंहनिष्कीडित तप कर्म प्रतिपन्ना, 'भद्रपडिम' भद्र  
प्रतिमा 'महाभद्रपडिम' महाभद्रप्रतिमा, 'सव्वओभद्रपडिम' सर्वतोभद्रप्रतिमा  
प्रतिपन्ना, 'आयंवल्लवद्धमाण तवोरुम्म पडिवण्णा' आचामाम्लवर्द्धमानरु तप-  
कर्म प्रतिपन्ना । 'मासियं भिक्खुपडिम' मासिकीं भिक्षुप्रतिमा-मासपरिमाणा  
मासिकी ता भिक्षुप्रतिमाम्-अभिग्रहरूपाम्, तत्र हि मास यावदेका दत्ति-अनिच्छिन्न-  
दानम्, अर्थात्-अनिच्छिन्नधारया करस्थान्यादिभ्यः यद् भक्तं पानं च पतति सा-

(अप्पेगइया महालय सीहनीकीलिय तवोरुम्म पडिवण्णा) कितनेक मुनिजन महासिंह-  
निष्कीडित तप करते थे । (भद्रपडिम महाभद्रपडिम सव्वओभद्रपडिम आयंवल्ल-  
वद्धमाण तवोरुम्म पडिवण्णा) कितनेक मुनि ऐसे थे जो भद्रप्रतिमा, महाभद्र-  
प्रतिमा एवं सर्वतोभद्रप्रतिमा-रूप तप का आराधन करते थे । कितनेक ऐसे भी थे  
जो आयंवल्लवर्द्धमान तप को करते थे । इनका विस्तृत वर्णन अन्य शास्त्रों में है ।  
(मासियं भिक्खुपडिम, एव दोमासियं पडिम तिमासियं पडिम जाव  
सत्तमासियं भिक्खुपडिम पडिवण्णा) कितनेक मुनिराज ऐसे थे जो एकमासिक  
भिक्षुप्रतिमा के धारी थे । इस प्रतिमा में एक महिने तक एक दत्ति होती है ।  
भिक्षापात्र में अविच्छिन्नधारापूर्वक जो भिक्षा दाता के हाथ अथवा थाली आदिसे गिरती-

(अप्पेगइया महालय सीहनीकीलिय तवोरुम्म पडिवण्णा) डेटलाक मुनिजन  
महासिंहनिष्कीडित तप करता हुता (भद्रपडिम महाभद्रपडिम सव्वओभद्र  
पडिम आयंवल्लवद्धमाण तवोरुम्म पडिवण्णा) डेटलाओड मुनियो ओवा हुता  
डे ओओ लद्रप्रतिमा महालद्रप्रतिमा तेभज सर्वतोभद्रप्रतिमा इप तपनु-  
आराधन करता हुता डेटलाक ओवा पणु हुता ओ आयंवल्लवर्द्धमान तप  
करता हुता आनु विस्तारपूर्वक वणुन अन्य शास्त्रोभा छे (मासियं भिक्खु  
पडिम, एव दोमासियं पडिम तिमासियं पडिम जाव सत्तमासियं भिक्खुपडिम पडि  
वण्णा) डेटलाओड मुनिराज ओवा हुता डे ओ ओडमासिक भिक्षुप्रतिमाना  
धारक हुता आ प्रतिमाभा ओड भडीना संधी ओड दत्ति शाय छे भिक्षा

પડિમ જાવ સત્તમાસિય મિમ્બુપડિમ પડિવળ્ળા, પઢમં સત્તરાઈ-  
દિય મિમ્બુપડિમ પડિવળ્ળા જાવ તચ્ચ સત્તરાઈદિય મિમ્બુ-

ત્તિ, એવ ત્રિતીયાવા સમ્યન્તા ઇન્દ્રિયકા । એવ 'દોમાસિય  
પડિમ' દોમાસિકીં પ્રતિમામ્ પ્રતિપન્ના । 'તિમાસિય પડિમ' ત્રૈમાસિકીં  
પ્રતિમા પ્રતિપન્ના । 'જાવ સત્તમાસિય મિમ્બુપડિમ પડિવળ્ળા' ચાત્  
સપ્તમામિકીં મિન્નુપ્રતિમા પ્રતિપન્ના । 'પઢમ સત્તરાઈદિય મિમ્બુપડિમ પડિવળ્ળા  
જાવ તચ્ચ સત્તરાઈદિય મિમ્બુપડિમ પડિવળ્ળા' પ્રથમા સપ્તારિન્દિયા મિન્નુ-  
પ્રતિમા પ્રતિપન્ના—ચાવત્તૃતીયા સત્તગરિન્દિયા મિન્નુપ્રતિમા પ્રતિપન્ના । તન્ન સપ્તારિન્દિયા-

હૈ ઉસકા નામ દત્તિ હૈ । ઇસ પ્રકાર ૧ મહાન તરુ આહાર કી ઇક દત્તિ ઔર  
પાની કી ઇક દત્તિ ગ્રહણ કી જાતા હૈ । ઇસા પ્રકાર નેમામ પ્રમાગવાલી-મિન્નુપ્રતિમા  
કો, તાન માસ કી પ્રમાગવાલી મિન્નુપ્રતિમા કો ચાત્ત માતમામ પ્રમાગવાલી મિન્નુપ્રતિમા  
કો પાલન કરનેવાલે મુનિજન થે । દિમાસિક મિન્નુપ્રતિમામ ૨ દત્તિયાં આહાર કા ૨  
દત્તિયાં પાની કી લી જાતી હૈ । ઇમ કમિક વૃદ્ધિ સે સાતમાસ-પ્રમાગવાલી સપ્ત-  
મિન્નુપ્રતિમા મ ૭ દત્તિયાં આહાર કી ઔર સાત દત્તિયાં પાની કી લી જાતી હૈ ।  
(પઢમ સત્તરાઈદિય મિમ્બુપડિમ પડિવળ્ળા જાવ તચ્ચ સત્તરાઈદિય મિમ્બુપડિમ  
પડિવળ્ળા) ઔર પહેલી માત ધિનરાત કી મિન્નુપ્રતિમા ક, દૂસરી સાત ધિનરાત કી  
મિન્નુપ્રતિમા કે, તથા તૈમરી સાત ધિનરાત કી મિન્નુપ્રતિમા કે ધારી યે । ઇન તાનો-

પાત્રમા અવિચ્છિન્ન-ધારાપૂર્વક જે ભિક્ષા દાતાના હારે અથવા થાળીથી પડે  
છે તેનું નામ દત્તિ છે આ પ્રકારે એક મહિના મુઝી આહારની એક દત્તિ  
અને પાણીની એક દત્તિ શ્રદ્ધાથી કરાય છે એ પ્રકારે જે મામના પ્રમાણ  
વાળી ભિક્ષુ-પ્રતિમાનું, ત્રણ માસ પ્રમાણવાળી ભિક્ષુપ્રતિમાનું, ચાવત્ સાત  
માસ પ્રમાણ વાળી ભિક્ષુપ્રતિમાનું પાલન કરવાવાળા મુનિજન હતા  
દિમાસિકભિક્ષુપ્રતિમામા ૨ દત્તિ આહારની, ૨ દત્તિ પાણીની લેવાના આવે  
છે આ પ્રકારે કમિત વૃદ્ધિથી ચાત મામના પ્રમાણવાળી નક્ષત્ર ભિક્ષુપ્રતિ  
મામા ૭ દત્તિ આહારની અને ૭ દત્તિ પાણીની લેવામા આવે છે (પઢમ  
સત્તરાઈદિય મિમ્બુપડિમ પડિવળ્ળા જાવ તચ્ચ સત્તરાઈદિય મિમ્બુપડિમ પડિવળ્ળા)  
અને પહેલી માત દિવસ રાતની ભિક્ષુપ્રતિમાના, બીજી માત દિવસ-રાતની  
ભિક્ષુપ્રતિમાના તથા ત્રીજી માત દિવસ-રાતની ભિક્ષુપ્રતિમાનાં ધારદો હતા  
આ ત્રણેય સાત દિવસ-રાતની ભિક્ષુપ્રતિમાઓની વિવિ આ પ્રકારે છે—

## પડિમં પડિવળ્ણા, અહોરાટ્રદિયં મિત્રુપડિમં પડિવળ્ણા, એક-

સન્ત રાત્રિદિવાનિ=અહોરાત્રા યસ્યા સા સપ્તરાત્રિત્વા-સપ્તાહ્નોરાત્રપ્રમાણા । પ્રથમાયા ચ ચતુર્થચતુર્થેન પાનકાઽઽહારનિરહિત ઉત્તાનકો વા પાર્શ્વગાયી વા નિપયોપગતો વા પ્રમાદિભ્યો બહિર્વિહરતિ । દ્વિતીયા સપ્તરાત્રિત્વાઽપ્યેવમિધૈઃ, નવરમ્-દળ્ણઽઽયતો વા લગ્ણઽઽયાયી વા ઉત્કુટુકો વા વિહરતિ । ણ્વ તૃતીયા સપ્તરાત્રિદિવાઽપિ, નવર વીરાઽઽ-સનિકો વા ગોદોહિકાસ્થિતો વા આમ્રકુન્જકો વાઽઽસ્તે । ‘અહોરાટ્રદિય મિત્રુપડિમ

સાત દિનરાત્રીની મિત્રુપ્રતિમાઓની વિધિ દસ પ્રકારની છે—પ્રથમ સપ્તરાત્રિદિવ મિત્રુપ્રતિમામાં—અષ્ટમી મિત્રુપ્રતિમામાં—એકાન્તર ચતુર્વિહાર ઉપવાસ કરતે હુણ પ્રામ્ન સે બાહર કાયોત્સર્ગ કરે, ઓર ત્રીન આસન કરે । ડનેકે નામ (૧) ઉત્તાનાસન=ચિત્ત હોકર સોના (૨) એકપાર્શ્વાસન=એક કવટ સે સોના, ઓર (૩) નિપદાસન=પર્યંકાસન સે રહના । દસમી ઓર ત્રાસરી સાત દિનરાત્રીની મિત્રુપ્રતિમાયે—નવમી તથા દસમી મિત્રુપ્રતિમાયે મીં હસી પ્રકાર કી હૈ । કેવલ આસન કે મેદ હૈ । નૌમી કે ત્રીન આસન—દળ્ણાસન, લગ્ણાસન, ઉત્કુટુકાસન । (૧) દળ્ણાસન=દળ્ણ કે સમાન સાંવે શયન કરના । (૨) લગ્ણાસન=ઢેકે કાઠ કે જૈસે શયન કરના અર્થાત્ મસ્તક ઓર ઈંડી કો પૃથ્વી પર સટા કર પોઠ કો અધર રલ્લ કર સોના, (૩) ઉત્કુટુકાસન=પૈરોં કે બલ બૈઠના । દસમી કે ત્રીન આસન—વીરાસન, ગોદોહિકાસન, આમ્રકુન્જકાસન । (૧) વીરાસન=પૃથ્વી પર પૈર રલ્લ કર સિંહા-

પ્રથમ સપ્તરાત્રિદિવ મિત્રુપ્રતિમામાં—અષ્ટમી મિત્રુપ્રતિમામાં—એકાન્તર ચતુર્વિહાર ઉપવાસ કરતા ગામથી બહાર જઈ કાયોત્સર્ગ કરવો અને ત્રણ આસન કરવા તેમના નામ—(૧) ઉત્તાનાસન—ચિત્તા થઈને સુવુ (૨) એકપાર્શ્વાસન—એક પડખે રહી સુવુ, અને (૩) નિપદાસન—પર્યંકાસનથી રહેવુ બીજી અને ત્રીજી સાત દિવસ—રાત્રીની મિત્રુપ્રતિમાઓ—નૌમી અને દશમી મિત્રુપ્રતિમાઓ—પણ આ પ્રકારની છે કેવલ આસનમાં ફેર છે નવમી પ્રતિમાના ત્રણ આસન—દડાસન, લગડાસન, ઉત્કુટુકાસન (૧) દડાસન—દડની પેઠે સીધા સુઈ જવુ, (૨) લગડાસન—નાજ લાડડાની પેઠે શયન કરવુ અર્થાત્ માથુ અને એડી (પાની) ને પૃથ્વીપર લગાડી પીઠને અધર રાખી સુવુ, (૩) ઉત્કુટુકાસન—પગના બલથી (ઉભરક પગે) બેસવુ.

દશમી પ્રતિમાના ત્રણ આસન—વીરાસન, ગોદોહિકાસન, આમ્રકુન્જકાસન (૧) વીરાસન—પૃથ્વીપર પગ રાખીને સિંહાસન પર બેઠેલાની પેઠે

## રાઈદિયં મિક્ષુપડિમ પડિવળ્ણા, સત્તસત્તમિયં મિક્ષુપડિમં,

પડિવળ્ણા ' અહોરાત્રિદિવા મિનુપ્રતિમા ણ્તિપન્ના—અહોરાત્રિકીમિત્યર્થ । અત્ર—રાત્રિ-  
ન્દિવળ્ણાન્દો રાત્રિપરો ગોચ્ય । અસ્થાન્ન પષ્ટોપવાસિકો પ્રમાન્નિમ્યો વહિ પ્રલ્મ્વમુજ-  
સ્તિષ્ઠતિ । ' એકરાઈદિય મિક્ષુપડિમ પડિવળ્ણા ' ણ્કરાત્રિન્દિયામ્=એકરાત્રપ્રમાણા  
મિનુપ્રતિમા પ્રતિપન્ના, અગ્રપિ ' રાત્રિન્નિ ' ગત્તો ગત્રિપરો ગોચ્ય । અસ્થા ચાડ્યમ-  
મત્તિકો પ્રમાદ્ ગ્રહીતપદનનગારોડનિમિપનયન શુષ્કપુદ્ગલનિવદ્વદ્વિર્જિનમુદ્ગાર્થાપિ-

સન પર નૈઠે હુળ કે સમાન ઘુટને અલગ ૨ ગરુકા નિના સહારે સ્થિર રહના, (૨)  
ગોદોહિકાસન—ગોદોહિકા કે સમાન નૈઠના અર્થાત્ જૈસે ગાય દૂહને વાળા જન દૂધ દૂહતા  
હૈ તન વહ અપન તોનો પૈરોં કે અગ્રભાગ કે સહારે વૈઠતા હૈ, ઉસી પ્રકાર વૈઠના ।  
(૩) આમ્રકુન્ડાસન=આમ્રફલ કે સમાન કૂડે હોકર સ્થિર રહના । આઠના નૌમી  
દશમી પ્રતિમા મં તોન ૨ આસન નતાયે હૈ, ઉન તાન તોન મ સે કિસી એક આસન સે  
રહે । તથા (અહોરાઈદિય મિક્ષુપડિમ પડિવળ્ણા) ગ્યારહવીં અહોરાત્રિક મિનુપ્રતિમા  
કે ધારક યે । ઇસમેં ચઝવિહાર વેળા ક્રિયા જાતા હૈ, ઓર ગામ કે બાહર આઠ પ્રહરાં  
તક કાઠસગ ક્રિયા જાતા હૈ । (એકરાઈદિય મિક્ષુપડિમ પડિવળ્ણા) બાગ્હનીં  
એકરાત્રિક મિનુપ્રતિમા કે ધારક યે । ઇસમે ચઝવિહાર તેલે કે દિન ગામ સે બાહર  
શમગાન ભૂમિ મ જાકર કિસા એક પુદગલ પર દષ્ટિ સ્થિર કરકે ચાર પ્રહરોં તક  
કાયોસર્ગ ક્રિયા જાતા હૈ । ઇન સમી પ્રતિમાઓ—અભિપ્રહવિગેષો મં સમી કા

ગોઠણે! જુઠા જુઠા રાખીને ટેડો લીધા વિના ગ્રિયર રહેવુ, (૨) ગોદોહિકામન-  
ગોદોહિકાની પેઠે બેસવુ અર્થાત્ જેમ ગાય દોહવાવાળો બનારે દૂધ દોહે છે  
ત્યારે તે પોતાના બન્ને પગના અગ્રભાગને ટેડે બેને છે, તેવી જ રીતે બેસવુ (૩)  
આમ્રકુન્ડામન—આમ્રફલની પેઠે ૮ બઠા થઈને ગ્રિયર રહેવુ આંબી નોમી  
અને દશમી પ્રતિમામા ત્રણ ત્રણ આસન બતાવ્યા છે તે ત્રણ ત્રણમાથી કોઈ  
પણ એક આમનથી રહેવુ તથા (અહોરાઈદિય મિક્ષુપડિમ પડિવળ્ણા) અહોરાત્ર  
દિવસરાતની અગ્રારમી લિશ્તુપ્રતિમાના ધારકો હતા આમા ચૌવિહાર  
છઠ ડગલ છે, અને ગામની બહાર આં પહોરનો ઢાઉમગ ડરાય છે (એકરાઈદિય  
મિક્ષુપડિમ પડિવળ્ણા) બારમી એકરાત્રિક લિશ્તુ પ્રતિમાના ધારક હતા  
આમા ચૌવિહાર તથા અર્ધમને દિવસે ગામથી બહાર શમગાન ભૂમિમા જઈને  
એક પુદગલપર દષ્ટિ સ્થિર કરીને કાયોત્સર્ગ ડરાય છે આ બધી પ્રતિમાઓમા

તપાદ પ્રલપ્તિતમુજસ્તિ'ઉતિ। પ્તામુ પ્રતિમામુ ન સર્વપામધિકાર, કિંતુ ત્રિગિષ્ટમ્હનનવનામવ ।  
આહ ચ, 'પઢિવજ્જઙ્ઞ ઇયાઓ, સવયળ-ધિદ્-જુઓ મહાસત્તો । પઢિમાઝ ભાવિયપ્પા સમ્મ  
ગુરુણા અણુન્નાઓ ॥ ૧ ॥' ઇતિ, 'સત્તસત્તમિય મિમ્મુપ્પઢિમ' સત્તમપમિકા મિમ્મુ-  
પ્રતિમા—સપ સત્તમાનિ તિનાનિ યસ્યા સા સપસપમિકા, ઇય ચ સપમિતિનાના સપર્કર્મવતિ  
અર્થાત્—સપ્તમિ સત્તાઽર્હૈરિતિ । તત્ર ચ પ્રથમદિને એકા દત્તિર્ભક્તસ્ય, ત્ત્રૈય દત્તિ  
પાનકસ્ય, એવ દ્વિતીયાન્તિપુ ત્તિપુ ક્રમેગેકેકૃત્તિદ્વદ્વા સપમન્નિ સપ દત્તય । એવમ્

અધિકાર નહા દૈ, કિંતુ ત્રિગિષ્ટ મ્હનનામલે દાં ફન પ્રતિમાઆં કા આરાધન કર  
સકતે હૈ । રુહા મા હૈ—'પઢિવજ્જઙ્ઞ ઇયાઓ, સવયળ-ધિદ્-જુઓ મહાસત્તો ।  
પઢિમાઝ ભાવિયપ્પા, સમ્મ ગુરુણા અણુન્નાઓ ॥' ઝાયા—પ્રતિપદ્યતે એતા મ્હનન ધૃતિ-  
યુતો મહાસત્ત્વ । પ્રતિમા ભાવિતાત્મા, સમ્યગ્ગુરુણા અનુનાત ॥ અર્થાત્—મહાસત્ત્વશાલી,  
મ્હનન ઓર ધૈર્ય સે યુક્ત ભાવિતાત્મા મુનિજન હી ગુરુ સે સમ્યક્ અનુનાત હોકર  
ફન પ્રતિમાઓં કો સ્વીકાર કરતે હૈ । તથા (સત્તસત્તમિય મિમ્મુપ્પઢિમ) સાત  
હૈ સાતવેં દિન જિસમે એસી મિમ્મુપ્રતિમા કૈ અર્થાત્ ડ્વપચાસ દિન કો મિમ્મુપ્રતિમા  
કૈ ધારક થે । યહ પ્રતિમા સાતસપ્તાહોં મ કી જાતી હૈ । ફસમે પ્રથમ સપ્તાહ કૈ  
પ્રથમદિન મે એક દત્તિ આહાર કી ઓર એક દત્તિ પાની કી લી જાતી હૈ, દ્વિતીય-  
દિન મે દો દત્તિયોં આહાર કા ઓર દો દત્તિયોં પાની કી લી જાતી હૈ । ફસી તરહ  
પ્રતિદિન એક એક દત્તિ કો વૃદ્ધિ સે સાતવે દિન સાત દત્તિયોં આહાર કી ઓર

અભિગ્રહ વિશેષોભા બધાને અધિકાર નથી, પરંતુ વિશિષ્ટ સહનનવાદા જ  
આ બધી પ્રતિમાઓનું આરાધન કરી શકે છે કહ્યું પણ છે—

“પઢિવજ્જઙ્ઞ ઇયાઓ, સવયળ-ધિદ્-જુઓ મહાસત્તો ।

પઢિમાઝ ભાવિયપ્પા, સમ્મ ગુરુણા અણુન્નાઓ” ॥

ઝાયા—પ્રતિપદ્યતે એતા મ્હનન-ધૃતિયુતો મહાસત્ત્વ ।

પ્રતિમા ભાવિતાત્મા, સમ્યગ્ગુરુણા અનુજાત ॥

અર્થાત્ મહાસત્ત્વશાલી મ્હનન અને ધૈર્યથી યુક્ત ભાવિતાત્મા મુનિજન  
સમ્યક્ અનુનાત થઈને અર્થાત્ શુભની આજ્ઞા લઈને, પ્રતિમાઓનો સ્વીકાર  
કરે છે તથા (સત્તસત્તમિય મિમ્મુપ્પઢિમ) સાતઠે સાતમે દિવસ જેમા એવી  
મિમ્મુપ્રતિમાના અર્થાત્ ઓગણપચાસ દિવસની મિમ્મુપ્રતિમાના ધારક હતા,  
આ પ્રતિમા સાત મહાહોમા કરાય છે તેમા પ્રથમ મહાહોમા પ્રથમ દિવસે  
એક દત્તિ આહારની અને એક દત્તિ પાણીની દેવાય છે બીજે

અદ્વઅદ્વમિય મિસ્ત્રુપડિમ, ણવળવમિયં મિસ્ત્રુપડિમ, દસદસ-

‘અદ્વઅદ્વમિય ‘મિસ્ત્રુપડિમ’ અષ્ટાષ્ટમિકા મિશ્રુપ્રતિમામ્, ‘ણવળવમિય’ નવનવમિકા મિશ્રુપ્રતિમામ્, ‘દસદસમિય’ દશદશમિકા મિશ્રુપ્રતિમામ્, નવરમ્-દત્તિવૃદ્ધિ

સાત દત્તિયાં પાની કી લી જાતી હૈ। इसी प्रकार दूसरे सप्ताह से लेकर सातवे सप्ताह तक की दत्तियों क प्रिय म भी समझना चाहिये। इस प्रकार आहार और पानी की सब दत्तियाँ ३९२ होती ह। तथा (अद्वअद्वमि य मिस्त्रुपडिम) अष्टाष्ट-मिक मिश्रुप्रतिमा के धारक थे। यह मिश्रुप्रतिमा आठ अष्टाहां म अर्थात् चौसठ दिनों म की जाती हे। इसम प्रथम अष्टाह के प्रथम दिन में एकदत्ति आहार की और एक दत्ति पानी की ली जाती है। प्रत्येक दिन म एक एक दत्ति की वृद्धि होने के कारण आठवें दिन में आठ दत्तियाँ आहार की और आठ दत्तियाँ पानी का ली जाती हैं। इसी प्रकार अगष्ट सातों अष्टाहों के गारे म भी समझना चाहिये। इस प्रकार आहार और पानी की कुल दत्तियाँ ५७६ होती ह। तथा (नवनवमि य मिस्त्रुपडिम) नवनवमिका मिश्रुप्रतिमा के धारक थे। यह मिश्रुप्रतिमा नौ नवाहों में, अर्थात् ८१ दिनों म पूरी होती है। प्रत्येक नौ दिना के अंतिम दिन म एक एक दत्ति की वृद्धि होने से नौ दत्तियाँ आहार की और नौ दत्तियाँ पानी की होती है।

દિવસે જે દત્તિ આહારની અને જે દત્તિ પાણીની લેવાય છે એવી રીતે પ્રતિદિન એક એક દત્તિના વધારાથી સાતમે દિવસે ૭ દત્તિ આહારની અને ૭ દત્તિ પાણીની લેવાય છે આ પ્રકારે બીજા સપ્તાહથી લઈને ૭ મા સપ્તાહ સુધીની દત્તિઓના વિષયમા પણ સમજી લેવું જોઈએ આ પ્રકારે આહાર અને પાણીની બધી દત્તિઓ ૩૯૨ થાય છે તથા (અદ્વઅદ્વમિય મિસ્ત્રુપડિમ) અષ્ટાષ્ટમિક લિશ્ત્રુપ્રતિમાના ધારકો હતા આ લિશ્ત્રુપ્રતિમા આઠ અષ્ટાહોમા અર્થાત્ ચોસઠ દિવસોમા ઢરાય છે તેમા પ્રથમ અષ્ટાહના (અઠવાડિયાના) પ્રથમ દિવસે એક દત્તિ આહારની અને એક દત્તિ પાણીની લેવાય છે પ્રત્યેક દિવસે એક એક દત્તિનો વધારો થવાના કારણે આઠમે દિવસે આઠ દત્તિઓ આહારની અને આઠ દત્તિઓ પાણીની લેવાય છે એજ પ્રકારે આઠીના ૮ અષ્ટાહો (અઠવાડિયા)ના બારામા પણ સમજવું જોઈએ એવી રીતે આહાર અને પાણીની કુલ દત્તિઓ ૫૭૬ થાય છે તથા (નવનવમિય મિસ્ત્રુપડિમ) નવનવમિકા લિશ્ત્રુપ્રતિમાના ધારકો હતા આ લિશ્ત્રુપ્રતિમા નવનવાહોમા અર્થાત્ ૮૧ દિવસોમા પૂરી થાય છે પ્રત્યેક નવ

મિયં મિસ્ત્રુપડિમં, સુદ્ધિય મોયપડિમ પડિવળ્ણા, મહદ્ધિય મોય-  
પડિમં પડિવળ્ણા, જવમજ્જં ચદપડિમ પડિવળ્ણા, વર-

સત્યાન્તમેળ કાર્યા । કેચિન્ ‘સુદ્ધિય મોયપડિમ પડિવળ્ણા’ ક્ષુદ્ધિકા મોક પ્રતિમા પ્રતિપન્ના, અસ્થા ક્ષુદ્ધકચ મહત્ત્વપેક્ષયા ચોગ્યમ્ । તથા ‘મહદ્ધિય મોય પડિમ પડિવળ્ણા’ મન્ત્રી મોકપ્રતિમા પ્રતિપન્ના । અનયો પ્રતિમયોગ્યાગ્યા પ્રથાન્તરે વિલોકનીયા । ‘જવમજ્જં ચદપડિમ પડિવળ્ણા’ યવમન્યા ચદ્રપ્રતિમા પ્રતિ પન્ના—યવસ્યેવ મય યન્યા સા યવમન્યા, ચન્દ્ર ઇવ કલાવૃદ્ધિહાનિન્યા યા પ્રતિમા સા ચન્દ્રપ્રતિમા, તથા હિ શુક્લપ્રતિપદિ—એક કવલમ્ અમ્યવદ્વય પ્રતિનિર્મલકૈક

હસ પ્રકાર આહાર ઓર પાની કી સત્તત્તિયાં ૮૧૦ હોતી હૈ । તથા (ત્સદસમિય મિસ્ત્રુપડિમ) દશદશમિકા મિષ્ટુપ્રતિમા કૈ ધારક થૈ । યહ મિષ્ટુપ્રતિમા દગ્ગ દગ્ગાહાં મૈ, અયાત્ સૌ દિનોં મૈ પૂરી હોતી હૈ । હસમે પ્રત્યેક દગ્ગવૈં દિનમેં દસ દત્તિયાં આહાર કી ઓર દસ દત્તિયાં પાની કી હોતી હૈ । હસ પ્રકાર આહાર ઓર પાની કી કુલ દત્તિયાં ૧૧૦૦ હોતી હૈ । કિતનેક મુનિજન (સુદ્ધિય મોયપડિમ પડિવળ્ણા) ક્ષુદ્ધક મોકપ્રતિમા કૈ ધારક થૈ । તથા—(મહદ્ધિય મોયપડિમ પડિવળ્ણા) મહામોકપ્રતિમા કૈ ધારક થૈ । તથા કિતનેક મુનિજન (જવમજ્જં ચદપડિમ પડિવળ્ણા) યવમન્યા ચન્દ્રપ્રતિમા કૈ ધારક થૈ । હસ પ્રતિમા મૈ શુક્લ પક્ષ કી એકમ તિથિ મૈ એક કવલ આહાર કિયા જાતા હૈ । પ્રતિદિન એક એક કવલ કી વૃદ્ધિ સૈ પૂર્ણિમા મૈ ૧૫ કવલ આહાર

દિવસોના અતના દિવસે એઠ એક દત્તિની વૃદ્ધિ થવાથી નવ દત્તિઓ આહારની અને નવ દત્તિઓ પાણીની થાય છે આ પ્રકારે આહાર અને પાણીની બધી દત્તિઓ ૮૧૦ થાય છે તથા (દસદસમિય મિસ્ત્રુપડિમ) દશદશમિકા લિક્ષુ પ્રતિમાના ધારક હતા આ લિક્ષુપ્રતિમા દશ દશાહોમા અર્થાત્ સૌ દિવસોમા પૂરી થાય છે એમા પ્રત્યેક દશમા દિવસે દશ દત્તિઓ આહારની અને દશ દત્તિઓ પાણીની હોય છે આ પ્રકારે આહાર અને પાણીની કુલ દત્તિઓ ૧૧૦૦ થાય છે ડેટલાક મુનિજન (સુદ્ધિય મોયપડિમ પડિવળ્ણા) ક્ષુદ્ધકમોકપ્રતિમાના ધારક હતા તથા (મહદ્ધિય મોયપડિમ પડિવળ્ણા) મહામોક પ્રતિમાના ધારક હતા તથા કેટલાક મુનિજન (જવમજ્જં ચદપડિમ પડિવળ્ણા) યવમન્યા ચન્દ્રપ્રતિમાના ધારક હતા આ પ્રતિમામા શુક્લપક્ષની એઠમ તિથિમા એક ડોળિઆનો આહાર કરાય છે પ્રતિદિન એક એક ડોળિઆનો વધારો

## મજ્ઞ ચદપડિમં પડિવણ્ણા, વિવેગપડિમ વિઓસગ્ગપડિમં ઉવ-

ફવલવૃદ્ધચા પશ્ચદગ પૌર્ણમાસ્યા, કૃષ્ણપ્રતિપદિ ચ પશ્ચદગૈવ મુક્ત્યા દિત્તીયાદૌ પ્રતિ-  
દિનમ્ એકૈકકનલ્હાન્યા અમાવાસ્યાયામેકમેવ યસ્યા મુટ્કે સા સ્થૂલમધ્યત્વાદ યવ-  
મયેતિ તા પ્રતિપન્ના । ‘વૃદ્ધ-(૨૩)મજ્ઞ ચદપડિમ પડિવણ્ણા’ વજ્રમયા ચન્દ્ર-  
પ્રતિમા પ્રતિપન્ના—વજ્રસ્યેવ મય યસ્યા સા તથા, યસ્યા હિ કૃષ્ણપ્રતિપદિ પશ્ચદગ કનલાન્  
મુક્ત્વા તત પ્રતિત્નિમેકૈરુહાન્યા અમાવાસ્યાયામેક, શુક્લપ્રતિપદ્યપિ એકમેવ, તતો દિત્તી-  
યાદૌ પુનરેકૈરુદ્ધચા પૌર્ણમાસ્યા પશ્ચદગ મુટ્કે સા તતુમયત્વાદવજ્રમયા ઇતિ તા પ્રતિ-

ક્રિયા જાતા છે । તથા કૃષ્ણપક્ષ કી એકમ તિથિ મે ૧૫ કનલ આહાર ક્રિયા જાતા  
છે, ઓર દિત્તીયા સે એક એક કનલ ઘટાને સે અમાવાસ્યા તિથિ મેં માત્ર એક ફવલ  
આહાર ક્રિયા જાતા છે । જૈસે—યવ કા મધ્યભાગ સ્થૂલ હોતા છે, ડસી પ્રકાર ઇસ  
પ્રતિમા કા મી મધ્યભાગ પૂર્ણિમા ઓર કૃષ્ણ પક્ષકી એકમ, પન્દરહ પન્દરહ ફવલ આહાર-  
લેને કે કારણ સ્થૂલ છે । ઇસલિયે ઇસ પ્રતિમા કો ‘યવમધ્યચન્દ્રપ્રતિમા’ કહતે છે ।  
તથા—તિત્તનેક મુનિજન ( વૃદ્ધમજ્ઞ ચદપડિમ પડિવણ્ણા ) વજ્રમધ્ય ચન્દ્રપ્રતિમા કો  
ધારણ ક્રિયે હુએ થે । યહ પ્રતિમા કૃષ્ણપક્ષ કી એકમ કે દિન પન્દરહ કનલ આહાર  
કર કે પ્રારમ્ભ કી જાતી છે । પ્રતિદિન એક એક ફવલ ઘટાને સે અમાવાસ્યા મે એક  
કનલ તથા—શુક્લપક્ષ કી એકમતિથિ મે એક કનલ આહાર ક્રિયા જાતા છે । ફિર  
પ્રતિદિન એક એક કનલ કી વૃદ્ધિ સે પૂર્ણિમા કે દિન પન્દરહ કનલ આહાર લિયા જાતા

કરવાનો હોવાથી પૂનમના દિવસે ૧૫ કોળિઆનો આહાર કરાય છે, તથા કૃષ્ણપક્ષની  
એકમ તિથિએ ૧૫ કોળિઆનો આહાર કરાય છે, અને બીજીથી એઠ એઠ  
કોળિઆનો આહાર ઘટાડતા અમાવાસ્યા તિથિમા માત્ર એક કોળિ  
આનો આહાર કરાય છે જેમ યવનો મધ્યભાગ સ્થૂલ હોય છે તેવી જ રીતે  
આ પ્રતિમામા પણ મધ્યભાગ પૂનમ અને કૃષ્ણપક્ષની એકમ, પદર પદર  
કોળિઆ આહાર લેવાને કારણે, સ્થૂલ છે, તેથી આ પ્રતિમાને ‘યવમધ્ય  
ચન્દ્રપ્રતિમા’ કહે છે તથા ડેટલાક મુનિજન ( વૃદ્ધમજ્ઞ ચદપડિમ પડિવણ્ણા )  
વજ્રમધ્યચન્દ્રપ્રતિમાને ધારણ કરવાવાળા હતા આ પ્રતિમા કૃષ્ણપક્ષની  
એકમને દિવસે પદર કોળિઆ આહાર લઈને શરૂ કરાય છે પ્રતિદિન એઠ  
એક કોળિઆ આહાર ઘટાડતા અમાવાસ્યાને દિવસે એક કોળિઆ તથા  
શુક્લ પક્ષની એકમ તિથિએ એઠ કોળિઆ આહાર કરાય છે પછી પ્રતિદિન



હાણપડિમ પડિસલીણપડિમ પડિવળ્ળા સજમેણ તવસા અપ્પાણં  
ભાવેમાણા વિહરતિ ॥ સુ ૨૪ ॥

પન્ના । તથા—કેનિત ‘વિવેગપડિમ’ વિવેગપતિમા—વિવેગ = ત્યાગ, મ વ  
આતરાગા કપાયાતીના ગાળાગા ન ગગગ્રીગનુનિતમકપાનાતીનામ્, તસ્ય પ્રતિમા=પ્રતિ  
પત્તિર્વિવેગપ્રતિમા તા, ‘વિઓસગ્ગપડિમ’ ચ્યુસર્ગપ્રતિમા=કાયોસર્ગપ્રતિમામ્,  
‘ઉવહાણપડિમ’ ઉપધાનપ્રતિમામ્—મોખ પ્રતિ ઉપ=સામીપ્યેન દધાતિ=નયતી/યુપ-  
ધાનમ્—અનશનાદિક તપસ્તદ્વિપયા પ્રતિમા=અભિપ્રસ્તા, તથા ‘પડિસલીણપડિમ’  
પ્રતિસલીણપ્રતિમા=ક્રોધાન્નિરોધાઽભિપ્રહ ‘પડિવળ્ળા’ પ્રતિપન્ના મયમેન તપસા  
આત્માનમ્ ભાવયત વિહરન્તિ ॥ સુ ૨૪ ॥

હૈ । જૈસે વજ્રકા મધ્યભાગ પતલ હોતા હૈ उसी प्रकार इस प्रतिमा का भी मध्यभाग  
अमावास्या और शुक्लपक्ष की एकग, एक एक कवल आहार लेने के कारण पतला  
है, इसीलिये इस प्रतिमा को ‘वज्रमयचन्द्रप्रतिमा’ कहते हैं । तथा कितनेक मुनिजन  
‘विवेगपडिम्’ विवेकप्रतिमाके अर्थात् आभ्यतरिक कपायादिकों के, तथा—गण,  
स्वशरीर और अकल्पनीय भक्तपानादिकों के त्याग की प्रतिमा के, ‘विओसग्गपडिम्’  
व्युत्सर्गप्रतिमा के, अर्थात् कायोसर्गप्रतिमा के, ‘उवहाणपडिम्’ उपधान प्रतिमा के  
अर्थात् अनशनादिरूप उग्र तपस्या की प्रतिमा के, तथा—( पडिस्लीणपडिम् )  
प्रतिसलीन प्रतिमा के अर्थात् क्रोध आदि कपायों के निरोध करने के अभिप्राह के  
( पडिवण्णा ) धारक थे । पूर्वोक्त सभी प्रकार के मुनिराज सत्रह प्रकार के समय से

એક એક ઢોળિઓ વધારતા જઈ પૂનમને દિવસ પછર ઢોળિયા આહાર લેવાય  
છે જેમ વજ્રનો મધ્યભાગ પાતળો હોય છે તેવી જ રીતે આ પ્રતિમાના  
પશુ મધ્યભાગ—અમાવાસ્યા અને શુક્લ પક્ષની એકમ, એક એક ઢોળિઓ  
આહાર લેવાના કારણે પાતળો છે, એ માટે જ આ પ્રતિમાને “ વજ્રમધ્ય-  
ચંદ્રપ્રતિમા ” કહેવાય છે તથા કેટલાએક મુનિજન ( વિવેગપડિમ ) વિવેક  
પ્રતિમાના અર્થાત આભ્યતરિક કપાય આદિના, તથા—ગણના, પોતાના  
શરીરના અને અકલ્પનીય ભોજન પાન આદિના ત્યાગની પ્રતિમાના ( વિઓસગ્ગપડિમ )  
વ્યુત્સર્ગપ્રતિમા એટલે કાયોત્સર્ગપ્રતિમાના, ( ઉવહાણપડિમ ) ઉપધાનપ્રતિમાના  
અર્થાત્ અનશન આદિરૂપ ઉગ્ર તપસ્યાની પ્રતિમાના, તથા ( પડિસલીણપડિમ )  
પ્રતિસલીનપ્રતિમાના અર્થાત્ ક્રોધ આદિ કપાયોના નિરોધ કરવાના અભિપ્ર્રહના  
( પડિવળ્ળા ) ધારક હતા પૂર્વોક્ત સર્વ પ્રકારના મુનિરાજ સત્તર પ્રકારના સય-

મૂલમ્—તેણં કાલેણ તેણ સમણં સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીર-  
સ્સ અંતેવાસી વહવે થેરા ભગવંતો જાડસપણ્ણા કુલસંપણ્ણા  
વલસંપણ્ણા રૂવસપણ્ણા વિણયસંપણ્ણા ણાણસંપણ્ણા દસણસંપણ્ણા

ટીકા—‘તેણ કાલેણ’ इत्यादि । तस्मिन् काले तस्मिन् समये श्रमणस्य भग-  
वतो महावीरस्य ‘अंतेवासी’ अंतेवासिन—शिष्या वहव स्थिरा = चिरतरकाल-  
पालितश्रमणपर्याया, भगवन्त = सयमगोभाशालिन, एषा विशेषणान्याह—‘जाड-  
सपण्णा’ जातिसम्पन्ना—उत्तममातृवगयुक्ता, एवम् ‘कुलसपण्णा’ कुलसम्पन्ना—श्रेष्ठ-  
पैतृवगयुक्ता, ‘वलसपण्णा’ वलसम्पन्ना—वल—महननसमुत्थित पराक्रम, तेन सम्पन्ना-  
युक्ता, ‘रूवसपण्णा’ रूपसम्पन्ना—रूपम्—आकृति—सुन्दराऽऽकारस्तेन युक्ता । ‘विण-

તથા વારહ પ્રકાર કે તપ સે આત્મા કો ભારિત કરતે હુા નિચરતે યે ॥ મૂ० ૨૪ ॥

‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ इत्यादि.

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ) उसकाल उस समय में (समणस्स भगवओ महा-  
वीरस्स अंतेवासी वहवे थेरा भगवतो) श्रमण भगवान् महावीर के अंतेवासी—शिष्य  
अनेक स्थविर भगवन्त ये । दीक्षापयाय से युक्त एव धर्म से प्रचलित को पुन धर्म में स्थिर  
करनेवाले को स्थविर कहते हैं । सयमगोभासे जो युक्त हों उन्हें ‘भगवन्त’ कहते हैं ।  
ये (जाडसपण्णा) जातिसम्पन्न—उत्तममातृवग के ये, और (कुलसपण्णा) कुल-  
सम्पन्न—उत्तमपितृवग के थे । (वलसपण्णा) सहनननामकर्मसे प्राप्त बल से विजिष्ट  
थे । (रूवसपण्णा) सुन्दर आकृतिवाले थे । (विणयसपण्णा) जिससे अष्टविध कर्ममल

મથી તથા બાર પ્રકારના તપથી આત્માને ભાવિત કરતા વિચરતા હતા (સ્ત્ર ૨૪)

‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ इत्यादि

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ) તે કાલ તે સમયમાં (સમણસ્સ ભગવઓ  
મહાવીરસ્સ અંતેવાસી વહવે થેરા ભગવતો) શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરના  
અંતેવાસી—શિષ્ય અનેક સ્થવિર ભગવતો હતા ધર્મથી ચલાયમાન થતા  
સાધુઓને કરીથી ધર્મમાં સ્થિર કરવાવાળાને સ્થવિર કહે છે એ સયમ-  
ગોભાવાળા હોય તેમને ભગવત કહે છે તેઓ (જાડસપણ્ણા)  
જાતિસંપન્ન—ઉત્તમ માતૃવશના હતા, અને (કુલસપણ્ણા) કુલ સંપન્ન—ઉત્તમ  
પિતૃવશના હતા (વલસપણ્ણા) સહનનનામકર્મથી પ્રાપ્ત થયેલ બલવડે  
વિજિષ્ટ હતા (રૂપસપણ્ણા) સુદર આકૃતિવાળા હતા (વિણયસપણ્ણા) બેનાથી

## ચરિત્તસંપણ્ણા લજ્જાસપણ્ણા લાઘવસંપણ્ણા ઓયંસી તેયંસી

યસપણ્ણા' વિનયસમ્પન્ના - વિનીયતેડપનીયતે- સસ્ટેગકારકમષ્ટપિથ કર્મયેન સ વિનય - અમ્યુત્થાનાદિ-ગુરુસેવાલક્ષણ તેન યુક્તા, 'જાણસપણ્ણા' જ્ઞાસપન્ના, જ્ઞાન-શ્રુતચારિત્ર-લક્ષણ તેન યુક્તા, 'દસણસપણ્ણા' દર્શનસમ્પન્ના-દર્શન-સમ્યક્ત્વ તેન યુક્તા 'ચરિત્ત-સપણ્ણા' ચરિત્રસમ્પન્ના ચરિત્ર-સમિતિગુપ્ત્યાદિક તેન યુક્તા, 'લજ્જાસપણ્ણા' લજ્જા-સમ્પન્ના લજ્જા-સયમવિરાધનાયા હૃદયસકોચરૂપા તથા યુક્તા, 'લાઘવસપણ્ણા' લાઘવસમ્પન્ના લાઘવદ્રવ્યતો ડાળ્પોપધિતા, ભાવતો ગૌરવત્રયત્યાગ-તેન યુક્તા, 'ઓયસી' ઓજસ્વિન, ઓજો-માનસી શક્તિસ્તદ્વન્ત, 'તેયસી' તેજસ્વિન-તેજ અન્તર્વહિર્દેદીપ્યમાન તત્તેજોલેશ્યાદિ વા તદ્વત, 'વચ્ચસી' વચસ્વિન, વચ આદેયવચન-સૌભાગ્યાયુપેતમેપામસ્તાતિ તે વચસ્વિન,

અપનીત-નષ્ટ હોતા હૈ વહ વિનય હૈ, એસે વિનય સે યુક્ત થે । ગુરુઓં કે આને એવ જાને આદિ પર રહે હોના હ્યાદિક ક્રિયાએં સત્ર વિનય કે હી અન્તર્ગત હૈ । (જાણ-સપણ્ણા) વિગિષ્ટજ્ઞાન સે સપન્ન થે । (દસણ-સપણ્ણા) વિશિષ્ટદર્શનસે-સમ્યક્ત્વ સે સપન્ન થે । (ચરિત્તસપણ્ણા) સમિતિ-ગુપ્તિ-આદિરૂપ ચારિત્ર સે સપન્ન થે । (લજ્જા સપણ્ણા) સયમવિરાધનામે જો સ્વાભાવિક હૃદયકા મકોચ ઉસે લજ્જા કહતે હૈ, ઉસસે વે યુક્ત થે । (લાઘવસપણ્ણા) અલ્પ-ઉપધિરૂપ દ્રવ્યલાઘવ એવ ત્રીન ગૌરવકા પરિ-ત્યાગરૂપ ભાવલાઘવ સે યુક્ત થે । (ઓયસી) યે ઓજસ્વી યે, અર્થાત્ તપ ઔર સયમ કે પ્રભાવ સે યુક્ત થે । (તેયસી) યે તેજસ્વી યે, અર્થાત્ મીતર ઔર બાહર દેદીપ્યમાન યે, અથવા દ્રવ્યભાવરૂપ તેજોલેશ્યા આદિસે યુક્ત થે । (વચ્ચસી) યે આદેયવચન સે,

અષ્ટવિધ કર્મભલ અપનીત-નષ્ટ થાય છે તેને વિનય કહે છે એવા વિનયથી યુક્ત હતા । ગુરુઓ આવે તેમ જ બધ ત્યારે ઉભા થવું વિગેરે ક્રિયાઓ અધી વિનયની જ અતર્ગત છે । (જાણસપણ્ણા) વિશિષ્ટજ્ઞાનવાળા હતા । (દસણસપણ્ણા) વિશિષ્ટ દર્શનથી-સમ્યક્ત્વથી સપન્ન હતા । (ચરિત્તસપણ્ણા) સમિતિગુપ્તિ-આદિરૂપ ચારિત્રથી સપન્ન હતા । (લજ્જાસપણ્ણા) સયમવિરાધ નામા જે સ્વાભાવિક હૃદયનો સકોચ થાય તેને લજ્જા કહે છે તેનાથી યુક્ત હતા । (લાઘવસપણ્ણા) અલ્પ-ઉપધિરૂપ દ્રવ્યલાઘવ તેમજ ત્રણ ગૌરવના પરિત્યાગરૂપ ભાવલાઘવથી યુક્ત હતા । (ઓયસી) તેઓ ઓજસ્વી હતા, અર્થાત્ તપ અને સયમના પ્રભાવવાળા હતા । (તેયસી) તેઓ તેજસ્વી હતા અર્થાત્ અદર અને બહાર દેદીપ્યમાન હતા, અથવા દ્રવ્યભાવરૂપ તેજોલેશ્યા આદિવાળા હતા । (વચ્ચસી) તેઓ આદેયવચનવાળા, અથવા તપ સયમના

વચ્ચસી જિયકોહા જિયમાળા જિયમાયા જિયલોભા જિઙ્ઙદિયા  
જિયણિદ્ધા જિયપરીસહા જીવિયાસ-મરણ-ભય-વિપ્પમુક્કા વય-

અથવા-વર્ચ તેજ પ્રભાવ-તદન્તો વર્ચસ્વિન । ‘જસસી’ યગસ્વિન તપ સયમસમારા-  
ધનપ્રાપ્તિપ્રાપ્તા । ‘જિયકોહા’ જિતક્રોધા-જિત ક્રોધો યૈસ્તે જિત ક્રોધા, ક્રોધજય-ઉદયપ્રાપ્ત-  
ક્રોધવિફળીકરણતો જાતસ્ય । ‘જિયમાળા’ જિતમાના, તત્રમાન-મન્યતેઽનેનેતિ માન-અભિ-  
માન-જ્ઞાનાદિના અહમનુપમોઽસ્મીત્વભિમાનરૂપ-ગર્વ ઇતિ યાવત્ । ‘જિયમાયા’ જિતમાયા-  
તત્ર માયા-પરવચ્ચનામિપ્રાયેગ શ્રારાકારનપથ્યમનોનાઘાયકૌટિન્યકરણરૂપા, સા જિતા  
યૈસ્તે તથા, ઉદયપ્રાપ્તપરવચ્ચનકર્મવિફલીકારકા, ‘જિયલોભા’ જિતલોભા ‘જિઙ્ઙ-  
દિયા’ જિતેન્દ્રિયા ‘જિયણિદ્ધા’ જિતનિદ્રા ‘જિયપરીસહા’ જિતપરીપહા ‘જીવિ-  
યાસ-મરણ-ભય-વિપ્પમુક્કા’ જીવિતાઽઽશ્વા-મર્ગ-ભય-વિપ્રમુક્કા-જીવિતસ્ય-પ્રાણ-

અથવા તપમયમકે પ્રતાપને યુક્ત યે । (જસસી) યે યગસ્વી યે, અર્થાત્ તપ ઓર  
સયમકી આરાધના સે પ્રસિદ્ધિ પામે હુણ યે । (જિયકોહા) ક્રોધકો જિન્હોને જીત  
લિયા થા । (જિયમાળા) માનકો જિન્હોને દૂર કર દિયા થા, અર્થાત્ “ મૈ જ્ઞાનાદિક  
ગુણોસે અનુપમ હૂં ” હસ પ્રકાર અભિમાનરૂપ ગર્વકો જિન્હોને પરાસ્ત કર દિયા થા ।  
(જિયમાયા) દૂસરોકો વચન કરનેકે અમિપ્રાયસે વેપ વનાના, એન મન-વચન ઓર  
કાયકો કુટિલતામે પરિણત કરના હસકા નામ માયા હૈ, હસ માયાકા મી જિન્હોને  
અપની શુભપરિણતિ દ્વારા નિગારણ કર નિથા થા । (જિયલોભા) હસી પ્રકાર લોભકો  
મી જિન્હોને નષ્ટ કર ઢિયા થા । ( જિઙ્ઙદિયા ) ઇન્દ્રિયોકો જિન્હોને અચ્છી તરહ  
અપને વગમે કર રચા થા । ( જિયણિદ્ધા જિયપરીસહા ) નિદ્રા ઓર પરીપહો કો  
જિન્હોને જીત લિયા થા । (જિવિયાસ મરણ-ભય વિપ્પમુક્કા) જાનેકી આગ્રા એવ મરણકે

પ્રતાપવાળા હતા ( જસસી ) તેઓ યજ્ઞસ્વી હતા, અર્થાત્ તપ અને સયમની  
આરાધનાથી પ્રસિદ્ધિ પામેલા હતા ( જિયકોહા ) ક્રોધ જેમણે જીત્યો છે  
( જિયમાળા ) માન જેઓએ દૂર કરેલું છે, અર્થાત્ ‘ હું જ્ઞાનાદિક ગુણોથી  
અનુપમ છું ’ એવા અભિમાનરૂપ ગર્વને જેઓએ પરાસ્ત કર્યો છે ( જિયમાયા )  
ખીભની વચના-છેતરપિ ડી ઢરવાના હેતુથી વેપ બનાવવા તેમ જ મન વચન-  
વાયાથી કુટિલતા કરવી તેનું નામ માયા છે આ માયાનું પણ જેઓએ પોતાની  
શુભપરિણતિથી નિવારણ કર્યું છે ( જિયલોભા ) તેવી જ રીતે લોભને પણ  
જેઓએ નાશ કર્યો છે ( જિઙ્ઙદિયા ) જેઓએ સારીગીતે ઇન્દ્રિયોને પોતાને વશ  
કરી લીધી હતી ( જિયણિદ્ધા જિયપરીસહા ) નિદ્રા અને પરીપહેાને જેઓએ જીતી

પ્પહાણા ગુણપ્પહાણા કરણપ્પહાણા ચરણપ્પહાણા ણિગ્ગહપ્પ-  
હાણા નિચ્છયપ્પહાણા અજ્જવપ્પહાણા મદ્વપ્પહાણા લાઘવપ્પહાણા

ધારણસ્ય-આગા જોપિતાઽઽગા, મરણસ્ય મય=ચામ, एताभ्या विप्रमुक्ता, 'વ્યપ્પહાણા' વ્રતપ્રધાના-વ્રત-સયમ પ્રધાનમ્-ઉત્તમ-ગામ્યાનિમિષુકાઽપેક્ષ્યા નિર્પ્રથવાદ્ યેષા તે વ્રતપ્રધાના, અથવા વ્રતેન-સયમેન પ્રધાના શ્રેષ્ઠા-નિર્પ્રથમમણા इत्यर्थ । તે ચ ન કેવલ વ્યવહારતે એવ હત્યત આહ-'ગુણપ્પહાણા' ગુણપ્રધાના-ગુણા કારુણ્યાદય, યથોક્ત- 'પરોપકારૈકરતિર્નિરોહતા, વિનીતતા સયમનુચિત્તતા । શ્રુતે વિનોત્તેઽનુદિન ન સ્તીનતા, ગુણા ઇમે સત્ત્વવતા સ્વભાવજા । इति, एतैर्गुणै प्रधाना । 'કરણપ્પહાણા' કરણ-પ્રધાના-કરણ=ક્રિયા, તથેહ પિણ્ડવિશુદ્ધ્યાદિરૂપ, તેન પ્રધાના, અથવા કરણ-પિણ્ડવિશુદ્ધ્યાદિરૂપ પ્રધાન યેષા તે કરણપ્રધાના, 'ચરણપ્પહાણા' ચરણપ્રધાના-ચરણ=મહા-વ્રતાદિમૂલગુરૂપ તપ્રધાના, 'ણિગ્ગહપ્પહાણા' નિગ્રહપ્રધાના-ઇન્દ્રિયનોઽદ્વિયદમનપ્રધાના, 'નિચ્છયપ્પહાણા' નિશ્ચયપ્રધાના-નિશ્ચય-સત્ત્વનિર્ણય, તત્ત્વ પ્રધાના, અથવા અવશ્યકરણીયાસુ મયમક્રિયાસુ નિશ્ચિત્તચિત્તા, 'અજ્જવપ્પહાણા' આર્જવપ્રધાના-આર્જવ-માયા-રાહિત્ય તત્પ્રધાના, કર્પૂરવત્તર્પરેહિર્નિર્મલા, 'મદ્વપ્પહાણા' માર્દવપ્રધાના-માર્દવ-માનો

મયસે જો સર્વથા વિપ્રમુક્ત થે । (વ્યપ્પહાણા) વ્રતપાલન કરનેકે કારણ પ્રધાન થે, (ગુણ-પ્પહાણા) ક્ષાન્ત્યાદિ ગુણોસે પ્રધાન થે, (કરણપ્પહાણા) પિણ્ડવિશુદ્ધ્યાદિ રૂપ મુનિયોકી ક્રિયામે પ્રધાન થે, (ચરણપ્પહાણા) મહાવ્રત આદિ મૂલ ગુણોસે પ્રધાન થે, (ણિગ્ગહપ્પહાણા) ઇન્દ્રિય, નોઽન્દ્રિય (મનકે) દમન કરનમે પ્રધાન થે, (નિચ્છયપ્પહાણા) તત્ત્વનિર્ણય તથા અવશ્ય-કરણીય સયમ ક્રિયામ પ્રધાન થે । (અજ્જવપ્પહાણા) સરલતામે પ્રધાન થે, અર્થાત્ કર્પૂર કે તુલ્ય અન્તર ગાહર નિર્મલ થે । (મદ્વપ્પહાણા) માનકે ઉદયકા નિરોધ કરનેવાળે

લીધા હતા, (જીવિયાસ મરણ મય-વિપ્રમુક્ત) છુવવાની આશા તેમજ મરણના ભયથી જેઓ સર્વથા મુક્ત હતા (વ્યપ્પહાણા) વ્રતપાલન કરવાના કારણે પ્રધાન હતા, (ગુણપ્પહાણા) ક્ષાન્તિ આદિ શુભોચી પ્રધાન (સુખ્ય) હતા, (કરણપ્પહાણા) પિણ્ડવિશુદ્ધિ-આદિરૂપ મુનિઓની ક્રિયામા પ્રધાન હતા, (ચરણપ્પહાણા) મહાન્ત આદિ મૂલશુભોચી પ્રધાન હતા, (ણિગ્ગહપ્પહાણા) ઇન્દ્રિય નોઽન્દ્રિયનું દમન કરવામા પ્રધાન હતા, (નિચ્છયપ્પહાણા) તત્ત્વ નિર્ણય તથા અવશ્ય કરવાની મયમક્રિયામા પ્રધાન હતા (અજ્જવપ્પહાણા) સરલતામા પ્રધાન હતા, અર્થાત્ કર્પૂરની પેઠે અતર બહારથી નિર્મળ હતા, (મદ્વપ્પહાણા) માનના ઉદયનો નિરોધ કરવાવાળા અર્થાત્ બાત્યાદિ આઠ પ્રકાર

खन्तिप्पहाणा मुत्तिप्पहाणा विज्जापहाणा मन्तप्पहाणा वेयप्पहाणा  
वभप्पहाणा नयप्पहाणा नियमप्पहाणा सच्चप्पहाणा सोयप्पहाणा

दयनिरोध, तत्प्रधाना - जायावष्टमिधमदवर्जिता, 'लाघवप्पहाणा' लाघवप्रधाना, लाघव-  
द्रव्यतोऽन्योपधिच भावतो गौरवत्रयत्याग, तत्प्रधाना । 'खन्तिप्पहाणा' क्षान्तिप्रधाना -  
क्षान्ति-क्रोधोत्थनिरोध-तत्प्रधाना । 'मुत्तिप्पहाणा' मुक्तिप्रधाना - मुक्तिर्लोभोदयनिरोध,  
तत्प्रधाना, निर्लोभा इत्यर्थः । 'विज्जापहाणा' विद्याप्रधाना - वेदन विद्या-ससाधना  
रोहिणीप्रज्ञमिप्रभृतिर्देव्यधिष्ठिता सा प्रधान येषां ते विद्याप्रधाना । 'मन्तप्पहाणा'  
मन्त्रप्रधाना, 'वेयप्पहाणा' वेदप्रधाना - वेदते ज्ञायत जीमाजीमात्स्विरूपमेभिरिति वेदा -  
आचाराद्वादय आगमा, तत्प्रधाना, 'वभप्पहाणा' ब्रह्मप्रधाना, ब्रह्म-ब्रह्मचर्य-कुश-  
लानुष्ठान तत्प्रधाना । 'नयप्पहाणा' नयप्रधाना - नयति बोधयति अनरुधमाऽमरुधस्तुन  
एकाग्रम् इति नया नैगमादय सप्त, तत्प्रधाना, 'नियमप्पहाणा' नियमप्रधाना, नियमो  
द्रव्य-क्षेत्रकालभावतो त्रिनिधामिग्रहग्रहणम् तत्प्रधाना, 'सच्चप्पहाणा' सत्यप्रधाना - जावा-

अर्थात् जायादि आठ प्रकारके मदसे रहित थे । (लाघवप्पहाणा) द्रव्यसे अन्य-  
उपधियुक्त होने कारण तथा भावसे गौरवत्रयरहित होनेके कारण प्रधान थे । (खन्ति-  
प्पहाणा) क्रोधके उदयका निरोध करनेम प्रधान थे । (मुत्तिप्पहाणा) लोभ के उदयका  
निरोध करने म प्रधान थे । (विज्जापहाणा) रोहिणी प्रज्ञा आदि  
विद्याओंसे प्रधान थे । (मन्तप्पहाणा) मन्त्रसे प्रधान थे । (वेयप्पहाणा)  
आचाराद आदि शास्त्रों से प्रधान थे । (वभप्पहाणा) ब्रह्मचर्यसे प्रधान थे । (नयप्पहाणा)  
नैगमादि सात-नयोंके स्वरूप निरूपण करनेम प्रधान थे । (नियमप्पहाणा) द्रव्य क्षेत्र  
काल भावसे त्रिनिध प्रकार के अभिग्रह करनेम प्रधान थे । (सच्चप्पहाणा) जीवा-

रना भदृशी रहित होता, (लाघवप्पहाणा) द्रव्यशी अल्प-उपधिवाणा होवाना  
कारण तथा भावशी त्रय गौरवशी रहित होवाना कारण प्रधान होता (खन्ति  
प्पहाणा) क्रोधना उदयना निरोध करवाना प्रधान होता, (मुत्तिप्पहाणा) लोभना  
उदयना निरोध करवाना प्रधान होता, (विज्जापहाणा) रोहिणी प्रज्ञा आदि  
विद्याओंना प्रधान होता (मन्तप्पहाणा) मन्त्रोशी प्रधान होता (वेयप्पहाणा)  
अचाराद आदि शास्त्रोशी प्रधान होता (वभप्पहाणा) ब्रह्मचर्यशी प्रधान  
होता, (नयप्पहाणा) नैगम आदि सात नयोंना स्वरूप निरूपण करवाना  
प्रधान होता (नियमप्पहाणा) द्रव्य-क्षेत्र-काल-भावशी विविध प्रकारना अलि  
अङ्क करवाना प्रधान होता, (सच्चप्पहाणा) सत्य अथवा आदि पदार्थोंना

## ચારુવળ્લા લજ્જા-તવસ્સી-જિહ્વિયા સોહી અણિયાણા અપ્પોસુયા

જાગ્રદ્વિપદાર્થના યથાવસ્થિતસ્વરૂપકથા સય તપ્રધાના, 'સોયપ્પહાણા' શૌચપ્રધાના શૌચમ્—અન્ત કરણશુદ્ધિરૂપમ્, તપ્રધાના । યચપ્યત્ર ચરણકરણપ્રવહેડપ્યાર્જનાત્કિ ગૃહીત ભવતિ, તથાપિ આર્જનાદીના પૃથક્કથન પ્રધાનતાભ્યાપનાર્થમ્-દ્યયવગન્તન્મ્યમ્ । 'ચારુવળ્લા' ચારુવળ્લા—વર્ણ—કાન્તિ, કીર્તિ, મતિઃ;—ચારુવર્ણો યેષા તે, ગૌરવર્ણયુક્તા, અથવા ઉત્તમકીર્તિમન્ત, પ્રશસ્તમતિયુક્તા વા, 'લજ્જા-તવ-સ્સી જિહ્વિયા' લજ્જાતપ—શ્રી-ચિત્તેન્દ્રિયા—લજ્જયા=મયમવિરાધનાયા હૃદયસકોચરૂપયા તપ શ્રિયા=તપસ્તેજમા જિતાનિ હિન્દ્રિયાણિ યૈસ્તે તથા, યચપિ જિતેન્દ્રિયા इति પ્રાગુક્ત, તથાપ્યત્ર લજ્જાતપ શ્રીચિત્તેજિતવાન પુનરુક્તિદોષ । 'સોહી' શોધય—ગોધિયોગાત્ શોધિરૂપા—શુદ્ધા—અક્લુપહૃદયા હ્યર્થ,

જીવાદિ પદાર્થોકે યથાવસ્થિત સ્વરૂપકથનકો સત્ય કહેત હું, ઉસસે વે પ્રધાન યે । (સોયપ્પહાણા) અન્ત કરણકી શુદ્ધિકો શૌચ કહેતે હૈ, ઉસમેં વે પ્રધાન યે । (ચારુવળ્લા) વર્ણશબ્દકા પ્રયોગ કાન્તિ, કીર્તિ એવ મતિમે હોતા હૈ । ઇસ અપેક્ષાસે યે સર્વ ગૌરવર્ણ વિશિષ્ટ થે, અથવા ઉત્તમકીર્તિમપન્ન થે, યા ઉત્તમબુદ્ધિ—આત્મકન્યાણમ આગેર અધિકાધિકરૂપસે પ્રેરણા કરનેવાલી બુદ્ધિસે યુક્ત થે । (લજ્જા-તવ-સ્સી-જિહ્વિયા) લજ્જા—સયમવિરાધનામં સકોચ, એવ તપ શ્રી કે પ્રભાવસે ઇન્હોને હિન્દ્રિયોકો જીત લિયા આ । યચપિ "જિહ્વિયા" ઇસ પદ—દ્વારા ઉનમે જિતેન્દ્રિયતા પ્રકટ કર લી ગઈ હૈ, ફિર મી યહા પર જો પુન જિતેન્દ્રિયતા વર્ણિત હુઈ હૈ, વહ લજ્જા એવ તપકે પ્રમાણ સે ઉનમેં જિતેન્દ્રિયતા થી યહ વિશેષરૂપસે કથિત હુઆ હૈ, અન ઇસ કથનમ પુન

યથાવસ્થિત સ્વરૂપનુ કથન સત્ય કહેવાય, તેમા તેઓ પ્રધાન હતા (સોય પ્પહાણા) અન્ત કરણની શુદ્ધિને શૌચ કહે છે, તેમા તેઓ પ્રધાન હતા (ચારુવળ્લા) વર્ણ શબ્દનો પ્રયોગ કાન્તિ, કીર્તિ તેમજ મતિમા થાય છે આ અપેક્ષાએ તેઓ બધા ગૌરવર્ણવિશિષ્ટ હતા, અથવા ઉત્તમ કીર્તિ સંપન્ન હતા, અથવા ઉત્તમબુદ્ધિ—આત્મકન્યાણમા આગળ આગળ વધારેમા વધારે રૂપથી પ્રેરણા કરવાવાળી બુદ્ધિવાળા હતા । (લજ્જા-તવસ્સી-જિહ્વિયા) લજ્જા=સયમવિરાધનામા સકોચ તેમજ તપશ્રીના પ્રભાવથી તેઓએ હિન્દ્રિયાને જીતી લીધી હતી એ કે 'જિહ્વિયા' એ પદથી તેમનામા જિતેન્દ્રિયપણુ પ્રકટ કરી દીધેલુ છે, છતાં પણ અહીં જે કરીને જિતેન્દ્રિયતાનુ વર્ણન કરવામા આવ્યુ છે તે લજ્જા તેમજ તપના પ્રભાવથી તેમનામા જિતેન્દ્રિયપણુ હતુ તેનુ વિશેષરૂપથી કથન કર્યુ છે માટે આ કથનમા પુન

અવહિલેસ્સા અપ્પહિલેસ્સા સુસામણ્ણરયા દંતા ઇણમેવ ણિગંથં  
પાવયણ પુરઓકાઝ વિહરંતિ ॥ સૂ. ૨૫ ॥

યદ્વા-સુદ્ધ -પ્રાગિમાત્રસ્ય મિત્રરૂપા, 'અણિયાણા' અનિદાના-નિદાયતે=છિયતે મોન-  
ફલ્લમેનેન ઇતિ નિદાન-સ્વળાદિરુદ્ધિપ્રાર્થનમ્, ન વિદયતે નિત્યન યેષા તે અનિદાના, 'અપ્પો-  
મુયા' અન્પોમુક્યા-અન્પમ્-અપગતમ્ ઔમુક્યમ્-ઉત્સુકતા યેષા તે-અન્પોમુક્યા-  
વિપયૌત્સુક્યરહિતા, 'અવહિલેસ્સા' અવહિલે-યા-સયમાદવહિર્મૂતા લેશ્યા મનોવૃત્તયો યેષા  
તે इत्यर्थ । 'અપ્પહિલેસ્સા' અપ્રતિલેશ્યા-અવિચમાના પ્રતિલેશ્યા-સદૃશમનોવૃત્તયો  
યેષા તે-અપ્રતિલેશ્યા પ્રવર્ધમાનપરિણામસમ્પન્ના, 'સુસામણ્ણરયા' સુશ્રામણ્યરતા-શ્રમ-  
ણસ્ય ભાવ શ્રામણ્ય, ઝોમન શ્રામણ્ય સુશ્રામણ્ય-સમ્પૂર્ણ સકલસાવધનિવૃત્તિરૂપ સયમ તસ્મિન્  
રતા=સલ્પના, 'દતા' દાન્તા-ઇન્દ્રિય-નોઇન્દ્રિયદમનપરાયણા ઇતિ ભાવ । 'ઇણમેવ'  
ઇદમેવ 'ણિગથ' નૈર્પ્રવ્ય-નૈર્પ્રથાના ભાવો નૈર્પ્રવ્ય-શ્રમણધર્મમયમ્ 'પાવયણ' પ્રવ-  
ચન-પ્ર=પ્રકૃત્તયા ઉચ્યતે જીવાદિત્વરૂપ યસ્મિન્ તત્પ્રવચન જૈનાગમ તત્ 'પુરઓકાઝ'  
પુરસ્કૃત્ય=પ્રમાણીકૃત્ય 'વિહરંતિ' નિહરંતિ ॥ સૂ. ૨૫ ॥

રુક્તિહોષ નહાં આતા હૈ । (સોહી) યે ઝોધિ-અકલ્પપદ્ધત્યવાલે થે, અથવા પ્રાણિ-  
માત્રકે મિત્રસ્વરૂપ થે । (અણિયાણા) મોક્ષરૂપ ફલ જિસકે દ્વારા કાટ દિયા જાતા  
હૈ વહ નિદાન હૈ, ઇસ નિદાનસે યે સર્વથા રહિત થે । (અપ્પોમુયા) ઇનમેં વિપય-  
સમ્બન્ધી કોઈ ઉત્સુકતા નહા થી । (અવહિલેસ્સા) ઇનકા માનસિક વ્યાપાર સયમકી  
આરાધનાસે વાહિરકા ઓર યોદા મો નહીં જાતા થા । (અપ્પહિલેસ્સા) મનકે સાધા-  
રણ પ્રવૃત્તિકો પ્રતિલેશ્યા કહતે હૈ, પરંતુ વે અપ્રતિલેશ્યા સે-પ્રવર્ધમાન મનકે શુભ  
પરિણામાસે યુક્ત થે । (સુસામણ્ણરયા) વે સુશ્રામણ્ય મેં રત થે, અર્થાત્ સકલ સાવધની

ઈક્ષિત દોષ આવતો નથી (સોહી) તેઓ શોધિ-અકલ્પિતપદ્ધત્યવાળા હતા  
અથવા પ્રાણિમાત્રના મિત્રસ્વરૂપ હતા (અણિયાણા) મોક્ષરૂપ ફલ જેનાથી  
કપાઈ મળે છે તેને નિદાન કહે છે, તેવા નિદાનથી તેઓ સર્વથા રહિત હતા  
(અપ્પોમુયા) તેમનામાં વિષયમળથી કોઈ ઉત્સુકતા નહોતી, (અવહિલેસ્સા)  
તેમનો માનસિક વ્યાપાર સયમની આરાધનાથી બહારની તરફ જરાપણ જતો  
નહોતો (અપ્પહિલેસ્સા) મનની સાધારણ પ્રવૃત્તિને પ્રતિલેશ્યા કહે છે, પરંતુ  
તેઓ અપ્રતિલેશ્યાથી=પ્રવર્ધમાન મનના શુભ પરિણામોથી યુક્ત હતા (સુસા-  
મણ્ણરયા) તેઓ સુશ્રામણ્યમાં રત (લાગી રહેલા) હતા, અર્થાત્ સઘળા સાવધની  
નિવૃત્તિરૂપ સયમમાં તેઓ સદા મલગ્ન રહેતા હતા, (દતા) દાન્તા હતા-



મૂલમ્-તેસિનં ભગવંતાણં આયાવાયા વિ વિદિતા ભવતિ,  
પરવાયા વિ વિદિતા ભવંતિ, આયાવાય જમડત્તા નલવળમિવ-

ટીકા—‘તેસિ ન ભગવતાણ’ ઇત્યાદિ । તેવા ગ્રંથ શ્રીમદ્દાસીરગિયાણા મગ  
વતા=સયમનિમૂષિતાનામ્ ‘આયાવાયા વિ’ આ મગાત્ અપિ-સ્વમિદ્ધાન્તવાત્ અપિ-  
આર્હતવાદા અપી યર્થ, વિદિતા-વિનાતા ભવન્તિ, ‘પરવાયા વિ વિદિતા ભવતિ’ પર-  
વાદા અપિ વિદિતા ભવતિ-પરેષા-ગમ્યાતીના ગદા-મતાનિ વિદિતા ભવતિ, સ્વપર-

નિવૃત્તિરૂપ સયમમે યે સદા સલગ્ન રહેતે થે । (દત્તા) ગત થે, અથાન્ ઇન્દ્રિય  
ઔર નોઇન્દ્રિય-મન કે દમન કરનેગાલે યે । (ઇળમેવ ગિગ્ગથ પાવયણ પુરઓકાઝ વિહરતિ)  
યે મુનિજન હસી નિર્ઘ્રન્ય પ્રવચનકો આગે રગાકર વિચરતે થે, અર્થાત્ ઇનકો સબ પ્રવૃત્તિ  
આગમાનુકૂલ હી હોતા થી ॥ સૂ. ૨૫ ॥

‘તેસિ ન ભગવતાણ’ ઇત્યાદિ—

(તેસિ ન ભગવતાણ) મગવાન્ મહાવીર કે સયમ સે નિમૂષિત ડન શિષ્યો  
કે (આયાવાયા વિ) આત્મવાદ-સ્વસિદ્ધાન્તપ્રતિપાદિત-આર્હતવાદ મી (વિદિતા  
ભવતિ) વિદિત થા, અર્થાત્ મગવાન્ મહાવીર કે યે ગિપ્ય સ્વસિદ્ધાન્ત-પ્રતિપાદિત  
તત્ત્વો કે પૂર્ણ જ્ઞાતા થે । (પરવાયા વિ વિદિતા ભવતિ) તથા શામ્યાદિકો કા કયા  
સિદ્ધાન્ત હૈ, યહ મી કહે વિદિત થા । મતલબ કહેને કા યહ હૈ કિ યે  
મુનિજન સ્વપરમિદ્ધાન્ત કે પૂર્ણજ્ઞાતા થે । ઇસા કોઈ મી સિદ્ધાન્ત નહીં થા જો ઇનકો

અર્થાત્ ધર્મિય અને નોધર્મિયનુ દમન કરવાવાળા હતા, (ઇળમેવ ગિગ્ગથ  
પાવયણ પુરઓકાઝ વિહરતિ) તે મુનિજનો આ નિર્ઘ્રન્ય પ્રવચનને આગળ  
રાખીને વિચરતા હતા, અર્થાત્ તેમની સર્વે પ્રવૃત્તિ આગમને અનુકૂળ જ  
થતી હતી (સૂ. ૨૫)

‘તેસિ ન ભગવતાણ’ ઇત્યાદિ

(તેસિ ન ભગવતાણ) સયમથી વિમૂષિત ભગવાન મહાવીરના તે શિષ્યો  
(આયાવાયા વિ) આત્મવાદ-સ્વસિદ્ધાન્ત-પ્રતિપાદિત તત્ત્વ-આર્હતવાદ પણ  
(વિદિતા ભવતિ) જાણતા હતા, અર્થાત્ ભગવાન મહાવીરના તે શિષ્યો સ્વસિ-  
દ્ધાન્તપ્રતિપાદિત તત્ત્વોના સંપૂર્ણ જ્ઞાતા હતા (પરવાયા વિ વિદિતા ભવતિ)  
તથા શાક્ય આદિકોનો શુ સિદ્ધાન્ત છે તે પણ તેઓ જાણતા હતા કહેવાનો  
મતલબ એ છે કે તે મુનિજનો સ્વપર-સિદ્ધાન્તના પૂર્ણ જ્ઞાતા હતા એવો  
કોઈ પણ મિદ્ધાન્ત નહોતો કે જે તેમની નજર બહાર હોય હતું તેઓ કેવા

## मत्तमातंगा अच्छिद्रपसिणवागरणा रयणकरडगसमाणा कुत्तिया-

सिद्धातप्रवीणतया न किञ्चिद्विनिश्चितं तेषां भवताति भाव । पुनस्ते क्रीदृशा ? इत्यनकै-  
विशेषणै रथयति-‘आयावाय जमइत्ता’ आमत्रावान् जमयित्वा-स्वसिद्धान् तान् पुन  
पुनरभ्यस्य-अतिपरिचितान् विधाय, ‘नलवणमिव मत्तमातंगा’ नलवनमिव मत्त-  
मातङ्गा-क्रीडावर्थं पुन पुन प्रवेशेन कमलवन यथा मदोन्मत्ता गजेन्द्रा अतिपरिचित कुर्-  
न्ति तथैव ते पुन पुनरभ्यासेन निजसिद्धान्तं परिचितं कृतवान्तोऽनस्ते तत्तुल्या इत्यर्थः ।

‘अच्छिद्र-पसिण-वागरणा’ अच्छिद्र-प्रश्न-व्याकरणा-अच्छिद्रा-निरन्तरा-धारा-  
बाहिररूपा प्रश्ना, निरन्तराण्युत्तराणि येषु तादृशानि व्याकरणानि-विस्तारयुक्तव्याख्या-  
नानि येषां ते-अच्छिद्रप्रश्नव्याकरणा-पुन पुन प्रश्नोत्तरसमुचितव्याख्यानिर्गुणा,  
अत एव-‘रयण-करडग-समाणा’ रत्न-करण्डक-समाना-रत्नानां=मणिमणिगत्या-  
दीनां करण्डको भञ्ज्यूषा तस्य समानास्तत्तुल्या, करण्डको यथा बहुविधरत्नपूर्णो भवति

दृष्टि से बाहर हो । और भी ये कैसे थे ? सो इस बात को आगे के विशेषणों  
द्वारा सूत्रकार कहते हैं-(आयावाय जमइत्ता नलवणमिव मत्तमायगा) जिस  
प्रकार मदोन्मत्त गजराज सरोवर आदि में क्रीडा करने के लिये पुन पुन प्रवेश कर  
कमलवन से पूर्ण परिचित हो जाते हैं उसी प्रकार ये भी ज्ञानरूपी सरोवर में क्रीडा  
करने के लिये पुन २ प्रवेश कर स्वपर-सिद्धातरूपी कमलवन से पूर्ण परिचित थे ।

(अच्छिद्र-पसिण-वागरणा) जब ये प्रवचन करते थे तब उसमें श्रोताजन धारा-  
बाहिररूप से प्रश्न किया करते थे, उनका उत्तर भी ये उसी ढंग से देते थे ।

(रयण-करडक-समाणा) इसलिये ये ऐसे ज्ञात होते थे कि मानों रत्नकरण्डक  
है, जैसे रत्नों का करण्डक अनेक प्रकार के उत्तमोत्तम अमूल्य रत्नों से भरपूर होता

होता ते बात आगजना विशेषणोंद्वारा सूत्रकार कहे थे-(आयावाय जमइत्ता  
नलवणमिव मत्तमायगा) जैसी रीते मदोन्मत्त गजराज सरोवर आदिमा  
क्रीडा करवा भाटे बारबार प्रवेश करीने कमलवाना वनथी पूर्ण परिचित थर्थ  
जय छे, तेवीज रीते तेजो पणु ज्ञानरूपी सरोवरमा क्रीडा करवाना बारछे  
बारबार प्रवेश करीने स्वपर-सिद्धातरूपी कमलवनथी पूर्ण परिचित होता  
(अच्छिद्र-पसिण-वागरणा) व्यापरे तेजो प्रवचन करता होता त्यारे तेमा श्रोता  
जनो अकधारी रीते प्रश्न कर्था करता होता अने तेना उत्तर पणु तेजो तेवीज रीते  
आपना होता (रयण करडग-समाणा) जैसी तेजो जैसा लागता होता छे जलछे  
रत्ननो भरडिजो होय जेभ रत्ननो भरडिजो अनेक प्रकारना उवाभा उवा

## વળમૂયા પરવાઇપમદ્ધના આચારધરા ચોદસપુલ્લી દુવાલસંગિણો

તથૈવ તેડપિ મુનિવરા સમ્યગ્જ્ઞાનાદિગતપૂણા મતિ । પુનસ્તે કીદ્ધા ' કુત્તિયાવળમૂયા ' કુત્તિકાડડપળમૂતા = કુના = સ્વર્ગમર્યપાતાલમૂમીના ત્રિક, કુત્રિક, તાત્પર્યાત્ તદવ્યપદેશ ઇતિ કૃત્વા તત્ રિધત ચત્તવપિ કુત્રિકમુચ્યતે, કુત્રિકસ્ય આપળ કુત્રિકાપળ । દેવાધિષ્ઠિતત્વેન સ્વર્ગમર્યપાતાલલોકત્રયસમવિવસ્તુસમ્પાદકદદ્દ ઇત્યર્થ, તદ્ગૂતા - સમૌહિતાર્થ - સમ્પાદનલઘ્વિયુક્તત્વેન તત્તુલ્યા ઇતિ ભાવ । 'પરવાઇપમદ્ધના' પરવાદિપ્રમર્દના -પરવાદિના - શાક્યાદીના મતનિરાકરણેન વિજેતાર ઇત્યર્થ । 'આચારધરા' આચારધરા -આચારાજ્ઞસૂત્ર- સ્વધારકા યાવદ્વિપાકસૂત્રધરા, 'ચોદસપુલ્લી' ચતુર્દશપૂર્વિળ -ચતુર્દશપૂર્વાણિ વિષન્તે ચેનાં તે ચતુર્દશપૂર્વિળ પદ્મગુણહાનિવૃદ્ધિરૂપસ્થાનમસ્થિતા પરસ્પર મવતિ ન્યુનાધિક્યેન, તથાહિ-ય કશ્ચિત્ સકલામિલાન્યવસ્તુબેદિતયા ચતુર્દશપૂર્વી સ ઉલ્લૃષ્ટ, તતોડયે સૂત્રાર્થતદુભયરૂપતાર તમ્યાચતુર્દશપૂર્વધરા । 'દુવાલસંગિણો' દ્વાદશાગ્નિન -દ્વાદશાનિ-અગ્નિનિ આચારાજ્ઞાદીનિ સન્તિ

હૈં उसी प्रकार ये साधुजन भी सम्यग्दर्शन एव सम्यग्ज्ञान आदि विविध गुणरूप रत्नों से भरपूर थे । ( कुत्तियावળमूया ) ये कुत्तिकापण तुल्य थे । जिस आपण ( दूकान ) में स्वर्ग मर्य, पाताल—तीनों लोक की वस्तुएँ रहती है, उसको 'कुत्तिका-पण' कहते हैं । उस कुत्तिकापण से सभी अभिलषित वस्तुएँ मिलती है । उसी प्रकार ये अभिलषित तीनों लोक के पदार्थों के सम्पादन करने की लक्ष्मियों से युक्त थे । अत एव कुत्तिकापण—तुल्य थे । ( परवाइपमदद्धाना ) परवादियों के मत को निराकरण करने से ये उनके विजेता थे । ( आचारधरा ) आचाराग सूत्र से लेकर विपाकसूत्रतक के आगमों के ये धारक थे । ( चोदसपुल्ली ) चौदहपूर्वों के ये पाठी थे । इस प्रकार ये सब के सब (दुवालसंगिणो) द्वादशाग के वेत्ता थे । (समत्त-

દિ મતી રત્નોથી ભરપૂર હોય છે તેમ એ સાધુજનો પણ સમ્યગ્દર્શન તેમજ સમ્યગ્જ્ઞાન આદિ વિવિધ શુભશ્રુત રત્નોથી ભરપૂર હતા, (કુત્તિયાવળમૂયા) - તેઓ કુત્તિકાપણ જેવા હતા જે આપણ (દૂકાન)માં સ્વર્ગ મર્ય અને પાતાળ ત્રણે લોકોની વસ્તુઓ રહેતી હોય તેને 'કુત્તિકાપણ' બહે છે તે કુત્તિકાપણમાં બધી ઇચ્છિત વસ્તુઓ મળે છે, તેવી રીતે તેઓ પણ ત્રણે લોકોના ઇચ્છિત, પદાર્થો મેળવવાની લઘ્વિઓવાળા હતા એથી તેઓ (કુત્તિકાપણ જેવા હતા, (આચારધરા) આચારાગસૂત્રથી લઈને વિપાકસૂત્ર સુધીના આગમોના તેઓ ધારક હતા (ચોદસપુલ્લી) ચૌદ પૂર્વોના તેઓ બાણનાશ હતા એ પ્રગટ એ તમામે તમામ (દુવાલસંગિણો) દ્વાદશાગના જ્ઞાતા હતા (સમત્તગણિપિડાધરા) સમસ્ત

समस्तगणिपिडगधरा सव्वक्खरसण्णिवाइणो सव्वभासाणुगामिणो  
अजिणा जिणसंकासा जिणा इव अवितहं वागरमाणा संजमेणं  
तवसा अप्पाणं भावेमाणा विहरंति ॥ सू० २६ ॥

येषां ते द्वादशाङ्गिन-द्वादशाङ्गमजातार, द्वादशाङ्गजातृत्वेऽपि समस्तश्रुतधरत्वं न सिध्यती-  
त्यत आह-‘समस्तगणिपिडगधरा’ममस्तगणिपिटकधरा गणो-गच्छ, गुणगणो वाऽस्याऽस्ताति  
गणी-आचार्य तस्य पिटक इव पिटक सर्वस्वमित्यर्थ, समस्तस्य गणिपिटकस्य धराः=धारका  
अतएव-‘सव्वक्खर-सण्णिवाइणो’ सर्वाक्षरसन्निपातिन, यद्यपि न क्षरति-त्वभावान्न कदाचिद्व्य-  
च्यवते इत्यक्षर पर तत्त्व केवलज्ञानादिरूपम्, तथाप्यत्र अक्षर शब्दो स्वरव्यञ्जनभेदेन भिन्ने वर्णस-  
मुदाये, ततश्च-अक्षराणां सन्निपाता मयोगा स्ववर्गपरवर्ग ममीलनानि-अक्षरसन्निपाता, सर्वे च-  
तेऽक्षरसन्निपाता, ते सन्ति येषां ते सर्वाक्षरसन्निपातिन सर्वाक्षरज्ञानान्त इति भाव । ‘सव्वभासा-  
णुगामिणो’ सर्वभाषानुगामिन-सर्वाश्च ता भाषाः-भाषाणि, यद्वा भाष्यन्ते इति भाषा =  
व्यक्तवचनानि, आसा भाषाणां सकृत्प्राकृताऽऽद्य आर्याऽनार्यादयो बहवो भेदा  
भवन्ति, ता सर्वभाषा अनुगच्छति एव शीला सर्वभाषानुगामिन, ‘अजिणा’ अजिना-  
असर्वनत्वादिति भाव । जयन्ति कर्मरिपून् इति जिना=सर्वज्ञा, ये जिना न भवन्ति ते  
अजिना-असर्वज्ञा, तथापि-‘जिनसंकासा, जिनमङ्कासा-जिनसदृशा पृष्टनिर्वचनकारि-

गणिपिटग-धरा) समस्तगणिपिटक के धारक थे । (सव्वक्खरसण्णिवाइणो) यद्यपि  
केवलज्ञानादिरूप तत्त्व-अक्षर शब्द से गृहीत होना चाहिये था, परन्तु ऐसा अक्षर  
यहां गृहीत नहीं हुआ है, किन्तु स्वर एवं व्यञ्जन के भेद से भिन्न वर्णसमुदाय का  
ही यहां अक्षर शब्द से ग्रहण किया गया है । सन्निपात शब्द का अर्थ सयोग है ।  
ये मुनिजन, सर्व प्रकार के अक्षरों के सयोग से क्या अर्थ होता है, उसके ज्ञाता थे ।  
(सव्व-भासा-णुगामिणो) आर्य एवं अनार्य सब देश की भाषा के ये सब जान-  
कार थे । (अजिणा) ये सर्वज्ञ तो नहीं थे पर (जिनसंकासा) सर्वज्ञ के जैसे थे ।

गणिपिटकना तेऽपि धारक इति (सव्वक्खरसण्णिवाइणो) ने के केवलज्ञान  
आदिश्च तत्त्व-अक्षर शब्दथी लेवो लेधतो इति, परन्तु अत्रो अक्षर अक्षी  
लेवाथो नथी, येषु स्वर तेभञ् व्यञ्जनना लेधथी व्युदा वरुसमुदायञ् अक्षी  
अक्षर शब्दथी लेवाभा आयेछे सन्निपात शब्दने अर्थ सयोग छे अ  
मुनिने सर्व प्रकारना अक्षराना सयोगथी शु अर्थ थाय छे तेना ज्ञाता  
इति (सव्वभासा-णुगामिणो) आर्थ तेभञ् अनार्य अथा देशनी भाषाना तेऽपि  
अथा व्युत्पन्न इति (अजिणा) तेऽपि सर्वज्ञ तो नहोता, येषु (जिनसंकासा)

मूलम्-तेण कालेणं तेणं समएणं समणस्स भगवओ  
महावीरस्स अंतेवासी बहवे अणगारा भगवंतो, इरियासमिया

त्वाद अविभवादिवचनत्वाच्चेति भाव । जिणा इव अवितह वागरमाणा । जिना इव अवितथ  
व्याकुर्नागा—जिनवद् याथातथ्ये—यद्वस्तु यादृगेय तथा कथयत 'सजमेण' सयमेन  
सावधयोगविरमणलक्षणेन 'तवसा' तपसा 'अप्पाण भावेमाणा विहरति' आत्मान  
भावयतो विहरति ॥ सू० २६ ॥

टीका—'तेण कालेणं' इत्यादि । तस्मिन् काले तस्मिन् समये श्रमगत्य  
भगवतो महावीरस्य अंतेवासिने बहवोऽनगारा, 'भगवतो' भगवत—पयमशोभावन्त,  
'इरियासमिया' ईर्यासमिता-ईरण-गमनमीर्या, तस्या समिता=पय्यरूपवृत्ता, गमने

( जिणा इव अवितह वागरमाणा ) जिन-सर्वज्ञ-प्रभु जिस प्रकार यथार्थ की प्ररू  
पणा करते हैं उसी प्रकार ये भी अवितथ—जो वस्तु जैसी थी उसी तरह से, उसकी  
व्याख्या करने वाले थे । (सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणा विहरति) ये सब के  
सब साधुजन सावधयोगविरमणलक्षणरूप १७ प्रकार के सयम से एव अनगनादि  
१२ प्रकार के तप से आत्मा को भावित करते हुए प्रभु के साथ निचरते थे ॥ सू० २६ ॥

'तेण कालेण तेण समएण' इत्यादि—

( तेण कालेण तेण समएण ) उस काल और उस समय में ( समण  
स्स भगवओ महावीरस्स ) श्रमण भगवान् महावीर के ( अंतेवासी ) पास में  
रहनेवाले ( बहवे अणगारा भगवतो ) सभी अनगार भगवान् ( इरियासमिया )  
ईर्यासमिति से युक्त थे, अर्थात् अन्य जावों की किसी भी प्रकार से विराधना न

सर्वज्ञ जेवा हुता (जिणा इव अवितह वागरमाणा) जिन-सर्वज्ञ-प्रभु जे प्रकारे  
यथार्थनी प्ररूपणा करे छे तेज प्रकारे तेजो पणु अवितथ-जे वस्तु जेवी  
हुती तेवीज शीतथी तेनी व्याख्या करनारा हुता (सजमेण तवसा अप्पाण भावे  
माणा विहरति) तेजो तमाभ साधुजनो सावधयोग विरमण लक्षणरूप १७  
प्रकारना सयमथी तेभ ज अनशन आदि १२ प्रकारना तपथी आत्माने लावित  
करता करता प्रभुनी साथे निचरता हुता (सू० २६)

"तेण कालेण तेण समएण" इत्यादि

(तेण कालेण तेण समएण) ते जाण अने ते समयभा (समणस्स  
भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् महावीरना (अंतेवासी) पास से रहनेवाला  
(बहवे अणगारा भगवतो) धन्या अनगार भगवान् (इरियासमिया) ईर्यासमिति

## ભાસાસમિયા એસણાસમિયા આયાણ-મંડ-મત્ત-નિરુલેવણા-સમિ-

દત્તાવધાના ઇત્યર્થ, યયાડ્યગ્રીપસ્ય કથમપિ વિરાધના ન ભવત્ તથોપયોગપૂર્વકગમન-ગ્રીપા ઇતિ ભાવ । ‘ભાસાસમિયા’ માયાસમિતા — માયાસમિતિયુક્તા — માયાસમિતિનિર-વધવચનપ્રવૃત્તિસ્તયા યુક્તા ઇત્યર્થ । ‘એસણાસમિયા’ એપગામમિતા — એપગાયામુદ્ગમાદિ-દ્વિચારિંગદોષપરજ્ઞેન સમિતિ — સમ્યક્પ્રવૃત્તિરેપગાસમિતિસ્તયા યુક્તા, ત્રિશુદ્ધાડ્ઘા-રાત્તિપ્રહજાન્વેપગોપયોગયુક્તા ઇત્યર્થ । ‘આયાણ-મંડ-મત્ત નિરુલેવણા-સમિયા’ આદા-ન-માણ્ડ-માત્ર નિક્ષેપગામમિતા — આદાન=પ્રદાન—અસ્ય માણ્ડમાત્રયોરિત્યેન સમ્ભવ — પ્રયાસ-તિન્યાયાત્, સાહચર્યાદના । દેહલીનીપન્યાયાદવા માણ્ડમાત્રગ્રન્થ આદાનનિક્ષેપાન્યા-મગ્ધ, માણ્ડમાત્રયો — માણ્ડસ્ય=પાત્રસ્ય, માત્રસ્ય=વજ્રાધુપાકરણસ્ય ચેત્યર્થ,

હો ફસ પ્રકાર ઉપયોગપૂર્વક ગમન કર્મ કે સ્વભાવલે યે । ( ભાસાસમિયા ) નિગ્ધવચનપ્રવૃત્તિ સે યુક્ત યે । ( એસણાસમિયા ) એપગા મ ઉદ્ગમાત્મિક ૪૨ દોષો કા પરિવર્જનપૂર્વક પ્રવૃત્તિ કર્મના ફસકા નામ એપગાસમિતિ હૈ । ફસ સમિતિ સે યુક્ત એપગાસમિતિ હૈ । યે સાધુજન ત્રિશુદ્ધ આહારાત્મિકે પ્રદાન મ માત્ર અવપગમ ઉપ-યોગ-નિગિષ્ટ યે । ( આયાણ-મંડ-મત્ત-નિરુલેવણા-સમિયા ) આદાન શબ્દ કા અર્થ ગ્રહણ હૈ । ફસકા મગ્ધ પ્રયાસતિન્યાય સે, અથવા સાહચર્ય સે માણ્ડમાત્ર કે સાધ હૈ । અથવા-માણ્ડમાત્ર શબ્દ કા સમ્ભવ્ય ‘દેહલી-દાપક’ ન્યાય સે આદાન ઓર નિક્ષેપ ફન દોના કે સાધ હોતા હૈ । યે સાધુજન માણ્ડ=પાત્ર એ માત્ર=વજ્રા-દિક ઉપકરણ કે આદાન-ગ્રહણ ઓર નિક્ષેપ-રચના રૂપ સમિતિ સે યુક્ત યે ।

વાળા હતા, અર્થાત્ બીજા જીવોની ડોષ ધણ પ્રદારે વિરાધના ન થાય એવી રીતે ઉપયોગપૂર્વક ગમન કરવાના અભિપ્રાયવાળા હતા (ભાસાસમિયા) નિરવત્ર વચન-પ્રવૃત્તિવાળા હતા (એસણાસમિયા) એપણામા ઉદ્ગમ આદિ ૪૨ દોષોના પરિવર્જનપૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરવી તેનું નામ એપણાસમિતિ છે આ સમિતિથી યુક્ત જે છે તે એપણાસમિતિ છે તે સાધુજનો વિશુદ્ધ આહારાદિ લેવામા તેમજ તેના અન્વેષણમા ઉપયોગવિશિષ્ટ હતા, (આયાણ મંડ મત્ત નિરુલેવણા-સમિયા) આદાન શબ્દનો અર્થ ગ્રહણ છે, તેનો સબધ પ્રત્યાસતિન્યાયથી અથવા સાહચર્યથી ભાડમાત્રની સાથે છે અથવા ભાડમાત્ર શબ્દનો સબધ ‘દેહલીદીપક’ ન્યાયથી આદાન અને નિક્ષેપ એ બેઉની સાથે થાય છે, તે મુનિઓ ભાડપાત્રના અને વજ્રાદિ ઉપકરણના આદાન=ગ્રહણ અને નિક્ષેપ=મૂંઠવાડપ સમિતિથી યુક્ત હતા, અર્થાત્ પાત્ર તેમજ વજ્રાદિ ઉપકરણોના

યા ઉચ્ચાર-પાસવળ-ચેલ-જલ્લ-સિંધાળ-પારિદ્વાવળિયા-સમિયા મળ-  
ગુત્તા વચગુત્તા કાયગુત્તા ગુત્તા ગુત્તિદિયા ગુત્તવમયારી અમમા અર્કિ

તયોર્નિક્ષેપને-અવસ્થાપન સમિતા -સુપ્રતિલેખન-પ્રમાર્જનાનુપયોગપૂર્વકપ્રવૃત્તિયુક્તા, 'ઉચ્ચાર  
પાસવળ-ચેલ-જલ્લ-સિંધાળ-પારિદ્વાવળિયા-સમિયા' ઉચ્ચાર-પ્રસવળ-ચેલ-જલ્લ  
શિદ્ધાળ-પરિદ્વાવળિયા-સમિતા, તત્ર ઉચ્ચાર-પુરોપમ્, પ્રસવળ-મૂત્ર, લેત્ર-ચેલ્મા, ઉપલક્ષણ  
ત્વાનિષ્ટીવનસ્થાપિ પ્રહ્નમ્, જલ્લ-સ્વેદજમલમ્, શિદ્ધાળ-નાસિકામલમ્, એતેષા પરિદ્વાવળિયા-  
પરિદ્વાવળિયા-પરિત્યાગ-સૈવ પરિદ્વાવળિયા, સ્વાર્થ ક, તત્થા સમિતા, શુદ્ધસ્થિતિગ્રથયના  
ત્સમ્યગુપયુક્તા । 'મળગુત્તા' મનોગુમા -(૧) ત્રિવિધા મનોગુપ્તયઃ-આર્તરૌદ્રધ્યાનાનુબંધિ-  
કલ્પનાજાલત્રિયોગ પ્રથમા (૨) શાલાનુસારિણી પરલોકસાધિકા ધર્મધ્યાનાનુબંધિનીમાધ્યસ્થ  
પરિણતિર્દ્વિતીયા, (૩) સકલમનોવૃત્તિનિરોધેન યોગનિરોધાવસ્થામાયિની-આમરમળરૂપા

અર્થાત્ પાત્ર એ વલ્લાદિક ઉપકરણો કે સુપ્રતિલેખન પ્રમાર્જનાદિક મેં એ સર્વ ઉપ  
યોગપૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરને ચાલે છે । (ઉચ્ચાર-પાસવળ-ચેલ-જલ્લ-સિંધાળ-પારિદ્વા  
વળિયા-સમિયા) ઉચ્ચાર-પુરોપ, પ્રસવળ-મૂત્ર, ચેલ-ચેલ્મા, ઉપલક્ષણ સે નિષ્ટીવન  
થૂકના, જલ્લ-સ્વેદજ મેલ, શિદ્ધાળ-નાસિકા કા મેલ, ઇન સર્વકે પરિદ્વાવળિયા-રૂપ સમિતિ  
સે યુક્ત છે । (મળગુત્તા વચગુત્તા કાયગુત્તા) ગુપ્તિ ત્રીન પ્રકાર કી હૈ-મનોગુપ્તિ,  
વચનગુપ્તિ ઓર કાયગુપ્તિ, ઇનમેં મનોગુપ્તિ ત્રીન પ્રકારકી હૈ-આર્ત એ રૌદ્રધ્યાન કા પરિત્યાગ  
કરના પ્રથમ મનોગુપ્તિ હૈ, શાલા કે અનુસાર, પરલોક કી સાધક ઓર ધર્મધ્યાન કે સાથ  
અનુબંધ રચને ચાલી માધ્યસ્થપરિણતિરૂપ દ્વિતીય મનોગુપ્તિ હૈ । સકલ મનોવૃત્તિ કે  
નિરોધ સે યોગો કી નિરોધાવસ્થા મે હોનચાલી પરિણતિ-આત્મા મેં રમળરૂપ પરિણતિ

સુપ્રતિલેખન અને પ્રમાર્જન આદિકમા તે બધા ઉપયોગપૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરવાવાળા  
હતા । (ઉચ્ચાર પાસવળ-ચેલ-જલ્લ સિંધાળ પારિદ્વાવળિયા-સમિયા) ઉચ્ચાર=પુરોપ,  
પ્રસવળ=મૂત્ર, ચેલ=ચેલ્મા, ઉપલક્ષણથી નિષ્ટીવન-થૂકવુ, જલ્લ-પરસેવાનો મેલ,  
શિદ્ધાળ-નાકનો મેલ, આ બધાના પરિદ્વાવળિયા સમિતિથી યુક્ત હતા । (મળગુત્તા  
વચગુત્તા કાયગુત્તા) ગુપ્તિ ત્રણ પ્રકારની છે-મનોગુપ્તિ, વચનગુપ્તિ અને કાયગુપ્તિ,  
તેમા મનોગુપ્તિ ત્રણ પ્રકારની છે-આર્ત તેમજ રૌદ્ર ધ્યાનનો પરિત્યાગ કરવો એ  
પ્રથમ મનોગુપ્તિ છે, શાલાને અનુસરનારી પરલોકની સાધક અને ધર્મ ધ્યાનની  
સાથે અનુબંધ રાખનારી મા યસ્થપરિણતિરૂપ બીજી મનોગુપ્તિ છે બધી મનો  
વૃત્તિ માત્રના નિરોધથી યોગોની નિરોધાવસ્થામા થનારી પરિણતિ-આત્મા

तृतीया । उक्त च योगशास्त्रे—

विमुक्तकल्पनाजाल समवे सुप्रतिष्ठितम् ।

आमाराम मनस्तज्जैर्मनोगुप्तिरुदाहृता ॥ इति ॥

तथा मनोगुप्त्या युक्ता—मनोगुप्ता । 'वयगुप्ता' वचोगुप्ता—वचनगुप्तिरुदाहृता, वचन-  
गुप्तिश्चतुर्विधा, उक्त च—

सच्चा तदेव मोसा य सच्चामोसा तदेव य ।

चउत्थी असच्चमोसा य, वयगुप्ती चउत्थिहा ॥ (उक्त० अ० २४ गा २२)

आया—सया तथैव मृषा च सत्यमृषा तथैव च ।

चतुर्थसत्यमृषा च वचोगुप्तिश्चतुर्विधा ॥

वचोगुप्ति = वचनगुप्तिश्चतुर्विधा—सया, मृषा, सत्यमृषा असत्यमृषा चेति । जीव प्रति—'अय  
जीव' इति कथन सत्या, जीव प्रति 'अयमजीव' इति कथन मृषा, पूर्वमनिर्णाय ददति 'अद्यात्मिन्

तीसरी मनोगुप्ति है । योगशास्त्र म यही बात कहा है—

विमुक्तकल्पनाजाल समवे सुप्रतिष्ठितम् ॥

आमाराम मनस्तज्जैर्मनोगुप्तिरुदाहृता ॥

इम मनोगुप्ति से युक्त होने का नाम मनोगुप्त है । वचनगुप्ति से युक्त होना  
सो वचनगुप्त है । वचनगुप्ति ४ प्रकार की है—

"सच्चा तदेव मोसा य, सच्चामोसा तदेव य ॥

चउत्थी असच्चमोसा य वयगुप्ती चउत्थिहा ॥ (उक्त० अ० २४ गा २२)

अर्थ इस गाथा का इस प्रकार है । सत्य, मृषा, सत्यमृषा और असत्य-  
मृषा, इस प्रकार वचन ४ प्रकार के होते हैं, (१) जिस वस्तु का जैसा स्वरूप

रमण्यरूप परिणति से त्रीष्ट भनोगुप्ति ७ योगशास्त्रमा अनेक बात बड़ी ठे—

विमुक्तकल्पनाजाल, समवे सुप्रतिष्ठितम् ।

आमाराम मनस्तज्जै, — मनोगुप्तिरुदाहृता ॥

आ भनोगुप्तिथी युक्त होवानु नाम भनोगुप्त ठे वचनगुप्तिथी युक्त  
वचनगुप्त ठे वचनगुप्ति ४ प्रकारनी छे

सच्चा तदेव मोसा य सच्चामोसा तदेव य ।

चउत्थी असच्चमोसा य वयगुप्ती चउत्थिहा ॥ (उक्त० अ० २४ गा २२)

गाथानो अर्थ आ प्रकारनो छे सत्य १, मृषा २, सत्यमृषा ३ अने  
असत्यमृषा ४—अने प्रकारे वचन ४ प्रकारना थाय छे

(१) के वस्तुनु जेवु स्वयं होय ते वस्तुने ते ज स्वयंथी प्रकाशित



યા ઉચ્ચાર-પાસવળ-ઘેલ-જલ્લ-સિંધાળ-પારિદ્વાવળિયા-સમિયા મળ  
ગુત્તા વચગુત્તા કાયગુત્તા ગુત્તા ગુત્તિંદિયા ગુત્તવંભયારી અમમાર્કિં

તયોર્નિર્દેષણે—અવસ્થાપન સમિતા—સુપ્રતિલેસન—પ્રમાર્જનાનુપયોગપૂર્વકપ્રવૃત્તિયુક્તા, ‘ઉચ્ચાર  
પાસવળ—ઘેલ—જલ્લ—સિંધાળ—પારિદ્વાવળિયા—સમિયા’ ઉચ્ચાર—પ્રસવળ—જેલ—જલ્લ  
શિદ્ધાળ—પરિષ્ઠાપનિકા—સમિતા, તત્ત્વ ઉચ્ચાર—પુરીપમ્, પ્રસવળ—મૂત્, જેલ—જેલ્મા, ઉપલક્ષણ  
ત્વાન્નિષ્ટીયનત્યાપિ પ્રહણમ્, જલ્લ—સ્વેદજમલમ્, શિદ્ધાળ—નામિકામલમ્, એત્યા પરિષ્ઠાપનિકા—  
પરિષ્ઠાપના—પરિત્યાગ—સૈવ પરિષ્ઠાપનિકા, સ્વાર્થ ક, તત્ત્વા સમિતા, શુદ્ધસ્થળિલાશ્રયણ  
તત્ત્વગુપયુક્તા । ‘મળગુત્તા’ મનોગુમા—(૧) ત્રિવિધા મનોગુત્તયઃ—આર્ત્તરૌદ્રધ્યાનાનુબંધિ-  
કલ્પનાજાલવિયોગ પ્રથમા (૨) ગાત્રાનુસારિણા પરલોકસાધિકા ધર્મધ્યાનાનુબંધિનીમાધ્યસ્થ્ય  
પરિણતિર્દિત્તીયા, (૩) સફલમનોવૃત્તિનિરોધેન યોગનિરોધાડસ્થામાવિની—આમરમળરૂપા

અર્થાત્ પાત્ર એ વસ્ત્રાદિક ઉપકરણો કે સુપ્રતિલેસન પ્રમાર્જનાદિક મેં થે સર્વ ઉપ  
યોગપૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરને વાલે થે । ( ઉચ્ચાર—પાસવળ—ઘેલ—જલ્લ—સિંધાળ—પારિદ્વા  
વળિયા—સમિયા ) ઉચ્ચાર—પુરીપ, પ્રસવળ—મૂત્, જેલ—જેલ્મા, ઉપલક્ષણ સે નિષ્ઠીવન  
થૂકના, જલ્લ—સ્વેદજ મેલ, શિંધાળ—નાસિકા કા મેલ, ઇન સર્વકે પરિષ્ઠાપન—રૂપ સમિતિ  
સે યુક્ત થે । ( મળગુત્તા વચગુત્તા કાયગુત્તા ) ગુત્તિ ત્રીન પ્રકાર કી હૈ—મનોગુત્તિ,  
વચનગુત્તિ ઔર કાયગુત્તિ, ઇનમે મનોગુત્તિ ત્રીન પ્રકારકી હૈ આર્ત્ત એ રૌદ્રધ્યાન કા પરિત્યાગ  
કરના પ્રથમ મનોગુત્તિ હૈ, શાસ્ત્ર કે અનુસાર, પરલોક કી સાધક ઔર ધર્મધ્યાન કે સાથ  
અનુબંધ રહને વાલી માધ્યસ્થ્યપરિણતિરૂપ દ્વિતીય મનોગુત્તિ હૈ । સફલ મનોવૃત્તિ કે  
નિરોધ સે યોગો કી નિરોધાવસ્થા મે હોનેવાલી પરિણતિ—આત્મા મે રમણરૂપ પરિણતિ

સુપ્રતિલેખન અને પ્રમાર્જન આદિકમા તે બધા ઉપયોગપૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરવાવાળા  
હતા । ( ઉચ્ચાર પાસવળ-ઘેલ-જલ્લ સિંધાળ પારિદ્વાવળિયા-સમિયા ) ઉચ્ચાર=પુરીપ,  
પ્રસવળ=મૂત્, જેલ=જેલ્મા, ઉપલક્ષણથી નિષ્ઠીવન-થૂકવુ, જલ્લ=પરસેવાનો મેલ,  
શિંધાળ=નાકનો મેલ, આ બધાના પરિષ્ઠાપનરૂપ સમિતિથી યુક્ત હતા । (મળગુત્તા  
વચગુત્તા કાયગુત્તા) ગુત્તિ ત્રણ પ્રકારની છે મનોગુત્તિ, વચનગુત્તિ અને કાયગુત્તિ,  
તેમા મનોગુત્તિ ત્રણ પ્રકારની છે—આર્ત્ત તેમજ રૌદ્ર ધ્યાનનો પરિત્યાગ કરવો એ  
પ્રથમ મનોગુત્તિ છે, શાસ્ત્રને અનુસરનારી પરલોકની સાધક અને ધર્મધ્યાનની  
સાથે અનુબંધ રાખનારી માધ્યસ્થ્યપરિણતિરૂપ બીજી મનોગુત્તિ છે બધી મનો  
વૃત્તિ માત્રના નિરોધથી યોગોની નિરોધાવસ્થામા થનારી પરિણતિ—આત્મામા

પ્રતિલેખના પ્રમાર્જનાદિ સમયોક્ત ક્રિયાક્રુપાપુર સર ગયનાસનાદિ વિધેયમ્, તત ગયનાસનનિ-  
ક્ષેપાદાનાદિપુ સ્વેચ્છયા ચેષ્ટાપગિહોગેન નિયતા=આર્જનિયમાનુસારિણીયા કાયચેષ્ટા સા દ્વિતીયેતિ ।

ઉક્ત ચ—ઉપસર્ગપ્રસન્નેડપિ કાયોત્સર્ગજુપો મુને ।

સ્થિરીભાવ શરીરસ્ય કાયગુપ્તિર્નિગદ્યતે ॥૧॥

શયનાસનનિક્ષેપાદાનસક્રમણેષુ ચ ।

સ્થાનેષુ ચેષ્ટાનિયમ કાયગુપ્તિસ્તુ સા પરા ॥૨॥ઙ્ઠિતી॥

તથા યુક્તા । ‘ગુપ્તા’ ગુપ્તા—અશુભયોગનિપ્રહો ગુપ્તિસ્તથા યુક્તા, ‘ગુપ્તિદિયા’  
ગુપ્તેન્દ્રિયા—ગુપ્તાનિ—અસયમસ્થાનેમ્ય સુરક્ષિતાનિ—ઇન્દ્રિયાણિ યૈસ્તે ગુપ્તેન્દ્રિયા, ‘ગુપ્ત-

અથવા ભૂમિ આત્મિકી પ્રતિલેખના એવ પ્રમાર્જન કરતે સમય જો અપના ઇચ્છાનુસાર  
શારીરિક ચેષ્ટાઓં કા પરિત્યાગ કરના હૈ, જ્વ ગુપ્ત આત્મિકી આનાનુસાર ગયન, આસન,  
નિક્ષેપગ એવ આદાનાત્મિક મ કાયચેષ્ટા કા નિયમન કરના હૈ વહ દુસરા કાયગુપિ હૈ ।  
કહા મી હૈ—ઉપસર્ગપ્રસન્નેડપિ, કાયોત્સર્ગજુપો મુનેઃ । સ્થિરીભાવઃ શરીરસ્ય,  
કાયગુપ્તિર્નિગદ્યતે ॥૧॥ શયનાસનનિક્ષેપા,—દાનસક્રમણેષુ ચ । સ્થાનેષુ ચેષ્ટાનિયમઃ  
કાયગુપ્તિસ્તુ સા પરા ॥૨॥ ‘લોકોં કા અર્થ ઉપર લિખે ભાવકે અનુસાર હૈ । યે  
સાધુજન કાયગુપ્તિ કે આરાધક થે । અત એવ ( ગુપ્તા ) અશુભ યોગ કે નિપ્રહરૂપ  
ગુપ્તિ સે યે મુનિજન યુક્ત થે । ( ગુપ્તિદિયા ) અસયમસ્થાનોં સે ઇન્દ્રિયા કો સુર-  
ક્ષિત રસનેગલે યે, હસલિયે ઇન્દ્રે ગુપ્તેન્દ્રિય કહા ગયા હૈ । ( ગુપ્તઅભયારી ) નૌ—

નિવૃત્તિરૂપ પહેલી કાયગુપ્તિ છે શુરને પૂજીને શારીરિક ક્રિયાઓની (શૌચાદિની)  
નિવૃત્તિના સમયે અથવા ભૂમિ આદિની પ્રતિલેખના તેમજ પ્રમાર્જના કરવાના  
સમયે જે પોતાની ઇચ્છાપ્રમાણે શારીરિક ચેષ્ટાઓનો પરિત્યાગ કરવાનો  
છે, તેમજ શુર આદિની આજ્ઞા-અનુસાર ગયન, આસન, નિક્ષેપણ, તેમજ  
આદાનાદિકમા કાયચેષ્ટાનુ નિયમન કરવાનું હોય છે, તે બીજી કાયગુપ્તિ છે  
ઠંદુ પણ છે કે—ઉપસર્ગપ્રસન્નેડપિ, કાયોત્સર્ગજુપો મુને ।

સ્થિરીભાવ શરીરસ્ય, કાયગુપ્તિર્નિગદ્યતે ॥

શયનાસનનિક્ષેપા,—દાનસક્રમણેષુ ચ ।

સ્થાનેષુ ચેષ્ટાનિયમ કાયગુપ્તિસ્તુ સા પરા ॥

શ્લોકોનો અર્થ ઉપર લખેલા ભાવ પ્રમાણે છે તે સાધુજનો કાયગુપ્તિના  
આરાધક હતા માટેજ (ગુપ્તા) અશુભયોગના નિપ્રહરૂપ ગુપ્તિથી તે મુનિજનો  
યુક્ત હતા (ગુપ્તિદિયા) અસયમના સ્થાનોથી ઇન્દ્રિયોને સુરક્ષિત રાખવાવાળા

નગરે જત ચાલકા જાતા 'ઇતિ તત્કથા મયમ્મણા । 'સ્વાધ્યાયમમ તપા નામિતિ' ઇતિ કક્ષ  
 ચતુર્થી અસત્યમ્મણા, યદ્વના ન મય તપિ મ્મણા, મા ચતુર્થીતિ, ચતુર્વિમ્મચનયોગ-  
 નિવૃત્તિર્વચોગુપ્તિરિતિ માવ । 'કાયગુપ્તા' કાયગુપ્તા-ગમનાગમાપ્રચલ્નાનિક્રિયાયા  
 ગોપન-કાયગુપ્તિ, કાયગુપ્તિર્દ્વિધા-ચેષ્ટાનિવૃત્તિરૂપા, યથાગમ ચેષ્ટા-નિયમરૂપા ચ । તત્ત  
 પરીપદોપસર્ગાન્તિ-મયેડપિ યત્ કાયોર્મર્ગક્રુણાત્પિના કાયસ્ય નિધન્તાક્રુણમ્, સર્વયોગનિરોધા  
 વચ્ચાયા વા સર્વથા યત્ કાયચેગનિરોધન સા પ્રથમા । ગુરુમાપૃષ્ઠ્ય ગરીગ્મસ્તારકમૂમ્યાદિ-

હૈ ઉત વસ્તુ કો ઉસા સ્વરૂપ સે પ્રકાશિત કર્મનાત્ર વચન સયવચન હૈ, જૈસે-  
 યહ જીવ હૈ । (૨) જીવ કો અજીવ વહના મ્મણવચન હૈ । (૩) મિશ્રિતવચન સય  
 મ્મણા વચન હૈ, જૈસે-આજ હસ નગર મેં સૌ ચાલક જમે હૈ । યહ વચન મિશ્રરૂપ  
 હસલિયે હૈ કિ હસમે સૌ કા નિર્ણય નહીં હૈ । (૪) જો વચન મ્મણા મી ન હો  
 ઓર સત્ય મી ન હો તેસે વચન કા નામ અસત્યમ્મણા હૈ, જૈસે-સ્વાધ્યાય સમાન  
 તપ નહીં હૈ "-એસા વચન ન સત્ય હૈ ઓર ન અસત્ય હી હૈ, અર્થાત્ વ્યવહાર વચન હૈ ।  
 હસ ૪ પ્રકાર કે વચનયોગ કા વચનગુપ્તિ મેં નિરોધ હો જાતા હૈ । ગમન-આગમન  
 આદિ ક્રિયા કા જિસમેં નિરોધ હૈ વહ કાયગુપ્તિ હૈ । યહ કાયગુપ્તિ ૨ પ્રકારકી હૈ-ચેષ્ટા  
 નિવૃત્તિરૂપ ૧, યથા-આગમ-ચેષ્ટાનિયમનરૂપ ૨ । પરીપદ એવ ઉપસર્ગ કે આનેપર મી  
 શરીર સે મમત્વ કા પરિત્યાગ કર જો ઉસે નિધલ કરના હૈ, અથવા સર્વયોગો કી  
 નિરોધ-અવસ્થા મેં જો સર્વથા કાય કી ચેષ્ટાઓં કા નિરોધ કરના હૈ યહ ચેષ્ટાનિવૃ  
 ત્તિરૂપ પહેલી કાયગુપ્તિ હૈ । ગુરુ સે પૂઠકર ગારારિક ક્રિયાઓં કી નિવૃત્તિ કે સમય,

ઠરવાવાણુ વચન સત્યવચન છે જેમકે આ જીવ છે (૨) જીવને અજીવ  
 કહેવું એ મ્મણાવચન છે (૩) મિશ્રવચન સત્યમ્મણાવચન છે, જેમ કે  
 આજે આ નગરમા સૌ બાળક જન્મ્યા છે આ વચન મિશ્રરૂપ એટલા માટે  
 છે કે એમા સોનો નિર્ણય નથી (૪) જે વચન મ્મણા પણ ન હોય અને  
 મત્ય પણ ન હોય એવા વચનનું નામ અસત્યમ્મણા છે, જેમ "સ્વાધ્યાયના  
 જેવું તપ નથી" એવા વચન નથી તેા સત્ય કે નથી અસત્ય, અર્થાત્  
 વ્યવહારવચન છે. આ ચાર પ્રકારના વચનયોગનો વચનગુપ્તિમા નિરોધ  
 થઇ જાય છે ગમન-આગમન-આદિ ક્રિયાઓનો જેમા નિરોધ હોય તેને  
 કાયગુપ્તિ કહે છે આ કાયગુપ્તિ બે પ્રકારની છે-૧ ચેષ્ટાનિવૃત્તિરૂપ, અને ૨  
 યથા-આગમ-ચેષ્ટાનિયમનરૂપ પરીપદ તેમજ ઉપસર્ગના આવવા છતા પણ  
 શરીરથી મમત્વનો ત્યાગ કરીને જે તેને નિશ્ચલ કરવું, અથવા સર્વ યોગોની  
 નિરોધ-અવસ્થામા જે સર્વથા કાયની ચેષ્ટાઓનો નિરોધ કરવું તે ચેષ્ટા

પ્રતિલેખના પ્રમાર્જનાદિ સમયોક્ત ક્રિયાકલાપુર સર ગયનાસનાદિ વિધેયમ્, તત ગયનાસનનિ-  
ક્ષેપાદાનાદિપુ સ્વેચ્છયા ચેષ્ટાપરિહારેણ નિયતા=ગાહનિયમાનુસારિણીયા કાયચેષ્ટા સા દ્વિતીયેતિ ।

ઉક્ત ચ—ઉપસર્ગપ્રસન્નેડપિ કાયોત્સર્ગજુપો મુને ।

સ્થિરીભાવ શરીરસ્ય કાયગુપ્તિર્નિગદ્યતે ॥૧॥

ગયનાસનનિક્ષેપાદાનસક્રમણેપુ ચ ।

સ્થાનેપુ ચેષ્ટાનિયમ કાયગુપ્તિસ્તુ સા પરા ॥૨॥ઠ્ઠતિ॥

તયા યુક્તા । ‘ગુત્તા’ ગુપ્તા—અશુભયોગનિપ્રહો ગુપ્તિસ્તયા યુક્તા, ‘ગુત્તિદિયા’  
ગુપ્તેન્દ્રિયા—ગુપ્તાનિ—અસયમસ્થાનેમ્ય સુરક્ષિતાનિ—ઇન્દ્રિયાણિ યૈસ્તે ગુપ્તેન્દ્રિયા, ‘ગુત્ત-

અથવા ભૂમિ આત્મિકી પ્રતિલેખના ણ્વ પ્રમાર્જન કરતે સમય જો અપના ઇચ્છાનુસાર  
શારીરિક ચેષ્ટાઓં કા પરિત્યાગ કરના હે, ણ્વ ગુરુ આત્મિકી આજ્ઞાનુસાર ગયન, આસન,  
નિક્ષેપગ એવ આપનાત્મિક મ કાયચેષ્ટા કા નિયમન કરના હૈ વહ દૂસરા કાયગુપિ હે ।  
કહા મી હૈ—ઉપસર્ગપ્રસન્નેડપિ, કાયોત્સર્ગજુપો મુનેઃ । સ્થિરીભાવઃ શરીરસ્ય,  
કાયગુપ્તિર્નિગદ્યતે ॥૧॥ ગયનાસનનિક્ષેપા,—દાનસક્રમણેપુ ચ । સ્થાનેપુ ચેષ્ટાનિયમઃ  
કાયગુપ્તિસ્તુ સા પરા ॥૨॥ શ્લોકોં કા અર્થ ઉપર લિખે ભાવકે અનુમાર હૈ । યે  
સાધુજન કાયગુપિ કે આરામક યે । અત એવ ( ગુત્તા ) અશુભ યોગ કે નિપ્રહરૂપ  
ગુપ્તિ સે યે મુનિજન યુક્ત યે । ( ગુત્તિદિયા ) અસયમસ્થાનોં સે ઇન્દ્રિયાં કો સુર-  
ક્ષિત રક્ષેનાલે થે, ટસલિયે ઇન્દ્રે ગુપ્તેન્દ્રિય કહા ગયા હૈ । ( ગુત્તમયારી ) નૌ—

નિવૃત્તિરૂપ પહેલી કાયગુપ્તિ છે ગુરુને પૃથ્વીને શારીરિક ક્રિયાઓની (ગૌઆદિની)  
નિવૃત્તિના સમયે અથવા ભૂમિ આદિની પ્રતિક્ષેપના તેમજ પ્રમાર્જના ઢરવાના  
સમયે જે પોતાની ઇચ્છાપ્રમાણે શારીરિક ચેષ્ટાઓનો પરિત્યાગ ઢરવાનો  
છે, તેમજ ગુરુ આદિની આજ્ઞા—અનુસાર ગયન, આસન, નિક્ષેપણ, તેમજ  
આદાનાદિઠમા કાયચેષ્ટાનુ નિયમન ઢરવાનુ હોય છે, તે બીજી કાયગુપ્તિ છે  
ઠહુ પણ છે કે—ઉપસર્ગપ્રસન્નેડપિ, કાયોત્સર્ગજુપો મુને ।

સ્થિરીભાવ શરીરસ્ય, કાયગુપ્તિર્નિગદ્યતે ॥

ગયનાસનનિક્ષેપા,—દાનસક્રમણેપુ ચ ।

સ્થાનેપુ ચેષ્ટાનિયમ કાયગુપ્તિસ્તુ સા પરા ॥

શ્લોકોનો અર્થ ઉપર લખેલા ભાવ પ્રમાણે છે તે સાધુજનો કાયગુપ્તિના  
આરાધન હતા માટેજ (ગુત્તા) અશુભયોગના નિવ્રહરૂપ ગુપ્તિથી તે મુનિજનો  
યુક્ત હતા (ગુત્તિદિયા) અસયમના આનોથી ઇન્દ્રિયોને સુરક્ષિત રાખવાવાળા

ચળા અકોહા અમાણા અમાયા અલોભા સંતા પસંતા ઉવસતા  
પરિણિવ્યુયા અણાસવા અગ્ગથા ટિણ્ણગ્ગયા છિણ્ણસોયા નિરુપલેવા,

વમયારી' ગુપ્તપ્રહ્લનાગ્નિ—ગુપ્ત ગમિર્મતત્તર્થગુપ્તિમા રમિત પ્રત્ત—મૈત્રુનપ્રિમણ ચરિત  
તત્ત્તીલા, 'અમમા' અમમા—મમપરહિતા, 'અર્કિચળા' અર્કિચળા—નાસ્તિ કિંચન  
યેષા તે અર્કિચળા—ધર્મોપકરણાતિગ્તિપસ્તુરહિતા । 'અકોહા' અકોહા=ક્રોધરહિતા,  
'અમાણા' અમાના=માપરહિતા, 'અમાયા' અમાયા=માયામર્જિતા, 'અલોભા'  
અલોભા=લોભરહિતા, 'સતા' ગાતા=ગતિવૃદ્ધ્યા ગાતિયુક્તા, 'પસતા' પ્રગાતા=  
અતર્પૃત્યા ગાતિયુક્તા, અત એવ 'ઉવસતા' ઉપગાતા=ગીતીભૂતા 'પરિણિવ્યુયા'  
પરિણિવૃતા=કર્મકૃતવિકારરહિતાત્ સ્વસ્થીભૂતા, અતઽય 'અણાસવા' અનાસવા=  
આસવરહિતા, 'અગ્ગથા' અગ્ગથા=નિર્ગથા, 'ટિણ્ણગ્ગયા' ટિણ્ણગ્ગથા પ્રથાતિ  
વન્નાતિ આત્માન કર્મણેતિ ગથ, સ દ્વિવિત—દ્રવ્યભાવભેદાત્, દ્રવ્ય હિરણ્યાદિ,

વાટિકા—સહિત પ્રહ્લચર્ય કે ધારક યે, ઇસલિયે ગુપ્તપ્રહ્લચારા યે । (અમમા) મમત્વ  
સે રહિત થે । (અર્કિચળા) ધર્મોપકરણ સે અતિગ્તિ ઓર ઇનકે પાસ કુઠ નહીં થા ।  
(અકોહા) ક્રોધરહિત થે । (અમાણા) માનરહિત થે । (અમાયા) માયારહિત થે ।  
(અલોભા) લોભરહિત થે । (સતા) ગાહરસે ગાન્તિયુક્ત થે, (પસતા) આમ્યન્તર સે  
ગાન્તિયુક્ત થે, અત એવ (ઉવસતા) ગાતીભૂત થે । (પરિણિવ્યુયા) કર્મકૃત વિકાર સે  
રહિત હોને કે કારણ સ્વસ્થ યે, અત એવ (અણાસવા) આસવ સે રહિત થે । (અગ્ગથા)  
નિર્ગથ થે । (ટિણ્ણગ્ગથા) જો આત્મા કો કર્મો સે જકડે (બંધે) ઉસકા નામ પ્રથ હૈ ।  
યહ તે પ્રકાર કા હોતા હૈ । ૧ દ્રવ્યપ્રથ, દૂસરા ભાવપ્રથ । હિરણ્યાદિ દ્રવ્યપ્રથ હૈ ।

હતા, તેથી તેમને શુષ્કેદ્રિય ઠહે ઠે (ગુપ્તવમયારી) નવવાટિકા (વાડ)  
સહિત પ્રહ્લચર્યનું પાલન કરનાર હતા (અમમા) મમત્વથી રહિત હતા  
(અર્કિચળા) ધર્મોપકરણથી અતિરિહત બીજી તેમની પાસે ઠઈ નહોતું (અકોહા)  
ક્રોધરહિત હતા (અમાણા) માનરહિત હતા (અમાયા) માયારહિત હતા  
(અલોભા) લોભરહિત હતા (સતા) ગાહારથી ગાન્તિયુક્ત હતા (પસતા)  
આમ્યન્તરથી ગાન્તિયુક્ત હતા, અત એવ (ઉવસતા) ઉપશાન્ત—ગીતીભૂત  
અન્દર અને ગાહારથી શીતલ હતા (પરિણિવ્યુયા) કર્મકૃત વિકારથી હોવાને  
કારણે સ્વસ્થ હતા, અત એવ (અણાસવા) આસવથી રહિત હતા (અગ્ગથા)  
નિર્ગથ હતા (ટિણ્ણગ્ગથા) જે આત્માને કર્મોથી જકડી રાખે (બાંધે) તેનું  
નામ પ્રથ છે એ બે પ્રકારના થાય છે ૧ દ્રવ્યપ્રથ અને ૨ ભાવપ્રથ ।

## कसपाईव मुक्तोया, सख डव निरगणा, जीवो विव अप्पडिहयगई

भावो मिथ्यावादि, स टिप्पिओ ग्रंथो उचो येस्ते तथा । 'छिणसोया' छिन्नस्रोत-  
स-छिन्नसमारप्रवाहा । 'निरुवलेवा' निरपलेपा-कर्मग्रन्थद्वयपलेपो रागादिस्तेन रहिता,  
निरपलेपतामेव 'कसपाईव' इयादि-'सुहुयहुयासणो इव' इत्यन्तैरुपमानोपमेयभावे  
प्रदर्शयति, तत्र-'कसपाईव मुक्तोया' कास्यपात्राय मुक्तोया-मुक्त-त्यक्त तोयमिव  
ससारग्रन्थद्वयगतस्नेहो येस्ते तथा, यथा कास्यपात्राया पतितमपि जलं लिप्तं न भवति  
तथा समारग्रन्थद्वयगतस्नेहो लिप्तो न भवति भावः, 'सख इव निरगणा' शब्द इव

मिथ्यावादि भावग्रन्थ है। इन दोनों प्रकार के ग्रन्थ से ग्रहित होने के कारण ये  
'छिन्नग्रन्थ' कह गये हैं। (छिणसोया) ससार का प्रवाहरूप स्रोत इनसे अलग  
हो चुका था। (निरुवलेवा) कर्मग्रन्थ का कारणभूत रागादिक लेप से भा ये रहित  
थे, इसलिये निरपलेप था। इसी बात को जागे के 'कसपाईव' से लेकर 'सुहुय-  
हुयासणो इव' यहाँ तक के उपमान पदों के द्वारा सूत्रकार प्रकट करते हैं।  
(कसपाईव मुक्तोया) कौंसे का भाजन जिस प्रकार पाना के ससर्ग से सर्वथा रहित  
होता है उसी प्रकार जल के तुल्य स्नेह को ससार का ग्रन्थन का द्वय होने से  
जिन्होंने सर्वथा छोड़ दिया, अथवा कौंसे के भाजन में गिरा हुआ जल जैसे लिप्त  
नहीं होता उसी प्रकार ससारग्रन्थद्वय आश्रय जिनमें लिप्त नहीं होता, जल के  
कौंसे के भाजन के समान निरपलेप कह गये हैं। (सख इव निरगणा) शब्द में

द्विषय आदि इत्यर्थः छे मिथ्यात्व आदि लावग्रन्थ छे आ भन्ने  
प्रकारना ग्रन्थोधी रहित होवाना कारण तेओने छिन्नग्रन्थ छोडवाभा आओया  
छे (छिणसोया) ससारना प्रवाहउप स्रोत तेभनाथी अलग थर्ध युक्ता हुता  
(निरुवलेवा) कर्मग्रन्थमा कारणभूत रागादिद्वेपथी पण तेओ रहित हुता,  
तेथी निरुपलेप हुता आब वातने आगजना 'कसपाईव' थी लधने 'सुहुयहु  
यासणो इव' अही सुधीना उपमानपदोधी सूत्रकार प्रकट करे छे (कसपाईव  
मुक्तोया) दासानु वासणु जेम पाणीना नसर्गथी सर्वथा रहित होथ छे  
तेज गीते जलना तुल्य स्नेह जे, ससारना ग्रन्थनने हेतु छे तेने जेमले  
सवया छोडी दीधा, अथवा दासाना वासणुमा पडेला पाणी जेम लिप्त थता  
(चोटता) नथी, तेवीज गीते नसारग्रन्थनने हेतु आश्रय जेओमा लिप्त थता  
नथी, तेथी तेओने दासाना वासणुनी पे० निरुपलेप छोडवाभा आओया छे  
(सख इव निरगणा) शब्दमा जेम जोर पण रग होतो नथी तेवीज रीते

## जच्चकणगं पिव जायरूवा, आदरिसफलगा इव पागडभावा, कुम्भो

નીરક્ષણા—રક્ષણ—રાગાનુસરદ્રા ૧ તત્માર્જિતા, શ્લેષે યથા કિમપિ મ્મનદ્રવ્ય સ્થિતિ  
 ન લભતે તથૈતેષ્વનગારંણુ રાગાદયો ન તિષ્ઠતાયર્થ । ‘જીવો વિવ અપ્પહિહયગઈ’  
 જીવ ઇવ અપ્રતિહતગતય—જીવો યથા શુભાનુભર્મરૂપાદયાદ્યત્તમયા સર્વત્ર યાતિ તથા  
 અપ્રતિહતા ગતિર્યેષા તે તથા, દેશાગગણિણુ અગ્નિનયનિગરિત્વેન વાદાદિણુ-  
 કુતીર્યિકમતનિગરગસામધ્યોપતત્વેન ચ અસ્ખન્નિગતય, ‘જચ્ચકણગ પિવ જાયરૂવા’  
 જાત્યકનકમિવ જાતરૂપા—શોધિતમુર્ચગમિવ નિર્મળ—ગગાત્રિહિતા ઇત્યર્થ ।  
 ‘આદરિસફલગા ઇવ પાગડભાવા’ આદર્શફલગા ઇવ પાગડભાવા—પ્રકટા=પ્રકટિતા,  
 ભાવા—ઉત્પાદવ્યયધ્રૌવ્યસ્વભાવકા જાગાજીવાનિપદાયા યસ્તે તથા, આદર્શફલગા

જैसे કોઈ भी रग स्थिति नहीं पा सकता, उसा प्रकार रागात्कि भी उन अनगारा  
 में ठहर नहीं सकते थे । अत ये गर क समान नीरक्षण कह गये हैं । (जीवो  
 विव अप्पह्मिहयगई) जीव जिस प्रकार शुभ और अशुभ कर्म के वग प्रेरित होकर  
 अव्याहत गति से सर्वत्र चला जाता है उमा प्रकार इनका भी दश, नगर आदिमें  
 अप्रतिहतगतिविहार होने से एव वाद-विमान आदि म कुतीर्यिक मर्ता के निरा  
 करण करने की सामर्थ्य से युक्त होने से ये भा जीव के समान अस्खलितगतिवाले  
 थे । (जच्चकणग पिव जायरूवा) शोधितमुर्चा के समान ये निष्कुल निर्मल थे ।  
 (आदरिसफलगा इव पागडभावा) आदर्श अर्थात् काच जिस प्रकार पतिविम्बित मुखा-  
 दिक अवयवों को यथावस्थित प्रकट करता है उसी प्रकार ये भी अपने ज्ञान के द्वारा  
 उत्पाद व्यय एवं ध्रौव्य-विशिष्ट जीवाजीवादिक पदार्थों को प्रकट करते थे । इनकी

રાગાદિહ પણ તે અનગારોમા રહી શકતા નથી, તેઓ તેઓ શખની પેઠે  
 નીરગણ કહેવાય છે (જીવોવિવ અપ્પહિહયગઈ) એવ જેમ શુભ અને અશુભ  
 કર્મવશ પ્રેરિત થઇને અવ્યાહત ગતિથી સર્વત્ર આત્યો નય, તેમ  
 તેઓની પણ દેશ નગર આદિમા અપ્રતિહતગતિ-વિહાર હોવાથી  
 તેમજ વાદવિવાદ આદિમા કુતીર્યિકમતોનુ નિરાકરણ કરવાનુ  
 સામર્થ્ય હોવાથી તેઓ પણ એવની પેઠે અસ્ખલિતગતિવાળા હતા  
 (જચ્ચકણગ પિવ જાયરૂવા) શોધેલા મુર્ચના જેવા તેઓ બિલકુલ નિર્મળ હતા  
 (આદરિસફલગા ઇવ પાગડભાવા) આદર્શ અર્થાત્ અગ્રીસો જેમ પ્રતિબિંબિત  
 મુખ આદિ અવયવોને યથાવસ્થિત પ્રકટ કરે છે (દિખાડે છે) તેમ તેઓ  
 પણ પોતાના જ્ઞાનદ્વારા ઉત્પાદ, વ્યય તેમ જ ધ્રૌવ્ય-વિશિષ્ટ એવ-અએવ-

## इव गुत्तिदिया, पुस्वरपत्त व निरुवलेवा, गगणमिव निरालवणा,

यथा प्रतिनिधितान् मुखाद्ययवान् यथापरित प्रकटीकुरीति, तथा यज्जतदशनया जनानां चित्तदर्पणे जीवाजीवात्मिस्त्वल्पाया तुस्पष्ट प्रकाशते इत्यर्थः । 'कुम्भो इव गुत्तिदिया' कुम्भ इव गुप्तेन्द्रिया—कुम्भो यथा भयहतौ मनि मरुतमर्गेन्द्रियो भवति तथा समार-भ्रमणभयाद् गुप्तानि=विषयस्यापेक्ष्य स्तम्भितानि इन्द्रियाणि ज्ञेया ते गुप्तेन्द्रिया । 'पुस्वरपत्त व निरुवलेवा' पुष्कम्पमिव निम्बलपा—यथा कमलपत्रं निर्लिप्तं सत् जलेपि निश्चि तत्र निस्पन्ना—यद्वज्रानुन्यस्वजनविषयमन्व्यरहिता भवन्तीति भावः । 'गगणमिव निरालवणा' गगनमिव निरालम्बना—कुम्भप्रामनगगद्यालम्बनवर्जिता,

जीवाजावान्विषयक देशाना ऐमी होती था कि जिनसे मनुष्यों के चित्तदर्पी दर्पण में उत्पादादि—स्वभाव वाले समस्त जावादिक पदार्थ अच्छी तरह—स्पष्टरूप से प्रतिभासित होने लगते थे । ( कुम्भो इव गुत्तिदिया ) कच्छपजिम प्रकार भय क कारणों क उपस्थित होने पर समस्त इन्द्रियां को गोपित कर लता है उसी प्रकार ये सुनिजन भी समारपिभ्रमण क भयसे विषय—रूपायों का ओर से अपनी २ इन्द्रियां को सुरक्षित किये हुए रहते थे । ( पुस्वरपत्त व निरुवलेवा ) जिस प्रकार कमलपत्र जल में निर्लिप्त होकर उम के ऊपर रहता है और कीचड़ से उपन्न होने पर भी जैसे वह उसके मध्य से रहित होता है वसी प्रकार ये साधुजन भी कीचड़ पर जलानुन्य स्वजन, एव विषयों के संपर्क से मिलकुल रहित थे । ( गगणमिव निरालवणा ) आकाश की तरह ये कुल, ग्राम और नगर आदि के महारों की अपेक्षा नहीं रखते थे । ( जणिलो इव निराल्या ) पवन की तरह घर

आदि पदार्थोंने प्रकट करता हुआ तेमनी उत्पादवादि विषयनी देखना अच्छी जाती हुती थे जेवी मनुष्योना चित्तदर्पी दर्पणमा उत्पाद आदि स्व-साधवाणा समस्त उत्पादित पदार्थ मागी गीते अभ्युदये प्रतिभासित थता हुता ( कुम्भो इव गुत्तिदिया ) जयवे जेम लयना कारणे आवी पडता मभस्त धट्टिओने न गोपित करी ले थे तेम ओ सुनिजने पण मसा—परिभ्रमणना लयवी विषयउपायोनी तरङ्गी पोतपोनानी धट्टिओने सुक्षित राखता हुता ( पुस्वरपत्त व निरुवलेवा ) जेम कमलपत्र जलथी निर्लिप्त बधने तेनी उपर गडे थे अने दीयडवी उत्पन्न थाय थे तो पण जेम ते तेना सजधथी रहित होय थे तेवी न गीते साधुजन पण दीयड तेम न जलतुल्य स्वरज तेम न विषयोना सजधथी मिलकुल रहित हुता ( गगणमिव निरालवणा ) आकाशनी पेंडे तेओ कुण, ग्राम अने नगर आदिना आश्रयनी



अणिलो इव निरालया, चंदो इव सोमलेस्सा, सूर्यो इव दित्ततेया,  
सागरो इव गभीरा, विहग इव सन्वओ विप्पमुक्का, मदरो इव  
अप्पक्का, सारयसलिलव सुद्धहियया, खगिगिसाण व एगजाया,

‘अणिलो इव निरालया’ अणिल इव निरालया—परा इव गृहरहिता, ‘चंदो इव  
सोमलेस्सा’ चंद्र इव सौम्यलेदया—अनुपतापहतुमन पणिमधायिण, ‘सूर्यो इव  
दित्ततेया’ सूर्य इव तामतेजस—द्रव्यत शरीररूप्या भावतो ज्ञानन च देयमाना ।  
‘सागर इव गभीरा’ सागर इव गभीरा—हर्षभोगात्किंकारणमयोगेऽपि निर्निवारविता ।  
‘विहग इव सन्वओ विप्पमुक्का’ विहग इव सर्वतो विप्रमुक्ता—परिवागपरि यागात् नियत-  
वासरहितग्राहेति भाव । ‘मदरो इव अप्पक्का’ मन्दर इव अप्रकम्पा—मेरुवत्  
परिपहोपसर्गपवनैरचलिता । ‘सारयसलिल व सुद्धहियया’ शारयसलिलमिव शुद्ध-  
हृदया—यथा शरदृतौ जल निर्मल भवति तथा परमनिर्मलहृदया इति भाव । ‘खगिगिसाण

से रहित थे । (चंदो इव सोमलेस्सा) चन्द्र के समान उनकी लेदया सौम्य थी ।  
(सूर्यो इव दित्ततेया) सूर्य के समान ये तम तेजगळे थे । शारीरिक काति द्रव्यतेज,  
एव ज्ञान यह भावतेज है । (सागर इव गभीरा) सागर के तुल्य ये गभीर प्रकृति  
के थे । हर्ष भोग आदि के कारणों के उपस्थित होने पर भी इनके चित्त में किसी भी  
तरह का विकार उत्पन्न नहीं होना था । (विहग इव सन्वओ विप्पमुक्का) पक्षी की  
तरह ये नियमित निवास से रहित थे । (मदरो इव अप्पक्का) मेरुपर्वत की तरह  
परीपह एव उपसर्गरूप पवन से ये अचलित थे । (सारयसलिल व सुद्धहियया) शरद  
ऋतु के जल समान उनका हृदय निर्मल था । (खगिगिसाण व एगजाया) खड्गी

अपेक्षा शम्भता नहुता । (अणिलो इव निरालया) पवननी पेठे धरथी रहित  
हुता । (चंदो इव सोमलेस्सा) चंद्रनी पेठे तेमनी लेस्था सौम्य हुती । (सूर्यो इव  
दित्ततेया) सूर्यनी पेठे तेथो दीप्त-तेजस्वी हुता । शारीरिक काति द्रव्यतेज  
तम व ज्ञान ये भावतेज छे । (सागर इव गभीरा) सागरना जेवा गभीर प्रकृतिना  
तेथो हुता । हर्ष शोड आदिना कारणो आवी जता पछ तेमना चित्तमा डोड  
पछ ज्ञानो विकार उत्पन्न थतो नडोतो । (विहग इव सन्वओ विप्पमुक्का)  
पक्षीनी पेठे तेथो नियमित निवासथी रहित हुता । (मदरो इव अप्पक्का)  
मेरु पर्वतनी पेठे परीपह तेमज उपसर्गइय पवनथी तेथो अचलित हुता ।  
(सारयसलिल व सुद्धहियया) शरद ऋतुना जलनी पेठे तेमना हृदय निर्मल  
हुता । (खगिगिसाण व एगजाया) खड्गी (गेडा)ना थिगडानी पेठे,

## भारडपङ्खीव अप्पमत्ता, कुजरो इव सोडीरा, वसभो इव जाय-

व एगजाया 'गडिगविषागमिरेकजाता - सुदमा=आगन्धजाय - तस्य विषाग शब्द, तन्मेव भवति, तद्विष एकजाता - एकामृता-गगान्तिहायगति, कुटुम्बान्तिहायगतिना इत्यर्थः । 'भारडपङ्खीव अप्पमत्ता' भागण्डपनागप्रमत्ता - भागण्डपक्षी=भागण्डधामौपक्षी च भागण्डपक्षी, अयन्तिजायन्तिचरणान् द्वाभ्यां प्रावाभ्यां द्वाभ्यां मुग्गभ्यां च युक्त, द्वयोर्जीवयोगक्रमेणोदर भवति, तौ चायन्तमप्रमत्तनयन निग्राहकमेव । यन्ति फगाचिदैवात् नरोकोऽपि जाय प्रमादं गति, तन् उभयोनानो भवति, तस्मात् मर्त्या चकितचितौ प्रमादगतिौ तौ तिष्ठत । तद्वत्-प्रमत्ता - तप मयमान्धिर्भरण प्रमादगति इत्यर्थः । 'कुजरो इव सोडीरा' कुज्जर इव शौण्डाग - हस्ताय शूरा - कृपायादिरिपुभञ्जनशील । 'वसभो इव जायत्थामा' वृषभ इव जातस्थामान - जातस्थाम-वृष येषां ते जातस्थामान - वृषभसजातपराक्रमा

(गैडा) के सींग की तरह, ये रागादिना का सहायता से गहित होने के कारण, एक-स्वरूप थे । (भारडपङ्खीव अप्पमत्ता) भारट पक्षी की तरह ये अप्रमत्त थे । यह पक्षी दो ढाँचावा होता है । इसके तीन पैर होते हैं । प्रावा और मुग्ग इसके दो होते हैं । उदर अर्थात् पेट पङ्खी होता है । ये दोनों जीव अत्यन्त अप्रमत्त होते हैं । यदि उदाचित एक जात प्रमाद कर तो दोनों का नाश होवे । इसलिये अप्रमत्तचित्त होकर ये दोनों बहुत ही सावधाना से रहते हैं । उसी तरह ये मुनिजन भी तप एव सयमानिक धर्म के रक्षण करने में प्रमादवर्जित थे । (कुजरो इव सोडीरा) कुज्जर के समान ये कृपायात्रिक के भजन में शौण्डीर-शरीर थे । (वसभो इव जायत्थामा) वृषभ के

तेजो रागादिदेवी सहायतावी रहित होवाने कारणे, ओन्वउप होता (भारट पङ्खीव अप्पमत्ता) भागण्ड पक्षीनी पैरे तेजो अप्रमत्त होता आ पक्षी जे एववाणा होय जे तेने त्रय पैर होय जे डोड अने मुण तेने जे होय जे उदर (पेट) तेने ओठ ८ होय जे ते अन्ने एव अहु अप्रमत्त होय जे जे उदाचित ओठ एव प्रमाद (भूल) जे छे तो अन्नेनो नाश थाय छे तेथी अप्रमत्तचित्त (अतुर) थधने ते अन्ने अहु ४ सावधानीथी रहे छे तेवी ४ गीते ओ मुनिजनो पणु तप तेमज मयम आदि धर्मना रक्षण उपाय प्रमादरहित होता (कुजरो इव सोडीरा) कुज्जर (हाथी)नी पैरे तेजो उपाय आदिना लग (नाश) करवाभा गौडीर-शूवीर होता (वसभो इव जायत्थामा) वृषभनी पैरे तेजो अविष होता (सीहो इव दुद्ध-

તથામા, સીહો ડર દુહરિસા, વસુધરા ડવ મવ્વફાસવિસહા,  
સુહુયહુયાસળો ડવ તેયસા જલંના ॥ સૂ. ૨૭ ॥

અર્થ । ‘સીહો ડર દુહરિસા’ મિત ડર દુર્દેષા—મિતપપાપનાન્નિર્ગોર્ધર્ષા અર્થ ।  
‘વસુધરા ડવ સવ્વફાસવિસહા’ વસુધરા ડવ સર્વસ્પર્શિણા—પૃથ્વી તથા મને સર્વ  
મસહ વા સ્પર્શ સહતે સર્વમહતિ તો યત તર્કેત સામોડિ યનુન્યપ્રતિન્યપરીપહોપમર્ગ  
સુસહા ભવતિ । ‘સુહુયહુયાસળો ડવ તેયસા જલંના’ સુહુતાગુતાગન ડવ તેજમા  
જ્વલંત—સુહુત = સુહુ દુત—પૃતાપાદુતિભિસ્તર્પિતો યો દુતાશનો વદિ—તદ્વત્તેજસા—તપ—  
સયમતેજસા જ્વલંતો નીપ્યમાના ઇતિ ભાવ ॥

અત્ર ઉપમાનસપ્રાહરકમ્ ઇદ ગાથાદયમ —

‘કસે ૧ મપે ૨ જાપે ૩, જાચે ૪ળગે ૫ ૫ આન્રિસે ૫ ।

કુન્મે ૬ પુસ્તરપતે ૭, ગયળે ૮ અગિલે ૯ ય ચ ૧૦ સંરે ૧૧ ॥

સાગર ૧૨ વિહ્ગે ૧૩ મન્ર ૧૪, સારયસન્લિ ચ ૧૫ ચ્ગી ય ૧૬ ।

મારડે ૧૭ ગય ૧૮ વસહ ૧૯, સીહ ૨૦ વસુધરા ૨૧ સુહુયહુ

૨૨ ॥ ૨ ॥ ઇતિ ॥ સૂ. ૨૭ ॥

સમાન યે બલિષ્ઠ થે । (સીહો ડવ દુહરિસા) સિંહ કે સમાન યે દુર્ધર્ષ થે । સિંહ જૈસે  
મૃગાદિકો સે અપ્રમુદ્ય હોતા હૈ, ડસી પ્રકાર મૃગ જૈસે પરીપહાન્નિકો સે યે મી ચલિતચિત  
નહા હોતે થે । (વસુધરા ડવ સવ્વફાસવિસહા) પૃથિવી કે સમાન સર્વસ્પર્શસહ  
થે । પૃથિવી જિસ તરહ સહને યોગ્ય અથવા નહા સહન કરને યોગ્ય એસે મી સ્પર્શ  
કો સહતી હૈ ડસી પ્રકાર યે મુનિજન મી અનુકૂળ એવ પ્રતિકૂળ પરીપહો કે ઉપનિપાત  
કો અછી તરહ સહન કરતે યે (સુહુયહુયાસળો ડવ તેયસા જલંના) સુહુત  
અગ્નિ કી તરહ યે તપ ઓર સયમ ક તેજ સે દેદીપ્યમાન થ ॥ સૂ. ૨૭ ॥

રિસા) સિંહના જેવા તેઓ દુર્ધર્ષ હતા સિંહ જેમ મૃગ આદિદોષી અપ  
ધ્ય હોય છે તેવી જ રીતે મૃગસમાન પરીપહ આદિદોષી તેઓ પણ ચલિત  
ચિત થતા નહોતા (વસુધરા ડવ સવ્વફાસવિસહા) પૃથિવીની પેઠે સર્વ સ્પર્શ  
સહન કરતા હતા પૃથિવી જેમ સહેવા યોગ્ય અથવા ન સહન કરવા યોગ્ય  
એવા પણ સ્પર્શને સહન કરે છે તેવી જ રીતે એ મુનિજનો પણ અનુકૂળ  
તેમ જ પ્રતિકૂળ પરીપહોના ઉપનિપાત ને સારી રીતે સહન કરતા હતા  
(સુહુયહુયાસળો ડવ તેયસા જલંના) સુહુત અગ્નિની પેઠે તેઓ તપ અને સયમના  
તેજથી દેદીપ્યમાન હતા (સૂ. ૨૭)

मूलम्—नत्थि ण तेसि ण भगवंताण कत्थइ पडिवंधे  
भवइ । से य पडिवंधे चउव्विहे पण्णत्ते, तंजहा-दव्वओ  
खेत्तओ कालओ भावओ । दव्वओ णं-सच्चित्ताचित्तमीसिएसु

टीका—‘नत्थि’ इत्यादि । नास्ति अय पक्ष, यत् खलु ‘तेसि  
ण भगवताण’ तेषा गल भगवताम्—श्रीमहावीरस्वामिना शिष्याणाम् ‘कत्थइ’  
अपि—कस्मि नपि विषये ‘पडिये भइ’ प्रतिपत्ति—आसक्ति भवताति, श्री महावीर-  
स्वामिनोऽतेनासिना समयप्रतिपत्तिभूत कोऽपि हेतु कुत्रापि न भवतीति भाव ।  
‘से य पडिये चउव्विहे पण्णत्ते’ स च प्रतिपत्तिपक्षतुर्विध प्रज्ञा ‘तजहा’ तद्यथा-भेद-  
प्रकारधेयम्—द्रव्यत क्षेत्रत कालतो भावतश्च । तेषु ‘दव्वओ ण’ द्रव्यत खलु ‘सच्चित्ता-  
चित्त-मीसिएसु दव्वेसु’ सच्चित्ताचित्त-मिश्रितेषु ग्रन्थेषु । तत्र—सचित्त=शिष्यादिकम्,  
अचित्त=ब्रह्मादिकम्, मिश्रितम्=शिष्यसहितब्रह्मादिकम्, एतेषु द्रव्येषु, ‘खेत्तओ’ क्षेत्रत —

‘नत्थि णं’ इत्यादि ।

(तेसि ण भगवताण) भगवान् महावीर के समीप में रहनेवाले उन स्थविर  
भगवतों का (कत्थइ) किसी भी विषय में (पडिवंधे) प्रतिबंध (नत्थि) नहीं  
था । अर्थात् भगवान् वीर प्रभु के ये समस्त मुनिजन समय के विघातक किसी भी विषय  
में आसक्ति नहीं रखते थे । (से य पडिये चउव्विहे पण्णत्ते) वह प्रतिबंध चार प्रकार  
का कहा गया है, (तजहा) यह इस प्रकार है—(दव्वओ खेत्तओ कालओ भावओ)  
द्रव्य से, क्षेत्र से, काल से एवं भाव से । (दव्वओ ण सच्चित्ता-चित्त-मीसिएसु  
दव्वेसु) द्रव्य से प्रतिपत्ति ३ प्रकार का है—(१) सचित्त (२) अचित्त (३) सच्चित्ताचित्त ।

‘नत्थि ण’ इत्यादि

(तेसि ण भगवताण) भगवान् महावीरना समीपमा रहनेवाला ते  
स्थविर भगवतोने (कत्थइ) कौटुम्बिक विषयमा (पडिवंधे) प्रतिपत्ति (नत्थि)  
न होतो, अर्थात्—भगवान् वीरप्रभुना ते समस्त मुनिजनो समयमना विघातक  
होथ ओवा कौटुम्बिक विषयमा आसक्ति राखता नहोता (से य पडिवंधे  
चउव्विहे पण्णत्ते) ते प्रतिपत्ति चार प्रकारना कहेला छे (तजहा) ते आ प्रकारे  
छे (दव्वओ खेत्तओ कालओ भावओ) द्रव्यथी, क्षेत्रथी, कालथी तेभज आवथी  
(सच्चित्ता-चित्त-मीसिएसु दव्वेसु) द्रव्यथी प्रतिपत्ति त्रय प्रकारेना  
छे, (१) सचित्त, (२) अचित्त, (३) सच्चित्ताचित्त, शिष्य आदिह सचित्त छे

ત્થામા, સીહો ઇં દુદ્ધરિસા, વસુધરા ઇવ સવ્વફાસવિસહા,  
સુહુયહુયાસણો ઇવ તેયસા જલંતા ॥ સૂ. ૨૭ ॥

અર્થ । ‘ સીહો ઇં દુદ્ધરિસા ’ સિંહ ઇં દુર્ધવા - મિત્રપરીપાતિકર્મોર્ધવા અર્થે ।  
‘ વસુધરા ઇવ સવ્વફાસવિસહા ’ વસુધરા ઇં સર્વસ્પર્શિણ - પૃથ્વી યથા મમં સર્વ-  
મસલ્લા વા સ્પર્શ સહતે સર્વમદ્દતિ ચો યત તર્થેત માત્રોઽગ્નિ અનુકૂળપ્રતિકૂળપરીપાતોપસર્ગ  
સુસહા ભવતિ । ‘ સુહુયહુયાસણો ઇવ તેયસા જલંતા ’ સુહુતુતાગન ઇં તેજમા  
જ્વલત - સુહુત = સુદ્ધુ હુત - પૃતાયાદુતિભિસ્તર્પિતો યો હુતાગનો વદ્ધિ - તદ્વત્તેજસા - તપ -  
સયમતેજસા જ્વલંતો નીપ્યમાના ઇતિ માત્ર ॥

અત્ર ઉપમાનસમ્રાહકમ્ ઇદં ગાથાદયમ્ —

‘ કસે ૧ મણે ૨ જીવે ૩, જાણ્વે ૪ગણે ૫ આત્તરિસે ૫ ।

કુન્ને ૬ પુસ્ત્રપતે ૭, ગયણે ૮ અગિલે ૯ ય ચ ૧૦ મૂં ય ૧૧ ॥

સાગર ૧૨ વિહગે ૧૩ મદર ૧૪, સારયસલ્લિ ચ ૧૫ રાગી ય ૧૬ ।

ભારહે ૧૭ ગય ૧૮ વસહે ૧૯, સીહ ૨૦ વસુધરા ૨૧ સુહુયહુપ

૨૨ ॥ ૨ ॥ ઇતિ ॥ સૂ. ૨૭ ॥

સમાન યે બલિષ્ઠ થે । ( સીહો ઇવ દુદ્ધરિસા ) સિંહ કે સમાન યે દુર્ધર્ષ થે । સિંહ જૈસે  
મૃગાદિકોં સે અપ્રવૃથ્થ્ય હોતા હૈ, ઉસી પ્રકાર મૃગ જૈસે પરીપહાત્તિકોં સે યે મી ચલિતચિત્ત  
નહીં હોતે થે । ( વસુધરા ઇવ સવ્વફાસવિસહા ) પૃથિવી કે સમાન સર્વસ્પર્શસહ  
થે । પૃથિવી જિસ તરહ સહને યોગ્ય અથવા નહીં સહન કરને યોગ્ય યૈસે મી સ્પર્શ  
ફો સહતી હૈ ઉસી પ્રકાર યે મુનિજન માં અનુકૂળ ઇવ પ્રતિકૂળ પરીપહોં કે ઉપનિપાત  
ફો અચ્છી તરહ સહન કરતે થે ( સુહુયહુયાસણો ઇવ તેયસા જલંતા ) સુહુત  
અગ્નિ ફો તરહ યે તપ ઔર સયમ કે તેજ સે દેદીપ્યમાન થે ॥ સૂ. ૨૭ ॥

રિસા ) સિંહના જેવા તેઓ દુર્ધર્ષ હતા સિંહ જેમ મૃગ આદિદેહી અપ  
ધ્ય હોય છે તેવી જ રીતે મૃગસમાન પરીપહ આદિદેહી તેઓ પણ ચલિત  
ચિત્ત થતા નહોતા ( વસુધરા ઇવ સવ્વફાસવિસહા ) પૃથિવીની પેઠે સર્વ સ્પર્શ  
સહન કરતા હતા પૃથિવી જેમ મહેવા યોગ્ય અથવા ન સહન કરવા યોગ્ય  
જેવા પણ સ્પર્શને સહન કરે છે તેવી જ રીતે એ મુનિજનો પણ અનુકૂળ  
તેમ જ પ્રતિકૂળ પરીપહોના ઉપનિપાત ને સાગી રીતે સહન કરતા હતા  
( સુહુયહુયાસણો ઇવ તેયસા જલંતા ) સુહુત અગ્નિની પેઠે તેઓ તપ અને સયમના  
તેજથી દેદીપ્યમાન હતા ( સૂ. ૨૭ )

मूलम्—नत्थि ण तेसि ण भगवताण कत्थइ पडिवंधे भवइ । से य पडिवंधे चउव्विहे पण्णत्ते, तंजहा-दव्वओ खेत्तओ कालओ भावओ । दव्वओ णं-सच्चित्ताचित्तमीसिएसु

टीका—‘नत्थि’ इत्यादि । नास्ति अयं पण, यत् खलु ‘तेसि ण भगवताण’ तेषां गल भगवताम्—श्रीमहावीरस्वामिन गिण्याणाम् ‘कत्थइ’ स्मापि—कस्मिन् नपि विषये ‘पडिये भवइ’ प्रतिपन्न—आसक्ति भवतीति, श्री महावीर-स्वामिनोऽन्तेगमिना समयप्रतिपन्न गीभूत कोऽपि हेतु कुत्राऽपि न भवतीति भावः । ‘से य पडिये चउव्विहे पण्णत्ते’ स च प्रतिपन्नधत्तुर्निध प्रज्ञा ‘तंजहा’ तदथा-भेद-प्रकारश्चेत्यम्—द्रव्यत क्षेत्रत कालतो भावतश्च । तेषु ‘दव्वओ णं’ द्रव्यत खलु ‘सच्चित्ता-चित्त-मीसिएसु दव्वेसु’ सच्चित्ताऽचित्त-मिश्रितेषु द्रव्येषु । तत्र—सच्चित्त=गिण्यादिकम्, अचित्त=बलादिकम्, मिश्रितम्=गिण्यसहितम्बादिकम्, एतेषु द्रव्येषु, ‘खेत्तओ’ क्षेत्रत—

‘नत्थि ण’ इत्यादि ।

(तेसि ण भगवताण) भगवान् महावीर के समीप में रहनेवाले उन स्थविर भगवतों का (कत्थइ) किसी भी विषय में (पडिये) प्रतिपन्न (नत्थि) नहीं था । अर्थात् भगवान् वीर प्रभु के ये समस्त मुनिजन समय के विधातक किसी भी विषय में आसक्ति नहीं रखते थे । (से य पडिये चउव्विहे पण्णत्ते) वह प्रतिपन्न चार प्रकार का कहा गया है, (तंजहा) वह इस प्रकार है—(दव्वओ खेत्तओ कालओ भावओ) द्रव्य से, क्षेत्र से, काल से एवं भाव से । (दव्वओ णं सच्चित्ता-चित्त-मीसिएसु दव्वेसु) द्रव्य से प्रतिपन्न ३ प्रकार का है—(१) सचित्त (२) अचित्त (३) सच्चित्ताचित्त ।

‘नत्थि ण’ इत्यादि

(तेसि ण भगवताण) भगवान् महावीरना समीपमा रहनेवाला ते स्थविर भगवतोने (कत्थइ) दोषपिण विषयमा (पडिये) प्रतिपन्न (नत्थि) न छेत्ता, अर्थात्—भगवान् वीरप्रभुना ते समस्त मुनिजनो समयमना विधातक छेत्त ओवा दोष पण विषयमा आसक्ति गणता नछेत्ता (से य पडिये चउव्विहे पण्णत्ते) ते प्रतिपन्न चार प्रकारना छेत्ता छे (तंजहा) ते आ प्रकारे छे (दव्वओ खेत्तओ कालओ भावओ) द्रव्यथी, क्षेत्रथी, कालथी तेभन् लावथी (दव्वओ णं सच्चित्ता-चित्त-मीसिएसु दव्वेसु) द्रव्यथी प्रतिपन्न तण्ण प्रकारेना छे—(१) सचित्त, (२) अचित्त, (३) सच्चित्ताचित्त, शिष्य आदिद सचित्त छे

દબ્બેસુ । खेत्तओ-गामे वा णयरे वा रण्णे वा खेत्ते वा खले वा घरे  
वा अंगणे वा । कालओ-समए वा आवलियाए वा आणा-

‘ગામે યા’ ગામે વા, ‘ણયરે યા’ નગરે વા ‘રણ્ણે યા’ અણ્ણયે યા, ‘खेत्ते या’ ક્ષેત્રે વા, गटे= ग यम  
दनसञ्चयनस्थाने वा, ‘घरे या अंगणे या’ ગઘે યાઙ્ગણ વા । ‘काओ समय या आरण्याए  
वा’ કાલ-સમયે સર્વતો જવયે કાલે, समयस्य विम्बनोऽयं उपासकश्चाद्भ्यागार्धमसञ्जीवनी  
वृत्तितोऽस्तेय । ‘आवलिकायाम’ અમર્યાતસમય રૂપાયામ ‘आणापाणुए या’ આનપ્રાણે વા=

ગિળ્યાદિક સચિત્ત છે । વજાદિક અજીન પદાર્થ અચિત્ત છે । ગિળ્યસહિત વજાદિક  
સચિત્તાચિત્ત હૈ । इनमें इन मुनिजनों को मिलकुल भी आमक्ति नहीं थी । ( खेत्तओ  
गामे वा णयरे वा रण्णे वा खेत्ते या खले या घरे या अंगणे या ) इसी तरह क्षेत्र की  
अपेक्षा-ग्राम में, नगर में, जगल में, क्षेत्र में, खल-आयादिक के कूटने और फटकने के  
स्थान ऐसे खलिहान में, घर में अथवा आगन में प्रतिपद्य नहीं था । ( कालओ  
समए वा आवलियाए वा आणापाणुए वा थोवे वा लवे वा मुहुत्ते  
वा अहोरत्ते वा पक्खे वा मासे वा अयणे वा अण्णयरे वा दीहकालसजोगे )  
कालकी अपेक्षा से समय-सब से छोटे काल में, इस समय और कालका विलुप्त  
अर्थ ‘उपासकदशाग’ की ‘अगारधर्मसञ्जीवनी’ वृत्ति में कहा है, वहां से जान लेना चाहिये ।  
आवलिका में, अमर्यात समयकी एक आवलिका होती है, उच्छ्वासनिश्वासकालरूप  
आनप्राण में, स्तोत्रमे-सप्तप्राणप्रमाणवाले कालविशेषमे-सात उच्छ्वासमे, लवमें-सात-

વજાદિક અણ્ણવ પદાર્થ અચિત્ત છે શિષ્યસહિત વજાદિક સચિત્તાચિત્ત છે  
તેમા એ મુનિજનોને મિલકુલ જ આસક્તિ નહોતી ( खेत्तओ गामे वा णयरे  
वा रण्णे वा खेत्ते वा खले वा घरे वा अंगणे वा ) તેવી જ રીતે ક્ષેત્રની  
અપેક્ષા-ગામમા, નગરમા, જગલમા, ખેતરમા, ખલ-આન્ય વગેરેને કૂટવા  
ખાડવાના સ્થાનભૂત એવા ખલિહાનમા, ઘરમા, આગણામા પ્રતિપદ્ય નહોતો  
( कालओ समए वा आवलियाए वा आणापाणुए वा थोवे वा लवे वा मुहुत्ते  
वा अहोरत्ते वा पक्खे वा मासे वा अयणे वा अण्णयरे वा दीहकालसजोगे ) કાલની  
અપેક્ષાએ સમય-સૌથી થોડા ઢાળમા ( આ સમય અને ઢાલનો વિસ્તૃત  
અર્થ ‘उपासकदशाग’ ‘अगारधर्मसञ्जीवनी’ વૃત્તિમા કહેલો છે ત્યાથી  
બાહી લેવો જોઈએ ), આવલિકામા ( अस र्यात समयनी એव आवलिका थाय  
छे ), उच्छ्वास-निश्वास-ઢાલરૂપ આનપ્રાણમા, સ્તોત્રમા-સપ્તપ્રાણના પ્રમાણ

पाणुए वा थोवे वा लवे वा मुहुत्ते वा अहोरत्ते वा पक्खे वा मासे  
वा अयणे वा अण्णयरे वा दीहकालसंजोगे । भावओ-कोहे वा  
माणे वा मायाए वा लोहे वा भए वा हासे वा । एव तेसि ण भवइ  
॥ सू० २८ ॥

उद्भासनि आसकाल इत्यर्थ, 'थोवे वा' स्तोके वा=सप्तप्राणमाने वा कालविशेषे,  
'सप्त पाणाणि से थोवे' इत्युक्ते । 'लवे वा'-'सप्त थोवाणि से लवे'  
इति सप्तस्तोक्रमिते काले वा, 'मुहुत्ते वा' मुहूर्त्ते वा-लग्ना सप्तमनतिप्रमाणे काले,  
'अहोरत्ते वा' अहोरात्रे वा-रात्रिष्वसप्तप्रमाणे काले वा, 'पक्खे वा' पक्षे-पञ्चदशदिवस-  
प्रमाणक काले वा 'मासे वा' त्रिंशद्विंशसप्तप्रमाणके काले वा, 'अयणे वा' अयने-  
उत्तरायणदक्षिणायनमेवाद्विष्वे षण्मासप्रमिते काले वा, 'अण्णयरे वा दीहकालसंजोगे'  
अयतरस्मिन् वा त्रिर्धकालमयोगे-उक्तप्रभेदाद् भिन्ने वा सप्तसरादिरूपे काले । 'भावओ'  
भावत-'कोहे वा' कोधे वा 'माणे वा'-माने वा, 'मायाए वा'-मायाया वा, 'लोहे वा'  
लोभे वा 'भए वा' भये वा, हासे वा । 'एव तेसि ण भवइ' एव तेषां न भवति,  
एव-पूर्ववर्णितप्रकारेण तत्र तत्र प्रतिबन्ध-आसक्तिस्तेषां मुनीनां न भवति ॥ सू० २८ ॥

स्तोत्र अर्थात् ४९ उच्छ्वास-प्रमित कालमें, मुहूर्त्तमे-७७ लग्नासे प्रमित कालमें, अहो-  
रात्रम, पक्ष-१५ दिनके कालमें, मास-३० दिन-प्रमाण समयमें, अयनमें-उत्तरायण-  
दक्षिणायन रूप उ उ महिनामें, एव और भी मन्त्रसरादिरूप नृहत्समयमें प्रतिबन्ध नहीं था ।  
(भावओ) भावकी अपेक्षासे (कोहे वा माणे वा मायाए वा लोहे वा भए वा हासे वा  
एव तेसि ण भवइ) कोधमें, मानमें, मायामें, लोभमें, भयमें, अथवा हास्यमें उन  
मुनिजनोको किसीभी तरहका प्रतिबन्ध नहीं था ॥ सू० २८ ॥

नेटला काणविशेषमा-सात उच्छ्वासमा, लवमा-सात स्तोत्र अर्थात् ४९  
उच्छ्वासना प्रमाणमा, मुहुर्त्तमा-७७ लवोधी प्रमित काणमा, अहो-  
रात्रिमा, पक्ष-१५ दिवसना काणमा, मास-३० दिवसना समयमा, अयनमा  
उत्तरायण-दक्षिणायनइय छ छ महिनामा, तेमज्जीणीपण्ण सप्तसर आदिइय  
लाणा समयमा प्रतिबन्ध नहोतो (भावओ) लावनी अपेक्षाओ (कोहे वा  
माणे वा मायाए वा लोहे वा भए वा हासे वा एव तेसि ण भवइ) कोधमा,  
मानमा, मायामा, लोभमा, लयमा अथवा हास्यमा ते मुनिओने डोइ पण्ण  
तरइने प्रतिबन्ध नहोतो (सू २८)



મૂલમ્—તે ણં ભગવંતો વાસાવાસવજ્ઞં અદૃ ગિમ્હદેમતિયાણિ માસાણિ ગામે એગરાહ્યા ણયરે પચરાહ્યા, વાસીચદણસમાણ-

‘તે, ણ ભગવતો’ इत्यादि। ते=श्रीवर्धमानस्वामिन णिप्या गुरु भगवतो ‘वासावासवज्ज’ उपावासवर्जम् ‘अदृ गिम्हद्वेमतियाणि’ अदौ ग्रैभद्वेमन्तिमान ‘मासाणि’ मासान्, ‘गामे एगराह्या’ ग्रामे एकरात्रिका—यस्मिन् त्विसेऽनगारा ग्राममागच्छन्ति स दिवस पुनर्यात्रान्तर्गते तावपर्यन्त काल एकरात्राद्येन गृह्यते, तर्गेरुसमाहनिवासिन इत्यर्थः। ‘णयरे पचराह्या’—नगरे पञ्चरात्रिका—यस्मिन् त्विसेऽनगारा नगरमागच्छन्ति स त्विसे पञ्चवारमावर्तित पञ्चरात्रमुच्यते, तेनैकोनत्रिंशद्विंशत्यमिन इत्यर्थः। स्थानिकानिना शेषकाले एकस्मिन् नगरे मासकल्पविहारित्वात्। ‘वासी—चदण—समाण—रूप्पा’ वासी—चन्दन—समान—कल्पा, वासी—‘वसुला’ इति प्रसिद्ध काष्ठतक्षणाशत्रुविशेष, वासीय वासी अपकारी, ता चन्दनसमान—चन्दनवत् कल्पयति=मन्यन्ते ये ते वासीचन्दनसमानकल्पा—अपकारिण-मन्युपकारकत्वेन मन्यमाना इत्यर्थः। तथा चोक्तम्—

‘તેણ ભગવતો’ इत्यादि,

(તેણ ભગવતો) વર્ધમાન સ્વામી કે જે સયમી ગિણ્યજન (વાસાવાસવજ્ઞ) વર્ષાકાલ—ઔમાસા ઝોડકર (અદૃ ગિમ્હદેમતિયાણિ માસાણિ) ગ્રીષ્મકાલ એવ ગીત-કાલકે ૮ મહીનામે (ગામે) છોટે ગામમેં (એગરાહ્યા) એકરાત્રિપર્યન્ત—એક સપ્તાહ તક ઓર (ણયરે) નગરમેં (પચરાહ્યા) પાંચ રાત્રિતક—૨૫ દિવસ—પર્યન્ત ઠહરતે થે। (વાસી—ચદણ—સમાણ રૂપ્પા) યે અપને અપકારાજનકો મી ઉપકારીરૂપસે માનતે થે। અથવા કોઈં યાહે ઇન્હે વસૂલાસ ઝાંઝે, યાહે ચદનસે ચચે, દોનોં પર સમાન દૃષ્ટિ રચતે થે। કહા મી હૈ

‘તેણ ભગવતો’ इत्यादि

(તેણ ભગવતો) વર્ધમાન સ્વામીના તે સયમી શિષ્યજનો (વાસાવાસ-વજ્ઞ) વર્ષાકાલ—ઔમાસા ઝોડીને (અદૃ ગિમ્હદેમતિયાણિ માસાણિ) ગ્રીષ્મકાલ તેમજ શીતકાલના આઠ મહિનામા (ગામે) નાના ગામમા (એગરાહ્યા) એક રાત્રિ સુધી—એક અઠવાડીયા સુધી, અને (ણયરે) નગરમા (પચરાહ્યા) પાંચ રાત્રિ સુધી—૨૫ દિવસ સુધી રોકાતા હતા (વાસીચદણસમાણકળ્પા) તે પોતાના અપકારીજનોને પણ ઉપકારીરૂપ ગણતા હતા અથવા કોઈં લોકે તેમને વાસલાથી ઝોલે કે લોકે ચદનથી ચર્ચે જેઉપર સમાન દૃષ્ટિ રાખતા હતા કહ્યું પણ છે—

“યો મામપરુગેયેષ, તત્ત્વેનોપરુગેયસૌ ॥

શિરામોક્ષાનુપાયેન, કુર્વાણ ઇવ નીરુજમ્ ॥” ઈતિ ॥

યદા-વાસ્યા ચન્નનસમાન કન્થ આચારો યેષા તે વાસીચન્દનસમાનકન્થા,

યો મામપરુગેયેષ તત્ત્વેનોપરુગેયસૌ ।

શિરામોક્ષાનુપાયેન, કુર્વાણ ઇવ નીરુજમ્ ॥ ૧ ॥

સજ્જનોના જન કોડ મનુષ્ય અપકાર કરતા હૈ, તન વે ણેસા સમજતે હૈ કિં યહ જો મેરા અપકારી હૈ મો તો વસ્તુત્ત ઉપકારા હાં હૈ । ય્યાં કિં ઇસકે અપકાર સે હમારી સહનગીલ્તા આત્મિ ગુણોનાં પરાશ્વા હોતા હૈ, શત્રુ-મિત્રમ, નિન્દા-સ્તુતિ-આદિમેં સમ-દૃષ્ટિતા વદતા હૈ । અતઃ યહ મેગ અપકારી નહા, પ્રત્યુત્ત ઉપકારી હૈ । જૈસે કિસીકી ગર્દનકી નસ યત્તિ ચઢ જાતી હૈ, ઇસકો યથાસ્થાનમેં વૈઠાનેકે વૈઠ ઇસકા ગિર પકડ-કર વાયેં-ઢાયેં ઘુમાતા હૈ, ઇસ સમય રોગીકો પીડા હોતા હૈ, પરન્તુ નસકે અપને સ્થાન પર વૈઠ જાને પર પાડિતકી પીડા ગાન્ત હો જાતા હૈ, વહ નીરોગ હો જાતા હૈ, ઇસી પ્રકાર અપકારી મી અપકારકે દ્વારા સજ્જનોની આત્માકો, જો અનાદિકાલસે સ્વ-સ્થાનચ્યુત હો સસાગમે ભ્રમણ કર રહી હૈ, સ્વસ્થાનમે સ્થિત કરતા હૈ । ઇસલિયે સજ્જન અપન અપકારીકો ઉપકારીહા માનતે હૈ, ઇસ પર આત્મોશ કમા મી નહા કરતે

યો મામપરુગેયેષ તત્ત્વેનોપરુગેયસૌ ।

શિરામોક્ષાનુપાયેન કુર્વાણ ઇવ નીરુજમ્ ॥ ૧ ॥

સજ્જનોના ડોઈ મનુષ્ય બ્યારે અપકાર કરે ડે ત્યારે તેઓ એમ સમજે ડે ડે આ જે અમારો અપકારી છે તે તો ખગીરીતે ઉપકારી જ છે કેમકે તેના અપકારથી અમારી મહુનગીલતા આદિગુણોની પગીક્ષા થાય છે, શત્રુ-મિત્રમા, નિન્દા-સ્તુતિ આદિમા સમદષ્ટિપણુ વધે છે તેથી તે અમારો અપકારી નથી, પરન્તુ ઉપકારી છે જેમકે કોઈની ગરહનની નસ જો થડી બાય છે તો તે ખરાખર ઠેકાણુ જેસાડી દેવાને માટે વૈધ તેનુ માથુ પકડીને જમણુ-ડાણુ ફેરવે છે તે વખતે રોગીને પીડા થાય છે, પરન્તુ નસને પોતાને ઠેકાણુ જેમી જવાથી તે રોગીની પીડા શાત થઈ બાય છે, અને તે નિરોગી થઈ બાય ડે તેવીજ રીતે અપકારી પણ અપકારદ્વારા સજ્જનોના આત્માને-ડે જે અનાદિકાલથી પોતાના સ્થાનથી ચ્યુત થઈ સસારમા ભ્રમણુ કરી રહેલો ડે તેને-પોતાના સ્થાનમા સ્થિર કરે છે તેથી સજ્જન પોતાના અપકારીને ઉપકારીજ માને ડે તેના પર શુસ્મો ઢદી પણ કરતા નથી

કપ્પા સમલેદ્દુકંચના સમસુહદુક્ખા ડહલોગ-પરલોગ-અપ્પડિવહ્ઠા  
સંસારપારગામી કમ્મણિગ્ધાયણટ્ટાણ અવ્વુટ્ટિયા વિહરતિ ॥ સૂ ૨૧ ॥

તથાચોક્તમ્—

“ અપકારપરેડપિ પરે, કુર્વન્ત્યુપકારમેવ હિ મહાન્ત ।

સુરમીકરોતિ વાસીં, મલયજમપિ તક્ષમાણમપિ ॥ ” ઇતિ ।

‘સમલેદ્દુકચના’ સમલેદ્દુકાચના = લેદ્દુ - મૃત્તિકારણડ, કાચન-મુગ્ગ, તે ઉપ મમ  
તુલ્યે યેવા તે તથા, ‘સમસુહદુક્ખા’ સમસુગ્ધુ ગ્ધા, મુને દુલે ચ સમાનપરિણામા

હૈ, અથવા-વાસી-અપકારામેં ચદનકે સમાન હૈ આચાર જિનકા મેસે વે સાધુજન થે ।  
ચદન વાસી દ્વારા-વતૂલા દ્વારા-કાટે જાને પર મી વમૂલાકે મુલકો મુલાસિત કરતા હૈ ।  
રહા મી હૈ—

અપકારપરેડપિ પરે, કુર્વન્ત્યુપકારમેવ હિ મહાન્તઃ ।

સુરમીકરોતિ વાસી મલયજમપિ તક્ષમાણમપિ ॥ ૧ ॥

તથા દુષ્ટ-સ્વભાવવાળે મનુષ્ય યદપિ સજ્જનોંકા નિરન્તર અપકાર હી કરતે રહતે હૈં,  
તો મી વે સજ્જન ઉન અપકારિયોં પર કમી મી ક્રુદ્ધ નહીં હોતે હૈં, ઉનકા કમી મી અપકાર  
નહા કરતે હૈ । પ્રત્યુત વે અપકારિયોંકા મી ઉપકાર હી કરતે હૈ । જૈસે ચદનવૃક્ષ અપને  
અન્નકો કાટનેવાલે મનુષ્યકો, કાટને કે સાધન કુઠારકે મુલકો મી સુરમિત હી કરતા હૈ ॥ ૧ ॥

(સમલેદ્દુકચના) પાપાણ ઓર સુવર્ણ ઇન દોનોં કો બરાવર સમજતે થે । (સમસુહ-

અથવા વાસી-અપકારી પ્રતિ ચ દનના સરજો આચાર છે જેમનો એવા તે  
સાધુજનો હતા ચ દન વાસીદ્વારા-વાસલાથી કપાઈ જવા છતાં પણ વાસલાના  
મુખને મુલાસિત કરે છે કહ્યું પણ છે—

અપકારપરેડપિ પરે, કુર્વન્ત્યુપકારમેવ હિ મહાન્ત ।

સુરમીકરોતિ વાસીં મલયજમપિ તક્ષમાણમપિ ॥

તથા તે દુષ્ટ સ્વભાવવાળા મનુષ્ય જો કે સજ્જનોનો હમેશ અપકાર જ  
કરી કરે તે પણ તે સજ્જનો તે અપકારીઓ ઉપર કદી પણ ક્રોધ કરતા  
નથી, કદી પણ તેમનો અપકાર કરતા નથી, પરંતુ તે અપકારીઓ ઉપર પણ  
ઉપકાર જ કરે છે જેમ ચ દનવૃક્ષ પોતાના અગને ડાપવાવાળા મનુષ્યને,  
અને ડાપવાના સાધન કુહાડાના મુખને પણ સુગંધિત કરે છે (૧) (સમલેદ્દુ  
કચના) પાપાણ અને સુવર્ણ એ બન્નેને બરાબર સમજતા હતા (સમસુહ

## મૂલમ્—તેસિ ણ ભગવતાણ ઇણ વિહારેણ વિહરમા-

કથર્થ । ‘ઇહલોગ-પરલોગ-અપ્પહિવદ્ધા’ ઇહલોકપરલોકાપ્પનિવદ્ધા - લોકદ્વયસુખાસ-  
કિર્હિતા, ‘સસાર-પાર-ગામી’ સસાર-પાર-ગામિન - ભવસમુદ્ધત સ્વપરામતારકા,  
‘કમ્મણિગ્ધાયણદ્ધાપ્પ અન્નુદ્ધિયા વિહરતિ’ કર્મનિષાતનાર્થમન્યુચિતા - સકલકર્મનિર્જરણાર્થ  
શ્લોકમા વિહરન્તિ ॥ સૂ. ૨૧ ॥

ટીકા—‘તેસિ ણ’ ઇત્યાદિ । તેષા શ્રીમદ્દાસીસ્વામિનિધ્યાણા ‘ભગવતાણ’  
ભગવતા-તપ-યમગોમાનાન્તિમ, ‘ઇણ વિહારેણ વિહરમાણાણ’ એતેન વિહારેણ  
વિહરતામ્-તત્ર વિહાર=ચિત્તગ-મુનિચર્યા, યદ્વા ચિત્તિચરેનેકપ્રકારેત્પરિભાસ્યહન-પાત્તચલન-  
પરાપ્રહસનનાન્તિરૂપે કાયમ્યેઞ્ચે કર્માણિ હિચ્યન્તેનેતિ વિહાર, એતેન વિહારેણ-પ્રામનગરા-

દુઃખા) સુખ એવું દુઃખ સમાન પરિણામ ચાલે છે । સુખમાં હર્ષ એવું દુઃખમાં વિપાદ  
આ પ્રકારે ચિત્તમા લિયે આને પરિણામ નહીં છે । (ઇહલોક પરલોક-અપ્પહિવદ્ધા)  
આ લોક-પરલોક એવું પરલોક સમી સુખાકી આસક્તિ આને હૃદયમાં નહીં યી । (સસાર-  
પારગામી) એ ભવરૂપી સમુદ્ધતો તિરનેચાલે છે । (કમ્મણિગ્ધાયણદ્ધાપ્પ અન્નુદ્ધિયા  
વિહરતિ) સમસ્ત કર્મોકી નિર્જરા કરનેકે લિયે હી સમમારાધનમે તત્પર હોકર વિચરતે  
છે ॥ સૂ. ૨૧ ॥

‘તેસિ ણ ભગવતાણ’ ઇત્યાદિ,

(તેસિ ણ ભગવતાણ) મહાવાર સ્વામાકે આ સ્થવિર ભગવતોકા જો (ઇણ  
વિહારેણ વિહરમાણાણ) આ પ્રકારકે વિહાર કરતે છે । વિહાર શબ્દકા અર્થ મુનિચર્યા

દુઃખા) સુખ તેમજ દુઃખમાં સમાન પરિણામવાળા હતા સુખમાં હર્ષ  
તેમજ દુઃખમાં વિપાદ (શોક) એવી વિષમતા તેમનામાં નહોતી (ઇહલોક  
પરલોક-અપ્પહિવદ્ધા) આ લોક-પરલોક સમી તેમજ પરલોક-સમી સુખોની  
આસક્તિ તેમના હૃદયમાં નહોતી (સસારપારગામી) તેઓ ભવરૂપી સમુદ્ધતે  
તરવાવાળા હતા (કમ્મણિગ્ધાયણદ્ધાપ્પ અન્નુદ્ધિયા વિહરતિ) સમસ્ત કર્મોની  
નિર્જરા કરવા માટે જ સમમા-આરાધનમાં તત્પર થઈને વિચરતા હતા  
(સૂ. ૨૬)

‘તેસિ ણ ભગવતાણ’ ઇત્યાદિ,

(તેસિ ણ ભગવતાણ) એ મહાવીર સ્વામીના તે સ્થવિર ભગવતો  
(ઇણ વિહારેણ વિહરમાણાણ) આ પ્રકારે વિહાર કરતા હતા, વિહાર શબ્દનો

જહા-ઉત્તરિય ય ૧ આવકહિય ય ૨ । સે કિં તં ઉત્તરિય ? ઉત્તરિય  
અળેગવિહે પળ્ણત્તે, ત જહા-ચઉત્થમત્તે ૧ છટ્ઠમત્તે ૨ અટ્ઠમમત્તે

રિક ચ-એતિ-ગચ્છતિ તચ્છીઝ્મ ઇત્તર, તદેવ-ઇત્તરિકમ્-અન્યપાત્તિકમ્, યયા શ્રીમાદ્વા-  
સ્વામિનસ્તીર્થે નમસ્કારસહિતપ્રયાગયાનકાળાત્તરમ્ પમાસપર્યન્તમ્, શ્રીનામેયતીર્થદ્વર  
તીર્થે ચત્તરપર્યન્તમ્-ઇતિ ૧ । 'આવકહિય ય' યાવ કયિકલ્પ-યાદન્-ચદવધિર્નનુપ્યોડ-  
યમિતિ મુદયવ્યવહારરૂપા કથા યાવકથા, તત્ર મય યાવ કપિક-આવનપર્યન્તમ્ અનગ્નમિતિ ।  
અનયોરિત્વરિક પૃચ્છતિ-'સે કિં તં ઉત્તરિય' અથ નિ-તદ ઇત્તરિકમ્, અવ્યોત્તરમાહ-  
'ઉત્તરિય અળેગવિહે પળ્ણત્તે' ઇત્તરિકમ્ અનકપિધ પ્રજ્ઞપમ્, 'ત જહા'-તથા-તાનિ  
ચદ્રૂપાણિ સત્તિ તથા કથયતિ-'ચઉત્થમત્તે' ચતુર્થમત્તમ્-એકોપવાસરૂપમ્ ૧ । 'છટ્ઠમત્તે'  
પષ્ઠમત્તમ્-નિરતરદિનદ્વયોપવાસરૂપમ્ ૨ । 'અટ્ઠમમત્તે' અટ્ઠમમત્ત-નિરતરત્રિનયોપવાસરૂ-

સ્વામી કે તીર્થે મે ઇત્તરિક તપ નમસ્કારસહિત=નૌકારસી પ્રત્યાગ્યાન કાલ સે હંકર ઉહ  
માસપર્યન્ત કા કહા ગયા હે । શ્રી આદિનાથ તીર્થંકર કે ગાસનમ્ હસકી મર્યાદા નૌકા  
રસી સે હંકર ઇકનર્પ પર્યન્ત કા થા । શેપ ૨૨ તાર્થંકર કે ગાસનમે અટ્ઠમાસ પર્યન્ત હસકી  
અવધિ થી । (સે કિં તં ઉત્તરિય ?) ઇત્તરિક તપ કયા હે ? ઉત્તર-(ઉત્તરિય અળેગ-  
વિહે પળ્ણત્તે) યહ ઇત્તરિક તપ અનેક પ્રકાર કા બ્રહ્મા ગયા હે, (ત જહા) કે પ્રકાર યે હૈ-  
(ચઉત્થમત્તે છટ્ઠમત્તે અટ્ઠમમત્તે દસમમત્તે ચારસમત્તે ચઉદસમત્તે સોલસમત્તે અદ્વમાસિય-  
મત્તે માસિયમત્તે દોમાસિયમત્તે તેમાસિયમત્તે ચઉમાસિયમત્તે પચમાસિયમત્તે છમ્મા-  
સિયમત્તે) ચતુર્થમત્ત-એક ઉપવાસ, પષ્ઠમત્ત-દો ઉપવાસ-નિરન્તર-લગાતાર-દો ત્રિન કા  
ઉપવાસ, અટ્ઠમમત્ત-નિરતર તાન દિન તક ઉપવાસ, દશમમત્ત-ચાર-ઉપવાસ-લગાતાર

સ્વામીના તીર્થમા ઇત્તરિક તપ નમસ્કારસહિત-નૌકારસી પ્રત્યાગ્યાનકાલથી  
હઈને છ માસ સુધીનું કહેલું છે શ્રી આદિનાથ તીર્થંકરના મંમથે તીર્થમા  
તેની મર્યાદા નૌકારમીથી હઈને એક વર્ષ સુધીની હતી આદીના ૨૨ તીર્થ  
કરોના તીર્થમા ૮ માસ સુધીની તેની અવધિ હતી (સે કિં તં ઉત્તરિય ?)  
ઇત્તરિક તપ શું છે ? ઉત્તર-(ઉત્તરિય અળેગવિહે પળ્ણત્તે) આ ઇત્તરિક તપ  
અનેક પ્રકારનું કહેલું છે, (તજહા) તે આમ છે (ચઉત્થમત્તે છટ્ઠમત્તે અટ્ઠમ  
મત્તે દસમમત્તે ચારસમત્તે ચઉદસમત્તે સોલસમત્તે અદ્વમાસિયમત્તે માસિયમમત્તે  
દોમાસિયમત્તે તેમાસિયમમત્તે ચઉમાસિયમમત્તે પચમાસિયમત્તે છમ્માસિયમત્તે)  
ચતુર્થ-બ્રહ્મ એક ઉપવાસ, પષ્ઠભક્ત-બે ઉપવાસ-નિરન્તર-લગાતાર બે દિવ  
સનેા ઉપવાસ, અષ્ટભક્ત-એક સાથે ત્રણદિવસનેા ઉપવાસ-ત્રણ ઉપવાસ, દશમ

૩ દસમમત્તે ૪ વારસમત્તે ૫ ચડદસમત્તે ૬ સોલસમત્તે ૭ અદ્ધ-  
માસિયમત્તે ૮ માસિયમત્તે ૯ દોમાસિયમત્તે ૧૦ તેમાસિયમત્તે ૧૧  
ચડમાસિયમત્તે ૧૨ પચમાસિયમત્તે ૧૩ છમ્માસિયમત્તે ૧૪,

પમ્ ૩ । ‘દસમમત્તે’ દ્વાદશમત્તમ્-નિરતગ્નિચતુષ્થોપગાસરૂપમ્ ૪ । ‘વારસમત્તે’ દ્વાદશ-  
મત્તમ્-નિરતગ્નિપચ્ચકોપગામગ્નમ્ ૫ । ‘ચડસમત્તે’ ચતુર્દશમત્તમ્-નિરતરદિનચ્ચકો-  
પગામરૂપમ્ ૬ । ‘સોલસમત્તે’ ષોડશમત્તમ્-નિરન્તરગ્નિસપ્તકોપગામરૂપમ્ ૭ । ‘અદ્ધમાસિય  
મત્તે’ અર્ધમાસિકમત્તમ્ નિરતગ્નિચ્ચત્તિસોપગામરૂપમ્ ૮ । ‘માસિયમત્તે’ માસિકમત્તમ્-  
નિરન્તરગ્નિદિવમોપગાસરૂપમ્ ૯ । ‘દોમાસિયમત્તે’ દ્વૈમાસિકમત્તમ્ ‘તેમાસિયમત્તે’ ત્રૈમા-  
સિકમત્તમ્ । ‘ચડમાસિયમત્તે’ ચાતુર્માસિકમત્તમ્ । ‘પચમાસિયમત્તે’ પાચ્ચમાસિકમત્તમ્ ।  
‘છમ્માસિયમત્તે’ ષાષ્ઠમાસિકમત્તમ્ । ‘સે ત ઇત્તરિણ્’ તદેતદિત્વરિકમ્ । ‘સે કિં ત  
‘આવરુહિણ્’ અથ કિન્તિદ્ યાનકયિકમ્, ‘આરુહિણ્’ યાનકયિકમ્-યાનત્-યદવધિ

૪ દિન કે ઉપવાસ, દ્વાદશમત્ત-પાંચ ઉપવાસ-લગાતાર પાંચ દિન તક ઉપવાસ, ચતુર્દશમત્ત-  
૭ ઉપવાસ-લગાતાર ૬ દિનતક ઉપવાસ કરના, ષોડશમત્ત-૭ દિન ઉપવાસ-લગાતાર ૭  
દિનતક ઉપવાસ કરના, અર્ધમાસિકમત્ત-નિરન્તર-લગાતાર ૧૫ દિનતક ઉપવાસ કરના,  
માસિકમત્ત-લગાતાર ૧૨ મહિના મહિને ઉપવાસ કરના, દ્વૈમાસિકમત્ત-લગાતાર ૧૨ મહિના સાથ  
ત્રૈમાસ કે ઉપવાસ, ત્રૈમાસિકમત્ત-લગાતાર-૧૨ મહિના સાથ ૩ માસ કે ઉપવાસ, ચાતુર્મા-  
સિકમત્ત-લગાતાર-૧૨ મહિના સાથ ચાર મહિના કે ઉપવાસ, પાચ્ચમાસિકમત્ત-પાંચ મહિના કે  
લગાતાર ઉપવાસ, ઓર ષાષ્ઠમાસિકમત્ત-લગાતાર ૬ મહિના કે ઉપવાસ કરના । યહ સર્વ  
દિવરિક નામકા અનશન તપ હૈ । યાવત્કયિક કા મતલબ હૈ-જનતક “ યહ મનુષ્ય હૈ ” હસ

લક્ષ-ચાર ઉપવાસ-એક સાથે ૪ ચાર દિવસનો ઉપવાસ, દ્વાદશલક્ષ-પાંચ ઉપ  
વાસ-એકસાથે પાંચ દિવસ સુધી ઉપવાસ, ચતુર્દશલક્ષ-એક સાથે ૬ દિવસો  
સુધી ઉપવાસ કરવો, ષોડશલક્ષ-૭ દિવસ એક સાથે ઉપવાસ કરવો, અર્ધ  
માસિકલક્ષ નિરન્તર એક સાથે ૧૫ દિવસ સુધી ઉપવાસ કરવો, માસિકલક્ષ-  
એક સાથે એક મહિના સુધી ઉપવાસ કરવો, દ્વૈમાસિકલક્ષ-એક સાથે બે  
મહિના સુધીના ઉપવાસ, ત્રૈમાસિક લક્ષ-એક સાથે ત્રણ માસ સુધી ઉપવાસ,  
ચાતુર્માસિક લક્ષ-એક સાથે ચાર મહિનાના ઉપવાસ, પાચ્ચમાસિકલક્ષ-પાંચ  
મહિના સુધી એકીસાથે ઉપવાસ, અને ષાષ્ઠમાસિક લક્ષ-છ મહિના સુધી  
એકીસાથે ઉપવાસ કરવો આ બધું ઈત્વરિડનામનુ અનશન તપ છે યાવત્ક-

જહા-ઇત્તરિય ય ૧ આવકહિય ય ૨ । સે કિં ત ઇત્તરિય ? ઇત્તરિય  
અળેગવિહે પળ્ણત્તે, ત જહા-ચઉત્થમત્તે ૧ છટ્ઠમત્તે ૨ અટ્ઠમત્તે

રિક ચ-એતિ-ગચ્છતિ તચ્છીન્મ્ ઇત્થર, તદેવ-ઇત્થરિન્મ્-અપ્પમાન્નિક્કમ્, યથા શ્રીમદ્વાવીર-  
સ્વામિનસ્તીર્થે નમસ્કારસહિતપ્રયાગયાનકાલાતરમ્ય પપ્પાસપર્યન્તમ્, શ્રીનામેયતીર્થદ્વર  
તીર્થે ૧૪૫સરપર્યન્તમ્-ઇતિ ૧ । 'આપકહિય ય' યાવ કયિક્ક-યાગત્-યદનધર્મિનુપ્પોડ  
યમિતિ મુલ્યવ્યવહારરૂપા કથા યાગકથા, તત્ર મત્ર યાવ કયિક્ક-જ્ઞાનપર્યન્તમ્ અનગ્નમિતિ ।  
અનયોરિત્થરિક પૃચ્છતિ-‘સે કિં ત ઇત્તરિય’ અથ ત્રિન્તદ ઇત્થરિક્કમ્, ‘અત્યોત્તરમાહ-  
‘ઇત્તરિય અળેગવિહે પળ્ણત્તે’ ઇત્થરિક્કમ્ અનેકવિધ પ્રજ્ઞપમ્, ‘ત જહા’-તથથા-તાનિ  
યદૂપાણિ સતિ તથા કથયતિ-‘ચઉત્થમત્તે’ ચતુર્થમત્તમ્-એકોપનામરૂપમ્ ૧ । ‘છટ્ઠમત્તે’  
પષ્ટમત્તમ્-નિરન્તરદિનદ્વયોપનાસરૂપમ્ ૨ । ‘અટ્ઠમત્તે’ અષ્ટમત્તમ્-નિરન્તરદિનત્રયોપવાસરૂ-

સ્વામી કે તીર્થ મે ઇત્થરિક તપ નમસ્કારસહિત-નૌકારસી પ્રત્યારયાન કાલ સે ઠેકર ઝહ  
માસપર્યન્ત કા કહા ગયા હૈ । શ્રી આદિનાથ તીર્થકર કે જ્ઞાસનમે ઇસકાં મર્યાદા નૌકાર  
સી સે ઠેકર એકવર્ષ પર્યન્ત કા થા । શેષ ૨૨ તાર્યકરા કે જ્ઞાસનમે અષ્ટમાસ પર્યન્ત ઇસકી  
અવધિ થી । (સે કિં ત ઇત્તરિય ?) ઇત્થરિક તપ કયા હૈ ? ઉત્તર-(ઇત્તરિય અળેગ-  
વિહે પળ્ણત્તે) યહ ઇત્થરિક તપ અનેક પ્રકાર કા કહા ગયા હૈ, (ત જહા) કે પ્રકાર યે હૈ-  
(ચઉત્થમત્તે છટ્ઠમત્તે અટ્ઠમત્તે દસમમત્તે વારસમત્તે ચઉદસમત્તે સોલસમત્તે અદ્ધમાસિય-  
મત્તે માસિયમત્તે દોમાસિયમત્તે તેમાસિયમત્તે ચઉમાસિયમત્તે પચમાસિયમત્તે છમ્મા  
સિયમત્તે) ચતુર્થમત્ત-એક ઉપવાસ, પષ્ટમત્ત-દો ઉપવાસ-નિરન્તર-લગાતાર-દો ત્રિન કા  
ઉપવાસ, અષ્ટમત્ત-નિરન્તર ત્રીન દિન તક ઉપવાસ, દશમમત્ત-ચાર-ઉપવાસ-લગાતાર

સ્વામીના તીર્થમા ઇત્થરિક તપ નમસ્કારસહિત-નૌકારસી પ્રત્યારયાનકાલથી  
લઈને છ માસ સુધીનું કહેલું છે શ્રી આદિનાથ તીર્થે ઢરના સમયે તીર્થમા  
તેની મર્યાદા નૌકારસીથી લઈને એક વર્ષ સુધીની હતી બાકીના ૨૨ તીર્થ  
કરોના તીર્થમા ૮ માસ સુધીની તેની અવધિ હતી (સે કિં ત ઇત્તરિય ?)  
ઇત્થરિક તપ શુ છે ? ઉત્તર-(ઇત્તરિય અળેગવિહે પળ્ણત્તે) આ ઇત્થરિક તપ  
અનેક પ્રકારનું કહેલું છે, (તજહા) તે આમ છે (ચઉત્થમત્તે છટ્ઠમત્તે અટ્ઠમ  
મત્તે દસમમત્તે વારસમત્તે ચઉદસમત્તે સોલસમત્તે અદ્ધમાસિયમત્તે માસિયમત્તે  
દોમાસિયમત્તે તેમાસિયમત્તે ચઉમાસિયમત્તે પચમાસિયમત્તે છમ્માસિયમત્તે)  
ચતુર્થ-લક્ષ્ય એક ઉપવાસ, પષ્ટલક્ષ્ય-બે ઉપવાસ-નિરન્તર-લગાતાર બે દિવ  
સનો ઉપવાસ, અષ્ટલક્ષ્ય-એક સાથે ત્રણદિવસનો ઉપવાસ-ત્રણ ઉપવાસ, દશમ

વગમણે ? પાઓવગમણે દુવિહે પળ્ણત્તે, ત જહા—વાઘાડમે ય ?  
નિવ્વાઘાડમે ય ૨ નિયમા અપ્પહિકમ્મે । સે તં પાઓવગમણે ।  
સે ફિં ત ભત્તપચ્ચક્કાણે ? ભત્તપચ્ચક્કાણે દુવિહે પળ્ણત્તે, ત

પગમન દ્વિવિધ પ્રજનમ્, ‘ત જહા’ તથા—‘વાઘાડમે ય’ વ્યાધાતવચ્—વ્યાધાત—વ્યાપ્ર-  
સિંહ—ઢાગાનલાન્તિ—સજાતોપદ્રવ, તેન સહિત વ્યાધાતવત્ । ‘નિવ્વાઘાડમે ય’ નિવ્યાધાતવચ્—  
સિંહ—ઢાગાનલાયુપદ્રવગ્રહિત ય પ્રતિપચતે તત્ નિવ્યાધાતવત્, વ્યાધાતનિરહિતમિયર્થ । એતદ્ દ્વિવિધ  
‘નિયમા અપ્પહિકમ્મે’ નિયમાદપ્રતિકર્મ=નિયમત ગરાગ્ચલ્લનાદિક્રયારહિત ભવતિ ।  
‘સે ત પાઓવગમણે’ નદત્ પાદપોપગમનમ્ । ‘સે ફિં ત ભત્તપચ્ચક્કાણે ?’ અથ  
ફિં તદ્ ભક્તપ્રત્યાય્યાનમ્,—‘ભત્તપચ્ચક્કાણે દુવિહે પળ્ણત્તે’ ભક્તપ્રત્યાય્યાન દ્વિવિધ  
પ્રજનમ્, તત્ર—ભક્તપ્રત્યાય્યાન—ચતુર્ગિંહસ્યાઽઽહારસ્ય, ત્રિવિધસ્ય પાનઋહિતસ્ય વાઽઽહારસ્ય  
વર્જનરૂપ દ્વિવિધ પ્રજનમ્—દ્વિપ્રકારક કથિતમ્ । ‘ત જહા’ તથા—‘વાઘાડમે ય’

પ્રકાર સે—(વાઘાડમે ય ૧ નિવ્વાઘાડમે ય ૨ નિયમા અપ્પહિકમ્મે) ૧ વ્યાધાતવત્, ૨  
નિવ્યાધાતવત્ । જો વ્યાપ્ર, સિંહ એ ઢાગાનલ આદિ સે ઉદ્ભૂત ઉપદ્રવ સે મહિત હોતા હૈ  
વહ વ્યાધાતવત્ હૈ । જિમમ્ ઇસ પ્રકાર કે ઉપદ્રવ ન હૈં વહ નિવ્યાધાતવત્ હૈ । યહ પાદપોપ-  
ગમન નિયમત ગ્રાગ્રિક્ હલનચલન આદિ ક્રિયાઓ સે રહિત હોતા હ । તથા ઇસમેં ઔપગો-  
પચાર આન્નિ નહીં ક્રિયા જાતા હૈ । (સે ત પાઓવગમણે) યહ પાદપોપગમન સંધારા હૈ ।  
અન ભક્તપ્રત્યાય્યાન કા વર્ણન કરતે હૈ—(સે ફિં ત ભત્તપચ્ચક્કાણે) યહ ભક્તપ્રત્યા-  
ય્યાન ક્રિતને પ્રકાર કા હોતા હ, (ભત્તપચ્ચક્કાણે દુવિહે પળ્ણત્તે) યહ ભક્તપ્રત્યા-  
ય્યાન દો પ્રકાર કા હૈ, (ત જહા) વહ ઇસ પ્રકાર—(વાઘાડમે ય નિવ્વાઘાડમે ય

છે—(ત જહા) તે આ પ્રકારે—(વાઘાડમે ય ૧ નિવ્વાઘાડમે ૨ ય નિયમા  
અપ્પહિકમ્મે) ૧ વ્યાધાતવત્ અને બીજો નિવ્યાધાતવત્ બે વાઘ (વાપ્ર)   
તેમજ ઢાવાનલથી થતા ઉપદ્રવવાળા હોય છે તે વ્યાધાતવત્ છે એમા એ  
પ્રકારના ઉપદ્રવ ન હોય તે નિવ્યાધાતવત્ છે આ પાદપોપગમન નિયમ પ્રમાણે  
શારીરિક હલનચલન આદિ ક્રિયાઓથી રહિત હોય છે, તથા એમા ઔપધો-  
પચાર આદિ નથી કરતા (સે ત પાઓવગમણે) એ પાદપોપગમન સંધારે આ  
પ્રમાણે થાય છે હવે ભક્તપ્રત્યાય્યાનનું વર્ણન કરે છે—(સે ફિં ત ભત્તપચ્ચક્કાણે ?)  
આ ભક્તપ્રત્યાય્યાન કેટલા પ્રકારના થાય છે ? (ભત્તપચ્ચક્કાણે દુવિહે પળ્ણત્તે)  
એ બે પ્રકારના છે—(ત જહા) તે આ પ્રકારે—(વાઘાડમે ય નિવ્વાઘાડમે ય નિયમા



સે ત ઇત્તરિણે । સે કિં ત આવકહિણે ? આવકહિણે દુવિહે પળળત્તે,  
ત જહા—પાઓવગમણે ય ? મત્તપચ્ચસ્થાણે ય ૨ । સે કિં તં પાઓ-

કથા—‘મનુષ્યોઽયમ્’ એતદ્રૂપા સા યાત્કથા, તત્ર ભવ યાવકથિકમ્—યાવજ્જીવનમિત્યર્થ, તદ્ ‘દુવિહે પળળત્તે’ દ્વિવિધ પ્રત્તમ્ । ‘ત જહા’ તથા—‘પાઓવગમણે ય મત્તપચ્ચસ્થાણે ય’ પાદપોષગમન ચ મત્તપ્રત્યાપ્ત્યાન ચ, તત્ર—પાદપથ્યેવ વૃક્ષસ્યેવોપગમનમ્—અત્પન્દતયા—નિશ્ચલતયાઽસ્થાન પાદપોષગમનમ્—ચતુર્વિધાઽઽહારપરિત્યાગેન શરારપ્રતિ-ક્રિયાપર્જનેન ચ વૃક્ષવનિશ્ચલવસ્થાનમિત્યર્થ । ‘સે કિં ત પાઓવગમણે’—અથ કિં તપાદ પોષગમનમ્ ?—પાદપોષગમન કીદૃશમ્ ? અગ્રાહ—‘પાઓવગમણે દુવિહે પળળત્તે’ પાદપો-

પ્રકાર કા ઉસકે—તપ કરને વાલે કે—સાથ વ્યવહાર ચલતા રહે તવતક જો તત ક્રિયા જાય વહ યાવકથિકુ હૈ—જીવનપર્યંત આરાધિત અનશન ત્રત યાવકથિકુ હૈ । ( સે કિં ત આવકહિણે ? ) યાવકથિકુ તપ કિતને પ્રકાર કા હૈ ? ઉત્તર—( આવકહિણે દુવિહે પળળત્તે ) યહ તપ દો પ્રકાર કા હૈ—( ત જહા ) વહ ઇસ પ્રકારસે ( પાઓવગમણે ય મત્તપચ્ચસ્થાણે ય ) પાદપોષગમન ઓર દુસરા મત્તપ્રત્યાપ્ત્યાન । જિસમ કટ વૃક્ષ કી તરહ નિશ્ચલ હો રૂર સ્થિતિ રહે વહ પાદપોષગમન હૈ—ચારો પ્રકાર કે આહાર કે પરિત્યાગ સે ણવ શરાર કી શુશ્રૂષા આદિ ક્રિયાઓ કે પરિત્યાગ સે કટ વૃક્ષ કી તરહ નિશ્ચલ હો જાના ઇસકા નામ પાદપોષગમન હૈ । ( સે કિં ત પાઓવગમણે ? ) પાદપોષગમન કિતને પ્રકાર કા હૈ ? ( પાઓવગમણે દુવિહે પળળત્તે ) યહ પાદપોષગમન સ્થારા દો પ્રકાર કા હૈ, ( ત જહા ) વહ ઇસ

થિઠની મતલબ છે, બ્યા સુધી “ આ મનુષ્ય છે ” એ પ્રકારનો તેના—તપ કરનારના સાથે વ્યવહાર ચાલતો રહે ત્યા સુધી જે ત્રત કરવામા આવે તે યાવકથિક છે—જીવનપર્યંત આરાધિત અનશન ત્રત યાવકથિક છે ( સે કિં ત આવકહિણે ) યાવકથિક ત્રત કેટલા પ્રકારના છે ? ઉત્તર ( આવકહિણે દુવિહે પળળત્તે ) આ તપ બે પ્રકારનું છે ( ત જહા ) તે આ પ્રકારે છે ( પાઓવગમણે ય મત્તપચ્ચસ્થાણે ય ) (૧) પાદપોષગમન અને બીજું ભક્તાપ્રત્યાપ્ત્યાન જેમા કાપેલા વૃક્ષની પેઠે નિશ્ચલ જેવી સ્થિતિ રહે તે પાદપોષગમન છે—આરેય પ્રકારના આહારનો ત્યાગ કરીને તેમજ શરીરની મેવા—શુશ્રૂષા આદિ ક્રિયાઓના ત્યાગ કરીને કાપેલા વૃક્ષની પેઠે નિશ્ચલ થઈ જવું તેનું નામ પાદપોષગમન છે ( સે કિં ત પાઓવગમણે ? ) પાદપોષગમન કેટલા પ્રકારના છે ? ( પાઓવગમણે દુવિહે પળળત્તે ) આ પાદપોષગમન મથારા બે પ્રકારના

યરિયા ય ૨ । સે કિ તં દવ્વોમોયરિયા ? દવ્વોમોયરિયા દુવિહા  
પણ્ણત્તા, તં જહા-ઉવગરણદવ્વોમોરિયા ય ૧ ભત્તપાણદવ્વોમો-  
યરિયા ય ૨ । સે કિ ત ઉવગરણદવ્વોમોયરિયા ? ઉવગરણદવ્વોમો-  
યરિયા તિવિહા પણ્ણત્તા, તં જહા-એગે વત્થે ૧ એગે પાણ ૨ ચિય-

રા કથિતા 'ત જહા' તથા- 'દવ્વોમોયરિયા ય' દ્રવ્યાવમોદરિકા ચ । 'ભાવોમોયરિયા  
ય' ભાવાડ્યમોદરિકા ચ । 'સે કિં ત દવ્વોમોયરિયા ?' અથ કા સા દ્રવ્યાડ્યમોદરિકા ,  
'દવ્વોમોયરિયા દુવિહા પણ્ણત્તા' દ્રવ્યાવમોદરિકા દ્વિવિધા પ્રજ્ઞા, 'ત જહા' -તથા  
'ઉવગરણદવ્વોમોયરિયા ય' ઉપકરણદ્રવ્યાવમોદરિકા ચ ૧ । 'ભત્તપાણદવ્વોમોય-  
રિયા ય' ભક્તપાણદ્રવ્યાવમોદરિકા ચ ૨ । 'સે કિં ત ઉવગરણદવ્વોમોયરિયા' અથ  
કા સા ઉપકરણદ્રવ્યાવમોદરિકા ? 'ઉવગરણદવ્વોમોયરિયા તિવિહા પણ્ણત્તા' ઉપકરણ-  
દ્રવ્યાવમોદરિકા ત્રિવિધા પ્રજ્ઞા, 'ત જહા' તથા-૧ 'એગે વત્થે' એક વલ્લમ્-એક-  
ચોલપદ્ધત્તુ વલ્લ ન દ્વિતીયમ્, ૨-'એગે પાણ' એક પાત્રમ્, ૩-'ચિયત્તોવગરણસાઙ્ગ-

દો પ્રકાર્જ્ઞા હૈ, [ત જહા] વે દો પ્રકાર યે હૈ- [દવ્વોમોયરિયા ય ભાવોમોયરિયા ય]  
એક દ્રવ્યાવમોદરિકા ઓર દુસરી ભાવાવમોદરિકા । [સે કિં ત દવ્વોમોયરિયા] પ્રશ્ન-  
વદ્ દ્રવ્યાવમોદરિકા ત્યા હૈ-કિત્તને મેત્તવાલી હૈ? ઉત્તર-[દવ્વોમોયરિયા દુવિહા પણ્ણ-  
ત્તા] દ્રવ્યાવમોદરિકા તો મેત્તવાલી હૈ, [ત જહા] વે દો પ્રકાર ઇસ તરહ હૈ-[ઉવગરણ-  
દવ્વોમોયરિયા ય ભક્તપાણદવ્વોમોયરિયા ય] ૧ ઉપકરણદ્રવ્યાવમોદરિકા ઓર ૨  
ભક્તપાણદ્રવ્યાવમોદરિકા । [ઉવગરણદવ્વોમોયરિયા તિવિહા પણ્ણત્તા] ઇનમે ઉપકરણ-  
દ્રવ્યાવમોદરિકા ત્રીન પ્રકાર કો હૈ । (ત જહા) વે ત્રીન પ્રકાર યે હૈ-[એગે વત્થે એગે પાણ  
ચિયત્તોવગરણસાઙ્ગજ્ઞાનયા] એક વલ્લ ૧, એક પાત્ર ૨, ઓર ત્રીસરા ત્યક્તોપકરણસ્વાદનતા

છે (તજહા) તે બે પ્રકાર આ છે-(દવ્વોમોયરિયા ય ભાવોમોયરિયા  
ય) એક દ્રવ્યાવમોદરિકા અને બીજી ભાવાવમોદરિકા (સે કિં ત  
દવ્વોમોયરિયા) પ્રશ્ન-એ દ્રવ્યાવમોદરિકા શુ છે? ઢેલલા પ્રકારની છે?  
(દવ્વોમોયરિયા દુવિહા પણ્ણત્તા) ઉત્તર-તે બે પ્રકારની છે-(ત જહા) તે  
બે પ્રકાર આવી રીતે છે (ઉવગરણદવ્વોમોયરિયા ય ભક્તપાણદવ્વોમોયરિયા  
ય) ૧ ઉપકરણદ્રવ્યાવમોદરિકા અને બીજી ભક્તપાણદ્રવ્યાવમોદરિકા (ઉવગ-  
રણદવ્વોમોયરિયા તિવિહા પણ્ણત્તા) તેમા ઉપકરણદ્રવ્યાવમોદરિકા ત્રણ પ્રકાર  
ની છે (ત જહા) તે ત્રણ પ્રકાર આ છે-(એગે વત્થે એગે પાણ ચિયત્તોવગરણસા  
ઙ્ગજ્ઞાનયા) ૧ એક વલ્લ, બીજી એક પાત્ર, અને ત્રીજી ત્યક્તોપકરણસ્વા

જહા—વાઘાઈમે ય ૧ નિવ્વાઘાઈમે ય ૨ ણિયમા સપ્પઢિકમ્મે । સે તં  
ભત્તપચ્ચક્ખાણે । સે ત અણસણે । સે કિં તં ઓમોયરિયા ? ઓમોય-  
રિયા દુવિહા પણ્ણત્તા, તં જહા—દવ્વોમોયરિયા ય ૧ ભાવોમો-

વ્યાઘાતવચ્ચ વિગ્ગયુક્તઞ્ચ । ‘નિવ્વાઘાઈમે ય’ નિર્વ્યાઘાતવચ્ચ—વિગ્ગરહિત ચ । एतद् द्वय ‘णियमा  
सपपडिकममे’ नियमात् सप्रतिकर्म—नियमत शरीरचलनादिक्रियासहित भवति । तेन बाह्यौ-  
पधोपचारो वैयावृत्य च तस्य भवति । ‘से त भक्तपचक्खाणे’ तदेतद् भक्तप्रत्याख्यानम् ।  
‘से त अणसणे’ तदेतदनशनम् ।

‘સે કિં ત ઓમોયરિયા’ અથ કા સાડવમોદરિકા ૧, ‘ઓમોયરિયા દુવિહા  
પણ્ણત્તા’ અવમોદરિકા દ્વિવિધા પ્રજ્ઞા—અવમોદરિકા—અવમમ્—ઝનમ્, ઉત્તર યસ્મિન્ ભોજને  
તદ્ અવમોદર, તદ્વસ્ત્યસ્યામિતિ અવમોદરિકા—તપોરૂપા ક્રિયા, સા દ્વિવિધા પ્રત્નમા,—દ્વિપ્રકા

નિયમા સપ્પઢિકમ્મે ) ૧ વ્યાઘાતવત્ ૨ નિર્વ્યાઘાતવત્ । સે ભક્તપ્રત્યાખ્યાન મેં ચૌ-  
વિહાર એવ તેવિહાર દોનોં ક્રિયા જાતા હૈ । વિગ્ગયુક્ત કા નામ વ્યાઘાતવત્ એવ વિગ્ગરહિત  
કા નામ નિર્વ્યાઘાતવત્ હૈ । સે તપ મે નિયમત શારીરિક હલન—ચલનાદિક ક્રિયાઈં હોતી  
હૈ । ઉનકા સ્તમે પરિત્યાગ નહીં હૈ । સેતલિયે સ્તમેં બાહ્ય ઔપધોપચાર, એવ વૈયાવૃત્ય ક્રિયે  
જાતે હૈ । ( સે ત ભક્તપચ્ચક્ખાણે ) યહ ભક્તપ્રત્યાખ્યાન કે મેદોં કા વર્ણન હૈ ।  
( સે ત અણસણે ) સે પ્રકાર તપકે ૧૨ મેદોં મે સે અનશન નામકા ૧ પ્રથમ બાહ્યતપ કા  
વર્ણન સમ્પૂર્ણ હુઆ । ( સે કિં ત ઓમોયરિયા ? ) પ્રશ્ન—અવમોદરિકા નિસે કહતે હૈ  
ઔર વહ કિતને પ્રકાર કી હૈ ? ( ઓમોયરિયા દુવિહા પણ્ણત્તા ) ઉત્તર—યહ અવમોદરિકા

સપ્પઢિકમ્મે ) ૧ વ્યાઘાતવત્ ૨ નિર્વ્યાઘાતવત્ આ ભક્તપ્રત્યાખ્યાનમા ચૌવિહાર  
૪ ચારે પ્રકારના આહારનો ત્યાગ તેમજ તેવિહાર બંને કરવામા આવે છે વિધ્ન  
વાજાનુ નામ વ્યાઘાતવત્ તેમજ વિધ્નરહિતનુ નામ નિર્વ્યાઘાતવત્ છે આ તપમા  
નિયમપ્રમાણે શારીરિક હલનચલન આદિક ક્રિયાઓ થાય છે તેનો આમા  
પરિત્યાગ નથી તેથી આમા બાહ્ય ઔપધોપચાર તેમજ વૈયાવૃત્ય કરાય છે  
( સે ત ભક્તપચ્ચક્ખાણે ) આ ભક્તપ્રત્યાખ્યાનના લેદોનુ વર્ણન છે ( સે ત  
અણસણે ) એ પ્રકારે તપના ૧૨ લેદોમાથી અનશનનામના ૧ પ્રથમ બાહ્ય  
તપનુ વર્ણન સંપૂર્ણ થયુ

(સે કિં ત ઓમોયરિયા) પ્રશ્ન—અવમોદરિકા કેને કહે છે ? અને તે કેટલા  
પ્રકારની છે ? (ઓમોયરિયા દુવિહા પણ્ણત્તા) ઉત્તર—એ અવમોદરિકા બે પ્રકારની

માણે અપ્પાહારે ૧. દુવાલસ કુકુડિયડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહાર-  
માણે અવહ્દોમોયરિયા ૨, સોલસ કુકુડિયડગપ્પમાણમેત્તે કવલે  
આહારમાણે દુભાગપત્તોમોયરિયા ૩, ચડવીમં કુકુડિયડગપ્પ-

પટકપ્રમાણમાત્રાન કવલન ચ આહરન મગ્ગિ, તસ્ય મ આહાર અપ્પાહાર । દ્વાત્રિગ-  
ત્પરિમિતે કવલે પુરુષાઽઽહાર પયાપ, તત્ર ચતુર્થાઽઽમ્ય પ્રથનાદપ્પાહારમ્તનૈચ મક્કપાન-  
દ્વ્યાવમોદગિકાઽપિ મિદ્ધા (૧) । 'દુવાલસ કુકુડિયડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે  
અવહ્દોમોયરિયા' દ્વાદશ કુકુડાઽપટકપ્રમાણમાત્રાન કવલન આહરન યો મગ્ગિ તસ્ય સ  
આહાર અપાદ્ધાવમોદગિકા, પોટક કવલ અર્દ્ધમ, તસ્માત્ અપટ્ટઠા = ન્યૂના દ્વાદશકવલમન ગાદ  
યાઽવમોદગિકા સા અપાદ્ધાઽવમોદગિકા (૨) । 'સોલસ કુકુડિયડગપ્પમાણમેત્તે કવલે  
આહારમાણે દુભાગપત્તોમોયરિયા' પોટક કુકુડાપટકપ્રમાણમાત્રાન કવલન આહરન  
દ્વિભાગપ્રમાણમોદગિકા-પોટક કુકુડાપટકપ્રમાણમાત્રાન કવલન આહરન યો મગ્ગિ તસ્ય  
સ આહારો દ્વિભાગપ્રમાણમોદગિકા = દ્વિતીયભાગપ્રાપ્તાવમોદગિકા મગ્ગિ । અય નાપ-  
પયાપ પુરુષાહારદ્વાત્રિગકવલના ભાગદ્વયે કૃતે સતિ પ્રાપ્તાન પોટક કવલન મુજ્જાનસ્ય  
દ્વિભાગપ્રમાણમોદગિકા તપસ્યા મગ્ગીતિ (૩) । 'ચડવીસ કુકુડિયડગપ્પમાણમેત્તે કવલે  
કુકુડકે અણ્ડ પ્રમાણ આઠ કવલ કા આહાર હોતા હ । પુરુષ કે લિયે ૩૨ કવલપ્રમાણ આહાર  
પયાપ હોતા હ । ઇત્તમેં ચતુર્થાઽઽ-આઠ કવલ પ્રમાણ આહાર કે લેન સે યહ અપ્પાહાર કા ગયા  
હ (૧) । (દુવાલસ કુકુડિયડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે અવહ્દોમોયરિયા)  
દૂસરા મેદ અપાર્દ્ધ-અવમોદગિકા હે, ઇત્તમેં-કુકુડ અણ્ડ પ્રમાણ ૧૨ કવલોં કા આહાર લિયા  
જાતા હે (૨) । (સોલસ કુકુડિયડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે દુભાગપત્તોમોય-  
રિયા) તામરા મેદ દ્વિભાગપ્રમાણમોદગિકા હે, ઇત્તમે-કુકુડ-અણ્ડ-પ્રમાણ ૧૬ કવલોં કા  
આહાર લિયા જાતા હે (૩) । (ચડવીસ કુકુડિયડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે

જેટલો-ઢોળિઆનો આહાર થાય છે પુરુષને માટે ૩૨ ઢોળિઆ જેટલો આહાર  
પર્યાપ્ત થાય છે તેમાથી ચતુર્થાઽઽ ઢોળિઆ-જેટલો આહાર લેવાની એને  
અપ્પાહાર હોવાય છે (૧) (દુવાલસ કુકુડિયડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે  
અવહ્દોમોયરિયા) બીજો લેદ અપાર્દ્ધ-અવમોદગિકા છે એમા કુકુડાના ઇંડા  
જેવડા ૧૨ ઢોળિઆનો આહાર લેવાય છે (૨) (સોલસ કુકુડિયડગપ્પમાણમેત્તે  
કવલે આહારમાણે દુભાગપત્તોમોયરિયા) ત્રીજો લેદ દ્વિભાગપ્રાપ્તાવમોદગિકા છે  
એમા કુકુડાના ઇંડા જેવડા ૧૬ ઢોળિઆનો આહાર લેવાય છે (૩) (ચડ  
વીસ કુકુડિયડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે પત્તોમોયરિયા) ચોથો લેદ પ્રાપ્ત

તોવગરણસાડજ્ઞણયા ૩ સે ત ઉવગરણદવ્વોમોયરિયા । સે કિં  
તં ભત્તપાણદવ્વોમોયરિયા ? ભત્તપાણદવ્વોમોરિયા-અણેગવિહા  
પણ્ણત્તા, ત જહા-અદ્દ કુક્કુડિયંડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહાર-

જ્ઞણયા' ત્યક્તોપકરણસ્વાદનતા, ત્યક્તા-ઉપકરણસ્ય સ્વાદનતા-આસક્તિર્યસ્યામવમોદરિકાયા  
સા તથા, ભાણ્ડોપકરણાદિપુ મૂઝાપરિત્યાગિત્તેર્યથા । 'સે ત ઉવગરણદવ્વોમોયરિયા'  
સૈવા ઉપકરણદ્રવ્યાવમોદરિકા । 'સે કિં ત ભત્તપાણદવ્વોમોયરિયા' અથ કા સા ભક્તપાન-  
દ્રવ્યાવમોદરિકા ? 'ભત્તપાણદવ્વોમોયરિયા' - ભક્તપાનદ્રવ્યાવમોદરિકા - 'અણેગવિહા  
પણ્ણત્તા' અનેકવિધા પ્રજ્ઞા, 'ત જહા' તથા - 'અદ્દ કુક્કુડિયંડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહાર-  
રમાણે અપ્પાહારે' અદ્દૌ કુક્કુટાન્ડગપ્પમાણમાનન્ કનલાન્ આહરન્નલ્પાહાર - અદ્દ કુક્કુટા-

૩ । વલ્લ મે એક હી વલ્લ રલ્લના, જૈસે કોઈ ચોલપડ રલ્લતા હે તો વહ વહી રલ્લેગા, અન્ય  
દૂસરા વલ્લ નહીં રલ્લ સક્તા । દૂસરે પ્રકાર મેં એક હી પાત્ર રલ્લના દૂસરા પાત્ર  
નહીં । જિસ અવમોદરિકા મે ઉપકરણ કી આસક્તિ ત્યક્ત હો જાતા હે વહ ઉત્તકા તીસરા  
પ્રકાર હૈ, અર્થાત્-ભાણ્ડોપકરણ મે મૂઝા કા પરિત્યાગ । (સે ત ઉવગરણદવ્વોમોયરિયા)  
દસ પ્રકાર યે ત્રીને ઉપકરણદ્રવ્યાવમોદરિકા કે કહે ગયે હૈ । [સે કિં ત ભત્તપાણ-  
દવ્વોમોયરિયા] પ્રશ્ન-ભક્તપાનદ્રવ્યાવમોદરિકા ક્યા હૈ ?, અર્થાત્-ભક્તપાનદ્રવ્યાવમોદરિકા  
કે કિતને ભેદ હૈ ? (ભત્તપાણદવ્વોમોયરિયા અણેગવિહા પણ્ણત્તા) યહ ભક્તપાન-  
દ્રવ્યાવમોદરિકા અનેક પ્રકાર કી કહી ગવી હૈ, (ત જહા) વે પ્રકાર યે હૈ-(અદ્દ-કુક્કુડિ-  
યંડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે અપ્પાહારે) પ્રથમ ભેદ અલ્પાહાર હૈ, હિસમે

દનતા વસ્ત્રમા એકજ વસ્ત્ર રાખવુ જેમ ટોઈ ચોલપડ રાખે છે તે તે જ રાખે,  
ખીલ્લુ વસ્ત્ર રાખી શકે નહિ ખીલ્લ પ્રકારમા એક જ પાત્ર રાખવુ ખીલ્લુ  
(દ્વિતીયાદિઠ) પાત્ર નહિ જે અવમોદરિકામા ઉપકરણની આસક્તિ ત્યક્ત થઈ  
જાય છે તે તેનો ત્રીજો પ્રકાર છે અર્થાત્ ભાણ્ડોપકરણમા મૂઝાનો પરિત્યાગ  
(સે ત ઉવગરણદવ્વોમોયરિયા) એ પ્રકારના આ ત્રણ ભેદ ઉપકરણદ્રવ્યાવ  
મોદરિકાના કહેલા છે - (સે કિં ત ભત્તપાણદવ્વોમોયરિયા) પ્રશ્ન-ભક્તપાનદ્રવ્યાવ  
મોદરિકા શુ છે ? અર્થાત્ ભક્તપાનદ્રવ્યાવમોદરિકાના બેટલા પ્રકાર છે ?  
(ભત્તપાણદવ્વોમોયરિયા અણેગવિહા પણ્ણત્તા) આ ભક્તપાનદ્રવ્યાવમોદરિકા  
અનેક પ્રકારની કહેલી છે, (ત જહા) તે આ પ્રકાર છે - (અદ્દ કુક્કુડિયંડગપ્પમાણ  
મેત્તે કવલે આહારમાણે અપ્પાહારે) પ્રથમ ભેદ અલ્પાહાર છે તેમા કુકડાના પંડા

મોડત્તિ વત્તવ્વં સિયા । સે તં મત્તપાણદવ્વોમોયરિયા । સે તં  
દવ્વોમોયરિયા । સે કિં તં ભાવોમોયરિયા ? ભાવોમોયરિયા અણેગ-  
વિહા પણ્ણત્તા, તં જહા-અપ્પકોહે ૧, અપ્પમાણે ૨, અપ્પમાણે ૩,

હેમ્ય-એકેનાડપિ પ્રાસેનોનકમાદારમાદરન્ શ્રમણોનિર્મ્યો નો પ્રકામરસમોજી-નાલ્પન્તમોજન-  
ગીલોડ્ડત્તીતિ વત્તવ્વમ સ્થાત, અય માપ-કિંચિદ્નાવમોદરિકા તપસ્યા કુર્મન્ 'પ્રકામમોજી'  
ઇતિ નોચ્યતે ઇતિ । 'સે ત મત્તપાણદવ્વોમોયરિયા' મૈયા મત્તપાનદ્રવ્યાવમોદરિકા ।  
એત પર ભાવાડમોદરિકામાહ-'સે કિં ત ભાવોમોયરિયા' અય કા સા ભાવાડવમોદ-  
રિકા 'ભાવોમોયરિયા અણેગવિહા પણ્ણત્તા' ભાવાડમોદરિકા અનેકવિધા પ્રજ્ઞા, 'ત  
જહા' તથા 'અપ્પકોહે' અપ્પકોધ-કોધન કોધ-કોપમોહનીયોદયસમ્બાધ અક્ષમાપરિણ-  
તિરૂપ, અપ્પગન્દોડન પ્રતનુવાચક-તેન અપ્પ-સ્વપ્પ કોધ-અપ્પકોધ । 'અપ્પમાણે'

નિર્મથ એક કુલ્લ મી આહાર કમ કરતે હૈં વે પકામમોજી નહીં હૈં, અર્થાત્ જિહ્વા-  
ઇન્દ્રિય કે નિજેતા હૈં-એસા સમજના ચાહિયે । (સે ત મત્તપાણદવ્વોમોયરિયા) ઇસ  
પ્રકાર યહા તરુ મત્તપાનદ્રવ્યાવમોદરિકા કા કથન ક્રિયા, અર્થાત્ ઇસ પૂર્વોક્ત પ્રકાર  
સે મત્તપાનદ્રવ્યાવમોદરિકા કા સ્વરૂપ હૈં । (સે ત દવ્વોમોયરિયા) ઇસ પ્રકાર યહ  
દ્રવ્યાવમોદરિકા કા સ્વરૂપ હૈં । યહા સે આગે અન ભાવાવમોદરિકા કા કથન કરતે  
હૈં-(સે કિં ત ભાવોમોયરિયા ?) પ્રશ્ન-યહ ભાવાવમોદરિકા કયા હૈં? કિતને પ્રકાર કી  
હૈં (ભાવોમોયરિયા અણેગવિહા પણ્ણત્તા) ઉત્તર-ભાવાવમોદરિકા અનેક પ્રકાર કી  
કહી ગઈ હૈં, (ત જહા) જૈસે-(અપ્પકોહે) અપ્પકોધ-અક્ષમાપરિણતિકા નામ કોધ  
હૈં, અપ્પગન્દ પ્રતનુવાચી હૈં, અર્થાત્ કોધરૂપાય મે અલ્પતા કરના । (અપ્પ-

એક કોળિયો પણ આહાર ઓછો કરે તે પ્રકામભોજી નથી, અર્થાત્ જિહ્વા-  
ઇન્દ્રિયનો વિજેતા છે-એમ સમજવું જોઈએ (સે ત મત્તપાણદવ્વોમોયરિયા) એ  
પ્રકારે અહીં સુધી ભક્તપાનદ્રવ્યાવમોદરિકાનું કથન કર્યું, અર્થાત્ એ  
પૂર્વોક્ત પ્રકારે ભક્તપાનદ્રવ્યાવમોદરિકાનું સ્વરૂપ છે (સે ત દવ્વોમોયરિયા)  
આ પ્રકારે આ દ્રવ્યાવમોદરિકાનું સ્વરૂપ છે અહિંથી આગળ હવે ભાવા  
વમોદરિકાનું કથન કરે છે-(સે કિં ત ભાવોમોયરિયા ?) પ્રશ્ન-આ ભાવાવમોદરિકા  
શું છે, કેટલા પ્રકારની ડહેવાય છે ? (ભાવોમોયરિયા અણેગવિહા પણ્ણત્તા) ઉત્તર  
ભાવાવમોદરિકા ઘણા પ્રકારની ડહેવાય છે (ત જહા) જેમકે (અપ્પકોહે)  
અપ્પકોધ, અક્ષમા-પરિણતિનું નામ કોધ છે, અપ્પ શબ્દ પ્રતનુવાચી  
છે-અર્થાત્ કોધરૂપાયમા અપ્પપણ્ણ (ઓછું) ઠરવું (અપ્પમાણે અપ્પમાણે)

માણમેત્તે કવલે આહારમાણે પત્તોમોયરિયા ૪, એકતીસ કુકુડિયં-  
ડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે કિંચૂનોમોયરિયા ૫, વત્તીસં  
કુકુડિયંડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે પમાણપત્તે, એત્તો એગેણ  
વિ ઘાસેણં ડળયં આહારમાહારેમાણે સમણે નિગ્ગથે ણો પકામરસ-

આહારમાણે પત્તોમોયરિયા'—ચતુર્વિગતિં કુકુટાણ્ડકપ્રમાણમાત્રાન્ કવલાન્ આહરન્  
પ્રાપ્તાઽવમોદરિકા—દ્વાત્રિંશત્કવલાના ચતુર્થાંશન્યૂનમાહારમ્ આહરન્ યો ભવતિ, તસ્ય સ  
આહાર પ્રાપ્તાવમોદરિકા—પાદમાત્રોનતયા પ્રાપ્તેર્ગાઽવમોદરિકા પ્રાપ્તાવમોદરિકા ભવતિ, ॥૪॥  
'એકતીસ કુકુડિયંડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે કિંચૂનોમોયરિયા' એક-  
ત્રિંશત કુકુટાણ્ડકપ્રમાણમાત્રાન્ કવલાન્ આહરન્ યો ભવતિ તસ્ય કિંચિદ્નાવમોદરિકા=  
કવલૈરૂપનાવમોદરિકા ભવતિ ॥૫॥ 'વત્તીસ કુકુડિયંડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે  
પમાણપત્તે' દ્વાત્રિંશત કુકુટાણ્ડકપ્રમાણમાત્રાન્ કવલાન્ આહરન્ પ્રમાણપ્રાપ્ત =પ્રમાણપ્રમિતા-  
ઽઽહારયુક્તો ભવતીત્યર્થ, 'એત્તો એગેણ વિ ઘાસેણ ડળય આહારમાહારેમાણે સમણે  
નિગ્ગથે ણો પકામરસમોદત્તિ વત્તવ્વ સિયા' इत एकेनापि प्राप्तेन ऊनकम् आह्रम्  
आहरन् श्रमणो निर्ग्रन्थो नो प्रकामरसमोजीति वक्तव्य स्यात्—इत—एतेभ्य—द्वात्रिंशत्कव-

પત્તોમોયરિયા) ચૌથા મેદ પ્રાપ્તાવમોદરિકા હૈ, હસમે કુકુટાણ્ડપ્રમાણ ૨૪ કવલોંકા આહાર  
ક્રિયા જાતા હૈ (૪) । (એકતીસ કુકુડિયંડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે કિંચૂ-  
નોમોયરિયા) પાંચવોં મેદ કિંચિત્—ન્યૂત—અમોદરિકા હૈ । હસમે કુકુટ અડ પ્રમાણ ૩૧  
કવલોંકા આહાર લિયા જાતા હૈ । (વત્તીસ કુકુડિયંડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહાર-  
માણે પમાણપત્તે) ૩૨—કવલ—પ્રમાણ આહાર કરના પર્યાંત આહાર હૈ । યહ અવમો-  
દરિકા તપ નહીં હૈ । (એત્તો એગેણવિ ઘાસેણ ડળય આહારમાહારેમાણે સમણે  
નિગ્ગથે ણો પકામરસમોદત્તિ વત્તવ્વ સિયા) ૩૨ કવલપ્રમાણ આહાર મેં સે જો શ્રમણ

મોદરિકા છે એમા કુકુડાના ઇંડા જેવડા ૨૪ ડોળિયાનો આહાર કરાય છે  
(૪) (એકતીસ કુકુડિયંડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે કિંચૂનોમોયરિયા) પાંચમે  
લેદ કિંચિત્—ન્યૂન—અવમોદરિકા છે તેમા કુકુડાના ઇંડા જેવડા ૩૧ ડોળિયાનો  
આહાર લેવાય છે (વત્તીસ કુકુડિયંડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારમાણે પમાણ  
પત્તે) ૩૨ ડોળિયા જેટલો આહાર કરવો એ મર્યાદા છે આ અવમોદરિકા  
તપ નથી (એત્તો એગેણવિ ઘાસેણ ડળય આહારમાહારેમાણે સમણે નિગ્ગથે ણો પકામ-  
રસમોદત્તિ વત્તવ્વ સિયા) ૩૨ ડોળિયા જેટલો આહારમાથી જે શ્રમણ નિર્ગ્રંથ

સ્વેત્તાભિગ્ગહચરણ ૨, કાલાભિગ્ગહચરણ ૩, ભાવાભિગ્ગહચરણ ૪,  
ઉક્ષિવત્તચરણ ૫, ણિન્નિવત્તચરણ ૬, ઉન્નિવત્તણિન્નિવત્તચરણ ૭,

ચરિત્ત=મિશ્તામટનિ, દ્રવ્યાગ્રિતાઽભિગ્ગહ યા ચરિત્ત-આસેન્તે ય મ દ્રવ્યાભિગ્ગહચરક, રૂઢ  
ચ મિશ્તાચર્યાયા પ્રકાતાયા યદ દ્રવ્યાભિગ્ગહચરક દ્રવ્યુક્ત તદ્ધર્મમિશ્તાગ્રેદનિવક્ષણાત્ ।  
દ્રવ્યાભિગ્ગહ લપ્પત્તાન્નિદ્રવ્યવિષય । ૧ । ‘સ્વેત્તાભિગ્ગહચરણ’ ક્ષેત્રાઽભિગ્ગહચરક-ક્ષેત્રાઽભિગ્ગહ  
‘અમુકસ્થાન પ્રતી-યામિ’ દ્રવ્યાદિરૂપ । ૨ । ‘કાલાભિગ્ગહચરણ’ કાલાભિગ્ગહચરક, કાલા-  
ભિગ્ગહ-પૂઠાણાન્નિવિષય । ૩ । ‘ભાવાભિગ્ગહચરણ’ ભાવાભિગ્ગહચરક-ભાવાભિગ્ગહો-  
ગાનહસનાન્નિવૃત્તપુરુષાન્નિવિષય, તેન ચરિત્તીતિ । ૪ । ‘ઉક્ષિવત્તચરણ’ ઉક્ષિમચરક-  
ઉક્ષિત્ત-ગૃહસ્થેન સ્વપ્રયોજનાય પાકમાજનાદુદ્ધૃત તદ્ધર્મમિશ્તાગ્રેદનિવક્ષણાત્-ગચ્છતા યુક્ષિત્તચરક ।  
૫ । ‘ણિન્નિવત્તચરણ’ નિક્ષિમચરક-નિક્ષિત્ત-પાકાદિમાજનાદુદ્ધૃત અન્યમાજને સ્થાપિત,  
તદ્ધર્મમિશ્તાગ્રેદનિવક્ષણાત્-ગચ્છતા યુક્ષિત્તચરક । ૬ । ‘ઉન્નિવત્ત-ણિન્નિવત્ત-ચરણ’ ઉક્ષિત્ત-  
નિક્ષિમચરક-પાકમાજનાદુદ્ધૃત તદેવ અન્યત્ર સ્થાને નિક્ષિત્ત યત્ તદુક્ષિત્તનિક્ષિત્તમ્,

મિલેગી તો હી લૂગા, અચથા નહીં । મિશ્તાચર્યાં કા યથાપિ પ્રકરણ હે, પરતુ જા “દ્રવ્યા-  
ભિગ્ગહચરક” એસા નિર્દેશ ક્રિયા હ વહ ધર્મ ઓર ધર્મોં મ અમેદ કી પ્રિત્તાસે મમસના  
ચાહિયે । ૨ ક્ષેત્રાભિગ્ગહચરક-અમુક સ્થાન મ મિશ્તા તો લૂગા । ૩ કાલાભિગ્ગહચરક-  
અમુક સમય મ લૂગા । ૪ ભાવાભિગ્ગહચરક-અમુક પ્રકાર કા વાતા દેગા તો લૂગા ।  
૫-(ઉક્ષિવત્તચરણ) ઉક્ષિમચરક-ગૃહસ્થને પાકમાજન સે અપને લિયે નિકાલા હો,  
ઉસમેં સે યદિ દેગા તો લૂગા । (૬) (નિન્નિવત્તચરણ) નિક્ષિમચરક-ગૃહસ્થને પાક માજન  
સે નિકાલ કર અન્ય માજન મ રસ દિયા હો, ઉસમે સે દેગા તો લૂગા । ૭-(ઉન્નિવત્ત-

લિન્નિવત્તચરક-મુનિ અલિન્નિવત્ત કરે છે કે મને જે અમુક વસ્તુ લિક્ષ્યામા મળશે તે જ  
હું લઈશ, બીજી નહિ લિક્ષ્યામ્યાનું જે કે પ્રકરણ છે, પરતુ જે ‘દ્રવ્યાલિ-  
ન્નિવત્તચરક’ એમ નિર્દેશ કરેલો છે તે ધર્મ અને ધર્મોંમા અલેક્ષની વિવક્ષાએ  
સમજવો જોઈએ । [૨] ક્ષેત્રાલિન્નિવત્તચરક-અમુક સ્થાનમા મળશે તો લઈશ,  
[૩] કાલાલિન્નિવત્તચરક-અમુક સમયમા લઈશ, [૪] ભાવાલિન્નિવત્તચરક-અમુક  
પ્રકારનો વાતા આપશે તો લઈશ, [૫] (ઉક્ષિવત્તચરણ) ઉક્ષિમચરક-ગૃહસ્થે  
રાધવાના પાત્રમાથી પોતાને માટે ડાઢેલું હોય તેમાથી જે આપશે તો લઈશ,  
[૬] (નિન્નિવત્તચરણ) નિક્ષિમચરક-ગૃહસ્થે રાધવાના પાત્રમાથી ડાઢીને બીજા  
વામણમા રાખી દીધું હોય તેમાથી આપશે તો લઈશ [૭] (ઉન્નિવત્ત-નિન્નિવ-



अप्पलोहे ४, अप्पसदे ५, अप्पकलहे ६, अप्पझझे ७ । से तं भावोमोयरिया । से त ओमोयरिया । से किं त भिक्खायरिया ? भिक्खायरिया अणेगविहा पणत्ता, तं जहा-दव्वाभिग्गहचरणे १,

अन्पमान—जात्याद्यभिमानराहित्यम् । ‘अप्पमाए’ अन्पमाया, ‘अप्पलोहे’ अन्पलोम,—‘अप्पसदे’ अल्पशब्द,—‘अप्पकलहे’ अन्पकलह = कलहाभाव, ‘अप्पझझे’ अन्पझञ्ज = परस्परभेदोत्पादकवचनव्यापारो झञ्ज, तस्याभावात् । ‘से त भावोमोयरिया’ सैषा भावाऽवमोदरिका । ‘से त ओमोयरिया’ सैषाऽउमोदरिका ।

‘से किं त भिक्खायरिया’ अथ का सा भिक्षाचर्या, ‘भिक्खायरिया अणेगविहा पणत्ता’ भिक्षाचर्या अनेकविधा प्रज्ञप्ता, ‘त जहा’ तथा—दव्वाभिग्गहचरणे’ द्रव्याभिग्रहचरक—द्रव्याऽऽश्रिताभिग्रहेण ‘अमुकवस्तु ग्रहीष्यामि’ इति रूपेण

माणे अप्पमाए अप्पलोहे अप्पसदे अप्पकलहे अप्पझझे) मान को अन्प करना, माया को अल्प करना, लोभ को अन्प करना, शब्द को अन्प करना अर्थात् कम गोलना, कलह को अल्प करना—अभाव करना, झञ्जा को अर्थात्—गण में जिस वचन से छेद—भेद उत्पन्न होता है उस वचनका अन्प करना—अभाव करना, यहाँ पर ‘अन्प’ शब्द अभावार्थक है । (से त भावोमोयरिया) ये सभी भावावमोदरिका हे । (से त ओमोयरिया) यह अवमोदरिका तपका वर्णन संपूर्ण हुआ ।

(से किं त भिक्खायरिया ?) भिक्षाचर्या क्या है—कितने तरह की है ?

उत्तर—(भिक्खायरिया अणेगविहा पणत्ता) भिक्षाचर्या अनेक तरह की कही गई है । (त जहा) जैसे (दव्वाभिग्गहचरणे, खेत्ताभिग्गहचरणे, कालाभिग्गहचरणे भावाभिग्गहचरणे) १ द्रव्याभिग्रहचरक—मुनि अभिग्रह लेता है कि मुझे जो अमुक वस्तु भिक्षा में

अप्पलोहे अप्पसदे अप्पकलहे अप्पझझे) मान अत्प (ओष्ठ) करवु, माया अत्प उरवी, दोल अत्प उरवो, शब्द अत्प उरवा अर्थात् ओष्ठ ओलवु, उल्ल (कंठ) ओष्ठ करवा, अज अर्थात् दोजेना मभूदमा ने पथनोथी छेद—लेद उत्पन्न थाय ओवा पथन नही ओलवा, (से त भावोमोयरिया) आ णधा भावावमोदरिका छे । (से त ओमोयरिया) आ अवमोदरिका तपनु वल्लुन संपूर्ण थयु (से किं त भिक्खायरिया) भिक्षाचर्या थु ठे—उट्या ज्ञतनी छे ? उत्तर (भिक्खायरिया अणेगविहा पणत्ता) भिक्षाचर्या अनेकज्ञतनी छडेवाय छे (त जहा) नेभेदे (दव्वाभिग्गहचरणे, खेत्ताभिग्गहचरणे, कालाभिग्गहचरणे, भावाभिग्गहचरणे) १ द्रव्या

સ્વેત્તાભિગ્ગહચરણ ૨, કાલાભિગ્ગહચરણ ૩, ભાવાભિગ્ગહચરણ ૪,  
ઉચ્ચિત્તચરણ ૫, ણિચ્ચિત્તચરણ ૬, ઉચ્ચિત્તણિચ્ચિત્તચરણ ૭,

ચરિત્તિ=મિશ્તામટતિ, દ્રવ્યાગ્રિતાઽભિગ્ગહ યા ચરિત્તિ-આસેવતે ય સ દ્રવ્યાભિગ્ગહચરક, ૩૬  
ચ મિશ્તાચર્યાયા પ્રકાતાયા યદ દ્રવ્યાભિગ્ગહચરક દ્વયુક્ત તદ્દર્મધર્મિણોર્મદનિવક્ષણાત્ ।  
દ્રવ્યાભિગ્ગહચરક રૂપજ્ઞતાન્નિદ્રવ્યનિપય ૧૧ । ‘સ્વેત્તાભિગ્ગહચરણ’ ક્ષેત્રાઽભિગ્ગહચરક-ક્ષેત્રાઽભિગ્ગહ  
‘અમુકસ્થાન પ્રતીધ્યામિ’ દ્રવ્યાનિરૂપ ૧૨ । ‘કાલાભિગ્ગહચરણ’ કાલાભિગ્ગહચરક, કાલા-  
ભિગ્ગહ-પૂવાહ્ણાદિનિપય ૧૩ । ‘ભાવાભિગ્ગહચરણ’ ભાવાભિગ્ગહચરક-ભાવાભિગ્ગહો-  
ગાનહસનાત્પ્રિવૃત્તપુરુષાદિનિપય, તેન ચરતીતિ ૧૪ । ‘ઉચ્ચિત્તચરણ’ ઉચ્ચિત્તચરક-  
ઉચ્ચિત્ત-ગૃહસ્થેન સ્વપ્રયોજનાય પાકમાજનાદુદ્ધૃત તદ્દર્મધર્મિણોર્મદનિવક્ષણાત્-ગૃહસ્થીયુચ્ચિત્તચરક ।  
૧૫ । ‘ણિચ્ચિત્તચરણ’ નિચ્ચિત્તચરક-નિચ્ચિત્ત-પાકાદિમાજનાદુદ્ધૃત અયમાજને સ્થાપિત,  
તદ્દર્મધર્મિણોર્મદનિવક્ષણાત્-ગૃહસ્થીયુચ્ચિત્તચરક ૧૬ । ‘ઉચ્ચિત્ત-ણિચ્ચિત્તચરણ’ ઉચ્ચિત્ત-  
નિચ્ચિત્તચરક-પાકમાજનાદુચ્ચિત્ત તદેવ અન્યત્ર સ્થાને નિચ્ચિત્ત યત્ તદુચ્ચિત્તનિચ્ચિત્તમ્,

મિલેગી તો હી લૂગા, અથવા નહીં । મિશ્તાચર્યાં કા યદપિ પ્રકરણ હે, પરંતુ જા “ દ્રવ્યા-  
ભિગ્ગહચરક ” એસા નિર્દેશ ક્રિયા હે વહ ધર્મ ઓર ધર્મી મ અમેદ કી વિવક્ષાસે સમજના  
ચાહિયે । ૨ ક્ષેત્રાભિગ્ગહચરક-અમુક સ્થાન મે મિલેગા તો લૂગા । ૩ કાલાભિગ્ગહચરક-  
અમુક સમય મ લૂગા । ૪ ભાવાભિગ્ગહચરક-અમુક પ્રકાર કા વાતા દેગા તો લૂગા ।  
૫-(ઉચ્ચિત્તચરણ) ઉચ્ચિત્તચરક-ગૃહસ્થને પાકમાજન સે અપને લિયે નિકાલા હો,  
ઉસમેં સે યન્નિ દેગા તો લૂગા । (૬) (નિચ્ચિત્તચરણ) નિચ્ચિત્તચરક-ગૃહસ્થને પાક માજન  
સે નિકાલ કર અન્ય માજન મે રસ દિયા હો, ઉસમ સે દેગા તો લૂગા । ૭-(ઉચ્ચિત્ત-

લિચ્ચિત્તચરક-મુનિ અલિચ્ચિત્ત કરે છે કે અને જે અમુક વસ્તુ લિક્ષામા મળશે તે જ  
હું લઈશ, બીજી નહિ લિક્ષાચર્યાનું જે કે પ્રકરણ છે, પરંતુ જે ‘દ્રવ્યાલિ-  
ચ્ચિત્તચરક’ એમ નિર્દેશ કરેલો છે તે ધર્મ અને ધર્મીમા અલેક્ષની વિવક્ષાએ  
સમજવો જોઈએ [૨] ક્ષેત્રાલિચ્ચિત્તચરક-અમુક સ્થાનમા મળશે તો લઈશ,  
[૩] કાલાલિચ્ચિત્તચરક-અમુક સમયમા લઈશ, [૪] ભાવાલિચ્ચિત્તચરક-અમુક  
પ્રકારનો વાતા આપશે તો લઈશ, [૫] (ઉચ્ચિત્તચરણ) ઉચ્ચિત્તચરક-ગૃહસ્થે  
ગધવાના પાત્રમાથી પોતાને માટે ઝાઢેલું હોય તેમાથી જે આપશે તો લઈશ,  
[૬] (નિચ્ચિત્તચરણ) નિચ્ચિત્તચરક-ગૃહસ્થે ગધવાના પાત્રમાથી ઝાઢીને બીજા  
વામણમા રાખી દીધું હોય તેમાથી આપશે તો લઈશ [૭] (ઉચ્ચિત્ત-નિચ્ચિત્ત

निक्खित्तउक्खित्तचरण ८, वट्टिज्जमाणचरण ९, साहरिज्जमाणचरण १०, उवणीयचरण ११, अवणीयचरण १२, उवणीय-अवणीयचरण

तदर्थमभिग्रहतश्चरति स उत्क्षिप्तनिक्षिप्तचरक इत्युच्यते । ७। 'निक्खित्त-उक्खित्त-चरण' निक्षिप्तोत्क्षिप्तचरक-निक्षिप्त-पाकभाजनादयत्र स्थापितमुत्क्षिप्त-तदेव पुनरद्भूत-हस्ते गृहीत, तदर्थमभिग्रह कृत्वा चरति स निक्षिप्तोत्क्षिप्तचरक । ८। 'वट्टिज्जमाणचरण' वयमानचरक-वर्त्यमान-परिविष्यमाण ग्रहात् चरति स वर्त्यमानचरक । ९। 'साहरिज्जमाणचरण' सह्यमाणचरक-अत्युष्ण व्यञ्जनसूपादि शीतलीकरणाय स्थान्यादिषु विस्तारित तपुनर्भाजने क्षिप्यमाण सह्यमाणमुच्यते, तद् ग्रहीतु चरति इति सह्यमाणचरक । १०। 'उवणीयचरण' उपनीतम्=अयेन केनचिद् गृहस्थाय प्रेषित यत् तदुपनीत, तदेव ग्रहीतु चरति इत्युपनीत-चरक । ११। 'अवणीयचरण' अपनीतचरक-अपनीत गृहस्थेन अन्यस्मै कस्मै चिदातु

निक्खित्त-चरण) उत्क्षिप्तनिक्षिप्तचरक-दाताने पहले पाकभाजन से अनादिक निकाला, फिर उसको उसने अन्य पात्रमे रखा, उसमे से यदि देगा तो लूगा । ८-(निक्खित्त-उक्खित्त-चरण) निक्षिप्तउत्क्षिप्तचरक-दातान पाकभाजन से अनादिक को निकाल कर दूसरे पात्र मे रख दिया हो, उसीको हाथ में उठाया हुआ हो, उससे यदि देगा तो लूगा । ९-(वट्टिज्जमाणचरण) वर्त्यमानचरक-दाता द्वारा परोसी जाती हुई वस्तु म से देगा तो लूगा । १०-(साहरिज्जमाणचरण) सह्यमाणचरक-दाताने उष्ण व्यञ्जन एवं सूपादिक को ठंडा करने के लिये स्थाली आदि मे रखा, फिर उस व्यञ्जनान्तरिक को उसी पात्र मे रखता हुआ उसमें से देगा तो लूगा । ११-(उवणीयचरण) उपनीतचरक-दाता से मैं उसी पदार्थ को लूगा जो उसके लिये अथ किसी व्यक्तिने भेजा होगा । १२ (अवणीयचरण) अपनीतचरक-मैं दाता से वही पदार्थ लूगा जो उसने अन्य किसी

त्तचरण) उत्क्षिप्तनिक्षिप्तचरक-दाताએ પહેલા રાધવાના વાસણુમાંથી અન્નાદિક ઠાંધુ પછી તેને તેણે બીજા વાસણુમાં રાખ્યું હોય, તેમાંથી એ આપશે તો લઈશ [૮] (વટ્ટિજ્જમાણચરણ) વર્ત્યમાનચરક-દાતા દ્વારા પીરખવામાં આવતી વસ્તુમાંથી આપશે તો લઈશ [૧૦] (સાહરિજ્જમાણચરણ) સહ્યમાણચરક-દાતાએ ગરમ વ્યંજન તેમજ સૂપ (દાલ) આદિને ઠંડા કરવા માટે થાળી આદિમાં રાખ્યા હોય, પછી તે વ્યંજન આદિકને તે જ પાત્રમાં રાખતા તેમાંથી આપશે તો લઈશ [૧૧] (ઉવણીયચરણ) ઉપનીતચરક-દાતા પાસેથી હું એ જ પદાર્થ લઈશ કે જે બીજા ઠાંધણે તેને માટે મોકલ્યો હોય [૧૨] (અવણીયચરણ) અપનીતચરક-હું દાતા પાસેથી તે જ પદાર્થ લઈશ કે જે

१३, अवणीय-उवणीयचरण १४, ससट्टचरण १५, अससट्टचरण १६, तज्जायसंसट्टचरण १७, अण्णायचरण १८, मोणचरण १९,

नि मायान्नात्र स्थापित तदेव अपनात, तत्थं चरति-इयपनीतचरण १२२। 'उवणीय-अवणीय चरण' उपनानापनीतचरण-यदेव उपनीतम्-अयेन प्रेषित तदेव अपनात स्थाना तत्र स्थापित तद प्रहातु चगति इत्युपनानाऽपनानचरण १२३। 'अवणीय-उवणीय चरण' अपनीतोपनानचरण-अपनीतम्=कस्मै चित् अन्यस्मै गतु नि मायान्नात्र स्थापित, तदेव उपनात=यस्य गृहस्थस्य समीप प्रेषित तस्य गृहस्थस्य गृह प्रापित तत्पनीतोपनात, तत्थं चरताऽपनीतोपनातचरण १२४। 'ससट्टचरण' ससट्टचरण-मसृष्टेन=अग्रण्टितेन हस्ताग्निना दीयमान मसृष्टमुच्यते, तद् प्रहातु चगति-इति ससट्टचरण १२५। 'अससट्टचरण' अससट्टचरण-अससृष्टेन=अग्रण्टितेन चगति-इत्यससट्टचरण १२६। 'तज्जायसंसट्टचरण' तज्जातमसृष्टचरण-तज्जातेन=परिमिष्यमाणद्रव्येण यत्ससृष्ट हस्ताग्नि, तेन दीयमान वस्तु प्रहातु य-

दूसरे को देने का क्रिये निकाल कर रख लिया होगा। १३-(उवणीय-अवणीय-चरण) उपनीत-अपनीतचरण-म वही पदार्थ लूंगा जो उस दाता के लिये किसी दूसरेने उसके पास रखा होगा, और दाताने उसी पदार्थ को यदि दूसरे को देने के लिये एक तरफ रख डाला होगा। १४-(अवणीय-उवणीय-चरण) अपनीतउपनीतचरण-किसी गृहस्थने किसी व्यक्ति को देने के लिये अनादिक अन्यत्र स्थापित कर रखा होगा और उसको उसने उसके यहा भेज लिया होगा, तथा वह उसके घर भी पहुँच चुका होगा, उसमें से देगा तो लूंगा। १५-(ससट्टचरण) समसृष्टचरण-भरे हुए हाथ से देगा तो लूंगा। १६-(अससट्टचरण) असमसृष्टचरण-विना भरे हुए हाथ से देगा तो लूंगा। १७ (तज्जायसंसट्टचरण) तज्जातमसृष्टचरण-हाथ जिस चीज से ससृष्ट भरा रहा होगा, वही चीज यदि

तेणे जीन ठोर्ध भाणुसने देवाने भाटे ढाढी राभेले। डोय [१३] (उवणीय-अवणीयचरण) उपनीत-अपनीत-चरण-हु ते न पदार्थ लधश ते ने दोध जीनअ ते दाताने भाटे तेनी पाने मोठये। डोय अने दाताअ ते न पदार्थने ढाढ जीनने देवा भाटे ओठ तरङ्ग राणी भूकये। डोय [१४] (अवणीय-उवणीयचरण) अपनीत-उपनीत-चरण-दोध गृहस्थे कोध व्यक्तितने देवा भाटे मत्तादिठ जीने ठेडाणे राणी सुकेलु डोय अने ते तेणे तेने त्या मोकली दीधु डोय अने ते तेने घेर पणु पडोथी गथु डोय तेमाथी आपशे तो लधश [१५] (ससट्टचरण) ससृष्टचरण-शाक आदिथी लरेला डाथथी आपशे तो लधश [१६] (अससट्टचरण) अससृष्टचरण वगर लरेला डाथथी आपशे तो लधश

## દિટ્ટલામિ ૨૦, અદિટ્ટલામિ ૨૧ પુટ્ટલામિ ૨૨, અપુટ્ટલામિ ૨૩

ચરતિ સ તજ્ઞાતસસ્ટ્થચરક ૧૧૭। ‘અણાયચરણ’ અજ્ઞાતચરક—અજ્ઞાતમ્—અજ્ઞાત-  
સાધુનિયમ કુલ ચરતિ ય સોજ્ઞાતચરક ૧૧૮। ‘મોણચરણ’ મૌનચરક—મૌનમ્—  
વાક્યમયમન, તેન ચરતિ ય સ મૌનચરક ૧૧૯। ‘દિટ્ટલામિ’ દટ્ટલામિક—દટ્ટસ્યેન  
મક્તાદેર્લામો દટ્ટલામ, યદ્વા દટ્ટાપ્રથમદટ્ટાદેવ દાતુર્ગૃહાદ્વા લામો દટ્ટલામ, સોડસ્તિ યસ્ય  
સ દટ્ટલામિક ૧૨૦। ‘અદિટ્ટલામિ’ અદટ્ટલામિક—અદટ્ટસ્ય—આવરણાડ્ઞાદિતસ્ય  
દાત્રાદિભિ કૃત્તોપયોગસ્ય મક્તાદેર્લામ, અથવા અદટ્ટાત્=પૂર્વ કદાપિ ન દટ્ટાદ દાયકાલામ,  
સોડસ્થાડ્ઞસ્તીયદટ્ટલામિક ૧૨૧। ‘પુટ્ટલામિ’ પૃટ્ટલામિક—મિશ્કાર્ય સમાગત ય સાધુ  
‘મો સાધો। ત્વ કિમિચ્છસિ?’ એવ કથિદ્ ગૃહસ્ય પૃચ્છતિ સ પૃટ્ટ ઇત્યુચ્યતે, તસ્ય સાધો-

મુક્તે દેગા તો લૂગા ૧૧૮—(અણાયચરણ) અજ્ઞાતચરક—જો સાધુઓ કે નિયમો સે અન-  
મિજ્ઞ હોગા उसी કુલ કી મૈ મિશ્કા લૂગા ૧૧૯—(મોણચરણ) મૌનચરક—મૈં વહીં સે મિશ્કા-  
પ્રાપ્ત ફરૂંગા જો મેર વિના બોલે મુક્તે મિશ્કા લાકર દેગા ૧૨૦—(દિટ્ટલામિ) દટ્ટલા-  
મિક—મૈ વહી મિશ્કા લૂગા જો સર્વપ્રથમ મેરી દટ્ટિ મે આવેગી, અથવા મૈ उसीसे મિશ્કા  
લૂગા જો સર્વપ્રથમ મુક્તે દિલ્લાઈ દેગા, અથવા મે उसी स्थान से મિશ્કા લૂગા જો સર્વસે  
પહિલે મુક્તે દિલ જાયગા ૧૨૧—(અદિટ્ટલામિ) અદટ્ટલામિક—જો અગનાદિક આવરણ  
સે આચ્છાન્નિતિ હોને કી વજહ સે દિલ્લાઈ તો ન પડે, પરંતુ દાતા ઉસે અપરે ઉપયોગ મેં  
લા ચુકા હો, ઉસમેં સે મિશ્કા દેગા તો લૂગા, અથવા—જિસ દાતા કો મૈ પહિલે કમી  
મી નહીં દેલા વહ દેગા તો લૂગા ૧૨૨—(પુટ્ટલામિ) પૃટ્ટલામિક—દાતા યદિ પૂછેગા,

[૧૭] (તજ્ઞાતસસ્ટ્થચરક) તજ્ઞાતસસ્ટ્થચરક—હાથ જે ચીજથી સસ્ટ્થ થઈ નય તે  
ચીજ જે મને આપશે તો લઈશ (૧૮) (અણાયચરણ) અજ્ઞાતચરક—જે  
સાધુઓના નિયમોથી અજ્ઞાત હોય એવા કુળની હું મિશ્કા લઈશ (૧૯)  
(મોણચરણ) મૌનચરક—હું તેના પાંચેથી મિશ્કા લઈશ કે જે મારા બોલ્યા  
વિનાજ મને મિશ્કા લાવીને આપી દેશે (૨૦) (દિટ્ટલામિ) દટ્ટલામિક—હું  
એ જ મિશ્કા લઈશ કે જેને હું સર્વથી પહેલા બોધશ અથવા હું તેના જ  
હાથથી મિશ્કા લઈશ જે માણસ મારે સર્વપ્રથમ બોવામા આવશે, અથવા  
હું તેજ જગ્યાથી મિશ્કા લઈશ જે જગ્યા મારે સર્વ-પ્રથમ દેખાશે (૨૧)  
(અદિટ્ટલામિ) અદટ્ટલામિક—જે ખાવાના પદાર્થો ઢાંચણથી ઢાંચેલા હોવાના  
કારણથી દેખાય નહિ પણ દાતા તેને પોતાના ઉપયોગમા લાવી ચૂકેલા હોય  
તેમાથી મિશ્કા આપશે તો લઈશ અથવા જે દાતાને મે પહેલા ડહી બોયેલા  
ન હોય તે આપશે તો લઈશ (૨૨) (પુટ્ટલામિ) પૃટ્ટલામિક—દાતા જે

૨૩, મિક્ષાલામિષ ૨૪, અમિક્ષાલામિષ ૨૫, અણગિલાયષ

સ્ત્રામાદ ગૃહસ્થાદ યો લામ સપૃથ્લામ, સોડસ્યાડ્ઘ્નીતિ પૃથ્લામિક ૧૨૨। 'અપુટ્ટલામિષ' અપૃથ્લામિક—કેનચિદ ગૃહસ્થેનાડપૃથ્થયૈન સાગૌર્યસ્ત્રમાદ ગૃહસ્થાન્લામ સોડપૃથ્લામ, સોડસ્યાડ્ઘ્નીતિ યપૃથ્લામિક ૧૨૩। 'મિક્ષાલામિષ' મિક્ષાલામિક—ઋત્યચિત્ત ક્ષેત્રાદ ગૃહાદા યાચિવા ગૃહસ્થેન સમાનીતતુચ્છગ્રન્થગરુકોટ્વાન્નિકનિષ્પાદિત આહારો મિક્ષા, તસ્યા લામોડસ્યાસ્તાતિ મિક્ષાલામિક ૧૨૪। 'અમિક્ષાલામિષ' અમિક્ષાલામિક—અયાચિત્તલામ—અમિક્ષા, તસ્યા લામોડસ્યાડ્ઘ્નીતિ યમિક્ષાલામિક ૧૨૫। 'અણગિલાયષ' અન્નગ્લાયક—અન્નેન—આહારેણ વિના ગ્લાયક, ગત્રિનિષ્પન્નમન્ન પ્રદીપ્યામી યન્નપ્રહ કૃત્વા મિક્ષાચરક ઇત્યર્થ, પર્યુપિતાન્નમિક્ષાચરક ઇતિ ભાવ ૧૨૬। 'ઓવણિદિષ' ઔપનિહિતિક—ઉપનિહિત—કથશ્ચિદ ગૃહસ્થેન સ્વસર્મીપે સમાનાતમન્નાદિકમ્, તેન ચરતિ ઇત્યૌપનિહિતિન

મહારાજ! આપ કયા ચાહતે હૈં, તમી લૂંગા । ૨૩—(અપુટ્ટલામિષ) અપૃથ્લામિક—દાતા યદિ નહીં પૂછેગા તમી લૂંગા । ૨૪—(મિક્ષાલામિષ) મિક્ષાલામિક—દાતા ગૃહસ્થ વાલચના ણવ કોટ્વ આદિ અન્ન કો કિસી ક ચેત સે અયા કિસી ક ઘર સે માગ કર લાયા હોગા ઉસ અન્ન સે નિષ્પાદિત આહારમ સે યદિ દેગા તો લૂંગા । ૨૫ (અમિક્ષાલામિષ) અમિક્ષાલામિક—દાતા માંગ કર જો પદાર્થ નહીં લાગા હોગા ઉસમેં સે દેગા તો લૂંગા । ૨૬—(અન્નગિલાયષ) અન્નગ્લાયક—જો અગ્નાદિક રાત્રિમેં પકાયા ગયા હોગા વહી લૂંગા, અર્થાત્—પર્યુપિત અન્ન કી મિક્ષા લેને કા અભિપ્રહ લેનેવાલા સયમી જન અન્નગ્લાયક હૈ । ૨૭ (ઓવણિદિષ) ઔપનિહિતિક—ગૃહસ્થ અપને સમીપ મેં કિસી પ્રકાર સે લાયા ગયા અગ્નાદિક મેં સે દેગા તો લૂંગા । ૨૮—( પરિમિયપિંડ-

પૂછશે કે મહારાજ । આપને શુ જોઇએ છે ત્યારે લઇશ (૨૩) (અપુટ્ટલામિષ) અપૃથ્લામિક—દાતા જે નહી પૂછશે તો જ લઇગ (૨૪) (મિક્ષાલામિષ) મિક્ષાલામિક—દાતા ગૃહસ્થ જે વાલ ચલા તેમજ કોદરા આદિ અનાજ કોઇના ખેતરથી અથવા કોઇને ઘેરથી માગીને લાવ્યા હોય તે અનથી બનાવેલા આહાર માથી આપશે તો લઇશ (૨૫) (અમિક્ષાલામિષ) અમિક્ષાલામિક—દાતાએ માગીને જે પદાર્થ નહી લાવ્યો હોય તેમાથી આપશે તો લઇશ (૨૬) (અન્નગિલાયષ) અન્નગ્લાયક—જે ભોજન સતમા રાધેલુ હશે તે જ લઇગ—અર્થાત્ વાગી અન્નની મિક્ષા લેવાનો અભિપ્રહ લેનાર સયમી જન અન્નગ્લાયક છે (૨૭) (ઓવણિદિષ) ઔપનિહિતિક—ગૃહસ્થ અપના સમીપમા કોઇ પણ પ્રકારે લાવેલા ભોજનમાથી

૨૬, ઓવણિહિણ ૨૭, પરિમિયપિંડવાઙ ૨૮, સુદ્દેસણિણ ૨૯,  
સંસ્વાદત્તિણ ૩૦। સે ત મિક્ખાયરિયા ॥ સૂ ૩૦ ॥

૧૨૭ 'પરિમિયપિંડવાઙ' પરિમિતપિંડપાતિક - પરિમિતપિંડસ્ય - પ્રમાણેપેતપિંડસ્ય  
પાતો લાભ પરિમિતપિંડપાત, સોડસ્યાસ્તાનિ પરિમિતપિંડપાતિક - આધાકમાન્તિપરહિત  
મક્કાદિકમેરુસ્માદ ગૃહાદિ પયાન્ત લખ્યેત તદા ગ્રાહ્યમ્-ઇત્યભિગ્રહવાન ૧૨૮ 'સુદ્દેસણિણ'  
શુદ્ધૈપણિક - શુદ્ધૈપણા - ગદ્ધાદિદોપરહિતતા, શુદ્ધસ્ય = ઉદ્ગમાન્તિપરહિતસ્ય વા ણપણા,  
સાડસ્યાસ્તાનિ શુદ્ધૈપણિક, સર્વથા શુદ્ધમેવ ગ્રાહ્યમિત્યભિગ્રહધારીતિ ભાવ ૧૨૯ 'સંસ્વા  
દત્તિણ' સંસ્વાદત્તિક - સંસ્વાપ્રધાના દત્તિ સ્વસ્વાદત્તિ, તથા ચરતાતિ સંસ્વાદત્તિક ।  
દર્શીકટોરકાદિતોડવિચ્છિન્નધારયા યા મિક્ષા પતતિ સા, તથા - ણકુલેપરૂપા ચ મિક્ષા  
દત્તિરિત્યુચ્યતે ૧૩૦ 'સે ત મિક્ખાયરિયા' સૈયા મિક્ષાચયા ॥ સૂ ૩૦ ॥

વાઙ ) પરિમિતપિંડપાતિક - આધાકમાદિક દોષો સે રહિત મક્કાદિક યદિ એક હી ગૃહ  
સે પયાતમાના મે મિલ જાય તો જ્ઞા ૧૨૯ (સુદ્દેસણિણ) શુદ્ધૈપણિક - શકાદિક દોષો  
સે રહિત અથવા ઉદ્ગમાદિક દોષો સે વર્જિત આહાર લેને વાલ ૧૩૦ (સંસ્વાદત્તિણ)  
સ્વસ્વાદત્તિક વહુ હૈ જો ઇસ પ્રકાર કા સંસ્વાપ કન્તા હૈ કિ દર્શી - કટલી એવ કટોર  
આદિ સે અવિચ્છિન્ન ધારારૂપ મે જો મિક્ષા મરે પાત્ર મે પડ - જાયગી ઉતના હા મિક્ષા ।  
પ્રહણ કરુ ગા । (સે ત મિક્ખાયરિયા) મિક્ષાચર્યા કે યે ૩૦ મેઘ હૈ ॥ સૂ ૩૦ ॥

આપશે તો લઈશ (૨૮) (પરિમિયપિંડવાઙ) પરિમિતપિંડપાતિક - આધા  
કમ આદિક દોષોથી રહિત ભક્ત્યાદિક જે એક જ ઘેરથી પુરતા પ્રમાણમા  
મળી જાય તો લઈશ (૨૯) (સુદ્દેસણિણ) શુદ્ધૈપણિક - શકા આદિક દોષોથી રહિત  
અથવા ઉદ્ગમાદિક દોષોથી વર્જિત આહાર લેવાવાળા ૩૦ (સંસ્વાદત્તિણ)  
સ્વસ્વાદત્તિક તે છે કે જે એવો સંસ્વાપ કરે છે કે દર્શી - કટલી તેમજ કટોરી  
આદિથી સતત ધારાઉપમા જેટલી પણ લિક્ષા મારા પાત્રમા પડી જશે  
જેટલી જ લિક્ષા લઈશ (સે ત મિક્ખાયરિયા) લિક્ષાચર્યાના આ ૩૦ મેઘ  
છે (સૂ ૩૦)

**મૂલમ—**સે કિં ત રસપરિચાણ ? રસપરિચાણ અણેગવિદ્દે  
પણ્ણત્તે, ત જહા ૧ નિવ્વિઙ્ગ, ૨ પળીયરસપરિચાણ, ૩ આયવિલિણ,

ટીકા—‘ સે કિં ત ’ ડયાદિ—‘ સે કિં ત રસપરિચાણ ’ અથ કોડમૌ રસ-  
પરિત્યાગ ૧, ‘ રસપરિચાણ ’ રમપરિત્યાગ ‘ અણેગવિદ્દે પળ્ણત્તે ’ અનરુચિ પ્રજ્ઞ, ‘ ત જહા ’ તથા—તત્તનરુચિચેત્તમ્—‘ નિવ્વિઙ્ગ ’ નિર્વિઠ્ઠતિ—નિર્ગત ઘૃતાદિરૂપા  
વિકૃતિર્યસ્માત મ નિર્વિકૃતિ ૧, ‘ પળીયરસપરિચાણ ’ પ્રણાતરમપરિત્યાગ—પ્રણીતરસ  
પ્રચુર્યાત્ દમદઘૃતનિરુસદાહોડપૂપાન્તિ, તસ્ય પરિત્યાગ ૨, ‘ આયવિલિણ ’ આચામાસ્લ-  
વિકૃતિરહિતાનામાન્નભર્જિતવગકાન્તાના રુક્ષાનામચિત્ત ઉદક પ્રશિષ્યૈકામનત્થેન  
સરુદ્ધોજનમાચામાસ્લ નામ તપ ઉચ્ચત । તથા ચોક્તમ્—

‘ સે કિં ત રસપરિચાણ ? ’ ડયાદિ ।

( સે કિં ત રસપરિચાણ ? ) રમપરિત્યાગ તપ કિસે રહેતે હ ’ વહ કિતમ  
પ્રકાર કા હૈ ’ ઇસ પ્રકાર જિણ્ય પ્રશ્ન કરતા હૈ । ઉત્તર—(રસપરિચાણ) રસપરિત્યાગ  
તપ (અણેગવિદ્દે પળ્ણત્તે) અનેક પ્રકારકા કહા ગયા હૈ । વહ ઇસ પ્રકાર સે હે—(નિવ્વિ-  
ઙ્ગ) નિર્વિકૃતિ—જિસ આહાર સે ઘટાત્તિક વિકૃતિ નિર્ગત હો ચુકા હો એસે આહારકા  
પ્રહણ કરના સો નિર્વિકૃતિ હૈ । અથાત્—વિગય નહા લના (૧) । (પળીયરસપરિચાણ)  
પ્રણાતરમપરિત્યાગ—અપૂપ અથાત્ માલ્પુઆ આદિ સરસ આહાર કા પરિત્યાગ કરના (૨) ।  
(આયવિલિણ) આચામાસ્લ—વિગયરહિત ઓન્ન, મૂંજે હુણ ચન આન્તિ રુક્ષ અનકો  
અચિત્ત પાની મેં ઢાલકર ઇકમ્થાન પર પૈઠ ઇક ધાર હાં રાના સો આચામાસ્લ તપ હૈ ।

‘ સે કિં ત રસપરિચાણ ? ’ ડયાદિ

( સે કિં ત રસપરિચાણ ) હવે અહીં રમપરિત્યાગ તપ ડોને ઠહે છે—તે  
ઠેટલા પ્રકારના છે ? આ પ્રકારે શિષ્ય પ્રશ્ન કરે છે ઉત્તર (રસપરિચાણ) રસ  
પરિત્યાગ તપ (અણેગવિદ્દે પળ્ણત્તે) અનેક પ્રકારના કહેવાય છે તે આ પ્રકારે  
છે—(નિવ્વિઙ્ગ) નિર્વિકૃતિ—એ આહારમાથી ધી વગેરેની વિકૃતિ નીકળી ગઈ હાય  
એવો આહાર લેવો તે નિર્વિકૃતિ છે અર્થાત્ વિગય ( ધી—દૂધ વગેરે )  
લેવું નહિ (૧) (પળીયરસપરિચાણ) પ્રણીતરસપરિત્યાગ—અપૂપ અર્થાત્ માલ્પુઆ  
આદિ સરસ આહારનો પરિત્યાગ કરવો (૨) (આયવિલિણ) આચામાસ્લ—  
વિગયરહિત ભાત, ભુજેલ ચણા આદિ લુણુ અન્ન અચિત્ત પાણીમા નાળી



૪ આયામસિત્થમોઈ, ૫ અરસાહારે, ૬ વિરસાહારે, ૭ અતાહારે,

વિગરહિયસ્સ ઓયણ, - ભજ્જિયચળગાઇલુક્ક-અન્નસ્સ ।

સ્થિત્તા જલે અચિત્તે, સ્થાણ આયવિલ જાણ ॥ ૩ ॥ इति

‘આયામ સિત્થ-મોઈ’ આયામ સિત્થ મોઝી, = અન્નાવળગતસિત્થમોક્તા, ૪ ‘અરસાહારે’ અરસાઽઽહાર અર્સ = જીરફ હિલ્ગ્વાદિમિરમસ્કૃત આહારો यस્ય સોઽરસાઽઽહાર ૫ । ‘વિરસાહારે’ વિરસાઽઽહાર - વિરસ = વિગતરસ - પુરાણધાન્યોદનાદિ આહારો यस્ય સ વિરસાહાર ૬ । ‘અતાહારે’ અન્ત્યાઽઽહાર - અતે મવમ્ અન્ત્ય - જઘન્યધાન્ય કોદવાદિ તદેવાઽઽહારો यस્ય સોઽન્ત્યાહાર ૭ । ‘પતાહારે’ પ્રાન્તાઽઽહાર - પ્રકર્ષેણાન્ત પ્રાત-પાક પાત્રાદન્ને નિ સારિતે તત્પાત્રશ્લિષ્ટ દર્શ્યાદિના ધર્ષણેન નિ સારિતમન્ન, બહુચળકાદિનિષ્પાદિ

કહા મી હે-“વિગરહિયસ્સ ઓયણભજ્જિયચળગાઇલુક્કઅન્નસ્સ । સ્થિત્તા જલે અચિત્તે સ્થાણ આયવિલ જાણ” इसका अर्थ आयविल का जो अर्थ किया है वही है (३) । (आयामसिथमोई) आयामसिथमोजी-ओसामण्णे आये हुए सीध मात्र का आहार करना (४) । (अरसाहारे) अरसाहार-जारे होंग आदि से विना बधारे हुए आहार का लेना (५) (विरसाहारे) विरसाहार-विगत रसवाले पुराने धान्य का आहार लेना (६) । (अताहारे) अन्ताहार कोद्रव आदि तुच्छ धान्य का आहार लेना (७) । (पताहारे) प्राताहार-पकाने के वर्तन में से अन्न के निकालने पर करठन्ने आदि के घर्षण से पात्र में लगा हुआ जो कुछ अन्न निकाल जाता है वह, अथवा बहू चगा आदि से बना हुआ पश्चात् खरी ठाछ से मिश्रित अन्नादि

એક ઠેકાણે એસી એકવાર ખાવુ તે આયામાગ્લ તપ છે “વિગરહિયસ્સ ઓયણભજ્જિયચળગાઇલુક્કઅન્નસ્સ । સ્થિત્તા જલે અચિત્તે સ્થાણ આયવિલ જાણ” આનો અર્થ આયવિલનો જે અર્થ ઠયો છે તે જ છે (૩) (અયામસિત્થમોઈ) આયામસિત્થલો-ઓસામણમા આવેલા ત્રીયનો જ માત્ર આહાર કરવો (૪) (અરસાહારે) અરસાહાર-જોડ હીંગ આદિથી વધાર્યા વગરના લોજનનો આહાર કરવો (૬) (વિરસાહારે) વિરસાહાર-રસ વગરના જુના ધાન્યથી બનેલુ આહાર લેવો (અતાહારે) અતાહાર-કોદરા આદિ તુચ્છ ધાન્યનો આહાર લેવો (૭) (પતાહારે) પ્રાન્તાહાર-રાધવાના વામણમાંથી અન્ન કાઢી લીધા પછી કઠછી આદિના ધર્ષણથી પાત્રમાં લાગેલુ જે કાઈ અન્ન નિઠાળવામાં આવે છે તે અથવા પાલ -ચણા આદિનો બનેલો (લોટ) પછી ખાટી છાશમાં મેળવી રાધેલુ અન્ન આદિ તે

૮ પંતાહારે, ૯ લૂહાહારે, ૧૦ તુચ્છાહારે, સે ત રસપરિચાણ ।

સે કિં ત કાયકિલેસે ? કાયકિલેસે અળેગવિહે પ-  
પણત્તે, તજહા-ઠાણદ્વિડા ૧, ઉકુડુયાસણિ ૨, પડિમદાઈ ૩,

તમપ્લનકમિથિત પર્યુપિત ગાડન, તજાહારા યમ્ય સ તથા ૮ । 'લૂહાહારે' લૂહાહાર-  
લૂહામ્=અગ્નિધમનમેગાહારો યમ્ય સ તથા ૯ । 'તુચ્છાહારે' તુચ્છાહાર-તુચ્છ-અન્નોસારથ  
શ્યામાકાન્નિપ્પાન્તિ આહારો યમ્ય સ તથા ૧૦ ઇતિ । ઉપમહગ્નાદ- 'સે ત રસપરિચાણ'  
મ ણ્ય રસપરિત્યાગ ઇતિ ।

ઇત્ય ઢગત્રિધ રસપરિત્યાગ વર્ણયિત્વા કાયકલેગ વર્ણયતિ- 'સે કિં ત કાયકિલેસે'  
અથ કોડમૌ કાયકલેગ । ઉત્તમગ્નાદ- 'કાયકિલેસે અળેગવિહે પણત્તે' કાયકલેગોડનેકત્રિધ  
પ્રત્નમ । 'તજહા' તથા- 'ઠાણદ્વિડા' સ્થાનરિયતિક-સ્થાન કાયોસર્ગ, તેન રિયતિર્યસ્ય  
સ સ્થાનરિયતિક । ૧ । 'ઉકુડુયાસણિ' ઉકુડુકાસણિક-ભૂમાવસલ્ગનપુતેન

પ્રાત હૈ, અગા પ્રાન્તકા અર્થ ગાસા અગ મી હૈ । હમકા આહાર કરના પ્રાન્તાહાર હ (૯) ।  
(લૂહાહારે) લૂહાહાર-લૂહાસ્વભાવનાળ કુલથી આદિ કા આહાર લૂહાહાર હ (૯) ।  
(તુચ્છાહારે) તુચ્છાહાર-અસાર-જિસમ કુઠ મી સાર નહી હ એસા શ્યામાક, મગચા આદિ  
તુચ્છ ધાન્ય કા આહાર તુચ્છાહાર હ (૧૦) । (સે ત રસપરિચાણ) યે ન્સ પ્રકાર ક રસ  
પરિયાગ તપ હૈ । અગ કાયકલેગ કા વર્ણન સૂત્રકાર કરતે હૈ- (સે કિં ત કાયકિલેસે ?)  
પ્રશ્ન-વહ કાયકલેગ તપકિતને પ્રકાર કા હૈ (કાયકિલેસે અળેગવિહે પણત્તે) ઉત્તર-  
કાયકલેગ તપ અનેક પ્રકાર કા હૈ, (ત જહા) વે પ્રકાર હસ તરહ હ- (ઠાણદ્વિડા) સ્થાન-  
રિયતિક, સ્થાન શબ્દ કા અર્થ કાયોસર્ગ હ, હમ કાયોસર્ગ સે જિસકી રિયતિ સર્વદા રહતી  
હૈ વહ સ્થાનરિયતિક હૈ । (ઉકુડુયાસણિ) ઉકુડુકાસણિક-ઉકુડુ-આસન સે બેઠના

પ્રાન્ત છે, અથવા-પ્રાન્તનો અર્થ વાગી અન્ન પણ છે, તેનો આહાર ડરવે  
તે પ્રાન્તાહાર છે (૮) (લૂહાહારે) લૂહાહાર-લૂહાસ્વભાવના કુલથી આદિ નો  
આહાર લૂહાહાર છે (૯) (તુચ્છાહારે) તુચ્છાહાર-અસાર-જે અન્નમા ઠાઈ  
પણ સાર નથી એવુ સામો મલીઆ આદિ તુચ્છ ધાન્યનો આહાર તે  
તુચ્છાહાર છે (૧૦) (સે ત રસપરિચાણ) આ હસ પ્રકારના રસપરિત્યાગ તપ છે  
હવે કાયકલેગનુ વર્ણન સૂત્રકાર કરે છે- (સે કિં ત કાયકિલેસે) પ્રશ્ન-તે કાયકલેગ  
તપ કેટલા પ્રકારના છે ?- (કાયકિલેસે અળેગવિહે પણત્તે) કાયકલેગ અનેક પ્રકાર-  
ના છે, (ત જહા) તે પ્રકાર આમ છે- (ઠાણદ્વિડા) સ્થાનરિયતિક=સ્થાન કાયોસર્ગ  
અર્થ કાયોસર્ગ છે આ કાયોસર્ગથી જેની સ્થિતિ સર્વદા રહે છે તે

વીરાસણિ ૪, નેસજિ ૫, દડાયડ ૬, લડહસાઈ ૭, આયા-

વદ્માજ્જલિપુટેન ભૂમૌ ચરણતલમારોપ્યોપવેગનમ્—ઉક્કુટુક, તદાસનમસ્યાસ્તાતિ હુકુટુકાસ-  
નિક ૧૨। ‘પહિમટ્ટાઈ’ પ્રતિમાસ્થાયી—પ્રતિમા=માસિમ્યાદય નિયમવિશેષ, તામિ  
સ્તિષ્ઠતિ તચ્છીલ પ્રતિમાસ્થાયી ૧૩। ‘વીરાસણિ’ વારાસનિક—સિંહાસનોપરિ સમુપ  
વિષ્ટસ્ય ભૂમિસ્થિતચરણસ્ય સિંહાસનાપનયને કૃતે સિંહાસનોપવિષ્ટવદવસ્થાન વારાસન,  
તદસ્યાસ્તીતિ વીરાસનિક ૧૪। ‘નેસજિ’ નૈષધિક—નિપચા—પુતામ્યા ભૂમ્યામુપવેગન,  
તથા ચરતીતિ નૈષેધિક ૧૫। ‘દડાયડ’ દળ્ડાયતિક—દળ્ડસ્યેગાયતમ્=આયામોડસ્યાસ્તીતિ

યહ ઉક્કુટુક—આસન છે, જો ઇસ આસન સે વૈઠતા હૈ વહ ઉક્કુટુકાસનિક હૈ । ઇસ આસન  
મે ભૂમિ પર દોનો ચરણો કે તલિયોં કે જમાયા જાતા હૈ ઓર પુત (વેઠક) જમીન કે  
સ્પર્શ નહા કરતે, તથા દોનો હાથાં કી અજલી બધી રહતી હૈ । (પહિમટ્ટાઈ) પ્રતિમા-  
સ્થાયી—સાધુ કી ૧૨ પ્રતિમાઓં કા ધારણ કરને વાલ પ્રતિમાસ્થાયી હૈ । (વીરાસણિ)  
વીરાસનિક—વીરામન સે ઠહરનેવાલ વીરાસનિક હૈ । ઇસ આસન કા યહ લક્ષણ હૈ—કોઈ  
મનુષ્ય સિંહાસન પર વૈઠા હુઆ હૈ, ડસ સિંહાસન કે હટા લેને પર વહ વૈસે હી રહા  
રહ જાય, ડસે ‘વીરાસન’ કહતે હૈ । ડસ આસન સે તપ કરનેવાલે કે વીરાસનિક કહતે  
હૈ । (નેસજિ) નૈષધિક—નિપચાકા અર્થ હૈ—પાલથી માર કર વૈઠના । ઇસ આસન સે  
તપ કરનેવાલે કે નૈષધિક કહતે હૈ । (દડાયડ) દળ્ડાયતિક—દડ કી તરહ લ્હા હોકર  
આસન મે સ્થિતિ કરનેવાલ દડાયતિક હૈ । (લડહસાઈ) લકુટશાયી—વક્રકાષ્ઠ કા નામ

સ્થાનસ્થિતિક છે (ઉક્કુટુકાસણિ) ઉક્કુટુકાસનિક=ઉકડુ આસનથી યેસવુ તે  
ઉક્કુટુક આસન છે જે આ આસન કરે છે તે ઉક્કુટુકાસનિક છે આ  
આસનમા ભુમિ ઉપર બન્ને પગના તળિયાને જમાવી દેવામા આવે  
છે અને પુત (વેઠક) જમીનને સ્પર્શ કરતી નથી તથા બન્ને હાથની અજલિ  
બાધેલી રહે છે (પહિમટ્ટાઈ) પ્રતિમાસ્થાયી—સાધુની ૧૨ પ્રતિમાઓના ધારણ  
કરવાવાળો પ્રતિમાસ્થાયી છે (વીરાસણિ) વીરાસનિક—વીરાસનથી યેસનાર  
વીરાસનિક છે આ આસનનુ એ લક્ષણ છે કે—કોઈ મનુષ્ય સિંહાસન ઉપર  
બેઠો હોય તે સિંહાસનને હટાવી લેવાથી તે જ પ્રમાણે ઉભો રહી બીજા તેને  
વીરાસન કહે છે તે આસનથી તપ કરવાવાળાને વીરાસનિક કહે છે (નેસજિ)  
નૈષધિક—નિપચાનો અર્થ છે પલાઠી મારીને યેસવુ આ આસનથી તપ કરવાવાળાને  
નૈષધિક કહે છે (દડાયડ) દડાયતિક—દડની પેઠે લાખા થઈને આસનમા  
સ્થિતિ કરવાવાળા દડાયતિક છે (લડહસાઈ) લકુટશાયી—વાકા લાકડાનુ નામ

वए ८, अवाउडए ९, अकंडुयए १०, अणिट्टूहए ११, सव्वगाय-  
परिकम्म-विभूस-विप्पमुक्के १२, से त कायकिलेसे।

दण्डायतिक । ६। 'लउडसाई' लउटशायी-लउटो=नरुकाष्ठ तद्वच्छेते तच्छीलो लउट-  
शायी-उत्तान सन गयित्वा पार्थिकद्वय ('गडी' इति भाषाप्रसिद्धद्वय) शिरवेति त्रय भूमौ  
स्थापयिवा गते तच्छील । ७। 'आयावए' आतापक-आतापयति ग्रीतोष्णान्भिर्देहं सतापयति-  
हेतयती यातापक, आतापना च सूर्यातपादिसहनम् । ८। 'अवाउडए' अप्रावृत्तक-ग्रीतकाले  
प्रावरणरहित-सदोरकमुरगवत्त्रिकाचोल्पद्वातिरिक्तमजरहित । ९। 'अकंडुयए' अरुण्डयक-  
कण्डयन-गात्रघर्षण, तद्रहित । १०। 'अणिट्टूहए' अनिष्ठीवक-निष्ठीवनरहित । ११।  
'सव्वगाय-परिकम्म-विभूस-विप्पमुक्के' सर्वगात्र-परिकर्म-त्रिभूषा-त्रिप्रमुक्त=सर्वस्य  
गात्रस्य परिकर्म-मार्जनं त्रिभूषा-विभूषणं च, ताम्बा त्रिप्रमुक्त-त्यक्तसमार्जनत्रिभूषण । १२।  
'से त कायकिलेसे' स एष कायकेश ।

लकुट है । इस तरह होकर जो शयन करता है वह लकुटशायी है । ऊपर मुँह कर पहिले  
सोना पश्चात् दोनों पैरों की एड़ियों को एवं शिर को जमीन पर टकना, इस प्रकार शरीर को  
अधर रखकर आसन करना 'लकुटशयनासन' है । ( आयावए ) आतापक-सूर्यादि की  
आतापना लेने वाला, ( अवाउडए ) अप्रावृत्तक-ग्रीतकाल में सदोरक मुँहपक्षी एवं चोल  
पग के अतिरिक्त अयवत्ता से रहित हो खुले शरीर से ग्रीतको सहन करनेवाला अप्रावृत्तक है ।  
( अकंडुयए ) अरुण्डयक-खुजली चलने पर भी शरीर को नहा खुजलाने वाला अरुण्डयक है ।  
( अणिट्टूहए ) अनिष्ठीवक-थूक आने पर भी नहीं थूकनेवाला अनिष्ठावक है ।  
( सव्वगाय-परिकम्म-विभूस-विप्पमुक्के ) सर्वगात्रपरिकर्मत्रिभूषात्रिप्रमुक्त-शरीर की  
सर्वथा शुश्रूषा-त्रिभूषा नहीं करनेवाला सर्वगात्रपरिकर्मविभूषात्रिप्रमुक्त है । ( से त काय-

लकुट ठे ओही रीते थधने के शयन करे छे ते लकुटशायी छे उपर मोड़  
राणीने पड़ेला सुबु, पछी धन्ने पगनी ओड़ीओने तेमज शिरने जमीन  
उपर टेठावबु-आ प्रठारे शरीरने अधर राणीने आसन करबु ते 'लकुट  
शयनासन' छे ( आयावए ) आतापक-सूर्यआदिनी आतापना लेवावाणा, ( अवा  
उडए ) अप्रावृत्तक-शीतकालमा दोराभावे मुड़पत्ती तेमज ओलपट्टा शिवायना  
णीन वओ रहित थधने भुटवे शरीरे शीतने महुन उरवावाणा अप्रावृत्तक  
छे ( अकंडुयए ) अकंडुयक-खुजली आवता छता पछु के शरीरने भजवाणे  
नछि ते अकंडुयक छे ( अणिट्टूहए ) अनिष्ठीवक-थूक आववा छता पछु न  
थूकवावाणा अनिष्ठीवक छे ( सव्वगाय परिकम्म विभूस-विप्पमुक्के ) सर्वगात्रपरिकर्म

સે કિં ત પહિસંલીયના? પહિસંલીયના ચઉવિહા પળ્ણત્તા,  
તંજહા-૧-ઇદિયપહિસલીયના, ૨-કસાયપહિસંલીયના, ૩-જોગ-  
પહિસંલીયના, ૪-વિવિત્ત-સયણા-સળ-સેવળયા। સે કિં ત ઇદિયપ-  
હિસંલીયના? ઇદિયપહિસંલીયના પચવિહા પળ્ણત્તા, ત જહા-

‘સે કિં ત પહિસંલીયના?’ અથ કા સા પ્રતિસલીનતા=પ્રતિસલીનતા=ગોપન,  
સાં કતિવિધા? ઉત્તરમાહ-‘પહિસલીયના’ ‘પ્રતિસલીનતા’-‘ચઉવિહા પળ્ણત્તા’  
ચતુર્વિધા પ્રજ્ઞતા, ‘ત જહા’ તથા ૧-‘ઇદિયપહિસલીયના’ ઇન્દ્રિયપ્રતિસલીનતા-ઇન્દ્રિય-  
નિરોધકરણશીલતા। ૨-‘કસાયપહિસલીયના’ કપાયપ્રતિસલીનતા। ૩-‘જોગ-  
પહિસલીયના’ યોગપ્રતિસલીનતા। ૪-‘વિવિત્ત-સયણા-સળ-સેવળયા’ વિવિક્ત-શયના  
સસન-સેવનતા। ‘સે કિં ત ઇદિયપહિસલીયના’ અથ કા સા ઇન્દ્રિયપ્રતિસલીનતા?, ‘ઇદિય

કિલેસે) કાયક્લેશ કે યે ૧૨ બેદ હૈ। (સે કિં ત પહિસલીયના) પ્રતિમલીનતા તપ  
કિતને પ્રકાર કા હૈ? (પહિસલીયના ચઉવિહા પળ્ણત્તા) પ્રતિમલીનતા તપ ચાર પ્રકાર  
કા હૈ। (ત જહા) વે ચાર પ્રકાર યે હૈ-(ઇદિયપહિસલીયના) ઇન્દ્રિયપ્રતિમલીનતા-ઇન્દ્રિયો  
કો ગોપ કરકે રક્ષના। (કસાયપહિસલીયના) કપાયપ્રતિમલીનતા-ક્રોધાદિકપાયો કો  
ગોપ કરકે રક્ષના, (જોગપહિસલીયના) યોગપ્રતિસલીનતા-મન વચન કાયા કે વ્યાપાર  
કો ગોપ કરકે રક્ષના (વિવિત્ત-સયણા-સળ-સેવળયા) વિવિક્તશયનાસનસેવનતા  
લી પશુ પળ્હકરહિત સ્થાન મેં શયનાસન કરના। (સે કિં ત ઇદિયપહિસલીયના)  
ઇન્દ્રિયપ્રતિસલીનતા કિતને પ્રકાર કી હૈ? (ઇદિયપહિસલીયના પચવિહા પળ્ણત્તા) યહ

વિભૂષાવિપ્રમુક્ત-શરીરની સર્વથા શુશ્રૂષા (સેવા શલગાર) ન કરવા  
વાળાને સર્વગાત્રપરિહર્મવિભૂષાવિપ્રમુક્ત કહે છે (સે ત કાયકિલેસે)  
કાયકલેશના આ ૧૨ પ્રકાર થાય છે (સે કિં ત પહિસલીયના) પ્રતિમલીનતા તપ  
કેટલા પ્રકારના છે? (પહિસલીયના ચઉવિહા પળ્ણત્તા) પ્રતિસલીનતા તપ ચાર  
પ્રકારના છે (ત જહા) તે ચાર પ્રકાર આ પ્રમાણે ૭ (ઇદિયપહિસલીયના) ઇન્દ્રિયોને  
ગોપી રાખવી (કસાયપહિસલીયના) કપાયપ્રતિસલીનતા-ક્રોધ આદિ કપાયોને  
રોકી રાખવા (જોગપહિસલીયના) યોગપ્રતિસલીનતા-વાણી, મન અને કાયાના  
વ્યાપારને રોકી રાખવા (વિવિત્ત-સયણા-સળ-સેવળયા) વિવિક્તશયનાસનસેવનતા  
શ્રીપશુપ ઠકરહિત સ્થાનમાં શયનાસન કરવું (સે કિં ત ઇદિયપહિસલીયના)  
ઇન્દ્રિયપ્રતિસલીનતા કેટલા પ્રકારની છે? (ઇદિયપહિસલીયના પચવિહા પળ્ણત્તા)

સોડદિય-વિસય-પ્યાર-નિરોહો વા સોડદિય-વિસય-પત્તેસુ અત્યેસુ  
રાગદોસનિગ્ગહો વા ૧, ચર્મિલદિય-વિસય-પ્યાર-નિરોહો વા ચર્મિલ-

પહિસલીળયા' ઇન્દ્રિયપ્રતિમ્લાનના 'પચ્ચિદા પળ્લતા' પચ્ચિવા પ્રજ્ઞા, 'ત જદા' તથા- 'સોડદિય-વિસય-પ્યાર-નિરોહો વા, સોડદિય-વિસય-પત્તેસુ અત્યેસુ રાગ-દોસનિગ્ગહો વા' શ્રોત્રેન્દ્રિયવિષયપ્રચારનિરોહો વા શ્રોત્રેન્દ્રિયવિષયપ્રાપ્તેષ્વર્થેષુ ગગદ્વેપનિગ્રહો વા- શ્રોત્રેન્દ્રિય-કર્ણસ્ય વિષયે-ગન્ધ પ્રચારસ્ય-પ્રવૃત્તે, નિગેય-નિષય, મયમગાન્તાવિના-તક ગન્ધો ન શ્રોતવ્ય, યદ્વક્ત્માર્કર્ણપુહરગત સ્યાત તન્ના ચ કાર્યં તન્ના-શ્રોત્રેન્દ્રિય વિષય-પ્રાપ્તેષ્વર્થેષુ-શ્રુતેષુ ભાવેષુ, રાગદ્વેપયોનિગ્રહો વિવેચ, અથાન્-મધુરમૃદ્ધસન્નાતેષુ-અનુગમો ન કર્તવ્ય, આક્રોગાદિષુ ગન્ધેષુ દ્વેષ-અપ્રાતિ-લક્ષણચિત્તવિચારો ન કાર્ય ૧। 'ચર્મિલદિય-વિસય-પ્યાર-નિરોહો વા, ચર્મિલદિય-વિસય-પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા' ચક્ષુગિન્દ્રિયવિષયપ્રચારનિરોહો વા ચક્ષુગિન્દ્રિયવિષયપ્રાપ્તેષ્વર્થેષુ ગગદ્વેપનિગ્રહો વા-

ઇન્દ્રિયપ્રતિમ્લાનતા પાંચ પ્રકાર કા હૈ, (ત જદા) બે પ્રકાર એ હૈ-(સોડદિય-વિસય-પ્યાર-નિરોહો વા, સોડદિય-વિસય-પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા) શ્રોત્ર-ઇન્દ્રિય કો વિષય-ગન્ધ મં પ્રવૃત્તિ કર્મ સે ગેરના, મયમ ણ્ન શ્રીઠ કો વિધાત કર્મગાહે ગન્ધો કો નહીં સુનના, યદિ અકત્માત્ હસ પ્રકાર કે ગન્ધ કાનમે આગર પડ મા જાવેં તો ઉસ વિષયમ ગગ-દ્વેષ નહીં કરના, યદ પ્રથમ પ્રકાર હૈ ૧। મતલબ હસકા યહ હૈ કિ મધુર મૃદ્ધ સન્નાત આદિ પ્રિય એવ આક્રોગાદિ અપ્રિય ગ્લનેં ક પ્રતિ પ્રાતિ-અપ્રાનિલ-લ્પણરૂપ ચિત્તવિચાર નહીં કરના સો શ્રોત્રેન્દ્રિયવિષયપ્રચારનિરોહ, એવ શ્રોત્રેન્દ્રિયવિષયપ્રાપ્તાર્થરાગદ્વેપનિગ્રહનામક પ્રથમ પ્રકાર હૈ ૧। ચર્મિલદિય-વિસય-પ્યાર-નિરોહો વા ચર્મિલદિય-વિસય-પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા) ચક્ષુ ઇન્દ્રિય કો અપને વિષયમૂત પદાર્થો મ પ્રવૃત્તિ હોને સે ગેરના,

આ ઇન્દ્રિયપ્રતિમ્લાનતા ૫ પ્રકારની છે-(ત જદા) તે પ્રકાર આ છે-(સોડદિય વિસય-પ્યાર-નિરોહો વા, સોડદિય વિસય પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા) શ્રોત્ર-ઇન્દ્રિયને વિષય-ગન્ધમા પ્રવૃત્તિ ડગવાથી રેડવી, નયમ તેમજ શીલને વિધાત ડરવાવાળા ગન્ધો આલળવા નહિ બે અડગમાત્ આવા પ્રકારના ગન્ધ કાનમા આવીને પડી પણ બાથ તો તે વિષયમા ગગદ્વેષ ન કરતો એ ૧ પ્રથમ પ્રકાર છે મતલબ તેની એ છે કે મધુર મૃદ્ધ સંગીત આદિ પ્રિય, તેમજ આક્રોશ આદિ અપ્રિય ગન્ધોમા પ્રીતિ અપ્રીતિ-લક્ષણુપ ચિત્તવિચાર ન ડરવો તે શ્રોત્રે દ્રિયવિષય-અચારનિગ્રહ તેમજ શ્રોત્રે દ્રિયવિષયપ્રાપ્તાર્થરાગદ્વેપનિગ્રહ નામનો પ્રથમ પ્રકાર છે (ચર્મિલદિય વિસય-પ્યાર-નિરોહો વા ચર્મિલદિય વિસય પત્તેસુ અત્યેસુ

दिय-विसय-पत्तेसु अत्थेसुरागदोसनिग्गहो वा २, घाणिदिय-विसय-प्पयार-निरोहो वा घाणिदिय-विसय-पत्तेसु अत्थेसु रागदोसनिग्गहो वा ३, जिब्भदिय-विसय-प्पयार-निरोहो वा जिब्भदिय-विसय-पत्तेसु अत्थेसु रागदोसनिग्गहो वा ४, फासिदिय-विसय-प्पयार-

चक्षुरिन्द्रियस्य=नेत्रस्य विषये=रूपे प्रचारस्य=प्रवृत्तेर्निषेध कार्य, वा-अथवा चक्षुरिन्द्रिय विषयप्राप्तेषु=दृष्टेषु अर्थेषु-मनोनामनोज्ञरूपेषु रागद्वेषयोर्निग्रह कर्तव्य इति शेष । २। 'घाणिदिय-विसय-प्पयार-निरोहो वा, घाणिदिय-विसय पत्तेसु अत्थेसु रागदोसनिग्गहो वा' घ्राणेन्द्रियविषयप्रचारनिरोधो वा घ्राणेन्द्रियविषयप्राप्तेष्वर्थेषु रागद्वेषनिग्रहो वा-घ्राणेन्द्रिय=नासिका, तस्य विषयो=गन्धस्तस्य प्रवृत्तेर्निषेधो विधेय-सुरभिगन्धे दुरभिगन्धे वा नासिकाग्रागते रागद्वेषौ निराकर्तव्यौ । ३। 'जिब्भदिय-विसय-प्पयार-निरोहो वा, जिब्भदिय-विसय पत्तेसु अत्थेसु रागदोसनिग्गहो वा' जिह्वेन्द्रियविषयस्य भोजनरसस्य प्रचारनिषेध, जिह्वाग्रामागतेऽपि मनोज्ञमनोज्ञसे रागद्वेषयोर्निग्रह । ४। 'फासि-

अथवा प्रवृत्त होने पर उसके विषय में राग और द्वेष नहीं करना, यह द्वितीय प्रकार है २। ( घाणिदिय-विषय-प्पयार-निरोहो वा, घाणिदिय विसय पत्तेसु अत्थेसु रागदोसनिग्गहो वा ) घ्राण-इन्द्रिय को अपने विषय में प्रवृत्त होने से रोकना, तथा प्रवृत्त होने पर उस विषयमें राग द्वेष नहीं करना, यह तृतीय प्रकार है ३। ( जिब्भदिय-विसय-प्पयार-निरोहो वा जिब्भदिय-विसय-पत्तेसु अत्थेसु रागदोसनिग्गहो वा ) जिह्वा-इन्द्रिय को अपने विषयमें प्रवृत्त होने से रोकना, एवं उस विषय में उसके प्रवृत्त होने पर प्राप्त विषयमें राग-द्वेषका निग्रह करना, यह चौथा प्रकार है ४। ( फासिदिय विसय प्पयार निरोहो वा, फासिदिय-विसयपत्तेसु अत्थेसु रागदोसनिग्गहो वा ) इसी प्रकार स्पर्शन, इन्द्रिय

रागदोसनिग्गहो वा) अक्षु धद्रियना विषयभूत पदार्थोभा तेनी प्रवृत्ति रोक्खी अथवा प्रवृत्ति थर्ध जता ते भाअत राग अने द्वेष न करवो अे भीन्ने प्रकार छे (घाणिदिय विसय प्पयार निरोहो वा घाणिदिय विसय पत्तेसु अत्थेसु रागदोसनिग्गहो वा) घ्राण-धद्रियना विषयभा तेनी प्रवृत्ति रोक्खी, अथवा प्रवृत्ति थर्ध जता ते भाअतभा राग-द्वेष न करवो अे त्रीन्ने प्रकार छे (जिब्भदिय विसय प्पयार-निरोहो वा जिब्भदिय विसय पत्तेसु अत्थेसु रागदोसनिग्गहो वा) अक्षु धद्रियना विषयभा प्रवृत्ति रोक्खी तेमज तेना विषयभा ते प्रवृत्त थर्ध जय ते पछी प्राप्त भाअतभा राग द्वेष थता रोक्खो अे अेथो प्रकार छे ( फासिदिय-विसय

નિરોહો વા ફાસિદિય-વિસય-પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા ૫,  
સે ત ઇદિયપડિસલીળયા । સે ફિ ત કસાયપડિસલીળયા ?  
કસાયપડિસલીળયા ચઝવિહા પળ્ળત્તા, ત જહા-૧ કોહસ્સુદય-  
નિરોહો વા, ઉદયપત્તસ્સ વા કોહસ્સ વિફલીકરણં । ૨ માળ-

દિય-વિસય-પ્પયાર-નિરોહો વા, ફાસિન્નિય-વિસય-પત્તેસુ અત્યેસુ રાગદોસ-  
નિગ્ગહો વા ' સ્વર્ગેન્દ્રિયવિષયપ્રચારનિરોહો વા સ્વર્ગેન્દ્રિયવિષયપ્રાપ્તેષ્વર્થેષુ રાગદ્વેપનિગ્રહા વા-  
સ્વર્ગેન્દ્રિય=સ્વરૂ, તસ્ય વિષય સ્પર્શ=ગીતોષ્ણાત્મિક, તત્ર પ્રવૃત્તે પ્રતિપેધ, પ્રાપ્તેષ્વપિ  
શુભાશુભસ્પર્ગણુ રાગદ્વેપયોર્નિપેધ । 'સે ત ઇદિયપડિસલીળયા' સૈવા ઇદ્રિયપ્રતિ-  
સલીનતા । 'સે ફિ ત કસાયપડિસલીળયા' અથ કા મા કપાયપ્રતિસલીનતા, 'કસાય-  
પડિસલીળયા' કપાયપ્રતિસલીનતા 'ચઝવિહા પળ્ળત્તા' ચતુર્થિધા પ્રજ્ઞાતા, 'ત જહા'  
તથા- 'કોહસ્સુદયનિરોહો વા, ઉદયપત્તસ્સ વા કોહસ્સ વિફલીકરણ' ક્રોધસ્યોદય-  
નિરોહો વા, ઉદયપ્રાપ્તસ્ય વા ક્રોધસ્ય વિફલીકરણમ્-પ્રથમતસ્તુ ક્રોધસ્ય ઉદય એવ નિપે-

કો મી અપને વિષય મ પ્રવૃત્ત હોને સે રોકના એવ ઉસ વિષય મે ઉસકે પ્રવૃત્ત હોને  
પર ઉસમે રાગ દ્વેષ હોને કા વર્જન કરના, યહ પાચ્ઠાં પ્રકાર હૈ । ઇન પાચોં પ્રકારોં કા  
ભાવ યહી હૈ ફિ ઇદ્રિયોં પર વિજય પ્રાપ્ત કરના, તથા પ્રાપ્ત ઉન્કે અપને ૨ મનોજ એવ  
અમનોન વિષયાં કે ઉપર રાગ એવ દ્વેષકી પરિણતિ સે વિરક્ત રહના । (સે ત ઇદિયપડિ-  
સલીળયા) યહ સન ઇદ્રિયપ્રતિસલીનતા હૈ । (સે ફિ ત કસાયપડિસલીળયા)  
કપાયપ્રતિસલીનતા ક્યા હૈ, 'કસાયપડિસલીળયા ચઝવિહા પળ્ળત્તા' કપાયપ્રતિસલીનતા  
ચાર પ્રકાર કી હૈ । (ત જહા) વહ ઇસ પ્રકાર સે હૈ-(૧-કોહસ્સુદયનિરોહો વા, ઉદય-

પયાર-નિરોહો વા ફાસિન્નિયવિસયપત્તસુ અત્યેસુ રાગદોસનિગ્ગહો વા) એ પ્રકારે  
સ્પર્શન-ઇદ્રિયના વિષયમા તેની પ્રવૃત્તિ રોકવી તેમજ તે વિષયમા  
તેની પ્રવૃત્તિ થઇ જાય તો તે માટે રાગ દ્વેષ ન કરવો એ પાચ્ઠમે  
પ્રકાર છે આ પાચ્ઠમે પ્રકારેનો ભાવ એ જ છે કે ઇદ્રિયો ઉપર વિજય પ્રાપ્ત  
કરવો, તથા તે પ્રાપ્ત થતા પોતપોતાના મનોજ તેમજ અમનોજ વિષયો ઉપર  
રાગ કે દ્વેષની પરિણતિથી વિરક્ત રહેવું (સે ત ઇદિયપડિસલીળયા) આ બધું  
ઇદ્રિયપ્રતિસલીનતા છે (સે ફિ ત કસાયપડિસલીળયા) પ્રશ્ન-કપાયપ્રતિસલીનતા  
શું છે ? ઉત્તર-(કપાયપડિસલીળયા ચઝવિહા પળ્ળત્તા) કપાયપ્રતિસલીનતા ચાર  
પ્રકારની છે (ત જહા) તે આ પ્રકારે છે-(કોહસ્સુદયનિરોહો વા ઉદયપત્તસ્સ વા



स्सुदयनिरोहो वा, उदयपत्तस्स वा माणस्स विफल  
 ३ मायाउदयणिरोहो वा, उदयपत्ताए वा मायाए ।  
 करणं । ४ लोहस्सुदयणिरोहो २, उदयपत्तस्स वा लो.

धनीय, यथा क्रोधो नोदयेत तथा यत्तित्तन्यम्, अथापि यत्ति क्रोध उदय प्रानुया,  
 तदा तस्य विफलीकरणम्=व्यर्थीकरणम् । १। 'माणस्सुदयनिरोहो वा, उदयपत्तस्स वा  
 माणस्स विफलीकरण'—मानस्योदयनिरोधो वा उदयप्राप्तस्य वा मानस्य विफलीकरणम्—  
 मानस्य—अभिमानस्योदय एव निषेधितव्य, माने उदय प्राप्तेऽपि विफलीकरणम्=सतोऽपि  
 असत इव करणम् । २। 'माया-उदय-निरोहो वा, उदयपत्ताए वा मायाए  
 विफलीकरण' मायाया उदयनिरोधो वा, उदयप्राप्ताया वा मायाया विफलीकरणम्—  
 उदयमानाया एव मायाया =परवच्चनारूपाया निषेध कर्तव्य, कथञ्चिदुदिताया वा मायाया =  
 कपटक्रियाया विफलीकरणम् । ३। 'लोहस्सुदयणिरोहो वा, उदयपत्तस्स वा लोहस्स

पत्तस्स वा कोहस्स विफलीकरण, २—माणस्सुदयनिरोहो वा, उदयपत्तस्स वा  
 माणस्स विफलीकरण, ३ मायाउदयनिरोहो वा, उदयपत्ताए वा मायाए विफली  
 करण, ४ लोहस्सुदयणिरोहो वा उदयपत्तस्स वा लोहस्स विफलीकरण ) प्रथम तो  
 क्रोध के उदय का ही निरोध करना, यह सर्वोत्तम पक्ष है, उदयनिरोध होने से क्रोध का  
 मूल विनष्ट हो जाता है । यदि क्रोध उदित हो जाय तो उसे विफल कर देना चाहिये १ ।  
 प्रथम तो ऐसा ही यत्न करना चाहिये कि जिससे मानकषाय का उदय ही न हो, यदि  
 मानकषाय उदित हो जाय तो उसे विफल कर देना चाहिये २ । उत्तम बात यही है कि  
 मायाकषाय आमा मे उदित न हो, यदि वह उदित हो जाती है तो उसको विफल बना देना

कोहस्स विफलीकरण, माणस्सुदयनिरोहो वा उदयपत्तस्स वा माणस्स विफलीकरण, माया  
 उदयनिरोहो वा उदयपत्ताए वा मायाए विफलीकरण, लोहस्सुदयणिरोहो वा उदयपत्तस्स वा  
 लोहस्स विफलीकरण ) प्रथम तो क्रोधनो उदय तथा न निरोध उरवे। ओ  
 सर्वोत्तम पक्ष छे उदयनिरोध तथाथी क्रोधनु भूण न नाग पाभे छे ने  
 क्रोधनो उदय थर्ध नय तो तेने विक्षल करी देवे। नेधओ १ पडेला तो  
 ओवे। न यत्न उरवे। नेधओ के नेथी मानकषायनो उदय न न थाय ने  
 मानकषायनो उदय थर्ध नय तो तेने विक्षल करी देवे। नेधओ २ उत्तम  
 बात ओ न छे के मायाकषाय पणु आत्माभा उदय न थर्ध थडे ओवी  
 नतनी प्रवृत्ति करवी नेधओ ने तेनो उदय थर्ध युक्थे होय तो तेने  
 विक्षल करी देवे। नेधओ ३ ओ न प्रकारे दोष पणु आत्माभा उदित न थाय

વિફલીકરણ, સે ત કસાયપડિસલીળયા । સે કિં તં જોગપડિસલી-  
ળયા ? જોગપડિસલીળયા તિવિહા પળ્ળત્તા, ત જહા-૧ મળજો-  
ગપડિસલીળયા, ૨ વયજોગપડિસલીળયા, ૩ કાયજોગપડિસલી-

વિફલીકરણ 'લોમસ્યોત્યનિગેધો વા, ઉદયપ્રાપ્ત્ય યા લોમસ્ય વિફલીકરણમ્-પરસ્વ-  
પ્રઠ્ઠણાલ્પમા લોમન્તમ્યોત્ય ઇવ નિરાકરણીય, કથચ્છિત્ત્વાપિ યત્તુનિ લોમે સત્યપિ સ  
લોમ ઉન્તિતોઽપિ નિપધનાત ૧૪૧ 'સે ત રસાયપડિસલીળયા' સૈષા કપાયપ્રતિ  
મ્લનતા ૧૪૧ 'સે કિં તં જોગપડિસલીળયા' અથ કા સા યોગપ્રતિસલીનતા  
'જોગપડિસલીળયા' જોગપ્રતિમ્લીનતા-'તિવિહા પળ્ળત્તા' ત્રિવિધા પ્રજ્ઞા 'ત જહા'  
તથા 'મળજોગપડિસલીળયા' મનોયોગપ્રતિમ્લીનતા-યોગો=બધ, કર્મણા સહ મનસો  
યોગો-મનોયોગ, તસ્ય પ્રતિસમ્લનતા-નિરોધગાન્તા ૧૪૧ 'વયજોગપડિસલીળયા'-વાગ્-  
યોગપ્રતિમ્લીનતા ૨૧ 'કાયજોગપડિસલીળયા' કાયયોગપ્રતિમ્લીનતા ૩૧ 'સે કિં તં

ચાહિયે ૩ । ઇસા પ્રકાર લોમ મી આત્મા મેં ઉદિત ન હો સકે, ઇસ પ્રકાર પ્રવૃત્તિ કરની  
ચાહિયે, યદિ વહ ઉદિત હો ચુકા હો તો ઉસે વિફલ કર દેના ચાહિયે ૪ । તાત્પર્ય યહ હે કિ  
ચારો કપાયો કો જૈસે મી ઝને ઉસ પ્રકાર સે જીતના । ( સે ત રસાયપડિસલીળયા )  
યહ કપાયપ્રતિસલીનતા હૈ । ( સે કિં તં જોગપડિસલીળયા ) યોગપ્રતિસલીનતા ક્યા  
હૈ ( જોગપડિસલીળયા તિવિહા પળ્ળત્તા ) યોગપ્રતિસલીનતા ત્રી પ્રકાર કી રહી  
ગઈ હૈ, ( તજહા ) વહ ઇસ તરહ સે, ( મળજોગપડિસલીળયા વયજોગપડિસલીળયા  
કાયજોગપડિસલીળયા ) કર્મોં કૈ સાથ મનકા બધન હોના સો મનોયોગ હૈ, ઉસકા  
ગોપન કરના મનોયોગપ્રતિસલીનતા હૈ । વચનયોગપ્રતિસલીનતા ઇવ કાયયોગપ્રતિમ્લીનતા મી  
વચનયોગ કો ગોપના ઇવ કાયયોગ કો ગોપના હૈ । ઇસી વિષય કો આગે કૈ સૂત્રાગ્ર સે સૂત્ર

આ માટે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ કદાચ તે ઉદિત થઈ ચુક્યો હોય તો તેને  
નિષ્કેળ કરી દેવું જોઈએ ૪

તાત્પર્ય એ છે કે ચારેય કપાયોને જેમ બને તેવા પ્રકારે છોડવા (સે ત રસાય  
પડિસલીળયા) આ કપાયપ્રતિસલીનતા છે (સે કિં તં જોગપડિસલીળયા) પ્રશ્ન-યોગ  
પ્રતિસલીનતા શું છે? ઉત્તર-(જોગપડિસલીળયા તિવિહા પળ્ળત્તા) યોગપ્રતિસલીનતા  
પણ પ્રકારની કહેવાય છે, (ત જહા) તે આ પ્રમાણે છે-(મળજોગપડિસલીળયા વય  
જોગપડિસલીળયા કાયજોગપડિસલીળયા) કોમળી સાથે મનનું બધન થાય તે  
મનોયોગ છે તેનું ગોપન કરવું તે મનોયોગપ્રતિસલીનતા છે વચનયોગપ્રતિ  
સલીનતા તેમજ કાયયોગપ્રતિસલીનતા પણ વચનયોગને ગોપવું તેમજ કાય

સ્સુદયનિરોહો વા, ઉદયપત્તસ્સ વા માણસ્સ વિફલીકરણં ।  
 ૩ માયાઉદયનિરોહો વા, ઉદયપત્તાણ વા માયાણ વિફલી-  
 કરણં । ૪ લોહસ્સુદયનિરોહો વા, ઉદયપત્તસ્સ વા લોહસ્સ

ધનીય, યથા ક્રોધો નોદયેત તથા યતિતત્ત્વમ્, અથાપિ યત્તિ ક્રોધ ઉદય પ્રાપ્તુવાત્  
 તદા તસ્ય વિફલીકરણમ્=વ્યર્થાકરણમ્ । ૧। 'માણસ્સુદયનિરોહો વા, ઉદયપત્તસ્સ વા  
 માણસ્સ વિફલીકરણ'—માનસ્યોદયનિરોધો વા ઉત્ત્યપ્રાપ્તસ્ય વા માનસ્ય વિફલીકરણમ્—  
 માનસ્ય—અભિમાનસ્યોદય એવ નિપેધિતત્ત્વ, માને ઉદય પ્રાપ્તેઽપિ વિફલીકરણમ્=સતોઽપિ  
 અસત ઇવ કરણમ્ । ૨। 'માયા—ઉદય—નિરોહો વા, ઉદયપત્તાણ વા માયાણ  
 વિફલીકરણ' માયાયા ઉદયનિરોધો વા, ઉદયપ્રાપ્તાયા વા માયાયા વિફલીકરણમ્—  
 ઉદયમાનાયા એવ માયાયા =પરવચ્ચનારૂપાયા નિપેધ કર્તવ્ય, કથચ્ચિદુદિતાયા વા માયાયા =  
 કપટક્રિયાયા વિફલીકરણમ્ । ૩। 'લોહસ્સુદયનિરોહો વા, ઉદયપત્તસ્સ વા લોહસ્સ

પત્તસ્સ વા લોહસ્સ વિફલીકરણ, ૨—માણસ્સુદયનિરોહો વા, ઉદયપત્તસ્સ વા  
 માણસ્સ વિફલીકરણ, ૩ માયાઉદયનિરોહો વા, ઉદયપત્તાણ વા માયાણ વિફલી  
 કરણ, ૪ લોહસ્સુદયનિરોહો વા ઉદયપત્તસ્સ વા લોહસ્સ વિફલીકરણ ) પ્રથમ તો  
 ક્રોધ કે ઉદય કા હી નિરોધ કરના, યહ સર્વોત્તમ પક્ષ હૈ, ઉદયનિરોધ હોને સે ક્રોધ કા  
 મૂલ ત્રિનષ્ટ હો જાતા હૈ । યદિ ક્રોધ ઉદિત હો જાય તો ઉસે વિફલ કર દેના યાહિયે ૧ ।  
 પ્રથમ તો એસા હી યત્ન કરના યાહિયે કિ જિસસે માનકપાય કા ઉદય હી ન હો, યદિ  
 માનકપાય ઉદિત હો જાય તો ઉસ ત્રિફલ કર દેના યાહિયે ૨ । ઉત્તમ યાત યહા હૈ કિ  
 માયાકપાય આત્મા મે ઉદિત ન હો, યદિ વહ ઉદિત હો જાતી હૈ તો ઉસકો વિફલ બના દેના

લોહસ્સ વિફલીકરણ, માણસ્સુદયનિરોહો વા ઉદયપત્તસ્સ વા માણસ્સ વિફલીકરણ, માયા-  
 ઉદયનિરોહો વા ઉદયપત્તાણ વા માયાણ વિફલીકરણ, લોહસ્સુદયનિરોહો વા ઉદયપત્તસ્સ વા  
 લોહસ્સ વિફલીકરણ ) પ્રથમ તો ક્રોધનો ઉદય થતા જ નિરોધ કરવો એ  
 સર્વોત્તમ પક્ષ છે ઉદયનિરોધ થવાથી ક્રોધનું મૂળ જ નાશ પામે છે એ  
 ક્રોધનો ઉદય થઈ બાંધ તો તેને વિફલ કરી દેવો એમણે ૧ પહેલા તો  
 એવો જ યત્ન કરવો એમણે ૨ જેથી માનકપાયનો ઉદય જ ન થાય એ  
 માનકપાયનો ઉદય થઈ બાંધ તો તેને વિફલ કરી દેવો એમણે ૨ ઉત્તમ  
 યાત એ જ છે કે માયાકપાય પણ આત્માના ઉદય ન થઈ શકે એવી  
 જાતની પ્રવૃત્તિ કરવી એમણે ૩ તેનો ઉદય થઈ ચુક્યો હોય તો તેને  
 વિફલ કરી દેવો એમણે ૩ એ જ પ્રકારે લોહ પણ આત્માના ઉદિત ન થાય

कायजोगपडिसलीणया-जं णं सुसमाहियपाणिपाए कुम्मो इव गुत्तिदिए सव्वगायपडिसलीणे चिट्ठइ, से त कायजोगपडिसलीणया। से किं त विवित्त-सयणा-सण-सेवणया? विवित्त-सयणा-सण-सेवणया--जं ण आरामेसु उज्जाणेसु देवकुलेसु सहासु पवासु पणि-

काययोगप्रतिमलीनतामाह-‘से किं त कायजोगपडिसलीणया? अथ का सा काय-योगप्रतिसलीनता? ‘कायजोगपडिसलीणया’ काययोगप्रतिसलीनता नाम-‘जं ण सुसमाहियपाणिपाए कुम्मो इव गुत्तिदिए सव्वगायपडिसलीणे चिट्ठइ’ यत् खलु सुसमाहितपाणिपाद कूर्म इव गुप्तेन्द्रिय सर्वगात्रप्रतिसलीनस्तिष्ठति। यत् खलु=निश्चयेन सुसमाहितपाणिपाद=सुसंयतहस्तचरण, अत एव कच्छपवद गुप्तेन्द्रिय=सुरक्षितसर्गेन्द्रिय, सर्वगात्रप्रतिसलीन-सर्वं गात्रै=अवयवै प्रतिसलीन-निवारितवृत्तिस्तिष्ठति-कायिरु-सायथाऽनुष्ठानमर्जितो भवति। ‘से त कायजोगपडिसलीणया’ सपा काययोगप्रति-सलीनता। ‘से किं त विवित्त-सयणा-सण-सेवणया’ अथ का सा विविकृतशयना-ऽऽमनसेनता? विविकृतानि=दोषरहितानि शयनासनानि, तेषां सेवनता=सेवनम्, सा कौटुम्भी? इति प्रश्न, उत्तरमाह-‘विवित्त-सयणा-सण-सेवणया--जं ण आरामेसु उज्जाणेसु देवकुलेसु सहासु पवासु पणियगिहेसु पणियसालासु इत्थी-पसु-पडग-ससत्त-विरहियासु वमहीसु फामुएसणिज्ज पीढ-फलग-सेज्जा-सथारग उवसपज्जित्ताण

पडिसलीणया-जं ण सुसमाहियपाणिपाए कुम्मो इव गुत्तिदिए सव्वगाय-पडिसलीणे चिट्ठइ, से त कायजोगपडिसलीणया) हाथ पैरो को तथा इन्द्रियों को कच्छप के समान अच्छी तरह त्रिपयों से गोप कर रखना काययोगप्रतिसलीनता है। (से किं त विवित्त-सयणा-सण-सेवणया) विविकृतशयनासन-दोषरहित शयन तथा आसन की सेवनता क्या है? (विवित्त-सयणा-सण-सेवणया--जं ण आरामेसु उज्जाणेसु देव-कुलेसु, सहासु, पवासु, पणियगिहेसु, पणियसालासु, इत्थीपसुपडगससत्तविरहियासु

काययोगप्रतिसलीनता सेवु नाम छे?-(कायजोगपडिसलीणया--जं ण सुसमाहिय-पाणिपाए कुम्मो इव गुत्तिदिए सव्वगायपडिसलीणे चिट्ठइ, से त कायजोगपडिसलीणया) हाथ, पग, तथा छिद्रियेन कायग्यानी चेठे सारी रीते विषयेथी गोपणी राखवा ते काय योगप्रतिसलीनता छे (से किं त विवित्त सयणा सण सेवणया) विविकृतशयनासन दोषरहित शयन तेमज्ज आसनसु सेवन शु छे? (विवित्त-सयणा सण सेवणया जं ण आरामेसु उज्जाणेसु देवकुलेसु सहासु पवासु पणियगिहेसु पणियसालासु,

ળયા । સે કિ ત મળજોગપઢિસલીળયા ? મળજોગપઢિસલી-  
ળયા—? અકુસલમળનિરોહો વા, ૨ કુસલમળઉદીરણ વા । સે તં  
મળ-જોગ-પઢિસલીળયા । સે કિં ત વયજોગપઢિસલીળયા ? વયજોગ-  
પઢિસલીળયા—? અકુસલવયનિરોહો વા, ૨ કુસલવયઉદીરણ વા ।  
સે તં વયજોગપઢિસલીળયા । સે કિં ત કાયજોગપઢિસલીળયા ?

મળજોગપઢિસલીળયા 'અથ કા સા મનોયોગપ્રતિસલીનતા' 'મળજોગપઢિસલીળયા'  
મનોયોગપ્રતિસલીનતા 'અકુસલ-મળ-નિરોહો વા' અકુસલમનોનિરોહો વા,  
'કુસલ-મળ-ઉદીરણ વા' કુસલમળનઉદીરણ વા, શુભમનસ ઉદીરણ=પ્રવર્તનમ્, 'સે  
ત મળ-જોગ-પઢિસલીળયા' સૈવા મનોયોગપ્રતિસલીનતા, 'સે કિં ત વયજોગ-  
પઢિસલીળયા' અથ કા સા વાયુયોગપ્રતિસલીનતા 'વયજોગપઢિસલીળયા' વાયુ  
યોગપ્રતિસલીનતા-અકુસલવયનિરોહો વા' અકુસલવાયુનિરોહો વા, 'કુસલવયઉદીરણ વા'  
કુસલવાયુઉદીરણ વા ૨ । 'સે ત વયજોગપઢિસલીળયા' સૈવા વાયુયોગપ્રતિસલીનતા ।

કાર પ્રકટ કરતે હૈ—( સે કિં ત મળજોગપઢિસલીળયા ) વહ મનોયોગપ્રતિમલ-  
નતા ત્યા હૈ ? ( મળજોગપઢિસલીળયા-અકુસલમળનિરોહો, કુસલમળઉદીરણ  
વા, સે ત મળજોગપઢિસલીળયા ) અકુસલ-અશુભ મનકા નિરોધ હોના, અથવા શુભમન  
કા પ્રવર્તન હોના સો યહ મનોયોગપ્રતિસલીનતા હૈ । ( સે કિં ત વયજોગપઢિસલીળયા )  
વચનયોગપ્રતિસલીનતા ત્યા હૈ ? ( વયજોગપઢિસલીળયા અકુસલવયનિરોહો વા  
કુસલવયઉદીરણ વા, સે ત વયજોગપઢિસલીળયા ) અકુસલવાણી કા નિરોધ  
કરના અથવા કુસલવાણી કા ઉદીરણ કરના, યહ વચનયોગપ્રતિસલીનતા હૈ । ( સે કિં  
ત કાયજોગપઢિસલીળયા ) કાયયોગપ્રતિસલીનતા કિસકા નામ હૈ ? ( કાયજોગ-

યોગને ગોપયુ એ છે આ વિષયને આગળના સૂત્રના અશ્વમા સૂત્રકાર પ્રકટ  
કરે છે—( સે કિં ત મળજોગપઢિસલીળયા ) તે મનોયોગપ્રતિસલીનતા શુ છે ?  
( મળજોગપઢિસલીળયા અકુસલમળનિરોહો કુસલમળઉદીરણ વા, સે ત મળજોગપઢિસલી  
ળયા )-અકુસલ-અશુભ મનનો નિરોધ થવો, અથવા શુભ મનમા પ્રવર્તન થવું તે  
મનોયોગપ્રતિસલીનતા છે ( સે કિં ત વયજોગપઢિસલીળયા )-વચનયોગપ્રતિ  
સલીનતા શુ છે ? ( વયજોગપઢિસલીળયા અકુસલવયનિરોહો વા કુસલવયઉદીરણ વા, સે ત  
વયજોગપઢિસલીળયા )-અકુસલ વાણીનો નિરોધ કરવો, અથવા શલ વાણીનું  
ઉદીરણ કરવું તે વચનયોગપ્રતિસલીનતા છે ( સે કિં ત કાયજોગપઢિસલીળયા )

મૂલમ્—સે કિ તં અભિતરણ તવે ? અભિતરણ તવે છવ્વિહે પળ્ણત્તે, ત જહા—૧ પાયચ્છિત્તે, ૨ વિણણ, ૩ વેયાવચ્ચં ૪ સજ્ઞાઓ, ૫ જ્ઞાણ, ૬ વિડસગ્ગો ।

ળાય=નિરવચમ પાટકનકાયાસનામકમ ડામમ્પય ત્રિહરિતિ । ‘સે ત વિવિત્ત-સયણા-સળ-સેવળયા’ સૈય વિવિત્ત-ગયના-સન-સેવનતા । ‘મે ત પહિસલીળયા’ સૈયા પ્રતિસલીનતા, ‘સે ત વાહિરણ તવે’ તન્નિ ગાય તપ ॥ મૃ ૩૦ ॥

ટીકા—અધ્યમ્યન્તર તપ પ્રોચ્યતે—‘મે કિં ત અભિતરણ તવે ?’ અથ કિં તદ્ આમ્યન્તર તપ, ઉત્તરમાહ—‘અભિતરણ તવે છવ્વિહે પળ્ણત્તે’ આમ્યન્તર તપ પડ્વિય પ્રત્નમ્, ‘ત જહા’ તથા—૧ ‘પાયચ્છિત્ત’ પ્રાયશ્ચિત્તમ્, ૨—‘વિણણ’ વિનય, ૩ ‘વેયાવચ્ચ’ વૈયાવૃત્ત્યમ્, ૪—‘સજ્ઞાઓ’ સ્વાધ્યાય, ૫—‘જ્ઞાણ’ યાનમ્, ૬—‘વિડસગ્ગો’ વ્યુસર્ગ ઇતિ । તત્ર પ્રાયશ્ચિત્તમાહ—‘સે કિં ત પાયચ્છિત્તે’ અથ કિં

ગય્યા ધ્વ મસ્તારક અગાકાર કર વિચરતા હૈ, (સે ત વિવિત્ત-સયણા-સળ-સેવળયા) યહ વિવિત્તગયનાસનસેવનતા હૈ । (સે ત પહિસલીળયા) ઇસ પ્રકાર યહ પ્રતિમલીનતા હૈ । (સે ત વાહિરણ તવે) ઇસ પ્રકાર યહ ઊહ પ્રકાર કે વાહ્ય તપ કે ભેદ-પ્રમેદ કહે ગયે હૈ ॥ સૂ ૩૦ ॥

અન આમ્યન્તર તપ કા સૂત્રકાર વર્ણન કરતે હૈ—‘સે કિં ત અભિતરણ તવે ?’ ઇત્યાન્તિ ।

(સે કિં ત અભિતરણ તવે ?) આમ્યન્તર તપ કયા હૈ—કિતન પ્રકાર

કા હૈ ? (અભિતરણ તવે છવ્વિહે પળ્ણત્તે) આમ્યન્તર તપ ઊહ પ્રકાર કા હૈ, (ત જહા) વહ ઇસ પ્રકાર સે હૈ, (પાયચ્છિત્ત, વિણણ, વેયાવચ્ચ, સજ્ઞાઓ, જ્ઞાણ, વિડસગ્ગો) ૧ પ્રાયશ્ચિત્ત, ૨ વિનય, ૩ વૈયાવૃત્ત્ય, ૪ સ્વાધ્યાય, ૫ ધ્યાન ઓર ૬

પીઠ, ફલક, શય્યા તેમજ સસ્તારક અગીકાર ડગીને વિચરે છે (સે ત વિવિત્ત સયણા-સળ-સેવળયા) તે વિવિત્ત શયનાસનસેવનતા છે (સે ત પહિસલીળયા) આ પ્રકારે આ પ્રતિમલીનતા છે (સે ત વાહિરણ તવે) આ પ્રકારે તે છ પ્રકારના બાહ્યતપના ભેદ-પ્રભેદ કહેલા છે (સૂ ૩૦)

હવે આભ્યન્તર તપનુ સૂત્રકાર વર્ણન કરે છે—‘સે કિં ત અભિતરણ તવે ?’ ઇત્યાન્તિ ।

(સે કિં ત અભિતરણ તવે ?) પ્રશ્ન—આભ્યન્તર તપ શુ છે ? કેટલા પ્રકારના

છે ? (અભિતરણ તવે છવ્વિહે પળ્ણત્તે) ઉત્તર—આભ્યન્તર તપ છ પ્રકારના છે (ત જહા) તે આ પ્રકારે છે—(પાયચ્છિત્ત વિણણ વેયાવચ્ચ, સજ્ઞાઓ જ્ઞાણ વિડસગ્ગો) ૧ પ્રાયશ્ચિત્ત, ૨ વિનય, ૩ વૈયાવૃત્ત્ય, ૪ સ્વાધ્યાય, ૫ ધ્યાન ૬

यगिहेसु पणियसालासु इत्थी-पसु-पडग-ससत्त-विरहियासु वसहीसु  
 फासुएसणिज्जं पीढ-फलग-सेज्जा-सथारग उवसपज्जित्ताण विहरइ,  
 से त विवित्तसयणासणसेवणया । से त पडिसलीणया । से त  
 वाहिरए तवे ॥ सू०३० ॥

विहरइ ' विनिक्तगयनासनसेवनता—यत् गन्वागमेषु उधानेषु देवकुलेषु प्रपासु पणित-  
 गृहेषु पणितशालासु स्त्री-पशु-पण्डक-ससत्त-विरहितासु वसन्तिषु प्रासुकैपणीय पीढ-  
 फलक-शय्या-सस्तारकम् उपसम्पद्य विहरति, ' स्त्री-पशु-पण्डक-ससत्त-विरहितासु '  
 इत्यस्य लिङ्गविपरिणामेन आरामादिपदेष्वप्यवयव कार्यं, ततश्च—यत् गृह=निश्चयेन अनगार,  
 स्त्री-पशु-पण्डक-ससत्त-विरहितेषु=स्त्रिय, पशव, पण्डका=नपुसका, एतै सर्वै ससत्त=  
 सयोग, तेन विरहितेषु आरामेषु=कृत्रिमवनेषु, उधानेषु=कुसुमकाननेषु, देवकुलेषु=यक्षकुलेषु,  
 तथा स्त्र्यादिससत्तर्जितासु सभासु, प्रपासु=पानीयशालासु, पणितगृहेषु=व्यावहारिक-  
 जनोचितेषु पण्यगृहेषु, पणितशालासु = बहुप्राहकदार्यरुजनयोग्यासु, स्त्र्यादि-  
 ससत्तर्गहितासु वसतिषु=सामान्यगृहगृहेषु, एवविधानेरुत्थानेषु ' फासुएसणिज्ज ' प्रासु-  
 कैपणीय-प्रगता असव=असुमत प्राणिनो यस्मात् तत्प्रासुकम्=अचित्तम्, अत एव एष

वसहीसु फासुएसणिज्ज पीढफलगसेज्जासथारग उवसपज्जित्ताण विहरइ ) दोषरहित  
 गयन एव आसन की सेवनता यह इस प्रकार से होती है—जो अनगार स्त्रियों, पशुओं, एव  
 नपुसकों से रहित आरामों में—कृत्रिमवनों में, उधानों में—कुसुमित काननों में, देवकुलों  
 में—यक्षायतनों में, सभाओं में, प्रपाओं में—पानीयशालाओं में पणितगृहों में—व्यावहारिक  
 जनोचित पण्यगृहों में, पणितशालाओं में—अनेक प्राहक एव दायक जनों के योग्य ऐसे  
 स्थानों में, वसतियों में—सामान्य गृहस्थजनों के घरों में, अचित्त एव निरवद्य पीढ, फलक,

इत्थीपसुपडगससत्तविरहियासु वसहीसु फासुएसणिज्ज पीढफलगसेज्जासथारग उवस  
 पज्जित्ताण विहरइ, से त पडिसलीणया ) दोषरहित आसन तेमञ्च शयननु सेवन  
 करणु ते आ प्रकारे थाय छे ठे ठे अनगार स्त्रीओ, पशुओ, तेमञ्च प उडो-  
 नपु सडोथी रहित आरामोभा-ओटवे कृत्रिमवनोभा, उधानोभा-कुलवाडीओभा,  
 देवकुलोभा-यक्षायतनोभा, सभाओभा, प्रपाओभा-पानीयशालाओभा ( परधना  
 स्थानभा ) पणितगृहोभा-व्यवहारिक-लोकोचित डुकानोभा, पणितशालाओभा  
 —अनेक प्राहको तेमञ्च दायको ( देनारा ) लोकोने योग्य जेवा स्थानोभा ओटवे  
 गोहोभा, वसतिओभा-सामान्य गृहस्थ लोकोना धरोभा, अचित्त तेमञ्च निरवद्य

યત્કેનિ મિથાચયાદો ગજાનમતિચારજાત તત્કાલેચનાર્હં, તદ્વિશોપકમાલેચનાલક્ષણ પ્રાયશ્ચિત્તરૂપ  
કાર્યમપિ અનિચારરૂપે કારણે કાર્યોપચારગતલેચનાર્હમિયુચ્યત્ । ‘પઢિક્કમણારિહે’ પ્રતિક્ર-  
મણાર્હમ્-પ્રતિક્રમણ = પ્રતિનિવર્તન-શુભયાગાન્નુભયોગમ્કા તત્સ્યામન પુન શુભયોગ પ્રયા-  
નયન, મિથ્યાદુષ્ટતપ્રત્નનરૂપિ ચર્ય । અય માત્ર-ગુણિત્રયે સમિતિપદ્ધત્તે ચ મહસાકારતોઽ-  
નામોગનો વા કથમપિ પ્રમાદ મનિ મિથ્યાદુષ્ટતપ્રત્નનલક્ષણ પ્રતિક્રમણમ્ । તત્ર મહસાકારતોઽ-  
નામોગનો ના યદિ મનમા દુષ્કિન્તિત, તથા વચ્ચમા દુભાષિત, કાયેન દુષ્કેષિત, તથા-  
શ્યાયા યન્ કથા કથયન્ ત્રજેત, ભાષાયમપિ યન્ ગૃહસ્થભાષયા, પ્રહરરાત્ર્યનન્તર-

પ્રાયશ્ચિત્ત છે । મિથાચયા આદિ મ લ્ગે હુણ અનિચારસ્વરૂપ પાપો કી ગુરુ કે  
સર્માપ વિશુદ્ધિ ક લિયે આલેચના કી જાતી છે, અત યે પાપ આલેચના કે યોગ્ય હૈ ।  
આલેચના કે યોગ્ય જો પ્રાયશ્ચિત્ત કો કહા હૈ વહ કારણ મ કાર્ય ક ઉપચાર સે જાનના  
ચાહિયે । ( પઢિક્કમણારિહે ) પ્રતિક્રમણ શબ્દ કા અર્થ પાઠે હટના હૈ, શુભ યોગ સે  
અશુભ યોગ કી તર્ફ શુકે હુણ આમા કો પુન શુભ યોગ મ લાને કે લિયે મિથ્યાદુષ્ટ  
દેના સો પ્રતિક્રમણ કે યોગ્ય પ્રાયશ્ચિત્ત હૈ । ઇમકા માત્ર યહ હૈ-ત્રીન ગુણિયા મે, એવ પાંચ  
મમિતિયો મે અસ્માત્-સહમાકાર સે, અથવા અનામોગ-અનુપયોગ સે કથમપિ પ્રમાદ કે  
હા જાને પર મિથ્યાદુષ્ટ પ્રત્નન કરના સો પ્રતિક્રમણ હૈ । ઇમમ યદિ સહસાકાર સે અથવા  
અનામોગ મે મન દ્વારા રોટા ચિન્તન હા ગયા હા, વચન સે દુભાષ્ય હા ગયા હા, એવ કાય સે-  
દુષ્કેષિત હો ગયા હો, તથા શ્યાપથ મ પ્રવૃત્તિ કરતે ( માગમે ચલતે ) સમય યદિ કથા  
કહા ગયા હો, ભાષાસમિતિ મ યદિ ગૃહસ્થ કી ભાષા કે અનુસાર, અથવા પ્રહરરાત્રિ કે

આદિમા લાગેલા અતિચારસ્વરૂપ પાપોની ગુરુની પામે વિશુદ્ધિને  
માટે આલેચના કરાય છે આથી તે પાપ આલેચનાયોગ્ય છે આલેચ-  
નાને યોગ્ય જે પ્રાયશ્ચિત્ત ને ઠહુ છે તે ડારણમા ડાર્યના ઉપચારથી  
જાણુ જોઈએ ૧ ( પઢિક્કમણારિહે ) પ્રતિક્રમણ શબ્દનો અર્થ ‘ પાછુ હટવુ ’  
છે શુભયોગથી હટી જઈને અશુભ યોગની તરફ વળતા ચિત્તને ફરીને શુભ-  
યોગમા લાવવા માટે મિથ્યાદુષ્ટ દેવુ તે પ્રતિક્રમણને યોગ્ય પ્રાયશ્ચિત્ત છે  
તેનો આ ભાવ છે-ત્રણ ગુણિઓમા, તેમજ પાંચ સમિતિઓમા અસ્માત્  
અચાનક, અથવા અનામોગ-અનુપયોગથી ડાર પણ પ્રમાદ થઈ જતા મિથ્યા  
દુષ્ટ પ્રત્નન કરવુ તે પ્રતિક્રમણ છે આમા જો અચાનક અથવા અનામોગે  
મનથી જોટુ ચિતવન થઈ ગયુ હોય, વચનથી ખરાબ ભાષણ થયુ હોય,  
તેમજ ડાયાથી ખરાબ ચેષ્ટા થઈ હોય, તથા ધર્થાપથમા પ્રવૃત્તિ કરતા ( માગે  
ચાલતા ) જો ડયા ડહેવાઈ ગઈ હોય, ભાષાસમિતિમા જો ગૃહસ્થની ભાષા



સે કિં તં પાયચ્છિત્તે ? પાયચ્છિત્તે-દસવિહે પળ્લન્તે,  
તં જહા-આલોચનારિહે ૧, પઢિક્કમનારિહે ૨, તદુભયારિહે ૩, વિવે-

તપ્રાયશ્ચિત્તમ્ '—પ્રાયશ્ચિત્ત કિંસ્વરૂપ કતિવિગ્રહેતિ પૃચ્છતિ, ઉત્તરમાહ—'પાયચ્છિત્તે  
દસવિહે, પળ્લન્તે' પ્રાયશ્ચિત્ત દશત્રિય પ્રત્યયમ્—પ્રાય = પાપ, તસ્માત્ ચિત્ત = જીવ ગ્રોધ-  
યતિ = કર્મમલિન વિમલીકરોતીતિ પ્રાયશ્ચિત્તમિતિ । યદ્વા-પ્રાયો = ગાહુન્યેન ચિત્તમ્ =  
અન્તઃકરણ સ્વેન સ્વરૂપેણ અસ્મિન્ સતિ ભવતિ-ઇતિ પ્રાયશ્ચિત્તમ્-અનુગ્રાનવિશેષ ।  
સવરાદેરપિ તથૈવાત્મન શુદ્ધિકરણાત્ પ્રાયોપ્રહણમિતિ । અસ્થ દશત્રિયત્વ ટર્ગયતિ—  
'ત જહા' તથા—'આલોચનારિહે' આલોચનાઽર્થમ્—આલોચના ગુરુસમીપે પાપસ્ય નિવે-  
દન, તાવન્માત્રેણૈવ યસ્ય પાપસ્ય શુદ્ધિસ્તદાલોચનાર્થમ્ । આલોચના = ગુરુનિવેદના વિશુદ્ધયે

વ્યુત્સર્ગ । (સે કિં તં પાયચ્છિત્તે) પ્રાયશ્ચિત્ત કિતને પ્રકાર કા હૈ—(પાયચ્છિત્તે  
દસવિહે પળ્લન્તે)—પ્રાયશ્ચિત્ત ૧૦ પ્રકારકા હૈ । (ત જહા) વે પ્રકાર યે હૈ—  
(આલોચનારિહે પઢિક્કમનારિહે તદુભયારિહે વિવેગારિહે વિહસગારિહે તવારિહે  
છેયારિહે મૂલારિહે અણવટ્ટપ્પારિહે પારચિયારિહે) કર્મો સે મલિન ચિત્ત-જીવકા દગ્ધો-  
ધન જિસસે હોતા હૈ, અથવા જિસકે હોને પર પ્રાય કરકે અન્ત કરણ અપને સ્વરૂપ મેં  
રિથત હોતા હૈ, વહ પ્રાયશ્ચિત્ત હૈ । સવરાદિક સે મી આત્મા કી શુદ્ધિ હોતી હૈ 'ઇસલિયે  
અનસે ઇસે પૃથક્ કરનેકે લિયે પ્રાયશ્ચિત્ત મેં 'પ્રાય' શબ્દકા પ્રયોગ હુઆ હૈ । ઇસ મેં પ્રથમ  
પ્રાયશ્ચિત્ત આલોચનાર્થ હોતા હૈ । ગુરુ કે સમીપ પાપોં કા નિવેદન કરના ઇસકા નામ  
આલોચના હૈ । ઇસ આલોચનામાત્ર સે જિસ પાપ કી શુદ્ધિ હો જાતી હૈ વહ આલોચનાર્થ

વ્યુત્સર્ગ (સે કિં તં પાયચ્છિત્તે) પ્રાયશ્ચિત્ત કેટલા પ્રકારના છે ? (પાયચ્છિત્તે દસવિહે  
પળ્લન્તે) —પ્રાયશ્ચિત્ત ૧૦ પ્રકારના છે (ત જહા) તે આ પ્રકારે છે—  
(આલોચનારિહે પઢિક્કમનારિહે તદુભયારિહે વિવેગારિહે વિહસગારિહે તવારિહે  
છેયારિહે મૂલારિહે અણવટ્ટપ્પારિહે પારચિયારિહે, સે તં પાયચ્છિત્તે) ક્રમેથી મલિન  
થયેલા ચિત્તનું સંશોધન જેનાથી થાય છે અથવા જે થવાથી પ્રાય  
અત કરણ પોતાના સ્વરૂપમા આવી જાય છે તે પ્રાયશ્ચિત્ત છે સવરાદિથી  
પણ આત્માની શુદ્ધિ થાય છે તેથી તેનાથી આને જુદું કરવા માટે પ્રાયશ્ચિત્તમા  
પ્રાય શબ્દ લીધો છે આમા પ્રથમ પ્રાયશ્ચિત્ત આલોચનાર્થ થાય છે શુદ્ધી  
પાસે પાપોનું નિવેદન કરવું તેનું નામ આલોચના છે આ આલોચનામાત્રથી  
જે પાપની શુદ્ધિ થઈ જાય છે તે આલોચનાર્થ પ્રાયશ્ચિત્ત છે લિક્ષાય્યા

गारिहे ४, विउस्सगारिहे ५, तवारिहे ६, छेदारिहे ७, मूलारिहे ८, अणवट्टप्पारिहे ९, पारंचियारिहे १०। से त पायच्छित्ते ।

योग्यम् । ३। 'विवेगारिहे' विवेकाऽर्हम्-विवेक-अनेपणीयभक्तादिपरित्याग, तदर्हम् । ४। 'विउस्सगारिहे' व्युत्सगाऽर्हम्-व्युत्सर्ग = कायोसर्ग, तद्योग्यम् । ५। 'तवारिहे' तपोऽर्हम्-तप = नमस्कारसहितकालादागम्य पम्मासपर्यन्तमनशनम्, तत्र कस्यापि तपसो योग्य तपोऽर्हम्-अताचार, तद्विगोषकृत्वात् प्रायश्चित्तमपि तपोऽर्हमुच्यते-इति । ६। 'छेदारिहे' छेदाऽर्हम्-छेद-अग्निपञ्चकान्तरस्य पम्मासपर्यन्त साधुपर्यायस्य न्यूनताकृण्ण, तदर्हम् । ७। 'मूलारिहे' मूलाऽर्हम्-मूल-पुनर्व्रतस्योपस्थापनम्-पुनर्दीक्षारोपणम्, तदर्हम् । ८। 'अणवट्टप्पारिहे' अनवस्थाप्याऽर्हम्-यस्मिन् आसेनिते क चन कालव्रतपु अनवस्थाप्य वृत्ता पञ्चात्तयश्चार्णतया तदोपोपरतो व्रतेषु स्थाप्यते तदनवस्थाप्याऽर्हम् ।

योग्य होता है वह तदुभयार्ह प्रायश्चित्त है ३ । (विवेगारिहे) अनेपणीय भक्तादिक का परित्याग करना विवेक है, इसके योग्य जो प्रायश्चित्त है वह विवेकाऽर्ह प्रायश्चित्त है ४ । (विउसगारिहे) व्युत्सर्ग शब्द का अर्थ कायोसर्ग है । इसके योग्य प्रायश्चित्त का नाम व्युत्सगाऽर्ह प्रायश्चित्त है ५ । (तवारिहे) जो प्रायश्चित्त तपस्या के योग्य होता है वह तपोऽर्ह प्रायश्चित्त है । यह प्रायश्चित्त नोकारसी से लेकर ७ मास तक होता है ६ । (छेदारिहे) साधुपर्याय में पाँच दिनसे लेकर ७ मास तक की साधुपर्याय की न्यूनता करना छेदाऽर्ह प्रायश्चित्त है ७ । (मूलारिहे) जो प्रायश्चित्त पुन दीक्षा आरोपण के योग्य होता है वह मूलाऽर्ह प्रायश्चित्त है ८ । (अणवट्टप्पारिहे) जिस दोषके सेवन करने पर मयमीजन कुछ काल तक महाव्रतों के विषय में अनवस्थापित अलग-अलग दिये जाते हैं,

प्रतिक्रमण, अनेपणीय भोजन आदिजन परित्याग करने के योग्य छे ते तदुभयार्ह प्रायश्चित्त छे ३ (विवेगारिहे) अनेपणीय भोजन आदिजन परित्याग करने के योग्य छे तेने योग्य के प्रायश्चित्त छे ते विवेकाऽर्ह प्रायश्चित्त छे ४ (विउसगारिहे) व्युत्सर्ग शब्दको अर्थ कायोत्सर्ग के तेने योग्य प्रायश्चित्तनु नाम व्युत्सर्गाऽर्ह प्रायश्चित्त छे ५ (तवारिहे) के प्रायश्चित्त तपस्याने योग्य छे ते ते तपोऽर्ह प्रायश्चित्त छे आ प्रायश्चित्त नोकारसीथी वर्धने छ मास सुधी थाय छे ६. (छेदारिहे) साधुपर्यायमा पाय द्विसती वर्धने छ मास सुधीनी साधुपर्यायनी न्यूनता करी ते छेदाऽर्ह प्रायश्चित्त छे ७ (मूलारिहे) के प्रायश्चित्त इरीने दीक्षा आरोपणने योग्य छे ते मूलाऽर्ह प्रायश्चित्त छे ८ (अणवट्टप्पारिहे) के दोषनु सेवन करवाथी मयमी जन डेटवाक काण सुधी भडावतोना विषयमा

मुच्चै स्वरेण वा, अन्यथा सावयवचनन भाषेत, तथा—ण्यगाया=भक्तपानगवेपणत्रेलाया-  
मनुपयुक्त सदोपमाहारान्कि गृह्णीयात्, तथा सहसाऽनाभोगतो वा भाण्डोपकरणस्या-  
दान निक्षेप प्रमार्जन प्रतिलेखन च कुर्यात्, तथा—अप्रत्युपेक्षिते स्थण्डिल उच्चारदीना  
परिष्ठापन सहसाऽनाभोगतो वा कुर्यात् । उपर्यक्षगमेतत्—तेन यदि चतुर्निधा निरुथा,  
क्रोधादय कषाया, शब्दादिनिषेध्वासक्तिवा सहसाऽनाभोगतो वा कृता स्यात्, तदा  
एतेषु सर्वेषु स्थानेषु मिथ्यादुष्कृतप्रदानलक्षण प्रायश्चित्त, तच्च पूर्ववत् कारणे कार्योप-  
चारात्प्रतिक्रमणार्हमित्युच्यते । २। 'तदुभयारिहे' तदुभयाऽर्हम्—आलोचनाप्रतिक्रमणोभय-

अनन्तर उच्चस्वर से वचनकी प्रवृत्ति हो गई हो, या सावयवचन निरुल गया हो, एषणा-  
समिति में—भक्तपानगवेपण के काल में अनुपयुक्त होकर यदि सदोप आहार ग्रहण करने में  
आगया हो, अनाभोग से—अनुपयोग से अथवा सहसाकार से भाण्डोपकरण का आदान  
एव निक्षेपण, प्रमार्जन या प्रतिलेखन हो गया हो, तथा अप्रत्युपेक्षित स्थण्डिल में उच्चार  
आदिका परिष्ठापन सहसाकार से या अनाभोग से कर दिया गया हो, इसी तरह यदि  
सहसाकार से एव अनाभोग से चार विरुथाओं में, चार क्रोधादिक कषायों में, एव  
शब्दादि पाच इन्द्रियों के निषेधों में आसक्ति हो गई हो तो इन समस्त स्थानों में “मेरे  
दुष्कृत मिथ्या हों” इस प्रकार मिथ्यादुष्कृतप्रदानस्वरूप यह प्रतिक्रमण प्रायश्चित्त है ।  
पहिले की तरह यह प्रायश्चित्त भा कारण में कार्य के उपचार से प्रतिक्रमणार्ह कहा  
गया है २ । (तदुभयारिहे) जो प्रायश्चित्त आलोचना एव प्रतिक्रमण इन दोनों के

अनुसार अथवा प्रहस्तान्नि वीत्या पछी उवा स्वरथी वचन जोलाई गयु  
डोय, अथवा सावय वचन नीडणी गयु डोय, ओषष्ठासमितिमा—आहारपाणीना  
गवेपण कालमा अनुपयुक्त थधने जे सदोष आहार ग्रहण करवामा आवी  
गये। डोय, अनाभोगथी अथवा अचानक भाडोपकरणना आदान तेमज निक्षे  
पण, प्रमार्जन अथवा प्रतिलेखन थध गयु डोय, तथा अप्रत्युपेक्षित स्थण्डिलमा  
उच्चार आदिनु परिष्ठापन सहसाकारथी जे अनाभोगथी (अचानक जे अना  
भोगथी) कराई गयु डोय, ओपी ज रीते जे सहसाकारथी जे अनाभोगथी  
चार विरुथाओमा, चार क्रोधादिक कषायोमा, तेमज शब्दादि पाच धद्रिओना  
विषयोमा आसक्ति थध गई डोय तो जे गधा स्थानोमा “माइ दुष्कृत  
मिथ्या थाओ” जे प्रकारे मिथ्यादुष्कृतप्रदानस्वरूप आ प्रतिक्रमण—प्राय  
श्चित्त छे पड़ेलांनी पेडे आ प्रायश्चित्त पण करणुमा कार्यना उपचारथी  
प्रतिक्रमणार्ह कहेवाय छे २ (तदुभयारिहे) जे प्रायश्चित्त आलोचना तेमज

તદનન્તર વ્રતપુ સ્થાપ્યતે । મહનનાદિગુણયુક્ત ણવાનવસ્થાપ્ય ક્રિયતે, અન્યસ્ય તુ મૂલમેવ દીયતે । સહનનાદિગુણયુક્તોઽપિ યદિ અનન્યસાધ્યુન્મળગણસદ્ધર્માર્થકારી बहुजनसाध्य-कार्यकारा वा भवेत्, तर्हि द्वित्रिषोऽप्यनवस्थाप्य गच्छ गुरुमुखात् सद्घसाक्षितया च स्तोत्र-स्तोक्ततर वा मासद्वय मासैकमात्र वा अनवस्थाप्यतपो वहत् । यद्वा—चतुर्विधसंघाधारभूतोऽय परममद्रक स्वयमेव तपश्चर्यान्निःसनवस्थाप्यगोच्यमताचारमल क्षालयिष्यतीति कृत्वा सर्व मुञ्चेत्=अनवस्थाप्यतपो न कारयेन्ति ।

और उद्घट से गारह र्पण का । इस प्रकार तपस्या करने के बाद वह साधु महाव्रता में स्थापित किया जाता है । सहननादिगुणयुक्त ही इस प्रायश्चित्त के अधिकारी है । दूसरों को तो मूलार्ह प्रायश्चित्त ही दिया जाता है । महननादिगुणयुक्त साधु यदि दूसरों से असाध्य ऐसे कुछ गण सघ के कार्य करनेवाला हो, अथवा कुल गण सघ का जो कार्य बहुजनसाध्य हो उस कार्य को वह अकेले ही करनेवाला हो तो ऐसे आशातनाऽन-वस्थाप्य और प्रतिसेवनाऽनवस्थाप्य साधु के लिये सघकी साक्षी में गुरुके मुख से स्तोत्र—ने मास का, अथवा स्तोक्ततर—एकमास का तप दिया जाता है । तदनन्तर वह महाव्रता में स्थापित किया जाता है । अथवा यदि कोई साधु चतुर्विध सघ का आधार हो, परममद्रक हो, वह स्वयमेव तपस्या करके अनवस्थाप्य तप के द्वारा विशेषनीय पापमल का प्रक्षालन कर लेंगा, ऐसा विश्वास हो, तो ऐसे साधु को अनवस्थाप्य प्राय-श्चित्त नहीं दिया जाता है ।

આ પ્રાયશ્ચિત્ત જઘન્યથી એક વર્ષનું થાય છે અને ઉત્કૃષ્ટથી બાર વર્ષનું થાય છે આ પ્રકારે તપસ્યા કર્યા પછી તે સાધુ મહાવ્રતોમા સ્થાપિત કરાય છે મહનનાદિગુણયુક્ત જ તે પ્રાયશ્ચિત્તના અધિકારી છે બીજાને તો મૂલાહ્ પ્રાયશ્ચિત્ત જ અપાય છે મહનનાદિગુણયુક્ત સાધુ જો બીજાથી અસાધ્ય (ન જાને) એવા કુલ ગણ સઘના ઠાર્ય કરવાવાળો હોય અથવા કુલ ગણ સઘના જે ઠાર્ય બહુજનસાધ્ય હોય, એવા ઠાયોને તે એકલો જ કરવાવાળો હોય તો એવા આશાતનાનવસ્થાપ્ય અને પ્રતિસેવનાનવસ્થાપ્ય સાધુને માટે મઘની સાક્ષીમા ચરૂના મુખથી સ્તોત્ર—જે માસનું, અથવા સ્તોત્રતર—એક માસનું તપ અપાય છે ત્યાર પછી તે મહાવ્રતોમા સ્થાપિત કરાય છે અથવા જો કોઈ માધુ ચતુર્વિધ સઘનો આધાર હોય, પરમભદ્રક હોય, તે પોતે જ તપસ્યા કરીને અનવસ્થાપ્ય તપ દ્વારા વિગોધનીય પાપમલ ધોઈ નાખશે એનો નિશ્ચય થાય તો એવા સાધુને અનવસ્થાપ્ય પ્રાયશ્ચિત્ત અપાતું નથી ।

અય ભાવ—અનવસ્થાપ્યો દ્વિવિધો ભવતિ—આગાતનાઽનવસ્થાપ્ય, પ્રતિસેવનાનવસ્થાપ્ય”ચેતિ । તત્ર તીર્થકર—મઘ—શ્રુતા ઽઽચાર્યો—પાધ્યાય—ગણધર—મહર્દિકાન આગાતયન્ અનવસ્થાપ્યાર્હ-નામક નવમ પ્રાયશ્ચિત્ત પ્રાપ્નોત્તિ । સ જઘયેન પળ્માસાન્ ઉત્કર્ષત મત્સર યાવત તપ કુર્વન્ આશાતનતપોઽનવસ્થાપ્ય કર્તવ્ય । તાવતા ચ તપસા ક્ષપિતાઽઽગાતનાજનિતકર્મવા-દૂર્ધ્વ મહાનતેપુ સ્થાપ્યતે । પ્રતિસેવનાનવસ્થાપ્યસ્તુ સાધર્મિકાઽન્યધર્મિકૃતસ્તુસ્તૈન્યામ્યા હસ્ત-તાલાદિભિશ્ચ ભવતિ । સ ચ જઘયતો વર્ષમ્ ઉત્કૃષ્ટતો દ્વાદશ વર્ષાણિ તપ કુર્વન્ ભવતિ,

એવ પુન ઉસ દોષ કે નિવારણ કે લિયે તપસ્યા મે લગાયે જાતે હૈ, ઇસ પ્રકાર, જબ તપસે ઉસ દોષની પૂર્ણતયા શુદ્ધિ હો જાતી હે તવ તોપોપરત વે સયમી મહાનતા મે સ્થાપિત કર દિયે જાતે હૈ । ઇસ પ્રકાર ક પ્રાયશ્ચિત્ત કા નામ અનવસ્થાપ્યાર્હ હૈ, મતલ્બ ઇસકા યહ હૈ—અનવસ્થાપ્ય દો પ્રકારકા હોતા હૈ—૧ આગાતનાનવસ્થાપ્ય, ૨ પ્રતિસેવનાનવસ્થાપ્ય । જો તીર્થકર, મઘ, શ્રુત, આચાર્ય, ઉપા યાય, ગણધર એવ લઘિધારિયો કી આગાતના કરતા હૈ એસા સયમી ઇસ અનવસ્થાપ્યાર્હ નામક નવમ પ્રાયશ્ચિત્ત કા ભાગી હોતા હૈ । ઇનસે આગા તનાજન્ય દોષ કી શુદ્ધિ કે લિયે જઘન્ય સે ઝહમાહ તરુ, ઓર ઉત્કૃષ્ટ સે એક વર્ષ તરુ તપ કરાયા જાતા હૈ । ઇતને તપ સે આગાતનાજન્ય દોષ કી જબ શુદ્ધિ હો જાતી હૈ તત્ર વાદ મે વહ સાધુ મહાવ્રતો મે સ્થાપિત કર દિયા જાતા હૈ । જો સ્વધર્મી ઓર અન્યધર્મી કી વસ્તુ ચુરાતા હૈ, અથવા દયારહિત બુદ્ધિ સે થપ્પડ આદિ મારતા હૈ, ઉસે પ્રતિસેવનાઽન-વસ્થાપ્યાર્હ પ્રાયશ્ચિત્ત કરના પડતા હૈ । યહ પ્રાયશ્ચિત્ત જઘ ય સે એક વર્ષ કા હોતા હૈ,

અનવસ્થાપિત કરવામા આવે છે, તેમજ પાછા તે દોષના નિવારણ માટે તપ સ્થાપના લગાડવામા આવે છે, એ પ્રકારે બ્યારે તપસેવનથી દોષની મૂળ શુદ્ધિ થઈ જાય છે ત્યારે દોષોપરત (દોષમુક્ત) તે સયમી મહાવ્રતોમા સ્થાપિત કરવામા આવે છે આ પ્રકારના પ્રાયશ્ચિત્તનુ નામ અનવસ્થાપ્યાર્હ છે એની મતલબ એ છે કે—અનવસ્થાપ્ય એ પ્રકારના થાય છે ૧ આશા તનાનવસ્થાપ્ય અને ૨ પ્રતિસેવનાનવસ્થાપ્ય જે તીર્થકર, મઘ, શ્રુત, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, ગણધર, તેમજ લઘિધારિઓની આશાતના કરે છે, એવા સયમી આ અનવસ્થાપ્યાર્હ નામના નવમા પ્રાયશ્ચિત્તના ભાગી થાય છે તેનાથી આશાતનાજન્ય દોષની શુદ્ધિને માટે જઘન્યથી છ મહિના સુધી અને ઉત્કૃષ્ટથી એક વર્ષ સુધી તપ કરાય છે એટલા તપથી આશાતનાજન્ય દોષની બ્યારે શુદ્ધિ થઈ જાય છે ત્યાર બાદ તે સાધુ મહાવ્રતોમા સ્થાપિત કરી દેવાય છે જે સાધર્મીની અને અન્યધર્મીની વસ્તુને ચોરી લે છે, અથવા દયારહિત બુદ્ધિથી લાક્ષે આદિ મારે છે તેને પ્રતિસેવનાનવસ્થાપ્યાર્હ પ્રાયશ્ચિત્ત વરુ પડે છે

દ્વિર્ન પ્રતિલેખ્યમ્, ન ચાપ્ય ભરના પ્રતિલેખ્યિયનિ । મક્તપાનમસ્મૈ ન દેય, નાપ્યસ્માદગ્રાહ્યમ્, અનેન સાર્થં ટોપવેષ્ટવ્યમ્, ન ચાપ્યનેન સ્વેકમગ્ન્યા મોક્તવ્યમ્, અનેન સાર્થં કિમપિ ન સાર્યમિતિ ।” અય નગ્ન્યામિત સાધુ વ્રત્તે, ણન ન કોઽપિ વ્રત્તે, ગ્રીષ્મે ચતુર્થપષ્ટાદશમાનિ, ગિગિરે પષ્ટાદશમદશમાનિ, વર્ષાપ્તમગ્ન્યામગ્ન્યાનિ ત્રયમય યમોઽપ્ષ્ટાનિ, પારગકે ચ નિર્લેપ, એવરૂપ મુદુશ્ચ તપશ્ચરતિ । અસ્ય મગ્નેન સહ ત્રાસ ઈકક્ષેત્રે ઈકોપાશ્રયે ઈકસ્મિન પાર્થે ટોપમાધુપરિ-ભોગ્યપ્રદશે વ્રત્તે, નગ્ન્યાપનાગ્ન્યાનિ ટોપાગિ । મેગાગ્નો સમુપતે સતિ રોગાદિનિવૃત્તિપર્યન્ત

इसके उपकरण की प्रतिलेखना तुम लोग मत करना, यह भी तुम लोगके उपकरण की प्रतिलेखना नहीं करेगा, न तुम लोग इसे भक्तपान लो, न इससे भक्तपान लो, न इसके साथ बैठो, न इसके साथ एक मण्डला में आहारादि करो, और न इसका सहकार लेकर कोई अन्य कार्य करो ।” यह साधु नग्न्याक्षित साधु श्री वन्दना करता है, इसको वन्दना कोई भी नहीं करता । यह साधु ग्राम्य ऋतु में—जघन्य से उपवास, मध्यम से वेला, और उत्कृष्ट से तेल करता है, गिगिरि ऋतु में—जघन्य से वेला, मध्यम से तेल और उत्कृष्ट से चोला करता है, एन वर्षा ऋतु में—जघन्य से तेल, मध्यम से चोला और उत्कृष्ट से पंचोला करता है, पारणा में निवृत्तिवर्जित आहार होता है । अननस्थाप्य—प्रायश्चित्ती इस प्रकार का दुष्कर तप करता है । इस साधु को अन्य साधुओं के वसतियोग्य प्रदेश में रहना कल्पता है । यह गच्छ के साथ एकक्षेत्र में, एक उपाश्रय में, एक ही पार्श्व में रह सकता है, किन्तु इसको आलपन (वातचीत) आदि नहीं

ઉપકરણની પ્રતિલેખના તમારે ન કરવી તે પણ તમારા ઉપકરણની પ્રતિલેખના નહિ કરે ન તમારે તેને આહારપાણી દેવા કે ન તેની પાસેથી આહારપાણી લેવા ન તેની સાથે બેસવું, ન તેની સાથે એકમ ડલીમાં આહાર આપિ કરવા અને ન તેનો મહત્તર લઈને કોઈ અન્ય ધર્મ કરવું” આ સાધુ નવ દીક્ષિત સાધુની વદના કરે છે, તેની વદના કોઈ પણ કરતું નથી આ સાધુ શ્રીભઠ્ઠાજી જઘન્યથી ઉપવાસ, મધ્યમથી બેલા, અને ઉત્કૃષ્ઠથી તેલા કરે છે, શિશિરઋતુમાં જઘન્યથી બેલા, મધ્યમથી તેલા અને ઉત્કૃષ્ઠથી ચોલા કરે છે, તેમજ વર્ષાઋતુમાં જઘન્યથી તેલા, મધ્યમથી ચોલા અને ઉત્કૃષ્ઠથી પંચોલા કરે છે પારણામાં નિવૃત્તિવર્જિત આહાર લે છે અનવસ્થાપ્યપ્રાયશ્ચિત્તી આ પ્રકારનું દુષ્કર તપ કરે છે આ સાધુને અન્ય સાધુઓના વસતિયોગ્ય પ્રદેશમાં રહેવું કઠિણ છે તે ગચ્છની સાથે એક ક્ષેત્રમાં, એક ઉપાશ્રયમાં, એક જ પાર્શ્વમાં રહી શકે છે પરંતુ તેને આલપન (વાતચીત) આદિ કંપતું

અનવસ્થાપ્યતપોવિધિસ્થિત—અનવસ્થાપ્યપ્રાયશ્ચિત્તી માતુ પ્રશસ્તપુ ટ્ર યક્ષેત્રકાલભાવપુ  
 ગુરુસમીપે સરજમાવેન સ્વાતિચારમાલોચયતિ। આલોચનાઙ્ગતર ગુરુ કાયો સર્ગ કારયતિ, તથાદિ-  
 યેર્યાપથિકીં સમગ્રા શ્રાવયતિ, ‘તસ્મુત્તરીકરણેણ’ ઇત્યાગમ્ય યાત્—‘અપ્પાણ વોસિરામિ’  
 ઇતિ પઠિત્વા કાયો સર્ગે વારદ્રય ચતુર્વિંશતિસ્તવમનુચિન્થ્ય પારયિત્વા પુનઃપુનઃ વિગતિસ્તવમુચ્ચાયા-  
 ચાર્ય સાધૂનામગ્ર્ય વત્તિ—“અપ્પોઙ્ગનવસ્થાપ્યો મુનિસ્તપ પ્રતિપદ્યતે, અપ્પ યુષ્માનાલપિપ્પયતિ,  
 યુષ્માભિરપિ નાલપનીય, અપ્પ સૂતાર્ય શરીરવાતાં મુગ્ગાતાન્નિરૂપા વા ન પ્રદ્યતિ, યુષ્માભિરપિ ન  
 પ્રદ્યત્ય, પરિષ્ઠાપનાદિકમસ્ય ભવદ્વિર્ન કર્તવ્યમ્, ન ચાઙ્ગ્ય ભવતા કરિષ્યન્તિ। ઉપકરણમસ્ય ભવ

અન અનવસ્થાપ્યપ્રાયશ્ચિત્ત કી વિધિ કહતે હૈ—અનવસ્થાપ્ય પ્રાયશ્ચિત્ત લેને વાલા સાધુ  
 પ્રશસ્ત દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ ભાવમે ગુરુ કે નિકટ સરલ માનસે અપને અતીચારોં કી આલોચના કરતા  
 હૈ। જબ વહ આલોચના કર ચુકતા હૈ તમ ગુરુ મહારાજ ઉસે કાયોત્સર્ગ કરવાતે હૈં। વહ ઇસ પ્રકાર  
 હૈ—ગુરુ મહારાજ પહેલે સમગ્ર ઈર્યાપથિકી સુનાતે હૈ, ફિર ‘તસ્મુત્તરીકરણેણ’ યહા સે લેકર  
 “અપ્પાણ વોસિરામિ” યહોં તક પઢકર કાયોત્સર્ગ મેં દો વાર ચતુર્વિંશતિસ્તવ કી  
 અનુચિન્તના કર, પાલ કર, ફિર ઇકવાર ચતુર્વિંશતિસ્તવ કા ઉચ્ચારણ કરતે હૈ, ઔર  
 આચાર્ય તથા સાધુઓં કો બુલાકર ઇસ પ્રકાર કહતે હૈ—“યહ અનવસ્થાપ્ય મુનિ તપસ્યા કર  
 રહા હૈ, યહ ન તુમ લોગોં સે બોલેગા, ન તુમ લોગ ઇસસે વોલના। યહ તુમ લોગોં સે સૂતાર્ય  
 ઔર શરીર કી સુખશાતા આદિ નહીં પૂછેગા, તુમ લોગ મી ઇસ સે મત પૂછના। ઇસકી  
 પરિષ્ઠાપનિકા આદિ તુમ લોગ મત કરના, યહ મી તુમ લોગોં કી નહીં કરેગા।

હુવે અનવસ્થાપ્ય પ્રાયશ્ચિત્તની વિધિ કહે છે —

અનવસ્થાપ્ય પ્રાયશ્ચિત્ત લેવાવાળો સાધુ પ્રશસ્ત દ્રવ્ય ક્ષેત્ર ઠાલ અને  
 લાવમા શુદ્ધની પાસે સરલભાવથી પોતાના અતીચારોની આલોચના કરે છે  
 બ્યારે તે આલોચના કરી લે છે ત્યારે શુદ્ધ મહારાજ તેને કાયોત્સર્ગ કરાવે  
 છે તે આ પ્રકારે છે—શુદ્ધ મહારાજ પહેલા સમગ્ર ઈર્યાપથિકી સંભળાવે છે  
 પછી ‘તસ્મુત્તરીકરણેણ’ અહીંથી લઈને ‘અપ્પાણ વોસિરામિ’ અહીં સુધી  
 લખીને કાયોત્સર્ગમાં ચતુર્વિંશતિસ્તવની અનુચિતના કરીને, પાળીને, પછી  
 ચતુર્વિંશતિસ્તવનું ઉચ્ચારણ કરે છે, અને આચાર્ય તથા સાધુઓને બોલાવીને  
 આ પ્રકારે કહે છે—“આ અનવસ્થાપ્ય મુનિ તપસ્યા કરી રહ્યો છે, તે ન તો  
 તમારી સાથે બોલશે અને ન તમારે એને બોલાવવો એ તમોને સૂતાર્ય અને  
 શરીરની સુખશાતા આદિ નહિ પૂછે અને તમારે પણ તેને પૂછવું નહિ તેની  
 પરિષ્ઠાપનિકા આદિ તમારે ન કરવી અને તે પણ તમારી નહિ કરે તેના

આશાતનાપારાશ્ચિક । તસ્ય પાગશ્ચિકાર્દનામકન્યમ પ્રાયશ્ચિત્ત પ્રાપ્નોતિ । મ જયન્યેન પમાસાન્, ડ્કર્પતો દ્વાન્ માસાન્ ગચ્છતો નિ માગ્નિસ્તપસિ નિર્દતિ । પ્રતિસેવનાપાગશ્ચિકત્રિવિધ - દુષ્ટ, પ્રમત્ત, અયોન્ય કુમાગ્ચેતિ । તત્ર દુષ્ટો દ્વિવિધ - કપાયદુષ્ટો, વિપયદુષ્ટ - ચેતિ । તત્ર કપાયદુષ્ટો દ્વિવિધ - સ્વપન્નદુષ્ટ, પરપન્નદુષ્ટઃ । અત્ર ચતુર્મક્ષી, તદ્યથા - સ્વપન્ન સ્વપક્ષે દુષ્ટ ૧, સ્વપક્ષ પરપક્ષે દુષ્ટ ૨, પરપક્ષ સ્વપક્ષે દુષ્ટ ૩, પરપન્ન પરપક્ષે દુષ્ટ ૪ । પ્રથમમક્ષે - મૃતગુરુદન્તમન્નક ૧, ગુરુગાન્મર્તક ૨, નેત્રોગ્માતક ૩, ત્તેદૈર્ગમ ૪, ટ્યાદાન્યુત્પાદરણાનિ । દ્વિતીયમક્ષે - રાજાદિગૃન્થવધક ૨, તૃતીયે - યથા કનાપિ ગૃહસ્થાપરથાયા નાદે પરાજિત કશ્ચિદ્ આસીન્,

કરતા હૈં વહ 'આશાતનાપારાશ્ચિક' હૈ । ઇસે પારાશ્ચિકાર્દ' નામક દશર્વાં પ્રાયશ્ચિત્ત દિયા જાતા હૈ । યહ જયન્ય સે ૮ માસ તક ઓર ડહુષ્ટ સે ગારહ માસ તક ગચ્છ સે વહિષ્કૃત હોકર તપસ્યા કરતા હૈ । 'પ્રતિસેવનાપારાશ્ચિક' ત્રીન પ્રકાર કા હોતા હૈ । વે પ્રકાર યે હૈ - (૧) દુષ્ટ, (૨) પ્રમત્ત ઓર (૩) અન્યોડન્ય-કુર્વાણ । ઇનમ 'દુષ્ટ' દો પ્રકાર કા હોતા હૈ - (૧) કપાયદુષ્ટ ઓર (૨) વિપય-દુષ્ટ । કપાયદુષ્ટ બે પ્રકાર કા હૈ - (૧) સ્વપન્નદુષ્ટ ઓર (૨) પરપક્ષદુષ્ટ । યહોં પર ચતુર્મક્ષી હોતી હૈ । ચતુર્મક્ષા કા પ્રકાર ઇસ પ્રકાર હૈ - (૧) સ્વપક્ષ, સ્વપક્ષ મ દુષ્ટ-સાધુઓ સે દ્રેપ કરનેવાલા સાધુ । ઇસકા ઉદાહરણ હૈ - મૃત ગુરુ કા ઢાંત પાડનેવાલા, મૃત ગુરુ કા ગર્દન મગેડનેવાલા, મૃત ગુરુ તથા સાધુ કી ઓંઘોં કો નિકાળનેવાલા, ઢાંતા સે સાધુ કો કાટનેવાલા-સાધુ । (૨) સ્વપક્ષ-પરપક્ષ મ દુષ્ટ-ગૃહસ્થો સે દ્રેપ કરનેવાલા સાધુ । ઇસકા ઉદાહરણ હૈ - રાજા આનિ ગૃહસ્થો કા વધ

શ્રુત, આચાર્ય, ગણધર અને લલિધધારીની આશાતના ડે ડે તે 'આશાતના-પારાશ્ચિક' છે તેને પારાશ્ચિકાર્દ નામનુ દશમુ પ્રાયશ્ચિત્ત દેવાય છે એ જયન્યથી છ માસ સુધી અને ઉત્કૃષ્ટથી બાર માસ સુધી ગચ્છથી બહિષ્કૃત થઇને તપસ્યા ડે ડે 'પ્રતિસેવનાપાગશ્ચિક' ત્રણ પ્રકારના થાય છે તે આ પ્રકારે છે - (૧) દુષ્ટ, (૨) પ્રમત્ત અને (૩) અન્યોડન્યકુર્વાણુ તેમા 'દુષ્ટ' બે પ્રકારના થાય છે (૧) કપાયદુષ્ટ અને (૨) વિપયદુષ્ટ કપાયદુષ્ટ બે પ્રકારના છે - (૧) સ્વપક્ષદુષ્ટ અને (૨) પરપક્ષદુષ્ટ અહીં ચતુર્ભંગી થાય છે ચતુર્ભંગીના પ્રકાર આમ છે - (૧) સ્વપક્ષ, સ્વપક્ષમા દુષ્ટ-સાધુઓનો દ્રેપ કરવાવાળો સાધુ તેનુ ઉદાહરણ છે - મરેલા શુકના દાંત પાડવાવાળો, મરેલા શુકની ગરદન મગેડવાવાળો, મરેલા શુક તમા સાધુની આંખો ડાઢી લેવાવાળો, દાંતેથી સાધુને બટકા ભરવાવાળો સાધુ (૨) સ્વપક્ષ, પરપક્ષમા દુષ્ટ-ગૃહસ્થોનો દ્રેપ કરવાવાળો સાધુ તેનુ ઉદાહરણ છે - ગાબ આદિ ગૃહસ્થોનો વધ કરવા



તદૈયાવૃત્ય કરણીય, તસ્મિન્નિવૃત્તે સતિ પુનસ્તપસિ મર્યાપ્ય । ઇતિ મક્ષેપતોઽનનસ્થાપ્યતપો-  
વિધિ । ૬૬ નવમ પ્રાયશ્ચિત્તમ્ । ૧૧।

‘પારચિયારિહે’ પારાશ્ચિકાર્દ્દમ્-પાર=તીર તપસાઽપરાધસ્ય અશ્વતિ=ગચ્છતિ તતો  
દીક્ષ્યતે ય સ પારાશ્ચી, સ ણ્વ પારાશ્ચિક, તસ્ય યદ્રહં તત્ પારાશ્ચિકાર્દ્દમ્ દશમ પ્રાયશ્ચિત્તમ્ ।  
યદ્વા-પારમન્ત પ્રાયશ્ચિત્તાના તત ઉત્કૃષ્ટતરપ્રાયશ્ચિત્તાઽભ્યાગ્દ્ અશ્વતિ-ગચ્છતી-યેગ્ગીન્ સાધુ  
પારાશ્ચિકસ્તદ્રહં પ્રાયશ્ચિત્તમ્ । ૧૦। પારાશ્ચિક સક્ષેપતો દ્વિવિધ-આગાતનાપારાશ્ચિક, પ્રતિ  
સેવનાપારાશ્ચિકથેતિ । તત્ર-તીર્થંકર-સઘ-શ્રુતાચાર્ય-ગણધર-મહર્દિકાન આશાતયતિ ય સ

કલ્પતા હૈ । યદિ ઉસ સાધુ કો રોગાદિ હો જાય તો જનતક રોગાદિ કા નિવૃત્તિ  
ન હો તવતક અય સાધુ ઉસકી વૈયાવૃત્ય કર સકતે હૈં । જન વહ સાધુ રોગ સે  
નિર્મુક્ત હો જાય તો ફિર ઉસસે તપસ્યા કરાની ચાહિયે । યહ અનવસ્થાપ્યાર્દ્દ નામક  
નવમા પ્રાયશ્ચિત્ત હુઆ ।

‘પારચિયારિહે’ જો સાધુ તપ કે દ્વારા અપને ક્રિયે હુા અપરાધ કો પાર  
કરતા હૈ, અર્થાત્ અપરાધજનિત પાપસે મુક્ત હોતા હૈ, ફિર ઉસે દીક્ષા દી જાતી હૈ,  
વહ સાધુ ‘પારાશ્ચિક’ હૈ । ઉસ સાધુ કો પાપવિગોધનાર્થ જો પ્રાયશ્ચિત્ત દિયા  
જાતા હૈ, વહ ‘પારાશ્ચિકાર્દ્દ’ પ્રાયશ્ચિત્ત હૈ । અથવા જો સાધુ ઉત્કૃષ્ટતર અન્ય પ્રાય  
શ્ચિત્ત કે ન હોને કે કારણ માત્ર અતિમ પ્રાયશ્ચિત્ત કા અધિકારી હોતા હૈ વહ  
‘પારાશ્ચિક’ કહા જાતા હૈ । ઉસ અતિમ પ્રાયશ્ચિત્ત કો ‘પારાશ્ચિકાર્દ્દ’ કહતે હૈ ।  
પારાશ્ચિક માધુ દો પ્રકાર કા હૈ-પહેલા આશાતનાપારાશ્ચિક, દૂસરા પ્રતિસેવના  
પારાશ્ચિક । જો તીર્થંકર, સઘ, શ્રુત, આચાર્ય, ગણધર ઓર લઘ્વિધારી કી આગાતના

નથી જો તે સાધુને રોગાદિ થઈ બચે તો બન્યા સુધી રોગાદિની નિવૃત્તિ ન  
થાય ત્યા સુધી અન્ય સાધુ તેનું વૈયાવૃત્ય કરી શકે છે બન્યારે તે સાધુ  
રોગથી નિર્મુક્ત થઈ બચે ત્યાર પછી તેની પાસે તપસ્યા કરાવવી જોઈએ આ  
અનવસ્થાપ્યાર્દ્દ નામનું નવમું પ્રાયશ્ચિત્ત થયું

‘પારચિયારિહે’ જે સાધુ તપદ્વારા પોતે કરેલા અપરાધને પાર કરે છે અર્થાત્  
અપરાધજનિત પાપથી મુક્ત થાય છે તેને ત્યાર પછી દીક્ષા દેવાય છે તે સાધુ  
‘પારાશ્ચિક’ છે તે સાધુને પાપવિગોધનાર્થ જે પ્રાયશ્ચિત્ત દેવાય છે તે ‘પારાશ્ચિકાર્દ્દ’  
પ્રાયશ્ચિત્ત છે, અથવા જે સાધુ ઉત્કૃષ્ટતર અન્ય પ્રાયશ્ચિત્ત ન હોવાના કારણ  
માત્રથી અતિમ પ્રાયશ્ચિત્તને અધિકારી છે તે ‘પારાશ્ચિક’ કહેવાય છે તે  
અતિમ પ્રાયશ્ચિત્તને ‘પારાશ્ચિકાર્દ્દ’ કહેવાય છે પારાશ્ચિક સાધુ બે પ્રકારના  
છે-પહેલા આશાતનાપારાશ્ચિક, બીજા પ્રતિસેવનાપારાશ્ચિક જે તીર્થંકર, સઘ,

પારાશ્વિકાર્હ પ્રાયશ્ચિત્ત કર્તવ્યમ્ । તત સાધુવેપપરિત્યાગેન મ ગુરુનિર્દેશત કપર્દિકા વણિગ્મ્યો  
યાચિત્વા ગુરવે પ્રર્જયતિ, તતો ગુરુર્મુનિવેપ દત્ત્વા દીક્ષા ંદાતિ । પારાશ્વિકૃતપોવિધાન  
પ્રાગુક્તાનવસ્થાપ્યતપોવદ્ ગ્રીષ્મે ચતુર્થપ્રાપ્તમાનિ, ગિગિરે પપ્રાપ્તમદગમાનિ, વર્ષાસ્વપ્તમ-  
દગમદ્વાદગાનિ જઘન્યમધ્યમોકૃષ્ટાનિ, પારણકે ચ નિર્લેપ इति ।

દ્વિતાયમદ્વેડપિ ચાનુપરત પ્રથમમદ્ભવત્ સાધુવેપાપહારેણ ગચ્છાદ્ વહિષ્કરણીય, ઉપર-

ऐसे साधु को गुरु पाराश्रिकार्ह प्रायश्चित्त दें । ऐसा साधु साधुवेप का परित्याग कर शिर के  
ऊपर कपडा बाँधकर गुरु की आज्ञा से बाजार में जाकर व्यापारियों से अपना पाप-  
निवेदनपूर्वक एक एक कौडो माँगता है, माँग कर उन कौडियों को गुरु महाराज को  
दिग्लता है । तब गुरु महाराज उसे मुनिवेप देकर फिर से दीक्षा देते हैं । पाराश्रिक  
तप का विधान पूर्वोक्त अवस्थाप्य तप के समान है । इस तपस्या में वह साधु  
प्राप्त ऋतु में जघय से उपजास, मध्यम से वेला, उत्कृष्ट से तेल, गिगिर ऋतु में  
जघय से से वेला, मध्यम से तेल, उत्कृष्ट से चौला, और वर्षा ऋतु में जघन्य से तेल,  
मध्यम से चौला, उत्कृष्ट से पँचोला करता है । पारणा में विकृतिवर्जित आहार लेता है ।

द्वितीयमद्ग में जो साधु अनुपरत है अर्थात् राजा आदि गृहस्थों के  
घातरूप व्यापार से निवृत्त नहीं होता है, ऐसे साधु का साधुवेप छीनकर गुरु  
महाराज उसे गच्छ से निकाल दे । जो साधु राजादिक गृहस्थ के घातरूप व्यापार

સાધુ ઠાત પાડવા આદિ હુકૃત્યોથી નિવૃત્ત થઈ બીય છે અને નિયમ કરે છે  
કે-‘હવે હું ફરીને એવુ કામ નહિ કરું’ એવા સાધુને શુદ્ધ પારાશ્વિકાર્હ પ્રાય-  
શ્ચિત્ત આપે એવો સાધુ, સાધુનો વેપ છોડી દઈ શિરના ઉપર કપડુ બાધી  
શુદ્ધની આજ્ઞા લઈ બબરમા બીય છે અને વ્યાપારીઓની પાસે પોતાનુ પાપનુ  
નિવેદન કરી એક એક કોડી માગે છે માગીને તે કોડિઓને શુદ્ધ મહારાજને  
ખતાવે છે ત્યારે શુદ્ધ મહારાજ તેને મુનિવેષ આપીને ફરીને દીક્ષા આપે છે  
પારાશ્વિક તપનુ વિધાન આગળ ઢહેલ અનવસ્થાપ્ય તપના સમાન છે આ  
તપસ્યામા તે સાધુ ગ્રીષ્મઋતુમા જઘન્યથી ઉપવાસ, મધ્યમથી બેલા, ઉત્કૃષ્ઠથી  
તેલા, શિશિરઋતુમા જઘન્યથી બેલા, મધ્યમથી તેલા, ઉત્કૃષ્ઠથી ચૌલા, અને  
વર્ષાઋતુમા જઘન્યથી તેલા, મધ્યમથી ચૌલા, ઉત્કૃષ્ઠથી પચોલા કરે છે  
પારણામા વિકૃતિવર્જિત આહાર લે છે

દ્વિતીયભગમા-જે સાધુ અનુપરત હોય અર્થાત્ રાજા આદિ ગૃહસ્થોના  
ઘાતરૂપ વ્યાપારથી નિવૃત્ત થતો નથી, એવા સાધુનો સાધુવેપ છીનવી લઈને

સ તસ્ય ગૃહસ્થાનસ્થાયા વિજયિન સામેર્વેરિકો જાત , યથા સ્કન્દકુમારસ્ય પાલક ઇતિ ।૩।  
યો રાજો યુવરાજસ્ય વા વધક સ્ત ચતુર્થમજ્ઞાન્તર્ગત । અગ્નિત્વનાત્ વધક પરપક્ષ , રાજા  
તુ પરપક્ષ એવાસ્તિ ।૪।

પ્રથમમજ્ઞે યોઽનુપરત સ પ્રાયશ્ચિત્તાનર્દ , તસ્માત્ તસ્ય સાધુવપમપદ્ય ગુરુણા  
બહિર્નિસ્સારણ કરણીયમ્, યસ્તૂપરત 'પુનર્નૈવ કરિષ્યામી' તિ પ્રતિજાનાતિ તસ્ય તપોરૂપ

કરનેવાળા સાધુ । (૩) પરપક્ષ, સ્વપક્ષ મેં દુષ્ટ-સાધુ સે દ્વેષ કરનેવાળા ગૃહસ્થ ।  
ઇસકા ઉદાહરણ ઇસ પ્રકાર હૈ-કિસી સાધુન ગૃહસ્થાવસ્થા મ વાદવિનાદ મ કિમી  
કો પરાજિત ક્રિયા થા । પરાજિત મનુષ્ય ઉસકા વૈરી હો ગયા । વાદ મેં વિજયી  
મનુષ્યને દીક્ષા લેકર સાધુત્વ કો અગ્નીકાર ક્રિયા, ઉસ સમય પરાજિત મનુષ્ય તીવ્ર  
વૈરાનુબધ કે કારણ ઉસ સાધુ કો માર ઢાલ । જૈસે-પાલકને સ્કન્દક આનિ પૌંચસૌ  
મુનિયોં કો માર ઢાલ । તથા (૪) પરપક્ષ-પરપક્ષ મેં દુષ્ટ-ગૃહસ્થ સે દ્વેષ કરનેવાળા  
ગૃહસ્થ । ઇસકા ઉદાહરણ હૈ-રાજા વા યુવરાજ કા વધ કરનેવાળા ગૃહસ્થ । હયા  
કરનેવાળા અદીક્ષિત હોને કે કારણ પરપક્ષા હૈ, રાજા આદિ તો પરપક્ષી હૈ હી, ઇસલિયે  
યહ ચતુર્થ મજ્ઞ કા ઉદાહરણ હૈ ।

પ્રથમમજ્ઞ મેં જો સાધુ અનુપરત હૈ, અથાત્ મૃતગુરુ કે દાત પાડના આદિ દુષ્કૃત્ય સે  
નિવૃત્ત નહીં હોતા હૈ, વહ પ્રાયશ્ચિત્ત કા અધિકારી નહા હૈ । ગુરુ કો ચાહિયે કિ એસે સાધુ કા  
વેષ છીન લે, ઓર ગચ્છ સે ઉસકો નિકાલ દે । જો સાધુ દાંત પાડના આદિ દુષ્કૃત્યોં સે  
નિવૃત્ત હો જાતા હૈ, ઓર પ્રતિજ્ઞા કરતા હૈ કિ "મેં અબ ફિર કમાં એસા કામ નહીં કરૂંગા"

વાળો સાધુ (૩) પરપક્ષ, સ્વપક્ષમા દુષ્ટ-સાધુનો દ્વેષ કરવાવાળો ગૃહસ્થ આનુ  
ઉદાહરણ આમ છે-કોઈ સાધુએ ગૃહસ્થાશ્રમમા વાદવિવાદમા કોઈને પરાજિત  
કયોં હતો પરાજિત માણસ તેનો વેરી થઈ ગયો પછી વિજયી મનુષ્યે દીક્ષા  
લઈ સાધુત્વ અગ્નીકાર કર્યું, તે સમયે પરાજિત મનુષ્યે તીવ્ર વૈરાનુબધને  
કારણે તે સાધુને મારી નાખ્યો જેમ, પાલકે સ્કન્દ આદિ પાંચસૌ  
મુનિઓને મારી નાખ્યા તથા (૪) પરપક્ષ, પરપક્ષમા દુષ્ટ-ગૃહસ્થોનો  
દ્વેષ કરવાવાળો ગૃહસ્થ તેનું ઉદાહરણ છે-રાજા અથવા યુવરાજનો વધ  
કરવાવાળો ગૃહસ્થ હયા કરવાવાળો અદીક્ષિત હોવાને કારણે પરપક્ષી છે,  
રાજા આદિ તો પરપક્ષી છેજ, આથી એ ચતુર્થમજ્ઞનું ઉદાહરણ છે

પ્રથમ ભગવાન-જે સાધુ અનુપરત ૩ અર્થાત્ મરેલા શુરના દાંત પાડવા  
આદિ દુષ્કૃત્યથી નિવૃત્ત થતો નથી તે પ્રાયશ્ચિત્તનો અધિકારી નથી શુરને એવા  
સાધુનો વેષ છીનવી લેવો જોઈએ અને ગચ્છથી તેનો બહિષ્કાર કરવો જોઈએ જે

પરપક્ષ પરપક્ષે દુષ્ટ ૨ । તત્ર-ગાલાયા તસ્મ્યા ગા સાન્ધ્યા ય માધુર્દુષ્ટ =ગાન્ધારકારક, મ પ્રથમો મહ્ન । માધુર્ય અયાતગૃહિણ્યામયતાધિકાયા વા અયુષપત્ર ઇતિ દ્વિતાય । ગૃહસ્થો ગાલાયા તસ્મ્યા વા સાન્ધ્યાયુષપત્ર ઇતિ તર્તીય । ગૃહસ્થો ગૃહસ્થાયામિતિ ચતુર્થ । અયુષપત્રાસપિ ચતુર્થો મત ય ।

તત્ર-પ્રથમમહ્ને વર્તમાનો યોડનુપગત મ ગિહ્નપાગચ્ચિક્ર કર્તવ્ય-સાધુવેપાપ-દાગ્ગ મર્ચ્યા ગાગ્રાદ ગ્લિષ્કગ્ગીય । યન્તૂપગ્ન =ઉપગાન્ત 'પુનનવ કૃગિયામી'-તિ પ્રતિ-ગ્નાનિ, તત્ર । પાગચ્ચિક્રાઈ તપોરૂપ પ્રાયશ્ચિત્ત કાર્યતિ તત સાધુવેપમનપ ય ત્વક્ષાપ્રગ્ન કર્તવ્યમ ઉપગત્ । વિપયદુષ્ટમ્ય િહ્નપાગચ્ચિક્રવગિગ્નાભાગાત ।

પગ્તાર્થિક કા ત્વા સે ત્યમિચાર કનગાગ માધુ । (૩) પરપક્ષ, સ્વપક્ષ મ દુષ્ટ=ગાલા યાં તત્ર ॥ સાન્ધ્યા કા ગાન્ધાર કરનવાલા ગૃહસ્થ । (૪) પરપક્ષ, પરપક્ષ મેં દુષ્ટ-ગૃહસ્થ લા ક માથ ત્યમિચાર કન વાલા ગૃહસ્થ । વિપયદુષ્ટકે યે ચાર મહ્ન હુઁ । ઇનમ પ્રથમ-મહ્ન મેં વર્તમાન સાધુ ડપને દુષ્ટકર્મ મે નિવૃત્ત ન હો તો ગુરુ ડમકો લિંગપારાચ્ચિક્ર કર દે, અથાત્-ડમકા સાધુવેપ લે લે, ઓર ડમકા ગચ્છ સે સર્વથા વહિષ્કાર કર દે । જો સાધુ ડપન દુષ્ટકર્મ સે નિવૃત્ત યવ ઉપગાન્ત હોકર તેમી પ્રતિજ્ઞા કરે કિ "મે અન ફિર કમી મી તેમા નહા રહ્નગા" ડમકો ગુરુ પાગચ્ચિક્રાઈ તપોરૂપ પ્રાયશ્ચિત્ત દેતે હૈં । ઈસે સાધુકા સાધુ-વેપ નહીં ડાતા જાતા હે, માત્ર ડસે નવી દાક્ષા ઢી જાતા હૈં । અપને દુષ્ટકર્મ સે નિવૃત્ત વિપયદુષ્ટ કે લિયે લિહ્નપારાચ્ચિક્ર કા વિધાન નહીં હે, અથાત્-ડમકા વેપ નહીં ડીના જાતા હૈં ।

પરપક્ષમા દુષ્ટ-શય્યાતગ્ની ઓ અથવા પરતીર્થિઢની ઓથી વ્યલિચાર ડરવા-વાળો માધુ (૩) પરપક્ષ, સ્વપક્ષમા દુષ્ટ-ગાલા અથવા તગ્ની સાધ્વીનુ શીયળ લગ ડરવાવાળો ગૃહસ્થ (૪) પરપક્ષ, પરપક્ષમા દુષ્ટ-ગૃહસ્થ ઓની માટે વ્યલિચાર ડરવાવાળો ગૃહસ્થ વિપયદુષ્ટના આ ચાર લગ થયા તેમા પ્રથમ લગમા વર્તમાન માધુ પોતાના દુષ્ટકર્મથી નિવૃત્ત ન થાય તો શુરૂ તેને લિંગપાગચ્ચિક્ર ડગી હે, અથાત્ તેનો માધુ વેપ લઈ લે અને ગન્ધમાથી તેનો મર્ચ્યા ણડિગાર ડગી હે ૨ માધુ પોતાના દુષ્ટકર્મથી નિવૃત્ત તેમજ ઉપશાત થડને ઓવી પ્રતિજ્ઞા ડગે હે 'હુ હવે કગીને ડહી ઓવુ નહિ ડર' તેને શુરૂ પાગચ્ચિક્રાઈ-નપોડપ પ્રાયશ્ચિત્ત આપે હે ઓવા માધુનો સાધુવેપ છીનવી લેવાતો નથી માત્ર તેને નવી દીક્ષા અપાય હે પોતાના દુષ્ટકર્મથી નિવૃત્ત વિપયદુષ્ટને માટે લિંગપાગચ્ચિક્રનુ વિધાન નથી અર્થાત્ તેનો વેપ છીનવી લેવાતો નથી

તત્ત્વેત્ તર્હિ તસ્ય ન પારાશ્વિકતપ કરુણ, નાપિ ચ સાધુમેષાપદાઃ, કિં તુ પુનઃ પ્રદાનમાત્ર પ્રાયશ્ચિત્તમ્ ।

તૃતાયમ્ભક્તે ચતુર્થમ્ભક્તે ચ—યદતિગયજ્ઞાની ‘ઉપશાતોડ્યમ્’ ઈતિ માયતે, તન્ના સ્વદેશ દીક્ષિતુ ન કન્પતે, કિંતુ અન્યસ્મિન્ન દેશે ગવા દીક્ષા ગતન્યા ।

વિષયદુષ્ટોડપિ પૂર્વવદ્વિત્રિધ—સ્વપક્ષદુષ્ટ, પરપક્ષદુષ્ટ—ચેતિ । તત્રાપિ ચતુર્મઙ્ગી—તદ્યથા—સ્વપક્ષ સ્વપક્ષે દુષ્ટ ૧, પરપક્ષ પરપક્ષે દુષ્ટ ૨, પરપક્ષ પરપક્ષે દુષ્ટ ૩,

સે નિવૃત્ત હો જાય તો ઉસસે ગુરુ પારાશ્વિક તપ નહા કરાયે, ન ઉમકા માધુવેષ હી ઊને, કિંતુ ઉસે ક્ષેત્રપારાશ્વિક કરકે ફિર સે નીકા દે, યહ ઉસકા પ્રાયશ્ચિત્ત હૈ ।

તૃતીયમ્ભક્ત મે—જો ગૃહસ્થ સાધુ કા ઘાતક હે વહ યન્તિ દીક્ષા લેના ચાહે, ગુરુમહારાજ કો વહ ઉપશાત જાત હો તો ઉસ ગુરુમહારાજ અયદેશ મ લે જાકર દીક્ષા દે । ક્યો કિ સ્વદેશ મે ઇસકે લિયે દીક્ષા નહા કલપતા હ । ચતુર્થમ્ભક્ત મે—જો કોઈ ગૃહસ્થ, રાજા યુવરાજ આદિ ગૃહસ્થ કા ઘાતક હે, વહ યન્તિ દીક્ષા લેના ચાહે ઓર ગુરુ મહારાજ કો વહ ઉપશાત માલુમ હો, તો ઉસકો પરદેશ મે લે જાકર દીક્ષા દે । સ્વદેશ મે ઉસકે લિયે દીક્ષા નહા કલપતી હૈ ।

વિષયદુષ્ટ મી પૂર્વવત્ દો પ્રકાર કા હોતા હૈ—સ્વપક્ષદુષ્ટ ઓર પરપક્ષદુષ્ટ । યહો પર મી ચતુર્મઙ્ગી હે । વહ ઇસ પ્રકાર હે—(૧) સ્વપક્ષ, સ્વપક્ષ મે દુષ્ટ—બાલા યા તરુણા સાધ્વી કા ળીલ મ્હા કરનેવાલા સાધુ । (૨) પરપક્ષ, પરપક્ષ મે દુષ્ટ—જઘ્યાતર કા ભા યા

શુર મહારાજે તેને ગમ્મથી ખહાર કરવો જો સાધુ-રાજાદિક ગૃહસ્થના ઘાતકપ વ્યાપારથી નિવૃત્ત થઈ જાન તો તેને શુર પારાશ્વિક તપ ન કરાવે, ન તેને સાધુવેશાપણ ઊનવી લે, પરંતુ તેને ક્ષેત્રપારાશ્વિક કરીને ફરીથી તેને દીક્ષા આપે, એ જ તેનું ‘પ્રાયશ્ચિત્ત’ છે

તૃતીયભગવાન—ગૃહસ્થ સાધુનો ઘાતક હોય તે જો દીક્ષા લેવા ચાહે તો અતિશયજ્ઞાની શુરમહારાજને જો તે ઉપશાત જણાય તો તેને શુરમહારાજ અન્ય દેશમાં લઈ જઈને દીક્ષા આપે કેમકે સ્વદેશમાં તેને માટે દીક્ષા કલપતી નથી ચતુર્થભગવાન—જો કોઈ ગૃહસ્થ, રાજા યુવરાજ આદિ ગૃહસ્થનો ઘાતક હોય, તે જો દીક્ષા લેવાને ચાહે તો તેને પરદેશમાં લઈ જઈને દીક્ષા દેવી સ્વદેશમાં તેને માટે દીક્ષા કલપતી નથી

વિષયદુષ્ટ પણ પૂર્વ પ્રમાણે જો પ્રકારના થાય છે સ્વપક્ષદુષ્ટ અને પરપક્ષ દુષ્ટ—અહીં પણ ચતુર્મઙ્ગી છે તે આ નજારે—(૧) સ્વપક્ષ, સ્વપક્ષમાં દુષ્ટ—બાલા અથવા તરુણી સાધ્વીનું શીયળ ભગ કરવાવાળો સાધુ (૨) પરપક્ષ,

નગર્યાં યસ્મિન્ ગૃહસ્થકુલ દોષ ઉપન, ઉપસ્યતે વા, તત્પાત્રે કુલે પ્રવેષ્ટુ વારણીય । તથા—યત્ર નિર્ગમપ્રવેશયોદ્વારમેકમેવાસ્તિ તત્ર, તથા દ્વયોગ્રામયોરપાન્તરભેદે યત્ર દ્વ્યાદિગૃહાણા સન્નિવેગ સ્તત્રાપિ ગમનાગમન વારણાયમ્ । અય ક્ષેત્રપારાશ્વિક ઇત્યુચ્યતે ।

દ્વિવિધેઽપિ દુષ્ટપારાશ્વિક પ્રથમમહ્નાત્કાર । ગ્રેષાગિ પુનર્દિતીયમહ્નાદીનિ ગિપ્ય-બુદ્ધિવૈગધાર્ય પ્રદર્શિતાનિ ।

અથ પ્રમત્તપારાશ્વિક ઉચ્યતે—સ્થાનર્દિનિદ્રાવાન પ્રમત્તપારાશ્વિક, તસ્ય સામાન્ય-લોકચલાદ દ્વિગુણ ત્રિગુણ ચતુર્ગુણ વા વલ ભવતિ, તસ્માન્સૌ ગુરુણા એવ પ્રજાપનીય — સૌમ્ય ! લિપ્ત મુચ્ચ, ચારિત્ર તત્ર નાસ્તિ । યથેવ ગુરુણા સાનુનયમુક્ત સાધુવેપ મુચ્ચતિ, તત

જિન પ્રામનગરાદિ સ્થાનો મ વિહાર કરતા હૈ વહૌ વિહાર નહીં કરને દિયા જાતા હૈ । દ્વિતા-યમહ્ના કે સાધુ કો જિસ નગરા મ, જિસ કુલમેં ઉસસે તોપ હો ગયા ઓર હોને કી ભાવના હૈ, વહા નહીં જાને દિયા જાતા હૈ, ઓર જહૌ નિકલને તથા પ્રવેગ કરને કા દ્વાર પક હી હૈ વહૌ, તથા દો ગાવો કે વીચ મેં જહૌ દો ત્રીન ઘર વસે હુઈ હાં વહૌ મી, ઇસ સાધુ કા ગમનાગમન રોક નિયા જાતા હૈ । યહી ક્ષેત્રપારાશ્વિક કહા જાતા હૈ ।

પ્રતિસેવનાપારાશ્વિક કે દુષ્ટ નામક પ્રથમ મેદ કે કપાયદુષ્ટ ઓર ગિપ્યદુષ્ટ ચે દો મેદ હુઈ । ઇન દોનો મેદાં મેં પ્રથમ મહ્નાકા હી યહૌ અધિકાર હૈ, ત્યોં કિ પ્રથમ મહ્ના મેં હા પારાશ્વિકાર્હ પ્રાયશ્ચિત્ત દિયા જાતા હૈ । દ્વિતીયમહ્ના આદિ તો ગિપ્યોં કી બુદ્ધિ વિશદ હો, ઇસલિયે નિશ્ચલાયે ગયે હૈ ।

અન પ્રમત્તપારાશ્વિક કહતે હૈ । સ્થાનર્દિનિદ્રાવાન્ સાધુ પ્રમત્તપારાશ્વિક હૈ । ઉસે સામાન્ય લોગોં કે વલસે દ્વિગુણ, ત્રિગુણ વા ચતુર્ગુણ વલ હોતા હૈ । તેસે સાધુ કો

દ્વિતીય ભગના સાધુને, જે નગરીમા જે કુળમા તેનાથી દોષ થઈ ગયો હોય અને હોવાની સંભાવના હોય ત્યાં જવા દેવાતા નથી અને જ્યાં નીકળવાનું તથા પ્રવેશ કરવાનું દ્વાર એક જ હોય ત્યાં, તથા જે ગામોની વચ્ચે જ્યાં જે ત્રણ ઘર વસેલા હોય ત્યાં પણ તે સાધુનું ગમનાગમન રોકવામા આવે છે, આ જ ક્ષેત્રપારાશ્વિક કહેવાય છે

પ્રતિસેવનાપારાશ્વિકના દુષ્ટ નામના પ્રથમ ભેદના કપાયદુષ્ટ અને વિપય દુષ્ટ, એ જે પ્રકાર થયા એ બંને પ્રકારોમા પ્રથમ ભગનો જ અહીં અધિકાર છે, એમકે પ્રથમ ભગમા જ પારાશ્વિકાર્હ પ્રાયશ્ચિત્ત દેવાય છે દ્વિતીય ભગ આદિ તો શિષ્યોની બુદ્ધિ વિશદ થાય તે માટે બતાવ્યા છે

હવે પ્રમત્તપારાશ્વિક કહે છે સ્થાનર્દિનિદ્રાવાન્ સાધુ પ્રમત્તપારાશ્વિક છે તેનામા સામાન્યલોકોના બળ કરતા બમણું ત્રણગણું અથવા ચારગણું બળ

દ્વિતીયમન્ત્રેઽપિ વર્તમાનો યોઽનુપસ્ત સ એવ લિંગપારાશ્ચિક્ર કર્તવ્ય, ઉપરતસ્તુ ન લિંગત પારાશ્ચિક્ર કર્તવ્ય, ક્ષેત્રત એવ પારાશ્ચિક્ર કર્તવ્ય, પુનર્દાક્ષાપ્રત્યનમાત્ર તત્ત્વ પ્રાયશ્ચિત્તમ્ । તૃતીયે ચતુર્થે ચ મન્ત્રે યદુપગાન્તસ્તત્પાઽયત્તિમન્ દેશે દાક્ષા તતત્ત્વ્યા, અત્ર પારાશ્ચિક્રતપન પ્રસ્તુતત્વાત્ પરપક્ષે તત્ત્વ્યાસમ્ભવાત્ । યવનુપગાતસ્તર્હિ નીક્ષા ન તતત્ત્વ્યા । યેપુ પ્રામાદિપુ તા સાઘ્યો વિહરન્તિ તેપુ તેપુ સ્થાનપુ વિહર્તુ સ પ્રથમમન્ત્રે વર્તમાન સાધુનિર્ગયંતે । દ્વિતીયાદિત્ત્વપિ મન્ત્રેપુ તાનિ સ્થાનાનિ પ્રામાત્મીનિ પરિહર્તવ્યાનિ । એતદુક્ત મવતિ દ્વિતીયમન્ત્રે યત્ત્વ્યા

દ્વિતીયમન્ત્રમે વર્તમાન સાધુ યદિ અપને દુષ્કર્મ સે નિવૃત્ત ન હો તો ગુરુ મહારાજ ઉસ સાધુકો લિંગપારાશ્ચિક્ર કર દે, અથાત્ ઉસકા સાધુવેષ લેકર ઉસકો ગચ્છ સે સર્વથા કે લિયે નિકાલ દે । જો સાધુ નિવૃત્ત હો જાય ઉસકો લિંગસે પારાશ્ચિક્ર ન કરે, અથાત્ ઉસકા સાધુવેષ નહીં છીને, કિન્તુ ઉસકો ક્ષેત્ર સે પારાશ્ચિક્ર કર દે । એસે સાધુકો ફિર સે દીક્ષા દે । યહી હસકે લિયે પ્રાયશ્ચિત્ત હૈ । તૃતીય ચતુર્થ મન્ત્રમે વર્તમાન ગૃહસ્થ ઉપગાન્ત અર્થાત્ અપને દુષ્કર્મ સે નિવૃત્ત હો તો ઉસકો અન્યદેશ મેં દીક્ષા દેની ચાહિયે । યદિ વહ ઉપગાન્ત ન હો તો અન્ય દેશ મે મી દીક્ષા નહીં દે । યહી પારાશ્ચિક્ર કા પ્રસ્તાવ, અર્થાત્-ઉપક્રમ હૈ, પારાશ્ચિક્ર તપ પરપક્ષ અર્થાત્ ગૃહસ્થ કે લિયે સમ્મવિત નહીં હૈ, ઇસલિયે ગૃહસ્થ કે લિયે દેશાન્તર મેં દીક્ષા દેને કા વિધાન ક્રિયા હૈ ।

પ્રથમમન્ત્ર કે સાધુ કો, જિન સાધ્વીયો કા ઉસને જીલ મન્ત્ર ક્રિયા હૈ વે સાધ્વીયો

દ્વિતીયલગ્નમા વર્તમાન સાધુ જો પોતાના દુષ્કર્મથી નિવૃત્ત ન થાય તો શુદ્ધ તે સાધુને લિંગપારાશ્ચિક્ર કરી દે, અર્થાત્ તેનો સાધુ વેષ લઈ લે અને તેને ગમ્ધથી સર્વથા માટે ખડિષ્કાર કરે જે સાધુ નિવૃત્ત થઈ જાય તેને લિંગથી પારાશ્ચિક્ર ન કરે, અર્થાત્ તેનો સાધુવેષ ન લઈ લે પરંતુ તેને ક્ષેત્રથી (તે સ્થળથી) પારાશ્ચિક્ર કરે એવા સાધુને કરીને દીક્ષા દે, એ જ તેને માટે પ્રાયશ્ચિત્ત છે

તૃતીય ચતુર્થલગ્નમા વર્તમાન ગૃહસ્થ ઉપશાત્ અર્થાત્ પોતાના દુષ્કર્મથી નિવૃત્ત થાય તો તેને જીભ દેશમા દીક્ષા દેવી જોઈએ જે તે ઉપશાત ન થાય તો જીભ દેશમા પણ દીક્ષા ન દેવી અહી પારાશ્ચિક્રનો પ્રસ્તાવ, અર્થાત્ ઉપક્રમ છે, પારાશ્ચિક્ર તપ પરપક્ષ અર્થાત્ ગૃહસ્થને માટે સમ્મવિત નથી, તેથી ગૃહસ્થને માટે દેશાત્તરમા દીક્ષા દેવાનું વિધાન કથું છે

પ્રથમ લગ્નમા સાધુને, જે સાધ્વીઓનું તેણે શીલલગ્ન કથું હોય તે સાધ્વીઓ જે ગામ નગરાદિ સ્થાનોમા વિહાર કરતી હોય ત્યાં વિહાર કરવા દેવામા આવતો નથી.

શ્રાવકવ મમ્યક્ત્વ ના નેચ્છતિ, તત્ત્વ સહવાસો વર્જનાય ।

અથાડ્યોયકુર્વાણપારાશ્વિક ઉચ્યતે—મુગ્ધપાયુમ્યા મૈથુના અન્યોન્યકુર્વાણપારાશ્વિક ।  
સ પુનર્ન દીક્ષગીય । યત્તિ તુ અતિશયજ્ઞાના આચાર્ય —‘અય ન પુનરેવ કરિષ્યતિ’ इति  
જાનાતિ, તત્ત્વ પારાશ્વિકાર્તે તત્ત્વ કારણિવા પુનસ્તસ્મૈ તત્ત્વ પ્રદયા ।

નિપયદુષ્ટોડુપગત્ત એવ લિખત પારાશ્વિક ક્રિયતે । યસ્તુ નિપયદુષ્ટ ઉપરત સ  
ઉપાશ્રયાન્તિસેવત એવ પારાશ્વિક ક્રિયત, ન તુ લિખત । જયા કપાયદુષ્ટપ્રમત્તાન્યોન્યકુર્વાણ  
નિયમાલિખપારાશ્વિકા ક્રિયન્તે ।

વહ શ્રાવકવ અથવા મમ્યક્ત્વ ના સ્વાકાર કરના નહા નાહ તન મધ ઉસકા સહવાસ  
કમા મી નહી મેં, સર્વત્ત ક નિયે ઉમકા વહિષ્કાર કર ઢે ।

અન અન્યોડ્યન્યકુર્વાણ પારાશ્વિક કહત હ—જો સાધુ મુગ્ધમૈથુની ઓર ગુદા-  
મૈથુના હો, વહ ‘અન્યોડ્યન્યકુર્વાણ પારાશ્વિક’ હં । એસે માધુ કો ફિર સે વાક્ષા નહીં દી જાતી  
હે । યદિ અતિશયજ્ઞાના ગુરુ મહાગજ કો એસા અનુભવ હો કિ—યહ ફિર એસા નહીં કરેગા,  
તન વે ઉસસે પારાશ્વિકાર્તે તપ કરા કર ફિર સે ઉસે વાક્ષા ઢે ।

નિપયદુષ્ટ સાધુ યદિ ડપન દુષ્કર્મ સે નિવૃત્ત નહા હોતા હે તો વહ લિખપારાશ્વિક  
હોતા હ, અર્થાત્ ઉમકા સાધુવેષ લે લિયા જાતા હે, ઓર ઉસે ગચ્છ સે નિકાલ નિયા જાતા  
હે । જો નિપયદુષ્ટ સાધુ અપને દુષ્કર્મ સે નિવૃત્ત હો જાતા હ, વહ ઉપાશ્રયાદિ ક્ષેત્ર સે હી  
પારાશ્વિક ક્રિયા જાતા હે, અર્થાત્ વહ અન્ય પ્રદેશ મે મેજ દિયા જાતા હે, ઉસકા સાધુવેષ

ને તે શ્રાવકત્વ અથવા મમ્યક્ત્વનો સ્વીકાર કરવા ન આવે તો સધ તેનો  
સહવાસ ઠહી પછુ કરે નહિ, સર્વદા માટે તેનો બહિષ્કાર કરી ઢે

હવે અન્યોડ્યન્યકુર્વાણ—પારાશ્વિક ઠહે ડ—જે માધુ મુગ્ધમૈથુની અને ગુદા  
મૈથુની હોય તે ‘અન્યોડ્યન્યકુર્વાણ—પારાશ્વિક’ છે એવા માધુને ફગીને દીક્ષા અપાતી  
નથી ને અતિશયજ્ઞાની ગુરુમહારાજને એવો અનુભવ થાય ઢે આ ફગીને એવુ  
નહિ કરે, તો તેઓ તેની પાને પારાશ્વિકાહ તપ કરાવીને ફગીને તેને દીક્ષા આપે

વિપયદુષ્ટ સાધુ ને પોતાના દુષ્કર્મથી નિવૃત્ત ન થાય તો તેને લિગ-  
પારાશ્વિક કરાય છે, અર્થાત્ તેનો સાધુવેષ લઈ લેવાય છે, અને તેને ગચ્છથી  
ઠાઠી મૂઢવામા આવે છે જે વિપયદુષ્ટ માધુ પોતાના દુષ્કર્મથી નિવૃત્ત થઈ બીય  
છે તે ઉપાશ્રયાદિ ક્ષેત્રમાંથી જ પારાશ્વિક કરાય છે, અર્થાત્ તેને બીજા પ્રદેશમા  
મોઢલવામા આવે છે તેનો સાધુવેષ લઈ લેવામા આવતો નથી વિપયદુષ્ટથી  
બુદ્ધ જે ડપાયદુષ્ટ, પ્રમત્ત અને અન્યોડ્યન્યકુર્વાણ છે, એ ત્રણને નિયમપ્રમાણે  
લિગપારાશ્વિક કરવામા આવે છે, અર્થાત્ તેમનો સાધુવેષ લઈ લેવાય છે



શોભનમ્ । અથ ન મુચ્યન્તિ તત્ સઘો મિશ્રિત્વા તસ્ય સાધુવેષ દર્શનિ, ન ત્યેક ઈવ જન , તસ્યૈકસ્યોપરિ પ્રદેષસમ્ભવાત્, પ્રદેષયુક્તથ સ્વ તસ્ય હિંસનમપિ કુર્યાત્ । તસ્મૈ પુનરાસ્તા ન દીયતે । યસ્તુ જ્ઞાનાતિશયવાન્ આચાર્ય ણ્વ જાનાતિ—‘યન્ પુનર્ગતસ્ય સ્થ્યાનર્દિનિદ્રોદયો ભગિન્યતાતિ, તત પારાશ્ચિકાર્હ પ્રાયશ્ચિત્ત કારયિત્વા તસ્મૈ નીત્યા દદાતિ । મધન મિશ્રિત્વા તસ્ય સાધુવેષાપહારે કૃતે પુનરાચાર્ય ણ્વમુપજિગ્રિતિ—સ્થૂલપ્રાણાતિપાતવિરમણાત્મિનિ દેશ-વ્રતાનિ ગૃહાણ, તાનિ ચેત્ પ્રતિપત્તુ ન સમર્થસ્તતો વર્ગન ( સમ્યક્ત્વ ) ગૃહાગ । અથેવમુક્તોડપિ

ગુરુમહારાજ હસ પ્રકાર રહે—“સોમ્ય! તુમ સાધુવેષ ડોડ ને, ત્યાં કિ તુમ મ ચારિત્ર કા અભાવ હૈ । ગુરુ સે હસ પ્રકાર સરલ ભાવ સે કહે જાને પર યદિ વહ સાધુવેષ કા પરિ-ત્યાગ કર દે તો અચ્છા હે, નહીં તો મધ મિલકર ઉસકા સાધુવેષ ડોન હ, અકેહે નહીં, ક્યોં કિ સાધુવેષ ડોને જાને કે સમય ઉસ સાધુ કો દ્વેષ ઉત્પન્ન હોગા, ઓર દ્વેષયુક્ત વહ સાધુ મનુષ્ય કી હિંસા મી કર સક્તા હૈ । એસે સાધુ કો ફિર સે વીક્ષા નહીં વી જાતી હૈ । યદિ અતિશયજ્ઞાના ગુરુ કો એસા અનુભવ હો કિ યહ પ્રકૃતિમદ્રક હૈ, હસે અન સ્થ્યાનર્દિનિદ્રા આદિ નહીં હોગી, તો ગુરુ ઉસ સાધુ કો પારાશ્ચિકાર્હ પ્રાયશ્ચિત્ત દેકર ફિર સે વીક્ષા દે । મધ મિલકર ઉસ સાધુ કા જન વેષ છાન હે, તન ગુરુ મહારાજ સ્થ્યાનર્દિનિદ્રાવાન્ પ્રમત્તપારાશ્ચિક સાધુ કો હસ પ્રકાર ઉપદેશ દે—આજ સે તુમ સ્થૂલપ્રાણાતિપાત વિરમણરૂપ શ્રાવક ધર્મ કો સ્વીકાર કરો । યદિ તુમ ટસકા આચરણ કરને મે અસમર્થ હો તો તત્વાર્થશ્રદ્ધાનરૂપ સમ્યક્ત્વ કો સ્વીકાર કરો । હસ પ્રકાર ઉપદેશ દેને પર માં યદિ

હોય છે એવા સાધુને ગુરુમહારાજ આ પ્રમાણે કહે—“ સોમ્ય ! તુ સાધુવેષ ડોડી દે, કેમકે તારામા ચારિત્રનો અભાવ છે ગુરુ તરફથી આ પ્રકારે સરલ ભાવે કહેવામા આવતા જો તે સાધુવેષનો પરિત્યાગ કરી દે તો સાડ છે, નહિ તો સઘે મળીને તેનો સાધુવેષ છીનવી લેવો, એકલાએ નહિ કેમકે સાધુવેષ છીનવી લેતી વખતે તે સાધુને દેષ ઉત્પન્ન થશે, અને દેષવાળો તે સાધુ મનુષ્યની હિંસા પણ કરી શકે છે એવા સાધુને કરીને વીક્ષા દેવાતી નથી જો અતિશય જ્ઞાનવાન્ ગુરુને એવો અનુભવ થાય કે આ પ્રકૃતિભદ્રક છે, હવે એને સ્થ્યાનર્દિનિદ્રા આદિ નહિ થાય તો ગુરુ તે સાધુને પારાશ્ચિકાર્હ પ્રાયશ્ચિત્ત દઈને કરીને વીક્ષા આપે સઘ મળીને તે સાધુનો જ્યારે વેષ છીનવી લે ત્યારે ગુરુમહારાજ સ્થ્યાનર્દિનિદ્રાવાન્ પ્રમત્તપારાશ્ચિક સાધુને આ પ્રકારે ઉપદેશ આપે—આજથી તુ સ્થૂલપ્રાણાતિપાતવિરમણરૂપ શ્રાવક ધર્મનો સ્વીકાર કર જો તુ તેનું આચરણ કરવામા અનમથ હોય તો તત્વાર્થશ્રદ્ધાનરૂપ સમ્યક્ત્વનો સ્વીકાર કર આ પ્રકારે ઉપદેશ દેવા છતાં પણ

## સે કિ તં વિણે ? વિણે સત્તવિઠે પળ્ણતે, ત જહા-

ગચ્છાન્નિ સારિતોડ્ધ્મીલયુમો માન સ્વન્પતરોડ્ધિ ન પ્રિયતે સ એવવિનુગુણસમ્પન્ન  
/ પારાશ્વિક પ્રાયશ્ચિત્ત કર્તુમર્હતિ । યસ્ત્વેતદ્ગુણરહિતસ્તસ્ય પારાશ્વિકાપત્તિ પ્રાપ્તસ્ય મૂલમેવ  
યશ્ચિત્ત ભવતિ ।

આશાતનાપારાશ્વિકો જઘયેન પળ્માસાન્, ઉત્કર્ષતશ્ચ દ્વાદશ મામાન્ ભવતિ, एतावन्त  
ત્વ ગચ્છાન્નિર્યૂઠ ( નિષ્કાશિત ) સ્તિશ્ચતિ । પ્રતિસેવનાપાગશ્વિકો જઘયેન મનસરમુ કર્પતો  
દશ વર્ષાણિ નિર્યૂઠ આસ્તે । વિસ્તરસ્તુ—અયત્ર દ્રષ્ટવ્ય । ‘સે ત પાયચ્છિત્તે’ તદેત-  
પ્રાયશ્ચિત્તમ્ ।

‘સે કિં ત વિણે’ અથ કોડસૌ વિનય = વિનય કિંસ્વરૂપ ઇતિ પ્રશ્ન ।  
ઉત્તરમાહ—‘વિણે’ વિનય —વિનયતિ—અપનયતિ અષ્ટત્રિધર્માણાતિ વિનય = અમ્યુધાનપ્રદન-

ગયા હૈં’ યદ અશુભ ભાવ અણુમાત્ર મી ન હો, ઇસ પ્રકાર કે ગુણો સે યુક્ત હી સાધુ પારા-  
શ્વિક પ્રાયશ્ચિત્ત કા અધિકારી હૈ । જો સાધુ ઇન ગુણો સે રહિત હૈ, ડસસે પારાશ્વિકાઈ  
પ્રાયશ્ચિત્ત યોગ્ય અપરાધ હો ગયા હૈ, ડસકો મૂલાર્ધ પ્રાયશ્ચિત્ત હી દિયા જાતા હ ।

આશાતનાપારાશ્વિક સાધુ જઘન્ય સે ૭ માસ તરુ ઓર ઉત્કર્ષ સે નારહ માસ  
તરુ ગચ્છ સે વહિષ્કૃત રહતા હ । પ્રતિસેવનાપારાશ્વિક સાધુ જઘન્ય સે એક વર્ષ ઓર  
ઉત્કર્ષ સે નારહ વર્ષ ગચ્છ સે વહિષ્કૃત રહતા હૈ । ઇસકા વિસ્તૃત વર્ણન અન્યત્ર દેસના  
ચાહિયે । (સે ત પાયચ્છિત્તે) યે દમ પ્રકાર કે પ્રાયશ્ચિત્ત હૈ ॥ સુ. ૩૦ ॥

(સે કિં ત વિણે) વિનય કા કયા સ્વરૂપ હૈ (વિણે સત્તવિઠે  
પળ્ણતે) વિનય સાત પ્રકાર કા હૈ । જો અષ્ટત્રિધર્મો કો દૂર કરતા હૈ, વહ વિનય હૈ ।

માથી ઠાઢેલા છતા પણ જેના મનમાં ‘હું ગચ્છથી બહિષ્કાર પામેલો છું’  
એ અશુભ લાવ અણુમાત્ર પણ ન હોય, એ પ્રકારના શુભોવાળો જ સાધુ  
પારાશ્વિક પ્રાયશ્ચિત્તનો અધિકારી છે જે સાધુ એ શુભોથી રહિત છે તેનાથી  
પારાશ્વિકાઈ પ્રાયશ્ચિત્ત યોગ્ય અપરાધ થઈ ગયો હોય તો તેને મૂલાઈ પ્રાય-  
શ્ચિત્ત જ અપાય છે આશાતનાપારાશ્વિક સાધુ જઘન્યથી છ માસ સુધી  
અને ઉત્કર્ષથી બાર માસ સુધી ગચ્છથી બહિષ્કૃત રહે છે પ્રતિસેવના  
પારાશ્વિક સાધુ જઘન્યથી એક વર્ષ અને ઉત્કર્ષથી બાર વર્ષ સુધી ગચ્છથી  
બહિષ્કૃત રહે છે તેનું વિસ્તૃત વર્ણન બીજેથી બોધ લેવું બોધએ (સે ત  
પાયચ્છિત્તે) આ દશ પ્રકારના પ્રાયશ્ચિત્ત છે (સુ. ૩૦)

(સે કિં ત વિણે) વિનય તપનુ સ્વરૂપ શું છે? ઉત્તર—(વિણે સત્તવિઠે પળ્ણતે) તે સાત

યસ્તુ સાધુ કર્મદોષાત્ પારાશ્વિકાપત્તિયોગ્યાત્ ઉગ્રપ્રત્યક્ષમપરાધપદ પ્રાપ્ત, સ યદિ ભદ્રક 'પુનરેવ ન કરિષ્યામી'—તિ વ્યવસિતસ્તદ્વા સ તપ પારાશ્વિક—અર્થાત્ તપ સમારાધન-તત્પર પારાશ્વિક ક્રિયતે । તસ્ય તપ કરુણગ્રોગ્યતા યથા ભવતિ તદુચ્યતે—વજ્રરુપમનારાચ સહનન, વજ્રરુડચસમાન વીર્ય, સાગરવદગમ્भीરતા, મેરુવદ્ધીરતા, આગમનાન—જઘન્યેન નવમ-પૂર્વાન્તર્ગતમાચારાલ્ય તૃતીય વસ્તુ, ઉત્કર્ષતો દગમપૂર્વ મપૂર્ણ, તચ સૂત્રતોડ્યતથ યદિ પરિચિત ભવતિ । એતૈ સહનનાદિભિ સમ્પન્ન, તથા સિંહવિક્રીડિતાદિતપ કર્મભાવિત, ઇન્દ્રિય-કષાયાણા નિપ્રદે સમર્થ, પ્રવચનરહસ્યાર્થનાનસમ્પન્નથ, તથા ગચ્છાન્નિ સારિતસ્યાપિ યસ્ય

નહીં છીના જાતા હૈ । વિષયદુષ્ટ સે ભિન્ન જો ક્રપાયદુષ્ટ, પ્રમત્ત ઓર અન્યોડન્યુર્વાણ હૈ, યે ત્રીન નિયમત લિંગપારાશ્વિક ક્રિયે જાતે હૈ, અર્થાત્ ફનકા સાધુવેષ ળે લિયા જાતા હૈ ।

જિસ દુષ્કર્મ સે સાધુ પારાશ્વિક હોતા હૈ, ઉસ દુષ્કર્મ કે કારણ જો સાધુ ઉત્કૃષ્ટ અપરાધી હો ગયા હો, વહ સાધુ યદિ ભદ્રક હો ઓર વહ ઇસા નિયમ કરે કિ “મૈ અબ ફિર કશી મી ઇસા નહીં કરૂંગા ” તવ વહ સાધુ તપ પારાશ્વિક ક્રિયા જાતા હૈ, અર્થાત્ ઉસસે પારાશ્વિક તપ કરાયા જાતા હૈ । પારાશ્વિક તપ કરને કી યોગ્યતા જૈસે હોતી હૈ સો કહતે હૈ—જો સાધુ વજ્ર-રુપમ નારાચ-મહનનવાલા હો, વજ્ર કી મીંત કે સમાન દઢ જિસકા વીર્ય=પરા ક્રમ હો, સમુદ્ર કે સમાન જિસમેં ગામ્ભાર્ય હો, મેરુ કે સમાન જિસમેં ધીરતા હો, તથા જો આગમ કો જાનને વાલા હો અર્થાત્ જઘન્ય સે નવમપૂર્વાન્તર્ગત આચારાલ્ય તૃતીય વસ્તુ કો, ઉત્કૃષ્ટ સે સમ્પૂર્ણ દગમ પૂર્વ કો સૂત્ર સે ઓર અર્થ સે જાનને વાલા હો, સિંહવિક્રીડિત આદિ તપ કર ચુકા હો, ઇન્દ્રિય ઓર કષાયો કે નિપ્રદ કરને મે સમર્થ હો, પ્રવચન કે ગૂઢાર્થ કો જાનને વાલા હો, ગચ્છ સે નિકાલે જાને પર મા જિસકે મનમે ‘મૈ ગચ્છ સે નિકાલ

જે દુષ્કર્મથી સાધુ પારાશ્વિક થાય છે તે દુષ્કર્મના કારણે જે સાધુ ઉત્કૃષ્ટ અપરાધી થયો હોય તે સાધુ જે પ્રકૃતિભદ્રક હોય અને જે તે એવી પ્રતિજ્ઞા કરે કે ‘હું હવે ફરીને ઠઠી આવું નહિ ઠર’ તો તે સાધુ તપ પારાશ્વિક કરાય છે, અર્થાત્ તેની પાસે પારાશ્વિક તપ કરાવવામા આવે છે પારાશ્વિક તપ કરવાની યોગ્યતા કેવી હોય તે ઠહે છે—જે સાધુ વજ્રરુપમનારાચ સહનનવાળા હોય, વજ્રની ભીતના જેવા દઢ જેતુ વીર્ય—પરાક્રમ હોય, સમુદ્રની જેમ જેનામા ગાભીર્ય હોય, મેરુની પેઠે જેનામા ધીરતા હોય, તથા જે આગમને ભણવાવાળા હોય અર્થાત્ જઘન્યથી નવમપૂર્વગત આચારાલ્ય ત્રીજી વસ્તુને, ઉત્કૃષ્ટથી સપૂર્ણ દશમ પૂર્વને સૂત્રથી તથા અર્થથી ભણનારા હોય, સિંહવિક્રીડિત આદિ તપ ઠરી ચૂકયા હોય, ઇન્દ્રિય અને કાષાયોના નિગ્રહ કરવામા સમર્થ હોય, પ્રવચનના ગૂઢાર્થને ભણવાવાળા હોય, ગચ્છ

## સે કિં તં વિણે ? વિણે સત્તવિહે પળ્લત્તે, ત જહા-

૧. ગચ્છાન્નિ સાન્તિતોઽસ્મીત્યશુભો ભાવ સ્થન્યતગેઽપિ ન વિચિતે સ એવવિગુણસમ્પન્ન પારાચ્છિક પ્રાયશ્ચિત્ત કર્તુમર્હન્તિ । યસ્ત્વેતદગુણરહિતસ્તસ્ય પાગાચ્છિકાપત્તિ પ્રાપ્તસ્ય મૂલમેવ ધત્ત ભવતિ ।

આશાતનાપારાચ્છિકો જઘન્યેન પળ્મામાન્, ઉત્કર્ષતશ્ચ દ્વાદશ મામાન્ ભવતિ, ઇતાન્ ત ઇચ્છાન્નિર્ધૂઢ ( નિષ્કાગિત ) સ્તિશ્ચન્તિ । પ્રતિસેવનાપારાચ્છિકો જઘન્યેન મનસરમુત્કર્ષતો દ્વાદશ વર્ષાણિ નિર્ધૂઢ આસ્તે । વિસ્તરસ્તુ—અયન્ દ્રષ્ટવ્ય । ‘સે ત પાયચ્છિત્તે’ તદેત-પ્રાયશ્ચિત્તમ્ ।

‘સે કિં ત વિણે’ અથ કોઽસૌ વિનય ‘વિનય કિંસ્વરૂપ ઇતિ પ્રશ્ન । ઉત્તરમાહ—‘વિણે’ વિનય—વિનયતિ—અપનયન્તિ અષ્ટવિધકર્માણાતિ વિનય = અન્યુદ્યાનવન્દન-ગયા હૈં’ યદ્ અશુભ ભાવ અણુમાત્ર મા ન હો, ઇસ પ્રકાર કે ગુણો સે યુક્ત હાં સાધુ પારા-ચ્છિક પ્રાયશ્ચિત્ત કા અધિકારી હૈં । જો સાધુ ઇન ગુણો સે રહિત હૈં, ડસસ પારાચ્છિકાહૈં પ્રાયશ્ચિત્ત યોગ્ય અપરાધ હો ગયા હૈં, ડમકો મૂલાહૈં પ્રાયશ્ચિત્ત હી નિ્યા જાતા હૈં ।

આશાતનાપારાચ્છિક સાધુ જઘન્ય સે ૩ માસ તરુ ઓર ઉત્કર્ષ સે વારહ માસ તરુ ગચ્છ સે વહિષ્કૃત રહતા હૈં । પ્રતિસેવનાપારાચ્છિક સાધુ જઘન્ય સે ઇક વર્ષ ઓર ઉત્કર્ષ સે વારહ વર્ષ ગચ્છ સે વહિષ્કૃત રહતા હૈં । ઇસકા વિસ્તૃત વર્ણન અન્યત્ર દેવના વાહિયે । (સે ત પાયચ્છિત્તે) યે ડસ પ્રકાર કે પ્રાયશ્ચિત્ત હૈં ॥ સુ. ૩૦ ॥

(સે કિં ત વિણે) વિનય કા કયા સ્વરૂપ હૈં (વિણે સત્તવિહે પળ્લત્તે) વિનય સાત પ્રકાર કા હૈં । જો અષ્ટવિધ કર્મો કો દૂર કરતા હૈં, વહ વિનય હૈં ।

માથી ઠાઢેલા છતાં પણ જેના મનમા ‘હું ગચ્છથી બહિષ્કાર પામેલો છું’ એ અશુભ ભાવ અણુમાત્ર પણ ન હોય, એ પ્રકારના શુભોવાળો જ સાધુ પારાચ્છિક પ્રાયશ્ચિત્તનો અધિકારી છે જે સાધુ એ શુભોથી રહિત છે તેનાથી પારાચ્છિકાહૈં પ્રાયશ્ચિત્ત યોગ્ય અપરાધ થઈ ગયો હોય તો તેને મૂલાહૈં પ્રાય-શ્ચિત્ત જ અપાય છે આશાતનાપારાચ્છિક સાધુ જઘન્યથી છ માસ સુધી અને ઉત્કર્ષથી બાર માસ સુધી ગચ્છથી બહિષ્કૃત રહે છે પ્રતિસેવના પારાચ્છિક સાધુ જઘન્યથી એક વર્ષ અને ઉત્કર્ષથી બાર વર્ષ સુધી ગચ્છથી બહિષ્કૃત રહે છે તેનું વિસ્તૃત વર્ણન બીજેથી બેઈ લેવું બેઈએ (સે ત-પાયચ્છિત્તે) આ દશ પ્રકારના પ્રાયશ્ચિત્ત છે (સુ. ૩૦)

(સે કિં ત વિણે) વિનય તપનું સ્વરૂપ શું છે? ઉત્તર—(વિણે સત્તવિહે પળ્લત્તે) તે માત્ર

યસ્તુ સાધુ કર્મનેપાત્ પારાશ્ચિકાપત્તિયોગ્યાત્ ડગમપરાધપ્ત પ્રાપ્ત, સ યત્તિ ભદ્રક 'પુનરેવ ન કરિષ્યામી'—તિ વ્યવસિતસ્તદા સ તપ પારાશ્ચિક—અર્થાત્ તપ સમારાધન તત્પર પારાશ્ચિક ક્રિયતે। તત્થ તપ કાગ્યોગ્યતા યથા ભવતિ તદુચ્યતે—વજ્રરુપભનારાચ સહનન, વજ્રરુડચસમાન વીર્ય, સાગરવદગમ્મીરતા, મેરુવદ્ધીરતા, આગમનાન—જઘન્યેન નવમ-પૂર્વાન્તર્ગતમાચારાલ્ય તૃતીય વસ્તુ, ઉત્કર્ષતો દગમપૂર્વ મપૂર્ણ, તચ સૂત્તોડ્યતથ્ચ યદિ પરિચિત ભવતિ। એતૈ સહનનાદિમિ સમ્પન્ન, તથા સિંહવિક્રીડિતાદિતપ કર્મભાવિત, ઇન્દ્રિય-કપાયાણા નિગ્રહે સમર્થ, પ્રવચનરહસ્યાર્થનાનસમ્પન્નથ્ચ, તથા ગચ્છન્નિ સારિતસ્યાપિ યત્થ નહીં છીના જાતા હૈ। વિષયદુષ્ટ સે મિત્ત જો કપાયદુષ્ટ, પ્રમત્ત ઓર અન્યોડન્યકુર્વાણ હૈ, યે તીન નિયમત લિપ્તપારાશ્ચિક ક્રિયે જાતે હૈ, અર્થાત્ ઇનકા સાધુવેપ લે લિયા જાતા હૈ।

જિસ દુષ્કર્મ સે સાધુ પારાશ્ચિક હોતા હૈ, ડસ દુષ્કર્મ કે કારણ જો સાધુ ઉત્કૃષ્ટ અપરાધી હો ગયા હો, વહ સાધુ યદિ ભદ્રક હો ઓર વહ ઇસા નિયમ કોરે કિ “મૈ અવ ફિર કમી મી ઇસા નહીં કરૂંગા” તન વહ સાધુ તપ પારાશ્ચિક ક્રિયા જાતા હૈ, અર્થાત્ ડસસે પારાશ્ચિક તપ કરાયા જાતા હૈ। પારાશ્ચિક તપ કરને કી યોગ્યતા જૈસે હોતી હૈ સો કહતે હૈ—જો સાધુ વજ્ર-રુપમ-નારાચ-સહનનવાલા હો, વજ્ર કી મીત કે સમાન દદ્ધ જિસકા વીર્ય=પરા-ક્રમ હો, સમુદ્ર કે સમાન જિસમે ગામ્ભાર્ય હો, મેરુ કે સમાન જિસમે ધીરતા હો, તથા જો આગમ કો જાનને વાલા હો અર્થાત્ જઘન્ય સે નવમપૂર્વાન્તર્ગત આચારાલ્ય તૃતીય વસ્તુ કો, ઉત્કૃષ્ટ સે સમ્પૂર્ણ દગમ પૂર્વ કો સૂત્ર સે ઓર અર્થ સે જાનને વાલા હો, સિંહવિક્રીડિત આદિ તપ કર ચુકા હો, ઇન્દ્રિય ઓર કપાયો કે નિગ્રહ કરને મે સમર્થ હો, પ્રવચન કે ગૂઢાર્થ કો જાનને વાલા હો, ગચ્છ સે નિકાલે જાને પર મા જિસકે મનમે ‘મૈ ગચ્છ સે નિકાલા

જે દુષ્કર્મથી સાધુ પારાશ્ચિક થાય છે તે દુષ્કર્મના કારણે જે સાધુ ઉત્કૃષ્ટ અપરાધી થયો હોય તે સાધુ જે પ્રકૃતિભદ્રક હોય અને જે તે એવી પ્રતિજ્ઞા કરે કે ‘હું હવે ફરીને કદી આવું નહિ કર’ તો તે સાધુ તપ પારાશ્ચિક કરાય છે, અર્થાત્ તેની પાને પારાશ્ચિક તપ કરાવવામા આવે છે પારાશ્ચિક તપ કરવાની યોગ્યતા કેવી હોય તે જહે છે—જે સાધુ વજ્રરુપભનારાચ સહનનવાળા હોય, વજ્રની ભીતના જેવા દદ્ધ જેતુ વીર્ય—પરાક્રમ હોય, સમુદ્રની જેમ જેનામા ગાભીર્ય હોય, મેરુની પેઠે જેનામા ધીરતા હોય, તથા જે આગમને ભણવાવાળા હોય અર્થાત્ જઘન્યથી નવમપૂર્વગત આચારાલ્ય ત્રીણ વસ્તુને, ઉત્કૃષ્ટથી સપૂર્ણ દગમ પૂર્વને સૂત્રથી તથા અર્થથી ભણનારા હોય, સિંહવિક્રીડિત આદિ તપ કરી ચૂકયા હોય, ઇન્દ્રિય અને કાપાયોના નિગ્રહ કરવામા સમર્થ હોય, પ્રવચનના ગૂઢાર્થને ભણવાવાળા હોય, ગચ્છ

मणपञ्चवणाविण ४, केवलणाविण ५। मे कि त दसण-  
विण १ दसणविण दुविहे पणत्ते त जहा-सुस्सूसाविण १,  
अणच्चासायणाविण २। से कि त सुस्सूमणाविण १ सुस्सू-  
विण १ धृतज्ञानविण, 'ओहिणाविण' अविज्ञानविण 'मणपञ्चवणा-  
विण' मन पर्ययज्ञानविण, 'केवलणाविण' कवलज्ञानविण । अथ दर्शनविण  
पृच्छति- 'मे कि त दसणविण' अथ कोऽमौ दर्शनविण । 'दसणविण' दर्शन  
विण - दर्शनमोक्षनीयभयाज्जितस्तत्तद्वद्वानरूप आमपरिणामो दर्शन, तमम्ब ३। विण  
दर्शनविण, म 'दुविहे पणत्ते' द्विवि प्रज्ञप, द्वेविण दर्शयति- 'त जहा' तद्वथा-  
'सुस्सूमणाविण' शुश्रूषणाविण-विप्रमामोयेन गुरादि सेन शुश्रूषणा, तद्रूपो  
विण । 'अणच्चासायणाविण' अनयागातनाविण - 'अति=अनाय, आय =  
मम्यक्तालिङ्गम -अन्याय, तम्य गातना=व्यसना-अयागातना, तन्निपेधरूपो विनयोऽनया-  
गातनाविण, गुरादिगर्गवात्तात्तिनागणम् । पृषोत्तगदित्वासिद्धि ।

णाविण, ओहिणाविण मणपञ्चवणाविण केवलणाविण) आभिनिरोधि-  
ज्ञानवि, धृतज्ञानविण, अविज्ञानविण, मन पर्ययज्ञानविण, एव कवलज्ञानविण ।  
( से कि त दसणविण ) दर्शनविण कितने प्रकार का है ? ( दसणविण  
दुविहे पणत्ते ) दर्शनविण दो प्रकार का है । ( त जहा ) वे प्रकार ये हैं- ( सुस्सूमणा  
विण अणच्चासायणाविण ) पहला-शुश्रूषाविण-गुरु आदि के समाप गृह कर विप्रि-  
पूर्वक सेवा करना । दूसरा-अनयागातनाविण-सम्यक्वात्तिक के लाम को जो नष्ट करता  
है वह अनयागातना है, इसका निपेधरूप जो विण है वह अनयागातनाविण है । गुरु  
आदि के अवर्गनाद को न करना-निवारण करना, इसका नाम अनयागातनाविण है ।

मणपञ्चवणाविण, केवलणाविण ) १ आभिनिरोधिज्ञानविण, २ धृतज्ञान  
विण, ३ अवधिज्ञानविण, ४ मन पर्ययज्ञानविण, ५ केवलज्ञानविण  
अथ- ( से कि त दसणविण ) दर्शनविण के प्रकार दो हैं ? उत्तर- ( दसण  
विण दुविहे पणत्ते ) दर्शनविण दो प्रकार के हैं, ( त जहा ) ते आ प्रकाश  
हैं- ( सुस्सूमणाविण अणच्चासायणाविण ) पहला-शुश्रूषाविण-गुरु आदिनी  
याने गृहीने विधिपूर्वक सेवा करनी, भीने अनत्याशातनाविण-मम्यत्त्व  
आदिना लाभने के नाश देने के ते अनत्याशातना है, तेना निपेधरूप के  
विण है ते अनत्याशातनाविण है गुरु आदिना अवलुब्धने द्वे द्वयो-तेन  
निवारण करने के नाम अनत्याशातनाविण है अथ- ( से कि त सुस्सूमणा

જાણવિણ ૧, દસણવિણ ૨, ચરિત્તવિણ ૩, મળવિણ ૪, વયવિણ ૫, કાયવિણ ૬, લોગોવ્યારવિણ ૭ । સે કિં ત જાણવિણ ? જાણવિણ પંચવિહે પળ્ણત્તે, ત જહા- આભિણિ વોહિયજાણવિણ ૧, સુયજાણવિણ ૨, ઓહિજાણવિણ ૩,

મર્યાદાનિરૂપ, સ 'સત્તવિહે પળ્ણત્તે' સપત્તિ પ્રજ્ઞા । 'ત જહા' તથા-૧-'જાણવિણ' જ્ઞાનવિનય, ૨-'દસણવિણ' દર્શનવિનય, ૩-'ચરિત્તવિણ' ચારિત્રવિનય, ૪ 'મળોવિણ' મનોવિનય, ૫-'વયવિણ' વચનવિનય, ૬ 'કાયવિણ' કાયવિનય, ૭-'લોગોવ્યારવિણ' લોકોપચારવિનય । એ સપત્તિગોડપિ વિનય ક્રમેણ સ્વરૂપતો મેઢતથ નિરૂપ્યતે-'સે કિં ત જાણવિણ' અથ કોડસૌ જ્ઞાનવિનય । ઉત્તરમાદ-'જાણવિણ' જ્ઞાનવિનય 'પચવિહે પળ્ણત્તે' પચ્ચત્તિ પ્રજ્ઞા, 'ત જહા' તથા-તત્પચ્ચત્તિવિનય દર્શયતિ-'આભિણિવોહિયજાણવિણ'આભિણિગોહિરૂપાનવિનય, 'સુયજાણ-

વિણ' વિનય ગુરુ આદિ કે આને પર રહે હો જાના, તથા વદના, શુશ્રૂષા, ભક્તિ આદિ કરના, હસ રૂપ સે જાણો મે પ્રતિપાદિત ક્રિયા ગયા હૈ । (ત જહા) વિનય કે સાત પ્રકાર યે હૈ-(જાણવિણ, દસણવિણ, ચરિત્તવિણ, મળવિણ, વયવિણ, કાયવિણ, લોગોવ્યારવિણ) જ્ઞાનવિનય, દર્શનવિનય, ચારિત્રવિનય, મનોવિનય, વચનવિનય, કાયવિનય, ઓર લોકોપચારવિનય । અન યથાક્રમ હનકે સ્વરૂપ ઓર મેદો કા વર્ણન સૂત્રકાર કરતે હૈ-(સે કિં ત જાણવિણ) વહ જ્ઞાનવિનય કયા હૈ 'અર્થાત્ જિસમે જ્ઞાન કા વિનય ક્રિયા જાતા હૈ તેસા વહ જ્ઞાનવિનય કિતને પ્રકાર કા હૈ', (જાણવિણ પચવિહે પળ્ણત્તે) જ્ઞાનવિનય પાચ પ્રકાર કા કહા હૈ । (ત જહા) વે પાચ પ્રકાર યે હૈ-(આભિણિવોહિયજાણવિણ, સુય-

પ્રકારના ૭ જે આઠ જાતના ઢોને દર દરે છે તે વિનય છે આ વિનય તપ, શુદ્ધ આદિ પધારતા ઉભા થઈ જવું, તથા વદના શુશ્રૂષા આદિ કરવા, એ રૂપે શાસ્ત્રોમા પ્રતિપાદન થયું છે (ત જહા) વિનય તપના તે સાત પ્રકાર આ છે-(જાણવિણ દસણવિણ ચરિત્તવિણ મળવિણ વયવિણ કાયવિણ લોગોવ્યારવિણ) ૧ જ્ઞાનવિનય, ૨ દર્શનવિનય, ૩ ચારિત્રવિનય, ૪ મનોવિનય, ૫ વચનવિનય, ૬ કાયવિનય, અને ૭ લોકોપચારવિનય હવે તેનું ક્રમવાર સ્વરૂપ તથા પ્રકારોનું વર્ણન સૂત્રકાર કરે છે-(સે કિં ત જાણવિણ) તે જ્ઞાનવિનય શું છે ? , અર્થાત્ જેમા જ્ઞાનનો વિનય ડરાય છે એવો તે જ્ઞાનવિનય ડેટલા પ્રકારનો છે ? (જાણવિણ પચવિહે પળ્ણત્તે) જ્ઞાનવિનય પાચ પ્રકારનો કહેલો છે (ત જહા) તે પાચ પ્રકાર આ છે-(આભિણિવોહિયજાણવિણ, સુયજાણવિણ, ઓહિજાણવિણ,

સ્સ અણુગચ્છણયા ૮, ઠિયસ્મ પજ્જુવાસણયા ૯, ગચ્છંતસ્સ પહિ-  
સસાહણયા ૧૦, સે ત સુસ્મસણાવિણ ૧. સે કિ ત અણચ્ચાસાય-  
ણાવિણ ૧? અણચ્ચાસાયણાવિણ ૧ પળયાલીસવિદ્દે પળ્લણ્ણત્તે, તં જહા-  
અરહંતાણં અણચ્ચાસાયણયા ૧, અરહતપળ્લણ્ણત્તસ્સ ધમ્મસ્સ અણ-

‘અજલિપ્પમાહે ૩ વા’ અજલિપ્પમ્મ ઇતિ ૩-અજલિપ્પમ્મ = ગુમ્મસુમે અજલ્લીકર-  
ણમ્ ૭૭. ‘ઇતસ્સ અણુગચ્છણયા’ આગચ્છતોડુગમનતા-ગુપ્પાનિકમ આયાન્ત પ્રતિ મ્મુલે  
ગમનમ્ ૮૮. ‘ઠિયસ્સ પજ્જુવાસણયા’ સ્થિતમ્ય પર્યુપામનતા-ઉપપિટ્થસ્ય ગુપ્પાદિરિચ્છાનુ-  
કૂલ્લસેવા ૧૧. ‘ગચ્છંતસ્સ પહિસસાહણયા’ ગચ્છંત પ્રતિ-માધનતા=ગચ્છંતો ગુપ્પાદિ  
પચ્છાદ ગમનગીક્તા ૧૧૦. ‘સે ત સુસ્મસણાવિણ’ સ ૫૫ શુશ્રૂપણાવિનય । અનયાગા-  
તના પૃચ્છતિ-‘સે કિં ત અણચ્ચાસાયણાવિણ’ અથ કોડમ્મો અનયાગાતનાવિનય ।  
‘અણચ્ચાસાયણાવિણ’ અનયાગાતનાવિનય - ‘પળયાલીસવિદ્દે પળ્લણ્ણત્તે’ પદ્મચ તારિ-  
ગદ્ધિ પ્રનમ । ‘ત જહા’ તથા-‘અરહતાણ અણચ્ચાસાયણયા’ અરહતામનયાગાતના-

નિકાં કા સત્તિધિ વત્તના કર્ણા (૬) । (અજલિપ્પમાહે ૩ વા) ગુરુ કે સન્મુલ નાં દાઢ  
જોડના (૭) । (ઇતસ્સ અણુગચ્છણયા) ગુપ્પાનિક આ રહે હાં તો ઉત્તરે મમુલ જાના  
(૮) । (ઠિયસ્સ પજ્જુવાસણયા) જન વે પેઠે હાં તો ઉત્તરે ડચ્છાનુકૂલ સેવા કરના  
(૯) । (ગચ્છંતસ્સ પહિસસાહણયા) જન વે જાન લ્યે તો ઉત્તરે પાંડે ૨ ચરના (૧૦) ।  
(સે ત સુસ્મસણાવિણ) યહ સન શુશ્રૂપણાવિનય હૈ । (સે કિં ત અણચ્ચાસાયણાવિ-  
ણ) અનયાગાતનાવિનય કિત્તને પ્રકાર કા હૈ । (અણચ્ચાસાયણાવિણ પળયા-  
લીસવિદ્દે પળ્લણ્ણત્તે) અનયાગાતનાવિનય પેંતાલીસ પ્રકાર કા હૈ, (ત જહા) વે પ્રકાર  
યે હૈ-‘અરહતાણ અણચ્ચાસાયણયા’ અરહત મગગાન્ કા અર્ણગાન્ આતિ નહીં કરના (૧),

એ ૩ વા) યથાવિધિ વદના ઠરવી એ કૃતિડમ છે, અથાત્ શુરુ આદિદોની સવિધિ  
વદના ઠરવી (૬) (અજલિપ્પમાહે ૩ વા) શુરુની સામે ૭ ૬ થ જોડવા (૭)  
(ઇતસ્સ અણુગચ્છણયા) શુરુ આદિ પધારતા હોય ત્યારે તેમની સામે ૪૫ (૮)  
(ઠિયસ્સ પજ્જુવાસણયા) બ્યારે તેઓ બેઠા હોય ત્યારે તેમની ધન્ધાને અનુકૂળ  
સેવા ઠરવી (૯) (ગચ્છંતસ્સ પહિસસાહણયા) બ્યારે તેઓ જવા લાગે ત્યારે તેમની  
પાછળ પાછળ આલેવુ (૧૦) (સે ત સુસ્મસણાવિણ) એ બધા શુશ્રૂપણાવિનય છે  
પ્રશ્ન-‘સે કિં ત અણચ્ચાસાયણાવિણ’ અનયાગાતનાવિનય પેંટલા પ્રકારનો છે ?  
ઉત્તર-‘અણચ્ચાસાયણાવિણ પળયાલીસવિદ્દે પળ્લણ્ણત્તે’ અનયાગાતના વિનય પિસતા-  
લીસ પ્રકારનો છે, (ત જહા) તે પ્રકાર આ છે-‘અરહતાણ અણચ્ચાસાયણયા’ અર્હંત



સળાવિણે અળેગવિદે પળ્લત્તે, ત જહા-અબ્બુટ્ટાળે ડ વા ૧,  
આસળાભિગ્ગહે ડ વા ૨, આસળપ્પદાળે ડ વા ૩, સક્કારે ડ વા ૪,  
સમ્માળે ડ વા ૫, કિઙ્કમ્મે ડ વા ૬, અજલિપ્પગ્ગહે ડ વા ૭, એત-

‘સે ફિં ત સુસ્સૂસળાવિણે’ અથ કોડસી શુશ્રૂષળાવિનય — ‘સુસ્સૂસળાવિણે’  
શુશ્રૂષળાવિનય ‘અળેગવિદે પળ્લત્તે’ અનેકવિધ પ્રજ્ઞમ - ‘ત જહા’ તથા - ‘અબ્બુટ્ટાળે ડ વા’  
અભ્યુદ્ધાનમિતિ વા, ‘ટત્તિ’ ‘વા’ ઇતિ પન્નદ્ય વાક્યાલક્ષણે, ણ્વમપ્રેડપિ ચો યમ્ । અભ્યુદ્ધાનમ્-  
આચાર્યદિરાગતસ્ય અભિમુરયમ્-નિધાનમ્ અભ્યુદ્ધાન-વિનયાઽર્હસ્ય ડર્શનાદેવાઽસનયાગ । ૧।  
‘આસળાભિગ્ગહે ડ વા’ આસનાભિગ્રહ ઇતિ વા, આસનાભિગ્રહ - ગુરોર્દિર્યત્ર યત્રોપવેષ્ટુમિચ્છતિ  
તત્ર તત્રાઽસનપ્રાપ્તમ્ । ૨। ‘આસળપ્પદાળે ડ વા’ આસનપ્રદાન મિતિ વા, ગુરો સમાગતે સતિ  
આસનદાનમ્ । ૩। ‘સક્કારે ડ વા’ સત્કાર ઇતિ વા - વિનયાઽર્હસ્ય ગુવદિ વન્દનાદિનાઽસદ્કરણ-  
સત્કાર । ૪। ‘સમાળે ડ વા’ સમ્માન ઇતિ વા, મમાનો વા - ગુવદિ આહારવજ્રાદિપ્રગસ્ત-  
વસ્તુના સમાનનમ્ । ૫। ‘કિઙ્કમ્મે ડ વા’ કૃત્તિકર્મ ઇતિ વા - કૃત્તિકર્મ = યથાવિધિ વન્દનમ્ । ૬।

(સે ફિં ત સુસ્સૂસળાવિણે) શુશ્રૂષળાવિનય કિત્તને પ્રકાર કા-હૈ ? (સુસ્સૂસળાવિણે અળે  
ગવિદે પળ્લત્તે) શુશ્રૂષળાવિનય અનેક પ્રકાર કા હે, (ત જહા) જૈસે (અબ્બુટ્ટાળે ડ વા) આયે  
હુણ આચાર્ય આદિ કે આને પર સ્થિત હોના । વિનય કે યોગ્ય સાધુજન કો દેખતે હી આસન કા  
પરિત્યાગ કરના (૧) । (આસળાભિગ્ગહે ડ વા) ગુરોર્દિક જહા ૨ બૈઠના ચાહે વહા ૨ આસન  
લેકર ઉપસ્થિત રહના, અથવા આસન પહુંચના (૨) । (આસળપ્પદાળે ડ વા) ગુરુકે આને પર  
આસન પ્રદાન કરના (૩) (સક્કારે ડ વા) વિનયયોગ્ય ગુરોર્દિક કા વન્દના આદિ દ્વારા સત્કાર  
કરના (૪) । (સમાળે ડ વા) ગુરોર્દિકો કા આહાર, વજ્રાદિક પ્રગસ્તવસ્તુઓ દ્વારા સમાન  
કરના (૫) । (કિઙ્કમ્મે ડ વા) યથાવિધિ વન્દના કરના યહ કૃત્તિકર્મ હૈ, અર્થાત્-ગુરોર્-

વિણે ) શુશ્રૂષળાવિનય કેટલા પ્રકારનો છે ? (સુસ્સૂસળાવિણે  
અળેગવિદે પળ્લત્તે) શુશ્રૂષળાવિનય અનેક પ્રકારનો છે, (ત જહા) જેમ કે- (અબ્બુ  
ટ્ટાળે ડ વા) અહીં “ડ” “વા” એ જે શબ્દો વાક્યાલક્ષણમાં વપરાયા છે પદો  
રેલા આચાર્ય આદિની સામે જણ, વિનયને યોગ્ય સાધુજનોને જોતા જ આસનનો  
પરિત્યાગ કરવો (૧) (આસળાભિગ્ગહે ડ વા) શુરુ આદિક બધા બધા બેસવા આહો  
ત્યા ત્યા આસન લઈને હાજર રહેવું, અથવા આસન પહોંચ્યા હવું (૨) (આસળપ્પ  
દાળે ડ વા) શુરુ આવે ત્યારે આસન પ્રદાન કરવું (૩) (સક્કારે ડ વા) વિનય યોગ્ય  
શુરુ આદિકનો વહના આદિ દ્વારા સત્કાર કરવો (૪) (સમાળે ડ વા) શુરુ  
આદિકનું આહાર-વજ્રાદિક પ્રગસ્ત વસ્તુઓથી સન્માન કરવું (૫) (કિઙ્ક

૧૨, ઓહિણાણસ્સ ૧૩, મળપજ્જવણાણસ્સ ૧૪, કેવલણાણસ્સ ૧૫, એસિં ચેવ ભત્તિવહુમાણે ૨૦, એસિં ચેવ વળ્ણસજ્જલણયા ૪૫ સે ત અળ્ણાસાયણાવિણે । સે કિં ત ચરિત્તવિણે ?

‘ઓહિણાણસ્સ’ અવધિજ્ઞાનસ્ય ૧૨૩। ‘મળપજ્જવણાણસ્સ’ મન પર્યવજ્ઞાનસ્ય ૧૨૪। ‘કેવલણાણસ્સ’ કેવલજ્ઞાનસ્ય ૧૨૫। ‘એસિં ચેવ ભત્તિવહુમાણે’ જ્ઞેયપદ્ધતિ મક્તિવહુમાનમ્—મક્તિયુક્ત વહુમાનમ્ ‘અરહતાણ’ ઇત્યાદિ ‘કેવલણાણસ્સ’ ઇતિ—પર્યવજ્ઞાનમનયાગાતના પદ્ધતિચિદ્ધા, પુનરગતપામેવ અર્હતાદાના મક્તિવહુમાનયોગે ત્રિગદ્વિધચમ્ । પુન—‘એસિં ચેવ વળ્ણસજ્જલણયા’ જ્ઞેયપદ્ધતિ વર્ણમ્ વળ્ણતા=સદ્ભૂતગુણોત્કર્ષતા, અત્રેવ વોધ્યમ્—અનયાગાતનાવિનયો હિ પદ્ધતિચારિત્રગદ્વિધ પ્રોક્ત, તત્ર—અર્હતાદિવિનયા પદ્ધતિગદ્વિધ, અર્હતાદિમક્તિવહુમાનાનિ પદ્ધતિગદ્વિધ, અર્હતાદાના વર્ણમ્ વળ્ણતા=ચ પદ્ધતિગદ્વિધ, તત્રિત્યમનયાગાતનાવિનય પદ્ધતિચારિત્રગદ્વિધ ઇતિ । ઉપનિષદ્વચન—‘સે ત અળ્ણાસાયણાવિણે’ સ એવોડ નયાગાતનાવિનય । ઇતિ । ‘સે કિં ત ચરિત્તવિણે ?’ અથ કોસૌ ચારિત્ર-

(૧૨), (ઓહિણાણસ્સ) અવધિજ્ઞાન કા (૧૩), (મળપજ્જવણાણસ્સ) મન પર્યવજ્ઞાન કા (૧૪) ઓર (કેવલણાણસ્સ) કેવલજ્ઞાન કા અવર્ણન નહા કરના (૧૫) । (એસિં ચેવ ભત્તિવહુમાણે) તથા અહીં પદ્ધતિ મેળા કા મક્તિપૂર્વક વહુમાન કરના । ઇસ પ્રકાર ઇન પદ્ધતિ મેળા કા મક્તિવહુમાન ક માથ ત્રિગુણિત કરને સે તાસ મેલ હો જાતે હૈ । પુન (એસિં ચેવ વળ્ણસજ્જલણયા) અહા ક સદ્ભૂત ગુણો કા ઉત્કર્ષ કરના । ઇસ તરહ તાસ મેળ પદ્ધતિ વર્ણમ્ વળ્ણતા મિલને સે પૈતાલાસ મેલ અનયાગાતનાવિનય કે હોતે હૈ । ઇસ પ્રકાર (સે ત અળ્ણાસાયણાવિણે) યહ સત્ર અનયાગાતનાવિનય હૈ । પ્રશ્ન—(સે કિં ત ચરિત્તવિણે) ચારિત્રવિનય કિતને પ્રકાર કા હ ? ઉત્તર—(ચરિત્ત-

(૧૨), (ઓહિણાણસ્સ) અવધિજ્ઞાનનો (૧૩), (મળપજ્જવણાણસ્સ) મન પર્યવજ્ઞાનનો (૧૪), અને (કેવલણાણસ્સ) કેવલજ્ઞાનનો અવર્ણવાદ ન બોલવો (૧૫) (એસિં ચેવ ભત્તિવહુમાણે) તથા આજ પદ્ધતિ પ્રકારોનું ભક્તિપૂર્વક વહુમાન કરવા એ પ્રકારે પદ્ધતિ પ્રકારના ભક્તિવહુમાનની સાથે બમણા કરવાથી ત્રીસ પ્રકાર થઈ જાય છે વળી (એસિં ચેવ વળ્ણસજ્જલણયા) તેમના સદ્ભૂત ગુણોનું ઉત્કર્ષ કરવા એ રીતે ત્રીસ મા પદ્ધતિ વર્ણમ્ વળ્ણતા મેળવવાથી પિસતાલીસ પ્રકાર અનયાગાતનાવિનયના થાય છે (સે ત અળ્ણાસાયણાવિણે) આ પ્રકારે એ બધા અનયાગાતનાવિનય છે પ્રશ્ન—(સે કિં ત ચરિત્તવિણે) ચારિત્રવિનય—કેટલા પ્રકારનો છે ? ઉત્તર—(ચરિત્તવિણે પચવિદ્ધે પળ્ણત્તે) ચારિત્રવિનય પાંચ પ્રકારનો

आसायणया २, आयरियाणं अणञ्चासायणया ३, एवं उवज्झा-  
याण ४, थेराणं ५, कुलस्स ६, गणस्स ७, सघस्म ८, किरि-  
याणं ९, संभोगस्स १०, आभिणिजोहियणाणस्स ११, सुयणाणस्स

अर्हद्भगवतामवर्णयान्तिनिवारणम् । १। 'अरहतपणत्तस्स' धम्मस्स अणञ्चासायणया'  
अर्हत्प्रज्ञप्तस्य धर्मस्य अनयागातनता—सर्वज्ञकथितधर्मस्याऽऽर्णयान्तिनिवारणम् । २। 'आय-  
रियाण अणञ्चासायणया' आचार्याणामनयागातनता । ३। एवम्—'उवज्झायाण' उपाध्या-  
यानाम् । ४। 'थेराण' स्थविराणाम् । ५। 'कुलस्स' कुलस्य—एकआचार्यसन्ततिरूपस्य समानाऽऽ-  
चारसाधुसमूहस्य । ६। 'गणस्स' गणस्य—परस्परसापेक्षाऽनेककुलसाधुसमुदायस्य । ७। 'सघस्स'  
सघस्य—सम्यग्दर्शनादियुक्तसाधुसाध्वीश्रावकश्रानिकारूपस्य । ८। 'किरियाण' क्रियाणाम्—ईर्या-  
पथिकादानाम् । ९। 'संभोगस्स' सम्भोगस्य—सम्=एकत्र भोगो=भोजन—संभोग—समानसामा-  
चारी तथा साधूना परस्परमुपयादिदानग्रहणमन्यवहारस्तस्य, एकसामाचारिकताया इत्यर्थः । १०।  
'आभिणिजोहियणाणस्स' अभिनिजोधिकज्ञानस्य । ११। 'सुयणाणस्स' श्रुतज्ञानस्य । १२।

( अरहतपणत्तस्स धम्मस्स अणञ्चासायणया ) अर्हत् भगवान् द्वारा प्रज्ञप्त धर्मका  
अवर्णवाद आदि नहीं करना (२), (आयरियाण अणञ्चासायणया) आचार्य महाराज का  
अवर्णवाद नही करना (३), इसी तरह (उवज्झायाण) उपाध्याय का (४), (थेराण)  
स्थविरों का (५), (कुलस्स) एक आचार्य के मन्ततिरूप समान आचार वाले साधुओं  
के समूह का (६), (गणस्स) परस्पर सापेक्ष अनेककुलवाले साधुसमुदाय का (७), (सघ-  
स्स) सम्यग्दर्शन आदि से युक्त साधु, साध्वी, श्रावक, श्रानिकारूप सघ का (८), (किरियाण)  
ईर्यापथिक जाति क्रियाओं का (९), (संभोगस्स) सम्भोग—एकसामाचारिकता का (१०),  
(आभिणिजोहियणाणस्स) अभिनिजोधिक ज्ञान का (११), (सुयणाणस्स) श्रुतज्ञान का

लगवानेनो अवर्णवाद न होलवे (१), (अरहतपणत्तस्स धम्मस्स अणञ्चासा-  
यणया) अर्हत् त लगवान द्वारा प्रज्ञप्त धर्मनो अवर्णवाद न होलवे (२), (आयरि-  
याण अणञ्चासायणया) आचार्य महाराजने अवर्णवाद न होलवे (३), ये रीते  
(उवज्झायाण) उपाध्यायोनो (४), (थेराण) स्थविरोनो (५), (कुलस्स) एक आचा-  
र्यनो मन्ततिरेष समान आचारवाला साधुओना समूहनो (६), (गणस्स) परस्पर  
सापेक्ष अनेक कुलवाला साधुसमुदायनो (७), (सघस्स) सम्यग्दर्शन आदिथी  
युक्त साधु—साध्वी—श्रावक—श्रानिका इष सघनो (८), (किरियाण) ईर्यापथिक  
आदि क्रियाओनो (९), (संभोगस्स) संभोग—एकसामाचारिकतानो (१०),  
(आभिणिजोहियणाणस्स) आभिनिजोधिक ज्ञाननो (११), (सुयणाणस्स) श्रुतज्ञाननो

છેદોવદ્વાવણિયચરિત્તવિણ ૨, પરિહારવિસુદ્ધિચરિત્તવિણ ૩, સુદુમસપરાયચરિત્તવિણ ૪, અહમ્સ્વાયચરિત્તવિણ ૫, સે તં

નય ૧૨। ‘છેદોવદ્વાવણિયચરિત્તવિણ’ છેદોપસ્થાપનીયચાગ્રિવિનય — છેદન = પૂર્વપયાય-  
છેદન ઉપસ્થાયતે = આરોગતે ચન્મહાનનભક્ષગ ચાગ્રિ તચ્છનોપસ્થાપનાયમ્, તચ્ચ તચ્ચા  
ગ્રિ ચ, તમમ્નયા વિનય ૧૨। ‘પરિહારવિસુદ્ધિચરિત્તવિણ’ પરિહારવિસુદ્ધિ-  
ચારિત્રવિનય — પરિહરગ — પરિહારસ્તપાવિગ્રપ, તન કર્મનિર્જગરૂપા વિશુદ્ધિર્થસ્મિન્ ચારિત્રે  
તપરિહારવિસુદ્ધિ, તાદૃશ ચાગ્રિ, તસમ્નયા વિનય ૧૩। ‘સુદુમસપરાયચરિત્તવિણ’  
સૂક્ષ્મનપરાયચાગ્રિવિનય — સમ્પર્યેતિ ત્માગમનનતિ સમ્પરાય = રૂપાયોદય, સૂક્ષ્મો લોભાશ્રા-  
ણેષ સમ્પરાયો યત્ર તમૂક્ષમસમ્પરાય, તદ્રૂપ યચાગ્રિ, તસમ્નયા વિનય, ૧૪। ‘અહ-  
મ્સ્વાયચરિત્તવિણ’ યથાયાતચારિત્રવિનય — યાથાતથ્યેનાઽભિવિધિના ચ યદાહ્યાત

કર પુન મહાવ્રતોં કા જિસમ આગેપણ ક્રિયા જાતા હે વહ છેદોપસ્થાપનાયચારિત્ર હૈ ।  
હસ ચારિત્રમનધી જો વિનય હેવહ છેદોપસ્થાપનીયચારિત્રવિનય હે ૨। “પરિહરણ પરિહાર ”  
પરિહરગ અયાત્ ગચ્છ કા પરિત્યાગ કરન કા નામ પરિહાર હે, યહ પરિહાર એક પ્રકાર કા  
નિશેષ તપ હે । હસે કર્મોં કો નિર્જગરૂપ વિશુદ્ધિ જિસ ચારિત્ર મ હોતા હે હસકા નામ  
પરિહારવિસુદ્ધિચારિત્ર હે, હસ ચારિત્રમનધી જો વિનય હે વહ પરિહારવિસુદ્ધિચાગ્રિવિનય  
હ ૩। ‘સપરાય’ શબ્દ કા અર્થ કપાય હે, ક્યા કિ હસાકે વગ મ હોકર જાય ત્સાર મે  
પરિવ્રમગ ક્રિયા કરતા હે । જિસ ચારિત્ર મ સૂક્ષ્મ લોભ કે અગ કા સદ્ભાવ પાયા જાતા હૈ  
વહ સૂક્ષ્મનપરાયચારિત્ર હે । હસ ચારિત્ર કે વિનય કરને કા નામ સૂક્ષ્મનપરાયચારિત્રવિનય  
હે ૪। તાર્થકર પ્રમુ ને જિસ યથાર્થતા એવ અભિવિધિ કે અનુસાર ચાગ્રિ કા પ્રતિપાદન ક્રિયા

સામાયિઠ ચારિત્રનો જે વિનય તે સામાયિઠચારિત્રવિનય છે પૂર્વ દીક્ષા-  
પર્યાનતુ છેદન ઠગી કૃત્રિને મહાવ્રતોનુ જેમા આગેપણુ ડરાય છે તે છેદોપ-  
સ્થાપનીયચારિત્ર છે આ ચારિત્રમનધી જે વિનય છે તે છેદોપસ્થાપનીય-  
ચાગ્રિવિનય છે “પરિહરણ પરિહાર,” પરિહરણુ અર્થાત્ ગચ્છનો પરિત્યાગ  
ડરવાનુ નામ પરિહાર છે, આ પરિહાર એક પ્રકારનુ વિશેષ તપ છે તેનાથી  
ઠમોની નિર્જગરૂપ વિશુદ્ધિ જે ચારિત્રમા થાય છે તેનુ નામ પરિહારવિસુદ્ધિ  
ચારિત્ર છે આ ચારિત્રમનધી જે વિનય છે તે પરિહારવિસુદ્ધિચારિત્રવિનય  
છે ‘સપરાય’ શબ્દનો અર્થ કપાય છે, કેમકે જોને જ વશ થઈને છવ મ નારમા  
પરિવ્રમણુ ડરા ડરે છે જે ચાગ્રિમા સૂક્ષ્મલોભના અશનો સદ્ભાવ મળે છે તે  
સૂક્ષ્મનપરાયચારિત્ર છે આ ચારિત્રના વિનયનુ નામ સૂક્ષ્મનપરાયચાગ્રિવિનય

## ચરિત્તવિણે પચવિહે પળળત્તે, ત જહા—સામાઙ્યચરિત્તવિણે ૧,

વિનય ?—અનરૂજ મસક્કિતાઽપિત્તકર્મસમ્મયરય ક્ષયાય ચરણ ચારિત્ત—સર્વવિરતિરૂપમ્, તત્સમ્બન્ધી વિનયચારિત્તવિનય, સ કતિવિધ ‘, ઇતિ પ્રશ્ન, ઉત્તરમાહ—‘ચરિત્તવિણે પચ-વિહે પળળત્તે’ ચારિત્તવિનય પચપિપ્પ પ્રપ્ત ‘ત જહા’ તથા—‘સામાઙ્યચરિત્તવિણે’ સામાયિકચારિત્તવિનય—સર્વજીવેષુ રાગદ્વેષપરિહિતો ભાવ સમ, તસ્ય સમસ્ય=પ્રતિક્ષણમ-પૂર્વાપૂર્વકર્મનિર્જરાહેતુભૂતાયા વિશુદ્ધેગયા લાભ સમાય, સ એવ સામાયિકમ્—સાવધયોગ-વિરતિરૂપમ્, વિનયાદિત્વાત્ સ્વાર્થે ઠરૂ, તદ્રૂપ ચારિત્ત, તસ્ય વિનય—સામાયિકચારિત્તવિ-

વિણે પચવિહે પળળત્તે ) અનેક જન્મ મ ઉપાર્જિત આઠ પ્રકાર કે કર્મો કે ક્ષય કે લિયે જો આચરણ ક્રિયા જાય વટ સર્વવિરતિરૂપ ચારિત્ત હૈ । इस चारित्र का विनय करना सो चारित्रविनय है । वह पाँच प्रकार का है । (त जहा) वे प्रकार ये हैं (सामा-इयचरित्तविणए छेदोवट्ठाणियचरित्तविणए परिहारविशुद्धिचरित्तविणए सुहुम सपरायचरित्तविणए अहस्सयायचरित्तविणए ) सामायिकरूप चारित्र का विनय, छेदो-पस्थापनीयचारित्र का विनय, परिहारविशुद्धिचारित्र का विनय, सूक्ष्मसम्परायचारित्र का विनय, एव यथाख्यातचारित्र का विनय । समस्त जात्रों में राग एव द्वेष की परिणति का परिहार करना इसका नाम “सम” है । प्रतिक्षण अपूर्व अपूर्व कर्मनिर्जरा के कारण इस समरूप विशुद्धि का आय=लाभ होना इसका नाम ‘समाय’ है । “समाय” ही सामायिक है । यह सामायिक सर्वसावधयोगविरतिरूप है । इस प्रकार इस सर्वसावधयोगविरतिरूप सामायिकचारित्र का जो विनय है वह सामायिकचारित्रविनय है १ । पूर्वदीक्षापर्याय का छेदन

છે અનેક જન્મમા ઉપાર્જિત આઠ પ્રકારના કર્મોના ક્ષયને માટે જે આચરણ કરાય છે તે સર્વવિરતિરૂપ ચારિત્ત છે (ત જહા) તે પ્રકાર આ છે—(સામાઙ્ય ચરિત્તવિણે છેદોવટ્ઠાવણિયચરિત્તવિણે પરિહારવિશુદ્ધિચરિત્તવિણે, સુહુમસપરાય ચરિત્તવિણે, અહસ્સયાયચરિત્તવિણે) સામાયિકરૂપચારિત્તનો વિનય, છેદો પસ્થાપનીયચારિત્તનો વિનય, પરિહારવિશુદ્ધિચારિત્તનો વિનય, સૂક્ષ્મસપરાયચારિત્તનો વિનય, તેમ જ યથાખ્યાતચારિત્તનો વિનય સમસ્ત જીવોમા રાગ તેમજ દ્વેષની પરિણતિનો પરિહાર (ત્યાગ) કરવો તેનું નામ ‘સમ’ છે પ્રતિક્ષણે અપૂર્વ અપૂર્વ કર્મનિર્જરાના કારણભૂત આ સમરૂપ વિશુદ્ધિનો લાભ થવો તેનું નામ “આય” છે સમ અને આય એ બન્ને પદોને મેળવવાથી ‘સમાય’ એણે પદ બની બાય છે સમાય એ જ સામાયિક છે આ સામાયિક સર્વસાવધયોગવિરતિરૂપ છે આ પ્રકારે આ સર્વસાવધયોગવિરતિરૂપ

सकिरिए २, सकक्से ३ कडुए ४, णिट्टुरे ५, फरुसे ६, अण्हयकरे ७, छेयकरे ८, भेयकरे ९, परितावणकरे १०, उद्वणकरे ११, भूओवघाइए १२, तहप्पगारं मणो णो पहारेज्जा, से त अप्पस-

य मणे' यच्च मन - 'सायजे' मावध-सपापम् । १। 'सकिरिए' सक्रियम्=प्राणातिपाताधार-  
म्भक्रियायुक्तम् । २। 'सकक्से' सकर्कश्यम्=कर्कशतासहितम् । ३। 'कडुए' कटुकम्-  
त्वस्य परस्य च कटुकरसवद् उद्वेजकम् । ४। 'णिट्टुरे' निष्ठुर-द्व्यारहितम् । ५। 'फरुसे'  
परुष-कठोरम् । ६। 'अण्हयकरे' आस्रवकम्=आस्रवकारी । ७। 'छेयकरे' छेदकम्=  
मयममाधिप्रिनागकम् । ८। 'भेयकरे' भेत्तकम्=समाधिबिघातकम् । ९। 'परितावणकरे'  
परितापनकरम्-प्राणिना सन्तापजनकम् । १०। 'उद्वणकरे' उपद्रवणकरम्-प्राणान्तरुष्टकारकम्  
। ११। 'भूओवघाइए' भूतोपघातिकम्-भूतानां=प्राणिनामुपघातो हिंसा, सोऽस्याऽस्तीति भूतोप-  
घातिकम् । १२॥ 'तहप्पगार मणो णो पहारेज्जा' तथाप्रकार=तादृश मनो नो प्रधारेयेत्  
=नो प्रवर्तयेत्-असयमक्रियामु मनो नोदीरयेत् । 'से त अप्पसत्थमणविणए' स एपोऽ-  
प्रशस्तमनोविनय । 'से किं त पसत्थमणविणए' अथ कोऽसौ प्रशस्तमनोविनय :-

अण्हयकरे ७, छेयकरे ८, भेयकरे ९, परितावणकरे १०, उद्वणकरे ११, भूओ-  
वघाइए १२)-जो मन सावध-पापसहित हो १, सक्रिय-प्राणातिपातादिक आरम्भक्रिया-  
युक्त हो २, सकर्कश-प्रेमभाव से रहित हो ३, कटुक-अपने तथा पर के लिये कटुकरस के  
समान उद्वेजक हो ४, निष्ठुर-द्व्यारहित हो ५, परुष-कठोर हो ६, आस्रवकर-आस्रवकारी  
हो ७, छेदकर-मयमरूपसमाधि का विवसरु हो ८, भेदकर-समाधिबिघातक हो ९, परिताप-  
नकर-प्राणिना को सन्ताप का जनक हो १०, उपद्रवणकर-उपद्रव का कर्त्ता हो ११, एव भूतो-  
पघातिक-प्राणियोंका प्राणहर्त्ता हो १२, वह मन अप्रशस्त है । (तहप्पगार मणो णो पहारेज्जा)  
ऐसे मन को असयम क्रियाओं में प्रवृत्त नहीं करना । (से त अप्पसत्थमणविणए) वह  
अप्रशस्तमनोविनय है । (से किं त पसत्थमणविणए) प्रशस्तमनोविनय क्या है ? उत्तर-

जो मन सावध-पापसहित होय, सक्रिय-प्राणातिपातादिक आरम्भक्रियायुक्त  
होय, प्रेमभावशी रहित होय, चोताना तथा पारका भाटे कडवा रसनी पेठे उपद्रव-  
जनक होय, निष्ठुर-द्व्यारहित होय, परुष-कठोर होय, आस्रवकारी होय, सयम-  
रूप समाधिना विष्व सक्त होय, शरीरादिकनु खेदक होय, प्राणियोंने सन्तापजनक  
होय, उपद्रव जनक होय, तेमज प्राणियोंनु प्राण लेनारु होय ते मन अप्रशस्त  
हो (तहप्पगार मणो णो पहारेज्जा) ओवा मनने असयम क्रियाओंमा प्रवृत्त न करवु,  
से त अप्पसत्थमणविणए) ते अप्रशस्तमनोविनय छे प्रश्न-(से किं त पसत्थमणविणए)

ચરિત્તવિણ્ણે । સે કિં ત મળવિણ્ણે ? મળવિણ્ણે દુવિહે પળ્ણત્તે,  
ત જહા-પસત્થમળવિણ્ણે ૧, અપ્પસત્થમળવિણ્ણે ૨ । સે કિં ત  
અપ્પસત્થમળવિણ્ણે ? અપ્પસત્થમળવિણ્ણે-જે ય મળે સાવજ્જે ૧,

તીર્થકરૈ કથિતમરુપાય ચારિત્રમિતિ તત્થ યથાબ્યાતચારિત્ર, તત્થ કપાયરહિતચારિત્રસ્ય  
વિનય ૫ । ‘સે ત ચરિત્તવિણ્ણે’ સ એષ ચારિત્રવિનય । ‘સે કિં ત મળવિણ્ણે’  
અથ કોઽસૌ મનોવિનય ? ઉત્તરમાહ-‘મળવિણ્ણે’-મનોવિનય-મન્યત ચિન્યતેઽનનતિ  
મન, તત્સમ્પન્ધી વિનય, ‘દુવિહે પળ્ણત્તે’ દ્વિવિધ પ્રત્ન, ‘ત જહા’ તથા-‘પસત્થમળ-  
વિણ્ણે’ પ્રશસ્તમનોવિનય-પ્રશસ્તમ્=અપરહિત મનોઽત્ત કરણ, તત્થ વિનય ૧૧ ।  
‘અપ્પસત્થમળવિણ્ણે’ અપ્રગસ્તમનોવિનય-અપ્રગસ્તમનસો વિનય ૧૨ । ‘સે કિં ત અપ્પ  
સત્થમળવિણ્ણે’ અથ કોઽસૌ અપ્રગસ્તમનોવિનય ? ઉત્તરમાહ-‘અપ્પસત્થમળવિણ્ણે-જે  
હૈ, ઇસ રૂપ કે ચારિત્ર કા નામ યથાર્યાતચારિત્ર હૈ । ઇસ ચારિત્ર કા વિનય કરના સો  
યથાર્યાતચારિત્રવિનય હૈ ૫ । (સે ત ચરિત્તવિણ્ણે) યહ સત્ત ચારિત્રવિનય હૈ । પ્રશ્ન-  
(સે કિં ત મળવિણ્ણે) મન કા વિનય કિત્તને પ્રકાર કા હૈ ? ઉત્તર-(મળવિણ્ણે  
દુવિહે પળ્ણત્તે) મનોવિનય દો પ્રકાર કા કહા ગયા હૈ, (ત જહા) જૈસે-(પસત્થમળવિણ્ણે)  
પ્રશસ્ત મન કા વિનય-પાપરહિત મન કો અપનાના પ્રગસ્તમનોવિનય હૈ । (અપ્પસત્થ  
મળવિણ્ણે) અપ્રશસ્ત મન કા વિનય કરના સો અપ્રશસ્તમનોવિનય હૈ । પ્રશ્ન-(સે કિં  
ત અપ્પસત્થમળવિણ્ણે) અપ્રગસ્તમનોવિનય ક્યા હૈ ? ઉત્તર-(અપ્પસત્થમળવિણ્ણે જે  
ય મળે સાવજ્જે ૧, સકિરિયે ૨, સઠ્ઠકસે ૩, કહુણ ૪, ણિદુરે ૫, ફરુસે ૬,

છે તીર્થ કર પ્રભુજી જે યથાર્થતા તેમજ અભિવિધિના અનુસાર ચારિત્રનું  
પ્રતિપાદન કર્યું છે તે રૂપના ચારિત્રનું નામ યથાબ્યાતચારિત્ર છે આ ચારિત્રનો  
વિનય કરવો તે યથાબ્યાતચારિત્રવિનય છે (સે ત ચરિત્તવિણ્ણે) આ બધા  
ચારિત્રવિનય છે

પ્રશ્ન-(સે કિં ત મળવિણ્ણે) મનનો વિનય શું છે ? કેટલા પ્રકારનો છે ?

ઉત્તર-(મળવિણ્ણે દુવિહે પળ્ણત્તે) મનોવિનય બે પ્રકારનો ઠહેલો છે (ત  
જહા) જેમ કે-(પસત્થમળવિણ્ણે) પ્રશસ્ત મનનો વિનય-પાપરહિત મનને અપનાવવું  
તે પ્રશસ્તમનોવિનય છે (અપ્પસત્થમળવિણ્ણે) અપ્રશસ્ત મનનો વિનય કરવો તે  
અપ્રશસ્તમનોવિનય છે પ્રશ્ન-(સે કિં ત અપ્પસત્થમળવિણ્ણે) અપ્રશસ્તમનોવિનય  
શું છે ? ઉત્તર-(અપ્પસત્થમળવિણ્ણે-જે ય મળે સાવજ્જે, સકિરિયે, સઠ્ઠકસે, કહુણ,  
ણિદુરે, ફરુસે, અણ્ઠ્યકરે, છેયકરે, મેયકરે પરિતાવળકરે, ઉદ્ધવળકરે, મૂઓવઘાઈયે)

सकिरिए २, सककसे ३, कडुए ४, णिट्टुरे ५, फरुसे ६, अण्हयकरे ७, छेयकरे ८, भेयकरे ९, परितावणकरे १०, उद्ववणकरे ११, भूओवघाइए १२, तहप्पगारं मणो णो पहारेज्जा, से त अप्पस-

य मणे' यच्च मन - 'सावज्जे' सावध-सपापम् । १। 'सकिरिए' सक्रियम्=प्राणातिपाताधार-  
म्भक्रियायुक्तम् । २। 'सककसे' सकर्कश्यम्=कर्कशतासहितम् । ३। 'कडुए' कटुकम्-  
त्वस्य परस्य च कटुकरसवद् उद्वेजकम् । ४। 'णिट्टुरे' निष्ठुर-दयारहितम् । ५। 'फरुसे'  
परुष-कठोरम् । ६। 'अण्हयकरे' आसन्नवकरम्=आसन्नवकारि । ७। 'छेयकरे' छेदकरम्=  
सयमसमाधिनिनाशकम् । ८। 'भेयकरे' भेदकरम्=समाधिविघातकम् । ९। 'परितावणकरे'  
परितापनकरम्=प्राणिना स तापजनकम् । १०। 'उद्ववणकरे' उपद्रवणकरम्=प्राणान्तकष्टकारकम्  
। ११। 'भूओवघाइए' भूतोपघातिकम्=भूतानां=प्राणिनामुपघातो हिंसा, सोऽस्याऽस्तीति भूतोप-  
घातिकम् । १२॥ 'तहप्पगार मणो णो पहारेज्जा' तथाप्रकार=तादृश मनो नो प्रधारयेत्  
=नो प्रवर्तयेत्-असयमक्रियासु मनो नोदीरयेत् । 'से त अप्पसत्थमणविणए' स एषोऽ-  
प्रशस्तमनोविनय । 'से किं त पसत्थमणविणए' अथ कोऽसौ प्रशस्तमनोविनय :-

अण्हयकरे ७, छेयकरे ८, भेयकरे ९, परितावणकरे १०, उद्ववणकरे ११, भूओ-  
वघाइए १२)-जो मन सावध-पापसहित हो १, सक्रिय-प्राणातिपातादिक आरम्भक्रिया-  
युक्त हो २, सकर्कश-प्रेमभाव से रहित हो ३, कटुक-अपने तथा पर के लिये कटुकरस के  
समान उद्वेजक हो ४, निष्ठुर-दयारहित हो ५, परुष-कठोर हो ६, आसन्नवकर-आसन्नवकारी  
हो ७, छेदकर-सयमरूपसमाधि का विध्वंसक हो ८, भेदकर-समाधिविघातक हो ९, परिताप-  
नकर-प्राणियों को सताप का जनक हो १०, उपद्रवणकर-उपद्रव का कर्त्ता हो ११, एवं भूतो-  
पघातिक-प्राणियोंका प्राणहर्त्ता हो १२, वह मन अप्रगस्त है । (तहप्पगार मणो णो पहारेज्जा)  
ऐसे मन को असयम क्रियाओं में प्रवृत्त नहीं करना । (से त अप्पसत्थमणविणए) वह  
अप्रगस्तमनोविनय है । (से किं त पसत्थमणविणए) प्रगस्तमनोविनय क्या है ? उत्तर-

जो मन सावध-पापसहित होय, सक्रिय-प्राणातिपातादिक आरम्भक्रियायुक्त  
होय, प्रेमभावहीन रहित होय, पोताना तथा पारका भाटे कडवा रखनी पड़े उपद्रव  
जनक होय, निष्ठुर-दयारहित होय, परुष-कठोर होय, आसन्नवकारी होय, सयम-  
रूप समाधिनी विध्वंसक होय, शरीरादिकों में खेदक होय, प्राणियों में सतापजनक  
होय, उपद्रव जनक होय, तेम में प्राणियों में प्राण लेना होय ते मन अप्रशस्त  
छे (तहप्पगार मणो णो पहारेज्जा) जेवा मनने असयम क्रियाओं में प्रवृत्त न करवु,  
से त अप्पसत्थमणविणए ते अप्रशस्तमनोविनय छे प्रश्न-(से किं त पसत्थमणविणए)



ત્થમણવિણે । સે કિં ત પસત્થમણવિણે ? પસત્થમણવિણે-  
ત ચેવ પસત્થં જેયવ્વ । एवं चैव वडविणओवि एएहिं पएहिं चैव  
जेयव्वो । से त वडविणए ।

‘પસત્થમણવિણે’ પ્રગસ્તમનોવિનય ‘ત ચેવ પસત્થ જેયવ્વ’ તદેવ પ્રગસ્ત  
નેતવ્યમ્=અપ્રગસ્તે યદિગ્ગેણ તદેવ પ્રગસ્તરૂપેણ પરિવર્તનીયમ્, યથા—ગ્રાઠ તત્ર સાઘ  
મિત્યુક્ત, અત્ર તુ નિરવધમિતિ વાચ્યમ્ । इयं सत्राणि विशेषणानि परिवर्तनीयानि, तथा सति  
प्रगस्तमनोविनय । ‘एव चैव वडविणओवि एएहिं पएहिं चैव जेयव्वो’ एवमेव बाग्

(પસત્થમણવિણે ત ચેવ પસત્થ જેયવ્વ) અપ્રગસ્ત મન કે જો ત્રિગ્ગેણ હૈં ઉનકા પ્રગ  
સ્તરૂપ મે પરિવર્તન કરને સે પ્રગસ્તમન હોતા હૈં । જૈસે—જો મન નિરવધ—પાપરહિત હો ૧,  
અક્રિય—પ્રાણાતિપાતાત્તિક ક્રિયા સે ત્રિત્ત હો ૨, અકુર્કશ—પ્રેમસહિત હો ૩, અકુદુક—  
સ્વપર કા ઉદ્વેગ કરને વાલા નહીં હો ૪, અનિપ્પુર—હયાયુક્ત હો ૫, અપરુપ—કોમલ હો ૬,  
અનાસવકર—સવરયુક્ત હો ૭, અલેદકર—લેદકર નહીં હો, અર્થાત્ સયમસમાધિ સે યુક્ત હો ૮,  
અભેદકર—ભેદકર નહીં હો, અર્થાત્ સમાધિયુક્ત હો ૯, અપરિતાપનકર—પ્રાણિયોં કે લિયે  
સતાપકર નહીં હો, અર્થાત્ શાન્તિજનક હો ૧૦, અનુપદ્રવકર—પ્રાણિયોં કા ઉપદ્રવકારી  
નહીં હો ૧૧, ઔર અમૂતોપધાતિક—પ્રાણિયોં કા ઉપધાત કરનેવાલા નહીં હો ૧૨ । એસા મન  
પ્રગસ્તમન કહા ગયા હૈં । ઇસ્કા જો વિનય—આદર સો પ્રગસ્તમનોવિનય હૈં । (એવ ચેવ  
વડવિણઓવિ એએહિં પએહિં ચેવ જેયવ્વો) ઇસી પ્રકાર વચન કા વિનય મી પ્રગસ્ત

પ્રશસ્તમનોવિનય શુ છે ? ઉત્તર—(પસત્થમણવિણે—ત ચેવ પસત્થ જેયવ્વ) અપ્રશસ્ત  
મનના જે વિશેષણો છે તેમનું પ્રશસ્ત રૂપમા પરિવર્તન કરવાથી પ્રશસ્ત મન થાય છે  
જેમકે—જે મન નિરવધ—પાપરહિત હોય, અક્રિય—પ્રાણાતિપાતાત્તિક ક્રિયાઓથી  
વિરત હોય, અકુર્કશ—પ્રેમસહિત હોય, અકુદુક—સ્વપરનો ઉદ્વેગ કરવાવાળું ન હોય,  
અનિપ્પુર—હયાવાળું હોય, અપરુપ—કોમળ હોય, અનાસવકર—સવરવાળું હોય,  
અલેદકર—લેદન કરવાવાળું ન હોય અર્થાત્ સયમસમાધિથી યુક્ત હોય,  
અભેદકર—ભેદ કરનાર ન હોય, અર્થાત્ સમાધિયુક્ત હોય, અપરિતાપનકર  
પ્રાણિઓને માટે સતાપકર ન હોય, અર્થાત્ શાન્તિજનક હોય, અનુપદ્રવકર—  
પ્રાણિઓને ઉપદ્રવકારી ન હોય અને અમૂતોપધાતિક—પ્રાણિઓનો ઉપધાત  
કરનાર ન હોય, એવું મન પ્રશસ્તમન કહેવાય છે તેનો જે વિનય—આદર  
તે પ્રશસ્તમનોવિનય છે (એવ ચેવ વડવિણઓવિ એએહિં પએહિં ચેવ જેયવ્વો) એ બ

વિનયોઽપ્યેતં પદ્યેન તત્ત્વ-પ્રમ પ્રગસ્તાઽપ્રગસ્તભેદેન દ્વિવિધ વિનાય, તત્ત્વ પરમ્  
અપ્રગસ્તવાગ્વિનયે માત્રયાન્વિગ્રહગાનિ દેયાનિ, પ્રગસ્તવાગ્વિનયે નિરવધાદાનિ ત્રિગોષ-  
ઔઞ અપ્રગસ્ત મેન્ સે તે પ્રકાર કા હ । જો વચન સામ્ય-પાપમહિત હો, સક્રિય-પ્રાણા-  
તિપાનાત્મિક કાં આગ્મ્યક્રિયા સંયુક્ત હો, સર્કર્કગ-કર્કગતા સંયુક્ત હો, કટુક-સ્વપર  
કો કટુકરસ કે સમાન ઉદ્વિગ્ન કરન વાળા હો, નિષ્કુર-દયારહિત હો, પરપ-કઠોર હો,  
આમ્બવકર-આમ્બવકા ઉપાત્તક હો, ટેન્કર-અયમસમાપિ કા વિનાશક હો, મેન્કર-સમાધિ કા  
વિનાશક હો, પરિતાપનકર-પ્રાણિયાં કે લિયે સત્તાપજનક હો, ઉપદ્રવણકર-પ્રાણિયાં કે  
લિયે ઉપદ્રવકારી હો, તથા ભૂતોપધાતિક-પ્રાણિયોં કાં હિંસા કરને વાગા હો, એસા  
વચન અપ્રગસ્તવચન હ । ટસ તરહ કા વચન નહીં બોલના અપ્રગસ્તવચનવિનય હૈ ।  
તથા-જો વચન નિરવધ-પાપરહિત હો, અક્રિય-પ્રાણાતિપાતાદિક ક્રિયા સંવિરત હો,  
અર્કર્ક-પ્રેમસહિત હો, અનકટુક-સ્વપર કે લિયે ઉદ્વેગજનક નહીં હો, અનિષ્કુર-દયા  
સહિત હો, અપરુપ-કોમલ હો, અનામ્બવકર-મમરયુક્ત હો, અચ્છેદકર-ઠેદકર નહા હો  
અર્થાત્ મયમસમાપિ સંયુક્ત હો, અમેદકર-મેન્કર નહીં હો, અધાત સમાધિયુક્ત હો,  
અપરિતાપનકર-પ્રાણિયાં કો સત્તાપ દંને વાળા નહા હો, અનુપદ્રવણકર-પ્રાણિયોં કે લિયે  
ઉપદ્રવ કરને વાળા નહીં હો, ઔર અભૂતોપધાતિક-પ્રાણિયોં કાં હિંસા કરને વાળા નહા હો,

પ્રકારે વચનનો વિનય પણ પ્રગસ્ત અને અપ્રગસ્ત ભેદ કરીને બે પ્રકારનો  
છે જે વચન માવધ-પાપમહિત હોય, સક્રિય-પ્રાણાતિપાતાદિકની આરભ  
ક્રિયાથી સુક્ત હોય, સર્કર્કગ-કર્કગતાવાળું હોય, કટુક-સ્વપરના કટુ (કડવા)  
રસની પેઠે ઉદ્વિગ્ન કરવાવાળું હોય, નિષ્કુર-દયારહિત હોય, પરુપ-કઠોર હોય,  
આમ્બવકર-આમ્બવતુ ઉપાત્તક હોય, ઠેદકર-અયમ સમાધિનું વિનાશક હોય,  
મેદકર-સમાધિનું વિધાતક હોય, ઉપદ્રવણકર-પ્રાણિઓને માટે ઉપદ્રવકારી  
હોય, તથા ભૂતોપધાતિક-પ્રાણિઓની હિંસા કરનારું હોય, એવું વચન અપ્ર  
ગસ્ત વચન છે એવી બધાં વચન બોલવું નહિ તે અપ્રગસ્તવચનવિનય  
છે તથા જે વચન નિરવધ-પાપરહિત હોય, અક્રિય-પ્રાણાતિપાતાદિક ક્રિયાથી  
વિરત હોય, અર્કર્ક-પ્રેમમહિત હોય, અનકટુક-સ્વપરના માટે ઉદ્વેગજનક  
ન હોય, અનિષ્કુર-દયાવાળું હોય, અપરુપ-કોમળ હોય, અનામ્બવકર-સંવર  
સુક્ત હોય, અઠેદકર-ઠેદકર ન હોય, અર્થાત્ સયમ-સમાધિવાળું હોય,  
અમેદકર-મેદકર ન હોય, અર્થાત્ સમાધિયુક્ત હોય, અપરિતાપનકર-પ્રાણિ  
ઓને સત્તાપ આપનાર ન હોય, અનુપદ્રવકર-પ્રાણિઓને માટે ઉપદ્રવ કરનારું  
ન હોય અને અભૂતોપધાતિક-પ્રાણિઓની હિંસા કરવાવાળું ન હોય એવા

સે કિં તં કાયવિણે?, કાયવિણે દુવિહે પણ્ણત્તે; તં જહા-પસત્થકાયવિણે ૧, અપ્પસત્થકાયવિણે ૨ । સે કિં ત અપ્પસત્થકાયવિણે ? અપ્પસત્થકાયવિણે સત્તવિહે પણ્ણત્તે, તં જહા-અણાઉત્ત ગમણે ૧, અણાઉત્ત ઠાણે ૨, અણાઉત્તં પાણિ યોજનીયાણિ । ‘સે ત વડ્ઢિણે’ સ ણ્ણ વાગ્ગવિનય ।

કાયવિનય પૃચ્છતિ—‘સે કિં ત કાયવિણે’ અથ કોડ્ઢમૌ કાયવિનય । ઉત્તરમાહ—‘કાયવિણે’—કાયવિનય ‘દુવિહે પણ્ણત્તે’ દિવિધ પ્રજ્ઞમ, ૧ ‘પસત્થ કાયવિણે’ પ્રશસ્તકાયવિનય, ૨—‘અપ્પસત્થકાયવિણે’ અપ્રશસ્તકાયવિનય । ‘સે કિં ત અપ્પસત્થકાયવિણે’ અથ કોડ્ઢસૌ અપ્રશસ્તકાયવિનય ? ‘અપ્પસત્થ કાયવિણે’ અપ્રશસ્તકાયવિનય ‘સત્તવિહે પણ્ણત્તે’ સત્તવિધ પ્રજ્ઞમ । સત્તવિધત્વ વર્ણયતિ—‘ત જહા’ તથા—‘અણાઉત્ત ગમણે’ અનાયુક્ત ગમનમ્=દેર્યાપથિક્યામતા-વધાનતયા ગમનમ્ । ૧ । ‘અણાઉત્ત ઠાણે’ અનાયુક્ત સ્થાનમ્=ઉપયોગાભાવેન અવસ્થાનમ્

એસે વચન કો પ્રશસ્તવચન કહતે હૈં । એસે વચન કા બોલના સો પ્રશસ્તવચનવિનય હૈ । (સે ત વડ્ઢિણે) સો યહ પૂર્વોક્ત વચનવિનય હૈ । અન કાયવિનય ક્યા હૈ ? ઇસ બાત કો શિષ્ય પૂછતા-હૈ (સે કિં ત કાયવિણે) કાયવિનય ક્યા-કિતને પ્રકાર કા હૈ ? ઉત્તર (કાયવિણે દુવિહે પણ્ણત્તે) કાયવિનય દો પ્રકાર કા હૈ (પસત્થકાયવિણે અપ્પસત્થકાયવિણે) એક પ્રશસ્તકાયવિનય ઓર દૂસરા અપ્રશસ્તકાયવિનય । ‘સે કિં ત અપ્પસત્થકાયવિણે ?’ અપ્રશસ્તકાયવિનય કિતને પ્રકાર કા હૈ ? ‘અપ્પસત્થકાયવિણે સત્તવિહે પણ્ણત્તે’ અપ્રશસ્તકાયવિનય સાત પ્રકાર કા હૈ, (ત જહા) જૈસે—(અણાઉત્ત ગમણે) અનુપયુક્ત ગમન—દેર્યાપથ મે વિના ઉપયોગ કે ગમન કરના, (અણાઉત્ત ઠાણે) વિના ઉપયોગ કે રહ્યા હોના, (અણાઉત્ત નિસીયણે)

વચનને પ્રશસ્ત વચન કહે છે એવા વચન બોલવા તે પ્રશસ્તવચનવિનય છે એવે કાયવિનય શુ છે ? તે વાત શિષ્ય પૂછે છે—(સે કિં ત કાયવિણે) કાયવિનય શુ છે—કેટલા પ્રકારનો છે ? ઉત્તર—(કાયવિણે દુવિહે પણ્ણત્તે) કાયવિનય બે પ્રકારનો છે (પસત્થકાયવિણે અપ્પસત્થકાયવિણે) એક-પ્રશસ્તકાયવિનય અને બીજો—અપ્રશસ્ત કાયવિનય (સે કિં ત અપ્પસત્થકાયવિણે) અપ્રશસ્તકાયવિનય કેટલા પ્રકારનો છે ? (અપ્પસત્થકાયવિણે સત્તવિહે પણ્ણત્તે) અપ્રશસ્તકાયવિનય સાત પ્રકારનો છે, (ત જહા) જેમ કે (અણાઉત્ત ગમણે) અનુપયુક્ત ગમન—દેર્યાપથમાં વિના ઉપયોગનું ગમન કરવું, (અણાઉત્ત ઠાણે) વિના ઉપયોગનું ઉભા રહેવું (અણાઉત્ત નિસીયણે)

निसीयणे ३, अणाउत्त तुयट्टणे ४, अणाउत्त उल्लघणे ५, अणाउत्त पल्लघणे ६, अणाउत्त सत्विन्दियकायजोगजुजणया ७, से त अप्पसत्थकायविणए १। पसत्थकायविणए एव चेव पसत्थ भाणियच्चं। से त पसत्थकायविणए। से तं कायविणए। से किं

।२। 'अणाउत्त निसीयणे' अनायुक्त निष्पन्नम्=अनुपयोगनोपवेगनम् ।३। 'अणाउत्त तुयट्टणे' अनायुक्त त्पग्वर्तनम्=अनवधानतया त्पग्वर्तनम्=मस्तात्क पार्श्वपरिवर्तनम् ।४। 'अणाउत्त उल्लघणे' अनायुक्तमुल्लङ्घनम्=कर्ममात्तानामनिरुपणम् ।५। 'अणाउत्त पल्लघणे' अनायुक्त प्रोद्धनम्=पुन पुनरुद्धनम् ।६। 'अणाउत्त सत्विन्दियकाय-जोगजुजणया' अनायुक्त सर्वेन्द्रियकाययोगयोजनता=सर्वेषामिन्द्रियाणां काययोगस्य च योजनम्=प्रवर्तनम्-असावधानतया सर्वेन्द्रियकाययोगव्यापाणम् ।७। 'से त अप्पसत्थकाय-विणए' स ण्पोऽप्रगस्तकायविनयः । 'से किं त पसत्थकायविणए' अथ कोऽसौ प्रगस्तकायविनयः ? 'पसत्थकायविणए' प्रगस्तकायविनय- 'एव चेव पसत्थ भाणियच्च' एवमेव=अप्रगस्तप्रदेव प्रगस्तकायविनयो भागतव्य=यथा तन्ना-

विना उपयोग के बैठना, ( अणाउत्त तुयट्टणे ) विना उपयोग के विस्तार पर करबट बदलना, ( अणाउत्त उल्लघणे ) विना उपयोग के कीचड़ आदि का लाघना, ( अणाउत्त पल्लघणे ) विना उपयोग के बार बार कीचड़ आदिका उल्लघन करना । ( अणाउत्त सत्विन्दियकायजोगजुजणया ) विना उपयोग के समस्त इन्द्रियों की एव काययोग का प्रवृत्ति करना, ( से त अप्पसत्थकायविणए ) इन सभी अप्रगस्त क्रियाओं से काय को रोकना अप्रगस्तकायविनय है । प्रश्न-(से किं त पसत्थकायविणए) प्रगस्तकायविनय क्या है ? उत्तर-(पसत्थकायविणए एव चेव भाणियच्च से त पसत्थकायविणए) इसी तरह प्रगस्तकाय-विनय है, अर्थात् अप्रगस्तकायविनय में अनुपयुक्त अवस्था से होने वाली गमनादिक क्रियाएँ रोकी

विना उपयोगानु भेदेषु, ( अणाउत्त तुयट्टणे ) विना उपयोगानु पथाग्नीमा पासा भदलपा, ( अणाउत्त उल्लघणे ) विना उपयोगे कीचड़ वगेरे टपपु, ( अणाउत्त पल्लघणे ) उपयोगवगर बार बार कीचड़ विगेरेनु उल्लघन करपु, ( अणाउत्त सत्विन्दियकायजोगजुजणया ) विना उपयोगानु सभन्त छद्दियेनी तेमन् ज्ञाययोगानी प्रवृत्ति करनी, ( से त अप्पसत्थकायविणए ) अथ अधी अप्रशन्त क्रियाओधी ज्ञायाने रोडवी ते अप्रशन्तकायविनय ठे प्रश्न-(से किं त पसत्थकायविणए) प्रशस्तकाय विनय शु छे ? उत्तर-( पसत्थकायविणए-एव चेव भाणियच्च से त पसत्थकायविणए ) प्रशस्तकायविनय आ न जीते हे अथात् अप्रशस्तकायविनयमा अनुपयोगी अव

ત લોગોવચારવિણે? લોગોવચારવિણે સત્તવિહે પળ્લત્તે, ત જહા-અઘ્માસવત્તિય ૧, પરચ્છદાણુવત્તિય ૨, કજ્જહેઓ ૩, કયપડિકિરિયા ૪, અત્તગવેસણયા ૫, દેસકાલણ્ણયા ૬, સવ્વદ્દેસુ અપ્પહિલોમયા ૭, સે ત લોગોવચારવિણે। સે ત વિણે ॥ સૂ. ૩૦ ॥

યુક્તમુક્તમ્, અત્ર સોપયોગ ગમનાદિક વાચ્યમિત્યર્થ । ‘સે ત પસત્થકાયવિણે’ સ એપ પ્રશસ્તકાયવિનય । ‘સે ત કાયવિણે’ સ એપ કાયવિનય । ‘સે કિં ત લોગોવચારવિણે’ અથ કોડસૌ લોકોપચારવિનય । લોકાનામુપચરણ લોકોપચાર, તસમ્બન્ધી વિનયો, લોકોપચારવિનય, લોકવ્યવહારસાધકો વિનય इत्यર્થ, ‘લોગોવચારવિણે સત્તવિહે પળ્લત્તે’ લોકોપચારવિનય સત્તવિધ પ્રજ્ઞ, - ‘ત જહા’ તથા-‘અઘ્માસવત્તિય’ અઘ્માસવત્તિતા=કલાચાર્યાદિસમીપસ્થિતિગીલતા । ૧। ‘પરચ્છદાણુવત્તિય’ પરચ્છદાણુવર્તિતા=પરાભિપ્રાયાનુવર્તનમ્ । ૨। ‘કજ્જહેઓ’ કાર્યદેતો=વિદ્યાપ્રાપ્તિનિમિત્ત-‘શ્રુત

જાતી હૈં ઓર હસ પ્રશસ્તકાયવિનય મેં યે સત્ત હા કાયમન્ધી ક્રિયાઈં ઉપયુક્ત હોઁર કી જાતી હૈં । પ્રશ્ન-( સે કિં ત લોગોવચારવિણે ) લોકોપચાર વિનય કયા-કિતન પ્રકાર કા હૈં ઉત્તર-(લોગોવચારવિણે સત્તવિહે પળ્લત્તે) લોકવ્યવહારસાધક યહ લોકોપચારવિનય સાત પ્રકાર કા કહા ગયા હૈ, (ત જહા) વે સાત સાત પ્રકાર યે હૈ-(અઘ્માસવત્તિય) અઘ્માસવર્તિતા-કલાચાર્ય આદિ કે સમીપ મે સ્થિતિગીલતા, અર્થાત્-ગુરુ આદિ ક નિકટ રહને કા સ્વભાવ હોના, ( પરચ્છદાણુવત્તિયા ) પરચ્છદાણુવર્તિતા-ગુરુ આદિ કી આના કે અનુકૂળ અપની પ્રવૃત્તિ રખના, ( કજ્જહેઓ ) વિદ્યા આદિ કી પ્રાપ્તિ કે નિમિત્ત ભક્તપાન

સ્થાથી થવાવાળી ગમનઆદિક ક્રિયાઓને રોડાય છે અને આ પ્રશસ્તકાયવિનયમા તે બધી કાયસબધી ક્રિયાઓ ઉપયોગી અવસ્થાથી કરાય છે પ્રશ્ન-(સે કિં ત લોગોવચારવિણે) લોકોપચાર વિનય શુ છે-હેટલા પ્રકારનો છે ? ઉત્તર-(લોગોવચારવિણે સત્તવિહે પળ્લત્તે) લોકવ્યવહારસાધક આ લોકોપચારવિનય સાત પ્રકારનો કહેલો છે, ( ત જહા ) તે સાત પ્રકાર આ છે-(અઘ્માસવત્તિય) અઘ્માસવર્તિતા-કલાચાર્યઆદિના સમીપમા ગ્થિતિરીલતા, અર્થાત્ શુરુ આદિની પાસે રહેવાનો સ્વભાવ હોવો, ( પરચ્છદાણુવત્તિયા ) પરચ્છદાણુવર્તિતા-શુરુ આદિની આજ્ઞાને અનુકૂળ પોતાની પ્રવૃત્તિ રાખની, ( કજ્જહેઓ ) વિદ્યા આદિની પ્રાપ્તિને નિમિત્ત

## મૂલમ્—સે કિ ત વેયાવચ્ચે ? વેયાવચ્ચે દસવિહે પળ્લત્તે,

પ્રાપ્તિતોઽહ્મનેન'—તિ હ્તો ગુરૂપા । ૩ । 'કયપડિકિરિયા' કૃતપ્રતિક્રિયા "મક્તાન્નિપચાર  
કૃતે સનિ પ્રસન્ના ગુરુવો મે શ્રુતગ્નનરૂપા પ્રતિક્રિયા—પ્રયુપકાર કરિધ્યતા"તિ તુદ્ધચા ગુરુણા  
ગુરૂપાચ્ચગ્નમ્ । ૪ । 'અત્તગવેસણયા' આર્તગવેષણતા—આર્તસ્ય=દુઃખિતસ્ય ગવેષણતા—ઔપમ-  
પચાન્નિ પાટિતસ્યોપકાર દ્વ્યર્થ । ૫ । 'દેસકાલ્લણુયા' દેશકાલજ્ઞતા=દેશકાલોચિતાર્થ-  
મમ્પાલ્લનમ્ । ૬ । 'સવ્વદ્દેસુ અપ્પહિલોમયા' મર્જાર્થતુ અપ્રતિગેમના=મર્જપ્રયોજનેપુ  
આનુકૂલ્યમ્ । 'સે ત લોગોવચારવિણ્ણ, સે ત વિણ્ણ' મ ણ્ણ લોકોપચારવિનય,  
સ ણ્ણ વિનય ॥ સૂ૦ ૩૦ ॥

ટીકા—આમ્યતરતપસસ્તૂતાયમ્ વૈયાવૃત્ય નામ તપ વૃદ્ધિતિ—'સે કિં ત  
વૈયાવચ્ચે' અર્થ કિં તદ વૈયાવૃત્યમ્ 'માધૂનામાહારંગપચાન્નિ મિ માહામ્યકરુણ વૈયાવૃત્યમ્, તત્  
આન્નિ લાકર દેના, ( કયપડિકિરિયા ) કૃતપ્રતિક્રિયા—કૃત ઉપકાર કા ધ્યાન રચ્ચકર  
પ્રયુપકાર કરને કા ભાવના સે પ્રાનિયુક્ત ચચહાર કરુના, ( અત્તગવેસણયા ) આર્તગવે-  
ષણતા—રોગાદિ અવસ્થા સે યુક્ત ગુરુ મહારાજ આદિ કા ઔપમ—મેપન દ્વારા ઉપચાર કરના,  
( દેસકાલ્લણુયા ) દેશકાલજ્ઞતા—દેશકાલ ક અનુમાર પ્રવૃત્તિ કરના, ( સવ્વદ્દેસુ અપ્પ-  
હિલોમયા ) સન કાર્યો મ અપ્રતિકૂલતા અથાત્ અનુકૂલતા રચ્ચના । ( સે ત લોગો-  
વચારવિણ્ણ ) યહ સન લોકોપચારવિનય હ । ( સે ત વિણ્ણ ) ઇસ પ્રકાર વિનય તપ  
કા વર્ણન જાનના ચાહિયે ॥ સૂ૦ ૩૦ ॥

‘સે કિં ત વૈયાવચ્ચે’ ।

સૂતકાર અન આમ્યતર તપ કા જો તૂતાય મેદ વૈયાવૃત્ય તપ હ ઉસકા

ખાન-પાન આદિ લાવી આપવું, ( કયપડિકિરિયા ) કૃતપ્રતિક્રિયા—ઠરેલા  
ઉપકારને ધ્યાનમાં રાખીને પ્રયુપકાર ઠરવાની લાવનાવી પ્રીતિયુક્ત વ્યવહાર  
કરવો, ( અત્તગવેસણયા ) આર્તગવેષણતા—રોગાદિ અવસ્થાવાળા ગુરુમહારાજ  
આદિના ઔપમ—ભેષજથી ઉપચાર કરવો, ( દેસકાલ્લણુયા ) દેશકાલજ્ઞતા—દેશ  
કાલને અનુસરીને પ્રવૃત્તિ ઠરવી, ( સવ્વદ્દેસુ અપ્પહિલોમયા ) બધા ઠાર્યોમાં  
અપ્રતિકૂલતા અથાત્ અનુકૂળતા રાખવી ( સે ત લોગોવચારવિણ્ણ ) એ બધા  
લોકોપચારવિનય છે ( સે ત વિણ્ણ ) એ પ્રકારે વિનય તપનું વર્ણન બાણુવું  
લેધએ (સૂ ૩૦)

‘સે કિં ત વૈયાવચ્ચે’ ઇત્યાદિ

સૂતકાર હવે આમ્યતર તપનો જે ત્રીજો લેદ વૈયાવૃત્ય તપ છે તેનું

ત જહા-આયરિયવેયાવચ્ચે ૧, ઉવજ્ઞાયવેયાવચ્ચે ૨, સેહવેયાવચ્ચે ૩, ગિલાણવેયાવચ્ચે ૪, તવસ્સિવેયાવચ્ચે ૫, થેરવેયાવચ્ચે ૬, સાહમ્મિય-

‘દસધિહે પળ્ણત્તે’ દગ્ગમ્મિ પ્રજ્ઞમ્, ત જહા-તયથા ‘આયરિયવેયાવચ્ચે’ આચાર્ય વૈયાટ્થમ્-આચાર્યસ્ય વૈયાટ્થમ્=આહારાભિ શુશ્રૂષાકરણમ્ । ૧। ‘ઉવજ્ઞાયવેયાવચ્ચે’ ઉપાધ્યાયવૈયાટ્થમ્ । ૨। ‘સેહવેયાવચ્ચે’ શૈભ્યૈયાટ્થમ્-તપ્સ્વીશ્રિતો ગ્લાન શૈક્ષ, તસ્ય મયમસાહાર્યદાનમ્ । ૩। ‘ગિલાણવેયાવચ્ચે’ ગ્લાનૈયાટ્થમ્-ગ્લાનસ્ય=નસા રુજયા વા રિન્નસ્ય વૈયાટ્થમ્ । ૪। ‘તવસ્સિવેયાવચ્ચે’ તપસ્વીૈયાટ્થમ્=નિરન્તર ચતુર્થભક્તિ કરણગીલસ્ય માસક્ષપણાદિકરણગાલસ્ય વા વૈયાટ્થમ્, ‘થેરવેયાવચ્ચે’ સ્થવિરૈયાટ્થમ્-સ્થવિ

વર્ણન કરતે હૈ । ગિમ્મ પૂઠ્ઠા હે-હે ભન્ત ! ( સે ફિ ત વેયાવચ્ચે ) વૈયાટ્થ તપ કયા-કિતને પ્રકાર કા હે’ ઉત્તર-(વેયાવચ્ચે દસધિહે પળ્ણત્તે) યહ વૈયાટ્થતપ દસ પ્રકાર કા હૈ । આહાર ઔપધ આદિ દ્વારા સહાયતા કરના વૈયાટ્થ હૈ । ( ત જહા ) ઉસકે વે દસ ભેદ દસ પ્રકાર સે હૈ-( આયરિયવેયાવચ્ચે, ઉવજ્ઞાયવેયાવચ્ચે, સેહવેયાવચ્ચે, ગિલાણવેયાવચ્ચે, તવસ્સિવેયાવચ્ચે, થેરવેયાવચ્ચે, સાહમ્મિયવેયાવચ્ચે, કુલવેયાવચ્ચે, ગણવેયાવચ્ચે, સઘવેયાવચ્ચે, સે ત વેયાવચ્ચે ) આચાર્ય મહારાજ કા વૈયાટ્થ-આહાર પાની આદિ દ્વારા સેવા કરના, ઉપાયામ કા વૈયાટ્થ, શૈક્ષ-નવદોક્ષિત સાધુ કા વૈયાટ્થ, ગ્લાન-તપસ્યા સે અથગા રોગ સે ગ્લાન સાધુ કા વૈયાટ્થ, તપસ્વી-નિરન્તર ચતુર્થભક્ત આદિ તપસ્યા કરને વાલ અથગા માસક્ષપણાદિ કો તપસ્યા કરનેગાલે તપસ્વા મહારાજ કા વૈયાટ્થ, સ્થવિર-જરા સે જજરિત અથવા જ્ઞાન સે વૃદ્ધ સાધુ કા વૈયાટ્થ, સાધર્મિક-સમાન

વર્ણન કરે છે ગિમ્મ પૂઠ્ઠા હે-હે ભન્ત ! ( સે ફિ ત વેયાવચ્ચે ) વૈયાટ્થ તપ શુ હે-કેટલા પ્રકારનું છે ? ઉત્તર-(વેયાવચ્ચે દસધિહે પળ્ણત્તે) આ વૈયાટ્થ તપ ૧૦ પ્રકારનું છે આહાર ઔપધ આદિ દ્વારા સહાયતા કરવી તે વૈયાટ્થ છે ( ત જહા ) તેના એ દશ ભેદ આ પ્રકારે છે (આયરિયવેયાવચ્ચે, ઉવજ્ઞાય વેયાવચ્ચે, સેહવેયાવચ્ચે, ગિલાણવેયાવચ્ચે, તવસ્સિવેયાવચ્ચે, થેરવેયાવચ્ચે, સાહ મ્મિયવેયાવચ્ચે, કુલવેયાવચ્ચે, ગણવેયાવચ્ચે, સઘવેયાવચ્ચે, સે ત વેયાવચ્ચે) આચાર્ય મહારાજનું વૈયાટ્થ-આહાર પાણી આદિ દ્વારા સેવા કરવી, ઉપાધ્યાયનું વૈયાટ્થ, શૈક્ષ-નવદોક્ષિત સાધુનું વૈયાટ્થ, ગ્લાન-તપસ્યાથી અથવા રોગથી ક્ષાન્ત (દુર્બળ) સાધુનું વૈયાટ્થ, તપસ્વી-નિરન્તર ચતુર્થભક્ત આદિ તપસ્યા કરવાવાળા અથવા માનક્ષપણ આદિની તપસ્યા કરવાવાળા તપસ્વી મહારાજનું વૈયાટ્થ, સ્થવિર-વૃદ્ધાવસ્થાથી જર્જરિત અથવા જ્ઞાનથી વૃદ્ધ સાધુનું વૈયા

वेयावच्चे ७, कुलवेयावच्चे ८, गणवेयावच्चे ९, सववेयावच्चे १०,  
से तं वेयावच्चे । से किं त सज्जाए ? सज्जाए पंचविहे पणत्ते,  
त जहा—वायणा १, पुच्छणा २ परियट्ठणा ३ अणुप्पेहा ४, धम्म-

रस्य=जगज्जीर्णस्य ज्ञानवृद्धस्य वा वेयावृत्त्यम् । ६। 'सादृश्यावेयावच्चे' सादृश्यावेयावृत्त्यम्—  
समानार्थगा वेयावृत्त्यम् । ७। 'कुलवेयावच्चे' कुलवेयावृत्त्यम्—एकआचार्यसन्ततिरूप कुल, तस्य  
वेयावृत्त्यम् । ८। 'गणवेयावच्चे' गणवेयावृत्त्यम्—कुलग्ना समूहे गगो-गच्छस्तस्य वेयावृत्त्यम्  
। ९। 'सववेयावच्चे' सववेयावृत्त्यम्—गगाना समुदाय सव तस्य वेयावृत्त्यम् । १०। 'से  
तं वेयावच्चे' तदेतद् वेयावृत्त्यम् । 'से किं त सज्जाए' अथ क म स्वाध्याय 'स्वाध्याय  
किञ्चित्तरूप कनिष्ठि ? इति प्रश्ने—उत्तरमाह—'सज्जाए पंचविहे पणत्ते' स्वाध्याय पञ्चविध  
प्रश्न, स्वाध्याय—सु=सुष्ठु आ=मयाया ज्ञानवृत्तिगण पौरुष्यपेक्षया वा अध्याय =श्रुतस्य  
अध्ययन स्वाध्याय । तपश्चमिष्व दर्शयति—'त जहा' तथथा—'वायणा' वाचना—अध्यापनम्,

धर्मवाला का वेयावृत्त्य, कुल—एक आचार्य का सन्ततिरूप मुनिजना का वेयावृत्त्य, गण—कुल-  
समूहरूप गच्छ का वेयावृत्त्य और गग के समूहरूप मरका वेयावृत्त्य कर्ना सो यह सन  
वेयावृत्त्य तप के भेद है । प्रश्न—'से किं त सज्जाए' स्वाध्याय तप क्या—किन्ने प्रकार का  
है' उत्तर—(सज्जाए पंचविहे पणत्ते) स्वाध्याय तप पाच प्रकार का है । अकाल—बेला का  
परिहार करते हुए अपनी शक्ति के अनुसार श्रुतका अध्ययन करना स्वाध्याय है, उसके वे पाच  
प्रकार ये हैं—(वायणा, पुच्छणा, परियट्ठणा, अणुप्पेहा, धम्मकहा) वाचना, प्रच्छन्ना, परिवर्तना,  
अनुपेक्षा पर धर्मकहा । (से त सज्जाए) इस प्रकार स्वाध्याय पाच प्रकार का है । आचार्यादिक

वृत्त्य, आधमि ८—अमानधर्मवाणानु वेयावृत्त्य, कुण—अथ आचार्यनी सन्तति उप  
मुनिजनानु वेयावृत्त्य, गण—कुणसमूहउप गच्छनु वेयावृत्त्य, अने गणुना समूहउप  
न धनु वेयावृत्त्य उरु, अथ वेयावृत्त्य तपना भेद है प्रश्न—(से किं त सज्जाए)  
स्वाध्याय तप शु ठे—उत्तरा प्रद्वानु ठे ? उत्तर—(सज्जाए पंचविहे पणत्ते) स्वाध्याय  
तप पाच प्रकारनु ठे अजलवेणानो त्याग कीने पोतानी शक्ति अनुमात्र  
श्रुतनु अध्ययन उरु ते स्वाध्याय ठे तेना अथ पाच प्रकार आ ठे—(वायणा,  
पुच्छणा, परियट्ठणा, अणुप्पेहा, धम्मकहा) वाचना, प्रच्छन्ना, परिवर्तना, अनु  
पेक्षा तेभज धर्मकथा (से त सज्जाए) आ प्रद्वानु स्वाध्याय पाच प्रकारना ठे  
आचार्य आदि पावेथी नून आदि उरु उरु ते 'वाचना' ठे नून  
आदिने पूरुवा ते 'प्रच्छन्ना' ठे जीआवेला अत्रनु विमग्गु न यध नय ते



કહા ૫, સે ત સજ્ઞાણે । સે કિં ત જ્ઞાણે ? જ્ઞાણે ચડવિહે પળ્લત્તે, તં જહા—અટ્ટજ્ઞાણે ૧, રુદ્ધજ્ઞાણે ૨, ધમ્મજ્ઞાણે ૩, સુક્કજ્ઞાણે ૪ ।

‘પુન્નઠના’ પ્રચ્છના, ૧૨ । ‘પરિવર્તના’ પરિવર્તના=અગતસ્ય સૂત્રમ્ય ‘મા ભૂદ વિસ્મરણ’—મિતિ કર્મનિર્જરાયં પુન પુન કર્મિન્થિદેકમ્મિન્ ગતુનિ અન્તર્ગુર્તમાત્રકાલ ચિત્ત સિદ્ધાગ્રય ચિત્તન, તપઠન, સૂત્રસ્ય ગુણનમિત્યર્થ ૧૩ । ‘અણુપ્પેહા’ અણુપ્રેક્ષા—ગ્રન્થવર્ત્યેઽપિ વિસ્મરણ ભવતિ, અત્ત સોઽપિ પરિભાવનીય ટ્વયનુપ્રેક્ષણ—ચિત્તનિકેયર્થ ૧૪ । ‘ધમ્મકથા’ ધર્મકથા—ધર્મસ્ય=શ્રુતરૂપસ્ય યા કથા=ચારયા સા ૧૫ । ‘સે ત સજ્ઞાણે’ સ એપ સ્વા યાય । ‘સે કિં ત જ્ઞાણે’ અથ કિં તદ્ યાનમ્, ‘જ્ઞાણે ચડવિહે પળ્લત્તે’ ધ્યાન ચતુર્વિધ પ્રવ્રત્તમ્, ત જ્ઞા—તથા—૧—‘અટ્ટજ્ઞાણે’ આર્ત યાનમ્—રૂત=દુ ર, તસ્ય નિમિત્ત, યદ્વા—તત્ર ભગમ્—આર્ત તથ તદ્ ધ્યાનમ્, આર્તસ્ય=દુ સ્વિતસ્ય વા ધ્યાનમ્—આર્ત યાનમ્—મનોનામનોવસ્તુમયોગવિયોગાદિ-નિબંધનચિત્તવૈચર્યરૂપમ્ । તથા ચોક્તમ્—

સે સૂત્રાદિક કા પ્રહ્ણ કરના ‘વાચના’ હૈ । સૂત્ર આત્મિકા પૂઠના ‘પ્રચ્છના’ હૈ । અર્થાત્ સૂત્ર કા વિસ્મરણ ન હો જાય, દસ વિચાર સે પુન પુન ઉસકી આવૃત્તિ કરના ‘પરિવર્તના’ હૈ । સૂત્રાર્થ કા પુન પુન ચિત્તન કરના ‘અણુપ્રેક્ષા’ હૈ । તથા ધર્મ કી કથા કરના—‘ધર્મકથા’ હૈ । પ્રશ્ન—(સે કિં ત જ્ઞાણે) ધ્યાનકા કયા સ્વરૂપ હૈ—વહ કિત્તને પ્રકાર હૈ । ઉત્તર—(જ્ઞાણે ચડવિહે પળ્લત્તે) ધ્યાન કે ચાર પ્રકાર હૈ, (ત જહા) વે ચાર પ્રકાર વે હૈ—(અટ્ટજ્ઞાણે, રુદ્ધજ્ઞાણે, ધમ્મજ્ઞાણે, સુક્કજ્ઞાણે) આર્ત યાન, રૌદ્ર યાન, ઈર્મ યાન, એવ શુક્લધ્યાન । इनमे दु ख के निमित्त अथवा दु ख मे जो ध्यान होता है वह आर्त ध्यान है, मनोज एव अमनोज उस्तु के मयोग और वियोग मे जो एक प्रकार की चित्त मे विकलता होती है वह आर्तध्यान है । कहा भी है—

વિચારથી દરી ફરીને તેની આવૃત્તિ કરવી તે ‘પરિવર્તના’ છે । સૂત્રના અર્થતુ દરી ફરીને ચિત્તન કરવું તે ‘અણુપ્રેક્ષા’ છે । તથા ધર્મની કથા કરવી ‘ધર્મ-કથા’ છે । પ્રશ્ન—(સે કિં ત જ્ઞાણે) ધ્યાનનું શું સ્વરૂપ છે ? તે કેટલા પ્રકારનું છે ? ઉત્તર—(જ્ઞાણે ચડવિહે પળ્લત્તે) ધ્યાનના ચાર પ્રકાર છે, (ત જહા) તે આ છે—(અટ્ટજ્ઞાણે, રુદ્ધજ્ઞાણે, ધમ્મજ્ઞાણે, સુક્કજ્ઞાણે, ) આર્તધ્યાન, રૌદ્રધ્યાન, ધર્મ-ધ્યાન તેમજ શુક્લધ્યાન તેમા હું ખને નિમિત્તે અથવા હું ખને સમયે જે ધ્યાન થાય છે તે આર્તધ્યાન છે, મનોજ તેમજ અમનોજ વસ્તુના સંયોગથી તેમજ વિયોગથી જે એક પ્રકારની ચિત્તમા વિકળતા થાય તે તે આર્તધ્યાન છે કહ્યું પણ છે—

રાજ્યોપભોગયનામનગ્રાહનેષુ, સ્વીગન્ધમાલ્યમણિરત્નવિભૂષણેષુ ।

ઙ્ઙગ્રામિણપમતિમાત્રમુપૈતિ મોહાદ, ધ્યાન તદાર્તમિતિ સપ્રવદન્તિ તજ્ઞા ॥૧॥

૨-‘સ્તંદ્રાણે’ ગૈરધ્યાન-ગેરધ્યાનમ્ ઇતિ સ્તંદ્ર = પ્રાણ્યુપગ્રાતાત્પિણિગિતો જીવન્તમ્ય  
કર્મ ગૈરધ્યાન-રિમાયનિકૂતારૂપ, તદ્ધૂપ ધ્યાન ગૈરધ્યાનમ્ । તદુક્તમ્—

સંતેજનૈર્નમજ્જનમારણેષ્વ પન્થપ્રહારમ્નૈર્વિનિકૃત્તનૈશ્વ ।

યો યાતિ રાગમુપયાતિ ચ નાનુસ્મ્યા ધ્યાન તુ રોદ્રમિતિ તત્પ્રવદન્તિ તજ્ઞા ॥૨॥ ઇતિ ।

રાજ્યોપભોગયનામનગ્રાહનેષુ, સ્વાગન્ધમાલ્યમણિરત્નવિભૂષણેષુ ।

ઙ્ઙગ્રામિણપમતિમાત્રમુપૈતિ મોહાદ, ધ્યાન તદાર્તમિતિ સપ્રવદન્તિ તજ્ઞા ” ॥ ૧ ઇતિ ॥

રાજ્ય ના ઉપભોગ, પદ્મ આદિ મુકોમલ શય્યા, મુદ્ગ આમન, ઘોડે હાથી આદિ  
વાહન, મનોહારિણી ડિયાં, દ્રવ્ય આદિ મુગધિત વસ્તુએ સુદ્ધ સુદ્ધ પુષ્પો ના મુદ્ગ  
માલાય, તથા મણિરત્નમય આભૂષણ, ઇતિ મનો મ મોહ કે કારણ જો મનુષ્ય કી ઉક્ત  
અભિલાષા છે, ઉમ અભિલાષા કો વિન તન ‘આર્ત ધ્યાન’ કહેતે હૈ ॥ ૧ ॥

“રોદયતિ અપરાન્ ઇતિ સ્તંદ્ર ” જો કૃમિને કો રગતા હર સ્તંદ્ર હે, અર્થતઃ પ્રાણિયો  
કી ઉપગ્રાહ આદિ ક્રિયા મ રગતા જો જીવ હે વદ સ્તંદ્ર હે, સ્તંદ્ર કા જો કર્મ વહ ગૈર હે ।  
ઉમકા રિમાત્મિક અતિનૂત્તારૂપ જો ધ્યાન હર રોદ્રધ્યાન હે । સ્તંદ્ર મા હૈ—

સંતેજનૈર્નમજ્જનમારણેષ્વ પન્થપ્રહારમ્નૈર્વિનિકૃત્તનૈશ્વ ।

યો યાતિ રાગમુપયાતિ ચ નાનુસ્મ્યા, ધ્યાન તુ રોદ્રમિતિ તત્પ્રવદન્તિ તજ્ઞા ॥૨॥

રાજ્યોપભોગયનામનગ્રાહનેષુ સ્વીગન્ધમાલ્યમણિરત્નવિભૂષણેષુ ।

ઙ્ઙગ્રામિણપમતિમાત્રમુપૈતિ મોહાદ, ધ્યાન તદાર્તમિતિ સપ્રવદન્તિ તજ્ઞા ॥૧॥

ગાન્ધ્યનો ઉપભોગ, પદ્મ આદિ મુકોમલ શય્યા, મુદ્ગ આમન, ઘોડા  
હાથી આદિ વાહન, મનોહારિણી શ્રીઓ, અત્ત આદિ મુગધિત વસ્તુઓ,  
સુદ્ધ સુદ્ધ પુષ્પોની જનાવેલી મુદ્ગલિત માળાઓ, તથા મણિરત્નમય આભૂ-  
ષણો, આ જવામા મોહને કારણે જે મનુષ્યની ઉક્ત અભિલાષા છે તે  
અભિલાષાને વિહાનો ‘આર્ત ધ્યાન’ કહે છે (૧)

“રાજયતિ અપરાન્ ઇતિ સ્તંદ્ર ” જે બીજાને એવગણે તે કુદ્ર છે,  
અર્થતઃ પ્રાણિઓની ઉપગ્રાહ (માત્રુ) આદિ ક્રિયાઓમા લવલીન રહેતો  
જે છવ છે તે કુદ્ર છે, કુદ્રતુ જે કર્મ તે ગૈર છે તેનું હિ સાદિત અતિદૂરતા-  
રૂપ જે ધ્યાન છે તે ગૈરધ્યાન છે કહ્યું પણ છે—

સંતેજનૈર્નમજ્જનમારણેષ્વ પન્થપ્રહારમ્નૈર્વિનિકૃત્તનૈશ્વ ।

યો યાતિ રાગમુપયાતિ ચ નાનુસ્મ્યા, ધ્યાન તુ રોદ્રમિતિ તત્પ્રવદન્તિ તજ્ઞા ॥૨॥

૩-‘ધર્મજ્ઞાણે’ ધર્મ-યાનમ્=સર્વનાઽઽનાથનુચિતનમ્ । ઉક્તઞ્ચ—

“ સૂત્રાર્થસાધનમહાવ્રતધારણેષુ,

વધપ્રમોક્ષગમનાગમનેષુ ચિન્તા ।

પદ્મેન્દ્રિયવ્યુપરમશ્ચ દયા ચ ભૂતે,

ધ્યાન તુ ધર્મમિતિ સપ્રવદન્તિ તજ્ઞા ” ॥૩॥ ઇતિ ।

જો મનુષ્ય છેદન, નહન અર્થાત્ જલાનાં, મજ્જન-તોડના-ભાંગના, મારણ-પ્રાણરહિત કરના, વાંધના, પ્રહાર કરના, દમન કરના, કાટના આદિ ક્રિયાઓ મેં આનન્દ માનતા હૈ, પ્રાણિયો પર જિસકો અનુરૂપ્પા નહા હોતી હૈ, એસે મનુષ્ય કી उन दुष्प्रवृत्तियां કો વિજ જન ‘રૌદ્રધ્યાન’ કહતે હૈ ॥ ૨ ॥

સર્વજ્ઞ કા આજ્ઞા આદિ કા અનુચિન્તનરૂપ ધર્મધ્યાન હૈ । કટા મી હૈ—

સૂત્રાર્થસાધનમહાવ્રતધારણેષુ, વન્ધપ્રમોક્ષગમનાગમનેષુ ચિન્તા ।

પદ્મેન્દ્રિયવ્યુપરમશ્ચ દયા ચ ભૂતે, ધ્યાન તુ ધર્મમિતિ સપ્રવદન્તિ તજ્ઞાઃ ॥૩॥

સૂત્ર ઓર સૂત્ર કૈ અર્થ કા ચિન્તન કરના, સાધન કા ચિન્તન કરના, અર્થાત્ સાધૂપકરણ કો પ્રતિલેખના કરને મેં તત્પરતા રલ્લના, મહાવ્રત ધારણ કા ચિન્તન કરના અર્થાત્ મહાવ્રત જો ધારણ ક્રિયે હૈ ડનમે કોઈ અતિચાર ન લગે ડસકે લિયે સર્વદા પ્રયત્ન-ગીલ હોના, વધ ઓર મોક્ષ કૈ સ્વરૂપ કા ચિતન કરના, ‘ચતુર્ગતિક’ સાર મેં જીવ કા ગમનાગમન કિસ કારણ સે હોતા હૈ’ ડસકા ચિન્તન કરના, પાંચો ઇન્દ્રિયો કા નિપ્રહ કરના,

જે મનુષ્ય છેદન, કહન અર્થાત્ ખાળવુ, ભાગન=તોડવુ-ભાંગવુ, મારણ-પ્રાણરહિત કરવુ, બાધવુ, પ્રહાર કરવો, દમન કરવુ, કાપવુ આદિ ક્રિયાઓમા આનન્દ માને છે, પ્રાણિઓ ઉપર જેને દયા નથી આવતી એવા મનુષ્યના એ દુષ્પ્રવૃત્તિઓને વિદ્વાનો ‘રૌદ્રધ્યાન’ કહે છે (૨)

સર્વજ્ઞની આજ્ઞા આદિનુ અનુચિતનરૂપ ધર્મધ્યાન છે કહ્યું પણ છે -

સૂત્રાર્થસાધનમહાવ્રતધારણેષુ, વન્ધપ્રમોક્ષગમનાગમનેષુ ચિન્તા ।

પદ્મેન્દ્રિયવ્યુપરમશ્ચ દયા ચ ભૂતે, ધ્યાન તુ ધર્મમિતિ સપ્રવદન્તિ તજ્ઞા ॥૩॥

સૂત્ર અને સૂત્રના અર્થનુ ચિતન કરવુ, સાધનનુ ચિતન કરવુ અર્થાત્ સાધુના ઉપકરણની પ્રતિલેખના કરવામા તત્પરતા રાખવી, મહાવ્રત ધારણનુ ચિતન કરવુ, અર્થાત્ મહાવ્રત જે ધારણ ડયા છે તેમા કોઈ અતિચાર ન લાગે તે માટે સર્વદા પ્રયત્ન-ગીલ રહેવુ, વધ અને મોક્ષના સ્વરૂપનુ ચિતન કરવુ, ચતુર્ગતિક સ સારમા જીવનુ આવવા-જવાનુ શુ કારણથી થાય છે ?

૪-‘શુક્લજ્ઞાને’ શુક્લધ્યાનમ્-શુક્લ=શોક ક્લમયતિ=અપનયતીતિ શુક્લ-ભવક્ષયકારણ,  
શુક્લ ચ તદ્ ધ્યાન શુક્લધ્યાનમ્ । તથા ચૌક્તમ્—

“યસ્યેન્દ્રિયાણિ વિપયેષુ પરાહ્મુખાનિ,

સકલ્પકલ્પનવિકલ્પવિકારદોષૈઃ ।

યોગૈઃ સ ચ ત્રિભિરહો નિમૃતાન્તરાત્મા,

ધ્યાનોત્તમ પ્રવરશુક્લમિદ વદન્તિ ॥ ૩ ॥ ઇતિ ।

एव सभी प्राणियां पर दया रखना, इस प्रकार का आत्मा को शुभ प्रवृत्ति को विज जन  
'धर्मध्यान' कहते हैं ॥३॥

“શુક્લ-શોક ક્લમયતીતિ શુક્લ” શોકો કો જો નષ્ટ કો વહ ‘શુક્લ’ હૈ । “શુક્લ  
ચ તદ્ ધ્યાન ચ શુક્લધ્યાન” શુક્લરૂપ જો ધ્યાન વહ શુક્લધ્યાન હૈ । અર્થાત્ જો ભવક્ષય  
કા કારણ હોતા હૈ અથવા જિસસે શોક કા અપનયન હોતા હૈ, તે શુક્લધ્યાન હૈ । કહામી હૈ—

યસ્યેન્દ્રિયાણિ વિપયેષુ પરાહ્મુખાનિ, સકલ્પકલ્પનવિકલ્પવિકારદોષૈઃ ।

યોગૈઃ સ ચ ત્રિભિરહો નિમૃતાન્તરાત્મા, ધ્યાનોત્તમ પ્રવરશુક્લમિદ વદન્તિ ॥

જિનકી ઇન્દ્રિયા વિપયપ્રવૃત્તિયો સે રહિત હૈ, જો મરુપ-વિકરુપ-જનિત વિકાર-દોષો સે  
વર્જિત હૈ, કાયિક, વાચિક, માનસિક તીનો યોગો કો વશ કર લેને કે કારણ જિનકી આત્મા  
નિશ્ચલ હૈ, એસે મહામાઓ કી પ્રગતિ પરિગતિ કો વિજ જન ‘શુક્લધ્યાન’ કહતે હૈ ॥ ૪ ॥

તેણુ ચિતન ઠરણુ, પાચેય ઇન્દ્રિઓનો નિમ્મલ ઠરવો, તેમ જ બધા પ્રાણિઓ ઉપર  
હયા રાખની, એ પ્રકારની આત્માની શુભ પ્રવૃત્તિને વિદ્વાનો ‘ધર્મધ્યાન’ ઠહે છે

“શુક્લ-શોક ક્લમયતીતિ શુક્લ” શોકનો જે નાશ કરે તે ‘શુક્લ’  
છે “શુક્લ ચ તદ્ ધ્યાન ચ-શુક્લધ્યાન” શુક્લરૂપ જે ધ્યાન તે શુક્લધ્યાન છે,  
અર્થાત્ જે ભવક્ષયનું કારણ હોય છે અથવા જેનાથી શોકનું અપનયન થાય  
છે તે શુક્લધ્યાન છે કહ્યું પણ છે—

યસ્યેન્દ્રિયાણિ વિપયેષુ પરાહ્મુખાનિ, સકલ્પકલ્પનવિકલ્પવિકારદોષૈઃ ।

યોગૈઃ સ ચ ત્રિભિરહો નિમૃતાન્તરાત્મા, ધ્યાનોત્તમ પ્રવરશુક્લમિદ વદન્તિ ॥૧॥

જેની ઇન્દ્રિયો વિપયપ્રવૃત્તિથી રહિત છે, જે સકલ્પવિકલ્પજનિત  
વિકારદોષોથી વર્જિત છે, કાયિક, વાચિક, માનસિક, ત્રણેય યોગોને વશ કરી  
લેવાના કારણે જેનો આત્મા નિશ્ચલ છે, એવા મહાત્માઓની પ્રગતિ પરિણ  
તિને વિદ્વાનો ‘શુક્લધ્યાન’ ઠહે છે (૧)

અટ્ટજ્ઞાણે ચડવિંહે પળ્લત્તે, ત જહા-અમણ્ણસપઓગ-  
સપડત્તે તસ્સ વિપ્પઓગસડ્ડસમળ્ણાગણ યાવિ ભવડ ૧, મણ્ણ-

एषु चतुर्विधेषु ध्यानेषु प्रथममार्तध्यानं चतुर्विंशमाह—‘अट्टज्ज्ञाणे चडव्विहे पणत्ते’  
‘आर्त-यानं चतुर्विधं प्रथमम्, ‘त जहा’ तयथा-१-‘अमणुण्णसपओगसपडत्ते तस्स विप्प  
ओगसड्ढसमण्णागणं यावि भवड्’ अमनो-सम्प्रयोग-सम्प्रयुक्तस्तस्य विप्रयोग-स्मृतिसमन्वा-  
गतश्चापि भवति-अमनो-अनिष्टो य ज-गच्छि, तस्य सम्प्रयोगा-योगस्तेन सम्प्रयुक्तो य  
स तथाविधं सन् तस्य अमनो-जगद्वादे विप्रयोग-स्मृति-विप्रयोग-चिन्ता, तथा समन्वागत-  
अनुगतश्चापि भवति, एतद् आर्तध्यानम्, ध्यान-यान-तोर-भेदे-पचाराद् ध्यान-यान-पि ध्यान-  
मुच्यते, एवमग्रेऽपि बोध्यम् । २-मणुण्णसपओगसपडत्ते तस्स अविप्पओगसड्ढस

इन चार प्रकार के ध्यानों में प्रथम जो आर्तध्यान है, वह चार प्रकार का  
है, इसी बात को बताने के लिये प्रकरण कहते हैं—(अट्टज्ज्ञाणे चडव्विहे पणत्ते)  
आर्त-यान ४ प्रकार का कहा गया है । (त जहा) वह इस प्रकार से—(अमणुण्णसप  
ओगसपडत्ते तस्स विप्पओगसड्ढसमण्णागणं यावि भवड्) अमनो-अनिष्ट-जगद्वादि के  
संबंध होने पर उसके विप्रयोग-दूर करने के लिये जो बार-बार विचार किया जाता है वह  
अनिष्ट-संयोग-ज आर्त-यान है । यहा ध्याता को जो यान कहा है वह ध्यान और ध्यान-  
वान् में अभेद के उपचार से जानना चाहिये । इस तरह से आग के ध्यानों में भी अभेद  
का उपचार जानना । (मणुण्णसपओगसपडत्ते तस्स अविप्पओगसड्ढसमण्णागणं यावि

આ ચારેય પ્રકારના ધ્યાનોમાંથી પ્રથમ જે આર્તધ્યાન છે તે ચાર  
પ્રકારનું છે, એ વાત ઠહેવા માટે સૂત્રકાર ઠહે છે—(અટ્ટજ્ઞાણે ચડવ્વિહે પળ્લત્તે)  
આર્તધ્યાન ચાર પ્રકારના ઠહેલા છે (ત જહા) તે આ પ્રકારે છે—(અમણ્ણસપ  
ઓગસપડત્તે તસ્સ વિપ્પઓગસડ્ડસમળ્ણાગણ યાવિ ભવડ) અમનો-અનિષ્ટ  
શબ્દાદિકનો સંબંધ થતા તેને વિપ્રયોગ-દૂર કરવા માટે જે વાર-વાર વિચાર  
કરવામાં આવે છે તે અનિષ્ટ-સંયોગ-જન્ય આર્તધ્યાન છે અહીં ધ્યાન  
કરનારને જે ધ્યાન ઠહેવામાં આવ્યું છે તે ધ્યાન અને ધ્યાનવાનમાં અભેદ  
(એકતા)ના ઉપચારથી થયો છે તેમ જાણવું જોઈએ, એ જ રીતે આગળના  
ધ્યાનોમાં પણ અભેદનો ઉપચાર વાપરી લેવો (મણ્ણસપઓગસપડત્તે તસ્સ  
અવિપ્પઓગસડ્ડસમળ્ણાગણ યાવિ ભવડ) મનો-ઇદં શબ્દાદિક વિષયોની

सपओगसपउत्ते तस्स अविप्पओगमइसमण्णागए यावि भवइ २, आयकसपओगसपउत्ते तस्स विप्पओगसइसमण्णागए यावि भवइ ३, परिजूसियकामभोगसपउत्ते तस्स अविप्पओगसइसमण्णागए यावि भवइ ४। अट्टस्स ण ज्ञाणस्स चत्तारि ल-

मण्णागए यावि भवइ ' मनोनमप्रयागमप्रयुक्तमन्याऽप्रिप्रयागमप्रतिममवागतवापि भवति-मनोन=उद्यो य श्रान्ति, तस्य म प्रयाग=प्रयागमनन मप्रयुक्त मन तस्य=मनोन=प्रयोगमप्रति=प्रयोगचिन्ता, तथा समन्वागत=प्रयुक्तवापि भवति ।

३ - आयकसपओगसपउत्ते तस्स विप्पओगसइसमण्णागए यावि भवइ ' आतइमप्रयोगमप्रयुक्तस्तस्य विप्रयागमप्रतिममन्वागतवापि भवति-आतइ=गग, तस्य मप्रयोग=प्रयोग, तेन मप्रयुक्त मन तस्याऽनइस्य विप्रयोगमप्रति=प्रयोगचिन्ता, तथा समन्वागतवापि भवति ।

४ - 'परिजूसियकामभोगसपओगसपउत्ते तस्स अविप्पओगसइसमण्णागए यावि भवइ ' परिजुप्पकामभोगसमप्रयोगसमप्रयुक्तस्तस्याऽप्रिप्रयोगमप्रति समन्वागतवापि भवति, परि=समन्तान्, जुप्प=सहित-प्रीतो वा य कामभोगस्तस्य मप्रयोगमप्रयुक्त मन, तस्य कामभोगस्य अविप्रयोगमप्रति=प्रयोगचिन्ता तथा, समन्वागत=प्रयुक्तवापि भवति । 'अट्टस्स ण ज्ञाणस्स चत्तारि लक्खणाण्णत्ता' जार्तस्य ग्रन्थ या-

भवइ) मनोन-उद्यो श्रान्ति विप्रयोग का मप्रति होन पर उनक अविप्रयाग-प्रियोग न होन का वाग्वार चित्तजन करना सो य उद्यमयोगज आर्त यान है । (आयकसपओगसपउत्ते तस्स विप्पओगसइसमण्णागए यावि भवइ) आतक-रोग क प्रयोग-योग होन पर जो उमके प्रियोग होन का वाग्वार चित्तजन करना ह वह मन्वागत य आर्त-ध्यान है । (परिजूसियकामभोगमपओगसपउत्ते तस्स अविप्पओगसइसमण्णागए यावि भवइ) सहित कामभोगा का प्राप्ति होन पर उनका काम वा प्रियोग न हो ऐसा विचार करना सो यह चौथा आर्त यान है । (अट्टस्स ण ज्ञाणस्स चत्तारि लक्खणा

अप्राप्ति यथा तेभनो अविप्रयोग-विप्रयोग न थाय तेनु बारबार चित्तजन करुते ते उद्यम योगजन्य आर्तध्यान ७ (आयकसपओगसपउत्ते तस्स विप्पओगसइसमण्णागए यावि भवइ) आतक-रोगनो अविप्रयोग-प्रियोग यथा ७ तेन विप्रयोग यवानु बारबार चित्तजन करुते ते वेदनाजन्य आर्तध्यान ७ (परिजूसियकामभोगसपओगसपउत्ते तस्स अविप्पओगसइसमण्णागए यावि भवइ) भेवन वरेल कामभोगानी प्राप्ति यथा तेभनो उद्दी पणु विप्रयोग न थाय

વચ્ચના પળ્લતા, તં જહા-કંદળયા ૧, સોયળયા ૨, તિપ્પળયા ૩, વિલવળયા ૪ । રુદ્ધજ્ઞાણે ચડવિહે પળ્લત્તે, ત જહા-હિસાળુવંધી ૧, મોસાળુવધી ૨, તેળાળુવધી ૩, સારવચ્ચના-

નત્ય ચચારિ લક્ષણાનિ પ્રત્પાનિ, 'ત જહા' તથા-૧ 'કંદળયા' કંદનના=મગ્ધાડા શ્રુપ્રક્ષેપરૂપા । ૨ 'સોયળયા' ઓચનતા=માનસગ્લાનિરૂપા । ૩ 'તિપ્પળયા' તેપનતા=નિરગ્નશ્ચુમોચનમ્ । ૪ 'વિલવળયા' વિલ્પનતા=પુન પુન સ્વદૃતાશુભકર્મણામુચ્ચાળમ્, "કાદૃશ પૂર્વજન્મનિ મયા દુષ્ટતમાચરિત યપન્મધુનદૃશ મયા લ્પ્યતે" ઇયાન્તિરૂપમ્ । 'રુદ્ધજ્ઞાણે ચડવિહે પળ્લત્તે' રૌદ્ર યાન ચતુર્વિધ પ્રત્પમ્, 'ત જહા' તથા-૧ 'હિસાળુવધી' હિસાનુગ્ધિ-હિસા=પરપ્રાણહરણરૂપામનુગ્ધાતિ=કરોતાતિ હિમાનુગ્ધિ, ૨-'મોસા

પળ્લતા) ઇસ આર્તયાન કે ૪ ચાર લક્ષણ તત્તલાઈ ગયે હૈ, (ત જહા) વ ઇસ પ્રકાર હૈ-(કંદળયા સોયળયા તિપ્પળયા વિલવળયા) કંદનતા-ગન્ધસહિત આસુઓ કો નિકાલતે હુઈ રોના (૧) । ઓચનતા-માનસિક ગ્લાનિ કરના (૨) । તેપનતા-એસા રોદન હો કિ જિસમે રોન કા આવાજ આવે નહા, પરંતુ ઑસુ નિકલતે રહે (૩) । વિલ્પનતા ચારચાર અપન કિયે હુઈ કર્મોં કા જિસમે ચિન્તવન કરતે હુઈ ઉચ્ચારણ હો, જૈસે-મૈન પૂર્વજન્મ મે કૈસે પાપ કિયે, જિસકા ફલ મુજે મોગના પડ રહા હૈ, યે સન આર્તયાન ક લક્ષણ હૈ । ઇન લક્ષણોં સે આર્ત યાન ત્રી સત્તા જાની જાતી હૈ । (રુદ્ધજ્ઞાણે ચડવિહે પળ્લત્તે) રૌદ્ર યાન ચાર પ્રકાર કા કહા ગયા હૈ, જૈસે-(હિસાળુવધી, મોસાળુવધી, તેળાળુવધી, સારવચ્ચનાળુવધી) જિસ યાન મે હિંસા કા અનુગ્ધ હો વહ હિંસાનુગ્ધા રૌદ્રધ્યાન હૈ ।

એવો વિચાર કરવો તે આ એથુ આત્મધ્યાન ડે (અદૃષ્ટ ણ જ્ઞાણસ્ત ચત્તારિ લક્ષણા પળ્લતા) આ આત્મધ્યાનના ચાર લક્ષણ બતાવેલા ડે, (ત જહા) તે આ પ્રકારે ડે-(કંદળયા સોયળયા તિપ્પળયા વિલવળયા) કંદન-શબ્દ સાથે આસુઓ પાડતા રડવું (૧), શોચન-માનસિક ગ્લાનિ કરવી (૨), તેપન-એવું રોદન થાય કે જેમા રોવાનો અવાજ આવે નહિ, પરંતુ આસુ વહેતા રહે (૩), વિલ્પન-ચારચાર પોતે કરેલા કર્મોંનું ચિતવન કરતા મોટેથી વિલાપ કરવો, જેમડે-મે પૂર્વ જન્મમા કેવા પાપ કર્યા કે જેનું ફળ મારે લોગવડું પડે છે આ બધા આત્મધ્યાનના લક્ષણ છે એ લક્ષણોથી આત્મધ્યાનની સત્તા બાણી લેવાય છે (રુદ્ધજ્ઞાણે ચડવિહે પળ્લત્તે) રૌદ્રધ્યાન ચાર પ્રકારનું ડહેલું છે, (ત જહા) જેમ કે (હિસાળુવધી, મોસાળુવધી, તેળાળુવધી, સારવચ્ચનાળુવધી)

णुवधी ४। रुद्रस्स ण ज्ञाणस्स चत्तारि लक्खणा पणत्ता, त जहा-  
उसण्णदोसे १, बहुदोसे २, अण्णाणदोसे ३, आमरणतदोसे

णुवधी' मृपानुवधि-मृपा=अमय, तदनुमनाति=करोतीति मृपानुवधि, असत्यप्रचनेन धमाप  
पातकुमार्गप्रख्यगतिनात्तिकारकमिथ्य । ३-'तेणाणुवधी' स्तैन्यानुवधि=अन्तत्तापनकार  
म्, ४ 'सारखणाणुवधी' सखणानुवधि-त्रिपयमात्रनस्य धनादिकस्य रक्षणे अनुवधि =  
सम्भोऽस्यास्तीति तत् सरभणानुवधि । 'रुद्रस्स ण ज्ञाणस्स चत्तारि लक्खणा  
पणत्ता' रौद्रस्य गल ध्यानस्य चत्तारि लक्षणानि प्रजमानि, 'त जहा' तद्यथा - 'उसण  
दोसे' ग्राह्यन्तोप - अनुपगततया ग्राह्येन=प्राचुर्येण तोपो हिंसावृत्ताऽदत्ताऽऽपानसखणा-  
नामन्यतम - ग्राह्यन्तोप । 'उसन्न' इति ग्राह्यन्तार्थे दगीयग्रह । १। तथा - 'बहुदोसे' बहु-  
दोष - बहुषु हिंसान्तिषु प्रवृत्तिलक्षणो तोपो बहुतोप । २। 'अण्णाणदोसे' अनानतोप - अनाना  
त=कुशाब्धानिसत्कारात् हिंसान्तिषु अधर्मस्वरूपेषु धर्ममुद्धया प्रवृत्तिलक्षणो दोपोऽज्ञानदोष । ३।

जिस ध्यान म मृपा-झूठ का अनुग्रह हो वह मृपानुवधी रौद्र ध्यान है । जिस ध्यान मे चोरा  
करने का अनुग्रह हो वह स्ते यानुवधी रौद्र ध्यान है । जिस ध्यान म त्रिपय के साधनभूत  
धनान्ति क रक्षण का अनुग्रह वह सखणानुवधी रौद्र ध्यान है । (रुद्रस्स ण ज्ञाणस्स चत्ता  
रि लक्खणा पणत्ता ) इस रौद्र ध्यान के ४ लक्षण यह हुए है, जैसे-(उसणदोसे, बहु-  
तोमे, अण्णाणदोसे आमरणतदोसे ) हिंसा, झूठ, चोरा आदि पापकर्मों मे से किसी एक  
पापकर्म म जो ग्राह्येन प्रवृत्ति होना सो उसन्नदोष है । हिंसान्ति सभा पाप कर्मों मे जो  
ग्राह्येन प्रवृत्ति होना सो बहुदोष है । कुशाब्धादिक क मस्कारजय अज्ञान से हिंसादिकों  
मे धर्ममुद्धि से प्रवृत्त होना सो अज्ञानदोष है । मरणपर्यन्त पश्चात्ताप नहा करते हुए हिंसा

के ध्यानभा छि यानो अनुग्रह होय ते छि सानुग्रही रौद्र ध्यान ७ के ध्यानभा  
मृपा-बुद्धिमानो अनुग्रह होय ते मृपानुग्रही रौद्र ध्यान ७ के ध्यानभा चोरी  
करवानो अनुग्रह होय ते स्तेन्यानुग्रही रौद्र ध्यान ७ के ध्यानभा त्रिपयना  
साधनभूत धन आदिकना संरक्षणो अनुग्रह ७ ते सखणानुग्रही रौद्र ध्यान  
७ (रुद्रस्स ण ज्ञाणस्स चत्तारि लक्खणा पणत्ता) आ रौद्र ध्यानना आर लक्षण ठेलेला  
छे, (त जहा) केम छे-(उसणदोसे, बहुदोसे, अण्णाणदोसे, आमरणतदोसे) हिंसा  
बुद्धि, चोरी, आदि पापकर्मोंमाथी जोध पछ ओठ पापकर्मोंमा के गणवान प्रवृत्ति  
थयी ते उसन्नदोष ७ छि सादिक गंधा पापकर्मोंमा के गणवान प्रवृत्ति थयी ते बहु  
दोष छे कुशाब्धादिकना मन्दारजय अज्ञानथी छि सादिकमा धर्ममुद्धिथी प्रवृत्ति  
थयी ते अज्ञानदोष ७ मरणपर्यन्त पश्चात्ताप नया वगर छि नादिक उमेमा



## ૪। ધમ્મજ્ઞાણે ચડવિહે ચડપ્પહોયારે પળ્લન્તે, ત જહા-આણા-

‘આમરણતટ્ઠોસે’ આમરણાન્તત્તોપ-મગ્ગમમ્મ અ તો મગ્ગાત્ત, મરણપર્ગતમ્મ અમગ્ગાતાનુ તાપસ્ય કાલ્ગીરુરિસાદેગિવ યા હિમાન્તિપુ પ્રગ્ગતિ સા પ્રગ્ગતિમ્મ આમરણાત્તોપ । ૪। ૧પુ “યાનેપુ આર્તેરોઢે ત્યા-યે ધર્મશુભે તુ માળે । ‘ધમ્મજ્ઞાણે ચડવિહે ચડપ્પહોયારે પળ્લન્તે’ ધર્મ યાન ચતુરિધ ચતુપ્રત્યયતાર પ્રત્તમમ્ । ધર્મ યાન ચતુરિધ-ચનસો વિમ્મ-સ્વરૂપ-લ ૧ગાલ્પનાનુપ્રેક્ષારૂપા પકારા યસ્મિન્ તન્નયોક્તમ્ । ચતુપ્રત્યયતાર ચ-સ્વરૂપાન્તિપુર્વકરૂપ ચતુપ્રકારતયા પ્રયત્તાગે=વિચારગીયવેન અત્તગ્ગ યસ્મિન્ તત્ત, પ્રયેક ચતુરિધમિયર્થ, પ્રજ્ઞ તમ્ । તત્ત સ્વરૂપસ્ય ચાતુરિધ યમાદ-તથા-‘આણાવિચર’ આનાવિચયમ્-આના=જિનપ્રવચન, તસ્યા વિચય =વયાગ્રેચન યત્ત તત્તથા, આનાગુગાડ્ઠનુનિન્તનમિયર્થ, આનામેવ ચિત્તયેત-આના ભગવત્ સર્વતસ્ય પૂવાપરિશુદ્ધા નિરવગેવ જીવકાયહિતાડ્ઠનમ્મ મહાયા મહાનુભાવા તિપુગજન ત્તિકા મ પ્રવૃત્તિગાઢરૂપના મો આમરણાત્તોપ હ । ઇન ચાર વ્યાખ્યા મ આર્ત-રોઢ-વ્યાન ડોઢન યોગ્ય હૈ, ઔર ધર્મ યાન ણ્વ શુદ્ધ યાન યે તો યાન પ્રાપ્ત હૈ । અન્ન ધર્મ યાન કા મેન્ન કહતે હ- (ધમ્મજ્ઞાણે ચડવિહે ચડપ્પહોયારે પળ્લન્તે) ધર્મધ્યાન-સ્વરૂપ, લક્ષ્ય, આલ્પન, એન્ન અનુપ્રેક્ષા ક મેન્ન સે ચાર પ્રકાર કા હૈ, ઇન ચારા મ મા ણ્ક ણ્ક કે ચાર ચાર મેન્ન હોતે હ । ઇમ પ્રકાર કુલ ઇસકે ૧૬ મેન્ન હો જાતે હ । ધર્મ યાન કે ચાર સ્વરૂપ યે હૈ- ( આણાવિચર, અવાયવિચર, ત્રિવાગવિચર, સઠાણવિચર, ) અજ્ઞાવિચર, અપાયવિચર, વિપાકવિચર, ઔર સ્વાનવિચર । તાર્થકર પ્રમુ કી આના કા જિસમ વિચાર ક્રિયા જાય વહ આનાવિચર ધર્મ યાન હૈ । તાર્થકર પ્રમુકી આના કા ચિત્તવન ઇસમ ઇસ પ્રકાર ક્રિયા જાતા હ-ભગવાન કા આનારૂપ પ્રવચન પૂવાપર મ નિર્વાણ હૈ, નિરવગેવ જીવો કા હિતનન્ત

પ્રવૃત્તિનીલ નેષુ તે આમગ્ધાત દોષ ડે આ ચારેય યાનામા આત-રોઢ યાન ડોઢવા યોગ્ય ડે અને વમ યન તેમજ શુદ્ધ યાન એ ડે ધ્યાન ગ્રહણ કરવા યોગ્ય ડે હવે ધર્મ યાનના પ્રકાર ડહે ડે- ( ધમ્મજ્ઞાણે ચડવિહે ચડપ્પ હોયારે પળ્લન્તે ) ધર્મધ્યાન, વરૂપ, લક્ષણ, આલ્પન તેમજ અનુપ્રેક્ષાના ભેદથી ચાર પ્રકારનુ ડે ૫ । ચારમા પલ્લ એઠએઠના ચાર ચાર ભેદ વાય ડે એ ગીતે કુલ તેના સોળ (૧૬) ભેદ વધ જાય ડે (તજહા) ધર્મધ્યાનના ચાર ૪-વરૂપ આ ડે- ( આણાવિચર, અવાયવિચર, ત્રિવાગવિચર, સઠાણવિચર ) આજ્ઞા વિચર, અપાયવિચર, વિપાકવિચર અને સ્વાનવિચર, તીથ ૪૨ પ્રભુની આજ્ઞાનો ભેમા વિચાર કરવામા આવે તે આજ્ઞાવિચર ધર્મધ્યાન ડે તીર્થ ૪૨ પ્રભુની આજ્ઞાનુ ચિત્તવન એમા આ ગીતે કસાય ડે-ભગવાનનુ આજ્ઞાપ્રવચન પૂવાપરમા નિર્દોષ ડે, તમામ જીવોને હિતકર્તા ડે, અનવધ ડે,



રૂઢિ ૧, નિસર્ગરૂઢિ ૨, ઉવણ્સરૂઢિ ૩, સુત્તરૂઢિ ૪ । ધમ્મસ્સ ણ  
જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ આલવણા પળ્લણ્ણા, ત જહા—વાયણા ૧, પુચ્છણા

ધર્માનુશ્રાનગતા રુચિ = શ્રદ્ધાનમ્ । ૨—‘નિસર્ગરૂઢિ’ નિસર્ગરુચિ = સ્વભાવતત્ત્વશ્રદ્ધાનમ્ ।  
૩—‘ઉવણ્સરૂઢિ’ ઉપદેશરુચિ = સાધુપદેશાત્તત્ત્વશ્રદ્ધાનમ્ । ૪—‘સુત્તરૂઢિ’ સૂત્રરુચિ મત્તે = આગમ  
રુચિ = શ્રદ્ધાનમ્ । આજ્ઞાઽઽગમનિપયા રુચિ — આનારુચિ ‘આજ્ઞા પૂનાપરિશુદ્ધાઽનવધા’—અતદૂપા  
યાઽઽગમનિપયા રુચિ સા સૂત્રરુચિરિતિ તયોર્મેત્ । ‘ધમ્મસ્સ ણ જ્ઞાણસ્મ ચત્તારિ આલવણા  
પળ્લણ્ણા’ ધર્મસ્ય ચત્તારિ યાનસ્ય ચત્તારિ આલમ્બનાનિ પ્રજ્ઞાનિ—ધર્મયાનશિયગરોહણાર્થં યા યા  
લમ્બયતે = આશ્રીયતે તાન્યાલમ્બનાનિ ચતુર્વિધાનિ કથિતાનિ, ‘તજહા’ તથા—૧—‘વાયણા’

ધર્મયાન કે ચાર લક્ષણ રૂઢિ ગયે હે, (ત જહા) વે ડસ પ્રકાર સે હે—(આગારૂઢિ, નિસર્ગ-  
રૂઢિ, ઉવણ્સરૂઢિ, સુત્તરૂઢિ) આનારુચિ, નિસર્ગરુચિ, ઉપદેશરુચિ, સૂત્રરુચિ । તીર્થંકર ભગવાન્  
કી આજ્ઞા કે આરાધન કરને મે શ્રદ્ધા ના ઉત્પન્ન હોના આજ્ઞારુચિ હૈ ૧ । સ્વભાવ સે જિન-  
પ્રરૂપિત તત્ત્વો મે શ્રદ્ધા હોના નિસર્ગરુચિ હૈ ૨ । સાધુ—મુનિરાજા કે ઉપદેશ સે તત્ત્વો મ  
શ્રદ્ધા હોના ઉપદેશરુચિ હૈ ૩ । જૈનાગમો મે શ્રદ્ધા હોના સૂત્રરુચિ હૈ ૪ । આજ્ઞારુચિ ઔર  
સૂત્રરુચિ મે કયા ભેદ હૈ ? ટસકા ઉત્તર યહ હૈ કિ તીર્થંકર ભગવાન કા આજ્ઞા કા આરાધન  
કરના—આજ્ઞારુચિ હૈ, તથા તીર્થંકર ભગવાન્ કી આજ્ઞા પૂવાપરિશુદ્ધ હ અનવધ હ—ડસ  
પ્રકાર આગમ કે ત્રિપય મે દૃઢશ્રદ્ધા હોના—સૂત્રરુચિ હૈ । યહી ડન દોના મ ભેદ હૈ ।  
(ધમ્મસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ આલવણા પળ્લણ્ણા) ધર્મયાન કે આલબન ૪ ચાર હૈ । યે  
આલબન ધર્મયાન કે તિરસ્કર પર ચઢન કે લિયે જાત્રો કો સહાર કા કામ દેતે હૈ, (ત જહા)

(ત જહા) તે આ પ્રકારે ૭—(આગારૂઢિ, નિસર્ગરૂઢિ, ઉવણ્સરૂઢિ, સુત્તરૂઢિ) આજ્ઞારુચિ,  
નિસર્ગરુચિ, ઉપદેશરુચિ, સૂત્રરુચિ તીર્થંકર ભગવાનની આજ્ઞાનું આરાધન  
કરવામા શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થવી તે આજ્ઞારુચિ ૭ ૧, સ્વભાવથી જ જિનપ્રરૂપિત  
તત્ત્વોમા શ્રદ્ધા થવી તે નિસર્ગરુચિ ૭ ૨, સાધુ મુનિરાજોના ઉપદેશથી તત્ત્વોમા  
શ્રદ્ધા થવી તે ઉપદેશરુચિ ૭ ૩, જૈન આગમોમા શ્રદ્ધા થવી તે સૂત્રરુચિ ૭ ૪,  
આજ્ઞારુચિ અને સૂત્રરુચિમા શુ ભેદ છે ? તેનું ઉત્તર આ ૭ ૭—તીર્થંકર  
ભગવાનની આજ્ઞાનું આરાધન કરવું તે આજ્ઞારુચિ છે, તથા—તીર્થંકર ભગ  
વાનની આજ્ઞા પૂવાપરિશુદ્ધ છે, અનવધ છે એ પ્રકારે આગમના વિષયમા  
દૃઢ શ્રદ્ધા થવી તે સૂત્રરુચિ છે આ જ એ બન્નેમા તફાવત છે (ધમ્મસ્સ ણ  
જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ આલવણા પળ્લણ્ણા) ધર્મધ્યાનના આલબન ચાર છે તે આલબન  
ધર્મધ્યાનના ગિઅર ઉપર ચડવા માટે જીવોને આશ્રય-આધારનું ઠામ કઠી દે

૨, પરિવટ્ટણા ૩, ધમ્મકહા ૪। ધમ્મસ્સ ણં જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ  
અણુપ્પેહાઓ પળ્લન્તાઓ, ત જહા-અણિચ્છાણુપ્પેહા ૧, અસર-  
ણાણુપ્પેહા ૨, એગત્તાણુપ્પેહા ૩, સસારાણુપ્પેહા ૪।

વાચના, ૨ 'પુચ્છણા' પ્રચ્છના, ૩-'પરિવટ્ટણા' પરિવર્તના, ૪-'ધમ્મકહા' ધર્મકથા,  
'ધમ્મસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ અણુપ્પેહાઓ પળ્લન્તાઓ' ધર્મસ્ય મલ્લ ધ્યાનસ્ય ચતત્ત્વોઽનુપ્રેક્ષા  
પ્રત્તયા 'ત જહા' તથા-'અણિચ્છાણુપ્પેહા' અનિયાનુપ્રેક્ષા=અનિ ચચિન્તનિકા, તથા ચોક્તમ્-

“કાય સનિહિતાપાય, સપદ પત્માપદામ્।

સમાગમા સાપગમા, સર્વમુત્પાદિ મદ્ધરમ્” ॥ ૧ ॥ ટ્ઠિ ॥

વે ટ્ઠિ પ્રકાર હૈ-(વાયણા) વાચના ૧, (પુચ્છણા) પ્રચ્છના ૨, (પરિવટ્ટણા) પરિવર્તના  
૩, (ધમ્મકહા) ધર્મકથા ૪। ટ્ઠના સ્વરૂપ પાઠે કહ લિયા ગયા હ। (ધમ્મસ્સ ણ  
જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ અણુપ્પેહાઓ પળ્લન્તાઓ) ધર્મ યાન કા ચાર અનુપ્રેક્ષા કહા હે, (ત  
જહા) ને ય હે-(અણિચ્છાણુપ્પેહા) અનિયાનુપ્રેક્ષા-ટ્ઠસમ સમસ્ત પૌદ્ગલિક પદાર્થો કા  
અનિયરૂપ સે ચિતવન ક્રિયા જાતા હ, જૈસે-

કાય સનિહિતાપાય, સપદ: પદમાપદામ્।

સમાગમા: સાપગમા, સર્વમુત્પાદિ મદ્ધરમ્ ॥૧॥

કમ ગરીર ક પાઠે અપાય-રોગાદિ લગા ટુઆ હે। કમલિયે યહ નદ્દ હોને વાલા  
હૈ। યહ ધન-ધાન્યાદિ સમ્પત્તિ, આપત્તિયો કા સ્થાન હ। મ્યો કિ કસાકે કારણ લી, પુત્ર,  
મિત્ર, સ્વજન, પરિજન ઓર ગ્રામજન આદિ સે ગત્તુતા હોતા હ, લટાઈ હોતી હ, અન્ત મે

હે, (ત જહા) તે આ પ્રકારે હે-(વાયણા) વાચના-વાચણુ ૧, (પ્રચ્છણા) પ્રચ્છના-  
પુચ્છણુ ૨, (પરિવટ્ટણા) પરિવર્તના-આવૃત્તિ ઠરવી ૩, (ધમ્મકહા) ધર્મકથા ૪,  
એમનુ સ્વરૂપ પાછળ ઠહેવાઈ ગયુ હે (ધમ્મસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ અણુપ્પેહાઓ  
પળ્લન્તાઓ) ધર્મધ્યાનની આર અનુપ્રેક્ષા ઠહી છે, (ત જહા) તે આ પ્રમાણે  
હે-(અણિચ્છાણુપ્પેહા) અનિયાનુપ્રેક્ષા-આમા સમસ્ત પૌદ્ગલિક પદાર્થોનુ  
અનિત્યરૂપથી ચિતવન કરવામા આવે હે એમહે-

કાય સનિહિતાપાય, સપદ પત્માપદામ્।

સમાગમા સાપગમા, સર્વમુત્પાદિ મદ્ધરમ્ ॥ ૧ ॥

આ ગરીરની પાછળ અપાય-રોગ-આદિ લાગી નહેલા છે, તે માટે તે  
નાશ પામવાવાળુ છે આ ધન-ધાન્યાદિ-સમ્પત્તિ આપત્તિઓનુ સ્થાન છે

‘અસરણાણુપ્પેહા’ અગરણાનુપ્રેક્ષા—અગરણપપયાગેચના અમ્યા ગમૃતૌ ન  
 કસ્યાપિ રક્ષક પતદ્રૂપા, જમજગમગમયૈર્ગિદ્વત ગ્રાધિવેન્નાપ્રપ્તે જિનગમચાત્  
 ગરણ સ્વચ્છિદ્ધોક્તે—અત્યેવમગરણસ્ય=અગરણસ્ય અનુપ્રેક્ષા=પર્યાગેચના ।

પાળ તરુ ગ્યોગ પડતા હ । જિન જિન અભિલ્પિન પ્રિય સ્ત્રી, પુત્ર, ધન જાતિ કા  
 અર્થાત્ પ્રાપ્તિ હોતા હ, ત સન તિનુડન વાલ હૈ । સ્યો કિ મયોગ ક ગાત્ર ત્રિયોગ  
 હોતા હ । અધિક સ્યા, જો જો ઉપન્ન હોતા હ, ત્ત સન નિયમન ના મા હોતા ।  
 ક્યો કિ ઉપત્તિગીલ સમી પર્વાર્થ ત્રિનશ્વર અથાત્ નાગપાન હોત હૈ । એસ ત્રિનશ્વર પર્વાર્થો મ  
 ફિર આસક્તિ ઓર પ્રેમ ક્યો ’ ઉચિત્ત યહ હ કિ જો ધર્મ કમા મી નષ્ટ હોન વાલ નહી હ,  
 ઉસી પર મુક્તે આર્કર્ષણ હોના ચાહિયે, ઇન ત્રિનશ્વર સામાનિક પદાર્થો પર નહી । ઇસ પ્રકાર  
 સાસારિક સમસ્ત પદાર્થો કે પ્રતિ અનિચય કા ચિત્તન કરના અનિચ્છાનુપ્રેક્ષા હ ॥૧૧

( અસરણાણુપ્પેહા ) અગરણાનુપ્રેક્ષા—આમાર મ ઇસ જાત્ર કા કોદ મી ગરણ  
 નહા હૈ । જમ, જરા પપ મરણ ક મય સે વ્યાકુલ હુવ ત્ત વ્યાધિ ઓર વેદના સે પ્રસ્ત  
 વને હુવ ઇસ પ્રાણી કા યદિ લોક મે કોદ ગરણ હ તો વહ એક જિનવર કા ધર્મ હા હૈ,  
 ઓર કોદ નહા । ઇસ પ્રકાર સે ઇસ અનુપ્રેક્ષા મ વિચાર ક્રિયા જાતા હ । કહા મી હૈ—

કેમકે તેના જ ડારણે સ્ત્રી, પુત્ર, મિત્ર, સ્વજન, પરિજન અને ગામના લોકો  
 આદિ સાથે શત્રુતા થાય છે, લડાઈ (ઝગડા) થાય છે, આખરે પ્રાણ સુધી  
 ખોવો પડે છે જે જે અભિલષિત પ્રિય સ્ત્રી, પુત્ર, ધન આદિનો સમાગમ  
 અથાત્ પ્રાપ્તિ થાય છે તે બધા વિષ્ટાપડનાર છે, કેમકે મયોગ પછી વિયોગ  
 અવશ્ય થાય છે, વધારે શું ? જે જે ઉત્પન્ન થાય છે તે બધું નિયમપ્રમાણે  
 નાશ પામે છે જ, કેમકે ઉત્પત્તિશીલ તમામ પદાર્થ વિનશ્વર અર્થાત્  
 નાશવાન હોય છે, તો એવા વિનશ્વર પદાર્થોમા વળી આમંક્તિ અને પ્રેમ  
 શા માટે ? ઉચિત્ત તો એ છે કે—જે ધર્મ ઠીક પણ નાશ પામનાર નથી  
 તે ઉપર જ મને આકર્ષણ થવું જોઈએ, આ વિનશ્વર સાસારિક પદાર્થો પર  
 નહિ એ પ્રકારે સામાનિક તમામ પદાર્થો માટે અનિચ્છાનુપ્રેક્ષા  
 તે અનિચ્છાનુપ્રેક્ષા છે (૧) (અસરણાણુપ્પેહા) અગરણાનુપ્રેક્ષા—મ સારમા આ  
 જીવનું કોઈ પણ શરણ નથી જન્મ, જરા તેમજ મરણના લયથી વ્યાકુળ  
 થતા તેમજ વ્યાધિ અને વેદનાથી ઘસ્ત બની જતા આ પ્રાણીનું જો કોઈ  
 શરણ (આશ્રય) હોય તો તે એકમાત્ર આ લોકમા જિનવરનો ધર્મ જ છે,  
 બીજું કોઈ નહિ આ પ્રકારના આ અનુપ્રેક્ષામા વિચાર કરવામા આવે છે  
 કહ્યું પણ છે—

ફલત્રમિત્રપુત્રાદિ,—સ્નેહપ્રહનિવૃત્તયે ।

इति शुद्धमति कुर्यादशरण्यत्वभावनाम् ॥१॥

અગરણભાવના ચેત્—

इन्द्रोपेन्द्रादयोऽप्येत यमयोयान्ति गोचरम् ।

अहो तन्तकातङ्गे क शरण्य शरीरिणाम् ॥१॥

पितुर्मातु स्वमुभ्रातुस्तनयाना च पश्यताम् ।

अत्रागो नीयते जन्तु, कर्मभिर्यमसદ્મनि ॥२॥

ફલત્રમિત્રપુત્રાદિ,—સ્નેહપ્રહનિવૃત્તયે ।

इति शुद्धमति कुर्यादशरण्यत्वभावनाम् ॥१॥

શુદ્ધબુદ્ધિયુક્ત મન્ય પ્રાગી ભા, પુત્ર, મિત્ર, સ્વજન—સમ્બંધી આદિકાં ક સ્નેહ—વંશન સે મુક્ત હોને કે લિયે ઇમ પ્રકાર સ અગરણભાવના કા ચિંતા કરે ।

અગરણભાવના ઇમ પ્રકાર સે કરનાં હાલિયે—

इन्द्रोपेन्द्रादयोऽप्येते, यन्मृत्योर्यान्ति गोचरम् ।

अहो ! तदन्तकातङ्गे, क शरण्यः शरीरिणाम् ॥१॥

યે મહાપરાક્રમા અજેય ઇન્દ્ર, ઉપેન્દ્ર આદિયાં કોં મી જન કાલને કબલિત કર-  
લિયા, તો, અરે ! ઇસ મસાર મ માધારણ મનુષ્ય કી ફિર ગણના હી કયા હૈ ' ઉસ સર્વવિજયી  
કાલ કે આન પર મનુષ્ય કા કયા કોદ ગણ, ગરણ હો સકતા હૈ ' કોદ નહાં ' ॥૧॥

पितुर्मातु स्वमुभ्रातुस्तनयाना च पश्यताम् ।

अत्रागो नीयते जन्तु, कर्मभिर्यमसद्मनि ॥२॥

ફલત્રમિત્રપુત્રાદિ—સ્નેહપ્રહનિવૃત્તયે ।

इति शुद्धमति कुर्यादशरण्यत्वभावनाम् । १॥

શુદ્ધબુદ્ધિયુક્ત ભવ્ય પ્રાણી ભી, પુત્ર, મિત્ર, સ્વજન, સમ્બંધી આદિના  
સ્નેહ—બંધનથી મુક્ત થવા માટે આ પ્રકારે અશરણભાવનાની ચિંતા કરે  
અશરણભાવના આ પ્રકારે કરવી જોઈએ—

इन्द्रोपेन्द्रादयोऽप्येते, यन्मृत्योर्यान्ति गोचरम् ।

अहो ! तदन्तकातङ्गे, क शरण्यः शरीरिणाम् ॥ १ ॥

એ મહાપરાક્રમી અજેય ઇન્દ્ર, ઇન્દ્ર આદિઓને પણ જ્યારે ડાળ  
ડોળિયો કરી ગયો, તો અરે ! આ મમારમા માધારણ મનુષ્યની વળી ગણ  
ત્રી જ શુ છે ? તે બધાનો વિજેતા એવો ડાલ આવી જતા મનુષ્યનું શુ કોઈ  
રક્ષણ કે શરણ થઈ શકે છે ? કોઈ જ નહિ (૧)

શોચન્તિ સ્વજનાનન્ત નીયમાનાન્ સ્વકર્મભિ ।

નેપ્યમાણ ન શોચન્તિ સ્વાત્માન્ મૃદુદય ॥૩॥

સસાર દુઃખદાવાગ્નિ-જ્વલજ્જ્વાલાકરાલિતે ।

વને મૃગાર્ભકસ્યેવ શરણ નાસ્તિ દેહિન ॥૪॥

અસહાય જીવ અપન કર્મોં કે દ્વારા મૃત્યુ કે સમીપ પહોંચાયે જાત છે । અર્થાત્- માતા, પિતા, ભાઈ, બહેન, પુત્ર, પુત્રી, સ્ત્રી આદિ કે દેશ્વત્તે હા દગતે જીવ કો ઉસકા સ્વકૃત કર્મ મૃત્યુ કે લિયે સમર્પિત કર દેતા હે, ઉસ સમય ઉસ જીવ કે ત્રાણ કરન મેં માતા પિતા આદિ કોઈં મી સમર્થ નહીં હોતે હૈ, જીવ અકેલા હીં મૃત્યુ પ્રાપ્ત નર સ્વકૃત કર્માનુસાર ફલ ભોગતા હૈ ॥૨॥

શોચન્તિ સ્વજનાનન્ત, નીયમાનાન્ સ્વકર્મભિઃ ।

નેપ્યમાણ ન શોચન્તિ, સ્વાત્માન્ મૃદુદયઃ ॥૩॥

અનાના જીવ સ્વકૃત કર્મોં કે દ્વારા મરતે હુણ સ્વજના કે લિયે શોક કરતા હે, પરન્તુ વહ અજાની જીવ અપન લિયે નહીં સોચતા હૈ, જો વહ સ્વય અપન કર્મ કે દ્વારા સ્વય મૃત્યુ કે નિકટ પહોંચ રહ્યા હૈ ॥૩॥

સસારે દુઃખદાવાગ્નિ-જ્વલજ્જ્વાલાકરાલિતે ।

વને મૃગાર્ભકસ્યેવ, શરણ નાસ્તિ દેહિન ॥૪॥

પિતુર્માતૃ સ્વસુધર્માતુ-સ્તનયાના ચ પશ્યતામ્ ।

અત્રાણો નીયતે જન્તુ, કર્મભિર્યમસન્નિ ॥૩॥

પિતા, માતા, બહેન, ભાઈ, પુત્ર આદિના જોતજોતામા જ અસહાય જીવ પોતાના ઈર્ષોદ્વારા મૃત્યુની સમીપે જાય છે, અર્થાત્-માતા, પિતા, ભાઈ, બહેન પુત્ર, પુત્રી, સ્ત્રી આદિના જોતજોતામા જ જીવને તેનું પોતાનું કર્મ મૃત્યુને સમર્પણ કરી દે છે, તે સમયે તે જીવનું રક્ષણ કરવામા માતા પિતા આદિ કોઈપણ સમર્થ થતા નથી જીવ એકલો જ મૃત્યુ પ્રાપ્ત કરીને સ્વકૃત (પોતે કરેલા) ઈમાનુસાર ફળ ભોગવે છે (૨)

શોચન્તિ સ્વજનાનન્ત, નીયમાનાન્ સ્વકર્મભિ ।

નેપ્યમાણ ન શોચન્તિ, સ્વાત્માન્ મૃદુદય ॥૩॥

અજાની જીવ સ્વકૃત ઈર્ષોદ્વારા મરી જતા સ્વજનો માટે શોક કરે છે, પરન્તુ તે અજાની જીવ પોતાને માટે નથી વિચાર કરતા કે તે પોતે પોતાના કર્મ દ્વારા મૃત્યુની પાસે પહોંચી રહ્યા છે (૩)

સસારે દુઃખદાવાગ્નિ-જ્વલજ્જ્વાલાકરાલિતે ।

વને મૃગાર્ભકસ્યેવ, શરણ નાસ્તિ દેહિન ॥૪॥

अयम्—परलोकसहायार्थं पिता माता न तिष्ठत ।

न पुत्रदार न ज्ञातिर्धर्मस्तिष्ठति केवल ॥१॥

३-‘एगत्ताणुप्पेहा’ एकवानुप्रेक्षा—आमन एकाकिचिन्तनम्, तथा चोक्तम्—

उपघते जन्तुगिहक एव पिपघते चैकक एव दुखा ।

कमारजययेकक एव चित्रम् आसेपते तफलमेक एव ॥१॥

जैसे प्रचण्ड ज्वालिनी की ज्वाला से जलते हुए वन में मृग के प्रभेद का कोई रक्षक नहीं होता है, उसी प्रकार दुःखरूपी ज्वालिनी का प्रचण्ड ज्वाला से जलते हुए इस संसार में आत्मा का कोई रक्षक नहीं है ॥४॥ और भी कहा है—

परलोकसहायार्थं, पिता माता न तिष्ठतः ।

न पुत्रदार न ज्ञाति-धर्मस्तिष्ठति केवलः ॥

माता-पिता परलोक में जीव को सहायता के लिये नहीं जाते हैं, न स्त्री, पुत्र, स्वजन-स्वधी आदि जाते हैं। मात्र एक धर्म ही परलोक में जीव के साथ जाना है ॥४॥

—इस प्रकार से चिन्तन करना सो अशरणानुप्रेक्षा है।

(एगत्ताणुप्पेहा) एकवानुप्रेक्षा—आत्मा अकेला है। इस प्रकार से चिन्तन करना—एकवानुप्रेक्षा है। एकवानुप्रेक्षा का चिन्तन इस प्रकार से करना चाहिये, जैसे—कर्म के फल को यह जीव अकेला ही भोगता है। माता पिता आदि कोई भी इस जीव को साथ नहीं देते हैं। सब अपन २ स्वार्थ के हैं। कहा भी है—

जेम प्रचण्ड हावाग्निनी ज्वालाथी भजता वनमा भृगता भञ्ज्याभ्योनो  
डोर्ध रक्षक थतो नथी, तेज प्रडारे दु भडपी हावाग्निनी प्रचण्ड ज्वालाथी  
भजता आ ससारमा आत्मानो डोर्ध रक्षक नथी (४)

वणी पण उल्लु ठे—

परलोकसहायार्थं, पिता माता न तिष्ठत ।

न पुत्रदार न ज्ञाति-धर्मस्तिष्ठति केवल ॥५॥

माता-पिता परलोकमा भवनी सहायता भाटे नथी, न स्त्री, पुत्र, स्वजन, स्वधी आदि पणु नथ ठे मात्र ओक धर्म ज परलोकमा भवनी साथे नथ ठे आ प्रडारे चिन्तन करु ते अशरणानुप्रेक्षा ठे (५)

(एगत्ताणुप्पेहा) ओकवानुप्रेक्षा—आत्मा ओकलो छे ओ प्रडारे चिन्तन करु ते ओकवानुप्रेक्षा ठे ओकवानुप्रेक्षा चिन्तन आ रीते करु जेधञ्जे, जेमडे-कर्मना क्षणने आ भव ओकलो ज भोगवे ठे, माता पिता आदि डोर्ध पणु आ भवने साथ देता नथी सो पौतपाताना स्वार्थना ठे



યજ્ઞાવેન ધન સ્વય મહુવિધૈઃ કૃટૈરિહોપાર્જયતે,  
તત્સમૂય કલત્રમિત્રતનયૈર્ભ્રાત્રાદિભિર્મુજ્યતે ।  
તત્તત્કર્મવશાચ્ચ નારકનરસ્વવાસિતિર્યગ્ભવે—,  
એક સૈવ મુદુ સહાનિ સહતે દુઃસ્વાન્યસહ્યાન્યહો ॥૨॥

ઉત્પદ્યતે જન્તુરિદૈઃ એવ, વિપદ્યતે ચૈકક એવ દુઃસ્વી ।  
કર્માર્જયત્યેકક એવ ચિત્રમ્, આમેવતે તત્કલમેક એવ ॥૧॥

જાન અકેલા હી ઇસ મસાર મેં ઉપજ્ઞ હોતા હૈ, અકેલા હી અપાર દુઃખ કા અનુભવ કરતે હુએ મૃત્યુ કો પ્રાપ્ત હોતા હૈ, અકેલા હા વહ નાનાવિધ કર્મોં કા ઉપાર્જન કરતા હૈ, તથા અકેલા હા ઉમકા ફલ ભોગતા હૈ ॥૧॥

યજ્ઞીવેન ધન સ્વય મહુવિધૈઃ કૃટૈરિહોપાર્જયતે,  
તત્સમૂય કલત્રમિત્રતનયૈર્ભ્રાત્રાદિભિર્મુજ્યતે ।  
તત્તત્કર્મવશાચ્ચ નારકનરસ્વર્વાસિતિર્યગ્ભવે,—  
એક સૈવ મુદુ સહાનિ સહતે દુઃસ્વાન્યસહ્યાન્યહો ॥૨॥

જાન જો અનેકવિધ કષ્ટોં સે સ્વય ધનોપાર્જન કરતા હૈ, ઉસ જન કા ઉપભોગ સ્ત્રી, પુત્ર, માદ-બધુ, મિત્ર, સ્વજન-સમ્બંધી આદિ કરતે હા પરંતુ ધનોપાર્જન કરનેવાલા મહ જીવ તો સ્વદૃત ઉન ઉન કર્મોં કે અનુસાર દેવ મનુષ્ય નારક તિર્યક્ આદિ

જીવ પશુ છે —

ઉત્પદ્યતે જન્તુરિદૈઃ એવ, વિપદ્યતે ચૈકક એવ દુઃસ્વી ।  
કર્માર્જયત્યેકક એવ ચિત્રમ્, આમેવતે તત્કલમેક એવ ॥૧॥

જીવ એકલો જ આ સમારમા ઉત્પન્ન થાય છે, એકલો જ અપાર દુઃખનો અનુભવ કરતો કરતો મૃત્યુને પ્રાપ્ત થાય છે, એકલો જ તે અનેક પ્રકારના કર્મોંનુ ઉપાર્જન કરે છે, તથા એકલો જ તેનુ ફળ ભોગવે છે (૧)

યજ્ઞીવેન ધન સ્વય મહુવિધૈઃ કૃટૈરિહોપાર્જયતે,  
તત્સમૂય કલત્રમિત્રતનયૈર્ભ્રાત્રાદિભિર્મુજ્યતે ।  
તત્તત્કર્મવશાચ્ચ નારક-નર-સ્વર્વાસિતિર્યગ્ભવે—  
એક સૈવ મુદુ સહાનિ સહતે દુઃસ્વાન્યસહ્યાન્યહો ॥૨॥

જીવ જે વિધવિધ અનેક જીવોથી પોતે ધન ઉપાર્જન કરે છે તે ધનનો ઉપભોગ સ્ત્રી, પુત્ર, માદ-બધુ, મિત્ર, સ્વજન-સમ્બંધી આદિ કરે છે પરંતુ ધનોપાર્જન કરવાવાળો તે જીવ તો પોતે કરેલા તે તે કર્મોં અનુસાર દેવ મનુષ્ય નારક તિર્યક્ આદિ ભવોમા એકલો જ અતિદુઃસહ અનંત

જીવો યસ્ય કૃતે ભ્રમત્યનુદિન દૈન્ય સમાલમ્બતે,  
ધર્માદ્ ભ્રમ્યતિ વશ્ચયત્યતિહિતાન્ ન્યાયાદપક્રામતિ ।  
દેહ સોઽપિ સદાત્મના ન પદમપ્યેક પરસ્મિન્ ભવે,  
ગચ્છત્યસ્ય તત કથ વદત મો ' માહાગ્યમાધાસ્યતિ ॥૩॥  
સ્વાયૈકનિષ્ઠ સ્વજન સ્વદેહ, -મુરય તત સર્વમવેલ્ય સમ્યક્ ।  
સર્વસ્ય કલ્યાણનિમિત્તમેક, ધર્મ સદાય ત્રિધાત ધામાન્ ॥ટિા॥

મર્મા મેં અફેલા હી અતિદુ સહ અનન્ત દુ સ્વા મો સહતા રહતા હે । અહો ' ડસ ' સાર  
મેં કોઈ મા અપના નહોં હ ॥ ૨ ॥ ઓર મા કહા હે—

જીવો યસ્ય કૃતે ભ્રમત્યનુદિન દૈન્ય સમાલમ્બતે,  
ધર્માદ્ ભ્રમ્યતિ વશ્ચયત્યતિહિતાન્ ન્યાયાદપક્રામતિ ।  
દેહ સોઽપિ સદાત્મના ન પદમપ્યેક પરસ્મિન્ ભવે,  
ગચ્છત્યસ્ય તત કથ વદત મો ' માહાગ્યમાધાસ્યતિ ॥૩॥

જાગ જિસ શગર કે લ્યે ચારા ત્રિશાઆ મં પૂમતા-ફિરતા રહતા હૈ, તીનતા  
પ્રતર્ગિત કરતા હે, ધર્મ સે અટ હોતા હે, અપન અચન્ત હિતેપિયાં કો મી ટગતા હૈ,  
-વાયમાર્ગ સે ચગ્નિ હોતા હે, જહ શરીર મા જાગ કે સાથ પરભવ મેં ણક પગ મા નહા  
સાથ દેતા । હ મ્યો ' સોચો-ત્રિચાગે ' યહ શગર તુમ્હારી ક્યા સહાયતા કર સકતા  
હૈ, કુઠ નહોં ॥૩॥ ઓર મા કહા હૈ—

સ્વાયૈકનિષ્ઠ સ્વજન સ્વદેહ, -મુરય તત સર્વમવેલ્ય સમ્યક્ ।  
સર્વસ્ય કલ્યાણનિમિત્તમેક, ધર્મ સદાય ત્રિધાત ગીમાન્ ॥૪॥

હુ ખોને નહન કરતો રહે છે અહો ! આ સ સારમા કોઈ એ આપણુ નથી (૨)  
ખીણુ પણ કહ્યુ છે—

જીવો યસ્ય કૃતે ભ્રમત્યનુદિન દૈન્ય સમાલમ્બતે,  
ધર્માદ્ ભ્રમ્યતિ વશ્ચયત્યતિહિતાન્ ન્યાયાદપક્રામતિ ।  
દેહ સોઽપિ સદાત્મના ન પદમાપ્યેક પરસ્મિન્ ભવે,  
ગચ્છત્યસ્ય તત કથ વદત મો ' માહાગ્યમાધાસ્યતિ ॥૩॥

જીવ જે શરીરને માટે ચાલેય દિશાઓમા ભટકતો કરતો રહે છે,  
તીનતા બતાવે છે, ધર્મથી અટ થાય છે, પોતાના અત્યંત હિતેપ્રધુઓને પણ  
ઠગે છે, ન્યાયમાર્ગથી ચલિત વાય છે, તે શરીર પણ જીવની સાથે પર  
ભવમા એક ડગણુએ સાથ આપતુ નથી હે ભંચો ! ગોચો-વિચારો !  
આ શરીર તમાગી શુ સહાયતા કરી શકશે ? કાંઈ પણ નહિ !

૪-‘સસારાણુપ્પેહા’ સમારાણુપ્રેષા-મસારસ્ય ચતસ્રપુ ગતિપુ મગ્ગાનુ સમ્મલ્લખસ્ય  
અનુપ્રેક્ષા-તથા ચોક્તમ્—

માતા પરમ્મ પુત્રી સૈવ જન્માન્તરે સ્વસા ।

પુનર્માયા ભવેત્ત સૈવ પ્રાણિના ગતિરીદ્દશી ॥ ૧ ॥

માતા, પિતા, સ્ત્રી, પુત્ર, સ્વજન, મનુષી આદિ મમા મા સ્વાર્થ ક હૈ, અપના શરીર  
સ્વાર્થ કા હી હૈ, ઇસલિયે બુદ્ધિમાન મનુષ્ય ઇન સર્વ પ્રિયતા પર અઢી તમ્હ વિનાર ક  
સમી કા કન્યાણ કરને ગાલે ધર્મ કા હી સહાયક બનાવે ॥૪॥

—ઇસ પ્રકાર સે ચિતન કરના મ્હવાનુપ્રેક્ષા હ

(સસારાણુપ્પેહા) સમારાણુપ્રેષા-ચતુર્ગતિકલક્ષણ મમાર કે પ્રિય મે ચિન્તન  
કરના-મસારાણુપ્રેક્ષા હૈ । કહા મી હૈ—

માતા પરમ્મ પુત્રી, સૈવ જન્માન્તરે સ્વસા ।

પુનર્માયા ભવેત્ત સૈવ, પ્રાણિના ગતિરીદ્દશી ॥૧॥

ઇસ ભવ મેં ઇસ જીવ કી જો માતા હોતી હૈ, યહ દુસરે ભવ મેં ઉસકી પુત્રી  
હો જાતી હૈ, ફિર ભવાન્તર મેં ઉસકી ગ્રહન હો જાતી હૈ, ઉસકે ગાત્ર અન્ય જન્મ મેં  
ફિર વહ ઉસકી માયા હો જાતા હૈ । અધિક વ્યા કહા જાય! મસાર કા કુઠ પેસી હા  
વિચિત્ર વગા હૈ ॥ ૧ ॥ ઓર મી કહા હૈ—

કરી પણુ કહુ છે—

સ્વાર્થકનિઠ સ્વજન સ્વદેહ, મુરય તત સર્વમ્મવેત્ય સમ્યક્ ।

સર્વસ્ય કલ્યાણનિમિત્તમેક, ધર્મ સહાય વિન્ધીત ધીમાન્ ॥૪॥

માતા, પિતા, સ્ત્રી, પુત્ર, સ્વજન-સખ પી આદિ બધા સ્વાર્થના છે  
પોતાનુ શરીર પણ સ્વાર્થનુ જ હૈ, તેથી બુદ્ધિમાન મનુષ્ય એ બધા વિષયો  
ઉપર સાગી રીતે વિચાર કરી નર્વનુ કલ્યાણ કરવવાળા ધર્મને જ સહાયક  
બનાવે આ પ્રકારે ચિતન કરુ તે એત્વાનુપ્રેક્ષા હૈ (૫)

(સસારાણુપ્પેહા) સમારાણુપ્રેક્ષા-ચતુર્ગતિકલક્ષણ મસારના વિષયમા  
ચિતન કરવુ તે સસારાણુપ્રેક્ષા હૈ કહુ પણ છે—

માતા પરમ્મ પુત્રી, સૈવ જન્માન્તરે સ્વસા ।

પુનર્માયા ભવેત્ત સૈવ, પ્રાણિના ગતિરીદ્દશી ॥૧॥

આ ભવમા જે આ જીવની માતા હોય છે તે જ બીજા ભવમા તેની  
પુત્રી થઇ બધ છે વળી ભવાન્તરમા તેની બહેન થઇ બધ હૈ ત્યાર પછી  
બીજા જન્મમા વળી તે તેની સ્ત્રી થઇ બધ હૈ વધારે શુ કહેવાય ! મસા  
રની કોઇ એવી જ વિચિત્ર દશા હૈ (૧) કરી પણ કહુ છે—

પિતા પરમવ પુત્ર સ તુ ભ્રાતા ભગાન્તરે ।  
 પુનસ્તાત પુન પુત્ર પ્રાણિના ગતિરીદ્રશી ॥૨॥  
 માતાપિતૃસહસ્રાણિ પુત્રદારશતાનિ ચ ।  
 સસારેષ્વનુભૂતાનિ યાન્તિ યાસ્યન્તિ ચાપર ॥૩॥  
 કૃત્ત્રેણામેવમય્યે નિયમિતતનુભિ સ્થાયતે ગર્ભવાસે,  
 કાન્તાવિશ્લેષ્ટુર્યવ્યતિફરવિપમે યૌવને ચોપભોગે ।

પિતા પરમવે પુત્ર., સ તુ ભ્રાતા ભગાન્તરે ।  
 પુનસ્તાત. પુનઃ પુત્ર., પ્રાણિના ગતિરીદ્રશી ॥૨॥

ઇસ સમાર મ જાત્ર કી પર્યાય તકસા જાશ્વત નહા ગહતાં હં । જો ઇસ ભવ મ પિતા  
 હોતા હ, ત્હા પરમવ મ પુત્ર જન જાતા હ, જન ભગાન્તર મ ભ્રાતા મી હો જાતા હ, પશ્ચાત  
 ફિર પિતા હો જાતા હ, ફિર પુત્ર હો જાતા હ । ઇસ સમાર મે પ્રાણિયાં કા એસા હા કુઠ  
 વિચિત્ર ગતિ હ ॥૨॥ ઓર મા ત્હા હ—

માતાપિતૃસહસ્રાણિ, પુત્રદારશતાનિ ચ ।  
 સસારેષ્વનુભૂતાનિ, યાન્તિ યાસ્યન્તિ ચાપરે ॥૩॥

ઇસ સમાર મ ઇસ જાત્ર ક હજારાં માતા ઓર પિતા બન જુકે હ, હજારા પુત્ર-  
 જલ્પ હો જુકે હ । ઇસ સમય મા યે માતા, પિતા પુત્ર ઓર જલ્પ ઇસ જાત્રકે હે, ઓર  
 બાગ મી યે હોંગ ॥૩॥ ઓર મા ત્હા હ—

કૃત્ત્રેણામેવમય્યે નિયમિતતનુભિ., સ્થાયતે ગર્ભવાસે,  
 કાન્તાવિશ્લેષ્ટુર્યવ્યતિફરવિપમે યૌવને ચોપભોગે ।

પિતા પરમવે પુત્ર મ તુ ભ્રાતા ભગાન્તરે ।

પુનસ્તાત પુન પુત્ર, પ્રાણિના ગતિરીદ્રશી ॥૨॥

આ મ સારમા જીવની પર્યાય એક જેવી કાયમ રહેતી નથી જે આ લવમા  
 પિતા હોય છે તેજ પરલવમા પુત્ર થઈ જાય છે, તેમજ લવાન્તરમા ભાઈ પણ થઈ  
 જાય છે પછી પિતા થઈ જાય છે વળી પુત્ર થઈ જાય છે આ સ સારમા પ્રાણિઓની  
 એવીજ કંઈ વિચિત્ર ગતિ છે (૨) ફરી પણ કહ્યું છે—

માતાપિતૃસહસ્રાણિ, પુત્રદારશતાનિ ચ ।

સસારેષ્વનુભૂતાનિ, યાન્તિ યાસ્યન્તિ ચાપરે ॥૩॥

આ સ સારમા આ જીવના હજારો માતાપિતા થઈ ચુક્યા છે હજારો પુત્ર-કલત્ર થઈ  
 ચુક્યા છે આ સમયે પણ એ માતા, પિતા, પુત્ર અને કલત્ર આ જીવના છે, અને  
 આગળ પણ આ માતા-પિતા આદિ આ જીવને થશે જ (૩) વળી કહ્યું પણ છે

## સુક્ષ્મજ્ઞાણે ચતુર્વિદ્ધે ચતુષ્પટ્ટોચારે પળળતે, ત જહા

નારીણામપ્યવજ્ઞા વિલસતિ નિયત વૃદ્ધભાવેડપ્યસાધુ,  
મસારે રે મનુષ્યા! વદત યદિ મુલ્ક સ્વલ્પમપ્યસ્તિ કિંચિત્ ॥૪॥

—ઈદ ધર્મધ્યાનમ્ ॥

‘સુક્ષ્મજ્ઞાણે ચતુર્વિદ્ધે ચતુષ્પટ્ટોચારે પળળતે’ શુક્લધ્યાન ચતુર્વિધ ચતુષ્પ

નારીણામપ્યવજ્ઞા વિલસતિ નિયત વૃદ્ધભાવેડપ્યસાધુ,  
મસારે રે મનુષ્યા! વદત યદિ મુલ્ક સ્વલ્પમપ્યસ્તિ કિંચિત્ ॥૪॥

અત્યંત અપવિત્ર ગર્ભવાસ મેં રહ કર યદ જાન અનક કષ્ટા કો મહતા રહતા હૈ ।  
વહેં ઇસકા શરીર સિકુડા રહતા હૈ । યૌવન અવસ્થા મ યદ જીવ નિપય ભોગ કે સમય  
સ્ત્રીવિયોગજનિત દુઃખ સે અત્યંત દુઃખી હોતા હૈ । જો યદિ જાનિત રહ તો વૃદ્ધાવસ્થા મ  
યદ અપની ઉસા જો કા અસહ્ય અપમાન સહન કરતા હૈ । ફિર હૈ મન્ય! તુમ હા કહો,  
ઇસ સસાર મેં કિંચિત્ માત્ર મી સુખ હૈ । કુલ મી નહા ॥૫॥

ઇસ પ્રકાર જીવ કો મસાર કે વિષય મે વિચાર કરના યાહિયે । ઇસ પ્રકાર  
ધર્મ યાન સમજના યાહિયે ।

અવ શુક્લ યાન કહતે હૈ—(સુક્ષ્મજ્ઞાણે ચતુર્વિદ્ધે ચતુષ્પટ્ટોચારે પળળતે) શુક્લ યાન  
ચાર પ્રકાર કા હૈ, ઓર યદ સ્વરૂપ લક્ષણ, આલગન ઇત્ અનુપ્રેક્ષા કે મેદ સે સોલહ

કુચ્છેણામેધ્યમધ્યે નિયમિતતનુભિ સ્ત્રીયતે ગર્ભવાસે,  
કાતાવિષ્કેબદુ લ્લવ્યતિકરવિષમે યૌવને ચોપભોગ ।  
નારીણામપ્યવજ્ઞા વિલસતિ નિયત વૃદ્ધભાવેડપ્યસાધુ,  
મસારે રે મનુષ્યા । વદત યદિ મુલ્ક સ્વલ્પમપ્યસ્તિ કિંચિત્ ॥૪॥

અત્યંત અપવિત્ર ગર્ભવાસમા રહીને આ જીવ અનેક કષ્ટોને સહન  
કરતો રહે છે જો તેનું શરીર સકાચાઈને રહે છે જીવાન અવસ્થામા આ  
જીવ વિષયલોગના સમયે સ્ત્રીવિયોગથી ઉત્પન્ન થતા દુઃખથી બહુ જ દુઃખી  
થાય છે સ્ત્રી ને જીવતી હોય તો પોતાની વૃદ્ધાવસ્થામા તે પોતાની તે જ  
સ્ત્રીનું અસહ્ય અપમાન સહન કરે છે માટે હે લગ્યો ! તમે જ કહો, આ  
સસારમા જરાયણ સુખ છે ? જરાય નહિ (૮)

આ પ્રકારે જીવને સસારના વિષયમા વિચાર કરવો જોઈએ એ પ્રકારે  
ધર્મ-ધ્યાન સમજવું જોઈએ

હવે શુક્લધ્યાન કહે છે (સુક્ષ્મજ્ઞાણે ચતુર્વિદ્ધે ચતુષ્પટ્ટોચારે  
પળળતે) શુક્લધ્યાન ચાર પ્રકારનું છે, અને તે સ્વરૂપ લક્ષણ, આલ

પુહુત્તવિયક્રે સવિયારી ૧, એગત્તવિયક્રે અવિયારિ ૨, સુહુમકિરિએ અપ્પહિવાઈ ૩, સમુચ્છિન્નકિરિએ અણિયટ્ટી ૪। સુક્કસ્સ પં જ્ઞાણસ્સ

ત્યવતાર પ્રજ્ઞમ્ । યથા મલાપગમેન શુચિતાધમાભિસમ્બન્ધાત્ પટ શુક્લ ઇત્યુચ્યતે, તથા રાગદ્વેષમલાપનયનાન્શુચિતાધર્મસમ્બન્ધાદ્ ધ્યાનમપિ શુક્લમિત્યુચ્યતે, તત્તતુર્વિધ પ્રજ્ઞતમ્, તદ્ યથા—‘પુહુત્તવિયક્રે સવિયારી’ પૃથક્ત્વવિતર્ક સવિચારિ ૧, ‘એગત્તવિયક્રે અવિયારિ’ એકત્વવિતર્કમવિચારિ ૨, ‘સુહુમકિરિએ અપ્પહિવાઈ’ સૂક્ષ્મક્રિયમપ્રતિપાતિ, ૩, ‘સમુચ્છિન્નકિરિએ અણિયટ્ટી’ સમુચ્છિન્નક્રિયમનિવર્તિ ૪—ઇતિ ।

તત્ત પૂર્વગતશ્રુતજ્ઞાનનાનુસારેણ ધ્યેયવિશેષગતોત્પાદાદિનાનાપયાયાણા દ્રવ્યાર્થિકે પયાયાર્થિકાદિનાનાનયૈરર્થવ્યજ્ઞનયોગમ્-ક્રાન્તિસહિતાનુચિન્તન પૃથક્ત્વવિતર્કસવિચારમ્ ॥ ૧ ॥

પ્રકાર કા રૂઢા ગયા હે । જિમ તરહ મૈલ કે દૂર હોને સે વજ્ર નિલકુલ સાફ હો જાતા હૈ ઓર “શુક્લઃ પટઃ” ઇસ પ્રકાર કહા જાતા હૈ, ડસી તરહ રાગદ્વેષરૂપી મૈલ કે અપગમસે ધ્યાન મી શુદ્ધ હો જાતા હૈ ઓર ઇસાસે વહ શુક્લ યાન કહા જાતા હૈ । (ત જહા) ઇસકે વે ચાર પ્રકાર યે હ (પુહુત્તવિયક્રે સવિયારી) પૃથક્ત્વવિતર્કસવિચાર, (એગત્તવિયક્રે અવિયારિ) એકત્વવિતર્ક અવિચાર, (સુહુમકિરિએ અપ્પહિવાઈ) સૂક્ષ્મક્રિય—અપ્રતિપાતી, (સમુચ્છિન્નકિરિએ અણિયટ્ટી) સમુચ્છિન્નક્રિય—અનિવર્તિ । ઇનકા વર્ણન ઇસ પ્રકાર હૈ—પૂર્વગત શ્રુતજ્ઞાન કે અનુસાર ધ્યેયવિશેષગત ઉત્પાદ, વ્યય એવ ધ્રોવ્ય આદિ પર્યાયો કા દ્રવ્યાર્થિક એવ પર્યાયાર્થિક નયો સે અર્થ ક્રાન્તિ, વ્યજ્ઞનમ્-ક્રાન્તિ એવ યોગમ્-ક્રાન્તિ યુક્ત હોકર વિચાર કરના સો પૃથક્ત્વવિતર્કસવિચાર શુદ્ધ યાન કા પ્રથમ ભેદ હૈ ॥૧॥ જિસ તરહ સિદ્ધગારુડિક આદિ

બન તેમજ અનુપ્રેક્ષાના ભેદથી સોળ પ્રકારનું કહેવાય છે જેવી રીતે મેલ ધોવાઈ જવાથી વસ્ત્ર ખિલકુલ માફ થઈ જાય છે અને “શુક્લ પટ” એ પ્રકારે કહેવાય છે, એ જ રીતે રાગદ્વેષરૂપી મેલ દૂર થઈ જવાથી ધ્યાન પણ શુદ્ધ થઈ જાય છે, અને તે કારણથી તેને શુક્લધ્યાન કહેવાય છે (ત જહા) તેના ચાર પ્રકાર આ છે—(પુહુત્તવિયક્રે સવિયારી) પૃથક્ત્વવિતર્ક—સવિચાર (એગત્તવિયક્રે અવિયારિ) એકત્વવિતર્ક—અવિચાર (સુહુમકિરિએ અપ્પહિવાઈ) સૂક્ષ્મક્રિય—અપ્રતિપાતી (સમુચ્છિન્નકિરિએ અણિયટ્ટી) સમુચ્છિન્નક્રિય—અનિવૃત્તિ

પૂર્વગત શ્રુતજ્ઞાન અનુસાર ધ્યેયવિશેષથી થતા ઉત્પાદ, વ્યય તેમજ ધ્રોવ્ય આદિ પર્યાયોના દ્રવ્યાર્થિક નયોથી, અર્થસ ક્રાન્તિ, વ્યજ્ઞનસ ક્રાન્તિ તેમજ યોગમ્ ક્રાન્તિથી શુદ્ધ થઈને વિચાર ડરવેા તે પૃથક્ત્વવિતર્કસવિચાર શુક્લ-ધ્યાનનો પ્રથમ પ્રકાર ૭ (૧)

यथा सिद्धगारुडिकादिमन्त्र सकलजर्गस्यापि त्रिषम त्रिष मन्त्रमामर्त्येन सत्वायवेभ्य समाकृष्य दशस्थाने समानीय स्तम्भयति, तथा पूर्णगतश्रुतानुमागतोऽर्थव्यञ्जनयोग सन्नान्तिराहित्येनाशेषत्रिषयेभ्य सहचैकस्मिन्नेव पयात्रे योगस्य निशानस्थाने तीपक्षिणावत स्थिरीकरणम् एकत्ववितर्काऽविचारम् ॥२॥

यदा जघनयोगगत सत्रिपर्याप्तस्य मनोद्रव्याणि समये निरन्ध्रन् असत्प्रातसमये सपूर्ण मनोयोग तत्पश्चात् पर्याप्तद्विन्द्रियस्य वायोगपर्यायतोऽसत्प्रातगुणयूनवायोगपयायान् प्रतिसमय निरन्ध्रन् असत्प्रातसमये सपूर्ण वायोग, ततश्च प्रथमसमयसमुत्पन्ननिगोदजीवस्य जघनकाययोगपर्यायतोऽसत्प्रातगुणहीनकाययोग प्रतिसमय निरन्ध्रन्, असत्प्रात

मन्त्रवाला पुरुष समस्त शरीर के अणुबो में व्याप्त त्रिषम त्रिष को मन्त्र के प्रभाव से खेचकर काटे हुए स्थानपर स्तम्भित कर देता है उसीतरह पूर्णगतश्रुतज्ञान के अनुमातरर्थ, व्यञ्जन एव योगों की सन्नान्ति से रहित होने के कारण, अशेषत्रिषया से योगों को हटा कर एक ही पर्याय में योग का, वातरहित स्थान में दीपक की लौ की तरह, स्थिर करना सो एकत्ववितर्क-अविचार-नामक शुक्ल ध्यान का दूसरा भेद है ॥२॥ सूक्ष्मक्रिय-अप्रतिपाति शुक्लध्यान सिर्फ सूक्ष्मकाययोगवाले जीव को होता है। सूक्ष्मक्रिय-अप्रतिपाति शुक्ल ध्यान के सम्मुख हुआ जीव सर्वप्रथम मनोद्रव्यों का प्रतिसमय निरोध करता हुआ अमर्याद तसमयप्रमाणकाल में समस्तमनोयोग का, इसीतरह प्रतिसमय वायोगपर्यायों का निरोध करता हुआ अमर्यादतसमयप्रमाणकाल में समस्तवायोग का, एव प्रथम समयमें समुत्पन्न निगोदजात्रकी जघन्य-अवगाहनास्वरूप काययोगपर्यायों से असत्प्रात

जैवी रीते सिद्ध गारुडिक आदि मन्त्रवालो पुरुष आभा शरीरना अवयवोभा प्रसरला विषम अरने मन्त्रा प्रभावधी जेथीने करडेला स्थान उपर स्तम्भित करी दे छे, तेवी ज रीते पूर्णगत श्रुतज्ञान अनुसार अर्थ, व्यञ्जन तेमज योगोनी सङ्कातिथी रहित होवाने कारणे, भील विषयोधी योगोने हटावीने जेठ ज पर्यायभा योगोने हुवा वगरना स्थानभा दीपकनी ज्योतनी पेठे स्थिर करयो ते शुक्लध्यानना जेकत्ववितर्कअविचार नामनो भीने प्रकर छे (२)

सूक्ष्मक्रिय-अप्रतिपाति शुक्लध्यानने मन्त्रुण थयेले एव सर्वप्रथम मनोद्रव्योना हरवज्जत निरोध करता करता असत्प्रात-समय-प्रमाण काले मन्त्र मनोयोगनो, तेम ज बारबार वायोगपर्यायोना निरोध करता करता असत्प्रात-समय-प्रमाण काले मन्त्र वायोगनो, तेम ज प्रथम समयभा समुत्पन्न निगोद एवनी जघन्यअवगाहनास्वउप काययोगनी पर्यायोधी अमर्यादशुक्लहीनकाययोगनो बारबार निरोध करता

સમયેવાદરકાયયોગ ચ સર્વથા નિરુદ્ધિ, તદેત્ સૂક્ષ્મક્રિયાઽપ્રતિપાતિ યાનુપક્રમતે ॥૩॥  
તત્રાસોચ્ચાસત્સ્વરૂપ સૂક્ષ્મમપિ કાયયોગ નિરુદ્ધ અયોગિવ પ્રાપ્ય ગૈલેશીમવસ્થા પ્રતિપદતે,  
મયમકાલેન 'અ ઇ ઉ ઋ લૃ' ઇયેવરૂપ પદ્મલ્પશ્વરોચારણસમકાલસ્થિતિક સમુચ્છિન્ન-  
ક્રિયનનિવર્તિ ધ્યાનમનુભવતિ ॥૪॥ ટગવૈકાલિકસૂત્રસ્યાચારમગિમજ્જૂપાટીકાયામસ્મામિ  
સવિન્ન શુક્લયાનર્ગન કૃતમ્, અતસ્તતોઽગન્તવ્યમ્ ।

તથા-તત્ શુક્લયાન ચતુષ્પ્રયત્નતાર પ્રજનમ્ । 'સુક્લસ્ય ણ જ્ઞાણસ્ય ચત્તારિ  
લક્ષણા પ્પણત્તા' શુક્લસ્ય સ્વલ્પ ધ્યાનસ્ય ચચારિ લક્ષણાનિ પ્રજપાનિ । 'ત જહા' તથથા

ગુહીનકાયયોગ કો પ્રતિસમય મ નિરોધ કરતા હુઆ અપચાતસમયપ્રમાણકાલ મેં વાદરકાયયોગ  
તા સર્વથા નિરોધ કર દેતા હૈ, તત્ર જાકર ઇસે સૂક્ષ્મક્રિય-અપ્રતિપાતિનામક શુક્લધ્યાન કો  
પ્રાપ્તિ હોતી હૈ, યહ સૂક્ષ્મક્રિય-અપ્રતિપાતિનામક તૈસરા મેત્ હૈ ।૩। ઇસ અવસ્થામે  
ધાસોચ્ચાસત્સ્વરૂપ સૂક્ષ્મકાયયોગકા મી નિરોધ કર, અયોગિ-અવસ્થા કો પ્રાપ્ત હો, ગૈલેશી  
અવસ્થા કો પ્રાપ્ત કર લેતા હ, વહા 'અ ઇ ઉ ઋ લૃ' ઇન પાચ લઘુ અક્ષરોં કે મયમ  
કાલ સે ઉચ્ચારણ કરને મેં જિતના સમય લગતા હૈ ઉતને સમય તક વહા ઠહર કર સમુ-  
ચ્છિન્નક્રિય-અનિવર્તિનામક શુક્લયાનકા અનુભવ કરતા હૈ ।૪। ઇસ શુક્લધ્યાન  
કા વિશેષ વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન ટગવૈકાલિક સૂત્ર કે ચૌથે અધ્યયન કી 'આચારમગિમજ્જૂપા'  
નામકી ટીકા મેં લિખા ગયા હૈ, અત્ર વિશેષાર્થી કો ઇસકા વિશેષ વર્ણન વહા સે  
દેખ લેના ચાહિયે । (સુક્લસ્ય ણ જ્ઞાણસ્ય ચત્તારિ લક્ષણા પ્પણત્તા) ઇસ શુક્લ-  
યાન કે ચાર લક્ષણ હૈ, (ત જહા) વે ઇસ પ્રકાર હૈ-(વિવેકે) વિવેક-દેહ સે આત્માકો

કરતા અસખ્યાતસમયપ્રમાણ કાળે બાદરકાયયોગનો સર્વથા નિરોધ કરી  
દે છે, ત્યારે તેને સૂક્ષ્મક્રિય-અપ્રતિપાતિ નામક શુક્લધ્યાનની પ્રાપ્તિ થાય  
છે આ સૂક્ષ્મક્રિય-અપ્રતિપાતિ નામે ત્રીજો પ્રકાર છે (૩)

તે અવસ્થામા શ્વાનોચ્ચાસત્સ્વરૂપ સૂક્ષ્મકાયયોગનો પણ નિરોધ કરી, અયોગિ  
અવસ્થાને પ્રાપ્ત થઈ, ગૈલેશી અવસ્થાને પ્રાપ્ત કરી લે છે ત્યાં અ ઇ ઉ ઋ લૃ આ  
પાંચ લઘુ અક્ષરોનું મધ્યમકાલથી ઉચ્ચારણ કરવામા બેટલો સમય લાગે તેટલા  
મયમસુધી રોકાઈને સમુચ્છિન્નક્રિય-અનિવર્તિ નામક શુક્લધ્યાનનો અનુભવ કરે  
છે (૪) આ શુક્લધ્યાનનું વિશેષ વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન દશવૈકલિકસૂત્રના ચોથા  
અધ્યયનની આચારમણિમંજૂષા નામની ટીકામા લખવામા આવ્યું છે તેથી  
વિશેષ બહુવાવાળાને માટે તેનું વિશેષ વર્ણન ત્યાંથી બેધ લેવું બેધએ

(સુક્લસ્ય ણ જ્ઞાણસ્ય ચત્તારિ લક્ષણા પ્પણત્તા) આ શુક્લધ્યાનના ચાર  
લક્ષણ છે. (ત જહા) તે આ પ્રકાર છે-(વિવેકે) વિવેક-દેહથી આત્માને જુદો બહુવો,



यथा सिद्धगारुडिकादिमन्त्र सकलगरीरस्यापि त्रिषम त्रिष मन्त्रमामर्शेन मन्त्रा-  
यवेभ्य समाकृष्य दशस्थाने समानीय स्तम्भयन्ति, तथा पूर्वगतश्रुतानुमानोद्देश्यजनयोग-  
संक्रान्तिराहित्येनाशेषत्रिषयेभ्य सहचरैस्त्रिषयेन पर्याय योगस्य निरातस्थाने तीपगिग्रावत  
स्थिरीकरणम् एकत्ववितर्काऽविचारम् ॥२॥

यदा जघनयोगात् सन्निपयासस्य मनोद्रव्यागि समये निरन्तर अमन्यातसमये  
संपूर्ण मनोयोग तत्पश्चात् पर्यामद्वीन्द्रियस्य वायोगपर्यायतोऽमन्यातगुणयूनवायोगपया-  
यान् प्रतिसमय निरन्धन् असन्यातसमये संपूर्ण वायोग, ततश्च प्रथमसमयसमुत्पन्ननिगो-  
दजीवस्य जघनकाययोगपर्यायतोऽसन्यातगुणहीनकाययोग प्रतिसमय निरन्धन्, अमन्यात

मन्त्रवाला पुरुष समस्त गरीर के अवयवों में व्याप्त त्रिषम त्रिष को मन्त्र के प्रभाव से  
स्वेचकर काटे हुए स्थानपर स्तम्भित कर देता है उसीतरह पूर्वगतश्रुतज्ञान के अनुसार  
अर्थ, व्यजन एवं योगों की संक्रान्ति से रहित होने के कारण, अशेषत्रिषया से योगों को हटा  
कर एक ही पर्याय में योग का, वातरहित स्थान में दीपक की लौ की तरह, स्थिर करना  
सो, एकत्ववितर्क-अविचार-नामक शुक्ल ध्यान का दूसरा भेद है ॥२॥ सूक्ष्मक्रिय-अप्रति-  
पाति शुक्लध्यान सिर्फ सूक्ष्मकाययोगवाले जीव को होता है। सूक्ष्मक्रिय-अप्रतिपाति शुक्ल  
ध्यान के सम्मुख हुआ जीव सर्वप्रथम मनोद्रव्यों का प्रतिसमय निरोध करता हुआ अमन्या-  
तसमयप्रमाणकाल में समस्तमनोयोग का, इसीतरह प्रतिसमय वायोगपर्यायों का निरोध  
करता हुआ अमन्यातसमयप्रमाणकाल में समस्तवायोग का, एवं प्रथम समयमें  
समुत्पन्न निगोदजीवकी जघन-अवगाहनास्वरूप काययोगपर्यायों से अमन्यात

जैसी रीते सिद्ध गारुडिक आदि मन्त्रवालो पुरुष आभा गरीरना अवय-  
वोभा प्रसरला त्रिषम अशेष मन्त्रा प्रभावधी जैसीने करडेला स्थान उपर  
स्तम्भित करी दे छे, तेवी जै रीते पूर्वगत श्रुतज्ञान अनुसार अर्थ, व्यजन  
तेमजै योगोनी संक्रान्तिही रहित होवाने कारणे, भीला त्रिषयोधी योगोने  
हटावीने ओह जै पर्यायोभा योगोने हवा वगरना स्थानभा दीपकनी ज्योतनी चैठे  
स्थिर करवो ते शुक्लध्यानना ऐकत्ववितर्कअविचार नामने भीजे प्रसार छे (२)

सूक्ष्मक्रिय-अप्रतिपाति शुक्लध्यानने सम्मुख थयेला एवं  
सर्वप्रथम मनोद्रव्योंना हस्वभूत निरोध करता करता असन्यात-समय-  
प्रमाण जाले समस्त मनोयोगोना, तेम जै बारबार वायोगपर्यायोना  
निरोध करता करता अमन्यात-समय-प्रमाण जाले समस्त वायोगोना,  
तेम जै प्रथम समयभा समुत्पन्न निगोद अपनी जघनअवगाहनास्वउप-  
काययोगनी पर्यायोधी अमन्यातशुक्लहीनकाययोगोना बारबार निरोध करता

ળ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ અણુપ્પેહાઓ પળ્લન્તાઓ, ત જહા-અવા-  
યાણુપ્પેહા ૧ અસુમાણુપ્પેહા ૨ અણંતવત્તિયાણુપ્પેહા ૩ વિપરિ-  
ણામાણુપ્પેહા ૪। સે ત જ્ઞાણે ॥ સૂ૦ ૩૦ ॥

જલ્દ ધ્યાનસ્ય ચત્તારોઽનુપ્રેક્ષા પ્રજ્ઞા, 'ત જહા' તથા-'અવાયાણુપ્પેહા' અપાયા  
નુપ્રેક્ષા-અપાયાના પ્રાણાતિપાતાધાનવદ્ધારજનિતાનામ્ અનર્થનામનુચિતનમ્ ॥૧॥ 'અસુમા-  
ણુપ્પેહા' અશુમાનુપ્રેક્ષા-મસારસ્થૈવ અશુભસ્વરૂપતયાઽનુચિતનમ્ ॥૨॥ 'અણતવત્તિયાણુપ્પેહા'  
અનન્તવૃત્તિતાઽનુપ્રેક્ષા-અનન્તવૃત્તિતા-તૈલિકચક્રયોજિતસ્ય ઘૃપ્તસ્ય માર્ગાઽનવસાનવત્કદાપ્યસ-  
માર્ગિનીલ્લા તસ્યા અનુપ્રેક્ષા-અનુચિન્તનમ્ ॥૩॥ 'વિપરિણામાણુપ્પેહા' વિપરિણામાનુપ્રેક્ષા-  
ઉપાદવ્યયધૌચ્ચસ્વભાવાના પન્થાના યો વિપરિણામ-પ્રતિક્ષણ નવનવપર્યાયરૂપ તસ્યાનુ  
ચિન્તનમ્ ॥૪॥ 'સે ત જ્ઞાણે' તદેતદ્ ધ્યાનમ્ ॥ સૂ૦ ૩૦ ॥

અપાયોં કા અથાત્ પ્રાણાતિપાતાનિક પાપ, જો કર્મોં કે આસ્રવ કે લિયે દ્વાર જૈસે હૈં ઉનસે જનિત  
અનર્થોં કા વારવાર વિચાર કરના સો અપાયાનુપ્રેક્ષા હૈં ૧। (અસુમાણુપ્પેહા) અશુમાનુ-  
પ્રેક્ષા-સસાર સ્વય અશુભસ્વરૂપ હે, ણેસા વાગ્વાર વિચાર કરના સો અશુમાનુપ્રેક્ષા હૈં ૨।  
(અણતવત્તિયાણુપ્પેહા) અનન્તવત્તિતાનુપ્રેક્ષા-ભવપરપણ કી અનતવૃત્તિ કા વિચાર કરના,  
અર્થાત્ જિસ પ્રકાર તેલી કા ચેલ કોન્ટ્ર મે જોતા જાને પરચક્ર ફાટતા હેં ઉસી પ્રકાર ઇસ  
જીન કેં મી, જયતરું યહ મસાર મેં રહતા હેં તવતરુ ઇસકે ભ્રમણ કી કર્મી મી સમાપ્તિ નહાં હોતી  
હૈં, ઇસ પ્રકાર કા અનુચિતન કરના અનતવર્તિતાનુપ્રેક્ષા હેં ૩। (વિપરિણામાણુપ્પેહા) વિપરિ-  
ણામાનુપ્રેક્ષા-પ્રચેક દ્રવ્ય, ઉપાદ, વ્યય પ્પ ધૌચ્ચ સ્વભાવગણે હૈં, અત વસ્તુ પ્રતિસમય

અપાયાનુપ્રેક્ષા-અપાયોના અર્થાત્-પ્રાણાતિપાતાદિ પાપ જે ડરોના આસ્રવને  
માટે ઠાવેલા છે તેમનાથી થતા અનર્થોના વારવાર વિચાર કરવો તે  
અપાયાનુપ્રેક્ષા છે (અસુમાણુપ્પેહા) અશુભાનુપ્રેક્ષા-સસાર પોતે અશુભસ્વરૂપ  
છે, એવો વારવાર વિચાર કરવો તે અશુભાનુપ્રેક્ષા છે (અણતવત્તિયાણુપ્પેહા)  
અનતવત્તિતાનુપ્રેક્ષા-ભવપરપરાની અનતવૃત્તિતાનો વિચાર કરવો, અર્થાત્  
જેવી રીતે ધાત્રીનો બળદ ઘાણીમા બેઠાડને ચક્રરો-(આઠ) ફર્યા કરે છે  
એવી રીતે આ જીવ પણ જ્યાં સુધી મનારમા રહે છે ત્યાં સુધી તેના ભ્રમ  
જુની ડહી પણ સમાપ્તિ થતી નથી, એ પ્રકારનું અનુચિતન કરવું તે અનત  
વર્તિતાનુપ્રેક્ષા છે (વિપરિણામાણુપ્પેહા) વિપરિણામાનુપ્રેક્ષા-પ્રત્યેક દ્રવ્ય  
ઉપાદ, વ્યય તેમજ ધૌચ્ચ સ્વભાવવાળા છે, તેથી હરવખત વસ્તુ પરિણમન

ચત્તારિ લક્ષણા પળ્લન્તા, તં જહા-વિવેગે ૧, વિડસ્સગ્ગે ૨,  
અવ્વહે ૩, અસમ્મોહે ૪। સુક્કસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ આલંબણા  
પળ્લન્તા, ત જહા-લંતી ૧, મુત્તી ૨, અજ્જવે ૩, મહ્વે ૪। સુક્કસ્સ

‘વિવેગે’ વિવેક —પૃથક્કર્ણ, સચ પૃથક્કાર —દેરાદા મનો બુદ્ધ્યા વિવેચનમ ॥૧॥ ‘વિડસ્સગ્ગે’  
વ્યુત્સર્ગ —નિસ્સદ્વત્તયા દેહોપધિયાગ ॥૨॥ ‘અવ્વહે’ અવ્યયમ્—દનાધુપમર્ગજનિત મય  
વ્યથા—તયા રહિતમ્ ॥૩॥ ‘અસમ્મોહે’ અસમોહ—દેવમાયાજનિતસ્ય મૂઢત્વસ્ય નિષેધ  
॥૪॥ ‘સુક્કસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ આલંબણા પળ્લન્તા’ શુક્લસ્ય ચતુર્ધ્યાનસ્ય  
ક્ત્વાર્યાલંબનાનિ પ્રત્તપ્તિનિ, ‘ત જહા’ તથા—‘લંતી’ ક્ષાન્તિ—પરકૃતાઽપકારસહનમ્  
॥૧॥ ‘મુત્તી’ મુક્તિ—નિર્લોભતા ॥૨॥ ‘અજ્જવે’ આર્જવ—સરલતા ॥૩॥ ‘મહ્વે’  
માર્દવ—મૃદુતા ॥૪॥ ‘સુક્કસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ અણુપ્પેહાઓ પળ્લન્તાઓ’ શુક્લસ્ય

મિન્ન જાનના ૧। (વિડસ્સગ્ગે) વ્યુત્સર્ગ—દેહ તથા ઉપધિ કા પરિત્યાગ કરના ૨। (અવ્વહે)  
અવ્યય—વ્યથારહિત હોના—દેવાદિકૃત ઉપસર્ગજનિત મય કા નામ વ્યથા છે, હસે રહિત  
કા નામ અવ્યથા છે, અર્થાત્—દેવાદિકૃત ઉપસર્ગો કા નિધલ ભાવસે સહન કરના ૩। (અસમોહે)  
અસમોહ—મોહરહિત હોના—દેવાદિક દ્વારા પ્રદર્શિત માયાફી ઓર આકૃષ્ટ નહીં હોના ૪।  
(સુક્કસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ આલંબણા પળ્લન્તા) શુક્લધ્યાન કે ચાર આલંબન છે,  
(ત જહા) કે હસ પ્રકાર છે—(લંતી) ક્ષાન્તિ—પરકૃત અપકાર કા સહન કરના ૧, (મુત્તી)  
મુક્તિ—લોભકા પરિત્યાગ કરના ૨, (અજ્જવે) આર્જવ—ચિત્ત મે સરલતા રવના ૩, ઓર (મહ્વે)  
માર્દવ ગુણકા હોના ૪। (સુક્કસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ અણુપ્પેહાઓ પળ્લન્તાઓ)  
શુક્લધ્યાન કી ચાર અનુપ્રેક્ષા છે, (ત જહા) કે યે છે—(અવાયાણુપ્પેહા) અપાયાનુપ્રેક્ષા—

(વિડસ્સગ્ગે) વ્યુત્સર્ગ—દેહ તથા ઉપધિનો પરિત્યાગ કરવો (અવ્વહે) અવ્યય—વ્યથા  
રહિત હોવા—દેવાદિકૃત ઉપસર્ગથી થયેલ ભયનુ નામ વ્યથા છે, તેનાથી રહિતનું નામ  
અવ્યથા છે, અર્થાત્—દેવાદિકથી દરાએલ ઉપસર્ગોને નિશ્ચિત ભાવથી મહન કરવા  
(અસમોહે) અસ મોહ મોહરહિત થવું—દેવાદિકદ્વારા પ્રદર્શિત માયા તરફ આકર્ષાવું  
નહીં (સુક્કસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ આલંબણા પળ્લન્તા) શુક્લધ્યાનના ચાર આલંબન  
છે, (ત જહા) તે આ પ્રકારે છે—(લંતી) ક્ષાન્તિ—બીજાએ કરેલ અપકારને સહન  
કરવો, (મુત્તી) મુક્તિ—લોભનો પરિત્યાગ કરવો, (અજ્જવે) આર્જવ ચિત્તમા સરળતા  
રાખવી, અને (મહ્વે) માર્દવ—મૃદુતા શુષ્ઠ થવું (સુક્કસ્સ ણ જ્ઞાણસ્સ ચત્તારિ અણુપ્પે  
હાઓ પળ્લન્તાઓ) શુક્લધ્યાનની ચાર અનુપ્રેક્ષા છે, (ત જહા) તે આ છે (અવાયાણુપ્પેહા)

विउस्सग्गे, २ गणविउस्सग्गे, ३ उव्हिविउस्सग्गे, ४ भत्तपाणविउ-  
स्सग्गे । से त दब्बविउस्सग्गे । से कित भावविउस्सग्गे ? भावविउ-  
स्सग्गे तिविहे पणत्ते, तं जहा-१ कसायविउस्सग्गे, २ ससारविउस्स-

‘गणविउस्सग्गे’ गणव्युत्सर्ग । २। ‘उव्हिविउस्सग्गे’ उपधिव्युत्सर्ग—उपधेस्वरूपकरणस्य  
त्याग । ३। ‘भत्तपाणविउस्सग्गे’ भक्तपानव्युत्सर्ग—अन्नजन्यत्याग । ४। ‘से त दब्ब-  
विउस्सग्गे’ स एष द्रव्यव्युत्सर्ग । ‘से किं त भावविउस्सग्गे’ अथ कोऽमौ भावव्युत्सर्ग ।  
‘भावविउस्सग्गे तिविहे पणत्ते’ भावव्युत्सर्ग त्रिविध प्रज्ञप्त, ‘त जहा’ तद्यथा—‘कसाय-  
विउस्सग्गे’ कषायव्युत्सर्ग । १। ‘ससारविउस्सग्गे’ रसारव्युत्सर्ग । २। ‘कम्मविउ-  
स्सग्गे’ कर्मव्युत्सर्ग । ३। ‘से किं त कसायविउस्सग्गे’ अथ कोऽमौ कषायव्युत्सर्ग । ‘कसाय-

(सरीरविउस्सग्गे १, गणविउस्सग्गे २, उव्हिविउस्सग्गे ३, भत्तपाणविउस्सग्गे ४)  
शरीरव्युत्सर्ग १, गणव्युत्सर्ग २, उपधिव्युत्सर्ग ३, और भक्तपानव्युत्सर्ग ४ । इनमें शरीर  
के ममत्व का त्याग करना सो शरीरव्युत्सर्ग है १ । पडिमा आदि आराधन करने के लिये  
गण—संप्रदाय से ममत्वका त्याग करना सो गणव्युत्सर्ग है २ । ब्रह्मादिक उपधि के ममत्व  
का त्याग करना सो उपधिव्युत्सर्ग है ३ । भोजन एवं पानी का त्याग करना सो  
भक्तपानव्युत्सर्ग है ४ । (से त दब्बविउस्सग्गे) यह मत्र द्रव्यव्युत्सर्ग है । (से किं  
त भावविउस्सग्गे) भावव्युत्सर्ग क्या—कितने प्रकार का है ? (भावविउस्सग्गे तिविहे  
पणत्ते) भावव्युत्सर्ग तीन प्रकार का है, (त जहा) वे प्रकार ये हैं—(कसायविउस्सग्गे १  
ससारविउस्सग्गे २ कम्मविउस्सग्गे ३) कषायव्युत्सर्ग १, रसारव्युत्सर्ग २, एवं कर्मव्युत्सर्ग  
३ । (से किं त कसायविउस्सग्गे) कषायव्युत्सर्ग क्या कितने प्रकार का है ? (कसाय-

वे भेदे—(सरीरविउस्सग्गे गणविउस्सग्गे उव्हिविउस्सग्गे भत्तपाणविउस्सग्गे) शरीर  
व्युत्सर्ग, गणव्युत्सर्ग, उपधिव्युत्सर्ग अने लक्ष्यपानव्युत्सर्ग तेमा शरीरना  
भमत्वना त्याग करेवा ते शरीरव्युत्सर्ग छे पडिमा आदि आराधन करवा  
भाटे गण—संप्रदायवा भमत्वना त्याग करेवा ते गणव्युत्सर्ग छे पञ्चादिक  
उपधिवी भमत्वना त्याग करेवा ते उपधिव्युत्सर्ग छे सोल्लन तेमवा पाणीना  
त्याग करेवा ते लक्ष्यपानव्युत्सर्ग छे आ गवा द्रव्यव्युत्सर्ग छे (से किं त  
भावविउस्सग्गे) भावव्युत्सर्ग शु—देहला प्रदाने छे ? (भावविउस्सग्गे तिविहे पणत्ते)  
भावव्युत्सर्ग त्रय प्रकारना छे, (त जहा) ते आ प्रदाने छे—(कसायविउस्सग्गे  
ससारविउस्सग्गे कम्मविउस्सग्गे) कषायव्युत्सर्ग, रसारव्युत्सर्ग तेमवा कर्मव्युत्सर्ग

મૂલમ—સે કિં ત વિડસ્સગે ? વિડસ્સગે દુવિહે પળ્લત્તે,  
તં જહા—૧ દબ્બવિડસ્સગે, ૨ ભાવવિડસ્સગે ય । સે કિં તં  
દબ્બવિડસ્સગે ? દબ્બવિડસ્સગે ચડવિહે પળ્લત્તે, તં જહા—૧ સરીર-

ટીકા—આમ્ય તરતપમ પઞ્ચમેદમાહ—‘સે કિં ત વિડસ્સગે’ અથ કોઝી  
વ્યુત્સર્ગ ? વ્યુત્સર્ગ કિંસ્વરૂપ કતિપિધેતિ પ્રથમ । વ્યુત્સર્ગ—વિ=વિશેષેણ, ઉત્=ઉત્કૃષ્ટ  
ભાવનયા સર્ગ = વ્યાગ । ‘વિડસ્સગે દુવિહે પળ્લત્તે’ વ્યુત્સર્ગોં દ્વિવિધ પ્રજન્ત, ‘ત જહા’ તથથા  
૧—‘દબ્બવિડસ્સગે’ દ્રવ્યવ્યુત્સર્ગ, ૨—‘ભાવવિડસ્સગે’ ભાવવ્યુત્સર્ગ । ‘સે કિં  
તં દબ્બવિડસ્સગે ?’ અથ કોઝી દ્રવ્યવ્યુત્સર્ગ ? ‘દબ્બવિડસ્સગે ચડવિહે પળ્લત્તે’  
દ્રવ્યવ્યુત્સર્ગ—ચતુર્વિધ પ્રજન્ત, ‘ત જહા’ તથથા—‘સરીરવિડસ્સગે’ શરીરવ્યુત્સર્ગ । ૧।

પરિણમતી રહતી હૈ । ઇસ પ્રકાર જો ચિતન કરના ઇસકા નામ વિપરિણામાનુપ્રેક્ષા હૈ ।  
(સે ત જ્ઞાણે) ઇસ પ્રકાર ચાર ધ્યાનકા વર્ણન હુઆ ॥ મૂં ૩૦ ॥

‘સે કિં ત વિડસ્સગે’ ઇત્યાદિ,

અથ આમ્યન્તર તપકા જો ઊઠા મેદ વ્યુત્સર્ગ હૈ ઇસકા વર્ણન કરતે હૈ—(સે  
કિં ત વિડસ્સગે) વિશેષ રીતિ સે ઉત્કૃષ્ટ ભાવનાપૂર્વક પરિત્યાગ કરના વ્યુત્સર્ગ હૈ, વહ  
વ્યુત્સર્ગતપ કયા—કિતને પ્રકાર કા હૈ ? (વિડસ્સગે દુવિહે પળ્લત્તે) વ્યુત્સર્ગ કે દો  
મેદ હૈ, (ત જહા) જે યે હ—(દબ્બવિડસ્સગે ભાવવિડસ્સગે) ૧—દ્રવ્યવ્યુત્સર્ગ ઓર ૨—  
ભાવવ્યુત્સર્ગ । (સે કિં ત દબ્બવિડસ્સગે) દ્રવ્યવ્યુત્સર્ગ કયા—કિતને પ્રકાર કા હૈ ?  
(દબ્બવિડસ્સગે ચડવિહે પળ્લત્તે) દ્રવ્યવ્યુત્સર્ગ ચાર પ્રકાર કા હૈ । (ત જહા) જૈસે—

ઠરતી હોય છે, એવ જ રૂપે કહી નથી રહેતી એ પ્રકારે જે ચિતન ઠરવું તેનું  
નામ વિપરિણામાનુપ્રેક્ષા છે (સે ત જ્ઞાણે) એ પ્રમાણે ચાર ધ્યાનનું વર્ણન થયું  
(મૂં ૩૦)

‘સે કિં ત વિડસ્સગે ?’ ઇત્યાદિ

હવે સૂત્રદાર આમ્યન્તર તપનો જે ઊઠો પ્રકાર વ્યુત્સર્ગ છે તેનું વર્ણન કરે  
છે—(સે કિં ત વિડસ્સગે) વિશેષરીતિથી ઉત્કૃષ્ટભાવનાપૂર્વક પરિત્યાગ કરવો તે  
વ્યુત્સર્ગ છે વ્યુત્સર્ગ તપ કેટલા પ્રકારનું છે ? (વિડસ્સગે દુવિહે પળ્લત્તે)  
એના બે પ્રકાર છે,—(ત જહા) તે આ છે—(દબ્બવિડસ્સગે ભાવવિડસ્સગે ય)  
૧ દ્રવ્યવ્યુત્સર્ગ અને ૨ ભાવવ્યુત્સર્ગ દ્રવ્યવ્યુત્સર્ગ શું—કેટલા પ્રકારનું છે ?  
(દબ્બવિડસ્સગે ચડવિહે પળ્લત્તે) એ દ્રવ્યવ્યુત્સર્ગ ચાર પ્રકારનું છે (ત જહા)

यससारविउस्सग्गे, ३ मणुयसंसारविउस्सग्गे, ४ देवससारविउ-  
स्सग्गे । से त ससारविउस्सग्गे । से कि त कम्मविउस्सग्गे ? कम्म-  
विउस्सग्गे अट्ठविहे पणत्ते, त जहा, १ णाणावरणिज्जकम्मविउ-  
स्सग्गे, २ दरिसणावरणिज्जकम्मविउस्सग्गे, ३ वेयणिज्जकम्मविउस्स-  
ग्गे, ४ मोहणिज्जकम्मविउस्सग्गे, ५ आउकम्मविउस्सग्गे, ६ णामक-  
म्मविउस्सग्गे ७, गोयकम्मविउस्सग्गे ८, अतरायकम्मविउस्सग्गे ।  
से त कम्मविउस्सग्गे । से त भावविउस्सग्गे ॥ सू० ३० ॥

स्सग्गे' मनुजसंसारव्युत्सर्ग । ३। 'देवससारविउस्सग्गे' देवसंसारव्युत्सर्ग । ४।  
'से त ससारविउस्सग्गे' म ण्य ससारव्युत्सर्ग । 'से किं त कम्मविउस्सग्गे' अथ  
कोऽनौ कर्मव्युत्सर्ग 'कम्मविउस्सग्गे अट्ठविहे पणत्ते' कर्मव्युत्सर्ग अष्टविध प्रजप । 'त  
जहा' तथैवा—'णाणावरणिज्जकम्मविउस्सग्गे' ज्ञानावरणीयकर्मव्युत्सर्ग । १। 'दरि-  
सिणावरणिज्जकम्मविउस्सग्गे' दर्शनावरणीयकर्मव्युत्सर्ग । २। 'वेयणिज्जकम्मवि-  
उस्सग्गे' वेत्तनीयकर्मव्युत्सर्ग । ३। 'मोहणिज्जकम्मविउस्सग्गे' मोहनीयकर्म-

ग्गे ३, देवससारविउस्सग्गे ४) नैरयिकसंसारव्युत्सर्ग, तिर्यक्संसारव्युत्सर्ग, मनुजसंसारव्युत्सर्ग,  
एव देवसंसारव्युत्सर्ग, (से त ससारविउस्सग्गे) इस प्रकार चारगतिरूप संसार का यह व्युत्सर्ग  
(परित्याग) - सारव्युत्सर्ग है। (से किं त कम्मविउस्सग्गे) कर्मव्युत्सर्ग क्या कितन प्रकार का  
है। (कम्मविउस्सग्गे अट्ठविहे पणत्ते) जिसमें आठ प्रकार के कर्मों का व्युत्सर्ग—परित्याग हो  
वह कर्मव्युत्सर्ग आठ प्रकार का है, (त जहा) जैसे (णाणावरणिज्जकम्मविउस्सग्गे १, दरि-  
सणावरणिज्जकम्मविउस्सग्गे २, वेयणिज्जकम्मविउस्सग्गे ३, मोहणिज्जकम्मविउस्सग्गे

देवससारविउस्सग्गे) नैरयिकसंसारव्युत्सर्ग, तिर्यक्संसारव्युत्सर्ग, मनुज  
संसारव्युत्सर्ग तेमज्ज देवसंसारव्युत्सर्ग (से त ससारविउस्सग्गे) ये प्रतीति  
आदि गतिउपसंसारने आ व्युत्सर्ग (परित्याग) ते संसारव्युत्सर्ग छे  
(से किं त कम्मविउस्सग्गे) कर्मव्युत्सर्ग केट्ठा प्रकारने छे ? (कम्मविउस्सग्गे  
अट्ठविहे पणत्ते) जेभा आठेय प्रकारने उभेने व्युत्सर्ग—परित्याग थर्थ नथ  
छे जेवे आ कर्मव्युत्सर्ग आठ प्रकारने छे, (त जहा) जेभउ—(णाणावरणिज्ज  
कम्मविउस्सग्गे, दरिसणावरणिज्जकम्मविउस्सग्गे, वेयणिज्जकम्मविउस्सग्गे, मोहणि

ગો, ૩ કમ્મવિડસ્સગો । સે કિં તં કસાયવિડસ્સગો, ૧ કસાયવિડ-  
સ્સગો ચડવ્વિહે પળ્લત્તે, ત જહા-કોહકસાયવિડસ્સગો, ૨ માણક-  
સાય વિડસ્સગો, ૩ માયાકસાયવિડસ્સગો, ૪ લોહકસાયવિડસ્સગો ।  
સે ત કસાયવિડસ્સગો । સે કિં ત સસારવિડસ્સગો ? સંસારવિડસ્સ-  
ગો ચડવ્વિહે પળ્લત્તે, તં જહા—૧ જેરહ્યસંસારવિડસ્સગો, ૨ તિરિ-

વિડસ્સગો ચડવ્વિહે પળ્લત્તે' કપાયવ્યુત્સર્ગ ચતુર્વિધ પ્રત્તપ, 'ત જહા' તથા-કોહકસાય-  
વિડસ્સગો' ક્રોધકપાયવ્યુત્સર્ગ ૧૧ । 'માણકસાયવિડસ્સગો' માનકપાયવ્યુત્સર્ગ ૧ ।  
'માયાકસાયવિડસ્સગો' માયાકપાયવ્યુત્સર્ગ ૧૩ । 'લોહકસાયવિડસ્સગો' લોભ  
કપાયવ્યુત્સર્ગ ૧૪ । 'સે ત કસાયવિડસ્સગો' સ એપ કપાયવ્યુત્સર્ગ ૧ । 'સે કિં  
સસારવિડસ્સગો' અથ કોડસૌ સસારવ્યુત્સર્ગ 'સસારવિડસ્સગો ચડવ્વિહે પળ્લત્તે' સસાર  
વ્યુત્સર્ગ ચતુર્વિધ પ્રજ્ઞત, 'ત જહા' તથા-જેરહ્યસસારવિડસ્સગો' નૈરયિકસસાર-  
વ્યુત્સર્ગ ૧૧ । 'તિરિયસસારવિડસ્સગો' તિર્યક્મસારવ્યુત્સર્ગ ૧૨ । 'મણુયસસારવિડ

વિડસ્સગો ચડવ્વિહે પળ્લત્તે) રૂપાયવ્યુત્સર્ગ ચાર પ્રકારના છે । (ત જહા) વે ચાર પ્રકાર વે  
હૈ—(કોહકસાયવિડસ્સગો ૧, માણકસાયવિડસ્સગો ૨, માયાકસાયવિડસ્સગો ૩,  
લોહકસાયવિડસ્સગો ૪) ક્રોધકપાયવ્યુત્સર્ગ ૧, માનકપાયવ્યુત્સર્ગ ૨, માયાકપાયવ્યુત્સર્ગ ૩ એવ  
લોભકપાયવ્યુત્સર્ગ ૪ । (સે ત કસાયવિડસ્સગો) આ ક્રોધાદિ ચાર રૂપાયોના પરિત્યાગ કરના  
યહ કપાયવ્યુત્સર્ગ હૈ । (સે કિં ત સસારવિડસ્સગો) સસારવ્યુત્સર્ગ કયા—કિતને પ્રકાર કા હૈ ?  
(સસારવિડસ્સગો ચડવ્વિહે પળ્લત્તે) સસારવ્યુત્સર્ગ ચાર પ્રકાર કા હૈ, (ત જહા) વે ચાર  
પ્રકાર વે હૈ—(જેરહ્યસસારવિડસ્સગો ૧ તિરિયસસારવિડસ્સગો ૨ મણુયસસારવિડસ્સ-

(સે કિં ત કસાયવિડસ્સગો) કપાયવ્યુત્સર્ગ ડેટલા પ્રકારનો છે ? (કસાયવિડસ્સગો  
ચડવ્વિહે પળ્લત્તે) કપાયવ્યુત્સર્ગ ચાર પ્રકારનો છે (ત જહા) જેમકે—(કોહકસા  
યવિડસ્સગો માણકસાયવિડસ્સગો માયાકસાયવિડસ્સગો લોહકસાયવિડસ્સગો) ક્રોધ-  
કપાયવ્યુત્સર્ગ, માનકપાયવ્યુત્સર્ગ, માયાકપાયવ્યુત્સર્ગ, તેમજ લોભકપાયવ્યુત્સર્ગ  
(સે ત કસાયવિડસ્સગો) એ ક્રોધાદિ ચારેય કપાયોનો પરિત્યાગ કરવો તે આ કપાય  
વ્યુત્સર્ગ છે (સે કિં ત સસારવિડસ્સગો) સસારવ્યુત્સર્ગ ડેટલા પ્રકારનો છે ? (સસાર  
વિડસ્સગો ચડવ્વિહે પળ્લત્તે) સસારવ્યુત્સર્ગ ચાર પ્રકારનો છે, (ત જહા) તે ચાર  
પ્રકાર આ છે—(જેરહ્યસસારવિડસ્સગો તિરિયસસારવિડસ્સગો મણુયસસારવિડસ્સગો

जाव विवागसुयधरा तत्थ तत्थ तर्हि तर्हि देसे देसे गच्छागच्छि  
गुम्मागुम्मि फडाफडि अप्पेगडया वायति, अप्पेगडया पडि-

सुम्मागडया आसन्, तेषु गिप्पेषु 'अप्पेगडया' अयेरुके=केचित्-'आयारधरा जाव विवागसुयधरा' आचारधरा यावद् विपाकश्रुतम्-आचाराङ्गानि-विपाका त-मर्वश्रुत-  
धागि, इमे पूर्ण वर्णिता, 'तत्थ तत्थ तर्हि तर्हि देसे देसे' तत्र तत्र तस्मिन् तस्मिन्  
देशे देशे-अत्र वीक्षया स्थानग्राह्यरुथनासाधूनामधिकता अप्रतिनधनिचरण च  
मूचितम्, तथा बहवो बहुविधप्रामनगरवनादिषु गता इति च गम्यते। 'गच्छागच्छि'  
गच्छागच्छि-गच्छाचार्यपरिवारो गच्छ-गच्छेन गच्छेन विभज्य वाचनादिक प्रवृत्तम्, इति  
निग्रह 'तत्र तेनेदमिति सरूपे' इत्यनेन गच्छागच्छि, इत्यस्य साधुत्वं। एव  
'गुम्मागुम्मि' गुम्मागुम्मि-गुम्म=गच्छैकभाग, गुम्मेन गुम्मेन विभज्य इदं वाचनादिक  
प्रवृत्तमिति गुम्मागुम्मि। 'फडाफडि' फडाफडाफडि-फडु=लघुतरो गच्छैकभाग,  
फडि=लघुतरो विभज्येदं वाचनादिक प्रवृत्तम्, इत्यर्थे फडाफडाफडि-एषु प्रयोगेषु समासे  
कृते पूर्वपदस्य दीर्घ समासान्त इच्-प्रत्ययश्च। 'अप्पेगडया वायति' अयेरुके

से अनगार भगवत थे, उनमें (अप्पेगडया) कितनेक (आयारधरा जाव विवागसुयधरा)  
आचारागसूत्र के धारक थे, 'यावत्' शब्द से कितनेक सूत्रकृताङ्ग से लेकर प्रत्येककरण  
पर्यन्त सूत्रों में से एक २ सूत्र के धारक थे और कितनेक विपाकश्रुत के धारक थे, उपलक्षणसे  
कितनेक सबके भा धारक थे। (तत्थ तत्थ तर्हि तर्हि देसे देसे) वे उनी वर्गीचे में भिन्न २  
जगह पर (गच्छागच्छि) गच्छ गच्छरूप में विभक्त होकर, (गुम्मागुम्मि) गच्छ के एक  
२ भाग में विभक्त होकर (फडाफडि) फुटकर फुटकर रूप में विभक्त होकर निराजते थे।  
इनमें से (अप्पेगडया वायति) कितनेक सूत्र की वाचना प्रदान करते थे-सूत्र पढ़ाते

अनगार भगवत तो होता, तेमनाभा (अप्पेगडया) डेटलाड (आयारधरा जाव विवाग  
सुयधरा) आचाराग सूत्रना धारक होता, 'यावत्' शब्दथी डेटलाड सूत्रकृतागथी  
लघने अनव्याकरणेषु सुधीना सूत्रोभाथी ओड ओड सूत्रना धारक होता, अने डेटलाड  
विपाकसूत्रना धारक होता, उपलक्षणथी डेटलाड अथा सूत्रोना धारक होता (तत्थ तत्थ  
तर्हि तर्हि देसे देसे) ते ४ जगीयाभा लुदी लुदी जगीयाओ (गच्छागच्छि) गच्छ गच्छ  
इयभा विभक्त थधने, (गुम्मागुम्मि) गच्छना ओक ओक भागभा विभक्त थधने  
(फडाफडि) २८-२९वाया इयभा विभक्त थधने विराजता होता तेमनाभाथी  
(अप्पेगडया वायति) डेटलाड सूत्रनी वाचना आयता होता-सूत्र लघुवाता



મૂલમ્—તેણં કાલેણં તેણ સમણં સમણસ્સ ભગવઓ

મહાવીરસ્સ વહવે અણગારા ભગવંતો અપ્પેગડયા આયારધરા

ચ્યુસર્ગ ૧૪। 'આડકમ્મવિડસ્સગે' આયુકર્મચ્યુસર્ગ ૧। ૧૫। 'નામકમ્મવિડસ્સગે' નામકર્મચ્યુસર્ગ ૧૬। 'ગોયકમ્મવિડસ્સગે' ગોત્રકર્મચ્યુસર્ગ ૧૭। 'અતરાયકમ્મવિડસ્સગે' અતરાયકર્મચ્યુસર્ગ ૧૮। 'સે ત કમ્મવિડસ્સગે' સ એપ કર્મચ્યુસર્ગ, 'સે ત ભાવવિડસ્સગે' જ એપ ભાવચ્યુસર્ગ ૧। ક્લેશમનશનાદિમેદન પદ્ધિવિધ વાદ્ય પ્રાયશ્ચિત્તાદિમેદન પદ્ધિવિધમાન્યતર ચ તપો વ્યાપ્યાતમ્ ॥ સૂ. ૩૦ ॥

ટીકા—'તેણ કાલેણ તેણ સમણ' ક્લેશાદિ। તત્ત્વિન કાલે તત્ત્વિન સમયે 'સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ' શ્રમણસ્ય ભગવતો મહાવીરસ્ય 'વહવે અણગારા ભગવતો' વહવોડનગારા ભગવન્ત-વર્ણિતા પુનર્વર્ણ્યમાના ગિમ્તા

૪, આડકમ્મવિડસ્સગે ૫, નામકમ્મવિડસ્સગે ૬, ગોયકમ્મવિડસ્સગે, ૭ અતરાયકમ્મવિડસ્સગે ૮) જ્ઞાનાવરણીયકર્મચ્યુસર્ગ ૧, ઘર્શનાવરણીયકર્મચ્યુસર્ગ ૨, વેદનીયકર્મચ્યુસર્ગ ૩, મોહનીયકર્મચ્યુસર્ગ ૪, આયુકર્મચ્યુસર્ગ ૫, નામકર્મચ્યુસર્ગ ૬, ગોત્રકર્મચ્યુસર્ગ ૭, એવ અતરાયકર્મચ્યુસર્ગ ૮, (સે ત ભાવવિડસ્સગે) એ સત્ત્વ ભાવ ચ્યુસર્ગ હૈ। હસ તરહ યહા તત્ત્વ અનશનાદિક કે મેદ સે છહ પ્રકાર વાદ્યતપ કા ઔર પ્રાયશ્ચિત્ત આદિ કે મેદ સે છહ પ્રકાર આભ્યતર તપ કા વર્ણન હુઆ ॥ સૂ. ૩૦ ॥

'તેણ કાલેણ તેણ સમણ' ક્લેશાદિ।

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ) હસ કાલ ઔર હસ સમય (સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ) શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર પ્રમુ કે, જો (વહવે અણગારા ભગવતો) બહુત

જ્ઞકમ્મવિડસ્સગે, આડકમ્મવિડસ્સગે, નામકમ્મવિડસ્સગે, ગોયકમ્મવિડસ્સગે, અતરાયકમ્મવિડસ્સગે) જ્ઞાનાવરણીયકર્મચ્યુસર્ગ, ઘર્શનાવરણીયકર્મચ્યુસર્ગ, વેદનીયકર્મચ્યુસર્ગ, મોહનીયકર્મચ્યુસર્ગ, આયુકર્મચ્યુસર્ગ, નામકર્મચ્યુસર્ગ, ગોત્રકર્મચ્યુસર્ગ તેમજ અતરાયકર્મચ્યુસર્ગ, (સે ત કમ્મવિડસ્સગે) આ પ્રકારે આ કર્મચ્યુસર્ગ આઠ પ્રકારનો છે (સે ત ભાવવિડસ્સગે) એ બધા ભાવચ્યુસર્ગ છે એ રીતે અહીં સુધી અનશન આદિના લેદથી છ પ્રકારના બાહ્યતપનુ અને પ્રાયશ્ચિત્ત આદિના લેદથી છ પ્રકારના આભ્યતર તપનુ વર્ણન થયું (સૂ. ૩૦)

'તેણ કાલેણ તેણ સમણ' ક્લેશાદિ

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ) તે કાલ અને તે સમયે (સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ) શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર પ્રમુના જે (વહવે અણગારા ભગવતો) બહુત

વહુવિહાઓ કહાઓ કહતિ, અપ્પેગડયા ઉડ્ઢજાણૂ અહોસિરા  
જ્ઞાણકોટ્ટોગયા સંજમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણા વિહરંતિ  
॥ સ્ ૩૧ ॥

પૈગયગાન પ્રિયગાન ગમિસ્તા, ણ્તાદૃગા મહુમિધા કથા કથયન્તિ=શ્રાવયન્તિ।યાત્રિવિધા  
કથા ટુણ્વન્ શ્રોતા મોટ પમિયંય તત્ત્વ પ્રતિ આત્મિયો મગ્ગિ, તથા નિશ્ચિન =કુમાર્ગવિમુક્તો  
મગ્ગિ, એવ સવ્વદનીય =મોક્ષમુગ્ધામિગયા, નિર્વિણ્ણ =સસારાદુશ્ચિન્નો ભવતિ। ‘અપ્પેગડયા  
ઉડ્ઢજાણૂ અહોસિરા’ અપ્પેગ્ગ ક ઉ રંજાનય, અગ્ગિમ્મ =અગ્ગેમુખા-નોર્વ્ય તિર્થગ્ વા  
વત્તદ્દય ‘જ્ઞાણકોટ્ટોગયા’ યાનકોટ્ટોગતા -ધ્યાનરૂપો ય કોટ્ટસ્તમુપગતા, સયમેન  
તપમાસસમાન ભાવયન્તો વિહરંતિ ॥ સ્ ૩૧ ॥

જિસ કથા કે મુનને સે પ્રાણી મોક્ષમુગ્ધ ના અમિલાપાવાળા મન જાતા હે એમ કથા ના  
નામ ‘સંવેદની કથા’ હે ૩, જિસ કથા કે મુનને સે પ્રાણી નમાર સે વિરક્ત હો જાતા  
હે એમ કથા ના નામ ‘નિર્વેદની કથા’ હે ૪। એમ કથાનાં નામ મુનને વાળા શ્રોતા મોહ  
ના પરિત્યાગ કર તત્ત્વ કે પ્રતિ આક્રષ્ટ હોતા હે, કુમાર્ગ સે વિમુક્ત હોતા હે, મોક્ષ સુખના  
અમિલાપા હોતા હે ઓગ નિર્વિણ્ણ-સારસે-ઉદ્ધિગ્ન-હોતા હે। (અપ્પેગડયા ઉડ્ઢજાણૂ  
અહોસિરા જ્ઞાણકોટ્ટોગયા સંજમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણા વિહરંતિ) કિતનેક  
મુનિજન દોનોં ઘુટનોં કો ઝેંચા કર નાચે મસ્તક કિયે હુણ-માથા શુકાયે હુણ-ધ્યાનરૂપી  
કોથ મ પ્રાપ્ત યે। એમ પ્રકાર સયમ ઓગ તપસે અપના આત્મા કો માનિત કરતે હુણ  
સાધુગણ વિચર રહે યે ॥ સ્ ૩૧ ॥

મોક્ષના મુખ માટે અમિલાપાવાળો અને છે તે કથાનું નામ ‘સંવેદની કથા’  
છે, જે કથા નામ અમિલાપાવાળી પ્રાણી ના માગથી વિમુક્ત થાય છે તે કથાનું નામ  
‘નિર્વેદની કથા’ છે આ કથાઓના નામ અમિલાપાવાળા શ્રોતા મોહનો પરિત્યાગ  
કરીને તરવના તરફ આકર્ષિત થાય છે, કુમાર્ગથી વિમુક્ત થાય છે,  
મોક્ષના મુખના અમિલાપાવાળા થાય છે અને સસારથી નિર્વિણ્ણ-  
ઉદ્ધિગ્ન થાય છે (અપ્પેગડયા ઉડ્ઢજાણૂ અહોસિરા જ્ઞાણકોટ્ટોગયા સંજમેણ તવસા  
અપ્પાણ ભાવેમાણા વિહરંતિ) એટલાજ મુનિજન અને ઘુટણો ઉચા રાખી,  
માથુ નીચે રાખી-માથુ નીચે કરીને-ધ્યાનરૂપી ડોહામા પ્રાપ્ત હતા એ પ્રકારે  
સયમ અને તપથી પોતાના આત્માને ભાવિત કરતા સાધુગણ વિચરતા હતા  
(સ્ ૩૧)

પુચ્છતિ, અપ્પેગડયા પરિયટ્ઠતિ, અપ્પેગડયા અણુપ્પેહતિ, અપ્પે-  
ગડયા અમ્મલેવણીઓ વિક્કલેવણીઓ સલેયણીઓ ણિલ્લેયણીઓ

વાચયતિ—સૂત્રવાચના ન્તે—ગૃહદેશ ગગાડાન્ટેન્દ્રાધિષ્ઠિત ત્રિગય સૂત્રવાચના  
વાચયતિ । ‘અપ્પેગડયા પહિપુચ્છતિ’ અપ્પેગડયા પ્રતિપચ્છતિ=મતાર્થ પૃચ્છતિ,  
‘અપ્પેગડયા પરિયટ્ઠતિ’ અપ્પેગડયા પરિવર્તયન્તિ=મતાર્થ પુન પુનઃમ્થયતિ । ‘અપ્પેગડયા  
અણુપ્પેહતિ’ અપ્પેગડયા અનુપ્રેક્ષતે=પરિચિન્તયતિ । ‘અપ્પેગડયા અમ્મલેવણીઓ  
વિક્કલેવણીઓ સલેયણીઓ ણિલ્લેયણીઓ બહુવિદ્ધાઓ કહાઓ કહતિ’ અપ્પેગડયા  
આક્ષેપણી વિક્ષેપણી સ્વેદિની નિવેદિનાર્થહુમિગ કથા કથયન્તિ, મોહાદપનીય તત્ત્વ  
પ્રતિ આક્ષિપ્યતે=આકૃષ્યતે પ્રાણી યામિસ્તા આક્ષેપણ્યસ્તા —‘કથા’ કથ્યસ્ય નિશેષણમ્ ।  
વિક્ષેપણી—વિક્ષિપ્યતે=કુમાર્ગ પ્રસક્ત પ્રાણી કુમાર્ગપૃથક્ ક્રિયતે યામિસ્તા વિક્ષેપણ્યસ્તા ।  
સ્વેદિની — વેદ્યતે=મોક્ષમુરુખાભિગ્ન ક્રિયતે યામિસ્તા । નિવેદિની—નિવેદ્યતે=સસારાદ નિર્વિણ્ણો

થે, (અપ્પેગડયા) કિત્તનેક (પહિપુચ્છતિ) સૂત્ર ઔર્ અર્થ કો પૂઠ્ઠે થે, (અપ્પેગડયા)  
કિત્તનેક (પરિયટ્ઠતિ) સૂત્ર ઔર્ અર્થ કી આવૃત્તિ કરતે થે, (અપ્પેગડયા) કિત્તનેક (અણુ-  
પ્પેહતિ) સૂત્ર—અર્થ કી અનુપ્રેક્ષા—પરિચિન્તન કરતે થે, (અપ્પેગડયા) કિત્તનેક (અમ્મલે-  
વણીઓ ૧, વિક્કલેવણીઓ ૨, સલેયણીઓ ૩, ણિલ્લેયણીઓ ૪, બહુવિદ્ધાઓ કહાઓ  
કહતિ) આક્ષેપણી, વિક્ષેપણી, સ્વેદિની, ઔર્ નિવેદિની, ઇન અનેક પ્રકાર કો કથાઓ  
કો કહતે થે । મોહ સે દૂર કરાકર પ્રાણી જિસ કથા ક દ્વારા તત્ત્વ કે પ્રતિ આકૃષ્ટ ક્રિયા  
જાતા હૈ ઉસ કથા કા નામ ‘આક્ષેપણી કથા’ હૈ ૧, કુમાર્ગ મે રત પ્રાણી જિસ કથા સે  
ઉસ કુમાર્ગ કી ઔર સે પૃથક્ ક્રિયા જાતા હૈ ઉસ કથા કા નામ ‘વિક્ષેપણી કથા’ હૈ ૨,

હતા, (અપ્પેગડયા) કેટલાક (પહિપુચ્છતિ) સૂત્ર તથા અર્થ પૃથક્ હતા હતા  
(અપ્પેગડયા) કેટલાક (પરિયટ્ઠતિ) સૂત્ર તથા અર્થની આવૃત્તિ કરતા હતા  
(અપ્પેગડયા) કેટલાક (અણુપ્પેહતિ) સૂત્ર—અર્થની અનુપ્રેક્ષા—પરિચિન્તન કરતા  
હતા (અપ્પેગડયા) કેટલાક (અમ્મલેવણીઓ, વિક્કલેવણીઓ, સલેયણીઓ ણિલ્લે-  
યણીઓ, બહુવિદ્ધાઓ કહાઓ કહતિ) આક્ષેપણી, વિક્ષેપણી, સ્વેદની, અને  
નિવેદની, એ પ્રકારે અનેક પ્રકારની કથાઓ કરતા હતા હતા મોહથી દૂર  
કરીને જે કથા તત્ત્વના તરફ આકર્ષણ કરે છે તે કથાનું નામ ‘આક્ષેપણી  
કથા’ છે કુમાર્ગના મગ્ન થયેલા પ્રાણીને જે કથાથી તે કુમાર્ગ તરફથી બુદ્ધો  
કરાવાય તે કથાનું નામ ‘વિક્ષેપણી કથા’ છે જે કથા સાલગવાથી પ્રાણી

ચિતા-પસગ-પસરિય-વહ-વંધ-મહલ્-વિઝલ-કહોલ-કલુણ-  
વિલવિય-લોભ-કલકલંત-ચોલવહુલ અવમાણ-ફેણ-તિવ્વ-

કાઠ્ઠાયામાહ-‘સજોગ-વિઓગ-વીડ-ચિતા પસગ પસરિય વહ-વંધ મહલ્-વિઝલ-કહોલ-  
કલુણ વિલવિય-લોભ-કલકલંત-ચોલ વહુલ’ સયોગ-નિયોગ વાચિ ચિતાપસદ્ધ-પ્રસૂત-  
વંધ-મહાપિપ્પલ-કહોલ-કરુણ પિપ્પિત-લોભ-કલકલાયમાન-ચોલ-(ધનિ)-વહુલમ્-સયોગ-  
નિયોગા = અપ્રિયગન્ધાદિસયોગ પ્રિયગન્ધાદિનિયોગા એવ વાચય = તદ્વા યત્ર સાગરે સ સયોગ-  
નિયોગવાચિ, ચિન્તાપ્રમદ્ધ = પુન પુનઃચિન્તાપ્રાપ્તિ મ એવ પ્રસૂત = પ્રસરણ યત્ર સ તથા,  
વંધ = હનનાનિ, વંધા = મયમનાનિ, ત એવ મહાન્તો = ગા, વિપુલા = વિસ્તીર્ણા  
કહોલ = મહોર્મયો યત્ર સ વંધનમહાપિપ્પલકહોલ, કરુણાનિ = કરુણારસજનકાનિ વિલ-  
પિતાનિ = વિલાપપ્રચનાનિ, લોભા = લોભસમ્ભૂતાઃ ક્રોધાથ ત એવ કલકલાયમાના ચોલ = વનયો  
વહુલ યત્ર સ તથા, તત સયોગનિયોગવાચિશ્ચામૌ ચિન્તાપ્રસદ્ધપ્રસૂતશ્ચ તથા વંધનમહા-  
પિપ્પલકહોલશ્ચામૌ કરુણવિલપિતલોભકલકલચોલવહુલ ય સ તથા, ત તાદૃશ, યોગાદિતર-  
ન્નતગદ્ધિત ચિતાપિસ્તાથ વંધનમ્કહોલ કરુણવિલાપલોભમમ્ભૂતાક્રોધપ્રચંડનાદનાદિતમિયથ ।  
પુન કથમ્ભૂતમ્ ? ‘અવમાણફેણતિવ્વર્વિસણપુલપુલપ્પભૂયરોગવેયણપરિભવવિણિવાય-

(સજોગ-વિઓગ-વીડ-ચિતાપસગ-પસરિય-વહ વંધ મહલ્ વિઝલ-કહોલ-કલુણ-વિલ-  
વિય લોભ-કલકલંત-ચોલ-વહુલ) સયોગ = અમનોન ગન્ધાદિકો કા સમ્પદ, નિયોગ = મનોજ  
ગન્ધાદિકો કા અમાવ, યે જિસમે વાચિ-કહોલ હે, ચિતા જિસકા વિસ્તાર હે, વધ એવ વંધન હી  
જિમમ વિસ્તૃત તરગે હ, કરુણારસજનક વિલાપપ્રચન એવ લોભ સે મમ્ભૂત આક્રોશપ્રચન, યે નો  
જિસકી વહુલ કલકલાયમાન વ્યનિયા હૈ-ગર્જના હે, (અવમાણ ફેણ-તિવ્વ-વિસણ પુલપુલ-  
પ્પભૂય રોગવેયણ-પરિભવ-વિણિવાય ફરસ-વરિસણા-સમાવહિય વઢિણ-કમ્મ-પત્થર-  
તરગ રગત નિચ્ચમચ્ચુમય તોયપટ્ટ) અપમાન હા જિમમ ફેનગણિ હે । દુ સહનિંદા, નિર

(સજોગ વિઓગ વીડ ચિતાપસગ પસરિય-વહ વંધ મહલ્ વિઝલ-કહોલ-કલુણ વિલવિય-  
લોભ-કલકલંત-ચોલ-વહુલ) સયોગ-મનને ન ગમે તેવા શબ્દ આદિડોનો  
મળવ, મનને ગમે તેવા શબ્દ આદિડોનો વિયોગ, એ જેમા વીચિ-લહેરો  
હે, ચિતા જેનો વિસ્તાર છે, વધ તેમજ વંધન જેમા મોટા મોટા છે,  
કહોલમ્-વહુલ વિલાપવચન તેમજ લોભથી ઉત્પન્ન થયેલ આક્રોશવચન  
એ જે જેની મોટી કલકલાટ વનિઓ છે-ગર્જના છે, (અવમાણ ફેણ તિવ્વ  
વિસણ-પુલપુલ-પ્પભૂય-રોગવેયણ-પરિભવ-વિણિવાય-ફરસ-વરિસણા-સમાવહિય  
વઢિણ-કમ્મ-પત્થર-તરગ-રગત-નિચ્ચમચ્ચુમય-તોયપટ્ટ) અપમાન જેમા નીચના

## मूलम्—संसारभउव्विग्गा भीया जम्मण-जर-मरण- गभीर-दुक्ख-पक्खुभिय-पउर-सलिल सजोग-विओग-वीइ-

टीका—भगवत् श्रीमहावीरस्वामिनोऽनगार पुन काट्ठा 'इत्याह' 'संसार भउव्विग्गा' इत्यादि । संसारभउव्विग्गा - चतुर्गतिभ्रमणलभणसमागमयादुद्विग्गा = 'यादुल', 'किनोपायेन संसारसागरात् तरिष्याम' इति चिन्ताजाल-कुल इत्यर्थ । अत एव 'भीया' - भीता = भययुक्ता, अस्य तरन्ती यत्रान्वय । सूत्रकार संसारमाग उर्णयति - 'जम्मण-जर-मरण करण-गभीर दुक्ख पक्खुभिय पउर सलिल' जम-जरा मरण करण-गभीर दु ख-प्रभुमित प्रचुर-सलिलम् - जमजरामणान्येन करणानि=साधनानि यस्य तत् तथा, तदेव गभीर दु ख=प्रगाढदु ख, तदेव प्रभुमित=प्रचलितम्, प्रचुर=विपुल सलिल=जल यस्मिन् स जम जरा-मरण-करण-गभीर-दु ख-प्रभुमित प्रचुरसलिलस्त, पुन काट्ठा संसारसागरम् 'इत्या-

‘संसारभउव्विग्गा’ इत्यादि ।

भगवान् महावीर के अनगार और भा कैसे थं 'इस बातको प्रकट करने के लिये सूत्रकार इस सूत्रकी प्ररूपणा करते हुए कहते हैं कि-भगवान् महावीर स्वामी के ये अन गार (संसारभउव्विग्गा) चतुर्गति मे भ्रमण करने रूप संसार के भय से उद्विग्न थे, 'किस उपाय से हम लोग इस अथाह संसारसागर से पार होगे' इस प्रकार का चिन्तन सर्वदा करते रहते थे । (भीया) इसलिये ये संसारभीरु थे । अब यहा से यह संसारसागर कैसा है' इस बात का नाचे लिखित विशेषणों द्वारा सूत्रकार स्पष्ट करते हैं-(जम्मण-जर-मरण करण-गभीर-दुक्ख-पक्खुभिय-पउरसलिल) जम, जरा और मरण, ये ही जिसके साधन हैं ऐसा प्रगाढ दु ख ही जिसमे उछलता हुआ अगाध जल भरा हुआ है, तथा

‘संसारभउव्विग्गा’ इत्यादि

भगवान् महावीरना अनगार इरीपण देवा हुता ? ते वातने प्रउट ठरवा सूत्रकार आ सूत्रणी प्रउपण्ठा करता उहे छे उ-भगवान् महावीर स्वामीना ते अनगार (संसारभउव्विग्गा) चतुर्गतिमा भ्रमण ठराववाइय संसारना लयथी उद्विग्न हुता, 'उया उपायथी अमे आ अगाध संसारसागरथी पार थधमे' ओ प्रगाढु चितवन सर्वदा उया ठरता हुता (भीया) ओथी तेओ संसारभीरु हुता उवे अहीथी ओ संसारसागर देवा छे ? ते वात नीचे लजेला विशेषणे द्वारा सूत्रकार स्पष्ट ठरे छे-(जम्मण जर मरण करण गभीर दुक्ख पक्खुभिय पउरसलिल) जम, जरा अने मरण, ओ ज जेना साधन छे ओवा प्रगाढ दु ख ज जेमा विस्तारथी उज्जता पाणीना जेम लरेला छे तथा

કલુસ-જલ-સચય પડમય અપરિમિય-મહિચ્છ-કલુસમડ-  
વાડવેગ-ઉદ્દુમ્મમાળ-દગરય-રયધઆર-પરફેળ-પડર-આસા-

ત્રાયેષ કલુસજ્ઞા ચયો યત્ર સ તથા તમ । 'પડમય' પ્રતિભયમ્=મહાભયદ્વર્ગમ્, 'અપરિમિય-  
મહિચ્છ' કલુસમડ-વાડવેગ-ઉદ્દુમ્મમાળ દગરય રયધઆર-પરફેળ પડર-આસા-પિવાસ  
ધવજ' અપરિમિત મહા-કલ્પમતિ-ત્રાયુગ્મો-દ્વયમાનો-કરજોગ્યાઽધકાર પરફેળ-પ્રચુગઽઽઞા-  
પિપામા-પત્રમ્-અપરિમિતા =અયધિકા યે મહંચ્છા-તાગભિલાપવન્તો લોકા, તેષા કલુપા=  
મત્તિના યા મતિ સર્વ ત્રાયુગ્મન ઉદ્વયમાનમ્-કરજોરય-જલકળમમૂહ, તન અધકાર  
દત્ર યત્ર સ તથા ઘર્ષનશ્ચિત્ત-જાગ્રાપિપામાભિર્ધવલ દત્ર ધવલો ય સ તથાત, તત્રાપ્રાપ્તાથાના  
પ્રાપ્તિ-ભાવના આગા, ધનસમ્પન્નિયરતાલ્પલસા પિપાસા । 'મોહમહાવત્તમોગમમમાળ ગુપ્ત-  
માણુ' ઉત્તપચોણિયત્તપાણિયપમાયચડપહુદુદ્ધસાગયસમાહયુદ્ધાયમાણપન્માર-પોર-  
કતિયમહારવરવતભેરવરય'-મોહમહાવત્તમોગમમમાળગુપ્તયુદ્ધપ્રત્યવનિપત્તપાનાયપ્રમાદચ્છન-

મત્ર રૂપ હા જિમમ કલુસ-મલ્લિન-જલ્લ કા નચય હ, (પડમય) મહાભયદ્વર્ગ હે । (અપરિ-મિય-  
મહિચ્છ કલુસમડ-વાડવેગ-ઉદ્દુમ્મમાળ દગરયરયધયાર-પરફેળ પડર-આસા પિવાસ-  
ધવજ) અપરિમિત-અયધિક અભિગપાગાલ મનુષ્યા કા જો વિવિધ પ્રકાર કા બુદ્ધિયા હે  
યે હા માના દમકે ત્રાયુકે જ્ઞોકાં સે ઉદાયે હુણ્ જલકળ હ, ડનસે યહ નસારમમુદ અધ-  
કાર સે યુક્ત અમા હો ર્તા = । આગા એવ પિપાસારૂપ પ્રચુર ફેળ સે યહ ધવલિત્ત હો રહ્યા હે ।  
અપ્રાપ્ત અર્થ કા પ્રાપ્તિ કા ભાવના કા નામ આગા હ, ઓર ધન ત્રયી ત્રીજ લાલસા કા નામ પિપાસા  
હ । (મોહ-મહાવત્ત-મોગ મમમાળ ગુપ્તમાણુ =જલત પચોણિયત્ત પાણિય પમાય-ચડ-  
પહુદુદ્ધ-સાગયસમાહયુદ્ધાયમાણ પન્માર પોર-કતિય મહારવરવત ભેરવ-રવ) દત્ત 'સાર

મ જલ-નચય) લાખો ભવડપ જ જેમા હુપ-મેલા પાણીનો સચય હે, (પડમય)  
મહાભયદ્વર્ગ હે (અપરિમિય-મહિચ્છ કલુસમડ વાડવેગ ઉદ્દુમ્મમાળ-દગરય-રયધ  
યાર પરફેળ પડર આસા પિવાસ ધવજ) અપરિમિત-અહુ જ અભિલાપાવાળી મનુ  
ષ્યોની જે વિવિધ પ્રકારની બુદ્ધિ છે તે બધે તેના વાચુના અપાટાથી ઉડતા  
જલહણો છે તેનાથી આ સસારસમુદ્ર અવતારથી ભરેલ જેવો થઈ ગયો  
હે આગા તેમજ પિપામા (તૃષ્ણા) રૂપ પ્રચુર કીલ્બુથી તે સંદેહ થઈ રહેલો  
છે અપ્રાપ્ત અર્થની પ્રાપ્તિની અભાવનાનું નામ આગા છે અને ધન  
ત્રય ત્રી ત્રીજ લાલસાનું નામ પિપાસા હે (મોહ મહાવત્ત મોગ મમમાળ ગુપ્તમાણુ  
જલત-પચોણિયત્ત-પાણિય પમાય-ચડ પહુદુદ્ધ-સાગય-સમાહયુદ્ધાયમાણ પન્માર-પોર-

શ્વિંસન-પુલપુલ (પલ્પન) - પ્પમૃયરોગ-વેયન-પરિભવ-વિણિવાય-  
ફરુસ-ધરિસના-સમાવહિય-કઠિન-કમ્મ-પત્થર-તરંગ-રંગત-  
નિચ્ચમચ્ચુભયતોયપટ્ટ કસાય-પાયાલ-સકુલ ભવસયસહસ્સ-

ફરુસધરિસનાસમાવહિયકઠિનકમ્મપત્થરતરંગરંગતમચ્ચુભયતોયપટ્ટ' અપમાનન-પેન  
તીવ્ર-શ્વિંસન-પુલ્પુલ-પ્રભૂત રોગ ગદના પરિભવ વિણિવાત પરપ ધર્પગા-સમાપતિત-કઠિનકર્મ  
પ્રસ્તર-તરદ્વ-રદ્વનિ યપ્રત્યુભય તોયપટ્ટમ્-અપમાનનમેય પનો યત્ત સોડપમાનનપન, તથા-તાવ્ર  
શ્વિંસનમ્=દુ સહનિ દા, પુલ્પુલપ્રભૂતા=નિરતરમુત્પન્ના યા રોગમેટના પમ્ભિવા =અનાત્રા,  
વિણિવાતા =નાશ, અથવા પરિભવવિણિવાત -પરિભવ =પરાભવ પરાજયો હાનિર્ગા, તસ્ય  
વિણિવાત =પ્રાપ્તિ પરુપધર્પગા -નિષ્કુરવચનનિર્મર્સનનિ, તથા-સમાપન્નાનિ=નદ્વાનિ યાનિ  
કઠિનનિ=કઠોરોત્યાનિ કમાગિ=નાનાડડગ્ગીગાડાનિ, ણ્તાયેય પ્રસ્તગા-પાપાણાસ્તૈ  
કૃત્વા તન્નવન પ્રાપ્ત્ય સમુચિતૈ, તરદ્વે, રિદ્વત=પ્રચલત, નિય=નુવ યમૃત્યુભય=મરણભાતિ  
તદેવ તોયપટ્ટ=જલોપરિતનભાગો યત્ર સ તથા તાદૃશમ્, પુન કાઢગ 'કસાયપાયાલસકુલ'  
કપાયપાતાલસકુલમ્-કપાયા એવ પાતાલા =પાતાલકલગા -અધસ્તનિ તૈ સકુલ -ત્યાન-  
સ્તમ્. 'ભવસયસહસ્સ-કલુસ-જલ-સચય' ભવગતસહસ્સકલુપજલસચયમ્-ભવગતસહ

ન્તર સમુત્પન્ન રોગવેદના, પરાભવ, વિણિવાત-વિનાશ, અથવા પરાભવ ક્ષી પ્રાપ્તિ, નિષ્કુર  
વચન, અપમાન કે વચન, એવ કઠોર ઉદયગાલે સચિત જ્ઞાનાવરણીય આદિ આઠ કર્મ, યે  
હી જિસમે પાપાણ હૈ, ઓર ડન પાપાણા કે વચન સે અનેક પ્રકાર ક્ષી આધિવ્યાધિરૂપ  
તરદ્વે ઉત્પન્ન હોતી હૈ, ઇન તરગા દ્વારા ચલાયમાન અવશ્યભાવી મૃત્યુભય હી જિસમે તોય  
પટ્ટ-જલ કા ઉપરિતનભાગ હૈ, એસા યહ નમારસાગર હૈ. તથા યહ (કસાય-પાયાલ  
સકુલ) કપાયરૂપ પાતાલકલગા સે વ્યાપ્ત હૈ. (ભવ સયસહસ્સ કલુસ જલ સચય) લાલો

ઢગલાડય છે, ડું સહ નિદા, નિરતર થતી રોગવેદના, પરાભવ, વિણિવાત  
વિનાશ, અથવા પરાભવની પ્રાપ્તિ, નિષ્કુર વચન, અપમાનના વચન, તેમજ  
કઠોર ઉદયવાળા સચિત જ્ઞાનાવરણીય આદિ આઠ કર્મો, એ જ જેમા પાપાણ  
(ખડકો) છે, અને આ પાપાણો માથે ભટકાવાથી જે અનેક પ્રકારના આધિ  
વ્યાધિરૂપ મોળા ઉત્પન્ન થતા રહે છે અને તે દ્વારા ચલાયમાન અવશ્યભાવી મૃત્યુ  
ભય જ જેમા પાણીની અપાત્રીના ભાગ છે, એવો આ મ માગમાગર છે તથા આ  
(કસાયપાયાલસકુલ) કપાયરૂપ પાતાલકલગાથી વ્યાપ્ત છે (ભવ સયસહસ્સ કલુ

છપરિહત્ય-અણિહુયિદિય-મહામગર-તુરિય-ચરિય-ચોચુલ્લભમાળ-  
નચ્ચત-ચવલ-ચચલ-ચલત-ધુમ્મત-જલ-સમૂહ-અરડ-ભય-વિસાય-  
મોગ-મિચ્છત્ત-સેલ-સકડ અણાડસતાળ-કમ્મવંધણ-કિલેસ-

ગગનગ-ત્વગ્નિચરિત-ચો-ધુમ્મમાળ-નૃત્યચપલાચચલ-ચલ્-ર્ણજગ-સમૂ-મ-અજ્ઞાના યેવ  
મમતો મન્યા પ્રતિહસ્તા જલજતુવિગેષા, યરિમન્ સમાગસાગર સ તથા, અભિભૂતાનિ-  
અનુપગાતાનિ યાનાદ્રિયાગિ તાપ્યેય મહામકગસ્તેષા યાનિ ત્વરિતાનિ=ગ્રામગિ વઘિતાનિ  
=ચેષા તે-ચો-ધુમ્મમાળ અયતમુચ્છલ્લન ટૃત્યન્નિય નૃત્યન, ચપલાચચલ્લ યથાચ્યાત તથા  
પરગ ઈર્ણન=ત્રિધુમ્માનવેગન ચલ્લક્રાકાર ભ્રમન જલસમૂહ, ૧. પારપશ્ચે તુ જટસમૂહો=ત્રિવેક  
તાગ્નિતાના સમૂહો યત્ર સ તથા, તત પદ્મસ્ય કર્મગારય, ત તાદશમ । 'અરડ-ભય  
વિસાય-મોગ મિચ્છત્ત-સેલ સકડ' અતિભયવિગાન્શોકમિ યાવગેલ્સદ્દટમ-અરતિ, ભય,  
વિપાત, શોક, મિ-ચ્યાત્મગ્તાનિ પ્રતિરોધકૃતયા ટ્રૈલોટ્પતૈ મદ્દટ = અતિવિકટ, ત તાદૃશમ્,  
'અણાડ સતાળ કમ્મ-વંધણ કિલેસ ચિન્નિલ્લ-સુદુત્તાર' અનાપિ સતાળ-કર્મવંધનસ્તેજ  
કર્મમુક્તમ્-અનાપિ સતાળમ્=અનાપિ પ્રવાહ યત્કર્મવંધનતત્ત્વ, વલ્લગાથ ગગાદયસ્તલ્લભણ યત્

સત્સાર સમુદ્ર મ અજ્ઞાન હી ધૂમતે હુણ મસ્ય એવ પરિહસ્ત-જલજતુવિગેષ હ । અનુપગાત  
દ્રિયા હી સમ નિરુપાલ મગર હે । ઇન દ્રિયરૂપ મહામકગો ક ચચર ચેષાઓ સે  
દમ અનાનિયા કા સમૂહરૂપ જલસમૂહ લુપ્ત હો રહા હૈ, નાચ રહા હ, ત્રિધુદવેગ મે ચક્ર  
પત પ્રમ રહા હ । (અરડ ભય વિસાય મોગ મિચ્છત્ત સેલ સકડ) અરતિ અપ્રાપ્તિ, ભય માપ્તિ,  
વિપાત, શોક એવ મિચ્યાલ્પરૂપ પર્વતા સે યદ સત્સારસમુદ્ર અત્યત વિકટ પના હુઆ હૈ ।  
(અણાડ સતાળ કમ્મવંધણ કિલેસ ચિન્નિલ્લ-સુદુત્તાર) અનાપિ કાલ સે દમ જાન ક સાય

અમાળ નચ્ચત ચચલચચલ ચલન ધુમ્મત જલ સમૂહ) આ મ નારસમુદ્રમા અજ્ઞાન  
જ ધુમતા માછલા તેમજ પરિહસ્ત-જલજતુવિગેષ છે અનુપગાત  
દ્રિયો જ એમા વિદરાળ મગર ડે તે દ્રિયરૂપ મહામકગોની વચળ એષા  
એથી તેમા અજ્ઞાનીઓના મમ્મરૂપ જલમમ્મરૂપ કુપ્ત થઈ રહ્યો છે, નાચી  
રહ્યા છે, વીજળીવેગે ચક્રની પેઠે ફરી રહ્યો છે (અરડ-ભય-વિસાય-મોગ-મિ  
ચ્છત્ત-સેલ સકડ) અરતિ-અપ્રાપ્તિ, ભય-ભીતિ, વિપાદ-શોક, તેમજ મિચ્યાલ્પ  
રૂપ પવતોથી આ મ નારસમુદ્ર અત્યત વિદટ બનેલો છે (અણાડ-સતાળ  
કમ્મવંધણ કિલેસ ચિન્નિલ્લ સુદુત્તાર) અનાપિ જાણથી આ જીવની આયે મ વન



પિવાસ-પવલ મોહમહાવત્ત-ભોગ-ભમમાણ-ગુપ્તમાણુ-ચ્છલત-  
પત્તોણિયત્ત-પાણિય-પમાય-ચડ-વહુદુદ્ધ-સાવય-સમાહુદ્ધાય-  
માણ-પદ્માર-ધોર-કદિયમહારવરવત-ભેરવરવ અણ્ણાણ-ભમતમ-

વહુદુદ્ધધાવન્મહાહતોદાયપ્રાગ્માર્ગધોરકન્તિતમહારગ્ન્યદ્ભેગ્વગ્ન-મોટ્તરુપે મગર્વત્ત મોગ  
પવ ભામ્યત-ચક્રાકારગ ભમત્, ગુપ્તત્=ચપત્રીભવત, ડ ડ્ગા=ડાનિ,  
'પત્તોણિય' યગરિપતત્-અપતત્, પાનીય=જલ યા સ તગ્, પ્રમાણ=મથાગ્ન્ય  
ગા ચ્છલતવહુદુદ્ધધાવન્-ચણ્ડા=કોથગાલા વહુદુદ્ધ=અતિદુષ્ટસ્વભાવા, ધાવન્-ન મક  
જીનાત્સૈયે 'સમાહ' મમાહતા=પ્રહતા-આધાત પ્રાતા 'ઉદાયમાણ' ડગ્ગત=  
ડઝલત ત્રિવિધ ચેષ્ટમાના વા સમુદ્રપક્ષે મત્સ્યાદય સસારપક્ષે પુરુષાણ્ય, તેવા 'પદ્મા  
પ્રાગ્માર-મમ્મહો યત્ર સ તથા, તથા ધોગેય કન્તિતમહારગ્ન્ય=રોદનમહારગ્ન્ય સ ણ્ગગ્ન-  
પ્રતિનન્-પ્રતિર્તન કુર્ચન ભરવરવો=મયાનકગન્ધો યત્ર સ તથા, તત્સથાણા પાના કમપારય,  
તત્-અણ્ણાણ ભમત મન્ડ-પરિહત્ય અગિહુર્ચિદિય મહાસાગર-તુરિય-ચરિય લોસુભ  
માણ નચત ચવલચવલ ચલત ધુમ્મત જલસમૂહ' અજાન-ભમ-મત્ય-પરિહસ્તાનિષ્કેત્રિય

સમુદ્ર કે મોહરૂપ મહા-આવર્ત મે ભોગરૂપ જલ ચક્રાકાર સે ધૂમ રહા હૈ, અયત ચવલ  
હો રહા હૈ, ડઝલ રહા હૈ, ડઝલ કર ફિર નીચે ગિર રહા હૈ। તથા-દમ -સાર સમુદ્ર મ  
પ્રમાણ આદિ હા કોધી પવ અતિદુષ્ટ સ્વભાવ વાલે હિંસક જીવ હૈ। ડન કે દ્વારા આધાત  
કો પ્રાત હાકર સમસ્ત સસારી જીવો-પુરુષ આદિ (સમુદ્રપક્ષ મે મત્સ્યાદિક જલચર જીવો) કા  
સમૂહ ધર-ઉધર ભાગતા ફિરતા હૈ। ડન્હી સસારી જીવો કે મયકર આક ડન કી મહામાપ્ત  
પ્રતિર્તન દમર સાગ સમુદ્ર મ હો રહી હૈ। તથા-(અણ્ણાણભમતમન્ડપરિહત્ય-અગિહુર્ચિદિ  
ય મહાસાગર તુરિય ચરિય લોસુભમાણનચત-ચવલ ચંચલ-ચલત-ધુમ્મત-જલસમૂહ)

કદિય-મહારગ-રવત-ભેરવ-રવ) આ સસાર સમુદ્રના મોહરૂપ મહા આવર્ત મા  
ભોગરૂપ જલચક્રી પેઠે ધૂમી રહ્યુ ડે બહુ વેગ થઈ રહ્યો હૈ, ઉછળા  
રહ્યુ હૈ ઉછળીને પાણી નીચે પડે હૈ તથા-આ સસારસમુદ્રમા પ્રમાણ  
આદિ જ કોડી તેમજ અતિદુષ્ટ સ્વભાવવાળા હિંસક જીવ હૈ, તેમના દ્વારા  
આધાત પાનીને સમસ્ત સસારી જીવો-પુરુષ આદિ (સમુદ્ર પક્ષમા મત્સ્યા  
દિક જલચર જીવો)નો સમૂહ આમતેમ ભાગનાસ ડરે ડે તે સસારી  
જીવોનો ભયકર આક્રમનો મહાભીષણ પડ્યો આ સસારસમુદ્રમા પડે  
ડે તથા (અણ્ણાણ-ભમત મન્ડ પરિહત્ય અગિહુર્ચિદિય-મહાસાગર-તુરિય ચરિય લોસુ

મીમદરિસગિજા તરતિ, ધિહ-પ્રણિય-નિષ્પ્રક્રપેણ તુરિય-ચવલ  
સપર-વેરગ-તુગકૂચય-તુસપડત્તેણ જાણ-સિય-વિમલ-મૂસિ-  
ણ સમ્મત્ત-વિમુદ્ધ-લઢ-જિજ્ઞામણં ધીરા સંજમપોણ મીલક-

‘સસારમાગરમ્ તરન્તિ, -અર્થ ‘યમપોતેન’ ટ્યપે ૩ યમાણેન સમ્વપ । સારમયો  
દિના યમિા યમપોતેના તગુ પાના તા યર્પ । કિમ્મૂતન યમપોતેનાયાહ-‘વિદ્યધિ-  
યનિષ્પ્રક્રપેણ’ ધૃતિ, નિરનિપ્રદમ્પગ-નૂનિરૂપગ મ્હુનપ્રનન યનિરૂપ=અ યર્થ નિષ્પ્રક્રમ્પ =  
રમ્પનરહિતસ્તન યમપોતન, ‘તુરિયચર’ યગિતિનપલ્પ=અનિશામ્પ, -‘સવર-વેરગ-તુગ-  
કૂચય મુસપડત્તેણ’ ય પ્રગમ્ય તુજ કૂપક-મુપ્રયુકેન તર યર=પ્રાણાનિપાતાનિરિતિ-  
રૂપ, વેગ ૧=નિરગાનમિપદ ણતરૂપો યમ્તુજ=અ યુચ કૂપક-પોતમ યસ્થિત સ્તમ્મ,  
તન મુરુ મમ્પ્રયુક-મમ્પ્રજનયા પ્રગાજિનસ્તન, જાણ સિય વિમલ મમ્પિણ’ જ્ઞાન મિત-  
વિમલોહિતેન, જ્ઞાનમય મિત=વન વગ તમ્પ વિમલમ્ ડિહૂન યર તેન, મૂલે  
મના પ્રાક્રત ગા । યનનાકમ્પિન યનપટમ્પટમ્પિટપટાર્પણન નૌકા વેગગામિની  
મયતિ । સનિ સામનોપનપિ પોન યગિતિ ગાગ માયમિ યાહ-‘સમ્મત્તવિમુદ્ધલઢજિજ્ઞામ-

(વિદ્યધિયનિષ્પ્રક્રપેણ) યતિનપ રજુપ્રન સે જો અયત નિપ્રક્રપ હ । (તુરિયચવલ)  
ગનિ જિસકા અયત જાગમા હ (સવર વેરગ તુગ કૂચય મુસપડત્તેણ) યર-પ્રાણાતિ-  
પાતાદિ સે નિવૃત્તિરૂપ પ્રિતિ ય પ્રગમ્ય-નિપર્યા મ અનમિપ્રદ્ધરૂપ વૃત્તિ-એ દોનાં હી  
જિમકે ગાચ મ ણક ડેકા કૂપક-સ્તમ્મ હ । (જાણ-સિય વિમલ મમ્પિણ) જ્ઞાનરૂપી સફદ-  
વલ્લ કા જિસમ પાલ તના ટુઆ હ । નૌકા મ ણક ટકડા કા ચમ લગા રહતા હે જિસ  
પર ણક કપડા તના રહતા હ । ડમસે હયા કા ટકાવટ હોન સે નૌકા વડે વેગ સે ચલતી  
હ । યરુ ણપક યહા વરિત કિા ગા હે । (સમ્મત્તવિમુદ્ધલઢજિજ્ઞામણ) જિસમે

સનના ડે (વિદ્યધિયનિષ્પ્રક્રપેણ) વનિરૂપ દોડાના ય વનચી ડે બહુ  
નિપ્રક્રપ (૨) ડે (તુરિયચવલ) ગનિ જેની અત્પન વેગવાળી ડે (સવર વેરગ  
તુગ કૂચય મુસપડત્તેણ) નપ-પ્રાણાનિપાતાનિથી નિવૃત્તિરૂપ વિગતિ તેમજ  
વેગજ્ય વિપયોમા અનામક્રિતરૂપ વૃત્તિ-એ બન્ને જેના વચ્ચમા એક ડે  
કપડાતલ ડે (જાણ-સિય વિમલ મમ્પિણ) નાનરૂપી નફેદ વચ્ચનો જેમા સદ  
હોય ડે વહાણમા એક લાડાનાં થાલયો લાગેલો હોય ડે જેના પર એક કપડું  
(૨૬) તાણેલો હોય ડે તેમા હવા ગેડાઈ વાય ડે તેથી લગ નિ વહાણ બહુ  
વેગથી ચાલે ડે યાજ રૂપ અહી વગવેલુ ડે (સમ્મત્તવિમુદ્ધલઢજિજ્ઞામણ)

ચિમ્બિલ-સુદુત્તાર અમર-ળર-તિરિય-ળરયગઢ-ગમળ-કુહિલ-  
પરિયત્ત-વિહલવેલ ચડરતં મહતમળવદગ્ગ રુદ સસારમ્માળરં

‘ચિમ્બિલ’-કર્ત્તમ, તેન સુષ્ટુ દુસ્તર મ તથા તમ્ । ‘અમર ળ-તિરિય ળરય ળ ગમળ-  
કુહિલ પરિયત્તવિહલ-વેલ’અમર નર નિર્થકાગમ-ગતિગમન કુટિલ-પરિત્ત-ત્રિપુટ-પલ્લમ,  
સુર નર તિર્થદ્નારક ગનિપુ ચત્તસૃપુ ગમનતદેવ કુટિલપરિત્તાં = વક્ત્રમ-મ્માન્ત ળ ત્રિપુટ =  
વિગાળા વેલ યસ્મિન્ સ તથા ત-ચતુર્ગતિગમનપદુટિલપરિત્તત્રિપુલ્લમ । ‘ચડરત’  
ચતુરન્તમ્-દિગ્મેત્તગતિમેત્તમ્-ચતુર્વિભાગમ્ । ‘મહત’ મહાત્તમ્=વિગાળમ્ । ‘અળવદગ્ગ’  
અનવદગ્ગમ્-અપર્યવસાનમ્ । ‘રુદ’ રૌદ્રમ્-મયજનકમ્ । ‘મીમદરિસગિજ્જ’ મીમર્શનાયમ  
મીમ યથા મત્તીયેવ દૃ યતે ય સ મીમર્શનીયન્તમ્, ય ય ત્ઞનાદ મ્માનુપયતે તમિર્યર્થ ।

બધન અવસ્થા કો પ્રાપ્ત-ચલા આ રહા જો કર્મ ળ ટનસે ડ્ઢમ્ન જો ગગાદિક પરિગામ દ,  
યે હી જહા ચિકના કાદવ હ । ઇસીસે ટસકા તિગ્ના ડુપ્પર હો રહા હ । (અમર-ળર  
તિરિય ળરયગઢ-ગમળ-કુહિલ પરિયત્ત વિહલ વેલ) દેવગતિ મનુષ્યગતિ, તિર્થગતિ ળ  
નરકગતિ ઇન ચાર ગતિયોં મ જો નિરન્તર જીવ કા પમિત્રમળ હે વહા ઇસકા વક્ત્ર પરિવર્દમાન  
વિસ્તૃત વેલ હૈ । (ચડરત) ચતુર્ગતિરૂપ ચાર દિગાઓં કે ચાર વિભાગોં સે જો વિભક્ત હૈ ।  
(મહત) જો બડી વિગાળ હે । (અળવદગ્ગ) જિમકા પાર પાના મહુત હા કઠિન હ ।  
(રુદ) જો મહા હી ત્રિકાલ્પરૂપ વાળા હે । (મીમદરિસગિજ્જ) જિસક દેરસને માં સે હા  
મય કા વચાર હોતા હૈ । એસા યહ સારસમુદ્ર હે । ઇમકા પાર પાના વિના યમરૂપ  
જહાજ કે હો નહીં મકતા હૈ । અપ યહા સે યમરૂપ જહાજ કા તર્ગન સ્ત્રકાર કર્તે હે-

અવસ્થાથી આપ્યા આવતા જે ડમ તેમજ તેમનાથી પેદા થતા જે રાગાદિક  
પરિણામ છે તે જ ચીડણો કાદવ છે અને તેથી તેને તરણ મુરડેલ વાય છે  
(અમર ળર તિરિય ળરય ગઢ ગમળ કુહિલ પરિયત્ત વિહલ વેલ) દેવગતિ, મનુષ્યગતિ,  
તિર્થ ગતિ તેમજ નરકગતિ આ ચાર ગતિઓમા જે નિરન્તર જીવન પરિવર્તમણ  
છે તે જ તેની વાડી, પશ્ચિવિત થતી વિગાળ વેલા છે (ચડરત) ચતુર્ગતિરૂપ  
ચાર દિશાઓના ચાર વિભાગોથી જે વિભક્ત છે (મહત) જે બહુ મોટી છે  
(અળવદગ્ગ) જેનો પાર પામવો બહુ જ ડઢપ છે (રુદ) જે બહુ જ વિદરાળ  
સ્વરૂપવાળો છે (મીમદરિસગિજ્જ) જેના દશન માનવી જ લગનો મચાર  
થાય છે એવો આ સમારમસુદ્ર છે તેનો પાર પામવો તે મયમરૂપ નાવ  
વગર ખની થકો નથી હવે અહીંથી મયમરૂપ નાવ (વહાણ)નું વર્ણન

વચ્ચર-મહુ-સચ્ચિસારા જિજ્ઞાસુ-વચ્ચનોવદિદ્-મગ્ગેણ અકુહિલેણ  
સિદ્ધિમહાપટ્ટનાભિમુદા સમગ્ગવર-સત્ત્વવાહા સુસુદ-સુસમાસ-

મહાવ્રત તદ્વત્ત માણ્ડ = ક્રમગાય વસ્તુજ્ઞાનરૂપ, મૃત = સ્થાપિત સામે = રનાત્તિરૂપ પદાર્થો થૈસ્તે  
તથા, કન પયા પ્રયાતન્તરન્તા યત્તા - 'જિજ્ઞાસુવચ્ચનોવદિદ્મગ્ગેણ' જિજ્ઞાસુવચ્ચનોવદિદ્મગ્ગેણ  
જિજ્ઞાસુવચ્ચનમ્ = સામ્યમરૂપતા ઉપરિણ = કથિત - માર્ગ = યમપથ તેન, 'અકુહિલેણ' અકુહિ-  
લ્લન - કાપટચાદિનોપગમિત્તા, 'સિદ્ધિપટ્ટનાભિમુદા' 'સિદ્ધિપત્તનાભિમુદા' - સિદ્ધિરેવ પત્તન  
વગિરપુર તત્ત્મિમુદા - તત્ત્મ મુદા । 'સમગ્ગવરસત્ત્વવાહા' શ્રમગ્ગવરસાર્થવાહા - શ્રમગ

પ્રમાત્ત કા પરિચાગ વચ્ચરસાય જયાત્ત મોડ પામ જરા કા દદ નિશ્ચય, ઇત્ત દોનો  
મૂલ્યાસ ગુણ-ક્રાત્ત વરાત-ગયાત્તરૂપ-માણ્ડા કા ક્રમગાય વસ્તુજ્ઞા કા-કિ જો નિર્જા,  
યત્તના, ઉપયોગ, જ્ઞાન, ત્ત્રીન વચ્ચ [ચામિત્ત] સિદ્ધિદ્દ, જિજ્ઞાસુ મગ્ગા ડુગા હે એસે મુનિજ્ઞા  
ડસ સારરૂપ મહામુદા સ પાર ડાગા હે । કિમ માગપર ચચ્ચે દુગા ચે પાર હોતે હે  
સો વ્રતતે હે- ( જિજ્ઞાસુવચ્ચનોવદિદ્મગ્ગેણ ) જિજ્ઞાસુ કા જો વચ્ચન હે-આગમ હે, ડસકે  
દ્વારા ઉપદિષ્ઠ જો યમરૂપ માર્ગ હે, ડસ પર ચલ્લકર હા ચે મુનિજ્ઞા ડસ 'સારરૂપ સમુદ્ધ  
કો પાર કરત હે । યહ માર્ગ કેમા ઠ, ડમક લિયે મત્તકાર (અકુહિલેણ) ડસ વિશેષણ સે  
સ્પષ્ટ કરતે હે-યહ માર્ગ કપટતા આત્તિ જાપા સ રહિત હે, અર્થાત્-મરહ હે-આઢા-ઢઢા  
નહા હે । એસે માર્ગ સે પ્રયાગ કરન વાઢે ચે મુનિજ્ઞા પુગ કેસ હાત્ત હે યહ અવ યહા સે  
સ્પષ્ટ કિયા જાતા હે-(સિદ્ધિપટ્ટનાભિમુદા) ડસ પાત્તર ક માર્ગ સે પ્રયાગ કરતે જાત્ત

પ્રમાદનો પરિચાગ તેમજ વ્યવસાય અયાત્ત મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવાનો દદ નિશ્ચય,  
એ બન્ને મૃત્યુ (નિમત્ત) થી લીધેલ-વચ્ચાતા લીધેલ ૧૨ વ્રત-મહાવ્રતરૂપ વાસ  
જોના-વચ્ચાતી લીધેલી વસ્તુઓના ડલે નિજરા, યત્તના, ઉપયોગ, જ્ઞાન, દર્શન  
તેમજ આરિત્તથી વિગુહ્ત ડે બેમા નાન લરેલો ડે એવા મુનિજ્ઞા આ મ સારરૂપ  
મહામુદાથી પાર થઈ જાય ડે ડયા માગ વચ્ચાલતા તેઓ પાર થાય છે ? તે  
જતાયે છે- (જિજ્ઞાસુવચ્ચનોવદિદ્મગ્ગેણ) જિજ્ઞાસુ ડે વચ્ચન છે-આગમ છે-તેના  
કાગ ઉપદેશાએલ ડે મયમરૂપ માર્ગ ડે, તેના પગ આવીને જ તે મુનિજ્ઞા  
આ મ નાનરૂપ મુદાને પાર કરે ડે આ માર્ગ ડેવા ડે ? તે માટે સૂત્રકાર  
(અકુહિલેણ) આ વિશેષણથી સ્પષ્ટ કરે છે આ માર્ગ કપટતા આત્તિ દોષોથી  
વહિત છે-અર્થાત્ મરણ ડે, આગેડેડે થી એવા માર્ગથી પ્રયાણ કરનારા એ  
મુનિજ્ઞા વળી ડેવા હોય છે તે બધું આત્તિ સ્પષ્ટ રૂપમા આવે ડે  
(સિદ્ધિપટ્ટનાભિમુદા) એ પ્રાપ્તના માર્ગે પ્રયાણ કરવાવાળા મુનિજ્ઞા બિદ્ધિરૂપ

लिया पसत्थज्ज्ञाण-तव-याय-पणोल्लियपहाविण्णं उज्जमववसाय-  
गहिय-णिज्जरण-जयण-उवओग-णाण-डमण-[चरित्त] निमुड-

एण' सम्यक्प्रविशुद्धप्रणिगमहेग म-सत्ता-पा मिशु' नि १५००० = प्राप्ति नियाम =  
कर्मधारे-नौकानाहको यम म तथा ते, सम्यक् प्रवर्णमशुक्लं धर्म, भाग-मिग्ग  
भावा, 'सज्जमपोएण' धम्मपेत्तेन = यमोक्तता। 'भीडइत्ति' जी-कान्ता = अग्रज-  
सहस्रजालाङ्गमवारका - पाठ उक्ता, 'पसत्थज्ज्ञाणतयायपणोल्लियपहाविण्ण' प्रशस्त  
'यानतपोनातप्रगोदितप्रधानितन-प्रशस्त' तान धर्मशुभात्तिक तद्रूप तप तदय वाता = वायु,  
तेन प्रगोदित = प्रेरित, अतएव यथाप्रित्तनेन 'उज्जम ववसाय गहिय निज्जरण जयण  
उवओगणाणडसगचरित्तनिमुडययरभडभरियसारा' उज्जम तामायगजाननिर्भरगयतनो  
पयोगजानदर्शनचारित्रिशुद्धताप्रमाणडभूतमाग-उद्यम = यमात्प्राप्ति याम अमो-मो-प्राप्ति  
निश्चय-ना-या मूर्त्यरूपाभ्या गदगन्त = ज्ञान निर्भरगयतनोपयोगानादर्शनचारित्रिशुद्धततर =

विशुद्ध सम्यक्त्व हा नियामक-कर्मशास्त्र स्थापन है, अथात् विशुद्ध समकित का लाम  
जिसमे जेष्ठिया के समान है। (पसत्थ ज्ज्ञाणतयाय पणोल्लिय पहाविण्ण) प्रशस्त यान-  
रूप तपरूपा वायु से प्रेरित होकर जो जाग २ बढ़ता रहता है। इस तरह इन  
पूर्वोक्त विशेषता से त्रिणिष्ठ इस यमरूपा ज्ञान के द्वारा इस स्वरूप अपार दुस्तर  
समुद्र को (धीरा) धारणा स्थिर स्थावनाके मुनिजन हा। (तरति) पार करते हैं। जय यहा  
से मुनिजना के क्रिये गयुक्त त्रिनिष्ठो का अर्थ स्पष्ट किया जाता है-(सीलकलिया)  
ये मुनिजना-गीण-१८ उज्जम वाता के भेदा को वागण मग्न गाल है। (उज्जम-ववसाय गहिय  
णिज्जरण-जयण उवओग णाण-सग [चरित्त] विमुडययरभडभरियसारा) उद्यम अथात्

जेभा विशुद्ध सम्यक्त्व का नियामक-कर्मधारने श्रवाने (मुजानी) है, अथात् विशुद्ध  
समकितनो लाल ७ जेभा मुजानीना समान है (पसत्थ ज्ज्ञाण तयाय पणो  
ल्लिय पहाविण्ण) प्रशस्त यानउप तपउपी वायुथी प्रेरित यधने जे  
आगण आगण पधते रहे है ओ गीते ते पूर्वोक्त विशेषत्वोयी विशिष्ट आ  
म यमउपी वहालद्वारा म नारउप अथात् दुस्तर समुद्रने वीर गी-विश्व-मवलाव  
वाणा मुनिजनो ७ (तरति) पार करे है हवे अही यी मुनिजनो भाटे लगालेला  
विशेषत्वोना अर्थ स्पष्ट करवाभा आवे है-(सीलकलिया) ओ मुनिजनो सील-  
१८ दुस्तर गीलना प्रदरने धागल उवावाणा ७ (उज्जम-ववसाय गहिय-णिज्ज  
रण जयण उवओग णाण-सग [चरित्त] निमुड ययर भड भरिय-सारा) उद्यम अथात्

જિહ્વિયા ણિઞ્મયા ગયમયા સચિત્તાચિત્તમીસિણ્ણુ ઢ્વેસુ  
વિરાગય ગયા સજયા [વિરતા] મુત્તા લહુયા ણિરવકચ્ચા સાહુ  
ણિહુયા ચરતિ ધમ્મ ॥ સૂ૦ ૩૨ ॥

યા ગયમયા ' નિર્મયા ગનમયા , 'સચિત્તાચિત્તમીસિણ્ણુ ઢ્વેસુ' મચિત્તાઽચિત્તમિશ્રિતેષુ  
દ્રવ્યેષુ=ચક્ષુષુ 'વિરાગય ગયા' વિરાગતા ગતા -ગમ્ય પ્રાપ્તા । 'સજયા' મયતા =નયમ-  
વત । 'વિરતા' વિરતા =વિસાદિભ્યો નિવૃત્તા , 'મુત્તા' મુક્તા -લેભગદિતા , 'લહુઆ' લઘુકા -  
સ્વપોષપિનાગ્તિગા લઘુભૂતા । 'ણિરવકચ્ચા' નિરવકાઙ્કશ્ચા =ઉભયગૌરમુગ્ધામિલાપગજિતા ,  
યત પૂર્વાક્તગુગ્ધગિગિષ્ટા , જતાન્ન 'સાહુ' માયુ -મોક્ષસાધકા । 'ણિહુયા' નિમૃતા -  
વિનાતા જા યાન્મિદગ્ધર્મિના દર્શય , 'ધમ્મ' ધર્મ -શ્રુતચારિત્રલક્ષગમ્ । 'ચરતિ' ચર-  
તિ=આગધયતિ ॥ સૂ૦ ૩૨ ॥

( ણિઞ્મયા ગયમયા ) નિર્મય ય, ઇમ હતુ ડુંદે કહા મી મય નહા લગતા  
યા, ( સચિત્તાચિત્તમીસિણ્ણુ ઢ્વેસુ વિરાગય ગયા ) સચિત્ત, અચિત્ત ઓર  
સચિત્તાચિત્ત દ્રવ્યા મ યે વેગમ્ય યુક્ત ય, (સજયા વિરતા મુત્તા) તયમગાલી, વિસાદિ-  
નિવૃત્ત ઓર લેભગદિત યે, [લહુયા] સ્વરૂપ ઉપર ક ધારક હોન સે યે લઘુ-લાઘવગુણ-  
સ્પન્ન ય, (ણિરવકચ્ચા) દુહલોક ઓર પલ્લોક કે સુત્રો કા અમિલાપા સે રહિત યે, અત  
ન્ન યે મુનિ ગગ (સાહુ) માયુ, અથા મોક્ષસાધક ય । ભગવાન મહાવારકે યે સાધુ  
(ણિહુયા) નિમૃત-જા યાદિ મન્ન સે રહિત હોનેક કારણ વિનીત હોર (ધમ્મ) શ્રુત-  
ચારિત્રલક્ષગ ધર્મ કા (ચરંતિ) આરાધના કરતે ય ॥ સૂ૦ ૩૨ ॥

આ માધુઓ નિતેન્દ્રિય હતા, ( ણિઞ્મયા ગયમયા ) નિર્મય હતા, તેથી  
તેમને કોઈ કંઈકે લય લાગતુ નહિ તેઓ ( મચિત્તાચિત્તમીસિણ્ણુ ઢ્વેસુ વિરાગય  
ગયા ) મચિત્ત, અચિત્ત અને મચિત્તાચિત્ત દ્રવ્યોમા વૈરાગ્યવાન હતા,  
( સજયા વિરતા મુત્તા ) તયમશાલી, હિમાદિથી નિવૃત્ત અને લેભગદિત  
હતા, (લહુયા) સ્વરૂપ ઉપરના વારડ હોવાથી તેઓ લઘુ-લાઘવશુભ  
મ પત્ર હતા, ( ણિરવકચ્ચા ) ઈલેલોક અને પરલોકના મુખોની અમિલાપાથી  
રહિત હતા તેથી જ તે મુનિઓ ( સાહુ ) માધુ એટલે મોક્ષસાધક હતા  
ભગવાન મહાવીરના આ માધુઓ ( ણિહુઆ ) નિમૃત-આત્માદિ મદથી રહિત  
હોવાને કાળે વીનીત થઈને ( ધમ્મ ) શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મની (ચરતિ) આરા  
ધના કરતા હતા (સ્વ ૩૨)

## સુપળહ-સાસા ગામે ગામે ઇગરાય ણગરે ણગરે પંચરાયં દૃઙ્ગજ્જતા

શ્રેષ્ઠા-સાર્થવાહા - પામૃતયસાધિયા । ‘મુમુઽ મુમભાસ મુપળહ સાસા’ મશ્રુતિ(મુનિ)  
 સુસમ્ભાપા-સુપ્રદ-સ્વાગા-મુષ્ટુ યુતયો યેપા ત મશ્રુતય -મ ।મયપ્ર યા -મસિદ્ધાતા,  
 અથવા સુશુચય -સમ્યક્શુદ્ધિમત । મુગ =મુગનાક મમ્ભાપો યેપા ત મુમભાપા ન્ત  
 ચિદપિ કદ્ધારણ ન રુરેત । ગોમના પ્રયા યેપા ત મુગના -પ્રમિતમશ્રુતિપ્રદર્શકાગ્ણ,  
 શોમના આગા યેપા તે સ્વાગા -મુક્તિમોક્ષેત્ય, ચતુગોમવા કર્મવાચ્યે-મુશ્રુતિમુમ્ભાપામુપ્રદ  
 સ્વાગા, ણવનિધા સત ‘ગામે ગામે ઇગરાય’ ગામ ગામે ણકગતમ્ પ્રતિગ્રામમ્ ણગરાતમ્, અત્ય  
 ‘દૃઙ્ગજ્જતા’ ક્ત્યનેન સદા વય । ‘ણગરે ણગરે પચરાય’ નગરે નગરે પચરાતમ્-પ્રતિનગર  
 પચરાત, ‘દૃઙ્ગજ્જતા’ દયત =રસત, વાતૂનામનેકાર્ય વા, ‘જિઙ્ગદિયા’ જિતન્દ્રિયા ‘જિન્મ

મુનિજન સિદ્ધિરૂપ પગ-પત્તન ક મ મુગ હોતે હૈ । ( સમળગરસત્યવાહા ) કનત સાયા  
 શ્રમગશ્રેષ્ઠરૂપ સાર્થવાહ વ્યવસાયિજન હોતે હૈ । (મુમુઽ-મુસભાસ મુપળહસાસા) સતસિદ્ધાતો  
 કે યે પારગત હોતે હે, અથા કનકા સિદ્ધાન્ત સમાચાન-નિર્દોષ હોતા હ, અથા યે  
 વિશિષ્ટ-શુદ્ધિ-પૂન હોતે હ । ભાપા કનકી વડા હી મનોમુગ્ધકારી હોતા હૈ । કમા મા યે  
 કદુરુ ભાપા કા ઉચ્ચારગ નહા કરતે હૈ । યે જો મા પ્રા કરતે હ વહ પ્રમાગોપેત હોતા  
 હૈ-વ્યર્થ કે અક્ષરો કા ઉસમ સમાવગ નહી રહતા । સાસારિક પદાયા મ કિસા મ મા  
 કનકી ઇચ્છા જાગૃત નહી હોતી, સિર્ફ મુક્તિ પ્રાપ્ત કરન કા માવના હા એક કનકી રહા  
 કરતી હૈ । ( ગામે ગામે ઇગરાય ણગરે પચરાય દૃઙ્ગજ્જતા ) યે સાધુ ગ્રામો મે એક રાત  
 ઓર નગરો મ પાચ રાત નિવાસ કરત વ । ( જિઙ્ગદિયા ) યે જિતેન્દ્રિય શ્રે

પદ્મ-પત્તનની મન્મુખ હોય છે (સમળગરસત્યવાહા) તેમના માથી શ્રમગશ્રેષ્ઠ  
 રૂપ સાર્થવાહ-વ્યવસાયી જન હોય છે (મુમુઽમુસભાસમુપળહસાસા) સત-સિદ્ધા  
 તોમા તેઓ પારગત હોય છે અથવા-તેઓના સિદ્ધાન્તો નિર્દોષ હોય છે,  
 અથવા તેઓ વિશિષ્ટ શુદ્ધિપૂન હોય છે ભાપા તેમની બહુ જ મનોમુગ્ધ  
 કરવાવાળી હોય છે કદીપણ તેઓ કદીભાવાનો ઉચ્ચાર કરતા નથી તેઓ  
 બે ઠાઈ પ્રશ્ન કરે છે તે પ્રમાણવાળો હોય છે-યથ અક્ષરોનો તેમા અમાવેશ  
 રહેતો નથી સામારિક પદાર્થોમા ડોઢમા પણ તેમની ડઢા બાગૃત થતી નથી  
 માત્ર મુક્તિ પ્રાપ્ત કરવાની ભાવના જ એક તેમને રહ્યા કરે છે (ગામે ગામે  
 ઇગરાય ણગરે ણગરે પચરાય દૃઙ્ગજ્જતા) આ સાધુઓ ગામડાઓમા એક ગામ  
 સુધી અને નગરોમા પાચ રાત સુધી નિવાસ કરતા હતા । ( જિઙ્ગદિયા )

સિય-સયવત્તમિવ પત્તલનિમ્મલા-ઈંસી-સિય-રત્ત-તવળયણા ગરુલા-  
યય-ઉજ્જુ-તુંગ-નાસા ઓયવિય-સિલપ્પવાલ-વિવફલ-મણિમા-  
હરોદ્દા પહુર-સસિસયલ-વિમલ-ણિમ્મલ-સલ્લ-ગોલીર-ફેળ-દગરય-

સિય-રત્ત-તવળયણા' પત્તલ નિર્મલપ્રસિત-રત્ત-તામ્ર નયના -પત્રગણિ=પત્રમયન્તિ-સૂક્ષ્મરો-  
મયુક્તાનિ, તથા નિર્મલગણિ તથા રૂપાન્ મિતાનિ—વૈતાનિ તથા રૂપદ્રુક્તાનિ તથા રૂપતામ્રાગિ=  
અરુણાનિ નયનાનિ ચેપા તે તથા—વિકસિતગતપત્રતુલ્યકિશ્કિષ્ણુમ્નગ્નકનેના દયર્થ ।  
'ગરુલા-યય-ઉજ્જુ-તુંગ-નાસા' ગરુડાઽઽયતર્જુનુક્તનામિકા -ગરુડમ્યેવ આયતા=દાધા,  
ઋત્વી=સરલા તુક્તા=ઉચ્ચા નાસિકા ચેપા તે તથા—સરલદાર્ધમુન્દરનામિકાવત । 'ઓયવિય-  
સિલપ્પવાલ-વિવફલ-મણિમા-હરોદ્દા' ઉપચિત-ગિલાપ્રવાલ-વિવિવફલ-સન્નિમાઽ-  
ધોષ્ટા ~ઉપચિત =પુષ્ટો ય ગિલાપ્રવાલ =વિદ્રુમ, વિવિવફલમ્-અતીવરણ પુષ્ટ વનવલીફલમ્,  
તસન્નિમૌ તુલ્યૌ અરોષ્ટ્રૌ-ઓષ્ટ્રદ્વય ચેપા તે, તથા-વિદ્રુમવિવિવફલમ્ અતીવરકોષ્ટદ્વયવત,  
'પહુર-સસિસયલ-વિમલ-ણિમ્મલ-સલ્લ-ગોલીર-ફેળ-દગરય-મુણાલિયા-ધવલ-દત્તસેદી'  
પાણુર ગણિગકલ-વિમલ-નિર્મલ-ગદ્ધ-ગોલીર-ફેળ-કરજો-મુણાલિકા-ધવલ-દન્તશ્રેણય, પાણુર-  
ગણિગકલ=શુભ્રચંદ્રસંપ્ત, તદ્વદ્વિમલનિર્મલ વિમલેષ્વપિ નિર્મલ-અતીવોજ્જ્વલા, અતએવ ગદ્ધ-

ઇનકેનેર થે । (પત્તલ-ણિમ્મલા-ઈંસી-સિય-રત્ત તવળયણા) ચેનેર પદ્મલ થે સૂક્ષ્મ રોમયુક્ત  
થે, નિર્મલ થે, રુઢ શ્વેત થે, રૂપદ્રુક્ત થે, ઔર રુઢ ર લાલ મી થે । (ગરુલા-યય-ઉજ્જુ-તુંગ-નાસા)  
ગરુડ કે સમાન લીર્ધ, ઋત્વી-સરલ એવ ઝેંચી ઇનકી નામિકા થી । (ઓયવિય-સિલપ્પવાલ-  
વિવિવફલ મણિમા હરોદ્દા) પુષ્ટ ગિલાપ્રવાલ-વિદ્રુમ (મૂંગા), એવ અતીવ અરણ વિવિવફલ  
કે સમાન લાલ ઇનકે લેના ઓષ્ટ થે । (પહુર-સસિ-સયલ-વિમલ-ણિમ્મલ-  
સલ્લ-ગોલીર-ફેળ-દગરય-મુણાલિયા-ધવલ-દત્તસેદી) ધવલચંદ્ર કે રુદ કે

ધન્વીવર-ઝમલના જેવા એમના નેત્ર હતા (પત્તલ-ણિમ્મલા-ઈંસી-સિય-રત્ત-તવળયણા)  
એ નેત્ર પદ્મલ હતા-સૂક્ષ્મ રોમ (વાળ) યુક્ત હતા, નિર્મળ હતા, રૂઢ લેખા  
હતા, રૂપદ્રુક્ત હતા, અને જગ જગ લાલ પશુ હતા (ગરુલાયય-ઉજ્જુ-તુંગ-નાસા) ગરુ-  
ડના જેવી લાખી, અરલ અને જી ચી એમની નાસિકા હતી (ઓયવિય-સિલપ્પવાલ-  
વિવિવફલ-મણિમા હરોદ્દા) પુષ્ટ ગિલાપ્રવાલ વિદ્રુમ (મૂંગા) અને અતિશય લાલ વર્ણના  
મિમ્મલના જેવા રાતા એમના બન્ને હોઠ હતા (પહુર-સસિસયલ-વિમલ-  
ણિમ્મલ-સલ્લ-ગોલીર-ફેળ-દગરય-મુણાલિયા-ધવલ-દત્તસેદી) મંદ્રેદ ચંદ્ર એવ ઇના



**मूलम्—तेणं कालेणं तेणं समएणं समणस्स भगवओ महावीरस्स वहवे असुरकुमारा देवा अतियं पाउव्वभविथा, काल-महानील-सरिस-णील-गुलिय-गवल-अयसिकुसुम-प्पगासा विय-**

टीका—‘तेण कालेण तेण समएण’ इत्यादि । तस्मिन् काले तस्मिन् समये श्रमगत्य भगवतो महावीरस्य ‘वहवे असुरकुमारा देवा अतियं पाउव्वभविथा’ वहवोऽसुरकुमारा देवा अतिक्रम्य प्रादुरभूयन्-भगवत श्रीमहावीरस्वामिनोऽतिक्रम्य=समापमान्य प्रादुर्भूता । असुरकुमाराणां वर्णनमाह—‘काल महानील-सरिस-णील गुलिय-गवल-अयसिकुसुम प्पगासा’ काल-महानील सदृश नील-गुलिक गुल्लिअमीकुसुम प्रकाशा—कालो यो महानीलो—मणिप्रियेश, त सदृश वर्णतो ये ते तथा, पुनर्नीलो मणिप्रियेश, गुल्लिका=नाला गुल्लिका, गवल=माहिष गृह्णम्, अतसामुमुम च, एतेषा प्रकाश इव प्रकाशो येषा ते तथा । ‘वियसिय सयवत्तमिव’ विकसितगतपत्रमिव=प्रफुल्ले दीरवस्तुन्य ‘पत्तल निम्मला ईसी

‘तेण कालेण तेण समएण’ इत्यादि ।

इस सूत्रद्वारा सूत्रकार श्रमण भगवान् महावीर के निरुद्ध आये हुए असुरकुमार देवों का वर्णन करते हैं— (तेण कालेण तेण समएण) उस काल एवं उस समय में (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् महावीर के (अतियं) समीप (वहवे) अनेक (असुरकुमारादेवा) असुरकुमार देव (पाउव्वभविथा) प्रकट हुए । (काल-महानील सरिस णील गुलिय-गवल अयसिकुसुम-प्पगासा) कृष्ण महानील मणि, नीलमणि, गुल्लिका, मैस के साग के अंदरका भाग, अलसीका फूल, इन सबों के समान ये असुरकुमार कृष्णवर्ण थे । (वियसियसयवत्तमिव) विकसित गतपत्र के समान—अर्थात् इन्दीवर—कमल—के तुल्य

“तेण कालेण तेण समएण” इत्यादि

आ सूत्र द्वारा श्रमण भगवान् महावीरनी पाने आवेला असुर कुमार देवातु वषुन करवाभा आवे छे (तेण कालेण तेण समएण) ते जाल ते समयने विषे (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् महावीरनी (अतियं) पाने (वहवे) अनेक (असुरकुमारा देवा) असुरकुमार देव (पाउव्वभविथा) प्रकट थया तेमना शरीरने वषुं कडे छे—(काल-महानील-सरिस-णील गुलिय-गवल अयसिकुसुम-प्पगाम्मा) कृष्ण महानील मणि, नीलमणि, गुल्लिका, लेसना शी ग-डानी अफरने लाग अने अणणीना कूल, आ सर्वनी समान ते असुरकुमार कृष्ण वषुना छता (वियसियसयवत्तमिव) विकसेला गतपत्रना समान, अर्थात्



મુળાલિયા-ધવલ-દંતસેઢી, હુયવહ-ગિદ્ધત-ધોય-તત્તતવગિજ્જ-રત્ત  
તલ-તાલુજીહા અજળ-ઘળફસિળ-રુયગ-રમગિજ્જ-ગિદ્ધ-કેસા, વા-  
મેગ-કુડલધરા અદ્-ચદળા-ળુલિત્ત-ગત્તા ઈસી-સિલિધ-પુલ્લ-પ્પગા-

ગોશ્વીરફેન-ફરજોમૃણાલિકાવદ્ધાગ-ત્ત-ત્રેળયો યપાતતથા, તત્ત-ફગ્ગ-જગ્ગ-જગ્ગ । ‘હુત  
વહ ગિદ્ધત યોય-તત્તતવગિજ્જ-રત્તતલ-તાલુજીહા’ હુતવહ-નિમાન ધોત-તપતપનીશ્ચક્કત  
લતાલુજિદ્ધા-હુતવહેન-પહિના નિમાત-પ્રતાપિત, ધોત-જગ્ગ-પ્રમાજિત તપ્ત યત્ત તપનાય-સુવર્ણ,  
તદ્દ-રત્તતલમ્-અરળોપરિપ્રદેશ તાલુજિદ્ધ યેપા તે તથા-અતિપ્રતપસમૃદ્ધસુવર્ણર્ણતાલુજિદ્ધાવત ।  
‘અજળ ઘળફસિળ-રુયગ-રમગિજ્જગિદ્ધકેસા’ અજળપન-ગરુચકરમગાયલિંગપ્રકગા-  
અજળ-ફગ્ગલ, ઘનો-મેઘ, પ્પત્તસદ્ધ-ગા-કૃગા-ક્રગ્ગ-ગા, તથા રચકો-મગિત્રિણ,  
તદ્દ-લિંગધા-ચિર્રગા-કેસા યેપા તે તથા, ‘વામેગકુડલધરા’ વામેકુડલધરા-વામે  
કર્ણે-અકુડલધારિણ, ન તુ દક્ષિણ કર્ણે, તજ્જાતાગસ્વભાગાત્ અકસ્મિન્નેવ કર્ણે કુણ્ડલારકા  
દક્ષિણે કર્ણે ત્વ-યામરળધારિગ-ઇતિમાન । ‘અચ્ચદળાળુલિત્તગત્તા-આર્દ્રચ-દનાનુલિત્તગાત્રા-સચો-

સમાન શુભ્ર, એવં ગદ્ધ, ગોશ્વીર, ફેન, જલફળ, ઔર મૃણાલ કે સમાન અચત નિર્મલ  
ઇનકી વતપદ્ધિ થી।(હુતવહ-ગિદ્ધત યોય તત્ત તવગિજ્જ રત્તતલ-તાલુજીહા)પહિલે વહિ મે  
તપાયે ગયે પથ્થાત્ તેજાબ મેં ધોયે ગયે પુન અગ્નિ મે તપાકર ઉગ્ગલ ક્રિયે ગયે સુવર્ણ કે  
સમાન રત્તતલવાલે ઇનકે તાલુ ઔર જિદ્ધા થી। (અજળ-ગળ-ફસિળ-રુયગ-રમગિજ્જ  
ગિદ્ધ-કેસા) ઇનકે કેગ અજળ પ્વ કાલે મેઘ કે સમાન કાલે તથા રચક કે સમાન ચિર્રને  
થે । (વામેગકુડલધરા) ઇનકે વામ કર્ણ મે કુણ્ડલ ગોમિત હો રહા યા । ઇનમ એસા પ્રથા  
હે ક્રિ, યે લોગ વાયે કાન મે કુણ્ડલ પહનતે હૈ ઔર વાહિને કાન મે અન્ય આમૃષળ । વાહિને  
કાન મે યે કમી સી કુણ્ડલ નહા પહાતે હ । (અદ્ચદળાળુલિત્તગત્તા) આર્દ્ર ચન્દન સે

સમાન શુભ્ર અને શાખ, ગોશ્વીર (દધ), ક્ષીણ, જલકલ અને મૃણાલ (ઠમળ  
કદ) ના જેવી અત્યન્ત નિર્મળ એમની દન્તપ ઉત્તરો હતા (હુતવહ ગિદ્ધત ધોય  
તત્ત-તવગિજ્જ રત્તતલ તાલુ જીહા) પહેલા અગ્નિમા તપાવેલા પછી તેજળમા ધોએલા  
સુવર્ણના જેવા લાલ તળા વાળા એમના તાળવા અને જીલ હતા (અજળ ઘળ  
ફસિળ રુયગ રમગિજ્જ ગિદ્ધ કેસા) એમના વાળ આજુ અને ડાબા વાદળા જેવા  
કાળા તથા રુચકના જેવા ચીડણા હતા (વામેગકુડલધરા) એમના ડાબા  
કાનમા કુડળ શોભી રહ્યા હતા એઓમા એવી પ્રથા છે કે એ લોક ડાબા  
કાનમા કુડળ પહેરે છે અને જમણા કાનમા ળીબુ ધરેલુ આ લોકો  
જમણા કાનમા ડચારે પણ કુડળ પહેરતા નથી (અદ્ચદળાળુલિત્તગત્તા)

મહવ્વલા મહાસોમ્વા મહાનુભાગા હાર-વિરાડય-વચ્છા કડગ-  
તુડિય-થમિય-મુયા અગય-કુડલ-મટ્ટ - ગડયલ - કળ્લપીઢધારી  
વિચિત્ત-વત્થા-મરણા વિચિત્ત-મા ડા-મડલિ મડડા કહ્ણાળગ-પવર-

સ્વગ । ‘મહવ્વલા’ મહાનગ - વિશેષત્વગાનિ । ‘મહાયમા’ મહાયમ - વિશાલકાર્તિ  
મત, ‘મહાસોમ્વા’ મહાસૌખ્યા - વિશિષ્ટમુગ્ધમમ્પત્તા । ‘મહાણુભાગા’ મહાનુભાગા -  
અચિન્ત્યપ્રમાપયુક્તા । ‘હારવિરાડયવચ્છા’ હારવિગજિતવક્ષમ । ‘કડગતુડિયથમિયમુયા’  
કટકતુટિકન્તસ્મિતમુજા - કટકે = વચ્ચ તુટિકે - ગાડુનકમૂપગવિગપ સ્તસ્મિતા - સજિતા  
મુજા થેપા તેતયા । ‘અગય કુડલ મટ્ટ ગડયલ-કળ્લપીઢ-ધારી’ અઘ્ઠ-કુણ્ડલ-મૃષ્ટ ગણ્ડલ-  
કર્ગપાઠ ગણિ - અઘ્ઠાનિ = ગાઠામરણાનિ કુડલપ્રગગડત્ત્વાનિ કર્ગપાઠાનિ - કળામરણા-  
વિગપાન્ ધરન્તિ ત્ત્ત્વાળા । ‘વિચિત્ત-વત્થા-મરણા’ - વિચિત્ર-ત્ત્વામરણા - વિચિત્રાગિ =

જ્જુડ્યા) ગરાળ એ આમરગ આપ્તિ કા વિશિષ્ટ પ્રમા સે યે માણ્ડત થ । (મહવ્વલા) વિશેષ  
શક્તિસમ્પન્ન યે । (મહાયમા) ટનકા કાર્તિ ટિલિગન્ત મ પળા હુડ યા । (મહાસોમ્વા)  
વિશિષ્ટ મુગ્ધ ક યે મોક્ષા ય । (મહાણુભાગા) અચિન્ત્યપ્રમાપ ક ધારક યે । (હાર-વિરાડય-  
વચ્છા) ટનકા વચ્ચ સ્વલ હાર સે ગોમાયમાન યા । (કડગ તુડિય-થમિય-મુયા) કટક,  
મલ્લ એવ તુટિક-મુજાત્ત સે ટનકા મુજાયે સજિત યા । (અગય કુડલ મટ્ટ-ગડયલ-  
કળ્લપીઢ ધારી) અઘઠ-વાજગ્ધ, કુણ્ડલ કળામરણવિગપ કિ જિમસે ટનક કપોલ ઘર્ષિત-  
હો રહ હૈ - ટન ટોના કો એ ઓર મા અન્ય વિશિષ્ટ કળામરણો કો યે ગણ કિયે હુયે થે ।  
(વિચિત્તવત્થામરણા) વિવિધ પ્રકાર કે વચ્ચ એ આમરગો કો યે પહન હુયે થે । (વિચિત્ત-

સદ્ધિયી આ મર્વ દેવો ન પન્ન હતા (મહજ્જુડ્યા) વિશિષ્ટ શરીર અને  
આલમ્બ્ય આદિની પ્રભાથી તેઓ મહિત હતા (મહવ્વલા) વિશેષશક્તિસમ્પન્ન  
હતા (મહાયમા) તેમની કીર્તિ ચોતરફ ઢેલાઈ ગઈ હતી (મહાસોમ્વા) વિશિષ્ટ  
મુગ્ધતા તેઓ લોકતા હતા, (મહાણુભાગા) અચિન્ત્ય પ્રભાવના ધારક હતા (હાર  
વિરાડય-વચ્છા) તેમનું વક્ષસ્થલ (છાતી) હાર વળે ગોલાયમાન હતું, (કડગ  
તુડિય થમિય મુયા) કટક-મલ્લ અને તુટિક-મુજાબન્ધથી તેમની ભુજાઓ સજ્જિત  
હતી (અગય કુડલ મટ્ટ ગડયલ કળ્લપીઢધારી) અઘઠ બાબબન્ધ, કુડલ-ટોનાના  
આલમ્બ્ય વિશેષ ઢે બેના વળે તેમના ગાલ ઘર્ષિત થતા હતા, એ બન્ને તથા  
તે ઉપરાંત ખીલ વિશિષ્ટ ઘડું આલમ્બ્યોને તેઓએ વાગ્ધ કર્યા હતા (વિચિ  
ત્તવત્થામરણા) વિવિધ પ્રકારના વચ્ચ તથા આલમ્બ્યોને તેઓએ વાગ્ધ કર્યા હતા

**तुडिय - पवर - भूसण - निम्मल-मणि-रयण-मंडिय-भुया दसमुद्दा-  
मंडिय-ग्गहत्था चूलामणि-चिध-गया सुरूवा महडिदया महजुडया**

‘तमत्तिकाता । ‘त्रिदय च असपत्ता’ द्वितीययाऽमप्राप्ता - द्वितीय-तरण वय , अ-प्राप्ता =  
नावापि प्राप्तवत् । अतएव-‘भन्ने जोव्वणे वट्टमाणा’ भन्ने यौवनो वर्तमाना - सन् यौवनरयो  
धारिण । ‘तलभगय तुडिय पवरभूसण-निम्मल मणि रयण मडिय-भुया’ तलभगय तुडिय  
पवरभूपण निर्मल-मणि रत्नमण्डित-भुजा - तलभगय=वाह्याभरणम् तुटिकाणि च बाहुरक्षकाणि,  
ता येव भूपगानि तैर्निर्मलमणिरत्नेभ्यः मण्डिता भुजा येषां ते तत्र-निर्मलभूपणमगिरत्नभूषित  
भुजा इत्यर्थः , ‘दसमुद्दामडियग्गहत्था’ दसमुद्दामण्डिताऽग्रहस्ता - दशभिर्मुद्राभिः = मुद्रिकाभिः  
मण्डिता = भूषिता - अग्रहस्ता अङ्गुल्यो येषां ते तथा । ‘चूलामणिचिधगया’ चूलामणिचिह्नगता -  
चूलामणिरूपचिह्नधारका इत्यर्थः । ‘सुरूवा’ सुरूपा - सुन्दराऽऽकारा ‘महडिदया’ महर्द्धिना =  
विशिष्टविमानपरिवारान्विता । ‘महजुडया’ महाधुनिना - विनिष्टगरीराऽऽभरणप्रभाभा

थे, (त्रिदय च असपत्ता) और अभीतक ये तरण अगत्या को जैसे प्राप्त नहीं हुए हैं ऐसे  
दीखते थे । इसलिये ये सदा (भन्ने जोव्वणे वट्टमाणा) अभिनव यौवन अवस्थासे सम्पन्न  
थे । (तलभगय तुडिय पवरभूपण निम्मल मणि रयण मडिय-भुया) इनकी भुजाएँ तल  
भगय-बाहु के एक आभरण एवं तुटिक-बाहुरक्षक-भुजनध्वज उत्तम दोनों आभूषणोंसे और  
निर्मल मणिरत्नों से मण्डित थीं । (दसमुद्दामडिय ग्गहत्था) हाथ की सबकी सत्र अगुलियों  
दस मुद्रिकाओं से मण्डित या, अर्थात्-हाथ का दसों अगुलियों में मुद्रिकाये था । (चूलाम  
णि-चिध-गया) चूलामणिचिह्न के ये धारक थे । (सुरूवा) इनका रूप बड़ा ही सुन्दर था ।  
(महडिदया) विशिष्ट विमान एवं परिवारान्वित रूप रुद्धि के ये सभी देव धारक थे । (मह

तेओ अथा मेण वर्षथी उपरना होथ ओवा देआता हुता (त्रिदय च असपत्ता)  
अने उण्णु सुधी तेओओ तुरुण अवस्थाने प्राप्त न ङी होथ ओवा तेओ  
देआता हुता, आथी तेओ अथा (महे जो वणे वट्टमाणा) अभिनव यौवन अव  
स्थाथी सम्पन्न हुता (तलभगय तुडिय पवर भूसण निम्मल मणि रयण मडिय भुया)  
तेभनी उण्णओ तलभगय-आहुना आलरुण्णु अने तुटिक-आहुरक्षक-भुज  
अध ओ णन्ने उत्तम आभूषणोथी तथा निमण मणिरत्नोथी भडित हुती (दस  
मुद्दामडिय ग्गहत्था) हाथनी तमाभेतमाभ आगणीओ दश मुद्रिकाओथी (वीटी  
ओथी) भडित हुती अथात् हाथनी दशेय आगणीओमा मुद्रिकाओ हुती,  
(चूलामणि चिध गया) चूलामणिचिह्नना धारक तेओ हुता (सुरूवा) तेभना उण  
अहुण सुद्ध हुता (महडिदया) विशिष्ट विमान अने परिवार आदि उण

एवं फासेण सघाएण मठाणेणं दिव्वाए इड्ढीए जुईए पभाए  
छायाए अच्चीए, दिव्वेण तेएणं दिव्वाए लेसाए दस दिसाओ  
उज्जोयमाणा पभासेमाणा समणस्स भगवओ महावीरस्स अतियं

रुवेण' ति येन रूपेण 'एव फामेण' एव स्पर्शेन 'सघाएण' गहनतन । 'मठाणेण'  
स्थानेन—समचतुरस्रक्षणेन । 'दिव्वाए इड्ढीए' दिव्यया रुद्धया—दवाचितया परिवारादि-  
रूपया । 'दिव्वाए जुईए' दिव्यया ध्रुवा, 'दिव्वाए पभाए' दिव्यया प्रभया—प्रभया=  
प्रमाननीया । 'दिव्वाए छायाए' दिव्यया छाया—आभया । 'दिव्वाए अच्चीए' दिव्यया  
अर्चिषा—शरीरमध्यगतितेजो गत्या । 'तेएण तेजसा—शरीरमध्यनिर्गच्छिषा, प्रभावेण वा ।  
'दिव्वाए लेसाए' दिव्यया लब्धया—शरीरकाया 'दस दिसाओ उज्जोयमाणा' दश  
विधा उद्द्योतयन्त प्रकाशकृत्तन, 'पभासेमाणा' प्रभामयन्त—शोभयन्त 'समणस्स  
भगवओ महावीरस्स' श्रमणस्य भगवतो महाप्राप्तस्य 'अतिय' अन्तिक—समीपम्—  
'आगम्मागम्म' आगयाऽऽगत्य—वागवागमुपेत्य । 'रत्ता' रक्ता—मानुरागा 'समण भगव

जुईए पभाए छायाए अच्चीए दिव्वेण तेएण दिव्वाए लेसाए) दिव्य रुद्धि से, दिव्य  
ध्रुवि से, दिव्य प्रभासे—प्रमान आदिको दीप्ति से, दिव्य छाया से—शोभासे, शरीरस्य रत्न  
आदि क दिव्य तेज से, दिव्य शारीरिक क्रांति से एव दिव्यलब्ध्यासे (दस दिसाओ उज्जोय-  
माणा) तम विज्ञाओं को उद्द्योतयुक्त करते हुए (समणस्स भगवओ) श्रमण भगवान्  
(महावीरस्स) महावार के (अतिय) समीप (आगम्मागम्म) बारबार आ आकर (रत्ता)  
गडगड भक्ति क साथ (समण भगव महावीर) श्रमण भगवान् महावार को (तिक्खुत्तो) तीन

दिव्य वस्तु वणे, दिव्य गन्ध वणे, दिव्य स्पर्श वणे, ते ४ प्रकार के दिव्य स्पर्श  
वणे, दिव्य महानन वणे, अभयचतुरस्र समर्थोत्स-म स्थान वणे, तथा (दिव्वाए इड्ढी  
ए जुईए पभाए छायाए अच्चीए दिव्वेण तेएण दिव्वाए लेसाए) दिव्य रुद्धि वणे,  
दिव्य प्रीति वणे, दिव्य प्रसा वणे—विमान आदिनी दीप्ति वणे, दिव्य छाया ओटले  
शोभा वणे, शरीर उषणा रत्न आदिना दिव्य तेज वणे, दिव्य शारीरिक क्रांति  
वणे, अने दिव्य लब्ध्या वणे । (दस दिसाओ उज्जोयमाणा) दश दिशाओंने  
उद्द्योत-युक्त (प्रकाशित) कृता तथा (समणस्स भगवओ) श्रमण भगवान्  
(महावीरस्स) महावीरनी (अतिय) समीप (आगम्मागम्म) बारबार आवी  
आनीने (रत्ता) गडगड ४ बलिपर्वट (समण भगव महावीर) श्रमण भगवान्  
महावीरने (तिक्खुत्तो) त्रयुगा (आयाहिण-ययाहिण) अर्बुदपुट आनीने तेने

વત્થ-પરિહિયા કલ્લાણગ-પવર-મલ્લા-ણુલેવણા ભાસુરવોદી પલ-  
વવણમાલધરા દિવ્વેણ વણ્ણેણ દિવ્વેણ ગંધેણ દિવ્વેણ રૂવેણ

વિધિનાં વસ્ત્રાગિ આભરણાં ચ યેવા તે તથા, 'વિચિત્તમાલા' વિચિત્રમાલા-વિચિત્રા = વિવિધાઃકારા માલા પુષ્પસંજો યેવા તે તથા, 'મહલિમહા' મૌલિમુદા - મૌલિપુ = મસ્તકેપુ મુદાનિ યેવા તે તથા 'કલ્લાણગ પવરત્થ પરિહિયા' કન્યાગ્રક પ્રગવશ્ચ પરિહિતા કન્યાણ-  
કાનિ = માલ્લિકાનિ પ્રવરાગિ = શ્રેણાં વસ્ત્રાગિ પરિહિતા = પરિધૃતતત પરિધૃતમાલ્લિકાશ્રેણ-  
વસ્ત્રા । 'કલ્લાણગ-પવર-મલ્લા ણુલેવણા' કન્યાગ્રક પ્રવર માયાનુલેપના કન્યાણકારાગિ  
પ્રવરાગિ માન્યાનુલેપનાં ચ યેવા તે તથા, માલ્લિકામાન્યાનુલેપનવત । 'ભાસુરવોદી'  
ભાસ્વરદેહા - દેહાપ્યમાનગરીરા 'પલ્લવ-વણમાલ-ધરા' પ્રલમ્બવનમાલાધરા, પ્રલમ્બ -  
હૃમ્બનક તદ્વત્તા વનમાલા તત્થા ધરા, વનમાલા કણ્ઠતો જાનુપર્યંત લમ્બમાના ભવતિ તત્થા  
ધારકા, 'દિવ્વેણ વણ્ણેણ' દિવ્યેન વર્ણેન - 'દિવ્વેણ ગંધેણ' દિવ્યેન ગંધેન - 'દિવ્વેણ

માલા) इन्होंने जो मालाये धारण कर रखी था वे विचित्र पुष्पों से गूँथा हुआ था । अतः ये  
विचित्र-अनेक प्रकार की मालाओं को धारण किये हुए थे । (महल्लिमहदा) इनका मस्तक  
मुकुटा से शोभित थे । (कल्लाणग पवर वत्थ परिहिया) कल्याणकारी एवं विशेष कीमती  
वस्त्रों को इन्होंने धारण कर रखा था । (कल्लाणग पवर-मल्ला णुलेवणा) आनंददायक  
एवं सुन्दर आकार युक्त मालाओं से एवं विलेपनों से इनका शरीर सज्जित हो रहा था ।  
(भासुरवोदी) इनका शरीर विविध आभा से युक्त हो रहा था । (पल्लववणमालधरा)  
इन्होंने जो वनमालाये धारण कर रखी थीं वे घुटनों तक लटक रही थी । ये मन्त्र (दिव्वेण)  
रूवेण एवं फासेण सघाएण मठाणेण) दिव्य वर्ण से, दिव्य गंध से, दिव्य स्वरूपसे, इसी  
प्रकार दिव्य स्पर्श से, दिव्य सङ्गन से, समचतुरस्र संस्थान से, तथा - (दिव्वाण इड्डीए

(विचिन्तमाला) તેઓએ જે માળાઓ ધારણ કરેલી હતી તે વિચિત્ર પુષ્પાથી  
શુભાચ્છેલી હતી આમ તેઓએ વિચિત્ર-અનેક પ્રકારની માળાઓ ધારણ કરી  
હતી (મહલિમહદા) તેમના મસ્તક મુકુટો વળે શોભી રહ્યા હતા (કલ્લાણગ  
પવર ત્થ પરિહિયા) કલ્યાણકારી અને વિશેષ કિંમતી વસ્ત્રો તેઓએ વારણ કરી  
રાખેલા હતા (કલ્લાણગ-પવર-મલ્લા-ણુલેવણા) આનંદદાયક અને સુંદર આકાર  
યુક્ત માળાઓથી તેમજ વિલેપનોથી તેમના શરીર સજ્જિત હતા (ભાસુ  
રવોદી) તેમના શરીર વિશિષ્ટ આભા વળે યુક્ત હતા (પલ્લવ-વણમાલધરા)  
તેઓએ જે વનમાલાઓ ધારણ કરી હતી તે ઘુટણ સુધી લટકી રહી હતી  
આ બધા (દિવ્વેણ વણ્ણેણ દિવ્વેણ ગંધેણ દિવ્વેણ રૂવેણ એવ ફાસેણ સઘાણ સઠાણેણ)

મૃલમ્-તેણ કાલેણ તેણં સમણં સમણસ્સ ભગવઓ મહા-  
વીરસ્સ વહવે અસુરિદવજ્ઞિયા ભવણવામી દેવા અતિય પાડમ્મ-

ટીકા-અપદિષ્ઠાન ભવણવામિના વર્ણનગ્રાહ-‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ ઇત્યાદિ ।

તત્ત્વિન કાલે તત્ત્વિન સમયે ‘સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ’ શ્રમણમ્મ ભગવતો મહાવીરમ્મ, ‘વહવે અસુરિદવજ્ઞિયા ભગવવામી દેવા અતિય’ અમુરેન્દ્રોન્દ્રવર્જિના ભવણવામિનો દેવા અતિય ‘પાડમ્મવિત્થા’ પાડમ્મવૃ-ભગવત શ્રામહાચાર્ય સમાપ પ્રાપ્તમૃતા ઇત્યર્થ । ભવણવામિદેવાના જાતિભેદમાશ્રિય તથા ભેદ ભવણ, તથાહિ-અમુગ=અમુરકુમાર નાગકુમાર મુપર્ણકુમાર વિદ્યુકુમાર અગ્નિકુમાર દ્વીપ-કુમાર ઉદ્ધિકુમાર તિશાકુમાર પવનકુમાર સ્તનિતકુમારએતિ । કુમારત્ કીડન-પાદ્યેતે કુમાર ઉચ્ચતે । ભગવપુ=પાતાળેકુદેરાડગામવિશેષેષુ વસન્તિ તદ્દ્યાન્ય ભવણ-

ભગવાન ક નિકટ આવે તુ ભવણવામી દેવા કે મન્દસ્વરૂપ અમુરકુમારોના વર્ણન કર, એવું દૂરકાર અપિણિષ્ઠ ભવણવાસી દેવા કા વર્ણન કરતે હ-‘તેણ કાલેણ’ ઇત્યાદિ ।

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ) એસ કાલે અને સમય મ (સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ) શ્રમણ ભગવાન મહાવાર કે (અતિય) પાસ (વહવે) અનેક (અસુરિદવજ્ઞિયા) અમુરેન્દ્રોનો જોડકાર (ભવણવાસી દેવા) ભવણવાસી દેવ (પાડમ્મવિત્થા) પ્રકટિત હુએ । એન ભવણવાસી દેવો કે ત્સ ભેદ, જાતિ ભેદકો લેખર હોતે હ । જેસે-અમુરકુમાર ૧, નાગ-કુમાર ૨, મુપર્ણકુમાર ૩, વિદ્યુકુમાર ૪, અગ્નિકુમાર ૫ દ્વીપકુમાર ૬ ઉદ્ધિકુમાર ૭, તિશાકુમાર ૮, પવનકુમાર ૯, સ્તનિતકુમાર ૧૦ । કુમાર કા તરફ યે કાઠા કરને મે મળા તપર રહતે હ, એમલિયે એનકા કુમાર જા હૈ । પાતાલ લોક મ જો દેવા કે આવસ-

ભગવાનની પાને આવેલા ભવણવામી દેવોના લેહ-૩૫ અમુક કુમારો વર્ણન કરે છે-‘તેણ કાલેણ’ ઇત્યાદિ (તેણ કાલેણ તેણ સમણ) તે ઠાક અને તે સમયમા (સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ) શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની (અતિય) પાને (વહવ) અનેક (અસુરિદવજ્ઞિયા) અમુરેન્દ્રો ડોડીને બીજા (ભવણવાસી દેવા) ભવણવામી દેવો (પાડમ્મવિત્થા) પ્રગટ થયા આ ભવણવામી દેવોના દશ બેદ બનિબેદને લઈને થાય છે, જેમકે-અમુકકુમાર ૧, નાગ-કુમાર ૨, મુપર્ણકુમાર ૩, વિદ્યુકુમાર ૪ અગ્નિકુમાર ૫, દ્વીપકુમાર ૬, ઉદ્ધિકુમાર ૭, તિશાકુમાર ૮, પવનકુમાર ૯ સ્તનિતકુમાર ૧૦ કુમાર-બાળકની પેઠે તેઓ કીડા કરવામા મદા તત્પર રહે છે એ વાળુથી તેમની કુમાર મજા છે પાતાલ લોકમા જે દેવોના આવાન-વિશેષ છે તેમા તેઓ રહે છે તે વાળુથી તેઓ ભવણવામી કહેવાય છે અત્યંત ગાવા



आगम्मागम्म रत्ता समणं भगव महावीरं तिसुत्तो आयाहिण-  
पयाहिणं करेति, करित्ता वदति नमसति, वदित्ता नमंसित्ता  
साइं साइ नामगोयाइ सावेति, णच्चासण्णे णाइदूरे सुस्सूस  
माणा नमसमाणा अभिमुहा विणएण पजलिउडा पज्जुवासति  
॥ सू० ३३ ॥

महावीर तिसुत्तो आयाहिणपयाहिण करेति' श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य तिसुत्त  
आदक्षिणप्रदक्षिणम्—अज्जलिपुट उद्वत्ता त उद्वत्ताज्जलिपुट दक्षिणकर्णमूलत आरभ्य ललाटप्रदशन  
वामकर्णान्तिकेन चक्राकारेण परिभ्राम्य ललाटदशे स्थापनरूपं कुर्वति, कृत्वा 'वदति'  
वदन्ते=स्तुवति, 'नमसति' नमस्यन्ति—नमस्तुर्वन्ति, 'वदित्ता' वदन्ति 'नमसित्ता' नम  
स्यित्वा 'साइ साइ नामगोयाइ सावेति' स्वानि स्वानि नामगोत्राणि श्रावयन्ति=कथयति ।  
'णच्चासण्णे णाइदूरे' ना यास न नातिदूर 'सुस्समाणा' शुश्रूषमाणा—सेवा कुमाणा  
'नमसमाणा' नमस्यन्त=नमस्तुर्वन्त 'अभिमुहा' अभिमुखा 'विणएण' विनयेन  
'पजलिउडा' प्राञ्जलिपुटा—पद्माञ्जलय पज्जुवासति' पर्युपासते=सेवन्ते ॥ सू० ३३ ॥

नार (आयाहिणपयाहिण) अजलिपुट पाँध कर उसे दक्षिण कान से लगा कर मस्तक के  
पास से बाधे कान तक चक्राकार गुमाते हुए पुन मस्तक पर (करेति) रखते थे, (करित्ता)  
रखकर (वदति नमसति) वदना करते थे, नमस्कार करते थे, (वदित्ता नमसित्ता) वदना  
नमस्कार करके (साइ साइ नामगोयाइ सावेति) अपने अपने नाम एवं गोत्रों का उच्चारण  
करते थे । (णच्चासण्णे णाइदूरे सुस्सूसमाणा नमसमाणा अभिमुहा विणएण पजलि-  
उडा पज्जुवासति) न अतिसमीप और न अति दूर हा, अर्थात्—भगवान से थोड़ी दूर पर  
भगवान के सामन बैठ कर विनयपूर्वक दोनों हाथ जोड़ कर सेवा करने लगे ॥ सू० ३३ ॥

जमला कानथी लईने भस्तकनी पानेथी हाणा कान सुधी चडाकार हेरवीने,  
दूरीने भस्तक पर (करेति) राखता होता (करित्ता) राखीने (वदति नमसति)  
वदन करता होता, नमस्कार करता होता (वदित्ता नमसित्ता) वदना—नमस्कार  
दूरीने (साइ साइ नामगोयाइ सावेति) पौत—पौताना नाम जेव गोत्रना  
उच्चारण करता होता (णच्चासण्णे णाइदूरे सुस्सूसमाणा नमसमाणा अभिमुहा  
विणएण पजलिउडा पज्जुवासति) बहुत समीप नहीं, तेम बहुत दूर नहीं,  
अर्थात् भगवानथी थोड़े ज दूर भगवाननी सामे बैसीने विनयपूर्वक पाने  
हाथ जोड़ी सेवा करना लाज्या (सू ३३)

कलस-सीह-हयवर-गयक-मयंक-वर-मउड-वद्धमाण-णिज्जुत्त-वि-  
चित्त-चिधगया मुरुवा महिडिट्या, सेस त चेव जाव पज्जुवा-  
संति ॥ मू० ३४ ॥

हानि उत्पिडुमागगा मुकुटपञ्चचिह्नानि, त्रिआकुमागगा मुकुटपु दन्तिविह्नानि, पयन-  
कुमागगा ममुकुटपु मयचिह्नानि, तथा स्तनितकुमागगा मुकुटपु र्गमानचिह्नानि भवन्ति, तानि  
नागफणादनि वर्तमाना तानि 'निजुत्त' निर्युक्तानि-मुकुटपु स्थितानि, 'विचित्त' विचित्राणि-नाना-  
विगानि, 'चिप' चिह्नानि गता = प्राप्ता ये त तया नागफणानि र्दमानान्ताणि यथा-  
स्थानस्थितानि विचित्ररूपाणि लक्षणानि तेषा मुकुटेषु भवता यथै । 'मुरुवाः' उरूपा -  
मुकुटस्यार । 'महिडिट्या' - महिडा - महया रुद्रया युक्ता । सेस त चेव' शेष  
तदन-शेषम=अवशिष्टं तदेव=पूर्वदेव वाच्यम्, त्रियन्वधि प्रायम्' इत्याह- 'जाव  
पज्जुवासति' यावत् पर्युपासते-इति । ते नागकुमागत्य नवनिनायमवनप्राप्तिदेवा अमुर-  
कुमारद भगवत मेव ते इति भाव ॥ म० ३४ ॥

म मिहका चिह्नं ॥५॥ उत्पिडुमाग के मुकुट म अधर चिह्नं ॥६॥ त्रिआकुमार के  
मुकुट म हाथोफा चिह्नं ॥७॥ पयनकुमार के उत्तम मुकुट म मगगा चिह्नं ॥८॥  
तथा स्तनितकुमार के मुकुट म र्गमान (स्वस्तिक) का चिह्न ॥९॥ ये सप्त चिह्न निर्युक्त-  
यथास्थान स्थित हैं, और विचित्र रूपवाले हैं । (मुरुवा) ये मय त्रैय मुकुट आकार -पल,  
पय (महिडिट्या) महतो रुद्रि से युक्त हैं । (सेस त चेव जाव पज्जुवासति) ये मय  
भवनप्राप्ता तेषां का नौ प्रकार के निनाय अमुरकुमार ढवोंका तरह भगवान की सेवा करने  
लग ॥ मू० ३४ ॥

पयनु चिह्नं ३ अजितकुमागेना मुकुटमा पृष्ठा-उत्तरानु चिह्नं ४  
हीपकुमागेना मुकुटमा निरुत्तनु चिह्नं ५ उदधिकुमागेना मुकुटोमा  
अश्वनु चिह्नं ६ दिगाकुमागेना मुकुटमा हाथीनु चिह्नं ७  
पयनकुमागेना मुकुटमा मगनु चिह्नं ८ तथा स्तनितकुमागेना मुकु-  
टमा वर्धमान (स्वस्तिक)नु चिह्नं ९ आ जवा चिह्नो निर्युक्ता-यथास्थान  
होय ३ अने विचित्र-उपवागा होय ३ (मुक्ता) आ जवा देवो मुकुट  
आवा-मयपन्न, ज्येन (महिडिट्या) महान रुद्रिबी युक्त होय ३ (सेस त चेव  
जाव पज्जुवासति) आ जवा लवन-वात्री देवोना नव प्रजाग्ना निनाय अमुर  
कुमार देवोनी पेटे भगवाननी सेवा करवा लाया (मू ३४)

ત્રિથા-નાગપટ્ટણો સુવળ્ણા વિજ્ઞ અગ્નીયદીવ ઉદહી દિસાકુમા-  
રા ય પવળા થળિયા ય ભવળવાસી નાગફડા-ગરુલ-વડર-પુળ્ણ-

વાસિન ઇત્યુચ્યતે-ભવનવાસિનામતપુત્રામુ મેદયુ પ્રથમમે પઠિયય તપ મેનાત્ત ટ્ઠયતિ-  
'નાગપટ્ટણો' નાગપતયો-નાગકુમારા । 'સુવળ્ણા' સુપર્ણકુમારા । 'વિજ્ઞ' - વિદ્યુત્કુમારા  
'અગ્નીય' અગ્નિકુમારાથ । 'દીવા' દ્વીપકુમારા । 'ઉદહી' ઉદધિકુમારા । 'દિસા  
કુમારા ય' દિશાકુમારાથ 'પવળા' પવનકુમારા 'થળિયા ય' સ્તનિત  
કુમારાથ । એતે 'ભવળવાસી' ભવનવાસિન । એતેપા નાગકુમારાદીના નાગફળાત્તિ  
ચિહ્નાનિ ભવન્તિ, તાનિ ક્રમશો ટ્ઠયન્નાહ-'નાગફડા-ગરુલ-વડર-પુળ્ણકલ્સ-  
સિંહ-હયવર-ગયક-મયરક વરમઉડ વદ્ધમાળ નિજ્જુત્ત વિચિત્ત ચિંધગયા' નાગફળા  
ગરુલ-વજ્ર પૂર્ણકલ્સા સિંહ હયવર-ગજાદ્ધ મકરાદ્ધ-ચરમુકુટ-વર્દમાન નિર્યુક્ત વિચિત્ર-ચિહ્નગતા-  
નાગકુમારાણા મુકુટપુ નાગફળાચિહ્નાનિ, સુપર્ણકુમારાણા મુકુટપુ ગરુડચિહ્નાનિ, વિદ્યુત્કુમારાણા  
મુકુટપુ વજ્રચિહ્નાનિ, અગ્નિકુમારાણા મુકુટપુ પૂર્ણકલ્સાચિહ્નાનિ, દ્વીપકુમારાણા મુકુટપુ સિંહચિ

વિશેષ છે તેમાં એ રહેતે છે, ઇસલિયે એ ભવનવાસી ફહલતે છે । સૂત્રકાર ઇહોં ભવનવાસિયા  
કે પ્રથમ મેદકો ડોટકર અય નૌ મેદો કો યહા વતલા રહ છે-(નાગપટ્ટણો) નાગપતિ-  
નાગકુમાર (સુવળ્ણા) સુપર્ણકુમાર (વિજ્ઞ) વિદ્યુત્કુમાર (અગ્નીય) અગ્નિકુમાર (દીવા)  
દ્વીપકુમાર (ઉદહી) ઉદધિકુમાર (દિસાકુમારા ય) દિશાકુમાર (પવળા) પવનકુમાર  
(થળિયા ય) સ્તનિતકુમાર (ભવળવાસી) એ ઇસ પ્રકાર ભવનવાસી દેવોં કે મેદ છે ।  
ઇનમેં (નાગફડા-ગરુલ-વડર-પુળ્ણકલ્સ-સિંહ-હયવર-ગયક-મયરક-વરમઉડ-  
વદ્ધમાળ-નિજ્જુત્ત-વિચિત્ત-ચિંધ-ગયા) નાગકુમારોં કે મુકુટમે નાગકી ફળાકા ચિહ  
છે ॥૧॥ સુપર્ણકુમારોં કે મુકુટમે ગરુડકા ચિહ છે ॥૨॥ વિદ્યુત્કુમારોં કે મુકુટમે વજ્રકા  
ચિહ છે ॥૩॥ અગ્નિકુમારોં કે મુકુટમે પૂર્ણકલ્સાકા ચિહ છે ॥૪॥ દ્વીપકુમારોં કે મુકુટમે

ભવનવાસિઓના પ્રથમ લેહ ડોટીને અહી ધીળ નવ લેહોને  
પતાવે છે-(નાગપટ્ટણો) નાગપતિ-નાગકુમાર (સુવળ્ણા) સુપર્ણકુમાર (વિજ્ઞ)  
વિદ્યુત્કુમાર (અગ્નીય) અગ્નિકુમાર, (દીવા) દ્વીપકુમાર (ઉદહી) ઉદધિકુમાર  
(દિસાકુમારા ય) દિશાકુમાર (પવળા) પવનકુમાર (થળિયા ય) સ્તનિતકુમાર,  
(ભવળવાસી) આ ઇસ પ્રકારે ભવનવાસી દેવોના લેહ છે આમા (નાગફડા  
ગરુલ-વડર પુળ્ણકલ્સ-સિંહ-હયવર-ગયક-મયરક-વરમઉડ-વદ્ધમાળ-નિજ્જુત્ત-  
વિચિત્ત-ચિંધ-ગયા) નાગકુમારોના મુકુટમા નાગની ક્ષણાત્ત ચિહ છે ૧  
સુપર્ણકુમારોના મુકુટમા ગરુડાત્ત ચિહ છે ૨ વિદ્યુત્કુમારોના મુકુટમા

રમ્ભસા કિનર-કિપુરિસ-ભુયગપડ્ણો ય મહાકાયા ગધઘ્વ-ણિકાય-  
ગણા ણિડળ-ગધઘ્વગીય-રડ્ણો અળવણિય-પળવણિય-ડસિવા-  
ડય-મૂયવાડય-કંદિય-મહાકદિયા ય કુહડ-પયયદેવા ચચલ-ચ-

૨, 'જમ્ભ-રમ્ભસા' યના ૩, ગમ્ભમા ૪, 'કિનર-કિપુરિસ-ભુયગપડ્ણો'  
કિનર-કિપુરુપ ભુજગપતય - કિનગ ૫, કિમ્પુરુષા ૬, ભુજગપતય - મહોગ્મા  
૭, 'મહાકાયા' મહાકાયા = ત્રિગલગરીગારિગ, ૮, 'ગધઘ્વ-ણિકાય ગણા'  
ગધર્વનિકાયગણા - ગધર્વસમૂહગણા, ગધર્વજાતય ડયર્થ, 'ણિડળ ગધઘ્વ ગીય રડ્ણો'  
નિપુગ ગાધર્વ ગીત-સ્તય - નિપુગ પ્રગમ્ભ, ગાધર્વ = નાટ્યોપન ગાન, ગાનઘ્વ નાટ્યચર્ચિત્તગાન,  
તત્ત રતિયેષા તે તથા, 'અળવણિય-પળવણિય-ડસિવાડય-મૂયવાડય-કંદિય મહાકદિયા  
ય કુહડ પયય-દેવા' અપ્રજમિક-પદ્મપ્રજમિક, રુપિગાત્મિક-મૂતગાત્મિક કત્તિત મહાકત્તિતાશ્ચ  
કૂમાળ-પતગદેવા - એતેડ'ટી વ્યતરા નિકાયવિગ્નપમૂતા સ્તપ્રમાપૃથિવ્યા ઉપગિતનયોજન

રમ્ભસા કિનર-કિપુરિસ-ભુયગપડ્ણો ય મહાકાયા ગધઘ્વણિકાયગણા) પિશાચ ૧,  
મૂત ૨, યના ૩, ગમ્ભસ ૪, કિનર ૫, કિપુરુષ ૬, ભુજગપતિ ૭, અળવિગ્ન ગગર ગાગ્ન  
કગ્નગાલા મહોગ્મા ૮, ગધર્વનિકાયગણ, અર્થાત્-ગધર્વ ૯, એ વ્યતર દેવ ૧૦. એ સન  
( ણિડળ-ગધઘ્વ-ગીય-રડ્ણો ) પ્રગમ્ભ નાટકીયગાન મ અળ નાટ્યચર્ચિત્ત ગાનવિદ્યા મ  
રતિ સનગાલ હોતે ૧. ( અળવણિય-પળવણિય-ડસિવાડય-મૂયવાડય-કંદિય-મહા-  
કદિયા ય કુહડ-પયયદેવા ) અપ્રજમિક પદ્મપ્રજમિક, રુપિગાત્મિક, મૂતગાત્મિક, કત્તિત,  
મહાકત્તિ, કૂમાળઠ ઓર પતગદેવ, એ મા આઠ વ્યતરનિકાય ક દેવ ૧૦. એ સન કા  
નિગસ સ્તપ્રમાપૃથિવી કે અળગ ભાગ મ ૧૦૦ યોજન તરુ ૧. એ કંસે હોતે ૧૦ સો

મૂયા ય જમ્ભ-રમ્ભસા કિનર-કિપુરિસ-ભુયગપડ્ણો ય મહાકાયા ગધઘ્વણિકાય  
ગણા) પિશાચ ૧, મૂત ૨, યક્ષ ૩ ગમ્ભ ૪, કિનર ૫, કિપુરુષ ૬,  
ભુજગપતિ ૭, એવ વિગાલ શરીર વાગ્લ ઠરવાવાળા મહોગ્મા ૮, ગધર્વ  
નિકાયગણ અર્થાત્ ગધર્વ ૯, એ વ્યતર દેવ ૧૦ આ બધા ( ણિડળ-  
ગધઘ્વ-ગીય-રડ્ણો ) પ્રગમ્ભ નાટકીય ગાનમા, તેમજ નાટ્યચર્ચિત્ત  
ગાનવિદ્યામા પ્રેમ ગાળવાવાળા હોય ૧ ( અળવણિય-પળવણિય-ડસિવાડય-મૂયવા  
ડય-કંદિય-મહાકદિયા ય કુહડ-પયય-દેવા ) અપ્રજમિક, પદ્મપ્રજમિક, રુપિ  
વાદિક, ભૂતવાદિક, કન્દિત, મહાકન્દિત, કૂમાળ અને પતગદેવ આ પશુ  
આ ૧૦ વ્યતર નિકાયના દેવ ૧૦ આ બધાનો નિવાસ સ્તપ્રમા પૃથ્વીના ઉપ-  
રના ભાગમા ૧૦૦ યોજન ઊંચી છે તેઓ દેવા હોય છે ? તે કહે છે - (ચચલ

મૂલમ્—તેણં કાલેણ તેણ સમણ્ણ સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ  
વહવે વાણમતરા દેવા અંતિયં પાડમ્ભવિત્થા-પિસાય-મૂયા ય જમ્મ-

ટીકા—‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ્ણ’ ડહ્યાન્તિ । તસ્મિન્ કાલ તસ્મિન્ સમયે શ્રમણ  
સ્ય ભગવતો મહાવીરસ્ય ‘વહવે વાણમતરા દેવા અંતિય પાડમ્ભવિત્થા’ વહવા વ્યતગ  
દેવા અંતિક પ્રાપ્તમ્ભૂવુ, તત્કાલંતરા અંતરમ્=અવકાશ, તત્કેશશ્રયસ્થાન, ત્રિવિમ્ અંતર=  
પર્વતાંતર કંઠરાંતર વનાંતર વા આશ્રયસ્થાન યેવા તે વ્યતગ—દેવત્રિગણ, યદા ‘વાણમતરા’  
ઇતિ ડહ્યાયા । તત્રેય વ્યુપત્તિ—ગ્નાનામન્તરાગિ વનાન્તરાગિ, તેષુ મયા વાનમતરા, પૃષ્ઠોત્તરા  
ત્રિવા મ પે મકારાગમ । ભગવ-મહાવીરસ્વામિસન્નિગી સમગ્રમણ વ્યતગ દેવા પ્રકટીમૂતા  
હ્યર્થ, તે કૃતિત્રિધા / અગ્રાઽઽહ—‘પિસાય-મૂયા ય’ પિગાચા ૧, મૂતાથ

‘તેણ કાલેણ’ ડહ્યાન્તિ ।

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ્ણ) उस काल और उस समय म (समणस्स भगवओ  
महावीरस्स) श्रमण भगवान महावीर के (अंतिय) समीप (वहवें) अनक (वाणमतरा देवा)  
व्यतर देव (पाउम्वित्था) आये । अन्तर इनका नाम इसलिये है कि इनका अंतर=अव-  
काश अथत् निवासस्थान अनेक प्रकार के हैं, जैसे—पर्वत, गिरिकन्दरा, वन आदि ।  
अथवा—‘वाणमन्तर’ की संस्कृत छाया ‘वानमन्तर’ भी होती है । वनांतरों में—वनों क  
म म म—जिनका रहना हो वे वानमन्तर हैं । ये वानमन्तर भगवान महावीर के समवसरण  
म उपस्थित हुए । ये व्यन्तर देव कितन प्रकार के हैं ? इस प्रकार की आज्ञा होन पर  
सूत्रकार उसका समाधान करते हुए उनका भेदा को गिनाते हैं—(पिसाय-मूया य जम्व

‘તેણ કાલેણ’ ઇત્યાદિ

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ્ણ) તે કાલ અને તે સમયને વિષે (સમણસ્સ  
ભગવઓ મહાવીરસ) શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની (અંતિય) પાસે (વહવે)  
અને (વાણમતરા દેવા) વ્યતર દેવો (પાડમ્ભવિત્થા) આવ્યા વ્યતર એવું  
તેમનું નામ એ કારણથી છે કે તેમનું અન્તર-અવકાશ, અર્થાત્—નિવાસ  
સ્થાન, અનેક પ્રકારનું છે, જેમકે પવતો, પવતોની શુક્ર, તથા વન આદિ  
અથવા ‘વાણમતર’ની સંસ્કૃત છાયા ‘વાનમન્તર’ થાય છે વનાન્તરોમા—વનોના  
મધ્યમા—જેમનું રહેવાનું થાય તે વાનમન્તર છે આ વાનમન્તર ભગવાન  
મહાવીરના સમવસરણમા ઉપસ્થિત થયા આ વ્યન્તર દેવ કટલા પ્રકારના  
છે ? આવી શકાનું સમાધાન કરતા સૂત્રકાર તેના બેદો ડહે છે—( પિસાય

વિભૂસણ-ધરા સવ્વોડય-સુરભિ-કુસુમ-સુરડય-પલંવસોમંત-કત-  
વિયસત-ચિત્ત-વળમાલ-રડય-વચ્છા કામગમા કામરૂવધારી ણા-  
નાવિહ-વળ્ણ-રાગ-વરવત્થ-ચિત્ત-ચિત્તલય-ણિયંસણા વિવિહ-દેસ-

તાયેય ચારવિભૂષણાનિ તેષા ધરા । ‘સવ્વોડય-સુરભિ-કુસુમ-સુરડય-પલંવ-સોમંત-કત-  
વિયસત ચિત્ત વળમાલ-રડય વચ્છા’ સર્વતુ-સુરભિ-કુસુમ સુરચિત પ્રલમ્બ-ગોમમાન-ક્રાન્ત-  
પિકુમચિત્રવનમાલા-રતિદ વક્ષમ-સર્વપુ ઋતુપુ સુરમીગિ યાનિ ડુસુમાનિ તે સુરચિતા પ્રલમ્બા ચ  
ગોમમાના ચ ક્રાન્તા ચ પિકુસન્તી ચ ચિત્રા=વિચિત્રા ચાસૌ વનમાલા=પુષ્પવ્રક્ત, તથા રતિ-  
તાનિ=સુલ્લગિ વશાસિ યેષા તે તથા, ‘કામગમા’ કામગામિન-ઇચ્છાગામિન । ‘કામ-  
રૂવધારી’ કામરૂપચારિણ-સ્વેચ્છાનુસારરૂપધારકા । ‘નાનાવિહ-વળ્ણ-રાગ વરવત્થ-  
ચિત્ત ચિલ્લિય ણિયસણા’ નાનાવિધ-વર્ણ-રાગ યગ્ગલ ચિત્ર-દેદીપ્યમાન-નિવસના નાનાવિધ-  
વર્ણો ગગો યેપુ તાનિ-નાનાવિધવર્ણરાગાગિ તાનિ તથાભૂતાનિ વરવલ્લાણિ ચિત્રાણિ-વિચિત્રાણિ  
‘ચિલ્લિય’ દેદીપ્યમાનાનિ, નિવસનાનિ=પરિધાનાનિ યેષા તે તથા, ‘ચિલ્લિય’ इतिदेशीयशब्द,  
સ્તાન્નિહુવિધપરિધાનવસનાનિ પરિધાના इत्यर्थ । ‘વિવિહ-દેસણેવચ્છ-ગહિય વેસા’  
વિવિધ દેશ-નપથ્ય-ગૃહીત-વેષા વિવિધાનામ્=અનકેષા દેશાના નેપથ્યે=પ્રસાધનવિગ્રહે ગૃહીત

હૈ । ( સવ્વોડય-સુરભિ-કુસુમ-સુરડય-પલંવ-સોમંત-કત-વિયસત-ચિત્ત-વળ-  
માલ-રડય-વચ્છા ) ઇનકે વક્ષ સ્થલ, સદા સમસ્ત ઋતુઓં કે સુરમિત પુષ્પોં દ્વારા રચિત  
રત્ના ० સુન્દર પિકુમિત ચિત્ર-નિચિત્ર વનમાલાઓં દ્વારા સુહાવને રહા કરતે હૈ ।  
( કામગમા ) ઇનકા ગમન ઇચ્છાનુમાર હુઆ કરતા હૈ । ( કામરૂવધારી ) ઇચ્છાનુસાર  
યે રૂપાં કો ધારણ કરતે રહતે હૈ । ( નાનાવિહ-વળ્ણ-રાગ-વરવત્થ-ચિત્ત-ચિલ્લિય-  
ણિયસણા ) અનેક પ્રકાર કે રંગવાલે તથા ચિત્ર-નિચિત્ર પ્રમાવાલે એસે ચમકતે હુપ  
વલ્લોં કો યે પહિરા કરતે હૈ । ( વિવિહ-દેસી-ણેવચ્છ-ગહિય-વેસા ) અનેક દેશોં

( સવ્વોડય-સુરભિ કુસુમ સુરડય પલંવ સોમંત-કત-વિયસત ચિત્ત વળમાલ રડય વચ્છા )  
તેમના વક્ષસ્થલ હૃમેશા સમસ્ત ઋતુઓના સુદર પુષ્પો દ્વારા બનાવેલી  
લાખીલાખી સુદર વિહસિત ચિત્ર-વિચિત્ર વનમાલાઓથી શોભાયમાન રહે છે  
(કામગમા) તેમનું ગમન ઇચ્છાનુસાર થતું હોય છે (કામરૂવધારી) ઇચ્છા-  
નુસાર તેઓ રૂપ ધારણ કરતા રહે છે (નાનાવિહ વળ્ણ રાગ-વરવત્થ-ચિત્ત ચિલ્લિય-  
ણિયસણા) અનેક પ્રકારના રંગવાળા તથા ચિત્રવિચિત્ર પ્રમાવાળા એવા  
અમકદાર વસ્ત્રો તેઓ પહેરે છે (વિવિહ દેસી ણેવચ્છગહિય વેસા) અનેક દેશોનો  
તેઓ પોશાક પહેરે છે (પમુડય કદમ્પ કલ્હ કેલી-કોલાહલ પિયા) પ્રમુદિતોના

વલ-ચિત્ત-કીલણ-દવપ્પિયા ગમ્भीર-હસિય-ભણિય-પીયગીય-ગચ્છ-  
ગરડે વળમાલા-મેલ-મઝડ-કુડલ-સચ્છદ-વિઝવિયાહરણ-ચારુ-

ગતવર્તિન, તે કીટૃગા 'અગડ્ટ-ચવલ-ચવલ-ચિત્ત-કીલણ-દવપ્પિયા' ચવલ-ચવલ-  
ચિત્ત-કાટન-દવ-પ્રિયા-ચવલ-ચવલ-ચવલ-ચિત્તાનિ-યેપા-તે-ચવલ-ચવલ-ચિત્તાનિ-અનિ-ચવલ-  
માનસા, કીડન-કીડા, દવથ-પરિહાસ-કાટન-પ્રિયો-યેપા-ત-કીડન-પ્રિયા, તત-પદ-  
દ્વયસ્ય-કર્મધારય । 'ગમ્भीર-હસિય-ભણિય-પીય-ગીય-ગચ્છ-ગરડે' ગમ્ભીર-હસિત-ભગિત-  
પ્રિય-ગીત-નર્તન-રતય-ગમ્ભીરમ્=ઇતરં-રતેય-હસિત-હાસ્યમ્, ભગિત-વાહ-પ્રયોગ, પ્રિય-યેપા-તે-  
ગમ્ભીર-હસિત-ભગિત-પ્રિયા, ગીત-નર્તન-યો-રતિ-યેપા-ત-ગીત-નર્તન-રતય, તત-પદ-દ્વયસ્ય-કર્મધારય ।  
'વળમાલા-મેલ-મઝડ-કુડલ-સચ્છદ-વિઝવિયા-હરણ-ચારુ-વિભૂષણ-ધરા' વળમાલા-  
સમેલ-મુકુટ-કુણ્ડલ-સ્વચ્છદ-વિકુર્ચિતા-સમરણ-ચારુ-વિભૂષણ-ધરા-વળમાલા-સ્નાદિ-મયા-સ-  
મરણ-વિશેષ, આમેલ-પુષ્પ-રચિત-લલ્લાર-વિશેષ, મુકુટ-સુવર્ણ-મય-શિરો-ભૂષણમ્, કુણ્ડલ-કર્ણ-ભ-  
રણમ્, એત-દતિ-રિક્તાનિ-સ્વચ્છ-દ-વિકુર્ચિતાનિ=સ્વામિ-પ્રાયાનુસારા-સથ-પ્રકટીકૃતાનિ-આભરણાનિ,

કહેતે હૈ—(ચવલ-ચવલ-ચિત્ત-કીલણ-દવ-પ્પિયા) અતિ-ચવલ-ચિત્ત-જાલે-યે-વ્યન્તર-  
દેવ, કીડા-એવ-પરિહાસ-પ્રિય-હુઆ-કરતે-હે । (ગમ્भीર-હસિય-ભણિય-પીય-ગીય-  
ગચ્છ-ગરડે) દસરો-દ્વારા-અજ્ઞેય-એસે-હસિત-હૈંસન-મે-તથા-વોલને-કી-ચતુરાઈ-મે-યે-વિશેષ-  
નિપુણ-હોતે-હે, અથવા-હસિત-એવ-ભગિત, યે-દો-વાને-કહે-વિશેષ-પ્રિય-હોતી-હે । ગીત-ઔર-  
નર્તન-મે-કહે-વિશેષ-અનુરાગ-હોતા-હે । (વળમાલા-મેલ-મઝડ-કુડલ-સચ્છદ-વિઝ-  
વિયા-હરણ-ચારુ-વિભૂષણ-ધરા) વળમાલા-સ્નાદિ-દ્વારા-નિર્મિત-આભરણ-વિશેષ,  
આમેલ-ક-પુષ્પા-દ્વારા-રચિત-અલ્લાર-વિશેષ, મુકુટ-સુવર્ણ-મય-શિરો-ભૂષણ, કુડલ-કર્ણ-ભરણ,  
એવ-અપની-હજી-અનુસાર-નિષ્પાદિત-ઔર-બી-અન્ય-આભરણ-યે-હી-જિનકે-સુહાનને-આભૂષણ

ચવલ-ચિત્ત-કીલણ-દવ-પ્પિયા) બહુ જ થયેલ ચિત્તવાળા તે વ્યન્તર દેવ કીડા  
એવ પરિહાસપ્રિય હોય છે (ગમ્भीર હસિય-ભણિય પીય-ગીય ગચ્છ-ગરડે) બીજાથી  
ન બાણી થકાય એવા હસિત-હસવામા તેમ જ ભણિત-બોલવામા તેઓ  
વિશેષ નિપુણ હોય છે અથવા હસિત એવ ભણિત આ બે વાતો તેમને  
વિશેષ પ્રિય હોય છે ગીત અને નાચમા તેમને વિશેષ અનુરાગ હોય છે  
(વળમાલા-મેલ મઝડ કુડલ સચ્છદ વિઝવિયા હરણ ચારુ વિભૂષણ ધરા) વળમાલા  
સ્નાદિ દ્વારા નિર્મિત આભરણ વિશેષ, આમેલ-પુષ્પા દ્વારા રચિત અલ્લાર  
વિશેષ, મુકુટ-સુવર્ણ મય શિરોભૂષણ, કુડલ-કર્ણભરણ, તેમ જ પોતાની ઇચ્છા  
નુસાર નિષ્પાદિત બીજા પણ આભરણો, એ જ જેમના પોતામણ્યા આભૂષણો છે

મૂલમ્—તેણં કાલેણ તેણ સમણં સમણસ્સ ભગવઓ મહા-  
વીરસ્સ જોહસિયા દેવા અંતિયં પાઽબ્ભવિત્થા—વિહસ્સઈ ચદ-  
સૂર-સુક્ક-સણિચ્છરા રાહુ ધૂમકેતુ-બુહા ય અંગારકા ય તત્ત-તવણિજ્જ-

ટીકા—‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ ઇત્યાદિ । તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે  
શ્રમણસ્ય ભગવતો મહાવીરસ્ય ‘જોહસિયા દેવા અતિય પાઽબ્ભવિત્થા’ જ્યોતિષ્કા દેવા અતિ-  
કે પ્રાદુર્ચમ્બુ —શ્રીમહાવીરસ્ય સમીપે પ્રકટીભૂતા । નામભિજ્યોતિષ્કાન્ ઋથયતિ—‘વિહસ્સઈ’  
બૃહસ્પતય —જ્યોતિષ્કાણામમગ્યાતવાત્ પ્રત્યેક તે બહવ સન્તિ-ઇતિ । ‘ચદ-સૂર-સુક્ક-સ-  
ણિ-ચ્છરા’ ચન્દ્રસૂર્યશુક્રગર્નેશ્વરા, ‘રાહુ’ રાહવ, ‘ધૂમકેતુ-બુહા ય’ ધૂમકેતુબુધાથ, ‘અગા-  
રકા ય’ અગારકા—મહ્નલાશ્વ, કિંવર્ણા એતે ’ ઇત્યાહ—તત્ત-તવણિજ્જ—કળગ-વણ્ણા’  
તપ-તપનીય-કનક-વણ્ણા—તપતનીય=રક્તસુવર્ણ, કનક=પીતસુવર્ણ તદ્વર્ણોં યેવા તે તથા ।  
કેચિદ્રક્તા કેચિપાતા ઇત્યર્થ, તથા—જે ય ગદા જોહસમિ ચાર ચરતિ’ યેચ પ્રહાં જ્યોતિષે

‘તેણ કાલેણ’ ઇત્યાદિ ।

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ) उस काल एव उस समय में (समणस्स  
भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् महावीर के (अतिय) समीप (जोहसिया  
देवा) ज्योतिषी देव (पाउब्भवित्था) प्रकटित हुए । ज्योतिषी देवों के ये नाम हैं—  
(विहस्सई चद-सूर-सुक्क-सणिच्छरा राहु, धूमकेतु-बुहा य अगारका य)  
बृहस्पति, चंद्र, सूर्य, शुक्र, शनैश्वर, राहु, धूमकेतु, बुध और अगारक—मंगल । (तत्त-  
तवणिज्ज—कणग—वण्णा) ये देव तप्तपनीय—रक्त सुवर्ण और कनक—पीत सुवर्ण  
इनके समान वर्णवाले होते हैं । (जै य गद्दा जोहसमि चार चरति) उक्त से अतिरिक्त

‘તેણ કાલેણ’ ઇત્યાદિ

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ) તે કાલ તેમજ તે સમયમા (સમણસ્સ ભગ  
વઓ મહાવીરસ્સ) શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની (અતિય) પાસે (જોહસિયા દેવા)  
જ્યોતિષી દેવ (પાઽબ્ભવિત્થા) પ્રકટ થયા જ્યોતિષી દેવોના નામ આ પ્રમાણે  
છે—(વિહસ્સઈ ચદ સૂર સુક્ક-સણિચ્છરા રાહુ ધૂમકેતુ બુહા ય અગારકા, ય) બૃહસ્પતિ,  
ચંદ્ર, સૂર્ય, શુક્ર, શનૈશ્વર, રાહુ, ધૂમકેતુ, બુધ અને અગારક—મંગલ (તત્ત  
તવણિજ્જ કળગ વણ્ણા) તે દેવો તપ્ત તપનીય—રક્ત સુવર્ણ અને કનક—પીળા  
સુવર્ણના જેવા વર્ણવાળા હોય છે અર્થાત કેટલાએક લાલવર્ણવાળા તથા  
કેટલાએક પીળાવર્ણવાળા હોય છે (જે ય ગદા જોહસમિ ચાર ચરતિ) ઉક્ત



ખેવચ્છ-ગાહિય-વેસા પમુડય-કંદપ્પ-કલહ-કેલી-કોલાહલ-પ્પિયા  
 હાસ-ચોલ-વહુલા અળેગ-મણિ-રયણ-વિવિહ-ણિજ્જુત્ત-વિચિત્ત-ચિ-  
 ધગયા સુરુવા મહિહિદયા જાવ પજ્જુવાસંતિ ॥ સૂ. ૩૫ ॥

—કૃત વેપ —શરીરગોમાઽઽધાયકપ્રસાધનયૈત્તે તથા, તત્ર નેપથ્ય-વિગાઠ ઋતિમાયાપ્રસિદ્ધમ્,  
 ‘પમુડય કંદપ્પ-કલહ-કેલી કોલાહલ પ્પિયા’ પ્રમુદિત-કન્દર્પ-કલહ-કેલિ-કોલાહલ-પ્રિયા  
 પ્રમુદિતાના ય કન્દર્પપ્રધાન કલહ કેલી=ક્રીડા, તત્રય કોલાહલ—કલકલ પ્રિયો યેષા  
 તે તથા, કામકલહક્રીડાકોલાહલપરાયણા ઇત્યર્થ । ‘હાસ-ચોલ વહુલા’ હાસ-ચનિવહુલા  
 ‘અળેગ મણિ રયણ વિવિહ ણિજ્જુત્ત વિચિત્ત ચિંધ-ગયા’ અનેક-મણિ-રત્ન વિવિધ નિર્યુક્ત-  
 વિચિત્ર ચિહ્નગતા -અનેકાનિ યાનિ મણિરત્નાનિ તાનિ વિવિધનિર્યુક્તાનિ=વિવિધપ્રકારેણ યથાસ્થા  
 નસ્થિતાનિ, તાન્યેવ વિચિત્રચિહ્નાનિ તાનિ ગતા =પ્રાપ્તા । ‘સુરુવા’ સુરુપા—સુન્દરાઽઽકારા ।  
 મહિહિદયા’ મહાદિકા—મહાસમ્પત્તિયુક્તા । ‘જાવ પજ્જુવાસતિ’ યાવ પર્યુપાસતે—આદ  
 ક્ષિણપ્રદક્ષિણ વદનાવીનિ પૂર્વવત્ કૃત્વા મગવત શ્રીમહાવીરસ્યાભિમુખે સ્થિતા કૃતપ્રાજ્ઞલિપુટા  
 મગવત શ્રીમહાવીર સેવન્તે-इति ॥ સૂ. ૩૫ ॥

કી યે પોશાક ધારણ કિયે રહતે હૈ । (પમુડય-કંદપ્પ-કલહ-કેલી-કોલાહલ પ્પિયા)  
 પ્રમુદિતોં કા જો કંદર્પપ્રધાન કલહ એવ ક્રીડા હોતી હૈ ઇસસે જન્ય જો કોલાહલ હોતા  
 હે વહ ઇ-હે અધિક પ્રિય રહા કરતા હૈ । (હાસ-ચોલ-વહુલા) યે હૈંસી-મનાક કરને  
 મે વહે ચતુર હોતે હૈ । (અળેગ-મણિ-રયણ-વિવિહ-ણિજ્જુત્ત-વિચિત્ત-ચિંધ-ગયા)  
 અનેક મણિરત્ન, જો કિ વિવિધ પ્રકાર સે યથાસ્થાન પર નિવેશિત રહા કરતે હૈં વે હી જિનકે  
 વિચિત્ર ચિહ્ન હે એસે, (સુરુવા) સુન્દર આકાર વિગિષ્ટ, (મહિહિદયા) એવ મહાકલ્પિયુક્ત  
 વે વ્યન્તર દેવ (જાવ પજ્જુવાસતિ) પૂર્વવર્ણિત અમુરકુમારોં કી તરહ દોનોં હાથ  
 જોડકર વદના એવ નમસ્કાર કરકે પ્રમુ મહાવીર કી સેવા મેં ગલ્પ હુએ ॥ સૂ. ૩૫ ॥

જે કન્દર્પપ્રધાન કલહ એવ ક્રીડા થાય છે તેમાથી જે કોલાહલ ઉત્પન્ન  
 થાય છે તે તેમને અધિક પ્રિય લાગે છે (હાસ ચોલ વહુલા) હાસી-મનાક  
 કરવામા આ બહુ જ ચતુર હોય છે (અળેગ મણિ રયણ વિવિહ ણિજ્જુત્ત વિચિત્ત  
 ચિંધ ગયા) અનેક મણિરત્ન કે જે વિવિધ પ્રકારે યથાસ્થાન નિવેશિત રહે  
 છે તે જ જેઓના વિચિત્ર ચિહ્ન છે એવા (સુરુવા) સુન્દર આકાર યુક્ત  
 (મહિહિદયા) એવ મહા-કલ્પિયુક્ત તે વ્યન્તરદેવ (જાવ પજ્જુવાસતિ) પૂર્વે કહેલા  
 અમુરકુમારોની પેઠે બન્ને હાથ બેડી વદના તેમજ નમસ્કાર કરીને પ્રભુ  
 મહાવીરની સેવામા લગ્ન થયા (સૂ. ૩૫)

પચવળ્ણાઓ તારાઓ ટિયલેસા ચારિણો ચ અવિસ્સામમટલગઈ  
પત્તેય ણામકપાગડિયચિંધમડડા મહિડિંદયા જાવ પજ્જુવાસંતિ  
॥ સૂ. ૩૬ ॥

પત્તેય-પાત્રકા પત્તે. નવત્રમયા ડકા પત્તે. અપ્પાશંતિપ્રેરણા. પત્તેય મહ  
ચન્દ્રમમસ્તારા કોટના કોટચ પત્તેયો મગ્ગન્તિ-પદ્મપદ્મિમહાણિ નવચગતાનિ પદ્મમ-  
તયપિકાનિ 'જાણા-સઠાણ-સઠિયાઓ'નાના-સ્થાન-સ્થિતા, 'પચવળ્ણાઓ' પદ્મવર્ગા,  
'તારાઓ' તારા, 'ટિયલેસા' સ્થિતલેસ્યા નિધનપ્રકાશા. 'ચારિણો ચ' ચારિણ્યશ્વ-  
મચ્છગણીલા, 'અવિસ્સામ મટલ-ગઈ' અવિશ્રામ-મણ્ડલ-ગતય -નિગ્તરનચ્છગણીલા,  
'પત્તેય' પ્રત્યેકમ-પૃથક્ પૃથક્ 'જામક-પાગડિય-ચિંધ મડડા' નામાડક-પ્રકરિત ચિહ્ન-  
મુદ્રા નામાડકાનિ-નામાડકિનાનિ-નામા-પર્યુક્તાનિ પ્રકરિતચિહ્નાનિ-પદ્મચિહ્નયુક્તાનિ મુદ્રાનિ  
યેવા તે તથા, 'મહિડિંદયા' મહર્દિકા-મહર્દિયુક્તા મતો યોતિષ્કા દેવ 'જાવ પજ્જુ-  
વાસતિ' યાવત્-પૂર્વપ્રતિગવઠનાભિ પર્યુપામતે ॥ સૂ. ૩૬ ॥

માં ઇમા પ્રકાર મમક્ષના ચાહિયે. પ્ર અટ્ટામી હ. નવત્ર કી મયા ડકા ફટા ગયી હ. પ્રકારનારકાઓ મ કેરડ ચન્દ્રમા કે હી પરિવાર કે તાં ૬૬૯૭૫ ( ટિયામઠ હજાર નૌ મૌ પચહત્તર ) કોટકોટી હ. ઇમાં તર્હ ઓર ક મા તારા ક પરિવાર જાલાન્તર સે મમક્ષના ।

( જાણા-સઠાણ-સઠિયાઓ ) ઇન તાગઓ કા આકાર ઇકમા નિશ્ચિત નહીં હ, ઇનકા આકાર અનેક પ્રકાર કા હ. ( પચવળ્ણાઓ ) યે પાંચ વર્ગચાલે હ. ( ટિયલેસા ) ઇનકા લેસ્યા સ્થિત હ-ઇનકા લેસ્યા મ કોટ પરિવર્તન નહા હોતા હ. ( ચારિણો ચ ) યે ચ્ચરગ-ગીર હ. અત ( અવિસ્સામ-મટલ-ગઈ ) નિગ્તર ગમન

નર્થની મપ્યા એડ્યોબત્રીમ છે ચક્રમાની મપ્યા પલ્લુ એટલી ૪ સમજ લેવી તેડએ ત્રહ ૮૮ છે નક્ષત્રની મપ્યા ૮૫૦ ઢહી છે પ્રકીર્ણતાગઓમા દેવળ ચક્રમાના પચ્ચિવાગ્ના તાગ ૬૬૯૭૫ ( ઇસ ૬૪૨ નવમે પીચોતે ) ડોહાંડોડી છે એવી ૪ મીતે બીલ ચક્રમાના પલ્લુ તાગ-પચ્ચિવા ગ્રામ્યાન્તરથી ૪૫૦૦ લેવા

( જાણા સઠાણ સઠિયાઓ ) આ તાગઓના આકાર એડ બેવો નિશ્ચિત નથી તેમના આકાર અનેક પ્રકારના છે ( પચવળ્ણાઓ ) તેઓ પાંચ વર્ણવાળા છે ( ટિયલેસા ) તેમની લેસ્યા નિવ છે, તેમની લેસ્યામા ડોહ ફકાર થતો નથી ( ચારિણો ચ ) તેઓ ચચ્છુથીલ છે ( અવિસ્સામ-મટલ ગઈ ) આમ નિ-

કળગ-વળ્ણા, જે ય ગહા જોડસમિ ચારં ચરંતિ કેઝુ યગદરડયા  
અદ્વાવીસવિહા ય ણક્વત્તદેવગણા ણાણા સંટાણ-સંટિયાઓ ય

ચાર ચરન્તિ—ઉક્તાતિરિક્તા યે ગ્રહા ય્યોનિપે=ય્યોનિધકે—ચક્રપદ્યગામમા ય્યોનિ  
ર્મણ્ડલે ભ્રમણ કુર્યન્તિ । ગ્રહવાદ વદુવચનમ્ । ‘કેઝુ ય ગદરડયા’ કેતપથ ગતિગચિતા—  
કેતવો—જલકેવાદય, કિમ્ભૂતા ‘અગ્રાસહ—ગતિરચિતા—મનુષ્યલોકાસપેક્ષયા ગતિમત્ ।  
‘અદ્વાવીસવિહા ય ણક્વત્તદેવ ગણા’ અપ્પારિગતિપિયાથ નક્ષત્રદેવગણા—અપ્પારિગ  
તિર્નક્ષત્રદેવતા । અન્નપ્રસન્નાદ્યપેપામપિ ય્યોતિષ્કદેવાના સમ્યા ઉચ્યન્તે—ય્યોતિષ્કદેવા  
પશ્ચવિધા ભવન્તિ, સૂર્યા ૧, ચન્દ્રમસ ૨, ગ્રહા ૩, નક્ષત્રાણિ ૪, પ્રકીર્ણતારાકાથ ૫,  
તત્ર દ્વૌ સૂર્યો જમ્બૂદીપે, લગ્ણે ચત્વાર, ધાતકીલ્ખંડે દ્વાન્ન, કાલોદધી દ્વિચારિંગત્,  
પુષ્કરાદ્વે દ્વિસતતિ—इयेव मनुष्यलोके द्वारिगन्धिक इत सूर्या सन्ति, ચન્દ્રમસોઽપિ  
જો ગ્રહ ય્યોતિષ્ક્રમ મેં—ચક્ર કી તરહ પ્રતિભાસમાન દસ ય્યોતિર્મણ્ડલમે—ભ્રમણ કરતે  
હૈ વે ( કેઝુ ય ગદરડયા ) જલકેતુ આદિ ‘કેતુગ્રહ,’ જો કિ મનુષ્યલોક કી અપેક્ષા હા સદા  
ગતિવિગિષ્ટ હૈ । અથાત્ યહ સમસ્ત ય્યોતિષ્ક્રમ દસ મનુષ્યલોક રૂપ દાદ દ્વીપ મ હી  
ગતિ વિગિષ્ટ હૈ, અન્યત્ર નહીં । ( અદ્વાવીસવિહા ય ણક્વત્તદેવગણા ) તથા જો અદ્વાસ  
( ૨૮ ) પ્રકાર કે નક્ષત્ર જાતિ કે દેવતા હે ।

યહા પર પ્રસંગવળ અન્ય ય્યોતિષી દેવોં કીં મન્યા કહતે હં । ય્યોતિષી દેવ  
પાંચ પ્રકાર કે હૈ—સૂર્ય ૧, ચન્દ્રમા ૨, ગ્રહ ૩, નક્ષત્ર ૪, ઓર પ્રકીર્ણ તારા ૫ । ઇન  
સર્વોં મેં પ્રત્યેક કી સંખ્યા ઇસ પ્રકાર હૈ—જમ્બૂદીપ મેં દો સૂર્ય હં, લગ્ણ સમુદ્ર મેં ચાર સૂર્ય  
હં, ધાતકીલ્ખંડ મેં બારહ સૂર્ય હૈ, કાલોદધિ મેં બચાલીસ સૂર્ય હે ઓર પુષ્કરાદ્વે મેં બહત્તર  
સૂર્ય હૈ । ઇસ પ્રકાર મનુષ્યલોક મેં સૂર્ય કી સંખ્યા એક સૌં બત્તીસ હૈ । ચન્દ્રમા કી સંખ્યા

વર્ણવેલાથી ખીલ જે અહીં જ્યોતિષ્ક્રમા—ચક્રની પેઠે પ્રતિભાસિત આ જ્યોતિ  
ર્મણ્ડલમા—ભ્રમણ કરે છે તે (કેઝુ ય ગદરડયા) જળકેતુ આદિ કેતુઅહ કે જે મનુષ્ય  
લોકની અપેક્ષા જ હમેશા ગતિ—વિગિષ્ટ છે અથાત્—આ મમસ્ત જ્યોતિષ્ક્ર  
મા મનુષ્યલોકાંરૂપ અહીં દ્વીપમા, જ ગતિવિશિષ્ટ છે, —પ્રીજે નહિ (અદ્વા  
વીસવિહા ય ણક્વત્તદેવગણા) તથા જે ૨૮ પ્રકારના નક્ષત્ર બાતિના દેવતા છે  
અહીં પ્રસંગવળ ખીલ જ્યોતિષી દેવોની પણ સંખ્યા કહે છે જ્યો  
તિષી દેવ પાંચ પ્રકારના છે—સૂર્ય ૧, ચન્દ્રમા ૨ અહીં ૩ નક્ષત્ર ૪ તથા પ્રકીર્ણ  
તારા ૫ આ બધામા પ્રત્યેકની સંખ્યા આ પ્રકારે છે—જમ્બૂદીપમા ૨ સૂર્ય  
છે લગ્ણ સમુદ્રમા ચાર સૂર્ય છે ધાતકીલ્ખંડમા ૧૨ સૂર્ય છે કાલોદધિમા  
૪૨ સૂર્ય છે તથા પુષ્કરાદ્વેમા ૭૨ સૂર્ય છે આ પ્રકારે મનુષ્યલોકમા

અચ્ચુયવર્ડ પહિટ્ટા દેવા જિણ-દસણુ-સ્સુયા-ગમણ-જણિય-હાસા  
પાલગ-પુપ્ફગ-સોમણસ-સિરિવચ્છ-ળદિયાવત્ત-કામગમ-પીઙ્ગમ-

સૌધમાદ્યચ્યુતાઽન્તા કન્પા સન્તિ, ણ્ણુ વૈમાનિકા દેવા ભવન્તિ, અત ણેઽ સૌધર્માદ્યચ્યુતા તાના  
દેવલોકાના પતય =સ્વામિન 'પહિટ્ટા' પ્રદટ્ટા =અતિહર્ષ પ્રાપ્ત દન્ના =વૈમાનિકા । 'જિણ-  
દસણુ-સ્સુયા ગમણ-જણિય હાસા' જિન-દર્શનો સુદ્ધા ડડગમન-જનિત-હામા -જિનદર્શના  
થોં સુકાનામ્ ણ્ણા, દેવાનામાગમન, તેન જનિતો હાસ =આનન્દો યેષાં તે તથા । જિનેન્દ્રદર્શ  
નેન્કન્પઠા ડડગમનજાતપ્રમેદા । સૌધર્માદિદ્વાદશક્રુગ્ના દગ્ગાન્નયકા ઇન્દ્રા સન્નિ, તત્ર નવમ-  
દગમયોરેક ઇદ્દો ભવતિ । ષકાદાનામચ્યુતા તાના દગ્ગાનામિન્દ્રાણા પાલ્લકાદીનિ મર્મતોમદ્રાન્તાનિ  
દગ્ગ વિમાનાનિ ભવન્તિ, તાન્થાહ- 'પાલગ ૧, પુપ્ફગ ૨, સોમણસ ૩, સિરિવચ્છ ૪,  
ળદિયાવત્ત ૫, કામગમ ૬, પીઙ્ગમ ૭, મળોગમ ૮, વિમલ ૯, સચ્ચઓમદ્ ૧૦  
સરિસણામપ્રેજ્જેહિં વિમાણેહિં ઓઙ્ણા' પાલક પુપ્ફ-મૌમનસ-શ્રીમસ-નન્ધાર્ત-કામ-  
ગમ-પ્રીતિગમ-મનોગમ-વિમલ-સર્વતોભદ્ર-સદૃગ્ગાનામધેયૈર્મિમાનૈર્ગવતાણા =તે દગ્ગ ઇન્દ્રા પાલ-

મહાશુક્ર, સહસ્રાર, આનન્દ, પ્રાણત, આરણ ઓર અચ્યુત યે દેવલોકે હૈ । યે સૌધર્માદિક,  
વૈમાનિક દેવતાઓ કે રહને કે સ્થાન હૈ । યે દેવલોક ૧૨ હૈ । ઇનકા ક્રુપ સજા હૈ ।  
યે વૈમાનિક દેવ ઇનકે પતિ હૈ । ઇન ક્રુપો મ જો ઉત્પન્ન હોતે હે વે વૈમાનિક યા ક્રુપપાસી  
દેવ કહલાતે હૈ । (પહિટ્ટા) અતિહર્ષ કો પ્રાપ્ત હુણ (દેવા) યે વૈમાનિક દેવેન્દ્ર કિ  
જિહે (જિણ-દસણુ-સ્સુયા-ગમણ-જણિય-હાસા) જિનેન્દ્ર કે દર્શન કે લિયે  
ઉત્સુકતાપૂર્વક આગમન સે અતિ આનન્દ હુઆ હૈ । (પાલગ-પુપ્ફગ-સોમણસ સિરિવચ્છ-  
ળદિયાવત્ત કામગમ-પીઙ્ગમ-મળોગમ-વિમલ-સચ્ચઓમદ્-સરિસ-ણામપ્રેજ્જેહિં  
વિમાણેહિં) વે દસ વૈમાનિક દેવેદ્ર અપને ૨ પાલક, ૧ પુપ્ફક ૨ સૌમનસ, ૩ શ્રાવસ્,

૬, મહાશુક્ર ૭, સહસ્રાર ૮, આનન્દ ૯, પ્રાણુત ૧૦, અગ્નિ ૧૧, અને  
અચ્યુત ૧૨, આ દેવલોક છે આ સૌધર્માદિક, વૈમાનિક દેવતાઓના રહે  
વાના સ્થાન છે તે દેવલોક ૧૨ છે તેમની કટપ સજા છે તેમના સ્વામી  
૧૦ છે આ કષ્ટોમા જે ઉત્પન્ન થાય છે તે વૈમાનિક અથવા કટપવામી દેવ  
કહેવાય છે (પહિટ્ટા) બહુ હર્ષ પ્રાપ્ત થતા (દેવા) આ વૈમાનિક દેવેન્દ્ર કે બેને  
(જિણ-દસણુ-સ્સુયા-ગમણ-જણિય-હાસા) જિનેન્દ્રના દર્શન માટે ઉત્સુકતાપૂર્વક  
આગમનથી અતિ આનન્દ થયો છે (પાલગ-પુપ્ફગ-સોમણસ-સિરિવચ્છ-ળદિયા  
વત્ત-કામગમ-પીઙ્ગમ-વિમલ-સચ્ચઓમદ્-સરિસણામપ્રેજ્જેહિં વિમાણેહિં) તે દગ્ગ

મૂલમ્-તેણ કાલેણ તેણ સમણં સમણસ્સ ભગવઓ મહા-  
વીરસ્સ વેમાણિયા દેવા અતિયં પાઠમ્ભવિત્થા, સોહમ્મી-સાણ-સણ-  
કુમાર-માહિંદ-વંમ-લતગ-મહાસુક્ક-સહસ્સારા-ળય-પાળયા-રણ-

ટીકા-‘તેણ કાલેણ તેણ સમણ’ ક્યાદિ । તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે શ્રમ  
ણસ્ય ભગવતો મહાવારસ્ય ‘વેમાણિયા દેવા અતિય પાઠમ્ભવિત્થા’ વૈમાનિકા દેવા અન્તિકે  
પ્રાર્થ્યમ્ભવુ । કે તે વૈમાનિકા દેવા ? ક્યાહ-સોહમ્મી-સાણ સણકુમાર-માહિંદ-વમ-લતય  
મહાસુક્ક-સહસ્સારા-ળય પાળયા રણ-અચ્ચુચ્ચઈ’ સૌધર્મે ૧-જ્ઞાન ૨-સનત્કુમાર ૩-માહેન્દ્ર ૪,  
વ્રહ્મ ૫-લાન્તક ૬-મહાશુક્ર ૭ સહસ્રારા ૮-સનત ૯-પ્રાણતા ૧૦-૮૮-૧૧ ચ્યુતપતય ૧૨,

કરતે રહના યહી ફત્તકા સ્વમાવ હૈ । ( પત્તેય જામરુ-પાગડિય-ચિંધ-મઝડા )  
પ્રત્યેક કે મુકુટ અપને અપને નામો સે યુક્ત એવ સ્પષ્ટ ચિહ્ન વાલે હૈ । ( મહિહિદ્યા ) યે  
ગ્વ મહાશુદ્ધિ કે ધારી હૈ । ( જાવ પઝ્જુવાસતિ ) પૂર્વ મેં વર્ણિત અસુરકુમારોં કી તરહ  
યે સન જ્યોતિષી દેવ મી ભગવાન મહાવીર કી સેવા કરને લગે ॥ સૂ૦ ૩૬ ॥

‘તેણ કાલેણ’ ક્યાદિ ।

( તેણ કાલેણ તેણ સમણં ) ડસ કાલ ઓર ડસ સમય મેં ( સમણસ્સ  
ભગવઓ મહાવીરસ્સ ) શ્રમણ ભગવાન મહાવીર કે ( અતિય ) સમીપ ( વેમાણિયા  
દેવા ) વૈમાનિકદેવ ( પાઠમ્ભવિત્થા ) પ્રકટ હુવ । વૈમાનિક દેવ કોન હૈ ? સો કહતે  
હૈ-( સોહમ્મી-સાણ-સણકુમાર-માહિંદ-વમ-લતગ-મહાસુક્ક-સહસ્સારા-ળય-  
પાળયા-રણ-અચ્ચુચ્ચઈ ) સૌધર્મ, જ્ઞાન, સનત્કુમાર, માહેન્દ્ર, વ્રહ્મલોક, લાન્તક

તર ગમન કરતા રહેવુ એ જ તેમનો સ્વભાવ છે ( પત્તેય જામરુ પાગડિય  
ચિંધ મઝડા ) પ્રત્યેકના મુકુટ પોતપોતાના નામોથી યુક્ત એવ સ્પષ્ટ ચિહ્નવાળા  
છે ( મહિહિદ્યા ) એ બધા મહાશુદ્ધિના ધારક છે ( જાવ પઝ્જુવાસતિ ) પૂર્વે કહેલ  
અસુરકુમારોની પેઠે આ બધા જ્યોતિષીદેવ પણ ભગવાન મહાવીરની સેવા  
કરવા લાગ્યા ( સૂ૦ ૩૬ )

‘તેણ કાલેણ’ ક્યાદિ

( તેણ કાલેણ તેણ સમણ ) તે કાલ અને તે સમયમા ( સમણસ્સ ભગવઓ  
મહાવીરસ્સ ) શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની ( અતિય ) પાસે ( વેમાણિયા દેવા ) વૈમા  
નિક દેવ ( પાઠમ્ભવિત્થા ) પ્રગટ થયા તે વૈમાનિક દેવો કોન છે ? તે કહે છે-  
( સોહમ્મી સાણ સણકુમાર-માહિંદ વમ લતગ-મહાસુક્ક સહસ્સારા ળય પાળયા-રણ અચ્ચુચ  
ચઈ ) સૌધર્મ ૧, જ્ઞાન ૨, સનત્કુમાર ૩, માહેન્દ્ર ૪, વ્રહ્મલોક ૫, લાન્તક

## धारी कुडल-उज्जोविया-णणा मउड-दित्त-सिरया रत्ताभा पउम-पम्ह-

नि येपा ते तथा । तत्र ऋषभो वृषभ, मृगमहिषादिचिह्नयुक्तमुकुटमहिता 'पसिद्विल-  
वर मउड तिरीड-धारी' प्रशिथिल-वरकगिन्यास फिरीटधारिण, प्रशिथिला ये 'वरमउड'  
वरकगिन्यासा = प्रशस्तकगिन्यासा फिरीटाश्च तान् धरन्ति ये ते तथा, 'मउड' इति केग-  
विन्यासार्थका देशाशब्द । 'कुडल-उज्जोविया णणा' मुण्डलो द्योतिता नना - मुण्डलं  
उद्योतितं = प्रकाशितम् आनन = मुग्य येपा ते तथा, मुण्डलोद्भासितमुग्वा इत्यर्थः ।  
'मउड-दित्त-सिरया' मुकुट-दीप-गिराजा - मुकुटं रत्न-स्वचितेन दाया गिराजा =  
केशा येपा ते तथा, 'रत्ताभा' रत्ताऽऽभा = अरुणकान्तिमन्त । 'पउम पम्ह-गोरा'

हय = घोडा, गजपति = गजेन्द्र, भुजग = सर्प, राक्ष और वृषभ इनके चिह्न<sup>१</sup> थे । ( पसिद्विल-  
वर-मउड-तिरीड-धारी ) प्रशिथिल उत्तम मउड = केगविन्यास एव फिरीट-मुकुट को  
ये धारण किये हुए थे, अर्थान् भगवान् के दर्शन करते की तरा म इनके प्रशस्त कग-  
विन्यास और मुकुट शिथिल हो गये थे । ( कुडल-उज्जोविया-णणा ) कुडलों की  
विशिष्ट आभा से इनका मुखमण्डल प्रकाशित हो रहा था । ( मउड-दित्त-सिरया )

(१) ये चिह्न १० ह, देवलोक १२ है । पर इनके इन्द्र १० ह - (१) सौधर्मका  
इन्द्र, (२) ईशानका इन्द्र, (३) सन कुमारका इन्द्र, (४) माहेन्द्र का इन्द्र, (५) ब्रह्मलोक का  
इन्द्र, (६) लान्तकका इन्द्र, (७) महाशुक्रका इन्द्र, (८) सहस्रारका इन्द्र, (९) आनत एव प्राण-  
तका इन्द्र और (१०) आरण एव अच्युत देवलोकका इन्द्र, इस प्रकार ये १० इन्द्र इन १२  
कल्पों के हैं । इन इन्द्रों के ये क्रमग पालकादिक १० विमान होते हैं । मृग महिष आदिके  
क्रमग ये १० चिह्न मुकुटों में इनके होते हैं ।

पति [हाथी], भुजग-सर्प, भद्रग अने वृषभ [भण्ड], येना चिह्न<sup>१</sup> होता  
(पसिद्विल-वर-मउड-तिरीड-धारी) प्रशिथिल उत्तम मउड-देशविन्यास येव  
फिरीट-मुकुट तेमण्णे धारण्ण इथा होता अर्थात् लगवानना दर्शन करवानी  
उतावणमा तेमना प्रशस्त देश-विन्यास अने मुकुट शिथिल थय गया होता  
(कुडल-उज्जोविया-णणा) कुडलों की विशिष्ट आभा (प्रकाश) थी तेमना सुभ

(१) आ चिह्न १० छे, देवलोक १२ छे, पण्ण तेना धद्र १० छे (१) सौ-  
धर्मनो धद्र, (२) ईशाननो धद्र, (३) सनत्कुमारनो धद्र, (४) माहेन्द्रनो धद्र,  
(५) ब्रह्मलोकनो धद्र, (६) लातकनो धद्र, (७) महाशुक्रनो धद्र, (८) सहस्रारनो  
धद्र, (९) आनत येव प्राणतनो धद्र, तथा (१०) आरण्ण येव अच्युत देवलोकनो  
धद्र आ प्रशस्ते आ १० धद्र आ १० दत्तपोना छे आ उद्रोना कमथी पालक

विमल-सर्वओभद्र-सरिसणामधेजेहि विमाणेहि ओडण्णा बंदगा  
जिणिद मिग-महिस-वराह-छगल-ददुर-हय-गयवड-भुयग-खग्ग-  
उसभंक-विडिम-पागडिय-चिध-मउडा पसिढिल-वरमउड - तिरीड-

कादिसर्वतोभद्रा तनामकै, तथा तसदृशनामकै - पूर्णभद्र-सुभद्राणिनामकेष्वन्यैर्विमानै-  
रन्येऽपि देवा 'ओडण्णा' = अस्ताणां = भुवमागता । 'वदगा जिणिद' वत्का जिनन्द्रस्य  
= जिनेन्द्र वन्दितुकामा इत्यर्थः । 'मिग महिस वराह छगल ददुर-हय गयवड-भुयग खग्ग  
उसभक विडिम पागडिय चिध मउडा' मृग-महिष-वराह-छगल-ददुर-हय गजपति मुजग-  
खड्ग-रूपभाऽङ्ग-विडिमप्रकटित चिह्नमुमुटा, मृगमहिषादि-रूपभाता अङ्गा - चिह्नानि विडि-  
मेषु = विस्तीर्णभागेषु येषां मुकुटानां तानि मृगमहिषवराह-छगल-ददुरहयगजपतिमुजगखड्ग-  
रूपभाङ्गविडिमानि, तानि अतएव प्रकटितचिह्नानि = रत्नानिर्नीर्या प्रकाशितचिह्नयुक्तानि मुमुटा

४ नद्यावर्त, ५ कामगम, ६ प्रीतिगम, ७ मनोगम, ८ विमल, ९ सर्वतोभद्र १० इन  
नामवाले विमानों से और पूर्वोक्त विमाना से अतिरिक्त पूर्णभद्र सुभद्र आदि विमानों से दश  
देवेंद्रों से भिन्न अथ वैमानिक देव (ओडण्णा) पृथ्वी पर अवतरित हुए-आये, अर्थात्-  
इन पूर्वोक्त नामवाले विमानों द्वारा दस देवेन्द्र, तथा और भी अन्य देव अपने अपने  
विमानों द्वारा इस भूमण्डल पर अवतीर्ण हुए-उतरे। क्यों कि ये सब (वदगा जिणिद)  
जिनेन्द्र की वदना करने की कामना वाले थे। (मिग-महिस-वराह-छगल-ददुर-  
हय-गयवड-भुयग-खग्ग-उसभक-विडिम-पागडिय-चिध-मउडा) इनके मुकु-  
टोंके विडिमों-विस्तीर्ण भागों में क्रमशः मृग, महिष, वराह, छगल-बकरा, ददुर-मेढक,

वैमानिक देवेन्द्रों पोतपोताना पालक १, पुष्पक २, सौभनस ३, श्रीवत्स ४,  
नद्यावर्त ५, कामगम ६, प्रीतिगम ७, मनोगम ८, विमल ९, सर्वतोभद्र १०,  
आ नामवाणा विमानोथी, तथा पूर्वोक्त विमानोथी अतिरिक्त पूर्णभद्र  
सुभद्र आदि विमानोथी इत्ये देवेन्द्रोथी भिन्न भिन्न वैमानिक देवो (ओडण्णा)  
पृथ्वी पर आव्या अथात् आ पूर्वोक्त-नामवाणा विमानो द्वारा ते देवेन्द्र  
तथा भिन्न पक्षु देव पोतपोताना विमानो द्वारा आ भूम उल पर उतरी  
आव्या डेमके अथ यथा (वदगा जिणिद) जिनेन्द्रनी वदना करवानी कामना  
वाणा उता (मिग-महिस-वराह-छगल-ददुर-हय-गयवड भुयग-खग्ग-उसभक  
विडिम पागडिय चिध मउडा) तेभना मुकुटोना विडिमो-विस्तीर्ण भागोभा कभश  
मृग, महिष, वराह, छगल-बकरा, ददुर-मेढक [दडो], हय-घोडा, गज-

**मूलम्—तए ण चपाए णयरीए सिंघाडग-तिग-चउक्क-चच्चर-  
चउम्मुह-महापह-पहेसु महया जणसदे इ वा जणवूहे इ वा**

टीका—‘तए ण’ इत्यादि । तत = नदनन्तर-चतुर्निकायदेवानामागमना-  
नन्तर, सख ‘चपाए णयरीए’ चम्पाया नगर्याम् ‘सिंघाडग-तिग-चउक्क-चच्चर-  
चउम्मुह-महापह-पहेसु’ शृङ्गाटक-त्रिक-चतुष्क-चवर-चतुर्मुख-महापथ-पथेषु-तत्र-  
शृङ्गाटक-‘सिंघाडा’ इति भाषाप्रसिद्ध जलज फल, तदाकार स्थान, त्रिकोणमियर्थ,  
त्रिक-मिलितत्रिमार्गस्थानम्, चतुष्क-यत्र चवारो मार्गा मिलिता सन्ति तत्-‘चौराहा’  
इति भाषाप्रसिद्ध स्थानम्, चवर=बहुमार्गमेलनस्थानम्, चतुर्मुख=चतुर्द्वार स्थानम्-आग-  
न्तुकान्ता विश्रामस्थानम्, महापथ-राजमार्ग, पथा-स्थायामात्रम्, तेषु सर्वेषु स्थानेषु  
यत्र ‘महया जणसदे इ वा’ महान् जनशब्द-परस्परालापारूपो भवति ‘इकारो’  
वाक्यालङ्कारार्थ, ‘वा’-प्रकारार्थ, तथा ‘जणवूहे इ वा’ जनग्रह-लोकसमूह, ‘जण-

‘तए ण चपाए णयरीए’ इत्यादि ।

( तए ण ) चतुर्निकाय के देवों के आगमन के अनन्तर ( चपाए णयरीए )

चपा नगरा मे ( सिंघाडग-तिग-चउक्क-चच्चर-चउम्मुह-महापह-पहेसु ) शृङ्गाटक-  
तीनकोनवाले स्थान पर, त्रिक-जहा पर तीन रास्ते आकर मिलते हैं ऐसे स्थान पर,  
चतुष्क-जहा पर चार मार्ग आकर मिले रहते हैं ऐसे चौराहे पर, चत्वर-अनेकमार्गोंका  
मेलन जहाँ होता है ऐसे स्थान पर, चतुर्मुख-आगन्तुक जनों के विश्रामार्थ निर्मापित  
स्थान पर, महापथ-राजमार्ग पर, एव पथ अर्थात् जहाँ से गली निकलती हो ऐसे स्थान  
पर, ( महया जणसदे इ वा ) महान् जन शब्द होने लगा-परस्पर मिलजुल कर लोग  
गातचीत करने लगे । ( जणवूहे इ वा ) एक मनुष्य दूसरे मनुष्य से पूछने लगा, अथवा—

पूवे ढेला असुरकुमारोनी चेठे त्रलुवार अजलिपूर्वठ सविधि वडना  
दशने त्रलुनी सेवा करवा लाज्या (सू ३७)

‘तए ण चपाए णयरीए’ इत्यादि

( तए ण ) चतुर्निकायना देवाना आगमन पत्री (चपाए णयरीए) अथा

नगरीसा ( सिंघाडग तिग चउक्क चच्चर-चउम्मुह महापह पहेसु ) शृङ्गाटक-त्रलु  
त्रेणुवाणा स्थान पर, त्रिक-ज्या त्रलु रत्ता आवीने भणे छे जेवा स्थान पर,  
चतुष्क-जना थार भाग आवीने भणे ७ जेवा थौटा पर, चत्वर-अनेक  
भागोंतु स मेलन ज्या थाय छे जेवा स्थान पर, चतुर्मुख-आवनार भाषु  
मेना विश्राम भाटे सुकरर करेला स्थान पर, महापथ-राजमार्ग पर, जेव  
पथ-अर्थात् जनाथी गली नीउणी डोय तेवा स्थानो पर, (महया जणसदे इ वा)  
महान् जन-शब्द थवा लाज्या-परस्पर मेलामलाप करी दोडे वातचीत



ગોરા સેયા સુમ-વર્ણ-ગંધ-ફાસા ઉત્તમવેડવિવિગો વિવિહ-વત્થ-ગંધ-  
મલ્લ-ધારી મહિહિદ્યા મહજ્જુડ્યા જાવ પંજલિહડા પજ્જુ-  
વાસંતિ ॥ સૂ. ૩૭ ॥

પદ્મ પદ્મ ગોરા-પદ્મકિન્નરકન્દ ગૌરવર્ગા । ‘સેયા’ શ્વેતા શુભ્રકાંતિ-ગાન્ધિ ।  
‘સુમ વર્ણ-ગંધ ફાસા’ સુમ-વર્ણ-ગંધ-સ્પર્શા । ‘ઉત્તમ-વેડવિવિગો’ ઉત્તમ વિરુવિગ =  
ઉત્તમવિરુવર્ણગાન્ધિ ‘વિવિહ-વત્થ-ગંધ મલ્લ-ધારી’ ત્રિવિધ-વત્થ-ગંધ-માન્ય-ધારિણ  
‘મહિહિદ્યા’ મહદિકા-મહાસમ્પત્તિશાન્તિ । ‘મહજ્જુડ્યા’ મહાદ્યુતિકા-અતિગમ્ય  
દ્યુતિમત્ । ‘જાવ પંજલિહડા પજ્જુવાસંતિ’ ચાવપ્રાજ્ઞલિપુટા પર્યુપાસતે-ચાવચ્છન્દાત્  
પૂર્વવત્ ત્રિક્ષ્ણ, આદક્ષિણપ્રદક્ષિણ-વન્દન-નમનાદય સૂચ્યતે, પ્રાજ્ઞલિપુટા = રક્ષાઙ્ગલય  
પર્યુપાસતે = સમતાદુપાસના કુર્વંતે ॥ સૂ. ૩૭ ॥

મસ્તક કી કેળાપત્તિ મુરુટ કી કાંતિ સે ઢીલ હો રહી થી । (રત્તામા) ઇનકી કાંતિ  
અરુણ-લાલ થી, (પડમ-પમ્હ-ગોરા) પર ઇનકા શરીર કમલ કે કળાં કે સમાન ગૌર  
વર્ણવાલા થા । ઇસલિયે (સેયા) યે શુભ્રકાંતિ સે ગોમિત થે । (સુમ-ગંધ-વર્ણ-  
ફાસા) ઇનકે શરીર કે ગંધ, વર્ણ ઓર સ્પર્શ શુભ થે । (ઉત્તમવેડવિવિગો) યે ઉત્તમ  
વૈક્રિય શરીર કરનેવાલ થે । (વિવિહ-વત્થ-ગંધ-મલ્લ-ધારી) અનેક પ્રકાર કે  
ઉત્તમોત્તમ વસ્ત્રા કો યે ધારણ કિયે હુણ થે । ગળે મે ઇનકે સુગંધિત પુષ્પાં કી માલા  
સુગોમિત હો રહી થી । તથા યે (મહિહિદ્યા) મહદિક થે । યવ (મહજ્જુડ્યા) મહા-  
દ્યુતિધારા થે । (જાવ પંજલિહડા પજ્જુવાસંતિ) યે પૂર્વવર્ણિત અમુરકુમારોં કી તરહ  
ત્રીન વાર અજલિપૂર્વક સવિધિ વદના કર પ્રમુ કી સેવા કરને લો ॥ સૂ. ૩૭ ॥

મહા પ્રગણિત થઈ રહ્યા હતા (મહા-દિવ્ય-સિરયા) મન્ત્રકની કેશપકિત  
મુકુટની ઠાતિથી દીપી ઉઠતી હતી (રત્તામા) તેમની ઠાતિ અરુણ-લાલ હતી  
(પડમ-પમ્હ-ગોરા) પણ તેમના શરીર ઝભલના કેશરો જેવા ગૌર વર્ણના હતા  
આથી (સેયા) તેઓ શુભ્રકાંતિથી શોભતા હતા (સુમ-ગંધ-વર્ણ-ફાસા) એમના  
શરીરના ગંધ, વર્ણ અને સ્પર્શ શુભ હતા (ઉત્તમવેડવિવિગો) તેઓ ઉત્તમ  
વૈક્રિય-શરીર ધારણ કરવાવાળા હતા (વિવિહ-વત્થ-ગંધ-મલ્લ-ધારી) અનેક  
પ્રકારના ઉત્તમોત્તમ વસ્ત્રો તેમણે ધારણ કર્યા હતા, તેમના ગળામા સુગંધિત  
પુષ્પોની માળા શોભી રહી હતી તથા તેઓ (મહિહિદ્યા) મહદિક હતા  
એવ (મહજ્જુડ્યા) મહાદ્યુતિધારી હતા (જાવ પંજલિહડા પજ્જુવાસંતિ) તેઓ

આદિ ૧૦ વિમાન હોય તે મુગ મહિષ, આદિના અનુક્રમે તેઓના મુકુ  
ટમા ચિહ્નો હોય છે

**मूलम्—तए ण चंपाए णयरीए सिंघाडग-तिग-चउक्क-चच्चर-  
चउम्मुह-महापह-पहेसु महया जणसदे इ वा जणवूहे ड वा**

टीका—‘तए ण’ इत्यादि । तत = नदनन्तर-चतुर्निकायदेवानामागमना-  
नन्तर, खलु ‘चंपाए णयरीए’ चम्पाया नगर्याम् ‘सिंघाडग-तिग-चउक्क-चच्चर-  
चउम्मुह-महापह-पहेसु’ शृङ्गाटक-त्रिक-चतुष्क-च वर-चतुर्मुख-महापथ-पथेषु-तत्र-  
शृङ्गाटकरु-‘सिंघाडा’ इति भाषाप्रसिद्ध जलज फल, तदाकार स्थान, त्रिकोणमित्यर्थः,  
त्रिक-मिलितत्रिमार्गस्थानम्, चतुष्क-यत्र चत्वारो मार्गा मिलिता सन्ति तत्-‘चौराहा’  
इति भाषाप्रसिद्ध स्थानम्, च वर=बहुमार्गमेलनस्थानम्, चतुर्मुख=चतुर्द्वार स्थानम्-आग-  
न्तुकान्तीना विश्रामस्थानम्, महापथ-राजमार्गः, पथा-स्थायमानम्, तेषु सर्वेषु स्थानेषु  
यत्र ‘महया जणसदे इ वा’ महान् जनगण्ड-परस्पराऽऽन्वपादिरूपो भवति ‘डकारो’  
वाक्यालङ्कारार्थः, ‘वा’-प्रकारार्थः, तथा ‘जणवूहे ड वा’ जनव्यूह-लोकसमूहः, ‘जण-

‘तए ण चंपाए णयरीए’ इत्यादि ।

( तए ण ) चतुर्निकाय के देवों के आगमन के अनन्तर ( चंपाए णयरीए )

चंपा नगरी म ( सिंघाडग-तिग-चउक्क-चच्चर-चउम्मुह-महापह-पहेसु ) शृङ्गाटकरु-  
तीनकोनवाले स्थान पर, त्रिक-जहा पर तीन रास्ते आकर मिलते हैं ऐसे स्थान पर,  
चतुष्क-जहा पर चार मार्ग आकर मिले रहते हैं ऐसे चौराहे पर, चत्वर-अनेकमार्गोंका  
रुमेलन जहाँ होता है ऐसे स्थान पर, चतुर्मुख-आगन्तुक जनो के विश्रामार्थ निर्मापित  
स्थान पर, महापथ-राजमार्ग पर, एव पथ अर्थात् जहाँ से गली निकलती हो ऐसे स्थान  
पर, ( महया जणसदे इ वा ) महान् जन गण्ड होने लगा-परस्पर मिलजुल कर लोग  
बातचात करने लगे । ( जणवूहे इ वा ) एक मनुष्य दूसरे मनुष्य से पूछने लगा, अथवा—

पूवे<sup>०</sup> कडेला अञ्जुरकुभादेनी पेडे त्रधुवार अञ्जलिपूर्वक सविधि वडना  
ठरीने प्रधुनी सेवा करवा लाव्या (सू ३७)

‘तए ण चंपाए णयरीए’ इत्यादि

( तए ण ) चतुर्निकायना देवाना आगमन पश्चात् ( चंपाए णयरीए ) चंपा

नगरीमा ( सिंघाडग तिग चउक्क चच्चर-चउम्मुह महापह पहेसु ) शृङ्गाटक-त्रधु  
डोणुवाणा स्थान पर, त्रिक-ज्या त्रधु रस्ता आवीने भणे छे जेवा स्थान पर,  
चतुष्क-ज्या चार भाग आवीने भणे ७ जेवा चौटा पर, चत्वर-अनेक  
भागोंतु ममेलन ज्या थाय छे जेवा स्थान पर, चतुर्मुख-आवनार भाणु  
सोना विश्राम भाटे सुकरर करेला स्थान पर, महापथ-राजमार्ग पर, जेव  
पथ-अर्थात् जनाथी गली नीडणी डोय तेवा स्थानो पर, ( महया जणसदे इ वा )  
भडान् जन-शण्ड थवा लाव्या-परस्पर मेलामलाप ठरी दोडो वातचीत

गोरा सेया सुभ-वर्ण-गंध-फासा उत्तमवेउव्विणो विविह-वत्थ-गंध-  
मल्ल-धारी महिड्डिया महज्जुडया जाव पंजलिउडा पज्जु-  
वासंति ॥ सू० ३७ ॥

पद्म पद्म गोरा -पद्मकिञ्चनरुद्र गौरवर्णा । 'सेया' श्वता शुभक्रांति गान्धि ।  
'सुभ वर्ण गंध फासा' शुभ-वर्ण गंध-स्पर्शा । 'उत्तम-वेउव्विणो' उत्तम त्रिभुविंग =  
उत्तमत्रिभुव्विणाकारिण 'विविह-वत्थ-गंध मल्ल धारी' विविध-वत्थ-गन्ध-मान्य धारिण  
'महिड्डिया' महद्विका -महासम्पत्तिशान्ति । 'महज्जुडया' महाद्युतिका -अतिशय  
द्युतिमत । 'जाव पंजलिउडा पज्जुवासति' यावप्राञ्जलिपुटा पर्युपासते-यावच्छ्रद्धात्  
-पूर्ववत् त्रिक्रव , आदक्षिणप्रन्क्षिग-वन्दन-नमनादय सूच्यते, प्राञ्जलिपुटा = उद्गाऽञ्जलय  
पर्युपासते=सम तादुपासना कुर्वते ॥ सू० ३७ ॥

मस्तक की केगपत्ति मुकुट की कांति से दीप्त हो रही थी । ( रत्तामा ) इनकी कांति  
अरुण-लाल थी, ( पडम-पम्ह-गोरा ) पर इनका शरीर कमल के केगारा के समान गौर-  
वर्णवाला था । इसलिये ( सेया ) ये शुभक्रांति से गोमित थे । ( सुभ-गंध-वर्ण-  
फासा ) इनके शरीर के गंध, वर्ण और स्पर्श शुभ थे । ( उत्तमवेउव्विणो ) ये उत्तम  
वैक्रिय शरीर करनेवाले थे । ( विविह-वत्थ-गंध-मल्ल-धारी ) अनेक प्रकार के  
उत्तमोत्तम वस्त्रों को ये धारण किये हुए थे । गले में इनके सुगंधित पुष्पों की माला  
सुगोमित हो रही थी । तथा ये ( महिड्डिया ) महद्विक थे । एव ( महज्जुडया ) महा-  
द्युतिधारी थे । ( जाव पंजलिउडा पज्जुवासति ) ये पूर्ववर्णित असुरकुमारों की तरह  
तीन बार अजलिपूर्वक सविधि वन्दना कर प्रभु की सेवा करने लगे ॥ सू० ३७ ॥

भ उण प्रकाशित थछ रह्हा हुता (मज्ज-वित्त-सिरया) भस्तकनी , केशपङ्क्ति  
मुकुटनी वातिथी दीपी उठती हुती (रत्तामा) तेभनी वाति आरुण-लाल हुती  
(पडम-पम्ह-गोरा) पणु तेभना शरीर कमलना केशसे जेवा गौर वर्णना हुता  
आथी (सेया) तेओ शुभक्रांतिथी शोभता हुता (सुभ-गंध-वर्ण-फासा) तेभना  
शरीरना गन्ध, वर्ण आने स्पर्श शुभ हुता । (उत्तमवेउव्विणो) तेओ उत्तम  
वैक्रिय-शरीर धारण करवावाणा हुता (विविह-वत्थ-गंध-मल्ल-धारी) अनेक  
प्रकारना उत्तमोत्तम वस्त्रो तेभणे धारण किये हुता, तेभना गणामा सुगंधित  
पुष्पोनी भाणा शोभी रही हुती तथा तेओ (महिड्डिया) महद्विक हुता  
एव (महज्जुडया) महाद्युतिधारी हुता (जाव पंजलिउडा पज्जुवासति) तेओ

आदि १० विमान होय छे भृगु महिष, आदिना अनुक्रमे तेओना मुकु  
टमा चित्तो होय छे

સમણે ભગવ મહાવીરે આઙગરે તિત્થગરે સયંસબુદ્ધ પુરિસુત્તમે  
જાવ સંપાવિડકામે પુવ્વાણુપુવ્વિ ચરમાણે ગામાણુગામ દૂઙ્ગમાણે  
હહમાગણ હહ સંપત્તે, હહ સમોસદે, હહેવ ચપાણ ણયરીણ વહિ

કિં કથયતીતિ સૂત્રકાર આટ-‘એવ સ્વલુ દેવાણુપ્પિયા’ કહ્યાનિ । અગ્ગ મહો  
દેવાનુપ્રિયા । શ્રમણો ભગવાન્ મહાવીર, ‘આઙગરે તિત્થગરે સયસબુદ્ધે’  
આદિકરસ્તાર્થકર સ્વયમસુદ્ધ, ‘પુરિસુત્તમે’ પુરુષોત્તમ, ‘જાવ સપાવિડકામે’ યાવત્-  
સમ્પ્રાપ્તુકામ-મિદ્ધિગતિનામધેય સ્થાન મપ્રાપ્તુકામ ઇતિ ભાવ । ‘પુવ્વાણુપુવ્વિ’  
પૂર્વાનુપૂર્વી-તાર્થકરપરમ્પરાગતમર્યાદામ્ ‘ચરમાણે’ ચગન્-આચગન્, ‘ગામાણુગામ  
દૂઙ્ગમાણે’ ગ્રામાનુગ્રામ દ્રવન્-પ્રત્યેક ગ્રામ ગચ્છન્-ક્રમપ્રાપ્તગ્રામમત્યજન્, ‘હહમાગણ’  
હહાઽઽગત, હહ=ચમ્પાયામાગત ઇતિ ભાવ, ‘હહ સપત્તે’ હહ સમ્પ્રાપ્ત, હહ પૂર્ણભેદે

કોઈ ત્રિના પૂઠે હી દૂસરે સે ઇસ પ્રકાર કહને લગે, (એવ પરુવેદ) કોઈ કોઈ પૂઠે જાને  
પર દૂસરે સે ઇસ પ્રકાર કહને લગે । કયા કહને લગે ‘ઇસકો સૂત્રકાર કહતે હૈ-  
(એવ સ્વલુ દેવાણુપ્પિયા) હ દેવાનુપ્રિયો ! (સમણે ભગવ મહાવીરે) શ્રમણ  
ભગવાન્ મહાવીર કિ, (આઙગરે તિત્થગરે સયસબુદ્ધે પુરિસુત્તમે જાવ સપાવિડકામે  
પુવ્વાણુપુવ્વિ ચરમાણે ગામાણુગામ દૂઙ્ગમાણે હહમાગણ હહ સપત્તે હહ સમોસદે)  
જો અપને શાસન કો અપેક્ષા સે ધર્મ કે આદિ કારક હૈ, ચતુર્વિધ મ્ધ કે સ્થાપક હૈ,  
સ્વયમસુદ્ધ હૈ, એવ પુરુષો મેં ઉત્તમ હૈ, યાવત્ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરને કે કામી હૈ, વે અન્ય તીર્થ-  
કરોં કી પરમ્પરા સે આગત મર્યાદા કા નરક્ષણ કરતે હુએ એવ ગ્રામાનુગ્રામ વિચરણ કરતે  
હુએ આજ યહોં પથારે હુએ હૈ, યહા ન-પ્રાપ્ત હુએ હૈ, સાધુસમાચારોં કે અનુસાર યહોં સમવસત

વગર જ બીજાથી આ પ્રકારે ઠહેવા લાગ્યા, (એવ પરુવેદ) ડોઠ ડોઠ પૃષ્ઠ  
પર બીજાઓથી ઠહેવા લાગ્યા શુ ઠહેવા લાગ્યા ? આ વાતને સૂત્રકાર પ્રવટ  
કરે છે-(અગ્ગ મહો દેવાણુપ્પિયા) હ દેવાનુપ્રિયો ! (સમણે ભગવ મહાવીરે) શ્રમણ  
ભગવાન્ મહાવીર (આઙગરે તિત્થગરે સયસબુદ્ધે પુરિસુત્તમે જાવ સપાવિડકામે  
પુવ્વાણુપુવ્વિ ચરમાણે ગામાણુગામ દૂઙ્ગમાણે હહમાગણ હહ સપત્તે હહ સમોસદે) નેઓ  
પોતાની ગામનની અપેક્ષાથી ધર્મના આદિગરકે, ચતુર્વિધ મધના  
સ્થાપક છે, સ્વયસબુદ્ધ છે તેમજ પુરુષોમા ઉત્તમ છે, યાવત્ મોક્ષપ્રાપ્ત  
કરવાની કામનાવાળા છે, તેઓ અન્ય તીર્થ ઠેરાની પર પરાથી આલતી મર્યા  
દાનુ સરક્ષણ કરતા કરતા, એવ ગ્રામાનુગ્રામ વિચરતા વિચરતા આને અહી  
પધાર્યા છે અહી સપ્રાપ્ત થયા છે, સાધુસમાચારીને અનુસાર અહી

जणवोले इ वा जणकलकले इ वा जणुम्मी इ वा जणुकलिया इ वा  
जणसण्णिवाए इ वा, बहुजणो अणमणस्स एवमाइक्खइ, एवं  
भासइ, एव पणवेइ, एवं परूवेइ, एव खलु देवाणुप्पिया ।

वोले इ वा 'जनानामव्यक्तो ध्वनिर्वा', 'जणकलकले इ वा' जनकलकलो—जनाना  
व्यक्तवर्गामको नात् 'जणुम्मी इ वा' जनोम्मि = जन-माध—तरङ्गवजनानामुपर्युपरि समा-  
गमनम्, 'जणुकलिया इ वा' जनोकलिका वा—जनाना लघुतर समुदाय, 'जण-  
सण्णिवाए इ वा' जनसन्निपात—जनाना सघर्षरूपेण भूमिलन भवति, तत्र—'बहुजणो'  
बहुजन 'अणमणस्स एवमाइक्खइ' अयोऽयमेवमाचष्ट—एकोऽपर वृत्ति सामाय-  
रूपेण, 'एव भासइ' एव भाषते—वदयमागप्रकारेण विगेषत कथयति 'एव पणवेइ'  
प्रज्ञापयति—अवृष्ट सन् कथयति 'एव परूवेइ' एव प्ररूपयति—वृष्ट सन् कथयति,

मनुष्यों का एकत्र जमघट होने लगा । ( जणवोले इ वा ) मनुष्यों की अव्यक्तध्वनि होने  
लगी । ( जणकलकले इ वा ) प्रगट रूप में कहीं २ मनुष्यों का कलकल अर्थात् स्पष्ट  
ध्वनि सुनाई देने लगी । ( जणुम्मी इ वा ) समुद्र के तरंग समान ऊपर के ऊपर लोगों के  
हुड आने लगे । कहीं २ पर ( जणुकलिया इ वा ) सामान्य रूप से जनसमुदाय एकत्रित  
हुआ । ( जणसण्णिवाए इ वा ) कहीं २ पर मनुष्यों का इतना अधिक सघट हुआ कि वे  
सब परस्पर में एक दूसरे से सघृष्ट होने लगे । इन सब में ( बहुजणो ) अनेक मनुष्य  
( अणमणस्स एवमाइक्खइ ) परस्पर में एक दूसरे से इस प्रकार सामायरूप में कहने  
लगे, ( एव भासइ ) कोई २ इस प्रकार विशेषरूप से कहने लगे, ( एव पणवेइ ) कोई

४२वा लाज्या (जणवूहे इ वा) ओठ भाषुस भीलने पूछवा लाज्या—अथवा भाषु  
मोतु टोणु ओकत्र थवा लाज्यु (जणवोले इ वा) लोकोनी अव्यक्त ध्वनि थवा  
लागी (जणकलकले इ वा) प्रगटइये कयाक कयाक मनुष्योनी उलटल अर्थात्  
स्पष्ट ध्वनि सलजावा लागी (जणुम्मी इ वा) समुद्रना मोलनी पेठे उपरा  
उपर लोकोना टोणा आववा लाज्या (जणुकलिया इ वा) सामान्यइये जन  
समुदाय ओकत्रित थये (जणसण्णिवाए इ वा) कोध दोध स्थाने मनुष्यो ओटला  
ओठो थया के ते गधा परस्परमा ओक भीलनी साथे अथडावा लाज्या  
आ गधामा (बहुजणो) अनेक मनुष्य (अणमणस्स एवमाइक्खइ) परस्परमा  
ओक भीलने आ प्रकारे सामान्यइयमा उडेवा लाज्या (एव भासइ) कोध  
इध आ प्रकारे विशेषइयमा उडेवा लाज्या, (एव पणवेइ) दोध कोध पूछया

पुण अभिगमण-वंदण-णमसण-पडिपुच्छण-पज्जुवासणयाए ?  
एगस्सवि आयरियस्स धम्मियस्स सुवयणस्स सवणयाए,  
किमग ! पुण विउलस्स अट्टस्स गहणयाए ? तं गच्छामो णं

आयुष्मन् ! तेषामभिगमनम्, वन्दनम्=स्तवेन, नमस्यनेन=नमस्कारेण, प्रतिप्रच्छनेन=प्रतिप्र-  
श्नेन, पर्युपासनया=सेवनया पुन यत् फलं भवति तत् किं वक्तव्यम्, अकथितमपि सुबुद्ध  
भवताननि भाव । 'एगस्स वि आयरियस्स धम्मियस्स सुवयणस्स सवणयाए' एक-  
स्यापि आचार्यस्स धार्मिकस्य सुवचनस्य श्रवणतया-एकस्याऽपि आचार्यस्य-आचार्यप्रोक्तस्य,  
धार्मिकस्य=धर्मप्रयोजनस्य, अत एव सुवचनस्य=मनुपदेशस्य श्रवणतया=श्रवणेन महाफलं भवति,  
'किमग पुण विउलस्स अट्टस्स गहणयाए' किमङ्ग ! पुनर्विपुलस्यार्थस्य ग्रहणतया-यानुपदि-  
ष्टस्य अर्थस्य ग्रहणेन किं वक्तव्यम्, यावत्प्रोक्तार्थग्रहणेन सर्वथा कृतार्थो भवतीति भाव । 'त'  
तत्-तस्मात् खलु 'देवाणुप्पिया' इ देवानुप्पिया । 'गच्छामो' गच्छाम =तदन्तिकं व्रजाम्,

वासणयाए ) इ अग-आयुष्मन् ! उनके समाप्त जाने से, उनको वन्दना करने से-उनकी  
स्तुति करने से, उन्हें नमन करने से, प्रश्न पूछने से और उनकी पर्युपासना करने से जीनों  
को किम अनुपम फल की प्राप्ति न होता होगा, अथात् सब कुछ फल का प्राप्ति होगी,  
इमम् अहं के लिये अल्पमात्र भी स्थान नहीं है । (एगस्सवि आयरियस्स धम्मियस्स  
सुवयणस्स सवणयाए, किमग पुण विउलस्स अट्टस्स गहणयाए) जब तथारूप आचार्य  
अग्रिहत भगवत् से कह हुए धार्मिक मनुपदेशरूप एक भी वचन क सुनने से जीव महा-  
फल का भागी होता है, तब है आयुष्मन् ! उनके द्वारा कथित विपुल अर्थों का ग्रहण  
करने से जो फल होता है उसके विषय में तो कहना ही क्या ? (त गच्छामो ण देवा-

ज्वाथी, तेमने वड्ढा ज्वाथी, तेमनी भुत्ति उरवाथी, तेमने नमस्सका उर  
वाथी, तेमने प्रश्न पूछवाथी तवा तेमनी पर्युपासना उरवाथी उचोने उथा  
अनुपम फलनी प्राप्ति न थरुं थडे ? अथात् भव ईश्वरी प्राप्ति थशे  
ओमा न देह भाटे अल्पमात्र पणु स्थान नथी (एगस्स वि आयरियस्स धम्मिय-  
स्स सुवयणस्स सवणयाए किमग पुण विउलस्स अट्टस्स गहणयाए) अथात् तथारूप  
अग्रिहत भगवन्त तद्दृष्टी उडेवामा आवता धार्मिक मनुपदेशरूप ओउ पणु  
वचनने नासज्जवाथी एव महाईश्वरी लागी वाय उ त्थारे डे आयुष्मन् !  
तेमना द्वारा उडेवामा आवता विपुल अर्थानु ग्रहण उरवाथी ने ईश थाय  
उ ते विषयमा तो उडेवानु न शु ? (त गच्छामो ण देवाणुप्पिया) भाटे डे

पुण्णभदे चेइए अहापडिरुव उग्गह उग्गिण्हित्ता संजमेण तवसा  
अप्पाण भावेमाणे विहरइ । त महप्फलं खलु भो देवाणुप्पिया !  
तहारूवाण अरहताण णामगोयस्स वि सवणयाए, किमग

संप्राप्त इति भाव, 'इह समोसदे' इह समस्त, साधुकृत्याप्रदे समस्त इति भाव,  
तदेवाह—'इहेव चपाए णयरीए' इत्यादि, इहे चपाया नगया, 'बहि' बहि—नहि  
भवे प्रदेशे, 'पुण्णभदे चेइए' पूर्णभदे चेये—पूर्णभद्रनामक उद्याने, 'अहापडिरुव उग्गह  
उग्गिण्हित्ता' यथाप्रतिरूपमप्रहमवगृह्य—पथमानुकूलमावामस्थान याचिवा, 'संजमेण  
तवसा अप्पाण भावेमाणे विहरइ' यथेन तपमाऽऽमान भावयन् विहरति ।

'त महप्फलं खलु भो देवाणुप्पिया !' तन्महत्फलं खलु भो देवानुप्रिया !  
'तहारूवाण अरहताण भगवताण णामगोत्तस्सवि सवणयाए' तथारूपागामर्हता भग  
वता नामगोत्रयोरपि श्रवणतया=तादृगाना सवातिशयवता भगवता तीर्थङ्कराणां नामगोत्रश्र  
वणेनापि महत्फलं भवति, 'किमग पुण अभिगमण-वदण-णमसण-पडिपुच्छण-पज्जु  
वासणयाए' किमग पुनरभिगमन-वन्दन-नमस्सन-प्रतिप्रच्छन-पर्युपासनया हे अहं ।=हे

हुए है, और (इहेव चपाए णयरीए बहि पुण्णभदे चेइए अहापडिरुव उग्गह उग्गि  
ण्हित्ता संजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणे विहरइ) इस चप्पा नगरी के नहर  
पूर्णभद्र उद्यान में ठहरने के लिये वनपाल को आना लेकर पथम एव तप से अपनी आत्मा  
को भावित करते हुए विचार रहे हैं। इसलिये (भो देवाणुप्पिया) हे देवानुप्रिय ! जब  
(तहारूवाण अरहताण भगवताण णामगोयस्स वि सवणयाए) तथारूप सर्वातिशय  
वपन्न भगवान् तीर्थंकरों के नाम एव गोत्र के श्रवण से भा (महप्फल) जीनों को महाफल  
प्राप्त होता है, तब (किमग ! पुण आभिगमण-वदण-णमसण-पडिपुच्छण-पज्जु

समस्तस्तु तथा छे तथा तेओ (इहेव चपाणयरीए बहि पुण्णभदे चेइए अहापडि  
रुव उग्गह उग्गिण्हित्ता संजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणे विहरइ) आ अ पानगरीनी  
अहार पूरुल्लइ उद्यानमा उत्तरवा माटे वनपालनी आसा लधने यथम तेमज्ज  
तपथी पोताना आत्माने भावित करता विचरे छे आ माटे (भो देवाणुप्पिया)  
हे देवानुप्रिय ! न्यारे (तहारूवाण अरहताण भगवताण णामगोयस्सवि सवणयाए)  
तथाइय सर्वातिशयसपन्न भगवान् तीर्थंकराना नाम तेमज्ज गोत्रना श्रवणथी  
पल्ल (महप्फल) लोवने भडाइल प्राप्त थाय छे, न्यारे (किमग पुण अभिगमण  
वदण-णमसण-पडिपुच्छण-पज्जुवासणयाए) हे अग-आयुभन् ! तेमना सभीप

आणुगामियत्ताए भविस्सइ—त्ति कट्टु वहवे उग्गा उग्गपुत्ता भोगा भोगपुत्ता, एवं दुपडोयारेणं राइण्णा खत्तिया माहणा भडा जोहा

हिताय=जात्रनादिनिग्राहाय, 'सुहाए' सुखाय=भोगमपायानन्दाय, 'खमाए' क्षमाय=समुचितमुखसामध्याय, 'णिस्सेयसाए' नि श्रेयसाय=भाग्योदयाय, 'आणुगामियत्ताए' आनुगामिकतायै=अनुगमनशाल्वेन भगवत्परम्पराऽनुगन्धिमुख्याय भविष्यति । 'त्तिरुट्टु' इति कृत्वा इति=एव कृत्वा=आख्यान भाषण प्रजापना प्ररूपणा च अन्योऽन्य कृत्वा 'वहवे' नहव, 'उग्गा उग्गपुत्ता' उग्रा उग्रपुत्रा, तत्र-उग्रा—आदिदेवाऽऽस्थापिता रक्षकवशजा, उग्रपुत्रा—त एव कुमारवस्थारूपना, 'भोगा भोगपुत्ता' भोगा—भोगपुत्रा—भोगा=आदिदेवावस्थापिता गुरुवशजा, भोगपुत्रा—त एव कुमारवस्थासम्पन्ना, 'एवं दुपडोयारेण' एव द्विपदोच्चारणेन—ते च तत्पुत्रधेति द्विवरोच्चारणेन 'राइण्णा' राज-या—भगवद्वयस्यवशजा, राजन्यपुत्रा—राज-आनन्द प्राप्ति के लिये (खमाए) समुचित सुख देने के लिये (णिस्सेयसाए) नि श्रेयस अर्थात् भाग्योदय के लिये, तथा (आणुगामियत्ताए) जन्म-जन्मान्तर मे सुख देने के लिये (भविस्सइ) होगा, (त्तिरुट्टु) इस प्रकार विचार कर (वहवे) बहुत से (उग्गा) भगवान् आदिनाथ प्रभु द्वारा स्थापित रक्षकवश मे उत्पन्न 'उग्र' कहलाते हैं, ऐसे उग्रवशाय लोग, और (उग्गपुत्ता) उन उग्रवशीय लोगों के पुत्र, तथा बहुत से (भोगा) भगवान् आदिनाथ प्रभु द्वारा स्थापित गुरुवश में उत्पन्न 'भोग' कहलाते हैं, ऐसे भोगवशीय लोग और (भोग-पुत्ता) उन भोगवशीय लोगों के पुत्र, (एव दुपडोयारेण) इसी तरह आगे के पदों का भी दुबारा उच्चारण करना चाहिये, जैसे—'राइण्णा राइण्णपुत्ता' इत्यादि । तथा—बहुत से (राइण्णा) राज-य—अर्थात् भगवान् आदिनाथ के मित्रों के वशज एव उनके पुत्र, (खत्तिया)

भाटे, (सुहाए) सुख भाटे अर्थात् लोगजनित आनन्द प्राप्ति भाटे, (खमाए) समुचित सुख देवा भाटे (णिस्सेयसाए) निश्रेयस अर्थात् भाग्योदयने भाटे, तथा (आणुगामियत्ताए) जन्म-जन्मान्तरभा सुख देवा भाटे (भविस्सइ) थशे (त्ति कट्टु) आ प्रकारे विचार करीने (वहवे) धष्ठा होके (उग्गा) भगवान् आदिनाथ प्रभु द्वारा स्थापित रक्षकवशभा उत्पन्न 'उग्र' कहेवाय छे, जेवा उग्रवशीय होक, तथा (उग्गपुत्ता) ते उग्रवशीय होकेना पुत्र, (भोगा) भगवान् आदिनाथ प्रभु द्वारा स्थापित गुरुवशभा उत्पन्न 'भोग' कहेवाय छे, जेवा भोगवशी होक, तथा (भोगपुत्ता) ते भोगवशी होकेना पुत्र, (एव दुपडोयारेण) जे रीते आगजना पढेना पण्णील्लवार उन्वारण करवु लेधये, जेभडे—“राइण्णा, राइण्णपुत्ता” इत्यादि, तथा धष्ठा (राइण्णा) राज-न्य—अर्थात् भगवान् आदिनाथना मित्रेना वशज जेव तेभना पुत्र, (खत्तिया) क्षत्रिय



देवाणुप्पिया । समणं भगव महावीरं वदामो णमंसामो सक्कारेमो  
सम्माणेमो कल्लण मगलं देवयं चेडय विणएणं पज्जुवासामो ।  
एयं णे इहभवे पेच्चभवे य हियाए सुहाए खमाए निस्सेयसाए

‘समणं भगव महावीरं वदामो’ श्रमण भगवत् महावीर वन्दामहे—स्तुम गुणगानेन,  
‘णमंसामो’ नमस्कुर्म पश्चाद्गनमनन, ‘सक्कारेमो’ सज्जुर्म अभ्युत्थानादिना, ‘समाणेमो’  
सम्मानयाम—परमादरेण—भक्तिगुह्यमाननेत्यर्थ, ‘कल्लण मगलं देवयं चेडय विणएण  
पज्जुवासामो’ कल्याण मङ्गल दैवत चैय विनयेन पर्युपास्महे—कल्याण=कल्याणप्राप्तिकारणम्,  
मङ्गल=दुरितदूरीकरणकारणम्, दैवत=देवोचितप्रभावोपचितम्, चैय=केवलज्ञानयुक्त—चित्त  
प्रसादहेतु वा एतादृश भगवत् पर्युपास्महे=प्रियेन सेवामहे, ‘एयं णे’ एतन्—एतद्=भग-  
वद्वन्दनादि, न—अस्माकम्, ‘इहभवे पेच्चभवे य’ इहभवे प्रेयमवे—परमवे च ‘हियाए’

णुप्पिया) इसलिये हे देवानुप्रिय । उनके पास अपने चले, वहा जाकर (समण भगव  
महावीर) श्रमण भगवान् महावीर को (वदामो) वन्दना करें अर्थात् उनका गुणगान  
करे । (णमंसामो) पचाग—नमन—पूर्वक नमस्कार करे । (सक्कारेमो) अभ्युत्थानादिक  
क्रियाओं द्वारा उनका सत्कार करे । (समाणेमो) भक्ति बहुमान के साथ उनका सम्मान  
करें । (कल्लण) कल्याण प्राप्ति के कारणभूत, (मगल) पापों को दूर करने के लिये  
निमित्तरूप, (देवय) देवाधिदेव के प्रभाव से युक्त, (चेडय) केवलज्ञान युक्त, ऐसे श्री भग-  
वान् महावीर स्वामी को (विणएण) प्रियपूर्वक (पज्जुवासामो) सेवा करें । (एयं णे  
इहभवे पेच्चभवे य) यह भगवान का वन्दन और नमस्कार आदि इस भव में और पर  
भव में (हियाए) आजीवन कल्याण के लिये (सुहाए) सुख के लिये अर्थात् भोगजनित

देवानुप्रिय ! तेमनी पास आपणे ञ्छे, त्या ञ्छने (समण भगव महावीर)  
श्रमणु भगवान् महावीरने (वदामो) वदना करीजे अर्थात् तेमना गुणगान करीजे  
(णमंसामो) पचाग—नमनपूर्वक नमस्कार करीजे (सक्कारेमो) अभ्युत्थान आदि  
क्रियाओं द्वारा तेमना सत्कार करीजे (समाणेमो) लक्षित बहुमान साथे  
तेमनु सम्मान करीजे (कल्लण) कल्याण प्राप्तिना कारणभूत (मगल) पापोंने  
नाश करवा भाटे निमित्तरूप, (देवय) देवाधिदेवना प्रभावशी युक्त, (चेडय)  
केवलज्ञान युक्त, जेवा श्री भगवान् महावीर स्वामीनी (विणएण) प्रियपूर्वक  
(पज्जुवासामो) सेवा करीजे (एयं णे इहभवे पेच्चभवे य) आ भगवानने वदन्  
तथा नमस्कार आदि आ लवभा तथा परलवभा (हियाए) आजीवन कल्याण

यद्वा-नहुतुदुम्बपोषका, इत्या-इमो हस्ता, तप्रमाण द्रव्यमर्हन्ताति तथा, ते च जन्ममयमो-दृष्टमेदात् त्रिप्रकारास्तत्र हस्तिपरिमितमगिमुक्ताप्रवालमुवर्णरजतादिद्रव्यराशि स्वामिनो जघया, हस्तिपरिमितवज्रहारकमगिमागिक्यगगिस्वामिनो मयमा, हस्तिपरिमितकल्पवज्रहारकमगिस्वामिन उवृष्टा, हस्तिप्रमाणोच्छ्रितधनगगिस्वामिन इत्या इयर्थ । श्रेष्ठिन = लक्ष्मीकृपाकटाक्षप्रत्यक्षलक्ष्यमाणद्रविणलक्षलक्षणविलक्षणहिरण्यपद्मसमलङ्कृतमूर्धानो नगरप्रधानव्यवहारा, सेनापतय = चतुरङ्गसैन्यायका, सार्धवाहा = गणिम-धरिम-मेय-

हस्ति प्रमाण द्रव्यपन्न धनिक जन, ये जघन्य, मयम एव उकृष्ट के भेद से ३ प्रकार के होते हैं, इनम जिनक पास हस्तिप्रमाणपरिमित मगि, मुक्ता, प्रवाल, सुवर्ण एव रजत आदि द्रव्य की राशि होता है वे जघन्य इम्य हैं, जिनके पास हस्तिप्रमाण परिमित वज्र हीर, मगि, माणिक्य का राशि होता है वे मध्यम इम्य हैं, परन्तु जिनक पास केवल हस्ति-प्रमाण-परिमित वज्र हीर की राशि होता है वे उकृष्ट इम्य हैं । श्रेष्ठा-लक्ष्मी का जिन पर पूरा २ कृपा हो, उस कृपाकोरके कारण जिनके लागो के गनाने हों, तथा जिनके गिर पर उन्हीं को मचित करन वाला चान्दी का विलक्षण पद्म गोभायमान हो रहा हो, जो नगर क प्रधान व्यापारा हों, उन्हें श्रेष्ठी कहते हैं, ऐसे श्रेष्ठी जन, सेनापति=चतुरङ्ग सेना क नायक, सार्धवाह-जो गणिम=गिन कर खरीदने-वेचने योग्य नारियल, सुपारा, केला आदि वस्तुओं को, धरिम=तौलकर खरीदने-वेचने योग्य धान, जौ, नमक, शकर आदि वस्तुओं को, मेय=सरावा, आदि छोटे वर्तन आदि से माप कर खरीदने वेचन योग्य दूध,

वाणा, धुविय-हस्ति-प्रमाण-द्रव्य-मय पन्न धनिक जनो, या जघन्य, मध्यम तेमज उकृष्टना लेखी उ प्रगटना होय छे तेमा जेमनी पाने हस्तिप्रमाण परिमित मछि, मुक्ता, प्रवाल, सुवर्ण तेमज आदी आदि द्रव्यना ढगला होय ते जघन्य इम्य छे, जेनी पास हस्तिप्रमाणपरिमित वज्र, हीरा, मछि, माणिक्यना ढगला होय ते मध्यम इम्य छे परन्तु जेमनी पास केवल हस्ति प्रमाणपरिमित वज्र हीराना ढगला होय ते उकृष्ट इम्य जन छे श्रेष्ठी-लक्ष्मीनी जेमना पर पुण्युगी कृपा होय, ते कृपाना कारणे जेना लागेना भनना होय तथा जेमना भावा उपर तेनु सूचन उवावाणा आदीना विलक्षण पद्म (पावडी) गोली गूडी होय, जे नगना मुख्य व्यापारी होय तेमने श्रेष्ठी कहवाय जे जेवा श्रेष्ठीजन, सेनापति-चतुरङ्ग सेनाना नायक, सार्धवाह-जो गणिम=गणतरी गीने खरीदाय तथा बेचाय तेने योग्य नारियल, मोपारी, डेगा आदि वस्तुओं, धरिम=तोलीने खरीदवा, बेचवा योग्य धान, जव, मीठ, माक आदि वस्तुओं, मेय=पावणु जे उला जेवा नाना वासणुथी

पसत्थारो मल्लई लेच्छई लेच्छइपुत्ता अण्णे य वहवे राई-सर-  
तलवर-माडविय-कोडुविय-डम्भ-सेट्टि-सेणावड-सत्थवाह-

यकुमाराध, 'स्वत्तिया' क्षत्रिया, क्षत्रियकुमाराध, 'माहणा' ब्राह्मणा, ब्राह्मणकुमाराध, 'भडा' भटा भटकुमाराध, 'जोहा' योधा-युद्धव्यवसायवन्त, तथा कुमाराध, 'पसत्थारो' प्रगास्ता धर्मशास्त्रपाठका, तथा पुत्राध, 'मल्लई' मल्लिकि = विगिष्टक्षत्रियजाताया, तथा पुत्राध, 'लेच्छई' लेच्छकिनि-क्षत्रियजातिभेदवत्, 'लेच्छइपुत्ता' लेच्छकिपुत्रा, 'अण्णे य वहवे' अये च वहव 'राई-सर-तलवर-माडविय-कोडुविय-डम्भ-सेट्टि-सेणावड-सत्थवाह-प्पभिडओ' राजे-धर-तलवर-माडविक-कौटुम्बिके-म्य-श्रेष्ठि-सेनापति-सार्वनाह प्रभृतय, तत्र-राजानो=माण्डलिका नरपतय, ईश्वरा=ऐश्वर्यमपन्ना युवराजा, तत्रग = तुष्ट-भूपालदत्तपट्टवन्धपरिभूषिता राजकृपा, माडविका = ग्रामपञ्चगतीपतय, यद्वा-सार्धकोट्यय-परिमितप्रातरैर्विच्छिद्य निच्छिद्य स्थिताना ग्रामाणामधिपतय, कौटुम्बिका = कुटुम्भभरण तपरा,

क्षत्रिय और उनके पुत्र, ( माहणा ) ब्राह्मण और ब्राह्मणपुत्र, ( भडा ) भट और भटपुत्र, ( जोहा ) योधा-युद्ध के व्यवसायवाले व्यक्ति और उनके पुत्र, ( पसत्थारो ) धर्मशास्त्रपाठक और उनके पुत्र, ( मल्लई ) मल्लिकी-मल्लिकि जाति के क्षत्रिय और उनके पुत्र, ( लेच्छई ) लेच्छकी-लेच्छकी जाति के क्षत्रिय और ( लेच्छइपुत्ता ) लेच्छकियों के पुत्र, तथा और भी बहुत से ( राई-सर-तलवर-माडविय-कोडुविय-डम्भ-सेट्टि-सेणावड-सत्थवाह-प्पभिडओ ) राजा-मांडलिक नृपति, ईश्वर-ऐश्वर्यमपन्न युवराज, तलवर-मनुष्य हुए नृपतिद्वारा प्रदत्त पट्टवन्ध से परिभूषित राजा जैसे विगिष्ट व्यक्ति, माडविक-पाचसौ गांव के अधिपति, अथवा ढाई २ कोस पर बसे हुए ग्रामों के स्वामी, कौटुम्बिक-अपने-कुटुम्ब का भरण-पोषण करने वाले, अथवा-बहुत कुटुम्ब का पालनपोषण करने वाले, इन्ध

तथा तेभना पुत्र, ( माहणा ) ब्राह्मण तथा ब्राह्मणपुत्र, ( भडा ) भट तथा भट पुत्र, ( जोहा ) योधा-युद्धमा व्यवसायवाला लोक तथा तेभना पुत्र, ( पसत्थारो ) धर्मशास्त्रपाठक तथा तेभना पुत्र, ( मल्लई ) भटल-भटलजातिना क्षत्रिय अने तेना पुत्र, ( लेच्छई ) लेच्छकी-लेच्छकी जातिना क्षत्रिय तथा ( लेच्छइपुत्ता ) लेच्छकियोंना पुत्र तथा भील पणु धणु ( राई-सर-तलवर-माडविय-कोडुविय-डम्भ-सेट्टि-सेणावड-सत्थवाह-प्पभिडओ ) राजा-मांडलिक नृपति, ईश्वर-ऐश्वर्यमपन्न युवराज, तलवर-सतोष पाभेला नृपति द्वारा प्रदत्त पट्टवन्ध परिभूषित राजा जेवा विगिष्ट लोक, माडविक-पाचसौ गांवना अधिपति, अथवा अढी २ कोस पर बसेला ग्रामोना स्वामी, कौटुम्बिक-पोताना कुटुम्भना लरण-पोषण करवावाला, अथवा धणु कुटुम्भना पालन पोषण करवा

गडया अट्टविणिच्छयहेउ अस्सुयाड सुणेस्सामो सुयाइ निस्स-  
कियाइ करिस्सामो, अप्पेगडया अट्टाड हेऊड कारणाड वागर-  
णाड पुच्छिस्सामो, अप्पेगडया सव्वओ समता मुडे भवित्ता

अपूर्वदृष्टदर्शनार्थमित्यर्थः । 'अप्पेगडया' अप्येकके-केचित् 'अट्ट-विणिच्छय-हेउ'  
अर्थविनिश्चयहतु-अर्थाना=जीवाजीवादिभावाना यत् स्वरूप तस्य विनिश्चयो हतुर्यस्मिस्तत्,  
जीवाजीवादिस्वरूपविनिश्चयार्थमित्यर्थः, 'अस्सुयाड' अश्रुतानि आगमरहस्यानि, 'सुणेस्सामो'  
श्रोण्याम-इत्यागया, 'सुयाइ निस्सकियाइ करिस्सामो' श्रुतानि निगदितानि करिष्याम-  
इत्यागया, 'अप्पेगडया' अप्येकके-केचित्-अट्टाड हेऊड कारणाड वागरणाइ'  
अर्थान् हेतून् कारणानि व्याकरणाणि, तत्र-अर्थान्-जीवाजीवादिनवतत्त्वरूपान्  
भावान्, हेतून् - जीवादिस्वरूपसाधकान्, कारणानि=अथानुपपत्तिमात्ररूपाणि  
व्याकरणानि=परप्रत्ययान्तररूपाणि 'पुच्छिस्सामो' प्रक्ष्याम, 'अप्पेगडया' अप्येकके,  
'सव्वओ समता मुडे भवित्ता' सर्वत समन्ताद् मुण्डा भूत्वा-सर्वत सावद्ययापार-

(अप्पेगडया) कितनेक (अट्टविणिच्छयहेउ) जीव अजीव-आदि पदार्थों के स्वरूप  
को निश्चय करने के लिये, तथा (अस्सुयाड सुणेस्सामो) आगम के रहस्य जो पहिले  
कभी सुनने में नहीं आये हैं उन्हें सुनेगे, और (सुयाइ निस्सकियाइ करिस्सामो) जो  
आगम के रहस्य सुने हैं उन्हें शका रहित करेंगे इस प्रकार की भावना से, (अप्पेगडया)  
और कितनेक (अट्टाड हेऊड कारणाड वागरणाड पुच्छिस्सामो) जीव अजीव आदि नव  
तत्त्वरूप भावा को, जीवात्मिक के स्वरूप के साधकरूप हेतुओं को, अथानुपपत्तिरूप कारणों  
को, एवं पर के द्वारा पूछे गये अर्थ के उत्तररूप व्याकरण को प्रश्न इस प्रकार की भावना  
से, (अप्पेगडया) कितनेक (सव्वओ समता मुडे भवित्ता आगाराओ अणगारिय पव्व-

नद्धि तेथी तेभने जेवा भाटे, (अप्पेगडया) डेटलाड (अट्टविणिच्छयहेउ)  
एव-अएव आदि पदार्थाना स्वप्नने निश्चय करवाने भाटे तथा (अस्सुयाड  
सुणेस्सामो) आगमना रहस्य के पड़ेला उद्दी सावज्या नहोता ते सावज्यु,  
तथा (सुयाइ निस्सकियाइ करिस्सामो) के आगमनु रहस्य सावज्यु ते तेने  
शकारहित कश्चु ओ प्रकारनी लावनाथी, (अप्पेगडया) तथा डेटलाड (अट्टाड  
हेऊड कारणाड वागरणाड पुच्छिस्सामो) एव अएव आदि नवतत्त्वस्व लावने,  
एव आदिकना स्वप्नना साधकस्व हेतुओने, अन्यथानुपपत्ति स्व कारणुओने तेभज  
भीज्य द्वारा पूछाता अर्थाना उत्तरस्व व्याकरणुने पृच्छु-ओ प्रकारनी लाव  
नाथी, (अप्पेगडया) डेटलाड (सव्वओ समता मुडे भवित्ता आगाराओ अणगा

પ્પમિહો અપ્પેગડયા વદણવત્તિયં અપ્પેગડયા પૂયણવત્તિયં પ્વં  
સક્કારવત્તિયં સમ્માણવત્તિયં દંસણવત્તિયં કોઝહલવત્તિયં, અપ્પે-

પરિચ્છેદ્યરૂપકેયવિકેયવસ્તુપ્રાપ્તમાપ્તયા લામેચ્છયા દેશાન્તરાણિ વ્રજતા સાર્થં વાહયતિ=યોગ-  
ક્ષેમાભ્યા પરિપાલયતીતિ, દીનગ્નોપકારાય મૂલધન ટલ્વા તાન સમર્થયતીતિ તથા, ષ્ઠ  
અમૃતય, ૧૫-‘અપ્પેગડયા’ અપ્પેગડે-કેચિત્-‘વદણવત્તિય’ વન્દાવૃત્તિકમ્-વન્દનાય  
વૃત્તિ = પ્રવૃત્તિર્યસ્મિન કર્મણિ તત્ તથા, ક્રિયાવિશેષણમિદ, વન્દનાર્થમિયર્થ, ‘અપ્પેગડયા’  
અપ્પેગડે-કેચિત્ ‘પૂયણવત્તિય’ પૂજનવૃત્તિકમ્-સેવાકરણાર્થમ્, ‘સક્કારવત્તિય’  
સક્કારવૃત્તિકમ્-સત્કારાર્થમ્, ‘સમ્માણવત્તિય’ સમ્માનવૃત્તિકમ્-સમ્માનાર્થમ્, ‘દંસણ-  
વત્તિય’ દર્શનવૃત્તિકમ્-દર્શનાર્થમ્, ‘કોઝહલવત્તિય’ કૌતૂહલવૃત્તિકમ્-કૌતૂહલાર્થમ્-

ધી, તેલ આદિ વસ્તુઓ કો, તથા-પરિચ્છેદ્ય=કસોટી આદિ પર પરીક્ષા કરકે સ્તરીદને બેચને  
યોગ્ય મણિ, મોતી, મૂગા, ગહના આદિ વસ્તુઓ કો લેફર નફા ક લિયે દેશાન્તર મેં જાને  
વાલે સાર્થ (સમૂહ) કો લે જાતે હૈ, તથા યોગ (નવી વસ્તુ કી પ્રાપ્તિ) ઔર ક્ષેમ (પ્રાપ્ત  
વસ્તુ કી રક્ષા) કે દ્વારા ઁનકા પાલન કરતે હૈ, ગરીબોં કી મદદ કે લિયે ઁહેં પૂંજી  
દેકર વ્યાપાર દ્વારા ઁન્હે ધનગન બનાતે હૈ, બે સાર્થવાહ કહલાતે હૈં, ઁસે સાર્થવાહ લોગ,  
ઁનમેં સે-(અપ્પેગડયા) કિતનેક (વદણવત્તિય) વન્દના કરને કે લિયે (અપ્પેગડયા) કિત-  
નેક (પૂયણવત્તિય) સેવા કરને કે લિયે, (૧૫) ઁસી તરહ (સક્કારવત્તિય) સત્કાર કરને  
કે લિયે, (સમ્માણવત્તિય) સમાન કરને કે લિયે, (દંસણવત્તિય) દર્શન કરને કે લિયે,  
(કોઝહલવત્તિય) પહિલે કમી મી મગવાન કો નહીં દેસે થે, અત ઁનકો દેસને કે લિયે,

માપીને ખરીદવા બેચવા યોગ્ય રૂપ, ધી, તેલ આદિ વસ્તુઓ તથા પરિચ્છેદ્ય  
=કસોટી આદિ ઉપર પરીક્ષા કરીને ખરીદવા બેચવા યોગ્ય મણિ, મોતી,  
પરવાળા, ઘરેણા આદિ વસ્તુઓ લઈને નફા કરવા માટે દેશાન્તરમાં જવાવાળા  
સાર્થ (સમૂહ)ને લઈ જાય છે, તથા યોગ (નવી વસ્તુની પ્રાપ્તિ) અને ક્ષેમ  
(પ્રાપ્ત વસ્તુની રક્ષા) દ્વારા તેમનું પાલન કરે છે, ગરીબોના લલા માટે તેમને  
પુણ્ય દઈને વ્યાપાર દ્વારા ધનવાન બનાવે છે તે સાર્થવાહ કહેવાય છે એવા  
એવા સાર્થવાહ લોક, એમાના (અપ્પેગડયા) કેટલાક (વદણવત્તિય) વદના કરવા  
માટે (અપ્પેગડયા) કેટલાક (પૂયણવત્તિય) સેવા કરવા માટે, (૧૫) એવી રીતે  
(સક્કારવત્તિય) સત્કાર કરવા માટે (સમ્માણવત્તિય) સન્માન કરવા માટે (દંસણ  
વત્તિય) દર્શન કરવા માટે (કોઝહલવત્તિય) પહેલા કદી પણ લગવાનને જોયેલા

पायच्छिता, सिरसा कंठे मालकडा आविद्ध-मणि-सुवर्णा कल्पिय-  
हार-छहार-तिसर-पालव-पलंगमाण-कटिसुत्त-सुकय-सोहा-  
भरणा पवर-वत्थ-परिहिया चदणो-ल्लित्त-गाय-सरीरा, अप्पे-

कृत कौतुक=मयीपुण्डादिक, मङ्गल-द्वयकृतादि, एतद्वय प्रायश्चित्त दुःस्वप्नादिप्रशमन-  
त्वेनावश्यकणायवाद् येस्ते तथा, कौतुकमङ्गलरूप प्रायश्चित्त कृतमत्र इत्यर्थः । 'सिरसा  
कंठे मालकडा' गिरसि कण्ठे कृतमाला 'आविद्ध-मणि-सुवर्णा' आविद्ध-मणि-  
सुवर्णा-पवित्रतमगिरिकनकमूपगा, भूषणान्येव नामभिर्निर्दिशति-'कल्पिय हार-छहार-  
तिसर पालव पलंगमाण-कटिसुत्त-सुकय-सोहाभरणा' कल्पित-हारा-ऽर्द्धहार-तिसर-  
प्रालम्बप्रलम्बमान-कटिमूत्र-सुकृत-शोभाऽऽभरणा, तत्र-हार अर्द्धहार तिसरकश्च प्रसिद्ध,  
तथा प्रालम्ब=कुम्भनकस एव प्रलम्बमान यत्र तत् कटिमूत्र च तानि सुकृतशोभानि आभरणानि  
कल्पितानि-इतानि येन्ते तथा, विविधभूषणभूषितगराग इत्यर्थः, तथा-'पवर-वत्थ-  
परिहिया' प्रवग्बलपहिता-श्रेष्ठमन्त्रधारका, 'चदणो-ल्लित्त-गाय-सरीरा' चन्दनो ल्लित्त-  
गात्र गरारा-च दनचचित्तगराग । 'अप्पेगइया' अयेकके-'इयगया एव गयगया रहगया

मपानिष्कं दपि अक्षतं आदि धारण क्रिये, (सिरसा कंठे मालकडा आविद्ध-मणि-सुव-  
र्णा) मस्तक एव कठ म मागार्ध धारण क्रिये, जिनमें मणि जड़े हुए हैं ऐसे सुवर्णों के  
आभूषण पहिन, तथा (कल्पिय हार-छहार-तिसर-पालव-पलंगमाण-कटिसुत्त-सुकय-  
सोहा भरणा) शरीरकोभावर्द्धक अठारह लर के हार, ९ लर के अर्द्धहार, तान लर क  
तिसरक, और नाचे का ओर लटकते हुए मूत्रक वाले कटिमूत्र पहिरे, (पवर-वत्थ-परि-  
हिया) अच्छे २ मूत्र तटुमूल्य वत्थ पहिरे, (चदणो-ल्लित्त-गाय सरीरा) शरीर पर  
चदन लगाये, जब इस प्रकार वहाँ को जनता सज-धज कर तैयार हो चुका तब उसमें से  
(अप्पेगइया) किनने (चदने के लिये), (इयगया) घोड़ा पर सवार हुए, (एव गयगया)

मालकडा आविद्ध मणि-सुवर्णा ) मन्तव तेभव ४४मा भाषाया धारण ऽग्नी,  
जेभा भणि ७४ला डोय ओवा सुवर्णना आलूषण पडेयां, तथा (कल्पिय हार-छ  
हार-तिसर-पालव-पलंगमाण-कटिसुत्त-सुकय-सोहाभरणा) शरीरशोभावर्द्धक अठार  
५२ (लट)ना छार, ६ मन्ता अधछार, त्रु भरना छार, नीचेनी तरङ्ग  
लटकता भूषणावाणा कटिसूत्र पडेयां, (पवर-वत्थ-परिहिया) सारा सारा  
सुन्दर भडुमूल्य वत्थ पडेयां, (चदणो-ल्लित्त-गाय सरीरा) शरीर पर  
चदन लगायु ज्यारे आ प्रडारे त्यानी जनता मल्लधलने तैयार थध  
गई त्यारे तेभादी (अप्पेगइया) उटलाव आलवा भाटे (इयगया) घोड़ा पर

अगाराओ अणगारियं पव्वइस्सामो, [अप्पेगइया] पचाणुव्वइयं  
सत्तसिस्सवावडय दुवाल्सविहं गिहिधम्म पडिवज्जिस्सामो, अप्पे-  
गइया जीयमेयति कट्टु, ण्हाया कयवल्लिक्कम्मा कय-कोउय-मगल-

भिरतिपूर्वक मुण्डिता—वृत्तकलुक्कना सम्पद्य 'अगाराओ अणगारियं पव्वइस्सामो' अगा-  
राड्=गृहाद् अनगारिकता=साधुच प्रव्रजिष्याम =प्राप्त्याम—अनगारा भविष्याम, 'अप्पेगइया'  
अप्येकके 'पचाणुव्वइय सत्तसिस्सवावडय दुवाल्सविहं गिहिधम्म पडिवज्जिस्सामो'  
पञ्चानुव्रतिक मत्तगिक्षाव्रतिक द्वादशप्रिधं गृहिर्धं प्रव्रजिष्याम, 'अप्पेगइया' अप्येकक-  
'जिण-भक्ति-रागेण' जिनभक्तिरागेण, 'अप्पेगइया' अप्येकक, 'जीयमेयति कट्टु'  
जातमेतदिति कृत्वा-कुलाचारोऽयमिति मत्वा, 'ण्हाया' स्नाता—'कयवल्लिक्कम्मा' वृत्त-  
वल्लिक्कमाग, 'कय-कोउय-मगल-पायच्छित्ता' वृत्त-कौतुक-मङ्गल-प्रायश्चित्ता—

इस्सामो) सावध व्यापारो से सर्वथा विरत होकर, कलुक्कनपूर्वक गार्हस्थ्यक अवस्था में  
परित्याग कर अनगार बनेगे—इस प्रकार की भावना से, तथा कितनेक—(पचाणुव्वइय  
सत्तसिस्सवावडय दुवाल्सविहं गिहिधम्म पडिवज्जिस्सामो) पाच अणुव्रत एवं सात गिक्षा-  
व्रत के भेद से १२ भेदरूप गृहस्थ के धर्म को स्वीकार करेगा—इस भावना से, (अप्पे-  
गइया) कितनेक (जिणभक्तिरागेण) जिनद्र का भक्ति करेंगे इस प्रकार भक्ति के अनु-  
राग से, (अप्पेगइया,) कितनेक (जीयमेयति कट्टु) यह हम लोगों का कुगचार है—इस  
प्रकार मान कर, (ण्हाया) स्नान किये, (कयवल्लिक्कम्मा) काक आदि को अनादि वा  
रूप वल्लिक्कर्म किये, (कय-कोउय-मगल-पायच्छित्ता) दुःस्वप्नादि निवारण किये

रिय पव्वइस्सामो) सावध व्यापारो से सर्वथा विरत बर्धने देशलुक्कनपूर्वक  
गार्हस्थ्यक अवस्थानो परित्याग करीने अनगार बनशु—ये प्रकारनी लाव-  
नाथी, तथा डेटलाड (पचाणुव्वइय सत्तसिस्सवावडय दुवाल्सविहं गिहिधम्म पडि-  
वज्जिस्सामो) पाच अणुव्रत तेमज्जा मात खिलानतना भेदथी १० लेख ३५  
गृहस्थना धर्मनो स्वीकार वशु ओवी लावनाथी, (अप्पेगइया) डेटलाड  
(जिणभक्तिरागेण) जिनेन्द्रनी भक्ति वरशु ये प्रकारनी लक्षितना अनुगमथी,  
(अप्पेगइया) डेटलाड (जीयमेयति कट्टु) आ अमारो कुलाचार डे—ये प्रजा-  
रनी मान्यताथी, (ण्हाया) स्नान करी (कय-वल्लिक्कम्मा) वागडा आदिने  
अन्न आदि दानउप बलिउम करी, (कय-कोउय-मगल-पायच्छित्ता) दुःस्वप्नादि  
निवारणने भाटे भसी तिलड दही चोणा आदि धारण करी, (मिरमा कठे

मज्झेणं णिग्गच्छति, णिग्गच्छित्ता जेणेव पुण्णभदे चेडए तेणेव  
उवागच्छति, उवागच्छित्ता समणस्स भगवओ महावीरस्स अदूर-  
सामते छत्ताईए तित्थयराइसेसे पासति, पासित्ता जाणवाहणाइं  
ठवेति, ठवित्ता जाणवाहणेहिंतो पच्चोरुहति, पच्चोरुहित्ता जेणेव

चम्पानगर महाकोलाहलमया कुर्वत, 'चपाए णयरीए' चम्पायानगया 'मज्झमज्झेण'  
म यमयेन सर्वतो म यमार्गं 'णिग्गच्छति' निर्गच्छति, 'णिग्गच्छित्ता' निर्गय 'जेणेव पुण्ण-  
भदे चेडए' यत्रैव पूर्णमद्र चैयम्, 'तेणेव उवागच्छति' तत्रैवोपागच्छति, 'उवागच्छित्ता'  
उवाग य, 'समणस्स भगवओ महावीरस्स अदूरसामते' श्रमणस्य भगवतो महानारस्य  
अदूरसमाप 'छत्ताईए तित्थयराइसेसे पासति' उवादान् तीर्थरुगतिगेषान्=तीर्थरुगतिगय-  
द्योतकानि कानिचिच्छादानि चिह्नानि पश्यन्ति, 'पासित्ता' दृष्ट्वा 'जाणवा-  
हणाइं ठवेति' यानवाहनानि स्थापयन्ति, 'ठवित्ता' स्थापयित्वा 'जाणवाहणेहिंतो

मित महामुद्र क महाव्वनि से मानो युक्त करते हुए, (चपाए णयरीए) उस चपा नगर।  
क (मज्झमज्झेण) ठाक राचो वाच क मार्गसे (णिग्गच्छति) निकले, (णिग्गच्छित्ता)  
ये सन निकल कर (जेणेव पुण्णभदे चेडए) जहा पर वह पूर्णमद्र नामका उद्यान था  
(तेणेव उवागच्छति) वहाँ पर पहुँचे, (उवागच्छित्ता समणस्स भगवओ महावीरस्स  
अदूरसामते छत्ताईए तित्थयराइसेसे पासति) वहाँ पहुँच कर उन्होंने भगवान् महा-  
वीर क न अतिदूर और न अनिनिकट तीर्थरु के अतिशय स्वरूप छत्र आदिकों को देखा,  
ये छत्रादिक तीर्थरु के अतिशय द्योतक चिह्न मान गये हैं, (पासित्ता जाणवाहणाइं  
ठवेति) इन चिह्नों के देखते ही उन सनों ने अपने २ यानवाहनादिकों को वहाँ रोक

प्रभुमित भडासमुद्रना भडाव्वनिथी जेम युक्त उरता होय तेम (चपाए णयरीए) ते  
थ पा नगरीनी (मज्झमज्झेण) परापर वच्चोवच्चना भाज्जिथी (णिग्गच्छति) नीकल्या,  
(णिग्गच्छित्ता) ते पवा नीकलीने (जेणेव पुण्णभदे चेडए) न्या ते पूणुलद्र नामनु  
उद्यान डेतु (तेणेव उवागच्छति) त्या पडोव्या, (उवागच्छित्ता समणस्स भगवओ  
महावीरस्स अदूरसामते छत्ताईए तित्थयराइसेसे पासति) त्या पडोव्वीने तेव्वोव्वे  
लगवान भडावीव्वी पहुँ इर नहि तेम तीर्थ करेना अतिशयस्वरूप छत्र  
आदिने जेया, आ छत्र आदिक तीर्थ करेना अतिशयद्योतक चिह्न बनाय  
हे. (पासित्ता जाणवाहणाइं ठवेति) जे चिह्नों ने जेता ज ते पधाव्वे पोत



गइया हयगया एव गयगया रहगया सिवियागया सदमाणि-  
यागया, अप्पेगइया पाय-विहार-चारिणो पुरिस-वग्गुरा-परि-  
क्खित्ता महया उक्किट्ठि-सीह-णाय-बोल-कलकल-रवेणं पक्खु-  
ब्भिय-महासमुद-रव-भूयं पिव करेमाणा चंपाए णयरीए मज्झ-

सिवियागया सदमाणियागया 'हयगता एव गयगता रहगता सिविकागता त्वदमानि  
कागता—तत्र शकटोपनि दत्ता त्रिभिक्रेष्वस्य त्वमानिका, 'अप्पेगइया' अप्येकके 'पाय-  
विहार-चारिणो' पादविहारचारिण 'पुरिसवग्गुरापरिक्खित्ता' पुरुषवागुरापरिक्षिता—  
पुरुषसमूहन परिवेष्टिता, 'महया' महता 'उक्किट्ठि-सीहणाय-बोल-कलकल-रवेण'  
उक्किट्ठि-सिंहनाद-बोल-कलकल-रवेण—उक्किट्ठि=आनन्दमहाध्वनि, सिंहनाद=प्रसिद्ध,  
बोल=वर्गयक्तिसहितो ध्वनि, कलकल=वर्गयक्तिरहितो ध्वनि, एषा समाहार, तदेव  
यो रव स तथा तेन, 'पक्खुब्भिय-महासमुद-रवभूय पिव' प्रभुभित-महासमुद-रवभूत  
मिव-प्रभुभितमहासमुदस्य यो रवभूत=सजातगन्धस्तमिव=तद्वत् नगर 'करेमाणा' कुर्वन्त-

इसी प्रकार कितनेक हाथी पर आरुढ़ हुए, (रहगया) कितनेक रथों पर बैठे, (सिविया-  
गया) कितनेक पालभियां में चढ़े, (सदमाणियागया) कितनेक बहेलियों-पालक्रीविशेष  
में बैठे, (अप्पेगइया) तथा कितनेक (पुरिस-वग्गुरा-परिक्खित्ता) पुरुषों के समूह से  
धिरे हुए होकर (पाय-विहार-चारिणो) पैदल ही निकले, ये सभी (महया) महान्  
(उक्किट्ठि-सीहणाय-बोल-कलकल-रवेण) 'उक्किट्ठि'-उक्किट्ठि-अतिशय आनन्द जनित  
ध्वनि से, (सीहणाय) सिंहनाद-सिंहनाद से, 'बोल'-व्यक्तवर्णयुक्त ध्वनिसे, तथा 'कल-  
कलरव'-अव्यक्त ध्वनि से (पक्खुब्भिय-महासमुद-रवभूय पिव) चम्पानपरी को प्रभु-

सवार तथा (एव गयगया) आ प्रगाढ़े डेटलाड हाथीपर आरुढ़ तथा (रहगया)  
डेटलाड रथ उपर जेठा (सिवियागया) डेटलाड पालभीओभा यउथा  
(सदमाणियागया) डेटलाड पालभीविशेषोभा जेठा, (अप्पेगइया) तथा डेटलाड  
(पुरिस-वग्गुरा-परिक्खित्ता) पुउथेना टोणा साथे धीमे-धीमे पगळे (पाय  
विहार-चारिणो) पैदलए नीडण्था, आ यथा (महया) महान् (उक्किट्ठि-सीह  
णाय-बोल-कलकलरवेण) 'उक्किट्ठि' उक्किट्ठि-अतिशय आनन्द जनित ध्वनिथी,  
(सीहणाय) सिंहनाद-सिंहनादथी, (बोल) व्यक्तवर्णयुक्त ध्वनिथी तथा (कल  
कलरव) अव्यक्त ध्वनिथी (पक्खुब्भिय-महासमुद-रवभूय पिव) यथा नगरीने

**मूलम्—**तए णं से पवित्तिवाउए इमीसे कहाए लद्धे  
समाणे हट-तुट-जाव-हियए ण्हाए जाव अप्प-महग्घा-भरणा-

टीका—‘तए ण से पवित्तिवाउए’ इत्यादि ।

‘तए ण से पवित्तिवाउए’ तत गच्छ स प्रवृत्तिव्यापृता = भगवद्विहारादिवृत्ता-  
तनिवेदनऽधिष्ठत, ‘इमीसे कहाए लद्धे समाणे’ अस्या कथाया लघार्थं सन् ‘हट-  
तुट-जाव-हियए’ हट-तुट-यावद्दय ‘ण्हाए जाव अप्प महग्घा-भरणा लक्रिय  
सरीरे’ स्नातो यावन्महाघाभरणाऽन्वङ्कृतगरार ‘सयाओ गिहाओ’ स्वकादगृहात् ‘पडिणि-

कर चुकने बाद फिर उस आगत जनसमूहने (उदति नमस्सति) वन्दना एव नमस्कार  
किया, ( वदित्ता णमस्सित्ता णचासण्णे णाऽदूरे सुस्सममाणा णमसमाणा अभिमुहा  
विणएण पजलिउडा पज्जुवासंति) उदना एव नमस्कार करने के पश्चात् भगवान से, न  
अतिसमीप म एव न अतिदूर ह। उनके सामने उचित स्थान पर बैठ कर वे सब विनय-  
पूर्वक हाथ जोड़कर सेवा करने लगे ॥ सू ३८ ॥

‘तए ण से पवित्तिवाउए’ इत्यादि ।

(तए ण) इस के बाद (से पवित्तिवाउए) वह भगवान के विहार आदि के  
समाचार लाने में नियुक्त किया हुआ व्यक्ति, (इमीसे कहाए) इस कथासे-भगवान के  
आगमन के वृत्तांत से (लद्धे समाणे) परिचित होकर, (हट-तुट-जाव-हियए) अपने  
अन्त करण में विशेषरूप से हर्षित एवं उत्पुष्ट हुआ, फिर उसने (ण्हाए  
जाव अप्प - महग्घा - भरणा - लक्रिय - सरीरे) स्नान किया, पश्चात् थोड़े

भभूडे (वदति णमस्सति) वदना तेभज नमस्कार उथा, (वदित्ता णमस्सित्ता  
णचासण्णे णाऽदूरे सुस्सममाणा णमसमाणा अभिमुहा विणएण पजलिउडा पज्जु  
वासति) वदना तेभज नमस्कार उथा पछी लगवानथी भहु हूर नडि तेम भहु  
नभीप नडि अम तेमनी आमा उचित स्थान पर अमीने ते णधा विनय-  
पूर्वक हाथ जोडीने सेवा उरवा लाग्या (सू ३८)

‘तए ण से पवित्तिवाउए’ इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (से पवित्तिवाउए) ते लगवानना विहार आदिना  
समाचार लाववा भाटे नियुक्त उरेव भाणुस (इमीसे कहाए) आ पातथी-  
लगवानना आगमनना वृत्तांतथी (लद्धे समाणे) परिचित थधने (हट-तुट जाव  
हियए) पाताना अत उरएमा विशेषरूपथी हर्षित तेमज सत्पुष्ट थयो पछी तेणे  
(ण्हाए जाव अप्प महग्घा भरणा-लक्रिय सरीरे) स्नान उथु पछी थोड़ा लाववाणा तथा

समणे भगव महावीरे तेणेव उवागच्छन्ति, उवागच्छित्ता समण  
 भगव महावीरं तिक्खुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करेंति, करित्ता  
 वदति । णमस्सति, वंदित्ता णमस्सित्ता णच्चासण्णे णाडदूरे सुस्सू-  
 समाणा । णमसमाणा । अभिमुहा । विणएण पजलिउडा  
 पज्जुवासन्ति ॥ सू० ३८ ॥

पच्चोरुहति' यानवाहनभ्य प्रयवरोहति—अथस्ताडयन्तस्ति, 'पच्चोरुहित्ता' प्रयवरोह, 'जेणेव' समणे भगव महावीरे' यत्रैव श्रमणो भगवान् महावीर [विराजते] 'तेणेव उवागच्छन्ति, उवागच्छित्ता' तत्रैवोपागच्छन्ति, उपाग य 'समणे भगव महावीरं तिक्खुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करेंति' श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य त्रिकृत्र आन्तर्दिशं प्रदक्षिणं कुर्वन्ति—त्रिवारमादक्षिणप्रदक्षिणं कुर्वन्ति, 'करित्ता' कृत्वा 'वदति' वदते—स्तुयन्ति, 'णमस्सति' नमस्त्यति=प्रणमति, 'वंदित्ता णमस्सित्ता' वन्दित्वा नमस्त्यिवा 'णच्चासण्णे णाडदूरे' नात्यासन्ने नातिदूरे 'सुस्सूमाणा' शुश्रूषमाणा 'णमसमाणा' नमस्त्यन्त 'अभिमुहा' अभिमुखा = सम्मुख, 'विणएण पजलिउडा' विनयेन प्राञ्जलिपुडा—विनय-विनम्रवद्प्राञ्जलय, 'पज्जुवासन्ति' पर्युपासते—उपासनां कुर्वन्ति ॥ सू० ३८ ॥

दिये, (ठवित्ता जाणवाहणेहिंते पच्चोरुहति) जब वे अच्छी तरह रुक चुके तब वे सन-  
 के—सब अपने २ वाहनों से नीचे उतरें, (पच्चोरुहित्ता जेणेव समणे भगव महावीरे  
 तेणेव उवागच्छन्ति) उतर कर फिर वे सब लोग जहाँ श्रमण भगवान् महावीर विराजमान थे  
 वहाँ पहुँचें, (उवागच्छित्ता समण भगव महावीरं तिक्खुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करेंति)  
 बाद उन्होंने भगवान् महावीर को तानवार हाथ जोड़कर प्रदक्षिणा की, (करित्ता) प्रदक्षिणा

पोताना, यानवाहनादिकाने त्याज्य शेकी, दीधा, (ठवित्ता जाणवाहणेहिंते पच्चोरु  
 हति) न्याये तेज्या, मारी, सीते शेकाई गया त्याहे ते अथा पोतपोताना  
 वाहनोभाथी, नीचे उतरथी, (पच्चोरुहित्ता जेणेव समणे भगव महावीरे तेणेव  
 उवागच्छन्ति) उतरिने पत्री ते दोडो अथा न्या श्रमण भगवान् महावीर विराज  
 मान, हुता त्या पडोआ (उवागच्छित्ता समण भगव महावीरं तिक्खुत्तो आय  
 हिणं पयाहिणं करेंति) जाड तेज्याये भगवान् महावीरने त्रणवार हाथ जोडीने  
 प्रदक्षिणा करी (करित्ता) प्रदक्षिणा करी दीधा पत्री वगैरे

व्यया जाव णिसीयड, णिसीडत्ता तस्स पवित्तिवाउयस्स अद्ध-  
त्तेरस-सयसहस्साड पीडटाण दलयड, दलडत्ता सक्कारेड सम्मा-  
णेड सक्कारित्ता सम्माणित्ता पडिविसजेड ॥ सू०३९ ॥

तत्रोपनिषयात्र 'नमोऽत्युणं' पठति 'जाव' यात्र मिहामन 'णिसीयड' निगदति=उपनि-  
षति, 'णिसीडत्ता' निषय=उपनिषय, 'तस्स पवित्तिवाउयस्स अद्धत्तेरससयसहस्साड पीड-  
टाण दलयड' तस्मै प्रवृत्तिव्यापृताय अर्द्धत्रयोऽंशगतसहस्राणि प्राप्तिदान ददाति=सार्द्ध-  
द्वात्रिंशत्तमसहस्राणि गजतमुद्रा प्राप्तिदान=पारितोषिक समर्पयति । 'अमणो भगवान महा-  
यारत्तामी चम्पानगया उपनगरग्राममुपागत चम्पानगग पूर्णभद्रचैय समवसुतुकाम'  
इति निवृत्ति प्रवृत्तिव्यापृतेन, अतस्तस्याऽष्टोत्तरेऽन्त्यक गजतमुद्रारूप प्राप्तिदान प्र-  
प्तम् । अत्र तु अस्यामेव चम्पानगयाम् अतिमन्त्रिष्टे स्थान पूर्णभद्रचैये समवसुत-इति  
वाता निवेदिता, अतो ह्यपातिशयादतद्रातानिवेदने सार्धद्वादशान्नराजनमुद्रारूप प्राप्ति-  
दान प्रवृत्तिव्यापृताय दत्तम्-इति भाव । 'दलडत्ता सक्कारेड सम्माणेड' इत्या मकार-  
यति=प्रवादिना, सम्मानयति=प्रियवचनेन, 'सक्कारित्ता सम्माणित्ता पडिविसजेड'  
सदृश्य सम्मान्य प्रतिनिमज्जयति ॥ सू०३९ ॥

वे एकदम मिहामन से उठ के खड़े हुए और नाचे उतरकर जिस निशा म भगवान विराज-  
मान थे, उस निशा की ओर, सात आठ पग जाकर और बैठकर निम्नपूर्वक "नमोऽत्युणं"  
निये । नाट सिंहासन पर बैठे, (णिसीडत्ता तस्स पवित्तिवाउयस्स अद्धत्तेरस-सय-  
सहस्साड पीडटाण दलयड) बैठ कर उन्होंने उस मन्देशनाहक क निये माढ़े बारह लाख  
चादा की मुद्राओं का प्राप्तिदान=पारितोषिक प्रदान किया, (दलडत्ता) प्राप्तिदान देकर  
उन्होंने (सक्कारेड) उसका सकार किया (सम्माणेड) मधुर वचना से सम्मान किया । इस  
प्रकार (सक्कारित्ता समाणिता) मकार एवं सम्मान करके उन्होंने उसे (पडिविसजेड)

७४ तेजो अष्टम सिंहासनेथी उड़ीने उठा था तथा नीचे उतरीने ७  
दिशाभा भगवान विराजमान हुआ ते दिशानी तरङ्ग यात आ० पगला ७४ने  
तत्रा जेसीने विधिपूर्वक "नमोऽत्युणं" दीधु आठ सिंहासनपर जेठा,  
(णिसीडत्ता तस्स पवित्तिवाउयस्स अद्धत्तेरससयसहस्साड पीडटाण दलयड) जेभीने  
तेजोअ ते म देशवाङ्कने भाटे साठानार लाख आदीना सिद्धाओनु प्रीति-  
दान=पारितोषिक प्रदान क्यु (दलडत्ता) प्रीतिदान आभीने तेजोअ (सक्कारेड)  
तेनो मत्कार क्यो, (सम्माणेड) मधुर वचनोथी सम्मान क्यु आ प्रजो

लकिय-सरीरे सयाओ गिहाओ पडिणिम्वमड, पडिणिम्वमिता  
चपाणयरि मज्झमज्झेणं जेणेव वाहिरिया सा चेव हेट्ठिहा वत्त-

वखमड पडिणिकवमिता 'प्रतिनिध्यामिति निधि य 'चपाणयरि मज्झमज्झेण' चपाणगरी  
म यमयेन, 'जेणेव वाहिरिया' यत्रैव वाहा उपस्थानगारा 'सा चेव हेट्ठिहा उत्तज्जया' मराड  
धस्ताद वक्तव्यता, अथान्-यत्रैव रान कोगिकस्य गृह यत्र कोगिको राजा भग्भमागपुस्त-  
त्रैवोपागच्छति, उपागय करतलपरिगृहास्त गिरावर्त मस्तकेऽश्रितं कृत्वा जयेन निजयेन  
वर्धयति, वर्धयित्वा एवमयातीत् = भगवत् समवसरणसविस्तरनिगमितान, तन्नु भूषो भगवदाग  
मन श्रत्वा हृष्टुष्ट मन् सिंहासनादुत्थाय गजचिह्नानि परिय य भगवन्भिमुख सनाष्टपानि गमा

भार वाले तथा बहुमुख्य आभरणों से अलङ्कृतगीर होकर (सयाओ गिहाओ पडि-  
णिम्वमड) अपन घर से निकला, (पडिणिकवमिता) निम्नकर (चपाणयरि मज्झमज्झेण)  
ठीक चपा नगरी के बाचोरीच मार्ग से होता हुआ, (जेणेव वाहिरिया सा चेव हेट्ठिहा  
वत्तव्वया जाव णिसीयइ) जहा नाच बाहिर का ओर वह उपस्थानगाला या, एव जहा  
राजा कोगिक का गृह था, तथा जहा पर वे विराजमान थे, वहा पर वह पहुँचा, पहुँचकर  
दोना हाथों को जोड़कर उसने कोणिक नरेशको सादर नमस्कार किया, पश्चात् आपकी जय  
हो और विजय हो-इस रूपसे उहे वधाई दी। वधाइ दे चुकने के अनंतर फिर उसने 'हे  
राजन् ! आज श्रमण भगवान महावीर प्रभु चपाणगरी के पूर्णभद्र उद्यान म समवसृत हुए हैं'-  
इत्यादि विस्तृत रूप से भगवान् के समवसरण का वृत्तांत कहा। राजा ने जब प्रभु के  
आगमन का वृत्तांत सुना तब वे भी चित्त में अधिक प्रसन्न एवं स्तुष्ट हुए। मारे हर्ष के

अहु भूयवाजा आलम्बोधी शरीरने शलुगारीने ते (सयाओ गिहाओ पडिणिम्वमड)  
पोताना वेरथी नीकल्लो, (पडिणिकवमिता) नीकलीने (चपाणयरि मज्झमज्झेण) परा  
पर थ पानगरीनी वच्चोवच्चने भागे थधने (जेणेव वाहिरिया सा चेव हेट्ठिहा वत्त  
व्वया जाव णिसीयइ) न्या नीचे अहारनी तरक्ष ते उपस्थानगाला हुती तेभज्ज न्या  
राजो डोखिक्खु गृह्णतु तथा न्या ते विराजमान हुता त्या पडोन्थो, पडोन्थीने  
अन्ने हाथ जेडीने तेहे डोखिक्ख नरेशने सादर नमस्कार न्या पछी आपनी न्य थावे  
तथा विजय थावे ओ इपे तेहे वधाध आपी वधाध दध सुन्या पछी तेहे उहु,  
हु राजन् ! आगे श्रमण भगवान महावीर प्रभु थ पानगरीना पूर्णभद्र  
उद्यानमा समवसृत थया उ आ प्रकारे तेहे विस्तृतइपथी भगवानना  
समवसरणुना वृत्तांत दखी राजाओ न्यारे प्रभुना आगमने वृत्तांत सालब्धी  
त्यारे तेओ पछु मनमा अहु प्रसन्न तेभज्ज सतुष्ट थया आनदमा आपी

पया । आभिसेकं हस्तिरयणं पडिकप्पेहि, हय-गय-रह-पवर-  
जोहकलिय च चाउरगिणि सेण सण्णाहेहि, सुभद्वापमुहाण  
य देवीण वाहिरियाए उवट्टाणसालाए पाडियक्कपाडियक्काड  
जत्ताभिमुहाड जुत्ताड जाणाड उवट्टवेहि, चप च णयरि सन्निभ-

पडिकप्पेहि' आभिषेक्य हस्तिरत्न परिकल्पय-प'हस्तिरत्न मञ्जित कुरु, 'हय-गय-रह पवर-  
जोह कलिय च चाउरंगिणि सेण सण्णाहेहि' हय-गज-रथ-प्रययोर-कलिता च  
चतुरङ्गिणी सेना मन्नाहय=युसज्जिना कुरु, 'सुभद्वापमुहाण य देवीण' सुभद्राप्रमुखानाञ्च  
देवानाम् 'वाहिरियाए उवट्टाणसालाए' बाह्यायामुपस्थानशालायाम्, 'पाडियक्कपा-  
डियक्काड' प्रत्येकप्रयेकानि-सवासा पृथक् पृथक् 'जत्ताभिमुहाड' यात्राभिमुखानि-  
गमनार्थमुखतानि, 'जुत्ताड' युक्तानि-योजितनलवर्दानि 'जाणाड' यानानि=धार्मिकरथान  
'उवट्टवेहि' उपस्थापय=सज्जीकृत्य समानय, 'चप च णयरि सन्निभतरवाहिरिय'

मेव भो देवाणुप्पिया) ह देवानुप्रिय ! जात्र हा (आभिसेकं हस्तिरयण पडिकप्पेहि)  
तुम प'हस्तिरत्न को सज्जित करो, (हय-गय-रह-पवरजोह-कलिय च चाउरगिणि सेण  
सण्णाहेहि) साथ में घोड़ा, हाथियों, रथों एवं उत्तम योधाओं से युक्त चतुरगिणी सेना को  
भी सुसज्जित करना, तथा (सुभद्वापमुहाण य देवीण वाहिरियाए उवट्टाणसालाए)  
सुभद्राप्रमुख देवियों के लिये भी गृहिर उपस्थानशाला मे (पाडियक्कपाडियक्काड)  
अलग २ रूप मे (जत्ताभिमुहाड) चलन म अच्छे (जुत्ताड) एवं अच्छे तैलों वाले  
(जाणाड) धार्मिक रथों को (उवट्टवेहि) सज्जित करके ले आओ । (चप च णयरि सन्निभ-

४६- (टिप्पामेव भो देवाणुप्पिया) हे देवानुप्रिय ! शीघ्र ४ (आभिसेक  
हस्तिरयण पडिकप्पेहि) तमे पट्ट हन्तिरत्नने सन्निभत करे (हय-गय-रह-पवर-  
जोह-कलिय च चाउरगिणि सेण सण्णाहेहि) साथमा घोड़ा, हाथी, रथो, तेमज  
उत्तम योद्धाओथी युक्त चतुरगिणी सेनाने पण सुसज्जित करे तथा  
(सुभद्वापमुहाण य देवीण वाहिरियाए उवट्टाणसालाए) सुभद्राप्रमुख देवीओने  
भाटे पण आहरी उपस्थानशालामा (पाडियक्क-पाडियक्काड) अलग अलग  
३५मा (जत्ताभिमुहाड) आलवामा गारा (जुत्ताड) तेमज गारा अणदवाणा  
(जाणाड) धार्मिक रथाने (उवट्टवेहि) सन्निभत करीने लई आवे। (चप च  
णयरि सन्निभतरवाहिरिय) अथानगरीने अहं तेमज अहाराथी (आसित्त-सित्त-

**मूलम्—**तए ण से कूणिए राया भभसारपुत्ते बल-  
वाउयं आमतेइ, आमंतित्ता एवं वयासी-खिप्पामेव भो देवाणु-

टीका—‘तए ण से’ इत्यादि। ‘तए ण’ तत् गत ‘से कूणिए राया भभसारपुत्ते’ स  
कूणिको राजा भभसारपुत्र ‘बलवाउय’ बलव्यापृत=सैन्यपतिमियर्थ,  
‘आमतेइ’ आमन्त्रयति=आह्वयति, ‘आमंतित्ता’ आमन्त्र्य=आह्वय, ‘एव वयासी’—एव  
वादात्—‘खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया’ क्षिप्रमेव भो देवानुप्रिय ! ‘आमिसेक’ इत्थिरयण

निदा किया। श्रमग भगवान् महावीर स्वामी चपानगरी के उपनगरग्राम में पयारे हुए हैं  
और वे चपानगरा के पूर्णभद्र उद्यान में पधारनवाले हैं—इस प्रकार का समाचार कौणिक राजा  
को जब इस देशवाहक ने सुनाया था तब उस समय राजाने उसे पारितोषिक रूप में  
१ लाख चादी की मुद्राएँ दी थीं। परंतु जब उसने यह खबर दी कि प्रभु चपानगरा के  
पूर्णभद्र उद्यान में पधार चुके हैं तब इस बात को सुनकर वह अत्यंत हर्षका आवेग बढा,  
और इस आवेग के प्रमान से उन्होंने उसे १२॥ लाख चादी की मुद्राएँ दीं ॥ सू० ३९॥

‘तए ण से कूणिए राया’ इत्यादि।

(तए ण) इसके अनंतर (भभसारपुत्ते) भभसार, अर्थात् श्रेणिक का पुत्र (से  
कूणिए राया) उस कूणिक राजा ने (बलवाउय) अपने बलव्यापृत—सेनापति को  
(आमतेइ) बुलाया, (आमंतित्ता) बुलाकर (एव वयासी) इस प्रकार कहा—(खिप्पा

(सत्कारित्ता सम्मानित्ता) सत्कार तेमञ्च सम्मान करने तेमञ्चे तेने (पडिबिस  
ज्जेइ) विहाय उर्यो श्रमञ्च लगवान भडावीर स्वामी चपानगरीना उपनगर  
ग्राममा पधाया छे तथा तेञ्चो चपानगरीना पूछुलद्र उद्यानमा पधारवाना  
छे—अथ प्रधारना समाचार श्रेणिक राजाने ब्यारे आ स देशवाहके सल्लावा  
त्तारे ते सभये राजञ्चे तेने पारितोषिकरूपमा ऐकलाण आठ आदीना  
सिक्काञ्चो आप्या हुना परंतु ब्यारे तेञ्चे आ णगर आपी छे प्रभु चपा  
नगरीना पूछुलद्र उद्यानमा पधागी बुद्ध्या छे त्यारे आ बात साबणी तेमने  
अत्यंत हर्षने आवेग वञ्चो अने आवेगना प्रभावणी तेमने तेने १२॥  
लाख आदीनी भडाये आपी (सू. ३६)

‘तए ण से कूणिए राया’ इत्यादि

(तए ण) त्थार पत्री (भभसारपुत्ते) भभसार अर्थात् श्रेणिकना पुत्र  
(से कूणिए राया) ते श्रेणिक राजाञ्चे (बलवाउय) फेताना बलव्यापृत—सेना  
पतिने (आमतेइ) बोलाव्या, (आमंतित्ता), बोलाव्याने (एव वयासी) आ प्रकारे

करेहि य कारवेहि य, करेत्ता य कारवेत्ता य एयमाणत्तिय  
पच्चप्पिणाहि, णिज्जाहिस्सामि समणं भगव महावीर अभि-  
वदिउं ॥ सू ४० ॥

होइय' इति दर्शय शब्द, गोमयान्नि भूमौ यद् लेपन सेटिकादिना कुड्यादिषु च  
यद् धारण तद् 'लाउल्लोइय' तेन महिताम्=मुनिनाम्, 'गोसीस-सरस-रत्तचदन-  
जाव-गधवट्ठि-भूय करेहि य' गोशार्प-मरम-रक्तचन्दन-यावद्-गधवतिभूता कुरु-गोशार्प =  
चन्दनविशेषं समस्तक्तचन्दनन यावद् गधवतिभूता=समुपचितगन्धद्रव्यरूपा कुरु,  
'करेवेहि य' करय च, अन्यानपि तथा कर्तुं प्रेरय, 'करेत्ता य कारवेत्ता य' कृत्वा च  
कारयिना च 'एयमाणत्तिय पच्चप्पिणाहि' एतामाज्ञा प्रत्यर्पय, आनापिताऽधान् सम्पाद्य  
मह्य कथय, 'णिज्जाहिस्सामि समण भगव महावीर अभिवदिउ' नियात्स्यामि=  
निर्गमिष्यामि श्रमण भगवत्त महावीर्यमभिप्रेदितुम् ॥ सू ४० ॥

और भातों को खड़ा से पुतनाओ, (गोसीस-सरस रत्तचद-जाव-गधवट्ठि-भूय) गोशार्प-  
चदन विशेष, एव सरस रत्तचदन से समस्त नगर को सुगन्धित बनवाओ ताकि वह सुगन्ध-  
पुज जैसा मादम पड़न लगे। (करेहि य कारवेहि य) यह सब काम स्वयं करो तथा  
दूसरों को भी इस तरह करने के लिये प्रेरित करो। (करेत्ता य कारवेत्ता य) करके एवं करवा  
करके (एयमाणत्तिय पच्चप्पिणाहि) इस मेरा आना को पुन मुझे प्रत्यर्पित करो-आपकी आज्ञा-  
नुसार सब काम हो चुके हैं इसकी मुझे राख लो। (णिज्जाहिस्सामि समण भगव  
महावीर अभिवदिउ) वाद में मैं श्रमण भगवान महावीर की वन्दना के लिये निकट्या  
॥ सू ४० ॥

जमीनने ली पावे। अने ली तोने अडीथी धोणावे। (गोसीस-सरस-रत्तचदन  
जाव-गधवट्ठि-भूय) गोशार्प-चन्दन विशेष तेमज भरम रत्तचदनथी भभस्त  
नगरने सुगन्धित अनावे। जेथी ते सुगन्धपुज जेवी जख्खावा लागे (करेहि  
य कारवेहि य) आ अंधु काम जाते करे। तथा जीतने पछु जेवी गीते  
' कर्त्वा प्रेरित करे, (करेत्ता य कारवेत्ता य) कर्त्तने तेमज करवावीने (एयमाणत्तिय  
पच्चप्पिणाहि) आ भारी आज्ञाने पाछी भने प्रत्यर्पित करे-आपनी आज्ञानु  
सार अंधु काम थछि थूकथु ठे जेनी भने अथग हो। (णिज्जाहिस्सामि समण  
भगव महावीर अभिवदिउ) जाह हु श्रमण भगवान महावीरनी वन्दना भाटे  
नीजगीश (सू ४०)



તરવાહિરિયં આસિત્ત-સિત્ત-સુડ-સમ્મટ્ટ-રત્થતરા-વળ-વીહિય મચ્ચા-  
 ઇમચ્ચ-કલિય ણાણાવિહ-રાગ-ઉચ્છિય-જ્ઞય-પડાગા-ઇપડાગ-મહિ-  
 યં લાઉલ્લોડયમહિયં ગોસીસ-સરસ-રત્તચ્છદણ-જાય-ગધવટ્ટિમૂયં

ચંપા ચ નગરા સામ્યતગ્ગામ, 'આસિત્ત-સિત્ત-સુડ-સમ્મટ્ટ-રત્થતરાવળ-વીહિય'  
 આસિત્ત-મિત્ત-શુચિ-સમ્મટ્ટ-રથ્યાતરા - સ્સપગ - વાધિકામ્ - આસિક્કાનિ=ઇપતસિક્કાનિ,  
 સિક્કાનિ=મૂયસા જઞ્ઞન ધૌતાનિ અતપ્પ શુચીનિ=પવિત્રાગિ મમ્મટ્ટાનિ=રુચરાપનયનન  
 સશોધિતાનિ રથ્યાતગણિ=રથ્યામધ્યાનિ આપ્પવીયયથ-હટ્થમાગા યથ્યા સા આમિત્ત-સિક્ક  
 શુચિ-સમ્મટ્ટ રથ્યાડ-તરાસ્સપગ-વાધિકા, તામ્, 'મચ્ચા ઇમચ્ચ-કલિયં' મચ્ચા નિમચ્ચ કલ્હિતામ  
 મચ્ચા =માલકા -ર્ગકજનોપેશાયોગ્યા, અતિમચ્ચા =મચ્ચોપગ્મિમચ્ચા, 'ત કલ્હિતા-યુક્તા  
 તામ્, 'ણાણાવિહ રાગ ઉચ્છિય-જ્ઞય પડાગા ઇપડાગ મેહિય' નાનાવિધ રાગોન્નિહિત  
 રજ-પતાકાડતિપતાકા-મણ્ડિતામ્-નાનાવિધરાગા =નિવિધવળા યે ઉચ્છિતા પ્વજા, પતાકા  
 નિપતાકા - પતાકા - વ્વજામગ્ગતિચેલાશ્ચલાનિ, પતાકામત્તિકાન્તા અતિપતાકા  
 =પતાકોપરિવત્તિય પતાકા, તાભિર્મણ્ડિતામ્=સુગોમિતામ્-નાનાવિધવર્ણસમુચ્છિત રજ-  
 પતાકાડતિપતાકાભિર્મણ્ડિતામિત્યર્થ । 'લાઉલ્લોડય મહિય' લાઉલ્લોડયમહિતામ-'લાઉ-

તરવાહિરિય ) ચપાનગરા કો માતર એવ વાહિર સે (આસિત્ત સિત્ત સુડ સમ્મટ્ટ-રત્થતરા  
 વળવીહિય) પહિલે થોડે સે જલ મે ઠિંકરુના કર પીઠેઅધિક જલ સે ઠિંકરુવાકર ગલિયોં કે  
 એવ બજારોં કે રસ્તાં કો સાફ-સફ કરવાઓં ઓર જહાં મી કૂડા-કર્કટ પડા હોં ઉસે કાડ  
 વાકર સાફ કરવાઓ, (મચ્ચા-ઇમચ્ચ-કલિય ણાણાવિહ-રાગ-ઉચ્છિય-જ્ઞય-પડાગા  
 ઇપડાગ-મહિય) માર્ગ મે આજુ-નાજુ મચ્ચા પર મચ્ચ જમવાકર લગવા દો, તાકિ લોગ ઉન  
 પર અચ્છી તરહ સે બેઠ સકે । અનેક રંગોં કી ડેંચી ૨ પ્વજાઈ, પતાકાઈ, એન અતિપતા-  
 કાઈ નગર મર મ લગાઓ, (લાઉલ્લોડયમહિય) જગહ ૨ પર ગોવર સે જમીન કો લિપવાઓં

સુડ-સમ્મટ્ટ-રત્થતરાવળ-વીહિય) પહેલા થોડાક પાણીને છટકાવ ઠરીને પછી  
 વધારે પાણી છટાવીને ગલિયોના તેમજ બબરોના રસ્તાઓને સાફસુદ ઠરાવો,  
 અને બ્યા પણુ ફડા-ડર્ડટ (ડયરોપૂળે) પડયો હોય તેને આડુ મરાવી સાફ કરાવો.  
 (મચ્ચા-ઇમચ્ચ-કલિય ણાણાવિહ-રાગ-ઉચ્છિય-જ્ઞય-પડાગા-ઇપડાગ-મહિય) માર્ગમા  
 આનુબાનુ મચ્ચ ઉપર મચ્ચ ગોઠવાવી દો જેથી લોકો તેમનાપર સારી રીતે  
 ઝેમી શકે અનેક રંગોની ઉચી ઉચી ધબ્બાઓ, પતાકાઓ તેમજ અતિ  
 પતાકાઓ નગરભરમા લગાઓ (લાઉલ્લોડયમહિય) જગા જગાપર છાણથી

करेहि य कारवेहि य, करेत्ता य कारवेत्ता य एयमाणत्तिय  
पच्चप्पिणाहि, णिज्जाहिस्सामि समणं भगव महावीर अभि-  
वदिउ ॥ सू. ४० ॥

होइय' इति देगीय गच्छ, गोमयाग्निना भूमौ यद् लेपन सेटिकादिना कुड्यादिषु च  
यद् धवलम् तद् 'लाउल्लोइय' तेन महिताम्=सुमन्त्रिणाम्, 'गोसीस सरस रत्तचट्ठा-  
जाव-गधवट्ठिभूय करेहि य' गोशीर्ष-मरस-रक्तचन्दन यावद्-ग धवतिभूता कुरु-गोशीर्षे =  
चन्दननिर्गोषे सरसरक्तचन्दनेन यावद् गन्धवतिभूता=समुपचितगन्धव्यरूपा कुरु,  
'कारवेहि य' कारय च, अन्यानपि तथा कर्तुं प्रेरय, 'करेत्ता य कारवेत्ता य' कृत्वा च  
कारयित्वा च 'एयमाणत्तिय पच्चप्पिणाहि' एतामाज्ञा प्रत्यर्पय, आज्ञापिताऽर्थान् सम्पाद्य  
मद्य कथय, 'णिज्जाहिस्सामि समणं भगव महावीर अभिवदिउ' निर्यास्यामि=  
निर्गमिष्यामि श्रमण भगवन्त महावीरमभिवन्दितुम् ॥ सू ४० ॥

और भातों को सड़ा से पुतयाओ, (गोसीस सरस रत्तचट्ठा जाव गधवट्ठि-भूय) गोशीर्ष-  
चन्दन विशेष, एव सरस रक्तचन्दन से समस्त नगर को सुगन्धित बनवाओ ताकि वह सुगन्ध  
पुज जैसा मादम पडन लगे। (करेहि य कारवेहि य) यह सब काम स्वयं करो तथा  
दूसरों को भी इस तरह करने के लिये प्रेरित करो। (करेत्ता य कारवेत्ता य) करके एवं करवा  
करके (एयमाणत्तिय पच्चप्पिणाहि) इस मेरी आज्ञा को पुन मुझे प्रत्यर्पित करो-आपकी आज्ञा-  
नुसार सब काम हो चुके हैं इसकी मुझे खबर ले। (णिज्जाहिस्सामि समण भगव  
महावीर अभिवदिउ) बाद में मैं श्रमण भगवान महावीर की वन्दना के लिये निकलूंगा  
॥ सू ४० ॥

जमीनने ली पावे। अने ली तोने अडीथी घाणावे। (गोसीस-सरस-रत्तचट्ठा  
जाव-गधवट्ठि-भूय) गोशीर्ष-चन्दन विशेष तेभज सरस रक्तचन्दनथी समस्त  
नगरने सुगन्धित अनावे। जेथी ते सुगन्धपुज जेवी जल्लावा लागे। (करेहि  
य कारवेहि य) आ अथु काम जाते करो तथा भीजने पणु अेवी रीते  
' करवा प्रेरित करो, (करेत्ता य कारवेत्ता य) करीने तेभज करावीने (एयमाणत्तिय  
पच्चप्पिणाहि) आ भारी आज्ञाने पाछी भने प्रत्यर्पित करो-आपनी आज्ञानु  
सार अथु काम थई चूकथु छे अेनी भने अणर हो। (णिज्जाहिस्सामि समण  
भगव महावीर अभिवदिउ) जाह हु श्रमण भगवान महावीरनी वन्दना भाटे  
नीकणीश (सू. ४०)

તરવાહિરિય આસિત્ત-સિત્ત-મુડ-સમ્મટ્ટ-સ્થતરાવળ-વીહિય મચ્ચા-  
 ઇમચ્ચ-કલિય ણાણાવિહ-રાગ-ઉચ્છિય-જ્ઞય-પડાગા-ઇપડાગ-મહિ-  
 ય લાઉલ્લોહ્યમહિયં ગોસીસ-સરસ-સ્ત્તચંદળ-જાવ-ગધવટ્ટિમૂય

ચમ્પા ચ નગરા સામ્યતરગાતામ્, 'આસિત્ત-સિત્ત-મુડ-સમ્મટ્ટ-સ્થતરાવળ-વીહિયં'  
 આસિત્ત-મિત્ત-શુચિ-સમ્મટ્ટ-સ્થાતરા - ડડપગ - ચાવિકામ - આસિક્કાનિ=ટપ્પમિક્કાનિ,  
 સિક્કાનિ=મૂયમા જ્યેન ધૌતાનિ અતણ્ય શુચીનિ=પવિત્રાગિ સમ્પાનિ=રુચનરાપનયનન  
 સશોધિતાનિ સ્થાતરાણિ=સ્થામયાનિ આપણવીવયથ-હરમાગા યમ્યા સા આમિત્ત-સિત્ત  
 શુચિ-સમ્મટ્ટ સ્થાડતરાડડપગ-ચાવિકા, તામ્, 'મચ્ચા-ઇમચ્ચ-કલિયં' મચ્ચા નિમચ્ચ કઠિતામ્  
 મચ્ચા =માલકા -ઊર્ગરુજનોપગ્ગનયોગ્યા, અનિમચ્ચા =મચ્ચોપરિમચ્ચા, તૈ કલિતા-યુક્તા  
 તામ્, 'ણાણાવિહ રાગ ઉચ્છિય-જ્ઞય પડાગા-ઇપડાગ મહિય' નાનાવિય રાગોન્નિહત  
 ધ્વજ-પતાકાડતિપતાકા-મહિડતામ્-નાનાવિધરાગા =વિવિધવળા યે ઉચ્છિટ્તા ધ્વજા, પતાકા  
 નિપતાકા - પતાકા - ધ્વજાગ્રપતિચેલ્લગ્ગાનિ, પતાકામતિકાતા અતિપતાકા  
 =પતાકોપરિવર્તિતય પતાકા, તાભિર્મહિડતામ્=મુગ્ગોમિતામ્-નાનાવિધર્ણસમુચ્છિતધ્વજ-  
 પતાકાડતિપતાકાભિર્મહિડતામિત્યર્થ । 'લાઉલ્લોહ્યમહિયં' લાઉલ્લોહ્યમહિતામ્-'લાઉ

તરવાહિરિય ) ચપાનગરા કો ખાતર એવ બાહિર સે (આસિત્ત સિત્ત મુડ સમ્મટ્ટ-સ્થતરા  
 વળવીહિય) પહિલે થોડે સે જલ સે ડિડકવા કર પીઠે અધિક ત્રલ સે ડિડકવાકર ગલિયોં કે  
 એવ ત્રજારોં કે રસ્તાં કો સાફ-સૂફ કરવાઓં ઓર જહાં મી કૂડા-કુર્કટ પડા હોં ઉસે જડ  
 વાકર સાફ કરવાઓં, (મચ્ચા-ઇમચ્ચ-કલિય ણાણાવિહ-રાગ-ઉચ્છિય-જ્ઞય-પડાગા  
 ઇપડાગ-મહિય) માર્ગ મ આજૂ-બાજૂ મચ્ચોં પર મચ્ચ જમવાકર લગવા દો, તાકિ લોગ ઉન  
 પર બઞ્છી તરહ સે બેઠ સકે । અનક રગાં કી ડેંચી ૨ ધ્વજાઈ, પતાકાઈ એવ અનિપતા  
 કાઈ નગર મર મે લગાઓ, (લાઉલ્લોહ્યમહિય) જગહ ૨ પર ગોમર સે જમીન કો લિપવાઓ

મુડ-સમ્મટ્ટ-સ્થતરાવળ-વીહિય) પહેલા થોડા પાણીનો છટકાવ કરીને પછી  
 વધારે પાણી છટાવીને ગલિયોના તેમજ બબરોના રસ્તાઓને સાફસૂફ કરાવો,  
 અને જ્યાં પણ ડુંડા-ઢકટ (કચરોપૂજો) પડ્યો હોય તેને ઝાડુ મરાવી સાફ કરાવો  
 (મચ્ચા-ઇમચ્ચ-કલિય ણાણાવિહ-રાગ-ઉચ્છિય-જ્ઞય-પડાગા-ઇપડાગ-મહિય) માર્ગમાં  
 બાબુબાબુ મચ્ચ ઉપર મચ્ચ ગોઠવાવી દો જેથી લોકો તેમનાપર સારી રીતે  
 ઝેસી થકે અનેક રંગોની ઉચી ઉચી ધબબો, પતાકાઓ તેમજ અતિ  
 પતાકાઓ નગરભરમાં લગાઓ (લાઉલ્લોહ્યમહિય) જગા જગાપર છાબુથી

खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! कूणियस्स रण्णो भमसारपुत्तस्स  
आभिसेक्क हत्थिरयण पडिकप्पेहि, हय-गय-रह-पवरजोह-कलियं  
चाउरंगिणि सेणं सण्णाहेहि, सण्णाहेत्ता एयमाणत्तियं पच्च-  
प्पिणाहि ॥ सू० ४१ ॥

आमतेइ ' हस्तिव्यापृतमामन्त्रयति=महामात्रमाहयति, 'आमंतेत्ता' आमन्त्र्य-आह्वय  
'एवं वयासी' एवमवादीन्-'खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! कूणियस्स रण्णो  
भमसारपुत्तस्स आभिसेक्क हत्थिरयण पडिकप्पेहि' क्षिप्रमेव भो देवानुप्रिय ! कूणिकस्य  
गनो भमसारपुत्रस्य अभिपेक्ष्य हस्तिरन परिकल्पय, अभिपेक्ष्य हस्तिरन=प्राताभिपेक्ष्य,  
सुरय हस्तिरन परिकल्पय=मुसज्जित कुरु, 'हय-गय-रह-पवरजोह-कलियं' हय-गज-  
रथ-प्रवरयोध-कलिताम्, 'चाउरंगिणि सेण' चतुरङ्गिणी सेनाम्, 'सण्णाहेहि'  
-नाहय-सन्नद्धा कुरु, 'एयमाणत्तियं पच्चप्पिणाहि' एतामाजमिका प्रत्यर्पय-इमा  
मनीर्यामाना सम्पाद्य महा निवेदय-इत्थ रानाऽऽजमो बलव्यापृतो हस्तिव्यापृत  
माजापयामास ॥ सू० ४१ ॥

(पडिसुणिता हत्थिवाउय आमंतेइ) राजा का आदेश प्रमाण कर उसने तुरत ही  
हाथिया क अधिकार को बुलाया, (आमंतेत्ता) बुलाकर (एव) इस प्रकार (वयासी) वह  
बोला-(खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया) ह देवानुप्रिय ! तुम गीघ्र ही (कूणियस्स रण्णो  
भमसारपुत्तस्स आभिसेक्क हत्थिरयण पडिकप्पेहि) भमसार अर्थात् श्रेणिक राजा के  
पुत्र कूणिक राजा के प'हस्ता को मुसज्जित करो । (हय-गय-रह-पवरजोह कलिय चाउ-  
रंगिणि सेण सण्णाहेहि) साथ मे हय-अश्व, गज-अन्यहाथी, रथ, प्रवरभट इनसे युक्त

आदेशने। श्रीउर करी लीधे। (पडिसुणिता हत्थिवाउय आमतेइ) राजाना आदे  
शने प्रमाण करी तेणे तस्तज्ज हाथीओना आधकारीने बोलाव्ये। (आमतेत्ता)  
बोलावीने (एव) आ प्रकारे (वयामी) तेणे उद्यु-(खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया)  
हे देवानुप्रिय ! तमे तुरत च (कूणियस्स रण्णो भमसारपुत्तरस आभिसेक्क  
हत्थिरयण पडिकप्पेहि) भमसार अर्थात् श्रेष्ठ राजाना पुत्र कूणिक राजाना  
पट्टहस्तिने तैयार करे। (हय-गय-रह-पवरजोह-कलिय चाउरंगिणि सेण सण्णा  
हेहि) साथे साथे, उद्य बोडा, गज-भीम हाथी, रथ, प्रवरभट अथी युक्त  
चतुरंगिणी सेनाने पद्य तैयार करे। (सण्णाहेत्ता) सन्नद्ध करीने (एयमाणत्तिय

‘मूलम-तए णं से बलवाउए’ कूणिणं रण्णा एवं वुत्ते समाणे  
 हट्टुट्टु - ‘जाव - हियए’ करयलपरिग्गहियं सिरसावत्तं मत्थए  
 अजलिं कट्ठु एव सामित्ति आणाए विणएणं वयण पडिसुणेइ,  
 पडिसुणित्ता हत्थिवाउयं आमंतेइ, आमतेत्ता एव वयासी-

टीका-‘तए णं’ इत्यादि । ‘तए ण से बलवाउए’ तत्त गल्ल म बलन्यापुत्त -  
 सेनापति ‘कूणिणं रण्णा एवं वुत्ते समाणे’ कूणिणेन राजा एवमुक्त सन्, ‘हट्टुट्टु  
 जाव-हियए’ हट्टुट्टुप्रयावद्दय ‘करयलपरिग्गहियं’ करतन्परिगृहीत-वद्धकरतन्सुगाल्म,  
 ‘सिरसावत्तं’ शिरसावत्तं ‘मत्थए अजलिं कट्ठु’ मस्तक अजलिं पृथा ‘एवं  
 सामित्ति आणाए विणएण वयण पडिसुणेइ,’ एव स्वामिन् । इति आज्ञाया विनयेन  
 वचन प्रतिशृणोति-एव स्वामिन् । यद्यथाज्ञापयति देवस्तत्तथैव सपाठयामि-इत्युक्त्वा  
 आज्ञाया वचन सन्निवय प्रतिशृणोति-स्वीकरोति, प्रतिश्रुत्य-मोक्षस्य-‘हत्थिवाउय

‘तए ण से बलवाउए’ इत्यादि ।

(तए णं)-इसके बाद (से बलवाउए) वह सेनापति (रण्णा एवं वुत्ते समाणे)  
 राजा के द्वारा इस प्रकार से आज्ञापित होता हुआ (हट्टु-ट्टु-जाव-हियए करयल-परि  
 गहिय सिरसावत्त मत्थए अजलिं कट्ठु एव सामित्ति आणाए विणएण वयण पडि  
 सुणेइ) विशेष हर्षित एवं मत्तुष्ट हुआ, यावत् अन्त करण में प्रफुल्लित हो गया ।- दोनों  
 हाथों को जोड़कर मस्तकपर अजलिरूप में उहे स्थापित करते हुए फिर वह इस प्रकार  
 बोला कि हे स्वामिन् । आपने जिस प्रकार का आदेश प्रदान किया है वह मैं उसी प्रकार  
 से सपाठित करूँगा । इस रीति से विनयपूर्वक उसने राजा के आदेश को स्वीकार कर लिया ।

‘तए ण से बलवाउए’-इत्यादि ।

(तए णं) स्थान पर (से बलवाउए) तो सेनापति (रण्णा एवं वुत्ते समाणे)  
 राजा के द्वारा आ प्रकार से आज्ञापित होता हुआ (हट्टु-ट्टु-जाव-हियए करयल-परिग्गहिय  
 सिरसावत्त मत्थए अजलिं कट्ठु एव सामित्ति आणाए विणएण वयण पडिसुणेइ)  
 विशेष हर्षित तेमने मत्तुष्ट थयो, यावत् अत ठरवुमा प्रफुल्लित-थय-थयो  
 अन्ने हाथो जेहीने मस्तक उपर अजलरूपे तेमने स्थापित करी यही ते  
 आ प्रकरे जाल्यो-उ हे स्वामिन् । आपने जे प्रकार से आदेश प्रदान किये छे  
 ते हु तेवीन रीते सपाठित करीथ आ रीते विनयपूर्वक तेछे राजाना

हव्व-परिवर्तिय मुसज्ज धम्मिय-सण्णद्ध-वद्ध-कवडय-उप्पी-  
लिय-कच्छ-वच्छ-गेवेय-वद्ध-गलवर-भूषण-विरायत अहिय-  
तेय-जुत्त सललिय-वर-कण्णपूर-विराइय पलंव-ओचूल-महुयर-

णेवत्थ-हव्व-परिवर्तिय ' उ-उ-नेप व-गी-परिवर्तितम्-उच्चवत्तनप येन=निर्मल-  
वेपरचनया ज्ञात्र, परिवर्तित-आच्छादितम्, अलङ्कृतमित्यर्थं अतएव 'मुसज्ज'  
श्रुतसन्नाहम्, ' धम्मिय-सण्णद्ध-वद्ध-कवडय-उप्पीलिय-कच्छ-वच्छ-गेवेय-  
वद्ध-गलवर-भूषण-विरायत ' धार्मिक-सन्नद्ध-वद्ध-कवचिको-पादित-कल-वन्नो-  
प्रावेय-वद्ध-गलवर-भूषण-विराजमानम्, धार्मिक सन्नद्ध=सन्नाहृत वद्ध यत् कवच=सन्नाह-  
विशेष, तदस्यास्तीति-धार्मिकसन्नद्धवद्धकवचिकम्, उप्पीडिता=आकृष्य बद्धा, कक्षा=बन्धन  
रज्जु, वक्षमि=उभय स्थले यस्य तत् तथा, प्रावेयक=प्रोवाभूषण वद्ध गले=कण्ठे यस्य  
तत् तथा, वरभूषणै = अन्यैर्गजस्य श्रेष्ठभरणैर्विराजमानम् 'अहियतेयजुत्त'  
अधिकृतेजोयुक्तम्=परमतेजस्वि, 'सललिय-वरकण्णपूर-विराइय' सललित-वरकण्णपूर-

यो के शृंगार करने वाले (सुणिउणेहिं) निपुण व्यक्तियां से (उज्जल णेवत्थ-हव्व-परि-  
वर्तिय) हाथीका शृंगार करवाया, इसमें सर्वप्रथम उन कुशल पुरुषों ने उसे निर्मल  
भूषणों की रचना से अलंकृत किया। (मुसज्ज) उस पर अच्छी तरह से झूलें वगैरह  
सजायीं। (धम्मिय सण्णद्ध-वद्ध-कवडय-उप्पीलिय कच्छ वच्छ गेवेय-वद्ध-गलवर-भूषण-  
विरायत) धार्मिक उसपर क समय जैसा हाथी का शृंगार होता है ठाक वैसा ही शृंगार  
इसका किया गया। पेट या छाती पर इसके मजबूत कवच फसकर नाथा गया। गले में  
इसके आभूषण पहिनाए गये। और इसके अग-उपागों में सुत्तर २ उसके योग्य आभूषण

द्वारा विविध प्रकारोंकी हाथीकोना शृंगार करावाला ( सुणिउणेहिं ) निपुण  
व्यक्तियों द्वारा ( उज्जल णेवत्थ हव्व परिवर्तिय ) हाथीना शृंगार कराया,  
तेमा सब थी प्रथम ते कुशल पुरुषोंको तेने सुन्दर अलङ्कारोंनी रचनाथी  
अलङ्कृत की, (मुसज्ज) तेना उपर आरी गीते झूले पगेरे सज्जपी (धम्मिय  
सण्णद्ध-वद्ध-कवडय-उप्पीलिय-कच्छ-वच्छ-गेवेय-वद्ध-गलवर-भूषण-विरायत)  
धार्मिक उत्सवना समये जेवो हाथीनो शृंगार होय छे तेवो न परापर  
शृंगार तेनो कथो पेट अथवा छाती उपर मज्जभूत कवच अभीने तेने  
आधु गणाभा तेने आलूषणो पहिराववामा आव्या तेना भीज्ज अगो  
तथा उपागोभा सुत्तर सुत्तर तेने योग्य आलूषणो पहिराव्या (अहिय-

मूलम्—तए ण से हत्थिवाउए बलवाउयस्स एयमट्ठ सोच्चा आणाए विणएणं वयण पडिसुणेइ, पडिसुणिच्चा छेयायरिय-उवएस-मइ-कप्पणा-विकप्पेहिं सुणिउणेहिं उज्जल-णेवत्थ-

टीका—‘तए ण से’ इत्यादि । ‘तए ण’ तत् = बलवाउयस्स एयमट्ठ सोच्चा ।  
 खल्ल ‘से हत्थिवाउए’ म हस्तिव्याघ्रत - महामान, ‘बलवाउयस्स एयमट्ठ सोच्चा’  
 बलव्याघ्रतस्य एतमर्थः = मुसज्जितगजाऽऽनयनान्तरूप वचन श्रुत्वा, ‘आणाए विणएणं  
 वयण पडिसुणेइ’ आज्ञाया विनयेन वचन प्रतिशृणोति - विनयपूर्वकमाज्ञावचन = सेनापति  
 निर्देशमङ्गीकरोति, ‘पडिसुणिच्चा’ प्रतिश्रुय ‘छेयायरिय-उवएस-मइ-कप्पणा-  
 विकप्पेहिं’ छेकाऽऽचार्यो-पदेष्ट-मति-कम्पना-विकल्पै - छेकाचार्यस्य = पटुतरगिन्पगिक्षक  
 स्योपदेष्टाज्ञाता या मति = बुद्धि तथा या कम्पना = मञ्जना-हस्तिना शृङ्गारसमारचना, ता  
 विविधप्रकारेण कम्पयति ये ते तथा तै सुगिक्षकोपदेष्टालघुबुद्ध्या विगिष्टगिन्पकम्पना-  
 कारकैरित्यर्थ, अतएव ‘सुणिउणेहिं’ सुनिपुणै - गजादिशृङ्गाररचनाकुशलै ‘उज्जल-  
 चतुरगिणा सेना को भा मुसज्जित करो । ( सण्णाहेत्ता ) सबद्व फरके ( एयमाणत्तिय पच्च-  
 पिप्पणाहि ) बाद मट्स मेरा आना के यथावत् पालन करने की हमें पीछे खबर दो ॥ सू. ४१॥

‘तए ण से हत्थिवाउए’ इत्यादि ।

(तए ण) सेनापति के आदेश देने के बाद (से हत्थिवाउए) वह हाथियों का  
 अधिकारी (बलवाउयस्स) सेनापति के (एयमट्ठ) इस बातको (सोच्चा) सुनकर (आणाए  
 वयण) आज्ञा के वचन को (विणएण) विनयपूर्वक (पडिसुणेइ) स्वीकार किया । (पडि-  
 सुणिच्चा) स्वीकार कर उसने (छेयायरिय-उवएस मइ कप्पणा विकप्पेहिं) छेकाचार्य-  
 विगिष्टनिपुणगिन्पगिक्षक के उपदेश से उद्भूत बुद्धि द्वारा विविध प्रकारका रचना से हाथि-

पच्चपिप्पणाहि) पशु आ भारी आज्ञाने यथावत् पाणी तेनी भने पाछी  
 भणर आपो (सू. ४१)

‘तए ण से हत्थिवाउए’ इत्यादि

(तए ण) सेनापतिसे आदेश दीधा पछी (से हत्थिवाउए) ते हाथी, आना  
 अधिकारी (बलवाउयस्स) सेनापतिनी (एयमट्ठ) से बातने (सोच्चा) सावधानीने  
 (आणाए वयण) आनाना वचनने (विणएण) विनयपूर्वक (पडिसुणेइ) स्वीकार  
 कथा, (पडिसुणिच्चा) स्वीकार करीने तेले (छेयायरिय-उवएस-मइ-कप्पणा विक  
 पेहिं) छेकाचार्य विगिष्ट निपुण शिक्ष शिक्षकना उपदेशथी उइलेली बुद्धि





## કયધયારં ચિત્ત-પરિત્યોમ-પચ્છય પહરણા-વરણ-મરિય-જુદ્ધ-

વિરાજિતમ્-સલ્લિતૌ=લલિયયુતૌ યૌ વરકર્ણપૂરૌ-પ્રગસ્તકર્ણમરણે તામ્યા વિરાજિતમ્,  
'પલ્લ-ઓચૂલ-મહુયર-કયધયાર' પ્રલમ્બાઽવચૂલમધુકરટતાઽધકારમ્-પ્રલમ્બાનિ  
અવચૂલાનિ=ગજગ્રાંથ પ્રલમ્બિશૃદ્ધારવંશાગરૂપાગિ यस્ય તત્તથા, તથા મધુકરૈર્મદજ્જલાદ  
લ્લયૈ કૃત અધકારો યત્ તત્તથા, તત્-અનયો કર્મધામ્ય, તત, 'ચિત્ત-પરિચ્છેય-  
પચ્છય' ચિત્ત-પરિચ્છેદ-પચ્છદમ્-ચિત્રો=વિચિત્ર પરિચ્છેદો=લઘુ પ્રચ્છદ-આચ્છાદ-  
વલ્લવિશેષો यस્ય તત્તથા તત્, 'પહરણા-વરણ મરિય જુદ્ધ-સજ્જ' પહરણા-વરણ-મરિયજુદ્ધ-  
સજ્જમ્-પ્રહરણાવરણૌરુધકરૈર્વૈર્ભૂત=સમ્ભૂતમ્, અત ઇવ યુદ્ધસજ્જ=યુદ્ધાય સમુચિતમ્, 'સચ્છત્ત'

પહિરા દિયે ગયે । (અદિયતેયજુત્ત) ઇસસે સ્વાભાનિકરૂપ સે તેજ મપજ્જ વહ ગજરાજ  
દેરલ્લને મે ઓર અધિક તેજસ્વી ઢીલ્લને લગા । (સલલિય વર-કર્ણપૂર-વિરાડય) ઇસકે  
કાન મેં જો આમૂષણ-કર્ણપૂર પહિરાને મે આયે થે વે ચલતે પમય ડધર ઉધર જબ હિલત  
થે તવ ઉનકે દ્વારા યહ ગજરાજ વડા હા સુહાવના લગતા થા । (પલ્લ ઓચૂલ મહુયર-  
કયધયાર) ઇસ પર જો ચૂલ ઢાલી ગઈ થા વહ-પીઠ સે નીચે તક લટક રહી થી । ઇસકે  
કપોલ સ્થલ સે જો મદજલ ફર રહા થા ઓર ઉસની સુગધિ સે જો અમરસમૂહ ઉમકે  
આસપાસ મડરા રહા થા વહ એસા માદ્મ હોતા થા કિ માનો ઇસકા ગરણ મેં અવકાર હી  
આયા હૈ । (ચિત્ત-પરિત્યોમ-પચ્છય) ઇસની પીઠ પર ચૂલ કે ઉપર જો ડોડા સા આ  
ચ્છાદકનલ ટાલા ગયા થા વહ સુન્દર વેલબૂટિયો સે યુક્ત થા- । (પહરણા-વરણ-મરિય-  
જુદ્ધ-સજ્જ) પ્રહરણ-ગલ ઓર આવરણ-કવચ સે સુસજ્જિત યહ હાથી એસા માદ્મ પડતા  
થા કિ માનો યહ યુદ્ધ કે લિયે હી સજાયા ગયા હૈ । (સચ્છત્ત) યહ ડ્રસહિત થા ।

તેયજુત્ત) આથી આભાવિક તેજથી સપન્ન તે ગજરાજ વધારે તેજસ્વી  
દેખાતો હતો । (સલલિય વર-કર્ણપૂર-વિરાડય) તેના કાનમાં જે આભૂષણ-  
કર્ણપૂર પહેરાવવામાં આવ્યા હતા તે ચાલતી વખતે બ્યારે આમતેમ હાલતા  
હતા ત્યારે તેનાથી આ ગજ રાજ બહુ જ શોભાયમાન લાગતો હતો । (પલ્લ  
ઓચૂલ-મહુયર-કયધયાર) તેના પર જે ચૂલ રાખી હતી તે પીઠથી નીચે સુધી  
લટકી રહી હતી તેના ગરસ્થલથી જે મદજલ ઝરી રહ્યું હતું તથા તેની  
સુગધથી જે ભમરાઓનાં સમૂહ તેની આસપાસ ફરતો રહેતો હતો તેથી  
એમ જણાતું હતું કે બાણે તેના શરણમાં અધકાર જ આવ્યો છે । (ચિત્ત-  
પરિચ્છેય પચ્છય) તેની પીઠ પર ચૂલ ઉપર જે નાનું ઢાકેલું વસ્ત્ર નાખ્યું હતું  
તે સુદર વેલ-બૂટિયોથી યુક્ત હતું । (પહરણા વરણ મરિય જુદ્ધ સજ્જ) પ્રહરણ-  
શસ્ત્ર અને આવરણ-કવચથી સુસજ્જિત આ હાથી એવો લાગતો હતો કે

सज्ज सच्छत्त सज्झय सघट सपडाग पचामेलय-परिमडिया-  
भिरामं ओसारिय-जमल-जुंयल-घट विज्जुपिण्ण व कालमेह  
उप्पाइयपव्वय व चंकमत मत्त गुल्लगुलत्त मण-पवण-जइण-वेग

मञ्जुत्रम्-छत्रयुक्तम्, 'सज्जय' सध्वजम्-ध्वजयुक्तम् 'सपट' सघण्टम्-घण्टाभूषितो-  
भयपार्श्वम्, 'पचामेलय-परिमडिया-भिराम' पञ्चामेलक-पग्मिण्डिताऽभिरामम्-  
पञ्चभिरामेलकै = पञ्चवर्णाभि पुष्पमालाभि परिमण्डितम्-अतएव अभिराम=मुन्दर यत्तथा  
तत्, 'ओसारिय-जमल-जुयल-पट' अपसारित-यमल-युगल-घण्टम्-अवसारितम्=  
अधोऽवलम्बित यमल=मम युगल=द्विक घण्टयोर्थं तत् तथा तत्, 'विज्जुपिणद्धं विद्यु-  
पिनद्धम्-विद्युद्विद्योतित 'कालमेह व' कालमेघमित्र-गजस्थ कृष्णवर्णावात् उच्चतया च  
मेघोपमा, 'उप्पाडय-पणवय व' औ पातिकपर्वतमिव-अकस्मान्नूतनसमुद्भूतपर्वतमिव,  
'चक्रमत्' चङ्क्रम्यमाणम्-अतिगयेन क्राम्यत-स्वाभाभिरुपर्वतो हि न चङ्क्रम्यते इति  
भाष्यम् । 'गुल्लगुल्लत्' ध्वनत्=महामधवद् ध्वनिं कुर्वत्-इत्यर्थः, 'मण-पवण-जटण-वेरा'

(सङ्क्षय) धजासहित था (सगट) घटाओं से इसके उभयपार्श्व युक्त थे। (पचामेलय-परिमडिया-भिराम) पाचवर्ण के पुष्पमाला पहनान के कारण यह अत्यन्त सुन्दर लगता था। (ओसारिय-जमल-जुयल-घट) नाचे तक एक ही साथ लटकते हुए दो घटा से यह शोभित था। (विज्जुपिणद्ध) इस पर जो भी आभूषण सजाये गये वे विज्जु के समान चमकते थे, अतः यह गजराज (कालमेह व) दृष्टवर्ण होने से काल मेघ के जैसा जात होता था। (चक्रमत उप्पाड्यपव्वय व) चलते समय यह औपातिक पर्वत के समान दिखायी देता था। (गुलगुलतं) जन यह चिंघाटता था तो ऐसा प्रतीत होता

જાણે એ સુદને માટે જ સળએલો છે (સચ્ચત્ત) એ છત્રસહિત હતો (સજ્જય) ધ્વજસહિત હતો (સઘટ) ઘટાઓ બન્ને જાણુ તટકતી હતી (પચામેલય-પરિમહિયા-મિરામ) પાચ વર્ણની પુષ્પમાલા પહેરાવવાથી એ સુદર લાગતો હતો (ઓસારિય-જમલ-જુયલ-ઘટ) નીચે સુધી એક માથે લટકતા એ ઘટાઓથી તે શોભતો હતો (વિજ્જુપિણદ્વ) તેના પર જે ઝોઈ આભરણ મળએલા હતા તે વીજળીના જેવા ચમકતા હતા આથી આ ગજરાજ (કાલમેહ વ) કૃષ્ણવર્ણ હોવાથી કાલા મેઘના જેવો જણાતો હતો (ચક્રમત રૂપા રૂપવચ વ) ચાલતી વખતે એ ઔત્પાતિક પર્વતના જેવો દેખાતો હતો (ગુલગુલત) જાન્યારે તે ઝરાડતો હતો ત્યારે એમ પ્રતીત થતું હતું કે જાણે

भीम सगामियाओज्ज आभिसेक्क हत्थिरयण पडिकप्पेइ, पडि-  
कप्पित्ता हय - गय-रह - पवरजोह-कलियं चाउरंगिणीं सेण  
सण्णाहेइ, जेणेव वलवाउए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता  
एयमाणत्तियं पच्चप्पिणइ ॥ सू० ४२ ॥

मन पवनजयिवेग-म या मन पमनाधिकवेगयुक्त, 'भीम' भयङ्करम्, 'सगामियाओज्जं'  
साम्प्रामिकाऽऽयोज्यम् 'ग्राम एव साम्प्रामिकं तस्मिन् आयोयम्=आयोजनीय-ग्राम  
योग्यमित्यर्थ, 'आभिसेक्क हत्थिरयण' अभिषेक्य हस्तिरत्नम् - अभिषेकाहं  
हस्तिश्रेष्ठम्, 'पडिकप्पेइ' परिकल्पयति, 'पडिकप्पित्ता' परिष्कृत्य, 'हय-गय-रह-  
पवरजोह-कलियं' हय-गज-रथ-प्रवरयोध-कलिता-हयैर्गजै रथै प्रवरयोधै महारथिभि  
र्युक्ताम्, 'चाउरंगिणीं सेण' चतुरङ्गिणी सेनाम्=चतुरङ्गवती सेनाम्, 'सण्णाहेइ' मना  
हयति, 'जेणेव वलवाउए' यत्रैव नल्लभ्यापृत-सेनापति, 'तेणेव उवागच्छइ'  
तत्रैवोपागच्छति, 'उवागच्छित्ता' उपागय, 'एयमाणत्तियं' एतामाज्ञांमिकाम्-सेना  
पतेराज्ञाम् 'पच्चप्पिणइ' प्रवर्णयति-तन्निशामाज्ञा सम्पाद्य पश्चान्निवेदयति, भवद्वाज्ञानुसारेण  
सर्वं संपादितमस्माभिरिति ॥ ४२ ॥

कि मानो महामेघकी गर्जना हो रहा है । (मण-पवण-जइण-वेग) इसकी गति मन और  
पवन के वेग को जीतने वाला था, (भीम) देराने में यह उड़ा भयङ्कर जैसा ल्लाता था ।  
(सगामियाओज्ज) इस के ऊपर जितना भा सामग्रियाँ रखने में आई थीं वे सब सग्राम  
के योग्य था । (आभिसेक्क हत्थिरयण) इस प्रकार इस पटहस्ति को (पडिकप्पेइ)  
उन निपुण मतिवाले पुरुषों से सजवाया, (पडिकप्पित्ता) सजवाने के बाद फिर उस हाथी  
के अधिकारों में उन निपुण पुरुषों से (हय-गय-रह-पवरजोह-कलियं चाउरंगिणीं  
सेण सण्णाहेइ) धोड़ा,

महामेघकी गर्जना थाय छे (मण-पवण-जइण-वेग) तेनी गति मन तथा  
'पवनना वेगने छते जेवी हुती (भीम) जेवामा जे णहु लयउर जेवो  
लागतो हुतो (सगामियाओज्ज) तेना उपर जेटलीजे सामग्रीजे सभवाभा  
आवी हुती ते णधी सभामने योज्य हुती (आभिसेक्क हत्थिरयण) आ  
प्रकारे जे पटहस्तिने (पडिकप्पेइ) ते निपुण पुद्धिवाला पुअणेजे सभणेजे  
हुतो (पडिकप्पित्ता) तैयार जे लीधा णधी ते हाथीना आधिकारीजे ते  
निपुण पुअणेवाग (हय-गय-रह-पवर-जोह-कलियं चाउरंगिणीं सेण सण्णाहेइ) धोड़ा,

**मूलम्—**तए ण से बलवाउए जाणसालिय सदावेइ, सदावित्ता एव वयासी-खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया । सुभदापमुहाण देवीणं वाहिरियाए उवट्ठाणसालाए पाडियक्कपाडियक्काइ

**टीका—**‘तए णं से’ इत्यादि । ‘तए ण से उलवाउए’ तत्त सल्ल स बलव्यापृत—तन्न्तरम्—चतुरङ्गिणासेनासज्जीकरणान्तरं स सेनापति ‘जाणसालिय’ यानशालिक=यानशालाधिकृतम्, ‘सदावेइ’ गत्यति=आह्वयति, ‘सदावित्ता एव वयासी’ गत्यिवा ण्यमत्रादात् ‘खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ।’ क्षिप्रमेव भो देवानुप्रिय । ‘सुभदापमुहाण देवीण’ सुभद्राप्रमुखाणां=सुभद्रादानां देवीनां ‘वाहिरियाए उवट्ठाण-

सेण सण्णाहेइ) घोडा, हाथी, रथ एव सुभद्रों से युक्त चतुरगिणी सेना सज्जायी, सज्जा कर (जेणेव उलवाउए) जहाँ पर सेनापति थे (तेणेव उवागच्छइ) वहाँ पर गया, (उवागच्छित्ता) पहुँचकर (एयमाणत्तिय पच्चप्पिणइ) उसने निवेदन किया कि आपने जो आना प्रदान का था वह सन मैं आपकी आनानुसार ठाक कर लिया है ॥ सू० ४२ ॥

‘तए ण से उलवाउए’ इत्यादि ।

(तए णं) चतुरगिणी सेना जन सजी जा चुको तन (से उलवाउए) उस सेनापतिने (जाणसालिय) यानशाला के अधिकारी को (सदावेइ) बुलाया, (सदावित्ता) बुलाकर (एव वयासी) इस प्रकार कहा—(खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया) हे देवानुप्रिय । तुम शीघ्र ही (सुभदापमुहाण देवीण) सुभद्रा आदि देवियों के लिये (वाहिरियाए उवट्ठाणसालाए) बाहिर की उपस्थानशाला में (पाडियक्कपाडियक्काइ) एक एक रानी

हाथी, रथ तेमज सुभद्राहाथी युक्त चतुरगिणी सेना तैयार करावी तैयार करावीने (जेणेव उलवाउए) न्या सेनापति हुता (तेणेव उवागच्छइ)त्या गया, (उवागच्छित्ता) तेले त्या पहुँचीने (एयमाणत्तिय पच्चप्पिणइ) निवेदन क्युं के आपे ने आशा आपी हुती ते गधु मे आपनी आशाप्रमाणे हीन गी वीधु ते (सू० ४२)

‘तए ण से बलवाउए’ इत्यादि

(तए णं) चतुरगिणी सेना न्यारे तैयार थई चुकी त्यारे (से बलवाउए) ते सेनापतिसे (जाणसालिय) यानशालावा अधिकारीने (सदावेइ) बोलाव्यो, (सदावित्ता) बोलावीने (एव वयासी) आ प्रकारे वहु—(खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया) हे देवानुप्रिय । तमे जलही (सुभदापमुहाण देवीण) सुभद्रा आदि देवीयो भाटे (वाहिरियाए उवट्ठाणसालाए) बाहरीनी उपस्थानशालाभा (पाडियक्क

जत्ताभिमुहाडं जुत्ताइ जाणाडं उवट्टवेहि, उवट्टवित्ता एयमणत्तियं  
पच्चप्पिणाहि ॥ सू० ४३ ॥

मूलम्—तए णं से जाणमालिए बलवाउयस्स एयमट्ठ

सालाए 'यागायामुपरयानगालायाम्, 'पाडियवपाडियकाड' प्रयेक प्रयेकम्=प्रत्ये-  
काऽर्थम्, 'जत्ताभिमुहाड' यागामिमुहानि=भगवद्दर्शनार्थगमनानुष्ठानानि 'जुत्ताडं' युक्तानि  
'जाणाड' यानानि 'उवट्टवेहि' उपस्थापय-सज्जीकृत्य समानय, 'उवट्टवित्ता' उपस्थाप्य  
'एयमाणत्तिय पच्चप्पिणाहि' एतामाजमिका प्रत्यर्पय-मन्तीयामाना पश्चात् समर्पय-सर्वं  
सम्पादितम् इति ब्रूहि ॥ सू० ४३ ॥

टीका—'तए ण से' इत्यादि ।

तत गच्छ स 'जाणसालिए बलवाउयस्स एयमट्ठ' यागालिको बलव्यावृत्त  
स्यैतमर्थम्=यानसज्जीकरणाऽऽनयनरूप निर्देशं श्रुत्वा, आज्ञाया विनयेन वचन 'पडिमुणेड'

के बैठने योग्य अलग २ रूप म (जत्ताभिमुहाड) यात्रा के लायक-भगवान के दर्शन  
करने के लिये जिसमे बैठकर जाया जाता है ऐसे (जुत्ताड) एव अच्छे २ बेलों से युक्त  
(जाणाड) रथादिक वाहनों को (उवट्टवेहि) उपस्थित करो, (उवट्टवित्ता) उपस्थित करके  
(एयमाणत्तिय पच्चप्पिणेहि) इस मेरी आज्ञा को यथावत् पालन करने की खबर  
पीछे मुझे बहुत जन्दा भेजो ॥ सू० ४३ ॥

'तए ण से जाणसालिए' इत्यादि ।

(तए ण) सेनापति के आदेश देने के बाद (से जाणसालिए) उस यानशाला  
के अधिकारी ने (बलवाउयस्स) सेनापति के (एयमट्ठ) यान को सज्जित करके लानेकी

पाडियक्काड् ) ओठ ओठ राखीने जेमवा थोअय अलग अलग रूपमा (जत्ता  
मिमुहाड) यात्राने लायक भगवानना स्थान करवा भाटे जेमा जेसीने जवाय  
जेवा, (जुत्ताइ) तेमज सारा सारा भण्णाथी युद्ध (जाणाइ) रथ आदिक  
वाहनाने (उवट्टवेहि) लाजर करे (उवट्टवित्ता) लाजर करीने (एयमाणत्तिय  
पच्चप्पिणाहि) आ भारी आज्ञानु पालन करवाणी अजर पछी भने अहु  
जट्टी मोडलो (सू० ४३)

“ तए ण से जाणसालिए ” इत्यादि

(तए ण) सेनापतिना आदेश दीधा पछी (से जाणसालिए) ते यानशालाना  
अधिकारीजे (बलवाउयस्स) सेनापतिनी (एयमट्ठ) यानने तैयार करीने लाव

आणाए विणएण वयण पडिसुणेइ, पडिसुणित्ता जेणेव जाण-  
साला तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता जाणाइ पच्चुवेक्खेइ, पच्चु-  
वेक्खित्ता जाणाइ संपमज्जेइ, संपमज्जित्ता जाणाइ सवट्ठेइ, सवट्ठित्ता  
जाणाइ णीणेइ, णीणित्ता जाणाण दूसे पवीणेइ, पवीणित्ता जाणाइ

प्रतिशृणोति=स्वीकरोति, प्रत्युच्य=आज्ञापचन स्वाकृत्य यत्रैव यानशाला तत्रैवोपागच्छति,  
उपागत्य 'जाणाइ पच्चुवेक्खेइ' यानानि प्रत्युपेक्षते=सम्यक् पश्यति, प्रत्युपेक्ष्य=दृष्ट्वा  
'जाणाइ संपमज्जेइ' यानानि सम्प्रमार्जयति-प्रगतरजासि दुरते, सम्प्रमार्ज्य, 'जाणाइ  
सवट्ठेइ' यानानि ध्वस्तयति-स्रक्स्मिन् स्थाने स्थापयति, 'संवट्ठित्ता' इत्यर्थे 'जाणाइ  
णीणेइ' यानानि नयति-शालातो बहिष्करोति, नावा 'जाणाण' यानाना 'दूसे'  
दूष्याणि=आच्छादनवस्त्राणि 'पवीणेइ' प्रविनयति=अपसारयति, प्रविनाय-अपसार्य,

आनाको मुनकर (आणाए विणएण वयण) उस आज्ञापचन को निनयपूर्वक (पडिसु-  
णेइ) स्वाकार किया, (पडिसुणित्ता) स्वाकार करके फिर वह (जेणेव जाणसाला)  
जहा यानशाला थी (तेणेव उवागच्छइ) वहाँ पहुँचा, (उवागच्छित्ता) पहुँचकर  
(जाणाइ पच्चुवेक्खेइ) उसने वहा पहिले रथ आदि यानों को अच्छा तरह से देखा।  
(पच्चुवेक्खित्ता) देखकर (जाणाइ संपमज्जेइ) उसने उन्हे अच्छा तरह झाड़-झड़ कर  
साफ किया। (संपमज्जित्ता जाणाइ सवट्ठेइ) साफ करने के बाद उसने फिर जितने  
चाहिये थे उतने यान एक जगह एकत्रित किये। (सवट्ठित्ता) टफट करने के बाद  
(जाणाइ णीणेइ) वहा से उसने उन सब को बाहिर निकाला। (णीणित्ता) बाहिर

वाणी आना सालाणीने (आणाए विणएण वयण) ते आज्ञापचनने विनयपूर्वक  
(पडिसुणेइ) स्थीलाग कर्यो (पडिसुणित्ता) स्थीलाग करीने पछी ते (जेणेव  
जाणसाला) जथा यानशाला इती (तेणेव उवागच्छइ) तथा पहुँचाये (उवाग  
च्छित्ता) पहुँचायीने (जाणाइ पच्चुवेक्खेइ) तेथे तथा पहुँचा रथ आदि यानोने  
भागी रीते जेथा (पच्चुवेक्खित्ता) नेधने (जाणाइ संपमज्जेइ) ते तेथे  
भागी रीते वाणी-बूझी भाइ कर्यो (संपमज्जित्ता जाणाइ सवट्ठेइ) भाइ करी  
लीधा पछी तेथे नेटला नेधता इता तेटला यान (वाहन) ओर जगाये  
ओटा कर्यो (सवट्ठित्ता) ओटा करी लीधा पछी (जाणाइ णीणेइ) तथाथी  
तेथे ओ गधाने गडार गढया (णीणित्ता) गडार गढीने (जाणाण दूसे

जत्ताभिमुहाडं जुत्ताइ जाणाडं उवट्टवेहि, उवट्टवित्ता एयमणत्तिय पच्चप्पिणाहि ॥ सू० ४३ ॥

मूलम्—तए णं से जाणमालिए वलवाउयस्स एयमट्ट

सालाए 'मातायामुपस्थानशालायाम्', 'पाडियवपाडिययाड' प्रयेक प्रयेकम्=प्रत्ये-  
काऽर्थम्, 'जत्ताभिमुहाट्ट' यात्राभिमुत्तानि=भगवद्दर्शनार्थगमनानुत्थानानि 'जुत्ताइ' युक्तानि  
'जाणाड' यानानि 'उवट्टवेहि' उपस्थापय-सज्जीकृत्य समानय, 'उवट्टवित्ता' उपस्थाप्य  
'एयमाणत्तिय पच्चप्पिणाहि' एतामाज्जिका प्रयर्पय-मदीयामाज्जा पश्चात् समपय-सर्वं  
सम्पादितम् इति ब्रूहि ॥ सू० ४३ ॥

टीका—'तए ण से' इत्यादि ।

तत एव स 'जाणसालिए वलवाउयस्स एयमट्ट' यानशालिको वलव्यावृत  
स्यैतमर्थम्=यानसज्जाङ्गणाऽऽनयनरूप निर्देशं श्रुत्वा, आनाया विनयेन वचन 'पडिमुणेड'

के बैठने योग्य अलग २ रूप में (जत्ताभिमुहाड) यात्रा के लायक-भगवान के दर्शन  
करने के लिये जिसमें बैठकर जाया जाता है ऐसे (जुत्ताइ) एव अच्छे २ बेलों से युक्त  
(जाणाड) रथादिक वाहनों को (उवट्टवेहि) उपस्थित करो, (उवट्टवित्ता) उपस्थित करके  
(एयमाणत्तिय पच्चप्पिणेहि) इस मेरी आज्ञा को यथावत् पालन करने की खबर  
पीछे मुझे बहुत जल्द भेजो ॥ सू० ४३ ॥

'तए ण से जाणसालिए' इत्यादि ।

(तए ण) सेनापति के आदेश देने के बाद (से जाणसालिए) उस यानशाला  
के अधिकारी ने (वलवाउयस्स) सेनापति के (एयमट्ट) यान को सज्जित करके लानेकी

पाडियक्काइ ) ओठ ओठ राखीने जेमवा योअय अलग अलग इपभा (जत्ता  
भिमुहाइ) यात्राने लायक भगवानना दर्शन करवा भाटे जेभा जेसीने जवाय  
ओवा, (जुत्ताइ) तेमज सारा सारा जणहोथी सुउत्त (जाणाइ) रथ आदिउ  
वाहुनेने (उवट्टवेहि) हाजर करो (उवट्टवित्ता) हाजर करीने (एयमाणत्तिय  
पच्चप्पिणेहि) आ भागी आज्ञानु पालन करवानी जणर पछी भने जहु  
ज्जनी भोउलो (सू० ४३)

“ तए ण से जाणमालिए ” इत्यादि

(तए ण) सेनापतिना आदेश दीधा पछी (से जाणसालिए) ते यानशालाना  
अधिकारीओ (वलवाउयस्स) सेनापतिनी (एयमट्ट) यानने तैयार करीने लाव

आणाए विणएणं वयणं पडिसुणेड, पडिसुणित्ता जेणेव जाण-  
साला तेणेव उवागच्छड, उवागच्छित्ता जाणाड पच्चुवेक्खेड. पच्चु-  
वेस्सित्ता जाणाड सपमज्जेड, सपमज्जित्ता जाणाड सवट्ठेड, सवट्ठित्ता  
जाणाड णीणेड, णीणित्ता जाणाण दूसे पवीणेड, पवीणित्ता जाणाडं

प्रतिशृगोति=स्वाकरोति, प्रतिश्रुय=आज्ञावचन आश्रुत्य यत्रैव यानशाला तत्रैवोपागच्छति,  
उपागय 'जाणाड पच्चुवेक्खेड' यानानि प्रयुपेभते=सम्यक् पश्यति, प्रयुपेक्ष्य=दृष्ट्वा  
'जाणाड सपमज्जेड' यानानि सम्प्रमार्जयति-मिगतरजासि कुरते, सम्प्रमार्थ, 'जाणाडं  
सवट्ठेड' यानानि नयति-चरुस्मिन् स्थाने स्थापयति, 'संवट्ठित्ता' अर्थ 'जाणाडं  
णीणेड' यानानि नयति-शालातो वहिष्करोति, नावा 'जाणाण' यानाना 'दूसे'  
दूष्याणि=आच्छादनप्रवृत्ति 'पवीणेड' प्रविनयति=अपसारयति, प्रविनाय-अपसार्य,

आनाको मुनकर (आणाए विणएण वयण) उस आनावचन को प्रिनयपूर्वक (पडिसु-  
णेड) स्वाकार किया, (पडिसुणित्ता) स्वाकार करके फिर वह (जेणेव जाणसाला)  
जहा यानशाला था (तेणेव उवागच्छड) वहाँ पहुँचा, (उवागच्छित्ता) पहुँचकर  
(जाणाड पच्चुवेक्खेड) उसन वहा पहिले रथ आदि यानों को अच्छा तरह से देखा ।  
(पच्चुवेस्सित्ता) देखकर (जाणाड सपमज्जेड) उसन उठे अच्छा तरह झाड़-झड़ कर  
साफ किया । (सपमज्जित्ता जाणाड सवट्ठेड) साफ करने के बाद उसने फिर जितने  
चाहिये वे उतन यान एक जगह एकत्रित किये । (सवट्ठित्ता) टुकड़ करने के बाद  
(जाणाड णीणेड) वहा से उसने उन सब को बाहिर निकाला । (णीणित्ता) बाहिर

वानी आज्ञा आलजीने (आणाए विणएण वयण) ते आज्ञावचनने विनयपूर्वक  
(पडिसुणेड) स्वीकार किये (पडिसुणित्ता) स्वीकार किये पछी ते (जेणेव  
जाणसाला) तथा यानशाला छती (तेणेव उवागच्छड) तथा पहुँचये (उवाग-  
च्छित्ता) पहुँचये (जाणाड पच्चुवेक्खेड) तेले तथा पहुँचला रथ आदि यानोने  
मागी गीते जेथा (पच्चुवेस्सित्ता) जेधने (जाणाड सपमज्जेड) ते तेले  
मागी गीते वाणी-बूझी आइ कथा (सपमज्जित्ता जाणाड सवट्ठेड) आइ कगी  
लीधा पछी तेले जेटला जेधता छता तेटला यान (वाहन) ओउ जगाओ  
ओउला कथा (सवट्ठित्ता) ओउठा कगी लीधा पछी (जाणाड णीणेड) तथाथी  
तेले ओ जधाने जहार नाथ्या (णीणित्ता) जहार दाढीने (जाणाण दूसे



समलकरेड, समलकरित्ता जाणाडं वरभडगमडियाइ करेड, करित्ता जेणेव वाहणसाला तेणेव उवागच्छड, उवागच्छित्ता वाहणसालं अणुपविसड, अणुपविसित्ता वाहणाड पच्चुवेम्खेड, पच्चुवेम्खित्ता वाहणाइं सपमज्जड, सपमज्जित्ता वाहणाड णीणेड, णीणित्ता वाह-

‘जाणाइ समलकरेड’ यानानि समन्इरोति=य त्रयोभ्रात्रिमि वृत्तालङ्काराणि करोति, समलङ्कृत्य ‘जाणाइ वरभडगमडियाइ’ यानानि वर्गभाण्डकमण्डितानि=वर्गभरणभूषितानि ‘करेड’ करोति, कृत्वा यत्रैव वाहनगाला तत्रैवोपागच्छति, उपागय, वाहनगाला मनुप्रविशति, अनुप्रविश्य ‘वाहणाइ पच्चुवेम्खेड’ वाहनानि प्रत्युपेक्षते, तेषामङ्गप्रत्यङ्ग-सौन्दर्यं पश्यति, दृष्ट्वा-वाहनानि ‘सपमज्जड’ सम्प्रमार्जयति=निर्मलीकरोति, सम्प्रमार्ज्यं वाह-

निकालकर (जाणाण दूसे पवीणेइ) उनके ऊपर के बलों को उसने दूर किया। (पवीणिता) जब वह कि जिनसे ये ढके हुए थे दूर हो चुके तब उसने (जाणाइ समलकरेड) उन सब यानों को अलंकृत किया। (समलकरित्ता) जब वे अच्छी तरह अलंकृत हो चुके तब (जाणाइ वरभडगमडियाइ करेड) उन यानों को उसने अच्छा रसित से गादी-तकिया आदि उपकरणों से मंडित किया। (करित्ता) सुसज्जित कर (जेणेव वाहणसाला तेणेव उवागच्छड) फिर वह जहां वाहनगाला था वहाँ पहुँचा, (उवागच्छित्ता) पहुँच कर (वाहणसाल अणुपविसड) वर उस वाहनगाला के भाँतर प्रविष्ट हुआ। (अणुपविसित्ता) प्रविष्ट होकर (वाहणाइ पच्चुवेम्खेड) उसने वाहना को देखा (पच्चुवे

पवीणेइ) तेमना उपरना वओने तेणे दूर मृथ्या (पवीणिता) न्यारे ते वओ ते जेनाथी ते ढकाया हुता ते दूर थई गया त्यारे तेणे (जाणाइ समलकरेड) ते अथा यानोने शणुगाया (समलकरित्ता) न्यारे ते सारी गीते अलंकृत थई युक्तया त्यारे (जाणाइ वरभडगमडियाइ करेड) ते यानोने तेणे सारीगीतथी गादी तडिया आदि उपकरणोथी मंडित थई (करित्ता) सुसज्जित करीने (जेणेव वाहणसाला तेणेव उवागच्छड) थछी ते न्या पाडनगाला हुती त्या थछोन्था (उवागच्छित्ता) थछोथीने (वाहणसाल अणुपविसड) ते ओ पाडनशाखानी अदर दाणल थया (अणुपविसित्ता) दाणल थछने (वाहणाइ पच्चुवेम्खेड) तेणे पाडनोने जेया (पच्चुवेम्खित्ता) जेधने (वाह

णाडं अप्फालेड, अप्फालित्ता दूसे पवीणेइ, पवीणिता वाहणाइं  
समलकरेड, समलकरित्ता वाहणाइ वरभंडगमडियाइ करेड, करित्ता  
वाहणाइ जाणाइ जोएइ, जोडत्ता पओयलट्टि पओयधरण य

नानि 'णीणेइ' नयति=गृह्णीकरोति, नावा वाहनानि 'अप्फालेड' आस्फालयति=हस्तेन  
आस्फालयति, आस्फाल्य 'दूसे पवीणेइ' दूष्याणि प्रमिनयति=आच्छादनमवाप्यपनयति,  
प्रविनाय 'वाहणाइ समलकरेड' वाहनानि समलङ्करोति, समलङ्कृत्य वाहनानि  
'वरभंडगमडियाइ करेड' वरभण्डकमण्डितानि करोति, कृत्वा 'वाहणाइ जाणाइ  
जोएइ' वाहनानि यानेषु योजयति, योजयित्वा यानशास्त्रिक 'पओयलट्टि' प्रतोयति  
वाहनचालनार्थं यट्टि 'पराणी' इति भाषाप्रसिद्धा 'पओयधरण य' प्रतोयधरान=  
शकटवाहकान् मम=युगपन्-एकस्मिन् काले 'आडइड' आह्वति=एकस्मिन् स्थाने सवा-

वित्ता) देगकर (वाहणाइ सपमज्जइ) उसन उहें साफ किया । (सपमज्जित्ता) साफ-  
सूफ कर (वाहणाइ णीणेइ) वाहनों को उमन बहा से गहिर निकारन, (णीणिता) बाहिर  
निकारकर (वाहणाइ अप्फालेड) उमने फिर उनको पीठ पर हाथ फिराया, (अप्फालित्ता)  
हाथ फिरकर (दूसे पवीणेइ) फिर उसने उनको गोलियां को अलग किया । (पवीणिता)  
जब गोलियां उनका अलग हो चुकीं तब फिर उमने (वाहणाइ समलकरेड) उन वाह-  
नोंको शमागित किया । (समलकरित्ता) जब वे अच्छी तरह से सजा दिये गये तब  
(वाहणाइ वरभंडगमडियाइ करेड) उसन उनको उपकरणों से मडित किया, (करित्ता)  
करन के बाद (वाहणाइ जाणाइ जोएइ) फिर उसने उन वाहनों-बैल को रथा में  
जोने, (जोडत्ता) जोतन के बाद (पओयलट्टि पओयधरण य सम आडइड) उमने

णाइ सपमज्जइ) तेण्हे तेभने साइ व्थां (सपमज्जित्ता) साइ-सुइ ङीने  
(वाहणाइ णीणेइ) वाहनोने तेणे त्याथी गइल गइया (णीणिता) गइल  
गइने (वाहणाइ अप्फालेड) तेण्हे करीने तेभनी पी० उपर हाथ डेरुये  
(अप्फालित्ता) हाथ डेरुने (दूसे पवीणेइ) पछी तेण्हे तेभनी ओणोने जुदी  
ङी, (पवीणिता) न्याये ओणो तेभनी जुदी ङगई गज त्यार पछी तेण्हे  
(वाहणाइ समलकरेड) ते वाहनोने शधगाया, (समलकरित्ता) न्याये ते मारी  
रीते तैयां थई (मनई) गया त्यारे (वाहणाइ वरभंडगमडियाइ करेड) तेण्हे  
तेभने उपरखेवावी मडित व्थां (करित्ता) व्थां पछी (वाहणाइ जाणाइ जोएइ)  
तेण्हे ते वाहनोना गणदोने रथेभा ओडाव्या, (जोडत्ता) ओडाव्या पछी (पओयलट्टि

सम आडहड, आडहिता वट्टमग्ग गाहेड, गाहिता जेणेव वलवाउए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता वलवाउयस्स एयमाणत्तिय पच्चप्पिणइ ॥ सू० ४४ ॥

मूलम्—तए ण से वलवाउए णयरगुत्तिय आमतेइ,

हनयानानि तेषु प्रतोदयए। प्रतो<sup>धरान</sup>=अकटवाहकाश्च स्थापयति। 'आडहिता' आह्वय, 'वट्टमग्ग' वर्तमार्गम्=अकटादिगम्यमार्गं—राजमार्गं 'गाहेड' ग्राहयति, ग्राहयिवा यत्रैव बलव्यापृतस्तत्रैवोपागच्छति, उपाग य 'उवाउयस्स एयमाणत्तिय पच्चप्पिणइ' बलव्यापृताय एतामाजसिका प्रत्यर्पयति=आज्ञा सम्पाद्य पश्चान्निवदयतीत्यर्थः ॥ सू० ४४ ॥

टीका—'तए ण' इत्यादि। 'तए ण से उलवाउए' तत् गच्छ स बलव्यापृतो

उन यानों में हाकने का चाबुका एवं हाकने वाले को एक ही साथ स्थापित कर दिया, (आडहिता) चाबुक लेकर हाकने वाले जन अच्छा तरह उन यानों पर जमकर बैठ चुके तब (वट्टमग्ग गाहेड) उसने उन यानों को राजमार्ग पर उपस्थित किये। (गाहिता जेणेव वलवाउए तेणेव उवागच्छइ) उन्हें राजमार्ग पर उपस्थित कर फिर वह यान गालधिकारी जहा सेनापति थे वटा पहुँचा। (उवागच्छिता वलवाउयस्स एयमाणत्तिय पच्चप्पिणइ) पहुँचकर उसने कहा कि हे स्वामिन्! आपके आज्ञानुसार सभी यान तैयार हैं ॥ सू० ४४ ॥

'तए ण से उलवाउए' इत्यादि।

(तए ण) इसके ज्ञान (से उलवाउए) उस सेनापतिने (णयरगुत्तिय) नगर की रक्षा

पञ्चोपधरण य सम आडहड तेण्हे ते यानोभा डाडवान्नी थायुडे तेमज्ज डाडवावाणाने ओठ ज साथे स्थापित करी दीधा (आडहिता) थायुड लधने डाडवावाणा न्यारे मारी गीते ते यानो उपर जेभी थुक्या त्यारे (वट्टमग्ग गाहेड) तेण्हे ते यानोने गज्जभाग पर डाजर करी, (गाहिता जेणेव वलवाउए तेणेव उवागच्छइ) तेमने राजभाग पर डाजर करीने पछी ते यानशाणाधिकारी सेनापतिनी पाने पडोन्थे। (उवागच्छिता उलवाउयस्स एयमाणत्तिय पच्चप्पिणइ) पडोन्थीने तेण्हे कहु ठे छे 'स्वामिन्' आपनी आज्ञाप्रमाणे गधा यान तैयार छे (सू० ४४)

“तए ण से वलवाउए” इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (से वलवाउए) ते सेनापतिने (णयरगुत्तिय) नगरनी

आमतिता एव वयासी-खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया । चंप णयरि  
सन्निभतरवाहिरिय आसित्त जाव कारवेत्ता एयमाणत्तिय  
पच्चप्पिणाहि ॥ सू० ४५ ॥

‘णयरगुत्तिय’ नगरगुत्तिक=नगरगोमार्गम् ‘आमतेइ’ आमन्त्रयति=आहयति,—‘आमतिता  
‘एव वयासी’ आमन्त्रयैममादात् ‘खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया’  
‘सन्निभतरवाहिरिय’ साभ्यन्तर-  
नाशाम् ‘आसित्त जाव कारवेत्ता’ आसित्तशुचिसमष्टरयातरापगवायिका यावद्गन्ध  
वर्निभूता कुरु, कारय, कृता, कारयित्वा ‘एयमाणत्तिय’ एतामाजमिका ‘पच्चप्पिणाहि’  
प्रत्यर्पय ॥ सू० ४५ ॥

कनगळे कोटवाल को (आमतेइ) बुलाया, और (आमतिता) बुलाकर (एव वयासी) इस प्रकार  
कहा—(खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया) ह दानुप्रिय । तुम जात्र हा । (चंप णयरि) इस चंपा  
नगर की (सन्निभतरवाहिरिय) भातर गहिर से सफाई करओ । पाना से इसमे छिड़काव कराओ ।  
जग २ इसे पाना से बुलवाओ । कहा भा कूड़ा-करकट का नाम न मिळे, इस तरह से  
इससे सफाई हो जाना चाहिये । प्रत्येक गली एव गजारा के मार्ग सब गहुत ही अच्छा  
तरह से साफगूफ किये जाये । जगह २ सुगन्धित जल का, गोरोचन का एव सरस लाल  
चंदन का छिड़काव हो, जिससे यह नगर सुगन्धित द्रव्य जैसा बन जावे । तुम से यही  
कहना है, जाओ और इस आदेश का जात्र से जात्र पूति करो और उन कामों को पूरा  
कर के मुझे जीत्र सूचित करो ॥ सू० ४५ ॥

रक्षा करवाणा कोटवालने (आमतेइ) बोलाव्या अने (आमतिता) बोलावीने  
(एव वयासी) आ प्रकारे ठहू (खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया) हे देवानुप्रिय ।  
तमे जलदीथी (चंप णयरि) आ अ पानगरीनी (सन्निभतरवाहिरिय) अहर तथा  
अहारथी सक्षार्थ ठरावो, तेमा पाणीना छटकाव ठरावो, ठेठ-ठेठाणु  
तेने पाणीथी धोवरावो ज्याय पणु ठाठरठठनु नाम न रहे अम तेनी  
सक्षार्थ थवी जेधअ प्रत्येक गवी तेमज अजरना रस्ता पृथज सारी रीते  
साकेसूद करवा ठेठेठाणु सुगन्धित जलनो, गोगीर्ष-सुअठनो तेमज सरस  
रक्त अदननो छटकाव होय, जेथी आ नगरी सुगन्धित थीज जेवी अनी  
जय तमने अज कळेवानु छे जअओ अने आदेशो जट्टी प्रर्ष करे अने  
ते कामो पूरा ठरीने मने जट्टी अजर ठरो (सू० ४५)

सम आडहड्ड, आडहिता वट्टमग्गं गाहेइ, गाहिता जेणेव वलवाउए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता वलवाउयस्स एयमाणत्तिय पच्चप्पिणइ ॥ सू० ४४ ॥

मूलम्—तए ण से वलवाउए णयरगुत्तिय आमतेइ,

हनयानानि तेषु प्रतोदयथ। प्रतोन्धरान्=अकटवाहकाश्च स्थापयति। 'आडहिता' आह्वय, 'वट्टमग्ग' वर्तमार्गम्=अकटाग्नियमार्गं-रात्रमार्गं 'गाहेइ' ग्राहयति, ग्राहयिना यत्रैव बलव्यापृतस्तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य 'उवाउयस्स एयमाणत्तिय पच्चप्पिणइ' बलव्यापृताय एतामाजमिका प्रत्यर्पयति=आज्ञा सम्पाद्य पश्चान्नियदयतीत्यर्थः ॥ सू० ४४ ॥

टीका—'तए ण' इति। 'तए ण से उवाउए' तत एव स बलव्यापृतो

उन यानों में हाकने का चाबुका एव हाकने वालों को एक ही साथ स्थापित कर दिया, (आडहिता) चाबुका लेकर हाकने वाले जब अच्छी तरह उन यानों पर जमकर बैठ चुके तब (वट्टमग्ग गाहेइ) उसने उन यानों को रात्रमार्ग पर उपस्थित किये। (गाहिता जेणेव वलवाउए तेणेव उवागच्छइ) उन्हें रात्रमार्ग पर उपस्थित कर फिर वह यान गालाधिकारी जहाँ सेनापति थे वहाँ पहुँचा। (उवागच्छिता वलवाउयस्स एयमाणत्तिय पच्चप्पिणइ) पहुँचकर उसने कहा कि हे स्वामिन्! आपके आज्ञानुसार सभी यान तैयार हैं ॥ सू० ४४ ॥

'तए ण से उवाउए' इति।

(तए ण) उसके बाद (से उवाउए) उस सेनापतिने (णयरगुत्तिय) नगर का रक्षा

पओयधरण य सम आडहड्ड) तेषु ते यानोभा डाडवान्नी आयुडे तेभज् डाडवावाणाने ओड व साथे स्थापित करी दीधा (आडहिता) आयुडे लधने डाडवावाणा न्यारे मारी गीते ते यानो उपर जेसी सुकथा त्यारे (वट्टमग्ग गाहेइ) तेषु ते यानोने रात्रभाग पर डावर कर्यो, (गाहिता जेणेव वलवाउए तेणेव उवागच्छइ) तेभने रात्रभाग पर डावर करीने पछी ते यानशाणाधिकारी सेनापतिनी पाने पछोन्थो (उवागच्छिता उवाउयस्स एयमाणत्तिय पच्चप्पिणइ) पछोन्थीने तेषु बहुत डे डे स्वामिन्! आपनी आज्ञाप्रमाणे अधा यान तैयार छे (सू० ४४)

"तए ण से वलवाउए" इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (से वलवाउए) ते सेनापतिओ (णयरगुत्तिय) नगरनी

आमतिता एव वयासी-खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया । चंप णयरि  
सन्निभतरवाहिरिय आसित्त जाव कारवेत्ता एयमाणत्तियं  
पच्चप्पिणाहि ॥ सू० ४५ ॥

‘णयरगुत्तिय’ नगरगुत्तिक=नगरगोमागम् ‘आमतेड’ आमन्त्रयति=आह्वयति,—‘आमतिता’  
‘एव वयासी’ आमन्त्रयैरमरादात् ‘खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया’  
न्निभमेव भो देवानुप्रिय । ‘चंप णयरि’ चम्पा नगर ‘सन्निभतरवाहिरिय’ साम्यन्तर-  
वाह्यम् ‘आसित्त जाव कारवेत्ता’ आमिकशुचिसमृद्धरान्तरापगर्वायिका यावद्गन्ध  
वर्धिभूता कुरु, कारय, कृ गा, कारयित्वा ‘एयमाणत्तिय’ एतामाजमिका ‘पच्चप्पिणाहि’  
प्रत्यर्पय ॥ सू० ४५ ॥

कनगले कोटवाल को (आमतेड) बुलाया, और (आमतिता) बुलाकर (एवं वयासी) इस प्रकार  
कहा—(खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया) हे देवानुप्रिय । तुम शात्र ह। (चंप णयरि) इस चम्पा  
नगर की (सन्निभतरवाहिरिय) भातर बाहिर से सफाई कराओ। पाना स इसमें ठिडकाव कराओ ।  
जगत् २ इसे पाना से बुलाओ । कटा भा कूटा—करकट का नाम न मिले, इस तरह से  
इसमें सफाई हो जानी चाहिये । प्रत्येक गला एव बाजारो के मार्ग सत्र रहत ह। अच्छा  
तरह से साफमूक क्रिय जाये । जगह २ सुगन्धित जल का, गोगेचन का एव सरस लाल  
चन्दन का ठिडकाव हो, जिससे यह नगर सुगन्धित द्रव्य जैसा बन जावे । तुम से यही  
कहना है, जाओ और इस आदेश का शात्र से शात्र पूति करो और उन कामों को पूरा  
कर के मुझे शीघ्र सूचित करो ॥ सू० ४५ ॥

रक्षा करवाणा डोटवालने (आमतेड) बोलाव्या अने (आमतिता) बोलावीने  
(एव वयासी) आ प्रकारे ढल्लु (खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया) हे देवानुप्रिय ।  
तमे जलदीथी (चंप णयरि) आ अ पानगरीनी (सन्निभतरवाहिरिय) अहर तथा  
अडारथी सकार्थ करावो, तेमा पाणीना छटाव करावो, ठेक-ठेकाण्डे  
तेने पाणीथी घोवरावो अथाय पण्डु उडाउरउटनु नाम न रहे अेम तेनी  
सकार्थ थवी जेधअे अत्येक गली तेमज अवरना रत्ता भूणज सागी रीते  
माइसूर उरवा ठेठेठाण्डे सुगन्धित जलनो, गोलीप-सुअडनो तेमज सरस  
रकत अहननो छटाव होय, जेथी आ नगरी सुगन्धित थीज जेवी अनी  
अथ तमने अेज कडेवानु छे अज्यो अने आहरने जट्टी पूछुं करे अने  
ते कामो पूरा करीने अने जट्टी अणर करे (सू० ४५)

મૂલમ—તણ ણં સે ણયરગુત્તિણ વલવાડયસ્સ ઇયમદ્દ  
(સોચ્છા) આણાણ વિણણ વયણ પડિસુણેદ્, પડિસુણિત્તા  
ચપ ણયરિં સન્નિમત્તરવાહિરિય આસિત્ત જાવ કારવેત્તા જેનેવ

ટીકા—‘તણ ણ’ ઇત્યાદિ। ‘તણ ણ સે ણયરગુત્તિણ’ તત સહ સ નગર-  
ગુત્તિકો ‘વલવાડયસ્સ ઇયમદ્દ’ નગર્યાપૃતસ્થૈતમર્થ ‘સોચ્છા’ શ્રુત્વા ‘આણાણ વિણણ  
વયણ પડિસુણેદ્’ આજ્ઞાયા વિનયેન વચન પ્રતિશૃણોતિ, ‘પડિસુણિત્તા ચપ ણયરિં  
સન્નિમત્તરવાહિરિય આસિત્ત જાવ કારવેત્તા’ પ્રતિશ્રુય ચમ્પા નગરો સામ્ય તરગાહ્યા-  
માસિચ્ચ યાવત્ કારયિત્વા ‘જેનેવ વલવાડે તેનેવ ઉવાગચ્છડ’ યત્રૈવ વલગ્યાપૃતસ્ત

‘તણ ણં સે ણયરગુત્તિણ’ ઇત્યાદિ।

(તણ ણ) इसके बाद (से णयरगुत्तिण) उस नगररक्षक कोटवालन (वल्  
वाडयस्स) सेनापति के (इयमद्व) नगर का सफाई कराने के आदेश को (सोच्चा)  
सुनकर (आणाए वयण विणणण) आज्ञा के वचन को बड़े विनय क साथ (पडि-  
सुणेइ) स्वीकार किया। (पडिसुणित्ता चप णयरिं सन्निमत्तरवाहिरिय) स्वीकार  
करने बाद ही उसने चपानगरा के भातर बाहिर सत्र तरफ से (आसित्त जाव कारवेत्ता)  
सँफायी करवा दी। पहिले उसने उस सब जगह पाना क छिड़काव से सिंचवाया। गला कूचा  
में जो कूड़ा-करकट पड़ा हुआ था उसका सफाई करवाइ। बाजारों क रास्तों को तथा  
नालियों को अच्छी तरह से झाड़-पोंछकर साफ करवाया, मतलब यह कि सफाई मे  
किसा भी तरह का नुटि नइ रहा। जन नगरा अच्छा तरह भातर-बाहिर से साफ हो

“તણ ણ સે ણયરગુત્તિણ” ઇત્યાદિ

(તણ ણ) ત્યાર પછી (સે ણયરગુત્તિણ) તે નગરરક્ષક કોટવાલે (વલવાડયસ્સ)  
સેનાપતિના (ઇયમદ્વ) નગરની સફાઈ કરાવવાના આદેશને (સોચ્છા) સાંભળીને  
(આણાણ વયણ વિણણ) આજ્ઞાના વચનોને બહુ વિનયપૂર્વક (પડિસુણેદ્) સ્વી-  
કાર કર્યો, (પડિસુણિત્તા ચપ ણયરિં સન્નિમત્તરવાહિરિય) સ્વીકાર કર્યા પછી જ તેણે  
ચપાનગરીની અંદર અને બહાર બધી તરફથી (આસિત્ત જાવ કારવેત્તા) સફાઈ  
કરાવી લીધી પહેલા તેણે તેમાં બધી જગાએ પાણીન છટકાવ કરાવ્યા  
ગલીગલીમાં જે કચરો પૂજે પડ્યો હતો તેની સફાઈ કરાવી બધા  
રોમાં રસ્તા સાગી રીતે વાળગુડ કરી સાફ કરાવ્યા મતલબ એ કે નકાઈમાં  
કોઈપણ પ્રકારની નુટિ રાખી નહિ બ્યારે નગરી સાગી રીતે અંદર અને

વલવાડૅ તેણેવ ડવાગચ્છડ, ડવાગચ્છિત્તા ંયમાણત્તિય પચ્ચપ્પિ-  
ણડ ॥ સૂ૦ ૪૬ ॥

મૂલમ્—તૅ ણં સે વલવાડૅ કોણિયસ્સ રણ્ણો ભમ્મ-  
સારપુત્તસ્સ આભિસેક્ક હત્થિરયણં પઢિકપ્પિય પાસડ્ડ હય-ગય -

ત્રૈવોપાગચ્છતિ ‘ડવાગચ્છિત્તા ંયમાણત્તિય પચ્ચપ્પિણડ’ ડપાગય ંતામાનપિકા  
પ્રયર્પયતિ ॥ સૂ૦ ૪૬ ॥

ટીકા—‘તૅ ણ’ ડત્થાન્નિ । ‘તૅ ણ સે વલવાડૅ’ તત સ્વલ્લ સ  
બલ્યાપૂત્ર ‘કોણિયસ્સ રણ્ણો ભમ્મસારપુત્તસ્સ’ કૃણિકસ્ય ગજો ભમ્મસારપુત્રસ્ય ‘આભિ  
સેક્ક હત્થિરયણ પઢિકપ્પિય’ આભિપેક્ષ્ય હસ્તિગત્ત પરિકૃન્પિત ‘પાસડ્ડ’ પન્થતિ,  
‘હયગય જાવ સણ્ણાહિયં’ હ્ય ગજ યાવત્ મનાહિતા ‘પાસડ્ડ’ પન્થતિ, અત્ર યાવચ્છન્દેન

ચુકી તન પિર ત્હ કોટવાલ ( જેણે વલવાડૅ તેણેવ ડવાગચ્છડ ) જહૅં સનાપતિ થા  
વહૅં પર પહુંવા । પહુંચ કર ડસને નગરા માફ હો ચુકા હે ડસ વાત કી ડસે  
સનર વા ॥ સૂ૦ ૪૬ ॥

‘તૅ ણ સે વલવાડૅ’ ડત્થાન્નિ ।

( તૅ ણ ) ડસકે ગાલ ( સે વલવાડૅ ) ડસ સેનાપતિન ( ભમ્મસારપુત્તસ્સ )  
ભમ્મસાર અર્થાત્ શ્રેણિક્ક કૅ પુત્ર ( કોણિયસ્સ રણ્ણો ) કૃણિક રાજા કૅ ( આભિસેક્ક )  
અભિપેક્ષિત પઢ ( હત્થિરયણ ) હસ્તિગત્તો ( પઢિકપ્પિય ) અઢા તરહ સે શૃગારિત્ત કિયા  
હુઆ ( પાસડ્ડ ) ડેગ્ગા । ( હયગય જાવ સણ્ણાહિય પાસડ્ડ ) તથા—હય-ગજ આન્નિ સે  
યુક્ત ચતુરગિણા સેના કો ભી સન્નદ્ધ ડેગ્ગા । ( સુમદ્દાપમુદ્દાણ ડેવીણ

બહારથી માફ થઈ ત્યારે વળી તે ડોટવાલ (જેણે વલવાડૅ તેણેવ ડવાગચ્છડ)  
ન્યા મેનાપતિ હતા ત્યા પહોચ્યો અને પહોચ્યોને તેણે નગરી માફ થઈ ગઈ  
છે, એ વાતની તેને ખબર દીધી (સૂ૦ ૪૬)

‘તૅ ણ સે વલવાડૅ’ ડત્થાન્નિ

(તૅ ણ) ત્યારપછી [સે વલવાડૅ] તે મેનાપતિએ [ભમ્મસારપુત્તસ્સ] ભમ્મસાર  
અર્થાત્ શ્રેણિક્કના પુત્ર (કોણિયસ્સ રણ્ણો) કૃણિક રાજાના [આભિસેક્ક] આભિપેક્ષ્ય-  
પદ (હત્થિરયણ) હાથીરત્નને (પઢિકપ્પિય) સારી રીતે શણગારેલો (પાસડ્ડ) બેયો  
(હયગય જાવ સણ્ણાહિય પાસડ્ડ) તથા—હય ગજ આદિથી યુક્ત ચતુરગિણી



જાત્ર-સપ્નાહિય પાસડ. સુભદ્રાપ્રમુહાણ દેવીળ પડિજાણાડ  
 ઉવટ્ટવિયાડ પામડ ચપ ણયરિ સન્નિમતર જાવ ગધવટ્ટિભૂય કય  
 પાસડ, પાસિત્તા હટ્ટતુટ્ટચિત્તમાણદિય પીયમળે જાવ હિયણ  
 જેળેવ કૂળિણ રાયા ભભસારપુત્તે તેળેવ ઉવાગચ્છડ, ઉવાગચ્છિત્તા

‘રય પ્રમચ્ચોધ-કલિતા ચ ચતુરદ્વિર્ણી સેનામ્’ इति ह्ययम्, ‘सुभद्रापमुहाण देवीण’  
 સુભદ્રાપ્રમુગાણ=સુભદ્રાદીના દવાના ‘પડિજાણાડ ઉવટ્ટવિયાડ’ પ્રતિયાનાનિ=શકટાનિ  
 ઉપસ્થાપિતાનિ ‘પાસડ’ પ યતિ, ‘ચપ ણયરિ સન્નિમતર જાવ ગધવટ્ટિભૂય કય  
 પાસડ’ ચમ્પા નગર સાડમ્યત્તગ યાવદ ગધવત્તિભૂતા ઝતા પ યતિ, દૃષ્ટ્વા ‘હટ્ટ-તુટ્ટ-ચિત્ત  
 માણદિય’ હપ્પતુપ્પન્નિત્તાડ્ડનન્તિ ‘પીયમળે જાવ હિયણ’ પ્રીતમના યાવદ્ હત્યો  
 ‘જેળેવ કૂળિણ રાયા ભભસારપુત્તે’ યત્રૈવ કૂળિરો ગજા ભભસારપુત્ર, ‘તેળેવ  
 ઉવાગચ્છડ’ તત્રૈવોપાગચ્છતિ, ‘ઉવાગચ્છિત્તા’ ઉપાગત્ય ‘કરયલ જાવ એવ વયાસી’

પડિજાણાડ ઉવટ્ટવિયાડ પાસડ) સુભદ્રાપ્રમુગ દેવિયાં કે લ્યિયે આયે હુણ  
 ગ્થાં કો મા દેગ્થા। (ચપ ણયરિ સન્નિમતર જાવ ગધવટ્ટિભૂય રય પાસડ)  
 ઔર यह मा देखा कि चपानगरा भातर नाहिर से अच्छी तरह से स्वच्छ हो चुका है, एव  
 उसस सुगंध का महक उठ रहा है। (पासित्ता हट्ट-तुट्ट-चित्त-माणदिए पीयमणे  
 जाव हियण जेणेव कूणिण राया भभसारपुत्ते तेणेव उवागच्छड) यह सब देखकर  
 वह बहुत हा सुग हुआ हर्ष के मारे वह फूला नहीं समाया। प्रसन्न मन होकर वह  
 जात्र ही जहा श्रेणिक के पुत्र कूणिक राजा थे वहा पहुँचा। (उवागच्छित्ता करयल  
 जाव एव वयासी) पहुँचकर उसन सर्वप्रथम राजा को दो हाथ जोड़कर प्रणाम किया और

સનાને પણ પામેજ બેઈ (સુભદ્રાપ્રમુહાણ દેવીળ પડિજાણાડ ઉવટ્ટવિયાડ પાસડ)  
 સુભદ્રાપ્રમુગ દેવીઓને માટે આવેલા રથોને પણ બેયા (ચપ ણયરિ  
 સન્નિમતર જાવ ગધવટ્ટિભૂય કય પાસડ) અને એ પણ બેથુ કે ચપાનગરી  
 અદર અને બહાનથી મારી ગીતે સ્વચ્છ થઈ ગઈ છે, તેમજ તેમાંથી સુગંધીની  
 મહક આવી રહી છે (પાસિત્તા હટ્ટ-તુટ્ટ-ચિત્ત-માણદિય પીયમળે જાવ હિયણ  
 જેળેવ કૂળિણ રાયા ભભસારપુત્તે તેળેવ ઉવાગચ્છડ) આ બધું બેઈને તે બહુ જ  
 ખુશ થયો અને અત્યંત હર્ષિત થઈ ગયો. મન પ્રમન્ન થવાથી તુરંત જ  
 બ્યા શ્રિગ્ના પુત્ર કૂણિક રાજા હતા ત્યાં પહોંચ્યો (ઉવાગચ્છિત્તા કરયલ જાવ

करयल जाव एव वयासी-कप्पिए ण देवाणुप्पियाण आभिसेक्के  
हत्थिरयणे, हय-गय-जाव-पवर-जोह-कलिया य चाउरगिणी सेणा  
सण्णाहिया, सुभदापमुहाण य देवीण वाहिरियाए उवट्टाणसालाए  
पाडियक्कापाडियक्काइ जत्ताभिमुहाइ जुत्ताइ जाणाइ उवट्टावियाइ,

करतल यावदेवम् अनादीत-‘कप्पिए ण देवाणुप्पियाण आभिसेक्के हत्थिरयणे’  
कप्पित खलु देवानुप्रियाणामभिपेक्ष्य हस्तिरत्नम् ‘हयगयरहपवरजोहकलिया य’  
हयगजरथप्रवरयोधकल्प्ता च ‘चाउरगिणी सेणा सण्णाहिया’ चतुरङ्गिणी सेना संज्ञाहिता,  
‘सुभदापमुहाण य देवीणं’ सुभद्राप्रमुखानां च देवीनां ‘वाहिरियाए उवट्टाणसालाए’  
नाम्नायामुपस्थानशालाया ‘पाडियक्कापाडियक्काइ’ प्रत्येक प्रत्येक ‘जत्ताभिमुहाइ  
जुत्ताइ जाणाइ उवट्टावियाइ’ यात्राभिमुखानि युक्तानि यानानि उपस्थापितानि,

फिर इस प्रकार कहने लगा कि ( कप्पिए णं देवाणुप्पियाण आभिसेक्के हत्थिरयणे )  
ह देवानुप्रिय । आपका अभिपेक्ष्य हस्तिरत्न शृंगारित हो चुका है । ( हय-गय-रह-  
पवरजोह-कलिया य चाउरगिणी सेणा सण्णाहिया ) घोड़े, हाथी, रथ एवं सुभद्रा  
से युक्त चतुरगिणी सेना भा सज-बजाकर तैयार की जा चुका है । ( सुभदापमुहाण य  
देवीण वाहिरियाए उवट्टाणसालाए पाडियक्कापाडियक्काइ जत्ताभिमुहाइ जुत्ताइ जाणाइ  
उवट्टावियाइ सुभद्राप्रमुख देविया के भा गहिर का उपस्थानशाला में अलग २ बैठने  
के लिये, यात्रा के योग्य एवं अच्छे २ मैला से युक्त ऐसे ग्य लाकर उपस्थित कर लिये

एव वयासी) पड़ोसीने तेषु सर्वथी पड़ेला सन्नने अन्ने हाथ जेडी प्रशुभ  
थी अने पछी ते आ प्रदारे उडेवा लाग्यो हे (कप्पिए ण देवाणुप्पियाण  
आभिसेक्के हत्थिरयणे) हे देवानुप्रिय । आपनो आलिषेय्य हाथीरत्न  
शङ्खगाराध गये छे (हय-गय-रह-पवरजोह-कलिया य चाउरगिणी सेणा सण्णा  
हिया) घोडा, हाथी, रथ तेमज सुलटोथी युक्त चतुरगिणी सेना पछु  
सन्न थई गछ छे (सुभदापमुहाण य देवीण वाहिरियाए उवट्टाणसालाए  
पाडियक्कापाडियक्काइ जत्ताभिमुहाइ जुत्ताइ जाणाइ उवट्टावियाइ) सुभद्राप्रमुख  
देवीओने भाटे पछु गहारनी उपस्थानशालामा अलग अलग जेसवाने  
साइ, यात्राने योग्य तेमज मारा सारा गजहथी युक्त जेवा रथ लई आवी  
हाजर राखेला छे (चपा गयरी सन्भितरवाहिरिया आसित्त-जाव गधवट्टिभूया कया)

चंपा णयरी सन्भितरवाहिरिया आसित्त जाव गंधवट्टिभूया कया,  
त णिज्जतु ण देवानुप्पिया ! समण भगवं महावीर अभिवंदितु  
॥ सू० ४७ ॥

मूलम्—तए ण से कूणिए राया भंभसारपुत्ते बल-

‘चंपा णयरी सन्भितरवाहिरिया’ चम्पा नगरी साऽभ्यन्तर्गन्गाया ‘आसित्त जाव गंधवट्टि-  
भूया कया’ आमिक यावद् गन्धवतिभूता कृता, ‘त णिज्जतु ण देवानुप्पिया’ तन्निर्वातु  
सल्ल देवानुप्पिया ! ‘समण भगव महावीर अभिवदितु’ भगवत् महाभारमभिवन्दितुम्  
॥ सू० ४७ ॥

टीका—‘तए ण’ इत्यादि । ‘तए ण’ तत् = सेनापतिनिवेदनानन्तरं त्वल्ल  
‘से कूणिए राया भंभसारपुत्ते’ स कूणिको राजा भंभसारपुत्र ‘वल्लवाड्यस्स अतिए’  
बलव्याघृतस्याऽतिके = बलव्याघृतमुग्रात् ‘एयमट्ठ’ एतमर्थ—‘भगवाननुसारण सर्वं सम्पा-

है । ( चंपा णयरी सन्भितरवाहिरिया आसित्त जाव गंधवट्टिभूया कया )  
तथा चंपानगरी भा भीतर बाहिर से अच्छी तरह झड़वाकर साफ करा टी गड है । उसमे  
जल भा ठिडकना दिया गया है, यान्त वह मुगधित द्रव्य जैसा बन चुका है,  
( त देवानुप्पिया ) अतः ह देवानुप्रिय ! ( समण भगव महावीर अभिवदितु णिज्जतु )  
अब आप श्रमण भगवान् महावीर को नमना करने के लिये पधार ॥ सू० ४७ ॥

‘तए ण से कूणिए राया भंभसारपुत्ते’ इत्यादि ।

( तए ण ) इसके बाद ( भंभसारपुत्ते से कूणिए राया ) भंभसार अर्थात् श्रेणिक के पुत्र  
कूणिक राजा ( वल्लवाड्यस्स ) सेनापति के मुख से ( एयमट्ठ सोच्चा ) हाथों आदि का

तथा च चंपानगरी पक्ष अहर-अहोरथी नागरी गीते बाणीझूडी साइ कशवी  
दीपी ठे तेभा पाणी पक्ष छटा-यु ठे जेथी ते मुगधित द्रव्य जेवी जनी  
गड ठे ( त देवानुप्पिया ) माटे डे देवानुप्रिय ! ( समण भगव महावीर अभिवदितु  
णिज्जतु ) डवे आप श्रमण भगवान् महावीरने वदना उरवा साइ पधारें  
( सू० ४७ )

‘तए ण से कूणिए राया भंभसारपुत्ते’ इत्यादि

( तए ण ) त्थार पछी ( भंभसारपुत्ते से कूणिए राया ) भंभसार अर्थात् श्रेणिकना  
पुत्र कूणिक राजा ( वल्लवाड्यस्स ) सेनापतिना मुखी [ एयमट्ठ सोच्चा ] हाथी

वाउयस्स अनिए एयमट्ट मोच्चा णिसम्म हट्टतुट्ट जाव हियए  
जेणेव अट्टणसाला तेणेव उवागच्छड, उवागच्छित्ता अट्टणसाल  
अणुपविसड, अणुपविसित्ता अणेग-वायाम-जोग्ग-वग्गण-वामदण-  
मल्लजुद्ध-करणेहिं सते परिस्सते सयपागसहस्सपागेहिं सुगंध-

न्तितम-एतद्वा गतां 'मोच्चा' श्रुत्वा 'णिसम्म' निगम्य-हृत्ति एवा 'हट्ट-तुट्ट जाव  
हियए' एव-तुष्ट-यावद्वत्य-परमप्रमत्तमानस मन 'जेणेव' यत्रैव 'अट्टणसाला'  
अनशाला-व्यायामशाला 'तेणेव उवागच्छड' नत्रेयोपागच्छति, 'उवागच्छित्ता'  
उपागय 'अट्टणसाला अणुपविसड' अनशालामनुप्रविशति, 'अणुपविसित्ता'  
अनुप्रविशति 'अणेग-वायाम-जोग्ग-वग्गण-वामदण-मल्लजुद्ध-करणेहिं' अनक-  
व्यायाम-योग्य-रन्गन-व्यामर्त्तन-मल्लयुद्ध-करणे-अनक ये व्यायामा-आगारिकपरिश्रमा  
तदयोग्य-तन्नुकूल, रन्गन-कर्मन, व्यामर्त्तन-परम्परग्राह्याद्यङ्गमोदन, मल्लयुद्ध-मल्लकीडनम्,  
करणानि-मुद्गगान्त्रिचालनानि तै मयै 'सते' श्रात-सामान्यत, 'परिस्सते'

पूरा तयाग के समाचार को सुनकर (णिसम्म) एवं अच्छी तरह से विचार कर (हट्ट-तुट्ट-  
जाव-हियए) अपन मनम बहुत ही शक्तिरहित हुए एवं न्तुष्ट हुए। (जेणेव अट्टण-  
साला तेणेव उवागच्छड) पश्चात वे जहां व्यायामशाला थी वहां पर पहुँचे। (उवा-  
गच्छित्ता अट्टणसाला अणुपविसड) पहुँचत ही वे उसमें प्रविष्ट हुए। (अणुपविसित्ता  
अणेग-वायाम-जोग्ग-वग्गण-वामदण-मल्लजुद्ध-करणेहिं सते परिस्सते) प्रविष्ट  
होकर उन्होंने वहाँ पर अनेक प्रकार का व्यायाम-आगारिक परिश्रम किया, आगारिक परि-  
श्रम के योग्य नौडना-कृत्ना प्रारंभ किया। अपन अग उपागाका अच्छी तरह से मर्दन

आदिनी पुरेपुगी तैयानीना नभावाग्ने मालणीने (णिसम्म) तेमज सारी  
गीते विद्या उगीन (हट्ट-तुट्ट-जाव-हियए) पोताना भनभा गहुँज डर्षित थया,  
तेमज मनुष्ट थया (जेणेव अट्टणसाला तेणेव उवागच्छड) पछी तेओ न्या  
व्यायामशाला छती त्या पछोव्या (उवागच्छित्ता अट्टणसाल अणुपविसड) पछो  
थताज ते तेमा दाअल वया (अणुपविसित्ता अणेग-वायाम-जोग्ग-वग्गण-वाम  
दण-मल्लजुद्ध-करणेहिं सते परिस्सते) दाअल वर्गने तेमछे त्या अनेक प्रकारना  
व्यायाम-आगीरिठ उन्गत्त उगी आगीरिठ परिश्रमने थोव्य होउवा-हृदवानो  
प्रारंभ उथी पोताना अग-उपागोने आभ तेम वाल्या मल्लोनी माथे कुन्ती  
उगी त्या राणवाभा आनेल मुद्गगे इरव्या आ कियाओथी तेओ पछेला

તેલમાફાઈ પીળણિજેહિં દપ્પણિજેહિં મયણિજેહિં ત્રિંહણિજેહિં  
સર્વિંદ્રિયગાયપલ્હાયણિજેહિં અર્ચિમગેહિં અર્ચિમગિણ

પરિશ્રાંત - અહ્નપ્રત્યક્ષાપશ્યા, 'મયપાગ-સહસ્સપાગેહિં' શતપાકસહસ્રપાક, શતટુન પાકો યેષુ તે શતપાકા, શતમન્યકૌષ્ઠમિશ્રણન વા પાકો યેષુ તે, શતપાપાપમન્યક- દ્રવ્યમિશ્રણેન વા પાકો યેષુ તે શતપાકાસૈત્રિગપા, ણ સહસ્રપાકા અપિ, તતસ્તથો દ્વિન્દ્ર, તૈસ્તૈલવિગેષૈ, મુગધિતૈલત્તિકૈ 'પીળણિજેહિં' પ્રાણનીયૈ = ગમરુધિગત્થિધાતુમુગપ્રતૈ, 'દપ્પણિજેહિં' દર્પણીયૈ = ચલવર્દકૈ, 'મયણિજેહિં' મન્નીયૈ = કામવર્દક, 'ત્રિંહણિજેહિં' મૂઢણીયૈ - માસોપચયકારિભિ, 'સર્વિંદ્રિય-ગાય-પલ્હાયણિજેહિં' સર્વેન્દ્રિય-ગાય-પ્રહાત્નીયૈ, સર્વેષામ્ ઇન્દ્રિયાણામ્, ગાયણા પ્રહાત્નીયૈ - પ્રહાતજનકૈ,

ક્રિયા । મહોં કે સાથ કુસ્તી લડી । વહા પર રવે હુણ મુદ્ગરાં કો ખા ફિગયા । ટન ક્રિયાઆં સે વહ પહિલે સાધારણ શ્રાન્ત હુણ એવ નાન મેં અધિક પરિશ્રાન્ત હુણ । ઇસ તરહ જન અછા રીતિ સે વે જૂવ વ્યાયામ કર જુકે તથ (સયપાગસહસ્સપાગેહિં) ઉન્હોં ને શત \*પાકવાલ એવ સહસ્રપાકવાલે તૈલા સે (પીળણિજેહિં દપ્પણિજેહિં) જો તેલ પ્રાણનીય-રસ-રધિર આદિવર્ધક એવ દર્પણીય-ચલવર્દક હોતે હે, (મયણિજેહિં) કામવર્દક હોત હૈ, (ત્રિંહણિજેહિં) મૂઢણીય-માસપ્રદાનેવાલ હોતે હ, (સર્વિંદ્રિય-ગાય-પલ્હાયણિજેહિં) સમસ્ત ઇન્દ્રિય એવ સમસ્ત શરાં કો આનન્દ દેનેવાલે હોતે હ તેસે તેલોં સે તથા (અર્ચિમગેહિં)

\* સૌ વાર પકાવે ગયે, અથવા સૌ પ્રકાર કા ઔષધિયાં કો મિશ્રિત કર પકાવે ગયે, અથવા સૌ રૂપયે મૂલ્યવાળા ઔષધિયોં કો ગલાકર પકાવે ગયે એસે તૈલા સે । ઇસી પ્રકાર સહસ્ર પાક મેં મી સમજનાં ચાહિયે ।

સાધારણ થાક્યા, તેમજ ત્યાર પછી વધારે થાક લાગ્યો આવી રીતે બ્યારે બહુ ઠસરત ઠગી લીધી ત્યારે (સયપાગસહસ્સપાગેહિં) તેમજ શતપાકવાળા તેમજ મહસપાકવાળા તેલોથી કે જે તેલો (પીળણિજેહિં દપ્પણિજેહિં) પ્રીણનીય રસ રધિર આદિ વર્ધક તેમજ દર્પણીય-ચલવર્ધક હોય છે, (મયણિજેહિં) કામવર્ધક હોય છે, (ત્રિંહણિજેહિં) બહુણીય-માસવવક હોય છે, (સર્વિંદ્રિય-ગાય-પલ્હાયણિજેહિં) સમસ્ત ઇન્દ્રિયો તેમજ સમસ્ત શરીરને આનન્દ

[૧] મોવાર પકાવેલુ અથવા મો પ્રકારની ઔષધીઓથી મિશ્રિત ઠગી પકાવેલુ અથવા મો રૂપિયાની કિંમતની ઔષધોઓને ગાળીને પકાવેલુ એવા તેલો આજ રીતે મહસપાકમાં પણ સમજવા લોમએ

સમાણે તેલ્લચમ્મસિ પડિપુણ્ણ-પાણિ-પાય-સુઝમાલ-કોમલ-તલેહિ  
પુરિસેહિ છેપહિ દક્ષેહિ પટ્ટેહિ કુસલેહિ મેહાવીહિ નિઝણ-

‘અર્ઝિમેહિ’ અમ્યદ્વં -સ્નહનૈ ‘અર્ઝિમિણ મમાણે’ અમ્યદ્વિત -ક્રતામ્યદ્વ સન્  
‘તેલ્લચમ્મસિ’ તેલ્લચર્મણા, અત્ર તૃતીયાથે સપમી, તૈલ્લનુલ્પિમગ્રીગસ્ય મર્દનસાધનરૂપ  
ચર્મ ‘તેલ્લચર્મ’ ટ્યુચ્યતે, ‘મવાહિણ સમાણે’ મવાહિત મન-ટ્યુચ્યતેગ્ણ અન્વય, કૈ  
મવાહિત ટ્યાહ-‘પુરિસેહિ’ પુરુષ-અદ્વ-ગ્રાહનનિયુક્તમૂલ્યે, તૈ ક્રીડગ્રીગ્યાહ-  
‘પડિપુણ્ણ પાણિપાય-સુઝમાલ-કોમલ-તલેહિ’ પ્રતિપૂર્ણ-પાણિપાદ-મુરુમાર-કોમલ-  
તલૈ -પ્રતિપૂર્ણાનામ્=અવિકલ્પનાં, પાણિપાગના મુકુમારકોમલનિ=અતિમૃદુલાનિ તલનિ  
યેપા તે તથા તૈ, ‘ત્રેપહિ’ ટેકે=મર્દનકલ્પનિપુણે, ‘દક્ષેહિ’ ત્ક્ષે=અપિલમ્બિત-  
કાગિમિ, મર્દનકાર્યેડપ્રેમે, ‘પટ્ટેહિ’ પ્રઠે, ‘કુસલેહિ’ કુશલૈ=મર્દનવિધિનૈ,  
‘મેહાવીહિ’ મેધાવિમિ -પ્રતિભાગાગિમિ, ‘નિઝણ-સિપ્પો-વગપહિ’ નિપુણાગિન્પોપગતે,

ઉવટનાં સે (અર્ઝિમિણ સમાણે) ગર્ગર કાં ખૂન માલિગ કરગાટ. \* (તેલ્લચમ્મસિ) તૈલ-  
ચર્મસે માલિમ કરનવાટે (પુરિસેહિ) પુરુષાં ન કિ જિનક (પડિપુણ્ણ-પાણિ-પાય-સુઝ-  
માલ-તલેહિ) હાથ ઓર પૈર ક તલ્લે અધિક મુરુમાર યે, (ત્રેપહિ) મર્દન કરનકા કલ્પ  
મેં જો અધિક નિપુણ યે, (દક્ષેહિ) ટસાલિયે જો ટસ કલ્પ ક જાનનેવાળાં મેં સર્વપ્રથમ  
ગિન જાતે યે, (પટ્ટેહિ) મર્દન કરન કા વિધિ ક્યા હ ઓર કિસ દગ સે કિસ સમય કૈસા  
મર્દન કરના ચાન્થિયે-ટ્યાન્થિ ગાતાં મ જો વિશેષ પટ્ટુ ય, (મેહાવીહિ) નવાન ૨ રીતિ મે

\* યહા તૃતાયા ક અર્થ મ સપમા વિમલ્કિ દુઃ દ, તૈલ સે ચિરન દુપ ગર્ગર કો મર્દન  
કરને ના સાધનરૂપ ચર્મ તેલ્લચર્મ કહ્લાતા હે.

દેવાવાળા હોય છે, એવા તેલ્લોથી, તથા (અર્ઝિમેહિ) ઉવટનોથી (અર્ઝિમિણ  
સમાણે) ગર્ગરની ખૂબ માલિગ ડરાવી ૧ (તેલ્લચર્મસિ) તૈલચર્મથી માલિશ  
કરવાવાલા (પુરિસેહિ) પુરુષો કે જેના (પડિપુણ્ણ-પાણિ-પાય-સુઝમાલ-તલેહિ)  
હાથ તથા પગના તળા બહુ મુકુમાર ડોમળ હતા, (ત્રેપહિ) મર્દન કરવાની  
ઢળામા જે બહુ નિપુણ હતા, (દક્ષેહિ) આથી જે આ ઢળાના બહુડાગમા  
સર્વપ્રથમ ગણાતા હતા, (પટ્ટેહિ) મર્દન કરવાની વિધિ શુ છે અને કેવી  
રીતે દેવા અમથે દેમ મર્દન કરવું બેઠઝે-ઈત્યાદિ વાતોમા જે વિશેષ  
કુશળ હતા, (મેહાવીહિ) નવી નવી રીતે જે મર્દન કરવાની કલાના આવી

[૨] અહીં તૃતીયાના અર્થમા નમ્મમી વિલક્ષિત થઈ છે તેલથી ચીઝ્કા  
થયેલ શરીરને મર્દન કરવાનું સાધનરૂપ ચર્મ તૈલચર્મ કહેવાય છે

સિપ્પો-વગર્હિ અભિગળ પરિમદ્ગુ-ચ્ચલણ-કર્ણગુણ-નિમ્મા-  
ર્હિ અદ્વિસુદાણ મસસુદાણ તયાસુદાણ રોમસુદાણ ચતુર્વિદાણ

નિપુણાનિ=મૂક્ષમાણિ યાનિ જિન્પાનિ=અક્ષમર્દનાર્નાનિ તા યુગ્મગતાનિ=અગિગતાનિ યસ્ત તથા  
તે, અક્ષમર્દનક્રિયાજ્ઞાનસમ્પન્નૈર્ગિત્યર્થ । ‘અભિગળ પરિમદ્ગુ ચ્ચલણ-કર્ણ ગુણ-નિમ્મા  
ર્હિ’ અમ્યક્ષન પરિમર્દનો દ્વલન કરણ ગુણ નિર્માતૃભિ અમ્યક્ષનમ્=અમ્યક્ષ તૈલમર્દનમ્, પરિમર્દ  
નમ્=અક્ષ-ત્વાહનમ્, ઉદ્વલનમ્=ઉદ્વર્તનમ્ તેષા કર્ણ યે ગુગા શરીરસ્વાસ્થ્યક્રાંતિતુષ્ટિપુષ્ટિસ્  
ત્યાદિરૂપા, તપા નિર્માતૃભિ=વિધાયકૈ, કયા મગાહિત ‘ઇત્યાડ્ઠ-‘અદ્વિસુદાણ’  
અસ્થિસુગ્ધયા=અસ્થિસુગ્ધકારિણ્યા, ‘મસસુદાણ’ માસસુગ્ધયા=માસસુગ્ધકારિણ્યા, ‘તયાસુ  
દાણ’ ત્વરસુગ્ધયા, ‘રોમસુદાણ’ રોમસુગ્ધયા ‘ચતુર્વિદાણ’ ચતુર્વિધયા, ‘સવાદનાણ’

જો મર્દન કરને કા કલ્પ ક આનિષ્કારક થ, (નિઝણ-સિપ્પો-વગર્હિ) મૂક્ષ સે મૂક્ષ  
મી અગમર્દન આનિ ક્રિયાઓ કે જો પૂર્ણરૂપ જ જ્ઞાતા થે, અથવા જિન્હાન ઇસ ક્રિયા કો  
નિપુણ કલાચાર્ય સે સીખ્વા થા । (અભિગળ-પરિમદ્ગુ-ચ્ચલણ-કર્ણ-ગુણ-નિમ્મા  
ર્હિ) અમ્યગન-તૈલમર્દન, પરિમર્દન-અગ કે મગાહન ણ્વ ઉદ્વલન-ઉવટન કરને સે જો  
શરીરસ્વાસ્થ્ય, ક્રાંતિ, તુષ્ટિ-પુષ્ટિ તથા હર ણ્ક કાર્ય મે સ્ફૂર્તિ આદિ ગુણ હોતે હૈ, ડન  
ગુણો કો વે અપને અમ્યક્ષન આનિ કલા કે દ્વારા પ્રત્યક્ષ કર દેતે થે । ઇન્લોગા ને રાજા કા  
કિસ પ્રકાર સે મગાહન ક્રિયા સો રહતે હૈ-(અદ્વિસુદાણ) દ્વિયો મેં સુગ્ધકારી (મસસુદાણ)  
માસ મેં સુગ્ધકારી (તયાસુદાણ) ચમડા મે સુગ્ધકારી (રોમસુદાણ) રોમ ૨ મેં સુગ્ધકારી  
ઇસ પ્રકાર અસ્થિસુગ્ધજનક, માસસુગ્ધજનક, ચર્મસુગ્ધજનક ણ્વ રોમસુગ્ધજનક રૂપ સે  
(ચતુર્વિદાણ) ચાર પ્રકાર કા (સવાદનાણ) માલિશ ક્રિયા સે (સવાદિણ સમાણે)

જ્ઞારક હતા, (નિઝણ-સિપ્પો-વગર્હિ) સૂક્ષ્મમા સૂક્ષ્મ પણ અગમર્દન આદિ  
ક્રિયાઓના જે સંપૂર્ણ જ્ઞાતા હતા, અથવા જેઓ આ ક્રિયાઓ નિપુણ  
કલાચાર્ય પામેથી શીખેલા હતા, (અભિગળ-પરિમદ્ગુ-ચ્ચલણ-કર્ણ-ગુણ  
નિમ્માર્હિ) અમ્યગન તૈલમર્દન, પરિમર્દન-અગનુ સવાહન તેમજ ઉદ્વલન ઉવ  
ટન કરવાથી જે શરીરસ્વાસ્થ્ય, ક્રાંતિ, તુષ્ટિ-પુષ્ટિ તથા હરેક કાર્યમા સ્ફૂર્તિ  
આદિ ગુણ હોય છે તે ગુણોને તેઓ પોતાના અમ્યગન આદિ કલાઓ  
દ્વારા પ્રત્યક્ષ કરી દેતા હતા તે લોકોએ રાજાનુ ડેવા પ્રગરે સવાહન કયુ  
તે કહે છે-(અદ્વિસુદાણ) હાડકામા સુખકારી (મસસુદાણ) માસમા સુખકારી  
(તયાસુદાણ) ચામડીમા સુખકારી (રોમસુદાણ) રોમ રોમમા સુખકારી, એ  
રીતે અસ્થિસુખજનક, માસસુખજનક, ચર્મસુખજનક તેમજ રોમસુખ

सवाहणाए संवाहिए समाणे अवगय-खेय-परिस्समे अट्टण-  
सालाओ पडिणिक्खमड, पडिणिक्खमिच्चा जेणेव मज्जणघरे  
तेणेव उवागच्छड, उवागच्छित्ता मज्जणघर अणुपविसड, अणुप-  
विसित्ता समुत्त-जाला-उला-भिरामे विचित्तमणि-रयण-

मगाहनया=मर्त्तनेन 'सवाहिए समाणे' मगाहितो=मर्त्तन सन्, 'अवगय-खेय-परि-  
स्समे' अपगत-खेद-परिश्रम =समपनीनवेत्पश्रम, 'अट्टणसालाओ' अट्टण-  
लात =व्यायामशालात 'पडिनिक्खमड' प्रतिनिष्कामति, 'पडिणिक्खमिच्चा' प्रतिनि-  
ष्कस्य, 'जेणेव मज्जणघर तेणेव उवागच्छड' यत्रैव मज्जनगृह तत्रैवोपागच्छति, 'उवा-  
गच्छित्ता' उपागय, 'मज्जणघर अणुपविसड' मज्जनगृहमनुप्रविशति, 'अणुपविसित्ता'  
अनुप्रविश्य 'समुत्त-जाला-उला-भिरामे' समुत्त-जाला-उला-भिरामे-समुत्त-  
जालेन=मुक्तामहितेन जालेन=गवाक्षेण आकुलो=व्याप्त, अतएव अभिराम=सुन्दरस्तरिभम्,  
'विचित्त-मणि-रयण-कुट्टिम-तले' विचित्त-मणि-रत्न-कुट्टिम-तले-विचित्रमगिर-

राजा की खूब मालिग का । जब राजा की अच्छी तरह से मालिग हो चुकी तब वे (अव-  
गय-खेय-परिस्समे) परिश्रम एव खेद से रहित हो (अट्टणमालाओ) उस व्यायाम-  
शाला से (पडिणिक्खमड) गहर निकले, (पडिणिक्खमिच्चा) निकल कर (जेणेव  
मज्जणघरे तेणेव उवागच्छड) जहा स्नान घर था वहाँ पहुँचे । (उवागच्छित्ता मज्ज-  
णघर अणुपविसड) पहुँच कर स्नानघर में प्रविष्ट हुए । (अणुपविसित्ता) वहाँ प्रविष्ट  
होकर (समुत्त-जाला-उला-भिरामे) मोतियों की लड्डियों वाले गोखलों से युक्त होने  
के कारण अति सुंदर (विचित्त-मणिरयण-कुट्टिम-तले) तथा विविध मणियों से जटित

७८३३पी (सवच्चिहाए) चार प्रहारनी (सवाहणाए) मालिशथी (सवाहिए समाणे)  
राजनी भूष मालिश करी न्यारे राजनी सारी गीते मालिश थड रडी  
त्यारे तेओ (अवगय खेय परिस्समे) परिश्रम तेमव जेदथी मुक्त थड (अट्टण  
सालाओ) ते व्यायामशालाभाथी (पडिणिक्खमड) गहर नीकल्या (पडिणिक्ख  
मिच्चा) नीकलीने (जेणेव मज्जणघरे तेणेव उवागच्छड) न्या स्नानघर डतु त्या  
पडोआ (उवागच्छित्ता मज्जणघर अणुपविसड) पडोआने स्नानघरमा दाण्ड  
थया. (अणुपविसित्ता) तेमा दाण्ड थउने (समुत्त जाला उला भिरामे) मोतियोनी  
लटियोवाणा गोण्डाओथी युक्त होवाना नारणे अतिसुद, (विचित्त



કુટ્ટિમયલે રમણિજે પ્હાણમડવસિ ણાણા-મણિ-રયણભત્તિ-  
ચિત્તમિ પ્હાણપીઠસિ મુહણિસણ્ણે સુહોદણ્ણિ ગંધોદણ્ણિ પુપ્ફો-  
દણ્ણિ સુહોદણ્ણિ પુણો પુણો કલ્હાણગ-પવર-મજ્જણ-વિહીણ  
મજ્જિણ, તત્થ કોઝયસણ્ણિ વહુવિહેહિ કલ્હાણગ-પવર-મજ્જણા-

તૈ ચિત્ત કુટ્ટિમત્ત=મુખાગો યસ્ય સ તથા તસ્મિન્, 'રમણિજ્જે' રમણિયે=મનોહર,  
'પ્હાણમડવસિ' સ્નાનમણ્ડપ, 'ણાણા-મણિ-રયણ-ભત્તિ-ચિત્તસિ' નાના-મણિ-સ્ન-  
ભત્તિ-ચિત્તે=ચિત્તિય-મણિ-સ્ન-રચનાચિત્તે, 'પ્હાણપીઠસિ' સ્નાનપાઠ 'મુહણિસણ્ણે'  
સુરણિપણ્ણ=સુરણસાન, 'સુહોદણ્ણિ' શુદ્ધોદકૈ=નિરવધજલ 'ગંધોદણ્ણિ' ગંધ-  
દકૈ=શ્રીગવ્ધાન્તિમિશ્રિતૈ જલ, 'પુપ્ફોદણ્ણિ' પુષ્પોદકૈ=પુષ્પમિશ્રિતજલ, 'સુહોદણ્ણિ'  
સુહોદકૈ=નાતિગાતોગૈ 'પુણો પુણો' પુન પુન 'કલ્હાણગ પવર-મજ્જણ વિહીણ' કલ્યાણક  
પવર-મજ્જણ-વિધિના=કચ્છાગકારક-શ્રેષ્ઠસ્નાન-વિધાનન, 'મજ્જિણ' મજ્જિત-સ્તપિત,  
'તત્થ' તત્ત=સ્નાનાવસર, 'કોઝયસણ્ણિ' કૌતુકગતૈ, કૌતુકાના=દષ્ટિદોષનિવારણાર્થ

અગત વાલે (રમણિજે) મનોહર (પ્હાણમડવસિ) સ્નાનમડપ મે રક્ષે હુણ (ણાણા-મણિ-  
રયણ-ભત્તિ-ચિત્તસિ) અનક મણિ ઓર રત્ના કી રચના સે યુક્ત (પ્હાણપીઠસિ) એસે  
સ્નાન કરને ક પાઠ (વાજોટ) પર (મુહણિસણ્ણે) સુર સે પૈઠ, ઓર વહા બૈઠ કર (સુહો-  
દણ્ણિ) શુદ્ધ-નિર્મલ જલસે, (ગંધોદણ્ણિ) ગંધોદક-ચંદનમિશ્રિત જલ સે (પુપ્ફોદણ્ણિ)  
પુષ્પમિશ્રિતજલ સે, (સુહોદણ્ણિ) કિચિદ્દુષ્ણ જલ સે (પુણો પુણો) બાર બાર (કલ્હાણગ  
પવર-મજ્જણ-વિહીણ મજ્જિણ) ડહાન કલ્યાણકારક શ્રેષ્ઠ સ્નાનવિધિ-સે સ્નાન કિયા.  
(તત્થ કોઝયસણ્ણિ વહુવિહેહિ) ડસ અવસર મ વિવિધ પ્રકાર કે અનેક કૌતુકા સે દષ્ટિ

મણિ રયણ કુટ્ટિમ તલે) તથા વિવિધ ભણિઓથી જડિત આગણવાળા, (રમણિજ્જે)  
મનોહર (પ્હાણમડવસિ) સ્નાનમડપમા રાખેલા (ણાણા-મણિ-રયણ-ભત્તિ-  
ચિત્તસિ) અનેકભણિ તથા રત્નોની બનાવટથી યુક્ત (પ્હાણપીઠસિ) એવી  
સ્નાન ઝવણી પીઠ (ખાલો) ઉપર (મુહણિસણ્ણે) સુખેથી બેઠા અને  
બેઠીને (સુહોદણ્ણિ) શુદ્ધ-નિર્મળ જળ વડે, (ગંધોદણ્ણિ) ગંધોદક-ચંદન-  
મિશ્રિત જળવડે, (પુપ્ફોદણ્ણિ) પુષ્પમિશ્રિત જળ વડે, (સુહોદણ્ણિ) જર  
ઉપજી જળવડે, (પુણો પુણો) વાર વાર (કલ્હાણગ-પવર-મજ્જણ-વિહીણ મજ્જિણ)  
તેમણે કલ્યાણકારક શ્રેષ્ઠ સ્નાનવિધિથી સ્નાન કર્યું (તત્થ કોઝયસણ્ણિ

वसाणे पम्हल-सुकुमाल-गध-कासाडय-लहियगे सरस-सुरहि-  
गोसीस-चदणा-णुलित्त-गत्ते [अहय-सुमहग्घ-दूस-रयण-सुसवुए

रक्षान्धनादीना अतै = बहुविधैर्युक्त 'मृत्पाणम-पवर-मज्जगा-वसाणे' कल्याणक-  
प्रवरमज्जनावसाने, स्नानानन्तरमित्यर्थ, 'पम्हल-सुकुमाळ-गध-कासाडय-लहियगे'  
पद्मल-सुकुमार-गन्धकापायिका-रक्षिताङ्ग, पद्मला = उचितमन्मतन्तुरामहयुक्ता, सा च  
सुकुमारा = सुकोमला गन्धवती च एतादृशा या कापायिका = कपायरक्तशार्दिना-अङ्गप्रोञ्ज-  
निका तथा रक्षिताङ्ग-निर्जलीकृतशरीर, 'सरस-सुरहि-गोमीस-चदणा-णुलित्त-  
गत्ते' सरस-सुरभि-गोशीर्ष-चन्दना-नुल्मि-गात्र, तत्र-गोशार्पचन्दन = गोशार्पान्ना प्रसिद्ध  
चन्दनम् । 'अहय-सुमहग्घ-दूस-रयण-सुसवुए' अहत-सुमहार्थ-अप्य-रत्न-सु-  
वृत्त-अहतम्-अखण्डित = कीटमूषिकादिभिरकर्तित नूतनमिति भाव, सुमहार्थ = बहुमूल्य यद्  
दध्यरत्न = प्रधानवस्त्र तेन सु-वृत्त = सुष्ठु आच्छादित, परिश्रुतनूतनमहमूल्यवस्त्र इत्यर्थ ।

दोष निवारणार्थ रक्षान्धनादिका के अनेक प्रकारां से युक्त उन गजा न (मृत्पाणम-पवर-  
मज्जणा-वसाने) जब उस कल्याणकारक श्रेष्ठ स्नान का समाप्ति हो चुका तब (पम्हल  
सुकुमाल-गध-कासाडय-लहियगे) पद्मल-उठे हुए कोमल तबु वालें सुकुमार एवं  
सुगन्धित कपाय रंग की तोलिया से अपने समस्त शरीर को पाँछ । पश्चात् (सरस-सुरहि-  
गोमीसचदणा-णुलित्त-गत्ते) समस्त शरीर पर सग्न सुगन्धित गोशार्पचन्दन का लेप  
किया । (अहय-सुमहग्घ-दूसरयण-सुसवुए) जब तब अच्छा तरह से शुष्क हो चुका  
तब अहत-कीटमूषक आदि से नहीं काट गये, नवीन-ऐसे बहुमूल्य प्रधान वस्त्र को उन्होंने  
शरीर पर धारण किया । (सुड-माला-वण्णम-विलेवणे) पश्चात् शुद्धपुष्पा की माला

बहुविधैर्हि) ते अवसरै विविध प्रकारना अनेक जैतुडो वजे-द्विष्टदोष-निवा-  
रार्थ रक्षान्धनादि अनेक प्रकारयुक्त ते रत्नान्ये (कल्याणम-पवर-मज्जणा-  
वसाने) न्यारे ते उत्थाषुदारु श्रेष्ठ स्नाननी नभासि धर्त चुठी न्यारे  
(पम्हल सुकुमाल-गधकासाडय लहियगे) पद्मल-उपनी आवेला सुवाणा सुतवाणा  
कामण तेमण सुगन्धित कपाय रंगना टुवाल वजे पोताना अमस्त शरीरने  
छुर्ध नाञ्चु पछी (सरस-सुरहि गोमीस चदणा णुलित्त गत्ते) नमस्त शरीर पर  
सरस तेमण सुगन्धित गोशीर्ष चन्दनो लेप ठ्यो (अहय सुमहग्घ दूसरयण  
सुसवुए) न्यारे लेप सारी गीते मुदार्थ गयो त्यागे अहत-कीटमूषक (कीडा  
के ईँदर) आदिथी कपायेला नहिं ओवा, नवीन-ओवा अहुट्ठिभती वस्त्रोने  
तेमण्णे शरीर उपर धारण्ठु ठ्या (सुड-माला-वण्णम-विलेवणे) पछी शुद्ध पुष्पानी



कडग-तुडिय-थभिय-भुए अहिय-रूव-सस्मिरीए मुदिया-  
पिंगलगुलीए कुंडल-उज्जोविया-णणे मउड-दित्त-सिरए हारोत्थय-  
सुकय-रइय-वच्छे पालंव-पलंवमाण-पड-सुकय-उत्तरिज्जे णाणा-

ततस्तयो कर्मधारय । यद्वा-पिनदानि यानि प्रेयेयकाणि अङ्गुलीयकानि च तैर्ललिताङ्गक,  
तत्र ललित कनमाभरणम्=अन्यद् भूषणजात येन स तथा । 'वरकडग-तुडिय-थभिय-भुए'  
वरकटक-तुटिक-स्तम्भित - भुज, वरकटकचुटिकै =श्रेष्ठप्रत्यगाहुरक्षकारयैर्भूषणैर्मृषित-  
गाहु, 'अहिय-रूव-सस्मिरीए' अधिकरूपसत्रीक - अधिकसौन्दर्येण शोभासम्पन्न,  
'मुदिया-पिंगल-गुलीए' मुटिका-पिङ्गल-कुलीक - मुटिकाभि =अङ्गुलीयकै पिङ्गला  
अङ्गुयो यस्य स तथा, 'कुंडल-उज्जोवियाणणे' कुण्डलेदद्योतिताऽऽनन - कुण्डलदीप्या  
वियोतितमुख, 'मउड-दित्त-सिरए' मुकुट-डाम-गिरस्क, 'हारो-त्थय-सुकय-  
रइय-वच्छे' हारा-वस्तृत-सुस्त-रति-वक्षा - हारेण अवस्तृतम्=आच्छान्ति मुकृत=  
शोभनात्रतम् अतएव रतिद=दृष्टिमुखद वक्षो यस्य स तथा, 'पालव-पलवमाण-पड-  
सुकय-उत्तरिज्जे' प्रालम्ब - प्रलम्बमान - पट - मुकृतो - त्तरीय - प्रालम्बेन=दार्ढ्येण

उचित और भा आभूषण धारण किये । (वर-कडग-तुडिय-थभिय-भुए) दोनों हाथों  
में सुन्दर कटे पहिरे एवं बाहुओं पर भुजवध बाधे, (अहियरूवसस्मिरीए) इस प्रकार  
उनके शरीर का शोभा और भा अधिक द्विगुणित हो गई । (मुदिया-पिंगल-गुलीए) उनने  
जो मुटिकाएँ अंगुलियों में पहिर रखी थीं उनसे उनकी अंगुलियां सब पीली झायीं से  
चमकने लगीं । (कुंडल-उज्जोवियाणणे) कुण्डलों से मुख चमकने लगा । (मउड-दित्त-  
सिरए) मुकुट से मस्तक शोभित होने लगा । (हारोत्थय-सुकय-रइय-वच्छे) हार से  
आच्छान्ति उनका वक्षस्थल नटा हा मनोहर मादम होने लगा, अत देवनेवालों को  
आनन्द होता था । (पालव-पलवमाण-पड-सुकय-उत्तरिज्जे) अधिक लंबे वस्त्र का इनने

आभूषण धारण किया (वर-कडग-तुडिय-थभिय-भुए) अपने हाथों में सुन्दर कटे  
पड़ेयों, तेम-ए बाहुओं पर भुजवध बाध्या (अहिय-रूव-सस्मिरीए) आ  
प्रकारे तेना शरीरनी शोभा अहु वधारे थउ गछ (मुदिया-पिंगल-गुलीए)  
तेमछे ने पीटीओ आगणाभा पड़ेरी छती तेनाथी तेमनी अधी आगणाओ  
पीणी आधथी अभडवा लागी (कुंडल-उज्जोविया-णणे) कुण्डलोथी मुख थम  
था लाग्यु (मउड-दित्त-सिरए) मुकुटथी मस्तक शोभावा लाग्यु (हारोत्थय-सुकय  
रइय-वच्छे) हारथी वक्षस्थल तउ वक्षस्थल (छाती) अहुअ मनोहर देखातु

મણિ-કળગ-રયણ-વિમલ-મહરિહ-ણિણો-વિય-મિસિમિસત-વિર-  
ઇય-સુસિલિટ્ટ-વિસિટ્ટ-લટ્ટ-સંઠિય-પસત્થ-આવિદ્ધ-વીર-વલય,]

પ્રભવમાનેન પટેન=વલેણ સુગત=સુપિયસ્તમ્ ઉત્તરીયમ્=ઉત્તરાસન્નવલ્લ યેન સ તથા,  
'ગાણા-મણિ-કળગ-રયણ-વિમલ-મહરિહ-ણિણો-વિય-મિસિમિસત-વિરઇય-  
સુસિલિટ્ટ-વિસિટ્ટ-લટ્ટ-સંઠિય-પસત્થ-આવિદ્ધ-વીર-વલય' નાના-મણિ-કનક-  
રત્ન-વિમલ-મહાર્દ-નિપુણ-પરિકર્મિત-દેદાપ્યમાન-વિરચિત-સુશ્લિષ્ટ-વિગિષ્ટ-લટ્ટ - -  
રિથત-પ્રગસ્તા - ડડવિદ્ધ-વાર - વલય - નાનાવિધાનિ મણિકનકરત્નાનિ = ચ દ્રકાતા  
દિમણિ-સુવર્ણ-કર્કેતનાદિ-રત્નાનિ યસ્મિન્ સ, અત એવ વિમલ=નિર્મલ મહાર્દ =  
મહતા યોગ્યથ, તથા-નિપુણપરકર્મિતદેદાપ્યમાન-નિપુણેન=શિષ્યકલાદક્ષેણ ગિચ્પિના  
'ઉવિય' પરિકર્મિત=મસ્કારમાપાન્તિ, તત એવ 'મિસિમિસત' દેદાપ્યમાન =  
દીસિસમ્પન્નથ, પુન-વિરચિત-સુશ્લિષ્ટ-વિગિષ્ટ-મરિયત-વિરચિન=નિર્મિત-સુશ્લિષ્ટ,  
ગોમનસધિક વિશિષ્ટમ્=ઉત્કૃષ્ટમ્ લટ્ટ=મનોહર મરિયત=મસ્થાનમ્-આકારો યરય સ તથા,  
અત એવ-પ્રગસ્ત=પ્રશસનાય, ઇતાદૃશ આવિદ્ધ=પરિશૃત વીરવલયો=વિજયવલયો યેન

ઉત્તરસ્ત્રગ ક્રિયા થા। (ગાણા-મણિ-કળગ-રયણ-વિમલ-મહરિહ-ણિણો-વિય  
મિસિમિસત-વિરઇય-સુસિલિટ્ટ-વિસિટ્ટ-લટ્ટ-સંઠિય-પસત્થ-આવિદ્ધ-વીરવલયે)દેદા-  
પ્યમાન તથા નિપુણ કારીગરા દ્વારા સુમસ્કારિત એવ બહે ભાગ્યગાલિયો કે ધારણ  
કરને યોગ્ય તેમે નિર્મલ અનેક મણિયા એવ રત્નો સે યુક્ત સુવર્ણ કે બને હુએ વીરવલય કા  
કિ જો સુસધિ સે સ્પન્ન, ઉત્કૃષ્ટ, મનોહર ઓર સુન્દર આકાર સે વિગિષ્ટ તથા પ્રશસનીય થા  
ઇને ધારણ કર રક્વા થા। જિસ વલય (કહે) કો ધારણ કર ગત્રુ પર વિજય પ્રાપ્ત ની  
જાતી હે ઉસ વલય કા નામ વીરવલય હે અથવા-જો ઇસ વલય કો ધારણ કરતા હૈ વહ

હતુ, આથી જોનારને આનંદ થતો હતો (પાલન પલ્લવમાણ પદ-સુકય-ઉત્તરિજ્જે)  
ધણા લાખા વસ્ત્રાનુ તેમણે ઉત્તરામગ (પહેડી) ઠરું હતુ (ગાણા-મણિ-કળગ  
રયણ વિમલ મહરિહ નિણો વિય મિસિમિસત-વિરઇય સુસિલિટ્ટ વિસિટ્ટ-લટ્ટ સંઠિય પસ  
ત્થ આવિદ્ધ-વીરવલયે) દેદાપ્યમાન અને નિપુણ કારીગરો દ્વારા સુસસ્કારિત,  
તેમજ ભાગ્યગાળીઓને ધારણ કરવા યોગ્ય એવા નિર્મળ, અનેક મણિઓ  
તથા રત્નોપડે યુક્ત સોનાનુ બનાવેલુ વીરવલય જે સુસધિથી સપન્ન,  
ઉત્કૃષ્ટ, મનોહર અને સુદર આકારથી વિશિષ્ટ તથા પ્રશસનીય હતુ તે તેણે  
ધારણ કરું હતુ જે વલય (કહે)ને ધારણ કરવાથી ગત્રુ ઉપર વિજય  
મેળવાય છે તે વલયનુ નામ વીરવલય છે અથવા જે આ વલયને ધારણ

કિં વહુણા ! કપ્પરુક્ષવ્વે ચેવ અલંકિય-વિભૂસિણ ણરવર્ડ સકો-  
રટમલ્લદામેણં છત્તેણં ધરિજ્જમાણેણ ઉમઓ ચડ ચામર-વાલ-વીડ-

સ તથા, ય વલય ધૃત્વા વિજયતે તાદૃગ્વલયધારક ઇત્યર્થ । યદા-યદિ કથિદસ્તિ વીર-  
સ્તન્નાઽસૌ મા વિજિય મમ હસ્તાદવહિષ્કગેવેત વલયમિતિ સ્પર્ધયન ય કટક હસ્તે પરિધત્તે  
સ ધારવગ્ય ટ્યુચ્યતે । ‘કિં વહુણા’ કિમ્વહુના-કિમધિકેન વર્ણનેન ? ‘કપ્પરુક્ષવ્વે  
ચેવ અલંકિયવિભૂસિણ ણરવર્ડ’ કપ્પરુક્ષ ઇવાઽન્નદ્વૃત્તવિભૂષિતો નરપતિ - અલદ્વૃત્તો  
મગિરનાઽઽમૂષ્ણૈ, વિભૂષિતથ મહાર્હપરિધાનાથાદિવિચિત્રસને નરપતિ કૃષ્ણિકો રાજા  
માખાલકપ્પરુક્ષ ઇવ ગોમતે ઇતિ માત્ર । મ નરપતિ ‘સકોરટ-મલ્લ-દામેણ’ સકોરટ-  
માન્ય-દામ્ના-કોરણ્ટસ્ય માન્યાનિ=તુસુમાનિ તેષા નામાનિ=માલાસ્તૈ સહિતેન ‘છત્તેણ  
ધરિજ્જમાણેણ’ ઉત્ત્રેણ ધ્રિયમાણેન ગોમમાન, ‘ઉમઓ ચડ-ચામર-વાલ-વીડયગે’  
ઉમયત ચતુશ્ચામરવાલગ્રજિતાઙ્ગ, ‘મંગલ-જયસદ-કયા-લોણ’ મલ્લ-જયગન્ધ કૃતાઽઽગ્રોરુ -

હમ ગાત કી ઘોષણા કરતા હૈ કિં જો મી કોઈ વીર હો વહ મેઝ હાથ સે હસ વલય કો  
પેને-છુડાવે, હસ પ્રકાર કા સ્પર્ધા સે ઝીંઝા દ્વારા જો વલય ધારણ કિયા જાતા હૈ વહ મી  
ગાગલ્ય કહા ગયા હૈ । (કિં વહુણા) અધિક કયા કહા જાય ? (અલંકિય-વિભૂસિણ)  
મગિરનાદિક કે આમૂષ્ણો સે અલદ્વૃત્ત ણર વહુમૂન્ય અનક પ્રકાર કે સુન્ન સુદર વર્ણો સે  
વિભૂષિત (ણરવર્ડ) વે રાજા (કપ્પરુક્ષવ્વે ચેવ) કપ્પરુક્ષકી તગ્હ ગોમિત હોને લગ । અનેકે ઉપર  
(સકોરટ-મલ્લ-દામેણ છત્તેણ ધરિજ્જમાણેણ) કોરટ કે પુષ્પા કી માલાઓ સે યુક્ત ઉત્ર ધરા  
હુઆ થા, ણર અનેકે ઉપર (ઉમઓ ચડ-ચામર-વાલ-વીડયગે) ટોના ઓગ સે ચાર ચામર ઢોર  
જા રહ ય, (મંગલ-જયસદ-કયા લોણ) તથા અનેકે દેખતે હી મનુષ્યા ન ‘મંગલ હો, જય

ઠરે છે તે એ વાતની ઘોષણા ઠરે છે કે જે ડોઈ પણ વીર હોય તે મારી  
પાનેથી હાથમાથી આ વલયને ખેચીને છોડાવી બાંધ આ પ્રકારની અધાર્થી  
વીરો દ્વારા જે વલય ધારણ કરવામા આવે છે તેને વીરવલય  
કહેવામા આવે છે (કિં વહુણા) વધારે શુ કહેવુ હોય ? (અલંકિય-  
વિભૂસિણ) મગિરનાયુક્ત આભૂષણોથી અલદ્વૃત્ત તેમજ બહુમૂલ્ય (ઘણા  
કિંમતી) અનેક પ્રકારના સુદર વસ્ત્રોથી વિભૂષિત (ણરવર્ડ) તે રાજા (કપ્પ  
રુક્ષવ્વે ચેવ) ઠપવૃક્ષની પેઠે ગોલવા લાગ્યા તેમના ઉપર (સકોરટ મલ્લ દામેણ  
છત્તેણ ધરિજ્જમાણેણ) દોરના પુષ્પોની માલા વડે યુક્ત છત્ર ધારણ કરાયેલ  
હતુ તેમજ તેમના ઉપર (ઉમઓ ચડ-ચામર-વાલવીડયગે) બન્ને બાજુએ  
મળી ચાર ચામર ઢોળાઈ રહ્યા હતા (મંગલ-જયસદ-કયા-લોણ) તથા તેમને

यगे, मगल-जयसद-कयालोए मज्जणघराओ पडिणिक्खमइ,  
पडिणिक्खमित्ता अणेग-गणनायग-दडनायग-राई-सर-तलवर-  
माडविय-कोडुविय-इब्भ-सेट्ठि-सेणावड-सत्थवाह-दूय-सधिवाल  
सद्धि सपडिबुडे धवल-महामेह-णिग्गए इव गहगण-दिप्पत-

मङ्गलरूपो जयशब्द कृतो जनन जालोके=दर्शन यस्य स तथा, 'मज्जणघराओ पडिणिक्खमइ'  
मज्जनगृहान्प्रतिनिष्क्रामति=वह्निर्निर्गच्छति, 'पडिणिक्खमित्ता' प्रतिनिष्क्रम्य 'अणेग-  
गणनायग-दडनायग-राई-सर-तलवर-माडविय-कोडुविय-इब्भ-सेट्ठि-सेणा-  
वड-सत्थवाह-दूय-सधिवाल सद्धि सपडिबुडे' अनेक-गणनायक-दण्डनायक-  
राजेश्वर-तलवर-माडम्बिक-कौटुम्बिक-भ्य-श्रेष्ठी-सेनापति-सार्धवाह-दूत-सधिपाल  
सार्ध सम्परिवृत-अत्यानि पत्नानि प्राग्-याग्यातानि, मज्जनगृहान्निष्क्रामतो नरपति क इव  
शोभते 'इत्याह-'धवल' इत्यादि। 'धवल महामेह-णिग्गए इव' धवल महामेघनिर्गत इव-  
धवलमहामेघतो निर्गत=मेघागणविनिर्मुक्त इव 'गहगण-दिप्पत रिक्ख तारागणाण मज्जे

हो' इस प्रकार का शब्द करने लग। इस प्रकार वे राजा (मज्जणघराओ पडिणिक्खमइ)  
स्नान घर से निकले। (पडिणिक्खमित्ता) निकलते हैं। (अणेग-गणनायग-दडना-  
यग राई-सर तलवर-माडविय-कोडुविय इब्भ-सेट्ठि सेणावड-सत्थवाह-दूय-सधिवाल  
सद्धि सपडिबुडे) अनेक गणनायकों, अनेक दडनायकों, राजा, ईश्वर, तलवर, माडविक,  
कौटुम्बिक, इभ्य, श्रेष्ठी, सेनापति, सार्धवाह, दूत एवं सधिपालों से घिरे हुए वे राजा  
(धवल महामेह णिग्गए इव) धवल महामेघ के आवरण से रहित (गहगण दिप्पत  
रिक्ख तारागणाण मज्जे ससिब्ब) ग्रहगणों के बीच में वर्तमान तथा दीप्यमान ऐसे

जैतान् अनुभूये 'मगल हो जय हो' को प्रकारना शब्द बोधवा लाया  
आयी रीते ते राजा (मज्जणघराओ पडिणिक्खमइ) स्नान घरभाथी नीउत्था  
(पडिणिक्खमित्ता) नीकजता ज (अणेग-गणनायग-दडनायग-राई-सर-तलवर-माड-  
विय-कोडुविय-इब्भ-सेट्ठि-सेणावड-सत्थवाह-दूय-सधिवाल सद्धि सपडिबुडे) अनेक  
गणनायकों, अनेक दडनायकों, राजा, ईश्वर, तलवर, माडविक, कौटुम्बिक, इभ्य,  
श्रेष्ठी, सेनापति, सार्धवाह, इत तेमज्ज सधिपालोंकी घेरायेला (गरवई)  
ते राजा (धवल-महामेह-णिग्गए इव) धवल महामेघना आवरणकी मुक्त (गह-  
गण-दिप्पत-रिक्ख-तारागणाण मज्जे ससिब्ब) अङ्गुलीना पथमा पतमान तथा

रिख-तारागणाण मज्जे ससिब्व पियदंसणे णरवई जेणेव वाहि-  
रिया उवट्टाणसाला जेणेव आभिसेक्के हत्थिरयणे तेणेव उवाग-  
च्छइ, उवागच्छित्ता अजण-गिरिकूड-सण्णिभं गयवइं णरवई  
दुरूढे ॥ सू० ४८ ॥

ससिब्व' ग्रहाग दीप्यमान-रुक्ष तारागणाना मये शशोऽ=दीप्यमानानाम् रुक्षाणा=नक्ष-  
त्राणा तारागणाना च मये चन्द्र इव, 'पियदंसणे' प्रियदर्शन 'णरवई' नरपति 'जेणेव  
वाहिरिया उवट्टाणसाला' यत्रैव बाह्योपस्थानशाला, 'जेणेव आभिसेक्के हत्थिरयणे'  
यत्रैवाभिषेक्य=पट्ट हस्तिरत्नम्, 'तेणेव उवागच्छइ' तत्रैवोपागच्छति, 'उवागच्छित्ता'  
उपागय 'अजणगिरि-कूड-सण्णिभ गयवइ णरवई दुरूढे' अज्जनगिरिकूटसन्निभ  
गजपति नरपतिदुरूढ = अज्जनपर्वतशिखराऽऽकार गजेन्द्र नेन्द्रो दुरूढ = आरूढवान्  
॥ सू० ४८ ॥

नक्षत्र एव तारागणों के मध्य में सुशोभित चद्रमा के समान (पियदंसणे) देखने में बहुत  
ही सुंदर मादम होते थे । मतलब इसका यह है कि यहाँ पर राजा को चद्रमा का और  
उनके स्नान घर को शुभ मेघों की, तथा गणनायक आदि को नक्षत्र और ताराओं की  
उपमा दी गई है । इस प्रकार से वे राजा (जेणेव बाहिरिया उवट्टाणसाला जेणेव  
आभिसेक्के हत्थिरयणे तेणेव उवागच्छइ) जहाँ पर बाहिर की ओर उपस्थानशाला थी  
और जहाँ वह आभिषेक्य हस्तिरत्न खड़ा हुआ था वहाँ पहुँचे । (उवागच्छित्ता अजण-  
गिरि-कूड-सण्णिभ गयवइ णरवई दुरूढे) पहुँचते ही वे अज्जनगिरि के शिखर के  
समान उस हाथी पर आरूढ हो गये ॥ सू० ४८ ॥

दीप्यमान जेवा नक्षत्र तेमज्ज तारागणोना मध्यमा सुशोभित चद्रमा जेवा  
(पियदंसणे) जेवामा णहुज्ज सुंदर लागता हुता मतलब जे छे छे अही  
राजने चद्रमानी अने तेमना स्नानघरने शुभमेघोनी तथा गणनायक आदिने  
नक्षत्र अने ताराजोनी उपमा आपी छे आ प्रकारे ते राजा (जेणेव बाहिरिया  
उवट्टाणसाला जेणेव आभिसेक्के हत्थिरयणे तेणेव उवागच्छइ) न्या णहारनी  
आलुजे उपस्थानशाला हुती अने न्या ते आलिषेक्य हाथीरत्न उलो  
रहो हुतो त्या पडोअ्या (उवागच्छित्ता अजणगिरि-कूड-सन्निभ गयवइ णरवई  
दुरूढे) पडोअ्यता ज् अज्जनगिरिना शिखरना जेवा ते हाथी उपर आइ  
थई गया (सू० ४८)



मूलम्—तए णं तस्स कूणियस्स रण्णो भंभसारपुत्तस्स  
आभिसेक्क हत्थिरयणं दुरूढस्स समाणस्स तप्पढमयाए इमे  
अट्ठ मगलया पुरओ अहाणुपुव्वीए सपट्ठिया, तजहा-सोवत्थिय-

टीका—गजेन्द्राधिकृतो जेजे भगवन्भिमुग्ग यियासताति तस्य पुग्ग प्रजातम्  
अष्टमङ्गलादिपणायनाकात् कात् राजोचितमस्तुजान् वर्णयति—‘तए ण’ इत्यादि ।  
‘तए ण’ तत् = तत्पत्न्यतरम्—सेनापतिममानातपद्मगजरत्नमधिगेहणादनतरं ‘तस्स कूणि  
यस्स रण्णो भंभसारपुत्तस्स आभिसेक्क हत्थिरयणं दुरूढस्स समाणस्स’ तस्य कूणि  
रुत्थ राजो भंभसारपुत्तस्याऽऽभिप्रेत्य हस्तिग्नमधिकृतस्य मतं ‘तप्पढमयाए इमे अट्ठ  
मगलया पुरओ अहाणुपुव्वीए सपट्ठिया’ तत्प्रथमतया इमान्याष्टाष्ट मङ्गलानि पुग्गो  
यथानुपुव्व्या स्प्रतिष्ठितानि, ‘तजहा’—तद्यथा—‘सोवत्थिय—सिरिवच्छ—णदियावत्त—  
वडमाणग—भदासण—कलस—मच्छ—दप्पणा’—सौवस्तिक—श्रीवत्स—नन्दावर्त—वर्द्धमा  
नक—भद्रासन—कलश—मत्स्य—दर्पणा, तत्र—मत्स्य—चित्रपटलिखितमत्स्यरूप । एते

‘तए ण तस्स कूणियस्स’ इत्यादि ।

(तए ण) इसके बाद (भंभसारपुत्तस्स) भंभसार अर्थात् श्रेणिक के पुत्र (तस्स  
कूणियस्स रण्णो) उस कूणिक, राजा के (आभिसेक्क हत्थिरयण) आभिप्रेत्य हस्तिग्न के  
ऊपर (दुरूढस्स समाणस्स) सवार होते ही (तप्पढमयाए) सर्वप्रथम उनके (पुरओ) आग  
आग (इमे अट्ठ मगलया अहाणुपुव्वीए सपट्ठिया) ये आठ आठ मागलिक द्रव्य अनुक्रम से  
स्प्रतिष्ठित हुए—चलने लग, (तजहा) वे मागलिक द्रव्य ये हैं, (सोवत्थिय—सिरिवच्छ—  
णदियावत्त वडमाणग—भदासण—कलस—मच्छ—दप्पणा) स्वस्तिक, श्रावत्स, नन्दावर्त,  
वर्द्धमानक, भद्रासन, कलश, मत्स्य और दर्पण । इनमें से स्वस्तिक, श्रीवत्स, नन्दावर्त

“तए ण तस्स कूणियस्स” इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (भंभसारपुत्तस्स) भंभसार अर्थात् श्रेणिकना पुत्र  
(तस्स कूणियस्स रण्णो) ते ण्हिउ राजाना (आभिसेक्क हत्थिरयण) आलिपेइय इस्ति  
रत्तना उपर (दुरूढस्स समाणस्स) सवार थइ जता ज (तप्पढमयाए) मवथी  
पडेला तेभनी (पुरओ) आगण आगण (इमे अट्ठ मगलया अहाणुपुव्वीए  
सपट्ठिया) आ आठ आठ मागलिक द्रव्य अनुक्रमथी जोडवाभा आन्या,  
(तजहा) ते मागलिक द्रव्य आ इत्ता (सोवत्थिय—सिरिवच्छ—णदियावत्त वडमाणग  
भदासण—कलस मच्छ दप्पणा) १ स्वस्तिक, २ श्रीवत्स, ३ नन्दावर्त, ४ वर्द्ध

સિરિવચ્છ-ગંદિયાવત્ત-વજ્રમાણગ-ભદ્રાસળ-કલસ-મચ્છ-દપ્પણા ।  
તયાણતર ચ પં પુણ્ણ-કલસ-ભિંગાર દિવ્વા ય છત્તપડાગા  
સચામરા દસળ-રડય-આલોય-દરિસણિજ્ઞા વાડ-દ્વૂય-વિજય-

માહ્યન્નિતયા યાત્રાયામુપયુક્તા । તત્પનતર ચ મ્વલ્લ ‘પુણ્ણ-કલસ-ભિંગાર’ પૂર્ણ કલ્પ-  
મદ્ધાર, જન્મપરિપૂણા પદા મદ્ધારાશ્ચ, તત્ત મદ્ધાર — ‘ચારી’ ઇતિ પ્રમિદ્ધ, ણ્તે પુર પ્રમિથતા ।  
‘દિવ્વા ય’ દિવ્વા-ગ્રોમના ચ ‘ઉત્તપડાગા’ ઉત્તપતાકા-ઉત્તેણ સહિતા પતાકા-છત્ત  
પતાકા ‘સચામરા’ સચામગ=ચામરામ્યા યુક્તા ચ, ‘દસળ-રડય-આલોય-દરિસણિજ્ઞા’  
ર્ષ્ણનરચિતા-લોક-દર્શનાયા દર્શને=રાજો દષ્ટિત્રિપયે રચિતા=કૃતા, આ=સમ તાત્ લોકે =જનૈ-  
ર્ષ્ણનોયા=ર્ષ્યા ચ, ‘વાડ-દ્વૂય-વિજય-વેજયતી ય’ વાતો-દ્વૂત-વિજય-વૈજયન્તી  
ચ -વાતોદ્વૂતા = પત્તનપ્રકરુમ્પિતા ચાસૌ વિજયવૈજયતી ચ = વિજયવૃત્તિકા ધ્વજપતાકા

ઔર ધર્માનક્રમે સાધિયે કહલાતે હૈ । મર્ય સે યહા ચિત્પટ મે ત્રિગિત મર્ય કા પ્રહ્ણ  
ક્રિયા હુઆ સમજના ચાહિયે । યે આઠ મગધરૂપ હોને સે પ્રસ્થાન મેં ઉપયુક્ત ગિને જાતે હૈ ।  
(તયાણતર ચ પં) દસકે વાડ (પુણ્ણકલસભિંગારં દિવ્વા ય ઉત્તપડાગા સચામરા દસળ-  
રડય-આલોય-દરિસણિજ્ઞા વાડ-દ્વૂય-વિજય-વેજયતી ય ઋસિયા ગગણતલમણુ-  
લિહતી પુરઓ બહાણુપુવ્વીપ સપટ્ટિયા) કિતનેક લોગ પૂર્ણકલ્પ=જલ સે ભરે હુપ કલ્પ,  
તયા જલ સે મરા હુટ જારિયા લેકર આગે ૨ ચલને લગે । કિતનેક ચામરસહિત સુન્દર  
ઉત્ત-પતાકાઓ કો લેકર આગ ૨ ચલને લગે । ઔર કિતનેક તો રાજા કા દષ્ટિ મે આ સકે  
દમ પ્રકાર સે રમી હુઈ, દેખને મે મુત્તર ઝેંચી અત ણવ આકાશ કો દ્યૂતી હુઈ તેસી વિજય

માનક, ૫ ભદ્રાનન, ૬ દલથ, ૭ મલ્લ્ય અને ૮ દર્પણ એમાથી સ્વસ્તિક,  
શ્રીવત્સ, નન્દાવર્ત અને વર્ધમાનક એ નાથિયા ઢહેવાય છે મલ્લ્ય એટલે  
અહીં ચિત્રપટમા આળેજેલા માછલાનુ ચિત્ર મમલ્લ લેવુ આ આઠ મગલ  
સ્વરૂપ હોવાથી પ્રસ્થાન (બહાર જતી વખતે) ઉપયોગી ગણાય છે (તયાણતર  
ચ પં) ત્યાર પછી (પુણ્ણકલસભિંગાર દિવ્વા ય ઉત્તપડાગા સચામરા દસળ-  
રડય-આલોય-દરિસણિજ્ઞા વાડ-દ્વૂય-વિજય-વેજયતી ય ઋસિયા ગગણતલમણુલિહતી  
પુરઓ બહાણુપુવ્વીપ સપટ્ટિયા) કેટલાક લોક પૂર્ણ દલથ-જલથી ભરેલા ડળથ  
તથા જલથી ભરેલી ઝારીઓ લઈને આગળ આગળ ચાલવા લાગ્યા કેટલાક  
ચામર સહિત સુન્દર છત્ર પતાકાઓને લઈને આગળ આગળ ચાલવા લાગ્યા,  
અને કેટલાક તો રાબની નજર પડી શકે એમ રાખેલી, એવામા સુન્દર

वेजयती य ऊसिया गगणतलमणुलिहती पुरओ अहाणुपुव्वीए सपट्टिया । तयाणत्तर च णं वेरुलिय-भिमत्त-विमल-दड पलव-कोरट-मल्लदामो-वसोभियं चंदमंडलणिभं समसियं विमल आय-वत्त पवरं सीहासणं वरमणिरयणपादपीठ सपाउयाजोयसमा-

‘ऊसिया’ उट्ठिना-उत्थापिता, अतएव ‘गगणतलमणुलिहन्ती’ गगनतलमनु-लिखन्ती=व्योमतल स्पृशन्ती-अत्युच्चा, पुरतो यवानुपूया सम्प्रस्थिता=प्रचलिता । उत्र वर्ण-यनाह-‘वेरुलिय’ इत्यादि । तदनन्तर खलु ‘वेरुलिय-भिसत्त-विमल-दड’ वैदूर्यभास-मान विमल-दण्डम्-वैदूर्यस्य=रत्नविशेषस्य भासमानो=नीप्यमानो विमलो दण्डो यत्र तत् तादृ-शम्, -‘पलव-कोरट-मल्ल-दामोवसोभिय’ प्रलम्बमान-कोरट-मांयदामोपशोभितम्’ प्रलम्बमानेन कोरटारयमालोपयोगिकुसुमाना गन्ना=मालया उपगोभितम् । अतएव-‘चद-मडलणिभ’ चन्द्रमण्डलनिभ-चन्द्रमण्डलेन समानम्, ‘समूसिय’ समुच्छिन्नम्=विस्तारितम्, ‘विमल आयवत्त’ विमलम् आतपन्नम्, सिंहासन वर्णयनाह-‘पवर सीहासण’ इति, प्रवर सिंहासनम्, तत् कीदृशम् ? इत्याह-‘वर-मणि-रयण-पाद-पीठ’ वर-मणि-रत्न-पाद-

वैजयन्ती-विजय-त्रजो को लेकर आगे २ चलने लगे । (तयाणत्तर च णं) इसके बाद (वेरु-लिय-भिसत्त-विमल-दड पलव-कोरट मल्ल-दामो-वसोभिय चदमडलणिभ समू-भिय विमल आयवत्त पवर सीहासण वर मणि-रयण-पादपीठ सपाउयाजोयसमा-उत्त बहु-किंकर-कम्मकर-पुरिस पायत्त-परिविखत्त पुरओ अहाणुपुव्वीए सपट्टिय) कितनेक लोग वैदूर्य मणि की प्रभा से प्रकाशित दण्डवाले, लटकती हुई कोरटमाला से सुगोभित, चद्रमण्डलसदृश तथा ऊँचे उठाये हुए ऐसे छत्र को लेकर आगे २ चल । तथा बहुत से नौकर-चाकर और सैनिक लोग श्रेष्ठ सिंहासनको तथा पादुकासहित, उत्तम मणि-

उत्थी ओटवे डे आकाशने अउती होय तेवी विजयवैजयन्ती विजयध्वज-ओने लधने आगण आगण आलवा लाय्या (तयाणत्तर च णं) त्थार पछी (वेरुलिय-भिसत्त-विमल-दड पलव-कोरट-मल्ल-दामो-वसोभिय चद-मडल-णिभ-समूसिय विमल आयवत्त पवर सीहासण वर-मणि-रयण-पाद-पीठ सपाउया-जोय-समाउत्त बहु-किंकर-कम्मकर-पुरिस-पायत्त-परिविखत्त पुरओ अहाणुपुव्वीए सपट्टिय) डेटलाड डोड वैदूर्यभङ्गिनी प्रभाथी प्रकाशित दडवाणा, लटकती डोरटभाणाथी शोभता, अद्रभ डल जेवा, तथा उवे उभाडेला छत्रने लध

उत्त बहु-किंकर-कम्मकर-पुरिस-पायत्त-परिक्खत्त पुरओ अहाणुपु-  
व्वीए सपट्ठियं । तयाणत्तर च ण बहवे लट्ठिग्गाहा कुंतग्गाहा चाव-  
ग्गाहा चामरग्गाहा पासग्गाहा पोत्थयग्गाहा फलगग्गाहा पीढग्गा-  
हा वीणग्गाहा कूवग्गाहा हडप्पयग्गाहा पुरओ अहाणुपुव्वीए संप-

पाठम्-श्रेष्ठ-मणि-रत्न-स्वचित-पादस्थापनपाठ-सहितम्, 'सपाउया-जोय-समाउत्त' स्व-  
पादुकायोग-समायुक्तम्-स्वपादुकर्योऽयं योग =स्वध, तेन समायुक्तम्, 'बहु-किंकर-कम्म-  
कर-पुरिस-पायत्त-परिक्खत्त' बहु किंकर-कर्मकर-पुरुष पादात् परिक्षितम्-बहुभि =अनेकै  
किंकरै =स्वामिन पृष्ठा कार्यकरै, कर्मकरै =मत्स्यै, पुरुषै =साधारणजनै, पादातेन=पदातिसमूहेन  
परिक्षितम्=उत्थापितम्, पुरतो यथानुपूर्व्या सम्प्रस्थितम् । 'तयाणत्तर च ण' तदनन्तरश्च ग्वल्ल  
'बहवे लट्ठिग्गाहा' बहवो यष्टिप्राहिण, 'कुंतग्गाहा' कुन्तप्राहिण =मल्लधारका 'चाव-  
ग्गाहा' चापप्राहिण =धनुर्धारिण, 'चामरग्गाहा' चामरप्राहिण, 'पासग्गाहा' पाशप्रा-  
हिण-उद्धतगज्राश्वादिनन्धनसाधन पाशस्तस्य धारका । 'पोत्थयग्गाहा' पुस्तकप्राहिण,  
'फलगग्गाहा' फलकप्राहिण-फलक = 'ढाल' इतिरयातस्तस्य धारका, 'पीढग्गाहा' पीठ-  
प्राहिण पीठानि=आसनविशेषास्तेषा धारका इत्यर्थः । 'वीणग्गाहा' वीणाप्राहिण-वीणा=गाय-

रत्ना के बने हुए पादपीठ को लेकर आगे २ चलने लगे । इसके बाद (बहवे लट्ठिग्गाहा)  
अनेक लाठीधारी चलने लगे । (कुंतग्गाहा) अनेक मल्लधारी (चावग्गाहा) धनुर्धारी (चामर-  
ग्गाहा) चामरधारी (पासग्गाहा) उद्धत हाथी और घोड़ों को ज़िम्मे द्वारा वज्र में किया  
जाये ऐसे पाश को धारण करने वाले, (पोत्थयग्गाहा) पुस्तकधारी, (फलगग्गाहा) ढाल  
को धारण करने वाले (पीढग्गाहा) आसनविशेष के धारी (वीणग्गाहा) वीणाधारी (कुतु

आगण आगण आत्था, तथा धल्ला नोकर-आकर अने नैनिक डोढ श्रेष्ठ  
सिंहासनने तथा पाहुडासहित उत्तम भखिरत्नोनी अनेली पादपीठने लधने  
आगण आगण आत्था त्थार पछी (बहवे लट्ठिग्गाहा) अनेक लाठीधारी  
आलवा लाज्या (कुंतग्गाहा) अनेक लावाधागी, (चावग्गाहा) धनुर्धारी,  
(चामरग्गाहा) चामरधारी, (पासग्गाहा) उद्धत हाथी अने घोडाने लेना द्वारा  
पथमा लध शजय अेषा पाथने धारण करवावाणा, (पोत्थयग्गाहा) पुस्तकधारी,  
(फलगग्गाहा) ढालने धारण करवावाणा, (पीढग्गाहा) आसन विशेषमा धारण करवा  
वाणा, (वीणग्गाहा) वीणाधारी, (कुतुवग्गाहा) कुतुप अर्थात् आभडाना तेल पात्रने

द्विया । तयाणतरं च ण बहवे दडिणो मुडिणो सिंहडिणो जडिणो पि-  
च्छिणो हासकरा डमरुकरा चाडुकरा वादकरा कदप्पकरा दवकरा  
कोकुइया किडुकरा य वायंता य गायंता य हसता य णच्चता य भास-

विशेषस्तस्या धारका इत्यर्थः, 'कुंतुवग्गाहा' कुतुपग्राहिण - तैलानीना चर्ममय पात्र कुतुपस्त  
स्य धारका, 'हडप्पयग्गाहा' हडप्पग्राहिण - ताम्बूलनिभाजन हटप्पस्तस्य धारका इत्यर्थः,  
'पुरओ अठ्ठाणुपुव्वीए सपट्टिया' पुरतो यथानुपूर्व्यां मप्रस्थिता । 'तयाणतरं च ण'  
तदनन्तरं च गच्छ 'बहवे' बहवो 'दडिणो' दण्डिन 'मुडिणो' मुण्डिन 'सिंहडिणो'  
शिखण्डिन = गिरुगानिषेयारिण, 'जडिणो' जटिन = मृदावन्त, 'पिच्छिणो' पिच्छिन = मयू  
रादिपिच्छवन्त 'हासकरा' हास्यकरा 'डमरुकरा' उमरुकरा = 'डुगडुगी' - तिप्रमिद्वया  
यवादिन, 'चाडुकरा' चाडुकारिण = प्रियवचनवाग्नि, 'वादकरा' वादकारिण, 'कदप्पकरा'  
कन्दर्पकारिण = कामकथाकारिण, 'दवकरा' दवकरा = परिहासकारिण 'कोकुइया' कौतु  
किका = कुतुहलकारिण, 'कीडुकरा' कीडुकरा, 'वायता य' वादय तत्तश्च - मृदगादिक

वग्गाहा) कुतुप अर्थात् चमड़े के तैलपात्र को धारण करने वाले, (हडप्पयग्गाहा) तथा  
हटप्प-ताम्बूल पात्र को धारण करने वाले अनुरुम से आगे २ चन्ने लगे । (तयाणतर  
च ण) इसके बाद (बहवे) बहुत से (दडिणो) दडी, (मुडिणो) मुण्डी, (सिंहडिणो)  
शिखाधारी, (जडिणो) जटाधारी, (पिच्छिणो) मयूर आदि पिच्छ के धारी (हासकरा)  
हँसाने वाले (डमरुकरा) डुगडुगी बजाने वाले, (चाडुकरा) प्रिय वचन बोलने वाले  
(वादकरा) वाग्निवाद करने वाले, (कदप्पकरा) कामकथा करने वाले, (दवकरा) हँसा  
मजाक करने वाले, (कोकुइया) कुतुहल करने वाले, (किडुकरा य) खेल-तमाशा करने वाले,  
(वायता य) मृदगादिक वाजे बजाने वाले, (गायता य) गाना गाने वाले, (हसता य) बिना कारण

(कु पीओने) धारण करवावाणा, (हडप्पयग्गाहा) तथा हटप्प (ताम्बूलपात्र)ने धारण  
करवावाणा अनुक्रमेण आगण आगण ब्यालवा लाज्या (तयाणतरं च ण) त्थार पछी  
(बहवे) अनेजे (दडिणो) द डी (मुडिणो) मु डी (सिंहडिणो) शिखाधारी  
(जडिणो) जटाधारी (पिच्छिणो) मयूर आदि पीछाना धारण करनेवाला (हासकरा)  
हसावनाला (विद्वडे) (डमरुकरा) डुगेडुगी बजावनाला (चाडुकरा) प्रियवचन  
बोलवनाला, (वादकरा) वादविवाद करनेवाला, (कदप्पकरा) कामकथा करनेवाला,  
(दवकरा) हसीमजाक करनेवाला, (कोकुइया) कुतुहल करनेवाला, (किडुकरा) खेल  
तमासा करनेवाला, (वायता य) मृदगादिक (दोल) वाज्य बजावनाला, (गायता य)

ता य सावेता य रक्खता य आलोय च करेमाणा जयसद् पउजमाणा  
पुरओ अहाणुपुव्वीए संपट्टिया । तयाणतर च ण जच्चाण तर-  
मल्लिहायणाणं हरिमेला-मउल-मल्लिय-च्छाण चचुच्चिय-ललिय-

नायत, 'गायता' गायत = गाधर्वमनुतिष्ठत, 'हमता' हमन्त, च-पुन  
'णच्चाता' नृयन्त, 'भासता' भाषमाणा 'सावेता' श्रायत = भृत-भगिन्द-प्रादिन,  
'रक्खता' रक्खन्त-गजो देहस्था दुर्जत, 'आलोय च करेमाणा' आलोक च  
दुर्जन्त-राजान्दिर्गन्त दुर्जन्त, 'जयसद् पउजमाणा' जयशब्द प्रयुक्ताना = उदत ।  
'पुरओ' पुरत-अप्रत, 'अहाणुपुव्वीए' यथानुपूर्व्या = क्रमण 'संपट्टिया' सम्प्रस्थिता  
-प्रचलिता । 'तयाणतर च ण' तत्पनन्तरश्च गल्ल 'जच्चाण' जायानाम्-उत्तमजाति-  
भगानाम, 'तर-मल्लि-हायणाण' तगेमल्लिहायनाना-तगे=रग तस्य मल्लि=धारक-  
'मन् मल्ल धारणे' इति गतुपाठो स्थितान्मच्छातो कर्तरि ड, ततश्च तरोमल्लि=वेगधारक  
हायन = चसगे येषां ते तगेमल्लिहायना-यौवनवय स्थितास्तेषाम्, तुरगाणामित्यग्रेण  
अन्य, पुन काट्टज्ञानाम् अत्राऽऽह- 'हरिमेला-मउल-मल्लिय-च्छाण' हरिमेला-  
मुउल-मल्लिका-नाणाम-हरिमेला=वृक्षविशेष तस्य मुउल=कलिका, मल्लिका=वसन्तज

हमन्त गले, (णच्चाता य) नाचने वाले, (भासता य) भाषण करने वाले, (सावेता य) भृत-भवि-  
ष्यत कहने वाले, (रक्खता य) राजा क आमन्त्रक, (आलोय च करेमाणा) राजा का  
दर्शन करने वाल पुरुष, तथा- (जयसद् पउजमाणा) 'जय जय' शब्द करने वाले, ये  
ममा (पुरओ) आग २ (अहाणुपुव्वीए) यथाक्रम से (संपट्टिया) चलने लगे । (तयाण-  
तर च ण) हमके बाद (जच्चाण तरमल्लिहायणाण) उत्तम जाति के, वेगवाले नौजवान  
घोटे चलन लग । (हरिमेला-मउल-मल्लिय-च्छाण) ये घोड़े हरिमेला-वृक्षविशेष की

गायन गानाग, (हस्ता २) विनादार्थं हुम्नास, (णच्चाता य) नाचनाना, (भासता य)  
भाषणं दर्शना, (सायता य) भूतलविष्य दृष्टेनाना, (रक्खता य) राजाना आत्म  
रक्षक, (आलोय च करेमाणा) गन्तना दर्शनं दर्शना, तथा (जयसद् पउजमाणा)  
'जय जय' गीतं उच्चावाणा, जे भवा (पुरओ) आगग आगण (अहाणु  
पुव्वीए) यथाक्रमेण (संपट्टिया) आलवा लाज्या (तयाणतर च ण)  
तया पट्टी (जच्चाण तरमल्लिहायणाण) उत्तम जातिना वेगवाणा नवशुवान  
घोरा आलवा लाज्या (हरिमेला-मउल-मल्लिय-च्छाण) आ घोरा  
हरिमेला-वृक्षविशेषनी उगी तेमन् मल्लिकामुप-वेदाना कुल नेवी आगे

पुलिय-चल-चवल-चंचल-गईणं लंघण-वग्गण-धावण-धोरण-तिव-  
ई-जइण-सिक्खिय-गईणं ललंत-लाम-गललाय-वर-भूसणाण मुह-

कुमुमविशेष 'वेली' इति ग्यातस्तद्वदक्षिणी येषां ते तथा तेषां, 'चचु चिय ललिय-  
पुलिय-चल-चवल-चंचल-गईण' चचु-चित-ललित पुन्ति-चल-चपल चञ्चल-गतीनाम्,  
चचु=शुरुचचु-तद्वद्वक्तया उचित=चरणयोरुपापन तेन लन्ति=सविलाम यत्  
पुन्ति=गमनविशेष-गतद्रूपा-चलानां=गतिमता चपलचञ्चल=अतिचञ्चला, यद्वा-चपला  
निधुन्, तद्वच्चञ्चला गतिर्येषां ते तथा तेषां, वक्रपदक्षेपगमनविशेषाऽतिशयचञ्चलगमनवताम्,  
'लघण-वग्गण-धावण-धोरण-तिवई-जइण-सिक्खिय-गईण' लघन-वग्नान धावन-  
धोरण-त्रिपदी-जयिनी-शिक्षित-गतीनाम् लघन-गतदिरल्लघनम्, वग्नानम्=उर्कुर्नम्,  
धावन=शीघ्रमृजुगमनम्, धोरण=गतिचातुर्यम्, त्रिपदी=भूमौ पदत्रयन्यास, जयिनी=जयिन्या  
ख्या अतितीव्रगति, एता शिक्षिता=अभ्यस्ता गतयो यैस्ते तथा तेषाम् । 'ललंत-लाम-गल-  
लाय-वर-भूसणाण' लल-लामद-गललाय-वर-भूषणानाम्-ललन्ति=दोलायमानानि, लामति=  
रम्याणि, गललातानि=प्रीतिस्थितानि वरभूषणानि येषां ते तथा तेषां, चञ्चलमुन्दरप्राभावरण

फली एव मल्लिकापुष्प-वेली के फूल-के समान आगोंवाले थे । (चचु चिय-ललिय पुलिय  
चल-चवल-चंचल-गईण) शुरु की चचु के समान वक्र पैर उठा कर सविलास चलने के  
कारण वे बहुत भले मादम होते थे, तथा चलने में बिजली के समान चंचल थे । (लघण  
वग्गण-धावण-धोरण-तिवई-जइण-सिक्खियगईण) लघन-खड्ग आदि का लाधना,  
वग्नान-कूदना, धावन-शीघ्रतापूर्वक दौड़ना, धोरण-सूगर के समान नीचे सिर कर के दौड़ना,  
त्रिपदी-तीन पैरों से खड़ा होना, जयिनी-अतितीव्र-चालका चलना, -इन सबों में ये अति-  
निपुण थे । (ललंत-लाम-गललाय-वर-भूसणाण) इनके गले में जो आभूषण थे व  
इधर उधर हिलते डुलते थे और बहुत ही सुन्दर थे । (मुहभङ्ग ओचूलग धासग-अहि

वाणा इति (चचु चिय-ललिय पुलिय चल चवल चंचल गईण) पोपटनी आथनी  
जैसे वाजा पग उपाडीने विलास करता आलवाना कारखे तेओ अहु लला  
लागता इति, तथा आलवाना विज्जणीनी पेटे अथ्यण इति (लघण-वग्गण  
धावण धोरण तिवई जइण सिक्खिय गईण) लघन-अङ्ग आदिने लाधपु (टपपु)  
वटगन-कूडपु, धावन-अडपथी टोडपु, धोरण-सूकरनी पेटे नीथु भाथु राणी  
टोडपु, त्रिपदी-त्रिषु पगे उला रडेपु, जयिनी-अति अडपवाणा आलथी  
आलपु आ अघामा तेओ निपुषु इति (ललंत-लाम गललाय वर भूसणाण)  
तेमना गणाभा जे आभूषणु इति ते आभतेम डालता-डालता इति अने

મહગ-ઓચૂલગ-થાસગ-અહિલાળ-ચામર-ગડ - પરિમંડિય - કઢીળ  
કિકર-વર-તરુળ-પરિગ્ગહિયાળ અટ્ટસયં વરતુરગાળ પુરઓ અહાળુ-  
પુવ્વીણ સપટ્ટિયં । તયાળતર ચ ણ ઈસીદતાળ ઈસીમત્તાળં ઈસીતુગાળ

મૂપિતાનામ્ । 'મુહમહગ-ઓચૂલગ-થાસગ-અહિલાળ-ચામરગડ-પરિમંડિય કઢીળ'  
મુગમાળડકા ડવ્વલક-સ્થાસકા-મિગન ચામરગળડ-પરિમંડિય કઢીનામ્ - મુગમાળડક=મુલા-  
મરણમ્, અવચૂલ = પ્રલમ્બમાનગુચ્છ, સ્થાસકા = ઝર્પણાડકારા અલંકારા, અમિલાના = મુલ  
નધનિગેષાથ, યેપા તે, તથા ચામરગડે = ચામરસમૂહ, પરિમંડિય કઢિયેપા તે તથા, તત  
પન્દ્રયસ્ય કર્મધારય, તેપા તથામૂતાનામ્ । 'કિકર-વર-તરુળ-પરિગ્ગહિયાળ' કિઙ્ગ-  
વરતરુળ-પરિગ્ગહીતાનામ્ - કિકરવરાથ તે તરુળા-તરગકિઙ્ગશ્રેષ્ઠ, તૈ પરિગ્ગહીતાનામ્,  
'અટ્ટસય વરતુરગાળ' અટ્ટગત વરતુરગાળા=શ્રેષ્ઠદ્રવ્યાનામણાધિક ગતમ્, 'પુરઓ અહાળુ-  
પુવ્વીણ સપટ્ટિયં' પુરતો યથાનુપૂર્વ્યા સમ્પ્રસ્થિતમ્ । 'તયાળતર ચ ણ' તદનન્તર ચે સ્વલ્લ-  
ઈસીદતાળં' ઈપદતાનામ્=અન્પદન્તતામ્ 'ઈસીમત્તાળ' ડપમત્તાનામ્=કિચ્ચિન્મદગાલિનામ્,

લાળ-ચામરગડ-પરિમંડિય-કઢીળ) મુલમાળડક-મુલ કા આમૂપણ, અવચૂલ-પ્રલમ્બ  
માન ગુચ્છે જો મસ્તક કે ઊપર મુર્ગે કા કલગા કે સમાન લગાયે જાતે હૈ, સ્થાસક-ઝર્પણ  
કે આકાર જૈસે આમરણનિગપ, તથા-અહિલાળ-મુલનધનવિશેષ સે યે ગોમિત્ત હો  
રહે થે, તથા ચામરગડ - ચામરસમૂહ-સે ઇનકા કટિમાગ વિશેષ અલકૃત હો  
રહા થા । ( કિકર-વરતરુળ-પરિગ્ગહિયાળ ) ઇનકો પકડને વાલે સર્વેસ ઉત્તમ 'એવ  
તરુળ અવસ્થા વાલે થે । (અટ્ટસય વર તુરગાળ પુરઓ અહાળુપુવ્વીણ સપટ્ટિયં) ઇસ પ્રકાર ૧૦૮  
ઘોડે આગે આગે અનુક્રમ સે ચલને લગે । (તયાળતર ચ ણ ઈસીદતાળ ઈસીમત્તાળં ઈસીતુગાળં

બહુજ મુદર હતા (મુહમહગ ઓચૂલગ થાસગ-અહિલાળ ચામરગડ પરિમંડિય-કઢીળ)  
મુખભાડક-મુખનુ આલૂપણ, અવચૂલ-પ્રલમ્બમાન ગુચ્છ જે મસ્તકના ઉપર  
કેડાની કલગીના જેમ લગાવાય છે, સ્થાસક-ઝર્પણના આકાર જેવા આલ  
ણ વિશેષ, તથા અહિલાળ-મુખનધનવિશેષ, એ બધાથી તેઓ શોભિત  
થઈ રહ્યા હતા, અને ચામરગડ-ચામરસમૂહથી તેમનો કેડનો ભાગ  
વિશેષ અલકૃત થઈ રહ્યો હતો । ( કિકર-વર-તરુળ-પરિગ્ગહિયાળ )  
તેમને પડનારા સર્વેસ ઉત્તમ તેમજ તરુણ અવસ્થાના હતા  
(અટ્ટસય વર તુરગાળ પુરઓ અહાળુપુવ્વીણ સપટ્ટિયં) આ પ્રકારના ૧૦૮ ઘોડા  
અનુક્રમથી આગળ આગળ ચાલવા લાગ્યા (તયાળતર ચ ણ ઈસીદતાળ ઈસી



ईसी उच्छङ्ग-विसाल-धवल-दत्ताण कचण-कोसी-पविट्ट-दत्ताण क-  
चण-मणि-रयण-भूसियाण वर-पुरिसा-रोहग-सपउत्ताण अट्टसय  
गयाण पुरओ अहाणुपुव्वीए सपट्टिय । तयाणतरं च णं सच्छ-

‘ईसीतुगाण’ इप्तुत्तानाम्=मनागुज्जतानाम्, ‘ईसी-उच्छङ्ग-प्रिसाट-धवल-दत्ताण’ इप-  
दुत्सङ्ग-प्रिगाल-धवल-दन्तानाम्=इपदुत्सङ्गे=मयभागं प्रिगाल अन्पययत्तुवात्, तया  
धवला दत्ता येपा ते धवलदन्ता, तत् पदद्वयस्य कर्मधारय, तेषाम्, ‘कचण-कोसी पविट्ट-  
दत्ताण’ काञ्चन-कोश प्रविष्ट-दन्तानाम्, रुचण-मणि-रयण-भूसियाण’ काञ्चनमणि-  
रत्न-भूषितानाम्, ‘वर-पुरिसा-रोहग-सपउत्ताण’ वर-पुरुषा ऽऽरोहक-सम्प्रयुक्तानाम् वर-  
पुरुषा=श्रेष्ठपुरुषाश्चामी-आरोहका तै सम्प्रयुक्तानाम्=युक्तानाम्, एतादृशा-‘गयाण’ गजा-  
नाम्=हस्तिनाम्, ‘अट्टसय’ अट्टगतम्=अष्टाधिक गतम्, ‘पुरओ अहाणुपुव्वीए सपट्टिय’  
पुरतो यथानुपूर्व्या सम्प्रस्थितम् । अथ रथाना वर्णनमाह-‘तयाणतर’ इत्यादि । ‘तयाणतर

ईसी-उच्छङ्ग विसाल धवल दत्ताण रुचण-कोसी पविट्ट-दत्ताण कचण मणि रयण भूसि-  
याण वर-पुरिसा रोहग सपउत्ताण अट्टसय गयाण पुरओ अहाणुपुव्वीए सपट्टिय)  
इनके बाद आगे आगे १०८ हाथी चले, ये हाथी अल्पदतवाले थे, पूरे दात इनके बाहिर नहीं  
निकल पाये थे । किंचित मदगाली थे । थोटे ही ऊँचे थे, अधिक नहा, इनका मयभाग भी  
अधिक विगाल नहीं था । दात इनके अत्यंत धवल थे । इनके दातों में सोन की रोलियाँ  
पहनायी गयी थीं । ये सुवर्ण एव मणिरत्नों से विभूषित हो रहे थे । इनके ऊपर श्रेष्ठ  
पुरुष बैठे हुए थे । (तयाणतर च ण सच्छत्ताणं सज्झयाण सघटाण सपडागाण  
सतोरणवराण सणदिघोसाण स-विंखिणी-जाल-परिक्खित्ताण हेमवय-चित्त

‘मत्ताण ईसीतुगाण ईसी-उच्छङ्ग विसाल धवल दत्ताण कचण कोसी पविट्ट दत्ताण कचण  
मणि-रयण भूसियाण वर पुरिसा रोहग सपउत्ताण अट्टसय गयाण पुरओ अहाणुपुव्वीए  
सपट्टिय) त्थारपधी आगण आगण ‘१०८ हाथी आत्था आ हाथी अत्थ दात  
वाणा हुता-तेना दातं पूरा णहार नीउणेवा नहोता । उच्चित् महशाणी हुता  
थोडाउ उत्था हुता णहु नहि तेमना पीठेना लाग पधारे पडेणेवा नहोते तेमना  
दात णहु घोणा हुता तेमना दातमा मोनानी जोणेवा पडेरावी हुती तेआ-  
सुवर्ण तेमन भवित्तनेा वडे विभूषित अन्या हुता तेमना उपर श्रेष्ठ पुरुष जडा  
हुता (तयाणतर च ण सच्छत्ताणं सज्झयाण सघटाण सपडागाण सतोरणवराण  
सणदिघोसाण स-विंखिणी-जाल-परिक्खित्ताण हेमवय-चित्त-तिणिस-वणन-

## त्ताण सज्झयाण सघटाणं सपडागाणं सतोरणवराण सणदि-

च ण' तद्वर्त्तरञ्च गलु 'सञ्जत्ताण' सञ्जत्तागा=उत्तरयुक्तानाम्, 'सज्झयाण' सज्झयानाम्-  
ध्वनयुक्तानाम् 'सघटाणं' सघटानाम्, 'सपडागाणं' सपटाकानाम्-ध्वजो गण्डान्विह-  
युक्तस्तन्त्या तु पताका तद्वत्ताम् 'सतोरणवराणं' सतोरणवराणाम्=श्रेष्ठतोरणवराणाम्, 'सण-  
दिपोसाण' मनन्दिपोसाणाम्-नन्दिपोसाणविधवावनिर्घोष, तद् यथा-१ भमा, २ मउद,  
३ मइल, ४ फटन, ५ झल्लरि, ६ हुडुक्, ७ फसाला । ८ काहल, ९ तलिमा, १० वसो,  
११ न्वो, १२ पणवो य वारसमो ॥ १ ॥ तत्र-भमा भम्भा=मेरी १, 'मउद' मुकुन्द =  
वाद्यविशेष २, 'मइल' मईल=मृदङ्ग ३, 'फटन' कडम्प=वाद्यविशेष ४, 'झल्लरि'  
झल्लरी=शालर' इति ग्यातो वाद्यविशेष ५, 'हुडुक्' हुडुक्=वाद्यविशेष, अयं देगीय शब्द ६,  
'फसाला' फासाल=वाद्यविशेष ७, 'काहल' काहल=वाद्यविशेष ८, 'तलिमा' तलिमा=

तिगिस-रुणग-णिज्जुत्त-दारुयाण कालायस-सुकय-णेमि-जत-कम्माण ) इनके  
वाद आगे आगे १०८ २५ चल रहे थे, ये २५ उत्तरसहित थे, उत्तरसहित थे, इनके ऊपर  
ध्वजाएँ फहरा रहा थीं, इनमें घण्टे लटक रहे थे, जिससे चलते समय इनकी मधुर आवाज  
आती थी । पताकासहित थे । (गरुड आदि के चिह्नों से युक्त का नाम ध्वजा है और  
विह्वरहित का नाम पताका है ।) इन रथों पर तोरण बंधे हुए थे । ये रथ नन्दिघोष  
सहित थे । नारह प्रकार के वाद्यों का नाम नन्दिघोष है, वे १२ बारह प्रकार के बाजे ये  
हैं-भमा-मेरी, मउद-मुकुन्द (यह एक जात का बाजा होता है), मइल-मृदङ्ग, फटन (यह  
भी एक जात का बाजा होता है), झल्लरी-शालर, हुडुक् (यह भी एक जात का बाजा  
विशेष होता है), फसाल-(यह भी एक जात का बाजाविशेष है), काहल-(यह भी एक  
जात का बाजा विशेष है), तलिमा-वाद्यविशेष, वण-वाद्यविशेष, शख, एवं १२वा पवण-

णिज्जुत्त-दारुयाण कालायस-सुकय-णेमि-जत-कम्माण ) त्थार पछी आगण आगण  
१०८ २५ आलता हुता आ २५ छत्रवाणा हुता ध्वजवाणा हुता तेमना  
ऊपर ध्वज झरझरी रही हुती तेमा घट लटकी गह्रा हुता जेथी आलती  
पणते तेमना मधुर अवाज आवतो हुता पताकावाणा हुता ( गरुड आदिना  
चिह्न जेमा होय ते ध्वज ढंढेवाय अने जे चिह्नविनानी पताका  
( ढंढेवाय ) आ २५ ऊपर तोरण आधेला हुता नन्दिघोषवाता  
रना वाधो (वाण)ना नाम नन्दिघोष छे तेओ १२  
छे-भमा-मेरी, मउद-मुकुन्द (आ ओठ जातनु वाणु  
हुडुक् (आ पणु ओठ अमुठ जातनु वाणु होय छे) क  
वाणु विशेष छे) काहल-आ पणु ओठ अमुठ जातनु वा

ईसी उच्छग-विसाल-धवल-दत्ताणं कचण-कोसी-पविट्ट-दत्ताणं क-  
चण-मणि-रयण-भूसियाणं वर-पुरिसा-रोहग-सपउत्ताण अट्टसयं  
गयाणं पुरओ अहाणुपुव्वीए संपट्टिय । तयाणतरं च णं सच्छ-

‘ईसीतुगाण’ इपत्तुहानाम्=मनागुज्जतानाम्, ‘ईसी-उच्छग-विसाल-धवल-दत्ताण’ एव  
दुस्सह-विशाल-धवल-दत्तानाम्-इपत्तुसङ्गे=मयमाग विशाल अन्ययस्सुवात्, तथा  
धवल दत्ता येषा ते धवलदन्ता, तत पदद्वयस्य कर्मधारय, तेषाम्, ‘कचण-कोसी पविट्ट  
दत्ताण’ काञ्चन-कोश प्रविष्ट-दत्तानाम्, कचण-मणि-रयण-भूसियाण’ काञ्चनमणि  
रत्न-भूषितानाम्, ‘वर-पुरिसा-रोहग-सपउत्ताण’ वर-पुरुषा-ऽऽरोहक-सम्प्रयुक्तानाम् वर  
पुरुषा =श्रेष्ठपुरुषाधामी-आरोहका तै सम्प्रयुक्तानाम्=युक्तानाम्, एतादृशा-‘गयाण’ गजा  
नाम्=हस्तिनाम्, ‘अट्टसय’ अष्टशतम्=अष्टाधिक शतम्, ‘पुरओ अहाणुपुव्वीए सपट्टिय’  
पुरतो यथानुपूर्व्या सम्प्रस्थितम् । अथ रथाना वर्णनमाह-‘तयाणतर’ इत्यादि । ‘तयाणतर

ईसी-उच्छग विसाल धवल दत्ताण कचण-कोसी पविट्ट-दत्ताण कचण मणि रयण भूसि  
याण वर-पुरिसा रोहग सपउत्ताण अट्टसय गयाण पुरओ अहाणुपुव्वीए सपट्टिय)  
इनके बाद आगे आगे १०८ हाथी चले, ये हाथा अल्पदतवाले थे, पूरे दात इनके बाहिर नहीं  
निकल पाये थे । किंचित् मदगाली थे । थोटे हा ऊँचे थे, अधिक नहा, इनका मयभाग भी  
अधिक विशाल नहीं था । दात इनके अत्यंत धवल थे । इनके दाता में सोने की रोलियाँ  
पहनायी गयी थीं । ये सुवर्ण एव मणिरत्नों से विभूषित हो रहे थे । इनके ऊपर श्रेष्ठ  
पुरुष बैठ हुए थे । (तयाणतर च ण सच्छत्ताण सज्झयाण सघटाण सपडामाण  
सत्तोरणवराण सणदिघोसाण स-खिखिणी-जाल-परिक्खित्ताण हेमवय-चित्त

मत्ताण ईसीतुगाण ईसी-उच्छग विसाल धवल दत्ताण कचण कोसी पविट्ट दत्ताण कचण-  
मणि-रयण भूसियाण वर पुरिसा रोहग सपउत्ताण अट्टसय गयाण पुरओ अहाणुपुव्वीए  
सपट्टिय) त्थारपल्ली आगण आगण १०८ हाथी आत्था आ हाथी आत्थ दात  
वाणा हुता-तेना दात पूरा पहार नीकणेला नडोता । उच्चित् भदराणी हुता  
थोडाउ उँचा हुता भहु नडि तेमने पीडने लाग वधारे पडोणे नडोतो तेमना  
दात भहु धोणा हुता तेमना दातमा सानानी जोणे पडेरायी हुती तेओ -  
सुवत्थ तेमन भल्लिरत्ते वडे विभूषित भन्था हुता तेमना उपर श्रेष्ठ पुरुष गहा  
हुता (तयाणतर च ण सच्छत्ताण सज्झयाण सघटाण सपडामाण सत्तोरणवराण  
सणदिघोसाण स-खिखिणी-जाल-परिक्खित्ताण हेमवय-चित्त-तिणिस-वणग-

લિટ્ટ-વ્રત્ત-મહલ-ધુગણં આડળ્ળ-વર-તુરગ-મપડત્તાળ કુસલ-નર-  
ન્દ્રેય-સારહિ-સુસપ્પગહિયાણ વત્તીસ-તોળ-પરિમંડિયાણ સકકડ-  
વડેસગાળ સચાવ-સર-પહરળા-વરળ-મરિય-જુહ-મજ્ઞાણં અટ્ટસય

વ્રત્તમહલ્લુગગામ । ‘આડળ્ળ - વર - તુરગ - મપડત્તાળ’ આકાર્ય - વર-  
તુરગ-મપ્રસુક્તાનામ - યોજિતોત્તમત્રાનિમદ્ધોટ્ઠનાનામ, ‘કુમ-નર-ન્દ્રેય-સારહિ-  
સુસંપ્પગહિયાણ’ કુમ-નર-ન્દ્ર-સારહિ-સુમપ્રગ્ઠાનાનામ-કુમન્નગ = વિજ્રપુરુષા  
અથ એ તેના = નિપુણ મારય તે કુમપ્રગ્ઠાનાનામ = મધ્યાગ્નિનામ । ‘વત્તીસ-તોર-  
ળ-પરિમંડિયાણ’ દ્વાત્રિંશતોરગપર્ગમણિટાના-તોળાનિ = અર્ધવર્તુલસપ્તગગિ દ્વાગિ-  
તેદ્વાત્રિંશમદ્ધ્યકે તોળ = વન્નત્રાં પર્ગમણિટાના, પ્રતિગ્ય દ્વાત્રિંશદ્વદનગગિ  
મર્તાનિ માત્ર । ‘મકકડવડેસગાળ’ મકકડાડવત્તમનાનામ-કકડા = કચ્ચા, અવ-  
તમકા = ગિમ્મગાનિ ‘ટોપ’ દ્વિત્રિ પ્રમિદ્ધા, ત ચુકા મકકડાડવત્તમના તપામ-‘મચાવ-  
સર-પહરળા-વરળ-મરિય-જુહ-મજ્ઞાણ’ મચાવ-સર-પહરળા-સસરળ-મત -  
જુહ-મજ્ઞાણાનામ-ચાપે મહિતા ગમ, મચાવળ પ્રહરળાનિ = ગ્રહાગ્નિ, આગળાનિ = ‘દાઢ’

(આડળ્ળ-વર-તુરગ-મપડત્તાળ) દ્વનમ જો ગોટે જોતન મ આપે એ ન મહત્ત હા ઉત્તમ  
જાતિ કય । (કુમ-નર-ન્દ્રેય-સારહિ-સુસપ્પગહિયાણ) દ્વનકે જો માર્યા ૫ જે  
અથ ચાત્ર ક્રિયા મ મિદ્યન નિપુણ ૫ । થ હી દટે ચગ રહ ૪ । (વત્તીસ તોરળ-પરિ-  
મંડિયાણ) પ્રત્યેક ગ્યા પ રત્તામ ૦ વન્નત્રાં ૩૩ નુર્ટ થી । (મકકડવડેસગાળ)  
દ્વનમ સ્વચ શ્રી ગિમ્મગ-ગદ્ધ ક ટોપ મા ગ્યે નુ ૪ । (મચાવ-સર-પહરળા-વરળ-  
મરિય-જુહ-મજ્ઞાણ) તે અવ ગ્ય ચાવ-વનુપ, સર-ગ્રાગ, પ્રહરળ-હયિયાળ ના આવ-  
ગ-દાઢ આગ્નિકા ને મર દુગ ૫, અન દેગ્વન વાગ કો ણેમ માટમ પડને ૫ કિ માનો

તેમના ધોનગ બહુજ મજળન તેમજ ગોળ આલાના હતા (આડળ્ળવરતુરગ-  
મપડત્તાળ) તેમા ૪ યોદા નોડવામા આવ્યા હતા તે બહુજ ઉત્તમ વ્રતિના  
હતા (કુમલ વર-ન્દ્રેય-સારહિ-સુમપ્પગાગિયાણ) તેના ૭ નાગ્યી હતા તે  
અધ્યન આલન દિયામા વિગ્રપ નિપુણ હતા, તેઓજ તેમને અલાવતા હતા  
(વત્તીસ-તોરળ-પરિમંડિયાણ) પ્રત્યેક એના ઉપર બત્રીન બત્રીસ વદનબાગી  
બાધી હતી (મકકડવડેસગાળ) તેમા ૮વચ અને ગિ-આણુ-લોહાના ટોપ ૫ધુ  
ગળેલા હતા (મ-ચાવ-સર-પહરળા-વરળ-મરિય-જુહ-મજ્ઞાણ) એ બધા  
૦૫ ચાવ-વનુપ, સર-આણુ, પ્રહરણ-હયિયા તેમજ આવ-ણુ - દાલ આદિયી

घोसाण सखिखिणीजालपरिखित्ताण हेमवय-चित्त-तिणिस-कण-  
ग-णिज्जुत्त-दारुयाण कालायस-सुकय-णेमि-जत-कम्माण सुसि-

वाधविशेष ९, 'सतो' वज = वाधविशेष १०, 'सतो' गग प्रमिद, 'पणसो य वार  
समो' पणसथ द्वादश - तत्र पणव - पटह 'ढोल' इति प्रमिद । 'स-खिखिणी-जाल  
परिखित्ताण' सखिखिणी-जाल-परिखित्ताण-स-खिखिणी-जाल-परिखित्ताण-स-  
यज्जालक-आभरणविशेष तेन जालकन पणक्षिमा = मुग्धोभिताम्तपाम्, 'हेमवय-चित्त-तेणिस  
कणग णिज्जुत्त-दारुयाण' हेमवत-चित्त-तैनि-कनक-निर्युक्त-दारुकाणाम-हेमवतानि-  
हिमवद्गिरिसम्भूतानि, चित्राणि = विचित्राणि, तैन्यानि = तिनशनामकतरसम्बन्धीनि, कन-  
कनिर्युक्तानि = सुवर्णसंचितानि, दारुकाणि = काष्ठानि येषु रथेषु तेषाम्, 'कालायस-सुकय  
णेमि-जत-कम्माण' कालायस मुरुत-नेमि-यन्त्र-कर्मणाम्-कालायसेन = कर्मगलौहेन सुष्ठु  
कृत नेमे = चक्रधाराया यन्त्रकर्म = यधनक्रिया येषां ते तथा तेषां कर्मगलौहेमम्पान्तिनेमि-  
बन्धनबद्धानाम्, 'सुसिल्लिद्ध-वत्त-मडलधुराण' सुसिल्लिद्ध-वत्त-मण्डल-धुराणाम्-  
सुष्ठु शिष्टा वृत्तमण्डला - अष्टतमोऽकारा धुर्येषां त तथा तेषां दृढघटित-

पटह-ढोल । इन बारह प्रकार के वाद्यों से विविध रथ थे । इन पर जो जालक-  
आभरणविशेष सजान में आये थे, अथवा इन रथों में जो जालियाँ थीं वे सब क्षुद्र-छोटी  
छोटी घटियों से युक्त थीं । इनसे रथों की गोमा में अधिक वृद्धि हो रहा थी । ये रथ  
जिस काष्ठ के बने हुए थे, वह काष्ठ तिनश नामका था । यह हिमवत गिरि से मगाया  
गया था और उहुत सुन्दर था । इस काष्ठ के ऊपर सुवर्ण का काम किया हुआ था ।  
ये रथ इन्हीं काष्ठों के बने हुए थे । इनके पहियों पर मजबूत लोहे के पट्टे चढ़ाये हुए थे ।  
(सुसिल्लिद्ध-वत्त-मडल-धुराण) इनका धुराये उहुत हा मजबूत एवं गोल आकार का था ।

वाधविशेष-९-जलनृ वाष्प, वज-वायु वाधविशेष, शण, अने आरमु पणव-  
पटह-ढोल आ आरय अजरना वाजिन्तोथी विशिष्ट आ रथ होते तेना उपर  
ने जल जालकविशेष नजववाभा आव्या होता, अथवा आ ग्धोभा ने  
जणीये होती ते जणी क्षुद्र-नानी नानी घट्टीओवाणी होती येनाथी  
रथानी शोभाभा अधिक वृद्धि यती रहेती होती आ रथ ने लाडलाने  
जनावा होता ते लाडला तिनश नामना होता ये हिमवत गिरिथी मगा  
वेला होता अने अहुं ज सुन्दर होता आ लाडलानी उपर सुवर्णु काम  
करवाभा आवेहुं हुतु ये रथ आ ज लाडलाना जनाव्या होता तेमना  
पैदा उपर मजबूत दोढाना पट्टा यडाव्या होता (सुसिल्लिद्ध-वत्त-मडल-धुराण)

मूलम्—तए ण से कूणिए राया हारोत्थय-सुकय-  
रडय-वच्छे कुंडलउज्जोडयाणणे मउडदित्तसिरए णरसीहे णरवई  
णरिदे णरवसहे मणुयरायवसहकप्पे अट्ठमहिय रायतेयलच्छी-

टीका—‘तए ण से’ इत्यादि । ‘तए ण’ ततस्तदनतम्=अष्टमस्कन्धश्लो-  
रितहयगजादिप्रस्थानानन्तरं गच्छ ‘से कूणिए राया’ स कूणिको राजा ‘हारोत्थय-  
सुकय-रडय-वच्छे’ हारावस्तुत्त-सुकृत-रतिद-वत्ता-हागवस्तुत्त=हारप्रावृत्त, सुकृत=  
सुगचित्तम् अतएव रतिदम्-प्रातिप्रद वक्ष=द्वन्द्वदेवो यस्य स तथा, ‘कुडल-उज्जोडया-  
णणे’ कुण्डलोद्घोषिताऽऽनन, मुकुटदीपगिरत्त, ‘णरसीहे’ नरसिंहो, ‘णरवई’ नरपति,  
‘णरिदे’ नेन्द्र ‘णरवसहे’ नरवृषभ-अर्द्धाङ्गितार्यभारनिवाहकान् । ‘मणुय-

‘तए ण से कूणिए राया’ इत्यादि ।

(तए ण) इसके बाद (से कूणिए राया) यह कूणिक राजा कि जिनका वक्षस्थल  
(हारोत्थय सुकय-रडय वच्छे) हागें से व्याप्त, सुगचित और रतिद-प्रातिप्रद था, (कुडल-  
उज्जोडया-णणे) जिनका मुख कुण्डलों का आभा से अधिक दामिन्पन्न हो रहा था । (मउड-  
दित्त-सिरए) मुकुट धारण करने से जिनका मस्तक सुशोभित हो रहा था । (णरसीहे)  
जो मनुष्यों में सिंह जैसे थे । (णरवई) जो मनुष्यों के रूपमा थे, क्या कि हर तरह से  
उनका पालन-पोषण करते थे । इसीलिये (णरिदे) जो नरों में नेन्द्र जैसे थे । (णरवसहे)  
जो नरों में वृषभसमान थे, क्या कि ये अपने ऊपर जो कार्य लेते थे उसे अवश्यमेव पूरा  
करते थे । (मणुयराय-वसह-कप्पे) मानवों के गजाभा के भा जो राजा-चन्द्रवर्ती-जैसे

‘तए ण से कूणिए राया’ इत्यादि

(तए ण) त्थार पक्षी (से कूणिए राया) ते इल्लिड गल्ल दे नेतु वक्ष-  
स्थल (छाती) (हारोत्थय-सुकय-रडय-वच्छे) छात्रेथी व्याप्त, सुगचित्त अने  
प्रीतिप्रद इतु (कुडल-उज्जोडया-णणे) नेमनु सुभ कु उणेनी आला-प्रकाश  
पडे अधिड दीप्तिमयन्न थर्ध गल्ल इतु (मउड-दित्त-सिरए) मुकुट धारण  
उपाधी नेतु मन्नाड सुशोभित थर्ध गल्ल इतु (णरसीहे) ने मनुष्येभा  
सिद्ध नेवा इता, (णरवई) ने मनुष्येभा व्याप्ती इता, नेमडे डर तरेडधी  
तेमनु पालन-पोषण करता इता आथी (णरिदे) तेओ नरेना धर नेवा  
इता (णरवसहे) ने पुण्येभा वृषभ-समान इता, नेमडे तेओ पोताना  
उपर ने कार्य देता इता ते अवश्यमेव पूरा करता इता (मणुयराय-वसह

રહાણ પુરઓ અહાણપુન્વીષ સપટ્ટિય । તયાણતર ચ ણ અસિ-  
સત્તિ-કુત-તોમર-સૂલ-લુલ-ભિંડિમાલ-ધણુ-પાણિ-સજ્જં પાયત્તાણી-  
ય પુરઓ અહાણપુન્વીષ સપટ્ટિય ॥ સૂ૦ ૪૯ ॥

इति प्रसिद्धानि, तैर्भूता, अतएव युद्धाय इव सज्जास्तेषा 'रहाण' रथानाम् 'अट्टसय' अपत्र  
तम्=अष्टाधिकशत 'पुरओ अहाणपुन्वीष संपट्टिय' पुरतो यथानुपूर्व्यां सम्प्रस्थितम् ।  
अथ पदातिरसैन्यवर्णनमाह- 'तयाणतर च णं' इत्यादि । तदनन्तरं गच्छ 'असि-सत्ति-  
कुत-तोमर-मूल-लुल-भिंडिमाल-धणु-पाणि-सज्जं' असि-शक्ति-कुन्त-तोमर-  
शूल-लकुट-भिन्दिपाल-धनु-पाणि-सज्जम्-असि=खड्ग, शक्ति=अस्त्रविशेष, कुन्त=  
भल्ल, तोमर=त्राणविशेष, शूलम्=एकशूलम्-'वरडी' इति प्रसिद्धम्, 'लुल' लु-  
ट=यष्टि, 'भिंडिमाल' भिन्दिपाल-अस्त्रविशेष, 'गोफग' इति भाषाप्रसिद्ध, धनु-  
प्रसिद्धम्, एतानि पाणौ हस्ते यस्य तत् तथा, तच्च तत् सज्ज चेति समास, तादृशम्,  
'पायत्ताणीय' पदात्यनीकम्=पदातिरसैन्यम्, 'पुरओ अहाणपुन्वीष सपट्टिय' पुरतो  
यथानुपूर्व्यां सम्प्रस्थितम् ॥ सू० ४९ ॥

ये युद्ध के मैदान में जाने के लिये ही तैयार किये गये हैं, ऐसे (रहाणं अट्टसय) १०८  
एक सौ आठ रथ (पुरओ) आगे २ (अहाणपुन्वीष) यथानुक्रम से (सपट्टिय) चलने लगे ।  
(तयाणतर च ण असि-सत्ति-कुत-तोमर-मूल-लुल-भिंडिमाल-धणु-पाणि-सज्ज  
पायत्ताणीय पुरओ अहाणपुन्वीष सपट्टिय) इनके आगे २ असि तलवार, शक्ति-अस्त्रविशेष,  
कुन्त-भाल, तोमर-अस्त्रविशेष, शूल-वरडी, लकुट-लाठीयाँ, भिंडिमाल-भिन्दिपाल-गोफग  
और धनु य सप्त इनके हाथों में थे, ऐसे पदातिरसैन्य अनुक्रम से चलने लग ॥ सू ४९ ॥

હરેલા હતા આથી જોનારને જોમળ લાગે કે બાણે યુદ્ધના મેદાનમાં જવા  
માટે જ તૈયાર થયા છે એવા (રહાણ અટ્ટસય) એવેસે આઠ ૧૦૮ રથ  
(પુરઓ) આગળ આગળ (અહાણપુન્વીષ) યથાક્રમેથી (સપટ્ટિય) ચાલવા લાગ્યા  
(તયાણતર ચ ણ અસિ સત્તિ-કુત-તોમર-સૂલ લુલ-ભિંડિમાલ-ધણુ-પાણિ-સજ્જ  
પાયત્તાણીય પુરઓ અહાણપુન્વીષ સપટ્ટિય) તેમની આગળ આગળ અસિ તલ-  
વાર, શક્તિ-અસ્ત્રવિશેષ, કુન્ત ભાલા, તોમર-અસ્ત્રવિશેષ, શૂલ-અરછી, લકુટ-  
લાઠીઓ, ભિંડિમાલ-ભિન્દિપાલ-ગોફણ અને ધનુષ એ બધા જેના હાથોમાં  
હતા એવા પદાતિરસૈન્ય અનુક્રમે ચાલવા લાગ્યા ॥ સૂ ૪૯ ॥

लियाए चाउरगिणीए सेणाए समणुगम्ममाणमग्गे जेणेव पुण्ण-  
भद्दे चेडए तेणेव पहारेत्थ गमणाए ॥ सू० ५० ॥

मूलम्—तए णं तस्स कृणियस्स रण्णो भंभसारपुत्तस्स

प्रथितकृति, 'हय-गय-पवर-जोह-रुलियाए चाउरगिणीए सेणाए' हयगजरथ-  
प्रवरयोधकलितया चतुर्गङ्गिण्या सेनया-हयैर्गज रथै प्रवरयोधै रथिभिर्महारथिभि कलितया=  
युक्तया, चत्वारि अङ्गानि यस्या मा चतुर्गङ्गिणी तथा-हयगजरथपदातिरूपैश्चतुर्भिरङ्गै ममे-  
तया सेनया 'समणुगम्ममाणमग्गे' समनुगम्यमानमार्ग-समनुगम्यमानो मार्गो यस्य  
स तथा, 'जेणेव पुण्णभद्दे चेडए' यत्रैव पूर्णमद्र चय 'तेणेव' तत्रैव 'पहारेत्थ'  
प्रधारितवान् 'गमणाए' गमनाय=पूर्णमद्रोद्यान गन्तु मनसि निश्चय कृतवान् ॥सू० ५०॥

'तए ण' इत्यादि । 'तए ण तस्स कृणियस्स रण्णो भंभसारपुत्तस्स  
पुरओ' तत गच्छ तस्य कृणिकस्य राज्ञो भंभसारपुत्तस्य पुरत 'मह' महान्त =उच्चा,  
'आसा' अश्वा =तुरङ्गमा, 'आसवरा' अश्ववरा-जात्या शृङ्गारेण च वरा =श्रेष्ठा अश्वा

समान ऋद्धि के कारण त्रिरयात कृतिगळे ये (हय-गय-पवरजोह-रुलियाए चाउरगि-  
णीए सेणाए समणुगम्ममाणमग्गे जेणेव पुण्णभद्दे चेडए तेणेव पहारेत्थ गमणाए)  
घोडा, हाथा और श्रेष्ठ योद्धाओं से युक्त चतुरगिणा सेना से युक्त हो जहाँ पूर्णमद्र नामका  
उद्यान था उस ओर चले ॥ सू ५० ॥

'तए ण तस्स कृणियस्स रण्णो' इत्यादि ।

(तए ण) इसके बाद (तस्स कृणियस्स रण्णो भंभसारपुत्तस्स) भंभसार के  
पुत्र उन कृणिक राजा क (पुरओ) आगे आगे (मह आसा) बड़े उँचे २ घोड़े एवं  
(आसवरा) जाति और शृङ्गार से उत्तम घोड़े चलने लगे । (उभओ पारिं णामा णाम

गय-पवरजोह-रुलियाए चाउरगिणीए सेणाए समणुगम्ममाणमग्गे जेणेव पुण्णभद्दे  
चेडए तेणेव पहारेत्थ गमणाए) घोडा, हाथी अने श्रेष्ठ योद्धाओंसे युक्त  
चतुरगिणी सेनासे युक्त हो गया पूर्णमद्र नामका उद्यान छेत्ते ते तत्रैव  
याव्या (सू ५०)

'तए ण तस्स कृणियस्स रण्णो' इत्यादि

(तए ण) त्थाने पछी (तस्स कृणियस्स रण्णो भंभसारपुत्तस्स) भंभसारना  
पुत्र ते इच्छिं सन्धनी (पुरओ) आगण आगण (मह आसा) पण्डु उच्चा  
उच्चा घोडा तेभए (आसवरा) जति तथा शङ्खगाथी उत्तम घोडा याव्या



ए दिप्पमाणे हत्थिक्खधवरगण सकोरटमल्लदामेण उत्तेण धरि-  
ज्जमाणेण सेयवरचामराहि उद्धुव्वमाणीहिं २ वेसमणे चेव णरवई  
अमरवडसण्णिभाए इड्ढीए पहियकित्ती हय-गय-पवरजोहक-

राय-वसहकप्पे' मनुजराज-वृषभ-रूप-मनुजगना-गना वृषभा=नायनाश्रकवर्तिन  
तैस्तुन्य-मनाड्यूनतया समान, उत्तरभरतार्थस्यापि नावने प्रवृत्तत्वादिति भाव । 'अब्भ  
हिय' अभ्यधिक-यथा स्यात् तथा-'राय-तेय-लच्छीए' राजतेजोल्स्या, 'दिप्प  
माणे' दीप्पमान, 'हत्थि-क्खध-वर-गण' हस्ति-रुक्ध-वर-गत, 'सकोरट-  
मल्ल-दामेण उत्तेण धरिज्जमाणेण' मकारण्ट-मान्य-दाम्ना उत्तरेण ध्रियमाणेन,  
'सेय-वर-चामराहिं उद्धुव्वमाणीहिं उद्धुव्वमाणीहिं' श्वेतरचामरेरुद्धूयमानैरुद्धूय  
मानै गोभमान 'वेसमणे चेव' वैश्रवण इव=नेरुपाल कुबेर इव 'णरवई' नरपति,  
'अमरवडसण्णिभाए इड्ढीए' अमरपतिसन्निभया=इन्द्रसदृश्या रुद्रया, 'पहियकित्ती'

थे । 'चक्रवर्ती जैसे थे'-इसका मतलब यह है कि उत्तर भरतार्थ के साधन में प्रवृत्त होने  
से चक्रवर्ती जैसे थे । (अब्भहिय रायतेयलच्छीए दिप्पमाणे) जो राजसी तेज से और  
राजश्री से अधिक देदाप्यमान थे । ऐसे ये कृगिक राजा (हत्थि-क्खध-वर-गण) जब  
हाथी पर बैठ तब इन्हां ने अपने ऊपर (सकोरट-मल्ल-दामेण उत्तेण धरिज्जमाणेण)  
कोरट पुष्पा का मालाआ से युक्त छत्र धारण किया, और इनके ऊपर (सेय वर-चामराहिं  
उद्धुव्वमाणीहिं २) सफेद चमर डुलने लगे । इनसे ये (णरवई) राजा (वेसमणे चेव)  
कुबेर के समान दिखने लगे । तथा (अमरवडसण्णिभाए इड्ढीए पहियकित्ती) इन्द्र के

कप्पे) माधुसोना राजाओना पधु राज-थकेवती' जेवा हुता 'थकेवती'  
जेवा हुता'-ओनी भतलण ओ छे डे उत्तर भरतार्थ ने स्वाधीन उरवाभा  
प्रवृत्त होवाथी थकेवती जेवा हुता (अब्भहिय रायतेयलच्छीए दिप्पमाणे)  
जेओ राजसा तेजथी तथा राजलक्ष्मीथी अधिउ देदीप्यमान हुता जेवा  
आ इण्डिक राज (हत्थि-क्खध-वरगण) न्यारे हाथी उपर गेठा त्यारे तेभले  
पोताना उपर (सकोरट-मल्ल-दामेण उत्तेण धरिज्जमाणेण) कोरटपुष्पानी  
भाजाओथी युक्त छत्र धारण उर्यु, ओने तेभना उपर (सेयवरचामराहिं  
उद्धुव्वमाणीहिं २) सफेद चामर डोणावा लाज्या तेनाथी तेओ (णरवई) राज  
(वेसमणे चेव) कुबेरना जेवा देजावा लाज्या तथा (अमरवडसण्णिभाए इड्ढीए  
पहियकित्ती) इन्द्रना जेवी रुद्रिना उरणथी विज्यात डीतीवाजा तेओ (हय-

वाल-वीयणीए सव्विड्ढीए सव्वज्जुईए सव्ववलेण सव्वसमु-  
दएणं सव्वादरेण सव्वविभूईए सव्वविभूसाए सव्वसभमेण  
सव्व-पुष्फ-गध-मल्ला-लकारेणं सव्व-तुडिय-सद्-सण्णिणा-

यस्मे म तथा । 'पवीड्य-वाल-वीयणीए' प्रवाजित-वाल-व्यजनिङ्ग-प्रवाजिता=प्रवाजिता वाज्यजनिङ्गा यस्मे म तथा, 'सव्विड्ढीए' सर्वद्रव्या=सर्वया ऋद्रव्या । 'सव्वज्जुईए' सर्वद्रव्या=सर्वद्रव्याभगणाना प्रमया, 'सव्ववलेण' सर्वत्रलेन=सर्व-मैयेन, 'सव्वसमुदएण' सर्वसमुत्थेन = सर्वपत्रिगागत्समुदायेन, 'सव्वादरेण' सवादरेण=सर्वप्रयनेन, 'सव्वविभूईए' सर्वविभूया=सर्वविभवेन, 'सव्वविभूसाए' सर्वविभूपया = सर्वविभनपय्यान्धारणेन, 'सव्वसभमेण' सर्वसम्भमेग = सर्वेण औसु-क्येन=स्तहमयेन चाद्यन्यनयर्थ, 'सव्व-पुष्फ-गध-मल्ला-लकारेण' सर्व-पुष्प-गन्-मान्या-लङ्काङ्गेण, 'सव्व-तुडिय-सद्-सण्णिणाएण' सर्व-द्रुटित-शब्द-मन्ति-नादेन-सर्वविभाना द्रुटिताना=वाद्याना योशब्द तस्य मन्तिनादेन=प्रतिध्वनिना । 'महया

ऐसे वे कृष्णिक राजा (सव्विड्ढीए) अपनी समस्त राज्य ऋद्धिसे (सव्वज्जुईए) समस्त वल और आमरणों की प्रभासे (सव्ववलेण) अपनी समस्त सेनाओं से (सव्वसमुदएण) अपने समस्त परि-जनों से, (सव्वादरेण) आदरम-काररूप सभी प्रजनो से (सव्वविभूईए) अपने समस्त ऐश्वर्य से (सव्वविभूसाए) सभी प्रकार के वलाभरणों की शोभा से, (सव्वसभमेण) भक्तिजनित अयत्तिक उमुकता से (सव्व-पुष्फ-गध-मल्ला-लकारेण) सन तरह के पुष्पा से, सन तरह के गन्ध द्रव्या से, सन तरह का मालाओं से, एव सन तरह के अल्लकारों से (सव्व-तुडिय-सद्-सण्णिणाएण) सभी प्रकार के वादियों का मुख ध्वनि से, तथा-(महया

णीए) रेना उपर वाज्यजन अर्थात् यमर दोणार्ध गह्रा हुता, येवा ते दृष्टिड गल्ल (सव्विड्ढीए) पोतानी भभन्त रात्थ ऋद्धिथी, (सव्वज्जुईए) सभ-न्त पञ्च तथा आलङ्घेणाना प्रलाव वडे, (सव्ववलेण) पोतानी भभन्त मेनाओ वडे, (सव्वसमुदएण) पोताना भभन्त पण्णिना वडे, (सव्वादरेण) आदर-मत्ता उप अधणा प्रयत्ना वडे (सव्वविभूईए) पोताना भभन्त ऐश्वर्य वडे, (सव्वविभूसाए) तमाम प्रजाग्ना वआलङ्घेणी शोला वडे, (सव्वसभमेण) लक्षितजनित अत्यत उत्सुकता वडे, (सव्व-पुष्फ-गध-मल्ला लकारेण) सर्व प्रजाग्ना पुष्पो वडे, सर्व प्रजाग्ना गधद्रव्यो वडे, सर्व प्रजाग्नी भाणाओ वडे तेमज सर्व प्रजाग्ना अल्लकारे वडे, (सव्व तुडिय-सद्-सण्णिणाएण) सर्व प्रजाग्ना वाजिनेना अधु ध्वनि वडे, तथा (महया इट्ढीए) पोतानी विशिष्ट

पुरओ महं आसा आसपरा उभओ पार्सि णागा णागवरा  
पिट्ठओ रहसगेल्ली ॥ सू० ५१ ॥

मूलम्—तए ण से कूणिए राया भमसारपुत्ते अब्भु-  
गयभिगारे पग्गहियतालयटे ऊसविय-सेय-च्छत्ते पवीडय-

म्प्रस्थिता, 'उभओ पार्सि' उभयो पार्श्वयो = वामन्क्षिगयो 'णागा' नागा = महा ता  
गजा 'णागवरा' नागवरा = जा या शृङ्गारंग च वरा = श्रेष्ठ गजा म्प्रस्थिता, तथा—  
'पिट्ठओ' पृष्ठत = 'रहसगेल्ली' रथ-नोल्ली = रथसमूह म्प्रस्थित । 'सगेल्ली' इति  
समूहवाचको देशीय शब्द ॥ सू० ५१ ॥

टोका—'तए णं से' इत्यादि । 'तए णं से कूणिए राया भमसारपुत्ते'  
तत खल्ल स कूणिको राजा भमसारपुत्र 'अब्भुगयभिगारे' अब्भुदगतमृद्धार—अब्भुदग  
त = पुरत प्रस्थित मृद्धार = 'झार' इति प्रसिद्ध जलपात्र यस्य स तथा 'पग्गहिय-  
तालयटे' प्रगृहीततालवृन्त—प्रगृहीत तालवृन्त यस्यै स प्रगृहीततालवृन्त । 'ऊसविय-  
सेय-च्छत्ते' उच्छ्रितश्चेतच्छत्र—'ऊसविय' उच्छ्रितम् = उपरि वितानित श्वेत = धवल छत्र  
वरा) तथा उनके दोनों तरफ बड़े २ हाथी एव जाति से और शृंगार से श्रेष्ठ गजराज चलने  
लगे, और (पिट्ठओ) उनके पीछे २ (रहसगेल्ली) रथका समूह चला ॥ ५१ ॥

'तए ण से कूणिए राया' इत्यादि ।

(तए ण) उसके बाद (से कूणिए राया भमसारपुत्ते) भमसार के पुत्र वे कूणिक  
राजा कि, जिनके आगे (अब्भुगयभिगारे) जत्र से मरो हुई झारियाँ थीं, (पग्गहियतालयटे)  
जिनके दोनों ओर पवनपखे हो रहे थे, (ऊसविय-सेय उच्छत्ते) जिनके ऊपर श्वेत छत्र धरा हुआ  
था, तथा (पवीडय वाल वीयगीए) जिनके ऊपर वाल-व्यजन अर्थात् चमर ढोरा जा रहा था,

लाज्या (उभओ पार्सि णागा णागवरा) तथा तेभन्नी जन्ने तरक्क भोटा भोटा  
हाथी तेभन् जतिथी यल्लुगारथी श्रेष्ठ गजराज आलवा लाज्या तथा (पिट्ठओ)  
तेभन्नी पाछण पाछण (रहसगेल्ली) रथनो समूह आटथो (सू ५१)

"तए ण से कूणिए राया" इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (से कूणिए राया भमसारपुत्ते) ललसारना पुत्र ते  
कूणिक राजा ठे जेना आगण (अब्भुगयभिगारे) जलथी लरेली आरीओ  
हुती, (पग्गहियतालयटे) जेनी जन्ने जाल्लुओ पवनपखा थर्ध रह्या हुता,  
(ऊसविय-सेय-च्छत्ते) जेना उपर श्वेत छत्र धरेलु हुतु, तथा (पवीडयवालीय

**मूलम्—**तए ण तस्स कूणियस्स रण्णो चपाए णय-  
रीए मज्झमज्झेणं निगच्छमाणस्स बहवे अत्थत्थिया कामत्थि-  
या भोगत्थिया लाभत्थिया किञ्चिसिया कारोडिया कारवाहिया  
संखिया चक्किया नगलिया मुहमगलिया वद्धमाणा पूसमाणया

**टीका—**‘तए ण’ इत्यादि । ‘तए ण’ तत = चम्पानगरामध्येन निर्गमनाऽनन्तरं  
बहु ‘तस्स कूणियस्स रण्णो’ तस्य कूणिकस्य राज्ञ, ‘चपाए णयरीए मज्झमज्झेण  
निगच्छमाणस्स’ चम्पाया नगर्या मध्यमध्येन निर्गच्छत ‘बहवे’ बहव = अनेक ‘अत्थ-  
त्थिया’ अर्थोऽर्थिका = धनार्थिका, ‘कामत्थिया’ कामार्थिका = सुखार्थिका । ‘भोग-  
त्थिया’ भोगार्थिका, ‘लाभत्थिया’ लाभार्थिका = लाभोऽभिलाषिण, ‘किञ्चिसिया’  
किञ्चिपिका = भण्डचेष्टाकारिण — हास्यकरा इत्यर्थ, ‘कारोडिया’ कापालिका,  
‘कारवाहिया’ कारवाहिता — कर एव कार, तेन वाहिता = राजकरपाटिता,  
‘संखिया’ शास्त्रिका = गङ्गवादाका ‘चक्किया’ चाक्रिका = चक्रधारका ‘नगलिया’

‘तए ण तस्स कूणियस्स’ इत्यादि ।

(तए ण) उसके बाद (तस्स कूणियस्स रण्णो) उस कूणिक राजा के (चपाए  
णयरीए मज्झमज्झेण ) चपा नगरी के मध्यभाग से होकर निकलते समय (बहवे  
अत्थत्थिया कामत्थिया) अनेक धनार्थियों ने—सुखार्थियों ने—(भोगत्थिया लाभत्थिया)  
अनेक भोगार्थियों ने, अनेक लाभार्थियों ने, (किञ्चिसिया) भण्डचेष्टा करने  
वालों ने, (कारोडिया) अनेक कापालिकों ने—एक प्रकार के भिक्षुकों ने,  
(कारवाहिया) अनेक राजकरपाटितों ने, (संखिया) अनेक शास्त्रविदों ने (चक्किया)  
अनेक चक्रधारियों ने, (नगलिया) अनेक गङ्गवादी, (मुहमगलिया) अनेक शुभाशास्त्रादि

‘तए ण तस्स कूणियस्स’ इत्यादि

(तए ण) त्थार ५३ (तस्स कूणियस्स रण्णो) ते कूणिय राजाना (चपाए  
णयरीए मज्झमज्झेण) चपा नगरीना मध्यभागेभागी नीदणती पथते  
(बहवे अत्थत्थिया कामत्थिया) अनेक धनार्थिओओ, अनेक लाभार्थिओओ—  
सुखार्थिओओ (भोगत्थिया लाभत्थिया) अनेक भोगार्थिओओ, अनेक लाभ  
ार्थिओओ, (किञ्चिसिया) भण्डचेष्टा करवावाणाओओ—छात्री मण्डल करवावाणाओओ,  
(कारोडिया) अनेक कापालिकेओओ—एक प्रकारना भिक्षुओओ, (कारवाहिया) अनेक  
राजकरपाटितेओओ, (संखिया) अनेक शास्त्र पणववावाणाओओ, (चक्किया)

एण महया इड्ढीए महया जुईए महया वलेणं महया समुद-  
 एण महया वर-तुडिय-जमगसमग-प्पवाइएण संख-पणव-  
 पडह-भेरि-झल्लरि-खरमुहि-हुडुक्क-मुरय-मुअंग-दुंदुहि-णि-  
 ग्घोस-णाइय-रवेणं चपाए णयरीए मज्झ-मज्जेण णिगच्छइ  
 ॥ सू० ५२ ॥

इड्ढीए 'महया ऋद्धि' 'महया जुईए' महया धुत्ति, 'महया वलेण' महता बलेन-  
 विपुलसैन्येन, 'महया समुदएण' महता समुत्थायेन=समूहेन । 'महया वर-तुडिय-  
 जमग-समग-प्पवाइएण' महता वर-तुटित-यमकसमक-प्रवादितेन-महता=वृहता,  
 वरतुटिताना = श्रेष्ठविधवाधाना-यमकसमक = युगपप्रवाप्तितेन 'संख-पणव-पडह-भे-  
 रि-झल्लरि-खरमुहि-हुडुक्क-मुरय-मुअंग-दुंदुहि-णिग्घोस-णाइय-रवेण' गह्व-  
 पणव-पटह-भेरी-झल्लरी-खरमुत्ती-हुडुक्क-मुरज-मृदङ्ग-दुन्दुभि-निर्घोष-नान्ति-रवेण-  
 शङ्खादिदुन्दुभ्यताना वाद्यविशेषाणा निर्घोषस्य नादितरवेण=प्रतिध्वनिना चम्पाया नगर्या  
 मध्यमध्वने 'णिगच्छइ' निर्गच्छति ॥ सू. ५२ ॥

इड्ढीए) अपनी विशिष्ट ऋद्धि से, (महया जुईए) अपनी विशिष्ट धुति से, (महया वलेण)  
 अपनी विशिष्ट सेना से (महया समुदएण) अपने विशिष्ट परिजनों से (महया वर-तुडिय-  
 जमग-समग-प्पवाइएण) एक ही साथ बजने वाले बाजों की मनोहर महाध्वनि से, तथा  
 (संख-पणव-पडह-भेरि-झल्लरि-खरमुहि-हुडुक्क-मुरय-मुअंग-दुंदुहि-णिग्घोस  
 णाइय-रवेण) गह्व, पणव, पटह, भेरी, झल्लरी, खरमुत्ती, हुडुक्क, मुरज, मृदङ्ग एवं  
 दुन्दुभि के निराप का प्रतिध्वनि से गोमित होते हुए (चपाए णयरीए मज्झमज्जेण  
 णिगच्छइ) चम्पा नगरी के बीचो-बीच से होकर चले ॥ सू. ५२ ॥

ऋद्धि ५, (महया जुईए) पोतानी विशिष्ट धुति वडे, (महया वलेण) पोतानी  
 विशिष्ट सेना वडे, (महया समुदएण) पोताना विशिष्ट परिजनो वडे, (महया  
 वर-तुडिय-जमगसमग-प्पवाइएण) ओठसाथे वगाउता वाजना मनोहर भडा  
 ध्वनि वडे, तथा (संख पणव पडह-भेरी झल्लरि-खरमुहि-हुडुक्क-मुरय-मुअंग दुंदुहि  
 णिग्घोस णाइय रवेण) शंख, पणव, पटह, भेरी, झल्लरी, खरमुभी, हुंडुक्क,  
 मुरज, मृदङ्ग, तेमङ्ग हुंडुलिना निर्घोषनी प्रतिध्वनि वडे शोभाता (चपाए णयरीए  
 मज्झ-मज्जेण णिगच्छइ) तथा नगरीना वन्धो-वन्ध थधने आल्या (सू. ५२)

जय जय णंदा । जय जय भद्दा । भद्दं ते, अजिय जिणाहि,  
जिय च पालेहि, जियमज्जे वसाहि । उदो इव देवाणं, चमरो  
इव असुराण, धरणो इव नागाण, चन्दो इव ताराण, भरहो इव

नाना—इति नन्द, तमन्धोऽन ह नन्द । जय जय=य विजयमान भव । 'जय जय भद्दा'  
जय जय भद्द । ह भद्द '=कन्यागम्यरूप' विजयम् । 'भद्द ते' भद्द तुभ्यमस्तु ।  
'अजिय जिणाहि' अजित जय=अजित देशादिक जय, 'जिय च पालेहि' जित च  
पाल्य, 'जियमज्जे वसाहि' जितमप्ये वस । तथा त्वम् 'उदो इव देवाण' उन्द्र इव  
देवानाम्, 'चमरो इव असुराण' चमर इव=एत नामक इन्द्र इव असुराणाम्=सुगन्धि-  
रोहिणाम्, 'धरणो इव नागाण' धरणन्द्र इव नागानाम्, 'चन्दो इव ताराण' चन्द्र इव  
ताराणाम्, 'भरहो इव मणुयाण' मरुत इव मनुजानाम्, 'उद्द वासाट' वहनि वपाणि,  
'वहट वाससयाड' वहनि वर्षातानि, 'वहूड वाससहस्साट' वहनि वर्षमहन्नाणि,

जय भद्दा) ह नन्द—मनुष्यों को अपाग आनन्द प्रदान करनेवाला स्वामिन । आपका जय  
हो जय हो । हे भद्द ।—कन्यागम्यरूप । आप सदा विजयशाली रहे । (भद्द ते) आपका  
सदा कन्याग हो । (अजिय जिणाहि) आपने जिसको नहीं जाता हो, उस पर विजय  
करें । (जिय च पालेहि) जिसको आपने चीता है उसका पालन करें । (जियमज्जे  
वसाहि) जाते हुए प्रदेश में मन्त्र आपका निग्रह रह । (उदो इव देवाण, चमरो इव  
असुराण, धरणो इव नागाण, चन्दो इव ताराण, भरहो इव मणुयाण) देशों में उन्द्र  
का तरह, असुरों में चमरेन्द्र की तरह, नागकुमारों में धरणन्द्र का तरह, तारकों में चन्द्र  
का तरह और मनुष्यों में भरत की तरह आप (वहूड वासाट वहूड वाससयाड वहूहि

भुति करता आ प्रजादे उड़ेवाने प्राणल ज्यो (जय जय णंदा जय जय भद्दा)  
हे नन्द—मनुष्योंने अपाग आनन्द आपवावाणा स्वाभिन् । आपनी जय हो  
जय हो । हे भद्द ।—कन्यागम्यरूप । आप भद्दा विन्ध्यशाली रहो । (भद्द ते)  
आपनु भद्दा कन्याग हो (अजिय जिणाहि) आपने जेने न श्रुत्या होय तेना  
उपर विजय भेजये (जिय च पालेहि) जेने आपने श्रुत्या होय तेमनु  
पालन करे । (जियमज्जे वसाहि) श्रुतेवा प्रदेशमा भद्दा आपने निवास रहे  
(उदो इव देवाण, चमरो इव असुराण, धरणो इव नागाण, चन्दो इव ताराण, भरहो  
इव मणुयाण) देवोमा उद्दनी जेम, असुरोमा चमरेन्द्रनी जेम, नागकुमारोमा  
धरणेन्द्रनी जेम, तारकोमा चन्द्रनी जेम आने मनुष्योमा भरतनी जेम,  
आप (वहूड वासाट वहूड वाससयाड वहूड वाससहस्माड) धरणी परमे भुवी,

खडियगणा ताहिं इट्टाहि कताहिं पियाहिं मणुण्णाहिं मणामाहिं  
मणाभिरामाहिं हिययगमणिज्जाहिं वग्गूहिं जय-विजय-मंगल-  
सएहिं अणवरय अभिणदता य अभित्थुणंता य एवं वयासी-

लाङ्गलिका = कर्पका 'मुहमगलिया' मुखमङ्गलिका - मुखे मङ्गल येपामस्ति त मुखमङ्ग-  
लिका = शुभप्रवचनदाका, 'वद्धमाणा' वर्द्धमाना = स्कन्धेष्वारोपिता पुरपा, 'पूसमा-  
णवा' पुण्यमानवा = मागधा, 'खडियगणा' खण्डिकगणा = छात्रसमुदाया । एते सर्वे  
'ताहिं' तामि = विरक्षिताभि, 'इट्टाहिं' इष्टाभिर्वाञ्छिताभि, 'कताहिं' काताभि  
कमनीयाभि, 'पियाहिं' प्रियामि, 'मणुण्णाहिं' मनोजाभि = सुदरतया मनोऽनुवृ-  
त्ताभि, 'मणामाहिं' मनोऽमाभि - मनसा अम्यन्ते = गम्यन्ते इति मनोऽमास्ताभि -  
मनसाऽवगमनीयाभि - हृदयाद्वादकवात्, 'मणाभिरामाहिं' मनोऽभिरामाभि, 'वग्गूहिं'  
वाग्भि, 'जय-विजय-मंगल-सएहिं' 'जय-विजय' इत्यादिभिर्मङ्गलकारकवचन-  
गतै 'अणवरय' अनवरतम्, 'अभिणदता य' अभिनदयन्तश्च, 'अभित्थुणंता य'  
अभिन्दुवन्तश्च ते पूर्वोक्ता अर्थाऽर्थिकादयो निरुदावलीपाठादिना राजान प्रसादयत  
'एव वयासी' एवमवादिषु - 'जय जय णदा' जय जय नन्द ! नन्दयति = आनन्दयति

देने वाले ने, (वद्धमाणा) कधों पर बैठ हुए, अनेक पुरषों ने, (पूसमाणया) विस्दावली  
नोलने वालों ने (खडियगणा) छात्रगणों ने (ताहिं इट्टाहिं कताहिं पियाहिं मणुण्णाहिं  
मणामाहिं मणाभिरामाहिं) अपनी २ भाषा के अनुसार इष्ट, कमनीय, प्रिय, मनो-  
हृदयाद्वादक, मनोभिराम (हिययगमणिज्जाहिं) एवं हृदयगम (वग्गूहिं) वचनां से  
(जयविजयमंगलसएहिं) कि जिनमें जय और विजय के ही मंगलकारक शब्दों का  
समावेश था, (अणवरय) अच्छी तरह (अभिणदता य अभित्थुणता य एव वयासी)  
अभिनन्दन एवं स्तुति करते हुए इस प्रकार कहना प्रारम्भ किया - (जय जय णदा जय

अनेक शङ्खधारीयोऽये (नगलिया) अनेक जेडूतोऽये (मुहमगलिया) अनेक  
शुभाशीर्वाद् देवावाणाऽये (वद्धमाणा) काध उपर जेठेला अनेक पुत्रोऽये  
(पूसमाणया) गिरदावली जालनाराऽये (खडियगणा) छात्रगणोऽये (ताहिं  
इट्टाहिं कताहिं पियाहिं मणुण्णाहिं मणामाहिं मणाभिरामाहिं) पोतपोतानी लापा  
अनुसार छष्ट, कमनीय, प्रिय, मनोहृ, हृदयाद्वादक, मनोभिराम, (हियय-  
गमणिज्जाहिं) तेमव हृदयगम (वग्गूहिं) वचनो द्वारा (जय विजय मंगलसएहिं)  
ठे नेमा जय अने विजयना मंगलकारक शब्दोनो समावेश छेतो, (अण  
वरय) सारी रीते (अभिणदता य अभित्थुणता य एव वयासी) अभिनन्दन तेमव

कव्वड-द्रोणमुह-मडव-पट्टण-आसम-निगम-सवाह-सनिवे-  
साण आहेवच्च पोरेवच्च सामित्त भट्टित्त महत्तरगतं आणो-ई-

द्रोणमुख=जलस्थलपथोपेतम्, मडम्बम्=अविद्यमानासन्नग्रामात्तम्, 'पट्टण' पत्तनम्=जलप-  
थेन स्थलपथेन वा निर्गमप्रवेगौ यत्र तत् पत्तनम्, यथा काश्चीतो मुम्बापुरी, यद्वा-जलपथ-  
नैव निर्गमप्रवेगौ न तु स्थलपथेन, यथा-भास्ताद् आग्लराजधानी 'इग्लेण्ड' इति प्रसिद्धा,  
तद्, किंच-स्थलपथेनैव निर्गमप्रवेगौ न तु जलपथेन तत्र, एतत् सर्वं पत्तनमुच्यते । यद्वा-  
यत्र सर्वं वस्तु लभ्यते तत् पत्तनम् । आश्रम=तापमाद्यावास, निगम=वाणिज्यप्रधान  
नगरम्, सवाह=कृषीयुक्ताना धान्यरक्षणस्थानम्, निवेज=सार्धकटकादीनामुत्तरणस्थानम् ।  
तेषाम्-'आहेवच्च' आधिपत्यम्, 'पोरेवच्च' पौरोहित्यम्=पुरोर्गतिवम्-अप्रेसरत्वम् 'सा-

ऐसी वस्तिया के, रेटा के-धूँठि क प्राकार से परिगठित वस्तियाँ क, कर्नटा के-सामान्य  
नगरों के, द्रोणमुखा-जलमार्ग एव स्थलमार्ग से युक्त प्रदेशों के, मडम्बों-जिनके आसपास  
दूसरे ग्राम नहीं होते हैं ऐसे प्रदेशों के, पत्तनाँ क-जहाँ जलपथ से भी एव स्थलपथ से भी  
आना-जाना होता है, जैसे कर्गंची से बम्बई, अथवा जहाँ सिर्फ जलमार्ग से ही आना-  
जाना होता है, जैसे भारत से इंग्लैण्ड, अथवा स्थलमार्ग से ही जहाँ आना-जाना होता है,  
ये सभी पत्तन कहलाते हैं । अथवा समस्त वस्तुओं का लाभ जहाँ होता है वह भी पत्तन  
है, ऐसे पत्तनों के आश्रमों के अर्थात् तापम आदि के आवासाँ के, निगमों के अर्थात्  
व्यापारिक नगरों के, सवाहों क जयात् किमानों के धान्य आदि रखन के स्थलों के, तथा  
सनिवेजों के अर्थात् सार्धग्राह और सेना आदि के उतरने के स्थानों के आधिपत्य को, पौर-  
वृत्य को-अप्रेसरत्वको, स्वामित्व को-प्रभुत्व को, उनके भर्तृत्व को-पोषकत्व को, उनमें मह-

जेटाना-धूण (भाटी)ना प्राकारथी परिवेष्टित वस्तीओना, ठब्जेटाना-सामान्य  
नगराना, द्रोणमुखाना-जलमार्ग तेमज स्थलमार्गथी युक्त प्रदेशाना, मड-  
म्बाना-जेनी आसपास णीज गामे न होय तेवा प्रदेशाना, पत्तनाना-ज्या  
जलमार्गथी तेमज स्थलमार्गथी पणु आवी जध शकतु होय जेमके  
कर्गचीथी मुणध, अथवा ज्या मात्र जलमार्गथी ज आवी जध शकय, जेमके  
भारतथी इंगलाड, अथवा मात्र स्थल मार्गथी ज ज्या जध आवी शकय  
ते णधा पत्तन ठहेवाय छे, अथवा समस्त वस्तुओनी प्राप्ति ज्या यध थके  
ते पणु पत्तन छे जेवा पत्तनाना, आश्रमनाना अर्थात् तापस आदिना  
आवासनाना, निगमनाना अर्थात् व्यापारिक नगराना, सवाहाना अर्थात् जेडु  
ताना धान्य आदि राखवाना स्थानाना, तथा सनिवेशाना अर्थात् सार्धग्राह  
अने सेना आदिना उतरवाना स्थानाना आधिपत्यने, पौरवृत्यने - अप्रेसर



मणुयाण, वहूड वासाड वहूड वाससयाड वहूड वाससहस्साड  
अणहसमगो हट्टुट्टो परमाउ पालयाहि, इट्टजणसपडिवुडो  
चपाए णयरीए अण्णेसि च वहूण गामा-गर-णयर-खेड-

‘अणहसमगो’ अनघसमग्र, अनघश्चासौ समग्रश्चेति विग्रह, निष्पाप परिपूर्णसम्पत्तिपरि-  
वारादिभि सम्पन्नश्च, यद्वा-अनघेन=पुण्येन समग्र=पूर्ण, यद्वा-न अघसमग्र=अनघस  
मग्र=सर्वविधपापरहित इत्यर्थ, ‘हट्टुट्टो’ हट्टुट्ट सन् ‘पालयाहि’ पालय ‘परमाउ’  
परमायु-परमम्=उत्कृष्टम् अपमृत्युवर्जितमरणाण्डित पूर्णमायु, तथा-‘इट्ट-जण-संपरिवुडो’  
इट्टजनसम्परिवृत=परिवारादिसमेत, चम्पाया नगर्या, ‘अण्णेसि च वहूण गामा-  
गर-णयर-खेड-कव्वड-दोणमुह-मडव-पट्टण-आसम-निगम-सवाह-सन्निवे-  
साण’ अयेपाञ्च बहूना गामा-SSऊर-नगर-खेट-कर्वट-द्रोणमुर-मडम्ब-पडना-SSअ  
म-निगम-ग्राह-सन्निवेशानाम्-तत्र-ग्राम=साधारणजनवासस्थानम्, आऊर=लण्णा-  
दिसम्भवस्थानम्, नगरम्=अविद्यमानऊरम्, खेट=धूलीप्राकारवेष्टितम्, कर्वट=कुनगरम्,

वाससहस्साड) बहुत वर्षोंतक, बहुत सैकड़ों वर्षों तक, बहुत हजार वर्षों तक (अणहसम  
गो) पूर्ण पुण्यशाली रहते हुए अथवा परिपूर्ण सम्पत्ति एव परिवार आदि से तृप्त अथवा  
सर्वविधपापरहित होते हुए (हट्टुट्टो परमाउ पालयाहि) सदा आनन्द और मतोष के  
साथ अखण्ड आयु भोगवे । (इट्ट-जण-सपडिवुडो चपाए णयरीए अण्णेसि च वहूण  
गामा-गर-णयर-खेड-कव्वड-दोणमुह-मडव-पट्टण-आसम-निगम सवाह सन्नि-  
वेसाण आहेवच्च पोरेवच्च सामित्त भट्ठित्त महत्तरगत्त आणाईसरसेणावच्च कारेमाणे  
पालेमाणे) इष्ट जनो से परिवृत होते हुए आप चपानगरी के तथा और भी बहुत से  
गाँवा के, आऊर-लण्णा आदि के उत्पत्ति स्थानों के, नगरों-जिनमे कर नहीं लगता हो

धल्ला से ठडा वरसे। सुधी, धल्ला डल्लर वरसे। सुधी (अणहसमगो) पूछूँ  
पुण्यशाली रहेता अथवा परिपूछूँ स पत्ति तेमञ्च परिवार आदिथी स पन्न  
अथवा सर्वरीते पापरहित रहेता (हट्टुट्टो परमाउ पालयाहि) सदा आनन्द  
तथा सतोषपूर्वक आनन्द आयु भोगवे, (इट्टजणसपडिवुडो चपाए णयरीए  
अण्णेसि च वहूण गामा गर-णयर-खेड-कव्वड-दोणमुह-मडव-पट्टण-आसम निगम  
सवाह-सन्निवेसाण आहेवच्च पोरेवच्च सामित्त भट्ठित्त महत्तरगत्त आणाईसर  
सेणावच्च कारेमाणे पालेमाणे) इष्ट भाषुसे वडे परिवृत (विद्यमान) आप  
चपानगरीना तथा ग्रीष्म पक्ष धल्ला गाभेना, आकरेना-लवक्ष आदिना  
उत्पत्तिस्थानाना, नगराना-ज्येमा कर न लेवातो डोय ज्येवी वस्तीजाना

कव्वड-दोणमुह-मडव-पट्टण-आसम-निगम-संग्राह-संनिवे-  
साण आहेवच्चं पोरेवच्चं सामित्त भट्टित्त महत्तरगत आणां-ई-

द्रोणमुख=जलस्थलपथोपगतम्, मडम्पम्=अविद्यमानामनप्रामात्तरम्, 'पट्टण' पत्तनम्=जलप-  
थेन स्थलपथेन वा निर्गमप्रवेगौ यत्र तत् पत्तनम्, यथा काश्चीतो मुम्नापुरी, यद्वा-जलपथ-  
नैव निर्गमप्रवेगौ न तु स्थलपथेन, यथा-भारताद् आग्लराजधानी 'इंग्लेण्ड' इति प्रसिद्धा,  
तत्, किंच-स्थलपथेनैव निर्गमप्रवेगौ न तु जलपथेन तत्, एतत् सर्वं पत्तनमुच्यते। यद्वा-  
यत्र सर्वं वस्तु लभ्यते तत् पत्तनम्। आश्रम=तापसाद्यावास, निगम=वाणिज्यप्रधान  
नगरम्, संग्राह=कृषीउत्पन्ना धान्यराशेरक्षणस्थानम्, संनिवेश=सार्थकटकादीनामुत्तरणस्थानम्।  
तेषाम्-'आहेवच्च' आधिपत्यम्, 'पोरेवच्च' पौरोहित्यम्=पुरोहितत्वम्-अग्रेसरत्वम् 'सा-

ऐसी स्थितियाँ के, जेहों के-धूम्रि क प्राकार से परिगृहित स्थितियाँ के, कर्नटा के-सामान्य  
नगरों के, द्रोणमुखा-जलमार्ग एवं स्थलमार्ग से युक्त प्रदेशों के, मडम्पा-जिनके आसपास  
दूसरे ग्राम नहीं होते हैं ऐसे प्रदेशों के, पत्तनाँ के-जहाँ जलपथ से भी एवं स्थलपथ से भी  
आना-जाना होता है, जैसे कर्कोची से मद्रास, अथवा जहाँ सिर्फ जलमार्ग से ही आना-  
जाना होता है, जैसे भारत से इंग्लैण्ड, अथवा स्थलमार्ग से ही जहाँ आना-जाना होता है,  
ये सभी पत्तन कहलाते हैं। अथवा समस्त वस्तुओं का लाभ जहाँ होता है वह भी पत्तन  
है, ऐसे पत्तनाँ के, आश्रमों के अर्थात् तापस आदि के आश्रमों के, निगमों के अर्थात्  
व्यापारिक नगरों के, संग्राहों के अर्थात् किसानों के धान्य आदि रखने के स्थलों के, तथा  
संनिवेशों के अर्थात् सारंगगाह और सेना जाति के उतर्गने के स्थानों के आधिपत्य को, पौर-  
वृत्त्य को-अग्रेसरत्वको, सामन्त को-प्रभुत्व को, उनके भर्तृत्व को-पोषकत्व को, उनमें मह-

जेहोंना-धूम्रि (भाटी)ना आकारथी परिगृहित वस्तीओना, जेहोंना-सामान्य  
नगरोंना, द्रोणमुखा-जलमार्ग तेमज स्थलमार्गथी युक्त प्रदेशोंना, मड-  
मोना-जेनी आसपास भीज गाओ न होय तेवा प्रदेशोंना, पत्तनोना-ज्या  
जलमार्गथी तेमज स्थलमार्गथी पथ आवी जध शक्यतु होय जेभडे,  
काश्चीथी मुणध, अथवा ज्या मात्र जलमार्गथी ज आवी जध शक्य, जेभडे  
भारतथी इंगलाड, अथवा मात्र स्थल मार्गथी ज ज्या जध आवी शक्य  
ते पथा पत्तन ठडेवाय छे, अथवा समस्त वस्तुओनी प्राप्ति ज्या थध शक्य  
ते पथ पत्तन छे जेवा पत्तनोना, आश्रमोना अर्थात् तापस आदिना  
आवासोना, निगमोना अर्थात् व्यापारिक नगरोंना, संग्राहोना अर्थात् जेहु  
तोना धान्य आदि राखवाना स्थलोना, तथा संनिवेशोना अर्थात् सारंगगाह  
अने सेना आदिना उतरवाना स्थानोना आधिपत्यने, पौरवृत्त्यने - अग्रेसर

સર-સેનાવચ્ચ કારેમાણે પાલેમાણે મહયા-હય-નટ-ગીય-  
વાડય-તતી-તલ-તાલ-તુડિય-ઘણ-મુઅંગ-પટ્ટુ-પ્પવાડય-  
રવેણ વિઝલાઈ મોગમોગાડ મુંજમાણે વિહરાહિત્તિ કટ્ટુ જય  
જય સદ્ પઝંતિ ॥ સૂ. ૫૩ ॥

મિત્ત મટિત્ત મહત્તરગત્ત' સ્વામિચ=પ્રમુખમ્, મર્તૃવમ્=પોષકમ્, મહત્તરકવમ્=નાય  
કવમ્, 'આણા-ઈસર-સેનાવચ્ચ' આદેશ્વર-સેનાપત્યમ્-આદેશ્વર=આજ્ઞાપ્રત્ સેનાપતિપુ  
ય સ આદેશ્વરસેનાપતિ, યસ્યાચામુપાદાય સેનાપતિ સ્વકાર્યે પ્રવર્તતે સ હ્યર્થ, તમ્ય  
ભાવસ્તત્ત્વ તત્ 'કારેમાણે' કારયન્ 'પાલેમાણે' પાલયન્=પ્રજાજનાન્ રક્ષન્ 'મહયા-  
હય-નટ-ગીય-વાડય-તતી-તલ તાલ-તુડિય-ઘણ-મુઅંગ-પટ્ટુ-પ્પવાડય-રવેણ'  
મહતા અહત-નાટચ-ગીત-વાદિત્ર-તત્રી-તલ-તાલ-તૌર્યિક-ઘન-મૃદઙ્ગ-પટ્ટુ-પ્રવાદિત-  
રવેણ-મહતા=દીર્ઘેણ, અહતમ્=અવ્યવચ્છિન્ન યનાટચ=નાટકમ્ તત્ર યદ ગીત=ગેયમ્, વાદિત્ર-  
વાદ્યમ્, તથા તત્રી=વીણા, તલતાલ=હસ્તાસ્ફોટ, તૌર્યિકમ્=શેષવાદ્યસમુદાય, ઘનમૃ-  
દઙ્ગ=મેઘવદ્ ધ્વનિકારકો મર્દલ-અતઃસર્વ સમુદિત પટ્ટુપ્રવાદિત=દક્ષપુરપ-વાદિત તસ્ય  
રવેણ=નાદન-આનદિત ઇતિ ગમ્યતે, તથાભૂત સન્ 'વિઝલાઈ' વિપુલાનિ=અત્યધિ-

ત્તરકવ-નાયકવ કો, એવ આદેશ્વરસેનાપત્ય કો-સેનાપતિયોં કે આજ્ઞાપ્રદાત્વરૂપ અધિકાર કો  
(કારેમાણે પાલેમાણે) કરાતે હુપ, પાલતે હુપ એવ સદા (મહયાહય-નટ-ગીય વાડય  
તતી-તલતાલ-તુડિય-ઘણમુઅંગ-પટ્ટુ-પ્પવાડયરવેણ) વ્યવધાનરહિત-અવ્યવચ્છિન્ન નિર-  
ન્તર પ્રવર્તિત-નાટક મે ગાયે ગયે ગીતાં કે, ચતુરપુરુષોં દ્વારા બજાયે ગયે વાદિત્રોં કે, તથા તત્રી-  
વીણા કે, તલતાલ=હસ્તાસ્ફોટગન્ધ-તાલિયોં કે, તૌર્યિક-ઔર મી અવગિષ્ટ વાજોં કે સમૂહ  
કે, ઘનમૃદગો-મેઘકી તરહ્ ગરજને વાલે ઢોલોં કે એવ મર્દલોં કે અવિરલ શબ્દોં સે આનદિત

ત્વને, સ્વામિત્વને-પ્રભુત્વને, ભર્તૃત્વને-પોષકત્વને, તેમા મહત્તરકવને-નાયક  
ત્વને તેમજ આદેશ્વરસેનાપત્યને - સેનાપતિઓના આજ્ઞાપ્રદાત્વરૂપ અધિકારને  
(કારેમાણે પાલેમાણે) કરાવતા અને પાલતા થકા, તેમજ સદા (મહયાહય-નટ-  
ગીય-વાડય-તતી-તલતાલ-તુડિય-ઘણમુઅંગ-પટ્ટુ-પ્પવાડય-રવેણ) વ્યવધાનરહિત  
અવ્યવચ્છિન્ન-નિરન્તર પ્રવર્તિત-નાટકમા ગવાતા ગીતોના તેમજ ચતુર  
પુરુષો દ્વારા વગાડાતા વાદિત્રોના, તથા તત્રી-વીણાના, તલતાલ-તાલિઓના,  
તૌર્યિક-બીજા આડીના વાજાઓના સમૂહના, ઘનમૃદગો-મેઘની પેઠે ગર્જ-  
નારા ઢોલોના, તેમજ મદલોના અવિરલ શબ્દો દ્વારા આનદિત થતા

મૂલમ્—તણ ન સે કૂણિણરાયા મમસારપુત્તે નયણ-  
માલાસહસ્સેહિ પેચ્છિજ્જમાણે પેચ્છિજ્જમાણે, હિયયમાલાસહસ્સેહિં

કાનિ, ‘મોગમોગાઈ’ મોગમોગાન ‘મુજમાણે વિહરાહિત્તિ કુટ્ટુ’ મુજન્ નિહર ઇતિ  
કૃવાં=શ્લુક્ત્વા, ‘જય જય સદં પડજતિ’ જયજયગદ પ્રયુજ્જતે-જય જયેતિ  
શબ્દાનુચારયન્તિ ॥ સુ ૫૩ ॥

ટીકા—‘તણ ન સે’ इत्यादि । ‘तण न से कूणिण राया ममसारपुत्ते’  
तत्, सद्य स कृणिको राजा ममसारपुत्र ‘नयणमालासहस्सेहिं पेच्छिज्जमाणे पेच्छि-  
ज्जमाणे’ नयनमालासहस्रै प्रेक्ष्यमाण प्रेक्ष्यमाण बहुविधदर्शकजननयनपङ्क्तिभिर्वार  
वार निराक्ष्यमाण, ‘हिययमालासहस्सेहिं अभिगंदिज्जमाणे अभिणदिज्जमाणे’  
हियमालासहस्रैरभिनन्द्यमान अभिनन्द्यमान-धन्योऽय वृत्तपुण्योऽय सफलज माऽयमित्यादि-  
होते हुए (विडलाइ मोगमोगाई मुजमाणे विहराहि) विपुल-अयधिक मोगमोगां को  
भोगते हुए अपना समय निर्विघ्नरीति से व्यतीत करें, (त्तिकट्टु) इस प्रकार (जय जय सह  
पडजति) वे पूर्वोक्त अर्थाभिलाषी आदि समस्त जय जय शब्द बोलते थे ॥ सू० ५३ ॥

‘તણ ન સે’ इत्यादि ।

(તણ ન) इसके बाद (ममसारपुत्ते) ममसार के पुत्र (से) वे (कूणिण) कूणिक  
(राया) राजा (नयणमालासहस्सेहिं पेच्छिज्जमाणे पेच्छिज्जमाणे) हजारों दर्शकजनों  
को हजारों नयनपक्तियों द्वारा निराक्षित होते हुए, (हियमालासहस्सेहिं अभिगंदिज्जमाणे  
अभिणदिज्जमाणे) हजारों मनुष्यों के हृदयसहस्रों द्वारा अभिनंदित होते हुए, अर्थात्—“इस  
राजा को धन्यवाद हे, यह बड़ा पुण्यशाली है, इसका जन्म सफल है” इत्यादि-राति से बार

(विडलाइ मोगमोगाई मुजमाणे विहराहि) विपुल-अतिशय लोगलोगोने लोग-  
वता आपने। समय निर्विघ्न रीति व्यतीत करें (त्तिकट्टु) आ प्रकारे  
(जय जय सह पडजति) ते उषः ढेला अर्थाभिलाषी आदि अथा नय नय  
शब्द बोलता होता (सू ५३)

‘તણ ન સે’ इत्यादि

(તણ ન) ત્યાર પછી (મમસારપુત્તે) મમસારના પુત્ર (સે) તે (કૂણિણ)  
કૂણિક (રાયા) રાજા (નયણમાલાસહસ્સેહિં પેચ્છિજ્જમાણે પેચ્છિજ્જમાણે) હજારો  
જોનારા લોકોની હજારો આંખો દ્વારા જોવાતા, (હિયમમાલાસહસ્સેહિં અભિગંદિજ્જ  
માણે અભિણદિજ્જમાણે) હજારો મનુષ્યોના હજારો હૃદય દ્વારા અભિનંદિત થતા,  
અર્થાત્—“આ રાજાને વન્યવાદ છે તેઓ બહુ બહુ પુણ્યશાલી છે તેમનો  
જન્મ સફળ છે” इत्यादि रीतथी बारबार हजरो लोकો द्वारा छान्दिठ लावना

अभिणदिज्जमाणे अभिणदिज्जमाणे, मणोरहमालासहस्सेहिं विच्छि-  
प्पमाणे विच्छिप्पमाणे, वयणमालासहस्सेहिं अभिथुव्वमाणे  
अभिथुव्वमाणे, कंति-दिव्व-सोहग्ग-गुणेहिं पत्थिज्जमाणे पत्थिज्ज-

रीयाऽसकृत् सहस्राऽधिकजनद्वयै स्तुयमान, 'मणोरहमालासहस्सेहिं विच्छिप्पमाणे  
विच्छिप्पमाणे' मनोरथमालासहस्रैर्विस्तृत्यमान विस्तृत्यमान = हीनदीनरक्षणपूर्वक  
सकलमनोरथपूरकत्वात्—जनाना मनोरथमालासहस्रैर्मुहुर्मुहु स्तुयमान—'दृपोऽयमस्माक-  
मापदुद्धारक पालकश्च, अतोऽयं ज्ञत वर्षाणि जीवतु' इत्यादि मनोरथसहस्रविषयीभवन्  
इत्यर्थः । 'वयणमालासहस्सेहिं' वचनमालासहस्रै—मञ्जुलोदारवचनरचनानिचयै,  
'अभिथुव्वमाणे अभिथुव्वमाणे' अभिष्टयमान अभिष्टयमान, 'कंति-दिव्व-सोह-  
ग्ग-गुणेहिं पत्थिज्जमाणे पत्थिज्जमाणे' कान्तिव्यसौभाग्यगुणै प्रार्थ्यमान प्रार्थ्य  
मान, कान्त्या=देहदीत्या, प्रशस्तसौभाग्यादिगुणैश्च हतुना जनै सातिशयम् अभिलष्यमाण  
अभिलष्यमाण, 'बहूण नरनारीसहरसाण दाहिणहत्येण अजलिमालासहस्साइ

बार सहस्राधिक जनों द्वारा हार्दिक भावना से स्तुत होते हुए, (मणोरहमालासहस्सेहिं  
विच्छिप्पमाणे विच्छिप्पमाणे) हजारों जनों के मनोरथ सहस्ररूपी मालाओं द्वारा स्पृष्ट  
होते हुए, अर्थात्—हीनदीन जनों के रक्षापूर्वक समस्त मनोरथों का पूरक होने से ये राजा  
हम लोगों की आपत्ति से रक्षा करने वाले हैं, एव पालक हैं, इसलिये ये सौ वर्ष तक जीवित  
रहें" इस प्रकार से जनों के हजारों मनोरथ का पात्र होते हुए (वयणमालासहस्सेहिं अ  
भिथुव्वमाणे अभिथुव्वमाणे) मञ्जु एव उदार वचनों की रचनाओं द्वारा अभिष्टुत होते  
हुए, (कंति-दिव्व-सोहग्ग-गुणेहिं पत्थिज्जमाणे पत्थिज्जमाणे) देह की दीप्ति से एव  
दिव्य-असाधारण सौभाग्यादिक गुणों से जनों द्वारा प्रार्थित होते हुए, (बहूण नरनारि-

पूर्वक स्तुति करता, (मणोरहमालासहस्सेहिं विच्छिप्पमाणे विच्छिप्पमाणे) डुब्बडा  
डोडोना डुब्बरो मनोरथरूपी मालाओं द्वारा स्पर्शात्, अर्थात् हीनदीनजनाना  
रक्षापूर्वक समस्त मनोरथों परिपूष करता डोवाथी आ राजा अमारी  
आपत्तिथी रक्षा करवावाणा छे तेमज्ज पालक छे, तेथी तेओ सो वर्ष सुधी  
छवता रडे—आ प्रकारना डोडोना डुब्बरो मनोरथोंने पात्र थता, (वयण-  
मालासहस्सेहिं अभिथुव्वमाणे अभिथुव्वमाणे) मञ्जु तेमज्ज उदार वचनोनी  
रचना द्वारा अलिष्टुत थता, (कंति दिव्व सोहग्ग गुणेहिं पत्थिज्जमाणे पत्थिज्जमाणे)  
देहनी दीप्तिथी तेमज्ज दिव्य-असाधारण सौभाग्य आदिक गुणोधी डोडो द्वारा  
प्रार्थित थता, (बहूण नरनारिसहस्साण अजलिमालासहस्साइ चि

माणे, वहूण नरनारीसहस्साण दाहिणहत्येण अंजलिमालासह-  
स्साड पडिच्छमाणे पडिच्छमाणे, मजुमजुणा घोसेण पडिवुज्जमाणे  
पडिवुज्जमाणे, भवणपतिसहस्साड समडच्छमाणे समडच्छमाणे,  
चपाए नयरीए मज्झमज्जेण निग्गच्छड, निग्गच्छित्ता जेणेव  
पुण्णभदे चेडए तेणेव उवागच्छड, उवागच्छित्ता समणस्स

पडिच्छमाणे पडिच्छमाणे' यहना नरनारीसहस्रागा दक्षिणहस्तेनाञ्जलिमालासहस्राणि-  
यहना नरनारीसहस्रागा यानि अञ्जलिमालासहस्राणि=राज सत्काराय विरचितानि मालारूपाणि  
सहस्राणि प्राञ्जलिपुटानि तानि उत्थापितन दक्षिणहस्तेन प्रताच्छन् प्रताच्छन्=वाग्वार स्वा-  
कुर्वन्, 'मजुमजुणा घोसेण पडिवुज्जमाणे पडिवुज्जमाणे' मज्जुमज्जुना घोषेण=अति-  
क्रोमलेन जन्देन प्रतिबुध्यमान २=अनुमोच्यन् २, 'भवण पति सहस्साड समडच्छमाणे  
समडच्छमाणे' भवनपङ्क्तिमहस्राणि समतिक्रामन् समतिक्रामन्, 'चपाए नयरीए मज्झ  
मज्जेण' चप्पाया नगया मयमयेन, 'निग्गच्छड' निर्गच्छति=निस्तगति, 'निग्गच्छित्ता'  
निर्गय, 'समणस्स भगवओ महावीरस्स' श्रमणस्य भगवतो महावारस्य 'अदूरसामते'

सहस्साण दाहिणहत्येण अजलिमालासहस्साड पडिच्छमाणे पडिच्छमाणे) हजारों  
नरनारियाँ का अजरलिरूप माला के सहस्राँ को जो राजा के सत्काराय विरचित हुई थीं, अपने  
दक्षिण (दाहिने) हाथ से स्वीकृत करते हुए, (मजुमजुणा घोसेण पडिवुज्जमाणे पडि-  
वुज्जमाणे) अत्यन्त मधुर स्वर से उनलोगों के द्वारा किये हुए सत्कार-सम्मान का अनु-  
मोदन करते हुए, (भवण-पति-सहस्साड समडच्छमाणे समडच्छमाणे) एवं हजारों  
महलों का पक्ति को पार करते हुए (चपाए नयरीए मज्झ मज्जेण निग्गच्छड) चपा  
नगरी के बीचमार्ग से होकर निकले, (निग्गच्छित्ता जेणेव पुण्णभदे चेडए तेणेव उवाग-

माणे) हजारों नरनारीयोंना हाथनी हजारों अजलीइष मालाओं ने राजाना  
सत्कारार्थ रचाई हती तेना पोताना जमणा हाथथी स्वीकार करता (मजु  
मजुणा घोसेण पडिवुज्जमाणे पडिवुज्जमाणे) अत्यंत मधुर स्वग्थी ते बोला दान  
करेला सत्कार-सम्माननु अनुमोदन करता, (भवणपतिसहस्साड समडच्छमाणे  
समडच्छमाणे) तेमज्झ हजारों भदेबोनी द्वारने पचार करता (चपाए नयरीए  
मज्झमज्जेण निग्गच्छड) चपा नगरीना पथेना मार्गभा थर्धने नीउण्णा  
(निग्गच्छित्ता जेणेव पुण्णभदे चेडए तेणेव उवागच्छड) नीउणीने न्या पृथुलद्व

भगवओ महावीरस्स अदूरसामते छत्ताईए तित्थयराइसेसे पासइ, पासित्ता अभिसेक्क हत्थिरयणं ठवेइ, ठवित्ता अभिसेक्काओ हत्थिरयणाओ पच्चोरुहइ, पच्चोरुहित्ता अवहट्ट पच्च रायकउहाइ, तजहा—खग्ग छत्त उप्फेसं वाहणाओ वालवीयणि, जेणेव समणे

अदूरसमापे=नातिदूरे नातिसमापे, किंचिद्दूरं इत्यर्थः । 'छत्ताईए तित्थयराइसेसे' छत्रादिकान् तीर्थकरातिगोपान्=तीर्थकरातिगयान् 'पासइ' पश्यति, 'पासित्ता' दृष्ट्वा, 'आभिसेक्क हत्थिरयणं' आभिषेक्य हस्तिरत्नाम् 'ठवेइ, ठवित्ता' स्थापयति, स्थापयित्वा, 'आभिसेक्काओ हत्थिरयणाओ' आभिषेक्यात् हस्तिरत्नात् 'पच्चोरुहइ' प्रयवरोहति=अनतरति, 'पच्चोरुहित्ता' प्रत्ययरुह्य, 'अवहट्ट पच्च रायकउहाइ' अपहृत्य पञ्च राजकुटुंबानि—त्यक्त्वा पञ्च राजचिह्नानि=राजाऽयमिति जापकानि चिह्नानि, 'तजहा' तद्यथा—तानि चिह्नानि यथा—'खग्ग' रत्नम्, 'छत्त' उग्रम् 'उप्फेसं' मुकुटम् 'उप्फेस' इति

चउइ) निकल कर जहाँ पूर्णमद्र उद्यान था वहाँ आये, (उवागच्छित्ता समणस्स भगवओ महावीरस्स अदूरसामते छत्ताईए तित्थयराइसेसे पासइ) आकर उन्होंने श्रमण भगवान् महावीर के न-अतिसमीप और न-अतिदूर—किन्तु-कुछ ही दूर पर तीर्थ-करों के अतिशयस्वरूप छत्रान्तिकों को देखा, (पासित्ता अभिसेक्क हत्थिरयण ठवेइ) देखते ही उन्होंने अपने हाथी को खड़ा करवाया, (ठवित्ता आभिसेक्काओ हत्थिरयणाओ पच्चोरुहइ) हाथी के खड़े होते ही वे उस हाथी से नाचे उतरे, (पच्चोरुहित्ता अवहट्ट पच्च रायकउहाइ) नाच उतरते ही उन्होंने इन पांच राजचिह्नों का परित्याग किया, (तजहा) वे पांच राजचिह्न ये हैं—(खग्ग छत्त उप्फेसं वाहणाओ वालवीयणि) रत्न-

उद्यान छत्र तथा आभ्या, (उवागच्छित्ता समणस्स भगवओ महावीरस्स अदूरसामते छत्ताईए तित्थयराइसेसे पासइ) आधीने तेओओ श्रमण भगवान् महावीरथी भइ ऋ नहि तेम भइ समीप नहि, पल्ल जरा दरे, तीर्थ करेना अतिशय स्वरूप छत्रादिओने जेया, (पासित्ता आभिसेक्क हत्थिरयण ठवेइ) जेतान् तेओओ पोताना हाथीने उबो रथाओ, (ठवित्ता आभिसेक्काओ हत्थिरयणाओ पच्चोरुहइ) हाथी उबो रहेता ज तेओ ते हाथी उपरथी नीचे उतरथी, (पच्चोरुहित्ता अवहट्ट पच्च रायकउहाइ) नीचे उतरने ज तेओओ पाय राजचिह्नेना त्याग ज्यो (तजहा) ते पाय राजचिह्ने आ छे—(खग्ग छत्त उप्फेसं वाहणाओ वालवीयणि) भङ्ग=तलवार, छत्र, उप्फेस=मुकुट

भगव महावीरे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता समण भगव  
महावीर पचविहेण अभिगमेणं अभिगच्छइ, तजहा-(१)  
सचित्ताण दव्वाण विओसरणयाए, (२) अचित्ताणं दव्वाणं  
अविओसरणयाए, (३) एगसाडिय उत्तरासगकरणेणं, (४)

दशाय शब्द, 'गहणाओ उपानहो 'गालवीयणि' वालयजनीम्-चामरम्, एतानि  
त्यक्त्वा, 'जेणेव समणे भगव महावीरे' यत्रैव श्रमणो भगवान् महावार, 'तेणेव  
उवागच्छइ, उवागच्छित्ता' तत्रैवोपागच्छति, उपागय, 'समण भगव महावीर' श्रमण  
भगवन्त महावार 'पचविहेणं अभिगमेणं अभिगच्छइ' पञ्चविधेनाऽभिगमेनाभिगच्छति-  
पञ्चप्रकारेण अभिगमेन=सत्कारविशेषेण अभिमुख गच्छति, 'तजहा' तद्यथा-तपञ्चविधा-  
भिगमन यथा-'सचित्ताण दव्वाण विओसरणयाए' सचित्ताना द्रव्याणा व्यु सर्जनतया-  
हरितफल्कुसुमादीना वस्तूना त्यागन १, 'अचित्ताण दव्वाणं अविओसरणयाए' अचि-  
त्ताना द्रव्याणामव्युसर्जनतया, अचित्ताना वस्त्राभरणादानाम् अत्यागन २, 'एगसाडियमुत्त-

तलवार, डग, मुकुट, उपानत्-पगरल, एव वालयजनी-चामर । फिर वे (जेणेव समणे  
भगव महावीरे तेणेव उवागच्छइ) जहा श्रमण भगवान् महावार निराजमान ये वहाँ पर  
आये, (उवागच्छित्ता समण भगव महावीर पचविहेण अभिगमेण अभिगच्छइ)  
जाते ही वे पांच प्रकार के अभिगमन-सत्कारविशेष से युक्त होकर प्रभु के सन्मुख पहुँचे ।  
व पांच प्रकार के सत्कारविशेष इस प्रकार हैं-(सचित्ताण दव्वाण विओसरणयाए)  
हरित फल फूल आदि सचित्त द्रव्या का परित्याग करना, (अचित्ताण दव्वाण अवि-  
ओसरणयाए) वस्त्र आभरण आदि अचित्त द्रव्या का परित्याग नही करना, (एगसाडिय-  
मुत्तरासगकरणेण) भाषा का यतना के लिये अग्रण्ट अर्थात् जो साया हुआ न हो

पगरभा, तेमव वालयजनी-चामर पछी तेथो (जेणेव समणे भगव महावीरे  
तेणेव उवागच्छइ) जथा श्रमण भगवान् महावीर निराजता हुता त्या आन्था  
(उवागच्छित्ता समण भगव महावीर पचविहेण अभिगमेण अभिगच्छइ) आवता  
व तेथो पाथ प्रदरना अभिगमन-सत्कारविशेषथी युद्ध थरने प्रभुना  
सन्मुख पडोन्था ते पाथ प्रदरना सत्कारविशेष आ प्रदरना छे-(सचित्ताण  
दव्वाण विओसरणयाए) लीला जण कुल आदि अचित्त द्रव्येनो परित्याग  
करेयो, (अचित्ताण दव्वाण अविओसरणयाए) पञ्च-आवण्य आदि अचित्त  
द्रव्येनो परित्याग न करेयो, (एगसाडियमुत्तरासगकरणेण) भाषानी यतना



भगवओ महावीरस्स अदूरसामते छत्ताईए तित्थयराइसेसे  
पासइ, पासित्ता अभिसेक्क हत्थिरयण ठवेइ, ठवित्ता आभिसे-  
क्काओ हत्थिरयणाओ पच्चोरुहइ, पच्चोरुहित्ता अवहट्ठ पच रायकउहाइ,  
तजहा—खग्ग छत्त उप्फेस वाहणाओ वालवीयणिं, जेणेव समणे

अदूरसमापे=नातिदूरे नातिसमापे, किंचिददूरे इत्यर्थ । 'उत्ताईए तित्थयराइसेसे' उग्रा  
दिकान् तीर्थकरातिगेषान्=तीर्थकरातिगयान् 'पासइ' पश्यति, 'पासित्ता' दृष्ट्वा, 'आभिसेक्क  
हत्थिरयण' आभिपेक्ष्य हस्तिरत्नम् 'ठवेइ, ठवित्ता' स्थापयति, स्थापयित्वा, 'आभि  
सेक्काओ हत्थिरयणाओ' आभिपेक्ष्यात् हस्तिरत्नात् 'पच्चोरुहइ' प्रयत्नरोहति=अगत  
रति, 'पच्चोरुहित्ता' प्रत्यवसृज्य, 'अवहट्ठ पच रायकउहाइ' अपहृत्य पञ्च राजकटु  
दानि—त्यक्त्वा पञ्च राजचिह्नानि=राजाऽयमिति ज्ञापकानि चिह्नानि, 'तजहा' तद्यथा—तानि  
चिह्नानि यथा—'खग्ग' सङ्गम्, 'छत्त' उग्रम्, 'उप्फेस' मुकुटम् 'उप्फेस' इति

च्छइ) निकल कर जहाँ पूर्णभद्र उद्यान था वहाँ आये, (उवागच्छित्ता समणस्स भग  
वओ महावीरस्स अदूरसामते छत्ताईए तित्थयराइसेसे पासइ) आकर उन्होंने  
श्रमण भगवान् महावार के न अतिसमीप और न अतिदूर—किन्तु कुछ ही दूर पर तीर्थ-  
करों के अतिशयस्वरूप उग्रादिकों को देखा, (पासित्ता आभिसेक्क हत्थिरयण ठवेइ)  
देखते ही उन्होंने अपने हाथी को खड़ा करवाया, (ठवित्ता आभिसेक्काओ हत्थिरयणाओ  
पच्चोरुहइ) हाथा के सडे होते ही वे उस हाथी से नाचे उतरे, (पच्चोरुहित्ता अवहट्ठ  
पच रायकउहाइ) नाचे उतरते ही उन्होंने इन पांच राजचिह्नों का परित्याग किया,  
(तजहा) वे पांच राजचिह्न ये हैं—(खग्ग छत्त उप्फेस वाहणाओ वालवीयणिं) सङ्ग-

उद्यान હતું ત્યાં આવીયા, (ઉવાગચ્છિત્તા સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અદૂરસા  
મતે છત્તાઈએ તિત્થયરાઈસેસે પાસઈ) આવીને તેઓએ શ્રમણ ભગવાન મહા  
વીરથી બહુ દૂર નહિ તેમ બહુ સમીપ નહિ, પણ જરા દૂરે, તીર્થ કરેના  
અતિશય સ્વરૂપ છત્રાદિકોને બોધ્યા, (પાસિત્તા આભિસેક્ક હત્થિરયણ ઠવેઈ)  
બેતાજ તેઓએ પોતાના હાથીને ઉભો રખાવ્યો, (ઠવિત્તા આભિસેક્કાઓ હત્થિ  
રયણાઓ પચ્ચોરુહઈ) હાથી ઉભો રહેતા જ તેઓ તે હાથી ઉપરથી નીચે  
ઉતરી, (પચ્ચોરુહિત્તા અવહટ્ઠ પચ રાયકઝહાઈ) નીચે ઉતરીને જ તેઓએ પાંચ  
રાજચિહ્નોનો ત્યાગ કર્યો (તજહા) તે પાંચ રાજચિહ્નો આ છે—(સગ્ગ છત્ત  
ઉપ્ફેસ વાહણાઓ વાલવીયણિં) બહુ—તલવાર, છત્ર, ઉપ્ફેસ—મુકુટ—ઉપાનત

भगव महावीरे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता समण भगव  
महावीर पचविहेण अभिगमेण अभिगच्छइ, तजहा-(१)  
सचित्ताण दव्वाण विओसरणयाए, (२) अचित्ताण दव्वाणं  
अविओसरणयाए, (३) एगसाडिय उत्तरासगकरणेणं, (४)

देशाय शब्द, 'गहणाओ उपानहौ 'बालव्रीयणि' बालव्यजनीम्-चामरम्, एतानि  
त्येववा, 'जेणेव समणे भगव महावीरे' यत्रैव श्रमणो भगवान् महावीर, 'तेणेव  
उवागच्छइ, उवागच्छित्ता' तत्रैवोपागच्छति, उपागय, 'समण भगव महावीर' श्रमण  
भगवन्त महावीर 'पचविहेण अभिगमेण अभिगच्छइ' पचविहेणाभिगमेनाभिगच्छति-  
पञ्चप्रकारेण अभिगमेन=सत्कारविशेषेण अभिसुर गच्छति, 'तजहा' तद्यथा-तपञ्चविधा-  
भिगमन यथा-'सचित्ताण दव्वाण विओसरणयाए' सचित्ताना द्रव्याणा व्युत्सर्जनतया-  
हृतिफलकुसुमादाना वस्तूना त्यागेन १, 'अचित्ताण दव्वाणं अविओसरणयाए' अचि-  
त्ताना द्रव्याणामव्युत्सर्जनतया, अचित्ताना वस्त्राभरणादानाम् अयागन २, 'एगसाडियमुत्त-

त्तरासगकरणेणं, उग्र, मुकुट, उपानत-पगरा, ण्व बालव्यजनी-चामर । फिर वे (जेणेव समणे  
भगव महावीरे तेणेव उवागच्छइ) जहा श्रमण भगवान् महावीर विराजमान ये वहाँ पर  
आये, (उवागच्छित्ता समण भगव महावीर पचविहेण अभिगमेण अभिगच्छइ)  
जाते हा वे पांच प्रकार के अभिगमन-सत्कारविशेष से युक्त होकर प्रभु के सम्मुख पहुँचे ।  
व पांच प्रकार के सत्कारविशेष इस प्रकार हैं-(सचित्ताण दव्वाण विओसरणयाए)  
हृति फल फूल आदि सचित्त द्रव्यों का परित्याग करना, (अचित्ताण दव्वाण अवि-  
ओसरणयाए) वस्त्र आभरण आदि अचित्त द्रव्यों का परित्याग नही करना, (एगसाडिय-  
मुत्तरासगकरणेणं) भाषा का यतना के लिये अग्रण्ड अर्थात् जो साया हुआ न हो

पजरणा, तेमज्ज बालव्यजनी-आभर पछी तेओ (जेणेव समणे भगव महावीरे  
तेणेव उवागच्छइ) न्या श्रमणु भगवान् महावीर विराजता हुता त्या आओ  
(उवागच्छित्ता समण भगव महावीर पचविहेण अभिगमेण अभिगच्छइ) आपता  
व तेओ पाय प्रदरना अलिगमन-सत्कारविशेषयी युक्त थडने प्रभुना  
सन्मुख पडोवना ते पाय प्रदरना सत्कारविशेष आ प्रदरना छे-(सचित्ताण  
दव्वाण विओसरणयाए) वीला इण कूल आदि अचित्त द्रव्येओने परित्याग  
उरवो, (अचित्ताण दव्वाण अविओसरणयाए) वस्त्र-आभरणु आदि अचित्त  
द्रव्येओने परित्याग न उरवो, (एगसाडियमुत्तरासगकरणेणं) भाषानी यतना

चक्षुष्पासे अजलिपग्गहेण, (५) मणसो एगत्तभावकरणेण,  
समणं भगव महावीर तिस्सुत्तो आयाहिणपयाहिण करेइ,  
करित्ता वदइ नमसइ, वदित्ता नमसित्ता तिविहाए पज्जुवासण-

रासगरुणेण' एकआटिकोत्तराऽऽसङ्गकरणेन-भाषायतनार्थम् अस्यूतन एकपटन उत्तरा  
सङ्गकरणेन तेन ३, 'चक्षुष्पासे' चक्षुस्पर्श-श्रीमहावीरे दृष्टिमागते, 'अजलिपग्ग  
हेण' अजलिप्रप्रहेण=इत्ताऽजलिपुटेन ४, 'मणसो एगत्तभावकरणेण' मनस एकत्र-  
भावकरणेन-मनस चित्तस्थैक्य-भगवद्विषये भावकरणेन=स्विकरीकरणेन, एव पञ्चविधाभिग  
मेन 'समण भगव महावीर' श्रमण भगवत् महावीरम् अभिगम्य, तस्य श्रमणस्य भगवतो  
महावारस्य 'तिस्सुत्तो' त्रिष्व 'आयाहिणपयाहिण' आदक्षिणप्रदक्षिणम्=अजलिपुट  
नद्वारा, त नद्वाजलिपुट दक्षिणकर्णमूलत आरभ्य ललाटप्रदेशेन वामकर्णांतिकेन चक्राकार त्रि  
परिभ्राम्य ललाटदेशे स्थानरूप, 'करेइ' करोति, 'करित्ता' कृत्वा 'वदइ नमसइ'  
वन्दते नमस्यति-स्तौति नमस्करोति, 'वदित्ता नमसित्ता' वदित्वा नमसित्वा, 'तिवि-

ऐसे बल का उत्तरासङ्ग करना, (चक्षुष्पासे अजलिपग्गहेण) जब से भगवान् दिखायी  
दे, तभी से दोनों हाथों को जोड़ना, और (मणसो एगत्तभावकरणेण) मन को एकाग्र  
करके भगवान् में लगाना । इस प्रकार इन पाँच अभिगमनों से युक्त होकर राजाने भगवान्  
महावार प्रभु को तान नार (आयाहिणपयाहिण) आदक्षिणप्रदक्षिण-अजलिपुट को दाहिने कान से  
लेकर गिर पर घुमाते हुए बाये कान तक ले जाकर फिर उसे घुमाते हुए दाहिने कान पर ले  
जाना और बाद में उसे अपने ललाट पर स्थापन करना-रूप आदक्षिणप्रदक्षिण (करेइ)  
किया, (करित्ता) आदक्षिणप्रदक्षिण कर के (वदइ नमसइ) वन्दना और नमस्कार किया।  
(वदित्ता नमसित्ता) वन्दना नमस्कार कर के (तिविहाए पज्जुवासणाए पज्जुवासइ)

भाटे अण उ अर्थात् वे सीवेला न होय तेवा पञ्चनु उत्तरासङ्ग करेइ,  
(चक्षुष्पासे अजलिपग्गहेण) व्यासथी लगवान हेणाय त्यासथी न अन्ने होथने  
नेउवा, अने (मणसो एगत्तभावकरणेण) मनने ओकाअ करीने लगवानभा  
नेउवु आ प्रकारे आ पय अलिगमनोथी युक्त थछने सनअने लगवान  
महावीर प्रभुने त्रय वार (आयाहिणपयाहिण) आदक्षिणप्रदक्षिण-अजलिपुटने  
जमछा गनथी लछने शिर उपर घुमावता आणा कान सुधी लछ जछने पाछा  
तेने घुमावीने जमछा गने लछ जवेा अने पछी तेने पोताना उपाणे स्था-  
पन करवाउप आदक्षिण-प्रदक्षिण (करेइ) कर्यु, (करित्ता) आदक्षिण-प्रदक्षिण  
करीने (वदइ नमसइ) वन्दना अने नमस्कार कया (वदित्ता नमसित्ता) वन्दना

ज्जुवासड, तजहा-काइयाए वाइयाए माणसियाए ।

१-ताव सकुइयग्गहत्थपाए सुस्सूसमाणे णमंसमाणे अ-  
हं विणएण पंजलिउडे पज्जुवासड । वाइयाए-ज जं भगव

ज्जुवासणयाए पज्जुवासड' त्रिविधया पर्युपासनया पर्युपास्ते-भगवत् पर्युपासना

'तजहा' तद्यथा-तत् त्रिविधं दर्शयति-'काइयाए वाइयाए माणसियाए'

कोशिका-वाचिकया मानसिकया, पर्युपास्ते इति पूर्वोक्तान्वयः । तत्र कायिकया पर्युपासनया तावत् 'सकुइयग्गहत्थपाए' सङ्कुचिताऽग्रहस्तपाद, 'सुस्सूसमाणे' शुश्रूषमाण = सेवमान, 'णमंसमाणे' नमस्त्यन्-अभिमुखे विनयेन प्राञ्जलिपुट पर्युपास्ते, 'वाइयाए-ज जं भगव वागरेड' वाचिकया पर्युपासनया-यद् यद् भगवान् व्याकरोति=व्याख्याति,

त्रिविध पर्युपासना से उनकी उपासना की। वह त्रिविध उपासना इस प्रकार है-(काइयाए वाइयाए माणसियाए) काय से उपासना करना, वचन से उपासना करना एवं मन से उपासना करना। (काइयाए ताव) कायिक उपासना इस प्रकार से उसने की-(सकुइयग्गहत्थपाए सुस्सूसमाणे णमंसमाणे अभिमुहे विणएण पजलिउडे पज्जुवासड) प्रभु के समाप वे हाथपावों को संकुचित करके उचित आसन से बैठे। उनसे धर्म सुनने की इच्छा करने लगे, उन्हें बारबार नमस्कार करने लगे, पुनः नम्र होकर प्रभु के सम्मुख दोनों हाथों को जोड़ते हुए प्रभु की सेवा करने लगे। (वाइयाए) वचन से उपासना उन्होंने इस प्रकार की-(ज जं भगवं वागरेड) जो जो भगवान् कहते थे, उस पर राजा इस प्रकार कहते थे, हे भगवान्! (से जहेयं तुम्हे वदह) आप जैसा कहते हैं, (एवमेव भते!) हे

नमस्कार करीने (तित्रिहाए पज्जुवासणाए पज्जुवासड) त्रिविध पर्युपासना वडे तेमनी उपासना करी ते त्रिविध उपासना आ प्रकारे छे-(काइयाए वाइयाए माणसियाए) वायाथी उपासना करवी, पथनथी उपासना करी तेमन मनथी उपासना करवी (काइयाए ताव) कायिक उपासना तेछे आ प्रकारे करी-(सकुइयग्गहत्थपाए सुस्सूसमाणे णमंसमाणे अभिमुहे विणएण पजलिउडे पज्जुवासड) प्रभुनी पास तेछो हाथ-पगने संकुचित करीने उचित आसन पर गेडा तेछो पासैथी धर्म साखणवानी धन्छा करवा लाज्या, तेमने बारबार नमस्कार करवा लाज्या, अने नम्र थछेने प्रभुना सम्मुख अन्ने हाथ जोडीने प्रभुनी सेवा करवा लाज्या (वाइयाए) पथनथी तेमछे आ प्रमाणे उपासना करी-(ज जं भगव वागरेड) जे जे भगवान् उछेता छता ते उपर राजा आ प्रकारे भोक्षता छता-हे भगवान्! (से जहेयं तुम्हे वदह) आप जेम छहो छे

વાગરેડ, એવમેયં મંતે ! તહમેયં મંતે ! અવિતહમેયં મં  
સંદિદ્ધમેયં મંતે ! ઇચ્છિયમેય મંતે ! પડિચ્છિયમેયં  
ઇચ્છિયપડિચ્છિયમેય મંતે ! સે જહેય તુવમે વદહ-અપડિકૂલ-

તત્ર તત્ર-‘એવમેયં મંતે !’ એવમેતદ્ મદત્ત ! =હે ભગવન્ ! યદ્ ભવાનુપદિગતિ તદ્ એવમે  
વાસ્તિ, ‘તહમેયં મંતે !’ તથૈતદ્ મદત્ત ! =હે ભગવન્ ! મવતા યદુપપ્તિ તત્તયૈવ !  
‘અવિતહમેય મંતે !’ અવિતથમેતદ્ મદન્ત ! =હે ભગવન્ ! મવદુક્તમેતત્ સર્વં સયમેવ !  
‘અસદિદ્ધમેયં મંતે !’ અસદિદ્ધમેતદ્ મદત્ત ! =હે ભગવન્ ! એતત્ સદેહરહિત =દેગ  
ગદ્ધાસર્વગદ્ધાવર્જિતમ્ ! ‘ઇચ્છિયમેય મંતે !’ ઇએમેતદ્ મદત્ત ! =હે ભગવન્ ! એતદ્ગ્રવ  
દ્વચનમસ્માભિર્વાચ્છિતમેવ, ‘પડિચ્છિયમેય મંતે !’ પ્રતીટમેતદ્ મદન્ત ! =હે ભગવન્ ! પુન  
પુનરિદ્ધમેતદ્ મવદ્વચનમ્, ‘ઇચ્છિયપડિચ્છિયમેય મંતે !’ ઇદ્વપ્રતાદ્ધમેતદ્ મદત્ત ! =હે  
ભગવન્ ! એતદ્ વચનમ્ ઇદ્વપ્રતીદ્ધોભયરૂપ વર્તે ! ‘સે જહેય તુવમે વદહ’ તથૈતદ્  
યુય વદથ-તદેતદ્ યથા મવન્ત કથયન્તિ તત્તયૈગેતિ વદન્ ‘અપડિકૂલમાણે પજ્જુવાસઈ’  
અપ્રતિકૂલયન = પ્રતિકૂલાચરણ વર્જયન્ પર્યુપાસ્તે ! ‘માણસિયાણ’ માનસિક્યા = મન-

ભગવન્ ! યહ એસા હી હૈ, (તહમેય મંતે ! ) હે ભગવન્ ! યહ વૈસા હી હૈ, (અવિતહમેય  
મંતે ! ) હે ભગવન્ ! આપને જો કહા સો સત્ય હૈ, (અસદિદ્ધમેય મંતે ! ) હે ભગવન્ ! યહ દેશ-  
શક્કા ઓર સર્વશક્કા સે સર્વથા રહિત હૈ, (ઇચ્છિયમેય મંતે ! ) હે ભગવન્ ! આપકા યહ  
વચન હમ લોગોં કે લિએ સર્વદા વાચ્છનીય હૈ, ( પડિચ્છિયમેય મંતે ! ) હે ભગવન્ !  
યહ આપકા વચન હમ લોગોં કે લિએ સર્વથા વાચ્છનીય હૈ, ( ઇચ્છિયપડિચ્છિયમેય મંતે ! )  
હે ભગવન્ ! યહ આપકા વચન હમ લોગોં કે લિએ સર્વદા ઓર સર્વથા વાચ્છનીય હૈ ! હસ  
પ્રકાર રાજા-(અપડિકૂલમાણે) ભગવાન કે સાથ અનુકૂલ આચરણ કરતે હુએ (પજ્જુ  
વાસઈ) ઉનકી ઉપાસના કરને લગે ! (માણસિયાણ) રાજા ને ભગવાન્ કી માનસિક ઉપા

(એવમેય મંતે ! ) હે ભગવન્ ! એ એમજ છે, (તહમેય મંતે ! ) હે ભગવન્ ! એ  
એમજ છે, (અવિતહમેય મંતે ! ) હે ભગવન્ ! આપે જે કહ્યું તે સત્ય છે  
(અસદિદ્ધમેય મંતે ! ) હે ભગવન્ ! આ તમારું વચન દેશશક્કા અને સર્વ-  
શક્કાઓથી સર્વથા રહિત છે (ઇચ્છિયમેય મંતે ! ) હે ભગવન્ ! આપના આ  
વચન અમારા માટે સર્વદા વાચ્છનીય છે (પડિચ્છિયમેય મંતે ! ) હે ભગવન્ !  
આ આપના વચન અમારા માટે સર્વથા વાચ્છનીય છે, (ઇચ્છિય-પડિચ્છિયમેય  
મંતે ! ) હે ભગવન્ ! આ આપના વચન અમારા માટે સર્વદા અને સર્વથા  
વાચ્છનીય છે આ પ્રકારે રાજા (અપડિકૂલમાણે) ભગવાનની સાથે અનુકૂલ

માણે પજ્જુવાસડ । માણસિયાએ-મહયાસવેગં જણડત્તા તિવ્વધ-  
મ્માણુરાગરત્તે પજ્જુવાસડ ॥ સૂ૦ ૫૪ ॥

મૂલમ્—તએ ન તાઓ સુમદ્દપ્પમુહાઓ દેવીઓ અંતો  
અંતેરસિ પ્ઠાયાઓ જાવ પાયચ્છિત્તાઓ સવ્વાલંકારવિભૂસિ-

સમ્બધિયા પર્યુપાસનયા, ‘મહયાસવેગ’ મહામવેગ=મહદૈરાગ્ય ‘જણડત્તા’ જનયિત્વા  
‘તિવ્વ-ધમ્મા-ણુરાગ-રત્તે’ તીવ્ર-ધમા-નુરાગ-રક્ત સન ‘પજ્જુવાસડ’ પર્યુપાસ્તે અનેન  
વીતરાગાણ પુપ્પધૂપાન્નિમિ સાવધપૂજા નિરાકૃતા ॥ સૂત્ર ૫૪ ॥

ટીકા—‘તએ ન તાઓ’ इत्यादि । ‘तए न’ तत खलु ‘ताओ सुमदप्प-  
मुहाओ’ तत तदनंतरम्-सुगन्धाप्रमुखा ‘देवीओ’ देव्य =राग्य अतो अतेरसि’  
अन्तरन्त पुरस्य स्त्रीभवनमये, ‘ण्हायाओ जाव पायच्छित्ताओ’ स्नाता यावत् प्राय-

સના હસ પ્રકાર કી- (મહયાસવેગ જણડત્તા તિવ્વ ધમ્મા ણુરાગ રત્તે પજ્જુવાસડ) પ્રમુ  
કે મુલ્લ સે ધર્મ કા ઉપદેશ સુન કર રાજા કે હૃદય મેં પરમ વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન હુઆ ઔર  
ધર્માનુરાગ સે પ્રેરિત હોકર વે પ્રમુ કી ઉપાસના કરને લગે । હસ સૂત્ર સે વીતરાગો કી પુપ્પ-  
ધૂપ આદિ સે સાવધ પૂજા કરના સર્વથા નિષિદ્ધ હૈ-યહ સૂચિત હોતા હૈ ॥ સૂ૦ ૫૪ ॥

‘તએ ન તાઓ’ इत्यादि ।

(તએ ન) હસકે બાદ (તાઓ સુમદ્દપ્પમુહાઓ દેવીઓ) વે સુમદ્રાપ્રમુખ દેવિયા  
મી (અતો અતેરસિ) અત પુરસ્થ સ્ત્રીભવન કે મધ્યવર્તી સ્નાનાગાર મેં (ણ્હાયાઓ જાવ

આચરણ કરતા (પજ્જુવાસડ) તેમની ઉપાસના કરવા લાગ્યા (માણસિયાએ)  
રાગ્યએ ભગવાનની માનસિક ઉપાસના આ પ્રકારે કરી- (મહયાસવેગ જણડત્તા  
તિવ્વ-ધમ્મા-ણુરાગ-રત્તે પજ્જુવાસડ) પ્રભુના સુખથી ધર્મને ઉપદેશ સાભ  
ળીને રાગના હૃદયમા પરમ વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયુ, અને ધર્માનુરાગથી પ્રેરિત  
થઈને તેઓ પ્રભુની ઉપાસના કરવા લાગ્યા આ સૂત્રથી વીતરાગોની પુપ્પ  
ધૂપ આદિ વડે સાવધપૂજા કરની એ સર્વથા નિષિદ્ધ છે તે સૂચિત થય છે  
(સૂ૦ ૫૪)

“તએ ન તાઓ” इत्यादि

(તએ ન) ત્યાર પછી (તાઓ સુમદ્દપ્પમુહાઓ દેવીઓ) તે સુભદ્રા પ્રમુખ  
દેવીઓ પશુ (અતો અતેરસિ) અત પુરસ્થ સ્ત્રીભવનના મધ્યવર્તી સ્નાના  
ગારમા (ણ્હાયાઓ જાવ પાયચ્છિત્તાઓ) સ્નાન કરીને ઠોલુક તથા બલિકર્મથી

याओ बहूहि खुजाहिं चिलाईहिं वामणीहिं बडभीहिं बब्बरीहिं  
बउसियाहिं जोणियाहिं पल्हवियाहिं ईसणियाहिं चारुइणियाहिं

श्रित्ता-यात्-गन्दात् 'वृत्तवलिर्माण वृत्तकौतुकमद्गलप्रायश्चित्ता' इति सप्तह, तथा 'सब्बा  
लकार-विभूसियाओ' सर्वा-अङ्गार-विभूषिता-सर्वग्लदागैरलङ्कता 'बहूहिं खुजाहिं'  
बह्वभि कुब्जाभि-वक्रगरीरभि 'कून्डी' इति प्रमिद्गभि, 'चिलाईहिं' किरातीभि = किरात  
देशोत्पन्नाभि, 'वामणीहिं' वामनाभि-अतिह्रस्वगरीरभि, 'बडभीहिं' बटभिकाभि = बका  
ध कायाभि, 'बब्बरीहिं' बर्बराभि = बर्बरदेशोपन्नाभि, 'बउसियाहिं' बकुणिकाभि,  
'जोणियाहिं' योनिकाभि = योनिकदेशोपन्नाभि, 'पल्हवियाहिं' पल्लविकाभि = पल्लवदेशो-  
त्पन्नाभि, 'ईसणियाहिं' 'ईसिन' नामकोऽनार्यदेशस्तत्रोपन्नाभि 'चारुइणियाहिं' चार  
किनिकाभि, 'चारुकिनिक' देशविशेषोत्पन्नाभि, 'लासियाहिं' लासिकाभि = लासकदेशो

पायच्छित्ताओ) स्नान करके कौतुक तथा वलिर्म से निवृत्त होकर, (सब्बा-लकार-विभू  
सियाओ) एव समस्त अलकारा को धारण कर (बहूहिं खुजाहिं चिलाईहिं) अनेक  
कुबडी दासियों से, अनेक किरातिनियों-किरात देशमे उत्पन्न दासियों से, (वामणीहिं) अनेक  
वामनियोंसे-जिनका गरीर अत्यंत ह्रस्व-ओटा था ऐसी दासियों से, (बडभीहिं) अनेक बट-  
भियों-जिनकी कमर निलकुल झुक गई थी ऐसी दासियों से, (बब्बरीहिं) बर्बर देशोद्भव  
अनेक दासियों से, (बउसियाहिं) बकुज देश की दासियों से, (जोणियाहिं) यूनान देश  
की दासियों से, (पल्हवियाहिं) अनेक पल्लविकाओं-पल्लवदेश की दासियों से, (ईसणि  
याहिं) इसिन नाम का एक अनार्यदेश है इस देश की दासियों से, (चारुइणियाहिं)  
चारुकिनिक देश की दासियों से, (लासियाहिं) लासकदेश की दासियों से, (लउसियाहिं)

निवृत्त थउने (सब्बालकारविभूसियाओ) तेभज सब अलङ्कारने धारण  
करीने (बहूहिं खुजाहिं चिलाईहिं) अनेक कुब्डी दासीओथी, अनेक किरा  
तीओ-किरात देशमा उत्पन्न थयेली दासीओथी, (वामणीहिं) अनेक वाम-  
नियों-जेना गरीर अत्यंत नाना-ही गछा) हुता येवी दासीओथी,  
(बडभीहिं) अनेक बटलीओ-जेमनी कमर छेक पणी गछ हुती येवी  
दासीओथी (बब्बरीहिं) जणर-देशोत्पन्न अनेक दासीओथी, (बउसियाहिं)  
अकुश देशनी दासीओथी, (जोणियाहिं) यूनान देशनी दासीओथी,  
(पल्हवियाहिं) अनेक पल्लविकाओ-पल्लव देशनी दासीओथी, (ईसि  
णियाहिं) इसिन नामनो एक अनार्य देश छे ते देशनी दासीओथी,  
(चारुइणियाहिं) चारुकिनिक देशनी दासीओथी, (लासियाहिं) लासक देशनी  
दासीओथी, (लउसियाहिं) लकुशदेशनी दासीओथी (सिंहलीहिं) सिंहल देशनी

લાસિયાહિ લુસિયાહિ સિહલીહિ દમલીહિ, આરવીહિ પુલિ-  
દીહિ પક્કળીહિ વહલીહિ મરુડીહિ સવરીહિ પારસીહિ ણાણાદે-  
સીહિ વિદેસ-વેસ-પરિમંડિયાહિ ઇગિય-ચિતિય-પત્થિય-  
વિયાણિયાહિ સદેસણેવત્થ-ગ્ગહિય-વેસાહિં ચેડિયા-ચક્કવાલ-વ-

ત્વન્નામિ, 'લુસિયાહિ' લુકુગિન્નામિ = લુકુગદેગોપન્નામિ, 'સિહલીહિ' સિંહલમિ =  
સિંહલદેગોપન્નામિ 'દમિલીહિ' દ્રવિડીમિ = દ્રવિડદેગોપન્નામિ, 'આરવીહિ' આરવીમિ =  
અરવદેગોપન્નામિ, 'પુલિંદીહિ' પુલિન્દીમિ = પુલિન્દદેગોપન્નામિ, 'પક્કળીહિ' પક્કળીમિ =  
પક્કળદેગોપન્નામિ, 'વહલીહિ' વહલીમિ = વહલનામકોઽનાર્યદેગસ્ત્રોત્પન્નામિ, 'મુરુડીહિ'  
મુરુણ્ડમિ = મુરુણ્ડદેગોપન્નામિ, 'સવરીહિ' શવરીમિ = શવરદેગોત્પન્નામિ, 'પારસીહિ' પાર-  
સામિ = પારસદેગોત્પન્નામિ, કિરાતાઘ્ય સર્વેઽનાર્યદેગા, 'ણાણાદેસીહિ' નાનાદેગીયામિ, 'વિ-  
દેસ વેસ પરિમંડિયાહિ' વિદેગ-વેષ-પરિમંડતામિ = વિવિધ-દેગપરિમંડનયુક્તામિ, 'ઇગિય-  
ચિતિય-પત્થિય-વિયાણિયાહિ' ઇક્કિત-ચિન્તિત-પ્રાર્થિત વિજામિ, ઇક્કિતમ્ = અભિપ્રાયાનુરૂપ-

લુકુગદેગ કી દાસિયોં સે, (સિંહલીહિ) સિંહલદેશ કી દાસિયોં સે, (દમિલીહિ) દ્રવિડ-  
દેગ કી દાસિયોં સે, (આરવીહિ) અરવદેશ કી દાસિયોં સે, (પુલિંદીહિ) પુલિન્દદેગ કી  
દાસિયોં સે, (પક્કળીહિ) પક્કળદેગ કી દાસિયોં સે, (વહલીહિ) વહલ નામ કે અનાર્ય દેગ  
કી દાસિયોં સે, (મુરુડીહિ) મુરુણ્ડદેગ કી દાસિયોં સે, (સવરીહિ) શવરદેગ કી દાસિયોં  
સે, (પારસીહિ) પારસદેગ કી દાસિયોં સે, (યે કિરાત આદિ જિતને મી દેગ હૈ વે સબ  
અનાર્ય દેગ હૈ) હન (ણાણાદેસીહિ) અનેક દેગ કી દાસિયોં, જો (વિદેસ-વેસ  
પરિમંડિયાહિ) વિદેગી વેષ ભૂષા સે સજિત થીં, (ઇગિય-ચિતિય-પત્થિય-વિયાણિયાહિ)  
ઇગિત કો અર્થાત્ અભિપ્રાય કે અનુરૂપ ચેષ્ટા કો, ચિતિત કો અર્થાત્ મનોગત ભાવકો,

દાસીઓથી, (દમિલીહિ) દ્રવિડ દેશની દાસીઓથી, (આરવીહિ) અરબ દેશની  
દાસીઓથી (પુલિંદીહિ) પુલિંદ દેશની દાસીઓથી (પક્કળીહિ) પક્કળ દેશની  
દાસીઓથી, (વહલીહિ) વહલ નામના અનાર્ય દેશની દાસીઓથી, (મુરુડીહિ)  
મુરુડ દેશની દાસીઓથી, (સવરીહિ) શવર દેશની દાસીઓથી, (પારસીહિ)  
પારસ દેશની દાસીઓથી, આ કિરાત આદિ બેટલા દેશ છે તે બધા અનાર્ય  
દેશ છે, આ (ણાણાદેસીહિ) અનેક દેશની દાસીઓ બે (વિદેસ-વેસ પરિ-  
મંડિયાહિ) વિદેશી વેષ ભૂષાથી સજ્જિત હતી, (ઇગિય ચિતિય પત્થિય વિયાણિયાહિ)  
ઇગિતને બેટલે અભિપ્રાયને અનુરૂપ ચેષ્ટાને, ચિન્તિતને બેટલે મનોગત ભાવને,



रिसवर-कंचुइज्ज-महत्तर-वद-परिक्खित्ताओ अतेउराओ णिग्गच्छन्ति, णिग्गच्छित्ता जेणेव पाडियक्कजाणाइ तेणेव उवागच्छन्ति, उवागच्छित्ता पाडियक्कपाडियक्काइ जत्ताभिमुहाइ जुत्ताइ जाणाइं दुरु-

चेष्टितम्, चित्तित=मनोगत, प्रार्थितम्=अभिलषित तेषा मिनामि, 'सदेस-जेवत्थ-ग्गहिय-वेसाहिं' स्वदेश-नपथ्य-गृहीत-वेषाभि-रूपदेसस्य यानि नेपथ्यानि=वस्त्रभूषण धारणीतय, तैर्गृहीता वेषा यामि तास्तथा तामि, 'चेडिया-चक्कवाल-वरिसवर-कंचुइज्ज-महत्तर-वद-परिक्खित्ताओ' चेडिका-चक्रवाल-वर्षवर-कञ्चुकीय-महत्तर-वृद परिक्खिता-चेडिकाना=दासीना चक्रवाल मण्डलम्, वर्षवरा=स्त्रीणा, कञ्चुकीया=अन्त पुरबहि प्रदेशरक्षका, तदन्ये ये महत्तरा=प्रामाणिका अत पुररक्षका, तेषा यद वृद तेन परिक्खिता=परिवेष्टिता यास्तास्तथा सुभद्राप्रमुखा द्वेभ्यो=राभ्य 'अतेउराओ णिग्गच्छन्ति' अन्त पुरात्-क्षीगृहानिर्गच्छन्ति, 'णिग्गच्छित्ता' निर्गय, 'जेणेव पाडियक्कजाणाइ' यत्रैव प्रत्येकयानानि=पृथक् २ यानानि सन्ति, तत्रैवोपागच्छन्ति, उपागय 'पाडियक्क-पाडि-

प्रार्थित को अर्थात्-अभिलषित को जानने में विन थीं, (सदेस जेवत्थ ग्गहिय वेसाहिं) अपने २ देश की रीति के अनुसार वेषभूषा धारण की हुई थीं, ऐसी इन विदेशी दासियों से, तथा-(चेडिया-चक्कवाल-वरिसवर-कंचुइज्ज-महत्तर-वद-परिक्खित्ताओ) विदेशी दासियों से भिन्न दासियों के समूह से, वर्षवरों से-नपुंसकों से, कञ्चुकीयों से तथा और भी अय प्रामाणिक अन्त पुर रक्षकों से परिक्खित घिरी हुई होकर (अतेउराओ णिग्गच्छन्ति) अत पुर से निकलीं, (णिग्गच्छित्ता) निकलकर (जेणेव पाडियक्कजाणाइ) जहा अपने २ योग्य अलग २ यान रखे हुए थे, (तेणेव उवागच्छन्ति) वहा पर पहुँची, (उवागच्छित्ता, पाडियक्कपाडियक्काइ जत्ताभिमुहाइ जुत्ताइ जाणाइ दुरुहन्ति) पहुँच कर उन पृथक् २

प्रार्थितने ओटवे आलिलाधाने जल्ली देवामा निपुण्णु छती, (सदेसजेवत्थ-ग्गहियवेसाहिं) जेओओ पोटपोताना देशनी रीत अभाणु वेध धारणु करेओ छतो। ओवी आ विदेशी दासीओथी, तथा (चेडिया-चक्कवाल-वरिसवर-कंचुइज्ज-महत्तर-वद-परिक्खित्ताओ) विदेशी दासीओथी जुही दासीओना समूहथी, तथा वर्षवर-नपुंसकोथी, कञ्चुकीओथी, तथा भोज पणु आभाषिक अत पुररक्ष-कोथी परिक्खिम-वीटाओवी जनीने (अतेउराओ णिग्गच्छन्ति) अत पुरथी नीकणी, (णिग्गच्छित्ता) नीकणीने (जेणेव पाडियक्कजाणाइ) न्या पोटपोताने योज्य जुहा जुहा यान (वाहने) राणवामा आओ छता (तेणेव उवागच्छन्ति) त्या पडोथी (उवागच्छित्ता पाडियक्कपाडियक्काइ जत्ताभिमुहाइ जुत्ताइ जाणाइ दुरु-

हंति, दुरुहित्ता णियग-परियाल सद्धि सपरिवुडाओ चंपाए  
णयरीए मज्झमज्झेणं णिग्गच्छति, णिग्गच्छित्ता जेणेव पुण्ण-  
भदे चेइए तेणेव उवागच्छति, उवागच्छित्ता समणस्स भगव-  
ओ महावीरस्स अदूरसामते छत्तादीए तित्थयराइसेसे पासंति,

यकाइ' प्रयेकप्रत्येकानि=पृथक् २ कल्पितानि 'जत्ताभिमुहाइ जुत्ताइ जाणाइ'-यात्रा-  
भिमुत्तानि युक्तानि यानानि-यात्राभिमुत्तानि=भगवद्दर्शनार्थगमनाय सज्जितानि युक्तानि=उली-  
वर्दे योजितानि, यानानि=स्थान् 'दुरुहति' अधिरोहति, 'दुरुहित्ता' अप्रिरह्य, 'णियग-  
परियाल सद्धि' निजकपरिवारै सार्द्धम्, 'सपरिवुडाओ' सम्परिवृता=समन्ताद्वेष्टिता,  
चम्पाया नगर्या मध्यम-येन, 'णिग्गच्छति' निर्गच्छति, 'णिग्गच्छित्ता' निर्गत्य, 'जेणेव  
पुण्णभदे चेइए तेणेव उवागच्छति' यत्रैव पूर्णभद्र चैत्य तत्रैवोपागच्छति, 'उवागच्छित्ता  
समणस्स भगवओ महावीरस्स अदूरसामते' उपागम्य श्रमणस्य भगवतो महावीरस्या-  
दूरसमीप 'छत्तादीए तित्थयराइसेसे' उग्रादिकान तीर्थकरातिशेषान्=तीर्थकरातिशयान्

यानों पर, जो भगवान के दर्शन के लिये ले जाने के निमित्त पहिले से सज्जित कर रखे  
हुए एवं उलीवर्द आदिकों से युक्त थे, सनार हुई । (दुरुहित्ता णियग-परियाल सद्धि)  
सनार होकर अपन २ परिवारों के साथ (सपरिवुडाओ) परिवेष्टित होती हुई वे सन देविया  
(चंपाए णयरीए मज्झमज्झेण) चंपा नगरी के ठीक बीचों बीच के मार्ग से होकर  
(णिग्गच्छति) निकला, (णिग्गच्छित्ता) निकलकर (जेणेव पुण्णभदे चेइए तेणेव  
उवागच्छति) जिस ओर पूर्णभद्र चैत्य (उद्यान) था, उस ओर आया, (उवागच्छित्ता)  
आकर (समणस्स भगवओ महावीरस्स अदूरसामते छत्तादीए तित्थयराइसेसे  
पासंति) उन्होंने श्रमण भगवान् महावीर से कुछ दूर पर रहे हुए तीर्थकरों के अतिशय

हृत्ति) पड़े। चिने ते जुहा जुहा यानो-रथो पर के लगवानना दर्शने लक्ष जवा  
भाटे पड़ेलाथी तैयार ढरी राखवाभा आव्या हुता तेभज्ज अण्हो भेडी  
राखेला हुता तेभा भेडा, (दुरुहित्ता णियग-परियाल सद्धि) ऐसीने पोतपोताना  
परिवारनी साथे (सपरिवुडाओ) युक्त थधने ते णधी देवीओ (चंपाए णयरीए  
मज्झमज्झेण) य पानगरीना परेअर वन्थो-वन्थना भागे थधने (णिग्गच्छति)  
नीउणी, (णिग्गच्छित्ता) नीउणीने (जेणेव पुण्णभदे चेइए तेणेव उवागच्छति) के तरइ  
पूष्पलद्र चैत्य (उद्यान) हुतु ते तरइ आवी, (उवागच्छित्ता) आवीने (समण  
स्स भगवओ महावीरस्स अदूरसामते छत्तादीए तित्थयराइसेसे पासंति) तेभे



तजहा-१ सचित्ताणं दव्वाण विओसरणयाए, २-अचित्ताणं दव्वाण अविओसरणयाए, ३-विणओणयाए गायलट्टीए, ४-चक्खुप्फासे अजलिपग्गहेण, ५-मणसो एगत्तीभावकरणेण समण भगव महावीर तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण करेति,

‘सचित्ताण दव्वाण विओसरणयाए’ सचित्ताना द्रव्याणा व्युसर्जनतया-सचित्तद्रव्य-  
व्यागेन, १, ‘अचित्ताण दव्वाण अविओसरणयाए’ अचित्ताना द्रव्यागामव्युसर्जन-  
तया-अचित्तद्रव्याणा=वस्त्राभरणार्थानामपरित्यागेन २, ‘विणओणयाए गायलट्टीए’  
मिनयावनतया गात्रयष्ट्या ३, ‘चक्खुप्फासे अजलिपग्गहेण’ चक्षु स्पर्शेऽञ्जलिप्रग्रहेण=  
श्रीगुरुमाने महागुरे चक्षुर्विषये सति अञ्जलिप्रिचनेन ४, ‘मणसो एगत्तीभावकर-  
णेण’ मनस एकत्रीभावकरणेन-मनस =चित्तस्य एकत्रीभावकरण-एकत्र=भगवद्विषये  
स्थिराकरण तेन ५, एतद्रूपेण पञ्चप्रकारेण अभिगमेन, ‘समण भगव महावीर तिक्खुत्तो  
आयाहिणपयाहिण करेति, करित्ता वदति णमसति, वदित्ता णमसित्ता’ श्रमणस्य

ओसरणयाए, विणओणयाए गायलट्टीए, चक्खुप्फासे अजलिपग्गहेण, मणसो एगत्ती-  
भावकरणेण) सचित्त द्रव्यों का परित्याग करना-प्रभु के दर्शन करने के लिये जाते समय  
अपने पास सचित्त वस्तुओं को नहा रखना, अचित्तवस्त्रादिकों का त्याग नहीं करना, मिनय  
से अग्रतः गात्र-शरीर होना-विनयभार से नम्रीभूत होना, प्रभु के दिखते हा दोनों हाथों  
को जोड़ना, एव प्रभु की भक्ति में मन को एकाग्र करना। इन पांच अभिगमनों से युक्त  
सपरिवार उन रानियों ने (समण भगव महावीर तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण करेति)  
श्रमण भगवान महावार को तीन बार आदक्षिणप्रदक्षिण किया, (करित्ता वदति नमसति)

विओसरणयाए, अचित्ताण दव्वाण अविओसरणयाए, विणओणयाए गायलट्टीए, चक्खु  
प्फासे अजलिपग्गहेण, मणसो एगत्तीभावकरणेण) सचित्त द्रव्यों का परित्याग  
करवे।-प्रभु दर्शन करवा भाटे जाती पणते पोतानी पासे सचित्त वस्तुओं न  
राखवी १, अचित्त वस्त्रादिओं का त्याग करवे २, विनयशील नभावे। गात्र-  
शरीर राखवु-विनयलारथी नम्रीभूत थवु ३, प्रभुने नेताज्ज पणने हाथ  
लेडवा ४, तेभज्ज प्रभुनी लक्षिताभा मनने ओकाअ करवु ५, आ पाय अलि  
गमनोथी युक्त सपरिवार ते राखीओओ (समण भगव महावीर तिक्खुत्तो आया-  
हिणपयाहिण करेति) श्रमण भगवान महावीरने त्रयवार आदक्षिणप्रदक्षिण  
किया, (करित्ता वदति नमसति) पढी पढना तेभज्ज नमस्कार किया,

करित्ता वदन्ति णमसन्ति, वंदित्ता णमसित्ता कूणियरायं पुरओ  
कट्टु ठिड्याओ चेव सपरिवाराओ अभिमुहाओ विणएणं पंज-  
लिउडाओ पज्जुवासन्ति ॥ सू० ५५ ॥

मूलम्—तए णं समणे भगवं महावीरे कूणियस्स  
रण्णो भभसारपुत्तस्य सुभदापमुहाणं देवीण तीसे य महइमहा-

भगवतो महावीरस्य त्रिकृत्व आदक्षिणप्रदक्षिण कुर्वति, कृत्वा वदते नमस्यति, वदित्वा  
नमस्त्यत्वा, 'कूणियराय पुरओ कट्टु ठिड्याओ चेव' कूणिकराज पुरत कृत्वा स्थिता एव  
'सपरिवाराओ' सपरिवारा—परिजनसमेता, 'अभिमुहाओ' अभिमुखा भगवद्दृष्टिपथे,  
'विणएणं पजलिउडाओ पज्जुवासति' विनयेन प्राञ्जलिपुटा = कृताञ्जलिपुटा पर्युपासते  
॥ सू० ५५ ॥

'तए ण' इत्यादि । 'तए ण' तत = द्वादशविधपरिपटुपस्थितिसमनन्तर खलु  
'समणे भगव महावीरे' श्रमणो भगवान् महावीर 'कूणियस्स रण्णो भभसारपुत्तस्स'  
कूणिकस्य राज्ञो भभसारपुत्रस्य 'सुभदापमुहाण देवीण' सुभद्राप्रमुखाणा देवीनाम्—'तीसे

पश्चात् वदना एव नमस्कार क्रिया, (वदित्ता णमसित्ता कूणियराय पुरओ कट्टु ठिड  
याओ चेव सपरिवाराओ अभिमुहाओ विणएण पजलिउडाओ पज्जुवासति) वदना  
नमस्कार कर चुकने के बाद फिर वे, कूणिक राजा को आगे कर के खड़ी खड़ी विनयपूर्वक  
हाथ जोड़ कर भगवान की सेवा करने लगीं ॥ सू. ५५ ॥

'तए ण' इत्यादि ।

(तए ण) बारह प्रकार के परिषद जम जाने पर (समणे भगव महावीरे)

श्रमण भगवान् महावीर ने (कूणियस्स रण्णो भभसारपुत्तस्स) भभसार अर्थात् श्रेणिक

(वदित्ता णमसित्ता कूणियराय पुरओ कट्टु ठिड्याओ चेव सपरिवाराओ अभिमुहाओ  
विणएण पजलिउडाओ पज्जुवासति) वदना नमस्कार करी लीधा पछी वणी ते  
द्विष्टिक राजने आगण करीने उली उली विनयपूर्वक हाथ जोडीने भगवाननी  
सेवा करवा लागी (सू. ५५)

“तए ण” इत्यादि

(तए ण) बार प्रकरणनी परिषद कराध जाता (समणे भगव महावीरे) श्रमण

भगवान भडावीरे (कूणियस्स रण्णो भभसारपुत्तस्स) भभसार अर्थात् श्रेणि

लियाए परिसाए इसिपरिसाए मुणिपरिसाए जइपरिसाए देव-  
परिसाए अणेगसयाए अणेगसयवदाए अणेगसयवदपरिवाराए

य महइमहालियाए' तस्याश्च महातिमहत्या 'परिसाए' परिषद =सभाया, 'इसिपरिसाए'  
ऋषिपरिषद -ऋषन्ति=जानति अवधिजानादिनेति ऋषय -अतिगयजानवत्, तेषा परिषत्-  
सभा तस्या, 'मुणिपरिसाए' मुनिपरिषत् -मुणति-मन्यन्ते वा=प्रतिजानन्ति सर्वसावध-  
व्यापारोपरतिम् इति मुणयो-मुनयो वा-सर्वपरिषत्, तेषा परिषत् तस्या मुणिपरिषदो,  
मुनिपरिषदो वा, 'जइपरिसाए' यतिपरिषद -यतते दशविधयतिधर्मे इति यतय ।  
तथा चोक्तम्—

एवं यः शुद्धयोगेन, परित्यज्य गृहाऽऽश्रमान् ।

सयमे रमते नित्य, स यतिः परिकीर्तितः ॥ १ ॥

इति तेषा यतीना परिषत्-तस्या, 'देवपरिसाए' देवपरिषद -देवाना=भगव-  
न्त्यादिचतुर्विधदेवाना परिषत्-तस्या, 'अणेगसयाए' अनेकशताया -अनेकानि शतानि  
यस्या साऽनेकशता तस्या, 'अणेगसयवदाए' अनेकशतवृदाया =अनेकशतानि वृन्दानि=  
समूहा यस्या साऽनेकशतवृदा तस्या, 'अणेगसयवदपरिवाराए' अनेकशतवृन्दपरि-

के पुत्र कृष्णि राजा को, तथा-( सुमहापमुहाण देवीण ) सुमहाप्रमुख राजारणियों को,  
( तीसे य महइमहालियाए ) तथा उस बटी भारी ( परिसाए ) सभा को, ( इसि-  
परिसाए ) ऋषियों-अवधिज्ञान से पदार्थों को जानने वाले की सभा को, ( मुणिपरिसाए )  
मुनियों-सर्वसावध व्यापारों के मन वचन एवं काय आदि से त्यागियों की सभा को,  
( जइपरिसाए ) गृहाश्रम का परित्याग कर जो मन, वचन, काय के शुद्धयोग से मयम  
में अर्थात् दश प्रकार के यतिधर्म में नित्य यत्नवान होते हैं वे यति हैं, उनकी सभा को,  
( देवपरिसाए ) भगवन्पति आदि चतुर्निर्काय के देवों की सभा को, ( अणेगसयाए )  
अनेकशत-रयावाली ( अणेगसयवदाए ) अनेकशत वृन्द ( समूह ) वाली ( अणेग-

कना पुत्र इषिऽ राजाने, तथा-(सुमहापमुहाण देवीण) सुलद्रा-प्रभुष राजराणी  
ओने (तीसे य महइमहालियाए) तथा ते ऋषि भोटी (परिसाए) सलाने, (इसि  
परिसाए) ऋषियों-अवधिज्ञानथी पदार्थोंने ऋषुवावाजाओनी सलाने, (मुणि  
परिसाए) मुनियों सव सावधव्यापारोने मन वचन तेमज् जया आदिथी  
त्याग करनारनी सलाने, (जइपरिसाए) गृहस्थाश्रमनो परित्याग करी ने मन,  
वचन, कायना शुद्धयोगथी सयभमा अर्थात् दश प्रकारना यतिधर्मभा  
नित्य यत्नवान रहे छे ते यति छे तेन ॥ सलाने, (देवपरिसाए) भगवन्पति  
आदि चतुर्निर्कायना देवोनी सलाने, (अणेगसयाए) अनेक शत (सो) सभ्या

ઓહવલે અડવલે મહવ્વલે અપરિમિય-વલ-વીરિય-તેય-માહ-  
પ્પ-કતિ-જુત્તે સારય-ળવત્થણિય-મહુર-ગંભીર-કોંચ-ળિ-

વારાયા - અનેકગતદુઃ પરિવાગે યત્યા સા તથા તસ્યા, દ્યમ્મતાયા ત્રિવિધાયા પપિદ, અત્ર કર્મગ સમ્બધમાત્રિવિધાયા પટ્ટા, 'ઓહવલે' ઓહવ = અપ્રતિપદનલ્ગાલા, 'અવલે' અતિવલ = અતિશયવલ્લાન, 'મહવલે' મહાવલ = અનુપમપ્રગત્તગતિમાન, 'અપરિમિય-વલ-વીરિય-તેય-માહપ્પ-કતિ-જુત્તે' અપરિમિત-વલ-ધાર્ય-તેજો-માહામ્ય કાતિ-યુક્ત, અપરિમિતમ્ = અયધિક વલ = ગારીરિકમ્, વીર્ય = જીવસમ્ભૂતમ્, તેજો = દામિ, માહામ્યમ્ = પ્રભાવ, કાન્તિ = સૌન્દર્યમ્, ણ્તૈયુક્ત, 'સારય-ળવ-ત્થણિય-મહુર-ગંભીર-કોંચ-ળિગ્ધોસ-દુદુમ્મિ-સસરે' શારદ-નય-સ્તનિત મધુર ગંભીર-ઔચ્છ-નિર્ધોષ-દુદુમ્મિ સ્વર - શારદ = શરત્કાલિક યન્નવસ્તનિત-નવધનગર્જિત તદ્દમધુરો ગંભીરથ તથા ઔચ્છનિ સય-વંદ-પરિવારાણે) અનેકગત-સમૂહ-યુક્ત પરિવાર વાળી ઉસ સમા કો, (અરહા) અર્હત પ્રભુ (ધમ્મ) શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મ કા (માસડ) ઉપદેશ દેતે હૈ-ઇસ શાશ્વત નિયમ કે અનુસાર (અદ્દમાગહાણ માસાણે) અર્ધમાગધી ભાષા દ્વારા (ધમ્મ) શ્રુત ચારિત્રરૂપ ધર્મ કા (પરિકહેડ) ઉપદેશ દિયા। મગવાન કેસે થે ? સો કહતે હૈ-મગવાન મહાવીર પ્રભુ (ઓહવલે અડવલે મહવ્વલે અપરિમિય-વલ-વીરિય-તેય-માહપ્પ-કતિ-જુત્તે) અપ્રતિપદનલ્ગાલી થે। અતિગયવલિપ્ર થે। અનુપમ-પ્રગત્ત ગતિ-નપ્પન થે। અપરિમિત વલ, વીર્ય, તેજ, માહામ્ય એવ કાતિ સે યુક્ત થે। વલ સે યહા પર ગારીરિક ગતિ કા ગ્રહ હુઆ હૈ। વીર્ય સે જીવ કી અસાધારણ શક્તિ કા ગ્રહણ ક્રિયા ગયા હૈ। પ્રભાવ કા નામ માહામ્ય હૈ, શારીરિક સુન્દરતા કા નામ કાતિ હૈ। (સારય-ળવ-

વાળી (જળેગસયવદાણ) અનેકથત વૃન્દ (સમૂહ) વાળી (અળેગ સય વદ પરિસાણે) અનેક-ગત-સમૂહ યુક્ત પરિવારવાળી તે સલાને, (અરહા) અર્હત પ્રભુ (ધમ્મ) શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મ નો (માસડ) ઉપદેશ આપે છે-આ શાશ્વત નિયમને અત્ર સરીને (અદ્દમાગહાણ માસાણે) અર્ધ-માગધી ભાષા દ્વારા (ધમ્મ) શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મ નો (પરિકહેડ) ઉપદેશ આપ્યો ભગવાન કેવા હતા ? તે કહે છે-ભગવાન મહાવીર પ્રભુ (ઓહવલે, અડવલે, મહવ્વલે, અપરિમિય વલ-વીરિય તેય માહપ્પ-કતિ-જુત્તે) અપ્રતિપદ બલવાળી હતા, અતિશય બળવાન હતા અનુપમ પ્રશસ્ત-શક્તિ-સંપન્ન હતા અપરિમિત બલ, વીર્ય, તેજ, માહામ્ય તેમજ કાતિથી યુક્ત હતા બલથી અહીં શારીરિક શક્તિનો સંગ્રહ સમજવો વીર્યથી બળની અસાધારણ શક્તિનો અર્થ અહણ કયો છે પ્રભાવનો અર્થ માહામ્ય છે શારીરિક સુન્દરતા એટલે કાતિ છે (સારય-ળવ-ત્થણિય-મહુર-ગંભીર-કોંચ-

**गोस-दुदुभि-स्सरे उरे वित्थडाए कंठे वट्टियाए सिरे समाड-  
ण्णाए अगरलाए अमम्मणाए सव्व-क्खर-सण्णिवाइयाए**

घोषवत्-कौश्र = पक्षिविशेषस्तस्य मञ्जुलकूजनवत्, दुदुभिस्वरश्च स्वरो यस्य स  
तथा-आरदजलधरवनिवत् कौश्रकलकूजनवत् दुदुभिस्वरश्च मधुरगम्भारदूरगामि अनियुक्त  
इत्यर्थः । 'उरे वित्थडाए' उरमि विस्तृतया-वक्षस्थलस्य विस्तार्णवात् तत्र विस्तारमुप-  
गतया, 'कंठे वट्टियाए' कण्ठे वृत्ततया, स्वार्थे तल्, वृत्ततया इत्यर्थः, कण्ठस्य वर्तुलत्वात्  
तत्र वृत्तरूपेण स्थितया, 'सिरे समाडण्णाए' गिरसि समार्कणिया-गिरसि=मूर्ध्नि समार्की-  
र्णिया=न्यामया, तत् 'अगरलाए' अगरल्या=व्यक्तया-मूर्ध्नि परावृत्य वक्रमागय तान्वादि-  
तत्तत्स्थान प्राप्य वर्णसमुदायस्वरूप प्राप्तया इति भावः, 'अमम्मणाए' अमन्मनया=वर्ण-  
पदवैकन्यरहितया, 'सव्वक्खरसन्निवाइयाए' सवाक्षरसन्निपातिन्या-सर्वे अक्षरसन्नि-  
पाता=वर्ण-योगा सन्ति यस्या सा तथा-सकलवाङ्मयस्वरूपा तया, भगवत् सर्वन्तया  
सवार्थवाचकशब्दप्रयोगकरणादिति भावः, 'पुण्णरत्ताए' पूर्णरक्तया-पूणा=स्वरकलादि-

त्यणिय-महुर-गभीर-कांच-णिगोस-दुदुभि-स्सरे) भगवान् का ध्वनि शरत्कालान  
नवीन मेघ की गर्जना जैसी मधुर एव गभीर था । तथा कौचपक्षी के मञ्जुल निघोष की  
तरह मीठी एव दुदुभि के स्वर का तरह बहुत दूर तक जानेवाली थी । (उरे वित्थडाए)  
वक्षस्थल के विस्तर्ण होने से वहाँ पर विस्तार को प्राप्त हुई ऐसी (कंठे वट्टियाए) कंठ  
के वर्तुल होने के कारण वहाँ पर गोलरूप से स्थित, (सिरे समाडण्णाए)  
मस्तक में व्याप्त, (अगरलाए) मस्तक से वक्ररूप में आकर उन २ तान्वा-  
दिस्थानों में प्राप्त होकर वर्णसमुदायस्वरूप को प्राप्त, अत एव स्पष्ट उच्चारणवाली,  
(अमम्मणाए) मण-मण शब्द से रहित अर्थात् वर्ण एवं पद की विकल्पा से रहित,  
(सव्वक्खरसण्णिवाइयाए) सकलवाङ्मयस्वरूप-समस्त अक्षरों के योगवाली-सकल

णिगोस-दुदुभि-स्सरे) लगवानेना ध्वनि, शरद् ऋतुना नवीन मेघनी गर्जना  
जेम मधुर तेमञ् गभीर होय तेवो डतो तथा कौच पक्षीना मञ्जुल निघोष  
पना जेम मीठी तेमञ् दुदुभिना स्वरना जेम जहुं हर सुधी नय तेवो  
डतो (उरे वित्थडाए) वक्षस्थल विन्तीर्ण (पडोणु) होवाथी त्या विस्तारने प्राप्त  
थयेली, (कंठे वट्टियाए) कंठ गोण होवाना शरखे त्या गोण रूपथी स्थित,  
(सिरे समाडण्णाए) मस्तकमा व्याप्त, (अगरलाए) मस्तकथी वक्ररूपमा आवी ते ते  
ताहु आदिक स्थान प्राप्त करी वर्णसमुदायस्वरूपने प्राप्त होवाथी स्पष्ट उच्चा-  
रणवाणी, (अमम्मणाए) मण-मण शब्द रहित अर्थात् वर्ण तेमञ् पदनी  
विकल्पाथी रहित (सव्वक्खरसण्णिवाइयाए) सकल वाङ्मयस्वरूप समस्त अक्ष-



पुण्णरत्ताए सव्वभासाणुगामिणीए सरस्सईए जोयणणीहा-  
रिणा सरेणं अद्धमागहाए भासाए भासइ, अरिहा धम्मं  
परिकहेइ । तेसिं सव्वेसि आरियमणारियाण अगिलाए धम्मं  
आइक्खइ, सावि य णं अद्धमागहा भासा तेसिं सव्वेसिं आरिय-

भिरुपपन्ना रक्ता च गेयरागेण मालकोजाद्येन युक्ता च तथा, 'सव्वभासाणुगामिणीए'  
सर्वभाषानुगामि-या=सर्वभाषापरिणमनशील्या, 'सरस्सईए' सरस्वती=वाण्या, 'जोय  
णणीहारिणा' योजननिहारिणा=योजनप्रमाणदूरगामिना 'सरेण' स्वरेण=ध्वनिना, अद्ध  
मागध्या भाषया भाषते । 'अरिहा धम्मं परिकहेइ' अर्हन् धर्मं परिकथयति । 'तेसिं  
सव्वेसिं आरियमणारियाण' तेषा सर्वेषामायाऽनार्याणाम्-आयाणाम्=आर्यदेशोपन्नाम्,  
अनार्याणाम्=अनार्यदेशोपन्नाम्, 'अगिलाए' अग्रायन=ग्लानिरहितो 'धम्म' धर्म=श्रुत  
चारित्रलक्षणम्, 'आइक्खइ' आत्त्यासि=कथयति । 'सावि य अद्धमागहा भासा' साऽपि  
च अर्द्धमागधी भाषा-प्राकृतभाषालक्षणप्रह्वला, 'तेसिं सव्वेसिं आरियमणारियाण' तेषा

भाषामय, (पुण्णरत्ताए) स्वर एव कलादिकों से उत्पन्न तथा मालकोज नामक गेयराग  
से युक्त, (सव्वभासाणुगामिणीए) और सर्वभाषापरिणमनस्वभाववाली एस।  
(सरस्सईए) सरस्वती-वाणी से, जो (जोयणणीहारिणा) एक योजन तक दूर  
जाने वाले स्वर से युक्त था और जिसका दूसरा नाम अर्द्धमागधा भाषा था, (तेसिं  
सव्वेसिं आरियमणारियाण अगिलाए धम्म आइक्खइ) उन समस्त आर्यदेशोपन्न  
एव अनार्यदेशोपन्न मानवों को श्रुतचारित्र रूप धर्म का बिना किसी खेद के प्रभु ने  
उपदेश दिया । (सा वि य ण अद्धमागहा भासा तेसिं सव्वेसिं आरियमणारियाण  
अप्पणो समासाए परिणामेण परिणमइ) प्रभु ने जिस अर्द्धमागधा भाषा द्वारा उन

शैली स योगवाणी-सल्लभाषामय, (पुण्णरत्ताए) स्वर तेमज्ज कलादिकेकी थी उत्पन्न  
मालकोज नामक गेयरागकी युक्त, (सव्वभासाणुगामिणीए) सर्वभाषा-परिणमन-  
स्वभाववाली अथवा (सरस्सईए) सरस्वती-वाणीकी, के ने (जोयणणीहारिणा) अर्द्ध  
योजन सुधी दूर अथ तेषा स्वरशी युक्त हुती तथा नेतु गीणु नाम अर्द्ध  
मागधी भाषा हुतु, (तेसिं सव्वेसिं आरियमणारियाण अगिलाए धम्म आइक्खइ)  
ते समस्त आर्य-अनार्य-देशोपन्न मानवाने श्रुतचारित्र रूप धर्मको कर्छ पणु  
अेद विना प्रभुअे उपदेश आये। (सा वि य ण अद्धमागहा भासा तेसिं सव्वेसिं  
आरियमणारियाण अप्पणो समासाए परिणामेण परिणमइ) प्रभुअे ने अध मागधी

મળારિયાણ અપ્પણો સમામાણ પરિણામેણ પરિણમઈ । તજહા—  
અત્થિ લોણ, અત્થિ અલોણ, એવ જીવા અજીવા વંધે મોક્ષવે પુણે

સર્વેષામ્ આર્યાગમનાર્યાગામ્, 'અપ્પણો' આમન = સ્વસ્થ, 'સમામાણ' સ્વભાષાયા, 'પરિ-  
ણામેણ પરિણમઈ' પરિણામેન પરિણમતિ, યાદ્યઃ ધર્મ કથયતિ ત દર્શયતિ—'ત જહા' તથથા-  
'અત્થિ લોણ' અસ્તિ લોક —ટ્યાદિ 'સફલે કલ્હાણપાવણ' કલ્યાણં તો પ્રત્યો ધર્મસ્વરૂપ-  
પ્રદર્શક । લોક —પદ્ધાસ્તિકાયમય । 'અત્થિ અલોણ' અસ્ત્યલોક —અલોક =કેવલાકાશ-  
રૂપ —એતયોરસ્તિત્વાભિધાન શૂન્યવાદનિરાસાર્થમ્ । 'એવ જીવા' "અત્થિ જીવા" સતિ  
જીવા —જાના =ઉપયોગલક્ષણા । ઇદ નાસ્તિકમતનિરાકરણાર્થમ્ । 'અસ્તિ અજીવા' સન્તિ  
અજીવા =જટલક્ષણા, એતદ્વચનમદ્વેતવાદનિરાકરણાર્થમ્ । 'અત્થિ વગે' અસ્તિ વન્ધ —

સમસ્ત આર્ય ઔર અનાર્યો કો શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મ કા ઉપદેશ દિયા વહ પ્રમુ કી ભાષા,  
ઉન સમસ્ત આર્ય-અનાર્યો કી અપની ૨ ભાષા મે પરિણમિત હોને કે સ્વભાવવાલી યી ।  
મગધાન્ ને જિસ તરહ ધર્મ કા ઉપદેશ દિયા સૂત્રકાર ઉસે યહા પ્રકટ કરતે હૈ—

(અત્થિ લોણ) પચ-અસ્તિકાયમય યહ લોક અસ્તિ-સ્વરૂપ હે । (અત્થિ અલોણ)  
કેવલ આકાશરૂપ અલોક મી અસ્તિસ્વરૂપ હે । લોક ઔર અલોક મે અસ્તિત્વસ્વરૂપતા  
કા કથન બૌદ્ધા દ્વારા સમત શૂન્યવાદ કે નિરાકરણ કરને કે લિયે જાનના ચાહિયે ।  
(એવ જીવા) હસી તરહ ઉપયોગલક્ષણવાલા જાવ મી અસ્તિત્વવિશિષ્ટ હૈ । જાવ મેં અસ્તિ-  
ત્વગિણ નાસ્તિકમત કે પરિહારનિમિત્ત જાનના ચાહિયે । (અજીવા) જિસકા લક્ષણ જડ  
હૈ એસા અજીવ પદાર્થ મા ભાવસ્વભાવવિશિષ્ટ હે । અજીવ પદાર્થ કી સત્તા કા વહ નિરુ-  
પગ અદ્વૈતવાદ કે નિરાકરણ કે લિયે જાનના ચાહિયે । (વગે) જાવ ઔર કમૌકા રવધ

ભાષા દ્વારા તે સમસ્ત આર્ય અને અનાર્ય લોકોને શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મનો  
ઉપદેશ આપ્યો, પ્રભુની તે ભાષા તે સમસ્ત આર્યો અનાર્યોની પોતપોતાની  
ભાષામાં પરિણામ પામવાવાળા (મગધતેવા) —સ્વભાવવાળી હતી ભગવાને  
જેવી રીતે ધર્મનો ઉપદેશ દીધો તે અહીં સૂત્રકાર પ્રકટ કરે છે—(અત્થિ લોણ)  
પચઅસ્તિકાયમય આ લોક અન્તિત્વરૂપ છે (અત્થિ અલોણ) કેવલ આકાશ  
સ્વરૂપ અલોક પણ અસ્તિત્વરૂપ છે લોક અને અલોકમાં અન્તિત્વરૂપતાનું  
કથન બૌદ્ધો દ્વારા સમત શૂન્યવાદનું નિરાકરણ કરવા માટે બાણુ બોધ્યો  
(એવ જીવા) આ રીતે ઉપયોગલક્ષણવાળા શુવ પણ અસ્તિત્વ-વિશિષ્ટ છે  
શુવમાં અસ્તિત્વનું વિધાન નાસ્તિકમતના પરિહારનિમિત્ત બાણુ બોધ્યો  
(અજીવા) જેનું લક્ષણ જડ છે તેવા અશુવ પદાર્થ પણ ભાવ-સ્વભાવ-વિશિષ્ટ  
છે અશુવ પદાર્થની સત્તાનું આ નિરૂપણ અદ્વૈતવાદના નિરાકરણ (પરિહાર)

કર્મણાં જીવસમ્યધોઽસ્તિ, વધન વધ = આમપ્રદશના જ્ઞાનાવગ્નીયાદિકર્મપુદ્ગલાના વ  
પરસ્પર ક્ષીરોદકપ્રત્ય સમ્યધ ઇત્યર્થ । ઇત્યઋચન સામ્યાદિમતનિરાકરણાર્થમ્ । 'અસ્થિ મોક્ષે'  
અસ્તિ મોક્ષ = જીવસ્ય અસ્તિત્વકર્મક્ષયો મોક્ષ સોઽસ્તિ । સક્રત્કર્મણા ક્ષય = આમપ્રદેશ્યો-  
ઽપગમ, તથાસતિ સક્રત્કર્મપ્રિમુક્તસ્ય જ્ઞાનદર્શનોપયોગત્ક્રમણ્યામન સ્વસ્વરૂપઽવસ્થાન  
મોક્ષ ઇત્યર્થ । સક્રત્કર્મન્યસમકાલમેવ ઔદારિકગરીરાયતપ્રિયુક્તમ્યાસ્ય મનુષ્ય-  
જમન સમુચ્છેદ, વધત્વભાવાચોત્તરજમન પુરપ્રાપ્તુર્માવ, આત્મા જ્ઞાનાધુપયોગલક્ષણ

સ્વરૂપ વધ મી છે । જેસ પ્રકાર દૂધ ઓર પાની કા પરસ્પર એકક્ષેત્રાવગાહરૂપ સ્વવધ હોતા  
હે ઉસી પ્રકાર નાનાવરગાય આત્મિ કર્મપુદ્ગલ કા આત્મપ્રદેશો કા સાથ એક ક્ષેત્રાવગાહરૂપ જો  
મળવ હે ઉસકા નામ વધ હે । વધ કે અસ્તિત્વ કા વિધાન સર્ગ આત્મા કો એકાત શુદ્ધ  
માનનેવાલે સાહ્ય આદિ કી માયતા કો નિરાકરણ કરન કે લિયે જાનના ચાહિયે । (મોક્ષે)  
મોક્ષ હે । જન વધ હે તો ઉસકે અયતાભાવસ્વરૂપ જીવ કે સમસ્ત કર્મો કા ક્ષયસ્વરૂપ મોક્ષ  
મી હે । આત્મા જન સમસ્ત કર્મો સે વિચ્છુલ રિક્ત હો જાતા હે તન જ્ઞાનદર્શનરૂપ અપને  
સ્વરૂપ મે હસકા શાશ્વતિક અવસ્થાન હો જાતા હે । હસીકા નામ આત્મા કા મુક્તિ હે ।  
મતલબ હસકા યહ હે કિ આત્મા સે જેસ સમય શુદ્ધ્યાન કે પ્રભાવ સે સમસ્ત કર્મો કા  
ક્ષય હો જાતા હે ઉસી સમય હસકે ગૃહીત ઔદારિક ગરીર કા અયત વિયોગ હો જાતા હે ।  
હસ ઔદારિક ગરીરકા અયત વિયોગ હોના હી મનુષ્યજમના સમુચ્છેદ હે । વધ કે  
હેતુઓ કા અભાવ હોને સે હસ આત્મા કો ફિર ઉત્તરકાલ મે જમની પ્રાપ્તિ હોતી નહીં હે ।

માટે બાહ્યુ બોધ્યે (વધે) છવ અને ડમોના સબધસ્વરૂપ બધ પશુ છે  
જેવી રીતે દૂધ અને પાણીનો પરસ્પર એકક્ષેત્ર-અવગાહ રૂપ સબધ થાય છે  
તેજ પ્રકારે જ્ઞાનાવરગીય આદિ કર્મપુદ્ગલોના આત્મપ્રદેશોની સાથે એક  
ક્ષેત્રાવગાહ રૂપ જે સબધ છે તેનું નામ બધ છે બધના અસ્તિત્વનું વિધાન,  
સહા આત્માને એકાન્ત શુદ્ધ માનવાવાળા સાખ્ય આદિની માન્યતાનું નિરાકરણ  
કરવા માટે બાહ્યુ બોધ્યે (મોક્ષે) મોક્ષ છે જ્યારે બધ છે ત્યારે તેના  
અત્યંત અભાવ સ્વરૂપ-છવના સમસ્ત કર્મોના ક્ષય સ્વરૂપ મોક્ષ પશુ છે  
આત્મા જ્યારે સમસ્ત કર્મોથી બિલકુલ રિક્ત (મુક્ત) થઈ જાય છે ત્યારે  
જ્ઞાન-દર્શન-સ્વરૂપ પોતાના સ્વરૂપમા શાશ્વતિક તેનું અવસ્થાન થઈ જાય છે  
આનુજ નામ આત્માની મુક્તિ છે એની મતલબ એ છે કે આત્મામાથી જે  
વખતે શુદ્ધધ્યાનના પ્રભાવથી સમસ્ત કર્મોનો ક્ષય થઈ જાય છે તેજ વખતે  
તેનાથી શ્રદ્ધા કરાવેલા ઔદારિક શરીરનો અત્યંત વિયોગ થઈ જાય છે  
આ ઔદારિક શરીરનો અત્યંત વિયોગ થવો એ જ મનુષ્ય જન્મનો અંત  
રહે છે બધના હેતુઓનો અભાવ થવાથી આ આત્માને ઉત્તરકાળમા ફરી  
જન્મની પ્રાપ્તિ થતી નથી આ માટે આ આત્મા, પોતાના-જ્ઞાન-દર્શન ઉપ-

## પાવે આસવે સવરે વેયણા ણિજ્જરા અરિહતા ચક્કવટ્ટી ચલદેવા

કેવલ શુદ્ધ ક્રિયાપાઠસ્થા મોક્ષ ક્રિયાપ્રાપ્તિ ઇતિ માત્ર । ‘અતિથિ પુણ્યે’ અસ્તિ પુણ્યમ્—પૂયતે=પવિત્રાક્રિયાત આત્મા અનનતિ, પુનાતિ આમાનમિતિ વા પુણ્ય=શુભકર્મ, ‘પૂજ્ પવને’ દિવ્યસ્માદ્વાતો ‘પૂજો યણ્ણુક દૂસ્વથ’ ક્રિયાદિકમૂત્રેણ મિદ્ધિ, પુણ્ય હિ નસારપારાવાગે-ત્તરણે તરગિભૂતમ્ । અનનૈર્ગર્થજનનગમિજનકુચોગિમાનનિજન્માત્રિપ્રાનિજાયતે । કિં બહુના તાર્થકર્મગોત્રમપિ પુણ્યેનૈવ પ્રયત, યો હિ પુણ્ય સર્વથા હ્ય મયમાનન્તત્ ત્યજતિ, અસૌ સનુવેનિતનગિરિયાપ્રાપ્તપગ્તારો મયેસમુદ્ર મજ્જતરસાદતિ । ‘અતિથિ પાવે’ અસ્તિ પાપમ્—પાતયતિ=શુભવર્ગિગામદ્ વ્યસયયામાનમિતિ પાપમ્, પાપમેનાપચાયમાન સુખ જન-

કસલ્પિયે યહ આમા અપન જ્ઞાનદર્શનોપયોગરૂપ સ્વભાવ મ મગ્ન હોતા હુઆ કેવલ શુદ્ધ અવ-સ્થાવાલા હો જાતા હે । આમાકી ઇસા અવસ્થાકા નામ મોક્ષ હે । (પુણ્યે) પુણ્ય હે । આમા જિસકે દ્વારા પવિત્ર ક્રિયા જાય ઉસકા નામ પુણ્ય હે, અથવા જો આમા કો પવિત્ર કરે એસા જો શુભકર્મ હે ઉસકા નામ પુણ્ય હે । યહ પુણ્યકર્મ જીવ કો નસારરૂપ પારાવારે સે પાર કરને ક લિયે નૌકાસ્વરૂપ હે । ઇમાકે પ્રભાવ સે આર્યદગ્ધ, ઉચ્ચકુલ મે જન્મ, બોધિવાજ-ક્રિયાદિ મમસ્ત ઉત્તમોત્તમ વસ્તુ કો પ્રાપ્તિ ઇસ જીવ કો હોતા હે । ગ્યાદા ઔર ક્યા રહ્યા જાય ? તાર્થકર્મગોત્રકર્મ કા વધ મી તો સાક્ષાત્ ઇસા પુણ્ય કા ફલ હે । જો વ્યક્તિ ઇસે પુણ્ય કર્મ કો સર્વગ હ્ય સમજ્જકર ઉમકા પરિત્યાગ કર દેતે હ વ, જિસને દૂસરે તીર કો પ્રાપ્તિ કિયે વિના સમુદ્ર કે ત્રાચ મ હી જહાજ કા પરિત્યાગ કર દિયા હે ઉસ મનુષ્યકે-સમાન હે । (પાવે) પાપ હે । જો ઇસ જાવ કો શુભવર્ગિગામ સે ગિરા દેતા હે ઉસકા નામ પાપ હે । ગ્રહા-પાપ જન અપચીયમાન હોતા જાતા હે તન ઇસ જાવ કો સુલ કી

યોગદ્વિપ્ત સ્વભાવમા મગ્ન રહીને, કેવલ શુદ્ધ અવસ્થાવાળો થઈ બંધ છે આત્માની આ અવસ્થાનુ જે નામ મોક્ષ છે (પુણ્ય) પુણ્ય એ આત્મા જેના દ્વારા પવિત્ર કરાય તેનું નામ પુણ્ય છે અથવા જે આત્માને પવિત્ર કરે એવા જે શુભ કર્મ છે તેનું નામ પુણ્ય છે આ પુણ્યકર્મ જીવને નસારરૂપ પારાવાર (સમુદ્ર)થી પાર કરવા માટે છોડી કપ છે તેના પ્રભાવ વડે જીવને આર્ય દેશ, ઉચ્ચ કુળમા જન્મ, બોધિવાજ ક્રિયાદિ મમસ્ત ઉત્તમોત્તમ વસ્તુની પ્રાપ્તિ થાય છે વધારે બીજું શું કહેવું, તીર્થ ક્ષેત્રોત્તરકર્મનો બંધ પણ સાક્ષાત્ એજ પુણ્યકર્મનું ફલ છે જે વ્યક્તિ આ પુણ્ય કર્મને સર્વથા હેન મમજીને તેનો પરિત્યાગ કરી દે છે તેઓ જેમ કોઈ સામે કાંઈ પહોંચ્યા વિનાજ સમુદ્રની વચ્ચે પહોંચીને પરિત્યાગ કરી દીધો એવા મનુષ્ય જેવા છે (પાવે) પાપ છે જે આ જીવને શુભવર્ગિગામથી પાડી દે છે તેનું નામ પાપ છે શ્રેષ્ઠ-પાપ જનને અપચીયમાન (સ્વલ્પ) થઈ જવું છે ત્યારે આ જીવને

યતિ, ઉપચીયમાન તદેવ દુઃસ જનયતિ ન પુણ્ય પૃથગસ્તિ, અથવા પુણ્યમેવોપચાયમાન  
 સુખ જનયતિ, તદેવાપચીયમાન દુઃસ જનયતિ, ન પાપ મિચતે—દ્યેયવાદિમતનિરાક  
 રણાર્થ પુણ્યપાપયો પૃથગમિધાનમ્, કેતલૈકસ્વભાવનાદિનિરાસાર્થ વા સર્વેષા પૃથક્  
 પૃથગુક્તિ । ‘અતિથિ આસવે’ અસ્થાન્ન—આ=સમન્તાત્ સવતિ=પ્રવિગતિ આમનિ  
 જ્ઞાનાવરણીયાદ્યવિધં કર્મ યેન સ આન્નવ, આન્નવ इतिष्ठायાપક્ષે તુ—આશ્રીયતે=સમુપાર્ગ્યતે  
 કર્મ યેન સ, પૃષોદરાદિત્વાદ્ यस્ય વ, સર્વેષા જીવતડાગે કર્મસલ્લિપ્તપ્રવેશાય નાલિકા—  
 પ્રાપ્તિ હોતી છે એવ પાપ જન ઉપચીયમાન હોતા છે તવ દુઃખ કી પ્રાપ્તિ હોતી છે, ઇસસે યહ  
 નિષ્કર્ષ નિકલતા છે કે પાપ કે અપચય ઓર ઉપચય કે અધીન હી જીવો કો સુખ—દુઃખ  
 કી પ્રાપ્તિ હોતી છે, અત સુખ કા કારણ પુણ્ય એવ દુઃસ કા કારણ પાપ ઇસ પ્રકાર સે દો  
 સ્વતત્ર તત્ત્વ માનના ઠીક નહીં છે, યા તો પુણ્ય હી માનો યા પાપ હી માનો, દોનો કો એક  
 સાથ મત માનો । ઇસી તરહ પુણ્ય કા હ્રાસ જન હોને લગતા છે તવ જીવો કો દુઃખ કી પ્રાપ્તિ  
 હોતી છે ઓર જવ પુણ્ય કા ઉપચય હોતા છે તન જીવો કો સુખકી પ્રાપ્તિ હોતા છે । ઇસ કથન  
 સે મી યહી નિષ્કર્ષ નિકલતા છે કે સુખદુઃખ, પુણ્ય કે ઉપચય ઓર અપચય કે અધીન છે ।  
 અત ઇન્ના કારણ ઉત્તરા હી ઉપચય એવ અપચય છે । ઇસસે મહ એક પુણ્ય તત્ત્વ હી  
 માનના ચાહિયે—સો એસા કહને વાલે વાદિયો કે મતવ્ય કો નિરાકરણ કે લિયે દોનો  
 તત્ત્વો કી સ્વતત્રરૂપ સે સત્તા પ્રતિપાદિત કી છે । અથવા જો વસ્તુકા એક હી સ્વભાવ  
 માનતે છે ઊન વાદિયો કે મત કો નિરાકરણ કરને કે લિયે મિત્ર ૨ રૂપ સે સમસ્તપદાર્થો  
 કા યહ નિરૂપણ હુઆ છે । (આસવે) આન્નવ તત્ત્વ છે । જિસકે કારણ સે જ્ઞાનાવરણીય

સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે તેમજ પાપ બ્યારે ઉપચીયમાન (સચિત્) થાય છે  
 ત્યારે દુઃખની પ્રાપ્તિ થાય છે આથી એ નિષ્કર્ષ (સાર) નીકળે છે કે પાપના  
 અપચય અને ઉપચયને આધીન હોવાને સુખ દુઃખની પ્રાપ્તિ થાય છે આથી  
 સુખનું કારણ પુણ્ય તેમજ દુઃખનું કારણ પાપ આ પ્રકારના બે સ્વતત્ર તત્ત્વ  
 માનવા ઠીક નથી કા તો પુણ્યને માનો અગર તો પાપને માનો બન્નેને એક  
 સાથે ન માનો આવી રીતે પુણ્યનો હ્રાસ બ્યારે થવા લાગે છે ત્યારે હોવાને  
 દુઃખની પ્રાપ્તિ થાય છે, અને બ્યારે પુણ્યનો ઉપચય થાય છે ત્યારે હોવાને  
 સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે આ કથનની પણ એજ નિષ્કર્ષ નીકળે છે કે સુખ  
 દુઃખ, પુણ્યના ઉપચય અને અપચયને આધીન છે આથી આનું કારણ તેનોજ  
 ઉપચય તેમજ અપચય છે તેથી એ એક પુણ્ય તત્ત્વજ માનવું જોઈએ આમ  
 કહેવાવાળા વાદિઓના મતવ્યના નિરાકારણને માટે બન્ને તત્ત્વોની સ્વતત્ર  
 રૂપે સત્તાનું પ્રતિપાદન થયું છે અથવા જે વસ્તુનો ડેવળ એકજ સ્વભાવ  
 માને છે તેવા વાદિઓના મતનું નિરાકરણ કરવા માટે જુદા જુદા રૂપથી  
 સમસ્ત પદાર્થોનું આમ નિરૂપણ

રૂપ ઇતિ યાવત્ । કર્મગ્ધહતુગત્ત્વ, મ ચ મિત્યાવાપ્તિ । ‘અત્યિ સવરે’ અસ્તિ  
મ્વર = આત્મનિરોપ, નવિયતે = નિર્મિત્યતે આત્મયત્ = આગચ્છન્ન કર્મ યેન સ — મ્વર, એષ ચ  
દ્રવ્યમાનમેત્યા દિપિય, તત્ત્વ દ્રવ્યતસ્તથાપિતદ્રવ્યેય (ચિક્રણમૃત્ત્વિના) સચ્છિદોપરિ  
તગ્ન્યાદાનનરત્ત્વપ્રવિગ્નર્જાગ્ના નિગેષ, માવત્ આમતગ્ન્યા પ્રવિગ્નકર્મજ્વળાના સમિતિ-  
ગુનિપ્રવિગ્નિભિર્નિગેષ । ઇહ માનન્તગ્ન્ય ગ્રહગમ । એતઋથન ત્રયમોત્તરોત્તિગ્નવપ્રતિ-

આત્મિક અટ-પ્રકાર ના કર્મ આમા મ પ્રવિષ્ટ હોના હે ઉસકા નામ આત્મવ હૈ । (આસવે)  
ઇમ પત્ત્વ ના ‘આશ્રય’ જવ ઇમ પ્રકાર ની સ્ફુટ ડાયા ગ્વી જાયગા તત્ત્વ ઇમકા અર્થ હોગા  
જિમકે દ્વારા જીવ કર્મો ના આશ્રય — મુપાર્જન કરે વહ આશ્રય હૈ । નિમ પ્રકાર તાલન મ  
પાનીકા આના ચાલો દ્વારા હોતા હૈ કર્મો પ્રકાર ઇમ જીવ મેં જિમક દ્વારા કર્મરૂપી પાની  
આતા રહતા હૈ વહ આત્મવ હૈ । યત્ આત્મવ હા નરોન કર્મો ક ગ્ધ ના કાગ્ન હોતા હૈ ।  
યત્ આત્મવ તત્ત્વ મિત્યાવાપ્તિક કે મેદ સે અનેક પ્રકાર ના હૈ, ક્યોં કિ યે જો મિધ્યા-  
વાપ્તિક હૈ વે કર્મો કે આગમન ક કારણ હૈ । (સવરે) મ્વર તત્ત્વ હૈ । આત્મવ કા રુકના  
ઇમકા નામ મ્વર હૈ । દ્રવ્યમ્વર ઔર માવમ્વર ઇમ પ્રકાર સે મ્વર કે તો મેત્ત્વ હૈ । દ્રવ્ય-  
કર્મો કે આગમન કો રોકને મ આમા ના જો પરિગામ કાગ્ન હોતા હૈ વહ પરિણામ  
માનમ્વર હૈ, એષ જો કર્મપુટલોં ના રુકના હૈ વહ દ્રવ્યમ્વર હૈ । નૌકા મેં પાની ક આગમન  
કા રુકના ઇસે દ્રવ્યમ્વર કે સ્થાનાપન, એવ જિસ છિદ સે વત્ આતા થા ઉમકા વદ કર

ઠાગ્ણે જાનાવચ્છીય આદિઠ આઠ પ્રકારના ઠર્મ આત્મામા પ્રવિષ્ટ વાય છે  
તેનુ નામ આત્મવ છે (આસવે) આ પદની (આશ્રય) આ પ્રકારની જો સમ્પ્રત  
છાયા રાખવામા આવે તો એનો અર્થ એમ થાય કે જેના દ્વારા જીવ,  
ઠર્મોના આશ્રય (અનુપાજન) ઠર્મે તે આશ્રવ છે જેમ તળાવમા પાણીનુ આવવુ  
નાજા ઠાગ વાય છે તેમ આ જીવમા જેના દ્વારા ઠર્મોપી પાણી આવે છે  
તે આત્મવ છે આ આત્મવ જ નવીન ઠર્મોના બંધનુ ઠાગ્ણ વાય છે એવુ  
તે આત્મવ તત્ત્વ મિત્યાત્વ આદિઠના લેદ્યી અનેક પ્રકારનુ છે, કેમકે આ જે  
મિત્યાત્વ આદિઠ છે તે ઠર્મોના આગમનનુ ઠાગ્ણ છે (મ્વરે) નવર તત્ત્વ છે  
આત્મવને ઠાગ્ણ તેનુ નામ સ્વર છે દ્રવ્યસ્વર અને ભાવસ્વર આ  
પ્રકારના સ્વરના જો લેદ છે દ્રવ્યઠર્મોના આગમનને ઠાગવામા આત્માનુ  
જે પરિણામ ઠાગ્ણ હોય છે તે પરિણામ ભાવસ્વર છે તેમજ જે ઠર્મપુટલોને  
રોકે તે દ્રવ્યમ્વર છે વહાણમા પાણીના આવવાને ઠાગ્ણ એ દ્રવ્યસ્વરનુ  
સ્થાનાપન તેમજ જે છિદ્રમાથી તે આવતુ હતું તેને બધ ઠરી દેવુ તે  
ભાવમ્વરનુ સ્થાનાપન સમજવું જોએ સમિતિશુષ્ણિ આદિ એ બધા

પેધાર્થેમ્ । ‘અતિથિ વેચણા’ અસ્તિ યદગ્ના-યન્ના=યન્નામ-સ્વભાગાતુત્તરિણા કૃત્યા વા  
 ઉદયાવલ્લિકામનુપ્રવિષ્ટમ્ય કર્મણો યોઽનુભવ=ર્વાકાન્મૃતમુગદુ રાનુભવ, તત્સ્વરૂપા ।  
 ‘અતિથિ ણિજ્જરા’ અસ્તિ નિર્જગ-નિર્જગ=દેગત સ્મ ત્ય, ‘અતિથિ અરિહતા’ સત્યર્થેન્ત,  
 ‘અતિથિ ચક્કવટ્ટી’ સત્તિ ચક્રવર્તિ, ‘અતિથિ વલ્લદેવા’ મતિ વલ્લદેવા, ‘અતિથિ  
 વાસુદેવા’ સત્તિ વાસુદેવા-અર્હતગ્ના ચતુણામભિધા તુ તપા મુગ્ધનાતિગાયિવ-  
 પ્રતિપાટનાર્થે તેપામતિગાયવમધરપતા શ્રદ્ધાપિધાનાર્થે ચ । ‘અતિથિ નરગા’ સત્તિ નરગા -

દેના હસે ભાવમ્બર કે સ્થાનાપન જાનના ચાહિયે । સમિતિગુપ્તિ આત્તિ યે સવ ભાવમ્બર કે  
 હી ભેદ હૈ । ઇનસે હી આમા મે આત હુળ કર્મ રુપો હૈ । યહા પર ભાવમ્બર કા  
 પ્રહણ હુઆ હૈ । ભાવમ્બર કા કથન વધ ઓર મોક્ષ કો જો નિષ્કારણક માનને વાલે હૈ  
 ઇનકી ધારગા કા પ્રતિપેધ કરન ન નિમિત્ત મમજ્ઞાના ચાહિયે । (વેચણા) વેચના હૈ । કર્મ  
 કી સ્વભાવત ઉત્તીરગા કરુ અથવા ઉદયાવલ્લિ મ ઉસે લાકર ઉસકે સુલટુ ગ્યાદિક રૂપ  
 ફલ કા અનુભવ કાના ઇસકા નામ વેચના હૈ । (ણિજ્જરા) નિર્જગા હૈ । દેગદેગ સે કર્મો  
 કા ક્ષય હોના સો નિર્જગા હૈ । (અતિથિ અરિહતા અતિથિ ચક્કવટ્ટી) અર્હત હૈ, ચક્રવર્તી  
 હૈ । (અતિથિ વલ્લદેવા અતિથિ વાસુદેવા) વલ્લદેવ હૈ, વાસુદેવ હૈ । ઇન ચાર અર્હત આદિકા  
 પ્રતિપાદન ત્રિમુગ્ધ મે ઇનકી સગાલકૃપતા જાહિર કરને ક નિમિત્ત હૈ । અથવા જો ઇનમ  
 અતિગયત્વ નહીં માનતે હે, વે ઇસ પ્રતિપાદન સે ઇનકે વિષય મેં અપની શ્રદ્ધા જાપ્રત કરે  
 ઇસકે લિયે મી યહ અર્હત આદિ ચાર કા પ્રતિપાદન ક્રિયા ગયા જાનના ચાહિયે । (અતિથિ

ભાવસવરના લેહ છે એનાથી જ આત્મામા આવતા કર્મ રોકાય છે અહીં  
 ભાવસવરનું અહણ થયું છે ભાવસવરનું કથન બધ અને મોક્ષને જેઓ  
 નિષ્કારણક માને છે તેમની ધારણાનો પ્રતિપેધ કરવા નિમિત્તે સમજવું બંધાવે  
 (વેચણા) વેચના છે કર્મની સ્વભાવત ઉદીરણા ઢગીને અથવા ઉદયાવલ્લિમા તે  
 લાગીને તેના સુખ દુઃખ આદિક રૂપ ફલનો અનુભવ કરવો તેનું નામ વેચના  
 છે (ણિજ્જરા) નિર્જગા છે એદેશથી કર્મોનો ક્ષય થવો તે નિર્જગા છે  
 (અતિથિ અરિહતા અતિથિ ચક્કવટ્ટી) અર્હત છે ચક્રવર્તી છે (અતિથિ વલ્લદેવા અતિથિ  
 વાસુદેવા) વલ્લદેવ છે, વાસુદેવ છે આ ચાર અર્હત આદિનું પ્રતિપાદન, ત્રિમુ  
 ગ્ધના તેમની સર્વોત્કૃષ્ટતા તહેર કરવાને નિમિત્તે છે અથવા તેઓમા જે  
 અતિશયત્વ ન માનતા હોય તેઓ આ પ્રતિપાદનથી તેમના વિષયમા પોતાની  
 શ્રદ્ધા બાંધત કરે તે માટે પણ આ અર્હત આદિ ચારનું પ્રતિપાદન કરેલું

(૧) ચેદગપરિણામો જો કમ્મસાવગિરોહણે રૂઝ ।

સો ભાવમ્બરો સ્વલ્લ દગ્ધાસવરોહણે અણો ॥

વદસમિદામુત્તીઓ ધમ્માણુપિહા પરીસહજઓ ય ।

ચારિત્ત વહુમેય ણાયન્ના, ભાવમ્બરવિસેસા ॥ દ્રવ્યજ્ઞાન ગાથા ૩૪-૩૫ ॥

વાસુદેવા નરગા જેરડ્યા તિરિસ્વજોણિયા તિરિસ્વજોણિનીઓ  
માયા પિયા રિસઓ દેવા દેવલોયા સિદ્ધી સિદ્ધા પરિણિવુયા,

અનેકપિધનરકથાનાનિ સતિ । ‘અતિય જેરડ્યા’ સતિ નૈરયિકા = નરકનિયાસિન  
સતિ, ‘અતિય તિરિસ્વજોણિયા’ સતિ તિર્યગ્યોનિકા, ‘તિરિસ્વજોણિનીઓ’  
સતિ તિર્યગ્યોનિજાતા સ્ત્રિય, નરકનૈરયિકાદાનામદ્-યાના સત્તાસ્થાપનાય કથનમ્ ।  
‘અતિય માયા અતિય પિયા’ અસ્તિ માતા અસ્તિ પિતા, કચિદેવ મન્ય-તે-માતાપિતૃ-  
વ્યવહારો ન વાસ્તવિક, યતો હિ-યૂકાક્રમિગળ્ટોલકાદય સ્વજનક પિનૈરોપદ્યતે, તમત  
નિરાકરણાર્યમિદ ભગવતા પ્રોક્તમિતિ ભાવ । ‘અતિય રિસઓ’ સત્તિ રૂપય-રૂપય =  
અતાન્દ્રિયાર્થદ્રષ્ટાર સતિ । કેચિત્તેવ વદન્તિ-અતીન્દ્રિયાર્યસ્ય દ્રષ્ટારો ન સમવન્તિ,

નરગા અતિય જેરડ્યા અતિય તિરિસ્વજોણિયા તિરિસ્વજોણિનીઓ) અનેક  
વિધ નરકસ્થાન હે ઓર ઊનમ રહને વાલે જીવ નારકી હ, તિર્યચ્યોનિ કે જીવ હે તિર્યચ  
યોનિ મે ઉત્પન્ન તિર્યચ્છ સ્ત્રિયા મી હે । નરક એવ નારકી આદિ અદૃશ્ય જીવોં કા જો કથન  
ક્રિયા હે વહ ઊનકી સત્તા પ્રગિત કરને કે લિયે જાનના ચાહિયે । (અતિય માયા અતિય  
પિયા) માતા હે, પિતા હે । કોઈ ૨ એસે માનતે હે કિ માતા-પિતા યહ વ્યવહાર વાસ્તવિક  
નહા હે, ક્યોં કિ એસેં મી કઈ જીવ હે કિ જો માતા-પિતા કે વિના મી ઉત્પન્ન હોતે રહતે  
હે । ઊનકા દમ કલ્પના કો નિરાકરણ કરને કે લિયે ભગવાન્ ને યહ કહા હે । (અતિય  
રિસઓ) અતાન્દ્રિય અર્થ કો દેરવને વાલે રૂપિજન હે । ડસ કથન કા તાત્પર્ય યહ હે કિ  
બહુત સે વાદા એસા કહતે હે કિ અતાન્દ્રિયાર્થ દ્રષ્ટા કોઈ નહા હે, કારણ કિ પુરુષ રાગાદિ  
સે કમા નિર્મુક્ત નહીં હો સકતા । અત જૈસે હમલોગ રાગાદિ-પન્ન હોં સે અતીન્દ્રિયાર્થ કે

બાણુ બેધએ (અતિય નરગા અતિય જેરડ્યા અતિય તિરિસ્વજોણિયા તિરિસ્વ  
જોણિનીઓ) અનેકવિધ નરક-સ્થાન છે, અને તેમા રહેવાવાળા એવ નારકી  
છે તિર્યચ્યોનિના એવ છે, તિય ચ્યોનિમા ઉત્પન્ન તિર્યચ્છ સ્ત્રીઓ પણ  
છે નરક તેમજ નારકી આદિ અદૃશ્ય જીવોનુ જે કથન કર્યું છે તે તેમની સત્તા  
પ્રદર્શિત કરવા માટે બાણુ બેધએ (અતિય માયા અતિય પિયા) માતા જે  
પિતા છે કોઈ કોઈ એમ માને છે કે માતા પિતા એ વ્યવહાર વાસ્તવિક  
નથી, એમકે એવા પણ કહેલાય એવ છે કે જે માતાપિતા વિના પણ ઉત્પન્ન  
થતા રહે છે તેમની આ કલ્પનાનુ નિરાકરણ કરવા માટે ભગવાને એમ કહ્યું  
છે તથા (અતિય રિસઓ) અતીન્દ્રિય અર્થને એવાવાળા રૂપિજન છે આ કથ  
નનુ તાત્પર્ય એ છે કે ઘણા વાદિઓ એમ કહે છે કે અતીન્દ્રિય-અર્થ-દ્રષ્ટા  
કોઈ છે નહિ, કારણ કે પુરુષ રાગાદિથી કદી પણ નિર્મુક્ત થઈ શકતો નથી



પુસ્પાણા રાગાદિદોષત્વાત્ અભ્યગ્નિવત્ત્વેતિ, તત્તત્તિરાસાર્થમિદમુક્તમ્ । ‘અત્થિ દેવા અત્થિ દેવલોયા’ સત્તિ દેવા = ભગનપયાદય, સન્તિ દેવલોકા — દેવાના લોકા = સ્થાનાનિ સૌધમાદીનિ । યત્પાદુ — ન સત્તિ દેવાદયોઽપ્રત્યક્ષવાત્ ઇતિ, તત્તત્ત્યુત્સાર્થમિદમુક્તમ્, ‘અત્થિ સિદ્ધી અત્થિ સિદ્ધા’ અસ્તિ સિદ્ધિ, સન્તિ સિદ્ધા — સિદ્ધિ = સિધ્ધ્યન્તિ નિષ્ઠિતાર્થા ભગ્નન્તિ યસ્યા સા તથા, સિદ્ધિમન્ત મિદ્ધા । ‘પરિણિવ્વાણે’ પરિણિવાળ મસ્તિ — પરિણિવાળ = કર્મકૃતસ તાપોપગાન્યા મુશ્વન્વમ્ । નિ શેષન સકલકર્મક્ષયજ્ઞયમાયન્તિક સુખર્મિત્યર્થ । ‘અત્થિ પરિણિવ્વુયા’ મન્તિ પરિણિવૃતા = અપુનરાવૃત્ત્યા સકલસ તાપ

દર્શન નહીં હો સકતે હે ઉસી પ્રકાર કોઈ મી વ્યક્તિ રાગાદિક સે વિગિષ્ટ હોને કે કારણ અતાદ્રિયાર્થ પનાયોં કા દ્રષ્ટા નહાં હો સકતા હૈ । હસ પ્રકાર જો યહ મીમાસકોં કી માન્યતા હૈ ઉસ માન્યતા કો દૂર કરને કે લિયે અતાદ્રિયાર્થ દ્રષ્ટા કી યહ સ્થાપના કી હૈ । (અત્થિ દેવા અત્થિ દેવલોયા) પુણ્યજનિત અલૌકિક ક્રીડા કા જો અનુભવ કરતે હૈં ઉનકા નામ દેવ હૈ । વે દેવ ભગનપતિ આદિ કે ભેદ સે ૪ પ્રકાર કે હૈં । હનકે રહને કે સ્થાન મી હૈં । જિહે સ્વર્ગ યા દેવલોક કહતે હૈ । જો યહ કહતે હૈં કિ અપ્રત્યક્ષ હોને સે દેવાદિક નહીં હૈ ઉનકે હસ મન કા નિરાકરણ કરને કે લિયે દેવોં કા સ્વરૂપ કહા હૈ । (અત્થિ સિદ્ધી અત્થિ સિદ્ધા) સિદ્ધિ હૈ, ઓર સિદ્ધિ જિહે પ્રાપ્ત હો ચુકી હૈ એસે સિદ્ધ મી હૈં । (પરિણિવ્વાણે) પરિણિવાળ — મુક્તિ હૈ । કર્મકૃત સ તાપ કી ઉપગતિ સે ઉદ્દમૂત સુસ્થત્વ કા નામ પરિણિવાળ હૈ । સમસ્ત કર્મોં કે અત્યંત વિનાશ સે જન્ય જો આત્મતિક સુખ હૈ ઉસકા નામ સુસ્થત્વ હૈ । (અત્થિ પરિણિવ્વુયા) અપુનરાવૃત્તિવિગિષ્ટ હોને સે સકલ મતાપ

આથી જેમ આપણે રાજ આદિ સ પન્ન હોવાથી અતી દ્રિયાર્થના ઈર્શક બની શકતા નથી તેજ પ્રકારે ઢોઈ પણ વ્યક્તિ રાજ આદિકોથી વિશિષ્ટ હોવાના કારણે અતી દ્રિય પદાર્થોના દ્રષ્ટા બની શકે નહિ એવી જે આ મીમાસકોની માન્યતા છે તે માન્યતાને દૂર કરવાને માટે અતી દ્રિયાર્થ દ્રષ્ટાની આ સ્થાપના કરી છે (અત્થિ દેવા અત્થિ દેવલોયા) પુણ્યજનિત અલૌકિક ક્રીડાનો જે અનુભવ કરે છે તેમનું નામ દેવ છે તે દેવો ભગનપતિ આદિના ભેદથી ૪ પ્રકારના છે તેમના રહેવાના લોક એટલે સ્થાન પણ છે જે એમ કહે છે કે અપ્રત્યક્ષ હોવાથી દેવ આદિ નથી તેમના આ મતનું નિરાકરણ કરવા માટે દેવોનું સ્વરૂપ જહેલું છે (અત્થિ સિદ્ધી અત્થિ સિદ્ધા) સિદ્ધિ અને સિદ્ધિ જેને પ્રાપ્ત — થઈ ગઈ છે એવા સિદ્ધ પણ છે (પરિણિવ્વાણે) પરિણિવાળ — મુક્તિ છે કર્મકૃત જે સ તાપ તેની ઉપશાંતિથી ઉત્પન્ન થતું જે સુસ્થત્વ તેનું નામ પરિણિવાળ છે સમસ્ત કર્મોના અત્યંત વિનાશથી પેદા થતું જે આત્મતિક સુખ છે તેનું નામ સુસ્થત્વ છે (અત્થિ પરિ-

## ૧ પાણાઢવાણ, ૨ મુસાવાણ, ૩ અદિણ્ણાદાણે, ૪ મેહુણે, ૫

કળપપરિવર્જિતા । ‘અત્થિ પાણાઢવાણ’ અસ્તિ પ્રાણાત્તિપાત—પ્રાગા=ઉચ્છ્વાસ  
નિ શ્વાસાદયસ્તેશમતિપાત=વિયોજન—પ્રાગાનિગત—પ્રાગિહિસનમિતિ યાવત્, તદુક્તમ્—

પચ્ચેન્દ્રિયાણિ ત્રિવિધ વલ ચ, ઉચ્છ્વાસનિ શ્વાસમથાન્યદાયુ ।

પ્રાણા દશૈતે ભગવદ્ધિરુક્તા—સ્તેષા વિયોગાકરણ તુ હિંસા ॥ ૧ ॥ ટ્ઠિત ।

‘અત્થિ મુસાવાણ’ અસ્તિ મૃષાવાદ—મૃષા=મિથ્યા, વાદ=વચનમ્—અમદ્ભૂતાર્થ—ભાષણ-  
મિતિ યાવત્ । ‘અદિણ્ણાદાણે’ અદત્તાઢ્ઢાનમસ્તિ—ન ઢત્તમઢત્તમ્=દેવગુરુભૂષગાથાપતિ-  
સાધર્મિકૈરનનુનાત, તત્ત્યાઢ્ઢાન=પ્રહણમ્ । ‘અત્થિ મેહુણે’ અસ્તિ મૈથુનમ્—મિથુનેન=લી-  
પુસામ્યા નિર્વૃત્ત કર્મ મૈથુન—કામકાંઢેયર્થ । ‘અત્થિ પરિગ્રહે’ અસ્તિ પરિગ્રહ—પરિ=

કે કલપોં સે પરિવર્જિત એસે જીવ હે । (અત્થિ પાણાઢવાણ) પ્રાગિહિંસા પાપ હૈ, ઉચ્છ્વાસ-  
નિ શ્વાસ આદિ પ્રાગ હૈ, ઢનકા અતિપાત કરના અર્થાત્ પ્રાણિયાં ક પ્રાણ કા નિયોગ કરના  
પ્રાગાત્તિપાત હૈ । કહા મા હ—

“પચ્ચેન્દ્રિયાણિ ત્રિવિધ વલ ચ ઉચ્છ્વાસનિ શ્વાસમથાન્યદાયુઃ ।

પ્રાણા દશૈતે ભગવદ્ધિરુક્તાસ્તેષા વિયોગાકરણ તુ હિંસા ॥

ગાલોં મે પાચ ઇન્દ્રિય, ત્રીન વલ, આયુ, શ્વાસોચ્છ્વાસ ઇસપ્રકાર સે યે ૧૦ પ્રાણ  
ભગવાને વતલાયે હે । ઇનકા વિયોગ કરના ઇસકા નામ હિંસા હૈ । (અત્થિ મુસાવાણ)  
મૃષાવાદ પાપ હૈ । અસદ્ભૂત અર્થ કા કવન કરના ઇસકા નામ મૃષાવાદ હૈ । (અદિણ્ણાદાણે)  
અદત્તાદાન પાપ હૈ । દેવ, ગુરુ, ભૂષ, ગાથાપતિ ઇવ સાધર્મિક આદિ કોઈ વસ્તુ નો ડનકો  
આજ્ઞા કે વિના લેના સો અદત્તાદાન હૈ । (અત્થિ મેહુણે) મૈથુન પાપ હૈ । (અત્થિ પરિગ્રહે)  
પરિગ્રહ મી પાપ હૈ । જો મૂર્છાપૂર્વક પ્રહણ ક્રિયા જાય ડમકા નામ પરિગ્રહ હૈ, અર્થાત્

ણિવ્વુયા) અપુનરાવૃત્તિવિશિષ્ટ થવાથી તમામ મતાપના ડલાપોવી પરિવર્જિત  
એવો જીવ છે (અત્થિ પાણાઢવાણ) પ્રાણિહિંસા પાપ છે ઉચ્છ્વાસનિ શ્વાસ  
આદિ પ્રાણુ છે તેનો અતિપાત કરવો અર્થાત્ પ્રાણુઓનો પ્રાણુથી વિયોગ  
કરવો પ્રાણુાતિપાત છે કહ્યું પણ છે—

“પચ્ચેન્દ્રિયાણિ ત્રિવિધ વલ ચ ઉચ્છ્વાસનિ શ્વાસમથાન્યદાયુઃ ।

પ્રાણા દશૈતે ભગવદ્ધિરુક્તાસ્તેષા વિયોગીકરણ તુ હિંસા ॥

શાસ્ત્રોમા પાચ ઇન્દ્રિય, ત્રણ વલ, આયુ, શ્વાસોચ્છ્વાસ આ પ્રકારથી ૧૦  
પ્રાણુ ભગવાને બતાવ્યા છે તેનો વિયોગ કરવો તેનું નામ હિંસા છે (અત્થિ  
મુસાવાણ) મૃષાવાદ પાપ છે અસદ્ભૂત અર્થનું વચન કરવું તે મૃષાવાદ છે  
(અદિણ્ણાદાણે) અદત્તાદાન પાપ છે દેવ, ગુરુ, ભૂષ, ગાથાપતિ તેમજ સાધ  
ર્મિક આદિની કોઈ વસ્તુને તેમની આજ્ઞા વગર લેવી તે અદત્તાદાન છે

પરિગ્રહે, ૬ અતિથિ કોહે, ૭ માણે, ૮ માયા, ૯ લોભે, અતિથિ

સર્વતો ભાવેન ગૃહ્યતે=જમમરામરગાન્દિદુર્ગેષ્ટચતે આમા અનનંતિ, યદા પરિગૃહ્યત=સમ્પૂર્ણ સ્વાક્રિયત ઇતિ । ‘અતિથિ કોહે માણે માયા લોભે’ અસ્તિ ક્રોધ, અસ્તિ માન, અસ્તિ માયા, અસ્તિ લોભ । ક્રોધ=ક્રોધમોહનીયપ્રદુદયેન સ્વપરચિત્તપ્રવલનરૂપવિરૂપિતિ જનક આત્મન પરિણામવિશેષ । માન=સ્વાપશ્યાસાદ્યર્હીન મન્યતે જનો યેન મ, માનમોહના યોદયસમુદયોઽન્યર્હીનતામનનલક્ષગ આમન પરિણામવિશેષ । માયા=માયામોહનીયોદયસમુદયો જીવસ્ય વશનપરિણતિવિશેષ—સ્વપરચ્યામોહોપાદકમાચરણમિતિ યાત્ત । લોભઃ=લોભ પ્રવૃત્ત્યુદયગાત્ દ્રવ્યાદિમિલાપન્નલક્ષગો જીવસ્ય પરિણતિવિશેષ । ‘અતિથિ જાવ મિચ્છાદસ

જન્મ, જરા એવ મરગાન્દિ દુર્ગા સે જિસકે દ્વાગ આમા વષ્ટિત હોતા હૈં ઉસકા નામ પરિગ્રહ હૈં । (મમેદ) માવ કા નામ મૂચ્છા હૈં । (અતિથિ કોહે માણે માયા લોભે) યે ચાર કપાય હૈં—ક્રોધ, માન, માયા ઓર લોભ । ક્રોધમોહનીય પ્રકૃતિ કે ઉદય સે સ્વ ઓર પર કી ચિત્તવૃત્તિ મ પ્રવલન રૂપ વિકારજનક જો આમા કા પરિણામવિશેષ હોતા હૈં, ઉસકા નામ ક્રોધ હૈં । માનમોહનીય કે ઉદય સે અન્ય કો હીન સમજને કા જો આત્મા કા પરિણામવિશેષ હોતા હૈં વહ માન હૈં । ઇસકે સદ્ભાવ મ જીવ અપની અપેક્ષા અપ જન કો હીન સમજતા હૈં । માયામોહનાય કે ઉદય સે પર કો વચિત કરને કા જો આત્મા કા પરિણામવિશેષ હોતા હૈં વહ માયા હૈં । ઇસકે વશ મેં રહા હુઆ જીવ સ્વ ઓર પર કા વ્યામોહક આચરણ ક્રિયા કરતા હૈં । લોભપ્રકૃતિ કે ઉદય કે વશ સે દ્રવ્યાદિક કો ચાહને કી જો આત્મા કા પરિણતિવિશેષ હૈં ઉસકા નામ લોભ હૈં ।

(અતિથિ મેહુણે) મૈથુન પાપ છે (અતિથિ પરિગ્રહે) પરિગ્રહ પશુ પાપ છે, જે મૂર્છાપૂર્વક ગ્રહણ કરાય તેનું નામ પરિગ્રહ છે, અર્થાત્, જન્મ જરા તેમજ મરણ આદિ દુષ્કારી આત્મા જેના દ્વારા વેષ્ટિત થઈ (વીટણાઈ) બળ્ય છે તેનું નામ પરિગ્રહ છે મૂર્છાભાવનું નામ પશુ પરિગ્રહ છે (મમેદ) ભાવનું નામ મૂર્છા છે (અતિથિ કોહે માણે માયા લોભે) આ ચાર કપાય છે—ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ । ક્રોધમોહનીય પ્રકૃતિના ઉદયથી સ્વ અને પરની ચિત્તવૃત્તિમા પ્રવલનરૂપ વિકારજનક જે આત્માનું પરિણામ-વિશેષ હોય છે તેનું નામ ક્રોધ છે માન-મોહનીયના ઉદયથી એક બીજાને હીન સમજવાનું જે આત્માનું પરિણામવિશેષ થાય છે તે માન છે આના સદ્ભાવમા જીવ પોતાના કરતા બીજા માણસને હીન સમજે છે માયામોહનીયના ઉદયથી બીજાની વચના કરવાનું જે આત્માનું પરિણામવિશેષ થાય છે તે માયા છે, તેને વશ થયેલો જીવ સ્વ તથા પરનું વ્યામોહક આચરણ કર્યા કરે છે

જાવ મિચ્છાદસણસહે। અતિય પાળાડવાયવેરમણે મુસાવાય-

ણસહે' અસ્તિ યાવત્ મિથ્યાદર્શનગ્રન્થમ્, અત્ર યાવચ્છન્દાત-‘પેજ્જે, દોસે, કલ્હે, અન્નકલાણે, પેસુણે, પરપરિવાણે, અરરરર, માયામોસે’ કલ્હેપા સ્મરહ । અસ્તિ પ્રેમ-પ્રેમ=રાગ -પુત્રકલ્યાદિધ્વમિષ્વદ્વપરિણામત્રિણેપ । ‘અતિય દોસે’ અસ્તિ દ્વેષ-દ્વેષ=આત્મનોડપ્રાતિલક્ષણવર્ણિણામ, અસ્તિ કલ્હ -કલ્હ=આનન્દસ્ત દન્તીતિ કલ્હ -ચાચિક-દ્વન્દ, ‘અતિય અન્નકલાણે’ અત્યન્નયાગ્યાનમ્-અમ્યાગ્યાનમ્=અસદોષારોપણમ્ । ‘અતિય પેસુણે’ અસ્તિ પેશુન્યમ્-પેશુન્ય=પ્રચ્છન્નતયા પરત્તોવાડડત્તિપ્રકરણમ્, ‘અતિય પરપરિવાણે’ અસ્તિ પરપરિવાદ-પરેપા કાવચાદિભિન્નાપકથનમ્, ‘અતિય અરરરર’ સ્ત અરતિરતા-અગતિ =અરતિમોહનાયોદયાચિત્તોદ્દેગરૂપ આમન પરિણતિત્રિણેપ, રતિ =

(જાવ મિચ્છાદસણસહે) યાવત મિથ્યાદર્શન આદિ ગ્રન્થ હૈ । યહા “યાવત્” શબ્દ સે “પેજ્જે, દોસે, કલ્હે, અન્નકલાણે, પેસુણે, પરપરિવાણે, અરરરર, માયામોસે” ઇસ પાઠ કા સ્મરહ હુઆ હૈ । પુત્રકલ્યાદિકોં મ જો આસક્તિરૂપ પરિણામત્રિણેપ હૈ ઉસકા નામ પ્રેમ હૈ । અપ્રાતિલક્ષણ જો આમાકા પરિણામ હૈ વહ દ્વેષ હૈ । આનન્દ જિસસે નષ્ટ હોતા હૈ ઉસકા નામ કલ્હ હૈ । અમય દોષોંકા ઓગપણ કરના ઇસકા નામ અમ્યાગ્યાન હૈ । પીઠ પાઠે દૂસરે ક દોષોંકો પ્રકટ કરના ઇસકા નામ પેશુન્ય હૈ । દૂસરે કી નિંદા કરના ઇસકા નામ પરપરિવાદ હૈ । અરતિ એવ ગતિ યે દોનોં પાપ હૈ । અરતિમોહનીય કે ઉદય હોને સે મયમ કે અદર જો ચિત્તોદ્દેગ હોતા હૈ ઉસકો ‘અરતિ’ કહ્તે હૈ । સાસારિક વિષયોંકી અમિલાપા કો ‘રતિ’ કહ્તે હૈ । કપટસહિત મિથ્યાભાષણ કરના ઇસકા નામ માયામૃષા

બોલપ્રકૃતિના ઉદયને વગ થવાથી દ્રવ્યાદિને આહવાની જે આત્માની પરિણુતિ-વિશેષ છે તેનું નામ બોલ છે (જાવ મિચ્છાદસણસહે) યાવત્ મિથ્યાદર્શન શબ્દ છે આહી ‘યાવત્’ શબ્દથી “પેજ્જે દોસે કલ્હે અન્નકલાણે પેસુણે પરપરિવાણે અરરરર માયામોસે” આ પાઠનો સમ્રહ કયોં છે તેમા પુત્રકલ્યા આદિમા જે આસક્તિરૂપ પરિણામવિશેષ છે તેનું નામ પ્રેમ છે અપ્રીતિ લક્ષણ જે આત્માનું પરિણામ છે તે દ્વેષ છે આનન્દ જેનાથી નષ્ટ થાય છે તેનું નામ કલ્હ છે, અને અમત્ય દોષોનું આરોપણ કરવું તેનું નામ અમ્યાગ્યાન છે ટોઇની ગેરહાજરીમા (પીઠપાછળ) તેના દોષો પ્રકટ કરવા તેનું નામ પેશુન્ય (ગાડી) છે બીજાની નિંદા કરવી તેનું નામ પરપરિવાદ છે અરતિ તેમજ રતિ એ બન્ને પાપ છે અરતિ-મોહનીયનો ઉદય થવાથી મયમની અદર જે ચિત્તને ઉદ્દેગ થાય છે તેને ‘અરતિ’ કહે છે સાસારિક વિષયોની અભિલાષાને ‘રતિ’ કહે છે કપટવાળા મિથ્યાભાષણ કરવું તેનું નામ

વેરમણે આદિષ્ણાદાણવેરમણે મેહુણવેરમણે પરિગ્રહવેરમણે  
જાવ મિચ્છાદસણસહવિવેગે । સત્ત્વ અત્થિભાવ અત્થિત્તિ વચ્ચે,

વિપયામિરુચિ । ‘અત્થિ માયામોસે’ અસ્તિ માયામૃપા-માયયા સહ મૃપા-માયામૃપા-  
સકપટમિધ્યાભાષણમ્, ‘મિચ્છાદસણસહે’ મિચ્છાદર્શનશત્રુત્યમ્-મિધ્યાદર્શન શત્રુત્યમિવ,  
પ્રતિક્ષણ વિવિધન્યાયવિધાયકવાન । ‘અત્થિ પાણાદવાયવેરમણે મુસાવાયવેરમણે  
અદિષ્ણાદાણવેરમણે મેહુણવેરમણે પરિગ્રહવેરમણે’ અસ્તિ પ્રાણાતિપાતાવિરમણમ્,  
મૃપાવાદવિરમણમ્, અદત્તાદાનવિરમણમ્, મૈથુનવિરમણમ્, પરિગ્રહવિરમણમ્ । કેષાશ્ચિ મતે  
પ્રાણાતિપાતાદિવિરમણસ્થાગમ્યવ પ્રતિપાન્તિ તત્તિરાસાર્ય તત્તત્તાડમિધાનમ્ । ‘જાવ  
મિચ્છાદસણસહવિવેગે’ ચાત્રમિધ્યાદર્શનશત્રુત્યવિવેક-મિધ્યાદર્શનશત્રુત્યસ્ય વિવેક =  
પૃથગ્ભાવ, તત્તમાન્નિવૃત્તિરિત્યર્થ, સોડ્યસ્તિ । ‘સત્ત્વ અત્થિભાવ અત્થિત્તિ વચ્ચે’ સર્વ  
મત્તિભાવમત્તાતિ વદતિ-સર્વ=મષલમ્ અસ્તિભાવ-સત્તારૂપક્રિયાસહિતો ભાવ =વસ્તુસત્ત્વમ્

હે । તથા કુદેવ કુગુરુ કુધર્મ મે શ્રદ્ધા રચના મિધ્યાદર્શન હે । શત્રુત્ય કી તરહ પ્રતિક્ષણ  
અત્યત દુ સદાયા હોને કે કારણ યહ મિધ્યાદર્શન શત્રુત્ય કહલાતા હે । (અત્થિ પાણાદ  
વાયવેરમણે પરિગ્રહવેરમણે જાવ મિચ્છાદસણસહવિવેગે) જો લોગ હિંસાદિક પાવ  
પાપોં સે વિરક્ત હોને મેં અગત્યતા પ્રતિપાદિત કરતે હેં ઉનકે લિયે પ્રશ્ન કહતે હેં કિં એસી  
વાત નહા હે, પ્રાણાતિપાત સે જીવ વિરક્ત હોતા હે, મૃપાવાદ સે જીવ વિરક્ત હોતા હે,  
એવ પરિગ્રહ સે જાત્ર નિરક્ત હોતા હે, યાવત્ મિધ્યાદર્શનશત્રુત્ય સે મી જીવ નિરક્ત હોતા હે ।  
(સત્ત્વ અત્થિભાવ અત્થિત્તિ વચ્ચે સત્ત્વ અત્થિભાવ અત્થિત્તિ વચ્ચે) “અસ્તિ” યહ  
પદ સર્વ કો “અસ્તિ” ઇસ રૂપસે કહતા હેં ઔર “નાસ્તિ” યહ પદ સમસ્ત ભાવ કો

‘માયામૃપા’ છે, અને કુદેવ, કુગુરુ, કુધર્મમા શ્રદ્ધા રાખવી તે મિધ્યાદર્શન છે,  
તે શત્રુત્યની માફક પ્રતિક્ષણ હું બદાવી હોવાથી ‘મિધ્યાદર્શનશત્રુત્ય’ કહેવાય છે  
(અત્થિ પાણાદવાયવેરમણે, મુસાવાયવેરમણે, અદિષ્ણાદાણવેરમણે, મેહુણવેરમણે, પરિ  
ગ્રહવેરમણે, જાવ મિચ્છાદસણસહવિવેગે) જે લોક હિંસા આદિક પાવ પાપોથી  
વિરક્ત હોવામા અગત્યતા પ્રતિપાદિત કરે છે તેમના માટે પ્રશ્ન કહે છે કે  
એવી વાત કોઈ છે નહિ પ્રાણાતિપાતથી એવ વિરક્ત થાય છે, મૃપાવાદથી  
એવ વિરક્ત થાય છે, અદત્તાદાનથી એવ વિરક્ત થાય છે, મૈથુનથી એવ વિરક્ત  
થાય છે તેમજ પરિગ્રહથી એવ વિરક્ત થાય છે, યાવત્ મિધ્યાદર્શનશત્રુત્યથી  
પણ એવ વિરક્ત થાય છે (સત્ત્વ અત્થિભાવ અત્થિત્તિ વચ્ચે સત્ત્વ અત્થિભાવ અત્થિત્તિ  
વચ્ચે) “અસ્તિ” એ પદ બધાને અસ્તિ (છે) એ રૂપે કહે છે, અને “નાસ્તિ” એ પદ

સર્વં ણત્થિભાવ ણત્થિત્તિ વયડ, સુચિણ્ણા કમ્મા સુચિણ્ણફલા  
ભવંતિ, દુચિણ્ણા કમ્મા દુચિણ્ણફલા ભવંતિ, ફુસડ પુણ્ણપાવે,

‘જીવોડસ્યજાવોડસ્તિ, પુણ્યમસ્તિ, પાપમસ્તિ’ इत्यान्तरूपेण वस्तुयथार्थस्वरूपनिरूपण-  
मिति यावत्, तम् ‘अस्ति’ इति कृत्वा वदति, यथा जायत्वे सति जीय, अजायत्वे सति  
अजाय इत्यादि । ‘सर्वं णत्थिभाव णत्थित्ति वयड’ सर्वं नास्तिभाव नास्ताति वदति—  
सर्वं नास्तिभावं—अजायत्वे सति अजाय, अपटत्वे सति अपट इत्येवरूपो भावो नास्ति—  
भावस्त नास्तीतिपदेन वदति । ‘सुचिण्णा कम्मा सुचिण्णफला भवति’ सुचीणानि  
कर्माणि सुचीर्णफलानि भवन्ति—सुचार्णानि—सु=प्रशस्ततया चार्णानि= पातितानि कर्माणि=  
दानादीनि, सुचीर्णफलानि—सुचार्णं फलं येषां तानि, सुचरितमूलकत्वात् पुण्यकर्मन्धात्-  
फलवन्तीत्यर्थः । ‘दुचिण्णा कम्मा दुचिण्णफला भवति’ दुश्चार्णानि कर्माणि दुश्चीर्ण-  
फलानि भवन्ति—दुश्चीर्णानि=कुसितानीत्यर्थः, दुश्चीर्णफलानि=कुसितफलवन्ति—नरक-  
निगोत्रादिगमनान्तरूपफलदायकानि भवन्तीत्यर्थः । ‘फुसड् पुण्णपावे’ स्पृशति

“નાસ્તિ” હસ રૂપ સે કહતા હે । સ્વસત્તારૂપ ક્રિયા સે યુક્ત કા નામ અસ્તિભાવ હૈ  
એ પરરૂપ સે અસત્તા કા નામ નાસ્તિભાવ હૈ । મતલબ ડસકા યહ હૈ કિ પ્રત્યેક પદાર્થ  
સ્વ-દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ ઓર ભાવ કી અપેક્ષા સે હી અસ્તિત્વવિગિષ્ટ હૈ ઓર પર-દ્રવ્ય,  
ક્ષેત્ર, કાલ, ભાવ કી અપેક્ષા પ્રત્યેક દ્રવ્ય નાસ્તિત્વવિગિષ્ટ હૈ । ડસસે સ્યાદ્વાદસિદ્ધાન્ત કા  
કથન ક્રિયા ગયા હૈ । (સુચિણ્ણા કમ્મા સુચિણ્ણફલા ભવતિ) પ્રશસ્તભાવો સે સ્પાદિત  
દાનાદિક સત્કર્મ પુણ્ય કર્મ કે વગર કરનેગલે હોતે હે । પુણ્યકર્મ કા વગર કરાના હી  
ઇનકા ફલ માના ગયા હૈ । (દુચિણ્ણા કમ્મા દુચિણ્ણફલા ભવતિ) કુસિતભાવો સે  
ક્રિયે કાર્ય કુસિત—નરકનિગોત્રાદિ—ફલગલે હોતે હે, અર્થાત્ કુસિત કર્મો કો કરનેગલા

બધા ભાવને નાસ્તિ (નથી) એ રૂપે કહે એ અવસ્તારૂપ ક્રિયાથી યુક્તનું  
નામ અસ્તિ-ભાવ છે તેમજ પરરૂપથી અવસ્તાનું નામ નાસ્તિભાવ છે  
આનો મતલબ એ છે કે પ્રત્યેક પદાર્થ સ્વ-દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ તથા ભાવની  
અપેક્ષાથી જ અસ્તિત્વવિગિષ્ટ છે અને પર-દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ અને ભાવની  
અપેક્ષા તેજ પદાર્થ નાસ્તિત્વવિગિષ્ટ છે આથી સ્યાદ્વાદસિદ્ધાન્તનું કથન કર  
વામાં આવેલું છે (સુચિણ્ણા કમ્મા સુચિણ્ણફલા ભવતિ) પ્રશસ્તભાવોથી સપા-  
દિત જ્ઞાન આદિ સત્કર્મ પુણ્ય કર્મનું બધ કરવાવાળા થાય છે પુણ્યકર્મનો  
બધ કરવો એજ એનું ફળ કહેવામાં આવ્યું છે (દુચિણ્ણા કમ્મા દુચિણ્ણફલા  
ભવતિ) કુસિત ભાવોથી કરેલું કાર્ય કુસિત-નરક નિગોત્ર આદિ ફળવાળા થાય છે

**પચાયતિ જીવા, સફલે કલ્હાણપાવણ । ધમ્મમાઙ્ગલ્લહ-હણમેવ**

પુણ્યપાપે-જીવ સુચરિતક્રિયાભિ પુણ્યમ્, અસુચરિતક્રિયાભિ પાપ ચ મૃગનિ=જન્નાતિ ।  
 ‘પચાયતિ જીવા’ પ્રયાયાતિ જાગા-તર્જન સૂત્રેન=વક્ત્રે-શુભાશુભકર્મસંતાનન  
 પુનર્જીવા ઉત્પદ્યતે, ‘મસ્મીભૂતસ્ય દેહસ્ય પુનરાગમન કુત’-ઇતિ નાસ્તિકવચન ન સયમ્  
 इति भाव । तत उत्पत्तौ सयाम् ‘सफले कल्लणपावण’ सत्तक क-यागपावरु-सौभाग्य-  
 दौर्भाग्यहेतुत्वात् पुण्य पापञ्च शुभाशुभ कर्म सफल भवतीति भाव । प्रकागतरगापि धर्मो  
 पदेन भगवान् ददाति, तदेव प्रत्याह-‘धम्ममाङ्गल’ इत्यारभ्य ‘पडिरूवे’

પ્રાગા નરકનિગોત્તરિકા કા પાત્ર યનતા હૈ । (ફુસડ પુણ્ણપાવે) જાગ સુચરિત ક્રિયાઓ  
 દ્વારા પુણ્ય એવ અસુચરિત ક્રિયાઓ દ્વારા પાપ કા વંધ કરનવાળા હોતા હૈ । (પચાયતિ  
 જીવા) શુભાશુભ કર્મો સે વદ્ધ હુઆ જીવ ઇસ સાર મ જન્મમરણ કે દુરા કો પ્રાપ્ત  
 કરતા હૈ, અથાત્ જનતક કર્મ-તતિ જાગ મેં અસ્તિત્વવિગિષ્ટ રહતી હૈ-જીવ કર્મો સે  
 જનતક બધા રહતા હૈ તનતક હી વહ મસાર મે ઉપજ હોતા રહતા હૈ । ઇસ કથન સે  
 નાસ્તિક કે ઇસ વાદ કા કિ-“મસ્મીભૂતસ્ય દેહસ્ય પુનરાગમન કુત ” અર્થાત્ જબ દેહ  
 મસ્મીભૂત હો જાતા હ તો પુન ઇસકા પ્રાપ્તિ નહીં હોતા હૈ-નિરાકરણ હો જાતા હૈ ।  
 (સફલે કલ્હાણપાવણ) સૌભાગ્ય એવ દૌર્ભાગ્ય ક હેતુ હોને સે પુણ્ય ઓર પાપ સફલ હૈ ।

પ્રકારાતર સે મી પ્રમુને શ્રુતચારિત્ર રૂપ ધર્મ કા ઉપદેશ દિયા-ઇસ વાત કો  
 સૂત્રકાર-‘ધમ્મમાઙ્ગલ્લહ’ સે લેકર ‘પડિરૂવે’ યહો તરુ કે મૂલપાઠ સે પ્રદર્શિત કરતે

કુત્સિત કર્મો કરવાવાળા પ્રાણી નરક-નિગોદ આદિકના પાત્ર બને છે (ફુસડ  
 પુણ્ણપાવે) એવ સુચરિત ક્રિયાઓ દ્વારા પુણ્ય તેમજ અસુચારત ક્રિયાઓ દ્વારા  
 પાપના બધ કરવાવાળા થાય છે (પચાયતિ જીવા) શુભાશુભ કર્મોથી બધા  
 એવા એવ આ સંસારમા જન્મ-મરણના હુ બોને પ્રાપ્ત કરે છે અથાત્ જ્યા  
 સુધી કર્મસંતતિ એવમા અસ્તિત્વવિગિષ્ટ રહેતી હોય છે-એવ જ્યા સુધી  
 કર્મોથી બધાયેલ રહે છે ત્યા સુધી જ તે સંસારમા ઉત્પન્ન થયા કરે છે  
 આ કથનની નાસ્તિકનો એવો વાદ કે “મસ્મીભૂતસ્ય દેહસ્ય પુનરાગમન કુત ”  
 અર્થાત્ જનારે દેહ ભસ્મીભૂત થા જાય છે તો પછી વળી ફરી તેની પ્રાપ્તિ  
 થતી નથી આનું નિગદરણ થઈ જાય છે (સફલે કલ્હાણપાવણ) સૌભાગ્ય  
 તેમજ દૌર્ભાગ્યના હેતુભૂત હોવાના કારણે પુણ્ય અને પાપ સફળ (ફળ આપ  
 નારા) છે

બીજી ગીતે પણ પ્રમુખે શ્રુતચારિત્ર ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો-એ  
 વાતને સૂત્રકાર-‘ધમ્મમાઙ્ગલ્લહ’થી લઈને ‘પડિરૂવે’ અહીં સુધીના મૂળપાઠ

## ખિગ્ગથે પાવયણે સચ્ચે અણુત્તરે કેવલિણ સસુદ્ધે પહિપુણે જેયા-

દયતેન પ્રયેન । ‘ધમ્મમાટ્ઠપ્પડ’ ધર્મમાગ્યાતિ-‘દુગ્ધમેવ ખિગ્ગથે પાવયણે સચ્ચે’  
 દુગ્ધમેવ નર્મય પ્રવચન સયમ્-દુગ્ધ=પ્રયત્નતયા વિવમાન, નર્મય-નિર્મયના=દ્રવ્યમાન-  
 પ્રતિરૂપિતાના નયમિના સમ્ભવિ પ્રવચનમ્=આગમ, સય=મત્ત્યો હિત વાસ્તવિકત્વ ।  
 ‘અણુત્તરે’ અનુત્તરમ્-નાસ્ત્યુત્તર યસ્માત, નાસ્માપ્રધાનતમમન્યદસ્તાતિ ભાવ, ‘કેવલિણ’  
 કેવલિક્ક=કેવલિપ્રણાતમ્-અદ્વિતીય તા, ‘સસુદ્ધે’ સસુદ્ધમ્=રૂપાત્તિમિ ન્નુદ્ધ સુવર્ણમિવ  
 નિર્દોષમ્, ‘પહિપુણે’ પ્રતિપૂર્ણમ્-સર્વથા સમગ્ર-મૂળાપેક્ષયા માત્રાપિન્દ્વાત્તિમિ, અથા  
 પેક્ષયા આકાદ્કાડધ્યાહારાતિર્ભિર્વર્જિતમ્, ‘જેયાડણ’ નેયાથિસ્મ્=ન્યાયાનુગત=પ્રમાણા-  
 ડનાયિતમ્, ‘સહકત્તણે’ અન્યસ્તર્નનમ્=માયાતિઅન્યજ્ઞેદનક્ષમમ્-અતદ્ભાવમાત્રિતાનાં

હૈ । ‘ધમ્મમાટ્ઠપ્પડ’ ભગવાન ન પ્રકાગતર સે મા ધર્મોપદેશ ક્રિયા । જેસે-(દુગ્ધમેવ  
 ખિગ્ગથે પાવયણે સચ્ચે) પ્રયત્નતયા વિવમાન યહ નિર્મય-દ્રવ્ય એવ ભાવરૂપ પ્રતિ  
 સે રહિત નયમિયાં કા પ્રવચન-આગમ સય-મત્ત્યો કા હિતકારક એવ યથાર્થ હૈ ।  
 (અણુત્તરે) યહ અનુતર હ-ઇસસે ઉત્તર-પ્રગાન ઓર દૂમરા કોદ નહા હૈ । (કેવલિણ)  
 કારણ કિ યહ કેવલનાના દ્વાગ પ્રગાત હુઆ હ, ઇસાલિયે યહ અદ્વિતાય હ । (સસુદ્ધે)  
 કપાત્તિક દ્વારા શુદ્ધ ક્રિયે હુણ સોને કે સમાન યહ શુદ્ધ હૈ । (પહિપુણે) યહ સર્વથા  
 પ્રતિપૂર્ણ હ, ન તો મૂળ કા અપેક્ષા સે ઇસમે માત્રા એવ પિંદુ આદિ કે અયાહાર કી આવ-  
 સ્યકતા હ ઓર ન અર્થ કી અપેક્ષા સે ઇસમે આકાક્ષા આદિ કે અયાહાર કા આવસ્યકતા  
 હ, અથા સત્ર પ્રકાર સે યહ પૂર્ણ હ । (જેયાડણ) ઇમ ભગવતુપલિષ્ઠિ આગમ મ કિસાં  
 માં પ્રમાણ સ ત્રાવા નહા આતી હૈ । (સહકત્તણે) માયામિધ્યાપ એવ નિદાન અન્યાં કા

દ્વારા પ્રદર્શિત કરે છે ‘ધમ્મમાટ્ઠપ્પડ’ લગવાને પ્રતિગત્ત્યવી પણ ધર્મોપદેશ  
 વર્થે જેમડે (દુગ્ધમેવ ખિગ્ગથે પાવયણે સચ્ચે) પ્રયત્નતયા (નયનની મામેજ)  
 વિવમાન (મિણુક) આ નિર્મય-દ્રવ્ય તેમજ ભાવ રૂપ અનિયતી રહિત નય  
 મીઓના પ્રવચન-આગમ મત્ત્ય-ભવ્યોને માટે હિતકારક તેમજ યથાર્થ છે  
 (અણુત્તરે) આ અનુત્તર ા આનાથી ઉત્તર-પ્રવાન (મુખ્ય) ખીણુ ઠાવ નથો  
 (કેવલિણ) ઠાવણુ ડે આ ટેવજ્ઞાની દ્વારા રહિત થયેલુ (રચાએલુ) છે તે  
 માટે આ અદ્વિતીય છે (સસુદ્ધે) વપાદિત દ્વારા શુદ્ધ કરેલા મોના જેવુ  
 તે શુદ્ધ છે (પહિપુણે) એ સર્વદા પરિપૂર્ણ ટે-સત્રની અપેક્ષાએ તેમા  
 માત્રા તેમજ પિંદુ આદિના અધ્યાહારની આવસ્યકતા નથી અને અર્થની અપે  
 ક્ષાથી તેમા આકાક્ષા આદિના અધ્યાહારની પણ આવસ્યકતા નથી તમામ પ્રકારે  
 એ પૂર્ણ છે (જેયાડણ) આ ભગવદ્-ઉપલિષ્ઠિ આગમમા કોઈ પણ પ્રમાણથી



उए सल्लकत्तणे सिद्धिमग्गे मुत्तिमग्गे णिज्जाणमग्गे अवितहम-  
विसधि मच्चदुक्खप्पहीणमग्गे ड्हट्ठिया जीवा सिज्जंति बुज्जंति

भावगन्थाणि निच्छेत्मायातीनि । 'सिद्धिमग्गे' सिद्धिमार्ग—सिद्धि=कृतकृत्यता—तस्या  
मार्ग=उपाय, 'मुत्तिमग्गे' मुक्तिमार्ग=समस्तकर्मवियोगस्य हेतु, 'णिज्जाणमग्गे'  
निर्वाणमार्ग—निर्वाणस्य=सकृत्कर्मभयत्रयस्य पारमार्थिकमुखस्य मार्ग, 'णिज्जाणमग्गे'  
निर्याणमार्ग—निर्याणम्=अपुनरावृत्त्या रसात् प्रस्थान तस्य मार्ग, 'अवितह'  
अवितथम्—वितथ=मिथ्या तद्विरात—त्रिकालावाधितमित्यर्थ । 'अविसधि' अविसधि=  
अव्यवच्छिन्न—न कदाचिन्पि निच्छेत्मुपगतम् । 'मच्चदुक्खप्पहीणमग्गे' सर्वदुःखग्रहण  
मार्ग—सराणि=जन्ममरणादानीं दुःखानि ग्रहीणानि यत्र स सर्वदुःखग्रहीणो मोक्षस्तस्य

कर्त्तन (હેતુ) ટસી આગમ સે હોતા હૈ । (સિદ્ધિમગ્ગે) યહ આગમ હા મિદ્ધિ—કૃત  
કૃત્યતા કા એક માર્ગ હે । (મુત્તિમગ્ગે) સમસ્ત કર્મોં કૈ ક્ષય કા યહી એક ઉપાય હૈ ।  
(ણિજ્ઞાણમગ્ગે) સમસ્ત કર્મોં કૈ ક્ષય સે ઉદ્ભૂત પારમાર્થિક સુખ કા યહી એક રાસ્તા  
હૈ । (ણિજ્ઞાણમગ્ગે) મસાર મેં જાગ કા પુન આગમન ન હો ઇસ રૂપ સે જો જીવ કા  
સસાર સે પ્રસ્થાન હોતા હૈ ઇસકા પ્રધાન કારણ એક યહી આગમ હૈ । (અવિતહ) યહ  
આગમ ત્રિકાલ મ મી કુત્તરોં દ્વારા વાધિત નહીં હૈ । (અવિસધિ) મહાવિદેહ ક્ષેત્ર કી  
અપેક્ષા સે—ન ઇસકા કર્મી નિચ્છેદ હોતા હે, ઓર ન કર્મી વિચ્છેદ હોગા । (સચ્ચ  
દુક્ખપ્પહીણમગ્ગે) સમસ્ત દુઃખોં કા જિસમે સર્વથા અભાવ હૈ એસે મોક્ષ કા યહી એક  
ઉત્તમ માર્ગ હ । જિસ જિયે યહ પ્રભુ દ્વારા પ્રતિપાદિત આગમ પૂર્વોક્ત પ્રકાર સે ઇન સદ્ગુણ

બાધા આવતી નથી (મલ્લકત્તણે) માયા, મિથ્યાત્વ તેમજ નિદાન શત્થેના  
કેતન (હેતુ) આ આગમથી થાય છે (સિદ્ધિમગ્ગે) આ આગમજ સિદ્ધિ—કૃત  
કૃત્યતાનો એક માર્ગ છે (મુત્તિમગ્ગે) સમસ્ત કર્મોના ક્ષયનો આ એક ઉપાય  
છે (ણિજ્ઞાણમગ્ગે) સમસ્ત કર્મોના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થતા પારમાર્થિક સુખનો  
આજ એક રસ્તો છે (ણિજ્ઞાણમગ્ગે) સસારમા જીવતું પુન આગમન ન થાય  
એ રૂપથી જે જીવતું સસારથી પ્રસ્થાન થાય છે તેનું પ્રધાન કારણ એક  
આજ આગમ છે (અવિતહ) આ આગમ ત્રણ ઝાળમા પણ કુતરોં દ્વારા બાધિત  
નથી (અવિસધિ) મહાવિદેહ ક્ષેત્રની અપેક્ષાથી નથી આનો કદી વિચ્છેદ થયો,  
નથી વિચ્છેદ થાતો અને નથી કદી વિચ્છેદ થવાનો (સચ્ચદુક્ખપ્પહીણમગ્ગે)  
સમસ્ત દુઃખોનો જેમા અભાવ છે એવા મોક્ષનો આ એક ઉત્તમ માર્ગ છે  
જેથી પ્રભુ દ્વારા પ્રતિપાદન કરેલું આ આગમ પૂર્વોક્ત એવા સદ્ગુણોથી યુક્ત

**મુચ્ચંતિ પરિણિવ્વાયતિ સચ્ચદુઃસ્વાણમંતં કરેતિ । એગચ્ચા પુણ**

માર્ગ, યત એવ સદગુણગુપ્તિ નૈર્ઋત્ય પ્રવચનમ્, અતએવ 'ઇદ્દિયા જીવા સિજ્જતિ' ઇહ સ્થિતા જાગા સિધ્ધન્તિ-ઇહ=નૈર્ઋત્યપ્રવચને સ્થિતા=પ્રત્તપારાધકા જાગા સિધ્ધન્તિ=સિદ્ધિપદ પ્રાપ્તુવન્તિ, અણિમાદિસિદ્ધિ વા 'બુજ્જતિ' બુધ્ધન્તે-કેવલજ્ઞાનપ્રાપ્ત્યા નિ શેષ-પ્રિશેષ જાનન્તિ, 'મુચ્ચતિ' મુચ્ચન્તે-મરોપગ્રાહિગા કર્મણા નિરગ્નષ્ટત્વાત્, 'પરિણિ-વ્વાયતિ' પર્ણિવૌન્તિ-કર્મજન્યસકલસત્તાપવિરહાત્, પ્રત્યક્ષસાર વક્તિ-'સચ્ચદુઃસ્વાણ-મત કરેતિ' સર્વદુઃસ્વાનામન્ત કુર્ણેતિ-સર્વેષા ગ્રાગ્નિકમાનસિકાના દુઃસ્વાનામ્ અત=નાગ કુર્ણન્તિ ।

‘એગચ્ચા પુણ એગે મયતારો’ એકાચા પુનરેકે મન્તા - એકૈવ અર્ચા=ભવિષ્યતી મનુષ્યતનુયેષા તે એકાર્ચા સત્, પુનરેકે=કેચિદ્ મન્તા=નૈર્ઋત્યપ્રવ-ચન સે યુક્ત છે । ઇસાલિયે ( ઇદ્દિયા જીવા સિજ્જતિ ) જો જાગ ઇસકી આગધના મે અપને જાગન કા ઉત્તર્ગ કર દેતે હૈં વે નિયમત સિદ્ધિપત્ત કા પ્રાપક હોતે હે, ( અણિમાદિ-સિદ્ધિ વા ) અથવા ઇસ લોક મ અણિમાદિ સિદ્ધિ કા ધારક હોતે હ । ( બુજ્જતિ ) કેવલજ્ઞાન કી પ્રાપ્તિ સે સમી વસ્તુઓ કો જાનતે હૈં । ( મુચ્ચતિ ) મરોપગ્રાહિકો કા સમ્પૂર્ણરૂપ સે નાગ હોને કા કારણ વે મુક્ત હો જાતે હ । ( પરિણિવ્વાયતિ ) કર્મજન્ય સમસ્ત સ્તાપ કા વિરહ સે વે શીતલીભૂત હો જાતે હૈં । ( સચ્ચદુઃસ્વાણમત કરેતિ ) ગ્રાગ્નિક એવ માનસિક સમસ્ત દુઃખો કા વે હી અત કરનેવાલ હોતે હૈં । ( એગચ્ચા પુણ એગે મયતારો ) ઇસ નિર્ઋત્ય પ્રવચન કી આરાધના કરનેવાલે મળ્ય જીવ વર્તમાન શરાર કા છૂટ જાને કા બાદ માત્ર એક બાર મનુષ્ય શરાર ધારણ કરતે હે, અર્થાત્ વ એકાવતારા હોતે હૈં । વે મળ્ય જીવ ઇસ શરાર કા છૂટને પર ( પુવ્વન્નમાવસેસેણ ) પૂર્વકર્મો કા વૌકી

છે તેથી જ ( ઇદ્દિયા જીવા સિજ્જતિ ) જે એવ આની આરાધનામા પોતાના એવનને ઉત્સર્ગ કરી દે છે તેઓ નિયમત-નિશ્ચયથી-સિદ્ધિપદને પ્રાપ્ત થાય છે, ( અણિમાદિસિદ્ધિ વા ) આ લોકમા અણિમાદિ-સિદ્ધિને પામે છે ( બુજ્જતિ ) કેવલજ્ઞાનની પ્રાપ્તિથી બધી વસ્તુઓ બાહે છે ( મુચ્ચતિ ) લવોપગ્રાહિ કર્મોને સંપૂર્ણ રૂપે નાશ થવાના કારણે તેઓ મુક્ત થઈ બચે છે ( પરિણિવ્વાયતિ ) કર્મ-જન્ય સમસ્ત સ્તાપના વિરહથી ( ત્યાગથી ) તેઓ શીતલીભૂત બની બચે છે ( સચ્ચદુઃસ્વાણમત કરેતિ ) શારીરિક તેમજ માનસિક સમસ્ત દુઃખોના તેઓ અત કરવાવાળા હોય છે ( એગચ્ચા પુણ એગે મયતારો ) આ નિર્ઋત્ય પ્રવચનની આરાધના કરવાવાળા ભવ્ય એવ વર્તમાન શરીર છૂટી જવા બાદ માત્ર એકવાર મનુષ્ય શરીરને ધારણ કરે છે અર્થાત્ તેઓ એકાવતારા થાય છે તે ભવ્ય

उए सहकृत्तणे सिद्धिमग्गे मुत्तिमग्गे णिज्जाणमग्गे अवितहम-  
विसधि सव्वदुस्खप्पहीणमग्गे इहद्विया जीया सिज्झन्ति बुज्झन्ति

भावशून्यानि निच्छेत्तायातीति । 'सिद्धिमग्गे' सिद्धिमार्ग-मिद्धि=कृतकृत्यता-तस्या  
मार्ग=उपाय, 'मुत्तिमग्गे' मुक्तिमार्ग=सर्वकर्मनियोगस्य दत्त, 'णिज्जाणमग्गे'  
निर्वाणमार्ग-निर्वाणस्य=सर्वकर्मभयजयस्य पारमार्थिकसुखस्य मार्ग, 'णिज्जाणमग्गे'  
निर्याणमार्ग-निर्याणम्=अपुनर्गच्छत्या मसारात् प्रस्थान तस्य मार्ग, 'अवितह'  
अवितथम्-वितथ=मिथ्या तद्विपरीत-त्रिकालावाधितमित्यर्थ । 'अविसधि' अविसधि=  
अव्यवच्छिन्न-न कदाचिदपि निच्छेत्मुपगतम् । 'सव्वदुक्खप्पहीणमग्गे' सर्वदुःखप्रहीण  
मार्ग-सत्ताणि=जन्ममरणानि दुःखानि प्रहीणानि यत्र स सर्वदुःखप्रहीणो मोक्षस्तस्य

कर्त्तन ( उદન ) इसी आगम से होता है । ( सिद्धिमग्गे ) यह आगम ही सिद्धि-कृत  
कृत्यता का एक मार्ग है । ( मुत्तिमग्गे ) समस्त कर्मों के क्षय का यही एक उपाय है ।  
( णिज्जाणमग्गे ) समस्त कर्मों के क्षय से उद्भूत पारमार्थिक सुख का यही एक रास्ता  
है । ( णिज्जाणमग्गे ) मसार में जात्र का पुन आगमन न हो इस रूप से जो जीव का  
ससार से प्रस्थान होता है उसका प्रधान कारण एक यही आगम है । ( अवितह ) यह  
आगम त्रिकाल में भी उक्तकों द्वारा बाधित नहीं है । ( अविसधि ) महाविदेह क्षेत्र की  
अपेक्षा से-न इसका कभी निच्छेद होता है, और न कभी विच्छेद होगा । ( सव्व  
दुक्खप्पहीणमग्गे ) समस्त दुःखा का जिसमें सर्वथा अभाव है ऐसे मोक्ष का यही एक  
उत्तम मार्ग है । जिस लिये यह प्रभु द्वारा प्रतिपादित आगम पूर्वोक्त प्रकार से इन सद्गुणों

બાધા આવતી નથી (સહકૃત્તણે) માયા, મિથ્યાત્વ તેમજ નિહાન શત્રુઓના  
ઠતન (ઉદન) આ આગમથી થાય છે (સિદ્ધિમગ્ગે) આ આગમજ સિદ્ધિ-કૃત  
કૃત્યતાનો એક માર્ગ છે (મુત્તિમગ્ગે) સમસ્ત કર્મોના ક્ષયનો આ એક ઉપાય  
છે (ણિજ્જાણમગ્ગે) સમસ્ત કર્મોના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થતા પારમાર્થિક સુખનો  
આજ એક ન્તો છે (ણિજ્જાણમગ્ગે) સસારમાં જીવનું પુન આગમન ન થાય  
એ રૂપથી જે જીવનું સસારથી પ્રસ્થાન થાય છે તેનું પ્રધાન કારણ એક  
આજ આગમ છે (અવિતહ) આ આગમ ત્રણ કાળમાં પણ કુતરો દ્વારા બાધિત  
નથી (અવિસધિ) મહાવિદેહ ક્ષેત્રની અપેક્ષાથી નથી આનો કદી વિન્છેદ થયો,  
નથી વિન્છેદ થાતો અને નથી કદી વિન્છેદ થવાનો (સવ્વદુસ્સપ્પહીણમગ્ગે)  
સમસ્ત દુઃખોનો જેમાં અભાવ છે એવા મોક્ષનો આ એક ઉત્તમ માર્ગ છે  
જેથી પ્રભુ દ્વારા પ્રતિપાદન કરેલું આ આગમ પૂર્વોક્ત એવા સદ્ગુણોથી યુક્ત

**मुच्यन्ति परिणिव्वायति सव्वदुक्खाणमत करेति । एगच्चा पुण**

मार्ग, यत एव सद्गुणगुम्फित नैर्ग्रन्थ प्रवचनम्, अतएव 'इहद्विया जीवा सिञ्जति' इह स्थिता जीवा सिध्यन्ति-इह=नैर्ग्रन्थप्रवचन स्थिता=एतदाराधका जाना सिध्यन्ति=सिद्धिपद प्राप्नुवन्ति, अणिमादिसिद्धि वा 'बुज्जति' बुध्यते-कलज्ज्ञानप्राप्त्या निशेष-विशेष जानन्ति, 'मुच्यति' मुच्यते-भवोपग्राहिणा कर्मणा निश्चयनप्रदात्, 'परिणि-व्वायति' परिनिर्वान्ति-कर्मजन्यसकलसन्तापविरहात्, वक्तव्यसाग वक्ति-'सव्वदुक्खाण-मत करेति' सर्वदु खानामन्त कुर्वन्ति-सर्वेषा शारीरिकमानसिकाना दु खानाम् अन्त=नाश कुर्वन्ति ।

'एगच्चा पुण एगे भयतारो' एकाचा पुनरेके भदन्ता - एकैव अर्चा=भविष्यती मनुष्यतनुर्येषा ते एकाचा सन्त, पुनरेके=कचिद् भदन्ता =नैर्ग्रन्थप्रव-से युक्त है । इसालिये (इहद्विया जीवा सिञ्जति) जो जान इसकी आराधना में अपने जानन का उत्सर्ग कर देते हैं वे नियमत सिद्धिपद के प्रापक होते हैं, (अणिमादि-सिद्धि वा) अथवा इस लोक में अणिमादि सिद्धि क धारक होते हैं । (बुज्जति) कलज्ज्ञान की प्राप्ति से समा वस्तुओं को जानते हैं । (मुच्यति) भवोपग्राहिणों का सम्पूर्णरूप से नाश होने के कारण वे मुक्त हो जाते हैं । (परिणिव्वायति) कर्मजन्य समस्त सन्ताप के विरह से वे शीतलीभूत हो जाते हैं । (सव्वदुक्खाणमत करेति) शारीरिक एवं मानसिक समस्त दु खों का वे हान्तर करनेवाले होते हैं । (एगच्चा पुण एगे भयतारो) इस निर्ग्रन्थ प्रवचन की आराधना करनेवाले भव्य जाव वर्तमान शरीर के छूट जाने के बाद मात्र एक बार मनुष्य शरीर धारण करते हैं, अर्थात् व एकावतारा होते हैं । वे भव्य जीव इस शरीर के छूटने पर (पुव्वन्ममावसेसेण) पूर्वकर्मों के बाँकी

छे तेथी ४ (इहद्विया जीवा सिञ्जति) ५ एव ५१ नी आराधनामा पोताना एवमने उल्लङ्घनं ५१ हे छे तेथी नियमत-निश्चयथी-सिद्धिपदने प्राप्त थाय छे, (अणिमादिसिद्धि वा) ५५ होडमा अणिमादि-सिद्धिने पाये छे (बुज्जति) ज्ञेयज्ञाननी प्राप्तिथी ५६ वस्तुथी ५७ छे ५ (मुच्यति) भवोपग्राहि कर्मोने स पूरु ५८ ने नाश थवाना ५९ छे तेथी मुक्त थय ५९ (परिणिव्वायति) ६०-६१ न्य भभन्त स तापना विरहथी (त्यागथी) तेथी शीतलीभूत ५१ नी जय छे (सव्वदुक्खाणमत करेति) शारीरिक तेम ५१ मानसिक भभन्त दु खोना तेथी अत करवावाणा होय छे (एगच्चा पुण एगे भयतारो) ५५ निर्ग्रन्थ प्रवचननी आरा-धना करवावाणा ५६व्य एव वर्तमान शरीर ५१ नी जवा ५१६ मात्र ५१७वार मनुष्य शरीरने धारण करे छे अर्थात् तेथी ५१७वतारी थाय छे ते ५१७

एगे भयतारो पुण्यकम्मावसेसेण अण्णयरेसु देवल्लोएसु देवत्ताए उववत्तारो भवति, महड्डिएसु जाव महामुक्खेसु दूरंगइएसु चिरट्टिइएसु । ते णं तत्थ देवा भवति—महिड्डिया जाव चिर-

ચનત્યારાધકા મળ્યા , ' પુણ્યકમ્માવસેસેણ ' પૂર્વક્રમાંગવળ, ' અણ્ણયરેસુ દેવલ્લોએસુ દેવત્તાએ ઉવવત્તારો ભવતિ ' અત્યતમેષુ દગ્ધારુપુ દગ્ધનેનોપતારો ભવતિ ' મહડ્ડિએસુ જાવ મહામુક્ખેસુ દૂરંગઇએસુ ચિરટ્ટિઇએસુ ' મહદ્દિકેષુ યાગમહાસૌએયેપુ—અગ્ર યાવ ઇન્દ્રિયાત્= ' મહાજુએસુ, મહાયલેસુ, મહાયસેસુ, મહાણુભાગેસુ ' રૂપિ દ્રવ્યમ્ । પ્રાગ્-ચાએયાતમેતત । દૂરગતિકેષુ=અનુત્તરપિમાનાપિષુ ચિરસ્થિતિકેષુ—ચિગ=મહાસાગરો પમા સ્થિતિર્યેષુ તેષુ । ' તે ણ તત્થ દેવા ભવતિ ' ત રાહ તત્ર દવા ભવતિ, કીદગ્ધા દેવા ભવતાઃચગાઽઽહ—' મહિડ્ડિયા ' મહદ્દિકા =મહદ્દિ-પત્તા , યાગત—' ચિરટ્ટિયા ' ચિર

રહને કે કારણ (અણ્ણયરેસુ દેવલ્લોએસુ દેવત્તાએ ઉવવત્તારો ભવતિ મહડ્ડિએસુ જાવ મહામુક્ખેસુ દૂરંગઇએસુ ચિરટ્ટિઇએસુ) મહદ્દિક—પિમાન આદિ મહાસમ્પત્તિગણે, મહાધુતિક=ત્રિવિધ રત્ન આદિ કા મહાકાન્તિવાળે, મહાખલ—અત્યત સ્થિર અર્થાત્ દ્રવ્યરૂપ સે ગામ્ધત, મહાયગલ્લી—ગાલ્લો દ્વારા પ્રશસિત, મહાનુભાગ—મહાપ્રભાવશાલી, મહાસૌએય—અત્યન્ત સુખ કે નિધાનરૂપ, ચિરસ્થિતિક—બહુત સાગરોપમકા સ્થિતિગણે, દૂરગતિક—મનુષ્યલોક આદિ સે અત્યત દૂરવર્તી, એસે અનુત્તર પિમાનાદિક દેવલોકો મે સે કિસી એક દેવલોક મે ઉત્પન્ન હોતે હૈ । ( તે ણ તત્થ દેવા ) વ દેવ વડ્ડાં પર ( ભવતિ મહિડ્ડિયા જાવ ચિરટ્ટિયા ) મહદ્દિક—વિમાન આદિ કી મહાસમ્પત્તિવાળે, મહાધુતિ—શરીર ઔર આભરણ કા મહા

આ શરીર છટી જતા ( પુણ્યકમ્માવસેસેણ ) પૂર્વ જમો બાકી રહેવાના કારણે (અણ્ણયરેસુ દેવલ્લોએસુ દેવત્તાએ ઉવવત્તારો ભવતિ મહડ્ડિએસુ જાવ મહામુક્ખેસુ દૂર ગઇએસુ ચિરટ્ટિઇએસુ) મહદ્દિક—વિમાન આદિ મહાસમ્પત્તિવાળા, મહાધુતિક વિવિધ રત્નઆદિની મહાકાન્તિવાળા, મહાખલ—અત્યત સ્થિર અર્થાત્ દ્રવ્યરૂપથી શાશ્વત, મહાયગલ્લી—શાલો દ્વારા પ્રશસિત, મહાનુભાગ મહાપ્રભાવશાલી, મહા સૌએય—અત્યત સુખના નિધાન રૂપ, ચિરસ્થિતિક—ધણા સાગરોપમની સ્થિતિ વાળા, દૂરગતિક—મનુષ્ય લોક આદિથી અત્યત દૂરવર્તી, એવા અનુત્તર પિમાનાદિક દેવલોકમાના કોઇ એક દેવલોકમા ઉત્પન્ન થાય છે ( તે ણ તત્થ દેવા ) ત દેવ ત્યા ( ભવતિ મહિડ્ડિયા જાવ ચિરટ્ટિયા ) મહદ્દિક—વિમાન આદિની મહા સમ્પત્તિ વાળા, મહાધુતિ—શરીર અને આભરણની મહાકાન્તિવાળા, મહાખલ

## દિડ્યા હાર-વિરાડ્ય-વચ્છા જાવ પમાસમાણા કપ્પોવગા ગતિ-

સ્થિતિકા = ચિરકાલસ્થિતિકા, 'હારવિરાડ્યવચ્છા' હારવિરાજિતમશ્વકા = હારમૃપિતદ્વયા, 'જાવ પમાસમાણા' યાવત્ પ્રમાસમાના - યાવચ્છન્દાદિદ દૃશ્યમ્ - 'કડય-તુડિય-થંભિય-મુયા' કટક-તુટિત-સ્તંભિત-મુગ્ધા 'અગય-કુડલ-મટ્ટ-ગડયલ-કળ્ણપીઠ-ધારી' અદ્ભુત-કુગડલ-ગગડતલ-કર્ગપીઠ-ધારિણ 'વિચિત્ત-વત્થા-ભરણા' વિચિત્ર-વલા-SSભરણા, 'વિચિત્તમાલા' વિચિત્રમાલા, 'મઝલિમઝડા' મૌલિમુકુટા, 'કલ્લાણગ-પવર-વત્થ-પરિહિયા' કન્યાણક-પવર-વલ્લ-પરિહિતા, 'કલ્લાણગ-પવર-મલ્લા-પુલેવણા' કન્યાણક-પવર-માત્યા-નુલેપના, 'માસુરવોંદી' માત્સરદેહા, 'પલ્લ-વળમાલ-ધરા' પ્રલમ્બવનમાલાધરા 'દિવ્વેણ સઘાણ' દિવ્યેન સઘાતેન, 'દિવ્વેણ સઠાણેણ' દિવ્યેન સ્થાનેન = સુન્દરેણાSSકારેણ, 'દિવ્વાણ ઇડ્ઢીણ' દિવ્યયા રુદ્ધચા, 'દિવ્વાણ જુર્ડેણ' તિવ્યયા છુયા, 'દિવ્વાણ પમાણ' દિવ્યયા પ્રમયા 'દિવ્વાણ છાયાણ' દિવ્યયા ઝાયયા, 'દિવ્વાણ અચ્છીણ' દિવ્યેન અર્ચિયા = દિવ્યેન તેજસા, 'દિવ્વાણ લેસાણ' દિવ્યયા લેસ્યયા, 'દસ દિસાઓ ઉજ્જોયમાણા' દશ દિગ્ધા ઉદ્દ્યોતયન્ત - સમન્તાઃસર્વાન્ દિગ્ધાભોગાન્ વિમાસયત્ત ઇતિ। 'પમાસમાણા' પ્રમા-

કાતિવાલે, મહાનલ-ગરાર સે અત્યન્ત વલ્ગાન્, મહાયગસ્વી-અત્યન્ત યગનાલે, મહાનુભાગ-અત્યન્ત પ્રમાવશાલી, મહાસૌરય-સુરપુજ કો ભોગનાલે ઔર ચિરન્ધિત્તિક-અનેક સાગરો-પમસ્થિતિનાલ હોતે હ। ટનકા વક્ષ સ્થલ સદા હારો કી માલાઓ સે સુગોમિત રહા કરતા હે। (જાવ પમાસમાણા) યહાં 'જાવ' શબ્દ સે (કડય-તુડિય-થંભિય-મુયા અગય-કુડલ-ગડયલ-કળ્ણપીઠ-ધારી વિવિત્ત-વત્થા-ભરણા વિચિત્તમાલા મઝલિમઝડા કલ્લાણગ-પવર-વત્થ-પરિહિયા કલ્લાણગ-પવર-મલ્લા-પુલેવણા માસુરવોંદી પલ્લ-વળમાલ-ધરા દિવ્વેણ સઘાણ દિવ્વેણ સઠાણેણ દિવ્વાણ ઇડ્ઢીણ દિવ્વાણ જુર્ડેણ દિવ્વાણ પમાણ દિવ્વાણ છાયાણ દિવ્વાણ અચ્છીણ દિવ્વાણ

શરીરે ઘણા બળવાન્, મહાયશસ્ત્રી-અત્યન્ત યશવાળા, મહાનુભાગ-અત્યન્ત પ્રમા-વશાળી, મહાસૌખ્ય-સુખપુજને લોગવવાવાળા અને ચિરસ્થિતિ-અનેક સાગ-રોપમ સ્થિતિવાળા થાય છે એમનુ વક્ષ સ્થલ સદા હારોની માલાઓથી સુશોભિત રહ્યા હરે છે (જાવ પમાસમાણા) અહીં 'જાવ' શબ્દથી (કડય-તુડિય-થંભિય મુયા અગય-કુડલ-ગડયલ-કળ્ણપીઠ-ધારી વિચિત્ત-વત્થા-ભરણા વિચિત્ત-માલા મઝલિમઝડા કલ્લાણગ-પવર-વત્થ-પરિહિયા કલ્લાણગ-પવર-મલ્લા-પુલેવણા માસુર વોંદી પલ્લ-વળમાલ-ધરા દિવ્વેણ સઘાણ દિવ્વેણ સઠાણેણ દિવ્વાણ ઇડ્ઢીણ દિવ્વાણ જુર્ડેણ, દિવ્વાણ પમાણ, દિવ્વાણ છાયાણ, દિવ્વાણ અચ્છીણ, દિવ્વાણ લેસાણ દસ

**કહ્લાણા ઠિઙ્કહ્લાણા આગમેસિમદા જાવ પડિરુવા । તમાઢક્વઢ-**

સમાના = પ્રકર્યેંગ ગોભમાના 'કપ્પોપગા' કપ્પોપગા - કપ્પ = ૪૩ - સામાનિક - ત્રાયલિંગ  
પારિપચા ત્તરક્ષ ગેરુપાલા નીક પ્રકીર્ગકા મિયોગ્ય-કિન્ચિપિક-અચ્ચાગ્યરુપ આચારસ્તમુપ  
ગતા = પ્રાતા, સૌધમાદિદેવલોકગાસિરૈમાનિકદેવ પ્રાના, 'ગઢ્કહ્લાણા' ગતિકન્યાણા -  
કન્યાણા ગતિર્યેપા તે તથા, અથવા-ગયા=ચતુર્ગતિકલોક દેવગતિરુપયા કન્યાણા=

લેસાં દસ દિસાઓ ઉજ્જોવેમાણા પમાસમાણા) હસ પાઠ કા મપ્પ હુઆ હં, હસ  
કા અર્થ હસ પ્રકાર હે-હનકો મુજાઈ કટક-કહે ઓર તુટિત-મુજાવ હન આમૂખો સે  
વિમૂખિત રહા કરતી હૈ । વાકી કે હન સમસ્ત પદો કા અર્થ વીઢે જહા પર દવા કે  
આગમન કા વર્ણન ક્રિયા ગયા હૈ હસ ૩૩વેં સૂત્ર મેં લિખા ગા ચુકા' હૈ । (કપ્પોવગા)  
હન્દ્ર, સામાનિક, ત્રાયલિંગ, પારિપચ, આત્મરક્ષક, લોકપાલ, અનીકાધિપતિ, પ્રકાર્ગક,  
આમિયોગ્ય, કિન્ચિપિક, યે દગ પ્રકાર કે દેવ જહાં હોતે હૈં હન દેવલોકો કા નામ કપ્પ હૈ ।  
હન કપ્પો મે જો ઉત્પન્ન હોતે હૈં હનકા નામ કપ્પોપગ હૈ । સૌધમાદિક દેવલોક સે અચ્યુત  
દેવલોક તરુ કે દેવ કપ્પોપગ કહ્લાતે હૈ, ક્યોં કિં યહીં તરુ હન્દ્રાદિક ૧૦ પ્રકાર કે  
દેવો કા વ્યવહાર હોતા હૈ, હનકે વાદ નહીં ! (ગઢ્કહ્લાણા) હનકો ગતિ કન્યાણકારી  
હોતી હૈ, અથવા ચતુર્ગતિક હસ લોક મેં યે દેવગતિ મેં રહનેવાલે હોને કે કારણ ઉત્તમ  
હોતે હૈ, હસ અપેક્ષા યે ગતિકલ્યાણ કહ ગયે હૈ । (ઠિઙ્કહ્લાણા) અનેક પન્થાપમ-

(૧) અસુરકુમારોં કે વર્ણન મે હન સમસ્ત પદો કા અર્થ લિખા ગયા હૈ ।

દિસાઓ ઉજ્જોવેમાણા પમાસમાણા) આ પાઠનો સશ્લેષ કયોં છે આનો અર્થ  
આ પ્રકારે છે એમની ભુલ્લઓ કટક (કહા) અને તુટિત-ભુલ્લખ યે  
આમૂખોથી શણગારેલી રહે છે બાકીના આ બધા પદોનો અર્થ અગાઉ  
ન્યા દેવોના આગમનનુ વર્ણન કર્યું છે તે ઉત્તમા સૂત્રમા લખાઈ ગયું છે ?  
(કપ્પોવગા) હન્દ્ર, સામાનિક, ત્રાયલિંગ, પારિપચ, આત્મરક્ષક, લોકપાલ,  
અનીકાધિપતિ, પ્રકીર્ણક, આલિયોગ્ય, કિલિખિક, આ દશ પ્રકારના દેવ ન્યા  
હોય છે તે દેવલોકનુ નામ કટપ છે આ કટપોમા બે ઉત્પન્ન થાય છે  
તેમના નામ કટપોપગ છે સૌધમાદિક દેવલોકથી લઈને અચ્યુત દેવલોક  
સુધીના દેવ કટપોપગ કહેવાય છે કેમકે અહીં સુધી ઇદ્રાદિ ૧૦ પ્રકારના  
દેવોનો વ્યવહાર થાય છે ત્યાર પછી નહિ (ગઢ્કહ્લાણા) તેમની ગતિ કટયાણ  
કારી હોય છે અથવા ચતુર્ગતિક આ લોકમા તેઓ દેવગતિમા રહેવાવાળા  
હોવાને કારણે ઉત્તમ હોય છે આ અપેક્ષાથી તેઓ ગતિકલ્યાણ કહેવાય છે

(૧) અસુરકુમારોના વર્ણનમા આ બધા પદોનો અર્થ લખાઈ ગયો છે

**एव खलु चउहि ठाणेहि जीवा णेरइयत्ताए कम्म पकरेंति,**

મદ્રરૂપા , ' ટિટ્ઠકુટ્ટાણા ' સ્થિતિક્રિયાણા =અનેકપ યોગમસાગરોપમરૂપચિરસ્થિતિકા  
' આગમેસિમદા ' આગમિપ્પદમદા -આગમિપ્પત્ત=આગમિકાલમાવિ મદ્ર=ક્રિયાણ-નિર્ણાણરૂપ  
યેષા તે તથા, ' જાવ પઢિરુવા ' યાવત્પ્રતિરૂપા =અતિરમણીયાઽઽકારા , યાવચ્છન્નાત-  
' પ્રામાનીયા ટર્જનીયા અમિરૂપા ' ઇતિ યો યમ્ । પુનરપિ ' તમાદ્ઘલ્લ ' તપાચ્છે=તપ્રવચન  
કથયન્તિ-' એવ સલ્લુ ચઉહિં ઠાણેહિં જીવા ણેરइयत्ताए कम्म पकरेंति ' એવ સલ્લ  
ચતુર્મિં સ્થાનૈર્જીવા નૈરયિક્તાયા કમાગિ પ્રકુર્વંતિ, તત્ર નૈરયિક્તાયા =નારિક્તસ્ય,

સાગરોપમ તરુ દેવલોક મ્મ ઇનકી સ્થિતિ હોને કે કારણ ચે દેવ સ્થિતિક્રિયાણ કહે ગયે હ ।  
ઇનમ સે આકર હી તો મનુષ્યપયાય લેકર જીવ નિર્ણાણ-મુક્તિ કા લાભ કરતે હૈ, અત વે  
(આગમેસિમદા) આગમિપ્પદ્વદ્ધ કહે ગયે હૈ । ( જાવ પઢિરુવા ) યહૌં પર ' યાવત્ ' શબ્દ  
સે " પ્રામાનીયાઃ, ટર્જનીયાઃ, અમિરૂપાઃ " ઇન પદોં કા મી મપ્રટ્ ટુઆ હૈ । ' પ્રામા  
નીયાઃ ' ટટ્ટ ટેમ્ને સે મન પ્રસન્ન હો જાતા હૈ । અત એર ચે ' ટર્જનીયાઃ ' ટર્જનાય હૈં ।  
' અમિરૂપાઃ ' ઇનકે રૂપ કી સુન્દરતા પ્રતિક્ષણ નવીન નવાન ભાવ સે વઢતી રહતી હો  
એમે ચે માદ્યમ હોતે હૈં, ઇસલિયે ચે અમિરૂપ હૈં । ' પ્રતિરૂપાઃ ' ઇનકે રૂપ કી તુલના નહા  
હો સન્તા હૈ, ચ્યોં કિ ઇનકા રૂપ અસાધારણ હોતા હૈ, અર્થાત્ ચે અનુપમ સુન્દર હોતે હૈ ।  
અન ઇસ પ્રવચન કા કયા ફલ હૈ ? ઇસકો કહતે હૈ—

( એવ સલ્લુ ચઉહિં ઠાણેહિં જીવા ણેરइयत्ताए कम्म पकरेंति ) યહ જીવ  
ચાર કારણોં દ્વારા નરક મેં લે જાનેવાલે કમોં કો કરતે હૈ, અન ઇસ વાત કો પ્રમુ પ્રકટ

( ટિટ્ઠકુટ્ટાણા ) અનેક પદ્યોપમ સાગરોપમ મુખી દેવલોકમા તેમની સ્થિતિ  
હોવાના કારણે તે દેવો સ્થિતિક્રિયાણ કહેવાય છે તેમાથી આવીને જ મનુ  
ષ્યપર્થાય પ્રાપ્ત કરી એવ નિર્વાણ-મુક્તિનો લાભ કરે છે, માટે તેઓ (આગ-  
મેસિમદા) આગમિપ્પદ્વદ્ધ કહેવાય છે ( જાવ પઢિરુવા ) અહીં યાવત્  
શબ્દથી ' પ્રામાનીયા, ટર્જનીયા, અમિરૂપા ' એ પદોનો પણ સંબંધ થયો છે  
" પ્રામાનીયા " એમને જોતા મન પ્રસન્ન થઈ જાય છે આ માટે જ તેઓ  
' ટર્જનીયા ' ટર્જનીય છે ' અમિરૂપા ' એમના રૂપની સુન્દરતા પ્રતિક્ષણ નવીન  
નવીન ભાવથી વધતી જતી હોય તેમ તેઓ જણાય છે, તે માટે તેઓ અભિ-  
રૂપ છે ' પ્રતિરૂપા ' તેમના રૂપની તુલના ન થઈ શકે, એમને તેમનું રૂપ  
અસાધારણ હોય છે, અર્થાત્ તેઓ અનુપમ સુન્દર હોય છે હવે આ પ્રવ  
ચનનું શુ ફલ છે ? તે કહે છે—

( એવ સલ્લુ ચઉહિં ઠાણેહિં જીવા ણેરइयत्ताए कम्म पकरेंति ) આ એવ ચાર



ગેરહ્યત્તાએ કમ્મ પકરેત્તા ગેરહ્યસુ ઉવવજ્જતિ, તં જહા-મહા-  
રમયાએ ૧ મહાપરિગ્ગહયાએ ૨ પંચિન્દ્રિયવહેણં ૩ કુણિમાહારેણં  
૪, એવ એણં અભિલાવેણ । તિરિસ્સવજોણિએસુ-૧ માહલ્લયાએ

‘ગેરહ્યત્તાએ કમ્મ પકરેત્તા ગેરહ્યસુ ઉવવજ્જતિ’ નૈરયિકતાયૈ કમાગિ પ્રશ્ન-ય=પ્રકર્ષેણ  
વિધાય નૈરયિકેષુ ઉપયતે=નારકજીવાના મયે જાયતે, તજહા-તજયા=યેન પ્રકારેણ નૈરયિ-  
કેષુ જાયન્તે તત્ કથયતિ સૂત્રકાર-૧ ‘મહારમયાએ’ મહારમ્મનયા=સાવચાડગ્મ  
બાહુલ્યેન, -૨ ‘મહાપરિગ્ગહયાએ’ મહાપરિગ્રહતયા=પરિગ્રહાધિસ્યેન, ૩ ‘પંચિન્દ્રિયવહેણ’  
પચ્ચેન્દ્રિયવહેન=પચ્ચેન્દ્રિયપ્રાણિના હિસયા, ૪ ‘કુણિમાહારેણ’ કુણપાહારેણ=માસાહારેણ, ‘એવ  
એણ અભિલાવેણ’ એવમેતેનાભિલાપેન=કથનેન ‘તિરિસ્સવજોણિએસુ’ તિર્યગ્યોનિષુ-તિરસ્વા-  
યોનય=ઉત્પત્તિસ્થાનાનિ તત્, ૧-માહલ્લયાએ ણિયહિલ્લયાએ’ માયાનિતયા નિઠ્ઠતિમત્તયા-  
માયા=પરવચ્ચના સૈપામસ્તીતિ માયાનિ તેષા માયસ્તત્તા તયા, નિઠ્ઠતિ-માયા-ત્વરણાર્થ  
માયા તરકરણ સૈપામસ્તીતિ નિઠ્ઠતિમન્ત, તદ્વાવો નિઠ્ઠતિમત્તા તયા, ૨ ‘અલિયવયણેણ’

કરતે હૈં-(ત જહા) વે ચાર કારણ યે હૈં-(મહારમયાએ) મહા-આરમ્મ, (મહા-  
પરિગ્ગહયાએ) મહાપરિગ્રહ, (પંચિન્દ્રિયવહેણ) પચ્ચેન્દ્રિય જીવો કા વધ કરના,  
(કુણિમાહારેણ) માસ કા આહાર કરના । ઇન ચાર કારણો સે (ગેરહ્યત્તાએ કમ્મ પક-  
રેત્તા ગેરહ્યસુ ઉવવજ્જતિ) નરક મેં લે જાને કે યોગ્ય કર્મો કા ઉપાર્જન હોતા હૈ, ઇસ  
લિયે યે જીવ નરક મેં ઉત્પન્ન હોતે હૈ । (એવ એણ અભિલાવેણ) ઇસી પ્રકારકા ચાર  
કારણ રૂપ કથન (તિરિસ્સવજોણિએસુ) તિર્યગ્ ગતિ મેં ઉત્પન્ન કરાને વાલે કર્મો કા  
મી હૈ । વ ચાર કારણ યે હૈ-(માહલ્લયાએ) માયાચારી કરના (ણિયહિલ્લયાએ) એવ માયા  
કો ત્વરણ કરને કે લિયે ઔર અધિક માયાચારી કરના ૧, (અલિયવયણેણ) અસત્ય

કારણે! દ્વારા નરકમા લઈ જનારા કર્મો કરે છે, (તજહા) તે ચાર કારણ આ છે-  
(મહારમયાએ) મહા આરમ્મ, (મહાપરિગ્ગહયાએ) મહાપરિગ્રહ, (પંચિન્દ્રિયવહેણ) ૫ ચે  
દ્રિય જીવોનો વધ કરવો, (કુણિમાહારેણ) મામનો આહાર કરવો આ ચાર કારણોથી  
(ગેરહ્યત્તાએ કમ્મ પકરેત્તા ગેરહ્યસુ ઉવવજ્જતિ) નરકમા લઈ જવા યોગ્ય કર્મોનું ઉપા-  
જન થાય છે તેથી તે જીવ નરકમા જાય છે (એવ એણ અભિલાવેણ) આ પ્રકારના ૪  
ચાર કારણ રૂપ કથન (તિરિસ્સવજોણિએસુ) તિર્યગ્ ગતિમા ઉત્પન્ન કરાવનારા કર્મોનું  
પણ છે તે ચાર કારણ આ છે-(માહલ્લયાએ) માયાચારી કરવું, (ણિયહિલ્લયાએ)  
તેમજ માયાનું સ્વરણ કરવા માટે-ઢાકવા માટે અન્ય માયાચારી કરવું (૧)

ગિયડિલ્લયાએ, ૨ અલિયવયણે, ૩ ઉક્કચણયાએ, ૪ વંચણયાએ।  
મણુસ્સેસુ-પગડમદયાએ ૧, પગડવિણીયયાએ ૨, સાણુક્કો-

અલીકવચ્ચેન=અસયમાપણન, ૩ 'ઉક્કચણયાએ' ઉક્કચ્ચનતયા-ઉક્કચ્ચનતા નામ ક ચન સરલદ્વય વચ્ચયિતુ પ્રવૃત્તસ્ય પર ચતુરત્ત નર પાર્શ્વસ્ય વિલેક્ય ક્ષણ વચ્ચનાનિવૃત્ત-તયાઽવસ્થાન તયા, કપટવૃત્તયા, ૪ 'વચ્ચણયાએ' વચ્ચનનયા। એતૈશ્વતુર્મિ સ્થાનૈર્જીવા સ્તિર્યયોનિષુ યાન્તિ। મનુષ્યજાતિષુ પુન કૈશ્વતુર્મિ સ્થાનૈરુત્પદ્યન્તે ? તદર્ગયિતુમાહ- 'મણુસ્સેસુ' ઇયાદિ। મનુષ્યેષુ, 'પગડમદયાએ' પ્રકૃતિમદ્રતયા=સ્વભાવસરલતયા ૧, 'પગડવિણીયયાએ' પ્રકૃતિવિનાતતયા=સ્વભાવતો વિનયગાત્તયા ૨, 'સાણુક્કોસયાએ' સાણુક્કોગતયા-અણુક્કોગો=દયા તેન સદા રત્તેને દ્વિ સાણુક્કોગસ્તસ્ય ભાવ સાણુક્કોગતા તયા-સદયતયા ૪, 'અમન્ઠરિયાએ' અમત્તમગ્તિયા-મમરોઽન્યશુભદ્વેષત્તદમાનોઽમત્સર = પરગુણપ્રાહિત્વ સોઽન્યેષામિત્યમ સરિણસ્તન્માવોઽમસરિતા તયા-દ્યારાહિત્યેન। એતૈશ્વતુર્મિ

માપણ કરના ૨, (ઉક્કચણયાએ) કિમી સરલ હૃદયવાલે વ્યક્તિ કો ઠગને કાલિયે પ્રવૃત્ત હુણ ઠગિયા-માયાચારી વાલે કા, ડમ સરલ પુરુષ કે પાસ કિમા ચતુર પુરુષ કી સ્થિતિ દેલ-કર કુઠ સમયતરુ વચ્ચનામય અપની પ્રવૃત્તિ કો સ્થગિત કર ઠહર જાના-કપટવૃત્તિ કો રોક રલ્લના ૩, (વચ્ચણયાએ) દસરો કો ઠગના ૪। ઇન ચાર કારણોસે જાન તિર્યચગતિ મેં લે જાને વાલે કર્મો કા ઉપાર્જન કરતે હૈ। (મણુસ્સેસુ) મનુષ્યગતિ મે જીવ ચાર કારણો સે જાતે હૈં। વ કારણ યે હૈ-(પગડમદયાએ) પ્રકૃતિ સે મદ્ર હોના ૧, (પગડવિણીયયાએ) પ્રકૃતિ સે વિનાત હોના ૨, (સાણુક્કોસયાએ) દયાલુ હોના ૩, એવ (અમન્ઠરિયાએ) મત્સરભાવ નહીં રલ્લના અથાત્ ગુણપ્રાહી હોના ૪। ઇન ચાર કારણો સે યે જીવ મનુષ્યગતિ મે ઉત્પન્ન

(અલિયવયણે) અસત્ય ભાષણુ ડરવુ (૨) (ઉક્કચણયાએ) ડોઘ સરલ હૃદયવાળા માણુસને ઠગવા-છેતરવા-માટે પ્રવૃત્ત થનારા ળગ-માયાચારીવાળાનુ, તે સરળ પુરુષની પાસે ડોઘ ચતુર પુરુષની હાજરી જોઈ થોડા સમય માટે વચ્ચનામય પોતાની પ્રવૃત્તિને અચ્છિત કરી રેડાઈ જવુ-પોતાની કપટવૃત્તિને રોકી રાખવુ (૩) (વચ્ચણયાએ) બીબાને ઠગવા (૪) આ ચાર કારણોથી એવ તિર્યચ ગતિમા લઈ જવા લેવા ડર્મોનુ ઉપાર્જન કરે છે (મણુસ્સેસુ) મનુષ્ય ગતિમા આ એવ ૪ કારણોથી બચે છે તે કારણો આ છે-(પગડમદયાએ) પ્રકૃતિથી ભદ્ર હોવુ (૧), (પગડવિણીયયાએ) પ્રકૃતિથી વિનીત હોવુ (૨), (સાણુક્કોસયાએ) દયાળુ હોવુ (૩), તેમજ (અમન્ઠરિયાએ) મત્સરભાવ ન રાખવો અર્થાત્ શુભપ્રાહી થવુ (૪) આ ચાર કારણોથી આ એવ મનુષ્ય

સયાણ ૩, અમચ્છરિયાણ ૪। દેવેસુ-સરાગસંજમેણં ૧,  
સંજમાસજમેણં ૨, અકામણિજ્જરાણ ૩, ચાલતવોકમ્મેણં ૪।  
તમાહવ્વહ—

સ્થાનૈર્જીવા મનુજાય પ્રાપ્નુવતિ । દેવપ્રાપ્તિદ્વુત્થાનિ ચવાગિ સ્થાનાનિ ત્થયતિ—‘દેવેસુ’  
હત્યાતિ । દેવપુ—‘સરાગસજમેણ’ મરાગમયમેન—રાગેગ=આસક્ત્યા સહિત સગગ સ  
ચાસૌ મયમથ સરાગમયમસ્તેન—સરૂપાયચારિત્રેણ ૧, ‘સજમાસજમેણ’ મયમામયમેન=  
દેગમયમેન ૨, ‘અકામણિજ્જરાણ’ અકામનિર્જરા—અકામેન=અમિલાયમ તરેણ નિર્જગ=  
ક્ષુધાદિસહન તયા ૩, ‘ચાલતવોકમ્મેણ’ ચાલતપ કર્મણા=ચાલસાદશ્યાદ ચાલ =  
મિથ્યાદૃશ, તેણ તપ કર્મ ચાલતપ કર્મ, તેન ૪, એતૈ સ્થાનૈર્જીવા દેવમવ પ્રાપ્નુવતીતિ ભાવ ।  
પુન પ્રકારાતરેગ ‘તમાહવ્વહ’ તદ્વાચાતિ=તત્ કથયતિ ‘જહ ણરગા ગમ્મતી’

કરારને ચાલે કર્મોં કા ઉપાર્જન કરતે હૈ । (દેવેસુ) ચાર કારણોં સે જીવ દેવગતિ મેં ઉત્પન  
હોતે હૈ । વે ચાર કારણ વે હૈ—(સરાગસજમેણ) સરાગમયમ કા પાલન કરના ૧, (સજમા-  
સજમેણ) દેગવિરતિ પાલન કરના ૨, (અકામણિજ્જરાણ) અકામનિર્જરા ૩, એવ (ચાલ-  
તવોકમ્મેણ) ચાલ તપસ્યા ૪ । જિસ સ્યમ મે રાગ (આસક્તિ) વિધમાન હોતા હૈ, ઉસ  
કા નામ સરાગમયમ હૈ । મતલબ—રૂપાયસહિત ચારિત્ર કા પાલના સરાગમયમ હૈ । ૧૨  
ચારહ વ્રતોં કા—દેગવિરતિ કા ધારણ કરના હસકા નામ સ્યમાસ્યમ હૈ । અમિલાયા—ઈચ્છા  
કે વિના ક્ષુધા આદિ કા સહન કરના હસકા નામ અકામનિર્જરા હૈ । મિથ્યાદૃષ્ટિયોં કે તપ  
કા નામ ચાલતપ હૈ । હન કામોં કે કરને સે જીવ દેવગતિ મેં જાને યોગ્ય કર્મોં કા ઉપાર્જન  
કરતે હૈ । (જહ ણરગા ગમ્મતી જે ણરગા જા ય વેયણા ણરણ । સારીરમાણસાહ દુકલ્લાહ

ગતિમા ઉત્પન્ન કરાવવાવાળા ડર્મોંનુ ઉપાર્જન કરે છે (દેવેસુ) ચાર કારણોંથી  
જીવ દેવગતિમા ઉત્પન્ન થાય છે—(સગમેસજમેણ) સરાગ સચમનુ પાલન કરવુ ૧,  
(સજમાસજમેણ) દેશવિરતિનુ પાલન કરવુ ૨, (અકામણિજ્જરાણ) અકામ-  
નિર્જરા ૩, તેમજ (ચાલતવોકમ્મેણ) ચાલ તપસ્યા ૪ જે સચમમા રાગ—આસક્તિ  
વિધમાન હોય છે તેનુ નામ સરાગ—સચમ છે મતલબ—રૂપાય સહિત ચારિ-  
ત્રનુ પાલન કરવુ તે સરાગસચમ છે (૧) ૧૨ ચાર વ્રતોં—દેશવિરતિ  
ધારણ કરવા તેનુ નામ સચમાસચમ છે (૨) અમિલાયા—ઈચ્છા—વિના જૂથ  
આદિ સહન કરવુ તેનુ નામ અકામ નિર્જરા છે (૩) મિથ્યાદૃષ્ટિના તપનુ  
નામ ચાલતપ છે (૪) આ કામોં કરવાથી જીવ દેવગતિમા જવા યોગ્ય ડર્મોંનુ

“ જહ ણરગા ગમ્મતી, જે ણરગા જા ય વેયણા ણરણ ।  
સારીરમાણસાડં દુક્ખાઈ તિરિક્ખજોણીણ ॥ ૧ ॥  
માણુસ્સં ચ અણિચ્ચ, વાહિ-જરા-મરણ-વેયણા-પર ।  
દેવે ય દેવલોણ, દેવિહિંદિ દેવસોમ્ખાડ ॥ ૨ ॥

इयाणिगायामि । ‘जह णरगा गम्मती’ यथा नरका गम्यन्त-जायेर्यन प्रकारेण  
नरका = नरकस्थानानि गम्यते = प्रायते, ‘जे णरगा’ ये नरका - यदूपा नरका =  
नारकिग सति, ‘जा य वेयणा णरण’ याश्च वेदना नरके - या = यादृश्यो वेदना =  
यातनाश्च नरके भवति, तसर्वं कथयतीति पूर्वगावय । ‘सारीरमाणसाड दुक्खाड  
तिरिक्खजोणीण’ शारीरमाणसानि दुःखानि तिर्यग्योन्याम् - यथा च शरीरसम्बन्धीनि  
मन सम्बन्धानि च दुःखानि भवन्ति प्राणिनामिति शेषस्तथा भगवान् परिक्रियति ॥ १ ॥  
एव ‘माणुस्स च अणिच्च वाहि-जरा-मरण-वेयणा-पर’ मानुषश्चाऽनित्य  
व्याधि-जरा-मरण-वेदना-प्रचुरम् - व्याधयो = जरादय जरा = मार्धक, मरण = प्रसिद्ध, वेदना =  
आनोष्णादित्वरूपा, प्रचुरा = विगदा यस्मिंस्तादृशम्, अतएव अनिय = क्षणभङ्गुर मानु-  
ष्य = मनुष्यमन परिक्रियति । ‘देवे य देवलोण देविहंदि देवसोमखाड’ देवान् च  
देवलोकान् दग्धिं देवसौग्यानि - तथा दवान्, च पुन दवलोकान्, दग्धि = देवसमृद्धि,  
देवसौरयानि = देवसम्बन्धीनि सुखानि कथयतीति शेष ॥ २ ॥ एता येन नरकादीनि

તિરિક્ખજોણીણ) જોય જેવ પ્રકાર નરકા મેં જાતે હૈ, ઓગ વહા જેવે નારકા હૈ, એવ  
ઠહે જેવ પ્રકાર કા વેદના ભોગની પડતા હૈ યહ સન પ્રમુન (આદિક્ખઈ) વતલાયા । તિર્ય-  
ગતિ મેં પહુંચને પર હસ જાવ કો જિતને મી શારીરિક ણન માનસિક કષ્ટ ભોગન પડતે હૈ,  
યહ મી મગધાનન સ્પષ્ટ ક્રિયા । (માણુસ્સ ચ અણિચ્ચ વાહિ-જરા મરણ-વેયણા પર)  
યહ માનવપયાય અનિય હૈ, વ્યાધિ, જરા, મરણ એવ વેદના સે પ્રચુર-મરાં હ । (દેવે ય

ઉપાજ્ઞન ઠરે છે (જહ ણરગા ગમ્મતી જે ણરગા જા ય વેયણા ણરણ । સારીરમાણસાઈ  
દુક્ખાઈ તિરિક્ખજોણીણ) એવ જે પ્રકારે નરકોમા બંધ છે, અને ત્યાં જેવા  
નારકી હોય છે, તેમજ તેમને જે પ્રકારની વેદના ભોગવવી પડે છે, એ બધું  
પ્રભુએ (આદિક્ખઈ) બતાવ્યું તિય ચ-ગતિમા પહોંચતા આ જીવને જેટલા  
શારીરિક તેમજ માનસિક દુઃખ હોય છે તે બધા ભોગવવા પડે છે, એ પણ  
ભગવાને સ્પષ્ટ કર્યું (માણુસ્સ ચ અણિચ્ચ વાહિ-જરા-મરણ વેયણા-પર) આ

૧૨ગં તિરિસ્વજોર્ણિ, માણુસભાવ ચ દેવલોગં ચ ।  
 સિદ્ધે ય સિદ્ધવસર્હિ, છજીવણિયં પરિકહેડ ॥ ૩ ॥  
 જહ જીવા વજ્જતી મુચ્ચતી જહ ય સકિલિસ્સંતિ ।  
 જહ દુક્ખાણં અંત, કરેતિ કેઈ અપહિવદ્ધા ॥ ૪ ॥

મગ્ધા શ્રુતે—‘ ૧૨ગ ’ નરક=નરકાવાસ, ‘ તિરિસ્વજોર્ણિ ’ તિર્યગ્યોર્ણિ, ‘ માણુસભાવ ’  
 મનુષ્યભાવ=મનુષ્યત્વ ચ ‘ દેવલોગ ’ દેવલોક કથયતિ । તથા ‘ સિદ્ધે ય ’ સિદ્ધાશ્ચ  
 ‘ સિદ્ધવસર્હિ ’—સિદ્ધવસતિ=સિદ્ધસ્થાન, ‘ છજીવણિય ’ પદ્ધત્તીવણિકા પરિકથયતિ ॥ ૩ ॥  
 એવ ‘ જહ જીવા વજ્જતી ’ યથા જાગા વચ્ચતે=નય પ્રાપ્નુન્તિ, ‘ મુચ્ચતી ’ મુચ્ચતે=  
 મુક્તા ભવતિ, ‘ જહ ય સકિલિસ્સંતિ ’ યથા ચ મચ્ચિયતિ, ‘ જહ દુક્ખાણ અંત  
 કરેતિ કેઈ અપહિવદ્ધા ’ યથા દુઃસ્વાનામંત કુર્વન્તિ કંડપિ અપ્રતિવદ્ધા—કંડપિ=કતિ  
 ચિજીગા અપ્રતિવદ્ધા=પ્રતિનિધરહિતા—મુક્તા સતો દુઃસ્વાનામન્ત=નાશ કુર્વન્તિ, તત્સર્વ

દેવલોએ દેવિહ્મિ દેવસોમ્હાઈ) એવ દેવગતિ મે દેવતાઓં કો દેવમનધી અનેક ઋદ્ધિયા  
 એવ દેવપર્યાયનધી અનેક સૌખ્યોં કી પ્રાપ્તિ હોતી હે—યહ સન મી પ્રમુને અઠ્ઠી તરહ સ્પષ્ટ  
 ફરકે અપની દિવ્યધ્વનિ દ્વારા પ્રદર્શિત ક્રિયા । (૧૨ગ તિરિસ્વજોર્ણિ માણુસભાવ ચ દેવ  
 લોગ ચ । સિદ્ધે ય સિદ્ધવસર્હિ છજીવણિય પરિકહેડ) ઇસ પ્રકાર પ્રમુ મે નરક, તિર્યચ,  
 મનુષ્ય એવ દેવગતિ કા કથન ક્રિયા, સાથ મે યહ મી બતલાયા કિ સિદ્ધ કૈસે હોતે હૈ  
 ઓર સિદ્ધસ્થાન કૈસા હૈ, એવ પદ્ધત્તીવણિકાય કૌન ૨ હૈ । (જહ જીવા વજ્જતી મુચ્ચતી  
 જહ ય સકિલિસ્સંતિ । જહ દુક્ખાણ અંત કરેતિ કેઈ અપહિવદ્ધા) જીવ જિસ પ્રકાર કર્મોં

માનવપર્યાય અનિત્ય છે વ્યાધિ, જરા, મરણ તેમજ વેદનાથી પ્રચુર-ભરેલી  
 છે (દેવે ચ દેવલોએ દેવિહ્મિ દેવસોમ્હાઈ) તેમજ દેવગતિમા દેવતાઓંને દેવ-  
 સખધી અનેક ઋદ્ધિઓ તેમજ દેવપર્યાય-સખધી અનેક સૌખ્યની પ્રાપ્તિ થાય  
 છે એ બધુ પણ પ્રભુએ સારી રીતે સ્પષ્ટ કરીને પોતાના દિવ્ય ધ્વનિ દ્વારા પ્રદર્શિત  
 કર્યું । (૧૨ગ તિરિસ્વજોર્ણિ માણુસભાવ ચ દેવલોચ ચ । સિદ્ધે ય સિદ્ધવસર્હિ છજી  
 વણિય પરિકહેડ) આ પ્રકારે પ્રભુએ નરક, તિર્યચ, મનુષ્ય તેમજ દેવગતિનુ યથન  
 કર્યું, તે સાથે એ પણ બતાવ્યું કે સિદ્ધ કેવા હોય છે, અને સિદ્ધસ્થાન કેવું છે,  
 તેમજ પદ્ધત્તીવણિકાય કેણુ કેણુ છે (જહ જીવા વજ્જતી મુચ્ચતી જહ ય  
 સકિલિસ્સંતિ । જહ દુક્ખાણ અંત કરેતિ કેઈ અપહિવદ્ધા) એવ જે પ્રકારે કર્મોંથી

અદ્વા અદ્વિયચિત્તા જહ જીવા દુઃખસાગરમુવેતિ ।

જહ વેરગમુવગયા કમ્મસમુગ્ગ વિહાડેતિ ॥ ૫ ॥

જહ રાગેણ કઢાણ કમ્માણ પાવગો ફલવિવાગો ।

જહ ય પરિહીણકમ્મા સિદ્ધા સિદ્ધાલયમુવેતિ ॥ ૬ ॥ સૂ૦ ૫૬ ॥

કથયતિ ॥ ૪ ॥ ‘અદ્વા અદ્વિયચિત્તા’ આત્માર્તિતચિત્તા—આતાત્=આર્ત યાનાદ્ આર્તિત=પાડિત ચિત્ત યેપા તે તથા, ‘જહ જીવા’ યથા જાગા ‘દુઃખસાગરમુવેતિ’ દુઃખ-સાગર=દુઃખરૂપ સમુદ્રમુપયન્તિ=પ્રાપ્નુવન્તિ, તત્ કથયતિ । ‘જહ વેરગમુવગયા કમ્મ-સમુગ્ગં વિહાડેતિ’ યથા ચ વૈરગમુપગતા=પ્રાપ્તા કર્મસમુદગ=કર્મણા સમુદગ=મન્જૂષા કર્મરાગિમિતિ યાવત્ વિષાદયન્તિ=ગ્રોહયન્તિ—નાશયન્તાતિ યાવત્, તત્ કથયતિ । ‘જહ રાગેણ કઢાણ કમ્માણ પાવગો ફલવિવાગો’ યથા ગગગ=પુનઃકરુણાન્ધિમિવદ્ભૂરૂપેણ કૃતાનામ્=ઉપાર્જિતાના કર્મગા=જ્ઞાનાવરગીયાદીના પાપક=પાપમય ફલવિપાક=ફલપરિણામો ભવતિ ।

સે વગતે હૈં ઓર જિસ પ્રકાર ડનસે છૂટતે હૈં તથા જિસ પ્રકાર સે અનક સક્લજોં કો મોગતે હૈં ઓર ફિર અપ્રતિબદ્ધ હોકર જિસ પ્રકાર સે કિતનેક મયજાગ સમસ્ત પ્રકાર કે દુઃખોં કા વિનાશ કરતે હૈં યહ વિષય મી પ્રમુ ન આગત જનતા કો અછ્છી તરહ સમજાયા ।

(અદ્વા અદ્વિયચિત્તા જહ જીવા દુઃખસાગરમુવેતિ । જહ વેરગમુવગયા કમ્મસમુગ્ગ વિહાડેતિ) પ્રમુ ને યહ મી વતલાયા કિ આર્ત-યાન સે પાડિત ચિત્તગ્રાહે પ્રાગા—જીવ કિસ તરહ દુઃખ સાગર મ ગોતે રાતે રહતે હૈં ઓર કિસ પ્રકાર સે વૈરાગ્ય કો પ્રાપ્ત કર જાગ કર્મ-રાશિ કો વિનષ્ટ કર દેતે હૈં । ( જહ રાગેણ કઢાણ કમ્માણ પાવગો ફલવિવાગો ।

મધાય છે, અને જે પ્રકારે તેથી છૂટે છે, તથા જે પ્રકારે અનેક સંલેશોને લોગવે છે, અને પાછા અપ્રતિબદ્ધ થઈને જે પ્રકારે ડેહલાડ ભવ્ય શ્વ સમસ્ત પ્રકારના દુઃખનો વિનાશ કરે છે એ વિષય પણ પ્રભુએ આવેલ જનતાને મારી ગીતે સમજાવ્યો (અદ્વા અદ્વિયચિત્તા જહ જીવા દુઃખસાગરમુવેતિ । જહ વેરગમુવગયા કમ્મસમુગ્ગ વિહાડેતિ) પ્રભુએ એ પણ બતાવ્યું કે આર્ત-ધ્યાનથી પીડાતા ચિત્તવાળા પ્રાણી—શ્વ ડેવી ગીતે દુઃખસાગરમાં ગોથા ખાધા કરે છે, અને ડેવી રીતે વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત કરીને શ્વ કર્મરાશિનો નાશ કરે છે (જહ રાગેણ કઢાણ કમ્માણ પાવગો ફલવિવાગો । જહ ય પરિહીણ કમ્મા સિદ્ધા સિદ્ધાલયમુવેતિ) પુનઃ-કલત્ર આદિમાં આમક્રિત રૂપ રાગથી ઉપા-

## મૂલમ્—તમેવ ધમ્મં દુવિહં આઙ્કલ્લઙ્ક, તં જહા—અગાર

‘જહ ય’ યયા ચ—એન પ્રકારે ‘પરિહીણકમ્મા’ પરિહીણકમાગ—પરિહીણાનિ=વિનશાનિ કર્માણિ યેષા તે, સિદ્ધા—‘સિદ્ધાઝયમુએતિ’ સિદ્ધાઝયમુપયતિ—લોકાતક્ષેત્રલક્ષણ સ્થાન પ્રાપ્નુવતિ, તથા ભગવાન્ પરિકથયતીતિ પૂર્વેનાચય ॥ સૂ. ૫૬ ॥

ટીકા—‘તમેવ’ इत्यादि। ‘तमेव धम्मं दुविहं आङ्कलङ्क’ तमेव=पूर्वोक्तमेव धर्मं द्विविधं=द्विप्रकारम्, आग्यानि=कथयति, ‘तं जहा’ तयथा—‘अगारधम्मं अणगारधम्मं च’ अगारधर्मम्, अनगारधर्मं च—अगार=गृह तास्य्याङगारा गृहस्था, गृहा दारा इत्यादिवत्, यद्वा—अगाग्मस्त्येषामियर्थे ‘अर्ह आदिभ्योऽच्’ इति मनर्थीयाच् प्रयय, तेषा धर्म—चक्ष्यमाणस्वरूपस्तम्, तथा—अनगारधर्मं=न विद्यतेऽगार—गृह येषा तेऽनगारा साधवस्तेषा धर्मस्त च आग्याति। तत्र प्राधान्यात् प्रथम

જહ ય પરિહીણકમ્મા સિદ્ધા સિદ્ધાઝયમુએતિ ) પુનઃકલ્પાદિકા મેં આસક્તિરૂપ રાગ સે ઉપાર્જિત જ્ઞાનાવરણીય આદિક કર્મોં કા પાપમય ફલ જૈસે હોતા હૈં ઔર કર્મોં કો નષ્ટ કર જીન સિદ્ધાવસ્થાપત્ર હો સિદ્ધાલય મેં જૈસે પહુંચતે હૈં યહ સર્વ મીં પ્રસુ ને અપની દેશના મેં સ્પષ્ટ ક્રિયા ॥ સૂ. ૫૬ ॥

‘તમેવ ધમ્મ દુવિહ આઙ્કલ્લઙ્ક’ इत्यादि

પ્રસુ ને (તમેવ ધમ્મ દુવિહ આઙ્કલ્લઙ્ક) ઇસ ધર્મ કો દો પ્રકાર સે કહા હૈં ।  
(‘અગારધમ્મ અણગારધમ્મ ચ’) ૧ ગૃહસ્થ કા ધર્મ ઔર દૂસરા અનગાર—મુનિ કા ધર્મ ।

(૧) ‘અગાર’ નામ ઘર કા હૈં । પરંતુ ઇસ પદ સે યહાંં ઊનમે રહને વાલે ગૃહસ્થોં કા પ્રહણ હુઆ હૈં, અથવા “અર્હ આદિભ્યોઽચ્” ઇસ સૂત્ર સે અસ્યર્થ મેં અચ્ પ્રત્યય કરને સે મીં ઊનમેં રહને વાલે ગૃહસ્થોં કા પ્રહણ હો જાતા હૈં ।

જન કરેલા જ્ઞાનાવરણીય આદિક કર્મોના પાપમય ફલ જેમ થાય છે અને કર્મોના નાશ કરી ભવ સિદ્ધ-અવસ્થા પ્રાપ્ત કરી સિદ્ધાલય (મુક્તિ સ્થાનમાં) જેમ પહોંચે છે તે મધુ પણ પ્રભુએ પોતાની દેશનામાં સ્પષ્ટ કર્યું (સૂ. ૫૬)

“તમેવ ધમ્મ દુવિહ આઙ્કલ્લઙ્ક” इत्यादि

પ્રભુએ (તમેવ ધમ્મ દુવિહ આઙ્કલ્લઙ્ક) આ ધર્મ જે પ્રકારનો કહ્યો છે  
(‘અગારધમ્મ અણગારધમ્મ ચ’) ૧—ગૃહસ્થના ધર્મ અને બીજા અનગાર—મુનિના

(૧) અગાર એટલે ઘર પરંતુ આ પદથી અહીં તેમાં રહેવાવાળા ગૃહસ્થો એવો અર્થ અહીં કર્યો છે, અથવા “અર્હ આદિભ્યોઽચ્” આ સૂત્રથી ‘અસ્તિ’ અર્થમાં અચ્ પ્રત્યય લગાડવાથી પણ તેમાં રહેવાવાળા ગૃહસ્થો—એવો અર્થ થાય છે

ધર્મં અણગારધર્મં ચ । અણગારધર્મો તાવ-ઠહ સ્વજો  
સ્વજ્ઞાણ મુંદે ભવિત્તા અગારાઓ અણગારિય પવ્વડયસ્સ સવ્વાઓ  
પાણાડવાયાઓ વેરમણં મુસાવાય-અદિણ્ણાદાણ-મેહુણ-પરિગ્ગહ-

અનગારધર્મમેવ વ્યાચ્છે-‘અણગારધર્મો તાવ’ ઇતિ । અનગારધર્મસ્તાવત્-તાવત્= પ્રથમન્ અનગારધર્મ ઉચ્યતે-‘ઠહ સ્વજો સ્વજ્ઞાણ મુંદે ભવિત્તા અગારાઓ અણગારિય પવ્વડયસ્સ સવ્વાઓ પાણાડવાયાઓ વેરમણં ઠહ સ્વજો સર્વત સર્વાનના મુંદો મૂલાગ્ગાગદ્વનગ્ગાગિતા પ્રવ્રજ્ઞિતસ્ય સર્વસ્માન્નાગ્ગાનિપાતાદિરમગન્-ઠહ જ્ઞાતિ સ્વજો સર્વન-અન્યતો ભાવતથેયથ, સર્વાડ્ડનના=પરમવૈગમ્યો મુંદો મૂલા-અન્યતો મુંદો મલ્લકે લુચ્છિનકેજ, ભાવતસ્તુ કપાણગામપનનનિતિ મુંડલક્ષ્મીધર્મયોગાપુરુષો મુંડ ઉચ્યતે, અત્ર ‘અર્થ આદિન્યોડ્ઞ’ ઇત્યર્થપ્રયય, તાદ્દ્યો મૂલેત્યર્થ, અગારાદ-ગૃહાદ-ગૃહ

(અણગારધર્મો તાવ) અનગાર કા ધર્મ વે હાં જીવ પાલન કરતે હૈ જો (ઠહ સ્વજો સ્વજ્ઞાણ મુંદે ભવિત્તા અગારાઓ અણગારિય પવ્વડયસ્સ સવ્વાઓ પાણાડવાયાઓ વેરમણ મુસાવાય-અદિણ્ણાદાણ-મેહુણ-પરિગ્ગહ-રાઈમોયણવેરમણ) યહા સર્વ પ્રકાર સે-અન્ય એવ ભાવરૂપ સે, સ્વાત્મના-પરમવૈરાગ્ય મ્મજ્ઞ હોકર મુરિતિ હો જાતે હૈ । યહ મુરિતિ અવસ્થા અન્ય એવ ભાવ કે મંદ સે દો પ્રકાર ના હૈ-કર્મો કા દુચ્છન કરના અન્યમુંડન હૈ, એવ કર્મો કા ત્યાગ કરના ભાવમુંડન હૈ, મુરિતિ હોતર જો અપને ગૃહ કા પતિયા કર સાધુ કા દીક્ષા સે લીક્ષિત હો જાતા હૈ । અમકો નામ અનગાર હૈ । ઇમ અનગાર અવસ્થા મેં

(૧) મુંડ પદ સે મુરિતિ પુરુષ કા મત્વર્થીય અર્થપ્રયય કરને સે ગ્રહણ હુકા હૈ ।

ધર્મ (અણગારધર્મો તાવ) અનગારના ધર્મ તેજ છવ પાલન કરે છે જો (ઠહ સ્વજો સ્વજ્ઞાણ મુંદે ભવિત્તા અગારાઓ અણગારિય પવ્વડયસ્સ સવ્વાઓ પાણાડવાયાઓ વેરમણ મુસાવાય-અદિણ્ણાદાણ-મેહુણ-પરિગ્ગહ-રાઈમોયણ-વેરમણ) અહીં સર્વ પ્રકારની-અન્ય તેમજ ભાવ ઉપલી સર્વ પ્રકારે પરમ-વૈગમ્ય-અપન્ન ધર્મ બાય છે આ મુરિતિ અવસ્થા અન્ય તેમજ ભાવ ના લેદધી બે પ્રકારની છે-‘કેશલુચ્છન કરવું’ એ અન્યમુંડન છે, તેમજ કર્મો કા ત્યાગ કરવો’ એ ભાવમુંડન છે મુરિતિ વર્ધ ને પોતાના ઘરનો ત્યાગ કરી સાધુની દીક્ષાથી દીક્ષિત ધર્મ બાય છે તેમજ નામ અનગાર છે આ અનગાર અવ-

(૧) મુંડ શબ્દથી મુરિતિ પુરુષનો મત્વર્થીય અર્થ પ્રત્યય લગાડવાથી શ્રદ્ધા કર્યો છે



**મૂલમ્—તમેવ ધમ્મં દુવિહં આડક્ખડ, ત જહા—અગાર**

‘જહ ય’ યથા ચ—યેન પ્રકારેણ ‘પરિહીણકમ્મા’ પરિહીણકમાણ—પરિહીણાનિ=વિનશ્ચાનિ કર્માણિ યેવા તે, સિદ્ધા—‘સિદ્ધાલયમુવેતિ’ સિદ્ધાલયમુપયતિ—લોકા તક્ષેત્રલક્ષણ સ્થાન પ્રાપ્નુવન્તિ, તથા ભગવાન્ પરિકથયતીતિ પૂર્વેણાચય ॥ સૂ. ૫૬ ॥

**ટીકા—**‘તમેવ’ ઇત્યાદિ । ‘તમેવ ધમ્મં દુવિહ આડક્ખડ’ તમવ= પૂર્વોક્તમેવ ધર્મં દ્વિવિધ=દ્વિપ્રકારમ્, આગ્યાતિ=કથયતિ, ‘તં જહા’ તથથા—‘અગારમ્મ અણગારધમ્મં ચ’ અગારધર્મમ્, અનગારધર્મં ચ—અગાર=ગૃહ તાત્પર્યાદગારા ગૃહસ્થા, ગૃહા દારા ઇત્યાદિવત્, યદ્વા—અગારમસ્યેવામિત્યર્થે ‘અર્ઘ આદિમ્બોડ્ચ’ ઇતિ મત્વર્થાયાચ્ પ્રયય, તેવા ધર્મ—વક્તવ્યમાણસ્વરૂપસ્તમ્, તથા—અનગારધર્મ=ન નિચતેડગાર—ગૃહ યેવા તેડનગારા સાધવસ્તેવા ધર્મસ્ત ચ આગ્યાતિ । તત્ર પ્રાધાન્યાત્ પ્રથમ

જહ ય પરિહીણકમ્મા સિદ્ધા સિદ્ધાલયમુવેતિ ) પુનઃકલત્રાદિકો મેં આસક્તિરૂપ રાગ સે ઉપાર્જિત જ્ઞાનાવરણીય આદિક કર્મોંં કા પાપમય ફલ જૈસે હોતા હૈં ઓર કર્મોંં કો નષ્ટ કર જીન સિદ્ધાવસ્થાપન હો સિદ્ધાલય મેં જૈસે પહુંચતે હૈં યહ સવ મી પ્રમુ ને અપની દેગતા મેં સ્પષ્ટ ક્રિયા ॥ સૂ. ૫૬ ॥

‘તમેવ ધમ્મ દુવિહ આડક્ખડ’ ઇત્યાદિ

પ્રમુ ને (તમેવ ધમ્મ દુવિહ આડક્ખડ) ઇસ ધર્મ કો દો પ્રકાર સે કહા હૈં ।

(‘અગારધમ્મ અણગારધમ્મ ચ’) ૧ ગૃહસ્થ કા ધર્મ ઓર દૂસરા અનગાર—મુનિ કા ધર્મ ।

(૧) ‘અગાર’ નામ ઘર કા હૈં । પરન્તુ ઇસ પદ સે યહોંંં ડનમે રહને વાલે ગૃહસ્થોંં કા ગ્રહણ હુઆ હૈં, અથવા “અર્ઘ આદિમ્બોડ્ચ” ઇસ સૂત્ર સે અસ્યર્થ મેં અચ્ પ્રત્યય કરન સે મી ડનમે રહને વાલે ગૃહસ્થોંં કા ગ્રહણ હો જાતા હૈં ।

જન કરેલા જ્ઞાનાવરણીય આદિક કર્મોંના પાપમય ફલ જેમ થાય છે અને કર્મોંના નાશ કરી એવ સિદ્ધ—અવસ્થા પ્રાપ્ત કરી સિદ્ધાલય (મુક્તિ સ્થાનમાં) જેમ પહોંચે છે તે મધુ પશુ પ્રભુએ પોતાની દેશનામાં સ્પષ્ટ કર્યું (સૂ. ૫૬)

“તમેવ ધમ્મ દુવિહ આડક્ખડ” ઇત્યાદિ

પ્રભુએ (તમેવ ધમ્મ દુવિહ આડક્ખડ) આ ધર્મ જે પ્રકારનો કહ્યો છે

(‘અગારધમ્મ અણગારધમ્મ ચ’) ૧—ગૃહસ્થના ધર્મ અને જીવ્ઝ અનગાર—મુનિના

(૧) અગાર એટલે ઘર પરંતુ આ પદથી અહીં તેમાં રહેવાવાળા ગૃહસ્થો એવો અથ ગૃહસ્થ ડયોં છે, અથવા “અર્ઘ આદિમ્બોડ્ચ” આ સૂત્રથી ‘અસ્તિ’ અર્થમાં અચ્ પ્રત્યય લગાડવાથી પણ તેમાં રહેવાવાળા ગૃહસ્થો—એવો અર્થ થાય છે

રાહમોચણ-વેરમણં । અયમાહસો । અણગારસામાહણ ધમ્મે  
પણ્ણત્તે, એયસ્સ ધમ્મસ્સ સિલ્લિયાણ ઉવટ્ઠિણ ણિગ્ગથે વા  
ણિગ્ગથી વા વિહરમાણે આણાણ આરાહણ ભવતિ ।

અર્થાત્ પરિગૃહ્યતે=સમૂહે સ્વાક્રિયત ઇતિ પરિગ્રહ --ધર્માપકરણમિત્ત સર્વમિત્યર્થસ્તસ્માદ્  
વિરમણમ્ ॥ ૫ ॥ રાત્રિભોજન-રાત્રી ભોજન તસ્માદ્ વિરમણમ્ ॥ ૬ ॥ ‘અયમાહસો ?  
અણગારસામાહણ ધમ્મે પણ્ણત્તે’ અયમાયુષ્મન્ ? અનગારસામયિક -અનગારાણા=સાધૂના  
સમયે=સિદ્ધાન્તે, યદ્વા આચારે ભવ, ધર્મ પ્રત્ત-કથિત । ‘એયસ્સ ધમ્મસ્સ સિલ્લિયાણ  
ઉવટ્ઠિણ’ એતસ્ય ધર્મસ્ય શિક્ષાયામ્=આસેવને ઉપસ્થિત=ઉદ્યુક્ત, ‘ણિગ્ગથે વા’  
નિર્મથ=સાધુવાં ‘ણિગ્ગથી વા’ નિર્મથી વા ઉપસ્થિતા સાધ્વા વા-‘વિહરમાણે’  
વિહરમાણ=નિચરન્ ‘આણાણ આરાહણ ભવઈ’ આજ્ઞાયા =સર્વજીવદેશસ્ય આરાધકો ભવતિ ।  
ઈત્યમનગારધર્મમુપદિશ્ય મુપ્રત્યગારધર્મમુપદિશતિ, તદેવાહ-‘અગારધમ્મ’ ઇત્યાદિ ।

ગયા છે । ક્યોં કિ પ્રાણિયોં કો ટનમે ‘મમેદમાવ’ હોતા છે । ઇસ પરિગ્રહ સે વિરક્ત હોના  
પરિગ્રહવિરમણ મહાવ્રત છે । રાત્રિ મે ભોજન નહીં કરના-દસકા નામ રાત્રિભોજનવિરમણ  
વ્રત છે । (અયમાહસો! અણગારસામાહણ ધમ્મે પણ્ણત્તે) હે આયુષ્મન્ ! સિદ્ધાન્ત મેં યહ  
સાધુઓં કા આચારજન્ય ધર્મ પ્રતિપાદિત ક્રિયા ગયા છે । (એયસ્સ ધમ્મસ્સ સિલ્લિયાણ  
ઉવટ્ઠિણ) દસ સાધુ કે ધર્મ કે આસેવન મેં ઉપસ્થિત (તત્પર) યાહે નિર્મથ-સાધુ હો,  
યાહે નિર્મથી-સાધી હો, (વિહરમાણે) જો ટસે અપને આચરણ મં લાતા હૈ વહ (આણાણ  
આરાહણ ભવઈ) પ્રભુ સર્વજન કે આજ્ઞા કા આરાધક માના જાતા હૈ । ઇસ પ્રકાર અનગાર-  
ધર્મ કી પ્રરૂપણા કર કે પ્રભુને ‘ગૃહસ્થ કા કયા ધર્મ હૈ ?’ ઇસકી પ્રરૂપણા ઇસ પ્રકાર કી

બધા ધન ધાન્ય આદિકની, પરિગ્રહમા ગણુના થાય છે કેમકે પ્રાણિઓને  
એમા ‘મમેદમાવ’ થાય છે એ પરિગ્રહથી વિરક્ત થયુ એ પરિગ્રહ-વિરમણ  
મહાવ્રત છે રાત્રિમા ભોજન ન કરેયુ તેનુ નામ રાત્રિભોજન વિરમણ વ્રત છે  
(અયમાહસો ! અણગારસામાહણ ધમ્મે પણ્ણત્તે) હે આયુધ્યમાન્ ! સિદ્ધાન્તમા સાધુ  
ઓના આચાર જન્ય આ ધર્મનુ પ્રતિપાદન કરેલ છે (એયસ્સ ધમ્મસ્સ સિલ્લિયાણ  
ઉવટ્ઠિણ) સાધુના આ ધર્મને પાળવામા ઉપસ્થિત-તત્પર, યાહે તે નિર્મથ સાધુ  
હોય કે યાહે તે નિર્મથી-સાધ્વી હોય (વિહરમાણે) જે આને આચરણમા  
લાવે તે (આણાણ આરાહણ ભવઈ) પ્રભુ સર્વજની આજ્ઞાના આરાધક બનાય છે  
આ પ્રકારે અનગાર ધર્મની પ્રરૂપણા કરીને પ્રભુએ ‘ગૃહસ્થનો શુ ધર્મ છે ?’ તેની

પરિત્યજ્યેત્યર્થ, અનગારિતા=સાધુચ પ્રાજ્ઞિનસ્ય=પર્કર્ષગ મમસ્તમમ વપરિત્યાગપૂર્વક  
સ્વીકૃતવત, સર્વસ્માત=ત્રિકરણત્રિયોગતો જાયમાનાત અગિયત પ્રાણાતિપાતાત-પ્રાણા=  
સ્પર્શેન્દ્રિયાદય સત્યેષામિતિ પ્રાણા-અર્કત્રિયાત્યો આત્માસ્તપામનિપાતો=વિયોજન-હિંસન  
મિત્યર્થસ્તસ્માદ ત્રિમણ=નિવર્તનમ્ ॥ ૧ ॥ ‘મૃસાગાય-અદિષ્ણાદાણ-મેઢુણ-પરિમાદ-  
રાદ્ભોયણાઓ વેરમણ’ મૃષાવાદા-અત્તાડાન-મૈથુન-પરિગ્રહ-રાત્રિભોજનાદિરમણમ્-  
મૃષાવાદ =અસત્યભાષણ તસ્માદ વિરમણ=નિવૃત્તિ ॥ ૨ ॥ અત્તાદાન-ન દત્તમદત્ત=દેવ  
ગુરુ-મૂપ-ગાથાપતિ-સાધમિકૈરનનુનાત, તસ્યાદાન=ગ્રહણ તસ્માદ ત્રિમણમ્, ॥ ૩ ॥  
મૈથુન-મિથુનન=હીપુમા-યા નિર્વૃત્ત કર્મ-કામક્રાંડાલક્ષણ, તસ્માદ ત્રિમણમ્ ॥ ૪ ॥  
પરિગ્રહ-પરિ=સર્વેતો ભાવેન ગૃહ્યતે=જમજરામરણાદિજનિતૈર્દુર્ગૈર્નૈષ્ટચત આમા અનનેતિ,

કૃત, કારિત, અનુમોદના ણ્ચ મન, વચન ઔર કાય ઇસ પ્રકાર ત્રિકરણ ઔર ત્રિયોગ સે  
પ્રાણાતિપાતાદિક પાપોં કા સર્વથા ત્યાગ કર ત્રિયા જાતા હ । પ્રાણાતિપાત કા ત્યાગ કરના-  
હસીકા નામ પ્રાણાતિપાતવિરમણ હૈ । ‘પ્રાણ’ શબ્દ સે પ્રાણવાલે એકેન્દ્રિયાદિક જીવો કા  
ગ્રહણ હુઆ હૈ । ‘અતિપાત’ શબ્દ કા અર્થ ત્રિયોગ કરના હૈ । એકેન્દ્રિયાદિક પ્રાણિયોં કી હિંસા  
સે વિરક્ત-સર્વથા દૂર-હોના ઇસકા નામ પ્રાણાતિપાતવિરમણ-અહિંસા-મહાવ્રત હૈ । ઇસી  
તરહ ત્રિયોગ-ત્રિકરણ સે મૃષાવાદ સે વિરક્ત હોના ઇસકા નામ મૃષાવાદવિરમણ-સત્ય-મહા-  
વ્રત હૈ । દેવ, ગુરુ, મૂપ, સાધર્મિક એવ ગાથાપતિ દ્વારા અદત્ત કા ગ્રહણ કરના ઇસકા નામ  
અદત્તાદાન હૈ, ઇસસે નિવૃત્ત હોના ઇસકા નામ અદત્તાદાનવિરમણ મહાવ્રત હૈ । ત્રીન કરણ  
ત્રીન યોગ સે જો મૈથુન સે નિવૃત્ત હોના ઇસકા નામ મૈથુનવિરમણ મહાવ્રત હૈ । જિસકે  
ગ્રહણ સે આત્મા, જમ, જરા એવ મરણ આદિ જનિત દુ સ્વોં સે વેદિત હોતી હૈ ઇસકા નામ  
પરિગ્રહ હૈ । ધર્મોપકરણ સિત્તાય અન્ય સન ધન-ધાન્યાદિક કો પરિગ્રહ મે પરિગણિત ક્રિયા

સ્થામા કૃત, કારિત અનુમોદના તેમજ મન, વચન અને કાય એ પ્રકારે  
ત્રિકરણ અને ત્રિયોગથી પ્રાણાતિપાત આદિ પાપોને સર્વથા ત્યાગ કરાય છે  
પ્રાણાતિપાતનો ત્યાગ કરવો એનું જ નામ પ્રાણાતિપાત-વિરમણ છે ‘પ્રાણ’  
શબ્દથી પ્રાણવાળા એકેન્દ્રિયાદિક પ્રાણિઓની હિંસાથી વિરક્ત-સર્વથા દૂર  
થવું એનું નામ પ્રાણાતિપાતવિરમણ-અહિંસામહાવ્રત છે એવી જ રીતે  
ત્રિયોગત્રિકરણથી મૃષાવાદથી વિરક્ત થવું એનું નામ મૃષાવાદવિરમણ સત્ય  
મહાવ્રત છે દેવ, ગુરુ, મૂપ, સાધર્મિક તેમજ ગાથાપતિ દ્વારા અદત્તનું ગ્રહણ  
કરવું તેનું નામ અદત્તાદાન છે, તેથી નિવૃત્ત થવું અદત્તાદાનવિરમણ મહા-  
વ્રત છે ત્રણ કરણ ત્રણ યોગથી મૈથુનથી નિવૃત્ત રહેવું એનું નામ મૈથુન-  
વિરમણ મહાવ્રત છે જેના ગ્રહણથી આત્મા, જન્મ, જરા તેમજ મરણ આદિ  
દુષ્ટોથી દેશાઈ જાય છે તેનું નામ પરિગ્રહ છે ધર્મોપકરણ સિવાય અન્ય

થૂલાઓ મુસાવાયાઓ વેરમણ ૨, થૂલાઓ અદિણ્ણાદાણાઓ વેરમણ ૩, સદારસતોસે ૪, ઇચ્છાપરિમાણે ૫ । તિણિણ ગુણવ્વ-

‘મુસાવાયાઓ વેરમણ’ સ્થૂલાન્મૃપાવાદિરમણમ્=સ્થૂલાસત્યવચનકથનાનિવૃત્તિ । ‘થૂલાઓ અદિણ્ણાદાણાઓ વેરમણ’ સ્થૂલદદત્તાદાનાદિરમણમ્=અદત્તસ્ય આદાન=પ્રહણ તસ્મા દ્વિગમણ=નિવૃત્તિ ૩ । ‘સદારસતોસે’ સ્વદારમન્તોપ=પદ્માગ્નેશ્યાદિર્જનમ્ ॥૪॥ ‘ઇચ્છાપરિમાણે’ ઇચ્છાપરિમાણ-ઇચ્છાયા=અનાદિભિલાષરૂપાયા પરિમાણ=નિયમનમ્-ઇચ્છાપરિમાણમ્ દેગત પરિગ્રહગિતિ, યદ્વા-ઇચ્છા=પરિગ્રાહ્યવસ્તુવિપયાવાન્છા તથા પરિમાણમ્=દયત્તા । ઇન્મેતાવદન મયા ધાર્યમુપાર્જનાય પ્રેતિ નિયમનમિચ્છાપરિમાણમ્ ॥૫॥ ‘તિણિણ ગુણવ્વયાદ’ત્રીણિ

તિપાત સે તિરમણ હોના હી અહિંસા અણુત્ત હૈ । (થૂલાઓ મુસાવાયાઓ વેરમણ) સ્થૂલ મૃપાવાદ સે તિરક્ત હોના-સ્થૂલ અસત્ય વચનોં કે કહને સે દૂર રહના સો સ્થૂલમૃપાવાદ-વિરમણ અણુત્ત હે । (થૂલાઓ અદિણ્ણાદાણાઓ વેરમણ) સ્થૂલ અદત્તાદાન સે તિરમણ હોના સો અચૌર્ય અણુત્ત હૈ । (સદારસતોસે) અપની સ્ત્રી મે હી સ્તોપ રપના-પરદારા (પરસ્ત્રી) એવ વશ્યા આદિ કા પરિત્યાગ કર દેના-સો સ્વદારમન્તોપ અણુત્ત હૈ । (ઇચ્છાપરિમાણે) ધન એવ ધાન્યાદિક કી અભિલાષા રૂપ ઇચ્છા કા પ્રમાણ કરના-એક દેગસે પરિગ્રહ કા ત્યાગ કરના, અથવા પરિગ્રાહ્યવસ્તુવિપયક વાન્છા કા નામ ઇચ્છા હૈ, ઇસકા પરિમાણ ઇસ પ્રકાર કરના કિ મૈ અમુક વસ્તુ ઇતની રહૂગા, ઇતની કમાઝૂગા, ઇસસે અધિક નહા । યહ ઇચ્છાપરિમાણ નામકા અણુત્ત હે (તિણિણ ગુણવ્વયાદ) ગુણવત્ત ત્રીણ હૈ-યે ગુણવત્ત અણુત્તોં કે

થયુ એ જ ‘અહિંસા અણુત્ત’ છે (થૂલાઓ મુસાવાયાઓ વેરમણ) સ્થૂલ-મૃપાવાદથી વિરક્ત થયુ-સ્થૂલ અસત્ય વચનો ઠહેવાથી દૂર રહેયુ તે ‘સ્થૂલ-મૃપાવાદ-વિરમણ અણુત્ત’ છે (થૂલાઓ અદિણ્ણાદાણાઓ વેરમણ) સ્થૂલ અદત્તાદાનથી વિરમણ થયુ એ ‘અચૌર્ય અણુત્ત’ છે (સદારસતોસે) પોતાની સ્ત્રીમા જ સતોષ રાખવો-પરદારા-પરસ્ત્રી તેમજ વેશ્યા આદિનો પરિત્યાગ કરી દેવો તે ‘સ્વદાર-મતોપ અણુત્ત’ છે (ઇચ્છાપરિમાણે) ધન તેમજ ધાન્ય આદિકની અભિલાષા રૂપ ઇચ્છાનુ પ્રમાણ કરયુ (હંદ રાખવી)-દેગ થતી પરિગ્રહનો ત્યાગ કરવો અથવા પરિગ્રહ કરવાની વસ્તુ ખાણતની જે વાછા તેનુ નામ ઇચ્છા છે, તેનુ પરિમાણ (માપ-મર્યાદા) આ પ્રકારે કરયુ કે હું અમુક વસ્તુ આટલી રાખીશ, આટલી ડમાઈશ, આવી વધારે નહિ આ ઇચ્છાપરિમાણ નામનુ અણુત્ત છે (તિણિણ ગુણવ્વયાદ) ગુણવત્ત ત્રણ છે આ ગુણવત્ત અણુત્તોના ઉપકારક

અગારધમ્મ દુવાલસવિહ આફ્ઝવડ, તં જહા-પંચ  
અણુવ્વયાઈ ૧, તિણ્ણિ ગુણવ્વયાઈ ૨, ચત્તારિ સિક્ખાવયાઈ ૩।  
પચ અણુવ્વયાઈ, તં જહા-થૂલાઓ પાણાઢવાયાઓ વેરમણં ૧,

‘અગારધમ્મ દુવાલસવિહ આફ્ઝવડ’ અગારધમ્મ દ્વાદશનિધમાગ્યાતિ, ‘ત જહા’ તથા,  
‘પચ અણુવ્વયાઈ’ પચ્ચાડણુવ્રત્તાનિ ‘તિણ્ણિ ગુણવ્વયાઈ’ ત્રાગિ ગુણવ્રત્તાનિ  
‘ચત્તારિ સિક્ખાવયાઈ’ ચત્તારિ શિક્ષાવ્રત્તાનિ, શિક્ષા=અભ્યાસ-પુન પુનરભ્યયન  
તત્પ્રધાનાનિ વ્રત્તાનિ-શિક્ષાવ્રત્તાનિ। યદપિ પુન પુનરાસેવનાયોગ્યાનિ શિક્ષાવ્રત્તાનિ પુરો  
વક્તવ્યમાણાનિ ચચાર્યેવ, તથાપિ ત્રયાણા ગુણવ્રત્તાના શિક્ષાવ્રતેષ્વત્તર્ભાગાત્ સમ શિક્ષાવ્રત્તાનિ  
ઇત્યપ્યુચ્યતે ૩। સ્વરૂપરચાપનાય આહ-‘પચ અણુવ્વયાઈ’ પચ્ચાડણુવ્રત્તાનિ-‘ત જહા’  
તથા-‘થૂલાઓ પાણાઢવાયાઓ વેરમણ’ સ્થૂલાપ્રાણાતિપાતાદિરમણમ્-પ્રાણાના=  
પ્રાણિનામતિપાતો=હિંસન-તસ્માત્ સ્થૂલાત્ વિરમણ=નિવૃત્તિ, ન તુ સૂક્ષ્માત્ ॥ ૧ ॥ ‘થૂલાઓ

હે-(અગારધમ્મ દુવાલસવિહ આફ્ઝવડ) પ્રમુને કહા કિ ગૃહસ્થ ધર્મ ૧૨ પ્રકાર કા હૈ,  
(ત જહા) ઉસકે વે ૧૨ પ્રકાર ઇસ તરહ સે હૈ-(પચ અણુવ્વયાઈ તિણ્ણિ ગુણવ્વયાઈ  
ચત્તારિ સિક્ખાવયાઈ) ૫ અણુવ્રત, ૩ ગુણવ્રત, એવ ૪ શિક્ષાવ્રત। કહા ૨ પર શિક્ષાવ્રત  
સાંત મી કહે ગયે હૈ સો ઉસકા કારણ યહ હૈ કિ ઉનમે ૩ ગુણવ્રતોં કો સન્મિલિત કર  
લિંયા ગયા હૈ। શિક્ષાપ્રધાન વ્રતોં કા નામ શિક્ષાવ્રત હૈ। (પચ અણુવ્વયાઈ ત જહા) પાચ  
અણુવ્રત ચે હૈ-(થૂલાઓ પાણાઢવાયાઓ વેરમણ) સ્થૂલ પ્રાણાતિપાત સે વિરક્ત હોના સો  
અહિંસા અણુવ્રત હૈ। ‘સ્થૂલ’ શબ્દ યહા યહ નતલાતા હૈ કિ સૂક્ષ્મ સે નહીં, કિન્તુ સ્થૂલ પ્રાણ-

પ્રપણા આ પ્રકારે ઠરી છે-(અગારધમ્મ દુવાલસવિહ આફ્ઝવડ) પ્રમુએ  
ઠહુ ડે ગૃહસ્થ ધર્મ ૧૨ બાર પ્રકારના છે (તજહા) તેના એ ૧૨ બાર  
પ્રકાર આવી રીતના છે-(પચ અણુવ્વયાઈ તિણ્ણિ ગુણવ્વયાઈ ચત્તારિ સિક્ખાવ  
યાઈ) ૫ અણુવ્રત, ૩ ગુણવ્રત, તેમજ ૪ શિક્ષાવ્રત બ્યાક બ્યાક શિક્ષાવ્રત  
સાંત પણ ઠહેવામા આવ્યા છે, તેનુ ઢારણુ એ છે કે તેમા ત્રણ ગુણવ્રતોને  
સમિલિત કરી લેવામા આવ્યા છે શિક્ષાપ્રધાન વ્રતોનુ નામ શિક્ષાવ્રત છે  
(પચ અણુવ્વયાઈ તજહા) પાચ અણુવ્રત આ છે-(થૂલાઓ પાણાઢવાયાઓ વેરમણ),  
સ્થૂલ પ્રાણાતિપાતથી વિરક્ત થવુ તે ‘અહિંસા અણુવ્રત’ છે ‘સ્થૂલ’, શબ્દ  
અહીં એ બતાવે છે કે સૂક્ષ્મ

પરિભોગપરિમાણ ૮ । ચત્તારિ સિક્કાવયાડ, ત જહા-સામાડય  
૯, દેસાવયાસિય ૧૦, પોસહોવવાસે ૧૧, અતિહિસવિભાગે,

પરતસ્તત્થિકે ડયેયમ્મૂત તિગ્ગતમ્ ॥ ૭ ॥ ‘ઉપભોગ-પરિભોગ-પરિમાણ’ ઉપભોગ-  
પરિભોગ-પરિમાણમ્-ઉપભોગ =મકુદ્ધોગોડગ્ગનપાનાનુલેપનાદીનામ્, પરિભોગસ્તુ પુન પુનભોગ  
આસનગયનવમનાદીનામ્, તયો પરિમાણમ્ ॥ ૮ ॥ ‘સામાડય’ સામાયિકમ્-સમાના=  
જ્ઞાનદર્શનચારિયાગામાયો=જ્ઞામ સમાય-તત્ર મય મામાયિકમ્ ॥ ૯ ॥ ‘દેસાવયાસિય’  
દેશાડગ્ગાગિકમ્-દેશે=દિગ્ગતગૃહીતદિક્પરિમાણસ્ય વિભાગે અગ્ગાગો=ગમનાઘવત્થાન

નહીં, ટસ પ્રકાર ૧૦ દિશાઓ મ આને-જાને કા મર્યાદા કરના સો ‘દિગ્ગત’ હૈ । ઇક  
વાર જો ભોગને મે આતા હે ઉસકા નામ ઉપભોગ હૈ, જૈસે-અગ્ન, પાન ઇવ અનુલેપન  
આતિ । જો વાર ૨ ભોગને મ આતે હે ઇસે આસન, ગયન, વસન આદિ કો પરિભોગ કહા  
ગયા હૈ । ટન ઢોનો કા પ્રમાણ કરના સો ‘ઉપભોગ-પરિભોગ-પરિમાણ’ હૈ । (ચત્તારિ  
સિક્કાવયાડ) શિક્ષાત્ત ચાર હ, (ત જહા) વે યે હ-(સામાડય દેસાવયાસિય  
પોસહોપવાસે અતિહિસવિભાગે) સામાયિક, દેશાવકાગિક, પૌષ્પધોપવાસ ઇવ અતિથિ-  
વિભાગ । દર્શન, જ્ઞાન ઇવ ચારિત્ર કા નામ સમ હૈ । ટસ સમ કે આય (જ્ઞામ) કા નામ  
સમાય હૈ । ટસમ જો સમતાપરિણામ હોતા હે ઉસકા નામ સામાયિક હૈ । ‘દિગ્ગત’ મે  
જો મર્યાદારૂપ સે આને-જાને કે લિયે જીવનપર્યન્ત દિશારૂપી ક્ષેત્ર રચ લિયા યા ડસીક  
મીતર ૨ પ્રતિદિન સ્કોચ કરના સો ‘દેશાવકાશિક’ હૈ, જૈસે-મે આજ ટસ દિશા કે

એનાથી આગળ-પહાર નહિ આ પ્રકારે ૧૦ દિશાઓમા આવવા-જવાની  
મર્યાદા કરવી તે દિગ્ગત છે એક વાર જે ભોગવવામા આવે છે તેનું નામ  
ઉપભોગ છે, જેમડે-અગ્ન, પાન તેમજ અનુલેપન આદિ જે વારવાર ભોગ  
વવામા આવે છે એવા આસન, શયન, વસન આદિને પરિભોગ કહેવાય છે  
આ બંનેનું પ્રમાણ રાખવું તે ‘ઉપભોગ-પરિભોગ-પરિમાણ’ છે (ચત્તારિ  
સિક્કાવયાડ) શિક્ષાત્ત ચાર છે (ત જહા) તે આ છે-(સામાડય દેસાવયાસિય  
પોસહોપવાસે અતિહિસવિભાગે) સામાયિક ૧, દેશાવકાગિક ૨, પૌષ્પધોપવાસ ૩,  
તેમજ અતિથિવિભાગ ૪ દર્શન, જ્ઞાન તેમજ ચારિત્રનું નામ સમ છે  
આ સમના આય (જ્ઞામ)નું નામ સમાય છે એમા જે સમતા-પરિણામ થાય  
છે તેનું નામ સામાયિક છે ૧ દિગ્ગતમા જે મર્યાદારૂપથી આવવા-જવાને  
માટે જીવનપર્યન્ત દિશાગ્રંથી ક્ષેત્ર રાખવું હતું તેમાજ પ્રતિદિવસ ન્યૂનના  
કરવી તે દેશાવકાશિક છે જેમડે હું આજ આ દિશામા આ સ્થાન સુધી

યાઈ, ત જહા—અણત્થદડવેરમણં ૬, દિસિવ્વયં ૭, ઉવભોગ

ગુણવ્રતાનિ, 'ત જહા' તથા 'અણત્થદડવેરમણં' અર્થત્ત્વરિમણમ્—અર્થ = પ્રયોજન ગૃહ  
સ્થત્ય ક્ષેત્ર-વાસ્તુ ધન ગ્રાસપરિપાલનાયાન્નિપય, તદ્યા દણ્ડ = આરમ્ભ પ્રાણ્યુપમર્દનંદર્યદ્ડ ।  
દણ્ડો નિપ્રહો યાતના વિનાગદ્વિતિ પયાયા । દણ્ડ = નિપ્રયોજન હિંમાન્નિ કર્ણમિત્યર્થ, તસ્મા  
દ્વિરમણ=નિવર્તનમ્ ૧, 'દિસિવ્વય' તિગ્મતમ્—ત્રિગ્મ પૂર્વશ્ચિનાદય ઊર્ધ્વમધ્યેતિ દગવિધા,  
તત્ર દિગ્ગા સમ્પ્રધિ વ્રત તિગ્મતમ્—ગ્તાવામ્ પૂર્વાદિત્રિગ્મિભાગેષુ મયા ગમનાગમન ત્રિવેય ન  
ઉપકારક હૈ, (ત જહા) વે ત્રીન પ્રકાર ચે હૈ (અણત્થદડવેરમણ દિસિવ્વય ઉવભોગપરિ  
ભોગપરિમાણ) અનર્થદડવિરમણ વ્રત, દિગ્મત, ઉપભોગ—પરિભોગ—પરિમાણવ્રત । ક્ષેત્ર,  
વાસ્તુ, ધન, ધાન્ય, એવ ગરીર કે પરિપાલન આન્નિ કે નિમિત્ત જો આરમ્ભ ક્રિયા જાતા હૈ,  
હસકા નામ અર્થ હૈ । હસ આરમ્ભ મે પ્રાગિત્થ અન્યમાવી હે । અત્ત હસમ જો દડ—પ્રાગિયા  
કા વિનાગ હોતા હૈ ઉસસે પાપ કા વધ જાપ કો હોતા હૈ । અત્ત યહ વધ અર્થદડ હૈ ।  
અર્થાત્ પ્રયોજન કો લેકર જો પ્રાણ્યુપમર્દનરૂપ દડ ક્રિયા જાતા હૈ ઉસકા નામ અર્થદડ હૈ ।  
દણ્ડ, નિપ્રહ, યાતના એવ વિનાગ ચે સવ પયાયવાચી શબ્દ હૈ । હસસે જો વિપરીત હૈ ઉસકા  
નામ અર્થદડ હૈ । અર્થાત્ નિપ્રયોજન હિંસાદિક પાપ કરના સો અનર્થદડ હૈ । હસસે વિરત  
હોના સો 'અનર્થદડવિરમણ' હૈ । દગ દિગ્ગાઓ મે આને—જાને કા પ્રમાણ કરના સો  
'દિગ્મત' હૈ । ચારદિગ્ગા ઓર ત્રિદિગ્ગા તથા ઊર્ધ્વ એવ અથ્થ હસ પ્રકાર ચે ૧૦ દિશાઈ  
હૈ । મૈ અમુક દિગ્ગા કો ઓર હતની દૂર તક જાઁના ઓર આઁના, હસસે આગે બાહિર

છે, (તજહા) તે ત્રણ પ્રકાર આ છે (અણત્થ દડ વેરમણ દિસિવ્વય ઉવભોગપરિભોગપરિ  
માણ) અનર્થદડ—વિરમણ વ્રત, દિગ્મત, ઉપભોગપરિભોગપરિમાણ વ્રત ક્ષેત્ર,  
વાસ્તુ, ધન, ધાન્ય, તેમજ શરીરના પરિપાલન આદિના નિમિત્તે જે આરભ  
કરવામા આવે છે તેનું નામ અર્થ છે આ આરભમા પ્રાણિવધ અથ  
શ્ચલાવી છે આથી એમા જે દડ—પ્રાણિઓના વિનાશ થાય છે તેનાથી  
પાપનો બધા ભવેને થાય છે તેથી આ વધ અર્થદડ છે, અર્થાત્ પ્રયો  
જનને લઇને જે પ્રાણિ-ઉપમર્દનરૂપ દડ કરાય છે તેનું નામ અર્થદડ છે  
દડ, નિપ્રહ, યાતના તેમજ વિનાશ એ બધા પયાયવાચી શબ્દો છે તેનાથી  
જે વિપરીત (ઉલટા) છે તેનું નામ અનર્થદડ છે અર્થાત્ નિપ્રયોજન હિંસા  
આદિ પાપ કરવા તે અનર્થદડ છે તેનાથી વિરત થવું તે અનર્થદડ  
વિરમણ છે હથ દિશાઓમા આવવા-જવાનું પ્રમાણ રાખવું તે દિગ્મત છે  
ચાર દિશા અને વિદિશા તથા ઉપર અને નીચે એ પ્રકારે આ હથ ૧૦  
દિશાઓ છે હું અમુક દિશા તરફ આટલે દૂર સુધી જઈશ કે આવીશ

પરિભોગપરિમાણ ૮ । ચત્તારિ સિન્ધાવયાડ, ત જહા-સામાઈય  
૧, દેસાવયાસિય ૧૦, પોસહોવવાસે ૧૧, અતિહિસવિભાગે,

પરતસ્તત્થિકે ડયેયમ્મત્ત ટિગ્ગતમ્ ॥ ૭ ॥ ‘ઉપભોગ-પરિભોગ-પરિમાણ’ ઉપભોગ-  
પરિભોગ-પરિમાગમ્-ઉપભોગ =મરુદ્ધોગોડગ્ગનપાનાનુલેપનાદીનામ્, પરિભોગસ્તુ પુન પુનર્ભોગ  
આસનગયનવસનાદીનામ્, તયો પરિમાણમ્ ॥ ૮ ॥ ‘સામાઈય’ સામાયિકમ્-સમાના=  
જ્ઞાનદર્શનચારિત્રાગામાયો=જ્ઞામ સમાય -તત્ર ભવ સામાયિકમ્ ॥ ૯ ॥ ‘દેસાવયાસિય’  
દેશાવકાશિકમ્-દેશે=દિગ્ગતગૃહીતદિક્પરિમાણસ્ય વિભાગે અવકાગો=ગમનાદ્યવસ્થાન

નહી, ઇસ પ્રકાર ૧૦ દિશાઓ મ આને-જ્ઞાન કા મર્યાદા કરના સો ‘દિગ્ગત’ હૈ । એક  
વાર જો ભોગને મ આતા હે ઇસકા નામ ઉપભોગ હૈ, જૈસે-અગ્ન, પાન એવ અનુલેપન  
આદિ । જો વાર ૨ ભોગન મ આતે હે એસે આમન, ગયન, વસન આદિ કો પરિભોગ કહા  
ગયા હૈ । ઇન દોનો કા પ્રમાણ કરના સો ‘ઉપભોગ-પરિભોગ-પરિમાણ’ હૈ । (ચત્તારિ  
સિન્ધાવયાડ) શિક્ષાનત ચાર હ, (ત જહા) વે યે હ-(સામાઈય દેસાવયાસિય  
પોસહોવવાસે અતિહિસવિભાગે) સામાયિક, દેશાવકાશિક, પૌષ્ઠોપવાસ એવ અતિથિ-  
વિભાગ । દર્શન, જ્ઞાન એવ ચારિત્ર કા નામ સમ હૈ । ઇસ સમ ક આય (લાભ) કા નામ  
સમાય હૈ । ઇસમ જો સમતાપરિણામ હોતા હૈ ઇસકા નામ સામાયિક હૈ । ‘દિગ્ગત’ મે  
જો મર્યાદારૂપ સ આન-જ્ઞાન કે લિયે જીવનપર્યંત દિશારૂપાં ક્ષેત્ર સ્વ લિયા થા, ઇસીક  
મીતર ૨ પ્રતિદિન ટ-કોચ કરના સો ‘દેશાવકાશિક’ હૈ, જૈસે-મે આજ ઇસ દિશા કે

એનાથી આગળ-ખહાર નહિ આ પ્રકારે ૧૦ દિશાઓમા આવવા-જવાની  
મર્યાદા કરવી તે દિગ્ગત છે એક વાર જે લોગવવામા આવે છે તેનુ નામ  
ઉપભોગ છે, જેમડે-અગ્ન, પાન તેમજ અનુલેપન આદિ જે વારવાર લોગ  
વવામા આવે છે એવા આમન, ગયન, વસન આદિને પરિભોગ કહેવાય છે  
આ બન્નેનુ પ્રમાણ રાખવુ તે ‘ઉપભોગ-પરિભોગ-પરિમાણ’ છે (ચત્તારિ  
સિન્ધાવયાડ) શિક્ષાનત આ છે (ત જહા) તે આ છે-(સામાઈય દેસાવયાસિય  
પોસહોવવાસે અતિહિસવિભાગે) આમાયિક ૧, દેશાવકાશિક ૨, પૌષ્ઠોપવાસ ૩,  
તેમજ અતિથિસવિભાગ ૪ દર્શન, જ્ઞાન તેમજ ચારિત્રનુ નામ સમ છે  
આ સમના આય (લાભ)નુ નામ સમાય છે એમા જે સમતા-પરિણામ થાય  
છે તેનુ નામ સામાયિક છે ૧ દિગ્ગતમા જે મર્યાદારૂપથી આવવા-જવાને  
માટે જીવનપર્યંત દિશાકી ક્ષેત્ર રાખવુ હતુ તેમાજ પ્રતિદિવસ ન્યૂનતા  
કરવી તે દેશાવકાશિક છે જેમડે હુ આજ આ દિશામા આ સ્થાન મુધી



યાદ, તં જહા—અણત્થદડવેરમણં ૬, દિસિવ્વય ૭, ઉવભોગ-

ગુણત્તાનિ, 'ત જહા' તથા 'અણત્થદડવેરમણં' આર્યવંડવિગમણમ્—અર્થ = પ્રયોજન ગૃહ  
સ્થસ્ય ક્ષેત્ર વાસ્તુ ધન શરીરપરિપાલનાયાન્તિપિય, તન્થા દડ = આરમ્ભ પ્રાણ્યુપમર્દનં—અર્થ =  
દડો નિગ્રહો યાતના વિનાશ इति પયાયા । વંડ = નિપ્રયોજન હિંસાન્તિકરણમિયર્થ, તસ્મા  
દ્વિરમણ = નિવર્તનમ્ ૧, 'દિસિવ્વય' વિગ્નતમ્—વિગ્ન પૂર્વવક્ષિણાદય ઊર્વમધ્યેતિ દશવિધા,  
તત્ર દિગા સમ્બધિ વ્રત દિગ્નતમ્—ગ્તાનસ્ય પૂવાદિવિભાગેષુ મયા ગમનાગમન વિધેય ન

ઉપકારક હે, (ત જહા) વે ત્રીન પ્રકાર ચે હે (અણત્થદડવેરમણ દિસિવ્વય ઉવભોગપરિ  
ભોગપરિમાણ) અનર્થદડવિરમણ વ્રત, દિગ્નત, ઉપભોગ—પરિભોગ—પરિમાણવ્રત । ક્ષેત્ર,  
વાસ્તુ, ધન, ધાન્ય, એ શરીર કે પરિપાલન આદિ કે નિમિત્ત જો આરમ્ભ ક્રિયા જાતા હૈ,  
इसका नाम अर्थ है । इस आरम्भ में प्रागिवत्र अग्रयमावी है । अतः इसम जो दड—प्रागिया  
का विनाश होता है उससे पाप का वध जान को होता है । अतः यह वध अर्थदड है ।  
अर्थात् प्रयोजन को लेकर जो प्राण्युपमर्दनरूप दड किया जाता है उसका नाम अर्थदड है ।  
दण्ड, निग्रह, यातना एवं विनाश ये सब पथायवाची शब्द है । इससे जो विपरीत है उसका  
नाम अर्थदड है । अर्थात् निप्रयोजन हिंसादिक पाप करना सो अनर्थदड है । इससे विरक्त  
होना सो 'अनर्थदडविरमण' है । दश दिशाओं में आने—जाने का प्रमाण करना सो  
'दिग्नत' है । चारदिशा और त्रिदिशा तथा ऊर्ध्व एवं अध इस प्रकार ये १० दिशाएँ  
हैं । मैं अमुक दिशा की ओर इतनी दूर तक जाऊँगा और आऊँगा, इससे आगे बाहिर

છે, (તજહા) તે ત્રય પ્રકાર આ છે (અણત્થ દડ વેરમણ દિસિવ્વય ઉવભોગપરિભોગપરિ  
માણ) અનર્થદડ—વિરમણ વ્રત, દિગ્નત, ઉપભોગપરિભોગપરિમાણ વ્રત ક્ષેત્ર,  
વાસ્તુ, ધન, ધાન્ય, તેમજ શરીરના પરિપાલન આદિના નિમિત્તે જે આરભ  
કરવામા આવે છે તેનું નામ અર્થ છે આ આરભમા પ્રાણિવધ અવ  
શ્યભાવી છે આથી એમા જે દડ—પ્રાણિઓનો વિનાશ થાય છે તેનાથી  
પાપનો બધ છુવોને થાય છે તેથી આ વધ અર્થદડ છે, અર્થાત પ્રયો  
જનને લઇને જે પ્રાણિ—ઉપમર્દનરૂપ દડ કરાય છે તેનું નામ અર્થદડ છે  
દડ, નિગ્રહ, યાતના તેમજ વિનાશ એ બધા પથાયવાચી શબ્દો છે તેનાથી  
જે વિપરીત (ઉલટા) છે તેનું નામ અનર્થદડ છે અર્થાત નિપ્રયોજન હિંસા  
આદિ પાપ કરવા તે અનર્થદડ છે તેનાથી વિરક્ત થવું તે અનર્થદડ  
વિરમણ છે દશ દિશાઓમા આવવા—જવાનું પ્રમાણ રાખવું તે દિગ્નત છે  
ચાર દિશા અને વિદિશા તથા ઉપર અને નીચે એ પ્રકારે આ દશ ૧૦  
દિશાઓ છે હું અમુક દિશા તરફ આટલે દૂર સુધી જઈશ કે આવીશ

પરિભોગપરિમાણ ૮ । ચત્તારિ સિન્ધાવયાડ, ત જહા-સામાડય  
૧, દેસાવયાસિય ૧૦, પોસહોવવાસે ૧૧, અતિહિસંવિભાગે,

પરતસ્તદધિક ડયેમ્મૂત તિગ્રતમ્ ॥ ૭ ॥ ‘ઉપભોગ-પરિભોગ-પરિમાણ’ ઉપભોગ-  
પરિભોગ-પરિમાણ-ઉપભોગ = મરુદ્ધોગોડનપાનાનુલેપનાર્તનામ્, પરિભોગસ્તુ પુન પુનભોગ  
આસનગયનવમનાદીનામ્, તથો પરિમાણમ્ ॥ ૮ ॥ ‘સામાડય’ સામાયિકમ-મમાના=  
જ્ઞાનદર્શનચારિત્રાગામાયો=અમ મમાય-તત્ર મય સામાયિકમ્ ॥ ૯ ॥ ‘દેસાવયાસિય’  
દેશાડવકાશિકમ્-દેશે=દિગ્વતગૃહીનત્કિપરિમાણસ્ય વિભાગે અવકાશો=ગમનાદ્યવસ્થાન

નહીં, ઇસ પ્રકાર ૧૦ દિગ્ગામ્રાં મ આને-જ્ઞાન કા મર્યાદા કરના સો ‘દિગ્વત’ હૈ । એક  
ગાર જો ભોગને મ આતા હે ઉસકા નામ ઉપભોગ હૈ, જૈસે-અગન, પાન એવ અનુલેપન  
આતિ । જો ગાર ૨ ભોગન મ આતે હે પ્સે આસન, ગયન, વસન આદિ કો પરિભોગ કહા  
ગયા હૈ । ઇન ટોનોં કા પ્રમાણ કરના સો ‘ઉપભોગ-પરિભોગ-પરિમાણ’ હૈ । (ચત્તારિ  
સિન્ધાવયાડ) શિક્ષાત્રત ચાર હ, (ત જહા) વે વે હ-(સામાડય દેસાવયાસિય  
પોસહોવવાસે અતિહિસવિભાગે) સામાયિક, દેશાવકાશિક, પૌષ્ઠોપવાસ એવ અતિથિ-  
વિભાગ । તર્જન, જ્ઞાન એવ ચારિત્ર કા નામ સમ હૈ । ઇસ સમ કે આય (લાભ) કા નામ  
સમાય હૈ । ઇમમ જો સમતાપરિણામ હોના હૈ ઉસકા નામ સામાયિક હૈ । ‘દિગ્વત’ મે  
જો મર્યાદારૂપ સે આન-જ્ઞાન ક લિયે જીવનપર્યન્ત દિગ્ગારૂપી ક્ષેત્ર રલ્લ ઊંચા થા, ઉસીક  
માતર ૨ પ્રતિદિન ન-કોચ કરના સો ‘દેશાવકાશિક’ હૈ, જૈસે-મે આજ ઇસ દિગ્ગા કે

એનાથી આગળ-બહાર નહિ આ પ્રકારે ૧૦ દિશાઓમા આવવા-જવાની  
મર્યાદા કરવી તે દિગ્વત છે એક વાર જે ભોગવવામા આવે છે તેનુ નામ  
ઉપભોગ છે, જેમઠે-અગન, પાન તેમજ અનુલેપન આદિ જે વારવાર ભોગ  
વવામા આવે છે એવા આમન, શયન, વસન આદિને પરિભોગ ઠહેવાય તે  
આ ગાનેનુ પ્રમાણુ રાખવુ તે ‘ઉપભોગ-પરિભોગ-પરિમાણ’ તે (ચત્તારિ  
સિન્ધાવયાડ) શિક્ષાત્રત ચાર છે (ત જહા) તે આ છે-(સામાડય દેસાવયાસિય  
પોસહોવવાસે અતિહિસવિભાગે) સામાયિક ૧, દેશાવકાશિક ૨, પૌષ્ઠોપવાસ ૩,  
તેમજ અતિથિવિભાગ ૪ દગન, જ્ઞાન તેમજ ચારિત્રનુ નામ સમ છે  
આ નમના આય (લાભ)નુ નામ મમાય છે એમા જે સમતા-પરિણામ થાય  
છે તેનુ નામ સામાયિક છે ૧ દિગ્વતમા જે મર્યાદારૂપથી આવવા-જવાને  
માટે જીવનપર્યન્ત દિગ્ગાકી ક્ષેત્ર રાખ્યુ હતુ તેમાજ પ્રતિદિવસ ન્યૂનતા  
કરવી તે દેશાવકાશિક છે જેમક હુ આજ આ દિશામા આ સ્થાન સુધી

યાદં, ત જહા—અણત્થદડવેરમણં ૬, દિસિવ્વયં ૭, ઉવભોગ-

ગુણવ્રતાનિ, 'ત જહા' તથા 'અણત્થદડવેરમણ' આર્યવ્રત્તિગ્મણમ્—અર્થ = પ્રયોજન ગૃહ સ્થસ્ય ક્ષેત્ર-વાસ્તુ ધન ગરારપરિપાલ્નાયાન્વિષય, તન્વા દણ્ડ = આરમ્ભ પ્રાણ્યુપમર્દનં—અર્થદણ્ડ । દણ્ડો નિપ્રહો યાતના ત્રિનાગદ્વિતિ પર્યાયા । દણ્ડ = નિષ્પ્રયોજન હિંમાન્તિક્કગ્મિયર્થ, તસ્મા દ્વિરમણ=નિવર્તનમ્ ૧, 'દિસિવ્વય' ગ્મિતમ્—ત્તિ પૂર્વદક્ષિણાન્ત્ય ઊર્ધ્વમધ્યેતિ દશવિધા, તત્ર દિગ્ગા સમ્પન્નિ વત ગ્મિતમ્—પ્તાસ્સુ પૂર્વાન્તિવિભાગેષુ મયા ગમનાગમન વિધેય ન ઉપકારક હૈ, (ત જહા) યે ત્રીન પ્રકાર યે હૈ (અણત્થદડવેરમણ દિસિવ્વય ઉવભોગપરિ ભોગપરિમાણ) અનર્થદડવિરમણ વત, દિગ્મત, ઉપભોગ—પરિભોગ—પરિમાણવત । ક્ષેત્ર, વાસ્તુ, ધન, ધાન્ય, એવ ગરીર કે પરિપાલન આદિ કે નિમિત્ત જો આરમ્ભ ક્રિયા જાતા હૈ, હસકા નામ અર્થ હૈ । હસ આરમ્ભ મેં પ્રાગિવત્ત અસ્યમાત્રી હૈ । અત્ત હસમ્ જો દડ—પ્રાગિયોં કા વિનાગ હોતા હૈ ઉસસે પાપ કા વધ જાન કો હોતા હૈ । અત્ત યહ વધ અર્થદડ હૈ । અર્થાત્ પ્રયોજન કો હેઠ્ઠ જો પ્રાણ્યુપમર્દનરૂપ દડ ક્રિયા જાતા હૈ ઉસકા નામ અર્થદડ હૈ । દણ્ડ, નિપ્રહ, યાતના એવ ત્રિનાગ યે સન પર્યાયવાચી શબ્દ હૈ । હસસે જો વિપરીત હૈ ઉસકા નામ અર્થદડ હૈ । અર્થાત્ નિષ્પ્રયોજન હિંસાદિક પાપ કરના સો અનર્થદડ હૈ । હસસે વિરક્ત હોના સો 'અનર્થદડવિરમણ' હૈ । દશ દિગ્ગાઓં મેં આને—જાને કા પ્રમાણ કરના સો 'દિગ્મત' હૈ । ચારદિશા ઓર ત્રિદિગ્ગા તથા ઊર્ધ્વ એવ અધ હસ પ્રકાર યે ૧૦ દિશાઈ હૈ । મૈં અમુક દિગ્ગા કી ઓર હતની દૂર તક જાઁના ઓર આઁના, હસસે આગે બાહિર

છે, (તજહા) તે ત્રય પ્રકાર આ છે (અણત્થ દડ વેરમણ દિસિવ્વય ઉવભોગપરિભોગપરિ માણ) અનર્થદડ—વિરમણ વત, દિગ્મત, ઉપભોગપરિભોગપરિમાણ વત ક્ષેત્ર, વાસ્તુ, ધન, ધાન્ય, તેમજ શરીરના પરિપાલન આદિના નિમિત્તે જે આરભ કરવામા આવે છે તેનું નામ અર્થ છે આ આરભમા પ્રાણિવધ અવ શ્યભાવી છે આથી એમા જે દડ—પ્રાણિઓના વિનાશ થાય છે તેનાથી પાપનો બધ જીવોને થાય છે તેથી આ વધ અર્થદડ છે, અર્થાત્ પ્રયોજનને લઇને જે પ્રાણિ—ઉપમર્દનરૂપ દડ કરાય છે તેનું નામ અર્થદડ છે દડ, નિપ્રહ, યાતના તેમજ વિનાશ એ બધા પર્યાયવાચી શબ્દો છે તેનાથી જે વિપરીત (ઉલટા) છે તેનું નામ અનર્થદડ છે અર્થાત્ નિષ્પ્રયોજન હિંસા આદિ પાપ કરવા તે અનર્થદડ છે તેનાથી વિરક્ત થવું તે અનર્થદડ વિરમણ છે દશ દિશાઓમા આવવા—જવાનું પ્રમાણ રાખવું તે દિગ્મત છે આર દિશા અને વિદિશા તથા ઉપર અને નીચે એ પ્રકારે આ દશ ૧૦ દિશાઓ છે હું અમુક દિશા તરફ આટલે દૂર સુધી જઈશ કે આવીશ

माउसो। अगारसामाइए धम्मं पणत्ते। एयस्स धम्मस्स  
सिक्खाए उवट्ठिए समणोवासए वा समणोवासिया वा विहर-  
माणे आणाए आराहए हवड ॥ सू० ५७ ॥

कर्मधारये—अपश्चिममारणातिक्रमलेखना, नय्या जूषणा=सेवना—मरणकाले सलेखनानाम्ना  
तपसा शरीरस्य कपायादीनाञ्च वृत्ताकरण, तस्या आराधना=निरवाह्यतया सपादनम्  
॥ १२ ॥ ‘अयमाउसो’ अयमायुष्मन् । ‘अगारसामाइए धम्मं पणत्ते’ अगार-  
सामयिको धर्म प्रप्तम् ‘एयस्स धम्मस्स सिक्खाए उवट्ठिए समणोवासए वा समणो-

फिर भी यहा जो उसे अपश्चिम कहा है वह अमगल्पगिहार के निमित्त से जानना चाहिये ।  
क्यों कि “अन्तक्रियाधिकरण तप फल सकलार्थिन स्तुवते” तप का फल सलेखनापूर्वक  
प्राणा का विसर्जन करना प्रभुने बतलाया है, अतः यदि यह अन्तिम समय आचरित नहीं  
होती है तो जीवनभर की गई व्रताराधना तपस्या आदि एक प्रकार से निष्फल ही समझना  
चाहिये । अतः इस अपेक्षा से यह अपश्चिम—सर्वोत्कृष्ट कही गई है । यह सलेखना  
( मारणान्तिकी ) मरण के समय धारण की जाती है । काय और कपाय आदि जिसके  
द्वारा अथवा जिसमें कृश किये जाते हैं उमका नाम मलेखना है । यह मलेखना भी एक  
तप—विशेष है । इसे प्रेम से धारण करना चाहिये इस अर्थ को द्योतित करने के लिये ही  
“जूषणा” यह पद दिया गया है । ( अयमाउसो ! ) इस प्रकार है आयुष्मन् । यह  
( अगारसामाइए धम्मं पणत्ते ) गृहस्थ का धर्म सिद्धांत में कहा गया है । ( एयस्स  
धम्मस्स सिक्खाए उवट्ठिए समणोवासए वा समणोवासिया वा विहरमाणे आणाए

छे ते अमगल परिहारतु निमित्तं ब्रह्मणु ब्रह्मणे केभजे “अन्तक्रियाधिकरण  
तप फल सकलार्थिन स्तुवते” तपतु कल सलेखना—पूर्वक प्राणानु विसर्जन  
करतु अमे प्रभुणे गतांशु ते आथी ने आ अन्तिम समये आचरणाभा  
नथी आवती तो जीवनभर करेकी व्रत—आराधना तपस्या आदि जोक प्रजापे  
निष्फल न मानवी जेधजे आम आनी अपेक्षाजे आ अपश्चिम—सर्वोत्कृष्ट  
कहेली ते आ सलेखना ( मारणान्तिकी ) मरणना समये धारण कराय छे  
काय अने कपाय आदि जेना द्वारा अथवा जेमा कृश कराय ते तेनु नाम  
सलेखना छे आ सलेखना पणु जोक तपविशेष छे तेने प्रेमथी धारण  
करवी जेधजे आ अर्थने द्योतित ( प्रशंसित ) करवा भाटे न “जूषणा” जो  
पद आपेछु छे ( अयमाउसो ) आ प्रकारे हे आयुष्मन् ! आ ( अगारसामा

## અપચ્છિન્ના-મારણતિયા-સલેહના-ઝૂસણા-રાહના ૧૨। અવ-

તેન નિર્વૃત્ત દેગામકાગિકમ્-તિગ્નતગ્નીતપરિમાગસ્ય પ્રતિત્તિન મ્શેષક્રમમ્ ॥ ૧૦ ॥  
 'પોષધોપવાસે' પોષધોપવાસ-પોષણ પોષ=પુષ્ટિગિત્યર્થસ્ત ધત્તે=ગૃહ્ણાતીતિ પોષધ, સ  
 ચાસાનુપવાસથેતિ પોષધોપવાસ, ઇત્તુ અસ્ય ન્યુપત્તિમાત્રમ્, પ્રવૃત્તિનિમિત્ત તુ-આહારાન્તિ  
 ચતુષ્ટયપરિત્યાગ એવેતિ વોચ્યમ્, અષ્ટમીચતુર્દશમાસ્યાપૌર્ણમાસીપુ અનુષ્ટેયો વ્રતવિશેષ ।  
 તદુક્તમ્—

‘આહાર-તનુસત્કારા-ડગ્ધ-સાવધ-કર્મણામ્ ।

ત્યાગઃ પૂર્વચતુષ્ટયા, તદ્ગ્રિદુઃ પોષધવ્રતમ્ ॥ ૧૧ ॥ ઇતિ ।

‘અતિથિસવિભાગે’ અતિથિસવિભાગ-અતિથિ=સાધુસ્તસ્મૈ સવિભાગ=સ્વામ

કન્યાગભાવનયા સમર્પણમ્ ‘અપચ્છિન્ના-મારણતિયા-સલેહના-ઝૂસણા-રાહના’  
 અપશ્ચિમ-મારણાન્તિક-સલેહના-ઝૂપણા-ડગ્ધના=અપશ્ચિમા-પશ્ચિમૈવાડમદ્ગલપરિહારાર્થ  
 મપશ્ચિમેત્યુચ્યતે, મરણ=પ્રાણયાગલક્ષણમ્, તદેવાતો મરણાત, તત્ર મત્ર મારણાન્તિકી,  
 રલિહ્યતે=કૃત્રીક્રિયતેડનયા ગરીરકપાયાદિ-ઇતિ સલેહના=તપોવિશેષલક્ષણા, ઇત્તપદત્રયસ્ય

હસ સ્થાન તક જાઝંગા, હસ ગલી તક જાઝંગા, આગે નહીં ! ઇત્યાદિ । ચારો પ્રકાર કે  
 આહાર કા પરિત્યાગ કરના હસકા નામ ‘પોષધોપવાસ’ હૈ । યહ વ્રત પ્રત્યેક મહિને  
 કી પ્રત્યેક અષ્ટમી, ચતુર્દશી, અમાવસ્યા ણ્વ પૂર્ણમાસી કે દિન ક્રિયા જાતા હૈ । કહા મી  
 હૈ-પર્વચતુષ્ટય મેં-ચારપર્વો મ આહારકા પરિત્યાગ, ગારારિક સ્કાર કા પરિત્યાગ, કુશીલ  
 કા પરિત્યાગ આદિ સાવધ કમોંકા જો ત્યાગ હૈ સો ‘પોષધવ્રત’ હૈ । અતિથિ નામ સાધુ  
 કા હૈ । સાધુ ક લિયે જો સવિભાગ-અપની આત્મા કે કલ્યાણ કી ભાવના સે આહાર પાની  
 આદિ સમર્પણ કરના-સો ‘અતિથિસવિભાગ’ હૈ । (અપચ્છિન્ના-મારણતિયા-સલે  
 હના-ઝૂસણા-રાહના) સલેહના યદપિ પશ્ચિમ હૈ-અર્થાત્-અન્ત મે ધારણ કા જાતી હૈ,

જહશ, આ ગલી ઝુધી જહશ આગળ નહિ જાઉં । ઇત્યાદિ આર્ય પ્રકારના  
 આહારનો પરિત્યાગ કરવો તેનું નામ પોષધોપવાસ છે આ વ્રત પ્રત્યેક માસની  
 પ્રત્યેક અષ્ટમી, ચતુર્દશી, અમાવાસ્યા તેમજ પૂર્ણિમાને દિવસ કરાય છે । ઇહુ  
 પણ ં-પર્વચતુષ્ટયમા-આર પવમા આહારનો પરિત્યાગ, શારીરિક સંકારનો  
 પરિત્યાગ, કુશીલનો પરિત્યાગ આદિ સાવધ ડમોંનો જે ત્યાગ છે તે પોષધવ્રત  
 છે અતિથિ નામ સાધુનું છે સાધુ માટે જે સવિભાગ-પોતાના આત્માના  
 કલ્યાણની ભાવનાથી આહાર પાણી આદિ સમપણ કરવું તે અતિથિસવિ  
 ભાગ છે । (અપચ્છિન્ના-મારણતિયા-સલેહના-ઝૂસણા-રાહના) સલેહના જે ં  
 પશ્ચિમ હોય છે-અતમા ધારણ કરાય છે, તે પણ તેને અપશ્ચિમ કહેવાય

માડસો ! અગારસામાઢાઈ ધમ્મે પળ્ણત્તે । એયસ્સ ધમ્મસ્સ  
સિક્ખાઈ ઉવઢિઈ સમળોવાસઈ વા સમળોવાસિયા વા વિહર-  
માળે આળાઈ આરાહઈ હવઢ ॥ સૂ૦ ૫૭ ॥

કર્મધારણે—અપશ્ચિમમારણાતિક્રમલેખના, તમ્યા જૂપળા=સેવના—મળ્ણકાલે સલેખનાનામ્ના  
તપસા શરીરત્ય કપાનાઢનાઞ્ચ વૃઞાકરણ, તત્ત્યા આરાધના=નિરવઢિઢતયા સપાઢનમ્  
॥ ૧૨ ॥ ‘અયમાડસો’ અયમાયુષ્મન્ । ‘અગારસામાઢાઈ ધમ્મે પળ્ણત્તે’ અગાર-  
સામયિકો ધર્મ પ્રન્નમ ‘એયસ્સ ધમ્મસ્સ સિક્ખાઈ ઉવઢિઈ સમળોવાસઈ વા સમળો-

ફિર મી યહા જો ઉસે અપશ્ચિમ કહા હે વહ અમગલ્પગિહાર કે નિમિત્ત સે જાનના યાહિયે ।  
કયો ફિ “અતન્ક્રિયાધિકરણ તપ ફલ્લ સકલ્લર્ગિન સ્તુવતે” તપ કા ફલ્લ મ્લેખનાપૂર્વક  
પ્રાણા કા વિસર્જન કરના પ્રભુને નતલાયા હે, અત યદિ યહ અન્તિમ સમય આચરિત નહીં  
હોતો હે તો જાગ્રનભર કી ગઈ વ્રતારાધના તપસ્યા આદિ ઇક પ્રકાર સે નિષ્ફલ હી સમઢ્ઢના  
યાહિયે । અત ઢસ અપેક્ષા સે યહ અપશ્ચિમ—સર્વોત્કૃષ્ટ કહી ગઈ હે । યહ સલેખના  
(મારણાન્તિકી) મરણ કે સમય ધારણ કી જાતી હે । કાય ઓર કપાય આદિ જિસકે  
દ્વારા અથવા જિસમ કૃગ ક્રિયે જાતે હે ડસકા નામ મ્લેખના હે । યહ મ્લેખના મી ઇક  
તપ—વિશેષ હે । ઢસે પ્રેમ સે વારણ કરના યાહિયે ઢસ અર્થ કો ઘોતિત કરને કે લિયે હી  
“જૂપળા” યહ પટ ઢિયા ગયા હે । (અયમાડસો ! ) ઢસ પ્રકાર હે આયુષ્મન્ । યહ  
(અગારસામાઢાઈ ધમ્મે પળ્ણત્તે) ગૃહ્થ કા ધર્મ સિદ્ધાન્ત મે કહા ગયા હે । (એયસ્સ  
ધમ્મસ્સ સિક્ખાઈ ઉવઢિઈ સમળોવાસઈ વા સમળોવાસિયા વા વિહરમાળે આળાઈ

છે તે અમગલ પરિહારનું નિમિત્ત બાલુબુ બઢિએ ડેમડે “અન્તક્રિયાધિકરણ  
તપ ફલ્લ સકલ્લર્ગિન સ્તુવતે” તપનું ડલ સલેખના—પૂર્વક પ્રાણોનું વિસર્જન  
કરવું એમ પ્રભુએ જતાબ્યું છે આવી જો આ અતિમ સમયે આચરવાના  
નથી આવતી તો છવનહાર ડરેલી નત—આરાધના તપસ્યા આદિ એક પ્રઢાઈ  
નિષ્ફલ જ માનવી જોઈએ આમ આની અપેક્ષાએ આ અપશ્ચિમ—સર્વોત્કૃષ્ટ  
ઢહેલી છે આ સલેખના (મારણાન્તિકી) મરણના સમયે વારણ કરાય છે  
કાય અને ડપાય આદિ જેના દ્વારા અથવા જેમા કૃશ કરાય છે તેનું નામ  
સલેખના છે આ સલેખના પણ એક તપવિશેષ છે તેને પ્રેમથી ધારણ  
કરવી જોઈએ આ અર્થને ઘોતિત (પ્રાશિત) ડરવા માટે જ “જૂપળા” એ  
પદ આપેલું છે (અયમાડસો) આ પ્રકારે હે આયુષ્મન્ ! આ (અગારસામા

તણ ન સા મહતિમહાલિયા મળસપરિસા સમળસ્સ  
મગવઓ મહાવીરસ્સ અંતિણ ધમ્મ સોચ્છા ગિસમ્મ હટ્ટ-તુટ્ટ-

વાસિયા યા ' ણ્નમ્ય વર્મસ્ય જિન્નાયામ્ ઉપગ્ધિન્ નમગોપામકો યા શ્રમગોપામિકા વા,  
'વિહરમાણે' વિહરન્ 'આણાણ આરાહણ મગ્ગ' યાનાયા આગાકો મગ્ગિ । અગારધર્મસ્ય  
વિસ્તરતો વ્યાખ્યા ઉપાસકદશાગ સૂત્રસ્યાગારધર્મમર્જીત્યાગ્યાયા વ્યાખ્યાયા પ્રથમાયયન  
સ્ત્માભિ ક્રુતા ॥ સૂ. ૫૭ ॥

ટીકા—'તણ ન' इत्यादि । 'तण न' तत् गच्छ 'सा महतिमहालिया'  
सा महातिमहती=अतिविशाला—'मर्सेणूपरिसा' मनुष्यपरिपद् 'समणस्स मगवओ  
महावीररस अतिण' श्रमणस्य मगवतो महावीरस्याऽन्तिक=समीपे 'धम्म सोच्चा

આરાહણ હવડ ) इस धर्म की शिक्षा में उपस्थित चाह श्रमण का उपासक—गृहस्थ हो,  
चाह श्रमण की उपासिका—श्रानिका हो, कोई भी क्यों न हो, जो भी प्राणी इस धर्म की  
छत्रच्छाया में अपने आपको विसर्जित कर देता है, अर्थात्—इन बातों की आराधना करता  
है वह तीर्थंकर प्रभु की आज्ञा का आराधक माना गया है । अगारधर्म की वित्तृतरूप से  
व्याख्या उपासकदशाग सूत्र के ऊपर विरचित अगारधर्म—जीवनीनामकी टांका में प्रथम  
अययन में की गई है । अत विशेषार्थी विषय को वहां से विस्ताररूप में देख ले ॥ सू. ५७ ॥

'તણ ન સા મહતિમહાલિયા' इत्यादि ।

(तण न) तदतर (सा महतिमहालिया) वह अतिविशाल (मणूसपरिसा)  
मनुष्यों की सभा (समणस्स) श्रमण (मगवओ) भगवान (महावीरस्स) महावार के

इए धम्म पणत्ते) गृहस्थना धर्म सिद्धातमा ढंडेवा छे ( एयस्स धम्मस्स  
सिन्हाण उगट्टि' ममणोपासण वा समणोवासिया वा विहरमाणे आणान आरा  
हण हवड ) आ धर्मनी शिक्षामा उपस्थित, आडे श्रमणुना उपासक—गृहस्थ  
होय, आडे श्रमणनी उपामिका—श्राविका होय, जे ठोछ पणु प्राणी आ  
धर्मनी ज्ञ-ज्ञायाभा पोतानी जतनु विसर्जन करी दे छे—आ प्रतोनी  
आराधना करे छे, ते तीर्थंकर प्रभुनी आज्ञाना आराधक बनाय छे अगार  
धर्मनी वित्तृतरूपथी जाण्ना उपासकदशागसूत्रना उपर जनावेदी अगारधर्म  
संलग्गनी नामनी दीनामा प्रथम अध्ययनमा करवाभा आवेदी छे, भाटे विशेष  
विज्ञासुत्रोअमे आ विषयने त्याथी विचाररूपे जेछ बेवे। (सू. ५७)

'તણ ન સા મહતિમહાલિયા' इत्यादि

(तण न) त्थार यत्री (सा महतिमहालिया) ते अतिविशाल (मणूस

जाव-हियया उट्टाए उट्टेइ, उट्टित्ता समण भगव महावीरं  
तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण करेइ, करित्ता वदइ णमसइ,  
वदित्ता णमसित्ता अत्थेगइया मुडे भवित्ता अगाराओ अण-

णिसम्म ' धर्मं श्रुत्वा=आकर्ण्य, णिसम्म=एति श्रुत्वा, 'हट्ठं तुट्ठं-जाव-हियया' हट्ठ-तुट्ठ-  
यावद-हियया 'उट्टाए उट्टेइ' उज्या=उज्यानन्त्या उत्तिष्ठति 'उट्टित्ता' उज्याय,  
'समणस्स भगवओ महावीरस्स' अमगस्य भगवतो महावीरस्य 'तिक्खुत्तो' तिक्खव,  
'आयाहिणपयाहिण करेइ' आदक्षिणप्रदक्षिण करोति, 'करित्ता' कृत्वा, 'वदइ  
णमसइ' वदन्ते नमसयन्ति, 'वदित्ता णमसित्ता' वदित्वा नमस्यित्वा, तत्र-'अत्थे-  
गइया' सत्येकरु=केचित् 'मुडे भवित्ता' मुण्डा भूत्वा 'अगाराओ' अगाराद=गृहात्-  
गृह परित्यज्येत्यर्थः, 'अणगारिय' अनगारित्ता=साधुता प्रवर्जिता=प्राप्ता, 'अत्थेगइया'

(अतिए) समीप (सम्म) धर्म का व्याख्यान (सोच्चा) सुनकर, एवं अच्छी तरह उसे  
(णिसम्म) हृदयगम कर (हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हियया) बहुत हा अधिक हसित एवं स्तुष्ट-  
चित्त हुए, (उट्टाए उट्टेइ) पश्चात् अपने २ आमन से उठी, (उट्टित्ता समण भगवं महा-  
वीर तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण करेइ करित्ता वदइ णमसइ) उठ कर फिर उसने  
अमग भगवान महावीर को तानयार आदक्षिणप्रदक्षिणपूर्वक वन्दन-नमस्कार किया, (वदित्ता  
णमसित्ता अत्थेगइया मुडे भवित्ता अगाराओ अणगारिय पव्वइया) वदना-नमस्कार  
कर के क्लिप्तक मनुष्योंने सुटित होकर, अपने २ घर को छोड़कर उनके पास अनगार बन,  
अर्थात् दीक्षा वारण का। (अत्थेगइया पचाणुव्वइय सत्तसिक्खावइय दुवालसविह गिहि-

परित्ता) मनुष्योंनी भला (समणस्स) श्रमण (भगवओ) भगवान (महावीरस्स)-  
भङ्गावीरना (अतिण) अभीपे (धम्म) श्रुतचारित्र्यरूप धर्मनी देशना (सोच्चा)  
साधुजीने तेमज सागी रीते तेने (णिसम्म) हृदयगम करीने (हट्ठ-तुट्ठ-जाव  
हियया) णट्ठं हसित तेमज सतोष पागी, (उट्टाए उट्टेइ) पथी पोतपोताना  
आसनेयी उठी, (उट्टित्ता समण भगव महावीर तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण करेइ,  
करित्ता वदइ णमसइ) उठीने, पथी तेमणे श्रमण भगवान भङ्गावीरने त्रणवार  
आदक्षिण-प्रदक्षिण-पूर्वक वन्दन नमस्कार करी, (वदित्ता णमसित्ता अत्थेगइया  
मुडे भवित्ता अगाराओ अणगारिय पव्वइया) वदना-नमस्कार करीने डेटलाड  
मनुष्योंने सुटित स्थाने पोतपोताना घर छोडीने तेमना पास अनगार  
थया, अर्थात् दीक्षा लीधी (अत्थेगइया पचाणुव्वइय सत्तसिक्खावइय दुवाल-



ગારિયં પવ્વડયા, અત્થેગડયા પચાણુવ્વડયં સત્તસિમ્ભાવડય  
દુવાલસવિહ ગિહિધમ્મ પહિવ્વણ્ણા ॥ સૂ. ૫૮ ॥

મૂલમ્—અવસેસા ન પરિસા સમણ ભગવં મહાવીર  
વંદઇ ણમંસઇ, વદિત્તા ણમસિત્તા એવ વયાસી—મુઅમ્ભાણ તે

સત્યેકકે 'પચાણુવ્વડય સત્તસિમ્ભાવડય દુવાલસવિહ ગિહિધમ્મ પહિવ્વણ્ણા' પચ્છા  
શુભતિક સત્તગિજ્ઞાનતિક દ્વાદશગ્રંથ ગૃહિધમં પ્રતિપન્ના ॥ સૂ. ૫૮ ॥

ટીકા—'અવસેસા ન પરિસા' इत्यादि । 'अवसेसा न परिसा समण  
भगव महावीर इदं णमसइ, वदित्ता णमसित्ता एव वयासी' अवगण=अवगिष्टा  
खलु परिप्लु श्रमण भगवन्त महावीर वन्ते नमस्यति, वदित्ता नमस्यत्वा एवमवादीत्—  
'मुअक्खाए ते भते । णिग्गये पावयणे' स्वात्त्यात=मुष्टु कथित सामान्यतस्त्वया  
भवन्त । निर्ग्रंथ प्रवचनम्, 'एव सुप्पणत्ते' एव सुप्रज्ञमम्—विशेषकथनात्, 'मुभासिए'

ધમ્મ પહિવ્વણ્ણા) કિતનેકો ને પોંચ અણુવત, સાત ગિજ્ઞાનત—ક્રમ તરહ ૧૨ પ્રકાર કા ગૃહ  
સ્થધર્મ ત્વાકાર ક્રિયા ॥ સૂ. ૫૮ ॥

‘અવસેસા ન પરિસા’ इत्यादि ।

(અવસેસા ન પરિસા) અવગિષ્ટ પરિપ્લુને (સમણ ભગવ મહાવીર) શ્રમણ ભગ  
વાન્ મહાવીર કો (વંદઇ ણમસઇ) વંદના એવ નમસ્કાર ક્રિયા, (વદિત્તા ણમસિત્તા એવ  
વયાસી) વંદના નમસ્કાર કરને કે વાદ ફિર ઉન્હોને હસ પ્રકાર કહા—( મુઅક્ખાણ તે  
ભતે ! ણિગ્ગયે પાવયણે) હે ભદ્રત ! આપને નિર્ગ્રંથ પ્રવચ્ચા વહુત અચ્છા કહા, (એવ સુપ્પ  
ણત્તે) ઓર આપન હસકા વહુત અચ્છા તરહ સે પ્રરૂપણ ક્રિયા, (મુભાસિણ) આપન સ્વૂચ

સવિહ ગિહિધમ્મ પહિવ્વણ્ણા) ડેટલાડે ૫થ અણુવત સાત શિક્ષામત એમ ૧૨  
પ્રકારનો ગૃહસ્થ ધર્મ સ્વીકાર યોયો (સૂ. ૫૮)

‘અવસેસા ન પરિસા’ इत्यादि

(અવસેસા ન પરિસા) બાકીની પરિષદે (સમણ ભગવ મહાવીર) શ્રમણ  
ભગવાન મહાવીરને (વંદઇ ણમસઇ) વંદના તેમજ નમસ્કાર યોયો (વદિત્તા ણમસિત્તા  
એવ વયાસી) વંદના નમસ્કાર યોયો પછી તેઓએ આ પ્રમાણે કહ્યું—(મુઅક્ખાણ  
તે ભતે ! ણિગ્ગયે પાવયણે) હે ભદ્રત ! આપે નિર્ગ્રંથ પ્રવચન બહુ સાડ કહ્યું,  
(એવ સુપ્પણત્તે) અને આપે તેણે બહુ સારી રીતે પ્રરૂપણ બહુ (મુભાસિણ)

भंते । णिगथे पावयणे, एव सुप्पणत्ते, सुभासिए, सुविणीए,  
सुभाविए । अणुत्तरे ते भंते । निगथे पावयणे । धम्म ण आड-  
क्खमाणा तुब्भे उवसम आडक्खह, उवसम आडक्खमाणा वि-  
वेग आडक्खह, विवेग आडक्खमाणा वेरमण आडक्खह, वेर-

सुभापिनम्—भावयज्जनात्, 'सुविणीए' सुविनीतम्—शिष्येषु सुष्ठु विनियोजितत्वात्,  
'सुभाविए' सुभावितम्=सुष्ठु भावितम्—तत्त्वकथनात्, 'अणुत्तरे' अनुत्तर—नास्त्युत्तर  
यस्मात् तद्—अनुत्तर—मर्यादोऽर्थे, तत्र भन्त निर्णय प्रवचनम् । 'धम्म ण आडक्खमा-  
णा तुब्भे उवसम आडक्खह' धर्म सन्वाचक्षाणा यूयमुपगमम्=कोधादिनिरोधम् आरयाथ=  
कथयथ, 'उवसम आडक्खमाणा विवेग आडक्खह' उपशममाचक्षाणा विवेकमाख्याय,  
कोधादिनिरोध कथयन्तो यूय विवेक=हयोपादेयविवेचन कथयथ, 'विवेग आडक्खमाणा  
वेरमण आडक्खह'—विवेकमाचक्षाणा विरमणमाख्याय, विरमणम्=प्राणातिपातादिनिर्स्त-

सुन्दर रूप से पदार्थों के स्वरूप को प्रकट किया, (सुविणीए) आपने शिष्यों को खूब सम-  
झाया, (सुभाविए) जीनादि सभी तत्त्वों को आपन अच्छी तरह से समझाया । (अणुत्तरे ते  
भंते) णिगथे पावयणे) हे भदत्त ! आपका यह निर्णय प्रवचन सर्वोत्कृष्ट है । हे भदन्त !  
(धम्म ण आडक्खमाणा तुब्भे उवसम आडक्खह) धर्मका उपदेश करते समय आप उपशम  
मान कोधादिनिरोध का उपदेश करते हैं, (उवसम आडक्खमाणा विवेग आडक्खह) कोधादिक  
के निरोध का उपदेश करते समय हयोपादेयरूप विवेक का उपदेश देते हैं, (विवेग आड-  
क्खमाणा वेरमण आडक्खह) विवेक का उपदेश करते समय प्राणातिपातादिक से विरक्त  
होने का भी उपदेश करते हैं, (वेरमण आडक्खमाणा अरुण पावाण कम्माण आड-

आपे भूय सुष्ठु उपथी पदार्थानां स्वरूपेण प्रकट कथां (सुविणीए) आपे  
शिष्याने भूय समन्वया (सुभाविए) एवादि यथा तत्त्वाने भागी गीते समन्वया  
(अणुत्तरे ते भंते) णिगथे पावयणे) हे भदन्त ! आपतु आ निर्णय प्रवचन  
सर्वोत्कृष्ट है हे भदन्त ! (धम्म ण आडक्खमाणा तुब्भे उवसम आडक्खह)  
धर्मोपदेश करती वખते आपे उपशमभाव—कोधादिनिरोधोपदेश  
कथे है (उवसम आडक्खमाणा विवेग आडक्खह) कोधादिना निरोधोप  
देश करती वખते हैय—उपादेय उप विवेकनोपदेश कथे है (विवेग आड-  
क्खमाणा वेरमण आडक्खह) विवेकनोपदेश करती वખते प्राणातिपातादिकथी

मण आइक्खमाणा अकरण पावाणं कम्माण आइस्सवह । णत्थि  
ण अण्णे केइ समणे वा माहणे वा जे एरिस धम्ममाइक्खि  
त्तए, किमग ! एत्तो उत्तरतर ? एव वदित्ता जामेव दिस पाउ  
ब्भूया तामेव दिस पडिगया ॥ सू०५९ ॥

नम्, 'वेरमण आइक्खमाणा अकरण पावाण कम्माण आइस्सवह' विरमणमाच  
क्षाणा अकरण पावाना कर्मणामाएयाय=पापरूपाणा कर्मणामकरणम्=अनाचरण कथयथ,  
'णत्थि ण अण्णे केइ समणे वा माहणे वा जे एरिस धम्ममाइक्खित्तए' नास्ति  
खन्वय कोऽपि श्रमणो वा ब्राह्मणो वा य इदृश धर्ममाएयायात्, 'किमग पुण एत्तो  
उत्तरतर' किमहम् । पुनरेतस्मात् उत्तरतरम्—अस्मान्मार्गपदशादुत्कृष्ट कथयिष्यताति का  
सम्भावना । न कायायर्थ, 'एव वदित्ता जामेव दिस पाउब्भूया तामेव दिस पडि  
गया' एवम् उदित्वा यस्या एव निश प्रादुर्भूतास्तामेव निश प्रतिगता ॥ सू०५९ ॥

क्खह) प्राणातिपातादिके विरमण का उपदेश देते हुए आप पापरूप कर्मों को नहीं करने का  
उपदेश भी देते हैं । अतः (णत्थि ण अण्णे केइ समणे वा माहणे वा जे एरिस धम्ममाइ  
क्खित्तए) इस नसार म हे नाथ । ऐसा और कोई दूसरा श्रमण वा ब्राह्मण उपदेश नहीं  
है जो इस प्रकार के धर्म का उपदेश दे सक, (किमग ! पुण एत्तो उत्तरतर) फिर नसर  
उत्कृष्ट धर्म का उपदेश कौन दे सकता है ? अर्थात् कोई नही । (एव वदित्ता जामेव  
दिसि पाउब्भूया तामेव दिस पडिगया) इस प्रकार कह कर वे सन जिस दिशा से आये  
थे उसी दिशा का ओर चले गये ॥ सू ५९ ॥

विरमण थवानो उपदेश कथ्यो छे (वेरमण आइक्खमाणा अकरण पावाण कम्माण  
आइस्सवह) प्राणातिपातादिकना विरमणुनो उपदेश देती वञ्चते आपे पापइप  
कर्मो न करवानो पणु उपदेश कथ्यो छे भाटे (णत्थि ण अण्णे केइ समणे वा  
माहणे वा जे एरिस धम्ममाइक्खित्तए) आ ससारमा, छे नाथ । ओवो जीने  
कोइ श्रमण ते ब्राह्मणु उपदेशा नथी ते ते आ प्रकारना धर्मनो उपदेश  
आपी शडे (किमग ! पुण एत्तो उत्तरतर) तो पजी आनाथी उत्कृष्ट धर्मनो उप  
देश कोइ आपी शडे । अर्थात् कोइ नहि (एव वदित्ता जामेव दिसि पाउब्भूया  
तामेव दिस पडिगया) आ प्रजा के कहीने ते पथा ने दिशाओथी आ-या हती  
ते न दिशा तन्हे पाछा आत्था गया (सू ५९)

मूलम्—तए णं से कूणिए राया भंभसारपुत्ते सम-  
णस्स भगवओ महावीरस्स अतिए धम्म सोच्चा णिसम्म हट्ठ-  
तुट्ठ-जाव-हियए उट्ठाए उट्ठेइ, उट्ठित्ता समण भगव महावीर  
तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण करेइ, करित्ता वंदइ, णमंसइ,

टीका—‘तए ण से’ इत्यादि । ‘तए ण से कूणिए राया भंभसारपुत्ते’  
तत् खलु स कूणिको राजा भंभसारपुत्र, ‘समणस्स भगवओ महावीरस्स अतिए  
धम्म सोच्चा णिसम्म’ श्रमणस्य भगवतो महावीरस्याऽन्तिके धर्मे श्रुत्वा निगम्य, ‘हट्ठ-  
तुट्ठ-जाव-हियए’ हट्ठ-तुट्ठ-यावद्द्वय ‘उट्ठाए उट्ठेइ’ उत्थयौत्तिष्ठति, ‘उट्ठित्ता’  
उत्थाय श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य ‘तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण करेइ’ त्रिकृत्व आद-  
क्षिणप्रदक्षिण करोति, ‘करित्ता’ कृत्वा ‘वदइ णमंसइ’ वदते नमस्यति, ‘वदित्ता

‘तए ण से कूणिए राया’ इत्यादि ।

(तए ण) अनन्तर (से कूणिए राया भंभसारपुत्ते) भंभसार के पुत्र उन कूणिक  
राजाने (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् महावीर के (अतिए) पास में  
(धम्म सोच्चा) धर्मापदेश सुनकर, (णिसम्म) एव उसका अच्छी तरह पूर्वापररूप से विचार  
कर, (हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हियए) चित्त में अधिक से अधिक आनन्द एव सतोष प्राप्त किया,  
(उट्ठाए उट्ठेइ) बाद में अपने स्थान से उठे और (उट्ठित्ता) उठकर (समण भगव महावीर-  
तिक्खुत्तो अयाहिणपयाहिण करेइ करित्ता वदइ णमंसइ) उन्होंने श्रमण भगवान् महावीर  
की तीनवार आदक्षिणप्रदक्षिणपूर्वक वदना एव नमस्कार किया, (वदित्ता णमसित्ता एव

“तए ण से कूणिए राया” इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (से कूणिए राया भंभसारपुत्ते) ललसारना पुत्र ते  
इच्छुक राजाये (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण ललवान भडावीरनी  
(अतिए) पासे (धम्म सोच्चा) धर्मापदेश सालणीने (णिसम्म) तेमज तेने  
सारी रीते पूवापररूपथी विचार करीने, (हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हियए) मनभा लहु  
ज आनन्द तेमज सतोष प्राप्त कथी, (उट्ठाए उट्ठेइ) त्थार पछी पोताना  
स्थानेथी उठ्या, अने (उट्ठित्ता) उठीने (समण भगव महावीर तिक्खुत्तो आयाहिण  
पयाहिण करेइ करित्ता वदइ णमंसइ) तेमण्ण श्रमण ललवान भडावीरने त्रण  
वार आदक्षिण-प्रदक्षिणपूर्वक वदना तेमज नमस्कार कथी (वदित्ता णमसित्ता

વદિત્તા ણમસિત્તા એવ વયાસી—સુઅમ્સવાણ તે ભતે ! ણિગંગ્થે  
પાવયણે જાવ કિમગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતર ? એવ વદિત્તા જામેવ  
દિસ પાઠ્ઠમૂણ તામેવ દિસ પઢિગણ ॥ સૂ. ૬૦ ॥

‘જામેવ દિસ પાવયણે જાવ કિમગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતર’ સ્વાધ્યાત તપ મદત ! નિર્મ  
ન્થ પ્રવચનમ્ ચાત્ કિમગ ! પુનરેતસ્માદુત્તરતરમ્ ! ‘એવ વદિત્તા જામેવ દિસ પાઠ્ઠમૂણ  
તામેવ દિસ પઢિગણ’ એવમ્ ઉદિત્તા યસ્યા એવ દિશ પ્રાદુર્ભૂત, તામેવ દિશ  
પ્રતિગત ॥ સૂ. ૬૦ ॥

વયાસી) વદના એવ નમસ્કાર કર ફિર ઝઘાન પ્રમુ સે ઇસ પ્રકાર કહા—(સુઅમ્સવાણ તે  
ભતે ! ણિગંગ્થે પાવયણે) હે મદત ! આપન નિર્મથ પ્રવચન કા ઉપદેશ વહુત હી સુદર  
પૂર્વાપરવિરોધરહિત—સર્વોદ્દેશ ક્રિયા હે । (જાવ કિમગ પુણ એત્તો ઉત્તરતર) ઇસ નિર્મથ  
પ્રવચન મેં એસા કોદ સા મી વિષય નાકી નહાં બચા જિસ પર આપન પ્રકાશ ન ઢાલા હો—  
અછ્છી તરહ સે વિવેચન નહીં ક્રિયા હો । આપન સવ ડુઠ્ઠાળક હી સાથ વહુત હી અછ્છી તરહ મીઠ  
શબ્દો મેં સમજા દિયા હે, હમને તો એસા ઉપદેશ આજતક નહીં સુના, કલ્યાણ એવ જીવ  
નકે ઉપયોગ । સવ વિષય આપને કહે હે ।—ઇત્યાદિ । એવ વદિત્તા જામેવ દિસ પાઠ્ઠમૂણ  
તામેવ દિસ પઢિગણ) ઇસ પ્રકાર પ્રમુ કા સ્તુતિ રૂપ મેં કહ કર કૂળિક રાજા જિસ દિશા  
સે આયે થે ડસા દિશા કી ઓર વહા સે વાપિસ ચલે ગયે ॥ સૂ. ૬૦ ॥

એવ વયાસી) વદના તેમજ નમસ્કાર કરીને પછી તેઓ પ્રભુને આ પ્રકારે  
કહ્યું—(સુઅમ્સવાણ તે ભતે ! ણિગંગ્થે પાવયણે) હે ભદ્રન્ત ! આપણે આ નિર્મથ  
પ્રવચનનો ઉપદેશ બહુજ સુદર—પૂર્વાપરવિરોધરહિત—સર્વોદ્દેશ થયો છે  
(જાવ કિમગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતર) આ નિર્મથ પ્રવચનમા એવો કોઈ પણ  
વિષય બાકી રહ્યો નથી જેના ઉપર આપે પ્રકાશ ન નાખ્યો હોય—સારી રીતથી  
વિવેચન ન કર્યું હોય આપે તમામે—તમામ એક સાથેજ બહુજ સારી પેઠે  
મીઠા શબ્દોમા સમજાવી દીધું છે અને તો એવો ઉપદેશ આજ સુધી  
સાબળ્યો નથી કટ્યાણુ તેમજ જીવનમા ઉપયોગી બધા વિષય આપે કહ્યા  
છે ઇત્યાદિ (એવ વદિત્તા જામેવ દિસ પાઠ્ઠમૂણ તામેવ દિસ પઢિગણ) આ  
પ્રકારે પ્રભુની સ્તુતિરૂપમા કહીને કૂળિક રાજા જે દિશાએથી આવ્યા હતા  
તે દિશા તરફ પાછા ચાલ્યા ગયા (સૂ. ૬૦)

मूलम्—तए ण ताओ सुभद्रापमुहाओ देवीओ  
समणस्स भगवओ महावीरस्स अतिए धम्म सोच्चा णिसम्म  
हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हिययाओ उट्ठेति, उट्ठित्ता समणं भगव महावीर  
तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण करेति, करित्ता वदति णमसति,

टीका—‘तए ण ताओ’ इत्यादि । ‘तए ण ताओ सुभद्रापमुहाओ देवी  
ओ’ तत्त ग्ल्ल ता सुभद्राप्रमुखा देव्य ‘समणस्स भगवओ महावीरस्स अतिए’  
श्रमणस्य भगवतो महावीरस्याऽन्तिके ‘धम्म सोच्चा णिसम्म हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हिय-  
याओ’ धर्म श्रुत्वा निगम्य हट्ठ-तुट्ठ यावद्दृष्ट्या ‘उट्ठाए उट्ठेति’ उद्योत्तिष्ठन्ति, ‘उट्ठि-  
त्ता समणस्स भगवओ महावीरस्स’ उवाच श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य ‘तिक्खुत्तो  
आयाहिणपयाहिण करेति’ त्रिकृव आदक्षिणप्रन्क्षिण कुर्वन्ति, ‘करित्ता वदति णमसति’

‘तए ण ताओ सुभद्रापमुहाओ’ इत्यादि ।

(तए ण) इस के बाद (ताओ सुभद्रापमुहाओ देवीओ) वे सुभद्राप्रमुख देवियों  
भी (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् महावीर के (अतिए) समीप (धम्म  
सोच्चा) धर्म श्रवण कर, एवं (णिसम्म) उसे हृदयगम कर, (हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हिययाओ)  
बहुत ही अधिक रुचि एवं मत्तुष्ट होती हुई जहाँ वे गडा था वहाँ से (उट्ठाए उट्ठेति) चल  
कर भगवान् के समीप आया, (उट्ठित्ता) आकर उन्होंने (समण भगवं महावीर तिक्खुत्तो  
आयाहिण-पयाहिण करेति करित्ता वदति णमसति) श्रमण भगवान् महावीर की तीन-

“तए ण ताओ सुभद्रापमुहाओ” इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (ताओ सुभद्रापमुहाओ देवीओ) ते सुभद्रा-प्रमुख  
देवीओ पछ (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमणु लगवान् महावीरना (अतिए)  
समीपे (धम्म सोच्चा) धर्म-श्रवणु करीने, तेभण (णिसम्म) तेने हृदय गम करीने  
(हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हिययाओ) णहुण पुश तेभण स तोष पाभती न्या तेओ  
उली छती त्याथी ( उट्ठाए उट्ठेति ) आलीने लगवाननी पास आवी,  
(उट्ठित्ता) आवीने तेओओ ( समण भगव महावीर तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण  
करेति, करित्ता वदति णमसति) श्रमणु लगवान् महावीरने त्रखवार आदक्षिणु

વદિત્તા ણમસિત્તા એવ વયાસી-સુઅમ્મવાણ તે ભત્તે ! ણિમ્મથે પાવયણે જાવ કિમ્મગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતર ? એવં વદિત્તા જામેવ દિસ પાઠ્ઠમ્મૂણ તામેવ દિસ પઢિગણ ॥ સૂ. ૬૦ ॥

‘ણમસિત્તા એવ વયાસી’ વદિત્તા નમસ્થિવા ણમગામીન-‘સુઅમ્મવાણ તે ભત્તે ! ણિમ્મથે પાવયણે જાવ કિમ્મગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતર’ સ્વાગ્યાત તત્ત ભદત ! તિર્મ-  
-થ પ્રવચનમ્ યાત્ત કિમ્મગ ! પુનેસ્તસ્માદુત્તરતરમ્ ! ‘એવં વદિત્તા જામેવ દિસ પાઠ્ઠમ્મૂણ તામેવ દિસ પઢિગણ’ ણમ્ ઉત્તિના યસ્યા ણમ નિશ પ્રાદુર્ભૂત, તામેવ દિશ પ્રતિગત ॥ સૂ. ૬૦ ॥

વયાસી) વદના એ નમસ્કાર કર ફિર ઉન્હાન પ્રમુ સે હસ પ્રકાર કહા-(સુઅમ્મવાણ તે ભત્તે ! ણિમ્મથે પાવયણે) હે ભદત ! આપન નિર્ગ્રંથ પ્રવચન કા ઉપદેશ ગુરુત હી સુદર પૂર્વાપરવિરોધરહિત-સર્વોત્કૃષ્ટ ક્રિયા હૈ । (જાવ કિમ્મગ પુણ એત્તો ઉત્તરતર) હસ નિર્ગ્રંથ પ્રવચન મેં એસા કોદ સા મા ત્રિપય વાકા નહીં વચા જિસ પર આપન પ્રકાગ ન ઢાલા હો-અચ્છી તરહ સે ત્રિવેચન નહીં ક્રિયા હો । આપન સવ ગુરુત્ત્વક હી સાથ ગુરુત્ત્વક હી અચ્છી તરહ મીઠ શબ્દો મેં સમજા દિયા હે, હમને તો એસા ઉપદેશ આજતક નહીં સુના, કલ્યાણ એવ જીવ નકે ઉપયોગા સવ ત્રિપય આપન કહે હૈ ।-હયાદિ । એવં વદિત્તા જામેવ દિસ પાઠ્ઠમ્મૂણ તામેવ દિસ પઢિગણ) હસ પ્રકાર પ્રમુ કા સ્તુતિ રૂપ મેં કહે કર કૂળિક રાજા જિસ દિશા સે આયે થ ઉત્તા દિગા કી ઓર વહા સે વાપિસ ચલે ગયે ॥ સૂ. ૬૦ ॥

એવ વયાસી) વદના તેમજ નમસ્કાર કરીને પછી તેઓ પ્રભુને આ પ્રકારે કહ્યું-(સુઅમ્મવાણ તે ભત્તે ! ણિમ્મથે પાવયણે) હે ભદન્ત ! આપણે આ નિર્ગ્રંથ પ્રવચનને ઉપદેશ બહુજ સુદર-પૂર્વાપરવિરોધરહિત-સર્વોત્કૃષ્ટ થયે છે (જાવ કિમ્મગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતર) આ નિર્ગ્રંથ પ્રવચનમા એવો કોઈ પણ વિષય બાકી રહ્યો નથી જેના ઉપર આપે પ્રકાશ ન નાખ્યો હોય-સારી રીતથી વિવેચન ન કર્યું હોય આપે તમામે-તમામ એક સાથેજ બહુજ સારી પેઠે મીઠા શબ્દોમા સમજાવી દીધુ છે અને તો એવો ઉપદેશ આજ સુધી સાબળ્યો નથી કલ્યાણ તેમજ જીવનમા ઉપયોગી બધા વિષય આપે કહ્યા છે ઇત્યાદિ (એવં વદિત્તા જામેવ દિસ પાઠ્ઠમ્મૂણ તામેવ દિસ પઢિગણ) આ પ્રકારે પ્રભુની સ્તુતિરૂપમા કહીને કૃષ્ણિક રાજા જે દિશાએથી આવ્યા હતા તે દિશા તરફ પાછા આવ્યા ગયા (સૂ. ૬૦)

मूलम्—तए ण ताओ सुभदापमुहाओ देवीओ  
समणस्स भगवओ महावीरस्स अतिए धम्म सोच्चा णिसम्म  
हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हिययाओ उट्ठेति, उट्ठित्ता समण भगव महावीर  
तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण करेति, करित्ता वदति णमसति,

टीका—‘तए ण ताओ’ इत्यादि । ‘तए ण ताओ सुभदापमुहाओ देवी  
ओ’ तत्त ग्वल्ल ता सुभद्राप्रमुखा देव्य ‘समणस्स भगवओ महावीरस्स अतिए’  
श्रमणस्य भगवतो महावारस्याऽन्तिके ‘धम्म सोच्चा णिसम्म हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हिय-  
याओ’ धर्मं श्रुत्वा निगम्य हट्ठ-तुट्ठ यावद्गन्था ‘उट्ठाए उट्ठेति’ उ वयोत्तिष्ठति, ‘उट्ठि-  
त्ता समणस्स भगवओ महावीरस्स’ उवाच श्रमणस्य भगवतो महावारस्य ‘तिक्खुत्तो  
आयाहिणपयाहिण करेति’ त्रिकृत्र आदक्षिणप्रत्यक्षिण कुर्वेति, ‘करित्ता वदति णमसति’

‘तए ण ताओ सुभदापमुहाओ’ इत्यादि ।

(तए ण) इस के बाद (ताओ सुभदापमुहाओ देवीओ) वे सुभद्राप्रमुख देवियों  
भा (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान महावीर क (अतिए) ममाप (धम्म  
सोच्चा) धर्म श्रवण कर, प्व (णिसम्म) उसे इत्यगम कर, (हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हिययाओ)  
मनुत ही अधिक खुश प्य मनुत होता हुँ जहाँ वे ग्वटा थीं वहाँ से (उट्ठाए उट्ठेति) चल  
कर भगवान के समीप आया, (उट्ठित्ता) आकर उन्होंने (समण भगव महावीर तिक्खुत्तो  
आयाहिण-पयाहिण करेति करित्ता वदति णमसति) श्रमण भगवान् महावीर की तीन-

“तए ण ताओ सुभदापमुहाओ” इत्यादि

(तए ण) त्या२ प७ (ताओ सुभदापमुहाओ देवीओ) ते सुभद्रा-प्रमुख  
देवीओ प७ (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान महावीरना (अतिए)  
सभीपे (धम्म सोच्चा) धर्म-श्रवण करीने, तेम७ (णिसम्म) तेने हृदय गम करीने  
(हट्ठ-तुट्ठ-जाव-हिययाओ) प७७ पुन तेम७ मतोप पावती न्या तेओ  
उली इती त्याथी (उट्ठाए उट्ठेति) आवीने भगवाननी पास आवी,  
(उट्ठित्ता) आवीने तेओओ (समण भगव महावीर तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिण  
करेति, करित्ता वदति णमसति) श्रमण भगवान महावीरने त्रिष्वार आदक्षिण



વદિત્તા ણમસિત્તા એવ વચાસી-સુઅક્ખાણ તે ભતે ! ણિગંગ્થે  
પાવચણે જાવ કિમગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતર ? એવ વદિત્તા જામેવ  
દિસ પાઠ્ઠભૂણ તામેવ દિસ પઢિગણ ॥ સૂ. ૬૦ ॥

જામસિત્તા એવ વચાસી' વદિત્તા નમસ્સિત્તા ણમવાદાન- 'સુઅક્ખાણ તે ભતે !  
ણિગંગ્થે પાવચણે જાવ કિમગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતર' સ્વાગ્યાત તત્ત મદત ! નિર્મ  
ન્થ પ્રવચનમ્ યાત્ત કિમિદ્ધ ! પુનરત્તસ્માદુત્તરતરમ્ ! 'એવ વદિત્તા જામેવ દિસ પાઠ્ઠભૂણ  
તામેવ દિસ પઢિગણ' ણમ્ ઉત્તિત્તા યત્થા એવ દિશ પ્રાદુર્ભૂત, તામેવ દિશ  
પ્રતિગત ॥ સૂ. ૬૦ ॥

વચાસી) વદના એવ નમસ્કાર કર ફિર ઉન્હાન પ્રભુ સે હસ પ્રકાર કહા-(સુઅક્ખાણ તે  
ભતે ! ણિગંગ્થે પાવચણે) હે મન્ત ! આપન નિર્મથ પ્રવચન કા ઉપદેશ ગહુત હી સુદર  
પૂર્વાપરવિરોધરહિત-સર્વોદ્દૃષ્ટ કિયા હ. (જાવ કિમગ પુણ એત્તો ઉત્તરતર) હસ નિર્મથ  
પ્રવચન મેં એસા કોદ સા મી વિષય યાકા નહાં વચા જિસ પર આપન પ્રકાશ ન ઢાલો-  
અઢ્ઠી તરહ સે વિવેચન નહીં કિયા હો. આપન સવ કુઠ એક હી સાથ વહુત હા. અઢ્ઠી તરહ મીઠે  
શબ્દો મેં સમજા દિયા હે, હમને તો એસા ઉપદેશ આજતક નહીં સુના, કલ્યાણ એવ જીવ  
નકે ઉપયોગા સવ વિષય આપને કહે હૈ. -હત્યાદિ. એવ વદિત્તા જામેવ દિસ પાઠ્ઠભૂણ  
તામેવ દિસ પઢિગણ) હસ પ્રકાર પ્રભુ કા સ્તુતિ રૂપ મેં કહ કર કૂળિક રાજા જિસ દિશા  
સે આવે થે ઉસા દિશા કી ઓર વહા સે વાપિસ ચલે ગયે ॥ સૂ. ૬૦ ॥

એવ વચાસી) વદના તેમજ નમસ્કાર કરીને પછી તેઓ પ્રભુને આ પ્રકારે  
કહ્યું-(સુઅક્ખાણ તે ભતે ! ણિગંગ્થે પાવચણે) હે ભદ્રન્ત ! આપણે આ નિર્મથ  
પ્રવચનનો ઉપદેશ બહુજ સુદર-પૂર્વાપરવિરોધરહિત-સર્વોદ્દૃષ્ટ થયો છે  
(જાવ કિમગ ! પુણ એત્તો ઉત્તરતર) આ નિર્મથ પ્રવચનમા એવો કેઈ પણ  
વિષય બાકી રહ્યો નથી જેના ઉપર આપે પ્રકાશ ન નાખ્યો હોય-સારી રીતથી  
વિવેચન ન કર્યું હોય આપે તમામે-તમામ એક સાથેજ બહુજ સારી પેઠે  
મીઠા શબ્દોમા સમજાવી દીધુ છે અને તો એવો ઉપદેશ આજ સુધી  
સાબળ્યો નથી કટ્યાણુ તેમજ જીવનમા ઉપયોગી બધા વિષય આપે કહ્યા  
છે ઇત્યાદિ (એવ વદિત્તા જામેવ દિસ પાઠ્ઠભૂણ તામેવ દિસ પઢિગણ) આ  
પ્રકારે પ્રભુની સ્તુતિરૂપમા કહીને કૂળિક રાજા જે દિશાએથી આવ્યા હતા  
તે દિશા તરફ પાછા ચાલ્યા ગયા (સૂ. ૬૦)

वदिता जामेव दिस पाउब्भूयाओ तामेव दिस पडिगयाओ ' एवम् उदित्वा यस्य  
एव दिश प्रादुर्भूता , तामेव दिश प्रतिगता ॥ सू० ६१ ॥

इति श्री-विश्ववित्यात-जगद्वल्लभ-प्रसिद्धवाचक-पञ्चदशभाषाकठितललितकलापालापक-  
प्रमिशुद्भगधपद्यनैऋतनिर्मापक-वादिमानमर्दक-श्रीशाहउत्रपति-कोल्हापुरराज-प्रदत्त-  
जैनशास्त्राचार्य-पदभूषित-कोल्हापुरराजगुरु-जालनखचारि-जैनाचार्य-जैन  
धर्मदिवाकर-पूज्यश्रीघासीलालत्रतिविरचितायाम् औपपातिकसूत्रस्य पीयूषव  
र्णिण्याख्याया व्याख्याया समवरणनामक पूर्वार्द्ध सम्पूर्णम् ।

तामेव दिस पडिगयाओ) इस प्रकार भक्तिभाव से प्रभु की स्तुति करके वे सब रानियाँ  
जहा से आई थीं वहीं वापिस चली गयीं ॥ सू० ६१ ॥

॥इति औपपातिक सूत्रका समवसरणनामक पूर्वार्द्ध सपूर्ण ॥

जामेव दिस पाउब्भूयाओ तामेव दिस पडिगयाओ) आ प्रकाशे लक्षितभावथी  
प्रभुनी स्तुतिइपे निवेदन करीने तेओ अधी राणीओ न्याथी आवी हुती  
त्या पाठी आदी गध (सू ६१)

इति औपपातिक सूत्रनु समवसरण नामक पूर्वार्द्ध सपूर्ण



વંદિત્તા ણમંસિત્તા એવ વયાસી—સુયસ્સાણ તે મંતે ! નિમ્મંથે  
પાવયણે જાવ કિમ્મં ! પુણ એત્તો ઉત્તરતરં ?, એવ વંદિત્તા  
જામેવ દિસં પાઠ્ઠમ્બૂયાઓ તામેવ દિસ પઢિગયાઓ ॥ સૂ. ૦૬ ? ॥

॥ સમોસરણ નામ પુચ્છદ્ધ સમત્ત ॥

કૃત્વા ચન્દ તે નમસયત્તિ, ‘વંદિત્તા ણમસિત્તા એવ વયાસી’ વન્દિત્વા નમસ્યિ વૈવમવાદિષુ  
‘સુયસ્સાણ તે મંતે ! નિમ્મંથે પાવયણે જાવ કિમ્મં ! પુણ એત્તો ઉત્તરતરં ?’ ત્વા  
હ્યાત ત્વ મદંત ! નિર્મથ પ્રવચનમ્ યાવત્ કિમ્મં ! પુનરેતસ્માદુત્તરતરમ્ ‘એવ

ચાર આદક્ષિણપ્રદક્ષિણપૂર્વક વદના એવ નમસ્કાર ક્રિયા, (વંદિત્તા ણમસિત્તા એવ વયાસી)  
વદના નમસ્કાર કરને કે અનંતર ફિર વે પ્રમુ સે ઇસ પ્રકાર ગોલીં ફિ (સુયસ્સાણ તે મંતે !  
નિમ્મંથે પાવયણે) આપને હે મદંત ! ઇસ નિર્મથ પ્રવચન કા ઉપદેશ વહુત હી સુન્દર  
પૂર્વાપરવિરોધરહિત—સર્વોત્કૃષ્ટરૂપ સે ક્રિયા હે ! (જાવ કિમ્મં ! પુણ એત્તો ઉત્તરતરં) હે  
પ્રમો ! આપને ઇસ નિર્મથ પ્રવચન મેં સવ હી વિષયો કો અચ્છી તરહ સમજાયા હે ! કોઈ મી  
વિષય પેસા નહીં રહા ફિ જિસ પર આપની વાણી કા અગિરલ પ્રવાહ ન ગહા હો ! સવ કુઠ  
આપને વહુત સરલ ભાષા મેં સમજા દિયા હે ! હમન તો આજતરુ ઇતના માર્મિક ઉપદેશ નહીં  
સુના, ટસસે ઉત્તમ ઉપદેશ કી વાત હી કહીં ‘ (એવ વંદિત્તા જામેવ દિસ પાઠ્ઠમ્બૂયાઓ

પ્રદક્ષિણપૂર્વક વદના તેમજ નમસ્કાર કથા, (વંદિત્તા ણમસિત્તા એવ વયાસી)  
વદના—નમસ્કાર કરી લીધા પછી તેઓએ પ્રભુને આ પ્રકારે કહ્યું કે (સુયસ્સાણ  
તે મંતે ! નિમ્મંથે પાવયણે) આપે હે બદન્ત ! આ નિર્મથ પ્રવચનનો ઉપદેશ  
બહુજ સારીરીતે, પૂર્વાપરવિરોધરહિત તેમજ સર્વોત્કૃષ્ટ ઠયો છે (જાવ  
કિમ્મં ! પુણ એત્તો ઉત્તરતરં) હે પ્રમો ! આપે આ નિર્મથ પ્રવચનમાં બધાએ  
વિષયોને સારી રીતથી સમજાવ્યા છે કેાઈ પણ વિષય એવો નથી રહ્યો કે  
જેના ઉપર આપની વાણીનો અગિરલ પ્રવાહ વહ્યો ન હોય, બધુય આપે બહુ  
સરલ ભાષામાં સમજાવી દીધું છે અને તો આજ સુધીમાં આટલો માર્મિક  
ઉપદેશ સાંભળ્યો નથી આથી ઉત્તમ ઉપદેશની તો વાત જ કયા ? (એવ વંદિત્તા

सत्तुस्सेहे सम-चउरस-सठाण-सठिए वइर-रिसह-णाराय-  
सघयणे कणग-पुलग-णिघस-पम्हगोरे उग्गतवे दित्तवे

समचतुरस्रम्-मानोन्मानप्रमाणानामयूनानधिकवात् अङ्गोपाङ्गानां चाविकलवात् ऊर्वं तिर्यक्  
च तुन्यत्वात् सम, चतुरस्रं चाविकलवयववात्, सम च तच्चतुरस्रं चेति समचतुरस्र-स्वा-  
ङ्गुलाष्टगतोऽङ्गुयाङ्गोपाङ्गयुक्त, युक्तिनिर्मितलेप्यकवदना, सस्थानम्=आकारविशेष, तेन  
मस्थितं=युक्त, 'वइर-रिसह-णाराय-सघयणे' वज्र-पद्म-नाराच-सहनन-वज्र-  
क्रीलिका, ऋपम=प, नाराच=मर्कटबन्ध-उभयपार्श्वयोरस्थिबन्धविशेष, वज्रपद्मनाराचा  
महनन=अस्त्रा बन्धविशेषे यस्य स वज्रपद्मनाराचमहनन, 'कणग-पुलग-णिघस-पम्ह-  
गोरे' कनक-पुलक-निरुप-पद्मगौर-कनकस्य=सुवर्णस्य पुलको=लप-प्रफुल्लमर्तुल-  
कणरूप, तस्य निरुप=रूपपट्टे कृष्टो रेखारूपो लक्षणया लक्ष्यते, पुलकस्य सशुद्धतया निकपे  
कृष्टा रेखास्तीति चाकचिक्ययुक्ता भवति, अतएव तेनोपमानेनोपमितं पद्मगौर-पद्मगर्भं=किञ्चलक,  
तद्वद्गौर=कमनीयकान्ति, 'उग्गतवे' उग्रतपा, 'दित्तवे' दीप्ततपा-दीप्त=प्रदीप्तो  
स्सेहे) सातहाथ का अग्राहनायुक्त (वइर-रिसह-णाराय-सघयणे) <sup>१</sup>वज्र-ऋपम-  
नाराचमहननधारी (कणग-पुलग-णिघस-पम्हगोरे) विशुद्ध सुवर्ण के खण्ड की शाण पर  
घसी हुई रेखा के समान चमकौला कान्ति वाले तथा कमल के केसर के समान गौरवर्ण  
(इदमूर्ध्नाम अणगारे) ऐसे गौतम नाम से प्रसिद्ध इद्रभूति नाम के अनगार गणधर थे ।  
(उग्गतवे दित्तवे तत्तवे घोरतवे उगले घोरे घोरगुणे घोरतवस्सी घोरवम-  
चेरवासी उच्छृङ्खलसरीरे सखित्तविउलतेयलेस्से) इनकी तपस्या बड़ी उग्र थी ।

(१) इस सहनन में वज्र की सी क्रीले, वज्र के से हाड एवं वज्र का सा पट्टबन्ध होता है ।

सस्थान-मपन्न (सत्तुस्सेहे) सात हाथनी अवगाहनायुक्त (वइर-रिसह-  
णाराय-सघयणे) वज्र-<sup>१</sup>ऋपम नाराच-सहनन धारी (कणग-पुलग-णिघस-  
पम्हगोरे) विशुद्ध सुवर्णना अठनी शाण पर घसेली रेखा जेवी अभकीली  
कान्तिवाला तथा कमलना केसरना जेवा गौरवर्ण (इदमूर्ध्नाम अणगारे)  
जेवा गौतमनामथी प्रसिद्ध इद्रभूति नामना अनगार गणधर हुता  
(उग्गतवे दित्तवे तत्तवे घोरतवे उगले घोरे घोरगुणे घोरतवस्सी घोरवम-  
चेरवासी उच्छृङ्खलसरीरे सखित्त-विउल-तेयलेस्से) तेमनी तपस्या अहु उग्र  
हुती कर्मइपी बनने आणवावाणा होवाथी तेमनु तप अग्निना जेवु अ-

(१) आ सहननमा वज्रना जेवा भीला, वज्र जेवा हाड तेमज व  
जेवा ... ध होय छे

अथ उत्तरार्द्धम्—

मूलम्—तेण कालेण तेण समएणं समणस्स भगवओ महावीरस्स जेट्ठे अतेवासी इदभूर्इ णाम अणगारे गोयमगोत्ते ण

टीका—‘तेण कालेण’ इत्यादि। (तेण कालेण तेण समणं समणस्स भगवओ महावीरस्स) तस्मिन् काले तस्मिन् समये श्रमणस्य भगवतो महाशयस्य (जेट्ठे अतेवासी इदभूर्इ णाम अणगारे) ज्येष्ठोऽतेवासीन्द्रभूतिनामा अनगार, ज्येष्ठवयस्य मयमपर्यायेण सर्वश्रेष्ठत्वात्, ‘अतेवासी=शिष्य, इन्द्रभूतिर्गतिनामक, अनगार=साधु, स का-  
दश’ इत्याह—‘गोयमगोत्ते ण’ गौतमगोत्र—गौतम=गौतमाख्य गोत्र यस्य स तथा ‘ण’ इति वास्यालकारे, ‘सत्तुस्सेहे’ सत्तोसेध—समहस्त उत्सध=उच्छ्रयो यस्य स तथा, ‘सम-चउरस-सठाण-सठिण्’ सम-चतुरस्र-मखान-सरिथत—सम च तच्चतुरस्र वेति

उत्तरार्ध का अनुवाद प्रारम्भ—

‘तेण कालेण’ इत्यादि।

(तेण कालेण तेण समणं) उस काल एवं उस समय में (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् के महावीर क (जेट्ठे अतेवासी) ‘जेट्ठे शिष्य (गोयम-गोत्ते ण) गौतमगोत्री (सम-चउरस-सठाण-सठिण्) समचतुरस्रमस्थानमपन्न (सत्तु

(१) जिसमें अग एवं उपाग की रचना सम-प्रमाणोपेत (जिसका जितना प्रमाण होना चाहिये उस माफिक) होता है, कमती बढ़ता नहीं होती, उसका नाम ‘समचतुरस्र मस्थान’ है। इसमें एक सौ आठ अंगुल के उच्छ्राय वाले अग और उपाग होते हैं। आकार बड़ा ही सौम्य होता है।

उत्तरार्धना अनुवादना प्रारम्भ—

‘तेण कालेण’ इत्यादि

(तेण कालेण तेण समणं) ते काल तेभज्ज ते समयमा (समणस्स भगवओ महावीरस्स) श्रमण भगवान् महावीरना (जेट्ठे अतेवासी) भोटा शिष्य (गोयमगोत्ते ण) गौतमगोत्री (समचउरस-सठाण-सठिण्) ‘समचतुरस्र-मस्थान-’

(१) जेमा अग तेभज्ज उपागणी रचना सम-प्रमाणोपेत (जेवु जेट्ठु प्रमाण डोवु जेट्ठे ते प्रमाणे) डोय, वधु धट्ट न डोय तेनु नाम ‘समचतुरस्र-मस्थान’ छे आमा जेकसे आठ आगण (तसु) ना उच्छ्रायवाणा अग तथा उपाग डोय छे आकार गड्डन सौम्य डोय छे

सत्तुस्सेहे सम-चतुरस-सठाण-सठिए वडर-रिसह-णाराय-  
सघयणे कणग-पुलग-णिघस-पम्हगोरे उगगतवे दित्ततवे

समचतुरस्रम्-मानो मानप्रमाणानाम यूनानधिकृत्वात् अङ्गोपाङ्गाना चाधिकृत्वात् ऊर्ध्वं तिर्यक्  
च तुन्यत्वात् सम, चतुरस्र चाधिकृत्यवयवत्वात्, सम च तच्चतुरस्र चेति समचतुरस्र-स्वा-  
ङ्गुलाष्टगतोऽष्टायाद्वोपाङ्गयुक्त, युक्तिनिर्मितलेप्यकृदना, मस्थानम्=आकारविशेष, तेन  
मस्थित =युक्त, 'वडर-रिसह-णाराय-सघयणे' वज्र-र्षभ-नाराच-महनन-वज्रं=  
कालिका, ऋषभ =प, नागच =मर्कटग्रन्थ-उभयपार्श्वयोरेस्थिग्रन्थविशेष, वज्रर्षभनाराचा  
महनन=अस्त्रा बधविशेषे यस्य स वज्रर्षभनागचमहनन, 'कणग-पुलग-णिघस-पम्ह-  
गोरे' कनक-पुत्रक-निम्प-पद्मगौर-कनकस्य=सुवर्णस्य पुलको=त्व-प्रफुल्लवर्तुल  
कणरूप, तस्य निरूप =रूपपट्टे कृष्टो रत्नारूपो लक्षणया लक्ष्यते, पुलकस्य मशुद्धतया निरूपे  
कृष्टारत्नाऽस्तीति चार्कचिक्ययुक्ता भवति, अतएव तेनोपमाननोपमित पद्मगौर पद्मगर्भ =किञ्चलक,  
तद्गौर =रुमनीयकान्ति, 'उगगतवे' उग्रतपा, 'दित्ततवे' तीक्ष्णतपा-दीप्त =प्रदीप्तो  
स्सेहे) मातहाथ का अगगाहनायुक्त (वडर-रिसह-णाराय-सघयणे) 'वज्र-ऋषभ-  
नाराचमहननधारी (कणग-पुलग-णिघस-पम्हगोरे) विशुद्ध सुवर्ण के खण्ड की शाण पर  
घसा हुई रेखा के समान चमकीली कान्ति वाल तथा कमल के केसर के समान गौरवर्ण  
(इदभूर्दे नाम अणगारे) ऐसे गौतम नाम से प्रसिद्ध इद्रभूति नाम के अनगार गणधर थे ।  
(उगगतवे दित्ततवे तत्ततवे घोरतवे उराले घोरे घोरगुणे घोरतवस्सी घोरवभ-  
चेरवासी उच्छृङ्खलसरीरे सखित्तविडलतेयलेस्से) इनकी तपस्या बड़ी उग्र थी ।

(१) इस महनन में वज्र की सी क्रीले, वज्र के से हाट एव वज्र का सा पट्टबन्ध होता है ।

स स्थान-स पन्न (सत्तुस्सेहे) मात हाथनी अवगाहनायुक्त (वडर-रिसह-  
णाराय-सघयणे) वज्र-ऋषभ नाराच-सहनन धारी (कणग-पुलग-णिघस-  
पम्हगोरे) विशुद्ध सुवर्ण ना भङ्गी शाण पर घसेली रेखा जेवी चमकीली  
कान्तिवाला तथा कमलना केसरना जेवा गौरवर्ण (इदभूर्दे नाम अणगारे)  
जेवा गौतमनामथी प्रसिद्ध इद्रभूति नामना अनगार गणधर हुता  
(उगगतवे दित्ततवे तत्ततवे घोरतवे उराले घोरे घोरगुणे घोरतवस्सी घोरवभ-  
चेरवासी उच्छृङ्खलसरीरे सखित्त-विडल-तेयलेस्से) तेमनी तपस्या भहु उग्र  
हुती कर्मरूपी बनने जाणवावाणा होवाथी तेमनु तप अग्निना जेवु भहु

(१) आ सहननमा वज्रना जेवा भीला, वज्र जेवा हाट तेमज वज्र  
जेवा पट्टबन्ध होय छ

## તત્તતવે ધોરતવે ઊરાલે ધોરે ધોરગુણે ધોરતવસ્સી ધોરવમચેરવાસી

હુતાશન ઇવ કર્મધનદાહકવેન જાગ્વલ્યમાન તપો યસ્ય સ તથા, 'તત્તતવે' તપતપા — તપ્ત=સવિધિ સેવિત તપો યેન સ તપતપા, 'મહાતવે' મહાતપા =વૃહત્તપોયુક્ત, 'ધોરતવે' ધોરતપા =અતિકઠિનતપોયુક્ત, 'ઊરાલે' ઉદાર, 'ધોરે' ધોર =भीम, અત્ર કશ્ચિદ્વક્તે ય ઉદાર મ भीम કથમ્ ? અસ્યોત્તરમાહ—અતિક્રુપ્ત તપ કુર્વન્ અન્વશક્તિમતા મયાનકો ભવતીતિ નિસર્ગ । કથિદ્ વત્તિ—ઉદાર =પ્રધાન, ધોરસ્તુ પરીપહેન્દ્રિયકપાયાઽઽહ્યાના રિપૂના વિનાશે કઠોર । કેચિદાત્મનિરપેક્ષતયા તપસ્સુ પ્રવર્તમાનવાદ ધોર ઇત્યાહુ । 'ધોરગુણે'

કર્મરૂપી વન કો જલાને વાલા હોને સે इनका तप अग्नि की तरह अधिक जाग्वन्व्यमान था । तपस्या की आराधना ये विधिपूर्वक बड़ी सावधानी से करते थे । ये महातपस्वी थे । दूसरे मुनिजन जिन तपों को करना अति कठिन मानते थे, उन तपों को ये तपते थे । ये उदार एव धीर अर्थात् भयानक थे । प्रश्न—उदारता और भयानकता ये दोनों धर्म परस्परविरोधी हैं, क्यों कि जो उदार होता है वह भयानक नहीं होता और जो भयानक होता है वह उदार नहीं होता, अत इन दोनों बातों का यहां निर्वाह कैसे हो सकता है ? उत्तर—ये अति कठिन तपस्याओं को करते थे, अत अल्पशक्ति वालों को ये देखने में बड़े भयानक—जैसे मादम देते थे, अर्थात् अल्पशक्ति वालों को इनसे डर लगता था, इस अपेक्षा इन्हें भयानक कहा गया है । कोई २ ऐसा भी कहते हैं कि 'उदार' शब्द का अर्थ 'प्रधान' है, एव 'धीर' शब्द का अर्थ 'कठोर' है । ये कठोर इसलिये थे कि परीपह इन्द्रिय एव कषाय इन

જાગ્વલ્યમાન હતા તપસ્યાની આરાધના તેઓ વિધિપૂર્વક બહુ સાવધાનીથી કરતા હતા તેઓ મહાતપસ્વી હતા ખીજા મુનિજનો જે તપોને કરવાનું બહુ કઠણ માનતા હતા તેવા તપોને આ કરતા હતા તેઓ ઉદાર તેમજ ધીર અર્થાત ભયાનક હતા

પ્રશ્ન—ઉદારતા અને ભયાનકતા એ બન્ને ધર્મ પરસ્પર વિરોધી છે, કેમકે જે ઉદાર હોય છે તે ભયાનક હોતા નથી અને જે ભયાનક હોય છે તે ઉદાર હોતા નથી, તો પછી આ બન્ને વાતોનો અહીં મેળ કેવી રીતે થઈ શકે ?

ઉત્તર—આ અતિ કઠણ તપસ્યાઓ કરતા હતા તેથી અલ્પશક્તિવાળાઓને તેઓ ભેવામા ભયાનક જેવા દેખાતા હતા, અર્થાત્ અલ્પશક્તિવાળાઓને તેમનો ડર લાગતો હતો આ અપેક્ષાથી તેમને ભયાનક કહેલા છે કોઈ કોઈ એમ પણ કહે છે કે 'ઉદાર' શબ્દનો અર્થ 'પ્રધાન' છે, તેમજ 'ધીર' શબ્દનો અર્થ 'કઠોર' છે તેઓ કઠોર એ માટે હતા કે પરિપહ.

## उच्छृङ्खलसरीरे सखित्त-विउल-तेयलेस्से समणस्स भगवओ

धारुण-घोरा=अयेद्वन्द्वहा गुणा=मूलगुणान्यो यस्य स तथा । 'घोरतपस्वी'  
 घोरतपस्वी=दुष्करतपश्चरणशाल, पाणान् नानाविधाभिग्रहधारकत्वात्, 'घोर-प्रमचेर-वासी'  
 घोर-ब्रह्मचर्य-वासी-घोर=पारणमन्पमर्त्यैर्वहत्वाद् यद् ब्रह्मचर्यं तत्र वसति तच्छाल ।  
 'उच्छृङ्खलसरीरे' उच्छृङ्खलसरीर-उच्छृङ्खलम्=उज्जितमिव स्कारपरित्यागात् शरीर  
 येन स उच्छृङ्खलसरीर-शरीरमस्कार प्रति निरूहत्वात् त्यक्तशरीरमस्कार । 'सखित्त-  
 विउल-तेयलेस्से' सखित्त-त्रिपुल-तेजोलेख्य-सक्षिप्ता=निजशरीराऽन्तर्निहिता, त्रिपुला=

रिपुओं के विनाश करने में निरत थे । फटो उन विनाशनुओं का निवारण करना उड़ा ही  
 मुश्किल होता है । कोई २ ऐसा भी कहते हैं कि तपस्याओं के तपने में ये अपनी निज  
 आत्मा का परवाह ही नहीं करते थे, अतः घोर थे । 'घोरगुणवाले' ये इसलिये ये कि  
 इनके द्वारा धृत मूलगुण आदि अयजनों के लिये दुर्धारणाय थे, 'घोरतपस्वी' ये इसलिये  
 थे कि जिस दिन पारणा का अवसर होता था उस दिन ये अनेक प्रकार के अभिग्रहों को  
 धारण करते थे । 'घोर-ब्रह्मचर्य-वासी' ये इसलिये ये कि ये अल्पशक्ति वाले प्राणियों  
 द्वारा दुर्वह होने से कठिनतर ऐसे ब्रह्मचर्य का आराधना में पूर्णनिष्ठ हो चुके थे । 'उच्छृङ्ख-  
 लसरीर' यह इसलिये कहा है कि इन्होंने अपने शरीर का स्कार करना ही छोड़ दिया  
 था । अतः उनका शरीर ऐसा ज्ञात होता था कि मानो इन्होंने इसका परित्याग जैसा कर  
 रखा है । 'सक्षिप्त-त्रिपुल-तेजोलेख्य' ये इसलिये ये कि यद्यपि विशिष्ट तपस्या की

ईद्रिय तेमञ्ज णाय ओ रिपुओनो विनाश करवाभा निरत हुता ठोहर  
 णन्था विना शत्रुओनु निवारण करवु णहुञ्ज भुखेव थाय छे ठोछ ठोछ  
 ओम पणु ठडे छे के तपस्या तपवाभा तेओ भुह पोताना आत्मानो परवाह  
 पणु करता नहोता आवी रीते धोर हुता 'घोरगुणवाला' तेओ ओ कार  
 णथी हुता के तेमना द्वारा ग्रहणु करायेवा भूखगुण आदि गुणो भीनननो भाटे  
 दुर्धारणीय (ग्रहणु न करी शक्य ओवा) हुता 'घोरतपस्वी' तेओ ओ  
 भाटे हुता के के दिवने पारणानो अवसर आवतो ते दिवने तेओ अनेक  
 प्रकारना अभिग्रहोने धारणु करता हुता 'घोर-ब्रह्मचर्य-वासी' तेओ ओ  
 भाटे हुता के तेओ अल्पशक्तिवाला प्राणियो द्वारा दुर्वह (सहन न थाय  
 ओवा) होवाथी णहु कणु ओवी ब्रह्मचर्यनी आराधनामा पूर्णनिष्ठ थन  
 युव्या हुता 'उच्छृङ्खलसरीर' ओमने ओ भाटे ठहेता के तेमणे पोताना शरी-  
 रना सम्भारो न छोडी दीधा हुता आवी तेमनु शरीर ओवु नखातु  
 हुतु के णणु तेओओ तेनो परित्याग न करी नाओवा होय 'सक्षिप्त-



મહાવીરસ્સ અદૂરસામંતે ઉડ્ઢજાણૂ અહોસિરે જ્ઞાણકોટ્ટોવગ્ગ  
સંજમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરડ ॥ સૂ ૧ ॥

અનેકયોજનપ્રમાણક્ષેત્રાન્તર્વર્તિવસ્તુદહનસમર્થત્વાદ વિશાલા તેજોભ્યા=વિશિષ્ટત્વે-  
સમ્ભૂતલઘિવિશેષોદ્ભવા તેજોજ્વાલા यस્ય સ તથામૂત સન્ 'સમણસ્સ ભગવઓ  
મહાવીરસ્સ અદૂરસામંતે' શ્રમણસ્ય ભગવતો મહાવીરસ્યાડૂરસમીપે-અદૂરસમીપે=નાતિદૂરે  
નાતિસમીપે-ઉચિતદેશે, 'ઉડ્ઢજાણૂ' ઉર્વજાનુ-ऊर्ध्वं जानुनी यस्य સ ऊर्ध्वजानु-  
उत्कुटुकाऽऽसनवान्, 'અહોસિરે' અધ શિરા=અધોમુરો, નોર્વં ન તિર્યગ્ વા ક્ષિપદ્યદિ,  
'જ્ઞાણ-કોટ્ટો-વગ્ગ' ધ્યાન-કોષ્ઠો-પગત-ધ્યાન કોષ્ઠ દ્વ ધ્યાનકોષ્ઠસ્તસુપગત,  
યથા કોષ્ઠગત ધાન્ય વિકીર્ણં ન ભરતિ તથૈવ ધ્યાનગતા ઇન્દ્રિયાત ઋગવૃત્તયો બહિર્ન યાન્તીતિ

આરાધના સે રૂહે તેજોભેશ્યા પ્રાપ્ત હો ચુકી થી, જિસકી રૂતની સામર્થ્ય હોતા હૈ કિ અનેક-  
યોજનપ્રમાણ ક્ષેત્ર કે મીતર રહી હુઈ વસ્તુઓં કો વહ ક્ષણમાત્ર મેં ઘર્ષ કર ડાલતી હૈ,  
પરંતુ એસી વિપુલ તેજોભેશ્યા કો મી રૂંહોને અપને શરીર કે મીતર હી અન્તર્હિત કર રહી  
થી, ઉસકા ઉપયોગ નહીં કરતે થે, ઓર થે (સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અદૂર-  
સામંતે) શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર કે ન અતિદૂર ઓર ન અતિનિકટ, ફિન્તુ પાસ હી કુઠ  
દૂરી પર (ઉડ્ઢજાણૂ) ઘુટનોં કો ડુંચારૂ (અહોસિરે) શિર કો નીચે ઋર કે (જ્ઞાણ-કોટ્ટો-  
વગ્ગ) ધ્યાનરૂપી કોઠે મેં વિરાજમાન થે, અર્થાત્ ધ્યાન મેં બેઠે થે। ધ્યાન કો જો કોષ્ઠ કી  
ઉપમા દી હૈ ઉસકા હેતુ યહ હૈ કિ જિસ પ્રકાર કોઠે મેં રહા હુઆ ધાન્યાદિક રૂતસ્તત  
(ઇધર-ઉધર) નહીં ચિત્તરતા હૈ ઉસી પ્રકાર ધ્યાનગત ઇન્દ્રિય એવ અન્ત કરણ કી વૃત્તિયા

વિપુલતેજોભેશ્ય' એ આથી હતા કે તેમને જો કે વિશિષ્ટ તપસ્થાની આરા-  
ધનાથી તેજોભેશ્યા પ્રાપ્ત થઈ ચૂકી હતી, જેવું એટલું સામર્થ્ય હોય છે કે  
અનેક યોજનના પ્રમાણ ક્ષેત્રની અદર રહેલી વસ્તુઓને તેઓ ક્ષણ માત્રમાં  
ખાળીને ભસ્મ કરી નાખે છે, પરંતુ એવી વિપુલ તેજોભેશ્યાને પણ તેઓએ  
પોતાના શરીરની અદર જ અન્તર્હિત કરી રાખી હતી, તેનો ઉપયોગ કરતા  
નહોતા. (સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અદૂરસામંતે) તેઓ શ્રમણ ભગવાન મહા-  
વીરની બહુ દૂર નહિ તેમ બહુ પાસે નહિ પણ તેમની પાસે જ થોડે જ દૂર  
પર (ઉડ્ઢજાણૂ) ઘુટણે ઉઠ્યા કરીને (અહોસિરે) શિરને નમાવીને (જ્ઞાણ-કોટ્ટો  
વગ્ગ) ધ્યાનરૂપી ડોઠામાં વિરાજમાન હતા-અર્થાત્ ધ્યાનમાં બેઠા હતા ધ્યા-  
નને જે ડોઠાની ઉપમા આપી છે તેનો હેતુ એ છે કે જેમ ડોઠામાં ભરેલા  
ધાન્ય આદિક આમતેમ વિખરાઈ જતા નથી તેમ ધ્યાનમાં થોડેલી ઇન્દ્રિયો

## મૂલમ્—તણ ન સે ભગવ ગોયમે જાયસડ્ઢે જાયસંસણ

માત્ર, નિયત્રિતચિત્તવૃત્તિમાનિયર્થ, 'સજમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરડ' ન્યમેન તપસાઽઽમાન ભાવયન્=વામયન્ વિહરતિ ॥ સુ. ૧ ॥

ટીકા—'તણ ન સે' ડયાલિ. 'તણ ન સે ભગવ ગોયમે' તત્ત સ્વછ સ મગવાન્ ગૌતમ 'જાયસડ્ઢે' જાતથદ્વ—જાતા=પ્રાગ્મૂતા મપ્રતિ સામાયેન પ્રવૃત્તા થદ્વા=તત્ત્વનિર્ણયનિપયિકા વાચ્યા યસ્ય સ જાતથદ્વ, વસ્યમાણતત્ત્વપગ્ગિજ્ઞાનેચ્છાવાનિયર્થ, 'જાયસસણ' જાત્ત=મશય—જાત=પ્રવૃત્ત મશયો યસ્ય ત્ત તથોક્ત, સગયોપત્તિપ્રકાર-ત્ત્વિથમ્—ઔપપાતિકસૂત્ર દિ—અચારાગ્ગસ્યોપાદ્ધમ્, તેનાચારાગ્ગપ્રથમશ્રુતસ્કથસ્ય પ્રથમાધ્યયન પ્રથમોદેશકે ય આમન ઉપપાત ઉક્ત, તસ્મિન્ વિષયે વસ્યમાણમશયોપત્યા જાત્ત-વાહર ડધર—ઉધર નહીં હો સકતા હૈ. માનમિક પ્રત્યેક વૃત્તિયા ડસ અવસ્થા મે નિયત્રિત હો જાતી હૈ. જેસે યે ગૌતમ નામસે પ્રસિદ્ધ ડન્દ્રમૂતિ ગણધર (સજમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવે-માણે વિહરડ) મયમ એવ તપ સે સદા અપની આમા કો માગિત કરતે હુણ વિચરતે થે ॥ સુ. ૧ ॥

'તણ ન સે' ડયાલિ.

(તણ ન) પરિપત્ત ચલે જાને કે વાડ (સે ભગવ ગોયમે) વે મગવાન્ ગૌતમ (જાયસડ્ઢે) કિ જિનકે ચિત્તમેં તત્ત્વ કો નિર્ણય કરને કે લિયે વાચ્યા હુઈ, કારણ કિ ડહૈં (જાયસસણ) ડસ પ્રકાર કા મશય ઉદ્ધૂત હુઆ થા કિ યહ ઔપપાતિક સૂત્ર, આચારાગ સૂત્ર કા ઉપાગ હે, આચારાગ સૂત્ર કે પ્રથમ અધ્યયન કે પ્રથમ ઉદેશક મેં જો આમા કા ઉપપાત કહા હૈ સો કિસ પ્રકાર સે રહા હૈ? (જાયકોઝહલ્લે) અત્ત મગવાન્ મેરે સશયિત

તેમજ અત્ત કરણની વૃત્તિઓ ખહાર આમતેમ જઈ શકતી નથી માનસિક પ્રત્યેક વૃત્તિઓ આ અવસ્થામા નિયત્રિત વધ જાય છે એવા આ ગૌતમ નામે પ્રસિદ્ધ ઈન્દ્રમૂતિ ગણધર (સજમેણ તવસા અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરડ) સથમ તેમ જ તપથી મદ્ધા પોતાની આત્માને ભાવિત કરતા કરતા વિચરતા હતા (સુ. ૧)

'તણ ન સે' ઈત્યાલિ

(તણ ન) પરિપત્ત ચાલી ગયા થછી (સે ભગવ ગોયમે) તે ભગવાન ગૌતમ (જાયસડ્ઢે) કે જેના ચિત્તમા તત્ત્વનો નિર્ણય ડવાની વાછા થઈ, કારણ કે તેમને (જાયસસણ) આ પ્રકારનો સશય ઉત્પન્ન થયો હતો કે આ ઔપપાતિક સૂત્ર, આચારાગ સૂત્રનું ઉપાગ છે આચારાગ સૂત્રના પ્રથમ અધ્યયનના પ્રથમ ઉદેશકમા જે આત્માનો ઉપપાત વર્ણવ્યો છે તે કેવા પ્રકારથી ડહો છે? (જાયકોઝહલ્લે) હવે ભગવાન માગ આ સશયના પ્રશ્નનો ઉત્તર ન જાણે

जायकोऊहल्ले, उप्पणसड्डे उप्पणससए उपणकोऊहल्ले,  
संजायसड्डे सजायससए सजायकोऊहल्ले, समुप्पणसड्डे समु-

प्पणससए इति भाव । 'जायकोऊहल्ले' जातुत्तुहल्ल-जात उत्तुहल्लम्=औमुम्यं यस्य  
स जातुत्तुहल्ल, मत्तप्रश्नस्य कीदृशमुत्तरं भगवां वक्ष्यति तद्गोतुमौमुम्यमानियर्थः,  
'उप्पणसड्डे' उत्पन्नश्रद्ध-उप-ना=विशेषेण जाता श्रद्धा यस्य स तथा, यद्वा-  
श्रद्धाया स्वरूपस्य तिरोहितत्वे जातश्रद्ध, तस्या स्वरूपस्य प्रादुर्भावे तु उप-नश्रद्ध-इति  
भाव । 'उप्पणससए' उप-नसंशय, 'उप्पणकोऊहल्ले' उप-नउत्तुहल्ल, 'सजा-  
यसड्डे' सजातश्रद्ध, प्रकर्षात्पिवाचक रगन्द, ततश्च सजाता=विशेषतरेण उप-ना श्रद्धा  
यस्य स सजातश्रद्ध, 'सजायससए' सजातसंशय, 'सजायकोऊहल्ले' सजातउत्तु-  
हल्ल, 'समुप्पणसड्डे' समुत्पन्नश्रद्ध-समुत्प-ना=सर्वथा सजाता श्रद्धा यस्य स तथा,

प्रश्न का उत्तर न मादम किस तरह का देगे ? इस बात को जानने की उत्कण्ठा उनके  
चित्त में बढ़ी, क्यों कि (उप्पणसड्डे) भगवान के ऊपर ही उनके चित्त में अतिशय श्रद्धा  
थी, अतः उनसे ही निर्णय करने के लिये श्रद्धा उत्पन्न हुई। (उप्पणससए उप्पणको-  
ऊहल्ले सजायसड्डे सजायससए सजायकोऊहल्ले समुप्पणसड्डे समुप्पणससए समु-  
प्पणकोऊहल्ले) उप-नस्य, उप-नउत्तुहल्ल-इत्यादि पदों द्वारा वाच्यार्थ में, अग्रह, इहा,  
अवाय, और धारणा ज्ञान की तरह उत्तरोत्तररूप से विशेषता चोत्तन करने के लिए सूत्रकार  
ने 'जात, उत्पन्न, सजात, समुत्पन्न' इन पदों का प्रयोग किया है। भगवान् गौतम  
को जो चित्त में तत्त्व के निर्णय करने की इच्छा जागृत हुई वह पहिले सामान्यरूप में ही  
हुई, कारण कि उन्हें ज्ञान जो उप-न हुआ था वह भी सामान्यरूप से ही हुआ था, इसी

देवी रीते आपश्चे ? ये वातने ज्ञापुवानी उत्तुहल्ल तेभना चित्तमा वप्पी, डेमडे  
(उप्पणसड्डे) भगवानना उप-न तेभना चित्तमा अतिशय श्रद्धा हुती, डवे  
तेभनी ज पासेथी निष्पुय करवा भाटे श्रद्धा उत्पन्न थई (उप्पणससए उप्प-  
णकोऊहल्ले सजायसड्डे सजायससए सजायकोऊहल्ले समुप्पणसड्डे समुप्पण-  
ससए समुप्पणकोऊहल्ले) 'उत्पन्नसंशय उत्पन्नउत्तुहल्ल' इत्यादि पदों द्वारा  
वाच्यार्थमा, अवग्रह, धंडा, अवाय अने धारणा ज्ञाननी पेडे उत्तरोत्तररूपधी  
विशेषताने प्रकाश दाववाभाटे सूत्रकारे 'जात उत्पन्न सजात समुत्पन्न' ये पदोने  
प्रयोग कर्यो छे भगवान गौतमने जे चित्तमा तत्त्वने निष्पुय करवानी धन्छा  
अथत थई ते पड़ेवा सामान्यरूपमा ज थई हुती ज्ञापु तेभने जे संशय

पुष्पणसंसण समुपपणकोउहहे उट्टाए उट्टेड उट्टित्ता जेणेव  
समणे भगव महावीरे तेणेव उवागच्छड उवागच्छित्ता समणं  
भगव महावीरं तिम्वुत्तो आयाहिणपयाहिण करेड करित्ता

‘समुपपणसंसण’ समुपपन्नत्ता, ‘समुपपणकोउहहे’ समुपपन्नकृतम्, श्रद्धा-  
न्य शब्द व्याख्याता एव । अत्रैव श्रद्धायां कार्यकारणभाव । प्रत्ययान्तरात्प्रा श्रद्धा जाता,  
तस्या सागण-संशय उत्पन्नं चेति । ‘उट्टाए उट्टेड’ उट्टया=उत्थानशक्त्या स्वाम-  
नान् उत्तिष्ठति, उट्टाय, ‘जेणेव समणे भगव महावीरे’ यत्रैव श्रमणो भगवान् महा-  
वागे निराजत इति शेष, ‘तेणेव उवागच्छड’ तत्रोपागच्छति, ‘उवागच्छित्ता’ उवा-  
गय, ‘समण भगव महावीर’ श्रमणस्य भगवतो महाप्राप्त्य, ‘तिम्वुत्तो आयाहिण-  
पयाहिण करेड’ त्रिवृत्त आदन्निप्रदन्नि कर्णेति, ‘करित्ता’ कृत्वा ‘उट्टेड णमसड’

तरह अपने प्रश्न के उत्तर को सुनने के लिये जो उनका चित्त म उत्कण्ठा चागृत हुड वह  
भा सामान्यरूप से ही । फिर बाद म ‘उत्पन्नमड्डे’ आदि पदों द्वारा जो सूत्रकार न श्रद्धा  
को उपपन्न आत्तिरूप म प्रकट किया हे उसमे श्रद्धा आत्ति म उत्तरोत्तर विशेषता जाननी  
चाहिये । इस प्रकार के व गौतमप्रभु (उट्टाए उट्टेड) उत्थानशक्ति द्वारा अपन स्थान से उठ  
और (उट्टित्ता जेणेव समणे भगव महावीरे तेणेव उवागच्छड) उठकर जहा प्रभु  
श्रमण भगवान् महाप्रा निगजमान थे वहाँ पहुँचे, (उवागच्छित्ता समण भगव महावीर  
तिम्वुत्तो आयाहिणपयाहिण करेड) पहुँचने हे उन्होंने श्रमण भगवान् महाप्रा प्रभु  
को तान म आदन्नि-प्रदन्नि किया, (करित्ता उट्टेड णमसड) फिर बाद म प्रप्ता एव

उत्पन्न थयो ते पण आमान्यउपनी ४ थयो इतो आधी ४ गीते पोताना  
प्रश्नो उत्त नालगवाने भाटे तेमना चित्तमा २ उट्टो नवत्त य ३ ते पण  
आमान्यउपनी ४ इती पण त्यार पडी (उपपणमड्डे) आदि पदों द्वारा २  
सूत्रकारे श्रद्धाने उत्पन्न आदि उपथी प्रकट की छे तेरी श्रद्धा आदिमा  
उत्तरोत्तर विशेषता लक्षणी नेधये आ प्रदर्शना ते गौतम प्रभु (उट्टाए उट्टेड)  
‘उत्थानशक्ति द्वारा पोताना स्थानथी उठ्या, अने (उट्टित्ता जेणेव समणे भगव  
महावीरे तेणेव उवागच्छड) उठीने न्या प्रभु श्रमण भगवान् महावीर निग-  
जमान इता त्या पहुँच्या (उवागच्छित्ता समण भगव महावीर तिम्वुत्तो आया  
हिणपयाहिण करेड) पहुँचता ४ तेमो श्रमण भगवान् महावीर प्रभुने त्रि

जायकोऊहले, उप्पणसड्ढे उप्पणससए उपणकोऊहले,  
संजायसड्ढे सजायससए सजायकोऊहले, समुप्पणसड्ढे समु-

ग्गय इति भाव । 'जायकोऊहले' जातउत्तुहल - जात उत्तुहलम = औमुख्य यस्य  
स जातउत्तुहल, मत्कृतप्रश्नस्य कीदृशमुत्तरं भगवान् वक्ष्यति तद्भूतमौमुख्यमनियर्थे,  
'उप्पणसड्ढे' उत्पन्नश्रद्ध - उपना = विशेषणं जाता श्रद्धा यस्य स तथा, यद्वा -  
श्रद्धाया स्वरूपस्य तिरोहितत्वे जातश्रद्ध, तस्या स्वरूपस्य प्रादुर्भावे तु उपन्नश्रद्ध - इति  
भाव । 'उप्पणससए' उपन्नसंगय, 'उप्पणकोऊहले' उपन्नउत्तुहल, 'सजा-  
यसड्ढे' सजातश्रद्ध, प्रकृषान्वाचक शब्द, ततश्च सजाता = विशेषतरेण उपना श्रद्धा  
यस्य स सजातश्रद्ध, 'सजायससए' सजातसंगय, 'सजायकोऊहले' सजातउत्तु-  
हल, 'समुप्पणसड्ढे' समुत्पन्नश्रद्ध - समुत्पन्ना = सर्वथा सजाता श्रद्धा यस्य स तथा,

प्रश्न का उत्तर न मालूम किस तरह का देगे ? इस बात को जानने को उत्कण्ठा उनके  
चित्त में बढ़ी, क्यों कि (उप्पणसड्ढे) भगवान के ऊपर ही उनके चित्त में अतिशय श्रद्धा  
थी, अतः उनसे ही निर्णय करने के लिये श्रद्धा उत्पन्न हुई। (उप्पणससए उप्पणको-  
ऊहले सजायसड्ढे सजायससए सजायकोऊहले समुप्पणसड्ढे समुप्पणससए समु-  
प्पणकोऊहले) उपन्नसय, उत्पन्नकौतुहल - इत्यादि पदों द्वारा वाच्यार्थ में, अवग्रह, इहा,  
अनाय, और धारणा ज्ञान की तरह उत्तरोत्तररूप से विशेषता धोतन करने के लिए सूत्रकार  
ने 'जात, उत्पन्न, सजात, समुत्पन्न' इन पदों का प्रयोग किया है। भगवान् गौतम  
को जो चित्त में तत्त्व के निर्णय करने की इच्छा जागृत हुई वह पहिले सामान्यरूप में ही  
हुई, कारण कि उन्हें नय जो उपन्न हुआ था वह भी सामान्यरूप से ही हुआ था, इसी

देवी रीते आपशे ? ओ वातने लल्लुवानी उत्ते अ तेमना चित्तमा वप्पी, केमडे  
(उप्पणसड्ढे) भगवानना उपरए तेमना चित्तमा अतिशय श्रद्धा हत्ती, डवे  
तेमनी ए पासेथी निष्पय करवा भाटे श्रद्धा उत्पन्न थई (उप्पणससए उप्प-  
णकोऊहले सजायसड्ढे सजायससए सजायकोऊहले समुप्पणसड्ढे समुप्पण-  
ससए समुप्पणकोऊहले) 'उत्पन्नसय उत्पन्नकौतुहल' इत्यादि पदों द्वारा  
वाच्यार्थमा, अवग्रह, ईहा, अवाय अने धारणा ज्ञाननी पेडे उत्तरोत्तररूपथी  
विशेषताने प्रकाश लाववाभाटे सूत्रकारे 'जात उत्पन्न सजात समुत्पन्न' ओ पदोने  
प्रयोग क्योँ डे भगवान गौतमने ओ चित्तमा तत्त्वने निष्पय करवानी इच्छा  
लगत थई ते पडेला सामान्यरूपमा ए थई हत्ती कारण तेमने ओ सयय

હય-પચ્ચમ્વાય-પાવકમ્મે સકિરિય અસંવુદે એગંતદહે એગંત-  
વાલે એગતસુત્તે પાવકમ્મ અણ્હાઈ ? હતા ! અણ્હાઈ ॥ સૂ. ૦૩ ॥

નિરહિત, તથા-‘અ-પ્પહિદ્દય-પચ્ચમ્વાય-પાવકમ્મે’ અ પ્રતિહત-પ્રત્યાગ્યાત-પાપકર્મા પ્રતિ  
હતાનિ અતીતકાલકૃતાનિ નિન્દાદ્વારેણ, પ્રત્યાગ્યાતાનિ ભવિષ્યકાલભાવીનિ નિવૃત્તિદ્વારેણ, પાપ-  
કર્માગિ=પ્રાણાતિપાતાદિરૂપાણિ યેન સ પ્રતિહત-પ્રત્યાગ્યાત પાપકર્મા, મૂતમાત્રિપાપનિપેયમાભવેન  
યસ્તથા ન મરતિ સ-અ-પ્રતિહત પ્રત્યાગ્યાત પાપકર્મા, અતએ ‘સકિરિય’ સક્રિય =કાયિ-  
વ્યાપ્તિક્રિયાયુક્ત, ‘અસવુદે’ અસંવૃત =અનિરુદ્ધેન્દ્રિય, ‘એગંતદહે’ એકાન્તત્ત્વ-એકાન્તેનૈય=  
સર્વેયન વળટ-ચર્યામાન પર યા પાપપ્રવૃત્તિતો ય સ એકાન્તત્ત્વ, ‘એગંતવાલે’ એકાન્ત-  
વાત-સર્વથા મિથ્યાદૃષ્ટિ, અતણ્વ-‘એગંતસુત્તે’ એકાન્તમુત્ત =સર્વથા મિથ્યાત્વનિદ્રયા પ્રસુત,  
‘પાવકમ્મ’ પાપકર્મ=પ્રાણાતિપાતાદિકર્મ ‘અણ્હાઈ’ આસ્રવતિ=ગ્નાતિ કિમ્?, ભગવાનાહ-  
‘હતા અણ્હાઈ’ હન્તાSSસ્રવતિ-હ ત્વતિ સ્વીકાર, આસ્રવતિ=ગ્નાતિ દ્વદમુત્તરવાક્યમ્ ॥ સુ. ૦૩ ॥

અનુઠાન કરન મ લગા હુઆ હે, (અવિરય) પ્રાણાતિપાતાત્તિક સે જિસને વિરતિ ધારણ  
નહીં કી હે, તથા (અ-પ્પહિદ્દય-પચ્ચમ્વાય-પાવકમ્મે) લો હુએ પાપકર્મોં કા નિંદા  
દ્વારા તથા ભવિષ્યત્ કાલ મ ગળેવાલે પાપકર્મોં કા પ્રત્યાગ્યાન-નિવૃત્તિ-દ્વારા જિસને પરિત્યાગ  
નહીં ક્રિયા હે, (સકિરિય) કાયિકા આદિ ક્રિયાઓ સે જો યુક્ત હે, હસાલિયે (અસવુદે)  
અસંવૃત-અનિરુદ્ધેન્દ્રિય ગ્ના હુઆ હે, (એગતદહે) અપને કો અથવા પરકો જો પાપમય  
પ્રવૃત્તિ સે વહિત-દુગ્ધિત કરતા રહતા હે, જો (એગતવાલે) એકાન્તમિથ્યાદૃષ્ટિ હે ઔર  
(એગતસુત્તે) સર્વથા મિથ્યાત્વ કી નિદ્રા મે ગાઢ સુત ગના હુઆ હે, વહ (પાવકમ્મ)  
પાપકર્મ-પ્રાણાતિપાતાદિક કર્મોં કા (અણ્હાઈ) વન્ધ કરતા હે કયા ? તન ભગવાન્ ને  
કહા, (હતા) હા ગૌતમ ! (અણ્હાઈ) વન્ધ કરતા હે ।

અર્થ સાવધ અનુઠાન કરવામા તત્પર રહેલો છે, (અવિરય) પ્રાણાતિપાત આદિ-  
વૃત્તિ જેલે વિરતિ ધારણ કરી નથી, તથા (અ-પ્પહિદ્દય-પચ્ચમ્વાય-પાવકમ્મે)  
લાગી રહેલા પાપકર્મોંના નિંદા દ્વારા, તથા ભવિષ્ય કાળમા બધાનારા પાપ  
કર્મોંના પ્રત્યાગ્યાન-નિવૃત્તિ-દ્વારા, જેલે પરિત્યાગ કર્યો નથી, (સકિરિય)  
કાયિકા આદિ ક્રિયાઓથી જે યુક્ત છે, તેથી (અસવુદે) અસંવૃત-અનિરુદ્ધ  
દૃષ્ટિયોવાળો બન્યો છે, (એગતદહે) ચોતાને અથવા પરને જે પાપમય પ્રવૃત્તિથી  
વહિત-દુગ્ધિત થયાં કરે છે એવો તે (એગતવાલે) એકાન્ત મિથ્યાદૃષ્ટિ કે જે  
(એગતસુત્તે) સર્વથા મિથ્યાત્વની ઘેર નિદ્રામા સુતેલો છે, તે (પાવકમ્મ) પાપ-  
કર્મ-પ્રાણાતિપાત આદિ કર્મોંના (અણ્હાઈ) બધ કરે છે કે શું ? ત્યારે  
ભગવાને વધુ-(હતા) હા ગૌતમ ! (અણ્હાઈ) બધ કરે છે

वदइ णमंसइ, वदिता णमसित्ता नच्चासण्णे नाइदूरे सुस्सुसमा-  
णे णमसमाणे अभिमुहे विणएणं पजलिउडे पज्जुवासमाणे  
एवं वयासी ॥ सू०२ ॥

**मूलम्—जीवे णं भते । असजए अविरए अ—प्पडि-**

वन्दते नमस्यति, 'वदिता णमसित्ता' वन्दित्वा नमस्यत्वा, 'नच्चासण्णे नाइदूरे' ना-  
त्यासने नातिदूरे 'सुस्सुसमाणे णमसमाणे' शुश्रूषमाणो नमस्यन् 'अभिमुहे विणएण  
पजलिउडे पज्जुवासमाणे एव वयासी' अभिमुखे त्रिनयेन प्राञ्जलिपुटं पर्युपासान्  
एवमवादीत । प्राग् व्याख्यातम् ॥ सू०२ ॥

**टीका—**अथात्मन उपपातस्य कर्मवधपूर्वकत्वात् कर्मवधविषये पृच्छति—'जीवे  
ण भते!' इत्यादि । 'जीवे ण भते!' जीव रल्ल भदन्त ! = भगवन् ! 'असजए'  
असयत् = असयमवान्—सर्वसावधानुष्ठानयुक्त, 'अविरए' अविरत् = प्राणातिपातादिविर-

नमस्कार किया, (वदिता णमसित्ता नच्चासण्णे नाइदूरे सुस्सुसमाणे णमसमाणे अभि-  
मुहे विणएण पजलिउडे पज्जुवासमाणे एव वयासी) वदना नमस्कार करने के बाद  
फिर वे प्रभु के निकट सामने ही, न उनसे अति दूर न उनके अतिनिकट ही, किन्तु उचित  
स्थान पर त्रिनयावनत होकर दोनों हाथोंको जोड़कर बैठ गये, पश्चात् इस प्रकार बोले ॥ सू २॥

'जीवे ण भते !' इत्यादि ।

गौतमने भगवान् से क्या पूछा ? इस बात को इस सूत्र द्वारा सूत्रकार प्रदर्शित  
करते हैं—( भते ) है भदन्त ! जो ( जीवे ) जीव ( असजए ) असयमी है—सर्व सावध

वार आहक्षिणुप्रहक्षिणु ८५, (करित्ता वदइ णमसइ) पछी वदना नमस्कार  
कथां (वदिता णमसित्ता नच्चासण्णे नाइदूरे सुस्सुसमाणे णमसमाणे अभिमुहे  
विणएण पजलिउडे पज्जुवासमाणे एव वयासी) वदना नमस्कार कथां पछी तेओ  
प्रलुणी पासे सामे ज, न जहुं हरे के न जहुं पासे पए—उचित स्थाने, विन  
यथी नअ जनीने जन्ने हाथ जोडीने जमी गया पछी आ प्रकारे जाट्या (सू २)

'जीवे ण भते' इत्यादि

गौतमे भगवानने शु पृच्छु ?—जे वातने आ सूत्रद्वारा सूत्रकार प्रद-  
र्शित करे छे—(भते) है भदन्त ! जे (जीवे) जीव (असजए) असयमी छे—

**મૂલમ્—**જીવે ન મતે ! મોહણિજ્ઞ કમ્મ વેદેમાણે કિ મોહણિજ્ઞ કમ્મ વધડ ? વેયણિજ્ઞ કમ્મ વધડ ? ગોયમા ! મોહણિજ્ઞ પિ કમ્મ વધડ, વેયણિજ્ઞ પિ કમ્મ વધડ, ગણ્ણત્થ ચરિમ-

**ટીકા—**‘જીવે ન મતે’ ઇત્યાદિ । ‘જીવે ન મતે !’ જાન સ્વલ્પ મદન્ત । ‘મોહણિજ્ઞ કમ્મ વેદેમાણે’ મોહનાય કર્મ વડયન્=અનુભવન ‘કિ મોહણિજ્ઞ કમ્મ વધડ’ કિ મોહનાય કર્મ વન્નાતિ, અથવા—‘વેયણિજ્ઞ કમ્મ વધડ ?’ વેદનાય કર્મ વન્નાતિ કિન્’ ઇતિ પ્રશ્ને સ યુત્તરમાહ—‘ગોયમા ! મોહણિજ્ઞ પિ કમ્મ વધડ વેયણિજ્ઞ પિ કમ્મ વધડ’ ગૌતમ ! મોહનીયમપિ કર્મ વન્નાતિ વત્નીયમપિ કર્મ વન્નાતિ, ‘ગણ્ણત્થ ચરિમમોહણિજ્ઞ કમ્મ વેદેમાણે’ કેવલ ચરમમોહનાય કર્મ વેત્તયન્, ‘ગણ્ણત્થ’ ઇતિ નવર-કેવલમિત્યર્થ, સૂક્કમસપ્પરાયન્નામગુણસ્થાનકે લોભમોહનીયમૂલ્કમકિ-

‘જીવે ન મતે’ ઇત્યાદિ ।

(મતે) હે મદન્ત ! (મોહણિજ્ઞ કમ્મ) મોહનાય કર્મ કા (વેદેમાણે) અનુભવ કરને વાલા (જીવે ન) જીવ (કિ) કયા (મોહણિજ્ઞ કમ્મ) મોહનીય કર્મ કા (વધડ) વધ કરતા હૈ ? (વેયણિજ્ઞ કમ્મ વધડ) અથવા વેદનીય કર્મ કા વધ કરતા હૈ ? इन दो प्रश्नों का उत्तर प्रभु इस प्रकार देते हैं—(गोयमा) हे गौतम ! (मोहणिज्ज पि कम्म वधड वेयणिज्ज पि कम्म वधड) मोहनीय કર્મ કા અનુભવ કરનેવાલા જીવ મોહનીય કર્મ કા મી વધ કરતા હૈ ઓર વેદનાય કર્મ કા મી વધ કરતા હૈ, (ગણ્ણત્થ ચરિમમોહણિજ્ઞ કમ્મ વેદેમાણે વેયણિજ્ઞ કમ્મ વધડ) કેવલ સૂક્કમસપ્પરાય નામકે ૧૦ વે ગુણસ્થાન મ ચરમ-મોહનીય-સૂક્કમલોભ-કો વેદન કરનેવાલા જીવ વેદનીય કર્મ કા વધ કરતા હૈ, કયાં કિ અયોગી-

‘જીવે ન મતે’ ઇત્યાદિ

(મતે) હે મદન્ત ! (મોહણિજ્ઞ કમ્મ) મોહનીય કર્મને (વેદેમાણે) અનુભવ કરવાવાળા (જીવે) જીવ (કિ) શું (મોહણિજ્ઞ કમ્મ) મોહનીય કર્મને (વધડ) વધ કરે છે ? (વેયણિજ્ઞ કમ્મ વધડ) અથવા વેદનીય કર્મને વધ કરે છે ? આ બે પ્રશ્નોના ઉત્તર પ્રભુ આ પ્રકારે આપે છે—(ગોયમા) હે ગૌતમ ! (મોહણિજ્ઞ પિ કમ્મ વધડ વેયણિજ્ઞ પિ કમ્મ વધડ) મોહનીય કર્મને અનુભવ કરનારા જીવ મોહનીય કર્મને પણ વધ કરે છે અને વેદનીય કર્મને પણ વધ કરે છે (ગણ્ણત્થ ચરિમમોહણિજ્ઞ કમ્મ વેદેમાણે વેયણિજ્ઞ કમ્મ વધડ) કેવલ સૂક્કમ સપ્પરાય નામના ૧૦ દશમા શુભસ્થાનમા ચરમ મોહનીય-સૂક્કમલોભનુ વેદન



મૂલમ—જીવે ન મતે ! અસજણ જાવ ઇગતસુત્તે મો-  
હણિજ્ઞ પાવકમ્મ અણ્હાડ ? હતા ! અણ્હાડ ॥ સૂ. ૪ ॥

ટીકા—‘જીવે ન મતે !’ ઇત્યાદિ । ‘જીવે ન મતે !’ જીવ મલ્લ મદત ।  
‘અસજણ જાવ ઇગતસુત્તે’ અમયતો યાગદેકા તમુપ ‘મોહણિજ્ઞ પાવકમ્મ’ મોહ-  
નાથ પાપકર્મ ‘અણ્હાડ’ આશ્રવતિ=વધ્નાનિ કિમ /—રૂનિ પ્રત્યે, ઉત્તરમાહ—‘હતા ! અણ્હાડ’  
હત । આશ્રવતિ=વધ્નાતા વર્થ ॥ સૂ. ૪ ॥

ભાવાર્થ—જો જાવ અમયમી હ, સાવધ અનુપ્પનાં સે નિવૃત્ત નહીં હુઆ હે,  
પૂર્વજાત પાપક્રમા કા જિસા નિદ્રા નહીં કી, તથા ભવિષ્યત-કાલ મે મેં એસે પાપકર્મ નહીં  
કરુંગા—ઇસ પ્રકાર અકરુણભાવ સે જિસને ઉનજા પરિત્યાગ નહીં ક્રિયા, કાયિકી આદિ  
ક્રિયાઆ મેં જો મગ્ન હે, સ્વયં દુ રિત્ત હોતા હે ઓર દૂસરાં કો મીં અપના કુત્સિત પ્રવૃત્તિ  
સે દુ રિત્ત કરતા રહતા હે એસા મિથ્યાત્વ કા ગાઢ અવેરી મ રહા હુઆ મિથ્યાદષ્ટિ જાવ  
પાપકર્મનાં કા વધરુ હોતા હે યા નહીં ?—ઇસ પ્રકાર ગૌતમ ક પ્રશ્ન કો સુનકર પ્રમુ ને  
કહા—હા ! હોતા હે ॥ સૂ. ૩ ॥

‘જીવે ન મતે !’ ઇત્યાદિ ।

(જીવે ન મતે ! અસજણ જાવ ઇગતસુત્તે) હ મદત ! વહી પૂર્વોક્ત અમયમ આદિ  
અવસ્થા સે હેકર સર્વથા મિથ્યાત્વરૂપી ગાઢનિદ્રા મેં પ્રમુત્ત અમયમા મિથ્યાદષ્ટિ જીવ (મોહ-  
ણિજ્ઞ) મોહનીય કર્મ કા (અણ્હાડ) બધ કરતા હૈ કયા ? (હતા) હા ગૌતમ ! (અણ્હાડ)  
બન્ધ કરતા હૈ ॥ સૂ. ૪ ॥

ભાવાર્થ—જે છવ અસયમી છે, સાવધ અનુપ્પાનોથી નિવૃત્ત થતો નથી,  
પૂર્વે ઠરેલા પાપ ડમોની જેણે નિદ્રા ડગી નવી, તથા ભવિષ્ય કાલમા એવા  
પાપ ડર્મ હું નહિ ઠરે—એ પ્રકારના અઠરણુભાવથી જેણે તેનો પરિત્યાગ  
ઠર્યો નથી, કાયિકી આદિ ક્રિયાઓમા જે મગ્ન છે, પોતે દુ ખિત થાય છે અને  
ખીબને પણ પોતાની કુત્સિત પ્રવૃત્તિથી દુ ખિત ઠરે છે એવા મિથ્યાત્વના  
ગાઢ અધારામા રહેલો એવો મિથ્યાદષ્ટિ છવ પાપકર્મોનો બધક થાય છે યા  
નહિ ? આ પ્રકારના ગૌતમનો પ્રશ્નને આભણીને પ્રભુએ કહ્યું—હા ! થાય છે (સૂ. ૩)

‘જીવે ન મત’ ઇત્યાદિ

(જીવે ન મતે ! અસજણ જાવ ઇગતસુત્તે) હે બદન્ત ! ઉપર કહેલ  
અસયમ આદિ અવસ્થાથી લઈને સર્વથા મિથ્યાત્વરૂપી ગાઢ નિદ્રામા સુતેલા  
અસયમી—મિથ્યાદષ્ટિ છવ (મોહણિજ્ઞ) મોહનીય ડર્મનો (અણ્હાડ) બધ  
ઠરે ં શુ ? (હતા) હા ગૌતમ ! (અણ્હાડ) બધ ઠરે ં (સૂ. ૪)

મૂલમ્—જીવે નં ભતે ! અસંજણ જાવ ઇગતસુત્તે  
ઉસ્સણ્ણ-તસ-પાણ-ઘાઈ કાલ કિચ્ચા નેરડણ્ણસુ ઉવવજ્જડ ?  
હતા ! ઉવવજ્જડ ॥ સૂ૦ ૬ ॥

મૂલમ્—જીવે નં ભતે ! અસંજણ અવિરણ અ-પ્પહિહય-પ-

ટીકા—અથોપપાત પૃચ્છતિ—‘જીવે નં ભતે !’ ઇત્યાદિ । ‘જીવે નં ભતે !’

જીવ સહ હે ભદત ! ‘અસંજણ જાવ ઇગતસુત્તે’ અસયતો યાગદેકાન્તમુમ-પ્રાગ્-  
ચ્ચાયાત, ‘ઉસ્સણ્ણ-તસ-પાણ-ઘાઈ’ પ્રાયસ્સ-પ્રાણ-ઘાતા-‘ઉસ્સણ્ણ’ હતિપ્રા ય=  
વાહુલ્યેન ત્રમપ્રાગાન=ત્રસપ્રાણિનો હન્તિ તચ્છીલ, ‘કાલમાસે’ મરણસમયે, ‘કાલ કિચ્ચા’  
કાલ કૃત્વા-મરણ વિધાય, ‘નેરડણ્ણસુ ઉવવજ્જડ’ નેરયિકપૂર્વવતે કિમ્ ? ઇતિ પ્રત્ને,  
ઉત્તરમાહ ભગવાન્—‘હતા ! ઉવવજ્જડ’ હન્ત ! ઉપવતે=નારકેપુ જાયતે ॥ સૂ૦ ૬ ॥

ટીકા—‘જીવે નં ભતે’ ઇત્યાદિ । ‘જીવે નં ભતે !’ જીવ સહ હે

‘જીવે નં ભતે !’ ઇત્યાદિ ।

ગૌતમ ઉપપાત કે વિષય મં પૂછતે હૈં—(જીવે નં ભતે ! અસંજણ જાવ ઇગત-  
સુત્તે ઉસ્સણ્ણ-તસપાણ-ઘાઈ) હે ભદત ! વહી પૂર્વોક્ત અમયમ આતિ અવરયા સે ઠેકર  
સર્વથા મિથ્યાત્વરૂપી ગાઢનિદ્રા મેં પ્રસુત મિથ્યાદૃષ્ટિ જાવ જો વહુલતા સે ત્રસજીવોં કી હિંસા  
કરને મેં લવલીન રહા કરતા હે વહ (કાલમાસે) મૃત્યુ કે સમય મેં (કાલ કિચ્ચા) મર કર  
(નેરડણ્ણસુ) નારકિયો મેં (ઉવવજ્જડ) ઉત્પન્ન હોતા હે કયા ? ઉત્તર—(હતા) હા ગૌતમ !  
(ઉવવજ્જડ) ઉત્પન્ન હોતા હે ॥ સૂ. ૬ ॥

‘જીવે નં ભતે’ ઇત્યાદિ

ગૌતમ ઉપપાતના વિષયમા પૂછે છે—(જીવે નં ભતે ! અસંજણ જાવ ઇગત  
સુત્તે ઉસ્સણ્ણ-તસ-પાણ-ઘાઈ) હે ભદત ! ઉપર કહેલ અમયમ આદિ અવ  
સ્થાથી લઈને સર્વથા મિથ્યાત્વ રૂપી ગાઢનિદ્રામા સુતેલો મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવ જે  
ધણેખરો ત્રસ જીવોની હિંસા કરવામા મચ્યો રહે છે, તે (કાલમાસે) મૃત્યુ-  
સમયે (કાલ કિચ્ચા) મરીને (નેરડણ્ણસુ) નારકીઓમા (ઉવવજ્જડ) ઉત્પન્ન થાય  
છે શુ ? ઉત્તર—(હતા) હા ગૌતમ ! (ઉવવજ્જડ) ઉત્પન્ન થાય છે (સૂ. ૬)

મોહણિજ્ઞં કમ્મ વેદેમાણે વેયણિજ્ઞ કમ્મ વંધઈ, ણો મોહણિજ્ઞ  
કમ્મં વધઈ ॥ સૂ૦ ૫ ॥

નિકારૂપ ચરમમોહનાયમિત્યુચ્યતે, તદ્દેદયન્ જીવ, 'વેયણિજ્ઞ કમ્મં વધઈ' વેદનીય કર્મ  
વન્નાતિ, યતો હિ અયોગિન એવ વેદનીયકર્મણો વધામાવ, 'ણો મોહણિજ્ઞ કમ્મ  
વધઈ' નો મોહનાય કર્મ વન્નાતિ—સૂક્ષ્મપરાયસ્થ મોહનીયાયુષ્કવર્જાના પળામેવ પ્રકૃતીના  
વન્ધકત્વાદિતિ ॥ સૂ૦ ૫ ॥

નામક ચૌદહવે ગુણસ્થાન મેં હી વેદનીય કર્મ કે વન્ધ કા અભાવ હૈ, (ણો મોહણિજ્ઞ કમ્મં  
વધઈ) ઇસલિયે સૂક્ષ્મપરાય વાલા જીવ મોહનીય એવ આયુકર્મ કો છોડકર શેષ જ્ઞાના  
ધરણીયાદિ છ પ્રકૃતિયોં કા વધક હોતા હૈ ।

માવાર્થ—પ્રશ્ન ઇસ પ્રકાર હૈ કિ મોહનીય કર્મ કા વેદન કરને વાલા જીવ મોહ  
નીય કર્મ કા વધ કરતા હૈ કિ વેદનીય કર્મ કા વધ કરતા હૈ ? ઉત્તર—વેદનીય કર્મ કા  
મા વધ કરતા હૈ ઓર મોહનીય કર્મ કા મા વધ કરતા હૈ, પરન્તુ અતિમ મોહનીય—સૂક્ષ્મ  
લોભ કા ક્ષય કરતે સમય (ચારહવે ગુણસ્થાન મેં) વેદનીય કર્મ કા તો વધ કરતા હૈ પરંતુ  
મોહનીય કર્મ કા વધ નહીં કરતા । કારણ કિ મોહનીય કર્મ કા ક્ષય ૧૦ વે ગુણસ્થાન  
મેં હી હો જાતા હૈ, આગે સિર્ફ ૧૧ વેદનીય કર્મ કા વધ હોતા હૈ સો યહ માં કેવલ તેર-  
હવે ગુણસ્થાન તરુ હી જાનનાં ચાહિયે, કયોં કિ ૧૪ વેં ગુણસ્થાન મેં વેદનીય કર્મ કે વધ  
કા અભાવ હૈ ॥ મૂ. ૫ ॥

ઠરનારાં એવ વેદનીય કર્મનો બધ કરે છે કેમકે અયોગી નામના ચૌદમા  
શુણસ્થાનમા જ વેદનીય કર્મના બધનો અભાવ છે (જો મોહણિજ્ઞ કમ્મ  
વધઈ) આ માટે સૂક્ષ્મપરાયવાળા એવ મોહનીય તેમજ આયુકર્મને  
ઠોડીને બાકીની જ્ઞાનાવસ્થાથી આદિ છ પ્રકૃતિઓના બધ થાય છે

ભાવાર્થ—પ્રશ્ન એવા પ્રકારનો છે કે મોહનીયકર્મનું વેદન કરવાવાળા  
એવ મોહનીય કર્મનો બધ કરે છે કે વેદનીય કર્મનો બધ ઠરે છે ?

ઉત્તર—વેદનીય કર્મનો બધ કરે છે અને મોહનીય કર્મનો પણ બધ  
કરે છે પરંતુ અતિમ મોહનીય સૂક્ષ્મલોભનો ક્ષય કરતી વખતે (બારમા  
શુણસ્થાનમા) વેદનીય કર્મનો તો બધ કરે જ છે, પરંતુ મોહનીય કર્મનો  
બધ કરતા નથી, ઠરણ કે મોહનીય કર્મનો ક્ષય ૧૦ માં શુણસ્થાનમા જ  
થઈ જાય છે આગળ માત્ર ૧ વેદનીય કર્મનો જ બધ થાય છે, અને તે  
પછી કેવળ તેરમા શુણસ્થાન સુધી જ જાણવો જોઈએ, કેમકે ૧૪ માં શુણ-  
સ્થાનમા વેદનીય કર્મના બધનો અભાવ છે (સૂ. ૫)

देवे सिया, अत्येगडया णो देवे सिया ? गोयमा । जे इमे जीवा गा-  
मा-गर-णयर-णिगम-रायहाणि-खेड-कव्वट-मडव-दोणमु-  
ह-पट्टणा-सम-सवाह सण्णिवेसेमु अकामतण्हाए अकाम-

फो दय स्यात्, अ ययफा न दय स्यात् ।—अ यययत यदफो दयो भवति फो न  
भवति किमिति फोऽय भवति इति प्रश्नः, भगवानुत्तम्मात्—‘गोयमा’ जे इमे जीवा  
गामा-गर-णयर-णिगम-रायहाणि-खेड-कव्वट-मडव-दोणमुह-पट्टणा-सम-  
सवाह-सण्णिवेसेमु’ गौतम । य इमे जीवा गामा-ऽऽकर-नगर-णिगम-गज्जाना-खेड-कव्व-  
ट-मडव-दोणमुह-पट्टणा-सम-राय-सतिवज्जेपु-प्रागुन्याय्यातरूपपु ‘अकामतण्हाए’  
अकामतण्हाए-अकामाना=निर्जगद्यनभिराणिता मता तृष्णा=तृट्-अकामतृष्णा तथा, ‘अ-

‘मे केणट्टेण भते’ ।’ इत्यादि ।

प्रश्न—(भते ।) ह भन्त । (मे केणट्टेण ण उच्चइ अत्येगडया देवे सिया अत्ये-

गडया देवे णो मिया) आप णेमा फिम कारण से कहते हैं कि कितनक जीव दयगोक म  
उपत हो सकत हैं और कितनक नहा हा सकत हैं, उत्तर—(गोयमा) गौतम । सुनो,  
(जे इमे जीवा गामा-गर-णयर-णिगम-रायहाणि-खेड-कव्वट-मडव-दोणमुह-  
पट्टणा-सम-सवाह-सण्णिवेसेमु अकामतण्हाए अकामतण्हाए अकामतण्हाए  
अकाम-अण्णानग-मीया-यय-दस मसग-सेय-जल-मल्ल-पर-परितारेण  
अपतरो वा भुज्जतरो काल अप्पाण परिकिलेसति, परिकिलेसित्ता  
या राग्मासे काल किञ्चा अण्णयरेमु रागमतरेमु देवलोणमु देवत्ताए  
उपरत्तागे भवति) जो ज्ञान प्रकोट महित ग्राम म, मुख्याधिक की ग्वानों म, नर-

‘मे केणट्टेण भते ।’ इत्यादि ।

प्रश्न—(भते) हे भन्त । (मे केणट्टेण ण उच्चइ अत्येगडया देवे सिया

अत्येगडया देवे णो मिया) आप ओम गु दाखय्थी दळे ठो दे देटलाद एव  
देववाडमा उत्पन्न यज गंडे छे अने देटवा नयी यधे शब्दा ? उत्तर—(गोयमा)  
गौतम । आलोणो (जे इमे जीवा गामा-गर-णयर-णिगम-रायहाणि-खेड-कव्वट-  
मडव-दोणमुह-पट्टणा-सम-सवाह-सण्णिवेसेमु अकामतण्हाए अकामतण्हाए अकाम-  
तण्हाए अकाम-अण्णानग-मीया-यय-दस मसग-सेय-जल-मल्ल-पर-परिता  
रेण अपतरो वा भुज्जतरो वा काल अप्पाण परिकिलेसति, परिकिलेसित्ता  
कालमाने काल किञ्चा अण्णयरेमु रागमतरेमु देवलोणमु  
देवत्ताए उपरत्तागे भवति) जे एव दाद पावेवा गाभमा, सुवर्धुनी  
आलोभा. २० वराज. २०००००, आपाजीओनी वन्नीवाजा निगभमा, राव

ચ્ચક્કયાય-પાવકમ્મે ઇઓ ચુણ પેચ્ચ દેવે સિયા?, ગોયમા!  
 અત્થેગહયા દેવે સિયા, અત્થેગહયા ણો દેવે સિયા ॥ સૂ. ૭ ॥  
 મૂલમ્—સે કેણદ્દેણં મંતે ! એવ વુચ્ચહ-અત્થેગહયા

મદન્ત ! 'અસજણ અવિરણ અ-પ્પહિદ્ધય-પચ્ચક્કયાય-પાવકમ્મે' આયત અગિત  
 અ-પ્રતિહત-પ્રયાગ્યાત-પાપકર્મા-ગ્યાગ્યાતપૂર્વ, 'ઇઓ ચુણ' રૂત = મર્ત્યલોકાત્, ચુત =  
 મૃત, 'પેચ્ચ દેવે સિયા' પ્રેય દેવ સ્યાત્-પ્રેય=જન્માન્તરે દેવ = દેવગતિસમાપન્ન  
 સ્યાત્ કિમ્ ? ઇતિ પ્રશ્ને ભગવાનુત્તર કથયતિ—'ગોયમા ! અત્થેગહયા દેવે સિયા' ગૌતમ !  
 અત્થેકકો દેવ સ્યાત્-કથિદેવ સ્યાત્, 'અત્થેગહયા ણો દેવે સિયા' અત્થેકકો  
 નો દેવ સ્યાત્-કથિદેવગતિસમાપન્નો ન મવેત્ ॥ સૂ. ૭ ॥

ટીકા—'સે કેણદ્દેણ મંતે' ઇત્યાદિ । 'સે કેણદ્દેણ મંતે ! એવ વુચ્ચહ-  
 અત્થેગહયા દેવે સિયા અત્થેગહયા ણો દેવે સિયા ?' તકેનાર્યેન મદન્ત ! એવમુચ્યતે ઽસ્યે

'જીવે ણ મંતે !' ઇત્યાદિ ।

(મંતે) હે મદન્ત ! (અસજણ અવિરણ અ-પ્પહિદ્ધય-પચ્ચક્કયાય-પાવકમ્મે જીવે)  
 જો જીવ અસયમી હૈ, અવિરતિસપ્ન હૈ, પાપકર્મોં કા જિસને નિંદાદ્વારા એવ વિનિવૃત્તિદ્વારા  
 પ્રત્યાહ્વાન નહીં ક્રિયા હૈ એસા વહ જીવ, (ઇઓ ચુણ) ઇસ મર્ત્યલોક સે મર કર (પેચ્ચ)  
 પરલોક મેં-જન્માન્તર મે (દેવે સિયા) કયા દેવલોક મેં ઉત્પન્ન હો સક્કતા હૈ ? ઉત્તર—  
 (ગોયમા) હે ગૌતમ ! (અત્થેગહયા દેવે સિયા અત્થેગહયા ણો દેવે સિયા) કિત્ત  
 નેક જીવ દેવલોક મે ઉત્પન્ન હોતે હૈ ઓર કિત્તનેક જીવ દેવલોક મે ઉત્પન્ન નહીં મી  
 હોતે હૈ ॥ સૂ. ૭ ॥

'જીવે ણ મંતે' ઇત્યાદિ

(મંતે) હે મદન્ત ! (અસજણ અવિરણ અ-પ્પહિદ્ધય-પચ્ચક્કયાય-પાવકમ્મે જીવે)  
 જે એવ અસયમી છે, અવિરતિસપ્ન છે, પાપકર્મોંનુ જેણે નિંદા દ્વારા  
 તેમજ વિનિવૃત્તિ દ્વારા પ્રત્યાહ્વાન કર્યું નથી એવા તે એવ (ઇઓ ચુણ) આ  
 મર્ત્યલોકમાથી મરીને (પેચ્ચ) પરલોકમા-જન્માન્તરમા (દેવે સિયા) શું દેવ  
 લોકમા ઉત્પન્ન થઈ શકે છે ? (ગોયમા) ઉત્તર—હે ગૌતમ ! (અત્થેગહયા દેવે  
 સિયા અત્થેગહયા ણો દેવે સિયા) કેટલાક એવ દેવલોકમા ઉત્પન્ન થાય છે  
 અને કેટલાક એવ દેવલોકમા ઉત્પન્ન નથી પણ થતા (સૂ. ૭)

भुज्जतरो वा काल अप्पाण परिकिलेसति, परिकिलेसित्ता  
कालमासे काल किच्चा अण्णयरेसु वाणमतरेसु देवलोएसु  
देवत्ताए उवत्तारो भवति, तहि तेसिं गई, तहि तेसि  
ठिई, तेहि तेसिं उवत्ताए पण्णत्ते । तेसि ण भन्ते । देवाण  
केवइय काल ठिई पण्णत्ता ? गोयमा । दसवाससहस्साइ ठिई

भूयन्तर वा कालमा मान परिक्खेयन्ति-‘अप्पत्तरो भुज्जतरो’ उच्यमयत्र द्वितायार्थे प्रथमा,  
‘परिकिलेसित्ता’ परिदेश्य ‘कालमासे’ कालमासे=कालावसरे ‘काल किच्चा’ काल कृत्वा  
‘अण्णयरेसु वाणमतरेसु देवलोण्णमृदेवत्ताए उवत्तारो भवति’ अयतमेपु व्यतरेपु देव  
लोकेपु देवत्वेनोपपत्तारो भवति-अन्यतमेपु=गृहना मये एकतरेपु देवलोकपु उपपात प्राप्तुमन्ति,  
‘तहि तेसिं गई तहि तेसिं ठिई तहि तेसिं उवत्ताए पण्णत्ते’ तत्र=देवलोके तेषा गति,  
तत्र तेषा स्थिति, तत्र तेषामुपपात प्रश्न । ‘तेसि ण भन्ते’ देवाण केवइय काल ठिई  
पण्णत्ता’ तेषा सख भवत । देवाना क्रियन्त काल स्थिति प्रश्ना, ‘गोयमा’ दसवासस-  
हस्साइ ठिई पण्णत्ता’ हे गौतम । दशवर्षसहस्राणि स्थिति प्रश्ना-वर्षाणा दशसहस्राणि

से, चाहे ये सन कष्ट जीव अल्पकाल तक सहे या बहुतकाल तक सहे, परन्तु इन कष्टों से  
जो अपना आत्मा को ब्रेजित करते हे वे मरणकाल प्राप्त होने पर मर कर किसी एक व्य-  
क्तियों के देवलोक मे देवरूप से उत्पन्न होते हे, (तहि तेसिं गई तहि तेसिं ठिई तहि तेसिं  
उवत्ताए पण्णत्ते) इसलिये वही पर उनकी गति, वही पर उनकी स्थिति और वहा पर  
उनका उपपात होता हे । (तेसि ण भन्ते । देवाण केवइय काल ठिई पण्णत्ता) हे भवत ।  
वहा पर उन देवों का कितने काल तक की स्थिति होती है ? (गोयमा ! दसवास-  
सहस्साइ ठिई पण्णत्ता) गौतम । सुनो, वहा पर उनकी स्थिति दसहजार वर्ष का होता

परिचापने सहन ङीने-आहे ते अधा ङह एव थोडा वयत सहन ङरे  
अथवा लाणा ङाण सुधी सहन करे परन्तु वा ङहोथी ने पोताना आत्माने  
ब्रेजित ङरे ते मरञ्जकाल प्राप्त थता भगिने ङाई अेक व्यन्तर देवोना  
देवयोऽमा देवउपे उत्पन्न थाय छे, (तहि तेसिं गई तहि तेसिं ठिई तहि तेसिं  
उवत्ताए पण्णत्ते) आयी त्या तेमनी गति, त्या तेमनी स्थिति, अने त्याने  
तेमनो उपपात थाय छे (तेसि ण भन्ते । देवाण केवइय काल ठिई पण्णत्ता ?)  
हे भवत । त्या ते देवोनी डेटवो ङाण स्थिति छाय ? (गोयमा । दसवास

लुहाए अकाम-वभचेर-वासेण अकाम-अण्हाणग-सीया-यव-  
दस-मसग-सेय-जल्ल-मल्ल-पक - परितावेण अप्पतरो वा

कामलुहाए ' अकामक्षुप्रया-अकामाना=निर्जगघनभिगपिणा सता सुधा-अकामसुधा तथा,  
' अकाम-वभचेर-वासेण ' अकाम-व्रजचय-वासेन-अकामाना=निर्जगघनपेनागा-व्रज  
चयें वाम तेन, ' अकाम-अण्हाणग-सीया-यव-दस-मसग-सेय-जल्ल-मल्ल-पक  
परितावेण ' अकामा-उत्थानक-गीता-उत्थप-दग-मग्न-स्वेद-जल्ल-मल्ल-पक परिता  
पेन-अकामाना=निर्जगघनपक्षमाणाना यानि स्नानाऽभावात्तानि पद्वानि तथा परितापेन=  
सतापेन, ' अप्पतरो वा भुज्जतरो वा काल अप्पाण परिकिलेसति ' अप्पतर वा

रहित नगर में, व्यापारियों की बस्तावाले निगम में, राजा की राजधानी में, धूल के फोट से युक्त  
खेड़े में, कुत्सित जन का बस्तीवाले कर्वेट में, नजदीक २ ग्रामवाले मट्ट में, जल और स्थल  
इन दोनों प्रकार के मार्ग वाले द्रोणमुख (बदर) में, सर्ववस्तु जहाँ मिलती हों ऐसे पाटण में,  
तापसों के आश्रमों में, पर्वत के नजदीक वाले मगध में, एव गोपालों की प्रधान बस्तावाले  
सन्निवेश में, अकामनिर्जरासे-मनविना परवश हो कर राने पान का वस्तु न मिल सकने  
के कारण क्षुधा-तृषा सहन करने से, अकामब्रह्मचर्य से-इच्छा होने पर भी स्त्री आदि की  
अप्राप्ति से ब्रह्मचर्य पालन करने से, अकामस्नान से-इच्छा होने पर भी पाना न मिल सकने  
के कारण स्नान नहीं करने से, वस्त्रादिक न मिल सकने के कारण शीत-आतप जन्य दुःख  
सहन से, दशमगक के द्राग काटे जाने का कष्ट सहन करने से, स्वेद, जल्ल, मल्ल एव  
पक आदि को नगर से दूर नहा करने से, अर्थात् इन के द्वारा उत्पन्न परिताप के सहन करने

युक्त राजधानीभा, धूणना डोटवाणा गामडाभा, कुत्सित जनोना निवासइप  
मट्टभा, पाने पाने गामवाणा मडणभा, जल अने स्थल से पाने मडा  
रना भागवाणा द्रोणमुख (बदर)भा, भव वस्तु जया भणती होय सेवा  
पाटणभा, तपस्वीओना आश्रमभा, पर्वतनी पानेना मगधभा, तेमज  
गोवाणनी मुख्य वस्तीवाणा सन्निवेशभा, अकामनिर्जरासी-मनविना परवश  
थधने-भावाधीवाणी वस्तु भणी न शकवाणी लूणतरस सहन करीने, अकाम-  
ब्रह्मचर्यसी-इच्छा होवा छता स्त्री आदिनी अप्राप्तिसी ब्रह्मचर्य पालन करीने,  
अकामस्नानसी-इच्छा होवा छता पाणी न भणी शकवाना नारणे स्नान नहि  
करीने, वस्त्रादिक न भणी शकवाना नारणे ठडी-गरमासी थता दुःख सहन  
करीने, दशमशक्ती दरदार्थ जवानु वध सहन करीने, स्वेद, जल्ल, मल्ल  
तेमज पक आदिने शरीरसी दूर नहि करीने ओटले. आसी विपन्न शता

मूलम्—से जे इमे गामा-गर-णयर-णिगम-राय-  
हाणि-खेड-कच्चड-मडव-दोणमुह-पट्टणा-सम-संवाह-स-  
णिवेसेसु मणुया भवति, तजहा-अंडुवद्धगा णियलवद्धगा हडिब-

टीका—‘से जे इमे’ इत्यादि । ‘से जे इमे’ अथ य इमे ‘गामा-गर-  
णयर-णिगम-रायहाणि-खेड-कच्चड-मडव-दोणमुह-पट्टणा-सम-संवाह-स-  
णिवेसेसु मणुया भवति’ ग्रामा-ऽऽर-नगर-निगम-राजधानी-खेड-कर्णट-मडम्ब-  
द्रोणमुख-पट्टणाऽऽश्रम-सनाथ-सन्निवेशेषु मनुजा भवति-ग्रामादय प्राग् व्याख्याता, तेपु  
य इमे मनुष्या भवन्ति, ‘तजहा’ तद्यथा- ‘अंडुवद्धगा’ अण्डुवद्धका-अण्डुनि=अडु-

से देव होते हैं वे हा जीन आराधक होकर नियम से, आगामी एक हा मनुष्य भय से  
अथवा परम्परा से सात आठ भय से मुक्ति का लाभ करनेवाले होते हैं, अथ नह। परन्तु  
जो अकामनिर्जरा करके देवता होते हैं वे सभी निर्वाणानुकूल भवान्तर प्राप्त करे हा यह  
नियम नहा है ॥ सू० ८ ॥

‘से जे इमे गामागर’ इत्यादि ।

(से जे इमे) जो ये जीन (गामा-गर-णयर-णिगम-रायहाणि-खेड-  
कच्चड-मडव-दोणमुह-पट्टणा-सम-संवाह-सणिवेसेसु मणुया भवति) ग्राम में,  
आकर म, नगर म, निगम मे, राजधानी म, खेडे में, कर्णट म, मडम्ब में, द्रोणमुख में,  
पट्टण म, आश्रम म, सनाथ में, एवं सन्निवेश मे मानन की पर्याय से उत्पन्न होते हैं और  
वे किसी अपराधजन (अंडुवद्धगा) लोह एवं काष्ठ के बधनो से हाथ पैरों को बाधकर

तेभन् सम्यक्सास्त्रिपूर्वक अनुष्ठानथी देव बाध छे तेन् एव आराधक  
थछने नियमथी आगामी ओठ न मनुष्यना लवथी अथवा परपराथी सात-  
आठ लवथी मुक्तिनो लाल भेजवनार थाय छे परन्तु जे अकामनिर्जरा  
रीने देवता थाय छे ते निर्वाण-अनुकूल लवातर प्राप्त करेन् ओवो नियम  
नथी (सू ८)

‘से जे इमे गामागर-’ इत्यादि

(से जे इमे) जे आ एव (गामा-गर-णयर-णिगम-रायहाणि-खेड-कच्चड-  
मडव-दोणमुह-पट्टणा-सम-संवाह-सणिवेसेसु मणुया भवति) ग्रामभा, आकरभा,  
नगरभा, निगमभा, राजधानीभा, खेडाभा, कर्णटभा, मडम्बभा, द्रोणमुखभा,  
पट्टणभा, आश्रमभा, सनाथभा, एवं सन्निवेशभा मानवनी पथायभा उत्पन्न



પણ્ણત્તા । અત્થિ ણ મંતે । તેસિં દેવાણ ઇહ્હીઈ વા જુઈઈ વા  
જસેઈ વા વલેઈ વા વીરિણ્ણ વા પુરિસકાર-પરક્કમેઈ વા ? હતા ।  
અત્થિ । તે ણ મતે ? દેવા પરલોગસ્સ આરાહગા ? , ણો  
ઇણ્ણદ્દે સમદ્દે ॥ સૂ. ૮ ॥

યાવત્ તત્તેપા સ્થિતિ પ્રજ્ઞા । ‘અત્થિ ણ મતે । તેસિં દેવાણા ઇહ્હીઈ વા જુઈ  
ઈ વા જસેઈ વા વલેઈ વા વીરિણ્ણ વા પુરિસકારપરક્કમેઈ વા ?’ અસ્તિ સ્વલ્પ હ મત્ત ।  
તેપા દેવાનામૃદ્ધિરિત્તિ વા, ધુત્તિગિત્તિ વા, યગ્ગ ઇતિ વા, વલમિત્તિ વા, વીર્યમિત્તિ વા, પુરુષ  
કારપરાક્રમ ઇતિ વા, ? , તેપા દેવાનામૃદ્ધ્યાદયો વિવત નગ્ગિ પ્રશ્ન , ઉત્તરમાહ-‘હતા ।  
અત્થિ’ હન્ત । અસ્તિ-તેપામૃદ્ધ્યાદયો વર્તતે ઇતિ ભાવ । પુન -પૃ-ઠ્ઠિ-‘તે ણ મતે । દેવા  
પરલોગસ્સ આરાહગા ?’ તે સ્વલ્પ હ મદત । દેવા પરલોકસ્થાઽઽરાધના =પરલોકસા  
ધના સન્તિ કિમ્ , ઉત્તરમાહ-‘ણો ઇણ્ણદ્દે સમદ્દે’ નાઽયમર્થ સમર્થ =વગત -  
દ્વ્યુત્તરમ્ , અયમભિપ્રાય -યે હિ જીવા સમ્યગ્દર્શનનાનપૂર્વાકાનુષ્ઠાનેન દેવા ભવન્તિ, ત  
એવ નિયમતયાઽઽન્તર્યેગ પારમ્પર્યેગ વા નિર્વાગાક્રમ ભવાત્તર પ્રાપ્નુવન્તિ તદયે તુ  
ભાગ્યા ॥ સૂ. ૮ ॥

હૈ । (અત્થિ ણ મતે ! તેસિં દેવાણ ઇહ્હીઈ વા જુઈઈ વા જસેઈ વા વલેઈ વા  
વીરિણ્ણ વા પુરિસકારપરક્કમેઈ વા ) પ્રભો ! વહા ઉન દેવો મ પરિવાર આદિ ઋદ્ધિયો,  
શારીરિક ક્રાંતિ, યગ્ગ, ખલ, વીર્ય ઓર પુરુષકાર-પરાક્રમ યે સન ગાતે હે યા નહીં ? ,  
( હતા ! અત્થિ ) ઉત્તર-હા હૈ । ( તે ણ મતે ! દેવા પરલોગસ્સ આરાહગા ) હ  
મદત । વે દેવ પરલોક કે આરાધક હોતે હે કયા ? ઉત્તર-( ણો ઇણ્ણદ્દે સમદ્દે ) યહ અર્થ  
સમર્થિત નહીં હૈ, ક્યોંકિ જો જીવ સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન એવ સમ્યક્ચારિત્ર-પૂર્વક અનુષ્ઠાન

સહસ્સાઈ ઠિઈં પ્ણત્તા) ગૌતમ ! સાલળો, ત્યા તેમની સ્થિતિ દસ હજાર  
વધની હોય છે (અત્થિ ણ મતે । તેસિં દેવાણ ઇહ્હીઈ વા જુઈઈ વા જસેઈ વા વલે  
ઈ વા વીરિણ્ણ વા પુરિસકારપરક્કમેઈ વા) પ્રભો ! ત્યા તે દેવોમા પરિવાર આદિ  
ઋદ્ધિઓ, શારીરિક ક્રાંતિ, યગ્ગ, ખલ, વીર્ય અને પુરુષકાર-પરાક્રમ આ બધુ  
હોય કે નહિ ? (હતા અત્થિ) હા છે (તે ણ મતે । દેવા પરલોગસ્સ  
આરાહગા) હે ભદ્રત ! તે દેવો પગલોડના આરાધક હોય કે કે ? (ણો ઇણ્ણદ્દે  
સમદ્દે) આ અર્થ સમર્થિત નથી, કેમકે જે જીવ સમ્યગ્દર્શન સમ્યગ્જ્ઞાન

મૂલમ્—સે જે ડમે ગામા-ગર-ળયર-ળિગમ-રાય-  
હાળિ-લેહ-કચ્હ-મહવ-દોળમુહ-પટ્ટણા-સમ-સવાહ-સ-  
ળિળવેસેસુ મળુયા ભવતિ, તજહા-અહુવદ્ધગા ળિયલવદ્ધગા હહિવ-

ટીકા—‘ સે જે ડમે ’ ઇત્યાદિ । ‘ સે જે ડમે ’ અથ ય ડમે ‘ ગામા-ગર-  
ળયર-ળિગમ-રાયહાળિ-લેહ-કચ્હ-મહવ-દોળમુહ-પટ્ટણા-સમ-સવાહ-સ-  
ળિળવેસેસુ મળુયા ભવતિ ’ ગ્રામા-સસકર-નગર-નિગમ-રાજધાની-લેહ-કર્કટ-મહમ્બ-  
દ્રોળમુલ-પળ્ળાસ-શ્રમ-સગ્રાધ-સન્નિવેશેષુ મનુજા ભવન્તિ-ગ્રામાત્મ્ય પ્રાગ્ વ્યાપ્યાતા, તેપુ  
ય ડમે મનુવ્યા ભવતિ, ‘ તજહા ’ તથા- ‘ અહુવદ્ધગા ’ અણ્ડુનદ્રકા-અણ્ઙનિ-અદુ-

સે દેવ હોતે હ વે હા જીવ આરાધક હોકર નિયમ સે, આગામી ણક હા મનુવ્ય ભવ સે  
અથવા પગ્પરા સે સાત આઠ મન સે મુક્તિ કા લામ કરનેચાલે હોતે હે, અ ય નહીં । પરંતુ  
જો અકામનિર્જરા કરકે દેવતા હોતે હ વે સમા નિર્વાગાનુકૂલ ભવાન્તર પ્રાપ્ત કરે હા યહ  
નિયમ નહા હૈ ॥ સૂ. ૮ ॥

‘ સે જે ડમે ગામાગર ’ ઇત્યાદિ ।  
( સે જે ડમે ) જો યે જીવ ( ગામા-ગર-ળયર-ળિગમ-રાયહાળિ-લેહ-  
કચ્હ-મહવ-દોળમુહ-પટ્ટણા-સમ-સવાહ-સળિળવેસેસુ મળુયા ભવતિ ) ગ્રામ મેં,  
આકર મે, નગર મે, નિગમ મે, રાજધાની મે, લેહ મે, કર્કટ મ, મહમ્બ મેં, દ્રોળમુલ મેં,  
પળ્ળા મ, આશ્રમ મ, સગ્રાધ મેં, ણવ સન્નિવેશ મે માનવ કી પર્યાય સે ઉત્પન્ન હોતે હૈ ઓર  
વે કિસી અપગમન ( અહુવદ્ધયા ) લોહ ણવ કાળકે વધનો સે હાથ પૈરા કો વાધકર

તેમજ સમ્યક્આચિત્રપૂવક અનુષ્ઠાનથી દેવ વાય છે તેજ જીવ આરાધક  
થઈને નિયમથી આગામી એક જ મનુષ્યના ભવથી અથવા પરપરાથી સાત-  
આઠ ભવોથી મુક્તિનો લાભ મેળવનાર થાય છે પરંતુ જે અકામનિર્જરા  
રીતે દેવતા થાય છે તે નિર્વાણ-અનુકૂલ ભવાતર પ્રાપ્ત કરેજ એવો નિયમ  
નથી (સૂ. ૮)

‘ સે જે ડમે ગામાગર-’ ઇત્યાદિ  
( સે જે ડમે ) જે આ જીવ ( ગામા-ગર-ળયર-ળિગમ-રાયહાળિ-લેહ-કચ્હ-  
મહવ-દોળમુહ-પટ્ટણા-સમ-સગ્રાધ-સળિળવેસેસુ મળુયા ભવતિ ) ગામમા, આડરમા,  
નગરમા, નિગમમા, રાજધાનીમા, ખેડામા, કર્કટમા, મહબમા, દ્રોણમુખમા,  
પાટણમા, આશ્રમમા, સગ્રાધમા, તેમજ સન્નિવેશમા માનવની પર્યાયમા ઉત્પન્ન

દ્વગાચારગવદ્વગાહત્યચ્છિણ્ણગા પાયચ્છિણ્ણગા કણ્ણચ્છિણ્ણગા  
નક્કચ્છિણ્ણગા ઓટ્ટચ્છિણ્ણગા જિવ્મચ્છિણ્ણગા સીસચ્છિણ્ણગા  
મુહચ્છિણ્ણગા મજ્ઞચ્છિણ્ણગા વડકચ્છિણ્ણગા હિયઉપ્પાડિયગા

કાનિ કાપ્રમયાનિ લોહમયાનિ વા હસ્તયો પાદયોર્ગા મધનપિશેષા, તેપુ વદ્ધકા = વદ્ધા  
એવ વદ્ધકા, સ્વાર્થે ક, 'ણિઅલ્પવદ્ધગા' નિગડવદ્ધકા - નિગટા = લોહમયા પાદયોર્બંધ  
વિશેષા 'વેડી' इति પ્રસિદ્ધા તેપુ વદ્ધકા - નિગડવદ્ધા इत्यર્થ, 'હડિવદ્ધગા' હડિવદ્ધ  
કા - હડિ = ચ્વોટક, તત્ર વદ્ધકા, 'ચારગવદ્ધગા' ચારકવદ્ધકા - ચારકા = કારાગારાણિ,  
તત્ર વદ્ધકા, 'હત્યચ્છિણ્ણગા' હસ્તચ્છિન્નકા - હસ્તૌ છિન્નૌ યેષા તે તથા, 'પાયચ્છિ  
ણ્ણગા' પાદચ્છિન્નકા 'કણ્ણચ્છિણ્ણગા' કર્ણચ્છિન્નકા, 'નક્કચ્છિણ્ણગા' નાસિકા  
ચ્છિન્નકા, 'ઓટ્ટચ્છિણ્ણગા' ઓષ્ઠચ્છિન્નકા, 'જિવ્મચ્છિણ્ણગા' જિહ્વાચ્છિન્નકા, 'સીસ  
ચ્છિણ્ણગા' ગાર્ષ્ણિકચ્છિન્નકા, 'મુહચ્છિણ્ણગા' મુખચ્છિન્નકા, 'મજ્ઞચ્છિણ્ણગા' મધ્યચ્છિ  
ન્નકા, મધ્ય = ઉદરદેગ, 'વડકચ્છિણ્ણગા' વૈરુક્ષચ્છિન્નકા - ઉત્તરાસન્નાઽઽકારેણ વિ

एक स्थान पर रोकुर रख दिये जाते है, ( णिअलवदग्गा ) वेडी से जरुद दिये जाते  
है, ( हडिवदग्गा ) काष्ठ क खोडे मे पर डलनाकर रोक दिये जाते है, ( चारगवदग्गा )  
जेलखाने मे नद कर दिये जाते है, ( हत्यच्छिण्णगा ) तथा उनके दोनों हाथ काट दिये  
जाते है, ( पायच्छिण्णगा ) दोनों पर छिन्नभिन्न कर दिये जाते है, ( कण्णच्छिण्णगा )  
कान छेद दिये जाते हैं, ( नक्कच्छिण्णगा ) नाक छेद दी जाती है, ( ओट्टच्छिण्णगा )  
ओष्ठ छेद दिये जाते है, ( जिव्मच्छिण्णगा ) जिह्वा छेद दी जाती है, ( सीसच्छिण्णगा )  
शिर छेद दिया जाता है, ( मुहच्छिण्णगा ) मुख छेद दिया जाता है, ( मज्झच्छिण्णगा )

ધાય છે અને તેઓ ડોઢ અપરાધવશ (અહુવદ્ધગા) લોહના તેમજ લાકડાના  
બંધનોથી હાથ-પગને બાંધીને એક સ્થાન પર રોકી રખાય છે, (ણિઅલ્પવદ્ધગા)  
ભેડીથી જકડી દેવાય છે, (હડિવદ્ધગા) લાકડાના ખોડા (પકડ)માં પગ નખા  
વીને રોકી રખાય છે (ચારગવદ્ધગા) જેલખાનામાં પુરી દેવામાં આવે છે,  
(હત્યચ્છિણ્ણગા) તથા તેમના બન્ને હાથ કાપી નાખવામાં આવે છે, (પાયચ્છિ  
ણ્ણગા) બન્ને પગ છિન્ન ભિન્ન કરી નાખવામાં આવે છે, (કણ્ણચ્છિણ્ણગા) કાન  
છેદી નાખવામાં આવે છે (નક્કચ્છિણ્ણગા) નાક છેદી નખાય છે, (ઓટ્ટચ્છિણ્ણગા)  
હોઠ છેદી નખાય છે (જિવ્મચ્છિણ્ણગા) જીભ છેદી નખાય છે (સીસચ્છિણ્ણગા)  
શિર છેદી નખાય છે (મુહચ્છિણ્ણગા) મુખ છેદી નખાય છે (મજ્ઞચ્છિણ્ણગા)

ળયણુપ્પાડિયગા દસણુપ્પાડિયગા વસણુપ્પાડિયગા ગેવચ્છિણ્ણગા  
તહુલચ્છિણ્ણગા કાગણિમંસમ્મવાવિયગા ઓલવિયગા લવિયગા

દારિતા, 'હિયુપ્પાડિયગા' દ્વયોપાદિતકા - ઉપાદિતદ્વયા દ્વયર્થ, 'ળયણુપ્પાડિ-  
યગા' ત્રયોપાદિતકા - ઉપાદિતત્રયના = પ્રથમક્રતનેગા, 'દસણુપ્પાડિયગા' ચત્તરો-  
પાદિતકા - ઉપાદિતચત્તરના = પ્રથમક્રતદ્વયા, 'વસણુપ્પાડિયગા' વપ્પણોપાદિતકા - પ્રથ-  
મક્રતાણ્ણકોશા, 'ગેવચ્છિણ્ણગા' ગ્રામચ્છિણ્ણકા = ચ્છિણ્ણગ્રામપ્રત્યેગા, 'તહુલચ્છિણ્ણગા'  
તહુલચ્છિણ્ણકા - તણ્ણુચ્છિણ્ણકા ચ્છિણ્ણકા, 'કાગણિમંસમ્મવાવિયગા' કાગણામાસ-  
વાદિતકા - કાગણામાસાનિ = દેહોદ્ગતમાસગણ્ણાનિ ગ્વાન્તિાનિ યેષા તે તથા, 'ઓલવિ-  
યગા' અલમ્બિતકા = ગ્વાન્તિાનિ વદ્વાન્તિાનિ કૂપાદૌ પાતિતા, 'લવિયગા' લમ્બિતકા = તરુગા-  
ગ્વાન્તિાનિ વદ્વાન્તિાનિ લમ્બિતા, 'પસિયગા' ધર્મિતકા = ચન્દનવત્ પાષાણાદૌ વૃષ્ટા, 'ધોલિ-

મય્યમાગ-પેટ કા ભાગ ડેલી નિયા જાતા હૈ, (વહ્કચ્છિણ્ણગા) ગાયે કધે સે લેકર  
તહિન કોલ્લ ક નીચ્છ ક ભાગ સહિત મસ્તક ડેલી દિયા જાતા હૈ, (હિયુપ્પાડિયગા)  
દ્વય કાઢ નિયા જાતા હૈ, (ળયણુપ્પાડિયગા) તેના આગે કોહ દા જાતા હૈ, (દસણુ  
પ્પાડિયગા) અટકોષ નિદાલ નિયે જાતે હૈ, (ગેવચ્છિણ્ણગા) ગર્દન તોહ-મગેહ દી  
જાતી હૈ, (તહુલચ્છિણ્ણગા) તહુલ કા તરહ ચ્છિણ્ણ કરકા અનેક ગરાર કે ગ્વહ ૨ કર  
નિયે જાતે હૈ, (કાગણિ-મંસ-મ્મવાવિયગા) અનેકી દેહ સે માસ કાટ ૨ કર કૌઓ  
કો સિલ્લા દિયા જાતા હૈ, (ઓલવિયગા) રસ્મા સે ગાધકર કુપ મ ઢાલ દિયે જાતે હૈ,  
(લવિયગા) વૃક્ષ કી ગાગા આદિ પર ગાયકર લટકા નિયે જાતે હૈ, (પસિયગા)  
ચદન કી તરહ પથ્થર આદિ પર ધિમે જાતે હૈ, (ધોલિયગા) માણ્ણ મેં સ્થિત દહી કી

મધ્યમાગ-પેટનો ભાગ ડેલી નખાય છે (વહ્કચ્છિણ્ણગા) ડાબી ડાધથી લઇને  
જમણી બગલના નીચેના ભાગ સહિત મસ્તક છેડી નખાય છે (હિયુપ્પા-  
ડિયગા) હૃદય કાઢી નખાય છે (ળયણુપ્પાડિયગા) બન્ને આખો ફેડી-દેવાય છે  
(દસણુપ્પાડિયગા) દાત પાડી નખાય છે (વસણુપ્પાડિયગા) અડકોષ કાઢી  
નખાય છે (ગેવચ્છિણ્ણગા) ગર્દન તોડી-મગેહ નખાય છે (તહુલચ્છિણ્ણગા) તન્દુ-  
લની પેઠે કણકણ કરાને તેના શરીરના કટકે-કટકા કળી નાખવામા આવે છે  
(કાગણિ-મંસ-મ્મવાવિયગા) તેના દેહમાથી માસ કાપી કાપીને કાગડાને ખવ  
રાવાય છે (ઓલવિયગા) દોડાથી બાધીને ફૂવામા નાખી દેવાય છે (લવિયગા)  
આડની ડાબીએ આડીને લટકાવવામા આવે છે (પસિયગા) ચદનની પેઠે

ઘસિયગા ઘોલિયગા ફાલિયગા પીલિયગા સૂલાઈયગા સૂલભિ-  
 ણગા સ્વારવત્તિયા વજ્જવત્તિયા સીહપુચ્છિયગા દવગ્ગિદ્દહગા  
 પંકોસણગા પકે સુત્તગા વલયમયગા વસદ્દમયગા ણિયાણમ-

યગા ' ઘોલિત્તકા = માળ્ડરિયત્તદધિવદ્ધ્વાઽધ ક્રમેણાઽઽધૂર્ણિતા, ' ફાલિયગા ' સ્ફાટિતા  
 શુષ્કકાષ્ઠવલ્કુલારેણ દ્વિધા ક્રતા, ' પીલિયગા ' પીડિત્તકા - યન્ત્રક્ષિન્તેશ્ચયદિયત્ પીડિતા,  
 ' સૂલાઈયગા ' શૂલચિત્તકા = શૂલ સમારોપિતા, ' સૂલભિણગા ' શૂલભિન્નકા = શૂલેન  
 વિદારિતા, ' સ્વારવત્તિયા ' સ્વારવર્તિતા = સ્વારે ક્ષિપ્તા, ' વજ્જવત્તિયા ' વખ્યવર્તિતા =  
 વખ્યસ્થાને પાતિતા, ' સીહપુચ્છિયગા ' સિંહપુચ્છિત્તકા = ટિન્નજનનેન્દ્રિયકા, યદ્વા-સિંહ  
 પુચ્છે બદ્ધ્વા સમાકૃષ્ઠા ' દવગ્ગિદ્દહગા ' દાવાગ્નિદગ્ધકા - દાવાગ્નિના = વનાગ્નિના દગ્ધા,  
 ' પંકોસણગા ' પક્કાઽવસન્નકા = સર્વથા પદ્ધે નિમગ્ના, ' પકે સુત્તગા ' પક્કે નિમગ્ના =  
 ઉત્તરીતુમસમર્થા, ' વલયમયગા ' વલમૃત્તકા - મયમયોગાદ્ ભટ્ટાના પરીપહાદસહનતયા

તરહ કેંચે નીચે કરકે મથ દિયે જાતે હૈ, અથવા ધુમાયે જાતે હૈ, ( ફાલિયગા ) શુષ્ક-  
 કાષ્ઠ કી તરહ દો ટુકડોં કે રૂપ મેં કર દિયે જાતે હૈ, ( પીલિયગા ) કોલ્હ મેં ક્ષિપ્ત  
 હક્ષુ કી તરહ પીલ દિયે હૈ, ( સૂલાઈયગા ) શૂલી પર ચઢા દિયે જાતે હૈ, ( સૂલભિણગા )  
 શૂલ સે વિદારિત કર દિયે જાતે હૈ, ( સ્વારવત્તિયા ) ક્ષાર મેં પટક દિયે જાતે હૈ,  
 ( વજ્જવત્તિયા ) વખ્યસ્થાન મેં રલ્લ દિયે જાતે હૈ, ( સીહપુચ્છિયગા ) ઉનકા લિજ્જ કાદ  
 દિયા જાતા હૈ, અથવા બે સિંહ કા પૂંઠ મેં બાંધકર ઘસીટ્ટે જાતે હૈ, ( દવગ્ગિદ્દહગા )  
 દાવાગ્નિ દ્વારા દગ્ધ કર દિયે જાતે હૈ, ( પંકોસણગા ) કીચઢ મેં બિલ્કુલ ઘસા દિયે  
 જાતે હૈ, ( પકે સુત્તગા ) કીચઢ મેં ઇસ પ્રકાર રલ્લે કર દિયે જાતે હૈ કિ જિસસે ફિર

પત્થર ઉપર ઘસી નાખવામા આવે છે ( ઘોલિયગા ) વાસણમા રાખેલા દહીં ની  
 પેઠે ઉચે-નીચે કરી મથન કરવામા આવે છે અથવા ધુમાવવામા આવે છે  
 ( ફાલિયગા ) સુકેલા લાકડાની પેઠે બે ટુકડાના રૂપમા કરી નાખવામા આવે છે  
 ( પીલિયગા ) કોલ્હમા નાખવામા આવતી શેરડીની પેઠે પીલી નખાય છે  
 ( સૂલાઈયગા ) શૂલી ઉપર ચઢાવી દેવાય છે ( સૂલભિણગા ) શૂલથી ફાડી નાખ  
 વામા આવે છે ( સ્વારવત્તિયા ) ક્ષારમા નાખી દેવાય છે ( વજ્જવત્તિયા ) વધ  
 સ્થાનમા રખાય છે ( સીહપુચ્છિયગા ) લિંગ કાપી નખાય છે, અથવા-સિંહની  
 પુછડીમા બાધીને ઘસેડાય છે ( દવગ્ગિદ્દહગા ) દાવાગ્નિ દ્વારા બાળી નખાય છે  
 ( પંકોસણગા ) કાઢવમા નાખી દેવાય છે તેથી ત્યાજ્ય મરી બચે છે, ( પકે સુત્તગા )

## ચગા અતોસહમયગા ગિરિપહિયગા તરુપહિયગા ગિરિપક્ષ્વંદો-

મરણ-વલ્લમરણ તદ્વન્તો વલ્લમત્તકા, યદ્વા-વુમુક્ષાન્તિના આતા મૃત્વા મૃતાસ્તે વલ્લમૃતકા,  
'વસદ્રમયગા' ગગાનમ્તકા-ઇન્દ્રિયપિયગગતા આતા મૃત ગન્દાન્તિવગવર્તિમૃગા  
ન્તિમૃતા ઇયર્થે, 'ગિયાણમયગા' નિદાનમૃતકા-ઋદ્ધિભોગાદિપ્રાર્થના નિપ્પાન, તત્ત્વર્થ  
મરણ નિદાનમરણમ, તદ્વન્ત ઇયર્થે 'અતોસહમયગા' અન્ત ગ્રન્થમૃતકા-અન્ત-  
ગ્રન્થા=અનુદૃતભાવગ્રન્થા અન્ત રિયતમહાદિગ્રન્થા વા મૃતા, 'ગિરિપહિયગા' ગિરિ  
પતિતકા-ગિરે=પર્વતાત્પતિતા, 'તરુપહિયગા' તરુપતિતકા=વૃક્ષા પતિતા, 'મરુપ  
હિયગા' મરુપતિતકા-મરો=નિર્જલ દેશે પતિતા, 'ગિરિપક્ષ્વંદોલગા' ગિરિપક્ષાદો-  
લગા-ગિરિપક્ષે=પર્વતપાર્શ્વે આત્માનમાન્તોલયન્તિ યે તે તથા, ગિરિપરિસરા મરણાયૈવ દત્તક્ષમ્પા

વં વહા સે પાર નહીં આ સકે, (વલ્લમયગા) પરાપહ આન્તિ કો સહન કરને મેં અસમર્થ  
હોન કી વજ્હ સે ગૃહીત મયમ સે જો અપ્ત હોના ટસકા નામ વલ્લમરણ હૈ, અથવા દુ ગિત  
હોકર જો મરના હૈ ટસકા નામ આ વલ્લમરણ હૈ, ઇમ મરણ સે જો યુક્ત હાં વ વલ્લમૃતક  
હૈ, પેસે જો વલ્લમૃતક હૈ, (વસદ્રમયગા) ગન્દાદિક કે વગવર્તી મૃગા કા તગ્હ જો ઇન્દ્રિયો  
કે વિપયો મેં વૈમરુ દુઃસ્થા સે પ્રાણાં કા ત્યાગ કરત હૈ, (ગિયાણમયગા) જો ઇન્દ્રિય-  
ભોગાદિકાં કી ચાહનારૂપ નિપ્પાન સે મરણ કરત હૈ, (અતોસહમયગા) હ્રન્થ મ ગ્રન્થ  
ધારણ કર જો મરણ કરતે હૈ, અથવા મહાદિક ગ્રન્થાં સં વિદારિત હોકર જો મરણ કરતે  
હૈ, (ગિરિપહિયગા) પહાડ સે ગિરકર જો મરણ કરતે હૈ, (તરુપહિયગા) પડ સે  
ગિરકર જો મરણ કરત હૈ, (મરુપહિયગા) જો મરુસ્થલ મેં પડ કર મર જાતે હૈ, (ગિરિ-  
પક્ષ્વંદોલગા) પર્વત સે જો ક્ષપાપાત કર ક મર જાતે હૈ, (તરુપક્ષ્વંદોલગા) વૃક્ષોં સે

ગારામા એથી નીતે ઉભા ડરી દેવાય જે દે બેથી પાછા તે ત્યાથી નીડળી થડે  
નહિ (વલ્લમયગા) પરિપહ આદિના મહન ડરવામા અમર્થ હોવાથી લીધેલા  
નયમથી બ્રહ્મ વલ્લ તેનું નામ વલ્લમરણ છે આ મરણથી જે યુક્ત હોય  
અથવા હુળી વડીને જે મરણ થાય તેવા મરણથી જે યુક્ત હોય તે વલ્લ-  
મૃતક છે, (વસદ્રમયગા) શબ્દ આદિકને વશ થઈ મૃગની પેઠે જે ઇન્દ્રિયોના  
વિષયમા રમાઈ બંધ પ્રાણને ત્યાગ કરે છે, (ગિયાણમયગા) જે ઇન્દ્રિયલોગ  
આદિકની ચાહના ઉપ નિદાનથી મળ્ય પામે છે, (અતોસહમયગા) હ્રદયમા  
શબ્દ ધારણ કરીને (કરી મારીને) જે મરણ પામે છે, અથવા  
બાલા વિગેરે શબ્દોથી જે મરણ પામે છે, (ગિરિપહિયગા) પહાડ ઉપરથી પડીને  
જે મરણ પામે છે, (તરુપહિયગા) આડેથી પડીને જે મળ્ય પામે છે, (મરુપ  
હિયગા) જે મરુસ્થલમા પડીને મરી બાથ છે, (ગિરિપક્ષ્વંદોલગા) પર્વત ઉપરથી

લગા તરુપક્ષદોલગા મરુપક્ષદોલગા જલપવેસી (જલણપવે-  
સિગા) વિસમખિવયગા સત્યોવાડિયગા વેહાણસિયા ગેદ્ધપટ્ટગા  
કંતારમયગા દુર્ભિક્ષમયગા અસકિલિટ્ટપરિણામા તે કાલમાસે

મૃતાશ્વ તથાભિધાયતે, 'તરુપક્ષદોલગા' તરુપક્ષાદોલકા = તરુપક્ષાગ્નિપ્રાપ્તાદાનન મૃતા  
'મરુપક્ષદોલગા' મરુપક્ષાદોલકા — મરુપક્ષે = મરુમૃમૌ આત્માનમાદોલયન્તિ એ તે તથા,  
મરુમૃમૌ મૃતા इत्यर्थ, 'જલપવેસી' જલપ્રવેગિન — જલે નિમગ્ન્ય મૃતા इत्यर्थ, 'જલણ  
પવેસિગા' વલનપ્રવેગિકા — અગ્નૌ મૃતા इत्यर्थ, 'વિસમખિવયગા' વિપમક્ષિતકા —  
વિપમક્ષણેન મૃતા इत्यर्थ, 'સત્યોવાડિયગા' ગજોત્પાટિતકા — ગજેણ = કુરિકાદિના વિદા  
રિતા સતો મૃતા, 'વેહાણસિયા' વૈહાયસિકા — વૃક્ષાગ્રાસ્વાદાવુદ્ભવત્વાદ વિહાયસિ =  
આકાશે યન્મરણ ભવતિ તદ્વૈહાયસ, તદસ્તિ ચેષા તે વૈહાયસિકા, 'ગેદ્ધપટ્ટગા' ગૃધ્રસ્પૃ  
ષ્ટકા — ગૃધ્રૈ = પક્ષિવિશેષૈ સ્પૃષ્ટસ્ય = વિદાગ્નિસ્ય કરિકરભરાસમાદિમૃતકલેચરસ્યાન્ય તરે ગત્વા  
યે મૃતાસ્તે ગૃધ્રસ્પૃષ્ટકા 'કંતારમયગા' કાંતારમૃતકા = અરણ્યે મૃતા, 'દુર્ભિક્ષમ  
યગા' દુર્ભિક્ષમૃતકા — દુર્ભિક્ષે મૃતા इत्यर्थ, 'અસકિલિટ્ટપરિણામા' અમક્લિટ્ટપરિણામા,

જાપાપાત કર કે મર જાતે હે, (મરુપક્ષદોલગા) મરુસ્થલ મેં માર્ગ મૂલકર જો उसी में  
મર જાતે હે, (જલપવેસી) જલ મેં ડૂબ કર જો મર જાતે હે, (જલણપવેસિગા) અગ્નિ  
સે જલકર જો મર જાતે હૈ, (વિસમખિવયગા) ત્રિપ જાકર જો મર જાતે હૈ, (સત્યો  
વાડિયગા) ગજોં સે આહત હોકર જો મર જાતે હૈ, (વેહાણસિયા) વૃક્ષા પર લટક  
કર જો મર જાતે હૈ, (ગેદ્ધપટ્ટગા) ગૃધ્રો દ્વારા વિદારિત એસે કરિ—હાથી પવ કરમ—કંટ  
આદિ કે કલેચર મેં પ્રવિષ્ટ હોકર જો મરતે હૈ, (કંતારમયગા) જો જગલ મેં હા મર જાતે  
હે, (દુર્ભિક્ષમયગા) દુર્ભિક્ષ સે પીડિત હોકર જો મૌત કે ઘાટ ઉતર જાતે હે, (અસ

ઝ પાપાત કરીને (ફૂદીને) મરણ પામે છે, (તરુપક્ષદોલગા) વૃક્ષ પરથી ઝ પાપાત  
કરીને જે મરણ પામે છે, (મરુપક્ષદોલગા) મરુસ્થલમા રસ્તો ભૂલીને તેમજ  
જે મરી જાય છે, (જલપવેસી) જલમા ડૂબીને જે મરણ પામે છે, (જલણપવે  
સિગા) અગ્નિથી જળીને જે મરી જાય છે, (વિસમખિવયગા) ઝેર ખાઈને  
જે મરણ પામે છે, (સત્યોવાડિયગા) શસ્ત્રોના ઘાતથી જે મરી જાય છે, (વેહા  
ણસિયા) વૃક્ષો પર લટકીને જે મરણ પામે છે, (ગેદ્ધપટ્ટગા) ગીધોદ્વારા વિદારિત  
હાથી તેમજ કરમ—કંટ આદિના શરીરમા પ્રવિષ્ટ થઈને જે મરણ પામે છે,  
(કંતારમયગા) જે જ જગલમા જ મરણ પામે છે, (દુર્ભિક્ષમયગા) દુર્ભિક્ષથી પીડાઈને

કાલ કિંચા અણ્ડયરેસુ વાણમતરેસુ દેવલોણસુ દેવત્તાણ ઉવવ-  
ત્તારો ભવતિ, તર્હિ તેસિં ગઈ તર્હિ તેસિ ઠિઈ, તર્હિ તેસિ ઉવવાણ  
પણ્ણત્તે । તેસિં ણ ભત્તે । દેવાણં કેવડયં કાલ ઠિઈ પણ્ણત્તા ? ગોયમા ।

મન્કિલ્લપરિણામા મહાર્ત્તરૌદ્ર યાનાઽઽવગ્ન દેવવ ન લ્ભત્તે, અત્ત અમન્કિલ્લપરિણામા ઇતિ  
વિગિચ્છ પ્રદર્શિતા, તે કાલમાસે કાલ દુગ્ગા, 'અણ્ડયરેસુ વાણમતરેસુ દેવલોણસુ દેવ  
ત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ' અન્યતમેષુ વ્યતરેષુ દેવલોકેષુ દેવવેનોપપત્તારો ભવન્તિ, 'તર્હિ  
તેસિં ગઈ' તત્ર તેષા ગતિ, 'તર્હિ તેસિં ઠિઈ' તત્ર તેષા સ્થિતિ, 'તર્હિ તેસિં ઉવ-  
વાણ પણ્ણત્તે' તત્ર તેષામુપપાત પ્રજ્ઞમ । 'તેસિં ણ ભત્તે ! દેવાણ કેવડય કાલ ઠિઈ  
પણ્ણત્તા ?' તેષા સ્મૃત્ત ભન્ત્ત ! દેવાના ક્રિયન્ત કાલ સ્થિતિ પ્રજ્ઞા, 'ગોયમા' વાર-

'મન્કિલ્લપરિણામા' ) ઔર જિનક પરિણામ મન્કિલ્લ નહીં હોતે હે, એસે જીવ ( અણ્ડયરેસુ  
વાણમતરેસુ દેવલોણસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ ) કિસી ઁક વ્યન્તર દેવ કા પર્યાય  
સ ઉપન હોતે હે । (તર્હિ તેસિં ગઈ, તર્હિ તેસિં ઠિઈ, તર્હિ તેસિં ઉવવાણ પણ્ણત્તે) વહીં  
પર ઁનકા ગતિ, વહીં પર ઁનકા સ્થિતિ ઁવ વહીં પર ઁનકા ઉપપાત કહા ગયા હૈ,  
( તેસિં ણ ભત્તે ! દેવાણ કેવડય કાલ ઠિઈ પણ્ણત્તા ) હે ભદત ! વહા ઁન જીવો કી

(૧) મન્કિલ્લપરિણામા ક સદ્ભાવ મે જાગાં કો દેવગતિ કા વધ નહા હોતા હૈ ।

મહા આર્ત્તરૌદ્રધ્યાન કે પરિણામ સન્કિલ્લ પરિણામ હૈ, અમન્કિલ્લ પરિણામ હી દેવગતિ કી  
પ્રાપ્તિ મ કારણ હૈ, ઁમ વાત કો પ્રદર્શિત કરને કે લિયે "અસન્કિલ્લપરિણામ" ઁસ પદ  
કા પ્રયાગ ક્રિયા હૈ ।

જે મોતને લેટે છે, (અસન્કિલ્લપરિણામા) ઁને જેસુ પરિણામ—અત્ત સઁકલ્લપ્ત ન  
થાય ઁવેા જીવ (અણ્ડયરેસુ વાણમતરેસુ દેવલોણસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ) ઁઁઁ  
ઁવ વ્યતર દેવલોકમા વ્યતર—દેવની પર્યાયથી ઉત્પન્ન થાય છે (તર્હિ તેસિં ગઈ  
તર્હિ તેસિં ઠિઈ તર્હિ તેસિં ઉવવાણ પણ્ણત્તે) ત્યા તેમની ગતિ, ત્યા તેમની સ્થિતિ,  
તેમજ ત્યા તેમના ઉપપાત ઁહેવામા આઁયે છે (તેસિં ણ ભત્તે ! દેવાણ કેવ  
ડય કાલ ઠિઈ પણ્ણત્તા) હે ભદત ! ત્યા તે જીવોની સ્થિતિ કંટલા કાળની બનાવી

(૧) સઁકલ્લપ્ત પરિણામના સદ્ભાવમા જીવોને દેવગતિનો વધ થતો  
નથી મહા—આર્ત્તરૌદ્રધ્યાનન પરિણામ સઁકલ્લપ્તપરિણામ છે અસઁકલ્લપ્ત  
પરિણામ પણ દેવગતિની પ્રાપ્તિમા કારણભૂત છે ઁ વાત પ્રદર્શિત કરવા  
'અસન્કિલ્લપરિણામ' ઁ પદનો પ્રયોગ કર્યો છે



वारसवाससहस्साइं ठिईं पणत्ता । अत्थि ण भंते । तेसिं देवाण इड्ढीइ वा, जुईइ वा, जसेइ वा, बलेइ वा, वीरिण्ड वा, पुरिसक्कारपरक्कमेइ वा ? हता । अत्थि । ते णं भंते । देवा परलोगस्स आराहगा ? णो इण्ढे सम्ढे ॥ सू० ९ ॥

सवाससहस्साइं ठिईं पणत्ता' गौतम । द्वादशवर्षसहस्राणि स्थितिं प्रज्जमा । 'अत्थि ण भंते । तेसिं देवाण इड्ढीइ वा जुईइ वा जसेइ वा बलेइ वा वीरिण्ड वा पुरिसक्कार परक्कमेइ वा ?' अस्ति खलु भदन्त । तेषां देवानामग्निरिति वा क्षुतिरिति वा यज्ञ इति वा बलमिति वा वीर्यमिति वा पुरुषकारपराक्रम इति वा ' इति प्रश्नं भगवानुत्तरं वक्ति— 'हता ! अत्थि' हत । अस्ति, 'ते ण भंते ! देवा परलोगस्स आराहगा ?' ते खलु भदन्त ! देवा परलोकस्याऽऽराधका भवन्ति किम् ' ' णो इण्ढे सम्ढे ' नाऽयमर्थः समर्थः ॥ सू० ९ ॥

स्थिति कितने काल की बतलाई गई है ? ( गोयमा ! वारसवाससहस्साइं ठिईं पणत्ता ) गौतम ! उन जीवों की वहा स्थिति बारह हजार वर्ष की बतलाई गई है । ( अत्थि ण भंते ! तेसिं देवाण इड्ढीइ वा जुईइ वा जसेइ वा बलेइ वा वीरिण्ड वा पुरिसक्कारपरक्कमेइ वा ) ह भदन्त ! वहा उन देवों में रुद्रि, क्षुति, कीर्ति, बल, वीर्य एवं पुरुषकारपराक्रम है या नहा ' (हता अत्थि) हा है । (ते ण भंते देवा ! परलोगस्स आराहगा) ह भदन्त ! वे देव परलोक के आराधक होते हैं क्या ' (णो इण्ढे सम्ढे) है गौतम ! वे आराधक नहीं होते हैं ।

भावार्थ—जो जीव ग्राम आदि में उत्पन्न होकर पूर्वोक्तरूप से प्रदर्शित विषम

छे ? (गोयमा ! वारसवाससहस्साइं ठिईं पणत्ता) छे गौतम ! ते एवोनी त्या स्थिति आर हजार वर्षसंगी अतावी छे (अत्थि ण भंते ! तेसिं देवाण इड्ढीइ वा जुईइ वा जसेइ वा बलेइ वा वीरिण्ड वा पुरिसक्कार-परक्कमेइ वा) छे भदन्त ! त्या ते देवोभा रुद्रि, क्षुति, कीर्ति, बल, वीर्य, तेभञ्ज पुरुषकार-पराक्रम छे के नहि ? (हता अत्थि) हा छे (ते ण भंते ! देवा परलोगस्स आराहगा) छे भदन्त ! आ देव परलोकना आराधक होथ छे शु ? ( णो इण्ढे सम्ढे ) छे गौतम ! आराधक नथी होता

भावार्थ—ये एव ग्राम आदिमा उत्पन्न थछने पूर्वोक्त रूपे अतावेली

**મૂલમ્—**સે જે ઇમે ગામાગર જાવ સનિવેસેસુ મણુયા ભવતિ, ત જહા- પગડમદગા પગડુવસતા પગડ-પતણુ—કોહ-માણ-

**ટીકા—**‘સે જે ઇમે’ इत्यादि । ‘સે જે ઇમે’ અર્થ ય ઇમે વસ્યમાણા ‘ગામાગર જાવ સનિવેસેસુ મણુયા ભવતિ’ ગ્રામાઠ્ઠ યાવન્નિવેશેષુ મનુજા ભવન્તિ—ગ્રામે આકરે નગરે નિગમે યાવત્ સન્નિવેશે મનુષ્યા ભવન્તિ, તાન્ વર્ણયતિ—‘ત જહા’ તથા ‘પગડમદગા’ પ્રકૃતિભદ્રકા—પ્રકૃયા=સ્વભાવેન ભદ્રકા=પરોપકારપરાયણા, ‘પગડુવસતા’ પ્રકૃત્યુપ-શાતા=ક્રોધોદયાઽભાવાદુપગાતિમુપગતા, ‘પગડ-પતણુ-કોહ-માણ-માયા-લોહા’ પ્રકૃતિ-પ્રતનુ-ક્રોધ-માન-માયા-લોભા—સયપિ કપાયોદયે પ્રકૃયા પ્રતનુક્રોધાદિભાવા, ‘મિડ-મદવ-સપણા’ મૃદુ-માર્દવ-સમ્પન્ના—મૃદુ યન્માર્દવ તત્ સમ્પન્ના=પ્રાપ્તા, અય-

સ્થિતિ કો અકામનિર્જરા કે ચલ સે ભોગતે હૈં વે જીવ મરકર વ્યન્તર પર્યાય સે ઉત્પન્ન હોતે હૈં । વહા પર ઉનકી સ્થિતિ ૧૨ હજાર વર્ષ કી હોતી હૈ, ઘુતિ ઋદ્ધિ આદિ સમસ્ત દેવો-ચિત ગુણો સે યે મપન્ન રહતે હૈ । વે પરલોક કે આરાધક નહીં હોતે હૈ ॥ સૂ ૯ ॥

‘સે જે ઇમે ગામાગર જાવ’ इत्यादि ।

(સે જે ઇમે) જો જીવ (ગામાગર જાવ સનિવેસેસુ) પૂર્વોક્ત ગ્રામ, આકર સે લેકર સન્નિવેશ આદિ સ્થાનોં મેં (મણુયા ભવતિ) મનુષ્ય હોતે હૈં ઓર ઉનમેં જો (પગડમદગા પગડુવસતા પગડ-પતણુ-કોહ-માણ-માયા-લોહા) પ્રકૃતિ સે ભદ્રક હોતે હૈ, ક્રોધાદિક કપાયોં કે ઉદય કે અભાવ સે જિનક પરિણામ શાતિયુક્ત બને રહતે હૈ, સ્વભાવ સે હી જિનકી ક્રોધ, માન, માયા એવ લોભ યે ચાર કપાયે પતલી રહા કરતી હૈ,

વિષમ સ્થિતિને અકામનિર્જરાના બલથી લોગવે છે તે જીવ મરી જઈને વ્યતર-પર્યાયથી ઉત્પન્ન થાય છે ત્યાં તેમની સ્થિતિ ૧૨ હજાર વર્ષની હોય છે ઘુતિ, ઋદ્ધિ આદિ સમસ્ત દેવોચિત ગુણોથી તેઓ સપન્ન રહે છે તેઓ પરલોકના આરાધક હોતા નથી (સૂ ૯)

“સે જે ઇમે ગામાગર જાવ” इत्यादि

(સે જે ઇમે) જે જીવ (ગામાગર-જાવ-સનિવેસેસુ) પૂર્વે કહેલ ગામ, આકરથી જઈને સન્નિવેશ આદિ સ્થાનોમા (મણુયા ભવતિ) મનુષ્ય થાય છે અને તેમા જે (પગડમદગા પગડુવસતા પગડ-પતણુ-કોહ-માણ-માયા-લોહા) પ્રકૃતિથી ભદ્રક હોય છે, ક્રોધ આદિક કપાયોના ઉદયના અભાવથી જેના શ્લેષે શાતિયુક્ત રહ્યા કરે છે, સ્વભાવથી જ જેના ક્રોધ, માન, માયા

માયા-લોહા મિડ-મદ્વ-સપળ્ળા અહ્લીના વિળીયા અમ્મા-  
પિડ-સુસ્સુસગા અમ્માપિર્ડેણ અળડકમણિજ્જવયણા અપ્પિચ્છા  
અપ્પારંભા અપ્પપરિગ્ગહા અપ્પેણ આરંભેણ અપ્પેણ સમારંભેણ

ધર્મહકારજયગાલા इत्यर्थ, 'अह्लीणा' आलाना = गुरुमाश्रित्य वर्तनशीला, 'विणीया' विनीता = विनययन्त, 'अम्मा-पिड-सुस्सुसगा' अम्मा-पितृ-शुश्रूषका = मातापित्रो सेवका, 'अम्मापिर्देण अण्डकमणिज्जवयणा' अम्मापित्रोरनतिक्रमणायवचना = मातापित्रो नीतिवचनपरायणा, 'अप्पिच्छा' अप्पेच्छा = अन्यामिलापन्न, 'अप्पारम्भा' अप्पारम्भा - अल्प = त्वल्प, आरम्भ = पृथिव्याद्युपमर्दनरूपो येषा तत्स्वारम्भा, 'अप्पपरिगगहा' अप्प पारग्रहा - अल्प परिग्रहो = धनधान्यादिरूपो येषा ते तथा, एतदेव वाक्यान्तरेणाऽऽह-'अप्पेण आरंभेण अप्पेण समारंभेण' अन्वेनारम्भेण अन्वेन समारम्भेण-इहाऽऽम्भ = प्रागिनामुपधात,

(મિડ-મદ્વ-સપળ્ળા) મૃદુમાર્દવ સે જિનકી આત્મા અત્યત વાસિત હોતી હૈ, અહકાર કા સર્વથા જિનમે અમાવ રહા કરતા હૈ, (અહ્લીના) ગુરુ કી આજાનુસાર જો અપની પ્રકૃતિ કો સુચારુ બનાયે રહા કરતે હૈ, (વિળીયા) જો પ્રકૃતિ સે હી અત્યત વિનીત હોતે હૈ, (અમ્મા-પિડ-સુસ્સુસગા) માતાપિતા કે જો સેવા કરતે હૈ, (અમ્મા-પિર્ડેણ અળડકમણિજ્જવયણા) માતાપિતા કે વચનોં કે અનુસાર જો ચલતે હૈ, (અપ્પિચ્છા) જિનકી ઇચ્છાઈ-આવશ્યકતાઈં બહુત થોડી હોતી હૈ, (અપ્પારંભા) આરમ્બ જિનકા અલ્પ હોતા હૈ, (અપ્પપરિગ્ગહા) ધનધાન્યાદિરૂપ પરિગ્રહ જિનકા અલ્પ હોતા હૈ, (અપ્પેણ આરંભેણ અપ્પેણ સમારંભેણ અપ્પેણ આરમ્બસમારંભેણ વિત્તિં કપ્પેમાણા) એવ જો અલ્પ આરમ્બ સે, અલ્પ સમારમ્બ સે ઔર અલ્પ આરમ્બ-સમારમ્બ સે આજીવિકા ચલાયા કરતે

તેમજ હોલ એ આર તથાથો નખળા રહ્યા ઠરે છે (મિડ-મદ્વ-સપળ્ળા) મૃદુ માર્દવથી જેમનો આત્મા અત્યત વાસિત (પ્રકુલ) હોય છે, અહ કારનો જેમનામા સવ થા અભાવ રહ્યા ઠરે છે (અહ્લીના) ગુરુની આજ્ઞા-અનુસાર જે પોતાની પ્રકૃતિને સુદર ખનાવ્યા ઠરે છે, (વિળીયા) જે પ્રકૃતિથી જ અત્યત વિનીત હોય છે, (અમ્મા-પિડ-સુસ્સુસગા) માતા-પિતાની જે સેવા ઠરે છે, (અમ્માપિર્ડેણ અળડકમણિજ્જવયણા) માતાપિતાના વચનો અનુસાર જે ચાલે છે (વર્તે છે), (અપ્પિચ્છા) જેની ઇચ્છાઓ-આવશ્યકતાઓ ખહુ જ થોડી હોય છે, (અપ્પારમ્મા) આરમ્બ જેના અલ્પ હોય છે, (અપ્પેણ આરંભેણ અપ્પેણ સમારંભેણ અપ્પેણ આરમ્બસમારંભેણ વિત્તિં કપ્પેમાણા) તેમજ જે અલ્પ આરમ્બથી,

અપ્પેણં આરમ્ભસમારભેણ વ્રિત્તિ કપ્પેમાણા વહૂઢ વાસાઢ આઁય પાલેતિ, પાલિત્તા કાલમાસે કાલં કિચ્ચા અણ્ણયરેસુ વાળમત-  
રેસુ, તચેવ સઁવ્વ, ણવરં ઠિઢં ચઁડઢસવાસસહસ્સાઢ ॥ સૂ૦ ૧૦ ॥

સમારમ્ભસ્તુ તેપા પરિતાપક્રમ્મમ્ 'અપ્પેણ આરંભસમારભેણ' અન્નપન આરમ્ભસમારમ્ભેણ-  
આરમ્ભશ્ચ સમારમ્ભશ્ચેતિ-આરમ્ભસમારમ્ભ તેન, અન્નપેનારમ્ભેણ અન્નપેન સમારમ્ભેણ ચેત્યર્થ,  
'વ્રિત્તિ કપ્પેમાણા' વ્રિત્તિ ક્રમ્મપયત્ત = જાનિકા કુવાળા, 'વહૂઢ વાસાઢ આઁય પાલેતિ'  
વહૂઢિ વર્ષાણિ આયૂપિ = જાનિતાનિ પાલ્યતિ, 'પાલિત્તા' પાલ્યિત્વા, 'કાલમાસે કાલ  
નિચ્ચા' કાલમાસે કાલ વૃત્તિ 'અણ્ણયરેસુ વાળમતરેસુ' અયતરેપુ વ્યતરેપુ, અતોઢમે  
'ત ચેવ સઁવ્વ' તદેવ = પૂર્વવદેવ સર્વ વર્ણન જ્ઞેયમ્ । 'ણવરં' નવરં = ત્રિગોપસ્તુ - 'ઠિઢં  
ચઁડઢસ-વાસ-સહસ્સાઢ' સ્થિતિશ્ચતુર્દશવર્ષસહસ્રાણિ-ચતુર્દશવર્ષસહસ્રાણિ યાવત્ સ્થિતિ  
પ્રત્તમા ॥ સૂ૦ ૧૦ ॥

હૈં, એસે જીવ ( વહૂઢ વાસાઢ આઁય પાલેતિ ) વહુત વર્ષોત્ક જીવિત રહા કરતે હૈ,  
( પાલિત્તા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા અણ્ણયરેસુ વાળમતરેસુ દેવલોપસુ દેવત્તાપ  
ઁવવત્તારો ભવતિ ) પથ્થાત્ કાલ અવસર કાલ કરકે કિસી ઁક વ્યન્તરોં કે દેવલોક  
મૈં દેવતારૂપ સે ઁત્પન્ન હોતે હૈં । ( ત ચેવ સઁવ્વ ) યહા પૂર્વવર્ણિત પ્રકાર કે અનુસાર  
સ્થિતિ આદિ સવ કુઠ સમજ લેના ચાહિયે । ( ણવર ) વિશેષતા સિર્ફ ઇતની હી હૈ કિ  
વહા પર ઁનકી સ્થિતિ ૧૨ હજાર વર્ષ કી પ્રતિપાદિત કી ગઈ હૈ, ઁર યહા પર ઁનકી  
( ઠિઢં ચઁડઢસવાસસહસ્સાઢ ) ૧૪ હજાર વર્ષ કી સ્થિતિ જાનની ચાહિયે ॥ સૂ૦ ૧૦ ॥

અત્પ સમારભથી અને અત્પ આરભ-અમારભથી પોતાની આજીવિકા ચલાવ્યા  
કરે છે એવા ૯૭૫ (વહૂઢ વાસાઢ આઁય પાલેતિ) ઘણા વરસો સુધી ૯૭૫તા  
રહ્યા કરે છે (પાલિત્તા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા અણ્ણયરેસુ વાળમતરેસુ દેવલોપસુ  
દેવત્તાપ ઁવવત્તારો ભવતિ) ૫૫૧ કાલ અવસરે કાલ કરીને ડોઢ એક  
વ્યતરોના દેવલોકમા દેવતારૂપે ઁત્પન્ન થાય છે (ત ચેવ સઁવ્વ) અહી  
અગાઉ વર્ણન કરેલા પ્રકાર અનુસાર સ્થિતિ આદિ બધુ સમજ લેવુ  
બેઢએ (ણવર) વિશેષતા માત્ર એટલી જ છે કે ત્યા તેમની સ્થિતિ ૧૨  
ખાર હજાર વરસની પ્રતિપાદિત કરેલી છે, અને અહી તેમની (ચઁડઢસ-વાસ-  
સહસ્સાઢ) ૧૪ ચૌદ હજાર વરસની સ્થિતિ સમજવી બેઢએ, (સૂ૦ ૧૦)

માયા-લોહા મિડ-મદવ-સપળ્લાં અહ્લીના વિળીયા અમ્મા-  
પિડ-સુસ્સુસગા અમ્માપિર્ડેણં અળઙ્કમણિજ્જવયળા અપ્પિચ્છા  
અપ્પારમા અપ્પપરિગ્ગહા અપ્પેણં આરંભેણ અપ્પેણં સમારંભેણં

ર્થમહકારજયગાલા હ્યર્થ, 'અહ્લીના' આલના = ગુરુમાગ્રિય વર્તનગોલા, 'વિળીયા' વિનીતા = વિનયવત, 'અમ્મા-પિડ-સુસ્સુસગા' અમ્મા-પિતૃ-શુશ્રૂપકા = માતાપિત્રો સેવકા, 'અમ્માપિર્ડેણ અળઙ્કમણિજ્જવયળા' અમ્માપિત્રોરનતિક્રમણીયવચના = માતાપિત્રો નીતિવચનપરાયણા, 'અપ્પિચ્છા' અપ્પેચ્છા = અપ્પામિલાપવત, 'અપ્પારમા' અપ્પારમ્મા-અપ્પ = સ્વપ્પ આરમ્ભ = ઘૃથિઞ્યાદુપમર્દનરૂપો યેપા સેડ્ડપારમ્મા, 'અપ્પપરિગ્ગહા' અપ્પ પારમ્મહા - અપ્પ પરિગ્ગહો = ધનધાન્યાદિરૂપો યેપા તે તથા, એતદેવ વાક્યાન્તરેણાડ્ઢ-અપ્પેણ આરંભેણ અપ્પેણ સમારંભેણ' અપ્પેનારંભેગ અપ્પેન સમારંભેગ ઇહાડ્ઢરંભ = પ્રાગિનામુપધાત,

(મિડ-મદવ-સપળ્લા) મૃદુમાર્દવ સે જિનકી આત્મા અત્યત વાસિત હોત। હૈ, અહકાર કા સર્વથા જિનમે અભાવ રહા કરતા હૈ, (અહ્લીના) ગુરુ કી આજ્ઞાનુસાર જો અપની પ્રકૃતિ કો સુચારુ બનાયે રહા કરતે હૈ, (વિળીયા) જો પ્રકૃતિ સે હી અત્યત વિનીત હોતે હૈ, (અમ્મા-પિડ-સુસ્સુસગા) માતાપિતા કે જો સેવા કરતે હૈ, (અમ્મા-પિર્ડેણ અળઙ્કમણિજ્જવયળા) માતાપિતા કે વચનોં કે અનુસાર જો ચલતે હૈ, (અપ્પિચ્છા) જિનકી ઇચ્છાઈ-આવશ્યકતાઈં બહુત થોડી હોતી હૈ, (અપ્પારમા) આરમ્ભ જિનકા અલ્પ હોત। હૈ, (અપ્પપરિગ્ગહા) ધનધાન્યાદિરૂપ પરિગ્રહ જિનકા અલ્પ હોત। હૈ, (અપ્પેણ આરંભેણ અપ્પેણ સમારંભેણ અપ્પેણ આરંભસમારંભેણ વિત્તિં કપ્પેમાળા) એવ જો અલ્પ આરમ્ભ સે, અપ્પ સમારંભ સે ઓર અલ્પ આરમ્ભ-સમારમ્ભ સે આજીવિકા ચલાયા કરતે

તેમજ દોહા એ ચાર ઠાથો નખળા રહ્યા ઠરે છે (મિડ-મદવ-સપળ્લા) મૃદુ માર્દવથી જેમનો આત્મા અત્યત વાસિત (પ્રકુલ) હોય છે, અહ કારનો જેમનામા સવ થા અભાવ રહ્યા ઠરે છે (અહ્લીના) ગુરુની આજ્ઞા-અનુસાર જે પોતાની પ્રકૃતિને સુદર ખનાવ્યા ઠરે છે, (વિળીયા) જે પ્રકૃતિથી જ અત્યત વિનીત હોય છે, (અમ્મા-પિડ-સુસ્સુસગા) માતા-પિતાની જે સેવા ઠરે છે, (અમ્માપિર્ડેણ અળઙ્કમણિજ્જવયળા) માતાપિતાના વચનો અનુસાર જે ચાલે છે (વર્તે છે), (અપ્પિચ્છા) જેની ઇચ્છાઓ-આવશ્યકતાઓ બહુ જ થોડી હોય છે, (અપ્પારમા) આરમ્ભ જેના અલ્પ હોય છે, (અપ્પેણ આરંભેણ અપ્પેણ સમારંભેણ અપ્પેણ આરંભસમારંભેણ વિત્તિં કપ્પેમાળા) તેમજ જે અલ્પ આરમ્ભથી,

પિયરમિત્રયાઓ ભાયરમિત્રયાઓ પડરમિત્રયાઓ કુલધરરમિત્ર-  
યાઓ સસુરકુલરમિત્રયાઓ પરુદ-ગદ-કેસ-કમ્પરોમાઓ વવ-  
ગય-ધૂવ-પુષ્પ-ગંધ-મલ્લા-લંકારાઓ અણ્ણાણગ-સેય-જલ્લ-મલ્લ-

ભાતૃરક્ષિતા, 'પડરમિત્રયાઓ' પતિગમિતા, 'કુલધરરમિત્રયાઓ' કુલ્લગૃહરમિતા - કુલ-  
ગૃહે=પિતૃગૃહરક્ષિતા - પિતૃવગોદ્ભવે પાલિતા ઇત્યર્થ, 'સસુરકુલરમિત્રયાઓ' શ્વસુરકુલ-  
રક્ષિતા, 'પરુદ-ગદ-કેસ-કમ્પરોમાઓ' પ્રરુદ-નર-કેસ-કક્ષરોમાણ - પ્રરુદાનિ=  
મજાતાનિ નરકેગકક્ષરોમાણિ યાસાતાસ્તથા, 'વગય-ધૂવ પુષ્પ-ગંધ-મલ્લા-લંકારાઓ'  
વ્યપગત-ધૂપ-પુષ્પ-ગંધ - માન્યાડ - લદ્ધાગ - વ્યપગતા = યક્તા ધૂપપુષ્પગંધમાન્યાનામ-  
લદ્ધાગ યામિસ્તાસ્તથા, 'અણ્ણાણગ-સેય-જલ્લ-મલ્લ-પરુ-પરિતાવિયાઓ' અસ્નાનક-

હુદ અપન ગ્રીહ કી રક્ષા કરતા રહતી હૈં, (ભાયરમિત્રયાઓ) કિતનાક અપને માડયોં સે  
સુરક્ષિત રહા કરતી હૈ, (પડરમિત્રયાઓ) કિતનાક અપને ૨ પતિદ્વારા સુરક્ષિત રહા કરતી  
હૈં, (કુલધરરમિત્રયાઓ) કિતનીક કુલ્લગૃહ મં પિતા કે વગજોં દ્વારા પાલી-પોપી જાકર  
સુરક્ષિત રહા કરતી હૈં, (સસુર-કુલ-રમિત્રયાઓ) કિતનીક સસુરપક્ષ કે લોગોં દ્વારા  
સુરક્ષિત કી જાતી હૈ, (પરુદ-ગદ-કેસ-કમ્પરોમાઓ) કિતનીક એસી હોતી હૈં કિ  
જિનકે કંચ, કામરા કે ગાલ એવ નવ વદે રહા કરતે હૈ, (વગય ધૂવ પુષ્પ-ગંધ-મલ્લા-  
લંકારાઓ) કિતનીક એમી હોતા હૈં જો ધૂપ-સૂગંધ તૈલ આદિ કે ભેને સે તથા પુષ્પ  
એવ સુગંધિત પુષ્પોં કી માલારૂપ અલંકારો સે સર્વા પરિત્યક્ત રહા કરતી હૈં, (અણ્ણાણગ-  
સેય-જલ્લ-મલ્લ-પરુ-પરિતાવિયાઓ) કિતનાક એસી હોતી હૈં જો સ્નાન નહીં કરને સે

લીઠ પિતાદી સુરક્ષિત રહેતા પોતાના ગ્રીહની રક્ષા કરતી હોય છે, (ભાયર-  
મિત્રયાઓ) ડેટલીઠ પોતાના ભાઈઓથી સુરક્ષિત રહ્યા કરે છે, (પડર-  
મિત્રયાઓ) ડેટલીઠ પોતપોતાના પતિ દ્વારા સુરક્ષિત રહ્યા કરે છે, (કુલધર  
મિત્રયાઓ) ડેટલીઠ કુલગૃહમાં પિતાના વશબે દ્વારા પાલન-પોષણ લઈ  
સુરક્ષિત રહ્યા કરે છે, (સસુરકુલરમિત્રયાઓ) ડેટલીઠ સાસુના પક્ષના લોકો  
દ્વારા સુરક્ષિત કરાય છે, (પરુદ-ગદ-કેસ-કમ્પરોમાઓ) ડેટલીઠ એવી હોય  
છે કે જેના નખ, ડેથ, તેમજ કાખરી (બગલ)ના વાળ, વધતા જતા હોય છે,  
(વગય-ધૂવ-પુષ્પ-ગંધ-મલ્લા-લંકારાઓ) ડેટલીઠ એવી હોય છે કે જે ધૂપ-  
સુગંધિત તેલ આદિના લેપથી તથા પુષ્પો તેમજ સુગંધિત પુષ્પોની માલારૂપ  
અલંકારોથી સદા પરિત્યક્ત રહ્યા કરે છે, (અણ્ણાણગ-સેય-જલ્લ-મલ્લ-પરુ-

મૂલમ્—સે જાઓ ઇમાઓ ગામાગર જાવ સનિવેસેસુ  
 ડત્થિયાઓ ભવતિ, ત જહા—અંતો અંતેઝરિયાઓ ગયપડ્યાઓ  
 મયપડ્યાઓ વાલવિહવાઓ છઙ્ઙિયલ્લિયાઓ માઢરક્લિયાઓ

ટીકા—‘સે જાઓ ઇમાઓ’ इत्यादि । ‘સે જાઓ ઇમાઓ’ અથવા ઇમા = ई-  
 શ્ય ‘ગામાગર જાવ સનિવેસેસુ इत्थियाओ भवति’ પ્રામાણિકર યાવત્ સનિવેશેષુ જિયો  
 ભવતિ, ‘ત જહા’ તથા—‘અંતો અંતેઝરિયાઓ’ અન્તરન્ત પુરિકા = અન્ત પુરા તર્વર્તિન્ય,  
 ‘ગયપડ્યાઓ’ ગતપત્તિકા—ગતા = કાપિ પ્રોષિતા પત્તયો યાસા તાસ્તથા, ‘મયપડ્યાઓ’  
 મૃતપત્તિકા—મૃતા પત્તયો યાસા તાસ્તથા, વિધવા इत्यर्थ, ‘વાલવિહવાઓ’ બાલવિધવા—  
 બાલાશ્વામૂ વિધવા—ગાલ્યે વૈધન્ય ગતા, ‘છઙ્ઙિયલ્લિયાઓ’ ઝડિતા = પયાદિભિ પરિત્યક્તા,  
 ‘માઢરક્લિયાઓ’ માતૃરક્ષિતા = અપરરક્ષકાભાવાજ્ઞનન્યા રક્ષિતા, માતૃકૃતરક્ષયા શીલરક્ષણ  
 કારિકા इत्यर्थ, एवमप्रेऽपि बोध्यम्, ‘પિયરક્લિયાઓ’ પિતૃરક્ષિતા, ‘માયરક્લિયાઓ’

‘સે જાઓ ઇમાઓ’ इत्यादि ।

(સે જાઓ ઇમાઓ) જો યે જીવ (ગામાગર જાવ સનિવેસેસુ) પ્રામ આકર  
 આદિ સે લેકર સનિવેશતક કે સ્થાનો મેં સ્વીપર્યાય સે ઉત્પન્ન હોતે હૈ, જૈસે કિ ઉનમેં કિત  
 નીક જિયા તો (અંતો અંતેઝરિયાઓ) રાજા કે અંત પુર કી રાનિયા હોતી હૈ, કિતનીક  
 (ગયપડ્યાઓ) પ્રોષિતભર્તૃકા હોતી હૈ, જિનકે પતિ પ્રવાસી અર્થાત્ પરદેશ ગયે હૈં ઉનકો  
 પ્રોષિતભર્તૃકા કહતે હૈ, કિતનીક (મયપડ્યાઓ) વિધવા હોતી હૈ, (વાલવિહવાઓ) બાલ-  
 વિધવા હોતી હૈ, (છઙ્ઙિયલ્લિયાઓ) કિતનીક પતિદ્વારા પરિત્યક્ત હોતી હૈ, કિતનીક (માઢ-  
 રક્લિયાઓ) માતૃરક્ષિતા હોતી હૈ, (પિયરક્લિયાઓ) કિતનીક પિતા સે સુરક્ષિત હોતી

‘સે જાઓ ઇમાઓ’ इत्यादि

(સે જાઓ ઇમાઓ) જે આ શ્રવ (ગામાગર જાવ સનિવેસેસુ) ગામ  
 આઢર આદિથી લઇને સનિવેશ સુધીના સ્થાનોમા સ્વીપર્યાયથી ઉત્પન્ન  
 થાય છે, જેમકે તેઓમા કેટલીક સ્ત્રીઓ તો (અંતો અંતેઝરિયાઓ) રાજાના  
 અંત પુરની રાણીઓ હોય છે, કેટલીક (ગયપડ્યાઓ) પ્રોષિતભર્તૃકા હોય છે,  
 (જેના પતિ પ્રવાસી અર્થાત્ પરદેશ ગયા હોય તેમને પ્રોષિતભર્તૃકા કહે  
 છે), કેટલીક (મયપડ્યાઓ) વિધવા હોય છે, કેટલીક (વાલવિહવાઓ)  
 બાલ-વિધવા હોય છે, (છઙ્ઙિયલ્લિયાઓ) કેટલીક પતિદ્વારા પરિત્યક્તા હોય  
 છે, કેટલીક (માઢરક્લિયાઓ) માતૃરક્ષિતા હોય છે, (પિયરક્લિયાઓ) કેટ

રમેણ અપ્પેણ આરમસમારમેણ વિત્તિ કપ્પેમાણીઓ અકામવમ-  
ચેરવાસેણ તામેવ પડસેજ્જ ણાડકમતિ । તાઓ ન ઇત્થિયાઓ ઇયા-  
રૂવેણ વિહારેણ વિહરમાણીઓ વહૂઢ વાસાઢ, સેસ ત ચેવ, જાવ  
ચણસઢિ વાસસહસ્સાઢ ઠિઢ પ્પણત્તા ॥ સૂ૦ ૧૧ ॥

સમાગ્મમેગ અન્પેન આરમ્મમમારમ્મેગ, 'વિત્તિ કપ્પેમાણીઓ' વૃત્તિ કન્પયત્ય —વૃત્તિ=જાવિકા  
કુચાગા, અકામવમચર્યવાસેન અકામાના=નિર્જરાધનપેક્ષાના મહાચર્યવાસસ્તેન 'તામેવ પડસેજ્જ'  
તામેવ પતિગયા-પયા સહ સેવિતા ગયા પતિગયા 'ણાડકમતિ' નાતિક્રામન્તિ, પરપુરુષ-  
પરિહારેણ સર્વથા પનિવ્રતધર્મપાલિકા ક્કમતિ, 'તાઓ ન ઇત્થિયાઓ ઇયારૂવેણ વિહારેણ  
વિહરમાણીઓ' તા મ્વલ્લ મિય ઇત્તદ્રૂપેગ વિહારેણ વિહરન્ત્ય, 'વહૂઢ વાસાઢ આડય પાલેતિ'  
વહ્નિવપાગિ આયુષ્ય પાલયતિ, પાલયિયા, એપ તદવ યાવત્ અપ યાગચ્છન્દેનેદ દશ્યમ્ કાલમાસે  
કાલ કૃત્ત્યાન્યતમેપુ વ્યતરેપુ દેવલોકપુ દેવવનોપપાત પ્રાપ્તા ભવન્તિ, તત્ર-દેવલોક તાસા

અન્પ સમારમ સે, ઔર અન્પ આરમ્મ-સમારમસે અપની આજાવિકા ચલાતી હ, (અકામ-વમ-  
ચેર-વાસેણ તામેવ પડસેજ્જ ણાડકમતિ) ઔર પરવગતા મે મહાચર્ય કા પાલન કરતા હુઢ  
અપન પતિ કા ગમ્યા કા ઉલ્લધન નહીં કરતી હે પાતિવ્રત્ય ધર્મ ક પાલન મે નિરત રહા કરતી  
હૈ, ઇસ પ્રકાર જો સ્ત્રિયા અપને જીવન કો વ્યતીત કરતા હૈ, (તાઓ ન ઇત્થિયાઓ ઇયા-  
રૂવેણ વિહારેણ વિહરમાણીઓ વહૂઢ વાસાઢ આડય પાલેતિ) વે સ્ત્રિયા ઇસ પ્રકાર કા  
અપની નૈતિક પ્રવૃત્તિ સે યુક્ત મની રહ કર વહુત વર્ષો કા આયુ પાલતી હ, ( સેસ ત ચેવ )  
એવ જન ડનકા મરને કા અવસર આ જાતા હૈ તત્ર વ ડસ અવસર મે મર કર અન્યતમ વ્ય-

સમારમેણ અપ્પેણ આરમસમારમેણ વિત્તિ કપ્પેમાણીઓ ) તેઓ અત્પ આગલથી,  
અત્પ મમારલથી અને અત્પ આરલ-અમાગલથી પોતાની આજીવિકા ચલાવે  
હે (અકામવમચેરવાસેણ તામેવ પડસેજ્જ ણાડકમતિ) અને પરવશતાથી  
પ્રદ્ધચર્યનુ પાલન કરતી થકી પોતાના પતિની શય્યાનુ ઉલ્લધન કરતી નથી-  
પાતિવ્રત્ય ધર્મના પાળનમા નિરત રહ્યા હરે હે આ પ્રકારે જે સ્ત્રીઓ પોતાના  
જીવનને વ્યતીત કરે હે (તાઓ ન ઇત્થિયાઓ ઇયારૂવેણ વિહારેણ વિહરમાણીઓ  
વહૂઢ વાસાઢ આડય પાલેતિ) તે સ્ત્રીઓ આ પ્રકારની પોતાની નૈતિક પ્રવૃત્તિ  
કરતી રહીને ઘણા વરસોની આયુ લોગવે હે (સેસ ત ચેવ) તેમજ ન્યાયે  
તેમના મરવાને અવસર આવે હે ત્યારે તે અવસરમા મગીને બીજા વ્યતરેના



પક-પરિતાવિયાઓ વવગય-સ્રીર-દહિ-ળવળીય-સપ્પિ-તેહ્-  
ગુલ-લોળ-મહુ-મજ્જ-મંસ-પરિચત્ત-કયા-હારાઓ અપ્પિન્છાઓ  
અપ્પારંભાઓ અપ્પપરિમ્મહાઓ અપ્પેળં આરંભેળ અપ્પેળં સમા-

સ્વેદ-જલ્લ-મલ્લ પક્ક-પરિતાપિતા-અસ્નાનકેન-સ્નાનાઽમાત્રેન હતુના સ્વેતજલ્લમન્તપદ્ધૈ-સ્વેદ =  
પ્રસ્વેદ, જલ્લ = શુષ્ક પ્રસ્વેદ, મલ્લ = રજોમાત્ર કઠિનીભૂતમ્, પદ્ધ = આદ્રીભૂત રજ, તૈ  
પરિતાપિતા = ક્લેશિતા - મમૃતા હ્યર્થ, 'વવગય-સ્રીર-દહિ ળવળીય-સપ્પિ-તેહ્-ગુલ-  
લોળ-મહુ-મજ્જ-મંસ-પરિચત્ત-કયા-હારાઓ' વ્યાપગત-સ્રીર-દહિ-નવનીત-સર્પિ-  
તૈલ-ગુહ-લવળ-મધુ-મધ-માસ-પરિત્યક્ત-કૃતાઽહારા - વ્યપગતાનિ સ્રીર-પિનવનીત-  
સર્પોપિ યસ્માત્ સ વ્યપગતસ્રીર-પિનવનીતસર્પિ, તેલગુહલવળમધુમધમાસ પરિત્યક્ત, તત  
પદદ્વયસ્ય કર્મધારય, સ્રીરાદિમાસપર્યત્તરહિત હ્યર્થ, તાદૃશ કૃત = સેવિત આહારો યામિ-  
સ્તાસ્તથા, 'અપ્પિન્છાઓ' અન્પેચ્છા, 'અપ્પારંભાઓ' અન્પારંભા - અન્પ આરંભ = વૃથિ-  
વ્યાધુપમર્દનવ્યાપારો યાસા તાસ્તથા, 'અપ્પપરિમ્મહાઓ' અન્પપરિમ્મહા - અન્પધનધાનમમ્મહા,  
'અપ્પેળ આરંભેળ અપ્પેળ સમારંભેળ અપ્પેળ આરંભસમારંભેળ' અન્પનાઽરંભેળ અન્પેન

પસીના સે લથપથ રહા કરતાં હૈ, એવ પસીના કે શુષ્ક હો જાને સે ઉસ પર બૈઠા હુઈ ધૂલિ,  
ફાલે કઠિન મેલ કે રૂપ મે પરિણમિત હોકર ઉનકે શરીર કો મલિન બનાવે રહતી હૈ।  
(વવગય-સ્રીર-દહિ-ળવળીય-સપ્પિ-તેહ્-ગુલ-લોળ-મહુ-મજ્જ-મંસ-પરિચત્ત  
કયા-હારાઓ) કિતનીક એસી હોતા હૈં કિ જો દૂધ, દહી, મક્કન, સર્પિ-ધૂત, તૈલ, ગુહ,  
નમક, મધુ, મધ, એવ માસ સે વર્જિત આહાર ક્રિયા કરતી હૈ, (અપ્પિન્છાઓ) ઔર જિનકી  
ઈચ્છાઈ સ્વભાવત અન્પ હુઆ કરતી હૈ, (અપ્પારંભાઓ અપ્પપરિમ્મહાઓ અપ્પેળ આર-  
ંભેળ અપ્પેળ સમારંભેળ અપ્પેળ આરંભસમારંભેળ વિત્તિં રૂપ્પેમાળીઓ) વે અન્પ આરંભ સે,

પરિતાવિયાઓ) ડેટલીક એવી હોય છે કે જે સ્નાન ન કરવાથી પસીનાથી  
લથપથ રહ્યા કરે છે, તેમજ પસીના સુગંધ જવાથી તેના પર ઉડીને પડેલી  
ધૂળ કાળા અને ઠંઠા મેલના રૂપે પરિણમ પામીને તેમના શરીરને મલિન  
બનાવ્યા કરે છે (વવગય-સ્રીર-દહિ-ળવળીય-સપ્પિ-તેલ્-ગુલ-લોળ-મહુ-  
મજ્જ-મંસ-પરિચત્ત-કયા-હારાઓ) ડેટલીક એવી હોય છે કે જે દૂધ, દહી,  
માખણ, સર્પિ-ધી, તેલ, ગોળ, મીઠું, મધ, મધ, તેમજ માસથી વર્જિત  
આહાર ઈયાં કરે છે, (અપ્પિન્છાઓ) અને જેમની ઈચ્છાઓ સ્વભાવથી જ  
અન્પ રહ્યા કરે છે (અપ્પારંભાઓ અપ્પપરિમ્મહાઓ અપ્પેળ આરંભેળ અપ્પેળ

गोयसा गोव्वडया गिहिधम्मा धम्मचित्ता अविरुद्ध-विरुद्ध-बुद्ध-

पइद्रव्यागि द्रु च सप्तम भोन्न येपा ते द्रुमपमा , 'दृगएकारसमा' द्रुक्कादशा -ओ-  
नादानि दृगद्रव्यागि द्रुक्चैकादश पूरगाय भोन्ने येपा ते द्रुक्कादशा , 'गोयमा' गौतमा -  
वृपम पुगस्त्रय तत्काडा र्गयिवा पेऽन्न प्राचन्ते, तेन च जीवन निवाह्यन्ति त इयर्थ ।  
'गोव्वडया' गोव्रनिका -गोव्रनमस्ति येपा ते गोव्रनिका ते हि गोषु ग्रामान्निर्गच्छन्तीषु निर्ग-  
च्छन्ति, चरन्तीषु चरन्ति, पित्रासु पित्रन्ति आयान्तासु आयान्ति, शयानासु च शयन्ते, उक्तश्च-

“गात्रीहिं सम निगमपत्रेससयणासणाड पम्हरेति ।

भुजति जहा गावी तिरिक्गवास चिदाविता ॥ १ ॥”

तथा सानवा पानी हो, (दगएकान्समा) दस ड्रय्य डाल भात आदि अन्य हां, एव ११ वा पानी हो, (गोयमा) तथा जो पैल को आगे कर के जनता को उमका जोड़ा दिवाकर उससे अन्न का याचना कर अपना जीवन निवाह करन वाले हां (गोप्रतिका) प्रोव्रती हो, (गिहि-

(१) गोत्रती पुरुष, जन्म गाँव गाँव से बाहर निकलती है तब अपने घर से बाहर निकलते हैं, जन्म वे चरती हैं तब वे भोजन करते हैं, जन्म वे पानी पीती हैं तब ही ये पानी पाने हैं। जन्म ये घर आती हैं तब ये भी अपने घर आते हैं। और जन्म ये सोती हैं तब ये भी सो जाते हैं।

“गार्गीहिं सम निगमपवेससयणासणाड पकरेंति । भुजति जहा गावी तिरिक्ख-  
वाम विहाविंता ॥ १ ॥

(નિમત્તમા) ઇ દ્રવ્ય (અન્ન)-ચોખા દાળ આદિ હોય તથા સાતમુ પાણી હોય, (ત્રણ્ણારસમા) દશ દ્રવ્ય-દાળ લાત આદિ અન્ન હોય તેમજ ૧૧ મુ પાણી હોય, (ગોમ્તમા) તથા બે બજાદોને આગળ લાવીને લોકોને તેની કીડા દેખાડીને તેમની પાત્રેથી અન્ન માગી પોતાનુ જીવન નિર્વાહ કરવાવાળા હોય, (ગોત્રતિકા) ગોત્રતી હોય, (ગિહિવમ્મા) ગૃહસ્થ ધર્મને કલ્યાણકારક

(૧) ગોત્રતી પુરુષ, ન્યારે ગાયો ગામથી બહાર નીકળે છે ત્યારે પોતાના ઘેરથી બહાર નીકળે છે ન્યારે તેઓ ચરે છે ત્યારે તે ભોજન કરે છે, ન્યારે તેઓ પાણી પીએ છે ત્યારે તે પાણી પીએ છે ન્યારે તેઓ ઘેર આવે છે ત્યારે તે પણ ઘેર આવે છે, અને ન્યારે તેઓ સુવે છે ત્યારે તે પણ સુઈ બાથ છે

“गावीहिं सम निमापवेमसयणासणाइ पकरेंति । भुजति जहा गावी तिरि-  
क्खवास विहारिता” ॥ ५ ॥

**મૂલમ્—**સે જે ઇમે ગામાગર જાવ સન્નિવેસેસુ મણુયા  
ભવતિ, ત જહા—દગચિડ્યા દગતડ્યા દગસત્તમા દગઅકારસમા

ગતિસ્તાસા સ્થિતિસ્તાસામુપપાત પ્રનમ, તાસા રાહ હે મદત ! દવન પ્રાપાના કિયત કાલે  
સ્થિતિ પ્રજ્ઞમા ? ઇતિ પ્રશ્ને મગવાનાહ—‘ગોયમા !’ હ ગૌતમ ! ઇતિ । ‘ચડસઠિં વાસસ  
હસ્સાઈ ઠિંઈ પળ્ણત્તા’ ચતુ પઠિં વર્ષસહસ્રાગિ સ્થિતિ પ્રનન્તા ॥ સૂ૦ ૧૧ ॥

**ટીકા—**‘સે જે ઇમે’ इत्यादि । ‘સે જે ઇમે’ અથ ય ઇમે=દૃગા, ‘ગામાગર-  
જાવ સન્નિવેસેસુ મણુયા ભવતિ’ પ્રામાડ્ડકર યાવત્ સન્નિવેશેષુ-પ્રામાડ્ડકર-નગર નિગમ  
રાજધાની-લેટ-ફર્વટ-પહાન-મહમ્મ-દ્રોણમુલા-ડ્ડશ્રમ-મગધ-સન્નિવેશેષુ પ્રાગૃચ્ચાર્યાત  
સ્વરૂપેષુ મનુજા ભવતિ, ‘ત જહા’ તથા—‘દગચિડ્યા’ દકૃદ્વિતીયા—ઓદનાપેક્ષ્યા દકમ્=  
ઉદક દ્વિતીય ભોજને યેપા તે દકૃદ્વિતીયા, ‘દગતડ્યા’ દકૃતૃતાયા—ઓદનમૂપત્તપદ્મ્ય-  
દ્વ્યાડ્ડપેક્ષ્યા દકમ્=ઉદક તૃતીય યેપા તે દકૃતૃતાયા, ‘દગસત્તમા’ દકસત્તમા—ઓદનાવીતિ

ન્તરો કે દેવલોક મે દેવતા કી પર્યાય સે ઉત્પન્નહોતી હૈ । વહીં પર ઉનકી ગતિ, વહીં પર  
ઉનકી સ્થિતિ એ વહીં પર ઉનકા ઉપપાન હોતા હૈ । હે મદત ! વહીં પર ઉનકા સ્થિતિ કિતની  
હૈ ? હે ગૌતમ ! (ચડસઠિં વાસસહસ્સાઈ ઠિંઈ પળ્ણત્તા) વહા ઉનકી સ્થિતિ ૬૪ હજાર  
વર્ષ કી હૈ ॥ સૂ૦ ૧૧ ॥

‘સે જે ઇમે ગામાગર જાવ’ इत्यादि ।

(સે જે ઇમે ગામાગર જાવ સન્નિવેસેસુ મણુયા ભવતિ) યે જો ઇન પ્રામ  
આકર આદિ પૂર્વોક્ત સ્થાનોમાં ઇસ પ્રકાર કે મનુષ્ય હોતે હૈ, (ત જહા) જૈસે કિ (દગચિડ્યા)  
જિનકે આહાર મેં અન્ન એવ દ્વિતીય પાની યે દો હી દ્રવ્ય હો, (દગતડ્યા) અન્ન—ચાવલ, દાલ  
એવ તૃતીય પાની યે ત્રીન દ્રવ્ય હો, (દગસત્તમા) હહ દ્રવ્ય અન્ન—ચાવલ—દાલ આદિ હો

દેવલોકમા દેવતાની પર્યાયથી ઉત્પન્ન થાય છે અહીં જ તેમની ગતિ, અહીં જ  
તેમની સ્થિતિ તેમજ અહીં જ તેમનો ઉપપાત થાય છે હે ભદ્રન્ત ! ત્યા  
તેમની સ્થિતિ કેટલી હોય છે ? હે ગૌતમ ! (ચડસઠિં વાસસહસ્સાઈ ઠિંઈ  
પળ્ણત્તા) ત્યા તેમની સ્થિતિ ૬૪ ચોસઠ હજાર વરસની છે (સૂ૦ ૧૧)

‘સે જે ઇમે ગામાગર જાવ’ इत्यादि

(સે જે ઇમે ગામાગર જાવ સન્નિવેસેસુ મણુયા ભવતિ) જેઓ આ ગામ, આકર  
આદિ ઉપર કહેલા સ્થાનોમા આ પ્રકારે મનુષ્ય થાય છે, (ત જહા) જેમકે  
(દગચિડ્યા) જેના આહારમા અન્ન તેમજ ખીણ પાણી એ જે જ દ્રવ્ય—પદાર્થ  
હોય, (દગતડ્યા) અન્ન—ચોખા, દાળ, તેમજ ત્રીણ પાની ત્રણ દ્રવ્ય હોય,

फाणिय महु मज्ज मास णो अण्णत्थ एक्काए सरिसवविगईए,  
ते णं मणुया अप्पिच्छा, त चेव सव्व, णवर चउरामीड वाससह-  
स्साड ठिडं पण्णत्ता ॥ सू० १२ ॥

ता इमा नग्गमपिअनय प्रार्थ्यते-‘त जहा’ तद्यथा-‘खीर दं पि णवणीय सर्पि तेह  
फाणिय महु मज्ज मास’ खीर दपि नवनीत सर्पि तैः फाणित मधु मद्य मामम-तत्र  
नवनान=‘मकयन’ इति प्रसिद्ध, फाणित=गुड, अयानि प्रसिद्धानि, आहतुं न कल्पते  
इत्यवयव । ‘णो अण्णत्थ एक्काए सरिसवविगईए’ नो अन्यत्रेकस्या मार्षपत्रिके-  
मार्षपत्रैरुपामेका प्रिकृतिं वर्णयित्वा अया उक्ता प्रिकृतयो न रूपतेऽभ्यग्रहणमिति ज्ञेय ।  
‘ते ण मणुया अप्पिच्छा ते गल मनुजा अण्णेअ, ‘सेम त चेव’ ज्ञेय तदेव=  
अवशिष्ट मयं पूर्वतदेव ज्ञेयम् । ‘णवर’ नगर=विशेषस्तु-‘चउरामीड वाससहस्साड ठिडं  
पण्णत्ता’ चतुर्गतीति वर्षमहस्त्राणि स्थिति प्रज्ञप्ता-अयतरेषु देववेनोपनाना तेषा तत्रावस्थान  
चतुर्गतीवर्षसहस्त्राणि यावन् ॥ सू० १२ ॥

गय) गाने योग्य नहीं हैं । व त्रितिया ये हैं-(खीर दं पि णवणीय सर्पि तेह फाणिय  
महु मज्ज मास) खीर, त्रि, नवनीत, सर्पि, तैल, फाणित, मधु, मद्य, मय माम । गुड का  
नाम फाणित है । नवनान नाम मकयन का है । (णो अण्णत्थ एक्काए सरिसवविगईए)  
एक मग्गो के तैलरूप त्रिकृति का परिहार नहा उत्तलाया गया है । नग्गमरूप त्रिकृति  
का परिहार नग्न वाले व्यक्ति मग्गा का तैल ग्रा सकते हैं । (ते ण मणुया अप्पिच्छा,  
त चेव सव्व, णवर चउरामीड वाससहस्साड ठिडं पण्णत्ता) ये मनुष्य अण्ण-  
ट्ठज्जाड होते हैं । अवशिष्ट ममस्त पूर्ण की तरह यहा जान लना चाहिये । विशेषता

नथी ते विद्वृतिओ आ छे-(खीर दं पि णवणीय सर्पि तेह फाणिय महु  
मज्ज मास) खीर (दध), दही, नवनीत, सर्पि-(धत), तैल, द्राक्षित,  
मध, भक्ष, तेभञ्ज भास गोणु नाम द्राक्षित छे नवनीत ओटवे  
भाणु (णो अण्णत्थ एक्काए सरिसवविगईए) ओट मग्गवना तैलउप विद्वृ-  
तिना परिहार नथी अताओ नवग्गउप विद्वृतिनो पण्डित उवावाणा भाणम  
अनवधु तैल आउ शडे छे (ते ण मणुया अप्पिच्छा, त चेव सव्व, णवर  
चउरामीड वाससहस्साड ठिडं पण्णत्ता) आ मनुष्यो अउप-विवावाणा डेअ  
छे आदीनु अउ पव दद्या प्रभाणु नानी देवु जेअओ विगेषमा विगेषता

सावग-प्पभित्तयो, तेसि ण मणुयाण णो कप्पति इमाओ नव रस-  
विगईओ आहारेत्तए, त जहा—खीरं दहि णवणीयं सप्पि तेहं

अथा—गोभि सम निर्गमप्रवेशअयनाऽऽनान्ति प्रकुर्वति ।

भुञ्जत यथा गावस्तिर्यग्वाम विभावयत ॥ १ ॥ इति ।

‘गिहिधम्मा’ गृहिधर्माग —‘गृहस्थधर्म एव श्रेयस्कर’- इति मवा तानान्तिधर्मागधका  
‘धम्मचित्ता’ धर्मचिन्ता = धर्मशास्त्रपाठका, ‘अविरुद्ध-विरुद्ध-बुद्धसावग-प्पभि-  
तयो’ अविरुद्ध-विरुद्ध बृद्धश्रावक-प्रभृतय, अविरुद्धा वैनयिका, उक्तञ्च—

“अविरुद्धो विणयकरो, देवाइण पराए भत्तीए ।

जह वेसियायणसुओ, एव अन्ने वि नायव्वा ॥ १ ॥”

अथा—अविरुद्धो विनयकरो, देवानां परया भक्त्या ।

यथा वैश्यायनमुत, एवमन्येऽपि जातव्या ॥ १ ॥ इति ।

विरुद्धा = अक्रियावादिन, आत्माद्यनभ्युपगमेन ग्राह्याभ्यन्तरविरुद्धावात्, बृद्ध  
श्रावका = ब्राह्मणा, एत प्रभृतिरान्तिर्येपा ते तथा । ‘तेसि ण मणुयाण णो कप्पति इमाओ  
नव रसविगईओ आहारेत्तए’ तेषां खलु मनुजानां नो कप्पते इमा नव रसविकृतीराहर्तुम्,  
(धम्मा) गृहस्थ धर्म को श्रेयस्कर मानकर तानान्ति धर्म के आराधक हो, (धम्मचित्ता)  
धर्मशास्त्र के पाठक हों, (अविरुद्ध-विरुद्ध-बुद्धसावग-प्पभित्तयो) १ अविरुद्ध-वैनयिक  
हों, विरुद्ध-अक्रियावादा हों-आमादिक पदार्थों के नष्ट मानने से बाह्य एवं आन्तर  
क्रियाओं के विरोधी हों बृद्धश्रावक हों-ब्राह्मण हों-इत्यादि । (तेसि ण मणुयाण नो कप्पति  
इमाओ नव रसविगईओ आहारेत्तए) इन समस्त जनों को ये नवरस विकृतिया (नौ वि

(१) अविरुद्धो विणयकरो देवाइण पराए भत्तीए । जह वेसियायणसुओ एव अन्ने  
वि नायव्वा ॥ १ ॥

मान्तीने दान-आदिक धर्मना आराधक होय, (धम्मचित्ता) धर्मशास्त्रना पाठ  
करनारा होय, (अविरुद्ध-विरुद्ध-बुद्धसावग-प्पभित्तयो) १ अविरुद्ध-वैन-  
यिक होय विरुद्ध-अक्रियावादी होय-आत्मा-आदिक पदार्थोंने न मानवाधी  
आह्य तेभज् अभ्यन्तर क्रियाओंना विरोधी होय, बृद्धश्रावक होय-ब्राह्मण  
होय-इत्यादि (तेसि ण मणुयाण नो कप्पति इमाओ नव रसविगईओ आहारे-  
त्तए) आ समस्त होउने ये नवरसविकृतियों (नौ विगयों) आवा श्रेय्य

(१) अविरुद्धो विणयकरो देवाइण पराए भत्तीए । जह वेसियायणसुओ एव  
अन्ने वि नायव्वा ॥ १ ॥

दक्षिणकूलगा उत्तरकूलगा सखधमगा कूलधमगा मिगलुद्धगा  
हस्तितावसा उद्दगा दिसापोकस्विणो वक्कवासिणो विलवासिणो

एव ये भण तिप्रन्ति ते, 'सपक्खालगा' नप्रक्षालका —ये मृत्तिकान्तिर्घर्षणपूर्वकमङ्गानि  
प्रक्षालयन्ति ते सप्रक्षालका, 'दक्षिणकूलगा' दक्षिणकूलका —ये गङ्गाया पूर्वाभि-  
मुख्यमनशीलाया दक्षिणतट एव वसन्ति ते, 'उत्तरकूलगा' उत्तरकूलका —उत्तरतट एव  
ये वसन्ति ते, 'सखधमगा' शङ्खध्मायका = शङ्खवात्का —शङ्ख वादयित्वा ये भुञ्जते ते  
इत्यर्थ, 'कूलधमगा' कूलमायका —ये कूले स्थित्वा शब्द कृत्वा भुञ्जते ते, 'मिय-  
लुद्धगा' मिगलुद्धका —व्याधय मृगमामजीविन, 'हस्तितावसा' हस्तितापसा —ये हस्तिन  
मारयिना तेनैव बहुकाल भोजनतो यापयन्ति ते, 'उद्दगा' उद्दण्डका —उत् = ऊर्ध्वं दण्डा  
येषां ते उद्दण्डका, दण्डमूर्ध्नि कृत्वा ये सञ्चरन्ति ते इत्यर्थ, 'दिसापोकस्विणो' दिशा-  
प्रोक्षिण = उदकेन दिश प्रोक्ष्य ये फलपुष्पाणि समुच्चिन्वन्ति ते, 'वक्कवासिणो' वल्क-  
वासस = वल्कानि = नरत्त्वच एव वासासि येषां ते तथा, 'विलवासिणो' विलवासिन =

डुनका लगाकर स्नान करनेवाले, (निमज्जगा) पानी में कुछ देर तक डुबकर स्नान करने  
वाले, (सपक्खालगा) मिट्टी आदि से अग को घर्षण कर स्नान करने वाले, (दक्षिण-  
कूलगा) गंगा के दक्षिण तट पर उरने वाले, (उत्तरकूलगा) गंगा के उत्तर तट पर उरने  
वाले, (सखधमगा) शङ्खों को बजाकर भोजन करने वाले, (कूलधमगा) नदी के तट पर  
ठेठ कर शब्द कर के भोजन करने वाले, (मियलुद्धगा) व्याधोकी तरह मृग के मांस को  
स्नान गाल, (हस्तितावसा) हाथी को मारकर उसके मांस का भोजन करने वाले, (उद्दगा)  
ढंडे को ऊंचा करके फिरने वाले, (दिसापोकस्विणो) दिशाओं को जल से सिंचन करने  
वाल, (वक्कवासिणो) वृक्षा को छाल को पहिरने वाल, (विलवासिणो) भूमिगृह में निवास

स्नान करवाणा, (निमज्जगा) पाण्डुभा थोड़ीवार सुधी डूबीने स्नान करवावाणा,  
(सपक्खालगा) भाटी आदि पडे अगने घसीने स्नान करवा वाणा, (दक्षिण  
कूलगा) गंगाना दक्षिण तट उपर वसवावाणा, (उत्तरकूलगा) गंगाना उत्तर  
तट उपर वसवावाणा (सखधमगा) शङ्ख वगाडीने लोञ्जन करवावाणा, (कूल  
धमगा) नदीना तट उपर जेभीने षड् करता करता (जोलता जोलता) लोञ्जन  
करवावाणा, (मियलुद्धगा) शिकारीनी पेडे मगनु भास जावावाणा,  
(हस्तितावसा) हाथीने भागीने तेना भागनु लोञ्जन करवावाणा, (उद्दगा) उडाने  
उथो करी करवावाणा, (दिसापोकस्विणो) दिशाओभा पाणी छोटवा वाणा,  
(वक्कवासिणो) वृक्षनी छाल पहरेवा वाणा, (विलवासिणो) भूमिगृहभा

મૂલમ્—સે જે ઇમે ગગાકૂલગા વાણપત્થા તાવસા  
ભવતિ, ત જહા—હોત્તિયા પોત્તિયા કોત્તિયા જણ્ણઈ સડ્ઢઈ થાલઈ  
હુંવડદા દંતુક્વલિયા ઉમ્મજગા સમજગા નિમજગા સપક્કવાલગા

ટીકા—‘સે જે ઇમે’ इत्यादि । ‘સે જે ઇમે’ અર્થ યે ઇમે ‘ગગાકૂલગા’ ગગ્ગા  
કૂલકા = ગગ્ગાતટાશ્રિતા ‘વાણપત્થા’ વાનપ્રસ્થા = વાનપ્રસ્થાશ્રમવર્તિન ‘તાવસા ભવતિ’ તાપ  
સા ભવન્તિ ‘ત જહા’ તથા—‘હોત્તિયા’ હોત્રિકા = આગ્નિહોત્રિકા, ‘પોત્તિયા’ પોત્રિકા =  
વલ્લધારકા, ‘કોત્તિયા’ કૌત્રિકા = ભૂમિશાયિન, ‘જણ્ણઈ’ યજ્ઞકિનઃ = યજ્ઞકારકા, ‘સડ્  
ઢઈ’ શ્રાદ્ધકિન = શ્રાદ્ધકારકા, ‘થાલઈ’ સ્થાલકિન = ભોજનપાત્રધારકા, ‘હુંવડદા’ કુણ્ડિકા  
ધારિણા, ‘હુંવડદા’ इति देशीय शब्द, ‘દતુક્વલિયા’ ઢ તોડકલિકા = ફળભોજિન, ‘ઉમ્મ  
જગા’ ઉમ્મજકા — ઉમ્મજનમાત્રેણ = જલોપરિ તરણમાત્રેણ યે સ્નાતિ તે, ‘સમ્મજગા’ સમ  
જકા — ઉમ્મજનસ્યૈવાસકૃત્ કરણેન યે સ્નાતિ તે, ‘નિમજગા’ નિમજકા — સ્નાનાર્થ નિમગ્ના

સિંફ યહા ઇતની હી હૈ કિ એસે જીવ જો બ્યતર દેવોં મેં ઉત્પન્ન હોતે હૈ ઊનકા વહા સ્થિતિ  
ચૌરાસી હજાર વર્ષ કી બતલાઈ ગઈ હૈ ॥ સુ ૧૨ ॥

‘સે જે ઇમે’ इत्यादि

(સે જે ઇમે) જો યે (ગગાકૂલગા વાણપત્થા તાવસા ભવતિ) ગગા કે તટ  
પર રહેવાલે વાનપ્રસ્થ તાપસ હૈ, જૈસે (હોત્તિયા) આગ્નિહોત્રિક, (પોત્તિયા) પોત્રિક વલ્લ  
ધારક, (કોત્તિયા) કૌત્રિક—ભૂમિશાયી—ભૂમિ પર સોને વાલે, (જણ્ણઈ) યજ્ઞકારક (સડ્ઢઈ)  
શ્રાદ્ધકારક, (થાલઈ) ભોજનપાત્રધારક, (હુંવડદા) કુણ્ડિકાધારી, (દતુક્વલિયા) ફળભોજી,  
(ઉમ્મજગા) એક વાર પાની મે ડુબકા લગાકર સ્નાન કરને વાલે, (સમ્મજગા) વાર વાર

માત્ર અહીં એટલીજ છે કે જીવ જે વ્યતર દેવોમા ઉત્પન્ન થાય છે તેની  
ત્યા સ્થિતિ ચૌરાસી હજાર વરસની બતાવવામા આવી છે (સુ. ૧૨)

‘સે જે ઇમે’ इत्यादि

(સે જે ઇમે) જે આ (ગગાકૂલગા વાણપત્થા તાવસા ભવતિ) ગગાના તટ  
પર વસનારા વાનપ્રસ્થ તાપસ હોય છે, જેવા કે—(હોત્તિયા) આગ્નિહોત્રિક,  
(પોત્તિયા) પોત્રિક—વલ્લધારક, (કોત્તિયા) કૌત્રિક—ભૂમિશાયી—ભૂમિ ઉપર સુવા  
વાળા, (જણ્ણઈ) યજ્ઞકારક, (સડ્ઢઈ) શ્રાદ્ધકારક, (થાલઈ) ભોજનપાત્રધારક,  
(હુંવડદા) કુણ્ડિકાધારી, (દતુક્વલિયા) ફળભોજી, (ઉમ્મજગા) એકવાર  
પાણીમા ડુબકી મારીને સ્નાન કરવાવાળા, (સમ્મજગા) વારવાર ડુબકી મારીને

परिसडिय-कद-मूल-तय-पत्त-पुष्फ-फलाहारा जला-भिसेय-  
कठिण-गायभूया आयावणाहि पचग्गितावेहि इगालसोल्लियं  
कडुसोल्लिय पिव अप्पाणं करेमाणा वहूड वासाड परियाग  
पाउणत्ति, पाउणित्ता कालमासे काल किच्चा उक्कोसेण जोड-

भुज्जते न दमूलप्रचामपि तथाविधानामेवोपयोगं कुर्वते ते, 'जलामिसेय-कठिण-गाय-  
भूया' जलामिपेक-कठिन-गात्र-भूता-जगमिपेकेण कठिनं यद् गात्रं तत् प्राप्ता ये  
ते तथा, 'आयावणाहि' आतापनाभि-प्रखरसूर्यसंसेवनाभि, 'पचग्गितावेहि'  
पचाग्नितपै-चतसृषु दिक्षु प्रचालितैश्चतुर्भिर्गग्निभि उपग्निभागे सूर्यकिरणपञ्चमैर्ये तापास्तै,  
'इगालसोल्लिय' अङ्गारपक्वम्-प्राकृत-'पच्' धातो स्थाने 'सोल्' आदेशो भवति।  
अङ्गारैर्निर्धूमज्जलनलपिण्डैरिव पक्वम्, 'कडुसोल्लिय' कन्दुपक्वम्-कदु=चणकादि-  
भर्जनपात्र, तत्र पक्वम्, 'अप्पाणं करेमाणा' आमान=अगारं कुर्वाणा, 'वहूड वासाइ  
परियाग पाउणत्ति' वह्निं वर्षाणि पर्याय=वानप्रस्थपर्यायं पालयन्ति, पालयित्वा,

गिरे हुए या किसी के द्वारा लाये गये कद, मूल, त्वक्, पत्र, पुष्प एवं फलों का आहार  
करने वाले, (जलामिसेय-कठिण-गाय भूया) जलामिपेक करने से जिनका शरीर कठिन  
हो गया है ऐसे, (आयावणाहि पचग्गितावेहि इगालसोल्लिय कडुसोल्लिय पिव  
अप्पाणं करेमाणा) तथा आतापना-प्रखर सूर्य की किरणों के सेवन से, पचाग्नि के  
ताप बैठकर तापों के सहन करने से अगार में पक्व हुए जैसे एवं भाट में भूजे हुए जैसे  
अपने शरीर को करने वाले ये वानप्रस्थ तापस जन (वहूड वासाइ परियाग पाउणत्ति)  
बहुत वर्ष पर्यन्त वानप्रस्थ तापस की पर्याय का पालन करते हुए (कालमासे काल किच्चा)

लावी आपेला ०६, मूल, छाल, पत्र, पुष्प, तेमज्ज इण्णो आहारं करवावाणा,  
(जलामिसेय-कठिण-गाय-भूया) जलने आलिषेठ करवाथी नेना शरीरं कठं थं  
गया होय येवा, (आयावणाहि पचग्गितावेहि इगालसोल्लिय कडुसोल्लिय पिव  
अप्पाणं करेमाणा) तथा आतापना-प्रखर सूर्यना किरणानां सेवनथी, यथा  
ग्निना वस्ये जेसीने ताप सहनं करवाथी, अगारमा पठावेल होय तेवा  
तेमज्ज हाडलाभा भूजेल जेवा पोताना शरीरने करी नाभववावाणा ते वान-  
प्रस्थ तापसज्जन (तपस्वीञ्चो) (वहूड वासाइ परियाग पाउणत्ति) धण्णो वरमे  
सुधी वानप्रस्थ तापसनी पर्यायं पालनं करतां करता (कालमासे काल किच्चा)



जलवासिणो रुक्खमूलिया अबुभक्खिणो वाउभक्खिणो सेवालभ-  
क्खिणो मूलाहारा कदाहारा तथाहारा पत्ताहारा पुप्फाहारा वीयाहारा

भूमिगृहवासिन, 'जलवासिणो' जलवासिन—ये जलं प्रविष्टा एव निवसन्ति ते,  
'रुक्खमूलिया' वृक्षमूलका—तस्तले ये निवसन्ति ते, 'अबुभक्खिणो' अबुभक्खिण =  
जलहारकारिण, 'वाउभक्खिणो' वायुभक्षिण = पत्राहारा, 'सेवालभक्खिणो'  
शैवालभक्षिण—शैवाल = जलजता भक्षति तच्छीघ्र—जलोपरिस्थितहृत्तमनस्पतिप्रिणभोजिन  
इत्यर्थ, 'मूलाहारा' मूलाहारा—मूलानि आहरन्ति तच्छीघ्र 'कदाहारा' कदाहारा =  
सूरणादिकदभक्षिण, 'तथाहारा' त्वगाहारा = निम्बान्तिवग्भक्षिण, 'पत्ताहारा' पत्रा  
हारा = बिन्वादिपत्रभक्षिण, 'पुप्फाहारा' पुष्पाहारा = सुन्दरोभाजनादिपुष्पभक्षण,  
'वीयाहारा' बीजाहारा—कूष्माण्डादिनाजभोजिन, 'परिसडिय-कद-मूल-तय-  
पत्त-पुप्फ-फला-हारा' परिगटित-कन्द-मूल-त्वक्-पत्र-पुष्प-फला-हारा—  
परिशदित=केनचिदानीत स्वय पतित च परिगटितम्, तादृग कदमूलवक्पत्रपुष्पफलम्  
आहरन्ति तच्छीघ्र—केन चित् आनीतानि तस्म्य स्वय पतितानि वा पत्रपुष्पफलान्येव

करने वाले, (जलवासिणो) जल में खड़े रहने वाले, (रुक्खमूलिया) वृक्ष के नीचे निवास  
करने वाले, (अबुभक्खिणो) मात्र जल का आहार करने वाले, (वाउभक्खिणो) मात्र  
वायु का ही आहार करने वाले, (सेवालभक्खिणो) मात्र शैवालका ही आहार करने वाले,  
(मूलाहारा) मात्र मूल का ही आहार करने वाले, (कदाहारा) सूरणादिक कदों का आहार  
करने वाले, (तथाहारा) त्वक्-छालका आहार करने वाले, (पत्ताहारा) बिन्व आदि के  
पत्तों का आहार करने वाले, (पुप्फाहारा) पुष्पो का आहार करने वाले, (परिसडिय-  
कद-मूल-तय-पत्त-पुप्फ-फला-हारा) तोड़ कर या स्वय लाये हुए नहीं, किंतु स्वय

निवास करवावाणा, (जलवासिणो) जलभाज उल्ला रहनेवावाणा, (रुक्खमूलिया)  
वृक्षनी नीचे निवास करवावाणा, (अबुभक्खिणो) मात्र पाणीने आहार कर  
वावाणा, (वाउभक्खिणो) मात्र वायुने आहार करवावाणा, (सेवालभक्खिणो)  
मात्र शैवाणने आहार करवावाणा, (मूलाहारा) मात्र मूलने आहार  
करवावाणा, (कदाहारा) सूरष आदि कदने आहार करवावाणा, (तथाहारा) त्वक्  
छालने आहार करवावाणा, (पत्ताहारा) भीली आदि पानने आहार करवा  
वाणा, (पुप्फाहारा) पुष्पने आहार करवावाणा, (बीयाहारा) बीजने आदिना  
भीजने आहार करवाणा, (परिसडिय-कद-मूल-तय-पत्त-पुप्फ-फलाहारा) तोड़ने  
अथवा पोते लावेला न डोय परतु पोतानी भेजे पडी गयेला अथवा डोय

भवन्ति, तं जहा—कदप्पिया कुकुडया मोहरिया गीयरडप्पिया  
नच्चणसीला, ते ण एएणं विहारेण विहरमाणा वहूइ वासाइ  
सामण्णपरियाय पाउणति, पाउणिता तस्स ठाणस्स अणा-

सेसु पव्वडया समणा भवन्ति 'यावसन्निवेगेषु प्रव्रजिता श्रमणा भवन्ति, 'त जहा'  
तथया—'कदप्पिया' कान्दर्पिका—हास्यकारका भाण्डादयः, 'कुकुडया' कौकुचिका—  
कुकुचेन=कुसितचेष्टया चरन्तीति कौकुचिका ये च भ्रूयनयनवदनकरचरणाऽऽदिभि-  
र्भाण्डा इव तथा चेष्टन्ते यथा स्वयमहसन्त एव परान हासयन्ति ते। 'मोहरिया'  
मौस्तरिका=वाचाला—नानाविधाऽसम्बद्धभाषिण इत्यर्थः। 'गीय-रड-प्पिया' गीत-  
रति-प्रिया—गीतेन या रति=क्रीडा सा प्रिया येषां ते तथा, 'नच्चणसीला' नर्तनशीला  
'ते ण एएणं विहारेणं विहरमाणा' ते खलु एतेन विहारेण विहरन्त=उक्तमाचरण-  
माचरन्त, 'वहूइ वासाइ सामण्णपरियाय पाउणति' वहूनि वर्षाणि श्रामण्यपर्याय=  
चारित्रपर्याय पालयन्ति, 'पाउणिता' पालयन्ति 'तस्स ठाणस्स' तस्य स्थानस्थ=

समणा) प्रव्रजित श्रमण होते हैं, (त जहा) जैसे—(कदप्पिया कुकुडया मोहरिया गीयर-  
डप्पिया) कान्दर्पिक—हास्यकारक भांड आदि, कौकुचिक—भ्रू, नयन, वदन, कर एव चरण  
आदिकों से कुसित चेष्टाएँ करके भांडों की तरह स्वयं न हँसकर दूसरों को हँसाने वाले,  
गीतपूर्वक क्रीडा को अधिक पसंद करने वाले, (नच्चणसीला) नृत्य करने के स्वभाव वाले,  
ये सब (एएणं विहारेण विहरमाणा वहूइ वासाइ सामण्णपरियाय पाउणति)  
अपने २ पद के अनुसार उक्त आचरण को आचरण करते हुए बहुत वर्षों तक श्रमणपर्याय  
को पालते हैं, (पाउणिता तस्स ठाणस्स अणालोइय—अपडिक्कता कालमासे काल

समणा) प्रव्रजित श्रमण थाय छे, (त जहा) जेवाडे (कदप्पिया कुकुडया मोह-  
रिया गीय-रड-प्पिया) कान्दर्पिक—हास्यकारक (लवाया) आदि, कौकुचिक—भ्रू,  
नयन, वदन, कर तेमज पण आदि वडे कुसित चेष्टाओ करी लवैथानी पेटे  
स्वयं (पीते) न हसता जीबने हसाववावाणा, मौसरिक—अनेक प्रकारना अस-  
भद्ध प्रलाप करवावाणा, गीतयुक्त क्रीडाने वधादे पसंद करवावाणा, (नच्च-  
णसीला) नृत्य करवाना स्वभाववाणा, आ भधा (एएणं विहारेण विहरमाणा  
वहूइ वासाइ सामण्णपरियाय पाउणति) पीत पीताना पद प्रभाण्णे उक्त आचर-  
ण्णे आचरता आचरता धण्णा वरसे सुधी श्रमण्ण-पर्यायने पाणे छे (पाउ  
णिता तस्स ठाणस्स अणालोइय—अपडिक्कता कालमासे काल किच्चा उक्कोसेण

સિણ્ણુ ઢેવેસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ । પલિઓવમ વાસ-  
સહસ્સમઞ્ઞહિય ઠિઈ । આરાહગા ? ણો ણ્ણદ્દે સમદ્દે । સેસ  
તં ચેવ ॥ સૂ. ૧૩ ॥

મૂલમ—સે જે રમે જાવ સન્નિવેસેસુ પવ્વડયા સમણા

‘કાલમાસે કાલ કિચ્છા’ કાલમાસે કાલ કૃત્વા ‘ઉક્કોસેણ જોડસિણ્ણુ ઢેવેસુ  
દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ’ ઉક્કોસેણ જ્યોતિષિકેણ દેવેણ દેવત્વેનોપપત્તારો ભવતિ,  
‘પલિઓવમ વાસસયસહસ્સમઞ્ઞહિય ઠિઈ’ પન્થાપમ વર્ષગતસહસ્રામ્યધિક રિયતિ—  
વર્ષગતસહસ્રાણિ અન્થધિકાણિ યત્ત તત્—વર્ષગતસહસ્રામ્યધિકમ્=અકલક્ષણધિક પન્થોપમ  
સ્થિતિ પ્રજ્ઞતેતિ । ગિચ્છ પૃચ્છતિ—એતે જ્યોતિષિકા દેવા ‘આરાહગા ?’ આરાધકા =  
પરલોકસ્વારાધકા ભવન્તિ કિમ્?, ઉત્તરમાહ—‘ણો ણ્ણદ્દે સમદ્દે’ નાડયમર્થ  
સમર્થ = સગત, પરલોકસ્વારાધકા ન ભવતિ । અસ્યાર્થસ્તુ—અત્રેનોત્તરાર્થેણ સૂત્રે  
વ્યાખ્યાત ॥ સૂ. ૧૩ ॥

ટીકા—‘સે જે રમે’ इत्यादि । ‘સે જે રમે’ અથ ય રમે ‘જાવ સન્નિવે

મરણ કે અવસર મે મૃત્યુ કે વાતર્તા હો, (ઉક્કોસેણ જોડસિણ્ણુ દેવેસુ દેવત્તાણ ઉવ  
વત્તારો ભવતિ) ઉલ્કૃષ્ટ રૂપ સે જ્યોતિષી દેવો મે દેવરૂપ સે ઉત્પન્ન હો જાતે હૈ । (પલિ  
ઓવમ વાસસયસહસ્સમઞ્ઞહિય ઠિઈ) વહા પર ડનકી સ્થિતિ ૧ લાખ વર્ષ અધિક અક  
પલ્યપ્રમાણ હોતી હૈ । ગૌતમ પૂછતે હૈ—હે નાથ । (આરાહગા) યે પરલોક કે આરાધક હોતે  
હૈ વા નહીં ? ઉત્તર—(ણો ણ્ણદ્દે સમદ્દે) યે પરલોક કે આરાધક નહીં હોતે હૈ ॥ સૂ. ૧૩ ॥

‘સે જે રમે જાવ’ इत्यादि

(સે જે રમે) જો યે (જાવ સન્નિવેસેસુ) ગ્રામ નગર આદિ સ્થાનો મે (પવ્વડયા

કાલ અવસરે કાલ કરીને (ઉક્કોસેણ જોડસિણ્ણુ દેવેસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ)  
ઉલ્કૃષ્ટરૂપથી જ્યોતિષી દેવોમા દેવરૂપે ઉત્પન્ન થઈ ગય છે (પલિઓવમ વાસ  
સયસહસ્સમઞ્ઞહિય ઠિઈ) ત્યા તેમની સ્થિતિ ૧ લાખ વરસ ઉપર એક પત્થ—  
પ્રમાણ હોય છે ગૌતમ પૂછે છે કે હે નાથ ! (આરાહગા) તેઓ પરલોકના  
આરાધક હોય છે કે નહિ ? ઉત્તર—(ણો ણ્ણદ્દે સમદ્દે) તેઓ પરલોકના આરા  
ધક હોતા નથી (સૂ. ૧૩)

“સે જે રમે જાવ” इत्यादि

(સે જે રમે) જે (જાવ સન્નિવેસેસુ) ગામ નગર આદિ સ્થાનોમા (પવ્વડયા

**મૂલમ્—**સે જે હમે જાવ સન્નિવેસેસુ પરિવ્વાયગા  
ભવતિ, ત જહા-સલા જોગી કાવિલા મિહ્વા હંસા પરમહંસા

ટીકા—‘સે જે હમે’ ઇત્યાદિ । ‘સે જે હમે’ અથ ય હમે=દૃશા ‘જાવ સન્નિવેસેસુ’ યાવત્ સન્નિવેશેષુ, ‘પરિવ્વાયગા ભવતિ’ પરિભાજકા =સન્યાસિનો ભવન્તિ, ‘ત જહા’ તથા—‘સલા જોગી કાવિલા મિહ્વા હંસા પરમહંસા વહુદગા કુડિલ્લયા કુદ્ધપરિવ્વાયગા’ સાહ્યા યોગિન કાપિલ માર્ગવા હંસા પરમહંસા વહુદકા કુટીવ્રતા કુદ્ધપરિભાજકા, તત્ર સાહ્યા =સાહ્યમતાનુયાયિન, યોગિન—યોગશ્ચિત્તવૃત્તિનિરોધ સોડ્સ્યેષા તે યોગિન, ‘કાપિલ શાલ્વ સાહ્ય દ્વિવિધમ્—સેશ્વર નિરીશ્વર ચ । તત્ર સેશ્વર સાહ્ય ભગવદવતાર કપિલ પ્રણીતવાન, નિરીશ્વર સાહ્ય તુ અન્યવતાર કપિલ ઇતિ સાહ્યશાલાનુયાયિન’ ઇતિ વાચસ્પત્યાભિધાનકોશ । નિરીશ્વરસાહ્યમતાનુયાયિન ઇતિ ભાવ । ‘મિહ્વા’

‘સે જે હમે જાવ’ ઇત્યાદિ ।

(સે જે હમે) જો યે (જાવ સન્નિવેસેસુ) ગ્રામ આકર આદિસે લેકર સન્નિવેશ તરુ કે સ્થાનો મ (પરિવ્વાયગા) ‘પરિભાજક રહતે હૈ, જૈસે (સલા જોગી કાવિલા મિહ્વા હંસા પરમહંસા) સાહ્ય—સાહ્યમતાનુયાયી સાધુ, યોગી—ચિત્તવૃત્તિ-નિરોધરૂપ યોગ કો પાલન કરને વાલે સાધુ, કાપિલ—નિરીશ્વર સાહ્યમતાનુયાયી સાધુ,

(૧) સાહ્ય દો પ્રકાર કે હૈ—૧ સેશ્વરસાહ્ય, ૨ નિરીશ્વરસાહ્ય । સેશ્વરસાહ્ય-ઇશ્વર કો માનતા હૈ । નિરીશ્વર સાહ્ય ઇશ્વર કો નહીં માનતા હૈ । વાચસ્પત્યાભિધાનકોષ મેં દેસા લિખા હૈ કે ભગવદવતારસ્વરૂપ કપિલને ઇશ્વરવાદી સાહ્ય કો, એવ અન્યવતારવિશિષ્ટ ડહી કપિલને નિરીશ્વરવાદી સાહ્ય કો રચા હૈ ।

“સે જે હમે જાવ” ઇત્યાદિ

(સે જે હમે) જોગી (જાવ સન્નિવેસેસુ) ગામ આકર આદિથી લઇને સન્નિવેશ સુધીના સ્થાનોમા (પરિવ્વાયગા) પરિભાજક રહે છે, જેવા કે (સલા જોગી કાવિલા મિહ્વા હંસા પરમહંસા) સાહ્ય—સાહ્યમતાના અનુયાયી સાધુ, યોગી—ચિત્તવૃત્તિનિરોધરૂપ યોગનુ પાલન કરવાવાળા સાધુ, કાપિલ—નિરીશ્વર ‘સાહ્યમત અનુયાયી સાધુ, ભાર્ગવ-ભણુ ઋષિના વશજ, (હંસા) હંસ

(૧) સાહ્ય બે પ્રકારના છે ૧ સેશ્વરસાહ્ય ૨ નિરીશ્વરસાહ્ય સેશ્વર-સાહ્ય ઇશ્વરને માને છે નિરીશ્વરસાહ્ય ઇશ્વરને માનતા નથી વાચસ્પત્ય-અભિધાન કોષમા જોમ લખ્યું છે કે ભગવાનના અવતારસ્વરૂપ કપિલે ઇશ્વરવાદી સાહ્યને તેમજ અગ્નિ-અવતાર-વિશિષ્ટ તેજ કપિલે નિરીશ્વરવાદી સાહ્ય રચ્યું છે

લોહ્ય-અપડિકંતા કાલમાસે કાલં કિચ્ચા ઉક્કોસેણં સોહમ્મે  
કપ્પે કંદપ્પિણ્ણસુ દેવેસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવંતિ, તર્હિ તેસિં  
ગઈ, સેસં ત ચેવ, ણવરં પલિઓવમ વાસસયસહસ્સમમ્મહિય  
ઠિઈ ॥ સૂ. ૧૪ ॥

ઉક્તસ્ય પાપસ્થાનસ્ય, 'અણાલોહ્યઅપડિકંતા' અનાલોચિતાઽપ્રતિક્રાતા-અનાલો  
ચિતાથ તે અપ્રતિક્રાન્તા-ગુરુણા સમીપે અકૃતાઽઽન્નોચનકા અતણ્ણવ દોષાદનિવૃત્તા इत्यर्थ ।  
'કાલમાસે કાલ કિચ્ચા' કાલમાસે કાલ કૃત્વા, 'ઉક્કોસેણ સોહમ્મે કપ્પે  
કંદપ્પિણ્ણસુ દેવેસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ' ઉક્કપ્પેણ સૌધર્મે કપ્પે કાદર્પિકેણુ-  
હાસ્યક્રીડાકારકેણુ દેવેણુ દેવત્વેનોપવત્તારો ભવતિ, 'તર્હિ તેસિં ગઈ' તત્ર તેણા ગતિ  
'સેસ ત ચેવ' શેષ તદેવ=પૂર્વોક્તમેવ બોલ્યમ્ । 'પલિઓવમ વાસસયસહસ્સમમ્મહિય  
ઠિઈ' પલ્લોપમ વર્ષશતસહસ્રાઽમ્યધિક સ્થિતિ-લક્ષવર્ષાધિક પલ્લોપમ સ્થિતિ ॥ સૂ. ૧૪ ॥

કિચ્ચા ઉક્કોસેણ સોહમ્મે કપ્પે કંદપ્પિણ્ણસુ દેવેસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ) પાલન  
કરતે હુણ અત સમય વે અપને ઉક્ત પાપસ્થાનોં કી ગુરુ કે સમીપ આલોચના નહીં કરકે  
અનસે નિવૃત્ત નહીં હોતે હૈ, ઇસલિણ જબ વે કાલ-અવસર મે કાલ કરતે હૈ, તવ અધિકં સે  
અધિક સૌધર્મરૂપ મેં જો હાસ્યક્રીડાકારક દેવ હૈ અનમેં દેવરૂપ સે ઉત્પન્ન હોતે હૈ ।  
(તર્હિ તેસિં ગઈ સેસ ત ચેવ) વહીં પર અનકી ગતિ આદિ વતલાઈ ગઈ હૈ । યહા પર ઔર  
મી જો કુઝ વક્તવ્ય હૈ વહ ઇસી આગમકે ઉત્તરાર્થ મેં આઠવે સૂત્ર કી તરહ સમજ લેના  
ચાહિયે । (પલિઓવમ વાસસયસહસ્સમમ્મહિય ઠિઈ) અસ કલ્પ મેં અનકી સ્થિતિ અસ  
પર્યાય મેં ૧ લાસ વર્ષ અધિક ૧ પલ્લ કી જાનના ચાહિયે ॥ સૂ. ૧૪ ॥

સોહમ્મે કપ્પે કંદપ્પિણ્ણસુ દેવેસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ) પાલન કરતા કરતા  
અત સમયે તેઓ પોતાના ઉક્ત પાપસ્થાનોની યુરુની પાસે આલોચના ન  
કરવાથી તેનાથી નિવૃત્ત થતા નથી તેથી બ્યારે તેઓ કાલ અવસરે કાલ  
કરે છે ત્યારે વધારેમ વધારે સૌધર્મ કલ્પમા જે હાસ્યક્રીડાકારક દેવ છે  
તેમા દેવરૂપે ઉત્પન્ન થાય છે (તર્હિ તેસિં ગઈ સેસ ત ચેવ) ત્યારે તેમની ગતિ  
આદિ બતાવવામા આવેલ છે અહીં બીજી પક્ષુ જે કાઈ વર્ણન છે તે આ  
આગમના ઉત્તરાર્થના આઠમા સૂત્રની પેઠે સમજ લેવું બોધ્યે (પલિઓવમ  
વાસસયસહસ્સમમ્મહિય ઠિઈ) એ કલ્પમા તેમની સ્થિતિ તે પર્યાયમા ૧ લાખ  
વરસ ઉપરાત ૧ પલ્લની બાણવી બોધ્યે (સૂ. ૧૪)

तत्थ खलु इमे अट्ट खत्तियपरिव्वायया भवन्ति । त जहा-  
सीलही ससिहारे नग्गई भग्गईति य ॥

विदेहे राया रामे वलेति य अट्टमे ॥ सू० १५ ॥

मूलम्—ते ण परिव्वाया रिउवेय—यजुव्वेय—सामवेय-

परासरे । कण्हे दीवायणे चेव देवगुत्ते य नारए ॥ कर्णश्च करकण्डश्च अम्बडश्च  
पराशर । कृष्णो द्वैपायनश्चैव देवगुप्तश्च नारद । एतेऽष्टौ ब्राह्मणपरिव्राजका । 'तत्थ खलु  
इमे अट्ट खत्तियपरिव्वायया भवन्ति' तत्र खन्विमेऽष्टौ क्षत्रियपरिव्राजका भवन्ति, 'त जहा'  
तद्यथा—'सीलही ससिहारे नग्गई भग्गईति य । विदेहे राया रामे वलेति य अट्टमे ।'  
शीलधी शशिधारो नग्नको भग्नक इति च । विदेहो राजा रामो बल इति च अष्टम । एते  
षोडश परिव्राजका लोकतो ज्ञेया ॥ सू० १५ ॥

टीका—'ते ण परिव्वाया' इत्यादि । 'ते ण परिव्वाया' ते खलु

परिव्वायया भवन्ति ) ब्राह्मण की जाति के परिव्राजक होते हैं—( त जहा ) सो जैसे  
( कण्णे य करकडे य अवडे य परासरे । कण्हे दीवायणे चेव, देवगुत्ते य नारए )  
१ कर्ण, २ करकड, ३ अम्बड, ४ परासर, ५ कृष्ण, ६ द्वैपायन, ७ देवगुप्त एव नारद ।  
(तत्थ खलु इमे अट्ट खत्तियपरिव्वायया) तथा ये आठ क्षत्रिय जाति के परिव्राजक होते हैं,  
(त जहा) सोजैसे—(सीलही ससिहारे य नग्गई भग्गई ति य । विदेहे राया रामे वले-  
ति य अट्टमे) शीलधी, शशिधार, नग्नक, भग्नक, विदेह, राजा राम और बल ॥ सू १५ ॥

'तेण परिव्वाया रिउवेय' इत्यादि ।

(ते ण परिव्वाया) ये १६ साधु—परिव्राजक—आठ ब्राह्मण जाति के आठ क्षत्रिय

व्वायया भवन्ति) ब्राह्मणजी जातिना परिव्राजक थाय छे, (त जहा) जेभडे  
(कण्णे य करकडे य अवडे य परासरे । कण्हे दीवायणे चेव, देवगुत्ते य नारए)  
१ कर्ण, २ करकड, ३ अम्बड, ४ परासर, ५ कृष्ण, ६ द्वैपायन, ७ देव-  
गुप्त, तेभज ८ नारद (तत्थ खलु इमे अट्ट खत्तियपरिव्वायया भवन्ति) तथा  
आ आठ क्षत्रियजातिना परिव्राजक छाय छे (त जहा) जेभ डे (सीलही  
ससिहारे नग्गई भग्गईति य । विदेहे राया रामे वलेति य अट्टमे) १ शीलधी, २  
शशिधार, ३ नग्नक, ४ भग्नक, ५ विदेह, ६ राजा, ७ राम तथा ८ बल  
(सू १५)

'तेण परिव्वाया रिउवेय' इत्यादि

(ते ण परिव्वाया) आ १६ साधु—परिव्राजक आठ ब्राह्मण जाति ज्ये

વહુડદગા કુડિવ્વયા કળ્હપરિવ્વાયગા । તત્થ સ્વલુ ઇમે અદ્દ  
માહણપરિવ્વાયગા ભવતિ, ત જહા—

કળ્હે ય કરકંઢે ય, અંવઢે ય પરાસરે ।

કળ્હે દીવાયળે ચેવ, દેવગુત્તે ય નારણ ॥

માર્ગવા—મૃગુલોકપ્રસિદ્ધ ઋષિસ્ત્રિદશરાજા માર્ગવા । ‘હસા’—હસા=પર્વતકુહરપથ્યાઽઽ  
શ્રમાઽઽરામવાસિનો મિશ્કાર્ય ચ ગ્રામં પ્રવિશન્તિ । ‘પરમહસા’ પરમહસા, એતેષુ નદી-  
પુલિનસમાગમપ્રદેશેષુ ધસન્તિ મરણસમયે ચીર,કૌપીન,કુશાશ્ચ ત્યક્ત્વા પ્રાણાન્ પરિત્યજન્તિ ।  
‘વહુડદગા’ વહુદકા, ઇમે તુ ગ્રામ એકરાત્રિકા, નગરે પચ્ચરાત્રિકા પ્રાપ્તમોગાશ્ચ ભુજ્જતે  
ઇતિ । ‘કુડિવ્વયા’ કુટીવ્રતા=કુટીચરા, તે ચ કુટચા વર્તમાના વ્યપગતક્રોધલોભમોહા  
અહંકાર વર્જયતિ । ‘કળ્હપરિવ્વાયગા’ કળ્હપરિવાજકા—પરિવાજકવિશેષા એવ, નારાયણ  
ભક્તિકા ઇતિ કેવિત્ । ‘તત્થ સ્વલુ ઇમે અદ્દ માહણપરિવ્વાયગા ભવતિ’ તત્ર સ્વલુ  
ઇમેઽદ્દો માહણપરિવાજકા ભવન્તિ । ‘ત જહા’ તથા—‘કળ્હે ય કરકંઢે ય અંવઢે ય

માર્ગવ—મૃગુ ઋષિ કે વરાજ (શિષ્ય), હસ—પર્વતકી ગુફા, આશ્રમ, દેવમંદિર તથા બગીચા  
આદિ મેં નિવાસ કરને વાલ સાધુ, જો સિર્ફ મિશ્કા કે લિયે હી ગ્રામ મેં આતે હૈં, (પરમહસા)  
નદી કે તટ પર નમ્નરૂપ મેં રહને વાલે સાધુ, જો મરણ કાલ મેં ચીર, કૌપીન ઓર કુશા કો  
ત્યાગ કર મરણ કરતે હૈ । (વહુડદગા) એક રાત ગ્રામ મે પાચ રાતતક નગર મેં રહે તથા જો  
મિલે સો સ્વાર્થે એસે વહુદક સાધુ, (કુડિવ્વયા) કુટીવ્રત—કુટીચર—ક્રોધ, લોભ એવ મોહ  
તથા અહંકાર સે રહિત હોઈર પર્ણકુટી મેં રહને વાલે, (કળ્હપરિવ્વાયગા) નારાયણ કે ભક્ત  
પરિવાજક—અથવા કળ્હ કે ભક્ત પરિવાજક, (તત્થ) ઇન્મે (અદ્દ) આઠ (ઇમે) ચે (માહણ

પર્વતની શુશ્રૂ, આશ્રમ તથા બગીચા આદિમા નિવાસ કરવાવાળા સાધુ, જે  
માત્ર ભિક્ષા માટે જ ગામમા આવે છે (પરમહસા) નદીના તટ ઉપર નમ્ન  
રૂપમા રહેનારા સાધુ, જે મરણકાલમા ચીર, કૌપીન (લગોટી) અને કુશાનો  
ત્યાગ કરી મરણ પામે છે (વહુડદગા) એક રાત ગામમા, પાચ રાત સુધી  
નગરમા રહે તથા જે મળે તે ખાચ એવા બહુદક સાધુ, (કુડિવ્વયા) કુટી-  
વ્રત—કુટીચર—ક્રોધ, લોભ તેમજ મોહ તથા અહંકારથી રહિત થઈને પર્ણ  
કુટીમાં રહેવાવાળા, (કળ્હપરિવ્વાયગા) નારાયણના ભક્ત પરિવાજક, અથવા  
કળ્હના ભક્ત પરિવાજક, (તત્થ) એમા (અદ્દ) આઠ (ઇમે)

सामयणे अण्णेषु य वहसु वभण्णएसु य सत्थेषु सुपरिणिट्ठिया यावि होत्था ॥ सू० १६ ॥

मूलम्—ते णं परिव्वायगा दाणधम्म च सोयधम्मं

‘अक्षरस्वरूपनिरूपक शास्त्र शिक्षा, तथाविधसमाचारग्रन्थरूपक शास्त्रमेव कल्पस्तस्मिन्,’  
‘वागरणे’ व्याकरणे=ग्रन्थशास्त्रे, ‘उदे’ उदमि=वृत्तगोधके शास्त्रे, ‘निरुत्ते’ निरुक्ते=  
शब्दार्थगोधके, ‘जोइसामयणे’ ज्योतिषामयने ज्योतिषशास्त्रे, ‘अण्णेषु य वहसु  
वभण्णएसु य सत्थेषु’ अयेषु च बहुषु ब्राह्मण्येषु च शास्त्रेषु-ब्राह्मण्येषु हितानि  
ब्राह्मण्यनि-वेदव्याख्यारूपाणि ब्राह्मणादानि शास्त्राणि तेषु च बहुषु शास्त्रेषु, ‘सुपरिणि-  
ट्ठिया यावि होत्था’ सुपरिनिष्ठिता=परिपक्वज्ञानाश्चापि भवन्ति ॥ सू० १६ ॥

टीका—‘ते ण परिव्वाया’ इत्यादि । ‘ते ण परिव्वाया’ ते खलु  
परिव्राजका, ‘दाणधम्म च सोयधम्म च तित्थाभिसेय च’ दानधर्मं च शौचधर्मं च

रूपे वागरणे उदे निरुत्ते जोइसामयणे अण्णेषु य वहसु वभण्णएसु य सत्थेषु  
सुपरिणिट्ठिया यावि होत्था) तथा गणित क विषय मे, शिक्षा—अक्षर के स्वरूप को निरू-  
पण करने वाले शास्त्र मे, कल्प मे, व्याकरण शास्त्र मे, उद शास्त्र मे, निरुक्त—शब्दार्थगोधक  
शास्त्र मे, एवं ज्योतिष शास्त्र मे और भा अनेक बहुत से ब्राह्मणशास्त्रों मे ये परिपक्व ज्ञानशाली  
होते है ॥ सू १६ ॥

‘तेण परिव्वायगा’ इत्यादि

(ते ण परिव्वायगा) ये समस्त परिव्राजक (दाणधम्म च सोयधम्म च) दान  
धर्म की, शौचधर्म का, (तित्थाभिसेय च) तीर्थाभिषेक की (आघवेमाणा) जनता मे

ब्राह्मणनारा डोय छे (सत्ताणे निम्फाकपे वागरणे छदे निरुत्ते जोइसामयणे अण्णेषु य  
वहसु वभण्णएसु य सत्थेषु सुपरिणिट्ठिया यावि होत्था) तथा गणितना विष  
यभा, शिक्षा—अक्षरना स्वरूपने निउपण उरवावाणा शास्त्रभा, कल्पभा, व्याकरण  
शास्त्रभा, उद शास्त्रभा, निरुक्त—शब्दार्थगोधक शास्त्रभा, तेमज्ज ज्योतिष-  
शास्त्रभा अने जीण पण अनेउ प्राहाण शास्त्रोभा तेज्जो ज्ञानशाली डोय छे  
(सू १६)

‘तेण परिव्वायगा’ इत्यादि

(ते ण परिव्वायगा) आ समस्त परिव्राजक (दाणधम्म च सोयधम्म च)  
दानधर्मनी, शौचधर्मनी, (तित्थाभिसेय च) तीर्थाभिषेकनी (आघवेमाणा)



અહવ્વળવેય-ઇતિહાસપચમાણ નિઘંટુછટ્ટાણં સગોવગાણ સર-  
હસ્સાણ ચડણહં વેદાણ સારગા પારગા ધારગા સડગવી સદ્વિત-  
વિસારયા, સલાણે સિમ્ભાકપ્પે વાગરણે છટે નિરુત્તે જોડ-

પરિવાજકા -પ્રાગ્વર્ણિતા અઘૌ ત્રાલ્લણપરિવાજકા, અઘૌ ત્રિયપરિવાજકા, તે કીટ્ટા  
અગાસહ-‘રિડવેય-યજુવ્વેય-સામવેય-અહવ્વળવેય-ઇતિહાસપચમાણ’ ઋગ્વેદ-  
યજુર્વેદ-સામવેદાધર્વવેદેતિહાસપચમાણાન્-ઋગ્વેદાન્યથ્વારો વેદા, તથા ઇતિહાસ પચ્ચમો-  
યેષા તે ઇતિહાસપચમા તેષામ્, ‘નિઘંટુછટ્ટાણ’ નિઘંટુપચ્ચનામ્-નિઘંટુર્નામ કોગ  
પઠ્ઠ=પટ્ટ-રયાપૂરકો યેષા તેષા ‘સગોવગાણ’ સાક્ષોપાદ્ધાનામ્-અદ્વૈરુપાદ્વૈ સહિતાનામ્,  
‘સરહસ્સાણ’ સરહસ્યાના=રહસ્યયુક્તાનામ્, ‘ચડણહ ચતુર્ણામ્, ‘વેદાણ’ વેદાનામ્,  
‘સારગા’ સારકા=અયાપનદ્વારેણ પ્રવર્તકા, અથવા સ્મારકા=અન્યેષા વિસ્મૃતસ્ય  
સ્મારણાત્, ‘પારગા’ પારગા=મર્ણવેદાર્થજ્ઞાનગત, ‘ધારગા’ ધારકા=ધારયિતુ ક્ષમા,  
‘સડગવી’ પડગ્ગવિદ, ‘સદ્વિતવિસારયા’ પઠિતત્રિગારદા-પઠિતત્ર=કપિલસિદ્ધાન્ત-  
તત્ર વિગારદા=પઠિતા, ‘સલાણે’ સલાણે=ગણિતનિપયે ‘સિમ્ભાકપ્પે’ શિક્ષાકલ્પે-

જાતિ કે (રિડવેય-યજુવ્વેય-સામવેય-અહવ્વળવેય-ઇતિહાસપચમાણ નિઘંટુછટ્ટાણ  
સગોવગાણ સરહસ્સાણ ચડણહ વેદાણ) ઋગ્વેદ, યજુર્વેદ, સામવેદ, અથર્વવેદ, ઇતિહાસ,  
નિઘંટુ इन उह शास्त्रों के तथा इन शास्त्रों के और भी जितने अग और उपाग है उनके एव  
रहस्य सहित चार वेदों के (सारगा) पाठन द्वारा प्रचारक होते हैं, या दूसरों के लिये  
विस्मृत हुए इन के स्मारक होते हैं (पारगा) स्वयं भी इन सब शास्त्रों के ज्ञाता होते हैं,  
(धारगा) इन सबकी धारणा वाले होते हैं। इसलिये ये (सडगवी) पडगवेदवित् कहे जाते  
हैं। ये (सद्वितविसारया) पठितत्र-कपिलशास्त्र के भी वेत्ता होते हैं, (सलाणे सिम्ला

આઠ ક્ષત્રિય જાતિના (રિડવેય-યજુવ્વેય-સામવેય-અહવ્વળવેય-ઇતિહાસ-પચમાણ  
નિઘંટુછટ્ટાણ સગોવગાણ સરહસ્સાણ ચડણહ વેદાણ) ઋગ્વેદ, યજુર્વેદ, સામવેદ,  
અથર્વવેદ, ઇતિહાસ, નિઘંટુ આ છ શાસ્ત્રોના, તથા આ શાસ્ત્રોના બીજા  
પણુ જોડલા અગ અને ઉપાગ છે તેમના, રહસ્યસહિત ચાર વેદોના (સારગા)  
પઠનદ્વારા પ્રચારક હોય છે, અથવા બીજાને વિસ્મરણ થયેલ હોય તો તેમને, યાદ  
કરાવનારા હોય છે, (પારગા) પોતે પણ તે શાસ્ત્રો બાણનારા હોય છે, તેથી  
તેઓ (ધારગા) આ બધાની ધારણાવાલા હોય છે, તેથી તેઓ (સડગવી) પડગ  
વેદવિત્ કહેવાય છે તેઓ (સદ્વિતવિસારયા) પઠિતત્ર-કપિલશાસ્ત્રના પણ

**मूलम्—**तेसि णं परिच्चायगाण णो कप्पइ, अगड वा तलायं वा नइ वा वावि वा पुक्खरिणि वा दीहिय वा गुंजालिय

शुचय = शुद्धा 'सुइसमायारा' शुचिसमाचारा = सर्वथा शुद्धाचारा 'भविता' भूवा 'अभिसेय-जल-पूय-प्पाणो' अभिपेक-जल-पूताऽऽत्मान-अभिमन्त्रितजलै पूता = पवित्रा आत्मानो येषां ते तथा, 'अविच्चेण सग्ग गमिस्सामो' अविच्चेन स्वर्गं गमिष्याम - अस्माक स्वर्गगमन-निर्वाधमस्ति-इत्यर्थ ॥ सू० १७ ॥

**टीका—**'तेसि ण परिच्चायगाण' इत्यादि । 'तेसि ण परिच्चायगाण' तेषां मूल परिवाजकानाम्, 'णो कप्पइ अगड वा तलाय वा नइ वा वावि वा पुक्खरिणि वा दीहिय वा गुंजालिय वा सर वा सागरं वा ओगाहित्ठ' नो कल्पतेऽष्ट वा तडाग वा नदी वा वापों वा पुष्करिणी वा दीर्घिका वा गुञ्जालिका वा सरो

वम शुचि हैं और हमारा आचार-विचार भी शुचि हैं । इस तरह शुचि होकर, अभिमन्त्रित जल से सर्वथा आत्मा को पवित्र कर हम लोग बिना किसी विघ्न के स्वर्ग में जावेंगे—हम लोगों को स्वर्गप्राप्ति निर्वाध है ॥ सू १७ ॥

**'तेसि ण परिच्चायगाण' इत्यादि ।**  
(तेसि ण परिच्चायगाण) इन परिवाजकों को (णो कप्पइ) इतनी बातें कल्पित नहीं है—(अगड वा तलाय वा नइ वा वावि वा पुक्खरिणि वा दीहिय वा गुंजालिय वा सरं वा सागर वा ओगाहित्ठ) कूप में प्रवेश करना, नालन में प्रवेश करना, नदी में प्रवेश करना, बावड़ी में प्रवेश करना, पुष्करिणी में प्रवेश करना, दीर्घिका में प्रवेश करना, गुञ्जालिका में प्रवेश करना, सरोवर में प्रवेश करना, एव समुद्र में प्रवेश करना ।

पवित्र छे, अमे शुचि छीये, अने अमारा आचारविचार पशु शुचि छे आवी नीते शुचि थछेने, अलिमन्त्रित जलथी सर्वथा आत्माने पवित्र करीने अमे कोछे जतना विघ्न विना स्वर्गमा जशु—अमने स्वर्गनी प्राप्ति निषाध छे (सू १७)

**'तेसि ण परिच्चायगाण' इत्यादि**  
(तेसि ण परिच्चायगाण) आ परिवाजकानी (णो कप्पइ) आठली मातो कल्पित नथी (अगड वा तलाय वा नइ वा वावि वा पुक्खरिणि वा दीहिय वा गुंजालिय वा सर वा सागर वा ओगाहित्ठ) इवामा प्रवेश करवो, तणावमा प्रवेश करवो, नदीमा प्रवेश करवो, वापमा प्रवेश करवो, पुष्करिणीमा प्रवेश करवो, दीर्घिकामा प्रवेश करवो, गुञ्जालिकामा प्रवेश करवो, सरोवरमा प्रवेश

ચ તિથામિસેય ચ આઘવેમાણા પળવેમાણા પરુવેમાણા વિહરતિ । જ ન અમ્હં કિંચિ અસુઈ ભવઈ ત ન ઉદણ ય મદિયાણ ય પમ્સાલિય સુઈ ભવઈ । એવ સ્વલુ અમ્હે ચોક્સા ચોક્સાચારા સુઈ સુઈસમાચારા ભવિત્તા અમિસેયજલપૂયપ્પાણો અવિગ્ધેણ સગ્ગ મમિસ્સામો ॥ સૂ૦ ૧૭ ॥

તીર્થામિષેકશ્ચ, 'આઘવેમાણા' આત્યાત = કથયન્ત, 'પળવેમાણા' પ્રજાપયત = બોધયત, 'પરુવેમાણા' પરૂપયત = ઉપપત્તિમિ સ્વસિદ્ધાત સ્થાપયતો વિહરન્તિ । 'જ નં અમ્હં કિંચિ અસુઈ ભવઈ' યત્ સન્ધસ્માક કિંચિદશુચિ ભવતિ, 'ત ન ઉદણ ય મદિયાણ ય પમ્સાલિય સુઈ ભવઈ' તત્તલુ ઉદકેન ચ મૃત્તિકયા ચ પ્રક્ષાલિત શુચિ ભવતિ = પવિત્ર ભવતિ, 'એવ સ્વલુ અમ્હે' એવ સ્વલુ વચ, 'ચોક્સા' ચોક્ષા = કૃત-પ્રમાર્જના - વિમલદેહનેપથ્યા, 'ચોક્સાચારા' ચોક્ષાચારા = પવિત્રાચારા, અતએવ - 'સુઈ'

પુદ્ધિ કરતે હુણ (પળવેમાણા) જનતા કો યે સબ વાતે અચ્છી તરહ સમજાતે હુણ (પરુવેમાણા વિહરતિ) જનતા મે ઇનકી યુક્તિપૂર્વક પરૂપણા કરતે હુણ વિચરતે રહતે હૈ । (જ ન અમ્હં કિંચિ અસુઈ ભવઈ ત ન ઉદણ ય મદિયાણ ય પમ્સાલિય સુઈ ભવઈ) વે કહતે હૈ—કિ જો કુઠ મી હમ લાગો કી દષ્ટિ મે અપવિત્ર જ્ઞાત હોતા હૈ વહ પાની સે યા મિટ્ટી સે જબ પ્રક્ષાલિત હો જાતા હૈ તબ વહ શુચિ હો જાતા હૈ । (એવ સ્વલુ અમ્હે ચોક્સા ચોક્સાચારા સુઈ સુઈસમાચારા ભવિત્તા અમિસેયજલપૂયપ્પાણો અવિગ્ધેણ સગ્ગ મમિસ્સામો) ઇસ પ્રકાર હમ લોગ ચોક્ષે હૈ ઓર હમારા આચારવિચાર મો ચોક્ષા—પવિત્ર હૈ ।

જનતામા પુદ્ધિ (પ્રચાર) કરતા થકા, (પળવેમાણા) જનતાને આ બધી વાતો સારી રીતે સમજાવતા થકા, (પરુવેમાણા વિહરતિ) જનતામા તેમની યુક્તિ પૂર્વક પ્રરૂપણા કરતા થકા વિચરતા રહે છે (જ ન અમ્હં કિંચિ અસુઈ ભવઈ ત ન ઉદણ ય મદિયાણ ય પમ્સાલિય સુઈ ભવઈ) તેઓ કહે છે કે જે કાંઈ પણ આપણી દષ્ટિમા અપવિત્ર જણાય છે તે પાણીથી અથવા / માટીથી બે ધોવામા આવે તો તે શુચિ-પવિત્ર થઈ જાય છે (એવ સ્વલુ અમ્હે ચોક્સા ચોક્સા ચારા સુઈ સુઈસમાચારા ભવિત્તા અમિસેયજલપૂયપ્પાણો અવિગ્ધેણ સગ્ગ મમિસ્સામો) આ પ્રકારે આપણે ચોક્ષા છીએ, અને આપણા આચારવિચાર પણ ચોક્ષા—

તેસિં ણં પરિવ્વાયગાણં ણો કપ્પઈ આસં વા હત્થિં વા ઉટ્ટં વા  
ગોણિં વા મહિસં વા સ્વર વા દુરુહિત્તા ણ ગમિત્તણ, ણણત્થ  
વલાભિઓગેણં । તેસિં ણ પરિવ્વાયગાણં ણો કપ્પઈ નડપેચ્છાઈ  
વા જાવ માગહપેચ્છાઈ વા પેચ્છિત્તણ । તેસિ ણ પરિવ્વાયગાણો

પરિવ્રાજકાના ન કલ્પતે હત્યન્વય, 'તેસિં ણ પરિવ્વાયગાણં નો કપ્પઈ આસં વા હત્થિં  
વા ઉટ્ટં વા ગોણિં વા મહિસં વા સ્વર વા દુરુહિત્તાણ ગમિત્તણ ણણત્થ વલાભિઓગેણં'  
તેષા સ્વરૂ પરિવ્રાજકાના ન કલ્પતેઽથ વા હસ્તિન વોટ્ટૂં વા ગા વા મહિષ વા સ્વર વાઽધિરુદ્ધ સ્વરૂ  
ગન્તુમ્—નાન્યત્ર વલાઽભિયોગાત્—વલેન=વલાત્કારેણ ચ અભિયોગ =નિયોજન—વલવત્પારન્ત્ય-  
નિયોગ હત્યર્થ, તસ્માત્, અયત્ર તેષા પરિવ્રાજકાના ગન્તુ ન કલ્પતે । 'તેસિં ણ પરિ-  
વ્વાયગાણં ણો કપ્પઈ નડપેચ્છાઈ વા જાવ માગહપેચ્છાઈ વા પેચ્છિત્તણ' તેષા  
સ્વરૂ પરિવ્રાજકાના નો કલ્પતે નટપ્રેક્ષણમિતિ વા યાવ માગધપ્રેક્ષણમિતિ વા પ્રેક્ષિતુમ્—

ઢોલી પર, અથવા શોલિકા-યાનવિશેષ પર, પ્રવહણ પાલકી પર, બગ્ધી પર, એવ સ્થન્દમાનિકા-તામ-  
જામ પર ચઢકર મી જાના સાધુઓ કેલિયે વર્જિત છે । (તેસિં ણ પરિવ્વાયગાણં ણો કપ્પઈ  
આસં વા હત્થિં વા ઉટ્ટં વા, ગોણિં વા, મહિસ વા, સ્વર વા દુરુહિત્તાણ ગમિત્તણ)  
उन परिव्राजकों को घोड़े पर, हाथी पर, ऊँट पर, बैल पर, भैसा पर, एव गधे पर चढ़ कर  
भी चलना वर्जित है, (णणतथ वलाभिओगेण) वलाभियोग को छोड़ कर । यदि कोई  
हठ करके अर्थात् जबरदस्ती से बैठे तो दोष नहीं है । (तैसिं ण परिव्वायगाणं णो  
कप्पइ नडपेच्छाई वा जाव मागहपेच्छाई वा पेच्छित्तण) उन परिव्राजकों को यह  
भी उचित नहीं है, अर्थात् उनके आचारके अनुसार यह भी उन्हें वर्जित है कि वे

લઘને, ઉપાડીને ચાલે છે એવી ઢોલી પર અથવા ઢોલિકા નામના યાનવિશેષ  
પર, પ્રવહણ-પાલખી પર, બગ્ગી પર તેમજ સ્થન્દમાનિકા-તામજામ પર  
ચઢીને પણ જુ સાધુઓને માટે વર્જિત છે (તેસિં ણ પરિવ્વાયગાણં ણો કપ્પઈ  
આસં વા હત્થિં વા ઉટ્ટં વા ગોણિં વા મહિસ વા સ્વર વા દુરુહિત્તાણ ગમિત્તણ)  
તે-પરિવ્રાજકોને ઢોલ પર, હાથી પર, ઊંટ પર, બગ્ગા પર, ભેસા પર, તેમજ  
ગધેડા પર ચઢીને ચાલવું વર્જિત છે (ણણત્થ વલાભિઓગેણ) વલાભિયોગ છોડીને,  
જે કોઈ હઠ કરીને જબરદસ્તીથી બેસાડી દે તો દોષ નથી (તેસિં ણ પરિવ્વા  
યગાણં ણો કપ્પઈ નડપેચ્છાઈ વા જાવ માગહપેચ્છાઈ વા પેચ્છિત્તણ) તે પરિવ્રાજકાના

વા સર્ વા સાગરં વા ઓગાહિત્તય, ગળ્ણત્થ અદ્ધાગમમેણં ।  
ગ્ગો કપ્પઇ સગડં વા જાવ સંદમાણિયં વા દુરુહિત્તાણં ગચ્છિત્તય ।

વા સાગર વાઽવગાહિતુમ્, તગ્રવટ = કૂપ, ગાપી = ચતુષ્કોણજલાશયવિશેષ, પુષ્કરિણી =  
વર્તુલાકારજલાશય, દીર્ઘિકા = આયતાકારજલાશય, ગુજાલિકા = વક્રજલાશય, સર્ =  
કૃત્રિમપદ્મયુક્તજલાશય, તેપુ પ્રવેષ્ટું સન્યાસિના ન કલ્પતે, 'ગળ્ણત્થ અદ્ધાગમમેણ'   
નાન્યત્રાધ્વગમનાત્ = નંમ્મિત્તિ યો નિપેધ સોઽધ્વગમનાદયત્ર, માર્ગે જલાશયપ્રવેશો ન નિષિદ્ધ  
ઇત્યર્થ । 'ગ્ગો કપ્પઇ સગડ વા જાવ સદમાણિયં વા દુરુહિત્તા ણં ગચ્છિત્તય' નો  
કલ્પતે શકટ વા યવિત્ સ્થંદમાનિકા ધાઽધિરુદ્ધ સ્વલ્લ ગતુમ્-શકટમધિરુદ્ધ ગત્તુ ન કલ્પતે  
ઇત્યન્વય, યાવચ્છબ્દાદિદ્ બોધ્યમ્-રથ વા યાન વા યુગ્ય વા ગિલ્લિ વા = પુરુષદ્વયોદ્ધિત્ત-  
દોલ્લિકા વા 'મોલ્લિકા વા' યાનવિશેષ વા પ્રવહણ વા શિનિકામ્ વા ઇતિ, ચિલ્લિવા = અન્ન-  
દ્રવ્યવાહ્ય યાનવિશેષ વા, તથા-સ્થંદમાનિકા = શિવિકાવિશેષ વા, આરુદ્ધ ગતુ તેષા પરિ-

ચાર કોને વાલે જલાશય કા નામ વાવડી, ગોલ મુહવાલે જલાશય કા નામ પુષ્કરિણી, વવ  
વિસ્તૃત આકારવાલે જલાશય કા નામ દીર્ઘિકા હૈ, જો જલાશય ટેઢા હોતા હૈ ઉસકા નામ  
ગુજાલિકા હૈ । ઇન સવ મેં પ્રવેશ કરના સન્યાસિયોં કે લિયે નિષિદ્ધ હૈ । હા (ગળ્ણત્થ અદ્ધા-  
ગમમેણ) માર્ગ મેં ચલતે સમય યદિ કોઈ તાલાવ નદી આદિ જલાશય બીચ મેં પડ જાય  
તો અગત્યા ઉસમેં હોકર જાના નિષિદ્ધ નહીં હૈ । (ગ્ગો કપ્પઇ સગડ વા જાવ સદમાણિય  
વા દુરુહિત્તા ગચ્છિત્તય) ઇસી તરહ શકટ વૈલગાડી પર ચઢકર મી જાના નિષિદ્ધ હૈ । યિહા  
'યાવત્' શબ્દ સે "રથ વા યાન વા યુગ્ય વા ગિલ્લિ વા" ઇત્યાદિ પાઠ ગૃહીત હુઆ હૈ ।  
ઇસકા મતલબ ઇસ પ્રકાર હૈ-રથ પર, યાન પર, ઘોડે પર, દો પુરુષ જિસે લેકર ચલતે હૈ એસી

કરવો, તેમજ સમુદ્રમા પ્રવેશ કરવો । આરે કોરેથી ઘેરાયેલુ જલાશય હોય ।  
તેનુ નામ વાવ, ગોળ મુખવાળુ જલાશય હોય તે પુષ્કરિણી, તેમજ વિસ્તૃત  
આકારવાળા જલાશયને દીર્ઘિકા કહે છે જે જલાશય વાકાચુકા હોય છે તેનુ  
નામ ગુજાલિકા છે આ બધામા પ્રવેશ કરવો એ સન્યાસીઓને માટે નિષિદ્ધ  
છે હા (ગળ્ણત્થ અદ્ધાગમમેણ) માર્ગમા ચાલતી વખતે જે કોઇ તળાવે નદી  
આદિ જલાશય વચ્ચેમા આવી જાય તો અગત્યા તેમા થઈને જવુ નિષિદ્ધ નથી  
(ગ્ગો કપ્પઇ સગડ વા જાવ સદમાણિય વા દુરુહિત્તા ગચ્છિત્તય) આવી જ રીતે  
શકટ-ખજાનુ ગાડુ પર ચઢીને પણ જવુ નિષિદ્ધ છે અહી યાવત-  
શબ્દથી "રથ વા યાન વા યુગ્ય વા ગિલ્લિ વા" ઇત્યાદિ પાઠ ગ્રહણ કર્યો છે  
એની મતલબ એ છે કે-રથ પર, યાન પર, ઘોડા પર, જે માધ્યમે જેને

कहाइ वा जणवयकहाइ वा अणत्थदंड करित्तए । तेसि ण परि-  
व्वायगाण णो कप्पइ अयपायाणि वा तउयपायाणि वा तव-  
पायाणि वा जसदपायाणि वा सीसगपायाणि वा रूपपायाणि  
वा सुवर्णपायाणि वा अण्णयराणि वा बहुमुल्लाणि धारित्तए,

कथा इति वा, 'चोरकथा' इति वा, 'जनपदकथा' इति वाऽनर्थदण्ड कर्तुम्-स्त्र्यादीनां  
कथा कर्तुं न कल्पन्ते, तथा-अनर्थदण्डमपि कर्तुं न कल्पते । 'तेसि ण परिव्वायगाण  
णो कप्पइ अयपायाणि वा तउयपायाणि वा तवपायाणि वा जसदपायाणि वा  
सीसगपायाणि वा रूपपायाणि वा सुवर्णपायाणि वा अण्णयराणि वा बहुमुल्लाणि  
धारित्तए' तेषां खलु परिव्राजकानां नो कल्पन्ते-अय पात्राणि वा त्रपुरुपात्राणि वा ताम्र-  
पात्राणि वा जयं दपात्राणि वा सीसकपात्राणि वा रूपपात्राणि वा सुवर्णपात्राणि वा अन्यतराणि  
वा बहुमूल्यानि धारयितुम्, तत्र-अय पात्राणि-लौहपात्राणि, त्रपुरुपात्राणि-त्रष्वेव त्रपुंक्  
'रौण' इति ह्यात् तस्य पात्राणि, अन्यत् सर्वं सुगमम् । 'णण्णत्थ अलाउपाएण वा

वा) चोरकथा एव जनपदकथा, ( तेसि ण परिव्वायगाण णो कप्पइ ) ये कथाएँ भी  
उन परिव्राजकों के लिये कल्पित नहीं है, कारण किं-इन कथाओं के करने से (अणत्थदंड  
'करित्तए') अनर्थदंड का बंध होता है-ये कथाएँ अनर्थदंड करानेवाली हैं । ( अयपायाणि  
वा तउयपायाणि वा तवपायाणि वा जसदपायाणि वा सीसगपायाणि वा रूपपा-  
याणि वा सुवर्णपायाणि वा अण्णयराणि वा बहुमुल्लाणि धारित्तए तेसि परिव्वा-  
यगाण णो कप्पइ ) लोह के पात्र, त्रपु के पात्र, तावे के पात्र, जसद के पात्र, सीसे के  
पात्र, ताम्र के पात्र, सुवर्ण के पात्र तथा और भी धातु के बहुमूल्य पात्र उन साधुओं को

। णो कप्पइ ) आ कथाओ पक्ष ते परिव्राजकोने भाटे कल्पित नथी, कारणु के  
ओ कथाओ कउरवाथी । (अणत्थदंड करित्तए) । अनर्थदंड उने अ ध धाय छे-आ  
कथाओ । अनर्थदंड कउरवावाणी छे (अयपायाणि वा तउयपायाणि वा तव-  
पायाणि वा जसदपायाणि वा सीसगपायाणि वा रूपपायाणि वा सुवर्णपायाणि वा  
अण्णयराणि वा बहुमुल्लाणि धारित्तए तेसि परिव्वायगाण णो कप्पइ) दोढानु पात्र  
त्रपु (कासा)नु पात्र, ताम्रानु पात्र, जसदनु पात्र, सीसानु पात्र, आदीनु  
पात्र, सुवर्णनु पात्र, तथा भील धातुना बहुमूल्य पात्र राखवा ओ साधु  
ओने पोताना आहार विहार भाटे कल्पित नथी । (णण्णत्थ अलाउपाएण वा

કપ્પડ હરિયાળ લેસળયા વા ઘટ્ટળયા વા થમળયા વા લૂસળયા વા ઉપ્પાડળયા  
 વા કરિત્તપ્પ. તેસિ પરિવાયગાળ નો કપ્પડ  
 ઇત્થિકહાઈ વા ભત્તકહાઈ વા દેસકહાઈ વા રાયકહાઈ વા ચોર-

નટાદાના ગીતનૃત્યાદિકાની પ્રેક્ષિતુ તેપા પરિવાજકાના ન કલ્પતે. તેસિ પરિવાયગાળ  
 નો કપ્પડ હરિયાળ લેસળયા વા ઘટ્ટળયા વા થમળયા વા લૂસળયા વા ઉપ્પાડળયા  
 વા કરિત્તપ્પ. તેપા સ્વલ્પ પરિવાજકાના નો કલ્પતે હરિતાના = વનસ્પતીના શ્લેષ્ણતા વા ઘટ્ટતા  
 વા સ્તમ્ભનતા વા લ્પળતા વોપાટનતા વા, શ્લેષ્ણતાદૌ સર્વત્ર સ્વાર્થે તત્ત્વ, શ્લેષ્ણાદિકમિત્યર્થ.   
 શ્લેષ્ણ = સ્પર્શ, ઘટ્ટનતા = ઘટ્ટન - સર્પર્પણમ્, સ્તમ્ભનતા = સ્તમ્ભન - હસ્તાદિના સ્વરોષ, શાસ્ત્ર  
 પલ્લવાદીના મોટનમ્, ઊર્ધ્વાકરણ વા, લ્પળતા - લ્પળ = હસ્તાદિના પનકાદે સમાર્જનમ્,  
 તેસિ પરિવાયગાળ નો કપ્પડ ઇત્થિકહાઈ વા ભત્તકહાઈ વા દેસકહાઈ વા  
 રાયકહાઈ વા ચોરકહાઈ વા જળવયકહાઈ વા અળત્પદકહાઈ કરિત્તપ્પ. તેપા પરિ  
 વાજકાના નો કલ્પતે - 'શ્રીકથા' ઇતિ વા, 'ભક્તકથા' ઇતિ વા 'દેશકથા' ઇતિ વા, 'રાજ-

નટો કા પ્રવ માગથ આદિકો કા खेल-तमासा नहीं देखे और उनके गीत नृत्य आदि नहीं  
 सुने। (हरियाण लेसणया वा घट्टणया वा थमणया वा लूसणया वा उप्पाडणया  
 वा करित्तप्प) हरितवनस्पति का स्पर्श करना, सर्पण करना, हस्तादिक द्वारा अवरोध  
 करना, शाखा एव उनके पत्ते आदिकों को ऊँचा करना अथवा उन्हें मोड़ना, हस्त आदि के  
 द्वारा पनक आदि का समार्जन करना, ये सब बातें भी (तेसि परिव्वायगाण नो कप्पड)  
 उन परिव्राजकों के लिये कल्पित नहीं है (इत्थिकहाइ वा भत्तकहाइ वा देसकहाइ वा  
 रायकहाइ वा) श्रीकथा, भक्तकथा, देशकथा, राजकथा (चोरकहाइ वा जणवयकहाइ

આચાર અનુસાર એ પણ તેમને વર્જિત છે, કે તેઓ નટોના તેમજ - માગથ  
 આદિકોના ખેલ-તમાસા જુઓ નહીં, અને તેમના ગીત નૃત્ય આદિ સાંભળે નહીં  
 (હરિયાળ લેસળયા વા ઘટ્ટળયા વા થમળયા વા લૂસળયા વા ઉપ્પાડળયા વા કરિત્તપ્પ)  
 હરીલી વનસ્પતિનો સ્પર્શ કરવો, રસ ઘર્ષણ કરવું, હાથેથી અવરોધ કરવો, શાખા  
 તેમજ તેના પાદડા આદિકોને ઊંચા ઠકરાવવા, અથવા મરડાવવા, હાથ આદિથી  
 લીલ-ફૂલ આદિનું સમાર્જન કરવું, આ બધી વાતો પણ (તેસિ પરિવાયગાળ  
 નો કપ્પડ) તે પરિવાજકો માટે કલ્પિત નથી (ઇત્થિકહાઈ વા ભત્તકહાઈ વા  
 દેસકહાઈ વા રાયકહાઈ વા) શ્રીકથા, ભક્તકથા, દેશકથા, રાજકથા, (ચોરક  
 હાઈ વા જળવયકહાઈ વા) ચોરકથા તેમજ જનપદકથા (તેસિ પરિવાયગાળ

व्वायगाणं णो कप्पइ हार वा अद्धहार वा एगावलि वा मुत्तावलि  
वा कणगावलि रयणावलि वा मुरवि वा कंठमुरवि वा पालवं वा  
तिसरय वा कडिसुत्तं वा दसमुद्दियाणतग वा कडयाणि वा

नो कप्पते नानाविध-वर्ण-गग-रत्नानि वस्त्राणि धारयितुम्, 'णण्णत्थ एगाए धाउरत्ताए'  
नायरेकस्माद्वातुरक्तात्-केवल गैरिकाग्निशतुरक्त कप्पते इत्यर्थ, । 'तेसिं ण परिव्वाय-  
गाण णो कप्पइ हार वा अद्धहार वा एगावलि वा मुत्तावलि वा कणगावलि वा  
रयणावलि वा मुरवि वा कंठमुरवि वा पालव वा तिसरयं वा कडिसुत्त वा दस-  
मुद्दियाणतग वा कडयाणि वा तुडियाणि वा अगयाणि वा केऊराणि वा कुडलाणि  
वा मउड वा चूलामणिं वा पिणद्धित्तए' तेषां मूल परिव्राजकानां नो कप्पन्ते-हार  
वा अद्धहार वा, एगावलि वा, मुक्तावलि वा, कनकावलि वा, रत्नावलि वा, मुरवि=कर्ण-  
भूषणविशेष वा, कंठमुरवि=कंठभूषणविशेष वा, प्रालम्ब वा, तिसरक वा, कडिसूत वा,  
दशमुद्रिकान्तक वा, रुद्धोऽयं गण्डस्तेन-हस्ताङ्गुलीमुद्रिकादङ्गकमियर्थ, कटकानि वा,

के रगा-से रजित वस्त्र भी इन्हे धारण करना उचित नहीं मत्तलाया गया है। सिर्फ एक  
गैरिक रग से रगा हुआ वस्त्र ही इन्हे धारण करना मत्तलाया है। (तेसिं ण परिव्वाय-  
गाण णो कप्पइ हार वा अद्धहार वा एगावलि वा मुत्तावलि वा कणगावलि वा  
रयणावलि वा मुरवि वा कंठमुरवि वा तिसरयं वा कडिसुत्त वा दसमुद्दियाणतग  
वा कडयाणि वा तुडियाणि वा अगयाणि वा केऊराणि वा कुडलाणि वा मउड  
वा चूलामणिं वा पिणद्धित्तए, णण्णत्थ एगेण तविण्ण पवित्तएण) हार, अद्ध-  
हार, एगावलि, मुक्तावलि, कनकावलि, रत्नावलि, मुरवी, कंठमुरवी (ये कंठ के आम-

अनेक प्रकारना रगथी रगायेला वस्त्र पण तेजोये धारण करवा उचित  
नथी मात्र ओक जेडना रगथी रगायेला वस्त्र न तेमण्णे धारण करवानु  
भत्ताण्यु छे (तेसिं ण परिव्वायगाण णो कप्पइ हार वा अद्धहार वा एगावलि वा  
मुत्तावलि वा कणगावलि वा रयणावलि वा मुरवि वा कंठमुरवि वा पालव वा तिस-  
रय वा कडिसुत्त वा दसमुद्दियाणतग वा कडयाणि वा तुडियाणि वा अगयाणि वा केऊ-  
राणि वा कुडलाणि वा मउड वा चूलामणिं वा पिणद्धित्तए, णण्णत्थ एगेण तविण्ण पवि-  
त्तएण) हार, अद्धहार, ओकावलि, मुक्तावलि, कनकावलि, रत्नावलि,  
मुरवी, कंठमुरवी, (आ अथा कंठना आसरणे छे) प्रालम्ब, त्रय सरने



ગણ્ણત્થ અલાડપાણ વા દારુપાણ વા મદ્દિયાપાણ વા ।  
 તેસિં ણં પરિવ્વાયગાણં ણો કપ્પઈ અયબંધનાણિ જાવ વહુમુલ્લાણિ  
 ધારિત્તે । તેસિં ણં પરિવ્વાયગાણં ણો કેપ્પઈ ણાણાવિહવન્નરાગ-  
 રત્તાઈં વત્થાઈં ધારિત્તે, ગણ્ણત્થ યગાણ ધાઠરત્તાણ । તેસિં ણં પરિ-

દારુપાણ વા મદ્દિયાપાણ વા 'નાડ-યત્રાડગ્રનુપાત્રાદ વા દારુપાત્રાદા મૃત્તિકાપાત્રાદા,  
 'ન'ઈતિ પૂર્વોક્તો નિપેધે—તુમ્બીપાત્રાત્ કાષ્ઠીર્નિર્મિતપાત્રાત્, મૃત્તિકાપાત્રાદાડ્યત્ર । તુમ્બી—કાષ્ઠ-  
 મૃત્તિકાપાત્રાણિ તુ મત્યાસિના કલ્પતે इति ગાય. । 'તેસિં ણ પરિવ્વાયગાણં ણો કપ્પઈ  
 અયબંધનાણિ વા જાવ વહુમુલ્લાણિ ધારિત્તે' તેપા સલ્લ પરિવાજકાનામ્ જ્ઞાતોક્તિ-  
 લૌહવધનયુક્તાનિ પાત્રાણિ, ચાવચ્છન્દાત્—ત્રપુતાપ્રાદિવધનયુક્તાનિ પાત્રાણિ, તથા, વહુ  
 મૂલ્યાનિ અયાન્યપિ વધનાનિ ધારયિતુ તેપા સન્યાસિના ન કલ્પતે । 'તેસિં ણ પરિવ્વાય  
 ગાણ ણો કપ્પઈ ણાણાવિહ-વન્ન-રાગ રત્તાઈ વત્થાઈ ધારિત્તે' તેપા સલ્લ પરિવાજકાના

અપને આહાર—વિહાર આદિ કે લિયે રક્ષના કલ્પિત નહીં હૈ । ( ગણ્ણત્થ અલાડપાણ વા  
 મદ્દિયાપાણ વા, ) તુમ્બી, કાષ્ઠનિર્મિત કમળંડલ, અથવા મિટ્ઠીકા પાત્ર, જે હી ઉન્ને રક્ષના  
 કલ્પતા હૈ । ( અયબંધનાણિ જાવ વહુમુલ્લાણિ ધારિત્તે તેસિં ણ પરિવ્વાયગાણં ણો  
 કપ્પઈ ) તથા—લૌહ કે વધન સે યુક્ત પાત્ર, ત્રપુ કે વધન સે યુક્ત પાત્ર, તાંબે, કે વધન સે  
 યુક્ત પાત્ર, જસદ કે વધન સે યુક્ત પાત્ર, સીસે કે વધા સે યુક્ત પાત્ર, ચાદી કે વધન સે  
 યુક્ત પાત્ર, સુવર્ણ કે વધન સે યુક્ત પાત્ર તથા ગૌર મી વહુમૂલ્ય વધન સે યુક્ત પાત્રે જન  
 સાધુઓં કો કલ્પિત ત્હીં બતલાયા ગયા હૈ । (તેસિં ણ પરિવ્વાયગાણ ણો કપ્પઈ ણાણા  
 વિહ-વન્ન-રાગ-રત્તાઈ વત્થાઈ ધારિત્તે ગણ્ણત્થ યગાણ ધાઠરત્તાણ) અનેક પ્રકાર

દારુપાણ વા મદ્દિયાપાણ વા) તૂંબડી, લાકડાનુ । અનેકુ ઠમ ડળ । અથવા  
 માટીનુ પાત્ર એજ તેઓએ રાખુ કલ્પિત છે (અયબંધનાણિ જાવ વહુમુલ્લાણિ  
 ધારિત્તે તેસિં ણં પરિવ્વાયગાણં ણો કપ્પઈ) તથા લોહના ં વધનથી યુક્ત પાત્ર,  
 ત્રપુના ં વધનથી યુક્ત પાત્ર, તાંબાના ં વધનથી યુક્ત પાત્ર, જસદના ં વધનથી  
 યુક્ત પાત્ર, સીસાના ં વધનથી યુક્ત પાત્ર, ચાદીના ં વધનથી યુક્ત પાત્ર,  
 સુવર્ણના ં વધનથી યુક્ત પાત્ર તથા ખીલ પજુ બહુમૂલ્ય (કીમતી) ધાતુના ં વધનથી  
 યુક્ત પાત્ર સાધુઓને માટે કલ્પિત બતાવેલ નથી । (તેસિં ણ પરિવ્વાયગાણ  
 ણો કપ્પઈ ણાણાવિહ-વન્ન-રાગ-રત્તાઈ વત્થાઈ ધારિત્તે, ગણ્ણત્થ યગાણ ધાઠરત્તાણ)

परिवायगाण णो कप्पड अगल्लुएण वा चदणेण वा कुकुमेण वा  
गाय अणुलिपित्तए, णणत्थ एक्काए गगामट्टियाए ॥ सू० १८ ॥

मूलम्—तेसि ण परिवायगाण कप्पड मागहए पत्थए

‘तेसि ण परिवायगाण णो कप्पड—अगल्लुएण वा चदणेण वा कुकुमेण वा गाय  
अणुलिपित्तए’ तेपा गल परिवाजकाना नो कप्पतअरणा वा चन्दनेन वा कुकुमेन वा  
गायमनुलेप्पुम्—सुगधित्तयेण गात्राऽनुलेपन सन्यासिना न कपते इत्यर्थ, ‘णणत्थ  
एक्काए गगामट्टियाए’ नाऽन्यत्रैकस्या गङ्गामृत्तिकाया—एका गङ्गामृत्तिका वर्जयित्वाऽय  
निषेध इत्यर्थ ॥ सू० १८ ॥

टीका—‘तेसि ण’ इत्यादि। ‘तेसि ण’ तेपा खलु ‘परिवायगाणं  
कप्पड मागहए पत्थए जलस्स पडिग्गाहित्तए’ परिवाजकाना कप्पते मागध प्रस्थ  
जलस्य परिग्रहीतुम्, प्रस्थ परिमाणविशेष, तथाहि—‘दो असईओ पसई, दोहिं पसईहिं

उनके लिये पहिरना अर्जित है। (तेसि ण परिवायगाण णो कप्पड अगल्लुएण वा  
चदणेण वा कुकुमेण वा गाय अणुलिपित्तए णणत्थ एक्काए गगामट्टियाए) तथा  
उन परिवाजकों के लिये अगुरु से, चंदन एवं कुकुम से शरीर पर लेप करना भी निषिद्ध  
है। सिर्फ यदि वे लेप करना चाहे तो एक मात्र गंगा की मिट्टी का लेप कर  
सकते हैं ॥ सू १८ ॥

‘तेसि ण’ इत्यादि।

(तेसि ण परिवायगाण) उन प्रत्येक परिवाजकों को अपने उपयोग में लाने  
के वास्ते (मागहए पत्थए जलस्स पडिग्गाहित्तए कप्पड) केवल मगधदेश—प्रचलित  
प्रस्थप्रमाणमात्र जल लेना कल्पता है। प्रस्थ एक माप का नाम है। कहा भी है—दो

चदणेण वा कुकुमेण वा गाय अणुलिपित्तए णणत्थ एक्काए गगामट्टियाए) तथा ते  
परिवाजकेने भाटे अशुरुथी, अदनथी तेमज्ज कुथी शरीर पर लेप करवे।  
पणु निषिद्ध छे जे ते लेप करवा आछे तो ओउमात्र गगानी भाटीने लेप  
करी शके छे (सू १८)

“तेसि ण” इत्यादि

(तेसि ण परिवायगाण) ते प्रत्येक परिवाजकेने चेताना उपयोगमा  
लेवा भाटे (मागहए पत्थए जलस्स पडिग्गाहित्तए कप्पड) मगध देशमा प्रथ  
लित प्रस्थप्रमाणमात्र जल लेवु ठट्टे छे ‘प्रस्थ’ ओउ मापनु नाम छे

तुडियाणि वा अंगयाणि वा केऊराणि वा कुंडलाणि वा मङ्गलं  
वा चूलामणि वा पिण्डित्तए, णणत्थ एगेणं तंविणं पवित्रत्थं ।  
तेसि ण परिव्वायगाण णो कप्पइ गथिमवेढिमपूरिमसघाइमे  
चउव्विहे मल्ले धारित्तए, णणत्थ एगेण कण्णपूरेणं । तेसि ण

त्रुटिकानि वा, अङ्गदानि=केयूरान् वा, कुण्डानि वा, मुकुट वा, चूडामणि वा पिनदुम्,  
हारादीनि तेषा परिव्राजकाना न कल्पते परिधातुमियर्थः । णणत्थ एगेण तंविणं  
पवित्रत्थं 'नाऽन्यत्रैकस्मात्ताम्रमयापवित्रकात्-ताम्रमयमङ्गुलमयक पवित्रकनामक तु तेषा  
परिधुं कल्पत इति भावः । 'तेसि ण परिव्वायगाण, णो कप्पइ गथिम-वेढिम-  
पूरिम-सघाइमे चउव्विहे मल्ले धारित्तए' तेषा खलु परिव्राजकाना नो कल्पन्ते ग्रन्थिम-  
वेष्टिम-पूरिम-सद्वातिमानि चतुर्विधानि मान्यानि धारयितुम्-प्रयेन=ग्रन्थनेन निर्वृत्त=निर्मित  
मालारूप ग्रन्थिमम्; वेष्टेन=वेष्टनेन निर्वृत्त वेष्टिमम्, पूरिम=पूरणेन निर्वृत्तम्, सघातेन  
निर्वृत्त सद्वातिमम्, एतानि चतुर्विधानि मान्यानि धारयितु न कल्पन्ते इत्यर्थः, 'णणत्थ  
एगेण कण्णपूरेण' नान्यत्रैकस्मात्कर्णपूरकात्-एक पुष्पमय कर्णपूर तेषा न निषिद्धमिति भावः ।

रण विशेष है ), प्रालम्ब, तीन छरका हार, कटिसूत्र, दशमुद्रिकाएँ, कटक, त्रुटिक-बाजूबध,  
अगद, केयूर, कुडल, मुकुट, चूडामणि, इनका पहिरना भी इन साधुओं को कल्पता नहीं  
है । एक तावे की अगुठी ही इन्हे हाथ की अगुली में धारण करना कल्पता है । ( तेसि  
ण परिव्वायगाण णो कप्पइ गथिम-वेढिम-पूरिम-सघाइमे चउव्विहे मल्ले  
धारित्तए, णणत्थ एगेण कण्णपूरेण ) इन परिव्राजकों को गूथ कर बनाई गई, वेष्टित  
कर बनाई गई, एवं परस्पर दो फूलों को संयुक्त करके बनाई गई, ऐसी चार प्रकार की  
मालाओं का पहिरना भी कल्पता नहीं है । एक पुष्पों का रचित कर्णफूल ही कान में

हार, कटिसूत्र, दश मुद्रिकाओं (वी टी), कटक, त्रुटिक-आजूबध, अगद, केयूर,  
कुडल, मुकुट, चूडामणि, अथ पहरेषु येषु आ साधुज्जोने कटपत्तु नथी, अथ  
ताभानी अगुठी अतेषु हाथनी आगणीमा धारयु करवी कटपे छे (तेसि ण  
परिव्वायगाण णो कप्पइ गथिम-वेढिम-पूरिम-सघाइमे चउव्विहे मल्ले धारित्तए  
णणत्थ एगेण कण्णपूरेण) आ परिवाज्जोने अथीने अनावेली, वेष्टित करीने अना  
वेली, अथ उपर पूरीने अनावेली तेमअ परस्पर वे पुणेने जेडीने अना  
वेली अथी आर प्रकारनी मालाज्जो पहरेषु कटपत्ती नथी सिद्ध पुष्पोषु अथ  
कण्णपूर अ तेमने कल्पनीय छे (तेसि ण परिव्वायगाण णो कप्पइ अगलुण वा

ચેવ ણં અપરિપૂણ, સે વિ ય ણં દિણ્ણે ણાં ચેવ ણ અદિણ્ણે,  
સે વિ ય પિવિત્તણ, ણો ચેવ ણ હત્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-પક્કવાલ-  
ળદ્દાણ સિણાદત્તણ વા । તેસિં ણં પરિવ્વાયગાણં કબ્બડ માગહણ

સ્વચ્છ કન્પતે, નો ચેવ સલ્લ અનુપ્રસન્નમ્, 'સે ત્રિ ય પરિપૂણ ણો ચેવ ણ અપરિપૂણ'  
તદપિ ચ જલ પરિપૂત=ચલેણ ગાલિત કન્પતે, નો ચેવ સ્વચ્ચપગ્નિતમ્, 'સે ત્રિ ય ણ  
દિણ્ણે ણો ચેવ ણ અદિણ્ણે' તપિ ચ સલ્લ ન્ત કન્પત, ન ચેવ સ્વચ્ચદત્તમ્, 'સે વિ  
ય પિવિત્તણ ણો ચેવ ણ હત્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-પક્કવાલળદ્દાણ સિણાદત્તણ વા' તદપિ  
ચ પાતુ કન્પત નો ચેવ સલ્લ હરતપાત્તચરુચમસપ્રખાલાર્થમ્, તત્ર હસ્તો પાદો ચ પ્રસિદ્ધો । ચર =  
અન્નપાત્ર, યન્મિન્ મિક્ષાત્ર સ્થાપ્યતે । ચમસો-ઢવિકા-પગ્નિવેણપાત્ર 'ચમચા' ઇતિ પ્રસિદ્ધમ્,

હૈ, અતિનિર્મલ નહીં હોવ પર ગ્રાહ્ય નહીં હો સક્તા । (સે વિ ય પરિપૂણ ણો ચેવ ણ  
અપરિપૂણ) અતિનિર્મલ હોવે પર મી વજ્ર સે છાના જાવે પર હી કન્પિત કહા ગયા હૈ,  
અનઝના પાની અવે ઉપયોગ મ લાવે કા નિષેધ હે । (સે ત્રિ ય ણ દિણ્ણે ણો ચેવ ણ  
અદિણ્ણે) ઝના હુઆ હોવે પર મા કિસી દાતા કે દ્વારા દિયા ગયા હી ગ્રહણ કરવે કે  
યોગ્ય રહા હે, પિના ટિયા હુઆ નહીં । (સે વિ ય પિવિત્તણ ણો ચેવ હત્થ-પાય-ચરુ-  
ચમસ-પક્કવાલળદ્દાણ) દિયા ગયા મી જલ કા ઉપયોગ કેવલ પાવે કે લિયે હી કરવે  
કી આના હે, હાથ-પૈર, ચરુ-માજન પાત્ર ણ ચમચા ધોવે કે લિયે ઉસકા ઉપયોગ વિહિત  
નહીં હૈ, અથાત્ હાથ પૈર આદિ ધોવે કે કામ મ ઉસકો નહીં લા સક્તે, (સિણાદત્તણ વા)

અનુપ્રસન્ને) સ્વચ્છ હોવા છતાં પણ અતિનિર્મળ હોય તો જ ગ્રાહ્ય થઇ  
શકે છે, અતિનિર્મળ ન હોય તો ગ્રાહ્ય થઇ શકતુ નથી (સે વિ ય પરિ-  
પૂણ ણો ચેવ ણ અપરિપૂણ) અતિનિર્મળ હોવા છતાં પણ વખતી ગળાએલું  
હોય તો જ કટિપત ડહેલું છે વગર ગળાએલું પાણી પોતાના ઉપયોગમાં  
લેવાનું નિષિદ્ધ છે (સે વિ ય ણ દિણ્ણે ણો ચેવ ણ અદિણ્ણે) ગળેલું હોય  
છતાં પણ કોઇ દાતા દ્વારા અપાએલું જ અહણુ ડરવા યોગ્ય ડહેવામાં આવ્યું  
છે, વગર દીધેલું નહિ (સે વિ ય પિવિત્તણ ણો ચેવ હત્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-પક્કવા-  
લળદ્દાણ) આપેલું હોય તેવા જલનો ઉપયોગ પણ કે જ પીવા માટે જ કર-  
વાની આજ્ઞા છે, હાથ-પગ, ચરુ-ભોજન પાત્ર, તેમજ ચમચા ધોવા માટે  
તેનો ઉપયોગ ડરવો વિહિત નથી, અથાત્ હાથ પગ આદિ ધોવાના કામમાં  
તેનો ઉપયોગ ડરી શકાય નહિ (સિણાદત્તણ વા) તેમજ તેનો ઉપયોગ મનાવ

જલસ્સં પડિંગાહિત્તણ, સે વિ ય વહમાણે ણો ચેવ ણં અવહ-  
માણે, સે વિ ય થિમિઓદણ ણો ચેવ ણં કહમોદણ, સે વિ ય  
વહુપ્પસણ્ણે, ણો ચેવ ણં અવહુપ્પસણ્ણે, સે વિ ય પરિપૂણ ણો

સેઝ્યા હોઈ। ચડસેઝો ડ કુલઓ ચડકુલઓ પત્થઓ હોઈ ॥ ૧ ॥ ચડપત્થમાદ્ય  
તહ ચત્તારિ ય આદ્યા ભવે દોણો । ’ ડયા-દ્વે અસતી પ્રસુતિ, ટામ્યા પ્રસુતિમ્યા  
સેતિકા ભવતિ । ચતુપ્સેતિકસ્તુ કુલવધતુપ્પુલવ પ્રસ્થો ભવતિ ॥ ૧ ॥ ચતુપ્રસ્થમાદક  
તથા ચત્તારિ આદકાનિ ભવેદ્ દ્રોણ ॥ ઇતિ । માગધપ્રસ્થપરિમિત જલં સન્યાસિના પરિપ્રહીતુ  
કલ્પતે इत्यर्थ । ‘સે વિ ય વહમાણે ણો ચેવ ણ અવહમાણે’ તદપિ ચ જલ વહમાન=  
નદ્યાદિસ્રોતોર્વર્તિ વ્યાપ્રિયમાણ યા પરિપ્રહીતુ કલ્પત, નો ચૈગાડવહમાનમ્ । ‘સે વિ ય  
થિમિઓદણ ણો ચેવ ણ કહમોદણ’ તદપિ ચ સ્તિમિતોદક નો ચૈવ રણ કર્દમોદકમ્,  
સ્તિમિતોદક=પદ્મસમ્પર્કરહિત કલ્પતે, યત્તુ કર્દમસમ્પર્કોડસ્તિ તજ્જલ ન કલ્પતે-इत्यर्थ,  
‘સે વિ ય વહુપ્પસણ્ણે ણો ચેવ ણ અવહુપ્પસણ્ણે’ તદપિ ચ જલ વહુપ્રસન્નમ્=અતિ

અસતી ક્ષી એક પ્રસુતિ હોતી હૈ । દો પ્રસુતિ ક્ષી એક સેતિકા, ચાર સેતિકાઓ કા એક  
કુલવ ઓર ચાર કુલવો કા એક પ્રસ્થ હોતા હૈ । યહ પહિલે સમય મેં કાષ્ઠ કા બનતા થા ।  
ચાર પ્રસ્થો કા એક આદક ઓર ચાર આદકા કા એક દ્રોણ હોતા હૈ । ઇન્કે લિયે પ્રસ્થપ્રમાણ  
જલ ઉપયોગ મ લેને કા વિધાન કિયા ગયા હૈ (સે વિ ય વહમાણે ણો ચેવ ણ  
અવહમાણે) વહ મી વહતી હુઈ નદી આદિ કા હોના ચાહિય, બિના વહતા હુઆ જલ લેના  
ઉહેં નિષિદ્ધ હૈ । (સે વિ ય થિમિઓદણ ણો ચેવ ણ કહમોદણ) વહ મી યદિ સ્વચ્છ  
હો તવ હી પ્રઘણ કરને યોગ્ય ઠહા ગયા હૈ, કર્દમ સે મિશ્રિત નહીં । (સે વિ ય વહુપ્પ-  
સણ્ણે ણો ચેવ ણ અવહુપ્પસણ્ણે) સ્વચ્છ હોને પર મી નિર્મલ હો તવ હી પ્રાપ્ય હો સકતા

ઉદ્ધુ પથુ છે-એ અસતીની એક-પ્રસુતિ થાય છે એ પ્રસુતિની એક સેતિકા,  
ચાર સેતિકાઓનો એક કુલવ અને ચાર કુલવનો એક પ્રસ્થ થાય છે આ  
અગાઉના સમયમ લાકડાનો બનતો હતો ચાર પ્રસ્થોનો એક આદક અને  
ચાર આદકોનો એક દ્રોણ થાય છે પ્રસ્થપ્રમાણ જલના ઉપયોગનું વિધાન  
જે ઠરેલું છે (સે વિ ય વહમાણે ણો ચેવ ણ અવહમાણે) તે જળ પથુ વહેતી નદી  
આદિનું હોવું જોઈએ, બિના વહેતું જલ લેવું તેમને નિષિદ્ધ છે (સે વિ ય  
થિમિઓદણ ણો ચેવ ણ કહમોદણ) તે પથુ જો સ્વચ્છ હોય તો જ અહુથુ ઈચ્છા  
યોગ્ય કહેલું છે, ઠઠ મથી મિશ્રિત નહિ (સે વિ ય વહુપ્પસણ્ણે ણો ચેવ ણ

**મૂલમ્—**તે ણ પરિવ્વાયગા ણ્યાસુવેણ વિહારેણ વિહર-  
માણા વહૂડ વાસાઢ પરિયાયં પાઠણંતિ, પાઠણિત્તા કાલમાસે  
કાલ કિચ્ચા ઉક્કોસેણ વમલોણ કપ્પે દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ ।

**ટોકા—**‘તે ણ પરિવ્વાયગા’ ઇત્યાદિ । ‘તે ણ પરિવ્વાયગા’ તે સ્વહ  
પરિવાજકા ‘ણ્યાસુવેણ વિહારેણ વિહરમાણા’ ગતદૂષણ=ઉક્તરૂપણ વિહારેણ વિહરત, ‘વહૂડ  
વાસાઢ પરિયાય પાઠણતિ’ વહુનિ વર્ષાણિ પયાય પાલયતિ, ‘પાઠણિત્તા  
કાલમાસે કાલ કિચ્ચા’ પાલયિવા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા ‘ઉક્કોસેણ વમલોણ કપ્પે  
દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ’ ઉક્કોસેણ વમલોણે નમ્પ દેવત્તેનોપત્તારો ભવન્તિ, ‘તહિં

હસ નિમિત્ત પ્રાપ્ત ક્રિયે ગયે જલ કો પાન અથવા સ્નાન કે કામ મેં લાન કા  
નિષેધ હૈ ॥ સૂ. ૧૯ ॥

- ‘તે ણ પરિવ્વાયગા’ ઇત્યાદિ ।

- (તે ણ પરિવ્વાયગા) એ પરિવાજક (ણ્યાસુવેણ વિહારેણ વિહરમાણા) હસ  
પ્રકાર ક વિહાર સે વિચરણ કરતે હુણ અથાત્ હસ પ્રકાર કી પરિસ્થિતિ મેં રહતે હુણ  
(વહૂડ વાસાઢ પરિયાય પાઠણતિ) અપને જીવન કે વડુત વર્ષા કો હસી પર્યાય કા પાલન  
કરતે ૨ જન વ્યતીત કરતે હૈ, તન (કાલમાસે કાલ કિચ્ચા) કાલમાસ ક ઉપસ્થિત હોને  
પર મર કર વે (ઉક્કોસેણ) જ્યાદા સે જ્યાદા (વમલોણ કપ્પે દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ)  
વમલોક નામક પચમનલ્પ મેં દેવતા કી પયાય સે ઉપન હો જાતે હૈ । (તહિં તેસિં ગર્હ  
તહિં તેસિં ઠિઈ) વહી પર ડનકો ગતિ ગન વહી પર ડનકી સ્થિતિ જાજ્ઞો મેં વર્ણિત કી

થેલ જલને પીવા અથવા સ્નાન કરવાના નામમા લેવાનો નિષેધ છે (સૂ. ૧૯)

“તે ણ પરિવ્વાયગા” ઇત્યાદિ

(તે ણ પરિવ્વાયગા) એ પરિવાજક (ણ્યાસુવેણ વિહારેણ વિહરમાણા) આ  
પ્રકારના વિહારથી વિચરણ કરતા કરતા, અર્થાત્—આ પ્રકારની પરિસ્થિતિમા  
રહેતા (વહૂડ વાસાઢ પરિયાય પાઠણતિ) પોતાના જીવનના ઘણા વરસોને એજ  
પર્યાયના પાલનમા વ્યતીત કરે છે ત્યારે (કાલમાસે કાલ કિચ્ચા) કાળ અવ  
સરે કાળ કરીને તેઓ (ઉક્કોસેણ) વધારેમા વધારે (વમલોણ કપ્પે દેવત્તાણ ઉવ  
વત્તારો ભવતિ) વમલોક નામના પાત્રમા ઠટપમા દેવતાની પર્યાયથી ઉત્પન્ન  
થઈ જાય છે, (તહિં તેસિં ગર્હ તહિં તેસિં ઠિઈ) ત્યા તેમની ગતિ તેમજ ત્યા

આઢણ જલસ્સ પઢિગ્ગાહિત્તણ, સે વિ ય વહમાણે ણો ચેવ ણ  
અવહમાણે, જાવ ણ અદિણ્ણે, સેવિ ય હત્થપાયચરુચમસપક્કવા-  
લણઢયાણ, ણો ચેવ ણ પિવિત્તણ સિણાહિત્તણ વા ॥ સૂ. ૧૯ ॥

એતેપા પ્રક્ષાલનાર્થં સ્નાતુ વા ન કન્પતે ઇતિ 'તેસિં ણ પરિવ્વાયગાણ કપ્પઙ માગહણ આઢણ  
જલસ્સ પઢિગ્ગાહિત્તણ' તેપા સ્વલ્લ પરિવ્રાજકાના કન્પતે માગધમાઢકં જલસ્ય પરિમહીતુમ્,  
'સે વિ ય વહમાણે ણો ચેવ ણ અવહમાણે જાવ ણ અદિણ્ણે' તદપિ ચ વહમાન  
નો ચૈવ સ્ત્વવહમાન યાવત્સ્વલ્લ અઢત્તમ્, યાવચ્છવ્વાત્કર્દમરહિત, સ્વ ળ, વલ્લગાલિત ચ  
કલ્પતે, અવહમાનાદિક તુ ન કન્પતે ઇતિ ચોચમ્ । 'સે વિ ય હત્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-  
પક્કવાલણઢયાણ' તદપિ ચ હસ્ત-પાદ-ચરુ-ચમસ-પ્રક્ષાલનાર્થમ્, 'ણો ચેવ ણ  
પિવિત્તણ સિણાહિત્તણ વા' નો ચૈવ સ્વલ્લ પાતુ સ્નાતુ વા ॥ સૂ. ૧૯ ॥

और न उसका उपयोग स्नान करने में ही किया जाता है । इसी प्रकार ( तेसिं ण परि  
व्वायगाण कप्पङ्ग मागहण आढण जलस्स पडिग्गाहित्तण से वि य वहमाणे णो  
चेव ण अवहमाणे जाव ण अदिण्णे, से वि य हत्थ-पाय-चरु-चमस-पक्खालण  
ढयाण, णो चेव ण पिवित्तण सिणाहित्तण वा ) इन साधुओं के लिये मगधदेशीय प्रस्थ  
प्रमाणमात्र जल ही हाथ, पैर, पात्र, चम्मच आदि धोने के लिये ग्राह्य बतलाया गया है ।  
वह भी बहता हुआ ही होना चाहिये-स्थिर नहीं । उसमें भी वह अतिस्वच्छ, एव वल  
से छना हुआ तथा दाता के द्वारा दिया गया होना चाहिये, इससे भिन्न नहीं । ऐसा जल  
ही हस्त, पाद, चरु एव चमचा के धोने के काम में आ सकता है, अन्यथा नहीं । अत

ઠસવામા પણુ ઠરી શઢાય નહિ એ પ્રકારે (તેસિં ણ પરિવ્વાયગાણ કપ્પઙ માગ  
હણ આઢણ જલસ્સ પઢિગ્ગાહિત્તણ સે વિ ય વહમાણે ણો ચેવ ણ અવહમાણે જાવ  
ણ અદિણ્ણે સે વિ ય હત્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-પક્કવાલણઢયાણ ણો ચેવ ણ પિવિત્તણ  
સિણાહિત્તણ વા) આ સાધુઓને માટે મગધદેશીય પ્રસ્થપ્રમાણુ માત્ર જલ જ  
હાથ પગ પાત્ર ચમચા આદિ ધોવાને માટે ગ્રાહ્ય બતાવવામા આવ્યુ છે તે  
પણુ વહેતુ હોય તે જ હોણુ ભેદ્યએ, ન વહેતુ હોય તે નહિ તેમા પણ  
તે અતિસ્વચ્છ તેમજ વચ્ચથી ગાળેલુ તથા દાતા દ્વારા અપાયેલુ હોણુ  
ભેદ્યએ, તેનાથી બીણુ નહિ એણુ જલજ હાથ, પગ, ચરુ તેમજ ચમચાને  
ધોવાના કામમા આવી શકે છે, બીણુ નહિ આમ એ નિમિત્તે પ્રાપ્ત કરા

पुरिमताल णयर सपट्टिया विहाराए ॥ सू० २१ ॥

मूलम्—तए ण तेसिं परिव्वायगाण तीसे अगामि-  
याए छिण्णोवायाए दीहमद्धाए अडवीए कचि देसंतरमणुपत्ताण

कृत्तेण ' गगाया महानद्या उभयत कूम्भ=उभयतटस्थाम्, ' कपिलपुराओ णयराओ  
पुरिमताल णयरं सपट्टिया विहाराए ' कापिन्यपुराणगगगुग्मिनात् नगरं नप्रस्थिता  
विहाराय=निर्हर्तुम् ॥ सू० २१ ॥

टीका—' तए ण ' इत्यादि । ' तए ण ' तत् सल्ल ' तेसिं परिव्वायगाण '   
तेषां परिव्राजकानाम्, ' तीसे अगामियाए ' तस्या अग्रामिकाया =ग्रामसम्बन्धहिताया -  
गामाद्दूरवर्तिना इत्यर्थः, ' छिन्नोवायाए ' छिन्नापत्ताया =जनागमनिर्गमरहिताया -  
निर्जनाया इत्यर्थः, ' दीहमद्धाए ' दधामद्धाया =दीर्घमागाया -प्रातराश्रिताया इत्यर्थः,  
' अडवीए ' अटवीया =ननस्य ' कचि देसंतरमणुपत्ताण ' कश्चिदेशांतरमनुप्राप्तानाम्=

महापईए उमओ कृत्तेण) गगा नदी के दोनों तटों से होकर, (कपिलपुराओ णयराओ  
पुरिमतालणयर सपट्टिया) कापिन्यपुर नगर से पुरिमताल नगर की ओर विहार के लिये  
निकले ॥ सू० २१ ॥

' तए ण ' इत्यादि ।

(तए ण) इसका वाद (तेसिं परिव्वायगाणं) उन परिव्राजकों का (तीसे अगा-  
मियाए अडवीए) जन कि वे चलते २ एक भयङ्कर अटवा में आ पहुँचे, जो ग्राम के  
सम्बन्ध से सर्वथा रहित थी—ग्राम से बहुत दूर थी, (छिन्नोवायाए) इसलिये यहाँ पर मनु-  
ष्यों का संचार निरुक्त ही नहीं था, अर्थात् वह अटवा निर्जन था, (दीहमद्धाए) रास्ते इसके  
बड़े निकट थे, (कचि देसंतरमणुपत्ताण) इसका थोड़ा सा हा भाग इन्होंने तय कर पाया

उपर ४४९ (कपिलपुराओ णयराओ पुरिमतालणयर सपट्टिया) कापिन्यपुर  
नगरस्थी पुरिमताल नगरणी तरद विहार भाटे नीदव्या (सू २१)

" तए ण " इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (तेसिं परिव्वायगाण) ते परिव्राजको, (तीसे अगा-  
मियाए अटवीए) व्यापारे आलता आलता ओके लय ७२ अटवी (वन)मा आवी  
पडोन्त्या के जे वन गामना मणधथी सपवा रहित छुटु—गामथी पहुँचूँ हूँ  
छुटु (छिन्नोवायाए) तेथी अही मनुष्योने म आर निरुक्त न नहोतो ओटवे  
के ते वन निर्जन छुटु (दीहमद्धाए) तेना गस्ता अहुँ बिगट छता (कचि



તહિ તેસિ ગર્હ, તહિ તેસિ ઠિર્હ । દસસાગરોવમાઙ ઠિર્હ પળ્ળત્તા ।  
સેસં ત ચેવ ॥ સૂ. ૨૦ ॥

। મૂલમ્—તેણ કાલેણં તેણ સમણ્ણ અમ્મહસ્સ પરિ-  
વ્વાયગસ્સ સત્ત અતેવાસિસયાઙ ગિમ્હકાલસમયસિ જેઠ્ઠામૂલમા-  
સંમિ ગગાણ મહાનર્હણ ઉમ્મઓકૂલેણ કપિલ્લપુરાઓ ણયરાઓ

તેસિં ગર્હ, તહિં તેસિં ઠિર્હ' તત્ર તેણ ગતિ, તત્ર તેણ સ્થિતિ । 'દસ સાગરોવમાઙ ઠિર્હ પળ્ળત્તા' દસ સાગરોપમાનિ સ્થિતિ પ્રજ્ઞતા, 'સેસં ત ચેવ' શેષ તદેવ ॥ સૂ. ૨૦ ॥

ટીકા—તેણં કાલેણ તેણ સમણ્ણ' इत्यादि । 'તેણ કાલેણ સમણ્ણ'  
તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે 'અમ્મહસ્સ પરિવ્વાયગસ્સ સત્ત અતેવાસિસયાઙ'  
અમ્મહસ્સ પરિવાજકસ્ય સમાન્તેવાસિગતાનિ=સતગતમર્યાકા અન્તેવાસિન-શિષ્યા,  
'ગિમ્હકાલસમયસિ જેઠ્ઠામૂલમાસમિ' ગ્રામ્યકાલસમયે જ્યેષ્ઠામૂલમાસે=જ્યેષ્ઠાનક્ષત્રે  
મૂલનક્ષત્રે વા પૂર્ણિમા યસ્મિન્ તસ્મિન્, જ્યેષ્ઠમાસે इत्यर्थ । 'ગગાણ મહાનર્હણ ઉમ્મઓ-

ગર્હ' હૈ । इस स्थिति का प्रमाण (दस सागरोवमाङ्) वहा १० दस सागर है, (सेसं त चैव) यावत् ये आराधक नहीं होते है ॥ सू. २० ॥

'તેણં કાલેણ તેણ સમણ્ણ' इत्यादि ।

(તેણ કાલેણ સમણ્ણ) उस काल में एव उस समय में (अम्महस्स परिव्वा  
यगस्स) अम्बड नामक परिव्राजक (न्यासी) के (सत्त अतेवासिसयाङ्) सात सौ शिष्य  
(गिम्हकालसमयसि) ग्राम्य काल के समय (जेठ्ठामूलमासमि) ज्येष्ठ मास में (गगगण

તેમની મિથિતિ શાસ્ત્રોમા વર્ણુન કરેલી છે આ સ્થિતિનુ પ્રમાણ (દસ સાગ  
રોવમાઙ) ત્યા ૧૦ દસ સાગરનુ છે (સેસં ત ચેવ) યાવત તેઓ આરાધક  
હોતા નથી (સૂ. ૨૦)

“ તેણ કાલેણ તેણ સમણ્ણ ” इत्यादि

(તેણ કાલેણ તેણ સમણ્ણ) તે કાળમા તેમજ તે સમયમા (અમ્મહસ્સ  
પરિવ્વાયગસ્સ) અમ્બડ નામના પરિવ્રાજક (સન્યાસી)ના (સત્ત અતેવાસિસ  
સયાઙ) સાતસો શિષ્ય (ગિમ્હકાલસમયસિ) ગ્રામ્ય કાળના સમયમા (જેઠ્ઠામૂલમા  
સમિ) જેઠ મહિનામા (ગગાણ મહાનર્હણ ઉમ્મઓ કૂલેણ) ગંગા નદીના બંને તટ

मूलम्—एव खलु देवानुप्पिया । अम्ह इमीसे अगामियाए जाव अडवीए कचि देसतरमणुपत्ताणं से उदए जाव झीणे, त सेय खलु देवानुप्पिया । अम्ह इमीसे अगामियाए

टीका—ते परिवाजका परस्पर यदवात्पुस्तनिर्दिशति—‘एव खलु देवानुप्पिया’ इत्यादि । ‘एव खलु देवानुप्पिया !’ एव खलु हे देवानुप्पिया ! ‘अम्ह इमीसे अगामियाए जाव अडवीए’ अस्माकमस्या अग्रामिकाया यावदटव्या, ‘कचि-देसतरमणुपत्ताणं मे उदए जाव झीणे’ किञ्चिदगन्तरमनुप्राप्तानां तत् उदकं यावत् क्षीणम्, ‘त सेय खलु देवानुप्पिया’ तत्=नस्मात् श्रेय खलु हे देवानुप्पिया ! ‘अम्ह इमीसे अगामियाए जाव अडवीए’ अस्माकमस्यामग्रामिकाया यावदटव्याम्,

नहीं देखकर, (अणमण्ण महारंति) परस्पर में एक दूसरे का आह्वान करने लगे, (सद्दा-वित्ता एव वयासी) और आह्वान करके इस प्रकार बोले ॥ सू० २३ ॥

एवं खलु देवानुप्पिया !’ इत्यादि ।

(एव खलु देवानुप्पिया ! ) हे देवानुप्पियो ! यह बात बिलकुल ठीक है कि (अम्ह इमीसे अगामियाए जाव अडवीए कचिदेसतरमणुपत्ताणं से उदए जाव झीणे) हम लोगों का, इस अग्रामिक अटवी में कि अभी जिसे थोड़ी ही तय की है, वह अपने २ स्थान से लाया हुआ जल अब समाप्त हो चुका है, (त सेय खलु देवानुप्पिया ! अम्ह इमीसे अगामियाए जाव अडवीए उदगदायारस्स सव्वओ समत्ता मग्गणगवेसणं करित्तए) ऐसी हालत में हमारे-तुम्हारे लिये यही एक कल्याणकारक मार्ग है कि हम इस अग्रामिक एव निर्जन अटवी में सर्व प्रकार से चारों ओर किसी जल-

जोलाववा लाज्या, (सद्दावित्ता एव वयासी) અને જોલાવી આ પ્રકારે ઠહેવા લાજ્યા (સૂ० ૨૩)

“एव खलु देवानुप्पिया !” इत्यादि

(एव खलु देवानुप्पिया ! ) हे देवानुप्पियो ! जो बात बिलकुल ठीक है कि (अम्ह इमीसे अगामियाए जाव अडवीए कचि देसतरमणुपत्ताणं से उदए जाव झीणे) आपणु आ वनमा थोड़ीक दूर आदीने आव्या छीअे, અને હમણા જરાક જ રોકાયા હીએ, ત્યાં તો પોતાના સ્થાનેથી લાવેલું પાણી સમાપ્ત થઈ ગયું (ત સેય ખલુ દેવાનુપ્પિયા ! અમ્હ ઇમીસે અગામિયાએ જાવ અડવીએ ઉદગદાયારસ્સ સવ્વઓ સમત્તા મગ્ગણગવેસણ કરિત્તએ) એવી હાલતમાં અમારા

से पुव्वग्गहिण उदए अणुपुव्वेण परिभुजमाणे झीणे ॥ सू० २२ ॥

मूलम्—तए णं ते परिव्वायगा झीणोदगा समाणा  
तण्हाए पारब्भमाणा २ उदगदायारमपस्समाणा अण्णमण्णं  
सदावेति, सदावित्ता एव वयासी ॥ सू० २३ ॥

कचित् प्रदेशमागताना 'से' तत् 'पुव्वग्गहिण' पूर्वगृहीतम् 'उदए' उदकम्  
'अणुपुव्वेण' आनुपूर्व्येण 'परिभुजमाणे' परिभुज्यमान 'झीणे' क्षीग=क्षय  
प्राप्तम् ॥ सू० २२ ॥

टीका—'तए ण ते परिव्वाया' इत्यादि । 'तए ण ते परिव्वाया'  
तत् खलु ते परित्राजका 'झीणोदगा समाणा' क्षीणोदका सत्, 'तण्हाए' तण्हाया=  
पिपासया, 'पारब्भमाणा २' प्रारम्भ्यमाणा २=पीड्यमाना २—व्याकुलीभवत्, व्या  
कुलीभावेहे तुर्गर्भविशेषणमाह—'उदगदायारमपस्समाणा' उदगदायारमपश्यन्त, 'तेषाम-  
दत्ताप्राहित्वादिति भाव, 'अण्णमण्णं सदावेति' अन्योऽन्य शब्दयन्ति=परस्परमाह्वयन्ति,  
शब्दयित्वा=आह्वय 'एव वयासी' एवमवादिषु—एवं=वक्ष्यमाणप्रकारेण वदन्ति  
स्म ॥ सू० २३ ॥

था कि इतने में (से पुव्वग्गहिण उदए अणुपुव्वेण परिभुजमाणे झीणे) चलते समय  
अपने स्थान से लाया हुआ जल क्रमशः पीते २ खतम हो गया ॥ सू० २२ ॥

'तए ण से परिव्वाया' इत्यादि ।

(तए ण) इसके बाद (ते परिव्वाया झीणोदगा समाणा) वे परित्राजक किं  
जिनका पानी बिलकुल समाप्त हो चुका है, (तण्हाए पारब्भमाणा २) पुनः तृषा से अत्यंत  
पीड़ित—व्याकुल होते हुए (उदगदायारमपस्समाणा) उस समय किसी पानी दाता को

देसतरमणुपत्ताण) तेना थोडा लाग्ग तेओ आत्था के ओटलाभा (से पुव्वग्ग  
हिण उदए अणुपुव्वेण परिभुजमाणे झीणे) आलती वण्णते पोताना स्थानेथी  
लावेव्वा जल हुणवे हुणवे पीता पीता पूरू थध गयु (सू २२)

"तए ण ते परिव्वाया" इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (ते परिव्वाया झीणोदगा समाणा) ते परित्राजके  
के जेभना पाणी बिलकुल समाप्त थध चुक्या ठे, (तण्हाए पारब्भमाणा २) तेओ  
तरसथी गहुं ज पीडित—व्याकुल थधने (उदगदायारमपस्समाणा) ते सभये ठाड  
पाणीना दाताने न जेवाथी (अण्णमण्णं सदावेति) परस्पर ओक धीनने

मलभमाणा दोच्चपि अण्णमण्ण सदावेति, सदाविता  
एव वयासी ॥ सू० २४ ॥

मूलम्—इह ण देवाणुप्पिया ! उदगदातारो णत्थि,  
तं णो खलु कप्पइ अम्ह अदिण्ण गिण्हित्तए, अदिण्णं साइ-

अण्णमण्ण सदावेति ' द्वितीयमपि=द्वितीयवारमपि अयोऽन्य शब्दयन्ति, 'सदाविता'  
शब्दविवा 'एव वयासी' एवमवादिषु ॥ सू० २४ ॥

टीका—'इह ण देवाणुप्पिया !' इत्यादि । 'इह ण देवाणुप्पिया !' इह  
खलु हे देवानुप्रिया ! 'उदगदातारो णत्थि' उदकदातारो न सन्ति । 'तं णो खलु  
कप्पइ अम्ह अदिण्ण गिण्हित्तए' तत्=तस्मात् नो खलु कल्पतेऽस्माकमदत्तम् उदक  
ग्रहीतुम्, 'अदिण्ण साइजित्तए' अदत्तम् उदक स्वादयितु=पातुम्, 'त मा ण अम्हे  
इयाणि' त मा खलु वयमित्थानीम्, 'आवइकालपि' आयत्तिकालमपि=आगामिनि

भी पानी का दाता नहीं मिला तब उन्होंने द्वितीयवार भा परस्पर में एक-दूसरे का आह्वान  
किया, और आह्वान करके इस प्रकार बोले ॥ सू० २४ ॥

'इह ण देवाणुप्पिया' इत्यादि ।

(इह ण देवाणुप्पिया ! उदगदातारो णत्थि) हे देवानुप्रिया ! प्रथम तो इस  
अटवी में एक भी उदकदातार नहीं है, (तं णो खलु कप्पइ अम्ह अदिण्ण गिण्हित्तए)  
दूसरे-हम लोगों को अदत्त जल ग्रहण करना उचित नहीं है, (अदिण्ण साइजित्तए)  
कारण कि अदत्त जल का पान करना हम लोगों की मर्यादा से सर्वथा विरुद्ध है । (त मा  
ण अम्हे इयाणि आवइकालं पि अदिण्ण गिण्हामो अदिण्ण साइजामो मा ण

दातार भल्लो नहि त्थारे तेथोथे थिल्ल वार पल्ल परस्पर थेठणीजाने  
जोलाव्या, जोलावीने आ प्रगरे ठडेवा लाज्या (सू० २४)

"इह ण देवाणुप्पिया" इत्यादि

(इह ण देवाणुप्पिया) हे देवानुप्रिया ! प्रथम तो आ अटवीमा थेठेथ  
पाणुनी दातार नथी, (तं णो खलु कप्पइ अम्ह अदिण्ण गिण्हित्तए) थिल्ल  
आपणुने अदत्त जल थल्लु करवु उचित नथी (अदिण्ण साइजित्तए)  
करवु ठे अदत्त जलने पीवु ते आपणुी मर्यादाथी सर्वथा विरुद्ध छे  
(त मा ण अम्हे इयाणि आवइकालपि अदिण्ण गिण्हामो अदिण्ण साइजामो मा

જાવ અડવીએ ઉદગદાચારસ્સ સવ્વઓ સમતા મગ્ગણગવેસણં  
કરિત્તિ—ત્તિ કટ્ટુ અણ્ણમણ્ણસ્સ અતિએ એયમટ્ટ પહિમુણેતિ,  
પહિસુણિત્તા તીસે અગામિયાએ જાવ અડવીએ ઉદગદાચારસ્સ  
સવ્વઓ સમતા મગ્ગણગવેપણં કરેતિ, કરિત્તા ઉદગદાચાર-

‘ઉદગદાચારસ્સ સવ્વઓ સમતા મગ્ગણગવેસણ કરિત્તિએત્તિ કટ્ટુ’ ઉદકદાતુ સર્વત  
સમન્તાત્ માર્ગણગવેપણ કર્તુમ્ इति कृत्वा, ‘અણ્ણમણ્ણસ્સ અતિએ એયમટ્ટ પહિમુણેતિ’  
અન્યોઽન્યસ્ય અતિકે એતમર્થે પ્રતિશૃણ્વન્તિ=સ્વીકુર્વન્તિ, ‘પહિસુણિત્તા’ પ્રતિશ્રુય ‘તીસે  
અગામિયાએ જાવ અડવીએ ઉદગદાચારસ્સ સવ્વઓ સમતા મગ્ગણગવેસણ કરેતિ’  
તસ્યાન્ અગ્રામિકાયા યાવદટઢ્યાન્ ઉદકદાતુ સર્વત સમન્તાદ માર્ગણગવેપણ કુર્વતિ,  
‘કરિત્તા’ કૃત્વા, ‘ઉદગદાચારમલભમાણા’ ઉદકદાતારમ્ અલભમાના, ‘દોઢપિ

દાતા કી માર્ગગા એવ ગવેષણા કરે, (ત્તિ કટ્ટુ અણ્ણમણ્ણસ્સ અતિએ એયમટ્ટ પહિમુણેતિ)  
હસ પ્રકારકી કી ગઈ સલાહ સબને એકમત હોકર માન લી। (પહિસુણિત્તા તીસે અગામિ  
યાએ જાવ અડવીએ ઉદગદાચારસ્સ સવ્વઓ સમતા મગ્ગણગવેસણ કરેતિ) પશ્ચાત્  
અસ સલાહ કં અનુસાર વે સવ અસ અગ્રામિક ખટ્ટવી મેં સર્વ પ્રકાર સે ચારોં ઓર પાની ક  
દેને વાલે દાતા કી ગવેષણા કરને મે સલગ્ન હો ગયે। (કરિત્તા ઉદગદાચારમલભમાણા  
દોઢપિ અણ્ણમણ્ણ સદ્ધાવેતિ સદ્ધાવિત્તા એવ વયાસી) ગવેષણા કરતે ૨ જબ અન્હે કોઈ

, તમારા માટે એ જ એક કટ્યાણુદારક માર્ગ છે કે આપણે આ અગ્રામિક  
તેમજ નિર્જન વનમાં સર્વ પ્રકારથી ચારે કોરે કોઈ જલના દાતારની માર્ગણ  
તેમજ શોધ કરીએ (ત્તિ કટ્ટુ અણ્ણમણ્ણસ્સ અતિએ એયમટ્ટ પહિમુણેતિ) આ  
પ્રકારની કરેલી સલાહ બધાએ એકમત થઇને માની લીધી પછી (પહિ  
સુણિત્તા તીસે અગામિયાએ જાવ અડવીએ ઉદગદાચારસ્સ સવ્વઓ સમતા મગ્ગ  
ણગવેસણ કરેતિ) તે સલાહને અનુસરીને તે બધા તે અગ્રામિક ખટ્ટવી (વન)માં  
સર્વ પ્રકારથી ચારે કોર પાણી દેવાવાળા દાતારની શોધ કરવામાં સલગ્ન  
થઇ ગયા (કરિત્તા ઉદગદાચારમલભમાણા દોઢપિ અણ્ણમણ્ણ સદ્ધાવેતિ સદ્ધા  
વિત્તા એવ વયાસી) શોધ કરતા કરતા પણ તેમને જ્યારે કોઈ પણ પાણીને

णियाओ य, करोडियाओ य, भिसियाओ य, छण्णालए य,  
अंकुसए य, केसरियाओ य, पवित्रए य, गणेत्तियाओ य, छत्तए  
य, वाहणाओ य, पाउयाओ य, धाउरत्ताओ य एगते एडित्ता,  
गग महाणड ओगाहित्ता वालुयासथारए सथरित्ता, सलेहणा-

य' करोडिकाश्च=मृष्ययभाजनविशेषान्, 'भिसियाओ य' वृषिकाश्च=उपवेशनपट्टिका,  
'छण्णालए य' पण्णानि च=त्रिकाष्टिका, 'अंकुसए य' अङ्गुलिकाश्च=आरु-  
पणिका-वृक्षपट्टयाद्यार्कषणसाधनविशेषान्, देवार्चने पत्रपुष्पफलाना मप्रहार्यमङ्गुलिका  
उपयुज्यते, 'केसरियाओ य' केशरिकाश्च=प्रमार्जनायाणि वस्त्रगण्डानि, 'पवित्रए य'  
पवित्रकाणि=ताम्रमयमुद्रिका, 'गणेत्तियाओ य' हस्तधार्या रुद्राक्षमाला, 'गणेत्तिया'  
इति हस्तार्यरुद्राक्षमालार्ये देशीयशब्द, 'छत्तए य' छत्राणि च 'वाहणाओ य'  
उपानहश्च, 'पाउयाओ य' पादुकाश्च=काष्ठपादुका, 'धाउरत्ताओ य' धातुरत्ताश्च=  
गैरिकोपरञ्जिता, शट्टिका =न्यासपरिधानीयवस्त्राणि, एतानि सत्राणि 'एगते एडित्ता'  
एकान्ते त्यक्त्वा, 'गग महाणड ओगाहित्ता' गङ्गामहानदामगगाह्व=गङ्गाया महानधामन-  
नार्य- 'वालुयासथारए सथरित्ता' वालुकामस्तारकान् सस्तार्य, 'सलेहणाञ्चसियाण' म्लेखना-

मिनी के बने हुए पात्रविशेषों को, वृषिकाओं-बैठने के पाटियाँ को, तिपाइयों को, देवों  
का पूजा के लिये पत्र-पुष्पादिकों के गिराने के वास्ते सदा पास में रहनेवाली छोटी सी  
अङ्गुलिका को, केशरिका को-प्रमार्जन करने के काम में आनेवाले वस्त्र क रस्सों को, तामे  
की मुद्रियों को, सुमरिनियों को, छत्रों को, जूतों को, काष्ठ की पादुकाओं को एवं गरि-  
कगालु से रक्त पहिने की धोतियों को एकान्त में डेटकर महानदा गंगा को पारकर  
( वालुयासथारए सथरित्ता ) उसका तट पर वालुका का मथारा निजमें और उस पर

भाजाओने, शेट्टिकाओ-भाटीना भनेला पात्र विशेषेने, वृषिकाओ-जेमवाना  
पाटलाओने, त्रिपाईओने (घोडीने), देवाने पूजा निमित्त पत्र, पुष्प आदि  
राखवा भाटे सदा पाने रहेवावाणी नानी सरणी अङ्गुलिकाने, शेट्टिकाओने-  
प्रमार्जन कएवाना ठाममा आववावाणा वस्त्रना डटकाओने, ताथानी  
मुद्रिओने, सुमरिनिओने, छत्रोने, जेडाने, लाडकानी पादुकाओने,  
तेमज गेड रगेला पड़ेरवाना धोतियाओने ओक ठेठाले राणी धईने  
महानदी गगाने उतरिने ( वालुयासथारए सथरित्ता ) तेना तट उपर देतीना

જિત્તણ, ત મા ણ અમ્હે ડયાણિ આવડકાલં પિ અદિણ્ણ  
ગિણ્ણામો, અદિણ્ણ સાહજ્ઞામો, મા ણં અમ્હ તવલોવે ભવિસ્સહ !  
તં સેયં સ્વલ્લુ અમ્હં દેવાણુપ્પિયા ! તિદંડં, કુડિયાઓ ય, કચ-

સમયેડપિ 'અદિણ્ણ ગિણ્ણામો' અદત્ત ગૃહ્ણીમ = અન્તમુત્તક ન સ્વીકૃત્તમ્, 'અદિણ્ણ  
સાહજ્ઞામો' અદત્ત સ્વાદયામ = અદત્ત જલ મા સ્વાદયામ ક્વચિત્તય, 'મા ણ અમ્હ  
તવલોવે ભવિસ્સહ' મા સ્વલ્લુ અસ્માક તપોલોપો ભવિષ્યતિ, અદત્તસ્યાગ્રહણેડનાસ્વાદને  
આસ્માક તપોલોપો ન ભવિષ્યતીત્યર્થ । 'ત સેય સ્વલ્લુ અમ્હં દેવાણુપ્પિયા !' તત્ત=  
તત્ત્માત્ શ્રેય સ્વલ્લુ અસ્માક દે દેવાનુપ્રિયા ! 'તિદંડય' ત્રિદંડક 'કુડિયાઓ ય'  
કુણ્ડિકાશ્વ=કમણ્ડલન્, 'કચણિયાઓ ય' કાચ્ચનિકાશ્વ=રદ્રાક્ષમાલિકા, 'કરોડિયાઓ

અમ્હ તવલોવે ભવિસ્સહ) તથા હમ સબ લોગોં કા યહ મી દદ્ધ નિશ્ચય હૈ કિ આગામી  
કાલ મેં મી હમ સબ વિના દિયા હુઆ જલ ન ગ્રહણ કરે ઓર ન ઉસે પિયેં, ક્યોં કિ હિં  
પ્રકાર કે આચરણ સે હમારી તપસ્યા કા લોપ હો જાયગા, અત વહ મી સુરક્ષિત રહેં હિં  
અભિપ્રાય સે હમમેં સે કિસી કો મી અદત્ત જલ ગ્રહણ નહીં કરના ચાહિયે ઓર ન ઉસે પીના  
હી ચાહિયે । (ત સેય સ્વલ્લુ અમ્હ દેવાણુપ્પિયા ! તિદંડ કુડિયાઓ ય, કચણિયાઓ ય,  
કરોડિયાઓ ય, મિસિયાઓ ય, છળ્ણાલણ ય, અકુસણ ય, કેસરિયાઓ ય, પવિ  
ત્તણ ય, ગણેત્તિયાઓ ય, ઉત્તણ ય, વાહણાઓ ય, પાડયાઓ ય, વાડરત્તાઓ ય,  
ણગતે ણહિત્તા ગગ મહાનહ ઓગાહિત્તા) હિંસલિયે હે દેવાનુપ્રિયોં । અબ હમ સન કી મલાઈ  
હિંસી મેં હૈ કિ હમ સબ ત્રિદંડા કો, કમણ્ડલુઓં કો, રદ્રાક્ષ કા માલાઓં કો, કરોટિકાઓં-

ણ અમ્હ તવલોવે ભવિસ્સહ) તથા આપણે દદ્ધનિશ્ચયી ઝીએ કે ભવિષ્યકાળમા  
પણ દીધેલુ ન હોય એવુ જલ ગ્રહણ કરવુ નહિ અને પીવુ નહિ, કેમકે  
એ પ્રકારના આચરણથી આપણી તપસ્યાનો લોપ થઈ જશે માટે તે  
સુરક્ષિત રહે એવા અભિપ્રાયથી આપણામાના ડોઈએ પણ અદત્ત જલ  
ગ્રહણ ન કરવુ બેઠએ અને તે પીવુ પણ ન બેઠએ (ત સેય સ્વલ્લુ અમ્હ  
દેવાણુપ્પિયા ! તિદંડ, કુડિયાઓ ય, કચણિયાઓ ય, કરોડિયાઓ ય, કેસરિયાઓ ય,  
પવિત્તણ ય, ગણેત્તિયાઓ ય, ઉત્તણ ય, વાહણાઓ ય, પાડયાઓ ય, વાડરત્તાઓ  
ય ણગતે ણહિત્તા ગગ મહાનહ ઓગાહિત્તા) એ માટે હે દેવાનુપ્રિયો ! હવે  
આપણી ભલાઈ એમા જ છે કે આપણે ત્રિદંડને, કમણ્ડલુઓં

णियाओ य, करोडियाओ य, भिसियाओ य, छण्णालए य,  
अंकुसए य, केसरियाओ य, पवित्तए य, गणेत्तियाओ य, छत्तए  
य, वाहणाओ य, पाउयाओ य, धाउरत्ताओ य एगंते एडित्ता,  
गगं महाणडं ओगाहित्ता, वालुयासथारए सथरित्ता, सलेहणा-

य ' करोडिकाश्च=चूमयभाजनविशेषान्, ' भिसियाओ य ' वृषिकाश्च=उपवेशनपट्टिका,  
' छण्णालए य ' पण्णान्निनि च=त्रिकाष्ठिका, ' अंकुसए य ' अङ्गुलकाश्च=आक-  
र्षणिका -वृक्षपल्लवाद्याकर्षणसाधनविशेषान्, देवार्चन पत्रपुष्पफलाना सप्रहार्यमङ्गुलका  
उपयुज्यते, ' केसरियाओ य ' केसरिकाश्च=प्रमार्जनार्थानि वस्त्ररन्तानि, ' पवित्तए य '  
पवित्ररूणि=ताम्रमयमुद्रिका, ' गणेत्तियाओ य ' हस्तधार्या रद्राक्षमाला, ' गणेत्तिया '  
इति हस्तधार्यरद्राक्षमात्रयं देशीयशब्द, ' उत्तए य ' उत्राणि च ' वाहणाओ य '  
उपानहश्च, ' पाउयाओ य ' पादुकाश्च=काष्ठपादुका, ' धाउरत्ताओ य ' धातुरत्ताश्च=  
गैरिकोपरजिता, शाटिका =न्यासिपरिधानीयवस्त्राणि, ण्तानि सराणि ' एगंते एडित्ता '  
एकांते त्यक्त्वा, ' गगं महाणडं ओगाहित्ता ' गङ्गामहानदामवगाह्य=गङ्गाया महानधामव-  
नीर्य-'वालुयासथारए सथरित्ता' वालुकामस्तारकान् सस्तार्य, 'सलेहणाञ्चसियाण' स्लेखना-

मिथी के बने हुए पात्रविशेषों को, वृषिकाओं-बैठने के पाटियों को, तिपाइयों को, देवों  
की पूजा के लिये पत्र-पुष्पादिकों के गिराने के वास्ते सदा पास में रहनेवाली छोटी सी  
अङ्गुलिका को, केसरिका को-प्रमार्जन करने के काम में आनवाले वस्त्र के खंडों को, तामे  
की सुदरियों को, सुमरिनियों को, उत्रों को, जूतों को, काष्ठ की पादुकाओं को पत्र गरि-  
कधातु से रक्त पहिरने की धोतियों को एकान्त में डोडकर महानदा गंगा को पारकर  
( वालुयासथारए सथरित्ता ) उसके तट पर बालुका का मथारा त्रिगों और उम पर

भाजाओने, कशेटिकाओ-भाटीना जनेला पात्र विशेषेने, वृषिकाओ-जसवाना  
पाटलाओने, त्रिपाईओने (घाडीन), देवाने पूजा निमित्त यत्र, पुष्प आदि  
राखवा भाटे सदा पास में रहेवावाणी नानी सरणी अङ्गुलिकाने, केशरिकाओने-  
प्रमार्जन करवाना काममा आववावाणा वस्त्रता डटकाओने, ताजानी  
सुदरिओने, सुमरिनिओने, छत्रोने, जेडाने, लाडकानी पादुकाओने,  
तेमज गेड रगेला पहिरवाना धोतियाओने ओक ठेकाखे राणी दधिने  
भंडानदी गंगाने डतरीने ( वालुयासथारए सथरित्ता ) तेना तट डपर डेलीना



જિત્તણ, તં મા ણ અમ્હે ઇયાણિં આવઢકાલ પિ અદિણ્ણ  
ગિણ્ણામો, અદિણ્ણં સાઙ્ગામો, મા ણં અમ્હ તવલોવે ભવિસ્સઈ !  
તં સેયં સ્વલ્લુ અમ્હ દેવાણુપ્પિયા ! તિદ્ડ, કુડિયાઓ ય, કચ-

સમયેડપિ 'અદિણ્ણ ગિણ્ણામો' અત્તં ગૃહ્ણીમ = અદત્તમુત્તક ન સ્વીકૃર્મ, 'અદિણ્ણ  
સાઙ્ગામો' અદત્ત સ્વાદયામ = અદત્ત જલ મા સ્વાદયામ ટ્વયં વય, 'મા ણ અમ્હ  
તવલોવે ભવિસ્સઈ' મા સ્વલ્લુ અસ્માક તપોલોપો ભવિષ્યતિ, અદત્તસ્યા પ્રહણેડનાસ્વાદને  
વાસ્માર્ક તપોલોપો ન ભવિષ્યતીત્યર્થ । 'ત સેય સ્વલ્લુ અમ્હ દેવાણુપ્પિયા !' તત્ =  
તસ્માત્ શ્રેય સ્વલ્લુ અસ્માક હે દેવાનુપ્રિયા ! 'તિદ્ડય' ત્રિદણ્ડક 'કુડિયાઓ ય'  
કુણ્ડિકાશ્વ = કમણ્ડલન, 'કચણિયાઓ ય' કાચનિકાશ્વ = રદાક્ષમાલિકા, 'કરોડિયાઓ

અમ્હ તવલોવે ભવિસ્સઈ) તથા હમ સન લોગોં કા યહ મી દ્દઢ નિશ્ચય હૈ કિ આગામા  
કાલ મેં મી હમ સબ વિના દિયા હુઆ જલ ન ગ્રહણ કરે ઓર ન ઉસે પિયે, ક્યોં કિ હસ  
પ્રકાર કે આચરણ સે હમારી તપસ્યા કા લોપ હો જાયગા, અત્ત વહ મી સુરક્ષિત રહેં હસ  
અભિપ્રાય સે હમમેં સે કિસી કો મી અદત્ત જલ ગ્રહણ નહા કરના ચાહિયે ઓર ન ઉસે પીના  
હી ચાહિયે । (ત સેય સ્વલ્લુ અમ્હ દેવાણુપ્પિયા ! તિદ્ડ કુડિયાઓ ય, કચણિયાઓ ય,  
કરોડિયાઓ ય, મિસિયાઓ ય, છળ્ણાલણ ય, અકુસણ ય, કેસરિયાઓ ય, પવિ  
ત્તણ ય, ગણેત્તિયાઓ ય, છત્તણ ય, વાહળાઓ ય, પાડયાઓ ય, વાઝરત્તાઓ ય,  
ણગતે ણ્ણિત્તા ગગ મહાનઈ ઓગાહિત્તા) હસલિયે હે દેવાનુપ્રિયો ! અબ હમ સન કી મલાઈ  
હસી મેં હૈ કિ હમ સબ ત્રિદણ્ડોં કો, કમણ્ડલોં કો, રદાક્ષ કા માલાઓં કો, કરોટિકાઓં-

ણ અમ્હ તવલોવે ભવિસ્સઈ) તથા આપણે દૃઢનિશ્ચયી ઝીએ હે ભવિષ્યકાળમા  
પણુ દીધેલુ ન હોય એવુ જલ ગ્રહણ કરવુ નહિ અને પીવુ નહિ, તેમકે  
એ પ્રકારના આચરણથી આપણી તપસ્યાનો લોપ થઈ જશે માટે તે  
સુરક્ષિત રહે એવા અભિપ્રાયથી આપણામાના ડોડિએ પણ અદત્ત જલ  
ગ્રહણ ન કરવુ જોઈએ અને તે પીવુ પણ ન જોઈએ (ત સેય સ્વલ્લુ અમ્હ  
દેવાણુપ્પિયા ! તિદ્ડ, કુડિયાઓ ય, કચણિયાઓ ય, કરોડિયાઓ ય, કેસરિયાઓ ય,  
પવિત્તણ ય, ગણેત્તિયાઓ ય, છત્તણ ય, વાહળાઓ ય, પાડયાઓ ય, વાઝરત્તાઓ  
ય ણગતે ણ્ણિત્તા ગગ મહાનઈ ઓગાહિત્તા) એ માટે હે દેવાનુપ્રિયે ! હવે  
આપણી ભલાઈ એમા જ છે કે આપણે ત્રિદણ્ડોને, કમણ્ડલોને, રદાક્ષની

सथरित्ता वालुयासथारय दुरुहिति, दुरुहित्ता पुरत्थाभिमुहा  
संपलियंकनिसण्णा करयल जाव कट्टु एवं वयासी ॥ सू० २५ ॥

मूलम्—नमोत्थु ण अरहताण जाव सपत्ताण, नमोत्थु ण

अवतीर्य 'वालुयासथारय' वालुकान्स्तारकान 'सथरति' मृणति, 'सथरित्ता' सस्तीर्य 'वालुयासथारय' वालुकान्स्तारक 'दुरुहिति' दुरोहति=आरोहति, 'दुरुहित्ता' दूरुहच=आरुहच 'पुरत्थिमाभिमुहा' पौरुष्याभिमुग्ना=पूर्वन्दिमुग्ना, 'संपलियंकनिसण्णा' सम्पर्यङ्कनिषण्णा—सपर्यङ्क=पद्मासन तेन निषण्णा—पद्मासनेनोपनिष्ठा, 'करयल जाव कट्टु एवं वयासी' करतल याग्वृत्ता=मस्तकेऽङ्गलिं कृत्वा एवमवदन् ॥ सू० २५ ॥

टीका—'नमोत्थु ण' इत्यादि 'नमोत्थु ण अरहताण जाव सपत्ताण' नमोऽग्वहर्ह-  
द्भ्यो यावत् सम्प्राप्तेभ्य, यावच्छब्दात्—आदिकरेभ्य, तार्थङ्करेभ्य स्वयं सनुद्धेभ्य—इत्यादीनि  
निषेपणानि पूर्वार्धगतविंशतिमत्यममूत्राद वो यानि । सिद्धगतिनामधेय स्थान सम्प्राप्तेभ्य ।

हित्ता वालुआसथारय सथरति) उस पार कर उन लोगोन वालुकाका मथारा निछाया,  
(सथरित्ता वालुयासथारय दुरुहिति) निछाकर उसपर वे फिर चढ गये, (दुरुहित्ता)  
चढकर (पुरत्थाभिमुहा संपलियंकनिसण्णा करयल जाव कट्टु एवं वयासी) पूर्व  
दिशा को ओर मुँह कर पर्यङ्कासन से बैठ गये और दोनों हाथों को जोडकर मस्तक पर  
लगा दस प्रकार कहने लगे ॥ सू० २५ ॥

'णमोत्थु ण अरिहताण जाव सपत्ताण' इत्यादि ।

(णमोत्थु ण अरिहताण जाव सपत्ताण) यावत् मुक्ति प्राप्त हुए श्री अर्हत्प्रभु को  
नमस्कार हो । (समणस्स भगवओ महावीरस्स जाव सपाचिउकामस्स नमोत्थु ण)

पधाय ते भड्डानदी अगाभा प्रविष्ट थया (ओगाहित्ता वालुआसथारय सथरति)  
तेने पार ठरीने तेओओ आलुका (देती) ना सथारा निछाया (सथरित्ता  
वालुयासथारय दुरुहिति) निछावीने तेना उपर तेओ ञ्का (दुरुहित्ता) ओसीने  
(पुरत्थाभिमुहा संपलियंकनिसण्णा करयल जाव कट्टु एवं वयासी) पूर्व दिशानी तरइ  
भोढा राणी पर्थ ठ—आसनथी ओसी गथा ओने ओने छाथेने ओडीने मस्तक  
उप ० राणीने आ प्रकादे कडेवा लाया (सू २५)

'णमोत्थु ण अरिहताण जाव सपत्ताण' इत्यादि

(णमोत्थु ण अरिहताण जाव सपत्ताण) मुक्तिने प्राप्त वयेला श्री अर्हत्  
प्रभुने नमस्कार हो । (समणस्स भगवओ महावीरस्स जाव सपाचिउकामस्स नमो

ઝૂસિયાણ ભક્તપાણપડિયાઈમિલિયાણ પાઓવગયાણ કાલં અણ-  
વકેલમાણાણં વિહરિત્તિણ્ણિ કહ્ણુ અણ્ણમણ્ણસ્સ અંતિણ્ણિ એયમદ્ધ  
પડિસુણેતિ, પડિસુણિત્તા તિદ્ધણ્ણિ ય જાવ એગંતે એદેતિ, એદિત્તા  
ગગ મહાણ્ણિ ઓગાહેતિ, ઓગાહિત્તા વાલ્ણુઆસથારણ્ણિ સથરતિ,

જુઘાનામ્-તપસા શરીરસ્ય કૃશીકરણ મહેત્વના તથા જુઘાના=સેવિતાના-યુક્તાનામ્, 'ભક્ત-  
પાણ-પડિયાઈમિલિયાણ' ભક્તપાન-પ્રત્યાગ્યાતાનામ્, 'પાઓવગયાણ' પાદપોપગતાનામ્=  
ઊર્જિતવૃક્ષવન્નિષ્પન્દતયાડ્યસ્થિતાનામ્, 'કાલ અણવકલમાણાણ વિહરિત્તિણ્ણિ કહ્ણુ' કાલ  
માનવકાલક્રતા=મરણમનિષ્ઠતા વિહર્તુમિતિ કૃત્વા, 'અણ્ણમણ્ણસ્સ અતિણ્ણિ એયમદ્ધ પડિસુ-  
ણેતિ' અન્યોડ્યત્યાડન્તિકે એતમર્થ પ્રતિશૃણ્ણન્તિ=સ્વીકૃત્તિ, 'પડિસુણિત્તા' પ્રતિશૃણ્ણ્ય  
'તિદ્ધણ્ણિ ય જાવ એગંતે એદેતિ' ત્રિદ્ધકાથ યાવત્ સર્વોપકરણાણિ એકાન્તે ત્યજન્તિ,  
'ગગ મહાણ્ણિ ઓગાહેતિ' ગગ્ગા મહાનદીમવગાહન્તે=અવતરતિ, 'ઓગાહિત્તા' અવગાહ=

( ભક્તપાણપડિયાઈમિલિયાણ ) ભક્તપાન કા પ્રત્યાગ્યાન કર ( પાઓવગયાણ ) ઊર્જિ-  
તવૃક્ષ કી તગ્હ નિષ્પેદ્ધ હોતે હુણ ( કાલ અણવકલમાણાણ ) મરણ કી ઇચ્છા સે રહિત  
હોકર ( સલેહ્ણાઝૂસિયાણ વિહરિત્તિણ્ણિ ) સલેહ્ણાપૂર્વક મરણ કો પ્રેમ ક સાથ સેવન  
કરે. ( ત્તિ કહ્ણુ ) હસ પ્રકાર વિચારકર ( અણ્ણમણ્ણસ્સ અતિણ્ણિ એયમદ્ધ પડિસુણેતિ )  
હન લોગેને હસ નિર્ધારિત વાત કો સ્વીકાર કર લિયા, ( પડિસુણિત્તા ) સ્વીકાર કરને  
કે વાદ ( તિદ્ધણ્ણિ ય જાવ એગંતે એદેતિ ) ફિર હન સવને અપને ૨ ત્રિદ્ધ આદિ  
ઉપકરણો કો એકાન્ત મેં પરિત્યક્ત કર દિયા, ( એદિત્તા ગગ મહાણ્ણિ ઓગાહેતિ )  
પરિત્યક્ત કર જુકને પર ફિર ય સવ કે સવ હસ મહાનદી ગગા મે પ્રવિષ્ટ હુણ, ( ઓગા

સ થારા બિહાવીએ, અને તેના પર (ભક્તપાણ-પડિયાઈમિલિયાણ) ભક્તપાનના પ્રત્યા-  
ગ્યાન કરીને (પાઓવગયાણ) પાદપોપગમન સ થારા કરીને (કાલ અણવકલમાણાણ)  
મરણની ઇચ્છાથી રહિત થઈને (સલેહ્ણાઝૂસિયાણ વિહરિત્તિણ્ણિ) સલેહ્ણા-  
પૂર્વક મરણનું પ્રેમથી સેવન કરીએ (ત્તિ કહ્ણુ) આ પ્રકારેના વિચાર કરી  
(અણ્ણમણ્ણસ્સ અતિણ્ણિ એયમદ્ધ પડિસુણેતિ) તે લોકોએ આ નિર્ધાર કરેલી વાતનો  
સ્વીકાર કરી લીધો. (પડિસુણિત્તા) સ્વીકાર કર્યા પછી (તિદ્ધણ્ણિ ય જાવ એગંતે  
એદેતિ) તે બધાએ પોતપોતાના ત્રિદ્ધ આદિ ઉપકરણોને એકાન્ત સ્થાનમાં  
પરિત્યક્ત કરી દીધા. (એદિત્તા ગગ મહાણ્ણિ ઓગાહેતિ) છોડી દીધા પછી તે

જીવાણ, થૂલણ પરિગ્રહે પચ્ચક્ષ્ણાણ જાવજીવાણ, ડયાણિ અમ્હે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અતિણ સવ્વ પાણાઙ્ગવાય પચ્ચ-  
ક્ષ્ણામો જાવજીવાણ, એવં જાવ સવ્વં પરિગ્રહં પચ્ચક્ષ્ણામો જાવજી-  
વાણ, સવ્વ કોહ માણ માય લોહં પેજ્ઞં દોસ કલહં અબ્બક્ષ્ણાણં

મૃપાવાદોઽદત્તાઽઽદાન પ્રત્યાપ્યાત યાવજીવમ્, 'સવ્વે મેહુણે પચ્ચક્ષ્ણાણ જાવજીવાણ  
સર્વં મૈથુન પ્રત્યાપ્યાત યાવજીવમ્, 'થૂલણ પરિગ્રહે પચ્ચક્ષ્ણાણ જાવજીવાણ' સ્થૂલ  
પરિગ્રહ પ્રત્યાપ્યાતો યાવજીવમ્ । 'ડયાણિ અમ્હે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અતિણ  
સવ્વ પાણાઙ્ગવાય પચ્ચક્ષ્ણામો જાવજીવાણ' ઇદાનીં વય શ્રમણસ્ય ભગવતો મહાવીરસ્યા  
ઽન્તિકે સર્વં પ્રાણાતિપાત પ્રત્યાપ્યામો યાવજીવમ્, 'એવ જાવ સવ્વ પરિગ્રહ પચ્ચક્ષ્ણામો  
જાવજીવાણ' એવ યાવન્ સર્વં પરિગ્રહ પ્રત્યાપ્યામો યાવજીવમ્, 'સવ્વ કોહ માણ  
માય લોહં પેજ્ઞં દોસ કલહ અબ્બક્ષ્ણાણ પેસુણ પરપરિવાય અરરર માયામોસ

સમસ્ત મૃપાવાદ કા સમસ્ત અદત્તાદાન કા જીવનપર્યન્ત પરિત્યાગ કર દિયા હૈ, સમસ્ત  
મૈથુન કા યાવજીવન પરિત્યાગ કર દિયા હૈ । સ્થૂલ પરિગ્રહ કા મી યાવજીવન પરિત્યાગ  
કર દિયા હૈ । ( ડયાણિ અમ્હે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અતિણ સવ્વ પાણાઙ્ગ-  
વાય પચ્ચક્ષ્ણામો જાવજીવાણ ) અવ ઇસ સમય હમ સન લોગ શ્રમણ ભગવાન્ મહાવાર  
કે સમીપ પુન સમસ્ત પ્રાણાતિપાત કા જીવનપર્યન્ત પ્રત્યાપ્યાન કરતે હૈ, ( એવ જાવ  
સવ્વ પરિગ્રહ પચ્ચક્ષ્ણામો જાવજીવાણ ) ઇસી તરહ સમસ્ત પરિગ્રહ આદિ કા મી  
જીવનપર્યન્ત પ્રત્યાપ્યાન કરતે હૈ, ( સવ્વ કોહ માણ માય લોહ પેજ્ઞં દોસ કલહ

પચ્ચક્ષ્ણાણ જાવજીવાણ) એવી રીતે સમસ્ત મૃપાવાદનો અને સમસ્ત અદત્તા  
દાનનો જીવનપર્યન્ત પરિત્યાગ કરી દીધો છે, સમસ્ત મૈથુનનો જીવનપર્યન્ત  
પરિત્યાગ કરી દીધો છે સ્થૂલ પરિગ્રહનો પણ યાવજીવન પરિત્યાગ કરી  
દીધો છે (ડયાણિ અમ્હે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અતિણ સવ્વ પાણાઙ્ગવાય  
પચ્ચક્ષ્ણામો જાવજીવાણ) હવે આ સમયે અમે બધાય લોકો શ્રમણ ભગવાન  
મહાવીરની પાસે વળી પાછા સમસ્ત પ્રાણાતિપાતનું જીવનપર્યન્ત પ્રત્યાપ્યાન  
કરીએ છીએ (એવ જાવ સવ્વ પરિગ્રહ પચ્ચક્ષ્ણામો જાવજીવાણ) એવી જ  
રીતે સમસ્ત પરિગ્રહ આદિનું પણ જીવનપર્યન્ત પ્રત્યાપ્યાન કરીએ છીએ  
(સવ્વ કોહ માણ માય લોહ પેજ્ઞં દોસ કલહ અબ્બક્ષ્ણાણ પેસુણ પરપરિવાય અરરર

સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ જાવ સંપાવિડકામસ્સ, નમો-  
ત્યુ ણ અમ્મહસ્સ પરિવ્વાયગસ્સ અમ્હ ધમ્માયરિયસ્સ ધમ્મોવદે-  
સગસ્સ । પુવ્વિં પં અમ્હેહિં અમ્મહસ્સ પરિવ્વાયગસ્સ અંતિએ  
થૂલગપાણાઙ્ગાણ પચ્ચસ્સાણ જાવજ્જીવાણ, સંવે મુસાવાણ અદિ-  
ણ્ણાદાણે પચ્ચસ્સાણ જાવજ્જીવાણ, સંવે મેટ્ટુણે પચ્ચસ્સાણ જાવ-

‘નમોત્યુ ણ સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ જાવસંપાવિડકામસ્સ’ નમોડસ્તુ સહ શ્રમણાય  
ભગવતે મહાવારાય યાવત્ સમ્પ્રાપ્તકામાય, ‘નમોત્યુ ણ અમ્મહસ્સ પરિવ્વાયગસ્સ અમ્હ  
ધમ્માયરિયસ્સ ધમ્મોવદેસગસ્સ’ નમોડસ્તુ ચન્દ્રમ્બડાય પરિવાજકાય અસ્માક ધર્માચાર્યાય  
ધર્મોપદેશકાય । ધર્માચાર્યત્વ પ્રઠયતિ—‘પુવ્વિં ણ અમ્હેહિં અમ્મહસ્સ પરિવ્વાયગસ્સ  
અંતિએ થૂલગપાણાઙ્ગાણ પચ્ચસ્સાણ જાવજ્જીવાણ’ પૂર્વે ચન્દ્રસ્માભિરમ્બડસ્ય પરિ-  
વાજકસ્યાડતિકે સ્થૂલપ્રાણાતિપાત પ્રત્યાગ્યાતો યાવજ્ઞાનમ્—જાવનપર્યન્ત સ્થૂલપ્રાણાતિપાત  
નિરમગમત્સાભિરદ્વીકૃતમ્ । ‘મુસાવાણ અદિણ્ણાદાણે પચ્ચસ્સાણ જાવજ્જીવાણ’

શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર કો જો મુક્તિ પ્રાપ્ત કરને કે કામી હે નમસ્કાર હો ।  
( ધમ્મોવદેસગસ્સ ધમ્માયરિયસ્સ અમ્હ પરિવ્વાયગસ્સ અમ્મહસ્સ નમોત્યુ ણ )  
ધર્મ કે ઉપદેશક ધર્માચાર્ય એસે હમારે ગુરુ અમ્મહ પરિવાજક કો નમસ્કાર હો ।  
( પુવ્વિં ણ અમ્હેહિં અમ્મહસ્સ પરિવ્વાયગસ્સ અંતિએ થૂલગપાણાઙ્ગાણ જાવજ્જીવાણ  
પચ્ચસ્સાણ ) પહિલે હમ લોગો ને અમ્મહ પરિવાજક કે સમીપ સ્થૂલપ્રાણાતિપાતકા યાવજ્જીવ  
પ્રત્યાગ્યાન કિયા હે । ( સંવે મુસાવાણ અદિણ્ણાદાણે પચ્ચસ્સાણ જાવજ્જીવાણ સંવે  
મેટ્ટુણે પચ્ચસ્સાણ જાવજ્જીવાણ થૂલપરિગ્ગહે પચ્ચસ્સાણ જાવજ્જીવાણ ) ઇત્તાં તરહ

ત્યુ ણ) શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર કે જે મુક્તિ પ્રાપ્ત કરવાની કામનાવાળા  
તેમને નમસ્કાર હો । ( ધમ્મોવદેસગસ્સ ધમ્માયરિયસ્સ અમ્હ પરિવ્વાયગસ્સ અમ્મ  
હસ્સ નમોત્યુ ણ ) ધર્મના ઉપદેશક ધર્માચાર્ય એવા અમારા ગુરુ અમ્મહ પરિ  
વાજકને નમસ્કાર હો । ( પુવ્વિં ણ અમ્હેહિં અમ્મહસ્સ પરિવ્વાયગસ્સ અંતિએ થૂલગપા  
ણાઙ્ગાણ જાવજ્જીવાણ પચ્ચસ્સાણ ) પહેલાં અમે લોકોએ અમ્મહ પરિવાજકની પાસે  
સ્થૂલ પ્રાણાતિપાતનું યાવજ્જીવ પ્રત્યાગ્યાન કર્યું છે, (સંવે મુસાવાણ અદિણ્ણા  
દાણે પચ્ચસ્સાણ જાવજ્જીવાણ, સંવે મેટ્ટુણે પચ્ચસ્સાણ જાવજ્જીવાણ, થૂલપરિગ્ગહે

सरीर इष्ट कत पिय मणुण मणाम पेज्ज थेज्ज वेसासिय समय  
बहुमय अणुमयं भडकरडगसमाणं, माण सीय मा ण उण्ह मा ण

चोरा मा ण दंसा मा ण मसगा मा ण वाइयपित्तियसिंभियसनिवाइय विविहा  
रोगायका परिसहोवसग्गा फुसतु' इ=पुरतो वर्तमान शरीरम् इष्ट=बहुमय, का त=  
कमनायम, प्रिय=सदा प्रेमास्पदम्, मनोज=सुन्दरम्, मनोम=मनसाऽभ्यस्त=प्राप्यते पुन  
पुन स्मरणतो यत्त मनोऽमम्, प्रेय=सर्वपर्येष्यतिशयेन प्रियमिति प्रेय, अथवा काला तर-  
नयना प्रेयम्, स्थैर्य=स्थैर्ययुक्त-स्थिरम् इत्यर्थ, वैश्वासिकम्-विश्वास प्रयोजनम्-अस्येति वैश्वा-  
सिकम्-प्राग्नि परशरामेव प्राचुर्येणाऽविश्वासद्वतु, निजशरीर तु प्रतीतिपात्रमेव भवति, दमत-  
तत्तकायागा सम्मत-पात्र, बहुमत-बहुशोधहना वामये मतम् इष्ट यत्त-बहुमतम्, अनुमत=वैगु-  
णता-विशेषि अनु=प्राप्तम्=प्राप्तम् अनुमनम्, अत्र न भाग्यकरडकरसमान भाण्डानाम्=भूषणाना  
करण्डकसमान-भूषणमन्त्रूपातुन्यमुपादेयमित्यर्थ, एतादृशशरीर मा प्राप्त=शैवस्पृशतु, मा-

पिवासा मा ण वाला मा ण चोरा मा ण दंसा मा ण मसगा मा ण वाइयपित्तिय-  
सिंभियसनिवाइय विविहा रोगायका परिसहोवसग्गा फुसतु) यहा पर सर्वत्र  
“मा” शब्द निषेध अर्थ में, एव “ण” शब्द वाक्यालंकार में प्रयुक्त हुआ समझना  
चाहिये। इष्ट=बहुमय, नान्त=कमनाय, प्रिय=सदा प्रेमास्पद, मनोज=सुन्दर, मनोम=समस्त  
का अपेक्षा अत्यत प्रिय, स्थैर्य=स्थिरतायुक्त, वैश्वासिक=पर शरीर की अपेक्षा जीवों को  
अपना शरीर अतिशय प्राप्ति का स्थान होता है इस अपेक्षा अतिशय प्राप्ति का पात्र, शारीरिक  
कार्यों के दमत होने से दमत, बहुत करके अधवा बहुतों के मध्य में इष्ट होने से बहुमत,  
अनुमत=विगुणता के दूर करने पर भा प्रेम का स्थानभूत, जिस प्रकार भूषणों का करटक प्रिय

समाण मा ण सीय मा ण उण्ह मा ण खुहा मा ण पिवासा मा ण वाला मा ण चोरा  
मा ण दंसा मा ण मसगा मा ण वाइयपित्तियसिंभियसनिवाइय विविहा रोगायका  
परिसहोवसग्गा फुसतु) अही सर्वत्र ‘मा’ शब्द निषेधना अर्थभा तेमज ‘ण’  
शब्द वाक्यालंकारमा वापरेखो समज्यो जेधये छे-पदसुख, शान्त-दम-  
नीय, प्रिय-सदा प्रेमास्पद, मनोज-सुन्दर, मनोम-समस्तानी अपेक्षा अत्यत  
प्रिय, स्थैर्य=स्थिरतायुक्त, वैश्वासिक=जीवनना शरीरानी अपेक्षाये जेवोने  
पोताना शरीर अतिशय प्रीतिनु स्थान होय छे-जे छेधये अतिशय प्रीतिने  
पात्र, शारीरिक कार्यो भाटे समत होवाथी समत, धलु दरीने अथवा धलु  
जोनी वथमा छे तेवी अहुमत, अनुमन-विशुधता जेवा छता पलु प्रेमना  
स्थानभूत, जे प्रकारे धलुजोना करीयो प्रिय होय छे तेवी रीने प्रिय होवाने

पेसुण्ण परपरिवाय अरइरडं मायामोसं मिच्छादसणसह अकर-  
णिज्जं जोग पच्चस्वामो जावज्जीवाए, सव्व असण पाण खाइमं  
साइम चउव्विहपि आहारं पच्चस्वामो जावज्जीवाए, जं पि य इम

मिच्छादसणसह अकरणिज्जं जोग पच्चस्वामो जावज्जीवाए ' सर्वं क्रोध मान माया  
लोभे प्रिय द्वेष कलहम् अभ्याख्यान पेशुय परपरिवादम् अरतिरता मायामृषा मिथ्यादर्शन  
शून्यमकरणीय योग प्रत्याख्यानो यावज्जावम्—अख्यानानि संपाणि पत्तानि प्राग् व्याख्यातानि ।  
' सव्वं असण पाण खाइमं साइम चउव्विहपि आहारं पच्चस्वामो जावज्जीवाए '  
सर्वमशन पान खाद्य स्वाद्य चतुर्विधमपि आहारं प्रत्याख्यानो यावज्जीवम् । ' जपि य इम  
सरीरं इदं कतं पियं मणुण्णं मणाम पेज्जं थेज्जं वेसासियं समयं बहुमयं अणुमयं  
भट्ठकरडगसमाणं, मा ण सीय मा ण उण्ह मा ण खुहा मा ण पिवासा मा णं वाला मा ण

अभ्यकरणेण पेसुण्णं परपरिवायं अरइरडं ) इसी तरह उन्हीं की साक्षीपूर्वक समस्त क्रोध  
का, समस्त मान का, समस्त माया का, समस्त लोभ का, समस्त प्रिय का, समस्त द्वेष  
का, कलह का, अभ्याख्यान का, पेशुन्य का, परपरिवाद का, अरति—रति का (माया-  
मोस) मायामृषा का, (मिच्छादसणसह) मिथ्यादर्शन शून्य का, (अकरणिज्जं जोग)  
एव अकरणीय योग का (पच्चस्वामो जावज्जीवाए) यावज्जाव प्रत्याख्यान करते हैं ।  
( सव्वं असण पाण खाइमं साइम चउव्विहपि आहारं पच्चस्वामो जावज्जीवाए )  
समस्त, अशन, पान, स्वाद्य, स्वाद्य इन चार प्रकार के आहारों का यावज्जाव प्रत्याख्यान  
करते हैं । ( ज पि य इम सरीरं इदं कतं पियं मणुण्णं मणाम पेज्जं थेज्जं वेसासियं  
समयं बहुमयं अणुमयं भट्ठकरडगसमाणं, मा ण सीय मा ण उण्ह मा ण खुहा मा ण

रह) येही रीते तेमनी ७ साक्षीपूर्वक समस्त क्रोधनु, समस्त माननु,  
समस्त मायानु, समस्त लोभानु, समस्त प्रियनु, समस्त द्वेषनु, कलहनु  
अभ्याख्याननु (आखानु), पेशुन्यनु, परपरिवादनु, अरतिनु, रतिनु, (मायामोस)  
मायामृषानु, (मिच्छादसणसह) मिथ्यादर्शनशून्यनु, (अकरणिज्जं जोग)  
तेमनी अकरणीय योगनु (पच्चस्वामो जावज्जीवाए) यावज्जाव प्रत्याख्यान  
करीये छीये (सव्वं असण पाण खाइमं साइम चउव्विहपि आहारं पच्च  
स्वामो जावज्जीवाए) समस्त अशन, पान, खाद्य, स्वाद्य वगैरे चार प्रकारना  
आहारानु यावज्जाव प्रत्याख्यान करीये छीये (ज पि य इम सरीरं  
इदं कतं पियं मणाम मणुण्णं पेज्जं थेज्जं वेसासियं समयं बहुमयं अणुमयं भट्ठकरडग

रामि—त्ति कहु सलेहणाझूसणाझूसिया भत्तपाणपडियाडक्खिया  
पाओवगया काल अणवकंखमाणा विहरंति ॥ सू० २६ ॥

मूलम्—तए ण ते परिव्वायगा वहुड भत्ताड अणसणाए  
छेदेंति, छेदित्ता आलोइयपडिक्कंता समाहिपत्ता कालमासे काल

शरीरशुद्धीकरणे या जोषणा=प्राप्ति तथा जुष्टा=सेविता, 'भत्तपाणपडियाडक्खिया'  
प्रयाग्यातभक्तपाना, 'पाओवगया' पादपोषणता=वृक्षवन्निष्पन्नतया स्थिता, 'काल  
अणवकरुमाणा' कालमनवकाईकृत, केचिद वेदनापिरुग्ण मरणमिच्छन्ति तेषा निषेधार्थ-  
मेनद्वाक्यम्, एवमभूता विहरन्ति—अम्वटपरिवाजकशिष्या इति ॥ सू० २६ ॥

टीका—'तए ण ते परिव्वायगा' इत्यादि । 'तए ण ते परिव्वायगा'  
तत् खलु ते परिवाजका—अम्वटशिष्या वृत्तकायोसगा—'वहुड भत्ताड अणसणाए  
छेदेंति' बहूनि भक्तानि अनशनं छिन्दन्ति, 'छेदित्ता' छिन्ना 'आलोइयपडिक्कता'  
आलोचितप्रतिक्रान्ता=गुरुजनस्य समीपे कृताऽऽलोचना, प्रतिक्रान्ता—पापस्थानापश्चा-

सन क सन (भत्तपाणपडियाडक्खिया) भक्त एव पान का प्रयाग्यान करके (पाओ-  
वगया) वृक्ष की तरह निश्चेष्ट होकर (काल अणवकरुमाणा विहरन्ति) मरण की इच्छा  
नहीं करते हुए स्थित हो गये ॥ सू० २६ ॥

'तए ण ते परिव्वायगा' इत्यादि ।

(तए ण) इसके बाद (ते परिव्वायगा) उन समस्त पारवाजकानि (वहुड  
भत्ताड) चाग प्रकार के आहार का (अणसणाए) अनशन द्वारा (छेदेंति) छेद कर  
निया, (छेदित्ता) छेद करने के बाद (आलोइयपडिक्कता) अपने अतिचारों का

पानपु प्रत्याभ्यान करीने (पाओवगया) वृक्षनी पेठे निश्चय अधीने (काल अणवक-  
रुमाणा विहरन्ति) भस्वानी धन्धा नहीं करना स्थित थल गया (सू. २६)

'तए ण ते परिव्वायगा' इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (ते परिव्वायगा) ते जवा परिव्वाजकोओ (वहुड  
भत्ताड) आरथ प्रहारना आहारना (अणसणाए) अनशन द्वारा (छेदेंति) छेद  
करी दीधो (छेदित्ता) छेद करी दीधो पछी (आलोइयपडिक्कता) पोताना अति  
आरोनी आलोचना करी पछी तेओ तेनाथी निवृत्त थया (समाहिपत्ता)



खुहा मा णं पिवासा मा ण वाला मा ण चोरा मा ण मसगा मा ण  
वाइयपित्तिर्यासभियसंनिवाइय विविहा रोगायंका परिसहोव-  
सग्गा फुसतु-त्तिकट्टु एयपि णं चरमेहिं उसासणीसासेहिं वोसि-

शब्दा निषेधार्थ, 'ण' शब्दा वाक्यालङ्कारार्थ, शैव कर्तृ शरीरकर्मक स्पर्शन न करोतु, एवमेवोष्ण-  
क्षुधा-पिपासा-व्याल-चौर दश-मशक वातिक पैत्तिक श्लैष्मिक सन्निपातिकादयो विविधा रोगा  
तद्वा परीपहा उपसर्गाश्चैतच्छरीर न स्पृशतु। अत्र व्याला = सर्पा, रोगा = महाव्याधय,  
आतङ्का = सद्योधातिनो रोगा एव, परीपहा क्षुधादयो द्वाविंशति, उपसर्गा = दिव्यादय, अयत्  
सुगमम्। 'त्तिकट्टु' इति कृत्वा 'एय पि ण चरमेहिं उसासणीसासेहिं वोसिरामि  
त्तिकट्टु' एतदपि खलु चरमैरुष्णवासनि आसैर्युसृजामि-एतदपि शरीर त्यजामि इति वृत्ता =  
इत्थ विचार्य 'सलेहणाञ्जसणाञ्जसिया' मलेखना-जूपणा-जुष्टा-सलेखनाया = कषाय

होता है उसी प्रकार से प्रिय होने कारण भाण्डकण्डक के तुल्य (इम) इस में (सरीर) शरी-  
रको गीत स्पर्श न करे, उष्ण स्पर्श न करे, क्षुधा स्पर्श न करे, पिपासा स्पर्श न करे, व्याल-सर्प  
स्पर्श न करे, चोर उपद्रव न करे, दस डास स्पर्श न करे, मशक-मच्छर स्पर्श न करे, वात-  
सबधी, पित्तसबधी, कफसबधी, सन्निपातसबधी आदि विविध रोग-महाव्याधिया, आतक-सद्य  
प्राणहर रोग, परापह-क्षुधाआदि एव उपसर्ग-देवादिक कृत उपद्रव, कोई भी इस शरीर को  
स्पर्श न करे, (त्तिकट्टु) इस प्रकार की विचारधारा को (चरमेहिं उसासणीसासेहिं वोसि-  
रामि) अब चरम उष्णवासनि आस तक छोड़ते हैं। (त्तिकट्टु) इस तरह करके (सले-  
हणाञ्जसणाञ्जसिया) मलेखना से-कषाय एव शरीर के कृश करने में प्राप्ति से युक्त वे

कारणों का उद्धार करना तुल्य (इम) आ आरा (सरीर) शरीरने ठंडी स्पर्श न  
करे, गरमी स्पर्श न करे, लूण स्पर्श न करे, तप्त स्पर्श न करे, व्याल-  
सर्प स्पर्श न करे, चोर उपद्रव न करे, दस-डास स्पर्श न करे, मशक-  
मच्छर स्पर्श न करे, वातसबधी, पित्तसबधी, कफसबधी, सन्निपात-  
सबधी आदि विविध रोग-महाव्याधिया, आतक-सद्यप्राणहर रोग, परी-  
पह-क्षुधाआदि तेमज उपसर्ग-देवादिक कृत उपद्रव, जो कुछ कार्य पणु आ  
शरीरने स्पर्श न करे (त्तिकट्टु) आ प्रकारनी विचारधाराने (चरमेहिं उसा-  
सणीसासेहिं वोसिरामि) अब चरम उष्णवासनि आस सुधी छोड़ छु (त्तिकट्टु)  
आवी रीते शरीरने (सलेहणाञ्जसणाञ्जसिया) सलेखनाभा-कषाय तेमज शरीरने  
कृश करवाभा प्रीतिथी युक्त, ते पधा (मत्तपाणपडियाइक्खिया) लक्ष्य तेमज

खड एवं भासड एव पन्नवेड एव परूवेड । एवं खलु अम्मडे परिव्वायए कपिल्लपुरे णयरे घरसए आहारमाहारेड, घरसए वसहि उवेड । से कहमेव भते । एव ॥ सू० २८ ॥

**मूलम्—गोयमा । ज णं से बहुजणे अणमणस्स**

‘अणमणस्स एवमाइक्खड’ अयोन्यमेवमायाति=हे भगवन् ! जनसमूह परस्परमि १५ वक्ति, ‘एव भासड’ एव भाषते, ‘एवं पन्नवेड’ एव प्रज्ञापयति, ‘एव परूवेड’ एव प्ररूपयति, ‘एव खलु अम्मडे परिव्वायए कपिल्लपुरे णयरे’ एव स्वन्वम्बड परि व्राजक काम्पिन्यपुरे नगरे, ‘घरसए आहारमाहारेड’ गृहगतादाहारमाहरति=भिक्षा गृह्णाति, ‘घरसए वसहि उवेड’ गृहगते वसतिमुपैति, ‘से रुहमेय भते एव’ तत् कथमेतद् भगवन् ! एवम्—इति भगवन्त प्रति शिष्यप्रश्न ॥ सू० २८ ॥

**टीका—भगवानाह—‘गोयमा !’ इत्यादि । ‘ज ण से बहुजणे अणमण-**

जणे ण) बहुत से लोग (अणमणस्स) परस्पर जो (एवमाइक्खड) इस प्रकार कहते हैं, (एव भासड) इस प्रकार भाषण करते हैं, (एव पन्नवेड) इस प्रकार अच्छी तरह ज्ञापित करते हैं, (एव परूवेड) इस प्रकार प्ररूपित करते हैं कि (एव खलु अम्मडे परिव्वायए कपिल्लपुरे णयरे घरसए आहारमाहारेड) ये अम्बडपरिग्रजक कपिल्लपुर नगर में सौ घरों में आहार करते हैं, एव (घरसए वसहि उवेड) सौ घरों में निवास करते हैं, (से) सो (भते) हे भदत् ! (रुहमेय) यह बात कैसे है ॥ सू० २८ ॥

‘गोयमा ! ज ण से बहुजणे’ इत्यादि ।

प्रभु गौतम के प्रश्न का उत्तर देते हुए कहते हैं कि (गोयमा ! ) हे गौतम !

(बहुजणे ण) धृष्टा दोड़ो (अणमणस्स) परस्पर वे (एवमाइक्खड) आ प्रकारों ठड़े ठे, (एव भासड) आ प्रकारों लापणु ठड़े ठे, (एव पन्नवेड) आ प्रकारों सारी नीते ज्ञापित ठड़े ठे (जणुवे ठे), (एव परूवेड) आ प्रकारों प्ररूपित ठड़े ठे (एव खलु अम्मडे परिव्वायए कपिल्लपुरे णयरे घरसए आहार माहारेड) अण्ड परिवाजक कपिल्लपुर नगरमा सौ घरमा आहार ठड़े ठे तेभज (घरसए वसहि उवेड) सौ घरमा निवास ठड़े ठे, (से) तो (भते) ! ठे लहन्त ! (रुहमेय) आ बात डेरी ? (सू २८)

‘गोयमा ! ज ण से बहुजणे’ इत्यादि

प्रभु गौतमना प्रश्नो उत्तर आपत्ता ठड़े ठे ठे (गोयमा ! )

કિંચા વમ્ભોએ કપ્પે દેવતાએ ઉવવળ્લા । તર્હિ તેસિં ગર્હિ । દસ  
સાગરોવમાઈ ઠિર્હિ પળ્ળતા, પરલોગસ્સ આરાહગા, સેસ ત  
ચેવ ॥ સૂ૦ ૨૭ ॥

મૂલમ્—વહુજળે જ મતે ! અળ્ળમળ્ળસ્સ એવમાઈ-

પરાવૃત્તા, 'સમાહિપ્ત્તા' સમાધિપ્રાપ્તા = ઉપગાતદ્વયા, 'કાલમાસે કાલ કિંચા'  
કાલમાસે કાલ કૃયા, 'વમ્ભોએ કપ્પે દેવતાએ ઉવવળ્લા' બ્રહ્મલોકે રૂપે દેવત્વેનો  
પપન્ના, દેગત્રિતિકલ ત્વેપા પરલોકાઽઽરાધનવમેવ । પરિગાજક્રિયાફળ ત્વલોકોગમનમ્ ।  
'તર્હિ તેસિં ગર્હિ' તત્ત તેપા ગતિ, 'દસ સાગરોવમાઈ ઠિર્હિ પળ્ળતા' દશસાગરોપમાગિ  
સ્થિતિ પ્રજ્ઞતા, 'પરલોગસ્સ આરાહગા' પરલોકરૂપાઽઽગત્તા સત્તીયર્થ, 'સેસ  
ત ચેવ' શેષ તદેવ ॥ સૂ૦ ૨૭ ॥

ટીકા—'વહુજળે જ મતે !' इत्यादि । बहुजन = जनसमूह खलु हे भद्रत !

અલોચના કી, પશ્ચાત્ વે ડનસે પરાવૃત્ત હુપ । ફિર (સમાહિપ્ત્તા) સમાધિ પ્રાપ્ત કર  
(કાલમાસે કાલ કિંચા વમ્ભોએ કપ્પે દેવતાએ ઉવવળ્લા) કાલ-અવસર મેં કાલ  
કરકે બ્રહ્મલોક રૂપ મે દેવ કા પર્યાય સે ઉપન્ન હુપ । (તર્હિ તેસિં ગર્હિ, દસસાગરોવ  
માઈ ઠિર્હિ પળ્ળતા, પરલોગસ્સ આરાહગા, સેસ ત ચેવ) રહીં પર ડનકી ગતિ પ્રહુપિત  
કરને મે આઈ હૈ । સ્થિતિ ડનકા ૧૦ સાગર પ્રમાણ હ । યે પરલોક કે નિગ્રમ સે આરાધક  
કહે ગયે હૈં । જોય પહિંકે કો તરહ સમજના ચાહિયે ॥ મ ૨૭ ॥

‘વહુજળે જ મતે’ इत्यादि ।

પુન ગૌતમસ્વામા ન મક્તિપૂર્વક પ્રશ્ન સે પૂઠા કિ (મતે) હે મગવન્ ! (વહુ

અને સમાધિ પ્રાપ્ત ઠરીને (કાલમાસે કાલ કિંચા વમ્ભોએ કપ્પે દેવતાએ  
ઉવવળ્લા) ડાવ-અવસરે ડાવ ઠરીને બ્રહ્મલોક ઉત્પન્ના દેવની પર્યાયથી  
ઉત્પન્ન થય (તર્હિ તેસિં ગર્હિ, દસસાગરોવમાઈ ઠિર્હિ પળ્ળતા, પરલોગસ્સ આરા  
હગા, સેસ ત ચેવ) ત્યા જ તેમની ગતિ પ્રકૃષ્ટિત ઠરવામા આવી છે તેમની  
સ્થિતિ ૧૦ સાગર પ્રમાણ છે તેઓને નિશ્ચિનકૃષ્ણથી પરપોડના આધારે  
ઠહેવામા આવ્યા છે બાકીનુ અગાઉની પેઠે સમજ લેવુ જોઈએ (સૂ ૨૭)

‘વહુજળે જ મતે’ इत्यादि

વળી ગૌતમ સ્વામીએ ભક્તિપૂર્વક પ્રશ્નને પૂછ્યુ કે (મતે ! ) હે ભગવન્ !

મૂલમ્—સે કેળદ્દેણં મતે ! એવ વુચ્ચઈ—અમ્મહે પરિ-  
વ્વાયએ જાવ વસહિ ઉવેડ ॥ સૂ૦ ૩૦ ॥

મૂલમ્—ગોયમા ! અમ્મહસ્સ ણં પરિવ્વાયગસ્સ પગઈ-  
મહયાએ જાવ વિણીયયાએ છટ્ટછટ્ટેણં અનિચ્છિત્તેણં તવોકમ્મેણ

ટીકા—પુનર્ગૌતમ પૃચ્છતિ—‘સે કેળદ્દેણ’ ઇત્યાદિ । ‘સે કેળદ્દેણ મતે ! એવ  
વુચ્ચઈ’ તત્ કેનાર્યેન હે મદન્ત ! એવમુચ્ચતે—‘અમ્મહે પરિવ્વાયએ જાવ વસહિ ઉવેડ’  
અમ્બડ પરિવાજકો યાવદ્ વસતિમુપેતિ, ગૃહગતાદમિક્ષા કરોતિ, ગૃહગત વસતિ સ્વીકરોતિ,  
इति ॥ સૂ૦ ૩૦ ॥

ટીકા—ભગવાનાહ—‘ગોયમા !’ ઇત્યાદિ । હે ગૌતમ ! ‘અમ્મહસ્સ ણ  
પરિવ્વાયગસ્સ પગઈમહયાએ’ અમ્બડસ્ય સ્વલ્લ પરિવાજકસ્ય પ્રકૃતિમદ્રતયા—પ્રકૃતે =  
સ્વભાવસ્ય મદ્રતયા=સરલતયા ‘જાવ વિણીયયાએ’ યાવદ્વિનીતતયા—યાચ્છન્દાદિવ દ્રશ્ય-  
પ્રકૃત્યુપગાતતયા પ્રકૃતિતત્તુ-ક્રોધમાનમાયાલોભતયા મૃદુમાર્દવસમ્પન્નતયાSSલીનતયા इति,

‘સે કેળદ્દેણ’ ઇત્યાદિ ।

(મતે) હે મદન્ત ! (સે કેળદ્દેણ એવ વુચ્ચઈ) આપ યહ કિસ આગય સે  
ફરતે હૈં કિ—(અમ્મહે પરિવ્વાયએ જાવ વસહિ ઉવેડ) અમ્બડ પરિવાજક સૌ ઘરો મે  
આહાર કરતે હૈં ઓર સૌ ઘરો મેં નિવાસ કરતે હૈં ॥ સૂ ૩૦ ॥

‘ગોયમા ! અમ્મહસ્સ ણ’ ઇત્યાદિ ।

(ગોયમા) હે ગૌતમ ! યહ અમ્બડ પરિવાજક (પગઈમહયાએ જાવ વિણીય-  
યાએ) પ્રકૃતિ સે મદ્ર હૈ, અત્પ ક્રોધ, માન, માયા એવ લોભ—રૂપાયગાલ હૈ, સ્વભાવત

‘સે કેળદ્દેણ’ ઇત્યાદિ

(મતે) હે મદન્ત ! (સે કેળદ્દેણ એવ વુચ્ચઈ) આપ એ કયા હેતુથી  
હોહો ઓ ડે—(અમ્મહે પરિવ્વાયએ જાવ વસહિ ઉવેડ) અમ્બડ પરિવાજક સૌ  
ઘરમા આહાર કરે છે અને સૌ ઘરમા નિવાસ કરે છે ? (સૂ ૩૦)

‘ગોયમા ! અમ્મહસ્સ ણ’ ઇત્યાદિ

(ગોયમા) હે ગૌતમ ! આ અમ્બડ પરિવાજક (પગઈમહયાએ જાવ  
વિણીયયાએ) પ્રકૃતિથી ભદ્ર છે, અત્પ ક્રોધ, માન, માયા, તેમજ હોભ  
રૂપાયગાલા છે, સ્વભાવત મૃદુ-માર્દવ શુભુથી યુક્ત છે, તથા અત્યંત વિનીત

एवमाइक्खइ जाव एव परूवेइ—एवं खलु अम्मडे परिव्वायए  
कपिल्लपुरे जाव घरसए वसहिं उवेइ । सच्चे णं एसमट्ठे, अहपि  
णं गोयमा । एवमाइक्खामि जाव एवं परूवेमि—एव खलु  
अम्मडे परिव्वायए जाव वसहिं उवेइ ॥ सू० २९ ॥

इस एवमाइक्खइ'हे गौतम ! यत्खलु स बहुजनोऽन्योऽयम् एवमायाति, यावदेवं प्ररूपयति,  
'एव खलु अम्मडे परिव्वायए कपिल्लपुरे जाव घरसए वसहिं उवेइ' एव खन्वम्बड  
परिव्राजक काम्पिन्यपुरे यावद् गृहगते वसतिमुपैति—इति यत्त्वया पृच्छ्यते । 'सच्चे ण एस  
मट्ठे' सत्य खन्वेपोऽर्थ । 'अहपि ण गोयमा ! एवमाइक्खामि' अहमपि खलु गौतम !  
एवमाव्यामि, 'जाव एव परूवेमि' यावदेव प्ररूपयामि=प्ररूपणा करोमि, 'एव खलु  
अम्मडे परिव्वायए जाव वसहिं उवेइ' एव खलु अम्बड परिव्राजको यावद् वसतिमुपैति—  
गृहशताद् भिक्षा गृह्णाति, गृहशते वसतिं करोति, इति ॥ सू० २९ ॥

(ज) जो (से) वे (बहुजणे) उहुत से लोग (अण्णमण्णस्स) परस्पर दूसरे से (एवमाइ  
क्खइ जाव परूवेइ) इस प्रकार कहते हैं यावत् इस प्रकार प्ररूपित करते हैं कि (एव  
खलु अम्मडे परिव्वायए कपिल्लपुरे) ये अम्बड परिव्राजक कपिल्लपुर नगर में (जाव  
घरसए वसहिं उवेइ) सौ घरों में भिक्षा लेते हैं और सौ घरों में निवास करते हैं, सो  
(सच्चे ण एसमट्ठे) यह बात बिलकुल ठीक है। (अह पिण गोयमा ! एवमाइक्खामि)  
गौतम ! मैं भी इसी तरह कहता हूँ (जाव एव परूवेमि) यावत् इसी तरह प्ररूपित  
करता हूँ कि (एव खलु अम्मडे परिव्वायए जाव वसहिं उवेइ) ये अम्बड परि  
व्राजक सौ घरों में आहार करते हैं और सौ घरों में निवास करते हैं ॥ सू० २९ ॥

ગૌતમ ! ( જ ) જે ( સે ) તેઓ ( બહુજણે ) ઘણા લોકો ( અણ્ણમણ્ણસ્સ )  
પરસ્પર એક બીજાને ( એવમાઈક્ખઈ જાવ પરૂવેઈ ) આ પ્રકારે કહે છે યાવત્  
આ પ્રકારે પ્રરૂપિત કરે છે કે ( એવ સલુ અમ્મડે પરિવ્વાયએ કપિલ્લપુરે ) તે  
અમ્બડ પરિવ્રાજક કપિલ્લપુર નગરમાં ( જાવ ઘરસએ વસહિં ઉવેઈ ) સો ઘરોથી  
ભિક્ષા લે છે અને એ ઘરોમાં નિવાસ કરે છે તે ( સચ્ચે ણ એસમટ્ઠે ) આ વાત  
બિલકુલ ઠીક છે । ( અહપિ ણ ગોયમા ! એવમાઈક્ખામિ ) ગૌતમ ! હું પણ  
એજ રીતે કહું છું ( જાવ એવ પરૂવેમિ ) યાવત્ એવી જ રીતે પ્રરૂપિત કરું  
છું કે ( એવ સલુ અમ્મડે પરિવ્વાયએ જાવ વસહિં ઉવેઈ ) એ અમ્બડ પરિ  
વ્રાજક એ ઘરોમાં આહાર કરે છે અને એ ઘરોમાં નિવાસ કરે છે ( સૂ ૨૯ )

खओवसमेण ईहावृहामगणगवेसण करेमाणस्स वीरियलद्धी वेउव्वियलद्धी ओहिणाणलद्धी समुप्पण्णा । तए णं से अम्मडे परिव्वायगे तीए वीरियलद्धीए वेउव्वियलद्धीए ओहीणाणलद्धीए

खओवसमेण ' तत्प्रावर्णीयाना=कर्मणा वीर्यवैक्रियलब्ध्यवप्रिनानावर्णीयाना क्षयोपगमेन, 'ईहा-वृहा-मगण-गवेसण करेमाणस्स' ईहा-यूह-मार्गण गवेपण कुर्वत-तत्र-ईहा=मनिकानमेन-नामजा यादिविशेषकम्पना गहितसामान्यनानोत्तर विशेषनिश्चया विचारणा इत्यर्थ, व्यूह=अपोह-सामान्यज्ञानोत्तरकाल निर्दोषनिश्चयार्थ विचारगाया प्रवृत्ताया तदनु गुणदोष-निचारगाजनितो निश्चय । मार्गग=जीवादिपदार्थस्य यथावस्थितस्वरूपान्वेषणम्, गवेपण=मार्गगानन्तरमनुपलभ्यस्य जीवाद्विपदार्थस्य सर्वत परिभावनम्, एषा समाहारस्तत् तथा, तत् कुर्वत अम्बडस्य परिनाजकस्ये यन्त्रय । 'वीरियलद्धी' वीर्यलब्धि, 'वेउव्वियलद्धी' वैक्रियलब्धि 'ओहिणाणलद्धी समुप्पण्णा' अवप्रिनानलब्धि समुपपन्ना । 'तए ण

आवरण कर्मों के (खओवसमेण) क्षयोपगम से (ईहा-वृहा-मगण-गवेसण करेमाणस्स) ईहा-नाम एव जायारूप कम्पना से गहित सामान्य ज्ञान के बाद विशेषरूप से निश्चय करने की चेष्टा-विचारधारा, व्यूह-सामान्य ज्ञान के बाद विशेष निश्चय के लिये विचारणा करने पर गुणदोष के विचार से होनेवाला निश्चय-अवायरूप ज्ञान, मार्गग-यथावस्थित जीवादिक पदार्थ के स्वरूपका अन्वेषण, एव गवेपण-मार्गग के बाद अनुपलभ्य जीवादि पदार्थों के समी प्रकार से निर्णय करने का तरफ तत्परतारूप गवेपण (करेमाणस्स) करने से (वीरियलद्धी वेउव्वियलद्धी ओहिणाणलद्धी समुप्पण्णा) वीर्यलब्धि, वैक्रियलब्धि, तथा अधिज्ञानलब्धि उत्पन्न हो गई । (तए ण से

आवरण कर्मोंना (खओवसमेण) क्षयोपगमथी (ईहा-वृहा-मगण-गवेसण करेमाणस्स) ईहा-नाम तेमज्ज वति आदिनी कम्पनाथी गहित सामान्य ज्ञान यथा पठी विशेषउपथी निश्चय करवानी चेष्टा-विचारधारा, व्यूह-सामान्यज्ञान बाद विशेष निश्चय करवा भाटे विचारणु। उथा पठी शुद्धदोषना विचारथी यथावाणा निश्चय-अवायरूप ज्ञान, मार्गगु यथावस्थित एव-आदि पदार्थना उपपनु अन्वेषणु, तेमज्ज गवेपणु-मार्गगु पठी अनुपलभ्य एव आदि पदार्थाना सर्व प्रकारथी निश्चय करवानी तरङ्ग तत्परताउप गवेपणु (करेमाणस्स) करवाथी (वीरियलद्धी वेउव्वियलद्धी ओहिणाणलद्धी समुप्पण्णा) वीर्यलब्धि, वैक्रियलब्धि, तथा अधिज्ञानलब्धि

ઉડ્ડં વાહાઓ પગિજ્ઞય ૨ સૂરાભિમુહસ્સ આયાવળભૂમીએ આયા-  
વેમાણસ્સ સુમેળં પરિણામેળં પસત્યેહિં અજ્ઞવસાણેહિં પસત્યાહિં  
લેસાહિં વિસુજ્ઞમાણીહિં અન્નયા કયાઈ તદાવરણિજ્ઞાણ કમ્માણ

વિનયશીલતા, 'છટ્ટઊટ્ટેણ અનિક્કલ્લેણ તપોરુમ્મેણ' પશ્ચપ્પેત્ત અનિક્કલ્લેણ તપ-  
કર્મણા-મુહુર્દિનદયાડનશનરૂપણ અગ્નિશ્રાતેન તપોરૂપેગ કર્મણા, 'ઉડ્ડં વાહાઓ પગિ  
જ્ઞય ૨' કર્વે વાહ પ્રગૃહચર=નાહ કર્ચ્યે વૃત્વા 'સૂરાભિમુહસ્સ આયાવળભૂમીએ  
આયાવેમાણસ્સ' સૂરાભિમુહસ્સાડસ્ટાપનામ્માવાતાપયત 'સુમેળં પરિણામેળં' સુમેળ  
પરિણામેન=શુભ રૂપયાડસમપરિણત્યા, 'પસત્યેહિં અજ્ઞવસાણેહિં' પ્રશસ્તૈરધ્યવસાનૈ-  
ઉત્તમમનોવિશેષે, 'પસત્યાહિં લેસાહિં વિસુજ્ઞમાણીહિં' પ્રગસ્તાભિલેશ્યાભિ-  
વિશુધ્યમાનાભિ 'અન્નયા કયાઈ' અયદા કશાચિત્ 'તદાવરણિજ્ઞાણ કમ્માણ

મૃદુમાર્દવ ગુણ સે યુક્ત હૈ, તથા અત્યંત પ્રિયતા મી હૈ । (અનિક્કલ્લેણ) તથા લગાતાર  
(છટ્ટ ઊટ્ટેણ તપોરુમ્મેણ) છટ્ટ ઊટ્ટ-વેલા-ની તપસ્યા કરનેવાલા હૈ । ણ્વ (ઉડ્ડં  
વાહાઓ પગિજ્ઞય ૨) 'વાહુઓ કો ઊપર ઊઠા કર, (સૂરાભિમુહસ્સ) સૂર્ય કૈ સન્નિવ  
(આયાવળભૂમીએ આયાવેમાણસ્સ) આતાપના કૈ યોગ્ય પ્રદેશ મ આતાપના લેતા હૈ ।  
અત્ત (અમ્મહસ્સ પરિવ્વાયગસ્સ) હસ અમ્મહ પરિવાજક કો (સુમેળં પરિણામેળં)  
શુભ પરિણામ સે-શુભરૂપ આત્મા કી પરિણતિ સે, (પસત્યેહિં અજ્ઞવસાણેહિં) પ્રગસ્ત  
અધ્યવસાનો સે-ઉત્તમ વિચારધારાઓ સે, (પસત્યાહિં લેસાહિં વિસુજ્ઞમાણીહિં)  
પ્રગસ્ત લેશ્યાઓ કા વિશુદ્ધિ હોને સે, (અણ્ણયા કયાઈ) કિસી ઇક સમય (તદાવર  
ણિજ્ઞાણ કમ્માણ) તદાવરણીય કમ્મો-વાર્થ કૈ, વૈકલ્પલલ્લિ કૈ ણ્વ અવધિ જ્ઞાન કૈ

પથુ છે (અનિક્કલ્લેણ) તથા લગાતાર (છટ્ટઊટ્ટેણ તપોરુમ્મેણ) છટ્ટ છટ્ટ-  
વેલા-ની તપસ્યા કરવાવાળા છે તેમજ (ઉડ્ડં વાહાઓ પગિજ્ઞય ૨) હાથને  
ઉપર કરીને (સૂરાભિમુહસ્સ) સૂર્યની સન્નિવ (આયાવળભૂમીએ આયા  
વેમાણસ્સ) આતાપનાને યોગ્ય પ્રદેશમાં આતાપના લે છે આથી (અમ્મહસ્સ  
પરિવ્વાયગસ્સ) એ અમ્મહ પરિવાજકને (સુમેળં પરિણામેળં) શુભ પરિણામથી,  
શુભરૂપ આત્માની પરિણતિથી, (પસત્યેહિં અજ્ઞવસાણેહિં) પ્રશસ્ત અધ્યવ  
સાનોથી-ઉત્તમ વિચારધારાઓથી, (પસત્યાહિં લેસાહિં વિસુજ્ઞમાણીહિં) પ્રશસ્ત  
લેશ્યાઓની વિશુદ્ધિ થવાથી (અણ્ણયા કયાઈ) કોઈ એક સમય (તદાવરણિ  
જ્ઞાણ કમ્માણ) તદાવરણીય કમ્મો-વાર્થ, વૈકલ્પલલ્લિ અને અવધિજ્ઞાનના

खओवसमेणं ईहावूहामगणगवेसण करेमाणस्स वीरियलद्धी  
वेउव्वियलद्धी ओहिणाणलद्धी समुप्पण्णा । तए णं से अम्मडे  
परिवायगे तीए वीरियलद्धीए वेउव्वियलद्धीए ओहीणाणलद्धीए

‘खओवसमेण’ तत्परणायाना=कर्मणा वीर्यवैक्रियं यथापिनानामणीयाना क्षयोपशमेन,  
‘ईहा-वूहा-मगण-गवेसण करेमाणस्स’ ईहा-वूहा-मार्गण गवेपण कुर्वत-तत्र-ईहा=  
मतिमानभेद-नामजायाद्विशेषरूपनारहितसामान्यज्ञानोत्तर विशेषनिश्चयार्थ विचारणा इत्यर्थ,  
व्यूह=अपोर-सामान्यज्ञानोत्तरकाल विशेषनिश्चयार्थ विचारणाया प्रवृत्ताया तदनु गुणदोष-  
विचारगाजनिनो निश्चय । मार्गण=जीवात्पिपत्यर्थस्य यथावस्थितस्वरूपान्वेषणम्, गवेपण=  
मार्गणान्तरमनुपलभ्यस्य जीवात्पिपत्यर्थस्य सर्वतः परिभाजनम्, एषा समाहारस्तत् तथा, तत्  
कुर्वत अम्वडस्य परिनाजकस्येयमवयव । ‘वीरियलद्धी’ वीर्यवृद्धि, ‘वेउव्वियलद्धी’  
वैक्रियलब्धि ‘ओहिणाणलद्धी समुप्पण्णा’ अवधिज्ञानलब्धि समुत्पन्ना । ‘तए ण

आवरण कर्मों के (खओवसमेण) क्षयोपशम से (ईहा-वूहा-मगण-  
गवेसण करेमाणस्स) ईहा-नाम एव जायादिरूप कल्पना से रहित सामान्य ज्ञान के  
बाद विशेषरूप से निश्चय करने की चेष्टा-विचारधारा, व्यूह-सामान्य ज्ञान के बाद विशेष  
निश्चय के लिये विचारणा करने पर गुणदोष के विचार से होनेवाला निश्चय-अवायरूप  
ज्ञान, मार्गण-यथावस्थित जीवात्पिपत्यर्थ क स्वरूपका अन्वेषण, एव गवेपण-मार्गण के  
बाद अनुपलभ्य जीवात्पिपत्यर्थों के सभी प्रकार से निर्णय करने की तरफ तत्परतारूप  
गवेपण (करेमाणस्स) करने से (वीरियलद्धी वेउव्वियलद्धी ओहिणाणलद्धी समु-  
प्पण्णा) वीर्यवृद्धि, वैक्रियलब्धि, तथा अवधिज्ञानलब्धि उत्पन्न हो गई । (तए ण से

आवरण कर्मोंना (खओवसमेण) क्षयोपशमथी (ईहा-वूहा-मगण-  
गवेसण करेमाणस्स) ईहा-नाम तेमज्जति आदिनी कल्पनाथी  
रहित सामान्य ज्ञान यथा पथी विशेषरूपथी निश्चय करवानी चेष्टा-  
विचारधारा, व्यूह-सामान्यज्ञान बाद विशेष निश्चय करवा भाटे विचारणु  
थी पथी शुषुदोषना विचारथी यथावाणा निश्चय-अवायरूप ज्ञान, मार्गण  
यथावस्थित एव-आदि पदार्थना अन्वेषणु, तेमज्ज गवेपणु-मार्गण  
पथी अनुपलभ्य एव आदि पदार्थोंना सर्व प्रकारथी निर्णय करवानी तरक्ष  
तत्परताउप गवेपणु (करेमाणस्स) करवानी (वीरियलद्धी वेउव्वियलद्धी ओहि-  
णाणलद्धी समुप्पण्णा) वीर्यवृद्धि, वैक्रियलब्धि, तथा अवधिज्ञानलब्धि



સમુપ્પણાણ જળવિમ્હાવણહેડં કંપિલ્લપુરે ણયરે ઘરસણ જાવ  
વસહિ ઉવેડ્ઠિ । સે તેણદ્દેણં ગોયમા । એવ ચુચ્છડ્ઠિ-અમ્મહે પરિવ્વાયણ  
કંપિલ્લપુરે ણયરે ઘરસણ જાવ વસહિ ઉવેડ્ઠિ ॥ સૂ. ૩૧ ॥

સે અમ્મહે પરિવ્વાયણે' તત્ત રાહસ અમ્મહ પતિગાજક, 'તીણ વીરિયલદ્ધીણ વેડવ્વિય  
લદ્ધીણ ઓહિણાણલદ્ધીણ સમુપ્પણાણ' તથાવીર્યલ્લ યા વૈકિયલ્લધ્યાપિજ્ઞાનલ્લ યા ચ  
સમુપ્પણ્યા 'જળવિમ્હાવણહેડ' જનપિસ્માપનહેતો, 'કંપિલ્લપુરે ણયરે ઘરસણ જાવ  
વસહિ ઉવેડ્ઠિ' કામ્પિન્યપુરે નગરે ગૃહશતે યાવદ્વસતિમુપૈતિ, 'સે તેણદ્દેણં ગોયમા ! એવ  
ચુચ્છડ્ઠિ' તત્ત તેનાર્યેન ગૌતમ । એવમુચ્ચતે—' અમ્મહે પરિવ્વાયણ કંપિલ્લપુરે ણયરે ઘરસણ  
જાવ વસહિ ઉવેડ્ઠિ' અમ્મહ પરિવાજક કામ્પિલ્લપુરે નગરે ગૃહશતે યાવદ્વસતિ  
મુપૈતિ ॥ સૂ. ૩૧ ॥

અમ્મહે પરિવ્વાયણે તીણ વીરિયલદ્ધીણ વેડવ્વિયલદ્ધીણ ઓહિણાણલદ્ધીણ સમુ  
પ્પણાણ ) इसके बाद उत्पन्न हुई उन वीर्यलब्धि, वैकियलब्धि एवं अवधिज्ञानलब्धि द्वारा  
यह ( जलविमहावणहेड ) मनुष्यों को आश्चर्यचकित करने के लिये ( कपिल्लपुरे णयरे  
घरसण जाव वसहि उवेड्ठि ) कपिल्लनगर में सौ घरों से भिक्षा करता है, एवं उन्हीं में विश्राम  
करता है । ( से तेणद्वेण गौयमा ! एव चुच्छड्ठि ) इस आशय से, हे गौतम ! मैं ऐसा  
रहता हूँ ( अम्महे परिव्वायण कपिल्लपुरे णयरे घरसण जाव वसहि उवेड्ठि ) कि  
अम्मह परिव्राजक कपिल्लपुर नगर में सौ घरों में आहार करता है और सौ घरों में निवास  
करता है ॥ सू. ३१ ॥

ઉત્પન્ન થઈ ( તેણ સે અમ્મહે પરિવ્વાયણે તીણ વીરિયલદ્ધીણ વેડવ્વિયલદ્ધીણ  
ઓહિણાણલદ્ધીણ સમુપ્પણાણ ) ત્યાર પછી ઉત્પન્ન થયેલી તે વીર્યલ્લધિ,  
વૈકિયલ્લધિ તેમજ અવધિજ્ઞાનલ્લધિ દ્વારા એ ( જળવિમ્હાવણહેડ )  
મનુષ્યોને આશ્ચર્યચકિત કરવા માટે ( કંપિલ્લપુરે ણયરે ઘરસણ જાવ વસહિ  
ઉવેડ્ઠિ ) કપિલ્લપુરનગરમાં સૌ ઘરોથી ભિક્ષા કરે છે તેમજ તેમાં જ વિશ્રામ  
કરે છે, ( સે તેણદ્દેણ ગોયમા ! એવ ચુચ્છડ્ઠિ ) આ આશયથી હે ગૌતમ ! હું  
એમ કહું છું ( અમ્મહે પરિવ્વાયણ કપિલ્લપુરે ઘરસણ જાવ વસહિ ઉવેડ્ઠિ )  
કે અમ્મહ પરિવાજક કપિલ્લપુર નગરમાં સૌ ઘરોમાં આહાર કરે છે અને  
સૌ ઘરોમાં નિવાસ કરે છે ( સૂ. ૩૧ )

मूलम्—पहू ण भते । अम्मडे परिच्चायए देवाणु-  
प्पियाण अत्तिए मुडे भवित्ता अगाराओ अणगारिय पव्व-  
डत्तए ॥ सू० ३२ ॥

मूलम्—णो इणट्ठे समट्ठे गोयमा । अम्मडे ण परि-

गौतम पृच्छति—‘पहू ण भते’ इत्यादि । ‘भते !’ हे भट्त ! ‘अम्मडे परिच्चायए देवाणुप्पियाण अत्तिए मुडे भवित्ता अगाराओ अणगारिय पव्वडत्तए’ अम्बड परिव्राजको देवानुप्रियाणामन्तिके मुण्ड = लुब्धितकेणो भूवाऽगारादनगारिता = साधुत्व प्रवर्जितु = प्राप्तुं ‘प्रभू ण’ प्रभु = ममर्थ किम् ? ‘ण’ इति वाक्यालङ्कारे ॥ सू० ३२ ॥

टीका—भगवानाह—‘णो इणट्ठे समट्ठे गोयमा’ इत्यादि । ‘णो इणट्ठे समट्ठे गोयमा !’ नाऽयमर्थ सम गौतम ! ‘अम्मडे ण परिच्चायए समणोवासए’ अम्बड खलु

‘पहू ण भते । अम्मडे परिच्चायए’ इत्यादि ।

(भते) हे भट्त ! (अम्मडे परिच्चायए) यह अम्बड परिव्राजक (देवाणु-  
प्पियाण अत्तिए) आप के पास (मुडे भवित्ता) मुडित होकर (अगाराओ) आगार  
अवस्था से (अणगारिय) अनगार अवस्था को (पव्वडत्तए) धारण करने के लिये  
(पहू ण) समर्थ हैं क्या ? ॥ सू० ३२ ॥

‘णो इणट्ठे समट्ठे’ इत्यादि ।

प्रभु ने कहा—(गोयमा) हे गौतम ! (णो इणट्ठे समट्ठे) यह अर्थ समर्थ नहीं है ।  
क्यों कि (अम्मडे ण परिच्चायए) यह अम्बड परिव्राजक (समणोवासए) श्रमणोपासक

‘पहू ण भते । अम्मडे परिच्चायए’ इत्यादि

(भते) हे लहन्त ! (अम्मडे परिच्चायए) आ अम्बड परिव्राजक  
(देवाणुप्पियाण अत्तिए) आपनी पाने (मुडे भवित्ता) मुडित थधने (अगाराओ)  
अगार अवस्थाथी (अणगारिय) अनगार अवस्थाने (पव्वडत्तए) धारण  
उत्पाने भाटे (पहू ण) समर्थ छे ठे ठेम ? (सू० ३२)

“णो इणट्ठे समट्ठे” इत्यादि

प्रभुओ उछु (गोयमा) हे गौतम ! (णो इणट्ठे समे) आ अर्थ  
समर्थ नथी, ठेमडे (अम्मडे ण परिच्चायए) आ अम्बड परिव्राजक (समणो-

ઘ્વાયણ સમણોવાસણ અભિગયજીવાડીવે જાવ અપ્પાણ  
ભાવેમાણે વિહરહ, ણવર ઝસિયફલિહે અવગુદુવારે ચિયત્તેર-  
ઘરદારપવેસી ણય ણ વુચ્છહ ॥ સૂ૦ ૩૩ ॥

પરિવાજક શ્રમણોવાસક, ‘અભિગયજીવાડીવે’ અભિગતજાવાડીવ = જીવાજાવતવન,  
‘જાવ’ યાવત્-અત્ર યાવઠ્ઠન્દાન્નિ દશ્યમ્-ઉપલબ્ધપુણ્યપાપ, આશ્રમમરનિર્જરા  
ક્રિયાધિકરણવધમોક્ષકુશલ इति, ‘અપ્પાણ ભાવેમાણે’ આત્માન ભાવયન્ વિહરતિ=  
વિચરતિ । ‘ણવર’-અયમત્ર વિશેષ-‘ઝસિયફલિહે’ ઉદ્ધૂતસ્ફટિક = સ્ફટિકરાગિરિવ  
નિર્મલ, ‘અવગુદુવારે’ અપાવૃત્તદ્વાર-‘અવગુ’ इतिદેગીય શબ્દ, ઉદ્ઘાટિતકપાટ  
દ્વાર-અતિધાર્મિકતયાડ્ય પ્રવેશકાલે જનૈ કપાટ ઉદ્ઘાટયતે इति ભાવ । ‘ચિયત્તેરઘર  
દારપવેસી’ ત્યક્તાડત પુરગૃહદ્વારપ્રવેશ-ત્યક્ત = પ્રીત્યા જનૈર્વત્ત અત્ત પુરગૃહદ્વારેષુ પ્રવેશો  
યસ્ય સ તથા, અતિધાર્મિકતયા સર્વત્ર પ્રવેશેડનાગદ્ગનીય इति ભાવ । ‘ણય ણ વુચ્છઃ’  
एव खल्वच्यते=एतादृश सोऽम्बुड उच्यते ॥ સૂ૦ ૩૩ ॥

હોર (અભિગયજીવાડીવે જાવ અપ્પાણ ભાવેમાણે વિહરહ) જીવ, અજીવ, પુણ્ય,  
પાપ, આશ્રવ, મ્વર, નિર્જરા, વધ એવ મોક્ષ ફનકા જાતા હોતા હુઆ અપની આત્મા કો  
ભાવિત કરતા હુઆ વિચર રહા હૈ । (ણવર) પરન્તુ (ણં ણ વુચ્છહ) ઇતના મે અવશ્ય  
કહતા હ કિ યહ અમ્બુડ પરિવાજક (ઝસિયફલિહે) સ્ફટિકમણિ કી રાગિ કે સમાન  
નિર્મલ, (અવગુદુવારે) જિસકે લિયે સમી કે ઘરો કા દરવાજા હર બત્તન ખુલા રહતા હૈ,  
એસા હૈ, ઓર (ચિયત્તેરઘરદારપવેસી) યહ વિશ્વસ્ત હોને કે કારણ ગજાકે અત-  
પુર મે મી વે-રોકડોક આતા જાતા હૈ ॥ સૂ૦ ૩૩ ॥

વાસણ) શ્રમણોવાસક થઈને (અભિગયજીવાડીવે જાવ અપ્પાણ ભાવેમાણે  
વિહરહ) જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ, આશ્રવ, મ્વર, નિર્જરા તેમજ વધ, મોક્ષ  
એના જાતા થઈને પોતાના આત્માને ભાવિત કરતા વિચરે છે (ણવર) પરંતુ  
(ણં ણ વુચ્છહ) એટલું તો હું અવશ્ય બહુ છું કે આ અમ્બુડ પરિવાજક  
(ઝસિયફલિહે) સ્ફટિકમણિની રાશિ (દમલાની)) પડે નિર્મલ (અવગુદુવારે)  
એના માટે બધાના ઘરના દરવાજા હર વખત ખુલા રહે છે એવા છે, અને  
(ચિયત્તેરઘરદારપવેસી) એ વિશ્વાસુ હોવાના કારણે રાત્રના અતપુરમા  
પણ કોઈ બાતની રોકડોક વિના આવે બાય છે (સૂ૦ ૩૩)

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

[illegible]

हेजा— जन्मद्वयं यः परित्याग्यन्ति— इत्यादि । 'जन्मद्वयं यः परि-  
'जन्मद्वयं यः परित्याग्यन्ति— इत्यादि ।

[illegible]

अथ पञ्चदशस्कन्धः ।

मन्त्रं पठेत् (पवित्रायाः) तत्र नन्दे पवित्रं कर्त्तुं विहा कर्त्तुं

निम्नलिखित में से सही उत्तर चुनिए।

(અન્યથા ન પાલિયારાત્ન) આ અન્યથા પશ્ચિમીજે (થુલપણાદિવાદ  
અન્યથા કાવચીના) ચૂડ પ્રાણાતિપાતનો ચાવકલપ પશ્ચિમીય કર્યો છે.  
(કાવચ નિર્દે) તેવી જ રીતે ચૂડ મૂળવાદનો, ચૂડ અદનાદાનનો, ચૂડ  
પશ્ચિમીનો પણ ચાવકલપ પશ્ચિમીય કર્યો છે (જન) પશ્ચિમ (અન્ય મેહુણે  
અન્યથા કાવચીના) ચૂડકરવી જ મેહુણનો પશ્ચિમીય નથી કર્યો પરંતુ  
તે તે તેમને અન્ય પ્રાણી ઉત્તરપર્વત પશ્ચિમીય કર્યો છે (સૂ. ૩૪)

<sup>६</sup> अन्तरात्मनि पञ्चात्मनि । इत्यादि.

(अन्तर्गत में परिवर्तित) या अन्तर्गत परिवर्तित में माटे विहार

अक्खसोयप्पमाणमेत्तपि जलसयराहं उत्तरित्तए, णण्णत्थ अद्धाण-  
गमणेण । अम्मडस्स णं णो कप्पइ सगड वा एव तं चेव भाणिय-  
व्व णण्णत्थ एगाए गंगामट्टियाए । अम्मडस्स णं परिव्वायगस्स

व्वायगस्स 'अम्भडस्य खलु परिवाजकस्य, 'णो कप्पइ अक्खसोयप्पमाणमेत्तपि जल-  
सयराह उत्तरित्तए' अक्षस्रोत प्रमाणमात्रमपि—अक्षस्रोत = चक्रधू प्रवेशरश्मि तदेव  
प्रमाण तेन प्रमाणेन मात्रा=परिमाणम् अवगाहनतो यस्य तत्तथा तत्, चक्रस्य छिद्रपर्यन्त  
जलमपि 'सयराह' गीत्र, 'सयराह' इतिद्वितीयशब्द, 'उत्तरित्तए' उत्तरीतु नो  
कल्पते=तत्र प्रवेष्टु न कल्पते, तस्मान्न्यूनपरिमाणं जलमुत्तरीतुं कल्पत इति भाव । 'णण्ण-  
त्थ अद्धाणगमणेण' नाऽन्यत्राऽध्वगमनात्—अध्वगमनादन्यत्राऽय निषेध—अध्वगमने तु  
जलमुत्तरीतु कल्पते, 'अम्मडस्स णं णो कप्पइ सगड वा एव तं चेव भाणियव्व जाव'  
अम्भडस्य खलु नो कल्पते शकट वा एव तदेव भणितव्य यावत्, यावच्छब्देन 'सदमा-  
णियं वा दुरुहित्ताण गच्छित्तए' इत्यारभ्य 'कुकुमेण वा गाय अणुलिपित्तए' इति  
पर्यन्त पाठोऽत्यैवोत्तरार्धगताष्टादशमूत्रगतोऽनुसन्धेय इति । 'णण्णत्थ एगाए गंगामट्टियाए'

समय मार्ग में (सयराह) अकस्मात् (अक्खसोयप्पमाणमेत्तपि) गानी की धुरा प्रमाण  
जल आ जाय तो भी उसमें (उत्तरित्तए णो कप्पइ) उतरना नहीं कल्पता है ।  
(णण्णत्थ अद्धाणगमणेण) परंतु बिहार करते हुए अन्य रास्ता नहीं हो तो बात अलग ।  
(अम्मडस्स णं णो कप्पइ सगड वा एव तं चेव भाणियव्व जाव) इसी तरह इस  
अम्भड परिवाजक को शकट आदि पर चढ़ना भी कल्पता नहीं है । यहा 'यावत्' शब्द  
से 'सदमाणिय वा दुरुहित्ता ण गमित्तए' यहा से लेकर 'कुकुमेण वा गाय अणुलि-  
पित्तए' यहा तक का पाठ इसी आगम के उत्तरार्ध के अठारहवें सूत्र से समझ लेना

करती वधते भार्गवा (सयराह) अकस्मात् (अक्खसोयप्पमाणमेत्तपि) गाडीना  
घोसराणा प्रमाणं जेट्ठु जल आवी लय तो पणु तेमा (उत्तरित्तए णो कप्पइ)  
उतरतु उटपतु नथी (णण्णत्थ अद्धाणगमणेण) परंतु बिहार करता करता  
भीजे रस्ते न होय तो बात जुड़ी (अम्मडस्स णं णो कप्पइ सगड वा एव तं  
चेव भाणियव्व जाव) अथी रीते ते अम्भड परिवाजकने शकट (गाडी) आदि  
पर चढ़तु पणु उटपतु नथी अही (यावत्) शण्ठथी 'सदमाणिय दुरुहित्ता  
ण गच्छित्तए' अही थी लधने 'कुकुमेण वा गाय अणुलिपित्तए' अही सुधीने  
पाठ आ आगमना उत्तरार्धना आधारमा सूत्रथी लणी देवे लोधये (णण्णत्थ

ળો કપ્પઙ્ આહારકમ્મિણ્ણ વા ઉદેસિણ્ણ વા મીસજાણ્ણ ઇ વા અજ્ઞો-  
યરણ્ણ ઇ વા પૂઙ્કમ્મે ઇ વા કીયગહે ઇ વા પામિચ્ચે ઇ વા અણિસિ-

નાયત્રૈકસ્યા ગદ્ધામૃત્તિકાયા—પ્રકા ગદ્ધામૃત્તિકા કન્પતે પ્રહીતુમિયર્થ । ‘અમ્મહસ્સ ણ  
પરિચ્ચાયગસ્સ ણો કપ્પઙ્ આહારકમ્મિણ્ણ વા’ અમ્બડસ્ય સ્વલ્પ પરિવાજકસ્ય નો કન્પતે—  
આધાર્કર્મિક=પદ્કાયોપમર્દનપૂર્વક સાત્ત્વર્થકૃતમશનાદિક વા ‘ઉદેસિણ્ણ વા’ ઔદેશિક=  
સાધુમુદિસ્ય યત્ કૃત તદ વા ન કન્પતે, ‘મીસજાણ્ણ ઇ વા’ મિશ્રજાત—મિશ્રેણ=ગૃહસ્થ—  
સાધ્વાત્રિપ્રણિધાનલક્ષણભાવેન નિપ્પન્ન=પાકાત્તિભાવમુપગતં મિશ્રજાતમનાથેવ, તદપિ ન  
કન્પતે, ‘ઇ વા’ इति सर्वत्र वाक्यालङ्कार, ‘અજ્ઞોયરણ્ણ ઇ વા’ અયવરત્તમ=સાત્ત્વર્થમ-  
ધિકપ્રક્ષેપણેન નિપ્પાદિતમ્, एतदप्यकन्पनायम्, ‘પૂઙ્કમ્મે ઇ વા’ પૂતિકર્મ—આધાર્કર્મણ-  
વિશુદ્ધલેશસપૃક્તભક્તાદિ, તત્પિ ન કન્પતે, ‘કીયગહે ઇ વા’ કીતકૃતમ્—ક્રાત=ક્રયણ—સા-

વારિયે । ( ણણાસ્થ ઇગાણ્ણ ગગામટ્ટિયાણ્ણ ) ઇસે સિર્ફ એક ગગા કા મિટ્ટી હા કન્પિત  
હૈ । ( અમ્મહસ્સ ણ પરિચ્ચાયગસ્સ ) ઇસ અમ્બડ પરિવાજક કે લિયે ( ણો કપ્પઙ્  
આહારકમ્મિણ્ણ વા ઉદેસિણ્ણ વા મીસજાણ્ણ ઇ વા અજ્ઞોયરણ્ણ ઇ વા પૂઙ્કમ્મે ઇ વા  
કીયગહે ઇ વા પામિચ્ચે ઇ વા અણિસિટ્ટે ઇ વા અમિહહે ઇ વા ) પદ્કાયોપમર્દનપૂર્વક  
સાધુ કે નિમિત્ત નિપ્પાદિત આધાર્કર્મિક એવ ઔદેશિક—સાધુ કે ઉદેશ્ય કરકે  
બનાયા ગયા અશનાદિક ગ્રહણ કરના પરિવર્જિત હૈ । તથા મિશ્રજાત—સાધુ એવ ગૃહસ્થ કે  
ઉદેશ્ય સે તૈયાર ક્રિયા ગયા અજ્ઞાદિક કા મા ગ્રહણ કરના નિષિદ્ધ હૈ । ઇન પદો મેં “ઇ”  
“વા” યે દોનો વર્ણ વાક્યાલકાર મેં પ્રયુક્ત હુણ હૈ । ઇસી તરહ અયવરત—સાધુ કે લિયે  
અધિક માત્રા મેં બનાયા ગયા આહાર, પૂતિકર્મ—આધાર્કર્મિક આહાર કે અશ સે મિશ્રિત

ઇગાણ્ણ ગગામટ્ટિયાણ્ણ ) તેને માટે માત્ર એક ગગાની માટીજ કલ્પિત બતાવી  
છે ( અમ્મહસ્સ ણ પરિચ્ચાયગસ્સ ) આ અમ્બડ પરિવાજકને માટે ( ણો કપ્પઙ્  
આહારકમ્મિણ્ણ વા ઉદેસિણ્ણ વા મીસજાણ્ણ ઇ વા અજ્ઞોયરણ્ણ ઇ વા પૂઙ્કમ્મે ઇ વા કીયગહે-  
ઇ વા પામિચ્ચે ઇ વા અણિસિટ્ટે ઇ વા અમિહહે ઇ વા ) ૫૮ ( છ ) કાયા ઉપમર્દનપૂર્વક  
સાધુને નિમિત્ત નિપ્પાદિત આધાર્કર્મિક તેમજ ઔદેશિક—સાધુને ઉદેશ્ય કરીને  
બનાવેલુ અશન આદિક ગ્રહણ કરવું પરિવર્જિત છે તથા મિશ્રજાત—સાધુ  
તેમજ ગૃહસ્થના ઉદેશ્યથી તૈયાર કરેલા અન્ન—આદિકનુ ગ્રહણ કરવું પણ  
નિષિદ્ધ છે આ પદોમા ‘ઇ’ અને ‘વા’ એ બન્ને વર્ણ વાક્યાલકારમા  
વપરાયેલા છે તેવી જ રીતે અયવરત—સાધુને માટે અધિક માત્રામા બનાવેલા  
આહાર, પૂતિકર્મ—આધાર્કર્મિક આહારના અશથી મિશ્રિત આહાર, કીતકૃત—

द्वे इ वा अभिहडे इ वा ठइत्तए वा रइत्तए वा, कंतारभत्त इ वा  
दुग्भिक्खभत्ते इ वा गिलाणभत्ते इ वा वदलियाभत्ते इ वा पाहुण-

व्यानिमित्त तेन कृत=निष्पादितम्, तदपि न कल्प्यम्। 'पामिच्चे इ वा' प्रामित्यम्= यदन्वलादिक सा-र्थमुच्छ्रियानीयते तत् प्रामित्यम्। 'अणिसिट्ठे इ वा' अनिसृष्टम्= सर्वं स्वामिभि साधवे नानुनात यत् तन्निस्सृष्टम्, यदा द्वित्राणां पुर- पाणा साधारणे आहारे एकोऽयाननापृच्छ्य साधवे न्नाति, तदा तन्मनिसृष्ट, तन्पि न कल्पते। 'अभिहडे इ वा' अभ्याहतम्—साधु ममुखमानीतं न कल्पते। 'ठइत्तए वा' स्थापित-स्वनिमित्त स्थापित न कल्पते। 'रइत्तए वा' रचितम्—औद्देशिकमेव, तत्र मोदकचूर्णादि पुनर्मोदकतया रचित, तदपि न कल्प्यम्। 'कतारभत्ते इ वा' कातारभक्तम्— कातारम्=अरण्यम्—तत्समुल्लङ्घनार्थं नीयमान भक्तम्। यदा अरण्ये भिक्षुकाणां निर्वाहाय यत् मस्त्रियते तत् कान्तारभक्तम्—तदप्यकल्पनायम्। 'दुग्भिक्खभत्ते इ वा' दुर्मिक्षभक्तमिति वा—दुर्मिक्षे भिक्षुकाणां कृते यत् सस्त्रियते तदप्यकल्पनीयम्। 'गिलाणभत्ते इ वा' ग्लान

आहार, क्रीतवृत्त—मोल लाकर लिया गया आहार, प्रामित्य उधार लेकर अथवा किसी दूसरे से झपट कर दिया हुआ आहार, अनिसृष्ट—जिस आहार के ऊपर अनेक का स्वामित्व है उन सभी को पूछे बिना सिर्फ एक के द्वारा दिया गया आहार, अभ्याहत—साधु के मुख लाकर दिया गया आहार, स्थापित—साधु के निमित्त रखा हुआ आहार, रचित—मोदक- चूर्ण आदि को फोड़कर पुन मोदकरूप में बनाया गया आहार, कातारभक्त—अटवा को उल्लघन करने के लिये घर से लाया हुआ पाथेयस्वरूप आहार, अथवा जंगल में भिक्षुओं के निर्वाह के लिये तैयार करवाया गया आहार, दुर्मिक्षभक्त—दुर्मिक्ष के समय भिक्षुओं को देने के लिये बनवाया गया आहार, ग्लानभक्त—रोग के लिये बनाया गया आहार, चार्दलिका-

वेयासी लधने दीधेला आहार, प्रामित्य-उधार लधने अथवा कौंछ पीन पासेधी जुटवी लधने दीधेला आहार, अनिसृष्ट—वे आहारना ऊपर अनेकनु स्वामित्व होय जेवा अधाने पूछया बिना मात्र ओकना द्वारा अपायेले आहार, अभ्याहृत—साधुनी सामे लध आवीने आपेले आहार, स्थापित—साधुना निमित्त राखी मुकेले आहार रचित लाडुने तोडीने बूझा करी पछी ते बूझाभायी लाडु—इपभा भनारेले आहार, कान्तारभक्त—अटवीने उलघन करवा भाटे बरथी लावी राखेले पाथेयस्वरूप आहार, अथवा जंगलमा भिक्षुकेना निर्वाहने भाटे तैयार करायेले आहार, दुर्मिक्षभक्त—दुर्भिक्ष समयमा भिक्षुकेने देवा भाटे भनारेले आहार, ग्लानभक्त—रोगीने भाटे भनारेले

गभत्ते इ वा भोत्तए वा पाइत्तए वा । अम्मडस्स ण परिव्वायगस्स  
णो कप्पइ मूलभोयणे वा जाव वीयभोयणे वा भोत्तए वा  
पाइत्तए वा ॥ सू० ३५ ॥

भक्तम्-ग्लान सन निजाऽऽरोग्याय यत्प्रदीयते तद्-ग्लानभक्तम्, 'वदल्लियाभत्ते इ वा'  
वार्दल्लिकाभक्तम्-वृष्टौ यदातु क्रियते एतदप्यकल्प्यम् । 'पाहुणगभत्ते इ वा' प्राधुणक  
भक्तम्-प्राधुणक = कोऽपि कस्य चिद् गृहे समागत तस्य क्रते यत् क्रियते तत् प्राधुणकभक्तम्,  
एतत्प्यकल्पनीयम् । एतत्पूर्वोक्तम्-'भोत्तए वा पाइत्तए वा' भोक्तु या पातु वा न क  
ल्पते इत्युक्तमेव । 'अम्मडस्स ण परिव्वायगस्स णो कप्पइ मूलभोयणे वा जाव वीय  
भोयणे वा भोत्तए वा पाइत्तए वा' अम्बडस्य खल परिव्राजकस्य न कल्पते मूलभोजन  
वा यावद् वीजभोजन वा भोक्तु वा पातु वा-मूलानि कमलादीना, यावच्छब्दात्कदमभोजन  
फलभोजन हरितभोजनमेतानि त्रीणि पदानि गृह्यन्ते, तत्र-कदा = सूरणादयः, फलानि = आम्र-  
फलादीनि, हरितानि = मधुरतृणादीनि, बीजानि = शान्ध्यादीनि, एतानि भोक्तु न कल्पन्ते, तथा-  
आधाकर्मात्पानकानि पातु न कल्पन्ते इति ॥ सू ३५ ॥

भक्त-वृष्टि में देने के लिये उनाया गया आहार, प्राधुणकभक्त-पाहुनों के लिये राधा गया  
आहार, उस अम्बड परिव्राजक के लिये नहीं कल्पता है, और इस प्रकार का पेय भी उसे  
नहीं कल्पता है । (अम्मडस्स ण परिव्वायगस्स णो कप्पइ मूलभोयणे वा जाव  
वीयभोयणे वा भोत्तए वा पाइत्तए वा) इसी प्रकार इस अम्बड परिव्राजक के लिये कम  
लादिकों के मूल, सूरणादिक कन्द, आम्र आदि फल का भोजन एवं अपक शाल्यादिक एवं  
मधुर तृण आदि हरित सचित्त वस्तु का भोजन भी अकल्पित है ॥ सू ३५ ॥

आहार, वार्दल्लिकभक्त-वृष्टिभा देवा भाटे उनावेत्ते। आहार, प्राधुणकभक्त-  
प्राधुणकोने भाटे रधाववाभा आवेत्ते। आहार ते अम्बड परिव्राजकने भाटे  
नथी कल्पतो, अने आवा प्रकारनु पेय पद्य तेने नथी कल्पतु (अम्मडस्स ण  
परिव्वायगस्स णो कप्पइ मूलभोयणे वा जाव वीयभोयणे वा भोत्तए वा पाइत्तए वा)  
आ प्रकारे जे अम्बड परिव्राजकने भाटे उभण आदिउना भूण, सूरण  
आदिक उद, आम्र आदिउ इणनु लोअन तेमज अपकव शालि आदिउ तेमज  
मधुर तृण आदि वीवी सचित्त वस्तुनु लोअन पद्य अकल्पित छे (सू ३५)



મૂલમ્—અમ્મહસ્સ ણં પરિવ્વાયગસ્સ ચઽવ્વિહે અણ-  
દ્વાદહે પચ્ચસ્સાણ જાવજ્જીવાણ, ત જહા—અવજ્ઞાણાયરિણ પમાયા-  
યરિણ હિંસપ્પયાણે પાવકમ્મોવણ્ણે ॥ સુ. ૩૬ ॥

ટીકા—‘અમ્મહસ્સ ણ’ इत्यादि ।

‘અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ’ અમ્મહસ્ય મ્હલ પરિવાજકસ્ય ‘ચઽ  
વ્વિહે અણદ્વાદહે પચ્ચસ્સાણ જાવજ્જીવાણ’ ચતુર્થિ અનર્થદ્વંડ—અર્થ=પ્રયોજન ગૃહ  
સ્થસ્ય ક્ષેત્રવાસ્તુધનધાન્ય શરીરપરિપાલનાદિવિષય—તદર્થ આરમ્મો=મૂતોપમદ્વંડ્યદ્વંડ ।  
દ્વંડો નિગ્રહો યાતના વિનાશ इति પર્યાયા । અર્થેન=પ્રયોજનન દ્વંડોડ્યદ્વંડ, સ ચૈવમૂત  
ઉપમર્દનલક્ષણો દ્વંડ ક્ષેત્રાદિપ્રયોજનમપેક્ષમાણોડ્યદ્વંડ ઉચ્યતે, તદ્વિપરીતોડનર્થદ્વંડ પ્રત્યા  
હ્યાતો યાવજ્જીવમ્ । અયમનર્થદ્વંડ કિંત્વરૂપઃ इति બોધયિતુમાહ—‘ત જહા’  
તથા—‘અવજ્ઞાણાયરિણ’ અપધ્યાનાઽઽચરિત—અપધ્યાનમ્=આત્તરૌદ્રરૂપ, તેનાચરિત=  
આસેવિતો યોડનર્થદ્વંડ સ તથા । ‘પમાયાયરિણ’ પ્રમાદાઽઽચરિત—પ્રમાદેન=મઘવિષય

‘અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ’ इत्यादि ।

(અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ) इस अम्भड परिव्राजक के (चउव्विहे) चारों  
प्रकार के (अणद्ववादहे) अनर्थ दंडों को (जावज्जीवाए पच्चस्साए) जाननपर्यंत परि-  
व्राग है । वे चार अनर्थदंड इस प्रकार हैं—(अवज्ज्ञाणायरिण पमायायरिण हिंसप-  
पाणे पावकम्मोवण्णे) अपध्यानाचरित, प्रमादाचरित, हिंसाप्रदान, एवं पापकर्मोपदेश ।  
विना प्रयोजन जीवों का उपमर्दन जिन कार्यों के करने से होता है उसका नाम अनर्थदंड  
है । आतर्लौदररूप ध्यान का नाम अपध्यान है । इस ध्यानसे उद्भूत अथवा क्रियमाण दंड  
का नाम अपध्यानाचरित अनर्थ दंड है । मघ, विषय, कृपाय, निद्रा एवं विकृथारूप प्रमाद से

“અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ” इत्यादि

(અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ) આ અમ્મહ પરિવાજકને (ચઽવ્વિહે)  
ચારેય પ્રકારના (અણદ્વાદહે) અનર્થ દંડોનો (જાવજ્જીવાણ પચ્ચસ્સાણ) જાનન  
પર્યન્ત પરિવ્રાજ છે એ ચાર અનર્થદંડ આ પ્રકારના છે (અવજ્ઞાણાયરિણ  
પમાયાયરિણ હિંસપ્પયાણે પાવકમ્મોવણ્ણે) અપધ્યાનાચરિત, પ્રમાદાચરિત, હિંસા  
પ્રદાન—હિંસાકારક મઘ કાંઈને દેવું, તેમજ પાપકર્મનો ઉપદેશ વિના પ્રયોજન  
જીવોનું ઉપમર્દન જે કાર્યો કરવાથી થાય તેનું નામ અનર્થદંડ છે આત-  
રૌદ્રરૂપ ધ્યાનનું નામ અપધ્યાન છે આ ધ્યાનથી ઉદ્ભવેલા અથવા થનારા  
દંડનું નામ અપધ્યાનાચરિત—અનર્થદંડ છે મઘ, વિષય, કૃપા, નિદ્રા તેમજ

**मूलम्—अम्मडस्स ण परिव्वायगस्स कप्पड मागहए अद्दाढए जलस्स परिग्गाहित्तए, से वि य वहमाणए णो चेव**

कपायनिद्राविकृतालक्षणेन आचरित 'रिसप्पयाणे' हिंसाप्रदानम्—हिंसाहेतुत्वादग्निविष शस्त्रादिक हिंसोच्यते, कारणे कार्योपचारात्, तत्प्रदानमन्यस्मै क्रोधाभिभूताय अनभिभूताय वा । यद्वा—हिंस्रप्रदानमिति श्रुत्या—हिंस्र=हिंसाकारि शस्त्राणि, तत्प्रदान=परेषा समर्पणम्, अयं तृतीयोऽनर्थदण्ड, 'पावस्सोवएसे' पापकर्मोपदेश—पातयति नरकादागतिं पापम्, तत्प्रधानं कर्म पापकर्म, तस्योपदेश, कृष्यादिसाधन्यापारं प्रवर्तनम्, अयं चतुर्थ ॥ सू० ३६ ॥

**टीका—**'अम्मडस्स' इत्यादि ।

'अम्मडस्स ण परिव्वायगस्स कप्पड' अम्मडस्य खलु परिव्राजकस्य कल्पते 'मागहए अद्दाढए जलस्स परिग्गाहित्तए' मागधमन्त्रक जलस्य परिग्रहीतुम्, 'से वि य क्रिये गये कार्यं का नाम प्रमादाचरित अनर्थदण्ड है । हिंसा के हेतु होने से अग्नि, विष एवं शस्त्र आदि, कारण में कार्य के उपचार से हिंसास्वरूप कहे गये हैं । इन हिंसा के कारणों को किसी क्रोशयुक्त व्यक्ति के लिये अथवा क्रोशरहित व्यक्ति के लिये देना सो हिंसाप्रदान नाम का अनर्थदण्ड है । आत्मा को जो नरक में डाले उसका नाम पाप है, इस पापप्रधान कर्म करने का उपदेश देना अथवा स्वयं भी कृष्यादि साधनरूप व्यापार में प्रवृत्ति करना सो पापोपदेश नामका अनर्थदण्ड है ॥ सू ३६ ॥

'अम्मडस्स ण परिव्वायगस्स' इत्यादि ।

(अम्मडस्स ण परिव्वायगस्स) इस अम्भड परिव्राजक को (मागहए अद्दाढए) भगवद्देश प्रसिद्ध अर्थ—आढक—प्रमाण (जलस्स परिग्गाहित्तए कप्पड) जल

विश्लेष प्रमादर्थी आचरेला—करेला कायनु नाम प्रमादाचरित—अनर्थदण्ड है हिंसाना हेतु थाय तेवा अग्नि, विष तेमज्ज शस्त्र आदि, कारणमा दार्थेनो उपचार थावाथी हिंसास्वरूप कहेवाय ते आ हिंसाना कारणेने कोटि क्रोधायमान व्यक्तिने ते विना क्रोधवाणा व्यक्तिने भाटे आपवा ते हिंसाप्रदान नामने अनर्थदण्ड छे आत्माने जे नरकमा नाजे तेनु नाम पाप छे आ पापप्रधान कर्म करवानो उपदेश देवो अथवा पोते पणु कृषि आदि साधनरूप व्यापारमा प्रवृत्ति करवी ते पापोपदेश नामने अनर्थदण्ड छे (सू ३६)

'अम्मडस्स ण परिव्वायगस्स' इत्यादि

(अम्मडस्स ण परिव्वायगस्स) आ अम्भड परिव्राजके (मागहए अद्दाढए) भगवद्देश प्रसिद्ध अर्थ—आढक प्रमाण (जलस्स परिग्गाहित्तए कप्पड)

ળ અવહમાણ૯, ૯વ યિમિ૯ પસન્ને જાવ સે વિ ય પરિપૂ૯ ણો  
 ચેવ ણ અપરિપૂ૯, સે વિ ય સાવજ્ઞે ત્તિ કાઠં ણો ચેવ ણં  
 અણવજ્ઞે, સે વિ ય જીવત્તિ કાઠ ણો ચેવ ણ અજીવે, સે વિ

વહમાણ૯ ણો ચેવ ણ અવહમાણ૯' તદપિ ચ વહમાનં નો ચૈવ ચ્છલ અવહમાનમ્,  
 '૯વ યિમિ૯ પસન્ને જાવ' ણવ સ્તિમિત પ્રસન્ન યાગત 'સે વિ ય પરિપૂ૯ ણો ચેવ ણ  
 અપરિપૂ૯' તદપિ<sup>૧</sup> ચ પરિપૂત નો ચૈવ ચ્છલ અપરિપૂતમ્, કસ્માત્ કારણાત્ પરિપૂત ગૃહ્ણા  
 તીયત આહ—'સે વિ ય સાગ્જે ત્તિ કાઠ' તત્પિ ચ સાવધમિતિ કૃત્વા—ઇતિ । ૬વ  
 જલ સાવધમસ્તીતિ જાત્વા વલ્લગાલિત કૃત્વા ગૃહ્ણતાતિ માય । 'ણો ચેવ ણ અણવજ્ઞે'  
 ન ચૈવ ચ્છલ અનગધમ્—ન તુ નિરગધમિતિ કૃત્વા પરિપૂતં કરોતિ । સાવધમિત્યપિ કથ નાતમ્ ?  
 ૬ત્યત આહ—'સે વિ ય જીવત્તિ કાઠ' તદપિ ચ જાગા ૬તિ કૃત્વા, ૬હ પુત્તરકાવિજીના  
 સતાતિ કૃત્વેતિ માવ, 'ણો, ચેવ ણ અજીવે ત્તિ કાઠ' નો ચૈવ ચ્છલ અજીવ=જીવરહિતમ્  
 ૬તિ કૃત્વા, 'સે વિ ય ઢિણ્ણે ણો ચેવ ણ અઢિણ્ણે' તદપિ ચ દત્ત નો ચૈવ ચ્છવદત્તમ્,

પ્રહ્ણ કરના કલ્પતા હૈ । (સે વિ ય વહમાણ૯ ણો ચેવ ણ અવહમાણ૯) જિતના  
 અર્ધ—આઢક—પ્રમાણ જલ લેના ૬સે કલ્પતા હૈ સો મી વહતા હુઆ હી કલ્પતા હૈ, અવહતા  
 હુઆ નહીં । (૯વ યિમિ૯ પસન્ને જાવ સે વિ ય પરિપૂ૯ ણો ચેવ ણ અપરિપૂ૯)  
 વહ મા કદમ સે રહિત, સ્વચ્છ, પ્રસન્ન—નિર્મલ યાવત્ પરિપૂત—ઝાના હુઆ હી કલ્પતા હૈ,  
 ૬સસે વિપરીત નહીં । (સે વિ ય સાગ્જેત્તિ કાઠ ણો ચેવ ણ અણવજ્ઞે) સોમી  
 સાવધ સમજ્ઞ કર ઝાના હુઆ હી કલ્પતા હૈ, નિરવધ સમજ્ઞ કર નહીં । (સે વિ ય જીવત્તિ  
 કાઠ ણો ચેવ ણ અજીવે) સાવધ મી ડસે વહ જીવસહિત સમજ્ઞકર હી માનતા  
 હૈ, અજીવ સમજ્ઞકર નહીં । (સે વિ ય ઢિણ્ણે ણો ચેવ ણ અઢિણ્ણે)

જલ ંહણુ ડરણુ ડત્પે ં (સે વિ ય વહમાણ૯ ણો ચેવ ણ અવહમાણ૯)  
 જોટણુ અર્ધઆઢક પ્રમાણુ જલ લેણુ તેને ડત્પે ં તે પણુ વહેતુ ડોય  
 તેણુ જ ડત્પે ં, ન વહેતુ ડોય તે નહિ (૯વ યિમિ૯ પસન્ને જાવ સે વિ ય  
 પરિપૂ૯ ણો ચેવ ણ અપરિપૂ૯) તે પણુ ડર્દમ (ડચરા)થી રહિત, સ્વચ્છ,  
 પ્રસન્ન—નિર્મળ યાવત્ પરિપૂત—ગાળેણુ જ ડત્પે ં, તે વિનાતુ નહિ (તેનાથી  
 ઊલટુ નથી ડલ્પતુ) (સે વિ ય સાગ્જેત્તિ કાઠ ણો ચેવ ણ અણવજ્ઞે) તે પણુ  
 સાવધ સમજ્ઞને ગાળેણુ જ ડત્પે ં, નિરવધ સમજ્ઞને નહિ (સે વિ ય  
 જીવત્તિ કાઠ ણો ચેવ ણ અજીવે) સાવધ પણુ તેને તે જીવસહિત સમજ્ઞને  
 જ માને ં, અજીવ સમજ્ઞને નહિ (સે વિ ય ઢિણ્ણે ણો ચેવ ણ અઢિણ્ણે)  
 તે પણુ ડોધંએ આપેણુ ડોય તે જ ડત્પે ં ઢીધા વગરતુ નહિ (સે વિ

ય દિણ્ણે ણો ચેવ ણ અદિણ્ણે, સે વિ ય હત્થ-પાય-ચરુ-  
ચમસ-પક્ખાલણદ્વયાણ પિવિત્તણ વા, ણો ચેવ ણ 'સિણાહિત્તણ ।  
અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ કપ્પહ માગહણ ય આદણ જલસ્સ  
પહિંગાહિત્તણ, સે વિ ય વહમાણણ જાવ ણો ચેવ ણ અદિણ્ણે,

‘સે વિ ય હત્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-પક્ખાલણદ્વયાણ પિવિત્તણ વા’ તદપિ ચ હસ્ત-  
પાદ-ચરુ-ચમસ-પ્રક્ષાલનાર્થાય પાતુ વા, ચરુ પાત્રવિશેષ, ‘ણો ચેવ ણ સિણાહિત્તણ’  
નો ચૈવ સ્વલ્પ સ્નાતુમ્ । ‘અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ કપ્પહ’ અમ્મહસ્ય સ્વલ્પ પરિવાજકસ્ય  
રૂપતે ‘માગહણ ય આદણ જલસ્સ પહિંગાહિત્તણ’ માગધ ચાદક જલસ્ય પ્રતિપ્રહીતુમ્,  
‘સે વિ ય વહમાણણ જાવ ણો ચેવ ણ અદિણ્ણે’ તદપિ ગ્રહમાર્ગ યાવત્ નો ચૈવ સ્વલ્પદત્તમ્,  
‘સે વિ ય સિણાહિત્તણ’ તદપિ ચ સ્નાતુમ્, ‘ણો ચેવ ણ હત્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-

ગ્રહ મા ત્રિયા દુઆ હા કલ્પતા હૈ, ધિના દિયા દુઆ નહીં । (સે વિ ય હત્થ-પાય-ચરુ-  
ચમસ-પક્ખાલણદ્વયાણ પિવિત્તણ વા) દિયા દુઆ મા ગ્રહ જલ હસ્ત, પાદ, ચરુ (પાત્ર  
વિશેષ) યત્ર ચમસ કે પ્રક્ષાલન કે લિયે અથવા પાને ક લિયે હા કલ્પતા હૈ, (ણો સિણા  
હિત્તણ) સ્નાન ક લિયે નહા । (અમ્મહસ્સ ણ પરિવ્વાયગસ્સ કપ્પહ માગહણ ય આદણ  
જલસ્સ પહિંગાહિત્તણ) ઇસ અમ્મહ પરિવાજક કો મગધદેશમબધી આદકપ્રમાણ જલ  
પ્રહણ કરના કલ્પતા હૈ (સે વિ ય વહમાણણ જાવ ણો ચેવ ણ અદિણ્ણે) ગ્રહ મા  
ગ્રહતા દુઆ યાવત્ દિયા દુઆ હા કલ્પતા હૈ, ધિના દિયા દુઆ નહીં । (સે વિ ય સિણા  
હિત્તણ ણો ચેવ ણ હત્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-પક્ખાલણદ્વયાણ) ગ્રહ મા સ્નાન ક લિયે

ય હત્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-પક્ખાલણદ્વયાણ પિવિત્તણ વા) નીધેલુ હોય તે પશુ પાણી,  
હોય પગ, ચરુ, તેમજ અમસને ધોવા માટે અથવા પીવા માટે જ કટપે છે (ચરુ,  
અમસ એ પાત્રવિશેષના નામો છે) (ણો સિણાહિત્તણ) સ્નાન માટે નહિ (અમ્મહસ્સ  
ણ પરિવ્વાયગસ્સ કપ્પહ માગહણ ય આદણ જલસ્સ પહિંગાહિત્તણ) આ અખડ પરિ  
વાજકને મગધદેશ-સબધી આદકપ્રમાણ જલ ગ્રહણ કરવું કટપે છે (સે વિ ય  
વહમાણણ જાવ ણો ચેવ ણ અદિણ્ણે) તે પશુ વહેતુ હોય તેજ કટપે છે, (યાવત્)।  
આપેલુ હોય તે કટપે છે આપેલુ ન હોય તેવું નહિ (સે વિ ય સિણાહિત્તણ ણો  
ચેવ ણ હત્થ-પાય-ચરુ-ચમસ-પક્ખાલણદ્વયાણ) તે પશુ સ્નાન માટે જ કટપે છે

से वि य सिणाइत्तए, णो चेव णं हत्थ-पाय-चरु-चमस-प-  
क्खालणट्ठयाए पिचित्तए वा ॥ सू० ३७ ॥

मूलम्—अम्मडस्स णो कप्पड-अण्णउत्थिया वा अ-  
ण्णउत्थियदेवयाणि वा अण्णउत्थियपरिग्गहियाणि वा चेइयाइ

पक्खालणट्ठयाए पिचित्तए वा ' नो चैव सल्ल हस्त-पाद-चरु-चमस-प्रक्षालनाऽर्थं  
पातु वा, शेषपदव्याख्याऽस्त्यैवागमस्योत्तरार्धे एकोनविंशतितमे सूत्रे प्रदर्शिता, अत्र सूत्रे जलस्य  
परिमाणं प्रदर्शितमस्ति ॥ सू ३७ ॥

टीका—'अम्मडस्स णो कप्पड' इत्यादि ।

'अम्मडस्स णो कप्पड' अम्मडस्य न कल्पते, अस्य 'वन्दितुम्' इत्यगन्धव्य ।  
कान् वन्दितु न कल्पते 'अत्राऽऽह—'अण्णउत्थिया वा' अययूथिकान् वा-अयत्=तीर्थ-  
करमवापेक्षया भिन्नं यद् यूथ=सघस्तदन्ययूथ तदस्त्येषामित्यययूथिका=शाक्यादिभिस्त्व  
तान्, 'अण्णउत्थियदेवयाणि वा' अययूथिकदैवतानि वा-अन्ययूथिकानां दैवतानि  
अन्ययूथिकदैवतानि-अर्हद्विन्नान् देवान् वा, 'अण्णउत्थियपरिग्गहियाणि वा चेइयाइ'

ही कल्पता है, हाथ, पैर, चरु एवं चमचा को धोने के लिये नहीं और न पान के लिये  
ही । 'आढक' आदि का अर्थ इसी आगम के उत्तरार्ध में उन्नासने मूत्र का व्याख्या में  
प्रदर्शित किया गया है ॥ सू ३७ ॥

'अम्मडस्स णो कप्पड' इत्यादि ।

(अम्मडस्स) इस अम्मड को (अण्णउत्थिया) अययूथिक-तीर्थकरमव की  
अपेक्षा शाक्यादिक भिक्षुओं का मघ, एवं (अण्णउत्थियदेवयाणि वा) अन्यसघ द्वारा  
उपास्यरूप से समत अर्हत्-प्रभु सिवाय दूसरे देवता, (अण्णउत्थियपरिग्गहिया

ढाथ, पग, अरु तेमज्ज अमया धौवा भाटे नहि अने पीवा भाटे पणु नहि  
'आढक' आदिनेो अर्थे ओज्ज आगमना उत्तरार्धभा ओगणुवीशभा सूत्रनी  
व्याख्याभा करवाभा आयेो छे (सू. ३७)

'अम्मडस्स णो कप्पड' इत्यादि

(अम्मडस्स) ओ अम्मडने (अण्णउत्थिया) भीज्ज यूथवाणा-तीर्थ करस धनी  
अपेक्षा शाक्य भिक्षुओना सध, तेमज्ज (अण्णउत्थियदेवयाणि वा) भीज्ज  
सध द्वारा उपास्यइयथी समत अर्हत्त प्रभु सिवाय भीज्ज देव, (अण्ण  
उत्थियपरिग्गहियाणि वा चेइयाइ) तथा भीज्ज यूथभा लणी गयेला जैन साधु

वदित्तए वा णमंसित्तए वा जाव पज्जुवासित्तए वा, णणत्थ  
अरिहंते वा अरिहंतचेइयाइ वा ॥ सू० ३८ ॥

**मूलम्—**अम्मडे ण भंते । परिव्वायए कालमासे काल

अययूधिकपरिगृहातान् वा चैयान्, आर्षत्वात् ह्योनिर्देश, चिति = चान्, तत्र साधव =  
कुशला चित्या = अर्हत्साधव, न एव चैया, प्रज्ञादित्वात् स्वार्थेऽण्, तान्, अयमत्र पिण्ड-  
तोऽर्थ, तैर्थिकातरसाधून् वा तैर्थिकान्तरदेवान् वा, यथाकथंचित्तैर्थिकान्तरमभिहितान्  
जिनसाधून् वा 'वदित्तए वा' वदितुं = स्तोतु वा, 'णमंसित्तए वा' नमस्त्यतु = नम-  
स्कर्तु वा 'जाव पज्जुवासित्तए वा' यावत् पर्युपासितुम् = आराधयितु वा, 'णणत्थ  
अरिहंते वा अरिहतचेइयाइ वा' नाऽन्यत्र अर्हंतो वा अर्हचैयान् वा । अय निषेधोऽर्ह-  
द्विषये, अर्हत्साधुविषये वा न घटते, किन्तु ततोऽन्यत्राऽय निषेध इति भाव । 'चैय' शब्दस्य  
विस्तृतोऽर्थ 'उपासकदशगा'—सूनस्यागारधर्मसजीवनीटीकाया मया प्रदर्शित स ततोऽवसेय  
॥ सू ३८ ॥

टीका—गौतम पृच्छति—'अम्मडे ण भंते ! परिव्वायए' इत्यादि ।

'भंते' ह भदन्त । 'अम्मडे ण परिव्वायए' अम्बड रसु परिवाजक

णि वा चेइयाइ) तथा अन्य यूय में सम्मिलित जैन साधु भी (वदित्तए वा णमसि-  
त्तए वा जाव पज्जुवासित्तए वा) वदना करने, नमस्कार करने एव पर्युपासना करने के  
लिये (णो कप्पइ) कपते नहीं हैं । (णणत्थ अरिहंते वा अरिहतचेइयाइ वा)  
परंतु यदि नमस्कार आदि क लिये उसे कोई कल्पते है तो वे एकमात्र अरिहत एव अरि-  
हत के साधुजन ही कल्पते हैं । 'चैत्य' शब्द का विस्तृत अर्थ, जिज्ञासुओं को  
'उपासकदशगा' की आगारधर्मसजीवनी टीका में देखना चाहिये ॥ सू ३८ ॥

'अम्मडे ण भंते' इत्यादि ।

(भंते) हे भदन्त ! (अम्मडे ण परिव्वायए) यह अम्बड परिवाजक (कालमासे

पथु (वदित्तए वा णमसित्तए वा जाव पज्जुवासित्तए वा) वदना करवा,  
नमस्कार करवा तेमज् पथुपासना करवा भाटे (णो कप्पइ) नहीं कटपता  
(णणत्थ अरिहंते वा अरिहतचेइयाइ वा) परंतु नमस्कार आदि योज्य ने  
दोष होने भाटे होय तो ते ओकमात्र अरिहत तेमज् अरिहतता साधुजन  
ज छ 'चैत्य' शब्दने विस्तृत अर्थ जिज्ञासुओंको 'उपासकदशगा'नी  
आगारधर्मसजीवनी टीकाभा नेवे नेधये (सू ३८)

"अम्मडे ण भंते ।" इत्यादि

(भंते) हे भदन्त ! (अम्मडे ण परिव्वायए) आ अम्बड परिवाजक (काल

કિંચા કહિં ગચ્છિહિતિ ? કહિ ઉવવજ્જિહિતિ ? ગોયમા !  
અમ્મહે ણં પરિવ્વાયણ ઉચ્ચાવણિં સીલ-વ્વય-ગુણ-વેરમણ-  
પચ્ચક્ખાણ-પોસહો-વવાસેહિં અપ્પાણં ભાવેમાણે વહૂડ વાસાઈ

‘કાલમાસે કાલં કિંચા કહિં ગચ્છિહિતિ ? કહિં ઉવવજ્જિહિતિ ?’ કાલમાસે કાલ  
જ્ઞાત્વા કુત્ર ગમિષ્યતિ ? કુત્રોપસ્યતે ? ભગવાનાહ-‘ગોયમા ! અમ્મહે ણ પરિવ્વાયણ’  
હે ગૌતમ ! અમ્મહ સ્વલ્પ પરિવાજક ‘ઉચ્ચાવણિં’ ઉચ્ચાવચ્ચે = નાનાવિધે, ‘સીલ-વ્વય-  
ગુણ-વેરમણ-પચ્ચક્ખાણ-પોસહોવવાસેહિં’ શીલ-વ્રત-ગુણ-વિરમણ-પ્રત્યાલ્યાન-  
પોષધોપવાસૈ, શીલાનિ-“શીલ સમાધૌ” અસ્માદ ધમ્મ, નપુસકત્વં લોકાત્, શીલતિ-આત્મ  
ચિત્તનરૂપ સમાધિ પ્રાપ્નોતિ એમિસ્તાનિ શીલાનિ । તાનિ ચ ચારિ-સામાયિક-દેશાવકાશિક  
પોષધા-તિથિનિવિમાગાદ્યાનિ, વ્રતાનિ-પચ્છાણુવ્રતાનિ, ગુણા-ત્રીણિ ગુણવ્રતાનિ, વિરમણ મિધ્યા  
ત્વાનિવર્તનમ્, પ્રત્યાલ્યાન-પર્વદિનેષુ ત્યાગ્યાના પરિત્યાગ, પોષધોપવાસ-પોષ-પુષ્ટિ ધર્મસ્ય  
વૃદ્ધિમિતિ યાવદ્ ધત્તે इति પોષધ, પોષધગચ્છો રૂઢચા પર્વસુ વર્તતે, પર્વાણિ ચાષ્ટમી-ચતુ  
ર્દશી-પૌર્ણમાસ્યમાવાસ્યાતિથય, પૂરણાત્ પર્વેત્યુચ્યતે, પૂરણત્વ ધર્મેવૃદ્ધિકારકત્વાત્, પોષધે ઉપ

કાલ કિંચા) કાલ અવસર મે કાલ કરકે (કહિં ગચ્છિહિતિ) કહા જાયગા ? (કહિં ઉવવ  
જ્જિહિતિ) કહા ઉત્પન્ન હોગા ? પ્રભુ ને કહા-(ગોયમા) હે ગૌતમ ! (અમ્મહે ણ પરિવ્વાયણ  
ઉચ્ચાવણિં સીલ-વ્વય-ગુણ-વેરમણ-પચ્ચક્ખાણ-પોસહોવવાસેહિં) મહ અમ્મહ  
પરિવ્રાજક અનેક પ્રકાર કે શીલવ્રત-જિનકે દ્વારા આત્મા કે ચિત્તન રૂપ સમાધિ જીવ પ્રાપ્ત  
કરતા હૈં ઉનકા નામ શીલવ્રત હૈ, ગુણવ્રત, મિધ્યાત્વવિરમણ, પ્રત્યાલ્યાન-પર્વદિનો મે ત્યાગ  
કરને યોગ્ય વસ્તુઓં કા ત્યાગ કરના, પોષધોપવાસ-અષ્ટમી, ચતુર્દશી, પૌર્ણમાસી એવ અમા  
વાસ્યા યે તિથિયોં ધર્મ કા પોષણ કરતા હૈં ફસલિયે યે પોષધ હૈ, ફનમેં ચતુર્વિધ આહાર કા

માસે કાલ-કિંચા) કાલ અવસર મે કાલ કરીને (કહિં ગચ્છિહિતિ) કયા થશે ?  
(કહિં ઉવવજ્જિહિતિ) કયા ઉત્પન્ન થશે ? પ્રભુએ ઉત્તરમા કહ્યું-(ગોયમા) હે  
ગૌતમ ! (અમ્મહે ણ પરિવ્વાયણ ઉચ્ચાવણિં સીલ-વ્વય-ગુણ-વેરમણ-પચ્ચક્ખાણ  
પાસહોવવાસેહિં) એ અમ્મહ પરિવ્રાજક, અનેક પ્રકારના શીલવ્રત (જેના  
દ્વારા આત્માના ચિત્તનરૂપ સમાધિ જીવ પ્રાપ્ત કરે છે તેનું નામ શીલવ્રત  
છે), ગુણવ્રત, વેરમણ-મિધ્યાત્વવિરમણ, પ્રત્યાલ્યાન-પર્વના દિવસોમા ત્યાગ  
કરવા યોગ્ય વસ્તુઓના ત્યાગ કરવો, પોષધોપવાસ-અષ્ટમી, ચતુર્દશી,  
પૌર્ણમાસી તેમજ અમાવાસ્યા એ તિથિઓ ધર્મનું પોષણ કરે છે તે માટે

સમળોવાસગપરિયાયં પાઠિહિતિ, પાઠિત્તા માસિયાણ સલે-  
હણાણ અપ્પાણં જ્ઞસિત્તા, સદ્દિ મત્તાઈ અણસણાણ છેદિત્તા,

વાસ = નિયમવિશેષ પોષપોષવાસ, સ ચતુર્વિધ — આહારગ્રાગ્રસત્કારત્યાગપ્રત્યચર્યસાવધવ્યા-  
પામ્પગિયાગમેદાત્ । પપ્પા ગ્રાહાદિપોષપોષવાસાન્તાનામિતરેતરયોગદ્વન્દ્વસ્તૈસ્તયોક્તૈ  
'અપ્પાણ માવેમાણે ગ્હૂઈ વાસાઈ સમળોવાસગપરિયાય પાઠિહિતિ' આમાન માન-  
યન્ બહુનિ વર્ષાંગિ શ્રમગોપાસરૂપર્યાય પાલયિય્થનિ, 'પાઠિત્તા' પાલયિવા 'માસિયાણ  
સલેહણાણ અપ્પાણ જ્ઞસિત્તા' માસિક્યા મ્લેગ્વનયાઽઽમાન જુપિવા = સેવિત્વા, 'સદ્દિ  
મત્તાઈ અણસણાણ છેદિત્તા' પદિ મત્તાનિ અનગનેન ઠિત્વા, 'આલોડયપડિક્કતે'

ત્યાગ કરના । ઇન સગદા મેદ ઇસ પ્રકાર હૈ, શીલવ્રત કા મેદ—સામાયિક, દેશાવ-  
કાનિક, પૌષ્ઠ ઓર અતિથિનિવિભાગ ઇસ પ્રકાર સે ૪ હૈ । ગુણવ્રત ત્રીન હૈ । પૌષપોષગ્રાસ  
મી ૪ પ્રકાર કા હૈ—આહાર કા ત્યાગ, શારીરિક સત્કાર કા ત્યાગ, બ્રહ્મચર્ય કા પાલન  
અવ સાવધ વ્યાપાર નહીં કરના । ઇન સગ નિયમો—વ્રતો સે (અપ્પાણ માવેમાણે) અપની  
આત્મા કો ભાવિત કરતા હુઆ (ગ્હૂઈ વાસાઈ સમળોવાસગપરિયાય પાઠિહિતિ)  
અનેક વર્ષો તક શ્રમગોપાસરૂ — શ્રાવક કી પર્યાય કા પાલન કરેગા । (પાઠિત્તા મા-  
સિયાણ સલેહણાણ અપ્પાણ જ્ઞસિત્તા) ઇસ પ્રકાર શ્રાવક કી પર્યાય કો પાલન કરકે  
ફિર વહ ૧ મામ કી મ્લેક્ષના સે અપની આમા કો યુક્ત કર—અર્થાત્ એક માસ કી મ્લે-  
ક્ષના ધારણ કર (સદ્દિ મત્તાઈ અણસણાણ છેદિત્તા) સાઠ મત્ત કા અનગન સે છેદકર  
(આલોડયપડિક્કતે) પાપકર્મો કી આલોચના—પ્રતિક્રમગ કરકે (સમાહિપ્તે) સમાધિ

એ પૌષ્ઠ છે તેમા ઉપવાસ એટલે વસતું એ પૌષ્ઠોપવાસ કહેવાય છે  
એ બધાનો લેહ આ પ્રકારે છે, શીલવ્રતના લેહ—આમાયિક, દેશાવકાશિક,  
પૌષ્ઠ, અને અતિથિસ વિભાગ, આ ચાર પ્રકારના છે શુષુવ્રત ત્રણ પ્રકારના  
છે પૌષ્ઠોપવાસ ચાર ૪ પ્રકારના છે—આહારનો ત્યાગ, શારીરિક સત્કારનો  
ત્યાગ, બ્રહ્મચર્યનું પાલન તેમજ સાવધ વ્યાપાર ન કરવા આ બધા  
નિયમો—વ્રતોથી (અપ્પાણ માવેમાણે) પોતાના આત્માને ભાવિત કરતા થકા  
(ગ્હૂઈ વાસાઈ સમળોવાસગપરિયાય પાઠિહિતિ) અનેક વગ્ગો સુધી શ્રમણો  
પાસક—શ્રાવકની પર્યાયનું પાલન કરશે (પાઠિત્તા માસિયાણ સલેહણાણ  
અપ્પાણ જ્ઞસિત્તા) આ પ્રકારે શ્રાવકની પર્યાયનું પાલન કરીને પછી તે  
એક મામની મ્લેક્ષના ધારણ કરીને (સદ્દિ મત્તાઈ અણસણાણ છેદિત્તા)  
સાઠ લક્ષાનું અનગનથી છેદન કરીને (આલોડયપડિક્કતે) પાપ કર્મોની



આલોહ્યપડિક્કતે સમાહિપત્તે કાલમાસે કાલ કિચ્ચા બમ્ભલોણ  
કપ્પે દેવત્તાણ ઉવવજ્જિહિતિ । તત્થ ણ અત્થેગइयाण દેવાણં  
દસ સાગરોવમાઈ ઠિઈ પ્પણત્તા । તત્થ ણં અમ્મહસ્સ વિ દેવસ્સ  
દસ સાગરોવમાઈ ઠિઈ ॥ સૂ. ૩૯ ॥

મૂલમ્—સે ણ મંતે ! અમ્મહે દેવે તાઓ દેવલોગાઓ

આલોચિતપ્રતિક્રિયા ત = પ્રતિનિવૃત્ત, 'સમાહિપત્તે' સમાધિપ્રાપ્ત, 'કાલમાસે કાલ કિચ્ચા' કાલમાસે કાલ કર્ત્વા 'બમ્ભલોણ કપ્પે દેવત્તાણ ઉવવજ્જિહિતિ' બ્રહ્મલોક કપ્પે દેવદેવોનો ઉત્પત્યતે, 'તત્થ ણ અત્થેગइयाण દેવાણ દસ સાગરોવમાઈ ઠિઈ પ્પણત્તા' તત્ર સ્વલ્પ અસ્તિ એકેપા=કેપાચિદ્ દેવાના દસ સાગરોપમાનિ સ્થિતિ પ્રગ્નતા । 'તત્થ ણ અમ્મહસ્સ વિ દેવસ્સ દસ સાગરોવમાઈ ઠિઈ' તત્ર સ્વલ્પ અમ્મહસ્સ્યાઽપિ દેવસ્ય દસ સાગરોપમાનિ સ્થિતિ ॥ સૂ. ૩૯ ॥

ટીકા—ગૌતમ પૂછતિ—'સે ણ મંતે ?' इत्यादि ।

'સે ણ મંતે ! અમ્મહે દેવે' સ સ્વલ્પ મદન્ત ! અમ્મહો દેવ, 'તાઓ દેવ-

કો પ્રાપ્ત કરેગા । પશ્ચાત્ (કાલમાસે કાલ કિચ્ચા) કાલ અવસર મે કાલ કર કે (બમ્ભલોણ કપ્પે દેવત્તાણ ઉવવજ્જિહિતિ) બ્રહ્મલોક નામક પાંચવે દેવલોક મે ઉત્પન્ન હોગા । (તત્થ ણ અત્થેગइयाण દેવાણ દસસાગરોવમાઈ ઠિઈ પ્પણત્તા) વહા કિતનેક દેવોં કી સ્થિતિ ૧૦ સાગર કી હે । (તત્થ ણ) વહા પર (અમ્મહસ્સ વિ દેવસ્સ દસ સાગરોવમાઈ ઠિઈ) હસ અમ્મહ દેવ કી મી દસ સાગર પ્રમાણ સ્થિતિ હોગી ॥ સૂ. ૩૯ ॥

'સે ણ મંતે અમ્મહે દેવે' इत्यादि ।

ગૌતમ પૂછતે હૈ—(મંતે) હે મદન્ત ! (સે અમ્મહે દેવે) વહ અમ્મહ દેવ (તાઓ

આલોચના તથા પ્રતિક્રમણ કરીને (સમાહિપત્તે) સમાધિને પ્રાપ્ત કરશે પછી (કાલમાસે કાલ કિચ્ચા) કાલ-અવસરે કાલ કરીને (બમ્ભલોણ કપ્પે દેવત્તાણ ઉવવજ્જિહિતિ) બ્રહ્મલોક નામના પાંચમા દેવલોકમા ઉત્પન્ન થશે (તત્થ ણ અત્થેગइयाण દેવાણ દસસાગરોવમાઈ ઠિઈ પ્પણત્તા) ત્યાં કેટલાક દેવોની સ્થિતિ હશે ૧૦ સાગરની છે, (તત્થ ણ) ત્યાં (અમ્મહસ્સ વિ દેવસ્સ દસસાગરોવમાઈ ઠિઈ) આ અમ્મહદેવની પણ દસ સાગર પ્રમાણ સ્થિતિ થશે (સૂ. ૩૯)

'સે ણ મંતે ! અમ્મહે દેવે' इत्यादि

ગૌતમ પૂછે છે—(મંતે) હે મદન્ત ! (સે ણ અમ્મહે દેવે) તે અમ્મહ દેવ

आउस्वएणं भवस्वएणं ठिइस्वएणं अणंतर चय चइत्ता कहि  
गच्छिहिइ, कहिं उववज्जिहिइ ? ॥ सू० ४० ॥

मूलम्—गोयमा । महाविदेहे वासे जाइ कुलाइ

लोगाओ' तस्मादेवलोकात् 'आउस्वएण' आयु क्षयेण=देवसम्भूयायु कर्मदलित-  
निर्जरेण, 'भवस्वएण' भवक्षयेण=देवमभवेतुगयात्कर्मनिर्जरेण, 'ठिइस्वएण' स्थिति  
क्षयेण=ब्रह्मलोके दशासागरोपमस्थितिक्षयेण 'अणतर' अनंतर चय=गरार 'चइत्ता' त्यक्त्वा,  
'कहिं गच्छिहिइ' कुत्र गमिष्यति, 'कहिं उववज्जिहिइ' कुत्रोत्पद्यते ? ॥ सू ४० ॥

टीका—गौतमेन पृष्ट सन् भगवानाह—'गोयमा !' इत्यादि ।

'गोयमा !' हे गौतम ! 'महाविदेहे वासे जाइ कुलाइ भवति' महाविदेहे  
वर्षे यानि कुलानि भवन्ति=सन्ति, कानि तानि ? इत्याह—'अड्डाई' आढ्यानि=समृद्धानि,  
'देवलोगाओ' उस देवलोका से (आउस्वएण भवस्वएण ठिइस्वएण) आयु के  
क्षय-देवमनधी आयुर्कर्म के दलितों की निर्जरा से, भव के क्षय-देवभव के हेतु गयादिक  
कर्म की निर्जरा से तथा स्थिति के क्षय-ब्रह्मलोक स्वधी १० मागर की स्थिति के समाप्त  
होने से (चय चइत्ता) देवपर्याय से व्यवहार (अणतर) इसके बाद (कहिं गच्छि-  
हिइ कहिं उववज्जिहिइ) कहा जायगा ? कहा उत्पन्न होगा ? ॥ सू ४० ॥

'गोयमा ! महाविदेहे वामे' इत्यादि ।

गौतमस्वामीने पूर्वोक्त प्रकार से जब प्रश्न से पूछा तब उन्होंने कहा—(गोयमा)  
हे गौतम ! (महाविदेहे वासे) महाविदेह क्षेत्र में (जाइ) जितने (अड्डाई दिताइ  
विताइ) आढ्य-समृद्ध दीप्त-उज्ज्वल तथा प्रशसित, एवं वित्त-प्रसिद्ध, (कुलाइ भवति)

(ताओ देवलोगाओ) ते देवलोकस्थी (आउस्वएण भवस्वएण ठिइस्वएण)  
आयुने। क्षय-देवसंभूधी आयुर्कर्मदलितोनी निर्जराथी, लपने। क्षय-देव-  
लपना हेतु गति आदिष्ठ कर्मनी निर्जराथी तथा स्थितिने। क्षय-ब्रह्मलोका  
संभूधी दशा सागरनी स्थिति समाप्त होवाथी (चय चइत्ता) देवपर्यायथी व्युत्प  
द्यने (अणतर) त्पार पछी (कहिं गच्छिहिइ कहिं उववज्जिहिइ ?) क्या ज्ञेय ?  
क्या उत्पन्न यज्ञे ? (सू० ४०)

“गोयमा ! महाविदेहे वासे” इत्यादि

गौतमे उपर कक्षा प्रकारे न्याये प्रबुने पूछ्यु त्पारे तेज्योये कछु (गोयमा)  
हे गौतम ! (महाविदेहे वासे) महाविदेह क्षेत्रमा (जाइ) जेटला (अड्डाई  
दिताइ विताइ) आढ्य-समृद्ध, दीप्त-उज्ज्वल तथा प्रशसित, तेमज्ज वित्त-  
प्रसिद्ध, (कुलाइ भवति) कुणो छे (वित्तिवण-विचल-भवण-सयणा-सण-जाण-

भवति अड्डाड दित्ताडं वित्ताड वित्तिष्ण-विउल-भवन-स-  
यणा-सण-जाण-वाहणाड बहुधण-जायरूव-रययाडं आओ  
ग-पओग-सपउत्ताड विच्छड्डिय-पउर-भत्तपाणाड बहु-दासी-

‘दित्ताड’ दीपानि=उ-व-लानि-प्रशमितानि, ‘वित्ताड’ वित्तानि=गसिद्धानि ‘वित्तिष्ण  
विउल-भवन-सयणा-सण-जाण-वाहणाड’ विस्तीर्ण-त्रिपुल-भवन-शयना-SSसन  
यान-वाहनानि-विस्तीर्णानि=विस्तृतानि त्रिपुलानि=त्रिगालानि भवनानि शयनागानि च  
येषु कुलेषु तानि तथा, ‘बहुधण-जायरूव-रययाड’ बहुधन-जातरूप-रजतानि-बहूनि  
धनानि जातरूपाणि=सुवर्णानि रजतानि च येषु तानि तथा, ‘बहु दासी दास गो महिस-  
गवेलग-प्पभूयाड’ बहु-दासी-दास-गो-महिष-गवेल-प्रभूतानि-बह्व्यो दास्य बहवो  
दासा, गाय=वृषभा धेनवश्च, महिषा=महिषा मरिच्यश्च, गवेल-मेपा तै प्रभूतानि=  
सहितानि, ‘आओग-पओग-सपउत्ताड’ आयोग-प्रयोग-सम्प्रयुक्तानि-त्रिविधदानाSS-

कुल हैं। जो कि (वित्तिष्ण-विउल-भवन-सयणा-सण-जाण-वाहणाड) विस्तृत एवं  
विपुल भवनों के अधिपति है। जिनके पास अनेक प्रकार के शयन, आसन एवं यान-  
वाहनादिक हैं। (बहुधनजायरूवरययाड) जो बहुत अधिक धन के स्वामी हैं। सोने एवं  
चांदी की जिनके पास कमी नहीं है। (आओग-पओग-सपउत्ताड) आदान-प्रदान अर्थात्  
लभ के लिये लेन-देन का काम करते हैं, (विच्छड्डिय-पउर-भत्त-पाणाड) याचक  
आदि जनों के लिये जो प्रचुरमात्रा में भक्तपान आदि देते हैं, (बहु-दासी-दास-गो-  
महिस-गवेलग-प्पभूयाड) जिनकी सेवामें रातदिन अनेक दासी एवं दास उपस्थित रह  
करते हैं, जिनका गोगालाए अनेक बैलोंसे, गायों से, महिषों से, एवं मेषों से,  
सदा भरपूर रहा करती है, (बहुजणस्स अपरिभूयाड) और जो किसी के द्वारा भी पगभव

વાહણાડ) જે વિશાળ તેમજ વિપુળ ભવનોના અધિપતિ છે, જેમની પાસે  
અનેક પ્રકારનાં શયન, આસન, તેમજ યાન-વાહન આદિક છે, (બહુ-ધન-  
જાયરૂવ-રયયાડ) જે વહુજ ધનના સ્વામી છે, સુવર્ણ તેમજ ચાંદી જેમની  
પાસે ઓછી નથી, (આઓગ-પઓગ-સપઉત્તાડ) આદાન-પ્રદાન અર્થાત્ લાભને  
માટે લેણદેણનું કામ કરે છે, (વિચ્છડ્ડિય-પઉર-ભત્ત-પાણાડ) યાચક આદિ  
જનોને માટે જે પ્રચુર માત્રામાં ભક્ત-પાન આદિ આપે છે, (બહુ-દાસી-  
દાસ-ગો-મહિસ-ગવેલગ-પ્પભૂયાડ) જેની સેવામાં રાત્રિવચ્ચ અનેક દાસી  
દાસ ઉપસ્થિત રહ્યા કરે છે જેમની ગૌશાળાઓ અનેક બેઠોથી, ગાયોથી  
લેસોથી, પાડાઓથી, તેમજ ઘેટાથી સદા ભરપૂર રહ્યા કરે છે, (બહુજણસ્સ

दास-गो-महिस-गवेलगप्पभूयाडं बहुजणस्स अपरिभूयाड तह-  
प्पगारेसु कुलेसु पुमत्ताए पच्चायाहिड ॥ सू ४१ ॥

मूलम्—तए ण तस्स दारगस्स गम्भत्थस्स समाण-  
स्स अम्मापिईणं धम्मे दढा पडण्णा भविस्सइ ॥ सू ४२ ॥

दान-कर्मोपयुक्तानि, 'विच्छट्ठिय-पउर-भत्तपाणाड' विच्छर्दित-प्रचुर-भक्तपानानि-  
विच्छर्दितानि=दत्तानि प्रचुराणि भक्तानि पानानि=पेयानि यै कुल्लस्तानि तथा, 'बहुजणस्स  
अपरिभूयाड' बहुजास्याऽपरिभूतानि, वैरप्यपराजितानात्यर्थ । 'तहप्पगारेसु' तथाप्रका-  
रेषु=तादृशेषु कुलेषु, 'पुमत्ताए' पुस्तया=पुरुषतया, 'पच्चायाहिड' प्रत्यायास्यति=उपस्यत  
इत्यर्थ ॥ सू ४१ ॥

टीका—'तए ण' इत्यादि । 'तए ण' तत् खलु-तत्पश्चात् 'तस्स दारगस्स'  
तस्य दारकस्य=बालस्य 'गम्भत्थस्स चेव' गर्भस्थस्यैव=गर्भाऽऽगतस्यैव सत् पुण्यगालि-  
तया तत्प्रभावात् 'अम्मापिईणं धम्मे' मातापितोर्धर्मे 'दढा पडण्णा' दृढा प्रतिज्ञा  
'भविस्सइ' भविष्यति-धर्माधिनाय दृढनिश्चयो भविष्यता यर्थ ॥ सू ४२ ॥

नहा पा सकते हैं, (तहप्पगारेसु कुलेसु पुमत्ताए पच्चायाहिड) ऐसे त्रिगिष्ट कुलों में से  
किसा एक कुल में यह अम्बड परित्राजक पुरुषरूप से उत्पन्न होगा ॥ सू० ४१ ॥

'तए ण तस्स दारगस्स' इत्यादि ।

(तए णं) इसके पश्चात् (तस्स दारगस्स) उस लड़क के (गम्भत्थस्स समा-  
णस्स) गर्भ में आते ही पुण्य के प्रभाव से (अम्मापिईणं) मातापिता को (धम्मे दढा  
पडण्णा भविस्सइ) धर्म में दृढ आस्था उत्पन्न होगा ॥ सू० ४२ ॥

अपरिभूयाड) અને જે ડોઠથી પણ પરાલભ પામતા નથી (તહપ્પગારેસુ  
કુલેસુ પુમત્તાએ પચ્ચાયાહિડ) એવા વિશિષ્ટ કુળોમાંથી કોઈ એક કુળમાં એ  
અમ્બડ પરિત્રાજક પુરુષરૂપથી ઉત્પન્ન થશે (સૂ ૪૧)

'તए ण तस्स दारगस्स' इत्यादि

(तए ण) त्थार પછી (તસ્સ દારગસ્સ) તે છોડરાના (ગમ્ભત્થસ્સ સમા-  
ણસ્સ) ગર્ભમાં આવતા જ પુણ્યના પ્રભાવ વડે (અમ્માપિઈણં) માતા-પિતાની  
(ધમ્મે દઢા પડણ્ણા ભવિસ્સઈ) ધર્મમાં દઢ આસ્થા ઉત્પન્ન થશે (સૂ ૪૨)

मूलम्—से णं तत्थ णवण्हं मासाणं बहुपडिपुण्णाणं  
अद्धट्टमाण राइदियाणं वीडक्कताण सुकुमालपाणिपाए जाव ससि-  
सोमाकारे कते पियदंसणे सुरुवे दारए पयाहिण ॥ सू ४३ ॥

मूलम्—तए ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो पढमे

टीका—‘से ण तत्थ’ इत्यादि । ‘से ण तत्थ’ स खलु तत्र ‘णवण्हं  
मासाण’ नवसु मासेषु, अत्र सप्तम्यर्थे षष्ठी, एवमग्रेसि, ‘बहुपडिपुण्णाण’ बहुप्रतिपू-  
र्णेषु=सर्वथा व्यतीतेषु, ‘अद्धट्टमाण’ अर्धाष्टमेषु=सार्धसप्तसु ‘राइन्दियाण’ रात्रिन्दिषु  
‘वीडक्कताण’ व्यतिक्रातेषु=व्यतीतेषु ‘जाव ससिसोमाकारे’ यावत् शशिसौम्याकार=  
चन्द्रवत्सुन्दर, ‘कते’ कात=रुमनीय, ‘पियदंसणे’ प्रियदर्शन, ‘सुरुवे’ सुरूप,  
‘दारए’ दारक=पुत्र ‘पयाहिण’ प्रजनियते=उत्पत्स्यते ॥ सू ४३ ॥

टीका—‘तए ण’ इत्यादि ।

‘तए ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो पढमे दिवसे’ तत् खलु तस्य दार-  
कस्य अम्मापितरौ प्रथमे दिवसे ‘ठिइवडिय’ स्थितिपतित=कुलमर्यादाप्राप्त-पुत्रज मोत्सव

‘से ण तत्थ णवण्ह मासाण’ इत्यादि ।

(तत्थ) गर्भ मे (णवण्ह मासाण बहुपडिपुण्णाण अद्धट्टमाण राइदियाण वीड-  
क्कताण) नौ महीने साढे सात दिनरात बीतने पर (सुकुमालपाणिपाए जाव ससिसोमा-  
कारे कते पियदंसणे सुरुवे दारए पयाहिण) यह सुकुमार पाणिपादवाला यावत् चद्रमा  
के समान सौम्य आकारवाला, कात, प्रियदर्शन एव सुन्दररूप से विशिष्ट ऐसा पुत्र उत्पन्न  
होगा ॥ सू ४३ ॥

‘तए ण तस्स दारगस्स’ इत्यादि ।

(तए ण) इसके बाद (तस्स दारगस्स) इस बालक के (अम्मापियरो) माता

‘से ण तत्थ णवण्ह मासास’ इत्यादि

(तत्थ) गल भा (णवण्ह मासाण बहुपडिपुण्णाण अद्धट्टमाण राइ-  
दियाण वीडक्कताण) नव भडिना अने साढा सात दिनरात बीत्या पछी  
(सुकुमाल-पाणि-पाए जाव ससिसोमाकारे कते पियदंसणे सुरुवे दारए पयाहिण)  
ओ सुकुमार हाथपगवाणो, यावत् चद्रमा जेवो सौम्य आकारवाणो, कात,  
प्रियदर्शन, तेमज सुहर ३पथी विशिष्ट जेवो पुत्र उत्पन्न थरो (सू ४३)

‘तए ण तस्स दारगस्स’ इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (तस्स दारगस्स) आ आलकने। (अम्मापियरो) माता

दिवसे तिड्वडिय काहिनि विड्यदिवसे चदसूरदसणियं काहिंति,  
छट्टे दिवसे जागरिय काहिनि, एक्कारसमे दिवसे वीड्कते णि-  
व्वत्ते असुद्ध-जाय-कम्मकरणे सपत्ते वारसाहे दिवसे अम्मापि-  
यरो इम एयारुव गोण गुणणिप्फण्ण णामवेज्जं काहिंति-

‘काहिंति’ करिष्यत ‘विड्यदिवसे’ द्वितीयदिवसे ‘चदसूरदसणिय’ चन्द्रसूर्यदर्शनि-  
कानामक पुत्रजन्मोत्सवविशेष करिष्यत, ‘छट्टे दिवसे’ षष्ठे दिवसे ‘जागरिय’ जाग-  
रिका=गत्रिजागरिका-सुतज मोसवरूपा करिष्यत, ‘एक्कारसमे दिवसे’ एकादशे दिवसे  
‘वीड्कते’ व्यतिक्राते=व्यतीते, ‘णिव्वत्ते’ निवृत्ते=व्यतीते ‘असुद्धजायकम्मकरणे’  
अशुचिजातकर्मकरणे-अशुचानाम्=अशुचवता जातकर्मणो=जातकर्मस्कारस्य यत् करण=  
विधान तस्मिन्, निवृत्ते सताति पूर्वणान्तर्य ‘सपत्ते वारसाहे दिवसे’ सम्प्राप्ते द्वादशाहे  
दिवसे=द्वादशाहरूपे दिन समागते इत्यर्थ, ‘अम्मापियरो इम एयारुव गोणं गुणणिप्फ-  
ण्ण नामवेज्जं काहिंति’ अम्मापितरो इत्=वक्ष्यमाणम् एतद्रूप=वक्ष्यमाणस्वरूप गौण=

पिता (पदमे दिवसे) प्रथम दिवस में (तिड्वडिय) अपनी स्थिति के अनुसार पुत्र-जन्म के  
उत्सव को (काहिंति) मनायेंगे। (विड्यदिवसे चदसूरदसणिय काहिंति) द्वितीय दिवसमें पुत्र-  
जन्म के उत्सव के अवसर पर मनाय जाने वाले ‘चन्द्रसूर्यदर्शनिका’ नाम के उत्सव को करेंगे।  
(छट्टे दिवसे जागरिय काहिंति) छठवे दिन जागरण करेंगे, (एक्कारसमे दिवसे वीड्कते  
णिव्वत्ते असुद्धजायकम्मकरणे सपत्ते वारसाहे दिवसे) ग्याहर्वे दिवस जननागौच समाप्त  
होने पर फिर बारहवें दिवस के लगन पर (अम्मापियरो) इसके मातापिता (इम  
एयारुव गोण गुणणिप्फण्ण णामवेज्जं काहिंति) इसका गुणमवधयुक्त एवं सार्थक

पिता (पदमे दिवसे) षष्ठे दिवसे (तिड्वडिय) पितापत्नी स्थिति अनुसार  
पुत्रजन्मोत्सव (काहिंति) मनावधे, (विड्यदिवसे चदसूरदसणिय काहिंति)  
षष्ठे दिवसे पुत्रजन्मोत्सव अवसरे मनावधेमा आवधे। ‘अद्रसूर्य-  
दर्शनिका’ ये नामोत्सव उत्सव उत्सवे, (छट्टे दिवसे जागरिय काहिंति) छठे दिवसे  
जागरण उत्सवे (एक्कारसमे दिवसे वीड्कते णिव्वत्ते असुद्धजायकम्मकरणे सपत्ते  
वारसाहे दिवसे) अगोप्यारमे दिवसे जन्म-अशौच (सूतक) समाप्त थध गया  
पछी पारमे दिवसे थता (अम्मापियरो) तेना मातापिता (इम एयारुव गोण  
गुणणिप्फण्ण णामवेज्जं काहिंति) तेना शुश्रूषधने अनुलक्षीने तेभज्

जम्हा ण अम्ह इमसि दारगसि गम्भत्थसि चेव समाणसि  
धम्मे दढपइण्णा, त होउ ण अम्ह दारए दढपइण्णे णामेण ।  
तए ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो णामधेज्ज करेहिति  
दढपइण्णत्ति ॥ सू ४४ ॥

मूलम्—त दढपइण्ण दारगं अम्मापियरो साइरेगढ-

गुणसंयधयुक्त, गुणनिष्पन्न—गुणै = धर्मनिष्पन्नकदाचिदिगुणैर्निष्पन्न = सिद्ध नामधेय करिष्यत ।  
'जम्हा ण अम्ह इमसि दारगंसि गम्भत्थसि चेव समाणसि' यस्मात्स्वन्वावयोस्मिन्  
दारके गर्भस्थ एव सति 'धम्मे' धर्मे = धर्मात्तदन 'दढपइण्णा' दढप्रतिज्ञा = दढनिधयो जात,  
'त होउ ण अम्ह दारए दढपइण्णे णामेण' तद् भवतु स्वन्वावयोदारिको दढप्रतिज्ञो  
नान्ना—तस्मादस्य बालकस्य 'दढप्रतिज्ञ' इति नामास्तु—इत्यर्थ । 'तए ण तस्स दार-  
गस्स अम्मापियरो णामधेज्ज करेहिति दढपइण्णत्ति' तत् स्वलु अम्मापितरौ तस्य  
दारकस्य नामधेय करिष्यतो दढप्रतिज्ञ इति ॥ सू ४४ ॥

टीका—'त दढपइण्ण' इत्यादि । 'त दढपइण्ण' त दृढप्रतिज्ञ = दृढप्रतिज्ञा

नामकरणस्कार करेगे । वह इस बात को निवार कर इसका नाम रखेगे कि ( जम्हा ण  
अम्ह इमसि दारगसि गम्भत्थसि चेव समाणसि धम्मे दढइण्णा, त होउ ण अम्ह  
दारए दढपइण्णे णामेण ) हमारा यह बालक जब गर्भ में आया था तब से ही हम  
लोगों का प्रतिज्ञा—आस्था धर्म में दढ हुई, अत हमारे इस बालक का नाम दढप्रतिज्ञ हो ।  
( तए ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो णामधेज्ज करेहिति दढपइण्णत्ति ) उस समय  
उस बालक के मातापिता उसका नाम दढप्रतिज्ञ रखेगे ॥ सू ४४ ॥

मार्थक नामकरणस्कार करेथे तेथो ओ बातने निवार करीने तेनु नाम  
राखेथे के (जम्हा ण अम्ह इमसि दारगसि गम्भत्थसि चेव समाणसि धम्मे दढ  
पइण्णा त होउ ण अम्ह दारए दढपइण्णे णामेण) अमारो आ आणके ज्यारे  
जर्जभा आओथे छतो त्पारथीअ अमारो लोकेणी प्रतिज्ञा—आस्था धर्म मा दढ  
थध, तेथी अमारो आ आणकेनु नाम दढप्रतिज्ञ रहेओ (तए ण तस्स दारगस्स  
अम्मापियरो णामधेज्ज करेहिति दढपइण्णत्ति) ते नमथे ते आणकेना माता  
पिता तेनु नाम दढप्रतिज्ञ राखेथे (सू ४४)

वासजायगं जाणित्ता सोभणंसि तिहिकरणदिवसनक्खत्तमुहुत्तं-  
सि कलायरियस्स उवणेहिति ॥ सू ४५ ॥

मूलम्—तए ण से कलायरिए त दढपडण्ण दारगं लेहाइयाओ

‘दारय’ दारक=कुमारम्, ‘अम्मापियरो’ अम्मापितरौ ‘साइरेगदुवासजायग’ सातिरेका-  
ष्टवर्षजातक=किंचिदधिकाष्टवषाणि ज्ञातानि यस्य स तथा त, किंचिन्मिकाष्टवर्षयस्त्वमियर्थ,  
‘जाणित्ता’ ज्ञावा ‘सोभणसि’=शोभन-शुभकारके ‘तिहिकरणदिवसनक्खत्तमुहुत्तसि’  
तिथिकरणदिवसनक्षत्रमुहूर्ते ‘कलायरिस्स’ कलाचार्यस्य ‘उवणेहिति’ उपनेष्यत—द्वासतति  
कलाज्ञानप्राप्तये कलागिक्षस्य समीपं न्यत इत्यर्थ ॥ सू० ४५ ॥

टीका—‘तए ण’ इत्यादि । ‘तए ण से कलायरिए’ तत् खलु त कलाचार्य  
‘त दढपडण्ण’ तं दृढप्रतिज्ञ दृढप्रतिज्ञनामक ‘दारग’ दारक ‘लेहाइयाओ’ लेखादिका,

‘त दढपडण्ण दारग’ इत्यादि ।

(त दढपडण्ण दारग) पश्चात् उस दृढप्रतिज्ञ नामक बालक को (अम्मा  
पियरो) उसके माता-पिता (साइरेगदुवासजायग जाणित्ता) जब आठ वर्ष से कुछ  
अधिक वय का जानेंगे तब वे उसे (सोभणसि तिहि-करण-दिवस-णक्खत्त-मुहु-  
त्तसि कलायरियस्स उवणेहिति) शुभ तिथि, शुभ करण, शुभ नक्षत्र एवं शुभ  
मुहूर्त में कलाचार्य के पास ७२ कलाओं का ज्ञान प्राप्त कराने के निमित्त ले  
जावेंगे ॥ सू ४५ ॥

‘तए ण से कलायरिए’ इत्यादि ।

(तए ण) इसके बाद (से कलायरिए) वह कलाचार्य (त दढपडण्ण

‘त दढपडण्ण दारग’ इत्यादि

(त दढपडण्ण दारग) त्थार पछी ते दृढप्रतिज्ञ नामना भाणकने (अम्मा-  
पियरो) तेना माता-पिता (साइरेग-दुवास-जायग जाणित्ता) न्थारे आठ वर-  
सथी उर्ध्व पधारे उभरने भाणगे त्थारे तेओ तेने (सोभणसि तिहि-करण-  
दिवस-णक्खत्त-मुहुत्तसि कलायरियस्स उवणेहिति) शुभतिथि, शुभ उरथु, शुभ  
दिवस, शुभ नक्षत्र, तेभज शुभ मुहूर्तभा कलाचार्यनी पाये ७२ उणाओनु  
ज्ञान प्राप्त उराववा निमित्ते लख जये (सू ४५)

‘तए ण से कलायरिए’ इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (से कलायरिए) ते उवात्थार्य (त दढपडण्ण दारग)



गणियप्पहाणाओ सउणरुयपज्जवसाणाओ वावत्तरिकलाओ सुत्त-  
ओ य अत्थओ य करणओ य सेहाविहिति सिक्खाविहिति, त  
जहा-लेहं १, गणिय २, रुव ३, णट्ट ४, गीय ५, वाइय ६, सर-

‘गणियप्पहाणाओ’ गणितप्रधाना, ‘सउणरुयपज्जवसाणाओ’ गुरुतरुतपर्यवसाना, ‘वाव-  
त्तरिकलाओ’ दासततिकला, ‘सुत्तओ य’ सूत्रत = सूत्ररूपदपाठनात्, ‘अत्थओ य’  
अर्थत = पदार्थबोधनात्, ‘करणओ य’ करणत = प्रयोगत - कलाव्यापारप्रदर्शनात्, ‘सेहावि-  
हिति’ साधयिष्यति = प्रापयिष्यति, ‘सिक्खाविहिति’ शिक्षयिष्यति = अभ्यास कारयिष्यति ।

ता कला नामत प्रदर्शयति- ‘त जहा’ तदयथा-‘लेहं’ लेख-लेखनं लेख-  
अक्षरविन्यासस्तद्विषयकलाविज्ञानं लेख एवोच्यते तम्, ‘गणिय’ गणित = मग्यान सकलिता  
द्यनेकमेवम् २, ‘रुव’ रूप = लेख्यशिलासुवर्णमणिवस्त्रचित्रादिषु रूपनिर्माणम् ३, ‘णट्ट’ नाट्य =  
साभिनयनिरभिनयपूर्वक नर्तनम् ४, ‘गीय’ गीत = गायककलाज्ञानविज्ञानम् ५, ‘वाइय’  
वाद्य = वीणापट्टहादिनादनकलाज्ञानम् ६, ‘सरगय’ स्वरगत = गीतमूलभूताना षड्जकृष्णमादि-

दारग) उस दृढप्रतिज्ञ कुमार को (लेहाइयाओ गणियप्पहाणाओ) लिखने आदि की,  
गणित की, तथा पक्षी के शब्द आदि जानने की (वावत्तरिकलाओ) ७२ कलाओं में  
(सुत्तओ य) सूत्ररूप से (अत्थओ य) एवं अर्थरूप से तथा (करणओ य) प्रयोगरूप  
से (सेहाविहिति) प्राप्त करायेगा, (सिक्खाविहिति) अभ्यास करायेगा । (त जहा) वह  
सर् कलाओं के नाम ये हैं- (१ लेह) लेख लिखने की, (२ गणिय) गणित की, (३  
रुव) रूप की-अर्थात् लेख्य, शिला, सुवर्ण, मणि, वस्त्र एवं चित्र इत्यादिकों में रूपनिर्माण  
करने की, (४ णट्ट) नृत्य की-साभिनय एवं निरभिनयपूर्वक नाचने की, (५ गीय)  
गाने की, (६ वाइय) वीणा एवं पट्ट-ढोल आदि बाजे बजाने की, (७ सरगय)

ते दृढप्रतिज्ञ कुमारने (लेहाइयाओ गणियप्पहाणाओ) लेखन आदिनी, गणित  
तनी तथा पक्षीना शब्द आदि जानवानी (वावत्तरिकलाओ) ७२ कलाओं  
(सुत्तओ य) सूत्ररूपी (अत्थओ य) तेमर्थ अर्थ रूपी, तथा (करणओ य) प्रयोग  
रूपी (सेहाविहिति) प्राप्त करावशे (सिक्खाविहिति) अभ्यास करावशे (त जहा)  
जहाते कलाओंना नाम आ प्रमाणे छे-१ (लेह) लेख लिखवानी, २ (गणिय)  
गणितनी, ३ (रुव) रूपनी अथवा लेख्य, शिला, सुवर्ण, मणि, वस्त्र तेमर्थ  
चित्र इत्यादिमा रूप निर्माण करवानी, ४ (णट्ट) नृत्यनी-साभिनय तेमर्थ  
निरभिनय-पूर्वक नाचवानी, ५ (गीय) गायनी, ६ (वाइय) वीणा तेमर्थ  
पट्ट ढोल आदि वाजित्र बजावानी, ७ (सरगय) स्वरानी-गीतनी भूजभूत

गयं ७, पुष्करगय ८, समताल ९, जूय १० जणवायं ११, पासगं १२, अट्टावय १३, पोरेकव्व १४ दगमट्टिय १५, अण्णविहिं १३, पाणविहिं १७, आभरणविहिं १८, सयणविहिं १९, अज्ज २०,

स्वराणा परिज्ञानम् ७, 'पुष्करगय' पुष्करगत=प्रपञ्चविषयकं विज्ञानम्, प्राधान्तर्गतत्वेऽपि प्रपञ्चाद पृथक्कथनं परममगीताङ्गत्वयोग्यार्थम् ८, 'समताल' समताल=गानात्मानकाल-  
ताल म सम=न्यूनाधिकमात्राहितो जायते यस्मान् तत् समतालविज्ञानम् ९, 'जूयं'  
धूत='जुगार' इति भाषायाम् १०, 'जणवाय' जनवाट=जनेषु वाटप्रतिवादकरणरूपम् ११,  
'पासग' पाशक=धूतोपकरणविशेष, 'पाशा' इति भाषायाम् १२, 'अट्टावय' अष्टापट=धूत  
विशेषवेदनम् १३, 'पोरेकव्व' पुर कान्थ=पुस्त पुस्त कान्थ=कान्थरूपमाणानि सारण  
=शाप्रकनित्वमित्यर्थ १४, 'दगमट्टिय' ट्ठकृत्तिका=उत्कयुक्तप्रतिकाप्रयोगविहिं ट्ठक-  
प्रतिका=उत्कयुक्तप्रतिकाप्रयोगविहिं, ताम् १५, 'अन्नविहिं' अन्नविधिम्=अन्ननिष्पादनविज्ञानम् ।  
'अन्नविहिं' इत्यत्र समग्रायाङ्गोक्तस्य 'मधुसिन्ध' इत्यस्य समावेश १६, पाणविहिं'  
पानविषयविज्ञानम् १७, 'आभरणविहिं' आभरणविधिम्=भूषणनिर्माणधाम्निविज्ञानम् ।

स्वरां का-गात के मूलभूत पड्ज-रूपम आत्ति स्वरां का, (८ पुष्करगय) प्रपञ्च वजाने की  
(९ समताल) समताल की-तान के अनुसार ताड वजाने का, (१० जूयं) जुआ गल्लन की,  
(११ जणवाय) जेका क साथ प्रतिवाद करने का, (१२ पासग) पासा फेंकने की,  
(१३ अट्टावय) अष्टापट-चौपड खेलने का, (१४ पोरेकव्व) आशुक्रि होने का, (१५  
दगमट्टिय) मिट्टा से अन्नक प्रकार के उत्पन्न बनाने की, (१६ अण्णविहिं) धान्य आदि को  
बो कर अन्नादिक उत्पन्न करने का-भोजन बनाने का, समग्रायाङ्ग में उक्त 'मधुसिन्ध'-  
मधुसिन्ध का इसीमें समावेश किया गया है, (१७ पाणविहिं) पयपनार्थ की विधि जानने

५७४-रूपम आदि स्वरांनी, ८ (पुष्करगय) भृङ्ग वगाडवानी, ९ (समताल)  
समतालानी-तानने अनुसार ताल गल्लववानी, १० (जूय) जुगार रभवानी,  
११ (जणवाय) जेकांनी साथे प्रतिवाद करवानी, १२ (पासग) पासा डेठवानी,  
१३ (अट्टावय) अष्टापट-चौपाट रभवानी, १४ (पोरेकव्व) आशुक्रिथवानी,  
१५ (दगमट्टिय) भाटीभाथी अनेउ प्रहारना काम गनाववानी, १६ (अण्ण  
विहिं) धान्य आदिने वापीने अन्न आदिउने उत्पन्न करवानी-भोजन बना-  
ववानी, समग्रायाङ्गमा उक्त 'मधुसिन्ध' मधुसिन्धनो समावेश अही ४ कर-  
वामा आये छे, १७ (पाणविहिं) पीवाना पदार्थनी विधि बख्खवानी, १८

पहेलिय २१, मागहिय २२, गाह २३, गीइयं २४, सिलोयं २५,

‘आभरणविहिं’ इयत्र समवायाङ्ग-ज्ञाता-राजप्रशनीय-जम्बूद्वीपप्रजमित्रितस्य  
 ‘वत्थविहिं’ इयस्य, तथा ज्ञाता-राजप्रशनीय-जम्बूद्वीपप्रजमित्रितस्य ‘विलेखणविहिं’  
 इयस्य च समावेश १८, ‘सयणविहिं’ अयनविधि=‘अथापर्यङ्कादिनिमित्तानम् १९,  
 ‘अज्ज’ आर्या=मात्राङ्गोरूपा, मात्राममेलनन ऊन्दोनिमाणमित्तानम् २०, ‘पहेलिय’  
 प्रहेलिका = गूढाशयगद्यपद्यमयी रचनाम् २१, ‘मागहिय’ मागधिका=मगध-  
 देशीयभाषाकवित्वम् २२, ‘गाह’ गाथा=संस्कृतेतरभाषानिवद्धामार्यामेव, कलिङ्गादिदेशभाषा  
 निबद्धकवित्वमिज्ञान मा २३, ‘गीइय’ गीतिका=पूर्वार्धसदृशोत्तरार्धलक्षणरूपाम् २४,  
 ‘सिलोय’ श्लोकम्=अनुष्टुपादिलक्षणम् २५, ‘हिरण्यजुत्ति’ हिरण्ययुक्ति=रजतनिमाण

की, (१८ आभरणविहिं) आभरण आदि को उनान एवं उक्ते यथास्थान धारण करने की,  
 समवायाङ्ग ज्ञाता, राजप्रशनीय और जम्बूद्वीपप्रजसि ॥ उक्त ‘वत्थविहिं’ वत्त्रविधि का,  
 ज्ञाता, राजप्रशनीय तथा जम्बूद्वीप में उक्त ‘विलेखणविहिं’ विलपनविधि का समावेश यहीं  
 पर हो जाता है, (१९ सयणविहिं) शय्या आदि उनाने का, (२० अज्ज) आर्याङ्ग-मात्रिक  
 ऊँदों को रचने की, (२१ पहेलिय) प्रहेलिका की, अर्थात् गूढ आशयवाला गद्यपद्यमयी  
 रचना करने का (२२ मागहिय) मागधिकाका अर्थात् मगध-देशकी भाषा में कविता  
 रचने की, (२३ गाह) संस्कृतसे भिन्न भाषा में मात्रिक ऊँदा में कविता रचने की, अथवा  
 कलिङ्ग आदि देशों की भाषा में निबद्ध कविता के विज्ञान की, (२४ गीइय) पूर्वार्ध के  
 सदृश उत्तरार्ध लक्षणरूप गीतिका ऊँद में काव्य रचने का, (२५ सिलोय) अनुष्टुप् आदि  
 छंदों में श्लोकों को रचने की, (२६ हिरण्यजुत्ति) चौंदा उनाने का विधि की (२७ सुव

(आभरणविहिं) आभरण आदि उनावधानी, समवायाङ्ग, ज्ञाता, राजप्रशनीय  
 अने जम्बूद्वीप प्रजसिमा उक्त ‘वत्थविहिं’ वत्त्रविधिने, अने ज्ञाता, राज  
 प्रशनीय अने समवायाङ्गमा उक्त ‘विलेखणविहिं’ विलेपनविधिने  
 समावेश अही ज करवाभा आये। १८ (सयणविहिं) शय्या  
 आदि उनावधानी, २० (अज्ज) आर्या छंद-मात्रिक-छंदों रचवानी,  
 २१ (पहेलिय) प्रहेलिकानी अर्थात् गूढ आशयवाणी गद्यपद्यमयी रचना  
 करवानी, २२ (मागहिय) मागधी अर्थात् मगध देशनी भाषाभा कविता  
 रचवानी, २३ (गाह) संस्कृतथी जुदी भाषाभा मात्रिक छंदोभा कविता रच  
 वानी, अथवा कलिङ्ग आदि देशोनी भाषाभा रचित कविताना विज्ञाननी,  
 २४ (गीइय) पूर्वार्धना जेम उत्तरार्धलक्षण २५ गीतिका छंदभा काव्य  
 रचवानी, २५ (सिलोय) अनुष्टुप् आदि छंदोभा श्लोको रचवानी, २६ (हिर

हिरण्यजुति २६, सुवर्णजुति २७, गंधजुति २८, चुण्णजुति २९, तरुणीपडिकम्म ३०, इत्थिलक्खण ३१, पुरिसलक्खण ३२ हयलक्खण ३३, गयलक्खण ३४ गोणलक्खण ३५, कुकुडलक्खण

विधिम् २६, 'सुवन्नजुति' सुवर्णजुति=सुवर्णनिर्माणोपायम् २७ 'गंधजुति' गंधजुति=गंधद्रव्यनिर्माणविधिम् २८, 'चुन्नजुति' चूर्णजुति=वर्णाकरणान्तर्धानार्थं तत्तद्वृत्तितद्रव्याण्ये करीकृत्य तपिष्ठाकरणविधिम् २९, 'तरुणीपडिकम्म' तरुणापरिकर्म=युवतीरूपगमापरिवर्धनविधिम् ३०, 'इत्थिलक्खण' आलक्षणम्=पद्मिनाहस्ति यादियुवताना लक्षणम् ३१, 'पुरिसलक्खण' पुरुषलक्षणम्=उत्तमम यमात्पुरुषाणा लक्षणविज्ञानम् ३२, 'हयलक्खण' हयलक्षण=गर्धमाश्लिषूटानिलक्षणविज्ञानम् 'हयलक्खण' हयत्र समयायाहोक्तस्य 'आससिक्ख' इत्यस्य समावेश ३३, 'गयलक्खण' गजलक्षण=हस्तिशुभाशुभलक्षणविज्ञानम्, 'गयलक्खण' इत्यत्र समयायाहोक्तस्य 'हस्तिसिक्ख' इत्यस्य समावेश ३४, 'गोणलक्खण' गालक्षण=सास्नायिकला अतिरूपा मूषिकनयनाधन शुभदा गाय' इत्यादिविज्ञानम् ३५, 'कुकुडलक्खण' कुकुटलक्षणम्, 'कुकुडलक्खण' (नजुति) सुवर्णनिर्माण करने की विधि की, (२८ गंधजुति) गंधद्रव्य को नाने का विधि का, (२९ चुन्नजुति) वर्णाकरण आदि चूर्ण को नाने वाली औषधियां को एकत्रित कर उनका पिष्टा करने की विधि की (३० तरुणीपडिकम्म) युवती के रूप की गोमा नवाने का विधि का, (३१ इत्थिलक्खण) पद्मिनी, हस्तिना आदि युवतियों को जानने के लक्षणों का, (३२ पुरिसलक्खण) पुरुषों को पहिचानने के लक्षणों की, (३३ हयलक्खण) अश्वों के लक्षणों को जानने की तथा उनको चबाने का (३४ गयलक्खण) हाथी के लक्षणों को जानने की, यहाँ पर समयायाग म उक्त 'हस्तिसिक्ख' हस्तिशिक्षा कला का समावेश हुआ है, (३५ गोणलक्खण) गाय के लक्षणों को जानने का, (३६ कुकुडलक्खण) कुकुट-

णजुति) आदि अनावधानी विधिनी, २७ (सुवन्नजुति) सुवर्णनिर्माण करने वाली विधिनी, २८ (गंधजुति) गंधद्रव्य अनावधानी विधिनी, २९ (चुन्नजुति) चूर्णीकरण आदि चूर्ण अनावधानी औषधीयाने अश्लिषू करी तेने पीसवा (वाटी नाभवा)नी विधिनी, ३० (तरुणीपडिकम्म) युवतीना रूपनी शोभा वधारवानी विधिनी, ३१ (इत्थिलक्खण) पद्मिनी, हस्तिनी आदि युवतीयाने लक्षणवानी, ३२ (पुरिसलक्खण) पुरुषाने लक्षणवानी, ३३ (हयलक्खण) घोडाना लक्षण लक्षणवानी तथा तेमने अनावधानी, ३४ (गयलक्खण) हाथीना लक्षण लक्षणवानी, अहो समयायागमा उक्त 'हस्ति

३६, चक्रलम्बण ३७, छत्तलम्बण ३८, चम्मलम्बण ३९, दडलम्बण ४०, असिलम्बण ४१, मणिलम्बण ४२, कागणिलम्बण ४३, वत्थुविज्ज ४४, खधारमाण ४५, नगरमाण ४६, चार

इत्यत्र समवायाङ्गोक्तस्य 'मिदयलम्बण' इत्यस्य समावेश, उपस्फुरान्ते मन्त्राण सादृश्यात्

३६, 'चक्रलम्बण' चक्रलक्षण=चक्ररत्नगुणदोषविज्ञानम् ३७, 'छत्तलम्बण' छत्रलक्षण=छत्रस्य शुभाशुभविज्ञानम् ३८, 'चम्मलम्बण' चर्मलक्षण, चर्म-ढाल इति प्रसिद्ध तस्य शुभाशुभलक्षणज्ञानम् ३९, 'दडलम्बण' दण्डलक्षणम्=दण्डस्य शुभाशुभलक्षणविज्ञानम् ४०, 'असिलम्बण' असिलक्षणम्='अङ्गुलीशतार्थ उत्तम खड्ग' इत्यादिविज्ञानम् ४१, 'मणिलम्बण' मणिलक्षण=रत्नपरीक्षाविज्ञानम् ४२, 'कागणिलम्बण' काकणीलक्षणम्=चक्रवर्तिनो रत्नविशेष काकणा, तस्या विपापहरणमानो मानादियोगप्रवर्तकविज्ञानम् ४३, 'वत्थुविज्ज' वास्तुविद्याम्=वसति अस्मिन्निति वास्तु=गृहादिक तस्य विद्या=वास्तुशास्त्रप्रसिद्ध गृहभूमिगतदापगुणविज्ञानम्, 'वत्थुविज्ज' इत्यत्र समवायाङ्गोक्तयो 'वत्थुमाण' 'वत्थुनिवास' इत्यनयो समावेश ४४, 'खधारमाण'

मुर्गे के लक्षणों को जानने का, समवायाङ्ग में उक्त 'मिदयलम्बण' (मिदका लक्षण) का समावेश यहां हो जाता है। (३७ चक्रलम्बण) चक्ररत्न के गुणदोष जानने की, (३८ छत्तलम्बण) छत्र के शुभाशुभ जानने की, (चम्मलम्बण) ढाल के खोटे-खरे लक्षणों को जानने की, (४० दडलम्बण) दड के अच्छे-बुरे लक्षणों को जानने की, (४१ असिलम्बण) तलवार के लक्षणों की, (४२ मणिलम्बण) मणिलक्षण जानने की-रत्नकी परीक्षा करने की, (४३ कागणीलम्बण) चक्रवर्ती के काकणी रत्न को जानने की, (४४ वत्थुविज्ज) वास्तु (घर) शास्त्र की समवायाङ्ग में उक्त 'वत्थुमाण' वास्तुमान और 'वत्थुनिवेश' वास्तुनिवेश इन दोनों का यहां समावेश होता है, (४५ खधारमाण) शत्रु को

सिक्ख' हस्तिशिक्षा कृपाना समावेश थये छे ३५ (गोणलम्बण) गाथना लक्षणे। नक्षत्रानी, ३६ (कुक्कुडलम्बण) कुक्कुट-कुंडलीना लक्षणे। नक्षत्रानी, समवायाङ्गमा उक्त 'मिदयलम्बण' विद्वान् लक्षणेना समावेश अढी थाय छे ३७ (चक्रलम्बण) अकरत्नना शुभदोष नक्षत्रानी, ३८ (छत्तलम्बण) छत्रना शुभ अशुभ नक्षत्रानी, ३९ (चम्मलम्बण) ढालना जोटा तथा भरा लक्षणे। नक्षत्रानी, ४० (दडलम्बण) दंडना सारा-नरसा लक्षणे। नक्षत्रानी, ४१ (असिलम्बण) तलवारना लक्षणे। नक्षत्रानी, ४२ (मणिलम्बण) मणिना लक्षणे। नक्षत्रानी, ४३ (कागणीलम्बण) अकवर्तीना काकणी रत्नने नक्षत्रानी, ४४ (वत्थुविज्ज)

४७, पडिचारं ४८, वूह ४९, पडिवूह ५०, चक्रवूह ५१, गरुलवूहं

स्वधावारमान-शत्रु विजितु कदा क्रियपरिमित सैन्य निवर्तनीयमिति प्रमाणविज्ञानम्।

‘स्वधारमाण’ इत्यत्र समवायाद्भोक्तव्य ‘स्वधावारणिवेस’ इत्यस्य समावेश

‘नगरमाण’ नगरमानम्-अस्मिन् प्रदेशे कौटुम्बिकमायामदैर्घ्योपलक्षित नगर निर्मा-

पणीय, येन विजयशाला भवेयम्, कस्य वर्णस्य कस्मिन् स्थाने निवर्त श्रेष्ठ इति विज्ञा-

नम्, ‘नगरमाण’ इत्यत्र समवायाद्भोक्तव्य ‘नगरणिवेस’ इत्यस्य समावेश ४६, ‘चार’

चार=ज्योतिश्चारविज्ञानम्। ‘चार’ इत्यत्र समवायाद्भोक्तव्य ‘चद्रलक्षण’ मूरचरिय,

राहुचरिय, गहचरिय’ इत्येतेषां चतुर्णां समावेश ४७, ‘पडिचारं’ प्रतिचार=प्रतिव-

र्त्तितचारम्-इष्टानिष्टफलजनकशान्तिरुमादिक्रियाविशेषविज्ञानम्, ‘पडिचार’ इत्यत्र

‘सोभागकर, दोभागकर, विजागय, मतगय, गहस्सगय, सभासचार’ इत्येतेषां सम-

वायाद्भोक्तव्य पण्णा समावेश ४८, ‘वूह’ व्यूह-शकटवाकृतिसैन्यरचनम् ४९, ‘पडि-

जीतने के लिये कितनी सेना होनी चाहिये इस प्रकार सेना के परिमाण को जानने की,

यहाँ पर समवायाद्भोक्तव्य ‘स्वधारणिवेस’ स्वधावारनिवेश का समावेश होता है।

(४६ नगरमाण) इस प्रदेश में कितना लम्बा कितना चौड़ा नगर बसाना चाहिये

जिससे मैं विजयशाला हो सकूँ तथा किस वर्ण को किस स्थान में बसाना श्रेष्ठ

होगा इन सत्र बातों के विज्ञान की, समवायाद्भोक्तव्य में उक्त ‘नगरनिवेश’

नगरनिवेश का अन्तर्भाव यहाँ पर हो जाता है। (४७ चार) ज्योतिश्चार की,

समवायाद्भोक्तव्य में कथित (चद्रलक्षण) चद्रमा के लक्षण, (मूरचरिय राहु-

चरिय गहचरिय) सूर्य की चाल, राहु का चाल एवं ग्रहों की चाल, इन सबों का समा-

वेश ‘चार’ में समझना चाहिए। (४९ पडिचार) इष्टानिष्टफलजनक शान्तिरुमादि क्रिया-

विशेषों के विज्ञान का, यहाँ समवायाद्भोक्तव्य कथित “सोभागकर दोभागकर विजागय मत-

वाश्रु (धर) शाश्वती, समवायाद्भोक्तव्य उक्त “वर्तुमाण वर्तुनिवेश” वास्तुमान

तेमज वास्तुनिवेशना समावेश अच्छी थाय छे ४५ (स्वधारमाण) शत्रुने

छतवा भाटे डेटवी मेना होवी जेई छे, छे गीते मेनाना परिमाणुने (गणुतगी)

गणुवानी, समवायाद्भोक्तव्य उक्त ‘स्वधारणिवेस’ स्वधावारनिवेशना अच्छी

पर समावेश थाय छे, ४६ (नगरमाण) आ प्रदेशमा डेवडु लाणु अने डेटडु

पडोणु नगर वसावणु जेईछे डे जेथी हु विजयशाली थई थडु तथा

अथा वणु (जत) ने अथा स्थानमा वसावणु श्रेष्ठ थई छे अथी वातोना

विज्ञाननी, समवायाद्भोक्तव्य उक्त ‘नगरनिवेश’ नगरनिवेशकणाना समावेश

अछी थयो छे ४७ (चार) ज्योतिश्चारनी, समवायाद्भोक्तव्य उडेल

५२, सगडवूहं ५३, जुद्धं ५४, निजुद्धं ५५, जुद्धाडजुद्धं ५६, मुट्टि-

वूह' प्रतिव्यूहम्=व्यूहप्रतिपक्षिभूत व्यूह-सैन्यरचनाविशेषम् ५०, 'चक्रवूह' चक्रव्यूहम्=सैन्यस्य चक्राकाररचनाविशेषम् ५१, 'गरुडवूह' गरुडव्यूहम्=गरुडाकृतिसैन्यरचनाविशेषम् ५२, 'सगडवूह' शकटव्यूहम्=शकटाकृतिसैन्यरचाम् ५३, 'जुद्ध' युद्धम्=संग्रामम्, 'जुद्ध' इत्यत्र ज्ञाता-समवायाद्भोक्तस्य 'अट्टिजुद्ध' इत्यस्य, तथा-समवायाद्भोक्तस्य 'दडजुद्ध' इत्यस्य, तथा जम्बूद्वीपप्रपञ्चकथितस्य 'दिट्टिजुद्धं' इत्यस्य, तथा-राजप्रश्रीयसूत्रोक्तस्य 'असिजुद्ध' इत्यस्य च समावेश ५४, 'निजुद्ध' नियुद्धम्=मल्लयुद्धम् ५५, 'जुद्धाडजुद्ध' युद्धातिरुद्धम्=खड्गादिप्रक्षेपपूर्वक महायुद्धम् ५६, 'मुट्टिजुद्ध' मुष्टियुद्धम्, योधयो परस्पर मुष्ट्या हननम् ५७, 'बाहुजुद्ध' बाहुयुद्धम् ५८, 'लयाजुद्ध' लतायुद्धम्

गय रहस्सगय सभासचार" इस पाठ का समावेश हुआ है। (४९ वूह) शकट आदि के आकार में सैन्य स्थापित करने की, (५० पडिवूह) व्यूह के प्रतिपक्षी व्यूह की रचना करने की, (५१ चक्रवूह) चक्रव्यूह का-सैन्य को चक्राकार रचने की, (५२ गरुडवूह) गरुडव्यूह की-गरुड की आकृति के समान सैन्य को रचने की, (५३ सगडवूह) शकट की आकृति के समान सैन्य को रचने की, (५४ जुद्ध) संग्राम करने की, यहाँ पर ज्ञाता, समवायाद्भोक्ता में कथित (अट्टिजुद्ध) अस्थियुद्ध का, (दडजुद्ध) दडयुद्ध का, तथा जम्बूद्वीप-प्रपञ्च में प्रतिपादित (दिट्टिजुद्ध) दृष्टियुद्ध का और राजप्रश्रीयसूत्र में बताया गया (असिजुद्ध) तलवार से युद्ध करने का समावेश हुआ है, (५५ निजुद्ध) मल्लयुद्ध की, (५६ जुद्धाडजुद्ध) खड्गादिप्रक्षेपपूर्वक महायुद्ध करने की, (५७ मुट्टिजुद्ध) मुष्टियुद्ध करने की, (५८ बाहुजुद्ध) बाहु से युद्ध करने की, (५९ लयाजुद्ध) लतायुद्ध की, जिस प्रकार लता

'चदलस्त्रण' अर्थात् लक्ष्मण 'सूरचरिय राहुचरिय गहचरिय' सूत्र नी आल, राहुनी आल तेमज्ज अडोनी आल ओ अधानो सभावेरा 'चार' भा सभ जेवा ओधओ ४८ (पडिचार) ४९-अनिष्ट इणज्जनक शातिकर्म आदि जिया विशेषना विज्ञाननी, अही सभवाय अगमा डोलेल "सोभागकर, दोभागकर, विज्ञागय, मतगय, रहस्सगय, सभासचार" आ पाठने सभावेश थये छे, ४९ (वूह) शकट [गाडु] आदिना आकारमा सैन्य स्थापित करवानी, ५० (पडिवूह) व्यूहना प्रतिपक्षी व्यूहनी रचना करवानी, ५१ (चक्रवूह) चक्र व्यूहनी-सैन्यने चक्राकार रचवानी, ५२ (गरुडवूह) गरुडव्यूहनी-गरुडनी आकृतिना जेवी सैन्यरचना करवानी, ५३ (सगडवूह) शकटनी आकृति ना समान सैन्य रचवानी, ५४ (जुद्ध) संग्राम करवानी, अही 'ज्ञाता अने समवाया' भा डोलेल (अट्टिजुद्ध) अस्थियुद्धने, (दडजुद्ध) दडयुद्धने तथा जम्बूद्वीप

जुद्ध ५७ बाहुजुद्ध ५८, लयाजुद्ध ५९, ईसत्यं ६० छरुप्पवायं ६१,  
धनुर्वेय ६२, हिरण्णपागं ६३, सुवण्णपाग ६४, सुत्तखेड ६५,

यथा लता वृक्षमारोहती आमूलमागिरो वृक्षमावेष्टयति, तथा यत्र योध प्रतियोयगंगर गाढ  
निपाट्य भूमौ पातयति तन्लतायुद्धम् ५९, 'ईसत्य' इपुगाख=नागवाणादिदिव्याखसूचक  
शास्त्रम्, 'ईसत्य' इति प्राकृतगैत्र्या इपुगाखम् ६०, 'छरुप्पवाय' छुरप्रपातम्, छुर = 'छुरा'  
इति प्रसिद्धं देदनगन्धविशेष, तस्य प्रपात = पातनम् ६१, 'धनुर्वेय' धनुर्वे = धनुशास्त्रम्  
६२, 'हिरण्णपाग' हिरण्यपाक = रजतसिद्धि ६३, 'सुवण्णपाग' सुवर्णपाक = कनकसिद्धिम्,  
'सुवण्णपाग' इयत्र समवायाद्भाराजप्रश्रीयसूत्रोक्तयो 'मणिपागधातुपाग' इत्यनयो समावेश  
६४, 'सुत्तखेड' सूत्रखेल = सूत्रक्रीडाम् ६५, 'वट्टखेड' वृत्तखेलम् ६६, एतत्कलाद्वय लोका-  
तो गौच्यम्। 'वट्टखेड' इयत्र 'चम्मखेड' चर्मखेलम् - इयस्य समवायाद्भोक्तस्य समावेश।

वृक्ष पर चढ़ कर नीचे से ऊपर तक वृक्ष को लपेट लेती है उसी प्रकार योधा जिस युद्ध  
म प्रतियोय के शरीर को अत्यन्त पाडित कर जमीन पर पटक देते हैं और उसके ऊपर  
चढ़ बैठते हैं वह लतायुद्ध है उसकी, (६० ईसत्य) इपुगाख की, 'ईसत्य' यहा पर  
प्राकृतगन्त्री से इपुगाख समझना चाहिये। नागवाण आदि दिव्य अस्त्र आदि का सूचक जो  
शास्त्र है उसका नाम इपुगाख है उस की, (६१ छुरप्पवाय) छुरा से युद्ध करने की,  
(६२ धनुर्वेय) धनुर्वे की, (६३ हिरण्णपाग) रजतसिद्धि की, (६४ सुवण्णपाग)  
सुवर्णसिद्धि का, राजप्रश्रीय एवं समवायाग में कथित मणिपाक और धातुपाक का समावेश  
यहीं करना चाहिये। (६५ सुत्तखेड) सूत्र-डोरा से खेलने की, (६६ वट्टखेड) वर्च-रस्सी  
पर खेलने का, यहाँ पर समवायाद्भोक्त- (चम्मखेड) चमटा से खेलना-इसका भी समावेश

प्रज्ञप्ति २। अदिपाठन ऽरेख (विट्टिजुद्ध) इष्टियुद्धने। अने 'राजप्रश्रीय' सूत्रमा  
अतावेख (असिजुद्ध) तलवारथी युद्ध करवाने। समावेश थयेवे। छे ५५ (निजुद्ध)  
महयुद्धनी, ५६ (जुद्धाइजुद्ध) अङ्ग आदि प्रक्षेपपूर्वक [वा भारीने] मझायुद्ध  
करवानी, ५७ (मुट्टिजुद्ध) मुष्टियुद्ध करवानी, ५८ (बाहुजुद्ध) आहुंथी युद्ध करवानी,  
५९ (ल्याजुद्ध) लतायुद्धनी, जे रीते लता [वेख] वृक्ष उपर खडीने नीचेथी उपर सुधी  
वृक्षने लपेटि दे ते तेवी ज गीते योधा जे युद्धमा सामेना योधाना शरीरने गाढ  
उपथी पीडा करी जमीन उपर पाडी दे ते अने तेना उपर खडी अने ते ते लतायुद्ध  
छे, तेनी, ६० (ईसत्य) धनुशास्त्रनी, 'ईसत्य' खडी प्राकृत गैत्रीथी धनुशास्त्र ममल  
लेपु लेपुअे नागशास्त्र आदि द्विअ अत्र आदिनु सूत्रअ जे शास्त्र छे तेनु नाम  
धनुशास्त्र छे तेनी, ६१ (छुरप्पवाय) छुराथी युद्ध करवानी, ६२ (धनुर्वेय) धनुर्वेदनी,  
६३ (हिरण्णपाग) रजतसिद्धिनी, ६४ (सुवण्णपाग) सुवर्णसिद्धिनी, 'राजप्रश्रीय'



वटखेड ६६, नालियाखेड ६७, पत्तच्छेज ६८, कडच्छेज ६९, सजीव ७०, निजीव ७१, सउणरुय ७२-मिति वावत्तरिकलाओ सेहा-  
विता सिखावेत्ता अम्मापिर्णं उवणेहिति ॥ सू० ४६ ॥

‘नालियाखेड’ नालिकापेलम्=यूतविशेषम्-गामूट्टिपट्टायाद विपरीतपागनिपतन  
मिति नालिकाया यत्र पागक पात्यते । यद्यपि धूते एवास्य समावेशो भवितुमर्हति तथापि  
नालिकाखेलप्राधान्यज्ञापनार्थं भेदन ग्रहणम् ६७, ‘पत्तच्छेज’ पत्रच्छेद्यम्=अष्टोत्तरशतपत्राणा  
मध्ये विवक्षितमल्याकपत्रच्छेदने हस्तलाघवम् ६८, ‘कडच्छेज’ कडच्छेद्यम्-कट (चटाई)-  
यत् कमाच्छेद्यं वस्तु यत्र विज्ञाने तत्तथा तत् ६९, ‘सजीव’ सजाव=सजीवकरण-मृतधात्वा  
दीना सहजस्वरूपापादनम् ७०, ‘निजीव’ निर्जीव=निर्जीवरूपम्-हेमादिधातुमारण पारव  
मारण वा ७१, ‘सउणरुय’ शकुनरुतम्, अत्र शकुनपद रुतपद चोपलक्षणम्, तेन सर्व  
शकुनमग्रह, गतिचेष्टादिगणलोकनादिपरिग्रहश्च ७२, ‘इति वावत्तरिकलाओ’ इति द्वासप्त-  
तिकला=द्वासप्ततिपुरुषकला ‘सेहाविता सिखावेत्ता’ सेधयित्वा शिक्षयित्वा च ‘अम्मा-  
पिर्णं उवणेहिति’ मातापित्रोरुपनेत्यति=समर्पयिष्यति ॥ सू ४६ ॥

हुआ है । ( ६७ नालियाखेड ) धूतविशेष खेलने की-नालिका म पाशे डालकर जुआ  
खेलने की, ( ६८ पत्तच्छेज ) पत्र छेदन करने की, १०८ पत्रों में से विवक्षित पत्र को  
छेदन करने में हाथ की कुशलता की, ( ६९ कडच्छेज ) कट की अर्थात् चटाई की तरह  
क्रम २ से छेदन करने की, ( ७० सजीव ) मारी हुई धातुओं को पुन प्रकृतिस्थ करने की,  
( ७१ निजीव ) निर्जीव करने की-हेमादिक धातुओं को मारने की, अथवा पारे को मारने  
की, ( ७२ सउणरुय ) पक्षियों के शब्द पहिचानने की उनका गति, चेष्टा एवं अवलोकन  
आदि जानने का कला, ( इति वावत्तरिकलाओ सेहाविता सिखावेत्ता अम्मापिर्णं

तेमञ्ज ‘समजायाग’मा कहेल भलिपाठ अने धातुपाठनो मभावेश अही करवो  
जेधये ६५ (सुत्तखेड) सूत्र-‘नेशथी रभवानी, १६६ (उट्टेखेड) वर्त-‘होरडा पर रभ-  
वानी, अही मभवायागमा कहेल (वम्मेखेड) ‘आमडाथी जेलवु’ जेनो पण सभा  
वेश ठयो छे ६७ (नालियाखेड) धूतविशेष रभवानी-नालिकाभा पासा नाभीने  
जुगार रभवानी, ६८ (पत्तच्छेज) पत्र कापवानी, १०८ पत्रोभाथी विवक्षित पत्रो  
कापवामा हाथनी कुशलता नी, ६९ (कडच्छेज) कटनी-अर्थात् चटाईनी पेठे  
कमकमथी छेदन करवानी, ७० (सजीव) मारेली धातुओने करीने प्रकृतिस्थ करवानी,  
७१ (निजीव) निर्जीव करवानी-हेम आदि धातुओने मारवानी, अथवा पारने  
मारवानी ७२ (सउणरुय) पक्षिओना शब्द सभञ्जवानी तेमनी गति, जेष्टा तेमञ्ज  
अवलोकन आदि जल्लुपानी कणा ( इति वावत्तरिकलाओ सेहाविता सिखावेत्ता

मूलम्—तए णं तस्स दढपइण्णस्स दारगस्स अम्मा-  
पियरो तं कलायरियं विउलेण असण-पाण-खाइम-साइमेणं  
वत्थ-गंध-मल्ला-लंकारेण य सक्कारेहिति सम्माणेहिति, सक्का-

टीका—‘तए ण’ इत्यादि । ‘तए ण तस्स दढपइण्णस्स दारगस्स  
अम्मापियरो त कलायरियं’ तत खलु तस्य दढप्रतिजस्य दारगस्य अम्मापितरो त  
कलाचार्यं ‘विउलेण असण-पाण-खाइम-साइमेण’ निपुलेनाऽशनपानस्वादिभ्येन  
‘वत्थ-गंध-मल्ला-लंकारेण य सक्कारेहिति सम्माणेहिति’ वत्तगन्धमान्यालङ्कारेण  
च सत्कारयिष्यत सम्मानयिष्यत—सुगमानि पदानि वाक्यानि च । ‘सक्कारित्ता सम्मा-  
णित्ता’ सङ्ख्य समान्य ‘विउलं जीवियारिह पीइदाण दलइस्सति’ निपुल जीवि

उज्जेहिति ) ये ७२ कलायें पुरुषकी हैं, इन कलाओं की शिक्षा कलाचार्य उसे देगा,  
पश्चात् वह उसे उसके मातापिता के पास लाकर सौंप देगा ॥ सू ४६ ॥

‘तए ण तस्स’ इत्यादि ।

( तए ण ) इसके बाद ( तस्स दढपइण्णस्स दारगस्स ) उस दढ प्रतिनिकुमार  
के ( अम्मापियरो ) मातापिता ( त कलायरिय ) उस कलाचार्य का ( विउलेण  
असण-पाण-खाइम-साइमेण वत्थ-गंध-मल्ला-लंकारेण य सक्कारेहिति ) विपुल,  
अशन, पान, खादिम, स्वादिम, वत्त, गंध, एव माला तथा अलंकारों के प्रदान से खूब  
सत्कार करेंगे । ( सम्माणेहिति ) खूब सम्मान करेंगे । ( सक्कारित्ता सम्माणित्ता )  
सत्कार एव सम्मान करके पश्चात् वे उसे ( विउल जीवियारिह पीइदाण दलइस्सति )

अम्मापिइण उज्जेहिति ) आ ७२ कलाओं पुरुषनी छे ओ कलाओंनी कलाचार्य तेने  
शिक्षा आपसे पछी ते तेने तेना मातापितानी पास लावीने सोपी देशे (सू० ४६)

‘तए ण तस्स’ इत्यादि

( तए ण ) त्थार पछी ( तस्स दढपइण्णस्स दारगस्स ) ते दढप्रतिज कुमारना  
( अम्मापियरो ) मातापिता ( त कलायरिय ) ते कलाचार्यने ( विउलेण असण-पाण-  
खाइम-साइमेण वत्थ-गंध-मल्ला-लंकारेण य सक्कारेहिति ) विपुल अशन, पान,  
आदिम, स्वादिम, वत्त, गंध तेभज्ज भावा तथा अलंकारे आपीने भूष  
सत्कार करशे, ( सम्माणेहिति ) भूष सम्मान करशे ( सक्कारित्ता सम्माणित्ता )  
सत्कार तेभज्ज सम्मान करीने पछी तेओ तेने ( विउल जीवियारिह पीइदाण

रित्ता सम्माणित्ता विउल जीवियारिहं पीडटाणं दलइस्सति, दल-  
इत्ता पडिविसज्जेहिंति ॥ सू० ४७ ॥

मूलम्—तए णं से ददपइण्णे दारए वावत्तरिकला-  
पडिए नवगसुत्तपडिवोहिए अट्टारसदेसभासाविसारए गीयरई

काऽऽहं प्रीतिदानं त्यक्त, 'दलइत्ता' दत्त्वा 'पडिविसज्जेहिंति' प्रतिवि-  
र्जयिष्यत ॥ सू० ४७ ॥

टीका—'तए ण' इत्यादि। 'तए ण से ददपइण्णे दारए' 'तत्' मूढ  
स दृढप्रतिज्ञो दारक 'वावत्तरिकलापडिए' द्वासप्ततिकलापण्डित 'नवगसुत्तपडि-  
वोहिए' नवाङ्गसुत्तप्रतिबोधित-नवाङ्गानि=द्वे श्रोत्रे, द्वे नेत्रे, द्वे घ्राणे, एका च जिह्वा, त्वगोका,  
मनश्चैकमिति, तानि सुप्तानीव सुप्तानि-वाच्यादव्यक्तचेतनानि, तानि प्रतिनोभितानि=यौवनेन  
व्यक्तचेतनावन्ति कृतानि यस्य स तथा। 'गीयरई' गीतरति=आनप्रिय, 'गधव्वणइकुसले'

विपुल रूप में जीविका के योग्य प्रीतिदान देंगे, (दलइत्ता पडिविसज्जेहिंति) और  
देकर उसे विसर्जित कर देंगे ॥ सू० ४७ ॥

'तए ण से ददपइण्णे दारए' इत्यादि।

(तए ण) इस के बाद (से) वह (ददपइण्णे) दृढप्रतिज्ञ (दारए) कुमार  
(वावत्तरिकलापडिए) बहत्तर कलाओं में पंडित (नवगसुत्तपडिवोहिए) एवं सुप्त  
नवाङ्गों—२ कान, २ श्रोत्र, २ नासिका के छिद्र, १ जिह्वा, १ स्पर्शन इन्द्रिय और मन के  
प्रतिबोध-जागृति से युक्त-यौवनावस्था सपन्न होकर, (अट्टारसदेसभासाविसारए)  
१८ देशों की भाषा का ज्ञाता होगा, (गीयरई गधव्वणइकुसले) यह कुमार-गीत में

दलइस्सति विपुल रूपमा लविकाने योग्य प्रीतिदानं आपिशे (दलइत्ता पडिवि-  
सज्जेहिंति) अने आपीने तेमनु विसर्जन करी देशे (सू० ४७)

'तए ण से ददपइण्णे दारए' इत्यादि

(तए ण) त्थार पछी (से) 'ते' (ददपइण्णे) दृढप्रतिज्ञ (दारए) कुमार  
(वावत्तरिकलापडिए) ओठों के कलाओं में पंडित (नवगसुत्तपडिवोहिए) तेमनु  
सुप्त नव अङ्गों—२ कान, २ नेत्र, २ नासिकाओं के छिद्र, १ जल १ स्पर्-  
शन इन्द्रिय अने मनना प्रतिबोध-जागृतिशी युक्त-यौवनावस्था सपन्न  
थइने (अट्टारसदेसभासाविसारए) १८ देशों की भाषाओं का ज्ञाता थइने (गीयरई

गधव्वणट्टकुसले हयजोही गयजोही रहजोही बाहुजोही बाहु-  
प्पमदी वियालचारी साहसिए अलं भोगसमत्थे यावि  
भविस्सइ ॥ सू० ४८ ॥

मूलम्—तए ण दढपइण्णं दारगं अम्मापियरो बाव-

कुसले' गान्धर्व-नाट्यकुशल-गाधर्वे=गातविद्याया नाट्ये=नाट्यशाले च कुशल=निपुण,  
'अट्टारस-देसभापा-रिसारए' अष्टादश-देश-भापा-विगारद, 'हयजोही' हय-  
जोही-हयेन=अश्वेन युज्यते तच्छीलो हययोधी, एव 'गयजोही रहजोही बाहुजोही'  
गजयोधी रथयोधी बाहुयोधी-ज्ञातव्य 'बाहुप्पमदी' बाहुप्रमदी-बाहुभ्या प्रमृदनाति  
तच्छीले बाहुप्रमदी, 'वियालचारी' विकालचारी-निर्भयत्वादिकाले रात्रावपि चरति  
तच्छालो विकालचारी, अत एव 'साहसिए' साहसिक=अतिशूर, 'अल भोगसमत्थे'  
अलभोगसमर्थ=अलम्=अनर्थ भोगानुभवसमर्थ 'यावि भविस्सइ' चापि  
भविष्यति ॥ सू० ४८ ॥

टीका—'तए ण' इत्यादि । 'तए ण दढपइण्णं दारगं' तत खलु दढ-

अनुराग वाला तथा गान्धर्वविद्या मे और नृत्यकुला मे कुशल होगा । (हयजोही गय-  
जोही रहजोही बाहुजोही) यह अश्वयोधी, गजयोधी, रथयोधी और बाहुयोधा होगा ।  
(बाहुप्पमदी वियालचारी साहसिए) यह बाहुप्रमदी होगा और अति शूर होगा, इस  
लिये इसे विकाल रात्रि मे भी आने-जाने मे कोई भय नहीं होगा । (अल भोगसमत्थे  
यावि भविस्सइ) तथा यह भोगसमर्थ भी होगा ॥ सू ४८ ॥

'तए ण दढपइण्णं दारगं' इत्यादि ।

(तए ण) बाद मे (दढपइण्णं दारगं) इस अपने दढप्रतिज्ञ बालक को

गधव्व-णट्ट-कुसले) ओ कुमार गीतभा, गाधर्वविद्याभा अने नृत्यकुलाभा  
कुशल थसे (हयजोही गयजोही रहजोही बाहुजोही) ओ अश्वयोधी, गजयोधी,  
रथयोधी, अने बाहुयोधी थसे (बाहुप्पमदी वियालचारदी साहसिए)  
ओ बाहुप्रमदी थसे अने अति शूरवीर थसे आ माटे तेने विकाल रात्रिभा  
पण आववा-जवाभा केई जातने। लय थसे नहि (अल भोगसमत्थे यावि भवि  
स्सइ) तथा आ भोगसमर्थ पण थसे (सू ४८)

'तए ण दढपइण्णं दारगं' इत्यादि

(तए ण) त्थार पढी (दढपइण्णं दारगं) आ पोतान' दढप्रतिज्ञ आणने

त्तरिकलापडिय जाव अल भोगसमत्थ वियाणित्ता विउलेहिं  
अण्णभोगेहिं पाणभोगेहिं वत्थभोगेहिं सयणभोगेहिं उवणि-  
मंतेहिंति ॥ सू० ४९ ॥

मूलम्—तए णं से दढपइण्णे दारए तेहिं विउलेहिं अण्ण-

प्रतिज्ञ दारकम् 'अम्मापियरो' मातापितरौ 'वावत्तरिकलापडिय' दासतत्तिकलापण्डित  
'जाव' यावत्—अत्र—यावच्छब्दाद्—अष्टादशदेशभाषाविशारद गीतरति गा धर्कनाट्यकुशल  
हययोधिनम्—इत्यादीनि विशेषणानि द्वितायैकवचनान्तानि ज्ञेयानि । 'अल भोगसमत्थ'  
अल भोगसमर्थम्—अलम्=अत्यर्थं भोगानुभवसमर्थं 'वियाणित्ता' विज्ञाय 'विउलेहिं'  
अण्णभोगेहिं' विपुलैरन्नभोगै 'पाणभोगेहिं' पानभोगै 'लेणभोगेहिं' लब्धभोगै—  
चित्रशालाद्यावासनयनवाभोगै 'वत्थभोगेहिं' वस्त्रभोगै, 'सयणभोगेहिं' शयनभोगै  
'उवणिमतेहिंति' उपनिमन्त्रयिष्यत=भोगान् मुद्दस्व—इति कथयिष्यत ॥ सू० ४९ ॥

टीका—'तए णं' इत्यादि । 'तए ण से दढपइण्णे दारए' तत्त खल

(अम्मापियरो) मातापिता (वावत्तरिकलापडिय जाव अलभोगसमत्थ) ७२  
कलाओं में पारगत तथा नवयौवनशाली एव भोग भोगने में समर्थ जानकर उसे (विउ  
लेहिं) विपुल (अण्णभोगेहिं) अन्न के भोगों से, (पाणभोगेहिं) पान करने योग्य  
द्रव्यों के भोगों से, (लेणभोगेहिं) विविध चित्रों से सुशोभित प्रासाद के भोगों से,  
(वत्थभोगेहिं) सुन्दर २ वस्त्रों को इच्छानुसार पहनने रूप भोगों से एव (सयण  
भोगेहिं) शय्या आदि के भोगों से (उवणिमतेहिंति) आमन्त्रित करेंगे, अर्थात् 'भोगों  
को भोगो' ऐसा उससे कहेंगे ॥ सू० ४९ ॥

(अम्मापियरो) मातापिता, (वावत्तरिकलापडिय जाव अल भोगसमत्थ) ७२ कला  
आमा पारगत आने नवयौवनशाली तेमञ्च लोग लोगववाभा समर्थ आणीने  
तेने (विउलेहिं) विपुल (अण्णभोगेहिं) अन्नना लोगोथी (पाणभोगेहिं) पान कर  
वाने योग्य द्रव्यना लोगोथी (लेणभोगेहिं) विविध चित्रोथी सुशोभित प्रासाद  
(भडेव)ना लोगोथी (वत्थभोगेहिं) सुन्दर सुन्दर वस्त्रोने इच्छानुसार पहनेवा  
इय लोगोथी तेमञ्च (सयणभोगेहिं) शय्या आदिना लोगोथी (उवणिमतेहिंति)  
आमन्त्रित करेथे, अर्थात् 'लोगोने लोगवो' ओम तेने कहेथे (सू० ४९)

भोगेहिं जाव सयणभोगेहिणो सज्जिहिति, णो रज्जिहिति, णो गिज्झि-  
हिति, णो मुज्झिहिति, णो अज्झोववज्जिहिति ॥ सू० ५० ॥

मूलम्—से जहाणामए उप्पले इ वा पउमे इ वा कुसु-

स दृढप्रतिज्ञो दारक 'तेहिं विउलेहिं अण्णभोगेहिं जाव सयणभोगेहिं' तैविपुलैरनभोगै-  
र्यावच्छेदनभोगै—अत्र यावच्छेदनात्पानल्यनयनम्भोगैरिति ग्राह्यम्, 'णो सज्जिहिति' नो  
सङ्ख्यति—न सङ्ग=सम्बन्ध करिष्यति, 'णो रज्जिहिति' नो रङ्खति—न राग=प्रेम  
भोगसम्बन्धहेतु करिष्यति, 'णो गिज्झिहिति' नो गङ्खति=नो गृद्धिभाव करिष्यति,  
'णो मुज्झिहिति' नो मोह्खति=मोह न करिष्यति 'णो अज्झोववज्जिहिति' नो  
अधुपपत्यते=न तदेकाग्रमना भविष्यति ॥ सू० ५० ॥

टीका—'से जहाणामए' इत्यादि । 'से जहाणामए' अथ यथा नाम

'तए ण से दढपइण्णे' इत्यादि ।

(तए ण) माता—पिता केइन वचनों को सुनने के बाद (से दढपइण्णे दारए)  
वह दृढप्रतिज्ञा कुमार (तेहिं विउलेहिं अण्णभोगेहिं जाव सयणभोगेहिं णो सज्जि-  
हिति) उन अन्न आदि विपुल भोगों में त्रिलकुल ही आसक्तचित्त नही होगा । (णो  
रज्जिहिति) अनुरक्त नहीं होगा । (णो गिज्झिहिति) उनमें गृद्ध नहीं होगा, (णो  
मुज्झिहिति) मूर्च्छित नहीं होगा, और (णोअज्झोववज्जिहिति) न उनमें सर्वथा एकाग्र-  
मन ही होगा ॥ सू ५० ॥

'से जहाणामए' इत्यादि ।

इस सूत्र में "इ वा" ये शब्द वाक्यालंकार में प्रयुक्त हुए हैं । (से जहाणा-

'तए ण से दढपइण्णे' इत्यादि

(तए ण) मातापितानां अथवा पत्यन सांलब्धा पत्नी, (से दढपइण्णे दारए)  
ते दृढप्रतिज्ञा कुमार (तेहिं विउलेहिं अण्णभोगेहिं जाव सयणभोगेहिं णो सज्जिहिति)  
ते अन्न आदि विपुल लोभोभा त्रिलकुल न मननी आसक्ति राश्रसे नहि,  
(णो रज्जिहिति) अनुरक्त थसे नहि, (णो गिज्झिहिति) तेभा गृद्ध थसे नहि,  
(णो मुज्झिहिति) मूर्च्छित थसे नहि अने तेभा (णोअज्झोववज्जिहिति)  
सर्वथा अेकाग्रमन पणु थसे नहि (सू ५०)

'से जहाणामए' इत्यादि

आ सूत्रभा "इ वा" अे शब्द वाक्यालंकाररूपे वपराये छे (से जहा

મેં ઇ વા નલિણે ઇ વા સુભગે ઇ વા સુગંધે ઇ વા પોંડરીય ઇ વા  
મહાપોંડરીય ઇ વા સયસપત્તે ઇ વા સહસ્સપત્તે ઇ વા સયસહસ્સપત્તે  
ઇ વા પંકે જાણે જલે સવુહ્દે ગોવલિપ્પઇ પંકરણ, ગોવલિપ્પઇ

‘ઉપ્પલે ઇ વા’ ઉપ્પલ-રક્તકમલમ્, ‘ઇયા’ इति वाक्यालङ्कारे ‘પડમે ઇ વા’ પદમ-કમલમેવ,  
‘કુસુમે ઇ વા’ કુસુમમ્, ‘નલિણે ઇ વા’ નલિનમ્, ‘સુભગે ઇ વા’ સુભગ-કમલવિશેષ  
‘સુગંધે ઇ વા’ સુગંધમ્=સાધ્યાવિકાસિકમલવિશેષ, ‘પોંડરીય ઇ વા’ પુણ્ડરીક=શ્વેતકમ-  
લમ્, ‘મહાપોંડરીય ઇ વા’ મહાપુણ્ડરીક=વિશાળ શ્વેતકમલમ્, ‘સયપત્તે ઇ વા’ શત-  
પત્રમ્=કમલમ્, ‘સહસ્સપત્તે ઇ વા’ સહસ્રપત્રમ્, ‘સયસહસ્સપત્તે ઇ વા’ શતસહસ્રપત્રમ્,  
एतानि सर्वाणि कमलजातीयायेव । एतत्प्रत्येकम्-‘પંકે જાણે’, પંકે જાતમ્=કર્દમે સમુત્પન્ન  
‘જલે સવુહ્દે’ જલે સદૃઢમ્, ‘ગોવલિપ્પઇ પંકરણ’ નોપલિપ્યતે પદ્મરજસા-પદ્મ =કર્દમે  
સ એવ રજો રેણુતુન્યત્વાત્, તેન નોપલિપ્યતે=ઉપલિપ્ત ન ભવતીત્યર્થ । ‘ગોવલિપ્પઇ જલ

મણ’ જૈસે (ઉપ્પલે ઇ વા) રક્ત કમલ, (પડમે ઇ વા) પદમકમલ, (કુસુમે ઇ વા)  
કુસુમ-પુષ્પ, (નલિણે ઇ વા) નલિન-કમલવિશેષ, (સુભગે ઇ વા) સુભગ કમલ,  
(સુગંધે ઇ વા) સુગંધકમલ-સાધ્યાકાલવિકાસી સૌગંધિક કમલ, (પોંડરીય ઇ વા),  
પુણ્ડરીક-શ્વેતકમલ, (મહાપોંડરીય ઇ વા) મહાપુણ્ડરીક-વિશાળ શ્વેતકમલ, (સયપત્તે  
ઇ વા) શતપત્ર કમલ, (સહસ્સપત્તે ઇ વા) સહસ્રપત્ર કમલ, (સયસહસ્સપત્તે ઇ વા)  
લક્ષપત્ર કમલ, ये सप्त कमल की जातिया है । (पंके जाए) ये कीचड़ उत्पन्न होते हैं,  
(जले सवुह्दे) तथा जल में बढ़ते हैं, तो भी (गोवलिप्पइ पंकरण गोवलिप्पइ  
जलरण) पंक की रज से वे लिपि नहा होते हैं और न जल की रज से-विन्दुओं से लिपि

ગામણ) જેમકે (ઉપ્પલે ઇ વા) રક્ત કમળ, (પડમે ઇ વા) પદમ કમળ, (કુસુમે ઇ વા)  
કુસુમ-પુષ્પ, (નલિણે ઇ વા) નલિન-કમળવિશેષ, (સુભગે ઇ વા) સુભગ કમળ,  
(સુગંધે ઇ વા) સુગંધ કમળ-સાધ્યાકાલે વિકાસ પામે તેવું સુગંધવાળું કમળ,  
(પોંડરીય ઇ વા) પુણ્ડરીક-શ્વેત કમળ, (મહાપોંડરીય ઇ વા) મહાપુણ્ડરીક-વિશાળ  
શ્વેત કમળ (સયપત્તે ઇ વા) શતપત્ર કમળ, (સહસ્સપત્તે ઇ વા) સહસ્રપત્ર કમળ,  
(સયસહસ્સપત્તે ઇ વા) લક્ષપત્ર કમળ, ये पद्मी कम्पणी जातियो छे (पंके  
जाए) ते कीचड़भा उत्पन्न थाय छे, (जले सवुह्दे) तथा जलभा बढे छे, ते  
पद्म (गोवलिप्पइ पंकरण व गोवलिप्पइ जलरण) कीचड़नी रज्ज्थी तेयो लिपि  
वत्ता नथी, तेभज जलना टीपाथी ये लिपि थता नथी, (एवमेव से दृढ

जलरण, एवामेव ददपइण्णेवि दारए कामेहि जाए भोगेहिं संवु-  
ड्ढे णोवल्लिप्पिहिति कामरण, णोवल्लिप्पिहिति भोगरणं, णोव-  
लिप्पिहिति मित्तणाइणियगसयणसंवधिपरिजणेण ॥ सू० ५१ ॥

मूलम्—से णं तहारूवाण थेराणं अतिए केवलं

रण' नोपलप्यते जलरजसा 'एवामेव ददपइण्णेवि दारए' एवमेव ददप्रतिजोऽपि दारक,  
'कामेहिं जाए भोगेहिं संवुड्ढे' कामैजांतो भोगै मवृद्ध 'णोवल्लिप्पिहिति' नोपलप्यते,  
'कामरण' कामरजसा—काम = अन्तो रूप च, स एव रज कामरजस्तेन, 'णोवल्लिप्पि-  
हिति' नोपलप्यते 'भोगरण' भोगरजसा—भोग = गघो रस स्पर्शश्च, स एव रजो भोग-  
रजस्तेन, 'णोवल्लिप्पिहिति मित्त-णाइ-णियग-सयण-संवधि-परिजणेण' नोपले-  
प्यते मित्र-ज्ञाति-निजक स्वजन-सम्बन्धि परिजनेन-मित्राणि=सुहृद्, जातय = सजातीय,  
निजका = भ्रातृपुत्रादय, स्वजना = मातुलादय, सम्बन्धिन = श्वशुरादय, परिजना = भृत्या  
दय, एतैर्न लिखो भविष्यति ॥ सू. ५१ ॥

होते हैं, (एवामेव से ददपइण्णे वि दारए) इस तरह वह ददप्रतिज कुमार भी  
(कामेहिं) कामों से—काम सेवन से (जाए) उत्पन्न होगा, (भोगेहिं संवुड्ढे) भोगों  
से वृद्धिगत होगा, तो भी वह (कामरण) काम रजसे (णोवल्लिप्पिहिति) उपलब्ध  
नहीं होगा, (भोगरण णोवल्लिप्पिहिति) भोगरज से उपलब्ध नहीं होगा। गघ, रस,  
स्पर्श इन गुणों का नाम भोग है। अन्त तथा रूप का नाम काम है। भोगरज एव काम-  
रज इनमें रूपकालकार है। (णोवल्लिप्पिहिति मित्त-णाइ-णियग-सयण-संवधि-  
परिजणेण) इसी तरह वह मित्र-सुहृद्, ज्ञाति-सजातीय, निजक-भतीजा आदि,  
स्वजन-मामा आदि, सम्बन्धी-श्वशुर आदि एव परिजन-भृत्य आदि परिकरों के साथ भी  
मोह को प्राप्त नहीं होगा ॥ सू. ५१ ॥

इण्णे वि दारए) तेषीं रीते ते ददप्रतिज कुमार पणु (कामेहिं) कामेथी—काम  
सेवनथी (जाए) उत्पन्न थये, (भोगेहिं संवुड्ढे) भोगेथी वृद्धिगत थये, तो पणु  
ते (कामरण) कामरजथी (णोवल्लिप्पिहिति) उपलब्ध थये नहि (भोगरण  
णोवल्लिप्पिहिति) भोगरजथी उपलब्ध थये नहि गघ, रस, स्पर्श ये शुष्णानु  
नाम भोग छे शब्द तथा इपणु नाम काम छे भोगरज तेमज कामरज  
येमा इपण-अल दार छे (णोवल्लिप्पिहिति मित्त-णाइ-णियग-सयण-संवधि-परिज-  
णेण) आवी रीते ते मित्र-सुहृद्, ज्ञाति-सजातीय, निजक-भ्रातृपुत्र (भ्रात्रिजे)  
आदि, स्वजन-मामा आदि, सम्बन्धी-श्वशुर आदि तेमज परिजन-नोकर  
आदि परिकर-परिवारे साथे पणु मोहने प्राप्त करथे नहि (सू. ५१)



बोहि बुज्झिहिति, बुज्झित्ता अगाराओ अणगारियं पव्वइ-  
हिति ॥ सू० ५२ ॥

मूलम्—से णं भविस्सइ अणगारे भगवते ईरियास-  
मिए जाव गुत्तवभयारी ॥ सू० ५३ ॥

टीका—‘से णं’ इत्यादि। ‘से ण’ स दृढप्रतिज्ञा सङ्ग ‘तहारूवाण’ तथारूप-  
पाणा=सम्यग्ज्ञानादिसम्पन्नाना ‘थेराण’ स्थविराणाम्, ‘अतिए’ अन्तिके=समीपे ‘केवल  
बोहि’ केवल बोधि=विशुद्ध सम्यग्दर्शन ‘बुज्झिहिति’ मोक्षयते=ज्ञास्यति, अनुभवविषयती-  
त्यर्थ, ‘बुज्झित्ता’ बुद्ध्या ‘अगाराओ’ अगारात्=गृहात्-गृह परित्यज्येत्यर्थ, ‘अणगा-  
रिय’ अनगारिता=साधुत्व ‘पव्वइहिति’ प्रवर्जिष्यति=प्राप्स्यति ॥ सू ५२ ॥

टीका—‘से ण’ इत्यादि। ‘से ण’ स खलु दृढप्रतिज्ञो दारक ‘भविस्सइ  
अणगारे’ अनगारो भविष्यतीत्यन्वय, स कादृशो भविष्यतीत्याह ‘भगवते’ भगवान्=अति  
शायधारी, ‘ईरियासमिए’ ईर्यासमित=गमनक्रियाया यतनायुक्त, ‘जाव’ यावत्-यावच्छ-  
ब्दात्-भाषासमित, एषणासमित, इत्यादि पञ्चसमितियुक्त, ‘गुत्तवभयारी’ गुतप्रसञ्चारी=  
गुतप्रसञ्चर्यवान् ॥ सू ५३ ॥

‘से ण तहारूवाण’ इत्यादि।

(से ण) वह दृढप्रतिज्ञा कुमार नियम से (तहारूवाण थेराण) तथारूप-सम्पन्नान  
आदि गुणों से युक्त स्थविरों के (अतिए) पास (केवल बोहि) केवल बोधि को-  
विशुद्ध सम्यग्दर्शन को (बुज्झिहिति) प्राप्त करेगा—उसका अनुभव करेगा, (बुज्झित्ता  
अगाराओ अणगारिय पव्वइहिति) अनुभव करने के बाद फिर वह अगार-अवस्था से  
विरक्त हो कर साधु अवस्था को प्राप्त करने वाला होगा ॥ सू ५२ ॥

‘से ण भविस्सइ’ इत्यादि।

(से ण) वह दृढप्रतिज्ञा कुमार (अणगारे भगवते) अनगार भगवत्

‘से ण तहारूवाण’ इत्यादि

(से ण) ते दृढप्रतिज्ञा कुमार नियमशी (तहारूवाण थेराण) तथारूप-  
सम्यग्ज्ञान आदि गुणोपेत युक्त स्थविराणी (अतिए) पास (केवल बोहि) ओके  
केवल विशुद्ध सम्यग्दर्शनने (बुज्झिहिति) प्राप्त करेगे—तेना अनुभव करेगे,  
(बुज्झित्ता अगाराओ अणगारिय पव्वइहिति) अनुभव करी लीधा पछी ते अगार-  
अवस्थाशी विरक्त भवने साधु-अवस्थाने प्राप्त करवावाणो थरे (सू ५२)

‘से ण भविस्सइ’ इत्यादि

(से णं) ते दृढप्रतिज्ञा कुमार (अणगारे भगवते) अनगार भगवन्त (भवि

मूलम्—तस्स णं भगवंतस्स एएण विहारेण विहर-  
माणस्स अणंते अणुत्तरे णिव्वाघाए निरावरणे कसिणे पाड-  
पुण्णे केवलवरणाणदंसणे समुप्पज्झिहिति ॥ सू० ५४ ॥

टीका—‘तस्स ण’ इत्यादि। ‘तस्स ण भगवतस्स’ तस्य स्वल् भगवतो  
दृढप्रतिजस्याऽनगारस्य, ‘एएण विहारेण विहरमाणस्स’ एतेन विहारेण विहरत—  
‘अणंते’ अनन्तम्=अनन्तार्थविषयम्, ‘अणुत्तरे’ अनुत्तर=सर्वोत्तमम्, ‘णिव्वाघाए’  
निर्व्याघातं=व्याघाताद्विर्भूतम्—अप्रतिहतमित्यर्थ, ‘निरावरण’ क्षायिकत्वादावरणरहितम्,  
‘कसिणे’ कृत्स्नं=सकलार्थप्राहकम्, ‘पडिपुण्णे’ प्रतिपूर्णं=सकलस्वकीयागयुक्तम्,  
‘केवलवरणाणदंसणे’ केवलपरानन्ददर्शनम्—केवलम्=असहायम् अतएव वर=श्रेष्ठ ज्ञान

(भविस्सइ) होगा, अर्थात् उत्कृष्ट मुनिराज बनेगा, वह (इरियासमिए जाव गुत्तव-  
भयारी) ईर्यासमिति आदि पाच समितियों और तीन गुणियों का आराधक एव यावत्  
गुप्तप्रवचारी होगा ॥ सू० ५३ ॥

‘तस्स ण भगवतस्स’ इत्यादि।

(तस्स ण भगवतस्स) उन अतिगय प्रभावविशिष्ट दृढप्रतिज मुनि को (एएण  
विहारेण विहारमाणस्स) इस प्रकार के विहार से विचरते हुए (अणंते) अनन्त  
पदार्थों के युगपत् जानने के साधक होने से अनन्त, (अणुत्तरे) सर्वोत्कृष्ट, (णिव्वा-  
घाए) निर्व्याघात, (निरावरणे) आवरणरहित, (कसिणे) ज्ञान के पूर्ण विकास से  
सकलार्थप्राहक, (पडिपुण्णे) तथा अपने समस्त अविभागी अंशों में से किसी

स्सइ) थये, अर्थात् उत्कृष्ट मुनिराज बनये, ते (इरियासमिए जाव गुत्तवभयारी)  
ईर्यासमिति आदि पाच समितियों। अने प्रबु गुणियों। आराधक तेभण  
गुप्तप्रवचारी थये (सू. ५३)

‘तस्स ण भगवतस्स’ इत्यादि

(तस्स ण भगवतस्स) ते अतिशय—प्रभाव—विशिष्ट दृढप्रतिज मुनिने  
(एएण विहारेण विहरमाणस्स) ये प्रकारना विहारथी विचरता (अणंते) अनन्त  
पदार्थोंने ऐसी साथे लक्षुवाभा साधक होवाथी अनन्त, (अणुत्तरे) सर्वोत्कृष्ट,  
(णिव्वाघाए) निर्व्याघात, (निरावरणे) आवरणरहित, (कसिणे) ज्ञानना विक्षा-  
सथी सठण अर्थोंने लक्षुवा वाणा, (पडिपुण्णे) तथा पोताना समस्त अवि-  
भागी अंशोभाथी कैधं प्रबु अशथी हीन नहि अवे। (केवलवरणाणदंसणे)

मूलम्—तए णं ददपइण्णे केवली बहूइ वासाइं  
केवलपरियाग पाउणिहिति, पाउणिता मासियाए सलेहणाए  
अप्पाणं झूसित्ता, सट्ठि भत्ताइं अणसणाए छेदिता, जस्सट्ठाए  
कीरइ नग्गभावे मुडभावे अण्हाणाए अदंतवणए केसलोए

च दर्शनं चेति ज्ञानदर्शन, 'तत्र ज्ञानं विशेषाऽन्योन्यरूपम्, दर्शनं सामान्यावबोधरूपम्'  
'समुपज्झिहिति' समुत्पत्त्यते=उदेप्यति ॥ सू० ५४ ॥

टीका—'तए ण' इत्यादि । 'तए ण से ददपइण्णे केवली' नत खड्ड  
स ददप्रतिज्ञ केवली 'बहूइ वासाइं केवलपरियाग' बहूनि वर्षाणि केवलपरियाग  
'पाउणिहिति' पालयिष्यति, 'पाउणिता' पालयिष्या, 'मासियाए सलेहणाए  
अप्पाणं झूसित्ता' मासिकयाभ्येक्षणयाऽऽमानं जूपिचा=सेवित्वा 'सट्ठि भत्ताइं अणसणाए  
छेदिता' षट्ठि भक्तानि अनशनेन छित्त्वा 'जस्सट्ठाए' यस्यार्थाय=यन्निमित्तं 'कीरइ'

भी अश से हीन नहीं ऐसे (केवलवरणाणदसणे) इन्द्रियों की सहायता आदि से  
रहित होने के कारण केवल-असहाय उत्तम ज्ञान एवं उत्तमदर्शन उत्पन्न होंगे ॥ सू० ५४ ॥

'तए ण से ददपइण्णे केवली' इत्यादि ।

(तए ण) इस के बाद (से ददपइण्णे केवली) वे ददप्रतिज्ञ केवली भगवान्  
(बहूइ वासाइं) बहुत वर्षों तक (केवलपरियाग) केवलपरियाग का (पाउणिहिति)  
पालन करेंगे, (पाउणिता) पालन करके (मासियाए सलेहणाए अप्पाणं झूसित्ता)  
एक मास की सलेखना से आत्मा को झोसकर (सट्ठि भत्ताइं अणसणाए छेदिता)  
एक साठ भक्तों का अनशन से छेदकर (जस्सट्ठाए) जिसके निमित्त (नग्गभावे) नग्न

धर्म्मिन्नाणी सहायता आदिथी रहित होवाने कारणे केवल-असहाय भवेत्  
उत्तम ज्ञान तेभ्य दर्शनं उत्पन्नं भवेत् (सू० ५४)

'तए ण से ददपइण्णे केवली' इत्यादि

(तए ण) त्सार पछी (से ददपइण्णे केवली) ते ददप्रतिज्ञ केवली भग  
वान् (बहूइ वासाइं) बहुत वर्षों तक (केवलपरियाग) केवलीपर्यायतु (पाउ  
णिहिति) पालन करेंगे, (पाउणिता) पालन करीने (मासियाए सलेहणाए अप्पाण  
झूसित्ता) एक मास की सलेखनाथी आत्माने सेवीने, (सट्ठि भत्ताइं अणसणाए  
छेदिता) तेभ्य साठ भक्तोंने अनशनथी छेदन करीने (जस्सट्ठाए) केना निमित्त

वंभचेरवासे अच्छत्तग अणोवाहणगं भूमिसेज्जा फलहसेज्जा  
कट्टसेज्जा परघरपवेसो लद्धावलद्धं, परेहिं हीलणाओ खिसणाओ

क्रियते, 'नग्गमावे' नग्नभाव 'मुडभावे' मुण्डभाव, 'अण्हाणए' अस्तानम्=स्नान-  
वर्जनम्, 'अदत्तवणए' अदन्तधावनम्=दन्तधावनवर्जनम्, 'केसलोए' केगलोच=केगाना  
लुञ्चनम्, 'वंभचेरवासे' व्रक्षचर्यवास=व्रक्षचर्यपालन, 'अच्छत्तग' अच्छत्तकम्=छत्रधारण-  
वर्जनम्, 'अणोवाहणग' अनुपानक=पादत्राणराहित्य, अश्वगिम्फिकादिवाहनराहित्य च,  
'भूमिसेज्जा' भूमिगम्या, 'फलहसेज्जा' फलकगम्या, 'कट्टसेज्जा' काष्ठगम्या,  
'परघरपवेसो' परगृहप्रवेग-भिक्षाचर्यमित्यप्याहार्यमित्यर्थ, 'लद्धावलद्ध' लघापलब्धम्-  
सकारादिना लब्ध=लाभ-प्राप्ति, अपग्व्वम्-अपमानेन प्राप्ति क्रियते इति पूर्वण सम्बन्ध ।  
तथा-'परेहिं हीलणाओ' परेषा हेल्ना=अवना-परकृता जे मरुर्मममोद्धाटना, यथा-

भाव, (मुडभावे) मुण्डभाव, (अण्हाणए) स्नान का परित्याग, (अदत्तवणए) दाँतो  
के-प्रक्षालन-करने का परित्याग, (केसलोए) केगों का लोच करना, (वंभचेरवासे)  
व्रक्षचर्य का पालन, (अच्छत्तग) छत्र-धारण नहा करना, (अणोवाहणग) विना  
जूतों के चलना, अश्व पर, गिम्फिका पर, वाहन पर नहीं बैठना, (भूमिसेज्जा) भूमि पर  
शयन करना, (फलहसेज्जा) काष्ठ के पाटिये पर सोना, (कट्टसेज्जा) साधारण काष्ठ  
पर सोना, (परघरपवेसो) दूसरों के घर भिक्षावृत्ति के लिये जाना, (लद्धावलद्ध) मान  
और अपमान पूर्वक प्राप्त भिक्षा में समभाव रखना, ये सब (कीरड) किये जाते हैं, और जिसके  
निमित्त (परेहिं हीलणाओ) परकृत अनाजाओं को-जैसे 'अरे ! तू जारजात (दोगला)  
है' इस प्रकार के अनादर वचनों का, (खिसणाओ) लोगों के द्वारा विज्ञाने का-लोकों-

(नग्गमावे) नग्नभाव, (मुडभावे) मुण्डभाव, (अण्हाणए) स्नान का परित्याग,  
(अदत्तवणए) दाँतों के प्रक्षालन करने का परित्याग, (केसलोए) केगों के लोचन  
करना, (वंभचेरवासे) व्रक्षचर्य का पालन करना, (अच्छत्तग) छत्र धारण न करना,  
(अणोवाहणग) जोड़ा पहनें विना आलस, अश्व पर, शिम्फिका पर (पादभी  
पर), वाहन पर न बैठना, (भूमिसेज्जा) भूमि पर शयन करना, (फलहसेज्जा)  
लाकड़ाना पाटिया पर सोना, (कट्टसेज्जा) साधारण लाकड़ा पर सोना,  
(परघरपवेसो) भीखने के लिये भिक्षावृत्ति माँगे जाय, (लद्धावलद्ध) मान-  
अपमान का समभाव रखना, ये सब (कीरड) करने का आये है, अने  
नेना निमित्त (परेहिं हीलणाओ) जानने के लिये अनाजाओं के लिये है ।  
'अरे ! तू जारजात है' आ प्रकार का अनादरना वचनों, (खिसणाओ) लोगों का

निंदणाओ' गरहणाओ तालणाओ तज्जणाओ परिभवणाओ  
पव्वहणाओ उच्चावया गामकटगा वावीसं परिसहोवसग्गा अहि-

'जारजातोऽसि' इत्यादिरूपा इत्यर्थः । 'खिसणाओ' खिसा = लोकसमक्ष ममोद्घाटनम्,  
'निंदणाओ' निन्दना = मनसा जुगुप्सा, 'गरहणाओ' गर्हणा = समक्षे क्रियमाणा  
जुगुप्सा, 'तालणाओ' ताडना = चपटादिदानानि, 'तज्जणाओ' तर्जना = अङ्गुल्यादि  
प्रदर्शनपूर्वक कटुवचनकथनानि, 'परिभवणाओ' परिगमनास्तिरस्कारा, 'पव्वहणाओ'  
प्रव्यथना = पीडोत्पादना, 'उच्चावया' उच्चावचा = अनेकविधा, 'गामकटगा' ग्राम  
कण्टका, -ग्राम = समूह, स चेन्द्रियाणामिह प्रकरणवशाद् गृह्यते, इन्द्रियाणां प्रतिकूलं शब्दादय  
इत्यर्थः, 'वावीस परिसहोवसग्गा' द्वाविंशति परीपहोपसर्गा 'अहियासिज्जति'  
अधिसहिष्यते, 'तमट्टमाराहिच्चा' तमर्थमाराध्य = आत्मकल्याणरूप तमर्थं साधयित्वा  
'चरिमेहिं उस्सासणिस्सासेहिं' चरमैरुच्छ्वासनि आसै 'सिज्जिहिति' सेत्स्यति =

के समक्ष अपने ममों के उद्घाटनों का, (निंदणाओ) अपने प्रति लोगों के मानसिक  
घृणाओं का, (गरहणाओ) लोगों द्वारा प्रत्यक्षरूप से की गयी घृणाओं का, (ताल  
णाओ) थप्पड आदि की ताडना का, (तज्जणाओ) अंगुली-निर्देश-पूर्वक कहे हुए कटु  
वचनों का, (परिभवणाओ) तिरस्कारों का, (पव्वहणाओ) पीडाजनक परिस्थितियों  
का, (उच्चावया) अनेक प्रकार के, (गामकटगा) इन्द्रियों के प्रतिकूल शब्दादिकों का,  
(वावीस परिसहोवसग्गा) बाईस प्रकार के परीपहों का, एवं परकृत उपसर्गों का  
(अहियासिज्जति) सहन किया जाता है, (तमट्टमाराहिच्चा) वे दृढप्रतिज्ञ केवली भग  
वान् उस आत्मकल्याण रूप अर्थ को आराधित करके (चरिमेहिं उस्सासणिस्सासेहिं)

द्वारा यती भीष्मवर्षीनु-दोडो समक्ष-पोतानी भारिंङ वातोने प्रकाश  
थाय तेनु, (निंदणाओ) पोताना प्रति दोडोनी मानसिक घृष्णाओनु, (गरहणाओ)  
दोडोथी प्रत्यक्षरूपे दशयेवी घृष्णाओनु, (तालणाओ) थप्पड-आदिथी भार  
भावानु, (तज्जणाओ) आगणी थीधीने छेडेला कटु वचनोनु (परिभवणाओ)  
तिरस्कारोनु, (पव्वहणाओ) पीडाजनक परिस्थित्योनु, (उच्चावया) अनेक  
प्रकारना (गामकटगा) छद्रियोने प्रतिकूल शब्द आदिनु, तथा (वावीस  
परीसहोवसग्गा) वावीस प्रकारना परीपहोनु तेभञ्ज भीष्मओ करेला उपसर्गोनु  
(अहियासिज्जति) सहन कराय छे (तमट्टमाराहिच्चा) ते दृढप्रतिज्ञ केवली भग  
वान् ते आत्मकल्याणरूप अर्थने आराधित करीने (चरिमेहिं उस्सास-णिस्सा  
सेहिं) अन्तिम उच्छ्वास-नि आसोथी (सिज्जिहिति) कृतकृत्य अर्थ जशे

યાસિજ્ઞિતિ, તમદ્વમારાહિત્તા ચરિમેહિ ઉસ્સાસણિસ્સાસેહિં સિજ્ઞિ-  
હિતિ, બુજ્ઞિહિતિ, મુચ્ચિહિતિ, પરિણિવ્વાહિતિ, સવ્વદુક્ખાણમત  
કરેહિતિ ॥ સૂ૦ ૫૪ ॥

મૂલમ્—સે જે ઇમે ગામા-ગર-જાવ-સણિવેસેસુ પ-  
વ્વડયા સમણા ભવતિ, ત જહા-આયરિયપડિણીયા ઉવજ્ઞાય-

કૃતકૃત્યો 'મરિપ્યતિ, 'બુજ્ઞિહિતિ' મોસ્યતે=સમસ્તાનધાન્ કેવલજ્ઞાનેન જાસ્યતિ, 'મુચ્ચિ-  
હિતિ' મોસ્યતે=સન્નલકર્માંગે, 'પરિણિવ્વાહિતિ' પરિણિવાસ્યતિ=કર્મકૃત સન્તાપાઽમાવેન  
જ્ઞાનભીમવિપ્યતિ, 'સવ્વદુક્ખાણમત કરેહિતિ' સર્વદુ રાનામ્=શારીરમાનસાના સન્નલ-  
દુ રાનામન્ત કરિપ્યતીતિ ॥ સૂ૦ ૫૫ ॥

ટીકા—'સે જે ઇમે' इत्यादि । "સે જે ઇમે' અથ ય ઇમે 'ગામા-ગર-  
જાવ-સણિવેસેસુ' ગ્રામાઽઽકર-યાવત્-સન્નિવેગેષુ, 'પવ્વડયા સમણા ભવતિ' પ્રવ્રજિતા  
શ્રમણા ભવન્તિ, તે કોદગ્ગા સન્તીયત્તાઽઽહ-તજહા' તથા—'આયરિયપડિણીયા'  
આચાર્યપ્રત્યનીકા = આચાર્યપ્રિરોધિન, 'ઉવજ્ઞાયપડિણીયા' ઉપાધ્યાયપ્રત્યનીકા,

અતિમ ઉચ્છ્વાસિન શ્વાસો સે (સિજ્ઞિહિતિ) કૃતકૃત્ય હો જાયેંગે, (બુજ્ઞિહિતિ) સમસ્ત  
ચરાચર પદાર્થો કો કેવલનાનરૂપી આલોક-પ્રકાશ સે જ્ઞાન જાયેંગે, (મુચ્ચિહિતિ) સમસ્ત  
કર્માંગો સે છૂટ જાયેંગે, (પરિણિવ્વાહિતિ) કર્મકૃત સન્તાપ કે અમાવ સે શીતલીમૂત હો  
જાયેંગે, (સવ્વદુક્ખાણમત કરેહિતિ) સમસ્ત શારીરિક, માનસિક દુઃખો કા અન્ત  
કર દેગે ॥ સૂ ૫૫ ॥

'સે જે ઇમે' इत्यादि ।

(સે જે ઇમે) વે જો (ગામા-ગર-જાવ સાંનિવેસેસુ) ગ્રામ, આરુ સે લેકર  
સન્નિવેગ તરુ કે સ્થાનો મં (પવ્વડયા સમણા) પ્રવ્રજિત સાધુ હોતે હૈં, જૈસે—(આયરિય-  
પડિણીયા) આચાર્ય કે પ્રત્યનીક-પ્રિરોધી, (ઉવજ્ઞાયપડિણીયા) ઉપાધ્યાય કે પ્રિરોધી,

(મુચ્ચિહિતિ) મમન્ત ડમોના અગોથી ટૂટી જશે, (પરિણિવ્વાહિતિ) ડમંથી  
થતા સતાપના અભાવથી શીતલીમૂત થઈ જશે, (સવ્વદુસ્સાણમત કરેહિતિ)  
મમન્ત શારીરિક, માનસિક દુખોના અન્ત કરી દેગે (સૂ ૫૫)

'સે જે ઇમે' इत्यादि

(સે જે ઇમે) તેઓ કે જે (ગામા-ગર-જાવ-સન્નિવેસેસુ) ગામ  
આકર આદિથી લઈને સન્નિવેશ સુધીના આનામા (પવ્વડયા સમણા) પ્રવ્ર-  
જિત સાધુ હોય છે, જેવા કે (આયરિયપડિણીયા) આચાર્યના પ્રત્યનીક-વિરોધી,

पडिणीया कुलपडिणीया गणपडिणीया आयरियउवज्झायाणं  
अयसकारगा अवणकारगा अकित्तिकारगा बहूहि असम्भावु-  
वभावणाहि मिच्छत्ताभिणिवेसेहि य अप्पाणं च परं च तदुभयं  
च वुग्गाहेमाणा वुप्पाएमाणा विहरित्ता बहूडं वासाड सामण्ण-

‘कुलपडिणीया’ कुलप्रत्यनीका, ‘गणपडिणीया’ गणप्रत्यनीका, ‘आयरियउव-  
ज्झायाण अयसकारगा’ आचार्योपाध्यायानामयसकारका, ‘अवणकारगा’ अवर्ण-  
कारका = निन्दका ‘अकित्तिकारगा’ अक्रीर्तिकारका, ‘बहूहि असम्भावुवभावणाहि  
मिच्छत्ताभिणिवेसेहि य’ बह्वीभिरसद्भावोद्भावनाभि मिथ्यात्वाभिनिवेशैश्च-असद्भावानाम्=  
अविद्यमानार्थानाम् असद्भावना=आरोपगस्ताभि, तथा च-मिथ्याभिनिवेशैश्च=आशात-  
नाजनिताभिर्मिथ्याग्रहै, ‘अप्पाणं च परं च तदुभयं च वुग्गाहेमाणा’ आत्मानं च  
परञ्च तदुभयञ्च व्युद्ग्राहयन्त = आशातनारूपे पापे नियोजयन्त, ‘वुप्पाएमाणा’ व्युत्पा-  
दयन्त = आशातनारूप पापमुपार्जयन्त, ‘विहरित्ता’ विहरन्त, ‘बहूडं वासाड सामण्ण

(कुलपडिणीया) कुल के प्रत्यनीक, (गणपडिणीया) गण के प्रत्यनीक, (आयरिय-उव-  
ज्झायाण अयसकारगा अवणकारगा) आचार्य एवं उपाध्यायों के अयसकारक, तथा अव-  
र्णवादकारक-निंदाकरने वाले, (अकित्तिकारगा) अक्रीर्तिकारक, (बहूहि असम्भावुवभाव-  
णाहि मिच्छत्ताभिणिवेसेहि य) अनेक असद्भावों की उद्भावना-दोषों के अभाव में भी  
दोषों को उनमें प्रकट करने-से, मिथ्यात्व के अभिनिवेशों-आशातनाजनिता मिथ्याग्रहों-से  
(अप्पाणं परं च तदुभयं च वुग्गाहेमाणा वुप्पाएमाणा) अपने आपको एवं दूसरों को  
तथा साथ में दोनों को आशातनारूप पाप में नियोजित करते हुए, स्वयं आशातना रूप

(उवज्झायपडिणीया) उपाध्यायना विरोधी, (कुलपडिणीया) कुलना विरोधी,  
(गणपडिणीया) गणना विरोधी, (आयरियउवज्झायाण अयसकारगा अवणकारगा)  
आचार्य तेमञ्ज उपाध्यायेना अयसकारक, अवर्णवादकारक-निंदा करवावाणा,  
(अकित्तिकारगा) अक्रीर्तिकारक, तेज्जो (बहूहि असम्भावुवभावणाहि मिच्छत्ताभि-  
णिवेसेहि य) अनेक असद्भावों की उद्भावना-दोषों में छेद्य तेमञ्ज पक्ष दोषों  
प्रकट करवाथी, मिथ्यात्वना अभिनिवेशोथी-आशातनाजनिता मिथ्या-आश्र-  
होथी, (अप्पाणं च परं च तदुभयं च वुग्गाहेमाणा वुप्पाएमाणा) चोते चोताने तेमञ्ज  
भीजने तथा भजने साथे ज्ञ आशातनाइय पापमा नियोजित करता करता,

પરિયાગ પાઠગતિ, પાઠગિત્તા તસ્સ ઠાણસ્સ અણાલોહય-અપ્પ-  
હિકંતા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા ઉક્કોસેણં લત્તણ કપ્પે દેવકિ-  
ન્નિસિણ્ણુ દેવકિન્નિસિયત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ, તર્હિં તેસિં ગઈ,

પરિયાયં પાઠગતિ, પાઠગિત્તા' ગ્રહણિ વર્ણાનિ શ્રામણ્યપર્યાય પાલયન્તિ, પાલયિત્વા 'તસ્સ ઠાણસ્સ' તસ્ય સ્થાનસ્ય=તસ્ય પ્રત્યનીકૃતાદિન્નજાતસ્ય પાપસ્થાનસ્ય, 'અણાલોહય-અપ્પ-હિકંતા' અનાલોચિતાઽપ્રતિક્રાન્તા =ગુરુસમીપ આલોચનાયા પ્રતિક્રમણસ્ય ચાકરણેન દોષાદનિવૃત્તા સત 'કાલમાસે કાલ કિચ્ચા', કાલમાસે કાલ કૃત્વા 'ઉક્કોસેણં લત્તણ કપ્પે દેવકિન્નિસિણ્ણુ' ઉક્કોસેણં લાતકે કપ્પે=લાતકનામકે પથે દેવલોક દેવકિન્નિપિકેપુ 'દેવકિન્નિસિયત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ' દેવકિન્નિપિકૃતયા ઉપત્તારો

પાપ કા ઉપાર્જન કરતે હુણ (વિહરિત્તા ગૃહ વાસાઈ) ઇસ મૂમડલ પર વિચરણ કરતે રહતે  
હૈં, ઔર ઇતસ્તત્ત ઉસકા પ્રચાર કરતે ૨ હી અનેક વર્ષો તરુ ઉસ સાધુપર્યાય કો પાલતે હૈં,  
વે (તસ્સ ઠાણસ્સ અગાલોહય-અપ્પહિકંતા) ડન પાપસ્થાનોં કા આલેચના નહીં કર કે,  
ડન પાપસ્થાનોં કા પ્રતિક્રમણ નહીં કરકે (કાલમાસે કાલ કિચ્ચા) કાલ અવસર મેં કાલ  
કર (ઉક્કોસેણં) ઉલ્કૃષ્ટ (લત્તણ કપ્પે દેવકિન્નિસિણ્ણુ દેવકિન્નિસિયત્તાણ ઉવવત્તારો  
ભવતિ) લાન્તક નામક ઊઠવે દેવલોક મ કિન્નિપિક દેવોં મેં કિન્નિપિક જાતિ કે દેવ હોતે  
હૈં । ડનકો જો દેવપર્યાય મિલતા હે વહ નિગિષ્ટ શ્રામણ્યજય હૈ, અર્થાત્ બાલતપ કે પ્રભાવ  
સે પ્રાપ્ત હોતી હૈ, પરંતુ વડા કિન્નિપિક દેવોં મેં જો જન્મ હોતા હૈ યહ તો આચાર્યાન્ક કી  
પ્રત્યનીકૃતા કે ફલ સે હોતા હૈ । જિસ પ્રકાર લોક મેં ચાડાલ આદિ હુઆ કરતે હૈં ડસી

(વિહરિત્તા ગૃહ વાસાઈ) આ ભૂમ ડળ ઉપર વિચરણ કરતા રહે છે, અને  
આમ-તેમ તેનો પ્રચાર કરતા કરતા જ અનેક વર્ષો સુધી તે સાધુપર્યા-  
યનું પાલન કરે છે, તેઓ (તસ્સ ઠાણસ્સ અગાલોહય-અપ્પહિકંતા) તે પાપ-  
સ્થાનોની આલોચના ન કરતા, તે પાપસ્થાનનું પ્રતિક્રમણ ન કરતા (કાલ-  
માસે કાલ કિચ્ચા) કાલ અવસરે કાલ કરીને (ઉક્કોસેણ) ઉલ્કૃષ્ટ (લત્તણ કપ્પે  
દેવકિન્નિસિણ્ણુ દેવકિન્નિસિયત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ) લાન્તક નામના છઠ્ઠા દેવ  
લોકમા કિન્નિપિક દેવોમા કિન્નિપિક જાતિના દેવ થાય છે તેમને જે દેવ  
પર્યાય મળે છે, તે વિશિષ્ટ શ્રમણુ ધર્મ પાળવાથી જ મળે છે, અર્થાત્ બાલ-  
તપના પ્રભાવથી પ્રાપ્ત થાય છે, પરંતુ ત્યાં જે કિન્નિપિક દેવોમા જન્મ  
થાય છે એ તો આચાર્ય આદિકની પ્રત્યનીકૃતાના ક્ષણથી થાય છે



તેરસ સાગરોવમાહ ઠિઈ, અનારાહગા, સેસં ત ચેવ ॥ સૂં ૫૬ ॥

મૂલમ્—સે જે ઇમે સણિ-પર્વિદિય-તિરિક્સ-  
જોણિયા પજ્જતયા ભવતિ, તં જહા-જલયરા થલયરા સ્વહયરા,

ભવન્તિ=ઉપવતે, એતેષા મિશિષ્ટામણ્યજય દેવત્વ, પ્રાયનીકનાગ્ન્ય કિન્ચિપિક્કવ, તેન તે દેવેષુ ચાળ્ડાલતુગ્યા ભવતિ । ‘તર્હિ તેસિં ગઈ’ તત્ર તેષા ગતિ, ‘તેરસ સાગરોવમાહ ઠિઈ’ ત્રયોદશ સાગરોપમાણિ સ્થિતિ । ‘અનારાહગા’ અનારાધકા ભવતિ । ‘સેસ ત ચેવ’ શેષ તદેવ ॥ સૂં ૫૬ ॥

ટીકા—‘સે જે ઇમે’ इत्यादि । ‘સે જે ઇમે’ અથ ય ઇમે ‘સણિ-પર્વિ-  
દિય-તિરિક્સ-જોણિયા પજ્જતયા ભવતિ’ સણિ-પદ્મેન્દ્રિય-તિર્યગ્યોનિકા પર્યાપ્તા  
ભવન્તિ, કે તે ? इत्याह—‘ત જહા’ તથા—‘જલયરા થલયરા સ્વહયરા’ જલચરા  
સ્થલચરા લેચરા ‘તેસિં ન અત્યેગઈયાણ સુમેણ પરિણામેણ પસત્યેઈ અજ્ઞ-’

પ્રકાર દેવોં મેં કિન્ચિપિક્ક જાતિ કે દેવ હોતે હેં । (તર્હિ તેસિં ગઈ) વહોં પર ડનકી ગતિ  
હોતી હૈ । વહા ( તેરસ સાગરોવમાહ ઠિઈ ) ૧૩ સાગર કી ડનકી સ્થિતિ હોતી હૈ,  
(અનારાહગા સેસ ત ચેવ) યે જીવ અનારાધક હોતે હેં । ઇસ વિષયમેં અવશિષ્ટ પૂર્વવત્  
સમજના ચાહિયે ॥ સૂ ૫૬ ॥

‘જે ઇમે’ इत्यादि ।

૧ (જે ઇમે સણિ-પર્વિદિય-તિરિક્સ-જોણિયા) જો યે સણિ-પર્વેન્દ્રિય-તિર્યગ્ય-  
યોનિ કે પર્યાપ્ત જીવ હેં, (ત જહા) જૈસે—(જલયરા થલયરા સ્વહયરા) જલચર, સ્થલચર  
ઔર લેચર । ( તેસિં ન અત્યેગઈયાણ સુમેણ પરિણામેણ પસત્યેઈ અજ્ઞવસાણેઈ )

જેવી રીતે લોકમા આડાલ આદિ હોય છે તેવી જ રીતે દેવોમા કિટિણપિક્ક  
જાતિના દેવ હોય છે (તર્હિ તેસિં ગઈ) ત્યા તેમની ગતિ હોય છે ત્યા  
(તેરસ સાગરોવમાહ ઠિઈ) ૧૩ સાગરની તેમની સ્થિતિ હોય છે  
(અનારાહગા સેસ ત ચેવ) આ વિષયમા બાકીનુ બધુ અગાઉ પ્રમાણે સમજવુ  
જોઈએ, જે એવ અનારાધક હોય છે (સૂ ૫૬)

‘સે જે ઇમે’ इत्यादि

(સે જે ઇમે સણિ-પર્વિદિય-તિરિક્સ-જોણિયા) જે આ સ જી-પર્વેન્દ્રિય  
તિર્યગ્ય-યોનિના પર્યાપ્ત એવા છે, (ત જહા) જેવા છે (જલયરા થલયરા સ્વહ  
યરા) જલચર, સ્થલચર અને લેચર (તેસિં ન અત્યેગઈયાણ સુમેણ પરિણામેણ

તેસિં ણં અત્યેગડયાણં સુમેણ પરિણામેણં પસત્યેહિ અજ્ઞવસાણેહિ  
લેસ્સાહિં વિસુજ્ઞમાણીહિં તયાવરણિજ્ઞાણં કમ્માણં ચઓવસમેણં  
ઈહા-બૂહ-મગ્ગણ-ગવેસણં કરેમાણાણ સણિણ-પુવ્વજાઈ-સરણે  
સમુપ્પજ્ઞઈ ॥ સૂ૦ ૫૭ ॥

મૂલમ્—તણ ણં સમુપ્પણ્ણજાઈસરણા સમાણા સયમેવ

વસાણેહિં લેસ્સાહિં વિમુજ્ઞમાણીહિં ' તેણ સલ્લ અસ્તિ એકેણ શુમેન પરિણામેન પ્રગત્તૈર-  
પ્પવસાનેલ્લેશ્યાભિવિંશુદ્ધચમાનામિ, તદાવરણિજ્ઞાણ, કમ્માણ ચઓવસમેણ ' તદા-  
વરણીયાના કર્મણા ક્ષયોપશમેન, અતએવ ' ઈહા-બૂહ-મગ્ગણ-ગવેસણ કરેમાણાણ ' ઈહા-  
બૂહ-માર્ગણ-ગવેષણ કુર્વતામ્, એણ પદ્ધના વ્યારયા અત્રૈવોત્તરાર્થે એકત્રિંગત્તમસૂત્રે ગતા ।  
' સણિણપુવ્વજાઈસરણે ' સજિપૂર્વજાતિસ્મરણ=પૂર્વસજિમવત્સ્મરણ, ' સમુપ્પજ્ઞઈ ' સમુત્પદ્યતે  
॥ સૂ૦ ૫૭ ॥

ટીકા—' તણ ણ ' ઇત્યાદિ । ' તણ ણ ' સમુપ્પણ્ણજાઈસરણા સમાણા ' ,

અનર્થે કિતનેક જીવ, શુભ પરિણામો સે, પ્રગત્ત અધ્યવસાયો સે, ( વિમુજ્ઞમા-  
ણીહિં લેસ્સાહિં ) વિશુદ્ધ લેશ્યાઓ-લેશ્યા કી વિશુદ્ધિ સે, તથા—( તયાવરણિજ્ઞાણ કમ્માણ  
ચઓવસમેણ ) તદાવરણીય-જ્ઞાનાવરણીય એવ વીર્યાન્તરાય કર્મ કે ક્ષયોપશમ સે ( ઈહા-બૂહ-  
મગ્ગણ-ગવેસણ કરેમાણાણ ) ઈહા, બૂહ, માર્ગણ એવ ગવેષણ કરતે હૈં, કરતે કરતે,  
( સણિણ-પુવ્વ-જાઈ-સરણે સમુપ્પજ્ઞઈ ) મજિત્ત અવસ્થા કે પૂર્વમર્મો કી સ્મૃતિ-જાતિ-  
સ્મરણ જ્ઞાન-પાતે હૈં । ( ઈહા ) આદિ પદો કી વ્યાખ્યા યહી ઉત્તરાર્થ કે એકત્રીસવે સૂત્ર  
મેં દેરે ॥ સૂ ૫૭ ॥

પસત્યેહિં અજ્ઞવસાણેહિં તેમા કેટલાક જીવોને કે જે શુભ પરિણામોથી, પ્રગત્ત  
અધ્યવસાયોથી ( વિમુજ્ઞમાણીહિં લેસ્સાહિં ) વિશુદ્ધ લેશ્યાઓ-લેશ્યાઓની પવિત્ર  
તાથી, તથા ( તયાવરણિજ્ઞાણ કમ્માણ ચઓવસમેણ ) તદાવરણીય-જ્ઞાનાવરણીય ।  
તેમજ વીર્યાન્તરાય ઝર્મના ક્ષયોપશમથી, ( ઈહા-બૂહ-મગ્ગણ-ગવેસણ કરેમાણાણ )  
ઈહા, બૂહ, માર્ગણ તેમજ ગવેષણ કરતા કરતા ( સણિણપુવ્વજાઈસરણે  
સમુપ્પજ્ઞઈ ) સંનિત્ત અવસ્થાના પૂર્વ જીવોની સ્મૃતિ-જાતિસ્મરણજ્ઞાન-ઉત્પન્ન  
થાય છે ' ઈહા ' આદિ પદોનો અર્થ એ જ સૂત્રના ઉત્તરાર્થમાં એકત્રીસમા  
સૂત્રમાં જીવો ( સૂ ૫૭ )

પંચાણુવ્વયાઈ પડિવજ્જંતિ, પડિવજ્જિત્તા વટ્ઠહિં સીલવ્વય-ગુણ-  
વેરમણ-પચ્ચક્કલાણ-પોસહો-વવાસેહિં અપ્પાણ ભાવેમાણાં વહૂં  
વાસાઈ આડય પાલેતિ, પાલિત્તા ભત્ત પચ્ચસ્વંતિ, વહૂં ભત્તાઈ

તત્ત સ્વલ્લ સમુપ્પન્નજાતિસ્મરણા સન્ત 'સયમેવ' સ્વયમેવ, 'પંચાણુવ્વયાઈ' પંચાણુ-  
વ્રતાનિ 'પડિવજ્જંતિ' પ્રતિપદ્યત=સ્વાકુર્જંતિ, 'પડિવજ્જિત્તા' પ્રતિપદ્ય 'સીલવ્વય-  
ગુણ-વિરમણ-પચ્ચક્કલાણ-પોસહોવવાસેહિં' આડયત-ગુણ-વિરમણ-પ્રત્યાખ્યાન-પોષ-  
ધોપવાસૈ, 'અપ્પાણ ભાવેમાણા' આત્માન ભાવયન્ત, 'વહૂં વાસાઈ' વહનિ વર્ષાણિ  
'આડય' આયુષ્કં 'પાલેતિ' પાલયન્તિ, 'પાલિત્તા' પાલયિત્થો 'ભત્ત' ભક્ત 'પચ્ચસ્વંતિ'  
પ્રત્યાખ્યાતિ, 'વહૂં ભત્તાઈ' વહનિ ભક્તાનિ 'અણસણા' અનગનેન 'છેદેતિ'

‘તથ ન સમુપ્પન્નજાદસરણા’ इत्यादि ।

(તથ ન) તથ (સમુપ્પન્નજાદસરણા સમાણા) જાતિસ્મરણજ્ઞાનયુક્ત ધર્મ જીવ,  
ઉપ જ્ઞાન કે પ્રભાવ સે (સયમેવ) સ્વયં હી (પંચાણુવ્વયાઈ) પાંચ અણુવ્રતોં કો સ્વીકાર કર  
લેતે હૈં । (પડિવજ્જિત્તા વટ્ઠહિં સીલવ્વય ગુણ-વેરમણ પચ્ચક્કલાણ-પોસહો-વવાસેહિં) -  
સ્વીકાર કર શીલવ્રતોં સે, ગુણવ્રતોં સે, હિંસાદિક પાપોં કે । ત્યાગ સે, પ્રત્યાખ્યાનોં સે ઇવ  
પોષધોપવાસોં સે (અપ્પાણ ભાવેમાણા) અપની આત્મા કો ભાવિત કરતે હુઈ (વહૂં વાસાઈ)  
અનેક વર્ષોં તરુ (આડય પાલેતિ) આયુષ પાલતે હૈં, (પાલિત્તા) આયુષ પાલકર વે (ભત્ત  
પચ્ચસ્વંતિ) ભક્તપ્રત્યાખ્યાન કરતે હૈ । (વહૂં ભત્તાઈ અણસણા છેદેતિ) અનશન સે  
અનેક ભક્તોં કા છેદન કરતે હૈ, (છેદિત્તા આલોદયપડિક્કતા સમાહિપત્તા કાલમાસે)

‘તથ ન સમુપ્પન્નજાદસરણા’ इत्यादि

(તથ ન) ત્યારે (સમુપ્પન્નજાદસરણા સમાણા) જાતિ-સ્મરણ-જ્ઞાનયુક્ત  
તે-ઇવ એ જ્ઞાનના પ્રભાવ વડે (સયમેવ) 'પોતે' (પંચાણુવ્વયાઈ) પાંચ  
અણુવ્રતોને સ્વીકાર કરી લે છે (પડિવજ્જિત્તા વટ્ઠહિં સીલવ્વય-ગુણ-વેરમણ-  
પચ્ચક્કલાણ-પોસહો-વવાસેહિં) સ્વીકાર કરીને શીલવ્રતોથી, ગુણવ્રતોથી, હિંસા  
આદિક પાપોના ત્યાગથી, પ્રત્યાખ્યાનોથી 'તેમજ' પોષધોપવાસોથી (અપ્પાણ ભાવે-  
માણા) પોતાના આત્માને ભાવિત કરતા કરતા (વહૂં વાસાઈ) અનેક વરસો  
સુધી (આડય પાલેતિ) આયુષ્ય પાળે છે, (પાલિત્તા) આયુષ્ય પોળીને તેઓ  
(ભત્ત પચ્ચસ્વંતિ) ભક્તપ્રત્યાખ્યાન કરે છે, (વહૂં ભત્તાઈ અણસણા છેદેતિ)  
અનશનથી અનેક ભક્તોનું છેદન કરે છે, (છેદિત્તા આલોદયપડિક્કતા સમાહિ

અણસળાણ છેદેતિ, છેદિત્તા આલોડયપડિકંતા સમાહિપત્તા કાલ-  
માસે કાલં કિચ્ચા ઉક્કોસેણં સહસ્સારે કપ્પે દેવત્તાણ ઉવત્તારો  
ભવંતિ, તહિ તેસિં ગઈ, અટ્ટારસ સાગરોવમાઙ ઠિઈં પળ્ણત્તા,  
પરલોચસ્સ આરાહગા, સેસ ત ચેવ ॥ સૂ૦ ૫૮ ॥

મૂલમ્—સે જે ડમે ગામાગર જાવ સનિવેસેસુ આજી-

છિદ્દતિ, 'છેદિત્તા' છિદ્ધા 'આલોડયપડિકતા' આલોચિતપ્રતિક્રાન્તા, 'સમાહિપત્તા'  
સમાધિપ્રાપ્તા, 'કાલમાસે કાલં કિચ્ચા' કાલમાસ=કાલાવસરં કાલ કૃત્વા, 'ઉક્કોસેણ'  
ઉક્કપ્પેણ 'સહસ્સારે કપ્પે' મહસારં કપ્પે-સહસારનામક અટ્ટમે દેવલોક 'દેવત્તાણ'  
દેવત્તેણ 'ઉવવત્તારો ભવતિ' ઉપપત્તાગે ભવન્તિ=ઉપવત્તે, 'તહિ તેસિં ગઈ' તત્ર  
તેષા ગતિ, 'અટ્ટારસ સાગરોવમાઙ ઠિઈં પળ્ણત્તા' અટ્ટાઢગ સાગરોવમાગિ સ્થિતિ  
પ્રજ્ઞા, 'પરલોચસ્સ આરાહગા' પરલોકન્યાગધકા, 'સેસ ત ચેવ' જેપ  
તદેવ ॥ મૂ૦ ૫૮ ॥

ટીકા—'સે જે ડમે' ઇયાત્તિ । 'સે જે ડમે' અથ ય ડમે 'ગામા-ગર-

કાલ કિચ્ચા) ઉદન કર વે અપને પાપાં કી આલોચના કરતે હૈ, પ્રતિક્રમણ કરતે હૈ,  
સમાધિ કો પ્રાપ્ત હોતે હૈ । તથા કાલ અવસર કાલ કર કે (ઉક્કોસેણ સહસ્સારે કપ્પે દેવ-  
ત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ) ઉત્કૃષ્ટ આઠવેં દેવલોક મહસાર ક્રમ મ દેવક્રમ સે ઉપન્ન હોતે  
હૈ । (તહિ તેસિં ગઈ) વહીં પર ડનકી ગતિ કરી ગયી હૈ । (અટ્ટારસ સાગરોવમાઙ ઠિઈં  
પળ્ણત્તા) હમ આઠવેં દેવલોક મ ૧૮ સાગર કા સ્થિતિ હૈ । (પરલોચસ્સ આરાહગા, સેસ  
ત ચેવ) વે પરલોક કે આરાધક હોતે હૈ । અવગિષ્ટ પૂર્વગત સમજનાં ચાહિયે ॥ મૂ ૫૮ ॥

પત્તા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા) છેદન ઢરીને તેઓ પોતે ઢરેલા પાપોની આલો-  
ચના કરે છે, પ્રતિક્રમણ કરે છે, મમાધને પ્રાપ્ત થાય છે, તવા ઢાલ અવસરે  
કાલ ઢરીને (ઉક્કોસેણ સહસ્સારે કપ્પે દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ) ઉત્કૃષ્ટ આઠમા  
સહસાર દેવલોકમા દેવરૂપથી ઉત્પન્ન થાય છે (તહિ તેસિં ગઈ) ત્યાં તેમની  
ગતિ બતાવવામા આવી છે (અટ્ટારસ સાગરોવમાઙ ઠિઈં પળ્ણત્તા) આ આઠમા  
દેવલોકમા ૧૮ સાગરની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ છે (પરલોચસ્સ આરાહગા, સેસ ત ચેવ)  
એઓ પરલોકના આગધક હોય છે બાઢાનુ બધુ પૂર્વપ્રમાણે સમજી લેવું  
લોઈએ (સૂ ૫૮)

વિયા ભવતિ, ત જહા—દુઘરતરિયા તિઘરંતરિયા સત્તઘરંતરિયા  
ઉપ્પલવેટિયા ઘરસમુદાણિયા વિજ્જુયતરિયા ઉટ્ટિયાસમણા, તે

જાવ-સનિવેસેસુ 'ગામા'—કર-યાવસંનિવેસેસુ 'આજીવિયા' ભવંતિ 'આજીવિકા' =  
ગોશાલક્રમતાડનુવર્તિનો ભવતિ । તે કિંત્વરૂપા 'અગ્રા'—'તે જહા' તથા—  
'દુઘરતરિયા' દ્વિગૃહાન્તરિકા—એકસ્મિન્ ગૃહે મિક્ષા ગૃહીત્વા અભિગ્રહવિશેષેણ ગૃહદ્વય  
મતિક્રમ્ય પુનર્મિક્ષા ગૃહ્ણન્તિ, ન નિરતર ન એકાન્તર યા મિક્ષા ગૃહ્ણન્તીતિ માવ,  
'તિઘરંતરિયા' ત્રિગૃહાન્તરિકા—ત્રીન્ ગૃહાનતિક્રમ્ય મિક્ષા ગૃહ્ણન્તીતિ ત્રિગૃહાન્તરિકા,  
એવ 'સત્તઘરંતરિયા' સપ્તગૃહાન્તરિકા—સપ્તગૃહાન્ પરિત્યજ્ય મિક્ષા ગૃહ્ણન્તીતિ, 'ઉપ્પલ-  
વેટિયા' ઉત્પલવૃન્તિકા—ઉત્પલવૃન્તાનિ નિયમવિશેષાત્ પ્રાઘ્નતયા મૈક્ષત્વેન યેષા તે ઉત્પલ-  
વૃત્તિકા, 'ઘરસમુદાણિયા' ગૃહસમુદાણિકા—ગૃહસમુદાણમ્=અનેકગૃહે મિક્ષા યેષા તે  
ગૃહસમુદાણિકા, 'વિજ્જુયતરિયા' વિષુદ્ધતરિકા—વિજ્ઞસમ્પાતેન્તર=મિક્ષાપ્રહણસ્યાવરોધો  
યેષા તે વિષુદ્ધતરિકા, ત્રિષુત્તિ દીપ્યમાનાયા મિક્ષાર્થં નાટન્તીતિ માવ, 'ઉટ્ટિયાસમણા'  
ઉટ્ટિકાશ્રમણા—ઉટ્ટિકા=મૃત્તિકામયો ભાજનવિશેષ, ત્ત પ્રવિષ્ટા યે શ્રામ્યન્તિ=તપસ્યન્તિ ત

‘સે જે રમે’ इत्यादि ।

(સે જે રમે) યે જો (ગામા-ગર-જાવ-સનિવેસેસુ) ગ્રામ આકર આદિ સ્થાના  
સે લેકર સનિવેશ તરુ મ (આજીવિયા) ગોશાલક્રમતાડનુવાયી (ભવતિ) હોતે હૈં,  
(ત જહા) જૈસે—(દુઘરતરિયા) દો ઘર કે અન્તર સે જો મિક્ષા લેતે હૈં, (તિઘરતરિયા)  
ત્રીન ઘર કે અતર સે જો મિક્ષા લેતે હૈ, (સત્તઘરતરિયા) સાત ઘરોં કે અન્તર સે જો મિક્ષા  
લેતે હૈ, (ઉપ્પલવેટિયા) કમલ કે નાલોં કી જો મિક્ષા કરતે હૈ, (ઘરસમુદાણિયા) બહુત  
ઘરોં સે જો મિક્ષા લેતે હૈ, (વિજ્જુયતરિયા) વિજલી ચમરુને પર જો મિક્ષા નહીં લેતે હૈ,  
(ઉટ્ટિયાસમણા) મિટ્ટી કે કિસોં બહે વર્તન—નોંદ આદિ મે પ્રવિષ્ટ હો કર જો તપશ્ચર્યા કરતે

‘સે જે રમે’ इत्यादि

(સે જે રમે) તેઓ કે જે (ગામા-ગર-જાવ-સનિવેસેસુ) ગામ આકર  
આદિ સ્થાનોથી લઈને સનિવેશ સુધીમા (આજીવિયા) ગોશાલક્રમતાડનુવાયી  
(ભવતિ) હોય છે, (ત જહા) જેવાકે (દુઘરતરિયા) બે ઘરને અતર રાખી જે  
લિક્ષા લે છે, (તિઘરતરિયા) ત્રણ ઘરને અતર રાખી જે લિક્ષા લે છે (સત્ત  
ઘરતરિયા) સાત ઘરોના અતરથી જે લિક્ષા લે છે (ઉપ્પલવેટિયા) કમળના નાળની  
જે લિક્ષા કરે છે, (ઘરસમુદાણિયા) ઘણા ઘરોથી જે લિક્ષા લે છે, (વિજ્જુય  
તરિયા) વિજળી ચમકે ત્યારે જે લિક્ષા લેતા નથી, (ઉટ્ટિયાસમણા) માટીના

ળ ઇયારૂવેળં વિહારેળં વિહરમાળા વહૂડ વાસાડ પરિયાય પાડ-  
ણિત્તા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા ઉક્કોસેળ અચ્ચુણ કપ્પે દેવત્તાણ  
ઉવવત્તારો ભવતિ । તહિં તેસિં ગઈ, વાવીસં સાગરોવમાડં ઠિઈ,  
અણારાહગા, સેસં ત ચેવ ॥ સૂ૦ ૫૯ ॥

ઉપ્પિકાશ્રમણા, 'તે ળ ઇયારૂવેળ વિહારેળ વિહરમાળા' તે સહ એતદ્દુપેળ વિહારેળ  
વિહરત, 'વહૂડ વાસાડ પરિયાય પાડણિત્તા' વહુનિ વપાણિ પર્યાય પાલયિત્વા, 'કાલ-  
માસે કાલ કિચ્ચા' કાલમાસે કાલ કુચ્ચા, 'ઉક્કોસેળ અચ્ચુણ કપ્પે દેવત્તાણ  
ઉવવત્તારો ભવતિ' ઉક્કપ્પેળ અચ્ચુતે કપ્પે દગ્ગલ્લેનોપત્તારો ભવન્તિ, 'તહિં તેસિં ગઈ'  
તત્ત તેપા ગતિ, 'વાવીસ સાગરોવમાડ ઠિઈ' દ્વાવિગતિં સાગરોવમાનિ સ્થિતિ । 'અણ-  
ારાહગા' અનારાધકા, 'સેસ ત ચેવ' શેષ તદેવ ॥ સૂ૦ ૫૯ ॥

હૈ, ઇસ પ્રકાર જો અભિપ્રહ ગલ્લે હૈ, (તે ળ ઇયારૂવેળ વિહારેળ વિહરમાળા વહૂડ વાસાડ  
પરિયાય પાડણિત્તા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા ઉક્કોસેળ અચ્ચુણ કપ્પે દેવત્તાણ ઉવ-  
વત્તારો ભવતિ) યે સત્ત ઇસ પ્રકાર વિહાર કરતે હુણ વહુત વર્ષાં તરુ ઇસ પયાય કો પાલ-  
કર કાલ અગસર મ કાલ કરકે ઉક્કુટ ગારહવેં દેવલોક અચ્ચુત કપ્પ મ દેવ કા પર્યાય  
સે ઉપજા હોતે હૈ । (તહિં તેસિં ગઈ) વહીં પર ઉત્તકી ગતિ હોતા હ । (વાવીસ સાગરોવ-  
માડ ઠિઈ) ૨૨ સાગર કી ઇત્તકી સ્થિતિ ગ્હા હોતી હૈ । (અણારાહગા) યે સત્ત અનારાધક  
હોતે હૈ । (સેસ ત ચેવ) અગ્ગિય પૂર્વવત્ત સમજના ચાહિયે ॥ સૂ ૫૯ ॥

કોઈ મોટા વાસણુ-ટોઢી આદિમા પ્રવિષ્ટ થઇને જે તપશ્ચર્યા કરે છે, આ પ્રકા-  
રના અભિપ્રવર્તિના જે છે, (તે ળ ઇયારૂવેળ વિહારેળ વિહરમાળા વહૂડ વાસાડ  
પરિયાય પાડણિત્તા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા ઉક્કોસેળ અચ્ચુણ કપ્પે દેવત્તાણ ઉવ-  
વત્તારો ભવતિ) આ બધા આ પ્રકારે વિહાર કરતા કરતા ઘણા વરસો સુધી  
આ પર્યાયને પાળીને કાલ અવગટે કાલ કરીને ઉત્કૃષ્ટ ગારમા અચ્ચુત કટપમા  
દેવની પર્યાયથી ઉત્પન્ન થાય છે (તહિં તેસિં ગઈ) ત્યા તેમની ગતિ થાય છે,  
(વાવીસ સાગરોવમાડ ઠિઈ) બાવીશ સાગરની તેમની સ્થિતિ ત્યા હોય છે  
(અણારાહગા) આ બધા અનારાધક હોય છે (સેસ ત ચેવ) બાકીનું બધું પૂર્વ  
પ્રમાણે સમજવું જોઈએ (સૂ ૫૯)

मूलम्—से जे इमे गामागर जाव सणिवेसेसु पव्वइया समणा भवति, त जहा—अत्तुक्कासिया परपरिवाइया भूइकम्मिया भुज्जो भुज्जो कोउयकारगा, ते णं एयारूवेण विहारेणं विहर-

टीका—‘से जे इमे’ इत्यादि। ‘से जे इमे गामागर जाव सणिवेसेसु पव्वइया समणा भवति’ अथ य इमे ग्रामाऽऽकर यात्रसन्निवेशेषु प्रव्रजिता श्रमणा भवति। तद्वद्वान् दर्शयितुमाह—‘त जहा’ तद्यथा ‘अत्तुक्कासिया’ आत्मोर्कषिका—आत्मन उर्कषं=श्रेष्ठं सोऽस्त्येषामित्यात्मोर्कषिका—आत्मगौरवदर्शका, ‘परपरिवाइया’ परपरिवादिका—परेषा परिवादो=निंदास्ति येषां ते परपरिवादिका—परनिन्दका इत्यर्थः, ‘भूइकम्मिया’ भूतिकर्मिका—भूतिकर्म=ज्वरितानां बाधाप्रशमनार्थं भस्मदानं तदस्ति येषां ते ‘भूतिकर्मिका’, ‘भुज्जो भुज्जो कोउयकारगा’ भूयोभूय कौतुककारका—भूयोभूय=पुन पुन कौतुक=परेषां सौभाग्यादिनिमित्तं रूपनादि तत्कृत्तार, यद्वा—कुतूहलकारका। ‘ते ण एयारूवेण विहारेण विहरमाणा’ ते रत्नवेतद्वेषेण विहारेण विहरन्त ‘बहूइ

‘से जे इमे गामागर’ इत्यादि।

(से जे इमे) जो ये (गामागर-जाव सनिवेसेसु) ग्राम आकर आदि से लेकर सन्निवेश कर के स्थानों में प्रव्रजित सयमी श्रमण हैं, जैसे—(अत्तुक्कासिया) अपना आत्मा के गौरव को दिखाने वाले, (परपरिवाइया) स्वमत को अच्छा समझकर दूसरों की निंदा करने वाले, (भूइकम्मिया) भूतिकर्म करने वाले—ज्वरित व्यक्तियों का बाधा को शमन करने के लिये भस्म को देने वाले, (भुज्जो २ कोउयकारगा) पुन पुन अनेक प्रकार के कौतुक करने वाले, (ते ण एयारूवेण विहारेण विहरमाणा) वे सब इस प्रकार के आचार में रहते हुए (उहई वासाइ सामणपरियाग पाउणति) बहुत वर्षों तक आम-

‘से जे इमे गामागर’ इत्यादि

(से जे इमे) आ के जेओ (गामा-गर-जाव-सनिवेसेसु) ग्राम आकर आदिही लधने सनिवेश सुधीना स्थानोभा प्रव्रजित सयमी श्रमण छे, जेवो ते—(अत्तुक्कासिया) पोताना आत्माना गौरवने देणाउवावाणा, (परपरिवाइया) पोताना मतने सारे समझने भीजनी निंदा करवावाणा, (भूइकम्मिया) भूतिकर्म करवावाणा—ज्वरथी पीडावा भाषुसोना हुअ शमन करवा भाटे लख भापवावाणा, (भुज्जो भुज्जो कोउयकारगा) बारबार अनेक प्रकारना कौतुक करवावाणा, (ते ण एयारूवेण विहारेण विहरमाणा) तेओ मछा आवा प्रकारना

માણા વહૂંડં વાસાડ સામણપરિયાગં પાડણંતિ, પાડણિત્તા તસ્સ ઠાણસ્સ અણાલોહ્યપડિક્કંતા કાલમાસે કાલં કિચ્ચા ઉક્કો-  
સેણં અચ્ચુણ કપ્પે આભિઓગિણ્ણે દેવેસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો  
ભવતિ, તહિં તેસિ ગઈ, વાવીસ સાગરોવમાડં ઠિઈ, પરલોગસ્સ  
અણારાહગા, સેસ ત ચેવ ॥ સૂ. ૬૦ ॥

વાસાઈ સામણપરિયાગ પાડણતિ ' ગૃહિણિ વર્ષાણિ શ્રામણ્યપર્યાય પાલયતિ ' પાડણિત્તા' પાલયિત્વા ' તસ્સ ઠાણસ્સ અણાલોહ્યપડિક્કતા ' તસ્ય સ્થાનસ્ય અનાલોચિતપ્રતિક્રાન્તા ' કાલમાસે કાલ કિચ્ચા ' કાલમાસે કાલં કૃત્વા ' ઉક્કોસેણ અચ્ચુણ કપ્પે આભિઓ-  
ગિણ્ણે દેવેસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ ' ઉત્કર્ષેણાચ્યુતે કલ્પે આભિયોગિકેષુ-અભિ-  
યોગે=આનાકર્મણિ નિયુક્તા અભિયોગિકાસ્તેષુ-આજ્ઞાકારિણુ દેવેષુ દેવત્વેનોપપત્તારો ભવતિ,  
એતેષા દેવવ ચારિત્રારાધકત્વેન, આભિયોગિકત્વ ચાત્મોત્કર્ષાદિર્યાપનાત્, ' તહિં તેસિં ગઈ' તત્ર તેષા ગતિ, ' વાવીસ સાગરોવમાડ ઠિઈ ' દ્વાવિંશતિં સાગરોપમાણિ સ્થિતિ, ' પરલો-  
ગસ્સ અણારાહગા ' પરલોકસ્થ્યાઽનારાધકા ' સેસ ત ચેવ ' શેષ તદેવ ॥ સૂ. ૬૦ ॥

પ્રયપર્યાય કો પાલતે હૈ, (પાડણિત્તા) પાલક (તસ્સ ઠાણસ્સ અણાલોહ્યપડિક્કતા) ઉન પાપસ્થાનો કો આલોચના એ પ્રતિક્રમણ ક્રિયે વિના ( કાલમાસે કાલ કિચ્ચા ) ફાલ અનસર મે કાલકર (ઉક્કોસેણ અચ્ચુણ કપ્પે આભિઓગિણ્ણે દેવેસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ) અવિક સે અધિક અચ્યુતદેવલોક કે આભિયોગિક દેવો મે-જો દ્રઢ આદિ કે આજ્ઞાકારા હોતે હૈ, ઉત્પન્ન હો હોતે હૈ, । ચારિત્ર કો આરાધના કરને વાલે હોને સે યે દેવપર્યાય તો પાલતે હૈ, પરતુ આત્મોત્કર્ષ આત્મિ ર્યાપન કરને કે કારણ કહે આભિયોગિક

આચારમા રહીને (ગૃહ વાસાઈ સામણપરિયાગ પાડણતિ) ધણા વરસો સુધી શ્રામણ્ય-પર્યાયને પાળે છે, (પાડણિત્તા) પાળીને (તસ્સ ઠાણસ્સ અણાલોહ્યપડિક્કતા) તે પાપસ્થાનોની આલોચના તેમજ પ્રતિક્રમણ કર્યા વગર (કાલમાસે કાલ કિચ્ચા) ઠાલ અવસરમા ઠાલ ઠરીને (ઉક્કોસેણ અચ્ચુણ કપ્પે આભિઓગિ-  
ણ્ણે દેવેસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ) વધારેમા વધારે અચ્યુત દેવલોકના આભિયો-  
ગિક દેવોમા, જે ધિક્ક આદિના આજ્ઞાકારી હોય છે, ઉત્પન્ન થાય છે ચારિ-  
ત્રની આરાધના કરવાવાળા હોવાથી તેઓ દેવપર્યાય તો પાળે છે, પરતુ આત્મોત્કર્ષ



मूलम्—से जे इमे गामागर जाव सणिवेसेसु पवइया  
समणा भवति, तं जहा—अत्तुकासिया परपरिवाइया भूइकम्मिया  
भुज्जो भुज्जो कोउयकारगा, ते णं एयारूवेण विहारेणं विहर-

टीका—‘से जे इमे’ इत्यादि। ‘से जे इमे गामागर जाव सणिवेसेसु  
पवइया समणा भवति’ अथ य इमे ग्रामाऽऽकर यावत्सन्निवेशेषु प्रवृजिता श्रमणा  
भवति। तद्वेदान् दर्शयितुमाह—‘त जहा’ तद्यथा ‘अत्तुकासिया’ आमो कर्पिका—  
आत्मन उर्कप = श्रेष्ठव सोऽस्त्येषामियात्मो कर्पिका—आत्मगौरवदर्शका, ‘परपरिवाइया’  
परपरिवादिका—परंपरा परिवादो=निंदाऽस्ति येषां ते परपरिवादिका—परनिंदका इत्यर्थः,  
‘भूइकम्मिया’ भूतिकर्मिका—भूतिकर्म=ज्वरिताना बाधाप्रगमनार्थं भस्मदानं तस्ति येषां  
ते ‘भूतिकर्मिका’, ‘भुज्जो भुज्जो कोउयकारगा’ भूयोभूय कौतुककारका—भूयोभूय =  
पुन पुन कौतुक=परंपरा सौभाग्यादिनिमित्त स्तपनादि तत्कर्तार, यदा—कुतूहलकारका।  
‘ते ण एयारूवेण विहारेण विहरमाणा’ ते स्वन्वेतद्रूपेण विहारेण विहरत ‘बहुइ

‘से जे इमे गामागर’ इत्यादि।

(से जे इमे) जो ये (गामागर-जाव सनिवेसेसु) ग्राम आकर आदि से लेकर  
सन्निवेश तरु के स्थानों में प्रवृजित सयमी श्रमण हैं, जैसे—(अत्तुकासिया) अपनी आत्मा  
के गौरव को दिखाने वाले, (परपरिवाइया) स्वमत को अच्छा समझकर दूसरों की निंदा  
करने वाले, (भूइकम्मिया) भूतिकर्म करने वाले—ज्वरित व्यक्तियों की बाधा को शमन  
करने के लिये भस्म को देने वाले, (भुज्जो २ कोउयकारगा) पुन पुन अनेक प्रकार के  
कौतुक करने वाले, (ते ण एयारूवेण विहारेण विहरमाणा) वे सब इस प्रकार के  
आचार में रहते हुए (बहुइ वासाइ सामणपरियाग पाउणति) बहुत वर्षों तक श्राम

‘से जे इमे गामागर’ इत्यादि

(से जे इमे) आं के जेओ (गामा-गर-जाव-सनिवेसेसु) ग्राम आकर  
आदिथी लधने सनिवेश सुधीना स्थानोभा प्रवृजित सयमी श्रमण छे, जेओ  
जे—(अत्तुकासिया) पोताना आत्माना गौरवने देखाइवावाणां, (परपरिवाइया)  
पोताना मतने सारे समझने पीननी निंदा करवावाणां, (भूइकम्मिया) भूति  
कर्म करवावाणां—ज्वरथी पीडाता भाषुओना इ भ शमन करवा भाटे लस्म  
आपवावाणां, (भुज्जो भुज्जो कोउयकारगा) बारबार अनेक प्रकारना कौतुक करवा  
वाणां, (ते ण एयारूवेण विहारेण विहरमाणा) तेओ अधा व्यावा प्रकारना

### ૩, સામુચ્છેદ્યા ૪, દોકિરિયા ૫, તેરાસિયા ૬, અવદ્વિયા ૭,

इत्येवमादिनो बहुरता—जमालिमतानुयायिन १, 'जीवपएसिया' जीवप्रदेशिका—एक एव चरमप्रदेशो जीव इत्यभ्युपगमाज्जीवप्रदेशो विद्यते येषां ते तथा, एकेनाऽपि प्रदेशेन न्यूनो जीवो न भवति, अतो येनैकेन प्रदेशेन पूर्णं सन् जीवो भवति, स एवैक प्रदेशो जीवो भवतीत्येव-विधवादिन तिष्यगुताचार्यमतानुयायिन २, 'अव्यक्तिया' अव्यक्तिका—अव्यक्तं समस्त-मिदं जगत्, साध्वान्निपये श्रमणोऽयं देशो वाऽयम् इयात्पिभिन्निकप्रतिभासोदयाऽभावात्, ततश्चाऽव्यक्तम्=अस्फुटं वस्तु—इति मतमस्ति येषां तेऽव्यक्तिका, अथवा अविद्यमाना साध्वादि-व्यक्तिरेषामित्यव्यक्तिका, आपाढाचार्यशिष्यमताऽन्तर्वर्तिन ३, 'सामुच्छेदिया' सामुच्छे-दिका—प्रतिक्षणं नारकादिभावानां समुच्छेदः=अयं वदन्तीति सामुच्छेदिका—क्षणक्षयिभाव-प्ररूपका अश्वमित्रमतानुयायिन ४, 'दोकिरिया' द्वैक्रिया—द्वैक्रिये=गीतवेदनोष्णवेदनादि-

है, एक समय में नहीं। ये जमालिमत के अनुयायी होते हैं १। जीवप्रदेशिक का ऐसा कहना है कि जब एक चरमप्रदेशस्वरूप ही है। जान यदि एक भी प्रदेश से न्यून हो तो वह जीवसत्ता प्राप्त नहीं कर सकता, अतः जिस एक प्रदेश से परिपूर्ण होकर वह जीव कहलाता है वह उस एकप्रदेशस्वरूप ही है। ये तिष्यगुप्त आचार्य के मतानुयायी होते हैं २। अव्यक्तिक का यह कहना है कि यह समस्त जगत साधु आदि के विषय में सर्वथा अव्यक्त है, क्यों कि ये देव ह, ये श्रमण हैं—इस प्रकार का भिन्न २प्रतिभास नहीं होता है। इसलिए वास्तविक क्या है यह सब अव्यक्त—अस्फुट है। अथवा ये अव्यक्तिक जन किसी को भी साधुव्यक्ति नहीं मानते हैं। ये आपाढाचार्य के शिष्यों के मत के अन्तर्वर्ती माने जाते हैं ३। सामुच्छेदिक—मतवादी प्रत्येक पदार्थ को क्षणबिन्धुर मानते हैं। ये अश्वमित्र के मत के अनुयायी हैं ४। द्वैक्रिय—मतवादी का ऐसी मायता है कि एक ही समय में

સમયમાં નહિ આ જમાલિમતના અનુયાયી હોય છે (૧) જીવપ્રદેશિક—એમનું એવું ઠહેલું છે કે જીવ એક ચરમ-પ્રદેશ-સ્વરૂપ જ છે જીવ બે એક પ્રદેશથી ન્યૂન (૮મ) હોય તો તે જીવસત્તા પ્રાપ્ત કરી શકે નહિ આથી જ એક પ્રદેશથી પરિપૂર્ણ હોય તે જીવ ઠહેલાય છે, તે એક પ્રદેશસ્વરૂપ જ છે આ તિષ્યગુપ્ત આચાર્યના મતાનુયાયી હોય છે (૨) અવ્યક્તિક—એમનું એમ કહેવું છે કે આ સમસ્ત જગત સાધુ આદિના વિષયમાં સર્વથા અવ્યક્ત છે, કેમકે તેઓ દેવ છે, આ શ્રમણ છે, આ પ્રજારનો બુદ્ધો બુદ્ધો પ્રતિભાસ હોતો નથી એથી વાસ્તવિક શું છે એ બધું અવ્યક્ત—અસ્ફુટ છે અથવા આ અવ્યક્તિક જનો કોઈને પણ સાધુ વ્યક્તિ મનતા નથી આ આપાઢાચાર્યના શિષ્યોના મતના અતર્વર્તી મનાય છે (૩) સામુચ્છેદિક—આ પ્રત્યેક પદાર્થને ક્ષણભંગુર માને છે તેઓ અશ્વામિત્રના મતના અનુયાયી છે

મૂલમ્—સે જે ઇમે ગામાગર જાવ સણિવેસેસુ ણિ-  
પહગા ભવતિ, ત જહા—વહુરયા ૧, જીવપણસિયા ૨, અવ્વત્તિયા

ટીકા—‘સે જે ઇમે’ इत्यादि । ‘સે જે ઇમે ગામાગર જાવ સણિવે-  
સેસુ’ અથ ય ઇમે ગ્રામાઝર યાવત્—મનિવેશેષુ ‘ણિપહગા’ નિહવા—નિહુવતે=અપલપન્તિ=  
અયથા પ્રરૂપયતીતિ નિહનવા=મિથ્યાગમિનિવશાઞ્ઞિનોકાર્યસ્યાપલાપકા इत्यर्थ, यथा  
जमाल्यादय, ते कतिविधा भवति इत्याकाङ्क्षाया दर्शयन्ति—‘ત જહા’ તથા—‘વહુરયા’  
વહુરતા—વહુપુ સમયેપુ રતા=આસક્તા—ગુભિરેપ સમયે કાર્ય સમ્પદ્યતે, નેકેન સમયેન—

જાતિ કે દેવો મેં જન્મ ધારણ કરના પડતા હૈ । (તર્હિ તેસિં ગઈ) વહીં પર ફનકી ગતિ,  
एव (बावीस सागरोवमाइ ठिई) स्थिति २२ सागर की कही गई है । (परलोकस्स  
अणाराहगा) ये परलोक के अनाराधक कहे गये हैं । (सेस त चेव) अवशिष्ट पूर्ववत्  
समझना चाहिये ॥ सू ६० ॥

‘સે જે ઇમે ગામાગર’ इत्यादि ।

(સે જે ઇમે) જો યે (ગામાગર—જાવ—સણિવેસેસુ) ગ્રામ આકર આદિ સ્થાનોસે  
લેકર સનિવેશ તફ કથિત સ્થાનો મે રહને વાલે (ણિપહગા ભવતિ) જમાણિ આદિ નિહવ-  
મિથ્યાત્વ કે અમિનેવેશ સે ઞિનોક્ત અર્થ કે અપલાપકુ હોતે હૈ, જૈસે—(વહુરયા જીવ  
પણસિયા અવ્વત્તિયા સામુચ્છેદયા દોકિરિયા નેરાસિયા ખવદ્ધિયા ઇચ્છેતે સત્તપ  
યણણિપહગા) વહુરત—વહુરતોં કા એસા સિદ્ધાંત હૈ કિ કાર્ય અનેક સમયોં મેં હી હોતા

આદિ ખ્યાપન કરવાના કારણે તેમને આલિયોગિઠ બલિના દેવોમા જન્મ ધારણ  
કરવો પડે છે (તર્હિ તેસિં ગઈ) ત્યા તેમની ગતિ, તેમજ (बावीस सागरोवमाइ  
ठिई) स्थिति २२ सागरनी कहेली है (परलोकस्स अणाराहगा) तेओ परलोकना  
अनाराधक कहेवाय છે (सेस त चेव) आकीनु अधु पूर्वं प्रमाणे ममज्जु  
ભેઇએ (સૂ ૫૮)

‘જે ઇમે ગામાગર’ इत्यादि

(જે ઇમે) તેઓ કે જે (ગામાગર જાવ સણિવેસેસુ) ગામ, આકર આદિ  
સ્થાનોથી લઇને સનિવેશ સુધીના ડહેલા સ્થાનોમા રહેવાવાળા (ણિપહગા ભવતિ)  
જમાણિ જેવા નિહનવ—મિથ્યાત્વના આલિનિવેશથી જિન ભગવાને ડહેલા  
અર્થના અપલાપક હોય છે, જેવા કે—(વહુરયા જીવપણસિયા અવ્વત્તિયા સામુ  
ચ્છેદયા દોકિરિયા નેરાસિયા અગદ્ધિયા ઇચ્છેતે સત્તપયણણિપહગા) (૧) વહુરત—  
વહુરતોનો એવો સિદ્ધાંત હૈ કે કાર્ય અનેક સમયોમા જ થાય છે એક

દિદ્ધી વહ્નિહિ અસન્ભાવુન્ભાવણાહિ મિચ્છતાભિણિવેસેહિ ય અપ્પાણં ચ પરં ચ તદુભય ચ વુગ્ગાહેમાણા વુપ્પાએમાણા વિહરિત્તા વહ્નિ વાસાડં સામણ્ણપરિયાગ પાઉણતિ, પાઉણિત્તા કાલમાસે

હૃત્યગ્રાહ-‘મિચ્છાદિદ્ધી’ મિથ્યાદૃષ્ટ્ય-મિથ્યા=વિપરીતા દૃષ્ટિ=મત ચેષાંતે-તથા, એતે સપ નિદ્યકા ‘વહ્નિ’ વહુભિ ‘અસન્ભાવુન્ભાવણાહિ’ અસન્ભાવોદ્ભાવનામિ-અસન્ભાવાનામ્=અનિચ્છમાનાયાનામ્ ઉદ્ભાવના=ઉપેક્ષણાનિ-આરોપણાનિ, તામિ, ‘મિચ્છ-તાભિણિવેસેહિ ય’ મિથ્યાવામિનિવેગેશ્વ-મિથ્યાવોદયે-અમિનિવેશા=સ્વમતસ્થાપના-સપ્રહાસૈ ‘અપ્પાણ ચ પરં ચ તદુભય ચ’ આત્માનશ્ચ પરશ્ચ તદુભયશ્ચ ‘વુગ્ગાહેમાણા’ વ્યુદ્ગ્રાહ્યન્ત=સ્વમતે સ્થાપયત, ‘વુપ્પાએમાણા’ વ્યુપાદયત=જિનવચનવિરુદ્ધપ્રરૂપણા-જનિતપાપપુણર્જયત, ‘વિહરિત્તા’ વિહય, ‘વહ્નિ વાસાડં’ વહ્નિ વર્ષાણિ ‘સામણ્ણ-પરિયાગં’ શ્રામણ્યપર્યાય ‘પાઉણતિ’ પાલયતિ, ‘પાઉણિત્તા’ પાલયિત્વા ‘કાલમાસે’

હૈ। (મિચ્છાદિદ્ધી) એ સાતા હી નિદ્ય મિથ્યાદૃષ્ટિ હૈ। (વહ્નિ અસન્ભાવુન્ભાવણાહિ મિચ્છતાભિણિવેસેહિ ય અપ્પાણ ચ પરં ચ તદુભય ચ વુગ્ગાહેમાણા વુપ્પાએમાણા) એ અનેક પ્રકાર કે અસન્ભાવાં કી ઉદ્ભાવનાઆ સે-અનિચ્છમાન પદાર્થોં કાં કલ્પનાઓં સે, તથા મિથ્યાત્વાન્નિક મ અમિનિવેગોં સે-અપને મત કો સ્થાપન કરન રૂપ આપ્રહોં સે અપની આત્મા કો, દૂસરાં કો તથા સ્વ-પર ટન ઢોનોં કો અપને મત મ સ્થાપિત કરતે હુએ એવં જિનમત કો વિરુદ્ધ પ્રરૂપણા કરને સે ઉપન પાપ કા ઉપાર્જન કરતે હુએ (વિહરિત્તા) વિચરતે હૈ। હૈ

લિંગ-રજોહરણ આદિ આધુના ચિહ્નોની અપેક્ષાએ તેઓમા સંમાનતા છે (મિચ્છાદિદ્ધી) એ સાતેય નિહનવ મિથ્યાદૃષ્ટિ છે (વહ્નિ અસન્ભાવુન્ભાવણાહિ મિચ્છતાભિણિવેસેહિ ય અપ્પાણ ચ પરં ચ તદુભય ચ વુગ્ગાહેમાણા વુપ્પાએમાણા) તેઓ અનેક પ્રકારના અસંભાવોની ઉદ્ભાવનાથી-અનિચ્છમાન પદાર્થોની કલ્પનાઓ કરવાથી તથા મિથ્યાત્વ આદિરૂપ અભિનિવેશોથી-પોતાના મતનું સ્થાપન કરવા રૂપી આગ્રહોથી, પોતાના આત્માને, બીજાઓને તથા પોતાના ઉપરાત આ બંનેને પોતાના મતમા સ્થાપિત કરતા તેમ જ જિનમતની વિરુદ્ધ પ્રરૂપણા કરવાથી ઉત્પન્ન થતા પાપનું ઉપાર્જન કરતા (વિહરિત્તા) વિચરે છે આ પ્રકારે તે (વહ્નિ વાસાડં સામણ્ણપરિયાય પાઉણતિ) અનેક વરસો સુધી આવાજ પ્રકારના આચાર-વિચારોમા તન્મય બનીને શ્રામણ્યપર્યાયનું પાલન

इच्छेते सत्त पत्रयणणिण्हगा केवल चरियालिङ्गसमाणा मिच्छा-

स्वरूपे एकस्मिन् समये जीवोऽनुभवति इत्येव वदति ये ते द्वैक्रिया = क्रियाद्वयानुभव  
प्ररूपिणो गणाचार्यमतानुयायी ५, 'तेरासिया' त्रैरागिका - त्रीन् रागीन् - जीवाऽ  
जीव - नोजीरूपान् वदति ये ते त्रैरागिका - रागितयाग्यापका इत्यर्थ - रोहगुप्ताचार्यमतानु  
सारिण ६, 'अज्झिया' अज्झिका - जीव कर्मणा तद्वो न भवति, किंतु कच्चुकवत्सृष्टे  
भवति - इत्येव वदति ये तेऽज्झिका, गोष्ठमाहिलमतानुगमिन ७, उपलक्षण चैतद् -  
वान्तसम्यक्त्वानामन्येषामपि । 'इच्छेते सत्त पत्रयणणिण्हगा' इत्येते सप्त प्रव  
चननिहवा - प्रवचन = जिनागम निहनुत्ते = अपलपति, अथवा तदेकदेगस्य चाऽभ्यु  
पगमात् ते प्रवचननिहवा, केवल - 'चरियालिङ्गसमाणा' चर्यालिङ्गसमाना - चर्या =  
भिक्षाटनादिक्रियाया लिङ्गेन = रजोहरणादिना च समाना = साधुतुल्या, ते पुन कीदृशा ?

एक जीव दो विरुद्ध क्रियाओं का मा अनुभव करता है । शातवेदना एव उष्णवेदना ये दो  
परस्पर में एक समय में विरुद्ध हैं । इहे जीव एक समय म भोगता है । ये गणाचार्य के  
मत के अनुयायी होते हैं ५ । त्रैराशिक मतवाले का ऐसा कहना है कि जीवों की तीन रागियाँ हैं -  
(१) जीव, (२) अजीव एव (३) नोजीव । ये रोहगुप्त के मत के अनुयायी हैं ६ । अबद्धिक  
लोग जैसी प्ररूपणा करते हैं कि जीव और कर्म का बध नहीं होता है । सिर्फ जीव के साथ  
कर्म कच्चुक की तरह सृष्ट रह कर रहे हैं । ये गोष्ठमाहिल के मत को मानने वाले होते हैं ७ ।  
यह उपलक्षणस्वरूप है, इससे सम्यक्त्वरहित क्रिया करने वालों का भी ग्रहण हुआ है । इस  
प्रकार ये सात प्रवचन - जिनागम के निह्वन हैं । (केवल चरियालिङ्गसमाणा) मात्र चर्या -  
भिक्षा याचना आदि क्रिया तथा लिङ्ग - रजोहरणादि साधु के चिह्नों की अपेक्षा इनमें समानता

(૬) 'દ્વૈક્રિયા-એમની એવી માન્યતા છે કે એક જ સમયમાં એક જ બે વિરુદ્ધ  
ક્રિયાઓના પણ અનુભવ કરે છે શીતવેદના-તેમજ ઉષ્ણવેદના આ બે પરસ્પરમાં  
એક સમયમાં વિરુદ્ધ છે તેમને જ એક સમયમાં ભોગવે છે 'તેઓ ગણા-  
ચાર્યના મતના અનુયાયી હોય છે (૬) ત્રૈરાશિક-તેઓ એમ' કહે છે કે  
જીવોની ૩ રાશિઓ છે, (૧) જીવ (૨) અજીવ તેમજ (૩) નોજીવ' તેઓ  
રોહગુપ્તના મતના અનુયાયી છે (૬) અબદ્ધિક-તેઓ એમ પ્રસ્પષ્ટ કરે છે  
કે જીવ અને 'કર્મ'નો બધ થતો નથી માત્ર જીવની સાથે કર્મ કચુકની પેઠે  
સૃષ્ટિ ગઢેલા (ચાટી રહેલા-લાગી રહેલા) છે આ ગોષ્ઠમાહિલના મતને માનવા  
વાળા હોય છે આ ઉપલક્ષણસ્વરૂપ છે, માટે સમ્યક્ત્વરહિત ક્રિયા કરવા  
વાળાનું પણ અહીં યાચ છે આ પ્રકારે આ સાત પ્રવચન-જિનાગમના નિહવ  
■ (કેવલ ચરિયાલિંગસમાણા) માત્ર ચર્યા-ભિક્ષા યાચના આદિ ક્રિયા તથા

ભવંતિ, ત જહા—અપ્પારંભા અપ્પરિગ્ગહા ધમ્મિયા ધમ્માણુયા  
ધમ્મિટ્ઠા ધમ્મકલ્લાઈ ધમ્મપ્પલોઈ ધમ્મપલજ્જણા ધમ્મસમુદાયારા

‘ત જહા’ તથા—‘અપ્પારંભા’ અપ્પારંભા—અન્ય આરંભ = કૃત્યાદિના પૃથિવ્યાદિ-  
જીવોપમદોં યેષા તે તથા, ‘અપ્પરિગ્ગહા’ અપ્પરિગ્રહા અન્ય—પરિગ્રહ = ધનધાન્યાદિ-  
સ્વીકારરૂપો યેષા તે તથા, ‘ધમ્મિયા’ ધાર્મિકા—ધર્મેણ=પ્રાણાતિપાતાદિવિરમણરૂપેણ  
ચરંતિ યે તે ધાર્મિકા, ‘ધમ્માણુયા’ ધર્માણુયા—ધર્મમનુગચ્છન્તિ યે તે ધર્માણુયા, કુત  
હત્થમ્ ‘અત્તા’—‘ધમ્મિટ્ઠા’ ધર્મેષા—ધર્મ એવેષો=વસ્તુઓ યેષા તે ધર્મેષા । અથવા—  
ધર્મિષ્ઠા = ધર્મોડસ્તિ યેષા તે ધર્મિણ, ત એવાતિશયયુક્તા ધર્મિણા । ‘ધમ્મકલ્લાઈ’ ધર્મ-  
લ્લાયતય—ધર્માત્ રચાતિ = પ્રસિદ્ધિયેષા તે ધર્મરચાતય । અથવા ધર્માડ્ડલ્લાયિન—ધર્મ-  
માલ્યાન્તિ=મત્ત્યેમ્ય પ્રતિપાદયન્તીતિ ધર્મારચાયિન । ‘ધમ્મપ્પલોઈ’ ધર્મપ્રલોકિન ।

ધમ્મિયા ધમ્માણુયા) અન્ય આરંભી—જો પૃથિવ્યાદિક જીવોં કે ઉપમર્દન વાલે કૃત્યાદિક  
રૂપ આરંભ કો અન્ય કરતે હૈ વે, અપ્પરિગ્રહી અથાત્ જિનકે ધનધાન્યાદિક કે સ્વીકારરૂપ મમ-  
ત્વભાવ અન્ય હોતા હૈ વે, ધાર્મિક—પ્રાણાતિપાતાદિક વિરમણરૂપ ધર્મ સે જો યુક્ત હોતે હૈ વે,  
તથા—ધર્માણુગ—ધર્મપદ્ધતિ કે અનુસાર જો ચલતે હૈ વે, (ધમ્મિટ્ઠા ધમ્મકલ્લાઈ ધમ્મપ્પલોઈ  
ધમ્મપલજ્જણા ધમ્મસમુદાયારા) ધર્મિષ્ઠ—ધર્મ હો જિહૈ પ્રિય હૈ વે, અથવા ધર્મિષ્ઠ—ધર્મ  
કે અતિગય સે જો યુક્ત હૈ વે, ધર્મરચાતિ ધર્મ સે જિનકી રચાતિ હુઈ હૈ વે, અથવા ધર્મરચાતી-  
મત્ત્યેજનોં કે લિયે જો શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મ કા કથન કરને વાલે હોતે હૈ વે, ધર્મપ્રલોકી  
ધર્મ કો જો ઉપાદેયરૂપ સે માનતે હૈ વે, ધર્મપ્રવચ્છન—ધર્મ કે સેવન કરને મે જો અધિક

ગામ, આકર તેમજ સન્નિવેશોમા મનુષ્ય રહે છે, (ત જહા) જેવા કે (અપ્પારંભા  
અપ્પરિગ્ગહા ધમ્મિયા ધમ્માણુયા) અત્પ આરંભી—જે પૃથિવી આદિક જીવોને  
હુ ખ દેવાવાળા કૃષિ આદિક રૂપ આરંભને અત્પ (આછા) કરે છે તેઓ,  
અત્પ પરિગ્રહી—જેના ધન ધાન્ય આદિકના સ્વીકાર રૂપ મમત્વભાવ અત્પ  
હોય છે તેઓ, ધાર્મિક—પ્રાણાતિપાતાદિકના વિરમણરૂપ ધર્મથી જે યુક્ત  
હોય છે તેઓ, તથા ધર્માણુગ—ધર્મપદ્ધતિને અનુસરીને જે ચાલે છે તેઓ,  
(ધમ્મિટ્ઠા ધમ્મકલ્લાઈ, ધમ્મપ્પલોઈ, ધમ્મપલજ્જણા ધમ્મસમુદાયારા) ધર્મિષ્ઠ—ધર્મ  
જે જેમને ઈષ્ટ—પ્રિય છે તેઓ, અથવા ધર્મિષ્ઠ—ધર્મના અતિશયથી જેઓ યુક્ત છે  
તેઓ, ધર્મરચાતિ—ધર્મથી જેઓની રચાતિ (પ્રસિદ્ધિ) થઈ છે તેઓ, અથવા  
ધર્મરચાતી—ભવ્ય જનોને માટે જે શ્રુતચારિત્ર રૂપ ધર્મનું કથન કરવાવાળા  
હોય છે તેઓ, ધર્મપ્રલોકી—ધર્મને જે ઉપાદેયરૂપથી માને છે તેઓ, ધર્મ

કાલં કિચ્ચા ઉકોસેણ ઉવરિમેસુ ગેવેજ્જેસુ દેવત્તાણ ઉવવત્તારો  
ભવંતિ । તહિ તેસિ ગઈ, એક્કતીસ સાગરોવમાઙ ઠિઈ, પરલો-  
ગસ્સ અણારાહગા, સેસં ત ચેવ ॥ સૂ. ૬૧ ॥

મૂલમ્—સે જે ઇમે ગામાગાર જાવ સણિવેસેસુ મણુયા

કાલં.કિચ્ચા' કાલમાસે કાલ કૃત્વા 'ઉકોમેણ' ઉત્કર્ષ્ય 'ઉવરિમેસુ ગેવેજ્જેસુ' ઉપરિતેષુ  
પ્રૈવેયકેષુ 'દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ' દેવપ્રેનોપપત્તારો ભવતિ । 'તહિ તેસિ ગઈ'  
તત્ર તેપાગતિ, 'એક્કતીસ સાગરોવમાઙ ઠિઈ' અર્કપ્રશમાગરોપમાનિ સ્થિતિ, 'પર-  
લોગસ્સ અણારાહગા' પરલોકત્યાઙનારાધકા, 'સેસ ત ચેવ' એવ તદેવ ॥ સૂ. ૬૧ ॥

ટીકા—'સે જે ઇમે' इत्यादि । 'સે જે ઇમે' અથ ય ઇમે 'ગામા-ગર-  
જાવ-સણિવેસેસુ' ગ્રામાઙ્ગ-કર-યાવત્સન્નિવેશેષુ 'મણુયા ભવતિ' મનુજા ભવન્તિ,

इस प्रकार ये (बहुई वासाइ सामण्णपरियाय पाउणत्ति) अनेक वर्षों तक इसी प्रकार  
के आचार-विचारों में तमय बने हुए श्रामण्यपर्याय का पालन करते रहते हैं । (पाउ  
णिता कालमासे काल किच्चा उकोसेण उवरिमेसु गेवेज्जेसु देवत्ताण उववत्तारो  
भवति) पालकर काल अवसर काल करके अधिक से अधिक उपरिम प्रैवयकों में देव की  
पर्याय से उत्पन्न होते हैं । (तहिं तेसिं गई, एक्कतीस सागरोवमाइ ठिई, परलोगस्स  
अणाहारगा, सेस त चेव) वहीं पर उनकी गति एव ३१ सागर प्रमाण स्थिति होती है ।  
ये परलोक के अनाराधक कहे गये हैं । अग्नित्त सन पूर्ववत् समझना चाहिये ॥ सू. ६१ ॥

'સે જે ઇમે' इत्यादि ।

(સે જે ઇમે) જો યે (ગામા-ગર-જાવ-સણિવેસેસુ મણુયા ભવતિ) ગ્રામ  
આકર યાવત્ સન્નિવેશોં મે મનુષ્ય રહતે હૈ, (ત જહા) જૈસે—(અપ્પારમા અપ્પપરિમહા

કથા કરે છે (પાઉણિતા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા ઉકોસેણ ઉવરિમેસુ ગેવેજ્જેસુ  
દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ) પાળીને ઠાલ અવસરે ઠાલ કરીને વધારેમા વધારે  
ઉપરિમ પ્રૈવેયકોમા દેવની પર્યાયથી ઉત્પન્ન થાય છે (તહિં તેસિં ગઈ એક્કતીસ  
સાગરોવમાઙ ઠિઈ પરલોગસ્સ અણારાહગા સેસ ત ચેવ) ત્યા તેમની ગતિ, તેમજ  
૩૧ સાગર પ્રમણુ સ્થિતિ હોય છે તેઓ પરલોકના અનારાધક હોવાય છે  
બાકીનું બધું પૂર્વ પ્રમાણે સમજવું જોઈએ (સૂ. ૬૦)

'સે જે ઇમે' इत्यादि

(સે જે ઇમે) તેઓ કે જે (ગામાગર જાવ સણિવેસેસુ મણુયા ભવતિ)

માણાઓ માયાઓ લોહાઓ પેજાઓ દોસાઓ કલહાઓ અન્મ-  
કલાણાઓ પેસુળાઓ પરપરિવાયાઓ અરડરડો માયામોસાઓ  
મિચ્છાદંસણસહ્યાઓ પડિવિરયા જાવજીવાણ, એગ્ગાઓ અપડિ-  
વિરયા, એગ્ગાઓ આરંભસમારંભાઓ પડિવિરયા જાવજીવાણ,

યાવપરિપ્રહાત્, યાવચ્છદેન—મૃષાવાત્તદ્વત્તાદાન—મૈથુનાનિ વોદ્ધવ્યાનિ । ‘એગ્ગાઓ’ એક-  
સ્માત્=ચૂલાત્ ‘કોહાઓ’ ક્રોધાત્, ‘માણાઓ’ માનાત્, ‘માયાઓ’ માયાયા, ‘લોહાઓ’  
લોમાત્, ‘પેજાઓ’ પ્રેયસ, ‘દોસાણ’ દ્વેષાત્ ‘કલહાઓ’ કલહાત્ ‘અન્મકલા-  
ણાઓ’ અન્યાયાનાત્=પૈશુયાત્, ‘પરપરિવાયાઓ’ પરપરિવાદાત્ ‘અરડરડો’  
અરતિરતિન્યાત્ ‘મિચ્છાદંસણસહ્યાઓ’ મિથ્યાદર્શનન્યાત્ ‘પડિવિરયા’ પ્રતિવિરતા =  
ભાવતો વિરતા ‘જાવજીવાણ’ યાવજાવ=જીવનપર્યન્તમ્, ‘એગ્ગાઓ અપડિવિરયા’  
એકસ્માત્—સૂક્ષ્મત્ અપ્રતિવિરતા ‘એગ્ગાઓ આરંભસમારંભાઓ પડિવિરયા જાવજીવાણ’  
એગ્ગાઓ અપડિવિરયા’ એકસ્માદારંભસમારંભાત્પ્રતિવિરતા યાવજીવમેકસ્માદપ્રતિ-

પડિગ્ગહાઓ) તથા ઇતી તરહ સ્થૂલ મૃષાવાદ, સ્થૂલ અદ્વત્તાદાન, સ્થૂલ મૈથુન એવં સ્થૂલ  
પરિપ્રહ સે વિરક્ત રહતે હૈં વે, ( એગ્ગાઓ કોહાઓ માણાઓ માયાઓ લોહાઓ પેજાઓ  
દોસાઓ કલહાઓ અન્મકલાણાઓ પેસુળાઓ પરપરિવાયાઓ અરડરડો માયા-  
મોસાઓ મિચ્છાદંસણસહ્યાઓ પડિવિરયા જાવજીવાણ ) ઇતી પ્રકાર સ્થૂલ ક્રોધ, માન,  
માયા, લોભ, રાગ, દ્વેષ, કલહ, અન્યાયાન, પૈશુન્ય, પરપરિવાદ, અરતિ, રતિ, માયામૃષા, એવં  
મિથ્યાદર્શનગ્રાન્ય સે જીવનપર્યન્ત પ્રતિવિરત રહા કરતે હૈં, ( એગ્ગાઓ અપડિવિરયા )  
ફિન્તુ સૂક્ષ્મ ક્રોધાદિક્રોં સે પ્રતિવિરત નહીં રહતે હે, ( એગ્ગાઓ આરંભસમારંભાઓ પડિ-

પડિગ્ગહાઓ ) તથા એવી જ રીતે સ્થૂલ મૃષાવાદ, સ્થૂલ અદ્વત્તાદાન, સ્થૂલ  
મૈથુન, તેમજ સ્થૂલ પરિપ્રહથી જે વિરક્ત રહે છે તેઓ, ( એગ્ગાઓ કોહાઓ  
માણાઓ માયાઓ લોહાઓ પેજાઓ દોસાઓ કલહાઓ અન્મકલાણાઓ પેસુળાઓ  
પરપરિવાયાઓ અરડરડો માયામોસાઓ મિચ્છાદંસણસહ્યાઓ પડિવિરયા જાવજી-  
વાણ ) એજ પ્રકારે સ્થૂલ ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દ્વેષ, કલહ, અન્યા-  
યાન, પૈશુન્ય, પરપરિવાદ, અરતિ, રતિ, માયામૃષા, તેમજ મિથ્યાદર્શન-  
ગ્રાન્યથી જીવનપર્યન્ત પ્રતિવિરત રહ્યા કરે છે, ( એગ્ગાઓ અપડિવિરયા )  
પરંતુ સૂક્ષ્મ ક્રોધ આદિગ્રાંથી પ્રતિવિરત રહેતા નથી. ( એગ્ગાઓ આરંભ-



ધમ્મેણ ચેવ વિત્તિ કપ્પેમાણા સુસીલા સુવ્વયા સુપ્પડિયાણંદા  
સાહૂર્હિ એગચ્છાઓ પાણાઙ્ગવાયાઓ પડિવિરયા જાવજ્ઞીવાણ, એગ-  
ચ્છાઓ અપડિવિરયા, એવં જાવ પડિગ્ગહાઓ, એગચ્છાઓ કોહાઓ

‘ધમ્મપલજ્જના’ ધર્મપ્રરક્ષના—ધર્મે પ્રરગ્યતિ=આસન્નતિ—પરાયણા મગ્ગતિ યે તે ધર્મ  
પ્રરક્ષના । ‘ધમ્મસમુદાયારા’ ધર્મસમુદાચારા—ધર્મ સમુદાચાર=મદાચારો યેષા તે  
ધર્મસમુદાચારા । ‘ધમ્મેણ ચેવ વિત્તિ કપ્પેમાણા’ ધર્મણેવ વૃત્તિ કપ્પયત—ધાર્મિક-  
જીવિકયા નિર્વહત, ‘સુસીલા’ સુગીલા=ઓગનાચારવત ‘સુવ્વયા’ સુનતા=શોમનવ્રતવન્ત  
‘સુપ્પડિયાણદા’ સુપ્રત્યાનદા—સુપ્પુ પ્રયાનન્દ=ચિત્તાઽઽહ્લો યેષા તે તથા, ‘સાહૂર્હિ’  
સાધુસ્ય=સાધુસમીપાત્—સાધ્વતિકે પ્રત્યાપ્યાય ‘એગચ્છાઓ’ એકસ્માત્=સ્થૂલરૂપાત્  
ન તુ સર્વસ્માત્ ‘પાણાઙ્ગવાયાઓ’ પ્રાણાતિપાતાત્=પરપ્રાણવ્યપરોપણત, ‘પડિવિરયા’  
પ્રતિવિરતા=નિવૃત્તા, ‘જાવજ્ઞીવાણ’ યાવજ્ઞીર—જીવનપર્યન્તમિચર્ય, ‘એગચ્છાઓ અપડિ  
વિરયા’ એકસ્માત્=સૂક્ષ્મરૂપાત્ અપ્રતિવિરતા=અનિવૃત્તા । ‘એવ જાવપરિગ્ગહાઓ’ એવ

અનુરાગ સપન્ન હોતે હૈ વે, ધર્મસમુદાચાર—ધર્મ હી જિનકા ઉત્તમ આચાર હૈ વે, (ધમ્મેણ ચેવ  
વિત્તિ કપ્પેમાણા) તથા જો ધર્મ સે હી અપની જીવિકા ચલાતે હે વે, (સુસીલા સુવ્વયા  
સુપ્પડિયાણદા) શોમન આચાર જિનકા હૈ વે, સુવ્રત—નિરતિચાર વ્રતોં કે જો પાલન કરને બાલે  
હૈ વે, સુપ્રત્યાનદ—જિનકા ચિત્ત સદા અછી તરહ સે આનદસપન્ન રહા કરતા હૈ વે, તથા જો  
(સાહૂર્હિ એગચ્છાઓ) સાધુ કે સમીપ પ્રત્યાખ્યાન લેકર કેવલ એક (પાણાઙ્ગવાયાઓ) સ્થૂલ  
પ્રાણાતિપાતરૂપ સે (જાવજ્ઞીવાણ પડિવિરયા) જીવનપર્યન્ત પ્રતિવિરત—નિવૃત્ત રહતે હૈ,  
(એગચ્છાઓ અપડિવિરયા) પરંતુ સૂક્ષ્મરૂપ પ્રાણાતિપાત સે વિરક્ત નહીં રહતે હૈ વે, (એવ જાવ

પ્રરજન—ધર્મનું સેવન કરવામા જે અધિક અનુરાગસ પત્ર હોય છે તેઓ,  
ધર્મસમુદાચાર—ધર્મજ જેમનો ઉત્તમ આચાર છે તેઓ, (ધમ્મેણ ચેવ વિત્તિ  
કપ્પેમાણા) તથા જે ધર્મથી જ પોતાનું જીવન ચલાવે છે તેઓ, (સુસીલા  
સુવ્વયા સુપ્પડિયાણદા) શોભન આચાર જેના છે તેઓ, સુવ્રત—નિરતિચાર  
વ્રતોનું જેઓ પાલન કરવાવાળા છે તેઓ, સુપ્રત્યાનદ—જેમનું ચિત્ત હંમેશા  
સારી રીતે આનંદસપ્ન રહ્યા કરે છે તેઓ, તથા જેઓ (સાહૂર્હિ એગચ્છાઓ)  
સાધુની પાસે પ્રત્યાખ્યાન લઈને કેવલ એક (પાણાઙ્ગવાયાઓ) સ્થૂલપ્રાણાતિપાતરૂપ  
પાપથી (જાવજ્ઞીવાણ પડિવિરયા) જીવનપર્યન્ત પ્રતિવિરત—નિવૃત્ત રહે છે, (એગચ્છાઓ  
અપડિવિરયા) પરંતુ સૂક્ષ્મ પ્રાણાતિપાતથી વિરક્ત રહેતા નથી તેઓ, (એવ જાવ

વંધ-પરિકિલેસાઓ પડિવિરયા જાવજીવાણ, એગચ્છાઓ અપડિ-  
વિરયા, એગચ્છાઓ પ્હાણ-મદ્દણ-વણગ-વિલેવણ-સદ-ફરિસ-  
રસ-રૂવ-ગથ-મહ્લા-લકારાઓ પડિવિરયા જાવજીવાણ, એગચ્છાઓ

-વધ-વ-પરિકલેસાત્-તત્ત્વ કુટ્ટનમ્-છેદનમ્, -પિટ્ટન=વલાદેરિવ મુદગરાદિના હનનમ્,  
તર્જનમ્=‘ જાસ્યસિ રે જાત્મ ! ’ એતદ્રૂપ મર્ત્તન, તાડન=ચપેટાદિના હનનમ્, વધ =  
પ્રાણવ્યપરોપણ, વધ =રજ્જુપાશાદિના વધનમ્, પરિકલેશો=વાધોત્પાદન તેષા સમાહાર  
તસ્માત્ ‘ પડિવિરયા ’ પ્રતિવિરતા = નિવૃત્તા ‘ જાવજીવાણ ’ યાવજીવમ્,  
‘ એગચ્છાઓ અપડિવિરયા ’ એકસ્માત્ અપ્રતિવિરતા = અનિવૃત્તા । ‘ એગચ્છાઓ  
પ્હાણ-મદ્દણ-વણગ-વિલેવણ-સદ-ફરિસ-રસ - રૂવ-ગથ - મહ્લા - લકારાઓ  
પડિવિરયા જાવજીવાણ ’ એકસ્માત્ સ્નાન-મર્દન-વર્ણક-વિલેપન-ગન્ધ-સ્પર્શ-રસ-

કોટ્ટણ-પિટ્ટણ-તજ્જણ-તાલણ-વઢ-વધ-પરિકિલેસાઓ પડિવિરયા જાવજીવાણ )  
કોઈ ૨ એસે હૈ જો કુટ્ટન-છેદન, પિટ્ટન-પીટના-વલાદિક કા જિસ પ્રકાર મુદગરાદિક  
સે કૂટના હોતા હૈ उसी प्रकार मुदगर-मूसल आदि से पीटना-कूटना, तर्जन-खोटे  
बच्चों द्वारा मर्त्तना करना, ताडन-चपेटा थप्पड़-आदि मारना, वध-प्राणव्यपरोपण करना,  
वध-रज्जुपाश आदि से किसी को बाधना, एव परिकलेश-किसी को बाधा आदि उत्पन्न  
करना, इन सब कार्यों से यावजीवन प्रतिविरत है, ( एगच्छाओ अपडिविरया ) कोई २  
एसे हॆ जॊ इन क्रियाओं से प्रतिविरत नहीं है । ( एगच्छाओ प्हाण-मद्दण-वणग-विले-  
वण-सद-फरिस-रस-रूव-गंथ-मह्ला-लकाराओ पडिविरया ज़ावज़ीवाओ )

જાવજાવાણ ) કોઈ કોઈ એવા છે કે જે કુટ્ટન-છેદન, પિટ્ટન-પીટવુ-વલાદિને જે  
પ્રકારે મુદ્ગર આદિથી કૂટે છે તે પ્રકારે મુદ્ગર (ધોકા) મૂસલ (સાબેલા) આદિથી  
પીટવા-કૂટવા, તર્જન-ખોટા બચાબ વચનો દ્વારા ભર્ત્સના કરવી, તાડન-તમાચા  
કે થપ્પડ આદિ મારવુ, વધ-પ્રાણવ્યપરોપણ કરવુ ( મારી નાખવુ ), બધ-  
દોરડાના પાશ આદિથી કોઈને બાંધવુ, તેમજ પરિકલેશ-કોઈને બાધા (ડુંબ)  
આદિ પહોચાડવુ આ બધા કાર્યોથી છુવનપર્યન્ત પ્રતિવિરત છે ( એગચ્છાઓ  
અપડિવિરયા ) કોઈ કોઈ એવા છે કે જે આ ક્રિયાઓથી પ્રતિવિરત નથી ( એ  
ચ્છાઓ પ્હાણ-મદ્દણ-વણગ-વિલેવણ-સદ-ફરિસ-રસ-રૂવ-ગથ-મહ્લા-લકારાઓ

एगच्चाओ अपडिविरया, एगच्चाओ करणकारावणाओ पडिविरया  
जावजीवाए, एगच्चाओ अपडिविरया, एगच्चाओ पयणपया-  
वणाओ पडिविरया जावजीवाए, एगच्चाओ पयणपयावणाओ  
अपडिविरया, एगच्चाओ कोट्टण-पिट्टण-तज्जण-तालण-वह-

विरता 'एगच्चाओ करणकारावणाओ' एकरमाकरणकारणात्=स्वयमनुष्ठान करण,  
प्रेरणया परहस्तात्कारणम्, तयो समाहार, तस्मात् 'पडिविरया' प्रतिविरता, 'जाव  
जीवाए' यावजीवम्, 'एगच्चाओ अपडिविरया' एकरमादप्रतिविरता=राज्ञामाज्ञादिभि  
कारणै । 'एगच्चाओ पयणपयावणाओ पडिविरया जावजीवाए' एकरमापचनपा  
चनात्=पचनं=स्वहस्तात्पाककरण, पाचनं=परद्वारेण, तस्मात्प्रतिविरता यावजीव, 'एगच्चाओ  
पयणपयावणाओ अपडिविरया' एकरमात् पचनपाचनादप्रतिविरता । 'एगच्चाओ कोट्टण-  
पिट्टण-तज्जण-तालण-वह-वध-परिकिळेसाओ' एकरमात्कुट्टन-पिट्टन-तर्जेन-ताडन

विरया जावजीवाए ) ऐसे ही वे स्थूल आरभ-समारभ से ही जीवनपर्यंत विरक्त रहते  
हैं, सूक्ष्म आरभसमारभ से नहीं । (एगच्चाओ करणकारावणाओ पडिविरया) कोई  
ऐसे हैं जो केवल स्वयं करने से एवं दूसरों से करामे से जीवनपर्यन्त विरक्त रहते हैं,  
(एगच्चाओ अपडिविरया) कोई ऐसे हैं जो राजाकी आज्ञा-आदि के कारण इनसे प्रतिविरक्त  
नहीं हैं, (एगच्चाओ पयण-पयावणाओ पडिविरया जावजीवाए) कोई २ ऐसे हैं जो  
पचन-पाचन किया से जीवन पर्यन्त विरक्त हैं । (एगच्चाओ पयणपयावणाओ अपडि  
विरया) कोई २ ऐसे हैं जो इन पचन-पाचनादि क्रियाओं से विरक्त नहीं हैं । (एगच्चाओ

समारभाओ पडिविरया जावजीवाए) તેમજ તેઓ સ્થૂળ આરભ-સમારભથી  
પણ જીવનપર્યન્ત વિરક્ત રહે છે, સૂક્ષ્મ આરભ-સમારભથી વિરક્ત નથી  
રહેતા. (એગચ્ચાઓ કરણકારાવણાઓ પડિવિરયા) કોઈ એવા છે કે જે કરવા-  
કરાવવાથી જીવનપર્યંત વિરક્ત હોય છે. (એગચ્ચાઓ અપડિવિરયા) કોઈ એવા છે કે જે  
રાજાની આજ્ઞા આદિના કારણે તેનાથી પ્રતિવિરક્ત હોતા નથી, (એગચ્ચાઓ પયણપયાવ  
ણાઓ પડિવિરયા જાવજીવાએ) કોઈ કોઈ એવા છે કે જે પચન-પાચન ક્રિયાથી  
જીવનપર્યંત વિરક્ત છે. (એગચ્ચાઓ પયણપયાવણાઓ અપડિવિરયા) કોઈ  
કોઈ એવા છે કે જે આ પચન-પાચન આદિ ક્રિયાઓથી વિરક્ત નથી  
(એગચ્ચાઓ કોટ્ટણ-પિટ્ટણ-તજ્જણ-તાલણ-વહ-વધ-પરિકિલેસાઓ પડિવિરયા



અપદિવિરયા, જે યાવળે તહપ્પગારા સાવજ્જોગોવહિયા  
કમ્મંતા પરપાણપરિયાવળકરા કજ્જંતિ તઓ વિ ઇગચ્છાઓ  
પદિવિરયા જાવજ્જીવાણ, ઇગચ્છાઓ અપદિવિરયા ॥ સૂ. ૬૨ ॥

રૂપ-ગધ-માન્યા-લક્ષણપ્રતિવિરતા યાવજ્જીવમ્, 'ઇગચ્છાઓ અપદિવિરયા' એક  
સ્માદપ્રતિવિરતા-તત્ર વર્ણક = અપ્રારાગ, અન્યત્ સ્પષ્ટમ્ । તથા- 'જે યાવળે તહપ્પગારા'  
એ યાવન્તસ્તથાપ્રકારા 'સાવજ્જોગોવહિયા' સાવધયોગોપધિકા-સાવધયોગા = સાવધયો-  
ગાયુક્તાથ તે ઔપધિકા = માયાપ્રયોજનાથેતિ તથા, 'પર-પાણ-પરિયાવળકરા' પરપ્રાણ-  
રિતાપનકરા 'કમ્મંતા' કર્માંતા = કૃપ્યાદિવ્યાપારાશા 'કજ્જંતિ' ક્રિયન્તે, 'તઓ વિ  
ઇગચ્છાઓ પદિવિરયા' તતોપિ એકસ્માત્ પ્રતિવિરતા = પ્રતિનિવૃત્તા, 'ઇગચ્છાઓ અપદિ-  
વિરયા' એકસ્માત્ અપ્રતિવિરતા = અનિવૃત્તા સન્તિ ॥ સૂ. ૬૨ ॥

કોઈ ૨ એસે હૈં જો જીવનપર્યંત સ્નાન સે, મર્દન સે, વિલેપન સે, શબ્દ, રૂપ, મંથ, રસ,  
સ્પર્શ હન હન્દિયોં કે મોગોં સે, માલા ઇવ અલકાર આદિ સે નિવૃત્ત હૈં । ( ઇગચ્છાઓ  
અપદિવિરયા ) કોઈ ૨ એસે મીં હૈં જો હનસે બિલકુલ હી પ્રતિવિરત નહીં હૈં । ( જે યાવ-  
ળે તહપ્પગારા સાવજ્જોગોવહિયા કમ્મંતા પરપાણપરિયાવળકરા કજ્જંતિ ) હસી  
પ્રકાર કેં ઔર મીં જિતને સાવધયોગોપધિક અર્થાત્-સાવધયોગાયુક્ત ઔર માયાકલાયજન્ય  
તથા-દૂસરોં કે પ્રાણોં કો પરિતાપ પહેંચાને વાલે જો કૃપ્યાદિ વ્યાપાર હૈં, ( તઓ વિ )  
હનસે મીં કિતનેક એસે મનુષ્ય હૈં જો ( ઇગચ્છાઓ પદિવિરયા જાવજ્જીવાણ ) એકાન્ત

પદિવિરયા જાવજ્જીવાઓ ) કોઈ કોઈ એવા હોય છે કે જે જીવનપર્યંત સ્નાનથી,  
મર્દનથી, અગરાગથી, વિલેપનથી, શબ્દ-સ્પર્શ-રૂપ-ગધ-રસ એ ઇન્દ્રિયોના  
લોભોથી અને માળા તેમજ અલકાર આદિથી નિવૃત્ત છે ( ઇગચ્છાઓ  
અપદિવિરયા ) કોઈ કોઈ એવા પણ છે કે જે તેનાથી બિલકુલ જ પ્રતિવિરત  
હોતા નથી ( જે યાવળે તહપ્પગારા સાવજ્જોગોવહિયા કમ્મંતા પરપાણ  
પરિયાવળકરા કજ્જંતિ ) એજ પ્રકારે બીજા પણ જેટલા સાવધયોગોપધિક  
એટલે સાવધયોગાયુક્ત અને માયાકલાયજનિત તથા બીજા જીવોના પ્રાણોને  
પરિતાપ પહોંચાડનાર જે કૃષિ આદિ વ્યાપાર છે, ( તઓ વિ ) તેનાથી પણ બીજા  
જેટલાક એવા મનુષ્ય છે કે જે ( ઇગચ્છાઓ પદિવિરયા જાવજ્જીવાણ ) જીવનપર્યંત

સકલકર્મક્ષયે સતિ જીવસ્ય કર્મમયોગાપાદિતરૂપરહિતસ્ય સાધપર્યવસાનમ્ અવ્યાનાધમવ-  
સ્થાનમ્, ઉક્ત ચ--

નીસેસક્રમ્મવિગમો મુક્ત્વો જીવસ્સ સુદ્ધસ્સ ।

સાઢણપજ્જવસાણ અવ્યાનાહ અવત્થાણ ॥ ૧ ॥

ઝાયા-નિશેષકર્મવિગમો મોક્ષો જીવસ્ય સુદ્ધરૂપસ્ય ।

સાધપર્યવસાનમ્ અવ્યાનાધમ્ અવસ્થાનમ્ ॥ ઇતિ ॥

તેપા દ્વન્દ્વ, તત્ર કુશલા, આસ્રવાદીના હેયોપાદેયતાસ્વરૂપજ્ઞાનિન ઇત્યર્થે,  
'અસાહેજ્ઞા' અસાહાય્યા-અવિધમાન સાહાય્ય=દેવાદિસાહાય્ય સ્વસ્યૈવ ધર્મજનિતસામ-  
ર્થ્યાતિગયાત્ યેષા તે તથા, યદ્વા-સ્વય કૃત્ત કર્મ સ્વયમેવ ભોક્તવ્યમિતિ જ્ઞાત્વા મનોદૌર્ઘ-  
ત્યામાવાત્ પરસાહાય્યાનપેક્ષા ઇત્યર્થે । 'દેવા-સુર-નાગ-જક્ષ-રક્ષસ-કિનર-  
કિંપુરિસ-ગરુલ-ગાયત્રી-મહોરગાદિહિ દેવગણેહિ' દેવા-સુર-નાગ-યક્ષ-રાક્ષસ-

અયત-આત્મનિરુ-ક્ષય કા નામ મોક્ષ દ્વ । સમસ્ત કર્મો કે ક્ષય હોને પર ઉનેકે સયોગ  
સે આપાદિત મૂર્તિત્વ કા જ્ઞાત્ર હી પર્યવસાન જાગ મ હો જાતા હે, ઇસસે અમૂર્તિવરૂપ  
સ્વભાવ કા પ્રાપ્ત્યુ હોને સે ઉસકા અવ્યાનાધરૂપ સે અવસ્થાન હો જાતા હૈ । કહા મી હે-  
સમસ્ત કર્મો કા વિગમ હી મોક્ષ હૈ ઓર વહી જીવ કા સુદ્ધ સ્વરૂપ હૈ, ઇસ સ્વરૂપ કે પ્રાપ્ત હોતે હી  
જાગ કા અવસ્થાન અવ્યાનાધરૂપ સે આત્મા મ હો જાતા દે । જો "અસાહાય્યા" હૈ અર્થાત્  
ધર્મજનિત સામર્થ્ય કે અતિગય સે દેવાદિકો કા સહાયતા કી રૂપ્ત મે મી ઇચ્છા નહા રહતે  
હૈ, અથવા અપને દ્વારા કૃત્ત શુભાશુભ કર્મ આત્મા સ્વય હી ભોગ કરતા હૈ દુસરો કી સહા-  
યતા ઇસમ કાર્યકારી નહા હો સકતી-ઇસ પ્રકાર કી માનસિક વૃદ્ધતા કે કારણ જો  
દુસરો કા સહાયતા કી થોડી સા મા પવાહ નહા કરતે હૈ । (દેવા-સુર-નાગ-જક્ષ-

સમસ્ત કર્મોના ક્ષય થવાથી તેમના મ યોગથી આપાદિત મૂર્તિત્વનુ તત્ત્વ જ  
પર્યવસાન ઇવમા થઈ જાય છે તેથી અમૂર્તિત્વરૂપ પોતાના સ્વભાવનુ પ્રાપ્ત્યુ  
થવાથી તેનુ અવ્યાનાધરૂપથી અવસ્થાન થઈ જાય છે ઠહુ પણ છે-સમસ્ત  
કર્મોનુ વિગમ એજ મોક્ષ છે, અને એજ ઇવનુ સુદ્ધ સ્વરૂપ છે આ સ્વ-  
રૂપને પ્રાપ્ત થતા જ ઇવનુ અવસ્થાન અવ્યાનાધ રૂપથી આત્મામા થઈ  
જાય છે 'અસાહાય્યા' છે અર્થાત્ ધર્મથી ઉત્પન્ન થતા સામર્થ્યના અતિશયથી  
દેવ આદિકોની સહાયતાની સ્વપ્નમા પણ ઇચ્છા રાખતા નથી અથવા પોતાના  
દ્વારા કરાયેલા શુભ અશુભ કર્મ આત્મા પોતે જ ભોગવે છે, બીજાની સહા-  
યતા એમા કામ આવી શકતી નથી આ પ્રકારની માનસિક દૃઢતાના કારણે  
જે બીજાની સહાયતાની જરા પણ પરવાહ કરતા નથી (દેવા-સુર-નાગ-  
જક્ષ-રક્ષસ-કિનર-કિંપુરિસ-ગરુલ-ગાયત્રી-મહોરગાદિહિ દેવગણેહિ નિમાધાઓ

મિધ્યાચારિરતિપ્રમાદરૂપાયયોગરૂપ, સ્વર-મનિયત=નિગ્ધ્યતે આગવકર્મ યેન પરિગમેન  
 સ સ્વર, સમિતિગુમિપ્રમૃતિમિરામમરસિ આગવકર્મગચ્છિના રચનમિયથ, નિર્જા-  
 નિર્જરણ=કર્મણા જીવપ્રદેશેમ્ય પરિગટા-વિગળ, સા ન-દેગત કર્મશયરૂપા, ક્રિયા=  
 કાયિક્યાદિકા, અધિકરણમ્-અધિક્રિયત નરકગનિયોગ્યના પ્રાપ્યતે આમાડ્નેનેઅધિકરણમ્-  
 દ્રવ્યતો ગન્ત્રીયન્ત્રાદિ, ભાવત ક્રોધાદિકમ્, વધ-જાવસ્ય કર્મપુદગલ્સમ્બન્ધ, મોક્ષ-

જિસ પ્રકાર નૌકા મેં છિદ્રો દ્વારા જાડ કા પ્રવેશ હોતા રહતા હૈ इसी प्रकार इस आमारूप  
 सरोवर में जिसके द्वारा अष्टविध कर्मरूप जल का आगमन होता है उसका नाम आस्रव  
 है। मिथ्यादर्शन, अविरति, प्रमाद, कषाय एव योग के भेद से यह आस्रव अनेक प्रकार  
 का है। छिद्रों के बंद करने से जिस प्रकार नौका में पानी का आना रुक जाता है उसी  
 प्रकार जिन परिणामों से आते हुए कर्म रुक जाते हैं उन परिणामों का नाम स्वर है। गुप्ति,  
 समिति एव परीषह आदि के भेद से यह स्वर अनेक प्रकार का बतलाया गया है। जीव-  
 प्रदेश से कर्मों के एकदेश का नाश होना इसका नाम निर्जरा है। काय आदि सबही  
 व्यापारों का नाम क्रिया है। नरकगति में जाने की योग्यता जीव जिसके द्वारा प्राप्त करता  
 है वह अधिकरण है। द्रव्य और भाव के भेद से यह दो प्रकार का है। यहां पर भाव  
 अधिकरण का कथन है, अतः वह क्रोधादिक रूपायरूप जानना चाहिये। जीव का एव  
 कर्मपुद्गलों का परस्पर में एकक्षेत्रावगाहरूप सबध का नाम बध है। समस्त कर्मों के

શું છે અને ઉપાદેય શું છે આવી રીતે હેય અને ઉપાદેયના જ્ઞાનથી જેના  
 ભાવ પરિપક્વ થઈ ગયા હોય છે જેવી રીતે નૌકામા છિદ્રો દ્વારા જળનો  
 પ્રવેશ થયા કરે છે તેવી જ રીતે આ આત્મારૂપ સરોવરમા જેના દ્વારા  
 આઠ પ્રકારના કર્મરૂપી જલનું આગમન થાય છે તેનું નામ આસ્રવ છે  
 મિથ્યાદર્શન, અવિરતિ, પ્રમાદ, કષાય તેમજ યોગના લેહથી આ આસ્રવ  
 અનેક પ્રકારના થાય છે છિદ્રોને બંધ કરવાથી જેવી રીતે નૌકામા પાણીનું  
 આવવું રોકાઈ જાય છે તેવી જ રીતે જે પરિણામોથી આવનારા કર્મ રોકાઈ  
 જાય એવા પરિણામોનું નામ સ્વર છે શુભિ, સમિતિ તેમજ પરીષદ આદિના  
 લેહથી આ સ્વર અનેક પ્રકારના બતાવવામા આવ્યા છે એવ-પ્રદેશથી કર્મોના  
 એક દેશ નષ્ટ થાય તેનું નામ નિર્જરા છે કાય આદિ સબધી વ્યાપારોનું  
 નામ ક્રિયા છે નરકગતિમા જવાની યોગ્યતા એવ જેના દ્વારા પ્રાપ્ત કરે છે  
 તે અધિકરણ છે દ્રવ્ય તથા ભાવ ના લેહથી તે જે પ્રકારના છે અહીં ભાવ-  
 અધિકરણનું કથન છે તેથી તે કોઈ આદિક કષાયરૂપ જલનું જોઈએ એવને  
 તેમજ કર્મપુદ્ગલોના પરસ્પરમા એકક્ષેત્રાવગાહરૂપ સબધ છે, તેનું  
 નામ બધ છે સમસ્ત કર્મોના અત્યંત-આત્યંતિક ક્ષયનું નામ મોક્ષ છે

પુચ્છિયદ્વા અભિગયદ્વા વિણિચ્છિયદ્વા અદ્વિ-મિજ-પેમા-ગુરાગ-  
રત્તા, અયમાડસો ! નિગંગથે પાવયણે અદ્વે, અય પરમદ્વે, સેસં અણદ્વે,  
ઝસિયફલિહા અવગુયદુવારા ચિયત્ત-તેર-વરપ્પવેસા વહૂહિ

યદ્વા ' પૃષ્ઠાર્થો -સદિગ્ધાર્યસ્ય પ્રત્નક્રુણાત, ' અભિગયદ્વા ' અભિગતાથા -પૃષ્ઠાર્યસ્યાભિ-  
ગમાત્ ' વિણિચ્છિયદ્વા ' વિનિશ્ચિતાથા -પદાધાના વિનિશ્ચયાત, ' અદ્વિ-મિજ-પેમા-  
ગુરાગ-રત્તા ' અસ્થિમજ્જાપ્રેમાનુરાગરક્તા અર્થાનિ='હૃદી' इति પ્રમિદ્વાનિ, મજ્જા-અસ્થા  
મયગતો ધાતુવિશેષ, તાસુ અસ્થિમજ્જાસુ પ્રવચનસ્ય પ્રેમાનુરાગેણ=પ્રેમરૂપેણાનુરાગેણ રક્તા ચે  
તે તથા, તે શ્રાવકા પુત્રાદીન્ સમોદ્ય વદન્તિ ' અયમાડસો ' इत्यादि । इदं हे आयुष्मन् !  
' નિગંગથે પાવયણે ' નૈર્ઋથ પ્રવચનમ્, ' અદ્વે ' અર્થ =મોક્ષસ્ય કારણમ્, અતएव-'અય પરમદ્વે'  
इदं परमार्थ =મારમૂત, ' સેસે અણદ્વે ' શેપમનર્થમ્-શેપ=નૈર્ઋથપ્રવચનમિન્ન કુપ્રવચન  
ધન્યાન્યપુત્રક્રુણાત્કિ ચ અનર્થ=અર્થમ્, ' ઝસિયફલિહા ' ઉચ્છિદ્ધતસ્ફટિકા -ઉચ્છિદ્ધ-  
તમ્=ઉન્નત સ્ફટિક=સ્ફટિકમિત્ર ચિત્ત યેષા તે તથા, સ્ફટિકનર્મિર્મલહૃદયા इत्यर्थ,

હૈં, પૃષ્ઠાર્થ હે, અભિગતાર્થ હૈં, (વિણિચ્છિયદ્વા) વિનિશ્ચિતાર્થ હ, (અદ્વિ-મિજ-પેમા-ગુરાગ-  
રત્તા) પ્રવચન કે પ્રતિ અનુરાગ જિનકી નગ-નગ મે ભરા હુઆ હૈ । એસે યે શ્રાવક જન  
વાતાલાપ કે પ્રત્ન મે અપને ૨ પુત્રાદિકોં કો અથવા અન્યજનોં કો હસ પ્રકાર કહ કર  
સમક્ષાતે-બુક્ષાતે હે-(અયમાડસો ! નિગંગથે પાવયણે અદ્વે અય પરમદ્વે સેસે અણદ્વે)  
હે આયુષ્મન્ ! યહ નૈર્ઋથ પ્રવચન હી મોક્ષ કા કારણ હૈ ઇસલિષ્ યહી પરમાર્થમૂત હૈ ।  
હસસે મિન જો કુપ્રવચન હૈ-મિધ્યાદષ્ટિયોં દ્વારા ઉપદેષ્ટ પ્રવચન હૈ વહ, તથા ધન, ધાન્ય,  
પુત્ર ઇત્ત કલ્યાદિ, અનર્થ કે કારણ હૈ । હન વ્યક્તિયોં કા (ઝસિયફલિહા) હૃદય સ્ફટિક

જેમની અસદિગ્ધ શ્રદ્ધા છે, જે લાંબાર્થ છે, ગૃહીતાર્થ છે, પૃષ્ઠાર્થ છે, અભિ-  
ગતાર્થ છે, (વિણિચ્છિયદ્વા) વિનિશ્ચિતાર્થ છે, (અદ્વિ-મિજ-પેમા-ગુરાગ-રત્તા)  
જેની નમે-નમમા પ્રવચન પ્રતિ અનુરાગ લએલો હોય છે એવા એ શ્રાવક  
જન વાર્તાલાપના પ્રસંગમા પેતપેતાના પુત્રાદિહોને અથવા ખીન્ન હોહોને  
આ પ્રકારે કહીને સમજાવે-શ્રુઆવે હે-(અયમાડસો ! નિગંગથે પાવયણે અદ્વે, અય  
પરમદ્વે, સેસે અણદ્વે) હે આયુષ્મન્ ! આ નિર્ઋથ પ્રવચન જ મોક્ષનું કારણ  
છે માટે એજ પરમાર્થમૂત છે તેનાથી ખીલ જે કાઈ પ્રવચન છે તે મિથ્યા-  
દષ્ટિઓ દ્વારા ઉપદેશાયેલા પ્રવચન છે, તે, તથા ધન, ધાન્ય, પુત્ર તેમજ કલત્ર  
આદિ, અનર્થના કારણ છે આ વ્યક્તિઓના હૃદય (ઝસિયફલિહા) સ્ફટિક



જક્ષ-રક્ષસ-કિન્નર-કિંપુરિસ-ગરુડ-ગંધર્વ-મહોરગાદિપર્હિ  
 દેવગણેહિ નિગયાઓ પાવયણાઓ અણઙ્કમણિજ્ઞા, નિગંયે  
 પાવયણે ણિસ્સકિયા ણિક્કંરિયા નિવ્વિતિગિચ્છા લહ્હટ્ઠા ગહિયટ્ઠા

કિન્નર-કિંપુરુષ-ગરુડ-ગંધર્વ-મહોરગાદિકૈ -તા દેવા = ૧માનિકા અમુરા = અમુરકુમારા,  
 નાગા = નાગકુમારા, અમુગ નાગા ઇમે ઉભયે મનાપતય, યક્ષા રાક્ષસા કિન્નરા  
 કિંપુરુષા -એતે ચચારો વ્યત્તરવિશેષા, ગરુડા - ગરુડવ્યજા - સુપર્ણકુમારા મવનપતિ  
 વિશેષા, ગંધર્વા મહોરગાથ વ્યત્તરવિશેષા, તપ્રમૃતિભિ દેવગણૈ 'નિગયાઓ પાવ-  
 યણાઓ' નેર્મ થાત્ પ્રવચનાત્ 'અણઙ્કમણિજ્ઞા' અનતિક્રમણીયા = અચાલનીયા -  
 નિર્મથપ્રવચનાત્ તાન્ ચાલયિતુ દેવાદયોઽપ્યસમર્થાં इति भाव । 'નિગયે પાવયણે'  
 નેર્મથે પ્રવચને 'નિસ્સકિયા' નિ શક્તિસા = શક્તિગ્રહિતા, 'નિક્કરિયા' નિક્કાદ્ધિસા =  
 પરમતાનગિલાપિણ, 'નિવ્વિતિગિચ્છા' નિવિચિકિત્સા - ફલ પ્રતિ સંદેહવર્જિતા,  
 'લહ્હટ્ઠા' લહ્હટ્ઠા - અર્થશ્રવણાત્, 'ગહિયટ્ઠા' ગૃહીતાર્થા - અર્થાનધારણાત્, 'પુચ્છિ-

રક્ષસ-કિન્નર-કિંપુરિસ-ગરુડ-ગંધર્વ-મહોરગાદિપર્હિ દેવગણેહિ નિગયાઓ પાવ  
 ણયાઓ અણઙ્કમણિજ્ઞા) દેવ, અસુરકુમાર, નાગકુમાર, યક્ષ, રાક્ષસ, કિન્નર, કિંપુરુષ,  
 ગરુડ, સુપર્ણકુમાર, ગંધર્વ એવ મહોરગાદિક દેવગણો દ્વારા મી જો નિર્મથ પ્રવચન સે  
 એક બાલ મી વિચલિત નહીં કિયે જા સકતે હૈ, (નિગયે પાવયણે ણિસ્સકિયા ણિક્ક-  
 રિયા ણિવ્વિતિગિચ્છા લહ્હટ્ઠા ગહિયટ્ઠા પુચ્છિયટ્ઠા અભિગયટ્ઠા) નિર્મથપ્રવચન મેં  
 જિનકી શ્રદ્ધા નિ શક્તિ હૈ, નિષ્કાશિત હૈ-પરમત કી ઓર જિનકે હૃદય મે જાને કી  
 અથવા ઉસે સરાહને આદિ કી થોડી સી મી અમિલાપા નહીં હૈ, નિર્વિચિકિત્સાગુણ સે જો  
 ભરપૂર હૈ, ફલ કે પ્રતિ જિનકી શ્રદ્ધા સંદેહ સે સર્વથા રિત્ત હૈ, જો લહ્હટ્ઠા હૈ, ગૃહીતાર્થ

પાવયણાઓ અણઙ્કમણિજ્ઞા) દેવ, અસુરકુમાર, નાગકુમાર, યક્ષ, રાક્ષસ,  
 કિન્નર, કિંપુરુષ, ગરુડ, સુપર્ણકુમાર, ગંધર્વ તેમજ મહોરગાદિક દેવ  
 ગણો દ્વારા પણ જે નિર્મથ પ્રવચન વડે એક વાળ જેટલા પણ વિચલિત  
 કરી શકાતા નથી, (નિગયે પાવયણે ણિસ્સકિયા, ણિક્કરિયા ણિવ્વિતિગિચ્છા  
 લહ્હટ્ઠા ગહિયટ્ઠા પુચ્છિયટ્ઠા અભિગયટ્ઠા) નિર્મથ પ્રવચનમા જેમની શ્રદ્ધા નિ  
 શક્તિ છે, કાક્ષા વગરના છે-પરમતની તરફ જવાની જેમના હૃદયમા અભિ  
 લાપા જરા પણ નથી, અથવા પરમતની પ્રશંસા આદિ કરવાની કિચિત  
 પણ અભિલાષા નથી, નિર્વિચિકિત્સા-શુભથી જે ભરપૂર છે ફળના તરફ

પુચ્છિયદ્વા અભિગયદ્વા વિણિચ્છિયદ્વા અદ્વિ-મિંજ-પેમા-ગુરાગ-  
રત્તા, અયમાડસો ! નિગયે પાવયણે અદ્વે, અયં પરમદ્વે, સેસં અણદ્વે,  
ઝસિયફલિહા અવગુયદુવારા ચિયત્ત-તેઝર-ઘરપ્પવેસા વહૂહિ

યદ્વા ' પૃથાયા -સદિધ્યાર્થસ્ય પ્રશ્નકરણાત્, 'અભિગયદ્વા' અભિગતાર્થા -પૃથાર્થસ્યાભિ-  
ગમાત્ 'વિણિચ્છિયદ્વા' વિનિશ્ચિતાયા -પદાર્થાના વિનિશ્ચયાત્, 'અદ્વિ-મિંજ-પેમા-  
ગુરાગ-રત્તા' અસ્થિમજ્જાપ્રેમાનુરાગરક્તા અસ્થાનિ='હૃદ્દી' इति પ્રસિદ્ધાનિ, મજ્જા-અસ્થા  
મયગતો ધાતુવિશેષ, તાસુ અસ્થિમજ્જાસુ પ્રવચનસ્ય પ્રેમાનુરાગેણ=પ્રેમરૂપેણાનુરાગેણ રક્તા યે  
તે તથા, તે શ્રાવકા પુત્રાદીન્ મનોઘ્ય વદતિ 'અયમાડસો' इत्यादि । इदं हे आयुष्मन् ।  
'નિગયે પાવયણે' નૈર્ગ્રંથ પ્રવચનમ્, 'અદ્વે' અર્થે =મોક્ષસ્ય કારણમ્, અતएव-'અય પરમદ્વે'  
इदं परमार्थं =મારમૂત, 'સેસે અણદ્વે' શેષમનર્થમ્-શેષ=નૈર્ગ્રંથપ્રવચનમિત્ત કુપ્રવચન  
ધનગાન્યપુત્રકલત્રાદિક ચ અનર્થ=વ્યર્થમ્, 'ઝસિયફલિહા' ઉચ્છિન્નસ્ફટિકા -ઉચ્છિ-  
તમ્=ઉન્નત સ્ફટિક=સ્ફટિકમિવ ચિત્ત યેષા તે તથા, સ્ફટિકવર્તિર્મલહૃદયા इत्यर्थः,

હે, પૃથાર્થ હૈ, અભિગતાર્થ હે, (વિણિચ્છિયદ્વા) વિનિશ્ચિતાર્થ હૈ, (અદ્વિ-મિંજ-પેમા-ગુરાગ-  
રત્તા) પ્રવચન કે પ્રતિ અનુરાગ જિનકી નગ-નગ મ ભરા હુઆ હૈ । એસે યે શ્રાવક જન  
વાર્તાલાપ કે પ્રમા મે અપને ૨ પુત્રાદિકોં કો અથવા અન્યજનોં કો ઇસ પ્રકાર કહ કર  
સમજાતે-બુજાતે હૈ-(અયમાડસો ! નિગયે પાવયણે અદ્વે અય પરમદ્વે સેસે અણદ્વે)  
હે આયુષ્મન્ ! યહ નિર્ગ્રંથ પ્રવચન હી મોક્ષ કા કારણ હૈ ઇસલિએ યહી પરમાર્થમૂત હૈ ।  
ઇસસે મિન જો કુપ્રવચન હૈ-મિથ્યાદૃષ્ટિયોં દ્વારા ઉપદિષ્ટ પ્રવચન હૈ વહ, તથા ધન, ધાન્ય,  
પુત્ર એન કલત્રાદિ, અનર્થ કે કારણ હૈ । ઇન વ્યક્તિયોં કા (ઝસિયફલિહા) હૃદય સ્ફટિક

જેમની અસ દિધ્ય શ્રદ્ધા છે, જે લબ્ધાર્થ છે, ગૃહીતાર્થ છે, પૃથાર્થ છે, અભિ  
ગતાર્થ છે, (વિણિચ્છિયદ્વા) વિનિશ્ચિતાર્થ છે, (અદ્વિ-મિંજ-પેમા-ગુરાગ-રત્તા)  
જેની નમે-નસમા પ્રવચન પ્રતિ અનુરાગ ભરેલો હોય છે એવા એ શ્રાવક  
જન વાર્તાલાપના પ્રસંગમા પેતપોતાના પુત્રાદિજોને અથવા ખીજા લોકોને  
આ પ્રકારે કહીને સમજાવે-બુજાવે - (અયમાડસો ! નિગયે પાવયણે અદ્વે, અય  
પરમદ્વે, સેસે અણદ્વે) હે આયુષ્મન્ ! આ નિર્ગ્રંથ પ્રવચન જ મોક્ષનું કારણ  
છે માટે એજ પરમાર્થમૂત છે તેનાથી ખીજા જે કાઈ પ્રવચન છે તે મિથ્યા-  
દૃષ્ટિઓ દ્વારા ઉપદેશાયેલા પ્રવચન છે, તે, તથા ધન, ધાન્ય, પુત્ર તેમજ કલત્ર  
આદિ, અનર્થના કારણ છે આ વ્યક્તિઓના હૃદય (ઝસિયફલિહા) સ્ફટિક

સીલ-વ્ય-ગુણ-વેરમણ-પચ્ચસ્વાણ-પોસહો-વવાસેહિં ચઉહ-  
સદ્ધમુદ્દિદ્ધપુણ્ણમાસિણીસુ પડિપુણ્ણ પોસહ સમ્મ અણુપાલેત્તા

‘અગ્નિયદુવારા’ અપાવૃત્તદ્વારા = નાનાર્થમથિત્ય ઉદઘાટિતદ્વારા इत्यर्थ, ‘અવગુય’ કંઈ  
દેશીય શબ્દ, ‘ચિયત્તેત્તેરઘરપ્પવેસા’ ત્યક્તા ત પુરગૃહપ્રવેશા - ત્યક્ત = સ્ત્રીયા પ્રવેશ,  
અત પુરે વા ગૃહે જા પ્રવેશો યેવા તે તથા, અનિધાર્મિકતા સર્વજ્ઞાનાગત્તનીયા इत्यर्थ । તે  
કથમૂતા વિહરતી યાહ-‘ચઉહસ-ટ્ટમુ-દ્દિદ્ધ-પુણ્ણમાસિણીસુ’ ચતુર્દશ્યદ્ધિદ્ધપોર્ણ-  
માસીપુ ‘વહ્હિં’ વહુભિ, ‘સીલ-વ્ય-ગુણ-વેરમણ-પચ્ચસ્વાણ-પોસહો-વવાસેહિં’  
શીલ-વ્રત-ગુણ-વિરમણ-પ્રત્યાખ્યાન-પોષધ-પવાસ-અસ્ય ચારયાડૈવોત્તમર્થે ત્રિપિટિતમે  
સૂત્રેડપ્પલોકનીયા । ચતુર્દશ્યદ્ધિદ્ધપોર્ણમાસીપુ-હ-‘ઉદ્દિદ્ધ’ इत्यनेन અમાવાસ્યા ગૃહાતે ।

મણિ કે સમાન નિર્મલ રહા કરતા હૈ । (અગ્નિયદુવારા) ફનક ધર ક દરવાજે સદા દાન  
કે લિયે છુલે રહા કરતે હૈ, (ચિયત્તેત્તેરઘરપ્પવેસા) રાજા ક અત પુર મેં મી ફનકો  
આને-જાને કી કોઈ મી રોક-ટોક નહીં હોતી હૈ । (વહ્હિં સીલ-વ્ય-ગુણ-વેરમણ-  
પચ્ચસ્વાણ-પોસહોવવાસેહિં ચઉહસદ્ધમુદ્દિદ્ધપુણ્ણમાસિણીસુ) ‘શીલ’ શબ્દ સે સામા-  
યિક, દેશાવકાશિક, પોષધ, અતિથિમનિમાગ યે ચાર લિયે જાતે હૈ । ‘વ્રત’ સે પાચ અણુ  
વ્રત, ગુણ સે ત્રીન ગુણવ્રત લિયે જાતે હૈ । વિરમણ-મિથ્યાત્વ સે નિવૃત્ત હોના, પ્રત્યાખ્યાન-પર્વદિનો  
મેં નિપિદ્ધવસ્તુકા ત્યાગ કરના । પોષધોપવાસ-(પોષ ઘત્તે) ફસ વ્યુત્પત્તિ સે ધર્મ કી વૃદ્ધિ કો  
જો કરતા હૈ વહ પોષધ કહલાતા હૈ, અર્થાત્ ચતુર્દશી, અમાવાસ્યા, અષ્ટમી, પૂર્ણિમા, યે પોષધ  
કહલાતે હૈ, ફન પર્વદિનો મે આહાર, શરીરસત્કાર, અમ્રદ્ધચર્ય, ઔર સાવધવ્યાપાર ફન ચારાં

મણિના જેવા નિર્મળ રહ્યા કરે છે, (અવગુયદુવારા) તેમના ધરના દરવાજા  
સદા દાન માટે ઉઘાડા રહ્યા કરે છે (ચિયત્તેત્તેરઘરપ્પવેસા) રાજાના અત-  
પુરમા પણ તેમને આવવા-જવાની ડાઘ પણ બાતની રોક-ટોક થતી નથી,  
(વહ્હિં સીલ-વ્ય-ગુણ-વેરમણ-પચ્ચસ્વાણ-પોસહોવવાસેહિં ચઉહસદ્ધમુદ્દિદ્ધપુણ્ણ  
માસિણીસુ) ‘શીલ’ શબ્દથી સામાયિક, દેશાવકાશિક, પોષધ, અતિથિસ વિ-  
ભાગ, એ ચાર સમજવાના છે ‘વ્રત’થી પાચ અણુ-વ્રત, ‘શુણ્ણ’થી ત્રણ શુણ્ણ  
વ્રત લેવાના છે, વિરમણ-મિથ્યાત્વથી નિવૃત્ત થવું, પ્રત્યાખ્યાન-પર્વના દિવસો  
મા નિપિદ્ધ વસ્તુનો ત્યાગ કરવો પોષધોપવાસ-(પોષ ઘત્તે) આ વ્યુત્પત્તિથી  
ધર્મની વૃદ્ધિને જે કરે છે તે પોષધ કહેવાય છે, અર્થાત્ ચતુર્દશી, અમા-  
વાસ્યા, અષ્ટમી, પૂર્ણિમા, એ પોષધ કહેવાય છે આ દિવસોમા-પર્વદિવસોમા  
આહાર, શરીરસત્કાર, અમ્રદ્ધચર્ય અને સાવધવ્યાપાર એ ચારેયનો ત્યાગ

સમણે નિગ્ગથે ફાસુએસણિજ્ઞેણ અસણ-પાણ-આદમ-સાદમેણ  
વત્થ-પડિગ્ગહ-કંવલ-પાયપુછણેણ ઓસહમેસજ્ઞેણ પાડિહારિણ  
ય પીઠ-ફલગ-સેજ્ઞા-સંથારણં પડિલામેમાણા વિહરતિ, વિહ-

ચતુર્દશ્યાદિપુ તથિપુ 'પડિપુણ' પ્રતિપૂર્ણ 'પોસહ' પોષધ, 'સમ્મ' સમ્યક્ 'અણુ-  
પાલેત્તા' અનુપાચ્ય 'સમણે નિગ્ગથે' શ્રમણાન નિર્મળ્યાન્ 'ફાસુએસણિજ્ઞેણ'  
પ્રાસુકૈષ્ણીયેન, 'અસણ-પાણ-આદમ-સાદમેણ' અશન-પાન-આદ્ય-સ્વાદ્યેન, 'વત્થ-  
પડિગ્ગહ-કંવલ-પાયપુંડ્રણેણ' વસ્ત્રપતદ્ગ્રહકમ્બલપાદપ્રોચ્છનેન, તત્ર પતદ્ગ્રહ = પાત્ર,  
પાદપ્રોચ્છન = રજોહરણમ્, 'ઓસહમેસજ્ઞેણ' ઔષધમૈષડ્યેન 'પાડિહારિણ ય પીઠ-  
ફલગ-સેજ્ઞા-સંથારણ' પ્રાતિહારિકેણ ચ પાઠફલ્કગમ્યાન્સત્તારકેણ-તત્ર પીઠમ્ =  
આસન, ફલ્કમ્ = અવદ્યમ્બનફલ્ક, ગમ્યા = વસતિ, યદ્વા બૃહત્સત્તારક, ૧ સ્તારક = લઘુતર,  
એવા સમાહારદ્વદ્વ, તતરત્તેન, 'પડિલામેમાણા' પ્રતિલ્ભયત = દદત, 'વિહરતિ'

કા આગ કરના પોષધોપવાસ હૈ, હસ તરહ ચારહ પ્રકાર કે શ્રાવક ધર્મ કો (સમ્મ અણુ-  
પાલેત્તા) અચ્છી તરહ પાલન કરતે હૈ । (સમણે-નિગ્ગથે) શ્રમણનિર્મળ્યો કો (ફાસુએ-  
સણિજ્ઞેણ અસણ-પાણ-આદમ-સાદમેણ) પ્રાસુક-એષણીય અગન, પાન, આદ્ય તથા  
સ્વાદ્ય એસે ચારો પ્રકાર કે આહારો સે (વત્થ-પરિગ્ગહ-કંવલ-પાયપુછણેણ ઓસહમેસ-  
જ્ઞેણ) એવ વસ્ત્ર, પાત્ર, કમ્બલ, રજોહરણ, ઔષધ, (પાડિહારિણ ય પીઠફલગસેજ્ઞા-  
સંથારણ પડિલામેમાણા વિહરતિ) એવ પ્રાતિહારિક (પડિહારા) પીઠ (બાજોટ) ફલ્ક  
(પાટ) ગમ્યા (વસતિ) ઓર સત્તારક આદિ સે, મુનિયો કો પ્રતિલામિત કરતે હુએ વિચરતે  
હૈ, અર્થાત્ ઉહેં હન પૂર્વોક્ત વસ્તુઓ કો આવશ્યકતાનુસાર પ્રદાન કરતે હૈ, (વિહરિત્તા મત્ત

કરવે તે પોષધોપવાસ છે આ રીતે બાર પ્રકારના શ્રાવક ધર્મને (સમ્મ  
અણુપાલેત્તા) આરી ગીતે પાલન કરે છે (સમણે નિગ્ગથે) શ્રમણ નિર્મળ્યોને  
(ફાસુએસણિજ્ઞેણ અસણ-પાણ-આદમ-સાદમેણ) પ્રાસુક-એષણીય અશન, પાન,  
આદ્ય તથા સ્વાદ્ય એવા ચારેય પ્રકારના આહારથી, (વત્થ-પરિગ્ગહ-કંવલ-પાય  
પુછણેણ ઓસહમેસજ્ઞેણ) તેમજ વસ્ત્ર, પાત્ર, કમ્બલ, રજોહરણ, ઔષધ, લેષજ,  
(પાડિહારિણ ય પીઠ-ફલગ-સેજ્ઞા-સંથારણ પડિલામેમાણા વિહરતિ) તેમજ  
પ્રાતિહારિક (પડિહારા) પીઠ (બાજોટ) ફલ્ક-પાટ, ગમ્યા (વસતિ) અને સત્તાર  
ક આદિથી મુનિઓને પ્રતિલામિત કરતા વિચરે છે, અર્થાત્ તેઓ આ ઉપર  
કહેલી વસ્તુઓને આવશ્યકતા પ્રમાણે પ્રદાન કરે છે (વિહરિત્તા મત્ત પચ્ચક્કતિ)

સીલ-ઞ્વય-ગુણ-વેરમણ-પચ્ચમ્વાણ-પોસહો-વવાસેહિં ચત્ત-  
સદ્દમુદ્દિદ્ધપુણ્ણમાસિણીસુ પડિપુણ્ણ પોસહં સમ્મ અણુપાલેત્તા

‘અગ્ન્યદુવારા’ અપાવૃત્તદ્વારા = ધનાર્થમશિષ્ય ડદધાટિતદ્વાગ દ્વયર્થ, ‘અગ્ન્ય’ ક્તિ  
દેશીય શબ્દ, ‘ચિયત્તેત્તરઘરપ્પવેસા’ ત્યક્તાત પુગ્ગહપ્રવગ્ગા - ત્યક્ત = મીયા પ્રવત્ત,  
અત પુરે વા ગૃહે વા પ્રવેશો ચેપા તે તથા, અતિધાર્મિકતયા સર્વગ્ગનાગદ્ધનીયા દ્વયર્થ । તે  
કથમૃતા તિહરતી યાહ-‘ચત્ત-સદ્દમુ-દ્દિદ્ધ-પુણ્ણમાસિણીસુ’ ચતુર્દસ્યદ્દમુદ્દિદ્ધપોર્ણ-  
માસીપુ ‘વહ્હિં’ વહુભિ, ‘સીલ-ઞ્વય-ગુણ-વેરમણ-પચ્ચમ્વાણ-પોસહો-વવાસેહિં’  
શીલ-વ્રત-ગુણ-વિરમણ-પ્રત્યાખ્યાન-પોષધે-પવાસે - અરય - આરયાડત્રૈવોત્તરાર્થે ત્રિષ્ટિતમે  
સૂત્રેડવલોકનીયા । ચતુર્દસ્યદ્દમુદ્દિદ્ધપોર્ણમાસીપુ-ઈદ-‘ઉદ્દિદ્ધા’ ક્ત્યનેન અમાવાસ્યા ગૃહ્યતે ।

મણિ કે સમાન નિર્મલ રહા કરતા હે । (અગ્ન્યદુવારા) ડનકે ઘર કે ઢરવાજે સદા દાન  
કે લિયે છુલે રહા કરતે હૈં, (ચિયત્ત-તેત્તર-ઘર-પ્પવેસા) રાજા ક અત પુર મેં મી ડનકો  
આને-જાને કી કોઈ મી રોક-ટોક નહીં હોતી હૈ । (વહ્હિં સીલ-ઞ્વય-ગુણ-વેરમણ-  
પચ્ચમ્વાણ-પોસહોવવાસેહિં ચત્તસદ્દમુદ્દિદ્ધપુણ્ણમાસિણીસુ) ‘શીલ’ શબ્દ સે સામા-  
યિક, દેશાવકાશિક, પોષધ, અતિધિમવિભાગ ચે ચાર લિયે જાતે હૈ । ‘વ્રત’ સે પાચ અણુ  
વ્રત, ગુણ સે ત્રીન ગુણવ્રત લિયે જાતે હૈં । વિરમણ-મિથ્યાત્વ સે નિવૃત્ત હોના, પ્રત્યાખ્યાન-પર્વદિનો  
મે નિષિદ્ધવસ્તુકા ત્યાગ કરના । પોષધોપવાસ-(પોષ ઘત્તે) ડસ વ્યુત્પત્તિ સે ધર્મ કી વૃદ્ધિ કો  
જો કરતા હૈ વહ પોષધ કહલતા હૈ, અર્થાત્ ચતુર્દશી, અમાવાસ્યા, અષ્ટમી, પૂર્ણિમા, ચે પોષધ  
કહલતે હૈ, ડન પર્વદિનો મેં આહાર, શરીરસત્કાર, અગ્રહચર્ય, ઔર સાવધવ્યાપાર ડન ચારો

મણિના જેવા નિર્મળ રહ્યા કરે છે, (અગ્ન્યદુવારા) તેમના ઘરના દરવાજા  
સદા દાન માટે ઉઘાડા રહ્યા કરે છે (ચિયત્તેત્તરઘરપ્પવેસા) રાજાના અત -  
પુરમા પણ તેમને આવવા-જવાની ડોઠ પણ બાતની રોક-ટોક થતી નથી,  
(વહ્હિં સીલ-ઞ્વય-ગુણ-વેરમણ-પચ્ચમ્વાણ-પોસહોવવાસેહિં ચત્તસદ્દમુદ્દિદ્ધપુણ્ણ  
માસિણીસુ) ‘શીલ’ શબ્દથી સામાયિક, દેશાવકાશિક, પોષધ, અતિધિસ વિ  
ભાગ, ઔ ચાર સમજવાના છે ‘વ્રત’થી પાચ અણુવ્રત, ‘ગુણ’થી ત્રણ ગુણ  
વ્રત લેવાના છે, વિરમણ-મિથ્યાત્વથી નિવૃત્ત થવું, પ્રત્યાખ્યાન-પર્વના દિવ  
સોમા નિષિદ્ધ વસ્તુનો ત્યાગ કરવો પોષધોપવાસ-(પોષ ઘત્તે) આ વ્યુત્પત્તિથી  
ધર્મની વૃદ્ધિને જે કરે છે તે પોષધ કહેવાય છે, અર્થાત્ ચતુર્દશી, અમા-  
વાસ્યા, અષ્ટમી, પૂર્ણિમા, ઔ પોષધ કહેવાય છે આ દિવસોમા-પર્વદિવસોમા  
આહાર, શરીરસત્કાર, અગ્રહચર્ય અને સાવધવ્યાપાર ઔ ચારેયનો ત્યાગ

**મૂલમ્—**સે જે રમે ગામાગર જાવ સણિવેસેસુ મણુયા ભવંતિ, ત જહા-અનારંભા અપરિગ્ગહા ધમ્મિયા જાવ કપ્પેમાણા

**ટીકા—**‘સે જે રમે’ રત્યાદિ । ‘સે જે રમે ગામાગર જાવ સણિવેસેસુ’ અથ ય રમે ગ્રામાડ્ડકર યાવત્ સન્નિવેશેષુ ‘મણુયા ભવતિ’ મનુજા ભવન્તિ, ‘ત જહા’ તથા—‘અનારંભા અપરિગ્ગહા ધમ્મિયા જાવ કપ્પેમાણા’ અનારંભા અપરિગ્ગહા ધાર્મિકા યાવત્ કપ્પયન્ત, અત્ર—યાવચ્છન્દેન ‘ધમ્માણુયા, ધમ્મિટ્ઠા, ધમ્મક્કર્વાઈ, ધમ્મપ્પલોઈ, ધમ્મપલજ્જણા, ધમ્મસમુદાયારા, ધમ્મેણ ચેવ વિત્તિ’ ધર્માનુગા ધર્મિષ્ઠા ધર્માર્યાયિનો ધર્મપ્રલોકિનો ધર્મપ્રરક્ષના ધર્મસમુદાચારા ધર્મજૈવ વૃત્તિસ્—રૂતિ પાઠો

મેં ઝંકુટ વાઈસ સાગરોપમ સ્થિતિ કહી ગયી છે । અવગિટ પહેલે કે સમાન સમજના ચાહિયે ॥ સુ ૬૩ ॥

‘સે જે રમે’ રત્યાદિ ।

(સે જે રમે) જો યે (ગામાગર જાવ સણિવેસેસુ) ગ્રામ આકર આદિ નિવાસ સ્થાનો સે ઠેકર સન્નિવેશ તક કે નિવાસસ્થાનો મેં (મણુયા ભવતિ) મનુષ્ય નિવાસ કરતે હેં ઓર ઉનમેં જો કઈ ઇક મનુષ્ય (સાહુ) સાધુ હોતે હેં વે (અનારંભા) આરમ સે રહિત હોતે હેં, (અપરિગ્ગહા) પરિગ્રહવર્જિત હોતે હેં, (ધમ્મિયા) ધાર્મિક હોતે હેં, (જાવ ધમ્મે-જેવ વિત્તિ કપ્પેમાણા) ઇવ નિર્દોષ મિશ્ત્રા સે અપની સયમયાત્રા કા નિર્વાહ કરતે હેં । યહાં ‘જાવ’ શબ્દ સે “ધમ્માણુયા, ધમ્મિટ્ઠા, ધમ્મક્કર્વાઈ, ધમ્મપ્પલોઈ, ધમ્મપલજ્જણા, ધમ્મસમુદાયારા, ધમ્મેણ ચેવ વિત્તિ” રસ પાઠ કા ગ્રહણ હુઆ છે । રસકી

આવીસ સાગરોપમ સ્થિતિ કહેવાય છે બાકી બધુ પહેલા પ્રમાણે સમજવુ જોઈએ (સુ ૬૩)

‘સે જે રમે’ રત્યાદિ

(સે જે રમે) તેઓ જે (ગામાગર જાવ સણિવેસેસુ) ગામ આકર આદિ નિવાસસ્થાનોથી લઈને સન્નિવેશ સુધીના નિવાસસ્થાનોમા (મણુયા ભવતિ) મનુષ્ય નિવાસ કરે છે અને તેમા જે કેટલાએક મનુષ્ય (સાહુ) સાધુ હોય છે તેઓ (અનારંભા) આરંભથી રહિત હોય છે, (અપરિગ્ગહા) પરિગ્રહવર્જિત હોય છે, (ધમ્મિયા) ધાર્મિક હોય છે (જાવ ધમ્મેજેવ વિત્તિ કપ્પેમાણા) તેમજ નિર્દોષ-લિક્ષાવડે પોતાની સયમયાત્રાનો નિર્વાહ કરે છે અહીં ‘જાવ’ શબ્દથી “ધમ્માણુયા, ધમ્મિટ્ઠા, ધમ્મક્કર્વાઈ, ધમ્મપ્પલોઈ, ધમ્મપલજ્જણા, ધમ્મસમુદાયારા, ધમ્મેણ ચેવ વિત્તિ” આ પાઠને ગ્રહણ કરવામા આવેલો છે આની વ્યાખ્યા

રિત્તા ભક્ત પચ્ચક્ષતિ, તે વહૂઈં ભક્તાઈં અણસણાણ છેદેતિ,  
 છેદિત્તા આલોહ્યપઢિકંતા સમાહિપત્તા કાલમાસે કાલં કિચ્ચા  
 ઉક્કોસેણં અચ્ચુણ કપ્પે દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવંતિ, તર્હિં તેસિં  
 ગઈં, વાવીસં સાગરોવમાઈ ઠિઈં, આરાહગા, સેસં તહેવ ॥ સૂ. ૬૩ ॥

વિહરિતિ, 'વિહરિત્તા' વિહરિત્ય 'ભક્ત પચ્ચક્ષતિ' ભક્ત પ્રત્યાપ્યાન્તિ=પરિત્યજતિ,  
 'અણસણાણ છેદેતિ' અનશનયા ઠિન્દતિ, 'છેદિત્તા' ઠિત્વા 'આલોહ્યપઢિકંતા'  
 આલોચિતપ્રતિક્રાન્તા, 'સમાહિપત્તા' સમાધિપ્રાપ્તા, 'કાલમાસે' કાલમાસે 'કાલ  
 કિચ્ચા' કાલ કૃત્વા 'ઉક્કોસેણ અચ્ચુણ કપ્પે' ઉત્કર્ષતોઽપ્યુતે કપ્પે 'દેવત્તાણ ઉવ  
 વત્તારો ભવતિ' દેવત્વેન ઉપવત્તારો ભવન્તિ। 'તર્હિં તેસિં ગઈં' તત્ર તેષા ગતિ,  
 'વાવીસ સાગરોવમાઈ ઠિઈં' દ્વાવિંશતિ-સાગરોપમાનિ સ્થિતિ, 'આરાહગા' આરાધકા,  
 'સેસ તહેવ' શેષ તથૈવ ॥ સૂ. ૬૩ ॥

પચ્ચક્ષતિ) પશ્ચાત્ અન્તિમ સમય મેં ભક્તપ્રત્યાખ્યાન કરતે હેં, (તે વહૂઈં ભક્તાઈં અણ-  
 સણાણ છેદેતિ) વે અનેક ભક્તોં કા અનશન દ્વારા છેદન કરતે હેં, (છેદિત્તા આલોહ્ય-  
 પઢિકંતા સામાહિપત્તા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા) છેદન કર અપને પાપસ્થાનોં કી આલો-  
 ચના એવ પ્રતિક્રમણ કરકે વે સમાધિસહિત કાલ અવસર મેં કાલ કર (ઉક્કોસેણ અચ્ચુણ  
 કપ્પે દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ) જઘન્ય પહેલા દેવલોક ઉત્કૃષ્ટ વારહવેં દેવલોક અપ્યુ-  
 તકલ્પ મે દેવપર્યાય સે ઉત્પન્ન હોતે હેં । (તર્હિં તેસિં ગઈં, વાવીસ સાગરોવ માઈ ઠિઈં,  
 આરહગા, સેસ તહેવ) પ્રથમ દેવલોક મેં इनकी ઉત્કૃષ્ટ દો સાગરોપમ ઓર વ ત્વે દેવલોક

પત્રી અંતે સમયે ભક્ત-પ્રત્યાખ્યાન કરે છે (તે વહૂઈં ભક્તાઈં અણસણાણ છેદેતિ)  
 તેઓ અનેક ભક્તોનું અનશન દ્વારા છેદન કરે છે (છેદિત્તા આલોહ્યપઢિકંતા  
 સમાહિપત્તા કાલમાસે કાલ કિચ્ચા) છેદન કરીને પોતાના પાપસ્થાનોની  
 આલોચના તેમજ પ્રતિક્રમણ કરીને તેઓ સમાધિ-સહિત કાલ અવસરમા કાલ  
 કરીને (ઉક્કોસેણ અચ્ચુણ કપ્પે દેવત્તાણ ઉવવત્તારો ભવતિ) જઘન્ય પહેલા દેવ  
 લોક, ઉત્કૃષ્ટ આરમા દેવલોક અપ્યુત કલ્પમા દેવપર્યાયથી ઉત્પન્ન થાય છે  
 (તર્હિં તેસિં ગઈં, વાવીસ સાગરોવમાઈ ઠિઈં, આરાહગા, સેસ તહેવ) પ્રથમ  
 દેવલોકમા તેમની ઉત્કૃષ્ટ બે સાગરોપમ અને આરમા દેવલોકમા ઉત્કૃષ્ટ

पडिविरया, सव्वाओ आरंभसमारभाओ पडिविरया, सव्वाओ  
करणकारावणाओ पडिविरया, सव्वाओ पयणपयावणाओ पडि-  
विरया,--सव्वाओ कोट्टण-पिट्ठण-तज्जण-तालण-वह-वध-  
किलेसाओ पडिविरया, सव्वाओ ण्हाण-मदण-वण्णग-विले-  
वण-सद्-फरिस-रस-रूप-गध-मल्ला-लकाराओ पडिविरया,

भसमारभाओ पडिविरया' सर्वस्माद्वारम्भमारम्भाप्रतिनिरता 'सव्वाओ करणकारा-  
वणाओ पडिविरया' सर्वस्मात्करणकारणाप्रतिनिरता, 'सव्वाओ पयणपयावणाओ पडि-  
विरया' सर्वस्मात्पचनपाचनाप्रतिनिरता, 'सव्वाओ कुट्टण-पिट्ठण-तज्जण-  
तालण-वह-वध-परिकिलेसाओ पडिविरया' सर्वस्मात्कुट्टन-पिट्ठन-तर्जन-ताडन-  
वय-वध-परिकिलेसाप्रतिनिरता, 'सव्वाओ ण्हाण-मदण-वण्णग-विलेवण-सद्-  
फरिस-रस-रूप-गध-मल्ला-लकाराओ पडिविरया' सर्वस्मात् स्नान-मर्दन-वर्णक-  
विलेपन-शब्द-स्पर्श-रस-रूप-गन्ध-मान्याऽ-लङ्काराप्रतिनिरता, तथा 'जे यावण्णे

आरभममारभ से प्रतिनिरत होते ह, (सव्वाओ करणकारावणाओ पडिविरया) समस्त  
करण एव करावगसे-करन-करान से निरक्त होत हैं, (सव्वाओ पयणापयावणाओ पडि-  
विरया) सर्व प्रकार की पचन एव पाचन क्रिया से प्रतिनिरत होते हैं, (सव्वाओ कोट्टण-  
पिट्ठण-तज्जण-तालण-वह-वध-परिकिलेसाओ पडिविरया) समस्त प्रकार के कुट्टण,  
पिट्ठण, तर्जन, ताडन, वय, वध, परिकिलेसा से निरक्त होते हैं, (सव्वाओ ण्हाण-मदण-  
वण्णग-विलेवण-सद्-फरिस-रस-रूप-गध-मल्ला-लकाराओ पडिविरया) सपूर्ण  
स्नान, मर्दन, वर्णक, विलेपन, शब्द, रूप, गन्ध, रस, स्पर्श, मान्य एव अलकारों से रहित

२६थी प्रतिविरक्त डोय ७ (सव्वाओ करणकारावणाओ पडिविरया) सभन्त  
३२षु तेभञ्ज ४२पवुथी-४२वा-४२पवाथी विरक्त डोय ७ (सव्वाओ पयणपया-  
वणाओ पडिविरया) नवप्रकारनी पचन तेभञ्ज पाचन क्रियाथी विरक्त डोय  
७ (सव्वाओ कोट्टण-पिट्ठण-तज्जण-तालण-वह-वध-परिकिलेसाओ पडिविरया)  
सभन्त प्रकारना कुट्टण, पिट्ठण, तर्जन, ताडन, वय, वध, परिकिलेसाथी विरक्त डोय  
७ (सव्वाओ ण्हाण-मदण-वण्णग-विलेवण-सद्-फरिस-रस-रूप-गध-मल्ला-ल-  
काराओ पडिविरया) सपूर्व स्नान, मर्दन, वर्णक, विलेपन, शब्द, स्पर्श, रस,



સુસીલા સુવ્વયા સુપહિયાણંદા સાહુ સવ્વાઓ પાણાહવાયાઓ  
પહિવિરયા જાવ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ પહિવિરયા, સવ્વાઓ  
કોહાઓ માણાઓ માયાઓ લોહાઓ જાવ મિચ્છાદસણસલ્લાઓ

અનુસન્ધેય । સર્વેષા વ્યાપ્યાડત્રૈય દ્વિપદિતમે સૂત્રે ગતા । નવર-ધર્મેણૈવ વૃત્તિ કલ્પ  
યન્ત-નિરવચમિક્ષયા ગ્યમયાગારૂપા વૃત્તિ નિર્વહત્ત હત્યયોં ચોગ્ય । શેષપદાનામપિ  
વ્યાપ્યા તસ્મિન્નેવ સૂત્રે વૃતાડસ્મામિ । 'સુસીલા સુવ્વયા' સુગીત્ય સુત્રતા 'સુપહિયાણદા'  
સુપ્રત્યાનન્દા-સુપ્તુ પ્રત્યાનદધિત્તાહ્વાદો ચેષા તે તથા, આજ્ઞાનિચયધર્મયાનાનન્દયુક્તા  
'સાહુ' સાધય, 'સવ્વાઓ પાણાહવાયાઓ પહિવિરયા જાવ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ  
પહિવિરયા' સર્વસ્માત્ પ્રાણાતિપાતાપ્રતિવિરતા યાવસર્વસ્માત્ પરિગ્રહાત્પ્રતિવિરતા,  
'સવ્વાઓ કોહાઓ માણાઓ લોભાઓ જાવ મિચ્છાદસણસલ્લાઓ પહિવિરયા'  
સર્વસ્માત્ ક્રોધાન્માનામાયાયા લોભાદ યાવમિધ્યાદર્શનશન્યાત્પ્રતિવિરતા, 'સવ્વાઓ આર

વ્યાપ્યા' હસી ઉત્તરાર્થ કે વાસઠવે (૬૨) સૂત્ર મે કી જા ચુકા હૈ । (સુસીલા) યે સુશાલ  
તથા (સુવ્વયા) નિર્દોષ રાતિ સે વ્રતોં કી આરાધના કરન વાલે હોતે હૈ । (સુપહિયાણદા)  
આજ્ઞાવિચયનામરૂ ધર્મ યાન કે ધ્યાને સે ઇનકા ચિત્ત સદા અહ્યાદયુક્ત બના રહતા હૈ । યે સબ  
(સવ્વાઓ પાણાહવાયાઓ પહિવિરયા) સર્વ પ્રકાર કે પ્રાણાતિપાત સે વિરક્ત રહતે હૈ,  
(જાવ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ પહિવિરયા) યાવત્ સમસ્ત પરિગ્રહ સ વિરક્ત રહા કરતે હૈ,  
(સવ્વાઓ કોહાઓ) સમસ્ત પ્રકાર કે ક્રોધ સે, (માણાઓ) માન સે, (માયાઓ) માયા  
સે, (લોહાઓ) લોભ સે, (જાવ મિચ્છાદસણસલ્લાઓ) યાવત્ મિધ્યાદર્શન શન્ય સે,  
(પહિવિરયા) વિરક્ત રહા કરતે હૈ, (સવ્વાઓ આરમમસમારમાઓ પહિવિરયા) સમસ્ત

આ આગમના ઉત્તરાર્થના બાસઠ (૬૨)મા સૂત્રમા કરવામા આવી છે (સુસીલા)  
સુસીલા તથા (સુવ્વયા) નિર્દોષ રીતિથી વ્રતોની આરાધના કરવાવાળા હોય  
છે (સુપહિયાણદા) આજ્ઞાવિચય નામના ધર્મધ્યાનધ્યોવવાથી તેમના ચિત્ત સદા  
આનંદી બનેલા રહે છે તે બધા (સવ્વાઓ પાણાહવાયાઓ પહિવિરયા) સર્વ  
પ્રકારના પ્રાણાતિપાતથી વિરક્ત રહે છે (જાવ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ પહિવિરયા)  
તેમજ સમસ્ત પરિગ્રહથી વિરક્ત રહ્યા કરે છે (સવ્વાઓ કોહાઓ) સમસ્ત  
પ્રકારના ક્રોધથી, (માણાઓ) માનથી, (માયાઓ) માયાથી, (લોહાઓ) લોભથી,  
(જાવ મિચ્છાદસણસલ્લાઓ) તેમજ મિધ્યાદર્શન શન્યથી (પહિવિરયા) વિરક્ત  
રહ્યા કરે છે, (સવ્વાઓ આરમ-સમારમાઓ પહિવિરયા) સમસ્ત આરમસમા-

પડિવિરયા, સઘ્વાઓ આરંભસમારભાઓ પડિવિરયા, સઘ્વાઓ  
કરણકારાવળાઓ પડિવિરયા, સઘ્વાઓ પયણપયાવળાઓ પડિ-  
વિરયા, -સઘ્વાઓ કોટ્ટણ-પિટ્ટણ-તજ્જણ-તાલણ-વહ-વંધ-  
કિલેસાઓ પડિવિરયા, સઘ્વાઓ પ્હાણ-મદ્દણ-વળ્ણગ-વિલે-  
વળ-સદ્-ફરિસ-રસ-રૂઝ-ગધ-મહ્લા-લકારાઓ પડિવિરયા,

મસમારભાઓ પડિવિરયા ' સર્વસ્માદારમ્ભસમારમ્ભાત્પ્રતિવિરતા ' સઘ્વાઓ કરણકારા-  
વળાઓ પડિવિરયા ' સર્વસ્માત્કરગકારણાત્પ્રતિવિરતા, ' સઘ્વાઓ પયણપયાવળાઓ  
પડિવિરયા ' સર્વસ્માત્પચનપાચનાત્પ્રતિવિરતા, ' સઘ્વાઓ કુટ્ટણ-પિટ્ટણ-તજ્જણ-  
તાલણ-વહ-વંધ-પરિકિલેસાઓ પડિવિરયા ' સર્વસ્માત્કુટ્ટન-પિટ્ટન-તર્જન-તાડન-  
વંધ-વંધ-પરિકિલેસાત્પ્રતિવિરતા, ' સઘ્વાઓ પ્હાણ-મદ્દણ-વળ્ણગ-વિલેવળ-સદ્-  
ફરિસ-રસ-રૂઝ-ગધ-મહ્લા-લકારાઓ પડિવિરયા ' સર્વસ્માત્ સ્નાન-મર્દન-વર્ણક-  
વિલેપન-શબ્દ-સ્પર્શ-રસ-રૂપ-ગત-માલ્યાડ-લદ્વારાત્પ્રતિવિરતા, તથા ' જે યાવળે

આરંભસમારભ સે પ્રતિવિરત્ત હોતે હૈ, (સઘ્વાઓ કરણકારાવળાઓ પડિવિરયા) સમસ્ત  
કરણ એવ કરાવળસે-કરને-કરાન સે વિરત્ત હોતે હૈ, (સઘ્વાઓ પયણપયાવળાઓ પડિ-  
વિરયા) સર્વ પ્રકાર કી પચન એવ પાચન ક્રિયા સે પ્રતિવિરત્ત હોતે હૈ, (સઘ્વાઓ કોટ્ટણ-  
પિટ્ટણ-તજ્જણ-તાલણ-વહ-વંધ-પરિકિલેસાઓ પડિવિરયા) સમસ્ત પ્રકાર કૈ કુટ્ટણ,  
પિટ્ટણ, તર્જન, તાડન, વંધ, વંધ, પરિકિલેસા સે વિરત્ત હોતે હૈ, (સઘ્વાઓ પ્હાણ-મદ્દણ-  
વળ્ણગ-વિલેવળ-સદ્-ફરિસ-રસ-રૂઝ-ગધ-મહ્લા-લકારાઓ પડિવિરયા) સપૂર્ણ  
સ્નાન, મર્દન, વર્ણક, વિલેપન, શબ્દ, રૂપ, ગત, રસ, સ્પર્શ, માલ્ય એવ અલકારો સે રહિત

૨૭થી પ્રતિવિરત્ત હોય છે (સઘ્વાઓ કરણકારાવળાઓ પડિવિરયા) સમસ્ત  
૭૨થુ તેમજ ૭૨૫૫૩થી-૭૨૫૫-૭૨૫૫૫થી વિરત્ત હોય છે (સઘ્વાઓ પયણપયા  
વળાઓ પડિવિરયા) સર્વ પ્રકારની પચન તેમજ પાચન ક્રિયાથી વિરત્ત હોય  
છે (સઘ્વાઓ કોટ્ટણ-પિટ્ટણ-તજ્જણ-તાલણ-વહ-વંધ-પરિકિલેસાઓ પડિવિરયા)  
સમસ્ત પ્રકારના કુટ્ટણ, પિટ્ટણ, તર્જન, તાડન, વંધ, વંધ, પરિકિલેસાથી વિરત્ત હોય  
છે (સઘ્વાઓ પ્હાણ-મદ્દણ-વળ્ણગ-વિલેવળ-સદ્-ફરિસ-રસ-રૂઝ-ગધ-મહ્લા-લ  
કારાઓ પડિવિરયા) સપૂર્ણ સ્નાન, મર્દન, વર્ણક, વિલેપન, શબ્દ, સ્પર્શ, રસ,

સુસીલા સુવ્વયા સુપહિયાણંદા સાહુ સવ્વાઓ પાણાઙવાયાઓ  
પહિવિરયા જાવ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ પહિવિરયા, સવ્વાઓ  
કોહાઓ માણાઓ માયાઓ લોહાઓ જાવ મિચ્છાદસણસલ્લાઓ

અનુસંધેય । સર્વેષાં વ્યાખ્યાસત્રૈવ દ્વિપદિતમે સૂત્રે ગતા । નવર-ધર્મેષૈવ વૃત્તિ કલ્પ  
યન્ત -નિરવધમિક્ષયા રમયમાત્રારૂપા વૃત્તિર્નિર્વૃત્ત ઇત્યર્થો વોચ । શેષપદાનામપિ  
વ્યાખ્યા તસ્મિન્નેવ સૂત્રે શ્રુતાઽસ્માભિ । ‘સુસીલા સુવ્વયા’ સુગીલા સુનતા ‘સુપહિયાણદા’  
સુપ્રત્યાનન્દા-સુપ્પુ પ્રત્યાનન્દશ્રિતાહ્વાદો યેષા તે તથા, આનાત્રિચયધર્મયાનાનન્દયુક્તા  
‘સાહુ’ સાધન, ‘સવ્વાઓ પાણાઙવાયાઓ પહિવિરયા જાવ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ  
પહિવિરયા’ સર્વસ્માત્ પ્રાણાતિપાતાપ્રતિવિરતા યાવસર્વસ્માત્ પરિગ્ગેહાત્રપ્રતિવિરતા,  
‘સવ્વાઓ કોહાઓ માણાઓ લોહાઓ જાવ મિચ્છાદસણસલ્લાઓ પહિવિરયા’  
સર્વસ્માત્ ક્રોધાન્માનામાયાયા લોભાદ યાવમિધ્યાદર્શનશન્યાત્રપ્રતિવિરતા, ‘સવ્વાઓ આર

વ્યાખ્યા હસી ઉત્તરાર્થ કે વાસઠને (૬૨) સૂત્ર મે કી જા ચુકા હૈ । (સુસીલા) યે સુશીલ  
તથા (સુવ્વયા) નિર્દોષ રાત્તિ સે વ્રતોં કી આરાધના કરને વાલે હોતે હૈ । (સુપહિયાણદા)  
આજ્ઞાવિચયનામક ધર્મધ્યાન કે ધ્યાને સે ઇનકા ચિત્ત સદા અહ્વાદયુક્ત બના રહતો હૈ । યે સવ  
(સવ્વાઓ પાણાઙવાયાઓ પહિવિરયા) સર્વ પ્રકાર કે પ્રાણાતિપાત સે વિરક્ત રહતે હૈ,  
(જાવ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ પહિવિરયા) યાવત્ સમસ્ત પરિગ્રહ સે વિરક્ત રહા કરતે હૈ,  
(સવ્વાઓ કોહાઓ) સમસ્ત પ્રકાર કે ક્રોધ સે, (માણાઓ) માન સે, (માયાઓ) માયા  
સે, (લોહાઓ) લોભ સે, (જાવ મિચ્છાદસણસલ્લાઓ) યાવત્ મિધ્યાદર્શન શન્ય સે,  
(પહિવિરયા) વિરક્ત રહા કરતે હૈ, (સવ્વાઓ આરમમસમારમાઓ પહિવિરયા) સમસ્ત

આ આગમના ઉત્તરાર્થના આસઠ (૬૨)મા સૂત્રમા ડરવામા આવી છે (સુસીલા)  
સુશીલ તથા (સુવ્વયા) નિર્દોષ રીતિથી વ્રતોની આરાધના ડરવાવાળા હોય  
છે (સુપહિયાણદા) આજ્ઞાવિચય નામના ધર્મધ્યાન ધ્યાવવાથી તેમના ચિત્ત સદા  
આનંદી બનેલા રહે છે તે બધા (સવ્વાઓ) પાણાઙવાયાઓ પહિવિરયા સર્વ  
પ્રકારના પ્રાણાતિપાતથી વિરક્ત રહે છે (જાવ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ પહિવિરયા)  
તેમજ સમસ્ત પરિગ્રહથી વિરક્ત રહ્યા કરે છે (સવ્વાઓ કોહાઓ) સમસ્ત  
પ્રકારના ક્રોધથી, (માણાઓ) માનથી, (માયાઓ) માયાથી, (લોહાઓ) લોભથી,  
(જાવ મિચ્છાદસણસલ્લાઓ) તેમજ મિધ્યાદર્શન શન્યથી (પહિવિરયા) વિરક્ત  
રહ્યા કરે છે (સવ્વાઓ આરમ-સમારમાઓ પહિવિરયા) સમસ્ત આરભસમા-

પહિવિરયા, સઘ્વાઓ આરંભસમારમાઓ પહિવિરયા, સઘ્વાઓ  
 કરણકારાવળાઓ પહિવિરયા, સઘ્વાઓ પયણપયાવળાઓ પહિ-  
 વિરયા, -સઘ્વાઓ કોટ્ટણ-પિટ્ટણ-તજ્જણ-તાલણ-વહ-વંધ-  
 કિલેસાઓ પહિવિરયા, સઘ્વાઓ પઠાણ-મદ્દણ-વણ્ણગ-વિલે-  
 વણ-સદ્-ફરિસ-રસ-રૂવ-ગંધ-મહ્લા-લકારાઓ પહિવિરયા,

‘મસમારમાઓ પહિવિરયા’ સર્વસ્માદારમ્બસમારમાત્પ્રતિવિરતા ‘સઘ્વાઓ કરણકારા-  
 વળાઓ પહિવિરયા’ સર્વસ્માત્કરણકારણાત્પ્રતિવિરતા, ‘સઘ્વાઓ પયણપયાવળાઓ  
 પહિવિરયા’ સર્વસ્માત્પચનપાચનાત્પ્રતિવિરતા, ‘સઘ્વાઓ કુટ્ટણ-પિટ્ટણ-તજ્જણ-  
 તાલણ-વહ-વંધ-પરિકિલેમાઓ પહિવિરયા’ સર્વસ્માત્કુટ્ટન-પિટ્ઠન-તર્જન-તાડન-  
 વધ-વંધ-પરિકિલેગાત્પ્રતિવિરતા, ‘સઘ્વાઓ પઠાણ-મદ્દણ-વણ્ણગ-વિલેવણ-સદ્-  
 ફરિસ-રસ-રૂવ-ગંધ-મહ્લા-લકારાઓ પહિવિરયા’ સર્વસ્માત્ સ્નાન-મર્દન-વર્ણક-  
 નિલેપન-ગદ્દ-સ્પર્શ-રસ-રૂપ-ગંધ-માલ્યા-લદ્વારાત્પ્રતિવિરતા, તથા ‘જે યાવળે

આરમમમારમ સે પ્રતિવિરત હોતે હે, (સઘ્વાઓ કરણકારાવળાઓ પહિવિરયા) સમસ્ત  
 કરણ એવ કરાવગસે-કરન-કરાને સે નિરક્ત હોતે હે, (સઘ્વાઓ પયણપયાવળાઓ પહિ-  
 વિરયા) સર્વ પ્રકાર કી પચન એવ પાચન ક્રિયા સે પ્રતિવિરત હોતે હે, (સઘ્વાઓ કોટ્ટણ-  
 પિટ્ટણ-તજ્જણ-તાલણ-વહ-વંધ-પરિકિલેસાઓ પહિવિરયા) સમસ્ત પ્રકાર કી કુટ્ટણ,  
 પિટ્ટણ, તર્જન, તાડન, વધ, વંધ, પરિકિલેગ સે નિરક્ત હોતે હે, (સઘ્વાઓ પઠાણ-મદ્દણ-  
 વણ્ણગ-વિલેવણ-સદ્-ફરિસ-રસ-રૂવ-ગંધ-મહ્લા-લકારાઓ પહિવિરયા) સપૂર્ણ  
 સ્નાન, મર્દન, વર્ણક, નિલેપન, ગદ્દ, રૂપ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ, માલ્ય એવ અલકારો સે રહિત

રક્ષથી પ્રતિવિરક્ત હોય છે (સઘ્વાઓ કરણકારાવળાઓ પહિવિરયા) સમસ્ત  
 કરણ તેમજ કરાવણથી-કરવ-કરાવવાથી વિરક્ત હોય છે (સઘ્વાઓ પયણપયા  
 વળાઓ પહિવિરયા) સર્વ પ્રકારની પચન તેમજ પાચન ક્રિયાથી વિરક્ત હોય  
 છે (સઘ્વાઓ કોટ્ટણ-પિટ્ટણ-તજ્જણ-તાલણ-વહ-વંધ-પરિકિલેસાઓ પહિવિરયા)  
 સમસ્ત પ્રકારના કુટ્ટણ, પિટ્ટણ, તર્જન, તાડન, વધ, વંધ, પરિકિલેશથી વિરક્ત હોય  
 છે (સઘ્વાઓ પઠાણ-મદ્દણ-વણ્ણગ-વિલેવણ-સદ્-ફરિસ-રસ-રૂવ-ગંધ-મહ્લા-લ-  
 કારાઓ પહિવિરયા) સપૂર્ણ સ્નાન, મર્દન, વર્ણક, નિલેપન, ગદ્દ, સ્પર્શ, રસ,

સુસીલા સુવ્વયા સુપહિયાણંદા સાહૂ સવ્વાઓ પાણાઢવાયાઓ  
પહિવિરયા જાવ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ પહિવિરયા, સવ્વાઓ  
કોહાઓ માણાઓ માયાઓ લોહાઓ જાવ મિચ્છાદસણસલ્લાઓ

અનુસન્ધેય । સર્વેપા વ્યાખ્યાસૈવ દ્વિષ્ટિતમે સૂત્રે ગતા । નવર-ધર્મેણૈવ વૃત્તિ કન્પ  
યન્ત -નિરવયમિક્ષયા રમયયાગરૂપા વૃત્તિ નિર્વહત્ત ઇત્યર્થો યોગ્ય । શેષપદાનામપિ  
વ્યાખ્યા તસ્મિન્નેવ સૂત્રે વૃતાઽસ્માભિ । 'સુસીલા સુવ્વયા' સુગીલા સુવ્રતા 'સુપહિયાણદા'  
સુપ્રત્યાનન્દા -સુપ્ત પ્રત્યાનંદચિત્તાદ્વાદો યેપા તે તથા, આજ્ઞાનિચયધર્મધ્યાનાનન્નયુક્તા  
'સાહૂ' સાધવ, 'સવ્વાઓ પાણાઢવાયાઓ પહિવિરયા જાવ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ  
પહિવિરયા' સર્વસ્માત્ પ્રાણાતિપાતાપ્રતિવિરતા યાવસર્વસ્માત્ પરિગ્ગહાત્પ્રતિવિરતા,  
'સવ્વાઓ કોહાઓ માણાઓ લોમાઓ જાવ મિચ્છાદસણસલ્લાઓ પહિવિરયા'  
સર્વસ્માત્ ક્રોધામાનામાયાયા લોભાદ યાવમિધ્યાદર્શનશન્યાત્પ્રતિવિરતા, 'સવ્વાઓ આર

વ્યાખ્યા હસા ઉત્તરાર્ધ કે વાસઠ્યે (૬૨) સૂત્ર મે કી જા ચુકા હૈ । (સુસીલા) યે સુશાલ  
તથા (સુવ્વયા) નિર્દોષ રાતિ સે વ્રતો કી આરાધના કરને વાલે હોતે હૈ । (સુપહિયાણદા)  
આજ્ઞાનિચયનામક ધર્મ યાન કે ધ્યાને સે ઇનકા ચિત્ત સદા અહ્લાદયુક્ત બના રહતા હૈ । યે સબ  
(સવ્વાઓ પાણાઢવાયાઓ પહિવિરયા) સર્વ પ્રકાર કે પ્રાણાતિપાત સે વિરક્ત રહતે હૈ,  
(જાવ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ પહિવિરયા) યાવત્ સમસ્ત પરિગ્ગહ સે વિરક્ત રહા કરતે હૈ,  
(સવ્વાઓ કોહાઓ) સમસ્ત પ્રકાર કે ક્રોધ સે, (માણાઓ) માન સે, (માયાઓ) માયા  
સે, (લોહાઓ) લોભ સે, (જાવ મિચ્છાદસણસલ્લાઓ) યાવત્ મિધ્યાદર્શન શન્ય સે,  
(પહિવિરયા) વિરક્ત રહા કરતે હૈ, (સવ્વાઓ આરમ્મસમારમાઓ પહિવિરયા) સમસ્ત

આ આગમના ઉત્તરાર્ધના આસઠ (૬૨)મા સૂત્રમા કરવામા આવી છે 'સુસીલા)  
સુશીલા તથા (સુવ્વયા) નિર્દોષ રીતિથી વ્રતોની આરાધના કરવાવાળા હોય  
છે (સુપહિયાણદા) આજ્ઞાનિચય નામના ધર્મધ્યાન ધ્યાવવાથી તેમના ચિત્ત સદા  
આનંદી બનેલા રહે છે તે બધા (સવ્વાઓ / પાણાઢવાયાઓ પહિવિરયા) સર્વ  
પ્રકારના પ્રાણાતિપાતથી વિરક્ત રહે છે (જાવ સવ્વાઓ પરિગ્ગહાઓ પહિવિરયા)  
તેમજ સમસ્ત પરિગ્રહથી વિરક્ત રહ્યા કરે છે (સવ્વાઓ કોહાઓ) સમસ્ત  
પ્રકારના ક્રોધથી, (માણાઓ) માનથી, (માયાઓ) માયાથી, (લોહાઓ) લોભથી,  
(જાવ મિચ્છાદસણસલ્લાઓ) તેમજ મિધ્યાદર્શન શંકાથી (પહિવિરયા) વિરક્ત  
રહ્યા કરે છે. (સવ્વાઓ આરમ્મ-સમારમાઓ પહિવિરયા) સમસ્ત આરભસમા-

**મૂલમ્—**તેસિ ણં ભગવંતાણ ણ્ણ વિહારેણ વિહરમા-  
ણાણં અત્યેગદ્યાણં અણંતે જાવ કેવલવરનાણદસણે સમુપ્પજ્જઈ ।  
તે વહૂઈં વાસાઈં કેવલિપરિયાગ પાડણતિ, પાડણિત્તા ભત્તં પચ્ચ-

મિતા =ગમનાગમનાદિપુ સમિતિયુક્તા ‘ભાસાસમિયા’ ભાષાસમિતા સન્ત, યાવચ્છબ્દાદ  
ગુણિગુણા इति दृश्यम्, ‘इणमे’ इदमे ‘णिग्गम्य पावयण’ नैर्ग्रन्थ प्रवचन ‘पुरओ-  
काउ’ पुरस्कृत्य=प्रधानीकृत्य ‘विहरति’ विहरति ॥ सू० ६५ ॥

**ટીકા—**‘તેસિ ણ’ इत्यादि । ‘તેસિ ણ ભગવતાણ’ તેષા સહ ભગવ-  
તામ્=અનગારભગવતામ્ ‘एएण’ एतेन पूर्वोक्तेन ‘विहारेण विहरमाणान्’ विहारेण  
विहरताम् ‘अत्येगदयाण’ अत्येकेषाम्, ‘अणते’ अनन्तम्=अन्तरहित ‘जाव’ यावत्  
‘केवलवरणाणदसणे’ केवलप्रज्ञानदर्शन ‘समुप्पज्जई’ समुत्पद्यते=अचिरेण प्रादुर्भवति ।  
‘ते वहुइ वासाइ’ ते अनगारा भगवतो ब्रह्मणि वपाणि ‘केवल्लिपरियाय’ केवल्लिपर्याय

સમિતિ આદિ સમિતિયોં કો તથા તોન ગુણિયાં કો પાલન કરતે હે । એવ ઇન સમસ્ત ક્રિયા-  
સ્વરૂપ જો નિર્ગ્રન્થપ્રવચન હે ઉસકે અનુસાર હીઅપની સમસ્ત પ્રવૃત્તિ ચલાતે હે ॥ સૂ. ૬૫ ॥

‘તેસિ ણ ભગવતાણ’ इत्यादि ।

(તેસિ ણ ભગવતાણ ણ્ણ વિહારેણ વિહરમાણાણ) હસ પ્રકાર કે ઇન  
અનગાર ભગવન્તોં મેં જો નિર્ગ્રન્થ પ્રવચન કો આગે કરકે વિચરતે હે, (અત્યેગદ્યાણ) ઊન  
મેં સે ક્રિતનેક અનગાર ભગવન્તોં કો (અણતે જાવ કેવલવરનાણદસણે સમુપ્પજ્જઈ)  
અનત કેવલજ્ઞાન એવ અનત કેવલદર્શન ઉપન્ન હોતા હે । (તે વહૂઈ વાસાઈ કેવલ્લિપરિ-  
યાગ પાડણતિ) વે ઇસી પર્યાય મેં વહુત વર્ષોં તક ઇસ પૃથ્વીમંડલ કો પાવન કરતે હે,

ભાષાસમિતિ આદિ સમિતિઓનુ તથા ત્રણ શુભિઓનુ પાલન કરે છે  
તેમજ સમસ્ત ક્રિયાસ્વરૂપ જે નિર્ગ્રન્થ પ્રવચન છે તેને અનુસરીને જ પોતાની  
સમસ્ત પ્રવૃત્તિઓ ચલાવે છે (સૂ. ૬૫)

‘તેસિ ણ ભગવતાણ’ इत्यादि

(તેસિ ણ ભગવતાણ ણ્ણ વિહારેણ વિહરમાણાણ) આ પ્રકારના આ  
અનગાર ભગવાનોમા જે નિર્ગ્રન્થ પ્રવચનને મુખ્ય કરીને વિચરે છે, (અત્યે  
ગદ્યાણ) તેમાથી ડેટલાક અનગાર ભગવાનોને (અણતે જાવ કેવલ-વર-નાણ-  
દસણે સમુપ્પજ્જઈ) અનત કેવલજ્ઞાન તેમજ અનત કેવલદર્શન ઉત્પન્ન થાય  
છે. (તે વહૂઈ વાસાઈ કેવલ્લિપરિયાગ પાડણતિ) તેઓ આ જ પર્યાયમા ઘણા

જે યાવળે તહપ્પગારા સાવજ્જજોગોવહિયા કમ્મંતા પરપાણપરિ-  
યાવળકરા કજ્જંતિ તઓ વિ પઢિવિરયા જાવજ્જીવાણ ॥ સૂ. ૬૪ ॥

મૂલમ—સે જહાનામણ અળગારા ભવંતિ—ઈરિયા-  
સમિયા માસાસમિયા જાવ ઇળમેવ નિગ્ગંથં પાવયણં પુરઓ  
કાઠ વિહરતિ ॥ સૂ. ૬૫ ॥

તહપ્પગારા 'યે યાવ તસ્તથાપ્રકારા, 'સાવજ્જજોગોવહિયા' સાવચયોગોપધિકા—સાવચ-  
યોગા = સાવચયોગયુક્તાશ્ચ તે ઔપધિકા = માયાપ્રયોજનાશ્ચેતિ તથા, 'પરપાણપરિયાવળકરા'  
પરપ્રાણપરિતાપનકરા, 'કમ્મતા' કર્મભાગા = વ્યાપારાગા 'કજ્જતિ' ક્રિયતે 'તઓ  
વિ પઢિવિરયા જાવજ્જીવાણ' તત્તોઽપિ પ્રતિવિરતા યાવજ્જીવમ્ ॥ સૂ. ૬૪ ॥

ટીકા—'સે જહાનામણ' इत्यादि। 'સે જહાનામણ અળગારા ભવંતિ' અથ  
યથાનામ કેચિત્ અનગારા ભવન્તિ, કીદૃશાસ્તેઽનગારા 'इत्याह 'ઈરિયાસમિયા' इर्यास

હોતે હૈ, (જે યાવળે તહપ્પગારા સાવજ્જજોગોવહિયા કમ્મતા પરપાણપરિયાવળકરા  
કજ્જતિ તઓ વિ પઢિવિરયા જાવજ્જીવાણ) તથા ઇસી પ્રકાર કે ઔર મી જો સાવચ-  
યોગવાલે માયાકપાયજનિત કાર્ય હૈ કિ જિનમે પ્રાણિયો કે પ્રાણો કો પરિતાપ જ'ય કષ્ટ ભોગના  
પડતા હૈ ડન સવ સે યે પ્રતિવિરત હોતે હૈ ॥ સૂ. ૬૪ ॥

'સે જહાનામણ' इत्यादि।

(સે જહાનામણ અળગારા ભવતિ) યે જો અનગાર હોતે હૈ, વે (ઈરિયાસમિયા  
માસાસમિયા જાવ ઇળમેવ નિગ્ગંથ પાવયણ પુરઓ કાઠ વિહરંતિ) इर्यासमिति, भाष-

इय, गध, भावा तेमञ्च अल कारेथी रहित होय छे (जै यावण्णे तहप्पगारा  
सावज्जजोगोवहिया कम्मता पर-पाण-परियावण-करा कज्जति तओ वि पडिविरया  
जावज्जीवाण) तथा ये प्रकारना भीष्ण पणु ने सावधयोगवाणा मायाकपयजनित  
कार्य छे के नेमा आखियेना आखुने परितापजनित कष्ट भोगवा पडे छे,  
तेवा अधा नारीथी तेओ विरहत होय छे (सू. ६४)

'સે જહાનામણ' इत्यादि

(સે જહાનામણ અળગારા ભવતિ) આ ને અનગાર હોય છે, તેઓ (ઈરિયાસમિયા  
માસાસમિયા જાવ ઇળમેવ નિગ્ગંથ પાવયણ પુરઓ કાઠ વિહરતિ) इर्यासमिति,

પાડણિત્તા આવાહે ઉપ્પણ્ણે વા અણુપ્પણ્ણે વા ભત્ત પચ્ચક્ખંતિ ।  
તે વહ્હુઢ ભત્તાઢ અણસણાણ છેદેતિ, છેદિત્તા જસ્સટ્ટાણ કીરઢ  
નગ્ગભાવે જાવ તમટ્ટમારાહિત્તા ચરમેહિં ઝસાસણીસાસેહિં

પ્રાર્દુર્મવતિ, 'તે વહ્હુઢ વાસાઢ' તેડનગાર ભગવતો વહ્હનિ વર્પાગિ 'છઝમ-  
ત્થપરિયાય પાડણતિ' ડઘસ્થપયાય પાલયત્તિ=ડઘસ્થાવસ્થા પાલયતિ, 'પાડણિત્તા'  
પાલયિયા 'આગહે' આગાધાયા=રોગાદિગાધાયામ 'ઉપ્પણ્ણે વા અણુપ્પણ્ણે વા' ઉપ-  
ન્નાયા વા અનુપ્પનાયા વા સયા 'ભત્ત પચ્ચક્ખતિ' ભત્ત પ્રત્યાપ્યાન્તિ 'તે વહ્હુઢ  
ભત્તાઢ અણસણાણ ડેદેતિ' તે વહ્હનિ ભક્તાનિ અનગનયા ડિન્દતિ, 'છેદિત્તા' ડિત્વા  
'જસ્સટ્ટાણ' યસ્મૈ અથાય 'કીરઢ નગ્ગભાવે' ક્રિયતે નગ્ગભાવ-અક્રિચ્ચય ક્રિયતે,  
'જાવ તમટ્ટમારાહિત્તા' યાન્ત્ તમર્થમારાય, 'ચરમેહિં ઝસાસણીસાસેહિં' ચરમેરુ-  
ચ્છવાસનિ શ્વાસે 'અણત' અનન્તમ્=અતરહિતમ્, 'અણુત્તર' અનુત્તરમ્=અકુટ્ટમ્,

લાભ ગ્રીધ્ર નહીં હોતા હૈ, (તે વહ્હુઢ વાસાઢ ડઝમત્થપરિયાય પાડણિત્તા) વે અનગાર  
ભગવાન્ ડઘસ્થ પર્યાય કો હી વહ્હુત વર્પા તરૂ પાલતે રહતે હ, (પાડણિત્તા) ઓર ડસ પયાય  
કે પાલન કરતે ૨ ભી યડિ (આગહે ઉપ્પણ્ણે વા અણુપ્પણ્ણે વા) કિસી પ્રકાર કી ઓહે  
ડઘે રોગાદિક ગાધા ઉત્પન્ન હો, ઓહે ન ભી હો તો ભી વે, (ભત્ત પચ્ચક્ખતિ) ભત્તપ્રત્યાપ્યાન  
કરતે હૈ । (તે વહ્હુઢ ભત્તાઢ અણસણાણ ડેદેતિ) વ અનેક ભક્તો કા અનગન દ્વારા છેદન  
કરતે હૈ, (છેદિત્તા જસ્સટ્ટાણ કીરઢ નગ્ગભાવે જાવ તમટ્ટમારાહિત્તા) છેદન કરકે ડઘો-  
ને જિસ કી પ્રાપ્તિ કે લ્યિયે નગ્ગભાવ ધારણ ક્રિયા થા, ડસ પ્રયોજન કી સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કર  
(ચરમેહિં ઝસાસણીસાસેહિં અણત અણુત્તર ણિવ્વાપાય નિરાવરણ વસિણ પડિપુણ્ણ

દર્શનનેા લાભ જલદી મળતો નથી, (તે વહ્હુઢ વાસાઢ ડઝમત્થપરિયાય પાડ-  
ણતિ) તે અનગાર ભગવાન ડઘસ્થપયાયનુ જ ઘેણા વરસો સુધી પાલન  
કરે છે, (પાડણિત્તા) અને તે પયાયનુ પાલન કરતા કરતા પશુ જો (આગહે  
ઉપ્પણ્ણે વા અણુપ્પણ્ણે વા) કોઈ પ્રકારની રોગ આદિ ની પીડા ઉત્પન્ન થાય  
કે ઓહે ન પશુ થાય તો પશુ તેઓ (ભત્ત પચ્ચક્ખતિ) ભત્તપ્રત્યાપ્યાન  
કરે છે (તે વહ્હુઢ ભત્તાઢ અણસણાણ ડેદેતિ) તેઓ અનેક ભક્તોનુ અનશ્વન  
લાગ છેદન કરે છે (છેદિત્તા જસ્સટ્ટાણ કીરઢ નગ્ગભાવે જાવ તમટ્ટમારાહિત્તા)  
છેદન કરીને તેઓએ જેની પ્રાપ્તિ માટે નગ્ગભાવ ધારણ કર્યો હતો તે પ્રયો  
જનની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરીને (ચરમેહિં ઝસાસણીસાસેહિં અણત અણુત્તર ણિવ્વા-



વચ્ચતિ, પચ્ચમિલ્લતા વહુડ મત્તાડ અણસણાણ છેદતિ, છેદિત્તા જસ્સટ્ટાણ કીરડ નગ્ગભાવે જાવ અત કરતિ ॥ મૂ. ૬૬ ॥

મૂલમ્—જેસિ પિ ય ણ ઇગડયાણ ણો કેવલવરનાણ-  
દસણે સમુપ્પજ્જહ તે વહુડ વાસાડ છુમત્થપરિયાગ પાણતિ,

‘પાણતિ’ પાલયન્તિ, ‘પાણિત્તા’ પાલયિત્વા, ‘મત્ત પચ્ચમિલ્લતિ’ મત્ત પ્રયા-  
ર્યાતિ, ‘મત્ત પચ્ચમિલ્લતા’ મત્ત પ્રયાગ્ગાય ‘વહુડ’ વહ્નિ ‘મત્તાડ અણસણાણ’  
મત્તાનિ અનશનયા ‘છેદતિ’ છિદતિ, ‘છેદિત્તા’ છિદ્વા ‘જસ્સટ્ટાણ’ ચંસૈ અર્થાય  
‘કીરડ’ ક્રિયતે ‘નગ્ગભાવો’ નગ્ગભાવ = આકિચ્ચ ક્રિયતે ઇત્થમય, ‘જાવ અત’  
યાવત્—સર્વતુ સ્વનામત ‘કરતિ’ કુરંતિ ॥ સૂ. ૬૬ ॥

‘જેસિ પિ ય ણ’ इत्यादि। ‘જેસિ પિ ય ણ ઇગડયાણ ણો કેવલવર-  
નાણદસણે સમુપ્પજ્જહ’ એવામપિ ચ સહ એકેવા નો કેવલવરજ્ઞાનદર્શન સમુત્પત્તે=

(પાણિત્તા મત્ત પચ્ચમિલ્લતિ) इस पर्याय को प्राप्त कर वे भक्त का प्रत्याख्यान कर देते  
हैं। (पचचिक्वत्ता वहुड मत्ताड अणसणाण छेदति) प्रत्याख्यान करके अनेक भक्तों का  
अनशन द्वारा छेदन कर देते हैं। (छेदिता जस्सट्टाण कीरड नगगभावे जाव अत  
करेति) छेदन करके जिस प्रयोजन के लिये नगगभाव उन्होंने धारण किया था वे उस प्रयो-  
जन को प्राप्त करते हैं, अर्थात् समस्त दु रों का अंत करते हैं ॥ सू. ६६ ॥

‘જેસિ પિ ય ણ’ इत्यादि।

(જેસિ પિ ય ણ) इन साधुओं में से भी (इगडयाण) जिन किन्हीं साधु मुनि-  
राजों को (णो केवलवरनाणदसणे समुप्पज्जह) निर्मल केवलज्ञान एवं केवल दर्शन का

વરસો સુત્રી આ પૃથ્વીમ ડળને પાવન કરે છે (પાણિત્તા મત્ત પચ્ચમિલ્લતિ)  
આ પર્યાયને પ્રાપ્ત કરીને ભક્તપ્રત્યાખ્યાન કરી દે છે (પચ્ચમિલ્લતા વહુડ  
મત્તાડ અણસણાણ છેદતિ) પ્રત્યાખ્યાન કરીને અનેક ભક્તોનું અનશન દ્વારા  
છેદન કરે છે (છેદિત્તા જસ્સટ્ટાણ કીરડ નગ્ગભાવે જાવ અત કરેતિ) છેદન  
કરીને જે પ્રયોજન માટે નગ્ગભાવ તેમણે ધારણ કરેલો હતો તે પ્રયોજનને  
પ્રાપ્ત કરે છે, અર્થાત્ સમસ્ત દુષ્ટોનો અંત કરે છે (સૂ. ૬૬)

‘જેસિ પિ ય ણ’ इत्यादि

(જેસિ પિ ય ણ) આ સાધુઓમાંથી પણ (इगडयाण) જે ડોઈ સાધુ મુનિ  
રાજોને (णो केवलवरनाणदसणे समुप्पज्जह) નિર્મળ કેવલજ્ઞાન તેમજ કેવલ

કાલમાસે કાલં કિચ્ચા, ઉક્કોસેણં સઞ્ચટ્ઠસિદ્ધે મહાવિમાણે  
 દેવત્તાપ્પ ઉવવત્તારો ભવંતિ, તર્હિ તેસિં ગઈ, તેત્તીમ સાગરોવમાઢ  
 ઠિઈ, આરાહગા, સેસં તં ચેવ ॥ સૂ. ૬૮ ॥

મનુજમવમાવિનાં વા અચા=ત્રુયેષાં ત ણ્કાચા 'પુણ' પુન, અપ પુન શઢ ઉક્કાચાગગા  
 વૈરુદ્ધયયોતનાયં, 'એને' ણ્ક-અન્ને તુ 'મયતારો મહાર=મયનસેવિન, 'મયતારો દુપ-  
 ગાનુત્તાર અર્પવાત 'પુવ્વકલ્પમાવમેસેણ' પૂર્વકલ્પમાવમેસેણ પૂર્વકલ્પકર્મગામવમેસેણ 'કાલમાસે  
 કાલં કિચ્ચા' કાલમાસે કાલં કૃત્વા- 'ઉક્કોસેણ સઞ્ચટ્ઠસિદ્ધે મહાવિમાણે' ઉક્કોસેણ  
 સર્વાર્થસિદ્ધે મહાવિમાણ 'દેવત્તાપ્પ' દેવત્તેન 'ઉવવત્તારો ભવંતિ' ઉપવતારો મવન્તિ=ઉપવન્તે,  
 'તર્હિ તેસિં ગઈ તેત્તીમ સાગરોવમાઢ ઠિઈ' તત્ત તેણા ગતિ, તત્તક્રિયાસાગરોવમાનિ  
 ન્થિતિ । 'આરાહગા આગમકા=પરોક્કયાઽઽગમકા, 'સેસં તં ચેવ' એપ તદેવ ॥ ૩ ૬૮ ॥

હૈં કિ કિહ્હ ઉસાં મવ સે કલ્પજ્ઞાન ણ્વ કેવલ્લજ્ઞાન કા ગ્રમ ન્દા હોતા હૈં નો ણેસ વ  
 અન્નામ મગવાન્ (પગ્ગા) ણ્કમવાવતારાં હોતે હૈં । તે (મયતારો) મ્યમ કા આગમના  
 કરતે ॥ હાં (પુવ્વકલ્પમાવમેસેણ) પૂર્વકલ્પ કે અગિષ્ટ હોત ક કાળ (કાલમાસે  
 કાલં કિચ્ચા) કાલ અવસર મ કાલ કર (ઉક્કોસેણ) ઉક્કર્ષ સં (સઞ્ચટ્ઠસિદ્ધે મહાવિમાણે  
 દેવત્તાપ્પ ઉવવત્તારો ભવંતિ) સર્વાર્થસિદ્ધ નામક મહાવિમાણ મ ઉપવાય સે ઉપત્ત હો  
 અતે હૈં । (તર્હિ તેસિં ગઈ, ઠિઈ તેત્તીમ સાગરોવમાઢ) વર્તી પર હનકી ગતિ ઓર  
 નિપતિ હોતા હૈં । કલ્પા ન્થિતિ વર્તી પર તેત્તીમ સાગર પ્રમાણ હૈં । (આરાહગા સેસં તં  
 ચેવ) એ નિયમ સે પરોક્ક કે આગમકા હોતે હૈં । અગિષ્ટ પૂર્વેન મમજનાં વાહિતે ॥  
 મુ ૬૮ ॥

ભગવાન હોય છે દે નેમને તેજ ભવમા દેવજ્ઞાન તેમજ દેવજ્ઞાનને  
 હાલ મળતો નથી તો એવા તે અન્યાય ભગવાન (પગ્ગા) એકભાવનાગી  
 હોય છે તેઓ (મયતારો) અથમની આગમના હોતા હોતા જ (પુવ્વકલ્પમા-  
 વમેસેણ) પૂર્વકલ્પના બાદી ગેવાના હાથે (કાલમાસે કાલં કિચ્ચા) હાલ-અવ-  
 સરે હાલ હીને (ઉક્કોસેણ) ઉલ્લેખ વટે (સઞ્ચટ્ઠસિદ્ધે મહાવિમાણે) ત્વત્તાપ્પ ઉવ-  
 વતારો મવન્તિ) સર્વાર્થસિદ્ધ નામના મહાવિમાણમા દેવપથાગી ઉપત્ત ગાય છે  
 ત્યા તેમની ગતિ અને ન્થિતિ હોય છે તેમની ત્યા નિપતિ તેત્તીમ સાગર  
 પ્રમાણ છે (આરાહગા સેસં તં ચેવ) તેઓ નિયમની પરોક્કના આગમકા હોય  
 છે, બાદી બધુ અન્યાય પ્રમાણે અમરજુ નેહો (મુ ૬૮)

અણંતં અણુત્તરં નિવ્વાધાયં નિરાવરણ કસિણ પઢિપુણં કેવલ-  
વરનાણદસણં ઉપ્પાદેતિ, તઓ પચ્છા સિજ્ઞિહિતિ જાવ અંતં  
કરેહિતિ ॥ સૂ. ૬૭ ॥

**મૂલમ્—**‘एगच्चा पुण एगे भयंतारो पुव्वकम्मावसेसेणं

‘નિવ્વાધાયં’ નિર્વ્યાધાત=સૂક્ષ્મવ્યવહિતવિપ્રકૃષ્ટવિષયેષુ અપ્રતિહત, ‘નિરાવરણ’ નિરા-  
વરણ=કર્માવરણરહિત ‘કસિણ’ કુલ્લ=સકુલ, ‘પઢિપુણ’ પ્રતિપૂર્ણ=સપૂર્ણ, ‘કેવલ-  
વરનાણદસણ’ કેવલવરજ્ઞાનદર્શનમ્ ‘ઉપ્પાદેતિ’ ઉત્પાદયન્તિ, ‘તઓ પચ્છા સિજ્ઞિ-  
હિતિ’ તત પશ્ચાત્ સેત્સ્યન્તિ, ‘જાવ અત્ત’ યાગત્ અન્ત=સર્વદુઃસ્થાનામન્ત ‘કરે-  
હિતિ’ કરિષ્યન્તિ ॥ સૂ. ૬૭ ॥

‘एगच्चा’ इत्यादि । ‘एगच्चा’ एकाऽर्चा—एका=असाधारणगुणत्वात् अद्वितीया—

કેવલવરનાણદસણ ઉપ્પાદેતિ) ચરમ ઉચ્છ્વાસ—નિ શ્વાસોં મેં અતરહિત, અનુપમ, નિર્વ્યા-  
ધાત—સૂક્ષ્મ, વ્યવહિત એ વિપ્રકૃષ્ટ વિષય કો હસ્તામલકવત્ જાનને કે લિયે સમર્થ, નિરા-  
વરણ—કર્માવરણરહિત, કુલ્લ—સકુલ, એવં પ્રતિપૂર્ણ—સપૂર્ણ કેવલજ્ઞાન એવ કેવલદર્શન કી ઉત્પત્તિ  
સે વિશિષ્ટ હો જાતે હે । (તઓ પચ્છા સિજ્ઞિહિતિ જાવ અત્ત કરેહિતિ) ઇસકે પશ્ચાત્  
વે સિદ્ધ હો જાતે હૈ ઓર ઇસ અવસ્થા મેં ઇન્કે સમસ્ત દુઃખોં કા એવ ઇન્કે કારણભૂત  
કર્મોં કા સર્વથા અમાન હો જાતા હૈ ॥ સૂ. ૬૭ ॥

‘एगच्चा पुण’ इत्यादि ।

इन अनगार भगवन्तो के बीच (एगे) कितनेक ऐसे भी अनगार भगवान होते

ધાય નિરાવરણ કસિણ પઢિપુણ કેવલવરનાણદસણ ઉપ્પાદેતિ) ચરમ ઉચ્છ્વાસ—  
નિ શ્વાસોમા અતરહિત, અનુપમ, નિર્વ્યાધાત—સૂક્ષ્મ વ્યવહિત તેમજ વિપ્ર  
કૃષ્ટ વિષયને હસ્તામલકવત્ બાબુવા માટે સમર્થ, નિરાવરણ—કર્માવરણરહિત,  
કુલ્લ—સકુલ, તેમજ પરિપૂર્ણ—સપૂર્ણ કેવલજ્ઞાન તેમજ કેવલદર્શનની ઉત્પત્તિથી  
વિશિષ્ટ થઈ બાક છે (તઓ પચ્છા સિજ્ઞિહિતિ જાવ અત્ત કરેહિતિ) ત્યાર  
પછી તેઓ સિદ્ધ થઈ બાક છે, અને તે અવસ્થામા તેમના સમસ્ત દુઃખોનો  
તેમજ તેમના કારણભૂત કર્મોનો સર્વથા અભાવ થઈ બાક છે (સૂ. ૬૭)

‘एगच्चा पुण’ इत्यादि

आ अनगार भगवन्तोनी पन्थमा (एगे) कटवाके जेवा पण अनगार

માયાલોહા અણુપુલ્લેણ અદ્વકમ્મપયડીઓ સ્વેત્તા ઉપ્પિ લોય-  
ગ્ગપડ્ઢાણા ભવતિ ॥ સૂ૦ ૬૯ ॥

મૂલમ્—અણગારે ન મતે ! ભાવિયપ્પા કેવલિસમુ-

‘નિલ્લકોદ્ધા’ નિલ્લકોદ્ધા = ક્રોધાનિલ્લકોદ્ધા, ‘સીણમોદ્ધા’ ક્ષાણક્રોધા—ક્રોધ ક્ષીણો યેના તે ક્ષીણક્રોધા—મોહનાયકર્મગા લયાકરણાત્ ક્ષીણક્રોમોહનીયકર્મણ, ‘એવ માણમાયાલોહા’ એવ માનમાયાલોભા = એવ ક્ષીણમાનમાયાલોભા, ‘અણુપુલ્લેણ’ આનુપૂર્વ્યા = ક્રમગો યથાનદ્વમ્, ‘અદ્વકમ્મપયડીઓ’ અદ્વકર્મપટ્ટના ‘સ્વેત્તા’ ક્ષપયિત્વા ‘ઉપ્પિ લોયગ્ગપડ્ઢાણા’ ઉપરિ લોકાપ્રપત્તિપ્રાપ્તિ = લોકાપ્રાપ્તિસ્થિતા ‘ભવતિ’ ભવતિ ॥ સૂ ૬૯ ॥

ટીકા—‘અણગારે ન મતે’ इत्यादि । ‘अणगारे न मते !’ अनगार रल्ल हे भवत ! ‘भावियप्पा’ भावितात्मा=इताऽऽमसाक्षात्कार, ‘केवलिसमुग्घाएण’ केवलि-

કોદ્ધા એવ માણમાયાલોહા ) જિનકા ક્રોધ નષ્ટ હો ગયા હૈ, અત એવ જો નિલ્લકોધ હૈ, મોહનીય કર્મ નષ્ટ હો જાને કે કારણ ક્રોધ જિનકી આત્મા સે ક્ષીણ હો ચુકા હૈ, इसी तरह से मान, माया एव लोभ भी जिनकी आत्मा से सर्वथा नष्ट हो चुके हैं, वे (अणुपु-  
ल्लेण अद्व कम्मपयडीओ स्ववेत्ता उप्पि लोयगगपड्ढाणा भवति ) क्रम २ से पूर्ववद् अद्वकर्मों की प्रकृति को सर्वथा नष्ट कर नियमसे लोक के अप्रमागमे निवास करनेवाले होते हैं, अर्थात् मोक्षको प्राप्त करते हैं ॥ सू ६९ ॥

‘અણગારે ન મતે !’ इत्यादि ।

(મતે ! ) હે મગવન્ ! (ભાવિયપ્પા અણગારે ન) ભાવિતાત્મા અનગાર (સાધુ)  
(કેવલિસમુગ્ધાણ) કેવલિસમુદ્ધાત દ્વારા (સમોદ્ધણિત્તા) આત્મપ્રદેશો કો શરીર સે

ગયેલો છે, તેથી જેઓ ક્રોધરહિત છે, મોહનીય કર્મ નષ્ટ થઈ જવાના કાર-  
ણથી ક્રોધ જેમના આત્મામાંથી ક્ષીણ થઈ ગયેલો છે, તેવી જ રીતે માન, માયા  
તેમજ લોભ પણ જેમના આત્મામાંથી સર્વથા નષ્ટ થઈ ગયેલા છે, તેઓ  
( અણુપુલ્લેણ અદ્વ કમ્મપયડીઓ સ્વેત્તા ઉપ્પિલોયગ્ગપડ્ઢાણા ભવતિ ) અનુક્રમથી  
પૂર્વબદ્ધ આઠ કર્મોની પ્રકૃતિને સર્વથા નષ્ટ કરીને નિયમથી લોકના ઉપરના  
ભાગમાં નિવાસ કરવાવાળા થાય છે, અર્થાત્ મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે (સૂ ૬૯)

‘અણગારે ન મતે !’ इत्यादि

(મતે ! ) હે ભગવન્ ! (ભાવિયપ્પા અણગારે ન) ભાવિતાત્મા અનગાર  
( સાધુ ) (કેવલિસમુગ્ધાણ) કેવલિસમુદ્ધાત દ્વારા (સમોદ્ધણિત્તા) આત્મ

મૂલમ—સે જે રમે ગમાગર જાવ સણિવેસેસુ મળુયા  
ભવંતિ, ત જહા—સવ્વકામવિરયા સવ્વરાગવિરયા સવ્વસગા-  
તીતા સવ્વસિનેહાદિકંતા અક્કોહા નિક્કોહા સ્વીળક્કોહા એવ માણ-

ટીકા—‘સે જે રમે’ ઇત્યાદિ । ‘સે જે રમે ગમાગર જાવ સણિવેસેસુ  
મળુયા ભવંતિ’ અથ ય રમે ગમાગર જાવત્ મનિવગ્નુ મનુજા ભવંતિ, ‘ત જહા’ તથા  
‘સવ્વકામવિરયા’ સર્વકામવિરતા ~ સર્વકામેષ્ય =મમસ્તગંદાન્નિપયેન્નયો નિગતા =  
નિવૃત્તા, શબ્દાદિવિષયેષુ વા વિરતા=વિગતૌ સુમ્યા, ‘સવ્વરાગવિરયા’ સર્વરાગવિરતા =  
સર્વરાગાત્-સમસ્તાદ્ નિપયાભિમુગ્ધહતુભૂતાઽઽમપરિણામનિશેષાત્ નિવૃત્તા, ‘સવ્વસગા-  
તીતા’ સર્વસદ્ગાઽતીતા—સર્વસદ્ગાત્=માતાપિતાદિસમ્પ્રધાદતીતા =નિર્નિર્ગતા—સર્વસન્નરહિતા  
ઇત્યર્થ, ‘સવ્વસિનેહાદિકંતા’ સર્વસ્નેહાતિકાન્તા =સ્નેહરહિતા, ‘અક્કોહા’ અક્કોગ,

‘સે જે રમે’ ઇત્યાદિ ।

(સે જે રમે ગમાગર જાવ સણિવેસેસુ) જે જો ગ્રામ । આકર આદિ સે  
લેકર સન્નિવેશ તરુ કે નિવાસસ્થાનો મ (મળુયા ભવંતિ) મનુષ્ય રહેતે હે, (ત જહા) જેસે  
(સવ્વકામવિરયા સવ્વરાગવિરયા સવ્વસગાતીતા સવ્વસિનેહાદિકંતા) જે સમસ્ત  
શબ્દાદિક વિષયો સે નિવૃત્ત હૈ, અથવા શબ્દાદિક વિષયો મે । જિ હે ઉત્સુકતા નહીં હૈ,  
સમસ્ત વિષયો કા ઓગ છુકાને વાલે આ માકે રાગરૂપ પરિણામ સે જો નિવૃત્ત હૈ, માતા-  
પિતા આદિ સમસ્ત સર્વધર્મો સે અથવા સમસ્તપ્રકાર ક પરિગ્રહ સે જો દૂર હો ચુકે હૈ,  
જિન્હાં મે સમ્પૂર્ણપ્રકાર કા સ્નેહભાવ પરિવર્જિત કર દિયા હૈ । (અક્કોહા નિક્કોહા સ્વીળ-

‘સે જે રમે’ ઇત્યાદિ

(સે જે રમે) આ કે જે (ગમાગર જાવ સણિવેસેસુ) । ગામ આકર  
આદિથી લઈને સન્નિવેશ સુધીના નિવાસસ્થાનોમા (મળુયા ભવંતિ) મનુષ્ય  
રહે છે, (ત જહા) જેવા કે—(સવ્વકામવિરયા સવ્વરાગવિરયા સવ્વસગાતીતા  
સવ્વસિનેહાદિકંતા) જેઓ સમસ્ત શબ્દાદિક વિષયોથી નિવૃત્ત છે, અથવા  
શબ્દાદિક વિષયોમા જેમને ઉત્સુકતા નથી હોતી, સમસ્ત વિષયોની તરફ  
જે ચવાવાળા આત્માના રાગરૂપ પરિણામથી જેઓ નિવૃત્ત છે, માતાપિતા આદિ  
સમસ્ત સબધી જનોથી અથવા સમસ્ત પ્રકારના પરિગ્રહોથી જેઓ દૂર થઈ  
ગયેલા છે, જેઓએ મ પૂર્ણ પ્રકારના સ્નેહભાવને પરિવર્જિત કરી દીધેલા છે,  
(અક્કોહા નિક્કોહા સ્વીળક્કોહા એવ માણમાચાલોહા) જેમનો કોઈ થઈ

मूलम्—से नूनं भते । केवलकप्पे लोए तेहिं निज्ज-  
रापोग्गलेहि फुडे ? हता । फुडे ॥ सू० ७१ ॥

मूलम्—छउमत्थे णं भते । मणुस्से तेसि णिज्जरापो-  
ग्गलाण किचि वण्णेण वण्णं, गधेण गध, रसेण रसं, फासेण

टीका—‘से नूनं भते !’ इत्यादि । ‘से नूनं भते !’ अथ नूनं हे भवन्त !  
‘केवलकप्पे लोए’ केवलकप्पो लोए, ‘तेहिं’ तै ‘निज्जरापोग्गलेहिं’ निर्जगपुद्गलै—  
निर्जरा प्रधाना पुद्गला निर्जगपुद्गला—जीवेन अकर्मतामापादिता कर्मपुद्गलास्तै ‘फुडे’  
स्पृष्ट=व्याप्त किम् ? इति प्रश्न । उत्तरमाह ‘हता । फुडे’ हन्त ! स्पृष्ट ॥ सू ७१ ॥

टीका—‘छउमत्थे ण भते !’ इत्यादि । ‘छउमत्थे ण भते !’ छउमत्थं सल्ल  
भवन्त ! =हं भवन्त ! छउमत्थं सल्ल मनुष्य, छउमत्थं इह निरतिगयनानयुक्तो नेय, यतश्छउम-  
त्थोऽपि त्रिणिष्ठात्रिजिज्ञानयुक्तो निर्जरापुद्गलान् जानात्येव । ‘तेसिं णिज्जरापोग्गलाण’ तेषा निर्ज-  
रापुद्गलाना ‘किचि’ किञ्चिद् ‘वण्णेण’ वर्णेन—वर्णतया यथावस्थितस्वरूपेण ‘वण्णं’ वर्ण=

‘से नूनं भते !’ इत्यादि ।

( से नूनं भते ! ) हे भवन्त ! तया अवस्थतया ( तेहिं निज्जरापोग्गलेहिं )  
उनके निर्जराप्रधान पुद्गलां द्वारा ( केवलकप्पे लोए ) यह समस्त लोग ( फुडे ) स्पृष्ट  
होता है ( हता ! फुडे ) हैं । स्पृष्ट होता है ॥ ॥ सू ७१ ॥

‘छउमत्थे ण’ इत्यादि ।

( छउमत्थे ण भते ! मणुस्से ) हे भवन्त ! विशिष्टज्ञानी छउमत्थ मनुष्य ( तेसिं  
णिज्जरापोग्गलाण ) उन निर्जराप्रधान पुद्गलों को ( किचि ) किञ्चित् ( वण्णेण वण्ण

‘से नूनं भते !’ इत्यादि

( से नूनं भते ! ) हे भवन्त ! शु अवस्थतया ( तेहिं निज्जरापोग्गलेहिं ) तेभना  
निर्जराप्रधान पुद्गलो द्वारा ( केवलकप्पे लोए ) आ समस्त लोगने  
( फुडे ) स्पर्श थाय छे ? ( हता ! फुडे ) हा ! थाय छे ( सू ७१ )

‘छउमत्थे ण’ इत्यादि

( छउमत्थे ण भते ! मणुस्से ) हे भवन्त ! विशिष्टज्ञानी छउमत्थ मनुष्य  
( तेसिं निज्जरापोग्गलाण ) ते निर्जराप्रधान पुद्गलोद्वारे ( किचि ) किञ्चित्  
( वण्णेण वण्ण गधेण गध रसेण रस फासेण फास जाणइ पासइ ) वधुंथी

ઘાણં સમોહણિત્તા કેવલકર્ણ લોચં ફુસિત્તા ણં ચિટ્ઠઈ, હંતા !  
ચિટ્ઠઈ ॥ સૂ. ૭૦ ॥

સમુદ્ધાતેન, તત્ર પ્રથમ સમુદ્ધાતસ્વરૂપમુચ્યતે—યથાસ્વભાવસ્થિતાનામાત્મપ્રદેશાના સમુદ્ધાતન= સમતાદુદ્ધાતન—સ્વભાવાદયભાવેન પરિણમન સમુદ્ધાત, સચ સમવિધ—વેદનાસમુદ્ધાત ૧, કપાયસમુદ્ધાત ૨, મરણસમુદ્ધાત ૩, વૈક્રિયસમુદ્ધાત ૪, તૈજસસમુદ્ધાત ૫, આહારક-સમુદ્ધાત ૬, કેવલિસમુદ્ધાત ૭ । ણુ સમુ સમુદ્ધાતેષુ ચરમ કેવલિસમુદ્ધાત । તત્ર કો નામ કેવલિસમુદ્ધાત ? ઉચ્યતે—યથાતર્તર્મુહૂર્તકાલે પરમપદ ભાવિ, તસ્મિન્ કેવલિનિ ભવ સમુદ્ધાત કેવલિસમુદ્ધાતસ્તેન, ‘સમોહણિત્તા’ સમવહૃત્ય=આત્મપ્રદેશાન્ પ્રસાર્ય ‘કેવલકર્ણ’ કેવલકર્ણ=મપૂર્ણ ‘લોચ’ લોક ‘ફાસિત્તા ણ’ સ્થૂઘા રાહુ ‘ચિટ્ઠઈ’ તિષ્ઠતિ કિમ્ ? । ઉત્તર માહ—‘હતા’ इत्यादि । ‘હન્ત’ इतिपद कोमलाऽऽमन्त्रणपूर्वकस्वीकारार्थकम्, ‘ચિટ્ઠઈ’ તિષ્ઠતિ ॥ સૂ. ૭૦ ॥

બાહર નિકાલ કર (કેવલકર્ણ લોચ) કયા સમસ્ત લોકના (ફુસિત્તા) સ્પર્શ કરકે (ચિટ્ઠઈ) ઠહરતે હૈ ? ઉત્તર—(હતા ! ચિટ્ઠઈ) હા ! ઠહરતે હૈ । યથાસ્વભાવ સે સ્થિત આત્મપ્રદેશો કા અચ ભાવ મે પરિણમન કરના, ઉસકા નામ સમુદ્ધાત હૈ । સમુદ્ધાત ૭ પ્રકાર કા હૈ—વેદના સમુદ્ધાત ૧, કપાયસમુદ્ધાત ૨ મરણસમુદ્ધાત ૩, વૈક્રિયસમુદ્ધાત ૪, તૈજસસમુદ્ધાત ૫, આહારકસમુદ્ધાત ૬, કેવલિસમુદ્ધાત ૭ । इनमे अंतिम समुदधातु केवलिसमुदधातु है । जिसको अन्तर्मुहूर्तकाल मे निर्वाण पदकी प्राप्ति होती है ऐसे केवली भगवान का दण्ड, कपाट, मन्थान और लोकपूरण क्रिया द्वारा आत्मप्रदेशों का मूल शरीर को न डोढ़कर शरीर से बाहर फैलना इसका नाम केवलिसमुदधातु है ॥ सू. ७० ॥

પ્રદેશોને શરીરથી બહાર કાઢીને (કેવલકર્ણ લોચ) શુ સમસ્ત લોકને (ફુસિત્તા) સ્પર્શ કરીને (ચિટ્ઠઈ) રહે છે ? (હતા ! ચિટ્ઠઈ) હા ! રહે છે. યથાસ્વભાવમા રહેલા આત્મપ્રદેશોને અન્યભાવમા દેરવી નાખવુ તેનુ નામ સમુદ્ધાત છે સમુદ્ધાત ૭ પ્રકારના છે—૧ વેદનાસમુદ્ધાત, ૨ કપાય-સમુદ્ધાત, ૩ મરણસમુદ્ધાત, ૪ વૈક્રિયસમુદ્ધાત, ૫ તૈજસસમુદ્ધાત, ૬ આહારકસમુદ્ધાત, ૭ કેવલિસમુદ્ધાત તેમા છેલ્લો સમુદ્ધાત કેવલિસમુદ્ધાત છે જેને અન્તમુહૂર્ત કાળમા નિર્વાણપદની પ્રાપ્તિ થાય છે એવા કેવલી ભગવાનના દંડ, કપાટ, મન્થાન, અને લોકપૂરણ ક્રિયાદ્વારા આત્મ પ્રદેશોનો, મૂળ શરીરને નહિ છોડતા શરીરથી બહાર ફેલાવો થવો તેનુ નામ કેવલિસમુદ્ધાત છે (સૂ. ૭૦)

**मूलम्—गोयमा ! अय ण जवुद्दीवे दीवे सव्वदीव-  
समुद्दाण सव्वम्भतराए सव्वखुडाए वट्टे तेह्णापूय—संठाण—सठिए**

टीका—भगवानाह—‘गोयमा’ इत्यादि । ‘गोयमा ! अय ण जवुद्दीवे दीवे’  
हे गौतम ! अय गल जम्बूद्वीपो द्राप ‘सव्वदीवसमुद्दाण सव्वम्भतराए’ सर्वद्वीपसमु-  
द्राणा सत्राभ्यन्तरक = सर्वद्वीपसमुद्रमभ्यन्तरा, ‘सव्वखुडाए’ सर्वखुडक = सर्वद्वीपसमुद्रापेक्षया  
लघु, ‘वट्टे’ वृत्त = गोत्राकार, मोक्षकर घनवृत्तोऽपि भवेत् तदव्यवच्छेदार्थं प्रतरवृत्ततामाह—  
‘तेह्णापूय—संठाण—सठिए’ तैल्यपूप—मस्थान—मस्थित — तैल्यमिति घृतस्योपलक्षणम्, तेन  
तैल्यन्पिकाऽपूपाऽऽकारमस्थित, ‘वट्टे’ वृत्त, ‘रहचक्कवाल—संठाण—सठिए’ रहचक्रवाल-

जाती हे कि ( उउमत्ये ण मणुस्से तेसिं णिज्जरापोमालाण णो किंचि उण्णेण वण्ण  
जाय जाणइ पासइ ) छन्नस्य मनुष्य, उन केयल भगवान क उन निर्जराप्रधान पुद्गलों के  
वर्ण गत्र रस स्पर्श को न जान सकना है न देय सकता है ॥ म ७३ ॥

‘गोयमा ! अय ण’ इत्यादि ।

( गोयमा ! ) हे गौतम ! ( अय ण जवुद्दीवे दीवे ) यह जम्बूद्वीप नामका द्वीप  
( सव्वदीवसमुद्दाण ) समस्त द्वीप और समुद्रों का ( सव्वम्भतराए ) सर्वप्रकार से मध्य-  
यतीं है । अत यह ( सव्वखुडाए ) सब से छोटा है । ( वट्टे ) यह उलय के समान  
वृत्ताकार—गोत्र है । ( तेह्णा—पूय—संठाण—सठिए ) तैल्यपक पुआ क आकार जैसा गोल  
है । ( वट्टे रहचक्कवाल—संठाण—सठिए ) रहक पहिये जैसा गोल है । ( वट्टे पुस्सर-

दारखथी अेभ ठडेवाय ठे ठे ( उउमत्ये ण मणुस्से तेसिं णिज्जरापोमालाण णो  
किंचि उण्णेण वण्ण जाय जाणइ पासइ ) छन्नस्य मनुष्य ते देवली भगवानना  
ते निर्जराप्रधान पुद्गलोना वल्लुं, गध, रस, स्पर्शने नथी लक्ष्मी शक्ता ठे  
नयी देणी शक्ता ? ( सू. ७३ )

‘गोयमा ! अय ण’ इत्यादि

( गोयमा ! ) हे गौतम ! ( अय ण जवुद्दीवे दीवे ) आ जम्बूद्वीप नामको  
द्वीप ( सव्वदीवसमुद्दाण ) समस्त द्वीपो अने समुद्रोनी ( सव्वम्भतराए )  
सब प्रकारची मध्यवती ठे आथी ते ( सव्वखुडाए ) अधोची नानो ठे  
( वट्टे ) ते वलयना ( भगडी ) जेवो वृत्ताकार गोण ठे ( तेह्णापूय—संठाण स  
ठिए ) पुद्गलाना आदार जेवो गोण ८ ( वट्टे रहचक्कवाल—संठाण—सठिए )  
रचना पैडा जेवो गोण ठे ( वट्टे पुस्सरकणिया—संठाण—सठिए ) लभणी  
लक्ष्मी जेवो गोण छे ( वट्टे पटिण्ण—वट्टे—संठाण—सठिए ) धर्मादि—संठाण—सठिए



फासं जाणइ पासइ ? गोयमा । णो इणट्ठे समट्ठे ॥ सू० ७२ ॥

मूलम्—से केणट्ठेणं भंते । एव वुच्चइ—छउमत्थे णं मणुस्से तेसिं णिज्जरापोग्गलाण णो किञ्चि वण्णेणं वण्ण जाव जाणइ पासइ ? ॥ सू० ७३ ॥

कालादिरूप, 'ग्रेण गध' गधेन गधम्, 'रसेन रसं' रसेन रसम्, 'फासेण फासं' स्पर्शेन स्पर्श 'जाणइ' जानाति विशेषतः, 'पासइ' पश्यति सामान्यतः किम् ? उत्तरमाह—'गोयमा' हे गौतम ! 'णो इणट्ठे समट्ठे' नायमर्थं समर्थ = सगत, कर्मपुद्गलानां साऽति शयज्ञानगम्यत्वात् । अत्र उद्मस्थगन्धेनातिशयनानरहितस्य विवक्षितत्वादिति भावः । एव गधादयोऽपि हेया ॥ सू० ७२ ॥

टीका—'से केणट्ठेण भंते' इत्यादि । 'से केणट्ठेण भंते' अथ केनाऽर्थेन भदत ! 'एव वुच्चइ' एवमुच्यते—'छउमत्थे ण मणुस्से' उद्मस्थ खलु मनुष्य 'तेसिं णिज्जरापोग्गलाण' तेषां निर्जरापुद्गलानां 'णो किञ्चि वण्णेण वण्ण जाव जाणइ पासइ' नो किञ्चिद्वर्णेन वर्णं यावज्जानाति पश्यति ॥ सू० ७३ ॥

ग्रेण गध रसेण रस फासेण फास जाणइ पासइ ) वर्ण से वर्ण को, गध से गध को, रस से रस को और स्पर्श से स्पर्श को जानना है देखता है ? उत्तर—(गोयमा ।) हे गौतम ! ( णो इणट्ठे समट्ठे ) यह अर्थ सिद्धात से समर्थित नहा है । अर्थात् उद्मस्थ केवली भगवान् के निर्जगप्रधान पुद्गल के रूप, रस, गध, और स्पर्श को किञ्चिमात्र भी नहा जान सकता है, न देख सकता है ॥ सू० ७२ ॥

'से केणट्ठेण भंते' इत्यादि ।

( भंते । ) हे भदत ! ( से ) यह बात ( केणट्ठेण एव वुच्चइ ) किस—कारण एसी कही

वर्णने, गधधी गधने, रसधी रसने अने स्पर्शधी स्पर्शने जाणु छे ? जाणु ७ ? उत्तर—( गोयमा ! ) हे गौतम ! ( णो इणट्ठे समट्ठे ) आ अर्थ सिद्धातवी समर्थन पायेवो नथी, अर्थात् छद्मस्थ पुरुष केवली भगवान् निर्जगप्रधान पुद्गलानां रूप, रस, गध तथा स्पर्शने किञ्चित् मात्र पणु जाणुी शकता नथी, तेम ज्येष्ठ शकता पणु नथी ( सू० ७२ )

'से केणट्ठेण भंते' इत्यादि

( भंते । ) हे भदन्त ! ( से ) आ बात ( केणट्ठेण एव वुच्चइ ) शा

**મૂલમ્—**દેવે ન મહદ્વિષ્ણ મહજ્જુદ્ધ મહવ્વલે મહાજસે  
મહાસોમ્લે મહાણુભાવે સવિલેવણ ગધસમુગ્ગય ગિણ્હરૂ, ગિણ્હિત્તા  
તં અવદાલેરૂ, અવદાલિત્તા જાવ રૂણામેવત્તિ કદ્દુ કેવલ-

**ટીકા—**‘દેવે ન’ ઇત્યાદિ । ‘દેવે ન’ દેવ સ્વલ ‘મહદ્વિષ્ણ’ મહદ્વિક =  
ત્રિપુલૈશ્વર્યયુક્ત, ‘મહજ્જુદ્ધ’ મહાવૃત્તિક =મહાતેજસ્વી, ‘મહવ્વલે મહાજસે’ મહાનલો  
મહાયજ્ઞા ‘મહાસોમ્લે’ મહાસૌગંધ્ય =મહાસુગંધ, ‘મહાણુભાવે’ મહાનુભાવ, ‘સવિલેવણ’  
સવિલેપન ‘ગંધસમુગ્ગય’ ગંધસમુદ્ગમ=ગંધનપુટક ‘ગિણ્હરૂ’ ગૃહ્ણાતિ, ‘ગિણ્હિત્તા’ ગૃહીવા  
ત=ગંધસમુદ્ગમ ‘અવદાલેરૂ’ અપાલયતિ=અદાપ્રાપ્તયતિ, ‘અવદાલિત્તા’ અવદાલ્ય=  
અદાપ્રાપ્ત, ‘જાવ રૂણામેવત્તિ કદ્દુ’ યાત્ત્વ ઇદમેવમિતિ કૃત્વા, રૂ યાવચ્છન્દ પરિમાણ-  
ર્થસ્તાવદિત્યસ્ય સાપેક્ષ, રૂદ=ગમનમ્, એવમ્=ઔટિકાત્રય યાવતા કાલેન ભવતિ તાવત્કા-

વિક્રમવાળા છે । ઇસકી પરિધિ ત્રીન લાખ સોલ્હ હજાર દો સૌ સત્તાદસ યોજન ત્રીન કોજ  
એકસૌ અઘાદસ ધનુષ સાડે તેરહ અગુલ સે રૂઠ અધિક હે । ઇસસે યહ પરિવેષ્ટિત હે ॥ સૂ ૭૪ ॥

‘દેવે ન મહદ્વિષ્ણ’ ઇત્યાદિ ।

(મહદ્વિષ્ણ) મહાઋદ્ધિ કા ધારા (મહવ્વલે) મહાનલિઠ (મહાજસે) અતિશય  
યજ્ઞસ્વી (મહાસોમ્લે) અત્યંતસૌખ્યવાલે (મહાણુભાવે) એવં અત્યંત પ્રભાવશાલી એસા  
કોઈ (દેવે ન) દેવ (સવિલેવણ ગંધસમુગ્ગય) વિલેપનસહિત એક ગધ કે સમુદ્ગમ  
(પેટા) કો (ગિણ્હરૂ) લેવે, (ગિણ્હિત્તા) ઓર લેકર ઇસે (અવદાલેરૂ) વહીં પર  
લોલે, (અવદાલિત્તા) લોલકર (જાવ રૂણામેવત્તિ કદ્દુ કેવલરૂપ જબુદીવ દીવ)

પોળો છે તેનો પરિધ ત્રણ લાખ સોળ હજાર એસો સત્તાવીસ યોજન ત્રણ  
કોશ એડસો અટાવીસ ધનુષ અને સાડા તેર આગળવી જરા વધારે છે તે  
એટલા ઘેરાવામાં છે (સૂ ૭૪)

‘દેવે ન મહદ્વિષ્ણ’ ઇત્યાદિ

(મહદ્વિષ્ણ) મહાઋદ્ધિના ધારી (મહવ્વલે) મહાબલિષ્ઠ (મહાજસે)  
અતિશય યજ્ઞસ્વી (મહાસોમ્લે) અત્યંત સૌખ્યવાળા (મહાણુભાવે) તેમજ  
અત્યંત પ્રભાવશાળી એવા કોઈ (દેવે ન) દેવ (સવિલેવણ ગંધસમુગ્ગય)  
વિલેપન સહિત એક ગંધસમુદ્ગમ (ગંધપ્રાપ્ત્યની પેટી) ને (ગિણ્હરૂ)  
લીએ, (ગિણ્હિત્તા) અને લઈને તેને (અવદાલેરૂ) ત્યાજ ઉઘાડે, (અવદાલિત્તા)  
ઉઘાડીને (જાવ રૂણામેવત્તિ કદ્દુ કેવલરૂપ જબુદીવ દીવ) તે સમસ્ત જ પૂદી-

वट्टे रहचक्रवाल-सठाण-संठिए वट्टे पुम्खर-कणिया-सठाण-  
सठिए वट्टे पडिपुण्ण-चंद-सठाणसठिए एक्क जोयणसयसहस्स  
आयामविम्बभेण तिण्णि जोयणसयसहस्साइ सोलस सहस्साइ  
दोण्णि य सत्तावीसे जोयणसए तिण्णि य कोसे अट्ठावीस च  
धणुसय तेरस य अगुलाइ अट्ठगुलिय च किंचि विसेसाहिए  
परिक्खेवेण पण्णत्ते ॥ सू० ७४ ॥

सस्थान मस्थित -चक्रवाल=मण्डल, मण्डलप्रवर्तनयोगाद्य रथचक्रमपि रथचक्रवाल, तत्सस्थानेन  
सस्थित -रथचक्राऽऽकारमस्थित इत्यर्थ 'वट्टे' वृत्त 'पुम्खर कणिया सठाण सठिए वट्टे'  
पुम्करकर्णिका-सस्थान-सस्थित -पञ्चरात्रकोणसदृशाकारयुक्त, 'एक्क जोयणसयसहस्स  
आयामविम्बभेण' एक योजनगतसहस्रम् आयामविम्बभेग=द्वैर्ध्वपरिणाहाम्यामेकलव्ययोज  
नप्रमाण, 'वट्टे' वृत्त, 'पडिपुण्ण-चंद-सठाण सठिए' प्रतिपूर्ण-चन्द्र-सस्थान-सस्थित,  
'तिण्णि जोयणसयसहस्साइ' त्रीणि योजनगतसहस्राणि=त्राणि लक्षाणि योजनानि, 'सोलस  
सहस्साइ' षोडश सहस्राणि, 'दोण्णि य सत्तावीसे जोयणसए' द्वे च सप्तविंशे योजनगते=  
सप्तविंशत्यधिके द्वे गते योजनानि 'तिण्णि य कोसे' त्राश्च कोशान् 'अट्ठावीस च धणुसय'  
अष्टाविंश च धनुःगतम्=अष्टाविंश यधिकगतधनुषि, 'दस य अगुलाइ' त्रयोदश चाङ्गुलानि  
'अट्ठगुलिय च' अष्टाङ्गुलिकञ्च 'किंचि विसेसाहिए' किञ्चिद्विशेषाऽधिक 'परिक्खेवेण'  
परिक्षेपेण=परिधिना 'पण्णत्ते' प्रज्ञप्तम् ॥ सू० ७४

कणिया-सठाण-सठिए) कमलक्री कर्णिका के जैसा गोल है। (वट्टे पडिपुण्ण-  
चंद-सठाण-सठिए) पूर्णचन्द्रमण्डल के जैसा गोल है। (एक्क जोयणसयसहस्स  
आयामविम्बभेण तिण्णि जोयणसयसहस्साइ सोलससहस्साइ दोण्णि य सत्तावीसे  
जोयणसए तिण्णि य कोसे अट्ठावीस च धणुसय तेरस य अगुलाइ अट्ठगुलिय च  
किंचि विसेसाहिए परिक्खेवेण पण्णत्ते) यह जवूद्वीप एक लग्न योजनका आयाम एवं

७५० गोण छे (एक्क जोयण सयसहस्स आयामविम्बभेण तिण्णि जोयण  
सयसहस्साइ सोलससहस्साइ दोण्णि य सत्तावीसे जोयणसए तिण्णि य कोसे  
अट्ठावीस च धणुसय तेरस य अगुलाइ अट्ठगुलिय च किंचिविसेसाहिए परिक्खेवेण  
पण्णत्ते) आ ७५०द्वीप १ लाण योजनना आयाभ तेभञ्ज विष्क लवाणे लाणे-

**मूलम्—देवे ण महड्डिए महज्जुडए महच्चले महाजसे**  
**महासोक्खे महाणुभावे सविलेवण गधसमुग्गय गिण्हइ, गिण्हित्ता**  
**त अवदालेइ, अवदालित्ता जाव इणामेवत्ति कट्टु केवल—**

**टीका—**‘देवे ण’ इत्यादि । ‘देवे ण’ देव खलु ‘महड्डिए’ महर्द्धिक = विपुलैश्वर्ययुक्त, ‘महज्जुडए’ महाघुतिक = महातेजस्वी, ‘महच्चले महाजसे’ महानलो महायगा ‘महासोक्खे’ महासौग्य = महासुखा, ‘महाणुभावे’ महानुभाव, ‘सविलेवण’ सन्निपेन ‘गधसमुग्गय’ गधसमुद्रगम् = गधसमुद्रक ‘गिण्हइ’ गृह्णाति, ‘गिण्हित्ता’ गृह्णाता त = गधसमुद्रगम् ‘अवदालेइ’ अवदालयति = उदघाटयति, ‘अवदालित्ता’ अवदान्य = उदघाट्य, ‘जाव इणामेवत्ति कट्टु’ यावत् इदमेवमिति कृत्वा, इह यावच्छब्द परिमाणार्थकस्तान्नित्यस्य सापेक्ष, इदं = गमनम्, एवम् = टोटिकाग्रय यावता कालेन भवति तावका-

विष्कम्भनाल है । इसकी परिधि तीन लाख सोलह हजार दो सौ सत्तारस योजन तीन कोश एकसौ अठारस धनुष साडे तेरह अंगुल से कुछ अधिक है । उससे यह परिवेष्टित है ॥ सू ७४ ॥

‘देवे ण महड्डिए’ इत्यादि ।

(महड्डिए) महानर्द्धिक का धारा (महच्चले) महानलिष्ठ (महाजसे) अतिशय यशस्वी (महासोक्खे) अत्यंत सौख्यवाले (महाणुभावे) एवं अत्यंत प्रभावशाली ऐसा कोइ (देवे ण) देव (सविलेवण गधसमुग्गय) निपेनसहित एक गध के समुद्रक (पेट) को (गिण्हइ) लेवे, (गिण्हित्ता) और लेकर उसे (अवदालेइ) वहीं पर सोले, (अवदालित्ता) खोलकर (जाव इणामेवत्ति कट्टु केवलरूप जवुदीव दीव)

घोणो छे तेनो परिध त्रणु दाअ मोण डलर अनो सत्तावीश योजन त्रणु टोश ओओ ओट्ठावीस धनुष अने साडा तेर आगणथी जरा वधारे छे ते ओट्ठा घेरावाभा ७ (सू ७४)

‘देवे ण महड्डिए’ इत्यादि

(महड्डिए) महानर्द्धिक का धारा (महच्चले) महानलिष्ठ (महाजसे) अतिशय यशस्वी (महासोक्खे) अत्यंत सौख्यवाला (महाणुभावे) तेभज्ज अत्यंत प्रभावशाली ओवा कोइ (देवे ण) देव (सविलेवण गधसमुग्गय) निपेन सहित ओइ गधसमुद्रगम् (सुगधद्रव्य की पेट) ने (गिण्हइ) लीओ, (गिण्हित्ता) अने लधने तेने (अवदालेइ) त्याज उघाडे, (अवदालित्ता) उघाडीने (जाव इणामेवत्ति कट्टु केवलरूप जवुदीव दीव) ते सभस्त ज भूद्धी-

કપ્પં જબુદ્દીવં દીવં તિહિ અચ્છરાણિવાણ્હિં તિસત્તલુત્તો અણુપ-  
રિયટ્ઠિત્તા ણ હવ્વમાગચ્છેજ્ઞા ॥ સૂ. ૭૫ ॥

મૂલમ્—સે ણૂણં ભત્તે । સે કેવલકપ્પે જબુદ્દીવે દીવે  
તેહિ ઘાણપોગ્ગલેહિ ફુડે ? હતા । ફુડે ॥ સૂ. ૭૬ ॥

લિકમ્—સત્વરમિત્યર્થ, ઇતિ ક્વા, ‘કેવલકપ્પ’ કપટકપ્પ=સર્પ, ‘જબુદ્દીવ’ જમ્બૂદ્વીપ  
‘દીવં’ દ્વાપ ‘તિહિં’ ત્રિમિ ‘અચ્છરાણિવાણ્હિં’ અચ્છરાશબ્દો દેગાયરઝોટિકાગાચક, ઝોટિ  
કામિરિત્યર્થ, ‘તિસત્તલુત્તો’ તિસત્તલુત્ત = ૫૬ વિશતિગારાન ‘અણુપરિયટ્ઠિત્તા ણ’ અનુપર્યટ્ઠ્ય=  
પરિશ્રમ્ય લલ્લ ‘હવ્વમાગચ્છેજ્ઞા’ ગ્રીષ્માગચ્છેત્ । ઝોટિકાગાયકાલસમકાલે એવ સર્પ  
જમ્બૂદ્વીપમેકવિંશતિવારાન્ પરિશ્રમ્ય ગ્રીષ્માગચ્છેદિત્યર્થ ॥ સૂ. ૭૫ ॥

ટીકા—ગૌતમ પૂછતિ—‘સે ણૂણં ભત્તે’ । ‘સે ણૂણં ભત્તે’  
અથ નૂન હે ભદત । ‘સે કેવલકપ્પે જબુદ્દીવે દીવે’ સ કેવલકપ્પે જમ્બૂદ્વાપ દ્વીપે  
‘તેહિં’ તૈ, ‘ઘાણપોગ્ગલેહિં’ ઘ્રાણપુદ્ગલૈ = ગંધપુદ્ગલૈ ‘ફુડે’ સ્પૃષ્ટ કિમ્, ‘મગવા  
નાહ—‘હતા । ફુડે’ હત । સ્પૃષ્ટ ॥ સૂ. ૭૩ ॥

उस समस्त जंबूद्वीप की ( तिहिं अचछराणिवाएहिं ) तीन चुटकी बजाने में जितना  
समय लगे उतने समय में ( तिसत्तलुत्तो ) तीनगुणित सात—इक्कीस बार (अणुपरियट्ठित्ता)  
प्रदक्षिणा देकर ( हव्वमागच्छेज्जा ) वहां पर गीघ्र आजावे ॥ सू. ७५ ॥

‘સે ણૂણં ભત્તે’ ।’ इत्यादि ।

गौतम पूछते हैं—(से णूणं भत्ते । से केवलकपे जंबुद्वीवे द्वीवे ) हे भदत ।  
वह समस्त जंबूद्वीप ( तेहिं घाणपोगलेहिं फुडे ? ) क्या उस समस्त सुगन्धित पुद्गलों से  
स्पर्श हो जाता है ? उत्तर—(हता । फुडे) हा । हो जाता है ॥ सू. ७६ ॥

પની ( તિહિં અચ્છરાણિવાણ્હિં ) ત્રણ ચપટી વગાડવામાં બેટલો સમય લાગે  
તેટલા સમયમાં ( તિસત્તલુત્તો ) એટલીસવાર ( અણુપરિયટ્ઠિત્તા ) પ્રદક્ષિણા  
દઈને ( હવ્વમાગચ્છેજ્ઞા ) ત્યાં પાછો બેટલી આવી બાથ ( સૂ. ૭૫ )

‘સે ણૂણં ભત્તે ।’ इत्यादि

गौतम पूछे छे—(से णूणं भत्ते । से केवलकपे जंबुद्वीवे द्वीवे ) हे  
भदन्त ! आ समस्त जंबूद्वीप ( तेहिं घाणपोगलेहिं फुडे ) शु ते समस्त  
सुगन्धित पुद्गलोंने स्पर्श थछ जाय छे ? उत्तर—(हता । फुडे) हा, थछ  
जाय छे ( सू. ७६ )

मूलम्—छउमत्थे ण भते । मणुस्से तेसि घाणपो-  
गलाण किचि वण्णेण वण्ण जाव जाणइ पासइ ? गोयमा ।  
णो इणहे समहे ॥ सू० ७७ ॥

मूलम्—से तेणट्ठेण गोयमा । एव बुच्चइ—छउमत्थे

टीका—पुनर्गीतम् पृच्छति—‘छउमत्थे ण’ इत्यादि । ‘भते’ हे भदन्त ।  
‘छउमत्थे ण मणुस्से’ उग्रस्थ खलु मनुष्य, ‘तेसि घाणपोगलाण’ तेषां घाणपुद्गलानां  
‘किचि वण्णेण वण्ण जाव जाणइ पासइ’ किञ्चिद्वर्णेन वर्णं यावज्जानाति पश्यति किम् ?  
भगवानाह—‘गोयमा । णो इणहे समहे’ गौतम । नाप्यमर्थं समर्थं ॥ सू ७७ ॥

टीका—‘से तेणट्ठेण’ इत्यादि । ‘से तेणट्ठेण गोयमा । एव बुच्चइ’ अथ

‘छउमत्थे ण भते । मणुस्से’ इत्यादि ।

पुनर् गौतम ने पूछा—(छउमत्थे ण भते । मणुस्से) हे भदन्त । क्या उग्रस्थ  
मनुष्य, (तेसि घाणपोगलाण) उन सुगन्धित पुद्गलों को (किचि वण्णेण वण्ण जाव)  
वर्ण से यावत् गन्ध स्पर्शादि से थोड़ा भी (जाणइ पासइ) जान सकता है ? देख सकता  
है ? प्रभु ने कहा कि (गोयमा ।) हे गौतम । (णो इणहे समहे) यह अर्थ समर्थ  
नहीं है ॥ सू ७७ ॥

‘से तेणट्ठेण’ इत्यादि ।

(से तेणट्ठेण गोयमा । एव बुच्चइ) हे गौतम । उग्रस्थ उन निर्जरापुद्गलों को  
गन्धिगुणों द्वारा थोड़ा भी नहीं जान सकता है—यह जो बात कही गई है सो इसलिये

‘छउमत्थे ण भते । मणुस्से’ इत्यादि

पुनर् गौतमे पृच्छतु—(छउमत्थे ण भते । मणुस्से) हे भदन्त । शु छग्रस्थ मनुष्य,  
(तेसि घाणपोगलाण) ते सुगन्धित पुद्गलानां वर्णं यावत् तेभ्यः गन्ध स्पर्श  
आदिभिः चरा पक्षु (जाणइ पासइ) नक्षी शक्ते छे ? नक्षी शक्ते छे ? प्रभुने  
उत्तर दत्तं (गोयमा ।) हे गौतम । (णो इणहे समहे) अथ अर्थ समर्थ  
नहीं (सू ७७)

‘से तेणट्ठेण’ इत्यादि

(से तेणट्ठेण गोयमा । एव बुच्चइ) हे गौतम । उग्रस्थ, ते निर्जरा-  
पुद्गलानां गन्ध आदि-शुद्धि द्वारा चरा पक्षु नक्षी शक्ते नक्षी अर्थ न

ળ મણુસ્સે તેસિ નિજરાપોગ્ગલાળ ણો કિંચિ વળ્ણેણં વળ્ણ  
જાવ જાણઙ પાસઙ ॥ સૂ. ૭૮ ॥

મૂલમ્—एए सुहुमा ण ते पोग्गला पण्णत्ता, समणा-

તેનાડર્યેન હ ગૌતમ ! એવમુચ્યતે—‘છઝમત્યે ણ મણુસ્સે’ ઇમથ સ્વલુ મનુપ્ય ‘તેસિ  
ગિજ્જરાપોગ્ગલાળ’ તેપા નિર્જરાપુદગલાના ‘ન કિંચિ વળ્ણેણ’ ન કિંચિદ્ વળ્ણેન ‘વળ્ણ’  
વર્ગ ‘જાવ જાણઙ પાસઙ’ યાનજાનાતિ પ યતિ । તસ્ય ઇમથસ્ય સાતિશયજાનાભાવાત્સ  
યથાવસ્થિતસ્વરૂપેણ વર્ગાદિક ન જાનાતી યર્થ ॥ સૂ. ૭૮ ॥

ટીકા—‘एए सुहुमा’ इत्यादि । ‘एए’ एते वगदयस्तथा ‘सुहुमा’  
सूहमा सन्ति यत् तान् यथान्वितस्वरूपेण उग्रस्थो न जानाति, तथा ‘ते पोग्गला’ ते  
पुद्गला = निर्जरापुद्गला अतिसूहमा ‘पण्णत्ता’ प्रज्ञा । ‘समणाउसो’ हे श्रमण ! हे  
आयुष्मन् ! अथवा—श्रमणासावायुमाश्चेति समासस्तस्यामन्त्रेण हे श्रमणायुष्मन् ! हे गौतम !

કહી ગઈ છે કે ( છઝમત્યે ણ મણુસ્સે ) ડસ ઇમથ કે સાતિશય જ્ઞાન કા અભાવ છે,  
અન વહ યથાવસ્થિત રૂપ સે ( તેસિ ગિજ્જરાપોગ્ગલાળ ) ડન નિર્જરિત પુદ્ગલો કે ( ણો  
કિંચિ વળ્ણેણ વળ્ણ જાવ જાણઙ પાસઙ ) વળ્ણાન્નિક કો થોડા મી નહો જાન સકતા છે,  
ન દેશ સકતા છે ॥ સૂ. ૭૮ ॥

‘एए सुहुमा ण’ इत्यादि ।

( एए सुहुमा ण ते पोग्गला पण्णत्ता ) ડન નિર્જરાપુદ્ગલો કો ઇમથ યથા  
વસ્થિત રૂપસે ડસ કારણ સે મી નહા જાન સકતા છે કે ડન પુદ્ગલો કે વર્ગાદિક ગુણ  
સૂહમ છે, અત ( સમગાડસો ! સન્વલોય પિ ય ણ તે ફુસિત્તા ણ ચિદ્ધતિ ) છે આયુ

વાત ઢહી છે તે એ માટે કહેલી છે કે ( છઝમત્યે ણ મણુસ્સે ) તે છઝમથને  
માતિશય જ્ઞાનનો અભાવ છે તેવી તે યથાવસ્થિતરૂપથી ( તેસિ ગિજ્જરાપા  
માલાળ ) તે નિર્જરિત પુદ્ગલોના ( ણો કિંચિ વળ્ણેણ વળ્ણ જાવ જાણઙ પાસઙ )  
વધુ આદિડને જરા પણ બાણી શકતો નથી, બેધ પણ શકતો નથી ( સૂ. ૭૮ )

‘एए सुहुमा ण’ इत्यादि

( एए सुहुमा ण ते पोग्गला पण्णत्ता ) તે નિર્જરાપુદ્ગલોને છઝમથ  
યથાવસ્થિતરૂપથી એ ડરણવી પણ બાણી શકતો નથી કે તે પુદ્ગલોના વધુ  
આદિડ ગુણ સૂહમ છે તેથી ( સમગાડસો ! સન્વલોય પિ ય ણ ફુસિત્તા ણ  
ચિદ્ધતિ ) છે આયુષ્મન્ શ્રમણ ! જેવી રીતે છઝમથ ગધ આદિક ગુણો દ્વારા

उसो । सव्वलोय पि य ण ते फुसित्ता ण चिट्ठति ॥ सू० ७९ ॥

मूलम्—कम्हा ण भत्ते । केवली समोहणति ? कम्हा ण केवली समुद्घाय गच्छति ? गोयमा । केवलीण चत्तारि कम्मसा

यथाऽतिसूक्ष्ममाद् गन्धपुद्गलान जानायेत् निर्जरापुद्गलानपानि दृष्टान्तप्रदर्शनम् । 'सव्व लोय पि य ण' सर्गलोकमपि च गच्छ ते=निर्जरापुद्गल 'फुसित्ता ण' स्पृष्ट्वा गच्छ 'चिट्ठति' निष्ठति ॥ सू ७९ ॥

टीका—गौतम पृच्छति—'कम्हा ण भत्ते' । इत्यादि । 'कम्हा ण भत्ते' । कस्मात् गच्छ भन्त ! = हे भन्त ! कस्मात् गच्छ 'केवली' केवलिन 'समोहणति' समुद्गन्ति = कस्मै प्रयोजनाय केवलिन समुद्घात उर्जन्तो यर्थ, उक्तमर्थ—पुन सुप्रयोज्यार्थमाह—'कम्हा ण केवली' कस्मात् गच्छ केवलिन, 'समुग्गाय' समुद्घातम् = आमप्रदेशप्रसारकता गच्छति = प्रामुञ्चति, भगवानुत्तरमाह—'गोयमा' । गौतम । 'केवलीण चत्तारि कम्मसा' केवलिना च चार

प्सन् श्रमण । जिस प्रकार उन्नत्य गन्धादिक गुणा द्वारा अत्यन्त सूक्ष्म रूप से परिणत गन्ध पुद्गलों को यथावस्थित रूपसे नहीं जान सकता है उसी प्रकार वह अत्यन्त सूक्ष्मरूप से परिणत होने के कारण उन निर्जरापुद्गलों को भी गन्धान्तरिक गुणद्वारा न जान सकता है, न देख सकता है । इस दृष्टान्त से यह बात स्फुट हो जाता है ॥ स ७९ ॥

'कम्हा ण भत्ते !' इत्यादि ।

गौतम ने पुन प्रश्न किया—( भत्ते ! ) हे भन्त ! ( कम्हा ण ) किस कारण से ( केवली ) केवली भगवान् ( समोहणति ) समुद्घात करते हैं ? अर्थात्—केवलियों को समुद्घात किस प्रयोजन के लिये करना पड़ता है ? उत्तर—( गोयमा ! ) हे गौतम ! ( केवलीण चत्तारि कम्मसा अपल्लिक्खीणा भवति ) केवलियों के चार कर्म अपल्लिखित रहते

अत्यन्त सूक्ष्मरूपमा परिष्णाम यामेवा गन्धपुद्गलाने यथावस्थितरूपधी जाण्ही शब्दता नथी, तेवीज्जी शीते अत्यन्त सूक्ष्मरूपमा परिष्णाम यामेवा डोवाने णरणे ते निर्जरापुद्गलाने पण्ण गन्ध आदिज्ज शुष्ण ठारि जाण्ही शब्दता नथी, तेम जेध शब्दता नथी आ दृष्टातथी जे वात स्पष्ट थर्क जाय छे ( सू ७९ )

'कम्हा ण भत्ते । केवली समोहणति' इत्यादि

गौतमे वली पाठो प्रश्न उद्यो—( भत्ते ! ) हे भन्त ! ( कम्हा ण ) क्या जाण्णथी ( केवली ) केवली भगवान् ( समोहणति ) समुद्घात करे छे, अर्थात्—केवलीज्जोने समुद्घात क्या प्रयोजनने भाटे करेवा पड़े छे ? उत्तर—( गोयमा ! ) हे गौतम ! ( केवलीण चत्तारि कम्मसा अपल्लिक्खीणा भवति ) केवलीज्जोना गार



અપલિપ્ત્વીણા ભવતિ, તંજહા—(૧) વેયણિજ્જં (૨) આઉયં ૩ ણામં  
ગોત્ત સઽવ્વહુણ્ણે સે વેયણિજ્જે કમ્મે ભવઈ, સઽવ્વથોવે સે આઉણ્ણ  
કમ્મે ભવઈ। વિસમ સમં કરેઈ વંધણેહિં ઠિઈહિ ય, વિસમ-  
સમકરણયાણ વંધણેહિં ઠિઈહિ ય। એવ સ્વલુ કેવલી સમોહણંતિ,  
એવ સ્વલુ કેવલી સમુગ્ધાય ગચ્છંતિ ॥ સૂ. ૮૦ ॥

કર્મણા 'અપલિપ્ત્વીણા' અપરિક્ષીણા = અવશિષ્ટા 'ભવતિ' ભવતિ = સત્તિ, 'ત જહા' તયયા—'વેયણિજ્જં' વેદનીયમ્, 'આઉયં' આયુ, 'ણામં' નામ, 'ગોત્ત' ગોત્રમ્, 'સઽવ્વહુણ્ણે સે વેયણિજ્જે કમ્મે ભવઈ' સર્વગ્રહુલતદ્ વેદનીયં કર્મ ભવતિ, 'સઽવ્વથોવે સે આઉણ્ણ કમ્મે ભવઈ' સર્વસ્તોક તદ્ આયુ કર્મ ભવતિ, 'વિસમ સમ કરેઈ વંધણેહિં ઠિઈહિ ય' વિષમ સમ કરોતિ વંધનૈ—પ્રદેશનન્ધાનુભાગવધાવાશ્રિત્યેતિ ભાવ, સ્થિતિમિથ્થ = સ્થિતિવંધનિશોધૈથ્થ, 'વિસમસમકરણયાણ વંધણેહિં ઠિઈહિ ય એવ સ્વલુ કેવલી સમોહણંતિ' એત્રૈય પદયોજના—એવ સ્વલુ વિષમસમકરણાય = વિષમકર્મણા સમીકરણાય વંધનૈ સ્થિતિમિથ્થ કેવલિન 'સમોહણંતિ' સમુદગન્તિ—સમુદગાત કુર્વન્તિ 'એવ સ્વલુ કેવલી સમુગ્ધાય ગચ્છંતિ' એવ સ્વલુ કેવલિન સમુદગાત ગચ્છંતિ ॥ સૂ. ૮૦ ॥

હે, (ત જહા) વે વે હૈ—(વેયણિજ્જ આઉય ણામ ગોત્ત) વેદનાય, આયુ, નામ ઓર ગોત્ર। (સઽવ્વહુણ્ણે સે વેયણિજ્જે કમ્મે ભવઈ) કેવલી મેં સત્તસે અધિક સ્થિતિવાલા ઉસ સમય વેદનાય કર્મ રહતા હે। (સઽવ્વથોવે સે આઉણ્ણ કમ્મે ભવઈ) તથા સવસે સ્તોક આયુર્કર્મ રહતા હૈ। (વિસમ સમ કરેઈ વંધણેહિં ઠિઈહિ ય વિસમસમકરણયાણ વંધણેહિં ઠિઈહિ ય) ઇસ વિષમતા કો સમ કરને કે ગિયે અથાત્ આયુર્કર્મ કી સ્થિતિ કે સમાન વેદનાયાદિક કર્મોં કી સ્થિતિ કરને કે લિયે કેવલી ભગવાન્ સમુદગાત કરતે હૈ। અય

ઠર્મ ણામી રહે છે, (ત જહા) તે આ છે (વેયણિજ્જ આઉય ણામ ગોત્ત) વેદનીય, આયુ, નામ અને ગોત્ર (સઽવ્વહુણ્ણે સે વેયણિજ્જે કમ્મે ભવઈ) ઉપજીમા સર્વથી વધારે સ્થિતિવાળા તે સમય વેદનીય ઠર્મ રહે છે (સઽવ્વથોવે સે આઉણ્ણ કમ્મે ભવઈ) તથા સર્વથી સ્તોક આયુકર્મ રહે છે (વિસમ સમ કરેઈ વંધણેહિં ઠિઈહિ ય, વિસમસમકરણયાણ વંધણેહિં ઠિઈહિ ય) આ વિષમતાને સમ કરવા માટે અર્થાત્ આયુકર્મની સ્થિતિ બરાબર વેદનીય

મૂલમ્—સઘ્વે વિ ણ મંતે ! કેવલી સમુદ્ધાય ગચ્છતિ ?  
 ણો ઇણદ્દે સમદ્દે ।

અકિત્તાણં સમુદ્ધાય, અણતા કેવલી જિણા ।

જરામરણવિપ્પમુક્કા, સિદ્ધિ વરગઈં ગયા ॥ સૂ૦ ૮૧ ॥

ટીકા—ગૌતમ પૃચ્છતિ—‘સઘ્વે વિ ણ’ ઇત્યાદિ । ‘સઘ્વે વિ ણ મંતે !’ સર્વે-  
 સ્પિ સ્વલ્લ મન્ત્ત ! = હે મદન્ત ! સર્વેસ્પિ સ્વલ્લ ‘કેવલી’ કેવલિન ‘સમુદ્ધાય’ સમુદ્ધાન  
 ‘ગચ્છતિ’ ગચ્છન્તિ કિમ્ ? ભગવાનાહ ‘ણો ઇણદ્દે સમદ્દે’ નાડયમર્થ સમર્થ ।

“અકિત્તા ણ સમુદ્ધાય, અણતા કેવલી જિણા ।

જરામરણવિપ્પમુક્કા, સિદ્ધિ વરગઈં ગયા ॥ ૧ ॥”

કર્મોં કા સ્થિતિબધ, અનુભાગબધ એવ પ્રદેશબધ, સમુદ્ધાત કરને સે આયુર્કર્મ કે સ્થિતિબધ,  
 અનુભાગબધ એવ પ્રદેશબધ કે ચરાવર હો જાતે હૈ । ( એવં સ્વલ્લ કેવલી સમોદ્ધણતિ, એવ  
 સ્વલ્લ કેવલી સમુદ્ધાય ગચ્છતિ ) ઇસ પ્રકાર કેવલિયોં કે સમુદ્ધાત કરને કા યદ્દ  
 પ્રયોજન હે । ઇસ પ્રકાર વે કેવલી સમુદ્ધાત કરતે હૈ ॥ સૂ ૮૦ ॥

‘સઘ્વે વિ ણ મંતે !’ ઇત્યાદિ ।

પ્રશ્ન—(મંતે ! ) હે મદન્ત ! કયા (સઘ્વે વિ ણ કેવલી ) સમસ્ત કેવલી  
 ભગવાન્ (સમુદ્ધાય ગચ્છતિ) સમુદ્ધાત કરતે હે । (ણો ઇણદ્દે સમદ્દે) હે ગૌતમ ! યદ્દ  
 અર્થ સમર્થિત નહીં હૈ, અર્થાત્—સમસ્ત કેવલા ભગવાન્ સમુદ્ધાત કરેં એસા કોઈ નિયમ

આદિઠ ઠમોંની સ્થિતિ ઠરવા માટે ઠેવલી ભગવાન સમુદ્ધાત ઠરે છે ખીજ  
 ઠમોંના સ્થિતિબધ, અનુભાગબધ તેમજ પ્રદેશબધ, સમુદ્ધાત ઠરવાથી આયુ  
 ઠમોંના સ્થિતિબધ, અનુભાગબધ તેમજ પ્રદેશબધના બરાબર થઈ બાય છે  
 ( એવ સ્વલ્લ કેવલી સમોદ્ધણતિ એવ સ્વલ્લ કેવલી સમુદ્ધાય ગચ્છતિ ) આ પ્રકારે  
 ઠેવલીઓને સમુદ્ધાત કરવાનુ આ પ્રયોજન છે આ પ્રકારે તે ઠેવલી સમુ  
 દ્ધાત ઠરે છે ( સૂ ૮૦ )

‘સઘ્વે વિ ણ મંતે ! કેવલી’ ઇત્યાદિ

પ્રશ્ન—(મંતે ! ) હે મદન્ત ! શુ (સઘ્વે વિ ણ કેવલી) વધા ઠેવલી  
 ભગવાન્ (સમુદ્ધાય ગચ્છતિ) સમુદ્ધાત કરે છે ? (ણો ઇણદ્દે સમદ્દે) હે  
 ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થિત નથી, અર્થાત્ સમસ્ત ઠેવલી ભગવાન સમુદ્ધાત

અપલિક્ષીણા ભવંતિ, તજહા—(૧) વેયણિજ્જ ! (૨) આઉયં ૩ ણામ  
ગોત્ત સવ્વહુણે સે વેયણિજ્જે કમ્મે ભવઈ, સવ્વત્થોવે સે આઉણ  
કમ્મે ભવઈ । વિસમ સમ કરેઈ વંધણેહિ ઠિઈહિ ય, વિસમ-  
સમકરણયાણ વંધણેહિ ઠિઈહિ ય । એવં સ્વલ્લુ કેવલી સમોહણંતિ,  
એવ સ્વલ્લુ કેવલી સમુદ્ધાય ગચ્છંતિ ॥ સૂ. ૮૦ ॥

કર્માશા ‘અપલિક્ષીણા’ અપરિક્ષીણા = અવશિષ્ટા ‘ભવતિ’ ભવતિ = સત્તિ, ‘ત જહા’  
તથા ‘વેયણિજ્જ’ વેદનીયમ્, ‘આઉય’ આયુ, ‘ણામ’ નામ, ‘ગોત્ત’ ગોત્રમ્,  
‘સવ્વહુણે સે વેયણિજ્જે કમ્મે ભવઈ’ સર્વગ્રહણ તદ વેદનીય કર્મ ભવતિ, ‘સવ્વત્થોવે  
સે આઉણ કમ્મે ભવઈ’ સર્વસ્તોક તદ આયુ કર્મ ભવતિ, ‘વિસમ સમ કરેઈ વંધણેહિ  
ઠિઈહિ ય’ વિષમ સમ કરોતિ વંધનૈ—પ્રદેશનધાનુભાગનધાવાશ્રિત્યેતિ ભાવ, સ્થિતિમિથ્થ=  
સ્થિતિવંધનિગેષૈથ, ‘વિસમસમકરણયાણ વંધણેહિ ઠિઈહિ ય એવ સ્વલ્લુ કેવલી  
સમોહણંતિ’ એત્રૈવ પદયોજના—એવ સ્વલ્લુ વિષમસમકરણાય=વિષમકર્મણા સમીકરણાય  
વંધનૈ સ્થિતિમિથ્થ કેવલિન ‘સમોહણંતિ’ સમુદ્ગન્તિ—સમુદ્ધાત કુર્વન્તિ ‘એવ સ્વલ્લુ  
કેવલી સમુદ્ધાય ગચ્છંતિ’ એવ સ્વલ્લુ કેવલિન સમુદ્ધાત ગચ્છન્તિ ॥ સૂ. ૮૦ ॥

હૈ, ( ત જહા ) વે યે હૈ—( વેયણિજ્જ આઉય ણામ ગોત્ત ) વેદનાય, આયુ, નામ ઔર ગોત્ર ।  
( સવ્વહુણે સે વેયણિજ્જે કમ્મે ભવઈ ) કેવલી મેં સવસે અધિક સ્થિતિવાલા ઉસ  
સમય વેદનાય કર્મ રહતા હૈ । ( સવ્વત્થોવે સે આઉણ કમ્મે ભવઈ ) તથા સવસે સ્તોક  
આયુકર્મ રહતા હૈ । ( વિસમ સમ કરેઈ વંધણેહિ ઠિઈહિ ય વિસમસમકરણયાણ વંધણેહિ  
ઠિઈહિ ય ) હિસ વિષમતા કો સમ કરને કે લિયે અર્થાત્ આયુકર્મ કી સ્થિતિ કે સમાન  
વેદનાયાદિક કર્મો કી સ્થિતિ કરને કે લિયે કેવલી ભગવાન્ સમુદ્ધાત કરતે હૈ । અય

ઢર્મ ણાકી રહે છે, ( ત જહા ) તે આ છે ( વેયણિજ્જ આઉય ણામ ગોત્ત )  
વેદનીય, આયુ, નામ અને ગોત્ર ( સવ્વહુણે સે વેયણિજ્જે કમ્મે ભવઈ )  
ઉપજીમા સર્વથી વધારે સ્થિતિવાળા તે સમય વેદનીય ઢર્મ રહે છે ( સવ્વ  
ત્થોવે સે આઉણ કમ્મે ભવઈ ) તથા સર્વથી સ્તોત્ર આયુકર્મ રહે છે ( વિસમ  
સમ કરેઈ વંધણેહિ ઠિઈહિ ય, વિસમસમકરણયાણ વંધણેહિ ઠિઈહિ ય ) આ  
વિષમતાને સમ કરવા માટે અર્થાત્ આયુકર્મની સ્થિતિ બરાબર વેદનીય

**મૂલમ્—**કેવલિસમુદ્ધાણં મંતે ! કઠ્ઠસમઙ્ગે પળ્લત્તે ?  
ગોયમા ! અઠ્ઠસમઙ્ગે પળ્લત્તે, ત જહા-પઢમે સમ્મ દંડ કરેઢ

માણ યત્ મોક્ષ પ્રયામનોઽભિમુખીકરણ તત્, તત્ત્વ ઉદયાવલિકાયા કર્મપુદ્ગલપ્રક્ષેપવ્યા-  
પારરૂપ ઉદીરણાવિશેષ । કેવલિસમુદ્ધાત યુર્વન્ કેવલી પ્રથમમેવાઽઽવર્જીકરણ કરોતિ ।  
ભગવાનાહ—‘ગોયમા !’ હે ગૌતમ ! ‘અસલ્લેખસમઙ્ગે અતોમુદ્ધત્તિયે પળ્લત્તે’  
અમાયેયસમયિકમ્ ભાન્તર્મૌહર્તિક પ્રનમમ્ ॥ સૂ. ૮૨ ॥

**ટીકા—**ગૌતમ પૃચ્છતિ—‘કેવલિસમુદ્ધાણં’ ઇત્યાદિ । ‘કેવલિસમુદ્ધાણં  
મંતે !’ કેવલિસમુદ્ધાત સ્વલ્લ મદન્ત ! = હે મદન્ત ! કેવલિસમુદ્ધાત ‘કઠ્ઠસમઙ્ગે  
પળ્લત્તે’ કતિસમયિક પ્રજ્ઞમ્, ભગવાનાહ—‘ગોયમા !’ હે ગૌતમ ! ‘અઠ્ઠસમઙ્ગે  
પળ્લત્તે’ અઠ્ઠસમયિક પ્રજ્ઞમ્ । અતર્મુહર્તભાવિપરમપદે કેવલિનિય સમુદ્ધાતો ભવતિ સ  
કેવલિસમુદ્ધાત, સ ચાષ્ટસુ સમયેષુ મત્તીયર્થ । તદેવાહ—‘તજહા’ તથા ‘પઢમે સમ્મ  
અભિમુલ્લ ક્રિયા જાતા હૈ ઉસકા નામ આવર્જીકરણ હૈ । યહ કેવલિસમુદ્ધાત કે પહિલ્લ હોતા  
હૈ । ઉદયાવલિકા મે કર્મપુદ્ગલ કા પ્રક્ષેપ કરને—રૂપ વ્યાપાર કા યહ નામાન્તર હૈ ॥ મૂ. ૮૨ ॥

‘કેવલિસમુદ્ધાણં મંતે !’ ઇત્યાદિ ।

પ્રશ્ન—(મંતે ! ) હે ભગવન્ ! ( કેવલિસમુદ્ધાણં કઠ્ઠસમઙ્ગે પળ્લત્તે )  
કેવલિસમુદ્ધાત કિતના સમય કા કહા ગયા હૈ ? ઉત્તર—( ગોયમા ) હે ગૌતમ !  
( અઠ્ઠસમઙ્ગે પળ્લત્તે ) હસકા કાલ ૮ સમય કા કહા ગયા હૈ । અન્તર્મુહર્ત મે  
પરમપદ કા લાભ જિનકો હોને ચાલ્લા હૈ એસે કેવલિયો દ્વારા જો સમુદ્ધાત ક્રિયા જાતા  
હૈ ઉસકા નામ કેવલિસમુદ્ધાત હૈ । હસકા કાલ ૮ સમય કા હૈ । ( તજહા ) વહ  
સમુદ્ધાત હસ પ્રકાર સે હોતા હૈ—( પઢમે સમ્મ દંડ કરેઢ ) પ્રથમ સમય મે કેવલી કે

શુભ મોક્ષની સામે ઢરવામા આવે છે તેનું નામ આવશ્કરણ છે તે  
કેવલિસમુદ્ધાતની પહેલા થાય છે ઉદયાવલિકામા કર્મપુદ્ગલોને પ્રક્ષેપ  
કરવા રૂપ વ્યાપારનું આ નામાન્તર છે ( સૂ. ૮૨ )

‘કેવલિસમુદ્ધાણં મંતે !’ ઇત્યાદિ

પ્રશ્ન—(મંતે ! ) હે ભગવાન્ ! ( કેવલિસમુદ્ધાણં કઠ્ઠસમઙ્ગે પળ્લત્તે )  
કેવલિસમુદ્ધાતના કેટલા સમય કહેલા છે ? ઉત્તર—( ગોયમા ! ) હે ગૌતમ !  
( અઠ્ઠસમઙ્ગે પળ્લત્તે ) તેનો કાળ ૮ સમયનો કહેલો છે અતર્મુહર્તમા પરમપદનો  
લાભ જેમને થવાનો હોય છે એવા કેવળીઓ દ્વારા જે સમુદ્ધાત કરવામા  
આવે છે તેનું નામ કેવલિસમુદ્ધાત છે તેનો કાલ ૮ સમયનો છે ( તજહા )

**મૂલમ્—કહસમણ ણ મંતે ! આઝ્જીકરણે પળ્લત્તે !**  
**ગોયમા ! અસલ્લેજ્જસમણ અંતોમુહુત્તિણ પળ્લત્તે ॥ સૂ૦ ૮૨ ॥**

અરુવા સ્વલ્લ સમુદ્ધાતમ્, અનતા કેવલિનો જિના । જરામરણ વિપ્પમુક્કા, સિદ્ધિ  
 યરગતિ ગતા ॥ ૧ ॥ અયમાવ—પળ્લાસાયુપિ અગ્ગિટ સતિ ચેવા કેવલ જ્ઞાનમુત્પન્ન તે  
 નિયમત સમુદ્ધાત કુર્વન્તિ, અયે તુ સમુદ્ધાત કુર્વન્તિ ન વા કુર્વન્તાતિ ॥ સૂ૦ ૮૧ ॥

**ટીકા—**ગૌતમ પૃચ્છતિ—‘કહસમણ’ ઇત્યાદિ । ‘કહસમણ મંતે’ કતિ-  
 સમય સ્વલ્લ મદત । ‘આઝ્જીકરણે પળ્લત્તે’ આવર્જીકરણ પ્રજ્ઞપમ્ । આવર્ગ્યતેઽભિમુક્તી-  
 ક્રિયતે મોક્ષોઽનેતિ—આવર્ગ્યસ્તસ્ય કરણવિપ્રશ્વાયા વિપ્રત્યય । કેવલિસમુદ્ધાતાત્ પૂર્વ ક્રિય

નહીં હે । કયોં કિ (સમુદ્ધાય અક્કિતા) સમુદ્ધાત કો નહીં બી કરકે (અણતા કેવલી )  
 અનત કેવલી ( જિના ) જિન ( જરામરણવિપ્પમુક્કા ) જન્મ, જરા એવ મરણ સે રહિત  
 હોકર ( વરગઈ ) સિદ્ધિસ્વરૂપ સર્વોત્કૃષ્ટ ગતિ કો પ્રાપ્ત હુણ હૈ । ભાવાર્થ—જિનકી આયુ ૬  
 માસ કી ચાકી વચી હૈ ઓર અન ઉહે કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત હુઆ હૈ તો એસી સ્થિતિમા વે નિયમ  
 સે કેવલિસમુદ્ધાત કરત હૈ । ચાકી કે લિયે એસા કોઈ નિયમ નહીં હૈ કિ સમુદ્ધાત  
 કરે હી । ॥ સૂ. ૮૧ ॥

‘કહસમણ મંતે !’ ઇત્યાદિ ।

પ્રશ્ન—( મંતે ! ) હે મદત । ( કહસમણ આઝ્જીકરણે પળ્લત્તે ) મોક્ષ  
 પ્રાપ્તિ કા આવર્જીકરણ કિતને સમય કા હોતા હૈ । ઉત્તર—( અસલ્લેજ્જસમણ અંતોમુહુ-  
 ત્તિણ પળ્લત્તે ) અન્યાત સમય કા અતર્મુહૂર્ત કહા હૈ । જિસકે દ્વારા જીવ મોક્ષ કે

ઠરે એવો કોઈ નિયમ નથી, ડેમડે ( સમુદ્ધાય અક્કિતા ) સમુદ્ધાત ન પશુ  
 કરીને ( અણતા કેવલી ) અનત કેવલી ( જિના ) જિન ( જરામરણવિપ્પમુક્કા )  
 જન્મ, જરા તેમજ મરણથી રહિત થઈને ( વરગઈ ) સિદ્ધિસ્વરૂપ સર્વોત્કૃષ્ટ  
 ગતિને પ્રાપ્ત થયા છે । ભાવાર્થ—જેમની આયુ છ માસ બાકી રહે છે અને  
 હવે તેમને કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું છે, તો એવી સ્થિતિમા તેઓ નિયમથી  
 કેવલિસમુદ્ધાત ઠરે છે । બાકીને માટે એવો કોઈ નિયમ નથી કે સમુદ્ધાત  
 કરે જ ( સૂ. ૮૧ )

‘કહસમણ મંતે !’ ઇત્યાદિ

પ્રશ્ન—( મંતે ! ) હે મદન્ત । ( કહસમણ આઝ્જીકરણે પળ્લત્તે ) મોક્ષ  
 પ્રાપ્તિનું આવર્જીકરણ કેટલા સમયમા થાય છે । ઉત્તર—( અસલ્લેજ્જસમણ  
 અંતોમુહુત્તિણ પળ્લત્તે ) અન્યાત સમયનું અતર્મુહૂર્ત કહેલું છે જેના દ્વારા

समए लोय पूरेइ, पचमे समए लोय पडिसाहरइ, छठे समये  
मंथं पडिसाहरइ, सत्तमे समए कवाडं पडिसाहरइ, अठ्ठमे  
समए दड पडिसाहरइ, पच्छा सरीरत्थे भवइ ॥ सू० ८३ ॥

मूलम्—से णं भंते । तहा समुग्घाय गए कि मणजोग

दधातेन प्रसारितान् आत्मप्रदेशान् सहरति, तदाह—‘पचमे समये’ इत्यादि । ‘पचमे समए  
लोय पडिसाहरइ’ पचमे समये लोकं प्रतिस्हरति=चतुर्भिं समयैर्जगत्पूरणं कृत्वा पचमे  
समये आत्मप्रदेशान् अन्तरालावस्थितान् उपसहरति । ‘छठे समए मथ पडिसाहरइ’ पठे  
समये मन्थान् प्रतिसहरति । ‘सत्तमे समए कवाड पडिसाहरइ’ सत्तमे समये कपाट  
प्रतिसहरति । ‘अठ्ठमे समए दड पडिसाहरइ’ अठ्ठमे समये दण्डं प्रतिसहरति । ‘तओ  
पच्छा सरीरत्थे भवइ’ तत पश्चात् शरीरस्थो भवति ॥ सू. ८३ ॥

टीका—‘से ण भंते !’ इत्यादि । ‘से ण भंते !’ अथ खलु भदन्त ! ‘तहा

४ चार समय लगते हे । सो ये सर्वप्रथम ( पचमे समए लोयं पडिसाहरइ ) पचम  
समय में अंतराल मे स्थित उन आत्मप्रदेशों को उपसहृत करते हे । ( छठे समए मथ  
पडिसाहरइ ) छठे समय में मन्थाकाररूप से स्थित उन आत्मप्रदेशों को सक्कोचते है ।  
( सत्तमे समए कवाड पडिसाहरइ ) ७ वे समय मे कपाटाकारता को और ( अठ्ठमे  
समए दड पडिसाहरइ ) आठवें समय मे दडाकारता को सक्कुचित करते है । ( तओ  
पच्छा सरीरत्थे भवइ ) उसके बाद आत्मस्थ हो जाते है ॥ सू० ८३ ॥

‘से ण भंते !’ इत्यादि ।

( से ण भंते ! तहा समुग्घाय गए किं मणजोग जुजइ ) हे भदन्त ! इस

सहुथी पडेला ( पचमे समए लोय पडिसाहरइ ) पाचम समयमा, अंतरालमा  
रहेला ते आत्मप्रदेशोने उपसहार करे छे ( छठे समए मथ पडिसाहरइ )  
छठ्ठा समयमा मन्थाकाररूपथी स्थित ( रहेला ) ते आत्मप्रदेशोने सक्कोच  
छे ( सत्तमे समए कवाड पडिसाहरइ ) सातमा समयमा कपाटाकारताने, अने  
( अठ्ठमे समए दड पडिसाहरइ ) आठमा समयमा दडाकारताने सक्कुचित करे  
छे ( तओ पच्छा सरीरत्थे भवइ ) त्थारपणी आत्मस्थ थछं जाय छे ( सू. ८३ )

‘से ण भंते !’ इत्यादि

( से ण भंते ! तहा समुग्घाय गए किं मणजोग जुजइ ? ) हे भदन्त !

**વિરૂપ સમય કવાડ કરેડ, તરૂપ સમય મંથ કરેડ, ચતુરૂપ**

દડં કરેડ' પ્રથમે સમયે દણ્ડ કરોતિ=પ્રથમે સમયે ઊઘાધોલોકાત યાત્રપ્રસારિતૌ આત્મપ્રદેશૈર્દણ્ડાકારતા ઊરુતે । 'વિરૂપ સમય કવાડ કરેડ' દ્વિતીયે સમયે કપાટ કરોતિ=દ્વિતીયે સમયે પૂર્વપશ્ચિમયોદિશોર્વિસ્તૃતૈરામપ્રદેશૈર્વ કપાટાકારતા ઊરુતે । 'તરૂપ સમય મથ કરેડ' તૃતીયે સમયે મથાન કરોતિ=તૃતીયે સમયે દક્ષિણોત્તરયોર્નિર્ગોરપ્યાત્મપ્રદેશૌ કપાટાકારવિસ્તૃતૈર્મથાનાકારતા ઊરુતે । 'ચતુરૂપ સમય લોચ પૂરેડ' ચતુર્થે સમયે લોક પૂરયતિ=ચતુર્થે સમયે તદતરાલપૂરણન સર્વલોકસ્ય પૂરણ ઊરુતે । એવ સમુદ્ધાત કુર્વન્ કેવલી ચતુર્થિ સમયૈર્વિશ્વવ્યાપી ભવતિ ।

એવ કેવલી આત્મપ્રદેશાના વિસ્તારણેન કર્મલેશાન્ સમીકૃત્ય વિપરાતક્રમેણ સમુ

આત્મપ્રદેશ દણ્ડાકાર હોતે હૈ, અર્થાત્ પ્રથમ સમય મેં ઉર્વલોક એવ અધોલોક કે અત તક પ્રસારિત હોકર આત્મપ્રદેશ દણ્ડાકારતા કો ધારણ કરતે હેં । ( વિરૂપ સમય કવાડ કરેડ ) દ્વિતીય સમય મેં એ હી આત્મપ્રદેશ પૂર્વ ઓર પશ્ચિમ દિશા મેં વિસ્તૃત હોકર કપાટાકારતા કો ધારણ કરતે હૈ । ( તરૂપ સમય મથ કરેડ ) તૃતીય સમય મેં દક્ષિણ ઓર ઉત્તરદિશા મેં વિસ્તૃત હોકર મથાન કે આકાર હો જાતે હૈ । ( ચતુરૂપ સમય લોચ કરેડ ) ચતુર્થ સમય મેં इनके अतराल की पूर्ति करते हुए वे समस्त लोक को पूरण कर देते हैं, अर्थात् समस्त लोक में फैल जाते हैं । इसका नाम लोकपूरणसमुद्घात है । इस प्रकार आत्मप्रदेशों को फैलाने-रूप समुद्घात करते हुए वे केवली ४ चार समयों में विश्वव्यापी बन जाते हैं, पश्चात् प्रसारित उन आत्मप्रदेशों को संकुचित करते हैं । इस क्रिया में भी उन्हें

તે સમુદ્ધાત આ પ્રકારે થાય છે, ( પહેલે સમયે દડ કરેડ ) પ્રથમ સમયમાં કેવળીના આત્મપ્રદેશ દણ્ડાકાર હોય છે, અર્થાત્ પ્રથમ સમયમાં ઉર્વલોક તેમજ અધોલોકના અત સુધી ફેલાઈ જઈને આત્મપ્રદેશ દણ્ડાકાર તાને ધારણ કરે છે ( વિરૂપ સમય કવાડ કરેડ ) બીજા સમયમાં તેજ આત્મપ્રદેશ પૂર્વ અને પશ્ચિમ દિશામાં વિસ્તાર પામીને કપાટના આકારને ધારણ કરે છે ( તરૂપ સમય મથ કરેડ ) ત્રીજા સમયમાં દક્ષિણ તથા ઉત્તર દિશામાં વિસ્તાર પામીને મથાનનો આકાર ધારણ કરે છે ( ચતુરૂપ સમય લોચ પૂરેડ ) ચોથા સમયમાં તેના અતરાલની પૂર્તિ કરતા કરતા તે સમસ્ત લોકને પૂરણ કરી દીએ છે, અર્થાત્ સમસ્ત લોકમાં ફેલાઈ જાય છે આનું નામ લોકપૂરણ સમુદ્ધાત છે આ પ્રકારે આત્મપ્રદેશોના ફેલાવા રૂપ સમુદ્ધાત કરતા કરતા તે કેવલી ૪ સમયોમાં વિશ્વવ્યાપી બની જાય છે, પછી પ્રસારેલા તે આત્મપ્રદેશોને સંકુચિત કરે છે આ ક્રિયામાં પણ તેને ૪ સમય લાગે છે માટે તે

कायजोग जुजइ?, ओरालियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ?,  
वेउव्वियसरीरकायजोग जुजइ?, वेउव्वियमिस्ससरीरकायजोग  
जुजइ?, आहारगसरीरकायजोग जुजइ?, आहारगमिस्सस-  
रीरकायजोग जुजइ?, कम्मसरीरकायजोग जुजइ?। गोयमा।

‘ओरालियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ?’ औदारिकमिश्रशरीरकाययोग युङ्क्ते?  
‘वेउव्वियसरीरकायजोग जुजइ?’ वैक्रियशरीरकाययोग युङ्क्ते?, ‘वेउव्वियमिस्सस-  
रीरकायजोग, जुजइ?’ वैक्रियमिश्रशरीरकाययोग युङ्क्ते? ‘आहारगसरीरकायजोग  
जुजइ?’ आहारकशरीरकाययोग युङ्क्ते? ‘आहारगमिस्ससरीरकायजोग जुजइ?’ आहा-  
रकमिश्रशरीरकाययोग युङ्क्ते? ‘कम्मसरीरकायजोग जुजइ?’ कर्मगशरीरकाययोग  
युङ्क्ते?, भगवानाह—‘गोयमा!’ गौतम। ‘ओरालियसरीरकायजोग जुजइ?’ औदारिक-

रिक्शरीररूपा काययोग को काममें लाते हैं? अथवा (ओरालियमिस्ससरीरकायजोग  
जुजइ) औदारिकमिश्रशरीरकाययोग को काम में लाते हैं? (वेउव्वियसरीरकायजोग जुजइ?  
वेउव्वियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ? आहारगसरीरकायजोग जुजइ? आहार-  
गमिस्ससरीरकायजोग जुजइ? कम्मसरीरकायजोग जुजइ?) या वैक्रियरिक्शरीर  
काययोगरूपा काययोग को काम में लाते हैं? या वैक्रियकर्मिश्रशरीर को काम में लाते हैं? अथवा  
आहारकशरीररूपा काययोग को काम में लाते हैं?, या आहारकमिश्रशरीरकाययोग को काम में  
लाते हैं?, या कर्मगशरीरकाययोग को काम में लाते हैं?। भगवान कहते हैं—(गोयमा!) ह  
गौतम। (ओरालियसरीरकायजोग जुजइ ओरालियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ)

शुं औदारिकशरीररूपा काययोगने काममा लाये छे?, अथवा (ओरालिय-  
मिस्ससरीरकायजोग जुजइ?) औदारिकमिश्रशरीरकाययोगने काममा लाये छे?  
(वेउव्वियसरीरकायजोग जुजइ? वेउव्वियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ? आहा-  
रगसरीरकायजोग जुजइ? आहारगमिस्ससरीरकायजोग जुजइ? कम्मसरीरकायजोग  
जुजइ?) अथवा वैक्रियशरीररूपा काययोगने काममा लावे छे? अथवा  
वैक्रियमिश्रशरीरकाययोगने काममा लावे छे? अथवा आहारकशरीररूपा काय  
योगने काममा लावे छे? अथवा आहारकमिश्रशरीरकाययोगने काममा लावे छे?  
अथवा कर्मगशरीरकाययोगने काममा लावे छे? लगवान उहे छे—(गोयमा!) छे  
गौतम। (ओरालियसरीरकायजोग जुजइ ओरालियमिस्सकायजोग जुजइ) केवली



જુંજઈ ?, વયજોગં જુજઈ ?, કાયજોગ જુજઈ ?। ગોયમાં ! જો  
મળજોગ જુજઈ, જો વયજોગ જુંજઈ, કાયજોગ જુંજઈ ॥ સૂ૦ ૮૪ ॥  
મૂલમ્—કાયજોગ જુજમાણે કિં ઓરાલિયસરી-

સમુગ્રાય ગઈ તથા સમુદ્ધાત ગત કેવલી 'કિં મળજોગ જુજઈ ?' કિં મનોયોગ  
યુનક્તિ ? 'વયજોગ જુજઈ ?' વાયોગ યુનક્તિ કિમ્ ? 'કાયજોગ જુજઈ' કાયયોગ  
યુનક્તિ કિમ્ ? ભગવાનાહ—'ગોયમા !' હે ગૌતમ ! 'જો મળજોગ જુજઈ' નો મનોયોગ  
યુનક્તિ, 'જો વયજોગ જુજઈ' નો વાયોગ યુનક્તિ, 'કાયજોગ જુજઈ' કાયયોગ  
યુનક્તિ ॥ સૂ ૮૪ ॥

ટીકા—ગૌતમ ધૃષ્ટિ—'કાયજોગ' इत्यादि । 'કાયજોગ જુજમાણે કિં  
ઓરાલિયસરીરકાયજોગ જુજઈ ?' કાયયોગ યુજ્ઞાન કિમૌદારિકગરીરકાયયોગ યુક્તે ?

પ્રકાર સમુદ્ધાત અવસ્થા મેં રહેવાલા વહ આત્મા કિતને યોગોં કો પ્રયુક્ત કરતા હૈ ?, વ્યા  
મનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતા હૈ ? ( વયજોગ જુજઈ ) વ્યા વચનયોગ કો પ્રયુક્ત કરતા હૈ ?  
( કાયજોગ જુજઈ ) વ્યા કાયયોગ કો પ્રયુક્ત કરતા હૈ ? ભગવાન્ ને કહા ( ગોયમા ! )  
હે ગૌતમ ! ( જો મળજોગ જુજઈ, જો વયજોગ જુજઈ, કાયજોગ જુજઈ ) વહ ન  
મનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતા હે ઓર ન વચનયોગ કો પ્રયુક્ત કરતા હૈ, કિન્તુ એક કાયજોગ  
કો હી પ્રયુક્ત કરતા હૈ ॥ સૂ૦ ૮૪ ॥

'કાયજોગ જુજમાણે' इत्यादि ।

ગૌતમ ને પુન પ્રશ્ન સે પૂછા કિ હે પ્રશ્ન ! ( કાયજોગ જુજમાણે ) કેવલી  
કાયયોગ કો યોજિત કરતે હુઈ ( કિં ઓરાલિયસરીરકાયજોગ જુજઈ ? ) વ્યા ઔદા

આ પ્રકારે સમુદ્ધાત અવસ્થામા રહેવાવાળા તે આત્મા કેટલા યોગોને પ્રયુક્ત  
કરે છે ? શુ મનોયોગને પ્રયુક્ત કરે છે ? ( વયજોગ જુજઈ ) શુ વચન-  
યોગને પ્રયુક્ત કરે છે ? ( કાયજોગ જુજઈ ) શુ કાયયોગને પ્રયુક્ત કરે છે ?  
ભગવાને ઠહુ—( ગોયમા ! ) હે ગૌતમ ! ( જો મળજોગ જુજઈ, જો વયજોગ  
જુજઈ, કાયજોગ જુજઈ ) તે નથી મનોયોગને પ્રયુક્ત કરતા, તથા નથી વચન  
યોગને પ્રયુક્ત કરતા, પરંતુ એક કાયયોગને જ પ્રયુક્ત કરે છે ( સૂ ૮૪ )

'કાયજોગ જુજમાણે' इत्यादि

ગૌતમે વળી પાછુ પ્રશ્નને પૂછ્યુ કે હે પ્રશ્ન ! ( કાયજોગ જુજમાણે )  
કેવલી કાયયોગને યોજિત કરતા કરતા ( કિં ઓરાલિયસરીરકાયજોગ જુજઈ ? )

कायजोग जुजइ?, ओरालियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ?,  
वेउव्वियसरीरकायजोग जुजइ?, वेउव्वियमिस्ससरीरकायजोग  
जुजइ?, आहारगसरीरकायजोग जुजइ?, आहारगमिस्सस-  
रीरकायजोग जुजइ?, कम्मसरीरकायजोगं जुजइ?। गोयमा।

‘ओरालियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ?’ औदारिकमिश्रशरीरकाययोग युट्ठे?  
‘वेउव्वियसरीरकायजोग जुजइ?’ वैक्रियशरीरकाययोग युट्ठे?, ‘वेउव्वियमिस्सस-  
रीरकायजोग जुजइ?’ वैक्रियमिश्रशरीरकाययोग युट्ठे?, ‘आहारगसरीरकायजोग  
जुजइ?’ आहारकशरीरकाययोग युट्ठे?, ‘आहारगमिस्ससरीरकायजोग जुजइ?’ आहा-  
रकमिश्रशरीरकाययोग युट्ठे?, ‘कम्मसरीरकायजोग जुजइ?’ कर्मणशरीरकाययोग  
युट्ठे?, भगवानाह-‘गोयमा।’ गौतम। ‘ओरालियसरीरकायजोग जुजइ?’ औदारिक-

रिक्तशरीररूपी काययोग को काममें लाते हैं? अथवा (ओरालियमिस्ससरीरकायजोग  
जुजइ) औदारिकमिश्रशरीरकाययोग को काम में लाते हैं? (वेउव्वियसरीरकायजोग जुजइ?  
वेउव्वियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ? आहारगसरीरकायजोग जुजइ? आहार-  
गमिस्ससरीरकायजोग जुजइ? कम्मसरीरकायजोग जुजइ?) या वैक्रियिकशरीर-  
काययोगरूपी काययोग को काम में लाते हैं? या वैक्रियिकमिश्रशरीर को काम में लाते हैं? अथवा  
आहारकशरीररूपी काययोग को काम में लाते हैं?, या आहारकमिश्रशरीरकाययोग को काम में  
लाते हैं?, या कर्मणशरीरकाययोग को काम में लाते हैं?। भगवान कहते हैं—(गोयमा!) हे  
गौतम! (ओरालियसरीरकायजोग जुजइ ओरालियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ)

शुं औदारिकशरीररूपी काययोगने काममा लाये ठे?, अथवा (ओरालिय-  
मिस्ससरीरकायजोग जुजइ ?) औदारिकमिश्रशरीरकाययोगने काममा लाये ठे ?  
( वेउव्वियसरीरकायजोग जुजइ? वेउव्वियमिस्ससरीरकायजोग जुजइ? आहा-  
रासरीरकायजोग जुजइ? आहारगमिस्ससरीरकायजोग जुजइ? कम्मसरीरकायजोग  
जुजइ?) अथवा वैक्रियशरीररूपी काययोगने काममा लावे ठे? अथवा  
वैक्रियमिश्रशरीरकाययोगने काममा लावे ठे? अथवा आहारकशरीररूपी काय  
योगने काममा लावे ठे? अथवा आहारकमिश्रशरीरकाययोगने काममा लावे ठे ?  
अथवा कामणशरीरकाययोगने काममा लावे ठे ? लगवान उडे ठे—( गोयमा!) हे  
गौतम! ( ओरालियसरीरकायजोग जुजइ ओरालियमिस्सकायजोग जुजइ ) देवदी

ओरालियसरीरकायजोग जुजइ, ओरालियमिस्ससरीरकायजोगं  
पि जुंजइ, णो वेउव्वियसरीरकायजोगं जुंजइ, णो वेउव्वि-  
यमिस्ससरीरकायजोगं जुजइ, णो आहारगमिस्ससरीरकायजोगं  
जुजइ, कम्मसरीरकायजोगंपि जुंजइ । पढमद्वमेसु समएसु

शरीरकाययोग युङ्क्ते, 'ओरालियमिस्ससरीरकायजोगं जुजइ, औदारिकमिश्रशरीर-  
काययोगमपि युङ्क्ते, 'णो वेउव्वियसरीरकायजोगं जुजइ' 'नो वैक्रियशरीरकाययोग  
युङ्क्ते, 'णो वेउव्वियमिस्ससरीरकायजोगं जुजइ' नो वैक्रियमिश्रशरीरकाययोग युङ्क्ते,  
'णो आहारगसरीरकायजोगं जुजइ' नो आहारकशरीरकाययोग युङ्क्ते, 'णो आहारगमि-  
स्ससरीरकायजोगं जुजइ' नो आहारकमिश्रशरीरकाययोग युङ्क्ते, 'कम्मसरीरकायजो-  
गं जुजइ' कर्मणशरीरकाययोगमपि युङ्क्ते । 'पढमद्वमेसु समएसु ओरालियसरीरकायजो-  
गंपि जुजइ' प्रथमाऽऽत्मयो समययोरौदारिकशरीरकाययोगमपि युङ्क्ते, 'विइयछट्टसत्तमेसु

केनली भगवान् औदारिकशरीरकाययोग को काम मे लाते हैं, तथा औदारिकमिश्रशरीरकाययोग को  
भा काम मे लाते हे । (णो वेउव्वियसरीरकायजोगं जुजइ, णो वेउव्वियमिस्ससरीर-  
कायजोगं जुजइ, णो आहारगसरीरकायजोगं जुजइ, णो आहारगमिस्ससरीर-  
कायजोगं जुजइ, कम्मसरीरकायजोगंपि जुजइ) वैक्रियशरीरकाययोग, वैक्रियमिश्रशरीर-  
काययोग, आहारकशरीरकाययोग, आहारकमिश्रशरीरकाययोग इनको काम मे नहं लाते । परंतु  
कर्मणशरीरकाययोग को वे काम मे लाते हे । (पढमद्वमेसु समएसु ओरालियसरीरकाय-  
जोगं जुजइ विइयछट्टसत्तमेसु समएसु ओरालियमिस्ससरीरकायजोगं जुजइ,  
तइयचउत्थपचमेहि कम्मसरीरकायजोगं जुजइ ) प्रथम और आठवें समय मे तो

भगवान् औदारिकशरीरकाययोगने कामभा लावे छे तथा औदारिकमिश्रशरीरकाय-  
योगने पछ कामभा लावे छे ( णो वेउव्वियसरीरकायजोगं जुजइ, णो वेउव्वि-  
यमिस्ससरीरकायजोगं जुजइ, णो आहारगसरीरकायजोगं जुजइ, णो आहारगमि-  
स्ससरीरकायजोगं जुजइ, कम्मसरीरकायजोगंपि जुजइ ) वैक्रियशरीरकाययोगने,  
वैक्रियमिश्रशरीरकाययोगने, आहारकशरीरकाययोगने, आहारकमिश्रशरीरकाय-  
योगने कामभा लावता नथी, परंतु कर्मणशरीरकाययोगने तेओ कामभा लावे छे  
( पढमद्वमेसु समएसु ओरालियसरीरकायजोगं जुजइ, विइयछट्टसत्तमेसु समएसु  
ओरालियमिस्ससरीरकायजोगं जुजइ, तइयचउत्थपचमेहि कम्मसरीरकायजोगं जुजइ )

ઓરાલિયસરીકાયજોગં જુજઈ, વિડયછટ્સત્તમેસુ સમણસુ  
ઓરાલિયમિસ્સસરીકાયજોગં જુજઈ, તડયચ્ચઉત્થપચમેહિ કમ્મ-  
સરીકાયજોગં જુજઈ ॥ સૂં ૮૫ ॥

મૂલમ—સે ણ ભત્તે ! તદ્દા સમુગ્ધાયગણ સિજ્ઞઈ

ઓરાલિયમિસ્સસરીકાયજોગ જુજઈ ' દ્વિતીયપટ્ટસત્તમેષુ સમયેષુ ઔદારિકમિશ્રશરી-  
કાયયોગ યુક્તે, મિશ્રચ ચાત્ર કાર્મણેવ સહૌદારિકસ્યાવસ્થાનાત્ । ' તડયચ્ચઉત્થપચમેહિ  
કમ્મસરીકાયજોગ જુજઈ ' તૃતીયચતુર્થપદ્ધમેષુ સમયેષુ કાર્મણશરીકાયયોગ  
યુક્તે ॥ સૂ ૮૫ ॥

ટીકા—'સે ણ ભત્તે' इत्यादि । 'સે ણ ભત્તે' તદ્દા સમુગ્ધાયગણ' સ ચ્ચ ભદન્ત ।

ઔદારિકશરીરરૂપી કાયયોગ કો વે કામ મ લાતે હું, દૂસરે, ઊઠે એવ સાતવે સમય મ  
ઔદારિકમિશ્રશરીરકાયયોગ કો કામ મેં લાતે હ, એવ ત્રીસરે, ચૌથે એવ પચમ સમય મેં કાર્મ-  
ણશરીરરૂપી કાયયોગ કો કામ મેં લાતે હું ॥

માર્થ—કાયયોગ ૭ પ્રકાર કા હૈ । उनमें औदारिकशरीरकાયयोग, औदारिकमिश्रशरीर  
कાયयोग एवं कर्मणशरीरकાયयोग ये ३ तीन योग केनत्री के होते ह । बाकी के ४ काययोग  
केनत्री के नहीं होते हैं । प्रथम और आठवें समय में औदारिकशरीरकાયयोग होता है, द्वितीय,  
छठवें और सातवें समय में औदारिकमिश्रशरीरकાયयोग होता है और त्रिसरे, चौथे एवं पाचवें  
समय में उनके समुद्घात अवस्था में कर्मणशरीररूपी काययोग होता है ॥ सू० ८५ ॥

પ્રથમ તથા આઠમા સમયમા તેા ઔદારિકશરીરરૂપી કાયયોગને તેઓ ઠામમા  
લાવે છે બીજા, છઠ્ઠા તેમજ સાતમા સમયમા ઔદારિકમિશ્રશરીરકાયયોગને ઠામમા  
લાવે છે, તેમજ ત્રીજા, ચોથા અને પાચમા સમયમા કાર્મણશરીરરૂપી કાયયોગને  
ઠામમા લાવે છે

ભાવાર્થ—કાયયોગ ૭ પ્રકારના છે, તેમા ઔદારિકશરીરકાયયોગ, ઔદારિક  
મિશ્રશરીરકાયયોગ, તેમજ કાર્મણશરીરકાયયોગ, આ ત્રણ યોગ ડેવલીના હોય છે  
બાકીના ૪ કાયયોગ ડેવલીના હોતા નથી પ્રથમ અને આઠમા સમયમા  
ઔદારિકકાયયોગ હોય છે બીજા, છઠ્ઠા અને સાતમા સમયમા ઔદારિક  
મિશ્રશરીરકાયયોગ હોય છે, અને ત્રીજા, ચોથા તેમજ પાચમા સમયમા તેમની  
સમુદ્ઘાત-અવસ્થામા કાર્મણશરીરરૂપી કાયયોગ હોય છે ( સૂ ૮૫ )

બુદ્ધિ મુચ્છિ પરિણિવ્વાઈ સવ્વદુક્ખાણં અત કરેઈ ? જો ઇણદે સમદે ! સે જ તઓ પહિણિયત્તઈ, પહિણિયત્તિતા ઇહમાગચ્છઈ, તઓ પચ્છા મજ્જોગંપિ જુજઈ, વયજોગપિ જુજઈ, કાયજોગંપિ જુજઈ ॥ સૂ. ૮૬ ॥

૨૪

તથા સમુદ્ધાતગત - હે ભદ્રત ! સ રાહ તથા સમુદ્ધાતગત = કૃતસમુદ્ધાત કેવલી 'સિજ્ઞઈ બુદ્ધિ મુચ્છિ પરિણિવ્વાઈ સવ્વદુક્ખાણમત કરેઈ ?' સિધ્ધિ, બુદ્ધિ, મુચ્છિ, પરિનિર્વાંતિ, સર્વદુ સ્થાનામત કરોતિ કિમ્, ભગવાનાહ - 'જો ઇણદે સમદે' નાડ્યમર્થ સમર્થ ! 'સે જ' સ રાહ 'તઓ' તત = સમુદ્ધાતાત્ 'પહિણિયત્તઈ' પ્રતિનિવર્તેતે, 'પહિણિયત્તિતા' પ્રતિનિ વર્ત્ય 'ઇહમાગચ્છઈ' ઇહાડ્ડગચ્છતિ = શરીરસ્થો ભવતિ । 'તઓ પચ્છા' તત પશ્ચાત્, 'મજ્જોગ પિ જુજઈ' મનોયોગમપિ યુજ્જે, 'વયજોગપિ જુજઈ' વાયોગમપિ યુજ્જે 'કાયજોગ પિ જુજઈ' કાયયોગમપિ યુજ્જે ॥ સૂ. ૮૬ ॥

‘સે જ ભતે !’ ઇત્યાદિ ।

(ભતે ! ) હે ભદ્રત ! (સે જ તહા સમુગ્ધાયગણ) સમુદ્ધાત અવસ્થા મેં કેવલી ભગવાન્ (સિજ્ઞઈ બુદ્ધિ મુચ્છિ પરિણિવ્વાઈ) સિદ્ધ, બુદ્ધ, મુક્ત એવ પરિનિર્વાણ હો (સવ્વદુક્ખાણ અત કરેઈ) કયા સમસ્ત દુ રોં કા અત કરતે હૈ ॥ પ્રસુ ને ઉત્તર દિયા કિ (ગોયમા ! ) હે ગૌતમ ! (જો ઇણદે સમદે) યહ અર્થ સમર્થિત નહીં હૈ । (સે જ તઓ પહિણિયત્તઈ, પહિણિયત્તિતા ઇહમાગચ્છઈ, આગચ્છિત્તા તઓ પચ્છા મજ્જોગ પિ જુજઈ, વયજોગ પિ જુજઈ, કાયજોગ પિ જુજઈ) કિન્તુ જબ વે સમુદ્ધાત કર ચુકતે હૈ

‘સે જ ભતે !’ ઇત્યાદિ

(ભતે ! ) હે ભદ્રત ! (સે જ સમુગ્ધાયગણ) સમુદ્ધાત અવસ્થામાં કેવલી ભગવાન્ (સિજ્ઞઈ, બુદ્ધિ, મુચ્છિ, પરિણિવ્વાઈ) સિદ્ધ, બુદ્ધ, મુક્ત તેમજ પરિનિર્વાણ થઈને (સવ્વદુક્ખાણ અત કરેઈ) શુ સમસ્ત દુ ખેનો અત કરે છે ? પ્રશ્નએ ઉત્તર આપ્યો કે (ગોયમા ! ) હે ગૌતમ ! (જો ઇણદે સમદે) આ અર્થ સમર્થિત નથી (સે જ તઓ પહિણિયત્તઈ, પહિણિયત્તિતા ઇહમાગચ્છઈ, આગચ્છિત્તા તઓ પચ્છા મજ્જોગ પિ જુજઈ, વયજોગપિ જુજઈ, કાયજોગ પિ જુજઈ) પરંતુ બન્યો સમુદ્ધાત કરી ચુકે છે અર્થાત્ તે કિંમતી નિવૃત્ત થઈ બચે છે અને પૂર્વ પ્રમાણે શરીરમાં સ્થિત થઈ બચે છે ત્યારે

**મૂલમ્—મળજોગં જુજમાણે કિ સચ્ચમળજોગ જુંજડ ?**  
**મોસમળજોગં જુંજડ ? સચ્ચામોસમળજોગં જુજડ ? અસચ્ચામો-**

**ટીકા—**ગૌતમ પૃચ્છતિ—“મળજોગ” ઇત્યાદિ । ‘મળજોગ જુજમાણે કિ સચ્ચમળજોગ જુજડ’ મનોયોગ યુક્તાન કિં સયમનોયોગ યુક્તે ? ‘મોસમળજોગ જુજડ ?’ મૃપામનોયોગ યુક્તે ? ‘સચ્ચામોસમળજોગ જુજડ’ સયમૃપામનોયોગ યુક્તે કિમ્ ?, ભગવા-

અધાત્ ઉસ ક્રિયા સે નિવૃત્ત હો ચુકતે હૈં ઓર પૂર્વવત્ શરીર મેં સ્થિત હો જાતે હૈં તબ મનોયોગ કો મી પ્રયુક્ત કરતે હૈં, વચનયોગ કો મી પ્રયુક્ત કરતે હૈં તથા કાયયોગ કો મી પ્રયુક્ત કરતે હૈં । સમુદ્ધાત-અવસ્થા મેં મરણ નહીં હોતા । અતઃ મુક્તિ કો પ્રાપ્તિ ઉસ સમય નહીં હોતી ॥ સૂ. ૮૬ ॥

**‘મળજોગ જુજમાણે’ ઇત્યાદિ ।**  
**પ્રશ્ન—**હે મદત ! આપને જો અમી યહ જાત કદા હૈ કિ સમુદ્ધાત સે નિવૃત્ત હોને પર કેવલી ભગવાન્ મનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈં સો ઇસ વિષય મેં યહ પૂછતા હુ કિ વે ભગવાન્ (મળજોગ જુજમાણે) મનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હુન ચાર મનોયોગો મ સે કૌન સે મનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈં ? (કિ સચ્ચમળજોગ જુજડ, મોસમળજોગ જુજડ, સચ્ચામોસમળજોગ જુજડ, અસચ્ચામોસમળજોગ જુજડ ?) સયમનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈં, યા અસત્યમનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈં, અથવા મિશ્રમનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈં, અસત્યમૃપામનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈં ? અર્થાત્ વ્યવહારમનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈં ? ( ગોયમા ) હે ગૌતમ ! (સચ્ચ-

મનોયોગને પશુ પ્રયુક્ત કરે છે, વચનયોગને પશુ પ્રયુક્ત કરે છે તથા કાયયોગને પશુ પ્રયુક્ત કરે છે સમુદ્ધાત અવસ્થામા મરણ થતુ નથી તેથી મુક્તિની પ્રાપ્તિ તે સમયે થતી નથી (સૂ. ૮૬)

**‘મળજોગ જુજમાણે’ ઇત્યાદિ**  
**પ્રશ્ન—**હે ભદ્રન્ત ! આપે જે હમણાં એ વાત કહી છે, કે સમુદ્ધાતથી નિવૃત્ત થતા કેવલી ભગવાન મનોયોગને પ્રયુક્ત કરે છે માટે એ વિષયમા એ પૂછુ છુ કે તે ભગવાન (મળજોગ જુજમાણે) મનોયોગને પ્રયુક્ત કરતા ચાર મનોયોગ-માંથી કયા મનોયોગને પ્રયુક્ત કરે છે ? ( કિ સચ્ચમળજોગ જુજડ ? મોસમળજોગ જુજડ ? સચ્ચામોસમળજોગ જુજડ ? અસચ્ચામોસમળજોગ જુજડ ? ) શુ સત્ય મનોયોગને પ્રયુક્ત કરે છે ? અથવા અસત્યમનોયોગને પ્રયુક્ત કરે છે ? અથવા મિશ્રમનોયોગને પ્રયુક્ત કરે છે ? કે અસત્યમૃપામનોયોગને પ્રયુક્ત કરે છે અર્થાત્ વ્યવહારમનોયોગને પ્રયુક્ત કરે છે ? ઉત્તર—( ગોયમા ) હે

સમણજોગં જુંજઈ ? ગોયમા ! સચ્ચમણજોગં જુંજઈ, ણો મોસમણ-  
જોગં જુંજઈ, ણો સચ્ચામોસમણજોગં જુંજઈ, અસચ્ચામોસમણજોગં  
પિ જુંજઈ ॥ સૂ. ૮૭ ॥

મૂલમ્—વયજોગ જુજમાણે કિં સચ્ચવડજોગં જુંજઈ ?

નાહ—‘ગોયમા ! સચ્ચમણજોગ જુજઈ’ ગૌતમ ! સત્યમનોયોગ યુક્તે, ‘ણો મોસમણજોગ જુજઈ’ નો મૃષામનોયોગ યુક્તે ‘ણો સચ્ચામોસમણજોગ જુજઈ’ નો સત્યમૃષામનોયોગ યુક્તે, ‘અસચ્ચામોસમણજોગપિ જુજઈ’ અસત્યામૃષામનોયોગમપિ યુક્તે ॥ સૂ. ૮૭ ॥

ટીકા—ગૌતમ પૃચ્છતિ—‘વયજોગ’ इत्यादि । ‘વયજોગ જુજમાણે કિં સચ્ચ વડજોગ જુજઈ’ વાયોગ યુક્તાન કિં સત્યવાયોગ યુક્તે ? ‘મોસવડજોગ જુજઈ’ મૃષાવા

મણજોગ જુજઈ) વે કેવલી સત્યમનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ, (ણો મોસમણજોગ જુજઈ ણો સચ્ચામોસમણજોગ જુજઈ, અસચ્ચામોસમણજોગ જુજઈ) અસત્યમનોયોગ એવ મિશ્રમનોયોગ કો પ્રયુક્ત નહીં કરતે હૈ, કિન્તુ અસત્યામૃષામનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ, અર્થાત્ વ્યવહાર મનોયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ । સત્યમનોયોગ એવ વ્યવહારમનોયોગ કો વે કેવલી પ્રયુક્ત કરતે હૈ, અમ દો કો નહીં ॥ સૂ. ૮૭ ॥

‘વયજોગ જુજમાણે’ इत्यादि ।

પ્રશ્ન—હે ભગવન્ ! વે કેવલી જો (વયજોગ જુજમાણે કિં) વચનયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ સો કયા (સચ્ચવડજોગ જુજઈ, મોસવડજોગ જુજઈ, સચ્ચામોસવડજોગ જુજઈ, અસચ્ચામોસવડજોગ જુજઈ) સત્યવચન યોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ, યા અસત્યવચન

ગૌતમ ! (સચ્ચમણજોગ જુજઈ) તે કેવળી સત્યમનોયોગને પ્રયુક્ત કરે છે (ણો મોસમણજોગ જુજઈ, ણો સચ્ચામોસમણજોગ જુજઈ, અસચ્ચામોસમણજોગ જુજઈ) અસત્યમનોયોગ તેમજ મિશ્રમનોયોગને પ્રયુક્ત કરતા નથી, પરંતુ અસત્યામૃષામનોયોગને પ્રયુક્ત કરે છે અર્થાત્ વ્યવહારમનોયોગને પ્રયુક્ત કરે છે । સત્યમનોયોગ તેમજ વ્યવહારમનોયોગને તે કેવલી પ્રયુક્ત કરે છે બીજા બેને નહિ (સૂ. ૮૭)

‘વયજોગ જુજમાણે’ इत्यादि

પ્રશ્ન—હે ભગવન્ ! તે કેવલી કે જે (વયજોગ જુજમાણે) વચનયોગને પ્રયુક્ત કરે છે, તે શુ (સચ્ચવડજોગ જુજઈ, મોસવડજોગ જુજઈ, સચ્ચામો-

મોસવડજોગં જુજઈ ? સચ્ચામોસવડજોગં જુજઈ ? અસચ્ચામોસ-  
વડજોગં જુજઈ ? સચ્ચવડજોગં જુજઈ, ણો મોસવડજોગં જુજઈ, ણો  
સચ્ચામોસવડજોગં જુજઈ, અસચ્ચામોસવડજોગં પિ જુજઈ ॥ સૂ. ૮૮ ॥

મૂલમ્—કાયજોગં જુજમાણે આગચ્છેજ્જ વા ચિદ્દેજ્જ

યોગયુક્તે ‘સચ્ચામોસવડજોગં જુજઈ’ સત્યમૃપાવાયોગયુક્તે ‘અસચ્ચામોસવડજોગં જુજઈ’  
અસત્યામૃપાવાયોગયુક્તે કિમ્ ‘ભગવાનાહ—‘ગોયમા’ સચ્ચવડજોગં જુજઈ ?’ ગૌતમ !  
સયવાયોગયુક્તે, ‘ણો મોસવડજોગં જુજઈ’ નો મૃપાવાયોગયુક્તે, ણો સચ્ચામોસવડ-  
જોગં જુજઈ’ નો સત્યમૃપાવાયોગયુક્તે, ‘અસચ્ચામોસવડજોગં પિ જુજઈ’ અસત્યામૃપા-  
વાયોગમપિ યુક્તે ॥ સૂ. ૮૮ ॥

ટીકા—‘કાયજોગં’ इत्यादि । ‘કાયજોગં જુજમાણે આગચ્છેજ્જ વા ચિદ્દેજ્જ  
વા’ કાયયોગં યુક્તાન આગચ્છતિ વા તિષ્ઠતિ વા, ‘ણિસીએજ્જ વા’ નિપીદતિ=ઉપનિગતિ વા,

યોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હે, અથવા મિશ્રવચનયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ, યા અસત્યામૃપાવચનયોગ  
કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ ? ઉત્તર—(ગોયમા ! ) હે ગૌતમ ! (સચ્ચવડજોગં જુજઈ) કે કેવલી  
સત્યવચનયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ, (ણો મોસવડજોગં જુજઈ ણો સચ્ચામોસવડજોગં  
જુજઈ) અસત્યવચનયોગ કો એવ મિશ્રવચનયોગ કો પ્રયુક્ત નહીં કરતે હૈ । (અસચ્ચામોસ  
વડજોગમપિ જુજઈ) પરંતુ અસત્યામૃપાવચનયોગ કો પ્રયુક્ત કરતે હૈ । ચાર વચનયોગો મે  
સે કેવલી કે સત્યવચનયોગ એવ અસત્યામૃપાવચનયોગ દો હી વચનયોગ હોતે હૈ, વાક  
કે દો નહીં ॥ સૂ. ૮૮ ॥

સચ્ચવડજોગં જુજઈ, અસચ્ચામોસવડજોગં જુજઈ ) સત્યવચનયોગને પ્રયુક્ત કરે છે,  
અથવા અસત્યવચનયોગને પ્રયુક્ત કરે છે, અથવા મિશ્રવચનયોગને પ્રયુક્ત કરે  
છે, અથવા અસત્યામૃપાવચનયોગને પ્રયુક્ત કરે છે ? ઉત્તર—( ગોયમા । )  
હે ગૌતમ ! ( સચ્ચવડજોગં જુજઈ ) તે કેવલી સત્યવચનયોગને પ્રયુક્ત કરે છે  
( ણો મોસવડજોગં જુજઈ ણો સચ્ચામોસવડજોગં જુજઈ ) અસત્યવચનયોગને તેમજ  
મિશ્રવચનયોગને પ્રયુક્ત કરતા નથી, ( અસચ્ચામોસવડજોગમપિ જુજઈ ) પરંતુ  
અસત્યામૃપાવચનયોગને પ્રયુક્ત કરે છે ચાર વચનયોગોમાથી કેવલીના સત્ય  
વચનયોગ તેમજ અસત્યામૃપાવચનયોગ બે જ માત્ર વચનયોગ હોય છે  
બાકીના બે નહિ ( સૂ. ૮૮ )



વા ગિસીંજ્જ વા તુયદ્દેજ્જ વા ઉલ્લધેજ્જ વા પલ્લધેજ્જ વા ઉક્ખેવણ  
વા પક્ખેવણં વા તિરિયક્ખેવણ વા કરેજ્જા, પાઙ્કિહારિયં વા,  
પીઠફલગસેજ્જાસથારગં પચ્ચપ્પિણેજ્જા ॥ સૂ. ૮૯ ॥

‘તુયદ્દેજ્જ વા’ ત્વગ્વર્તયતિ=શયન કરોતિ વા ‘ઉલ્લધેજ્જ વા’ ઉલ્લઘયતિ—ગર્તાદિક વા, ‘પલ્લ  
ધેજ્જ વા’ પ્રોલઘયતિ વા, ઉક્ખેવણ વા’ ઉક્ષેપણમ્=ઊર્વગમન વા, ‘પક્ખેવણ વા’ પ્રક્ષે  
પણ=નીચૈર્ગમન વા, ‘તિરિયક્ખેવણ વા’ તિર્યક્ષેપણ=તિર્યગમન વા ‘કરેજ્જા’ કરોતિ,  
‘પાઙ્કિહારિય વા પીઠ-ફલગ-સેજ્જા-સથારગ પચ્ચપ્પિણેજ્જા’ પ્રતિહાર્ય વા પીઠફલક  
શય્યાસસ્તારક પ્રત્યર્પયતિ ॥ સૂ. ૮૯ ॥

‘કાયજોગ જુજમાણે’ इत्यादि ।

हे गौतम (कायजोग जुजमाणे आगच्छेज्ज वा चिट्ठेज्ज वा गिस्सीएज्ज वा तुयद्वेज्ज  
वा उल्लधेज्ज वा पल्लधेज्ज वा) इस काययोग को प्रयुक्त करते हुए वे आते हैं, जाते हैं,  
ठहरते हैं, उठते हैं, बैठते हैं, सोते हैं, करवट बदलते हैं, उल्लघन करते हैं, प्रलघन करते हैं,  
(उक्खेवण वा पक्खेवण वा तिरियक्खेवण वा करेज्जा) उक्खेपण करते हैं, प्रक्षेपण—हाथ  
पैर को ऊपर—नीचे करते हैं, तिरछे गमन करते हैं, (पाङ्किहारिय वा पीठफलगसेज्जा-  
सथारग पच्चप्पिणेज्जा) काम निकल जाने के बाद प्रातिहार्यक पीठ, फलक, शय्या, एवं  
सथारे को पीछे देते हैं ॥ सू. ८९ ॥

“કાયજોગ જુજમાણે” ઇત્યાદિ

હે ભદ્રન્ત ! કાયયોગ પ્રયુક્ત કરતા કેવળી ભગવાન્ શુ શુ કામ કરે  
છે ? હે ગૌતમ ! ( ( કાયજોગ જુજમાણે આગચ્છેજ્જ વા ચિટ્ઠેજ્જ વા ગિસીંજ્જ વા  
તુયદ્દેજ્જ વા ઉલ્લધેજ્જ વા પલ્લધેજ્જ વા ) એ કાયયોગને પ્રયુક્ત કરતા તેઓ  
આવે છે, જાય છે, રોકાય છે, ઉઠે છે, બેસે છે, સુવે છે, ડરવટ બદલે છે,  
ઉલ્લઘન કરે છે, પ્રલઘન કરે છે ( ઉક્ખેવણ વા પક્ખેવણ વા તિરિયક્ખેવણ  
વા કરેજ્જા ) ઉક્ષેપણ કરે છે, પ્રક્ષેપણ—હાથપગ ઉઠા—નીચા કરે છે, તિરછા  
( આડું—અવળ ) ગમન કરે છે, ( પાઙ્કિહારિય વા પીઠ-ફલગ-સેજ્જા-સથારગ  
પચ્ચપ્પિણેજ્જા ) કામ થઈ ગયા પછી પ્રાતિહાર્યક પીઠ, ફલક, શય્યા, તેમજ  
સથારને પાછા મુકી દે છે ( સૂ. ૮૯ )

मूलम्—से ण भंते । तहा सजोगी सिज्झइ जाव अंत करेइ ? णो इणट्ठे समट्ठे ॥ सू० ९० ॥

मूलम्— से ण पुव्वामेव सण्णिस्स पंचिंदियस्स पज्ज-

टीका—गौतम प्रच्छति—‘से ण भते !’ इत्यादि । ‘से ण भते ! तहा सजोगी’ स खलु भन्त ! तथा सयोगी ‘सिज्झइ’ सियति किम् ‘जाव’ यावत् ‘सव्वदुक्खाणमंतं करेइ’ सर्वदुखानामंतं करोति किम् ? । भगवानाह—‘णो इणट्ठे समट्ठे’ नाऽयमर्थं समर्थं ॥ सू० ९० ॥

टीका—‘से ण पुव्वामेव’ इत्यादि । ‘से ण’ स केवली खलु ‘पुव्वामेव’ पूर्वमेव=योगनिरोधावस्थाया आदावेन ‘सण्णिस्स पंचिंदियस्स’ सज्जिन पञ्चेन्द्रियस्य, अत्र पञ्चेन्द्रियस्येति विशेषण मज्जित्वरूपप्रदर्शनार्थं, पञ्चेन्द्रियस्यैव मज्जितात्, ‘पज्जत्तगस्स’ पर्याप्तकृत्य=मनः पर्याप्तकृत्य, अयमप्याप्तकृत्य मनसोऽभावात् । स च मय्यमादिमनोयोगोऽपि

‘से ण भते !’ इत्यादि ।

(भते ! ) ह भदत ! (से तहा सजोगी) वे केरली ऐसी सयोगी अवस्था में रहते हुए (सिज्झइ जाव अंत करेइ) सिद्ध, बुद्ध, मुक्त एवं परिनिर्वाण हो समस्त दुःखों का अंत करते हैं क्या ? उत्तर—ह गौतम ! (णो इणट्ठे समट्ठे) यह अर्थ समर्थित नहीं है । अथात् सयोगिकेवली क्रमों का अंत नहीं करते ! ॥ सू० ९० ॥

‘से ण पुव्वामेव’ इत्यादि ।

(से ण) ये सयोगी कइली भगवान् (पुव्वामेव) पहिल (सण्णिस्स पंचिंदियस्स पज्जत्तगस्स) मनी पञ्चेन्द्रिय पर्याप्तक के (जहणजोगस्स हेट्ठा) जहण्यमनोयोगसे भी नीचे

‘से ण भते !’ इत्यादि

(भते ! ) हे भदन्त ! (से तहा सजोगी) ते देवली अथवा सयोगी—अवस्थाभा रहता (सिज्झइ जाव अंत करेइ) सिद्ध, शुद्ध, मुक्त, तेमज्ज परिनिपोषु थयं समस्त दुःखनो शु अंत करे छे ? उत्तर—हे गौतम ! (णो इणट्ठे समट्ठे) आ अर्थ समर्थित नहीं, अर्थात् सयोगी देवली क्षमोना अंत करता नहीं (सू ६०)

“से ण पुव्वामेव” इत्यादि

(से ण) ते सयोगी देवली भगवान् (पुव्वामेव) पहले (सण्णिस्स पंचिंदियस्स पज्जत्तगस्स) सजी पञ्चेन्द्रिय पर्याप्तकना (जहणजोगस्स हेट्ठा)

વા ગિસીણ્જ વા તુયદ્દેજ્જ વા ઉલ્લધેજ્જ વા પલ્લધેજ્જ વા ઉક્ષેવણં  
વા પક્ષેવણ વા તિરિયક્ષેવણં વા કરેજ્જા, પાઢિહારિયં વા,  
પીઢફલગસેજ્જાસથારગ પચ્ચપ્પિણેજ્જા ॥ સૂ. ૮૧ ॥

‘તુયદ્દેજ્જ વા’ ત્વગ્વર્તયતિ=શયન કરોતિ વા ‘ઉલ્લધેજ્જ વા’ ઉલ્લસ્યતિ—ગર્તાદિક વા, ‘પલ્લ  
ધેજ્જ વા’ પ્રોલ્લસ્યતિ વા, ઉક્ષેવણ વા’ ઉક્ષેપણમ્=ઝર્ચ્યગમન વા, ‘પક્ષેવણ વા’ પ્રક્ષે  
પણ=નીચૈર્ગમન વા, ‘તિરિયક્ષેવણ વા’ તિર્યક્ષેપણ=તિર્યગમન વા ‘કરેજ્જા’ કરોતિ,  
‘પાઢિહારિય વા પીઢ-ફલગ-સેજ્જા-સથારગ પચ્ચપ્પિણેજ્જા’ પ્રતિહાર્ય વા પીઠફલક-  
શય્યાસસ્તારક પ્રત્યર્પયતિ ॥ સૂ. ૮૧ ॥

‘કાયજોગ જુજમાણે’ इत्यादि ।

हे गौतम (कायजोग जुजमाणे आगच्छेज्ज वा चिट्ठेज्ज वा गिस्सीएज्ज वा तुयद्वेज्ज  
वा उल्लधेज्ज वा पल्लधेज्ज वा) इस काययोग को प्रयुक्त करते हुए वे आते हैं, जाते हैं,  
ठहरते हैं, उठते हैं, बैठते हैं, सोते हैं, फरवट बदलते हैं, उल्लघन करते हैं, प्रलघन करते हैं,  
(उक्खेवण वा पक्खेवण वा तिरियक्खेवण वा करेज्जा) उक्खेपण करते हैं, प्रक्षेपण—हाथ  
पैर को ऊपर—नीचे करते हैं, तिरछे गमन करते हैं, (पाडिहारिय वा पीढफलगसेज्जा  
सथारग पचप्पिणेज्जा) काम निकल जाने के बाद प्रातिहार्यक पीढ, फलक, शय्या, एवं  
सथार को पीछे देते हैं ॥ सू. ८१ ॥

“ कायजोग जुजमाणे ” इत्यादि

હે ભદ્રન્ત ! કાયયોગ પ્રયુક્ત કરતા કેવળી ભગવાન્ શુ શુ કામ કરે  
છે ? હે ગૌતમ ! ( ( કાયજોગ જુજમાણે આગચ્છેજ્જ વા ચિટ્ઠેજ્જ વા ગિસીણ્જ વા  
તુયદ્દેજ્જ વા ઉલ્લધેજ્જ વા પલ્લધેજ્જ વા ) એ કાયયોગને પ્રયુક્ત કરતા તેઓ  
આવે છે, બાય છે, રોકાય છે, ઉઠે છે, બેસે છે, સુવે છે, ઝરવટ બદલે છે,  
ઉલ્લધન કરે છે, પ્રલધન કરે છે ( ઉક્ષેવણ વા પક્ષેવણ વા તિરિયક્ષેવણ  
વા કરેજ્જા ) ઉક્ષેપણ કરે છે, પ્રક્ષેપણ—હાથપગ ડાયા—નીચા કરે છે, તિરછા  
( આડું—અવળ ) ગમન કરે છે, ( પાઢિહારિય વા પીઢ-ફલગ-સેજ્જા-સથારગ  
પચ્ચપ્પિણેજ્જા ) કામ થઈ ગયા પછી પ્રાતિહાર્યક પીઠ, ફલક, શય્યા, તેમજ  
સથારાને પાછા મુકી દે છે ( સૂ. ૮૧ )

किम् ? किंवा ते तव मते ज्योतिः स्थानम्=अग्निकुण्डम् ? तथा—ते तव मते  
 स्रवः=अग्नौ घृतादिप्रक्षेपिका द्रव्यः काः ? किं वा ते=तव मते, करीपाद्गम्=  
 अग्निप्रज्वालनसाधन शुष्कगोमखण्डम् ? च पुनस्ते तव मते कतरे के एधाः  
 समिधः ? तथा शान्ति=पापोपशमनहेतुरध्ययनपद्धति' का ? तथा त्व कतरेण=केन  
 होमेन=हवनीयद्रव्येण—आहुत्येत्यर्थः, ज्योतिरग्नि जुहोषि=तर्पयसि ? अयं भावः—  
 षड्जीवकायारम्भसाध्यो यज्ञस्तदुपकरणानि च त्वया निषिद्धानि, तत्कथं तव  
 यज्ञसम्भव ? इति ॥ ४३ ॥

किम् ) कौन सी अग्नि है ( वा ) तथा ( ते ) आप के वहाँ ( जोईठाणं के-  
 ज्योति स्थान किम् ) अग्निकुण्ड क्या है ( ते ) आपने ( सुया का—स्रवः कः )  
 अग्नि में हव्य को प्रक्षेपण करने के विये स्रुवा किस को बताया है ।  
 ( करिसग किं—किंवा ते करिपाद्गम् ) किसे आपने अग्नि को प्रज्वलित  
 करने के लिये शुष्कगोमय के स्थानापन्न माना है ( एहा य ते कयरा-  
 एधाश्च ते कतरे ) किस को आपने इसमें जलाने के लिये इन्धनस्वरूप  
 बनाया है ( सतिका—शान्तिः का ) तथा पापोपशमन की हेतुभूत अध्ययन  
 पद्धति वहा पर क्या है और ( कयरेण होमेण जोइ हुणासि—कतरेण  
 होमेन ज्योतिः जुहोषि ) किस हवनीय द्रव्य से आपके समत उस यज्ञ  
 को करते हो । वह सब ब्राह्मणों ने मुनिराज से इस लिये पूछा कि  
 प्रसिद्ध यज्ञ तो षड्जीवकायके आरम्भ से साध्य होता है और उसको  
 करने का आप निषेध करते हो तो आप जिस यज्ञ को करने का विधान  
 कर रहे हो वह भी साध्य कैसे हो सकता है ? कारण के यज्ञ करने के  
 सब ही उपकरण आपकी दृष्टिमें हेय हैं ॥ ४३ ॥

यज्ञमा आपना मतथी जोइ के—ज्योति किम् अग्नि ठेवो छे ? वा तथा ते आपने  
 त्या जाइठाणके—ज्योति स्थान किम् अग्निकुण्ड ठेवो छे ? आपने त्या सुया का—स्रव क  
 अग्निमा हव्यने प्रक्षेपण करवा भाटे धरे ठेवो भतावेछे छे ? करिसग किं—किंवा ते  
 करिपाद्गम् अग्निने प्रदीप्त करवा भाटे ठेवो शुष्क गोमयना स्थानापन्न मानेछे  
 छे ? एहा य ते कयरा—एधाश्च ते कतरे जेमा जाणवा भाटे ठेवो धिन स्वयं  
 बनावेछे छे तथा सति का—शान्ति का तथा पापोपशमनना हेतुभूत अध्ययन  
 पद्धति त्या कथं छे ? अने कयरेण होमेण जोइ हुणासि—कतरेण होमेन ज्योति  
 जुहोषि क्या हवनीय द्रव्यथी आपने समत जे यज्ञने करे छे ? आ सधणी  
 वातो ब्राह्मणो जे मुनिराजने जे भाटे पूछी छे, प्रसिद्ध यज्ञ तो षड्जीवनी  
 कायना आरंभथी साध्य अने छे अने जेवा यज्ञने करवानो तो आप निषेध करे  
 छे तो आप जे यज्ञने करवातु विधान करी रह्या छे ते सब साध्य कथं रीते  
 धंध शके ? कारण के यज्ञ करवाना सधणा उपकरण आपनी दृष्टिमा हेय छे ॥ ४३ ॥

‘મુનિરાહ—

મૂલમ્—

તવો જોઈ જીવો જોઈઠાણં, જોગા સુયાં સંરીર કારિસંગ ।  
કંમ્મે ઇંહા સજેમજોગે સતી, ‘હોમ હુંગામિ ઇસિંપેં પંસતયં ॥૪૪॥  
છાયા-તપો જ્યોતિર્જીવો જ્યોતિઃ સ્થાન, યોગા સુવઃ શરીર કરીપાદ્રમ્ ।  
કર્માણ્યેધા સયમયોગાઃ શાન્તિઃ, હોમ જુહોમિ ઋષીણા પ્રશસ્તમ્ ॥૪૪॥

ટીકા—‘તવો જોઈ’-ઇત્યાદિ—

મો બ્રાહ્મણાઃ ! અસ્માક યજ્ઞે તપઃ=ગ્રાહ્યમાભ્યન્તરિકં ચ જ્યોતિઃ=અગ્નિઃ  
યથા અગ્નિના ઇન્ધનાનિ ભસ્મીક્રિયન્તે, તથેવ તપસા ભાવેન્ધનાનિ કર્માણિ ભસ્મી-  
ક્રિયન્તે । જીવો જ્યોતિઃ સ્થાનમ્-અગ્નિકુણ્ડમ્, જીવસ્ય તપસ આશ્રયત્વાત્ ।  
યોગાઃ-યુજ્યન્તે સમ્પ્રધ્યન્તે કર્મણા યે તે યોગાઃ-યોગહેતુરો મનોવાકાયલક્ષણાઃ,  
તે હિ સુવઃ, એમિદિં સ્નેહસ્થાનિયાઃ શુભવ્યાપારાસ્તપોઽજ્વલનમજ્વલન હેતવસ્તપો

ગ્રાહ્યોની કી ડસ યાત કો સુન કર મુનિને કહા—‘તવો જોઈ  
જીવો’ ઇત્યાદિ ।

અન્યયાર્થ—હે બ્રાહ્મણો ! હમારે ડસ યજ્ઞમેં (તવો જોઈ જીવો જોઈ-  
ઠાણ-તપ જ્યોતિઃ જીવઃ જ્યોતિઃ સ્થાનમ્) ગ્રાહ્ય ઓર આભ્યન્તર તપ હી અગ્નિ  
હૈ-જિસ તરહ અગ્નિ ઇન્ધન કો જલા દેતી હૈ ડસી તરહ તપ મો ભાવ-  
ઇન્ધનરૂપ કમો કો જલા દેતા હૈ । યહ જીવ હવનકુડ હૈ, કયોં કિ જીવ  
હી તપ કા આશ્રય હૈ । ( જોગા સુયા-યોગા સુવઃ ) મનોયોગ, વચન-  
યોગ એવ કાયયોગ યે ત્રીન યોગ સુવાકે સ્થાનાપન્ન હૈ, કયોં કિ ઇન્હોં  
યોગો દ્વારા ઘૃતકે સ્થાનરૂપ શુભ વ્યાપાર જો તપરૂપી અગ્નિ કો પ્રદીપ્ત  
કરનેમેં કારણ હોતે હૈ ડસ તપરૂપ અગ્નિ મેં પ્રક્ષિપ્ત કિયે જાતે હૈ ।

બ્રાહ્મણોની આ વાતને માલગીને મુનિએ કહ્યું—

“તવો જોઈ જીવો ઇત્યાદિ ।

અન્યયાર્થ—હે બ્રાહ્મણો ! અમારા યજ્ઞમા તવો જોઈ જીવો જોઈઠાણ-તપ જ્યોતિ  
જીવ-જ્યોતિઃ સ્થાનમ્ બહાર અને અંદર તપ એજ અગ્નિ છે જેમ અગ્નિ ઇન્ધુને  
માળી નાખે છે એજ રીતે તપ પણ ભાવ ઇન્ધુરૂપ કમોને માળી નાખે છે  
આ એવ હવન કુડ છે કેમકે એવ જ તપનો આશ્રય છે જોગા સુયા-યોગા સુવ  
મનોયોગ, વચન યોગ, અને કાય યોગ આ ત્રણ યોગ સુવાના સ્થાનાપન્ન છે  
કેમકે, એજ યોગો દ્વારા વીના સ્થાનરૂપ શુભ વ્યાપાર જે તપ રૂપી અગ્નિને  
પ્રદીપ્ત કરવામા કારણ બને છે એ તપરૂપ અગ્નિમા પ્રક્ષિપ્ત કરવામા આવે છે.

રૂપેઝ્નો પ્રક્ષિપ્યન્તે इति भावः । तथा-शरीर करीपाङ्गम्, तपो ज्योतिः प्रज्वालन हेतुः शरीरमेव करीपाङ्गम्, शरीरे सत्येव तपसः सम्भवात् । तथा-कर्माणि एधासि, समित्स्थानीयानि कर्माणि, तपसा कर्माणि, भस्मीक्रियन्ते । तथा-सयमयोगाः=संयमव्यापाराः शान्तिः, सयमेन हि सर्वजीवोपद्रवाः परिह्रियन्ते, ततः शान्तिः, अतः सयमयोगा एव शान्तिः । तथा-ऋषीणा प्रशस्तम्=गुणिभिः प्रशस्तनीय होम=सम्यक्चारित्र्यरूप जुहोमि=ऋरोमि आराधयामीत्यर्थः ॥ ४४ ॥

( સરીર કારિસગ-શરીર કરીપાઙ્ગમ્ ) યહ શરીર હી કરીપાઙ્ગ હૈ-અગ્નિકે જલારનેકે લિયે કઢા સ્વરૂપ હૈ । શરીર કે હોને પર હી તપસ્યા કા આરાધન હોતા હૈ અતઃ ઉસ તપરૂપ અગ્નિ કો જલારનેમેં કઢા કે સ્થાનાપન યહ શરીર કહા ગયા હૈ । ( કમ્મે ંહા-કર્માણિ ંધાસિ ) જ્ઞાનાવરણીયાદિક અષ્ટવિધ કર્મ ઇસ યજ્ઞ મેં જલાયે જાતે હૈં અતઃ વે દુઘ્નન કે સ્થાનાપન કહે ગયે હૈં । ( સજમજોગ સતિ-સયમયોગાઃ શાન્તિઃ ) સયમવ્યાપાર યહા શાન્તિ હૈ-જ્યોં કિ સયમ સે હી સમસ્ત જીવોં કે ઉપદ્રવ દૂર કિયે જાતે હૈં અતઃ ઉસસે જીવ કો શાન્તિ મિલતી હૈ । ઇસીલિયે હમ ( ઇસિણ પસત્ય-ઋષીણાં પ્રશસ્તમ્ ) ઋષિયોં કો સમ્માનનીય ( હોમ હુણામિ-હોમ જુહોમિ ) સમ્યક્ચરિત્રરૂપ યજ્ઞ કો આરાધિત કરતે હૈં ।

ભાવાર્થ—બ્રાહ્મણોં કે પ્રશ્ન કા ઇસ ગાથા દ્વારા મુનિરાજ ઉત્તર દે રહે હૈં-વે કહતે હૈં કિ હે બ્રાહ્મણોં જિસ યજ્ઞ કા વર્ણન કિયા ગયા હૈ-ઉસ યજ્ઞ મેં તપ હી અગ્નિ હૈ, જીવ અગ્નિકુડ હૈ, યોગ સુવા હૈ, શરીર

સરીર કારિસગ-શરીર કરીપાઙ્ગમ્ આ શરીર કરીપાઙ્ગ છે, અગ્નિને પ્રજ્વલિત કરવા છાણુ સ્વરૂપ છે શરીર હોવાથી જ તપસ્યાનુ આરાધન બને છે આથી જ એ તપરૂપ અગ્નિને પ્રજ્વલિત કરવા છાણુના સ્થાનાપન આ શરીરને કહેવામા આવેલ છે કમ્મે ંહા-કર્માણિ ંધાસિ જ્ઞાનાવરણીયાદિક અષ્ટવિધ કર્મને એ યજ્ઞમા બાળવામા આવે છે આથી તેને ઇધનના સ્થાનાપન કહેવામા આવેલ છે સજમઝોગસતિ-સયમયોગા શાન્તિ સયમ વ્યાપાર અહી શાન્તી છે, કેમકે, સયમથીજ સઘળા જીવોના ઉપદ્રવ દૂર કરી શકાય છે અને એનાથી જીવને શાન્તી મળે છે આ માટે અમે ઇસિણ પસત્ય-ઋષિણા પ્રશસ્તમ્ ઋષિઓમા સમ્માનનીય હોમ હુણામિ-હોમ જુહોમિ સમ્યક્ ચારિત્રરૂપ યજ્ઞની આરાધના કરીએ છીએ

ભાવાર્થ—બ્રાહ્મણોના પ્રશ્નનો મુનિરાજ આ ગાથા દ્વારા ઉત્તર આપે છે તેઓ કહે છે કે, હે બ્રાહ્મણો ! જે યજ્ઞ વર્ણન કરવામા આવેલ છે એ યજ્ઞમા તપ જ અગ્નિ છે, જીવ અગ્નિકુડ છે યોગ સુવા છે, અને

સવિધિ યજ્ઞસ્વરૂપં શ્રુત્વા તે બ્રાહ્મણાઃસ્નાનસ્વરૂપ પૃચ્છન્તે પરમાહુઃ—

મૂલમ્—

કે તે હરણે ? કે ય તે સતિતિત્યે ? કેહંસિ પંહાઓ વં રંય જંહાસિ ।  
અવલોહિ ણો સંજેયં । જવલ પૂંડયા । ઇચ્છાંમુ નોંડ ભંવઓ સંગાસે ॥

છાયા—રુસ્તે હૃદઃ ? કિં ચ તે શાન્તિતીર્થ ? કસ્મિન્ સ્નાતો વા રજો જહાસિ ।

અલ્યાહિ ન સયત ! યજ્ઞપૂજિત ! ઇચ્છામો જ્ઞાતું ભવતઃ સકાશે ॥ ૪૬ ॥

ટીકા—‘કે તે’—ઈત્યાદિ ।

તે તવ હૃદઃ કઃ ? તથા—તે તવ શાન્તિતીર્થં ચ કિમ્ ? અયં ભાવઃ—યજ્ઞ  
સ્નાતે સતિ પાપનિવૃત્ત્યા શાન્તિર્ભવતિ, એતાદૃશ તીર્થં ભવતો મતે કિમ્ ? વા=  
અથવા કસ્મિન્ બ્રાહ્મણે સ્નાતો રજઃ=પાપરૂપ જહાસિ=પરિત્યજસિ ? કસ્મિન્ તીર્થે

કહા એવ કર્મ ડહન હૈ । સયમયોગ યદા શાતિ હૈ । ઇસ પ્રકાર કે ઇસ  
જીવોં કી વિરાધના સે રહિત ઇસ યજ્ઞ કો હમ કરતે હૈ ॥ ૪૪ ॥

સવિધિ યજ્ઞ કે સ્વરૂપ કો સુનકર અવ બ્રાહ્મણ સ્નાન કે સ્વરૂપ કો  
પૂછતે હૈ—‘કે તે હરણ ?’—ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે મુનિરાજ ! (તે હરણ કે—તે હૃદઃ ક) આપકે સિદ્ધાન્તા  
બુસાર જલાશય કયા હૈ (સતિતિત્યે ય તે કે—શાન્તિતીર્થં ચ તે કિમ્) તથા  
જિસ સ્નાન કરને સે પાપનિવૃત્તિપૂર્વક શાન્તિ કા લાભ હોતા હૈ એસા  
વહ તીર્થ આપ કે મત મેં કયા માના ગયા હૈ । (કહસિ પંહાઓ વં રંય જ  
હાસિ—કસ્મિન્ સ્નાતો વા રજો જહાસિ) અથવા તુમ કહા પર નહા કર  
પાપરૂપ રજ કા પરિત્યાગ કરતે હો, અર્થાત્ કિસ તીર્થ મેં સ્નાત હોકર

કર્મ ઇધણ છે સયમ યોગ શાતી છે આ પ્રકારનો જીવોની વિરાધનાથી  
રહીત એવો યજ્ઞ એવો ડરીએ છીએ ॥ ૪૪ ॥

યજ્ઞના વિધિને તેમજ તેના સ્વરૂપને સાબળીને બ્રાહ્મણોએ સ્નાનના  
સ્વરૂપને પૂછ્યું—

‘કે તે હરણ ?’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે મુનિરાજ ! તે હરણ કે—તે હૃદ ક આપના સિદ્ધાન્તાબુસાર  
જલાશય કયું છે ? સતિતિત્યે ય તે કે—શાન્તિતીર્થં ચ તે કિમ્ તથા જેમા સ્નાન  
કરવાથી પાપ નિવૃત્તિ પૂર્વક શાન્તિનો લાભ થાય છે, એવું એ તીર્થ આપના  
મતમા કયું માનવામા આવે છે ? કહસિ પંહાઓ વં રંય જહાસિ—કસ્મિન્ સ્નાતો  
વા રજો જહાસિ અથવા તમે કઈ જગ્યાએ નકાઈને પાપરૂપ રજનો પરિત્યાગ કરો

રૂપેજનો પ્રક્ષિપ્યન્તે इति भावः । तथा-शरीर करीपाङ्गम्, तपो ज्योतिः प्रज्वालन हेतुः शरीरमेव करीपाङ्गम्, शरीरे सत्येव तपसः सम्मनात् । तथा-कर्माणि एधांसि, समित्स्थानीयानि कर्माणि, तपसा कर्माणि, भस्मीक्रियन्ते । तथा-सयमयोगाः= सयमव्यापाराः शान्तिः, सयमेन हि सर्वजीवोपद्रवाः परिह्रियन्ते, ततः शान्तिः, अतः सयमयोगा एव शान्तिः । तथा-ऋषीणा प्रशस्तम्=मुनिभिः प्रशसनीय होम= सम्यक्चारित्र्यरूप जुहोमि=होमि आराधयामीत्यर्थः ॥ ४४ ॥

( સરીર કારિસગ-શરીર કરીપાઙ્ગમ્ ) યહ શરીર હી કરીપાઙ્ગ હૈ-અગ્નિકે જલાનેકે લિયે કઢા સ્વરૂપ હૈ । શરીર કે હોને પર હી તપસ્યા કા આરાધન હોતા હૈ અતઃ ઉસ તપરૂપ અગ્નિ કો જલાનેમેં કઢા કે સ્થાનાપન યહ શરીર કહા ગયા હૈ । ( કમ્મે ઇહા-કર્માણિ ઇધાસિ ) જ્ઞાનાવરણીયાદિક અષ્ટવિધ કર્મ ઇસ યજ્ઞ મે જલાયે જાતે હૈં અતઃ વે ઇન્ધન કે સ્થાનાપન કહે ગયે હૈં । ( સજમજોગ સતિ-સયમયોગાઃ શાન્તિઃ ) સયમવ્યાપાર યહા શાન્તિ હૈ-ઝ્યોં કિ સયમ સે હી સમસ્ત જીવોં કે ઉપદ્રવ દૂર કિયે જાતે હૈં અતઃ ઉસસે જીવ કો શાન્તિ મિલતી હૈ । ઇસીલિયે હમ ( ઇસિણ પસત્ય-ઋષીણાં પ્રશસ્તમ્ ) ઋષિયોં કો સમ્માનનીય ( હોમ હુણામિ-હોમ જુહોમિ ) સમ્યક્ચરિત્રરૂપ યજ્ઞ કો આરાધિત કરતે હૈં ।

ભાવાર્થ—બ્રાહ્મણોં કે પ્રશ્ન કા ઇસ ગાથા દ્વારા મુનિરાજ ઉત્તર દે રહે હૈં-વે કહતે હૈં કિ હે બ્રાહ્મણોં જિસ યજ્ઞ કા વર્ણન કિયા ગયા હૈ-ઉસ યજ્ઞ મેં તપ હી અગ્નિ હૈ, જીવ અગ્નિકુહ હૈ, યોગ સુવા હૈ, શરીર

સરીર કારિસગ-શરીર કરીપાઙ્ગમ્ આ શરીર કરીપાઙ્ગ છે, અગ્નિને પ્રજ્વલિત કરવા છાણા સ્વરૂપ છે શરીર હોવાથી જ તપસ્થાન આરાધન બને છે આથી જ એ તપરૂપ અગ્નિને પ્રજ્વલિત કરવા છાણાના સ્થાનાપન આ શરીરને કહેવામા આવેલ છે કમ્મે ઇહા-કર્માણિ ઇધાસિ જ્ઞાનાવરણીયાદિક અષ્ટવિધ કર્મને એ યજ્ઞમા બાળવામા આવે છે આથી તેને ઇન્ધનના સ્થાનાપન કહેવામા આવેલ છે સજમઓગસતિ-સયમયોગા શાન્તિ સયમ વ્યાપાર અહી શાન્તી છે, કેમકે, સયમથીજ સઘળા જીવોનો ઉપદ્રવ દૂર કરી શકાય છે અને એનાથી જીવને શાન્તી મળે છે આ માટે અમે ઇસિણ પસત્ય-ઋષિણા પ્રશસ્તમ્ ઋષિઓમા સમ્માનનીય હોમ હુણામિ-હોમ જુહોમિ સમ્યક્ ચારિત્રરૂપ યજ્ઞની આરાધના કરીએ છીએ

ભાવાર્થ—બ્રાહ્મણોના પ્રશ્નનો મુનિરાજ આ ગાથા દ્વારા ઉત્તર આપે છે તેઓ કહે છે કે, હે બ્રાહ્મણો ! જે યજ્ઞનું વર્ણન કરવામા આવેલ છે એ યજ્ઞમા તપ જ અગ્નિ છે, જીવ અગ્નિકુહ છે, યોગ સુવા છે, છાણા અને



ટીકા—‘ ધમ્મે ’—ઇત્યાદિ—

ધર્મોઽર્હિસાદિરૂપો હ્રદસ્તસ્યૈવ કર્મરજોઽપહારકૃત્વાત્, વ્રહ્મ=વ્રહ્મચર્ય શાન્તિ-  
તીર્થમ્, એતદાસેવનેન સકરમજમૂઝ્મૂતૌ રાગદ્વેષો સમુન્મૂલિતૌ મયતઃ રાગદ્વેષો-  
ન્મૂલને તુ ન પુનર્મલોત્પત્તિમયઃ । ઉક્તચ—

“ વ્રહ્મચર્યેણ સત્યેન, તપસા સયમેન ચ ।

માતર્ગર્પિર્ગતઃ શુદ્ધિઃ, ન શુદ્ધિસ્તીર્થયાત્રયા ॥ ૧ ॥ ઇતિ ॥

સ્નાન કે વિષય મે જવે એનું વ્રાહ્મણોં ને જિજ્ઞાસા ભાવ સે પ્રશ્ન કિયે તો  
મુનિરાજ ને એનું ઉત્તર ઇસ પ્રકાર દિયા ‘ ધમ્મે હરણ ’—ઇત્યાદિ ।

અન્યથાર્થ—( ધમ્મે હરણ—ધર્મો હ્રદ ) અર્હિસા આદિરૂપ ધર્મ હ્રદ-  
સરોવર છે । કયોં કિ ઇસી ધર્મ સે કર્મરૂપી ધૂલિ કા અપહરણ હોતા છે ।  
( ધમે સતિતિત્યે=વ્રહ્મ શાન્તિતીર્થમ્ ) વ્રહ્મચર્ય શાન્તિતીર્થ છે । કારણ  
કિ ઇસકે સેવન કરને સે સમસ્ત મલોં કે મૂલમૂત રાગ ઓર દ્વેષ સમૂલ  
વિનિષ્ઠ હોતે છે । રાગદ્વેષ કે ઉન્મૂલિત હોને સે પુનઃ મલોત્પત્તિ કી  
સંભાવના નહીં રહતી છે । કહા બી છે—

“ વ્રહ્મચર્યેણ સત્યેન, તપસા સયમેન ચ ।

માતર્ગર્પિર્ગતઃ શુદ્ધિઃ, ન શુદ્ધિસ્તીર્થયાત્રયા ॥ ”

વ્રહ્મચર્ય કે પાલન સે સત્યધર્મ કે સેવન સે, તપ એવ સયમ કી  
આરાધના સે માતગરૂપિ ને આત્મશુદ્ધિ કો પ્રાપ્ત કિયા છે । યહ આત્મ  
શુદ્ધિ જીવોં કો તીર્થોં કી યાત્રા કરને સે નહીં પ્રાપ્ત હુઆ કરતી છે ।

સ્નાનના વિષયમા બ્યારે તે બ્રાહ્મણોએ જિજ્ઞાસા ભાવથી પ્રશ્ન કર્યો  
ત્યારે મુનિરાજે એનો ઉત્તર આ પ્રકારે આપ્યો —

‘ ધમ્મે હરણ ’ ઇત્યાદિ ।

અન્યથાર્થ—ધમ્મે હરણ—ધર્મો હ્રદ અર્હિસા આદિરૂપ ધર્મ સરોવર છે  
કેમકે, એ ધર્મથી કર્મરૂપી ધૂળનું અપહરણ થાય છે એ સતિ તિત્યે—વ્રહ્મશાન્તિ  
તીર્થમ્ બ્રહ્મચર્ય શાન્તિતીર્થ છે કારણ કે એના સેવનથી સઘળા મળોનો  
મુળમૂત રાગ અને દ્વેષનો સમુળગો વિનાશ થાય છે રાગદ્વેષનો નાશ થતા  
ફરીથી મળોની ઉત્પત્તિ થવાની સંભાવના રહેતી નથી કહ્યું પણ છે

“ વ્રહ્મચર્યેણ સત્યેન, તપસા સયમે ન ચ ।

માતર્ગર્પિર્ગત શુદ્ધિઃ, ન શુદ્ધિસ્તીર્થયાત્રયા ॥ ”

બ્રહ્મચર્યના પાલનથી, સત્યધર્મના સેવનથી, તપ અને સયમની આરા  
ધનાથી, માતગરૂપિએ આત્મશુદ્ધિને પ્રાપ્ત કરેલ છે આ આત્મશુદ્ધિ  
જીવોને તીર્થોની યાત્રા કરવાથી પ્રાપ્ત થતી નથી અને હે બ્રાહ્મણો ! આપ

સ્નાતો મેવાનુ પાપૈઃ પ્રમુચ્યતે इति । અય માત્રઃ—યથા મત્તમતે યજ્ઞો યજ્ઞવિધિશા-  
સ્મદ્વિજ્ઞાતાદ્ યજ્ઞાદ્ યજ્ઞવિધેશ્ચાન્યસ્તથૈવ મવતો દ્વદઃ શાન્તિતીર્થં ચાઽપ્યસ્મદ્વિજ્ઞા-  
તાદ્ હદાત્ શાન્તિતીર્થાંચાન્યદેવ 'કિમ્ ? इति । હે યક્ષપૂજિત ! સયત ! એતત્સર્વ-  
નોઽસ્માન્ અભ્યાહિ=અથય । વય મવતઃ સકાશે એતત્સર્વં જ્ઞાતુમિચ્છામ ॥ ૪૫ ॥

તેપા પ્રશ્ન શ્રુત્વા મુનિરાહ—

મૂલમ્—

ધમ્મે હરણં વમ્મે સંતિતિર્થે, અણાહિલે અત્તપસંનલેસ્સે ।

જુહિંસિ પહાઓ વિમલો વિસુદ્ધો, સુંસીદ્ધમૂઓ પંજહામિ 'દોસ ॥ ૪૬ ॥

છાયા=ધર્મો, હદો, વ્રહ્મ શાન્તિતીર્થમ્, અનાવિલ્મ આત્મપસન્નલેશ્યમ્ ।

યસ્મિન્ સ્નાતો વિમલો વિશુદ્ધઃ, સુશીતીભૂતઃ પ્રજહામિ દોષમ્ ॥ ૪૬ ॥

આપ પાપોં સે છૂટ જાતે હો ? ( જક્ષ્ણ પૂહયા સજય-યક્ષપૂજિત સયત )  
હે યક્ષપૂજિત મુનિરાજ ! યહ સવ વાર્તે હમ ( મવઓ સગાસે-મવતઃ  
સકાશે ) આપ સે ( નાઝ-જ્ઞાતુગ્ ) જાનને કે લિયે ( ઇચ્છામુ-ઇચ્છામઃ )  
ઇચ્છુક હો રહે હૈ સો ( અક્ષાહિ-આભ્યાહિ ) થતલાઈયે ॥

માવાર્થ—બ્રાહ્મણોં કો સ્નાન કે વિષય મેં પૂછને કી જિજ્ઞાસા બઢાને  
કા કારણ યહ હુઆ કિ જિસ પ્રકાર મુનિદ્વારા પ્રતિપાદિત યજ્ઞ, પ્રસિદ્ધ  
યજ્ઞ સે વિલક્ષણ હૈ ડસી પ્રકાર ઇનકે મતાનુસાર સ્નાન મી પ્રસિદ્ધ સ્નાન  
સે વિલક્ષણ હી હોગા અતઃ ડન્હોં ને મુનિરાજ સે સ્નાન કે વિષય મેં  
હસ પ્રકાર પ્રશ્ન કિયા કિ—મહારાજ વહ જલાગાય આપ કી દૃષ્ટિ મેં  
કૌનસા હૈ કિ જિસ મે આપ સ્નાન કરતે હૈં । તયા એસા વહ તીર્થ મી  
કૌનસા હૈ કિ જિસમે સ્નાન કરને પર પાપોં સે છૂટા જાતા હૈ ॥ ૪૫ ॥

છો ? અર્થાત્ કયા કયા તીર્થમા સ્નાત થઈને આપ પાપોથી છુટો છો ? જક્ષ્ણ-  
પૂહયા સજય-યક્ષપૂજિત સયત હે યક્ષ પૂજિત મુનિરાજ ! આ સઘળી વાર્તા અમ્રો  
મવઓ સગાસે-મવત સકાશે આપની પાસેથી નાઝ-જ્ઞાતુ બાબવા માટે ઇચ્છામુ-  
ઇચ્છામ ઇચ્છુક બની રહ્યા છીએ તેથી અક્ષાહિ-આભ્યાહિ આપ તે અમ્રોને બતાવો

માવાર્થ—સ્નાનના વિષયમા પૂછવાની બ્રાહ્મણોની જિજ્ઞાસા વધવાનુ કારણ  
એ હતુ કે, જે રીતે મુનિરાજ દ્વારા પ્રતિપાદિત યજ્ઞની પ્રસિદ્ધિ, યજ્ઞથી વિલક્ષણ  
સ્વરૂપે છે એજ રીતે એમના મત અનુસાર સ્નાન પણ પ્રસિદ્ધ સ્નાનથી વિલક્ષણ  
હશે ! આથી તેમણે મુનિરાજને સ્નાનના વિષયમા આ પ્રકારનો પ્રશ્ન કર્યો કે,  
'મહારાજ ! એ બળાશય આપની દૃષ્ટિમા કયુ છે કે જેમા આપ સ્નાન કરો છો ? તથા  
એવુ એ તીર્થ કયુ છે કે જ્યાં સ્નાન કરવાથી પાપોથી છુટી જવાય છે ' ॥ ૪૫ ॥

ટીકા—‘ ધમ્મે ’—ઇત્યાદિ—

ધર્મોઽર્હિસાદિરૂપો હૃદસ્તસ્યૈવ કર્મરજોઽપહારકૃત્વાત્, બ્રહ્મ=બ્રહ્મચર્ય શાન્તિ-  
તીર્થમ્, એતદાસેવનેન સઠ્ઠમઞ્જમૂઞ્જભૂતૌ રાગદ્વેષૌ સમુન્મૂલિતૌ ભવતઃ રાગદ્વેષો-  
ન્મૂળને તુ ન પુનર્મલોત્પત્તિસભવઃ । ઉક્તચ—

“ બ્રહ્મચર્યેણ સત્યેન, તપસા સયમેન ચ ।

માતર્ગર્પિર્ગતઃ શુદ્ધિઃ, ન શુદ્ધિસ્તીર્થયાત્રયા ॥ ૧ ॥ ઇતિ ॥

સ્નાન કે વિષય મે જન उन ब्राह्मणों ने जिज्ञासाभाव से प्रश्न किये तो  
मुनिराज ने उनका उत्तर इस प्रकार दिया ‘ धम्म हरण ’—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—( धम्म हरण—धर्मो हृद् ) अर्हिसा आदिरूप धर्म हृद्-  
सरोवर है । क्यों कि इसी धर्म से कर्मरूपी धूल का अपहरण होता है ।  
( धम्म सत्तितित्थे=ब्रह्म शान्तितीर्थम् ) ब्रह्मचर्य शान्तितीर्थ है । कारण  
कि इसके सेवन करने से समस्त मलों के मूलभूत राग और द्वेष समूल  
विनिष्ट होते हैं । रागद्वेष के उन्मूलित होने से पुन. मलोत्पत्ति की  
संभावना नहीं रहती है । कहा भी है—

“ ब्रह्मचर्येण सत्येन, तपसा सयमेन च ।

मातर्गर्पिर्गतः शुद्धिः, न शुद्धिस्तीर्थयात्रया ॥ ”

ब्रह्मचर्य के पालन से सत्यधर्म के सेवन से, तप एव सयम की  
आराधना से मातगर्गपि ने आत्मशुद्धि को प्राप्त किया है । यह आत्म  
शुद्धि जीवों को तीर्थों की यात्रा करने से नहीं प्राप्त हुआ करती है ।

સ્નાનના વિષયમા ન્યાયે તે પ્રાશ્નશ્રોત્રે શ્રદ્ધાસા ભાવથી પ્રશ્ન થયો  
ત્યારે મુનિરાજે એનો ઉત્તર આ પ્રકારે આપ્યો —

‘ ધમ્મે હરણ ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—ધમ્મે હરણ—ધર્મો હૃદ આર્હિસા આદિરૂપ ધર્મ સરોવર છે  
કેમકે, એ ધર્મથી કર્મરૂપી ધૂળનું અપહરણ થાય છે વમે સત્તિ તિત્થે—બ્રહ્મશાન્તિ  
તીર્થમ્ બ્રહ્મચર્ય શાન્તિતીર્થ છે કારણ કે એના સેવનથી સઘળા મળોનો  
મુળભૂત રાગ અને દ્વેષનો સમુજાગો વિનાશ થાય છે રાગદ્વેષનો નાશ થતા  
કરીથી મળોની ઉત્પત્તિ થવાની સંભવના રહેતી નથી કહ્યું પણ છે

‘ બ્રહ્મચર્યેણ સત્યેન, તપસા સયમે ન ચ ।

માતર્ગર્પિર્ગત શુદ્ધિઃ, ન શુદ્ધિસ્તીર્થયાત્રયા ॥ ”

બ્રહ્મચર્યના પાલનથી, સત્યધર્મના સેવનથી, તપ અને સયમની આરા  
ધનાથી, માતગર્ગપિએ આત્મશુદ્ધિને પ્રાપ્ત કરેલ છે આ આત્મશુદ્ધિ  
શ્રવેને તીર્થોની યાત્રા કરવાથી પ્રાપ્ત થતી નથી અને હે પ્રાશ્નશ્રો । આપ

किं च भवद्विषयीर्थानि प्राणिपीडा हेतुतया मलोपचयनिमित्तान्येव, नतो नास्ति तेषां शुद्धि हेतुता । उक्तच—

“ कुर्याद्वर्षसहस्रं तु, अहन्यहनि मज्जनम् ।

सागरेणापि कृच्छ्रेण, वधको नैव शुध्यति ॥ १ ॥ इति ॥

इदं शान्तितीर्थम्—अनाविलम्—पञ्चास्रमलयजितम् । अत एव—आत्मप्रसन्न-  
लेश्यम्=आत्मनो जीयस्य प्रसन्ना निर्मला लेश्या तेजः प्रभृतिष्वन्यतमा यत्र तत्त-  
योक्त च अस्ति । यस्मिन् स्नातः—स्नात इव स्नातः=निमग्नमानसः, विमलः=

और भी हे ब्राह्मणो ! आप लोग जिन्हें तीर्थस्थान मानते हैं और उनकी यात्रा किया करते हैं वे केवल प्राणियोंके पीडा के ही हेतु हैं अतः उनसे मलापगम—मलका नाश न होकर प्रत्युत मलोपचय—मलका संग्रह ही होता है इसलिये उनमें शुद्धिहेतुता नहीं आती है यही बात अन्यत्र इस प्रकार से कही है—

“ कुर्याद्वर्षसहस्रं तु, अहन्यहनि मज्जनम् ।

सागरेणापि कृच्छ्रेण, वधको नैव शुध्यति ” ॥

हजारों वर्षोंतक भी वधक—घातक प्राणी प्रतिदिन समुद्रप्रमाण जल से भी स्नान करे तो भी आत्मशुद्धि को प्राप्त नहीं कर सकता है ।

हमारे द्वारा समत जो शान्तितीर्थ है वह (अणाइले-अनाविलम्) पाच आस्रवरूप मलों से सर्वथा वर्जित है । इसलिये वहाँ अवगाहन करने से (अत्तपसन्नलेस्से-आत्मप्रसन्नलेश्यम्) आत्मा की शुभलेश्याओं में से कोई एक लेश्या हो जाती है । (जहिंसि-यस्मिन्) जिस शान्ति

होके जेने तीर्थस्थान माने छे अने तेनी यात्रा क्यो करे छे ते केवण प्राणीओनी पीडाने जे हेतु छे आधी भलापगम-भलने नाश न थधने प्रत्युत भलापचयज-भलने संग्रह जे थाय छे आ कारणे ओभा शुद्धि हेतुता आवती नथी आ बात अन्यत्र आ प्रकारे कहेवायेल छे—

“ कुर्याद्वर्षसहस्रं तु, अहन्यहनि मज्जनम् ।

सागरेणापि कृच्छ्रेण, वधको नैव शुध्यति ॥ ”

हमारे वर्ष सुधी पक्ष प्राणी रात दिवस समुद्र प्रमाण जलधी स्नान करे तो पक्ष ते आत्मशुद्धिने प्राप्त करी शकता नथी

अमारा तरङ्गथी समत ओरु जे आ शान्तितीर्थ छे ते अणाइले-अनाविलम् पाच अस्रवरूप भणोथी सर्वथा वर्जित छे आ कारणे त्या अवगाहन करवाथी अत्तपसन्नलेस्से-आत्मप्रसन्नलेश्यम् आत्मानी शुभ देश्याओभाथी केह ओके देश्या निर्भण जनी जाय छे, जहिंसि-यस्मिन् जे शान्तितीर्थभा जहानो-स्नातो नहोथने भाइ भन निर्भण जनेल छे ते हु विमलो विशुद्धो-विमल विशुद्ध

નિર્મલ, માવમલરહિતઃ, અત એ-વિશુદ્ધઃ-કર્મફલહ્યર્જિતઃ સુશીતીભૂતઃ= શારીરિકમાનસિક સન્તાપર્જિતઃ સન્ અહ દોષ=દૂષયતિ-વિકારયતિ વિશુદ્ધમપ્યા-ત્માન યઃ સ દોષઃ=જ્ઞાનાવરણીયાદિકર્મલક્ષણસ્ત પ્રજહામિ=પમિત્યજામિ ॥ ૪૬ ॥

તીર્થમે (પહાઓ-સ્નાત.) સ્નાન કરકે મેરા મન નિમગ્ન બના હુઆ હૈ વહ મે (વિમલો વિસુદ્ધો-વિમલ વિશુદ્ધઃ) વિમલ નિર્મલ-માવમલરહિત હોતે હુવ કર્મમલ કલ્કસે રહિત યનુગા । ડસ તરહ (સુસીદ્ધમૂઓ-સુશીતીભૂતઃ) શારીરિક, માનસિક સન્તાપ સે વર્જિત હોતા હુઆ મે (દોસ-દોષમ્) આત્મા કો વિકૃત કરને વાલે જ્ઞાનાવરણીયાદિક દોષો કો (પ્રજહામિ-પ્રજહામિ) ડોડ દેગા-અવિષ્ય મેં ડનસે રહિત હો જાઝગા ॥

ભાવાર્થ—કિસી તીર્થરૂપ જલાશય મેં સ્નાન કરને સે પાપોં કા નાશ હોતા હૈ એસી માન્યતા ગ્રાહ્યોં કી હૈ, ડસ માન્યતા કો લેકર મુનિરાજ ડનસે કહ રહે હેં કિ ધર્મતીર્થ વ્યવહાર મેં જિસે માના જાતા હૈ વહ વાસ્તવ મેં ધર્મતીર્થ નહી હૈ, વહ તો પ્રાણિયોં કા પીડાહેતુક હોને સે એક પ્રકાર કા અધર્મતીર્થ હૈ । હિંસાદિક પાપોં સે વિરતિ હોના યહી સર્વોત્તમ ધર્મતીર્થ હૈ । ડસ ધર્મતીર્થ મેં અવગાહન કરને વાલા પ્રાણિવર્ગ નિયમતઃ વિમલ એવ વિશુદ્ધ બનતા હૈ । હમ બી એસે હી ધર્મતીર્થ મેં સ્નાન કરતે રહતે હૈ । ડસી સ્નાન સે આત્મા શુચિભૂત હોકર નિર્દોષ બન જાયગી । મહાવાન મહાવીર કા હી તીર્થ એક એસા તીર્થ હૈ કિ જહા હર તરહ સે જીવોં કો શાન્તિલાભ હોતા હૈ ॥ ૪૬ ॥

વિમલ-નિર્મલ-માવમલથી રહિત બનીને કર્મફલ કલકથી રહીત બનીશ આ રીતે સુસીદ્ધમૂઓ-સુશીતીભૂત શારીરિક માનસિક સન્તાપથી વશૂત થઇને હું દોસ-દોષમ્ આત્માને વિકૃત કરનાર એવા જ્ઞાનાવરણીયાદિક દોષોને પ્રજહામિ-પ્રજહામિ છોડી દઈશ અને અવિષ્યમા હું તેનાથી સંપૂર્ણ રહિત થઈ જઈશ

ભાવાર્થ—કોઈ તીર્થસ્થાનમાના જળાશયમા સ્નાન કરવાથી પાપોને નાશ થાય છે એવી માન્યતા ગ્રાહ્યોની છે, એ માન્યતાને લઇને મુનિરાજ એમને ઠહે છે કે, ધર્મતીર્થ વ્યવહારમા જેને માનવામા આવે છે તે વાસ્તવમા ધર્મતીર્થ નથી તે તો પ્રાણીઓને પીડાના હેતુક હોવાથી એક પ્રકારના અધર્મ તીર્થ છે, હિંસાદિક પાપોથી વિરતિ થવી એજ સર્વોત્તમ ધર્મતીર્થ છે આ ધર્મતીર્થમા અવગહન કરનાર પ્રાણીવર્ગ નિયમત વિમલ અને વિશુદ્ધ બને છે. અમે આવાજ ધર્મતીર્થમા સ્નાન કરતા રહીએ છીએ આ સ્નાનથી આત્મા શુચિભૂત થઈને નિર્દોષ બની જશે ભગવાન મહાવીરનું તીર્થ એક એવું તીર્થ સ્થાન છે કે, જ્યાં દરેક રીતે જીવોને શાન્તીને લાભ મળતો રહે છે ॥૪૬॥

અધ્યયનમુપસહરન્નાહ—

મૂલમ્—

એય સિંળાણં કુસલેહિ દિદ્ઠં, મહાસિંળાણં ઇસિણં પસત્થ ।  
જહિંસિ પંહાર્યા વિમલા વિસુદ્ધા, મંહારિસીં ઉત્તમ ઠાણં પંત્તે તિવેમિ ॥

છાયા—એતત્તનાન કુશલૈદ્દષ્ટ, મહાન્નાનમૃષીણા પ્રશસ્તમ્ ।

યત્ર સ્નાતા વિમલા વિશુદ્ધા, મહર્ષય ઉત્તમ સ્થાન પ્રાપ્તાઃ ॥ ૪૭ ॥

इति ब्रवीमि ॥

टीका—‘ एय ’ इत्यादि ।

एतत्पूर्वोक्त स्नान कुशलैस्तच्च त्रिद्विस्तीर्थैरै दृष्टम् । एतन्महास्नानम् ऋषीणां  
प्रशस्तम् । ऋषयो हि इदमेव महास्नान प्रशसन्तीति भावः । उक्तं च—

“ आत्मा नदी सयमतोयपूर्णा, सत्यावहा शीलवटा दयोर्मिः ।

तत्राभिपેકુ કુરુ પાણ્ડુપુત્ર ! ન વારિણા શુદ્ધયતિ ચાન્તરાત્મા ॥૧॥ इति ।

યત્ર સ્નાતા વિમલા વિશુદ્ધાઃ સન્તો મહર્ષય ઉત્તમ મોક્ષરૂપ સ્થાન પ્રાપ્તા  
ગતા इति ब्रवीमीत्यस्यार्थः पूर्ववत् ।

અધ્યયન કા ઉપસહાર કરતે હુએ સૂત્રકાર કહતે હૈં—

‘ એય સિંળાણ કુસલેહિ દિદ્ઠ ’—इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—( કુસલેહિ—કુશલૈઃ ) કુશલોં ને તિર્થકરોં ને ( એય સિ-  
ળાણ—એતત્ સ્નાનમ્ ) હસી પૂર્વોક્ત સ્નાન કો ( ઇસિણ પસત્થ—ઋષીણાં  
પ્રશસ્તમ્ ) ઋષિયોં કો માન્ય ( મહાસિંળાણ—મહાસ્નાનમ્ ) મહાસ્નાનસ્વ-  
રૂપ ( દિદ્ઠ—દૃષ્ટમ્—દિષ્ટમ્ ) દેખા હૈં ઓર કહા હૈં ( જહિંસિ—યસ્મિન્ )  
જિસ સ્નાન સે ( પંહાર્યા—સ્નાતાઃ ) સ્નાપિત હુએ—નાયે હુવે ( મંહારિસી—  
મહર્ષયઃ ) મહર્ષિજન ( વિમલા વિસુદ્ધા—વિમલાઃ વિશુદ્ધાઃ ) વિમલ એવ  
વિશુદ્ધ હોકર ( ઉત્તમ ઠાણ પંત્તે—ઉત્તમ સ્થાન પ્રાપ્તાઃ ) મુક્તિરૂપ ઉત્તમ

અધ્યયનનેા ઉપસહાર કરતા સૂત્રકાર કહે છે—

“ એય સિંળાણ કુસલે હિ દિદ્ઠ ” इत्यादि

અન્વયાર્થ—કુસલેહિ—કુશલૈ તીર્થ કરેએ એય સિંળાણ—એતત્ સ્નાનમ્ આ  
પૂર્વોક્ત સ્નાનને ઇસિણ પસત્થ—ઋષીણાં પ્રશસ્તમ્ ઋષિયોને માન્ય સ્વરૂપ મહાસિ  
ળાણ—મહાસ્નાનમ્ મહાસ્નાન સ્વરૂપ દિદ્ઠ દૃષ્ટ—દિષ્ટમ્એયેલ છે—કહેલ છે જહિંસિ યસ્મિન્  
એ સ્નાનથી પંહાર્યા—સ્નાતા સ્નાપિત થયેલ—મંહારિસી—મહર્ષય મહર્ષિજન વિમલા  
વિશુદ્ધા—વિમલા વિશુદ્ધા વિમલ અને વિશુદ્ધ થઈને ઉત્તમ ઠાણ પંત્તે—ઉત્તમ સ્થાન  
પ્રાપ્તા મુક્તિરૂપ ઉત્તમ સ્થાનને મેળવનાર બની આવે છે તિ વેમિ—इति ब्रवीमि

एव हरिकेशलो मुनिर्निप्रान् प्रतिबोध्य स्वस्थान गतः, क्रमेण मुक्तिं प्राप्त-  
वान् । प्रतिबुद्धा विमा अपि स्वरूपाण साधितवन्तः ॥ ४७ ॥

इति श्री विश्वविख्यात-जगद्वल्लभ-प्रसिद्धाचरु-पञ्चदशभाषा  
कलित-ललितकलापालापक-प्रविशुद्धगद्यपद्यनैरुग्रन्यनिर्मापक-  
वादिमानमर्दक-श्रीशाहछत्रपति-कोल्हापुरराजप्रदत्त-  
“ जैनशास्त्राचार्य ”-पदभूषित-कोल्हापुरराजगुरु-  
मालप्रह्लाचारि-जैनाचार्य-जैनधर्मदिवाकर-पूज्य-  
श्रीघासीलालप्रतिविरचितायामुत्तराध्ययन-  
सूत्रस्य प्रियदर्शिन्याख्याया व्याख्यायाम्-  
‘हरिकेशीयाख्य’ नाम द्वादशममध्ययन-  
सम्पूर्णम् ॥ १२ ॥

स्थान को प्राप्त हो जाते हैं । ( त्ति वेमि-इति ब्रवीमि ) ऐसा मैं हे जब  
महावीर भगवान् के कहने के अनुसार कहता हू । अर्थात् ऐसा ही वीर-  
प्रभु ने कहा है उसी के अनुसार मैंने कहा है । इस प्रकार हरिकेशवल  
मुनि ब्राह्मणों को प्रतिबोधित करके अपने स्थान पर चले गये और वहाँ  
विशिष्ट तपस्या की आराधना से कर्मों का क्षय कर उन्होंने मुक्ति का  
लाभ किया तथा ब्राह्मणों ने भी प्रतिबोधित होकर आत्मकल्याण का  
मार्ग ग्रहण कर लिया ॥ ४७ ॥

॥ इस प्रकार यह उत्तराध्ययनसूत्र की प्रियदर्शिनी  
टीका के “हरिकेशाय” नामके बारहवें अध्ययन  
का हिन्दी भाषानुवाद सपूर्ण हुआ ॥१२॥

એવું હું મહાવીર ભગવાનના કહેવા પ્રમાણે જુઠું છું અર્થાત્ એવું જ વીર  
પ્રભુએ જે કહ્યું છે એજ મેં કહેલ છે આ પ્રમાણે હરિકેશવલ મુનિએ બ્રાહ્મણોને  
બોધિત કર્યો અને પછી પોતાના સ્થાન ઉપર આવી ગયા અને તે સ્થળે ખૂબ ઉગ્ર  
તપસ્યાની આરાધનાથી કર્મોનો વિનાશ કરી તેમણે મુક્તિનો લાભ કર્યો તથા  
બ્રાહ્મણોએ પણ પ્રતિબોધિત થઇને આત્મ કલ્યાણનો માર્ગ ગ્રહણ કર્યો ॥ ૪૭ ॥

॥ श्री उत्तराध्ययनसूत्रनी प्रियदर्शिनी टीकानो

हरिकेशीय नामना पारभा अध्ययननो

शुक्लराती भाषा अनुवाद स पूर्ण ॥ १२ ॥

## ॥ अथ त्रयोदशमध्ययनम् ॥

व्याख्यात द्वादशमध्ययनम् । सम्पत्ति त्रयोदशमारम्भ्यते । अस्य च पूर्वेण सहायमभिसन्धः—इहपूर्वस्मिन्नध्ययने तपसि यत्नो विधेय इत्युक्तम् । अस्मिन्नध्ययने तपः कुर्वता निदान न कर्तव्यमित्युच्यते । अनेन सन्धेनायातमिदं 'चित्रसंभूतीय' नामक त्रयोदशमध्ययनम् । अस्याध्ययनस्यानुगमनार्थं चित्रसंभूताख्यानं तावदुप-  
वर्ण्यते । तच्चैवम्—

आसीत् साकेत-अयोध्यानाम नगरम् । तत्र चन्द्रान्तको नाम नृपतिः । तस्य

### तेरहवा अध्ययन प्रारंभ—

बारहवा अध्ययन की व्याख्या हो चुकी अब तेरहवा अध्ययन कहा जाता है । इस अध्ययन का बारहवें अध्ययन के साथ संबंध इस प्रकार है, बारहवें अध्ययन में जो यह कहा गया है कि तपस्या करने में आत्मा को विशेष प्रयत्न करना चाहिये, सो इस अध्ययनमें अब यह प्रकट किया जायगा कि—'तपस्या करते हुए तपस्वी को निदान (नियाणा) नहीं करना चाहिये । इस संबंध को लेकर इस अध्ययनमें चित्र और संभूत नामके दो मुनिराजों का वर्णन किया जायगा । अतः उनके संबंध से इस अध्ययन का नाम भी 'चित्रसंभूत' ऐसा रक्खा गया है । इसी बात को समझाने के लिये चित्र और संभूत का आख्यान वर्णन किया जाता है । वह इस प्रकार से है—

साकेत-अयोध्या नामका नगर था उसका शासक चद्रावतसन नामका

### तेरमा अध्ययननो प्रारंभ—

भारतु अध्ययन पुर धंध सुकयु, हुवे तेरमा अध्ययननो प्रारंभ थाय छे आ अध्ययननो भारतमा अध्ययन साथे संबंध आ प्रकारनो छे भारतमा अध्ययनमा ओम कहेवामा आयु छे के, तपस्या करवामा आत्माओ विशेष प्रयत्न करवे ओधओ हुवे आ अध्ययनमा ओ कहेवामा आवे छे के, तपस्या करनार तपस्वीओ पोताना तपना क्षण भाटे कोर्छ जातनु नीयाखु-नीदान करहुं न ओधओ आ संबंधने लधने आ अध्ययनमा चित्र अने संभूत नामना, ओ मुनिराजोनु वर्णन करवामा आयु छे आथी तेमना संबंधने कारणे आ अध्ययननु नाम पखु "चित्र-संभूत" ओखु राखवामा आवेव छे आ वातने सज्जनववा भाटे चित्र अने संभूतना आख्याननु वर्णन करवामा आवे छे ओ आ प्रकारना छे—

साकेत नामनु नगर छतु, ओ नगरना शासक चद्रावत सक

२१७



सकलप्रजामनोरञ्जको मुनिचन्द्रनामा दारकः । स हि बाल्यादेव निवृत्तकामभोगतृष्णाः  
परमार्थसतृष्ण आसीत् । प्राप्तैराग्यः स सागरचन्द्रमुनेः सखिवे प्रव्रजितः । एकदा  
गुह्योपाया शिष्यपरिवारेण सह विहरन् स मुनिचन्द्रमुनि रेकस्यामटव्या समागतः ।  
तत्र क्षुत्विपासापरिस्नानमुखचन्द्र सपरिवारं तं मुनिचन्द्रं गोबल्लभगोपालस्य  
नन्द-सुनन्द-नन्ददत्त-नन्दप्रिय नामानवतारो दारका दृष्टवन्तः । ते हि सुविशुद्ध-  
माहार मुनये दत्तवन्तः । सपरिवारः सोऽपि गोपालदारकप्रदत्ताशनादिभिरपनीत

राजा था । इसके मुनिचन्द्र नामका एक पुत्र था । मुनिचन्द्र सकल प्रजाजनोके  
मन का अनुरजक था । यह बाल्य अवस्था से ही सासारिक विषयो की  
ओर से विरक्त चित्त रहता था । परमार्थिक कर्तव्य की ओर इसका मन  
विशेषरूप से झुका हुआ रहता था । एक दिन की बात है कि मुनिचन्द्र ने  
अपना नाम यथार्थरूप से सार्वक करने के लिये सागरचन्द्रमुनिराज के पास  
दीक्षा धारण की । किसी एक समय जब कि ये विहार में ये-गुरु की  
आज्ञा प्राप्त कर स्वतंत्र विहारी गये । अपनी शिष्यमण्डली को साथ में  
लेकर इन्होंने स्वतंत्र विचरना प्रारम्भ किया । विचरते-ये एक महाभया  
नक अटवी में जा पहुँचे । आहारादिक की अप्राप्तिसे सब को बड़ा कष्ट  
होने लगा । क्षुधातृषा आदि के जोर से ये दुर्बल बन गये । कुछ ये आगे  
चले ही ये कि इतने में इनको गोबल्लभ गोपाल के नन्द-सुनन्द-नन्ददत्त-  
नन्दप्रिय नामक चार लडकों ने देखा । उन लडकों ने इनको सुविशुद्ध  
आहार देकर धर्मका उपार्जन किया । आहारपानी आदि की प्राप्ति से

हता अभने मुनिचन्द्र नामने ओउ पुत्र हता मुनिचन्द्र सधणा नगरजनेना  
भनने आनद आपनार हता ओ आल्यावस्थाभाथी ज सासारिक विषयो तरक्ष  
विरक्ता चित्त रह्या उरने हता पारमार्थिक कर्तव्यनी तरक्ष ओनु मन विशेष  
इपथी जुगुहू हतु ओक द्विपसनी बात छे के, मुनिचन्द्रे पोतानु नाम यथार्थ  
इपथी सार्वक करवा भाटे सागरचन्द्र मुनिराजनी पाने दीक्षा धारण करी  
केछ ओक भभय ठे ज्यारे तेओ विहारमा हता-गुरुनी आज्ञा भेजवीने तेओ  
स्वतंत्र विहारी ज-न्या हता पोतानी शिष्य भठणीने साथे लधने तेभसे  
स्वतंत्र विचरवाने प्रारम्भ ज्यो विचरता विचरता तेओ ओक भडा जयानक  
अटवीमा जध पडोअ्या आहार आदिने जेग न भजवाने कारसे सधणाने  
धखु दुष थवा लाखु भूष तरस आदिने कारसे ते सधणा मुनिओ दुर्गज  
भनी गया हता योडु ओक आगण आया के ओटलाभा तेभने गोबल्लभ  
गोपालना नन्द-सुनन्द नन्ददत्त-नन्दप्रिय नामना बार छोकरोओओ जेया ओ  
छोकरोओओ तेभने सुविशुद्ध आहार पडोरावी धर्मनु उपार्जन कथुं . आहार

## ॥ अथ त्रयोदशमध्ययनम् ॥

व्याख्यात द्वादशमध्ययनम् । सम्प्रति त्रयोदशमारभ्यते । अस्य च पूर्वेण सहायमभिसन्धः—इहपूर्वस्मिन्नध्ययने तपसि यत्नो विधेय इत्युक्तम् । अस्मिन्नध्ययने तपः कुर्वता निदानं न कर्तव्यमित्युच्यते । अनेन सन्धेनायातमिदं 'चित्रसंभूतीय' नामकं त्रयोदशमध्ययनम् । अस्याध्ययनस्यानुगमनार्थं चित्रसंभूताख्यानं तावदुप-  
वर्ण्यते । तच्चैवम्—

आसीत् साकेत-अयोध्यानाम नगरम् । तत्र चन्द्रावतंसको नाम नृपतिः । तस्य

### तेरहवा अध्ययन प्रारम्भ—

चारहवा अध्ययन की व्याख्या हो चुकी अब तेरहवा अध्ययन कहा जाता है । इस अध्ययन का चारहवें अध्ययन के साथ संबंध इस प्रकार है, चारहवें अध्ययन में जो यह कहा गया है कि तपस्या करने में आत्मा को विशेष प्रयत्न करना चाहिये, सो इस अध्ययनमें अब यह प्रकट किया जायगा कि—'तपस्या करते हुए तपस्वी को निदान (नियाना) नहीं करना चाहिये । इस संबंध को लेकर इस अध्ययनमें चित्र और संभूत नामके दो मुनिराजों का वर्णन किया जायगा । अतः उनके संबंध से इस अध्ययन का नाम भी 'चित्रसंभूत' ऐसा रक्खा गया है । इसी बात को समझाने के लिये चित्र और संभूत का आख्यान वर्णन किया जाता है । वह इस प्रकार से है—

साकेत-अयोध्या नामका नगर था उसका शासक चन्द्रावतसन नामका

### तेरमा अध्ययननो प्रारम्भ—

आरम्भ अध्ययन पुरं थं युक्तु, इवे तेरमा अध्ययननो प्रारम्भ थाय छे आ अध्ययननो आरम्भ अध्ययन साथे संबंध आ प्रकारनो छे आरम्भ अध्ययनमा अंभ कहेवामा आयु छे के, तपस्या करवामा आत्माके विशेष प्रयत्न करवो लेछेके इवे आ अध्ययनमा अं कहेवामा आवे छे के, तपस्या करनार तपस्वीके पोताना तपना इण भाटे केछे भतनु नीयाळु—नीदान करबुं न लेछेके आ संबंधने लधने आ अध्ययनमा चित्र अने संभूत नामना जे मुनिराजेनु वर्णन करवामा आयु छे आथी तेमना संबंधने कारखे आ अध्ययननु नाम पणु "चित्र-संभूत" जेपु संभवामा आवेव छे आ वातने संभवामा भाटे चित्र अने संभूतना आख्याननु वर्णन करवामा आवे छे जे आ प्रकारना छे—

साकेत नामनु नगर छुं, जे नगरना शासक चन्द्रावतसक

निर्गतसर्पों दष्टान् । सर्पेण दष्टः स मृतः । सर्पमन्त्रिप्यन् द्वितीयोऽपि तेन दष्टः ।  
सोऽपि मृतः । ततो द्वापि कालञ्जरे गिरावेरुस्थामृग्यायुगलिकौ शिशू जातौ ।  
तत्रापि मात्रा सह सचरन्तौ तौ केनापि व्याधेन वाणेनैकेन विद्धौ मृतौ । ततो  
मृगद्वातीरे एरस्या हस्यागर्भाद् हसयुगलिकौ जातौ । तत्रापि मात्रा सम सच-  
रन्तौ केनापि मत्स्यवातकेन धृत्वा मारितौ । ततो चाराणस्या भूतदत्तनाम्नो  
महद्भिरुस्य चाण्डालस्य पुत्रत्वेन समुत्पन्नौ । तत्र ज्येष्ठश्चित्र नाम्ना, रनिष्ठः  
संभूतनाम्ना प्रसिद्धौ जातः । तौ हि परस्पर परमप्रीतिसपन्नौ बभूवुः ।

निकल । उसने एक भाई को डस लिया जहर की तीव्रता से उसका  
वहीं पर देहान्त हो गया । सर्प की तलाश करते हुए दूसरा भाई भी  
उसी सर्प के द्वारा डसा जाकर वहीं पर मर गया । इस प्रकार मर कर  
ये दोनों कालींजर पर्वत के ऊपर एक मृगी की कृत्ति से युगल पुत्र के  
रूप में अवतरित हुए । वहा भी ये सुख से नहीं रह सके । जब ये दोनों  
किसी एक समय अपनी मा के साथ कहीं चले जा रहे थे तो एक व्याधने  
एक ही वाण द्वारा इन दोनों को मार दिया । मर कर ये दोनों ही गंगा  
के तीर पर एक हँसी के गर्भ से युगल पुत्ररूप में जन्मे । वहाँ भी धीवर  
ने इनको सुख से नहीं रहने दिया । जब ये दोनों अपनी हँसनी मा के  
साथ किलौलें कर रहे थे तो किसी धीवरने इनको पकडकर मार डाला ।  
वहा से मर कर फिर ये दोनों ही वाणारसी नगरी में वनसपन्न एक  
भूतदत्त नामक चाण्डाल के यहाँ पुत्ररूप से जन्मे । जेठ पुत्र का नाम

सुभाथी जेक सर्प नीकले तेबे सुतेवा जने बाधजोमाना जेकने दश दीधे।  
सर्प जेदहम जेरीवे। डोवाथी जनेभाथी जेने करडये। हुतो तेनु त्या ज  
भृत्यु निपज्यु आ पछी सर्पनी तमास करवा नीकलेना जीन बाधने पखु  
सर्प दश थता तेनु पखु त्या ज भृत्यु थयु आ रीते भरखु पाभेला जे  
जने कादीजर पर्वत छपर जेक डरखीना चेटे अवतयो त्या पखु ते सुभथी  
रखी न शक्या, जेक समये ते जने पोतानी मा साथे चारे अरवा जध  
रखा हुता, जे समये केध शीकारीना पाखुथी जने भार्या गया भरीने जे  
जने गंगा नदीने किनारे जेक डसलीना चेटे साथे अवतयो त्या पखु  
ते सुभथी रखी शक्या नही पोतानी हुस माता साथे ज्यारे ते जने डिटवेला  
करी रखा हुता जेवे समये केध जेक शीकारीजे ते जनेने पकडी लीधा जने  
भारी नाज्या त्याथी भरीने जे जने वाणारसी (काशी) नगरीमा धनसपन्न  
जेवा भूतदत्त नामना आडावने त्या पुत्र रूपे जन्म्या मोटा पुत्रनु नाम

क्षुत्पिपासस्तेभ्यो धर्मदेशना ददौ । तेऽपि धर्मदेशना श्रुत्या समुत्पन्नैराग्या ससार-  
मसारं मत्वा तदन्तिके प्रजिताः । तेषु सयमिनौ द्वौ गोपालदारकौ मलकिलन्नेषु  
स्वकीयस्त्रेषु सजुगुप्सौ जातौ । चत्वारोऽपि ते परिसमाप्तायुष्काः कालं कृत्वा  
देवलोकं गताः । तेषु जुगुप्साकारकौ नन्ददत्त-नन्दमियनामानौ द्वौ देवलोकच्युतौ  
दशपुरनगरे शाण्डिल्यब्राह्मणस्य यशोमत्या दास्याः शौण्डीर-शौण्डदत्त नामानौ  
युगलरूपेण पुत्रा जातौ ।

बालभारमतिक्रम्य क्रमेण तौ यौवनं सम्प्राप्तौ । कदाचित्क्षेत्ररक्षणार्थं तौ  
अटव्या गतवन्तौ । तत्र वटवृक्षस्याधस्तात्सुप्तौ । सुप्तयोस्तयोरेकं दारकं बटकोटर-  
क्षुधा एव तृपा के शात होने से शरीर में स्वस्थता प्राप्त कि ये सपरिवार  
मुनिचद्रने उन गोपालदासकोको धर्मदेशना दी । धर्मदेशना सुनकर उनका  
चित्त ससार से विरक्त हो गया । ससार को सर्वथा असार जानकर  
उन चारों ने ही मुनिराज मुनिचद्र के पास दीक्षा धारण करली । इन में  
से दो गोपालदारक नन्द-सुनन्द मुनियों को अपने पसीने से गीले हुए  
वस्त्रोंमें ग्लानिभाव जाग्रत होता रहा । ये चारों ही गोपालदारक मुनिराज  
अपनी आयुके अंतमें मरकर देवलोक गये । इनमें से जिन्हों को पहिले  
अपने पसीने से तर हुए वस्त्रों में ग्लानि भाव जगता था । वे दोनों देव  
वहा से चबकर दशपुर नामके नगर के शाण्डिल्य ब्राह्मण की यशोमती  
नामक दासी के शौण्डीर शौण्डदत्त नाम से युगल पुत्र हुए ।

धीरेऽ बालभावका अतिक्रमण कर ये दोनों जवान हुए, एक दिन ये  
दोनों खेत की रखवाली करनेके लिये वनमें गये हुए थे । वहा एक बटवृक्ष  
के नीचे ये दोनों सो गये । इतने में उस बटवृक्ष के कोटर से एक सर्प

पाण्डि आहिनी प्राप्तिथी लूण अने तरभ शात थवाथी शरीरभा स्वस्थता भगता  
पोताना शिष्ये साथे मुनिचद्रे ओ गोपाल आणकेने धर्मदेशना दीधी  
धर्मदेशना साक्षणीने ओभनु चित्त ससारथी विरक्त अनी गथु ससारने  
सर्वथा असार आण्णिने ओ आरे जल्लोओ मुनिराज मुनिचद्रनी पासेथी दीक्षा  
धारण करी ओभाना ओ गोपाल आणके नन्द-सुनन्द मुनिओने पोताना पसी  
नाथी लीना थयेला वस्त्रोभा ज्वानी लाव जगृत थये। ओ आरे गोपाल  
मुनिराजनेना आयुष्य पूर्ण थता भरीने देवलोक गया आमाथी जेभने पड़ेला,  
पोताना पसीनाथी बिजयेला पस्त्रोथी ज्वानी लाव रहेतो हतो ते अन्ने देव  
त्याथी व्यवीने दशपुर नामना नगरभा शाण्डिल्य ब्राह्मणनी यशोमती नामनी  
दासीना शौण्डीर अने शौण्डदत्त नामना ओडीया पुत्र तरीके जन्म्या

समय जता धीरे धीरे आह्वापस्था पटावीने ओ अन्ने जवान अन्या ओके  
दिवस ओ अन्ने जेतारनी रजेवाणी करवा भाटे पगडाभा गया हता, थोका पाकथा  
त्या ओके पडना वृक्षनी नीचे ओ अन्ने सुष्ट गया ओटलाभा ओ

निर्गतसर्पों दष्टमान् । सर्पेण दष्टः स मृतः । सर्पमग्निप्यन् द्वितीयोऽपि तेन दष्टः ।  
सोऽपि मृतः । ततो द्वात्रिंशत् कालञ्चरे गिरायेरुस्थामृग्यायुगलिकौ शिशू जातौ ।  
तत्रापि मात्रा सह सचरन्तौ तौ केनापि व्याधेन गणेनैकेन मिद्वौ मृतौ । ततो  
मृतगदावीरे एस्या हस्यागर्भाद् हसयुगलिकौ जातौ । तत्रापि मात्रा सम सच-  
रन्तौ केनापि मत्स्यघातकेन घृत्वा मारितौ । ततो वाराणस्या भूतदत्तनाम्नो  
महर्द्धिरुस्य चाण्डालस्य पुत्रत्वेन समुत्पन्नौ । तत्र ज्येष्ठश्चित्र नाम्ना, रनिष्ठः  
संभूतनाम्ना प्रसिद्धौ जातः । तौ हि परस्पर परमप्रीतिसपन्नौ अभूवतुः ।

निकल । उसने एक भाई को डम लिया जहर की तीव्रता से उसका  
वहीं पर देहान्त हो गया । सर्प की तलाश करते हुए दूसरा भाई भी  
उसी सर्प के द्वारा डसा जाकर वहीं पर मर गया । इस प्रकार मर कर  
ये दोनों कालींजर पर्वत के ऊपर एक मृगी की कुक्षि से युगल पुत्र के  
रूप में अवतरित हुए । वहा भी ये सुख से नहीं रह सके । जब ये दोनों  
किसी एक समय अपनी मा के साथ कहीं चले जा रहे थे तो एक व्याधने  
एक ही गण द्वारा इन दोनों को मार दिया । मर कर ये दोनों ही गंगा  
के तीर पर एक हँसी के गर्भ से युगल पुत्ररूप में जन्मे । वहाँ भी धीवर  
ने इनको सुख से नहीं रहने दिया । जब ये दोनों अपनी हँसनी मा के  
साथ किलौलें कर रहे थे तो किसी धीवरने इनको पकड़कर मार डाला ।  
वहा से मर कर फिर ये दोनों ही वाणारसी नगरी में जनसपन्न एक  
भूतदत्त नामक चाण्डाल के यहा पुत्ररूप से जन्मे । जेठ पुत्र का नाम

धुमाथी ओक सर्प नीडल्यो तेणे सुतेला जने बाधजोभाना ओकने दश द्विधा।  
सर्प ओकदम उरीलो डोवाथी जन्नेभाथी जेने करड्यो हुतो तेनु त्या ज  
मृत्यु निपळ्यु आ पछी सर्पनी तमास करवा नीकणेना जीन बाधने पक्ष  
सर्प दश थता तेनु पक्ष त्या ज मृत्यु थयु आ रीते भरक्ष पावेलो ओ  
जने काळीजर पर्वत ऊपर ओक डरणीना पेटे अवतर्या त्या पक्ष ते सुभथी  
रही न शक्या, ओक समये ते जन्ने पोतानी मा साथे थारे थरवा जर्  
रक्षा हुता, ओ समये कोठ शीकरीना बाधथी जन्ने भार्या गया मरीने ओ  
जन्ने जगा नदीने दिनारे ओक हसलीना पेटे साथे अवतर्या त्या पक्ष  
ते सुभथी रही शक्या नहीं पोतानी हस माता साथे थारे ते जन्ने डिवेलो  
करी रक्षा हुता ओवे समये कोठ ओक शीकरीओ ते जन्नेने पकडी लीधा जने  
मोरी नाभ्या त्याथी मरीने ओ जन्ने वाणारसी (काशी) नगरीमा जनस पन्न  
ओवा भूतदत्त नामना थाडालने त्या पुत्र र्पे जनभ्या मोटा पुत्रनु नाम

तत्र चाराणस्या शत्रुनामा राजाऽऽसीत् । तस्य दुर्मतिसचिवो नमुचि नामकः सचिव आसीत् । एरुदा कृतमहापराधः स नमुचिस्तेन राजा बधायाम्नात् । भूत-दत्तचाण्डालस्त मारयितु इमं शानभूमिमेतौ । तत्र जातऽऽद्यः स, तमुवाच-भो मन्त्रिन् ! तिष्ठतु भवान् मद्गृहे प्रच्छन्न । तत्र मत्पुत्रौ पाठयतु । जीवितुस्मात्तेन तेन तद्वचनमद्वीकृतम् । भूम्यन्तर्गृहे प्रच्छन्नो भूत्वा नमुचिश्चित्रसभूतौ पाठयति । चित्र और कनिष्ठ पुत्र का नाम सभूत रखा गया । इन दोनों को परस्पर में विशेष प्रीति हो गई थी ।

वनारस में उस समय शत्रु नाम का राजा राज्य करता था । इसके मंत्रीका नाम नमुचि था । इसकी बुद्धि ठीक नहीं थी । राजा को यह खोटी ही सलाह दिया करता था । एक समय की बात है कि इस मंत्रीसे राज्य का कुछ अमार्जनीय-बड़ा भारी अपराध बन गया । उसके दंड स्वरूपमें राजा ने उसको प्राणदंड की आज्ञा दी-और चाण्डाल से यह कह दिया कि इसको बिना किसी बात का विचार किये मार डालो । चाण्डाल राजा की आज्ञाप्रमाण कर उसको मारने के लिये इमं शानभूमि में ले गया । परंतु चाण्डालकी इसको मारनेकी भावना नहीं जगी । सहसा वह सद्य-दयालु बनकर मंत्रीसे बोला-हे मन्त्रिन् ! आप मेरे घरमें प्रच्छन्न रीति से रहो और मेरे जो दो पुत्र हैं उनको आप पढ़ाओ । चाण्डाल की इस बात को सुनकर जीने की अभिलाषा से उस मंत्री ने मान लिया । चाण्डाल के घर प्रच्छन्न-गुप्त रीतिसे रहकर चाण्डालके चित्र और सभूत

चित्र और नाना पुत्रों नाम सभूत राजावामा आये और अपने बाधियोंका परस्पर अत्यंत प्रीति करी गई होती

वनारसमा ये सभर्षे शत्रु नामना राजा राज्य करता होता येभना मंत्रीना नाम नमुचि इतु ऐनी बुद्धि सारी न होती । राजाने ते छोटी सलाह आध्या करता होता एक सभयनी बात छे के ये मंत्रीथी राज्यने काछके अमार्जनीय-धरो मोटो अपराध थर्गये । येना दंडपे राजाये तेने प्राणदंडनी आज्ञा करी अने याडावने कही दीधु के आने काछपक्षु जातनो विचार न करता भारी नाथो । याडाल राजनी आज्ञा भणता ऐने भारवा भाटे इमं शान भूमिमा लर्ग गये । परंतु याडावना दिवमा तेने मारवानी लावना न लागी । आधी ते दयालु हृदयने ऐनी मंत्रीने कहेवा लाग्यो हे मन्त्रिन् ! आप मारा घरमें छुपाधने रहो, अने मारा ये पुत्रो छे तेने आप लघावो । याडावनी बात सावणीने लववानी अलिवावाथी मंत्रीये तेनी बातनो स्वीकार कर्थो । याडावने घर गुप्तपक्षे रहने चित्र अने सभूत नामना तेना अने बाण्डेने मंत्री लवावना

चित्रसभूतमाता तत्परिचयां करोति । मन्त्री तस्यामासक्तोऽभवत् । इदं जुगु-  
प्सितं मन्त्रिचरितं विज्ञाय स भूतदत्तो मन्त्रिमारणोपायमचिन्तयत् । पितुरध्ययसाय  
परिज्ञाय कृतज्ञता परपशौ ता तत्पुत्रीं मन्त्रिणं ततो गुप्तेनोपायेन निष्कासितवन्ती  
स मन्त्री ततो निःसृत्य क्रमेण हस्तिनागपुरे सनत्कुमारचक्रिणो मन्त्रित्वमाप्तवान् ।

एकदा तौ चित्रसभूतनामकौ मातृद्वारकौ रूपयौवनलावण्यनृत्यगीतरूपाभिः  
वाराणसेयानां (वाराणसीनिवासिनां) स्त्रीपुरुषाणां मनसि प्रमोदितवन्तौ । अन्यदा

नामकं उन दोनों बालकों को वह पढ़ाने लग गया । बालकों की माता  
इसकी सेवा करने लगी । नमुचि उन बालकों की माता पर आसक्त हो  
गया । जब ये बात भूतदत्त चाडाल के कान में पड़ी । तो उसने नमुचि  
को मारनेका विचारकर उपाय सोचा । बालकोने जब अपने पिताके इस  
निकृष्ट-हल्काविचारको जाना तो उन्होंने कृतज्ञता-उपकारकके वश होकर  
नमुचिको किसी उपायसे बचानेका प्रयत्न किया । वे उसमें सफल भी हो  
गये । उन्हो ने मन्त्री को अपने घरसे किसी गुप्त उपाय से बाहिर निकाल  
दिया । मन्त्री वहा से चला और धीरे २ चलकर हस्तिनापुर सनत्कुमार  
चक्रवर्ती के पास पहुँच गया । वहा चक्रवर्ती ने उसको अपने यहां मन्त्री-  
पद पर स्थापित कर लिया ।

एक समय की बात है कि ये दोनों चाडाल के पुत्र कि जिनका नाम  
चित्र और सभूत था, रूपयौवन, लावण्य एवं नृत्य कला आदि के द्वारा  
वाराणसी नगर निवासियों के मन को प्रमोदित करते हुए वहा के बस

लाग्ये । भाण्डोनी माता ऐनी सेवा करवा लागी, नमुचि ऐ भाण्डोनी माता  
उपर आसक्त भनी गये । न्यारे आ बात भूतदत्त आडालना कान सुधी  
पडोथी त्यारे तेहे नमुचिने भारवाने विचार करी उपाय शोधवा लाग्ये । भाण  
डोने न्यारे पोताना पिताना ऐ विचारने लग्ये । त्यारे तेमहे कृतज्ञताने उपकार  
वश भनीने नमुचिने कछ उपायथी भयावी देवा नल्ली क्युं अने तेम कर-  
वाभा तेमने सङ्गता पक्ष भणी तेमहे मन्त्रीने पोताना घरमाथी कछ गुप्त  
रस्ते पहार भगाडी दीधे । आ रीते त्याथी गुप्त रीते लागी नीकजेल मन्त्री  
धीरे धीरे बालता बालता हस्तिनापुर सनत्कुमार चक्रवर्तीनी पास पडोथ्या  
चक्रवर्तीने तेने पोताना रान्यभा मन्त्री पदे स्थाप्या ।

एक समयनी बात छे के, आडालना ऐ भन्ने पुत्रा चित्र अने सभूत  
रूप, यौवन, लावण्य अने नृत्यकला विगैरेथी वाराणसीना नगरजनाना मनने  
उ०

તત્ર વારાણસ્યા શકુનામા રાજાઽઽસીન્ । તસ્ય દુર્મતિસચિત્રો નમુચિ નામકઃ  
સચિત્ર આસીત્ । એકદા કૃતમદાપરાધઃ સ નમુચિસ્તેન રાજા વધાયાર્ણત્ । મૃત-  
દત્તચાણ્ડાલસ્ત મારયિતુ ઇમશાનભૂમિમનૈપીત્ । તત્ર જાતઽઽદયઃ સ તમુવાચ-  
મો મન્ત્રિન્ ! તિષ્ઠતુ મયાન્ મદૃઘે પ્રચ્છન્ । તત્ર મત્સુગ્રૌ પાઠયતુ । જીવિતુકામેન  
તેન તદ્વચનમગ્રીકૃતમ્ । ભૂમ્યન્તર્ગૃહે પ્રચ્છન્નો ભૂત્યા નમુચિચિત્રસભૂતૌ પાઠયતિ ।

ચિત્ર ઓર કનિષ્ઠ પુત્ર કા નામ સભૂત રખ્યા ગયા । ઇન દોનોં કો પર-  
સ્પર મે વિશેષ પ્રીતિ હો ગઈ થી ।

વનારસ મે ઉસ સમય શય નામ કા રાજા રાજ્ય કરતા થા । હસકે  
મત્રીકા નામ નમુચિ થા । હસકી બુદ્ધિ ઠીક નહીં થી । રાજા કો યહ લોટી  
હી સલાહ દિયા કરતા થા । એક સમય કી વાત હૈ કિ હસ મત્રીસે રાજ્ય  
કા કુછ અમાર્જનીય-વડા મારી અપરાધ થન ગયા । હસકે દડ સ્વરૂપમેં  
રાજા ને હસકો પ્રાણદડ કી આજ્ઞા દી-ઑર ચાણ્ડાલ સે યહ કહ દિયા  
કિ હસકો બિના કિસી વાત કા ચિચાર કિયે માર ઢાલો । ચાણ્ડાલ  
રાજા કી આજ્ઞાપ્રમાણ કર હસકો મારને કે લિયે ઇમશાનભૂમિ મેં લે  
ગયા । પરતુ ચાણ્ડાલકી હસકો મારનેકી ભાવના નહીં જગી । સહસા વહ  
સદય-દયાલુ બનકર મત્રીસે બોલા-હે મન્ત્રિન્ ! આપ મેરે ઘરમેં પ્રચ્છન્ન  
રીતિ સે રહો ઑર મેરે જો દો પુત્ર હૈં હનકો આપ પઢાઓ । ચાણ્ડાલ કી  
હસ વાત કો સુનકર જીને કી અભિલાષા સે હસ મત્રી ને માન લિયા ।  
ચાણ્ડાલ કે ઘર પ્રચ્છન્ન-ગુપ્ત રીતિસે રહકર ચાણ્ડાલકે ચિત્ર ઑર સભૂત

ચિત્ર અને નાના પુત્રનુ નામ સભૂત રાખવામા આવ્યુ એ બન્ને ભાઈઓમા  
પરસ્પર અત્યંત પ્રીતિ જાસી ગઈ હતી

વનારસમા એ સમયે શય નામના રાજા રાજ્ય કરતા હતા એમના  
મત્રીનુ નામ નમુચિ હતુ એની બુદ્ધિ સારી ન હતી રાજાને તે ખોટી સલાહ  
આપ્યા કરતો હતો એક સમયની વાત છે કે એ મત્રીથી રાજાએ કાંઈક  
અમાર્જનીય-ધણો મોટો અપરાધ થઈ ગયો. એના દડપે રાજાએ તેને પ્રાણદડની  
આજ્ઞા કરી અને આડાલને ઠીક દીધુ કે આને કોઈ પણ જાતનો વિચાર ન કરતા  
મારી નાખો. આડાલ રાજાની આજ્ઞા મળતા એને મારવા માટે ઇમશાન ભૂમિમા  
લઈ ગયો. પરતુ આડાલના દિલમા તેને મારવાની લાવના ન બજી આથી તે  
દયાળુ હૃદયનો બની મત્રીને કહેવા લાગ્યો હે મન્ત્રિન્ ! આપ મારા ઘરમાં  
છુપાઈને રહો, અને મારા બે પુત્રો છે તેને આપ ભણાવો આડાલની વાત  
સાક્ષીને જીવવાની અભિલાષાથી મત્રીએ તેની વાતનો સ્વીકાર કર્યો આડાલને  
ઘેર શુભપણે રહીને ચિત્ર અને સભૂત નામના તેના બન્ને બાળકોને મત્રી



वृत्तयन्तौ स्पर्शास्पर्शव्यवस्थामुच्छेदितयन्तौ । तदर्हति भगस्तयोर्दण्ड विधातुम् ।  
एतन्निश्चय्य तेन राज्ञा तौ नगरान्निःसारितौ । अन्यद्वा त्रिस्मृतराजशासनौ तौ  
तत्र वाराणस्या पुनरपि कौमुदी महोत्सवे समागतौ । स्वच्छमस्त्रेण स्वमुखमाच्छाद्य  
तत्रावस्थितयोस्तयो रसप्रकर्षोद्भवेन मुखात् स्वभावादेव गीत निर्गतम् । श्रुति-  
मधुरहृदयहारि तद्गीत निश्चय्य कौमुदीमहोत्सवसमागताः सर्वे जना वितर्कितवन्तः

होकर गाते नाचते हुए इधर उधर फिरते रहते हैं । उनकी इस तरह  
की स्वेच्छाचार प्रवृत्ति से स्पर्शास्पर्शा को बधी हुई व्यवस्था विनष्ट  
हो रही है । अतः आपका कर्तव्य है कि आप इस व्यवस्था को यथावत्  
कायम रखने के लिये उसके लोपक इन दोनों भाईयों को दण्डित करे ।  
गायकमंडल की इस बात को सुनकर राजाने उनको अपने नगर से  
निकाल दिया । कुछ काल के बाद नगर में कौमुदीमहोत्सव को मनाने  
का आयोजन प्रारंभ होने लगा । जब कौमुदीमहोत्सव के होने का  
समाचार चित्र और सभूत इन दोनों भाईयोंने सुना तो ये अपनेको इसमें  
समिलित होने के लोभ का स्वरण न कर सके । राजाकी आज्ञा रुकावट  
को विस्मृत कर वे उस उत्सव का लाभ लेने के लिये पुनरपि वाराणसी  
नगरी में आ पहुँचे । आकर ही इन्होंने अपने २ मुख को एक सफेद  
वस्त्र से ढक लिया और एक तरफ खड़े होकर उत्सव को देखने लगे ।  
उस समय वहा बड़े जारो से संगीत चल रहा था । उसको सुनते ही  
रस की प्रकर्षता से अपने आप स्वभावतः—ही इनके मुख से गाना

अने सधगानी साथे रुपरुनारुपुशरुने विचार कर्या वीना ओठतानभा गाता नाचता  
अडी तडी क्षरी रह्या छे ओमनी आ प्रजारनी स्वच्छद प्रवृत्तिथी वधुश्रमनी  
व्यवस्था नष्टप्राय थरि रह्यो छे आथी आपतु ओ कर्तव्य छे के, आप व्यवस्थाने  
यथावत् कायम राखवा भाटे ओना दोष करनार ओ भन्ने लार्थओने शिक्षा  
ठरे । गायकमंडलीनी आ वात सालणीने राजाओ ते भन्ने लार्थओने पोताना  
नगरमाथी काढी भूक्या केटलाक समय पत्री नगरमा डौमुदिमहोत्सव होवाना  
समाचार चित्र अने सभूतने भज्या आ समाचार सालणीने तेओ ओ उत्सव  
भाषुवाना दोषने डाकी न सक्या अने राजनी आज्ञा भूदी जर्धने ओ उत्सवमा  
लाग देवा भाटे तेओ वाराणसी नगरीमा आय्या नगरीमा आवीने तेभछे  
पोताना मोढा सईद पछेथी डाकीने ओक तरफ उभा रडीने उत्सवने ओवा  
लाज्या ओ वजते त्या खानदार रीते संगीत आदी रह्या छता ओ सालणतानी  
साथे न रसनी प्रकर्षताथी स्वभावतः तेमना मोढामाथी आयो आप संगीत

वाराणस्या वसन्तमहोत्सवः प्रवृत्तः । तत्र नृत्यगीतवादित्रादि विविधविनोदप्रवृत्तानां पुरवासिना पुस्तसौ मातङ्गदासकौ स्वकलाः प्रदर्शितवन्तौ । तत्कला समाकृष्ट चेत्तसौ वाराणसेयाः स्त्रीपुरुषास्तौ परिवेष्टितवन्तः । तद्गीतममाकृष्टमनमस्ते तपोरस्पृश्यत्वादिकं विस्मृतवन्तः । इमं वृत्तान्तमुपलभ्य तत्रत्या अन्ये गायका इर्ष्यावशाद्वाङ्मयः समीपे समागत्य न्यवेदितवन्तः—राजन् ! एतौ भूतदत्तचाण्डाल-पुत्रौ चित्रसंभूतौ नगर्या अन्तः प्रविश्य स्वकलया सर्वान् विमोह्य सर्वैः सह गायन्तौ

उत्सव मे सम्मिलित हुए । लोगोके मनको इन्होंने अपनी श्रेष्ठ कलाओं के प्रदर्शन—दिखानेसे उस उत्सवमें आशातीत—अत्यंत आनंदित किया जहापर भी ये अपनी कलाओंका प्रदर्शन करते वहा जनमेदनी—जनसमूह एकत्रित हो जाती और इनको घेर लेती । घेरनेके समय जनता इस बातको भूल जाती कि ये दोनों अस्पृश्य जाती के बालक हैं । क्यों कि इन दोनों ने अपने संगीत एवं कलागुण से सब नगरनिवासियोंके चित्त अपनी ओर आकृष्ट कर लिया था । सब के सब उन दोनों के ऊपर खूब लुभा गये थे । उस उत्सव में और भी अन्य गायकोके मंडल आये हुए थे । वे सब इन दोनों की इस अभ्युदयश्री को देखकर उनसे ईर्ष्या करनेके लिये उतारु हो गये । और राजा की पास जाकर कहने लगे कि हे राजन् ! भूतदत्त चाण्डाल के पुत्र चित्र और संभूत ये दोनों नगरी के भीतर प्रविष्ट होकर अपनी प्रशस्त कला से समस्त नगरनिवासी जनता के मन को विमोहित कर रहे हैं और सब के साथ एकमेक

राजन् करता होता एक वेला त्या वसंतोत्सव होता था अपने कलाकार बहुआये पोतानी श्रेष्ठ कलाओंकी बोलोना मनने भूष आनंदित बनाव्या न्या न्या तेओ पोतानी कलागु प्रदर्शन करता, त्या त्या जनमेदनी एकत्र धर्ष जाती अने ओमने घेरी लेती ते वन्त ते जनता ओ पक्ष भूती जाती है आ अपने कलाकारो अस्पृश्य जातिना भाण्डो छे आ अनेओ पोतानी कला अने संगीतकी नगरवासीओने गाडातूर बनाव्या होता सारीओ आभजनता ओ अने ऊपर भूषण भवत्व धरावती होती ओ उत्सवमा संगीतकारोनी भीछ भउणीओ पक्ष भाग देवा आवेल होती ते सधवा आ अने भाधओ प्रत्येनी आ प्रकारनी बोध्याहना तेभण अस्पृश्य ओईने तेभनी साथे धर्षा करवा लाव्या छेवटे राजनी पासो जईने कहेवा लाव्या है हे राजन् ! भूतदत्त चाण्डालना पुत्र चित्र अने संभूत ओ अनेओ नगरीनी अंदर प्रवेश करीने पोतानी प्रशस्त कलाकी समस्त नगरनी आभ जनताने ओडोवावी दीधी छे

नृत्यन्ती स्पर्शास्पर्शव्यवस्थापुच्छेदितमन्तो । तदर्हति भगस्तयोर्दण्ड विधातुम् ।  
एतन्निशम्य तेन राजा तो नगरान्निःसारितौ । अन्यद्वा विस्मृत राजशासनौ तौ  
तत्र वाराणस्या पुनरपि कौमुदी महोत्सवे समागता । स्वच्छमस्त्रेण स्वमुखमाच्छाद्य  
तत्रावस्थितयोस्तयो रमप्रकर्षोद्भवेन मुखात् स्वभावादेव गीत निर्गतम् । श्रुति-  
मधुर हृदयहारि तद्गीत निशम्य कौमुदीमहोत्सवसमागताः सर्वे जना विवर्कितमन्तः

होकर गाते नाचते हुए इधर उधर फिरते रहते हैं । उनकी इस तरह  
की स्वेच्छाचार प्रवृत्ति से स्पर्शास्पर्शी की बधी हुई व्यवस्था विनष्ट  
हो रही है । अतः आपका कर्तव्य है कि आप इस व्यवस्था को यथावत्  
कायम रखने के लिये उसके लोपक इन दोनों भाईयों को दण्डित करे ।  
गायकमंडल की इस बात को सुनकर राजाने उनको अपने नगर से  
निकाल दिया । कुछ काल के बाद नगर में कौमुदीमहोत्सव को मनाने  
का आयोजन प्रारम्भ होने लगा । जब कौमुदीमहोत्सव के होने का  
समाचार चित्र और सभूत इन दोनों भाईयोंने सुना तो ये अपने-को इसमें  
समिलित होने के लोभ का सवरण न कर सके । राजाकी आज्ञा रुकावट  
को विस्मृत कर वे उस उत्सव का लाभ लेने के लिये पुनरपि वाराणसी  
नगरी में आ पहुँचे । आकर ही इन्होंने अपने २ मुख को एक सफेद  
वस्त्र से ढक लिया और एक तरफ खड़े होकर उत्सव को देखने लगे ।  
उस समय वहाँ बड़े जारों से संगीत चल रहा था । उसको सुनते ही  
रस की प्रकर्षता से अपने आप स्वभावतः—ही इनके मुख से गाना

अने सधगानी साथे स्पृश्यास्पृशने विचार कया वीना ओउतानभा गाता नाचता  
अडी तडी दूरी रह्या ठे ओमनी आ प्रजारनी स्वच्छद प्रवृत्तिथी वध्वाश्रमनी  
व्यवस्था नष्टप्राय थई रह्यी छे आथी आपनु ओ कर्तव्य छे के, आप व्यवस्थाने  
यथावत् कायम राखता माटे ओना लोप करनार ओ जन्ने बाधोने शिक्षा  
करो । गायकमंडलीनी आ बात साबणीने राजाओ ते जन्ने बाधोने पोताना  
नगरमाथी नदी भूक्या डेटवाक समय पत्री नगरमा डीमुदिमहोत्सव होवाना  
समाचार चित्र अने नभूतने भज्या आ समाचार साबणीने तेओ ओ उत्सव  
भाषुवाना लोभने डाकी न सक्या अने राजानी आज्ञा भूरी जईने ओ उत्सवमा  
भाग लेना माटे तेओ वाराणसी नगरीमा आव्या नगरीमा आवीने तेभु  
पोताना मोठा सईद वस्त्रोथी ढाकीने ओउ तरई उभा रडीने उत्सवने जेवा  
लाज्या ओ वजते त्या शानदार रीते संगीत यादी रह्या छता ओ साबणतानी  
साथे न रसनी प्रकर्षताथी स्वभावतः तेमना मोढामाथी आपो आप संगीत

અહો ! કેનેદ શ્રુતિરસાયન સર્વેન્દ્રિયવ્યાપારનિરોધન ગાન ગીતમ્ । કિં કિન્નરેણ, કિં વા ગન્ધર્વેણ, ઉતામ્સરોમિરિદ ગીતમ્ ? इत्य वितर्कयन्तस्ते वस्त्राच्छादित मुखौ तौ मातङ्गकुमारको विलोकितवन्तः । तौ विलोक्य ते तयोर्मुखच्छादन वस्त्रमपनीय दृष्टवन्तः । दृष्ट्वा तौ ते सर्वे सहृदयतामपहाय दोर्मनस्य समास्थाय 'राजशासनभङ्गरावेतौ' इति चिन्तयन्तौ यष्टिमुष्ट्याग्राधातैर्नगराद् बहिर्निष्का-

નિકલ પડા । શ્રુતિમધુર એવ હૃદયાહ્વાદક ગીતકો સુનકર उस उत्सवमें समिलित समस्त जनता आश्चर्य चकित बनकर तर्क वितर्क पूर्वक विचारने लगी कि अहो ! श्रुतिरसायनस्वरूप एव समस्त इन्द्रियो के व्यापार का निरोधक यह गाना किसने गाया है ? । क्या इसका गायक कोई किन्नर है गान्धर्व है ? । या किसी अप्सराने इसको गाया है ! । इस प्रकार के तर्क चितर्क करते हुए लोगोंने वस्त्रसे आच्छादित मुखवाले उन दोनो मातङ्गकुमारो चाडालको देखा । देखकर लोगोंने उनके मुखसे उस ढके हुए वस्त्र को हटा दिया । उसके हटने पर लोगों ने उनको पहिचान लिया और पहिचानने पर उनके प्रति जो लोगोंने सहृदयताका भाव हिलोरे ले रहा या उसके स्थान में अब दोर्मनस्य-द्रेपके भाव सहसा एकाएक जग उठा । इसके जगनेपर लोगोंने उनको यष्टि मुष्टि आदिके प्रहारों से जर्जरित कर दिया । सहृदयताका स्थान दोर्मनस्यने इसलिये ले लिया था कि लोगोंने यह समझा कि इन्होंने राजाज्ञाका लोप किया है । ये राजशा-

વહેવા માંડ્યુ શ્રુતિમધુર અને હૃદયદ્રાવક એમના ગીતને સાંભળીને એ ઉત્સવમાં આવેલ સઘળી જનતા આશ્ચર્યચકિત બનીને તર્કવિતર્કપૂર્વક વિચારવા લાગી કે, અહો ! શ્રુતિરસાયન સ્વરૂપ અને મમરન ઇન્દ્રિયોના વ્યાપારને રોકનાર આ ગાયન કોણ ગાઈ રહેલ છે ? શુ આ ગાનાર કોઈ કિન્નર છે કે ગન્ધર્વ છે ? કે કોઈ અપ્સરા ગાઈ રહી છે ? સૂરની દિશામાં જોળ ઢરતા ઢોકોએ વસ્ત્રથી મોઢાને ઢાકીને ઉભેલા એ બન્ને માતંગ કુમારોને બોલ્યા બોલ્યા ઢોકોએ તેમના મુખ ઉપર ઢાકેલા વસ્ત્રને જે ચીને ફગાવી દીધા મોઢા ઉપરનું વસ્ત્ર દૂર થતા ઢોકોએ તેમને જોળખી લીધા જોળખતાવેત જે સગીત તેમના હૈયાને હીલોળે ચઢાવતું હતું ત્યાં રાગનું સ્થાન દ્રેપે જમાવ્યું, પ્રેમનું સ્થાન ઇર્ષ્યાએ લીધું આમ એકાએક લોકમાનસમાં પરિવર્તન થતા ઢોકોએ તેમના ઉપર આક્રમણ કર્યું કોઈ સુઠી વડે તો કોઈ લાતોથી, તેમને માર મારવા લાગ્યા માર એટલી હડે પડ્યો કે બન્નેના શરીર તરફન શબવત્તનિર્ણવ બેવા થઈ ગયા અને ધરણી ઉપર ઢળી પડ્યા સહૃદયતાને સ્થાને દોર્મનસ્થનો લાવ બગી ઉઠ્યો હતો ઢોકોએ એમ માન્યું કે તેમણે રાજ્યઆજ્ઞાનો લોપ કર્યો છે તેમજ રાજ્યશાસનના

શિતવન્તઃ । વહિષ્કૃતૌ તૌ નિતરાં શ્વેદ ગતૌ વહિષ્કયાને ચિન્તિતવન્તૌ ધિગસ્માન્ ।  
અસ્માનુપાશ્રિત્ય સઠ્ઠજનમાન્યા કલાઽપિ પરામત્ર પ્રાપ્તા । અસ્મન્માતૃજાતિસ્માક  
રૂપયૌવનલાવણ્યનૃત્યગીતગાદિગાદિકલાપ સઠ્ઠલોકકૃતાપમાનાસ્પદ કૃતવન્તઃ ।  
અતઃ અગમ્યામાત્રમઘાતઃ કર્તવ્યઃ ? । એવં પ્રિચાર્ય પરમદુઃખિતૌ તૌ સ્વમાન્ધવાનના  
પૃચ્છયૈવ દક્ષિણા દિશ પ્રતિ, ગન્તુ પ્રવૃત્તૌ । ગચ્છતોસ્તયો રેકો ગિરિવરો દષ્ટિપ-

સનકે ભજક તોડનેવાલા હૈ । મારપીટ કર જનતાને इन दोनोंको नगरसे  
बाहिर निकाल दिया । जब इन दोनों ने अपनी उस प्रकार की स्थिति  
देखी तो इनके चित्तमें बड़ी भारी आत्मग्लानि हुई । धिक्कार है  
इस जन्म को कि जिसमें गुणोंकी भी कोई कदर नहीं है इस प्रकार  
खेदखिन्न होकर ये चलतेर नगर के बाहर एक उद्यान में आये और  
विचार ने लगे कि-हम लोगों को धिक्कार है कि जिन की वजह से  
सकल जनमान्यकलाओं का भी निरादर होता है । कलाओं के निरादर  
का कारण हम ही लोग हुए हैं । कलाएँ न हममें आती और न इनका  
निरादर होता । हमलोगों की इस मातंग-चाडालजातिने ही हमारे रूप,  
यौवन, लावण्य, नृत्य, गीत, एवं वादित्र आदि की कला के कलाप को  
समस्त जनता द्वारा क्रिये गये अपमानका स्थान बनाया है । इसलिये  
इस निरादरकी अपेक्षा तो आत्मघात करना ही श्रेयस्कर है । इस  
प्रकार विचारों में ओतप्रोत होकर ये दोनों वहाँ से अपने बन्धुओं से  
बिना पूछे ही दक्षिण दिशाकी ओर चल निकले । चलतेर इन लोगोंने एक

ખન્ને દ્રોહ કરનારા છે એમ સમજીને તે ખન્ને લાઘવ્યોને જનતાએ મૂઠ માર  
મારી આખરે નગરની બહાર હાકી કાઢયા એ ખન્ને જણાએ પોતાની આ  
પ્રકારની દશા જોઇને તેમના ચિત્તમાં ભારે એવી ઝાનની બ્યાપી ગર્હ ધિક્કાર  
છે આ સમયને ! કે જેમાં શુભોની જરા સરખી પણ કદર નથી આ પ્રકારે  
ખેદખિન્ન બનીને ચાલતા ચાલતા તેઓ નગરની બહારના એક ઉદ્યાનમાં  
આવ્યા અને વિચારવા લાગ્યા કે, ધિક્કાર છે અમેને કે, કેવળ અમારી બતીના  
કારણે માનવજાતિએ માન્ય રાખેલ કળાઓનો પણ તિરસ્કાર થાય છે કળાના  
તિરસ્કારતુ કારણ અમે જ છીએ કળાઓ ન તો અમારામાં આવતી કે ન  
તો તેનો અનાદર થતો અમારી માતંગ જાતિએ જ અમારૂં રૂપ, લાવણ્ય, યૌવન,  
નૃત્ય, ગીત અને સંગીત આદિની કળાના કલાપને સમસ્ત જનતા  
તરફથી અપમાનીત બનાવેલ છે આ કારણે એ તિરસ્કારની અપેક્ષાએ તો  
આપઘાત કરવોજ શ્રેયસ્કર છે આ પ્રકારના વિચારોથી ઓતપ્રોત બની તે બન્ને  
ત્યાથી પોતાના બંધુજનોને પૂછ્યા વગર દક્ષિણ દિશા તરફ ચાલી નીકળ્યા

અહો ! કેનેદ શ્રુતિરસાયન સર્વેન્દ્રિયવ્યાપારનિરોધન ગાન ગીતમ્ । કિં કિન્નરેણ,  
કિં વા ગન્ધર્વેણ, ઉતાઞ્સરોમિરિદ ગીતમ્ ? इत्य पितर्कयन्तस्ते वस्त्राच्छादित  
मुखौ तौ मातङ्गकुमारकौ विलोकितवन्तः । तौ विलोक्य ते तयोर्मुखाच्छादन  
वस्त्रमपनीय दृष्टन्वतः । दृष्ट्वा तौ ते सर्वे सहृदयतामपहाय दौर्मनस्य समास्थाय  
' राजशासनभङ्गकावेतौ ' इति चिन्तयन्तौ यष्टिमुष्ट्यायाघातैर्नगराद् बहिर्निष्का-

નિકલ પડા । શ્રુતિમધુર એવ હૃદયહ્રાદક ગીતકો સુનકર ઉસ ઉત્સવમે  
સમિલિત સમસ્ત જનતા આશ્ચર્ય ચકિત બનકર તર્ક વિતર્ક પૂર્વક વિચા-  
રને લગી કિ અહો ! શ્રુતિરસાયનસ્વરૂપ એવ સમસ્ત ઇન્દ્રિયો કે વ્યાપાર  
કા નિરોધક યહ ગાના કિસને ગાયા હૈ ? । કયા હસકા ગાયક કોઈ  
કિન્નર હૈ ગાન્ધર્વ હૈ ? । યા કિસી અપ્સરાને હસકો ગાયા હૈ ! । હસ  
પ્રકાર કે તર્ક ચિતર્ક કરતે હુણ લોગોને વસ્ત્રસે આચ્છાદિત મુખવાલે ઉન  
દોનો માતંગકુમારો ચાઢાલકો દેખા । દેખકર લોગોને ઉનકે મુખસે ઉસ  
ઢકે હુણ વસ્ત્ર કો દટા દિયા । ઉસકે હટને પર લોગોં ને ઉનકો પહિચાન  
લિયા ઓર પહિચાનને પર ઉનકે પ્રતિ જો લોગોંમેં સહૃદયતાકા ભાવ હિલોરે  
લે રહા થા ઉસકે સ્થાન મેં અવ દૌર્મનસ્ય-દ્રેષકે ભાવ સહસા ઇકાઇક  
જગ ઊઠા । હસકે જગનેપર લોગોને ઉનકો યષ્ટિ મુષ્ટિ આદિકે પ્રહારોં સે  
જર્જરિત કર દિયા । સહૃદયતાકા સ્થાન દૌર્મનસ્યને હસલિયે લે લિયા થા  
કિ લોગોને યહ સમજ્ઞા કિ હન્દોને રાજાજ્ઞાકા લોપ કિયા હૈ । યે રાજશા-

વહેવા માંડયુ શ્રુતિમધુર અને હૃદયદ્રાવક એમના ગીતને સાંભળીને એ ઉત્સવમા  
આવેલ સઘળી જનતા આશ્ચર્યચકિત બનીને તર્કવિતર્કપૂર્વક વિચારવા લાગી કે,  
અહો ! શ્રુતિરસાયન સ્વરૂપ અને સમસ્ત ઇન્દ્રિયોના વ્યાપારને રોકનાર આ  
ગાયન કોણ ગાઈ રહેલ છે ? શુ આ ગાનાર કોઈ કિન્નર છે કે ગન્ધર્વ છે ?  
કે કોઈ અપ્સરા ગાઈ રહી છે ? સૂરની દિશામા જોળ ઢરતા લોકોએ વસ્ત્રથી  
મોઢાને ઢાકીને ઉભેલા એ બન્ને માતંગ કુમારોને જોયા જોતાજ લોકોએ તેમના  
મુખ ઉપર ઢાકેલા વસ્ત્રને ખેંચીને ફગાવી દીધા મોઢા ઉપરનું વસ્ત્ર દૂર થતા  
લોકોએ તેમને જોળળી લીધા જોળળતાવેત જે સંગીત તેમના હૈયાને હીલોળે  
ચઢાવતું હતું ત્યાં રાગનું સ્થાન દ્રેષે જમાવ્યું, પ્રેમનું સ્થાન ઈર્ષ્યાએ લીધું  
આમ એકાએક લોકમાનસમા પરિવર્તન થતા લોકોએ તેમના ઉપર આક્રમણ  
કયું કોઈ સુઠી વડે તો કોઈ લાતોથી, તેમને માર મારવા લાગ્યા માર  
એટલી હડે પડયો કે બન્નેના શરીર તરફ ચળવત નિર્ણવ જેવા થઈ ગયા અને  
ધરણી ઉપર ઢળી પડયા સહૃદયતાને સ્થાને દૌર્મનસ્યનો લાવ બાગી ઉઠયો હતો  
લોકોએ એમ માન્યું કે તેમણે રાજ્યઆસાનો લોપ કર્યો છે તેમજ રાજ્યશાસનના

શિતવન્તઃ । વહિષ્કૃતૌ તૌ નિતરાં શ્વેદ મતૌ ગૃહિધ્યાને ચિન્તિતવન્તૌ ધિગસ્માન્ ।  
અસ્માનુપાશ્રિત્ય સઠ્ઠજનમાન્યા કલાઽપિ પરામય પ્રાપ્તા । અસ્મન્માતૃજ્ઞાતિરસ્માક  
રૂપયૌવનલાવણ્યનૃત્યગીતગાદિગદિકલાપ સફલલોકકૃતાપમાનાસ્પદં કૃતવન્તઃ ।  
અતઃ અગમ્યામાત્મઘાતઃ કર્તવ્યઃ ? । એવં વિચાર્ય પરમદુઃખિતૌ તૌ સ્વગન્ધમાનના  
પૃચ્છયૈવ દક્ષિણા દિશઃ પ્રતિ, ગન્તુ પ્રવૃત્તૌ । ગચ્છતોસ્ત્વયો રેકો ગિરિવરો દૃષ્ટિપ-

સનકે ભજન તોડનેવાલા હૈ । મારપીટ કર જનતાને હન દોનોંકો નગરસે  
બાહિર નિકાલ દિયા । જય હન દોનોં ને અપની ડસ પ્રકાર કી સ્થિતિ  
દેખી તો ડનકે ચિત્તમે વડી મારી આત્મગ્લાનિ હુઈ । ધિક્કાર હૈ  
હસ જન્મ કો કિ જિસમે ગુણોકી મી કોઈ કદર નહી હૈ હસ પ્રકાર  
શ્વેદલિન હોકર યે ચલતે નગર કે બાહર એક ઉદ્યાન મે આયે ઓર  
વિચાર ને લગે કિ-હમ લોગોં કો ધિક્કાર હૈ કિ જિન કી વજહ સે  
સકલ જનમાન્યકલાઓં કા મી નિરાદર હોતા હૈ । કલાઓં કે નિરાદર  
કા કારણ હમ હી લોગ હુઈ હે । કલાઈ ન હમમે આતી ઓર ન હનકા  
નિરાદર હોતા । હમલોગોં કી હસ માતંગ-ચાંડાલજાતિને હી હમારે રૂપ,  
યૌવન, લાવણ્ય, નૃત્ય, ગીત, એવ વાદિત્ર આદિ કી કલા કે કલાપ કો  
સમસ્ત જનતા દ્વારા ક્રિયે ગયે અપમાનકા સ્થાન બનાયા હૈ । હસલિયે  
હસ નિરાદરકી અપેક્ષા તો આત્મઘાત કરના હી શ્રેયસ્કર હૈ । હસ  
પ્રકાર વિચારો મે ઓતપ્રોત હોકર યે દોનો બહા સે અપને વન્ધુઓં સે  
બિના પૂછે હી દક્ષિણ દિશાકી ઓર ચલ નિકલે । ચલતે ડન લોગોંને એક

બન્ને શ્રોઈ કરનારા છે એમ સમજીને તે બન્ને લાઇઓને જનતાએ મૂઢ માર  
મારી આખરે નગરની બહાર હાકી ઠાઠ્યા એ બન્ને જણાએ પોતાની આ  
પ્રકારની ક્ષા જોઇને તેમના ચિત્તમા ભારે એવી ગ્વાની બાપી ગઈ ધિક્કાર  
છે આ સમયને । કે જેમા ગુણોની જરા સરખી પણ કદર નથી આ પ્રકારે  
ખેદખિન્ન બનીને ચાલતા ચાલતા તેઓ નગરની બહારના એક ઉદ્યાનમા  
આબ્યા અને વિચારવા લાગ્યા કે, ધિક્કાર છે અમેને કે, કેવળ અમારી બાતીના  
કારણે માનવજાતિએ માન્ય રાખેવ કળાઓનો પણ તિરસ્કાર થાય છે કળાના  
તિરસ્કારનું કારણ અમે જ છીએ કળાઓ ન તો અમારામા આવતી કે ન  
તો તેનો અનાદર થતો અમારી માતંગ જાતિએ જ અમારૂં રૂપ, લાવણ્ય, યૌવન,  
નૃત્ય, ગીત અને સંગીત આદિની કળાના કલાપને સમસ્ત જનતા  
તરફથી અપમાનીત બનાવેલ છે આ કારણે એ તિરસ્કારની અપેક્ષાએ તો  
આપઘાત કરવોજ શ્રેયસ્કર છે આ પ્રકારના વિચારોથી ઓતપ્રોત બની તે બન્ને  
ત્યાંથી પોતાના બધુજનોને પૂછ્યા વગર દક્ષિણ દિશા તરફ ચાલી નીકળ્યા

यमारूढः । तौ भृगुपातकरणार्थं तत्र समारूढौ । ताभ्यां तत्र शिलातलोपविष्टस्तप-  
शोपितसर्वाङ्गो मुखोपरिबद्धसदोरकमुखवस्त्रिकः भुभङ्गानोपगत आतपना कुर्वन्,  
एकः श्रमणो दृष्टः । तदर्शनाऽऽश्चस्तद्दृश्यो साश्रुलोचनो तत्समोपे गतवन्तौ ।  
भक्तिविह्वलहृदयो तौ सप्रहृमानपुरस्सर तमृषिं वन्दितवन्तौ । सोऽपि ऋषिः ' दयां  
पालये ' ति कथनपूर्वकं तयोरागमनकारणमपृच्छत् । तावपि स्ववृत्तान्तनिवेदनपूर्वकं  
पर्वतारोहणाभिप्रायं निवेदितवन्तौ । तच्च त्वा मुनिराह—न युक्तं विविधविधाव-

गिरिवर-श्रेष्ठ पहाड देखा । देखकर इनके मनमें आया कि इस पर चढ़कर  
ही भृगुपात-पहाड उपरसे पडकर मरन करना अच्छा है । इस विचारसे  
वे दोनों ज्यों ही उसके ऊपर चढ़े । कि सहसा—एफाएक एक शिलातलपर  
विराजमान मुनिराज के ऊपर इनकी दृष्टि पड़ी । मुनिराज का सर्वांग  
तपस्या की उत्कृण्व से शुष्क हो रहा था । मुखपर सदोरकमुखवस्त्रिका  
बधी थी । उस समय ये शुभध्यान में तल्लीन बने हुए आतापना ले  
रहे थे । मुनिराज के दर्शनो से इनके अशान्त हृदयमें कुछ धैर्य  
बंधा । विश्वस्तहृदय होकर ये दोनों मुनिराज के पास पहुँचे । पहुँचने  
पर इनकी आँखें ( पानीवाली ) डबडबा आई । भक्ति से विह्वल बन  
कर दोनों ने मुनिराज के चरणों में बहृमान पुरस्सर मस्तकनमाया ।  
मुनिराजने भी " दयापालो " ऐसा कहते हुए उनसे आने का  
कारण पूछा । मुनिराज के सामने उन्होने अपना समस्त आद्योपान्त  
यथावत् वृत्तान्त कहते हुए पर्वत पर चढ़ने की भी बात सुना दी । मुन

आलता आलता तेमछे ओक छेया पडाड जेये ते जेछ तेमना मनमा विचार  
आये के आना उपर यदीने त्याथी पडतु भूकतु जेज येज्य छे आ प्रभाछे  
निश्चय करी जन्ने जेछा जे पडाड उपर यडया जे वजते जेकाजेक तेमनी  
नजर जेक शिला नीचे जेठेला मुनिराजना उपर पड़ी मुनिराजना मन अगे  
तपस्यानी विकटताथी शुष्क जनी गया छया भाडा उपर सहोरकमुखवस्त्रिका  
भाधी छती जे वजते ते मुनिराज ध्यानमग्न दशमा तप करी रह्या छता  
आ समये मुनिराजना अयानक दर्शनथी तेमना अथात डेयाभा धैर्यनी देभा  
प्रगटी मछम दीडे ते जन्ने जेछा जे मुनिराजनी पास जवा पग उपाडया  
त्या पडोयताज तेमनी आजोमाथी येधार आसु पडेवा लाग्या भक्तिथी  
विह्वल जनीने जन्नेजे मुनिराजना यरखोभा मस्तकनमाव्या मुनिराजे पछ  
" दया पाजो " जेपु कडीने तेमने आववातु कारख पूछतु मुनिराज समक्ष  
तेमछे पोतातु आदीथी अत सुधीतु यथावत वृत्तात कडी दीधु अतभा  
पर्वतपर यदीने जवन समास करवानी बात पछु कडी दीधी जे



दातवुद्धयो युग्मयोगिरिपतनमरणम् किंतु मोक्षमार्गाश्रयणमेव युक्तमिति । ततो  
मुनिवचन निशम्य तो प्रव्रजितौ । गृहीतदीक्षौ तौ कालक्रमेण गीतार्थो सम्पन्नौ ।  
शूरोरानया पष्ठाष्टमदशमद्वादशार्धमास मासक्षणणादितपोभिरात्मान भाग्यन्तौ ग्रामा-  
नुग्राम विहरन्तौ कालान्तरेण हस्तिनापुर प्राप्नो, नहिरुग्राने च स्थितौ ।

कदाचिन्मासक्षणपारणाया सम्भूतिमुनिर्नगरम् अये प्रविष्ट । गृहानुगृहं

कर मुनिराजने कहा-इस पुण्योदयसे पाई हुई मनुष्यपर्याय को इस  
निकृष्ट विचारसे निगाडने में-तुम्हारी कुशलता नहीं है । फिरतो तुम  
विविधविद्याओं के अध्ययनसे निर्मल बुद्धिशाली हों । अतः गिरि  
उपर से पतन करके मृत्युको बुलाना इसमें कौनसी बुद्धिमानी है ? तुम  
जैसे बुद्धिमानोंको, ऐसा काम करना शोभाप्रद नहीं है । इसकी अपेक्षा  
यही सर्वोत्तममार्ग है कि तुम मुक्तिमार्गका आश्रयण करते हुए अपने मनु-  
ष्य जन्मको सफल करो । मुनिराजकी इस दिव्यवाणीको सुनकर उन दोनोंने  
उसी समय दीक्षा धारण कर ली । दीक्षा धारण करके उन्होंने आगमोंका  
अच्छी तरह अध्ययन किया और इस तरहसे वे दोनों गीतार्थ चन गये । गुरु  
महाराज की आज्ञा से अब उन्होंने षष्ठ, अष्ठम, दशम, द्वादश, अर्ध-  
मास, मासक्षण आदि तपस्याओंका आराधन करना प्रारम्भ कर दिया ।  
इस तरह विविध तपस्याओं की आराधना तथा ग्रामानुग्राम विहार करते  
हुए हस्तिनापुर आये और वहा के बाहर के बगीचे में उतरे ।

एक समय मासक्षण के पारणा के दिन सम्भूतमुनि नगर में

मुनिराजने कछु के पुत्र्यना उदयथी भजेव आ मनुष्यभवने आवा नभजा  
विचारथी भगाडवाभा तमाइ श्रेय नथी तमे विविधविद्याओंना अध्ययनथी  
निर्भोज बुद्धिशाली छे । आथी पर्वत उपरथी पडीने भोतने सेटवु तेभा कथ  
जातनी बुद्धिमत्ता छे ? तमासा जेवा बुद्धिमानोओ सेवु काम करवु गोवारापद  
नथी तेना करता तेा सर्वोत्तममार्ग ओज छे के, तमे मुक्ति मार्गनेा आश्रय  
वर्ध तमासा मनुष्यजन्मने सकृण करै मुनिराजनी आवी दिव्य वाणी सावणीने  
ओ जन्नेओ ओज ममथे दीक्षा अगीकार करी दीक्षा धारण करीने ते जन्नेओ  
आगमोनु सारी रीते अध्ययन कथुं आ रीते ओ जन्ने गीतार्थ जनी गया  
शुद्धमहाराजनी आज्ञाथी तेओओ छकु, अष्टम, दशम, द्वादश, अर्धमास,  
मासअमणु आदि तपस्याओ आराधन करवा भाडी आ रीते विविध  
तपस्याओंनी आराधना करता तेमज ग्रामानुग्राम विहार करता करता  
हस्तिनापुर आव्या, अने त्या भहारना भगीचाभा उतर्था

ओक समय मास अमणुना पारणाना दिवसे सम्भूतमुनि नगरमा गया

धमारूढः । तौ भृगुपातकरणार्थं तत्र समारूढौ । ताभ्यां तत्र शिलातलोपविष्टस्तप-  
शोपितसर्वाङ्गो मुखोपरिवद्धसदोरकमुखवस्त्रिकः शुभ्रभ्यानोपगत आतपना कुर्वन्,  
एकः श्रमणो दृष्टः । तद्दर्शनाऽऽश्वस्तहृदयो साश्रुलोचनौ तत्समोपे गतवन्तौ ।  
भक्तिविह्वलहृदयो तौ समुद्गमानपुरस्सर तृप्तिं वन्दितवन्तौ । सोऽपि ऋषिः ' दयां  
पालये ' ति कथनपूर्वकं तयोरागमनकारणमपृच्छत् । तावपि स्ववृत्तान्तनिवेदनपूर्वकं  
पर्वतारोहणाभिमायं निवेदितवन्तौ । तच्च त्वा मुनिराह—न युक्तं विविधविधाव-

गिरिचर-श्रेष्ठ पहाड देखा । देखकर इनके मनमें आया कि इस पर चढ़कर  
ही भृगुपात-पहाड उपरसे पडकर भरन करना अच्छा है । इस विचारसे  
वे दोनों ज्यों ही उसके ऊपर चढ़े । कि सहसा—एफाएक एक शिलातलपर  
विराजमान मुनिराज के ऊपर इनकी दृष्टि पड़ी । मुनिराज का सर्वांग  
तपस्या की उत्कृष्ट से शुष्क हो रहा था । मुखपर सदोरकमुखवस्त्रिका  
बधी थी । उस समय ये शुभ्रभ्यान में तल्लीन बने हुए आतापना ले  
रहे थे । मुनिराज के दर्शनो से इनके अशान्त हृदयमें कुछ धैर्य  
बँधा । विश्वस्तहृदय होकर ये दोनों मुनिराज के पास पहुँचे । पहुँचने  
पर इनकी आँखें ( पानीवाली ) डगडग आई । भक्ति से विह्वल बन  
कर दोनों ने मुनिराज के चरणों में बहुमान पुरस्सर मस्तकनमाया ।  
मुनिराजने भी " दयापालो " ऐसा कहते हुए उनसे आने का  
कारण पूछा । मुनिराज के सामने उन्होने अपना समस्त आद्योपान्त  
यथावत् वृत्तान्त कहते हुए पर्वत पर चढ़ने की भी बात सुना दी । मुन

आलता आलता तेमछे ओक ठेयो पहाड जेथो ते जेठ तेमना मनमा विचार  
आओये के आना उपर अडीने त्याथी पडतु भूँकु ओज योज्य छे आ प्रभाछे  
निश्चय करी जन्ने जल्ला ओ पहाड उपर अडया ओ वजते ओकओक तेमनी  
नजर ओक शिला नीचे जेठेला मुनिराजना उपर पडी मुनिराजना भव अगे  
तपस्यानी विकटताथी शुष्क जनी गया हुना मोठा उपर सदोरकमुभ्रवस्त्रिका  
भाधी हुती ओ वजते ते मुनिराज ध्यानमग्न दशाभा तप करी रखा हुता  
आ समये मुनिराजना अथानक दर्शनथी तेमना अथात डैयामा धैर्यनी रेभा  
प्रगटी मझम दीवे ते जन्ने जल्लाओ मुनिराजनी पासे जवा पग उपाडया  
त्या पडोयताज तेमनी आजोमाथी येधार आसु वडेवा लाग्या लक्ष्मिथी  
विहण जनीने जन्नेओ मुनिराजना अरछोमा मस्तकनमाओया मुनिराजे पछु  
" दया पाजो " ओवु कडीने तेमने आववानु कारण पूछथु मुनिराज समक्ष  
तेमछे पोतानु आदीथी अत सुधीनु यथावत वृत्तात कही दीथु अतमा  
पर्वतपर अडीने लवन समाप्त करवानी बात पछु कही दीथी ओ

प्राणान्तिकमष्टमनुभवन्तो भयाक्रान्तहृदयाः सर्वे नागरिकजनास्त मुनिं प्रासाद-  
यितुं प्रवृत्ताः । सनत्कुमारचक्रवर्त्यपि तत्रायातः, सोऽपि मुनिं प्रासादयितुं ग्राह-  
भगवन् ! जस्मत्कृतापराधो भवद्भिः क्षन्तव्यः । यत क्षमामारा हि साधनो भवन्ति ।  
कोपानलदहपानान् पौरजनान् रक्षन्तु भवन्तः । एव चक्रिणा प्रसाद्यमानोऽपि  
यामत्स न प्रमीदति, तामचित्रमुनिः सान्त्वयन्निदं श्लोक्तवान्—भो मुने ! शान्तो भव,  
चरणमनदाहकं कोपं निवारय ।

उक्तं च—देशोनपूर्वकोटया, यदर्जितं भवति पिमलचारित्रम् ।

तदपि हि रुपायम्लुपो, हारयति मुनिर्मुहूर्तेन ॥ १ ॥

व्याप्तं वनं गया । जनता को अत्र तो प्राणान्तिक कष्ट होने लगा । सब  
के सब भयसे विह्वल बनकर मुनिराज को प्रसन्न करने की चेष्टा में  
तल्लीन हो गये । सनत्कुमारचक्रवर्ती भी उद्यान में मुनिराज के पास  
आ पहुँचा । उसने भी मुनिराज से शांति होने के लिये खूब अनुनय विनय  
किया । और कहा कि—भगवन् ! हमारे समस्त अपराधों को आप क्षमा  
करे । क्षमाभूषण ही साधु हुआ करते हैं । देखो आपके कोपानल से  
इस समय समस्त पुरवासी जन जल रहे हैं, अतः आप इनके ऊपर  
दया भाव धारण कर इनकी रक्षा करें इनके समस्त अपराधों की क्षमा  
दे । इस प्रकार चक्रवर्ती के विनय करने पर भी जब सम्भूतमुनि प्रसन्न  
नहीं हुए तब चित्र मुनिराज ने सम्भूतमुनि से कहा कि हे मुने ! यह क्या  
कर रहे हो—आपको पता नहीं कि यह कोप चारित्ररूपी वन को भस्म  
कर देता है । अतः चारित्ररूपी वन को भस्म करनेवाले इस कोप का  
परित्याग करो, इस विषय में निर्ग्रन्थाचार्य क्या कहते हैं—

भावे लय व्याप्यो सधगा लयधी विह्वलं भनीने मुनिराजने प्रसन्नं करवानी  
बेढाभा तल्लीन भनी गया सनत्कुमार चक्रवर्ती पक्ष उद्यानभा मुनिराजनी  
पासे आवी पडोन्मा तेले पक्ष मुनिराजने शांत करवा पूण अनुनय विनय  
कथी अने कहूँ के, भगवन् ! अमारा सधगा अपराधोने क्षमा करे साधु  
जन हमेशा क्षमाभूषण होय छे जुओ आपना कोपानलधी सधगा पुरवासीओ  
दाजी रक्षा छे आथी आप तेभना उपर दयाभाव लावी ओभनी रक्षा करे ओभना  
समस्त अपराधोनी क्षमा आपो आ प्रदारे चक्रवर्तीओ विनय करवा छता पक्ष  
अथारे सम्भूतमुनि प्रसन्न न थया तयारे चित्तमुनिराजे सम्भूतमुनिने कहूँ के,  
हे मुनि ! आ शु करी रक्षा छे ? आपने अजर नथी के, आ कोप चारित्ररूपी  
वनने भस्म करी देतार छे आथी ओ चारित्ररूपी वनने आणी नाभनारे  
कोपनो परित्याग करे आ विषयभा निर्ग्रन्थाचार्य शु कहै छे—

भ्रमन् राजमार्गानुगतो गग्राक्षस्येन नमुचिमन्त्रिणा दृष्टः प्रत्यभिज्ञानश्च । नमुचिना चिन्तितम्-अहो ! एष मदध्यापितो मातङ्गदारकोमदीयमशेषमपि चारित्र जानाति । कदाचिचाय लोकाणा पुरतो पदेत्, तदा मदीयप्रतिष्ठाहानिः स्यात्, इति विचार्य स स्मदूतैस्त मुनि यष्टिमुष्ट्यादिभिस्ताडयित्वा नगराद् वहिष्कृतवान् स च मुनि नगराद् वहिरुद्याने समागतः । तस्य मुनेः कोपशान्मुखाद् धूमस्तोमो निर्गतः, तेन सकल नगर धूमसकल जातम् । तदनु तेजोलेख्याज्वालापटलैर्गगन व्याप्तम् ।

प्रविष्ट हुए और एक घरसे दूसरे घरमे भिक्षाचर्या के निमित्त भ्रमण कर रहे थे । जब ये धूमते धूमते राजमार्ग पर आये तो उस समय मकान की खिडकी मे बैठे हुए नमुचि मन्त्री ने देखते ही इनको पहिचान लिया । पहिचान कर उसने विचार किया कि अहो ! इस को तो मैंने पढ़ाया है । यह वही मातंग-चडाल जातिका व्यक्ति है-जिसके घरमें मैं छिप कर रहा हुआ था । यह सब मेरे पूर्व चरित्र को जानता है यदि कदाचित् यह मेरी पूर्वजातो को यहा की जनता के सामने प्रकाशित कर देगा तो मेरी प्रतिष्ठा मे वडी भारी हानि आ जावेगी । इस प्रकार विचार कर उस नमुचि मन्त्री ने अपने दूतो द्वारा सभूत मुनि को यष्टि मुष्टि आदि द्वारा मरवा कर नगर से बाहर निकलवा दिया मार खाकर मुनिराज उद्यानमें चले गये । वहा जाने पर मुनि को क्रोध अधिक जागृत हुवा । उस समय उनके मुखसे धूमके गोद के गोद निकल कर नगर भरमें छा गया । पश्चात् तेजोलेख्या की ज्वाला के पटल-समूहसे आकाश

अने अने धेरधी जील धेर भिक्षाचर्या भाटे भ्रमण करी रह्या हुता । न्यारे ते क्षरता क्षरता राजमार्ग उपर आव्या ते सभये भक्षाननी भडकीभा भेटेला नमुचिमन्त्रीजे लेता ज तेमने ओणणी लीधा ओणभता तेमणे विचार कर्यो के, अहो ! आने तो ये लखावेले छे आ ओज मातंग जातिनी व्यक्ति छे के जेना घरमा हु छुपाईने रह्यो हुतो आ भारा पूर्वचरित्रने सारी रीते लखे छे जे कदाय ते भारी अगाडनी वातोने अहीनी जनता समक्ष कडी हु तो भारी प्रतिष्ठाभा बारे डानी पडोये आ प्रकारेना विचार करीने जे नमुचिमन्त्रीजे पोटाना हुतो मारक्षते सभूतमुनिने गड्डा पाटु वगेरेने मार भरावीने नगरधी भडार काढी मुकाव्या मारणाईने मुनिराज उद्यानमा खाट्या गया त्या गया पछी मुनिने अधिक प्रमाणमा क्रोध व्याप्यो जे वपते जेमना मोढामाथी धुमाडाना गोटे गोटा निकलीने नगरभरमा छवाई गया पछी तेजोलेख्यानी ज्वालाणा प्रकाशधी व्याप्त भनी गर्जु जनतामा

प्राणान्तिकरुष्टमनुभवन्तो भयाक्रान्तहृदयाः सर्वे नागरिकजनास्त मुनिं प्रासाद-  
यितुं प्रवृत्ताः । सनत्कुमारचक्रवर्त्यपि तत्रायात, सोऽपि मुनिं प्रासादयितुं प्राह-  
भगवन् ! अस्मत्कृतापराधो भवद्भिः क्षन्तव्यः । यत् क्षमामारा हि साधनो भवन्ति ।  
कोपानलदह्यमानान् पौरजनान् रक्षन्तु भवन्तः । एव चक्रिणा प्रसाद्यमानोऽपि  
यामत्स न प्रमीदति, तावच्चित्रमुनिः सान्त्वयन्निदं प्रोक्तवान्-भो मुने ! शान्तो भव,  
चरणवनदाहकं कोपं निगारय ।

उक्तं च—देशोनपूर्वकोटया, यदर्जितं भवति तिमिलचारित्रम् ।

तदपि हि कृपायकलुषो, हारयति मुनिर्धूर्ततेन ॥ १ ॥

व्याप्तं वनं गया । जनता को अत्र तो प्राणान्तिक कष्ट होने लगा । सब  
के सब भयसे विह्वल बनकर मुनिराज को प्रसन्न करने की चेष्टा में  
तल्लीन हो गये । सनत्कुमारचक्रवर्ती भी उद्यान में मुनिराज के पास  
आ पहुँचा । उसने भी मुनिराज से शांत होने के लिये खूब अनुनय विनय  
किया । और कहा कि-भगवन् ! हमारे समस्त अपराधों को आप क्षमा  
करे । क्षमाभूषण ही साधु हुआ करते हैं । देखो आपके कोपानल से  
इस समय समस्त पुरवासी जन जल रहे हैं, अतः आप इनके ऊपर  
दया भाव धारण कर इनकी रक्षा करें इनके समस्त अपराधों की क्षमा  
दे । इस प्रकार चक्रवर्ती के विनन्ती करने पर भी जब सम्भूतमुनि प्रसन्न  
नहीं हुए तब चित्र मुनिराज ने सम्भूतमुनि से कहा कि हे मुने ! यह क्या  
कर रहे हो-आपको पता नहीं कि यह कोप चारित्ररूपी वन को भस्म  
कर देता है । अतः चारित्ररूपी वन को भस्म करनेवाले इस कोप का  
परित्याग करो, इस विषय में निर्यन्याचार्य क्या कहते हैं—

भारे भय व्याभ्यो सधगा भयथी विह्वल गनीने मुनिराजने प्रसन्न करवानी  
चेष्टाभा तट्डीन गनी गया सनत्कुमार चक्रवर्ती पण्डित उद्यानभा मुनिराजनी  
पासे आवी पडोआ तेण्डे पण्डित मुनिराजने शांत करवा पूछ अनुनय विनय  
कथो अने कहुं के, भगवन् ! अमारा सधगा अपराधोने क्षमा करे साधु  
जन हमेशा क्षमाभूषण होय छे बुज्यो आपना कोपानलथी सधगा पुरवासीओ  
हाजी रक्षा छे आथी आप तेमना उपर दयाभाव लावी ओमनी रक्षा करे ओमना  
समस्त अपराधोनी क्षमा आपो आ प्रदारे चक्रवर्तीओ विनंति करवा छता पण्डित  
न्यारे सम्भूतमुनि प्रसन्न न थया त्यारे चित्तमुनिराजे सम्भूतमुनिने कहुं के,  
हे मुनि ! आ शु करो रक्षा छे ? आपने भणर नहीं के, आ कोय चारित्ररूपी  
वनने भस्म करी हेतार छे आथी ओ चारित्ररूपी वनने आणी नाभनारा  
कोपनो परित्याग करे आ विषयभा निर्यन्याचार्य शुं कहे छे—

અપર ચ-યથા વનદેવો વન શીઘ્ર, પ્રજ્વાલ્ય ક્ષણેન નિર્દહતિ ।

एव कपायपरिणतो, जीवस्तपः सयम दहति ॥ १ ॥

અન્ય શ્વ-ક્રોધો પીડ પળાસેડ, ક્રોધો દુર્ગાડ યદ્દળો ।

परितापकरो क्रोधो, अप्णो य परस्त य ॥ १ ॥

છાયા-ક્રોધઃ પ્રીતિ પ્રળાશયતિ, ક્રોધો દુર્ગતિવર્દન. ।

परितापकरः क्रोधः, आत्मनश्च परस्य च ॥ १ ॥

एव चित्रमुनिनोपदिष्टस्य सभूतस्य क्रोधः प्रशान्तः, तेन तेजोलेश्या सदता ।

“देशोन पूर्वकोटयाः, यदर्जित भवति विमलचारित्रम् ।

तदपि हि कपाय कलुपो, हारयति मुनिर्मुहूर्तेन ॥ ”

યથા-“વનદેવો વન શીઘ્ર, પ્રજ્વાલ્ય ક્ષણેન નિર્દહતિ ।

एव कपाय परिणतो, जीवस्तपः सयम दहति ॥ ”

મુનિ દેશોનપૂર્વકોટી-કુદ્ધ કમ ણ્કકરોડ પૂર્વતકર્મે જિતના ચારિત્ર ઉપાર્જિત કરતા હૈ ઉસ સમસ્ત ચારિત્ર કો વહ મુનિ ક્રોધયુક્ત વન કર ઇક મુહૂર્ત માત્રમે નષ્ટ કર દેતા હૈ । જિસ પ્રકાર દવાગ્નિ જગલ કો દેવતે ૨ જલા કર સ્વાકર્મે મિલા દેતો હૈ । ઊસી પ્રકાર કપાયપરિણત જીવ તપ ઇવ સયમકો જલા કર નષ્ટ કર દેતા હૈ । યહ ક્રોધ શ્રેયસ્કર નહીં હોતા હૈ-કહા મી હૈ-ક્રોધ પ્રીતિ કા નાશક, દુર્ગતિ કા વર્ધક, ઇવ અપને મે ઔર પરમેં સતાપકા વર્ધક હોતા હૈ । અત ઇસ અનિષ્ટકારક કોપ કા આપ સર્વથા પરિત્યાગ કર દો ।

મુનિરાજ ચિત્રમુનિ કે ઇસ પ્રકાર હિતવિધાયક ઉપદેશ સે સભૂત મુનિ કા કોપ શાન્ત હો ગયા । તેજોલેશ્યા કા ઉન્હોં ને સહરણ કર

“देशोनपूर्व कोटया, यदर्जित भवति विमलचारित्रम् ।

तदपि हि कपायकलुपो हारयति मुनिर्मुहूर्तेन ॥ ”

યથા-વનદેવો વન શીઘ્ર, પ્રજ્વાલ્ય ક્ષણેન નિર્દહતિ ।

एव कपायपरिणतो, जीवस्तप सयम दहति ॥ ”

મુનિ દેશોનપૂર્વકોટી-ક ૩૩ ઓછુ ઓક કરેડ પૂર્વ મુધીમા બે 'લુ ચારિત્ર ઉપાર્જિત કરે છે એ સમસ્ત ચારિત્રને તે મુનિ ક્રોધના આવેશમા આવીને ઓક મુહૂર્તમાત્રમા નાશ કરી બેસે છે જે રીતે કાવાનળ બેલ બેતામા સઘળા જ ગલને બાળીને ખાખ કરી નાખે છે એજ રીતે કપાય પરિણત જીવ તપ અને સયમને બાળીને ખાખ કરી દે છે આ ક્રોધ શ્રેયસ્કર થતો નથી કહ્યું પણ છે-ક્રોધ પ્રીતિનો નાશ કરનાર, દુર્ગતિને વધારનાર, અને ચોતાનામા તેમજ બીજાનામા સતાપને વધારનાર બને છે આથી એવા અનિષ્ટના કરનાર ક્રોધનો આપ સવ થા પરિત્યાગ કરી દો

મુનિરાજ ચિત્રમુનિનો આ પ્રકારના હિતકારક ઉપદેશ સાક્ષીને સભૂત મુનિનો ક્રોધ શાન્ત થઈ ગયો તેજોલેશ્યાનુ તેમણે સહરણ કરી લીધું

સનત્કુમારચક્રવર્ત્યપિ પુરવાસિમિઃ સહ નગર પ્રવિષ્ટઃ । તદા ચિત્રસમૂતાભ્યા મુનિભ્યા ચિન્તિત યદ્યાયાભ્યાં સલેલ્લના ત્રિહિતા । હ્દાનીમનશન કુર્તુમુચિતમ્, ઇતિ વિચાર્ય તાભ્યામનશન પ્રારબ્ધમ્ ।

સનત્કુમારચક્રિણા 'નમુચિમન્ત્રિણૈરૈતત્સર્વં સમાચરિતમ્' ઇતિ વિજ્ઞાપ્ય રજ્જુ-  
વિનિયન્તિતસક્લાદ્ગોપાદ્ઘ્ન સ દૃતૈ સહ મુનિમમીપે ગ્રાપિતઃ । સહજઋગારુલિત-  
હૃદયાભ્યા તાભ્યા સ મન્ત્રિ મોચિત । સનત્કુમારોઽપિ સાન્તઃ પુરઃ સપરિજનસ્તયો-  
ર્વન્દનાર્થં તત્ર સમાગતાઃ તત્ર ભક્તિભાવસમૂતાન્તઃકરણ. સ ચક્રવર્તી તયોશ્ચરણ-  
યુગલે પતિતઃ । તત્પત્ની મુનન્દાભ્યા ત્રીદેવી પ્રગ્લભક્તિભાવમધુદેઠાદ્ વિસ્મૃત્ય

લિયા । સનત્કુમાર ચક્રવર્તી મી પુરવાસિયોં કે સાથ નગરમે ચલે  
ગયે । હતને મે ચિત્ર ઓર સમૂત મુનિરાજોં ને વિચાર ક્રિયા કિ હમ  
દોનોં ને સલેલ્લના ધારણ કી હૈ તો અનશન કરના મી ડચિત હૈ । હસ  
પ્રકાર વિચાર કર ડન દોનોં ને અનશન કરના પ્રારમ્બ કર દિયા ।

“ નમુચિમન્ત્રી ને હી યહ સવ કુછ કરવાયા હૈ ” ણેસા વિચાર કર  
કે સનત્કુમારચક્રવર્તી ને, રસસીઢારા ડસકે સકલ અગ ણવ ડપાગોં કો  
બધવા કર દૂતો કે સાથ મુનિરાજો કે પાસ મિજવા દિયા મુનિરાજોં ને  
જવ ડસકી યહ દયનીય દશા દેલ્હી તો ડંઢોને બન્ધનમુક્ત કરવા દિયા ।  
કયો કિ મુનિરાજ સ્વભાવનઃ કરુણાર્દ્ર દયાલુ હૃદય સમ્પન્ન હુઆ કરતે હૈં,  
જવ સનત્કુમારચક્રવર્તી ને યહ વાત સુની તો વૈં મી મુનિરાજો કો વદના  
કરનેકે લિયે અપને અન્તઃપુરકો સાથ લે કર વહા આયે ઓર ભક્તિભાવસે  
ઓતપ્રોત અન્તઃકરણ હો કર ડન મુનિરાજોંકે ચરણોંમે ડંઢોં ને અપના સિર

ચક્રવર્તી પશુ પુરવાસીઓની સાથે નગરમાં આવ્યા ગયા આ સમયે ચિત્ર  
અને સમૂત મુનિરાજોએ વિચાર કર્યો કે અમે બંનેએ સલેલ્લના ધારણ કરી  
છે તો અનશન કરવું પણ ઉચિત છે આ પ્રકારનો વિચાર કરી એ બંનેએ  
અનશન કરવાનો પ્રારંભ કર્યો

“ નમુચિમન્ત્રિણેઽ આ સઘણ કશવેલ છે ” એવું બંણીને સનત્કુમાર  
ચક્રવર્તીએ દોરડાથી તેના અગ ડિપાંગોને બધાવીને દૂતોની સાથે મુનિ મહા  
રાજોની પાસે મોકલાવી દીધો મુનિરાજોએ જ્યારે તેની આવી દયામય દશા  
જોઈ ત્યારે તેમણે તેને બધનથી મુક્ત કરાવ્યો કેમકે મુનિરાજ સ્વભાવતઃ  
કરુણાર્દ્ર હૃદયવાળા હોય છે જ્યારે સનત્કુમાર ચક્રવર્તીએ આ વાત સાંભળી  
તો તે પણ મુનિરાજોને વદના કરવા માટે પોતાના અંતર પુરને સાથે લઈ ત્યા  
આવ્યા અને ભક્તિભાવથી ઓતપ્રોત અંતઃકરણવાળા બનીને એ મુનિરાજોના  
ચરણોમાં તેમણે પોતાનું શીર ઝુકાવ્યું ચક્રવર્તીની પત્ની કે જેનું નામ મુનદા

અપર ચ—યથા વનદેવો વન શીઘ્ર, પ્રજ્વાલ્ય ક્ષણેન નિર્દહતિ ।

एव कपायपरिणतो, जीवस्तपः सयम दहति ॥ १ ॥

અન્ય ભવ—ક્રોધો પીડ પળાસેડ, ક્રોધો દુર્ગમ વૃદ્ધનો ।

परितापकरो क्रोधो, अप्णो य परस्स य ॥ १ ॥

છાયા—ક્રોધઃ પ્રીતિ પ્રળાશયતિ, ક્રોધો દુર્ગતિવર્દનઃ ।

परितापकरः क्रोधः, आत्मनश्च परस्य च ॥ १ ॥

एव चित्रमुनिनोपदिष्टस्य सभूतस्य क्रोधः प्रशान्तः, तेन तेजोलेश्या सदता ।

“देशोन पूर्वकोट्याः, यदर्जित भवति विमलचारित्रम् ।

तदपि हि कपाय कलुषो, हारयति मुनिमुद्धर्तेन ॥”

યથા—“વનદેવો વન શીઘ્ર, પ્રજ્વાલ્ય ક્ષણેન નિર્દહતિ ।

एव कपाय परिणतो, जीवस्तपः सयम दहति ॥”

મુનિ દેશોનપૂર્વકોટી—કુલ કમ ણકકરોડ પૂર્વતકર્મે જિતના ચારિત્ર ઉપાર્જિત કરતા હૈ ઉસ સમસ્ત ચારિત્ર કો વહ મુનિ ક્રોધયુક્ત બન કર એક મુદ્ધર્ત માત્રમે નષ્ટ કર દેતા હૈ । જિસ પ્રકાર દવાગ્નિ જગલ કો દેખતે ૨ જલા કર લાકમૈં મિલા દેલી હૈ । ઉસી પ્રકાર કષાયપરિણત જીવ તપ એવ સયમકો જલા કર નષ્ટ કર દેતા હૈ । યહ ક્રોધ શ્રેયસ્કર નહીં હોતા હૈ—કહા મી હૈ—ક્રોધ પ્રીતિ કા નાશક, દુર્ગતિ કા વર્ધક, એવ અપને મે ઓર પરમેં સતાપકા વર્ધક હોતા હૈ । અત્ત હિસ અનિષ્ટકારક કોપકા આપ સર્વથા પરિત્યાગ કર દો ।

મુનિરાજ ચિત્રમુનિ કે હિસ પ્રકાર હિતવિધાયક ઉપદેશ સે સમ્ભૂત મુનિ કા કોપ શાન્ત હો ગયા । તેજોલેશ્યા કા ઉન્હોં ને સહરણ કર

“देशोनपूर्व कोट्या, यदर्जित भवति विमलचारित्रम् ।

तदपि हि कपायकलुषो हारयति मुनिमुद्धर्तेन ॥”

યથા—વનદેવો વન શીઘ્ર, પ્રજ્વાલ્ય ક્ષણેન નિર્દહતિ ।

एव कपायपरिणतो, जीवस्तपः सयम दहति ॥”

મુનિ દેશોનપૂર્વકોટી—ક ૨૬ ઓછુ એક કરોડ પૂર્વ મુધીમા ને 'લુ ચારિત્ર ઉપાલંત કરે છે એ સમસ્ત ચારિત્રને તે મુનિ ક્રોધના આવેશમા આવીને એક મુદ્ધર્તમાત્રમા નાશ કરી બેસે છે ને રીતે કાવાનળ જોત જોતામા સઘળા જ ગલને બાળીને બાળ કરી નાખે છે એ ૪ રીતે કષાય પરિણત જીવ તપ અને સયમને બાળીને બાળ કરી દે છે આ ક્રોધ શ્રેયસ્કર થતો નથી કહ્યું પણ છે—ક્રોધ પ્રીતિનો નાશ કરનાર, દુર્ગતિને વધારનાર, અને પોતાનામા તેમજ બીજાનામા સતાપને વધારનાર અને છે આથી એવા અનિષ્ટના કરનાર ક્રોધનો આપ સવ થા પરિત્યાગ કરી દો

મુનિરાજ ચિત્રમુનિનો આ પ્રકારના હિતકારક ઉપદેશ સાંભળીને સમ્ભૂત મુનિનો ક્રોધ શાન્ત થઈ ગયો તેજોલેશ્યાનુ તેમજ સહરણ કરી લીધું



સન્તિ । એતેષુ નિદાન મા કુરુ નિદાનાત્તત્ત ઘોરાનુષ્ઠાન નૈવ તાદૃશફલસપાદક મવિવ્યતિ । એવ ચિત્રમુનિના પદ્મશ્ચ. પ્રતિયોધિતોઽપિ સ સમૂત્તમુનિર્નિદાન ત્યક્તુ સમર્થો ન જાતઃ । મ દિ ‘યદ્યસ્તિ તપમઃ વલ તદાઽઽગામિનિ ભવેઽહ ચક્રવર્તી ભૂયાસમ્’ ઇતિ નિદાન કૃતવાન્ । તતો મૃત્યા સૌધર્મલોકે દ્વાપિ દેવો જાતો । તત્તચ્યુતથિરજીવઃ પુરિમતાલપુરે ધનસારનામ્ન ઇમ્ય=ત્રેષ્ઠિનઃ પુત્રત્વેનોત્પન્નઃ । સમૂત્તમજીવોઽપિ તત્તચ્યુતઃ કામ્પિલ્લપુરે વ્રહ્મનામ્નો રાજો દૃષ્ટચતુર્દશસ્વપ્નાયા-  
શ્ચુલનીનામભાર્યાઃ કુક્ષાયુત્પન્નઃ । વ્રહ્મનૃપેણ તસ્ય ‘વ્રહ્મદત્ત’ ઇતિ નામ કૃતમ્ ।

દુઃખી વનનેકે લિપે અગ્રેસર હો રહે હો-સર્વેયા નિઃસાર હૈં, પરિણામ મેં દારુણ હૈં, ક્રિપારુફલકી તરહ ગાહરસે હી રમ્ય હૈં તથા ઇસ અનત સસાર મેં પરિભ્રમણકે મૂલ કારણ હૈં । અત મૂલ કર મી ડનકા નિદાન (નિયાણા) મત કરો । નિદાન સે તુમ્હારે દ્વારા આચરિત ઘોરાતિયોર અનુષ્ઠાન મી અપના વૈસા ફલદાયક નહીં હો સકેગા । ડસ તરહ ચિત્રમુનિરાજને સમૂત્તમુનિકો પદ્મ સમજાયા તો મી વે છોડને મેં સમર્થ નહીં હુએ । સમૂત્તમુનિને વિચાર ક્રિયા ક્રિ-“યદિ તપસ્યા કા કુઝ ફલ હૈં તો ઇસ કે પ્રભાવ સે મેં આગામી મવમે ચક્રવર્તી હોજ ” ઇસ પ્રકાર નિકાચિત નિદાન કર કે વહ સમૂત્તમુનિ મરે ઓર મર કા સૌધર્મ સ્વર્ગ મેં દેવહુએ । ચિત્ર મુનિરાજ મી મર કર વહી પર દેવહુએ । વહા સે ચવકર ચિત્ર કા જીવ પુરિમતાલ મેં વનસાર નામકે ઇમ્ય ત્રેષ્ઠી કેયહાગુગ સારનામક

ખોટા અધ્યવસાયથી, આપની રક્ષા કરો । રક્ષા કરો । એ લોગ કે જેની આંહ નામો તમે તમારા કર્તવ્યપથને ભૂલી જઈ હુ ખી બનવામા આગળ વધી રહ્યા છે । તે સર્વથા નિમાર છે, પરિણામમા ભયદર છે, ક્રિપાકેશની માફક બહારથી જ રળિયામણુ છે તથા આ અનતમ સારમા પરિભ્રમણુ મૂળ ધારણુ છે, આથી ભૂલેયુકે પણ એવું નિયાણુ ન કરશે । આ પ્રકારના નિયાણાથી તમે કરી રહેલા અતિ ઘોર એવું અનુભવ પણ તમને એવું ફળદાયક નહીં બની શકે એનાથી તો અત્યંત હુ આગ્નિની ભેટ જ મળવાની છે । આ રીતે ચિત્તમુનિરાજે સમૂત્તમુનિને ખૂબ સમજાવ્યા છતાં પણ તેઓ એ રાહથી પાછા ન હટ્યા । સમૂત્તમુનિએ વિચાર કર્યો કે, “જે તપસ્યાનુ ઝાઈ ફળ હોય તો હું એના પ્રભાવથી હવેના ભવમા ચક્રવર્તી બનુ ” આ પ્રકારનું નિકાચિત નિયાણુ કરીને તે સમૂત્તમુનિ સમય જતા કાળધર્મ પામ્યા । મરીને સૌધર્મ સ્વર્ગમા દેવ થયા । ચિત્તમુનિરાજ પણ મરીને ત્યાં દેવ થયા સ્વર્ગમાથી એ વીને ચિત્તમુનિરાજનો એવ પુરિમતાલપુરમા ધનસારનામના ઈશ્વર શેઠને ત્યાં શુભસાગરનામે પુત્રરૂપે જન્મ્યા જન્મ્યા, સમૂત્તમુનિનો એવ કામ્પિલ્લપુરમા

समुदाचार मुनिचरणयोर्निपतिता । तस्या सुकोमलकेशस्पर्शजनितसुखमनुभवम्  
संभूतमुनिर्निदानं कर्तुमुद्यतः । तदा तदभिप्रायमगम्य चित्रमुनिना समनुचिन्तितम्  
अहो ! दुर्जयता मोहस्य ! अहो दुर्दान्ततेन्द्रियाणाम् ! योऽयं समाचरितविकृष्ट-  
तपोनिकरोऽपि विदितजिनवचनोऽपि युतिमालाग्रस्पर्शेन निदानं कर्तुमिच्छति ।  
तवस्ते प्रतियोधयितुं कामश्चित्रमुनिस्तमुक्तवान्-‘भ्रातृ’ ! निर्वर्तस्य निर्वर्तस्वैतद-य-  
वसायात् । एतेहि भोगा निस्साराः परिणामदारुणाः ससारपरिभ्रमणकारणभूताः

शुकाया । चक्रवर्तीकी पत्नीने भी कि जिसका नाम मुनदा या अति भक्ति-  
भावके उल्लाससे उचित आचारको विस्मृत करके मुनिराजों के चरणों में  
मस्तक झुकाकर दोनों हाथों से मुनि चरणोंके स्पर्श किया । मुनदा की  
सुकोमल केशराशिके स्पर्शसे जनित सुखका अनुभव करने हुए संभूत-  
मुनिने निदान करना प्रारंभ ही किया या कि इतने में उनके इस हार्दिक  
अभिप्राय को जानकर चित्रमुनिराजने विचार किया कि अहो ! देखो  
मोहराजकी दुर्जयता-इन्द्रियोंकी दुर्दान्तता-कि जिनकी प्रबलतासे, सदा  
विकृष्ट तपस्याओं का सनाराधन करनेवाले भी ये संभूतमुनि कि जो  
जिनवचनों के रहस्य के ज्ञाता भी हैं इस युवति के बालाग्रके स्पर्श  
मात्रसे ही निदान करने की ओर झुकनेकी तैयारी कर रहे हैं । अतः  
इनको अवश्य ही सचेत करना चाहिये । इस प्रकार विचार कर चित्र-  
मुनिराजने संभूतमुनि को प्रतियोधित करनेकी कामनासे उनसे इस  
प्रकार कहा आई । इस दुर्ध्यानसे-छोटे अयवसायसे-अपनी रक्षा  
करो । ये भोग कि जिनकी चाहना में तुम अपने कर्तव्य पथ को भूलकर

छिड़ते हो पण्य । आत लक्षितभावना उठाने के लिये, उचित आचारने, पण्य  
भूली । जहाँ मुनि महाशयना करेगा भाग्यवत् नभावी भन्ने डाँधेथी मुनिशयना  
करेगा। नो स्पर्श कथो मुनदानो सुकोमल केशराशिना स्पर्शथी यता सुभनो  
अनुभव करता । संभूतमुनिनेनियाम् कुरवा भाउयु, जेभना जे दुर्जयता  
भावने। जहाँने चित्तमुनिराजे, विचार करी। के, अडाडा । जहाँने तो पश  
मोहराजनी दुर्जयता । इन्द्रियोंनी निर्जयता के जेनी । प्रबलताथी सदा विकृष्ट  
तपस्याओंनु आराधन करवावाणा जेवा । आ संभूतमुनि के जेजो अनवय  
निना । रहस्यना ज्ञाता छे तेजो आ युवतिना पावना स्पर्श मात्रथी निदान  
करवा तरफ़ । सुकवानी तैयारी करी रखा छे आथी । तेभने तात्कालिक चेतववा  
जहाँने । आ प्रकारनी विचार करी । चित्तमुनिराजे । संभूतमुनिने तिनो  
करवानी भावनाथी जेभने । आ प्रकार कछु । बाध । आवा प्रकारना

મૃદ્ધસુ સમર્પ્ય કથયતિ-યદયધિ મમાય પુત્રો રાજ્યધુરાવહનસમર્થો ભવેત્, તદયધિ મમ રાજ્યધુરા મમદ્વિર્વોદ્ભવ્યા, ઇતિ સદિશન્નેય વ્રહ્મનૃપો મૃતઃ । મિત્રૈસ્તસ્યાન્ત્યેષ્ટિઃ કૃતા । મૃતકૃત્યાનન્તર વ્રહ્મનૃપોમૃદ્ધદ્વિરેવ મન્નિતમ્-યાનદય કુમારો રાજ્યધુરાવહનસમર્થો ભવેત્તાવદસ્માભિરેતદ્રાજ્ય રક્ષણીયમ્, ઇતિ તે સર્વસમ્પત કાસલાત્રિપ દીર્ઘ તત્ર સસ્યાપ્ય સ્વસ્વસ્થાન ગતવન્તઃ । સ દીર્ઘો રાજા સેના સીમા ચ સતત નિરીક્ષતે,

હસસે યહ અનુમાન કર લિયા કિ અચ મેરા મૃત્યુ સમય નજદીક આગયા હૈ, અતઃ ઉસને અપને પુત્ર કો અપને ઇન ચાર મિત્રો કો સમર્પિત કરતે હુવ્ન ઉનસે કહા કિ-દેરો જયતરુ મેરા યહ પુત્ર રાજધુરા કો વહન કરનેકે યોગ્ય નહીં હો જાય તવતરુ ઇસકો રાજ્યકા પ્રય આપ લોગ હી કરતે રહેં । કુઝ કાલ કે પાદ વ્રહ્મરાજા કાલકવલિત હો ગયે, (મર ગયે) મિત્રોને મિલકર ઉસકી અન્ત્યેષ્ટિ ક્રિયા કી । અન્ત્યેષ્ટિ ક્રિયા કરનેકે વાદ ઔર મી જો કાર્ય મૃતક કે ક્રિયે જાતે હું વે સત્ર કિયે ગયે । જય સવ મૃતક સવધી કામ સમાપ્ત હો ચુકે તત્ર ઇન લોગો ને ઁક દિન મિલકર ઁસા વિચાર કિયા કી વ્રહ્મરાજા ને જો અપને લોગો સે ઇસ રાજ્ય કે ભાર કો સચાલિત કરને કે લિયે કહા થા વહ અપન કો મિલકર સચાલિત કરતે રહના ચાહિયે તત્રતક રાજકુમાર મી રાજ્યસચાલન કે યોગ્ય બન જાવેગા । અપને કર્તવ્ય પાલનસે રાજ્ય હસ્તરહ સુરક્ષિત બના રહેગા । ઁસા વિચાર કર ઉન લોગોને કોસલ દેશકે સ્વામી દીર્ઘકો ઉસ રાજ્યકા, ઉસ સમય સચાલક બનાદિયા । ઔર સય સવકે સત્ર અપને સ્થાનપર ચલે ગયે ।

તો પશુ તેમની વેદના ઓછી ન થઈ રાજ્યએ આથી એવું અનુમાન કરી લીધું કે, હવે મારા મૃત્યુનો સમય નજીક આવી ગયો છે આથી તેણે પોતાના પુત્રને પોતાના એ ચાર મિત્રોને સોંપીને તેમને કહ્યું કે, બુદ્ધો ! ન્યા સુધી મારો આ પુત્ર રાજ્યધુરાને વહન કરવા યોગ્ય ન બને ત્યા સુધી આ રાજ્યનો પ્રબંધ એના વતી આપ લોકજ કરતા રહેશો । આ પછી થોડા વખતે બ્રહ્મ રાજાનો દેહાંત થયો । મિત્રોએ મળીને તેમની અન્ત્યેષ્ટિ ક્રિયા કરી અન્ત્યેષ્ટિ ક્રિયા પતાવ્યા પછી મૃત આત્માની શાંતિ અર્થે જે કાર્યો કરવામા આવે છે તે સઘળા કાર્યો પશુ પુરુ કર્યા મૃત આત્મા સમધી ઉત્તર ક્રિયા પતાવ્યા પછી એ ચારે જણાએ એક દિવસ મળીને એવો વિચાર કર્યો કે, બ્રહ્મરાજાએ આ પશુને આ રાજ્યનો ભાર ઉપાડવાનું સોંપેલ છે તે આપણે બધાએ સાથે મળીને વહન કરવો જોઈએ રાજકુમારને રાજ્યસચાલનની યોગ્ય શિક્ષા પશુ એ સમય દરમિયાન મળી બધે આપણા કર્તવ્ય પાલનથી રાજ્યને હર પ્રકારે સુરક્ષિત બનાવી રાખવું જોઈએ આ પ્રકારનો વિચાર કરી તેમણે કોસલાધિપતિ દીર્ઘના હાથમા રાજ્યનું શાસન સોંપ્યું અને પછી બધા પોતપોતાના સ્થાને ચાલ્યા ગયા

तस्य ब्रह्मनृपस्य समानशीलाः सदृशप्रभवाश्चत्वारः सुहृद् आसन्, तद्यथा—  
काशिराजः कटकः १, गजपुरेशः कणेरदत्त २, कोशलाधीशो दीर्घः ३, चम्पा-  
पतिः पुष्पचूलश्च ४ । एते पञ्चापि राजानोऽतीवसौहृद्यमशाद् विरहमनिच्छन्तः ।  
पर्यायेणैकैकस्मिन् राज्ये त्रिभिस्तुखमनुभूयन्तो वर्षं वर्षं यापयन्ति । कदाचित्ते  
चत्वारोऽपि राजानो ब्रह्मराज्ये समुदिता आसन् । तदा दैववशाद् ब्रह्मनृपस्य  
शिरोरोगः सजातः । मन्त्रज्ञोपवादिभिर्बहुधा चिकित्स्यमानोऽपि स रोगो  
नोपशान्तिं प्राप्नोति । ततो ब्रह्मनृपो निजपृथुकाल समीपमागत विलोक्य स्वपुत्र

पुत्र हुँ और सभूत का जीव कापित्यपुर में ब्रह्म नामक राजा की रानी  
चुलनी की कुक्षि से पुत्र रूप में अवतरित हुआ । जब यह चुलनी रानी की  
कुक्षि में आया था उस समय रानी ने चौदह च्यवन देखे थे । ब्रह्मराजाने  
इसका नाम ब्रह्मदत्त रखा । ब्रह्मराजा के ४ चार मित्र थे । जो कुलिन थे ।  
उनमें एक काशिराज कटक १, गजपुरका राजा कणेरदत्त २, कोसलदेशका  
राजा दीर्घ ३ और चम्पापति चम्पानगरीका राजा पुष्पचूल ४ था । इनका  
परस्पर में अधिक प्रेम था । एक के बिना दूसरे प्रायः अलग रहना  
पसन्द भी नहीं करते थे । बारी बारी से एक एक के यहाँ प्रतिवर्ष  
ये सब एकट्ठे होकर रहा करते थे और वहाँ विविध सुखों का  
अनुभव किया करते थे । ब्रह्मदत्त के यहाँ भी जब इन सब की रहने  
की बारी आई तो सब एकत्रित हो कर उसके यहाँ रहने के  
लिये आये । भाग्यवशात् उस समय ब्रह्मराजा को शिरकीवेदना उत्पन्न  
हो गई थी । मन्त्र, तन्त्र एवं औषधि आदि द्वारा राजा को यथोचित चि-  
कित्सा भी की गई तो भी उसकी वह वेदना शांत नहीं हुई । राजा ने

ब्रह्मराजानी राणी चुलनीनी हूँ पुत्ररूपे अवतरां न्याये ते चुलनी राणीना  
उदरमा हुँ आ ओ समये राणीओ ओह स्वप्न जेया ब्रह्मराजओ पुत्रनु नाम  
ब्रह्मदत्त राख्यु ब्रह्मराजने आर मित्र हुता, जेओ कुलीन हुता जेमना नाम  
ओक काशिराज कटक, नीना गजपुरेश कणेरदत्त, नीना कोसलाधीश दीर्घ,  
अने बोधा थ पापति पुष्पचूल हुता, आ सर्वने ओक नील भाटे भूष स्नेह  
हुता ओक नील घडीभर पखु छुटा रही शकता नही ओकाह घडीना विधेग  
पखु तेमने बारे हुँ पदायक यध पडता ओक नील ओक नीलने त्या वारा  
करती ओक ओक वर्षं रहेता अने विविध प्रकारना सुजेने अनुभव करता  
ब्रह्मदत्तने एना जेमना रहेवाने समय आओ सधगा सेगा यध रहेवा लाओ  
भाग्यावशात् ओ वणते ब्रह्मराजने भायाभा ओकहम हई यध आओ मन्त्र,  
तन्त्र अने औषधि आदि द्वारा राजानी यथोचित चिकित्सा करवाभा

પિચાર્ય વરધનુનામાન મ્પુત્રમેવ વદતિ-પુત્ર ! કુમારમાતા ત્રીર્ધનૃપે સમાસક્તા ।  
પદ્ય, ઇન્દ્રિયાણા દુર્નિગ્રહ્યમ્ યદિય સતીધર્મરતી રાજપત્ની વ્યભિચારિણી  
જાતા । ત્વયા મમય નિરીક્ષ્ય મમાચારોઽય રાજકુમારાય નિવેદનીયઃ । સોઽપિ  
ત વૃત્તાન્ત રાજકુમારાગેહાન્તે નિવેદયતિ । માતુર્દુશ્ચરિત વિજ્ઞાય તદસહમાનો

કી સ્થિતિ મે વધે દુઃખ ડન દોનોં કા સમય ક્રમશઃ ન્યતીત હોતે? यह  
समाचार एक दिन धनुनाम के मंत्री को ज्ञात हो गया । जानकर उसने  
विचार किया कि जो पुरुष इस प्रकारके अनाचार करता है, वह भविष्य  
में राजकुमार का हितविधायक होगा यह ज्ञान विश्वास करने में  
नहीं आती है । अतः उसने इस समाचार को विशेष न बढ़ाकर अपने  
पुत्र से जो कि राजकुमार के साथ रहता था कह दिया, और साथ में  
उसको यह भी समझा दिया कि चेष्टा 'तुम जब योग्य अवसर पाओ  
तभी राजपुत्र के ज्ञान में यह बात डाल देना । देखो इन्द्रियो की दुर्नि-  
ग्रहता, जो सती यह राजपत्नी धर्म की जानकार होती हुई भी व्यभि-  
चार में रत बन गई है । इस कामवृत्ति के लिये धिक्कार है । अफसोस  
है, इससे अयाचना हुआ प्राणी अपने विवेक गणक्षण में भूल जाता  
है । इस प्रकार पुत्र से धनुमन्त्री ने राजमाता की इस अनाचार की बात  
को मिलकुल स्पष्ट रूप में प्रकट कर दिया । उस मन्त्रीपुत्र वरधनु ने भी  
राजमाता का यह वृत्तान्त एकान्त में ममय पाकर राजकुमार से कह  
दिया । राजकुमार ने माता को दुश्चरित्रा जानकर उसको प्रतिबोधित

સમય વિતતો જતો હતો આ હકિકત એક વખત ધનુ નામના મંત્રીના બહુ-  
વામાં આવી એ બહીને તેણે વિચાર કર્યો કે, જે આ પ્રકારના અનાચાર  
આચરે છે તે ભવિષ્યમાં રાજકુમારના હિતને નુકશાન પહોચાડનાર પણ  
ચોક્કસ બનશે આમ વિચારી તેણે એ હકિકતને શુભ રાખી પોતાનો પુત્ર કે  
જે રાજકુમારની સાથે રહેતો હતો તેને આહતતરી રીતે સમજાવી સાથે સાથે  
તેને એ પણ સમજાવ્યું કે, બેટા ! યોગ્ય અવસર પ્રાપ્ત થતા આ શુભ વાત  
તમે રાજકુમારના જાને નાખશો જુઓ ઇન્દ્રિયોની દુર્નિગ્રહતા કે, જે સતી  
તેમજ રાજરાણી કે જે ધર્મને બહુનાર હોવા છતાં પણ વ્યભિચારમાં રત બની  
ગયેલ છે એ કામવૃત્તિને ધીક્કાર છે અફસોસ છે કે, કામાધ બનેલ પ્રાણી  
પોતાના વિવેક અને સહવિચારોને એક ક્ષણ માત્રમાં ભૂલી જાય છે આ પ્રકારે  
પુત્રને ધનુમન્ત્રીએ રાજમાતાના અનાચારની વાતને સ્પષ્ટ સ્વરૂપથી સમજાવી  
દીધી ધનુમન્ત્રીના પુત્ર વરધનુએ સમય મળતા સમગ્ર વૃત્તાત એકાતમાં રાજ  
કુમારને સમજાવી દીધી રાજકુમારે માતાના દુશ્ચરિત્રને બહીને તેને બોધ

પ્રજાજનાન્ વિધિતપાલયતિ, માણ્ડાગાર ત્રિલોક્યતિ, સર્વત્ર નિયોજિતગુપ્તચરઃ  
કુમારસ્ય મિત્રામિત્રયોઃ પ્રવૃત્તિ જાનાતિ । મિત્રેષુ માણ્ડાદ ક્રોતિ અમિત્રેષુ દણ્ડ  
ક્રોતિ, અન્તઃ પુરં પ્રવિશતિ, રાજકુમારમાત્ર ચુલનીદેવ્યા સહ રાજ્યવિષયે મન્ત્રણા  
ક્રોતિ । એમસો સમ્યગ્ રાજ્યકાર્ય કુર્મ્ન કામાન્યતયા ચુલનીદેવ્યામાસક્તો વપૂષ ।

एत गच्छतिकाले कदाचिद् धनुर्नाम्ना मन्त्रिणा तयोश्चेष्टितमवगतम् । चिन्तितं  
च तेन, य एव विधमनाचार विदधाति, स किं कुमारस्य हितवद्भो भविष्यतीति-

दीર્ઘ ને મી રાજ્ય કા સંચાલન વડી યોગ્યતા કે સાથ કરના પ્રારંભ  
કિયા । સેના ઓર સીમાકા નિરન્તર નિરીક્ષણ કરના હસકી દૈનિક ચર્ચા  
મેં શામિલ થા । પ્રજાજનોં એવ મહારાજા વિધિવત્ પાલન કરના ઓર દેખ-  
રેખ રેખના યહ કામ હસને સ્વયં અપને હાથમેં લે લિયા । ડસને ગુપ્તચરોં  
કો હસલિયે નિયુક્ત કિયા કિ વે કુમારકે મિત્ર ઓર અમિત્રોંકે સમાચાર  
જ્ઞાત કરતે રહેં ઓર હમ સે કરતે રહેં । મિત્રોંકો સંતુષ્ટ કરના ઓર  
અમિત્રોંકો દહિત કરના રાજ્ય સંચાલન કી એક નીતિ હુઆ કરતી હૈ  
હસી તરહ હસી નીતિ કા હસને મી અનુસરણ કિયા । અન્તઃપુર કી  
સંભાલ કરના ઓર રાજમાતા ચુલની કે સાથ રાજ્ય સંચાલન કે વિષય  
મેં મન્ત્રણા કરના યહ કમી નહી મૂલતા થા । વિધવા રાજમાતા પર દીર્ઘ  
કી કુદૃષ્ટિ હો ગઈ । સમગ્ર રાજકાજ કો કરતે હુએ દીર્ઘ કા હૃદય કામ  
કે વેગ સે અન્ધા બન ગયા । વહ ડસ પર આસક્ત હો ગયા । હસ પ્રકાર

દીર્ઘે રાજ્યનું સંચાલન ઘણી યોગ્યતાની સાથે કરવા માડ્યું સેના અને  
સીમાનું નિરન્તર નિરીક્ષણ કરવું એ તેની રાજની કામગીરીમાં સામેલ હતું  
પ્રજાજનોનું અને રાજ્ય બંધારનું યથાવિધિ પાલન અને દેખરેખનું કામ તેણે  
તેણે ચોતાના હાથમાં રાખ્યું હતું કુમારની દેખરેખની પણ સુયોગ્ય વ્યવસ્થા  
કરવામાં આવી હતી વળી ખાસ ગુપ્તચરો પણ તેણે નિયુક્ત કર્યા હતા કે-  
નેએ કુમારના મિત્રો અને અમિત્રોના સમાચાર જણાવતા રહે મિત્રોને સંતો-  
ષવા તેમજ અમિત્રોને શિક્ષા કરવી એ રાજ્ય સંચાલનની એક નીતિ હોય  
છે આ પ્રકારની નીતિને દીર્ઘે પુરી રીતે ઉપયોગ કરવાનું રાખ્યું અતઃ  
પુરની સભાજ રાખવાનું અને રાજમાતા ચુલનીની સાથે રાજ્ય સંચાલનના  
વિષયમાં મંત્રણા કરવાનું તે કદી ચુકતો ન હતો વિધવા રાજમાતા સાથે  
દીર્ઘના રાજના સહવાસને કારણે તેના દિલમાં કૃત્તિ બાગી સમગ્ર રાજકાજ  
કરના કરતા દીર્ઘનું હૃદય કામવેગથી આગળ બની ગયું તે રાજમાતા ચુલની  
ઉપર આસક્ત બન્યો આ પ્રકારની રિયલિટી જઠાએલા અને જણાવે,

પિતૃય વરધનુનામાન સાપુતમેય વદતિ-પુત્ર ! કુમારમાતા દીર્ઘનૃપે સમાસક્તા ।  
પદ્ય, ઇન્દ્રિયાણા દુર્નિગ્રહત્વમ્ યદિય સતીવર્મરતી રાજપત્ની વ્યભિચારિણી  
જાતા । ત્વયા મમય નિરીક્ષ્ય મમાચારોઽય રાજકુમારાય નિવેદનીયઃ । સોઽપિ  
ત વૃત્તાન્ત રાજકુમારાયેકાન્તે નિવેદયતિ । માતુર્દુશ્ચરિત્વ વિજ્ઞાય તદસહમાનો

કી સ્થિતિ મેં વધે હુણે ડન દોનોં કા સમય કમશઃ વ્યતીત હોતેર, યહ  
સમાચાર ણકુ દિન ધનુનામ કે મત્રી કો જાત હો ગયા । જાનકર ઉસને  
વિચાર ક્રિયા કિ જો પુરુષ ડસ પ્રકારકે અનાચાર કરતા હૈ, વહ ભવિષ્ય  
મેં રાજકુમાર કા જિતવિધાયક હોગા યહ જાન વિશ્વાસ કરને મેં  
નહીં આતી હૈ । અતઃ ઉમને ડસ સમાચાર કો વિશેષ ન વઢાકર અપને  
પુત્ર સે જો કિ રાજકુમાર કે માથ રહતા થા કહ દિયા, ઓર સાય મેં  
ઉસકો યહ બી સમઝા દિયા કિ વેઢા ! તુમ જન યોગ્ય અવસર પાઓ  
ત બી રાજપુત્ર કે જાન મે યહ જાત ઢાલ ઢેના । ઢેલો ઇન્દ્રિયોં કી દુર્નિ-  
ગ્રહતા, જો સતી યહ રાજપત્ની ધર્મ કી જાનકાર હોતી હુઈ બી વ્યભિ-  
ચાર મેં રત યન ગઈ હૈ । ડસ કામવૃત્તિ કે લિયે ધીકાર હૈ । અફસોસ  
હૈ, ડસસે અધા યના હુઆ પ્રાણી અપને વિવેક ગણક્ષણ મેં ભૂલ જાતા  
હૈ । ડસ પ્રકાર પુત્ર સે ધનુમત્રી ને રાજમાતા કી ડસ અનાચાર કી વાત  
કો ચિલકુલ સ્પષ્ટ રૂપ મેં પ્રકટ કર દિયા । ઉસ મત્રીપુત્ર વરધનુ ને બી  
રાજમાતા કા યહ વૃત્તાન્ત ણકાન્ત મેં મમય પાકર રાજકુમાર સે કહ  
દિયા । રાજકુમાર ને માતા કો દુશ્ચરિત્રા જાનકર ઉસકો પ્રતિચોધિત

સમય વિવતેા જતેા હતેા આ હકિકત એક વખત ધનુ નામના મત્રીના જાણ-  
વામા આવી એ જાણીને તેણે વિચાર ઢયો કે, જે આ પ્રકારનો અનાચાર  
આચરે છે તે ભવિષ્યમા રાજકુમારના હિતને નુકશાન પહોચાડનાર પણ  
ચોક્કસ બનશે આમ વિચારી તેણે એ હકિકતને શુભ રાખી પોતાનો પુત્ર કે  
જે રાજકુમારની સાથે રહેતો હતો તેને આહકતરી રીતે સમજાવી સાથે સાથે  
તેને એ પણ સમજાવ્યું કે, બેટા ! યોગ્ય અવસર પ્રાપ્ત થતા આ શુભ વાત  
તમે રાજકુમારના ઝાને નાખશે જુઓ ઇન્દ્રિયોની દુર્નિગ્રહતા કે, જે સતી  
તેમજ રાજરાણી કે જે ધર્મને જાણનાર હોવા છતાં પણ વ્યભિચારમા રત બની  
ગયેલ છે એ કામવૃત્તિને ધીક્કાર છે અફસોસ છે કે, કામાધ બનેલ પ્રાણી  
પોતાના વિવેક અને સહવિચારોને એક ક્ષણ માત્રમા ભૂલી જાય છે આ પ્રકારે  
પુત્રને ધનુમત્રીએ રાજમાતાના અનાચારની વાતને સ્પષ્ટ સ્વરૂપથી સમજાવી  
દીધી ધનુમત્રીના પુત્ર વરધનુએ સમય મળતા મમઝ વૃત્તાત એકાતમા રાજ  
કુમારને સમજાવી દીધી રાજકુમારે માતાના દુશ્ચરિત્રને જાણીને તેને બોધ

મત્તરત્તકુમારો મૃત્તિકાયા\* કાકૃદ્દમી યુગલ, તવા-પદ્મનાગિની ગોનસમર્પયુગલં ચ  
 નિર્માય શૂલે પ્રોત કૃત્વા ‘યુગ્મદીય દુશ્વરિત મયા જ્ઞાતમ્’ ઇતિ વિજ્ઞાપનાય  
 તદ્દૃષ્ટિપથે સ્થાપયિત્વા એવમચોચન્-ય ઈદ્દશમનાચાર કરિષ્યતિ સ મયા દળ્ડચો  
 ભવિષ્યતિ, ઇત્યુક્ત્વા સ વહિર્ગતઃ । એવ દ્વિવદિત્સાવધિ સ કુમાર એવ કૃત્વા  
 વહિર્ગત્તિ । રાજકુમારસ્યેદ કૃત્ય વિલોમ્ય દીર્ઘનૃપેણ શક્તિમ્-અનેનાસ્માક  
 ચરિત વિજ્ઞાતમ્ । તતઃ સ રાજકુમારમાતર માદ-દેવિ ! ત્વત્પુત્રેણાસ્માક ચરિત  
 વિજ્ઞાતમ્ । અત એવાય કાકૃદ્દમી ચ શૂલે પ્રોતપિત્વાસ્માન્ દર્શયતિ, વદતિ ચ-

કરને કે લિયે જો ઉપાય કિયા વહ્નૈસ પ્રકાર હૈ-ઉસને કાક ઓર  
 હસની કા ત ા પદ્મનાગિની ઓર ગોનસસર્પ કા અલગર જોડા બન-  
 વાયા । પશ્ચાત્ત્ ઉનકો ઁક શૂલ મે પોયા । પિરોકર “તુમ દોનોં કા દુશ્વ-  
 રિત્ર મૈને જાન લિયા હૈ” ઇસ વાત કો સ્વચિત કરને કે લિયે માતા ઓર  
 દીર્ઘરાજા કે સમક્ષ ઉસ યુગલ કો સ્થાપિત કર ફિર ઇસ પ્રકાર કહના  
 પ્રારંભ કિયા-જો ઇસ પ્રકાર કા અનાચાર સેવન કરેગા વહ્નૈસ મેરે દળ્ડ  
 કા પાત્ર હોગા ” એસા કહ્નૈસ ફિર વહ્નૈસ બાહર નિકલ ગયા । ઇસ પ્રકાર  
 ઉસને દો ત્રીન દિનતક કિયા । રાજકુમાર કે ઇસ કૃત્ય કો દેલકર  
 દીર્ઘનૃપ કે ચિત્ત મે શકા સ્થાપિત કર લિયા । ઉસને વિચાર કિયા  
 માલૂમ પડતા હૈ ફિ રાજકુમાર કો હમારા દુશ્વરિત્ર જ્ઞાત હો ચુકા હૈ ।  
 ઇસ પ્રકાર તર્ક તિર્ક કરને કે વાદ દીર્ઘગજાને રાની સે ફટા હૈ દેવિ !  
 તુમ્હારે પુત્ર ને હમલોગોં કે કૃત્ય કો જાન લિયા હૈ, ઇસી વહાને સે ઇસને  
 કાક ઓર હસની ઇન દોનોં કો શૂલ મે પિરોકર હમે દિલલાયા હૈ ।

આપવા માટે જે ઉપાય કયો તે આ પ્રમાણે છે રાજકુમારે કાગડો અને હસલી  
 તેમજ પદ્મનાગણી અને ગોનમ સર્પ આવા જે જોડા તૈયાર કરાવ્યા અને  
 પછી તેને એક સાથે પરોવીને “તમારા બે નેના દુશ્વરિત્રને મે જાણી લીધેલ  
 છે” આ વાત સમજાવવા માટે માતા અને દીર્ઘ રાજા સમક્ષ આ બંને યુગ  
 દોને રાખીને આ પ્રકારે કહેવા માડ્યું, “જે આ પ્રકારનો અનાચાર સેવશે તેને  
 હું સખ્ત એવો દડ આપીશ ” એવું કહીને પછી તે બહાર નીકળી ગયો આ રીતે  
 તેણે ઉપરાઉપરી બે ત્રણ દિવસ સુધી આડકતરી રીતે સમજાવવાનો પ્રયત્ન  
 કયો રાજકુમારના આ પ્રકારના વર્તનને જાણી દીર્ઘના દિવસ શકા જાગી  
 તેણે વિચાર કર્યો કે, રાજકુમારને અમારા આ દુષ્કૃત્યની જાણ થઈ લાગે છે  
 આ પ્રમાણે તર્કવિતર્ક કરતા દીર્ઘરાજાએ રાણીને કહ્યું, “દેવી ! આપણે આ  
 મીઠો સબંધ તમારા પુત્રની જાણમાં આવ્યો છે, માટેજ તેણે કાગડો અને  
 હસલી આ બંનેને સાથમાં પરોવીને આપણને દેખાડ્યા છે વળી તે કહે છે



य एतन्नाचार करिष्यति स मया दण्ड्यो भविष्यति । अवश्यमेवाय मा कर्क  
गोनस च, त्वां हर्मा पद्मनागिनी च निर्दिशति, अस्माकमिदं कृत्यमसहमान.  
शीत्रमेवाय किमपि प्रतिविधातुकाम. समुपलक्ष्यते, अतः कण्टकरूपोऽय कुमारो  
दूरीकर्तव्यः । चुलन्या प्रोक्तम्—अयं त्रालो यत्तदुल्लपति, नात्र त्वया किमपि शङ्क-  
नीयम् । तेनोक्तम्—राज्ञी ! त्वया पुत्रवात्सल्येनैवमुच्यते । न त्वं स्पष्टित वेत्ति ।  
अस्माकमिदं कृत्यमसहमानोऽयमवश्यमेवेतादृश किमपि विधास्यति, येनास्माक  
और इसीलिये उसने ऐसा कहा है कि जो इस प्रकार के अनाचार  
का सेवन करेगा वह मेरे द्वारा दण्ड का पात्र होगा । अवश्य ही यह मुझे  
कारु और गोनस के स्थानापन्न तथा तुम्हें हसी एवं पद्मनागिनी के स्था-  
नापन्न मानकर उस तरहका यह दृश्य तीन दीनसे दिखला रहा है । हम  
को तो इससे गरीब जाना होता है कि यह हम दोनों की इस प्रीति को  
सहन नहीं करता है और इसी वजह से यह इसके प्रतिकार करनेका भावना-  
शाली प्रतीत होता है । अतः जबतक यह कुछ नहीं कर पाता है तबतक  
कटकरूप इस कुमार को यहां से दूर ही कर देना चाहिये । दीर्घराजा  
की इस बात को सुनकर चुलनी ने कहा—आप भी खूब हैं जो एक बालक  
के बर्तावे में आ रहे हैं । यह अभी बालक है इसलिये जो मन में  
आता है वह बकता है । इसमें आप को कुछ भी शका नहीं करना  
चाहिये । दीर्घराजा ने रानी की इस प्रकार बात सुनकर कहा रानी !  
तुमने जो ऐसा कहा है सो वह सब पुत्र के वात्सल्य से ही कहा है,  
वास्तवमें इसका परिणाम भविष्यमें क्या होगा यह तुम नहीं जानती हो ।

हे मेरे आ प्रहारेना अन्याचारनु सेवन करेते तेने हु दंड आपीथ तो शु राज  
कुमार भने कागडा अने गोनस नथं नेवे। भानीने तेमज तमने ड सली अने  
पद्मनागिनीइय भानीने आ जगतनु दृष्य तथु द्विपसथी आपखुने गतावे छे  
भने तो आधी योछम आतरी थाय छे के, आपखु भन्नेनी प्रीतिने अे सहन करी  
न शकतो होवाधीअ अे थीदाथे छे अने आपखु स भध तोडाववा ते तत्पर  
थये छे अे आबु कोछ पखु पगलु लरे ते पडेला उ टकइय अेवा आ राजकुमारने  
इर करी देवे। जेछ अे दीर्घराजनी आ वातने सालगी सुखनीअे उछु  
आप लारे रा काशील लागे छे। अे उछु भाणउ छे अेथी ने मनभा आवे  
तेम गडे छे अेनाभा उछु भाणउ पुद्धि छे अेभा आपे कोछ प्रहारे शका  
राजवानी जर नथी दीर्घराजअे राखीनी आ प्रहारनी वात सालगीने उछु  
राखी ! तमे ने कहे छे ते पुत्र तरइना वात्सल्यलावनु कारखु छे वास्तवभा  
आनु परिछाम लविष्यभा केवु आवशे ते तमे जखी शकता नथी अे आगण

પ્રોણાના સૌખ્યાનાં ચ નાશો મરિણ્યતિ । ઝતોઽય્ય યેન કેનાપિ પ્રકારણ મારણીય  
 એવ । મૃતે હાસ્મિન્ સ્વાધીને ચ મયિ તપાન્યે રઘવઃ પુત્રા મરિણ્યન્તિ । અનોઽય્ય-  
 મસ્માકં સૌખ્યપિઘાતકોઽવશ્યમેવ મારણીય , નાત્ર કાઽપિ ત્રિગરણા કર્તવ્યા ।  
 સ્વસુખમીહમાનયા પાપયા તયા દીર્ઘવૃત્તપરમમદ્ગોઠતમ્ ।

ચુલન્યા મણિતમ્-કથમેષ મારણીયઃ ? કથ ચ લોકાપચાદો ન ભવેત્ ?  
 દીર્ઘવૃત્તપેણોક્તમ્-એતસ્યાર્થ ગૂઢનિર્ગમપ્રવેશદ્વાર ઝનુમયમેક ગૂઢ નિર્માપયામિ । તત

યહ આગે ચલકર અવશ્ય હી હમાર હસ કૂત્ય કો નહી સહન કરકે  
 કુછ એસા પ્રયત્ન કરેગા, કિ જિસારં હમ લોગોં કે સૌરય એવ પ્રાણ સબ  
 નષ્ટ હો જાવેંગે । અતઃ વિઘ્નભૂત હસ કાઢે કો અપને માર્ગ સે ડહાડ  
 કર અવશ્યર વિનષ્ટ કર દેના ચાહિયે । હસીમેં અપની મલાઈ હૈ । હસકે  
 મરતે હી મેં સ્વાધીન હો જાઝગા, તપ નુમ્હારે એસે અનેક પુત્ર હો જાવેંગે ।  
 અતઃ સૌખ્ય ત્રિઘાતક હસ પટક કો અમી સે દૂર કરને મેં કોઈ વિશેષ  
 વિચાર નહી કરના ચાહિયે । દીર્ઘરાજા કે હસ પ્રકાર વચન સુનકર હસ  
 પાપિની ચુલની ને અપને તુલ્લ કી કામના કે વશગત હોકર હસ પાપી  
 રાજા કી સલાહ કો માન લિયા । દીર્ઘરાજા સે ચુલની ને પુનઃ એસા  
 કહા કિ યહ તો ઠીક વાત હૈ હસકો માર દેના ચાહિયે । પરન્તુ યહ કેસે  
 મારા જાય કિ જિસસે અપના લોકાપચાદ ન હો સકે યહ મી વિચાર  
 કરને જૈસી વાત હૈ । રાની કી વાત સુનકર દીર્ઘરાજા ને હસસે કહા  
 સુનો-મેં હસકા ઉપાય વતાતા હુ । હસકા વિવાહ સમારમ રચા જાય

જતા આપણા આ કૃત્યને સહન ન કરતા કોઈ એવો પ્રયત્ન કરશે કે, જેનાથી  
 આપણુ સુખ અને પ્રાણ બંધાના નાશ થઈ જશે આથી વિઘ્નકારક એવા આ  
 કાટાને આપણા માર્ગમાંથી ઉખેડીને તરત જ ફેંકી દેવો જોઈએ એમા જ  
 આપણુ શ્રેય છે એના મૃત્યુથી હું સ્વતંત્ર બની જઈશ ત્યારે તમોને એવા  
 અનેક પુત્રો થશે આથી આપણા સુખમા આડે આવતા આ કાટાને અત્યારથીજ  
 નિર્મૂળ કરવામા કોઈ પણ પ્રકારનો વિચાર ન કરવો જોઈએ દીર્ઘરાજાનુ  
 આ પ્રકારનુ ઠહેરુ સાલગીને તે પાપિણી ચુલનીએ પોતાના સુખની કામનાને  
 વશ બનીને તે પાપી રાજાની સલાહને માની લીધી

દીર્ઘરાજાની સલાહ પછી ચુલનીએ દીર્ઘરાજાને કહ્યું કે, એને મારી  
 નાખવો જોઈએ એ વાત તો ઠીક છે પરંતુ એને મારવો કઈ રીતે ? એને  
 મારી નાખતા હોકોમા શકા આશકા ન જાએ એ પણ વિચારવા જેવું છે,  
 રાણીની વાત સાલગીને દીર્ઘરાજાએ કહ્યું, જુઓ ! હું તેનો ઉપાય બતાવું  
 છુ, એના વિવાહનો સમારભ રચવામા આવે, અને વરવધૂ માટે ૧૫ સ્વતંત્ર

एतस्य विवाह कारयिष्यामि । तत्र जतुमये गृहे मुखप्रमुखयोर्वधूवरयोरग्निना  
पाणान् हरिष्यामि, उद्धोपयिष्यामि च-अकस्माद् गृहे लग्नेनाग्निना वधूयसौ  
प्रज्वलितौ । जहो ! मद्दनयं जातम्, इति । एषमुक्त्वा स कार्यान्तरवशाद् वह्निर्गतः ।  
कियतिकाले व्यतीते दीर्घो नृपो राजकुमारस्य विवाह पुष्पचूलराज्ञ पुष्पवत्या  
पुत्र्या सह भविष्यतीति सर्वोद्बुष्टवान् । तन्निगसार्थमनेकगतस्तस्मिन्निविष्ट  
गृहनिर्गमप्रवेशद्वार जतुमनमपि निर्मापितवान् ।

और वधू-र के लिये एक स्तत्र प्रासाद बनवाया जाय । वह प्रासाद  
लाक्षा से निर्मित हो । उसमें आने जाने का द्वार गूढ़ रखा जाय । जब  
वरवधू उसमें सोये हुए हों तो उस समय में उसमें आग लगा दूंगा  
और जनता को दिखाने के लिये ऐसी घोषणा करवा दूंगा कि अकस्मात्  
अग्नि के लग जाने से वरवधू उसी में जलकर मर गये हैं । हाय यह  
बडानारी अनर्थ हुआ । ऐसा कहकर दीर्घराजा किसी दूसरे काम को  
करने के लिये बाहर चला गया । पश्चात् उसने कुछकाल बाद नगर भर  
में ऐसी बात फैला दी की राजकुमारका विवाह पुष्पचूल राजा की पुष्प-  
वती पुत्री के साथ होना निश्चित हो चुका है । इस बात की जब पूरी  
जानकारी प्रजाजनको निश्चितरूप में हो चुकी तब दीर्घराजाने वरवधू  
के निवास योग्य एक लाक्षा भवन तैयार करवाया । जिनमें सैकड़ों खम्भे  
लगे हुए थे तथा आने जाने का दरवाजा जिसका गूढ़ था ।

भडेल तैयार करावीये ओ भडेलनु लायथी निर्माण करवाभा आवे, ओभा  
आववा जवाना छुपा द्वार राखवाभा आवे ज्यारे वरवधू ओभा सूतेवा डोय  
ओ समये हु तेभा आग लगाडी दक्षि ओने जनताने भताववा भाटे ओवी  
जडेशत करावीश के, अकस्मात् अग्नि लागवाथी वरवधू ओ भडेलभा भणीने  
भाण थर् गथा अकसोस ! आ धल्ली ज हु भकारके अनर्थ घटना भनी  
आम कहीने दीर्घराज केर्ध भीज काम भाटे भडार आटये गये आ पछी  
थोडा समयने अतरे ओवी बात वडेली करी के राजकुमारने विवाह पुष्पचूल  
राजानी पुत्री पुष्पवती साथे नखी करवाभा आओ छे प्रजानेभा ज्यारे आ बात  
जडेर थर् त्यारे वरवधू भाटे नवे भडेल भनाववानी ते मारीओ पथु थवा भाडी  
ओने भारे अडपथी आकषड ओवे भडेल तैयार करवाभा आव्यो जेभा सेकडे  
थामताओ ओने कणाकारीगरीथी भारेनु नकरीकाम करवाभा आव्यु डंतु भडारथी  
भारे कणाकारीगरीश ग देभाता आ भडेलने अ-रथी लाय सुक्त ओने जेभा शुभ  
ओवा छुपा अवर जवरवाणा स्थाने राखवाभा आव्या डता

इतश्च धनुर्मन्त्रिणा दीर्घनृपायैव निवेदितम्-राजन ! ममपुत्रो राज्यकार्यं  
 कर्तुं समर्थो जातः । अहं च वार्धकाय समनुपाप्तः । अतः स्वकार्यभारं पुत्रे न्यस्य  
 पारलौकिकं किमपि कर्तुमिच्छामि । दीर्घनृपो मनस्यचिन्तयत्-यथयमन्यत्र गमि  
 प्यति तदा मम चरित्रं प्रख्यापयिष्यति । अतोऽत्रैवायं रक्षणीयः । इति विचिन्त्य  
 प्रोक्तवान्-मन्त्रिन्-तत्र पुत्रो वरधनुर्मन्त्रिकार्यं करोतु । परं त्वमत्र स्थित्वैव दाना-  
 दिकं कुर्वन् परलोकं साधय । रात्रौ मम निहितः स परानुनाम्नि स्वपुत्रे कार्यभारं

इधर-धनुमन्त्री ने दीर्घराजा से निवेदन किया कि राजन् । मेरा पुत्र  
 राज्यकार्य के करने में समर्थ हो चुका है-और मैं अब वृद्ध हो चुका हूँ-  
 इस लिये राजकार्य अब मुझसे ठीकर नहीं हो सकता है, इसलिये मेरी  
 भावना है कि मैं अपने कार्यभार को पुत्र पर रखकर कुछ परलोक हित  
 विधायक धार्मिक कर्तव्यों का आराधन करूँ । मन्त्री की इस बात को  
 सुनकर दीर्घराजा ने मनमें विचार किया-कि यदि यह अवकाश पाकर  
 कहीं दूसरी जगह चला जायगा तो वहापर मेरा अपवाद करेगा इसलिये  
 अवकाश देकर भी इसको यहीं पर रखवा जाय ताकि अन्यत्र अपवाद  
 न हो सके । इस प्रकार सोच विचार कर प्रकट रूप में दीर्घराजा ने मन्त्री  
 से कहा हे मन्त्रिन् ! तुम्हारा पुत्र वरधनु तुम्हारे पद को सम्भाल ले इस में  
 हमको कुछ भी असुविधा नहीं है, भले वह तुम्हारा काम करता रहे  
 परन्तु तुम यहासे दूसरी जगह मत जाओ और यहीं पर रखकर दानादिक  
 सत्कार्यों का आराधन करते रहो । जिससे तुम्हारा परलोक सुधरे ।

दीर्घराजा की इस बातको मन्त्री ने मान लिया और अपने पुत्र पर

आ तरङ्ग धनुमन्त्रीએ दीર્घરાજા સમક્ષ એ પ્રકારની વિનંતી કરી કે,  
 હવે હું વૃદ્ધ થઈ ગયો છું રાજનત્વ કામ મારાથી બદેશબર થઈ શકતું નથી  
 આથી મારી ભાવના એવી છે કે, મારા ઉપરનો આ ભાર હું મારા પુત્રને  
 સોંપી દઉં અને પરલોક માટે હિત વિધાયક એવા ધાર્મિક કર્તવ્યોત્તુ હું  
 આરાધન કરું મંત્રીની આ વાતને સાંભળીને રાજાએ વિચાર કર્યો કે નિવૃત્ત થઈને  
 એ અન્ય સ્થળે જશે તો ત્યાં તે મારી પુરાઈઓ બહેર કરશે બેધી એને  
 એહી જ રોકી રાખવો બેધીએ કે બેધી બહાર મારી પુરાઈઓ બહેર ન  
 વાય આ પ્રકારે વિચારીને પછી તેણે મંત્રીને કહ્યું કે, મંત્રી ! તમારો પુત્ર  
 વરધનુ તમારા પદને સંભાળે તો એમા મને કાંઈ વાધો નથી ભલે તે તમારું  
 કામ સંભાળે પરંતુ તમે એહીથી અન્ય જગ્યાએ ન જાવ અને બહી રહીને  
 જ દાનાદિક સત્કાર્યોત્તુ આરાધન કરતા રહો કે બેધી તમારો પરભવ સુધરે  
 દીર્ઘરાજાની આ વાતનો મંત્રીએ સ્વીકાર કર્યો અને પોતાના પુત્રને મંત્રીપદે

न्यस्य गङ्गातीरे निवसति । तत्र तेन महती प्रपा कारिता विशाला भोजनशाला च निर्मापिता । आगन्तुकानां हीनदीनादीनां कृते स सर्वं प्रयत्नं कृतवान् । तत्र स्थितं स मन्त्री पथिकेभ्यो यथेष्टमन्नमन्नादिकं ददाति । अन्नादिपरितुष्टैः पथिकैः स गङ्गातीरात् जतुगृहायधि गुप्तरात्या द्विक्रोशं निशालासुरद्रा कारितवान् । सुरद्रा-  
द्वारोपरि शिला निक्षेपिता । इदं सर्वं तेन स्वपुत्राय निवेदितम् । पुष्पचूलभूपतयेऽपि सर्वं समाचारं प्रच्छन्नं निवेदितवान् । अनन्तरं दीर्घनृपेण कुमारस्य विवाहः कारितः ।  
पुष्पचूलस्तु स्वदासीं पुत्र्या सह विवाहः कारितवान् । कुमारो विवाहं कृत्वा राज-

राज्य के मन्त्रित्व का भार रख कर गङ्गातीर पर रहने लगा । वहाँ उसने एक बड़ी भारी प्याड लगाई और एक विशाल भोजनशाला तैयार करवाई । जो भी कोई आगन्तुक हीन दीन व्यक्ति होता उसके भोजनादिक का वहाँ उसने प्रयत्न भी कर दिया । मन्त्री स्वयं अब वहीं पर रहने लगा और पथिकों के लिये इच्छित अन्नादिक देने लगा । अन्नादिकों की मासि से परितुष्ट हुए पथिकों ने मन्त्री के कहने से उस लाक्षागृह से लेकर गङ्गातीर तक दो क्रोश पर्यन्त एक विशाल सुरग तयार कर दी । उसमें एक द्वार भी बना दिया, जिसको एक शिला से उन्होंने ढक दिया । मन्त्री ने यह सब सुरग के निर्माण का समाचार अपने पुत्र को भी ज्ञात कर दिया । तथा साथ में पुष्पचूल राजा को भी इस बात की खबर गुप्तरूप से भेज दी । इधर दीर्घराजा ने कुमार का विवाह पुष्पचूल राजा की दासी पुत्री के साथ कर दिया । कुमार विवाह करके अपनी राजधानी में वापिस

स्थापित करीने गङ्गाना किनारे तेमछे रहोछाछु कथुं त्या तेमछे सुर-  
पाणीनी परज अघावी निशाण लोअनशाणा तैयार करावी अनाध, अपज,  
अव्यागतोने त्या लोअन आपधानो प्रयत्न ठ्यो, अने पछीथी मन्त्री पोते  
पछु अज स्थणे रहोवा लाग्या अन्न आदिनी प्राप्तिथी सत्तु अवा भावुसो  
भारक्षते गङ्गानदीना अे तट स्थानेथो भाडीने ते लाक्षागृह सुधीनी जे गाढ  
दाणी अेवी सुरज तेमछे तैयार करावी जेभा ओक द्वार पछु भूकावी दीधु अने  
तेने ओक पत्थरथी ढाकी दीधु मन्त्रीअे आ सुरगना निर्माणनी अने ते पूर्व  
थर त्या सुधीनी दरेंक वातवी पोताना पुत्रने वणते वणत पाडेङ्गार राख्यो  
हने नाथेनाथ पुष्पचूल राजने पछु गुप्त रीते आ वातनी अजर पडोआडी हती

आ तरङ्ग दीर्घराजअे कुमारने विवाह पुष्पचूल राजनी दासी पुत्री  
साथे करी दीधो विवाह करी कुमार पोतानी नववधू साथे पोतानी राजधानीभा

ધાન્યાં સમાગત' । રાજા ચુકન્યા મહતાઽઽઽમ્પરેણ પ્રધૂસઠિતઃ કુમારસ્તત્ર પ્રવે-  
શિત' । વરધનુરપિ કુમારપાર્થે તિષ્ઠતિ । મધ્યરાત્રે સજાતે રાજકુમારમાત્રા સ્વ-  
હસ્તેનૈવ જતુમરનેઽગ્નિઃ પ્રક્ષિપ્તઃ । તદ્દ સર્વનઃ પ્રદીપ્તમ્ । વરધનુન્તદ્વિલોક્ય વ્રહ્મદત્ત  
રાજકુમાર નિદ્રાતઃ પ્રવોધિતરાન્, ઉક્તગૌશ્વ-ઽસ્મિન્ કુમાર ! જતુમવને તવ માત્રા  
પ્રહ્નિર્નિસિપ્તઃ, ઋતો નિસ્સરમનિર્દિષ્ટમાર્ગેણ । ઇત્યુક્ત્વા રાજપુત્રેણ સદ્ સુરજ્ઞમા-  
ર્ગેણ નિઃસૃત્ય ગદ્ધાતીરે સમાયાતઃ । વ્રહ્મદત્ત માર્યાઽપિ તતો નિઃસૃત્ય પિતુર્ગૃહ

આ ગયા । સાથ મેં વડુ કો ખી લે આયા । ચુલની ને પડે હી આઠમ્બર  
કે સાથ વરવધૂ કા પ્રવેશ કરવાયા । પડા ઉત્સવ મનાયા ગયા । વરધનુ  
કુમાર કે સાથ રી રહતા યા । જય મધ્યરાત્રિ કા સમય હુઆ-તવ રાજ-  
કુમાર કી માતા ને સ્વયં અપને રી હાથોંસે ઉસ લાક્ષ્મણી મેં આગ લગા દી ।  
આગ લગતે રી લાક્ષ્મણી ચારોં ઓર સે જલને લગા । વરધનુને જબ  
ઇસ સ્થિતિ કો દેખ્યા તો ઉસને અપને મિત્ર વ્રહ્મદત્ત રાજકુમાર કો નિદ્રા  
સે પ્રવોધિત કિયા ઓર કહા કુમાર ! ઇસ લાક્ષ્મણી મેં આપકી માતાને  
આગ લગા દી હૈ । અતઃ અવ આપકો યહા ઠહરના ઉચિત નહીં હૈ । મૈં  
આપકો એક માર્ગ બતાતા હુ આપ ઉસસે શીઘ્ર યહા સે બાહર હો જાવેં ।  
મત્રીપુત્ર કે ઇસ કવન કો પ્રમાણ માનકર રાજકુમાર શીઘ્ર રી વહાંસે  
બાહર નિકલ ગયા ઓર સાથ મેં મત્રીપુત્ર ખી વહા સે બાહર હો ગયા ।  
ઓર ગગાતીર પર બે દોનો ઠિકાને સે જા પહુચે । વ્રહ્મદત્તકી પત્ની દાસી

આલ્યો ચુલનીએ બારે આડખર માથે વરવધૂનો નગર પ્રવેશ કરાવ્યો । નગર  
રમા બારે ઉત્સવ મનાવ્યો । તેમને માટે બાધવામા આવેલા મહેલમા રહેઠાણની  
બ્યવસ્થા કરાવી આપી । મત્રી વરધનુ કે જે કુમારનો મિત્ર હતો અને તેની જ  
સાથે રહેતો હતો એ ખૂબ સાવચેત હતો । મધ્યરાત્રીનો સમય થયો એ સમયે  
ચુલનીએ પોતાના હાથથી જ એ લક્ષ્મણીમા આગ ચાપી આગ લાગતાવેત  
જ લક્ષ્મણીમા ચારે બાજુ ફેલાઈ ગઈ અને સઘળો મહેલ ભડભડ બળવા લાગ્યો ।

આગ લાગી ત્યારે વરધનુ સચેત હતો તેણે પોતાના મિત્ર કુમાર વ્રહ્મદત્તને  
નિદ્રામાંથી જગાડીને કહ્યું, કુમાર ! આ લાક્ષ્મણીમા તમારી માતાએ આગ  
લાગાડી છે, આથી હવે આપનું અહીં એક ક્ષણ પણ રહેવું જોખમ ભરેલું છે,  
હું આપને માર્ગ બતાવું છું એ માર્ગથી આપ જલદીથી બહાર નીકળી બચ  
આ પ્રમાણે કહી શીવા ખસેડીને સુરગનો રસ્તો બતાવ્યો અને પોતે પણ  
તેમની સાથે ચાલી નીકળ્યો, સુરગના રસ્તેથી બંને જણા ગગાના કિનારા  
ઉપર બહાર નીકળ્યા વ્રહ્મદત્તની પત્ની દાસી પુત્રી પણ એજ રસ્તેથી બહાર

गता । तत्र गङ्गातीरे धनुर्मन्त्रिणा पूर्वत एव द्वौ तुरङ्गमौ स्थापितौ । तयोरेकैकं  
मारुह्य तौ कुमारीं ततः प्रचलितौ देशान्तरं गतौ । मार्गखेदेन तगोरम्भौ मृतौ ।  
ततः पादचारेण गच्छन्तौ तौ कोट्टनामकं ग्रामं प्रप्राप्तौ । तत्र कुमारेण वरधनु-  
रुक्तः-वन्द्यो ! मा तृणां पादते । अतः कुरु कम्प्युपायम् । तद्वचनं निशम्य स  
राजकुमारः ग्रामस्य पश्चिमदिशि मग्नपर्वतस्य स्वयं ग्रामे प्रविष्टः । ततो नापितः समाहूय  
राजकुमारान्तिके समागतः । नापितेन उभयोर्मुण्डनं कृतम् । ततः परिवृत्तकृपाय-  
वधौ तौ भिक्षायं पुरे प्रविष्टौ । मार्गे द्विजौ मिलितः । तेन तौ स्वगृहं नीतौ ।

पुत्री भी उसी सुरगमार्ग से निकलकर अपने पिता के घर पहुँच गई ।  
धनुमत्री ने पहिले से ही गगानीर पर दो घोड़े तयार कर रखे थे ।  
ये दोनों आकर दोनों घोड़ों पर सवार होकर वहाँ से देशान्तर को चल  
दिये चलते २ उनके दोनों घोड़े मार्ग की धक्कावट से बीच ही में मर  
गये । अब ये पैदल चलते २ एक कोट नाम के गाँव में आये । कुमारने  
वरधनुसे कहा वन्द्यो ! मुझे इस समय भूख सता रही है । इसलिये  
इसकी निवृत्ति का कोई उपाय करो । राजकुमार के इस प्रकार वचन  
सुन कर वरधनु राजकुमार को गाँव के बाहर बैठाकर स्वयं उस गाँव में  
गया । वहाँ से एक नाई को साथ लेकर वह वापिस राजकुमार के पास  
लौट आया । नापित ने उन दोनों का मुँडन किया । मुँडन होने के बाद  
उन दोनों ने साधु का वेष बनाया और रंगे हुए वस्त्रों को पहिर कर फिर  
वे भिक्षा के निमित्त नगर में गये । चलते २ उनको बीच में ही एक  
ब्राह्मण मिला-ब्राह्मण उन दोनों को अपने घर पर ले गया । ले जाकर

नीकणी गध अने पोताना पिताने त्या पडोव्या गध धनुमत्रीचे गगाना  
किनारे पडेलेली ज जे घोडा तयार राखेल होता जेथी जन्ने जणु जे घोडा  
उपर सवार थध जीव देश तरङ्ग आली नीळव्या आलता आलता लारे थाकने  
ठारले जने घोडाचो रस्ताभा भरी गया आथी जन्ने जणु पगपाणा आलता  
आलता जेठ कोट नामना गाभभा आथी पडोव्या कुमारे वरधनुने कळु लाठी  
भने पूण ज ठकीने भूष लागी छे आथी भूषनी तृप्तिनो ठाळक प्रपध  
उरे । राजकुमारनु ठेले सावणीने कुमारने गाभ जहार जेसाडीने वरधनु  
गाभभा जयो, त्याथी जेक वाणदने साथे लध ते राजकुमार पास आव्ये  
वाणदे जन्ने जणुना माथा उपरना वाण उतारी मुडन कथु मुडन कराव्या  
पछी जे जनेजे माधुनो वेश धारणु कथी रगेला वस्त्रोने पडेरिने पछी  
तेजे भिक्षा भाटे नगरभा गया आलता आलता रस्ताभा तेभने जेक ब्राह्मण

સાદર મોજિતૌ । મોજનાન્તે ચ રાજકુમારસ્ય મસ્તકે ઇકા મવરમહિલાચન્ધુમતી  
નામ્નીં દ્વિજકન્યામુદિશ્યાન્નવાન્ પ્રસિપતિ, મળતિ ચ 'પયોઽસ્યા યોઽસ્તુ' ઇતિ ।  
एतद् दृष्ट्वा वरधनुना प्रोक्तम्—सुभगे ! किमर्थमस्मै मूर्खाय स्वरुन्या प्रदीयते ?  
ततो द्विजेनोक्तम्—महाभाग ! इयं मम सुताऽस्ति । केनचिन्नैमित्तिकेनोक्तम्  
अस्यावरथक्रवर्ती भविष्यतीति जतस्तद्वचनादेव क्रियते । तस्मिन्नेव दिने तस्याः  
कन्याया विवाहः कुमारेण सह जातः । तद्वात्रौ कुमारस्तत्रैव स्थितः । द्वितीय  
दिवसे वरधनुना प्रोक्तम्—कुमार । इत आवाभ्या शीघ्रमेव गन्तव्यम् । यतोऽत्र  
समागता दीर्घनृपगुप्तचराः । कुमारोऽपि वन्धुमस्यै सर्वं निवेद्य वरधनुना सह

उसने उन दोनों को उड़े आदर के साथ भोजन कराया । भोजन करने  
के बाद वहाँ एक महिला ने राजकुमार के मस्तक पर वन्धुमती ब्राह्मण  
कन्या को लक्षित करके अक्षत प्रक्षिप्त किये और कहा—यह इसका वर  
होओ । इस परिस्थिति को देखकर वरधनुने कहा सुभगे ! इस मूर्खको  
तुम अपनी कन्या किस लिये देती हो ? मन्त्रीपुत्र की बात सुनकर बीच ही  
में ब्राह्मण ने जवाब दिया कि महाभाग ! यह मेरी पुत्री है, किसी नैमि-  
त्तिकने सुझसे इसके बारेमें ऐसा कहा था, कि यह चक्रवर्ती की पत्नी  
होगी । इस विचार से यह ऐसा कर रही है । उसी दिन राजकुमार के  
साथ कयाका विवाह कर दिया गया । उस रात राजकुमार वहीं पर  
अपनी ससुराल में रहा । दूसरे दिन वरधनुने राजकुमारसे कहा चलो  
कुमार । यहाँ से अपन दोनों शीघ्र चले । क्योंकि यहाँ पर दीर्घराजा  
के गुप्तचर आ पहुँचे हैं । वरधनु की यह बात सुनकर कुमार ने वन्धुमती  
से सब अपना हाल कह दिया और फिर वहाँ से वरधनु के साथ चला ।

મળ્યો જે એ બન્નેને પોતાને ઘેર લઈ ગયો અને ખૂબ જ આદર લાવથી  
સત્કાર કરી ભોજન કરાવ્યું ભોજન કર્યા બાદ ત્યાં એક મહિલાએ રાજકુમારના  
મસ્તકે આદરે કયો અને પોતાની બન્ધુમતિ નામની કન્યા તેને સુપ્રત કયોતું  
બહેર કયું આ પરિસ્થિતિને જોઈ વરધનુએ કહ્યું કે, સુભગે ! આ મૂર્ખને  
તમે પોતાની કન્યા સા માટે આપો છો ? મન્ત્રીપુત્રની વાત સાંભળીને વચ્ચા  
જ બ્રાહ્મણે જવાબ આપ્યો કે, મહાભાગ ! આ મારી પુત્રી છે કોઈ નિમિ-  
ત્તિઆએ એવી આગાહી કરી હતી કે “તારી પુત્રી આ ચક્રવર્તીની પત્ની થશે ”  
એ વિચારથી મે આમ કયું છે એ જ દિવસે રાજકુમાર સાથે તેનો વિવાહ  
કરી દેવામાં આવ્યો, એ રાત રાજકુમાર ત્યાં પોતાના સાસરાને ત્યાં રહ્યો  
બીજે દિવસે વરધનુએ રાજકુમારને આવનારું કહ્યું, અને એમ જણાવ્યું કે, હીંધ  
રાખના ગુપ્તચરે અહીં આપણી પાછળ પાછળ આવી લાગ્યા છે, વરધનુની  
વાત સાંભળીને રાજકુમારે પોતાની પત્ની બધમતાને સહ બીના જણાવી દીધી



निष्क्रान्त । निरन्तर गच्छन्ती तौ कस्मिंश्चिद् ग्रामे समागतौ । तृपित कुमार  
वदिरूपवेश्य वरधनुर्ग्राममध्ये जत्रमानेन प्रविष्टः । त्वरितमेव परावृत्य कुमारमेव  
मुक्तवान्-कुमार ! दीर्घनृपेण आवयोर्मार्गं स्वसैन्यैः सर्वत्र ममवरुद्धं, अतः जवाभ्या  
शीघ्रमेवोत्प्रेयेन गन्तव्यम् इति । तौ द्वावपि उन्मार्गेण व्रजन्ता महाद्वीपां प्राप्ताः ।  
तत्रैकस्य मदती षट्षृक्षस्थावस्तात् कुमार समुपवेश्य वरधनुर्जलमानेतुमितस्ततो  
भ्रमति । जलार्थं भ्रमन् वरधनुर्दीर्घनृपभटैरवलोकितो निगृहीतश्च । त यष्टिं मुष्ट्या-  
दिभिस्ताडयित्वा ते प्रोक्तवन्तः-दर्शय, इवास्ते ब्रह्मदत्तकुमार ? नो चेत्त्वा  
हनिष्यामि, इति मुनन्तस्ते त ताडयन्तस्तदागमन मार्गेण त कर्षयन्तश्चलिताः ।

निरन्तर चलते २ वे दोनों किसी एक ग्राम में आये । तृपित राजकुमार  
के लिये पानी लाने को वरधनु ग्राम में गया, और राजकुमार को वही  
गाव के बाहर बैठा दिया । वरधनु शीघ्र लौट कर आया और कुमार से  
ऐसा कहा कुमार ! दीर्घराजाने अपन दोनों का मार्ग अपनी सेना के  
द्वारा सर्वत्र अवरुद्ध कर लिया है । अतः अब अपन लोगों का कर्तव्य है  
कि हम यहाँ से कुमार्ग होकर चले । इस प्रकार उन्मार्ग से होकर चलते  
हुए वे दोनों एक भयकर अटवी में जा पहुँचे । वहाँ एक वटवृक्ष के नीचे  
कुमार को बैठा कर वरधनु जल की तलाश में इधर उधर चकर काटने  
लगा । इतने में उसको दीर्घराजा के सुभटों ने देखलिया और पकड़  
कर बाँध लिया । पश्चात् उन्होंने यष्टिमुष्टि आदि से मारपीट-कर उससे  
पूछा कि यत्ता ब्रह्मदत्तकुमार कहाँ है । नहीं तो तुझे हम जान से मार  
डालेंगे । इस प्रकार कहते हुए उन योद्धाओं ने उसको खूब ताड़ित किया  
और उसके आये हुए मार्ग पर ही उसको खेचते हुए वे ले चले । इस

अने पछी त्याधी वरधनुनी साथे आली नीकल्ये ६२ भजल करता करता तेओ  
ओक गाभमा पडोआ पृषातु ७२ नेला राजकुमार भाटे पाछी देवा वरधनु  
गाभमा गयो अने राजकुमार गाभ भहार जेठो वरधनु तरत न पाछो  
इयो अने कुमारने कछु के, कुमार ! दीर्घराज्ये राज्यानि सेना द्वारा आपछो  
मार्ग रोकी लीधो छे आथी आपछे अहीथी आडा मार्गे जलहीथी नीकणी  
जईये आभ करता अने जल आडे मार्गे आलता आलता ओक घाडा  
ज गलमा जई चड्या त्या ओक वडलानी नीचे राजकुमारने गेसाडीने वरधनु  
पाछीनी तपासमा नीकल्ये, आ रीते पाछीनी तपासमा इरता वरधनुने हीर्  
राजना सेनिकेओ जेठ लीधो अने तेने पकडीने आधी लीधो भूम मारकूट  
करी, ब्रह्मदत्तकुमार क्या छे ते पूछ्यु अने जे नही बतावे तो तने भारी  
नाभवाभा आवशे तेवी धमकी पछु आपी अने जे रस्तेथी ते आओये हतो

सादर भोजितो । भोजनान्ते च राजकुमारस्य मस्तके एका मरमहिलाबन्धुमती  
नाम्नीं द्विजरुन्यागुद्विष्यात्तवान् मक्षिपति, भणति च 'एषोऽस्या ररोऽस्तु' इति ।  
एतद् दृष्ट्वा ररधनुना प्रोक्तम्—सुभगे ! किमर्थमस्मै मूर्खाय स्वरुन्या प्रदीयते ?  
ततो द्विजेनोक्तम्—महाभाग ! इय मम सुताऽस्ति । केनचिन्नैमित्तिकेनोक्तम्  
अस्या ररश्चक्रवर्ती भविष्यतीति जतस्तद्वचनादेव क्रियते । तस्मिन्नेव दिने तस्याः  
कन्याया विवाहः कुमारेण सह जातः । तद्वात्रौ कुमारस्तत्रैव स्थितः । द्वितीय  
दिवसे ररधनुना प्रोक्तम्—कुमार ! इत आवाभ्या शीघ्रमेव गन्तव्यम् । यतोऽत्र  
समागता दीर्घनपण्णचराः । कुमारोऽपि बन्धुमत्यै सर्वं निवेद्य ररधनुना सह

उसने उन दोनों को उड़े आदर के साथ भोजन कराया। भोजन करने के बाद वहाँ एक महिला ने राजकुमार के मस्तक पर बन्धुमती ब्राह्मण कन्या को लक्षित करके अक्षत प्रक्षिप्त किये और कहा—यह इसका वर होओ। इस परिस्थिति को देखकर वरधनुने कहा सुभगे ! इस मूर्खको तुम अपनी कन्या किस लिये देती हो ? मन्त्रीपुत्र की बात सुनकर बीच ही में ब्राह्मण ने जवाब दिया कि महाभाग ! यह मेरी पुत्री है, किसी नैमित्तिकने मुझसे इसके बारेमें ऐसा कहा था, कि यह चक्रवर्ती की पत्नी होगी। इस विचार से यह ऐसा कर रही है। उसी दिन राजकुमार के साथ कयाक विवाह कर दिया गया। उस रात राजकुमार वहीं पर अपनी ससुराल में रहा। दूसरे दिन वरधनुने राजकुमारसे कहा चलो कुमार। यहाँ से अपन दोनों शीघ्र चले। क्योंकि यहाँ पर दीर्घराजा के गुप्तचर आ पहुँचे हैं। वरधनु की यह बात सुनकर कुमार ने बन्धुमती से सब अपना हाल कह दिया और फिर वहाँ से वरधनु के साथ चला।

મળ્યો જે એ બન્નેને પોતાને ઘેર લઈ ગયો અને ખૂબ જ આદર લાવથી સત્કાર કરી લોજન ઠરાવ્યું. લોજન કર્યા બાદ ત્યાં એક મહિલાએ રાજકુમારના મસ્તકે આઢ્યો કયો અને પોતાની બન્ધુમતિ નામની કન્યા તેને સુમત કયાંતું બહેર કયું આ પરિસ્થિતિને જોઈ વરધનુએ કહ્યું કે, સુભગે ! આ મૂખને તમે પોતાની કન્યા શા માટે આપો છો ? મત્રીપુત્રની વાત સાલગીને વચમા જ બ્રાહ્મણે જવાબ આપ્યો કે, મહાભાગ ! આ મારી પુત્રી છે કોઈ નિમિત્તિઆએ એવી આગાહી કરી હતી કે “તારી પુત્રી આ ચક્રવર્તીની પત્ની થશે ” એ વિચારથી મે આમ કયું છે એ જ દિવસે રાજકુમાર સાથે તેના વિવાહ કરી દેવામા આવ્યો, એ રાત રાજકુમાર ત્યાં પોતાના સાસરાને ત્યાં રહ્યો ખીજે દિવસે વરધનુએ રાજકુમારને ચાલતાનું કહ્યું, અને એમ જણાવ્યું કે, દીર્ઘ રાજના શુભચરો અહીં આપણી પાછળ પાછળ આવી લાગ્યા છે, વરધનુની વાત સાંગળીને રાજકુમારે પોતાની પત્ની સાથે રાજાના જણાવી દીધી

निष्क्रान्त । निरन्तर गच्छन्ती तौ रुस्मिन्निदं ग्रामे समागतौ । वृषित कुमार  
वहिरूपवेश्य परधनुर्ग्राममध्ये जलमानेत प्रविष्टः । त्वरितमेव परावृत्य कुमारमेव  
मुक्तवान्-कुमार ! दीर्घनृपेण आवयोर्मार्गः स्तसैन्यैः सर्वत्र ममवरुद्धः, अतः अत्राभ्या  
शीघ्रमेवोत्पयेन गन्तव्यम् इति । तौ द्वावपि उन्मार्गेण व्रान्ता महादृष्टी प्राप्ता ।  
तत्रैकस्य महती षट्पदस्पाधस्तात् कुमार समुपवेश्य परधनुर्जलमानेतुमितस्ततो  
भ्रमति । जलार्थं भ्रमन् परधनुर्दीर्घनृपभटैरवलोकितो निगृहीतश्च । त यष्टि मुष्ट्या-  
दिभिस्ताडयित्वा ते भोक्तवन्तः-दर्शय, यस्मिन् ब्रह्मदत्तकुमार ? नो चेत्त्वा  
हनिष्यामि, इति भुवन्तस्ते त ताडयन्तस्तदागमन मार्गेण त कर्षयन्तश्चलिताः ।

निरन्तर चलते २ वे दोनों किसी एक ग्राम मे आये । वृषित राजकुमार  
के लिये पानी लाने को वरधनु ग्राम में गया, और राजकुमार को वही  
गाव के बाहिर बैठा दिया । वरधनु शीघ्र लौट कर आया और कुमार से  
ऐसा कहा कुमार ! दीर्घराजाने अपन दोनों का मार्ग अपनी सेना के  
द्वारा सर्वत्र अवरुद्ध कर लिया है । अतः अत अपन लोगों का कर्तव्य है  
कि हम यहा से कुमार्ग होकर चले । इस प्रकार उन्मार्ग से होकर चलते  
हुए वे दोनों एक भयकर अटवी मे जा पहुँचे । वहा एक बटवृक्ष के नीचे  
कुमार को बैठा कर वरधनु जल की तलाश में इधर उधर चकर काटने  
लगा । इतने में उसको दीर्घराजा के सुभटों ने देखलिया और पकड़  
कर नाव लिया । पश्चात् उन्हानि यष्टिमुष्टि आदि से मारपीट-कर उससे  
पूछा कि यता ब्रह्मदत्तकुमार कहा है । नही तो तुझे हम जान से मार  
डालेंगे । इस प्रकार कहते हुए उन योद्धाओं ने उसको खूब ताडित किया  
और उसके आये हुए मार्ग पर ही उसको खेचते हुए वे ले चले । इस

अने पछी त्याही वरधनुनी साथे आली नीकल्ये दूर भजल करता करता तेआ  
ऐक गाभमा पडोआ तृषातुर जनेला राजकुमार भाटे पाणी लेवा वरधनु  
गाभमा गये अने राजकुमार गाभ जडार जेठे वरधनु तरत ज पाछे  
इथो अने कुमारने कछु के, कुमार ! दीर्घराजजे राज्यानि सेना द्वारा आपछो  
मार्ग रोकी लीधो छे आथी आपछे अहीथी आडा मार्गे जलहीथी नीकणी  
जधजे आम करता जने जछा आडे मार्गे आलता आलता ऐक धाडा  
जगलमा जध चडया त्या ऐक पडलानी नीचे राजकुमारने जेसाडीने वरधनु  
पाणीनी तपासमा नीकल्यो, आ रीते पाणीनी तपासमा इरता वरधनुने दीध  
राजना सेनिकेजे जेध लीधो अने तेने पकडीने जाधी लीधो भूज मारकूट  
करी, ब्रह्मदत्तकुमार कया छे ते पूछयु अने जे नही भतावे तो तने भारी  
नाभवाभा आपछे तेवी धमकी पछु आपी अने जे रस्तेथी ते आये छेते

तैस्ताडयमानः कृष्यमाणश्च स कुमारान्तिरूपदशमुपनीतः । तत्र स कुमाराय पलायनार्थं तैरलक्षितः सकेतं दत्तवान् । तेन कृतमङ्केतः स कुमारस्ततो भट्टैरदृष्ट एव पलायितवान् । ततः पलायितः कुमार एकस्या महादृष्ट्या प्रसिद्धः । क्षुधा तृपाऽऽर्त्तः कुमारस्तृतीय दिवसेऽष्टव्यामटन्नेन तापसं दृष्टवान् । दृष्टे च तस्मिन् कुमारस्य जीविताशा जाता । कुमारेण स तापसः पृष्टः । भगवन् ! क्व भवदाश्रमः ? स 'आसन्न एवास्मदाश्रमः' इत्युक्त्वा कुलपतिसमीपं तं नीतवान् । कुमारेण प्रणतः कुलपतिः । कुलपतिना मोक्तुम्—कुत आगतोऽसि ? कुमारण सकल्लोऽपि वृत्तान्तं

तस्मात् भारते खेचते हुए वे उसको कुमार के पास तक के रास्ते पर ले आये । उसने कुमार को उन सुभटों की अज्ञान अवस्था में वही से भगने का सकेत किया । सकेत पाकर कुमार वहाँ से शीघ्र भगा । कुमार का भगना भटों को मालूम नहीं पड़ा । भगते २ कुमार एक महादृष्टी में आ पहुँचा । क्षुधा एवं तृपा से पीड़ित होकर कुमार उस अदृष्टी में ठीक तीन दिन तक डूँधर उधर घूमता रहा, पर गाने पीनेका कहीं भी ठिकाना नहीं पड़ा । घूमते २ घूमते २ तीसरे दिन कुमार ने एक तापसको देखा । तापसको देखकर कुमारका जी मे जी आया, उसके देखते ही उसको अपने जीने की आशा बंध गई । तापस के समीप जाकर कुमार ने उससे पूछा 'भगवन् ! आपका आश्रम कहाँ है ?' तापस बोला—“ हमारा आश्रम पास ही है ” ऐसा कह कर वह तापस कुमारको अपने कुलपति के समीप ले गया । कुलपतिको देख कर कुमार ने नमस्कार किया । कुलपतिने आये हुए कुमार को देखकर पूछा—तुम कहाँ से आये हो ? कुलपति की

ते रस्ते धसडता लई आल्या कुमार जेना भेगे हतो ते स्थान नलक आवता तेले स डेतथी कुमारने लागी छुटवानो स डेत कथी आ स डेत सैनिकानी नलबुभा आव्यो नही स डेत भगता कुमार त्याथी लागवा भाड्यो अने मडा लयकर ज गवभा जई अड्यो लूअ अने तरमथी पीडाता त्रलु द्विपस सुधी कुमार ते ज गवभा अथडाये परतु ड्याय आवापीवानु न भल्यु त्रीन द्विपसे कुमारने एक तपस्वीने लेया, तपस्वीने लेधने तेना लवभा धरपत वणी अने पोताना लवननी आशा भ धार्ध तपस्वीनी पासे जधने कुमारने तेने पूछ्यु लगवन् आपनो आश्रम कथा छै ? तपस्वीने कलु डे, “ अमारो आश्रम अहि नलकभा ज छे ” आभ कही ते कुमारने लई पोताना कुलपति पासे आल्या कुलपतिने लेध कुमारने नमस्कार ड्या कुलपतिने आवेला कुमारने लेधने तेने पूछ्यु तमे कथाथी आवो छै ? कुलपतिना पूछवाथी

कथितः कुलपतिनोक्तम्-वत्स ! जह तव जनकस्य लघु भ्राता । त्वहि निजावाममेन  
प्राप्नोऽसि । यथेच्छमत्र तिष्ठ । कुमारोऽपि तापसस्याभिप्रायं ज्ञात्वा तत्रैव मुखेन स्थितः  
क्रमेण वर्षाकालः समायात । तदा कुमारेण सकृन्वा धनुर्वेदविद्या तापसादधिता ।  
तापसाः शरत्काले कन्दमूलादिनिमित्तं गताः, कुमारोऽपि तैः सह गतः । तत्र वन  
शोभा पश्यता कुमारेणैको महाहस्ती दृष्टः । कुमारस्तदभिमुखं चलितः । कुमारं  
दृष्ट्वा हस्तिना महारथः कृतः । कुमारेण तस्य पुरो निनमुत्तरीयमस्रं प्रक्षिप्तम् ।

वातका उत्तरमें कुमारने अपना सकल वृत्तान्त उनसे निवेदित कर दिया ।  
कुमार की बात को सुनकर कुलपति ने कहा कि वत्स ! मैं तुम्हारे पिता का  
बड़ा भाई हूँ । अब तुम किसी भी प्रकार की चिन्ता न करो और यही  
समझो कि मैं अपने घर पर ही आ गया हूँ । आनन्द से इच्छानुसार  
रहो ग्याओ पियो और आनन्द से रहो । कुमार भी तापस के इन आन्वा-  
सन पूर्ण वचनों से विश्वस्त होकर अब उसके अभिप्राय को जानकर  
सुखपूर्वक वहाँ पर रहने लगा । रहते २ वर्षों पर कुमार को वर्षाकाल  
लग गया । इतने विशिष्ट समय के भीतर कुमार ने तापसों से सकल  
धनुर्वेदविद्या सीखली । शरत्काल आने पर तापस लोग कन्दमूल आदि  
के लिये वहाँ से निकले कुमार भी उनके साथ में हो गया । वन की  
शोभा को देखते समय कुमार की दृष्टि एक महा हाथी पर पड़ी । उसको  
देखकर कुमार उसके साम्हने गया । हस्तीने कुमारको देख कर उड़े जोर  
से चीत्कार किया । चीत्कार शब्द को सुनकर कुमार ने उसके सामने  
अपना उत्तरीयवस्त्र उतार कर फेंक दिया । हाथी ने उसी समय उस

कुमार को पतानो सधणो भूवं वृत्तात् तेभने ँही सलजाओये । कुमारनी वात माबणीने  
कुवपतिओ ँह्यु के, वत्स ! हु तभारा पितानो मोटो लार्ध छु डवे तभे डोर्ध  
प्रदारनी शिता न करे अने ओम ४ सभने के हु भारा पोताने धेर ४ आओये  
छु ओम भानी आनदथी छिछा प्रभाणु रडेा, भूष भाओये, पीवे अने आनद  
करे । कुमार तपस्वीना आवा आश्वसुन लरेवा पयनोने सालणी विन्दास भूझीने  
तेम ४ तेमना अभिप्रायने नलणीने सुणपूर्वक त्या रडेवा लाओये । तपस्वीना  
आश्रमभा रडेता रडेता ओउ वर्ष वीती गयु आ यमय दरभान कुमार  
तपस्वीओ पासेवी धनुर्वेदविद्या शीभी लीधी शरदकाल आववावी तपस्वीओ  
कहभूग आदिना माटे त्याथी नीकजा कुमार पणु तेननी साथे याट्यो पननी  
गोशाने लेगा लेगा कुमारनी दृष्टि ओक डायी उपर पडी अने ओधने कुमार  
तेनी साथे गये । पोतानी साथे आवेवा कुमारने ओधने डायीओ धणु ओरथी  
चीत्कार कये । चीत्कार शब्दने सालणीने कुमार पोतानु उत्तरीय वस्त्र ( उपरछु )

करिणाऽपि निज शुडादण्डेन तत्क्षणाद्य तदुत्तरीयस्य गृहीत क्षिप्त चाक्राशे ।  
 यावत्स करी क्रोधान्नो भूत्वा कुमारान्तिरुमागच्छति, तावत्कुमारोऽपि क्रोधलेन  
 स्वोत्तरीयमग्रहीत् । पुन करिणा सः पिनिधक्रीडा कर्तुमारभयान् । तदाऽसा करी  
 श्रान्तो भूत्वा ततः प्रचलितः कुमारोऽपि तेन सहैव तत्पृष्ठं प्रचक्षितः । क्रियद्-  
 दूर गतः कुमारो दिग्मूढः पूर्वापरदिग्विभागे गिरिनदीसन्निविष्ट जीर्णभवन-  
 भित्तिमात्रोपलक्षितमेक जीर्णनगर दृष्टवान् । कुतूहलाक्रान्तचित्तो नगरमध्ये ।  
 प्रविष्टः चतुर्दिक्षु दृष्टि परिभ्रामयन् मिलोकितवान् विकटवशजालम् ।  
 यत्समीपे खेटकः ( बाल इति प्रसिद्धः ) खड्गश्च स्थापित आसीत् । कुमार-

उत्तरीय वस्त्र को शुडादण्ड से पकडकर उसको आक्राश में उगाल  
 दिया । और कुमार तर्फ झपटा ।

अपनी तर्फ क्रोधसे अन्ध होकर आते हुए हाथीको देखकर कुमारने  
 उस अपने उछाले गये उत्तरीयवस्त्र को पड़ी कुशलता से गिरते हुए  
 को पकड लिया । पश्चात् उसने उस हाथी के साथ अनेक प्रकारकी क्रीडाए  
 की । इस तरह जब वह हाथी धरुचुका तब वह वहासे चल दिया । कुमार  
 भी उस हाथी के पीछे चलने लगा । कुछ थोड़ी दूर गया ही होगा कि  
 कुमार ने दिग्मूढ बनकर पूर्वापर दिग्विभाग में एक जीर्ण नगर देखा ।  
 यह जीर्ण नगर गिरि नदी के तट पर रसा हुआ था, और इसकी जीर्ण  
 भित्तिया मात्र ही अवशिष्ट-शेष थी । कुमारने देखकर आश्चर्यचकित होकर  
 उस नगर में प्रवेश किया । वहा उसने अपनी दृष्टि चारों ओर फैलाई  
 तो एक विकटवशजाल उसको दिखलाई पडा । उस विकटवशजाल के पास

उत्तरीयने तेना तरङ्ग ई कथु, छाथीअे पोतानी सुढथी ते वस्त्रने पकडीने तेने छे  
 आक्राशभा उडाउथु अने कुमार सामे डोल भूकी, क्रोधथी आधणो अनिने पेता  
 तरङ्ग डोडी रखेव छाथीने लेध तेमअ छाथीअे छेछेववा पोताना उत्तरीय वस्त्रने  
 नीअे पडता वारे कुशगताथी पकडी लध पछी तेछे अे छाथी सामे सताकुं  
 डीनी रमत शङ्क करी पछी ज्यारे छाथी शात अनि गये त्यारे ते त्याथी आलते  
 थया कुमार पछु तेनी पाछण पाछण मद गतिअे आलवा लाग्ये थोडे दूर  
 आल्या बाद कुमार पूर्व दिशाना अेक बागभा अेक लुब् नगर लेथु आ लुब्  
 नगर पडाडमाथी आवती अेक नदीना तट पर वसेछु हुतु, आ नगर छेअड  
 हुतु तेनी लुब् छीतो अ मात्र छेछी हुती, कुमार आश्चर्यचकित अनिने छे  
 नगरभा प्रवेश कर्यो, त्या तेछे पोतानी दृष्टि वारे तरङ्ग ईरवी तो तेने विकट  
 वशजाल लेवाभा आवी अे विकटवशजाल पासे अेड पाछु अने तलवा अे

લગ્નમાદાય પ્રાદરદ્ પિક્કવશજાલે । લગ્નમદારચ્છિન્નવશજાલેન સહ તત્પુરતઃ સ્ફુર  
દોષ્ટો મનોહરાકૃતિક્કુ ફક્તો મુણ્ડો નિપતિત્વ । ત દૃષ્ટ્વા સસમ્રાન્તેન કુમારેણ  
ચિન્તિતમ્—“ ધિગસ્તુ મા દુર્વ્યપસાયવ્યસનિનમ્ , ધિદ્મમ નાહુગ્લમ્ । યેના-  
વિચારપરાયણેન મયા દુઃકૃત્યમિદ કૃતમ્ હતોઽય નિરપરાધો વિદ્યામાધકો મયા ”  
હત્યેવ સ કુમારો નહુધા પશ્ચાત્તાપ કૃતમાન્ । પશ્ચાત્તાપ કુર્વતા કુમારેણ વશજાલ-  
મધ્યગર્તી પાનાદિસામગ્રી સગલિતહસ્તઃ કનઘ્વોઽવલોકિતઃ । તદર્શનેન પુનરપિ

લેટક-બાળાં અને તલવાર, એ દો વસ્તુએ રચી હુઈ થી । કુમાર ને તલ-  
વાર કો ઉઠાકર વશજાલ કૈ ઉપર જ્યોં હી પ્રહાર કિયા । કિ ઉસકૈ ફટતે  
હી વહાસે ંક મુઢ નીચે ગિરા, વહ આકૃતિમે વઢા મનોહર થા તથા જિસકૈ  
ઓળઢ કપ રહે થે । ઉસ મુઢ કૈ ગિરતે હી કુમાર કો વઢા આશ્ચર્ય  
હુઆ । આશ્ચર્ય ચકિન હોકર પશ્ચાત્ કુમાર ને વિચાર કિયા કિ  
અવિચારી કામ કરને વાલે મુજ અવિચારી કો ધિક્કાર હૈ । મેરે  
ઇન નાહુઓં કૈ વલ કો મી ધિક્કાર હૈ । હાય મૈને વિના વિચારે હી ઇસ  
દુષ્કૃત્ય કો કિયા હૈ । દેલો ઇસ કૃત્ય કૈ કરને સે મેરે દ્વારા ંક નિર-  
પરાધી વિદ્યાસાધક વિદ્યાધર કા વહ માધા કઢ કર ગિરા હૈ । મેરે દ્વારા  
વહ અમાર્જનીય અપરાધ વના અવ કયા કરુ । ઇસ પ્રકાર કુમાર ને અપને  
ઇસ અવિચારિત કૃત્ય પર વઢા મારી પશ્ચાત્તાપ કિયા । કુમાર જબ વિવિધ  
રૂપ સે ઇસ પ્રકાર કા પશ્ચાત્તાપ કર રહા થા કિ ડમી સમય ડસને દેલ્લા  
કિ વશજાલ કૈ મધ્યગર્તી વહ કનઘ કિ જિસકા મસ્તક પહિલે સે હી

વસ્તુઓ પડી હતી, કુમારે તત્પુરતે એ વશજાળ ઉપર ઉપાડીને ફેંકી, તલ-  
વારના ઘાથી વશજાળ ફાટી અને એક મુડકીની આકૃતિ કે જે ખૂબ જ સુંદર  
અહેરાવાળી હતી અને જેના હોઠ કાપતા હતા તે નીચે પડી આ મુડકી નીચે  
પડતા કુમારને ખૂબ જ આશ્ચર્ય થયું, આશ્ચર્ય અકિત બન્યા પછી કુમારે  
વિચાર કર્યો કે, અવ્યવસાયમા વ્યવસાય કરનાર મને અવિચારીને ધિક્કાર છે,  
મારા આ હાથોના બળને ધિક્કાર છે, મે વગર વિચારે જ આવું દુષ્કૃત્ય કર્યું  
છે, આવું અવિચારી અધમાધમ કૃત્ય મારા હાથથી થવાના કારણે એક નિરપરાધી  
વિદ્યાસાધક વિદ્યાધરનું માથું વિનાકારણે મારા હાથથી કપાઈ જવા પામ્યું છે  
મારાથી આ પ્રકારનો ઘોર અપરાધ થયો છે હવે શું કરું ? આ રીતે  
કુમારે પોતાના અવિચારી કૃત્ય પર ભારે પશ્ચાત્તાપ કર્યો કુમાર જ્યારે વિવિધ  
રૂપથી પશ્ચાત્તાપ કરી રહ્યો હતો એ વખતે તેણે એવું તો વશજાળની વચ-  
માનું ધડકે જેવું માથું પહેલા તેના હાથે કપાઈ જવા પામ્યું હતું તે

સોડ્વીવ દુર્મના જાતઃ । પુનઃ-‘મવિતવ્યતાયશાદિદ જ્ઞાનમ્’ ડતિ મિચિન્તયન્  
 ક્મિપિ સમાશ્વન્ન ડતસ્તતો મિન્યસ્તટ્પિરેક મિશાલમુગ્ધાનમચ્છલોકિતચાન્ તદર્શના  
 સક્તચિતઃ કુમાસ્તપ્રવિષ્ઠઃ । તત્ર પરિભ્રમન્ અશોક તરુચ્છલીકૃતમેક સપ્તભૂમ-  
 માવાસં દૃષ્ટચાન્ । તન્મધ્યે પ્રવિષ્ઠઃ કુમારઃ ક્રમેણ સપ્તભૂમમારુઢઃ । તત્રોત્કુણ્ણ-  
 કમલચ્છદનાં નીલકમલનયના સર્વાંગમુદરી કાન્નન સમ્પ્રાપ્તયોગના કામપિ કન્યામ-  
 ચ્છલોકિતચાન્ । પરમવિસ્મયાપન્નઃ કુમારસ્તામુવાચ-મદ્રે ! કા ત્વમ્ ? કથમેષાકિની

ડસકે ઢ્વારા ધડૂ સે ઝલગ કર દિયા ગયા ઢે પાનાદિ સામગ્રી કો  
 અપને હાથો મેં લિયે હું ગઢ્ઢા હૈ, ડસકે ઢેગ્ગને સે ડર કુમાર અચ પરિલે  
 કી અપેક્ષા આર અધિક સચિન્ત ડન ગયા । પશ્ચાત્ “ મવિતવ્યતા કે  
 વશ સે યહ હુઆ હૈ ” ઇન પ્રકાર સોચકર કુમાર સ્વસ્થ હોકર ડધર-  
 ડધર ફિરને લગા । ફિરતે ૨ ડસને ંક વિશાલ ડચ્છાન ઢેગ્વા । ડસકે  
 ઢેલ્લને પર ડસકા ચિત્ત ડસમે પ્રવેશ કરને કે લિયે લાલાચિત્ત હો ગયા ।  
 વહ વહા ગયા ડર ભ્રમણ કરતે ૨ ંક સાત ચ્છડ કા મકાન ઢેગ્વા ।  
 વહ અશોક વૃક્ષોં સે ચારોં તરફ સે વેષ્ટિત યા । કુમાર ડસકે મીતર  
 પહુચકર ક્રમશઃ સાતવે ચ્છડ પર ચ્છડ ગયા । વહ ડસને ંક કન્યા ઢેલ્લી ।  
 કન્યાં કા મુલ્લ ફૂલે હું કમલ કે સમાન સુન્દર યા । નીલકમલ કે સમાન  
 ડસકે ઢોનોં નેત્ર યે । સમસ્ત અગ ડસકે વિશેષ સૌન્દર્ય સપન્ન યે ।  
 યૌવન ડસકે સમસ્ત અગ ડપાગોં મે વ્યાપ્ત હો રહા યા । ડસ સર્વાંગ  
 સુન્દરી કન્યા કો ઢેલ્લકર કુમાર કે આશ્ચર્ય કા ઢિકાના નહીં રહા ।

પાન આઢી સામગ્રી પોતાના હાથમા લઈ ડલેવ છે આ પ્રમાણે ડેવાથી કુમાર  
 પહેલા કરતા વધુ સાવચેત બની ગયો । પછી “ લાવીની પ્રબળતાથી આ બનેલ  
 છે ” આ પ્રકારે વિચારીને સ્વસ્થ થઈને કુમાર આમતેમ કરવા લાગ્યો । કરતા  
 કરતા તેણે ંક સુદર મોઢો બાગ ડેયો । ડેતા જ તેતુ મન ંમા જવા લલચાચુ  
 તેણે તેમા પ્રવેશ કર્યો, અને કરવા લાગ્યો । કરતા કરતા તેની દૃષ્ટિએ સાત  
 માળત્રુ ંક લવ્ય મકાન ઢેખાચુ । ં મકાન અશોકવૃક્ષની વચ્ચે આવેલ  
 હતુ કુમાર ં મકાનમા દાખલ થયો, ંક પછી ંક મજલા ચડતા  
 ચડતા તે ઢેક સાતમા માળ ડપર પહોચી ગયો । યા તેણે ંક કમળના સમાન  
 સુદર મુખવાળી ંક દિવ્ય કન્યાને ડેઈ નીલકમળ જેવા ંના નેત્રો હતા અને  
 જેતુ ઢેહ સૌઢ્ય ખૂબ જ ડિવ્યજ ંવું હતુ । યૌવન તેના અગ ડપાગોમા  
 વ્યાપ્ત બન્યુ હતુ । ં સર્વાંગ સુદર સુદરીને ડેઈને કુમારને આશ્ચર્યનો  
 પાર ન રહ્યો । મારે વિશ્મયતા સાથે તે કન્યા સામે ડેઈને તેણે



વિશાલેઽસ્મિન્નગરને તિષ્ઠસિ । યદિ યુક્ત મન્યસે તદા નિવેદય મામપ્યાત્મીય-  
ટ્ટાન્તમ્ । કુપારમ્ય યચન શ્રુત્વા મમાશ્વસ્તહૃદયા સા પ્રોક્તવાન્-કુમાર ! મમ  
કથા વહુતરજાલસમાપનીયા, અતો મયાનેવ પૂર્વ કવયતુ, કો મયાન્ ? કુતઃ  
સમાયાતઃ ? કિમાગમનકારગમ્ ? । ણ તથા પૃષ્ઠઃ સ કુમારઃ કવિતવાન્-દેવિ !  
પાન્ચાલ્યાધિપતિ વ્રહ્મવૃષતિપુત્રો વ્રહ્મદત્તનામાઽસ્મિ । ઇતિ શ્રુત્વૈવ સા કુમારી  
ચરણયોર્નિપત્ય હર્ષજનિતગાપાકુલિતેક્ષ્ણા મગદ્ગદમિદમુવાચ-કુમાર ! યહ તવ  
માતુલપુત્રી, પિતા તવાર્યે સદ્ગુણિતા, ડ્યુત્તરા કુમારસ્ય ચરણયોર્નિપત્ય સા મૃશ

વિસ્મિત હોકર ઉસને કન્યાસે કહા-ભદ્રે ! તુમ કોન હો ? ઓર અકેલી હી  
ઇસ વિશાલ વનમે રહ્તી હો ? યદિ કહને મેં કોઈ હાનિ ન હો તો કૃપા  
કર અપના સમસ્ત વૃત્તાન્ત મુઝે સ્પષ્ટ ચતલાઓ । કુમાર કે ઇસ પ્રકાર  
વચન સુતકર સ્વસ્થ હૃદય સપન્ન હોકર કન્યા ને કહા કુમાર । મેરી કથા  
વહુત વિસ્તૃત હૈ-ઉસકે સુનને સુનાને મેં વહુત સમય વ્યતીત હોગા, ઇસ  
લિયે પહિલે આપહી ચતલાવેં કિ આપ કોન હૈં ? કહા સે આ રહે હૈં ?  
ઓર યહા આને કા કારણ કયા હૈ ? ઇસ પ્રકાર કન્યાને જબ કુમાર સે  
પૂછા તો કુમાર ને કહા-દેવિ ! મુનો મેં અપના ઠિકાના તુમકો ચતાતા હૂ,  
વહ ઇસ પ્રકાર હૈ-પાન્ચાલ દેશ કા વ્રહ્મ નામકા રાજા હૈ મૈ ઉસકા વ્રહ્મ-  
દત્ત નામકા પુત્ર હૂ । કુમાર કે ઇસ પરિચય કો પાઠક વહ કન્યા હર્ષ-  
પ્રકર્ષસે-ત્રણાંશુસે વ્યાપ્ત ને । હોકર કુમાર કે ચરણોં મેં પડ ગઈ ઓર ગદ્ગદ  
સ્વર સે ઇસ પ્રકાર બોલી-કુમાર મે તુમ્હારે મામા કી પુત્રી હૂ । પિતાને  
આપકે નિમિત્ત મુઝે સંકલ્પિત કિયા હૈ । ઇસ પ્રકાર કહ કર વહ પુન

તમે કૌણ છે ? આ વિશાળ વનમાં શું તમે એકલા રહો છો ? કાંઈ હરકત  
ન હોય તો તમારી સઘળી હકીકત અને કહી સંભળાવો, કુમારના આ પ્રકારના  
વચન સાંભળીને સ્વસ્થ બનીને કન્યાએ કહ્યું કુમાર ! મારી જીવનકથા  
ખૂબ જ લાંબી છે, એને સાંભળવામાં ઘણો સમય લાગશે આથી પહેલાં આપ  
જ બતાવો કે તમે કૌણ છો ? કયાથી આવી રહ્યા છો ? અને અહીં આવવાનું  
કારણ શું છે ? આ રીતે કન્યાએ બ્યારે રાજકુમારને પૂછ્યું ત્યારે કુમારે કહ્યું કે,  
દેવી સાંભળો હું મારી સઘળી હકીકત તમને સંભળાવું છું તે આ પ્રમાણે છે,  
પાન્ચાલ દેશના વ્રહ્મ નામના રાજા છે, હું તેમનો વ્રહ્મદત્ત નામનો પુત્ર છું  
કુમારના આ પરિચયને સાંભળી તે કન્યા ખૂબ જ આનંદ પામી અને હર્ષના  
આશુ તેના નેત્રમાંથી ઉભરાવા લાગ્યા અને તરત જ તે કુમારના ચરણોમાં  
પડી અને ગદ્ગદ કંઠે કહેવા લાગી કે હે કુમાર ! હું તમારા મામાની પુત્રી  
છું પિતાએ આપની સાથે મારું લગ્ન કરવાનો નિર્ધાર કર્યો છે આ પ્રમાણે

रोदितवती । कुमारोऽयं स्वचरणपतितां तां ममृत्याप्य सानुकूलवचनेस्तस्या धृतिं जनयन् स्वकुरेण तदश्रुतिमार्जयन्निदमुवाच-वाले ! कथय केन त्वमोदशीमत्र स्थामानीता ? सा कुमारी कुमारदर्शनेन मजातथैर्या कथयितुमारब्धा-मह तव मातुलपुत्री, पिता त्वदर्थे सङ्कल्पिता, इति ज्ञातमेव भवता । अतः पर कथयामि-यदा मया ज्ञातं त्वया सह मम विवाहो भविष्यति । तदारभ्य तव सगमाऽऽकाङ्क्षिणी स्वकीयमुद्विग्न मनः मरस्तटेषु वनेषूपवनेषु विनोदयन्ती कथचित्काल यापयितुं प्रवृत्ता । एतदाऽहं समुद्विग्नचेता निजगृहोद्याने त्वामेव चिन्तयन्ती तद्व्रताखिल-

कुमार के दोनों चरणों को छूकर एकदम रोने लगी । कुमारने उसको अपने चरणों पर से उठाकर सानुकूल वचनों द्वारा धैर्य बधाया और अपने करकमल से उसके आसुओंको पोंछ पश्चात् कहा-वाले । कहो तुमको किसने इस अवस्था पर पहुँचाया है । कुमारा ने कुमार के दर्शन से धैर्य सपन्न बनकर अपनी कथा उसको इस प्रकार सुनाई-वह बोली-कुमार ! मैं तुम्हारे मामा की पुत्री हूँ । पिता ने तुमको देने के लिये मुझे सकल्पित किया है । यह बात तो मैं अभी आप से निवेदित कर ही चुकी हूँ । अब इसके बाद का वृत्तान्त इस प्रकार है-जब मुझे यह पूर्ण रूप से निश्चय हो चुका कि मेरा वैवाहिक सम्बन्ध आप के साथ होना है तो मुझे उसी दिन से आपके सगम की अभिलाषा ने उद्विग्नचित्त बना दिया । उद्विग्न मन को रौने तालाव, वन एवं उपवनों में नानाविध क्रीडाओं के करने से रमाया और इस तरह से कथञ्चित् समय को बीताया । परन्तु चित्तको जैसी चाहिये वैसी शांति नहीं मिली । एक

कहीने ते कुमारना बन्ने अरबोने पकडीने देवा लागी, कुमारे तेने जेडी करी सानुकूल वचनोथी आश्वासन आपी पोताना हाथथी तेनी आपना आसु लुछता लुछता पूछ्यु छे जाणा । मन भूडीने कडे के तमारी आ दशा देखे करी ? कुमारना वचनोथी डिभल लावी ते कुमारीछे पोत नी चित्त कथा कडेवा भाडी कुमार ! हु तमारा मामानी पुत्री छु पिताछे तमारी साथे मने पर लुपवानो सकल्प क्यो छे वाततो हु आपने कही बूझी छु छे पंछीतुं वृत्तात आ प्रकारतु छे ब्यारे भारा बलुषामा आब्यु छे, भारो वैवाहिक सम्बन्ध आपनी साथे निश्चित भनी बूझ्यो छे त्यारे अज्झ द्विषथी आपना भिलन भाटे भारा द्विषमा अरमान बग्या छता भाइ मन आपने भगवा तवपी रहु छेतुं सम्बन्ध चीततो छतो अने भारा मनमा भारे अकणामलु बगती छती अने अकणामलुने द्वर करवा हु तणाव, वन, उपवनमा नाना वीध क्रीडाओ करवा नीकणी पडती अने अने रीते सम्बन्ध चीतावती छती परतु १५ शान्ती

भावा विस्मृत स्मरणभावभेदा सकल्पाध्ययमितत्त्वत्मगमा हृदयेनेन तया मह क्रीडा परायणा सती दुष्टविद्याधरेणाहमत्रानीता । स विद्याधरो मा नीतिमार्गात् । प्राचालयितुं यतते । अहं भवदाशया कवचित्प्राणान् धारयामि । अहमत्र वन्द्युज्ज्वल निरह दानानल प्रतप्ता सुधावृष्ट्या भवदीयदृष्ट्या प्रमुदिता जाताऽस्मि । कुमारे-  
णोक्तम्-त्वदपहारको मम शत्रुरधुना त्वास्ते ? अहमपि तद्वल द्रष्टुमिच्छामि ।

दिन की बात है कि जब मेरा चित्र विशेष रूप से उद्दिग्ध बन रहा था तब मैं अपने घरके उद्यान में जाकर उसमें आपको बठाने का प्रयत्न करने लगी । सकल्प से आपकी आकृति खींचकर चित्रघर में मैंने आपको बिठाया । मैं उस समय यह बिलकुल विस्मृत हो गई थी कि स्व और पर का भेद कसा होता है । समस्त सकल्प और विकल्पों के लक्ष्य एकमात्र उस समय मेरे आपही बने हुए थे । मैंने आपके साथ मन ही मन क्रीडा करना प्रारंभ किया । इस प्रकार आपमें एकतान बनी हुई मुझे किसी दुष्ट विद्याधर ने देखा और उसने मेरा हरण कर लिया । इस तरह उसके द्वारा हरी जाकर मैं यहा लाई गई हूँ । वह विद्याधर मुझे नीति मार्ग से चलायमान करने के लिये विशेष प्रयत्न कर रहा है, परन्तु मैं आपके मिलने की आशा से ही किसी तरह अभीतर प्राणों को सुरक्षित किये हूँ । यद्यपि मैं यहा वन्द्युज्ज्वलों के विरहाग्नि से जल ही रही हूँ तौभी आज आपके दर्शन रूपी अमृतवृष्टि ने मुझे प्रमुदित बना दिया है ।

इस प्रकार उस कन्या के कथन को सुनकर कुमार ने कहा भाग्ये ।

नडोती भणती ऐक द्विवसनी वात छे के, क्यारे भाइ चित्त भूष न व्यञ्ज  
जनी रह्यु छंतु त्यारे हुँ उद्यानमा गछि अने आपने भारा हिलमा स्थिर  
करवानो प्रयत्न करवा लागी, ओ भभये हुँ मिलकुल जेमान जेवी जनी गछि  
छती भारा सकल्प विकल्पो आपनामा न ऐकत्रित जनी गया छता, मे  
भनमा ने भनमा आपनी साथे डीडा करवाना स्वप्ना सेववा भाड्या आ  
रीते आपनामा ऐकतान जनेही जेवी भने केछ दुष्ट विद्याधरे जेछि अने  
तेछे भाइ हरण कर्यु भाइ हरण उरीने ते विद्याधर भने अही लछि आये  
छे आ पछी ते विद्याधरे नीति मार्गथी भने चलायमान करवा भूष प्रयत्नो  
कर्यु परंतु आपने भणवानी आशायी भडाकष्ट पूर्वक हुँ प्राणने सुरक्षित राखी  
रखी छु हुँ अही भाराभ भुज्जनोंवी विषुष्टी विरहद्वयी अग्निथी जणती दीवसो काफी  
रही छती त्या न आजे आपना दर्शननी अमृत वृष्टिजे भने प्रमुदित जनावी छे  
ओ कन्याना आ प्रकारना पयनोने सालणीने कुमारे कछु, सुभगे । कछे

કુમાર્યા ભણિતમ્-સ્વામિન અનેન દુષ્ટવિદ્યાધરેણ મથ શાક્રુરો વિદ્યા દત્તા, દશ્વા  
ચ તેનોક્તમ્-ઇય વિદ્યા ત્વયા પઠિતમાત્રા દાસીદામપત્નીપરિવાર રૂપેણાતિર્ભવિષ્યતિ।  
ત્વદુક્ત સર્વે કાર્યે કરિષ્યતિ । તવ રિપું નિવારયિષ્યતિ । દૂરસ્થસ્યાપિ મમ મર્થ  
વૃત્તાન્ત પૃષ્ઠા સતી ત્વાં કથયિષ્યતિ, અતસ્તા વિદ્યા સ્મૃત્યા ત્વા કથયામીત્યુક્તવા  
વિદ્યાધરવૃત્તાન્ત રાજકુમારાય કથયતિ-શીલભ્રુણધર્મપ્રભાગા-મમ તેજોઽસદ્માનોઽગ્ર  
મવને માં મુક્ત્યા સ ઉન્મત્તનામા વિદ્યાધરો વિદ્યાં સાપ્રયિતુ ગજાલ પ્રવિષ્ટઃ ।

ચતા વહ તેરા અપહારક મેરા શત્રુ વિદ્યાધર હસ સમય કહા હૈ ? મેં દેસના  
ચાહતા હૂં કિ વહ કેસા ચલવાન હૈ, કુમારની યાનેં સુનકર કુમારી ને કહા  
સ્વામિન ! હસ દુષ્ટ વિદ્યાધરને મુક્તે શાક્રુરો વિદ્યા દેની વિચારી હૈ, ઓર  
હસના પ્રભાવ હસ પ્રકાર ચતલાયા કિ જય તૂ હસ વિદ્યા કો યાદ કરેગી  
તથ વહ વિદ્યા દાસી-દાસ-સગ્ની જવ પરિવાર રૂપસે સ્વય પ્રગટ હો  
જાવેગી । ઓર જૈસા તુમ કહોગી વૈમા હી યહ સય કામ કરેગી । તુમ્હારા  
ચદિ કોઈ શત્રુ મી હોગા તો ઉસકા મી યહ નિવારણ કર દેગી । તુમસે  
દૂર રહેં હુણ મી મેરા સત્ર વૃત્તાન્ત પૂછને પર તુમકો ચતલા દેગી । હસ-  
લિયે મેં ઉસ વિદ્યા કો યાદ કરકે તુમસે કહૂંગા હસ પ્રકાર કહ કાર વહ  
વિદ્યાધર ઉસ વિદ્યા કો સિદ્ધ કરને કે લિયે વશ કે જાલ મેં પ્રવિષ્ટ હુઆ હૈ ।  
યદ્યપિ ઉસને મેરે શીલ કો સ્વહિત કરને કે લિયે खूब હી પ્રયત્ન કિયા  
પરન્તુ વહ મેરે શીલ રક્ષણ જન્ય પરમધર્મ કે પ્રભાવ સે પરાસ્ત હી રહા ।  
મેરે તેજ કો વહ સહન નહીં કર સકા । હસલિયે વહ મુક્તે હસ મવન મેં

તાક અપહરણ જ્ઞનાર મારો શત્રુ એ વિદ્યાધર આ સમયે કયા છે ? હું જોવા  
મારુ છું કે, તે કેટલો બળવાન છે ? કુમારની વાતને સાંભળી કુમારીએ બહુ  
સ્વામિન ! એ દુષ્ટ વિદ્યાધરે મને શાક્રી વિદ્યા આપવાનું નક્કી કર્યું છે અને  
એ વિદ્યાનો પ્રભાવ આ રીતનો હોવાનું બહુ છે જ્યારે તું આ વિદ્યાને યાદ  
કરશે ત્યારે તે વિદ્યા દાસ-દાસીઓ સાથે તેમજ સખી અને પરિવાર સાથે  
સ્વય પ્રગટ થશે અને તેને તું બહીશ તે પ્રમાણે તારા દરેક કામ તે કરી  
આપશે તારો એ કોઈ શત્રુ પણ હશે તો તેનો પણ તે વિનાશ કરી નાખશે  
તારાથી દૂર રહેવા છતાં પણ મારો સઘળો વૃત્તાત પૂછવાથી એ તને બતાવશે  
આ કારણે એ વિદ્યાને સાધવા હું જાઉં છું એમ કહીને તે વિદ્યાધર એક વશના  
બાળમાં બેઠો છે એ વિદ્યાધરે મને પોતાને સ્વાધીન કરવા આજ સુધી ઘણા  
પ્રયત્નો કર્યા છે પરંતુ તેમા તેને સફળતા મળી નથી હું મારા શીલને અખંડ  
રાખી શકી છું, મારા તેજને તે સહન ન કરી શકવાથી અને આ ભુવનમાં  
એકલી રાખીને તે વિદ્યાધર ચાલ્યો ગયો છે કુમારની

કુમાર્યાં એતદ્વત્ન શ્રુત્વા રાજકુમારેણોક્તમ્-વાલે ! મુન્ન મયમ્ । યોડસો વિદ્યાધરો વિદ્યા સામ્યિતુ વશત્ત્વાલ પ્રવિન્દો મયા તમ્ય શિરચ્છિન્નમ્ । ઇતિ શ્રુત્વા હર્ષપ્રકર્ષમ ધિગતા રાજપુત્રી કથિતવતી-આર્યપુત્ર ! ત્વયા શોભન કૃતમ્, ય એપ દુરાત્મા વિદ્યા ધરો હતઃ । સમ્પ્રત્યહમાશ્વસ્તાડમ્મિ । તત્. કુમારો ગાન્ધર્વવિધિના તા પરિણીય, તયા સદ્ ક્રિયત્કાલ તત્ર સ્થિત ।

અન્યદા કુમારેણ દિવ્યવદ્વયાનાં ગનિરૂપશ્રુત. । ત શ્રુત્વા કુમાર મોત્તાચ-કોડ્ય ગન્દ, શ્રૂયતે ?-આર્યપુત્ર ! તસ્યૈવ દુષ્ટવિદ્યાધરસ્ય મગિની લખડશાલા નામ્નો વિદ્યાધરકુમારીભિઃ પરિવૃતા વિરાહોપકરણમાદાયાત્ર સમાગતા । તાસા વિદ્યા-અકેલી કો તોડ ગયા હૈ । કુમારી કે ઇસ કથન કો સુનકર રાજકુમારને કહા કિ-હે ગાલે । અવ નુમ મય મત કરો । ક્યોં કિ જો યહ વિદ્યાધર શાક્કરી વિદ્યા કો સિદ્ધ કરને કે ત્રિયે વશત્ત્વાલ મે ગયા દુઆ યા, ઉસકો તો મેંને માર ડાલા હે । અર્થાન્ ઉસકા શિરચ્છેદ કર દિયા હૈ । કુમાર કી ઇસ વાત કો સુનકર અવ દૂર હોજાને સે કુમારી કો વડા રર્પ દુઆ । ઓર કહા અવ મુદ્દે કિસી પ્રકાર કા મય નહીં રહા । કુમારી કે વચનોં કો સુનકર કુમાર ને ઉસી સમય ઉમકે સાથ ગાન્ધર્વવિધિ કે અનુસાર અપના વિવાહ કર લિયા । યોડે હી દિનોં તક વહ ઉસીકે સાથ વહા રહા, ઓર મુન્નાનુભવ કરતા રહા ।

એક દિન કી વાત હૈ કિ કુમાર કે કાનોં મેં દિવ્ય વલયો કકળ કી ઘ્વનિ સુનાઈ પડી । સુનકર કુમાર ને કહા પ્રિયે યહ શબ્દ કૈસા સુનને મેં આ રહા હૈ । કુમાર ને ઉત્તર દિયા આર્યપુત્ર ! ઉસી દુષ્ટ વિદ્યાધર કી વહિન કિ જિસકા નામ શણ્ડશાલા હૈ વિદ્યાધર કુમારિકાઓં સે પરિવૃત્ત હોકર વિવાહ કા સાજ સામાન લેકર યહા આઈ હુઝ હૈ ।

કુમારે કહ્યુ કે, હે બાલે ! હવે તમારે ભય સમ્ભવાતુ કોઈ પ્રયોજન નથી કેમકે, શાકરી વિદ્યા સિદ્ધ કરવા માટે વશત્ત્વાભા ગયેલો એ વિદ્યાધર મારા હાવથી હણાઈ ગયો છે અર્થાત્ મારા હાથે તેનો શિરચ્છેદ થયો છે વિદ્યાધરનો કુમારને હાથે શિરચ્છેદ થયાની વાત સાભળીને કુમારી ખૂબ જ હર્ષિત બની અને ગ્રહેવા લાગી, હે આર્યપુત્ર ! તમારા હાથે જે કામ બન્યું છે તે ઘણું જ સારૂ વધુ એ દુષ્ટાત્મા વિદ્યાધરનો નાશ થયો એથી મને ખૂબ હર્ષ વયો હવે મને કોઈ પ્રકારનો ભય નથી આ પત્રી કુમારે ગાધર્વ વીધી અનુસાર તે રાજકન્યા સાથે લગ્ન કર્યા અને કેટલાક દિવસ સુધી એ રથેને તેની સાથે આનંદવી રહ્યા

એડ દિવસનાં વાત્ છે કે, દિવ્ય એવા આભરણોનો રણુકાર કુમારના કાને પડયો એ દિવ્ય રણુકાર સાભળીને કુમારે પૂછ્યું, પ્રિયે ! આ શાનો રણુકાર સભળાય છે ? રાજકન્યાએ કહ્યું, આર્યપુત્ર ! એ દુષ્ટ વિદ્યાધરની બહેન કે નેન નામ શણ્ડશાલા છે તે વિદ્યાધર કુમારીનાઓને સાથે લઈ

કુમાર્યાં ભણિતમ્-સ્વામિન્ અનેન દુષ્ટવિદ્યાચ્ચરેણ મય શાક્રી વિદ્યા દત્તા, ટસ્યા  
 ચ તેનોક્તમ્-ઇય વિદ્યા ત્વયા પઠિતમાત્રા દાસીદામવર્ગીપરિચાર રૂપેણાતિર્મિષ્ણ્યતિ  
 ત્વદુક્ત સર્વે માર્યે કરિષ્યતિ । તવ રિપુ નિચારયિષ્યતિ । દૂરસ્થસ્યાપિ મમ મર્વ  
 વૃત્તાન્ત પૃષ્ટા મતી ત્વા કથયિષ્યતિ, અતસ્તા વિદ્યા સ્મૃત્વા ત્વા કથયામીત્યુક્ત્વા  
 વિદ્યાધરવૃત્તાન્ત રાજકુમારાય કથયતિ-શીલરક્ષણધર્મપ્રમાણ-મમ તેજોઽસહમાનોઽજ  
 ભવને માં મુક્ત્યા મ ઉન્મત્તનામા વિગ્રાધરો વિદ્યા સાધયિતુ ગજાલ પ્રવિષ્ટઃ ।

વત્તા વહ તેરા અપહારક મેરા શત્રુ વિદ્યાધર ઇસ સમય કહા કે ? મેં દેસના  
 ચાહતા હુ કે વહ કેસા ચલવાનુ હૈ, કુમારની ગાંને સુનકર કુમારીને કહા  
 સ્વામિન્ ! ઇસ દુષ્ટ વિદ્યાધરને મુઝે શાક્રી વિદ્યા દેની વિચારી હૈ, ઓર  
 ઇસકા પ્રભાવ ઇસ પ્રકાર વતલાયા કે જય તુ ઇસ વિદ્યા કો યાદ કરેગી  
 તય વહ વિદ્યા દાસી-દાસ-સગ્વી ણવ પરિચાર રૂપસે સ્વય પ્રકટ હો  
 જાવેગી । ઓર જૈસા તુમ કહોગી વૈમા હી ગહ સવ કામ કરેગી । તુમહારા  
 યદિ કોઈ શત્રુ મી હોગા તો ઉસકા મી યહ નિવારણ કર દેગી । તુમસે  
 દૂર રહે હુણ મી મેરા સવ વૃત્તાન્ત પૂછને પર તુમકો વતલા દેગી । ઇસ-  
 લિયે મેં ઉસ વિદ્યા કો યાદ કરકે તુમસે કહુગા ઇસ પ્રકાર કહ કર વહ  
 વિદ્યાધર ઉસ વિદ્યા કો સિદ્ધ કરને કે લિયે વશ કે જાલ મેં પ્રવિષ્ટ હુઆ હૈ ।  
 યથાપિ ઉસને મેરે શીલ કો ગ્વહિત કરને કે લિયે खूब હી પ્રયત્ન કિયા  
 પરન્તુ વહ મેરે શીલ રક્ષણ જગ્ય પરમધર્મ કે પ્રભાવ સે પરાસ્ત હી રહા ।  
 મેરે તેજ કો વહ સહન નહી કર સકા । ઇસલિયે વહ મુઝે ઇન્ન ભવન મેં

તાજ અપહરણ કરનાર મારો શત્રુ એ વિદ્યાધર આ સમયે કયા છે ? હું જોવા  
 માથુ છું કે, તે કેટલો બળવાન છે ? કુમારની વાતને સાંભળી કુમારીએ બહુ  
 સ્વામિન્ ! એ હુદ વિદ્યાધરે મને શાક્રી વિદ્યા આપવાનું નક્કી થયું છે અને  
 એ વિદ્યાનો પ્રભાવ આ રીતનો હોવાનું બહુ છે જ્યારે તું આ વિદ્યાને યાદ  
 કરશે ત્યારે તે વિદ્યા દાસ-દામીઓ સાથે તેમજ સખી અને પરિવાર સાથે  
 સ્વય પ્રકટ થશે અને તેને તું બહીશ તે પ્રમાણે તારા દરેક કામ તે કરી  
 આપશે તારો એ કોઈ શત્રુ પણ હશે તો તેનો પણ તે વિનાશ કરી નાખશે  
 તારાથી દૂર રહેવા છતાં પણ મારો સઘળો વૃત્તાન્ત પૂછવાથી એ તને બતાવશે  
 આ કારણે એ વિદ્યાને સાધવા હું બહુ છું એમ કહીને તે વિદ્યાધર એક વરાના  
 બાળમા બેઠો છે 'એ વિદ્યાધરે મને પોતાને સ્વાધીન કરવા આજ સુધી બહુ  
 પ્રયત્નો કર્યા છે પરંતુ તેમા તેને સફળતા મળી નથી હું મારા શીલને અખડ  
 રાખી શકી છું, મારા તેજને તે સહન ન કરી શકવાથી મને આ ભુવનમા  
 એકલી રાખીને તે વિદ્યાધર આલ્યો ગયો છે કુમારીની

पश्चिमतीरे गतः कुमार एका रूपयौवनलावण्यवतीं कन्या ददर्श । अत्रान्तरे तत्रस्थितो राजमन्त्री तं कुमारं त्रिलोक्यं स्वभवनमागत्य कुमारमानेतुं दासीं प्रेषयति । दास्यां वचनं श्रुत्वा कुमारस्तथा सह महामन्त्रिणो गृहे गतवान् । मन्त्रिणाऽपि स कुमारो यथावत्सत्कारितः । द्वितीयदिवसे कुमारो मन्त्रिणा सह राजसभायां गतः । राजा कुमारस्य वृत्तान्तमवगत्य स कुमारो नरासने उपवेशितः । सभाकार्ये समाप्ते राजकुमारेण सह स्वभवनमागतं तं विविधभोजनसामग्र्यां कुमारो भोजितः । अनन्तरं राजा सविनयमिदमाह—कुमार ! भवन्तं सत्कर्तुं नास्ति

में स्नान किया। स्नान करके फिर वह उम तालाब के पश्चिम तीर पर गया। वहाँ उसने रूप यौवन एवं लावण्य से युक्त एक कन्या देखी। वहाँ रहे हुए राजमन्त्री ने भी कुमार को देखा, देखकर दासी को भेजी। दासीने पहुँच कर कुमार से कहा कि आप मेरे साथ महामन्त्री के घर चले। दासी के इस कथन को सुनकर कुमार उस दासी के साथ महामन्त्री के घर पर गया। मन्त्री ने कुमार को अपने घर पर खूब आनन्द के साथ रक्खा और अच्छी तरह से उसका सत्कार भी किया। दूसरे दिन जब मन्त्री राजसभा में जा रहे थे तब वे कुमार को भी साथ में लेते गये। राजाने कुमार को पस्त्रिय पाकर एवं उमका समस्त वृत्तान्त जानकर एक सुन्दर आसन पर बैठाया। सभा का कार्य जब समाप्त हो चुका तो राजा कुमार को साथ लेकर अपने महल में आया और अनेक प्रकार की भोजन सामग्री द्वारा कुमार का खूब सत्कार किया—ठाट से भोजन करवाया। भोजन हो चुकने पर राजाने विनय के साथ कुमार से कहा—कुमार ! आपके सत्कार करने की शक्ति यद्यपि मुझमें नहीं है तौ भी मैं आपको

पश्चिम ढाँडा तरफ़ गये। तब तेरे इपलावण्ययी युक्त ऐसी एक कन्या ने  
मेरे प्रभावे तब रहेला मन्त्रीके कुमारने जेना कुमारने जेता ज तेरे कुमा  
रने जेलावण्य। दासीने भेकली दासीके आवीने कुमारने मन्त्रीनो सहेशो  
पहोआडये। ते साजगीने कुमार ते दासी साथे मन्त्रीना निवास स्थाने गये।  
मन्त्रीके कुमारनु सुहर स्वागत कर्तुं गीने द्विसे राजमहामा जती वेणाके  
कुमारने पणु साथे लेता गया। राजके कुमारनो परियय भेजवीने तेमज तेनो सधणो।  
पूर्व वृत्तांत जेदीने एक सुन्दर आसन उपर जेसाडये। सलानु काम पूर थयु जेटले  
राज कुमारने पोतागी साथे राजमहोदयमा लध गये। अने अनेक प्रकारनी भोजन  
सामग्रीयी कुमारनु सन्मान कर्तुं भोजन वीधी पूर्य थया पछी राजके भूष विनय  
साथे प्रभावे १० कुमार ! हुं तमाइ स पूर्यपणे स्वागत करी शकवामा शक्तिमान

ધરીણાં ચ્લયાનામેવ મનોહરઃ શબ્દઃ । ત્વમિતસ્ત્વસ્તિમપકમ્ય પ્રાસાદવદિર્ભાગે  
 દત્તદ્રષ્ટિસ્તિષ્ઠ । અહમુપરિગચ્છામિ, તાસાં ત્વદ્વિપયે કીંચ્ચો ભાગો ભવતિ, તમપિ  
 વિજ્ઞાનામિ । યદિ તામાં ત્વદ્વિપયેઽનુરાગો મપિગ્મ્યતિ, તદા રક્તાં પતાકા દર્શયિ-  
 ગ્મ્યામિ અન્યથા તુ શ્વેતામ્ । કુમારોઽપિ તત્કથનાનુસારેણ પ્રામાદાદ્ વદિર્ગત્ત્વા  
 પ્રચ્છન્નસ્તિષ્ઠતિ । તાવત્પ્રશ્નયતિ કુમારી-રચાલિતાં શ્વેતપતાકામ્ । તા દૃષ્ટ્વા “પતા  
 વિદ્યાધર્યોમદિરુદ્ધાઃ” ઇતિ ધિચિન્ત્ય કુમારસ્તતઃ ગ્નેઃ યનૈસ્પ્રકાન્તો ગિરિનિકુ  
 ઝમધ્યે સમાગત । તત્ર ભ્રમતા કુમારેણૈકઃ સરોવરો દૃષ્ટઃ । તત્ર સ્નાત્વા તત્સરસ

સો વન વિદ્યાધરિયો કે કરચલયો-હાથની ચૂડિયા કા યહ મનોહર  
 શબ્દ સુનાઈ દે રહા હૈ । અત્ર તુમ યહા સે શીઘ્ર હી નિકલકર બાહર ચલે  
 જાઓ, વહા પૈઠે ૨ ફસકી નિગાહ રચના, મૈં બી ઝપર જાતી હૂ । ફસ વિદ્યા-  
 ધરિયોં કા તુમ્હાર વિપય મૈં કેસા અભિપ્રાય હોતા હૈ યહ મૈં જાનન કી  
 ચેષ્ટા કરંગી, યદિ ફનકા અનુરાગ આપ મેં દેખૂંગી તો મૈં વહી સે આપકે  
 લિયે ઇક લાલ પતાકા દિખલા દૂંગી-નહી તો સફેદે । ડસકા ફસ પ્રકાર  
 કથન સુનકર રાજકુમાર મકાન સે બાહર હો ગયા । ઓર ઢિપકર ઇક  
 જગહ પૈઠ ગયા । કુમારી ને વિદ્યાધરિયોં કા ભાવ કુમાર કે વિષય મૈં ઠીક  
 ન જાનકર વહી સે સફેદ પતાકા કુમાર કો દિખલાઈ । કુમાર ને ફસકો  
 દેખકર યહ સમજ્ઞ લિયા કિ યે વિદ્યાધર કન્યાઈ મુક્ષસે વિરુદ્ધ હૈં । અતઃ  
 વહ વહા સે ચલ દિયા । ઓર ધીરે ૨ ચલકર વહ ઇક પર્વત કે નિકુઝ-  
 પર્વતોં કા છુદ્ધ કે બીચ મૈં જા પહુચા । વહા જાકર ડસને વહી રહે હુપ સરોવર

વિવાહના સાજ સામાન સાથે અહિ આવી છે આ અવાજ એ વિદ્યાધર  
 કુમારીનાઓએ પહેરેલા ક કણોનો છે હવે તમે અહીંથી જલદી બહાર નીકળી  
 જાઓ અને દૂર બેઠા બેઠા એની પ્રવૃત્તિ ઉપર નજર નાખતા રહો હું પણ  
 ઉપર બહુ છું અને એ વિદ્યાધરણીઓની તમારા વિષે કેવો અભિપ્રાય છે એ  
 બાબતની કેશિશ કરૂ છું તમારા પ્રત્યે એ તેમનો સદ્ભાવ જણાશે તો હું  
 ત્યાંથી એક લાલ કપડું બતાવીશ અને સદ્ભાવ નહીં હોય તો સફેદ બતાવીશ  
 તેની એ પ્રકારની વાત સાંભળીને રાજકુમારે તે મકાનમાંથી બહાર નીકળી ગયો  
 અને એક સ્થળે છુપાઈને બેસી ગયો રાજકુમારીને વાતચીતમાં વિદ્યાધરણી  
 ઓનો કુમાર પ્રત્યેનો ભાવ ઠીક ન જણાતા ત્યાંથી સફેદ કપડું બતાવ્યું આ  
 જોઈ કુમારે વિચાર કર્યો કે, વિદ્યાધર કુમારીઓ ભારી વિરુદ્ધ છે આથી તે  
 ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યો ચાલતા ચાલતા તે એક પર્વતનું ઝુક-સમૂહ ઉપર જઈ  
 પહોંચ્યો ત્યાં જઈ તેણે સરોવરમાં સ્નાન કર્યું સ્નાન કરીને તે એ



निरुद्धास्तयाऽपि तत्र योग्यं पतिं गवेषयामीति मम भाग्यात् महामन्त्रिणो दृष्टिपथमारुहः ।

एरुदा स नृपतिः स्वसैन्यं सज्जीकृत्य ब्रह्मदत्तकुमारेण सह म्वशतुभि सह सग्रामं कृतुं गतः । श्वसुरप्रतिपक्षभूतान् राज्ञः पराजित्य प्रतिनिवृत्तः कुमारो उरधनुमपश्यत् । कुमारस्तमाहूय सर्वं वृत्तान्तमवृण्वत् । स कुमार दृष्ट्वा भृशं रोद । रुदन्तं तं सात्वनयचनः सान्त्वयित्वा कुमारो उरधनुं स्ववृत्तान्तं कथयितुं प्रेरितवान् । ततः स निवेदयति—“ कुमार ! भवन्तं तत्र यदाधोदेशे समुपवेश्य जल-यौवनवतीं मुञ्चे देखकर उन्होंने ने मुझ से कहा कि बेटी-देखो हम मन्य सव राजा मुझसे विरुद्ध हो रहे हैं तो भी मैं तेरे योग्य पति का अन्वेषण करता हूँ । इतने में मेरे भाग्यवशसे मन्त्रीजी को आपके दर्शन हो गये इस प्रकार कुमारको उस नवोदित ने अपना वृत्तान्त सुना कर प्रसन्नचित्त किया ।

एक समय की बात है कि इस कन्या का पिता सेना को सज्जित करके ब्रह्मदत्तकुमार के साथ शत्रुओंसे सग्राम करने के लिये निकला । कुमारने अपने श्वशुर के प्रतिपक्षी जितने भी राजा थे सबको परास्त कर दिया । जब कुमार वहाँ से लौटने लगा तो उसने लौटते समय वरधनु को देखा । वरधनु को पास बुलाकर कुमार ने ज्योंही उससे सब वृत्तान्त पूछना चाहा कि इतने में कुमार को देखते ही वह खूब गला फाड़ र कर रोने लगा । अतिशय रुदन करते हुए वरधनु को कुमार ने समझा घुझाकर शांत किया । वरधनु के शान्त होने पर कुमार ने उसको अपना वृत्तान्त कहने के लिये प्रेरित किया । तब वरधनु ने कुमार से इस प्रकार कहा ।

यद्ये स्नेह डोवाथी अने मने यौवनवती जेधने जेभजे मने कहु के, जेटा ! नजर कर, आने सधगा राजज्यो भास दुभन जनी गया छे छता हुं तारा योग्य जेवा वरनी शोधभा छु जेटलाभा भास भाग्यवशात मन्त्रीजने आपना दर्शन थया आ रीते पोतानो सभस्त वृत्तान्त तेजे कुमारने मलजावीने प्रसन्नचित्त ज्यो

जेक समयनी बात छे के, ब्रह्मदत्तकुमारना आ नवा ससरा जनेला राज पोतानी सेनाने सुसज्ज करी ब्रह्मदत्तकुमारने साथे लई शत्रुज्यो साथे सग्राम करवा नीकज्या कुमारने पोताना ससराना जे राजज्यो शत्रु छता तेमने लडा-ईभा लडावी दीधा ज्यारे ते विजय भगवीने त्याथी पाछो करतो छतो तेवाभा तेजे पोताना मित्र वरधनुने जेजे जेता ज तेने लई थयो अने तेने पोतानी पासे जेलावीने सधजो वृत्तात पूछवा लाग्या आ जालु वरधनुजे पक्ष कुमारने जेता लपवेशथी दुसके दुसके रडवा भाड्यु आभरे कुमारने तेने छाती भरसे यापी सात्वन आभ्यु जाइ तेनु वृत्तान्त जखवा प्रयास ज्यो वरधनुजे कुमारथी पोते थी रीते छुटो पड्यो पछी शुं धयु ते वृत्तान्त कडेवा भाड्यु

मम शक्तिः । अतो भवान् कमपि महत्तमुपहार स्वीकुरुर्महति । उञ्जामि कन्यामिमाम्  
भवते दातुम् । राज्ञः सभक्तिं बहुमानं वचनं निशम्य कुमारस्तत्स्वीकृतवान् । समा-  
गते शुभे मुहूर्ते कुमारस्य राजकन्यया महं विवाहो जातः । एरुदा कुमारः स्व-  
मियामपृच्छत्—शुभे ! कथय, तव पिता कथमेकाकिने मया त्वा दत्तवान् । राजपुत्री  
प्राह—स्वामिन् ! मम पिता शत्रुभिर्नष्टो निर्जितराज्य इमां विषमपद्धिं समाश्रितः ।  
अहं राज्ञ्या श्रीमत्या गर्भजाता चतुर्णां मातृणामनुजाता श्रीकान्ता नाम्नी पितुः  
परमस्नेहभाजनभूताऽस्मि । मातृयोजना मा पिता प्राह—पुत्रि ! ममैते राजनो

नजराने में एक भेट देना चाहता हूँ आप उसको स्वीकार करे । ऐसा  
कहकर राजाने अपनी कन्या राजकुमार को समर्पित कर दी । कुमार ने  
भी राजा के भक्ति एवं बहुमान परिपूर्ण वचन सुनकर उस कन्या को  
लेना अंगीकार कर लिया पश्चात् शुभमुहूर्त आने पर उसका विवाह भी  
कर दिया । एक दिन की बात है कि कुमार ने अपनी इस नवोदा पत्नी  
से पूछा कि प्रिये ! कहो तो सही तुम्हारे पिताने मुझ अकेले के साथ  
तुम्हारा विवाह कैसे कर दिया । राजपुत्री ने कहा स्वामिन् ! मेरे पिता  
के पीछे शत्रु बहुत पड़े थे । समय २ पर वे इनको अधिक कष्ट दिया  
करते थे । ऐसा भी समय आ गया था कि मेरे पिता का राज्य भी  
उन लोगों ने छीन लिया । और पिता को वहाँ से भगा दिया । भगकर  
पिताने इस विषमपल्ली का आश्रय लिया । मेरे चार भाई और हैं ।  
सब भाइयों के बाद ही मेरा जन्म हुआ है । मेरी माता का नाम श्रीमती  
और मेरा नाम श्री कान्ता है । मेरे ऊपर पिता का अधिक स्नेह था अतः

नथी, तो पक्षुं आपने नञ्जल्लामा ओक लेट आपवा धिक्कु छु आप तेनो  
साभार स्वीकार करे आ प्रभाळु कळीने राज्ञे पोतानी कन्या कुमारने अपंक्षु  
करी कुमादे पक्षु राजानो प्रेमभाव जल्लिने तेनी कन्यानो स्वीकार कर्यो पक्षी  
शुभ मुहूर्ते तेमना लग्न थया ओक द्विचरणी वात छे के, कुमादे पोतानी  
नवोदा पत्नीने पूछ्यु के, प्रिये ! तमाश पिताजे मारा जेवी रभउती व्यक्ति  
साथे तमाश लग्न केम क्यु ? राजपुत्रीजे कळु, स्वामिन् ! मारा पितानी पाछण  
धण्डा शत्रुजे पड्याऽहुता अने वणतो वणत तेजो बादे कष्ट पडोआऽता  
हुता ओक समय जेवो आवी गयो के, मारा पितानु राज्ञ्य पक्षु जे बोडोआ  
कभले करी दीधेलु अने पिताने लागलु पडेहुं लागीने तेमजे आ विषम  
स्थानो आश्रय दीधो बादे चार लार्ध छे हुं जे बादे लार्धजोथी नानी छु  
मारी मातानु नाम श्रीमती अने भाइ नाम श्रीकान्ता छे मारा ऊपर पितानो

राजकदत्ता गुटिका मुखे प्रक्षिप्तवान् । तद्वशाद्दृष्टो जातः । मा मृतं ज्ञात्वा सर्वे दीर्घनृपसैनिकाः प्रतिनिवृत्ताः । तेषु प्रतिनिवृत्तेषु विरकालानन्तरं मया मुग्धाद् गुटिका नि सारिता । ततः सचेतनो भूत्वाऽहं त्वा गवेषयितुं प्रवृत्तः । त्वदन्वेषण-परायणोऽहं विचरन्नेकस्मिन् ग्रामे गतः । तत्र मयैकं परिव्राजकं दृष्टः । तेन सह परिचयो जातः । स मामुवाच-तत्र पितुर्लघुभ्राता सुभगनामाऽहमस्मि । दीर्घ-नृप त्रासात्तत्र पिता पलायितः । माता च तत्र दीर्घनृपेण निगृह्य मातङ्गं नामकं चाण्डालगृहे निक्षिप्ता । यन्तुत्याऽतीव दुःखितोऽहं कापालिक्वेषं परित्यज्य मात-ङ्गमहत्तरं परित्यज्य ततो मातरमादाय पितुर्मित्रस्य देवशर्मनान्तो ब्राह्मणस्य गृहे निक्षिप्तवान् । ततस्तत्रामन्वेययन्नितस्ततः परिभ्रमन् त्वया सह सगतः । ”

तो फिर मैंने परिव्राजक द्वारा दीर्घ गोलीको मुखमें डाल दिया । इससे मैं उस समय तिलकुल निश्चेष्ट हो गया । उन्होंने ने ज्यो ही मुझे इस अवस्था में देखा तो जाना कि यह मर गया है । अतः वे सब सैनिक वहां से लौट गये । उनके लौट जाने पर बहुत समय के बाद मैंने उस गोली को अपने मुख से बाहिर निकाला । उसके निकालते ही मैं ज्यों का त्यों हो गया और फिर आप की खोज करनेमें लग गया । खोज करते २ मैं एक गांव में पहुँचा वहाँ मुझे एक तापस मिला । उसके साथ मेरा परिचय हो गया । उसने मुझ से कहा-मैं तुम्हारे पिता का छोटा भाई सुभग हूँ । दीर्घराजा के घास से तुम्हारा पिता तो भग गया है और तुम्हारी माता को उसने निगृहीत कर के मातङ्ग नामक चाण्डाल के घर में डाल दिया है । इस प्रकार के समाचार सुनकर मुझे बहुत अधिक दुःख हुआ । पर उस समय करता क्या ? विचार किया कि कापा-

छाडे त्पारे मे परिव्राजके आपेव गोणीने मोढाभा भूझी आथी हुँ ओ समये तदन निश्चेष्ट भनी गयो ओमळे मने आवे निश्चेष्ट जेथे ओठवे भानी वीधु के, हु भरी गयो छु आथी ओ सधजा सैनिके मने त्या ज पडतो भूझीने आल्या गया, ओमना आल्या जया पछी डेटलाक समय पछी ओ गोणीने मोढाभाधी जडार काढी अने हु पूर्णत येतनपत भनी गयो त्पार जाड आपने शोधवा लटकावा लाग्ये शोध करता करता हुँ ओक गाभभा पडोव्ये त्या मने ओक तपस्वी भज्या ओमनी साथे भासे परिचय थयो तेव्हा मने कछु हु तमारा पितानो नानोलाध सुभग छु दीर्घराजना त्रासथी तमारा पीता लागी छुवे छे अने तमारी माताने पड गीने तेव्हा मात ग नामना आडालना घेर भूकेव छे आ प्रकारनी डकीकत सालणी मने ज्ञान ड ज थय परतु ओ समये हुँ लायाउ छतो विचार क्यो के,

માનેતુમહમગચ્છમ્ । યાવત્કિંચિદ્દૂરં ગતસ્તામધીર્ઘટ્ટપમટૈરહં દૃષ્ટા ધૃતશ્ચ । તે માં  
 ધૃત્યા તાડયિતુ પ્રવૃત્તાઃ, કથિતવન્તથ-કથય, વવાસ્તે વ્રહ્મદત્તકુમારઃ ? દર્શય, નો  
 ચેત્યા યય હનિષ્યામઃ । તેસ્તાઉચમાનોઽહ ત્વદન્તિકમ્પાગતસ્તરલક્ષિત સકેત તુમ્ય  
 દત્તવાન । ત્વ ચ તતોઽવગૃતઃ । તતોઽહ તાનકથયમ્-ઐત્રેયાસીદુપત્રિષ્ટો-વ્રહ્મદત્તઃ ।  
 મન્યે વ્યાઘ્રેણ મક્ષિતઃ । મદીય વચનમશ્રદ્ધાય તે માં તાડયિતુ પ્રવૃત્તાઃ । મયા  
 વિચારિતમ્-એતે માં તાડયિત્યા મદીયપ્રાણાનપહરિષ્યન્તિ । ઇતિ વિચાર્યાહ પરિ-

કુમાર । આપકો उस चटवृद्ध के नीचे बैठाकर मैं जल लेने के लिये  
 जैसे ही गया कि इतने में दीर्घराजा के भटों ने मुझे देखते ही पकड़  
 लिया । पकड़ कर उन्होंने मुझे खूब पीटा-जब वे पीट चुके तब कहने  
 लगे कि पता ब्रह्मदत्तकुमार कहाँ है । यदि नहीं बताता है तो हम तुझे  
 जानसे मार डालेंगे । इस प्रकार कह कर वे मुझे मारते २ आपके पास  
 लेकर वहाँ से चले । मैंने देखा कि मेरी बुर्दशा के साथ २ ये आपकी भी  
 बुर्दशा करेगे-अतः मैंने इनको पता नहीं पड़े इस रीति से आप को वहाँ  
 से भाग जाने का सकेत किया । आप इससे वहाँ से भाग गये । जब  
 मैंने यह अच्छी तरह जान लिया कि आप यहाँ नहीं हैं-यहाँ से भाग  
 गये हैं-तब मैंने उनसे कहा-ब्रह्मदत्त पहिले यहीं पर बैठा था । जब वह  
 यहाँ नहीं है तो मालूम पड़ता है कि उसको किसी व्याघ्रने मक्षित कर  
 लिया है । मेरे इन वचनों पर उनको विश्वास नहीं हुआ ओर पुनः वे  
 मुझे पीटने लगे । जब मैंने यह देखा कि ये मुझे जिन्दा नहीं छोड़ेगे

કુમાર । આપને એ વડવૃદ્ધ નાચે બેસાડીને પાણીની શોધમા બાઢતો  
 હતો ત્યારે લીધરાજા ॥ સૈનિકોએ મને પકડી લીધો અને ખૂબ માર માથે  
 પાછી અને તમારો પતો બતાવવા કહ્યું જે હું ન બતાવું તો મને છવથી  
 મારી નાખવાનું પણ જણાવ્યું આમ કરીને હું જે રસ્તેથી પાણી માટે નીકળ્યો  
 હતો તે તરફ મારતા મારતા લઇ આવ્યા મેં જોયું કે મારી હુકશાની  
 સાથે એ લોકો 'આપની' પણ હુકશા કરશે 'આથી મેં એ લોકોની નજર  
 યુકવી ત્યાંથી આપને સત્વરે ભાગી જવા માટે સંકેત કર્યો એ ઉપરથી આપ  
 ત્યાંથી ભાગી છૂટ્યા જ્યારે મને ખાતરી થઈ કે આપ ત્યાંથી કુશળ રીતે ભાગી  
 છૂટ્યા છે ત્યારે હું તેમને આપ જે સ્થળે બેઠા હતા ત્યાં લઈ ગયો અને  
 જણાવ્યું કે બ્રહ્મદત્તકુમાર પહેલા અહીં જ બેઠેલ હતા પણ અત્યારે તો તે  
 અહીં દેખાતા નથી માટે લાગે છે કે કોઈ હિંસક પશુ તેનું બંધાયું કરી  
 ગયું હશે મારાં એ વચનો ઉપર તેમને વિશ્વાસ ન બેઠો એટલે ફરીથી તેઓ  
 મને મારવા લાગ્યા જ્યારે મેં એ જાણ્યું કે એ લોકો મને છવતો નહીં

कुक्कुटेन सागरदत्तकुक्कुटो जर्जरीकृतः । सागरदत्तेन प्रेर्यमाणोऽपि स कुक्कुटो बुद्धिलकुक्कुटेन सह योद्धुं नोत्सहते । शरितं लब्धं सागरदत्तेन । अत्रान्तरे वरधनुना प्रोक्तम्—भो सागरदत्त ! सृजातिरपि भवतः कुक्कुटः न पराजितः ? अत्र मे महान् विस्मयः । यदि कोऽपि कोपं न कुर्यात्, तदाऽहं बुद्धिलकुक्कुटं पश्यामि । सागरदत्तेनोक्तम्—महाराज ! विलोकयतु भवान्, न कोऽपि कोपं करिष्यति । नात्र मे द्रव्यलोभः, किन्तु प्रतिष्ठा लोभोऽस्ति । जतो निरीक्षता भवान्, इत्युक्तो वरधनुर्बुद्धिलकुक्कुटं विलोकयितुं प्रवृत्तः । बुद्धिलः स्वकुक्कुटं विलोकयितुं प्रवृत्तः वर-

युद्ध क्रीडा हो रही थी। उसको देखनेके लिये ये दोनों वहाँ खड़े हो गये, बुद्धिलके मुर्गेने सागरदत्तके मुर्गेको आहूत (घायल) कर दिया, जब यह परिस्थिति अपने मुर्गेकी सागरदत्तने देखी तो उसने अपने मुर्गेको बुद्धिलके मुर्गे के साथ लड़ने की बहुत कुछ प्रेरणा की पर उसका साहस बुद्धिलके मुर्गेसे लड़नेका नहीं हुआ। इस तरह सागरदत्त एक लाख रुपये शर्त में हार गया। इस बात को लक्षित कर वरधनु ने सागरदत्त से कहा—हे सागरदत्त ! आपका यह मुर्गा सृजाति सपन्न है फिर भी बुद्धिलके मुर्गेके साथ लड़ाई में कैसे हार गया ? मुझे तो इस बातमें बड़ा भारी आश्चर्य हो रहा है। यदि कोई क्रोध न करे तो मैं यह देवना चाहता हूँ कि बुद्धिलका मुर्गा कैसा है। वरधनु की बात सुनकर सागरदत्त ने उससे कहा महाराज ! दिखिये खुशी से देखिये—इसका आपके लिये कौन निषेध कर सकता है। मुर्गे को देवने में क्रोधित होने की जरूरत क्या है ? मैं एक लाख रुपये हार गया इसकी मुझे चिन्ता नहीं है। प्रतिष्ठा गई इस बात की ही ध्यान है। इसलिये आप बुद्धिलके मुर्गे को अवश्य

त्या उभा रक्षां । बुद्धिलना कुक्कुटो सागरदत्तना कुक्कुटो हराव्ये । पोताना कुक्कुटानी आ स्थिति सागरदत्ते जेष्ठं अने पोताना कुक्कुटो बुद्धिलना कुक्कुटो साथे लडवा धष्टी धष्टी प्रेरणा करी परंतु जेना कुक्कुटो लडवाभा तापर न भव्ये । आ रीते सागरदत्त शरतभा हारी गयो । आ वातनु लक्ष्य करीने वरधनुजो सागरदत्तने कहुं के, हे सागरदत्त ! आपनो आ कुक्कुटो सारी जतनो छे छता पण बुद्धिलना कुक्कुटो साथे लडवाभा केम हारी गयो ? मने-तो आ वातनु बादे आश्चर्य धयेल छे जे केछि क्रोध न कर तो हुं जे लडवा भाग्य छे के, बुद्धिलना कुक्कुटो केवो छे वरधनुनी वात साभणीने सागरदत्ते कहुं महाराज ! बुजो भुरीथी बुजो जेना आपने भाटे केवु विरोध करी शके तेम छे ? कुक्कुटोने जेवाभा क्रोध करवातुं कारण्यु छे ? हुं जेक लाग इपीया हारी गयो तेनी मने चिंता नथी परंतु प्रतिष्ठा गछे जेनु न मने इ छे । आ कारण्ये बुद्धिलना कुक्कुटोने नजरथी बुजो न्यारे

इत्थं वरधनुना रुधिते सति तयोः सवित्रे समागत्य पुरुष एकोऽब्रवीत्-  
कुमारो ! युवामित् सावधानतया पलायेधाम् । युष्मदन्वेणतस्तरा दीर्घनृपभट्टा  
अत्र समायाताः सन्ति, इति तद्वचनं निश्चय्य तौ ततः पलायमानौ भ्रमन्तौ मौञ्ज-  
म्या प्रविष्टौ । तत्र वहिरुद्याने द्वयोः श्रेष्ठिमुत्तयोः सागरदत्तबुद्धिलनाम्नोः कुक्कुट-  
युगलं लक्षपणपूर्वकं योद्धुं प्रवृत्तं दृष्ट्वा कौतुक्वशात्तत्रापि तत्र स्थितौ । बुद्धिल-  
लिकु का वेप लिया जाय और अपना काम बनाया जाय। ऐसो ही मैंने  
किया। कापालिक का वेप लेकर मैं वहा से चला और मातगमहत्तर के  
पास पहुँचा। उसको जिस किसी तरह से प्रतारित करके उससे माता  
को छुड़ाया और पिताजी के मित्र देवशर्मा ब्राह्मण के घर पर उसको  
रख दिया। पश्चात् मैंने फिर आपकी गवेपणा शुरू की और डधर उधर  
दूढ़ते २ मैं यहा तक आ पहुँचा। आज आपको पाकर मेरा परिश्रम  
सफल हो गया।

इस प्रकार जब वरधनु ने अपनी बीती कथा कुमार को सुनाई ही थी  
कि इतने में उसी समय वहा पर एक पुरुष आया आकर उसने उन  
दोनों से कहा कि आप लोग यहा से शीघ्र ही सावधान होकर चले  
जाये क्या कि आपकी खोज करते हुए दीर्घराजा के भट यहा आ पहुँचे  
हैं। इस तरह उसके वचन सुनकर वे दोनों वहासे चल दिये, और कौशाम्बी  
नगरी में आ गये। इस नगरी के बाहिर उद्यान में सागरदत्त और बुद्धिल  
इन दो श्रेष्ठिपुत्रों के दो मुर्गों में एक लाख रुपयों की शर्त से परस्पर

कापालिकनो वेश लडि अने भाइ काम करतो रहु मे अबु न कथुं कापा  
लिकनो वेश लडिने हु त्याथी बान्यो अने मातग भडेतरनी पास पडोब्यो।  
अने इरेक रीते सभजनीने भारी भाताने त्याथी छोडावीने भास पिताना मित्र  
देशवर्मा ब्राह्मणने त्या राभी अे पछी हु आपनी शोधमा नीडणी पड्यो अने  
अही तही तपास करता करता अही आवी पडोब्यो आजे आपने भजता  
भासो परिश्रम सङ्ग यथो छे

आ रीते वरधनुअे पोतानी वितक कथा कुमारने कही अेअ वणते त्या  
अेक भाणुस बान्यो अने तेखे तेभने कछु के, आप जन्ने तात्कालिक अही थी  
भागी ज्यो केम के, आपनी तपास करता करता दीर्घराजना सैनिको अही  
आवी पडोब्यो छे आ प्रकारना तेना वचन साजणीने अे जन्ने जणु त्याथी  
बाली नीकण्या अने कौशाणी नगरीमा पडोब्यो आ नगरनी बहारना जगी  
बार्मा सागरदत्त अने बुद्धिल नामना जे वेपारी पुत्राना जे कुकडानुं अेक  
लाख रुपयांनी शरतथी युद्ध बाट्री रहु छु अने जेवा भाटे अे जने

कुक्कुटेन बुद्धिलकुक्कुटः परानित । बुद्धिलेन हारित लक्षम् । तुष्टः सागरदत्त एव-  
माह-आर्य ! तस्मिन्सादादेव मम कुक्कुटो रिजयी जात, असुष्णा च मम प्रतिष्ठा,  
अतो मम गृहे समागन्तव्यम्, इति सविनय विनिवेद्य तौ स्वरये सस्थाप्य स्वगृहे  
समानीतवान् । तत्र परमप्रीत्या तयोः सकलव्यवस्था कृतवान् । तत्रापि सागर-  
दत्तस्नेहनियन्त्रितौ तद्गृह एव सुखेन निवास कृतवन्तौ ।

क्रियत्यपि काले समतीते तयोः सन्निधावेको दासः समायातः तेनैकान्ते  
वरधनवे हारो दत्तः । उक्त च-कुक्कुटचरणवद्धसूचीगोपनाय बुद्धिलेन त्व प्रार्थितः,

मुर्गो का युद्ध ठन गया । अबकी बार सागरदत्त के मुर्गेने बुद्धिल के मुर्गे  
को परास्त कर दिया । इस प्रकार बुद्धिल भी एक लाख रुपया हार गया ।  
इस समय सागरदत्त उड़ा प्रसन्न था । उसने कहा आर्य ! आपकी कृपा से  
ही मेरा मुर्गा इस समय जीता है-मेरी प्रतिष्ठा भी ज्यों की त्यों बन  
गइ है इसलिये दया होगी यदि आप मेरे घर पधारे तो । इस प्रकार  
सविनय निवेदन कर के सागरदत्त उन दोनों को अपने रथ में बैठाकर  
घर ले गया । उनके पहुचने पर वहा उनकी बड़े प्रेम से उसने समुचित  
व्यवस्था की । सागरदत्त का परम स्नेह देखकर वे दोनों उसके घर ही  
सुखपूर्वक रहने लगे ।

रहते २ जन कुछ काल व्यतीत हो गया । तब उन दोनों के पास  
एक दास आया । उसने वरधनु को एकान्त में एक हार प्रदान किया  
और यह कहा कि मुर्गे के पैर में बंधे हुए सूचीकलाप को गोपन करने  
के लिये जो बुद्धिल ने आप से प्रार्थना की थी एवं उसके उपलक्षमें जो

पक्षु ओक लाख इपीयाहारी गये आ वभते सगरदत्त भूमज प्रसन्न भन्थे  
ओखे वरधनुने कहु आर्य ! आपनी कृपाथीज भारे आ कुकडो आ वभते  
ओखे छे, भारी प्रतिष्ठा पक्षु जणवार्थ जई छे आथी आप भारे घर पधारे  
तो भूण न हया थये आ प्रकारे कहीने सागरदत्त ओ भन्ने जणुने पोताना  
रथमा जेमाडीने पोताने घर लई गये पोताना भकान छपर पडोखीने तेखे  
ओ भन्ने जणुनी भूण आगतास्वागता करी, सागरदत्तने परम स्नेह ओछने  
ओ भन्ने जणु तेने त्या रडेवा लाग्या

रहेता रहेता ओ भन्नेने केटबोड समय बीतता ओ भन्ने पासे ओक दास  
त्या आये तेखे ओजान्तमा वरधनुने ओक हार आये ओने कहु छे, कुक  
डाना पगमा आये ओनी रथनाने भुस राखवा माटे बुद्धिले आपने विनति

ધનુ શનરુચ-ભગાનુ કથયતુ ન કિમપ્યસ્તિ । પન્નાશત્સહસ્રાણિ ભવતે દાસ્યામિ ।  
 વરધનુસ્તમાશ્વાસ્ય તત્કુમ્ભકુટ નિરીક્ષિતવાનુ, દૃષ્ટ્યાંશ્ચ ત કુકુટ ચરણવદ્મૂલીક  
 લાપમ્ । શસ્ત્રભૂતેન સૂચીકલાપેન વ્યથિતઃ સાગરદત્તકુકુટઃ પરાજિત ઇતિ જ્ઞાત્વા  
 વરધનુ સૂચીકલાપ શનેર્નિઃસાર્ય કથિતવાનુ-પિલોકિત કુકુટઃ, ન કિમપ્યત્ર  
 પડ્યામિ । ઇત્યુક્ત્વા સ તતોઽપમૃત્ય યથા બુદ્ધિલો ન જાનીયાત્તથા બુદ્ધિલકૃત  
 સર્વ વૃત્ત સાગરદત્તાય નિવેદિતવાનુ । સાગરદત્તઃ પુનઃ સ્વકુકુટ યુદ્ધ કર્તું પ્રેરિત  
 વાનુ । સાગરદત્તકુકુટો બુદ્ધિલકુકુટેન સદ યોધ્યુ મૃત્યુત્ત । તદા સાગરદત્ત-

દેખિયે । જવ સાગરદત્ત ને એસા કહા તથ વરધનુ બુદ્ધિલ કે મુર્ગે કો  
 દેખને લગા । બુદ્ધિલ ને જવ ગહ દેખા કિ વરધનુ મેરે મુર્ગે કો દેખ રહા  
 હૈ તો ઉસને ધીરેસે વરધનુ સે કહા કિ મહારાજ । આપ કદ દિજિયે  
 કિ કુઝ ભી નહી હૈ । આપકો મે પચાસહજાર રૂપયે દૂગા । વરધનુને બુદ્ધિલ  
 કો ધૈર્ય વધાકર ઉસકે મુર્ગે કા નિરીક્ષણ કિયા-દેખ્વા ઉસમેં ઉસને દેખ્વા  
 કિ મુર્ગે કે પૈરમેં સુહ્યા વધી હુઈ હૈ । ઉનસે વ્યથિત હોકર હી સાગરદત્ત  
 કા મુર્ગા પરાજિત હુઆ હૈ । વરધનુ ને ઉસ મૂચીકલાપ કો ઉસકે પૈર સે  
 ધીરે ૨ નિકાલ કર કહા કિ મેને બુદ્ધિલ કા મુર્ગા દેખ લિયા હૈ- હસ મેં  
 કુઝ ભી નહી હૈ । એસા કહ કર વરધનુ વહા સે અલગ હો ગયા ઔર  
 સાગરદત્ત સે હમ વાતકો ઉસને હસ રૂપસે કહી કિ જિસસે બુદ્ધિલ કો  
 હસ વાત કી સ્વર હી ન પડ સકી । અવ સાગરદત્ત ને અપને મુર્ગે કો  
 પુન બુદ્ધિલ કે મુર્ગે કે સાથ યુદ્ધ કરને કે લિયે તૈયાર કિયા । દોનોં

સાગરદત્તે આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે વરધનુ બુદ્ધિલના કુકુટાને જોવા લાગ્યો.  
 બુદ્ધિલે બોલ્યું કે 'વરધનુ મારા કુકુટાને જોઈ રહેલ છે ત્યારે તેણે વરધનુને  
 ધીરથી ખાનગી રીતે કહ્યું કે, મહારાજ આપ કહી દો કે, કાઈ પણ નથી આપને  
 હું પચાસ હજાર રૂપિયા આપીશ વરધનુએ બુદ્ધિલને શાત રહેવા કહી તેના  
 કુકુટાને તપાસ્યો તેમા તેણે જોયું કે, કુકુટાના પાંચા ઝીણી સોય બાધી  
 હતી તેને કારણે ત્રાસ પામીને સાગરદત્તને કુકુટા હારી ગયો હતો વરધનુએ  
 ધીરે ધીરે એ સોયને તેના પગમાથી કાઢી લઈને કહ્યું કે, મે બુદ્ધિલનો  
 કુકુટા જોઈ લીધો છે તેમા કાંઈ પણ નથી એવું કહીને વરધનુ ત્યાંથી એક  
 બાજુ ખસી ગયો અને એ વાત સાગરદત્તને એવી રીતે કહી કે, જેની બુદ્ધિલને  
 ખબર પણ ન પડી આ પછી સાગરદત્તે ફરીથી પોતાના કુકુટાને બુદ્ધિલના  
 કુકુટા સાથે લડાઈ કરવા તૈયાર કર્યો અને કુકુટા ફરીથી લડવા લાગ્યા આ  
 વખતે સાગરદત્તના કુકુટાએ બુદ્ધિલના કુકુટાને હરાવી દીધો આ રીતે બુદ્ધિલ



सूक्ष्मबुद्ध्या ध्यायता वरधनुना गाथाया अर्थो ज्ञातः । द्वितीयदिने परिव्राजिकैका तत्र समायाता । सा ब्रह्मदत्तकुमारस्य शिरसि दध्यक्षतान् प्रक्षिप्यती कथितवांश्च-कुमार ! शतसहस्रायुर्भव । इत्येवमाशिषा कुमार सयोज्य वरधनुमे-  
कान्ते समाहूय मिथः किञ्चिन्मन्त्रयित्वा सा प्रतिगता । कुमारेण वरधनुरुक्त-  
रूपय, मित्र ! परिव्राजिकेय किं त्वां कथितवान् । वरधनुनोक्तम्-सा मामेव  
कथितवान्-बुद्धिलेन करण्डे सस्थाप्य यो हारः प्रेषितः, तेन सम यो लेखः  
समागतोऽस्ति, तस्य मत्पुत्रर लेख समर्पय । मयोक्तम्-एष लेखो ब्रह्मदत्तना-  
माङ्कितोऽस्ति, तद् बुद्धि-कोऽसौ ब्रह्मदत्तः ? तयोक्तम्-श्रूयताम्, पर न कस्यापि  
पुरतो वक्तव्यम् ।

“ प्रार्थ्यते यद्यपि जनो, जनेन सयोग जनितयत्नेन ।

तथापि त्वामेव रमण, रत्नवती मन्यते मनसा ॥ ”

वरधनुने जब इस गाथाका अर्थ सूक्ष्मबुद्धिसे विचार किया तो उसको  
इसका अर्थ ज्ञात हो गया । दूसरे दिन वहाँ एक परिव्राजिका आई । आकर  
उसने कुमारके मस्तरपर दधियुक्त अक्षतों-दर्हींसे मिला चावलका निक्षेप  
किया और आशीर्वाद दिया कि कुमार ! तुम एक लाख वर्ष की आयु के  
भोक्ता होओ । इस प्रकार कुमार को आशीर्वाद देकर एकान्त में उसने  
वरधनु को बुलाया और उससे कुछ गुप्त मन्त्रणा करके फिर वह वहाँ से  
चली गई । कुमार ने वरधनु से कहा मित्र करो इस परिव्राजिका ने तुमसे  
क्या कहा है ? वरधनुने कहा-मृगो उसने यह कहा है कि जो बुद्धिल  
ने तुम्हें करण्डमें रखकर हार भेजा है सो उसके साथ जो लेख आया  
है वह आप मुझे नकल करके दे देवे । मैंने इसके उत्तर में उससे कह

“ प्रार्थ्यते यद्यपि जनो, जनेन सयोगजनित यत्नेन ।

तथापि त्वामेव रमण, रत्नवती मन्यते मनसा ॥ ”

वरधनुञ्चे आ गाथाना अर्थेना सूक्ष्म बुद्धिशी विचार कर्थो तो अने  
अर्थ समजथो । जीणे दिवसे त्या अेक परिव्राजिका आवी, आवीने तेणे  
कुमारने दर्हींवाजा अक्षत-योआथी वधान्यो अने आशीर्वाद आभ्यो के,  
कुमार ! तमे अेक लाख वर्षना आयुध्याना लोगवनार जनो, आ प्रभाणे  
आशीर्वाद दधने तेणे वरधनुने अेकातमा बोलावी अने तेनी साथे कांछि शुभ  
मन्त्रणा करीने ते आवी गर्ध कुमार वरधनुने कहु, मित्र ! कडो अे परिवा  
लकाअे तमने शुं कहुं ? वरधनुअे कहु के, साजणे। तेणे अेम कहुं के, बुद्धिबे  
उभाभा राणीने तमने जे हार भोडलेल छे, अने अेमा जे लेख छे तेनी मने  
नकल करवा हो अेना उत्तरमा मे अेने कही दीधु के, अे देख तो ब्रह्मदत्तना

પ્રતિજ્ઞાત ચ તેન પચાશત્સદ્ધણિ દાતુમ્ । સ બુદ્ધિલો ભવતે હારમિમ સમ  
ર્પિતવાન્ । વરધનુરપિ હારકરુણ્ડ સમાદાય કુમારસ્પાન્તિકે સમાગતઃ દાસોક્ત સર્વ  
રૂથયિત્વા હારકરુણ્ડાત્ હાર નિષ્કાસ્ય દર્શિતવાન્ । કુમારો હિ હાર નિરીક્ષમાણો  
હારૈકદેશે સ્વનામાઙ્કિત લેખ દૃષ્ટવાન્ । સ હિ વરધનુ પ્રોક્તવાન્-પથ્ય મન્નામાઙ્કિત  
લેખ, કસ્યાય લેખઃ ? કેન ચાય લેખો લિખિતઃ ? । વરધનુરુક્તવાન્-બ્રહ્મદત્ત  
નામાનો વહરઃ પુરુષાઃ સન્તિ, ન જાને કસ્યાય લેખઃ ? । ક્ષ્યુક્ત્વા સ દૂરે ગત્વા  
ત લેખમુત્કીર્ય તત્રેમાં ગાયાં દૃષ્ટવાન્—

“ માર્શ્યતે યદ્યપિ જનો, જનેન સયોગજનિતયત્નેન ।

તયાપિ ત્થમેવ રમણ, સ્ત્વતી મન્યતે મનસા ” ॥૧॥ ૬૯૬ ॥

પચાસ હજાર રૂપયા આપકો દેને કે લિયે કહ્યા થા સો ઉસ નિમિત્ત ઉસને  
યહ હાર આપકો સમર્પિત કિયા હૈ । વરધનુ મો ઉસ હાર કે હથ્થે કો  
લેકર કુમાર કે પાસ આયા'ઔર બુદ્ધિલ ને જો દાસ દ્વારા સમાચાર મેજા  
થા વહ સવ કહ સુનાયા । તથા હાર કે કરુણ્ડ સે હાર નિકાલ કર મો  
દિશ્વા દિયા । કુમાર ને હાર કા નિરીક્ષણ કરતે સમય ઉસકે એકદેશ મેં  
સ્વનામાઙ્કિત એક લેખ દેખા । દેખકર કુમારને વરધનુ સે કહ્યા । દેખો  
મેરે નામ સે અકિત ઇસમેં યહ લેખ મો હૈ । યહ કિસને લિખા હોગા ।  
કુમાર કી વાત સુનકર સમાધન નિમિત્ત વરધનુ ને કહ્યા-બ્રહ્મદત્ત નામકે  
તો અનેક વ્યક્તિ હૈ । ન માલૂમ યહ કિસ બ્રહ્મદત્ત કે નામ સે યહા  
અકિત હુઆ હૈ । ઇસ પ્રકાર વરધનુ કહ કર કુમાર કે પાસ સે ચલા આયા  
ઔર ઉસ લેખ કો ઓલા તો ઉસમેં ઉસને ઇસ ગાથા કો દેખા—

કરી હતી અને તેના બદલામાં આપને પચાસ હજાર રૂપીયા આપવાનું કહ્યું  
હતું તો તે નિમિત્તે તેણે આ હાર આપને મોકલેલ છે વરધનુ એ હારના  
ડખાને લઈને કુમારની પાસે આવ્યો અને બુદ્ધિવે હાસ મારફત બે સમાચાર  
મોકલેલ હતા તે કહી સંભળાવ્યા અને હારને ડખામાંથી બહાર કાઢીને તેને  
ખતાવ્યો કુમારે તે હારનું નિરીક્ષણ કરવા માડ્યું બેતા બેતા તેના એક  
ભાગમાં સ્વનામ અકિત એક લેખ જોયો તે જોઈને કુમારે વરધનુને કહ્યું, બુદ્ધો  
મારા નામથી અકિત એક લેખ આ હારમાં છે એ કહેલું લખેલ હશે ?  
કુમારની વાત સાંભળીને સમાધાન ખાતર વરધનુએ કહ્યું, બ્રહ્મદત્ત નામની તો  
અનેક વ્યક્તિઓ છે કહેલું જોયું કયા બ્રહ્મદત્તના નામને અહીં અકિત કરવામાં  
આવ્યું હશે આ પ્રમાણે કહીને વરધનુ કુમારની પાસેથી આવ્યો ગયો અને  
એ લેખને જોયો તો તેમાં આ પ્રમાણેની લખેલ ગાથા જોઈ

करिष्येऽहम् । इत्येवमुच्यमानाऽपि सा न किमप्युक्तवती परमधोदृष्टिः साधुनय-  
नाऽऽवेगात्स्वरूढा सुतप्तश्वासोच्छ्वासैः कुसुमाभरणानि प्रमलानानि कुर्वन्ती  
गूयमानसैन स्थितवती । अनन्तर तत्सखी प्रियङ्गुलतिका प्रोक्तवती-भगवति ।  
तवाग्रे एषा लज्जाशान्त्रि किमपि उक्तुमुत्सहते, अहं तात्कथयामि-इयं स्तनवती-

अपनी हालत मुझे न घताओगी तो बेटी और कौन तुम्हारा ऐसा विश्वास  
पात्र है कि जिसको अपने दुःखकी बात तुम सुना सको । मुझसे जो  
कुछ तुम्हारे दुःख को दूर करने में प्रयत्न हो सकेगा-उसे मैं करूंगी ।  
इस प्रकार जब मैंने उससे यह कहा तो उसने सुनकर भी इसका कुछ  
भी जवाब नहीं दिया-प्रत्युत नीचे नाड और नयन करके बैठी रही ।  
इस समय मैंने इसको जो स्थिति देखी वह विशेष मुझे रुष्टप्रद हुई ।  
इसके नेत्र आगुओंसे भरे हुए थे, उन्हे जोर-से श्वासोच्छ्वास ले रही थी,  
दुःखके आवेग से इसका कण्ठ रुका हुआ था, कहना चाहनी थी पर कह  
नहीं सकती थी, इसके शरीर पर जितने भी पुष्पोंके आभरण थे वे सब  
म्लान बने हुए थे । इसको इस समय तन वदनकी भी सुधयुध नहीं थी इस  
के पासमें इसकी एक प्रिय सखी भी बैठी हुई थी । जिसका नाम प्रियगुल-  
तिका था । उसने मुझसे कहा हे माता ! आप नहीं जानती हैं कि यह  
इस परिस्थिति में क्यों बह रही है । यह तो लज्जा की वजहसे आपसे  
कुछ कहेगी नहीं, इसकी बातको मुझसे सुनिये-मैं बताती हूँ । कल

भीलु अबु ठाबु ताइ विश्वासपात्र छे के जेनी आगण तुंताइ हु भ कडीश ?  
ताश हु भने दूर करवाने भनी शकथे तेडवे प्रयत्न हुं करीश आ प्रभाबु  
न्यारे मे तेने कछु तो ओ सावणीने तेबु तेना काध पछु जवाभ न आये।  
परतु ते पोतानु भस्तव नीचे नभावीने भेडी रही, आ वजते मे तेनी जेवी  
स्थिति भेध के ते भेध भने भूजभ हु भ थयु जेना नयने आसुथी लरपूर  
हता, हु भना हायकारा साथे ते घबु जेरथी श्वासोच्छ्वास लध रही हती,  
हुंभना आवेगथी तेना कठ सुकाध रह्यो हतो, ते काधक कडेवा छिन्ती हती  
परतु कडी शकती न हती जेना शरीर उपर पुंभना जेटला आभरण हता  
ते सधना भीमणाध गया हता आ समये तेने पोताना देहनु वैशभात्र पछु  
भान न हतु जेनी पासे जेनी ओक प्रिय सखी पछु भेठेवी हती जेनु नाम  
प्रियगुलतिका हतु जेबु भने कछु, माता ! आप जे जलुता नथी-के  
आवी परिस्थितिमा ते केम भूकाध छे ? जे लल्लना कारबु आपने काध  
जेनी वात हु तजाने कडी जतावु छु कडे न्यारे ते ध्यानभा

इह नगयां रत्नवती नाम धनपारयेष्टिपुत्री बुद्धिलत्रेष्टिनो भगिनी रतंते । सा बाल्यादेव मय्यनुरक्ता । सा समाख्ययौगना सकलकलापारद्व्या लज्जनाकुल ललामा मया किंचिद् ध्यायन्तीव दृष्टा, पृष्टा च-पुत्रि ! तवेद मुखममल कय प्रम्लानम् ? किं ते मानस कष्टम् ? मयि विश्वासभूमौ सर्वं निवेदय, तत्प्रतिकार

દિયા છે કે યહ લેખ તો વ્રહ્મદત્ત કે નામ સે અંકિત હુઆ છે—અતઃ પ્રિલે તુમ યહ વતલાઓ કે યહ વ્રહ્મદત્ત કોન છે । ડસને કહા સુનો મેં કહતી હુ પર ડસકો ડસરોં સે ગુપ્ત રખના, કિસી સે બી મત કહના । યાત્ર ઇસ પ્રકાર છે—

રત્નવતી ડસી નગર કે સેઠ કી ંક પુત્રી છે । યહ બુદ્ધિલ કી બહિન છે । બાલ્યકાલ સે હી મેરે ડપર ડસકા પ્રેમભાવ બના હુઆ છે । જય યહ યૌવનવતી હુઈ તો દરેક યાત્ર સમજને લગી, પિતાને ઇસકો મમસ્ત શાસ્ત્રો કે અધ્યયન સે વિશેષ કુશલ બી વના દી છે । ઇસ સમય તો યહ હમારે બીચ સમસ્ત ઈચોં મેં ંક સ્ત્રીરત્ન માની જાતી છે । ંક દિન કી યાત્ર છે કે યહ ન માલુમ કિસ વિચાર મે પડ ગઈ ડસ વિચાર મેં યહ ડતની તન્મય બન ગઈ કે ડસકો સ્વ પર કા કુઝ બી ધ્યાન નહી રહા । મેંને જૈસે હી ઇસકી યહ સ્થિતિ દેખી તો મુક્ત સે રહા નહીં ગયા । મેંને જાકર ડસસે પૂઝા કે વેદી ! યહ તેરા સદા પ્રફુલ્લિત રહનેબાલા મુલ્લ કમલ આજ મ્લાન કયોં હો રહા છે ? કહો કયા માનસિક કષ્ટ છે યદિ

નામથી અઠિત થયેલ છે આથી તમે પહેલા એ બતાવો કે એ બ્રહ્મદત્ત કોણ છે ? એણે શું કે, સાબળો હું કહું છું પરંતુ એને બીજાથી શુભ રાખને કોઈને પણ ટહેશો નહીં વાત આ પ્રમાણે છે —

રત્નવતી નામની આ નગરના શેઠની એક પુત્રી છે જે બુદ્ધિની બહેન થાય છે બાલ્યકાળથી તેનો મારા ઉપર પ્રેમભાવ છે જ્યારે તે યૌવનવતી થઈ અને દરેક વાતો સમજવા લાગી, ત્યારે તેના પિતાએ તેને સઘળા શાસ્ત્રોના અધ્યયનથી વિશેષ કુશળ બનાવી આ સમયે તો એને સમસ્ત સ્ત્રીઓમા એક સ્ત્રીરત્ન માનવામા આવે છે એક દિવસની વાત છે કે ન માલુમ તે કયા વિચારમા ગુલાઈ ગઈ એ વિચારમા એ એટલી તન્મય બની ગઈ હતી કે તેને સ્વપરંતુ કાંઈ પણ ધ્યાન રહેતું ન હતું એ જ્યારે તેની આવી સ્થિતિ બેઠ તો મારાથી રહેવાયું નહીં એ બેઠને તેને પૂછ્યું કે, એટી સઘાયે કમળની માફક પ્રફુલ્લિત રહેતું તાર વદન કમળ આજે મ્લાન કેમ દેખાય છે કહે ! તને એવું તે શું માનસિક કષ્ટ છે ? તું તારી ફાલત મને નહીં કહે તો

करिष्येऽहम् । इत्येवमुच्यमानाऽपि सा न किमप्युक्तवती परमघोदपि । साधुनय-  
नाऽऽवेगान्द्रुण्ठो सुतस्र्वासोच्छ्वासः कुसुमाभरणानि प्रमथानानि कुर्वन्ती  
सून्ममानसैव स्थितवती । अनन्तर तत्सखी प्रियङ्गुलतिका प्रोक्तवती-भगवति ।  
तत्राग्रे एषा लज्जावशात् किमपि उक्तुमुत्सहते, अहं तात्कथयामि-इयं रत्नवती-

अपनी हालत मुझे न बताओगी तो चेंदी और कौन तुम्हारा ऐसा विश्वास  
पात्र है कि जिसको अपने दुःखकी बात तुम सुना नको । मुझसे जो  
कुछ तुम्हारे दुःख को दूर करने में प्रयत्न हो सकेगा-उसे मैं करूंगी ।  
इस प्रकार जब मैंने उससे यह कहा तो उसने सुनकर भी इसका कुछ  
भी जवाब नहीं दिया-प्रत्युत नीचे नाड और नयन करके बैठी रही ।  
इस समय मैंने इसकी जो स्थिति देखी वह विशेष मुझे कष्टप्रद हुई ।  
इसके नेत्र आमुओसे भरे हुए थे, बड़े जोर से श्वासोच्छ्वास ले रही थी,  
दुःखके आवेग से इसका कण्ठ रुका हुआ था, कहना चाहनी थी पर कह  
नहीं सकती थी, इसके शरीर पर जितने भी पुष्पोंके आभरण थे वे सब  
म्लान पड़े हुए थे । इसको इस समय तन वदनकी भी सुधबुध नहीं थी इस  
के पासमे इसकी एक प्रिय सखी भी बैठी हुई थी । जिसका नाम प्रियगुल-  
तिका था । उसने मुझसे कहा हे माता ! आप नहीं जानती हैं कि यह  
इस परिस्थिति मे क्यों बह रही है । यह तो लज्जा की वजहसे आपसे  
कुछ कहेगी नहीं, इसकी बातको मुझसे सुनिये-मैं बताती हूँ । कल

भीष्म ऐव तेषां तां विश्वासपात्रां छे के ऐनी आगण तु तां इ भ कडीश ?  
तारा इ भने दूर करवाने ऐनी शक्ये तेऽहो प्रयत्न हुं करीश आ प्रभावे  
न्यारे मे तेने कछु तो ऐ सावणीने तेहे तेने कांछ पछु नवांभ न आये  
परतु ते पोतानु भक्तक नीचे नभावीने ऐठी रही, आ वजते मे तेनी ऐवी  
स्थिति ऐध के ते ऐध भने भूषण इ भ ययु ऐना नयने आसुथी भरपूर  
हता, इ भना हायकारा साथे ते घषा ऐरथी श्वासोच्छ्वास लध रही हती,  
इ भना आवेगथी तेने कठ मुकाध रह्यो हतो, ते कांछ कडेवा छिछती हती  
परतु कडी शकती न हती ऐना शरीर उपर पुष्पना जेटला आलरख हता  
ते सधणा सीमणाध गया हता आ समये तेने पोताना देहनु वैशमात्र पछु  
बान न हतु ऐनी पासे ऐनी ऐक प्रिय सणी पछु ऐडेवी हती जेतु नाम  
प्रियशुलतिका हतु ऐछे भने कछु, माता ! आप ऐ लक्ष्मिता नथी-के  
आवी परिस्थितिमा ते केम भूकाध छे ? ऐ लक्ष्मिता कारछे आपने कांछ  
कडेगे-नडी ऐनी बात हु तमोने कडी भतावु छु कावे न्यारे ते उधानमा

ગતદિને ક્રીડાર્થમુદ્યાને ગતા । તન્નાનયા સ્મશ્રાતુર્બુદ્ધિલથ્રેષ્ઠિન. કુકુટયુદ્ધ કારયતઃ  
સમીપે ઇકો વરકુમારો દૃષ્ટઃ, ત દૃષ્ટૈર્વેપા રત્નવતીર્દૃશીં દશામુપગતા । પ્રિય  
ગુલતિકાયા હૃદ યચનમાકર્ષ્ય મયા રત્નવતી પ્રતિ કથિતમ્-પુત્રિ । કથય સર્વમ્,  
મા ગોપય સ્વકીય ભાવમ્ । મયા પુનઃ પુનરયમુક્તા સતી મા કયચ્છિદુક્તવતી-  
ભગવતિ ! ત્વ મમ જનની તુલ્યાઽસિ ન કિંચિત્તવાચ્યનીયમ્ । અનયા પ્રિયગુલ  
તિકાયા કથિતો યો વ્રહ્મદત્તકુમારઃ સ યદિ મે પતિર્ભવિષ્યતિ, તદાઽહ જીવિષ્યામિ,

જવ યહ ક્રોડા કે લિપે ઉચ્ચાનમેં ગઈ તપ ડસને વર્ણ અપને માઈ બુદ્ધિલકે  
મુર્ગે કા યુદ્ધ સાગરદત્ત કે મુર્ગે કે સાથ હોતા હુઆ દેલા વહી પર  
ડસને ઇક કુમાર કો રહ્યા હુઆ દેલા, જો કિ યત્ન હી સુદર થા ।  
ડસકો દેલતે હી ન માલૂમ ડસકે ડપર ગેસી ક્યા મોહન ધૂલિ  
પડ ગઈ હૈ કિ જિમકો વજહ સે વહી સે હસકી ગેસી દશા હો  
ગઈ હૈ । પ્રિયગુલતિકા દ્વારા રત્નવતી કી વાસ્તવિક સ્થિતિ જાનકર મૈને  
રત્નવતી સે કહા પુત્રિ ! તુમ અપને મન કા ભાવ મુક્ત સે ક્યો ટ્રિપા રહી  
હો, જો કુઝ વાત હૈ વહ સપ સ્પષ્ટ ક્યાં નહી કહતી હો ? ડસમે લજાકી  
કૌન સી પાત હૈ । જવ મૈને હસ પ્રકાર વાર ૨ રત્નવતી સે કહા-તો ડસને  
જો કુઝ કહા વહ હસ પ્રકાર હૈ-વહ વોલી હે માતા । તુમ મેરી દૃષ્ટિ મેં  
માતૃ સ્થાનાપન હો । અતઃ તુમસે ગોપનીય ક્યા હો સકતા હૈ, વસ પ્રિય-  
ગુલતિકાને જો કુઝ કહા હૈ વહી મેરી હસ સ્થિતિ કા કારણ હૈ । અતઃ  
અવ યદિ આપ મેરા જીવન યાહતી હો તો ડસ કુમાર કો મેરા પતિ  
બનાઓ, તમી મેરા જીવન રક્ષિત હો સક્તા હૈ અન્યથા નહી । હસ પ્રકાર

કરવા માટે ગઈ હતી ત્યારે ત્યાં એના ભાઈ શુદ્ધિવ એને સાગરદત્તના કુક  
ડાએ વચ્ચે થતુ યુદ્ધ જોઈ રહી હતી એ સમયે તેણે ત્યાં એક કુમારને જોયા  
જે ખૂબ સુંદર હતા, એને જોતા જ એ એના ઉપર મોહિત બની ગઈ એના  
કારણે તેની આવી દશા થઈ છે પ્રિયગુલતિકા પાસેથી રત્નાવતીની સાચી પરિ  
સ્થિતિ જાણીને મે રત્નાવતીને પૂછ્યું, પુત્રિ ! તુ તારા મનનો ભાવ મારાથી  
શા માટે છુપાવી રહી છે ? જે કાંઈ પાત હોય તે મને સ્પષ્ટ રીતે કેમ કહેતી  
નથી ? આમા લજ્જાની કંઈ વાત છે ? જ્યારે આ પ્રકારે મે તેને ખૂબ આશ્વા  
સન આપ્યું ત્યારે તેણે આ પ્રમાણે કહ્યું, તે જોશી હે માતા । તમે મારી  
નજરમા માતાના સ્થાને છો આ કારણે આપનાથી મારે કાંઈ છુપાવવાનું  
હોઈ શકે નહી પ્રિયગુલતિકાએ આપને જે કાંઈ કહ્યું છે તેજ મારી આ  
સ્થિતિનું કારણ છે આથી આપ જો મને જીવિત રાખવા યાહતા હો તો એ  
કુમારને મારા પતિ બનાવો તો જ હું જીવી શકે તેમ છ એ સિવ ૧

अन्यथा तु मम मृत्युरेव । इति तद्वचनं श्रुत्वा मया निगदितम्-वत्से ! धीरा मय ।  
अहं तथा करिष्ये यथा तवेप्सितं भविष्यति । ततः सा किञ्चित्स्वस्था जाता ।  
गतं दिवसे मया तस्या विशेषतः समाश्वसनार्थं प्रोक्तम्-वत्से ! स ब्रह्मदत्तकुमारो  
मया दृष्टः, तथाऽपि समुच्छ्वसितरोमकूपया भणितम्-भगवति ! तत्र प्रसादेन सर्वं  
भव्यं भविष्यति, किन्तु तस्य विश्वासनिमित्तं बुद्धिलब्धपदेशेन हाररत्नमिदं  
ब्रह्मदत्तनामाङ्कितं कृत्वा करण्डके निक्षिप्य कस्यापि हस्ते कृत्वा प्रेषय । ततो  
मया गतदिनसे तथा विहितम् । सर्वेऽपि वृत्तान्तस्तुभ्यं निवेदितः । साम्प्रतं तल्ले-

उस रत्नवतीकी बातें सुनकर मैंने उससे कहा—वत्से ! इसके लिये धैर्य  
धारण करना चाहिये । मैं इस विषय में ऐसा प्रयत्न करूंगी कि जिससे  
शीघ्र ही तेरा मनोरथ सफल होगा । मेरे इस तरह के वचन सुनकर  
उसको कुछ धैर्य पड़ा । मैंने उसको पुनः समझाया—कहा वत्से । ब्रह्म-  
दत्तकुमारको मैं अच्छी तरह जानती हूँ—मैंने भी उसको देखा है । मैं सब  
काम ठीक कर दूंगी—इसमें इतनी अधिक चिन्ता करने की कोई बात नहीं  
है । इस प्रकार मेरे इन वचनों से उसको धैर्य तथा ऐसा सुझा ध्यान इस  
लिये हुआ कि उसके शरीर भरके समस्त रोमकूप फूल गये थे । पश्चात्  
उसने सुझा कहा कि हे माता ! यह सुझा पूर्ण विश्वास है कि तुम्हारी  
कृपा से सब ठीक हो जायगा परन्तु उनको अपनी तर्फ से विश्वास हो  
जाय, इस निमित्त बुद्धिलब्ध भाई के कहाने से यह हार ब्रह्मदत्त के नाम से  
अंकित करके और उसको एकरण्डक में बंद करके किसी भी व्यक्ति के  
साथ उनके पास अवश्य भिजवा दो । इसी लिये मैंने गत दिवस आपके

आ प्रकारनी ओ रत्नवतीनी बात साबणीने मे तेने कहु, पुत्री । आने भाटे  
जरा धीरज राख सौ सारा पाना थशे, तारा सर्व मनोरथ पूर्य थाय ओ  
भाटे भारा जनता प्रयत्नो करी छटीथ भारा आ प्रकारना वचन साबणीने  
तेबे शातिनो श्वास बीघो मे ओने करीथी समझवता कहु के पुत्री । ब्रह्म-  
दत्त कुमारने हु सारी रीते बाधु ओ मे पछु तेने जेथो छे हु तारी धन्ध  
पूर्य करवा भधु करी छटीथ आमा आटवी बिता करवातु केध करण  
नथी भारा आ वचनोथी तेने स पूर्य विश्वास जेठे छे जेवु तेना रारीरना  
देखारीथी हु बाणी शकी पछी तेबे मने कहु के, माता । मने स पूर्य  
विश्वास छे के, तमारी कृपाथी सधणु ठीक थशे परतु तेमने आपछा तश्क  
विश्वास जेसे आ निमित्त बुद्धिलब्धना भडाना डेकण आ हार ब्रह्मदत्तना  
नामथी अंकित करीने तेने ओक उभाया राणी केध ओक भाबुस साथे जेमनी  
पासे भोकवावे आ भाटे मे ते जध कावे हार आपने भोकवावे छे आ प्रभावे

गतदिने क्रीडार्थमुद्याने गता । तत्रानया स्वभ्रातुर्बुद्धिलभ्रेष्ठिनः कृष्णटपुद् कारयतः समीपे एको वरकुमारो दृष्टः, त दृष्ट्वैषा रत्नवतीर्दृष्टीं दशामुपगता । प्रिय-  
कुलतिकाया इद वचनमाकर्ण्य मया रत्नवती प्रति कथितम्-पुत्रि ! कथय सर्वम्,  
मा गोपय स्वकीय भावम् । मया पुनः पुनरयमुक्ता सती सा कथञ्चिदुक्तवती-  
भगवति ! त्व मम जननी तुल्यासि न किञ्चित्वाकथनीयम् । अनया प्रियकुल  
तिरुया कथितो यो ब्रह्मदत्तकुमारः स यदि मे पतिर्भविष्यति, तदाऽह जीविष्यामि,

जब यह क्रीडा के लिये उद्यानमें गई तब इसने वहाँ अपने भाई बुद्धिलके  
मुर्गे का युद्ध सागरदत्त के मुर्गे के साथ होता हुआ देखा वहाँ पर  
उसने एक कुमार को खड़ा हुआ देखा, जो कि बहुत ही सुंदर था ।  
उसको देखते ही न मालूम इसके ऊपर ऐसी क्या मोहन धूलि  
पड़ गई है कि जिमको वज्र से वही से इसकी ऐसी दशा हो  
गई है । प्रियकुलतिका द्वारा रत्नवती की वास्तविक स्थिति जानकर मैंने  
रत्नवती से कहा पुत्रि ! तुम अपने मन का भाव मुझ से क्यों छिपा रही  
हो, जो कुछ बात है वह सब स्पष्ट क्यों नहीं कहती हो ? इसमें लजाकी  
कौन सी बात है । जब मैंने इस प्रकार बार २ रत्नवती से कहा-तो उसने  
जो कुछ कहा वह इस प्रकार है-वह बोली हे माता । तुम मेरी दृष्टि में  
मातृ स्थानापन्न हो । अतः तुमसे गोपनीय क्या हो सकता है, वस प्रिय-  
कुलतिकाने जो कुछ कहा है वही मेरी इस स्थिति का कारण है । अतः  
अब यदि आप मेरा जीवन चाहती हों तो उस कुमार को मेरा पति  
बनाओ, तभी मेरा जीवन रक्षित हो सकता है अन्यथा नहीं । इस प्रकार

इसका भाटे गध डती त्यारे त्या अना बाध बुद्धिय अने सागरदत्तना कुं  
डाओ वच्चे थतु बुद्ध लेध रही डनी अे समये तेथे त्या अेक कुमारने जेथा  
ने पूण सुंदर डता, अेने जेता न अे अेना डपर मोडित जनी गध अेना  
कारणे तेनी आनी दशा थध छे प्रियकुलतिका पासथी रत्नावतीनी साथी परि  
स्थिति जळीने अे रत्नावतीने पूछ्यु, पुत्रि ! तु तारा मनने लाव भाराथी  
शा भाटे छुपावी रही छे ? ने काध बात डोय ते अने स्पष्ट रीते केम कडेती  
नथी ? आमा लज्जानी कुं वान छे ? ननारे आ प्रकारे अे तेने पूण आत्मा  
सन आभ्यु त्यारे तेथे आ प्रभाळे कळु, ते जेव्ही डे माता । तमे भारी  
नजरमा माताना स्थाने छे । आ कारणे आपनाथी भारे काध छुपाववाउ  
डोर् शके नडा । प्रियकुलतिका अे आपने ने काध कळु छे तेन भारी आ  
स्थितिनु कारणे छे आथी आप जे अने ज्वीत राखवा आडता डे तो अे  
कुमारने भारा पति बनावे तो न हु ज्वी थके तेम छे अे सिव १



अन्यथा तु मम मृत्युरेव । इति तद्वचनं श्रुत्वा मया निगदितम्-वत्से ! धीरा भव ।  
अहं तया करिष्ये यथा तवेप्सितं भविष्यति । ततः सा किञ्चित्स्वस्था जाता ।  
गतं दिवसे मया तस्या विशेषतः समाश्वसनार्थं प्रोक्तम्-वत्से ! स ब्रह्मदत्तकुमारो  
मया दृष्टः, तयाऽपि समुच्छ्वसितरोमरूपया भणितम्-भगवति ! तत्र प्रसादेन सर्वं  
भव्यं भविष्यति, किन्तु तस्य विश्वासनिमित्तं बुद्धिलब्धपदेशेन हाररत्नमिदं  
ब्रह्मदत्तनामाङ्कितं कृत्वा करण्डके निक्षिप्य कस्यापि हस्ते कृत्वा प्रेषय । ततो  
मया गतदिवसे तथा विहितम् । सर्वेऽपि वृत्तान्तस्तुभ्यं निवेदितः । साम्प्रतं तल्ले-

उस रत्नवतीकी बातें सुनकर मैंने उससे कहा—वत्से ! इसके लिये धैर्य  
धारण करना चाहिये । मैं इस विषय में ऐसा प्रयत्न करूंगी कि जिससे  
शीघ्र ही तेरा मनोरथ सफल होगा । मेरे इस तरह के वचन सुनकर  
उसको कुछ धैर्य मिला । मैंने उसको पुनः समझाया—कहा वत्से । ब्रह्म-  
दत्तकुमारको मैं अच्छी तरह जानती हूँ—मैंने भी उसको देखा है । मैं सब  
काम ठीक कर दूँगी—इसमें इतनी अधिक चिन्ता करने की कोई बात नहीं  
है । इस प्रकार मेरे इन वचनों से उसको धैर्य मिला ऐसा मुझे ध्यान इस  
लिये हुआ कि उसके शरीर भरके समस्त रोमरूप फूल गये थे । पश्चात्  
उसने मुझे कहा कि हे माता ! यह मुझे पूर्ण विश्वास है कि तुम्हारी  
कृपा से सब ठीक हो जायगा परन्तु उनको अपनी तर्फ से विश्वास हो  
जाय, इस निमित्त बुद्धिलब्ध मार्ग के ग्रहण से यह हार ब्रह्मदत्त के नाम से  
अंकित करके और उसको करण्डक में बंद करके किसी भी व्यक्ति के  
साथ उनके पास अवश्य भिजवा दो । इसी लिये मैंने गत दिवस आपके

आ प्रकारनी ओ रत्नवतीनी बात साबलीने मे तेने कहु, पुत्री ! आने भाटे  
जरा धीरज राख सौ सारा पाना थये, तारा सर्व मनोरथ पूर्ण बाय ओ  
भाटे भारा जनता प्रयत्नो करी छूटीश भारा आ प्रकारना वचन साबलीने  
तेबे शांतिनो आस लीधो मे ओने इरीथी समन्वयता कहु के पुत्री ! ब्रह्म-  
दत्त कुमारने हु सारी रीते बाधु हु मे पधु तेने जेयो छे हु तारी धरिजा  
पूर्ण करवा अधु करी छूटीश आमा आटली चिता उरवातु केरु नारधु  
नथी भारा आ वचनोवी तेने सपूर्ण विश्वास जेठो छे जेधु तेना शरीरना  
इरइराथी हु बाणी शकी पछी तेबे भने कहु के, माता ! भने सपूर्ण  
विश्वास छे के, तमारी कृपाथी सधनु ठीक थये परतु तेमने आपणा तरङ्ग  
विश्वास जेसे आ निमित्त बुद्धिलब्धना जहाना छेठण आ हार ब्रह्मदत्तना  
नामथी अंकित करीने तेने ओक उमाभा राणी केरु ओक भाधुय साथे जेमनी  
पासे भोठलावे आ भाटे मे ते गह कावे हार आपने भोठलावेत छे आ प्रभाखु

स्वस्योत्तर देहि । ततो मयाऽपि तस्यै प्रतिलेखो दत्तः । तन्मध्ये चेदृशी  
गाथा लिखिता—

“ उचितत्वाद् वरधनुना, सुहृदोक्तो ब्रह्मनामापि ।

स्त्रीरत्न रत्नवती-मिच्छति, गोविन्द इव कमलाम् ॥ १॥ इति ॥

इदं वरधनुनोक्तं समारुप्य ब्रह्मदत्तोऽष्टष्टायामपि रत्नवत्यां परमानुराग-  
रञ्जितान्तःकरणोऽभूत् ।

अन्यदा नगरं वायदेशात्समागतो वरधनुरेवमवोचत्—हे कुमार ! एतन्नगर-  
स्वामिनोऽनुमत्या दीर्घनृपस्त्रिहारा अस्मान् गवेषयन्ति । नगरस्वामिना चास्मद्

पास बह्वं हार भेजा है । इस प्रकार समस्त वृत्तान्त कहकर उसने अन्तर्मे  
यह भी कहा कि जो गाथा हार के साथ आपके पास आई है उसका  
प्रत्युत्तर आपको देना चाहिये । अतः मैंने भी उसके प्रत्युत्तर रूपमें  
समाचार देकर उसमें यह गाथा अंकित कर दी है—

“ उचितत्वाद् वरधनुना, सुहृदोक्तो ब्रह्मनामापि ।

स्त्रीरत्न रत्नवती, मिच्छति गोविन्द इव कमलाम् ॥ ”

मित्र वरधनु द्वारा उचितरूप से कहा गया ब्रह्मदत्तकुमार रत्नवती  
स्त्रीरत्न को विष्णु जैसे लक्ष्मीजी को चाहते हैं वैसे चाहता है । इस  
प्रकार वरधनु द्वारा कथित इस समस्त वृत्तान्त को सुनकर ब्रह्मदत्तकुमार  
अदृष्ट भी रत्नवती में अनुरक्तचित्त हो गया ।

एक समय की बात है जब कि वरधनु नगर से बाहर जाकर वापिस  
आया तब उसने कहा कुमार ! इस नगर के राजा की अनुमति से दीर्घ-

सधनु वृत्तांत कड़ीने ओखे अतमा ओ पथु कछु के, वे गाथा डारनी साथे  
आपनी पासे आवेल छे ओना प्रत्युत्तर आपे आपवे। ओछे ओ आधी मे  
पथु ओना प्रत्युत्तररूपमा समाचार रूपे तेमा आ गाथा अंकित करेल छे—

“ उचितत्वाद् वरधनुना, सुहृदोक्तो ब्रह्मनामापि ।

स्त्री रत्न रत्नवती-मिच्छति गोविन्द इव कमलाम् ॥ ”

मित्र वरधनु द्वारा उचित रूपमा उछेवामा आओयु के ब्रह्मदत्तकुमार  
रत्नावती स्त्रीरत्नने ओवी रीते विष्णु लक्ष्मीने आछे छे ओख रीने आछे छे  
आ प्रमाछे वरधनु ओ कछेला सधनु वृत्तांतने साबणी रेने पोते ओखे पथु  
नथी ओवी रत्नवतीमा ब्रह्मदत्तकुमार अनुरक्त जनी गये।

ओउ समयनी बात छे के ओखरे वरधनु नगरनी जहार करीने पाछे  
आओये त्यारे तेछे आवीने कुमारने कछु के कुमार ! आ नगरनी

ग्रहणोपाय. कारितः । एतादृशी जनवार्ता सर्वत्र प्रसृता । अतो नात्र स्वेयमस्माभिः,  
सागरदत्त इमं वृत्तान्तमारुण्य तौ कुमारौ भूमिगृहे गोपितवान् । रात्रिरागता  
कुमारेण सागरदत्तो भणितः—श्रेष्ठिन् ! मां वरवन्तु चेत् स्थानादन्यत्र नय एतदा  
कुर्य सागरदत्तस्त्वौ नगराद् वह्निर्नीत्या प्रतिनिवृत्तः । ततस्तौ क्रियद् दूर गमना-  
नन्तर यक्षायतनवृत्ताधारिणी सप्रहरणरथसमिपस्थिता कुमारीमेका दृष्टवन्तौ ।  
साऽपि कुमारो दृष्ट्वा । सादर समुत्थाय कथितवती—चिरकालमतिक्रम्य भवन्तौ  
राजा के गुप्तचर अपन लोगों की गवेपणा कर रहे हैं । तथा यह भी सुनने  
में आया है कि राजा ने अपन लोगो को पकड़वाने का उपाय भी कर-  
वाया है । इसलिये अब यहा ठहरना अपन लोगो के लिये उचित प्रतीत  
नहीं होता है । जब यह समाचार सागरदत्त के कानों मे आया तब उसने  
इन दोनों को भूमिगृह के अन्दर छिपा दिया । रात्रि में कुमार ने सागर  
दत्त से कहा—श्रेष्ठिन् । अच्छा हो यदि आज हम दोनों को यहा से किसी  
अन्यत्र स्थान में पहुँचादे तो । सागरदत्त ने कुमार की बात मानकर  
उन दोनों को सुरक्षित अवस्था में नगर से बाहर पहुँचा दिया, और  
पहुँचाकर स्वयं घर वापिस लौट आया । ये लोग ज्यों ही कुछ दूर आगे  
चले ये कि इनकी दृष्टि मे एक यक्षायतन दिखलाई पडा । उसके पास  
एक वृक्ष था । उसके अधोभागमें एक कन्या बैठी हुई उनको नजर आई ।  
वहीं पर एक रथ रखा हुआ था, जो अनेक अस्त्र शस्त्रों से सुसज्जित था ।  
कुमारीने ज्यों ही इन दोनों कुमारों को देखा तो वह उठ कर खड़ी हो  
गई और बड़े आदर से उनसे कहने लगी । आप लोगो को यहा तक

समिति वर्धने दीर्घसंज्ञना शुभयश आर्द्धि आपणी शोधभोजन करी रखेले  
छे वणी ओतु पक्ष लक्ष्मणा मध्यु छे के, संज्ञाये आपणुने पकडवानी तैयारी  
पक्ष करी आपी छे आधी अर्द्धी शोकावु ते आपणु भाटे छितावड नथा  
आ समाचार न्यारे सागरदत्तने मज्जा तयारे तेणे ओ ननेने भूमिगृहनी  
अदर छुपावी दीधा रात्रीना समये कुमारे सागरदत्तने कहुं शे०७ । अमे  
ननेने केछि भीज स्थणे पछोयाडी दे तो धणु साइ छे सागरदत्ते कुमारनी  
वात मानीने ओ ननेने सुभइय नगरनी न्हार पछोयाडीने ते पोताने घेर  
पाठे इयो कुमार अने वरधनु ननेने नगर न्हार तीकणीने चालवा भाड्यु  
तेओ योडे इर याटना के ओमनी दृष्टिओ ओक यक्षालय देभायु ओनी पास  
ओक वृक्ष छतु ओ यक्षालयना आगमना लागमा ओक कन्या भेडेवी तेमनी  
दृष्टिओ पडी त्या ओक रथ पक्ष छतो ओ अनेक अस्त्रशस्त्री सुसज्जत छतो  
कुमारीओ आ ननेने जेया ओटवे छडीने एवी थर् गध अने भूष न आह

स्वस्योत्तर देहि । ततो मयाऽपि तस्यै प्रतिलेखो दत्तः । तन्मध्ये चेदृशी गाथा लिखिता—

“ उचितत्वाद् वरधनुना, सुहृदोक्तो ब्रह्मनामापि ।

स्त्रीरत्न रत्नवती-मिच्छति गोविन्द इव कमलाम् ॥ १॥ इति ॥

इदं वरधनुनोक्तं समाकर्ण्य ब्रह्मदत्तोऽष्टाष्टायामपि रत्नवत्या परमानुराग-  
रञ्जितान्तःकरणोऽभूत् ।

अन्यदा नगर बाह्यदेशात्समागतो वरधनुरेवमवोचत्—हे कुमार ! एतन्नगर-  
स्वामिनोऽनुमत्या दीर्घनृपकिङ्करा अस्मान् गवेषयन्ति । नगरस्वामिना चास्मद्

पास वह हार भेजा है । इस प्रकार समस्त वृत्तान्त कहकर उसने अन्तर्मे  
यह भी कहा कि जो गाथा हार के साथ आपके पास आई है उसका  
प्रत्युत्तर आपको देना चाहिये । अतः मैंने भी उसके प्रत्युत्तर रूपमें  
समाचार देकर उसमें यह गाथा अंकित कर दी है—

“ उचितत्वाद् वरधनुना, सुहृदोक्तो ब्रह्मनामापि ।

स्त्रीरत्न रत्नवती, मिच्छति गोविन्द इव कमलाम् ॥ ”

मित्र वरधनु द्वारा उचितरूप से कहा गया ब्रह्मदत्तकुमार रत्नवती  
स्त्रीरत्न को विष्णु जैसे लक्ष्मीजी को चाहते हैं वैसे चाहता है । इस  
प्रकार वरधनु द्वारा कथित इस समस्त वृत्तान्त को सुनकर ब्रह्मदत्तकुमार  
अदृष्ट भी रत्नवती में अनुरक्तचित्त हो गया ।

एक समय की बात है जब कि वरधनु नगर से बाहिर जाकर वापिस  
आया तब उसने कहा कुमार ! इस नगर के राजा की अनुमति से दीर्घ-

सधनु वृत्तांत कहीने को छोड़ अतमा ओ पक्ष कछु के, ओ गाथा डारनी साथे  
आपनी पासे आवेल छे ओना प्रत्युत्तर आपे आपवे। ओछे ओ आधी मे  
पक्ष ओना प्रत्युत्तरइपमा समाचार इपे तेमा आ गाथा अंकित करेल छे—

“ उचितत्वाद् वरधनुना, सुहृदोक्तो ब्रह्मनामापि ।

स्त्री रत्न रत्नवती-मिच्छति गोविन्द इव कमलाम् ॥ ”

मित्र वरधनु द्वारा उचित रूपमा उछेवामा आओयु के ब्रह्मदत्तकुमार  
रत्नवती स्त्रीरत्नने ओवी रीते विष्णु लक्ष्मीने आछे छे ओ ओ रीने आछे छे  
आ प्रमाणे वरधनुने ओछेवा सधना वृत्तांतने साबाणी रेने पोते ओयेव पक्ष  
नथी ओवी रत्नवतीमा ब्रह्मदत्तकुमार अनुरक्त भनी गये।

ओउ समयनी पात छे के ओपारे वरधनु नगरनी ओडार इरीने पाछे  
आओये त्यारे तेछे आपीने कुमारने कछु-डे कुमार ! आ नगरना ।

तदाऽहं जीवनपर्यन्तं ब्रह्मचर्यं पालयिष्यामीति । एकदा मम माता मां कथितवती-पुत्रि ! आजीव कौमार्यमाप्ताय स्वातु तव विचारो नितरामशोभनः, अतो विद्यावातानां श्रेष्ठिनो पुत्रेषु कमप्येकं प्रयित्वा कुरु पित्रोरानन्दम् । मातुरिदं वचनं मया न स्वीकृतम् । ततो माता मां कथितवती-यक्षमाराधय, स तवाभिलषितं सेत्स्यति । मातुः कथनानुसारेण यक्षाराधनतत्परा नियमप्रतादिकमाचरन्ती यक्षं तोषितवती । सन्तुष्टो यक्षो मां कथितवान्-वत्से ! भविष्यच्चक्रवर्तीं ब्रह्मदत्त-स्त्वं पतिर्भविष्यति । स प्रथमु नाम्ना स्वमित्रेण सहागमिष्यति । स त्वया समु-

कौमारव्रत ही-ब्रह्मचर्यव्रत का ही पालन क्यों न करू । माता को जब मेरी इस स्थिति का पता लगा तो उसने गुलाकर मुझ से कहा पुत्रि ! जीवन पर्यन्त कौमारव्रत को लेकर रहने का यह तेरा विचार मेरी दृष्टि में सुन्दर प्रतीत नहीं होता है । अतः प्रसिद्ध सेठ साहूकारों के किसी एक कुमार का अपने योग्य वर का अन्वेष्टण करके पिता को आनन्दित करो इसी में तेरी मलाई है । माता के इस प्रकार वचन सुनकर भी मैंने उनको मानने में अपनी समति नहीं दी । माताने जब यह देखा तो उसने पुनः मुझसे कहा कि यदि अभिलषित वर की प्राप्ति ही करना है तो इस निमित्त बेटी ! तू अब यक्ष की आराधना कर । तेरा परिश्रम अवश्य ही सफल होगा । अतः मैंने फिर माता के कहे अनुसार यक्षकी आराधना करना प्रारम्भ कर दिया । नियम, व्रत, आदि का खूब आचरण किया । इससे यक्ष मेरे ऊपर तुष्ट होकर उसने मुझ से कहा वत्से ! भविष्य चक्रवर्ती ब्रह्मदत्तकुमार ही तेरा पति होगा, वह अपने मित्र वरधनु

कौमार्यव्रत-ब्रह्मचर्यव्रत पालन कैसे न करे ? माताने भारी आ स्थितिनी प्रथम पड़ी तबसे तेले भने जोलावीने कहु, पुत्री । एवम पर्यंत कौमार्य-व्रतने धारण करीने रखवाने तारे विचार भारी दृष्टिसे अशोभन नहीं आथी प्रसिद्ध सेठ साहूकारोना केरि ओक कुमारने तारा पति तरीके स्वीकारीने पितानी चिता ओछी कर ओभा न तारी ललाई छे माताना आ प्रकारना पथन सामणीने हु तेनी साथे सङ्गमन न थछ माताओ न्यारे ओ नष्टयु तारे तेले भने कहु के, ओ धृष्टि प्रभावे वरनी प्राप्ति करवी डोय तो तु यक्षनी आराधना कर तारे परिश्रम अवश्य सङ्ग थथे, आथी मे माताना कडेवा अनुसार यक्षनी आराधना करवा भाडी नियम, व्रत वगेरेनु आचरण कथुं आथी यक्ष मारा उपर प्रसन्न थया अने तेमले भने कहु वत्से ! भविष्यना चक्रवर्ती कुमार ब्रह्मदत्त तारा पति थथे ते पिताना मित्र वरधनुकुमार साथे

સમાગતો । તસ્યા इत्य उचः श्रुत्या कुमारः साश्चर्यं प्राह—भद्रे कौ आराम् ! सा प्राह—भवान् मम स्वामी ब्रह्मदत्तः, अयं हि वरधनुस्तमित्रम् । कुमारेणोक्तम्—कुतस्त्वयाऽस्मत्परिचयः समुपलब्धः । सा प्राह—कुमार ! इह नगर्यामस्ति धनप्रवरो नाम त्रेष्टि, तस्य च भार्या धनसचया नाम । अहं च तयोस्तनुजाऽष्टभ्रातृणामनुजा रत्नवती नाम्नी पित्रोः परमप्रमोददायिनी क्रमेण यौवनमारुह । यौवनावस्था प्राप्ता मा दृष्ट्वा पितरो मम विवाहार्थं रान्वेषणाय प्रयत्नं कृतवन्तौ, परन्तु कोऽपि परो ममानुकूलो न मिलितः । मया निर्धारितम्—यदि ममानुकूलं पतिर्न मिलिष्यति

आने में बहुत देर लगी । मैं तो ऊँची की आपकी प्रतीक्षा में बैठी हुई हूँ । कुमारी के इस प्रकार वचन सुनकर कुमार के आश्चर्य का ठिकाना नहीं रहा वह सहसा बोला—जानती भी हो कि हम लोग कौन हैं ? कन्याने कहा कि हा जानती हूँ एक आप तो ब्रह्मदत्तकुमार हैं, और दूसरे ये आपके साथी वरधनुकुमार हैं । कुमार ने पुनः कहा भद्रे ! तुझे हम लोगों का यह परिचय कैसे प्राप्त हुआ । कुमारी ने कहा—सुनो इस नगरी में धनप्रवर नामका एक सेठ रहता है । उसकी पत्नीका नाम धनसचया है । उनकी मैं पुत्री हूँ । मेरा नाम रत्नवती है । मेरे आठ भाई हैं । जब माता पिता को सुखदायिनी में बाल्यावस्थासे यौवन अवस्था में पहुँची तो उनको मेरे विवाह की चिन्ता होने से बरकी खोज होने लगी । परन्तु मेरे योग्य वर उनको नहीं मिला । मैंने तब निश्चय किया—कि प्रयत्न करने पर भी यदि मेरे योग्य वर प्राप्त नहीं होता है तो मैं आजीवन

રથી તેમને કહેવા લાગી કે, આપ લોકોને અહીં સુધી આવવામા ખૂબ સમય લાગ્યો હું તો ક્યારનીએ આપની શહ બેઠને બેઠી છું કુમારીના આવા વચન સાંભળીને કુમારના આશ્ચર્યના પાર ન રહ્યો તે સહસા બોલી ઉઠ્યો બાણો છે કે, અમે કોણ છીએ ? કન્યાએ કહ્યું કે, હા ! બાણું છું એક આપ બ્રહ્મદત્તકુમાર છો અને બીજા આ આપના સાથીદાર વરધનુકુમાર છે, કુમારે ફરી કહ્યું, ભદ્રે તમને અમારો પરિચય કઈ રીતે મળી શક્યો ? કુમારીએ કહ્યું, સાંભળો ! આ ગામમા ધનપ્રવર નામે એક શેઠ રહે છે એની પત્નીનું નામ ધનસચયા છે, તેની હું પુત્રી છું, મારું નામ રત્નવતી છે, મારે આઠ ભાઈ છે માતાપિતાને સુખ આપનાર એવી હું બાલ્યાવસ્થા વટાવીને યૌવન અવસ્થામા પહોંચી ત્યારે તેમને મારા વિવાહની ચિન્તા થવાથી વરની શોધ કરવા લાગ્યા પરંતુ મારા યોગ્ય વર તેમને ન મળ્યો આથી મેં નિશ્ચય કર્યો કે, પ્રયત્ન કરવા છતાં પણ જો મારા લાયક વર મળતો નથી તો હું

तदाऽहं जीवनपर्यन्तं ब्रह्मचर्यं पालयिष्यामीति । एकदा मम माता मा कथित-  
वती-पुत्रि ! आजीव कौमार्यमाध्याय स्वातु तव विचारो नितरामशोभनः, अतो  
निष्कयातानां त्रेष्टिनो पुत्रेषु क्रमप्येकं वरयित्वा कुरु पित्रोरानन्दम् । मातुरिदं  
वचनं मया न स्वीकृतम् । ततो माता मां कथितवती-यक्षमाराधय, स त्वामिल-  
पितुं सेत्स्यति । मातुः कृपानुसारेण यक्षाराधनतत्परा नियमप्रतादिकमाचरन्ती  
यक्षं तोषितवती । सन्तुष्टो यक्षो मां कथितवान्-वत्से ! भविष्यच्चक्रवर्ती ब्रह्मदत्त-  
स्तव पतिर्भविष्यति । स परधनु नाम्ना स्वमित्रेण सहागमिष्यति । स त्वया समु-

कौमारव्रत ही-ब्रह्मचर्यव्रत का ही पालन क्यों न करू । माता को जब  
मेरी इस स्थिति का पता लगा तो उसने गुलाबर मुझ से कहा पुत्रि !  
जीवन पर्यन्त कौमारव्रत को लेकर रहने का यह तेरा विचार मेरी दृष्टि  
में सुन्दर प्रतीत नहीं होता है । अतः प्रसिद्ध सेठ साहूकारों के किसी  
एक कुमार का अपने योग्य वर का अन्वेषण करके पिता को आनन्दित  
करो इसी में तेरी मलाई है । माता के इस प्रकार वचन सुनकर भी मैंने  
उनको मानने में अपनी समति नहीं दी । माताने जब यह देखा तो उसने  
पुनः मुझसे कहा कि यदि अभिलषित वर की प्राप्ति ही करना है तो  
इस निमित्त वेदी ! तू अब यक्ष की आराधना कर । तेरा परिश्रम अवश्य  
ही सफल होगा । अतः मैंने फिर माता के कहे अनुसार यक्ष की आरा-  
धना करना प्रारम्भ कर दिया । नियम, व्रत, आदि का खूब आचरण  
किया । इससे यक्ष मेरे ऊपर तुष्ट होकर उसने मुझ से कहा वत्से ।  
भविष्य चक्रवर्ती ब्रह्मदत्तकुमार ही तेरा पति होगा, वह अपने मित्र वरधनु

कौमार्यव्रतनु-ब्रह्मचर्यव्रतनु पालन केम न करे ? माताने भारी आ स्थितिनी  
अपर पडी त्यारे तेले भने ओलावीने उल्लु, पुत्री । एवम पर्यंत कौमार्य-  
व्रतने धारण करीने रखेवाने तारे विचार भारी दीष्टजे अदोपर नथी आथी  
प्रसिद्ध शेठ ग्राहकारेना केध ओक कुमारने तारा पति तरीके स्वीकारीने पितानी  
थिता ओछी कर ओमा न तारी ललाई छे माताना आ प्रकारना वचन  
सामणीने हु तेनी साथे सडमत न थध माताजे न्यारे जे नष्टु त्यारे  
तेले भने कहु के, जे धच्छा प्रभाजे वरनी प्राप्ती करवी डोय तो तु यक्षनी  
आराधना कर तारे परिश्रम अवश्य सङ्ग थथे, आथी जे माताना कडेवा  
अनुसार यक्षनी आराधना करवा भाडी नियम, नत वगेरेनु आचरण कथुं  
आथी यक्ष भारा उपर प्रसन्न थया अने तेमजे भने कहु वत्से । भविष्यना  
चक्रवर्ती कुमार ब्रह्मदत्त तारा पति थथे ते पोताना मित्र वरधनुकुमार साथे

પક્ષયઃ । તતઃ પર મયા હારપ્રેપણાદિકઃ કૃતમ્, તત્સર્વં તુ મનરગનમેવ । તદ્વા-  
ક્યમાકર્ણ્ય કુમારોસ્ત્યન્તાનુરક્તચિત્તઃ સુમધુરવચસા તામાભાષ્ય તયા સહ સમિત્રો  
રથમારુઢઃ । કુમારસ્તા પ્રોક્તગાન્-ભદ્રે ! इतः क्व गन्तव्यमस्माभिः । सा माह-  
अस्ति मगधदेशे शिवपुरी नगर्या मम पितुर्लघुभ्राता धनसार्थवाहो नाम श्रेष्ठी ।  
स ज्ञातसकलवृत्तान्तो युययो मम च स्वसन्निधे समागमन श्रेयस्कर मस्यते । अतो  
मम मते तत्रैव गन्तुम्वचितम् । पश्चाद्यथा युययोरिच्छा । तस्या वचनमाकर्ण्य

કુમાર કે સાથ આવેગા । इसका तुम ध्यान रखना । इस प्रकार कह-  
कर रत्नवती ने पुनः यह कहा-कि मैं ने फिर यक्ष के कहने के बाद क्या  
किया सो सब आपको विदित ही है-अर्थात् उसके बाद फिर मैं ने आपके  
पास हार आदि भेजा सो यह बात सब आपको मालूम ही है । रत्नवतीके  
इस प्रकार वचन सुनकर कुमार के चित्त में अधिक प्रसन्नता हुई । 'रत्न  
वती का मुझ पर निष्कपट स्नेह है' ऐसा जानकर कुमारने उस पर  
अत्यन्त विमुग्ध होकर उसको बधुर वचनों द्वारा वैयं यथाया पश्चात्  
मित्र को साथमें लेकर उसीके साथ रथ पर बैठ गया । कुमार ने रत्न-  
वती से कहा भद्रे ! यह तो बताओ अब यहां से कहाँ चलना है । रत्न-  
वती ने कहा सुनो, मगध देशान्तर्गत एक शिवपुरी नामकी नगरी है वहा  
मेरे पिता के लघुभ्राता जिनका नाम धनसार्थवाह है रहते हैं । जब उनको  
यह मालूम पड़ेगा कि रत्नवती ब्रह्मदत्त मित्र सहित यहाँ आ रहे हैं, तो  
उनको इस खबर से बड़ा आनंद होगा । इसलिये सब से पहिले अपनको  
वहीं पर चलना चाहिये । फिर आप की जैसी इच्छा हो सो ठीक । रत्नवती

અહીં આવશે એ વાત તુ લક્ષ્મણ રાખજે આમ કહીને રત્નવતીએ ફરી કહ્યું,  
યક્ષના કહેવા પછી મેં શું શું કયું તે સઘળું આપની બાણુમા જ છે અર્થાત્  
પછી મેં આપની પાસે હાર વગેરે મોકલેલ એ સઘળી વાત આપે બાણી જ  
છે રત્નવતીની આ પ્રકારની વાત સાંભળીને કુમારના ચિત્તમાં ખૂબ પ્રસન્નતા  
થઈ “ રત્નવતીનો મારા ઉપર નિષ્કપટ સ્નેહ છે ” એવું બાણીને કુમાર તેના  
તરફ સ્નેહથી આકર્ષાયો અને મધુર વચનોથી તેને સાત્ત્વન આપ્યું પછી મિત્રને  
સાથે લઈ તેની સાથે રથ ઉપર બેસી ગયો અને રત્નવતીને કહ્યું, ભદ્રે ! એ  
તો બતાવો કે હવે અહીંથી કયા જગુ છે ? રત્નવતીએ કહ્યું સાંભળો ! મગધ  
દેશમાં શિવપુરી નામની નગરી છે ત્યાં મારા પિતાના નાનાભાઈ જેમનું નામ  
ધનસાર્થવાહ છે, તે રહે છે જ્યારે તેને એ બખર પડશે કે રત્નવતી, બ્રહ્મદત્ત  
અને તેમના મિત્ર સાથે અહીં આવી રહી છે ત્યારે તેમને ખૂબ આનંદ થશે  
આથી સહુથી પહેલાં આપણે ત્યાં જઈએ પછી જેવી આપની ઇચ્છા રત્નવતીના



कुमारो मगधामिमुख गन्तुमिच्छितवान् । वरधनुः सारथिभूत्याऽश्वान् प्रेरितवान् ।  
ग्रामानुग्राम गच्छन्तस्ते वत्सदेशनिर्गताः ।

अन्यदा ते गिरिगुहाटव्या समागताः । तत्र कण्टकुरुण्टकाभिधानौ द्वौ  
चोरसेनापती पुरुषद्वय रक्षितरथस्थ स्त्रीरत्न सप्रेक्ष्य तदपहर्तुमनसौ स्वानुचरैः  
सह समायाता । कुमारोऽपि स्वहस्तलाघव प्रदर्शयन् शरैश्चोरान् जर्जरितान् कृत-  
वान् । कुमारमाणजर्जरितगानाश्चोरा इतस्ततः पलायिताः । वरधनुनोक्तम्—

के ऐसे वचन सुनकर कुमार ने मगध की ओर जाना ही उचित  
समझा । अतः वह उसी ओर चल दिया । सारथिका काम वरधनुने  
किया । रथ अपनी तेज गतिसे चलने लगा । क्रमशः चलते २ ये लोग  
वत्सदेशकी सीमा से बहुत दूर तक निकल गये ।

इस प्रकार चलते २ रास्ते में इनका गिरिगुहा नामकी एक अटवी  
मिली । उसमें कण्टक और उरुण्टक नाम के दो चोर सेनापति रहते थे ।  
उन्होंने ज्यों ही दो पुरुषों से सुरक्षित स्त्रीरत्न रत्नवतीको रथ में  
बैठी हुई देखी तो उन्होंने विचार किया कि इस स्त्रीरत्नके लूटनेसे  
हमको बहुत धन प्राप्त होगा । अतः वे दोनों अपने २ अनुचरोके साथ  
रथकी ओर बढ़ने लगे । कुमारने ज्यों ही इस परिस्थिति को देखा तो  
उसने शीघ्र ही अपने हाथोंकी कुशलता प्रदर्शित करते हुए बाणों से  
चोरों को जर्जरित कर दिया । कुमार के छोड़े गये बाणों द्वारा जर्जरित  
होकर वे चोर न मालूम बहासे कहा चले गये पता ही नहीं पड़ा । वरधनुने

वचन साधुजीने कुमारें मगध तरङ्ग जवातु छविन मान्यु आथी तेजो ओ  
तरङ्ग आध्या सारथीनु काम वरधनुओ कथुं रथ तेज गतिथी आधवा लाग्ये।  
आधता आधता ओ लोके। वत्सदेशनी सीमा ओणजीने आगण नीकणी गया

आ रीते आधता आधता तेजो गिरिगुहा नामनी ओके अटवीमा आवी  
पडोआया, ओ अटवीमा उटके अने सुकटके नामना ओ चोर सेनापति रडेता  
हत। तेमछे न्यारे ओ पुरुषथी सुरक्षित स्त्रीरत्न रत्नवतीने रथमा भेडेली नेध,  
तो ओमछे विचार कथीं के, आ स्त्रीने लूटवाथी अमने धलु धन प्राप्त थये,  
आथी ते अन्ने पोत पोताना भाषुसे। साथे रथनी तरङ्ग आववा लाग्या। कुमारें  
परिस्थितिने समझ जध तेछे ओज वअते पोताना हाथनी कुशलता भतावता  
आछोथी चोरेने जजरीत अनावी दीधा। कुमारछा आछोथी जजरीत अनेवा  
ओ चोरे। त्याथी नासी छूट्या। ते कया अदृश्य अनी गया। ते समझ्यु नडी  
वरधनुओ न्यारे मार्ग स पूछुपछे निर्णय जेथे। त्यारे कुमारने कथुं के, आप

कुमार ! युवा श्रान्तौ । अतः क्रियत्कालावधि रथे विश्राम कुरुतम् । वरधनोर्वचनं निश्चम्य कुमारो रथे प्रसुप्तः । मार्गे पर्यतीय नदी समायाता । तुरङ्गमाः श्रमखिन्ना अग्रे न चलन्ति । प्रतिबुद्धः कुमारोऽन्धान श्रमखिन्नान् पश्यति, रथाग्रे च वरधनु न पश्यति । जलमानेतु ररधनुर्गतो भविष्यतीति विचिन्त्य त प्रतीक्षमाणः क्रिय-त्कालावधि कुमारस्तत्र स्थितः । पर वरधनुर्नागतः । कुमारश्चिन्तयति—नागतो वरधनु रधुनाऽपि, न जाने क्व गतः ? एव चिन्तयन् कुमार इतस्ततो त्रिलोकयति, तावत्पश्यति रथाग्रभाग रुधिरावलिप्तम् । व्यापादितो वरधनुरिति मन्वानः,

जब मार्ग बिलकुल निर्विघ्न—विघ्नरहित देखा तब कुमारसे कहा आप लोग थक गये होंगे अतः कुछ समयतक इसी रथ में विश्राम करे। वरधनुके वचन को सुनकर कुमार रथ में ही सो गया। चलते २ मार्ग में एक पहाड़ी नदी मिली। घोड़े चलते २ थक चुके थे अतः उस नदीको पार करने में वे असमर्थ हो चुके थे। इतने में कुमार भी जग पड़े तो उन्होंने ने सिर्फ रथमें थके हुए घोड़ों को ही देखा वरधनुको नहीं देखा। वरधनु को नहीं देखकर कुमारने विचार किया कि शायद वह पानी लेनेके लिये गया होगा, अतः उसकी प्रतीक्षा में उन्होंने कुछ समय तक रथको वही पर रोक रखा। जब यह देखा कि वरधनु अभीतक भी पीछा नहीं लौटा है, तब कुमार ने विचार किया वरधनु अभीतक वापिस नहीं आया है इसका क्या कारण है। वह कहीं गया होगा। इस प्रकार अनिष्टकी आशका से आकुलित होकर कुमारने इधर उधर ज्यों ही दृष्टि फैलाई तो रथ के अग्र भाग उनकी दृष्टि में रुधिर से भरा हुआ दिख-लाई दिया, रुधिरसे भरे हुए रथ के अग्र भाग को देखते ही कुमार ने

थाड़ी गया डूँधो आधी थोड़ा वषत आ रथमा विश्राम करो वरधनुना वचन साबणी कुमार रथमा सुध गया आलता आलता भागमा ओक पहाड़ी नदी आवी घोडाओ पशु आलता थाड़ी गया डूँधो आधी ओ नहीने पार करवानी तेमनामा शक्ति न डूँती आ वषते कुमार जागी गया त्तारे तेछे द्रुत रथना थाकेला घोडाओने जेथा वरधनु न देखाये। वरधनुने न जेता कुमारे विचार क्यो के, क्हाय ते पाव्णी लेवा गया डूँधो आधी तेमछे तेनी राड जेधने थोडा वषत रथने त्या रोडी राख्यो ज्तारे वरधनु न आव्यो। त्तारे कुमारे विचार क्यो के, वरधनु डूँधु सुधी पाछे केम न आव्यो ? जेनु शुं कारवु डूँधे ? ते क्या जये। डूँधे ? आ प्रकारे अनिष्टनी आश काथी आकुण आकुण जनीने कुमारे आवुमानु दृष्टि देखी तो रथना अग्रभागने बोहीथी भरेला जेथे रूधिरथी भरेला रथना आगला लागने जेता न कुमारे विचार क्यो के, नि

“हा प्रियमुहू ! मा परित्यज्य-क्व गतः ? परिष्वजस्य मा मलयशीतलेन बाहुयुगलेन ! हे विपद्ग्रन्थो ! त्वत्सदृशमुहूदं स्वोपलप्स्ये ? अरे रे ! निर्घृण ! अन्तरु ! मम हृदय छिन्दता त्वया क्व न मम प्राणा उपहृताः ” । एव विलपन् कुमारो मूर्च्छां गतः ।

कुमार्या उपचारणलज्जचैतन्यः कुमारः पुनरपि विलपन् भृशं रोदिति । कुमारस्येमा दशमवलोक्य रत्नवती सान्त्वचनैः, कुमारस्माश्वासितवती । कुमारस्तामुवाच—रत्नवति ! न ज्ञायते वरधनुर्मृतो जीवन् वाऽस्तीति । अतोऽहं तम-

विचार किया कि निश्चय से किसी दुष्टने वरधनु को मार दिया है । वस अब क्या था—लगे वे हृदय रोने हा प्रिय मित्र ! तुम मुझे अकेला इस वन में छोड़कर कहा चले गये हो । अरे कुछ तो खबर दो चन्दन जैसे शीतल बाहु युगलसे आकर मुझ से मिलो । हे विपत्त में सहाय करने वाले ! तेरे जैसा सखा अब मुझे कहाँ मिलेगा ! अरे ओ करालकाल ! निर्दय होकर जय तूने मेरे इस हृदय को हरण किया तो उसके पहिले तूने मुझे ही क्यों नहीं मार डाला । इस प्रकार विलाप करते २ कुमारको मूर्छा आ गई ।

पतिको मूर्छित देखकर कुमारी ने अनेक उपचारों से कुमार की मूर्छा दूर की । ज्यों ही कुमार स्वस्थ हुआ तो वह फिर से विलाप करने लगा । विलाप करते २ वह खूब रोया भी । कुमार की इस तरह दयनीय दशा देखकर कुमारीने उसका सान्त्वनाप्रद वचनों द्वारा धैर्य बधाया । कुमारने रत्नवतीसे कहा—रत्नवति ! जय पता ही नहीं पड़ता है कि

हुष्टे वरधनुने भारी नाभ्यो छे 'आ विचार्य तेन हृदय वराध आभ्यु अने ते रोवा लाग्यो । प्रिय मित्र ! तु मने आ वनभा ओकेवो छोडीने क्या आट्यो गये । काधक तो भ्रमर आयो बदन जेवा शीतल भाहु युगलथी आवीने मने भजो । विपत्तभा सहाय उरवावाणा छे मित्र ! तारा जेवो मित्र हुवे मने क्याथी भजथे ? अरे ओ करालकाण ? निर्दय जनीने न्यारे ते भारा आ हृदयनु छरथु कथुं तो ओना पडेला ते मने ज केम न भारी नाभ्यो ? आ प्रकारने विलाप करता करता कुमारने मूर्छा आवी गर्ध

कुमारने ओडोश थयेव जल्लीने रत्नवतीओ अनेक उपचारोथी तेनी मूर्छा इर उरी न्यारे कुमार स्वस्थ जन्थे तो ते इरीथी विलाप करवा लाग्यो । विलाप करता करता ते धुस्के धुस्के रोवा लाग्यो । कुमारनी आ प्रकारनी दयाजनक स्थिति जेधने रत्नवतीओ तेने सान्त्वन आपता शब्दोथी धीरज आपी कुमारने रत्नवतीने कथु, रत्नवती ! न्यारे भ्रमर ज नथी पडती के वरधनु लुपित छे के, भरी

कुमार ! युवा भ्रान्तौ । जतः क्रियत्कालावधि रथे विश्रामं कुरुतम् । वरधनोर्वचनं निश्चयं कुमारो रथे प्रसुप्तः । मार्गे पर्यतीयं नदीं समायाता । तुरङ्गमाः श्रमस्त्रिणा अग्रे न चलन्ति । प्रतिबुद्धः कुमारोऽध्वान् श्रमस्त्रिणान् पश्यति, रथाग्रे च वरधनुं न पश्यति । जल्मानेतुं रधनुर्गतो भविष्यतीति विचिन्त्य तं प्रतीक्षमाणः क्रियत्कालावधि कुमारस्तत्र स्थितः । परं वरधनुर्नागतः । कुमारश्चिन्तयति—नागतो वरधनु रधुनाऽपि, न जाने क्व गतः ? एव चिन्तयन् कुमार इतस्ततो त्रिलोकयति, तावत्पश्यति रथाग्रभागं रुधिरानलितम् । व्यापादितो वरधनुरिति मन्यानः,

जब मार्ग बिलकुल निर्विघ्न-विघ्नरहित देखा तब कुमारसे कहा आप लोग थक गये होंगे अतः कुछ समयतक इसी रथमें विश्राम करें। वरधनुके वचनको सुनकर कुमार रथ में ही सो गया। चलते २ मार्ग में एक पहाड़ी नदी मिली। घोड़े चलते २ एक चुके थे अतः उस नदीको पार करने में वे असमर्थ हो चुके थे। इतने में कुमार भी जग पड़े तो उन्होंने ने सिर्फ रथमें बसे हुए घोड़ों को ही देखा वरधनुको नहीं देखा। वरधनु को नहीं देखकर कुमारने विचार किया कि शायद वह पानी छेनेके लिये गया होगा, अतः उसकी प्रतीक्षा में उन्होंने कुछ समय तक रथको वहीं पर रोक रखा। जब यह देखा कि वरधनु अभीतक भी पीछा नहीं लौटा है, तब कुमार ने विचार किया वरधनु अभीतक वापिस नहीं आया है इसका क्या कारण है। वह कहीं गया होगा। इस प्रकार अनिष्टकी आशका से आकुलित होकर कुमारने इधर उधर ज्यों ही दृष्टिफैलाई तो रथ के अग्रभाग उनकी दृष्टि में रुधिर से भरा हुआ दिखलाई दिया, रुधिरसे भरे हुए रथ के अग्र भाग को देखते ही कुमार ने

धाड़ी गया हथो आथी थोडा वभत आ रथमा विश्राम करे वरधनुता वचन सालणी कुमार रथमा सुध गया आवता आवता भागभा अके पहाडी नदी आवी थोडाअो पबु आवता धाडी गया हता आथी अे नदीने पार करवानी तेमनामा शक्ति न हुती आ वभते कुमार लग्गी गया त्पारे तेखे द्रुत रथना थोडेला थोडाअोने जेया वरधनु न देखाथे वरधनुने न जेता कुमारे विचार कर्यो के, कदाय ते पाव्णी देवा गया हथे आथी तेमखे तेनी राड जेधने थोडा वभत रथने त्या रोडी राख्ये ज्यारे वरधनु न आव्यो त्पारे कुमारे विचार कर्यो के, वरधनु हन्नु सुधी पाछे केम न आव्यो ? जेनु शु कारबु हथे ? ते क्या गथे हथे ? आ प्रकारे अनिष्ठनी आश काथी आकुण व्याकुण जनीने कुमारे आव्णुमाव्णु दृष्टि देखी तो रथना अग्रभागने बोहीथी भरेला जेया रुधिरथी भरेला रचना आवला लागने जेता अ कुमारे विचार कर्यो के,

वल्गुवचनैः कुमार सम्मान्य ससत्कृति स्पृष्टमानीतवान् । तत्कृते च सर्वा सुव्य-  
वस्था कृतवान् कुमार खिन्नमानस दृष्ट्वा ग्रामाधिपतिर्वदति-कुमार ! त्वं खिन्न इव  
लक्ष्यसे, तत्कारण उक्तव्य चेद् भवेत्, तदा मह्यमपि निवेद्यताम् ? कुमारः प्राह-  
मम भ्राता चौरैः सह कलह कुर्वन् न जाने क्व गतः ? कामवस्था प्राप्तः ? तच्चि-  
न्तयाऽह समाकुलितोऽस्मि ? अतो विचारये तमन्वेष्टुम् । ग्रामाधिपेनोक्तम्-अल

व्यक्ति होना चाहिये। ऐसे अच्छे विशिष्ट व्यक्ति इस ग्राम में आवे यह  
ग्राम का सौभाग्य है, अतः ग्रामाधिपतिके नाते मेरा कर्तव्य है कि मैं  
इसका उचित सत्कार करूँ । ऐसा सोच समझ कर उसने उसी समय  
सन्मान-सूचक शब्दों द्वारा कुमारका वहीं पर सत्कार किया पश्चात्  
वह उसको अपने घर पर ले गया । घर पर कुमार की सब प्रकार की  
उसने योग्य व्यवस्था कर दी । जब उसने कुमार को चिन्तित चित्त देखा  
तो बोला कुमार ! तुम हमको खेदखिन्न क्यों मतीत होते हो-यदि प्रकट  
करने योग्य कारण हो तो आप अवश्य बतलावें । कुमारने ग्रामाधि-  
पतिके वचन सुनकर कहा कि मेरा भाई चौरों का साम्हना करता हुआ  
न मल्लाम कहाँ चला गया है । हमको उसकी अभी तक कोई खबर नहीं  
मिली है । पता नहीं क्या उसकी अवस्था हो रही होगी, बस इसी  
चिन्ता की वजह से मैं आकुलित हो रहा हूँ । विचार है कि उसका पता  
लगाऊँ । कुमारके इस दारुण कथन को सुनकर ग्रामाधिपति ने कहा कि

એ કહી આપે છે કે, એ કેઇ અસાધારણ વ્યક્તિ હોવી નેઇએ આવી  
અસાધારણ વ્યક્તિ અહિં આવે એ ગામનું સૌભાગ્ય છે આથી ગ્રામાધિપતિ  
તરીકેનું માફ એ કર્તવ્ય છે કે, હું તેમનું સન્માન કરૂં આવું વિચારીને તેણે એ  
વખતે આદરપૂર્વક સન્માન સૂચક શબ્દોથી તેણે એજ સ્થળે કુમારનું સ્વાગત કર્યું  
પછી તે તેને પોતાને ત્યાં લઈ ગયો પોતાને ત્યાં લઈ જઈ તેણે કુમારની  
યોગ્ય વ્યવસ્થા કરી આપી બ્યારે તેણે કુમારના ચહેરા ઉપરની ચિંતા નેઇ  
ત્યારેતે બોલ્યો કે, કુમાર ! તમે ચિંતાતુર કેમ દેખાઓ છો ? એ કહી શકાય તેવું  
હોય તો તેનું કારણ આપ મને જરૂર બતાવો કુમારે ગ્રામાધિપતિનું વચન સાંભળી  
કહ્યું કે, મારો લાઈ ચારોનો સામનો કરતા કરતા ન માલુમ કયા ગયો તેનો  
હજી સુધી ઝાઈ પતો મળ્યો નથી ખબર નથી કે, તેની ત્યાં શું સ્થિતિ બની હશે ?  
આજ એક માત્ર મારી ચિંતાનું કારણ છે મારી ઇચ્છા તેની શોધખોળ માટે જવાની  
છે કુમારના આ હુ ખજનક વચન સાંભળીને ગ્રામાધિપતિએ કહ્યું, આપ આ

ન્વેષયિતુ ગચ્છામિ । સાઞ્ઞવીત - આર્યપુત્ર ! નાયમત્સરો વરુનોરન્વેષણસ્ય, યતોઽહમેઠાકિની, ચૌરશ્વાપદાદિ સકુલિત ચેદમરણ્યમ્ । પરિમ્લાનકુશકણ્ઠકૈરનુ-  
મીયતે યન્નિરુદ્ધ એવ ગ્રામોઽસ્તિ । યતસ્તત્ર મા નય । અનન્તર વરધનુમન્વેષય ।  
રત્નવત્યા યુક્તિમદ્વચનમારુણ્યં કુમારસ્તામાદાય મગધદેશસીમાસથિતે ક્ષિતિપુરે  
ગ્રામે સમાગતઃ । તસ્મિન્ ગ્રામે પ્રવિશન્ કુમારઃ સમામધ્યસ્થિતેન ક્ષિતિપતિ નામ્ના  
ગ્રામાધિપતિના દૃષ્ટઃ । કુમાર દૃષ્ટ્વા સ ચિન્તયતિ-નાય સાધારણો મનુષ્યઃ । એત-  
દાકૃતિરેવાસ્યાઽસાધારણત્વ પ્રકટયતિ, અતો મયા સત્કાર્યોઽયમ્ । ઇતિ વિચાર્ય

વરધનુ જીવિત હૈ અથવા મર ગયા હૈ । તય તો મૈ उसकी खोज करू  
ऐसा मेरा कर्तव्य मुझे प्रेरित करता है । अतः मॆं उसकी गवेषणा करने  
के लिये जाता हू । कुमार की बात सुनकर रत्नवती ने कहा आर्यपुत्र !  
यह अवसर वरधनुकी खोज करने का नहीं है, क्योंकि कि मैं अकेली हू  
तथा यह वन भी चौर एवं श्वापदादि हिंसक प्राणीयोंसे भरा हुआ है ।  
परिम्लान कुशकटक आदिसे यह अनुमान होता है कि ग्राम अब पास ही है ।  
इसलिये मुझे ग्राममे सुरक्षित स्थान पर रखकर फिर आप वरधनुकी  
खोज करें तो ठीक है । रत्नवती के इस प्रकार युक्तियुक्त वचन सुनकर  
कुमार सब से पहिले उसको लेकर क्षितिपुर ग्राम मे आया । यह ग्राम  
मगध देश की सीमातट पर बसा हुआ था । कुमार जब उस ग्राम में  
प्रवेश कर रहा था तब अनेक मनुष्योंके बीच स्थित ग्रामाधिपतिने  
जिसका नाम क्षितिपति था, उस कुमार को प्रवेश करते हुए देख लिया ।  
अतः देखकर उसने विचार किया कि यह कोई साधारण पुरुष ज्ञात नहीं  
होता है । आकृति ही इस बात को कह रही है कि यह कोई असाधारण

ગથેલ છે, ત્યારે મને માફ કર્તવ્ય એ કહે છે કે હું તેની શોધમા નીકળી  
પડું આથી હું તેની શોધ કરવા માટે જાઉં છું કુમારની વાત સાંભળી  
રત્નવતીએ કહ્યું, આર્યપુત્ર ! આ અવસર વરધનુની શોધ કરવાનો નથી, કારણ  
કે હું એકલી છું અને આ વન પણ ચોર તેમજ હિંસક પ્રાણીઓથી ભરેલું  
છે પગલાઓ અને ઘાસ, કાટા વગેરેથી એવું અનુમાન બધાય છે કે નજીકમા  
કોઈ ગામ હોયુ જોઈ એ આથી મને સુરક્ષિતપણે ગામમા રાખીને પછી આપ  
વરધનુની શોધ કરે એ ઠીક છે

રત્નવતીનુ આ પ્રમાણે વચન સાંભળીને કુમાર તેને લઈને ક્ષિતિપુર  
ગામમા પહોંચ્યો કુમાર ત્યારે તે ગામમા પ્રવેશ કરી રહ્યો હતો ત્યારે અંક  
મનુષ્યોની વચ્ચે ઉભેલા ક્ષિતપતિ નામના ગામના અધિપતિએ કુમારને જોયો  
આથી તેણે વિચાર કર્યો કે, આ આવનાર કોઈ સાધારણ પ્રજા નથી આકૃતિજ

વલ્લુવચ્ચૈઃ કુમાર સમ્માન્ય સસત્કૃતિ સ્પૃહમાનીતવાન્ । તત્કૃતે ચ સર્ગા સુવ્ય  
વસ્થા કૃતવાન્ કુમાર સ્તિન્નમાનસ દૃષ્ટ્વા ગ્રામાધિપતિર્વદતિ-કુમાર ! ત્વં સ્તિન્ન ઇવ  
લક્ષ્યસે, તત્કારણ યત્કવ્ય ચેદ્ ભવેત્, તદા મહ્યમપિ નિવેદ્યતામ્ ? કુમારઃ પ્રાહ-  
મમ ભ્રાતા ચૌરૈઃ સહ કલહ કુર્વન્ ન જાને ઋવ ગતઃ ? કામવસ્થા પ્રાપ્તઃ ? તચ્ચિ-  
ન્તયાઽહ સમાકુલિતોઽસ્મિ ? અતો વિચારયે તમન્વેષ્ટુમ્ । ગ્રામાધિપેનોક્તમ્-અલ

વ્યાક્રિત્તિ હોના ચાહિયે । એસે અચ્છે વિશિષ્ટ વ્યક્તિ હસ ગ્રામ મેં આવે યહ  
ગ્રામ કા સૌભાગ્ય હૈ, અતઃ ગ્રામાધિપતિકે નાતે મેરા કર્તવ્ય હૈ કિ મ  
હસકા ઉચિત સત્કાર કરુ । એસા સોચ સમજ કર ઉસને ઉસી સમય  
સન્માન-સૂચક શબ્દોં દ્વારા કુમારકા વહોં પર સત્કાર કિયા પશ્ચાત્  
વહ ઉસકો અપને ઘર પર લે ગયા । ઘર પર કુમાર કી સય પ્રકાર કી  
ઉસને યોગ્ય વ્યવસ્થા કર દી । જન ઉસને કુમાર કો ચિન્તિત ચિત્ત દેખા  
તો બોલા કુમાર ! તુમ હમકો લેદલિન્ન ક્યોં પ્રતીત હોતે હો-યદિ પ્રકટ  
કરને યોગ્ય કારણ હો તો આપ અવશ્ય ચતલાવેં । કુમારને ગ્રામાધિ-  
પતિકે વચન સુનકર કહા કિ મેરા ભાઈ ચૌરો કા સામ્હના કરતા હુઆ  
ન મલ્હામ કહાં ચલા ગયા હૈ । હમકો ઉસકી અભી તક કોઈ લખર નહી  
મિલી હૈ । પતા નહી ક્યા ઉસકી અવસ્થા હો રહી હોગી, ચસ હસી  
ચિંતા કી વજહ સે મૈ આકુલિત હો રહા હુ । વિચાર હૈ કિ ઉસકા પતા  
લગાઝ । કુમારકે હસ દારુણ કથન કો સુનકર ગ્રામાધિપતિ ને કહા કિ

એ કહી આપે છે કે, એ કેઇ અસાધારણ વ્યક્તિ હોવી જોઇએ આવી  
અસાધારણ વ્યક્તિ અહિં આવે એ ગામનું સૌભાગ્ય છે આથી ગ્રામાધિપતિ  
તરીકેનું માફ એ કર્તવ્ય છે કે, હું તેમનું સન્માન કરૂં આવું વિચારીને તેણે એ  
વખતે આદરપૂર્વક સન્માન-સૂચક શબ્દોથી તેણે એજ સ્થળે કુમારનું સ્વાગત કર્યું  
પછી તે તેને પોતાને ત્યાં લઈ ગયો પોતાને ત્યાં લઈ જઈ તેણે કુમારની  
યોગ્ય વ્યવસ્થા કરી આપી બ્યારે તેણે કુમારના ચહેરા ઉપરની ચિંતા જોઈ  
ત્યારેતે બોલ્યો કે, કુમાર ! તમે ચિંતાતુર કેમ દેખાઓ છો ? એ કહી શકાય તેવું  
હોય તો તેનું કારણ આપ મને જરૂર બતાવો કુમારે ગ્રામાધિપતિનું વચન સાંભળી  
કહ્યું કે, મારો ભાઈ ચોરોનો સામનો કરતા કરતા ન માલુમ ક્યા ગયો તેનો  
હબ્બુ સુધી કાઈ પતો મળ્યો નથી ખબર નથી કે, તેની ત્યાં શું સ્થિતિ બની હશે ?  
આજ એક માત્ર મારી ચિંતાનું કારણ છે મારી ઈચ્છા તેની શોધખોળ માટે જવાની  
છે કુમારના આ હુ ખજનક વચન સાંભળીને ગ્રામાધિપતિએ કહ્યું, આપ આ

લેદેન, મદીયાનુચરા અન્વેષયિષ્યન્તિ । યદરણ્યે ક્વાપિ ભવિષ્યતિ તદા મિલિ-  
ષ્યત્યેવ ઇત્યુક્ત્વા ગ્રામાધિપતિઃ સ્વાનુચરાન્ અરણ્યે વરધનુમન્વેષયિતુ પ્રેષિતવાન્ ।  
તે સમાગત્ય યદન્તિ-અરણ્ય સર્વમન્વેષિતમ્, ન કોઽપિ પુરુષો દૃષ્ટઃ । પરન્તુ મહા  
રાપતિત એષ ગાણઃ સમુપલબ્ધઃ । તતઃ કુમારો 'વરધનુર્મૃતઃ' ઇતિ ચિરકાલ  
સન્તાપ કૃતવાન્ ।

આપે આ સંવિધની ચિંતા ન કરે । મેં અપને સેવકો દ્વારા આજ સે હી  
અસકી લોજ કરાતા હુ । યદિ વડ જગલ મેં કહી પર હોગા તો અવશ્ય મિલ  
જાયગા । આ પ્રકારસે કુમારકો ધૈર્ય બધાકર અસને શીઘ્ર હી નૌકરો  
કો આદેશ દિયા કિ વે વન મેં જાકર જર્હા પર ભી વરધનુ હો અસકી  
તલાશ કરે । માલિકકી આજ્ઞા પાતે હી સેવકજન વરધનુ કી તલાશ મેં  
ઘરસે નિકલે જગલમેં પહુચકર અન્હોને અસકો એકર પ્રદેશમેં ઢુઢા-પરન્તુ  
વરધનુ કા અનકો કહી ભી પતા નહીં પડા । હતાશ હોકર વે લૌટ આયે  
ઔર અપને માલિક સે બોલે સ્વામિન્ । હમને જગલ કા કોના ર દેખ-  
ડાલા પરન્તુ હમકો વર્હા કોઈ ભી પુરુષ દિખલાઈ નહીં દિયા । હાં પ્રહાર  
સે ગિરા જૈસા યહ એક વાળ હમકો અવશ્ય મિલા હૈ । વાળકો હાથ મેં  
લેકર કુમાર ને દેખા તો અસકો વિશ્વાસ હો ગયા કિ વરધનુ મારા ગયા હૈ ।  
અતઃ જબ તક કુમાર અસ ગ્રામાધિપતિકે યહા રહે તથતક અનકા  
વરધનુ કે સરણ કા શોક કમ નહીં હુઆ ।

વિષયમા ચિંતા ન કરે હું મારા સેવકો મારકે તેની શોધખોળ કરાવું છું  
જો તે જગલમા કયાય પણ હશે તો અવશ્ય મળી જશે આ પ્રકારે કુમારને  
સાત્વન આપીને તેણે તુરતજ પોતાના માણસોને આદેશ આપ્યો કે, તેઓ  
વનમા જઈને જ્યાં વરધનુ હોય ત્યાં તેની તપાસ કરે પોતાના માલિકની  
આજ્ઞા મળતા જ સેવનજનો વરધનુની શોધમા ઘેરથી નીકળી પડ્યા જગલમા  
દરેકે દરેક ભાગમા શોધખોળ કરી પરંતુ વરધનુનો કયાય પત્તો લાગ્યો નહીં  
હતાશ બનીને તેઓ પાછા ફર્યા અને પોતાના માલિકને કહેવા લાગ્યા કે,  
સ્વામિન્! અમોએ જગલના ખૂણેખૂણે ફરી વળ્યા પરંતુ અમને ત્યાં કોઈ પણ  
માણસ ભેળવા ન મળ્યો ફક્ત પ્રહારથી પડેલ એવું એક બાણ અમને મળેલ છે  
બાણને હાથમા લઈ ભેટા કુમારને ખાત્રી થઈ કે, વરધનુ માર્યો ગયો છે  
આથી તે જ્યાં સુધી એ ગ્રામાધિપતિને ત્યાં રહ્યો ત્યાં સુધી તેને વરધનુના  
મરણનો શોક ઓછો ન થયો



एकदा तस्मिन् ग्रामे चौरा, जनान् लुण्ठयितु समागताः । ब्रह्मदत्त-  
कुमारस्तदभिज्ञाय स्वशैथारान् जर्जरीकृत्य निवारितवान् । कुमारस्य शौर्यं  
विलोक्य ग्रामाधिपतिर्निवरा हृष्टः । कुमारोऽपि ग्रामाधिपतिमापृच्छ च रत्नवत्या  
सह ततः प्रचलित क्रमेण मगधे शिवपुरीं नगरीं समागतः । ततो नगर्यां उद्दि-  
परित्राजकाश्रमे रत्नवतीं सस्थाप्य स्वयं वरधनु रन्वेपणार्थं नगराभ्यन्तरे प्रविष्टः ।  
तत्र बहुषु स्थलेषु वरधनुमन्वेपयन्नसौ कुमारमदृष्ट्वा खिन्नमानसः सन् रत्नवतीं

एक समय की बात है कि उस ग्राम को लूटने के लिये बहुत से  
चौर आये । कुमारने 'ये वेही जगली चौर हैं जो हमको मिले थे'  
इस प्रकार उनको पहिचान लिया । उनके ऊपर बाणों की खूब वर्षा की  
और उनको तहस नहस कर दिया । चौर सबके सन बहा से पीछे  
भग गये, गाववालों की कुछ भी हानि नहीं हुई । कुमारके शौर्यका  
अवलोकन कर ग्रामाधिपति को अपार हर्ष हुआ । जब वहा रहते २  
कुमारको अधिक समय व्यतीत हो गया, तो उसने एक दिन ग्रामाधि-  
पति को अपने जाने की सूचना दी । ग्रामाधिपति ने शिष्टाचारीपूर्वक  
कुमारको विदा किया । वहासे विदा लेकर कुमार रत्नवती के साथ  
चला । चलते २ वह शिवपुरी के पास आ पहुचा । वहा एक आश्रम था,  
जिसमे तापस रहा करते थे, उसमें कुमारने रत्नवतीको ठहरा दिया  
और स्वयं वरधनु की तलाश करने के लिये निकला । नगर मे प्रविष्ट  
होकर उसने वरधनु की हरएक स्थान पर तलाश की, परन्तु वरधनु का  
कहीं पर भी पता नहीं लगा । खेदखिन्न होकर वह वापिस आश्रममें

એઠ સમયની વાત છે કે, એ ગામને લૂટવા માટે ઘણા એવા ચોર આવ્યા  
કુમારે માન્યુ કે આ એજ જગલી ચોર છે જે અમને અગાઉ મળ્યા હતા  
આમ બાણીને તેના ઉપર બાણોની ખૂબ વૃષ્ટિ કરી અને તેને ત્રાહીત્રાહી પોકા  
રતા કરી દીધા એ સઘળા ત્યાથી ભાગી છુટ્યા ગામવાળાઓને કાંઈ પણ  
નુકશાન ન થયુ કુમારના શૌર્યને જોઈને ગ્રામાધિપતિને ઘણોજ હર્ષ થયો  
કુમારને ત્યા રહેતા રહેતા ઘણો સમય વીત્યો ત્યારે તેણે એક દિવસ ગ્રામાધિ-  
પતિ પાસેથી જવાની રજા માગી ગ્રામાધિપતિએ શિષ્ટાચાર્યૂર્વક કુમારને વિદાય  
આપી ત્યાથી નીકળી રત્નવતી સાથે ચાલતા ચાલતા તે શિવપુરી પાસે  
પહોંચ્યા ત્યા એઠ આશ્રમ હતો, જેમા તપસ્વીઓ રહેતા હતા કુમારે રત્નવતીને  
ત્યા રાખી અને પોતે વરધનુની તપાસ કરવા માટે નીકળી પડ્યો નગરમા  
જઈને દરેક સ્થાન ઉપર તેણે વરધનુની તપાસ કરી પરંતુ તેને કાંઈ પણ  
સ્થળેથી વરધનુનો પત્તા ન મળ્યો ખૂબ અકળામણ અનુભવતો તે આશ્રમમા

સેવેન, મદીયાનુચરા અવેષયિષ્યન્તિ । યદ્યરણ્યે ક્વાપિ ભવિષ્યતિ તદા મિલિ-  
પ્યત્યેવ હત્યુક્ત્વા ગ્રામાધિપતિઃ સ્નાનુચરાન્ અરણ્યે વરધનુમન્વેપયિતુ મેષિતવાન્ ।  
તે સમાગત્ય યદન્તિ-અરણ્ય સર્ગમન્વેપિતમ્, ન કોઽપિ પુરુષો દૃષ્ટઃ । પરન્તુ મહા  
રાપતિત્વ એષ યાગઃ સમુપલબ્ધઃ । તતઃ કુમારો 'વરધનુર્મૃતઃ' ઇતિ ચિરકાલ  
સન્તાપ કૃતવાન્ ।

આપ હસ વિષયકી ચિન્તા ન કરે । મૈ અપને સેવકો દ્વારા આજ સે હી  
ઉસકી ઓજ કરાતા હ । યદિ વહ જગલ મેં કહી પર હોગા તો અવશ્ય મિલ  
જાયગા । હસ પ્રકારસે કુમારકો ધૈર્ય વધાકર ઉસને શીઘ્ર હી નૌકરો  
કો આદેશ દિયા કિ વે વન મેં જાકર જર્હા પર ભી વરધનુ હો ઉસકી  
તલાશ કરે । માલિકકી આજ્ઞા પાતે હી સેવકજન વરધનુ કી તલાશ મેં  
ઘરસે નિકલે જગલમેં પહુચકર ઉન્હોને ઉસકો ઇકર પ્રદેશમેં ઢૂઢા-પરન્તુ  
વરધનુ કા ઉનકો કહી ભી પતા નહીં પડા । હતાશ હોકર વે લૌટ આયે  
ઔર અપને માલિક સે વોલે સ્વામિન । હમને જગલ કા કોના ૨ દેવ-  
હાલા પરન્તુ હમકો વહા કોઈ ભી પુરુષ દિખલાઈ નહી દિયા । હાં પ્રહાર  
સે ગિરા જૈસા યહ એક યાગ હમકો અવશ્ય મિલા હૈ । યાગકો રાથ મેં  
લેકર કુમાર ને દેલા તો ઉસકો વિશ્વાસ હો ગયા કિ વરધનુ મારા ગયા હૈ ।  
અતઃ જવ તક કુમાર ઉસ ગ્રામાધિપતિકે યહા રહે તથતક ઉનકા  
વરધનુ કે મરણ કા શોક કમ નહી હુઆ ।

વિષયમા ચિતા ન કરે હુ મારા સેવકો મારકતે તેની શોધખોળ કરાઉં છુ  
જો તે જગલમા કયાય પશુ હશે તો અવશ્ય મળી જશે આ પ્રકારે કુમારને  
સાત્વન આપીને તેણે તુરત જ પોતાના માણસોને આદેશ આપ્યો કે, તેઓ  
વનમા જઈને જ્યાં વરધનુ હોય ત્યાં તેની તપાસ કરે પોતાના માલિકની  
આજ્ઞા મળતા જ સેવનજનો વરધનુની શોધમા ઘેરથી નીકળી પડયા જગલમા  
દરેકે દરેક ભાગમા શોધખોળ કરી પરતુ વરધનુનો કયાય પત્તો લાગ્યો નહી  
હતાશ બનીને તેઓ યાછા ક્યો અને પોતાના માલિકને કહેવા લાગ્યા કે,  
સ્વામિન! અમોએ જગલના ખૂણેખૂણે ફરી વળ્યા પરતુ અમને ત્યાં કોઈ પશુ  
માણસ જોવા ન મળ્યો ફક્ત પ્રહારથી પડેલ જોવુ જોક બાણ અમને મળેલ છે  
બાણને હાથમા લઈ જોતા કુમારને ખાત્રી થઈ કે, વરધનુ મારો ગયો છે  
આથી તે જ્યાં સુધી જો ગ્રામાધિપતિને ત્યાં રહ્યો ત્યાં સુધી તેને વરધનુના  
મરણનો શોક ઓછો ન થયો

સક્ષેપેણ સર્વં સ્વકીયવૃત્તાન્ત નિવેદિતમતી । મયોક્ત-પુત્રિ ! ત્વ તુ મમ દૌહિત્રી  
ભવસિ । इत्युक्त्वाऽहं तामादाय इहैव शिवपुरीनगर्यां तस्याः पितृव्यस्य धनसार्थ-  
वाहस्य समीपे गतवान् । सोऽपि तामुपलक्ष्य विशेषादरेण स्वगृहे સસ્થાપિતવાન્ ।  
સોઽપિ તામુપલક્ષ્ય વિશેષાદરેણ સ્વગૃહે સસ્થાપિતવાન્ । મયા ચ ભવાન્ સર્વત્ર  
ગવેપિતઃ, પર ભવદર્શન ન જાતમ્ । સામ્પ્રત સોમાગ્યાદ્ ભવાન્ દૃષ્ટિપથમાલુઢઃ । इदं  
शोभन जातम् । एवमुक्त्वाऽसौ पुरुषः कुमारेण सह रत्नवती पितृव्यस्य गृहे समागत ।

અન્યદા મહોત્સવે ગૃહવો જના આમન્વિતસ્તગતાઃ । વરધનુપિ બ્રાહ્મ-  
ગવેપેણ તગતાઃ । ત દૃષ્ટ્વા બ્રહ્મદત્તકુમારસ્ત પ્રત્યભિજ્ઞાય, પ્રત્યાગતર્જીવનમિત

और फिर उसने अपना समस्त वृत्तान्त सक्षेप में कह सुनाया । वृत्तान्त  
सुनकर मैंने उससे कहा कि पुत्रि ! तुम तो सबध में मेरी दौहित्री होती  
हो । ऐसा कहकर मैं फिर उसे इसी शिवपुरी नगरी में उसके चाचा धन  
सार्थगाहके पास ले गया । धनसार्थगाहने भी उसको पहिचान कर अपने  
घर पर बड़े आदरसे रखा है । अब वह वही पर है । मैं आपका पता ही  
लगा रहा था कि इतनेमें आप मुझे दिख पड़े बड़ा अच्छा हुआ । इस  
प्रकार कह कर वह पुरुष कुमार के साथ २ वह रत्नवती के काका के  
घर पर आ पहुँचा । वहा पर कुमार और रत्नवती सुखपूर्वक रहने लगे ।

एक समय की बात है कि उस नगरमें एक बड़ा भारी महोत्सव  
हुआ । बाहरसे दूर दूरके मनुष्य उस उत्सवमें सम्मिलित हुए । वर  
धनु भी ब्राह्मणके वेपमें इस उत्सवकी शोभा देखने के लिये कहीं  
बाहर से सम्मिलित हो गया । ब्राह्मणके वेप में छिपे हुए वरधनुको

થઈ અને પછી તેણે પોતાના સધળો વૃત્તાત સક્ષેપમા મને કહી સંભળાવ્યો  
વૃત્તાત સાંભળીને મેં તેને કહ્યું કે, પુત્રી ! તું એ હિંમતે મારી દૌહિત્રી થાય  
છે, એમ ઠહીને પછી હું તેને આ શિવપુરી નગરીમા તેના કાકા ધનસાર્થવાહની  
પાસે લઈ ગયો । ધનસાર્થવાહે તેને ઓળખીને ઘણું આદર સાથે પોતાને ઘેર  
રાખી છે અને તે ત્યાં જ છે । હું આપની શોધખોળમા જ હતો કે, એટલામા  
આપ મને મળી ગયા । આલો ઘણું સારું થયું આ પ્રમાણે કહીને તે પુરુષ  
કુમારને સાથે લઈને રત્નવતીના કાઠાને ઘેર પહોંચ્યા ત્યાં કુમાર અને રત્ન-  
વતી સુખથી રહેવા લાગ્યા

એક સનયની વાત છે કે, એ નગરમા એક ઘણો મોટો મહોત્સવ થયો  
બહારથી ફરથી ઘણા મનુષ્યો એ ઉત્સવમા આવેલ હતા વરધનુ પણ  
બ્રાહ્મણના વેશમા એ ઉત્સવની શોભા જોવા માટે બહારથી આવેલ હતો  
બ્રાહ્મણના વેશમા છુપાયેલા વરધનુને કુમારે ઓળખી લીધો અને તેને એકઠમ

समोपे समागन्तु तापसाश्रमं प्रतिचलितः । न च तत्र तेन रत्नवती दृष्टा, न चाप्यन्यः कश्चिज्जनः । ततः कुमारो विचिन्तयति—रत्नवती कुत्र गता, तापसा अपि न दृश्यन्ते, कुतस्तदुदन्तोपलब्धिर्भविष्यति । एष चिन्तयता इतस्ततो दृष्टिं निक्षिपता कुमारेणैको भद्राकृतिः पुरुषो दृष्टः । कुमारस्त प्राह—भो ! गत-वासरेऽद्य वा एषविधरूपनेपथ्या काऽपि स्त्री भगता दृष्टा ? । स वदति—किं भवान् रत्नवतीं पृच्छति ? सा भगद् भार्या किम् ?, ब्रह्मदत्तेनोक्तम्—एवमेव । स प्राह—व्यतीतेऽस्मि अपराह्णकाले मया सा रुदती दृष्टा, पृष्टा च—पुत्रि ! का त्वम् ? कुतश्च समायाता ? क्व च गन्तुमिच्छसि ? । मद्रचन श्रुत्वा समाश्वस्तहृदया सा

लौट आया । वहा आकर कुमारेने देखा कि यहा रत्नवती नहीं है, और २ कोई अन्यजन भी हैं । कुमारेने इस स्थिति से असन्तुष्ट होकर विचार किया कि यह क्या बात है यहां न रत्नवती है और न कोई तापसजन ही हैं । पूछु तो किससे पूछु कैसे अब उसका पता लगाऊ । इस प्रकार सचिन्त होकर जब कुमार इधर उधर देख रहा था तो उसकी दृष्टि सहसा एक भद्राकृति विशिष्ट व्यक्ति पर पड़ी । उसको देखकर कुमारेने उससे कहा—भाई कहो—क्या कल वा आज आपने इस प्रकारके बेपवाली कोई स्त्री देखी है ? । कुमार की बात सुनकर उस भद्राकृति पुरुषने कहा कि कया आप रत्नवतीके विषय में पूछ रहे हैं ? क्या वह आपकी पत्नी है ? सुनकर ब्रह्मदत्तने कहा हा 'पश्चात् उसने कहा कि कल यहा पर अपराह्ण का (दोपहरके बाद) कालके समय मैंने उसको रोती हुई देखी थी । और उससे यह भी पूछा कि—हे पुत्रि ! तुम कौन हो, यहा कहा से आई हो ? अब कहां जाना चाहती हो ? मेरे इस प्रकार वचन सुनकर उसको धैर्य बधा

आये। त्या आपता रत्नवतीने न जोई तेम जीन भाषुसे। पछु न हेआया, कुमारे आ स्थितिथी व्याकुण जनी विचार कथी के, अही न तो कोई तापस्वी छे के न तो रत्नवती पूछु तो कौने पूछु ? इवे आने पत्तो केवी रीते भेजवु ? आ रीते व्यग्रचित्त जनीने ते अही तडी जोई रह्यो इतो त्या तेनो दृष्टि लद्र जेवी जेक विशिष्ट व्यक्ति उपर पडी तेने जोई कुमारे तेने पूछ्यु के, भाई ! कावे अधवा आने आपे आ प्रकारना वेशवाणी कोई स्त्रीने जोई छे ? कुमारेनी बात साजणीने ते लद्र पुरुषे कछु के, शुं आप रत्नवतीना विषयमा पूछी रह्या छे ? शुं ते आपनी पत्नी छे ? जे साजणीने ब्रह्मदत्ते कछु, हा ! पछी तेबे कछु के, कावे तेने जे अही त्रीन प्रहारना समये शती जोई इती अने तेने जे पछु पूछ्यु के, हे पुत्री ! तमे काषु छे ? अही क्याथी आवी छे ? इवे क्या जवानी छिया छे ? भारा आ प्रकारना वचन - - - - - थांत

अहं तु शनैः शनैः पतितट्टक्षान्तराले चलन् यत्र क्षितिपुरे ग्रामे रत्नवत्या सह भवता निवासः कृतस्त्वैव समागतः, तत्र क्षितिपतिनाम्ना ग्रामाधिपतिना सत्कृतः समुपलब्धयुष्मत्समाचारो व्रणव्यवापगमनानन्तरं ततः प्रचलितः क्रमेणाहं भवन्तं गवेपयन्निह समागतोऽस्मि । ” सोभाग्याच्चर्द्दर्शनं जातम् । एरुदा मधुमासः समागतः । तदा जनैर्यसन्तोत्सवः प्रारब्धः । पौरजनाः क्रीडार्थं नगराद्बहिः समागताः । कुमारोऽरधनुथोभो महोत्सवं द्रष्टुकामो नगराद्गर्हितो । निर्भरक्रीडारसनिमग्ने उठा और धीरे २ वृक्षोकी ओट लेकर चलते बना । और वहा ही पहुँचा जहाँ पहिले क्षितिपुर गाव में आपने रत्नवती के साथ निवास किया था । उस क्षितिपुर पतिने खून सेवा शुश्रूषा की । धीरे २ घाव भी ठीक होने लगा । आपके समाचार भी यदा कदा मिल जाते रहे । अतः जब घाव बिलकुल ठीक हो गया, और आप के भी पूरे समाचार मिले तब मैं वहाँ से चल दिया । क्रमशः चलते २ अब आज यहा आया हूँ । भाग्य को धन्यवाद है कि जिसने आपके दर्शन करा दिये । इस प्रकार वरधनु ने अपने वृत्तान्त से कुमार को वाकिफ कर दिया । और कुमारके साथ वहीं पर रहने लग गया ।

एक समय की बात है कि जब वसन्तका समय आया तब वहाँ के नागरिकोंने खून ठाटवाट से वसन्तोत्सव मनानेका आयोजन किया । उत्सव मनानेके लिये पुरवासी नगरसे बाहिर जाने लगे । कुमार तथा वरधनु भी इस उत्सवको देखने की अभिलाषासे नगरसे बाहिर

त्याही ठाणे । अने धीरे धीरे वृक्षोकी आधार लडने आलतो थ्यो । अने ओ स्थणे पडोऱ्यो । ते ते क्षितिपुर गावभा आपे रत्नवतीनी साथे निवास कथीं हतो । ओ क्षितिपुरपतिओ भारी धळी ७ सेवा शुश्रूषा करी धीरे धीरे घा इजावा लाग्यो । आपना समाचार पळु अने अवारनवार भणता होता आधी घा न्यारे ओकडम इजाई गयो अने आपना पळु समाचार पूरा भळ्या त्यारे हु त्याची नीटणी पड्यो आलता आलता आणे अही आवी पडोऱ्यो । छु देवने धन्यवाद छे के, जेणे अने आपना दर्शन कराव्या आ रीते वर धनुओ पोताना वृत्तांतथी कुमारने वाकई कथीं अने कुमारनी साथे ओ त्याज रडेवा लाग्यो ।

ओक समयनी वात छे के, न्यारे वसंतो समय आव्यो । त्यारे त्याना नागरिकाओ भूज डाडभाडथी वसंतोत्सव मनाववानु नल्ली कथुं उत्सव मनाववा भाटे नगरवासीओ नगरथी अडार जवा लाग्या कुमार तथा वरधनु पळु आ उत्सवने जेवानी अभिलाषाथी नगरनी अडार गना जणता न्यारे ओ रमत

स्व मत्वा हर्षभरित हृदयः प्रफुल्लोन्नतः प्रकृष्टहर्षवशविगल्दश्रुवेषु भुजाभ्यां गाढमालिङ्गितवान् । ततः कृत सकलकृत्य सुखोपनिष्ट वरधनु कु रः पृष्टवान्— भो वरधनो ! त्व क्व गतः ? क्व गेतामत्कालपर्यन्त स्थितः ? सर्वं निवेदय । वरधनुर्वदति—

तस्या रात्रौ निद्रावशमुपागतयोर्युरयोः रज्जुजालान्तरितगात्रेण चौरैकेन बाणप्रहारेण मम पादोपिद्धः । वेदनाधिकृतयाऽहं रथान्निपतितः । मम दक्षां बिलोपय युवा चिन्तामाप्स्यथ इति विचार्याह युवा नोत्थापितवान् । रथस्त्वग्रे चलित ।

पहिचान कर कुमारने एकदम उसको दोनों बाहुओंसे भर लिया । इसकी प्राप्तिसे कुमार ने अपने आपको गये हुए प्राणोंका फिर से आना जैसा माना । हर्षके प्रकर्षसे उस समय कुमारके दोनों नेत्र सावन भादों की झड़ीको भी लज्जित सा कर रहे थे । अर्थात् कुमारके नेत्रों में हर्षके आसू खूब बहने लगे जब कि वह वरधनु अपने समस्त कृत्य कर चुका और स्वस्थ होकर बैठ चुका तब उससे कुमार ने पूछा कि वरधनु ! कहो तुम कहा चले गये थे, और इतने समय तक कहा पर रहे । कुमारके इस प्रश्न को सुनकर वरधनु ने कहा—सुनो मैं कहता हू—

जब रथमे रत्नवती और आप निद्रावशथे, तब वज्रजाल के भीतर छिपे हुए किसी चौरने एक ही बाणके प्रहारसे मेरा पैर जर्जरित कर दिया । उससे मुझे बड़ी भारी वेदना हुई । मैं उसी समय रथसे नीचे गिर पड़ा । आप लोगोको मेरी इस स्थितिको देखकर चिन्तान हो, इस विचारसे मैंने आप को नहीं जगाया । रथ इतने मे आगे निकल गया । मैं बहासे

घोताना भन्ने जुलुओ वडे जडडी छाती सरसे। बांध्यो वरधनुना नेगापथी कुमारना एवमा एव आओ, जेणे के तेना पोवाध गयेल प्राबु तेने दूरीथी प्राप्त थये। जेवु भानीने हर्षोन्मत्त भनेला कुमारना भन्ने नेत्रोभांथी श्रावबु भने लाहरवानी जडीओ वरसवा लागी राजकुमार आ रीते धेवो समथ रडी रह्यो पछी स्वस्थ थता तेणे वरधनुने पूछ्यु, कडो तमे कया आवी गया डता ? भने आटवो समथ कया विताव्यो ? कुमारना आ प्रश्नने सालणी वरधनुजे कल्लु, सालणो ! रथमा रत्नवती भने तमे निद्राधीन डता त्यारे वज्रजालनी अहर छुपायेला केध जेरे जेक पाबुना प्रहारथी भारो पत्र जजरीत करी दीधो जेनाथी भने पूण ज वेदना थवा लागी भने हुं जे वज्रते रथनी नीचे पडी गयो आप वडाकेने भारी आवी स्थिति जेध चिता न थाय जे विचारथी मे आपने जगाडेल नडी जेटलाभा रथ आगल नीकणी ई

‘रक्षवालिं रक्ष वालिकाम्’ इत्युच्चैः शब्दायन्ते । भयभ्रान्तो वालिका निरीक्ष्य ब्रह्मदत्तकुमारस्तदग्रेसरो भूत्वा हस्तिन निर्भर्त्सितवान् । हस्ती निर्भर्त्सनशब्द श्रुत्वा वालिका परित्यज्य कुमाराभिमुख प्रचलितः । ब्रह्मदत्तकुमारो रोपनशविस्तारितलोचन प्रसारितशुण्डादण्ड हस्तिन स्वाभिमुखमागच्छन्त दृष्ट्वा स्वोत्तरीय वस्त्रं तदभिमुखं प्रक्षिप्तवान् । गजोऽपि तद्वस्त्रं शुण्डया गृहीत्वा गगनतले प्रक्षिप्तवान् । गगनाच्च तद् वस्त्रं भूमौ निपतितम् । पुनस्तदादातुं करी यान्त्स्वशिरो नमयति, तावद् ब्रह्मदत्तकुमार उत्प्लुत्य तत्कन्धरामारुह्य, दृढमुष्टिना करिकुम्भस्थले प्रहारं कृतवान् । मधुरवचनेनैव तं परितोषितवान् । एवमदोन्मत्तकरी तद्वशगो जातः ।

की ओर बढ़ता हुआ देखकर जोरसे चिल्ला रहे थे, कि कोई इस वालिका की रक्षा करो रक्षा करो । ब्रह्मदत्तकुमार भी वहीं पर खड़ा हुआ था, जब उसने भयव्रस्त वालिकाको देखा, तो शीघ्र ही हाथी के सम्मुख आकर उसने उसको ललकारा । कुमारकी ललकार सुनकर हाथीने कन्याको छोड़कर एकदम कुमारकी ओर झपटा । कुमार ने जब देखा कि हाथी मेरी ओर लपक रहा है तो उसने शीघ्र ही रोप के वश से विस्तारित नेत्रवाले और प्रसारित शुण्डादण्ड वाले उस हाथीके सामने अपना उत्तरीय वस्त्र उतार कर फेंक दिया । हाथीने भी उस उत्तरीय वस्त्रको अपनी शूडसे पकड़कर ऊपर उछाल दिया । उछाला गया वह वस्त्र नीचे गिर पड़ा । हाथी ने ज्यों ही इसको पुनः उछालनेके लिये अपनी शूड को नीचे किया कि इतने में ही कुमार उछल कर उसके गडस्थल पर सवार हो गया और सवार होते ही उसने दृढमुष्टि के प्रहारों से कुम्भस्थल को आहत कर दिया । पश्चात् कुछ २ उद्धतता का जब गजराज

जता जेधने जेरथी राडो पाडवा लाज्या है, डोई आ कन्यानी रक्षा करे, रक्षा करे ब्रह्मदत्तकुमार पण त्या ठेकेन हतो न्यारे तेणे लयव्रस्त आविकाने जेध ओटवे तरत न हाथीनी सामे आवीने तेणे तेने पडकाये। कुमारना पडकारने सामजीने हाथी कन्याने छोडीने कुमार उपर नाटकये, कुमार जे लण्यु है हाथी भारी सामे धसी रह्यो छे, ओथी तेणे तरत न रोपना आवेशथी जेना नेत्र शटी रह्यो छे अने जेनी सूढ छण्णी रडी छे तेवा हाथीनी सामे पोतानु उत्तरीय वस्त्र उतारीने है कय हाथीजे पण्ये उत्तरीय वस्त्रने पोतानी सूढथी पडडीने उपर छण्णी दीधु हाथीजे छण्णेव जे वस्त्र नीचे पड्यु हाथीजे तेने इरी छण्णवा भाटे पोतानी सूढने नीथी करी है ओटवाभा कुमार छण्णीने तेना गडस्थल उपर सवार थई गये अने सवार थता न तेणे पोताना हाथनी भडीजोना प्रहारथी तेना कुम्भस्थलने दीधु पाडी दीधु पछी न्यारे हाथीनु गाडपण्यु

लोकेऽकस्मात् तत्र शिवपुरी नगराधीशस्य रिपुमर्दननृपस्यपातित इस्तिपको निरङ्कुशो मदोन्मत्तो हस्ती समागतः । तदागमनजनितभयेन हाहारवं प्रकुर्वन्तो लोकाः पलायिता । भग्नो महोत्सवः । विनष्टो महोत्सवरङ्गः । पलायिताः सर्वे स्त्री पुरुषाः । तत्र पलायनपरे स्त्रीनिकरे सद्य उपाख्युद्योवना काचित् बालिका पलायितुमपारयन्ती इस्तिनो दृष्टिपथे समारुढा । स हस्ती बालिकाभिमुख त्वरित गत्या मधावति । तं मदोन्मत्तहस्तिन स्वाभिमुखमागच्छन्त दृष्ट्वा शरण कमप्यन्वे-  
पयन्ती सा बालिका इतस्ततो धावती । हस्ती समीपमागतः । बालिका परिजनाः

गये । जब जनता क्रीडा रसमे अत्यन्त निमग्न बन चुकी तब अचानक ही शिवपुर नगर के अधिपति राजा रिपुमर्दन का हाथी अपने महावत को फेंक कर विलकुल निरङ्कुश बन उपद्रव मचाता हुआ उस तरफ आया । लोगों ने ज्यों ही हाथीको अपनी तरफ आते हुए देखा, कि भयान्कित बन सब के सब हाहाकार करने लगे और इधर उधर भागने लगे । उत्सव इससे विलकुल फीका पड़ गया । रागरग का बहा नाम भी नहीं रहा । जनता जब भाग रही थी तब एक कुमारी कन्या जो भागने में असमर्थ हो गई थी, उस हाथी की दृष्टि का लक्ष्य बनी । उसको देखकर हाथी उसकी ओर भागा । हाथी को अपनी ओर आता हुआ देख कर कन्या ने भयसे कातर अपनी दृष्टि “कोई मेरी रक्षा करो ” इस अभिप्रायसे इधर उधर फैलाइ पर जब इसकी आशा निराशारूप में परिणत हुई तो उसने भी इधर उधर भागने की चेष्टा की इतने में हाथी उसके पास आ पहुँचा । बालिकाके जो अभिभावक जन थे वे हाथी को कन्या

गमनमा अत्यन्त भयशून्य હતી ત્યારે અચાનક જ શિવપુર નગરના અધિપતિ રાજા રિપુમર્દનને હાથી પોતાના માવતને ફેંકીને બિરંગુલ નિરંકુશ બની ઉપ દ્રવ મચાવતો એ તરફ આવ્યો હોકાએ બનારે હાથીને પોતાની તરફ આવતો જોયો તો ભયભીત બનીને સઘળા હાહાકાર કરવા લાગ્યા અને અહીં તહીં નાસલાગ કરવા લાગ્યા આથી ઉત્સવ તર્ફન ફિલ્લો બની ગયો રાગરાગનું નામો નિશાન પણ ન રહ્યું, જનતા બધારે નાસલાગ કરી રહી હતી ત્યારે એક કુમારી કન્યા જે ભાગવામાં અસમર્થ હતી તેના ઉપર હાથીની નજર પડી તેને જોઈને હાથી તેના તરફ દોડ્યો હાથીને પોતાની તરફ દોડતો આવતો જોઈને તે કન્યાએ ભયભીત એવી પોતાની નજર “કોઈ મારી રક્ષા કરો ” આ અભિલાષાથી ત્યારે તરફ ફેરવી અને બધારે તેની એ આશા નિરાશામાં ફેરવાઈ ત્યારે તેણે પણ અહીંતહીં ભાગવાનું શરૂ કર્યું એટલામાં હાથી તેની પાસે આવી પહોંચ્યો. કન્યાના કુટુંબીજનો હતા તે હાથીને કન્યાની તરફ



‘ક્ષ્માલિકાં રક્ષ વાલિકામ્’ इत्युच्चैःशब्दायन्ते । भयभ्रान्ता गालिका निरीक्ष्य ब्रह्मदत्तकुमारस्तदग्रेसरो भूत्वा हस्तिन निर्भर्त्सितवान् । हस्ती निर्भर्त्सनशब्दं श्रुत्वा वालिका परित्यज्य कुमारामिमुखं प्रचलितः । ब्रह्मदत्तकुमारो रोपयशविस्तारितलोचनं प्रसारितशृण्डादण्डं हस्तिनं स्वाभिमुखमागच्छन्तं दृष्ट्वा स्वोत्तरीयं वस्त्रं तदभिमुखं प्रक्षिप्तवान् । गजोऽपि तद्वस्त्रं शृण्डया गृहीत्वा गगनतले प्रक्षिप्तवान् । गगनाच्च तद् वस्त्रं भूमौ निपतितम् । पुनस्तदादातुं करीं यावत्स्वशिरो नमयति, तावद् ब्रह्मदत्तकुमार उत्प्लुत्य तत्कन्धरामास्त्रं, दृढमुष्टिना करिकुम्भस्थले प्रहारं कृतवान् । मधुरवचनेनैव तं परितोषितवान् । एवमदोन्मत्तकरीं तद्वशगो जात ।

કી ઓર વફતા હુઆ દેવકર જોરસે ચિલ્લા રહે થે, કિ કોઈ હસ વાલિકા કી રક્ષા કરો રક્ષા કરો । બ્રહ્મદત્તકુમાર મીં વહીં પર લડા હુઆ થા, જય ઉસને ભયત્રસ્ત વાલિકાકો દેખા, તો શીઘ્ર હી હાથી કે સન્મુખ આકર ઉસને ઉસકો લલકારા । કુમાર કી લલકાર સુનકર હાથીને કન્યા કો છોડકર ઇકદમ કુમારકો ઓર ઇપટા । કુમાર ને જય દેખા કિ હાથી મેરી ઓર લપક રહા હૈ તો ઉસને શીઘ્ર હી રોપ કે વશ સે વિસ્તારિત નેત્રવાલે ઓર પ્રસારિત શુણ્ડાદંડ વાલે ઉસ હાથીકે સામને અપના ઉત્તરીય વસ્ત્ર ઉતાર કર ફેંક દિયા । હાથીને મીં ઉસ ઉત્તરીય વસ્ત્રકો અપની શુદસે પકડકર ઝગર ઉછાલ દિયા । ઉછાલા ગયા વહ વસ્ત્ર નીચે ગિર પડા । હાથી ને જ્યોં હી હસકો પુનઃ ઉછાલનેકે લિયે અપની શુદ કો નીચે કિયા કિ હતને મેં હી કુમાર ઉછલ કર ઉસકે ગડસ્થલ પર સવાર હો ગયા ઓર સવાર હોતે હી ઉસને દૃઢમુષ્ટિ કે પ્રહારોં સે કુમ્ભસ્થલ કો આહત કર દિયા । પશ્ચાત્ કુછ ૨ ઉદ્ધતતા કા જય ગજરાજ

જતો બેઠને બેરથી રાડો પાડવા લાગ્યા કે, કોઈ આ કન્યાની રક્ષા કરો, રક્ષા કરો । બ્રહ્મદત્તકુમાર પણ ત્યાં ઉભે ન હતો । બ્યારે તેણે બયત્રસ્ત વાલિકાને બોધ એટલે તરત જ હાથીની સામે આવીને તેણે તેને પકડાયો । કુમારના પકડારને સાબળીને હાથી કન્યાને છોડીને કુમાર ઉપર ત્રાટક્યો, કુમારે બણ્યુ કે હાથી મારો સામે ધસી રહ્યો છે, એથી તેણે તરત જ રોપના આવેશથી બેના નેત્ર ફાટી રહ્યા છે અને બેની સૂદ ઉછળી રહી છે તેવા હાથીની સામે પોતાનું ઉત્તરીય વસ્ત્ર ઉતારીને ફેંક્યું । હાથીએ પણ એ ઉત્તરીય વસ્ત્રને પોતાની સૂદથી પકડીને ઉપર ઉછાળી દીધું । હાથીએ ઉછળેલ એ વસ્ત્ર નીચે પડ્યું । હાથીએ તેને ફરી ઉછાળવા માટે પોતાની સૂદને નીચી કરી કે એટલામા કુમાર ઉછળીને તેના ગડસ્થળ ઉપર સવાર થઈ ગયો । અને સવાર થતા જ તેણે પોતાના હાથની ઝરીઓના નેત્રોથી તેના કુમ્ભસ્થળને ઢીલું પાડી દીધું । પછી બ્યારે હાથીનું ગાડપણ

इति दृष्ट्वा सर्वे जना ब्रह्मदत्तकुमाराय धन्यवाद ददाति । ब्रह्मदत्तकुमारोऽपि बन्दि-  
जनैरुपगीयमानो हस्तिनमालानस्तम्भे पद्वान् । रिपुमर्दन नरपतिरपि कुमारस्य  
शौर्यं प्रत्युपपन्नमस्ति च दृष्ट्वा परमप्रसिमतो मन्त्रिणमपृच्छत्—कोऽसौ कुमार ?  
कुमारवशाभिज्ञेन मन्त्रिणोक्तम्—स्यामिन् ! पश्चालाधिपतेर्ब्रह्मराजस्य पुत्रो ब्रह्म  
दत्तनामासौ कुमार । ततः सन्तुष्टहृदयो राजा रिपुमर्दनः सुकुमार ब्रह्मदत्तकुमार  
स्वभवनमानीतवान्—तत्र स कुमारो राजा सत्कृतः सम्मानितः । राजाऽपि शुभे  
लग्नेऽष्टसख्याभिः स्यपुत्रीभिः सह कुमारस्य पाणिग्रहणं कारितवान् । वरधनुरपि  
कुमारेण सहैव सस्थितः ।

ने परिहार कर दिया तो कुमारने उसको मधुर वचनोंसे तुष्ट किया  
और खूब २ पुचकारा । इस प्रकार मदोन्मत्त वह गजराज देखते २  
कुमारके वश में हो गया । इस परिस्थिति को देखकर उपस्थित जनता  
आश्चर्यचकित बन गई और कुमारको धन्यवाद देने लगी । पश्चात् कुमार  
ने उस गजराज को ले जाकर आलानस्तम्भमें बांध दिया । बन्दिजनोंने  
इस कृत्य से प्रसन्न होकर कुमार की खूब २ मुक्तकठ से स्तुति की । रिपु  
मर्दन राजा ने जब इस तरह की कुमार की शूरीरता एवं कलाकुशलता  
का निरीक्षण किया तो वह बड़ा आनंद मग्न हो गया । और आश्चर्य-  
पुक्त होकर उसने मंत्री से पूछा—यह कुमार कौन है ? कुमार के वेष से  
परिचित हुए मंत्री ने कहा महाराज । पाचाल राजा ब्रह्मराज का पुत्र यह  
ब्रह्मदत्त कुमार है । मंत्री द्वारा कुमार का परिचय पाकर राजा बहुत खुश  
हुआ और कुमार को अपने घर ले गया । वहां लेजाकर राजा ने उसका  
खूब सत्कार और सम्मान किया । राजाकी आठ कुमारी कन्याएँ थीं

ધીરે ધીરે ઓછુ થવા લાગ્યું, ત્યારે કુમારે તેને મધુર વચ્ચનોથી ૫ પાબ્ધો  
અને ઘણોજ પ્રેમભાવ બતાવ્યો. આ રીતે મદોન્મત્ત તે ગજરાજ ભેતભેતામા  
કુમારના વશમા આવી ગયો. આ પરિસ્થિતિને જોઈ ત્યાં એકઠી થયેલી જનતા  
આશ્ચર્યચકિત બની ગઈ અને કુમારને ધન્યવાદ આપવા લાગી. પછી કુમારે  
જે ગજરાજને લઈ જઈને આલ્લાનસ્તંભ સાથે બાંધી દીધો. કુમારના આ  
પ્રકારના સાહસને જોઈ બધીજનોએ તેની ખૂબ ખૂબ સ્તુતિ કરી. રિપુમર્દન  
રાજાએ જ્યારે કુમારની આ પ્રકારની કુશળતા અને શૂરીરતા જાણી ત્યારે તે  
ઘણા ખુશી થયા અને આશ્ચર્યમગ્ન બનીને તેણે મંત્રીને પૂછ્યું, આ કુમાર  
કોણ છે ? કુમારના વેશથી પરિચિત મંત્રીએ કહ્યું, મહારાજ ! પાચાલ રાજા  
બ્રહ્મરાજના પુત્ર આ બ્રહ્મદત્તકુમાર છે. કુમારને પરિચય જાણતા રાજા ખૂબ  
ખુશી થયો અને કુમારને પોતાને ત્યાં બોલાવ્યો. ઘેર પહોંચતા તેણે કુમારનું  
ખૂબ સત્કાર અને સન્માન કર્યું. રાજાને આઠ કુવારી કન્યાઓ હતી જે ૩૫

एकदा काचित्स्त्री समागत्य ब्रह्मदत्तकुमार प्रोक्तवती—कुमार ! अस्ति किमपि विज्ञापनीय भवते ? कुमारेणोक्तम्—कथय ! सा प्राह—अस्ति नगर्यामस्या वैश्रमणो नाम सार्थवाहः । तस्य सरुलकलाऽभिज्ञा श्रीमती नाम कन्याऽस्ति । सा मया प्राल्या-  
देव पालिता लालिता च । असन्त महोत्सवदिनसे त्वया हस्तिपराभवाद्रक्षिता सा तदानीं जीवितदायक त्वा गच्छति । अतो भगवाननुगृह्णातु दारिकामेनाम् । कुमारेण तद्वचोऽङ्गीकृतम् । प्रशस्तदिनसे कुमारस्तया सह पाणिग्रहणं कृतवान् । वरधनुरपि सुबुद्धि नाम्नः सचिवस्य पुत्र्या नन्दनया सह विवाहं कृतवान् । तत्र ब्रह्मदत्त

जो रूपमाधुरी में एक से एक चढ़मढ़ कर यी । उनके साथ राजाने कुमार का विवाह कर दिया । वरधनु भी कुमार के ही साथ २ रहा ।

एक समय की बात है कि किसी स्त्री ने आकर ब्रह्मदत्त कुमार से कहा—कुमार ! आप से कुछ कहना है । कुमारने कहा—कहो क्या बात है । कहनी है ? उसने कहा कि इस नगरी में वैश्रमण नामका एक सार्थवाह इसकी एक सरुल कलाओं में निपुण पुत्री है । नाम उसका श्रीमती है । उस दिन जब कि समस्त जनता वसन्त के उत्सव को मनाने में सलग्न थी आपने इसका हस्तिके द्वारा होने वाले पराभव से रक्षण किया था । यह तो आप का ज्ञात ही है । अतः वह कन्या अब जीवन-दाता आपके सिवाय किसी दूसरे को नहीं चाहती है । इसलिये आप इसको ग्रहण कर अनुगृहीत करें । कुमारने उस स्त्री के वचनों को सम्मानित कर उस कन्या के साथ किमी प्रशस्त दिन में विवाह करना स्वीकार कर लिया । कुमार के विवाहित होने के बाद वरधनु का भी सुबुद्धि नामक मंत्री की पुत्री नन्दना के साथ विवाह हो गया । कुमार और वर-

માધુર્યમા એન્એકથી ચડીયાતી હતી એમની સાથે રાબએ કુમારનો વિવાહ કરી દીધો વરધનુ પણ કુમારની સાથે રહ્યો

એક સમયની વાત છે કે, કોઈ સ્ત્રીએ આવીને બ્રહ્મદત્તકુમારને કહ્યું, કુમાર ! આપને કંઈક કહેવું છે ? કુમારે કહ્યું, કહો ! શું વાત કહેવી છે ? તેણે કહ્યું, આ નગરીમાં વૈશ્રમણ નામના એક સાર્થવાહ છે તેને સકલ કલા એમાં નિપુણ એવી પુત્રી છે, જેનું નામ શ્રીમતી છે એ દિવસે કન્યાને સઘળી જનતા વસંતના ઉત્સવને મનાવવામાં મશગુલ હતી ત્યારે આપે તેનું મન્દોન્મત્ત હાથીથી રક્ષણ કરેલ હતું એ તો આપ બાણો છો આપે જેને જીવતદાન આપેલ છે તે કન્યા પોતાના જીવતદાતા આપના સીવાય કોઈ બીજાને વરવા ચાહતી નથી એ ખાતર આપ તેને ગ્રહણ કરો કુમારે એ સ્ત્રીના વચનોનો સ્વીકાર કર્યો અને ચોગ્ય દિવસે તે કન્યાની સાથે વિવાહ કરવાનું નક્કી કર્યું કુમારના વિવાહિત થયા પછી વરધનુનો પણ સુબુદ્ધિ મંત્રીની નન્દના નામની

कुमारो वरधनुर्भावयति तत्र गङ्गा नद्येन स्थितौ । तयोः सर्वत्र प्रसिद्धिर्जाता ।

अन्यदा ब्रह्मदत्तकुमारो वरधनुश्च वाराणसीं गतौ । वरधनुः कुमारं बहिः स्थापयित्वा कटकराजं नगरेण गच्छामिनः समीपे गतवान् । भग्नमिव ब्रह्मभूषणस्य पुत्रः कुमार-ब्रह्मदत्तो भग्ननगरादिः प्रदेशे मग्नपत्रिष्ठोऽस्तीति समाचारं राज्ञे निवेदितवान् । राजाऽपि हर्षान्वितः सख्यगहनः कुमारस्य समीपे समागत्य ब्रह्मराजमिव सत्कृत्य कुमारं हस्तिस्कन्धे समारोप्य स्वभयने समानीतवान् । अनन्तरं शुभे मुहूर्ते स्वपुत्र्या कनकवत्या सह कुमारस्य विवाहं कारितवान् । अनेकं हयगजस्य कोशादिकं यौतुके दत्तवान् । कुमारस्तत्रैव कनकवत्या सह निवसति । तस्मिन्मन्त्रसरे ब्रह्मदत्तस्य चक्रादीनिरत्नानि प्रादुर्भूतानि । ततो वाराणसीनगराधिपतिः कटकराजः

धनु ये दोनों बहुत समय तक सुखपूर्वक अपनी २ ससुराल में रहे । रहते हुए इनकी यहा प्रसिद्धि हो गई थी ।

एक समय कुमार और वरधनु ये दोनों ही बाणारसी गये । वरधनु कुमारको नगरी के बाहर ठहराकर कटक नामक राजाके पास गया । जाकर उसने कहा कि ब्रह्मदत्तकुमार आपके नगर के बाहिर-ठहरा हुआ है । इस समाचार को सुनकर राजा भी हर्षित हुआ । तथा सकल वाहनों से सुसज्जित होकर वे उनको लेने के लिये कुमार के पास पहुँचे । इन्होंने ब्रह्मराज के समान कुमार का सत्कार किया । ओर हाथी पर बैठा कर उनको वह अपने घर पर ले आये । इनकी एक पुत्री थी । जिसका नाम कनकवती था । सो राजा ने इस अपनी पुत्री के साथ कुमारको पाणिग्रहण सत्कार यथाविधि कर दिया । दहेजमें राजाने अनेक हाथी घोड़े दिये ।

पुत्री साथे विवाह थयो कुमार अने वरधनु धन्य समय सुधी सुभपूर्वक पोताना सासुराभा रक्षा आ रीते रहैता तेमनी प्रसिद्धि थई बूझी

ऐक समय कुमार अने वरधनु अपने वाराणसी गया वरधनु कुमारने नगरनी अहार राणीने कटक नामना राजनी पास गयो जहाँने कछु ठे, ब्रह्मदत्तकुमार आपना नगरनी अहार रोकायेल छे आ समाचारने साजणी राज भूष हर्षित थयो अने राजकुमारने नगरभा लाववा भाटे हाठनाठधी स्वागतनी तैयारी करी सघना वाहनोने तैयार करवाभा आओय अने सवारी राजकुमारनी पास गामनी अहार आवी पडोयी ओमछे ब्रह्मराजनी भाइकु कुमारनु स्वागत कयु अने तेने हाथी उपर जेसाडी शहरभा प्रवेश कराओये । राजमहालयनी पास सवारी आवी पडोयता बारे भानपूर्वक महालयभा लईजवाभा आओये आ राजने ऐक शुभवती पुत्री हती जेनु नाम कनकावती हतु राजाके पोतानी के पुत्रीनु ब्रह्मदत्तकुमार साथे पाणिग्रहण कराओय दहेजभा राजाके

स्वदूतान् पुष्पचूलराज्ञः धनुमन्त्रिणः कणेरदत्तनृपस्य, अन्येषां च नृपाणां समीपे प्रेषितवान् । ते सर्वे सप्तलयादनां समागताः । तै राजकुमार काम्पिल्यराज्येऽभिषिक्तः । वरधनुः सेनापतिः कृतः । ब्रह्मदत्तः सकलसैन्यसमन्वितो दीर्घनृपेण सह योध्युः प्रचलितः । सततप्रयाणेः काम्पिल्यपुरसमीपे समागतः । दीर्घनृपेणापि कटकादि भूषाणां समीपे दूतः प्रेषितः । परन्तु स दूतः कटरुभूषादिभिर्निर्मर्त्तितः सर्वं समाचारं तस्मै निवेदितवान् । ब्रह्मदत्तस्य जननी चुलनी ब्रह्मदत्तस्याक्रमणं विज्ञाय गुप्तमार्गेण निर्गत्य साध्वीनां समीपे दीक्षां गृहीत्वा तीव्रतपस्तप्या सद्गतिं

खजाना भी खूब दिया । कुमार वहीं पर कनकवती के साथ रहने लगे । इसी अवसर पर कुमार यहा चक्रवर्तिपदके द्योतरु चक्रादिरत्न प्रगट हुए ।

कटरु राजा ने अपने दूतोंको पुष्पचूल, कणेरदत्त आदि राजाओं के पास भेजा । वे सब अपने २ बल और जाहनों से सज्जित होकर वाणारसी नगरीमें आ पहुँचे । सब ने मिलकर कुमार का राज्याभिषेक किया । वरधनु को सेनापति का पद दिया । ब्रह्मदत्त चक्रवर्ती अब सकल सैन्यों से युक्त होकर दीर्घराजाके साथ सग्राम करनेके लिये चला । चलते २ कुमार काम्पिल्य नगरके पास आ पहुँचा । खबर पाते ही दीर्घराजा ने अपने दूतोंको काशी नरेश कटरु राजा आदिके पास भेजा । इन्होंने दूतों को अपमानितकर निकाल दिया । एक भी बात उसकी नहीं सुनी । दूतोंने जाकर सब समाचार दीर्घराजा को सुना दिये । ब्रह्मदत्तकी माता चुलनीने ब्रह्मदत्तके आक्रमणको जानकर गुप्तमार्गसे निकलकर

धनुषा डांथी, घोडा, जर, जेरात वगेरे आभ्यु कुमार कनकावती साथे त्या रडेवा लाग्यो आ समये कुमारने त्या चक्रवर्तीना द्योतरु चक्रादिरत्न प्रगट थया

कटरुराजाने पोताना इतोने पुष्पचूल, कणेरदत्त, आदि राजाओंनी पासे पोतपोतानी सैन्य सामग्री लध वाणारसी आववा भाटेनु आभ त्रषु आपवा भोडल्या अथी अे सधणा राजाओं पोतपोताना सैन्य सामग्रीथी सुसज्ज थधने वाराणुभी आव्या सहुअे भणीने कुमारने राज्याभिषेक उर्थो, वरधनुने सेनापतिनु पद आपवाभा आव्यु, ब्रह्मदत्त चक्रवर्ती आ पछी सधणा सैन्यनी साथे दीर्घराज साथे सग्राम करवा भाटे नीडणी पड्यो आलता आलता कुमार काम्पिल्य नगरनी पासे आवी पड्यो दीर्घराजने जबर मणता तेछे पोताना इतोने काशीनरेश, कटरु राजा वगेरे पासे भोडल्या अेभछे इतोने अपमानित करीने काढी भूड्या केअे तेमनी अेक पक्ष वात साबणी नडी इतोअे अपमानित जनी पाछा करीने सधणा सभाचार दीर्घराजने कही सल-जाण्या ब्रह्मदत्तना आक्रमणना सभाचार साबणीने तेनी माता चुलनी गुप्त

ગતા । દીર્ઘનૃપોઽનન્યગતિકો વ્રહ્મદત્તસૈન્યપરિવેષ્ટિત નગર ત્રિલોક્ય ચિન્તિત-  
વાન્-ક્રિયત્કાલમસ્માભિર્નિભવિષ્ટૈરિવ સ્થાતવ્યમ્ ? અતઃ શૌર્યમવલમ્બ્ય યુદ્ધે  
સ્વભાગ્યપરીક્ષા કર્તવ્યા । ૧૧૧ ત્રિચાર્ય સ્વસૈન્યપરિવૃત્તો નગરાદ્ બહિર્નિષ્ક્રમ્ય યુદ્ધ  
કર્તુ સમાગતઃ । ઉભયસૈનિકાના ભયકરઃ સગ્રામો જાતઃ । વ્રહ્મદત્ત દીર્ઘનૃપાવપિ  
પરસ્પર પ્રહર્તુ પ્રવૃત્તો । વ્રહ્મદત્તસૈનિકૈર્દીર્ઘનૃપસૈનિકા વિનાશિતા, અવશિષ્ટાઃ શસ્ત્ર-  
મુત્સૃજ્ય પલાયિતાઃ । દીર્ઘનૃપોઽપિ વ્રહ્મદત્તેન સદ્ યુદ્ધ કુર્વન્ વિવિધશસ્ત્રેતદુપ-  
રિપ્રહાર કૃતવાન્ । વ્રહ્મદત્તકુમારસ્તદ્વદ્ધ શસ્ત્રાણિ ત્રિફલી કૃતવાન્ । એવમન્યોઽન્ય

સાધ્વિયોં કે પાસ દીક્ષા ધારણ કર લી । ઓર તોવ તપસ્યા કે પ્રભાવસે  
ઉસને સદ્ગતિ કા લાભ ખી કર લિયા । વ્રહ્મદત્ત કી સેના દ્વારા ચારોં  
તરફ સે વેષ્ટિત અપના નગર જાનકર દીર્ઘરાજાને વિચાર કિયા કિ અબ  
હમ લોગ હસ તરહ કવતક છિપકર વેઠે રહેંગે । અતઃ અબ તો હમારા યહી  
કર્તવ્ય હૈ કિ હમ શૌર્ય કા અવલમ્બન કર યુદ્ધ મે અપને ભાગ્ય કી પરીક્ષા  
હી કરે । હસ પ્રકાર વિચાર નિશ્ચિત કર દીર્ઘરાજા સૈન્ય સે પરિવૃત્ત હોકર  
નગર સે બાહિર નિકલા ઓર યુદ્ધ કરને કેલિયે યુદ્ધ ભૂમિ મેં આ ગયા ।  
દોનોં સેનાઓ મેં ભયકર સગ્રામ છિડ્ડ ગયા । વ્રહ્મદત્ત ઓર દીર્ઘરાજા ખી  
આપસ મેં જુદ્ધને લગે । વ્રહ્મદત્તકે સૈનિકો ને દીર્ઘરાજકે સૈનિકોંકો  
પછાડ દિયા-જો ઓર વાકી વચે રહે વે અપને જીવન કો લેકર ઓર  
શસ્ત્રોં કા પરિત્યાગ કર યુદ્ધભૂમિસે ભાગ ગયે । હવર દીર્ઘરાજાને ખી  
વ્રહ્મદત્ત કે સાથ યુદ્ધ કરતે હુપ વિવિધ શસ્ત્રોં દ્વારા ઉસકે ઝપર પ્રહાર  
કિયે પરન્તુ વ્રહ્મદત્તકુમાર ને ઉસકે સમસ્ત શસ્ત્રોંકો વિફલ કર દિયા ।

માર્ગેથી નીકળી ગઈ અને સાધ્વીઓની પાસે જઈને રીક્ષા ધારણ કરી લીધી  
અને તીવ્ર તપસ્યા કરવા લાગી જેના પ્રભાવથી તેણે સદ્ગતિનો માર્ગ મેળવી લીધો.

વ્રહ્મદત્તની સેનાએ નગરને ચારે તરફથી ઘેરી લીધું ચારે બાજુથી ઘેરાઈ  
જવાના સમાચાર બ્યારે દીર્ઘરાજાને મળ્યા ત્યારે તેણે વિચાર કર્યો કે,  
આ રીતે ઘેરાયેલી સ્થિતિમાં ટકી શકાય તેમ નથી આથી મારું હવે કર્તવ્ય  
છે કે, શૌર્યની પરીક્ષા યુદ્ધના મેદાનમાં કરી લેવી આ પ્રકારનો નિશ્ચય કરીને  
દીર્ઘરાજ પોતાના સૈન્ય સાથે નગરની બહાર નીકળ્યો અને યુદ્ધ કરવા માટે  
યુદ્ધભૂમિ ઉપર પહોંચ્યો. બન્ને સેનાઓ વચ્ચે લડકર એવો સગ્રામ શરૂ  
થયો. વ્રહ્મદત્તના સૈન્યે દીર્ઘરાજાના સૈન્યને પછાડી દીધું જે સૈનિકો બચ્યા  
હતા તે પોતાનો જીવ બચાવવા શસ્ત્રોને પડતા મૂકી યુદ્ધભૂમિથી નાસી છૂટવા લાગ્યા.

આ તરફ વ્રહ્મદત્ત અને દીર્ઘરાજ વચ્ચે પણ ઘોર યુદ્ધ મચી ગયું  
હતું, એકબીજા પોતપોતાના શસ્ત્રઅસ્ત્રનો છૂટથી ઉપયોગ કરી રહ્યા હતા,  
વ્રહ્મદત્તકુમારે ભારે કૌશલ્યથી દીર્ઘરાજના સઘળા શસ્ત્રોને નાકાબી

महरतोस्तपोः सग्रामविशारदयोः सग्रामो न पूर्णतामगात् । तदा ब्रह्मदत्तेन चक्रं  
प्रसिद्धम् । तेन चक्रेण दीर्घनृपस्य शिरः-उन्नम् । ततो जयत्वेप चक्रवर्तीति घोषः  
सकलजनानां मुखान्निस्सृतः । देवैः पुष्पवृष्टिः कृता, उक्तं च—“उत्पन्नोऽयं  
द्वादशचक्रवर्तीति ।

ततो जनपदलोके सस्तूयमानो नारीवृन्दकृतमुमङ्गलो ब्रह्मदत्तकुमारो मन्त्रि-  
प्रभृतिभिरनुगम्यमानः स्वभगने प्रविष्टः । पौरजनैः सकलसामन्तैश्च तस्य चक्रवर्त्य-

इस प्रकार इन दोनों सग्राम विशारदोंका बहुत समय तक परस्परमें  
युद्ध चलता रहा-परन्तु दोनों में से परास्त कोई भी नहीं हुआ । ब्रह्मदत्त  
ने जब यह देखा कि दीर्घराजा सामान्य शस्त्रोंसे पराजित नहीं हो  
सकता है तब उसने उसके ऊपर चक्र चलाया उस चक्रसे दीर्घराजाका  
मस्तक कटकर जमीन पर गिर पड़ा, इसी समय “ब्रह्मदत्त चक्रवर्ती जय-  
यता वर्ती” इस प्रकारका जयघोष सकल जनता के मुखसे स्वतः निकल  
पड़ा । देवों ने भी आकाशमार्गसे उसके ऊपर पुष्पवृष्टि की और साथ में  
सब को यह सूचना भी दी कि यह ब्रह्मदत्त गारह्वे चक्रवर्ती उत्पन्न हुए हैं ।

उसी समय देवों की वाणी सुनकर समस्त जनपद लोको ने ब्रह्म-  
दत्तचक्रवर्ती की खूब मनमानी स्तुति की । तथा नारियों ने उसकी मंगल  
आरती उतारी और और भी खूब मङ्गलाचार किये । इस प्रकार ब्रह्मदत्त  
चक्रवर्ती सकल नर नारियों द्वारा सस्तूयमान होता हुआ मन्त्रीमण्डल  
आदि के साथ २ अपने भवन में प्रविष्ट हुआ । वहा पुरवासियों ने एव

हेवा छता पपु भन्ने वन्धे भूभ समय सुधी युद्ध आहतुं रह्यु भने  
भाथी केध केधने डरावी न शक्यु अह्मदत्ते न्यारे आ परिस्थिति नेध  
त्यारे तेछे विचार ज्यो के, दीर्घराज सामान्य शस्त्रेथी पराजित थर्ध शके  
तेम नथी, त्यारे तेछे तेना उपर थक छेउथु थके पोतानु ठाम आभाइ भनव्यु  
दीर्घराजानु भस्तक थकना प्रहारवी कपाधने जमीन उपर पटकायु आ समथे  
आरे तरक्यी “अह्मदत्त थकवती”ने जय थाव्यो ”नी जयघोषणु सकल जनताना  
सुभभाधी नीकणी पडी देवाछे पणु आकाशभाथी तेना उपर पुष्पवृष्टी करी  
साथेसाथ सहने सूचना पणु दीधी के, आ अह्मदत्त भारमा थकवती उत्पन्न  
थयेक छे जे समथे देवानी वाणी सालणीने सधणा जनपद-लोकेछे अह्मदत्त  
थकवतीनी भूभ ज स्तुति करी श्रीज्योछे तेनी भगण आरती उतारी अने  
भूभ उत्साहलेर उत्सव मनाव्यो, आ प्रभाषे अह्मदत्तथकवती सधणा श्री  
पुरुषोथी स्तुति पाभीने मन्त्रीमण्डण वजेरेनी साथे पोताना राजलवनमा गये।  
सधणा पुरवाजीज्योछे अने सधणा सामतोछे भणीने तेना थकवतीपद

મિષેકઃ કૃતઃ । ચક્રવર્તિત્વ પાલયન્ ગમ્પદત્તઃ મુખેન કાલ યાપયતિ । એકદા તસ્ય પુરતો નદેન નાટ્યમારબ્ધમ્ । તસ્મિન્ સમયે દાસ્યા ચક્રવર્તિન્દસ્તેઽપૂર્વઃ કુસુમસ્તકો દત્તઃ । ત કુસુમસ્તકઃ જિઘ્રતો નાટ્ય પ્રેક્ષમાણસ્ય ગીત ચ શ્રુતવશક વર્તિન એવ મિમર્શો જાતઃ—યદેવમિધઃ કુસુમસ્તવકો મયા વાઽપ્યાગ્રાતઃ, એવમિધ નાટ્ય પ્રેક્ષિતમ્, ગીત ચાપિ શ્રુતમ્, પરન્તુ ‘કન કદા ચ શ્રુતમ્’ इति न स्मृति पथमायाति । એવ ચિન્તયશ્ચક્રવર્તી મૂર્ચ્છિતઃ । તદનુ તસ્ય જાતિસ્મરણ જાતમ્ । દ્દષ્ટાસ્તેન પશ્ચ પૂર્વમગાઃ । તન સૌધર્મે પદ્મગુલ્મવિમાનેઽશ્રૂત નાટ્યદર્શન-

સકલ સામન્તોને મિલકર उसका चक्रवर्तिपद पर अभिषेक किया । इस तरह चक्रवर्ती के पदसे अलंकृत होकर ब्रह्मदत्तकुमार ने अपने जीवन के समय को सुखपूर्वक व्यतीत करते रहे ।

एक समय की बात है कि चक्रवर्ती के सामने किसी नटने नाटक का आयोजन किया । नाटक को देखने के लिये नाटकशाला में बिराजमान उन चक्रवर्ती के पास आया कि—इतने में ही किसी एक दासीने अपूर्व कुसुमका स्तवक—गुच्छा भी चक्रवर्ती को प्रदान किया । नाटक को देखते गाने को सुनते एव उस कुसुमस्तवकको सूँघते हुए चक्रवर्ती के मन में ऐसा विचार बधा कि मैंने ऐसा कुसुमस्तवक कहीं सूँघा है, तथा इस प्रकार का नाटक भी कहीं देखा है और इस प्रकार का गाना भी कहीं सुना है । परन्तु मेरे द्वारा यह सब कार्य कहा हुआ है इस बात की याद नहीं है । ऐसा विचार करते २ चक्रवर्ती को मूर्च्छा आ गई और बादमें उनको जातिस्मरण ज्ञान भी उत्पन्न हो गया । उसके प्रभावसे चक्रवर्तीने

ઉપર અભિષેક કર્યો આ રીતે ચક્રવર્તીપદથી અલંકૃત બનીને બ્રહ્મદત્તકુમાર પોતાના જીવનનો સમય સુખમાં વિતાવવા માડ્યો.

એક સમયની વાત છે કે, ચક્રવર્તીની સમક્ષ કોઈ નટે નાટકનું આયોજન કર્યું નાટકને જોવા માટે ચક્રવર્તી જ્યારે નાટકશાળામાં પહોંચ્યા ત્યારે કોઈ એક દાસીએ અપૂર્વ કુસુમનો ગુચ્છો પણ ચક્રવર્તીને પ્રદાન કર્યો નાટકને જોતા અને ગાયનને સાંભળતા અને એ પુષ્પગુચ્છને સૂંઘતા ચક્રવર્તીના મનમાં એવો વિચાર બળ્યો કે, મેં અગાઉ આવું કુસુમસ્તવક કયાંય સૂંધેલ છે તેમજ આ પ્રકારનું નાટક પણ કયાંય જોયેલ છે તેમ આવું ગાયન પણ સાંભળેલ છે પરંતુ આ બધું મેં ક્યાં અનુભવેલ છે એની યાદ આવતી નથી એવો વિચાર કરતા કરતા ચક્રવર્તીને મૂર્ચ્છા આવી ગઈ અને એમાં તેને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું એના પ્રભાવથી ચક્રવર્તીએ પોતાના પાછલા પાપ બવને



दिव्यपुष्पाघ्राणादिकं सर्वं तेन दृष्टम् । तदनु तत्सेवकैः शीतलोपचारेण तस्य मूर्च्छाऽपनीता । जातिस्मरणज्ञानेन चक्रवर्ती पूर्वभवसम्पन्निन सभ्रातरमपि दृष्टवान् । चक्रवर्ती चिन्तितवान् पञ्चपूर्वभवापर्यन्तं यो मम सहवर्ती भ्राताऽऽसीत् सोऽधुना क्याऽऽस्ते, इति विचिन्त्य तद् विगोघनार्थं स 'आस्वदासौ मृगौ-हसौ मातङ्गावमरौ तथा' इति श्लोकाद्व प्रिचितवान् । इदं श्लोकार्थं विरचय्य चक्रवर्तिना सेनापतिरवरुक्तः—इदं श्लोकार्थं सर्वत्र निर्घोषय । यः कश्चिदपराधं पूरयिष्यति, तस्मै राजा राज्यार्थं दास्यति । निर्घोषितं सर्वत्र तेन श्लोकार्थम् ।

अपने पहिलेके पाचभव जान लिये । इससे उनको यह निश्चित हो गया कि मैं जब सौधर्मस्वर्ग मे पद्मगुल्मविमानमें या तभी मैंने ऐसा नाटक देखा था, तभी ऐसा कुसुमस्तम्भ सूघा था और तभी ऐसा गाना भी सुना था ।

चक्रवर्तीको मूर्च्छित अवस्थामे पड़े हुए देखकर उनके सेवकोंने शीतलोपचार क्रियाओ द्वारा उनकी मूर्च्छा दूरकी । चक्रवर्ती इस तरह स्वस्थ हो गये । जातिस्मरण ज्ञानके प्रभावसे चक्रवर्तीने अपने पूर्व-भव सबधी भाईको भी जान लिया । और फिर यह विचार किया कि मेरे साथ जो पाच भवो तक स्मय रहा है वह अब इस समय कहा है । ऐसा विचार कर उन्होंने उसकी खोज करनेके निमित्त "आस्व दासौ मृगौ हसौ मातङ्गावमरौ तथा" इस प्रकारके आधे श्लोककी रचना की और अपने सेनापति वरधनुको उसको देकर कहा कि—इस आधे श्लोक की सर्वत्र घोषणा करवाओ और कहो कि जो कोई भी व्यक्ति इसके उत्तरार्थ की पूर्ति करे उसको राजा आधा राज्य प्रदान करेगा । चक्रवर्ती

जाणी लीधा आधी तेने जे निश्चय भई गये। के, न्यारे हु सौधर्मस्वर्गमा पद्मगुल्म विमानमा छतो । त्यारे जे जेसु नाटक जेसु छतु, आउ कुसुम स्तम्भ छडी सूघेछ छती अने आबु गायन पञ्च सावजेल छतु

चक्रवर्तीने मूर्च्छित अवस्थामा पडेला जेधने तेना सेवकोजे शीतलोपचार क्रियाजोधी जेमनी मूर्च्छा दूर करी । चक्रवर्ती शीतल उपचारोधी स्वस्थ भन्या जातिस्मरण ज्ञानमा प्रभावधी चक्रवर्तीजे चेताना पूर्वभव सबधी भाईने जाणी लीधा अने पछी जे विचार कयो के, पाच भवो सुधी जे भारी साथे रहेछ छे ते आ समये क्या छे ? आवो विचार करीने तेभजे तेनी शोध करवाना निमित्त "आस्वदासौ मृगौ हसौ मातङ्गावमरौ तथा" आ प्रकारे अधो श्लोकनी रचना करी तेनी सर्वत्र घोषणा करवानु सेनापति वरधनुने छहु साथोसाथ जे पञ्च छहु के, जे कोई व्यक्ति आना उत्तरार्धनी पूर्ति करये तेने राजा अधुं राज्य आपसे तेहु जाडेर करवानु पञ्च जख्खु चक्रवर्तीनी

श्रुतं च जनैः । पर न केनापि पुरितम् । अस्मिन्नसरे चक्रवर्तिपूर्वभवभ्राता चित्र-  
जीवः पुरिमतालनगरे, धनसाराभिधस्येभ्य त्रेष्टिनः पुत्रो भूत्वा समुत्पन्नः, तस्य  
नाम 'गुणसारः' इति । सजातजातिस्मरणो गृहीतदीप्तः काम्पिल्य नगरस्य  
मनोरमाभिधान उद्याने समागत । तत्र प्रासुक्ये भूभागे पात्रोपकरणानि सस्थाप्य  
कायोत्सर्गमास्थाय धर्मध्यानं कुर्वन् स्थितः । तत्रोद्याने आरघट्टिकेन पाठ्यमान  
श्लोकार्थं श्रुत्वा ज्ञानोपयोगेन स्वभ्रातुः समो वृत्तान्तस्तेनाधिगतः । अनन्तर तेन  
मुनिनाऽपरार्धम्—'एषा नो पष्ठिका जातिरन्योन्याभ्या त्रिभुक्तयो' इत्येव पूरितम्

के आदेशको पाकर सेनापतिने ऐसा ही किया, सर्वत्र वह आ ग श्लोक  
घोषित किया । सब लोगों ने मिलकर उसको खूब सुना भी परन्तु किसी  
में भी ऐसी बुद्धि उत्पन्न नहीं हुई कि जो उसके उत्तरार्थ की पूर्ति कर  
सके । इसी अत्रसरमें चक्रवर्ती का पूर्वभवभ्राता कि जिसका नाम चित्र  
था वह पुरिमताल नगरमें किसी त्रेष्टी के यहा उत्पन्न होया हुआ था ।  
और जातिस्मरण ज्ञानसे अपने पूर्वभव जानकर ससारसे विरक्त होकर  
उसने दीक्षा भी धारण करली थी । मुनिअवस्था में चर्चा करते २ वे वहां  
काम्पिल्य नगर के मनोरम नामक उद्यान में आये ही थे कि इतने में उसने  
प्रासुक्य भूभाग पर पात्र उपकरणोंको रखकर धर्मध्यान करते समय वहीं  
किसी आर घट्टिक (अरहट चलाने वाले) के द्वारा बोला जाता उस आधे  
श्लोक को सुना । सुनते ही उन्होंने ज्ञानोपयोगको जोड़कर अपने  
भाई का समस्त वृत्तान्त जान लिया । जानकर फिर उस आधे श्लोक  
की पूर्ति उन्हो ने इस तरह से की—'एषा नो पष्ठिका जातिरन्योन्याभ्या

आज्ञानो सेनापति वरधनुषे अथ रीते अभव कथो सधना स्थणे अथ अधो  
श्लोकनी घोषणु । शशी सधना बोको अथ भणीने विचारपूर्वक साधन्यो परतु  
कोधनामा अथी बुद्धि उत्पन्न न थर्ध के, जे अना उत्तरार्धनी पूर्ति करी  
शके आ वधते चक्रवर्तीना पूर्वभवना बाध के जेतु नाम चित्र हतु ते  
पुरिमताल नगरमा अथ शेकने त्या उत्पन्न थया हता अने जाति स्मरण  
ज्ञानथी पोताना पूर्वभवने ज्ञानीने ससारथी विरक्त थर्धने जेमले दीक्षा धारण  
करी हती अने मुनि अवस्थामा विचरण करता करता जेओ काम्पिल्य नगरमा  
मनोरम नाममा उद्यानमा आवेल हता अने प्रासुक्य भूभाग उपर पात्र अने  
उपकरणोंने राणीने धर्मध्यान करता हता अथ वधते त्या कोध अरहट यथाव-  
नारना मुण्णथी जोलायेला अथ अधो श्लोकने साधन्यो साधनता न तेमणे  
ज्ञानोपयोगने जोडीने पोताना बाधतु समस्त वृत्ताव ज्ञानी बोधु ज्ञानी पछी  
तेमणे अथ अधो श्लोकनी पूर्ति आ प्रमाणु करी " एषा नो पष्ठिका जातिर

स च आरपट्टिकस्तत् श्लोकाद्ध लिखित्वास्तीव प्रसन्नवदनो राजभवन गतः ।  
पठित्वा तेन पूर्णः श्लोकः । ततः पूर्वभग्नभ्रातृस्नेहेन समाक्रान्तहृदयः स चक्र  
वर्ती मूर्च्छा गत । चक्रवर्तिन मूर्च्छित विलोक्य सभा वज्रपतनमिव क्षोभ प्राप्ता ।  
राजपुरुषास्त पुरुष यष्टि मुष्टि प्रहारेण ताडितमन्तः । तैर्हन्यमानः स प्राह—  
आर्याः । न मयैष श्लोकः पूरितः, किन्तु वनस्थितेन मुनिनैष श्लोकः पूरितः ।  
अहं तु पाठमात्रकारी । अतो मा मुञ्चत । तद् वचन श्रुत्वा राजपुरुषास्त परित्य-

वियुक्तयाः” । अरुहट चलाने वाला उस आधेश्लोक को लेकर अतीव  
प्रसन्नवदन होता हुआ राजा से भवन पर पहुँचा । वहाँ पहुँचकर उसने  
पूर्ण यने हुए उस श्लोकको पढ़ा । श्लोकको सुनते ही चक्रवर्ती पूर्वभवीय  
भ्राता के स्नेहसे समाक्रान्तहृदय होकर मूर्च्छित हो गया । मूर्च्छित  
अवस्था में पड़े हुए चक्रवर्तीको देखकर सबके सब सदस्य जन वज्र के  
पतन की तरह क्षुब्ध हो उठे । राजपुरुषोंने उस आये हुए पुरुषको ही  
चक्रवर्तीकी इस स्थितिमें कारण जानकर यष्टिमुष्टि आदि द्वारा खूब  
पीटा । पीटा जानेके बाद वह बोला—आर्यवृन्द मुझे आप लोगों ने व्यर्थ  
पीटा है—मेरा इसमें थोड़ासा भी अपराध नहीं है । इस श्लोककी पूर्ति  
मैंने नहीं की है । वनमें एक मुनिराज आये हुए हैं, उन्होंने ही मेरे मुख  
से उच्चरित होते समय इस श्लोककी पूर्ति की है । मैंने तो सिर्फ पूर्ण  
हुए इस श्लोकको यहाँ आकर सुनाया मात्र है । अब आप लोग मुझे  
अप्य छोड़ दीजिये । उस पुरुषके वचन सुनकर राजपुरुषोंने उसको छोड़

न्योन्याभ्या वियुक्तयो ” अरुहट चलानेवाले के अधो श्लोकने लक्ष्मिने अत्यंत  
प्रसन्नचित्त भनीने राजभवन उपर पहुँच्यो । अने त्या पहुँच्योने पूछ्यो भनेबो  
के श्लोक सभजान्यो । श्लोकने सभजानताले पूर्वभवना लाधना स्नेहधो गह-  
गहित धधने यक्षवतीं भूछो पाभ्या यक्षवतींने भूच्छित अवस्थामा पडेला  
लेधने सधजा सदस्यजनेला लखे वज्र पड्यु डोय तेम स्तम्भ भनी गया  
राजपुरुषो के आवेला माखुसनेज यक्षवतींनी आ स्थितिनु कारखु भानीने  
तेने दीपवा भाडया पोताना उपर भार पड्यो । लेधने ते माखुसे कलु के,  
आर्यवृन्द । मने आप बोडोके वजर कारखे नार मोरेव छे आमा भारो  
जरा सरणोके अपराध नथी आ श्लोकनी पूर्ति मे करेव नथी परतु  
उधानमा ओक मुनिराज आवेला छे तेमखे करेव छे भारो मोडेथी बोलायेला  
अधो श्लोकनी पूर्ति तेमखे करी छे मे तो पूछ्यो थयेबो के श्लोक अडो  
आवीने न सभजान्यो छे आथी आप मने वधु डु भी न करता छोडी दो

ક્તવન્તઃ । ચક્રવર્તી ચન્દનરસૈઃ પરિપિત્તઃ સચેતનો ભૂતા યદીતમુનિક્રતસ્ય સ્વપ્ના  
તુરાગમન વિજ્ઞાય ત જન યદુભિર્ધનૈઃ સતોષ્ય વિસર્જિતમાન । તદનુ ચક્રવર્તી  
અન્તઃપુર પરિરારેણ સહિતઃ સોત્ક્રુષ્ટસ્તદ્દર્શનાર્થ તદુચાને સમાગતઃ । પૂર્વસ્નેહાધિ-  
ક્તવરસ્નેહો દર્પાશ્રુપૂરિત નેત્રચક્રવર્તી ત મુનિરય વદિત્વા તત્પુરતઃ સવિનયમુપવિષ્ટઃ  
મુનિના ધર્મદેશના પ્રારબ્ધ્વા, “અમારઃ સસારઃ ક્ષણમકરં શરીર, શરદઞ્ચોપમ જીવન,  
વિદ્યુચ્ચલ યૌવન, કિંપારુફલોપમા ભોગાઃ, સ પાસાગસમ વિપયસુખં, જલબુદ્બુદા-

દિયા । હતનેમેં ચક્રવર્તી ખી ચન્દનરસોંસે સોંચે જાને પર સ્વસ્થ બન  
ગયે । જય ઉન્હોને યહ મુના કિ મેરા પૂર્વમયકા ખાતા યહા મુનિ અવસ્થા  
મેં આયા હુઆ હૈ, તમ ઉન્હોને ઉસ અરહટ ચલાને વાલે કો યદુત સા દ્રવ્ય  
દેકર સન્તુષ્ટ કિયા ઓર રાજી ર સે ઉસકો વિદા કિયા । પછાત  
અન્તઃપુરસે પરિવૃત્ત હોકર ચક્રવર્તી યડી ખારી ઉત્કઠાકે સાથ મુનિરાજકે  
દર્શનકે લિયે ઉસ ઉચાનમેં ગયે । વહા જાકર ઉનકા પ્રેમસાગર અથાહ  
હો ગયા પરિલેકી અપેક્ષાસે સ્નેહ અવ ઓર અધિક ઉદ્દેલિત હો ઉઠા ।  
આનન્દાશ્રુઓંસે ઉનેકે નેત્ર અતિશય હવડવા ગયે । ચક્રવર્તીને મુનિરાજ  
કો ભક્તિભાવસે વન્દન કિયા ઓર સવિનય ઉનકે સામને જાકર વેઠ ગયે ।  
મુનિરાજને ધર્મદેશના દેના પ્રારંભ કિયા, કહા-યહ સસાર અસાર હૈ ।  
શરીર ક્ષણમગુર હૈ । શરદકાલીન મેઘોંકે સમાન યહ જીવન હૈ । વિજલી  
કે સમાન ચ્ચલ યટ યૌવન હૈ । કિંપારુફલકે સમાન ભોગ હૈ । મધ્યા-  
રાગકે તુલ્ય વિપયસુખ હૈ । જલકે બુદ્બુદકે સમાન યહ લક્ષ્મી હૈ ।

એ માણસના વચન સાંભળીને રાજપુરુષોએ તેને છોડી દીધો. એટલામા ચક્ર  
નાદિ શીતળ ઉપચારથી ચક્રવર્તી પણ સ્વસ્થ બની ગયા ત્યારે તેમણે એ  
બંધુ કે, માશા પૂર્વભવના ભાઈ અહીં મુનિ અવસ્થામા આવેલ છે ત્યારે  
તેમણે એ અરહટ ચલાવનાર માણસને ધણુ દ્રવ્ય આપીને સતોષ્યો તથા  
ખૂબ રાજરાજ કરીને વિદાય કર્યો પછી, અત પુરથી પરિવૃત્ત થઈને ચક્રવર્તી  
ધણી ઉત્કઠા સાથે મુનિરાજના દર્શન માટે એ ઉચાનમા ગયા ઉચાનમાં પહોં-  
ચતા તેમના મનનો પ્રેમ ઉભરો ખૂબ જ વેગવાન બન્યો પહેલાથી પણ તેના  
સ્નેહ અધિક સ્વરૂપમા ઉછળવા લાગ્યો હર્ષના આસુથી એના નેત્રો ઉભરાવા  
લાગ્યા, ચક્રવર્તીએ મુનિરાજને ભક્તિભાવથી વદન કર્યું અને સવિનય એમની  
સામે બેઠને બેસી ગયા મુનિરાજે ધર્મદેશના આપવા માડી અને કહ્યું કે, સસાર  
અસાર છે, શરીર ક્ષણમગુર છે, શરદ કાળના મેઘના જેવું આ જીવન છે,  
વિજળીના સમાન ચચળ આ યૌવન છે, કિંપારુકના ફળના જેવા ભોગ છે,  
મધ્યાકાળના આકાશના રંગો સમાન વિપયસુખ છે, પાણીના પરપોટા જેવી

યમાના લક્ષ્મીઃ, અનિવાર્યો મૃત્યુઃ ” इत्येव संसारस्यासारता दर्शिता । तथा-  
वर्णिता कर्मबन्धहेतवः ।

પ્રશસિતો મોક્ષમાર્ગઃ । પ્રરૂપિતઃ શિવસાંગ્યાતિશયઃ । મુનેરિમા દેશના શ્રુત્વા  
સમા વૈરાગ્યભાવના ભાષિતા જાતા । પરન્તુ વિષય-જટાજટિલે બ્રહ્મદત્તહૃદયે મુનિ  
દેશના સ્થાન ન પ્રાપ્તવતી । મ મોક્ષમાર્ગ-ભગવન્ ! યથા સ્વમિલનસુખેન મમાન-  
સ્માન્ આહ્વાદયતિ, તથૈવ રાજ્યાર્થસ્વીકારેણાઽપ્યાહ્વાદયતુ । પશ્ચાદ્ ભુક્ત-ભોગા-  
વાના તપઃ કરિષ્યાવઃ । ‘ રાજ્યસુખભોગ એવ તપસ ફલમ્ ’ इति विज्ञाय भवान्  
राज्यार्थं स्वीकृत्य तपसः फलं भुनक्तु । इति ब्रह्मदत्त वचनं श्रुत्वा मुनिराह—

મૃત્યુ અનિવાર્ય છે । इस प्रकार सासारिकपदार्थोंकी एव ससारकी  
असारता वर्णित करते हुए उन मुनिराजने यह भी बतलाया कि-कर्मोक्ति  
पुष्पके हेतु क्या है । मोक्षमार्ग क्या है और वह जीवको कैसे प्राप्त  
होता है । मुक्ति सुख कैसा है । मुनिराजकी इस धर्मदेशनाको सुनकर  
सभाके समस्त जन वैराग्य भावनासे भाविन बन गये । परन्तु विषय-  
जटासे जटिल बने हुवे ब्रह्मदत्तके हृदयमें मुनि देशनाका कुछ भी  
प्रभाव नहीं जमा । चक्रवर्ती ने मुनिराजसे कहा कि महाराज ! जिस  
प्रकार आपने मुझे अपने मिलापसे आल्हादित किया है उसी प्रकार  
इससे अधिक आनंद मुझे तब होगा कि जब आप आधा राज्य स्वीकार  
करेंगे । अभी तो हमारे और आपके आनंदानुभव करनेके ये दिन हैं ।  
पश्चात् हम तुम दोनों मिल कर तप आचरित करेंगे । तपका फल भी  
तो राज्यसुखोंका भोगना ही है । अतः आप आधे राज्यको स्वीकृत

લક્ષ્મી છે, મૃત્યુ અનિવાર્ય છે આ પ્રમાણે સ સારિત પદાર્થોની અને સ સારની  
અનિત્યતાનુ વર્ણન કરીને એ મુનિરાજે એ પણ બતાવ્યું કે, કર્મોના બંધનો  
હેતુ શું છે ? મોક્ષમાર્ગ શું છે ? અને તે જીવને કઈ રીતે પ્રાપ્ત થાય છે  
મુક્તિસુખ કેવું છે ? મુનિરાજની આ ધર્મદેશનાને સાંભળીને સઘળા જનો  
વૈરાગ્યભાવનાથી ભાવિત બન્યા, પરંતુ વિષય જાગ્રમા મુગ્ધ બનેલા બ્રહ્મદત્તના  
હૃદયમા મુનિના ઉપદેશનો જરા સરખોએ પ્રભાવ ન બાંધ્યો- ચક્રવર્તીએ મુનિ  
રાજને કહ્યું, ‘ કે મહારાજ ! જે રીતે આપે મને આપના મેળાપથી આનંદિત  
બનાવ્યો છે એ જ રીતે એનાથી આનંદ તો મને ત્યારેજ થાય કે, આર્થ જ્યારે  
અર્ધરાજ્યનો સ્વીકાર કરી હજી તો આરાં અને આપના આનંદનો અનુભવ કરવાના  
દિવસ છે પછીથી આપણે બન્ને મળીને તપનુ આરાધન કરીશું તપનું ફળ પણ  
શિવસુખોને લોગવવાનું જ છે આથી આર્થ અર્ધ રાજ્યનો સ્વીકાર કરી તપના

રાજન્ ! इदं मनुष्यजन्म सुदुर्लभम्, कुशाग्रजलविन्दुवत्पतनशीलमायुः, प्रकृति चञ्चला लक्ष्मीः, कदुपरिणामा विषयासक्तानां च ध्रुवो नरकपातः, सुदुर्लभं पुन विरतिरूप मोक्षवीजम्, वैराग्यप्रच्युतिर्नरकपातकारणम्, अतोऽल्पव्यसतिवसत्या-  
यिनी राज्यलक्ष्मीर्विदुषां मनः समाकण्टु नार्हति । ततः परित्यज्य तुच्छावय

કર તપકે ફલકો ભોગો । इस प्रकार ब्रह्मदत्तके वचन सुनकर मुनिराज ने उनसे कहा राजन् ! क्यो भूल रहे हो—क्या तुम नहीं जानते हो कि यह मनुष्यजन्म बहुत ही दुर्लभ है । आयुका कोई भरोसा नहीं, यह तो कुशाग्रस्थित जलविन्दुकी तरह पतनशील है । लक्ष्मीका कोई विश्वास नहीं क्यो कि यह प्रकृतिसे चंचल है । जैसी धर्मबुद्धि आज है वैसी ही सदा स्थिर बनी रहेगी यह नहीं कहा जा सकता । विषयसेवनका फल अच्छा होता है यह केवल दुराशामात्र है । क्यों कि इनका परिणाम कहु ही होता है । विषयोंमें आसक्त चित्त वालोंका नरकोमें पतन अव-  
श्यमावी है । विरति रूप मोक्षका बीज अत्यंत दुर्लभ है । वैराग्यका अभाव नियमतः जीवको नरकमें ले जानेका कारण है । इसलिये हे राजन् ! अल्पदिवसतक ही रहनेवाली इस राज्यलक्ष्मीकी बालोंमें तुम क्यो फसे हुए हो । बुद्धिमान् तो इसके व्यामोहमें नहीं फसते हैं । बिचारी राज्यलक्ष्मीमें इतनी शक्ति ही कहा है जो बुद्धिमान् व्यक्तियों अन्तःकरणको अपनी ओर आकृष्ट कर सके । इसलिये हे राजन् !

ફળને ભોગવે । ब्रह्मदत्तना આ પ્રકારના વચન સાંભળીને મુનિરાજે તેને કહ્યું, રાજન્ ! કેમ ભૂલી રહ્યા છો ? શું તમે બાણતા નથી કે, આ મનુષ્ય જન્મ ખૂબજ દુર્લભ છે, જીવનનો કોઈ ભરોસો નથી એ તો ધાસના અગ્ર ભાગે ચોટલા જળબિંદુ સમાન ક્ષણભરુ છે લક્ષ્મીનો પણ કોઈ વિશ્વાસ નથી કેમકે, એ પ્રકૃતિથી જ ચચળ છે જેવી ધર્મબુદ્ધિ આજે સ્થિર છે તેવી સદા સ્થિર બની રહેશે એ કહી શકાય તેવું નથી વિષય સેવનનું ફળ સાડું હોય છે એ તો કેવળ દુરાશા માત્ર છે કેમકે, એનું પરિણામ ખૂબજ કડવું હોય છે વિષ યોમા આસક્ત ચિત્તવાળાનું પતન અવશ્ય નરકમાં, થાય છે વિરતિરૂપ મોક્ષનું બી આત્યંત દુર્લભ છે વૈરાગ્યનો અભાવ એવને જરૂરી નરકમાં લઈ જનાર બને છે આ માટે હે રાજન્ ! થોડા દિવસજ રહેનારી એવી આ રાજ્યલક્ષ્મીની ચાલમા તમે કેમ ફસાઈ પડ્યા છો ? બુદ્ધિમાન તો એના લોભમા ફસાતા નથી, બિચારી રાજ્યલક્ષ્મીમા એટલી શક્તિજ ક્યા છે કે, તે બુદ્ધિમાન વ્યક્તિ એના અતઃકરણને પોતાની તરફ આકર્ષિ શકે ? આ માટે, હે, રાજન્ ! એ

पारमभानुभूत-दुःखजालानि स्मर, जिनवचनामृतरस पिय, तदुक्तमार्गेण गच्छ,  
तथा सफल्य मानुष जन्म ? ।

एतद्वचन श्रुत्वा चक्रवर्ती प्राह—भदन्त ! सम्प्राप्त सुख परित्यज्य अदृष्ट-  
सुखगवेषणमज्ञानता लक्षणम् ? तस्मादेव मा दिशतु, स्वीकरोतु मम कथनम् ?

इस विचारका परित्याग कर तुम पूर्वभवानुभूत दुःख परम्पराओंको याद  
करो। यह अवसर बड़े सौभाग्यसे तुमको मिला है इसका सफल करने  
की चेष्टा करो। जिनवचन रूपी अमृतका पान करके जिनप्रतिपादित  
मार्गका अनुकरण करने हुए अपने दुर्लभ मनुष्य भवको, तुम सफल  
बनाने की चेष्टा करो। इन क्षणिक विषयभोगों में मत फूलो, विकराल  
व्यालसे बसे हुए व्यक्तिकी, जैसे औषधि नहीं होती है, उसी प्रकार इन  
भोगोंसे दृष्ट हुए व्यक्तिकी इस ससारमें कोई औषधि नहीं है। अतः  
अब भी समय है कि तुम राज्यलक्ष्मीको त्यागकर आत्मकल्याण के  
मार्गमें शीघ्र उतर जाओ।

मुनिराजके इस प्रकार अमृतोपम वचनोंका पान करके भी चक्र-  
वर्ती ने उनसे कहा भदन्त ! आपने खून समझाया क्या आप हमे मूर्ख  
समझते हैं जो ऐसी बातें कहते हैं, ये बातें तो आपकी हमको बालको  
जैसी ही प्रतीत होती हैं। सपूर्ण सुखका त्याग कर अदृष्ट सुखकी  
गवेषणा करना क्या यह मूर्खताका लक्षण नहीं है ! मैं तो स्वयं आपसे  
भी यही निवेदन करता हूँ कि महाराज क्या धरा है इस दीक्षा में, छोड़ो

विचारना। परित्याग करीने तमे पूर्वभवानुभूत दुःखपरम्पराओंने याद करे।  
आ अवसर बड़ा सौभाग्यथी तमने भणेल छे ओने सक्षण करवानी चेष्टा  
करे। क्षणिक विषय लोगेभा न कुवाव, विकराण वाघे जेने झाड़ी भाधेल  
छाय तेने भाटे कोछ औषधी कामयाग जनती नथी ओ रीने आ लारोओ जेने  
इस बीधा छाय ओवी व्यक्ति भाटे आ ससारमा कोछ औषधी नथी आथी  
इणु पणु समय छे के, तमे राज्यलक्ष्मीना मोड़ने त्याग करीने आत्मकल्याणना  
मार्गे जलदीथी वणी जव

मुनिराजना आ प्रकारना अमृततुल्य वचनोतु पान करीने चक्रवर्तीओ  
मुनिराजने कहु, भदन्त ! आपे पूछ कहु, शुं आप भने भूषं समझे छे ?  
ओथी न आवी वातो कही रह्या छे ? आपनी आ वातो तो भने भाण्डोना  
जेवी लागे छे सपूर्ण सुखने त्याग करीने जे प्रत्यक्ष देखातु नथी ओवा  
सुखनी आशा करवी ओ शुं भूषंतातु लक्ष्य नथी ? हु तो आपने पणु ओ  
निवेदन करे छे के, महाराज आ दीक्षामा शुं जय्यु छे ? आप ओने छोड़ी

મુનિઃ પ્રાદ-સસારમુલ્ય મુક્ત પરમયે, અનુભૂત તત્કલમ્ । તદ્દિ, દુઃખાયેવ મથતિ ।  
અતસ્તપસ્તિયાગ एव समुचितः । एव बहुश उपदिष्टोऽपि चक्रवर्ती यदा न मत्ति-  
बुद्धयते, तदा मुनिना उपयोग, दद्या क्षातम्-जाः । अयं सभूतमयं सनत्कुमार  
चक्रवर्ति स्त्रीरत्नकेशस्पर्शेन, सजातभोगाभिलाषो मया बहुशो निवार्यमाणोऽपि  
चक्रवर्ती पदवी प्राप्तित्व निदान, कृतवान् । अतो नास्त्यस्य भाग्ये जिनचक्रवर्तिः ।

આપેં હસકો ઓર મેરા કહના માનલો, આઘા રાજ્ય લેકર આપેં મેરે  
હા જેસા, આનંદકા જીવન વ્યતીત કરો । ચક્રવર્તીકે વચન 'સુનકર  
મુનિરાજને કહા-રાજન્ ! મૈને તો સંસારકે મુલ્ય સ્વયં ભોગે, ઓર પર-  
ભવમેં' ઉન્કે ફલકાં મેં અનુભવ કર લિયા । હમકો તો અબ યહ  
નિશ્ચય હો 'સુના હૈં કિ યે સય સાસારિક મુલ્ય કેવલ દુઃખ કે લિયે હી હૈં ।  
હંસેલિયે મૈં તો અબ યહી સમજસકા હૈં કિ ઇન્કા પરિત્યાગ કરના હી  
સમુચિત હૈં । હસ પ્રકારેં વાર વાર સમજાને પર મેં ચક્રવર્તી જબે પ્રતિબુદ્ધ  
નહીં હુઆ, તવ મુનિરાજને ઉપયોગ લગાકર યહ દેલા કિ ઓહ ! સભૂત કે મથ  
મેં હસને તો સનત્કુમાર ચક્રવર્તી કે સ્ત્રીરત્ન કે કેશસ્પર્શસે ભોગાભિ-  
લાષી બનેકર 'ચક્રવર્તી' પદ્મકો પ્રાપ્ત કરનેકા નિદાન કિયા થા યદ્યપિ  
ઉંસ સમય હસકો મૈને વહુત 'કુછ સમજાયા મેં યા । પરંતુ હસને મેરી  
એક મેં વાત નહીં માની થી, અતઃ જય યહ ઉસ સમય નહીં સમજા તો  
અંથ કયા સમજેગા, હસસે જાના જાતા હૈં કિ હસકે ભાગ્યમેં જિન

કે, અને માફ કહેવું જાનીને, એધું રાજ્ય સ્વીકારીને આપેં પણ મારી માફક  
આનંદથી જીવન વ્યતિત કરે ચક્રવર્તીના વચન સાંભળીને મુનિરાજે કહ્યું,  
રાજન્ ! મેં તો સંસારના સુખ, પ્રભુ ભોગવ્યા અને પરલવમા એના ફળને  
પણ અનુભવ કરી લીધો છે મને તો હવે નિશ્ચય થઈ ચૂક્યો છે કે, આ  
સમજા સાસારિક સુખ કેવળ દુખના માટે જ છે આથી મેં તો સમજી લીધું  
છે કે, આ સમજા સાસારિક સુખ પરિત્યાગ કરવામા જ છે આ પ્રમાણે  
વારવાર સમજાવવા છતાં પણ જ્યારે ચક્રવર્તી પ્રતિબુદ્ધ ન થયા ત્યારે મુનિ  
રાજે, ઉપયોગ-ભગવાદીને બોલ્યું એટલે તેમને સમજાયું કે, ઓહ ! સભૂતના  
સુભા-એણે સનત્કુમાર ચક્રવર્તીની સ્ત્રીના વાળને સ્પર્શ થતા ભોગ-અભિલાષી  
જાનીને, ચક્રવર્તી પદને, પ્રાપ્ત કરવાનું નિદાન કરેલ હતું, એ સમયે પણ મેં  
એને ખૂબ જુસ્મળવેલ પરંતુ મેં મારી, એક પણ વાતને માનેલ ન હતી  
જ્યારે, એ સમયે તે સમજેલ, ન હતો તો, આજે કયાથી સમજવાનો હતો ?  
આથી એ સમજાય છે કે, એના ભાગ્યમા, જન વચનોના વચ્ચે અનુરાગ થવા



इति विचार्य मुनिरुपदेशदानाद् गिरतोऽभूत् । तदनु मुनिर्विहारं कृतवान् । क्रमेण मोक्ष गतः । विपवसुखान्यनुभवतश्चक्रवर्तिनोऽपि क्रियान् कालो व्यतीतः ।

अन्यदा पूर्वपरिचितेन केनापि द्विजेन स चक्रवर्त्ती मोक्ष-भो महाराजाधिराज ! चक्रवर्तिनो यद् भोज्यमन्नं तद्भोक्तुमिच्छामि, जतोऽर्हति भवान् ममामिच्छापूरयितुम् । चक्रिणोक्तम्-भो द्विज ! मामक भोज्यान्नं भोक्तुं नार्हसि । यतो मा विहाय तदन्यस्य न परिणमति । ततो द्विजेनोक्तम्-अये ! भोजनमात्रदानेऽपि

चक्रवर्त्ती के प्रति रति-अनुराग होना नहीं लिखा है । इस प्रकार विचार कर मुनि उपदेशसे चिरत हो गये । और कुछ समय बाद विहा से विहार भी कर गये । तथा कालान्तमे वे कर्मक्षय करके मोक्षपधार गये । इधर चक्रवर्त्ती भी विपक सुखों का अनुभव करता हुआ अपने कालको व्यतीत करने लगा ।

एक समय की बात है कि पूर्वपरिचित ब्राह्मण ने चक्रवर्त्तीसे आकर कहा कि हे महाराजाधिराज ! मैं यह चहता हू कि चक्रवर्त्ती का जो भोज्यान्न है वह मुझे खानेको मिले । मेरी इस अभिलाषा की पूर्ति आपके सिवाय और कोई नहीं कर सकता है । अतः आपसे प्रार्थना है कि आप मेरी इस अभिलाषाको पूर्ति करें । द्विज की प्रार्थना सुनकर चक्रवर्त्तीने कहा है द्विज ! तुम मेरे भोज्यान्नको नहीं खा सकते हो, क्यों कि जो भोजन मैं करता हू वह और किसी दूसरेको खाने पर नहीं पच सकता है । चक्रवर्त्ती के इस कथनको सुनकर ब्राह्मणने कहा महाराज ! चक्रवर्त्ती भी आप भोजन

, लायेव नथी आ प्रकाशने विचार करी मुनि उपदेशयी विरत, अनो, गया, अने थोडा समय रहीने लायी विहार करी गया, समय पुरे, यथा, कर्त्तव्यो, क्षय करीने, तेओ भोक्षधामभा सीधाल्या आ तरक्ष, चक्रवर्ती पक्ष विपक्ष, सुभेनो अनुभव करता करता पोतानो समय विताववा लाग्या,

एक समयनी बात छे, के, पूर्व परिचित ब्राह्मणे चक्रवर्तीने आवीने, कछु के, हे महाराजाधिराज ! हुं ये आहु छु के, चक्रवर्तीने जे भोजन भूजे छे, जेवु भोजन भने थावा भणे, भारी आ अभिलाषा अपना सिवाय कोइ पुरी करी शके तेम नथी आथी आपने प्रार्थना कइ छु के, आप भारी आ अभिलाषाने पूर्ण करे ब्राह्मणनी प्रार्थना साभणीने चक्रवर्तीने कछु के, हे द्विज ! हुं जे प्रकारवु भोजन कइ छु तेवु भोजन तमे न पाव शके केम-के, जे भोजन हुं कइ छु तेने भीजे कोइ भाषस आय तो ते, पस्यावी, शके नही, चक्रवर्तीनु आ प्रकारवु केहेवु साभणीने, ब्राह्मणे, कछु, के, महाराज !

મુનિઃ પ્રાહ-સસારસુખ શ્રુત પરમયે, અનુભૂત તત્કલમ્ । તદ્દિ દુઃસ્વાયેવ મયતિ ।  
 અતસ્તપરિત્યાગ एव समुचितः । एव बहुश उपदिष्टोऽपि चक्रवर्ती यदा न प्रति-  
 बुध्यते, तदा मुनिना उपयोग दत्त्वा ज्ञातम्-जाः । अयं सभूतभवे सनत्कुमार  
 चक्रवर्ति स्त्रीरत्नकेशस्पर्शेन सजातभोगाभिलाषो मया बहुशो निवार्यमाणोऽपि  
 चक्रवर्ती पदवी प्राप्तित निदान कृतवान् । अतो नास्त्यस्य भाग्ये जितवचनरतिः ।

આપેં इसको और मेरा कहना मानलो, आधा राज्य लेकर आप भी मेरे  
 हा जैसा आनंदका जीवन व्यतीत करो । चक्रवर्तीके बचन सुनकर  
 मुनिराजने कहा-राजन् ! मैंने तो संसारके सुख खूब भोगे, और पर-  
 भवमें उनके फलका भी अनुभव कर लिया । हमको तो अब यह  
 निश्चय हो चुका है कि ये सब सासारिक सुख केवल दुःख के लिये ही है ।  
 इसलिये मैं तो अब यही समझसका हू कि इनका परित्याग करना ही  
 समुचित है । इस प्रकार बार बार समझाने पर भी चक्रवर्ती जब प्रतिबुद्ध  
 नहीं हुआ, तब मुनिराजने उपयोग लगाकर यह देखा कि ओह ! सभूत के भव  
 में इसने तो सनत्कुमार चक्रवर्ती के स्त्रीरत्न के केशस्पर्शसे भोगाभि-  
 लाषी बनकर चक्रवर्ती पदको प्राप्त करनेका निदान किया था यद्यपि  
 उस समय इसको मैंने बहुत कुछ समझाया भी था । परन्तु इसने मेरी  
 एक भी बात नहीं मानी थी, अतः जब यह उस समय नहीं समझा तो  
 अब क्या समझेगा, इससे जाना जाता है कि इसके भाग्यमें जित

દે, અને માફક ઠહેલુ ખાનીને, એધું રાજ્ય સ્વીકારીને આપ પણ મારી માફક  
 આનંદથી જીવન વ્યતીત કરો ચક્રવર્તીના વચન સાંભળીને મુનિરાજે ઠણ્ઠ  
 રાજન્ ! મેં તો સસારના સુખ-પ્રભુ લોગળ્યા અને પરભવમા એના ફળનો  
 પણ અનુભવ કરી, લીધો છે અને તો, હવે નિશ્ચય થઈ ચૂક્યો છે કે, આ  
 સઘળા સાસારિક સુખ કેવળ હા ખના માટે જ છે આથી મેં તો સમજી લીધું  
 છે કે, આ સઘળા સાસારિક-સુખ પરિત્યાગ કરવામા જ શ્રેય છે આ પ્રમાણે  
 વારંવાર સમજાવવા છતાં પણ બ્યારે ચક્રવર્તી પ્રતિબુદ્ધ ન થયા ત્યારે મુનિ-  
 રાજે ઉપયોગ-લગાડીને બોલ્યું એટલે તેમને સમજાય કે, ઓહ ! સભૂતના  
 ભવમા એણે સનત્કુમાર ચક્રવર્તીની સ્ત્રીના વાળનો સ્પર્શ થતા લોગ અભિલાષી  
 બનીને ચક્રવર્તી પદને, પ્રાપ્ત કરવાનું નિદાન કરેલ હતું, એ સમયે પણ મેં  
 એને ખૂબ જ સમજાવેલ પરંતુ, તેણે મારી, એક પણ વાતને માનેલ ન હતો  
 બ્યારે, એ સમયે તે સમજેલ ન હતો તો આજે, ક્યારેય સમજવાનો, કંતે ?  
 આથી એ સમજાય છે કે, એના ભાગ્યમા, જીવન વચનોના વચન અનુસર, ચક્રાહ

परयन् निर्गतो नगरात् । चिन्तित च तेन-निष्कारणरिपुणा चक्रवर्तिनाऽहं महा  
जघन्यकृत्ये समापातितः । नास्मि योग्यः कुत्रापि स्मृत्स्व दर्शयितुम् । अतो वैर-  
निर्यातनमप्ययमेव मया करणीयम् । इति विचारयन्नसौ वने इतस्ततो भ्रमति ।  
भ्रमता च तेन द्विजेन एकोऽजापालको गुलिकाभिरन्त्यवृक्षपत्राणि काणी कुर्वन्  
दृष्टः । तं दृष्ट्वा चिन्तित द्विजेन यद्यमजापालको लक्ष्यवेधी वर्तते । अनेन स्वा-  
भिलषित संपादयामि । इति विचार्य दानमानादिभिस्तु समान्य रहसि स्वाभिप्राय

यह बदला मुझसे लिया जो खिला पिला कर इस प्रकारके जघन्य कुकृत्य  
में मुझे फसाया । अब तो मैं कहीं पर भी अपना मुख दिखाने के योग्य  
नहीं रहा हूँ । इसलिये सचसे अच्छी बात यही है कि इस वैरका बदला  
उससे लिया जाय । ऐसा विचार करता हुआ वह वन में पहुँचा और  
वहाँ इधरसे उधर भटकने लगा । भटकते २ उसने एक अजापालक-  
गडरियेको देखा । जो गुल्ले पर गोलियोंको चढ़ा २ कर पीपल के पत्तों  
में छेद कर रहा था । उसको देखते के साथ ही ब्राह्मण ने विचार किया  
कि यह अजापालक इस क्रियाके करनेसे ऐसा ज्ञात होता है कि  
जैसे लक्ष्यवेधी हो । अतः यदि यह लक्ष्यवेधी वास्तविक है तो इसकी  
सहायतासे मैं अपने कर्तव्य-अभिलषित-की पूर्ति अवश्य करलूँगा ।  
ऐसा विचार कर वह चुपकेसे उसको अपने घर पर दोन सन्मान पूर्वक

शक्यो आ रीते लज्जलवान् अनेल जेवो ते ब्राह्मण नगर छोडीने आली  
निकल्यो तेबु जे विचार क्योके, आ अकवर्ती साथे भारे जेवु तो क्यु वेर छतु ?  
के तेबु कया लवना पापनो भारी पासेथी भइलो लीधो के, भवरावी  
पीवरावीने भाराथी आवा प्रकारनु कुकृत्य करावु भाराथी अनवा पाभेला  
आ कुकृत्यथी हुं केधने भारे मोहुं अतावी शकु तेवो न रह्यो  
आथी भारा भाटे जेकज भागो रह्यो के, हुं अकवर्तीथी आ वेरनो भइलो  
लठ आवो विचार करता करता ते जेक वनमा जध अउथो अने अर्द्धो-  
तही लटकवा लाज्यो तेनु मन जेटखु भधु व्यग्र अनी गयु छतु के, ते कयाय  
स्थिर धर्य जेसी शकतो न छतो लटकता लटकता तेबु जेक अकराने चारनार  
भरवाडने जेथो के जे जीवोदमा काकरा अडावीने पीपणाना पाननु छेदन  
करी रह्यो छतो जेने जेधने ते ब्राह्मण विचार क्यो के, आ भरवाड  
भरेभर लक्ष्य वेधी होय तेनु जणाय छे जे ते भरेभर लक्ष्यवेधी होय तो  
हुं तेनी सहायताथी भारा धारेला कामने अवश्य पार पाडी शक्यो आवो  
विचार करी ते भरवाडने भारे सन्मान साथे चोताने वेर लठ गयो अने

स्वमेवमालोचयसि, अर्थे तव चक्रवर्तित्वम् । ततश्चक्रिणा तदभ्यर्चनाऽग्रीकृतम् । सपरिवारं तं निमन्त्र्य चक्रवर्ती भोजितवान् । भुत्वा स द्विजः सपरिवारं स्वच्छं गतः । रात्रौ भोजनप्रभावेणाऽतीवोन्मत्तो मदामदनवेदनावश्विनष्टचित्तो मर्यादा-सत्तिकम्पमावदुदितस्नुपापौत्रीदौहित्र्यादिभिः सहाकार्यमाचरितुं प्रवृत्तः । द्विती-यदिवसे समुपशान्तमदः स द्विजो निजपरिजनेभ्यः स्वमुखमपि दर्शयितुमपा-

मात्र प्रदान करनेमें जो ऐसा विचार करते हो उससे आपके इस पदकी शोभा नहीं है । जब ब्राह्मण की इस यातकी सुना तो चक्रवर्तीने उसके मन्त्रव्यकी स्वीकार कर लिया । एक दिन चक्रवर्तीने सकुटुम्ब इसको अपने यहा भोजन करने का निमन्त्रण भेजा, और इसके आने पर उसको खूब जिमाया । जब यह सपरिवार जीम चुका तो वापिस अपने घर पर चला गया । रात्रिमें भोजनके प्रभावसे इसको, मदनज्वरके आवेग से अत्यन्त पीडा हुई उससे यह पागल की तरह स्वपर के विवेक से रहित हो गया । मर्यादाको उल्लंघन कर माता पुत्री, बहू, पौत्री एवं दौहित्री आदिके साथ भी अकार्य करनेके लिये यह तत्पर बन गया । उसको वनका भी सगम करना अरुचि कर प्रतीत नहीं हुआ । जब दूसरा दिन हुआ और भोजन का प्रभाव शांत हो गया तब उसको इस अपने अना-चार सेवनसे बड़ी लज्जा आई । यहा तक कि उसने अपने परिजनों तक को भी मुह दिखलाना अच्छा नहीं समझा, और चुपके चुपके वह नगरसे बाहर निकल गया । उसको विचार आया कि देखो तो सही इस निष्कारण बैरी चक्रवर्ती ने न मालुम किस भवके अपने पाप का

'चक्रवर्ती' बनवा छता आप आक्षुने जमवानु आपवानो धन्कार करे छे अमेभा आपना' आ पहनी शोभा नथी आक्षुने आवे आग्रह जेयो, त्यारे 'चक्रवर्ती' जे तेनी भाग्युनी स्वीकार कथे 'अने' 'जे' द्विज चक्रवर्ती' जे जे आक्षुने सकुटुम्ब पोताने त्या लोअन लेवा भाटेनु निमन्त्रण आभ्यु आक्षुने 'सकुटुम्ब' जमाउये आर्ध भीने ते सपरिवार पोताने घेर गये। रात्रीना लोअनना प्रभावथी तेने मदनज्वरना आवेगथी अत्यन्त पीडा यर्ध अने ते 'पागल' जेवा जनी जये। सारासारने विवेक पक्षु ते भूली जये। मर्यादानु पक्षु तेने जान न छु माता, पुत्री, बहू, पौत्री, अने बाबुआदिनी साथे ते अकार्य करवाभा तत्पर जये। तेने जेमनी साथे सगम करवाभा पक्षु केध मर्यादा न जखुअ ज्यारे भीजे द्विज' यथे अने लोअनने प्रभाव शांत यर्ध' जये। त्यारे पोते करेवा अनाचार' सेवननी तेने बादे लज्जा उत्पन्न यर्ध, ते त्यासुधी के, ते पोताना कुटुम्बीजने पोतानु भोडु पक्षु न जमावी

यतः कुतश्चिदपि ब्राह्मणानामस्त्रीणि समाकृष्य स्थाले निक्षिप्य मम पुरःस्थाल  
संस्थापय । यतोऽहं तानि स्वहस्तेन सम्मर्द्य स्वचैर निर्यातयन् सुखमनुभविष्यामि ।  
मन्त्री त चक्रवर्तिनं क्लिष्टकर्मोदयवशीभूतं ज्ञात्वा शाखोटवृक्षलानि स्थाले नि-  
क्षिप्य तदग्रे स्थापयति । सोऽपि रौद्राध्यवसायस्तानि फलान्यक्षिपुद्धया मर्दयित्वा  
सुखमनुभवति । एव स प्रत्यहं करोति । ततः सप्तशतानि षोडशोत्तराणि वर्षाण्यायु-  
खुपाल्यं प्रवर्द्धमानरौद्राध्यवसायः सप्तमनरकं पृथिव्या त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमायु-  
नारको जातः ॥ इति ब्रह्मदत्तचक्रवर्तिकथा ॥

कि जहासे भी हो सके ब्राह्मणोंके नेत्रोंको काढकर और उनकी एक  
थालमें रख कर मेरे सामने वह रखा जाय ताकि मैं उन नेत्रोंको स-  
मर्दित कर अपने चैर का बदला ले लू । इस तरह करनेसे ही मेरे हृदय  
को शांति मिल सकेगी अन्यथा नहीं । चक्रवर्तीको इस आदेशके देने  
से क्लिष्ट कर्मोदयवशवर्ती जानकर मन्त्रीने शाखोटवृक्ष के फलोंको  
थालमें रखकर उस थालको उनके सतोपके निमित्त उनके सामने  
लाकर रख दिया । चक्रवर्तीने ज्यों ही यह जाना कि ब्राह्मणोंके नेत्र  
थालमें रखकर मेरे पास आ चुके हैं, तब उसने उसी समय उन फलों  
को ही आखे समझकर खून घुरी तरह मसला और इस तरहसे उसके  
जी में शांति आ गई । प्रतिदिन वह इसी तरहसे अब करने लगा ।  
इस तरह करते २ उन्होंने सातसौ सोलह ७१६ वर्ष प्रमाण अपनी आयु  
समाप्त कर डाली । प्रवर्द्धमान रौद्र परिणामी होनेसे अन्तमें मरकर वह सप्तम  
नरकका नारकी हुआ । इस प्रकार ब्रह्मदत्तचक्रवर्तीकी यह कथा समाप्त हुई ।

तेने એક થાળમાં ભરી મારી સામે રાખવામાં આવે કે જેથી હું એ આખોને  
છૂંદીને મારા વેરનો બદલો લઉં આ પ્રમાણે કરવાથી જ મારા હૃદયને શાંતિ  
મળી શકશે એ શિવાય માફ મન શાંત થઈ શકવાનું નથી ચક્રવર્તીના આ  
પ્રકારના આદેશને સાંભળીને મન્ત્રીએ સુંદર એવી યુક્તિ શોધી કાઢી શાખોટ વૃક્ષના  
ફળોને થાળમાં રાખી એ થાળ એના સતોષ ખાતર એની સામે લાવીને રાખી  
દીધો ચક્રવર્તીએ બહુ ડુંકે, બ્રાહ્મણોની આખોથી ભરપૂર થાળ ભરાઈને  
મારી પામે આવી ગયો છે ત્યારે તે એ ફળોને જ આખો સમજીને પોતાના  
પગથી ખૂબ ખૂબ ડચરવા માડ્યો આ પ્રમાણે કરવાથી તેના મનમાં શાંતિ  
વળી અને રોજ તે આ પ્રમાણે કરવા લાગ્યો આમ કંટા કરતા ખાતસો સોળ  
૭૧૬ વર્ષ પ્રમાણ પોતાનું આયુષ્ય પૂરું થયું પ્રવર્દ્ધમાન રૌદ્ર પરિણામી  
હોવાથી અતે તે મરીને સાતમા નરકનો નારકી બન્યો આ પ્રમાણે બ્રહ્મદત્ત  
ચક્રવર્તીની આ કથા સમાપ્ત થઈ

निवेदितवान् । स्वीकृता च तेन द्विजप्रार्थना । अन्यदा कुड्यान्तरिततनुनाऽमोघ-  
लक्ष्यवेधिना तेनाजापालेन निक्षिप्तया गुलिकया गृहान्निर्गच्छतो ब्रह्मदत्तस्य सम-  
कालमेवोभेलोचने समुत्पादिते । स्थलोचनोत्पाटन कारणमभिज्ञाय प्रतिपन्नकोपेन  
चक्रवर्तिना सपुत्रयान्धवः स द्विजो धातिताः । ताम्रता न तस्य कोप उपशमाम् ।  
स हि द्विजजातिप्रिनाशने कृतनिश्चयोऽभूत् । ततस्तेन स्वनगरवासिनः सर्वेऽपि  
ब्राह्मणा धातिताः । ताम्रताऽपि तस्य कोपो नोपशान्त । स स्वमन्त्रिणमाज्ञापयत्

ले आया । और एकान्तमे अपना जो अभिप्राय था उसको कह सुनाया ।  
उसने भी ब्राह्मणकी प्रार्थना स्वीकृत करली ।

एक समय की बात है कि ब्रह्मदत्त चक्रवर्ती उठो ही अपने घरसे  
बाहर जानेके लिये निकले कि इतनेमें ही किसी भीत का मगरा लेकर  
छिपे हुए उस अजापालरुने कि जिसका लक्ष्यवेध अमोघ था उसके दोनों  
नेत्र गोली चलाकर फोड़ डाले । इससे चक्रवर्तीको बहुत ही अधिक  
कोप आया, और उसी समय उसने अपने लोचनोंको फोड़ने वालेका  
ठीक २ पता ठिकाना लगवाकर उस ब्राह्मणको पुत्र यान्धव सहित मरवा  
दिया । चक्रवर्ती का कोप जब इतने से भी शांत नहीं हुआ । तब उसने  
यह निश्चय करलिया कि राज्यमें जितने भी ब्राह्मण हैं उन सबका  
विनाश करवा दिया जाय । ऐसा विचार कर उसने अपने समस्त  
राज्यके निवासी ब्राह्मणोंको मरवा डाला । इतने पर भी जब उसके  
हृदय में शांति नहीं आई तब उसने मन्त्रीको बुलाकर ऐसी आज्ञा दी

એકાન્તમા પોતાની જે અભિલાષા હતી તે તેને કહી સબળાવી બ્રાહ્મણ  
કહેવું સાબળીને એ ભરવાડે તેની વાતનો સ્વીકાર કર્યો

એક દિવસની વાત છે કે, બ્યારે બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી પોતાના અત પુરમાથી  
બહાર જવા નીકળ્યો એ વખતે ભીતનો આશ્રય લઈને હોલેલા કેઈ એક ભર  
વાડે કે જે લક્ષ્યવેધની કળામાં નિપુણ હતો તેણે ગીલોલમાં ગોળી ચડાવીને  
તેની બન્ને આંખો ફેંડી નાખી આથી ચક્રવર્તીને ભારે ક્રોધ ચડ્યો અને એજ  
વખતે તેણે પોતાની આંખો ફેંડનારનો પત્તો લગાડી તે બ્રાહ્મણને તેના ભાઈ  
સાથે મારી નખાવ્યો ચક્રવર્તીને કોપ આથી પણ શાંત ન થયો ત્યારે તેણે એવો  
નિશ્ચય કરી લીધો કે, રાજ્યમાં જેટલા પણ બ્રાહ્મણ હોય તેનો નાશ કરવામાં  
આવે આવે વિચાર કરી પોતાના રાજ્યમાં જેટલા બ્રાહ્મણો હતા તે સઘળાને મારી  
મરાવી નાખ્યા છતાં પણ તેના હૃદયને શાંતિ ન મળી ત્યારે તેણે મન્ત્રીને  
બોલાવીને આજ્ઞા કરી કે, બ્યાથી પણ બને ત્યાથી બ્રાહ્મણોની આંખો કાઢી

यतः कुतश्चिदपि ब्राह्मणानामक्षीणि समाकृष्य स्थाले निक्षिप्य मम पुरःस्थाल  
संस्थापय । यतोऽहं तानि स्वहस्तेन सम्मर्द्य स्ववैरं निर्यातयन् सुखमनुभविष्यामि ।  
मन्त्री तं चक्रवर्तिनं क्लिष्टकर्मोदयवशीभूतं ज्ञात्वा शाखोटतरुफलानि स्थाले नि-  
क्षिप्य तदग्रे स्थापयति । सोऽपि रोद्राभ्यवसायस्तानि फलान्यक्षिबुद्ध्या मर्दयित्वा  
सुखमनुभवति । एव स प्रत्यहं करोति । ततः सप्तशतानि षोडशोत्तराणि वर्षाण्यायु-  
स्सुपाल्य प्रवर्द्धमानरौद्राध्यवसायः सप्तमनरकं पृथिव्यां त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमायु  
नारको जातः ॥ इति ब्रह्मदत्तचक्रवर्तिकथा ॥

कि जहासे भी हो सके ब्राह्मणोंके नेत्रोंको काढकर और उनको एक  
थालमें रख कर मेरे सामने वह रखा जाय ताकि मैं उन नेत्रोंको स-  
मर्दित कर अपने वैर का बदला ले लू । इस तरह करनेसे ही मेरे हृदय  
को शांति मिल सकेगी अन्यथा नहीं । चक्रवर्तीको इस आदेशके देने  
से क्लिष्ट कर्मोदयवशवर्ती जानकर मन्त्रीने शाखोटवृक्ष के फलोंको  
थालमें रखकर उस थालको उनके सतोपके निमित्त उनके सामने  
लाकर रख दिया । चक्रवर्तीने ज्यों ही यह जाना कि ब्राह्मणोंके नेत्र  
थालमें रखकर मेरे पास आ चुके हैं, तब उसने उसी समय उन फलों  
को ही आखे समझकर खून बुरी तरह मसला और इस तरहसे उसके  
जी में शांति आ गई । प्रतिदिन वह इसी तरहसे अन्न करने लगा ।  
इस तरह करते २ उन्होंने सातसौ सोलह ७१६ वर्ष प्रमाण अपनी आयु  
समाप्त कर डाली । प्रवर्द्धमान रौद्र परिणामी होनेसे अन्तमें मरकर वह सप्तम  
नरकका नारकी हुआ । इस प्रकार ब्रह्मदत्तचक्रवर्तीकी यह कथा समाप्त हुई ।

तेने એક થાળમાં ભરી ભરી સામે રાખવામાં આવે કે જેથી હું એ આખોને  
છૂંદીને મારા વેરનો ખદલો લઉં આ પ્રમાણે કરવાથી જ મારા હૃદયને શાંતિ  
મળી શકશે એ શિવાય માફ મન શાંત થઈ શકવાનું નથી ચક્રવર્તીના આ  
પ્રકારના આદેશને સાંભળીને મન્ત્રીએ સુંદર એવી યુક્તિ શોધી કાઢી શાખોટ વૃક્ષના  
ફળોને થાળમાં રાખી એ થાળ એના સતોપ ખાતર એની સામે લાવીને રાખી  
દીધો ચક્રવર્તીએ બાણ્ય કે, બ્રાહ્મણોની આખોથી ભરપૂર થાળ ભરાઈને  
મારી પાંચે આવી ગયો છે ત્યારે તે એ ફળોને જ આખો સમજીને પોતાના  
પગથી ખૂબ ખૂબ ધચરવા માડ્યો આ પ્રમાણે કરવાથી તેના મનમાં શાંતિ  
વળી અને રોજ તે આ પ્રમાણે કરવા લાગ્યો આમ કરતા કરતા સાતસો સોળ  
૭૧૬ વર્ષ પ્રમાણ પોતાનું આયુષ્ય પૂરું થયું પ્રવર્દ્ધમાન રૌદ્ર પરિણામી  
હોવાથી અતે તે મરીને સાતમા નરકનો નારકી બન્યો આ પ્રમાણે બ્રહ્મદત્ત  
ચક્રવર્તીની આ કથા સમાપ્ત થઈ

साम्मत मूत्रमारम्भते—‘जाइपराजिओ खलु’ इत्यादि ।

मूलम्—

जाइपराजिओ खलु, कांसि नियाणं तु हत्थिणपुरम्मि ।

चुलणीई वभदत्तो, उववन्नो पउमगुम्माओ ॥ १ ॥

छाया—जाति पराजितः खलु, अकार्पीन्निदान तु हस्तिनापुरे ।

चुलन्या ब्रह्मदत्त, उपपन्नः पद्मगुल्मात् ॥ १ ॥

टीका—‘जाइपराजिओ’ इत्यादि—

जातिपराजितः—जात्या प्रक्रमाच्छाण्डालाग्न्यजात्या पराजितः=पूर्वभवे पराभूतः  
सभूतनामा मुनिः खलु हस्तिनापुरे वन्दनकाष्ठे चक्रवर्तिस्त्रीरत्नकेशसस्पर्शचक्रवर्ति-  
पदमार्थनारूप निदानमकार्पीत् । ततः सपद्मगुल्मात्=पद्मगुल्मविमाने स मृत्पथ तत-  
श्च्युतो ब्रह्मराजस्य भार्याया चुलन्या ब्रह्मदत्त इति नाम्ना उपपन्नः=उत्पन्नः॥ १॥

अब इसी कथा के सारभूत सूत्र का प्रारम्भ होता है वह इस प्रकार है—‘जाइपराजिओ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(जाइपराजिओ-जातिपराजितः) चाण्डाल जातिसे पूर्वभवमें-सभूतके भवमें-पराजित हुए उन सभूतमुनिने (हत्थि-पुरम्मि-नियाणम् कांसि-हस्तिनापुरे निदानम् अकार्पीत्) हस्तिनापुरमें वन्दना के समयमें चक्रवर्तीकी स्त्रीके केशोंके सस्पर्शजन्य सुखको अनुभव करनेके कारण “मैं परभव में चक्रवर्ती होऊँ” इस प्रकारका निदान बध किया था । पश्चात् मरकर वे सभूत मुनि पद्मगुल्म विमानमें देवकी पर्यायसे उत्पन्न हुए, सो उस (पउम गुम्माओ-पद्मगुल्मात्) पद्मगुल्मविमानसे चव कर वे (चुलणीई वभदत्तो उववन्नो-चुलन्या

इवे आ कथाना सारभूत सूत्रेण प्रारम्भथाय छे ते आ प्रकारे छे—  
“जाइपराजिओ”—इत्यादि

अन्वयार्थ—जाइपराजिओ-जातिपराजित आण्डाल जातिथी पूर्वभवमा सभू-  
तना भवमा पराजित भवेला ओ सभूतमुनिओ हत्थिपुरम्मि नियाणम्-हस्तिना-  
पुरे निदानम् अकार्पीत् हस्तिनापुरमा वन्दनाना समये चक्रवर्तीनी स्त्रीना वाणना  
स्पर्शजन्य सुखनो अनुभव करवाना कारणे भारा तपसु इण डोय तो “ह-  
आवता भवमा चक्रवर्ती थाउ” आवा प्रकारनु निदान पाधीने पछीथी भरलु  
उयु भरलु करीने पछीथी ते सभूतमुनि पद्मगुल विमानमा देवनी पर्यायमा  
उत्पन्न थया ओ पछी ते पउमगुम्माओ-पद्मगुल्मात् पद्मगुल्म विमानथी आवीने



વ્રહ્મદત્તઃ ઉત્પન્નઃ) વ્રહ્મરાજની પત્ની ચુલની રાની કી કુક્ષિ સે 'વ્રહ્મદત્ત' હસ નામસે પુત્રરૂપમે અવતરિત હુવ ।

ભાવાર્થ—પહિલે કથાસે યહ સ્પષ્ટ હો ચુકા હૈ કિ ચિત્ર ઓર સમ્ભૂત યે દોનો ભાઈ ચાકાલ જાતિમે ઉત્પન્ન હુગયે । હસલિયે શુદ્ધ હોને કી વજહસે યે સ્વયં દુઃખિત રહા કરતે યે । કિસી નિમિત્તકો પાકર હન દોનો ભાઈયોને દીક્ષા ધારણ કર લી, ઓર તપસ્યાકે પ્રભાવસે અનેક લબ્ધિ કે ધારક બન ગયે । નમુચિ મત્રીને જાણ હનકો વિવિધ પ્રકારસે તાડિત કરકે હસ્તિનાપુરસે યાહર નિકલવા દિયા । તપ વે અપમાનિત હોરુ તેજોલેશ્યાસે નગરમે અગ્નિ ઓર ધૂઆ ફેલાયા જિસસે નગરકો દુઃખિત દેશકર હનકો હમાનેકે લિયે સ્વયં સનત્કુમાર ચક્રવર્તી અપની શ્રી દેવી રાનીકે સાથ વહા આયે । ચક્રવર્તીને વઢી મુશ્કિલસે સમ્ભૂત મુનિકો પ્રસન્ન ક્રિયા । રાનીને મી ભક્તિકે આવેશસે હનકે દોનો ચરણો પર અપના મસ્તક રાખ દિયા । રાની કે કેશકલાપકા સ્પર્શ મુનિ કો મઢા હી સુહાવના લગા ઓર સમ્ભૂતને સ્વયં “ધર્મ કે પ્રભાવસે મેં પરમવમે ચક્રવર્તી હોઝ ” એસા નિદાન કર લિયા । પશ્ચાત્ મરકર વે દોનો સૌધર્મસ્વર્ગકે પદ્મગુલ્મ વિમાન મે દેવરૂપસે ઉત્પન્ન હુવ ઓર

ચુલની રામદત્તો ઉત્પન્નો—ચુલન્યા વ્રહ્મદત્ત ઉત્પન્ન. બ્રહ્મરાજની પત્ની ચુલની રાણીની કૃપે “બ્રહ્મદત્ત” નામે પુત્રરૂપે અવતર્યા

ભાવાર્થ—પહેલા યથાધી એ સ્પષ્ટ થયુ છે કે, ચિત્ર અને સમ્ભૂત એ બને ભાઈ ચાકાલ જાતિમા ઉત્પન્ન થયા હતા શુદ્ધ હોવાને કારણે તે સ્વયં દુઃખી રહ્યા કરતા હતા કોઈ નિમિત્ત મળતા એ બન્ને ભાઈઓએ દીક્ષા અગીકાર કરી અને તપસ્યાના પ્રભાવથી અનેક લબ્ધિના ધારક બન્યા નમુચિ મત્રીએ જ્યારે તેમને વિવિધ પ્રકારથી માર મરાવીને હસ્તિનાપુરથી બહાર કઢાવી મૂક્યા ત્યારે તેમણે અપમાનિત થવાને કારણે તેજોલેશ્યાથી નગરમા અગ્નિ અને ધુમાડો ફેલાવ્યો આથી નગરમા ફેલાયેલા ત્રાસને જાણીને એમને ખમાવવા માટે શુદ્ધ સનત્કુમાર ચક્રવર્તી પોતાની શ્રીદેવી રાણીની સાથે ત્યાં આવ્યા ચક્રવર્તીએ ઘણી આજુબાજુ અને વિનંતીઓ કરી સમ્ભૂતમુનિને પ્રસન્ન થયા રાણીએ પણ એ સમયે ભક્તિના આવેશથી તેમના બન્ને ચરણો ઉપર પોતાનું મસ્તક નમાવ્યું ચક્રવર્તીની સીરતા” રાણીના વાળનો અડહાઢક સ્પર્શ મુનિને સુખદાયક લાગ્યો આથી સમ્ભૂતમુનિએ સ્વયં “ તપના પ્રભાવથી હું આવતા ભવમા ચક્રવર્તી થઈ જાઉં ” એવું નિદાન કયું પછી ત્યાથી મરીને તે સૌધર્મસ્વર્ગના પદ્મગુલ્મવિમાનમા દેવ તરીકે ઉત્પન્ન થયા, અને ત્યાથી

મૂલપ્—

કંપિલ્લે સંભૂઓ, ચિત્તો પુણ જાઓ પુરિમતાલંમિ ।

સિદ્ધિકુલંમિ વિસાંલે, ધમ્મ સોઝણ પવ્વદ્દેઓ ॥૨॥

છાયા—કામ્પિલ્લે સમ્ભૂતચિત્રઃ પુનર્જાતઃ પુરિમતાલે ।

ત્રેષ્ઠિકુલે વિશાલે, ધર્મ શ્રુત્વા મપ્રજિતઃ ॥ ૨ ॥

ટીકા—‘કપિલ્લે’ इत्यादि—

કામ્પિલ્લનામકે નગરે બ્રહ્મરાજચુલ્લનોયોઃ પુત્રત્વેન બ્રહ્મદત્તેતિ નામ્ના સમ્ભૂતઃ  
=સમ્ભૂતજીવઃ સમુત્પન્નઃ, ચિત્રઃ=ચિત્ર જીવઃ પુરિમતાલે નગરે વિશાલે=બહુધન  
વહુપરિવારયુક્તે ધનસારત્રેષ્ઠિકુલે ગુણસાર ઇતિ નામ્ના જાતઃ=સમુત્પન્નઃ । પુન-  
ર્જિનમાર્ગાનુસારિણઃ સુમદ્રાચાર્યસ્ય સવિધે ધર્મ=શુભચારિત્રલક્ષણ શ્રુત્વા મપ્રજિતઃ  
=મપ્રગ્યામગ્રહીત્ ॥ ૨ ॥

વહાસે ચવ કર બ્રહ્મરાજ કી રાની ચુલની કી કુક્ષિસે બ્રહ્મદત્ત નામક  
પુત્ર ઉત્પન્ન હુણ ॥ ૧ ॥

યહી કથાકા સાર હસ સૂત્રમેં સૂત્રકાર પ્રગટ કરતે હૈ ‘કપિલ્લે’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ (કપિલ્લે-કામ્પિલ્લે) કામ્પિલ્લ નામકે નગરમેં (સમ્ભૂઓ-  
સમ્ભૂતઃ) સમ્ભૂત કા જીવ બ્રહ્મરાજ ઓર ચુલની કે સપથસે બ્રહ્મદત્ત  
હસ નામ સે પ્રસિદ્ધ પુત્ર ઉત્પન્ન હુઆ તથા (ચિત્તો-ચિત્રઃ) ચિત્ર કા  
જીવ પ્રથમ દેવલોક નલિનીગુલ્મ કે વિમાનસે ચવ કર (પુરિમ  
તાલામ્મિ-પુરિમતાલનગરે) પુરિમતાલ નામક નગર મેં (વિસાલે  
સિદ્ધિકુલમ્મિ-વિશાલે ત્રેષ્ઠિકુલે) બહુધન એવ પરિવાર સપન્ન હોને સે  
વિશાલ એસે ધનસાર ત્રેષ્ઠિ કે કુલ મે ગુણસાર નામક પુત્રરૂપ સે (જાઓ-  
જાતઃ) ઉત્પન્ન હુઆ ઓર (ધમ્મ સોઝણ-ધર્મ શ્રુત્વા) જિનમાર્ગાનુસારી

અયવીને બ્રહ્મરાજની રાણી ચુલનીની કુળે બ્રહ્મદત્ત નામના પુત્રરૂપે ઉત્પન્ન થયા ॥૧॥

આ કથાનો સાર આ સૂત્રમા સૂત્રકાર પ્રગટ કરે છે—“કપિલ્લે”—इत्यादि

અન્વયાર્થ—કાપિલ્લે-કામ્પિલ્લે કામ્પિલ્લ નામના નગરમા સમ્ભૂઓ-સમ્ભૂત  
સમ્ભૂતનો એવ બ્રહ્મરાજ અને રાણી ચુલનીના સપથથી બ્રહ્મદત્ત નામે પ્રસિદ્ધ  
પુત્ર ઉત્પન્ન થયો અને ચિત્તો-ચિત્ર ચિત્રનો એવ પુરિમતાલમ્મિ-પુરિમતાલનગરે  
પુરિમતાલ નગરમા વિસાલે સિદ્ધિકુલમ્મિ-વિશાલે ત્રેષ્ઠિકુલે, બહુધન અને પરિવાર  
સપન્ન હોવાથી વિશાળ એવા ધનસાર શેઠના કુળમા ગુણસાર નામે પુત્રરૂપે  
જાઓ-જાત ઉત્પન્ન થયો અને ધમ્મ સોઝણ-ધર્મ શ્રુત્વા જીનમાર્ગાનુસારી શુભચર

ततो यदभूत्तदाह—

मूलम्—

कंपिल्लम्मि यं णयरे, समागया दो वि चित्तसंभूया ।

सुहदुक्खफलविवाग, कहति ते इकमिक्कंस्स ॥ ३ ॥

छाया—काम्पिल्ये च नगरे, समागतौ द्वावपि चित्रसभूतौ ।

सुखदुःखफलविपाक, कथयतस्तावेकैरुस्य ॥ ३ ॥

टीका—‘काम्पिल्लम्मि य’ इत्यादि—

काम्पिल्ये च नगरे चित्रसंभूतौ द्वावपि समागतौ=सम्मिलितौ पूर्वभन नाम

शुभचन्द्र आचार्यके पास श्रुतचारित्र रूप धर्मका उपदेश सुनकर (पव्व इओ-प्रव्रजितः) मुनि दीक्षा से दीक्षित हो गये ।

भावार्थ—“काम्पिल्ये सभूतः” इन पदों का सबध पहली गाथाके साथ है । यह बातला ही दिया गया है कि सभूत जो चित्रके छोटे भाई थे, उनका जन्म काम्पिल्यनगरमें ब्रह्मराजके घर हुआ । अगजो उड़े भाई चित्र थे वे पुरिमतालनगरमें किसी धनसार नामके सेठ के यहाँ ‘गुणसार’ नामक पुत्र रूपसे जन्मे । इन्होंने शुभचन्द्र नामक जैनाचार्य के पास धर्मका श्रवण कर दीक्षा धारण की ॥ २ ॥

फिर क्या हुआ सो कहते हैं—‘कपिल्लम्मि’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(कपिल्लम्मि य णयरे चित्तसंभूया दो वि समागया-काम्पिल्ये च नगरे चित्रसभूतौ द्वौ अपि समागतौ) काम्पिल्यनगरमें चित्र के जीव मुनिराज और सभूत के जीव ब्रह्मदत्त चक्रवर्ती ये दोनों मिले

आचार्यनी पास श्रुतचरित्र रूप धर्मना उपदेश आभाणीने पव्वइओ-प्रव्रजित मुनि दीक्षाथी दीक्षित थया

भावार्थ—“काम्पिल्ये समूत” आ पदोना स भ ध पड़ेदी गाथानी साथे छे ओ गताववामा आवेल छे के, सभूत के ओ चित्रना नाना भाई हुता तेना जन्म काम्पिल्य नगरमा ब्रह्मराजने घर थयो हुता अने ओ मोटाभाई चित्र हुता ते पुरिमताल नगरमा धनसार नामना ओउ शेठने त्या शुष्सार नामना पुत्ररूपे जन्म्या अने त्या तेमछे शुभचन्द्र नामना जेनाआर्यनी पासेथी धर्मनु श्रवण करीने दीक्षा अगीकार करी ॥२॥

पछी शु थयु ते कहे छे—“कपिल्लम्मि”—इत्यादि

अन्वयार्थ—कपिल्लम्मि य णयरे चित्तसंभूया दो वि समागया-काम्पिल्ये च नगरे चित्रसभूतौ द्वौ अपि समागतौ काम्पिल्य नगरमा चित्रना एव मुनिराज अने सभूतने एव ब्रह्मदत्त चक्रवर्ती ओ गन्ने भज्या अने ते-तौ तेमछे

સમાદાય 'ચિત્રસંભૂતો' इति निदशः । तौ एकैकस्य परस्परस्य सुखदुःखफलविपाक  
=सुकृतदुष्कृतफलविपाक कथयतः । अत्र वर्तमाननिर्देशस्तत्कालापेक्षया ॥ ३ ॥

ત્ર સંભૂતજીવકર્તી બ્રહ્મદત્તોચિત્રજીવ મુનિ યદાહ, તદુચ્યતે ગાથા  
ચતુષ્ટયેન—

મૂલમ—

चक्रवर्टी महिद्वीओ, वंभदत्तो महाजसो ।

भायर बहुमाणेणं, इम वयर्णमव्वंवी ॥ ४ ॥

છાયા—ચક્રવર્તી મહર્દિકો, બ્રહ્મદત્તો મહાયશાઃ ।

ભ્રાતરં बहुमानेन, इद वचनमत्रयोम् ॥ ४ ॥

टीका—‘ चक्रवर्टी ’ इत्यादि—

महर्दिकः = सर्वोत्कृष्टऋद्धिसम्पन्नः पद्वखण्डाधिपतिरित्यर्थः, महायशः=  
महद् यशो यस्य स तथा, भुवनत्रयव्याप्तयशश्चक्रवर्ती ब्रह्मदत्तो बहुमानेन—अस्या-

और ( ते-तौ ) इन्होंने ( इकमिक्कस्स-एकैकस्य ) परस्पर में ( सुहदुक्ख  
फलविवाग कहति-सुखदुःखफलविपाक कथयतः ) पुण्यपापके फलके  
विपाककी कथा की । यहाँ गाथा में चित्र-संभूतके नामसे जो कहा  
गया है वह पूर्वभवके नामकी अपेक्षासे जानना चाहिये ॥ ३ ॥

इस विषय में ससार के जीव चक्रवर्ती ब्रह्मदत्तने चित्रके जीव  
मुनिराजको क्या कहा यह बात चार गाथाओं द्वारा सूत्रकार प्रकट करते हैं—  
‘ चक्रवर्टी ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(महिद्वीओ-महर्दिकः) सर्वोत्कृष्ट ऋद्धि संपन्न-पद्वखण्डके  
अधिपति (महाजसो-महायशः) भुवनत्रय में व्याप्त यश संपन्न ऐसे  
(चक्रवर्टी वंभदत्तो-चक्रवर्तीब्रह्मदत्त) चक्रवर्ती ब्रह्मदत्तने (बहुमाणेण बहुमानेन)

इकमिक्कस्स-एकैकस्य પરસ્પરમા સુહદુક્ખફલવિવાગ કહતિ-સુખદુઃખ ફલવિપાક  
કથયત પુનઃ તથા પાપના વિપાકની કથા કહી અહીં ગાથામાં ચિત્ર-સંભૂતના  
નામથી જે કહેવામાં આવેલ છે તે પૂર્વભવના નામથી અપેક્ષાએ કહેવાયેલ  
છે તેમ જાણવું બેધએ ॥ ૩ ॥

આ વિષયમાં સસારના જીવ બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તીએ ચિત્રના જીવ મુનિરાજને  
શું કહ્યું એ વાત ચાર ગાથાઓ દ્વારા સૂત્રકાર પ્રગટ કરે છે “ચક્રવર્ટી”—ઈત્યાદિ

અન્વયાર્થ—મહિદ્વીઓ-મહર્દિક સર્વોત્કૃષ્ટ રિદ્ધિ સંપન્ન-પદ્મખંડના અધિ  
પતિ મહાજસો-મહાયશા ત્રણ ભુવનમાં જેની બોલબાલા હતી એવા યશને પામેલા  
ચક્રવર્ટી વંભદત્તો-ચક્રવર્તી બ્રહ્મદત્ત બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તીએ બહુમાણે-બહુમાનેન

દરેણ સહ ભ્રાતર જન્માન્તરસહોદર ગૃહીતમુનિનિયમ શ્રેષ્ઠિપુત્રમ્ इद वक्ष्यमाण वचनम् अत्रवीत् ॥ ૪ ॥

કિમનવીત ? ઇત્યાહ—

મૂલમ્—

आसिमो भायरां दो वि, अन्नमन्नवसाणुगा ।

अन्नमन्नमणुरत्ता, अन्नमन्नहिणसिणो ॥ ૫ ॥

છાયા—આસ્વ ભ્રાતરૌ દાપિ, અન્યોન્યમણુગૌ ।

अन्योन्यानुरक्तौ, अन्योन्यहितैषिणौ ॥ ૫ ॥

અતિશય આદર કે સાથ (ભાયર-ભ્રાતરમ્) અપને વડે ભાઈ જો શ્રેષ્ઠિકુલ મેં ઉત્પન્ન થુપ્યે તથા દીક્ષાસે અલકૃતયે ઉનસે (इम वयणमव्यवी-इद वचनम् अत्रवीत्) इस प्रकार कहा—

ભાવાર્થ—કથા સે હમે યહ જ્ઞાત હો ચુકા હૈં કિ જન અરહટ વાલેને આયે શ્લોક કી કીર્ગઈ પૂર્તિ કો બ્રહ્મદત ચક્રવર્તીસે પાસ આકરકે સુનાયા ઓર ઉસસે સત્વૃત્તાન્ત સ્પષ્ટ કહ દિયા તત્ત ચક્રવર્તીને ઉસકા ઘડા હી સન્માન કિયા । તથા દાનાદિક દેકર ઉસકો વિદા ભી કર દિયા થા । પશ્ચાત્ત વે અપને ભાઈકે જાવ મુનિરાજકો વદના કરનેકે લિયે ગયે । ઓર વહા ઉનસે યહ પ્રાર્થના કી કિ મહારાજ ! જિસ પ્રકાર આપને હમકો અપને પવિત્ર દર્શનોસે સતુષ્ટ કિયા હૈં ઉસી પ્રકાર આધારાજ્ય ભી સ્વીકાર કર હમકો સતુષ્ટ કરો । યહી પૂર્વવાત હિસ ગાથા દ્વારા પ્રદર્શિત કી ગઈ હૈં ॥ ૪ ॥

અતિશય આદરની સાથે ભાયર-ભ્રાતરમ્ પોતાના મોટાભાઈ કે જે શેઠના કુળમાં ઉત્પન્ન થયા હતા અને દીક્ષાથી અલકૃત હતા એમને હમ વયણમવ્યવી-इद वचनम् अत्रवीत् આ પ્રકારે કહ્યું—

ભાવાર્થ—કથાથી આપણે એ બાણી શક્યા છીએ કે, જ્યારે અરહટ (રેટ) હાકનારના મોઢથી બોલાએલા અર્ધા શ્લોકની પૂર્તિને તે અરહટ હાકનારે પ્રહ્લદત્તની પાસે આવીને સલાખાવી અને તેને સ્પષ્ટરૂપે સમજાવે વૃત્તાત સલાખાવ્યે ત્યારે ચક્રવર્તીએ તેનું ભારે સન્માન કર્યું તથા સાડા એક ધન આપી વિદાય કર્યો આ પછી તે પોતાના ભાઈના જીવ મુનિરાજને વદના કરવા માટે ગયો અને ત્યાં તેમને આ પ્રાર્થના કરી કે, મહારાજ ! જે રીતે આપે મને આપના પવિત્ર દર્શનથી સતુષ્ટ કરેલ છે, એજ રીતે અર્ધા રાજ્યનો સ્વીકાર કરીને મને સતુષ્ટ કરો એજ આગલી વાત આ ગાથાદ્વારા કહેવામાં આવેલ છે ॥૪॥

ટીકા—‘આસિમો’ इत्यादि—

हे मुने ! अन्योन्यवशानुगौ=परस्परस्य वशवर्तिनौ, अन्योन्यानुरक्तौ=परस्पर  
प्रीतिसपन्नौ, अन्योन्यहितैषिणौ=परस्परस्य हितमाच्छन्तौ भ्रात्रां इवपि पूर्वजन्मनि  
भ्रातरो आस्व=अभूव ॥ ५ ॥

‘आया कुत्र कुत्र सहोदरत्वेन समुत्पन्नौ’ इत्याह—

मूलम्—

दासा देसण्णे આસી, મિયાં કાલિંજરે નેંગે ।

હસાં મયગંતીરે યં, સોવાગોં કાસિંભૂમીય ॥૬॥

દેવાં યં દેવલોગંમિમ, આસી અંમ્હે મહિદ્વિયાં ।

ઈંમા ણો છદ્વિયાં જોઈ, અન્નેમન્નેણ જો વિંણા ॥૭॥

छाया—दासो दशर्णे आस्य, मृगो कालिञ्जरे नगे ।

हसौ मृतगङ्गातीरे, शपाको कशिभूमौ ॥ ६ ॥

क्या बोले सो कहते हैं—‘आसिमो’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—चक्रवर्तिनि बहुमान पुरस्सर उनसे यह कहा कि—हे  
मुने ! (अन्नमन्नवसाणुगा-अन्योन्यवशानुगौ) हम तुम (दो बि-द्वौ अपि)  
दोनों ही पहिले भवमें परस्पर वशवर्ती तथा (अन्नमन्नमणुरक्ता-अन्यो-  
न्यानुरक्तौ) आपसमें अतुल प्रेम सपन्न एव (अन्नमन्नहिंसिणो-अन्यो-  
न्यहितैषिणौ) एक दूसरेके सदा हितेच्छु (भायरा आसिमो-भ्रातरो  
आस्व) भाई भाई थे ।

भावार्थ—आधाराज्य लेकर आप सुखी होवें यह बात हम इसलिये  
कह रहे हैं कि हम और आप पूर्वभवमें सहोदर भ्राता थे । अतः हमको  
आप की ऐसी दशा देखकर दुःख हो रहा है ॥ ५ ॥

તેઓ શું બોલ્યા તે નીચેની ગાથાદ્વારા કહેવામાં આવે છે “આસિમો”—ઈત્યાદિ

અન્વયાર્થ—ચક્રવર્તીએ બહુમાન અને આદર સાથે તેમને કહ્યું કે, હે  
મુનિ ! અન્નમન્નવસાણુગા-અન્યોન્યવશાનુગૌ હું અને તમે દો વિ-દ્વૌ અપિ બન્ને  
પૂર્વભવમાં એક બીજાના ભાઈ હતા અન્નમન્નમણુરક્તા-અન્યોન્યાનુરક્તૌ આપ  
સાથે અતુલ એવા પ્રેમ સપન્ન અને અન્નમન્નહિંસિણો-અન્યોન્યહિતૈષિણૌ એક  
બીજાના સદા હિતેચ્છુ ભાયરા આસિમો-ભ્રાતરૌ આસ્વ ભાઈ ભાઈ હતા

ભાવાર્થ—અહીં રાજ્ય લઈ આપ સુખી થાવ એ વાત હું એટલા માટે  
કહી રહ્યો છું કે, હું અને આપ પૂર્વ ભવમાં સહોદર ભાઈ હતા, આથી મને  
આપની આવી દશા જોઈને ઘણું દુઃખ થાય છે ॥ ૫ ॥

देवौ च देवलोके, आस्य आना महर्दिकौ ।

एषा नो पण्डिका जातिः, अन्योन्येन या विना ॥ ७ ॥

टीका—‘दासा’ इत्यादि—

आवां दशार्णे=दशार्णदेशे दासौ=शाण्डिल्य ब्राह्मणस्य यशोमत्या दास्या युगलपुत्रौ आस्य=अभूव, कालिञ्जरे नगे=कालिञ्जर नामके पर्वते मृगौ आस्य, मृतगगातीरे हसौ, काशिभूमौ=काश्या श्वपाकौ=चाण्डालौ च=अभूव ॥ ६ ॥

‘देवा य’ इत्यादि-च=पुनः देवलोके=सौधर्मे प्रथमरूपे पद्मगुल्मविमाने आवां महर्दिकौ देवौ आस्य । एषा नो जावयोः पण्डिका जातिः=पण्ड जन्म, या अन्योन्येन विना वर्तते । अयं भावः-पञ्चसु पूर्वभवेषु आना सहोदराणास्य, परस्मिन्भवे विद्युक्तावावाम् इति ॥ ६ ॥ ७ ॥

हम आप दोनों सहोदरपनेसे कहा २ उत्पन्न हुए इसी घात को चक्र-वर्ती प्रकट करते हैं—‘दासा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—अपन दोनों पहिले ( दसण्णे-दशार्णे ) दशार्णदेशमें (दासा-दासौ) शाण्डिल्यब्राह्मण की यशोमती दासी के पुत्र हुए वहा से मर कर(कालिञ्जरे-कालिञ्जरे)कालिञ्जर पर्वत पर मिया-मृगौ मृग हुए । उस पर्यायसे निकलकर (मयगतीरे हसा-मृतगगातीरे हसौ) मृतगगा के तीर पर हँस हुए । फिर उस पर्यायको छोडकर (कासि भूमीय-काशिभूमौ) काशी नगरी में (सोवागा-श्वपाकौ) चाडाल (आसी-आस्य) हुए । उस पर्यायको भी छोडकर फिर (देवलोगम्मी महर्दिकुया देवा य आसी-देवलोके महर्दिकौ देवौ च आस्य) सौधर्म स्वर्ग में पद्मगुल्मविमानमे महर्दिक देव हुए फिर वहाँसे चवे (णो-नो) अपनी (एसा-एषा) यह छटिया जाइ-

आपणु जने सहोदरपणुथी कया कया उत्पन्न थया आ वातने थक-वती प्रगट करे छे —“दासा”—इत्यादि

अन्वयार्थ—आपणु जने पडेला दसण्णे-दशार्ण देशभा दासा-दासौ शाण्डिल्य ब्राह्मणनी यशोमती दासीना पुत्र थया त्याथी भरीने कालिञ्जरे-कालिञ्जरे कालिञ्जर पर्वत उपर मिया-मृगौ उरषु ३पे अपतर्था ओ पर्यायथी नीकणीने मयगतीरे हसा -मृतगगातीरे हसौ मृतगगाना जिनारे हँस थया ओ पर्याय छोडीने कासिभूमीय-काशिभूमौ काशी नगरीभा सोवागा-श्वपाकौ आडालने त्या पुत्र ३पे आसी-आस्य अपतर्था ओ पर्यायने पणु छोडीने पछी देवलोगम्मी महर्दिकुया देवा य आसी-देवलोक महर्दिकौ देवौ च आस्य सौधर्मस्वर्गभा पद्मगुल्म विमानभा महर्दिक देव थया जने त्याथी थयवीने आपणु एसा-एषा आ

इत्थं चक्रवर्तिचक्रं श्रुत्वा मुनिराह—

मूलम्—

कम्मा नियाणप्पगडा, तुमे राय ! विचिंतिया ।

तेसिं फलविवागेण, विप्पयोगमुवागयां ॥ ८ ॥

छाया—कर्माणि निदान प्रकृतानि, त्वया राजन् ! विचिन्तितानि ।

तेषां फलविपाकेन, विप्रयोगमुपागतौ ॥ ८ ॥

टीका—‘कम्मा’ इत्यादि—

हे राजन् ! निदानप्रकृतानि=निदानेन=સામિપ્વદ્ગમાર્ચનારૂપેણ, પ્રકૃતાનિ-પ્રરૂપેણ કૃતાનિ, નિદાનવશનિવદ્દાનીત્યર્થઃ । કર્માણિ જ્ઞાનાવરણીયાદીનિ, ત્વયા વિચિન્તિતાનિ=સમુપાર્જિતાનિ, ધાતૂનામનેકાર્થત્વાત્ । તેષાં કર્મણા ફલવિપાકેન આથા વિપ્રયોગ વિયોગમ્, ઉપાગતૌ=પ્રાપ્તૌ । અયં ભાવઃ-મયા નિપિદ્ધોઽપિ ત્વ નિદાનરૂપાદિસ્તો નાભૂઃ, અતઃ આયોરસ્મિન્ જન્મનિ વિયોગો જાતઃ इति ॥૮॥

पठिका जातिः) छठवीं पर्याय है । जिस पर्यायमें अपनदोनों (अन्नमण्णेण जा विना-अन्योन्येन विना) एक दूसरे से वियुक्त हुए हैं ॥ ६ ॥ ७ ॥

चक्रवर्ती के घचन सुनकर मुनिराज कहते हैं ‘कम्मा’ इत्यादि

अन्वयार्थ—(राय-राजन्) हे राजन् । सभूतके भवमें (तुमे-त्वया) तुमने (नियाणप्पगडा-निदानप्रकृतानि) सांसारिक पदार्थोंको भोगनेके अभिलाषारूप निदानबधसे संपादित (कम्मा विचिंतिया-कर्माणि विचिन्तितानि) निदानरूप कर्मोंको उपार्जित किया । अतः (तेसिं फलविवागेण-तेषां फलविपाकेन) उन कर्मोंके फलरूप विपाकसे (विप्पयोगमुवागया-विप्रयोगम् उपागतौ) हम तुम दोनो इस जन्म में वियुक्त हुए हैं ।

છઠઠીયા જાઈ-પઠિકા જાતિ છઠ્ઠી પર્યાય છે આ પર્યાયમાં આપણે બન્ને અન્નમણ્ણેણ જા વિના-અન્યોન્યેન વિના એક બીજાથી વિખુટા પડી ગયા છીએ ॥૬॥૭॥ ચક્રવર્તીના ઘચન સાંભળીને મુનિરાજ કહે છે કે— “કમ્મા”-ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—રાય-રાજન્ હે રાજન્ ! સભૂતના ભવમાં તુમે-ત્વયા તમેએ નિયાણપ્પગડા-નિદાન પ્રકૃતાનિ પદાર્થોને ભોગવવાની અભિલાષારૂપ નિદાન બધથી સંપાદન કરેલ કમ્માવિચિંતિયા-કર્માણિ વિચિન્તિતાનિ નિદાનરૂપ કર્મોને ઉપાર્જિત કર્યા, આથી તેસિં ફલવિવાગેણ-તેષાં ફલવિપાકેન એ કર્મોના ફળ સ્વરૂપ વિપાકથી વિપ્રયોગમુવાગયા-વિપ્રયોગમ્ ઉપાગતૌ હું અને તમે બન્ને આ જન્મમાં એક બીજાથી વિખુટા પડી ગયા છીએ



एवं प्रियोगहेतु ज्ञात्वा चक्रवर्ती पुनः पृच्छति—

मूलम्—

सच्चसोयप्पगडा, कम्मा मए पुरा कंडा ।

‘ते अज्जे परिभुजामो, किं’-‘નું ચિત્તે વિ’-‘સે’ તેહા ॥૧॥

छाया—सत्यशौचप्रकटानि, कर्माणि मया पुरा कृतानि ।

तान्यद्य परिभुञ्जे, किं नु चित्रोऽपि तानि तथा ॥ ९ ॥

टीका—‘सच्चसोय’ इत्यादि—

हे મુને ! સત્યશૌચપ્રકટાનિ=સત્ય મૃષાભાષાત્યાગરૂપમ્, શૌચ-માયાચારિત-  
પ્રત્યુપકાનમ્, તામ્યા પ્રકટાનિ રૂપાત્તાનિ કર્માણિ=પ્રકમાચ્છુભકર્માણિ પુરા=પૂર્વ-  
ભવે મયાકૃતાનિ=ઉપાર્જિતાનિ । તાનિ કર્માણિ અદ્ય પરિભુજ્જે । ચક્રવર્તિસુલ-

માર્થ—હમણો હસ કથાસે યહ વાત નિશ્ચિત હો ચુકી હૈ કિ સંભૂતમુનિને ચક્રવર્તી હોનેકા નિદાન યઘ કિયા થા અત ચિત્રમુનિકા જીવ ઉનકો સમજા રહે હૈ કિ મૈને યઘપિ ઉસ સમય તુમ કો વહુત કુછ પેસા ન કરને કી અભિલાષાસે નિષિદ્ધ મી કિયા થા પરંતુ તુમને મેરી એક વાત મી નહીં માની । ઉસીકા યહ કારણ હુઆ કિ હમ તુમ દોનોં હસ મય મે વિયુક્ત હુએ હૈ ॥ ૮ ॥

इस प्रकार प्रियोगके कारणको जानकर चक्रवर्तीने पुनः पूछा—  
‘सच्च०’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે મુને ! (મળ-મયા) મૈને (પુરા) સંભૂતકી પર્યાયમેં જો (સચ્ચસોયપ્પગડા કમ્મા કડા-સત્યશૌચપ્રકટાનિ કર્માણિ કૃતાનિ) મૃષાભાષા ત્યાગરૂપ તથા માયાચારીકે વર્જન રૂપસે પ્રસિદ્ધ શુભ કર્મ

ભાવાર્થ—આ કથાથી આપણને એ વાત નિશ્ચિત થઈ ગઈ છે કે, સંભૂત મુનિએ ચક્રવર્તી થવાનું નિયાણું કરેલ હતું આથી ચિત્તમુનીને શુદ્ધ અને સમજાવે છે કે, મેં એ સમયે તમને આવું નિયાણું ન કરવા ખૂબ સમજાવેલ હતું પરંતુ તમોએ મારી એક પણ વાત માનેલ ન હતી એવું કૃણ એ મળ્યું કે આ ભવમા આપણે બંને એક બીજાથી વિખુટા પડી ગયા ॥૮॥

આ પ્રમાણે વિયોગનું કારણ બાણી લીધા પછી ચક્રવર્તીએ ફરીથી પૂછ્યું—  
‘સચ્ચ’-ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે મુનિ ! મળ-મયા મે પુરા-પુરા સંભૂતની પર્યાયમા સચ્ચસોયપ્પગડા કમ્મા કડા-સત્યશૌચપ્રકટાનિ મૃષાભાષાનો ત્યાગ અને માયાચારીના વર્જન

इत्य चक्रवर्त्तिचनं श्रुत्वा मुनिराह—

मूलम्—

कम्मा नियाणप्पगडा, तुमे राय । विचिंतिया ।

तेसिं फलविवागेण, विप्पयोगमुवागयां ॥ ८ ॥

छाया—कर्मणि निदान प्रकृतानि, त्वया राजन् ! विचिन्तितानि ।

तेषां फलविपाकेन, विप्रयोगमुपागतौ ॥ ८ ॥

टीका—‘कम्मा’ इत्यादि—

हे राजन् ! निदानપ્રકૃતાનિ=નિદાનેન=સામિપ્યદ્ગમાર્થનારૂપેણ, પ્રકૃતાનિ-પ્રરૂપેણ કૃતાનિ, નિદાનચનિચ્છાદનીત્યર્થઃ । કર્માણિ જ્ઞાનાચરણીયાદીનિ, ત્વયા વિચિન્તિતાનિ=સમુપાર્જિતાનિ, ધાતુનામનેકાર્યત્વાત્ । તેષા કર્મણા ફલવિપાકેન આયા વિપયોગ વિયોગમ્, ઉપાગતૌ=પ્રાપ્તૌ । અય મ્ભાવઃ-મયા નિપિદ્ધોઽપિ ત્વ નિદાનકરુણાદ્વિસ્તૌ નામ્, અત આચયોરસ્મિન્ જન્મનિ વિયોગો જાત ઇતિ ॥૮॥

પષ્ટિકા જાતિઃ) છઠવીં પર્યાય હૈ । જિસ પર્યાયમેં અપનદોનોં (અન્નમણ્ણેણ જા વિના-અન્યોન્યેન વિના) એક દૂસરે સે વિયુક્ત હુએ હૈ ॥ ૬ ॥ ૭ ॥

ચક્રવર્તીં કે વચન સુનકર મુનિરાજ કહતે હૈ ‘કમ્મા’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—(રાય-રાજન્) હે રાજન્ ! સમૂત્પન્ન ભવમેં (તુમે-ત્વયા) તુમને (નિયાણપ્પગડા-નિદાનપ્રકૃતાનિ) સાંસારિક પદાર્થોંકો ભોગનેકે અભિલાષારૂપ નિદાનવધસે સપાદિત (કમ્મા વિચિંતિયા-કર્માણિ વિચિન્તિતાનિ) નિદાનરૂપ કર્મોંકો ઉપાર્જિત કિયા । અતઃ (તેસિં ફલવિવાગેણ-તેષા ફલવિપાકેન) ઉન કર્મોંકે ફલરૂપ વિપાકસે (વિપ્પયોગમુવાગયા-વિપ્રયોગમ્ ઉપાગતૌ) હમ તુમ દોનોં ઇસ જન્મ મે વિયુક્ત હુએ હૈ ।

છઠ્ઠીયા જાઝ-પષ્ટિકા જાતિ છઠ્ઠી પર્યાય છે । આ પર્યાયમા આપણે બન્ને અન્નમણ્ણેણ જા વિના-અન્યોન્યેન વિના એક બીજાથી વિષ્ણુટા પડી ગયા છીએ ॥૬॥જા ચક્રવર્તીના વચન સાંભળીને મુનિરાજ કહે છે કે—“કમ્મા”—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—રાય-રાજન્ હે રાજન્ ! સમૂત્પન્ના ભવમા તુમે-ત્વયા તમેએ નિયાણપ્પગડા-નિદાન પ્રકૃતાનિ પદાર્થોને ભોગવવાની અભિલાષારૂપ નિદાન બધથી સપાદન કરૈલ કમ્માવિચિંતિયા-કર્માણિ વિચિન્તિતાનિ નિદાનરૂપ કર્મોને ઉપાગત કર્યા, આથી તેસિં ફલવિવાગેણ-તેષા ફલવિપાકેન એ કર્મોના ઇળ સ્વરૂપ વિપાકથી વિપ્પયોગમુવાગયા-વિપ્રયોગમ્ ઉપાગતૌ હું અને તમે બન્ને આ જન્મમા એક બીજાથી વિષ્ણુટા પડી ગયા છીએ

એવં પ્રિયોગદેતુ જ્ઞાત્વા ચક્રવર્તી પુનઃ પૃચ્છતિ—

મૂલમ્—

સત્ત્વસોયપ્પગડા, કમ્મા મર્ણ પુરા કૈડા ।

‘તે અજ્ઞં પરિભુજામો, કિ’ નું ચિત્તે વિ’ સે’ તેહા ॥૧॥

ઝાયા—સત્યશૌચપ્રકટાનિ, કર્માણિ મયા પુરા કૃતાનિ ।

તાન્યથ પરિભુજે, કિં નુ ચિત્તોઽપિ તાનિ તથા ॥ ૧ ॥

ટીકા—‘સત્ત્વસોય’ इत्यादि—

હે મુને ! સત્યશૌચપ્રકટાનિ=સત્ય મૃષાભાષાત્યાગરૂપમ્, શૌચ-માયાચારિત્વ-  
પ્રવૃત્તાનમ્, તામ્યા પ્રકટાનિ લ્પ્યાતાનિ કર્માણિ=પ્રક્રમાચ્છુભકર્માણિ પુરા=પૂર્વ-  
ભવે મયાકૃતાનિ=ઉપાર્જિતાનિ । તાનિ કર્માણિ અથ પરિભુજે । ચક્રવર્તિસુલ-

ભાવાર્થ—હમકો હસ કયાસે यह बात निश्चित हो चुकी है कि  
समूतमुनिने चक्रवर्ती होनेका निदान यह किया था अतः चित्रमुनिका  
जीव उनको समझा रहे हैं कि मैंने यद्यपि उस समय तुम को बहुत  
कुछ ऐसा न करने की अभिलाषासे निषिद्ध भी किया था परन्तु तुमने  
मेरी एक बात भी नहीं मानी । उसीका यह कारण हुआ कि हम तुम  
दोनों इस भव में वियुक्त हुए हैं ॥ ८ ॥

હસ પ્રકાર પ્રિયોગકે કારણકો જાનકર ચક્રવર્તીને પુનઃ પૂછા—  
‘સત્ત્વ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે મુને ! (મળ-મયા) મૈને (પુરા) સમૂત્તરકી પર્યાયમેં  
જો (સત્ત્વસોયપ્પગડા કમ્મા કૈડા-સત્યશૌચપ્રકટાનિ કર્માણિ કૃતાનિ)  
મૃષાભાષા ત્યાગરૂપ તથા માયાચારીકે વર્જન રૂપસે પ્રસિદ્ધ શુભ કર્મ

ભાવાર્થ—આ કથાવી આપણને એ વાત નિશ્ચિત થઈ ગઈ છે કે, સમૂત્તર  
મુનિએ ચક્રવર્તી થવાનું નિર્ણય કરેલ હતું આથી ચિત્તનુનીને છવ એને  
સમજાવે છે કે, મે એ નમથે તમને આવું નિર્ણય ન કરવા ખૂબ સમજાવેલ  
હતા પરંતુ તમેએ મારી એક પણ વાત માનેલ ન હતી એવું કહી એ  
મળ્યું કે આ લવમા આપણે બને એક બીજાથી વિખુટા પડી ગયા ॥૮॥

આ પ્રમાણે વિચોગનું કારણ જાણી લીધા પછી ચક્રવર્તીએ ફરીથી પૂછ્યું—  
‘સત્ત્વ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે મુનિ ! મળ-મયા મે પુરા-પુરા સમૂત્તરની પર્યાયમા સત્ત્વસો  
પ્પગડા કમ્મા કૈડા-સત્યશૌચપ્રકટાનિ મૃષાભાષાના ત્યાગ અને માયાચારીના વર્જન

રૂપાણિ તત્ફલાન્યનુભવામિ । હે યુને ! ચિત્રા=ચિત્રનામધારકો જ્ઞાનપિ તાનિ=ચક્રવર્તિસુલાનિ તથા=ગ્રહમિત્ર કિં નુ પરિશુદ્ધકે ? અય માતઃ મત્રાન્ મિશ્રુકોઽમિત્ર નૈવ પૂર્વકૃતસુકૃતફલભૂતાનિ પરિશુદ્ધસ્તે । અતો વ્યર્થમેવ મત્રસ્ય કૃતમિતિ ॥ ૯ ॥

ચક્રવર્તિવચન શ્રુત્વા યુનિરાહ—

મૂલમ્—

સંઘ્વં સુચિણં સંફલ નરાણ, કઢાણ કમ્માણ ન મોક્ષં અતિથિ ।  
અંત્યેહિ કામેહિ યે ઉત્તમેહિ, આયો મંમ પુણ્ણફલોત્તરેણ ॥૧૦॥

છાયા—સર્વ સુચીર્ણં સફલ નરાણા, કૃતેભ્ય કર્મભ્યો ન મોક્ષોઽસ્તિ ।

અર્થેઃ કામેશ્વ ઉત્તમેઃ, આત્મા મમ પુણ્યફલોપપેતઃ ॥ ૧૦ ॥

ટીકા—‘ સંઘ્વ ’ इत्यादि—

હે રાજન્ ! નરાણાં સર્વ સુચીર્ણ—શોભનમનુષ્ઠિત તપઃ પ્રભૃતિક સફલ મત્તિ, યતઃ કૃતેભ્યઃ=સમાચરિતેભ્યઃ, કર્મભ્યો મોક્ષો નાસ્તિ । ‘ કઢાણ કમ્માણ ’ इति पञ्चम्यर्थे पष्ठी । અય માતઃ—નરાણા કૃતકર્મફલોપભોગોઽવ્યય માતીતિ ।

કિયે હું ( તાનિ કમ્મા અઙ્ગ પરિશુજામો—તાનિ કર્માણિ અણપરિશુજે )  
ઉન કર્મો કે ફલકો મેં હસ ચક્રવર્તીની પર્વાચરુપમેં ભોગ રહા હું ।  
સો ( ચિત્તે વિ-ચિત્ર અપિ ) ચિત્ર કે જીવ રુપ આપ મી ( સે-તાનિ )  
ઉન ચક્રવર્તીને સુખોં કો ( તથા ) મેરી તરહ ( કિંતુ પરિશુજે—કિંતુ પરિશુક્તે )  
ક્યાં નહીં ભોગતે હું ।

ભાવાર્થ—ચક્રવર્તિકા હસ ગાથાસે યહ અભિપ્રાય નિકલતા હૈ કિ  
આપને તો તપસ્યા કરકે મી સુકૃત ઉપાર્જિત નહીં કિયા હૈ । નહીં તો  
મેરે સમાન આપ મી ચક્રવર્તિકે પદ કી વિભૂતિકે સુખોંકા અનુભવ  
કરતે । અતઃ આપ કા તપસ્યાચરણ ઠીક નહીં હૈ ॥ ૯ ॥

૩૫થી પ્રસિદ્ધ શુભ કર્મ કરેલ છે તાનિ કમ્મા અઙ્ગ પરિશુજામો—તાનિ કર્માણિ  
અણ પરિશુજે એ કર્મોના ફળને હું આ ચક્રવર્તીની પર્વાચરુપા ભોગવી રહ્યો છું  
આથી ચિત્તે વિ-ચિત્ર ચિત્રના અપિ છવરૂપ આપ પણ સે-તાનિ એ ચક્રવર્તીના  
સુખોને મારી માફક કિંતુ પરિશુજામો—કિંતુ પરિશુક્તે કેમ ભોગવતા નથી ?

ભાવાર્થ—આ ગાથાથી ચક્રવર્તીનો એવો અભિપ્રાય નીકળે છે કે, આપે  
તો તપસ્યા કરીને પણ ડાઈ ઉપાઈત કરેલ નથી જો એમ હોત તો તમે  
પણ મારી માફક ચક્રવર્તી પદની વિભૂતિના સુખોને ભોગવનાર બન્યા હોત.  
આથી આપની તપસ્યાનુ આચરણ બરોબર નથી ॥ ૬ ॥

ઉક્તચાપિ—

“કૃતકર્મક્ષયો નાસ્તિ, કલ્પકોટિશૃતૈરપિ ।

અવશ્યમેવ ભોક્તવ્યં કૃત કર્મ શુભાશુભમ્ ॥ ૧ ॥” ઇતિ ॥

અતો હે ચક્રવર્તિન્ । મમાપિ આત્મા ઉત્તમૈઃ=ઉત્કૃષ્ટૈઃ અર્થેઃ=દ્રવ્યૈઃ કામૈઃ=શુદ્ધાદિભિઃ, અથવા-‘અત્યેહિ’ ઉત્તમૈઃ ‘અર્થ્યૈઃ’ ઇતિ ઘટ્ટાયા, અર્થ્યૈઃ=જનપ્રા-

હસ પ્રકાર ચક્રવર્તીકે કથનકો સુનકર મુનિને હસ પ્રકાર કહા—  
‘સન્વ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—રાજન્ । (નરાણ-નરાણામ્) મનુષ્યોંકા (સન્વ સુચિણ્ણ સફલ ભવઈ-સર્વ સુચીર્ણ સફલ ભવતિ) સમસ્ત સુન્દર રીતિ સે આચરિત તપ આદિ કર્મ સફલ હોતે હૈં (કઢાણ કમ્માણ મોક્ષો ન અત્થિ-કૃતેભ્યઃ કર્મભ્યઃ મોક્ષઃ નાસ્તિ) આચરિત કર્મોસે મનુષ્યોંકા છુટકારા નહીં હોતા હૈ । અર્થાત્ કૃતકર્મોં કા ફલ ઉનકો અવશ્ય મિલતા હૈ વે વિફલ નહીં હોતે હૈં । લૌકિકજનોં કા ભી હસ વિષયમેં એસા હી મન્તવ્ય હૈ-

“કૃતકર્મક્ષયો નાસ્તિ કલ્પકોટિશૃતૈરપિ ।

અવશ્યમેવ ભોક્તવ્ય, કૃત કર્મ શુભાશુભમ્ ॥ ”

કૃતકર્મ કમી ભી-કોટિશતકલ્પકાલોમેં ભી-ક્ષપિત નહીં હોતા હૈ ।  
ચાહે વહ શુભ હો ચાહે અશુભ-ઉસકા ફલ તો અવશ્ય હી ભોગના પડતા હૈ । હસલિયે હે ચક્રવર્તિન્ ! (મમ આત્મા-મમ આત્મા) મેરા મી આત્મા (ઉત્તમેહિં અત્યેહિં કામેહિં-ઉત્તમૈ ? અર્થેઃ-કામૈશ્ચ) ઉત્તમ

ચક્રવર્તીનુ આવા પ્રકારનુ કહેવુ સાલણીને મુનિએ આ પ્રમાણે કહ્યું-

“સન્વ”-ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—રાજન્ । નરાણ-નરાણામ્ મનુષ્યના સન્વ સુચિણ્ણ સફલ ભવઈ-સર્વ સુચીર્ણ સફલ ભવતિ સમસ્ત સુન્દર રીતથી આચરાયેલ તપ આદિ કર્મ સધણી રીતે સફળ બને છે કઢાણ કમ્માણ મોક્ષ ન અત્થિ-કૃતેભ્ય કર્મભ્ય મોક્ષ નાસ્તિ પોતે આચરેલા કર્મોંથી મનુષ્યોના છુટકારો થતો નથી અર્થાત્ કરેલા કર્મોંનુ ફળ તેને અવશ્ય મળે છે એ અફળ નથી બનતા જનપદનુ પણ આ વિષયમા આવુ જ મતવ્ય છે

“કૃતકર્મક્ષયો નાસ્તિ, કલ્પકોટિશૃતૈરપિ ।

અવશ્યમેવ ભોક્તવ્ય, કૃત કર્મ શુભાશુભમ્ ॥ ”

કરેલા કર્મ ઠલી પણ, કરેલો શતકલ્પ કાળમા પણ ક્ષપિત થતા નથી. આહે તે શુભ હોય કે અશુભ આનુ ફળ તો અવશ્ય લોગવવુ પડે છે આ માટે હે ચક્રવર્તી ! મમ આત્મા મારો આત્મા પણ ઉત્તમેહિં અત્યેહિં કામેહિં-

ર્થનીયેઃ કામૈઃ શબ્દાદિભિઃ કૃત્વા પુણ્યફલોપપેતોઽસ્તિ । જય ભાવઃ દે રાજન્ !  
મયાઽપિ સમુત્કૃષ્ટા અર્થકામા સમુપશુક્તાઃ । અતસ્તસ્યા નૈવ મન્તવ્યમ્—યદેતસ્ય  
ભિક્ષોઃ પૂર્વકૃતસુકૃત નિષ્ફલમિતિ ॥ ૧૦ ॥

મૂલમ્—

જાણોસિ સમૂય ! મહાંણુભાગ, મૈહિદ્વીય પુણ્યફલોવવેય ।  
ચિત્તંપિ જાણાહિ તેહેવ રાંય, ઈદ્ધિ જુઈ તસ્સે વિ ' યે'પ્પમૂયા ॥૧૧॥

છાયા—જાનાસિ સમૂત ! મહાનુભાગ મહદ્દિક પુણ્યફલોપપેતમ્ ।

ચિત્રમપિ જાનીદ તયૈવ રાજન્ ! ઋદ્ધિર્ધૃતિસ્તસ્યાપિ ચ પ્રભૂતા ॥૧૧॥

ટીકા—‘ જાણાસિ ’ इत्यादि—

હે સમૂત ! જન્માન્તરીય નામનેદ સગોધનમ્, યયા—ત્વમાત્માન મહાનુભાગ  
વૃહન્માહાત્મ્યસંયુક્ત મહદ્દિક ચક્રવર્તિપદમાપ્ત્યા સાતિશયનિભૂતિમન્તમ્, અતઃ एष  
દ્રવ્ય કામરૂપ અથવા જન પ્રાર્થનાયરૂપ શબ્દાદિકોંકો ભોગને દ્વારા (પુણ્ય  
ફલોવવે—પુણ્યફલોપપેતઃ) પુણ્યફલ સે યુક્ત હૈ ।

ભાવાર્થ—ચક્રવર્તીંકો સમજાનેકે અભિપ્રાયસે મુનિરાજને ઉનસે  
કહા—કિ જય યહ અટલ સિદ્ધાન્ત હૈ—વિકૃત કર્મોંકા ફલ જીવોંકો  
અવશ્ય મિલતા હૈ તો હસ નિયમકે અનુસાર મૈને મી ઉત્કૃષ્ટ અર્થકામ  
ઉપયુક્ત કિયે હ । અત તુમ અપને ચિત્તમે એસા વિચાર મત કરો કિ  
હસ ભિક્ષુકે પૂર્વ સુકૃત નિષ્ફલ હૈં । ક્યો કિ ઉત્તમ દ્રવ્ય કામરૂપ વિષયોં  
કી પ્રાપ્તિ વિના પુણ્યકે જીવોંકો નહીં મિલતી હૈ ॥ ૧૦ ॥

તથા—‘ જાણાસિ ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—જન્માન્તરકે નામસે સવોધિત કરતે હુએ મુનિરાજ

ઉત્તમે અર્થે કામે ચ ઉત્તમ દ્રવ્યકામરૂપ અથવા જનપ્રાર્થનીય રૂપ શબ્દા  
દિકોના લોગ દ્વારા પુણ્યફલોવવેણ—પુણ્યફલોપપેત પુણ્ય ફલોથી યુક્ત છે

ભાવાર્થ—ચક્રવર્તીંને સમજાવવાના આશયથી મુનિરાજે એમને કહ્યું કે,  
જ્યારે આ અટલ સિદ્ધાન્ત છે કે, કરેના ઠમોંનુ ફળ જીવોને અવશ્ય મળે છે  
તો આ નિયમ અનુસાર મે પણ ઉત્કૃષ્ટ અર્થકામને ઉપાજીત કરેલ છે  
આથી તમે તમારા મનમાં એવો કોઈ વિચાર ન કરો કે, આ ભિક્ષુએ પૂર્વ  
કરેલા સુકૃત્ય નિષ્ફળ છે કેમકે, ઉત્તમ દ્રવ્ય કામરૂપ વિષયોની પ્રાપ્તિ જીવોને  
પુણ્ય વગર મળી શકતી નથી ॥ ૧૦ ॥

તથા—“ જાણાસિ ”—इत्यादि

અન્વયાર્થ—જન્માન્તરના નામથી સવોધિત કરતા મુનિરાજ કહે છે કે,

પુણ્યફલોપપેત જાનાસિ । તથૈવ હે રાજન્ ! માં ચિત્રમપિ જાનીહિ । ‘ચિત્રમ્’  
 इति जन्मान्तरीय नाम्ना व्यपदेशः । तस्यापि=चित्राभिधानस्य ममापि प्रभूता=  
 अत्यधिका ऋद्धिः=दासीदासहस्त्यश्वमणिमुवर्णादि धनधान्यसंपत्, द्युतिः=तेजः  
 प्रतापरूपा चासीत् ।

अयं भा०=सनिदानः समूतनामधारको भवान् देवल्लोकाच्च्युतो ब्रह्मनाम्नो  
 राज्ञश्च्युल्लनी नाम्न्या भार्याया ब्रह्मदत्तेति नाम्ना समुत्पन्नश्चक्रवर्तित्वं प्राप्तः ।  
 निदानरहितश्चित्रनामधारको ममात्मा देवल्लोकाच्च्युतः सुसमृद्धस्य धनसारनामक

કરતે હું કિ (સમૂય-સમૂત) હે સમૂત । જૈસે તુમ અપને આપકો (મહાણુ  
 भाग-महानुभागम्) अतिशय माहात्म्यसे सपन्न एव (महिर्द्धिय-महर्द्धिकम्)  
 चक्रवती पदकी प्राप्तिसे अतिशय विभूति विशिष्ट मानकर (पुण्यफलो  
 ववेय जाणासि-पुण्यफलोपपेतम् जानासि) मुकृतके फलका भोक्ता  
 जान रहे हो ( तद्देव-तथैव) उसी तरह (राय-राजन्) हे राजन् ! (चित्तिपि  
 जाणाहि-चित्रमपिजानिहि) मुझ चित्र के जीवको भी इसी तरह समझो  
 (तस्स वि इद्धीजुई य प्पभूया-तस्यापि ऋद्धिः द्युतिः च प्रभूताः) इस चित्र  
 के जीव के भी ऋद्धि-दासी, दास, हस्ति, अश्व, मणि, सुवर्ण आदि  
 धन धान्य संपत्-एव द्युति तेजप्रतापरूप द्युति अत्यधिक थी ।

इसका तात्पर्य यह है कि जिस प्रकार तुम निदानके प्रभावसे देव-  
 लोकसे चक्कर ब्रह्मराजनामका राजा और चुलनी रानीके यहां ब्रह्मदत्त इस  
 नामकपुत्ररूपसे अवतरित होकर चक्रवर्ती पदको भोग रहे हो उसी तरह  
 मैं तुम्हारा भाई चित्र भी निदान रहित तपके प्रभावसे देवलोकसे चक्कर

સમૂય-સમૂત હે સમૂત । તમે જેમ પોતાની જાતને મહાણુભાગ-મહાનુભાગમ્  
 अतिशय महात्म्यधी सपन्न अने महिर्द्धिय-महर्द्धिकम् अक्षवर्ती पदनी प्राप्तिधी  
 अतिशय विभूति विशिष्ट भांनीने पुण्यफलोववेय जाणासि - पुण्यफलोपपेतम्  
 जानासि मुकृत्यना ફળોના ભોગવનાર માની રહ્યા છે તદ્દેવ-તથૈવ એજ રીતે  
 राय-राजन् हे राजन् ! चित्तिपि जाणाहि-चित्रमपि जानाहि भारा चित्रना एवने  
 પણ એવો જ માને। तस्स वि इद्धीजुई य प्पभूया-तस्यापि ऋद्धि द्युति च  
 प्रभूता आ चित्रना एवने પણ ऋद्धि, दासी, दास, हाथी, घोडा, मणी, सुवर्ण,  
 आदि धन धान्य सपन्न अने द्युति तेज प्रतापरूप द्युति विपुल प्रमाणमा હતી

આનું તાત્પર્ય એ છે કે, જે પ્રકારે તમે નિદાનના પ્રભાવથી દેવલોકથી  
 અવતરીને બ્રહ્મરાજ અને ચુલની રાણીને ત્યાં બ્રહ્મદત્ત નામના પુત્રરૂપે અવતરીને  
 અક્ષવર્તીપદને ભોગવી રહ્યા છો એવી રીતે હું તમારો ભાઈ ચિત્ર પણ નિદાન

श्रेष्ठिनः पुत्रत्वेन सगुप्तन्नः। चक्रवर्तिनस्तस्यापि ममात्मन समृद्धिरासीत्। स  
ममात्मा प्रतिदिन याचकेभ्यः सुवर्णदीनारकोटिं ददाति स्म। तथा षडङ्गसुख  
दायकेषु मनोहरेष्वैस्तरप्रासादेषु समग्रान् भोगानुपभुञ्जानो बहुविधरक्षतुरग  
गजादि समृद्धिसम्पन्नोऽनेकानेकसुकुमारकामिनीभिः परितृतो द्वात्रिंशद्विंश  
नाटक पश्यन् सुखपरम्परा परीतोऽनेकविधान् भोगान् प्रतिदिन भुञ्जानः पूर्वकृत  
सुकृतप्रभावेण परमममोदमनुभजन्नासीदिति ॥ ११ ॥

यदि ममेव तथापि सपदासोत्तदा त्वं कथं प्रजितः ? इत्याशङ्क्याह—

मूलम्—

महत्थरूपा वयणपम्भूया, गाहाणुंगीया नरसधर्मज्ज्ञे ।

‘जं भिक्खुणो सीलगुणोर्वेया, इहज्जंयते’ समेणोस्मिंजाओ ॥१२॥

छाया—महार्थरूपा वचनाल्पभूता, गाथाऽनुगीता नरसङ्गमध्ये ।

या भिक्षुः सीलगुणोपेता, इह यतन्ते श्रमणोऽस्मि जातः ॥१२॥

कर सुसमृद्ध धनसार सेठके यहां पुत्र रूपसे अवतरित हुआ हू। जिस  
तरह तुम्हारा वैभव है ठीक इसी तरहका मेरा भी वैभव था। मैं भी  
उस अवस्थामें याचकोंके लिये एक रूरोड़ सुवर्णकी दीनारे प्रतिदिन प्रातः  
काल दिया करता था। समस्त ऋतुओंके अनुकूल, सुखदायक, मनोहर एव  
उन्नत प्रासादोंमें निवास करता हुआ समग्र भोगोंका उपभोग करता  
था। अनेक प्रकारके रथोंकी, घोड़ोंकी तथा हाथियोंकी मेरे यहां कमी  
नहीं थी। मेरे अनेक सुकुमार कामिनियाँ थीं। बत्तीस प्रकारके नाटकों  
को देखता हुआ मैं विशिष्ट सुख परम्पराको भोगता था। किसी भी  
वस्तुका अभाव मेरे यहां नहीं था। पूर्वकृत सुकृतका प्रभाव मुझे हर  
तरहसे प्रतिदिन आनदित करता था ॥ ११ ॥

रहीत तपना प्रभावशी देवलोडशी अथवीने सुसमृद्ध धनसागर शेठने त्या पुत्र  
रूपे अवतरेल छु जे प्रकारने तमारो वैभव छे ओज प्रकारने भारो वैभव  
हते। हुं पञ्च ओ अवस्थाभा याचकोने भाटे ओक करौड सुद्राओ आभ्या  
करतो हते। इरेक ऋतुओने अनुकूल, सुखदायक, मनोहर अने सुखदायक लब्ध  
प्रासादोभा निवास करीने सधना लोगोने उपभोग करतो हते। अनेक प्रका  
रना रथानी घोडानी तथा हाथीओनी भारे त्या करीना न हती भारे अनेक  
सुकुमार पत्नीओ हती अत्रीस प्रकारना नाटकोने जेता जेता हुं विशेष सुख  
पर पशने लोगवतो हते। भारे त्या कोछ पञ्च वस्तुने अभाव न हते। पूर्व  
करेला सुकृतोने प्रभाव मने इरेक प्रकारे दोज अदोज आनदित जनावतो हते। ११।



ટીકા—‘મહત્થભૂયા’ इत्यादि—

મહાર્થરૂપા = અનન્તદ્રવ્યપર્યાયાત્મકતયા વહ્ધર્થરૂપા, તથા-વચનાલ્પભૂતા = સ્વલ્પાક્ષરા, एतादृशी गाथा=ગીયતે તીર્થંકરગણવરાદિભિરિતિ ગાથા, મોક્ષાર્થ-મિધાયિની સૂત્રપદ્ધતિઃ, નરસદ્ધમધ્યે=વિપુલજનસમુદાયમધ્યે, અનુગીતા=અનુ=અનુલોમ=શ્રોતુરનુકૂલ ગીતા=સ્થવિરૈઃ કથિતા । યા ગાથા શ્રુત્વા મિક્ષવઃ=સાધવ શીલગુણોપપેતાઃ-શીલ=ચારિત્ર, ગુણો=જ્ઞાન તામ્યામુપપેતા=યુક્તાઃ સન્તઃ, इह=જૈનશાસને મોક્ષાર્થ યતન્તે=યત્નવન્તો મનન્તિ । તામેવ ગાથા શ્રુત્વાઽહ શ્રમણો જાતોઽસ્મિ ન તુ દરિદ્રત્વાત્ । અય ભાવ.-સર્વભોગોપભોગસપન્નઃ મહર્દિયુતોઽનેક-

इस प्रकार मुनिराजका कथन सुनकर चक्रवर्तीने कहा कि जब आपके पास मेरी जैसी विभूति थी तो फिर मुनि होने का क्या कारण हुआ? इसका उत्तर अब इस गाथा द्वारा दिया जाता हूँ—‘महत्थरूपा’ इत्यादि

अन्वयार्थ—(महत्थरूपा वयणप्पभूया-महार्थरूपा वचनाल्पभूता) अनन्त द्रव्यपर्यायात्मक वस्तुको विषय करने वाली होनेसे विस्तृत अर्थवाली तथा स्वल्प अक्षर वाली ऐसी गाथा-सूत्रपद्धति (नरसधमज्जे-नरसद्धमध्मे) स्थविरोंने विपुलजनसमुदायके बीचमें (अणुगांया-अनु-गीता) गाई-(या सोच्चा-या श्रुत्वा) जिस गाथा को सुनकर (मिक्षुणो-मिक्षव) भिक्षुजन (शीलगुणोववेया-शीलगुणोपपेताः) चारित्र एवं ज्ञान गुणसे युक्त बनकर (इह) इस जैनशासनमें (उज्जयते-यतन्ते) मोक्षप्राप्ति के लिये प्रयत्नशील बनते हैं सो मैं भी “तामेव गाथा श्रुत्वा” (समणोमिह जाओ-श्रमणो जातोऽस्मि) उसी गाथा को सुनकर ससार शरीर एवं भोगोंसे विरक्त बनकर मुनि हो गया हूँ । दरिद्री होनेसे मुनि नहीं हुआ हूँ ।

मुनिराજનું આ પ્રકારનું કથન સાંભળીને ચક્રવર્તીએ કહ્યું કે, ત્યારે આપની મારા જેવી વિભૂતિ હતી તો પછી મુનિ થવાનું શું કારણ બન્યું ? એનો ઉત્તર આ ગાથા દ્વારા આપવામાં આવેલ છે—“મહત્થરૂપા”—इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—મહત્થરૂપા વયણપ્પભૂયા-મહાર્થરૂપા વચનાલ્પભૂતા અનન્ત દ્રવ્ય પર્યાયાત્મક વસ્તુને વિષય કરનાર હોવાથી વિસ્તૃત અર્થવાળી એવી ગાથા સૂત્ર પદ્ધતિ નરસધમજ્જે-નરસધમધ્યે સ્થવીરોના વિપુલ જન સમુદાયની વચમાં અણુગાયા-અનુગીતા ગાઈ યા સોચ્ચા-યા શ્રુત્વા જે ગાથાને સાંભળીને મિક્ષુણો-મિક્ષવ ભિક્ષુજન શીલગુણોવવેયા-શીલગુણોપપેત ચારિત્ર અને જ્ઞાનગુણથી યુક્ત બનીને इह-इह આ જૈન શાસનમાં ઉજ્જયતે-યતન્તે મોક્ષપ્રાપ્તિ માટે પ્રયત્નશીલ બને છે તો હું પણ સમણોમિહજાઓ-શ્રમણો જાતોસ્મિ એ ગાથાને સાંભળીને સસાર, શરીર અને લોભોથી વિરક્ત થઈને મુનિ બની ગયો છું પણ દરિદ્રી હોવાથી મુનિ થએલ નથી

श्रेष्ठिनः पुत्रत्वेन समुत्पन्नः। चक्रवर्तिनस्यापि ममात्मन समृद्धिगसीत्। स  
ममात्मा प्रतिदिन याचकेभ्यः सुवर्णदीनारकोटिं ददाति स्म। तथा षडङ्गसुख  
दायकेषु मनोहरेष्वनैस्तरमागावेषु समग्रान् भोगानुपभुञ्जानो बहुविपरिप्लवण  
गजादि समृद्धिसम्पन्नोऽनेकानेकसुकुमारकामिनीभिः परिदृतो द्वात्रिंशद्विच  
नाटक पश्यन् सुखपरम्परा परीतोऽनेकनिषान् भोगान् प्रतिदिन भुञ्जानः पूर्वकृत  
सुकृतप्रभावेण परमममोदमनुभवन्नासीदिति ॥ ११ ॥

यदि ममेव तत्रापि सपदासीत्तदा त्वं कथं प्रजितः ? इत्यासङ्कष्याह—

मूलम्—

महत्थरूपा वयणल्पभूया, गाहाणुंगीया नरसर्धमज्ज्ञे ।

‘ज भिक्षुणो सीलगुणोपवेया, इहज्जयते’ समेणोस्मिहंजाओ ॥१२॥

छाया—महार्थरूपा उचनाल्पभूता, गायाऽनुगीता नरसङ्गमध्ये ।

या भिक्षुः शीलगुणोपपेता, इह यतन्ते श्रमणोऽस्मि जातः ॥१२॥

कर सुसमृद्ध धनसार सेठके यहा पुत्र रूपसे अवतरित हुआ हू। जिस  
तरह तुम्हारा वैभव है ठीक इसी तरहका मेरा भी वैभव था। मैं भी  
उस अवस्थामें याचकोंके लिये एक करोड़ सुवर्णकी दीनारे प्रतिदिन प्रातः  
काल दिया करता था। समस्त ऋतुओंके अनुकूल, सुखदायक, मनोहर एवं  
उन्नत प्रासादोंमें निवास करता हुआ समग्र भोगोंका उपभोग करता  
था। अनेक प्रकारके रथोंकी, घोड़ोंकी तथा हाथियोंकी मेरे यहा कमी  
नहीं थी। मेरे अनेक सुकुमार कामिनीयाँ थीं। बत्तीस प्रकारके नाटकों  
को देखता हुआ मैं विशिष्ट सुख परम्पराको भोगता था। किसी भी  
वस्तुका अभाव मेरे यहा नहीं था। पूर्वकृत सुकृतका प्रभाव मुझे हर  
तरहसे प्रतिदिन आनदित करता था ॥ ११ ॥

रक्षित तपना प्रभावथी देवलोकाथी अथवीने सुसमृद्ध धनसागर शेठने त्या पुत्र  
इपे अवतरेल छु जे प्रकारने। तमारो वैभव छे जेज प्रकारने। मारो वैभव  
हते। हुं पणु जे अवस्थाभा याचकेने माटे जेक करौड सुद्राओ। आया  
करतो हते। इरेक ऋतुओने अनुकूल, सुखदायक, मनोहर अने सुखदायक लब्ध  
प्रासादोभा निवास करीने सधणा लोगोनो उपभोग करतो हते। अनेक प्रका  
रना रथोनी घोडानी तथा हाथीओनी मारे त्या कमीना न हती मारे अनेक  
सुकुमार पत्नीओ हती अत्रीस प्रकारना नाटकेने जेतो जेतो हुं विशेष सुख  
पर पारने लोगवतो हते। मारे त्या केछ पणु वस्तुनो अभाव न हते। पूवे  
करेला सुकृत्योनो प्रभाव अने इरेक प्रकारे देखे अरेखे आनदित अनावतो हते। ११॥

ટીકા—‘મહત્થભૂયા’ इत्यादि—

મહાર્થરૂપા = અનન્તદ્રવ્યપર્યાયાત્મકતયા ગ્રહ્યરૂપા, તથા-વચનાલ્પભૂતા=સ્વલ્પાક્ષરા, એતાદશી ગાથા=ગીયતે તીર્થઋગણધરાદિભિરિતિ ગાથા, મોક્ષાર્થ-ભિધાયિની સૂત્રપદ્ધતિઃ, નરસઙ્ગમધ્યે=વિપુલજનસમુદાયમધ્યે, અનુગીતા=અનુ=અનુલોમ=શ્રોતુરનુકૂલ ગીતા=સ્થવિરૈઃ કથિતા । યા ગાથા શ્રુત્વા ભિક્ષવઃ=સાધવ શીલગુણોપપેતાઃ-શીલ=ચારિત્ર, ગુણો=જ્ઞાન તામ્યામુપપેતા=યુક્તાઃ સન્તઃ, इह=જૈનશાસને મોક્ષાર્થ યતન્તે=યત્નગ્તો ભગન્તિ । તામેવ ગાથા શ્રુત્વાऽહ શ્રમણો જાતોઽસ્મિ ન તુ દરિદ્રત્વાત્ । ઝવ માયઃ-સર્વભોગોપભોગસપન્નઃ મહર્દિયુતોઽનેક-

इस प्रकार मुनिराजका कथन सुनकर चक्रवर्तीने कहा कि जब आपके पास मेरी जैसी विभूति थी तो फिर मुनि होने का क्या कारण हुआ ? इसका उत्तर अब इस गाथा द्वारा दिया जाता है—‘महत्थरूपा’ इत्यादि

अन्वयार्थ—(महत्थरूपा वयणप्पभूया-महार्थरूपा वचनाल्पभूता ) अनन्त द्रव्यपर्यायात्मक वस्तुको विषय करने वाली होनेसे विस्तृत अर्थवाली तथा स्वल्प अक्षर वाली ऐसी गाथा-सूत्रपद्धति (नरसङ्गमज्जे-नरसङ्गमध्मे) स्थविरोने विपुलजनसमुदायके बीचमे (अणुगाया-अनु-गीता) गाई-(या सोच्चा-या श्रुत्वा) जिस गाथा को सुनकर (भिक्षुगुणो-भिक्षव ) भिक्षुजन (सीलगुणोववेया-शीलगुणोपपेताः) चारित्र एव ज्ञान गुणसे युक्त बनकर (इह) इस जैनशासनमें (उज्जयते-यतन्ते) मोक्षप्राप्ति के लिये प्रयत्नशील बनते हैं सो मैं भी “ तामेव गाथा श्रुत्वा ” (समणोमिह जाओ-श्रमणो जातोऽस्मि) उसी गाथा को सुनकर ससार शरीर एव भोगोंसे विरक्त बनकर मुनि हो गया हू । दरिद्री होनेसे मुनि नहीं हुआ हू ।

मुनिराજનું આ પ્રકારનું કથન સાંભળીને ચક્રવર્તીએ કહ્યું કે, ત્યાંદે આપની મારા જેવી વિભૂતિ હતી તો પછી મુનિ થવાનું શું કારણ બન્યું ? એનો ઉત્તર આ ગાથા દ્વારા આપવામાં આવેલ છે—“મહત્થરૂપા”—इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—મહત્થરૂપા વયણપ્પભૂયા-મહાર્થરૂપા વચનાલ્પભૂતા અનન્ત દ્રવ્ય પર્યાયાત્મક વસ્તુનો વિષય કરનાર હોવાથી વિસ્તૃત અર્થવાળી એવી ગાથા સૂત્ર પદ્ધતિ નરસંગમજ્જે-નરસંગમધ્યે સ્થવીરોના વિપુલ જન સમુદાયની વચમાં અણુગાયા-અનુગીતા ગાઈ યા સોચ્ચા-યા શ્રુત્વા જે ગાથાને સાંભળીને ભિક્ષુગુણો-ભિક્ષવ ભિક્ષુજન સીલગુણોવવેયા-શીલગુણોપપેત ચારિત્ર અને જ્ઞાનશુભથી યુક્ત બનીને इह-इह આ જૈન શાસનમાં ઉજ્જયતે-યતન્તે મોક્ષપ્રાપ્તિ માટે પ્રયત્નશીલ બને છે તો હું પણ સમણોમિહજાઓ-શ્રમણો જાતોસ્મિ એ ગાથાને સાંભળીને સસાર, શરીર અને લોભોથી વિરક્ત થઈને મુનિ બની ગયો છું પણ દરિદ્રી હોવાથી મુનિ થએલ નથી

દાસીદાસગોમહિપદસ્ત્યથાઠિરણ્યમુર્ણમણિ-મણિયાધીશ્વરઃ પ્રતિદિવસ કોટિસુ-  
વર્ણદીનારાન્ દદાનો નરસંઘમધ્યે સ્થપિરૈનુગીતા તીર્થકમળધરોક્તા ગાથાં શ્રુત્વા  
સર્વે પરિત્યજ્ય પ્રવ્રજિતોઽસ્મિ । ન તુ યથા મા પશ્યસિ, તથૈવાહમાસમ્ । અતો ન  
મમાપિ પૂર્વઠતમુઠત વિફલમ્ । કિંતુ તત્તુલ્ય સફલમેત્રેતિ ॥ ૧૨ ॥

एष मुनेर्वचन श्रुत्वा चक्रवर्त्ती स्वसपदा त निमन्त्रयन्नाह—

मूलम्—

उच्चोदए मेहु कैके र्य वंभे, पवेइया आवसहा र्य रम्मा ।

ईम गिह चित्तं धणप्पभूंय, पसंહि पचालंणोववेय ॥ ૧૩ ॥

छाया—उच्चोदयो मधुः कर्कशं व्रज्जा, पवेदिता आवसयाश्च रम्याः ।

इदं गृहं चित्र ! धनप्रभूत, प्रशाधि पञ्चालगुणोपपेतम् ॥ ૧૩ ॥

તાત્પર્યે હસકા યહ હૈ કિ-સમસ્ત ભોગ ઓર ઉપભોગોંકી સામગ્રી સપત્ર  
મેં મહારુદિવાલા થા । મેરે પાસ અનેક દાસી, દાસ, ગો મહિષ, હસ્તિ,  
અશ્વ, ઠિરણ્ય સુવર્ણ માણિક્ય મણિ આદિ સત્ર પુણ્ય કે ઠાટ થે । કિસી  
મી વસ્તુ કી કમી નહી થી । પ્રતિદિન મેં એક કરોડ સુવર્ણ દીનારોંકા  
દાન દિયા કરતા થા । એક સમય કી વાત હૈ કિ શ્રમણજનોને-નરસમુ-  
દાય કે વીચ એકે એસી ગાથા ગાઈ કિ જિસકો સુનકર ભિક્ષુજન શીલ  
એવ ગુણોંસે વિશિષ્ટરૂપમેં સપત્ર હો જાતે હૈં ઓર જો વિસ્તૃત અર્થ કો  
લી હુઈ થી તથા અક્ષર જિસમેં વહુત કમ યે ઉસકો સુનકર મેં સુનિ હા  
ગયા । જિસ રૂપમેં આપ સુજ્ઞે દેખ રહે હૈં એસા મેરા રૂપ નહીં થા । હસલિયે  
આપ મેરા સુકૃત નિષ્ફલ નહી સમજે-કિન્તુ અપને તુલ્ય હી સમજે ॥ ૧૨ ॥

તાત્પર્ય આનુ એ છે કે, સમસ્ત ભોગ અને ઉપભોગની સામગ્રી સપત્ર  
એવો હું મહાન રિદિવાળો હતો મારી પાસે અનેક દાસ, દાસી, ગાય, હેસ,  
હાથી, ઘોડા, હિરા, સુવર્ણ, માણેક, મણી આદિ સઘળા પુણ્યના પ્રભાવરૂપે હતા,  
કોઈ પણ વસ્તુની કમીના ન હતી પ્રતિ દિવસ હું એક કરોડ સુવર્ણમુદ્રાઓનું  
દાન કરતો હતો એક સમયની વાત છે કે, શ્રમણજનોએ જનસમુદાયની  
વચ્ચે એક એવી ગાથા ગાઈ સંભળાવી કે, જેને સાંભળીને ભિક્ષુજન શીલ  
અને ગુણોથી વિશેષરૂપે સપત્ર બની બચે છે અને તેમાં ઘણોજ અર્થ ભરેલો  
હતો તથા અક્ષર તેમાં ખૂબજ ઓછા હતા જેને સાંભળીને હું સુનિ બની ગયો,  
જે રૂપમાં આપ મને જોઈ રહ્યા છો એવું મારૂ રૂપ ન હતું આ માટે આપ  
મારૂ સુકૃત્ય નિષ્ફળ ન સમજે પરંતુ તમારા તુલ્ય જ સમજો ॥ ૧૨ ॥

ટીકા—‘ઉચ્ચોદય’ ઇત્યાદિ—

ઉચ્ચોદયો મધુઃ કર્કઃ, ચ શુદ્ધાન્મયો વ્રહ્મા ચેતિ પञ્ચપ્રધાનપ્રસાદાઃ પ્રવે-  
દિતાઃ=વર્દ્ધકિપુરસ્સરૈઃ સુરૈરુપનીતા મત્કૃતે । તયા-ઇત-ઇતરેઽપિ આવસયાઃ=  
ભવનાનિ ચ રમ્યાઃ સન્તિ । અન્નમનુશ્રૂયતે-યત્રૈવ ચક્રવર્તિને રોચતે તત્રૈવૈતે પ્રાસાદાઃ  
પ્રાદુર્ભવન્તીતિ । હે ચિત્ર ! ધનપ્રભૂત=પ્રભૂત=પ્રચુર ધન = મણિમાણિક્યાદિરૂપ  
યસ્મિન્સ્તત્તયા, અથવા ચિત્રધનપ્રભૂત=પ્રભૂતાનિ ચિત્રાણિ=મહુમૂલ્યચિત્રફલકાનિ  
ધનાનિ ચ યસ્મિન્ સ્તત્તયા, વિવિધમણિમાણિક્યરૂપધનાનિ યસ્મિન્સ્તત્તયાપ્રભૂત, પાચ્ચા-  
લગુણોપપેત=પચ્ચાલો નામ દેશસ્તત્ર મત્રા યે ગુણાન્દિવ્યોપકારિણોરૂપાદયસ્તૈરૂપેત=  
સમન્વિતમ્ इद=इदमपान, ગૃહ પચ્ચસલ્યરૂપાસાદરૂપ વાસસ્થાન, પ્રશાધિ=પ્રશાલ-  
ય-ઉપસુદ્ધૃત્વેત્યર્થ । જય માનઃ-પચ્ચાલે ભરતક્ષેત્રે ચ યાનિ વિશિષ્ટ યસ્તૂનિ તાનિ  
સર્વાણ્યત્ર ગૃહે સન્તિ । એતાનિ મનનાનિ ગૃહ્ણાતુ મનનાનિતિ ।

इस प्रकार मुनिराजके वचन सुनकर चक्रवर्ती अपनी सपदासे  
निमन्त्रित करते हुए कहते हैं—‘उच्चोदय’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ (उच्चोदय महुककेय वभे-उच्चोदयः मधु कर्कः ब्रह्मा )  
उच्चोदय, मधु, कर्क, मध्य एव ब्रह्मा ये पाच प्रधान प्रासाद जो मेरे  
लिये देवकारीगरो ने बनाये हैं सो इनको तथा दूसरे (रम्मा आवसहा  
रम्याः आवसयाः) और भी जो सुन्दर २ भवन हैं उनको एव (धणप्प  
भूय-प्रभूत धनम्) प्रचुर मणि माणिक्य आदि रूप धन से ठसाठस भरा  
हुआ ऐसा (इम मिह-इद गृहम्) यह जो मेरा भवन है उसको कि जो  
(पचाल गुणोववेय-पाचालगुणोपपेतम्) पचालदेशके विशिष्ट सौदर्यादि  
गुणों से सपन्न है (चित्त-चित्र) हे चित्र ! आप (पसाहि-प्रशाधि) स्वी  
कार करो । तात्पर्य इसका यह है कि चक्रवर्ती चित्रके जीव मुनिराजसे

આ પ્રકારના મુનિરાજના વચનોને સાભાગને ચક્રવર્તી પોતાની સ પ  
દાથી આવર્ણતા કહે છે—“ઉચ્ચોદય”-ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—ઉચ્ચોદય મહુકકકેય વભ-ઉચ્ચોદય મધુકર્ક વ્રહ્મા, ઉચ્ચોદય,  
મધુ, કર્ક, મધ્ય અને બ્રહ્મા એ પાચ મુખ્ય મહેલો જે મારે માટે દેવ કારી-  
ગરોએ બનાવેલ છે તે અને તથા બીજા પણ રમ્યા આવસહા-રમ્યા આવસયા  
જે સુદર ભવન છે અને અને ધણપ્પભૂય-પ્રભૂત-ધન પ્રચુર મણી માણિક આદિ રૂપ  
ધનથી ઠસાઠસ ભરાયેલ એવું જે હમ મિહ-ઇદમ્ ગૃહમ્ મારું ભવન છે એ કે,  
જે પાચાલગુણોવવેયમ્-પાચાલગુણોપપેતમ્ પાચાલ દેશના વિશિષ્ટ એવા સૌદર્ય  
આદિ ગુણોથી સપન્ન છે ચિત્ત-ચિત્ર છે ચિત્ર ! આપ અને પસાહિ-  
પ્રશાધિ સ્વીકાર કરો । તાત્પર્ય એ છે કે, ચક્રવર્તી ચિત્રના ૯૫ મુનિ

इह पञ्चालग्रहण पञ्चालदेशस्तस्मिन् समये विशिष्ट समृद्धिमानासीदिति सूचयति । अन्यथा हि भरतक्षेत्रेऽपि यद्विशिष्टं यस्तु तत् तदा ब्रह्मदत्तगृहे आसीत् ॥१३॥

किंच—

मूलम्—

णेट्हेहिं गीएहिं यं बाइएहिं, नारीजेणाइ परिवारंयतो ।

भुजाहिभोगाइ ईमाइ भिक्खू, मैम रोयेई पव्वजेा हुं दुक्खं ॥१४॥

छाया—नाटयैर्गीतैश्च वादित्रै नारी जनान् परिचारयन् ।

भुङ्क्ष्व भोगानिमान् भिक्षो ! मम रोचते प्रज्या दुःखम् ॥१४॥

टीका—‘णेट्हेहिं’ इत्यादि—

‘हे भिक्षो ! नाटयैः=द्वान्निशदभेदोपलक्षितै नाटयैः, विविधाङ्गहारादि स्वल्पे

यह कह रहे हैं कि पाचाल में एव भरत क्षेत्रमें जितनी भी विशिष्ट वस्तुएँ हैं वे सब इन मेरे भवनों में हैं अतः आप इन भवनोंको अङ्गीकार करो । “पाचाल” पदसे यह ज्ञात होता है कि उस समय ब्रह्म की समृद्धि विशिष्ट थी, नहीं तो भरतक्षेत्रके कहनेसे ही उसका ग्रहण हो जाता है । फिर “पाचाल गुणोपपेतम्” ऐसा कहना व्यर्थ पड़ता है । सुनते हैं कि उच्चोदय मधु आदि प्रासाद जहाँ चक्रवर्ती की रुचि होती है वहीं बन जाते हैं । “गृह” पद वर्तमान में चक्रवर्ती जहाँ रहता है उसका बोधक है ॥ १३ ॥

फिर चक्रवर्ती मुनिराजसे कहते हैं—‘णेट्हेहिं’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(भिक्षू-भिक्षो) हे भिक्षो ! (णेट्हेहिं-गीएहिं य बाइएहिं नाटयैः गीतैः वादित्रैः) बत्तीस प्रकारके नाटकोंसे विविधप्रकारके

રાજને એવું કહી રહેલ છે કે, પાચાલમાં અને ભરતક્ષેત્રમાં જેટલી પણ વિશિષ્ટ વસ્તુઓ છે એ સઘળી વસ્તુઓ મારા ભવનમાં છે, આથી આપ આ ભવનોના સ્વીકાર કરો “પાચાલ” પદથી એ બાણી શકાય છે કે, એ સમયે ત્યાંની સમૃદ્ધિ વિશિષ્ટ હતી નહીં તો ભરતક્ષેત્રના કહેવાથી જ તેમાં તેના સમાવેશ થઇ જાય છે પણ “પાચાલગુણોપપેતમ્” એવું કહેવું બ્યર્થ અને છે સાબળીએ છીએ કે, ઉચ્ચોદય મધુ આદિ ભવન કે બન્યા ચક્રવર્તીની રચી થાય છે ત્યાં બની જાય છે “ગૃહ” પદ વર્તમાનમાં ચક્રવર્તી બન્યા રહે છે એનું બોધક છે ॥ ૧૩ ॥

ફરી ચક્રવર્તી મુનિરાજને કહે છે ‘ણેટ્હેહિં’—ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—મિક્ષુ-મિક્ષો હે ભિક્ષુ ! ણેટ્હેહિં ગીએહિં ॥ વાઇએહિં-નાટયૈ ગીતૈ વાદિત્રૈ બત્રીસ પ્રકારના નાટકોના વિવિધ પ્રકારના ગીતોથી તથા અનેક

नृत्यर्वा, गीतैः=ग्रामस्वरमूर्च्छनालक्षणेः, च=पुन यदित्रैः=मृदङ्गमुरजादिभिर्नारीः  
जनान् परिवारयन्=परिवारी कुर्वन्, इमान् भोगान्=शब्दादीन् भुङ्क्व । यतः  
प्रव्रज्या हु=निश्चयेन मम दुःख=दुःखमूल राचते=प्रतिभाति ॥ १४ ॥

इत्थ चक्रवर्त्तिमचन श्रुत्वा मुनिर्यत्कृतवान्, तत् कथयति—

मूलम्—

तं पुव्वनेहेण कयाणुरागं नराहिवं कामगुणेषु गिद्धं ।

धम्मोसिओ तस्स हियाणुपेही, चिंतो ईमं वंयण मुदाहरित्था ॥ १५ ॥

छाया—त पूर्वस्नेहेन कृतानुराग, नराधिप कामगुणेषु गृद्धम् ।

धर्माश्रितस्तस्य हितानुमेक्षी, चित्र इद वचनमुदाहरत् ॥ १५ ॥

टीका—‘तु पुव्वनेहेण’ इत्यादि—

पूर्वस्नेहेन=जन्मान्तरप्ररूढप्रणयेन, कृतानुराग=मुनि प्रत्यनुरागवन्त, कामगु-

गीतोंसे तथा अनेक प्रकारके चादित्रोंसे (नारीजणाइ परिवारयतो—  
नारीजनान् परिवारयन्) नारीजनोंके साथ बैठकर आप (इमाइ भोगाइ  
भुजाहि-इमान् भोगान् भुङ्क्व) इन शब्दादिक विषयभोगों को आनंद  
के साथ भोगो । क्यों कि (मम रोयइ पव्वज्जा हु दुक्ख-मच्छ प्रव्रज्या  
दुःख रोचते) मुझे यह आपकी दीक्षा दुःखमूल ही प्रतीत होती है ।

भावाय—चक्रवर्ती ने पुनः मुनिराज से कहा कि महाराज । क्या  
धरा है इस कायक्लेश स्वरूप प्रव्रज्यामें—आप तो नारीजनोंके बीच  
बैठकर गीत, नृत्य, चादित्रोंके साथ अपने मनको बहलावो । इस जीवन  
को व्यर्थ क्यों गवा रहे हो । इस शुष्क तपस्यामें दुःख के सिवाय और  
क्या रखा है ॥ १४ ॥

चक्रवर्तीके इस प्रकार वचन सुनकर मुनिने क्या किया ? यह इस

वा७ त्रेथी नारीजणाइ परिवारयतो—नारीजनान् परिवारयन् नारीजनोनी साथे भेसीने  
आप इमाइ भोगाइ भुजाहि-इमान् भोगान् भुङ्क्व ये शाब्दादिक विषयभोगोने  
आनंदनी साथे लोगवो केम के, भने आपनी आ दीक्षा हु प्रकारक ज्ञाय छे

भावाय—चक्रवर्तीके द्वितीया मुनि महाराजने कह्यु के, महाराज ! शु  
शुभ्यु छे आ छायाने क्लेशरूप प्रव्रज्यामा ? आप नारीजनोनी वचमा भेसीने  
गीत, नृत्य, वा७ त्रेथी साथे आपना मनने भेडावो आ छवनने व्यर्थ शाभाटे  
शुभावी रह्यो छे ? आ शुष्क तपस्यामा हु जना सिवाय भील्यु शु छे ? ॥ १४ ॥  
चक्रवर्तीना आ प्रकारना वचनोने सावणीने मुनिने शु कथु ? ये आ

इह पञ्चालग्रहण पञ्चालदेशस्तस्मिन् समये विशिष्ट समृद्धिमानासीदिति सूचयति । अन्यथा हि भरतक्षेत्रेऽपि यद्विशिष्टं वस्तु तत् तदा ब्रह्मदत्तगृहे आसीत् ॥१३॥  
किंच—

मूलम्—

णेट्टेहिं गीएहिं यं वाइएहिं, नारीजिणाइ परिवारयतो ।  
भुजाहि भोगाइं ईमाइ भिक्खू, मैम रोयेई पटवज्जा हुं दुक्खं ॥१४॥

छाया—नाटयैर्गीतैश्च वादित्रै नारी जनान् परिवारयन् ।

भुङ्क्त्व भोगानिमान् भिक्षो ! महां रोचते मत्रज्या दुःखम् ॥१४॥

टीका—‘णेट्टेहिं’ इत्यादि—

‘हे भिक्षो ! नाटयैः=द्वान्विशदभेदोपलक्षितै नाटयैः, विविधाङ्गहारादि स्वस्मै

यह कह रहे हैं कि पाचाल में एव भरत क्षेत्रमें जितनी भी विशिष्ट वस्तुएँ हैं वे सब इन मेरे भवनों में हैं अतः आप इन भवनोंको अङ्गीकार करो । “पाचाल” पदसे यह ज्ञात होता है कि उस समय ब्रह्मा की समृद्धि विशिष्ट थी, नहीं तो भरतक्षेत्रके कहनेसे ही उसका ग्रहण हो जाता है । फिर “पाचाल गुणोपपेतम्” ऐसा कहना व्यर्थ पड़ता है । सुनते हैं कि उच्चोदय मधु आदि प्रासाद जहाँ चक्रवर्ती की रुचि होती है वही बन जाते हैं । “गृह” पद वर्तमान में चक्रवर्ती जहाँ रहता है उसका बोधक है ॥ १३ ॥

फिर चक्रवर्ती मुनिराजसे कहते हैं—‘णेट्टेहिं’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(भिक्षू-भिक्षो) हे भिक्षो ! (णेट्टेहिं-गीएहिं य वाइएहिं नाटयैः गीतैः वादित्रै.) बत्तीस प्रकारके नाटकोंसे विविधप्रकारके

રાજને એવું કહી રહેલ છે કે, પાચાલમાં અને ભરતક્ષેત્રમાં જેટલી પણ વિશિષ્ટ વસ્તુઓ છે એ સઘળી વસ્તુઓ મારા ભવનમાં છે, આથી આપ આ ભવનોનો સ્વીકાર કરો “પાચાલ” પદથી એ બાહ્યી શકાય છે કે, એ સમયે ત્યાંની સમૃદ્ધિ વિશિષ્ટ હતી નહીં તો ભરતક્ષેત્રના કહેવાથી જ તેમાં તેનો સમાવેશ થઈ બાક છે પણ “પાચાલગુણોપપેતમ્” એવું કહેવું બ્યર્થ અને છે સાબળીએ છીએ કે, ઉચ્ચોદય મધુ આદિ ભવન કે બન્યા ચક્રવર્તીની રૂચી થાય છે ત્યાં બની બાક છે “ગૃહ” પદ વર્તમાનમાં ચક્રવર્તી બન્યા રહે છે એનું બોધક છે ॥ ૧૩ ॥

કરી ચક્રવર્તી મુનિરાજને કહે છે ‘ણેટ્ટેહિં’—ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—ભિક્ષૂ-ભિક્ષો હે ભિક્ષુ ! ણેટ્ટેહિં ગીએહિં ય વાઈએહિં-નાટયૈ ગીતૈ વાદિત્રૈ બત્રીસ પ્રકારના નાટકોના વિવિધ પ્રકારના ગીતોથી તથા અનેક પ્રકારના



દીના પતિસ્મરણરૂપ ગીત ભવતિ, તદ્વત્ । તથા-સર્વ નાટ્ય વિડમ્બિતમ્=વિડમ્બ-  
નાપાય-યક્ષાચિદ્દીપ્તમધ્યોન્મત્તાઘઙ્ગવિક્ષેપત્ । તથા-સર્વાણ્યાભરણાનિ=મુદ્દત્કે  
યુગાદીનિ ભારા:=તત્ત્વતો ભારરૂપત્વાત્તેષામ્ ।

ગીત મેરી દૃષ્ટિ મેં ( ચિલવીય-ચિલપિતમ્ ) ચિલાપ તુલ્ય હૈ તથા ( સવ્વ  
નટ-સર્વ નાટ્ય ) સમસ્ત નાટક વિડમ્બના ગ્રાય હૈ । ઓર ( સવ્વે આભ-  
રણા ભારા-સર્વાણિ આભરણાનિ ભારાઃ ) સમસ્ત આભરણ ભારતુલ્ય હૈ ।  
જ્યાદા ક્યા કહેં ( સવ્વે કામા દુહાવહા-સર્વે કામાઃ દુઃસ્વાવહાઃ ) સમસ્ત  
ઇન્દ્રિયોં કે વિષય મુદ્દે તો દુઃસ્વદાયી હી પ્રતીત હોતે હૈ । જિસ પ્રકાર  
ઉન્મત્ત એવ ગાલક આદિકે ગીત હિત શિક્ષા વિહીન હોને સે ચિલાપ  
જૈસે હી પ્રતીત હોતે હૈ તથા જિસ પ્રકાર વિધવા સ્ત્રીકા અપને મૃત પતિ  
કે ગુણોંકા સ્મરણ રૂપ ગીત, ચિલાપતુલ્ય હોતા હૈ ડસી પ્રકાર મોક્ષા-  
ભિલાપી મુનિકી દૃષ્ટિ મેં ગીત મી એક પ્રકારકે ચિલાપ હી જૈસે માલુમ  
પડતે હૈ । યક્ષસે આચિદ્દમૃત લગે હુએ મનુષ્યકે તથા મધપાયી વ્યક્તિ  
કે અર્ગોંકા વિક્ષેપ જિસ પ્રકાર એક તરહકી વિડમ્બનાસે પૂર્ણ માના  
જાતા હૈ, ડસી પ્રકાર નાટક મી મુનિયોંકી દૃષ્ટિ મેં વૈસે હી માલુમ પડતે  
હૈ । આભરણોંકો ભલે હી વહિરાત્મા જીવ આભૂષણરૂપ માને પર જો  
અન્તરાત્મા જીવ હૈં ડનકોં તો વે ભારરૂપ પ્રતીત હોતે હૈં । તથા શબ્દા-  
દિક વિષય તૃષ્ણાકે પરિવર્ધક હોનેસે એક પ્રકારકે દુઃસ્વ હી હૈં । અતઃ

દૃષ્ટિમા ચિલપિય-ચિલપિતમ્ ચિલાપ તુલ્ય છે તથા સવ્વ નટ-સર્વમ નાટ્ય સઘળા  
નાટકો વિટબણ્યા રૂપ છે અને સવ્વે આભરણાભારા-સર્વાણિ આભરણાનિ ભારા  
સઘળા આભરણો ભાર તુલ્ય છે વધુ શું હુ? સવ્વે કામા દુહાવહા-સર્વે કામા  
દુસ્વાવહા સઘળા ઇન્દ્રિયોના વિષય મને તો હુ ખદાયક જ દેખાય છે જે  
પ્રમાણે ઉન્મત્ત અને બાળક વગેરેને ગીત શિક્ષા વિહીન હોવાને કારણે ચિલાપ  
જેવા લાગે છે તથા જે પ્રકારે વિધવા સ્ત્રીને પોતાના મૃત્યુ પામેલા પતિના  
શુણોનુ સ્મરણરૂપ ગીત ચિલાપ તુલ્ય હોય છે એજ રીતે મોક્ષના અભિલાપી  
મુનિની દૃષ્ટિમા ગીત પણ એક પ્રકારના ચિલાપ જેવા જ માલુમ પડે છે  
યક્ષથી અચિદ્દમૃત થયેલ મનુષ્યને તથા મધપાન કરેલ વ્યક્તિને અગોનો વિક્ષેપ  
જે પ્રમાણે એક પ્રકારની વિટબણ્યાથી પૂર્ણ માનવામા આવે છે એજ રીતે  
નાટક પણ મુનિઓની દૃષ્ટિમા એવા જ માલુમ પડે છે આભરણોને ભલે  
બહિરાત્મા હવ આભૂષણ રૂપ માને પરંતુ જે અન્તરાત્મા હવ છે એને  
તો એ ભારરૂપ જ જણાય છે તથા શબ્દાદિક વિષય તૃષ્ણાને વધારનાર હોવાથી  
એક પ્રકારે હુ ખરૂં જ છે આથી ચિત્રના હવ મુનિના જે ચક્રવર્તિને સમ  
૬૦ ૧૬

નેપુ=મનોજ શબ્દાદિપુ, ગૃહ=લોલુપ, ત નરાધિપ=વ્રહ્મદત્તચક્રવર્તિન, ધર્માશ્રિતઃ= ધર્મમાર્ગમારુઢઃ, તસ્ય વ્રહ્મદત્તસ્ય હિતાનુપ્રેક્ષી=વ્રહ્મદત્તહિતાનુચિન્તનપરઃ ચિત્રઃ= ચિત્રજીવમુનિરિદ વક્ષ્યમાણ વચનમ્, ઉદાહરત્=ઉક્તયાન્ ॥ ૧૫ ॥

મુનિ યદુક્તયાન્ તદાહ—

મૂલમ્—

સંઘં વિલંબિયં ગીય, સંઘ નૈટ વિડમ્બિયં ।

સંઘે આર્ભરણા ભારા, સંઘે કૌમા દુહાવંહા ॥૧૬॥

છાયા—સર્વં ચિલપિત ગીત, સર્વં નાટ્ય પ્રિડમ્બિતમ્ ।

સર્વાળ્યાભરણાનિ ભારાઃ, સર્વં કામા દુલામહાઃ ॥ ૧૬ ॥

ટીકા—‘ સંઘ ’ ઇત્યાદિ—

સર્વં ગીત- ચિલપિત=ચિલાપતુલ્યમ્, આત્મસ્થિતિર્જિતત્વાત્, યથા-મત્તસ્ય ચાલકાદેશ ગીતમ્ । તથા-રુદિતકારણત્વાદપિ ચિલાપતુલ્યમ્ । યથા-શૃતભર્તૃકા-

ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર પ્રકટ કરતે હું—‘ ત પુલ્લનેહેણ ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—( પુલ્લનેહેણ-પૂર્વસ્નેહેન ) પૂર્વભવકે સ્નેહસે ( કયાણુરાગં કૃતાનુરાગમ્ ) અનુરાગકે આધીન બને હુણ તથા ( કામગુણેસુ ગિદ્ધ-કામગુણેષુ ગૃહમ્ ) મનોજ શબ્દાદિક વિષયોમે લોલુપ હુણ એસે ( ત નરાધિવ-ત નરાધિપમ્ ) ઉસ ચક્રવર્તી વ્રહ્મદત્તસે ( ધર્મસ્થિઓ-ધર્માશ્રિતઃ ) ધર્મમાર્ગ પર આરુઢ હુણ તથા ( તસ્સહિયાણુપેક્ષી-તસ્ય હિતાનુપ્રેક્ષી ) ચક્રવર્તીકે હિતકે અભિલાષા ( ચિત્તો-ચિત્રઃ ) ચિત્રકે જીવ મુનિરાજને ( હમ વચણ મુદાહરિત્વા-હદ વચનમુદાહરત્ ) હસ પ્રકાર કહા ॥ ૧૫ ॥

મુનિરાજ ને ચક્રવર્તીસે જો કહા ? સો કહતે હું—‘ સંઘ ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે ચક્રવર્તી ! મુનો ( સંઘ-સર્વમ્ ) સમસ્ત ( ગીય-ગીતમ્ )

ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર પ્રકટ કરે છે —“ ત પુલ્લનેહેણ ”—ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—પુલ્લનેહેણ-પૂર્વસ્નેહેન પૂર્વભવના સ્નેહના કયાણુરાગ-કૃતાનુરાગમ્ અનુરાગને આધીન બનેલા અને કામગુણેસુ ગિદ્ધ-કામગુણેષુ ગૃહમ્ મનોજ શબ્દાદિક વિષયોમા લોલુપ બનેલા એવા ત નરાધિવ-ત નરાધિપમ્ ચક્રવર્તી વ્રહ્મદત્તને ધર્મસ્થિઓ-ધર્માશ્રિત ધર્મ માર્ગ ઉપર આરુઢ બનેલા અને તસ્સ હિયાણુપેક્ષી-તસ્ય હિતાનુપ્રેક્ષી ચક્રવર્તીના હિતના અભિલાષી એવા ચિત્તો-ચિત્રઃ ચિત્રના જીવ મુનિરાજે આ પ્રકારે કહ્યું ॥ ૧૫ ॥

મુનિરાજે ચક્રવર્તીને જો કહ્યું તે કહે છે—“ સંઘ ”—ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે ચક્રવર્તી ! સંઘ-સર્વમ્ સાબળો ગીય-ગીતમ્ ગીત મારી

धूर्तैय शरीरश्रमो मा भवत्वित्यलीकमुत्तर ददाति । भूयो ययैवं न कुर्यात्, तथेय मया शिस्तणीया । एव विचार्य परेद्युस्त शिष्टापुत्रक स्पर्णेन वेष्टयित्वा कण्ठाभरण- रूप कारयित्वा पत्नीसमीपे समागत्य सस्नेहमिदमब्रवीत्-प्रिये ! स्वर्णमयमिद कण्ठाभरण त्वदर्धं मयाऽऽनीतम् । इदं त्वकण्ठ भूषयतु । पत्न्यपि कण्ठाभरणमा- लोक्य सहर्षं तद्गृहीत्वा कण्ठे बध्नाति स्म । रात्रिदिव स्पर्णपत्राच्छादितशिला- पत्रककण्ठाभरण कण्ठे परिदधाना साऽतीव प्रमोदमनुभूव । एरुदा सुदर्शनस्ताम-

उसको ज्ञात नहीं हो सका । पतिने पत्नीके कथन सुनते ही विचार किया-मालूम पड़ता है कि चद्रकला धूर्त है, यह ऐसा जो कह रही है सो उसका कारण केवल यह है कि इसको शरीर का परिश्रम सह्य नहीं है । अतः वहाना बनाकर यहा उसके उठानेसे बचना चाहती है । अतः आगे अब यह ऐसा न करे इसलिये मुझे इसको शिक्षा देना चाहिये इस विचारसे उसने एक युक्ति की । दूसरे दिन ही उस शिला- पुत्रकको उसने सुवर्णके पत्रसे आवेष्टित करवा दिया । और उसकी आकृति भी उसने कण्ठाभरणके रूपमें परिवर्तित करवादी । पश्चात् वह उसको अपनी पत्नीके पास ले जाकर कहने लगा-प्रिये ! यह कण्ठा- भरण मैंने तेरे लिये बाहरसे मगवाया है, अतः तुम इसको अपने कंठ में पहिरलो । सुदर्शनको यह बात सुनकर चद्रकला बहुत ही खुश हुई और उसने उसी समय उसको देखते ही देखते बड़े हर्ष के साथ अपने कण्ठ में पहिर लिया । अब तो उसने उसको कंठसे उतारनेका नामतक भी नहीं लिया । रात दिन वह उसको अपने कंठमें ही धारण करे रही और

आवी पडोऽथो जेनु आववानु तेनी जलुभा न छतु पतिओ पत्नीना वचन सावणताज विचार क्यो के, भावुम पडेछे के, अद्रकला जोटी छे ओधीज ते आवु कडी रही छे ठारणु मात्र ओटलु ज छे के, ओने शरीरने परिश्रम करवो गमतो नथी आथी जडानु जतावीने ओ तेने न उठाववा भाटे अयाव करी रही छे आवी आगण ते ओवु न करे ओ भाटे भारे तेने शिक्षा आपवी ओधओ आवा विचारथी तेछे ओक युजित करि गीओ दिवसे ज ओ शिला- पुत्रकने तेछे सुवर्णना पत्राथी भडावी अने ओनी आकृति पछु तेछे कठ आभरणुना घाटनी ठरावी पछी ते तेने पोतानी पत्नीनी पासे लध जधने कडेवा लाग्यो, प्रिये ! आ कठ आभरणु मे तारा भाटे जडावथी भगावेल छे आथी तमे तेने गणामा पडेरीवो पतिनी आ वात सावणीने अद्रकला घणीज भुशी धर्ध अने तेछे ओज वणते ओने जेता जेता घणुज डधनी साथे पोताना गणामा पडेरी वीधु आ पछी तेछे तेने पोताना गणामाथी उतारी नाभवानु नाम पछु न वीधु रात दिवस तेने ते पोताना गणामा पडेरी

અત્રાસ્ત્યેવ કથાનકમ્—આસીદક્ષદેશે મણિપુરે મન્નુધનધાન્યાદિસન્-  
ન્વિતોઽતિચિનીતઃ સુદર્શનનામકઃ શ્રેષ્ઠિયુતઃ । તસ્મામીન્ પ્રાણત્રિપ્રિયા મકલક  
લાચતુરાઽનવઘસર્પદ્રયુક્તા ચદ્રકલાનામ્ની માર્યા । તામેઋદા કાર્યાન્તરસન્નનામ્બ્રુઃ  
પ્રાહ સ્તુપે ! સૌધમધ્યાત્ શિલા પુત્રકમાનય । શ્વદૂતચનમાકર્ણ્ય સા પ્રાહ—માતઃ !  
મહાભારોજ્ય શિલાપુત્રકઃ, નાહ ત સમાનેતુ શકા । અસ્મિન્નેત્ર સમયે કુતોઽપિ  
સમાગતઃ પત્ન્યાનુપલક્ષિતઃ શ્રેષ્ઠિયુતઃ પત્ન્યાત્રચનમાકર્ણ્ય સમચિન્તયત્—અહો !

ચિત્રકે જીવ મુનિરાજને ચક્રવર્તીનો સમક્ષાયા કિ તુમ ફનકો કિસ  
રૂપમેં અઞ્ઞા સમજ્ઞકર મુક્ષે ગ્રહણ કરને કે લિયે કહ રહે જો ? ।

હસ પર એક કથાનક હસ પ્રકાર હૈ—

અંગદેશ મેં મણિપુર નગરમેં ધનધાન્યાદિસે સમન્વિત તથા અત્યંત  
અતિ ચિનીત સુદર્શન નામકા એક શ્રેષ્ઠિપુત્ર રહતા થા । સુદર્શનની  
પત્નીકા નામ ચદ્રકલા થા, યહ જૈસા નામ થા વૈસી હી ગુણ સપન્ના થી ।  
સુદર્શનનો યહ અપને પ્રાણોસે ખી અધિક પ્યારી થી । ચદ્રકલા ખી  
સકલકલાઓમે વઢી ચતુર થી । હસકા પ્રત્યેક શારીરિક અવયવ સૌન્દર્ય  
એવ લાવણ્યસે ભરપૂર થા । એક સમય કી વાત હૈ કિ ચદ્રકલાસે ડસકી  
સાસને જો કિ ડસ સમય કિસી દૂસરે કામ કરનેમેં લગી હુઈ થી કહા  
વહુ ! સકાનકે ખીતરસે શિલાપુત્રકનો છે આ । ચદ્રકલાને સાસકે  
વચ્ચન સુચકર કહા—માતાજી ! શિલાપુત્રકકા વજન તો વહુત હૈ હસલિયે  
વહુ અકેલી મુક્ષસે નહી ડઠ સકતા હૈ । જબ ચદ્રકલા હસ પ્રકાર કહ  
રહી થી કિ હસી સમય કહીંસે ડસકા પતિ ખી આ ગયા જિસકા આના

જાન્યુ કે, તમે એને કઈ રીતે સારા સમજીને મને અગીકાર કરવાનું કહી  
રહ્યા છો ? આના ઉપર એક યથા આ પ્રમાણે છે—

અંગદેશમા મણીપુર નગરમા ધનધાન્યાદિકથી પરિપૂર્ણ તથા ખૂબજ  
વિનીત એવા સુદર્શન નામે થેકનો એક પુત્ર રહેતો હતો સુદર્શનની પત્નીનું  
નામ ચદ્રકલા હતું એ જેવું નામ હતું તેવી જ શુભસુખન હતી કળાઓમા  
ખૂબજ ચતુર હતી એના શરીરના પ્રત્યેક અવયવ સૌન્દર્ય અને લાવણ્યથી  
ભરપૂર હતા એક સમયની વાત છે કે, ચદ્રકલાને તેની સાસુએ કે જે એ વખતે  
ખીજા કોઈ કામમા શુ થાયેલ હતી તેણે કહ્યું, વહુ ! મકનની અદરથી શિલાપુત્રકને  
લઈ આવો ચદ્રકલાએ સાસુના વચન સાભળીને કહ્યું કે, માતાજી ! શિલાપુત્રકનું  
વજન તો ઘણું છે આથી તે મારા એડલાથી ઉપડી શકે તેમ નથી જ્યારે  
ચદ્રકલા આ પ્રમાણે કહી રહી હતી કે, એજ સમયે તેનો પતિ ક્યાકથી ત્યા

धूर्तैः शरीरश्रमो मा भवत्तित्पलीकमुत्तर ददाति । भूयो यथैवं न कुर्यात्, तवेय  
मया शित्तगोया । एव विचार्य परेद्युस्त शिवापुत्रक स्पर्णेन वेष्टयित्वा कण्ठाभरण-  
रूप कारयित्वा पत्नीसमीपे समागत्य सस्नेहमिदमब्रवीत्-प्रिये ! स्वर्णमयमिद  
कण्ठाभरण त्वदर्धे मयाऽऽनीतम् । इदं त्वत्कण्ठ भूषयतु । पत्यपि कण्ठाभरणमा-  
लाक्य सहर्षं तद्गृहीत्वा कण्ठे वज्ज्नाति स्म । रात्रिदिव स्पर्णपत्राच्छादितशिला-  
पत्रककण्ठाभरण कण्ठे परिदधाना साऽतीव प्रमोदमनुभूय । एरुदा सुदर्शनस्ताम-

उसको ज्ञात नहीं हो सका । पतिने पत्नीके कथन सुनते ही विचार  
क्रिया-मालूम पड़ता है कि चद्रकला धूर्त है, यह ऐसा जो कह रही  
है सो उसका कारण केवल यह है कि इसको शरीर का परिश्रम  
सह्य नहीं है । अतः उहाना बनाकर यहा उसके उठानेसे बचना चाहती  
है । अतः आगे अब यह ऐसा न करे इसलिये मुझे इसको शिक्षा देना  
चाहिये इस विचारसे उसने एक युक्ति की । दूसरे दिन ही उस शिला-  
पुत्रकको उसने सुवर्णके पत्रसे आवेष्टित करवा दिया । और उसकी  
आकृति भी उसने कण्ठाभरणके रूपमें परिवर्तित करवा दी । पश्चात् वह  
उसको अपनी पत्नीके पास ले जाकर कहने लगा-प्रिये ! यह कण्ठा-  
भरण मैंने तेरे लिये बाहरसे मगवाया है, अतः तुम इसको अपने कंठ में  
पहिर लो । सुदर्शनको यह बात सुनकर चद्रकला बहुत ही खुश हुई और  
उसने उसी समय उसको देखते ही देखते बड़े हर्ष के साथ अपने कण्ठ  
में पहिर लिया । अब तो उसने उसको कंठसे उतारनेका नामतक भी  
नहीं लिया । रात दिन वह उसको अपने कंठमें ही धारण करे रही और

आपची पडोऱ्यो जेनु आपवानु तेनी जलुभा न हुतु पतिजे पत्नीना वचन  
साभगताज विचार क्यो के, भावुम पडेछे के, अद्रडला जोटी छे ज्योनी ते  
आपु कही रही छे कारणु मात्र जेटलु न छे के, जेने शरीरने परिश्रम  
करये गमतो नयी आथी जडानु जतावीने जे तेने न उठाववा भाटे जयाव  
करी रही छे आथी आगण ते जेनु न करे जे भाटे भारे तेने शिक्षा आपची  
ज्येजे आपा विचारथी तेजे जेक युजित करि जीजे द्विसे न जे शिक्षा-  
पुत्रकने तेजे सुवर्णना पत्राथी मडावी जने जेनी आकृति पलु तेजे कंठ  
आभरणना घाटनी डरावी पछी ते तेने चोतानी पत्नीनी पासे लथ जधने  
कडेवा लाग्यो, प्रिये ! आ कंठ आभरणु मे तारा भाटे जडाथी म गावेव छे  
आथी तमे तेने गजामा पडेरीवो पतिनी आ वात साभगीने अद्रडला घणी  
भुरी थध जने तेजे जेज वणते जेने जेता जेता घणुज डधनी साथे  
चोताना गजामा पडेरी वीधु आ पछी तेजे तेने चोताना गजामाथी उतारी  
नाभवानु नाम पलु न वीधु रात द्विसे तेने ते चोताना गजामा पडेरी

અત્રાસ્ત્યેવ કથાનકમ્—આસીદક્ષદેશે મણિપુરે પ્રત્યુત્પન્નધાન્યાદિસ-  
ન્વિતોઽતિચિનીતઃ સુદર્શનનામકઃ ત્રેષ્ઠિમૃતઃ । તસ્યામીન્ પ્રાણપ્રતિપા સકલક  
લાચતુરાઽનવધસર્વાદ્યુક્તા ચદ્રકલાનામ્ની માર્યા । તામેઋદા કાર્યાન્તરસમ્મનાશ્ચ  
પ્રોહ સ્તુપે ! સૌધમધ્યાત્ શિલા પુત્રકમાનય । શ્વધૂરચનમાકર્ણ્ય સા પ્રાદ-માતઃ ।  
મહાભારોઽય શિલાપુત્રકઃ, નાહ ત સમાનેતુ શકા । અસ્મિન્નેત સમયે કૃતોઽપિ  
સમાગતઃ પત્ન્યાનુપલક્ષિતઃ ત્રેષ્ઠિમૃતઃ પત્ન્યાચનમાકર્ણ્ય સમચિન્તયત્-અહો !

ચિત્રકે જીવ મુનિરાજને ચક્રચર્તીનો સમજાયા કે તુમ इनको किस  
રूपमें अच्छा समझकर मुझे ग्रहण करने के लिये कह रहे हो ? ।

इस पर एक कथानक इस प्रकार है—

અંગદેશ મેં મણિપુર નગરમે ધનધાન્યાદિસે સમન્વિત તથા અત્યંત  
અતિ ચિનીત સુદર્શન નામકા એક ત્રેષ્ઠિપુત્ર રહ્તા થા । સુદર્શનની  
પત્નીકા નામ ચદ્રકલા થા, યહ જૈસા નામ થા વૈસી હી ગુણ સપન્ના થી ।  
સુદર્શનનો યહ અપને પ્રાણોસે મી અધિક પ્યારી થી । ચદ્રકલા મી  
સકલકલાઓમે વડી ચતુર થી । ઇસકા પ્રત્યેક શારીરિક અવયવ સૌન્દર્ય  
એવ લાવણ્યસે ભરપૂર થા । એક સમય કી વાત હૈ કે ચદ્રકલાસે ડસકી  
સાસને જો કે ડસ સમય કિસી દૂસરે કામ કરનેમેં લગી હુઈ થી કહા  
વહ ! સકાનકે મીતરસે શિલાપુત્રકનો છે આ । ચદ્રકલાને સાસકે  
વચ્ચ મુત્તકર કહા-સાતાજી ! શિલાપુત્રકકા વજન તો વહુત હૈ ઇસલિયે  
વહ અકેલી મુદ્ધસે નહી ડઠ સકતા હૈ । જવ ચન્દ્રકલા ઇસ પ્રકાર કહ  
રહી થી કે ઇસી સમય કહીસે ડસકા પતિ મી આ ગયા જિસકા આના

ભાગ્ય કે, તમે એને કઈ રીતે સારા સમજીને મને અગીકાર કરવાનું કહી  
રહ્યા છો ? આના ઉપર એક કથા આ પ્રમાણે છે—

અંગદેશમા મણિપુર નગરમા ધનધાન્યાદિકથી પરિપૂર્ણ તથા ખૂબજ  
વિનીત એવા સુદર્શન નામે શેઠનો એક પુત્ર રહેતો હતો સુદર્શનની પત્નીનું  
નામ ચદ્રકલા હતું એ જેનું નામ હતું તેવી જ શુભસપ્ન હતી કળાઓમા  
ખૂબજ ચતુર હતી એના શરીરના પ્રત્યેક અવયવ સૌંદર્ય અને લાવણ્યથી  
ભરપૂર હતા એક સમયની વાત છે કે, ચદ્રકલાને તેની સાસુએ કે જે એ વખતે  
ખીબા કોઈકામમા શુભાયેલ હતી તેણે કહ્યું, વહુ ! મકનની અદરથી શિલાપુત્રકને  
લઈ આવો ચદ્રકલાએ સાસુના વચન સાંભળીને કહ્યું કે, માતાજી ! શિલાપુત્રકનું  
વજન તો ઘણું છે આથી તે મારા એકલાથી ઉપડી શકે તેમ નથી જ્યારે  
ચદ્રકલા આ પ્રમાણે કહી રહી હતી કે, એજ સમયે તેનો પતિ ક્યાંકથી ત્યા

પૂર્વેય શરીરશ્રમો મા ભવત્વિત્પલીઋણુત્તર દદાતિ । ધૂયો યયૈવં ન કુર્યાત્, તંયેય મયા શિશ્નૌયા । ૧૨ વિચાર્ય પરેધુસ્ત શિલાપુત્રક' સ્વર્ણન વેષ્ટયિત્વા કણ્ઠાભરણ-રૂપ કારયિત્વા પત્નીસમીપે સમાગત્ય સન્નેહમિદમવ્રતીત્-પ્રિયે ! સ્વર્ણમયમિદ કણ્ઠાભરણ ત્વદર્પે મયાઽઽનીતમ્ । ૩૬ તત્કણ્ઠ ધૂયયતુ । પત્ન્યપિ ઋણાભરણમા-લોક્ય સદર્પં તદ્ગૃહીત્વા કણ્ઠે પઘ્નાતિ સ્મ । રાત્રિદિવ સ્વર્ણપત્રાઞ્ઞાદિતશિલા-પત્રકઋણાભરણ કણ્ઠે પરિદધાના સાઽતીવ પ્રમોદમનુષ્ભૂવ । ૧૮૬૫ સુદર્શનસ્તામ-

ઉસકો જ્ઞાત નહીં હો સકા । પતિને પત્નીકે કથન સુનતે હી વિચાર કિયા-માલૂમ પડતા હૈં કિ ચદ્રકલા ધૂર્ત હૈં, યહ એસા જો કહ રહી હૈં સો ઉસકા કારણ કેવલ યહ હૈં કિ ઇસકો શરીર કા પરિશ્રમ સદ્ય નહીં હૈં । અતઃ વહાના પનાકર યહાં ઉસકે ઉઠાનેસે વચના ચાહતી હૈં । અતઃ આગે અવ યહ એસા ન કરે ઇસલિયે મુઝે ઇસકો શિક્ષા દેના ચાહિયે ઇસ વિચારસે ઉસને એક યુક્તિ કી । ડૂસરે દિન હી ઉસ શિલા-પુત્રકકો ઉસને સુવર્ણકે પત્રસે આવેષ્ટિત કરવા દિયા । ઔર ઉસકી આકૃતિ મી ઉસને કણ્ઠાભરણકે રૂપમે પરિવર્તિત કરવાદી । પશ્ચાત્ વહ ઉસકો અપની પત્નીકે પાસ લે જાકર કહને લગા-પ્રિયે ! યહ કણ્ઠા-ભરણ મેંને તૈરે લિયે વાહરસે મગવાયા હૈં, અતઃ તુમ ઇસકો અપને કઠ મેં પહિરલો । સુદર્શનકો યહ ગાત સુનકર ચદ્રકલા રહુત હી રુશ હુઈ ઔર ઉસને ઉસી સમય ઉસકો દેખતે હી દેખતે વહે હર્ષ કે સાથ અપને કણ્ઠ મેં પહિર લિયા । અવ તો ઉસને ઉસકો કઠસે ઉતારનેકા નામતક મી નહીં લિયા । રાત દિન વહ ઉસકો અપને કઠમે હી ધારણ કરે રહી ઔર

આવી પહોચ્યો । જેતુ આવવાતુ તેની બાજુમા ન હતુ પતિએ પત્નીના વચન સાભળતાજ વિચાર કયો કે, માલુમ પડેછે કે, ચદ્રકલા ખેતી છે એથીજ તે આવુ કહી રહી છે કારણ માત્ર એટલુ જ છે કે, એને શરીરને પરિશ્રમ કરવો ગમતો નથી આથી બહાનુ બતાવીને એ તેને ન ઉઠાવવા માટે બચાવ કરી રહી છે આથી આગળ તે એવુ ન કરે એ માટે મારે તેને શિક્ષા આપવી બેધએ આવા વિચારથી તેણે એક યુક્તિ કરિ ળીજે દિવસે જ એ શિલા-પુત્રકને તેણે સુવર્ણના પત્રાથી મઢાવી અને એની આકૃતિ પણ તેણે કંઠ આભરણના ઘાટની કરાવી પછી તે તેને પોતાની પત્નીની પાસે લઈ જઈને કહેવા લાગ્યો, પ્રિયે ! આ કંઠ આભરણ મેં તારા માટે બહારથી મગાવેલ છે આથી તમે તેને ગળામા પહેરીલો । પતિની આ વાત સાભળીને ચદ્રકળા ઘણીજ ખુશી થઈ અને તેણે એજ વખતે એને બેતા બેતા ઘણાજ હર્ષની સાથે પોતાના ગળામા પહેરી લીધુ આ પછી તેણે તેને પોતાના ગળામાથી ઉતારી નાખવાનુ નામ પણ ન લીધુ રાત દિવસ તેને તે પોતાના ગળામા પહેરી

અગ્રાસ્ત્રેવ કથાનકમ્—આસીદક્ષદેશે મણિપુરે પ્રજુપ્તધનધાન્યાદિસભ-  
ન્વિતોઽતિચિનીતઃ સુદર્શનનામકઃ ત્રેષ્ઠિયુતઃ । તસ્યામીન્ પ્રાણત્રિપિયા સકલક-  
લાચતુરાઽનવધસર્ગદ્રિયુક્તા ચદ્રકુઞ્જાનામ્ની માર્યા । તામેઋદા કાર્યાન્તરસભનાશ્ચન્નુઃ  
પ્રોહ સ્તુપે ! સૌધમધ્યાત્ શિલા પુનરુમાનય । શ્વૂચનમાઋર્ણ્ય સા પ્રાહ—માતઃ !  
મહાભારોઽય શિલાપુત્રકઃ, નાદ ત સમાનેનુ યક્તા । અસ્મિન્નેય સમયે કુતોઽપિ  
સમાગતઃ પત્ન્યાનુપલક્ષિતઃ ત્રેષ્ઠિયુતઃ પત્ન્યાચનમાઋર્ણ્ય સમચિન્તયન્—અહો !

ચિત્રકે જીવ મુનિરાજને ચક્રચર્તીનો સમજાયા કિ તુમ ફનકો કિસ  
રૂપમેં અચ્છા સમજાકર મુજે ગ્રહણ કરને કે લિયે કર રહે જો ? ।

હસ પર એક કથાનક હસ પ્રકાર હૈ—

અંગદેશ મેં મણિપુર નગરમે ધનધાન્યાદિસે સમન્વિત તથા અત્યંત  
અતિ ચિનીત સુદર્શન નામકા એક ત્રેષ્ઠિયુત રહતા થા । સુદર્શનકી  
પત્નીકા નામ ચદ્રકલા થા, યહ જૈસા નામ થા વૈસી હી ગુણ સપન્ના થી ।  
સુદર્શનકો યહ અપને પ્રાણોસે બી અધિક પ્યારી થી । ચદ્રકલા બી  
સકલકલાઓમે વહી ચતુર થી । હસકા પ્રત્યેક શારીરિક અવયવ સૌન્દર્ય  
અવ લાવણ્યસે ભરપૂર થા । એક સમય કી વાત હૈ કિ ચદ્રકલાસે ઉસકી  
સાસને જો કિ ઉસ સમય કિસી દૂસરે કામ કરનેમેં લગી હુઈ થી કહા  
વહુ ! સકાનકે ખીતરસે શિલાપુત્રકકો છે આ । ચદ્રકલાને સાસકે  
વચ્ચ સુચકાર કહા—માતાજી ! શિલાપુત્રકકા વજન તો વહુત હૈ હસલિયે  
વહુ અકેલી મુજસે નહી ઉઠ સકતા હૈ । જવ ચદ્રકલા હસ પ્રકાર કહ  
રહી થી કિ હસી સમય કહીસે ઉસકા પતિ બી આ ગયા જિસકા આના

લાગ્યુ કે, તમે એને કઈ રીતે સારા સમજીને મને અગીકાર કરવાનુ કહી  
રહ્યા છો ? આના ઉપર એક કથા આ પ્રમાણે છે—

અંગદેશમા મણીપુર નગરમા ધનધાન્યાદિકથી પરિપૂર્ણ તથા ખૂબજ  
વિનીત એવા સુદર્શન નામે શેઠનો એક પુત્ર રહેતો હતો સુદર્શનની પત્નીનું  
નામ ચદ્રકલા હતું એ બેવું નામ હતું તેની જ શુભસપ્ન હતી કળાઓમા  
ખૂબજ ચતુર હતી એના શરીરના પ્રત્યેક અવયવ સૌંદર્ય અને લાવણ્યથી  
ભરપૂર હતા એક સમયની વાત છે કે, ચદ્રકલાને તેની સાસુએ કે જે એ વખતે  
બીબા કોઈ કામમા શુ થાયેલ હતી તેણે કહ્યું, વહુ ! મહાનની અદરથી શિલાપુત્રકને  
લઈ આવો ચદ્રકલાએ સાસુના વચન સાભળીને કહ્યું કે, માતાજી ! શિલાપુત્રકનું  
વજન તો ઘણું છે આથી તે મારા એકલાથી ઉપડી શકે તેમ નથી જ્યારે  
ચદ્રકલા આ પ્રમાણે કહી રહી હતી કે, એજ સમયે તેનો પતિ ક્યાકથી ત્યા



वात्सल्यान्माता पुत्रस्य भार न जानाति, तथैव त्वमपि लोभात्स्वर्णाच्छादित  
शिलापुत्ररूपस्य भार न जानासि । यः पुरा गिरिवद्गुरुतासी तस एव स्वर्णा-  
वृतस्तूलवल्लपुर्जातः । अहो स्त्रीणां स्वभावः ! इति पत्युर्वचनमाकर्ण्य सा स्वशाक्य-  
मनुस्मरन्ती नितरा लज्जिताऽभूत् । लज्जावशाद् विपादाच्च 'क्षमस्व' इत्यपि  
वक्तुमशक्ता सा पत्युश्चरणयोर्निपतिता । परित्यक्तस्तया सद्गुर्भावः ॥ यथा सा  
श्रेष्ठिसुतभार्या भाररूपमप्यश्मान मोहात्कण्ठेऽधारयत्, तथैव सर्वे लोका मोहाद्

अहा ! देखो सुवर्णकी कितनी महत्ता है । माता जिस प्रकार वात्सल्य  
गुणके कारण पुत्रके भारको नहीं जानती है उसी प्रकार तुम भी लोभ  
से आकृष्ट होनेकी वजहसे स्वर्णाच्छादित इस शिलापुत्रके भार को  
नहीं गिन रही हो । जो पहिले तुम्हारी दृष्टि में पहाड़ जैसा भारी प्रतीत  
हो रहा था वही सुवर्णसे परिवेष्टित होकर अब तुमको तूल-रुई की  
तरह हल्का प्रतीत हो रहा है । इस प्रकार अपने पतिके वचन  
सुनकर चद्रकला अपनी मूर्खता पर बड़ी अधिक लज्जित हुई ।  
लज्जावश एव विपादवश वह उस समय यह भी कहना भूल गई  
कि हे नाथ ? मुझे इस अज्ञानता पर आप क्षमा प्रदान करें । अपने कपट  
को याद करती हुई वह एकदम पति के चरणों पर गिर पड़ी और अपने  
इस दुर्भाव पर पश्चात्ताप करने लग गई । पश्चात् उसने अपने दुर्भाव का  
भी परित्याग कर दिया ।

इस कथा के लिखनेका भाव केवल इतना ही है कि जिस प्रकार  
चद्रकला ने अपनी अज्ञानतावश भाररूप भी उस शिलापुत्रको अपने

समर्थ छु अहा ! अहो सुवर्णकी केवो प्रभाव छे ? माता जे रीते वात्सल्य  
गुणना कारणथी पुत्रना भारने नबुझती नथी ओज रीते तु पणु दोषथी  
आकर्षणने सुवर्णथी भवेवा आ शिलापुत्रना भारने गबुझीमा गबुझती नथी  
जे तारी द्रष्टि मा पडेवा पडाउ जेवा भारे लागतो हते ते ज सोनाथी  
महाता आने तने उना जेवा हलके जणाय छे आ प्रकारना पोताना पतिना  
वचन साधणीने चद्रकला पोतानी भूर्भूता माटे पूणज वल्लभ अनुभववा भाडी  
वल्लभवश तेमज विपादवश ते ओ समये ओ पणु कडेवानु भूली गर्छे, छे नाथ ।  
भारी आ अज्ञानतानी आप क्षमा करे. पोताना कपटने याद करता करता ते ओकदम  
पतिना चरणो उपर पडी गर्छे आने पोताना ओ दुर्भाव उपर पश्चात्ताप करवा  
लागी आ पछी तेहे पोताना आवा दुर्भावनो पणु त्याग करी दीधे।

आ कथाने वचनानो भाव केवण ओटोला छे के, जे प्रकारे चद्रकलाओ  
पोतानी अज्ञानताथी भाररूप ओवा ओ शिलापुत्रने पोताना गणामा धारणु

વોચત્-પ્રિયે ! જસ્ય કઠ્ઠાભરણસ્ય ભારો ન જાતુ મરતી વાપતે ? સા સહાસશ્વ-  
વાચ-આર્યપુત્ર ! કિયન્માનમિદ કઠ્ઠાભરણમ્ ? યદિ ઇતોઽપિ ચતુર્ગુણં મહેષવાપિ  
ન મે ભારાય મહેત્ । પત્ન્યાવચનમાકુર્ણ્ય શ્રેષ્ઠિસુત સસ્મિતમિદમવોચત્-તસ્મિન્  
દિવસે શિલાપુત્રકમાનેતુ માત્રા મોક્તા ત્વ કરાભ્યામપિ તદુદ્ગત્ને સમર્પા નાસીઃ,  
સામ્પત સ્વર્ણપત્રૈઃ પરિવેષ્ટિત કઠ્ઠાભરણતા માપ્ત તમેવ શિલાપુત્રક કઠ્ઠેન વહસિ ।  
ઇતોઽપિ ચતુર્ગુણ ભાર સમુદોદુમુત્સહસે । અહો ! સુવર્ણસ્સ માહાત્મ્યમ્ । યયા

અતીવ પ્રમુદિત મન બની રહી । एक दिन सुदर्शन ने उसको एकान्त में  
पाकर कहा कि प्रिये ! कहो तो सही इस कठामरणका भार क्या तुम्ह  
को दुःखित नहीं करता है ? पति की इस बातसे चद्रकलाको बड़ी हँसी  
आई और हसते २ उसने प्रत्युत्तर रूप में कहा कि आर्यपुत्र ! इस कठा  
भरण का भार कितना सा है इससे भी चारगुणा अधिक भार हो तो  
मुझे वह नहीं साल सस्ता है । चद्रकला की इस बात से सुदर्शनको भी  
हँसी आगई और उसने भी हँसते २ उससे कहा कि यह क्या बात थी  
कि जिस दिन माता ने तुमको शिलापुत्रक लाने के लिये कहा था, उस  
दिन तो तुम उसको हाथोंसे भी लानेमें असमर्थ बन गई थीं, और  
आज इस शिलापुत्रकको सुवर्णके पत्रसे वेष्टित करवा कर कठामरण  
के रूपमें जब तुमको दिया गया तो तुम उसको अपने कठमें धारण  
करती हुई भी नहीं थक रही हो, और यह कहती हो कि इसका कितना  
भार है इससे भी चतुर्गुण भारको मैं सहन करनेके लिये समर्थ हू ।

રાખતી, અને ખૂબ ઉત્સાહ બતાવતી એક દિવસ એકાન્તમાં સુદર્શને તેને  
કહ્યું કે, પ્રિયા ! કહે તો ખરી કે આ ગજાના ઢાગીનાનો ભાર શું તમને હુ ખ  
નથી પહોંચાડતો ? પતિની આ વાતથી ચદ્રકલાને ઘણું હસવું આવ્યું અને  
હસતા, હસતા તેણે પ્રત્યુત્તર રૂપમાં કહ્યું કે, આર્યપુત્ર ! આ ગજાનો ઢાગીનો  
એવો તે કયો વજનદાર છે, આનાથી ચાર ગણો અધિક ભાર હોય તો પણ  
મનેતો હુ ખ ડારક ન લાગે ચદ્રકલાની આ વાતથી સુદર્શનને પણ હસવું  
આવ્યું અને તેણે પણ હસતા હસતા તેને કહ્યું કે, એ શું વાત હતી કે,  
એક દિવસ માતાએ તને શિલાપુત્રક લાવવા માટે કહ્યું, તો એ દિવસે તુ એને  
હાથ પણ લગાડવામાં અસમર્થ બની ગઈ હતી અને આજે આ શિલાપુત્રકને  
સોનાના પત્રામાં બાંધીને ડઠં આભરણ રૂપથી બ્યારે તને આપવામાં આવ્યું  
તો તુ એને પોતાના કંઠમાં ધારણ કરવાથી પણ થાકતી નથી અને એમ  
કહે છે કે, આનો કેટલો ભાર છે આનાથી ચારગણો ભાર સહન કરવામાં હુ

तथा च—

मूलम्—

वालाभिरामेषु दुहावहेषु, न तं सुहं कामगुणेषु रायं ।

विरक्तकामाण तवोधणां, ज भिक्खुणं सीलगुणेरयाणं ॥१७॥

छाया—वालाभिरामेषु दुःखान्वहेषु, न तत्सुख कामगुणेषु राजन् ॥

विरक्तकामाना तपोधानाना, यद् भिक्षूणा शीलगुणे रतानाम् ॥१७॥

टीका—‘वालाभिरामेषु’ इत्यादि—

हे राजन् ! वालाभिरामेषु—वाला अज्ञानिनोऽभिरमन्ते सलग्ना भवन्ति येषु तेषु, अथवा—वालानामज्ञानिनामेव अभिरामाश्चित्ताल्हादका ये तथा तेषु, दुःखा वहेषु परिणामदुःखेषु कामगुणेषु मनोज्ञशब्दादिषु न तत्सुखमस्ति, यत्सुख शीलगुणे रताना—चारित्रनिरतानाम्, विरक्तकामाना—कामेषु विरक्ता विरक्तकामास्तेषां, परित्यक्तकामसुखानामित्यर्थः, तपोधनानां तपस्विना भिक्षूणामस्ति । उक्त चापि—

फिर भी मुनिराज कहते हैं—‘वालाभिरामेषु’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ (राय—राजन्) हे चक्रवर्तिन् । (वालाभिरामेषु—वालाभिरामेषु) अज्ञानीजनोको ही आनन्दका आभास कराने वाले—आत्मज्ञान विहीन प्राणियोंको ही सुहावने लगने वाले तथा (दुहावहेषु—दुःखावहेषु) परिणाम में दुःख देनेवाले ऐसे (कामगुणेषु—कामगुणेषु) मनोज्ञ शब्दादिक विषयों में (त सुहं—तम् सुखम् न) वह सुख नहीं है (ज—यत्) जो सुख (सीलगुणे रयाणम्—शीलगुणे रतानाम्) चारित्रमें निरत तथा (विरक्त कामाण—विरक्तकामानाम्) कामसुखोंके परित्यागी और (तवोधणां—तपोधनानाम्) तप ही है धन जिनके ऐसे (भिक्खुणं—भिक्षुणाम्) भिक्षुओं को है । कहा भी है—

इरीथी मुनिराज कहे छे—“वालाभिरामेषु”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—राय—राजन् हे चक्रवर्तिन् ! वालाभिरामेषु—वालाभिरामेषु अज्ञानी जनोने ज आनन्दनो आभास करवनार आत्मज्ञान पगरना प्राणीओने ज भधुर लागनार तथा दुहावहेषु—दुःखावहेषु परिष्ठाभमा डूअने आपनार ओवा कामगुणेषु—कामगुणेषु मनोज्ञ शब्दादिक विषयोभा त सुहं न—तम् सुख न ओ सुख नथी के, जे सुख सीलगुणे रयाणम्—शीलगुणे रतानाम् चारित्रभा निरत तथा विरक्तकामाण—विरक्त कामानाम् काम सुओना परित्यागी अने तवोधणां—तपोधनानाम् तप ज जेभनु धन छे ओवा भिक्षुओने डोय छे

વિવેક રહિતા ભારભૂતાન્યાભરણાનિ યદન્તિ । વસ્તુ તસ્તુ આભરણાનિ મારા એવ ।  
તથા સર્વે કામાઃ શબ્દાદયો દુઃખાચ્છાદાઃ=દુઃખદાયકાઃ, 'મૃગાદીનામિત્ર પરિણામે  
દુઃખદાયકત્વાત્, ઈર્ષ્યાવિપાદાદિભિશ્ચિત્તવ્યાકુલતોત્પાદસ્ત્વાશ્રકહેતુત્વાત્ ॥૧૬॥

(૧) ઉક્તચ-કુરુ-માતાન્ન-પતન્ન-મૃગ-મીના દત્તા પન્નમિરેય પન્ન ।

પક્ષ પ્રમાણે સ કલ્પ ન હન્યતે, ય સેવતે પન્નમિરેયપન્ન ॥૧૭॥શ્નિ ।

કઠમે ધારણ કિયા ઓર પથાત્ જ્ઞાત હોને પર ઉત્તકો ભારરૂપ માના,  
હસી પ્રકાર સમસ્ત સસારી જીવ મોહકી વજહસે વિવેકવિકલ બન-  
કર ભારભૂત મી હન આભરણોંકો ધારણ કરતે રહતે હૈ । વાસ્તવ મૈ  
વિચાર કિયા જાય તો યે મી ંક પ્રકારકે ભાર સ્વરૂપ હી હૈ । હસી  
પ્રકાર સમસ્ત હન્દ્રિયોં કે શબ્દાદિ વિષય હસ જીવકો સુખપ્રદ નહોં હૈ,  
કિન્તુ દુઃખદાયક હી હૈ । શ્રોત્ર-ચક્ષુ-ગ્રાણ-રસના ઓર સ્પર્શ હન પાચ  
હન્દ્રિયોંકે વિષય મિત્ર ૨ રૂપમે મૃગ,-પતન્ન-ભ્રમર,-મત્સ્ય, એવ હસતી  
આદિકો દુઃખદાયક હી સાચિત્ત હુએ હૈ । અતઃ હનકો સુખદાયક માનના  
યહી મનુષ્ય કો એક ઘડી ભારી અજ્ઞાનતા હૈ । મોહકી લીલા હી હનકો  
સુખદાયક પ્રતીત કરવાતી હૈ । ઈર્ષ્યા વિપાદ આદિકે દ્વારા ચિત્તમે યે  
શબ્દાદિક વિષય વ્યાકુલતા કે ઉત્પાદક હોતે હૈ હસસે આત્મા અપને  
સ્વરૂપસે બ્રહ્મ હોકર પરરૂપમે મગ્ન હોનેકે કારણ નરક નિગોદાદિક  
કે દુઃખો કો ભોગનેકા પાત્ર બનતા હૈ ॥ ૧૬ ॥

કથી અને પછીથી ખબર પડતા અને ભારરૂપ માન્યો આ રીતે સર્વ સસારી  
જીવ મોહના દારણે વિવેક વિકલ બનીને ભારભૂત એવા આ આભરણોને ધારણ  
કર્યા કરે છે ખરી રીતે વિચારવામા આવે તો એ એક પ્રકારના ભાર રૂપજ  
છે આવી રીતે સઘળી હન્દ્રિયોના શબ્દાદિક વિષયો આ જીવને સુખપ્રદ નથી  
પરંતુ દુઃખદાયક જ છે શ્રોત્ર, ચક્ષુ, ગ્રાણ, રસના અને સ્પર્શ આ પાચ  
હન્દ્રિયોના વિષય જુદા જુદા રૂપમા મૃગ, પતંગ, ભ્રમર, મત્સ્ય અને હાથી  
આદિને દુઃખદાયક જ સાબીત થયા છે આથી એને સુખદાયક માનવો એ  
મનુષ્યની એક ભારે એવી અજ્ઞાનતા જ છે મોહની લીલાજ એને સુખદાયક  
ખતાવે છે ઈર્ષ્યા, વિપાદ, આદિના તરફથી ચિત્તમા એ શબ્દાદિક વિષય વ્યા-  
કુલતાના ઉત્પાદક બને છે એનાથી આત્મા પોતાના સ્વરૂપથી બ્રહ્મ બનીને  
પરરૂપમા મગ્નથવાને કારણે નરક નિગોદાદિકના દુઃખોને ભોગવનાર બને છે ॥૧૬॥

છાયા—નરેન્દ્ર ! જાતિરધમા નરાણા, શ્વપાક જાતિર્દ્વયોર્ગતયોઃ ।

યન્નાવા સર્વજનસ્ય દ્વેષ્યા, વચસાવ શ્વપાકનિવેશનેષુ ॥ ૧૮ ॥

ટીકા—‘ નરિંદ ’ ઇત્યાદિ—

હે નરેન્દ્ર=હે ચક્રવર્તિન્ । નરાણા મધ્યે અધમા યા જાતિઃ સા શ્વપાકજાતિઃ=

ચાળડાલજાતિ રસ્તિ, તા શ્વપાકજાતિ ગતયો પ્રાપ્તયોર્દ્વયોરપ્યાવયોઃ કિમભૂત તસ્મરસિ ? યત્ર શ્વપાકજાતૌ સર્વજનસ્ય દ્વેષ્યૌ સન્તૌ યાવા શ્વપાકનિવેશનેષુ= ચાળડાલગૃહેષુ અવસાન=નિવાસ કૃતવન્તૌ ॥ ૧૮ ॥

અવ ધર્મ સેવન કરનેકા કયા ફલ હોતા હૈ—ઈસ વાતકો મુનિ- રાજ દિલ્લalte હૈ—‘ નરિંદ ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(નરિંદ-નરેન્દ્ર) હે ચક્રવર્તિન્ । ( નરાણ અહમા જાઈ સે- વાગ જાઈ-નરાણા મધ્યે અધમા જાતિઃ શ્વપાકજાતિઃ ) સસાર મે મનુષ્ય- જાતિમેં યદિ કોઈ અધમ-નિકૃષ્ટ જાતિ હૈ તો વહ ચાડાલ જાતિ હૈ । ( જહિં યત્ર ગતયાઃ દ્વયોઃ કિં અભૂત્ ઇતિ સ્મરસિ ) ઉસમે રહને વાલે અપન લોગોં કી કયા દશા યી યહ વાત આપ કો માલૂમ નહીં હૈ । વહાં અપન દોનો ( સવ્વજનાસ વેસા-સર્વજનપ્ય દ્વેષ્યૌ ) સર્વજનોં કે લિયે ઉસ સમય દ્વેષ્ય બને રહતે થે । ઓર ઇસી સ્થિતિમેં ( સોવાગણિવેસણેસુ વસીય- શ્વપાક નિવેશનેષુ અવસાવ ) ચાંડાલ કે ઘર મેં રહતે થે ।

ભાવાર્થ—ચક્રવર્તીકો મુનિરાજ ‘ ધર્મકા કયા ફલ હોતા હૈ ’ યહ સમજાનાં ચાહતે હૈ । અતઃ વે ઉનકો પહિલે કી સ્થિતિસે પરિચિત કરતે હૈ—કહતે હૈ—હે ચક્રવર્તિન્ કયા આપકો યહ વાત નહીં માલૂમ હૈ કિં સવસે

ધર્મનુ સેવન કરવાથી શુ ફળ મળે છે ? આ વાતને હવે મુનિરાજ બતાવે છે—“ નરિંદ ”—ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—નરિંદ-નરેન્દ્ર હે ચક્રવર્તી ! નરાણ અહમાજાઈ સેવાગજાઈ- નરાણાં મધ્યે અધમા જાતિ શ્વપાકજાતિ સસારમા મનુષ્ય જાતિમા ને કોઈ પશુ અધમ-નિકૃષ્ટ જાતિ હોય તો તે ચાડાલ જાતિ છે એમા રહેવાવાળા આપણા બન્નેની શુ દશા હતી એ વાતની શુ આપને ખબર નથી ? ત્યાં આપણે બન્ને સવ્વ જણસ વેસા-સર્વજનસ્ય દ્વેષ્યૌ સર્વજનોને માટે એ સમય દ્વેષ્ય બનેલ હતા અને એ સ્થિતિમા સોવાગણીવેસણેસુ વસીય-શ્વપાકનિવેશનેષુ અવ સાવ ચાડાલને ઘેર રહેતા હતા

ભાવાર્થ—“ ધર્મથી શુ ફળ મળે છે ” એને મુનિરાજ ચક્રવર્તીને સમજાવવા ઇચ્છે છે આથી તેઓ તેને પહેલાની સ્થિતિથી પરિચિત કરે છે અને કહે છે કે, હે ચક્રવર્તી શુ આપને એ વાતની ખબર નથી કે, સહુથી  
૩૦ ૧૭

“યચ્ચ કામસુખ લોકે, યચ્ચ દિવ્ય મહત્સુખમ્ ।

તૃષ્ણાક્ષયસુખસ્યૈતે નાર્હતઃ પોઢર્શી કલામ્ ॥ ૧ ॥ ઇતિ ॥ ૧૭ ॥

સમ્પતિ ધર્મફલપ્રપદર્શયન્તુપદિશતિ—

મૂલમ્—

નરિંદે ! જાઈ અહંમા નેરાણ, સોવાગેજાઈ દેહઓ ગયાળં ।

જર્હિ વેંય સવ્વજંણસ્સ વેસં, વસીયેં સોવેંગણિવેસણેસુ ॥૧૮॥

“યચ્ચ કામસુખ લોકે, યચ્ચ દિવ્ય મહત્સુખમ્ ।

તૃષ્ણાક્ષયસુખસ્યૈતે, નાર્હતઃ પોઢર્શી કલામ્ ॥ ”

જો સુખ કામ જનિત હોતા હૈ ણ્ચ જો દેવોં કા મહાન્ સુખ માના જાતા હૈ । વે દોનોં હી સુખ તૃષ્ણાક્ષયસે જનિત સુખકે સામને સોલહર્ષો કલાકે થરાયર ખી નહી હૈ ।

ભાવાર્થ—મુનિરાજ ચક્રચર્તીં કે કથનકા ઉત્તર દેતે હુણ કહ રહે હૈં કિ મહાનુભાવ । શબ્દાદિક મનોજ્ઞ વિષય ઉન્હી વ્યક્તિયોંકો મુહાવને પ્રતીત હોતે હૈં જો આત્મજ્ઞાન વિહીન હૈં । હમારે સયમધનવાલે મુનિ-જનોંકો તો યે સર્વથા વિરસ હી હૈં । અતઃ જ્ઞાનચક્ષુ સે इनકે સ્વરૂપકા અવલોકન કરો તો આપકો સ્વયં ખી હમારા યહ સત્ય પ્રતીત હોને લોગા । તૃષ્ણા ક્ષય જનિત સુખકે સામને તો इनकी कोई कीमत હી નહીં હૈં । અતઃ સસારકે इन પ્રપચોંકો ઝોડકર ધર્મ કી શરણ મેં આજાઓ—ઈસીં આત્મા કી મલાઈ હૈં ॥ ૧૭ ॥

“યચ્ચ કામસુખ લોકે, યચ્ચ દિવ્ય મહત્સુખમ્ ।

તૃષ્ણાક્ષયસુખસ્યૈતે, નાર્હતઃ પોઢર્શી કલામ્ ॥ ”

જે સુખ કામલોગજનિત હોય છે અને જે દેવલોકોના મહાન દિવ્ય સુખ તરીકે માનવામા આવે છે તે અને સુખ તૃષ્ણા ક્ષયથી થનારા સુખની સામે સોળખી કળા ખરોબર પણ નથી

ભાવાર્થ—મુનિરાજ ચક્રચર્તીંનાં કથનનો ઉત્તર આપતા કહે છે કે, મહાનુભાવ ! શબ્દાદિક મનોજ્ઞ વિષય એવી વ્યક્તિઓને પ્રિયકર લાગે છે કે, જે આત્મજ્ઞાનથી અજાણ છે અમારા સયમ ધનવાળા મુનિજનોને તો તે સર્વથા નિરસાળ છે આથી જ્ઞાનચક્ષુથી એના સ્વરૂપનુ અવલોકન કરે તો આપને પોતાને જ અમારૂં એ સત્ય સાચા સ્વરૂપથી જાણવા મળશે તૃષ્ણાને ક્ષય કરનાર સુખ સામે તો એની કોડીની પણ કિંમત નથી આથી સસારના આ પ્રપચને છોડી દહને ધર્મના શરણુમા આવી જાવ એમાજ આત્માની મલાઈ છા ૧૭ ॥

कृतानि=पूर्वजन्मोपार्जितानि, विशिष्टजात्यादि कारणानि कर्माणि=शुभानुष्ठानानि  
आवयोः प्रकृतितानीति शेषः । अयं भावः—पूर्वजन्मन्याया चाण्डालजातौ समु-  
त्पन्नौ । तत्र सकलजनकृततिरस्कार विविग्दुःख चानुभूतौ । तत्र यानि विशिष्ट,  
जात्यानि कारणानि शुभकर्माणि कृतानि, तान्येव शुभकर्माणीदं भवे आवयोरुदय  
जातानीति ॥ १९ ॥

तस्मात्—

मूलम्—

सो दानिसिं राय । महाणुभांगो, महिद्विओ पुण्णफलोववेओ ।  
चईत्तु भोगाई असांसयाइ, आयाणहेऊ अभिनिक्खेमाहि ॥ २० ॥

छाया—स इदानीमसि राजन् ! महानुभागो महर्द्विक पुण्यफलोपपेतः ।

त्यक्त्या भोगान् अशाश्वतान्, आदानहेतोरभिनिष्काम ॥ २० ॥

टीका—‘सो दानि’ इत्यादि ।

हे राजन् ! यस्त्व तदानीं सभूतनामा मुनिरासीः, स एव त्वमिदानीं महा-

पुराकृतानि कर्माणि उदितानि) पूर्वजन्मों में उपार्जित विशिष्ट जात्यादिक  
के कारणभूत कर्म-शुभानुष्ठान-अपन लोगो के उदयमें आए हुए हैं ।

भावार्थ—पूर्वजन्म में अपन लोग चांडाल जाति में जन्मे हुए थे ।  
वहां अपनी स्थिति बड़ी दयनीय थी । वहां अपन लोग सबके तिरस्कारके  
पात्र बने हुए थे । इसको अपन बहा रहते हुए शांतिके साथ सहन  
किया, तथा विविध दुःखोंका अनुभव भी किया । समता भावसे तिर-  
स्कार एवं दुःखोंको सहन करने रूप इस शुभानुष्ठान से अपन लोगोको  
विशिष्ट जात्यादिकके कारणभूत शुभकर्मा का बंध पड़ा, सो वे ही शुभ  
कर्म अब हमारे इस भव में उदय हुए हैं ॥ १९ ॥

पुढे कडाइ कम्माइ-पुराकृतानि कर्माणि उदितानि पूर्व जन्ममा आपणु वोडोना उदय थयेव छे  
आदिकना कारणभूत कर्म-शुभ अनुष्ठान आपणु वोडोना उदय थयेव छे

भावार्थ—पूर्व जन्ममा आपणु जनेना आडाल नतिमा जन्म थये।  
हुतो त्या आपणु स्थिती भूण ज दयाजनक हुती त्या आपणु जने वोडोना  
तिरस्कारने पात्र जनेव हुता आपणु त्या रहिने जे स्थितिने शांतिपूर्वक सहन  
करेव छे तथा विविध दुःखोना अनुभव पणु करेव छे समता भावथी तिरस्कार  
जने हु जेने सहन करवा इय जे शुभ अनुष्ठानथी आपणु वोडोना विशिष्ट  
नति आदिकना कारणभूत शुभ कर्मोना बंध थये, आथी ते शुभ कर्मोना आजे  
अजोने आ जन्ममा उदय थया छे ॥ १९ ॥

તત્ર યદ્ભૂત્તદાદ—

મૂલમ્—

ત્રીસે યે જાઈયેં ડે પાવિયાં, વુછંઝામુ સોવાગણિંવેસણેસુ ।  
સવ્વસ્સ લોગેસ્સ દુગુછંઝિજ્જા, ઇહ તું કમ્મેમાઈ પુરેકંડાઈ ॥૧૧॥

છાયા—તસ્યા ચ જાત્યા તુ પાપિકાયાં, મુપિતાગાના શ્વપાકવિનિવેશનેષુ ।

સર્વસ્ય લોકસ્ય જુગુપ્સનીયૌ, ઇદતુ કર્માણિ પુરાકૃતાનિ ॥ ૧૧ ॥

ટીકા—‘ત્રીસે ય’ ઇત્યાદિ ।

ચ=પુનઃ પાપિકાયા=નિન્દનીયાયાં, તસ્યા જાત્યા=ચાણ્ડાલજાત્યા તુ સર્વસ્ય લોકસ્ય જુગુપ્સનીયૌ=હીલનીયૌ, આગા શ્વપાકવિનિવેશનેષુ=ચાણ્ડાલગૃહેષુ, ઉપિતૌ=નિવાસ કૃતવન્તો । ‘તુ’ શબ્દોઽધારણાર્થકઃ । ઇદ=અસ્મિન્ જન્મનિ તુ પુરા-

અધમ જાતિ હસ લોકમેં ચાંડાલ જાતિ માની જાતી હૈ । હમ તુમ દોનોં પહિલે હસી જાતિ કે થે । વહાં અપનસે કોઈ વાત મી નહોં કરના ચાહતા થા । ઉસ સમય અપની યહ દશા યી કિ લોગ અપની છાયા તક પડ જાને સે મી ઘૃણા કરતે થે । હસ સ્થિતિમેં રહતે હુએ હમને ઓર તુમને અપના સમય નિકાલા હૈ ॥ ૧૮ ॥

વહા પર કયા હુવા સો કહતે હૈ—‘ત્રીસે ય’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ (ય-ચ) પુનઃ (પાવિયાં ત્રીસે જાઈ ય સવ્વસ્સ લોગસ્સ દુગુછંઝિજ્જા સોવાગણિવેસણેસુ વુછંઝામુ-પાપિકાયા તસ્યા જાત્યા સર્વસ્ય લોકસ્ય જુગુપ્સનીયૌ આગા શ્વપાકવિનિવેશનેષુ ઉપિતૌ) નિન્દનીય ઉસી ચાંડાલ જાતિમેં સર્વલોકો કી ઘૃણાકે પાત્ર બને હુએ અપન દોનોં ચાંડાલ કે ઘરમેં રહે । (તુ) પરંતુ (ઇહ-ઇહ) અવ હસ જન્મ મે (પુરેકંડાઈ કમ્માઈ

અધમ જાતિ આ લોઢમા ચાંડાલ જાતિ મનાય છે હુ અને તમે બને પહેલાં એ જાતિના હતા ત્યા આપણી સાથે વાત થણ કરવા કોઈ ઈચ્છતા ન હતા એ વખતે આપણી એવી દશા હતી કે, લોકો આપણા ષડછાયા સુધીની થણ મૂણા કરતા હતા આવી સ્થિતિમા રહીને આપણે સમય કાઢેલ છે ॥ ૧૮ ॥ ત્યાં થુ બન્યુ હતું તે કહે છે—“ત્રીસે ય”—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—ય-ચ અને પાવિયાં ત્રીસે જાઈ ય સવ્વસ્સ લોગસ્સ દુગુછંઝિજ્જા સોવાગણિવેસણેસુ વુછંઝામુ-પાપિકાયા તસ્યા જાત્યા સર્વસ્ય લોકસ્ય જુગુપ્સનીયૌ-આગા શ્વપાક વિવેષનેષુ ઉપિતૌ નિન્દનીય એવા ચાંડાલ જાતિમા સર્વ લોકોની ઘૃણાના પાત્ર બનેલ આપણે બન્ને ચાંડાલના ઘરમા રહ્યા તુ પરંતુ ઇહ-ઇહ હવે આ અધમ



કૃતાનિ=પૂર્વજન્મોપાર્જિતાનિ, વિશિષ્ટજાત્યાદિ કારણાનિ કર્માણિ=શુભાનુષ્ઠાનૌનાનિ  
આવયોઃ પ્રકટિતાનીતિ શેષઃ । યય ભાવઃ-પૂર્વજન્મન્યાત્રા ચાણ્ડાલજાતી સમુ-  
ત્પન્નો । તત્ સકલજનકૃતતિરસ્કાર વિવિધદુઃખ ચાનુભૂતો । તત્ યાનિ વિશિષ્ટ  
જાત્યાનિ કારણાનિ શુભકર્માણિ કૃતાનિ, તાન્યેય શુભકર્માણીહ ભવે આવયોરુદય  
જાતાનીતિ ॥ ૧૯ ॥

તસ્માત્—

મૂલમ્—

સો દાણિસિં રાય ! મહાણુભાગો, મહિદ્દિઓ પુણ્ણફલોવેવેઓ ।  
ચહેંતુ ભોર્ગાઈ અંસાસંયાઈ, આંયાણહેઝ અભિનિવેલ્લમાહિ ॥૨૦॥

છાયા—સ, રૂદાનીમસિ રાજન્ ! મહાનુભાગો મહદ્દિઃ પુણ્યફલોપપેતઃ ।  
ત્યક્ત્રા ભોગાન્ અશશ્વતાન્, ખાદાનહેતોરભિનિષ્ક્રામ ॥ ૨૦ ॥

ટીકા—‘ સો દાણિ ’ इत्यादि ।

હે રાજન્ ! યસ્ત્વ તદાની સંભૂતનામા મુનિરાસીઃ, સ એવ ત્વમિદાની મહા-

પુરાકૃતાનિ કર્માણિ ઉદિતાનિ) પૂર્વજન્મોંમે ઉપાર્જિત વિશિષ્ટ જાત્યાદિક  
કે કારણભૂત કર્મ-શુભાનુષ્ઠાન-અપન લોગોં કે ઉદયમેં આપ હુપ હૈં ।

ભાવાર્થ—પૂર્વજન્મ મેં અપન લોગ ચાંડાલ જાતિ મેં જન્મે હુપ થે ।  
વહા અપની સ્થિતિ વડી દયનીય થી । વહાં અપન લોગ સવકે તિરસ્કારકે  
પાત્ર બને હુપ થે । ઇસ્કો અપન વહા રહેતે હુપ શાતિકે સાથ સહન  
ક્રિયા, તથા વિવિધ દુઃખોંકા અનુભવ મી ક્રિયા । સમતા ભાવસે તિર  
સ્કાર એવ દુઃખોંકો સહન કરને રૂપ ઇસ શુભાનુષ્ઠાન સે અપન લોગોંકો  
વિશિષ્ટ જાત્યાદિકકે કારણભૂત શુભકર્મોં કા વધ પડા, સો વેહી શુભ  
કર્મ અવ હમારે ઇસ ભવ મે ઉદય હુપ હૈં ॥ ૧૯ ॥

પુઠે કઢાઈ કમ્માઈ-પુરાકૃતાનિ કર્માણિ ઉદિતાનિ પૂર્વ ભવમા ઉપાર્જિત વિશિષ્ટ  
આદિકના કારણભૂત કર્મ-શુભ અનુષ્ઠાન આપણા લોકોના ઉદય થયેલ છે

ભાવાર્થ—પૂર્વ જન્મમા આપણા બનેનો આકાલ જાતિમા જન્મ થયો  
હતો ત્યા આપણી સ્થિતી ખૂબ જ દયાજનક હતી ત્યા આપણે બન્ને લોકોના  
તિરસ્કારને પાત્ર બનેલ હતા આપણે ત્યા રહીને એ સ્થિતિને શાંતિપૂર્વક સહન  
કરેલ છે તથા વિવિધ દુઃખોના અનુભવ પણ કરેલ છે સમતા ભાવથી તિરસ્કાર  
અને દુઃખોને સહન કરવા રૂપ એ શુભ અનુષ્ઠાનથી આપણે લોકોના વિશિષ્ટ  
જાતિ આદિકના કારણભૂત શુભ કર્મોનો બધ થયો, આથી તે શુભ કર્મોનો આજે  
અંતોને આ ભવમા ઉદય થયા છે ॥ ૧૯ ॥

નુભાગો=મહાપ્રભાગો મહદ્વિક્રમ:-પટ્ટસળડાધિપતિ:, અતઃપુણ્યફલોપપેતઃ=પૂર્વકૃત  
સુકૃત ફલયુક્તોઽસિ । તસ્માત્ત્વ અશાશ્વતાન્=ક્ષણમહુરાન્, ભોગાન્=મનોજ્ઞશબ્દાદિ  
રૂપાન્, ત્યક્ત્વા આદાનહેતો:-જાદીયતે યદ્યતે સદસવિવેકેન યઃ સ આદાનચારિત્ર  
ધર્મસ્તસ્ય હેતોધારિત્રધર્મપાલનાર્થમિત્યર્થ, અભિનિષ્ક્રામ = પ્રવ્રજ્યાં યદ્દાણ ।  
ચારિત્ર વિનાઽઽત્મકલ્યાણ નૈવ ભવતીતિ ભાવઃ । ‘સિં’ ઇતિ સાનુસ્વારનિર્દેશ  
પ્રાકૃતત્વાત્ ॥ ૨૦ ॥

इसलिये—‘सोदाणिसिं’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ (राय-राजन्) हे चक्रवर्ती ! जो आप उस समय समूत  
नाम के मुनि थे वही आप (दाणि सिं-इदानीम्) इस समय (महाणु-  
भागो महिद्धिओ पुण्यफलोपवेओ महानुभावः महद्विक्रमः पुण्यफलोपपेतः)  
महाप्रभावशाली पट्टसलड के अधिपति चक्रवर्ती हुए हो, यही पूर्व सुकृत  
का फल है । जिसको आप इस समय भोग रहे हो । अब आपका कर्तव्य  
है कि आप (असासयाइ-अशाश्वतान्) अशाश्वत-क्षणभगुर (भोगाइ-  
भोगान्) इन मनोज्ञ शब्दादिक भोगो का (चइत्तु-त्यक्त्वा) परित्याग  
कर (आयाणहेऊ-आदानहेतोः) चारित्र धर्म को पालन करने के निमित्त  
(अभिनिक्खमाहि-अभिनिष्काम) दीक्षा धारण करो ।

भावार्थ—मुनिराज ने चक्रवर्तीको समझाया कि आप जो ‘धर्मसेवन  
करनेका क्या फल होता है’ यह पूछ रहे हो सो उसका यही फल है कि  
चाडाल जाति से आपका उद्धार होते २ आज आप इस चक्रवर्तीरूप स्थिति  
में आ पहुँचे हो । उस १ स्थिति से इस स्थिति में लाने वाला आपका शुभ

આ માટે—“સોદાણિસિં”-ઈત્યાદિ

અન્વયાર્થ—રાય-રાજન્ હે ચક્રવર્તી ! એ સમયે સમૂત નામના જે  
મુનિ હતા તેજ આપ દાણિસિં-ઈદાનીમ્ આ સમયે મહાણુભાગો મહિદ્ધિઓ પુણ્ય  
ફલોપવેઓ - મહાનુભાગ મહદ્વિક્રમ પુણ્યફલોપપેત. મહા પ્રભાવશાળી પટ્ટસળડા  
અધિપતિ ચક્રવર્તી થયા છે. એ પૂર્વના સુકૃત્યનુ ફળ છે જેને આપ આ  
સમયે ભોગવી રહ્યા છે. હવે આપનું કર્તવ્ય છે કે, આપ અસાસયાઈ-અશાશ્વ  
તાન્ આશાશ્વત ક્ષણભગુર એવા ભોગાઈ-ભોગાન્ આ મનોજ્ઞ શબ્દાદિક ભોગોને  
ચઈત્તુ-ત્યક્ત્વા પરિત્યાગ કરી આયાણહેऊ આદાનહેતો ચારિત્ર ધર્મને પાલન કરવા  
માટે અભિનિક્કલમાહિ-અભિનિષ્કામ દીક્ષા ધારણ કરો,

ભાવાર્થ—મુનિરાજે ચક્રવર્તીને સમજાવ્યું કે, આપ મને “ધર્મસેવન  
કરવાનું શું ફળ છે” તે છે પૂછે એનું આ ફળ છે કે, ચાડાલ જાતિથી  
આપનો ઉદ્ધાર થતા થતા આજે આપ આ સ્થિતિ પર પહોંચેલ છે. એ  
સ્થિતિમાંથી આ સ્થિતિએ લાવનાર આપનો શુભ કર્મકર્મી ધર્મજ આપને

यद्यहमेव न कुर्यां तदा मे किं स्यादिति चेच्चक्रवर्तीन्व्यात्तदाह—

मूलम्—

इह जीविए राय ! असासयम्मि, धणियं तु पुण्णंइ अकुव्वमाणो ।  
सो सोयेई मच्चुमुखोपणीए, धम्मं अकाउण परम्मिलोए ॥२१॥

छाया—इह जीविते राजन् ! अशाश्वते, अधिकं तु पुण्यानि अकुर्वाणः ।

‘स शोचति मृत्युमुखोपनीतो, धर्ममकृत्वा परस्मिल्लोके ॥ २१ ॥

टीका—‘इह’ इत्यादि ।

हे राजन् ! अशाश्वते = अनित्ये इह = अस्मिन् जीविते = मनुष्यजन्मनि तु  
अधिक = निरन्तर यथा स्यात्तथा पुण्यानि शुभानुष्ठानानि अकुर्वाणो यो भवति स  
मृत्युमुखोपनीतः = मृत्युमुखे मरणास्थायामुपनीतः प्राप्तोऽस्मिल्लोके शोचति =

कर्मरूप धर्म ही आपको सहायक हुआ है । अतः इस धर्म की शीतल  
छत्रछाया में जब आप पूर्णरूप से बैठ जाओगे तो यह निश्चित है कि  
इससे भी अधिक आप अपनी उन्नति कर सकोगे । इन शब्दादिक भोगों  
की प्राप्ति को ही आप सन्कुल न समझो । ये तो अशाश्वत हैं । अतः  
इस पर्याय से यदि शाश्वत वस्तु का लाभ करना चाहते हो तो आप इन  
भोगों का परित्याग कर चारित्र्य धर्म को अगीकार करने के लिये दीक्षा  
धारण करो । क्योंकि चारित्र्य के बिना आत्मकल्याण नहीं होता है ॥२०॥

‘इह जीविए’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ ( राय—राजन् ) हे राजन् ! ( असासयम्मि इह जीविए—  
अशाश्वते इह जीविते ) क्षणभंगुर इस जीवन में जो मनुष्य ( घणिय—  
अधिकम् ) निरन्तर ( पुण्णंइ अकुव्वमाणो—पुण्यानि अकुर्वाणः ) पुण्य  
कर्मों को नहीं करता है ( सो—सः ) वह मनुष्य ( मुच्चुमुखोपनीतो—मृत्यु

सहायक होने लगे आधी आ धर्मनी शीतल छत्र छाया में न्याये आप  
पूर्वोद्भूत भीसी जैसा तो जे निश्चित छे के, आनाथी पक्ष अधिक आप  
उन्नति करी सकथे आ शब्दादि भोगोनी प्राप्तिने ज आप स पूर्वोद्भूत  
न माने तो जे अशाश्वत छे आधी आ पर्यायथी जे तमे शाश्वत वस्तुने  
लाभ भेजववानुं चाहता छे तो आप आ भोगोने परित्याग करी चारित्र्य  
धर्मने अगिदार करवा माटे दीक्षा धारण करे के, चारित्र्यना वगर  
आत्मकल्याण थतु नहीं ॥ २० ॥

अन्वयार्थ—राय—राजन् छे राजन् ! असासयम्मि इह जीविए—अशाश्वते इह जीविते  
क्षणभंगुर आ जीवन में जे मनुष्य घणिय—अधिकम् निरन्तर पुण्णंइ अकुव्व—  
माणे—पुण्यानि अकुर्वाण पुण्यकर्मोंने करतो नहीं सो—स ते मनुष्य मुच्चुमुखोप

શોકભાગ્ભવતિ । તથા ધર્મ=શુભાનુષ્ઠાનમ્, અકૃત્યા પરસ્મિન્ લોકે શોચતિ શોકભાગ્ભવતિ । ઉક્ત ચાન્યત્રાપિ—

इह शोचति प्रेत्य शोचति, पापकारी उभयत्र शोचति ।

पाप मया कृतमिति शोचति, भूयः शोचति दुर्गतिं गतः ॥ इति ।

અય મારઃ—દુર્લભમિદ માનુષ જન્મ સમાસાધ યો નૈરન્તર્યેળ ન ધર્મમા ચરતિ, સ મૃત્યુ મુખે નિપતિતઃ સન્ નિતરાં સિદ્ધતે, મૃત્યા ચ નારકાદિયોર્નિ પ્રાપ્તો દશવિધા સદ્વાસાતાવેદનયા દુઃખિતઃ સન્—‘મયા કય ન તદૈવ પુણ્ય કૃતમ્’ इत्येव मनुशोचन् खिद्यते । अवस्थारित्रगृहाण । अनेनेन नि त्रेयससिद्धिर्भविष्यतीति ॥૨૧॥

मुखोपनीतः) मृत्यु के मुख में जब पहुँचता है तब (अम्मिलोए सोयई-अस्मिन् लोके शोचति) इस लोक में तो शोक करता ही है परन्तु (परस्मि-लोए-परस्मिन् लोके अपि) जब परलोक में भोजा जाता है तब भी (धम्म अकाऊण-धर्म अकृत्वा) मैंने धर्म नहीं किया है ऐसा विचार करके रातदिन वहा दुःखी होता रहता है । अन्यत्र भी इसी बात की पुष्टि की गई है—

“इह शोचति प्रेत्य शोचति, पापकारी उभयत्र शोचति ।

पाप मया कृतमिति शोचति, भूयः शोचति दुर्गतिं गतः ॥

તાત્પર્યે इसકા યહ હૈ કિ દુર્લભ હસ મનુષ્ય ભવ કો પ્રાપ્ત કરકે બી, જો નિરન્તર ધર્મકા આચરણ નહી કરતા હૈ, વહ જન્મ મૃત્યુ કે મુખ મે પતિત હા જાતા હૈ તવ અત્યત્ત સેદ્ધિન હોતા હૈ ઓર મરકર નૈરયિક આદિ કી યોનિ મે પ્રાપ્ત હોકર દશ પ્રકાર કી અસહ્ય અસાતાજન્ય ક્ષેત્રવેદના કો ભોગતા હુઆ દુઃખિત હોતા રહતા હૈ । વિચારતા હૈ કિ હાય, મેંને ઉસ

નોતો—મૃત્યુમુખોપનીત મૃત્યુના મુખમા જ્યારે પહોચે છે ત્યારે અમ્મિલોપ સોયઈ-અસ્મિન્લોકે શોચતિ આ લોકમા તેા શોક કરે છે પરંતુ પરસ્મિલોપ-પરસ્મિન્ લોકે અપિ જ્યારે પરલોકમાં તે જાય છે ત્યારે પણ ધમ્મ અકાઊણા-ધર્મ અકૃત્વા મે, કાઈ ધર્મ કરેલ નથી એવા વિચારમા રાત અને દિવસ ત્યા તે દુ ખી રહ્યા કરે છે અન્યત્ર પણ આ વાતને પુષ્ટી આપાયેલ છે,

“इह शोचति प्रेत्य शोचति, पापकारी उभयत्र शोचति ।

पाप मयाकृतमिति शोचति, भूयः शोचति दुर्गतिं गतः ॥ ”

તાત્પર્યે એતુ એ છે કે, દુર્લભ એવા આ મનુષ્યભવને પ્રાપ્ત કરીને પણ જે નિરન્તર ધર્મનું આચરણ નથી કરતો તે જ્યારે મૃત્યુના મુખમા પડે છે ત્યારે અત્યત્ત દુ ખી અનુભવે છે અને મરીને નરક આદિની યોનિને પ્રાપ્ત કરી ને દશ પ્રકારની અસહ્ય અસાતા જન્ય ક્ષેત્રવેદના ભોગવતા ભોગવતા દુ ખીત થતો રહેછે ત્યારે તે વિચારતો હોય છે કે હાય મે એ સમય કે જ્યારે હું

મૃત્યુમુખે પતિતં પરમ ચ દુઃસ્વામિહત જીવ સ્વજનાદયો ન ગાતુ સમર્થા इति  
સ દ્રષ્ટાન્તમશરણમાવનામાહ—

મૂલપ્ર—

जहे है सीहो व मिय गहाय, मंचू णर णेइं हु अंतकाले ।  
णं तस्स मौया व पियो व भाया, कालंमि तंम संहरा भवति ॥२२॥

છાયા—યવેહ સિંહો વા મૃગ ગૃહીત્વા, મૃત્યુનર નયતિ હુ અન્તકાલે ।

न तस्य माता वा पिता वा भ्राता, काले तस्मिन्नश इरा भवन्ति ॥२२॥

ટીકા—‘જહે હ’ ઇત્યાદિ—

यया इहलोके सिंहो मृग गृहीत्वाऽन्त नयतीति शेषः, तथा मृत्युरन्तकाले=

સમય જવ કિ મનુષ્ય પર્યાય મેં યા, તવ ધર્મ ર્યોં નહીં ક્રિયા । इस लिये  
हे चक्रवर्ती मैं आप से कहता हू कि पीछे पश्चात्ताप करने का अवसर न  
आवे इसलिये आप चारित्र धर्मको धारण करो । इसीसे आपको मुक्तिकी  
प्राप्ति होगी ॥ २१ ॥

यह जीव जिस समय मृत्युके मुख में गड जाता है तथा परलोक में  
जब दुःखी होता है तब इसकी रक्षा करने वाला वहां कोई भी स्वजन  
समर्थ नहीं होता है—यह बात मुनिराज द्रष्टान्त देकर समझाते हैं—

‘जहेह’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ (जहा-यया) जैसे (इह) इस ससार में (सीहो-सिंहः)  
सिंह (मिय गहाय णेइ-मृग गृहीत्वा नयति) मृगको पकडकर ले जाता  
है—और उसको मार डालता है—वहा उसकी रक्षा करनेवाला कोई नहीं  
होता है उसी तरह (अतकाले-अन्तकाले) मृत्युके अवसर में (मंचू-

મનુષ્ય પર્યાયમા હતો ત્યા ધર્મ કેમ ન થયો આ માટે હે ચક્રવર્તી ! હું  
આપને કહુ છું કે, પછીથી પશ્ચાત્તાપ કરવાનો અવસર ન આવે આ માટે આપ  
ચારિત્ર ધર્મને ધારણ કરો એનાથી આપને મુક્તિની પ્રાપ્તિ થશે ॥૨૧॥

આ જીવ બ્યારે મૃત્યુના મુખમા ગડપાય છે તથા પરલોકમા બ્યારે  
હુ ખી થાય છે ત્યારે એની રક્ષા કરનાર ત્યા કોઈ પણ સ્વજન સમર્થ બની  
શકતો નથી આ વાત મુનિરાજ દ્રષ્ટાન્ત દધને સમજાવે છે

“જહેહ”-ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જહા-યયા જેમ ઇહ આ સસારમા સીહો-સિંહ સિંહ મિય  
ગહાય ણેઇ-મૃગ ગૃહીત્વા નયતિ મૃગલાને પકડીને લઈ બાથ છે અને મારી નાખે  
છે ત્યારે ત્યા તેની રક્ષા કરનાર કોઈ હોતું નથી એજ રીતે અતકાલે-અન્તકાલે

શોકભાગ્ભવતિ । તથા ધર્મ=શુભાનુષ્ઠાનમ્, અકૃત્યા પરસ્મિન્ લોકે શોચતિ શોકભાગ્ભવતિ । ઉક્ત ચાન્યત્રાપિ—

इह शोचति प्रेत्य शोचति, पापकारी उभयत्र शोचति ।

पाप मया कृतमिति शोचति, भूयः शोचति दुर्गतिं गतः ॥ इति ।

અય મારા—દુર્લભમિદ માનુષ જન્મ સમાસાદ્ય યો નૈરન્તર્યેણ ન ધર્મમા ચરતિ, સ મૃત્યુ મુખે નિપતિતઃ સન્ નિતરાં સિદ્યતે, મૃત્યા ચ નારકાદિયોર્નિ પ્રાપ્તો દશવિધા સઘાસાતાવેદનયા દુઃખિતઃ સન્—‘મયા કથ ન તદૈવ પુણ્ય કૃતમ્’ इत्येव मनुशोचन् खिद्यते । अवधारितगृहाण । अनेनैव नि त्रेयससिद्धिर्भविष्यतीति ॥૨૧॥

मुखोपनीतः) मृत्यु के मुख में जब पहुँचता है तब (अस्मिलोए सोयई-अस्मिन् लोके शोचति) इस लोक में तो शोक करता ही है परन्तु (परस्मिलोए-परस्मिन् लोके अपि) जब परलोक में भी जाता है तब भी (धम्म अकाऊणा-धर्म अकृत्वा) मैंने धर्म नहीं किया है ऐसा विचार करके रातदिन वहा दु खी होता रहता है । अन्यत्र भी इसी बात की पुष्टि की गई है—

“इह शोचति प्रेत्य शोचति, पापकारी उभयत्र शोचति ।

पाप मया कृतमिति शोचति, भूयः शोचति दुर्गतिं गतः ॥

તાત્પર્ય इसका यह है कि दुर्लभ इस मनुष्य भव को प्राप्त करके भी, जो निरन्तर धर्मका आचरण नहीं करता है, वह जब मृत्यु के मुख में पतित हो जाता है तब अत्यंत खेदखिन्न होता है और मरकर नैरयिक आदि की योनि में प्राप्त होकर दश प्रकार की असह्य असाताजन्य क्षेत्रवेदना को भोगता हुआ दुःखित होता रहता है । विचारता है कि हाय मैंने उस

નીતો-મૃત્યુમુખોપનીત મૃત્યુના શુભમા જ્યારે પહોંચે છે ત્યારે અસ્મિલોએ સોયઈ-અસ્મિન્લોકે શોચતિ આ લોકમા તો શોક કરે છે પરંતુ પરસ્મિલોએ-પરસ્મિન્ લોકે અપિ જ્યારે પરલોકમાં તે જાય છે ત્યારે પણ ધમ્મ અકાઝના-ધર્મ અકૃત્વા મે કાઈ ધર્મ કરેલ નથી એવા વિચારમા રાત અને દિવસ ત્યા તે હુ ખી રહ્યા કરે છે અન્યત્ર પણ આ વાતને પુષ્ટી આપાયેલ છે,

“इह शोचति प्रेत्य शोचति, पापकारी उभयत्र शोचति ।

पाप मयाकृतमिति शोचति, भूयः शोचति दुर्गतिं गतः ॥ ”

તાત્પર્ય એનુ એ છે કે, દુર્લભ એવા આ મનુષ્યભવને પ્રાપ્ત કરીને પણ જે નિરતર ધર્મનું આચરણ નથી કરતો તે જ્યારે મૃત્યુના શુભમા પડે છે ત્યારે અત્યંત દુઃખ અનુભવે છે અને મરીને નરક આદિની યોનિને પ્રાપ્ત કરી ને દશ પ્રકારની અસહ્ય અસાતા જન્ય ક્ષેત્રવેદના ભોગવતા ભોગવતા હુ ખીત થતો રહેછે ત્યારે તે વિચારતો હોય છે કે હાય મે એ સમય કે જ્યારે હું

વિષ્ટુ તાવજ્જીવનરક્ષણમ્, દુઃખમપિ વિભજ્ય તત્કૃત્વં સ્વજના ન શક્તા ભવન્તીત્યાહ-  
મૂલમ્—

નં તસ્સે દુઃખ વિભંયાતિ નાઈઓ, નં મિત્તવર્ગા નં સુયા નં વાધંવા ।  
ઈંકો સંય પંચણુ હોઈદુઃખલં, કત્તારંમેવ” અણુજાંઈ કંમ્મં ॥૨૩॥

છાયા—ન તસ્ય દુઃખ વિભજન્તિ જ્ઞાતયો, ન મિત્રવર્ગા, ન સુતા ન વાન્ધવાઃ ।

एकः स्वय प्रत्यनुभवति दुःख, कर्तारमेवानुयाति कर्म ॥ २३ ॥

ટીકા—‘ ન તસ્સ ’ ઇત્યાદિ ।

તસ્ય=ત્રિયમાણસ્ય તત્કાલ પ્રાપ્ત દુઃખ=શારીર માનસ ચ ક્લેશ જ્ઞાતયઃ=  
સ્વજના ન વિભજન્તિ, મિત્રવર્ગા ન વિભજન્તિ, સુતા ન વિભજન્તિ, તથા વાન્ધવાઃ  
=ભ્રાતરો ન વિભજન્તિ । કિન્તુ ઇકોઽસહાયઃ સન્ પાપકર્મકારકો જીવો દુઃખ=

जीवनकी रक्षा करना तो दूर रहा—दुःख भी वाटने में अथवा उसको  
कम करने में भी स्वजन समर्थ नहीं हैं—यह बात मुनिराज इस गाथा  
द्वारा समझाते हैं—‘ न तस्स ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ (तस्स-तस्य) त्रियमाण व्यक्तिके तत्काल प्राप्त (दुःख-  
दुःखम्) दुःखको-शारीरिक एव मानसिक क्लेशको (नाइओ न विभयन्ति-  
ज्ञातयः न विभजन्ति) न अपनेजन विभक्त करते हैं (न मित्तवर्गा न सुया  
न वाधवा-न मित्रवर्गाः न सुताः न वान्धवाः) न मित्रवर्ग न सतान  
और न वधुजन विभक्त करते हैं किन्तु (इको सय दुःख पंचणु होइ-  
एकः स्वय दुःख प्रत्यनुभवति) अकेला वही एक जीव-पापकर्म करने-  
वाला प्राणी ही-स्वय दुःखको-कर्म विपाक जनित क्लेशको-भोगता है ।

જીવનની રક્ષા કરવી તો દૂર રહી-હું અને વહેંચવાનું કે એને કમી  
કરવાનું સ્વજનોમા પણ સામર્થ્ય નથી આ વાત મુનિરાજ આ ગાથા દ્વારા  
સમજાવે છે—“ ન તસ્સ ”-ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—તસ્ય-તસ્ય ત્રિયમાણ વ્યક્તિને તત્કાળ પ્રાપ્ત થયેલ દુઃખ-  
દુઃખમ્ હું અને શારીરિક અને માનસિક ક્લેશને નાઈઓ ન વિભયન્તિ-જ્ઞાતયઃ  
ન વિભજન્તિ પોતાના અગત ગણાતા એવા કુટુંબીજનો પણ દૂર ડરી શક  
વામા સમર્થ બનતા નથી ન મિત્તવર્ગા ન સુયા ન વાધવા-ન મિત્રવર્ગા ન  
સુતા ન વાન્ધવા ન મિત્રવર્ગ ન સત્તાન અને ન તો વધુજન એણે ડરી  
શકે છે ઇકો સય દુઃખ પંચણુ હોઈ-એક સ્વય દુઃખ પ્રત્યાનુભવતિ હું અને તે  
એકલો જ જીવ પાપકર્મ કરવાવાળો પ્રાણી સ્વય કર્મના વિપાક બનક કહે

આયુષઃ ક્ષયાવસરે દુઃનિથ્યેન નર નયતિ=અપહરતિ । યા શબ્દઃ પૂરણે । તસ્મિન્કાલે માતા વા પિતા વા ભ્રાતા યા તસ્ય ત્રિયમાણસ્ય અંશહરાઃ અંશસ્ય-દુઃશસ્ય હરાઃ નિગારકા ન ભવન્તિ । માતા યા પિતા યા ભ્રાતા વા તસ્ય ત્રિયમાણસ્ય મૃત્યુભયાદ્ રક્ષિતું સમર્થા ન ભવન્તિ । ઉક્તચ્ચ—

ન સતિ પુત્તા તાણાણ, ન પિયા નાધિ યથા ।

અતગે ણાહિ પન્નસ્સ, નત્થિ ણા ઇસુ તાણયા ॥ ૧ ॥

છાયા—ન સન્તિ પુત્રાસ્તાણાય ન પિતા નાપિ વાન્નયાઃ ।

અન્તકેનાધિમાસસ્ય, નાસ્તિ જ્ઞાતિષુ ત્રાણતા ॥ ૧ ॥ ઇતિ ।

સમાયાતે મૃત્યૌ ન કોઽપિ રક્ષિતુ સમર્થાઃ, ઇતિ ભાવઃ ॥ ૨૨ ॥

મૃત્યુઃ ) કાલ ( ણર-નરમ્ ) ઉસ પુરુષકો ( ણેહ-નયતિ ) પરલોક મેં લે જાતા હૈ । ( તમ્મ કાલમ્મિ-તસ્મિન્ કાલે ) ઉસ સમય ( માયા વ પિયા વ ભાયા-માતા વા પિતા વા ભ્રાતા વા ) માતા પિતા વગેરે ભાઈ ( તસ્સ-તસ્ય ) ઉસ ત્રિયમાણ જીવકે ( અસહરા ભવતિ-અશહરાઃ ન ભવન્તિ ) દુઃસહકો દૂર કરનેવાલે નહીં હોતે હૈ—મૃત્યુભયસે રક્ષિત કરનેમે સમર્થ નહીં હોતે હૈ । કહાં મી હૈ—

“ ન સંતિ પુત્તા તાણાણ ન પિયા ન વિ વધવાઃ ।

( મૃત્યુના ગૃહીતસ્ય )

અતગેણાહિ પન્નસ્સ નત્થિ ણાહિસુ તાણયા ॥ ”

તાત્પર્ય કહને કા કેવલ યહી હૈ કિ મૃત્યુકે આને પર હસ જીવકા રક્ષક કોઈ મી નહીં હૈ ।

“ સુર અસુર સ્વગાધિપ જેતે, મૃગ જ્યો હરિ, કાલ જલેતે ।

મણિ મત્ર તત્ર વહુ હોઈ મરતે જો ન બચાવે કોઈ ॥ ” ॥ ૨૨ ॥

મૃત્યુના અવસરમા મચ્ચુ-મૃત્યુ કાળ ણર-નરમ્ આ લવને ણેહ-નયતિ પરલોકમા લઈ જાય છે તમ્મ કાલમ્મિ-તસ્મિન્ કાલે એ વખતે માયા વ પિયા વ ભાયા વ-માતા વા પિતા વા ભ્રાતા વા માતા, પિતા અને ભાઈ આમાથી કોઈપણ તસ્સ-તસ્ય એ મરનારના અસહરા ભવતિ-અશહરા ભવન્તિ દુ અને દૂર કરનાર બની શકતા નથી મૃત્યુના લયથી રક્ષા કરવામા કોઈ સમર્થ બની શકતા નથી કહ્યું પણ છે —

“ ન સતિ પુત્તા તાણાણ, ન પિયા ન વિ વધવાઃ ।

( મૃત્યુના ગૃહીતસ્ય ) અતે ગેણાહિ પન્નસ્સ નત્થિ ણાહિસુ તાણયા ” ॥

તાત્પર્ય કહેવાનું ફક્ત એટલું જ છે કે, મૃત્યુના આવવાથી આ લવને રક્ષણ આપનાર કોઈ પણ નથી

“ સુર અસુર સ્વગાધિપ જે તે, મૃગ જ્યો હરિ, કાલ જલેતે

મણિ મત્ર તત્ર વહુ હોઈ, મરતે જો ન બચાવે કોઈ ॥ ૨૨ ॥



ગેહ=ધવલગૃહાદિકં, ધનધાન્ય, તત્ર-ધન=સુવર્ણરજતાદિક, ધાન્ય=શાલિગોધૂમા-  
દિક ચ સર્વં ત્યક્ત્વા ખવશઃ = પરાધીનઃ સ્વકર્મદ્વિતીયઃ=સ્વકૃતસુકૃતદુષ્કૃત  
કર્મસહાયઃ સ્વકર્માનુસારેણ સુંદર=શોભન દેવસમ્પન્ધિક પાપકમ્=અશોભનમ્  
નારકાદિસમ્પન્ધિક વા પર ભવ=જન્માન્તર પ્રયાતિ=ગચ્છતિ પ્રાપ્નોતીત્યર્થઃ॥૨૪॥

તથા ચ—

મૂલમ્—

‘તં ઈક્ષંકં તુંચ્છસરીરં સે, ચિર્દિગંયં દહિયં’ ‘ઉં પાંવગેણં ।  
ભજ્જો યે પુત્તા વિ’ યેનાંયઓ યં, દાંયા રંમણ અણુસંકેમતિ॥૨૫॥

અશરણ ભાવનાકા સ્વરૂપ કહતે હૈ—‘ચિચ્ચા’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ (દુપય-દ્વિપદમ્) ભાર્યા આદિકકો (ચતુષ્પય ચ-ચતુ-  
ષ્પદમ્) હસ્તી અશ્વ આદિકો (ક્ષેત્ર ગેહ ધનધન્ય સન્ન ચ ચિચ્ચા-ક્ષેત્ર  
ગેહ ધનધાન્ય સર્વં ત્યક્ત્વા) ક્ષેત્રકો, ઘરકો, સુવર્ણરજત આદિ ધનકો,  
શાલિગોધૂમ આદિ ધાન્યકો ઇત્યેવ સવકો ગ્રોહકર (અવસો-અવશઃ)  
પરાધીન વહ જીવ (સક્રમ વિવઓ-સ્વકર્મ દ્વિતીયઃ) અપને દ્વારા કૃત  
શુભ અશુભ કર્મકે અનુસાર (સુદર-સુન્દરમ્) દેવ સબધી તથા (પાવગ વા  
પાપક વા) નારકાદિ સબધી (પરભવ પયાઈ-પરભવ પ્રયાતિ) પરભવકો  
પ્રાપ્ત કરતા હૈ ।

ભાવાર્થ—અપને દ્વારા ઉપાર્જિત યા વઢાયે હુવે સમસ્ત સાંસારિક  
વસ્તુઓં કા પરિત્યાગ કર યહ શુભાશુભ કર્મકે અનુસાર અચ્છી વ બુરી  
ગતિકો પ્રાપ્ત કરતા હૈ । સાય મે યદિ કુઝ જાતા હૈ તો વહ ઉસકા શુભ  
ઔર અશુભ કર્તવ્ય હી જાતા હૈ ॥ ૨૪ ॥

આશરણ ભાવનાનુ સ્વરૂપ કહીને હવે એવત્વ ભાવનાનુ સ્વરૂપ કહે છે—  
“ચિચ્ચા”—ઈત્યાદિ ।

• અન્વયાર્થ—દુપય-દ્વિપદ સ્ત્રી આદિકને ચતુષ્પય ચ-ચતુષ્પદમ્ હાથી, ઘોડા  
આદિને ચેત્ત ગેહ ધનધન્ય ચ સન્ન ચિચ્ચા-ક્ષેત્ર ગેહ ધનધાન્ય સર્વં ત્યક્ત્વા  
ક્ષેત્રને, ઘરને, સુવર્ણ રજત આદિ ધનને, ડાગર ઘઉં આદિ ધાન્યને આ સધ-  
જાને છેડીને અવસો-અવશ પર આધિન આ છવ સક્રમ વિવઓ-સ્વકર્મ દ્વિતીય  
પોતાનાથી કરાયેલા શુભ અશુભ કર્મ અનુસાર સુદર-સુન્દરમ્ દેવ સબધી તથા  
પાવગ વા-પાપક વા નરકાદિ સબધી પરભવને પ્રાપ્ત કરે છે

ભાવાર્થ—પોતે ઉપાજીત કરેલ અને વધારેલ સઘળી સસારીક વસ્તુઓના  
પરિત્યાગ કરી, શુભાશુભ કર્મ અનુસાર સારી અથવા ખરાબ ગતીને પ્રાપ્ત કરે છે  
તેની સાથે જનાર એ કોઈ હોય તો તે તેના શુભ અને અશુભ કર્મોજ છે ॥૨૪॥

કર્મવિપાકજનિત કલેશ સ્વયમ્=આત્મનેત્ર પ્રત્યનુભવતિ । યત કર્મકર્તારમેવ  
અનુયાતિ=અનુગચ્છતિ ॥ ૨૩ ॥

સ્થિતશરણભાવનામુક્ત્યા સમ્પત્યેકત્વમાત્રનામાહ—

મૂલમ્—

ચિંચ્ચા દુપયં ચ ચતુપ્પય ચે, ચેત્તં મેહ ધણં—ધન્ન ચે સર્વં ।  
સકમ્મે વિઙ્ગો અવંસો પંયાઈ, પેર મેંવ સુદેર પોવગ વો ॥ ૨૪ ॥

છાયા—ત્યક્ત્વા દ્વિપદ ચ ચતુષ્પદ ચ, દોષ મેહ ધનધાન્ય ચ સર્વમ્ ।

સ્વર્ગ દ્વિતીયોડ્ગ્રહઃ પ્રયાતિ, પર મત્ર સુન્દર પાપક વા ॥ ૨૪ ॥

ટીકા—‘ચિચ્ચા’ ઇત્યાદિ—

દ્વિપદ=માર્યાદિક ચ ચતુષ્પદ હસ્ત્યશ્વાદિક, ચ ક્ષેત્રમ્ = શ્વ ક્ષેત્રાદિક,

કયોં કિ (કમ્મ-કર્મ) કર્મ (કર્તારમેવ અણુજાઈ-કર્તારમેવાનુગચ્છતિ)  
કર્તાકે સાથ હી જાતા હૈ, એસા નિયમ હૈ ।

ભાવાર્થ—જીવકે શુભાશુભ ભાવોં દ્વારા ઉપાર્જિત કર્મ જયતક જીવ  
સસાર મેં રહતા હૈ તવતક વહી उनके फलका भोक्ता होता है । उसे  
भोगने वाला उस जीवके अतिरिक्त न बंधुजन होते हैं । न माता होती  
है और न पिता होता है, यह एक अटल सिद्धान्त है । कर्मससारी जीवों  
के साथ २ ही जाता है । वह जैसा क्रिया जाता है वैसा ही उदयकाल में  
उसका फल भोगना पड़ता है । इस प्रकारके सुनिराजका यह उपदेश  
अशरण भावनाका सूचक है । कहा भी है—

“શુભ અશુભ કરમફલ જેતે, ભોગે જિય એકહિ તેતે ।

સુત દારા હોય ન સીરી સવ સ્વાચકે હૈં વે મીરી ॥” ॥ ૨૩ ॥

શને લોગવે છે કેમ કે, કમ્મ-કર્મ કર્મ કર્તારમેવ અણુજાઈ-કર્તારમેવાનુગચ્છતિ  
કર્તાની સાથે જ નય છે એવો નિયમ છે

ભાવાર્થ—જીવના શુભાશુભ ભાવો દ્વારા ઉપાર્જિત કર્મ ન્યા સુધી જીવ  
સસારમા રહે છે ત્યા સુધી તે તેને લોગવનાર બને છે તેને લોગવવામા તેના  
બધુજન વગેરે કોઈ સહાયક બની શકતા નથી ન માતા હોય છે, ન પિતા  
હોય છે, આ એક અટલ સિદ્ધાંત છે કર્મ સસારી જીવોની સાથે જ નય  
છે તે જેવું કર્મ કરે છે તેવું તેણે કર્મના ઉદય કાળમા લોગવવું પડે છે  
આ પ્રમાણે સુનિરાજનો આ ઉપદેશ અશરણ ભાવનાનું સૂચક છે કહી પશુ છે—

“શુભ અશુભ કરમ ફલ જે તે, ભોગે જીય એક હિ તે તે ।

સુત દારા હોય ન સીરી, સવ સ્વાચકે હૈં વે મીરી ॥ ૨૩ ॥”

કિન્ન—

મૂલ્મ—

ઉવણિજ્જઈ જીવિયમ્પમાયં, વૈન્નં જૈરા હરઈ ણરસ્સ રાયં ।  
પંચાલરાયા । વયંણં સુણાહિ, મ્મા કૌસિ કમ્મૈઈ મહૌલયાઈ ॥૨૬॥

છાયા—ઉપનીયતે જીવિતમપ્રમાદ, વર્ણં જરા હરતિ નરસ્ય રાજન્ ! ।

પંચાલરાજ ! રચન શૃણુષ્વ, મા કાર્પીઃ કર્માણિ મહાલયાનિ ॥ ૨૬ ॥

ટીકા—‘ઉવણિજ્જઈ’ इत्यादि ।

હે રાજન્ ! કર્મભિરિદ માનુષ જીવિતમ્ અપ્રમાદ=પ્રમાદરહિત યથા સ્વાત્થ્યા પ્રમાદરાહિત્યેન=સમય સમયમરણરૂપેણાઽઽગ્રીચિમરણેન મૃત્યોરન્તિકે ઉપનીયતે=પ્રાપ્યતે । જીવિતાનસ્થાયામપિ જરા=વૃદ્ધતા નરસ્ય વર્ણં = શરીરલાવણ્યં હરતિ=વિનાશયતિ । અતો હે પંચાલરાજ ! મમ હિતકર રચન શૃણુષ્વ । કિં તચ્છ્રોતવ્યં  
યહ યાત હૈ કિં ઉસકે શરીર પર યદિ કોઈ આભૂષણ વગેરહ હોતા હૈ તો  
યહ મો ઉતાર કર રહ્ય લેતે હૈ । તથા અન્ય કિસી જનકા સહારા લેકર  
ઉસકો યાદ કરના મો મૂલ જાતે હૈ ॥ ૨૫ ॥

ફિર મી—‘ઉવણિજ્જઈ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ ( રાયં-રાજન્ ) હે રાજન્ । ( જીવિયમ્-જીવિતમ્ ) યહ  
મનુષ્યજીવન ( અપ્પમાય અપ્રમાદમ્ ) વિના કિસી આનાકાનીરૂપ પ્રમાદકે  
સમય ૨ મરણરૂપ અગ્રીચિમરણ ( ક્ષણક્ષણમે આયુષ્ય કા કમ્ હોના ) દ્વારા  
( ઉવણિજ્જઈ-ઉપનીયતે ) મૃત્યુકે સમ્મુખ લે જાયા જાતા હૈ । તથા જીવિત  
અવસ્થામે મી ( જરા-જરા ) વૃદ્ધાવસ્થા ( ણરસ્સ વન્ન હરઈ-નરસ્ય વર્ણં હરતિ ) ઇસ  
મનુષ્યકે શારીરિક લાવણ્યકો નાશ કરતી રહતી હૈ । ઇસલિયે ( પંચાલ-  
રાયા-પંચાલરાજ ) હે પંચાલ દેશકે રાજા ! મેરે ( વયણ-વચનમ્ ) હિતકર

રાખીને બાળી નાખે છે આનાથી વધારે આશ્ચર્યની તો એ વાત છે કે, તેના શરીર  
ઉપર બે કાઈ આભૂષણ વગેરે હોય તો તેને ઉતારીને રાખી દે છે અને પછીથી  
બીજા કોઈ આપ્તજનને આશ્રય લઈને પછીથી તેને બૂલી પણ બાય છે ॥૨૫॥

ફરી પણ—“ઉવણિજ્જઈ”—इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—રાય-રાજન્ હે રાજન્ ! જીવિયા-જીવિતમ્ આ મનુષ્ય જીવન  
અપ્પમાય-અપ્રમાદમ્ કોઈ પ્રગરની આનાકાની વગર પ્રમાદના સમય સમયે મરણરૂપ  
અવીચિમરણ દ્વારા ઉવણિજ્જઈ-ઉપનીયતે મૃત્યુની પાસે લઈ જવામા આવે છે  
જીવિત અવસ્થામા પણ જરા વૃદ્ધાવસ્થા ણરસ્સ વન્ન હરઈ-નરસ્ય વર્ણં હરતિ મનુ  
ષ્યના શારીરિક લાવણ્યનો નાશ કરે છે આ માટે પંચાલરાયા-પંચાલરાજ હે

છાયા—તદેક તુચ્છ શરીરક તસ્ય, ચિતિગત દગ્ધ્વા તુ પાવકેન ।

ભાર્યા ચ પુત્રા અપિ ચ જ્ઞાતયશ્ચ, દાતારમન્યમનુસક્રામન્તિ ॥ ૨૬ ॥

ટીકા—‘ત દ્વક્રુ’ इत्यादि ।

ભાર્યા ચ પુત્રા અપિ ચ તથા જ્ઞાતયશ્ચાપિ તસ્ય=મૃતપુરુષસ્ય તત્=વસ્તુરા તેષા-  
મતિનિહમમાસીતત્-एकक=एककनि तुच्छ शरीरकम्=जीरितापगमनेन निस्सार  
शरीर चितिगत=चितास्थ कृत्वा, तु=पुनः पावकेन=अग्निना दग्ध्वा कतिचिद् दिव  
सायधि तत्कृते रुदित्वा पुनरन्य दातार=एवसाभिलापपूरकमन्य जनमुपसक्रामन्ति=  
आश्रयन्ति । न तु कदाचित्तद्विषये वार्तामपि कुर्वन्ति ॥ २५ ॥

और भी कहते हैं—‘त द्वकृ’ इत्यादि ।

અન્યવાર્થ—જો પહિલે અતિશય મિય વા (તસ્સ-તસ્ય) મૃતક કે ઉસ  
(इकक-एककम्) અકેલે ( तुच्छ शरीरम्-तुच्छ शरीरकम्) નિર્જીવ શરી  
રકો (चिद्गय-चितिगतम्) ચિતામે રણકર ઇવ (पावकेन दहिय-पावकेन  
दग्ध्वा) ફિર અગ્નિ સે જલાકર (भज्जाय पुत्ता वि य णायओ य-  
भार्या च पुत्रोऽपि च ज्ञातयश्च) ભાર્યા, પુત્ર ઇવ સ્વજન (अण्ण दायारम्  
अणुसकमन्ति-अन्य दातार अनुसक्रामन्ति) અપને કામ આનેવાલે  
અન્યજનકા સહારા લે લેતે હે ।

ભાવાર્થ—ઇસ ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર સસારકી દશાકા યહ રોમાશ્ચકારી  
વર્ણન કર રહે હે—વે કહતે હે કિ યહ કિતની સ્વાર્થભરી વાત હે જો ઇસ  
જીવકે શરીરસે પ્રાણ પચેરુઓકે ઉઢતે હી ઉસકે સગે સબધી જન જો  
ઉસ વ્યક્તિકે ક્ષણભરકે વિરહકો મી નહી સહ સકતે હે તથા જિસકે  
શરીરકી હર તરહસે સાર સમાલ રખતે હે ઉસી શરીરકો અપને હી  
હાથોસે ચિતામે રણકર દગ્ધ કર દેતે હે । ઇસસે અધિક અચરજકી તો

વધુમા કહે છે—“ત દ્વક્રુ”-इत्यादि

અન્યવાર્થ—જે પહેલા ખૂબ જ પ્રિય હોતો, તસ-તસ્ય તે, મરનારના

इकक-एककम् એકલા તુચ્છશરીરગમ-तुच्छ शरीरकम् નિર્જીવ શરીરને ચિદ્ગય-  
चितिगतम् ચિતામા રાખીને અને પાવકેણ દહિય-पावकेन दग्ध्वा યહી અગ્નિથી  
ખાળીને મજ્જા ય પુત્તાવિ ય ણાયઓય-भार्या च पुत्रोऽपि च ज्ञातयश्च સ્ત્રી પુત્ર અને  
સ્વજન अण्ण दायारम् અણુસકમન્તિ-अन्य दातारम् अनुसक्रामन्ति પોતાના કામમા  
આવી શકે તેવા ખીબ માણુસોનો આશ્રય લઈ લે છે

ભાવાર્થ—આ ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર સસારની દશાનું રોમાશ્ચકારી વર્ણન  
કરી રહ્યા છે તેઓ કહે છે કે, આ કેટલી સ્વાર્થ ભરી વાત છે કે, જે આ  
જીવના શરીરથી પ્રાણપ્રેરના ઉડતાજ તેના સગા સબધીજનો જેઓ તે  
વ્યક્તિના વિરહને ધરીભર પણ સહન કરી શકતા ન હતા તથા જેના શરીરની  
દરેક પ્રકારે સાર સલાખ રાખતા હતા તેના શરીરને પોતાના હાથથીજ ચિતામા

કિન્ન—

મૂલમ્—

उवणिज्जइ जीवियमप्पमायं, वन्न जरा हरइ णरस्स राय ।

पचालराया । वयंणं सुणाहि, मों कंसि कम्मोइ महौलयाइ ॥ २६ ॥

छाया—उपनीयते जीवितमप्रमाद, वर्ण जरा हरति नरस्य राजन् । ।

पञ्चालराज ! उचन शृणुष्व, मा कार्षीः कर्माणि महालयानि ॥ २६ ॥

ટીકા—‘उवणिज्जइ’ इत्यादि ।

हे राजन् ! कर्मभिरिदं मानुष जीवितम् अप्रमाद=प्रमादरहित यथा स्यात्तथा प्रमादराहित्येन=समय समयमरणरूपेणाऽऽवीचिमरणेन मृत्योरन्तिके उपनीयते=प्राप्यते । जीविताऽस्यायामपि जरा=वृद्धता नरस्य वर्ण =शरीरलावण्यं हरति=विनाशयति । अतो हे पञ्चालराज ! मम हितकर उचन शृणुष्व । किं तच्छ्रोतव्य

यह बात है कि उसके शरीर पर यदि कोई आभूषण वगैरह होता है तो वह भी उतार कर रख लेते हैं । तथा अन्य किसी जनका सहारा लेकर उसको याद करना भी भूल जाते हैं ॥ २५ ॥

फिर भी—‘उवणिज्जइ’ इत्यादि ।

अन्वયાર્થ ( રાય-રાજન્ ) હે રાજન્ । ( જીવિયમ્-જીવિતમ્ ) યહ મનુષ્યજીવન ( અપ્પમાય અપ્રમાદમ્ ) વિના કિસી આનાકાનીરૂપ પ્રમાદકે સમય ૨ મરણરૂપ અવીચિમરણ ( ક્ષણક્ષણમેં આયુષ્ય કા કમ હોના ) દ્વારા ( ઉવણિજ્જઇ-ઉપનીયતે ) મૃત્યુકે સમ્મુખ લે જાયા જાતા હૈ । તથા જીવિત અવસ્થામે મી (જરા-જરા) વૃદ્ધાવસ્થા (ણરસ્સ વન્ન હરઇ-નરસ્ય વર્ણ હરતિ) હિસ મનુષ્યકે શારીરિક લાવણ્યકો નાશ કરતી રહતી હૈ । હિસલિયે (પચાલ-રાયા-પચાલરાજ) હે પચાલ દેશકે રાજા ! મેરે (વચણ-વચનમ્) હિતકર

રાખીને બાળી નાખે છે આનાથી વધારે આશ્ચર્યનીતો એ વાત છે કે, તેના શરીર ઉપર ને કાંઈ આભૂષણ વગેરે હોય તો તેને ઉતારીને રાખી દે છે અને પછીથી ખીજા કોઈ આપ્તજનને આશ્રય લઈને પછીથી તેને ભૂલી પણ બાય છે ॥ ૨૫ ॥  
ફરી પણ—“उवणिज्जइ”—ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—રાય-રાજન્ હે રાજન્ ! જીવિયા-જીવિતમ્ આ મનુષ્ય જીવન અપ્રમાય-અપ્રમાદમ્ કોઈ પ્રકારની આનાકાની વગર પ્રમાદના સમય સમયે મરણરૂપ અવીચિમરણ દ્વારા ઉવણિજ્જઇ-ઉપનીયતે મૃત્યુની પાસે લઈ જવામા આવે છે જીવિત અવસ્થામા પણ જરા વૃદ્ધાવસ્થા ણરસ્સ વન્ન હરઇ-નરસ્ય વર્ણ હરતિ મનુષ્યના શારીરિક લાવણ્યનો નાશ કરે છે આ માટે પચાલરાયા-પચાલરાજ હે

वचनम् ? तदाह—‘मा कासी’ इत्यादि । हे चक्रवर्तिन् ! महालयानि कर्माणि  
=पञ्चेन्द्रियवधादीनि गुरुकर्माणि मा कार्षीः=मा कुरु ॥ २६ ॥

एव मुनेर्वचनमाकर्ण्य चक्रवर्ती प्राह—

मूलम्—

अहं पि” जौणामिजहे हं साहू, ज मे तुमं साहेसि वक्क मेयं ।  
भोगों ईमे सगकैरा हंवति, जे” दुजयां अज्जो । अम्होंरिसेहिं ॥ २७ ॥

छाया—अहमपि जानामि यथेह साधो, यन्मे त्व साधयसि वासयमेतद् ।

भोगा इमे सङ्गकरा भवन्ति, ये दुर्जया आर्य ! अस्मादृशैः ॥ २७ ॥

वचन (सुणाहि-शृणुष्व) सुनो-वे वचन ये हैं कि आप कमसे कम  
(महालयाह कम्माइ मा कासि-महालयानि कर्माणि माकार्षीः) पञ्चेन्द्रि-  
यवधादिक घुरे कर्मों को तो मत करो, जो कि नरकनिगोदादिमें पहु-  
चानेवाले होते हैं ।

भावार्थ—मनुष्यपर्यायका अन्त एकदम नहीं होता है । अवीचिम  
रण द्वारा समय २ पर आयुके अविभागी अशोंका क्षय होता रहता है ।  
इसीका नाम भावमरण है । एक तरफ यह भावमरण प्रति समय जीवन  
के अंत करनेमें जुटा हुआ है तो दूसरी ओर जरा इस शरीरके लावण्य  
को नाश करने में जुटी हुई है । अतः इसकी रक्षाका उपाय तो है  
ही नहीं । इस लिये इसको सार्थक बनानेका यदि कोई उपाय है तो वह  
एक यही है कि मनुष्य पर्याय पाकर जीवन में अशुभ कर्मोंका आव-  
रण न किया जाय । यही बात मुनिराजने चक्रवर्तीको समझाई है ॥ २६ ॥

पायाल देशना शब्द ! भारा वयण-वचनम् द्वितोर वचन सुणाहि-शृणुष्व साधये।  
ते आ वचन ओ छे के, आप ओछाभा ओछा महालाइ कम्माइ माकासि-  
महालयानि कर्माणि माकार्षि पञ्चेन्द्रिय वधादिकि गुइ ठभने तो न करै केभई,  
ते नरक निगोदादिकिमा पडोयाउनार डोय छे

लावार्थ—मनुष्य पर्यायनो अत ओउदम नथी थतो आयुना अवि  
लागी अशोनो समय समय उपर क्षय थतो रहै छै आयु नाम लाव भरषु  
छे ओक तरइ आ लाव भरषु प्रतिसमय लवननो अत करवाभा लागेल छे  
तो जील तरइ वृद्धावस्था शरीरना लावण्यनो नाश करवाभा लागी पडेल छे  
आधी ओनी रक्षनो उपाय तो छे न-नही आ भाटे ओने सार्थक बनाववानो  
ले केई उपाय डोय तो ते ओ छे के, मनुष्य लवनभा आवीने अशुभ कर्मोनु  
आवरषु करवाभा न आवे आ बात मुनिराजे चक्रवर्तीने समझवेल छे ॥ २६ ॥

ટીકા—‘ અહ પિ ’ ઇત્યાદિ ।

હે સાધો=હે મુને ! હ્ર=સાસારિક પદાર્થોનિત્યત્વવિષયે યદેતત્પૂર્વોક્ત વાક્ય  
યથા=યેન પ્રકારેણ ત્વ મે=મમ સાધયસિ=કથયસિ, તથૈવાહમપિ તત્સર્વ જાનામિ ।  
યદિ જાનાસિ તદા કથમાસક્તોઽસિ ? ઇતિ ચેન્ચિત્તુનિર્ઘૂયાદત આહ—‘ ભોગા  
હમે ’ ઇત્યાદિ—હમે=શબ્દાદયો ભોગાઃ સદ્ગુણાઃ=ધર્મક્રિયા પ્રતિબંધકા ભવન્તિ ।  
હે આર્ય ! યે ભોગા અસ્માદૈર્ગુરુકર્મભિર્દુર્જયાઃ જેતુમશક્યાઃ ભવન્તિ ।  
અતઃજહમેતત્પરિત્યાગેઽસમર્થોઽસ્મીતિ ॥ ૨૭ ॥

इस प्रकार मुनिराजके वचन सुनकर चक्रवर्ती कहते हैं—‘अहपि’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ ( साहू-साधो ) मुनिराज ! ( जहा इह तुम मे साधयसि-  
यथा इह त्व मे साधयसि ) जिस तरह आप सासारिक पदार्थों की अनित्य  
ताके विषय मे मुझे समझा रहे हैं उस तरह ( अहपि जाणामि-अहमपि  
जानामि ) मैं भी जानता हू कि ( इमे-इमे ) ये ( भोगा-भोगाः ) शब्दादिक  
भोग(सगकरा हवति-सद्गुण भवन्ति) धर्मक्रियाके प्रतिबन्धक हैं । परन्तु  
( अज्जो-आर्य ) हे आर्य ! ( ये भोगाः ) जो भोग होते हैं वे ( अम्हासि  
सेहि-दुच्चया-अस्माद्वैः दुर्जयाः ) हमारे जैसेसे दुर्जय हुआ करते हैं ,  
अतः मैं उनके छोड़नेमे असमर्थ हू ।

भावार्थ—चक्रवर्तीने इस गाथा द्वारा अपनी वास्तविक परिस्थिति  
मुनिराजके सामने स्पष्ट कर रख दी है, उससे यह ज्ञात हो जाता है कि  
वह जैसा कह रहा है कि मैं भी इन भोगोंको धर्मक्रियाके प्रतिबन्धक  
जान रहा हू-परन्तु चारित्र्यमोहनीयके उदयमे ये हमारे जैसे जीवों द्वारा

આ પ્રકારના મુનિરાજના વચન સાંભળીને ચક્રવર્તી કહે છે—

“ અહપિ ”—ઈત્યાદિ

અન્વયાર્થ—સાહૂ-સાધો મુનિજન ! જહાં હિ તુમ મે સાધયસિ-યથા હિ  
ત્વ મે સાધયસિ જેમ આપ સાસારિક પદાર્થોની અનિત્યતાના વિષયમા મને  
સમજાવી રહ્યા છો એજ રીતે અહપિ જાણામિ-અહમપિ જાનામિ હું પણ જાણુ છું  
કે, હમે-હમે આ શબ્દાદિક ભોગા-ભોગા ભોગ સગકર હવતિ-સદ્ગુણ ભવન્તિ  
ધર્મક્રિયામા અવરોધ કરનાર છે પરંતુ અજ્ઞા-આર્ય ! હે આર્ય ! ભોગા જે  
ભોગ હોય છે તે અમ્હાસિસેહિ દુચ્ચયા-અસ્માદ્વૈ દુસ્ત્રયા અમારા જેવાથી  
છોડાવા અશક્ય હોય છે આથી હું તેને છોડવામા અસમર્થ છું

ભાવાર્થ—ચક્રવર્તીએ આ ગાથા દ્વારા પોતાની વાસ્તવિક પરિસ્થિતિ  
મુનિરાજની સામે સ્પષ્ટ કરીને રાખી દીધી ચક્રવર્તી એવું કહી રહેલ છે કે,  
હું આ ભોગોને ધર્મ ક્રિયાના પ્રતિબંધક બહુ છું પરંતુ આરિત્ર મોહનીયના

ભોગપરિત્યાગાઽશક્યત્વે કારણમાહ—

મૂલ્ય—

હતિથળપુરમ્મિ ચિત્તો । દટ્ટુણે નરવહ મહિદ્દિય ।

કામંભોગેસુ ગિદ્ધેણ, નિયાણે મસુહ કેડ ॥ ૨૮ ॥

તેસ્સ મે અપ્પેડિક્કતસ્સ, ઈમ પેંયારિસ ફેલ ।

જાણમેાણે વિ<sup>૩</sup> જ<sup>૩</sup> ધમ્મ, કામંભોગેસુ મુચ્છિંઓ ॥ ૨૯ ॥

ઢાયા—હસ્તિનાપુરે ચિત્ર । દટ્ટા નરપતિ મહદ્વિક્રમ ।

કામભોગેષુ ગૃધ્રેન, નિદાનમશુભ કૃતમ્ ॥ ૨૮ ॥

તસ્ય મેઽપ્રતિક્રાન્તસ્ય, ઇદમેતાદૃશ ફલમ્ ।

જાનન્નપિ યદ્ધર્મ, કામભોગેષુ મૂર્ચ્છિતઃ ॥ ૨૯ ॥

ટીકા—‘હતિથળપુરમ્મિ’ इत्यादि ।

હે ચિત્ર=હે ચિત્રમુને ! જન્માન્તરીયસંસ્કારેણેદ સ્ત્રોતનમ્, હસ્તિનાપુરે મહદ્વિક્ર નરપતિ=સનત્કુમાર નામાન દટ્ટા, કામભોગેષુ ગૃધ્રેન=હોલુપેન મયા તદાનીમશુભમ્=અશુભાનિવન્નિ-નિદાન કૃતમ્ ॥ ૨૮ ॥ ‘તસ્સ મે’ इत्यादि ।

જિતના સર્વથા અશક્ય હૈ ॥ ૨૭ ॥

ભોગોંકા જિતના અશક્ય ક્યો હૈ इसका वह चक्रवर्ती कारण वतलाते हैं—‘हतिथण पुरमि’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ (ચિત્તા-ચિત્ર) હે ચિત્રમુને ! (હતિથળપુરમ્મિ મહિદ્વિય નરવહ દટ્ટુણ-હસ્તિનાપુરે મહદ્વિક્ર નરપતિ દટ્ટા) મૈને સમૂતમુનિકે ભવર્મે સનત્કુમાર ચક્રવર્તિકો મહાકુદ્ધિસ પત્ત દેવકર (કામભોગેસુ ગિદ્ધેણ કામભોગેષુ ગૃધ્રેન) કામભોગ મે ગૃધ્ર વનતે હુએ ઉસ સમય (અસુહ નિયાણમ્-અશુભ નિદાનમ્) અશુભ નિદાન (કેડ-કૃતમ્) કિયા-યદ્યપિ

ઉદયમા એ અમારા જેવા જીવો દ્વારા છોડાવા સર્વથા અશક્ય જ છે ॥ ૨૭ ॥

ભોગોના પરિત્યાગ અશક્ય કેમ છે એનું ચક્રવર્તી કારણ બતાવે છે—

“હતિથળ પુરમ્મિ”—इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—ચિત્તા-ચિત્ર છે ચિત્રમુનિ ! હતિથળ પુરમ્મિ મહિદ્વિય નરવહ દટ્ટુણ-હસ્તિનાપુરે મહદ્વિક્ર નરપતિ દટ્ટવા મે સમૂત મુનિના જીવમા સનત્કુમાર ચક્રવર્તીને મહારિક્કિસ પત્ત બેધને કામભોગેસુ ગિદ્ધેણ-કામભોગેષુ ગૃધ્રેન કામ ભોગમા ગૃધ્ર બનીને એ વખતે અસુહ નિયાણમ્-અશુભ નિદાનમ્ અશુભ નિદાન કેડ-કૃતમ્ કયું એ વખતે આપે મને એ પ્રભાણે કરવું તમારે માટે ઉચિત



તતો નિદાનાદપ્રતિ-ક્રાન્તસ્ય=ત્વત્કૃતનિરાણયાડ્યપ્રતિનિવૃત્તસ્ય તસ્ય=કૃતનિદાનસ્ય મે=મમેદમેતાદૃશ ફલમ્ભૂત્ । યત્=યસ્માત્કારણાદહ ધર્મ=શ્રુત ચારિત્રધર્મ જાનન્નપિ કામભોગેષુ મૂર્ચ્છિતોઽસ્મિ । ધર્મ જાનન્નપિ નિદાનપ્રભાવેણ ત કર્તુ ન શક્નોમીતિ ભાવઃ ॥ ૨૯ ॥

તમ આપને મુજે એસા કરના તુમકો ઉચિત નહીં હૈ ” ઇસ પ્રકાર સમજાયા બી થા પરન્તુ ( અપ્પહિકતસ્સ તસ્સ મે-અપ્રતિક્રાન્તસ્ય તસ્ય મે ) મૈને ઉસ નિદાન સે અપને આપકો પ્રતિનિવૃત્ત નહીં ક્રિયા થા । ( હમ પ્યારિસ ફલ-ઇદમ્ એતાદૃશમ્ ફલમ્ ) યહ ઉસકા મુજે એસા ફલ મિલા હૈ ( યત્ ) જો ( ધમ્મ જાણમાણે વિ-ધર્મમ્ જાનન્ અપિ ) શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મકો જાનતા હુઆ બી ( કામભોગેસુ મુચ્છિઓ-કામભોગેસુ મૂર્ચ્છિતઃ ) મૈ કામભોગો મૈ મૂર્ચ્છિત બના હુઆ હૈ ।

ભાવાર્થ—ચારિત્રમોહનીય કર્મની તીવ્રતા મુજ્જ મે કયોં હૈ ઇસકા બી-કારણ મુનિરાજસે ચક્રવર્તીને સ્પષ્ટ કહ દિયા । ઉસમે ઉસને કહા કિ મહારાજ । સમૂત્તરમુનિકે ભવમે સનત્કુમાર ચક્રવર્તી કો ઋદ્ધિસંપન્ન દેખકર મૈને “ ઇસી તરહસે ભોગોંકા ભોગનેવાલા મૈ બી હોઝ ” એસા જો નિદાનબધ ક્રિયા થા-ઓર જાપકે સમજાને વુઝાને પર બી મૈને ઉસકા પરિત્યાગ નહીં ક્રિયા યા । વહી કારણ હૈ કિ મૈ ધર્મકોં જાનતા હુઆ બી અભીતક વિષયોં મે મૃદ્ધ બના હુઆ હૈ ॥ ૨૮ ॥ ૨૯ ॥

નથી આ રીતે સમબળ્યુ પણ હતુ પરતુ અપ્પહિકતસ્સ તસ્સ મે-અપ્રતિક્રાન્તસ્ય તસ્ય મે એ નિદાનથી હુ મને પોતાને રોકી શક્યો ન હતો આ હમ પ્યારિસ ફલ-ઇદમ્ એતાદૃશમ્ ફલમ્ આ એતુ મને ક્ષણ મળેવ છે ધમ્મ જાણમાણે વિ-ધર્મમ્ જાનન્ અપિ શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મને બળુતા છતા પણ કામભોગસુ મુચ્છિઓ-કામભોગેસુ મૂર્ચ્છિત હુ કામ ભોગોમા મૂર્ચ્છિત બનેલ છુ

ભાવાર્થ—ચારિત્રમોહનીય કર્મની તીવ્રતા મારામા કેમ છે, એતુ પણ કારણ મુનિરાજને ચક્રવર્તીએ સ્પષ્ટ રૂપમા કહી દીધુ એમા તેણે બતાવ્યુ કે, મહારાજ ! સમૂત્તરમુનિના લવમા સનત્કુમાર ચક્રવર્તીને સ્ત્રીરત્ન સહિત રિદ્ધિ સંપન્ન બેઠેને મે “ આજ પ્રકારના ભોગોને ભોગવનાર હુ બનુ-” એવો જે નિદાન બધ કરેલ હતો અને આપના સમબળવવા છતા પણ મે તેનો પરિત્યાગ કરેલ ન હતો એજ કારણકે, હુ ધર્મને બળુતા હોવા છતા પણ વિષયોમા મૃદ્ધ બની ગયેલ છુ ॥ ૨૮ ॥ ૨૯ ॥

ભોગપરિત્યાગાઽશ્ચયત્વે કારણમાહ—

મૂલમ્—

હતિથળપુરમ્મિ ચિત્તો ! દદ્ધૂણં નરવજ્ર મહિદ્દિય ।

કામંભોગેસુ ગિદ્ધેણ, નિયાણં મસુહ કંઢ ॥ ૨૮ ॥

તૈસ્સ 'મે' અપ્પેડિક્કતસ્સ, ઈમં પેયારિસ ફેલ ।

જાણમોણે વિ' જં' ધમ્મ, કામંભોગેસુ મુચ્છિંઓ ॥ ૨૯ ॥

છાયા—હસ્તિનાપુરે ચિત્ર ! દદ્ધા નરપતિ મહદ્ધિકમ્ ।

કામભોગેષુ ગૃધ્વેન, નિદાનમશુભ કૃતમ્ ॥ ૨૮ ॥

તસ્ય મેઽપ્રતિક્રાન્તસ્ય, ઇદમેતાદૃશ ફલમ્ ।

જાનન્નપિ યદ્ધર્મં, કામભોગેષુ મૂર્છિતઃ ॥ ૨૯ ॥

ટીકા—‘હતિથળપુરમ્મિ’ इत्यादि ।

हे चित्र=हे चित्रमुने ! जन्मान्तरीयसम्कारेणेदं सरोधनम्, इस्तिनापुरे  
महर्द्धिक नरपति=सनत्कुमार नामान ददधा, कामभोगेषु गृध्वेन=लोलुपेन मया  
तदानीमशुभम्=अशुभानिवन्ध-निदान कृतम् ॥ २८ ॥ ‘तस्स मे’ इत्यादि ।

जितना सर्वथा अशक्य है ॥ २७ ॥

भोगोंका जितना अशक्य क्यों है इसका वह चक्रवर्ती कारण  
बतलाते है—‘हतिथण पुरमि’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ (चित्ता-चित्र) हे चित्रमुने ! (हतिथणपुरमि महिद्विय नरवज्र  
ददधूण-हस्तिनापुरे महर्द्धिक नरपति ददधा) मैंने सभूतमुनिके भबमें  
सनत्कुमार चक्रवर्तिके महाक्रुद्धिस पत्र देखकर (कामभोगेषु गिध्वेण  
कामभोगेषु गृध्वेन) कामभोग में गृध्र बनते हुए उस समय (असुह  
नियाणम्-अशुभ निदानम्) अशुभ निदान (कड-कृतम्) किया-यद्यपि

ઉદયમા એ અમારા જેવા જીવો દ્વારા છોડાવા સર્વથા અશક્ય જ છે ॥ ૨૭ ॥

લોગોનો પરિત્યાગ અશક્ય કેમ છે એનું ચક્રવર્તી કારણ બતાવે છે—

“ હતિથળ પુરમિ ”—ઈત્યાદિ !

અન્વયાર્થ—ચિત્તા-ચિત્ર છે ચિત્રમુનિ ! હતિથળ પુરમિ મહિદ્વિય નરવજ્ર  
દદ્ધૂણ-હસ્તિનાપુરે મહર્દ્ધિક નરપતિ દદ્ધા મે સભૂત મુનિના ભવમાં સનત્કુમાર  
ચક્રવર્તીને મહારુદ્ધિસ પત્ર જોઈને કામભોગેસુ ગિધ્વેણ-કામભોગેષુ ગૃધ્વેન કામ  
ભોગમાં ગૃધ્ર બનીને એ વખતે અસુહ નિયાણમ્-અશુભ નિદાનમ્ અશુભ નિદાન  
કડ-કૃતમ્ કથું એ વખતે આપે મને એ પ્રમાણે કરવું તમારે માટે ઉચિત

અથ કામભોગાનામનિત્યતા પ્રદર્શયિતુ મુનિરાહ—

મૂલમ્—

અન્નેકે કાલો તરતિ રાઈઓ, ને યાવિ ભોગા પુરિસાંણ નિર્ચ્ચા ।  
ઉવેચ્ચે ભોગાં પુરિસ ચૈયતિ, દુમ્મ જંહા સ્વીળફલં વં પંક્કલી ॥૩૧॥

છાયા—અત્યેતિ કાલસ્ત્વરન્તે રાત્રયો, ન ચાપિ ભોગાઃ પુરુષાણા નિત્યાઃ ।

ઉપેત્ય ભોગાઃ પુરુષ ત્યજન્તિ, દ્રુમ યથા ક્ષીળફલ વા પક્ષિણઃ ॥૩૧॥

ટીકા—‘અન્નેકે’ इत्यादि ।

હે રાજન્ ! કાલઃ=આયુષ્યકાલોઽત્યેતિ=ગતિગચ્છતિ, રાત્રયઃ, ઉપલક્ષણ-  
ત્વાદુ દિનાનિ ચ ત્વરન્તે=શીઘ્રતયા ગચ્છન્તિ । एतेनायुषोऽस्थिरत्नमुक्तम् । उक्तञ्च  
क्षण-याम-दिवसमास-च्छलेन, ગચ્છન્તિ જીવિતદલાનિ ।

વિદ્વાનપિ સ્વલુ કથમિહ, ગચ્છતિ નિદ્રાવશ રાત્રૌ ॥ ૧ ॥ इति ॥

ધર્મજ્ઞો જાનતે હુણ મી કામભોગોમે આસક્ત હોનેકી વજહસે સાધુકે  
માર્ગકા અનુસરણ નહી કર સકતે હૈ ॥ ૩૦ ॥

અથ મુનિ કામભોગોંકી અનિત્યતાકા સ્વરૂપ દિશ્વલાતે હૈ—  
‘અન્નેકે’ इत्यादि ।

અન્યથા—રાજન્ ! દેશો યહ (કાલો અન્નેકે—કાલઃ અત્યેતિ) આયુકા  
સમય નિકલતા જા રહા હૈ—(રાઈઓ તરતિ—રાત્રયઃત્વરન્તે) યે રાતે ઓર  
દિનમી વઢે વેગસે વ્યતીત હોરહે હૈ । દિન ઓર રાત્રિકા વ્યતીત હોના-  
હી આયુકે દલિકોંકા ક્ષીળ હોના હૈ યહ ધાત અન્યત્રમી હસી તરહ કહી  
ગઈ હૈ, જૈસે—

“ક્ષણ-યામ-દિવસમાસ -છલેન, ગચ્છન્તિ જીવિતદલાનિ ।

વિદ્વાનપિ સ્વલુ કથમિહ, ગચ્છસિ નિદ્રાવશ રાત્રૌ ॥ ૧ ॥”

ધનને જાણવા છતા પણ કામભોગોમા આસક્ત હોવાના કારણે સાધુના  
માર્ગનું અનુસરણ કરી શકતો નથી ॥૩૦॥

હવે મુનિ કામભોગોની અનિત્યતાનું સ્વરૂપ બતાવે છે—“અન્નેકે”—इत्यादि

અન્યથા—રાજન્ ! જુઓ આ કાલો અન્નેકે—કાલઃ અત્યેતિ આયુનો સમય  
પીતો જાય છે રાઈઓ તરતિ—રાત્રય ત્વરન્તે રાતો અને દિવસ પણ ધણા વેગથી જઈ  
રહેલ છે દિવસ અને રાત્રીનું વ્યતીત થયુજ આયુના દળિયાનું ક્ષીણ થયું છે  
અન્યત્ર પણ આ પ્રમાણે ઠહેવામા આવેલ છે જેમ—

“ક્ષણ-યામ-દિવસ માસછલેન, ગચ્છન્તિ જીવિત દલાનિ ।

વિદ્વાનપિ સ્વલુ કથમિહ, ગચ્છસિ નિદ્રાવશ રાત્રૌ ॥ ૧ ॥”

પુનરપિ ચક્રવર્તી નિદાનફલમુદાહરણેન માહ—

મૂલમ્—

નાગો જેહા પંકજલાવસણ્ણો, દંદુ યલ નાભિસમેઈ 'તીરં ।

એવ વંયં કામગુણેસુ ગિદ્ધો, ને ભિક્ષુણો મેગ્ગમણુવ્વયામો ॥ ૩૦ ॥

છાયા—નાગો યથા પદ્મજલાવસણ્ણો, દૃષ્ટા સ્થલ નાભિસમેતિ તીરમ્ ।

પ્રથમ કામગુણેષુ ગૃદ્ધા, ન ભિક્ષોર્માર્ગમનુવ્રજામઃ ॥ ૩૦ ॥

ટીકા—'નાગો' 'હત્યાદિ ।

યથા પદ્મજલાવસણ્ણઃ—પદ્મઃ=રુદ્રમસ્તત્પાય યજ્જલ તત્રાવસણ્ણો નિમગ્નઃ, નાગઃ  
=હસ્તી સ્થલ દૃષ્ટાપિ તત્ર ગન્તુ તીર નાભિસમેતિ=ગન્તુ ન શક્નોતીત્યર્થઃ, એવમેવ  
હે મુને । વયમપિ કામગુણેષુ ગૃદ્ધા ધર્મ જ્ઞાનન્તોઽપિ ભિક્ષોઃ=સાધુ માર્ગ=પ્રવ્રજ્યા  
નાનુવ્રજામઃ=ન સ્વીકુર્મ્મ इत्यર્થઃ ॥ ૩૦ ॥

ફિર ચક્રવર્તી નિદાનકા ફલ ઉદાહરણસે કહતે હૈ—'નાગો જહા'હત્યાદિ  
અન્વયાર્થ—(જહા-યથા) જૈસે (પંકજલાવસણ્ણો-પદ્મજલાવસણ્ણઃ)  
જલસહિત કીચડમે ફસા હુઆ (નાગો-ગજઃ) હસ્તી (થલ-સ્થલમ્) સ્થલ  
દેખકર મી (તીર નાભિસમેઈ-તીર નાભિસમેતિ) તીર પર આને મેં અસ-  
મર્થ હોતા હૈ (એવ) ઉસી પ્રકાર (કામગુણેસુ ગિદ્ધા-કામગુણેષુ ગૃદ્ધાઃ)  
શબ્દાદિક વિષયોં મે ગૃદ્ધ વને હુણ (વય-વયમ્) હમ લોગ ધર્મકો જ્ઞાનતે  
હુણ મી (ભિક્ષુણો મગ્ગમ્ ન અણુવ્વયામો-ભિક્ષોઃ માર્ગ ન અનુવ્રજામઃ)  
સાધુકે માર્ગકા અનુસરણ નહી કર સકતે હૈ ।

ભાવાર્થ—હાથી જવ કીચડમે ફસ જાતા હૈ, તવ વહ તીરકો દેખતા  
હુઆ મી જૈસે તીર પર નહી આસકતા ઉસી પ્રકાર હે મુને । હમ લોગ

ફરી ચક્રવર્તી નિદાનમ્મુ ફળ ઉદાહરણથી કહે છે—“નાગો જહા”—હત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જહા-યથા જેમ પંકજલાવસણ્ણો - પદ્મજલાવસણ્ણ યજ્જલ

બરેલા કિચડમા ફસાયેલ નાગો-ગજ હાથી થલ-સ્થલમ્ સ્થળ જેવા છતાં પણ

તીર નાભિસમેઈ-તીર નાભિસમેતિ કિનારે આવવામા અસમર્થ હોય છે એવ-એવમ્

જેજ પ્રમાણે કામમોગેસુ ગિદ્ધા-કામમોગેષુ ગૃદ્ધ શબ્દાદિક વિષયોમા ગૃદ્ધ

બનેલ વય-વયમ્ હું ધર્મને બાણુવા છતાં પણ ભિક્ષુણો મમા ન અણુવ્વયામો-ભિક્ષો

માર્ગ ન અનુવ્રજામ સાધુના માર્ગનું અનુસરણ કરી શકતો નથી

ભાવાર્થ—હાથી જ્યારે કાઢવમા ફસાઈ જાય છે ત્યારે તે કિનારાને જેવા

છતાં પણ ત્યાં પહોંચી શકતો નથી આજ પ્રમાણે હે મુનિ ! હું પણ

અથ કામભોગાનામનિત્યતા પ્રદર્શયિતુ મુનિરાહ—

મૂલમ્—

અચ્ચેઈ કાલો ત્તરતિ રાઈઓ, ન યાત્રિ ભોગા પુરિસાળ નિર્ચ્ચા ।

ઉવેચ્ચ ભોગાં પુરિસ ચંચંતિ, દુમ જૈહા સ્ત્રીળફલં વં પંક્તી ॥૩૧॥

છાયા—અત્યેતિ કાલસ્ત્વરન્તે રાત્રયો, ન ચાપિ ભોગાઃ પુરુષાણા નિત્યાઃ ।

ઉપેત્ય ભોગાઃ પુરુષ ત્વજન્તિ, દ્રુમ યથા ક્ષીળફલ વા પક્ષિણઃ ॥૩૧॥

ટીકા—‘અચ્ચેઈ’ ઇત્યાદિ ।

હે રાજન્ ! કાલઃ=આયુષ્યકાલોઽત્યેતિ=અતિગચ્છતિ, રાત્રયઃ, ઉપલક્ષણ-  
ત્વાદ્ દિનાનિ ચ ત્વરન્તે=શીઘ્રતયા ગચ્છન્તિ । एतेनायुषोऽस्थिरत्वंमुक्तम् । उक्तञ्च

ક્ષણ-યામ-દિવસમાસ-ચ્છલેન, ગચ્છન્તિ જીવિતદલાનિ ।

વિદ્વાનપિ સ્વલુ કથમિદ, ગચ્છતિ નિદ્રાવશ રાત્રૌ ॥ ૧ ॥ ઇતિ ॥

ધર્મજો જાનતે હુણે મી કામભોગોમે આસક્ત હોનેકી વજહસે સાધુકે  
માર્ગકા અનુસરણ નહી કર સકતે હૈ ॥ ૩૦ ॥

અર મુનિ કામભોગોંકી અનિત્યતાકા સ્વરૂપ દિશ્વલાતે હૈ—  
‘અચ્ચેઈ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ-રાજન્ ! દેશ્વો યદ્ (કાલો અચ્ચેઈ-કાલઃ અત્યેતિ) આયુકા  
સમય નિકલતા જા રહા હૈ—(રાઈઓ તરતિ-રાત્રયઃત્વરન્તે) યે રાતેં ઔર  
દિનમી વડે વેગસે વ્યતીત હો રહે હૈ । દિન ઔર રાત્રિકા વ્યતીત હોના-  
હી આયુકે દલિકોંકા ક્ષીળ હોના હૈ યદ્ વાત અન્યત્ર મી હસી તરહ કહી  
ગઈ હૈ, જૈસે—

“ક્ષણ-યામ-દિવસમાસ -ચ્છલેન, ગચ્છન્તિ જીવિતદલાનિ ।

વિદ્વાનપિ સ્વલુ કથમિદ, ગચ્છસિ નિદ્રાવશ રાત્રૌ ॥ ૧ ॥”

ધર્મને જાણવા છતાં પણ કામભોગોમા આસક્ત હોવાના કારણે સાધુના  
માર્ગનું અનુસરણ કરી શકતો નથી ॥૩૦॥

હવે મુનિ કામભોગોની અનિત્યતાનું સ્વરૂપ બતાવે છે—“અચ્ચેઈ”—ઈત્યાદિ  
અન્વયાર્થ—રાજન્ ! જુઓ આ કાલો અચ્ચેઈ-કાલઃ અત્યેતિ આયુનો સમય  
વ્યતીતો જાય છે રાઈઓ તરતિ-રાત્રય ત્વરન્તે રાતો અને દિવસ પણ ઘણા વેગથી જઈ  
રહેલ છે દિવસ અને રાત્રીનું વ્યતીત થયુંજ આયુના દળિયાનું ક્ષીણ થયું છે  
અન્યત્ર પણ આ પ્રમાણે ઠહેવામા આવેલ છે જેમ—

“ક્ષણ-યામ-દિવસ માસચ્છલેન, ગચ્છન્તિ જીવિત દલાનિ ।

વિદ્વાનપિ સ્વલુ કથમિદ, ગચ્છસિ નિદ્રાવશ રાત્રૌ ॥ ૧ ॥”

‘વ્યત્યેત્યાયુઃ કાલઃ, ગચ્છન્તુ રાત્રયોઽઙ્ગાનિ ચ । અસ્માક તુ ભોગેઃ પ્રયો-  
જનમ્ । ભોગાશ્ચ સન્તિ મદાયત્તાઃ ’ ઇતિ મન્યસે ચેત્-તદપ્યયુક્તમેવ । યત પુરુ-  
‘પાણા ભોગા અપિ નિત્યા ન સન્તિ । યથા પક્ષિણઃ ક્ષીણફલ=ફલ્લરહિત દ્રુમ=વૃક્ષ  
ત્યજન્તિ । તથા-ભોગાઃ પુરુષમ્ ઉપેત્ય સમાગત્ય ક્ષીણપુણ્યં ત પુરુષ ત્યજન્તિ ।  
પુણ્યાનુરોધેન પુરુષ પ્રાપ્ય તત્ક્ષણે સતિ સમપૃત્યા ત મૃચન્તિ, ન તુ પુરુષાભિપ્રાયે-  
ણેતિ ભાવઃ । ભોગા અસ્થિરા ઇતિ નિષ્કર્ષઃ, ॥ ૩૧ ॥

જવ ક્ષણ, યામ, દિવસ એવ માસ કે યહાને સે આયુ હી વ્યતીત હોતી  
રહતી હૈ તો વહે અચરજ કી ઘાત હૈ કિ વિદ્વાનોં કો અપની હસ એસી  
પરિસ્થિતિમેં નિદ્રા મી કૈસે આતી હૈ । લાભમેં તો સયકો આનદ હોતા હૈ  
પર દ્રાસમેં આનદ કૈસા ? ચિન્તા હોની ચાહિયે કિ હમારા ઇક મી આયુ  
કા દલિલ વ્યર્થ વ્યતીત ન હો જાવે । યદિ તુમ્હારા હસ પર એસા કહના  
‘હો કિ મહે આયુ વ્યતીત હોતી રહે-રાત્રિ એવ દિવસ મી યોંહી નિકલતે  
જાયે તો હમકો ડનસે કયા પ્રયોજન, જિનસે હમકો પ્રયોજન હૈ એસે વે  
‘ભોગ તો-હમારે આધીન હૈ સો રાજન ! તુમ્હારી યહ માન્યતા બિલ-  
કુલ ગલત હૈ ક્યોં કિ યે ‘ભોગ મી તો નિત્ય નહી હૈ । (ક્ષીણફલ દ્રુમ  
‘જહા પક્ષી ચયતિ તહા ‘ભોગા ઉવેચ્ચ પુરિસ ચયતિ-ક્ષીણફલ દ્રુમ-  
‘યથા પક્ષિણઃ ત્યજન્તિ તથા ભોગાઃ ઉપેત્ય પુરુષ ત્યજન્તિ ) જિસ પ્રકાર  
‘ક્ષીણ ફલવાલે વૃક્ષકા પક્ષી ત્યાગ કર દેતે હૈ ડસી પ્રકાર ક્ષીણ પુણ્યવાલે  
‘પુરુષકા યે ભોગ મી પ્રાપ્ત હોકર પરિત્યાગ કર દેતે હૈ ।

‘ભાવાર્થ—ભોગોંકી પ્રાપ્તિ હોના શુભકર્મોંકે આધીન હૈ । જલ્પતક

‘ । ન્યારે ક્ષણ યામ, દિવસ અને મહીનાની ગણતરીથી આયુષ્ય વ્યતીત થતું રહે  
છે ‘ત્યારે ઘણા અચરજની એ વાત છે કે, વિદ્વાનોને પોતાની આવી પરિસ્થિ-  
તિમાં પણ નિદ્રા કેમ આવે છે ? લાભમાં તો બંધાને આનંદ થાય છે, પરંતુ  
દ્રાસમાં આનંદ કેવો ? ચિંતા થવી, બેઠાં બેઠાં કે, મારા આયુષ્યની એક પણ  
પળ વ્યર્થ ન વીતી જાય એ તમારૂં આમાં એમ કહેવાનું હોય કે, ભલે  
આયુષ્ય વીતી જાય, રાત્રી અને દિવસ પણ એમજ નિંદ્રાગત થઈ આમાં અમને  
શું પ્રયોજન છે ? જેનાથી અમારે પ્રયોજન છે એવા કામલોગ તો અમારે  
આધીન છે તો હે રાજન ! તમારી એવી માન્યતા બિલકુલ ભૂલ ભરેલી છે  
કેમ કે, લોગ પણ નિત્યતો નથી જ જે પ્રમાણે ક્ષણ વગરના વૃક્ષને પક્ષીઓ  
ત્યાગ કરી દે છે એજ પ્રમાણે ક્ષીણ પુણ્યવાળા પુરુષને આ લોગ પણ પ્રાપ્ત  
થઈને ‘પરિત્યાગ’ કરી દે છે

‘ભાવાર્થ—લોગોની પ્રાપ્તિ થવી તે શુભ કર્મોના આધીન છે ન્યા સુધી

एव सत्यपि भोगान्परित्यज्य प्रजितु न शक्तोऽसि, तदा तत्र यत्कर्तव्यं तदुच्यते—  
मूलम्—

जइंसिं भोगे चइउं असत्तो, अज्जाइं कम्ममाइं कैरेहि रायं ।

धम्मेट्ठिओ सव्वपंपयाणुकपी, तो”होहिसि” देवो” ईओ विउं व्वी॥३॥

छाया—यद्यसि भोगास्त्यक्तुमशक्तः, आर्याणि कर्माणि कुरुष्व राजन् ।

धर्मे स्थितः सर्वप्रजानुरूपी, ततो भविष्यसि देव इतो वैक्रियी ॥३२॥

टीका—‘जइ सि’ इत्यादि ।

हे राजन् ! यदि भोगान्=मनोज्ञशब्दादिरूपान् त्यक्तुमशक्तोऽसि, तदा धर्मे  
=सम्यग्दृष्ट्यादिशिष्टानुचरिताचारलक्षणे गृहस्थधर्मे स्थितः सन् सर्वप्रजानुरूपी—

પુણ્યકર્મકી સત્તા રહતી હૈ ત્યતક સાસારિક ભોગોંકી જીવકો પ્રાપ્તિ  
‘હોતી રહતી હૈ । પાપકે ઉદયમે ભોગોંકી પ્રાપ્તિ નહીં હોતી । અતઃ રાજન્ !  
ऐसा विचार स्वप्नमे भी मत करो कि ये भोग हमारे आधीन है । इस  
लिये इनमे अपने जीवनके दिनरातोंको व्यर्थ निष्फल मत करो । सम्बल  
जाओ और इनको सफल करनेका पुरुषार्थ जागृत करो ॥३१॥

यदि मान लिया जाय कि आप भोगोका परित्याग करनेमें अपनेको  
असमर्थ समझ रहेहो । परन्तु आपका और भी क्या कर्तव्य है यह भी  
आपको विचारना चाहिये, उसको सुनो मैं कहता हूँ —‘जइंसि’ इत्यादि।

अन्वયાર્થ—(રાય-રાજન્) હે રાજન્ ! (જइ ભોગે ચइउ असत्तोसि-  
यदि ‘भोगान् त्यक्तु अशक्तः असि ) यदि आप शब्दादिक विषयोंको

પૂણ્ય કર્મની સત્તા રહે છે ત્યાં સુધી સાસારિક જીવને ભોગોની પ્રાપ્તિ થયા  
કરે છે પાપના ઉદયમા ભોગોની પ્રાપ્તિ થતી નથી આથી રાજન્ !—એવો  
વિચાર સ્વપ્નામા પણ ન કરો કે, આ ભોગ અમારે આધીન છે આ માટે  
એમા આપના જીવનના દિવસ રાતોને વ્યર્થ નિષ્ફળ ન કરો સમજી જાઓ  
અને આ મનુષ્યભવને સફળ કરવાનો પુરુષાર્થ જાગૃત કરો ॥૩૧॥

જો માની લેવામા આવે કે, ભોગોનો પરિત્યાગ કરવામા આપ પોતાને  
અસમર્થ સમજી રહ્યા છો તેમ છતાં પણ આપનું બીજું પણ શું કર્તવ્ય છે,  
એનો પણ આપે વિચાર કરવો જોઈએ અને તે હું કહું છું સામણે । —

‘જइंसि’—ઈત્યાદિ !

અન્વયાર્થ—રાય-રાજન્ હે રાજન્ ! જइભોગે ચइउ असत्तो सि-यदि भोगान्  
त्यक्तु अशक्त असि जे आप शब्दादिक विषयेने छोडવામા પોતાની જાતને

સર્વપ્રજાનુકમ્પિતુ શીલ યસ્ય સ તથા, સમસ્તમાણિદયાપરો ભૂત્યા આર્યાણિ=શિષ્ટ જનોચિતાનિ કર્માણિ=દયાદીનિ કુરુ । તતઃ=આર્યકર્મકરણાનન્તરમ્, ઇતઃ=અસ્માત્ મમાદનુવૈક્રિયી=વિક્રિયાશક્તિવિશિષ્ટો વૈમાનિકો દમો મવિવ્યસિ ॥ ૩૨ ॥

છોડનેમ્નેં અપને આપકો અશક્ત માનતે હો તો (ધમ્મે ઠિઓ-ધર્મે સ્થિતઃ) સમ્યગ્દ્રષ્ટિ આદિ શિષ્ટ જનો દ્વારા આચરિત આચારરૂપ ગૃહસ્થધર્મમેં સ્થિત હોતે હુણ તથા (સવ્વપયાણુકપી-સર્વપ્રજાનુકરૂપી) સર્વ પ્રાણિયોં પર દયાભાવ રાખતે હુણ (અજ્ઞાઈ કમ્માઈ કરેહિ-આર્યાણિ કર્માણિ કુરુણ્વ) શિષ્ટ જનોચિત દયા આદિ સત્કર્મોંકો કરતે રહો । (તઓ-તતઃ) 'ઇસસે આપ (વૈક્રિયી) વિક્રિયાશક્તિ વિશિષ્ટ (દેવો-દેવઃ) દેવ (ઇઓ-ઇતઃ) 'ઇસ પર્યાય કો ઓઢકર ( મવિવ્યસિ-મવિવ્યસિ ) હો જાઓગે ।

માર્ગ-ઇસ સૂત્ર દ્વારા સૂત્રકાર ચક્રવર્તીકો યહ વાત સમજા રહેં હૈ ફિ યદિ આપ ચક્રવર્તી પદમેં રહતે હુણ શબ્દાદિક વિષય ભોગોંકા પરિત્યાગ નહીં કર સકતે હો તો ઇતના તો કર સકતે હો ફિ જો માર્ગ સમ્યગ્દ્રષ્ટિ જૈસે શિષ્ટ પુરુષોં દ્વારા સેવિત કિયા જાતા હૈ ડસકા આપ સેવન કરતે રહો । ઇસ માર્ગ મેં સર્વ પ્રથમ દયાકો પ્રધાનતા દી ગઈ હૈ । સાથમેં પ્રશમ, સવેગ ભી સેવિત કિયે જાતે હૈ । આસ્તિક્ય ભાવકે આનેસે હી ઇન ભાવોકી પ્રતિષ્ઠા હોતી હૈ । અતઃ પ્રશમ, સવેગ, અનુકપા ઓર આસ્તિક્ય સમ્યગ્દ્રષ્ટિ દ્વારા સેવિત ઇન માર્ગોંકા અનુસરણ કરતે હુણ આપ સદા આર્ય કર્મોંકો કરતે રહો । ઇસસે આપકો યહ લાભ હોગા ફિ આપ ઇસ

અશક્ત માનતા હો તો ધમ્મે ઠિઓ-ધર્મે સ્થિત સમ્યગ્દ્રષ્ટી આદિ શિષ્ટ જનો દ્વારા આચરવામા આવતા આચારરૂપ ગૃહસ્થધર્મમા સ્થિત જનીને તથા સવ્વ પયાણુ કપી-સર્વપ્રજાનુકમ્પી સર્વ પ્રાણીઓ ઉપર સમભાવ રાખીને અજ્ઞાઈ કમ્માઈ કરેહિ-આર્યાણિ કર્માણિ કુરુણ્વ શિષ્ટ જનો માટે ઉચિત દયા આદિ સત્કર્મોંને કરતા રહે। આથી આપ આ પર્યાયને છોડીને વિક્રિયાશક્તિ વિશિષ્ટ દેવ થઈ શકશે

ભાવાર્થ—આ સૂત્રદ્વારા સૂત્રકાર ચક્રવર્તીને એ વાત સમજાવે છે કે, આપ ચક્રવર્તી પદ ઉપર રહેવાને કારણે એ શબ્દાદિક વિષય ભોગોંને છોડી શકતા નથી તો પણ આટલું તો જરૂરથી કરી શકો તેમ છે કે જે માર્ગ સમ્યગ્ દ્રષ્ટિ જેવા શિષ્ટ પુરુષો દ્વારા પાળવામા આવી રહેલ છે એનું આપ સેવન કરતા રહે। આ માર્ગમા સર્વ પ્રથમ દયાને પ્રધાનતા આપવામા આવેલ છે આસ્તિક્ય ભાવ આવવાથી જ આ ભાવોની પ્રતિષ્ઠા થાય છે આથી પ્રશમ, સવેગ, અનુકપા અને આસ્તિક્ય 'સમ્યગ્દ્રષ્ટિ દ્વારા સેવાતા આ માર્ગનું અનુસરણ કરતા કરતા આપ સદા આર્ય કર્મોંને કરતા રહે। આનાથી આપને



एव मुनिना प्रोक्तव्यकर्तुं यदा मुनिवचन न स्वीकरोति, तदा मुनिराह—

मूलम्—

न तुज्झ भोगे चइऊण बुद्धी, गिद्धोसि आरंभपरिगहेसु ।  
'मोह कओ इत्तिओ विप्पलावो, गच्छामि राय ओमति ओसि॥३३॥

छाया—न तव भोगास्त्यक्तु बुद्धिः, गृद्धोऽसि आरम्भपरिग्रहेषु ।

मोघ कृत एतावान् विप्रलापो, गच्छामि राजन्नामन्त्रितोऽसि ॥ ३३ ॥

टीका—'न तुज्झ' इत्यादि ।

हे नृप ! भोगास्त्यक्तु तव बुद्धिर्नास्ति, त्वं हि आरम्भपरिग्रहेषु-आरम्भाः  
=सावधव्यापाराः, परिग्रहाः = सचित्ताचित्तस्तुस्वीकरणानि-तेषु गृद्धोऽसि ।  
एतावान् विप्रलापो=त्रिविधः प्रकृष्टालापो=त्रिविधधर्मवचनोपन्यासो मोघ निरर्थक  
यथा स्वाच्या त्वया सहकृतः । अतो हे राजन् ! सम्प्रत्यह गच्छामि, त्वं मया  
आमन्त्रितोऽसि=पृष्टोऽसि । त्वां पृष्ट्वा गच्छामीति भावः ॥ ३३ ॥

पर्यायका जप परित्याग कर दोगे तो आपको देवपर्याय-वैमानिक देवों  
में उत्पत्ति-प्राप्त हो जायगी ॥ ३२ ॥

इस प्रकार समझाने पर भी चक्रवर्तीने जब मुनिराजके वचनोंको  
स्वीकार नहीं किया तब वे कहते हैं—'न तुज्झ' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(राय-राजन्) हे राजन् ! (तुज्झ बुद्धी भोगे चइऊण न  
-तव बुद्धिः भोगान् त्यक्तु न) आपकी बुद्धि भोगोंको छोड़नेकी नहीं है ।  
आप तो (आरंभ परिगहेसु गिद्धोसि-आरम्भपरिग्रहेषु गृद्धोऽसि) आरम्भ  
सावध-व्यापारोंमें एव सचित्त अचित्त तथा सचित्ताचित्त वस्तुओं को  
संग्रह करने रूप परिग्रह में ही लोलुप बने हुए हो (इत्तिओ विप्पलावो  
मोहकओ-एतावान् विप्रलापः मोघकृतः) अभी तक जो आपको इतना सम-

झे लाभ थये के, आप आ अनुभूतवचनो न्याये परित्याग करी देशो त्यागे  
आपने देव पर्याय वैमानिक देवोभा देव लव प्राप्त थये ॥३२॥

आ प्रभावे सम्भववा छता पणु यकवतींये न्याये मुनिराजना वच  
नोने स्वीकार न कर्यो त्यागे तेओ कहे छे— "न तुज्झ"—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—राय-राजन् हे राजन् ! तुज्झ बुद्धी भोगे चइऊण न-तवबुद्धि भोगान्  
त्यक्तु न आपनी बुद्धि भोगाने छोड़वानी नहीं आपतो आरंभपरिगहेसु गिद्धोसि-  
आरम्भ परिग्रहेषु गृद्धोऽसि आरंभ-सावध व्यापारोभा अने सचित्त अचित्त तथा  
अचिताचित्त वस्तुओने संग्रह करवाइप परिग्रहभा न लोलुप भनी रह्या छे  
इत्तिओ विप्पलाओ मोह कओ-एतावान् विप्रलाप- मोघ कृत अत्यार सुधी आपने

ઇત્યમુમુક્ત્યા મુનો ગતે સતિ વ્રહ્મદત્તસ્ય યદ્ભૂતદાઢ—

મૂલમ્—

પંચાલ રાયાઽવિ' યં વમદત્તો, સાંહુસ્સ તસંસ વયળ અકાઁડં ।

અંણુત્તરે મુજિયે કામભોગે, અંણુત્તરે, સો નેરણ પંવિદ્ધો ॥૩૪॥

છાયા—પંચાલરાજોઽપિ ચ વ્રહ્મદત્તઃ, સામોસ્તસ્ય યચનમકૃત્વા ।

અનુત્તરાન્-શ્રુત્યા, કામભોગાનનુત્તરે સ નરકે પ્રપિપ્તઃ ॥૩૪॥

ટીકા—‘પંચાલરાયા’ ઇત્યાદિ ।

પંચાલરાજઃ પંચાલદેશાધિપતિ વ્રહ્મદત્તોઽપિ ચ તસ્ય=ચિત્રમુનેઃ, વચન= પ્રવ્રજ્યાગ્રહણગૃહસ્થધર્મસમારાધનરૂપમ્, અકૃત્યા અનુત્તરાન્=સર્વોત્કૃષ્ટાન્ કામ-

જ્ઞાયા, ગયા હૈં વહ સચ વ્યર્થ હી સિદ્ધ હુઆ હૈં । અતઃ હે રાજન્ । (ગણ્છામિ) મૈં અવ યહાસે જાતા હૂં । (આમતિઓસિ-આમત્રિતોસિ), મૈં હસકે । લિયે આપસે પૂઝતા હૂં- ।

ભાવાર્થ—હે રાજન્ । અમીતરુ આપકો જૈસે મી હો સકા વૈસે મૈને, સમજાયા-પરન્તુ હસકા નિષ્કર્પ કુઝ મી નહીં નિકલા સબ વ્યર્થ ગયા । અતઃ, મૈં અવ યહાસે જાતા હૂં- ॥ ૩૩ ॥

એસે કહકર મુનિકે જાને પર ચક્રવર્તીકા ક્યા હુવા સો, કહતે, હૈં- ‘પંચાલરાયા’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—( પંચાલરાયાઽવિય વમદત્તો-પંચાલરાજા, સ વ્રહ્મદત્ત અપિ ) પંચાલ દેશકા અધિપતિ વહ વ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી મી, (સાંહુસ્સ તસંસ વયળ, અકાઁડ-સાધોઃ તસ્ય વચન અકૃત્વા) ભવાન્તરકે બ્રાતા ચિત્રમુનિકે પ્રવ્રજ્યાગ્રહણ કરનેરૂપ તથા ગૃહસ્થ ધર્મકો આરાધના કરનેરૂપ-વચનકે-

જે, સમજાવવામા આવ્યુ એ સઘળુ વ્યર્થ ગયેલ છે આથી હે રાજન્ । હું, હવે અહીંથી જાઉં છું આમતિઓસિ-આમત્રિતોસિ હું આ માટે આપને પૂછું, છું, ભાવાર્થ—હે, રાજન્ ! અત્યાર સુધી મેં આપને જેમ બની શકે, તે પ્રમાણે સમજાવેલ છે પરંતુ, તેવું કૃપા બાદ પણ આવેલ નથી, સઘળુ વ્યર્થ ગયેલ છે, આથી હવે હું અહીંથી જાઉં છું, ॥૩૩॥

આ પ્રમાણે કહીને મુનિ આત્યા ગયા મુનિના ગયા પછી ચક્રવર્તીનું શુ થયું તે કહે છે—“ પંચાલ રાયા ”-ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—પંચાલરાયાઽવિય વમદત્તો-પંચાલરાજા સ વ્રહ્મદત્ત અપિ પંચાલ દેશના અધિપતિ એ, વ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તીએ પણ પોતાના સાંહુસ્સ તસંસ વયળ અકાઁડ-સાધો તસ્ય વચન, અકૃત્વા-પૂર્ણભવના ભાદ ચિત્ર મુનિની પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરવા,

મોગાન્=મનોજ્ઞશબ્દાદીન્ શુક્ત્વા=સમુપશુજ્ય સ વ્રહ્મદત્તઃ અનુત્તરે નરકે=સકલ નરકપ્રધાનેઽપ્રતિષ્ઠાનનામકે સત્તમ પૃથિવી નરકાગ્રાસે પ્રવિષ્ટઃ=સત્તમનારકો જીવો જાત ઇત્યર્થઃ । અનેન નિદાનસ્ય નરકહેતુત્વાત્તદકરણીયતા સૂચિતા ॥ ૩૪ ॥

સમ્પ્રતિ પ્રસન્નપ્રાપ્તા ચિત્ર મુનિ વક્તવ્યતામાહ—

મૂલમ્—

ચિત્તો વિં કામેહિં વિરક્તકામો, ઉદત્તચારિત્તતવો તવસ્સી ।

અણુત્તરં સર્જમ પાલઈત્તા, અણુત્તરં સિદ્ધિર્ગૈઙ્ ગૈઓ । તિવેમિ ॥ ૩૫ ॥

છાયા—ચિત્તોઽપિ કામેભ્યો વિરક્તકામ, ઉદાત્તચારિત્ર તપાસ્તપસ્વી ।

અનુત્તર સયમ પાલયિત્વા, અનુત્તરા સિદ્ધિર્ગતિ ગત્વ ઇતિ વ્રવીમિ ॥ ૩૫ ॥

ટીકા—‘ચિત્તોઽવિ’ ઇત્યાદિ—

કામેભ્યો=મનોજ્ઞશબ્દાદિભ્યો વિરક્તકામઃ=વિરક્તો નિવૃત્તઃ કામોઽભિલાષો यस્ય સ તથા, ઉદાત્તચારિત્રતપાઃ=ઉદાત્તમ્=અત્યુત્કૃષ્ટ ચારિત્ર=સર્વવિરતિરૂપ,

પાલન કરનેમે અસમર્થ અપનેકો જાહિર કરકે એવ (અણુત્તરે કામ મોગે શુજિય-અનુત્તરાન્ કામ મોગાન્ શુક્ત્વા) સર્વોત્કૃષ્ટ શબ્દાદિક વિષય મોગોકો મોગ કરકે અન્તમે માર કર (અણુત્તરે નરક પ્રવિષ્ટો-અનુત્તરે નરકે પ્રવિષ્ટઃ) સકલ નરકોમે પ્રધાન એસા સાતવી નરકકે અપ્રતિષ્ઠાન નામકે નરકાવાસમે જા પહુચા ।

ભાવાર્થ—અધિક આરમ્બ ઓર પરિગ્રહકે રાખનેસે ડસમે ફસા હુઆ જીવ મરકર નરકમે જાતા હૈ । વ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તીની સ્ત્રી યહી દશા હુઈ । વહ સ્ત્રી મરકર સત્તમ નરકમે પહુચા । નિદાનવધ નરકકા હેતુ હૈ, ઇસસે વહ જીવકો કરને યોગ્ય નહી હૈ । યહ સૂચિત ઇસ કવચસે હોતા હૈ ॥ ૩૪ ॥

અવ પ્રસન્ન પ્રાપ્ત ચિત્રમુનિકે વિષયમે કહતે હૈ—‘ચિત્તોવિ’ ઇત્યાદિ ।

૩૫ તથા શુદ્ધસ્થધર્મન્ આરાધન કરવા ૩૫ વચનન્ પાલન કરવામા પોતાને અસમર્થ બાહેર ધર્મ અને અણુત્તરે કામમોગે મુજી ય-અનુત્તરાન્ કામમોગાન્ શુક્ત્વા સર્વોત્કૃષ્ટ શબ્દાદિક વિષયભોગોને ભોગવીને અતમા મરીને અણુત્તરે નરક પ્રવિષ્ટો-અનુત્તરે નરકે પ્રવિષ્ટ સકલ નરકોમા પ્રધાન એવા સાતમા નરકના અ પ્રતિષ્ઠાન નામના નરકાવાસમા ઉત્પન્ન થયા

ભાવાર્થ—અધિક આરમ્બ અને પરિગ્રહના રાખવાથી એમા ફસાયેલ જીવ મરીને નરકમા જાય છે બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી પશુ એજ હુઈશાને પામ્યા એ મરીને સાતમા નરકમા પહોંચ્યા નિદાન વધ એ નરકનો હેતુ છે આટલે તપના ફળન્ નિદાન-નિયાજ કરવું જીવમાટે યોગ્ય નથી એમ આજ્ઞાનથી સમજાય છે ॥ ૩૪ ॥

હવે પ્રસન્ન પ્રાપ્ત ચિત્ર મુનિના વિષયમા કહે છે—“ચિત્તોવિ”—ઈત્યાદિ  
૩૦ ૧૦૦

ઇત્યમુમુસ્તા, મુનો ગતે સતિ વ્રહ્મદત્તસ્ય યદ્ભૂતદાદ—

મૂલમ્—

પચાલ, રાયાડવિ' યં વમદત્તો, સાંહુસ્સ તસ્સં વયણ અકાડં ।

અંણુત્તરે મુજિયે કામભોગે, અંણુત્તરે, 'સો નેરણ' પેવિદ્દો ॥૩૪॥

છાયા—પચાલરાજોડવિ ચ વ્રહ્મદત્તઃ, સામોસ્તસ્ય યત્તનમકૃત્વા ।

અનુત્તરાન્-મુમુસ્તા, કામભોગાનનુત્તરે સ નરકે પ્રવિષ્ટઃ ॥૩૪॥

ટીકા—'પચાલરાયા' इत्यादि ।

પચાલરાજઃ પચાલદેશાધિપતિ વ્રહ્મદત્તોડવિ ચ તસ્ય=ચિત્રમુનેઃ, વચન= પ્રવ્રજ્યાગ્રહણગૃહસ્થધર્મસમારાધનરૂપમ્, અકૃત્વા અનુત્તરાન્=સર્વોત્કૃષ્ટાન્ કામ-

જ્ઞાયામયા હૈં ચહ સન્ન વ્યર્થ હી સિદ્ધ હુઆ હૈં । અતઃ હે રાજન્ । (ગત્થામિ) મૈં અવ યહાસે જાતા હુ । (આમતિઓસિ-આમત્રિતોસિ), મૈં હસકે લિયે આપસે પૂઝતા હુ- ।

ભાવાર્થ—હે રાજન્ । અભીતક આપકો જૈસે ની હો સકા વૈસે મૈને, સમજાયા-પરન્તુ હસકા નિષ્કર્પ કુઝ ભી નહીં નિકલા સબ વ્યર્થ ગયા । અતઃ, મૈં અવ યહાસે જાતા હું- ॥ ૩૩ ॥

એસે કહકર મુનિકે જાને પર ચક્રવર્તીકા કયા હુવા સો, કહતે, હૈં- 'પચાલરાયા' इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—( પચાલરાયાડવિય વમદત્તો-પચાલરાજા, સ વ્રહ્મદત્ત અપિ ) પચાલ દેશકા અધિપતિ ચહ વ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી ભી, (સાંહુસ્સ તસ્સ વયણ, અકાડ-સાધોઃ તસ્ય વચન અકૃત્વા) ભવાન્તરકે બ્રાતા ચિત્રમુનિકે- પ્રવ્રજ્યાગ્રહણ કરનેરૂપ તથા ગૃહસ્થ ધર્મકો આરાધના કરનેરૂપ વચનકે-

જે સમજાવવામા આવ્યુ એ સમજી વ્યર્થ ગયેલ છે આથી હે રાજન્ । હું હવે અહીંથી બહુ છુ આમતિઓસિ-આમત્રિતોસિ હુ આ માટે આપને પૂછુ, છુ, ભાવાર્થ—હે, રાજન્ । અત્યાર સુધી મે, આપને જેમ બની શકે તે પ્રમાણે સમજાવેલ છે પરન્તુ, તેનું ક્ષણ કાંઈ પણ આવેલ નથી, સમજી વ્યર્થ ગયેલ છે, આથી હવે હું અહીંથી બહુ છુ, ॥૩૩॥

આ પ્રમાણે કહીને મુનિ ચાલ્યા ગયા મુનિના ગયા પછી ચક્રવર્તીનું શું થયું તે કહે છે—“ પચાલ રાયા ”-इत्यादि

અન્વયાર્થ—પચાલરાયાડવિય વમદત્તો-પચાલરાજા સ વ્રહ્મદત્ત અપિ પચાલ દેશના અધિપતિ એ, વ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તીએ પણ પોતાના સાંહુસ્સ તસ્સ વયણ અકાડ-સાધો તસ્ય વચન, અકૃત્વા-પૂર્વભવના ભાઈ ચિત્ર મુનિની પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરવા-

## ॥ अथ चतुर्दशमध्ययनम् ॥

व्याख्यात चित्रसभूतीयाख्य नाम त्रयोदशमध्ययनम्, साम्प्रतमिपुकारीय नाम चतुर्दशमध्ययन प्रारम्भ्यते । अस्य च पूर्वा ययनेन सहायमभिसम्बन्धः—पूर्वाध्ययने मुख्यतया निदानदोषाः प्रोक्ताः, प्रसङ्गतो निर्निदानगुणाश्चापि । अस्मिन्नध्ययने त्वनिदानस्य मुक्ति कारणत्वात्तद्गुणाः प्रोच्यन्ते, इत्यनेन सस्वन्धेनायातमिदमध्ययनम् । अस्या ययनस्य प्रस्तावनामाह—

मुनिचन्द्रमुने सविधे गोवल्लभनाम्नो गोपस्य नन्द-सुनन्द-नन्ददत्त-नन्दप्रिय नामनश्चत्वारो दारकाः प्रजिताः, तत्र द्वौ भ्रातरी नन्दसुनन्दौ चित्रसभूतपूर्वभ्र

### चौदहवां अध्ययन प्रारम्भ—

चित्र सभूतीय नामक तेरहवा अध्ययनका व्याख्यान हो गया । अब यह इपुकारिय नामका चौदहवा अध्ययन प्रारम्भ होता है । इस अध्ययनका सन्ध तेरहवें अध्ययनके साथ इस प्रकारसे है—पूर्व अध्ययन में निदानबंध सन्धी दोष मुख्य रूपसे प्रकट किया गया है साथ ही विना निदानसे होनेवाला गुण भी प्रसङ्गत प्रतिपादित हुआ है । इस अध्ययनमें अब यह कहा जावेगा कि मुक्तिका कारण (नियाणा) निदानका अभाव है तथा इस (नियाणा) निदानके अभावमें कौन २ से गुण उत्पन्न होते हैं । इसी सबको लेकर इस अध्ययनका प्रारम्भ किया गया है । इसकी प्रस्तावना—इस प्रकार है—

किसी एक समयकी बात है कि—मुनिचन्द्र मुनिराजके पास गोवल्लभ

### चौदहवा अध्ययनना प्रारम्भ

चित्रसभूत नामका तेरहवा अध्ययनका व्याख्यान पुरे थिये, हुवे आ इपुकारिय नामका चौदहवा अध्ययनना प्रारम्भ थाय छे आ अध्ययनना तेरहवा अध्ययन साथेना सन्ध आ प्रमाण छे तेरहवा अध्ययनमा निदान (नियाणा) बंध सन्धी दोष मुख्य रूपसे प्रकट करवामा आवेल छे तहुपरात वगर निदानथी यनारा गुण पछु प्रसङ्गत प्रतिपादित करवामा आवेल छे आ अध्ययनमा हुवे ओ कहवामा आवेशे के, मुक्तितनु कारण निदानना अभाव छे । तथा ओ निदानना अभावथी कया कया गुणो उत्पन्न थाय छे ओ सन्धने लधने आ अध्ययनना प्रारम्भ करवामा आवे छे जेनी प्रस्तावना आ प्रकारनी छे

कहाँ ओके समयनी बात छे के, मुनिचन्द्र मुनिराजनी पास गोवल्लभ

तपश्च द्वादशविध यस्य स तथा भूतस्तपस्वीभिरोऽपि अनुत्तर=सर्वोत्कृष्टमतिचा-  
रवर्जित सयम सर्वविरतिरूप पालयित्वा=जाते=य, अनुत्तरा=सर्वोत्कृष्टां सर्वलोका-  
काशोपरिवर्तिनी सिद्धिगति=सिद्धिरूपा गति गत प्राप्तः । इति ब्रवीमि=अस्वार्थः  
पूर्ववद् बोध्य ॥ ३५ ॥

इति श्री विश्वविख्यात-जगद्गुरु-प्रसिद्धाचार्य-पञ्चदशभाषा कण्ठित-अलि-  
तकलापालापर प्रविशद्वगधपद्यनैरुग्रन्यनिर्माणरु-प्रादिमानमर्दरु-श्रीशा  
हूउरपति-कोल्हापुरराजप्रदत्त-"जैनशास्त्राचार्य"-पदभूषित-  
कोल्हापुरराजगुरु-गालत्रयचारि-जैनाचार्य-जैन उर्मदिवाकर  
-पूज्य-श्रीधासीलालप्रतिनिरचितायाम् "उत्तरा-  
ध्ययनसूत्रस्य" प्रियदर्शिन्याख्याया व्या-  
ख्यायाम्-'चित्रसमूचीय' नाम  
त्रयोदशमः अध्यायन-सम्पूर्णम् ॥ १३ ॥

अन्वयार्थ—( कामेहिं विरक्तकामो-कामेभ्यः विरक्तकाम ) मनोज्ञ  
शब्दादिक विषयो से विरक्त ( उदत्तचारित्त तवो-उदारचारित्रतपा )  
तथा सर्वोत्कृष्ट सर्वविरतिरूप चारित्र एव वारह प्रकारके तपोबाले ऐसे  
वे ( तवस्सी-तपस्वी ) तपस्वी चित्रमुनिराज ( अणुत्तर सजम पालइत्ता-  
अनुत्तर सयम पालयित्वा ) अतिचार रहित होनेसे सर्वोत्कृष्ट सर्वविरति  
रूप सयमकी पालना करके ( अणुत्तर सिद्धिगइ गओ-अनुत्तरा सिद्धि  
गति गतः ) सर्वलोकाकाशके उपर वर्तमान होनेसे अनुत्तर सिद्धिरूप  
गतिको प्राप्त हो गये । ( तिवेमि-इति ब्रवीमि ) सुधर्मा स्वामी जम्बू  
स्वामीसे कहते हैं कि-हे जन्म ! मैंने जैसा भगवान महावीरसे सुना है  
वैसा यह मैंने तुमसे कहा है ॥ ३५ ॥

॥ इस प्रकार तेरहवें अध्यायन का हिन्दी अनुवाद समाप्त ॥ १३ ॥

अन्वयार्थ—कामेहिं विरक्तकामो-कामेभ्यः विरक्तकाम मनोज्ञ शब्दादिक  
विषयोऽथैविरक्त उदत्तचारित्ततवो-उदारचारित्र तपा तथा सर्वोत्कृष्ट सर्व विरतिरूप  
चारित्र अने भार प्रकारना तपोना मतवाणा जेवा ते तवस्सी-तपस्वी तपस्वी  
चित्र मुनिराज अणुत्तर सजम पालइत्ता-अनु रसयम पालयित्वा अतिचार शब्दित  
होवाथी सर्वोत्कृष्ट सर्व विरतिरूप सयमनु पालन करीने अणुत्तर सिद्धिगइ गओ-  
अनुत्तरा सिद्धिगति गत सर्वे लोकाकाशनी उपर वर्तमान होवाथी अनुत्तर  
सिद्धिरूप गतीने प्राप्ता तिवेमि-इतिब्रवीमि सुधर्मा स्वामी जम्बू स्वामीने  
कहे छे हे, जम्बू ! मे जेवु भगवान महावीर पासेथी साजगु छे जेज  
प्रमाणे मे तमने कहेल छे आभा भारी पुद्धिही काछ पण्ड करेल नथी ॥ ३५ ॥

आ प्रकारे आ श्री उत्तराध्ययनसूत्रनी प्रियदर्शिनी टीकाने चित्र-समूची  
नामना तेरमा अध्ययनने शुभशाली भाषानुवाद स पूछे थये ॥ १३ ॥

प्रजिताः । प्रज्य च मुचिरकाल तपःसयममनुपाल्य भक्तप्रत्याख्यानानेन काल-  
मासे काल कृत्वा सौधर्मे रूपे पद्मगुल्मे विमाने चतुःपल्यौपमस्थितिरुदेवत्वेन  
समुत्पन्नाः । तेषु नन्ददत्त-नन्दप्रिय-नामरुगोपजीवजाश्रित्वारोऽपि देवास्ततश्च्युता  
कुरुदेशान्तर्गते इषुकारनामनगरे समुत्पन्नाः । तेषु एको वसुमित्रजीवदेवो भृगु-  
पुरोहितो अभूत्, द्वितीयो वसुदत्तजीवदेवो भृगुपुरोहितस्य वशिष्ठगोत्रा यशा नाम्नी  
भार्याऽभवत् । तृतीयो वसुप्रियजीवो देव इषुकारराजा चतुर्थो धनदत्तजीवो देवः  
कमलावती नाम तद्राज्ञी चाऽभवत् ।

असौ भृगुपुरोहितः सन्तानार्थं निरन्तरं चिन्तां कुर्वन्नासीत् । एकदा तौ

कारणं इन्होंने दीक्षा धारण करली । तप एव सज्जमका बहुत कालतक आरा-  
धन करते हुए इन्होंने अन्त समयमें भक्त प्रत्याख्यान(सधारा)करके अपने  
शरीरका परित्याग किया और सौधर्म स्वर्गमें पद्मगुल्म नामके विमानमें  
ये सबके सब-उन्होंने चार पल्यकी स्थितिवाले देवकी पर्यायसे उत्पन्न हुए ।  
गोवल्लभ गोपके नन्ददत्त नन्दप्रिय नामक पुत्रके जीवोंको छोड़कर वसु-  
मित्र वसुदत्त वसुप्रिय धनदत्तके जीव चार देव वहांसे चवकर कुरु  
देशान्तर्गत इषुकार नामक नगरमें जन्मे । उनमें एक वसुमित्रका जीव  
देव भृगुपुरोहित हुआ । द्वितीय देव वसुदत्तका जीव उस पुरोहितकी  
वशिष्ठ गोत्रोत्पन्ना यशा नामकी भार्या हुआ । तीसरा देव वसुप्रियका  
जीव इषुकार राजा हुआ । चतुर्थ देव धनदत्तका जीव उस राजाकी  
कमलावती नामकी रानी हुआ ।

भृगुपुरोहितके कोई सतान नहीं थी, अतः रातदिन वह सतानकी ही

बोगो उपर वैराग्य आयी गयी । अने अने कारखे आ छये जख्खाये दीक्षा  
अगीकार करी तप अने सयमनु धृष्टा काण सुधी आराधन करीने तेओओ  
अत समयमा भक्त प्रत्याख्यान करीने पोताना शरीरमा परित्याग कथी अने  
सौधर्म स्वर्गमा पद्मगुल्म नामना विमानमा ते सधणा छये जख्खाये आर  
पल्यनी स्थितिवाणा देवनी पर्यायमा उत्पन्न थया तेमा गोवत्पल गोपना  
नन्ददत्त, नन्दप्रिय, नामना जे पुत्रना जेवने छोडीने पाडीना वसुमित्र, वसु-  
दत्त, वसुप्रिय धनदत्तना ओम आर जेवो देवबोड भाथी व्यपीने कुइ देशमा  
इषुकार नामना नगरमा जन्म्या तेमा ओक देव वसुमित्रनो जेव भृगुपुरोहित  
थया भीज देव वसुदत्तनो जेव जे पुरोहितनी वशिष्ठ गोत्रमा उत्पन्न थयेदी  
यशा नामनी पत्नी थछ, त्रीज देव वसुप्रियनो जेव इषुकार राज थये थया  
देव धनदत्तनो जेव ते राजानी कमलावती नामनी राणी थछ

भृगु पुरोहितने कोई सतान न छत्तु आथी रात दिवस ते सताननी

जीवो स्तः, तयोर्वर्णन त्रयोदशे अण्यपने गतम् । द्वौ च नन्ददत्त-नन्दप्रिय नामानौ गोपदारकौ तपःसयम समाराध्य काल कृत्वा देवलोके देवत्वेन समुत्पन्नौ । तस्मा-  
देवलोकात्तो आयु क्षयेण भवक्षयेण स्थितिक्षयेण च्युत्वा क्षितिमतिष्ठनगरे इभ्य-श्रेष्ठिनो  
जिनदत्तस्य गृहे सोदरभ्रातरौ भूत्वा समुत्पन्नौ । तत्र तयोरिभ्यस्य वसुधर श्रेष्ठिनो  
वसुमित्र-वसुदत्त-वसुप्रिय-धनदत्त-नामानश्चत्वारः पुत्राः सुहृदो जाताः । ते षडपि  
सुहृदो विविधान् भोगान् परिभुञ्जानास्तथारूपाणां स्वमिराणामन्तिके धर्मं भुत्वा

नामक गोपके नन्द सुनन्द नन्ददत्त नन्दप्रिय नामके चार पुत्रोंने दीक्षा  
ली । इनमें नन्द सुनन्द नामके दो भाई तो चित्र और सभूतके पूर्व-भवके  
जीव थे, जिनका वर्णन तेरहवें अध्ययनमें किया गया है । तथा अ-  
शिष्ट दो नन्ददत्त नन्दप्रिय नामके गोपाल दारकोंने तप एव सयमकी  
आराधनाके प्रभासे मरकर देवलोक प्राप्त किया फिर ये दोनों बहासे  
आयुक्षय, भवक्षय एव स्थितिक्षय होनेसे चव कर क्षितिप्रतिष्ठित नग  
रमें जिनदत्त नामक इभ्य-श्रेष्ठीके यहां सोदर(सगे भाई)भ्राताके रूपमें उत्पन्न  
हुए । वहा इनकी मित्रता चार अन्य वसुधर श्रेष्ठीके वसुमित्र, वसुदत्त,  
वसुप्रिय और धनदत्त नामक पुत्रोके साथ हुवा । इस प्रकार ये चहों मित्र-  
जन आनदसे अपना समय विविध भोगोंको भोगते हुए व्यतीत करने  
लगे । एक दिनकी बात है कि इन उह ही मित्रोंने तथारूप-श्रुतचारित्र  
रूपधर्मके पालन करनेवाले स्थविरोके पास धर्मका व्याख्यान सुना ।  
जिससे इनको संसार, शरीर एव भोगोसे वैराग्य हो गया, और इस

नामना गोपना नद, सुनद, नददत्त अने नदप्रिय, नामना चार भाण्डोके  
दीक्षा दीधी तेमा नद अने सुनद नामना के भाई तो चित्र अने सभूतना  
पूर्व भवना एव उता जेवु वसुधर तेरमा अध्ययनमा करवाभा आवेल  
छे भीज के नददत्त अने नदप्रिय नामना गोपाल भाण्डोके तप अने स  
यमनी आराधनाना प्रभावधी भरिने देवलोक प्राप्त करुं त्याधी के अने  
जसु आयुक्षय, भवक्षय अने स्थितिक्षय होवाधी अवीने क्षितिप्रतिष्ठित नगर  
मा उनदत्त नामना केक शेठने त्या सहोदर भाधना रूपमा उत्पन्न थय त्या  
अभनी मित्रता भीज चार वसुधर शेठना वसुमित्र, वसुदत्त, वसुप्रिय, अने  
धनदत्त नामना पुत्रोनी साथे थध आ रीते के छये मित्रो विविध भोगोने  
भोगवता रहीने पोतानो समय आनदधी व्यतीत करवा लाग्या केक द्विषनी  
वात छे के, के छये मित्रोके श्रुतचारित्ररूप धर्मनु पालन करवावाजा स्थवि-  
रोनी पासधी धर्मनु व्याख्यान सावज्य आनाधी तेमने संसार, शरीर अने



प्रजिताः । प्रज्य च सुचिरकाल तपःसयममनुषाल्य भक्तप्रत्याख्यानानेन काल-  
मासे काल कृत्वा सौधर्मे रूपे पद्मगुल्मे विमाने चतुःपल्यौपमस्थितिरुदेवत्वेन  
समुत्पन्नाः । तेषु नन्ददत्त-नन्दप्रिय-नामरुगोपजीववर्जाश्चत्वारोऽपि देवास्ततश्च्युता  
कुरुदेशान्तर्गते इषुकारनामनगरे समुत्पन्नाः । तेषु एको वसुमित्रजीवदेवो भृगु-  
पुरोहितो बभूव, द्वितीयो वसुदत्तजीवदेवो भृगुपुरोहितस्य वशिष्ठगोत्रा यशा नाम्नी  
भार्याऽभवत् । तृतीयो वसुप्रियजीवो देव इषुकारराजा चतुर्थो धनदत्तजीवो देवः  
कमलावती नाम तद्राज्ञी चाऽभवत् ।

असौ भृगुपुरोहितः सन्तानार्थं निरन्तरं चिन्तां कुर्वन्नासीत् । एकदा तौ

कारण इन्होंने दीक्षा धारण करली । तब एव सज्जमका बहुत कालतक आरा  
धन करते हुए इन्होंने अन्त समयमें भक्त प्रत्याख्यान(सधारा)करके अपने  
शरीरका परित्याग किया और सौधर्म स्वर्गमें पद्मगुल्म नामके विमानमें  
ये सबके सब-उहो चार पल्यकी स्थितिवाले देवकी पर्यायसे उत्पन्न हुए ।  
गोवल्लभ गोपके नन्ददत्त नन्दप्रिय नामक पुत्रके जीवोंको छोड़कर वसु  
मित्र वसुदत्त वसुप्रिय धनदत्तके जीव चार देव वहासे चवकर कुरु  
देशान्तर्गत इषुकार नामक नगरमें जन्मे । उनमें एक वसुमित्रका जीव  
देव भृगुपुरोहित हुआ । द्वितीय देव वसुदत्तका जीव उस पुरोहितकी  
वशिष्ठ गोत्रोत्पन्ना यशा नामकी भार्या हुआ । तीसरा देव वसुप्रियका  
जीव इषुकार राजा हुआ । चतुर्थ देव धनदत्तका जीव उस राजाकी  
कमलावती नामकी रानी हुआ ।

भृगुपुरोहितके कोई सतान नहीं थी, अतः रातदिन वह सतानकी ही

लोगों उपर वैराग्य आवी गये । अने अने कारणों आ छये जल्लुअये दीक्षा  
अगीठार करी तब अने सयमनु धष्ठा काण सुधी आराधन करीने तेज्जोअये  
अत समयमा भक्त प्रत्याख्यान करीने पोताना शरीरने परित्याग कये अने  
सौधर्म स्वर्गमा पद्मगुल्म नामना विमानमा ते सधणा छये जल्लुअये आर  
पद्मनी स्थितिवाणा देवनी पर्यायमा उत्पन्न थया तेमा गोपटवल गोपना  
नन्ददत्त, नन्दप्रिय, नामना जे पुत्रना जेवने छोडीने पाडीना वसुमित्र, वसु  
दत्त, वसुप्रिय धनदत्तना जेअ आर जेवो देवदेवाड भार्या व्यवीने कुर् देशमा  
इषुकार नामना नगरमा जन्म्या तेमा जेक देव वसुमित्रनो जेव भृगुपुरोहित  
थया जीन देव वसुदत्तनो जेव जे पुरोहितनी वशिष्ठ गोत्रमा उत्पन्न थयेसी  
यशा नामनी पत्नी थछ, तीज देव वसुप्रियनो जेव इषुकार राज थये जेधा  
देव धनदत्तनो जेव ते राजनी कमलावती नामनी राणी थछ

भृगु पुरोहितने कोई सतान न छतु आथी रात दिवस ते सताननी

जीवौ स्तः, तयोर्वर्गन त्रयोदशे अभ्ययने गतम् । द्वौ च नन्ददत्त-नन्दप्रिय नामानौ गोपदारकौ तपःसयम समाराध्य काल कृत्वा देवल्लोके देवत्वेन समुत्पन्नौ । तस्मा-  
देवल्लोकात्तौ आयु क्षयेण भवक्षयेण स्थितिक्षयेण च्युत्वा क्षितिप्रतिष्ठनगरे इभ्य-श्रेष्ठिनो  
जिनदत्तस्य गृहे सोदरभ्रातरौ भूत्वा समुत्पन्नौ । तत्र तयोरिभ्यस्य वसुधर श्रेष्ठिनो  
वसुमित्र-वसुदत्त-वसुप्रिय-धनदत्त-नामानश्चत्वारः पुत्राः सुहृदो जाताः । ते षडपि  
सुहृदो विविधान् भोगान् परिभुज्जानास्तथारूपाणां स्वमिराणामन्तिके धर्मं भुक्त्वा

नामक गोपके नन्द सुनन्द नन्ददत्त नन्दप्रिय नामके चार पुत्रोंने दीक्षा  
ली । इनमें नन्द सुनन्द नामके दो भाई तो चित्र और सभूतके पूर्वभवके  
जीव थे, जिनका वर्णन तेरहवें अध्ययनमें किया गया है । तथा अ-  
शिष्ट दो नन्ददत्त नन्दप्रिय नामके गोपाल दारकोंने तप एव सयमकी  
आराधनाके प्रभावसे मरकर देवलोक प्राप्त किया फिर ये दोनों बहासे  
आयुक्षय, भवक्षय एव स्थितिक्षय होनेसे चव कर क्षितिप्रतिष्ठित नग  
रमें जिनदत्त नामक इभ्य-श्रेष्ठीके यहां सोदर(सगे भाई)भ्राताके रूपमें उत्पन्न  
हुए । वहा इनकी मित्रता चार अन्य वसुधर श्रेष्ठीके वसुमित्र, वसुदत्त,  
वसुप्रिय और धनदत्त नामक पुत्रोंके साथ हुआ । इस प्रकार ये छहों मित्र-  
जन आनदसे अपना समय विविध भोगोंको भोगते हुए व्यतीत करने  
लगे । एक दिनकी बात है कि इन छह ही मित्रोंने तथारूप-श्रुतचारित्र  
रूपधर्मके पालन करनेवाले स्थविरोंके पास धर्मका व्याख्यान सुना ।  
जिससे इनको ससार, शरीर एव भोगोंसे वैराग्य हो गया, और इस

नामना गोपना नन्द, सुनन्द, नन्ददत्त અને નન્દપ્રિય, નામના ચાર બાળકોએ  
દીક્ષા લીધી તેમા નન્દ અને સુનન્દ નામના બે ભાઈ તેા ચિત્ર અને સભૂતના  
પૂર્વ ભવના જીવ હતા જેનું વર્ણન તેરમા અધ્યયનમા કરવામા આવેલ  
છે બીજા બે નન્દદત્ત અને નન્દપ્રિય નામના ગોપાળ બાળકોએ તપ અને સ  
યમની આરાધનાના પ્રભાવથી મરીને દેવલોક પ્રાપ્ત કર્યું ત્યાંથી બે બન્ને  
જણા આયુક્ષય, ભવક્ષય અને સ્થિતિક્ષય હોવાથી અહીંને ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત નગર  
મા જીનદત્ત નામના એક શેઠને ત્યાં સહોદર ભાઈના રૂપમા ઉત્પન્ન થય ત્યાં  
એમ ૧૧ મિત્રતા બીજા ચાર વસુધર શેઠના વસુમિત્ર, વસુદત્ત, વસુપ્રિય, અને  
ધનદત્ત નામના પુત્રોની સાથે થઈ આ રીતે એ છએ મિત્રો વિવિધ ભોગોને  
ભોગવતા રહીને પોતાનો સમય આનંદથી વ્યતીત કરવા લાગ્યા એક દિવસની  
વાત છે કે, એ છએ મિત્રોએ શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મનું પાલન કરવાવાળા સ્થવિ-  
રોની પાસેથી ધર્મનું વ્યાખ્યાન સાંભળ્યું આનાથી તેમને સસાર, શરી અને

प्रजिताः । प्रज्य च मुचिरकाल तपःसयममनुपाल्य भक्तप्रत्याख्यानानेन काल-  
मासे काल कृत्वा सौधर्मे रूपे पद्मगुल्मे विमाने चतुःपल्योपमस्थितिरुदेवत्वेन  
समुत्पन्नाः । तेषु नन्ददत्त-नन्दप्रिय-नामरुगोपजीवर्जाश्चित्तारोऽपि देवास्ततश्च्युता  
कुरुदेशान्तर्गते इषुकारनामनगरे समुत्पन्नाः । तेषु एको वसुमित्रजीवदेवो भृगु-  
पुरोहितो बभूव, द्वितीयो वसुदत्तजीवदेवो भृगुपुरोहितस्य वशिष्ठगोत्रा यशा नाम्नी  
भार्याऽभवत् । तृतीयो वसुप्रियजीवो देव इषुकारराजा चतुर्थो धनदत्तजीवो देवः  
कमलावती नाम तद्राज्ञी चाऽभवत् ।

असौ भृगुपुरोहितः सन्तानार्थं निरन्तरं चिन्ता कुर्वन्नासीत् । एकदा तौ

कारण इन्होंने दीक्षा धारण करली । तप एव सजमका बहुत कालतक आरा-  
धन करते हुए इन्होंने अन्त समयमें भक्त प्रत्याख्यान(सधारा)करके अपने  
शरीरका परित्याग किया और सौधर्म स्वर्गमें पद्मगुल्म नामके विमानमें  
ये सबके सब-उहो चार पल्यकी स्थितिवाले देवकी पर्यायसे उत्पन्न हुए ।  
गोवल्लभ गोपके नन्ददत्त नन्दप्रिय नामक पुत्रके जीवोंको छोड़कर वसु-  
मित्र वसुदत्त वसुप्रिय धनदत्तके जीव चार देव वहासे चवकर कुरु-  
देशान्तर्गत इषुकार नामक नगरमें जन्मे । उनमें एक वसुमित्रका जीव  
देव भृगुपुरोहित हुआ । द्वितीय देव वसुदत्तका जीव उस पुरोहितकी  
वशिष्ठ गोत्रोत्पन्ना यशा नामकी भार्या हुआ । तीसरा देव वसुप्रियका  
जीव इषुकार राजा हुआ । चतुर्थ देव धनदत्तका जीव उस राजाकी  
कमलावती नामकी रानी हुआ ।

भृगुपुरोहितके कोई संतान नहीं थी, अतः रातदिन वह सन्तानकी ही

खोजो उपर वैराज्य आवी गये । अने अने कारणे आ छये । जेवाये दीक्षा  
अगीकार करी तप अने सयमनु धर्या काण सुधी आराधन करीने तेआये  
अत समयमा भक्त प्रयाख्यान करीने पोताना शरीरने परित्याग कये अने  
सौधर्म स्वर्गमा पद्मगुल्म नामना विमानमा ते सधणा छये जेवाये चार  
पल्यनी स्थितिवाणा देवनी पर्यायमा उत्पन्न थया तेमा गोवल्लभ गोपना  
नन्ददत्त, नन्दप्रिय, नामना जे पुत्रना जेवाने छोडीने आडीना वसुमित्र, वसु-  
दत्त, वसुप्रिय धनदत्तना जेभ चार जेवा देवबोड माथी ब्यवीने कुइ देशमा  
इषुकार नामना नगरमा जन्म्या तेमा जेक देव वसुमित्रनो जेव भृगुपुरोहित  
थया जेव देव वसुदत्तनो जेव जे पुरोहितनी वशिष्ठ गोत्रमा उत्पन्न थयेदी  
यशा नामनी पत्नी थथ, तीव देव वसुप्रियनो जेव इषुकार राज थये । जेथा  
देव धनदत्तनो जेव ते राजनी कमलावती नामनी राणी थथ

भृगु पुरोहितने केई संतान न छत्तु आथी रात दिवस ते संताननी

નન્દદત્ત નન્દપ્રિયાલ્લ્ય ગોપદારઋજીવદયૌ સ્વ સ્વાધિજ્ઞાનેન જ્ઞાતવન્તૌ—યદાત્રા-  
મેતસ્યૈવ મૃગુપુરોહિતસ્ય પુત્રત્વેનોત્પત્ત્યાગ્રહે । પુત્રત્વેનોત્પન્નાગ્રાયા યથાડ્યં જૈનધર્મ  
વિમુક્તૌ ન કુર્યાત્થાડ્યાભ્યા પિગતવ્યમ્ । એવં ત્રિચાર્યં તાત્રમારપિ શ્રમણસ્ય  
કૃત્વા મૃગુપુરોહિતગૃહે સમાયાતા । પત્નીસહિતો મૃગુરપિ તૌ વવન્દ । મુનિવેષ-  
ધારિણી તૌ દેવૌ સમાર્યાય મૃગવે ધર્મદેશના દત્તવન્તૌ કૃતાઙ્ગલિના સમાર્યેણ  
પુરોહિતેન પ્રોક્તમ્—મગવન્ ! આયોઃ સન્તતિ મર્મિષ્યતિ નચ । દેવાભ્યામુક્તમ્—

ચિન્તાસે દુઃખી હોતા રહતા થા । એક દિન ઉન નન્દદત્ત નન્દપ્રિય નામક  
ગોપકે જીવ દો દેવોંને સ્વર્ગમ્ રહેતે હુણ અવધિજ્ઞાનસે જાનકર એસા  
વિચાર કિયા કિ હમ દોનોંકો ઈસી મૃગુપુરોહિતકે યદા પુત્રરૂપસે ઉત્પન્ન  
હોના હૈ, અતઃ યહ હમ લોગોંકો જૈનધર્મકી આરાધના કરનેસે વિમુક્ત  
ન કર સકે એસા પ્રયત્ન કરના ચાહિયે । હસ પ્રકાર વિચાર કર બે દોનોં  
મુનિકા વેષ ધારણ કર શીઘ્રહી ઉસ મૃગુપુરોહિતકે ઘર પર આવે । મૃગુ-  
પુરોહિતને જ્યોહી ઇન દો મુનિયાંકો અપને ઘર પર આતે હુણ દેલે તો  
બહ શીઘ્રહી ઉઠકર ઇનકે સામને ગયા । ઓર જાકર ઉસને ઇનકો વદના  
કી । મુનિયાંને ભાર્યા સહિત ઉસ પુરોહિતકો ધર્મકી દેશના દી । ધર્મકી  
દેશના સુનકર પુરોહિતકા અન્તઃકરણ ધર્મપ્રેમસે મીઝ ગયા, ઓર ઉસને  
ઉસી સમય ઉન મુનિયોકે પાસ આગ્રકે વ્રતોંકો પાલન કરનેકા નિયમ  
લે લિયા । જત્ર મુનિયોંકે ચલનેકા સમય આયા તત્ર ઉસ પુરોહિતને હાથ  
જોડકર ઉનસે પૂછા કિ હે મદન્ત । યહ તો કહિયે કિ હમ લોગોંકે યદા  
સન્તાગ હોગી યા નહી ? । મુનિરાજોને કહા કિ તુમ ચિન્તાં મત કરો—

ચિંતામા હુ ખી યથા કરતા હતા એક દિવસ એ નન્દદત્ત અને નન્દપ્રિય નામના  
ગોપના છત્ર બન્ને દેવોંએ સ્વર્ગમા રહેતા રહેતા અવધિજ્ઞાનથી લશ્યુ અને  
એવો વિચાર કર્યો કે, અમારે બન્નેએ એ ભૃગુપુરોહિતને ત્યા પુત્રરૂપે ઉત્પન્ન  
થવાનું છે આથી તે અમે બન્નેને જૈનધર્મની આરાધના કરવાથી વિમુક્ત  
ન કરી શકે એવો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે બન્નેએ  
મુનિને વેશ ધારણ કરી તુરંત જ એ ભૃગુપુરોહિતના ઘેર પહોંચ્યા ભૃગુ  
પુરોહિતે આ બન્ને મુનિઓને પોતાને ઘેર આવતા જ્યારે જ્યા તો તે ઉઠીને  
સત્વર તેમની સામે ગયા અને વદના કરી મુનિઓએ ભૃગુપુરોહિતને અને  
તેની પત્નીને ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો । ધર્મદેશના માબળીને પુરોહિતનું અત  
કરણ ધર્મ પ્રેમથી ભીભઈ ગયું અને તેણે તે જ સમયે તે મુનિઓની પાસે  
શ્રાવકના વ્રતોનું પાલન કરવાનો નિયમ લઈ લીધો મુનિઓ જ્યારે વિદાય  
થવા લાગ્યા ત્યારે પુરોહિતે હાથ બેંડીને તેમને પૂછ્યું, હે મદન્ત ! એ તો  
અતાવો કે, અમારે ત્યા સત્તાનપ્રાપ્તિ થશે કે નહીં ? મુનિ... કે,

पुत्रयो द्वौ दारकौ भविष्यतः । तौ च गाल्यावस्थायामेव श्रामण्यमङ्गीकरिष्यतः ।  
युवाभ्या तत्र व्याघातो न कर्तव्यः । तौ प्रयज्य गृह्णन् लोकान् धर्मं प्रतिबोधयि-  
ष्यतः । एव योषयित्वा तौ देवौ स्तस्थान गतौ ।

ततः क्रियत्कालानन्तर तौ नन्ददत्तनन्दप्रियजीवदेवौ देवल्लोकाच्च्युत्वा पुरो-  
हित भार्याया गर्भेऽवतीर्णा । ततः सभार्यः स पुरोहितः इषुकारनगरस्यान्तिम-  
भागे स्थितः । तत्र पुरोहितपत्नी रमणीयाकृतिक दारक्युगल प्रसूता । मातापितृ-  
भ्या तयोर्नाम 'देवभद्र-यशोभद्रे'ति कृतम् । क्रमेण तौ दारकौ लब्धसङ्गौ जातौ ।

तुम्हारे यहा दो पुत्र उत्पन्न हागे । परन्तु वे तुम्हारे यहा नही रहेंगे ।  
बाल्यकालमें ही वे दीक्षित हो जावेंगे । अतः आपका उस समय यह  
कर्तव्य होगा कि आप उनको दीक्षा लेनेमें अन्तराय रूप न बने । ये  
ऐसे साधु होंगे कि जिनकी देशनासे हजारों जीवोंका कल्याण होगा ।  
इस प्रकार पुरोहितको समझाकर वे दोनों देव जहांसे आये थे वहां पर  
वापिस चले गये ।

कुछ कालके बाद ये दोनों देव अपने स्थानसे चवे और उसी पुरो-  
हितके यहा पुत्ररूपसे जन्मे । जब ये पुरोहितकी भार्याके गर्भमें आये थे  
तब पुरोहित अपनी भार्या सहित इषुकार नगरके अन्तिम भागमें ठहरा  
हुआ था । वहीं पर उसकी भार्याने इन दोनों पुत्रोंको जन्म दिया था ।  
पुत्रोंकी उत्पत्तिसे पुरोहित पुरोहितानीको गृहस्थी अभूतपूर्व आनंद हुआ ।  
जन्मके समयके समस्त लौकिक आचार ही बचनेके बाद पुरोहितने इन  
नवप्रसूत ( नवीन जन्मे हुए ) बालकोंका नाम देवभद्र और यशोभद्र

तमै चिता न कहे तभारे त्या जे पुत्र उत्पन्न थये परंतु तेजो तभारे त्या  
रहेथे नहि बाल्यकाजभा जे जे जन्मे दीक्षा अंगीकार करथे आधी आपतु  
जे वधते जे कर्तव्य जन्मथे के, आप जेभना दीक्षाना कामभा अंतरायइप  
न जने जे जेवा साधु थये के, जेभनी धर्मदेगनाथी हजारे लोकोनु  
कल्याण थये आ प्रभाजे पुरोहितने समजवीने जे जन्मे देव न्याथी आब्या  
हता त्या पाछ आट्या गया

थोडा समय पछी जे जन्मे देव चोताना स्थानथी स्थलीने जे लृशु-  
पुरोहितने त्या पुत्र रुथे जन्म्या न्यारे जे पुरोहितनी स्त्रीना गर्भभा  
आब्या त्यारे पुरोहित चोतानी पत्नी साथे धिपुकार नगरना जेठ छेडा उपर  
रहेता हता त्या तेनी पत्नीजे आ जन्मे पुत्रोने जन्म आथे जन्मे पुत्रोना  
जन्मथी पुरोहित तथा तेनी स्त्रीने धरो जे आनंद थये जन्म समयना  
सधना लौकिक रीत रीवाजे पताब्या पछी पुरोहिते आ जन्मे पाण्डेना नाम

तदा पुरोहितेन प्रोक्तम् यत्स ! य एते यद्ध-चेतसदोरकमुखसस्त्रिकमुखाः परिहित-  
श्वेतचोलपट्टकाः परिधृतश्वेतसस्त्रमावरणाः परिगृहीतप्रमाजिका रजोहरणमिता-  
धानीसमावृतपात्रहस्ताः अनावृतमस्तका पादत्राणरहितचरणाः साधवो मदका  
दृश्यन्ते । एते हि रूपटपरिपूर्णहृदया भवन्ति । उपरिष्ठान्मिष्ट मापन्ते, हृदये तु  
हालाहलत्रिष धरन्ते । 'जीवहिंसा माभूत्' इति प्रदर्शयितुं भूमिं निरीक्षमाणाश्च  
रणन्यास कुर्वन्ति, परन्तु हृदि राक्षसा वृत्तिं पोषयन्ति । एते हि स्वपात्रेषु सुतीक्ष्णानि

रक्खा। ये दोनों भाई धीरे-धीरे द्वितीयाको चन्द्रकुलाके समान वृद्धिगत होने लगे। जब वे थोड़े-बहुन समझने लगे तब पुरोहितने युक्तिपूर्वक समझाते हुए इनको कहा कि चेदा! देखो ये जो साधु लोग होते हैं कि जिनके मुख पर सशरमुखवस्त्रिका बधी रहती है, श्वेत चोलपट्टा जो पहिरे रहते हैं तथा सफेद ही वस्त्रोंको जो ओढ़ा करते हैं, हाथमें जो सदा रजोहरण लिये रहते हैं, जो झोलीमें काष्ठके पात्र रखते हैं, मस्तक भी जिनका सदा उघाड़ा रखा करता है, उघाड़े पैर ही जो घुमा करते हैं वे ऊपरसे तो बड़े भद्र दिखते हैं परन्तु हृदय इनका रुपदसे परिपूर्ण रहा करता है। बोलनेमें इनके जितनी मिठास रहती है वह सब ऊपरकी ही क्रिया समझों भीतरसे तो हलाहल विषसे भरे हुए रहा करते हैं। जीवोंका विराधना न हो जाय” इस बातको लोगोंको दिखानेके लिये ही ये धीरे-धीरे देखते हुए जमीन पर चलते हैं परन्तु हृदय इनका मलिन होता है, ये राक्षसी वृत्ति वाले होते हैं। ये लोग अपने पात्रों केभीतर सुतीक्ष्ण छुरी,

દેવલદ્ર અને યશોલદ્ર રાખ્યા એ બન્ને બીજના ચક્રની માફક વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યા જ્યારે તેઓ થોડું ઘણું સમજવા લાગ્યા ત્યારે પુરાહિતે તેમને સમ-  
ભવતા કહ્યું કે, બેટા ! જેના મોઢા ઉપર સહારકમુખવચ્ચિત્ર બાધેલી હોય છે,  
સદૈવ ચોલપટો જેઓ પહેરે છે, તથા સદૈ- જ વસ્ત્ર જેઓ ઓઢતા હોય છે  
અને હાથમા તેઓ સદા રત્નેહરણુ રાખે છે, જોળીમા પાત્ર રાખે છે, જેમનું  
માથુ સદા ઉઘાડું રહેતું હોય છે, ઉઘાડા પગે જેઓ ચાલતા હોય છે, આ  
પ્રકારના જે સાધુ મુનિઓ હોય છે તેઓ ઉપરથી તો ઘણા જ લદ્ર દેખાતા  
હોય છે પરંતુ તેઓનું હૃદય કપટથી ભરેલું હોય છે તેમના યોલવામા જે  
મીઠાશ ભરેલી હોય છે તે ઉપરની ક્રિયા માત્ર સમજે અદરથીતો તેઓ હજી  
હજી વિપથી ભરેલા હોય છે “જીવોની વિરાધના ન થઈ જાય” એવું લોકોને  
દેખાડવા માટે જ એ ધીરે ધીરે ભેઈ ભેઈને જમીન ઉપર ચાલતા હોય છે  
પરંતુ એમનું હૃદય મલિન હોય છે તેઓ રાક્ષસી વૃત્તિ વાળા હોય છે તેઓ

क्षुरिका कर्तारिकासिपुत्र प्रभृतीनि शस्त्राणि स्थापयन्ति । बालकान् गृहीत्वाऽरण्ये  
नयन्ति । असिपुत्रेण नासिका छिन्दन्ति, कर्तारिकया कर्णं कर्तयन्ति, क्षुरकिया  
उदरं विदारयन्ति । अतो युगम्यामेतेषा समीपे न गन्तव्यम्, नाप्येतेषा संगति  
कर्तव्या, न चैषा दृष्टिसमक्षे स्वातव्यम् । इति पितुर्वचन निशम्य तौ दारकौ साधु-  
भ्यः पराङ्मुखौ जातौ । एकस्मिन् दिने तौ बालकौ रथ्याया क्रीडन्तौ  
प्रासुक्यमन्नपानादिरुमादाय समुच्चमागच्छतस्तान् साधुन् दृष्ट्वा भयोद्भ्रान्तचित्तौ  
ततः पलाय्य वनं गत्वा विशालमेकं वटवृक्षमारुह्य सघनपत्रवत्या शाखाया  
निजीय संस्थितौ साधनोऽपि तेनैव मार्गेण तत्रैव समायाताः । तस्यैव

कैची पत्र चाकू वगैरह शस्त्रोंको छिपाकर रखते हैं । जब बालकोंको पक-  
डकर ये जंगलमें ले जाते हैं तो चाकूसे-नासिकाको काटते हैं कैचीसे  
कानोंको कातरते हैं और छुरीसे पेटको चीर डालते हैं । इसलिये वेदा !  
हम तुमको समझाते हैं कि तुम भूलकर भी इनकी संगतिमें मत आना  
जब ये लोग तुमको आते दिखलाई पड़े तो इनको मत देखना इनसे दूर  
भाग जाना । इनके साम्हने कभी आना ही नहीं । इस प्रकार पिताके  
वचन सुनकर ये दोनों ही बालक साधुओंसे पराङ्मुख वन गये ।

एक दिनकी बात है कि जब ये दोनों ही बालक किसी गलीमें खेल  
रहे थे तब इन्होंने खेलते २ प्रासुक अन्नपान आदिको लेकर समुच्च आते  
हुए मुनियोंको देखा । देखते ही ये दोनों भयोद्भ्रान्तचित्त होकर बहासे  
वनकी तरफ भाग गये, और एक विशाल वटवृक्ष पर चढ़कर सघनपत्र  
वाली शाखाके ऊपर जाकर छिप गये । आहार आदि सामग्री लेकर मुनि-

प्रेताना पात्रोनां अहं तीक्ष्ण धारवाणी छुरी, कातर चाकू वगैरे शस्त्रोंने  
छुपावीने राजता डोय छे तेओ भाण्डोने पकडीने जंगलमा लई जय  
छे अने त्या चाकुथी तेनु नाउ कापे छे, कातरथी कानने कातरे छे अने छुरीथी  
पेटने चीरा नापे छे आ भाटे हु तमने समजवु छु के, तमो भूखेथूके पशु  
तेमनी संगत न करता ज्यादे ओ साधुओ आवता तमारी दृष्टिओ हेभाय त्यादे  
तेनी सामे न जेता दूर लागी जेजे ओमनी सामे कही पशु न जाता आ  
प्रकारना पिताना वचन सालणीने ओ जन्ने भाण्डा साधुओथी पराङ्मुख जनी गया

ओक द्विपसनी बात छे के, ओ जन्ने भाण्डा कोई गलीमा रमतता हता  
त्यादे तेमणे रमती वजते प्रासुक अन्नपान आदिने लधने तेमनी सामे आवता  
मुनियोने जेथा जेता ज ओ जन्ने लथलीत जनीने वननी तरफ लागी  
छूटथा त्या तेओ विशाल ओवा ओक बडवा उपर चडी गया अने पादोथी  
भरपूर ओवी ओक डण उपर जईने छुपाई गया आहार आदि सामग्री

વટવૃક્ષસ્યાધસ્તલે છાયાયા સમુપરિશ્ય ગ્રામાદાનીતમશનાદિક મોક્તુ મટ્ટાઃ ।  
 વટારૂઢીતો ચાલો યુજ્જાનાસ્તાન્ સાધૂન્ દૃષ્ટ્વા મનસ્યેયમચિન્તયતામ્-એવા પાત્રેષુ  
 છુરિકાદિક કિમપિ શસ્ત્ર ન દૃશ્યતે ! તાતેન અસત્યમેય મોક્તમ્ । એતે મહાપુરુષા  
 દયાપરાયણાઃ યતનયા ભૂમિ પ્રમાર્જ્ય સયતન યુજ્જતે । એવ મિચિન્તયતોસ્તયોર્મન  
 સ્યેવમભૂત-પૂર્વમપિ કચિદેતાદૃશા. સા યોઽસ્માભિ દૃષ્ટાઃ, પરન્તુ ક્વ દૃષ્ટા ઇતિ  
 નાસ્માભિઃ સ્મર્યતે । એવ મિષ્ટશતોસ્તયોર્જાતિસ્મરણ સમુત્પન્નમ્ । તતસ્તૌ વૃક્ષાદવ-  
 તીર્ય સાધૂન્ ચન્દિત્વા સ્વગૃહ સમાગત્ય પિતરાન્વ્રૂતામ્-તાત ! બલીકમેવ

જન મી ડસી માર્ગસે હોરુર ચઠ્ઠી પર આ પટ્ટુચે । ઓર ડસી વટવૃક્ષકી  
 છાયાકે નીચે વૈઠકર લાયે ટુપ ઇપનીય ડસ આહાર આદિ સામગ્રીકા આહાર  
 કરને કે લિયે પ્રવૃત્ત હો ગયે । વટવૃક્ષકી છાયામેં છિપે ટુપ ડન બાલકોને  
 મોજન કરતે હુપ જવ ડન મુનિયોંકો દેલા તો મનમેં ણેસા વિચાર કિયા કિ  
 વ્યર્થમેં હી પિતાજીને હમકો ડનકે લિયે ડલટ સમક્ષાયા હૈ-ડન મુનિવરોં કે  
 પાત્રોંમેં તો ન ચાહુ હૈ ન કૈંચી હી હૈ ઓર ન છુરી હૈ । યે તો મહાપુરુષ હૈં,  
 દયામે પરાયણ હૈ તયા યતનાસે ભૂમિકા પ્રમાર્જન કર વડી હી સાવધાનીકે-  
 સાથ મોજન કર રહે હૈ । ડસ પ્રકાર ડન ડોનો બાલકોને વિચાર કિયા  
 હી થા કિ ડનકે મનમેં ઇસી મી વાત યાદ આ ગઈ કિ હમને ઇસે મુનિ-  
 યોંકો પહેલે કહી દેલા મી હૈ । પરન્તુ કહા દેલા હૈ ડસ વાતકા ધ્યાન  
 ડનકો નહી આયા । ડસ પ્રકાર સૂચ વિચારપૂર્વક ડહાપોહ કરતે હુપ ડનકો  
 જાતિસ્મરણ નામકા જ્ઞાન ઉત્પન્ન હો ગયા । અવ કયા યા વે ડોનોં હી  
 ડસ વૃક્ષસે નીચે ડતર આયે-ઓર મુનિયોંકો વદના કર અપને ઘર પહુંચ

લઈને મુનિજન પણ એજ માર્ગથી ત્યા આવી પહોંચ્યા અને એજ વડના  
 વૃક્ષની શીતળ છાયામા બેસીને પોતે લાવેલ આહાર આદિ સામગ્રીનો આહાર  
 કરવામા પ્રવૃત્ત બની ગયા વડલાની ડાળ ઉપર પાઠડામા છુપાયેલા એ બને  
 બાળકોએ એ મુનિઓને બ્યારે લોજન કરતા બોલા તો મનમા એવો વિચાર  
 કર્યો કે, પિતાએ આમને માટે આપણને ખોટું સમજાવ્યું છે આમાના પાત્રોમા  
 ન તો ચાકુ છે, ન છુરી છે કે, ન તો કાતર છે આ તો મહાપુરુષ છે, દયામા  
 પરાયણ છે, સલાળ પૂર્વક ભૂમિને સાફ કરીને ઘણી જ સાવધાનીથી લોજન  
 કરી રહ્યા છે આ પ્રમાણે એ બન્ને બાળકોએ વિચાર કર્યો ત્યારે તેમના મનમા  
 એવી પણ વાત યાદ આવી ગઈ કે, અમોએ આવા મુનિઓને પહેલા કયાક  
 બોલા છે પરંતુ કયા બોલા છે એ વાતનો ખ્યાલ તેમને ન આવ્યો આ પ્રમાણે  
 મનમા ગડમથલ અનુભવતા તેમને બતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું પછી શું બાકી  
 રહ્યું ? એ બન્ને એજ વખતે વૃક્ષથી નીચે ઉતર્યા અને મુનિઓને વડના કરી



મનતા શ્રમણસંગતિં કર્તુમાચા પ્રતિપિદ્ધી । તે તુ સસારસમુદ્રમગ્નાન્ જનાનુદ્ધૃત્ય  
નિરાપદ મોક્ષસ્થાન પ્રાપયિતુ પ્રયત્નંતે, इत्येवमुत्वाऽऽध्ययनोक्तैर्वाक्यैः पितरो  
प्रतिबोध्य ताभ्या सह प्रजितौ । રાજ્યા કમલાપત્યાઽપિ પુરોહિતધનલિપ્તુ રાજા  
પ્રતિબોધિતઃ । તાપિ પ્રજિતૌ । एव गृहीतप्रज्याः पदपि सयमनुपास्य केव-  
लज्ञानमासाद्य मोक्ष गताः । एतदेव सूत्रकारः स्वय वर्णयति—

કર પિતાસે કહને લગે-તાત । આપને મુનિયોંકે વિપયમે જો કુછ હમકો  
સમજાયા હૈ વહ સય આપકા કહના સર્વયા અનુચિત હૈ । યે તો વડે હી  
દયાકે ખડાર હોતે હૈ, ઓર સસારસમુદ્રમે ફેસે હુએ સસારી જીવાંકો  
ઉસસે પાર લગાનેકે લિયે સદા ચેષ્ટાશીલ રહતે હૈ । इनका यही प्रयत्न  
રહતા હૈ કિ કિસી ખી તરહ સસારીજન મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે । क्यों कि वही  
સ્થાન એક એસા હૈ કિ જહા પર કિસી ખી પ્રકારકી આપત્તિ વિપત્તિ  
જીવકો નહીં ભોગની પડતી હૈ । इस प्रकार कहकर उन दोनोंने इस  
અધ્યયનમે ઉક્ત વાક્યોં દ્વારા અપને માતાપિતાકો સમજાયા ઓર અપને  
માતા પિતાકે સાથ વે દીક્ષિત હો ગયે । तथा कमलावती रानीने भी अपने  
પતિ રાજાકો જો કિ પુરોહિતકે ધનકો લેનેકા અભિલાષો વન રહેં યે  
પ્રતિબોધિત ક્રિયા । ये दोनों राजारानी भी प्रव्रजित हो गये । इस प्रकार  
દીક્ષા લેકર યે છહ હી જનેં સયમકી પરિપાલના કરકે કેવલજ્ઞાનકો  
પ્રાપ્ત કર મુક્તિ પધારે । इसी बातको सूत्रकार स्वय प्रकट करते हैं-‘देवा’इत्यादि

પોતાને ઘેર જઈને પિતાને કહેવા લાગ્યા કે, હે તાત ! આપે મુનિઓના  
વિપયમા અમને જે કાંઈ સમજાવ્યું હતું તે સઘળું ભુલું છે એ મુનિઓ તો  
ધણા દયાળુ હોય છે, સસારસમુદ્રમા ફસાયેલા સસારીજીવોને એનાથી  
કિનારે પહોંચાડવા માટે સદા પ્રયત્નશીલ રહે છે, એમનો એજ પ્રયત્ન હોય  
છે કે, કોઈ પણ રીતે સસારીજન મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે કેમ કે, એ સ્થાન એવું  
છે કે, ત્યાં કોઈ પણ પ્રકારની આપત્તિ જીવોને લોગવવી પડતી નથી આ  
પ્રમાણે કહીને એ બન્નેએ આ અધ્યયનમા કહેવામા આવેલ વાક્યોથી પોતાના  
માતાપિતાને સમજાવ્યા અને પોતાના માતાપિતા સહિત તેઓએ દિક્ષા અગ્ની  
કાર દરી કમલાવતી રાણીએ પણ પોતાના પતિ-રાજા કે, જે પુરોહિતનું ધન  
લઈ લેવાની ઈચ્છા કરી રહ્યા હતા તેને પ્રતિબોધિત કર્યા અને એ પ્રમાણે  
રાજા અને રાણીએ પણ દીક્ષા અગ્નીકાર દરી આ પ્રમાણે દીક્ષા લઈને એ  
છએ જણા સયમનુ પરિપાલન કરીને કેવળજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરી મુક્તિને પામ્યા  
આ વાતને સૂત્રકાર સ્વય પ્રકટ કરે છે—“देवा”—इत्यादि ।

मूलम्—

देवा भवित्ताण पुरेभंवांमि, केईचुया एगविमाणवासी ।

'पुरे पुराणे इसुयारनामे, खाए समिद्धे सुरलोगरम्मे ॥१॥

छाया—देवा भूत्वा पुराभवे, केचिच्च्युता एकविमानवासिनः ।

पुरा पुराणे इषुकार नाम्नि, प्याते समृद्धे सुरलोकरम्मे ॥ १ ॥

टीका—' देवा ' इत्यादि ।

केचित् जीवाः पुराभवे=पूर्वजन्मनि एक विमानवासिनः—एकस्मिन् विमाने वस्तु शीला ये ते तथा, सौधर्मदेवलोकान्तर्गत पद्मगुल्मविमानवासिन इत्यर्थः, देवा-भूत्वा तत्रत्यभोगान् परिभुज्य, ततश्च्युताः सुरलोकरम्मे देवलोकजन्मनोरमे, समृद्धे धनधान्यपरिपूर्णं पुराणे प्राचीने जत एव रपाते जगत्प्रसिद्धे इषुकारनाम्नि-पुरे समुत्पन्नाः ॥ १ ॥

तत्रपुरे कस्मिन् कुले समुत्पन्नाः किं कृतवन्तश्च ? इत्याह—

मूलम्—

सकम्मसेसेण पुराकएण, कुलेसु दग्गेसु यं ते' पसूया ।

निविर्णण संसारभयाजहांय, जिणिदंमग्ग संरणं पंवेण्णा ॥२॥

अन्वयार्थ—(पुरेभवमि-पुराभवे)पूर्वभवमे (एगविमाणवासी-एकविमान वासिनः) सौधर्मदेवलोकान्तर्गत पद्मगुल्म नामके एक विमान में (देवा-भवित्ताण-देवा भूत्वा) देवकी पर्यायमे ये । वहाके भोगोको भोगकर फिर वहासे (केई-केवि) कोई-अर्थात् उह देव (चुया-च्युताः) चवे और (सुरलोगरम्मे-सुरलोकरम्मे) देवलोक जैसे मनोरम तथा (समिद्धे-समृद्धे) धनधान्यसे परिपूर्ण गेसे (इसुयार नामे पुरे-इषुकार नाम्नि पुरे) इषुकार नामके पुरमे जो (पुराणे-पुराणे) पुराना एव (खाए-रपाते) प्रसिद्ध शहर था वहा उत्पन्न हुए ॥ १ ॥

अन्वयार्थ—ये छये ७ये पुरेभवमि-पुराभवे पूर्वभवमा एगविमाणवासी-एक विमानवासिन सौधर्म देवलोकनी अहर पद्मगुल्म नामका छेक विमानमा देवा भवित्ताण-देवा भूत्वा देवनी पर्यायमा हुता त्याना लोगोने लोगीने समिद्धे-समृद्धे श्री त्याथी केई-केवि छे छये देव चुया-च्युता यवीने देवलोक जेवा मनोरम तथा सुरलोगरम्मे-सुरलोकरम्मे धनधान्यथी परिपूर्ण छेवा इसुयार नामे पुरे-इषुकारनाम्नि पुरे इषुकार नामका पुराणे-पुराणे पुराणा तेभज खाए-रपाते प्रसिद्ध छेवा शहरमा उत्पन्न थया ॥ १ ॥

છાયા—સ્વકર્મશેષેણ પરાકૃતેન, કુલેષ્વદગ્રેષુ ચ તે પ્રમૂતાઃ ।

નિર્વિણ્ણાઃ સસારભયાત્ ત્યક્ત્વા, જિનેન્દ્રમાર્ગે શરણ પ્રપન્નાઃ ॥ ૨ ॥

ટીકા—‘સકમ્મસેસેણ’—ઇત્યાદિ—

તે=પડપિજીવાઃ પુરાકૃતેન=શ્મ્ય-ત્રેષ્ઠિપુત્રમવસમુપાર્જિતેન સ્વકર્મશેષેણ=સ્વમ્-આત્મીય, કર્મ=પુણ્યપ્રકૃતિલક્ષણ તસ્ય શેષોઽવશિષ્ટો ભાગસ્તેન, અનિર્જરિત પુણ્યકર્મેણેત્યર્થઃ, ઉદગ્રેષુ=ઉચ્ચેષુ કુલેષુ પ્રમૂતાઃ સમુત્પન્નાઃ । ચ-પુનસ્તે સંસાર-ભયાત્ નિર્વિણ્ણાઃ=ઉદ્વિગ્નાઃ સન્તઃ, ‘નિર્વિણ્ણ’ इति હ્રસ્વપ્રિભક્તિરુમ્, આર્પત્વાત્, ‘જહાય’ ત્યક્ત્વા કામભોગાન્, જિનેન્દ્રમાર્ગે — તીર્થદ્વરોપદિષ્ટ સમ્યગ્દર્શનજ્ઞાન-ચારિત્રાત્મક મોક્ષપથ શરણમ્=અપાયરક્ષાક્ષમરૂપમાશ્રય પ્રપન્નાઃ-પ્રાપ્તગ્ન્તઃ । અય

અસ પુરમેં વે કિસ કિસ કુલમેં ઉત્પન્ન હોકર કયા કિયા ? સો કહતે હૈ—‘સકમ્મસેસેણ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(તે તે)વે ઝહ્ હી જીવ (પુરાકર્ણ સકમ્મસેસેણ પુરાકૃતેન સ્વકર્મશેષેણ) શ્મ્ય-ત્રેષ્ઠીકે પુત્રોકે ભવમેં સમુપાર્જિત જો શુભકર્મ કિયે અસકે ભોગનેસે અવશિષ્ટ રહે હુઅ કર્માશકે પ્રભાવસે-અનિર્જરિત પુણ્ય કર્મસે (ઉદગ્રેસુ કુલેસુ પસૂયા-ઉદગ્રેષુ કુલેષુ પ્રમૂતા) ઉચ્ચકુલોમે ઉત્પન્ન હુઅ । પુનઃ (સસારભયા નિર્વિણ્ણ-સસારભયાન્ નિર્વિણ્ણાઃ) સસારકે ભયસે ઉદ્વિગ્ન હોકર (જહાય-ત્યક્ત્વા) કામભોગોં કા પરિત્યાગ કરકે (જિણિદમગ્ગ સરણ પવણ્ણા-જિનેન્દ્રમાર્ગે શરણ પ્રપન્ના) તીર્થ કરોપદિષ્ટ સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાનચારિત્રાત્મક મોક્ષમાર્ગકી શરણમે આયે ।

ભાવાર્થ—ચે ઝહ્ હી જીવ વડે પુણ્યશાલી થે । સો પૂર્વસુકૃતકે

એ ધધુકાર નગરમા તેઓ ડયા કયા કુળમા ઉત્પન્ન થયા અને શુ શુ કથું ? તે કહે છે—“સકમ્મસેસેણ”—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—તે-તે એ છએ એવ પુરાકર્ણ સકમ્મસેસેણ-પુરાકૃતેન સ્વકર્મ શેષેણ ધનવાન શેઠને ત્ના પુત્રોના ભવમા રહીને જે સારા કર્મ ઉપાજીત કર્યા અને ભોગવવામા ખાકી રહેલા કર્મના પ્રભાવથી-અનિર્જરીત કર્મના પ્રભાવથી ઉદગ્રેસુ કુલેસુ પસૂયા-ઉદગ્રેષુ કુલેષુ પ્રમૂતા ઉચ્ચકુળોમા ઉત્પન્ન થયા અને સસારભયા નિર્વિણ્ણ-સસારભયાન્ નિર્વિણ્ણા સસારના ભયથી ઉદ્વેગ પામીને જહાય-ત્યક્ત્વા કામ ભોગોના પરિત્યાગ કરી જિણિદમગ્ગ સરણ પવણ્ણા-જિનેન્દ્ર માર્ગે શરણ પ્રપન્ના તીર્થ દરોએ ઉપદેશ કરેલા એવા સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રાત્મક મોક્ષમાર્ગના શરણે આવ્યા

ભાવાર્થ—એ છએ એવ ધણા જ પુણ્યશાળી હતા તેઓ પૂર્વભવના

मूलम्—

देवा भवित्ताण पुरेभवंसि, केईचुंया एगविमाणवासी ।

'पुरे पुराणे इसुयारंनामे, खाए समिद्धे सुरलोगरम्मे ॥१॥

छाया—देवा भूत्वा पुराभवे, केचिच्च्युता एकविमानवासिनः ।

पुरा पुराणे इषुकार नाम्नि, रयाते समृद्धे सुरलोकरम्मे ॥ १ ॥

टीका—' देवा ' इत्यादि ।

केचित् जीवाः पुराभवे=पूर्वजन्मनि एक विमानवासिनः—एकस्मिन् विमाने वस्तु शीला ये ते तथा, सौधर्मदेवलोकान्तर्गतपद्मगुल्मविमानवासिन इत्यर्थः, देवा-भूत्वा तत्रत्यभोगान् परिशुज्य, ततश्च्युताः सुरलोकरम्मे देवलोकजन्मनोरमे, समृद्धे धनधान्यपरिपूर्णं पुराणे प्राचीने अत एव रयाते जगत्प्रसिद्धे इषुकारनाम्नि-पुरे समुत्पन्नाः ॥ १ ॥

तत्रपुरे कस्मिन् कुले समुत्पन्नाः किं कृतवन्तश्च ? इत्याह—

मूलम्—

सकम्मसेसेण पुराकएण, कुलेसु दग्गेसु यं ते' पसूया ।

निविण्ण ससारभयाजहांय, जिणिदंमग्ग सैरणं पंवेण्णा ॥२॥

अन्वयार्थ—(पुरे भवमि-पुराभवे) पूर्वभवमें (एगविमाणवासी-एकविमान वासिनः) सौधर्मदेवलोकान्तर्गत पद्मगुल्म नामके एक विमान में (देवा-भवित्ताण-देवा भूत्वा) देवकी पर्यायमे ये । वहाके भोगोंको भोगकर फिर वहांसे (केई-केपि) कोई-अर्थात् उह देव (चुया-च्युताः) चवे और (सुरलोगरम्मे-सुरलोकरम्मे) देवलोक जैसे मनोरम तथा (समिद्धे-समृद्धे) धनधान्यसे परिपूर्ण ऐसे (इसुयार नामे पुरे-इषुकार नाम्नि पुरे) इषुकार नामके पुरमें जो (पुराणे-पुराणे) पुराना एव (खाए-रयाते) प्रसिद्ध शहर था वहा उत्पन्न हुए ॥ १ ॥

अन्वयार्थ—ये छये छवे पुरेभवमि-पुराभवे पूर्वभवमा एग विमाणवासी-एक विमानवासिन सौधर्म देवलोकनी अहर पद्मगुल्म नामका ओक विमानमा देवा भवित्ताण-देवा भूत्वा देवनी पर्यायमा हुना त्याना लोगोने लोगवीने समिद्धे-समृद्धे दूरी त्याथी केई-केवि ये छये देव चुया-च्युता यवीने देवलोक देवा मनोरम तथा सुरलोगरम्मे-सुरलोकरम्मे धनधान्यथी परिपूर्ण येवा इसुयार नामे पुरे-इषुकारनाम्नि पुरे इषुकार नामका पुराणा तेभव खाए-रयाते प्रसिद्ध येवा शहरमा उत्पन्न थया ॥ १ ॥

વસુપ્રિયજીવદેવો વિશાલકીર્તિઃ=વિશાલા વિસ્તૃતા કીર્તિર્વશો यस્ય સ તથા, ઇષુ-  
કારો નામરાજા વભૂત । ‘વ’ શબ્દઃ પૂરણે । વ=પુનઃ પશ્યો ધનદત્તજીવો દેવ  
કમલાવતી નામ તસ્ય રાજો દેવી=પટ્ટરાણી વભૂત ॥ ૩ ॥

एषु पट्स्यपि द्वयोः कुमारयो जैनेन्द्रशासने यथा प्रतिपत्तिर्जाता, तथाऽऽह-

मूलम्—

जाईजरामच्चुभयाभिभूया, वहि विहारंभिणिविट्टचित्ता ।

संसारचक्रस्य विमोक्षणद्वे, ददृष्ण ते कामगुणे विरक्ता ॥ ૪ ॥

છાયા-જાતિજરામૃત્યુભયાભિભૂતો, વહિર્વિહારાભિનિવિટ્ટચિત્તો ।

સસારચક્રસ્ય વિમોક્ષણાર્થ, દૃષ્ટા તૈ કામગુણે વિરક્તો ॥ ૪ ॥

टीका--‘जाईजरा’-इत्यादि--

जातिजरामृत्युभयाभिभूतौ-जातिर्जन्म, जरा-वार्द्धकम्, मृत्युः=मरणम् एभ्यो  
यद्भय तेन अभिभूता=व्याप्तौ, अत एव-वह्निर्विहारभिननिविट्टचित्तौ-वह्निः=ससारा-

પત્ની) ઉસ પુરોહિતકી યશા નામકી પત્નીકે રૂપમે ઉત્પન્ન હુઆ । (વિસા-  
લકિત્તી ચ-વિશાલકીર્તિશ્ચ) પાંચવા વસુપ્રિય જીવદેવ વિશાલકીર્તિ  
સપત્ન (હસુયારો રાય-ઇષુકારઃ રાજા) ઇષુકાર નામકા રાજા હુઆ । ઔર  
છઠવા ધનદત્ત જીવદેવ (કમલાવર્દ દેવી-કમલાવતી દેવી) ઉસ રાજાકી  
કમલાવતો નામકો પત્નીકે રૂપમે ઉત્પન્ન હુઆ ॥ ૩ ॥

इन छहोंमेंसे इन दो कुमारोंको जिस तरहसे जैनेन्द्र शासनमें  
प्रतिपत्ति हुई वह यात प्रकट की जाती है—‘जाईजरा०’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—( जाईजरा मच्चुभयाभिभूया-जातिजरामृत्युभयाभि-  
भूतौ ) जन्म, जरा, मरणके भयसे डरे हुए इसीलिये ( वहि विहारा  
भिणिविचिट्टता-वह्निर्विहाराभिनिविट्टचित्तौ ) ससारसे सर्वथा भिन्न जो

યશા નામની પત્નીનારૂપે ઉત્પન્ન થયેા વિસાલકિત્તીય-વિશાલકીર્તિશ્ચ પાંચમે  
વસુપ્રિયનેા જીવ દેવ વિશાળ કીર્તિસ પન્ન હસુયારો રાય-ઇષુકાર રાજા ઇષુકાર  
નામના રાજા થયા અને છઠા ધનદત્તનેા જીવ દેવ કમલાવર્દ દેવી-કમલાવતી  
દેવી એ રાજાની કમલાવતી નામની પત્નીરૂપે ઉત્પન્ન થયેા ॥ ૩ ॥

એ છએ જણામાના એ કુમારોને એ રીતે જૈનેન્દ્ર શાસનમા પ્રીતિ  
ઉત્પન્ન થઈ એ વાત પ્રગટ કરવામા આવે છે—“ જાઈજરા ”-ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જાઈજરામચ્ચુભયાભિભૂયા-જાતિજરામૃત્યુભયાભિભૂતૌ જન્મ, જરા  
અને મરણના ભયથી ડરેલા અને એ કારણે વહ્નિવિહારાભિનિવિટ્ટચિત્તા-વહ્નિર્વિહારા-

भावः—ते पडपि पुण्यशालिनः प्राणिनः पूर्वमुच्छ्वासशेषेण महाकुलेषु समुत्पन्न  
संसारसारता परिज्ञाय वीतरागधर्ममद्वीकृतमन्त इति ॥ २ ॥

कथं केन रूपेण जिनेन्द्रमार्गे शरणं प्रपन्नः ? इत्याह—

मूलम्—

पुमन्तमागमकुमारं दौवि, पुरोहिओ तस्स जसों ये पत्ती ।  
विसोलेकित्ती य तेहोसुयारो, रोंयस्स देवी कमलां वई ये ॥ ३ ॥

छाया—पुस्त्वमागम्य कुमारौ द्वावपि, पुरोहितस्तस्य यशाश्च पत्नी ।

विशालकीर्त्तिश्च तथेपुकारो, राजाऽनदेवी कमलावती च ॥ ३ ॥

टीका—‘पुमन्त’—इत्यादि—

अत्र—अस्मिन् भवे द्वावपि कुमारौ=नन्ददत्त-नन्दप्रियनामक गोपदारकजीवौ  
पुस्त्व-पुरुषत्वम्, आगम्य=प्राप्य, पुरोहितपुत्रत्वेन समुत्पन्नौ । सुलभतरमोक्षित्वेन  
प्राधान्यरोधनार्थं तयोः पूर्वमुपादानम् । तृतीयो वसुमित्रजीवदेवः पुरोहितो जातः ।  
त्र-पुनश्चतुर्थो वसुदत्तजीवदेवस्तस्य पुरोहितस्य पत्नी यशानाम बभूव । तथा पञ्चमो

अवशेषसे महाकुलोमें उत्पन्न हुए । फिर भी इसका अन्तःकरण बहा के  
पदार्थों के सेवन करनेमें ससक्त नहीं हुआ । संसारकी असारता जानकर  
इन लोगोंने शीघ्र ही वीतरागके धर्मको अंगीकार किया ॥ २ ॥

कौन जीव किस रूपसे वीतराग के मार्गको अंगीकार किया ? सो  
कहते हैं—‘पुमन्त मागम्म’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(दोवि-द्वौ अपि) वे दोनो गोपपुत्रके जीव (पुमन्तमागम्म-  
पुस्त्वमागम्य) पुरुषत्वको प्राप्त कर (कुमारौ-कुमारौ) पुरोहितके पुत्रपने उत्पन्न  
हुए । (पुरोहिओ-पुरोहितः) तृतीय वसुमित्र जीव देवपने पुरोहित रूपसे  
उत्पन्न हुआ । चौथा वसुदत्त जीव देव (तस्स जसाय पत्ती-तस्य यशा’

सुकृत्यक। अवशेषशी उन्मयकुलोभा उत्पन्न थया परंतु तेमनु अत करणु त्याना  
पदार्थोनु क्षरीशी सेवन करवामा आसक्त अन्यु संसारनी असारता नष्टीने अ  
दोहोअ वेणासर वीतरागना धर्मने अंगीकार कर्यो ॥ २ ॥

कथा एवे कथा इथी वितरागना मार्गने अंगीकार कर्यो ? ते कडे छे—  
“पुमन्त मागम्म”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—दोवि-द्वौ अपि गोप भाणकना अने अने एव पुमन्तमागम्म-  
पुस्त्वमागम्य पुरुषत्वने प्राप्त करी कुमारौ-कुमारौ पुरोहितने त्या पुत्ररूपे उत्पन्न  
थया पुरोहिओ-पुरोहित त्रीण वसुमित्रने एव देवपणुभाथी पुरोहितरूपे  
उत्पन्न थये। चौथा वसुदत्तएव देव तस्स जसाय-तस्य यशा पत्नी अने पुरोहितनी

કયં નિવૃત્તૌ ? इत्याह--

मूलम्--

पियपुत्तंगा दौघि वि माहर्णस्स, सकम्म सीलस्स पुरोहियस्स ।

सरित्तु पोरणिण्यं तत्थं जाइं, तंहा सुचिण्णं तंवसंजंम चं ॥५॥

छाया—प्रियपुत्रकौ द्वावपि ब्राह्मणस्य, स्वकर्मशीलस्य पुरोहितस्य ।

स्मृत्वा पौराણिकीं तत्र जातिं, तया सुचिर्णं तपः सयम च ॥ ५ ॥

टीका--‘पियपुत्तंगा’ इत्यादि-

तत्र इપુત્રારપુરે સ્વકર્મશીલસ્ય-પઠનપાઠનયાજનદાનપતિગ્રહરૂપપટ્કર્મનિર

ઉપદ્રવિત્ત હો રહ્યા હૈ તથા જરા ફનકા મય નહી હૈ ંસા સ્થાન ંક મોક્ષ હી હૈ । ંસકે માર્ગકા પયિક ંનાહુઆ વ્યક્તિ સસારકે પરિભ્રમણસે મુક્તિ પા જાતા હૈ । “કામગુણ”મં જો કામકો ગુણકી ંપમા દી ગઈ હૈ વહ ફસલિયે સમજ્ઞના ંાહિયે કિ જિસ પ્રકાર ગુણ-રસી-વધનકા કામ કરતી હૈ ંસી પ્રકાર ંે શબ્દાદિક વિષયરૂપ કામ મી જીવકે સાથ કર્મોકા વધન કરાતે હૈ । અથવા ંે શબ્દાદિક વિષય કામકી પુષ્ટિ કરને વાલે હૈ ફસલિયે મી કામગુણ હૈ । પંચેન્દ્રિયોકો સુખપ્રદાન કરનેવાલે સદ્વત્ત (સ્પર્શન ફન્દ્રિયકી અપેક્ષા) મિષ્ટાન્ન (રસનાકી અપેક્ષા) પુષ્પ, ંન્દન (ગ્રાણકી અપેક્ષા) નાટકકા અવલોકન—ંક્ષુ ફન્દ્રિય કી અપેક્ષા) ગીત, તાલ, વેણુ, વીણાસપત્ર સુન્દર કાકલી ગીતાદિકકા શ્રવણ (કર્ણ ફન્દ્રિયકી અપેક્ષા) ંે સવ વિષય હૈ । અતઃ ફનસે કામકી પુષ્ટિ હોતી હૈ । ંસા વિંાર કર ંે દોનોં કુમાર સસાર-સે વિરક્ત હોકર મોક્ષમાર્ગકે અનુયાયી ંને ॥૪॥

લેશમાત્ર પણ જય નથી એવું જો કોઈ પણ સ્થાન હોય તો તે એક માત્ર મોક્ષ જ છે આથી તેઓ એ માર્ગના પયિક બન્યા, આ માર્ગને શ્રદ્ધા કરનાર વ્યક્તિ સસારના પરિભ્રમણથી મુક્ત બની જાય છે “કામગુણ”મા કામને શુભની ઉપમા આપવામા આવેલ છે તે એ માટે સમજવી જોઈએ કે, જે પ્રમાણે શુભ-રસી બધનનુ કામ કરે છે એજ રીતે શબ્દાદિક વિષય કામની પુષ્ટિ કરવાવાળા છે આ ખાતર પણ કામ શુભ છે પંચેન્દ્રિયોને સુખપ્રદાન કરાવનાર સારા વસ્ત્રો, મિષ્ટાન્ન, પુષ્પ, ચન્દન, નાટકનુ અવલોકન, ગીત, તાલ, વેણુ, વીણા સપત્ર સુન્દર કાકલી ગીતાદિકનુ શ્રવણ, આ સઘળા વિષય છે એ કારણે એનાથી કામને પુષ્ટિ મળે છે એવો વિચાર કરીને એ બને કુમાર સસારથી વિરક્ત થઈને મોક્ષમાર્ગના અનુયાયી બન્યા ॥ ૪ ॥

દ્વહિ યો વિહારઃ, સાધર્મ્યવસાનરૂપઃ સફલકર્માભિપ્રત્યક્ષણ આત્મનસ્તાદાત્મ્યાવ-  
સ્થાનરૂપો મોક્ષઃ, તત્રાભિનિષ્ઠિમ્-સ્થિત ચિત્ત યયોસ્તૌ તથાભૂતૌ, તૌ કુમારૌ  
દૃષ્ટ્વા=સાધુન વિલોચય, યદ્વા-‘દમે કામગુણા અનિત્યાઃ’ ઇતિ દૃષ્ટ્વા=પર્યાલોચ્ય,  
સસારચક્રસ્ય, ‘સસારઃ=જન્મમરણપરમ્પરાચક્રમિત્ર ભ્રમણ સાધર્મ્યાત્, સસારચક્ર  
તસ્ય વિમોક્ષણાર્થે પરિત્યાગનિમિત્ત, કામગુણે-કામ્યતેડમિત્યપ્યતે રાગાતુરૈ. પ્રાણિ-  
ભિરિતિ કામઃ શઃશદિવિપયઃ, સચાત્મગ્રન્થનૈરુદ્ધેતુત્વાદ્ ગુણઃ=રજ્જુરૂપઃ, ઇતિ  
કામગુણઃ, યદ્વા-કામ એગુણઃ લક્ષણયા જ્ઞાનાદિ ગુણોપચાતક ઇત્યર્થઃ, યદ્વા-  
કામસ્ય-મદનસ્ય ગુણઃ સપાદકઃ-પુષ્ટિકાર-કામગુણઃ, સ ચ પશ્ચેન્દ્રિય સુલ્લદ  
સદ્વસ્ત્રમિષ્ટાન્નપુષ્પચન્દનનાટક-ગીતતાલત્રેણુગીનાકલિતકાકઝી ગીતાદિકસ્થસ્મિન્  
વિષયે વિરક્તૌ=નિવૃત્તૌ ॥ ૪ ॥

સાદિ અપર્યવસાન રૂપ મોક્ષ હૈ ઉસમેં લગે દુષ્ણ ચિત્તવાલે ણેસે (તે-તૌ)  
બે દોનોં કુમાર (દૃઢગુણ-દૃષ્ટા) મુનિયોંકો, દેલ્લકર અથવા ‘યે કામગુણ  
અનિત્ય હૈં’ ઇસ પ્રકાર વિચાર કર (સસારચક્રસસ વિમોક્ષણદ્વા-સસાર  
ચક્રસ્ય વિમોક્ષણાર્થમ્) સસારરૂપ ચક્રકે પરિત્યાગ કરને નિમિત્ત (કામગુણે  
વિરક્તા-કામગુણે વિરક્તૌ) કામગુણોંકે વિષયમે વિરક્ત બન ગયે ।

ભાવાર્થ—યહ હમ કથાભાગસે જાન હી જુકે હૈં કિ દેવભદ્ર ઔર  
યશોભદ્ર યે દોનોં કુમાર કિસ પ્રકાર પ્રતિચોધિત દુષ્ણ હૈં । અતઃ જબ યે દોનોં  
કુમાર અવસ્થામેં હી યે તબ મી ઇન્દ્રોકા ચિત્ત અપની સ્વોઈ હુઈ નિધિકો  
સ્વોજનેમે હી લગા હુઆ યા । જ્યાં હી ઇન્દ્રો મુનિયોંકે દર્શન દુષ્ણ ત્યોં  
હી યે સસાર શરીર એવ ભાગોસે નિર્વિણ્ણ બનકર દીક્ષિત હો ગયે ।  
ઇન્દ્રોંને વિચારા કિ યહ સમાર તો જન્મ, જરા, એવ મરણકે હુ સ્વોંસે

મિનિવિષ્ટચિત્તૌ સસારથી સર્વથા ભિન્ન જે સ્થિત છે અર્થુ જે અપર્યવસાનરૂપ  
મોક્ષ છે એમા લાગેલા ચિત્તવાળા એવા એ તે-તૌ બન્ને કુમાર દૃઢગુણ-દૃષ્ટા  
મુનિઓને જોઈને અથવા “ આ કામગુણ અનિત્ય છે ” આ પ્રકારનો વિચાર  
કરીને સસારચક્રસસ વિમોક્ષણદ્વા સસારચક્રસ્ય વિમોક્ષણાર્થમ્ સસારરૂપ ચક્રનો  
પરિત્યાગ કરવા નિમિત્ત એવા કામગુણોના વિષયથી વિરક્ત બની ગયા

ભાવાર્થ—આ કથાભાગથી એ બાણી શકાય કે, દેવભદ્ર અને યશોભદ્ર  
એ બન્ને કુમારો કઈ રીતે બોધિત થયા બ્યારે એ બન્ને કુમારઅવસ્થામા જ  
હતા ત્યારથી જ તેમનું ચિત્ત પોતાની જોવાયેલી જરૂરી ચિજને શોધવાના  
કામમા ઘણું જ ચિતિત હતું બ્યારે એમને મુનિઓના દર્શન થયા એટલે  
સસાર, શરીર અને ભાગોથી નિર્વિણ્ણ બનીને દીક્ષિત થયા એમણે વિચાર્યું  
કે, આ સસાર તો જન્મ, જરા અને મરણના હુ બોધી ભરપૂર છે બ્યા એનો



ટીકા—‘તે કામભોગેષુ’-इत्यादि—

માનુષ્યકેપુ માનુષ્યલોકસમ્પન્ધિપુ કામભોગેષુ-મનોજ્ઞશબ્દાદિ, તથા યે  
 ચાપિ દિવ્યા દેવસમ્પન્ધિનઃ કામભોગાસ્તેષુ ચ અસજ્જમાનો-સંગતિમકુર્વાણૌ,  
 મોક્ષાભિક્ષાક્ષિણૌ = મોક્ષાભિલાષિણૌ, અભિજાતશ્રદ્ધૌ=અભિજાતા શ્રદ્ધા યયોસ્તૌ  
 તથા સમુત્પન્ન સ્વાત્મકુલ્યાણાભિરુચિકાવિત્યર્થઃ, તૌ દારકૌ તાવં પિતરમુપાગમ્ય=  
 પિતૃ સમીપે સમાગત્ય, इदं વક્ત્ર્યમાણ વચનમ્-उदाहरताम्=उक्तवन्तौ ॥ ૬ ॥

યદુક્તવન્તૌ, તદાહ--

મૂલમ્—

असासयं ददुमिमं विहार, बहुअतरायं न यं दीहं माउं ।  
 तंहा”गिहंसी न रंइलंभामो, आमतंयामो चरिसंमु”मोणं ॥ ७ ॥

છાયા--अशाश्वत दृष्टा इमं विहार, बहुन्तरायं न च दीयमायुः ।

तस्माद् भृहे न रतिं लभावहे, आमन्त्रयावश्चरिष्यावो मौनम् ॥ ७ ॥

કામગુણોમે વિરક્ત હુણે એન દોનોને ફિર કયા કિયા ? સો કહતે હૈ  
 ‘તે કામભોગેષુ’ इत्यादि—

અન્વયાર્થ—(માણુસસણસુ-માનુષ્યકેપુ) મનુષ્યભવ સબધી (કામ-  
 ભોગેષુ-કામભોગેષુ) મનોજ્ઞ શબ્દાદિક વિષયોમે તથા (જે યાચિ દિવ્યા-  
 યે ચાપિ દિવ્યા.) જો દેવ સબધી કામ ભોગ હે એના મી (અસજ્જમાના-  
 અસજ્જમાનો) નહીં ફમનેકી કામના વાલે કિન્તુ (મોક્ષાભિક્ષી-  
 મોક્ષાભિક્ષાક્ષિણૌ) મુક્તિકી હી અભિલાષાવાલે હસીલિયે (અભિજાય  
 સદ્ધા-અભિજાતશ્રદ્ધૌ) અપને આત્મકુલ્યાણકી દૃઢ રુચિવાલે હેં દોનો  
 કુમાર (તાય ઉવાગમ્મ-તાતમુપગમ્ય) પિતાકે પાસ આકર (इम-इदम्)  
 હસ પ્રકાર (उदाहृ-उदाहरताम्) કહને લગે ॥ ૬ ॥

કામગુણોથી વિરક્ત બનેલા એ બન્નેએ પછી શુ થયું ? તે કહેવામા  
 આવે છે—“તે કામભોગેષુ”-इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—માણુસસણસુ-માનુષ્યકેપુ મનુષ્યના ભવ સબધી કામભોગેષુ-  
 કામભોગેષુ મનોજ્ઞ શબ્દાદિક વિષયોમા તથા જેયા વિ દિવ્યા-યે ચાપિ દિવ્યા  
 જે દેવ સબધી કામભોગ છે એમા પણ અસજ્જમાના-અસજ્જમાનો ન હસા  
 નાર તેમજ કેવળ મોક્ષાભિક્ષી-મોક્ષાભિક્ષાક્ષિણૌ મુક્તિનીજ અભિલાષાવાળા  
 આ કારણે અભિજાયસદ્ધા-અભિજાતશ્રદ્ધો પોતાના આત્માની દૃઢ રુચિવાળા એ  
 બન્ને કુમાર તાય ઉવાગમ્મ-તાતમુપગમ્ય પિતાની પાસે આવીને આ પ્રમાણે  
 કહેવા લાગ્યા ॥ ૬ ॥

तस्य पुरोहितस्य=शान्तिर्कृतुं भृगुनाम्नो ब्राह्मणस्य द्वारपि प्रियपुत्रकौ पौराणिकीं पूर्वभवसम्बन्धिनीं जातिं, तथा सुचीर्णं निदानाघनुषहतत्वेन सम्यक् सेवित तपो-  
ऽनशनादिक, सयम=षट्कायजीवरक्षणलक्षण च स्मृत्वा 'कामगुणे विरक्तौ' इति  
पूर्वेण सम्बन्धः । कामगुणविरक्तिरेव जिनेन्द्रमार्गप्रतिपत्तिरिति भावः । मूले—  
'तव सजमं' इति समाहारेण निर्देशः । च शब्दः निश्चयार्थकः ॥ ५ ॥

ततस्तौ किं कृतवन्तौ ? इत्याह—

मूलम्—

'ते कामभोगेषु असज्जमाणां, माणुस्स एसुं 'जे य्वावि दिव्वा ।  
मोक्खांभिकंखी अभिजायसद्दा, तांयं उवागमेम ईम उंदाहु ॥६॥

छाया—तौ कामभोगेषु अमज्जमानौ, मानुष्यकेषु ये चापि दिव्याः ।

मोक्षामिकाङ्क्षिणौ अभिजातश्रद्धो, तातमुपागम्य इदमुदाहरताम् ॥६॥

ये दोनों कैसे विरक्त हुए ? सो कहते हैं—'पियपुत्तगा' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(तत्थ-तत्र) इषुकार पुरमें (सकम्मसीलस्स-स्वकर्मशीलस्य)  
पठन, पाठन, यजन, दान, प्रतिग्रह रूप षट्कर्ममें निरत (पुरोहितस्स-  
पुरोहितस्य) पुरोहित-शांति कर्म कराने वाला-भृगु नामक (माहणस्स-  
ब्राह्मणस्य) ब्राह्मणके (दोवि पियपुत्तगा-द्वौ अपि प्रियपुत्रकौ) ये दोनों  
प्रियपुत्र (पौराणिय जाइ-पौराणिकीम् जातिम्) पूर्वभव सबधी अपनी  
जातिकी तथा (सुचिण तव सजम च सरित्तु-सुचीर्णं तपः सयम च  
स्मृत्वा) पूर्वभवमें अच्छी तरहसे आचरित तप-अनशनादिक बारह  
प्रकारके तप एव षट्कायके जीवोकी रक्षारूप सत्रह प्रकारके सयम की  
स्मृति करके (कामगुणे विरक्तौ) कामगुणोंके विषयमें विरक्त बने ॥५॥

ओ भने कथं रीते विरक्त भन्था ? ते कहेवाभा आवे छे—

"पियपुत्तगा"—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—तत्थ-तत्र धुषुकारपुरभा सकम्मसीलस्स-स्वकर्मशीलस्य पठन,  
पाठन, यजन, दान, प्रतिग्रह रूप षट्कर्मभा निरत पुरोहितस्स-पुरोहितस्य पुरो-  
हित शांतिकर्मने करावनार लुगु नामना माहणस्स-ब्राह्मणस्य आक्षिण दो वि पिय  
पुत्तगा-द्वौ अपि प्रियपुत्रकौ ओ भन्ने प्रिय पुत्र पौराणिय जा-पौराणिकीम्  
जातिम् पूर्वभव सबधी पोतानी भतने तथा सुचिण तवसजम च सरित्तु-  
सुचीर्णं तप सजम च सरित्तु पूर्व भवभा सारी रीते आवरेला तप-अनशना  
दिह आर प्रकारना तप भने षट्कायना लुवोनी रक्षा रूप सत्तर प्रकारना सयमनी  
स्मृति करीने कामगुणोना विषयथी विरक्त भन्था ॥ ५ ॥

एवं ताभ्यामुक्त पुरोहितो यदाह, तदुच्यते—

मूलम्—

अहं तायैओ तत्थे मुणीण तेसि, तवस्स वाघायंकरं वैयासि ।

इमं वेय वेदे विदो वैयासि, जहा न होई अमुंआण लोगो ॥८॥

ઝાયા—અથ તાતકસ્તવ મુન્યોસ્તયો, તપસો વ્યાધાતકરમવાદીત્ ।

इदं वचो वेदविदो वदन्ति, यथा न भवति अमुतानां लोकः ॥ ८ ॥

टीका—‘अह’-इत्यादि—

अथ=अनन्तर, मुन्योः प्रतिपन्नमुनिभावयोः, तयो दारकयोस्तातक-तनोति-पालनपोषणै र्वृद्धिं प्रापयतीति तातः स एव तातकः पिता, तव=तस्मिन्निवेशने,

हमने अपने पूर्वभवको जान लिया है, साथ में यह भी हमको भान हो गया है कि यह ससार असार है । जिस प्रकारमे हमलोग-वर्तमान है वह शाश्वत नहीं है तथा हमलोगोंकी आयु भी दीर्घ नहीं है । इस थोड़ीसी पर्यायमे कि जो अनेक विघ्नोंसे व्याप्त बनी हुई है हमको क्या शांति मिल सकती है ? कुछ भी नहीं इसलिये गृहावासमें हम-लोगोंका रहना आनन्दप्रद नहीं माना जा सकता है । इसलिये “आप हमें समय पालन करनेकी आज्ञा दें” यह प्रार्थना करते हैं ॥७॥

दोनो पुत्रोंके इस प्रकार कहने पर पुरोहितने क्या कहा सो कहते हैं—‘अहं तायओ’ इत्यादि—

अन्वयार्थ—(अह-अथ) पुत्रोंकी इस प्रकार भावना प्रकट होनेके बाद (तेसि मुणीण-तयो मुन्योः) उन भावमुनियोंके (तायओ-तातकः)

અમારા પૂર્વભવને જાણ્યો છે સાથેસાથ અમને એ વાતનું પણ જ્ઞાન થયું છે કે, આ સસાર અમાર છે જે પ્રભાણે અમે વર્તમાનમાં છીએ એ શાશ્વત નથી, તેમજ અમાર આયુષ્ય પણ દીર્ઘ નથી આ થોડા જ પર્યાયમાં અમે અनेક વિઘ્નોથી ગુણગાઈ રહ્યા છીએ, આથી અમને શાંતિ મળી શકે તેમ જ નથી આથી અમાર ગૃહાવાસમાં રહેવું આનન્દપ્રદ જણાતું નથી આ કારણે “આપ અમેને સયમ પાલન કરવાની આજ્ઞા આપો” એવી પ્રાર્થના કરીએ છીએ ॥૭॥

અન્ને પુત્રોએ આ પ્રભાણે કહેવાયી પુરોહિતે શું કહ્યું એ કહેવામાં આવે છે—“અહંતાયઓ”—ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—અહ-અથ પુત્રોએ આ પ્રકારની ભાવના પ્રગટ કર્યા પછી તેસિ મુણિણ-તયોમુન્યો એ ભાવ મુનિઓના તાયઓ-તાતક પિતા પુરોહિતે

ટીકા--‘અસાસય’-ઇત્યાદિ--

ઇમ=પ્રત્યક્ષ, વિહાર=મનુષ્યભગવત્સ્થાનરૂપમ્, અશાશ્વતમ્=અનિત્યં વહન્ત-  
રાયં=વહ્નોઽન્તરાયા યસ્મિન્સ્ત તવા, મનુરાધિન્યાધિવિન્યુક્તં ચ દૃષ્ટ્વા, ચ=પુન  
આયુઃ=જીવિતપ્રમાણમપિ લીર્ધમ્=પલ્યોપમાદિ પરિમિત ન દૃષ્ટ્વા ગૃહે રતિય્=ગૃહે  
ન લભાવહે=ન પ્રાપ્નુવહે । યત એતં તસ્માત્ હે પિતઃ ! આત્રાં ભવન્તમ્ આમન્ત્ર-  
યાત્રઃ=પૃચ્છાતઃ, આવા મૌન=મુનિભાગ સયમ ચરિષ્યાવઃ=આસેવિષ્યાવહે । અર્થ-  
ભાવઃ--હે પિતઃ મુનિદર્શનસજાતજાતિસ્મરણજ્ઞાનવન્તૌ આવામ્ અનિત્ય પ્રચુરવિઘ્ન-  
સમ્પ્રલિતમલ્લપાયુષ્કમિદ મનુષ્યભગસમ્બન્ધિજીવિત દૃષ્ટ્વા ગૃહેઽવસ્થાતું નેચ્છાવઃ ।  
તસ્માદ્ ભવન્તમાપૃચ્છથ સયમ ગ્રહીતુમિચ્છાવ ઇતિ ॥ ૭ ॥

કયા કરા ? સો કહતે હૈં--‘અસાસય’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--હે પિતાજી ! (ઇમ-ઇમમ્) હહ પ્રત્યક્ષતા વિષયભૂત  
(વિહાર-વિહારમ્) જો મનુષ્યભવમેં અવસ્થાન હૈં વહ (અસાસય-અશા-  
શ્વતમ્) અશાશ્વત - અનિત્ય હૈં । તવા (વહુઅતરાય-વહન્તરાયમ્) પ્રચુર  
આધિ એવ વ્યાધિ રૂપ વિઘ્નોસે યુક્ત હૈં એવ (આઝ લીહ ન-આયુઃ ન  
લીર્ધમ્) જીવનકા પ્રમાણ મો પલ્યોપમ આદિ રૂપ નહીં હૈં એસા (વહ્મ-  
દૃષ્ટ્વા) દેખકર હૈં તાત ! હમલોગ (ગિહસી રહ ન લભામો-ગૃહે રતિ ન  
લભાવહે) ગૃહસ્થાશ્રમમેં શાંતિ પ્રાપ્ત નહીં કર સકતે હૈં (તમ્હા-તસ્માત્)  
હસલિયે (આમતયામો-આમન્ત્રયાત્રઃ) આપસે આજ્ઞા ચાહતે હૈં કિ (મોળ  
ચરિસામુ-મૌન ચરિષ્યાવઃ) હમ સયમકો અગીકાર કરે ।

ભાવાર્થ--દોનોં ભાઈયોને પિતાકે પાસ જાકર નિવેદન કિયા કિ-હે  
તાત ! મુનિરાજોંકે દેખનેસે હમકો જાતિસ્મરણ જ્ઞાન હો ગયા હૈં, ડસસે

તેમણે શું કહ્યું ? તે કહેવામા આવે છે--“અસાસય”-ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ--ઇમ-ઇમમ્ પ્રત્યક્ષથી વિષયભૂત વિહાર-વિહારમ્ જે મનુષ્ય  
ભવમા અવસ્થાન છે તે અસાસય-અશાશ્વતમ્ અશાશ્વત-અનિત્ય છે તથા  
વહુઅતરાય-વહન્તરાયમ્ પ્રચુર આધિ અને વ્યાધિરૂપ વિઘ્નોથી ઘેરાયેલ છે, વળી  
આઝ લીહ ન-આયુઃ ન લીર્ધમ્ જીવનનુ પ્રમાણ પણ પલ્યોપમ આદિરૂપ નથી એવું  
વહુ-દૃષ્ટ્વા જોઈને હે તાત ! અમે ગિહસિ રહ ન લાભામો-ગૃહે રતિ ન લભાવહે  
ગૃહસ્થાશ્રમમા શાંતિ પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી તમ્હા-તસ્માત્ આ માટે અમે આમ  
તયામો-આમન્ત્રયામ આપની આજ્ઞા મળવાનીજ રાહ જોઈએ છીએ આપની આજ્ઞા  
મળતાજ અમે મોળ ચારિસામુ-મૌન ચારિષ્યાવ સયમનો અગીકાર કરવાના છીએ  
ભાવાર્થ--અને ભાઈઓએ પિતાની પાસે જઈને નિવેદન કર્યું કે, હે  
તાત ! મુનિરાજને જોતા જ અમેને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું છે આથી અમે

યત એવ વેદાજ્ઞા, તસ્માત્—

મૂલમ્—

અહિજ્જં વેએ પરિવિસ્સ વિપ્પે, પુત્તે પરિટ્ઠપ્પ ગિહંસિ જાયા ।

મુચ્ચાંણ મોએ સેહ રિત્થિયાહિ, આરણ્ણગા હોહં મુની પંસત્થા ॥૧॥

છાયા-અધીત્ય વેદાન્ પરિવેષ્ય વિપ્રાન્, પુત્રાન્ પરિષ્ઠાપ્ય ગૃહે જાતાન્ ।

મુચ્ચા મોગાન્ સહ સ્ત્રીભિઃ, આરણ્યકો ભવત મુની પ્રશસ્તૌ ॥ ૧ ॥

ટીકા—‘અહિજ્જ’—‘ઈત્યાદિ—

હે પુત્રો યુવા ! વેદાન્ ઋગ્વેદાદીન્ અધીત્ય, વિપ્રાન્ પરિવેષ્ય ભોજયિત્વા, જાતાન્=ઔરસાન્ પુત્રાન્ ગૃહે પરિષ્ઠાપ્ય કલારુઝ્ઝગ્રહણાદિના નિવેશ્ય, ન તુ

“ અપુત્રસ્ય ગતિર્નાસ્તિ, સ્વર્ગો નૈવ ચ નૈવ ચ ।

તસ્માત્પુત્રમુખ દૃષ્ટ્વા પશ્ચાત્ ધર્મં સમાચરેત્ ॥ ”

હમારે જીવનમેં વહ ધન્ય હૈ જો પુત્રકે પુત્રકા મુખ દેખતા હૈ । ક્યોંકિ “પુત્રસ્ય પુત્રેણ સ્વર્ગલોકે મહીયતે” પુત્રકે પુત્ર (પોત્ર)સે વ્યક્તિ સ્વર્ગલાકમે મી પૂજા જાતા હૈ ॥ ૮ ॥

હસ પ્રકારકી વેદોંકી આજ્ઞા હૈ હસ લિપે યા કરના ચાહિયે સો કહતે હૈ—‘અહિજ્જવે’ ઇત્યાદિ—

હે પુત્રો ! તુમ દોનોં ( વેણ અહિજ્જ-વેદાન્ અધીત્ય ) ઋગ્વેદાદિકોંકો પદ કરકે તથા ( વિપ્પે પરિવિસ્સ-વિપ્રાન્ પરિવેષ્ય ) બ્રાહ્મણોંકો ભોજન કરા કરકે એવ ( જાયા પુત્તે ગિહંસિ પરિટ્ઠપ્પ-જાતાન્ પુત્રાન્ ગૃહે પરિષ્ઠાપ્ય ) અપને પુત્રોંકો ઘરમેં સ્થાપિત કરકે-કલા સિલ્લલાકર એવ વિવાહિત કર

“ અપુત્રસ્ય ગતિર્નાસ્તિ, સ્વર્ગો નૈવ ચ નૈવ ચ ।

તસ્માત્પુત્ર મુખ દૃષ્ટ્વા, પશ્ચાત્ ધર્મં સમાચરેત્ ॥ ”

અમારા જન્મમા એ ધન્ય છે કે, જે પુત્રના પુત્રનું મોહુ બોધ થકે છે કેમ કે, “ પુત્રસ્ય પુત્રેણ સ્વર્ગલોકે મહીયતે ” પુત્રના પુત્ર-પોત્રનું મુખ બોધને પછી મરનાર વ્યક્તિ સ્વર્ગ લોકમા પણ પૂજાય છે ॥ ૮ ॥

આ પ્રકારની વેદોની આજ્ઞા કે આથી શુ કરવું બોધ એ તે કહે છે—

“ અહિજ્જ વે” — ઇત્યાદિ ।

અન્યથાથ—હૈ પુત્રો ! તમે બન્ને વેદ અહિજ્જ-વેદાન્ અધીત્ય ઋગ્વેદ આદિ વેદોને લખીને તેમજ વિપ્પે પરિવિસ્સ-વિપ્રાન્ પરિવેષ્ય બ્રાહ્મણોને ભોજન કરાવીને અને જાયા પુત્તે ગિહંસિ પરિટ્ઠપ્પ-જાતાન્ પુત્રાન્ ગૃહે પરિષ્ઠાપ્ય પોતાના પુત્રોને ઘરમા સ્થાપિત કરીને કળાઓ શીખવાડીને તેમજ તેમને વિવાહ

તસ્મિન્નસરે વા, તપસ = અનશનાદિ દ્વાદશધિસ્ય, ઉપવ્રજણત્વાત્સયમસ્ય ચ વ્યાઘાતકરમ્-ઉપઘાતક રક્ષ્યમાણ યચનમવાદીત્-અગ્રીત્ । તદેવોચ્યતે-હે પુત્રી ! વેદવિદો વેદજ્ઞા ઇદ વચો=ગ્રાચ વદન્તિ, યથા-અસુતાના પુત્રરહિતાનાં જનનાં લોકઃ=પરલોકો ન ભવતિ । અય માયઃ—પુત્રાભાવે પિંડપ્રદાનાદ્યભાવાત્ પરલોક પ્રાપ્તિ ન ભવતીતિ વેદજ્ઞા વદન્તિ । ઉક્તચ—“અનાપત્યસ્ય લોકા ન સન્તિ” ઇતિ । અથા ચ—‘પુત્રેણ જાયતે લોકઃ’ ઇત્યેવા વૈદિકી શ્રુતિ । અથ પુત્રસ્ય પુત્રેણ, સ્વર્ગ-લોકે મહીયતે ॥ ૧ ॥

અપુત્રસ્ય ગતિર્નાસ્તિ, સ્વર્ગો નૈવ ચ નૈવ ચ ।

તસ્માત્પુત્રમુલ્ક દદ્વા, પશ્વાદ્ ધર્મ સમાચરેત્ ॥ ૨ ॥ ” ॥ ૮ ॥

પિતા-પુરોહિતને (તવસ્સ વાઘાયકર ઇમ વય વયાસિ-તપસો વ્યાઘાત કર ઇદ વચ અવાદીત્) અનેકે તપ એવ સયમકો વ્યાઘાત પહુવાને વાલે વચન ઇસ પ્રકારસે કહે કિ-હે પુત્રો ! (વેદવિદો-વેદવિદઃ) વેદકો જાનને વાલે વિદ્વાન (ઇમ વય વયસિ-ઇદ વચન વદન્તિ) એસા કહતે હૈં (જહા-યથા) જૈસે કિ (અસુઆળ લોગો ન હોઈ-અસુતાનાં લોકઃ ન ભવતિ) પુત્ર રહિત જો વ્યક્તિ હૈં અનેકા પરલોક નહી સુધરતા હૈં ।

ભાવાર્થ—પિતા પુરોહિતને પુત્રોકે વચન સુનકર અનેસે કહા કિ વેદકે જાનને વાલે વિદ્વાન્ “અનાપત્યસ્ય લોકાઃ ન સન્તિ પુત્રેણ જાયતે લોકઃ” એસા કહતે હૈં કિ-અપુત્ર વ્યક્તિકી ગતિ નહી હોતી હૈં ક્યોં કિ પુત્રકે અભાવમે પિંડ પ્રદાન કરને વાલા અનેકો કોઈ નહીં હોતા હૈં, ઇસલિયે હે પુત્રો ! તુમ વિવાહ કરકે પહેલે પુત્રકો ઉત્પન્ન કરો । ફિર ધર્મકા આચરણ કરો । ક્યોં કિ વેદકે જાનને વાલોંને કહા હૈં કિ—

તવસ્સ વાઘાયકર-તપસો વ્યાઘાતકર એમના તપ અને સયમમા બાધા, પહેલાંનાર ઇમ વય વયાસિ-ઇદ વચ અવાદીત્ વચન આ પ્રમાણે કહ્યા જહા-યથા જેમ હે પુત્રો ! વેદને બાણવાવાળા વિદ્વાનો કહે છે કે, અસુઆળ લોગો ન હોઈ-અસુતાના લોક ન ભવતિ જે વ્યક્તિ પુત્રરહિત છે એનો પરલોક સુધરતો નથી.

ભાવાર્થ—પિતા પુરોહિતે પુત્રના વચન સાંભળીને તેમને કહ્યું કે, વેદને બાણવાવાળા વિદ્વાન “અનાપત્યસ્ય લોકા ન સન્તિ પુત્રેણ જાયતે લોક” એવું કહે છે કે, અપુત્ર વ્યક્તિની ગતિ થતી નથી કેમકે, પુત્રના અભાવથી પિંડ પ્રદાન કરનાર બીજું કોઈ બનતું નથી આ કારણે હે પુત્રો ! તમે વિવાહ કરીને પહેલાં પુત્રને ઉત્પન્ન કરો અને પછી ધર્મનું આચરણ કરો કેમકે વેદને બાણવા-વાળાઓનું કહેવું છે કે—

इव इन्धन दाह्यतया यस्य स तेन तथा अथवा-आत्मनो ये गुणा अनादिकालसह  
चरिता रागादयो गुणास्त एव इन्धनमिन्धनमिमुक्षीपक यस्य स तेन तथा मोहा-  
निलात्-अज्ञानपवनात्, प्रज्वलनाधिकेन=अधिक महानगरदाहादिभ्योऽपि अतिशय  
प्रज्वलन प्रदाहो यस्य स तेन तथा, ' अधिक ' शब्दस्य परनिपातः, प्राकृतत्वात् ।  
अथ भावः-यथा-पवनसहकारेणाग्निरधिक प्रज्वलति, तथैव-पुनर्मोहरूपपवनसह  
कारसभाव्यपुन निरह्रूपोऽग्निः पुरोहितहृदये प्रज्वलित इति । एतादृशेन शोका-  
ग्निना शोकरूपवह्निना सतप्तभाव-सन्तप्तः-परितप्तो भावः अन्तःकरण यस्य तम्,  
अत एव परितप्यमान=शोकावेशतः शरीरे दाहस्य प्रादुर्भासितसमन्ताद्दह्यमान च=  
पुनः बहु प्रभूत यथा भवति तथा, बहुधा-अनेकरूपकारेण लालप्यमान=मोहवशात्  
हीनहीनवचनानि भाषमाणम् ॥ १० ॥

પિતાકે એસે કહને પર ફિર કયા હુવા ? સો કહતે હૈં—

‘ સોયગિગના ’ ઇત્યાદિ—

અન્વયાર્થ—(આયુર્ગુણિધનેણ-આત્મગુણેન્ધનેન) આત્માકે કર્મક્ષયોપમ  
આદિસે સમુદ્ભૂત જો સમ્યગ્દર્શન આદિ ગુણ હૈં વે હી જિસકે લિયે જલાને  
યોગ્ય હોનેસે ઇન્ધન સ્વરૂપ હૈં તથા (મોહાગિલા પજ્જલણાહિણ મોહાનિલા-  
ત્પ્રજ્વલનાધિકેન) મોહરૂપી પવનસે હી જો અધિક જ્વાલાયુક્ત કી જાતી  
હૈં એસી (સોયગિગના-શોકાગિના) શોકરૂપી અગ્નિસે (સત્તત્તભાવ-  
સતત્તભાવમ્) સતત્ત હુઆ હૈં અન્તઃકરણ જિસકા ઓર હસીલિયે  
(પરિતપ્પમાણ-પરિતપ્પમાણમ્) સમસ્ત શરીરમેં શોકકે આવેશસે પ્રાદુર્ભૂત  
દાહસે સબ ઓરસે દહામાન તથા (વહુ વહુધા લાલપ્પમાણ-વહુ વહુધા  
લાલપ્પમાણમ્) અત્યત અનેક પ્રકારસે મોહાધીન બનકર દીનહીન વચન

પિતાના આ પ્રકારના કહેવા પછી શુ થયુ ? તે કહેવામા આવે છે—

“ સોયગિગના ”-ઈત્યાદિ !

અન્વયાર્થ—આયુર્ગુણિ ધનેણ—આત્મગુણેન્ધનેન આત્માના કર્મક્ષયોપમ આદિથી  
સમુદ્ભૂત જે સમ્યગ્દર્શન આદિ ગુણ છે તેજ એના માટે બાળવા યોગ્ય  
હોવાથી ઇન્ધન સ્વરૂપ છે તથા મોહાગિલા પજ્જલણાહિણ—મોહાનિલાત્પ્રજ્વલનાધિકેત  
મોહરૂપી પવનથી જે જ્વાલાને વધુ પ્રજ્વલિત કરે છે એવા સોયગિગના-શોકા  
ગિના શોકરૂપી અગ્નિથી સત્તત્તભાવ-સતત્તભાવમ્ સતત્ત થયેલ અત કરણ જેનું  
છે અને પરિતપ્પમાણ-પરિતપ્પમાણમ્ સમસ્ત શરીરમા શોકના આવેશથી પ્રાદુર્ભૂત  
દાહથી જે સઘળી બાબુથી ઢાંઢી રહેલ તથા વહુ વહુધા લાલપ્પમાણ-વહુ વહુધા  
લાલપ્પમાણમ્ અનેક પ્રકારથી મોહાધિન બનીને દીનહીન વચન બોલવાવાળા

દત્તકાદીન્, તથા-ભોગાન્-શુઙ્ગ્યન્તે યે તે ભોગા મનોહ્નશ્ચાદિરૂપાસ્તાન્-સ્ત્રીમિઃ  
સહ શુક્તગા, તત આરણ્યકો-આરણ્યવ્રતધારિણો ભૂત્વા પ્રશસ્તૌ શ્લાઘનીયૌ મુની  
તપસ્વિનો ભવતમ્ । इह च-‘અહિજ્ઞવેષ’ ઇત્યનેન બ્રહ્મચર્યાશ્રમઃ, ‘આરણ્યગા’  
ઇત્યનેન વાનપ્રસ્થાશ્રમઃ ‘મુણી’ ઇત્યાદિના સન્યાસાશ્રમશ્ચ ઉક્તઃ ॥ ૯ ॥

इत्थ तावेनोक्ते किं जातम् ? इत्याह—

मूलम्—

सोयंगिणा आर्यगुणिधणेणं, मोहाणिला पज्जलणाहिणं ।

संतत्तभाव परितप्पमाण, लालप्पमाणं बहुहा बहु चं ॥१०॥

पुरोहितं तं कर्मसोऽणुंणित, निमत्तयत्त चं सुंए धणेणं ।

जहंक्कमं कामगुणेहिं चैवं, कुमारंगा ते’ पसमिक्खं चंक्क ॥११॥

छाया—शोकાગ્નિના આત્મગુણેન્ધનેન, મોહાનિલાત્પ્રજ્વલનાધિકેન ।

સતત્તમાન પરિતપ્પમાન, લાલપ્પમાન વહુધા વહુ ચ ॥ ૧૦ ॥

પુરોહિત ત ક્રમશઃસુનયન્ત, નિમન્ત્રયન્ત ચ મુર્તૌ ધનેન ।

યથાક્રમ કામગુણેન્ધેવ, કુમારકો તૌ પ્રસમીક્ષ્ય વાક્યમ્ ॥ ૧૧ ॥

टीका—‘सोयंगिणा’-इत्यादि-

आत्मगुणेन्धनेन-आत्मगुणाः कर्मस्योपशमादि समुद्भूताः सम्यग्दर्शनादयस्त

ઉનેકે ઉપર અપના ગૃહસ્થાશ્રમકા માર રહ્ય કરકે ( इत्थिवा हिं  
सह भाए शुक्चाण-स्त्रीमिः सह भोगान् शुक्त्वा ) સ્ત્રીયોકે સાથ—  
મનોહ શબ્દાદિક ભોગોકો ભોગકર પશ્ચાન્ ( આરણ્યગા પસત્થા મુણી-  
હોઈ-આરણ્યકૌ પ્રશસ્તૌ મુની ભવતમ્ ) આરણ્ય વ્રતધારી હોકર પ્રશસનીય  
તપસ્વી થન જાના । इस गाथा में “अहिज्ज्ञ वेष्ट” इस पद द्वारा ब्रह्मचर्या  
श्रम “आरण्यगा” इस पद द्वारा वानप्रस्थाश्रम एव “मुणी” इस पद  
द्वारा सन्यासाश्रम कहा गया है ॥ ९ ॥

કરીને તેમના ઉપર પોતાના ગૃહસ્થાશ્રમનો ભાર નાખીને इत्थिवाहिं सह भोग  
शुक्चाण-स्त्रीमि सह भोगान् शुक्त्वा સ્ત્રીઓની સાથે મનોહ શબ્દાદિક ભોગોને  
ભોગવીને પછીથી આરણ્યગા પસત્થા મુણી હોઈ-આરણ્યકૌ પ્રશસ્તૌ મુની ભવતિ  
આરણ્ય વ્રતધારી થઈ પ્રશસનીય તપસ્વી થઈ જવું આ ગાથામાં “अहि-  
ज्ज्ञवेष्ट” આ પદ દ્વારા વાનપ્રસ્થાશ્રમ અને “मुणी” આ પદ દ્વારા સન્ય-  
સ્તાશ્રમ કહેવામાં આવેલ છે ॥ ૯ ॥



इव इन्धन दाहयत्या यस्य स तेन तथा यथा-आत्मनो ये गुणा अनादिकालसह  
चरिता रागादयो गुणास्त एव इन्धनमिन्धनमिमुक्षीपक यस्य स तेन तथा मोहा-  
निलात्-अज्ञानपयनात्, प्रज्वलनाधिकेन=अधिक महानगरदाहादिभ्योऽपि अतिशय  
प्रज्वलन प्रदाहो यस्य स तेन तथा, ' अधिक ' शब्दस्य परनिपातः, प्राकृतत्वात् ।  
अय भावः-यथा-पवनसहकारेणाग्निरधिक प्रज्वलति, तथैव-पुनर्मोहरूपपवनसह  
कारसमाव्यपुत्र निरुहूपोऽग्निः पुरोहितहृदये प्रज्वलित इति । एतादृशेन शोका-  
ग्निना शोकरूपवह्निना सतप्तभाव-सन्तप्तः-परितप्तो भावः अन्तःकरण यस्य तम्,  
अत एव परितप्यमान=शोकावेशतः शरीरे दाहस्य प्रादुर्भावात्समन्ताद्दह्यमानं च=  
पुनः बहु प्रभूत यथा भजति तथा, बहुधा-अनेकरूपकारेण लालप्यमान=मोहप्रशात्  
हीनदीनवचनानि भाषमाणम् ॥ १० ॥

पिताके ऐसे कहने पर फिर क्या हुआ ? सो कहते हैं—

‘ सोयगिणा ’ इत्यादि—

अन्वયાર્થ—(આયુર્ગિધણેન—આત્મગુણેન્ધનેન) આત્માકે કર્મક્ષયોપમ  
આદિસે સમુદ્ભૂત જો સમ્યગ્દર્શન આદિ ગુણ હૈ વે હી जिसके लिये जलाने  
योग્ય होनेसे इधन स्वरूप है तथा (मोहाणिला प्रज्वलणाहिणं मोहानिला-  
प्रज्वलनाधिकेन) मोहरूपी पवनसे ही जो अधिक ज्वालायुक्त की जाती  
है ऐसी (सोयगिणा-शोकाग्निना) शोकरूपी अग्निसे (सतप्तभाव-  
सन्तप्तभावम्) सतप्त हुआ है अन्तःकरण जिसका और इसीलिये  
(परितप्यमाण-परितप्यमानम्) समस्त शरीरमें शोकके आवेशसे प्रादुर्भूत  
दाहसे सब ओरसे दह्यमान तथा (बहु बहुधा लालप्यमाण-बहु बहुधा  
लालप्यमानम्) अत्यंत अनेक प्रकारसे मोहाधीन बनकर दीनहीन वचन

પિતાના આ પ્રકારના કહેવા પછી શુ થયું ? તે કહેવામા આવે છે—

“ સોયગિણા ”—ઈત્યાદિ !

અન્વયાર્થ—આયુર્ગિધણેન—આત્મગુણેન્ધનેન આત્માના કર્મક્ષયોપમ આદિથી  
સમુદ્ભૂત જે સમ્યગ્દર્શન આદિ ગુણ છે તેજ એના માટે બાળવા યોગ્ય  
હોવાથી ઈધન સ્વરૂપ છે તથા મોહાણિલા પ્રજ્વલણાહિણં—મોહાજિલાપ્રજ્વલનાધિકેન  
મોહરૂપી પવનથી જે જ્વાલાને વધુ પ્રજ્વલિત કરે છે એવા સોયગિણા-શોકા-  
ગ્નિના શોકરૂપી અગ્નિથી સત્તપ્તભાવ-સન્તપ્તભાવમ્ સતપ્ત થયેલ અત કરણ જેનું  
છે અને પરિતપ્યમાણ-પરિતપ્યમાનમ્ સમસ્ત શરીરમા શોકના આવેશથી પ્રાદુર્ભૂત  
દાહથી જે સઘળી બાબુથી દાઝી રહેલ તથા વધુ વધુધા લાલપ્યમાણ-વધુ વધુધા  
લાલપ્યમાનમ્ અનેક પ્રકારથી મોહાધિન બનીને દીનહિન વચન બોલવાવાળા

પુનઃ-ક્રમશઃ=પરિપાટયા, સુતૌ-પુત્રો અનુનયન્ત-પુત્રો પ્રતિ વિષયમુલ્લક્ષક-  
વચનૈઃ ગૃહાવાસરૂપ સ્થાભિપ્રાર્ય પ્રકાશયન્તમ્, ચ=પુનઃ ધનેન તૌ નિમન્ત્રયન્તમ્-ગૃહી-  
ર્પર્તુમિચ્છન્તમિત્યર્થ, તથા ચ-યથાક્રમ=કામભોગૈર્થ=ચાપિ, એકારોડ્યર્થકઃ,  
તૌ નિમન્ત્રયન્તમ્, અર્થાત્-વેદાનધોત્ય, ગ્રામણાન્ ભોજયિત્વા, ભોગાન્ શ્રુત્વા,  
હત્યાદયસર દર્શયન્ત ત પુરોહિત પ્રસમીક્ષ્ય=દૃષ્ટ્વા તો કુમારકૌ ઇદ વક્ષ્યમાણ વાક્યમ્  
ઉક્તવન્તાવિતિ શેષઃ ॥ ૧૧ ॥

યોલનેવાલે પ્વ (સુગ અણુર્ણિત-સુતૌ અનુનયન્તમ્) પુત્રોંકો વિષયમુલ્લ  
પ્રદર્શક વચનોં દ્વારા “ ઘર મેં હી રહો ” ઇસ પ્રકાર કહકર મનાને વાલે  
તથા ( ધણેન નિમત્તયત-ધનેન નિમન્ત્રયન્તમ્ ) ડનકો ધનકા પ્રલોભન  
દિલાકર અપને વશમેં કરનેકી ભાવનાવાલે, તથા ( જહક્કમ કામગુણેર્હિ  
ચેવ-યથાક્રમ કામગુણૈર્થેવ ) યથાક્રમ કામભોગોં દ્વારા ભી-હે પુત્રો ! વેદોં  
કો પઢો, ગ્રામ્ણણોકો જિમાવો, ભોગોંકો ભોગોં’ ઇસ પ્રકાર રિશ્તાનેવાલે  
ડસ અપને પિતા ( પુરોહિય-પુરોહિતમ્ ) પુરોહિતકો ( પ્રસમિક્લ-પ્રસ-  
મીક્ષ્ય ) દેલ્લકર ( કુમારગા-તૌ કુમારકૌ ) ડન ડોનોં કુમારોંને ઇસ પ્રકાર  
( વક્ક-વાક્યમ્ ) વચનોંકો કરા—

ભાવાર્થ—પુરોહિતસે દીક્ષા અગીકાર કરનેકી આજ્ઞા જય ડોનોં પુત્રોંને  
માગી તો ડસકો વઢા અધિક દુઃલ્લ હુઆ । પુરોહિતને ડનકો હરતરહ  
સમજાયા ઔર સમજ્ઞાતે ૨ જય વહ ંકુ તરહસે હતાશ જૈસા હો ગયા  
તો ડસકો વઢાહી શોક હુઆ । ડસસે વહ સતસ હો ગયા । વાસ્તવમેં  
જિસ સમય પ્રાણી શોકાધીન વનકર આકુલ વ્પાકુલ હોને લગતા હૈ

અને સુગ અણુર્ણિત-સુતૌ અનુનયન્તમ્ પુત્રોને વિષય સુખ પ્રદર્શક વચનોથી  
ધરમા જ રહેા ” આ પ્રમાણે કહીને મનાવવાળા તથા ધણેન નિમત્તયન્તમ્-  
ધનેન નિમન્ત્રયન્તમ્ અને ધનનુ પ્રલોભન બનાવીને પોતાના વશમા કરવાની  
ભાવનાવાળા અને જહક્કમ કામગુણેર્હિ ચેવ-યથાક્રમ કામગુણૈર્થેવ યથાક્રમ કામ  
ભોગો દ્વારા પણ હે પુત્રો ! વેદોને ભણો, ગ્રામ્ણણોને જમાડો, ભોગોને ભોગવો  
આ પ્રમાણે રિખવવાવાળા એવા પોતાના પિતા પુરોહિય-પુરોહિતમ્ પુરોહિતને  
પ્રસમિક્લ-પ્રસમીક્ષ્ય બોધને તે કુમારગા-તૌ કુમારકૌ એ બન્ને કુમારોએ આ  
પ્રકારના વક્ક-વાક્યમ્ વચનો કહ્યા—

ભાવાર્થ—પુરોહિત પાસે દીક્ષા અગિકાર કરવાની આજ્ઞા બ્યારે બન્ને પુત્રો  
એ માગીતો તેને ખૂબજ ડુ ખ થયુ પુરોહિતે તેમને સવરીતે સમજાવ્યા  
અને સમજાવતા સમજાવતા બ્યારે તેને હતાશા જેવુ લાગ્યુ એટલે તેને ખૂબ-  
જ ડુ ખ થયુ વાસ્તવમા જે સમયે પ્રાણી શોકને આધીન થઈને આકુળ-

કિં વાક્યમુક્તમન્તી ? इत्याह--

मूलम्

वेयौ अहीया णं हवन्ति ताण, भुत्ता दियां णिति तमं तमेणं ।  
जायौ ये पुत्ता नं हवन्ति ताण, 'को नाम' ते अणुमैन्निज्ज एय ॥ १२ ॥  
छाया—वेदा अधीता न भवन्ति त्राण, भुक्ता द्विजा नयन्ति तमस्तमाया खलु ।  
जाताश्च पुत्रा न भवन्ति त्राण, को नाम ते अनुमन्येत एतत् ॥ १२ ॥

टीका—'वेया'—इत्यादि—

हे ताત ! અધીતા વેદાત્ત્રાણ ત્રાણાય ન ભવન્તિ । અય ભાવઃ—શીલમનાસ્થાય પઠનમાનાદુર્ગતિપાતરક્ષણાસિદ્ધે । તથા—ભોજિતા દ્વિજા બ્રાહ્મણાસ્તમસ્તમાયા પૃથિવ્યાં

તો વહ સયકુછ ભૂલ જાતા હૈ । સમ્યગ્દર્શનાદિક ગુણોંકો ભી નષ્ટ કર દેતા હૈ । જિસ આત્મામે મોહકી અધિક પ્રગલ્ભતા રહતી હૈ વહા પર યહ શોક અધિકાધિક ધધકના રહતા હૈ । યહી કારણ હૈ કિ પૂરોહિતને શોકસે સતપ્ત અન્તકરણ હોકર અપને દોનો પૂર્વોંકો હરતરહસે સમ-જ્ઞાયા । ઊન દોનોંકો ધનકા, ભોગોંકા, સયકા પ્રલોભન ભી દિલાયા પર વે પિતાકી વાતોંમેં નહીં ફસે ઓર અપને વિચારોં પરહીં ડટે રહે ॥ ૧૦ ॥ ૧૧ ॥

उन्होंने पितासे क्या कहा सो नीचेकी गाथासे स्पष्ट किया जाता है—  
'वेया' इत्यादि—

अन्वयार्थ—हे तात ! (अहीया वेया ताण न हवन्ति—अधीता वेदाः त्राण न भवन्ति) पढेगये वेद इस जीवका रक्षण नहीं कर सकते हैं (भुत्ता-दिया तम तमेण णिति—भुक्ता द्विजाः तमस्तमाया खलु नयन्ति) ब्राह्मणों-

વ્યાકુળ થવા માટે છે ત્યારે તે સારાસારને પણ ભૂલી જાય છે સમ્યગ્ દર્શનાદિક શુભોને પણ નાશ કરી બેસે છે જે આત્મામા મોહની અધિક પ્રબળતા રહે છે ત્યાં એ શોક અધિકાધિક લભૂકતો રહે છે એવું કારણ એ છે કે, પુરોહિતે શોડથી સતપ્ત અત કરણ પૂર્વક પોતાના બન્ને પુત્રોને હરેક પ્રકારે સમજાવ્યાં એ બન્નેને ધનના ભોગોના, સઘળા પ્રલોભનો પણ બતાવ્યા પરંતુ તેઓ પિતાની વાતોમા દસાયા નહીં અને પોતાના વિચારમા મક્કમ રહ્યા ॥ ૧૦ ॥ ૧૧ ॥

તેમણે પિતાને શું કહ્યું તે નીચેની ગાથાથી સ્પષ્ટ કરવામા આવે છે —  
“ વેયા ” ઇત્યાદિ !

અન્વયાર્થ—હે તાત ! બહિયા વેયા તાણ ન હવતિ—અધિતા વેદા ત્રાણ ન ભવન્તિ લક્ષુવામા આવેલ વેદ આ જીવનુ રક્ષણ કરી શકતા નથી ભુક્તા દિયા તમ તમેણ ણિતિ—ભુક્તા દ્વિજા તમસ્તમયાં ખલુ નયન્તિ બ્રાહ્મણોને લોભન

સ્વલ્લ નિશ્ચયેન નયન્તિ પ્રાપયન્તિ ભોજયિતાસ્મ । ‘હુતા’ इति पदमन्तर्भूतव्यर्थकम् ।  
 અય ભાગ:-વિડાલવૃત્તયો દુઃશીલા ગ્રાહણા ભોજિતાઃ કુમાર્ગપ્રરૂપણપથુવચાદાવેષ  
 પ્રવર્તન્તે । અતઃ તેષાં ભોજન નરરૂહેતુરેય, इति नास्ति तेषां निस्तारकत्वमिति ।  
 ચ=પુનઃ જાતા-અન્નજાતાઃ પુત્રા અપિ ગ્રાણ=ગ્રાણાય ન મવન્તિ । નરકાદૌ પતતઃ  
 પિત્રાદીન્ પુત્રા ન રક્ષન્તીત્યર્થઃ । ઉક્ત ચ વેદાનુયાયિભિરપિ—

કો ભોજન કરાનેસે भी इस जीवकी रक्षा नहीं हो सकती है प्रत्युत इस  
 क्रियामें अधिक आरम्भ और समारम्भ होनेसे भोजन कराने वाले जीव  
 मरकर तमस्तमा नामके नरकमें जाता है । क्योंकि कि दुःशील ग्राहणाभास  
 ग्राहणोंको भोजन कराना भी हमारी रक्षाका उपाय नहीं है । (जाया य  
 पुत्ता ताण न हवति-जाताः पुत्राः ग्राण न भवन्ति) पुत्र भी उत्पन्न हो-  
 गये तो क्या इनसे भी पापके उदयसे नरकमें पडने वाले आत्माका बचाव  
 हो सकता है ? नहीं हो सकता । इसलिये हे तात ! (को नाम एय अणुम-  
 ब्जिज्ज-को नाम एतत् अनुमन्येत) आपके इस कथनको कौन ऐसा बुद्धि-  
 मान् है जो सत्यार्थरूपमें अंगीकार कर सकता है ।

भावार्थ—પિતાને જો યાત્ને કરનેકે લિયે પુત્રોસે કહા થા-ઉન્હો  
 વાતોંકા વે યહા સમુચિત ઉત્તર દે રહે હે । પિતાકો ઉન્હોને કહા કિ હે  
 તાત ! કહો તો સહી કયા વેદોંકા પડના હમારી રક્ષા કર સકતા હૈ ।  
 કયા વિડાલ વૃત્તિવાલે દુઃશીલ સપત્ર ગ્રાહણોંકો ભોજન કરાનેસે હમારા

કરાવવાથી પણ આ જીવની રક્ષા થઈ શકતી નથી વાસ્તવમાં આ ક્રિયામાં  
 અધિક આરભ અને સમારભ હોવાથી ભોજન કરાવનાર જીવ મરીને તમ  
 સ્તમાં નામની નરકમાં જાય છે કેમ કે, દુશીલ ગ્રાહણાભાસ ગ્રાહણોને  
 ભોજન કરાવવું એ અમારી રક્ષાનો ઉપાય નથી જાયાય પુત્તા તાણ ન હવતિ-  
 જાતા પુત્રા ગ્રાણ ન ભવન્તિ પુત્ર પણ ઉત્પન્ન થાય તો શું એ પુત્ર પણ પાપના  
 ઉદયથી નરકમાં પડવાવાળા એવા અમારા આત્માનું કંટ્યાણું કરવામાં સમર્થ  
 થઈ શકશે ? ન જ થઈ શકે આ કારણે હે તાત ! કો નામ એય અણુમબ્જિજ્જ-  
 કો નામ એતન્ અનુમન્યેત આપના આ પ્રકારના કથનને કોણ એવું બુદ્ધિમાન  
 છે કે, તેનો સત્યાર્થ રૂપમાં અંગિકાર કરે ?

ભાવાર્થ—પિતાએ પુત્રોને જે શિખામણ આચરવા માટે કહી હતીએજ  
 વાતનો તેઓ અહિં પ્રત્યુત્તર આપે છે પિતાને તેમણે કહ્યું કે, તાત ! કહો તો  
 ખરા કે, વેદોંકા બાણવું એ શું અમારી રક્ષા કરી શકે છે ? પિતાને ગ્રાહણ  
 ગણાવતા છતાં પણ દુશીલસપત્ર એવા ગ્રાહણોને ભોજન કરાવવાથી અમારું

“યદિ પુત્રાદ્ ભવેત્સ્વર્ગો દાનધર્મો ન વિદ્યતે ।

મુપિતસ્તત્ર લોકોઽય, દાનધર્મો નિરર્થકઃ ॥ ૧ ॥

વહુપુત્રા હુલી ગોધા, તામ્રચૂડસ્તયૈવ ચ ।

તેપા ચ પ્રથમ સ્વર્ગઃ, પશ્ચાલ્લોકો ગમિષ્યતિ ॥ ૨ ॥” ઇતિ ।

યત એવ તતઃ કો નામ વિવેકવાન્ તે તત્ એતત્પૂર્વોક્ત વેદાધ્યયનાદિકમ્,  
અનુમન્યેત=‘શોભનમિદ’મિત્યેવ સ્વીકુર્યાત્ ॥૧૨॥

સરક્ષણ હો સકતા હૈ ? પુત્રોંકો ખી ઉત્પન્ન કરનેસે ક્યા હમારી શુભ  
ગતિ હો સકતી હૈ ? યદિ એસા હોતા તો ફિર દાનાદિક કરના સબ  
વ્યર્થ હી હો જાતા । જો એસા રૂઠતે હૈં ફિ પુત્રોત્પત્તિ નરકમે પડનેવાલે  
પિતા આદિકોંકી રક્ષા કરતી હૈં વે કુમાર્ગ પર હૈં ‘સ્વય વેદાનુયાયિયોંને  
ખી એસા હી કહા હૈ—

“યદિ પુત્રાત્ ભવેત્સ્વર્ગો, દાનધર્મો ન વિદ્યતે ।

મુપિતસ્તત્ર લોકોઽય, દાનધર્મો નિરર્થકઃ ॥

વહુપુત્રા હુલી ગોધા, તામ્રચૂડસ્તયૈવ ચ ।

તેપા ચ પ્રથમ સ્વર્ગઃ, પશ્ચાત્ લોકો ગમિષ્યતિ ॥ ”

યદિ યહી યાત એકાન્તત. માનલી જાવે તો પુરુષોંકી અપેક્ષા હુલી  
અર્થાત્ કહુઈ, ગોધા તયા તામ્રચૂડ-મૂર્ગેંકો સ્વર્ગમેં સયસે પહિલે જાના  
ચાહિયે । ક્યોંકિ હનકે ઘરા મનુષ્યોંકી અપેક્ષા અધિક સત્તાન હુઆ કરતી  
હૈ । બ્રાહ્મણોંકો ભોજન કરાનેસે જો યહા તમસ્તમા નરકમે જાના પ્રકટ

શું સરક્ષણ થઈ શકે છે ? પુત્રાને ઉત્પન્ન કરવાથી પણ અમારી શુ શુભ ગતિ  
થઈ શકે છે ? જો તેવુ હોત તો પત્રી દાન આદિનુ કરવુ એ સધળુ વ્યર્થજ  
ખની જાય એમ કહે છે કે, પુત્રોત્પત્તિ એ નરકમા પડવાવાળા પિતા વગેરેને બચાવે  
છે તો તે કુમાર્ગ ઉપર છે “સ્વય વેદના અનુયાયીઓએ પણ એવુજ કહુ છે—

“યદિ પુત્રાત્ ભવેત્સ્વર્ગો, દાનધર્મો ન વિદ્યતે ।

મુપિતસ્તત્ર લોકોઽય, દાનધર્મો નિરર્થકઃ ॥

વહુપુત્રા હુલી ગોધા, તામ્રચૂડસ્તયૈવ ચ ।

તેપા ચ પ્રથમ સ્વર્ગઃ, પશ્ચાત્ લોકો ગમિષ્યતિ ॥ ”

જો એ વાતને ખૂબ જ શાંતિથી વિચારવામા આવે તો પુરુષોની અપે  
ક્ષાએ કાચબો, ઘો, અને કુકડાઓને સ્વર્ગમા સહુ પ્રથમ સ્થાન મળે કેમ કે,  
તેમને ત્યાં મનુષ્યોની અપેક્ષાએ ઘણા જ મતાન પેદા થાય છે વળી બ્રાહ્મણોને  
બોજન કરાવવાથી જે અહિં તમસ્તમા નરકમા જવાનુ બતાવેલ છે એનુ

‘વેદાનધીત્ય’ इत्यादित्रयस्योत्तर दत्त्वा सम्प्रति ‘भुक्त्वा भोगान्’ इत्यस्योत्तरमाह—

मूलम्—

खणमित्तसुक्खा बहुकालदुक्खा, पगामदुःखा अनिगामसुक्खा।  
ससारमोक्षस्य विपक्षभूया, खेणी अणत्याण उं कामभोगा॥१३॥

છાયા-ક્ષણમાત્રસૌખ્યા ચટુકાલદુઃખા, પ્રકામદુઃખા અનિકામસૌખ્યાઃ ।

‘સસારમોક્ષસ્ય વિપક્ષભૂતાઃ, खनिनर्याना तु कामभोगा’ ॥१३॥

टीका—‘खणमित्तसुक्खा’ इत्यादि—

एते कामभोगास्तु क्षणमात्रसौख्याः=क्षणमात्र सौख्य=सुख येभ्यस्ते तथा, सेवनकाल एव स्वल्पसुखजनकाः इत्यर्थः, तथा-चटुकालदुःखाः=चटुकाल=पर्यो-  
किया गया है उसका प्रयोजन केवल इतना ही है कि-विडाल वृत्तिबाले दुःशील ब्राह्मणों द्वारा सन्मार्गकी प्ररूपणा न होकर प्रत्युत कुमार्गकी ही प्ररूपणा होता है । पशुवधकी पुष्टि होती है ॥ १२ ॥

इस गाथा द्वारा पुत्रोंने पिताकी “वेद्रोंको पदो, ब्राह्मणोंको जिमाओ एव पुत्रोंको उत्पन्न करो” इन तीन बातोंका उत्तर दिया है । अब वे ‘भोगोंको भोगो’ इस बातका उत्तर देते हैं—

‘खणमित्त सुक्खा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे तात ! (कामभोगा-कामभोगाः) कामभोग (खणमित्त सुक्खा-क्षणमात्र सौख्या.) जिनसे जीवोंको क्षणमात्र सुख प्राप्त होता है ऐसे हैं—सेवन करनेके समयमें भी इनसे स्वल्पसुख मिलता है, बादमें तो (बहुकाल दुःखा-बहुकाल दुःखा) इनसे पर्योपम एव सागरोपम

પ્રયોજન ફક્ત એટલું જ છે કે, પોતાને બ્રાહ્મણના ખપાવતા છતાં દુઃશીલ એવા બ્રાહ્મણોથી સન્માર્ગની પ્રરૂપણા ન બનતા ઉલટી કુમાર્ગની પ્રરૂપણા થાય છે પશુ વધને પુષ્ટિ મળે છે ॥૧૨॥

આ ગાથાથી પુત્રોએ પિતાની ‘વેદોને ભણવાની, બ્રાહ્મણોને જમાડવાની, અને પુત્રોને ઉત્પન્ન કરો’ આ ત્રણ વાતો નો પ્રત્યુત્તર આપેલ છે હવે તે “ભોગોને ભોગવો” આ વાતનો ઉત્તર આપે છે “खणमित्त सुक्खा” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે તાત ! કામભોગા-કામભોગા કામભોગ કે, खणमित्तसुक्खा-क्षणमात्रसौख्य જેનાથી જીવોને ક્ષણ માત્ર સુખ પ્રાપ્ત થાય છે વળી જેને સેવન કરવાના સમયમાં પણ તેનાથી સ્વલ્પ સુખ મળે છે, પરંતુ પરિણામે ચટુકાલદુઃખા-ચટુકાલદુઃખા તેનાથી પર્યોપમ અને સાગરોપમ કાળ સુધી

પમસાગરોપમાદિ-કાલવ્યાપિ દુઃખ નારકાદિકુ યેભ્યસ્તે તથા । ભવતુ ક્ષણમાત્ર-  
સૌખ્યમ્, પરન્તુ તત્ત્વેત્ પ્રકૃષ્ટ ભવેત્, તદા રાજ્યાર્થિવદ્ ધાન્યાર્થિયત્ત્વ પ્રકૃષ્ટ-  
સુખાર્થિના ગદ્ગાલવ્યાપિ દુઃખમપિ ગ્રાહ્ય સ્યાદિતિ તન્નિસાર્કર્તુમાહ-‘ અણિકામ-  
સુખત્વા’ इत्यादि—તે કામભોગા હિ અનિકામસૌખ્યાઃ-અનિકામસ્-અપ્રકૃષ્ટ-  
તુચ્છ સૌખ્ય-સુખ યેભ્યસ્તે તથા, પુનઃ-પ્રકામદુઃખા-પ્રકામ પ્રચુર દુઃખ યેભ્યસ્તે  
તથા । પ્રકામદુઃખ-અસાતવેદનીયદુઃખજનિત દશવિધ-વેદનારૂપ નારક દુઃખમ્,  
તથૈવાસાતવેદનીયજનિતમનન્ત-જન્મમરણચ્છેદનભેદનવેદનારૂપ નરકનૈગોદિકુ દુઃખ  
ચ । તથા-સસારમોક્ષસ્ય વિપક્ષભૂતાઃ-સસારઃ-ચતુર્ગતિક્રમપ્રમણ તસ્માદ્ મોક્ષઃ  
પૃથગ્મત્ર તસ્ય વિપક્ષભૂતાઃ-શત્રુભૂતાઃ, સમારપરિભ્રમણર્થકા इत्यर्थः । પુનઃ-  
લ્પિનિઃ=આરુઃ અનર્થોનામ્=એહલૌકિકરૂપારલૌકિકદુઃખાનામ્ ॥ અય ભાવઃ-एते

કાલતક જીવકો નરક નિગોદાદિકે દુઃખ હી ભોગને પડતે હૈ । યદિ કોઈ  
યહા એસી આશકા કરે કિ રાજ્યાર્થીકી તરહ અથવા ધાન્યાર્થીકી તરહ પ્ર-  
કૃષ્ટ સુખાર્થીકે લિયે ગદ્ગાલ વ્યાપી દુઃખ ભી ગ્રાહ્ય હો જાતા હૈ જયકિ ગદ્  
ક્ષણમાત્ર સુખ ભી પ્રકૃષ્ટ-અત્યધિક હો તો । એસી આશકાકે સમાધાન  
નિમિત્ત કહતે હૈ કિ યે કામભોગ ( અનિકામસુખ-અનિકામસૌખ્યા )  
તુચ્છ સુખ દેનેવાલે હૈ કિન્તુ નિકામ-અત્યત સુખપ્રદ નહી હૈ, તથા  
( પ્રકામદુઃખા-પ્રકામદુઃખાઃ ) અત્યન્ત દુઃખ દેને વાલે હૈ નરકકે દશ  
પ્રકારકી ક્ષેત્ર વેદના રૂપ અત્યત દુઃખોકો તથા નિગોદકે જન્મમરણ છેદન  
ભેદનકે અનન્ત દુઃખોકો દેનેવાલે હૈ, ( સસારમોક્ષસ્ય વિપક્ષભૂતા-  
સસારમોક્ષસ્ય વિપક્ષભૂતા. ) इसीलिये ये कामभोग ससारसे मुक्त होनेमे  
अन्तरायरूप हैं । तथा ( अणत्याणखाणी-अनर्थाना खनिः ) ऐहलौकिक  
अनर्थों की ये खान हैं । तात्पर्य इसका यह है कि ये कामभोग काल एव

જીવને નરક નિગોદાદિકના હુ જોને ભોગવવા પડે છે, જો કોઈ અહીં એવી  
આશ કા કરે કે, રાજ્યાર્થીની માફક અથવા ધાન્યાર્થીની માફક પ્રકૃષ્ટ સુખાર્થીને  
માટે બહુકાળ વ્યાપિ હુ ખ પણ સ્વીકાર્ય હોય છે બ્યારે કે, ક્ષણ માત્ર  
સુખ પણ અત્યધિક હોય તો આવી આશકાના સમાધાન નિમિત્તે કહે છે કે,  
એ કામભોગ અનિકામસુખ-અનિકામસૌખ્યા તુચ્છ સુખ આપનાર છે પરંતુ  
અત્યત સુખપ્રદ નથી, પ્રકામદુઃખા-પ્રકામદુઃખા અત્યત હુ ખ આપનાર છે  
નરકની દશ પ્રકારની ક્ષેત્ર વેદનારૂપ અત્યત હુ જોને તથા નિગોદના જન્મ,  
મરણ, છેદન, ભેદનના અનન્ત હુ જોને આપનાર છે સસારમોક્ષસ્ય વિપક્ષ  
ભૂતા-સસારમોક્ષસ્ય વિપક્ષભૂતા આથી જ એ રીતે કામભોગ સસારથી મુક્ત  
થવામા અન્તરાય રૂપ છે અણત્યાણ રાણી-અનર્થોના લ્પિનિ તથા આ લોક

કામભોગાઃ કાઞ્ચત્ પરિમાણતશ્ચાત્પસુખજનકા મનુર અનન્તદુઃસ્વર્ધકાશ્ચ સન્તિ ।  
તથા ચૈતે સસારપરિભ્રમણકારકા પેદ્ધગાઠિકપારગૈઠિકદુઃલાના સ્વનિસ્-  
રૂપાશ્ચ સન્તિ ॥ ૧૩ ॥

કામભોગાનામનર્થસ્વનિત્વમેવ દર્શયતિ —

મૂલમ્—

પરિવ્યયંતે અણિયત્તકામે, અહો યે રાઞ્ચો પરિતપ્પમાણે ।

અન્નપ્પમત્તે ધેણમેસમાણે, પેપ્પોતિ મેચ્ચું પુરિસે જેર ચે ॥૧૪॥

છાયા—પરિવ્રજન્ અનિવૃત્તકામઃ, અહિં ચ રાત્રૌ પરિતપ્યમાનઃ ।

અન્યપ્રમત્તો ધનમેષયન્, પ્રાપ્નાતિ મૃત્યુ પુરુષો જરાં ચ ॥૧૪॥

ટીકા—‘પરિવ્યયતે’ इत्यादि—

પુરુષઃ પરિવ્રજન્=વિષયસુખલાભાર્થમિતસ્તતઃ પરિભ્રમન્, અનિવૃત્તકામઃ—ન  
નિવૃત્તઃ કામઃ=વિષયોપભોગતૃષ્ણા યસ્ય સ તથા, વિષયોપભોગતૃષ્ણાસહિતઃ સન્  
અહિં=દિને, રાત્રૌ ચ પરિતપ્યમાનઃ=પરિતઃ સમન્તાત્ તપ્યમાનઃ ચિન્તાગ્નિના સમન્તાત્

પરિમાણકી અપેક્ષા અત્પસુખજનક એવ અનન્ત દુઃસ્વર્ધકા હૈં । સંસાર  
પરિભ્રમણમે યે હી પ્રધાનરૂપસે કારણ હૈં તથા હસલોક સઘધી એવ પર-  
લોક સઘધી સમસ્ત અનર્થોંકી એકમાત્ર સ્વાનરૂપ હૈં ॥ ૧૩ ॥

ફિર હસી યાતકો કહતે હૈં—‘પરિવ્યયતે’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(અણિયત્તકામે—અનિવૃત્તકામઃ) જિસકી વિષયોપભોગ  
તૃષ્ણા નિવૃત્ત નહીં હોતી હૈં એસા (પુરિસે—પુરુષઃ) પુરુષ (અહો ય રાઞ્ચો  
પરિતપ્પમાણે—અહિં ચ રાત્રૌ પરિતપ્યમાનઃ) રાત્રિદિન ડસકી પૂર્તિકી  
ચિન્તાસે સતસ હોતા રહતા હૈં । ઓર (પરિવ્યયતે—પરિવ્રજન્) ઇધર ડધર  
(વિષયસુખકે લાભકે લિયે ધૂમતા હુઆ વહ ( ધનમેસમાણે—ધનમેષયન્ )

અને પરલોક માટે અનર્થોની ખાણ સમાન છે એવું તાત્પર્ય એ છે કે, એ  
કામભોગ કાળ અને પરિમાણની અપેક્ષાએ અત્પ સુખજનક અને અનન્ત  
દુઃખવર્ધક છે સસાર પરિભ્રમણનું પ્રધાન રૂપથી એજ કારણ છે તથા આ  
લોક સઘધી અને પરલોક સઘધી સઘળા અનર્થોની એક માત્ર ખાણરૂપ છે ॥૧૩॥

ફરી એ જ વાતને કહે છે—“પરિવ્યયતે” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—અણિયત્તકામે—અનિવૃત્તકામ એની વિષય ભોગવવાની તૃષ્ણા  
નિવૃત્ત થતી નથી એવો પુરિસે—પુરુષ પુરૂષ અહો ય રાઞ્ચો પરિતપ્પમાણે—અહિં  
ચ રાત્રૌ પરિતપ્યમાન એની પૂર્તિની ચિંતામા સતત રહ્યા કરે છે અને  
પરિવ્યયતે—પરિવ્રજન્ અહીં તહીં વિષય સુખના લાભને માટે બટકનેા રહીને



દક્ષમાનઃ, અન્યપ્રમત્તઃ=અન્યે સ્પસ્માદિતરે યે સ્વજનાદયસ્તદર્થં પ્રમત્તઃ તદ્ભરણપો  
પણાઽસક્તચિત્તતયા સમારનિસ્તરણરૂપાત્મકાર્યે પ્રમાદયુક્તઃ, અત એન ધનમ્ એપયન્  
=વિવિધોપાયૈર્હિરણ્યમુવર્ણાદિનમગ્રિધપરિગ્રહમુપાર્જયન્ મૃત્યુ=મરણ જરા=વૃદ્ધાવસ્થા  
ચ પ્રાપ્નોતિ । ‘જહો’ ઇતિ સપ્તમ્યર્થે પ્રથમા, આર્પત્વાત્ ॥ ૧૪ ॥

ધનકી ચાહના કિયા કરતા હૈ તથા (અન્નપ્રમત્તે-અન્યપ્રમત્તઃ) અન્ય અપ-  
નેસે ભિન્ન જનોમે उनके भरणपोपणकी चिन्तामे पडकर ससारसे  
પાર હોને રૂપ આત્મકાર્યમે પ્રમાદી બન જાતા હૈ । इस तरह प्रमादी बना  
हुआ यह मनुष्य (जरां मच्चु च पप्पोति-जरा मृत्यु च प्राप्नोति) जरा-  
वस्थाको एव मृत्युको प्राप्त कर लेता है ।

भावार्थ—કામભોગ અનર્થની खान है यह बात इस गाथा द्वारा पुष्ट  
કી गई है । इस में सूत्रकार यह कह रहे हैं कि जिसकी विषयभोग  
तृष्णा शांत नहीं होती है वह व्यक्ति कभी आत्मकृत्याणके मार्गमें आगे  
नहीं आता है । क्यों कि उसको तो रात दिन यही चिन्तारूप राक्षस  
सताया करता है कि मेरी विषयोपभोग तृष्णा किस प्रकार शांत हो ।  
कहा जाऊ-किसे पकड़ू, जैसे धन कमाऊ ? इत्यादि बातोंसे ही उसको  
अवकाश नहीं मिलता है तो फिर आत्माकी बातें करनेका उसको अव-  
सर कैसे हाथ लग सकता है । रातदिन इसी चिन्तामें मग्न हुआ वह  
बिचारा अपनेसे सर्वथा भिन्न रहने वाले व्यक्तियोंकी कुटुम्ब परिवारकी  
सेवा शुश्रूषामें फसा रहता है । इस तरह प्रमादी हुए इस मनुष्यको धीरे-

તે ધનમેસમાણે-ધનમેપયન્ ધનની આહુના ડર્યા ડરે છે તથાઅન્નપ્રમત્તે-અન્ય પ્રમત્ત  
પોતાનાથી ભિન્ન જનોમા એના ભરણપોપણની ચિંતામા પડીને સ સારથી પાર  
થવામા આત્મકાર્યમા પ્રમાદી બની બચ છે આ રીતે પ્રમાદી બનેલ એ મનુષ્ય જરા  
મચ્ચુ ચ પપ્પોતિ-જરા મૃત્યુ ચ પ્રાપ્નોતિ વૃદ્ધાવસ્થાને તેમજ આખરે મૃત્યુને પામે છે

ભાવાર્થ—કામભોગ અનર્થની ખાણ છે, આ વાતને આ ગાથા દ્વારા  
પુષ્ટ કરવામા આવેલ છે તેમા સૂત્રકાર એ બતાવે છે કે, જેની વિષયભોગથી  
વિષયની ઈચ્છા શાંત થતી નથી તેથી તે વ્યક્તિ આત્મકૃત્યાણના માર્ગમા કદી  
પણ આગળ આવી શકતી નથી એને તો રાત દિવસ એ ચિંતારૂપ રાક્ષસ  
સતાવ્યા કરે છે કે, મારી વિષયભોગની તૃષ્ણા કઈ રીતે શાંત થાય ! કયા  
બાઉ ? શુ કરે ? કઈ રીતે ધન કમાઉ ? વગેરે વાતોથી તેને અવકાશ જ  
મળતો નથી તો પછી આત્માની વાત કરવાનો અવસર તેને કયાથી મળે ?  
રાતદિવસ એજ ચિંતામા મગ્ન બની રહેતો એવો તે મનુષ્ય બિચારો પોતા  
નાથી સર્વથા ભિન્ન રહેનાર વ્યક્તિઓની સેવા શુશ્રૂષામા ફસાઈ રહે છે આ

કામભોગાઃ કાઞ્ચત પરિમાણતશ્ચાલ્પસુખજનકા મત્તુર અનન્તદુઃસ્વર્ધકાશ્ચ સન્તિ ।  
તથા ચૈતે સસારપરિભ્રમણકારકા ગેહલૌકિકપારલૌકિકદુઃખાના સ્વનિસ્ત-  
રૂપાશ્ચ સન્તિ ॥ ૧૩ ॥

કામભોગાનામનર્થસ્વનિત્વમેવ દર્શયતિ —

મૂલમ્—

પરિવ્વયંતે અણિયંતકામે, અહો ય રાઓ પરિતપ્પમાણે ।

અન્નર્પમત્તે ધેણમેસમાણે, પેપ્પોતિ મેચ્ચું પુરિસે જૈર મેં ॥૧૪॥

છાયા-પરિવ્રજન્ અનિવૃત્તકામઃ, અહિં ચ રાત્રૌ પરિતપ્યમાનઃ ।

અન્યમમત્તો ધનમેષયન્, પ્રાપ્નાતિ મૃત્યુ પુરુષો જરાં ચ ॥૧૪॥

ટીકા—‘પરિવ્વયતે’ इत्यादि—

પુરુષઃ પરિવ્રજન્=વિષયસુખલાભાર્થમિતસ્તતઃ પરિભ્રમન્, અનિવૃત્તકામઃ—ન  
નિવૃત્તઃ કામઃ=વિષયોપભોગતૃષ્ણા યસ્ય સ તથા, વિષયોપભોગતૃષ્ણાસહિતઃ સન્  
અહિં=દિને, રાત્રૌ ચ પરિતપ્યમાનઃ=પરિતઃ સમન્તાત્ તપ્યમાનઃ ચિન્તાગ્નિના સમન્તાદ્  
પરિમાણકી અપેક્ષા અલ્પસુખજનક એવ અનન્ત દુઃસ્વર્ધકા હૈં । સસાર  
પરિભ્રમણમે યે હી પ્રધાનરૂપસે કારણ હૈં તથા હસલોક સબધી એવ પર-  
લોક સબધી સમસ્ત અનર્થોની એકમાત્ર સ્વાનરૂપ હૈં ॥ ૧૩ ॥

ફિર હસી વાતકો કહતે હૈ—‘પરિવ્વયતે’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(અણિયંતકામે—અનિવૃત્તકામઃ) જિસકી વિષયોપભોગ  
તૃષ્ણા નિવૃત્ત નહીં હોતી હૈ એસા (પુરિસે—પુરુષઃ) પુરુષ (અહો ય રાઓ  
પરિતપ્પમાણે—અહિં ચ રાત્રૌ પરિતપ્યમાનઃ) રાત્રિદિન વસકી પૂર્તિકી  
ચિન્તાસે સતત્ત હોતા રહતા હૈ । ઓર (પરિવ્વયતે—પરિવ્રજન્) ઇધર ઉધર  
(વિષયસુખકે લાભકે લિયે ધૂમતા હુઆ વહ ( ધનમેસમાણે—ધનમેષયન્ )

અને પરલોક માટે અનર્થોની ખાણ સમાન છે એનું તાત્પર્ય એ છે કે, એ  
કામભોગ કાળ અને પરિમાણની અપેક્ષાએ અલ્પ સુખજનક અને અનન્ત  
દુઃસ્વર્ધક છે સસાર પરિભ્રમણનું પ્રધાન રૂપથી એજ કારણ છે તથા આ  
લોક સબધી અને પરલોક સબધી સઘળા અનર્થોની એક માત્ર ખાણરૂપ છે ॥૧૩॥

ફરી એ જ વાતને કહે છે—“પરિવ્વયતે” इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—અણિયંતકામે—અનિવૃત્તકામ એની વિષય ભોગવવાની તૃષ્ણા  
નિવૃત્ત થતી નથી એવો પુરિસે—પુરુષ પુરુષ અહો ય રાઓ પરિતપ્પમાણે—અહિં  
ચ રાત્રૌ પરિતપ્યમાન. એની પૂર્તિની ચિંતામાં સતત્ત રહ્યા કરે છે અને  
પરિવ્વયતે—પરિવ્રજન્ આહી તહી વિષય સુખના લાભને માટે ભટકેનો રહીને

લાલપ્પમાન=મૃગ લપન્ત ત ધનતૃષ્ણાવન્ત જન હરા:-હરન્ત્યાયુરિતિ હરા અહો રાત્રા:, હરન્તિ=મગાન્તર નયન્તિ, ક્વત્યતો ધર્મે પ્રમાદ. કથમ્-નર્ચાત્ ધર્મકાર્યે કથ ચિદપિ પ્રમાદો ન કૃત્વ્ય: ॥૧૫॥

સપ્રતિ પુરોહિતઃ કુમારો પુનરપિ ધનાદિમિઃ પ્રલોભયિતુ માદ—

મૂલમ્—

ધેનં પમેય સંહૈર્નિ આહિ, સંયણા તેહા કાર્મણુણા પગામૌ ।  
તેવ કેણ તેણ્ણજ્ઞેસ્સ લોઓ, તે સંવ્વસાંહીણમિહેવં તુલ્લભ ॥૧૬॥

હસ પ્રકારકે મનોરાજ્યાદિક વિકલ્પોમે પડકર (લાલપ્પમાણ-લાલપ્પમા-  
નમ્)-વ્યર્થથી જ્યાદા નકવાદ કરનેવાળે उस मनुष्यको (हरा-हरा:) दिन  
और रात्रिया (हरति-हरन्ति) इस भवसे उठाकर दूसरे भवमें पहुँचा  
देती है अतः (कह पमाओ-कथं प्रमादः) धर्ममें प्रमाद करना कैसे उचित  
माना जा सकता है, कभी नहीं ।

ભાવાર્થ—જેસે ૨ દિન ઓર રાત્રિયા વ્યતીત હોતી જાતી હૈ વૈસે ૨  
इस जीवकी आयु गलित होती रहती है । अतः अनेक प्रकारके संकल्पों  
एव विकल्पोमे पड़े हुए प्राणी इस बातको जरा भी नहीं विचारते हैं कि  
मुझे पर्यायसे पर्यायान्तरित होनेका समय आ रहा है । वे तो उल्टे रात  
दिन इसी चिन्तामें फसे रहते हैं कि मुझे यह करवाना है यह नहीं करवाना है  
यह मेरा है यह मेरा नहीं है । इसी विचार में पड़े हुए वे जीव मर जाते  
हैं, अतः धर्मसेवनमें किसीभी जीवको प्रमाद करना उचित नहीं है ॥१५॥

एव-एवम् आवा प्रकारना । मनोराज्यादिक विकल्पमा पडीने लालपपमाण-  
लालपपमानम् व्यथमा नकाभे । नकवाद करवावाणा ते मनुष्यने हरा-हरा  
दिवस अने रात हरति-हरन्ति आ लवभावी ઉપાડીને બીજા લવમા પડોચાડી  
દે છે આથી કહ પમાઓ-કથ પ્રમાદ ધર્મમા પ્રમાદ કરવો એ ઠી રીતે ઉચિત  
માની શકાય ? જરા પણ નહી

ભાવાર્થ—જેમ જેમ દિવસ અને રાત વ્યતીત થતી રહે છે તેમ તેમ  
આ જીવન આયુષ્ય ઓછું થતું જાય છે, આથી અનેક પ્રકારના સંકલ્પો અને  
વિકલ્પોમા પડેલા પ્રાણી આ વાતને જરા પણ વિચારતા નથી કે, મારા માટે  
આ લવમાથી બીજા લવમા જવાનો સમય નજીક આવી રહ્યો છે એ તો ઉલટો  
રાત દિવસ એ ચિંતામા ફસાયેલો હોય છે કે, મારે આ કરાવવું છે, આ નવી  
કરાવવું આ માફ છે, આ માફ નથી આવા વિચારમા પડેલો આ જીવ મરી જાય  
છે, આથી ઠીક પણ જીવે ધર્મ સેવનમા પ્રમાદ કરવો ઉચિત નથી ॥ ૧૫ ॥

પુનઃ કિં ચિન્તયતિ ? તદાહ—

મૂલમ્—

‘ઇમં ચ મે અતિથિ, ઇમં ચ નતિથિ, ઇમં ચ મે કિચ્ચમિ’મં અકિચ્ચં ।  
તે ઇવમેવ લાલપમાણ, હેરા ‘હરતિ તિ’ કેહ પેમાઓ ॥૧૫॥

છાયા-હદ ચ મે અસ્તિ, હદ ચ નાસ્તિ, હદ ચ મે કૃત્યમિદમકૃત્યમ્ ।

તમેવમેવ લાલપમાણ, હરા હરન્તીતિ કથ પ્રમાદઃ ॥ ૧૫ ॥

ટીકા-‘ઇમં ચ મે’ इत्यादि—

મે=મમ, હદ ચ ધાન્યાદિકમ્ અસ્તિ, હદ રજતસુવર્ણા ભરણાદિક ચ મમ નાસ્તિ । ચ પુનઃ હદ પડ્મતુલ્યકારક ગૃહાદિક મમ કૃત્ય કર્ણીયમ્, હદ ચ અલાભદાયક વાણિજ્યાદિક મમ અકૃત્યમ્-અકરણીયમ્ । એવમેવ અનેન પ્રકારેષુવ

૨ જરા એવ મૃત્યુ ઘેર લેતી હૈ તવ વહ પશ્ચાત્તાપ કરને લગતા હૈ પર અથ વ્યા હોતા હૈ । મરકર હસકો દુર્ગતિમેં મટકના હી પડતા હૈ ॥૧૪॥

વિપરી લોક ઓર વ્યા વિચારતા હૈ સો હસ ગાથા દ્વારા કહતે હૈ—  
‘ઇમં ચ મે’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(ઇમ-હદમ્) યહ ધન ધાન્યાદિક (મે-મે) મેરા હૈ ઓર (ઇમ-હદમ્) યહ રજત સુવર્ણાદિક (મે-મે) મેરા (નતિથિ-નાસ્તિ) નહીં હૈ । તથા (ઇમ મે કિચ્ચમ્ ઇમ અકિચ્ચ-હદ મે કૃત્યમ્ હદમ્ અકૃત્યમ્) યહ નવીન ઘર કિ જિસ્મેં છહો હી ઋતુઓમેં આરામ મિલ સકે હુસ્તે વન-વોના હૈ, તથા યહ જો મેરે ઘર પર અલાભ દાયક વ્યાપાર આદિ ચલ રહા હૈ ડસકો વદ કર દેના હૈ-વહ કરણીય નહીં હૈ । (એવ-એવમ્)

પ્રમાણે પ્રમાદી બનેલા એ મનુષ્યને ધીરે ધીરે વૃદ્ધાવસ્થા અને મૃત્યુ ઘેરી છે એ ત્યારે તે પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગે છે પરંતુ હવે શું થઈ શકે ? મરીને તેણે દુર્ગતિમાં જ ભટકવું પડે છે ॥ ૧૪ ॥

વિપરી લોકો જીજ્ઞુશુ વિચારતા હોય છે આ ગાથા દ્વારા કહેવામાં આવે છે—“ઇમં ચ મે”—इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—ઇમ-હદમ્ આ ધન ધાન્યાદિક મે-મે મારું છે અને ઇમ-હદમ્ આ રજત સુવર્ણાદિક મે-મેમ મારા નતિથિ-નાસ્તિ નથી, તથા ઇમ મે કિચ્ચ ઇમ અકિચ્ચ-હદ મે કૃત્ય હદમ્ અકૃત્યમ્ એ નવીન ઘર કે બીજા છએ ઋતુઓમાં આરામ મળી શકે તેવું બનાવવું છે, તથા મારા ઘરમાં આ જે અલાભદાયક વેપાર ચાલી રહેલ છે એને બંધ કરી દેવો છે, તે કરવા યોગ્ય નથી

વેડપિ તદવાપ્તિયોગ્યતયા 'સહ' इत्थियाहि' इत्युक्तम्, 'सन्व' इति  
 હુત્તમથમાન્તમ્ ॥૧૬॥

તાત્તસ્ય વચન નિશ્ચય કુમારો વ્રુતઃ—

મૂલમ્—

ધણેણે કિં ધર્મધુરાહિગારે, સંયણેણ વાં કામગુણેહિ ચેવં ।  
 સમેણા ભવિસ્સાંમુ ગુણોહેધારી, વહિંવિહારા અભિગમ્મ મિંકલ્લં ॥૧૭॥

છાયા—ધનેન કિં ધર્મધુરાધિકારે, સ્વજનેન વા કામગુણૈશ્વેવ ।

શ્રમણો ભવિષ્યાયો ગુણોવધારિણો, વહિંવિહારો અભિગમ્ય મિશ્કામ્ ॥૧૭॥

ટીકા—'ધણેણ કિં' इत्यादि—

મો તાત ! ધર્મધુરાધિકારે—ધર્મસ્ય પૂર્વધર્મધુરાઃ, તસ્યા અધિકારે પ્રસ્તાવે—  
 ધર્માચરણે इत्यर्थः, ધનેન સ્વજનેન, વા=અથવા કામગુણે.=મનોહરશબ્દાદિવિપશ્ચૈવ  
 કિમ્ ? । ધર્માચરણે ધનાદીના ન કિંચિત્પ્રયોજનમસ્તીતિ માત્રઃ ।

ગયા હૈ વહુ ઉનકી યોગ્યતાકો લેઠર—કહા ગયા હૈ । અર્થાત્ યદિ વે ચાહેં  
 તો અનેક વિવાહ ઉનકે હો સકેં ।

ભાવાર્થ—સાધારણ જનતાકો જૈસા ધ્યાલ હોતા હૈ વૈસાહી ધ્યાલ  
 પુરોહિતજીકા હૈ, ઉસીકે અનુસાર વે અપને પુત્રોંકો સમજા રહે હૈ ।  
 સાધારણ જનતા યહી સમજતી હૈ કિ તપસ્યા સાસારિક ભોગોપભોગકી  
 વસ્તુઓંકો પ્રાપ્ત કરનેકે લિયે હી કી જાતી હૈ, એસા સમજકર હી પુરો-  
 હિતને અપને પુત્રોંસે કહા હૈ કિ પુત્રો ! અપને ઘરમે કિસી ખી વસ્તુકી  
 ન્યૂનતા નહી હૈ સત્ર વસ્તુઈં ભોગોપભોગકી સુલભ હૈ ત્યા ધન ક્યા  
 સ્વજન સવ કુઠ મૌજૂદ હૈ ફિર તપસ્યા કરનેકા અભિપ્રાય તુમ દોનોંકા  
 ક્યોં હો રહા હૈ ॥ ૧૬ ॥

છે " એવુ જે કહેવામા આવ્યુ છે તે એમની યોગ્યતાને લઈને કહેવામા  
 આવ્યુ છે એ તેઓ આહે તો અનેક વિવાહ તેમના થઈ શકે તેમ છે

ભાવાર્થ—સાધારણ જનતાને જેવો ધ્યાલ હોય છે તેવો જ ધ્યાલ  
 પુરોહિતજીને પણ છે એ અનુસાર તેઓ પોતાના પુત્રને સમજવી રહ્યા છે  
 સાધારણ જનતા એવું સમજે છે કે, તપસ્યા સાસારિક ભોગોપભોગની વસ્તુ-  
 ઓને પ્રાપ્ત કરવા માટે જ કરવામા આવે છે એવુ સમજીને જ પુરોહિતે પોતાના  
 પુત્રને કહ્યું કે, પુત્રો આપણા ઘરમા કોઈ પણ વસ્તુની ખામી નથી ભોગોપભોગની  
 સઘળી વસ્તુઓ સુલભ છે શુ સ્ત્રી, શુ ધન, શુ સ્વજન સઘળુ આ ઘરમા મૌજૂદ  
 છે પછી તપસ્યા કરવાની માયાકુટમા શા માટે ઉતરી રહ્યા છે ? ॥ ૧૬ ॥

છાયા-ધન પ્રપૂત સહસ્રીભિઃ, સ્વજનાઃ તથા કામગુણાઃ પ્રકામાઃ ।

તપઃ કૃતે તપ્યતે યસ્ય લોકઃ, તત્સર્વં સ્વાધીનમિદૈવ યુવયોઃ ॥૧૬॥

ટીકા—‘ ધન ’ ઇત્યાદિ—

હે પુત્રો ! યસ્યકૃતે લોક , તપસ્તપ્યતે, તત્સર્વં યુવયોરિદૈવ ગૃહે સ્વાધીનમસ્તિ ।

કિં તત્સર્વમ્ ? ઇત્યાહ-પ્રપૂત=પચુર, ધનમ્, તથા ‘ સહસ્રીભિ સ્વજનાઃ, માતા-પિત્રાદયઃ સ્ત્રિયશ્ચેત્યર્થઃ, તથા પ્રકામાઃ=પચુરાઃ, કામગુણાઃ=મનોજ્ઞશબ્દાદિવિ-પયાઃ, । સર્વં સ્વાધીનમસ્તીત્યર્થઃ, તપસો યત્ફલં તત્સર્વં યુવયોરુપલબ્ધમેવાસ્તિ, અતો નાસ્તિ તપસઃ પ્રયોજનમિતિ ભાવઃ । તદાનીમકુત્રિવિવાહયોસ્તયોઃ સ્ત્રીણામભા-

કુમારોંકે હસ કથનકો સુનકર પુનઃ વહ પુરોહિત ઉનકો ધનમદિક  
કા પ્રલોભન દેતા હૈ સો કહતે હૈ—‘ ધન પમૂય ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—‘ હે પુત્રો ! દેશ્વો (જસ્યકળ-યસ્ય કૃતે) જિસ વસ્તુકી પ્રાપ્તિકે  
લિયે (લોઓ-લોકઃ) લોક (તવ તપ્પઙ્ તપઃ તપ્યતે) તપકો તપતે હૈ (ત સન્વ  
તત્સર્વમ્) વહ સવ (તુભ્ન ઇદૈવ સાહિણમ્-યુવયોઃ ઇદૈવ સ્વાધીનમ્) તુમ  
દોનોંકે પાસ હસ ઘરમે સ્વાધીન હૈ । ( પમૂય ધન-પ્રમૂત ધનમ્ ) બહુત  
ધન હૈ તુમ કુછ બી ન કમાઓ તૌ બી વહ છૂટ નહીં સકતા હૈ આનદસે  
બેઠે ૨ જાઓ । ( ઇતિયાર્હિ સહ સયણા-સ્ત્રીભિઃ સહ સ્વજનાઃ ) સ્ત્રીયા  
બી હૈ માતા પિતા બી હૈ ( પગામા કામગુણા-પ્રકામાઃ કામગુણા ) મનોજ્ઞ  
શબ્દાદિક વિષય બી હૈ । ફિર કહો વેટા ! તુમ અબ કિસ જીજકો પ્રાપ્ત  
કરનેકે લિયે તપસ્યામે ઉદ્યમશીલ હો રહે હો । ઇન દોનોં ભાઈયોંકા હસ  
સમય યદપિ વિવાહ નહી હુઆ હૈ ફિરબી “ સ્ત્રિયાં હૈ ” એસા જો કહા

કુમારેના આ પ્રકારના વ્યવહારને સાલળીને ફરીથી પુરોહિતે તેમને ધના-  
દિકતુ પ્રદાનના આશ્રય તે કહે છે—“ ધન પમૂય ”—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—‘ જસ્ય કળ-યસ્ય કૃતે ’ હે પુત્રો ! જે વસ્તુની પ્રાપ્તિ માટે  
લોઓ-લોક દેાક તવ તપ્પઙ્-તપ સપ્યતે તપને આધરે છે ત સન્વ-તત્સર્વમ્  
એ સધણુ તુભ્ન ઇદૈવ સાહિણમ્-યુવયો ઇદૈવ સ્વાધીનમ્ તમારા અન્નેની પાસે  
આ ઘરમા ભરેલુ છે પમૂય ધન-પ્રમૂતમ્ ધનમ્ ધણું ધન છે તમેા કાઈ પણ ન  
કમાવેા તો પણ તે ખૂટે તેમ નથી આનદથી બેઠા બેઠા ખાઓ ઇતિયાર્હિ  
સહ સયણા-સ્ત્રીભિ સહ સ્વજના સ્ત્રીઓ પણ છે, માતા પિતા પણ છે, પગામા  
કામગુણા-પ્રકામા કામગુણા મનોજ્ઞ શબ્દાદિકવિષય પણ છે યહી કહેા, બેટા !  
તમેા કાઈ વસ્તુને પ્રાપ્ત કરવા માટે તપસ્યામા ઉદ્યમશીલ બની રહ્યા છો ?  
એ અન્ને ભાઈઓનો વિવાહ એ કે થયેલ ન હોતો છતાં પણ “ સ્ત્રીઓ પણ

આત્મનોઽસ્તિત્વમેવ સકલધર્મપ્રવૃત્તિકારણમ્ । અતસ્તન્નિરાકરણાદેવાનયો-  
ર્ધર્મવૈમુખ્ય સ્યાદિતિ ત્રિચિન્ત્યાત્મનોઽસ્તિત્વ પ્રતિપેધયન્ પુનસ્તાત આહ—

મૂલમ્—

જેહા યે ઐગ્ની ઐરણીઽસતી, લીરે ઘંયં તિલ્લંમંહા તિલેસું ।

પેંવમેવ જાયા સૈરીરમિ સંત્તા, સમુચ્છેઈ નાંસઈ નાંવચિદ્દે ॥૧૮॥

છાયા—યથા ચાગ્નિરરણાસન્, ક્ષીરે ઘૃત વૈલ્લમથ તિલેપુ ।

અમ્યેવ જાતો ! શરીરે સત્તા, સમૂચ્છન્તિ નશ્યન્તિ નામતિષ્ઠન્તે ॥૧૮॥

ટીકા—‘જેહા ય’ ઇત્યાદિ—

હે જાતો—પુત્રો ! યથા ચ=યથૈવ, ચ શબ્દોઽપધારણે, અગ્નિ અરણો=અગ્નિ

ભાવાર્થ—પિતાને જેસ નિમિત્ત તપકા કરના નિપિદ્ધ ક્રિયા હૈ ઉસી નિમિત્તકા નિપેધ વે ખી તપશ્ચર્યામે ઉસકો અનુપયોગી થતલાતે દુષ્કર રહે હૈ—રહતે હૈ હે પિતાજી । યન સ્વજન આદિકા તપસ્યાસે ક્યા સઘ છે । અખીતક જિતનેખી ઋષિજન મુક્તિ પધારે હૈ, વે સન એક ત્યાગકે પ્રભાવસે હી પધારે હૈ । અતઃ હમકો હન વસ્તુઓસે ક્યા પ્રયોજન હૈ । હમ તો નિર્દોષ ભિક્ષાવૃત્તિ કરતે દુષ્કર સદ્ગુણોકો ઉપાર્જિત કરના ચાહતે હૈ । અતઃ સમ્યગ્દર્શનાદિક મુક્તિપ્રાપ્ત સદ્ગુણોકા ઉત્કૃષ્ટ સચય મુનિ બને વિના નહીં હો સકતા હૈ ઇસલિયે હી હમ મુનિ બનના ચાહતે હૈ ॥૧૭॥

પુત્રોંકી ઇસ પ્રકાર વાત સુનકર પુરોહિતને વિચાર ક્રિયા કિ આત્માકા અસ્તિત્વહી સકલ ધર્મકી પ્રવૃત્તિકા નિમિત્ત હૈ—“અત આત્મા નહીં” હૈ અથ યહી ઉનકો સમજાના ચાહિયે તાકિ હનકી પ્રવૃત્તિ ધર્મસે વિમુક્ત

ભાવાર્થ—પિતાએ જે નિમિત્તે તપનો નિપેધ કરેલ છે એજ નિમિત્તનો નિપેધ તેઓ પણ તપસ્થામા ખીન ઉપયોગી હેવાનુ બતાવીને કહે છે કે, હે પિતાજી ! ધન, સ્વજન, આદિનો તપસ્થાની માથે શુ સઘ છે ? આજ સુધીમા જેટલા પણ ઋષિજન મુક્તિને પામ્યા છે, તે સઘળા એક ત્યાગના પ્રભાવથીજ મોક્ષે પધાર્યા છે આથી અમારે એ વસ્તુઓ સાથે કાઈ પણ પ્રયોજન નથી અને તો ભિક્ષાવૃત્તિ કરીને જ તેમજ સદ્ગુણોને ઉપાર્જિત કરવા ચાહીએ છીએ આથી સમ્યગ્દર્શનાદિક મુક્તિને આપનાર સદ્ગુણોને ઉપાર્જિત કરવાનુ ઈચ્છીએ છીએ સમ્યગ્દર્શનાદિક મુક્તિને આપનાર સદ્ગુણોનો ઉત્કૃષ્ટ સચય મુનિ થયાવગર મુની શબ્દો નથી આ માટેજ અમે મુનિ બનવા ઈચ્છીએ છીએ ॥ ૧૭ ॥

પુત્રોની આ પ્રકારની વાત સાંભળીને પુરોહિતે વિચાર કર્યો કે, આત્માનું અસ્તિત્વ જ સઘળા ધર્મની પ્રવૃત્તિનુ નિમિત્ત છે “અત આત્મા છે જ નહીં” એજ

ઉક્ત ચ વેદેऽપિ—

“ન પ્રજયા ન ધનેન ત્યાગેનૈકેનામૃતત્વમાનશુઃ” इत्यादि । ऋषयस्त्यग्नौ नैव मोक्ष प्राप्नुः, न तु सतानेन धनेन वेति भावः । अत आत्राम् भिक्षाम्=उद्गमोत्पादादिदोषवर्जितपिण्डग्रहणरूपाम् अभिगम्य=संप्राप्य, बहिर्विहारौ=बहिः=ग्रामनगरादिभ्यो बहिर् द्रव्यतो भावतथाप्रतिबद्धो विहारो निहरणं ययोस्तौ तदा-भूतौ, गुणौघधारिणौ=गुणौघ सम्यग्दर्शनचारित्र्यादिगुणसमूह धर्तुं शील ययोस्तौ तथा,—सम्यग्दर्शन-चारित्र्यादिसंपन्नौ, श्रमणौ=तपस्विनौ भविष्यावः ॥१७॥

પિતાકે વચન સુનકર ફિર કુમાર ચોલતે —‘ધણેજ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે પિતાજી ! ( ધમ્મધુરાહિગારે-ધર્મધુરાધિકારે ) ધર્મ-ચરણ કરનેમે ( ધણેજ કિં-ધનેન કિમ્ ) હમનો ધનસે કયા પ્રયોજન હૈ । ( સયણેજ વા કિમ્-સ્વજનેન કિમ્ ) તથા સ્વજનોસે મી કયા પ્રયોજન હૈ ( કામગુણેહિ ચેવ કિ-કામગુણેચૈવ કિમ્ ) ઓર કયા પ્રયોજન મનોજ શબ્દાદિક વિષયોસે વેદમે મી યહી ગાત સમજાઈ ગઈ હૈ—“ન પ્રજયા ધનેન ત્યાગેનૈકેનામૃતત્વમાનશુઃ” ઋષિયોને તો ત્યાગસે હી મોક્ષ પ્રાપ્ત કિયા હૈ સત્તાન અથવા ધનસે નહી । અતઃ હમ લોગ મી (મિશ્ર અભિગમ-ભિક્ષામ્ અભિગમ્ય) ઉદ્ગમ ઉત્પાદ આદિ દોનોસે રહિત પિણ્ડ-ગ્રહણરૂપ ભિક્ષાકો પ્રાપ્ત કરકે (બહિં વિહારા-બહિર્વિહારૌ) દ્રવ્ય ઓર ભાવસે અપ્રતિબદ્ધ-વિહારવાલે હોતે હુણ (ગુણોઽધારી-ગુણૌઽધારિણૌ) સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાનચારિત્ર આદિ ગુણ સમૂહોસે સપન્ન (સમણા ભવિસ્સામુ-શ્રમણૌ ભવિષ્યાવ.) મુનિ હોવેગે ।

પિતાના વચન સાંભળીને કુમાર કહે છે—“ધણેજ”—इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે પિતાજી ! ધમ્મ ધુરાહિગારે-ધર્મધુરાધિકારે ધર્મનું આચરણ કરવામા ધણેજ કિં-ધનેન કિમ્ અમારે ધનનું શું પ્રયોજન છે તથા સયણેજ વા કિમ્-સ્વજનેન વા કિમ્ સ્વજનનું પણ શું પ્રયોજન છે ? તેમજ કામગુણેહિં ચેવ કિ-કામગુણેચૈવ કિમ્ મનોજ શબ્દાદિક વિષયોનું પણ શું પ્રયોજન છે ? વેદમા પણ આ વાત સમજાવવામા આવેલ છે—“ન પ્રજયા ધનેન ત્યાગે નૈકેનામૃતત્વમાનશુ” ઋષિઓએ તો ત્યાગથી જ મોક્ષને પ્રાપ્ત કરેલ છે સત્તાન અથવા તો ધનથી નહીં. આથી અમે પણ મિશ્રમ્ અભિગમ-ભિક્ષામ્ અભિગમ્ય ઉદ્ગમ ઉત્પાદ આદિ બનેથી રહિત પિંડ શ્રદ્ધાસ્થ ભિક્ષાને પ્રાપ્ત કરીને બહિ વિહારા-બહિર્વિહારૌ દ્રવ્ય અને ભાવથી અપ્રતિબદ્ધ-વિહાર કરવા વાળા બનીને ગુણોઽધારી-ગુણૌઽધારિણૌ સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચરિત્ર, આદિ ગુણ સમૂહોથી સપન્ન સમણા ભવિસ્સામુ-શ્રમણો ભવિષ્યાવ મુનિ બની જઈશું



इदमत्रगोध्वम्-पूर्वमसन्त एव जीवा. शरीराकारपरिणतभूतसमुदायादुत्पद्यन्ते, वदन्ति च-‘पृथिव्यप्तेजोगायस्तत्त्वानि, एतेभ्यश्चैतन्य, मद्याङ्गेभ्यो मदशक्तिवत्’ इति । यथामदशक्तिरूपमेकं वस्तु मद्यसाधनानां-घातकी-पुष्प-गुड-धाना मूना संयोगादुत्पद्यते तद्वदय चेतनाशक्तिरूपोऽयमात्मा पृथिव्यादितत्त्वसंयोगा दुत्पद्यत इति तदर्थः, भूतानां पृथग्भावे शरीरनाशस्तदा जीवोऽपि नश्यतीति ।

यद्वा-शरीरे सत्यपि अभी सत्त्वा नश्यन्ति, न चावतिष्ठन्ते, जलबुद्बुदवत् । उक्तं हि तेः—“जलबुद्बुद्वज्जीवाः” इति । जय भावः-शरीरादन्य आत्मा नास्ति, प्रत्यक्षतोऽनुपलभ्यमानत्वात् । अतः शशविषाणतुल्यस्यात्मनोऽस्तित्वमेव नास्तीति तन्मोक्षाय धर्माचरणं निरर्थकमिति ॥ १८ ॥

अनुभव करनेके लिये उनका परलोकमें जाना एक कल्पित बात ही है । अतः इससे यही बात सिद्ध होती है कि जीवका नर्जन्म नहीं होता है ।

भावार्थ—भूतोंके समुदायसे चैतन्यकी उत्पत्ति माननेवालोंका ऐसा कहना है कि कायाकार परिणत भूतसमुदायसे ही पहिलेसे उनमें प्रत्येकमें अचिन्त्यमान जीव उत्पन्न होता है-जिस प्रकार मद्यांगोंसे मदशक्ति उत्पन्न होती है । अर्थात्-जैसे मदशक्तिरूप एक वस्तु मद्यके साधनों-घातकी पुष्प, गुड, धान, जय आदिके संयोगसे उत्पन्न होती है उसी तरह चेतना शक्तिरूप यह आत्मा भी पृथिव्यादि भूतोंके संयोगसे उत्पन्न होता है । भूतोंके पृथग्भाव होने पर शरीरके नाशसे जीवका भी विनाश हो जाता है अथवा शरीरके नाशसे जीवका भी विनाश हो जाता है अथवा शरीर रहने पर भी जीव नष्ट हो जाता है जलबुद्बुदकी तरह वह ठहरता नहीं है । क्योंकि “जलबुद्बुद्वज्जीवाः” ऐसा उनका कथन है । अतः-“प्रत्यक्षतोऽनुपलभ्यमानत्वात्”-प्रत्यक्षसे नहीं जाना गया होनेसे-“आत्मा-

માટે એનું પરલોકમાં જવું એ તદ્દન કલ્પિત વાત છે આથી એ વાત સિદ્ધ બને છે કે, જીવનો પુનર્જન્મ થતો નથી

ભાવાર્થ—ભૂતોના સમુદાયથી ચૈતન્યની ઉત્પત્તિ માનવાવાળાઓનું એવું કહેવું છે કે, કાયા, આકાર, પરિણત ભૂતસમુદાયથી જ પહેલાથી એનામાં પ્રત્યેકમાં અવિદ્યમાન જીવ ઉત્પન્ન થાય છે જે પ્રમાણે મદ્યાંગોથી મદશક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે અર્થાત-જેમ મદશક્તિરૂપ એક વસ્તુ મદ્યના સાધનો-ઘાતકી, પુષ્પ, ગોળ, ધાન, જવ, આદિના સંયોગથી ઉત્પન્ન થાય છે ભૂતોના પૃથક્કાર અથવાથી શરીરના નાશથી જીવનો પણ વિનાશ થઈ જાય છે અથવા શરીર રહેવા છતાં પણ જીવનો નાશ થઈ જાય છે પાણીના પરપોટાની માફક તે રહી શકતો નથી કેમ કે, “જલબુદ્બુદ્વજ્જીવા” એવું એનું કથન છે આથી “પ્રત્યક્ષતોઽનુપલભ્યમાનત્વાત્”

નિર્મન્યનકાળે અમન્=પૂર્વમવિદ્યમાન સમુચ્છતિ=ઉત્પદ્યતે । યથાના-ક્ષીરે-પૂર્વમવિ-  
દ્યમાન ઘૃત સમુત્પદ્યતે તથા ચ તિલેષુ પૂર્વમવિદ્યમાન તૈલ સમુત્પદ્યતે । એવમેવ=  
અનેન પ્રકારેણૈવ, શરીરેઽપિ પૂર્વમસન્ત એ સત્તાઃ=જીવાઃ, સમુચ્છન્તિ=સમુત્પ-  
દ્યન્તે । નશ્યન્તિ=ઉત્પન્ના ભૂત્યા અગ્રપટલમિવ નાશમુપયાન્તિ । નાવતિષ્ઠન્તે=  
શરીરનાશાનન્તર ન તિષ્ઠન્તીત્યર્થઃ । શરીરનાશ સતિ જીવાનામપિ નાશાઽજીવાઃ  
પુનર્ધર્માધર્મવિપાકાનુભવર્થ ન પુનર્ભવ માપ્તુમ્ન્તીતિ ભાવઃ ।

હો જાવે, એસા વિચાર કર પુરોહિત અય આત્માકે અસ્તિત્વકા નિવેધ  
કરતા હુઆ કહતા હૈ—‘જહા ય અગ્ની’ હત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(જાયા-જાતૌ) હે પુત્રો ! (જહા-યથા) જૈસે (અગ્ની-અગ્નિ  
(અરણીઽ-અરણૌ) અરણિ કાળમેં પહિલેસે (અસતો-અસન્) નહીં હોતી  
હૈ પરન્તુ રગડનેસે (સમુચ્છર્દ-સમુચ્છતિ) વહ વહા ઉત્પન્ન હો જાતી હૈ  
તથા (જહા યથા) જૈસે (ક્ષીરે-ક્ષીરે) દૂધમે પૂર્વ અવિદ્યમાન (ઘય સમુચ્છર્દ ઘૃત  
સમુચ્છતિ) ઘૃત ઉત્પન્ન હો જાતા હૈ (તિલેસુ તિલ્લમ્-તિલેષુ તૈલમ્) તિલોં  
મેં તૈલ ઉત્પન્ન હો જાતા હૈ (એવમેવ-એવમેવ) હસી તરહ (સરીરમિ-શરીરે)  
શરીરમેં પૂર્વ અવિદ્યમાન (સત્તા-મત્ત્વા.) જીવ ભી (સમુચ્છર્દ-સમુચ્છતિ)  
ઉત્પન્ન હા જાતે હૈ । (નાસઈ-નશ્યન્તિ) નષ્ટ હો જાતે હૈ । (નાવચિદ્વે-નાવ-  
તિષ્ઠન્તે) શરીર નાશકે અનન્તર નહી રહતા હૈ । અતઃ જય શરીરકે  
નાશ હોતે હી જીવ નષ્ટ હો જાતે હૈ તો ફિર ધર્માધર્મકે વિપાકકો

એમને સમભવણુ બેઈએ કે, જેથી તેની પ્રવૃત્તિ, ધર્મથી વિરુદ્ધ થઈ બધ  
એવો વિચાર કરીને પુરોહિત હવે આત્માનો નિવેધ કરતા કહે છે—

“જહા ય અગ્ની”—ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જાયા, જાતૌ હે પુત્રો ! જહા-યથા જેમ અગ્ની-અગ્નિ અગ્નિ  
અરણીઽ-અરણૌ અરણીના લાકડામા પહેલાથી અસતો-અસન્ નથી હોતી પરંતુ  
રગડવાથી સમુચ્છર્દ-સમુચ્છતિ તે ત્યા ઉત્પન્ન થાય છે જહા-યથા જેમ ક્ષીરે-  
ક્ષીરે દુધમા પૂર્વ અવિદ્યમાન ઘય સમુચ્છર્દ-ઘૃત સમુચ્છતિ ધી ઉત્પન્ન થાય છે  
તિલેસુ તિલ્લ-તિલેષુ તૈલમ્ તલમા તેલ ઉત્પન્ન થાય છે એવમેવ-એવમેવ એજ  
રીતે સરીરમિ-શરીરે શરીરમા પૂર્વ અવિદ્યમાન સત્તા-મત્ત્વા એવ પણ સમુ-  
ચ્છર્દ-સમુચ્છતિ ઉત્પન્ન થાય છે નાસઈ-નશ્યન્તિ નાશ પામે છે નાવચિદ્વે-  
નાવતિષ્ઠન્તે શરીર નાશના અનન્તર રહેતું નથી આથી શરીરનો નાશ થતા  
એવનો પણ નાશ તથા બધ છે પણ ધર્માધર્મના વિપાકનો અનુભવ કરવા

હદમગ્રોઘ્યમ્-પૂર્વમસન્ત એવ જીવાઃ શરીરાકારપરિણતભૂતસમુદાયાદુત્પદ્યન્તે, વદન્તિ ચ-‘પૃથિવ્યપ્તેજોનાયવસ્તચ્ચાનિ, एतेभ्यैवैतन्य, मद्याङ्गेभ्यो मदशक्तिवत्’ इति । यथामदशक्तिरूपमेक वस्तु मद्यसाधनाना-धातकी-पुष्प-गुड-धाना मूना सयोगादुत्पद्यते तद्वदय चेतनाशक्तिरूपोऽयमात्मा पृथिव्यादितत्त्वसयोगा दुत्पद्यत इति तदर्थः, भूताना पृथग्भावे शरीरनाशस्तदा जीवोऽपि नश्यतीति ।

यद्वा-शरीरे सत्यपि अमी सत्त्वा नश्यन्ति, न चावतिष्ठन्ते, जलबुद्बुदवत् । उक्त द्वि तैः—“जलबुद्बुदवज्जीवाः” इति । जय भावः-‘शरीरादन्य आत्मा नास्ति, प्रत्यक्षतोऽनुपलभ्यमानत्वात् । अतः शशत्रिपाणतुल्यस्यात्मनोऽस्तित्वमेव नास्तीति तन्मोक्षाय धर्माचरण निरर्थकमिति ॥ ૧૮ ॥

અનુભવ કરનેકે લિયે ડનકા પરલોકમે જાના ઇક કલ્પિત યાત હી હૈ । અતઃ ડસસે યહી યાત સિદ્ધ હોતી હૈ કિ જીવકા નર્જન્મ નહીં હોતા હૈ ।

ભાવાર્થ—ભૂતોંકે સમુદાયસે ચૈતન્યકી ઉત્પત્તિ માનનેવાલોંકા ઇસા કહના હૈ કિ કાયાકાર પરિણત ભૂતસમુદાયસે હી પહિલેસે ડનમેં પ્રત્યેકમેં અવિદ્યમાન જીવ ઉત્પન્ન હોતા હૈ—જિસ પ્રકાર મદ્યાગોંસે મદશક્તિ ઉત્પન્ન હોતી હૈ । અર્થાત્—જૈસે મદશક્તિરૂપ ઇક વસ્તુ મદ્યકે સાધનોં-ધાતકી પુષ્પ, ગુડ, ધાન, જવ આદિકે સયોગસે ઉત્પન્ન હોતી હૈ ડસી તરહ ચેતના શક્તિરૂપ યહ આત્મા ભી પૃથિવ્યાદિ ભૂતોંકે સંયોગસે ઉત્પન્ન હોતા હૈ । ભૂતોંકે પૃથગ્ભાવ હોને પર શરીરકે નાશસે જીવકા ભી વિનાશ હો જાતા હૈ અથવા શરીરકે નાશસે જીવકા ભી વિનાશ હો જાતા હૈ અથવા શરીર રહને પર ભી જીવ નષ્ટ હો જાતા હૈ જલબુદ્બુદકી તરહ વહ ઠહરતા નહીં હૈ । કયોં કિ “જલબુદ્બુદવજ્જીવાઃ” ઇસા ડનકા કથન હૈ । અતઃ—“પ્રત્યક્ષતોઽનુપલભ્યમાનત્વાત્”—પ્રત્યક્ષસે નહીં જાના ગયા હોનેસે—“આત્મા-

માટે એનુ પરલોકમા જવુ એ તદ્દન કલ્પિત વાત છે આથી એ વાત સિદ્ધ બને છે કે, જીવનો પુનર્જન્મ થતો નથી

ભાવાર્થ—ભૂતોના સમુદાયથી ચૈતન્યની ઉત્પત્તિ માનવાવાળાઓનુ એવું કહેવુ છે કે, કાયા, આકાર, પરિણત ભૂતસમુદાયથી જ પહેલાથી એનામા પ્રત્યેકમા અવિદ્યમાન જીવ ઉત્પન્ન થાય છે જે પ્રમાણે મદ્યાગોથી મદશક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે અર્થાત્—જેમ મદશક્તિરૂપ એક વસ્તુ મદ્યના સાધનો-ધાતકી, પુષ્પ, ગોળ, ધાન, જવ, આદિના સંયોગથી ઉત્પન્ન થાય છે ભૂતોના પૃથક્કાર થવાથી શરીરના નાશથી જીવનો પણ વિનાશ થઈ જાય છે અથવા શરીર રહેવા છતા પણ જીવનો નાશ થઈ જાય છે પાણીના પરપોટાની માફક તે રહી શકતો નથી કેમ કે, “જલબુદ્બુદવજ્જીવા” એવું એનુ કથન છે આથી “પ્રત્યક્ષતોઽનુપલભ્યમાનત્વાત્”

તાતસ્ય વચન શ્રુત્વા કુમારો મોચતુઃ—

મૂલમ્—

નોંદિયગિજ્ઞ અમુર્તભાવા, અમુર્તભાવા ત્રિંયં હોઈ નિષ્ઠો ।

અજ્ઞતંહેઝ નિયંઓડસંસવધો, સસારંહેઝ ચં વૈયતિ બંધ ॥૧૯॥

છાયા—નોંદિયગ્રાહ્યઃ અમુર્તભાવાત્, અમૂર્તભાવાદપિ ચ ભવતિ નિત્યઃ ।

અધ્યાત્મહેતુર્નિયતોઽસ્ય વન્ધઃ, સસારહેતુ ચ વદન્તિ વન્ધમ્ ॥૧૯॥

‘નોંદિયગિજ્ઞ’ ઇત્યાદિ—

હે તાત ! યદ્ ભવાન્ પ્રત્યક્ષતોઽનુપલમ્બમાનત્વાદાત્મનોઽસ્તિત્વમેવ સ્પષ્ટયતિ, તદપ્યર્થસ્તવિકમેવ । યતઃ અસૌ આત્મા નોંદિયગ્રાહ્યઃ=ઇન્દ્રિયૈઃ શ્રોત્રાદિભિર્ગ્રાહ્યઃ= સવેધો ન ભવતિ, અમૂર્તભાવાત્=અમૂર્તત્વાત્-રૂપાદ્યભાવાત્ । અય ભાવઃ—યદી-

નાસ્તિ” આત્મા નહીં હૈ । ઇસલિયે શશવિષાણ ( સસલેકા સીંગ ) તુલ્ય આત્માકા જઘ સ્વતત્ર કોઈ અસ્તિત્વ નહીં હૈ તો ફિર ઉસકી શુક્તિકે લિયે ધર્માચરણ કરના નિરર્થક હી હૈ ॥૧૮॥

ઇસ પ્રકાર પુરોહિત-પિતાકે વચનોંકો સુનકર દોનોં કુમારોંને કયા કહા—યહ વાત ઇસ ગાથા દ્વારા પ્રકટ કી જાતી હૈ—

‘નોંદિયગિજ્ઞ’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—હે તાત ! આપને જો અબી કહા હૈ કિ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણસે આત્માકા ગ્રહણ નહીં હોતા હૈ અતઃ વહ શશવિષાણ (સસલેકા સીંગ)કી તરહ અસત્ હૈ સો એસા કહના આપકા ઠીક નહીં હૈ કારણ કિ વહ પ્રત્યક્ષકે દ્વારા જો ગ્રહણ નહીં હોતા હૈ ઉસકા કારણ (અમુર્તભાવા અમૂર્તભાવાત્) ઉસકા અમૂર્ત હોના હૈ અતઃ વહ ( નોંદિયગિજ્ઞ-ઇન્દ્રિયગ્રાહ્ય ન ) કિસી બી ઇન્દ્રિયકા વિષય નહીં હૈ । અમૂર્તકા તાત્પર્ય હૈ રૂપાદિક વિશિષ્ટત્વકા

પ્રત્યથી બાણુવામા આવે એમ નહીં હોવાથી “આત્મા નાસ્તી” આત્મા નથી આ માટે સેસલાના શિંગડાની માફક આત્માનુ બ્યારે કોઈ સ્વતત્ર અસ્તિત્વ જ નથી તો પછી તેની સુંકિત માટે ધર્માચરણ કરવુ એ નિરર્થક જ છે ॥ ૧૮ ॥

આ પ્રકારની પુરોહિત પિતાના વચનોંને સાભળીને બન્ને કુમારોંએ શું કહ્યું—એ વાત આ ગાથા દ્વારા પ્રકટ કરવામા આવે છે—“નોંદિયગિજ્ઞ”—ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—હે તાત ! આપે હમણા જ કહ્યું કે, અપ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી આત્માનુ શ્રદ્ધા થતુ નથી આથી તે સેસલાના શિંગડાની જેમ અસત્ છે તો આપનુ એ, કહેવુ બરોબર નથી કારણ કે, પ્રત્યક્ષમા ન બેઈ શકાય તેનુ કારણ એ છે કે, અમુર્તભાવા-અમૂર્તભાવાત્ તે અદશ્ય છે એ કારણે નોંદિય ગિજ્ઞ-ઇન્દ્રિયગ્રાહ્ય ન કોઈ પણ અવયવરૂપ નથી એટલે કે, તેનુ કોઈ પણ રૂપ નથી જેનામા અમૂર્તનુ તાત્પર્ય એ છે કે, રૂપ આદિ વિશિષ્ટત્વનો

ન્દ્રિયગ્રાહ્ય સન્નોપલમ્બયતે, તસ્યૈવાભાવો નિશ્ચીયતે, યથા પ્રદેશવિશેષે ઘટાદીનામ્ !  
યત્તુ ઇન્દ્રિયગ્રાહ્યમેવ ન ભવતિ, તસ્યાનુપલમ્બેઽપ્યભાવો ન નિશ્ચીયતે, યથા પિશા-  
ચાદીનામ્ । કિન્તુ તદનુપલમ્બઃ સશયવિષયો ભવેત્ કવચિત્ ।

અભાવ । આત્મા અમૂર્ત છે इसका तात्पर्य यही है कि आत्मामें रूपादिक  
कोई भी गुण नहीं है । तथा (अमुक्तभावा वि निच्चो-अमूर्त भावात्  
अपि नित्यः) अमूर्त होने पर भी यह नित्य है । (अज्ज्ञत्थ हेज अस्स वधो  
नियओ-अध्यात्महेतुः अस्य वधः नियतः) मिथ्यात्व आदिक हेतु ही  
इसके वधके कारण हैं । (वध ससारहेज वयति-वधम् ससारहेतु वदन्ति)  
वधका होना ही ससारका हेतु कहा गया है ॥

भावार्य—दोनों पुत्रोंने पितासे आत्माके विषय में क्या कहा—यही  
वात इस गाथा द्वारा स्पष्ट हो रही है, इसमें यह कहा गया है कि  
आत्मा जो इन्द्रियोंसे घट पटादिककी तरह ग्रहण करनेमें नहीं आता है  
उसका कारण उसका अभाव नहीं है किन्तु अमूर्तत्व है । रूपादिक गुण  
जिसमें पाये जाते हैं उन्हींका इन्द्रियों द्वारा ग्रहण होता है । आत्मामें ये  
पौद्गलिक गुण नहीं है इसी लिये वह अमूर्तिक है । अमूर्त पदार्थोंको  
जाननेकी योग्यता किसी भी इन्द्रियमे नहीं होती है । क्यों कि इन्द्रियोंकी  
प्रवृत्ति अपने विषयभूत रूपादिक पदार्थमे ही होती है । अविषयभूत अमूर्त  
पदार्थोंमें नहीं । दूसरी एक बात यह भी है कि जो इन्द्रियग्राह्य होता

અભાવ આત્મા અમૂર્ત છે એનું કારણ એ છે કે, એનામા રૂપ આદિને કોઈ  
પણ શુષ્ઠ નથી અમૂક્તભાવા વિ નિચ્ચો-અમૂર્તભાવત્ અપિ નિત્ય અમૂર્ત હોવા  
છતા પણ તે નિત્ય છે અજ્ઞત્ય હેજ અસ્સ વધો નિયઓ-અધ્યાત્મહેતુ અસ્ય વધ  
નિયત્ત મિથ્યાત્વ આદિ હેતુજ એના બધના કારણ છે બધનું થવું એજ  
સસારનું કારણ કહેવામા આવેલ છે

ભાવાર્થ—બન્ને પુત્રોએ પિતાને આત્માના વિષયમા શું કહ્યું એ વાત  
આ ગાથા દ્વારા સ્પષ્ટ બની ગયેલ છે આમા એ બતાવવામા આવેલ છે કે  
આત્મા જે ઇન્દ્રિયોની સાથે ઘટ પટાદિકની માફક ગ્રહણ કરવાથી ત્યા આવે  
છે એનું કારણ તેનો અભાવ નથી પરંતુ અમૂર્તત્વ જ છે રૂપાદિક શુષ્ઠ  
જેનામા જોઈ શકાય છે તેનું ઇન્દ્રિયો દ્વારા ગ્રહણ થાય છે આત્મામા એ  
પૌદ્ગલિક શુષ્ઠ નથી આ જ કારણે તે અમૂર્તિક છે અમૂર્તિક પદાર્થોને  
જાણવાની યોગ્યતા કોઈ પણ ઇન્દ્રિયોમા હોતી નથી કેમ કે, ઇન્દ્રિયોની  
પ્રવૃત્તિ પોતાના વિષયભૂત રૂપાદિક પદાર્થોમાજ શુચયેથી માનવામા આવેલ છે  
અવિષયભૂત અમૂર્ત પદાર્થોમા નહિ બીજી એક વાત એ પણ છે કે, ઇન્દ્રિ

નનુ સાધકરાધક પ્રમાણભાગાદાત્મનઃ સશયવિષયતૈવાસ્તિતિ ચેન્ન, તત્સાધકાનુમાનપ્રમાણસ્ય સત્વાત્ । તથાહિ-આત્મા અસ્તિ, અહ પદવામિ, ત્રિધામીત્યાદ્યનુગત પ્રતીતેરન્યથાનુપપત્તેઃ, અહ દ્રષ્ટાઽસ્મિ, અહ ઘાતાઽસ્મિ, અહ રમાસ્વાદ-કોઽસ્મિ શ્રોતાચાઽસ્મિ, इत्येव लोके प्रत्येकजीवस्यानुभवो भवति । यथात्मनोऽस-

હુઆ મી ઉપલબ્ધ નહોં હોવે તો ઉસકા અભાવ નહીં કિયા જા સકતા હૈ । જૈસે ઇન્દ્રિયગ્રાણ ઘટ યદિ હમે કિસી પ્રદેશ વિશેષમેં ઉપલબ્ધ નહીં હોતા હૈ તો કહ દિયા જાતા હૈ કિ યહા પર ઘટ નહીં હૈ । પરન્તુ જો મૂલ મેં હી ઇન્દ્રિયોંકા વિષય નહીં હો સકતા હૈ ઉસકે અનુપલબ્ધ (નહીં મિલને સે) હોનેસે અભાવકા નિશ્ચય નહીં હો સકતા હૈ । જૈસે પિશાચ આદિ, ઇન્દ્રિયોંકે અવિષયભૂત હૈ, અતઃ અનુપલબ્ધ હોનેસે કયા કોઈ ઇનકે અભાવકા નિશ્ચય કર સકતા હૈ ? એસા કરના પ્રત્યુત્તર કથંચિત્ સહાયકા કારણ બન જાતા હૈ ।

યદિ હસ પર યોં કહા જાય કિ “ આત્માકે જબ સાધક એવ બાધક પ્રમાણ નહીં હૈ તો આત્માકો સશય જ્ઞાનકા હી વિષય કયોં ન માન લિયા જાય । સાધક બોધક પ્રમાણકે અભાવમેં હી તો સશય ઉત્પન્ન હોતા હૈ ” સો એસા કહના મી ઠીક નહીં માના જા સકતા હૈ । કારણ કિ આત્માકા સાધક પ્રમાણ મૌજૂદ હૈ ઓર વહ હૈ અનુમાન પ્રમાણ-“ મેં દેખતા હૂ મેં સૂંઘતા હૂ ” इत्यादि जो एकाकार प्रतीति होती है वह यदि आत्मा नहीं

યમા શ્રાદ્ધ થવા છતાં પણ ઉપલબ્ધ ન હોય તો તેનો અભાવ માનવો એ વાત પણ ખરોખર નથી જેમ ઇન્દ્રિય શ્રાદ્ધ ઘટ આદિ આપણને કોઈ પ્રદેશ વિશેષમા ઉપલબ્ધ નથી થતા તો કહી દેવાય છે કે, અહિં ઘટ નથી પરંતુ બીજા મૂળમા જ ઇન્દ્રિયોનો વિષય નથી બની શકતો એનો અનુપલબ્ધ (ન મળવાથી) થવાથી અભાવનો નિશ્ચય નથી કરી શકાતો જેમ પિશાચ આદિ ઇન્દ્રિયોથી અવિષય ભૂત છે, આથી અનુપલબ્ધ હોવાથી શું કોઈ એના અભાવનો નિશ્ચય કરી શકે છે ? એમ કરવું આપના તરફથી ઉપસ્થિત કરવામા આવેલા સશયનું કારણ બની જાય છે જો આના ઉપર એવું કહેવામા આવે કે, “આત્માને જો સાધક અને બાધક પ્રમાણ નથી તો આત્માને સશય જ્ઞાનનો વિષય જ શા માટે માની લેવામા આવે ? સાધક બાધક પ્રમાણના અભાવમા જ તો સશય ઉત્પન્ન થાય છે ” તો આ પ્રમાણે કહેવું ખરોખર મનાતું નથી કારણ કે, આત્માનું સાધક પ્રમાણ મૌજૂદ છે અને તે છે અનુમાન પ્રમાણ હું જોઈ શકું છું, હું સુણું છું, ઇત્યાદિ જે એકાકાર પ્રતીતિ થાય છે તે જો કદાચ

દ્વાયઃ સ્યાત્, તર્હિ કર્તાર વિના દર્શનગ્રાણાદિક્રિયાયા અનુપપત્તિઃ । ઇન્દ્રિયાણ્યેવ  
ચેત્ કર્તૃણિ, તર્હિ-અગ્ર-અકુસ્થૈવાહ પદાર્થસ્ય દર્શનાદિક્રિયામમ્મન્તો ભવતીત્યેક-  
ર્ત્વકૃત્વાનુપપત્તિઃ, કિં ચ-ઇન્દ્રિયેષુ નચ્છેષ્યપિ તત્તદિન્દ્રિયેણાનુભૂતાર્થસ્ય સ્મરણા-  
નુપપત્તિઃ । તસ્માદાત્મનોઽસ્તિત્વમનિચ્છતાઽપિ ભગતા મન્તવ્યમ્ । ઉક્તેચ—

હોતી તો નહીં હોતી અતઃ હસ પ્રકારકી અનુગત પ્રતીતિસે 'આત્મા હૈ'  
યહ સિદ્ધ હો જાતા હૈ । 'મેં દેખનેવાલા હૂં મેં સૂંઘનેવાલા હૂં મેં રસાસ્વા-  
દક હૂં મેં સુનનેવાલા હૂં' હસ પ્રકારકા લોકમે પ્રત્યેક જીવનો સ્વ-અપને  
સે અનુભવ હોતા હૈ । યદિ આત્માકા અસદ્ભાવ માના જાય તો કર્તાકે  
વિના દર્શન, ગ્રાણ, આદિ ક્રિયાઈં ખી કૈસે પન સકતી હૈં ? ક્રિયાકર્તાકે  
સદ્ભાવમેં હી સપન્ન હોતી હૈ । યદિ કહા જાય કિં ઇન ક્રિયાઓકા કર્તા  
આત્મા નહીં હૈ કિન્તુ ઇન્દ્રિયા હૈ સો એસા કહના ખી ઉચિત નહીં હૈ કિં,  
'મેં હી સૂંઘતા હૂં મેં હી સુનતા હૂં' અર્થાત્ 'જિસ મૈને પહિલે હસકો  
સૂંઘા થા, વહી મેં અગ્ર હસકો સૂંઘતા હૂં, સુનતા હૂં, હસ રૂપસે જો દર્શનાદિ  
ક્રિયાઓમેં એક કર્તૃકતાકી પ્રતીતિ હોતી હૈ, વહુ ઇન્દ્રિયોંકો કર્તા માનને  
પર નહીં હો સકતી હૈ । સ્વોં કિં પ્રત્યેક ઇન્દ્રિયોંકા વિષય ભિન્ન ૨ હૈ  
ભિન્ન વિષયમેં ઇન્દ્રિયોંકો લેકર એક કર્તૃકતા નહીં આતી હૈ । 'મેં જો  
ચક્ષુરિન્દ્રિય દેખનેવાલી હૂં સો વહી મેં ઇન્દ્રિય સુનનેવાલી હૂં' એસી એક  
કર્તૃકતા ઇન ઇન્દ્રિયોંમે નહીં આ સકતી હૈ અન્યથા એક હી ઇન્દ્રિયદ્વારા

આત્મા ન હોય તો ન થઈ શકે આપાં એ પ્રકારની અનુગત પ્રતીતિથી "આત્મા  
છે" એ સિદ્ધ બની જાય છે "હું જોવાવાળો છું, હું સુંઘવાવાળો છું, હું  
રસાસ્વાદનો લેનાર છું, હું સાંભળનાર છું" આ પ્રમાણે લોકોમાં પ્રત્યેક  
જીવને સ્વ પોતાપણના અનુભવ થાય છે જે આત્માનો અસદ્ભાવમાનવામાં  
આવે તો કર્તાના સિવાય દર્શન, ગ્રાણ, આદિ ક્રિયાઓ પણ કઈ રીતે બની  
શકે? ક્રિયા કર્તાના સદ્ભાવમાં જ સપન્ન હોય છે કહાય એમ કહેવામાં  
આવે કે, એ ક્રિયાનો કર્તા આત્મા નથી પરંતુ ઇન્દ્રિયો છે તે એમ કહેવું  
પણ બ્યાજબી નથી કેમ કે, 'હું જ સુધુ છું, હું જ માલગુ છું' અર્થાત્  
જેને મેં પહેલાં સુંઘેલ હતું તેને ફરીથી સુધુ છું, સાંભળુ છું આ પ્રમાણે  
જે દર્શનાદિક ક્રિયાઓમાં એક કર્તૃકતાની પ્રતીતિ થાય છે તે ઇન્દ્રિયોને કર્તા  
માનવાથી થઈ શકતી નથી કેમ કે, પ્રત્યેક ઇન્દ્રિયોનો વિષય ભિન્ન ભિન્ન છે  
ભિન્ન વિષયોમાં ઇન્દ્રિયોની એક કર્તૃકતા આવતી નથી 'જે અક્ષુ ઇન્દ્રિય  
જોવાવાળી તે એજ ઇન્દ્રિય સાંભળનાર છે' આવી એક કર્તૃકતા એ ઇન્દ્રિયોમાં  
આવી શકતી નથી આ ઉપરાંત એક જ ઇન્દ્રિયથી બીજી ઇન્દ્રિયોના વિષય

અહ શૃણોમિ પશ્યામિ, જિઘ્રામ્યાસ્વાદયામિ ચ ।

ચેતયામ્યધ્યવસ્યામિ, બુધ્યામીત્યેવમસ્તિ સઃ ॥ ૧ ॥ ઇતિ ।

તથા—અમૂર્તમાવાત્=અમૂર્તત્વાત્ હેતોશ્ચાપિ અયમાત્મા નિત્યો ભવતિ । અય માવઃ—દ્રવ્યત્વે સતિ યદમૂર્તૈ તન્નિત્ય, યૈવા વ્યોમ । અયમાત્માઽપિ દ્રવ્યત્વે સત્ય-મૂર્તઃ, અતોઽયમપિ નિત્ય એવ । અનેન આત્મનો વિનાશનસ્થાને નિરાકૃતે । અસ્તુ

અન્ય મી ઇન્દ્રિયોકે વિષય જ્ઞાત હો જાનેસે ડનકા સ્વતત્ર અસ્તિત્વ માનના વ્યર્થ હો જાતા હૈ । કયોં કિ ંક ઇન્દ્રિયસે હી શેષ ઇન્દ્રિયોકે વિષયોંકો જાનનેરૂપ કામ સપત્ર હોને લોગોા ઇસલિયે । તથા ઇન્દ્રિયોંમેં કર્તૃતા ઇસલિયે મી નહોં આસકતી હૈ કિ કિસી વિવક્ષિત ઇન્દ્રિયકે નષ્ટ હોને પર જો ડસકે વિષયકી સ્મૃતિ આતી હૈ વહ નહોં આની ડાહિયે । પરન્તુ ઇન્દ્રિયોંકે નષ્ટ હોને પર મી ડસકે વિષયકી સ્મૃતિ આતી તો રહતી હૈ । ઇસસે આપકો માનના ડાહિયે કિ જો વિષયકા સ્મરણ કર્તા હૈ વહી આત્મા હૈ ંર વહ ઇન્દ્રિયોંસે સરંધા જુડા હૈ । કહા મી હૈ—

“ અહ શૃણોમિ પશ્યામિ, જિઘ્રામ્યાસ્વાદયામિ ચ ।

ચેતયામ્યધ્યવસ્યામિ, બુધ્યામીત્યેવમસ્તિ સ ॥” ૧ ॥

તથા—“અમૂર્તમાવાદપિ ચ ભવતિ નિત્યઃ” ઇસકા તાત્પર્ય યહ હૈ કિ જો દ્રવ્ય હોતે હુવ અમૂર્ત હોતા હૈ—વહ નિત્ય હોતા હૈ જૈસે આકાશ । આકાશમેં દ્રવ્યત્વકે હોને પર અમૂર્તતા હોનેસે નિત્યતા ડપલબ્ધ હૈ । અતઃ આકાશકી તરહ યહ આત્મા મી નિત્ય હૈ । કયો કિ ડસમેં મી દ્રવ્યત્વકે હોને પર અમૂ

જાણી લેવાવાથી એવુ સ્વતત્ર અસ્તિત્વ માનવુ વ્યર્થ બની જાય છે કેમ કે, એક ઇન્દ્રિયથી જ બીજી ઇન્દ્રિયોના વિષયનુ જાણવા રૂપ કામ સંપન્ન થવા માડશે તેમજ ઇન્દ્રિયોમા કટૃકતા આ કારણે પણ આવી શકતી નથી કે, કોઈ વિવક્ષિત ઇન્દ્રિય નષ્ટ થઈ જતા એના વિષયની જે સ્મૃતિ આવે છે તે ન આવવી બેઈએ પરન્તુ ઇન્દ્રિયોના નષ્ટ થવા છતા પણ એના વિષયની સ્મૃતિ આવતી તો રહે છે આ કારણે આપે માનવુ બેઈએ કે, જે વિષયનુ સ્મરણ કરનાર છે તેજ આત્મા છે અને તે ઇન્દ્રિયોથી સાવ બુદ્ધો જ છે કહ્યુ પણ છે—

“ અહ શૃણોમિ પશ્યામિ, જિઘ્રામ્યાસ્વાદયામિ ચ ।

ચેતયામ્યધ્યવસ્યામિ, બુધ્યામીત્યેવમસ્તિ સ ” ॥ ૧ ॥

તથા—“ અમૂર્તમાવાદપિ ચ ભવતિ નિત્ય ” આનુ તાત્પર્ય એ છે કે, જે દ્રવ્ય હોવા છતા પણ અમૂર્ત હોય છે, તે નિત્ય છે જેમ કે, આકાશ આકાશમા દ્રવ્યત્વ હોવા છતા અમૂર્તતા હોવાથી નિત્યતા ડપલબ્ધ છે આથી આકાશની માદૃક આ આત્મા પણ નિત્ય છે કેમકે, એનામા પણ દ્રવ્યત્વપણું



આત્મા, તથાપિ પ્રવ્રજ્યાયા નાસ્તિ પ્રયોજનમ્, અમૂર્તત્વાદેય તદ્વન્યસ્યાસર્ભવાત્  
 इति निराकर्तुमाह 'अज्ज्ञत्वा हेतु' इत्यादि अस्य आत्मनः अध्यात्महेतुः- आत्मनि  
 इति-अध्यात्मम्=अनादिकाल-सहचरिता आत्मस्या मिथ्यात्मादयः तएव हेतुः  
 कारण यस्मिन् स तथा, मिथ्यात्वादि हेतुकः इत्यर्थः, वन्धः=कर्मभिः सन्लेप,  
 नियतः-निश्चितः-अनादिकालादभिच्छिन्नतया पूर्वपूर्वभवानुगतः । अन्यथा जगद्  
 वैचित्र्यस्यैवानुपपत्तिः । अयमाशयः-अमूर्तस्यापि व्योम्नो मूर्तैर्घटादिभिः सह  
 सश्लेषो भवति, एवमेव अमूर्तस्यात्मनोऽपि मूर्तैः कर्मभिः सह सश्लेषो भवति,  
 इति नास्ति कश्चिद् विरोधः । उक्तव—

તેતા પાઈ જાતી હૈ । इस कथनसे यह बात निराकृत हो जाती है जो आत्मा  
 को एकान्तत विनाश एव अनवस्थान धर्मवाला मानते हैं । यदि कोई यहां  
 पर ऐसी आशका करे कि जब आत्मा नित्य पदार्थ है, तो फिर प्रव्रज्या  
 ग्रहण करना व्यर्थ है । कारण कि प्रव्रज्या ग्रहणसे उसमें कुछ भी असर  
 नहीं हो सकता है, सो ऐसा कहना ठीक नहीं है, यह वान "अज्ज्ञत्वा हेतु  
 नियओऽस्तवधो" इस पद द्वारा प्रदर्शित की गई है । इससे इस बातकी  
 पुष्टि होती है कि आत्माके साथ अनादिकालसे ही मिथ्यात्व आदि बंधके  
 कारणोंका सश्लेष हो रहा है । इसी बंधकी वजहसे जगतमें नाना प्रका-  
 रकी विचित्रता दृष्टिगत हो रही है । तात्पर्य कहनेका यह है कि जिस  
 प्रकार अमूर्त आकाशको मूर्त घट पटादिकोंके साथ सन्लेप है उसी प्रकार  
 अमूर्त आत्मा का भी मूर्त कर्मों के साथ सन्लेप सनन्ध हो रहा है ।  
 कहा भी है—

હોવાથી અમૂર્તતા જોઈ શકાય છે આ કથનથી એ વાત નિરાકૃત થઈ જાય  
 છે કે, આત્માને એકાન્તત વિનાશ અને અનવસ્થાન ધર્મવાળા માને છે અહીં  
 કોઈ કદાચ એવી શંકા કરે કે, જો આત્મા નિત્ય પદાર્થ છે તો પછી પ્રવ્રજ્યા  
 ધારણ કરવી બ્યર્થ છે કેમકે, પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરવાથી તેમા કોઈ પણ અસર  
 પડેવાની શકતી નથી તો એમ કહેવું એ પણ બરોબર નથી આ વાત "અજ્ઞત્ય હેતુ  
 નિયઓઽસ્તવધો" એ પદ દ્વારા પ્રદર્શિત કરવામા આવેલ છે આથી એ વાતને  
 પુષ્ટિ મળે છે કે, આત્માની સાથે અનાદિ કાળથી જ મિથ્યાત્વ આદિ બંધના  
 કારણોને સશ્લેષ થઈ રહેલ છે આ બંધના કારણથી જ જગતમા નાના પ્રકારની  
 વિચિત્રતા દૃષ્ટિગત થઈ રહેલ છે તાત્પર્ય કહેવાતું એ છે કે, જે રીતે અમૂર્ત  
 આકાશને મૂર્ત ઘટ પટાદિકોની સાથે સશ્લેષ છે એજ રીતે અમૂર્ત આત્માને  
 પણ મૂર્ત કર્મોની સાથે સશ્લેષ થઈ રહેલ છે જી પણ છે—

‘અરૂપ હિ યથાઽઽકાશ, રૂપિદ્રવ્યાદિભાજનમ્ ।

તથા હરૂપી જીવાઽપિ, રૂપિકર્માદિભાજનમ્ ॥” ઇતિ ।

તથા—અર્થ ચ સમારહેતુ=તુર્ગતિકસસારકારણ યદન્તિ । તૌર્થક્રા  
ઇતિ શેષઃ । આત્મા હિ અમૃત્ત્વાદિન્દ્રિયગ્રાહ્યો ન ભવતિ, અમૃત્ત્વાદેવ ચ નિસ્યો  
ભવતિ । તથા—અનાદિકાલ—સદ્વચરિતમિત્યાત્માદિ હેતુનો અન્ધશ્રાસ્યાત્મકો નિયતઃ ।  
બન્ધાદેવ સસાર ઇતિ સૂત્રાર્થ ॥ ૧૯ ॥

યતો બન્ધાદેવ સસારોઽસ્તદુન્નિઠત્યે ધર્માચરણરૂપો યત્નો વિધેય એવેત્યગ્રાહ—  
મૂલમ્—

જેહા વૈય ધર્મમસયાળમાંના, પાવં પુરા કર્મમમકોસિ મોહા ।  
ઓરુજ્ઞમાણા પરિરક્ષિત્યંતા, ‘ત નેવં ભુજો વિ’ સમાચરામો ॥૨૦॥

ઝાયા—યથાવય ધર્મમજનાનાઃ, પાવં પુરા કર્મ અકાર્મ મોહાત્ ।

—અરુહ્યમાના પરિરક્ષ્યમાણા, તત્રૈવ ભૂયોઽપિ સમાચરામઃ ॥૨૦-૧

ટીકા—‘જેહા’—ઇત્યાદિ—

હે તાત ! યથા=યેન પ્રકારેણ, પુરા=પૂર્વમ્ આરુપમાનાઃ—ગૃહાન્નિઃસરણમ

“અરૂપ હિ યથાઽઽકાશ, રૂપિદ્રવ્યાદિ ભાજનમ્ ।

તથા હરૂપી જીવોઽપિ, રૂપિકર્માદિભાજનમ્ ॥”

યદ્ વધ ચતુર્ગતિક સમારકા હેતુ હૈ । એસા તોથ ન પ્રભુકાર વચન હૈ ।  
અનાદિકાલ સદ્વચરિત મિત્યાત્વ આદિ નિમિત્તક વધ આત્માને સાથ  
લગ રહા હૈ । ઓર વધસે સસાર હોતા હૈ ॥૧૯॥

જવ વધસે સસાર હોતા હૈ તા ઉસ સસારકા નાશ કરનેકે લિયે  
ધર્માચરણરૂપ પ્રયત્ન કરના ચાહિયે, ઇસ વિષયમેં વે કહતે હૈ—

‘જેહાવય’ ઇત્યાદિ—

અન્વયાર્થ—હે તાત ! (જેહા—યથા) જિસ પ્રકાર (પુરા—પુરા) પહિલે

“અરૂપ હિ યથાઽઽકાશ, રૂપિદ્રવ્યાદિ ભાજનમ્ ।

તથા હરૂપી જીવોઽપિ, રૂપિકર્માદિભાજનમ્ ॥”

આ બધ ચતુર્ગતિક સસારનો હેતુ છે એવુ તૌર્થકર પ્રભુનુ વચન  
છે અનાદિ કાળથી સદ્વચરિત મિત્યાત્વ આદિ નિમિત્તક બધ આત્માની સાથે  
લાગી રહેલ છે અને બધથી સસાર થાય છે ॥૧૯॥

બધારે બધથી સસાર થાય છે તો એ સસારનો નાશ કરવા માટે ધર્મા  
ચરણરૂપ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ આ વિષયમા તેઓ કહે છે કે—“જેહાવય—ઇત્યાદિ ।  
અન્વયાર્થ—હે તાત ! જેહા—યથા એ પ્રકારે પુરા-પુરા પહેલા ઓરુજ્ઞ

माप्नुवन्तः, तथा-परिरक्ष्यमाणाः=भृत्यादिभिः साधुष्वहितकारित्वमुद्दिमुत्पाद्य  
तद्दर्शनाद् प्रार्थ्यमाणाः, धर्म=सम्यग्दर्शनादिकम् अजानाना वय मोहात्=अज्ञानात्,  
पाप कर्म=साधूनामदर्शनादिरूप सावधकर्म, अकार्प्य=कृतवन्तः। भूयोऽपि=पुनरपि  
तत् पाप कर्म न समाचरामः=न समाचारिष्याम-इत्यर्थः। द्वयोः सत्त्वेवयमिति  
बहुवचन 'अस्मदो द्वयोश्चे'ति व्याकरणसूत्रानुसारात् ॥ २० ॥

पुनरप्याह—

मूलम्—

अवभाहंयमि लोगंस्मि, सव्वओ परिवोरिण् ।

अमोहंहाहि पंडतीहि, गिहंसि नं रइ लंभे ॥ २१ ॥

छाया—अभ्याहते लोके, सर्वतः परिवारिते ।

अमोघाभिः पतन्तीभिः गृहे न रतिं लभामहे ॥ २१ ॥

(ओरुज्झमाणा-अवरुध्यमाणाः) घरसे नहीं निकलने दिये गये तथा  
(परिरक्खयता-परिरक्ष्यमाणाः) साधुओंके विषय में अहितकारित्व  
बुद्धिको उत्पन्न कराके उनके दर्शन करनेसे भी रोके गये (वय-वयम्)  
हम लोगोंने (धम्ममयाणमाणा-धर्ममजानानाः) धर्मको नहीं जानते  
हुए (मोहा-मोहात्) अज्ञानसे (पाव कम्म अकासि-पापकर्म अकार्प्य)  
मुनियोंके दर्शन आदि नहीं करने रूप पापकर्म किया (त-तत्) वह पापकर्म  
अब (भुज्जोवि नेव समायरामो-भूयोऽपि नैव समाचरामः) हमलोग  
फिरसे नहीं करेंगे। अर्थात्-जिस प्रकार हमलोगोंने आपकी बातोंमें  
आकर मुनियोंके दर्शन सेवा आदिसे अपनेको बचित रख्खा बैसा काम  
अब हमलोगोंसे नहीं हो सकेगा ॥२०॥

माणा-अवरुध्यमाणा घरभाथी अडार न नीकणवानु उडीने तेमञ्च परिरक्खयता-  
परिरक्षमाणा साधुओना विषयमा अहित कारित्व बुद्धिने उत्पन्न करीने ओमना  
दर्शनथी पणु रोकवाभा आवेल वय-वयम् अमे अने लाधओओ धम्ममयाण  
माणा-धर्ममजानाना धर्मने न लाखुवाथी तेमञ्च मोहा-मोहात् अज्ञानथी पाव-  
कम्म अकासि-पापकर्म अकार्प्य मुनियोना दर्शन आदि न करवानु पापकर्म  
कथुं त-तत् ते पापकर्म हुवे भुज्जो वि नेव समायरामो-भूयोऽपि नैव समा  
चराम अमे करीधी करवाना नथी अर्थात् अमेओ आपनी बातोभा आवी  
बुद्धिने मुनियोना दर्शन, सेवा आदिथी पोतानी नतने वचित राणी छे  
ओवु काम हुवे अमाराथी अनी शकवानु नथी ॥ २० ॥

‘અરુપ હિ યથાઽઽકાશ, રુપિદ્રવ્યાદિભાજનમ્ ।

તથા હ્યરૂપી જીવોઽપિ, રુપિકર્માદિભાજનમ્ ॥” રૂપિ ।

તથા—અર્થ ચ સમારહેતુ=તુર્ગતિકસસારકારણ વદન્તિ । તૌર્થકરા  
ઇતિ શેષઃ । આત્મા હિ અમૂર્તત્વાદિન્દ્રિયગ્રાહ્યો ન ભવતિ, અમૂર્તત્વાદેવ ચ નિત્યો  
ભવતિ । તથા—અનાદિકાલ—સદ્વચરિતમિત્યાત્માદિહેતુકો અન્ધશ્રાવ્યાત્મકો નિયતઃ ।  
અન્ધાદેવ સસાર ઇતિ સૂત્રાર્થ ॥ ૧૯ ॥

યતો અન્ધાદેવ સસારોઽવસ્તુચ્છિન્નત્તયે ધર્માચરણરૂપો યત્નો વિધેય એવેત્યગ્રાહ-  
મૂલમ્—

જેહા વૈય ધર્મમસયાળમાંના, પેવ પુરા કર્મમકોસિ મોહા ।  
ઓરુજ્ઞમાના પરિરક્ષિયંતા, ‘ત નેત્રે મુજો વિ’ સમાયરાંમો ॥૨૦॥

છાયા—યથાવય ધર્મમજનાનાઃ, પાપ પુરા કર્મ અકાર્મ મોહાત્ ।

અરુપમાના પરિરક્ષમાના, તત્રૈવ ભૂયોઽપિ સમાવસામઃ ॥૨૦ ॥

ટીકા—‘જહા’—ઇત્યાદિ—

હે તાત ! યથા=યેન પ્રકારેણ, પુરા=પૂર્વમ્ આરુપમાના—ગૃહાન્નિ મરણમ

“અરુપ હિ યથાઽઽકાશ, રુપિદ્રવ્યાદિ ભાજનમ્ ।

તથા હ્યરૂપી જીવોઽપિ, રુપિકર્માદિભાજનમ્ ॥”

યહ વધ ચતુર્ગતિક સમારકા હેતુ હૈ । એસા તૌથ ત્ર પ્રભુકા વચન હૈ ।  
અનાદિકાલ સદ્વચરિત મિત્યાત્વ આદિ નિમિત્તક વધ આત્માકે સાથ  
લગ રહા હૈ । ઓર વધસે સસાર હોતા હૈ ॥૧૯॥

જવ વધસે સસાર હોતા હૈ તા ઉસ સસારકા નાશ કરનેકે લિયે  
ધર્માચરણરૂપ પ્રયત્ન કરના ચારિયે, હસ વિષયમેં વે કહતે હૈ—

‘જહાવય’ ઇત્યાદિ—

અન્વયાર્થ—હે તાત ! (જહા—યથા) જિસ પ્રકાર (પુરા—પુરા) પહિલે

“અરુપ હિ યથાઽઽકાશ, રુપિદ્રવ્યાદિ ભાજનમ્ ।

તથા હ્યરૂપી જીવોઽપિ, રુપિકર્માદિભાજનમ્ ॥”

આ બધ ચતુર્ગતિક સસારોનો હેતુ છે એવુ તૌથ કર પ્રભુનુ વચન  
છે અનાદિ કાળથી સદ્વચરિત મિત્યાત્વ આદિ નિમિત્તક બધ આત્માની સાથે  
લાગી રહેલ છે અને બધથી સસાર થાય છે ॥૧૯॥

અર્થાદે બધથી સસાર વાય છે તો એ સસારનો નાશ કરવા માટે ધર્મા  
ચરણરૂપ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ આ વિષયમા તેઓ કહે છે કે—“જહાવય—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે તાત ! જહા—યથા જે પ્રકારે પુરા-પુરા પહેલા ઓરુજ્ઞ

છાયા—કેન અભ્યાહતો લોક, કેન વા પરિવારિતઃ

કા વા અમોઘા ઉક્તા, જાતો ! ચિન્તાપરો ભગમિ ॥ ૨૨ ॥

‘ કેળ ’—ઇત્યાદિ—

હે જાતો—હે પુત્રો ! અય લોકઃ કેન વ્યાધતુલ્યેન અભ્યાહતઃ=પીડિતઃ ? કેન વા-વાગુરાસ્થાનીયેન પરિવારિતઃ=પરિવેષ્ટિતઃ ? કા વા અમોઘા-અમોઘશસ્ત્ર-તુલ્યા અભ્યાહતિક્રિયા પ્રતિકરણતયા ઉક્તાઃ ‘ ઇમમર્થ જ્ઞાતુમહ ચિન્તાપરઃ=ચિન્તાયુક્ત, ભગમિ=અસ્મિ । તસ્માદયમર્થો મમાડ્ઽવેદ્યતામ્ ॥ ૨૨ ॥

પુત્રાંકે ડસ પ્રકાર વચન સુનકર પિતાને પૂછા—‘ કેળ ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(જાયા-જાતો) હે પુત્રો યદ તો યનાઓ કિ (અય લોઓ-અય લોકઃ) યહ લોક વ્યાધતુલ્ય (કેળ અભ્યાહઓ-કેન અભ્યાહતઃ) કિસકે દ્વારા પીડિત હો રહા હૈ ? (કેળ વા પરિવારિઓ-કેન વા પરિવારિતઃ) તયા વાગુરા-મૃગબધની-કે સ્થાનાપન્ન કિસસે પરિવારિત પરિવેષ્ટિત હૈ । एव (કા વા અમોઘા ઉક્તા-કા વા અમોઘા ઉક્તા) હિસમે અમોઘ શસ્ત્રતુલ્ય પાત કૌન હૈ ? (ચિન્તાવરો હુમિ-ચિન્તાપરો ભગમિ) યહ વાત-કો જાનનેકે લિયે મૈં ચિન્તિત હૂ અતઃ મૈં તુમસે જાનના ચાહતા હૂ ।

ભાવાર્થ—ઢકીસર્વી ગાયામે જો કુઝ કહા ગયા હૈ-હસીકે વિષયમેં યહ પુત્રોસે પિતાકા પ્રશ્ન હૈ । પિતા ડનસે પૂછ રહે હૈં કિ હે પુત્રો ! યહલોક કિસ સે પીડિત હૈ તયા કિસસે પરિવેષ્ટિત હૈ ઓર યહા અમોઘ પાત કૌન હૈં ॥ ૨૨ ॥

પુત્રોતુ આવા પ્રકારતુ વચન સાલજીને પિતાએ પૂછ્યુ—“કેળ”—ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—જાયા-જાતો હે પુત્રો ! એ તો બતાવે કે, અય લોઓ-અય લોક આ લોક શિકારીની માફક કેળ અભ્યાહઓ-કેન અભ્યાહત કેના તરફથી પીડિત બની રહેલ છે ? કેળ વા પરિવારિઓ-કેન વા પરિવારિત તથા વાગુરા મૃગબધના સ્થાનાપન્ન કેનાથી પરિવારિત-પરિવેષ્ટિત છે કા વા અમોઘાઉક્તા-કાપિ અમોઘા ઉક્તા આમા અમોઘ શસ્ત્ર જેવુ પાત કયુ છે ? ચિન્તાવરો હુમિ-ચિન્તાપરો ભગમિ આ વાતને બજાવવા માટે હુ ઉત્સુક છુ આથી હુ તમારી પાસેથી એ બજાવવા ઇચ્છુ છુ

ભાવાર્થ—એવીસર્વી ગાયામા જે કાઈ કહેવામા આવેલ છે, એના જ વિષયમા પુત્રોએ પિતાને આ પ્રકારની પૃચ્છા કરેલ છે પિતા એમને પૂછે છે કે હે પુત્રો ! આ લોક કેનાથી પીડિત છે તથા કેનાથી પરિવેષ્ટિત છે અને અહીં અમોઘ શસ્ત્ર કયુ છે ? ॥ ૨૨ ॥

ટીકા—‘અબ્માહ્યમિ’ इत्यादि ।

હે તાત ! અમ્યાહતે-આભિમુલ્યેન પીડિતે, તથા સર્વતઃ=સર્વામુ દિશુ પરિવા-  
રિતે=પરિવેષ્ટિતે, તથા-અમોઘાભિઃ=અન્યાભિઃ પતન્તીભિઃ=અન્યધારાતુલ્યામિ  
રમિહતે, इति શેષઃ । અસ્મિન્ લોકે વય ગૃહે રતિમ્=સુખ ન લાભામહે=ન પ્રાપ્નુમઃ ।  
અય માનઃ—યથા વાગુરાવેષ્ટિતો મૃગસ્તીક્ષ્ણૈરમોઘવાણૈર્વ્યાગ્રેનામ્યાહતો રતિ ન  
પ્રાપ્નોતિ, તથૈવ ગૃહે વયમપિ ॥ ૨૧ ॥

પુત્રયોરેતદ્ વચન નિશમ્ય પિતાપ્રાહ—

મૂલમ્—

કેળ અબ્માહઓ લોઓ, કેળ વો પરિવારિઓ ।

કા વા અમોહા હુંતા, જાયા । ચિત્તાંવરો હુંમિ ॥ ૨૨ ॥

ખિર કહતે હૈ—‘અબ્માહ્યમિ’ इत्यादि ।

અન્યાર્થ—હે તાત । (અબ્માહ્યમિ-અમ્યાહતે) બિલકુલ સમક્ષમે  
પીડિત તથા (સર્વઓ-સર્વત) સર્વ ઓરસે (પરિવારિએ-પરિવારિતે) પરિ-  
વેષ્ટિત એવ (અમોહાહિં પડતીહિં-અમોઘાભિઃ પતન્તીભિઃ) અમોઘ-સફલ  
પાતોંસે અમિહત (લોગેમ્મિ-લોકે) હમ લોકમેં હમ લોગ (ગિહસિ રહ ન  
લમે-ગૃહે રતિં ન લભામહે) ઘરમે રહ કર કમી મી આનન્દ પ્રાપ્ત નહી  
કર સકતે હૈ । તાસર્થ-इसको इस प्रकार है—जिस प्रकार वागुरासे  
वेषित मृग तीक्ष्ण एव अमोघ बाणों द्वारा व्याधसे आहत होकर कहीं  
पर भी आनन्द नहीं पाता है, उसी प्रकार हमलोग भी इस मसारमें  
रहते हुए आपके घरमें आनन्द नहीं पा सकते हैं ॥ २१ ॥

ફરી કહે છે—“ અબ્માહ્યમિ ”-इत्यादि ।

અન્યાર્થ—હે તાત । અબ્માહ્યમિ-અમ્યાહતે ઉઘાડી રીતે એઈ શકાય  
તેવા પીડિત તેમજ સર્વઓ-સર્વત સર્વ તરફથી પરિવારિએ-પરિવારિત ઘેરાયેલો  
અને અમોહાહિં પડતીહિં-અમોઘાભિ પતન્તીભિ અમોઘ સકળ પાપોથી ભરેલો  
એવા લોગમ્મિ-લોકે આ લોકમા અમે ગિહસિ રહ ન લમે-ગૃહે રતિં ન  
લભામહે ઘરમા રહેવા છતા પણ આનન્દ પ્રાપ્ત કરી શકીએ તેમ નથી એવું  
તાત્પર્ય એ છે કે, જે રીતે વાગુરાથી મૃગબધથી ઘેરાયેલ મૃગ તીક્ષ્ણ અને  
અમોઘ બાણોથી શિકારીથી હણાયા પછી કોઈ પણ સ્થળે આનન્દ પામી  
શકતો પછી એ રીતે અમે પણ આ સસારમા રહેવા છતા આપના ઘરમા  
આનન્દ મેળવી શકવાના નથી ॥ ૨૧ ॥

છાયા—કેન અભ્યાહતો લોકઃ, કેન વા પરિવારિત.

કા વા અમોઘા ઉક્તા, જાતો ! ચિન્તાપરો ભવામિ ॥ ૨૨ ॥

‘ કેળ ’—ઈત્યાદિ—

હે જાતો=હે પુત્રો ! અય લોકઃ કેન વ્યાધતુલ્યેન અભ્યાહતઃ=પીડિતઃ ? કેન વા-વાયુરાસ્થાનીયેન પરિવારિતઃ=પરિવેષ્ટિતઃ ? કા વા અમોઘા-અમોઘશસ્ત્ર-તુલ્યા અભ્યાહતિક્રિયા પ્રતિકરણતયા ઉક્તાઃ : ‘ ઇમમર્થ જ્ઞાતુમહ ચિન્તાપરઃ=ચિન્તાયુક્ત, ભવામિ=અસ્મિ । તસ્માદયમર્થો મમાડ્ડવેદ્યતામ્ ॥ ૨૨ ॥

પુત્રાંકે ઇસ પ્રકાર વચન સુનકર પિતાને પૂછા—‘ કેળ ’ ઇત્યાદિ ।  
અન્વયાર્થ—(જાયા-જાતો) હે પુત્રો યદ્ તો વનાઓ કિ (અય લોઓ-અય લોક.) યદ્ લોક વ્યાધતુલ્ય (કેળ અભ્યાહતો-કેન અભ્યાહતઃ) કિસકે દ્વારા પીડિત હો રહા હૈ ? (કેળ વા પરિવારિઓ-કેન વા પરિવારિતઃ) તથા વાયુરા-મૃગબધની-કે સ્થાનાપન્ન કિસસે પરિવારિત પરિવેષ્ટિત હૈ । એવ (કા વા અમોઘા ઉક્તા-કા વા અમોઘા ઉક્તા) ઇસમે અમોઘ શસ્ત્રતુલ્ય પાત કૌન હૈ ? (ચિન્તાવરો હુમિ-ચિન્તાપરો ભવામિ) યદ્ વાત-કો જાનનેકે લિયે મૈ ચિન્તિત હૂ અતઃ મૈ તુમસે જાનના ચાહતા હૂ ।

ભાવાર્થ—હકીસર્વી ગાયામે જો કુઝ કહા ગયા હૈ-ઉસીકે વિષયમેં યદ્ પુત્રોસે પિતારા પ્રશ્ન હૈ । પિતા ડનસે પૂઝ રહે હૈં કિ હે પુત્રો ! યદ્ લોક કિસ સે પીડિત હૈ તથા કિસસે પરિવેષ્ટિત હૈ ઓર યદ્ અમોઘ પાત કૌન હૈ ॥ ૨૨ ॥

પુત્રોનુ આવા પ્રકારનુ વચન સાલજીને પિતાએ પૂછ્યુ—“કેળ”—ઈત્યાદિ  
અન્વયાર્થ—જાયા-જાતો હે પુત્રો ! એ તો બતાવો કે, અય લોઓ-અય લોક આ લોક ચિકારીની માફક કેળ અભ્યાહતો-કેન અભ્યાહત કોના તરફથી પીડિત બની રહેલ છે ? કેળ વા પરિવારિઓ-કેન વા પરિવારિત તથા વાયુરા મૃગબધના સ્થાનાપન્ન કોનાથી પરિવારિત-પરિવેષ્ટિત છે કા વા અમોઘાઉક્તા-કાપિ અમોઘા ઉક્તા આમા અમોઘ શસ્ત્ર જેવુ પાત કયુ છે ? ચિન્તાવરો હુમિ-ચિન્તાપરો ભવામિ આ વાતને જાણવા માટે હુ ઉત્સુક છુ આથી હુ તમારી પાસેથી એ જાણવા ઇચ્છુ છુ

ભાવાર્થ—એકવીસમી ગાથામા જે કાઈ કહેવામા આવેલ છે, એના જ વિષયમા પુત્રોએ પિતાને આ પ્રકારની પૃચ્છા કરેલ છે પિતા એમને પૂછે છે કે હે પુત્રો ! આ લોક કોનાથી પીડિત છે તથા કોનાથી પરિવેષ્ટિત છે અને અહીં અમોઘ શસ્ત્ર કયુ છે ? ॥ ૨૨ ॥

પિતૃવંચનમાકર્ણ્ય કુમારો પ્રોચતઃ—

મૂલ્ય—

મચ્ચુણાઽવ્ભાહઓ લોગો, જરોણ પરિવારિઓ ।

અમોહા રંયણી ટુત્તા, ઇંવ તૈય । વિર્યોણહ ॥૨૩॥

છાયા—મૃત્યુનાઽમ્યાહતો લોકઃ, જરસા પરિવારિતઃ ।

અમોઘા રજની ઉક્તા, એ તાત । ત્રિજાનીત ॥ ૨૩ ॥

ટીકા—‘મચ્ચુણા’ इत्यादि ।

હે તાત ! લોકઃ=વ્યાધતુલ્યેન મૃત્યુના અમ્યાહતઃ=પીડિતઃ । યતોઽસૌ સર્વસ્ય જન્તોઃ પૃષ્ઠે ધાવતિ । ઉક્તચ—

તીર્થંકરા ગણધરાઃ, સુરપતયશ્વક્રિકેશવા રામાઃ ।

સર્વેઽપિ મૃત્યુવશગા, શેષાણામાત્ર કા ગણના ॥૧॥ ઇતિ ।

પિતાની હસ પૃછાકા ઉત્તર હસ પ્રકાર દેતે હૈ—‘મચ્ચુણા’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે તાત ! હસ લોકમે વ્યાધકે સ્થાનાપન્ન મૃત્યુ હૈ સો (‘મચ્ચુણા લોગો અવ્ભાહઓ—મૃત્યુના અય લોકઃ અમ્યાહત’) ઉસ મૃત્યુસે યહ લોક સદા પીડિત હો રહા હૈ । એસા હસ લોકમેં એક મી પ્રાણી નહીં હૈ, ન હુઆ હૈ ઓર ન હોગા કિ જિસકે પીછે યહ મૃત્યુ નહીં લગા હો ।

“તીર્થંકરા ગણધરા, સુરપતયશ્વક્રિ-કેશવા-રામાઃ ।

સર્વોઽપિ મૃત્યુવશગા, શેષાણામાત્ર કા ગણના ॥”

ચાહે તીર્થંકર હોં, ચાહે ગણધર હોં, ચાહે સુરપતિ ઇન્દ્ર હો, ચાહે ચક્રવર્તિ હોં કેશવ-વાસુદેવ, રામ-બલદેવ, કોઈ મી કયો ન હોં સબ હી હસ મૃત્યુકે વશગત બને હુએ હૈ । જબ એસે ૨ ભાગ્યશાલિયોંકી યહ દશા હૈ

પિતાના એ પ્રકારના પૂછવાનો ઉત્તર આ પ્રમાણે આપે છે—

“મચ્ચુણા”—इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે તાત ! આ લોકમા ચિકારીનું સ્થાન મૃત્યુ છે મચ્ચુણા લોગો અવ્ભાહઓ—મૃત્યુના અય લોક અમ્યાહત આ મૃત્યુના ભયથી લોકો સંકો ભય પામતા રહે છે આ લોકમા એવું એક પણ પ્રાણી નથી થયું, તેમ થનાર પણ નથી, કે જેની પાછળ આ મૃત્યુનો ભય ન હોય

“તીર્થંકરા ગણધરા, સુરપતયશ્વક્રિ કેશવા-રામાઃ ।

સર્વેઽપિ મૃત્યુવશગા, શેષાણામાત્ર કા ગણના ॥”

અન્વયાર્થ—ચાહે તીર્થંકર હોય, ચાહે ગણધર હોય, ચાહે સુરપતિ ઇન્દ્ર હોય, ચાહે ચક્રવર્તી હોય, કે કેશવ-વાસુદેવ, રામ-બલરામ કોઈ પણ દેમ ન હોય સઘળા આ મૃત્યુના વશગત બનેલા છે. જ્યાં આવા આવા ભાગ્યશાળીની આવી



તથા-જરયા-જીર્યતે ક્ષીયતે શરીરાદિકમનયેતિ, જરા=વૃદ્ધાવસ્થા તથા, વાગુરાતુલ્યયા-યથા વાગુરા મૃગસ્વાભિઘાતયોગ્યતાયાઃ સપાદને પટીયસી તમા જરાઽપિ લોકસ્યેતિ ભાવઃ । પરિવારિતઃ=પરિવેષ્ટિતઃ, તથા-રજની=રાત્રિઃ દિવસા-ઽગ્નિનાભાવિત્વાદ્ દિવસાથ, અમોઘા = અવન્યશસ્ત્રતુલ્યા ઉક્તા । રાત્રિદિવસ રૂપાણાં શરાણા નિપાતેન પ્રાણિના અવશ્યમભિઘાતો ભવતીતિ ભાવઃ । હે તાત ! એવમ્=અનેન પ્રકારેણ, અભ્યાહતાદિ વિષયે નિર્ણય વિજાનીત ॥૨૩॥

પુનરપિ કુમારી દૂતઃ—

મૂલમ્—

જા જા વચ્ચઈ રયણી, નં સા પડિનિયંતઈ ।

અહેમ્મ કુળમાળંસ્સ, અંહલા 'જતિ રાઈઓ ॥ ૨૪॥

છાયા—યા યા વ્રજતિ રજની, ન સા પ્રતિનિવર્તતે ।

અર્થમ્ કુર્વતઃ, અફલા યાન્તિ રાત્રયઃ ॥૨૪॥

ટીકા—‘જા જા’ ઇત્યાદિ—

યા યા રજની=રાત્રિઃ, તદગ્નિનાભાવિત્વદ્ દિવસોઽપિ વ્રજતિ=ગચ્છતિ, સા

તો હમારે જૈસોંકી ગણના હી કયા હૈ । ( જરાવ પરિવારિઓ-જરસા પરિવારિતઃ ) મૃગ વાગુરા-જાલકે તુલ્ય જરા હૈ । સો યહ લોક ઉસ જરાસે પરિવેષ્ટિત હો રહા હૈ । તથા (અમોહા રયણી વુક્તા-અમોઘા રજની ઉક્તા) અમોઘ શસ્ત્રપાતકે તુલ્ય યહા દિન ઓર રાતે હે । જિસ પ્રકાર શસ્ત્રોંકે નિપાતસે પ્રાણિયોંકા ઘાત હો જાતા હૈ ઉસી પ્રકાર દિવસ એવ રાત્રિરૂપ શસ્ત્રોંકે નિપાતસે પ્રાણિયોંકા ઘાત હોતા રહતા હૈ । ( તાય એવ વિયાળહ-તાત એવ વિજાનીત હે તાત ! હસ ઘાતકો આપ જાનો ॥ ૨૩ ॥

હસ પ્રકાર કહકર પુન પુત્રોને કહા—‘જા જા વચ્ચઈ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(જા જા રયણી-યા યા રજની) જો જો દિન ઓર રાતે

દશા છે ત્યા અમારા જેવાની તો ગણતરી જ કયા રહી ? જરાવ પરિવારિઓ-જરસા પરિવારિત મૃગ વાગુરા જેવી વૃદ્ધાવસ્થા છે આ લોક એ વૃદ્ધાવસ્થાથી પરિવેષ્ટિત થઈ રહેલ છે તથા અમોહા રયણી વુક્તા-અમોઘા રજની ઉક્તા અમોઘ શસ્ત્રપાતની માફક દિવસ અને રાત છે જે રીતે શસ્ત્રોના ઘાથી પ્રાણીઓનો નાશ થાય છે એજ પ્રમાણે દિવસ અને રાતરૂપ શસ્ત્રોના ઘાથી પ્રાણીઓનો નાશ થતો રહે છે તાય એવ વિયાળહ-તાત એવ વિજાનીત હે તાત ! આ વાતને આપ જાણો ॥ ૨૩ ॥

આ પ્રમાણે કહીને ફરીથી પુત્રોએ કહ્યું—“જા જા વચ્ચઈ”—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જા જા રયણી-યા યા રજની જે જે દિવસ અને રાત્રી વચ્ચઈ-

રાત્રિઃ, સ ચ દિવસઃ, ન પુનઃ પ્રતિનિવર્તતે, ન પુનરાગચ્છેતોત્પર્યઃ । તાશ્ચ રાત્રયઃ  
દિવસાશ્ચ અધર્મ કુર્વતઃ = પ્રાણિનઃ, અફલાઃ = ધર્માચરણ રહિતત્વેન નિષ્ફલા  
યાન્તિ=ગચ્છન્તિ ॥ ૨૪ ॥

સફલાઃ કથ યાન્તીત્યાહ—

મૂલમ્—

જા જા વચ્ચે રૂંચણી, ને સાં પડિનિયત્તંદ ।

ધમ્મ ચ કુળમાણસ્સ, સફલો 'જાતિ રાંઈઓ ॥૨૫॥

છાયા—યા યા વ્રજતિ રજનિઃ, ન સા પ્રતિનિવર્તતે ।

ધર્મ ચ કુર્વતઃ સફલા યાન્તિ રાત્રયઃ ॥ ૨૫ ॥

ટીકા—‘જા જા’ इत्यादि—

યા યા રજનિઃ ઉપલક્ષણત્વાદિયસોઽપિ વ્રજતિ, સા ન પ્રતિનિવર્તતે । તથા—  
ધર્મ ચ કુર્વતઃ પ્રાણિનો રાત્રયો દિવસાઃ સફલા યાન્તિ । અતો ધર્મોપાદાનભૂતાં  
દીક્ષામાવામરશ્ચ યદ્દીપ્યાત્ત્વમિતિ ભાવઃ ॥૨૫॥

(વચ્ચે—વ્રજતિ) નિકલતી જા રહી છે । (સા ન પડિનિયત્તંદ—સા ન  
પ્રતિનિવર્તતે) વે વે દિન ઓર રાતે પીછે વાપિસ આનેકે નહીં છે । અતઃ  
ઉન દિન રાતોંમેં (અહમ્મ કુળમાણસ્સ—અધર્મ કુર્વતઃ) અધર્મ કરનેવાલે  
જો-પ્રાણી છેં ઉનકી વે (રાંઈઓ—રાત્રયઃ) દિન રાતેં (અહલા જાતિ—અફલાઃ  
યાન્તિ) ધર્માચરણસે રહિત હોનેકે કારણ નિષ્ફલ હી વ્યતીત હોતી છેં ।  
અર્થાત્—ધર્માચરણ શૂન્ય પ્રાણિયોકી દિનરાતેં બિલકુલ હી નિષ્ફલ છેં ॥૨૪॥,  
વે દિનરાતેં કેસે સફલ હોતી છેં સો કહતે હૈ—‘જા જા વચ્ચે’इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—અર્થ પૂર્વોક્ત રૂપસે હી છે । પરન્તુ હસમે રાત્રિયોંકી  
સફલતા બતલાઈ ગઈ છે । ઉન્હીકી દિનરાતેં સફલ છેં જો ધર્મક્રિયાઓંકે

વ્રજતિ વ્યતીત થઈ રહી છે સા ન પડિનિયત્તંદ—સા ન પ્રતિનિવર્તતે તે તે દિવસ  
અને રાત્રી ફરીથી પાછી આવવાની નથી આથી એ દિવસ અને રાત્રીમાં  
અહમ્મ કુળમાણસ્સ—અધર્મ કુર્વત અધર્મ કરવાવાળા જે પ્રાણી છે એમની એ  
રાંઈઓ—રાત્રય, દિવસ અને રાત્રીઓ અહલાજાતિ—અફલા યાન્તિ ધર્મથી રહિત હોવાને  
કારણે નિષ્ફળ જ વ્યતીત થઈ ચુકી છે અર્થાત ધર્માચરણ ન કરનાર પ્રાણી  
ઓની દિવસ અને રાત્રી નકામી જ ગયેલ છે ॥ ૨૪ ॥

એ દિવસ અને રાત્રી ફરીતે સફળ થાય છે તે કહે છે—‘જા જા વચ્ચે’—इत्यादि ।

અર્થ પૂર્વોક્ત રૂપનો જ છે પરન્તુ આમાં રાત્રીઓની સફળતા બતાવવામાં  
આવેલ છે એમની જ દિવસ રાત્રી સફળ છે કે, જે ધર્મક્રિયાના આચરણમાં

एव तयोर्वचन निशम्य प्रतिबुद्धो भृगुः पुत्रो प्रत्याह—

मूलम्—

एगंओ सवसित्ताणं, दुहओ सम्मत्तसंजुया ।

पच्छा जाया गमिस्सामो, भिक्खमाणा कुंले कुंले ॥ २६ ॥

छाया—एकतः समुप्य, द्वये सम्यक्त्वसयुताः ।

पश्चाद् जातौ ! गमिष्यामः, भिक्षमाणाः कुले कुले ॥ २६ ॥

टीका—‘एगओ’ इत्यादि—

हे जातौ=हे पुत्रौ ! एकत -एकस्मिन् स्थाने द्वये=आवा च युवा च सम्य-  
क्त्वसयुताः=सम्यक्त्वेन उपलक्षणत्वात् देशविरत्या च सयुताः = सयुक्तौ सन्तः  
समुप्य=सदैव उपित्वा गृहस्थाश्रम ससेव्येत्यर्थ, पश्चात्=वृद्धावस्थाया प्रत्यक्ष कुले  
कुले=गृहे गृहे=ज्ञाताज्ञातेषु कुलेषु इत्यर्थः भिक्षमाणाः=विशुद्धा भिक्षामार्जनाः  
गमिष्यामः=ग्रामनगरादिषु विचरिष्यामः ॥ २६ ॥

આચરણસે इनको बीताते हैं । यहा रात्रिके ग्रहणसे ही दिनोंका ग्रहण  
हो जाता है ॥ २५ ॥

इस प्रकार पुत्रोंके वचनसे प्रतिबुद्ध हुए भृगुपुरोहितने पुत्रोंसे क्या  
कहा ? वह कहा जाता है—‘एगओ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(जाया-जातौ) हे पुत्रौ ! (एगओ-एकतः) पहिले एक  
स्थानमे (दुहओ-द्वये) हम तुम दोनों (सम्मत्तसंजुया सवसित्ताण-  
सम्यक्त्वसयुताः समुप्य) सम्यक्त्व सहित रह करके अर्थात्-गृहस्था  
श्रमका पालन करके (पच्छा-पश्चात्) फिर वृद्धावस्थामें दीक्षा छेकर  
(कुंले कुंले भिक्खमाणा गमिस्सामो-कुंले कुंले भिक्षमाणा गमिष्यामः)  
ज्ञात अज्ञात कुलोंमें विशुद्ध भिक्षा ग्रहण करते हुए ग्राम नगरादिकोंमें

જ તેને વિતાવે છે અહી રાત્રીની સાથે દિવસનું મિલન એ કારણે કરાયેલ  
છે કે, દિવસ પછી રાત એ ક્રમ હોવાથી એનું અહણ કરાયેલ છે ॥ ૨૫ ॥

આ પ્રમાણે પુત્રોના વચનોથી પ્રતિબુદ્ધ થએલા ભૃગુપુરોહિતે પુત્રને શું  
કહ્યું તે કહેવામા આવે છે—“ એગો ”-ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—જાયા-જાતૌ હે પુત્રે ! દુહઓ-દ્વયે પહેલા હું અને તમે  
એગઓ-એકત એક સ્થાનમા સમ્મત્તસંજુયા સવસિત્તાણ-સમ્યક્ત્વસયુતા સમુપ્ય  
સમ્યક્ત્વ સહિત રહીને અર્થાત-ગૃહસ્થાશ્રમનું પાલન કરીને પચ્છા-પશ્ચાત્ પછી  
વૃદ્ધાવસ્થામા દીક્ષા લઈને કુલે કુલે ભિક્ષમાણા ગમિસ્સામિ-કુલે કુલે ભિક્ષમાણા  
ગમિષ્યામ જ્ઞાત અજ્ઞાત કુળોમા વિશુદ્ધ ભિક્ષા અહણ કરતા કરતા આમ નગ-

પિતૃવચન નિશ્ચય કુમારો વ્રતઃ—

મૂલમ્—

જસ્સંતિથિં મચ્ચુણા સક્વલં, જસ્સ વંતિથિં પલાયનં ।

જો જાણે 'ને મરિસ્સામિ, 'સો 'હું 'કલે સુણ સિયો ॥૨૭॥

છાયા—યસ્યાસ્તિ મૃત્યુના સહ્ય, યસ્ય વાસ્તિ પલાયનમ્ ।

યો જાનાતિ ન મરિષ્યામિ, સ હુ કાહ્વતિ શ્વઃ સ્વાત્ ॥ ૨૭ ॥

ટીકા—‘જસ્સત્થિ’—ઈત્યાદિ—

હે તાત ! યસ્ય જનસ્ય મૃત્યુના સહ સહ્ય=મૈત્ર્યમ્ અસ્તિ । વા-અથવા યસ્ય મૃત્યોઃ પલાયનમ્ અસ્તિ=યદા મૃત્યુરાગમિષ્યતિ તદાહં પ્રપલાય્યાન્યત્ર ગમિષ્યામિ ઇતિ । તથા-યો જનઃ ‘અહ ન મરિષ્યામિ’ ઇતિ જાનાતિ । સ હુ=સ એવં શ્વઃ=આગામિ દિવસે ‘હદ મમ સ્વાદિ’ તિ કાહ્વતિ=અભિલપતિ ॥ ૨૭ ॥

વિચરેંગે । અર્થાત્-હે વેટા ! અમી એસા કરો કિ હમ તુમ દોત્તો અવિરત સમ્યગ્દષ્ટિ બન જાવે પશ્ચાત્ દીક્ષા લે લેંગે ॥૨૬॥

કુમારોને પિતાકે હન વચનોંકા ઉત્તર હસ પ્રકાર દિયા-‘જસ્સત્થિ’ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે તાત ! (જસ્સ મચ્ચુણા સક્વલ-યસ્ય મૃત્યુના સહ્યમ્) જિસ મનુષ્યકી મૃત્યુકે સાથ મૈત્રી હૈ અથવા (જસ્સ પલાયન અત્થિ-યસ્ય પલાયનમ્ અસ્તિ) જિસકા મૃત્યુસે પલાયન હૈ-જિસ સમય મૃત્યુ આવેગી ઉસ સમયમે ભાગ કરકે અન્યત્ર ચલા જાઝગા-એસા વિચાર હૈ અથવા (ન મરિસ્સામિ હહ જો જાણે-ન મરિષ્યામિ ઇતિ યો જાનાતિ) મૈ નહી મરુગા એસા જો અપને આપકો માનતા હૈ (સો-મઃ) વહી પ્રાણી (સુણ-શ્વઃ) આગામી દિવસમે “યહ મેરા હૈ” એસા વિચાર કરતા હૈ ।

રાહિકેમા વિચરશું અર્થાત્ હે બેટા ! અત્યારે એવું કરો કે, હું અને તમે અવિરત સમ્યગ્દષ્ટિ બનીએ પછીથી દીક્ષા લઈ લેશું ॥ ૨૬ ॥

કુમારોએ પિતાના એ વચનોનો ઉત્તર આ પ્રમાણે આપ્યો—“જસ્સત્થિ” ઇત્યાદિ ।  
અન્વયાર્થ—હે તાત ! જસ્સ મચ્ચુણા સક્વલ-યસ્ય મૃત્યુના સહ્યમ્ જે મનુષ્યની મૃત્યુની સાથે મિત્રતા છે, જસ્સ પલાયન અત્થિ-યસ્ય પલાયનમ્ અસ્તિ અથવા જેનો મૃત્યુ સાથે પનારો છે, જે વખતે મૃત્યુ આવશે ત્યારે બાગીને બીજે ચાલ્યો બંધ, એવો વિચાર છે અથવા ન મરિસ્સામિ હહ જો જાણે-ન મરિષ્યામિ ઇતિ યો જાનાતિ હું નહીં મરું એવું જે પોતાના મનથી માને છે સો સ તે પ્રાણી સુણ શ્વા આગામી દિવસેમા “આ મારું છે” એવો વિચાર કરતો રહે છે

તસ્માત્—

મૂલ્કમ્—

અજ્જેવં ધમ્મ પહિવજ્જિયામો, જંહિ પવણ્ણા નં પુણઠ્ઠંવામો ।  
અણાગંય નેવેં યં ઐતિથિ કિચિં, સંદ્ધા સ્વમે ણે” વિણદંત્તુ રોગ ॥૨૮॥

છાયા—અદ્યૈવ ધમં પ્રતિપદ્યામહે, ય પ્રપન્ના ન પુનર્ભવામઃ ।

અનાગત નૈવ ચ અસ્તિ કિંચિત્, વદ્ધા લમ નો વિનીયરાગમ્ ॥ ૨૮ ॥

ટીકા—‘અજ્જેવ’—ઇત્યાદિ—

હે તાત ! મૃત્યુસંભાવનાયાઃ સર્વદેવ વિદ્યમાનત્વાદ્ વયમ્ અદ્યૈવ ધમં=યતિધર્મં

ભાવાર્થ—પિતાકે પ્રશ્નકા હસ ગાથા દ્વારા હસ પ્રકાર ઉત્તર દિયા ગયા છે—પિતાને જો પેસા કહા છે કે વૃદ્ધાવસ્થામેં હમ તુમ દીક્ષા લેલેંગે સો હસ પર હન લોગોને કહા કે પિતાજી ! હસ વાતકા કયા વિશ્વાસ છે કે વૃદ્ધાવસ્થા હમારી આપકી આવેગી—સંભવ છે હસકે પહિલે હી પર્યાયાન્તરિત હો જાના પડે અર્થાત પહિલે કૌન મરે ? હસકા કયા ભરોંસા ? યહ વાત તો વહ વ્યક્તિ કહ સકતા છે કે જિસને મૃત્યુકે સાથ મિત્રતા સ્થાપિત કર લી છે, અથવા જો મૃત્યુકો દેખકર દૂરી જગહ ભાગ સકતા હેં યા મેં નહીં મરુંગા પેસા જિસકો નિશ્ચય હો ગયા છે । પરન્તુ એસી સ્થિતિ કિસી બી વ્યક્તિકી યહા નહીં છે । અત યહ વિચારધારા ઠીક નહીં છે ॥ ૨૭ ॥

હસલિયે—‘અજ્જેવ’—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે તાત ! હમ લોગ ( અજ્જેવ ધમ્મ પહિવજ્જિયામો—

ભાવાર્થ—પિતાના પ્રશ્નનો આ ગાથા દ્વારા ઉત્તર આપવામાં આવેલ છે પિતાએ જે એવું કહ્યું છે કે, વૃદ્ધાવસ્થામાં આપણે દીક્ષા લઈ લઈશું એના ઉત્તરમાં એ બંનેએ બતાવ્યું છે કે, પિતાજી ! આ વાતનો વિશ્વાસ કેવો કે, અમારી બંને આપની વૃદ્ધાવસ્થા આવશે જ સંભવ છે કે, એના પહેલા જ પર્યાયાન્તરિત થઈ જવું પડે આ વાત તો એ વ્યક્તિ ઠરી શકે કે, જેણે મૃત્યુની સાથે મિત્રતા બાંધી લીધી હોય અથવા તો મૃત્યુને જોઈને બીજા સ્થળે ભાગી જઈ શકતો હોય, ‘હું નહિ મરું એવો જેનો નિશ્ચય બધાઈ ગયો હોય છે પરંતુ એવી સ્થિતિ કોઈ પણ વ્યક્તિની અહીં નથી જેથી આ વિચાર કરવો યોગ્ય નથી ॥ ૨૭ ॥

આ માટે—“અજ્જેવ”—ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—હે તાત ! આપણા ઉપર અજ્જેવ ધમ્મ પહિવજ્જિયામો—અદ્યૈવ-

પ્રતિપદ્યામહે=અઢીકુર્મઃ=અઢીકરિપ્યામઃ ય ધર્મં પ્રપન્નાઃ=તામાશ્રિતાઃ વર્ષં ન પુન-  
ર્ભવામઃ=જન્મજરામરણાદિદુઃખસગલિતમિમ ચતુર્ગતિકસસાર ન પુનઃ પ્રાપ્સ્યામ  
ઇતિ ભાવઃ । કિં ચ મનોસ્મરિપયોપભોગાર્થમપિ મૃદાવસ્થાન ન યુક્તમ્ ઇત્યાહ—  
'અણાગય' ઇત્યાદિના ચ=પુનઃ અનાદાસમિન્ સસારે કિંચિદપિ, અનાગતમ્-  
અપ્રાપ્તમ્=અનુપશુક્ત નૈવાસ્તિ, કિન્તુ સર્વમુપશુક્તમેવાસ્તિ । અતસ્તદુપભોગલાલસા  
ન કાર્યા । કિન્તુ રાગ=સ્વજનાદિસ્નેહ વિનીય=પરિત્યજ્ય શ્રદ્ધયા=શ્રદ્ધાપૂર્વક  
ધર્માનુષ્ઠાન કર્તું નઃ=અસ્માક ક્ષમ=યુક્ત, શ્રેય ઇત્યર્થઃ ॥ ૨૮ ॥

અર્થેવ ધર્મ પ્રતિપદ્યામાહે ) જય કિ મૃત્યુકી સમાવના સર્વદા વિદ્યમાન  
હૈ, તો આજ હી યતિધર્મકો અગીકાર કરંગે । (જહિં પવણ્ણા-ય પ્રપન્નાઃ)  
જિસકે ધારણ કરને ચાલે હમલોગ (ન પુણ્ણમવામો-ન પુનર્ભવામ.) ફિર  
સે ઇસ જન્મ, જરા, ણ્વ મરણ આદિ દુઃખોસે સવલિત ઇસ ચતુર્ગતિ  
રૂપ સસારમેં પુનઃ અવતરિત નહીં રંગે । ઇસ અનાદિ સસારમેં (અણા-  
ગય કિંચિ નેવ અત્થિ-અનાગત કિંચિત્ નૈવ અસ્તિ) કોઈં ખી વસ્તુ અના-  
ગત-અપ્રાપ્ત-અનુપશુક્ત નહીં હૈ । સર્વ હી ઉપશુક્ત હૈ । અતઃ ઉચ્છિદ્ધ-અર્થાત્  
જૂઠાકો પુનઃ સેવન કરનેકી લાલસા શ્રેયસ્કર નહીં હૈ । શ્રેયસ્કર તો (ન.)  
હમલોગોંકો અવ એક યહી હૈ કિ હમલોગ (રાગ-રાગમ્) સ્વજનાદિકકા  
સ્નેહ (વિણ્ણતુ-વિનીય), છોડકર (સદ્ધાસમ-શ્રદ્ધાક્ષમમ્) શ્રદ્ધાપૂર્વકધર્મા  
નુષ્ઠાન કરે । તાત્પર્ય યહ હૈ કિ-જય કિ સસારમેં જો કિ અનાદિકાલસે  
ઇસ જીવકે પીછે લગા આરહા હૈ કોઈં વસ્તુ અનુપશુક્ત-વિના ભોગી નહીં  
હૈ તો ફિર ઉમકો ભોગનેકે લિયે મૃદસ્થાવાસ અગીકાર કરના ઉચિત

ધર્મે પ્રતિ પદ્યામહે જ્યારે મૃત્યુનો ભય સદા સર્વદા વિદ્યમાન છે તો આજે  
જ યતિધર્મનો અગીકાર કરીશુ જહિં પવણ્ણા-ય પ્રપન્ના જેને ધારણ કર  
નાર આપણે ન પુણ્ણમવામો- ન પુનર્ભવામ કરીથી જન્મ, જરા અને મરણરૂપ  
અત્યંત દુ ખોથી સકળાએલ આ ચતુર્ગતિરૂપ સસારસાગરમા અવતરણું  
પડે નહીં આ અનાદિ સસારમા અણાગય કિંચિ નેવ અત્થિ-અનાગત કિંચિત  
નેવ અસ્તિ કોઈં પણ વસ્તુ અનાગત-અપ્રાપ્ત-અનુપશુક્ત નથી સર્વ ઉપશુક્ત  
છે આથી ઉચ્છિદ્ધતુ કરીથી સેવન કરવાની લાલસા શ્રેયસ્કર નથી શ્રેયસ્કર  
તો ન આપણે માટે એ એક જ છે કે, રાગ-રાગમ્ સ્વજનાદિકનો સ્નેહ  
વિણ્ણતુ-વિનીય છોડીને સદ્ધાસમ-શ્રદ્ધાક્ષમમ્ શ્રદ્ધાપૂર્વક ધર્માનુષ્ઠાન કરીએ  
તાત્પર્ય એ છે કે, જ્યારે અનાદિકાળથી સસારમા આ જીવની પાછળ જ જે  
લાગી રહેલ છે, અને તેને કોઈ વસ્તુ અનુપશુક્ત નથી તો પછી એને ભોગવવા માટે  
મૃદસ્થાવાસનો સ્વીકાર કરવો તે ઉચિત નથી ઉચિત તો એક એ જ છે કે, સ્વ

પુત્રયોરુપદેશ શ્રુત્વા પ્રતિબુદ્ધો ભૃગુર્યશા નામ્નોં બ્રાહ્મણોં ધર્મચિન્નકરોં  
ત્વા વદતિ—

મૂલ્ય—

પરીણપુત્તસ્ત હુ નંતિ વાસો, વાસિદ્ધિ । મિત્ત્રાચરિયાઙ્કાલો ।  
સાહાંહિ રુઝ્ઘો લેહણ સંમાહિ, છિન્નાંહિ સાહાહિ તંમેવંલાણું ॥૨૧॥

ઝાયા—પરીણપુત્રસ્ય હુ નાસ્તિ વામ., વાશિષ્ઠિ । મિત્ત્રાચર્યાયાઃ કાલઃ ।  
શાલામિ. વૃક્ષો લભતે સમાર્થિ, ડિન્નામિ. શાલામિસ્તમેવ સ્યાશુમ્ ॥૨૧॥

ટીકા—‘પરીણપુત્તસ્ત’ ઇત્યાદિ—

હે વાશિષ્ઠ ! વશિષ્ઠગોત્રોત્પન્ને ! પરીણપુત્રસ્ય=પુત્રામ્યા ત્યક્તસ્ય મમ હુ=નિશ્ચયેન ગૃહે વાસો=રસન નાસ્તિ । કિન્તુ મમ મિત્ત્રાચર્યાયાઃ=મિત્ત્રાટનસ્ય ઉપલ-ક્ષણત્વાદ્ વ્રતપ્રહણસ્ય યય કાલ.=અવસરઃ સમુપાગતઃ । ઉક્તમેવાર્થમર્થાન્તરન્યાસેન દ્રવ્યતિ—‘સાહાંહિ’ ઇત્યાદિના, વૃથાઃ શાલામિ સમાર્થિ=સ્વાસ્થ્ય શોભા વા

નહી હૈ । ઉચિત તો એક યહી હૈ કિ હમલાગ સ્વજનોંકે અનુરાગકા ત્યાગ કરેં અવ શીઘ્રસે શીઘ્ર હો—આજ હી મુનિવ્રત ધારણ કરે ॥૨૮॥

પુત્રોંકા ઉપદેશ સુનકર પ્રતિબુદ્ધ હુણ ભૃગુ બ્રાહ્મણને અપની યશા બ્રાહ્મણીકો ધર્મમેં વિન્નભૂત માનકર ઉસકો દૃષ્ટાન્ત દ્વારા સમજાતે હુણ હસ પ્રકાર કહતે હું—‘પરીણપુત્તસ્ત’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(વાસિદ્ધિ-વાશિષ્ઠિ) હ વશિષ્ઠગોત્રોત્પન્ને ! (પરીણ-પુત્તસ્ત-પરીણપુત્રસ્ય) પુત્રોંસે રહિત ( નંતિ વાસો-નાસ્તિ વાસ.) મેરા ઘરમે નિવાસ અવ યોગ્ય નહી હૈ । (મિત્ત્રાચરિયાઙ્કાલો-મિત્ત્રાચર્યાયાઃ કાલઃ) યહ તો અવ મેરે મિત્ત્રાચર્યાંકા કાલ હૈ । અર્થાત્ પુત્રોંકે સાથ મુજેં મી મુનિ હોનેકા યહ અવસર પ્રાપ્ત હુઆ હૈ । ક્યો કિ—( સાહાંહિ

જનોના અનુરાગનો ત્યાગ કરી અને ઘણી જ ઉતાવળથી આજે જ મુનિવ્રતને ધારણ કરી લઈ એ ॥ ૨૮ ॥

પુત્રોનો ઉપદેશ સાંભળીને પ્રતિબુદ્ધ થયેલ ભૃગુપુરોહિતે પોતાની સ્ત્રી યશાને ધર્મમાં વિન્નભૂત માનીને એને દૃષ્ટાન્ત દ્વારા સમજાવવા આ પ્રમાણે કહે છે—“ પરીણપુત્તસ્ત ”—ઈત્યાદિ

અન્વયાર્થ—વાસિદ્ધિ-વાશિષ્ઠિ હે વશિષ્ઠ ગોત્રમાં ઉત્પન્ન થયેલ પરીણપુત્તસ્ત-પરીણપુત્રસ્ય પુત્રો વગરના આ ધર્મમાં નંતિ વાસો-નાસ્તિ વાસ રહેવું મારા માટે યોગ્ય નથી મિત્ત્રાચરિયાઙ્કાલો-મિત્ત્રાચર્યાયા કાલ મારો આ ભિક્ષા અર્થોનો કાળ છે અર્થાત્ પુત્રોની સાથે મને પણ મુનિ થવાનો અવસર પ્રાપ્ત

લભતે=પ્રાપ્નોતિ । ‘શાલાસવલિતોઽપ્ય શાલી નિતરા શોભતે’ इत्येव जनास्तं प्रशसन्तीति भाव । परन्तु शाखाभि जिन्नाभिः=शाखासु जिन्नासु तमेव वृक्ष स्थाणु =‘ढूठ’ इति भाषा प्रसिद्ध वदन्ति जनाः । यन्ना हि शाखा शोभासपादनेन वृक्षसमाधिहेतवः, एव ममाप्येतौ पुत्रौ स्तः, अतस्तद्रहितः स्थाणुकल्प एवाहमिति भावः ॥२९॥

કિંચ—

મૂળમ્—

પંચા વિહૂળોઁવ જંહેવે પંમ્હી, મિર્ચ્ચ વિહીણુઁવ રંણે નંરિંદો ।  
વિવન્નંસારો વૈણિ ઉઁવ પોણે, પહીણેપુત્તોમ્હિં તેંહા અંહપિ ॥૩૦॥

છાયા-પક્ષવિહીનો વા યથેહ પક્ષો, મૃત્યુવિહીનો વા રણે નરેન્દ્રઃ ।

વિવન્નસારો ગણિ વા પોતે, પ્રહીણપુત્રોઽસ્મિ તથા અહમપિ ॥૩૦॥

ટીકા—‘પંચા વિહૂળો’ इत्यादि—

हे ब्राह्मणि ! यथा वा इह=अस्मिन् लोके-पक्षविहीनः=पक्षाभ्या विहीनः

રક્ત્વો સમાર્ધિં લભતે-શાલાભિઃ વૃક્ષઃ સમાધિં લભતે) શાલાઓંસેહી વૃક્ષ સુહાવના લગતા હૈ । (છિન્નાર્ધિં સાહાહિ તમેવ લાણુ-છિન્નાભિઃ શાલાભિઃ તમેવ સ્થાણુમ્) જ્ય શાલાઈં ઉસ કી કટ જાતી હ તો લોગ ઉસકો સ્થાણુ ડુઠા કહને લગતે હ । તાત્પર્યં યહ હૈ કિ જિસ પ્રકાર વૃક્ષકી શોભા ઉસકી શાલાઓંસે હૈ, ઉસી પ્રકાર મેરી ભી શોભા ઇન પુત્રોંસે હૈ । પરન્તુ જ્ય યે સમજાને પર ભી ઘરમે નહીં રહના યાહતે હૈં, મુનિ હોના યાહતે હૈં તો એસી સ્થિતિમે છિન્ન શાલાવાલે વૃક્ષ જૈસી હી મેરી સ્થિતિ જાનના યાહિયે । અતઃ મેરા ભી ઘરમે રહના ઉચિત નહીં હૈ । ઉચિત અબ મુક્ષે યહી હૈ કિ મૈં ભી પુત્રોંકે સાથ ર હી મુનિ દીક્ષા ધારણ કરૂ ॥૨૯॥

થયેલ છે કેમ કે, સાહાહિ રક્ત્વો સમાર્ધિં લભતે-શાલાભિઃ વૃક્ષ સમાર્ધિં લભતે, શાલાઓંથી જ વૃક્ષ સુકર લાગે છે. છિન્નાર્ધિં સાહાહિ તમેવ લાણુ-છિન્નાભિઃ શાલાભિઃ તમેવ સ્થાણુમ્ જ્યારે વૃક્ષની ડાળીઓ કપાઈ બાય છે, ત્યારે લોકો તેને ડુંડું ઝડેવા માટે છે તાત્પર્યં એ છે કે, વૃક્ષની શોભા જેમ એની ડાળી ઓથી છે, એજ પ્રમાણે મારી શોભા આ પુત્રોંથી છે તેઓને સમજાવવા છતાં પણ જ્યારે તેઓ ઘરમા રહેવા ઇચ્છતા નથી, પરંતુ મુનિ થવા યાહે છે તો આવી સ્થિતિમા માફ પણ ઘરમા રહેવું ઉચિત નથી, મારે માટે એ માર્ગ જ બરોબર છે કે, હું પણ પુત્રોની સાથેસાથ મુનિ દીક્ષા ધારણ કરી લઉં ॥૨૯॥



પક્ષી આકાશમાર્ગે ગમને નિતરામશક્તો યેન કેનાપિ હિંસ્રપશુના પરાભૂયતે ।  
 યથા વા રણે=યુદ્ધે મૃત્યવિહીનઃ=મૃત્યાઃ પદાતપસ્તેભ્યો વિહીનો નરેન્દ્રો રિપુભિઃ  
 પરાભૂયતે । યથા વા પોતે મગ્ને સતિ વિપન્નમારઃ=વિપન્નો વિનષ્ટઃ સારો માણ્ડ  
 દ્રવ્ય યસ્ય સ તથામૂતો, યણિક્ સ્વપતિપક્ષિભિઃ, પરાભૂયતે । તથા-ગ્રહીણપુત્રઃ=  
 પુત્રામ્યા પ્રહીણો-રહિતઃ-અહમપિ અસ્મિ=મયામિ પરામૂતો ભવામિ । પુત્રવિયોગજ  
 દુઃખ સોદુ ન મમયમીતિ ભાવઃ । ‘વા’ શબ્દઃ-સમુચ્ચયે ॥૩૦॥

ફિર દૃષ્ટાન્ત દ્વારા સમજાતે હૈ—‘પલાવિહૂળોઽવ’ ઇત્યાદિ ।

અન્યથાર્થ—હે ગ્રાહણી ! (જહા ડહ-યથા ઇહ) જૈસે હસ લોકમે (પલા  
 વિહૂળો પક્ષ્મી-પક્ષવિહીનઃ પક્ષી) પક્ષોસે વિહીન પક્ષીની દુર્દશા હતી  
 હૈ-અર્થાત્-પક્ષવિહીન પક્ષી जिस प्रकार आकाशमार्गसे जानेमे सर्वथा  
 અશક્ત હો જાતા હૈ ઓર વાદે जिस किमी भी हिंसक प्राणीके द्वारा  
 પોડીત હોતા હૈ તથા (રણે મિચ્ચવિહીણુઽવ નરિંદો-રણે મૃત્યવિહીનઃ  
 નરેન્દ્રઃ) સગ્રામમે મૃત્યોસે-સૈનિકો સે રહિત રાજાની જૈસી દુર્દશા હતી  
 હૈ-અર્થાત્ રણમે जिस प्रकार सैनिक वहीन राजा शत्रुओ से तिरस्कृत  
 હોતા હૈ, તથા (પોણ વિવણસારો વણિઽવ-વા પોતે વિપન્નસારઃ વણિક્ )  
 જહાજકે નાશ હોને પર વિનષ્ટ ધનવાલે વણિકની જૈસી દુર્દશા હતી હૈ  
 (તહાં પ્રહીણપુત્રો અહપિ અમિહ-તથા પ્રહીણપુત્રઃ અહમપિ અસ્મિ) ડસી  
 તરહકી દુર્દશા મેરી મી પુત્રોકે અભાવ મે હોગી । અર્થાત્ મૈ પુત્રો કે  
 ચિરહજન્ય દુઃખકો સહન કરને કે લિયે સર્વથા અક્ષમ હ ॥ ૩૦ ॥

કરી દૃષ્ટાન્ત સમજાવે છે—“પલાવિહૂળોઽવ”-ઇત્યાદિ ।

અન્યથાર્થ—હે ગ્રાહણી ! જહા ઇહ-યથા ઇહ જેમ આ લોકમા પલા વિહૂળો  
 પક્ષ્મી-પક્ષવિહાન પક્ષી પાખ જેની કપાઈ ગઈ છે તેવા પક્ષીની જે દુર્દશા  
 થાય છે-અર્થાત્ પાખ વગરનુ પક્ષી જેમ આકાશમાર્ગે જવામા સર્વથા અશક્ત  
 બની બાય છે અને તે કોઈ પણ હિંસ્ર ગ્રાહણીથી પરાભવિત થઈ બાય  
 છે તેમ જ રણે મિચ્ચવિહીણુઽવ નરિંદો-રણે મૃત્યવિહીન નરેન્દ્ર ઇવ સગ્રામમા  
 સૈનિક વગરના રાજાની જેવી દુર્દશા થાય છે અર્થાત્-યુદ્ધ મેદાનમા સૈનિકો  
 વગરના રાજા શત્રુઓથી તિરસ્કૃત થાય છે વળી પોણ વિવણસારો વણિઽવ-  
 પોતે વિપન્નસાર વણિગિવજહાજનો નાશ થઈ જતા વધુ ધનવાળા વણિકની જે  
 દુર્દશા થાય છે એ રીતની પુત્રોના અભાવમા મારી પણ દુર્દશા થશે અર્થાત્  
 હું પુત્રોના વિરહજન્ય દુઃખોને સહન કરવામા સર્વથા અક્ષમથ ॥ ૩૦ ॥

પત્યુર્ચન નિશમ્ય ત્રાહ્મણી પ્રાહ—

મૂલમ્—

સુસમિયા કામગુણા ઇમે 'તે, સંપિંડિયા અગરસા પમૂયાં ।

મુજોમુ તા કામગુણે પંગામ, પંચાગમિસ્સામ પહાળેમગ ॥૩૧॥

છાયા—સુસમૃતા. કામગુણા ઇમે તે, સંપિંડિતા અપ્યરસા પ્રમૂતાઃ ।

મુજીમદિ તાન્ કામગુણાન્ પ્રકામ, પશ્વાદ્ ગમિષ્યાવઃ પ્રધાનમાર્ગમ્ ॥૩૧॥

ટીકા—‘સુસમિયા’ इत्यादि—

હે સ્વામિન્ ! તે તર ગૃહે ઇમે પ્રત્યક્ષ દૃશ્યમાનાઃ કામગુણાઃ પચ્ચેન્દ્રિયસુલ્લક્ષણ-  
પદાર્થાઃ સદ્વસ્તુસરસમિષ્ટાન્નપુષ્પચન્દનનાટકગીતતાલવેણુવીણાદયઃ સુસમૃતા-  
સમ્યક્ સસ્કૃતાઃ સન્તિ, તથા-સંપિંડિતાઃ=સમ્યક્ પુજીકૃતાઃ, -તથાઅપ્યરસા =  
અપ્ય પ્રધાનો રસો યેષુ તે તથા, મધુરાદિરસમયા, અથવા-અપ્યઃ પ્રધાનઃ રસો  
યેભ્યસ્તે તથા-શૃંગારરસજનકા, ઉક્તચ—

‘સુસમિયા’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—પતિકે હસ પ્રકાર વચન મુનકર ત્રાહ્મણીને કહા—હે  
સ્વામિન્ ! (તે-તે) આપકે ઘરમે (ઈમે-ઈમે) યહ પ્રત્યક્ષ દૃશ્યમાન  
(કામગુણા-કામગુણા.) પચ્ચેન્દ્રિયસુલ્લક્ષણ-સદ્વસ્તુ, સરસમિષ્ટાન્ન,  
પુષ્પચન્દન, નાટક, ગીત, તાલવેણુ વીણાદિકુ યે સર્વ (સુસમિયા-સુસ-  
મૃતા.) ધ્રુવ ૨ ભરે પડે હુણ હૈ તથા (સંપિંડિયા-સંપિંડિતાઃ) યે થોડે  
બહુત હોવે તો વાત મી સહી હૈ યા અલગ ૨ સ્થાનોમે મિલ્લ ૨ રૂપમે  
રખે હોવે સો વાત નહી હૈ કિન્તુ યે સર્વ એક હી જગહ સમુદાય રૂપમે  
રખે હુણ હૈ (અગરસા-અપ્યરસા.) યે નીરસ મી નહી હુણ હૈ । મધુરાદિ  
રસ સપન્ન હૈ । અથવા શૃંગાર રસકે યે સર્વ ઉત્તેજક હૈ । કહા મી હૈ—

“સુસમિયા”—इत्यादि

અન્વયાર્થ—પતિના આ પ્રકારના વચન સાંભળીને ત્રાહ્મણીએ કહ્યું, હે  
સ્વામિન્ ! તે-તે આપના ઘરમા ઇમે-ઈમે આ પ્રત્યક્ષ દેખાતા કામગુણા-કામ  
ગુણા પચ્ચેન્દ્રિય સુખદ પદાર્થ—સારા વસ્ત્રો, સરસ મિષ્ટાન્ન, પુષ્પ ચન્દન, નાટક  
ગીત, તાલ, વેણુ વીણાદિક આ સઘળા સુસમિયા-સુસમૃતા સુખ મૂળ મૂળ  
ભર્યા પડેલ છે સંપિંડિયા-સંપિંડિતા એ થોડા હોય તો વાત બરોબર છે અથવા  
અલગ અલગ સ્થાનોમા મિલ્લમિલ્લ રૂપમા રાખેલ છે એ વાત નથી પરંતુ એ સઘળા  
એક જ સ્થળે સમુદાયમા રાખેલ છે અગરસા-અપ્યરસાઃ એ નીરસ પણ નથી  
બન્યા મધુરાદિ રસસપ્ન છે અથવા શૃંગારરસને ઉત્તેજવાવાળા છે કહ્યું પણ છે—

‘રતિમાલ્યાલકારૈઃ પ્રિયજનગન્ધર્વકામસેવાભિઃ ।

ઉપવનગમનવિહારૈઃ, શૃંગારરસઃ સમુદ્ભવતિ ॥ તથા-પ્રભૂતાઃ પ્રચુરાઃ સન્તિ । તાનેતાન્ કામગુણાન્ પ્રકાશ્ચયથેચ્છ મુક્તીમદિ । પશ્ચાદ્-કામગુણોપભોગાન્તર વૃદ્ધાવસ્થાયૌ પ્રધાનમાર્ગ = તીર્થંકરગણધરસેવિત પ્રવ્રજ્યારૂપ મોક્ષમાર્ગં ગમિષ્યામઃ-સ્વીકરિષ્યામઃ ॥ ૩૧ ॥

રતિમાલ્યાલકારૈઃ, પ્રિયજનગન્ધર્વકામસેવાભિઃ ।

ઉપવનગમનવિહારૈઃ, શૃંગારરસઃ સમુદ્ભવતિ ॥

(પ્રભૂતા-પ્રભૂતાઃ) અલ્પ નહીં હૈ, પ્રચુર માત્રામૈં હૈ । એસે ( તા કામ ગુણે મુજામુ-તાન્ કામગુણાન્ મુક્તીમદિ ) इन शब्दादिक कामगुणोंको आप यथेच्छ भोगो । ( पच्छा पहाणमग्ग गमिस्साम-पश्चात् प्रधानमार्गं गमिष्यावः ) जय वृद्धावस्था आ जावेगी तब अपने सब-तीर्थंकर गणधरादि सेवित प्रव्रज्यारूप मोक्षमार्गको स्वीकार करलेंगे । अभीसे उसकी क्या आवश्यकता है । ये तो दिन खाने पीनेके हैं ।

भावार्थ—પતિકો દીક્ષા લેનેમૈં ઉચિત દેખકર પત્નીને કહા નાથ ! યહ કયા અનુચિત વિચાર કર રહે હો, અમીતો ખાને પીનેકે દિન હૈં । અપને યહ કૌનસી વસ્તુકી કમી હૈ ? જિસકે લિયે મુનિ બના જાય । ભોગોપભોગકી સામગ્રી ખૂબ મનમાની મરી પડી હુઈ હૈ । ચાહે જિતની ઉસકો ભોગો વહ કમી સમાપ્ત નહીં હો સકતી હૈ । શૃંગારરસકી વહ

રતિમાલ્યાલકારૈઃ, પ્રિયજનગન્ધર્વકામસેવાભિઃ ।

ઉપવનગમનવિહારૈઃ, શૃંગારરસઃ સમુદ્ભવતિ ॥

અન્વયાથ—પ્રભૂતા-પ્રભૂતા અલ્પ નહીં પરંતુ પ્રચુર માત્રામા છે તા કામગુણે મુજામુ-તાન્ કામ ગુણાન્ મુક્તીમદિ આ શાબ્દાદિક કામગુણોને આપ યથેચ્છ ભોગવો પછા પહાણમગ્ગ ગમિસ્સામ-પશ્ચાત્ પ્રધાનમાર્ગં ગમિષ્યાવ ન્યાયે વૃદ્ધાવસ્થા આવશે ત્યારે આપણે સહુ તીર્થંકર ગણધારાદિ સેવિત પ્રવ્રજ્યારૂપ મોક્ષમાર્ગને સ્વીકાર કરી લઈશુ આજથી અને અત્યારથી તેનીશુ આવશ્યકતા છે । આ દિવસો તો ખાવાપિવાના છે

ભાવાર્થ—પતિને દીક્ષા લેવામા તત્પર થયેલ બાણીને પત્નીએ કહ્યું કે, હે નાથ ! આવો અનુચિત વિચાર શા માટે કરી રહ્યા છે કહ્યું તો ખાવા પીવાના દિવસો છે, આપણે ત્યાં કઈ વસ્તુની ખામી છે કે, જેને માટે મુનિ દીક્ષા લેવી પડે ? આપણે ત્યાં ભોગોપભોગોની મનમાની સામગ્રી પુષ્કળ પ્રમાણમા ભરી પડી છે, આહે તે રીતે એનો ઉપભોગ કરો છતાં પણ તે ખૂટે તેમ નથી,

પત્યુર્ચન નિશમ્ય ત્રાહ્મણી પ્રાહ—

મૂલમ્—

સુસંભિયા કામગુણા ઇમે 'તે, સંપિંડિયા અગ્ગરસા પમૂયાં ।

મુજોસુ તા કામગુણે પંગામ, પંચાગમિસ્સામ પહાળેમગ્ગ ॥૩૧॥

છાયા—સુસમૃતાઃ કામગુણા ઇમે તે, સમ્પિણ્ડિતા અપ્યરસા પમૂતાઃ ।

શુક્તીમહિ તાન્ કામગુણાન્ પ્રકામ, પથાદ્ ગમિપ્યાવઃ પ્રધાનમાર્ગમ્ ॥૩૧॥

ટીકા—‘સુસમિયા’ ઇત્યાદિ—

હે સ્વામિન્ ! તે તવ ગૃહે ઇમે પ્રત્યક્ષ દ્રશ્યમાનાઃ કામગુણાઃ પચ્ચેન્દ્રિયસુખદા પદાર્થાઃ સદ્વસ્ત્રસરસમિષ્ઠાન્નપુષ્પચન્દનનાટકગીતતાલવેણુવીણાદયઃ સુસમૃતા—સમ્યક્ સસ્કૃતાઃ સન્તિ, તથા—સમ્પિણ્ડિતાઃ=સમ્યક્ પુક્તીકૃતાઃ,—તથાઅપ્યરસા=અપ્ય પ્રધાનો રસો યેષુ તે તથા, મધુરાદિરસમયા, અથવા—અપ્યઃ પ્રધાનઃ રસો યેભ્યસ્તે તથા—શૃંગારરસજનકાઃ, ઉક્તચ—

‘સુસમિયા’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—પતિકે ઇસ પ્રકાર વચન સુનકર બ્રાહ્મણીને કહા—હે સ્વામિન્ ! (તે-તે) આપકે ઘરમેં (ઇમે-ઇમે) યહ પ્રત્યક્ષ દ્રશ્યમાન (કામગુણા-કામગુણાઃ) પચ્ચેન્દ્રિયસુખદપદાર્થ-સદ્વસ્ત્ર, સરસમિષ્ઠાન્ન, પુષ્પચન્દન, નાટક, ગીત, તાલવેણુ વીણાદિકુ યે સબ (સુસમિયા-સુસમૃતાઃ) સુખ ૨ ભરે પડે હુણ હૈ તથા (સપિંડિયા-સપિંડિતાઃ) યે થોડે ઘટુત હોવે તો વાત મી સહી હૈ યા અલગ ૨ સ્થાનોમેં ભિન્ન ૨ રૂપમેં રલે હોવે સો વાત નહી હૈ કિન્તુ યે સત્ર એક હી જગહ સમુદાય રૂપમેં રલે હુણ હૈં (અગ્ગરસા-અપ્યરસાઃ) યે નીરસ મી નહી હુણ હૈં । મધુરાદિ રસ સપત્ર હૈં । અથવા શૃંગાર રસકે યે સબ ઉત્તેજક હૈં । કહા મી હૈ—

“સુસમિયા”-ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—પતિના આ પ્રકારના વચન સાંભળીને બ્રાહ્મણીએ કહ્યું, હે સ્વામિન્ ! તે-તે આપના ઘરમા ઇમે-ઇમે આ પ્રત્યક્ષ દેખાતા કામગુણા-કામગુણા પચ્ચેન્દ્રિય સુખદ પદાર્થ—સારા વસ્ત્રો, સરસ મિષ્ઠાન્ન, પુષ્પ ચન્દન, નાટક ગીત, તાલ, વેણુ વીણાદિક આ સઘળા સુસમિયા-સુસમૃતા સુખ ખૂબ ખૂબ ભર્યા પડેલ છે સપિંડિયા-સપિંડિતા એ થોડા હોય તો વાત બરોબર છે અથવા અલગ અલગ સ્થાનોમા ભિન્નભિન્ન રૂપમા રાખેલ છે એ વાત નથી પરંતુ એ સઘળા એક જ સ્થળે સમુદાયમા રાખેલ છે અગ્ગરસા-અપ્યરસા એ નીરસ પણ નથી બન્યા મધુરાદિ રસસપત્ર છે અથવા શૃંગારરસને ઉત્તેજનાવાળા છે કહ્યું પણ છે—

મનસિ કુર્યાદત આહ—‘ળ જીવિયદ્વા’ ઇત્યાદિ—હે વ્રાહ્મણી ! અહ દિ  
 જીવિતાર્થમ્ = અસયમજીવનનિમિત્ત—‘મવાન્તરે મનોજ્ઞશ્વદાદિવિપયાણા પ્રાપ્તિ  
 મૈનતુ’ ઇત્યેતદર્થ મોગાન્ ન પ્રજહામિ=પરિત્યજામિ । કિન્તુ લાભમ્=અમિતવસ્તુ-  
 પ્રાપ્તિરૂપં, અલાભમ્=તદમાપરૂપ ચ, તથા-મુખમ્, દુઃખઃ સમીક્ષમાણઃ=સામ્યેત્  
 પશ્યન્=અમાલાભમુલ્લુલ્લઃસ્વજીવિતમરણાદિષુ સમતામેવ માપયન્ મૌનં=મુનિભાવ  
 ચરિત્વ્યામિ=મુનિભાવમાશ્રિત્ય વિહરિષ્યામિ । મમ દીક્ષાપ્રતિપત્તિર્મુત્યર્થમેવ, ન તુ  
 ભાવિજન્મનિ મનોજ્ઞશ્વદાદિવિપયગ્રાપ્ત્યર્થમિતિ મુનાશયઃ ॥ ૩૨ ॥

‘નહીં હૈ’ તો ડસકા ઉત્તર ડસ પ્રકાર હૈ કિ (ળ જીવિયદ્વા પજહામિ મોએ-  
 તો જીવિતાર્થ પ્રજહામિ મોગાન્) મે મવાન્તરમે “મુજ્ઞે મનોજ્ઞ શ્વદાદિક  
 વિપયોંકી પ્રાપ્તિ હો” ડસ રૂપ અસયમિત જીવનકે નિમિત્ત ડન મોગોંકા-  
 પરિત્યાગ નહીં કર રહા હુ કિન્તુ (લાભ અલાભ ચ મુહ ચ દુઃખ સમી-  
 ક્ષમાણો-લાભ અલાભ ચ મુલ્લુલ્લઃસ્વજીવિતમરણાદિષુ સમતામેવ માપયન્ મૌનં=મુનિભાવ  
 ચરિત્વ્યામિ=મુનિભાવમાશ્રિત્ય વિહરિષ્યામિ । મમ દીક્ષાપ્રતિપત્તિર્મુત્યર્થમેવ, ન તુ  
 ભાવિજન્મનિ મનોજ્ઞશ્વદાદિવિપયગ્રાપ્ત્યર્થમિતિ મુનાશયઃ ॥ ૩૨ ॥

ભાવાર્થ—મેને રસોંકા ખૂબ અનુભવ કર લિયા હૈ । અનુભવ કરતે ૨  
 હી યહ યુવાવસ્થા મુજ્ઞસે વિદા લેનેકો જા રહી હૈ । અતઃ મેં ઇચ્છતા હુ  
 કિ જવતક યહ યુવાવસ્થા પૂરી નહીં હો જાતી હૈ, ડસકે પહિલે મેં મુનિ  
 દીક્ષા ધારણ કરલૂ । યહ મેં પરલોકમેં પાચ ઇન્દ્રિયોં સવધિ મુલાદિકોંકી  
 પ્રાપ્તિકે નિમિત્ત નહીં ધારણ કરના ઇચ્છતા હુ, કિન્તુ મુક્તિકે નિમિત્ત હી

ઉત્તર એ પ્રમાણે છે કે, ળ જીવિયદ્વા પજહામિ મોએ-તો જીવિતાર્થ પ્રજહામિ  
 મોગાન્ મવાન્તરમા “મને મનોજ્ઞ શ્વદાદિક વિપયોંની પ્રાપ્તિ થાવ ”-  
 આ પ્રકારના અસયમિત જીવનના નિમિત્તે આ લોગોનો પરિત્યાગ કરી રહ્યો  
 નથી લાભ અલાભ ચ મુહ ચ દુઃખ સમીક્ષમાણો-લાભ અલાભ ચ મુલ્લુલ્લઃસ્વજીવિતમરણાદિષુ  
 સમતામેવ માપયન્ મૌનં=મુનિભાવ ચરિત્વ્યામિ=મુનિભાવમાશ્રિત્ય વિહરિષ્યામિ । મમ દીક્ષાપ્રતિપત્તિર્મુત્યર્થમેવ, ન તુ  
 ભાવિજન્મનિ મનોજ્ઞશ્વદાદિવિપયગ્રાપ્ત્યર્થમિતિ મુનાશયઃ ॥ ૩૨ ॥

ભાવાર્થ—મે રસોંકા ખૂબ અનુભવ કરી લીધો છે, અનુભવ કરતા કરતા આ  
 યુવાવસ્થા મારાથી વિદાય લેવાની તૈયારીમા છે આથી હુ આહુ છુ કે, આ યુવાવસ્થા  
 પૂરી ન થઇ બાય તે પહેલા હુ મુનિ દીક્ષા ધારણ કરી લઉં આને હુ પર  
 લોડમા પાચ ઇન્દ્રિયોં સવધિ મુલાદિકોંકી પ્રાપ્તિના નિમિત્તે ધારણ કરવા ઇચ્છતા

પત્ન્યા વચન શ્રુત્યા પુરોહિતઃ પ્રાહ—

મૂલમ્—

મુક્તો રસા ભોઈ ! જહાઈ 'ખેવ'ઓ, જં જીવિયેઢા પજંહામિ ભોઈ ।  
લોભં અલોભં ચે સુંહ ચે દુઃખ, સવિવેંલમાણો ચરિસ્સામિ 'મોળ' ॥૩૨॥  
છાયા-શુક્તા રસા ભવતિ ! જહાતિ નો વયઃ, નો જીવિતાર્યં પ્રજહામિ ભોગાન્ ।

લાભમ્ અગ્રામ ચ સુખ ચ દુઃખ, સમીક્ષમાણશ્ચરિત્યામિ મોનમ્ ॥ ૩૩ ॥

ટીકા—'શુક્તા રસા' इत्यादि—

હે-ભવતિ=હે બ્રાહ્મણી ! રસાઃ=મધુરાદયઃ, -શ્રુતરાદયઃ શબ્દાદિભોગાશ્ચ  
શુક્તાઃ=સસેરિતાઃ । તથા-યયઃ=યૌવન ન =ઝસ્માન્ જહાતિ=પરિત્યજતિ । અતો  
યૌવન યાવન્ નઃ પરિત્યજતિ, તારદેવ વય પ્રવ્રજામ ઇતિ ભાવઃ । સસ્સુ સુખોપ-  
ભોગેષુ ભાગાન્તરસુખપ્રાપ્તયે પ્રવ્રજ્યાયા નાસ્તિ પ્રયોજનમ્' ઇતિ ચેદ્ બ્રાહ્મણી  
સ્વૂપ વર્ધકુ છે । જય અપન સવ વૃદ્ધાવસ્થામે પટ્ટુચ જાવેંગે તવ મુનિ હો-  
જાવેંગે । અમી મુનિ હોનેકા સમય નહી છે ॥૩૧॥

હસ પ્રકારકે પત્નીકે વચન સુનરુર પુરોહિતને કહા—'શુક્તારસા'इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(‘મોઈ-ભવતિ) હે બ્રાહ્મણિ ! (રસા શુક્તા-રસા. શુક્તાઃ)

મધુરાદિક રસ અથવા શૃંગારરસ ણ્વ શબ્દાદિક ભોગ મેંને સ્વૂપ ભોગ  
લિયે છે । (વઓ જે જહાઈ-વય નો જહાતિ) દેલો ફનકો ભોગતે ૨ મેરી  
યૌવન અવસ્થા મી વહુત વ્યતીત હો ચુકી છે । ફસલિયે જવતક તરુણા-  
વસ્થા નહી ઢલ જાતી છે, તવતક મુજે કર્તવ્ય યહ આદેશ દેતા છે કિ મેં  
મુનિ દીક્ષા અગીકાર કરે । યદિ તુમ ઇસા કહો કિ—“ સુખોપભોગોંકે  
રહને પર ભવાન્તરમે સુખપ્રાપ્તિકે લિયે પ્રવ્રજ્યા અગીકાર કરના ઉચિત

શૃંગારરસને તે વધારનાર છે બનારે આપણે સૌ વૃદ્ધાવસ્થાએ પડે ચી જઘણુ  
ત્યારે મુનિ દીક્ષા ધારણુ ઢરીશુ આજે મુનિ થવાનો સમય નથી ॥ ૩૧ ॥

આ પ્રકારના પત્નીના વચન સાંભળીને પુરોહિતે કહ્યું—“શુક્તા રસા”—इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—મોઈ-ભવતિ ! હે બ્રાહ્મણી ! રસા શુક્તા-રસા શુક્તા મધુરાદિક  
રસ અથવા શૃંગાર રસ અને શબ્દાદિક ભોગ મે જૂઞ ભોગવી લીધા છે,  
વઓ જે જહાઈ વય નો જહાતિ એને ભોગવતા ભોગવતા મારી યૌવન અવસ્થા  
પણ જૂઞ વ્યતીત થઈ ચુકી છે આ માટે બધા સુધી તરુણાવસ્થા ઢળી ન  
બાક ત્યા સુધી મને મારું કર્તવ્ય એ આદેશ આપે છે કે, હુ મુનિ દીક્ષા  
અગીકાર કરે, બે તમે એમ કહો કે, “સુખોપભોગોના રહેવા છતા ભવા  
ન્તરના સુખોની પ્રાપ્તિ માટે પ્રવ્રજ્યા અગીકાર કરવી ઉચિત નથી ” તેા એને

क्षमः स्वजनान् भोगाश्च स्मरिष्यसि, प्रत्यावृत्त्य पुनरपि गार्हस्थ्यं स्वीकरिष्यसीति ।  
अतस्त्व मया सम=सह भोगान्=रमणीयशब्दादिविपर्ययान् शुद्धम् । यतः-  
भिक्षाचर्या=भिक्षाचरण, विहारः = ग्रामादिष्वप्रतिनद्धविहारः, उपलक्षणात्-शिरो-  
लुचन च खलु=निश्चयेन दुःखम्=दुःखानहम् ॥ ३३ ॥

पत्न्याः पुनरागमनरूप सदेह निराकर्तुं भृगुराह—

मूलम्—

जहो यं भोई ! तण्णं भुंयगो, निम्मोईणि हेच्च पलेईमुत्तो ।  
एमेयं जाया पय्हति भोई, तेऽहं कंह नाणुगमिस्समेक्को ॥ ३४ ॥

जाया—यया च भवति ! तनुजा भुजङ्गमो, निर्मोचनीं हित्वा पर्येति मुक्तः ।

एवमेतौ जातो प्रजहीतो भोगान्, तावह कथं नानुगमिष्याम्येकः ॥ ३४ ॥

टीका—‘जहाय’—इत्यादि ।

हे भवति=हे ब्राह्मणी ! यया च भुजङ्गः=सर्पः तनुजा=शरीरोत्पन्ना निर्मोचनी=

होकर पुनः भाई वधुओंके साथ आकर न मिले इस भावसे मैं कहती हूँ  
कि पहिले ही इसका अगीकार करना आपको उचित नहीं है । आपतो  
(मए समाण-मया समम्) मेरे साथ (भोगाइ भुजाही-भोगान् शुद्ध)  
भोगोंको भोगो । देखो (भिक्षाचर्या विहारो दुःख-भिक्षाचर्या  
विहारः दुःखम्) भिक्षावृत्ति करना और रातदिन एक ग्रामसे दूसरे ग्राम  
विहार करना इसमें कौनसा आनन्द है यह तो एक प्रकारका दुःख ही है ।  
शिरके केशोंका लुचन करना यह भी विहार शब्दसे ग्रहण कर लेना  
चाहिये ॥ ३३ ॥

वापिस लौटने रूप पत्नीके सदेहको दूर करनेके लिये भृगुने कहा—

प्रवाह जेवी आ मुनिदीक्षाथी पाछा इरीने पाछा लाएण धुओनी साथे आवीने  
न भजे आ लावथी ज हुं कहुं छुं के, पडेवेथी ज दीक्षा अगिकार करवी  
आपने भाटे अलारे उचित नथी आप मए समाण-मयासमम् भारी साथे  
रहीने भोगाइ भुजाहि-भोगान् शुद्ध लोगोने लोगवे लुओ भिक्षावृत्ति करवी  
अने रातदिवस ओक गाभथी जीजे गाभ विहार करवे ओभा क्यो आनद छे ?  
ओ तो ओक प्रकारतु दुःख ज छे भाथाना पाणतु बोचन करतु ओ पण  
विहार शब्दमा ज ग्रहण करतु नेछिओ ॥ ३३ ॥

दीक्षा लीधा पछी ससारमा पोते पाछे इरथे ओवा पत्नीना सदेहने

પત્યુર્વચનં નિશમ્ય યશાનામ્ની વ્રાહ્મણી પ્રાહ—

મૂલમ્—

મા હું તુંમં સોયરિયાણ સંભરે ? જુષ્ણો વં હસો પડિસોયગામી ।  
મુંજાહિ ભોગૌંડ મેંષ સંમાણ, દું.લું લું ભિક્ષાંયરિયા વિહૌંરો ॥૩૩॥

છાયા—મા હુ ત્વ સોદર્યાણા સસ્મરે ? , જીર્ણં ઇવ હસઃ પ્રતિસ્રોતોગામી ।

મુદક્ષ્ય ભોગાન્ મયા સમ, દુલ્લુ ભિક્ષાચર્યા વિહારઃ ॥ ૩૩ ॥

ટીકા—‘મા હુ’—ઇત્યાદિ ।

હે સ્વામિન્ ! ત્વ સોદરાણા=સહોદરભ્રાતૃણામ્, ઉપલક્ષણાત્ શેષસ્વપ્નનાનાં  
ભાગાના ચ, મા હુ સસ્મરે=મા લલુ સ્માર્પી ‘મા હુ’ શબ્દો નિશ્ચયે । અથ  
દૃષ્ટાન્તમાહ ‘જુષ્ણો’ ઇત્યાદિ—ઇ=યથા પ્રતિસ્રોતોગામી=પ્રતિસ્રોતસિ=પ્રવાહ  
પ્રતિકૂલદિશિ તરન્ જીર્ણો=વૃદ્ધો હસઃ સ્મરતિ । અથ ભાવ—યથા વૃદ્ધો હસો નદી  
સ્રોતસિ પ્રકૃષ્ટકષ્ટકર પ્રતિકૂલગમનમારખ્યાપિ તરણાશક્તઃ પશ્ચાદનુકૂલસ્રોતસ્તરણ  
સસ્મરન્ અતીવલિખ્તમાનસઃ એવ અનુશોચતિ-કિમર્થં મયા પ્રતિકૂલસ્રોતસ્મરણમારબ્ધમ્  
એવમનુશુચ્ય પુનરનુકૂલસ્રોતોડમિમુલ્યમેવ પ્રત્યાવર્તતે । એવ ત્વમપિ ત્રતભાર વોદુમ-  
મેરા યદ સવ પ્રયાસ હૈ । અતઃ પૂર્વોક્તરૂપ વચનોંસે હે વ્રાહ્મણિ ! તુમ  
મેરે મનકો અવ નહી લુભા સકતી હો ॥૩૨॥

પતિકે વચન સુનકર ઉસકી ભાર્યા યશાં કહતી હૈ—‘મા હુ તુમ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—પતિકે પૂર્વોક્ત વચન સુનકર વ્રાહ્મણીને કહા—હે સ્વા-  
મિન્ ! (પડિસોયગામી જુષ્ણો હસા વ તુમ સોયરિયાણ મા સંભરે—પ્રતિ-  
સ્રોતો ગામી જીર્ણઃ હસ ઇવ ત્વ સોદર્યાણા મા સસ્મરે.) જિસ પ્રકાર  
પ્રતિકૂલ પ્રવાહમે વહતાં હુઆ વુઢ્ઠા હસ અનુકૂલ પ્રવાહકી સ્મૃતિ કરકે  
ઉસ ઓર આજાતા હૈ इसी प्रकार तुम भी मुनि होकर अपने भाई  
बधुओंकी याद कर पुनः प्रतिकूल प्रवाह जैसे इस मुनि दीक्षासे वापिस

નથી, પર તુ મુકિતના નિમિત્તે જ મારો આ સઘળો પ્રયાસ છે આથી પૂર્વોક્ત૩૫ વચ  
નોથી હે વ્રાહ્મણી ! તમે હવે મારા મનને ચલાયમાન કરી શકશો નહીં ॥ ૩૨ ॥

પતિનુ વચન સાલણીને તેની પત્ની યશા કહે છે—“મા હુ તુમ”—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—પતિના પૂર્વોક્ત વચન સાલણીને વ્રાહ્મણીએ કહ્યું કે, હે  
સ્વામિન્ ! પડિસોયગામી જુષ્ણા હસોવ તુમ સોયરિયાણ મા સંભરે—પ્રતિસ્રોતોગામી  
જીર્ણં હસ ઇવ ત્વ સોદર્યાણા મા સસ્મરે એ પ્રમાણે પ્રતિકૂળ પ્રવાહમાં વહેતો  
જનાર બુઢો હસ અનુકૂળ પ્રવાહની સ્મૃતિ કરીને એ તરફ જાય છે આજ  
પ્રમાણે તમે પણ મુનિ બનીને ચોતાના ભાઈબધુઓ યાદ કરીને ફરીથી પ્રતિકૂળ



पुनरपि तदेवाह—

मूलम्—

छिदिच्चु जालं अचल व रोहियां, मच्छा जहा कामगुणे पहाय ।  
धोरेयसीला तवसा उदारा, धीरा हु भिक्षाचर्या चरन्ति ॥३५॥

छाया—छित्त्वा जालम् अचल वा रोहिता, मत्स्या यथा कामगुणान् प्रहाय ।

धोरेय शीलास्तपसा उदारा, धीरा हु भिक्षाचर्या चरन्ति ॥ ३५ ॥

टीका—‘छिदिच्चु’—इत्यादि ।

हे ब्राह्मणी ! यथा रोहिताः = रोहितजातीया मत्स्या अचल=जीर्णम्, वा शब्दात्-सचलमपि जाल स्वतीक्ष्णपुच्छादिना छित्त्वा निर्भयस्थाने सुखेन विचरन्ति । तथैव धोरेयशीलाः=युर भार वहन्ति ये ते धोरेयास्तेषामिव शीलम्=उद-  
दभारनिर्वहणसामर्थ्यं येषां ते तथा, भारोद्धहनसमर्था - इत्यर्थः, तपसा=अनशना-  
दिना उदाराः=प्रधानाः धीराः परीषदोपसर्गसहने, कामगुणान्=रमणीयशब्दादि विषयरूपान् प्रहाय=परित्यज्य, हु=निश्चयेन भिक्षाचर्या-चरन्ति । यथा रोहित

फिर इसी बातको कहते हैं—‘छिदिच्चु’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे ब्राह्मणि ! (जहा-यथा) जैसे (रोहिया-रोहिताः) रोहित जातिके मत्स्य (अचल जालम् वा छिदिच्चु-अचल जाल वा छित्त्वा) जीर्ण अथवा अजीर्ण जालको अपनी तीक्ष्ण पुच्छ दाढ़ आदि द्वारा छेदित करके निर्भय स्थानमें सुखपूर्वक विचरते हैं उसी प्रकार (धोरेयसीला-धोरेयशीला) भारको वहन करने वालोंके जैसे अर्थात् रखे गये भारको वहन करनेकी शक्तिवाले एव (तवसा उदारा-तपसा उदाराः) अनशन आदि तपोंके आचरण करनेसे सर्व प्रधान तथा (वीरा-वीराः) परीषद और उपसर्गके सहन करनेमें धीर वीर व्यक्ति भी (कामगुणे पहाय-काम-

क्षीरिणी आ वातने डडे छे—“छिदिच्चु”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे ब्राह्मणी ! जहा-यथा जेभ रोहिया-रोहिता रोहित जातनु माछनु अचल जाल वा छिदिच्चु-अचल जाल वा छित्त्वा शुष्क अथवा अशुष्क जगने पोतानी तीक्ष्ण पुछरी, दाढ, पजेरेथी कापीने निर्भय थधनेसुखपूर्वक विचरे छे जेव सीते धोरेयसीला-धोरेयशीला भारने वहन करवावाणानी माइके अर्थात् राखवाभा आवेता भारने वहन करवाणी शक्तिवाणा अने तवसा उदारा-तपसा उदारा अनशन आदि तपोनु आचरण करवाभा सर्व प्रधान तथा धीरा-वीरा परियडे अने उपसर्गने सहन करवाभा धीरवीर व्यक्ति पख कामगुणे पहाय-

કઠ્ચુલિકા હિત્વા=પરિત્યજ્ય મુક્તઃ=નિરપેક્ષઃ સન્ પ્રયાતિ=ગચ્છતિ ન પુનસ્તાં  
ગૃહ્ણતિ । એવમ્=અનેન પ્રકારેણ એતો જાતો=પુત્રો ભોગાન્ મનોજ્ઞશબ્દાદિરૂપાન્  
પ્રજહીતઃ=પરિત્યજતઃ । તર્હિ=એકઃ=પુત્રયોર્નિર્ગમનાદસહાયોઽહ કથ તૌ પુત્રૌ નાનુ-  
ગમિષ્યામિ । જપશ્યમેવાનુ ગમિષ્યામિ પુત્રૌ ।

યથા સર્પ કઠ્ચુરૂપપ્રહાય ગચ્છતિ । તથૈવ મમૈતૌ પુત્રૌ સર્પાન્ ભોગાન્ પરિ-  
ત્યજ્ય પ્રજ્યા ગૃહીતઃ । તદ્વિરહિતોઽહમેકાકી ગૃહે સ્થાતુ ન શ્વનોમિ । અતોઽહ-  
મપિ પુત્રયુગલેન સાક પ્રજિષ્યામિ ન પુનરાગમિષ્યામીતિ ભાવઃ ॥ ૩૪ ॥

‘જહાય ભોઈ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(‘ભોઈ-ભવતી’) હે પ્રાદાણી ! (જહા-યથા) જૈસે (શુયંગો-  
શુજઙ્ગઃ) સર્પ (તણુય-તનુજામ્) શરીરોદ્ભવ (નિમ્મોઢણિ-નિર્મોચનીમ્)  
અપની કાચલીકો (હેચ્ચ-હિત્વા) ડોડ કરકે (મુત્તો-મુક્તઃ) સ્વતત્ર હોકર  
(પલેહ-પર્યેતિ) ધૂમતા ફિરતા હૈ ફિન્તુ ઉસ કાંચલીકો ફિર નહીં ગ્રહણ  
કરતા હૈ (એવમ્) इसी प्रकार (एय जाया-एतौ जातौ) ये दोनों पुत्र (भोए  
पयहति-भोगान् प्रजहीतः) भोगोंको डोड़ रहे हैं तब (एकौ अह-एकः अहं)  
अकेला मैं (ते कह नाणुगमिस्स-तौ कथ नानुगमिष्यामि) उन दोनोंका  
अनुसरण क्यों न करुंगा-अवश्य ही करुंगा फिर वापिस नहीं आऊंगा ।

ભાવાર્થ—જિસ પ્રકાર સર્પ કચુકીકો છોડનેમે આનન્દ મનાતા હૈ  
‘ઔર સ્વતત્ર હોકર ધૂમતા ફિરતા હૈ’ उसी प्रकार ये मेरे दोनों पुत्र ‘भोगों  
‘का परित्याग करनेमे आनंद मना रहे हैं । अतः इनसे परित्यक्त हुआ मैं  
‘अकेला अब इस घर मे रहकर क्या करुंगा । इसलिये मैं भी इन्हींके  
‘साथ दीक्षा लूंगा । विश्वास रखो मैं वापिस फिर घर नहीं आऊंगा ॥ ३४ ॥

૩૪ કરવા માટે પુરોહિતે કહ્યું—“ જહા ય ભોઈ ”-ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—ભોઈ-ભવતિ! હે પ્રાદાણી ! જહા-યથા જેમ શુયંગો-શુજઙ્ગ સર્પ  
પોતાના તણુય-તનુજામ્ શરીર ઉપરની નિમ્મોઢણી-નિર્મોચનીમ્ કાચળીને હેચ્ચ-  
હિત્વા છોડીને મુત્તો-મુક્ત સ્વતત્ર બની પલેહ-પર્યેતિ કરતો કરે છે પરંતુ તે  
કાચળીને ફરીથી ભેતો પણ નથી એવ-એવમ્ એજ રીતે એય જાયા-એતૌ જાતૌ  
આ બન્ને પુત્રો ભોગોને છોડી રહ્યા છે ત્યારે હું પણ એ બંનેનું અનુકરણ  
શા માટે ન કરું ? અવશ્ય કરીશ અને સસારમાં ફરી પાછો આવવાનો નથી -

ભાવાર્થ—જેમ કાચળીને છોડવાથી સર્પ આનંદ માને છે અને સ્વતત્ર  
થઈ હરેકરે છે એજ પ્રકારે મારા બન્ને પુત્રો ભોગોનો પરિત્યાગ કરવામાં  
આનંદ માની રહ્યા છે આથી એમનાથી છુટો પડીને હું એકલો આ ઘરમાં  
રહીને શું કરું ? આ માટે હું પણ તેમની સાથે દીક્ષા લઈ વિશ્વાસ રાખો  
કે, હું ફરીથી ઘેર પાછો નહીં કરું ॥ ૩૪ ॥

पुनरपि तदेवाह—

मूलम्—

छिदिचु जालं अवलं वै रोहिया, मच्छा जेहा कामगुणे पहाय ।  
धोरेयसीला तवसा उदारा, धीरां हुं भिक्खारिय चरति ॥३५॥

छाया—छिच्चा जालम् अल वा रोहिता, मत्स्या यथा कामगुणान् प्रहाय ।

धोरेय शीलास्तपसा उदारा, धीरा इ भिक्षाचर्या चरन्ति ॥ ३५ ॥

टीका—‘छिदिचु’—इत्यादि ।

हे ब्राह्मणी ! यथा रोहिताः = रोहितजातीया मत्स्या अल=जीर्णम्, वा शब्दात्—सलमपि जाल स्वतीक्ष्णपुच्छादिना छिच्चा निर्भयस्थाने सुखेन विचरन्ति । तथैव धोरेयशीलाः=पुर भार वहन्ति ये ते धोरेयास्तेषामिव शीलम्=उद्वहभारनिर्वहणसामर्थ्यं येषां ते तथा, भारोद्धहनसमर्था—इत्यर्थः, तपसा=अनशनादिना उदाराः=प्रधानाः धीराः परीपहोपसर्गसहन, कामगुणान्=रमणीयशब्दादि विषयरूपान् प्रहाय=परित्यज्य, इ=निश्चयेन भिक्षाचर्या—चरन्ति । यथा रोहित

फिर इसी बातको कहते हैं—‘छिदिचु’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे ब्राह्मणि ! (जहा-यथा) जैसे (रोहिया-रोहिताः) रोहित जातिके मत्स्य (अवल जालम् वा छिदिचु-अवल जाल वा छित्वा) जीर्ण अथवा अजीर्ण जालको अपनी तीक्ष्ण पुच्छ दाढ़ आदि द्वारा छेदित करके निर्भय स्थानमें सुखपूर्वक विचरते हैं उसी प्रकार (धोरेयसीला-धोरेयशीलाः) भारको वहन करने वालोंके जैसे अर्थात् रखे गये भारको वहन करनेकी शक्तिवाले एवं (तवसा उदारा-तपसा उदाराः) अनशन आदि तपोंके आचरण करनेसे सर्व प्रधान तथा (धीरा-धीराः) परीपह और उपसर्गके सहन करनेमें धीर वीर व्यक्ति भी (कामगुणे पहाय-काम-

इरीथी आ वातने कडे ठे—“छिदिचु”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे ब्राह्मणी ! जहा-यथा जेभ रोहिया-रोहिता रोहित जातनु भाछुं अवल जाल वा छिदिचु-अल जाल वा छित्वा अथवा अलुं जातने पोतानी तीक्ष्ण पुछडी, दाढ़, पगेरेथी कापीने निर्भय स्थाने सुखपूर्वक विचरे छे ओज सीते धोरेयसीला-धोरेयशीला भारने वहन करवावाजानी भाइक अर्थात् राभवाभा आवेला भारने वहन करवाणी शक्तिवाजा अने तवसा उदारा-तपसा उदारा अनशन आदि तपोनु आचरण करवाभा सर्व प्रधान तथा धीरा-धीरा परिपह अने उपसर्गने सहन करवाभा धीरवीर व्यक्ति पण कामगुणे पहाय-

જાતીયા મત્સ્યાઃ સ્વતીક્ષ્ણપુચ્છેન જાલં ઝિત્વા નિર્ભયસ્થાન સમાશ્રિત્ય સુલેન વિહરન્તિ, ન પુનર્જાલે નિમદ્ધા ભવન્તિ । તથૈવ વ્રતમારોદ્ધવનમર્થાઃ સત્ત્વવન્તસ્તપ સ્વિનો દુસ્ત્યજાનપિ કામભોગમન્ધાન્ અનિત્યાશરણાદિ દ્વાદશભાગનામિશ્ચિત્ત્વા સુલેન ભિક્ષાચર્યાં કુર્વન્તો ગ્રામમગરાદિપુ વિહરન્તિ । ન પુનઃ કદાઽપિ કામભોગ-વશગા ભવન્તિ । અહમપિ પ્રવ્રજ્ય ન કામભોગમશગો ભવિષ્યામિ । અતઃ પ્રવ્રજિષ્યા-મ્યેવેતિ સૂત્રાશયઃ ॥ ૩૫ ॥

ગુણાન્ પ્રહાય) રમણીય શબ્દાદિક્ક નિયયરૂપ કામગુણોંકા પરિત્યાગ કરકે (હુ) નિશ્ચયસે (ભિક્ષુભાગરિય ચરતિ-ભિક્ષાચર્યામ્ ચરન્તિ) ભિક્ષાવૃત્તિકો કરતે હૈ અર્થાત્ મોક્ષમાર્ગમે વિચરતે હૈ । પુનઃ લૌટકર વાપિસ ઘર નહીં આતે હૈ ।

ભાવાર્થ—જૈસે રોહિત જાતીય મત્સ્ય તીક્ષ્ણ પુચ્છ આદિસે જાલકો છેદકર નિર્ભય સ્થાનકા આશ્રય કર વહા સુખપૂર્વક વિચરતે હૈ ફિર વે જાલમેં નહીં ફંસતે હૈં उसी प्रकार जो मोक्षाभिलाषी महापुरुष व्रतोंके भारको उठानेमें शक्तिशाली हुआ करते हैं-अनशन आदि तपस्याओंकी आराधना करनेसे जरा भी नहीं घबराते हैं वे दुस्त्यज भी कामभोगोंके बंधनोंको अनित्य अशरण आदि बारह प्रकारकी भावनाओंके बलपर काटकर सुखपूर्वक भिक्षाचर्या करते हुए ग्राम नगर आदिकोंमें विचरण करते हैं । अर्थात् मोक्षमार्गमें विचरते हैं किन्तु फिर वे पुनः कामभोगोंमें नहीं फँसते हैं इसलिये मैं भी हूँ ब्राह्मणि ! दीक्षित होकरके पुनः कामभोगोंके आधीन नहीं बनूँगा । स्वतन्त्रतापूर्वक मुनिवेषमें विचरण करता हुआ अपने समयकी रक्षा करूँगा ॥ ३५ ॥

કામગુણાન્ પ્રહાય રમણીય શબ્દાદિક્ક નિયયરૂપ કામગુણોંકા પરિત્યાગ કરીને નિશ્ચયથી ભિક્ષાવૃત્તિ કરે છે અર્થાત્ મોક્ષમાર્ગમાં વિચરે છે તે કરી પાછા ઘેર ફરતા નથી

ભાવાર્થ—જેમ રોહિત જાતની માછલી તીક્ષ્ણ પુચ્છ આદિથી જાળને કાપી નાખીને નિર્ભય સ્થાનને આશ્રય કરી ત્યાં સુખપૂર્વક વિચરે છે અને પછીથી જાળમાં ફરીથી ફસાતી નથી એજ રીતે જે મોક્ષાભિલાષી મહાપુરુષ વ્રતોના ભારને ઉઠાવવામાં શક્તિશાળી રહ્યા કરે છે અનશન આદિ તપસ્યાઓની આરાધના કરવામાં જરા પણ ગભરાતા નથી તેઓ દુસ્ત્યજ કામ ભોગોના બંધનોને પણ અનિત્ય અશરણ આદિ બાર પ્રકારની ભાવનાઓના બળથી કાપીને સુખપૂર્વક ભિક્ષાચર્યા કરતા કરતા ગ્રામ નગર આદિમાં વિચરણ કરે છે અર્થાત્ મોક્ષમાર્ગમાં વિચરે છે પરંતુ ત્યાંથી પાછા ફરીને તેઓ કામભોગોમાં ફસાતા નથી આ માટે હું પણ હું બ્રાહ્મણી ! દીક્ષિત થઈને ફરીથી કામભોગોને આધિન બનવાનો નથી સ્વતન્ત્રતા પૂર્વક મુનિ વેશમાં વિચરણ કરતો રહીને મારા સમયની રક્ષા કરીશ ॥ ૩૫ ॥

इत्थ भृगुयचन श्रुत्वा ब्राह्मणी प्राह—

मूलम्—

नहेवे कुचा समइकमता, तयाणि जालाणि दलित्तु हसा ।

पलिति पुत्ता ये पेई ये मेज्झ, ते ह केह नानुगमिस्समेका ॥३६॥

उाया—नभसीवक्रौञ्चाः समतिक्रामन्तस्ततानि, जालानि दलयित्वा हसाः ।

परियन्ति पुत्रौ च पतिश्च मम, तानह कथ नानुगमिष्याम्येका ॥३६॥

टीका—‘नहेव’—इत्यादि—

इव=यथा क्रौञ्चाः=क्रौञ्चपक्षिणो, हसाः=हसपक्षिणश्च ततानि=विस्तृतानि

जालानि दलयित्वा=छिन्ना तांस्तान् देशान् समतिक्रामन्तः=समृद्धइत्यन्तः नभसि=आकाशे परियन्ति=समन्ताद् गच्छन्ति । तयैव मम पुत्रौ च पतिश्च जालोपममेतद् विषयामिष्वङ्ग छित्वा, तानि तानि सयमस्थानानि समतिक्रामन्तः, नभःकल्पे निरूपलिप्ते सयममार्गे परियन्ति=विचरन्ति । तेषां विरहाद् एका=असहायाऽहं तान्=

इस प्रकार भृगुके वचन सुन कर ब्राह्मणीने क्या कहा—वह इस गाथा द्वारा प्रकट किया जाता है—‘नहेव कुचा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—( इव-इव ) जैसे ( कुचा-क्रौञ्चाः ) क्रौञ्च पक्षी एव ( हसा-हसाः ) हसपक्षी ( तयाणि जालाणि-ततानि जालानि ) विस्तृत जालों का ( दलित्तु-दलयित्वा ) छेदन करके भिन्न भिन्न देशोंको उल्लंघन करते हुए ( नहेव समइकमता-नभसि समतिक्रामन्ति ) आकाशमें स्वतंत्र उड़ते हैं उसी प्रकार मेरे पति और दोनों पुत्र जालोपम विषयों में अभिष्वगका छेदन करके उन २ सयमस्थानोंको अच्छी तरह पालन करते हुए नभः कल्प निरूपलिप्त सयममार्ग में ( पलिति-परियन्ति ) जग विचरण करना चाहते हैं तो ( एका-एका ) असहाय बनी हुई ( ह-

आ प्रकारना भृगुना वचनं श्रावणीने ब्राह्मणीये शु श्रुते आ गाथा द्वारा उडेवाभा आवे छे—“नहेव कुचा” इत्यादि

अन्वयार्थ—इव-इव जेम् कुचा-क्रौञ्चा क्रौञ्चपक्षी अने हसा-हसा हस पक्षी तयाणि जालाणि-ततानि जालानि विस्तृत जालोंतु दलित्तु-दलयित्वा छेदन करीने भिन्न भिन्न देशोंतु उल्लंघन करीने नहेव समइकमता-नभसि समतिक्रामन्ति आकाशमा स्वतंत्र उडे छे जे प्रभाक्षे भारा पति अने अने पुत्रा जालोपम विषयेना अभिष्वगनु छेदन करीने जे जे सयमस्थानोंतु सारी रीते पालन करता करता नभ ८६५ निरूपलिप्त सयममार्गमा पलिति-परियन्ति न्यारे विचरण करवानु चाहे छे त्यारे एका-एका असहाय बनेवी ह-अहम् जेवी हु पक्षु

પતિપુત્રાન્ કથ નાનુગમિષ્યામિ : અપિ ત્વનુગમિષ્યામ્યેવ । એવ નિશ્ચિત્ય ચત્વા-  
રોઽપિ પ્રવ્રજિતુમુદ્યતા ઇતિ ભાવઃ ॥ ૩૬ ॥

ઇત્ય ચતુર્ણામપિ પ્રવ્રજ્યા પ્રતિપત્તિસમયે યદ્ભૂતદ્વાદશમિર્ગાધામિઃ પ્રાદ—

મૂલમ્—

પુરોહિયં ‘તં સસુય સંદાર, સુચાભિનિક્ષ્મ્મ પહાયભોગે ।

કુદુવસાર વિઝલ્લુત્તમ’ત, રોંય અભિર્ક્ષ્વ સંમુવાય દેવી’ ॥૩૭॥

છાયા—પુરોહિતં ત સમુત સદાર, શ્રુત્વાઽભિનિક્ષામન્ત પ્રહાય ભોગાન્ ।

કુદુમ્વસારમપિ તુ લુપ્તયન્ત, રાજાનમભીક્ષ્ણ સમુવાચ દેવી ॥ ૩૭ ॥

ટીકા—‘પુરોહિય’—ઇત્યાદિ ।

ભોગાન્=શબ્દાદીન્ પ્રહાય=પરિત્યજ્ય સમુત=સપુત્ર સદાર=સત્ત્વીક ત=પ્રસિદ્ધ

અહમ્) મેં મ્હી (તે કહ નાનુ ગમિસ્સમ્-તાન્ કથ નાનુ ગમિષ્યામિ) ફિર  
ક્યોં ન ઉન્હી કે માર્ગકા અનુસરણ કરુ કિન્તુ અવશ્ય કરુ ।

ભાવાર્થ—જિસ પ્રકાર ક્ષાત્રી આર હસપક્ષી વિસ્તૃત જાલોંકા છેદન  
કરકે નાનાદિશાઓં મેં સ્વેચ્છાનુસાર વિચરણ કરતે હુએ આકાશમેં  
ઉડતે હૈ—ઉસી પ્રકાર જય મેરે પતિ એવ પુત્રોંને વિષયામિલાષાઓંકા  
પરિત્યાગ કર સયમમાર્ગમે વિચરણ કરના અગીકાર કિયા હૈ તો ફિર  
મેં મ્હી ક્યોં ઇનસે પીછે રહુ—મેં મ્હી સયમમાર્ગકો ધારણ કરુ । ઇસી મેં  
મેરે હસ જીવનકી સાર્થકતા હૈ ॥ ૩૬ ॥

હસ પ્રકાર ચારોં કે પ્રવ્રજ્યા લેનેકા નિશ્ચય હોને પર જો હુઆ વહ  
અવ ચારહ ગાયાઓ સે કહતે હૈ—‘પુરોહિય’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(અભિનિક્ષ્મ્મ-અભિનિક્ષ્મ્ય) ઘરસે નિકલ કુરકે

તે કહ-નાનુ ગમિસ્સમ્-તાન્ કથ નાનુ ગમિષ્યામિ એમનાજ માર્ગનુ અનુસરણ  
શા માટે ન કરું ? હું પણ એ માર્ગનુ અવશ્ય અનુસરણ કરીશ

ભાવાર્થ—જે રીતે કૌચ અને હસ પક્ષી વિસ્તૃત બળોનુ છેદન કરીને  
અનેકવિધ દીશાઓમા સ્વેચ્છાનુસાર વિચરીને આકાશમા ઉડે છે એજ પ્રકારે  
મારા પતિ અને પુત્રાએ જ્યારે વિષય અભિલાષાઓનો પરિત્યાગ કરી સયમ  
માર્ગમા વિચરણ કરવાનો નીર્ણય કર્યો છે તો પછી હું પણ એમનાથી પાછળ  
શા માટે રહું ? હું પણ સયમમાર્ગોને ધારણ કરું એમા જ મારા આ  
જીવનની સાર્થકતા છે ॥ ૩૬ ॥

આ ચારેય જણુને પ્રવ્રજ્યા લેવાનો દહ નિશ્ચય થઈ જવાથી જે બાનુ  
તે હવે ખાર ગાથાઓથી કહે છે—“પુરોહિય”-ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—અભિનિક્ષ્મ્મ-અભિનિક્ષ્મ્ય ઘેરથી નીકળીને તથા ભોગે પહાય-

भृगुनामानं पुरोहितम् अभिनिष्कामन्त=दीक्षायं विनिर्गच्छन्त श्रुत्वाऽपि=श्रुत्वैव  
तस्य पुरोहितस्य कुटुम्बसार=कुटुम्बस्याधारभूत धनधान्यादिकं तु=निश्चयेन लुप्त  
यत्नं=निर्नामकं कुर्वन्त-गृह्णन्तमित्यर्थः, राजानं देवी=कमलावती अभीक्ष्ण=पुनः  
पुनः समुवाच=सम्यक् प्रकारेणाब्रवीत् ॥

यद्वा—द्वितीयपक्षेऽस्याऽऽया—“पुरोहितं तं समुत सदारं, श्रुत्वाऽभिनिष्काम्य  
प्रहाय भोगान् । कुटुम्बसारं विपुलोत्तमं तं राजानमभीक्ष्णं समुवाच देवी ॥”  
अत्रेयं व्याख्या—

अभिनिष्काम्य = गृह्णन्निर्गत्य भोगान्=शब्दादीन् प्रहाय=परित्यज्य, तथा-  
विपुलोत्तमम्=विपुल प्रचुरम्, उत्तम-श्रेष्ठम्, कुटुम्बसार=कुटुम्बस्याधारभूत=धन-  
धान्यादिकं च त्यक्त्वा समुत=समुत् सदार=सखीकं तं भृगुनामानं पुरोहितं प्रवर्जितं  
श्रुत्वा पुरोहितस्य तत्=प्रचुर धनमभिलपन्तं राजानम् देवी=कमलादेवी अभीक्ष्ण=  
पुनः पुनः समुवाच=सम्यक्प्रकारेण अब्रवीत् ॥ ३७ ॥

कमलावती राज्ञी यदब्रवीत्तदुच्यते—

तथा ( भोगे प्रहाय-भोगान् प्रहाय ) शब्दादिकं भोगोका परित्याग कर  
के एव ( विपुलुत्तमं कुटुम्बसारं वि-पुलोत्तमं कुटुम्बसारं ) वदन्त एवं श्रेष्ठ  
ऐसे कुटुम्बके आधारभूत धनधान्यादिकं का नी परित्याग करके ( समुत्  
सदार-समुत् सदारम् ) पुत्र और स्त्री सहित दीक्षित हुए ( तं पुरोहितं  
श्रुत्वा-एतं पुरोहितं श्रुत्वा ) उस पुरोहितको सुनकर ( तत् “अभिलपन्तम्” )  
अस्वामिक उसके उस प्रचुर धन धान्यादिके स्वामी बननेकी अभिलाषा  
वाले ( राय-राजानम् ) राजासे ( देवी-देवी ) कमलावतीने ( अभिक्ष-  
अभीक्षणम् ) बारबार ( समुवाच-समुवाच ) सम्यक् प्रकारसे कहा ॥३७॥

भोगान् प्रहाय शाब्दादि भोगोको परित्याग करीने, अने विपुलुत्तमं कुटुम्बसार-  
विपुलोत्तमं कुटुम्बसार धन अने श्रेष्ठ ऐवा कुटुम्बना आधारभूत धनधान्या-  
दिकेना पण परित्याग करीने समुत् सदार-समुत् सदारम् पुत्रो अने स्त्री साथे दीक्षित  
थयेला तं पुरोहितं श्रुत्वा-एतं पुरोहितं श्रुत्वा पुरोहितनी लण्ड अने अस्वामिक  
ऐना धनधान्यनी लण्ड राजने थतां ऐ प्रचुर धनधान्यादिकेना स्वामी बनवानी तेने  
अभिलाषा लगतो ऐ राय-राजानम् राजने राज्ञी देवी-देवी कमलावतीऐ अने  
प्रकाशे अभिक्षण-अभिक्षण बार बार समुवाच-समुवाच सारी रीते समलब्ध ॥३७॥

મૂલમ્—

વંતાસી પુરિસો રાયં, નં સો હોઈં પસંસિઓ ।

માહણેણ પરિચ્ચંતં, ધંણં આદાઉ મિચ્છંસિ ॥૩૮॥

છાયા—વાન્તાશી પુરુષો રાજન્, ન સ ભવતિ પ્રશસિતઃ ।

બ્રાહ્મણેન પરિત્યક્ત, ધનમાદાતુમિચ્છસિ ॥ ૩૮ ॥

ટીકા—‘વંતાસી’—ઇત્યાદિ ।

હે રાજન્ ! યઃ પુરુષો વાન્તાશી=વાન્તમોજી ભવતિ, સ સદ્ધિઃ પ્રશસિતો ન ભવતિ । નનુ વાન્તાશી=ભવતુ સિદ્ધિરપ્રશસિતઃ, તાવતા કિમિત્યાહ—‘માહણેણ’ ઇત્યાદિ—બ્રાહ્મણેન પરિત્યક્ત પરિહૃત ધનમ્ આદાતુ ગ્રહીતુ સ્વમિચ્છસિ, અતસ્ત્વમપિ વાન્તાશી એવ, અતો ન સતા શ્લાઘનીયો ભવસિ । અયં ભાવ —પરિત્યક્ત ધનં હિ ગૃહીતોઽગ્નિતત્વાદ્ વાન્તમિત્ર, તદિચ્છન્ ભવાનપિ વાન્તાશીવા વાન્તાશી હિ ન કદાપિ સતા શ્લાઘનીયો ભવતિ । અતો મા ભૂદ્ ભવાન્ વન્તાશી । નૈતદુચિત ભવાદૃશમિતિ ॥

ફિં ચ—

મૂલમ્—

સંઁવ જંગં જંડું તુંહ, સંઁવ વાં વિં ધંણં મેવે ।

સંઁવં પિં તેં અપજ્જંત, નેવં તાણાંય તંતેવ ॥ ૩૯ ॥

છાયા—સર્વં જગદ્ यदि तव, सर्वं वाऽपि धनं भवेत् ।

सर्वमपि तेऽपर्याप्तं, नैव प्राणाय तत्तव ॥ ३९ ॥

ટીકા—‘સંઁવ’—ઇત્યાદિ ।

હે રાજન્ ! यदि सर्वं जगत्=समस्तोऽपि लोकः तव भवेत्=त्वदधीनं भवेत् ।

રાણી કમલાવતીને રાજાસે જો કહા સો કહતે હૈં—‘વંતાસી’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—(રાય-રાજન્) હે રાજન્ । (પુરિસો-પુરુષઃ) જો પુરુષ

(વંતાસી-વાન્તાશી) વાન્તકો સ્થાનેવાલા હોતા હૈં (સો-સ) વહ

(પસસિઓ ન હોઈ-પ્રશસિતઃ ન ભવતિ) પ્રશસાકે યોગ્ય નહીં હોતા હૈં ।

જવ આપ યહ વાત જાનતે હો તો ફિર કયો (માહણેણ પરિચ્ચંત-બ્રાહ્મણેન

પરિત્યક્તમ્) બ્રાહ્મણદ્વારા પરિત્યક્ત (ધણ-ધનમ્) વનકો ફિરમી (આદાઉ

ઈચ્છસિ-આદાતુમ્ ઇચ્છસિ) ગ્રહણ કરનેકી અભિલાષા કરતે હો ॥૩૮॥

રાણી કમલાવતીએ રાજાને જે કહ્યું તે સૂત્રકાર કહે છે—‘વંતાસી’—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—રાય-રાજન્ હે રાજન્ ! જે પુરિસો-પુરુષ પુરુષ વંતાસી-વાન્તાશી ખીન વારસી માલને ખાનાર થાય છે સો-સ તે પસંધિયો ન હોઈ-પ્રશસિત ન ભવતિ પ્રશસાને યોગ્ય અનતા નથી, જ્યારે આ વાત આપ બંધો છે તો યહી માહણેણ પરિચ્ચંત-બ્રાહ્મણેન પરિત્યક્તમ્ બ્રાહ્મણે ત્યાગ કરેલ એવા ધણ-ધનમ્ ધનને આદાઉ ઇચ્છસિ-આદાતુમ્ ઇચ્છસિ લેવાની અભિલાષા થા માટે કહે છે ? ॥ ૩૮ ॥



વા=પુનઃ સર્વમપિ । ધન=સમસ્તમપિ રજતસ્વર્ણરત્નાદિક ધન તવ ભવેત્ તથાપિ સર્વમપિ જગદ્ ધન ચ તે=તવ કૃતે અપર્યાપ્તમ્=અપરિપૂર્ણં સ્યાત્ તૃષ્ણાયા નિરવધિ-  
કતાત્ । અયમ્ ભવતુ તત્પર્યાપ્તમ્, તથાપિ તત્સર્વં જગદ્ ધન ચ તત્ત્રાણાય=રક્ષ-  
ણાય-જન્મજરામરણાદ્યપનોદનાય નૈવ ભવેત્ । જતો વાન્તસદશમિદ બ્રાહ્મણધન ત્વયા  
નૈવ ગ્રાણમ્ ॥ ૩૯ ॥

ફિરમી—‘ સવ્વજગ ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે રાજન્ ! ( સવ્વ જગ-સર્વ જગત્ ) સમસ્ત મી લોક  
( જહ તુહ ભવે-યદિ તવ ભવેત્ ) યદિ આપકે આધીન હો જાય ( વા-વા )  
અથવા ( સવ્વ ધન વિ ભવે-સર્વ ધનમપિ ભવેત્ ) ત્રીન લોકના જિતના  
મી રજત સ્વર્ણ આદિ ધન હૈ વહ મી આપકે સ્વજાનેમેં ખર દિયા જાય  
-ઉસ પર આપના એક છત્ર પ્રસુત્વ સ્થાપિત હો જાય તૌ મી ( સવ્વ વિ  
તે અપજ્જત-સર્વમપિ તે અપર્યાપ્તમ્ ) વહ સમસ્ત લોક એવ સમસ્ત ધન  
આપકે લિયે પર્યાપ્ત નહી હો સકતા હૈ, ક્યોં કિ તૃષ્ણા અપર્યાપ્ત હૈ.  
ઉસસે મી આપકી વહ તૃષ્ણા શાન્ત નહી હો સકતી હૈ । અથવા યોડી  
દેરકે લિયે યહ માન લિયા જાય કિ ઉસસે તૃષ્ણાકી શાન્તિ હો મી જાય,  
તૌ મી ( ત તવ ત્રાણાય નૈવ-તત્ તવ ત્રાણાય નૈવ ) વહ સમસ્ત વૈભવ  
આદિ પરિકર જન્મ જરા એવ મરણાદિકસે આપકી રક્ષા નહી કર સકતા  
હૈ । ઇસ લિયે ઇસ બ્રાહ્મણના ધન જો કિ વમન જૈસા હૈ આપકો ગ્રહણ  
કરના ઉચિત નહી હૈ ॥

ફરી પણ—“ સવ્વ જગ ”—इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—હે રાજન્ ! સવ્વ જગ-સર્વ જગત્ સધળું જગત પણ જહ  
તુહં ભવે-યદિ તવ ભવેત્ જે આપને આધિન થઈ બાથ વા-વા અથવા સવ્વ ધન  
વિ ભવે-સર્વ ધનમપિ ભવેત્ ત્રણે લોકનું જે કાઈ સુવર્ણ આદિ ધન છે તે પણ  
આપના ખબનામા ભરી દેવામા આવે એના ઉપર આપનું એક છત્ર પ્રસુત્વ  
સ્થાપિત બની બાથ તો પણ સવ્વવિ તે અપજ્જત-સર્વમપિ તે અપર્યાપ્તમ્ એ  
સમસ્ત લોક, અને સધળું ધન આપને માટે પર્યાપ્ત બની શકનાર નથી કારણ  
કે, તૃષ્ણા અપાર્ણ છે આ કારણે આપની એ તૃષ્ણા શાન્ત થઈ શકે તેમ નથી  
અથવા થોડા સમય માટે એમ માની લેવામા આવે કે તૃષ્ણાની શાન્તિ થઈ  
પણ બાથ તો પણ ત તવ ત્રાણાય નૈવ-તત્ તવ ત્રાણાય નૈવ તે સધળા વૈભવ  
આદિ સધળું જન્મ, જરા અને મરણાદિકથી આપની રક્ષા કરી શકે તેમ નથી  
આ માટે એ બ્રાહ્મણનું ધન કે, જે વમનના જેવું છે તે લેવું આપના માટે ઉચિત નથી.

મૂલમ્—

વંતાસી પુરિસો રાયં, નં સો હોઈ પસંસિઓ ।

માહણેણ પરિચ્ચંતં, ધંણં આદાઉ મિચ્છંસિ ॥૩૮॥

છાયા—વાન્તાશી પુરુષો રાજન્, ન સ ભવતિ પ્રશસિતઃ ।

બ્રાહ્મણેન પરિત્યક્ત, ધનમાદાતુમિચ્છસિ ॥ ૩૮ ॥

ટીકા—‘વંતાસી’—ઇત્યાદિ ।

હે રાજન્ ! યઃ પુરુષો વાન્તાશી=વાન્તભોજી ભવતિ, સ સદ્ધિઃ પ્રશસિતો ન ભવતિ । નનુ વાન્તાશી=ભવતુ સિદ્ધિપ્રશસિતઃ, તાવતા કિમિત્યાહ—‘માહણેણ’ ઇત્યાદિ—બ્રાહ્મણેન પરિત્યક્ત પરિહૃત ધનમ્ આદાતુ ગ્રહીતુ સ્વમિચ્છસિ, અતસ્સ્વમપિ વાન્તાશી એવ, અતો ન સતા શ્લાઘનીયો ભવસિ । અય ભાવ —પરિત્યક્ત ધનં હિ ગ્રહીતોઽજિજ્ઞાસત્વાદ્ વાન્તમિવ, તદિચ્છન્ ભગનપિ વાન્તાશીવા વાન્તાશી હિ ન કદાપિ સતા શ્લાઘનીયો ભવતિ । અતો મા શૂદ્ધ ભગન્ વન્તાશી । નૈતદુચિત ભવાદ્દશામિતિ ।

કિં ચ—

મૂલમ્—

સંવ્વ જૈગં જૈઙ્ તુંહં, સંવ્વં વૌ વિં ધંણં ભેવે ।

સંવ્વ પિં તેં અપજ્જંત, નેવં તાણાંય તંતેવ ॥ ૩૯ ॥

છાયા—સર્વં જગદ્ यदि तव, सर्वं वाऽपि धनं भवेत् ।

सर्वमपि तेषपर्याप्तं, नैव प्राणाय तत्तव ॥ ३९ ॥

ટીકા—‘સંવ્વ’—ઇત્યાદિ ।

હે રાજન્ ! यदि सर्वं जगत्=समस्तोऽपि लोकः तव भवेत्=त्वदधीनं भवेत् ।

રાણી કમલાવતીને રાજાસે જો કહ્યા સો કહતે હે—‘વંતાસી’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—(રાય-રાજન્) હે રાજન્ । (પુરિસો-પુરુષઃ) જો પુરુષ

(વંતાસી-વાન્તાશી) વાન્તકો સ્થાનેવાલા હોતા હૈ (સો-સઃ) વહ (પસસિઓ ન હોઈ-પ્રશસિતઃ ન ભવતિ) પ્રશસાકે યોગ્ય નહીં હોતા હૈ ।

જવ આપ યહ બાત જાનતે હો તો ફિર કયો (માહણેણ પરિચ્ચંત-બ્રાહ્મણેન પરિત્યક્તમ્) બ્રાહ્મણદ્વારા પરિત્યક્ત (ધણ-ધનમ્) ધનકો ફિરમી (આદાઉ ઇચ્છસિ-આદાતુમ્ ઇચ્છસિ) ગ્રહણ કરનેકી અભિલાષા કરતે હો ॥૩૮॥

રાણી કમલાવતીએ રાજાને જે કહ્યું તે સ્વરૂપ કહે છે—“વંતાસી”—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—રાય-રાજન્ હે રાજન્ ! જે પુરિસો-પુરુષા પુરુષ વંતાસી-વાન્તાશી ખીન વારસી માલને ખાનાર થાય છે સો-સ તે પસંસિયો ન હોઈ-પ્રશસિત ન ભવતિ પ્રશસાને યોગ્ય બનતા નથી, જ્યારે આ વાત આપ બોલો છો તો પછી માહણેણ પરિચ્ચંત-બ્રાહ્મણેન પરિત્યક્તમ્ બ્રાહ્મણે ત્યાગ કરેલ એવા ધણ-ધનમ્ ધનને આદાઉ ઇચ્છસિ-આદાતુમ્ ઇચ્છસિ લેવાની અભિલાષા શા માટે કરો છો ? ॥ ૩૮ ॥

छाया—मरिष्यसि राजन् ! यदा तदा या, मनोरमान् कामगुणान् प्रहाय ।  
एको हु धर्मो नरदेव ! प्राण, न विद्यते अन्यदिहेह किंचित् ॥ ४० ॥

टीका—‘ मरिहिसि ’—इत्यादि ।

हे राजन् ! यदा तदा या=यस्मिंस्तस्मिन् काले वा मनोरमान् कामगुणान्=शब्दादिरूपान् प्रहाय=परित्यज्य मरिष्यसि=अवश्यमेव प्राणास्त्यक्ष्यसि, जातस्य हि मृत्युं ध्रुवो भवति । उक्तं च—

“ को वि ताव तए दिट्ठो, सुओ सभाविओ वि वा ।

खिईए जइया सग्गे, जो जाओ न मरिस्सइ ॥ १ ॥

छाया—कोऽपि तावत्तया दृष्ट, श्रुतः सम्भावितोऽपि वा ।

क्षितौ यदि वा स्वर्गे, यो जातो न मरिष्यति ॥ १ ॥ इति ।

एते मनोज्ञाः कामगुणा न तस्या साकं गमिष्यन्तीति भावः । तथा हे नरदेव=

‘ मरिहिसि ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे राजन् ! ( जया तथा वा मनोरमे कामगुणे प्रहाय मरिहिसि—यदा तदा वा मनोरमान् कामगुणान् प्रहाय मरिष्यसि ) जिस किसी भी समय मनोरम शब्दादिकरूप कामगुणोंका परित्याग कर आपको अवश्य ही मरना पड़ेगा क्योंकि “जातस्य हि ध्रुवो मृत्युः” जो जन्मता है वह अवश्य मरता है,—

“को वि ताव तए दिट्ठो, सुओ सभाविओ विवा ।

खिईए जइया सग्गे, जो जाओ न मरिस्सइ ॥”

स्वर्गमें या इस भूमडलमें कोई भी ऐसा प्राणी न देखनेमें आया है और न सुनने हीमें आया है कि जो उसन्न तो हुआ हो पर मरा न हो । यह विश्वास रखो-ये मनोज्ञ कामगुण आपके साथ जानेवाले नहीं हैं । अतः

दूरी पद्य—“ मरिहिसि ”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे राजन् ! जया तथा वा मनोरमे कामगुणे प्रहाय मरिहिसि—यदा तदा वा मनोरमान् कामगुणान् प्रहाय मरिष्यसि जयादेत्यादे कोष्ठं पद्यं समथे मनोरम शब्दादिकरूप कामगुणानां परित्याग करीने आये अवश्य मरतु पडसे केमके, “जातस्य हि ध्रुवो मृत्युः” के जन्मे छे ते अवश्य मरे छे

“ को वि ताव तए दिट्ठो, सुओ सभाविओ विवा ।

खिईए जइया सग्गे, जो जाओ न मरिस्सइ ॥ ”

स्वर्गमा अथवा आ भूमडणमा कोष्ठं पद्यं अेषु प्राणी जेवामा न आण्यु तेम न तो सालजवामा आण्यु छे के, जे उत्पन्न तो थयु होय परतु मरु न होय ओटलो विश्वास राखे के, आ मनोज्ञ कामगुण आपनी साथे

‘વતાસી’ इत्यनेन पुरोहितपरित्यक्तचित्तग्रहणे गर्हितस्य, ‘सर्व्व जगं’ इत्यनेन समस्तस्य जगतो धनस्य चात्राणकारकत्वं प्रदर्श्य सम्प्रति तदनित्यतामाह—  
मूलम्—

मरिहिसि रायं । जया तया वा, मणोरंमे कामंगुणे पहाय ।  
ऐंको हुँ धेम्मो नरदेवे । तौणं, न विजेई अन्नमिहेहे किंचि ॥४०॥

भावार्थ—કમલાવતી દેવી અપને પતિકો સમજા રહી છે કે નાથ । તૃષ્ણાની સમાપ્તિ કદી કોઈની થઈ નથી, તેમ કોઈની ધવાની પણ નથી, તૃષ્ણા એ વારંવાર જન્મ મરણના ફેરા કરાવનાર છે જ્યારે આમ જ બીના છે તો પછી પરધનને લેવાની આપણી તૃષ્ણા કેમ વધી રહી છે ? ત્રણ લોકનું સામ્રાજ્ય અને એમા રહેલા સઘળા વિપુલ વૈભવ પણ વધતી જતી તૃષ્ણાને મટાડનારા નથી બની શકતા પ્રત્યુત લાભ મળવા છતાં પણ આ તૃષ્ણા અધિક કાંઈક પ્રમાણમા વધતી જાય છે એ માની લેવામા આવે કે, ઇચ્છિત પદાર્થ મળી જતા તૃષ્ણાનું શમન થઈ જાય છે તો એથી શું એ બહિરંગ અભિલષિત પદાર્થોની પ્રાપ્તિ મનુષ્યની જન્મ, જરા અને મરણથી રક્ષણ કરી શકે છે ? જરા પણ નહીં ગાથામા રહેન ‘વતાસી’ પદથી એ પ્રગટ કરવામા આવેલ છે કે, પુરોહિતે ત્યાગ કરેલા એવા બીન વારસા ધનને ગ્રહણ કરવું આપને માટે એ નિંદાસ્પદ છે “સર્વ જગ” આથી એ વાત સૂચિત કરવામા આવે છે કે, ધન આ સમસ્ત જગતનું રક્ષણ કરી શકતું નથી ॥૩૯॥

ભાવાર્થ—કમલાવતી દેવી પોતાના પતિ-રાજાને સમજાવી રહેલ છે કે, નાથ ! તૃષ્ણાની સમાપ્તિ કદી કોઈની થઈ નથી, તેમ કોઈની ધવાની પણ નથી, તૃષ્ણા એ વારંવાર જન્મ મરણના ફેરા કરાવનાર છે જ્યારે આમ જ બીના છે તો પછી પરધનને લેવાની આપણી તૃષ્ણા કેમ વધી રહી છે ? ત્રણ લોકનું સામ્રાજ્ય અને એમા રહેલા સઘળા વિપુલ વૈભવ પણ વધતી જતી તૃષ્ણાને મટાડનારા નથી બની શકતા પ્રત્યુત લાભ મળવા છતાં પણ આ તૃષ્ણા અધિક કાંઈક પ્રમાણમા વધતી જાય છે એ માની લેવામા આવે કે, ઇચ્છિત પદાર્થ મળી જતા તૃષ્ણાનું શમન થઈ જાય છે તો એથી શું એ બહિરંગ અભિલષિત પદાર્થોની પ્રાપ્તિ મનુષ્યની જન્મ, જરા અને મરણથી રક્ષણ કરી શકે છે ? જરા પણ નહીં ગાથામા રહેન ‘વતાસી’ પદથી એ પ્રગટ કરવામા આવેલ છે કે, પુરોહિતે ત્યાગ કરેલા એવા બીન વારસા ધનને ગ્રહણ કરવું આપને માટે એ નિંદાસ્પદ છે “સર્વ જગ” આથી એ વાત સૂચિત કરવામા આવે છે કે, ધન આ સમસ્ત જગતનું રક્ષણ કરી શકતું નથી ॥ ૩૯ ॥

યતથ્વ ધર્માદન્યત્કિમપિ ન ગ્રાણાય વા શરણાય ગા મયતીત્યાહ—

મૂલમ્—

‘નાહ’ રમે પૈવિલ્લણિ પજેરે વા, સત્તાણ છિન્ના ચરિસામિ મોળેં.  
અર્કિચર્ણા ઉજ્જુકંડા નિરંમિસા, પરિગ્ગેહારમ નિયત્તદોસા ॥૪૧॥

છાયા—નાહ રમે પક્ષિણી પજ્જરે ઇવ, સન્તાનચ્છિન્ના ચરિધ્યામિ માનમ્ ।

અકિચ્ચના ઋજુકૃતા નિરામિપા, પરિગ્રહારમ્મનિવૃત્તદોષ ॥ ૪૧ ॥

ટીકા—‘નાહ’—ઇત્યાદિ ।

હે રાજન્ ! ઇવ=યથા પજ્જરે પક્ષિણી ન રમતે=સુખ નાનુ મયતિ, તથૈવ—  
અહમપિ જરામરણાદ્યુપદ્રવસહિતેઽસ્મિન્ ભવપજ્જરે ન રમે = રતિ નાનુ મવામિ ।  
અતોઽહ સતાનચ્છિન્ના ઊન્ને=રોટિત સન્તાન=સ્નેહપરમ્પરા યયા સા, પરિત્યક્તપરિ-  
વારસ્નેહપરમ્પરેત્યર્થઃ, તથા અકિચ્ચના=દ્રવ્યભાવપરિગ્રહરહિતા, તથા—ઋજુકૃતા=  
માયા શલ્યાદિ રહિત તપઃસમયસમારાધનતત્પરા તથા,—નિરામિપા—નિષ્કાન્તા

ધર્મકે સિવાય કોઈ ગ્રાણ ઓર શરણ નહીં હોતો હૈં હસ વાતકો  
લેકર રાની કહતી હૈ—‘નાહ રમે’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્ય—હે રાજન્ ! જય ધર્મકે સિવાય રક્ષક હસ જીવકા કોઈ  
ઓર નહીં હૈં તવ (વા-ઇવ) જૈસે (પજરે-પજ્જરે) પીજરેમેં વદ હુઈ  
(પવિલ્લણિ-પક્ષિણી) પક્ષિણી (ન રમે-ન રમતે) વહાં સુખકા અનુભવ  
નહીં કરતી હૈં ડસી તરહ (અહ-અહમ્) મૈં શ્રી જરા એવ મરણ આદિકે  
ઉપદ્રવસે યુક્ત હસ ભવ રૂપી પીજરેમે (ન રમે-ન રમે) સુખાનુભવ નહીં  
કરતી હૈં । હસલિયે અવ મૈ (સતાણ ઊન્ના-સતાનચ્છિન્ના) પારિવારિક  
સ્નેહ વધનસે રહિત તથા (અર્કિચર્ણા-અકિચ્ચના) દ્રવ્ય એવ ભાવ પરિ-

• ધર્મના સિવાય કોઈ રક્ષણ અને શરણ નથી બનતુ આ વાતને લઈને  
શાણી કહે છે—“નાહ રમે”—ઇત્યાદિ !

અન્વયાર્થ—હે રાજન્ ! જ્યારે ધર્મના સિવાય આ બનતુ રક્ષણ કર  
નાર કોઈ નથી વા-ઇવ જેમ પજરે-પજ્જરે પાજરામા પુરવામા આવેલ પવિલ્લણિ-  
પક્ષિણી પક્ષી ત્યાં ન રમે-ન રમતે સુખનો અનુભવ કરી શકતું નથી એ-  
પ્રમાણે અહ-અહમ્ હું પણ વૃદ્ધાવસ્થા અને મરણ આદિના ઉપદ્રવથી યુક્ત  
આ ભવરૂપી પાજરામા ન રમે-ન રમે સુખનો અનુભવ નથી કરી શકતી આ  
માટે હું સતાણછિન્ના-સતાનચ્છિન્ના પરિવારના સ્નેહબંધનથી રહિત તથા  
અર્કિચર્ણા-અકિચ્ચના દ્રવ્ય અને ભાવ પરિબદ્ધથી પરિવર્ણીત થઈને નિરામિપા-

હે નરેન્દ્ર ! इह=अस्मिन्नसारे ससारे इह=अस्मिन् मृत्यौ समायाते एको ह्यु=एक एव धर्मः=सम्यग्दर्शनादिरूपो धर्मः त्राण=शरणं भवति । धर्मादन्यत् किञ्चिदपि त्राणं न विद्यते=नास्ति । उक्तं च—

“अत्येण नदराया, न ताइओ गोधणेण कुइयभो ।  
धन्नेण तिलयसिद्धी, पुत्तेहिं न ताइओ सगरो ॥ १ ॥”

છાયા—અર્થેન નન્દરાજો, ન ત્રાતો ગોધનેન કુચિકર્ણઃ ।

ધાન્યેન તિલકથ્રેષ્ઠિ, પુત્રૈર્ન ત્રાતઃ સગરઃ ॥ ૧ ॥ इति ।

અવ ભાવઃ—મૃત્યૌ સમુપસ્થિતે ધર્મ એવ ત્રાણ ભવતિ, મુક્તિહેતુત્વાત્ । ન ચ ધર્માદન્યત્ કિંચિત્ । અતો ધર્મ એવ વિધેય इति ॥ ૪૦ ॥

(नरदेव-नरदेव) हे राजन् ! (इह इह एको ह्यु धम्मो ताणं विज्जई-इह इह एकः ह्यु धर्मः त्राणं विद्यते) (इह) इस ससारमें (इह) इस मृत्युके आने पर इस जीवकी रक्षा करनेवाला एक आराधित धर्म सम्यग्दर्शन आदि-ही है । (अन्नम् किञ्चि ताणं न विज्जई-अन्यत् किञ्चित् त्राणं न विद्यते) इससे अतिरिक्त और कोई रक्षा करनेवाला नहीं है । कहा भी है—

“अत्येण नदराया न ताइओ गोधणेण कुइयभो ।

धन्नेण तिलयसिद्धी, पुत्तेहिं न ताइओ सगरो ॥”

મૃત્યુકે ઉપસ્થિત હોને પર અર્થસે નન્દરાજાકા, ગોધનસે કુચિકર્ણકા, ધાન્યસે તિલકસેઠકા એવ પુત્રોસે સાગરકા ત્રાણ નહીં હો સકા તો ફિર બાહિરી વસ્તુઓસે હમારા આપકા ત્રાણ કૈસે હો સકતા હૈ । હા ત્રાણ ફરનેવાલા યદિ કોઈ હૈ તો વહ એક આચરિત ધર્મ હી હૈ । ક્યોં કિ વહી મુક્તિકા હેતુ હોતા હૈ । इसलिये धर्मका सेवन ही उचित है ॥ ૪૦ ॥

આવનાર નથી આથી નરદેવ-નરદેવ હે રાજન્ ! इह इह एको ह्यु धम्मो ताणं विज्जई-इह इह एक ह्यु धर्म त्राणं विद्यते आ ससारमा मृत्युना आववाथी आ एवमी रक्षा करने पर एक समाराधित धर्म-सम्यग्दर्शन आदि न छे -अन्न किञ्चि ताणं न विज्जई-अन्यम् किञ्चित् त्राणं न विद्यते आनाथी अतिरिक्त भीयु कोई रक्षा करने नथी कहुं पशु छे—

“अत्येण नदराया न ताइओ, गोधणेण कुइयभो ।

धन्नेण तिलयसिद्धी पुत्तेहिं, न ताइओ सगरो ॥”

મૃત્યુ સામે આવતા નદરાજાનો, ગોધનથી કુચિકર્ણનો, ધાન્યથી તિલક-શેઠનો, અને પુત્રોથી સગરનો બચાવ થઈ શક્યો નથી તો પછી બહારની વસ્તુઓથી માઝ અને તમાઝ રક્ષણ કઈ રીતે થઈ શકવાનું છે ? જો રક્ષણ કરનાર કોઈ પણ છે તો તે એક માત્ર સમાચરિત ધર્મ જ છે કેમકે, તે જ મુક્તિનો હેતુ છે આ માટે ધર્મનું સેવન કરવું ઉચિત છે ॥ ૪૦ ॥

યતથ ધર્માદન્યત્કિમપિ ન ત્રાણાય વા શરણાય વા મનતીત્યાહ—

મૂલમ્—

‘નાહ’ રમે પક્ષિણિ પજેરે વા, સતાણ છિન્ના ચરિસાંમિ મોળેં।

અર્કિચર્ણા ઉજ્જુકંડા નિરામિસા, પરિગ્ગેહારમ નિયત્તદોસા ॥૪૧॥

છાયા—નાહ રમે પક્ષિણી પજરે ઇવ, સન્તાનચ્છિન્ના ચરિષ્યામિ માનમ્ ।

અકિચ્ચના ઋજુકૃતા નિરામિપા, પરિગ્રહાસ્મનિટ્તદોષ ॥ ૪૧ ॥

ટીકા—‘ નાહ ’-ઇત્યાદિ ।

હે રાજન્ ! ઇવ=યથા પત્તરે પક્ષિણી ન રમતે=સુખ નાનુ મનતિ, તથૈવ-  
અહમપિ જરામરણાદ્યુપદ્રવસહિતેઽસ્મિન્ મવપત્તરે ન રમે = રતિ નાનુ મવામિ ।  
અતોઽહ સતાનચ્છિન્ના છિન્ન=ચોટિત સન્તાન=સ્નેહપરમ્પરા યયા સા, પરિત્યક્તપરિ-  
વારસ્નેહપરમ્પરેત્યર્થઃ, તથા અકિચ્ચના=દ્રવ્યભાવપરિગ્રહરહિતા, તથા-ઋજુકૃતા=  
માયા શલ્યાદિ રહિત તપઃસયમસમારાધનતત્પરા તથા,-નિરામિપા-નિષ્ક્રાન્તા

ધર્મકે સિવાય કોઈ ત્રાગ ઓર શરણ નહીં હોતો હૈં હસ વાતકો  
હેર રાની કહતી હૈ—‘નાહ રમે’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે રાજન્ ! જય ધર્મકે સિવાય રક્ષક હસ જીવકા કોઈ  
ઓર નહીં હૈં તવ (વા-ઇવ) જૈસે ( પજરે-પજ્જરે ) પીજરેમેં વદ હુઈ  
(પક્ષિણિ-પક્ષિણી) પક્ષિણી ( ન રમે-ન રમતે ) વહા સુખકા અનુભવ  
નહીં કરતી હૈં ડસી તરહ (અહ-અહમ્) મેં મી જરા એવ મરણ આદિકે  
ઉપદ્રવસે યુક્ત હસ ભવ રૂપી પીજરેમે ( ન રમે-ન રમે ) સુખાનુભવ નહીં  
કરતી હૈં । હસલિયે અવ મેં (સતાણ છિન્ના-સતાનચ્છિન્ના) પારિવારિક  
સ્નેહ વધનસે રહિત તથા (અર્કિચર્ણા-અકિચ્ચના) દ્રવ્ય એવ ભાવ પરિ-

ધર્મના સિવાય કોઈ રક્ષણ અને શરણ નથી ખનતુ આ વાતને લઈને  
રાણી કહે છે—“ નાહ રમે ”-ઇત્યાદિ !

અન્વયાર્થ—હે રાજન્ ! જ્યારે ધર્મના સિવાય આ જીવનનુ રક્ષણ નર  
નાર કોઈ નથી વા-ઇવ જેમ પજરે-પજ્જરે પાજરામા પુરવામા આવેલ પક્ષિણિ-  
પક્ષિણી પક્ષી ત્યાં ન રમે-ન રમતે સુખનો અનુભવ કરી શકતું નથી એજ  
પ્રમાણે અહ-અહમ્ હુ પણ વૃદ્ધાવસ્થા અને મરણ આદિના ઉપદ્રવથી યુક્ત  
આ લવડૂપી પાજરામા ન રમે-ન રમે સુખનો અનુભવ નથી કરી શકતી આ  
માટે હું સતાણછિન્ના-સતાનચ્છિન્ના પરિવારના સ્નેહબંધનથી રહિત તથા  
અર્કિચર્ણા-અકિચ્ચના દ્રવ્ય અને ભાવ પરિગ્રહથી પરિવર્ણિત થઈને નિરામિસા-

આમિપાદ નિરામિપા=ત્રિપયભોગરજિતા, શબ્દાદયો ત્રિપયા હિ ત્રિપયીજીવાનાં  
 શુદ્ધિદેહત્વાદામિપોપમાઃ-તદ્વર્જિતેત્યર્થઃ, તથા-પરિગ્રહારમ્મનિવૃત્તદોષા પરિગ્રહાર-  
 મ્ભાવેવ જીરૂપણાદ્દોષો, તામ્યા નિવૃત્તા, અથવા-પરિગ્રહારમ્મયોર્દોષાઃ=અમિવજ્ઞ  
 નિર્દયતાદર્પસ્તેભ્યો નિવૃત્તા, આર્પણાદ્દોષશબ્દસ્ય પરનિપાતઃ । એવમ્ભૂતા સ્તી  
 મૌન=મુનિભાવ ચરિષ્યામિ-અનુષ્ઠાસ્યામિ ॥ ૪૧ ॥

મૂલ્—

દવગ્ગિણા જેહા રંણો, હજ્જમોણેસુ જંતુસુ ।

અન્ને સત્તા પેમોયતિ, રાગદોસંવસગયા ॥૪૨॥

એવમેવ વેયં મૂંઢા, કામભોગેસુ મુચ્છિયાં ।

હજ્જમોણં નં હુજ્જામો, રાગદોસંગિણા જંગ ॥૪૩॥

છાયા—દરાગ્નિના યથાડરણ્યે, દહમાનેષુ જતુષુ ।

અન્યે સત્ત્વાઃ પ્રમોદન્તે, રાગદ્વેષવશગત ॥૪૨॥

એવમેવ વય મૂંઢાઃ, કામભોગેષુ મૂર્ચ્છિતાઃ ।

દહમાનં ન બુધ્યામહે રાગદ્વેષાગ્નિના જગત્ ॥૪૩॥

ટીકા—‘દવગ્ગિણા’ इत्यादि—

यथा अरण्ये=अटव्या दराग्निना=दवानलेन दहमानेषु सत्सु जन्तुषु=माणिषु,

ગ્રહસે પરિવર્જિત હોકર (નિરામિસા-નિરામિપા) શબ્દાદિક વિષયભોગો-  
 કા સર્વથા પરિત્યાગ કરતી હૂં ઓર (હજ્જુકડા-ઋજુકૃતા) માયા આદિ  
 શલ્યોસે રહીત તપ એવ સયમકી આરાધનામે તત્પર હોના ચાહતી હૂં ।  
 હસ તરહ (પરિગ્રહારમ નિયત્તદોસા-પરિગ્રહારમ નિવૃત્તદોષા) પરિગ્રહ  
 ઓર આરમસે અન્ય દોષોસે નિવૃત્ત હોતી હુઈ મે (મોળ-મૌનમ્) મુનિ-  
 ભાવકા (ચરિસામિ-ચરિષ્યામિ) આચરણ કરુંગી ॥૪૧॥

फिर भी रानी कहती है—‘दवगिण्णा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(जहा-यथा) जैसे (रण्णे-अरण्ये) वनमें (दवगिण्णा-दवा

નિરામિપા શબ્દાદિક વિષયભોગોનો સર્વથા પરિત્યાગ કરે છુ, તેમજ હજ્જુ-  
 કડા-ઋજુકૃતા, માયા આદિ શત્રેયોથી વિહીન તપ અને સયમની આરાધનામા  
 તત્પર થવા ચાહું છુ આ રીતે પરિગ્રહારમનિયત્તદોસા-પરિગ્રહારમનિવૃત્તદોષા  
 પરિગ્રહ અને આરાધથી જન્મતા દોષોથી નિવૃત્ત બનીને હું મૌળ-મૌન મુનિ  
 ભાવનુ ચરિસામિ-ચરિષ્યામિ આચરણ કરીશ ॥ ૪૧ ॥

इरीथी राणी कहे छे—“दवगिण्णा”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जहा-यथा जेभ रण्णे-अरण्ये वनमा दवगिण्णा-दवाग्निना दावा



રાગદ્વેપવશગતાઃ=રાગદ્વેપવશીભૂતાઃ, અન્યે=અપિવેશિનઃ, સત્ત્વાઃ=પ્રાણિનઃ, પ્રમો-  
દન્તે=આનન્દમનુભવન્તિ । ન ચ વિજ્ઞાનન્તિ તે તદરણ્યાન્તર્વર્તિત્વાદ્ વયમપ્યસ્મિ-  
ન્નેવ દાવાનલે ભસ્મસાદ્ ભવિષ્યામ ઇતિ । એવમેવ=અનેન પ્રકારેણૈવ, મૂઢાઃ=મોહ-  
વશગા, યય કામભોગેષુ=કામૌ ચ ભોગાશ્ચ કામભોગાસ્તેષુ । તત્ર કામી=શબ્દરૂપ-  
લક્ષણૌ, ભોગાઃ=ગન્ધરસસ્પર્શલક્ષણાઃ । યદ્વા-કામ્યન્તે ઇતિ કામાઃ, યુજ્યન્તે ઇતિ  
ભોગાઃ, કામાશ્ચ તે ભોગાઃ-કામભોગા મનોજ્ઞશબ્દાદયસ્તેષુ મુર્ચ્છિતા ગૃહ્ણાઃ સન્તો  
રાગદ્વેપાગ્નિના દહ્યમાન જગત્=સસાર દૃષ્ટા પ્રમોદામહે, -ન ચ બુધ્યામહે=ન ચ  
જાનીમો યજ્ઞગદન્તર્વર્તિત્વેન યયમપિ ભસ્મસાદ્ ભવિષ્યામ ઇતિ । યય ભાવઃ-યો  
હિ વિવેકયાન્ રાગદ્વેપાનધીનો ભવતિ, સ ઠિ દવાગ્નિના દહ્યમાનાન્ સત્ત્વાન-  
લોક્ય 'અહમપ્યેવમેવાનેન દહનીયઃ' ઇતિ પયોલોચયન્ તાન્ સત્ત્વાન્ પરિત્રાતું  
પ્રયતતે, ન તુ પ્રમાદવશગઃ સન્ પ્રમોદતે । યસ્ત્રવિવેકી રાગાદિમાશ્ચ ભવતિ, ન સ  
તૌત્રાતુ પ્રયતતે, પ્રત્યુત પરિણામમપश्यन् દહ્યમાનાસ્તાન્ દૃષ્ટા પ્રમોદતે । વય-  
મપિ વિવેકવિરુદ્ધાસ્તૈવ સમાચારામ ઇતિ ॥૪૨-૪૩॥

ગ્નિના) દાવાનલ દ્વારા (જતુસુ હજ્જમાણેસુ-જન્તુપુ દહ્યમાનેપુ) જન્તુઓંકે  
જલતે રહતે (રાગદોસવસગયા અન્ને સત્તા પ્રમોયન્તિ-રાગદ્વેપ વશગતાઃ  
અન્યે સત્ત્વાઃ પ્રમોદન્તે) રાગદ્વેપકે વશીભૂત હુણ અન્ય મૃગાદિ પ્રાણી જો  
નહી જલતે હૈં વે આનન્દકા અનુભવ કરતે હૈં (એવમેવ-એવમેવ) હસી  
તરહ (મૂઢા-મૂઢાઃ) મોહવશગત હમલોગ ભી કિ જો (કામભોગેસુ  
મુર્ચ્છિયા-કામભોગેષુ મુર્ચ્છિતાઃ) શબ્દ ણ્વ રૂપ રૂપી કામમે તયા સ્પર્શ  
રસ ગંધ રૂપ 'ભોગમે અવવા-મનોજ્ઞ શબ્દાદિક કામભોગોમે' ગૃહ્ણ વને  
હુણ હૈં (રાગદોસગિણા હજ્જમાણ જગ ન બુઝ્ઞામો-રાગદ્વેપાગ્નિના દહ્ય-  
માન જગત્ ન બુધ્યામહે) રાગદ્વેપ રૂપી અગ્નિસે જલતે હુણ જગતકૌ

નળ દ્વારા બળી રહેલા જતુસુ હજ્જમાણેસુ-જન્તુપુ દહ્યમાનેપુ જન્તુઓને બેઠને  
રાગદોસવસગયા બંને સત્તા પ્રમોયન્તિ - રાગદ્વેપવશગતા અન્યે સત્ત્વા પ્રમોદન્તે  
રાગદ્વેપથી વશીભૂત બનેલા અન્ય મૃગાદિક જે પ્રાણી બળતા નથી તે આનન્દને  
અનુભવ કરે છે એવમેવ-એવમેવ આ પ્રમાણે મૂઢા-મૂઢા મોહના વશમાં હસાર્થેલ  
અમો પશુ કે જે કામભોગેસુ મુર્ચ્છિયા-કામભોગેષુ મુર્ચ્છિતા શબ્દ અને રૂપ સ્વરૂપ  
કામમા તથા સ્પર્શરસ ગંધરૂપ લોગમા અથવા મનોજ્ઞ શબ્દાદિક કામલોગોમા  
ગૃહ્ણ બનેલા છીએ રાગદોસગિણા હજ્જમાણ જગ ન બુઝ્ઞામો-રાગદ્વેપાગ્નિના દહ્યમાન  
જગત્ ન બુધ્યામહે તે રાગદ્વેપરૂપી અગ્નિમા બળી રહેલા જગતને બેઠને આનન્દ  
અનુભવી રહ્યા છીએ, પરંતુ એ નથી બંધુતા કે, અમો પશુ આ જગતની અંદર

વિવેકિનો યત્કુર્વન્તિ, તદાહ—

મૂલમ્—

ભોગે ભુત્ત્વા વમિત્તા યે, લઘુભૂયવિહારિણો ।

આમોયમાળા ગચ્છન્તિ, દિયાં કામક્રમા ઇવ ॥૪૪॥

છાયા—ભોગાન્ ભુત્ત્વા વાન્ત્વા ચ, લઘુભૂતવિહારિણઃ ।

આમોદમાનો ગચ્છન્તિ, દિયાઃ કામક્રમા ઇવ ॥૪૪॥

ટીકા—‘ ભોગે ’ ઇત્યાદિ—

તે વિવેકિનો ધન્યાઃ યે હિ ભોગાન્=મનોરૂપશબ્દાદિવિષયાન્ ભુત્ત્વા ચ=પુનઃ વિપાકદારુણાન્ તાન્ ભોગાન્ વાન્ત્વા=પરિત્યજ્ય લઘુભૂતવિહારિણઃ=લઘુઃ=વાયુસ્તદ્ભૂતાઃ તત્સદૃશાઃ સન્તો વિહરન્તિ યે તે તથા, અપ્રતિવદ્ધવિહારિણ ઇત્યર્થઃ અથવા-લઘુભૂત.=સયમસ્તેન વિહર્તુ શીલ યેપા તે તથા સયમવિહારિણ ઇત્યર્થઃ, एतादृशाः सन्त आमोदमानाः=आ-समन्तान्मोदमाना आनन्दमनुभवन्तो गच्छन्ति=विचरन्ति अभीष्ट स्थानम् । अत्रार्थे दृष्टान्तमाह—‘ दिया ’ इत्यादि, इव=यथा कामक्रमाः=काम यथेच्छ क्रमः=क्रमण गमन येषा ते तथा-अप्रतिहतगमनशीला

દેખકર હર્ષિત મન હોતે હૈં, પરન્તુ યહ નહી જાનતે હૈં કિ હમ બી જગત્કે મીતર વર્તમાન હૈ અતઃ હમ બી ભસ્મ હોંગે ॥૪૨॥૪૩॥

વિવેકી જન કયા કરતે હૈં યહ વાત ચતલાતે હૈં—‘ભોગે’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—વે વિવેકી ધન્ય હૈં જો ( ભોગે-ભોગાન્ ) મનોરૂપ શબ્દાદિક વિષયોકો ( ભુત્ત્વા-ભુત્ત્વા ) ભોગ કરકે પશ્ચાત્ વિપાક કાલમેં દારુણ જાનકર ( વમિત્તા-વાન્ત્વા ) ઉનકા પરિત્યાગ કર દેતે હૈં ઔર હસ પ્રકાર હોકર ( લઘુભૂયવિહારિણો-લઘુભૂતવિહારિણઃ ) વાયુકે સમાન અપ્રતિવદ્ધ વિહારી બન જાતે હૈં—અથવા સયમિત જીવનસે જો વિહાર કરતે રહતે હૈં વે ( આમોયમાળા-આમોદમાના ) આનંદકા અનુભવ કરતે

વર્તમાન છીએ અને અમે પણ આજ રીતે લક્ષિમ્ભૂત બની જવાના છીએ ૪૨-૪૩

વિવેકીજન શુ કહે છે તે ખતાવવામા આવે છે—“ ભોગે ”—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—એ વિવેકીને ધન્ય છે કે જે, ભોગે-ભોગાન્ મનોરૂપ શબ્દાદિક વિષયોને ભુત્ત્વા-ભુત્ત્વા લોગબીને પછી વિપાક કાળમા દ્રાક્ષુ બાણીને એને વમિત્તા-વાન્ત્વા પરિત્યાગ કરી દે છે અને એ પ્રમાણે કરીને લઘુભૂયવિહારિણો=લઘુભૂતવિહારિણ વાયુના જેવા અપ્રતિબદ્ધ વિહારી બની બચ છે અથવા સયમિત જીવનથી જે વિહાર કરતા રહે છે તે આમોયમાળા-આમોદમાના આ

દ્વિજાઃ પક્ષિણ આમોદમાના ગચ્છન્તિ । એવ વિવેકિનોઽપ્યભિષ્વજ્ઞાભાવાદ્યન-યત્ર  
સંયમયાત્રાનિર્વહણ તત્ર ગચ્છન્તીતિ ભાવઃ ॥૪૪॥

પુનર્યાદિપુ રાગ નિવર્તયિતુ રાજાન પ્રતિ કમલારતી પ્રાહ—

મૂલમ—

इमे यं वद्धा फंदति, ममे हत्येज्जमागया ।

‘વંચ ચ સંતા કામેસુ, ભવિસ્સામો જેહા ઈમે ॥૪૫॥

છાયા—इमे च वद्धा. स्पन्दन्ते, मम हस्तमार्य ! जागता ।

વય ચ સક્તાઃ કામેષુ, ભનિપ્યામો યયા ઈમે ॥ ૪૫ ॥

हुण (कामकृमा दिया इव गच्छति—कामकृमाः द्विजाः इव गच्छन्ति)  
यथेच्छ भ्रमण करनेवाले पक्षीयोकी तरह विचरते रहते हैं ।

भावाय—जिस प्रकार पक्षियोंको किसी भी स्थानमें ममत्व नहीं होता है, और वे प्रमुदित मन होकर स्वेच्छानुसार इधर उधर विचरते हैं उसी प्रकार ये विवेकी जन भी भोगोंको भोगकर पश्चात् उनको कटुक विपाकवाले जानकर उनका परित्याग कर देते हैं और इस तरह ये विवेकी जन जिस प्रकार वायु सर्वथा लघु होती है, उसी तरह वैषयिक भारसे रहित बनकर लघु बन जाते हैं अथवा उनके त्यागसे सयम जीवन व्यतीत करते हुण अप्रतिषद्ध विहारी होजाते हैं । इनको विहारमें बाधा करने वाली किसी भी शक्तिका साम्हना नहीं करना पड़ता है । जहां इनको जाना होता है वही पर चले जाते हैं । सयमके निर्वाहमें जहां भी इनको बाधाका अभाव प्रतीत होता है वही पर जाते हैं ॥४४॥

નહનો અનુભવ કરતા રહીને કામક્રમા દિયા ઇવ ગચ્છતિ—કામક્રમાઃ દ્વિજા ઇવ ગચ્છન્તિ યથેચ્છ ભ્રમણ કરવાવાળા પક્ષીઓની માફક વિચરતા રહે છે

ભાવાર્થ—જે પ્રમાણે પક્ષી એને કોઈ પણ સ્થાનમા મમત્વ થતું નથી અને પ્રમુદિત મન બનીને સ્વેચ્છાનુસાર અહિં તહીં સ્વૈરવિહાર (સ્વેચ્છા વિહાર) કરે છે એ પ્રમાણે વિવેકી જન પણ ભોગોને ભોગવીને પછીથી તેને કડવા ક્ષણ આપનાર તરીકે બાણીને એના પરિત્યાગ કરી દે છે, અને એ રીતે એ વિવેકી જન જે પ્રમાણે વાયુ સર્વથી હલકો-નાનો હોય છે એ માફક વૈષયિક ભારથી રહિત બનીને લઘુ બની જતા હોય છે અથવા એના ત્યાગથી સયમ જીવન વ્યતીત કરીને અપ્રતિષદ્ધ વિહારી થાય છે એમને વિહારમા બાધા કરનાર કોઈ પણ શક્તિનો સામનો કરવો પડતો નથી બધા તેમને જુલુ હોય છે ત્યા તેઓ આલ્સ્યા બધ છે સયમ તેમને બાધાનો અભાવ પ્રતીત થાય ત્યા તેઓ બધ છે ૪૪

ટીકા—‘ હમે ય ’-ઇત્યાદિ ।

હે આર્ય ! હમે પ્રત્યક્ષાઃ કામભોગાઃ મમ, ઉપલક્ષણાત્તત્ત્વ ચ હસ્તમ્ આગતાઃ=પ્રાપ્તાઃ ચ=પુનઃ વદ્ધાઃ=નિયન્ત્રિતા અનેકવિધોપાયૈ રક્ષિતાઃ । તથાપ્યેતે કામભોગાઃ સ્પન્દન્તે=અસ્થિરધર્મતયા પ્રચલન્તિ । एते हि कामभोगा बहुधा सुरक्षिता अपि न तिष्ठन्ति, प्रत्युत प्रचलन्त्येवेत्यर्थः । च શબ્દાદ્ વયમપિ ચ સ્પન્દામહે=આયુષશ્ચ-લતયા પરલોકગમનાય વયમપિ ચન્દ્રલાઃ સ્મ । ‘ હત્ય ’ ઇત્યવિભક્તિકો નિર્દેશઃ । ‘ અજ્જમાગયા ’ ઇત્યત્ર મહારાગમઃ પ્રાકૃતત્વાત્, ચ પુનર્વયમ્ ગત્વરેષુ ઇતાદ-શેષુ કામેષુ સક્તાઃ=સલગ્નાઃ ॥ અહો અસ્માકમજ્ઞાનતા । યત્ત્વમ્, અતો વયમ્-યથા હમે પુરોહિતાદયસ્તથૈવ મત્રિણ્યામઃ । યથાઽમીભિરેતે ચન્દ્રજાઃ કામભોગાઃ પરિત્યક્તાસ્તથા-વયમપિ કામભોગાનેતાન્ પરિત્યક્ષ્યામ ઇતિ ભાવઃ ॥૪૫॥

‘ અર્થ આદિસે રાજાકા રાગ દટાનેકે લિયે ફિર રાની કહતી હૈ—  
‘ હમે ય ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(અજ્જ-આર્ય) હે આર્ય ! (મમ હત્ય આગયા-મમ હસ્તમ્ આગતાઃ) મેરે ઔર આપકે હાથોમે પ્રાપ્ત હુએ ઔર હસીલિયે (વદ્ધા-વદ્ધાઃ), અનેકવિધ ઉપાયો દ્વારા રક્ષિત કિયે ગયે (હમે-હમે) યે શબ્દાદિક કામ ભોગ (ફલિતિ-સ્પન્દન્તે) અસ્થિર સ્વભાવવાળે હોનેસે સદા સ્થાયી નહીં હૈં કિન્તુ અસ્થિર હી હૈં । યદા “ચ” શબ્દસે યદ્ વાત મી સૂચિત કીગઈ હૈં કિ જિસ પ્રકાર કામભોગ અસ્થિર હૈં, ડસી પ્રકાર હમલાગ મી અસ્થાયી હૈં । કયોં કિ હસગતિમેં હમારા અવરોધકા કારણ જો આયુ કર્મ હૈં વદ્ધ સ્વય અસ્થાયી હૈં । ફિર મી (વય-વયમ્) અસ્થાયી હમ (કામેસુ સક્તા-કામેષુ સક્તા) હન અસ્થિર વિષયોમે મૂઝિત હો રહે હૈં યદ્ કિતને આશ્ચર્યકી વાત હૈં । હમારી હસ અજ્ઞાનતાકા મી કહી ટિકાના હૈં ? હસ

અર્થ આદિથી રાજાનો મોહ હટાવવા માટે ફરીથી રાણી કહે છે—

“ હમે ય ”-ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—અજ્જ-આર્ય હે આર્ય ! મમહત્ય આગયા-મમ હસ્તમ્ આગતા માણ, અને આપના હાથેમા પ્રાપ્ત થયેલા અને એજ માટે વદ્ધા-વદ્ધા અનેક વિધ, ઉપાયોથી, રક્ષાયેલા એવા હમે-હમે આ શબ્દાદિક કામભોગ ફલિતિ-સ્પન્દન્તે અસ્થિર સ્વભાવવાળા હોવાથી સદા સ્થાયી નથી, પરંતુ અસ્થાયી છે, અહીં ‘ચ’ શબ્દથી એ વાત, પણ સૂચિત કરવામાં આવેલ છે કે, જે રીતે કામભોગ અસ્થાયી છે એજ પ્રમાણે આપણે પણ અસ્થાયી જ છીએ, કેમકે, આ ગતિમા અમારા અવરોધનું કારણ જે આયુષ્ય કર્મ છે તે સ્વય અસ્થાયી છે છતાં પણ વય-વયમ્ અસ્થાયી એવા અમે કામેસુ સક્તા-કામેષુ સક્તા એ અસ્થાયી વિષયોમા લોહુપ બની રહ્યા છીએ એ કેટલા આશ્ચર્યની વાત છે ? અમારી

નન્વસ્થિરા અપિ કામભોગા યદિ મુલ્લહેતયઃ સ્યુસ્તદા તત્પરિત્યાગો ન વિધેય ? इति शङ्का निराकृतमाह—

મૂલમ્—

સામિસ કુલલં દિસ્સં, વજ્જમાણં નિરામિસં ।

આમિસં સર્વમુજ્જિત્તા વિહરંમો નિરામિસા ॥૪૬॥

છાયા—સામિપ કુલલ દટ્ટા, વાધ્યમાન નિરામિપમ્ ।

આમિપ સર્વમુજ્જિત્તા, વિહરંમો નિરામિપા ॥૪૬॥

ટીકા—‘સામિસ’ इत्यादि—

हे राजन् ! सामिप = माससहित कुलल = पक्षिण, वाध्यमान = अन्यपक्षिणा पीड्यमान दट्टा = सामिपः पक्षी आमिपाऽऽहारिभिः पक्षिभिः पीड्यते इति विलोक्य तथा निरामिप = मासरहित तमेन कुलल निरुपद्रुत दट्टा वयमपि सर्व = निरवशेषम् आमिपम् = अभिष्वङ्गहेतुक शब्दादिविषयम् उज्जित्वा = परित्यज्य निरामिपाः =

लिये (जहा इमे भविस्सामो-यथा इमे भविष्यामः) जैसे ये पुरोहित आदि बने हैं वैसेही हमलोग भी बनेंगे। इस प्रकार कमलावतीने राजासे कहा ॥४५॥

यदि कोई इस पर यों कहे कि विषयभोग भले ही अस्थिर हों इससे हमको क्या लाभ ? । वे यदि सुखदायी हैं तो हमको इनका परित्याग नहीं करना चाहिये । इसका उत्तर इस प्रकार है—‘सामिस’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे राजन् ! (सामिस कुलल-सामिप कुललम्) मासको दद्याये दृष्ट पक्षीको (वज्जमाण दिस्स-वाध्यमान दट्टा) अन्य मास लोलुपी पक्षियों द्वारा दुःखित देखकरके तथा (निरामिस-निरामिपम्) निरामिप उसी पक्षीको निराकुल देखकरके हमलोग भी (सर्वम् आमिस

એ અરાનતાતું પણ ડયાય ઠેઠાણું છે ? આ માટે જહાં ઇમે ભવિસ્સામો-યથા ઇમે ભવિષ્યામ જેવા એ પુરોહિત વગેરે બન્યા છે તેવાજ આપણે બનશું એવું કમલાવતીએ રાજાને કહ્યું ॥ ૪૫ ॥

આમા એ કોઈ એમ કહે કે, વિષયભોગ ભલે અસ્થિર હોય એટલી સાથે અમારે શું સમ્બન્ધ છે ? એ બે સુખદાયક છે તો પછી અમારે એનો પરિત્યાગ નજ કરવો બેઈએ એનો ઉત્તર આ પ્રકારનો છે “સામિસ”-ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—હે રાજન્ ! સામિસ કુલલ-સામિપ-કુલલમ્ માસને લઈને બેઠેલા પક્ષીને વજ્જમાણ દિસ્સ-વાધ્યમાન દટ્ટા બીજા માસલોલુપી પક્ષીઓદ્વારા દુઃખ અપાતું બેઈને તથા નિરામિસ-નિરામિપમ્ નિરામિપ એજ પક્ષીને નિરાકુલ સર્વ આમિસ ઉજ્જિત્તા-સર્વ આમિપ ઉજ્જિત્વા અભિષ્વ ગના

ભોગમિપરજિતા સન્તો વિહરામ = વિચરિષ્યામઃ । અય માત્રઃ—યયા મામયુક્તઃ  
પક્ષ્યન્તરૈઃ પીડયતે, પુનઃ સ એવ માસરહિતો નિરાકુલો વિચરતિ । એવમેવ ધનધા-  
ન્યાદિયુક્તાઃ પ્રાણિનો દાયાદૈ પીડયન્તે । તદ્રહિતાશ્ર મુલેન વિચરન્તિ । અતો  
વયમપિ પીડાદેતુરુ સર્વે ધનધાન્યાદિક પરિત્યજ્ય શ્રામણ્યમઢ્ઢીકૃત્ય અપ્રતિવદ્,  
વિહારિણો ભૂત્વા મુલેન વિહરિષ્યામ ઇતિ ॥૪૬॥

ઉજ્જિહ્વતા—સર્વ આમિપ ઉજ્જિહ્વતા) અમિષ્વગકે કારણભૂત સમસ્ત  
શબ્દાદિક વિષયોંકા પરિત્યાગ કરકે (નિરામિસા—નિરામિયાઃ) અથ  
ભોગરૂપ આમિપસે રહિત હોતે હુણ (વિહરામો—વિહરામઃ) વિચરણ કરેગે ।

માવાર્થ—પક્ષીકો માંસ લિપે દેલ્લકર જૈસે અન્ય માસ લોલુપી પક્ષી  
ઉસપર ક્ષપટ પડતે હૈ—એવ જર વહ નિરામિપ હો જાતા હૈ તથ ઉસકા  
પીછા કરના વે છોડ દેતે હૈ, હસ તરહ વહ નિરાકુલ હોકર જહા ઉસે  
જાના હોતા હૈ વહા ચલા જાતા હૈ । હસી પ્રકાર શબ્દાદિક વિષયોંમેં ફસે  
રહના માંસકો અપનાવનારે પક્ષીકે સમાન હૈ । ઉસ વિચારે પક્ષીકો જૈસે  
અન્ય માંસ લોલુપી પક્ષી પીડિત કિયા કરતે હૈ હસી પ્રકાર શબ્દાદિક  
વિષયોંમે ફસે હુણ પ્રાણિયોંકો ઢી અન્ય વિષયાભિલાષી પ્રાણી દુઃખિત  
કિયા કરતે હૈ । જય વહ નિરામિપ ભોગવર્જિત હો જાતા હૈ તથ અન્ય  
પક્ષિયોં જૈસે દાયાદિક ભાગ લેનેવાલે ઉસકા પીછા કરના છોડ દેતે હૈ ।  
હસ પ્રકાર વહ નિશ્ચિન્ત હોકર સ્વેચ્છાનુસાર જહા ઇચ્છા હોતી હૈ વહા  
વિચરતા હૈ । સ્વેચ્છાનુસાર વિચરણમે વાધક શબ્દાદિક ભોગ થે ઉનસે

કારણભૂત સધળા શબ્દાદિક વિષયોંનો પરિત્યાગ કરીને હવે નિરામિસા—નિરામિયા  
લોગરૂપ આમિષથી રહિત બનીને વિહરામો—વિહરામ વિચરણ કરીશુ

માવાર્થ—કોઈ પક્ષીની આત્મા માંસ જોઈને જેમ અન્ય માંસ  
લોલુપ્ત પક્ષી જોના ઉપર અપટ નાખે છે અને જ્યારે તે નિરામિષ થઈ જાય  
છે ત્યારે તેના પીછા પકડવો છોડી દે છે આ પ્રમાણે નિરાકુલ બનીને જ્યા  
જવુ હોય ત્યા ચાલી જાય છે આ પ્રમાણે શબ્દાદિક વિષયોંમા ફસાઈ રહેલુ  
તે માંસને અપનાવનાર પક્ષીના સમાન છે, જે ખીચારા પક્ષીને જેમ અન્ય માંસ  
લોલુપી પક્ષી પીડિત થયાં કરે છે એજ રીતે શબ્દાદિક વિષયોંમા ફસાયેલા  
પ્રાણીને પણ અન્ય વિષયાભિલાષી પ્રાણી સતાવ્યા કરે છે જ્યારે તે નિરામિષ  
લોગવર્જિત બની જાય છે ત્યારે અન્ય પક્ષીજોની માફક તેની પાસેથી ભાગ  
પડાવવામા લોલુપ બનેલાઓ જોના પીછા છોડી દે છે આથી તે નિશ્ચિત  
બનીને સ્વેચ્છાનુસાર જ્યા ઇચ્છા થાય ત્યા વિચરે છે સ્વેચ્છાનુસાર વિચરણમા

उक्तार्थमेव दृढीकृतं पुनरप्याह—

मूलम्

गिद्धोवमे उं नच्चा णं, कामे संसारवड्डणे ।

उरगो सुवण्णपासेव्व, सकंमाणो तेणुं चरे ॥ ४७ ॥

अथा—गृद्धोपमास्तु ज्ञात्वा सख, कामान् संसारवर्द्धनान् ।

उरगः सुपर्णपार्श्वे इव, शङ्कमानस्तनुचरेः ॥ ४७ ॥

टीका—‘गिद्धोवमे’ इत्यादि ।

हे राजन् ! विषयलोलुपान् गृद्धोपमान्=गृद्धसदृशात् आमिषहरणशीलान्, ज्ञात्वा, ‘णम्’ इति वाक्यालङ्कारे तु=पुनः कामान्=शब्दादिविषयाश्च संसारवर्द्धनान्=भववृद्धिरुत्तरान् ज्ञात्वा, सुपर्णपार्श्वे = गरुडसमीपे उरग इव=सर्प इव शङ्कमानो भयनस्तः सन् तनु=स्तोत्रे-मन्द यतनवेति यावत् चरे.=क्रियासु प्रवृत्तो भव । यथा-गरुडोपमा विषयास्त्वन नाधेरन् तथा समयमार्गे विहरस्वेति भावः ॥ ४७ ॥

वह रहित बनगया अतः सुरापूर्वक विचरणमे अब उसको कोई माथा नहीं सता सकती है । इसी प्रकार हम भी पीडा हेतुक सर्व धन धान्यादिकका परित्याग करके एव श्रामण्य स्वीकार करके अमतिवद् विहारी होकर सुखपूर्वर विचरेगे ॥ ४६ ॥

फिर इसी बातको दृढ करनेके लिये रानी कहती हैं—

‘गिद्धोवमे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे राजन् ! विषयलोलुप जनोको (गिद्धोवमे-गृद्धोपमान्) गृद्ध सदृश (नच्चा-ज्ञात्वा) जानकर तथा (कामे-कामान्) शब्दादिक विषयोंको (संसारवड्डणे-संसारवर्द्धनान्) भववृद्धिके करने वाले (नच्चा-ज्ञात्वा) जानकर आप (सुवण्णपासे उरगोव्व-सुपर्णपार्श्वे उरगः

आधत्त शब्दादिक लोग होता अनाथी सुकृत यनी जाता सुखपूर्वक विचरण करवाभा तेने केह पखु आध आवतो नथी आ प्रभाषे आपखे पखु पीडाना हेतु समान सर्व धनधान्यादिकको परित्याग करीने तेमज दीक्षा अजिहार करीने अमतिवद् विहारी यधने सुखपूर्वक विचरीशु ॥ ४६ ॥

इरी अे वातने दृढ करवा माटे राखी कहे छे—“गिद्धोवमे”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे राजन् ! विषयबोलापुत्री जनोने गीद्धोवमे-गृद्धोपमान् गीध सदृश नच्चा-ज्ञात्वा जानीने तथा कामे-कामान् शब्दादिक विषयेने संसारवड्डणे-संसारवर्द्धनान् भववृद्धिना करवावाणा नच्चा-ज्ञात्वा जानीने आप सुवण्णपासे

तथा—

मूलम्—

नागोवैव वधेणं छित्ता, अप्पणो वसइ वैए ।

एँय पँत्थं महाराय !, इसुयारे त्तिं मेँ सुँय ॥४८॥

छाया—नाग इव बन्धन छित्ता, आत्मनो वसति व्रजेः ।

एतत्पथ्य महाराज ! इषुकारेति मया श्रुतम् ॥४८॥

टीका—‘नागोवैव’ इत्यादि—

हे राजन् ! नागः=हस्ती यथा-बन्धन छित्ता, आत्मनो वसति विन्ध्यादवीं व्रजति । तथा त्वमपि बन्धन=ज्ञानावरणीयादिकर्मबन्धन छित्ता आत्मनो वसति=मुक्तिस्थान व्रजेः गच्छ । एषमुपदिश्य निगमयितुमाह—‘एय’ इत्यादि—हे महाराज ! इषुकार ! इत्येतत्पथ्य हित यन्मया साम्प्रत भवते प्रोक्त तत् मुनिजन सन्निधौ मया श्रुतम् । न तु मया स्वमनीषया प्रकल्प्य प्रोक्तम् ॥४८॥

इव) गरुड़के समीपमे सर्पकी तरह ( सकमाणो-शङ्कमानः ) भयव्रस्त होकर (तणुचरे-तनुचरे) यतनापूर्वक क्रियाओमें प्रवृत्ति करो ॥४७॥

अथवा—‘नागोवैव’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे राजन् ! (इव-इव) जैसे (नाग-नागः) हस्ती (बधण छित्ता-बन्धन छित्ता) बधनको छेदन करके (अप्पणो वसइ वैए-आत्मनो वसति व्रजति) अपने स्थानभूत विन्ध्यादवीमें जाता है इसी तरह आप भी (बधण छित्ता-बन्धन छित्ता) ज्ञानावरणीय आदि कर्म बन्धनको नष्ट कर अपने स्थानभूत (वसइ वैए-वसति व्रजे) मुक्तिमें जाओ (महाराय-महाराज) हे महाराज इषुकार ! (एय पथ-एतत्पथ्यम्) इसीमें भलाई है ।

वरगोवैव-सुवर्णपार्श्व वरुण इव गरुड़नी सामे पड़ेला सर्पनी भाइके सकमाणो-शङ्कमान भयव्रस्त थधने तणुचरे-तनुचरे यत्नपूर्वक क्रियाओमा प्रवृत्ति करे ॥४७॥

अथवा—“नागोवैव”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—हे राजन् ! इव-इव जे रीते बधनमा बधायेल नाग-नाग छाथी जे बधण छित्ता-बन्धन छित्ता बधनने तोडी नाभीने अप्पणो वसइ वैए-आत्मनो वसति व्रजति पोताना स्थानभूत विन्ध्यादवीमा आत्मा अथ छे ओण प्रभाण्णे आप पणु बधण छित्ता-बन्धन छित्ता ज्ञानावरणीयादि कर्म बधनने नाश करीने पोताना स्थानभूत वसइ वैए-वसति व्रजे मुक्तिमा पछोथी अओ महाराय-महाराज हे महाराज इषुकार ! एय पथ-एतत् पथ्यम् ओमाण तभारी



મૂલમ્—

ચઢંત્તા વિઝેલં રજ્જં, કામભોગે યં દુઃચ્ચય ।

નિર્વિવંસયા નિરામિસા, નિન્નેહોં, નિર્પરિગ્ગહા ॥૪૯॥

સમ્મંધંમ્મં, વિર્યાણિત્તા, ચિંચા કામંગુણે વેરે ।

તેવ પમિજ્ઞહ્લેલાય, ધોરં ધોરપરક્કમાં ॥ ૫૦ ॥

છાયા—ત્યક્ત્વા ત્રિપુલ રાજ્ય, કામભોગાથ દુસ્ત્યજાન્ ।

નિર્વિવંસોં નિરામિપૌ, નિઃ સ્નેહોં નિર્પરિગ્ગહો ॥૪૯॥

સમ્યગ્ ધર્મં વિજ્ઞાય, ત્યક્ત્વા કામગુણાન્ વરાન્ ।

તપઃ પ્રગૃહ્ય યથાઽઽહ્યાત, ધોર ધોરપરાક્રમૌ ॥૫૦॥

ટીકા—‘ચઢંત્તા’ ઇત્યાદિ—

વિપુલ=વિશાલ રાજ્ય દુસ્ત્યજાન્=દુષ્પરિહરાન્ કામભોગાન્=શબ્દાદિવિષયાથ ત્યક્ત્વા=પરિત્યજ્ય સમ્યગ્=યથારસિયત ધર્મં=શ્રુતચારિત્રાત્મકં વિજ્ઞાય=વિશેષતો-

(ત્તિ-ઇતિ)હસી પ્રકાર (મે-મયા)મેને (સુય-શ્રુતમ્)શ્રુતિજનોંકે સમીપ સુનાહૈ।

ભાવાર્થ—કમલાવતીને કહતે ૨ યહ્ ભી કહ દિયા કિ હે નાથ ! સવસે ઉત્તમ માર્ગ તો યદ્ હૈ કિ જિસ પ્રકાર ગજરાજ વધનસે રહિત હો કર અપને સ્થાન પર ચલા જાતા હૈ ડસી પ્રકાર આપકો ભી કર્મોંકા વંધન તોડ કર મુક્તિસ્થાનમે જાના ચાહિયે । કયોં કિ આત્માકી ભલાઈ હસીમેં હૈ । અતઃ હસી નિમિત્તકો લેકર મૈને યહ્ સવ આપસે કહા હૈ । જૈસે મૈને મુનિરાજોંકે મુલસે સુના હૈ ॥ ૪૮ ॥

હસ પ્રકાર કમલાવતીકે વચન સુનકર પ્રતિબુદ્ધ હુઅ રાજાને તથા કમલાવતીને કયા કિયા ? યહ્ ઇન દો ગાથાઓ દ્વારા પ્રકટ કિયા જાતા હૈ—

ભલાઈ છે, ત્તિ-ઇતિ આ પ્રમાણે મે-મયા મે સુય- તમ્ મુનિરાજે પાસેથી સાંભળેલ છે

ભાવાર્થ—કમલાવતીએ કહેતા કહેતા એ પણ કહી દીધું કે, હે નાથ ! સહુથી ઉત્તમ માર્ગ તો એ છે કે, જે રીતે ગજરાજ બંધનથી મુક્ત થઈને પોતાના મૂળસ્થાન તરફ ચાલ્યો બાથ છે, એજ રીતે આપે પણ ડર્મોના બંધન તોડી નાખીને મુક્તિ સ્થાનમાં જવું જોઈએ કેમકે, આત્માનું શ્રેય એમાંજ છે આ નિમિત્તે જ આપને મે આ સઘળું કહેલ છે કે જે મે મુનિરાજોના મુખેથી સાંભળેલ છે ॥૪૮॥

આ પ્રમાણે કમલાવતીના વચન સાંભળીને પ્રતિબુદ્ધ થયેલા રાજાએ તથા કમલાવતીએ શું કહ્યું ? એ આ બે ગાથાઓથી પ્રગટ કરવામાં આવે છે—

ઽવબુધ્ય વરાન્=શ્રેષ્ઠાન્ કામગુણાન્=શબ્દાદિવિપયાન્ ત્યક્ત્વા, 'ચહૃતા' 'કામ-  
ભોગે' इति पदद्वये प्रागुक्तेऽपि 'चिह्ना' 'कामगुणे' इति पुनरभिधानं प्रिकरण  
प्रियोगत परित्याग सूचयितुम् । तथा यथाऽऽख्यातम्=तीर्थकरगणधरादिभिर्न  
प्रकारेण कथित तथैव घोरम्=क्रातरपुरुषैस्त्यन्तदुश्चर तपः=अनश्नादिकं प्रगृह्य  
स्वीकृत्य निर्विषयौ=उर्जितशब्दादिविषयौ कामभोगपरित्यागात्, अथवा-विषयो  
देशस्तद्रहितौ, राष्ट्रपरित्यागात्, निरामिषौ = भोगामिषउर्जितौ विषयामिष्वङ्ग-  
परित्यागात्, निःस्नेहौ=स्नेहरहितौ स्वजनादिप्रेमपरित्यागात्, निष्परिग्रहौ वासा

‘ચહૃતા’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(વિઝલ-વિપુલમ્) વિશાલ (રજ્જ-રાજ્યમ્) રાજ્યવૈભવ  
તથા (દુઃચ્છવ કામભોગ ય-દુસ્ત્યજાન્ કામભોગાન્ ચ) દુસ્ત્યજ-જો છોડના  
બહુત હી કઠિન થા એસે કામભોગોંકા (ચહૃતા-ત્યક્ત્વા) પરિત્યાગ કરકે  
પશ્ચાત્ (સમ્મ ધમ્મ વિનાયિત્તા-સમ્યક્ યથાવસ્થિત-ધર્મ વિજ્ઞાય)  
યથાવસ્થિત ધર્મ શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મ-કે સ્વરૂપકો અચ્છી તરહ વિશેષરીતિ-  
સે સમજકર (દુઃચ્છવ કામગુણે ચહૃતા-દુસ્ત્યજાન્-કામગુણાન્ ત્યક્ત્વા)  
શ્રેષ્ઠ શબ્દાદિકોંકે વિષયોંકા પ્રિકરણ પ્રિયોગસે ત્યાગ કરકે (જહક  
યથા રૂપાતમ્) તીર્થકરાદિકોંને જૈસી વિધિસે આરાધન કરના  
હૈ ડસી વિધિકે અનુસાર (ઘોર-ઘોરમ્) કાયરોં દ્વારા આચરિત ૧  
સર્વથા અશમ્ય એસે (તવ-તપ.) અનશન આદિ તપોંકો (પગિજ્ઞ-  
સ્વીકાર કરકે (નિઽવિસયા-નિર્વિષયૌ) કામભોગાદિકોંસે રહિત-૩  
અપને દેશસે રહિત તથા (નિરામિસા-નિરામિષૌ) ભોગરૂપ આ  
રહિત એવ (નિન્નેહા-નિ'સ્નેહૌ) સ્વજનાદિકકે પ્રેમબધનસે રહિત ૪

“ચહૃતા” इत्यादि

અન્વયાર્થ—વિઝલ-વિપુલમ્ વિશાળ રજ્જ-રાજ્યમ્ રાજ્ય વૈભવ, દુઃચ્છવ  
કામભોગ ય-દુસ્ત્યજાન્ કામભોગાન્ ચ દુસ્ત્યજ્ય જેને છોડવુ ખૂબ જ કઠણ હે  
એવા કામભોગોંને ચહૃતા-ત્યક્ત્વા પરિત્યાગ કરીને પછીથી સમ્મ ધમ્મ વિના  
યિત્તા - સમ્યક્ - યથાવસ્થિત - ધર્મ વિજ્ઞાય યથાવસ્થિત ધર્મ શ્રુતચારિત્રરૂપ  
ધર્મના સ્વરૂપને સારી રીતે સમજીને દુઃચ્છવ કામગુણે ચહૃતા-દુસ્ત્યજાન્ કામગુણાન્  
ત્યક્ત્વા શ્રેષ્ઠ શબ્દાદિક વિષયોંને પ્રિકરણ પ્રિયોગથી ત્યાગ કરીને જહાકસાય-  
યથારૂપાતમ્ તિર્થકરાદિકોંને જે વિધિથી આરાધના કરવાનું બતાવેલ છે એ  
વિધિ અનુસાર ઘોર-ઘોરમ્ કાયરોં જેને કરી શકતા નથી એવા તવ-તપ  
અનશન આદિ તપોંને પગિજ્ઞ-પ્રગૃહ્ય સ્વીકાર કરીને નિઽવિસયા-નિર્વિષયૌ કામ  
ભોગાદિકથી રહિત અથવા પોતાના દેશથી દૂર અને નિરામિસા-નિરામિષૌ ભોગ  
રૂપ આમિષથી રહિત તેમજ નિન્નેહા-નિ'સ્નેહૌ સ્વજનાદિકના પ્રેમબધનથી અલગ

भ्यन्तरपरिग्रहवर्जनात्, तथा-घोरपराक्रमो-घोरः-भयानकः, पराक्रम.=बल कर्म-  
शत्रु विजये ययोस्तो घोरपराक्रमो, उग्रतपः समाचरणात्, जातौ ॥४९-५०॥  
सम्पत्यध्ययनार्थमुपसहरन्नाह-

मूलम्—

एवं ते कमेसो बुद्धा, सर्वे धम्मपरायणा ।

जन्ममच्चुभयोद्विग्गा, दुःखस्सत-गवेसिणो ॥ ५१ ॥

छाया--एव ते क्रमशो बुद्धाः, सर्वे धर्मपरायणाः ।

जन्ममृत्युभयोद्विग्ना, दुःखस्यान्तगवेणिः ॥ ५१॥

टीका—‘एव ते’ इत्यादि—

एवम्=अमुना प्रकारेण क्रमशः=पूर्वोक्तक्रमेण बुद्धाः=मातृप्रतिगोधाः, जन्म-  
मृत्युभयोद्विग्नाः=जन्ममृत्योर्यद् भय तेन उद्विग्नाः=वस्ताः, तथा-दुःखस्य=  
शारीरिक मानसिक दुःखस्य, अन्तगवेणिः=पर्यवसानान्वेषकाः सकलदुःखनाश  
गवेषणशीलाः सन्तः, ते सर्वे=भृगिपुकारादयो धर्मपरायणाः=धर्मेकनिष्ठा जाताः ॥५१॥

दोनों राजारानी ( निष्परिग्रहा-निष्परिग्रहौ ) बाह्य एव आभ्यन्तर परि-  
ग्रहके त्याग कर देनेसे ( घोरपराक्रमा जाए-घोरपराक्रमौ जातौ ) कर्मरूपी  
शत्रुओंके विजय करनेमें विशिष्ट बलसंपन्न बन गये ॥४९॥५०॥

अब अध्ययनका उपसहार करते हुए कहते हैं—‘एव ते’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—( कमसा-क्रमशः ) अनुक्रमसे ( एव-एवम् ) इस प्रकार  
( बुद्धा-बुद्धाः ) प्रतिगोधित हुए ( सर्वे-सर्वे ) वे सबके सब छहों ( जन्म-  
मच्चु भयोद्विग्गा-जन्म मृत्यु भयोद्विग्नाः ) जन्म मरणके भयसे उद्विग्न  
बनकर ( दुःखस्सतगवेसिणो-दुःखस्यान्तगवेणिण ) शारीरिक एव मान-  
सिक दुःखोंका अन्त अब किसप्रकार होगा इस बातकी गवेषणा करनेमें

अनीने ओ अन्ने राजा अने राज्ञीओ निष्परिग्रहा-निष्परिग्रहौ गाह्य अने अन्ध तर  
परिग्रहने त्याग करी देवाथी घोरपरक्रमा जाए-घोरपराक्रमौ जातौ धर्मरूपी  
शत्रुओ उपर विजय भेजववाभा विशिष्ट ओषु अग स पादन कथु ॥४९॥५०॥

हवे अध्ययनने उपसहार करता कहे छे—“एव ते”—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—कमसो-क्रमश अनुक्रमथी एव-एवम् आ प्रभाहे बुद्धा-बुद्धा  
प्रगोधित थधने सम्बे-सर्वे ओ सधणा छओ छ ओवे जन्ममच्चुभयोद्विग्गा-जन्म  
मृत्युभयोद्विग्गा जन्म मरणना लयथी उद्विग्न अनीने शारीरिक अने मानसिक दु ओने  
अ त तवे कथा प्रकारे करी सकाय आ बातनी गवेषणा करवाभा लवलीन अन्या अने

ઽવબુધ્ય વરાન્=શ્રેષ્ઠાન્ કામગુણાન્=શબ્દાદિવિષયાન્ ત્યક્ત્વા, 'ચૃત્તા' 'કામ-  
ભોગે' इति पदद्वये प्रागुक्तेऽपि 'चिन्ता' 'कामगुणे' इति पुनरभिधानं प्रिकरण  
प्रियोगत परित्याग सूचयितुम् । तथा यथाऽऽख्यातम्=तीर्थकरणधरादिभिर्मेन  
प्रकारेण कथित तथैव घोरम्=क्रातरपुरुषैरत्यन्तदुश्चर तपः=अनशनादिकं प्रवृत्त-  
स्वीकृत्य निर्विषयौ=उजितशब्दादिविषयौ कामभोगपरित्यागात्, यथा-विषयो  
देशस्तद्विही, राष्ट्रपरित्यागात्, निरामिषौ = भोगाभिपर्वजितौ विषयाभिष्वङ्ग-  
परित्यागात्, निःस्नेहौ=स्नेहरहितौ स्वजनादिप्रेमपरित्यागात्, निष्परिग्रहौ वाक्ता

'चइत्ता' इत्यादि ।

અન્યથા—(વિઝલ-વિપુલમ્) વિશાલ (રજ્જ-રાજ્યમ્) રાજ્યવૈભવ  
તથા (દુચ્ચણ કામભોગે ય-દુસ્ત્યજાન્ કામભોગાન્ ચ) દુસ્ત્યજ-જો છોડના  
બહુત હી કઠિન થા એસે કામભોગોંકા (ચઈત્તા-ત્યક્ત્વા) પરિત્યાગ કરકે  
પશ્ચાત્ (સમ્મ ધમ્મ વિનાયિત્તા-સમ્યક્ યથાવસ્થિત-ધર્મ વિજ્ઞાય)  
યથાવસ્થિત ધર્મ શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મ-કે સ્વરૂપકો અઢી તરહ વિદોષરીતિ-  
સે સમજકર (દુચ્ચણ કામગુણે ચઈત્તા-દુસ્ત્યજાન્-કામગુણાન્ ત્યક્ત્વા)  
શ્રેષ્ઠ શબ્દાદિકોંકે વિષયોંકા પ્રિકરણ પ્રિયોગસે ત્યાગ કરકે (જહક્,  
યથા રૂપાતમ્) તીર્થકરાદિકોંને જૈસી વિધિસે આરાધન કરના,  
હૈ ડસી વિધિકે અનુસાર (ઘોર-ઘોરમ્) કાયરોં દ્વારા આચરિત ।  
સર્વથા અશન્ય એસે (તવ-તપઃ) અનશન આદિ તપોંકો (પગિજ્ઞ-)  
સ્વીકાર કરકે (નિવ્વિસયા-નિર્વિષયો) કામભોગાદિકોંસે રહિત-૩  
અપને દેશસે રહિત તથા (નિરમિસા-નિરમિષો) ભોગરૂપ આ  
રહિત એવ (નિન્નેહા-નિઃસ્નેહો) સ્વજનાદિકકે પ્રેમબધનસે રહિત હુ

“ચઈત્તા” ઇત્યાદિ

અન્યથા—વિઝલ-વિપુલમ્ વિશાળ રજ્જ-રાજ્યમ્ રાજ્ય વૈભવ, દુચ્ચ  
કામભોગે ય-દુસ્ત્યજાન્ કામભોગાન્ ચ દુસ્ત્યજ્ય જેને છોડવું ખૂબ જ કઠણ હ  
એવા કામભોગોંને ચઈત્તા-ત્યક્ત્વા પરિત્યાગ કરીને પછીથી સમ્મ ધમ્મ વિ  
ચિત્તા - સમ્યક્ - યથાવસ્થિત - ધર્મ વિજ્ઞાય યથાવસ્થિત ધર્મ શ્રુતચારિત્ર  
ધર્મના સ્વરૂપને સારી રીતે સમજીને દુચ્ચણ કામગુણે ચઈત્તા-દુસ્ત્યજાન્ કામગુણા  
ત્યક્ત્વા શ્રેષ્ઠ શબ્દાદિ વિષયોંને પ્રિકરણ પ્રિયોગથી ત્યાગ કરીને જહાક્ષાય  
યથારૂપાતમ્ તીર્થ કરાદિકોંને જે વિધિથી આરાધના કરવાનું બતાવેલ છે તે  
વિધિ અનુસાર ઘોર-ઘોરમ્ કાયરો જેને કરી શકતા નથી એવા તવ-તપ  
અનશન આદિ તપોંને પગિજ્ઞ-પ્રગૃહ્ય સ્વીકાર કરીને નિવ્વિસયા-નિર્વિષયો કા  
ભોગાદિકથી રહિત અથવા પોતાના દેશથી દૂર અને નિરમિસા-નિરમિષો ભોગ  
રૂપ આભિષયથી રહિત તેમજ નિન્નેહા-નિસ્નેહો સ્વજનાદિકના પ્રેમબધનથી અલગ

स्पष्टप्रतिपत्तये पुनरप्याह—

मूलम्—

रायां यं सह देवीं, माहणो यं पुरोहिओ ।

माहणी दारगा चेवं, संवे ते' परिनिर्वृडत्ति वेमि ॥५३॥

‘जया—राजा च सह देव्या, ब्राह्मणश्च पुरोहितः ।

ब्राह्मणी दारकौ चैव, सर्वे एते परिनिर्वृता इति ब्रवीमि ॥५३॥

टीका—‘राया य’ इत्यादि—

देव्या=कमलावत्या सह राजा=इपुकारः, च=पुनः पुरोहितो ब्राह्मणो भृगुः,  
च=पुनः तत्पत्नी ब्राह्मणी=यशानाम्नी, तयोः दारकौ=पुरो देवभद्रयशोभद्रनामानौ  
चैव=चापि, एवकारोऽप्यर्थकः, एते सर्वे=पडपि परिनिर्वृताः=कर्माग्न्युपश्रुतः  
शीतीभूता मुक्तिं गता इत्यर्थः । ‘इति’ ‘ब्रवीमि’ इत्यस्यार्थ पूर्ववद् बोध्यः ॥५३॥

इति श्री विश्वविख्यात-जगद्गुरु-प्रसिद्धाचक-पञ्चदशभाषा कलित-ललि-

तकलापालापक प्रविशुद्धगद्यपद्यनैरुग्रन्थनिर्मापक-वादिमानमर्दक-श्रीश

हूछत्रपति-कोल्हापुरराजमदत्त-“जैनशास्त्राचार्य”-पदभूषित-

कोल्हापुरराजगुरु-बालब्रह्मचारि-जैनाचार्य-जैनधर्मदिवाकर

-पूज्य-श्रीघासीलालप्रतिविरचितायाम् “उत्तरा-

ध्ययनसूत्रस्य” प्रियदर्शिन्याख्याया व्या-

ख्यायाम्—‘इपुकारीयं’ नाम

चतुर्दशमध्ययन-सम्पूर्णम् ॥१४॥

इसी बातको पुनः उन छहोंके अनुक्रमसे नामनिर्देश पूर्वक सूत्रकार कहते हैं—‘राया य’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(देवीए-देव्या) कमलावती देवीके (सह-सह) साथ (राया-राजा) इपुकार राजा (य-च) और (पुरोहिओ माहणो-पुरोहितः ब्राह्मणः) पुरोहित ब्राह्मण तथा (माहणी-ब्राह्मणी) उसकी

आ बातने इरीथी छजेना अनुक्रमथी नाम निर्देशथी सूत्रकार कडे छे-

‘राया य’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—देवीए-देव्या कमलावती देवीनी सह-सह साथे इपुकार राया-राजा राजा य-च अने पुरोहिओ माहणो-पुरोहित ब्राह्मण पुरोहित ब्राह्मण तथा माहणी-ब्राह्मणी ब्राह्मणी दारगाचेव-दारकौ चैव जेभना देवभद्र अने यशोभद्र जे

મૂલમ્—

સાસને વિગયમોહાણં, પુર્વિભાવેભાવિયા ।

અચિરેણેવ કાલેણ, દુઃખસ્સતંમુવાગયા ॥ ૫૨ ॥

છાયા—શાસને વિગતમોહાના, પૂર્વભાવનાભાવિતાઃ ।

અચિરેણૈવ કાલેન, દુઃખસ્યાન્તમુપાગતાઃ ॥૫૨॥

ટીકા—‘સાસને’ इत्यादि—

પૂર્વભાવનાભાવિતાઃ=પૂર્વસ્મિન્=પૂર્વભવે યા માવનાઃ=અનિત્યાશરણાદિદ્વાદ-  
શવિધભાવનાસ્તામિર્ભાવિતા વાસિતાઃ-જન્માન્તરીય સમ્યક્ક્રિયાભ્યાસરૂપદ્વાદશ-  
વિધમનઃપરિણતિગાસિતાન્તઃકરણાઃ તે પડપિ વિગતમોહાનામ્=વીતરાગાણા-  
મર્હતા શાસને સસ્થિતા અચિરેણૈવ કાલેન=સ્તોરુકાલેનૈવ દુઃખસ્ય=ચતુર્ગતિક  
સસારરૂપસ્ય અન્તમ્=અપસાનમુપાગતા પ્રાપ્તાઃ ॥૫૨॥

લવલીન વને ઓર હસીલિયે (ધમ્મ પરાયણા-ધર્મપરાયણાઃ જાતાઃ )  
ધર્મમેહી ઇકનિષ્ઠા જિન્હોંકો એસે હો ગયે ॥૫૧॥

ફિર મી—‘સાસને’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(પુર્વિ ભાવણભાવિયા-પૂર્વભાવના ભાવિતાઃ) પૂર્વભવમે  
માઈ ગઈ જો અનિત્ય અશરણ આદિ વારહ પ્રકારકી માવનાઈ હૈ ઉનસે  
ભાવિત અન્તઃકરણવાલે યે છહોં જીવ (વિગયમોહાણ-વિગતમોહાનામ્ )  
વીતરાગપ્રભુકે (સાસને-શાસને) શાસનમે સ્થિત હોતે હુઈ (અચિરેણેવ  
કાલેણ દુઃખસ્સતંમુવાગયા-અચિરેણૈવ કાલેન દુઃખસ્યાન્તમુપાગતાઃ)  
ચહુત યોડે સમયમે હી ચતુર્ગતિરૂપ સસારકે અન્તકો પ્રાપ્ત હો ગયે ।  
અર્થાત્ મોક્ષમે ગયે ॥૫૨॥

એથી ધમ્મપરાયણા-ધર્મપરાયણા ધર્મમા એકનિષ્ઠામય તેઓ બની ગયા ॥ ૫૧ ॥

ફરી પણ—“સાસને”—इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—પુર્વિભાવણભાવિયા-પૂર્વભાવનાભાવિત પૂર્વભવમા અનિત્ય  
આશરણ આદિ બાર પ્રકારની ભાવનાઓ જેમણે ભાવેલ હતી, એને છડીને  
ભાવિત અતઃકરણ બનેલા એ છએ હવે વિગયમોહાણ-વિગતમોહાનામ્ વીત  
રાગ પ્રભુના સાસને-શાસને શાસનમા સ્થિત થઈને અચિરેણેવ કાલેણ દુઃખસ્સ  
તમુવાગયા-અચિરેણૈવ કાલેન દુઃખસ્યાન્તમુપાગતા બહુ જ થોડા સમયમા જ  
ચતુર્ગતિરૂપ સસારના અતને પામ્યા અર્થાત્ એ છએ હવે ગયા ॥૫૨॥



पत्नी यशा तथा ( दारगाथेव-दारकौ चैव ) उनके देवभद्र तथा यशो-  
भद्र ये दोनों पुत्र ( ते सव्वे-एते सर्वे ) इन सब छहों व्यक्तियों ने  
( परिनिव्वुडे-परिनिवृत्ताः ) कर्मरूपी अग्निके उपशमन हो जानेसे  
शीतीभूत होकर मुक्तिको प्राप्त किया ॥ ५३ ॥

यह चौदहवें अध्ययनका हिन्दी अनुवाद सम्पूर्ण हुआ ॥ १४ ॥

अग्निं पुत्रो ते सव्वे-एते सर्वे आ सपणा छमे जल्लु परिनिव्वुडे-परिनिवृत्ताः  
कर्मउप अभिना उपशमनधी शीतीभूत यधने मुक्तिने पाभ्या ॥ ५३ ॥

श्री उत्तराध्यायन सूत्रना यौहमा अध्ययनने शुजराती

भाषा अनुवाद संपूर्ण भयो ॥ १४ ॥



